

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM.

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB AËVO APOSTOLICO AD ATTEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIA SÆCULA,

MUTATA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIORIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DENTENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MONVENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SURJECTANTQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLVENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGNIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISV PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRAE, EX QUO LECTORI COMPERIRE BIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEO USQUE AD NOVISIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIE DECURSU CONSTANTE SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIQVE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ETATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODRUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIA STICAE GRÆCAE AB AËVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIA ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM; AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEN LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATtingit; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5. FRANCIS SOLUVMODO EMITUR: UTRQBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMITOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSA ERIT; SECUS KHM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA MQUABUNT. IDEO, SI QUI TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINERIT. ISTE CONDITIONS POSTERIORI PATROLOGIE LATINA SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIO TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTATIBIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOVIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIAE GRÆCAE TOMUS CLVI.

MANUEL II PALÆOLOGUS. GEORG. PHRANTZA. ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM.
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIE PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOenia PARIBINA.

BR
60
7738
t. 156

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XV. ANNI 1415-1453.

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΟΣ

ΚΥΡΟΥ

ΜΑΝΟΥΗΛΑ

ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

PIISSIMI ET SAPIENTISSIMI IMPERATORIS

MANUELIS PALÆOLOGI

OPERA OMNIA,

THEOLOGICA, POLEMICA, PANEGYRICA, PÆDAGOGICA.

ACCEDUNT

GEORGII PHRANTZÆ CHRONICON

CUM EJUSDEM ABBREVIATIONE VATICANA;

NEC NON

JOANNIS ANAGNOSTÆ, JOANNIS CANANI, MANUELIS CHRYSOLORÆ
SCRIPTA HISTORICA, EPISTOLÆ.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECA CLERICUM UNIVERSALI

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE. PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MUENIA PARISINA.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XV, ANNI 1415-1453.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLVI CONTINENTUR.

MANUEL CHRYSOLORAS.

Manuelis Chrysoloræ Vita et Scripta, ex Fabricio in Bibliotheca Græca, et Hankio De Script. rerum Byzant. Insunt Chrysoloræ Elogia varia et inscriptiones funeræ.

Manuelis Chrysoloræ Epistole.

JOANNES CANANUS.

Historia obsidionis urbis Cpolitanæ ab Amurate II, anno 1422, die 10 Junii inchoatæ, die 24 Augusti solutæ.

MANUEL II PALÆOLOGUS.

Notitia biographica ex Henrici Warter Supplm. ad Cave de script. eccles.

Notitia bibliographica ex Joan. Alb. Fabricii Bibliotheca Græca.

MANUELIS PALÆOLOGI OPERA.

Dialogus cum matresua, sive de nuptiis (titulus et principium, cum epistola Demetrio Cydonio inscripta quæ Dialogo præmittitur).

Epistola ad Andream Asanem περὶ ὀνειράτων, de insomniis.

Oratio Panegyrica περὶ τῆς τοῦ βασιλέως ὑγιείας.

Oratio in SS. Virginis Deiparæ dormitionem.

Canon deprecatorius in SS. Dominam Deiparā pro præsentibus periculis.

Dialogi quos cum Persa aliquo habuit, Muterizæ munere fungente in Galatæ oppido Ancyra. Præmittuntur C. B. Hasii editoris Prolegomena vernacula sermone scripta.

Præfatio ad Theodorum fratrem,

Dialogus primus. De angelis et animabus.

Dialogus II. De cœlo et terra; item de Adami lapsu Christique judicio et Moamethis paradiſo.

ALPHODIA JMH
JOANNOE VTBIVS

Laudatio funebris fratris sui Theodori Palæologi Despote. Præmittuntur Franc. Combeſſii Præfatio et Georgii Plethonis Protheoria.

181
9 *Præcepta educationis regiae ad Joannem filium, ex editione Joannis Leunclavii Basileensi 1578, que Francisco Medicæo, Magno Tusciae Duci inscribitur.*

309
23 *Orationes septen ethico-politicæ, ad Joannem filium, ex eadem editione.*

385
61 *Preces matutinæ.*

563
Capita compunctionis metrica.

575
81 *Anacreonticon in quendam ignoranter et loquacem.*

577
83 *Imago veris in aulæo textili operis phrygii.*

579
In persona Tamerlanis, ad Bajazetem in prælio victimæ allocutio.

581
De fulmine Agareno (Bajazete) in forma psalmi.

583
83 *Epistola ad Manuelem Chrysoloram, ab imperatore scripta cum in aula regis Anglorum Henrici IV versaretur, auxilium emendicans.*

581
87

JOANNES ANAGNOSTA.

583
91 *Joannis Anagnostæ Vita et Scripta, ex Hankio De Script. rer. Byzant.*

788
107 *Narratio de extremo excidio Thessalonicæ, anno 450 ab Amurate II expugnatae.*

GEORGIUS PHRANTZA.

633
125 *De Vita et Scriptis Georgii Phrantza, ex Joan. Alb. Fabricii Bibliotheca Græca.*

637
125 *Chronicon majus, ex editione Jacobi Pontani et Francisci Caroli Alteri.*

1025
135 *Chronicon minus seu abbreviatum, ex edit. card. Angeli Maii.*

MANUEL CHRYSOLORAS

NOTITIA

(FABRIC., *Bibliotheca Græca*, ed. Harles, tom. XI, p. 409.)

Tres, Chrysoloras cognomine, eodem fere tempore suis notandum est (ut docet Allatius contra Creyghonum p. 3 sq.), Manuclum, Demetrium et Joannem. Manuel (a), scriptore Paulo Jovio in elogiis, post septingentos annos [imo diutius, v. Hodium l. c. p. 54] in Italiā Græcas litteras reportavit, et Byzantio emissus a Joanne imperatore, Europæ reges adivit, pereunti Græciæ maturam opem imploratus; sed Græcia præsenti metu liberata, quod Tamerlanus, terror Orientis, Bajazetum Ottomannum vivum cepisset, in Italia pedem sistit, et Venetiis primum, et mox Florentiæ, Romæque, ac demum vocante Galeatio principe, Ticini Græcarum litterarum ingentibus præmiis studium excitavit, tanta felicitate, ut ex ejus schola summæ laudis ingenia prodierint. Inter quæ fuerunt Leonardus Aretinus, Franciscus Barbarus, Pallas de Noseri, Strozzius Franciscus, Guarinus Veronensis, Philelphus et Poggius. His adde Nicolaum Nicolum, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Leonardum Justinianum, Philippum Ugolinum, Ambrosium Caivaldulenensem, Andream Dominicum Florentinum, Antonium Corbinellum, Jannocium Manettum, sive, ut eum vocat Leander Albertus, Janettum Manettum. Postremo, cum Constantiæ synodus, ad tollendam pseudo-pontificum controversiam indicta, tanti spectaculi cupidum excivisset, Constantiæ interiit: ibique tumulatus est in Prædicatorum monasterio ante aram, cuius legitur hoc epitaphium: *Manuel Chrysoloras miles Constantinopolitanus ex vetusto genere Romanorum. Qui cum Constantino imp. migravit, vir doctissimus, prudentissimus, optimus, qui tempore generalis concilii Constantiensis diem obiit ea existimatione, ut ab omnibus sacerdotio dignus haberetur, die 15 April. Conditus est anno 1415.*

*Ille ego (c), qui Latium priscas imitarier artes
Explosis docui sermone ambagibus, et qui
Eloquium magni Demosthenis et Ciceronis
In lucem retuli, Chrysoloras nomine notus,
Hic situs, emoriens peregrina sede quiesco.
Huc me concilii deduxit cura, trium dum
Pontificum ecclesiam vexaret schisma per orbem.
Roma meos genuit maiores, me bona tellus
Byzantina tulit, cineres Constantia servat.
Quo moriare loco, nil refert. Undique cælum
Pœnarumque locus mensura distat eadem.*

(a) Hujus Manuclis Chrysoloræ elogium in Roberti Creyghoni Praef. ad synodum Florentinam Silvestri Syropuli, qui sect. II, c. 7, Manuclum etiam meminit, licet in Latina versione Michael Chrysoloras exhibeat. Videlicet præterea Isaacus Bullart, *Academ. des sciences*, tom. I, pag. 263. Paulus Freherus theatro virorum doctorum p. 1423 seq. et viri clarissimi, qui historiam concilii Constantiensis tradiderunt, Latine quidem Hermannus ab Hardi Prologom., p. 10 sq.; et Gallice Jacobus Lefèfant, lib. II, p. 125. Andreæ Juliani oratio dicta in Chrysoloræ funere et edita ab eodem Lefèfanto ad calcem Poggianorum, p. 327. Idem denique Hermannus ab Hardi in Memoria Chrysoloræ Byzantini, qui ann. 1590 Græca studia in Occidente suscitavit primus; et Wesseli Groningenensis, Helmst. 1718, 8 (FABR.) De eo multo plures egerunt; scil. Hankius, *Descriptor rerum Byzantinar.* cap. 37, p. 626 sqq. — Jo. Moller. in *Homonymoscopia*, sect. 2, cap. 5, § 14, p. 430 sq. Henr. Wharton et Rob. Gerius in Append. ad Cavei *Histor.*

litt. SS. Eccl. vol. II, p. 81, ad ann. 1389. — Humphr. Hodius, *De Græcis illustrib.* lib. I, cap. 2, p. 12-63, qui Jovii narrationem valde casigat emendatque. — Christ. Frid. Bærner, *De doctis hominibus Græcis, litterarum Græc.* in Italia instauratoribus, Lips. 1750, p. 1-35. — Jagemann, in *Geschichte der freyen K. u. Wissencha.* in Italien, tom. III, part. III, p. 543 sqq. qui præcipue laudat de eo optime agentem Franc. Anton. Zachariam s. Zaccariam in *Bibl. di Storia letter.* tom. III, part. II, p. 410 sqq. — Jac. Brucker. in *Hist. crit. philos.* tom. IV, p. 5 sq. et in Append. sive vol. VI, p. 675 sqq. — Hanüberger. in *Zuverl. Nachricht.* tom. IV, p. 649 sqq. et Saxius in *Onom. litt.* part. II, p. 589 sq. ad ann. 1400, ac p. 573, qui alios præterea VV. DD. laudarunt. [Add. infra ad not. (HARL.)]

(b) Conf. Foppii, *Histor. vitæ*, etc. Fr. Philelphi, in *Miscell. Lipsiens.* tom. V, Lips. 1717, 8, p. 325. (HARL.)

(c) Horum versuum auctor *Aeneas Sylvius.*

Notat Jovius, nulla opera praeter *Aris grammaticæ regulas* (d) gravioris doctrinæ monumenta reliquisse. Ego ipsius comparationem veteris et novæ Romæ, nec non *Epistolas*, alteram ad Joannem Chrysoloram, alteram ad Demetrium Chrysoloram, Græce scriptas elegantissime, editasque a Petro Lambecio in postrema Codini impressione *De antiquitatibus Constantinopolitanis*, Paris. 1665, fol. [rec. inter scriptor. *Bysant. histor.* tom. XVIII, p. 81, ed. Venet.] nec non *Tractatum de processione Spiritus sancti contra Græcos*, brevem, sed satis acutum et solidum legi. Incipit: Πρωτοτος γράφων δι μακάριος Παῦλος περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, φησιν. His addit *Versionem Græcam liturgiæ S. Gregorii papæ*, de qua infra p. 700. (FABR.) Mosquæ in cod. synod. 302 n. 62, Man. Chrysol. *De processione Spiritus sancti*. Inc. Τοῦτο δὲ καὶ εἴς ἀνατιρέψτων. V. Matthæi Notit. codit. Gr. Mosq. p. 198. — Idem opus Paris. in bibl. publ. cod. 1300. — Ibid. *Encomium utriusque Romæ*, in codd. 2012, n. 2, et 2968. — *Erotemata* ibid. in codd. 2609, n. 1, passim inter lineas interpretatio Lat. 2610, n. 1, et 2611. — Venet. in bibl. Marcian. cod. 157. *De process. Spirit. sanct. Cat.* codd. Gr. Marc. p. 89. — Ib. in cod. 58, *Missalis Romani orat. Gr. et Ordo Missæ*, sec. ritum Roman. (v. cod. 37 et sq. In *Cat.* codd. Gr. Marc. p. 26.) redditæ a Manuele Chrysolora: de quibus docte pleneque disputat cel. Morell. in *Bibl. ms. Gr. et Latina*, tom. I, p. 59 sqq. — *Erotemata* Oxon. in cod. 1, Barorc. — Sec. Montaue. *Bibl. biblioth. mss. Erotemata*, p. 34 D, p. 35 A. *Rome* in bibl. regiæ Sueciæ in *Vaticana*, p. 175 E.; in bibl. Barberina, Man. Chrysol. quædam, p. 187 C.; ibid. in cod. Ottobon. — p. 200 A. Ibid. in *Bibl. Patr. S. Basilii*, Chrysolora epistola ad Anton. de Ascula, et hujus responsio, p. 493 C. in bibl. Ambros. Mediol. theorematæ et grammatica, quater. — *Comparatio veteris et novæ Romæ*, p. 235 D, 256 D, 266 D, 357 et 358 B. Florent. in bibl. Laurent. Medic. — Chrysoloræ *Quæstiones*, p. 769 D. Paris. in bibl. publ. — Ib. p. 55, in cod. Vatic. 1874, bibl. Reg. Sueciæ, Plato *De republica*, Lat. per Man. Chrysoloram, et p. 56, n. 1886. Ibid. Francisci Aleardi, Veronensis, *Translatio laudationis urbis Romæ et CPolis*, auctore Man. Chrysolora ad Galeazium Sforziam (conf. Mabillon. in *Museo Ital.* tom. I, p. 98.); ib. p. 91 B. in bibl. Alex. Petavii, in Vatic. ejusdem. ad Constantimum imper. *Laudatio CPol. et Romæ*, interprete Franc. Leon. Veronensi his. — p. 1323 E. in bibl. Mazar. cod. 157, *De processione Spirit. sancti*. — p. 1326 C. in bibl. de Mesme, Man. Chrysoloras, non addito operis nomine. — Ibid. p. 597 D. Lipsiæ in bibl. Paulina, et p. 917 A. in bibl. publ. Paris. n. 10542, Andreæ Juliani pro Man. Chrysol. *Oratio funebris*. — Quatuor *Epistolæ*, Florentia in bibl. Laurent., cod. 20, n. 1, 2, 3 et 6, plur. 6, atque cod. 25 plur. 59. V. Bandin. *Cat.* codd. Gr. Laur. I, p. 139, et in vol. II, p. 541 (V. supra, vol. VI, p. 328 sqq.), et de Pallante Strozza, qui in Græcis litteris audiverat Manuelem. V. eumdem in *Specimine litterat. Florent.* tom. I, p. 71 sq. — Mich. Apostoli Epp. ad Manuelem et Joannem Chrysoloras, Vindob. in cod. 69 n. 6. V. Lambec. VII, p. 249. — Ferrarie mss. *Epitome-Grammaticæ*, compositæ a Man. Chrysol. et ejusdem. *Erotemata*. V. Franc. Anton. Zachariæ, *Iter litterar. per Italiæ*, Venet. 1762, 4, p. 157 et 158, n. 9 et 10. (HARL.)

Alius est Joannes Chrysoloras, ad quem exstant Epistole Manuelis Chrysoloræ et Nicephori Gregorii de eclipsibus solaribus: cuius illud est principium: Τὴν μὲν παρομίχην ἐπιστήμην, ὅλως δὲ καὶ φίλος τοῦ σοφοῦ βασιλέως Μανουῆλος *Philosophus et astronomicæ scientiæ operam navans*, alio etiam nomine sapientis imperatoris *Manuelis pernecessarius*. Hic interrogatus, an aliquid sciret ex artis peritia circa futurum, respondit: Ως δὲ ἔσδομος Παλαιόλογος μέλλει πανταῖς τὴν μετὰ τῶν Αἰτίων ἔνωσιν, καὶ μέλλει γενέθλιον καὶ πολὺ κακὸν εἰς τοὺς Χριστιανούς. *Septimum Palæologum initurum concordiam cum Latinis, et postmodum magnam calamitatem Christianis maxime exitiabilem futuram*. Syropulus sect. I, cap. 8. Hic Demetrius scripsit *Dialogum* (e), in quo colloquuntur Thomas, Nilus, Cydones, Chrysoloras.

(d) Conf. que notavi volum. VI, p. 484 (FABR.) s. vol. VII, p. 802 sqq. ed. nov. ubi nota à plura de eo ejusque scriptis horumque cod. Laurent. attuli. Jovium quoque jam erroris arguit, et plura Man. Chrysol. scripta recensuit Hodius I. c. p. 19 sqq. Add. supra, vol. IV, p. 665, in primis supra vol. VI, p. 325 sqq. ubi de ejus opp., maxime de illius *Erotematis horumque codd.* atque edi-

tionibus copiose agitur, et que scripsi in *Introductio in Hist. L. Gr.* II, part. I, p. 545 seq. atque in *Supplementum*, part. II, p. 62 sq. *Erotemata* eid. add. gr. Argentor. 1506, 8, Paris. 1511 et 1512, 4, ap. Gourmont. (HARL.)

(e) Conf. supra ad Demetrium Cyd. n. 17; et Bandin. I. ibi cit. I, p. 52, animaverit, deinde trium Chrysoloram in eo dialogo disputare cum

ras, *Adversus Demetrium Cydonium* (f), qui pro Thoma Aquina calatum aduersus Nilum Cabasilam strinxerat; incipit: Μέγας μὲν δὲ τῶν δμοφύλων καθ' ἡμῶν πλευρὸς καὶ πολὺ τῶν ἀλλογενῶν ἰσχυρότερος. Exstat et alter *adversus Latinos dialogus*, cuius titulus: Οὐ δίκαιον ἔστιν δρθοδόξος ἐπέρων δρθοδόξων κατηγορεῖν εὐ εὑδενὶ πράγματι. Incipit: Τί δὲ τὸ κατηγορεῖν, οὐ Θεοδόξος, καὶ τίνες οἱ τούτῳ χρώμενοι. Item *Tractatus ex libris Nili contra Latinos de processione Spiritus sancti*, qui inscribitur: Κατὰ Λατίνων λόγος συνοπτικὸς ἀφ' ὧν ἐποίησεν διγύντατος Νεῖλος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, οὗ καὶ τὰς τῶν ἑναντίων ἐντάσεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ; σχῆμασιν ἀποδεικνύειν εὐ συντόμῳ καὶ τὰ συλλογισμῶν ἔκαστον. Incipit: Ἀρχαῖα δέξα τῇ Ἐκκλησίᾳ (g) Legitur etiam ipsius in *ancient martyrem Demetrium*. laudatio non inelegans, incipit: Δημήτερος, τῷ γλυκῷ πρᾶγμα καὶ θαυματρὸν δνομα. [V. supra, vol. X, p. 218. HARL.] Edita etiam est ejusdem *Epistola ad Barlaamum*, episcopum Giracensem, Latina, qua ponens omnia dubia de processione Spiritus sancti petit ab eo scire per quas ipse cogitationes ex opinando, quod ex solo Patre Spiritus sanctus procedit, reversus est ad tenendum, quod etiam ex Filio procedit, fortasse ab eodem Barlaamo Latina facta; mihi enim usquedum Græcam videre non contigit. Epistola respondit ipse Barlaamus, et legitur responsio in *Bibliotheca Patrum* editionis Coloniensis. Legitur præterea Demetrii Chrysoloræ alia ad Antonium Asculanum *Epistola dubitantem*, ὡς ἐπειδὴ τὸ δν χρεῖτον τοῦ μὴ δντος, πῶς ὁ Κύριος εἰρήτε περὶ τοῦ ἱουδα, οὐτε καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγενήθη. Incipit: Ἀπωροῦντες τοις ὡς ἐπειδὴ τὸ δν τοῦ μὴ δντος χρεῖτον. Hæc Allatius, *Adversus Greyghtonum*, p. 3 sq. et *De consensu*, cap. 18, §. 12, p. 661. Demetrii Chrysoloræ *Epistola centum ad Manuelem Palaeologum imp.* ms. in bibl. Bodleianæ, [cod. Baroc. 425, et Paris. in bibl. publ. cod. 1191, n. 10. HARL.] Vide catalogum mss. Angliæ, p. 14. Plura de Demetrii huic *Thessalonicensis scriptis*, ut de *Homiliis*, ut de *Epigrammate in Theodorum despotam funebri* (h), Rob. Gerus in Appendix ad partem secundam *Historiæ litterariæ scriptorum ecclesiasticorum* Cavei, ubi notat, illam *Disceptationem cum Antonio Asculano habitam* coram Manuele imp. de verbis Christi, melius esse Judæ, ut natus non esset, cum tamen ens non enti præstet, Latine extare et versione Georgii Trombe, vulgatam Florent. 1618, 4. (FABR.) Conf. Henr. Wharton et Rob. Gerum in Appendix ad Cavei *Hist. litt. citatam*, p. 129 sq., ed. Basil. Prior illorum scribit, Dem. Chrysol. clariusse circa an. 1450; posterior autem ætatem ejus assignat ann. 1398. Contra Ouidin. in *Comm. de SS. Eccl.* III, col. 2304 sq. eum censet flouruisse ann. 1420 ac seqq. (HARL.)

Demetrio Cydon., et e quantumvis, ait, dialogus inscribatur Θωμᾶς, Νεῖλος, Κυδωνῆς, Χρυσολάρψ, hoc non eo pertinet, quod Thomas Aquinas et Nilus Cabasilas simul disserant, sed quia in disputando illius partis Demetrius, hujus Chrysoloras tueretur. Et de ingenuo styloque judicat. — Item, ibid. p. 495, tria Demetrii Chrysol. opuscula in cod. Laur. 31, plur. 10, servata recenset, n. 3, sermonem in magnum Demetrium et in unguenta (a Fabricio h. 1. et supra in vol. X, p. 218, memoratum); n. 12, demonstrat de veritate miraculi Deiparae, quod factum est Cpoli tertio die. Inc. Προθέτω Κρητ., etc.; et n. 13, Sermon. in annuntiationem S. Deiparae. Init. Ο μὲν ἔξατος ἔκτονος Ασβίδος. — Vetus in cod. Nanian. 303, n. 2, huc est inscriptio dialogi: Δημητρίου τοῦ Χρυσολάρψ διάλογος ἀναρτικός. Λατίνων ἐντάσεις. Πρωταίων λύσις. Init. Δατίνος. Ο πάπας Πέτρου τοῦ ἀποστόλου διάδοχος, etc. V. Cat. cod. Gr. Nan. p. 514. — Paris. in bibl. publ. cod. 1284 n. 2, *Dialogus ejusdem contra Demetrium Cydon.* — Iud. exstat in cod. 1218, n. 18, opuse. *Adversus Latinos.* — In bibl. Escorial. plura asservantur Dew. Chrys. scri-

pta: *Sermo de transfiguratione Domini in ejus resurrectione et nativitate*; in annuntiatione B. Mariæ et in ejus dormitionem: *gratiarum actio ad ipsam*; de magno Demetrio, et de unguentis, et de Christi sepulture *Sermo*. V. Piñer, *Itiner. per Hispan.* p. 165; Oxon. in bibl. Bodlei. cod. Guil. Laudi 78, s. n. 720, Cat. mss. Angliæ, vol. I, *Dialogus inter Latinum et Græcum*, et *Refutatio Epistole*, ad ipsum missæ per legatos papæ, de processione Spirit. sancti. — Ibid. in cod. Jo. Sedlen. 48, s. n. 3377, Cat. contra Latinos. — In cod. Mazarin. *Adversus Latinos*, et in cod. 157 *De processione Spirit. sancti*. V. Montfauc. Bibl. biblioth. mss. p. 1307 A, et p. 1523 E. — Ibid. p. 496 B *Mediolani* in bibl. Ambros. Orat. de transfiguratione Domini. (HARL.)

(f) *Antirrheticum* Demetrii Chrysoloræ aduersus Demetrium Cydonium citat Allatius contra Hottingerum, p. 49, 331, 473, et nonnulla excerpta exhibet [V. cod. Nanian. supra citatum.]

(g) Exstat Mos. ius in cod. synod. 13, fol. 95, et habet 49 capita. Item ibid. in cod. 346, n. 4. V. Matthæi Not. codd. Gr. Mosq. p. 29 et 254; nec noui in aliis codd. in nota antec. memoratis. (HARL.)

MANUELIS CHRYSOLORÆ

VITA.

(Hankius, *De Byzantinorum rerum scriptoribus*, p. 626.)

I. Manuel, nonnullis Emanuel, Chrysoloras origine Romanus, patria Constantinopolitanus fuit. Autem distichi, quod e Pauli Jovii Museo imago Chrysoloræ nostri subscriptum habet:

*Patria Roma nata est: vetus altera patria Roma:
In Latium per me Gracia docla venit.*

Hæc duplex patria quid sibi velit, explicat Epitaphium, quod Chrysoloras noster in Dominicanorum monasterio ad aram in urbe Constantia consecutus est : *Manuel Chrysoloras, miles Constantinopolitanus, ex vetusto genere Romanorum, qui cum Constantino imperatore migrarunt. Et post quædam :*

*Roma meos genuit maiores : me bona tellus
Byzantina tulit. . . .*

I. Fuit, ut in hoc Epitaphio dicitur, *Constantinopolitanus miles*. Quo vocabulo scriptoribus Latinis recentioribus *eques*, id est, interdum miles, qui non peditem, sed equitem agit : interdum etiam nobilis, quem dignitas equestris ornat, denotari solet. Gulielmus Brito lib. iii *Philippidos*, versu 246 et 247 :

*. . . solus Garlandicus heros
Servat eam [urbem] et pauci pedites cum milite raro.*

Lib. iv, versu 281 et sequentibus :

*Sed prius expensas tribus annis sufficientes
Militibus numerat quingentis de propria re,
Mille quibus decies pedites adjungere curat.*

Lib. vii, versu 7 et sequentibus :

*Intermissa brevi languescunt bella quiete,
Depositis rediens armis ad propria miles,
Et peditum turmæ sua rura revisere gaudent.*

Henricus Gundeltingius in Appendix, quam *Historia Austriacæ* subjunxit [Petrus Lambecius lib. ii, commentariorum de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, cap. 6, publicavit], de Comitum Tyrolinensium successione : *Illa [Multeschia, Carinthiæ dux] cum baronibus suis habitis occultis tractatibus, et præser-tim cum Engelmaro milite Athesis [id est ditionis Athesinæ], ejecto Bohemo de comitatu Tyrolis. Ludori-cum marchionem Brandenburgensem, Ludovici Bavari prædicti in regem electi filium, de facto in matri-monium accepit. Patris Latinitatis auctoribus militia nominatur ipsa nobilitas, id est, equestris ordo. Er-chinfridus Melicensis abbas in historia [quam Petrus Lambecius edidit lib. ii Commentariorum de bi-bliotheca Cæsarea Vindobonensi, cap. 8.] de Colomauni martyrio et miraculis : Hujus tam præclaræ stu-pendique miraculi fama ad aures Henrici marchionis pervenit rumoribus allata : qui statim missis clericorum ordinibus et quibusdam militiæ sua primatibus præcepit, ut in suam civitatem honorifice transferrent miraculum glorificatum corpus. Quare Chrysoloras noster, ut ex antiquissima Romanorum prosapia, qui cum imperatore Constantino Magno Constantinopolin migraverunt, fuit ortus, sic cum miles dicitur, eques, id est, ordinis equestris homo dici judicandus est. Accedit, quod eum nobili domo natum, quidam diserte commemorent. Leonhardus Brunus Aretinus in *Historia rerum Italicarum* : *Manuel Chrysoloras Byzantinus, vir domi nobilis. Hartmannus Schedelius in Chronicô : Manuel Chrysoloras Byzantinus patria Constantinopolitanus, vir domi nobilis. Jacobus Philippus Forestus Bergomias in Chronicorum Supple-mento : Emanuel Chrysoloras natione Græcus, patria Byzantinus, vir domi nobilis.**

III. Tempus, quo Chrysoloras noster vixit, etiam e doctissimis viris nonnullos fugit. Quod si Jacobum Pontanum in notis ad Georgii Phranzæ chronicon, librum i, caput 42, audimus, inter hos, qui lumen, quod Christum in monte circumfulsit, creatum, non increatum, affirmarunt, sub imperatore Andronico Palæologo juniore, qui statim post concilium ea de controversia celebratum, anno C. 1341, vita dececessit, fuit celebris. Phranza loco dicto, interprete laudato Pontano : *Tum quoque monachus quidam Calaber, ait, dictus Barlaamus, ex Italia Constantinopolin venit, qui in dogmatis Latinorum exercitatus, et ad ea defendenda disertus admodum et eloquens sibi videbatur. Asserebat idem, lumen illud in monte Thabor creatum esse, nostrisque ad disputandum super hoc axiomatica provocabat. Negotium imperator [Andronicus Palæologus junior] Gregorio Palamæ dedit qui tunc Thessalonicensem Ecclesiam moderabatur. Cum diu inter se velitati essent, persuasibilia verba et nugas Calibri Palamas velut aranearum telas dis-cussit. Quod Joanni Chrysolorae eudem sentienti, dicendique ac disputandi similiter bene perito, perinde fecit. Ad hanc Pontanus, Joanni Chrysoloræ, tum alia, quæ nostro Manuelli Chrysoloræ conveniunt, tum e-iam Epitaphium, cuius mentionem § i fecimus, attribuit ; sive, quod prænomina per oscitantiam neglexerit, sive quod Joannem Manuelem Chrysoloram nostrum fuisse dictum persuasus, prænomen altu-rum in Epitaphio, alterum a Phranza omissum existimaverit.*

IV. At vero, neque Joannem Manuelem Chrysoloram nostrum fuisse dictum reperimus, et Joannem Manuelemque Chrysoloras fuisse diversos, ipsa temporum indicat conditio. Fac enim, imperatore Andronico Palæologo juniore vitam claudente, id est, anno C. 1341, Joannem Chrysoloram 25 annorum, quamvis tum grandioris ætatis præsumere non præter causam possis : Constantiensi concilio, ad quod Manuel Chrysoloras noster spectatorem acturus accessit, ut infra commemorabimus, initium capiente, id est, ann. C. 1414, centenarium senum habebis.

V. Neque Jacobus Pontanus solum, etiam Gerardus Joannes Vossius Joannem atque Manuelem Chrysoloras confundit. Uterque Manuelem Chrysoloram Francisci Philelphi sacerdotum fuisse docet. Pontanus loco dicto : *Ejas [Manuelis Chrysoloræ] gener, non discipulus modo, fuit Franciscus Philelphus, cui Theodoram filiam unupum deit. Vossius lib. iv, De historicis Græcis, cap. 49 : Manuel Chrysoloras Fran-*

cisci Philephi sacer. Tam eum laudat, quam Philephum vituperat Poggio prima in Philephum inventiva. Certe non Manuelem, sed Joannem Chrysoloram Francisco Philepho filiam stupratam in matrimonium dedisse, Joannes Franciscus Poggio prima in Franciscum Philephum inventiva refert, quem ibi compellat his verbis : *Pulsus olim Patavio turpiter, ubi Gasparinum audiebas, propter adolescentis, quo deperibas, insanum amorem, Constantinopolin, tanquam in asylum, egenus atque iopis confugisti. Callide id quidem et astute, ut ad ea loca adires, ad quae citius auctor, quam fama scelerum, perveniret. Ibi in Joannis Chrysolorae doctissimi atque insignis equitis familiaritatem, discendi cupiditatem præ te serens, insinuasti. Qui tua verbositate motus, simul mendicitate commotus [nihil enim eo, præter linguan inanem et ceterum aridam deportaras], te domi suæ recepit, ignarus futuri; hospitem enim pudicum, non Paridem adulterum se recepturum putabat. At in cum regiones, non mores, immutasses, ne quis locus esset vacuus sceleribus tuis, ejus virginem filiam stuprasti, tuis pollicitationibus et blanditiis deceptam. Cum re ille miser, qui serpentem domi nutrirerat, mæcum filie deprehendisset, de te interficiendo consilium cepit, cum tu ausfigisses supplicii metu. Sed quid ageret vir licet prudens? Inops consilii erat; scelus detectum, virgo compressa, dos amissa virginitatis. Intercedunt Italici mercatores, consulunt, ut eam despondeat, hos maxime pacto obumbrari putantes turpitudinem susceptam. Itaque Chrysoloras mœrore confessus, compulsus precibus, malo coactus, filium tibi nuptui dedit a te corruptam. Ex quibus simul patet, Francisci Philephi [quem ann. C. 1598 natum esse constat] sacerdotem Joannem Chrysoloram, non illum, cuius supra meminimus, anno Christi 1341 clarum, sed alium multo juniores fuisse.*

VI. Indicium ætatis, qua noster Chrysoloras fuit superstes, imperator Joannes Palæologus nobis præbet. Ad hunc enim longam ille scripsit epistolam, qua Constantinopolin cum Roma comparat. Sed duo fuerunt imperatores Joannes Palæologi. Prior, Andronici Palæologi junioris filius, Manuelis Palæologi frater, imperium sub Cantacuzeni tutela puer accepit ann. C. 1541: vitam ann. C. 1591 clausit. Posterior, Manuelis Palæologi filius, imperator ann. C. 1419 creatus, ex vivis ann. 1448 excessit.

VII. Posterioris Joannis Palæologi temporibus Chrysoloras noster claruit, si nonnullos e scriptoribus recentioribus audiimus. Inter hos reperiuntur Joannes Henricus Alstedius et Gerardus Joannes Vossius. Ille in *Thesauro Chronologico*, chronologia 50, quæ philosophorum est, ad ann. C. 1440: *Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Emanuel Chrysoloras, et Maturacius florent.* Hic lib. iv *De historicis Græcis*, cap. 19: Anno 1440 ac deinceps floruit *Manuel Chrysoloras*.

VIII. Sed uterque longius a vero digreditur, cum Chrysoloras noster adeo non ann. C. 1440 claruerit, ut multis annis ante mortuus, ne tum quidem, cum Joannes Palæologus junior imperare cœpit, hoc est ann. C. 1419, ex vivis exsisterit: sicut ea, quæ mox afferemus, ostendent.

IX. In litteris modo laudatis, ad Joannem Palæologum imperatorem scriptis, Chrysoloras noster, qui ante biennium in Britannia Londini fuerat, in urbe Roma se cominorari testatur. De quibus, inquit, proximus ad te referendum erat, optime imperator, ea alia litteris perscripti, quas una cum hisce ad te perlatum iri puto: quin inio cum multa quidem jam ante hinc ad te scripserim, et non pauca etiam nuperrimis litteris: placuit tamen hæc subjungere voluptatis, non utilitatis gratia: quam non exiguum me percipere sentio, dum mea scripta sacre luce majestati offero. Materiam vero præsenis scriptionis ex hac urbe capiam, quam antea quidem ex aliorum relationibus admirabar; sed nunc ex ipsa inspectione multo eam magis admirandam judico, quam ex iis, quæ de illa narrantur, simpliciter aliquis conjiciat. Ibidem post multa: Duo autem luminaria, vel soles, aut cœlos integros Dei gloriam enarrantes, Petrum, inquam, et Paulum, quorum reliquie hic sitæ sunt, et ad quorum monumenta hæc scribo, quis digne admirabitur? Post multo pauciora: Et memoria hic repeto pompam et solempne festum, quod Londini in Britannia ipsius extermi maris oceanique insula, ante biennium, me ac comitatu meo præsente et spectante, ab ejus loci incolis hisca apostolis celebrabatur.

X. In Italiam vero Chrysoloras noster, ab imperatore Joanne Palæologo de conquirendis adversus Turcas auxiliis ad populos Europæ missus, venit, ut Paulus Jovius in doctorum virorum elogiis cap. 23 indicat. *Is* [Emanuel Chrysoloras], ait, *Byzantio emissus a Joanne imperatore, ut totius Europæ reges adeundo, pereunti Græcie maturam opem imploraret.*

XI. Sedem in Italia sibimet ligendam esse ratus, litteras Græcas septingentis annis neglectas, prium Venetiis, mox Florentiæ, postea Roniæ, tandem Ticini docebat: Leonardum Brunum Arctinum, Franciscum Barbarum, Franciscum Philephum, Baptistam Guarinum, Joannem Franciscum Poggium et alios habebat discipulos. Joannes Franciscus Poggio in Chrysoloræ nostri tumulum:

<i>Hic est Emanuel situs,</i>	<i>Atticæ ante reconditæ.</i>
<i>Sermonis decus Attici,</i>	<i>Res belle cecidit tuis</i>
<i>Qui, dum querere opem patriæ</i>	<i>Votis, Emanuel, solo</i>
<i>Affectæ studet, huc iit.</i>	<i>Consecutus in Italo</i>
<i>Res belle cecidit tuis</i>	<i>Æternum decus es, tibi</i>
<i>Votis, Italia; hic tibi</i>	<i>Quale Græcia non dedit,</i>
<i>Linguæ restitutus decus</i>	<i>Bello perdita Græcia.</i>

Leonardus Brunus Arctinus in *Historia rerum Italicarum sui temporis*: *Litteræ quoque per hujus bellis intercapdines, mirabile quantum per Italiam increvere, accidente tunc primum cognitione litterarum Græcarum, quæ septingentis jam annis apud nostros homines desierant esse in usu. Retulit autem Græcam dis-*

ciplinam ad nos Chrysoloras Byzantius, vir domi nobilis, ac litterarum Græcarum peritissimus. Hic obessa a Turcis patria, Venetas mari delatus primo, mox audita ejus fama, invitatus benigne ac postulatus, e salario publico affectus Florentium venit, cui copiam jurenibus exhibitus. Ego per id tempus juri civili operam dabam, non rudit tamen ceterorum studiorum. Nam et natura flagrabit disciplinarum amore, et dialecticis ac rhetoribus non segnem operam impenderam. Itaque in adventu Chrysoloræ anceps quidem factus sum, cum et studium juris deserere flagitosum ducerem, et tantam occasionem litterarum Græcarum ediscendarum pretermittere scelus quodammodo arbitrarer. Ibidem paulo post: His tandem rationibus expugnat, Chrysoloræ me tradidi, tanto discendi ardore, ut quæ per diem vigilans percepisset, ea nocte quoque dormiens agitarem. Iterum paucis interpositis: Apud hunc ego magistrum supra biennium sui, institutus sane probabili atque optima disciplina. Paulus Jovius in doctorum virorum elogis, cap. 23: Venetiis primum, et mox Florentiae Romæque ac demum Ticini, evocante Joanne Galeatio principe, Græcarum litterarum studium excitavit, tanta felicitate, ut ex ejus schola summæ, nec ideo interituræ laudis ingénia prodierint; ut queis fuere Leonardus Aretinus, Franciscus Barbarus, Philephus, Guarinus et Poggius.

XII. Tempus, quo Chrysoloras noster in Italia litteras Græcas profleri coepit, non distinet quidem, attamen indicant, qui sub Bonifacio IX [is Romanum pontificatum anno Christi 1389 natus, anno Christi 1404 mortem obiit] eam rem accepisse tradunt. Inter hos Baptista Platina in Bonifaci IX vita: In tantis autem malis, quibus provincia nostra afflictabatur, unum tamen bonum in Italiam adiectum est. Ad nos enim Chrysoloras Byzantius litteras Græcas attulit, quæ annis jam quingentis [alii septingentis] in I'ali conticuerant. Hinc Græcae Latinæque linguae scholæ exortæ sunt. Raphael Maffeus Volaterranus Commentariorum lib. xxi: Hos [Italos per Joannem Ravennatem] ita jam Latinis legitime litteris imbutos Emanuel Chrysoloras schola rursus exceptit, qui præceptor Græcae linguae Byzantius genere, sub Bonifacio IX in Italiam venerat, primumque Venetiis, deinde Florentiae docuit.

XIII. Quamobrem, cum Joannes Palæologus senior, id est, Andronici Palæologi junioris filius, anno Christi 1389 Byzantinis imperaverit, quem ann. C. 1391 mortuum chronologi meliores tradunt, nihil reprobant chronologia, quominus Chrysoloras noster a Joanne Palæologo seniore postremis ævi sui temporibus in Occidentem ad auxilia, quæ Turcis oponerentur, expetenda missus, in Italiam sub Bonifacio IX venire potuerit.

XIV. Annū sane, quo Græcas litteras in Italiam Chrysoloras retulit, Bonifacii IX primum fuisse Paulus Langius in *Chronico Critensi* statuit, cum ad ann. C. 1389 scribit: Eodem anno Chrysoloras Byzantinus disciplinam Græcarum litterarum in Italiam retulit, quæ per septingentos jam annos apud eamdem in usu non fuerunt.

XV. Accedit, quod obessa per Turcas Cpoli, terras Ialicas intravisse Chrysoloram nostrum, præceptorem suum Leonardus Brunus Aretinus in *Historia rerum Italicarum* sui temporis narret, ubi de rebus ante annum Christi 1400 gestis agit: quem locum § 11 produximus. Certe Bajazetes Turcarum princeps Cpoli per integrum decennum obsidionibus vexavit, quarum initium Georgius Phranza refert ad annum mundi Græcum 6900, in quem anni Christiani, et 1391 exitus, et 1392 principium incidunt. At enim, sicut lib. i Chronici, cap. 19, interprete Jacobo Pontano, videns, [Bajazetes] Manuelem [Palæologum], quem Joannes Palæologus multis ante mortem suam annis successorem designaverat, mortuusque successorem habuit] ceterosque principes, de quibus supra, conuentis non stetisse, ut se sequerentur, et doctus de omnibus, quæ adversus se deliberassent, bellum grave indixit: et anno mundi 6900 urbi terra marique, obsidione admota, omnimodis eam longo tempore oppugnavit. Cum eo cum exercitu pergeret, terram Byzantinam singulisque regiones gravissima vastitate affixit, suburbanaque omnia diripuit. Et quoniam urbis oppugnatio parum procedebat, reversus est domum, singulisque annis misit exercitus obsidio nemque illam toto decenio continuavit.

XVI. Quin imo plures scriptores, quamquam diversis, tamen illis annis, quibus Bonifacius IX vixit, Chrysoloræ nostri vel adventum in Italiam, vel excitatam in ea scholam Græcan ascribunt. Ille initium ad annum Christi 1397 refert Joannes Nussiensis [ita vocatur a Melchiore Goldasto in commentariis de Bohemia, lib. iv, cap. 4, § 33] in magno Chronico Belgico: Anno [millesimum trecentesimum nonagesimum sextum] sequenti Chrysoloras Byzantius disciplinam Græcarum litterarum in Italiam retulit, quæ per septingentos jam annos apud nostros homines in usu non habebatur. Cui sententia subscribit Sethus Calvisius in opere chronologico ad ann. C. 1397. Ad annum Christi 1398 refert Jacobus Philippus Forestus Bergomæ in Chronicorum Supplemento ad hunc annum: Emanuel Chrysoloras, natione Græcus, patria Byzantinus, vir domi nobilis, sed omni doctrina et virtute nobilior atque præclarior, iisdem temporibus Constantinopolitana urbe a Turcis durissime vexata et obessa, ex ea profugiens Venetas venit, et tamquam eruditissimus doctor litteras Græcas ibidem docere cœpit. Ad annum Christi 1399 refert Matthæus Palmerius Florentinus, Eusebiani Chronicæ continuator, ad hunc annum: Chrysoloras Byzantius disciplinam Græcarum litterarum in Italiam retulit, quæ per septingentos jam annos apud nostros homines in usu non habebatur. Huic calculos suos addunt Christianus Massenus Chronicorum libro xvii, ad ann. C. 1399: Joannes Funccius in Chronologia ad ann. C. 1399: Abrahamus Bucholcerus in Indice chronologico, ad

ann. C. 1399 : Petrus Opmeerus in *Chronographia*, ad ann. C. 1399 : Aubertus Miraeus in *Auctario de scriptoribus ecclesiasticis*, cap. 450.

XVII. Potentiae, qua Bajazetes Turcarum tyranus Graecos premebat, impar Constantinopolitanorum imperator Manuel Palæologus Constantinopolin imperiumque Joanni, fratri sui Andronic filio, cui Bajazetes patrocinabatur, relinquebat, et in Italianam migrabat : ubi tum alias in urbes, tum etiam Mediolanum veniebat. Ducas Michaelis nepos in *Historia Byzantina*, cap. 16, interprete Ismaele Bullialdo : *Jam diu illi [Bajazetes] quibus artibus Constantinopoliu invaderet, animo versabat. Non omisit itaque nomen obtendere Joannis, qui Manuelis ex fratre nepos erat, jubetque Manuelem urbe cedere, et Joannem in illam introduci, ad quem naturæ lege imperium pertinebat ; policebatur insuper cum civibus Constantino-poleos deinceps se pacifice acturum.* Ibidem paulo post : *Manuel deinde coram cœtu nobilium primorumque piebis oratione habita, tritemem concendit cum uxore et liberis, urbe cessit et imperio, Joannique summam rerum tradidit.* Iterum post pauca : *Navium magnarum xnam concendit, et Venetas appulit, lustravitque deinceps Mediolanum, Genuam, Florentiam, Ferriam, totamque Italiam peragravit.* Georgius Phranza, lib. i *Chronici*, cap. 20 : *Tempore procedente cupido imperatorum cepit in Italianam proficisciendi, et auxiliis [contra Turcas] implorandi.* Paulo post : *Abiit, Joannem ex fratre nepote ad urbem interea regendam, et impetum hostium propulsandum relinquit.* Ipse eum despœna conjugé in Peloponnesum solvens, Spartæ eam apud fratrem Theodorum deponit, et in Italianam porro navigationem subit ; ac primum Venetiis excedit : post ad ducem Mediolanensem pergit, & quo honorificentissime splendidissimeque habitus et munieribus cultus est.

XVIII. Ad Manuelem Palæologum imperatorem Chrysoloras, qui tum apud Florentinos agebat, invitatus Mediolanum profliscebat. Leonardus Brunus Aretinus in *Historia rerum Italicarum* sui temporis : *Apud hunc ego magistrum [Manuelum Chrysoloram] supra biennium sui, institutus sane probabili atque optima disciplina. Tandem imperatore Constantino in Italianam adiectu, revocanteque ad se Chrysolorum, abiit ille Florentia, et Mediolanum ad imperatorem suum se contulit.*

XIX. Cum quibus ægre conciliaveris Paulum Jovium, qui, postquam Tamerlanes [etiam Temires dici solitus] Tartarorum rex Bajazetem Turcarum principem victum cepisset, Chrysoloram in Italia Graecas litteras docendi consilium cepisse narrat in doctorum virorum elogiis cap. 23 : *Officium quidem [logati], ait, laboriosa peregrinatione itu implerit, ut in Italia subsisteret, Græcia scilicet præsenti metu literata, cum Tamerlanes terror Orientis Bajazetem Othomanum a terribili celeritate fulguris cognomen adeptum, a Stellam montem vivum cepisset. Itaque Chrysoloras diro Græciæ hoste sublatu tectu [Græcarum litterarum studium excitavit] Venetiis primum, et mox Florentiæ, Romæque ac demum Ticini.* Tamerlanes enim Bajazetem die Julii 28, anno mundi Græco 6910, Christi 1402, cepit, quemadmodum Georgius Phranza conuinemorat. Nam lib. i *Chronici* cum dixisset cap. 21 : *Manuele hoc imperante, dum urbs absidetur, ego in lucem editus sum, anno post homines natos 6909, die Augusti 30 : bis ibidem cap. 22 subjungit : Vicesimo octavo Julii, Temires Massagetarum, Persarum et Aquilonarium Scytharum rex, Ameram Bajazetem cum uxore et filio Mose, aliisque aula optimatibus non paucis cepit, totumque exercitum illius dissipavit.* Ad eundem annum Tamerlanis hanc victoriam [quam aliis annis alii recentiores ascribunt] refert Joannes Leuenclavius in *Historia Musulmannicæ* libro vii : *cum quo consentiunt Paulus Interianus, Ubertus Folieta, Petrus Bizarus, Augustinus Justinianus in Rebus Genuensis, et Jacobus Gordus in opere chronologico.*

XX. Illud extra dubitationem positum, post Bajazetem a Tamerlane captum, multis annis Chrysoloram nostrum intra Italianam professione litterarum Græcarum fuisse functum. Constantiæ, quo se contulerat, ut ibidem concilii, quod de trium simul existentium pontificum Romanorum controversia ann. C. 1414 celebrari coepit, spectatorem ageret, diem supremum anno imperatoris Manuelis Paleologi 24, Christi 1415 obiit. Raphael Malleus Volaterranus commentariorum lib. xxi : *Postremo in concilium Constantiense et ipse profectus, in eodem loco extinctus est.* Jacobus Philippus Forestus Bergomas in *Chronicon Supplémentum* ad ann. C. 1398 : *Indeque curiam Romanam cum secutus fuisset, et apud Constantiam, ubi generale concilium celebratur, accessit.* Ibidem paulo post : *Constantiæ tandem deficiens, a Poggio Florentino discipulo suo melliflua oratione honestatus est.* Quæ totidem verbis in *Chronicon suum* Hartmannus Schedelius transluit. Paulus Jovius in doctorum virorum elogiis cap. 23 : *Postremo cum ad tollendam pseudopontificum controversiam indicta synodus tanti spectaculi cupidum excidisset, ex auctorato Balthasare Cossa, Constantiæ interiit.* Posterior pars Epitaphii, quod Chrysoloræ nostro in urbe Constantia positum est, cuius partem priorem § 1 in medium protuli : *Vir doctissimus, prudentissimus, optimus qui tempore generalis concilii Constantiensis diem obiit, ea existimatione, ut ab omnibus sacerdotio dignus habetur.* Die 25 Aprilis conditus est anno 1415.

MANUELIS CHRYSOLORÆ

EPISTOLÆ.

I.

Eruditissimi viri Manuels Chrysoloræ epistola ad Joannem imperatorem, qua veteris ac novæ Romæ comparatio continetur.

De quibus prolixius ad te referendum erat, optime imperator, ea aliis litteris perscripsi, quas una cum hisce ad te perlatum iri puto: quin imo cum multa quidem jam ante hinc ad te scripserim, et non pauca etiam nupermissis litteris, placuit tamen et hæc subjungere voluptatis, non utilitatis gratia: quam non exiguum me percipere sentio, dum mea scripta sacra tuæ Majestati offero. Materiam vero præsentis scriptionis ex hac urbe capiam, quam antea quidem ex alliorum relationibus admirabar: sed nunc ex ipsa inspectione multo eam magis admirandam judico, quam ex iis quæ de illa narrantur simpliciter aliquis conjiciat. Et sane maxima de ea referuntur, non ab iis solum qui vernacula lingua hisce de rebus scripsere, sed etiam a nostris ferme omnibus, maxime a viris doctis, qui in ea versati fuere: ita ut alii quidem orationes integras, alii libros de ejus laudibus, ut hosti, reliquerint. Alii autem paucis verbis maxima de eadixerunt: quale et hoc Sophistæ illius tibi admodum chari et familiaris, quod in epistola quadam brevi verborum ambitu maximum de ea pronuntiat, hisce verbis, si recte memini, in principio epistolæ usus: *Fac nostri memoriam serves, postquam Ruman pervenisti, atque istiusmodi vides, qualia ante non videras; non terram illam, sed cœli partculam esse tibimet ipsi persuadens. Non enim mihi est nos tui meminisse. Nam dum semper in iisdem, neque ulla in re nova versamur amicos respiceremus.*

Atque hæc ad Græcum vel Syrum, civeunque suum scripsit: nomen enim ipsum non satis recordor; cum tamen Antiochiæ pulchritudinem cum ab aliis multis, tum ab eodem auctore celebrari audimus, ea oratione qua patriæ suæ laudes commemorat, cui ab eadem nomen imposuit. Quin et alias ejusdem civitatis, nunc vero etiam cœlorum civis, cuius os atque lingua ab auro cognomen accepere, plurima passim de ea prædicat: vel ad eorum aliquem qui Asiam eo tempore incolebant: in qua Rhodus tunc erat et Smyrna, et pulcherrima orbis terrarum signa. Erat quoque in eadem Ephesium Diana templum, et colossus Rhodius, et in Halicarnasso Mausoli sepulcrum, quorum omnium aut plerorumque reliquias tum adhuc conspiciebantur,

A.

Toῦ λογιατέτου Μαρούθι Χρυσολωρᾶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἰωάννην βασιλέα, ἢν δὲ σύγκρισις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης.

"Αριστε βασιλεῦ, & μὲν ἔδει διὰ πολλῶν πρὸς τὸ σὸν χράτος ἀνενεγκεῖν, ἐν ἀλλοις γέγραφα, & καὶ αὐτὰ εἰκός ἀρίστεσθαι μετὰ τῶν παρόντων, μᾶλλον δὲ πολλὰ μὲν πρότερον ἐντεῦθεν γέγραφα· οὐδὲ δλίγα δὲ εὐθὺς πρὸ τούτων. "Ἐδοξε δὲ δῆμος καὶ ταῦτα προσθεῖναι ἡδονῆς, οὐ χρείας ἔνεκεν· ἦν οὐ μικρὰν οἶδα καρπούμενος ἐκ τοῦ τοὺς ἐμοὺς λόγους πρὸς τὴν σὴν θειότητα ἀναφέρειν. "Τλην δὲ τῶν παρόντων λόγων ἀπὸ τῆς πολεως ταῦτης λήψομαι, ἦν πρότερον μὲν ἀπὸ τῶν ιστορουμένων περὶ αὐτῆς ἥθαμαζον· νῦν δὲ ἀπὸ αὐτῆς τῆς δψεως γενέσθαι θαυμασιωτέραν, ή ως: διὰ τις ἀπλῶς οἰκάστειν ἀπὸ τῶν λεγομένων περὶ αὐτῆς χρίνω. Καίτοι εἰρηται μὲν ἀληθῶς μέγιστα περὶ αὐτῆς, οὐ μόνον παρὰ τῶν τῇ πατρίῳ φωνῇ περὶ τούτων συγγεγραφέτων, ἀλλ' ἡδη καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων σχεδὸν πάντων, καὶ τῶν ἐλλογίμων, δοσοι κατ' αὐτὴν γεγόνασιν· ὥστε τοὺς μὲν λόγους δλους, τοὺς δὲ βιβλία, ὡς οἰσθα, ἐγκώμια αὐτῆς καταλιπεῖν. "Αλλοι δὲ ἐν βροχέσι μέγιστα περὶ αὐτῆς εἰρήκασιν· οἷον καὶ τὸ τοῦ σοφιστοῦ ἐκείνου τοῦ πάνου φίλου καὶ οἰκείου, δπερ ἐν ἀλίγῳ μέγιστον ἐκείνος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τινά φησι περὶ αὐτῆς, οὕτω πως εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, εἰ καλῶς μέμνημαι τῶν ρημάτων αὐτῶν, λέγων· "Αρα μέμνησαι ἡμῶν εἰς Ῥώμην ἀπηρκώς, καὶ θεώμενος, οἰα οὐ πρότερον πείθων τε.σαυτὴν ὡς οὐκ ἔστι γῇ αὐτῇ, ἀλλ' οὐρανοῦ μέρος τι. "Ημᾶς μὲν γάρ σου μεμνῆσαι θαυμαστὸν οὐδέν. "Ἐν γάρ τοις αὐτοῖς ήμελες καὶ οὐδενὶ κατεφρονίμεν ἄν τῶν φίλων.

Καίτοι πρὸς "Ελληνα δῆμου ταῦτα γέγραφεν, ή Σύρον, καὶ αὐτοῦ πολιτην· οὐ μέμνημαι γάρ καλῶς τοῦ δύναματος ἐκείνου· ἀκούομεν δὲ τὸ τῆς Ἀντιοχείας κάλλος παρὰ πολλῶν τε ἀλλων, καὶ αὐτοῦ δὲ ἐκείνου, ἐν οἷς ἐπὶ τοῦ δύμανύμου ταῦτη λόγου ἐγκώμια τῆς πατρίδος γράφει. Καὶ ἄλλος δὲ αὐτῆς πολιτης, νῦν δὲ καὶ τὸν οὐρανῶν πολιτης, οὐ τὸ στόμα καὶ ἡ γλώττα ἐτυχον τῆς ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ προστγορίας, πλείστα πολλαχοῦ λέγει περὶ αὐτῆς· ή πρὶς τινα τῶν τὴν Ἀσίαν τότε οἰκουμένων, ἐφ' ής Ῥόδως ἦν τότε καὶ Σμύρνα, καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς οἰκουμένης. Γεγόνασι δὲ ἐν ἐκείνῃ καὶ δ ἐν Ἐρέσφ τῆς Ἀρτέμιδος ναὸς, καὶ δ ἐν τῇ Ῥόδῳ κολοσσός, καὶ δ ἐν Ἀλικαρνασσῷ τοῦ Μαυσώλου τάφος, διὰ πάντων ή τιγων ἔτι λειψανα ἑωράδο. Εἰ διώλει δὲ, θῶμεν

Ικείνον ἐξ Αἰγύπτου καὶ Αιθύης εἶναι, ἕφ' ἡς ἀκούο-
μεν τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν, καὶ τῶν ὑμνουμένων
Θεαμάτων τὰς ἔκατομπτύλους Θήβας ἱκείνας καὶ πυ-
ραμίδας γεγενῆσθαι· ὃν τὰς σκιάς ἀκούομεν ἔδον-
τικων ἡμερῶν ὡς εἰπεῖν εἶναι, ἀνίσχοντος τοῦ ἡλίου
καὶ δυομένου· καὶ ὅν μιδὲ καὶ τῇ σμικροτάτῃ λέγε-
ται τὴν Μέμφιν αὐτὴν καὶ τοὺς περιοίκους πάντας
τῶν ποὺς ἐξείνων τῶν χρόνων ἔτι καὶ νῦν πρὸς πά-
σαν οἰκοδομήν τοῦ καὶ λατομίας χρῆσθαι, καὶ μῆ-
τικιτείπειν· μᾶλλον δὲ πόλεις δλας καὶ συνοικίας,
ἢ φασιν, ἐξ αὐτῆς οἰκοδομοῦντες, μᾶλλος βραχύ τι
μέρος· ἐκείνης ἀντλῶσθαι. Εἰκῆς δὲ ἦν ἐκείνον, δοτις
ποὺς ἦν, πλέοντα εἰς Ῥώμην καὶ διὰ τῶν νήσων καὶ
τῆς Ἑλλάδος ἀναχθῆναι· καὶ πρότερον δὲ εἰκὲς ἦν
αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα ίδειν, καὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος τόπο-
ν ὁθαλμὸν, τὰς Ἀθήνας λέγω. Ἡ τινα ἔδει τούτον
τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἶναι· καὶ τούτον οὐ τῶν
ποιλῶν καὶ ἀθέατων ἢ ἀνηκόνων τῶν τοιούτων, ἀλλὰ
τῶν πεπαιδευμένων, πρὸς οἷον ἐκείνον τε γράφειν
εἰκὲς ἦν, καὶ αὐτὸν τοῖς τοιούτοις θεάμασι καὶ ταῖς
τοιαύταις; ἀποδημίας; χαίρειν. Τί τοινυν δρα ἦν
ἐκεῖνος, δ τούτον τοσοῦτον ἐμελλεν ἐκπλῆξαι; ὥστε
τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ θεαμάτων ἐπιλαθε-
σθαι, θεώμενον οἴα οὐ πρότερον, καὶ αὐτῆς καὶ τῶν
ἐν αὐτῇ φίλων καταφρονῆσαι· πειθεῖν τε αὐτὸν ὡς
οὐκ ἔστι· γῆ αὐτῇ, ἀλλὰ οὐρανοῦ μέρος τι; Εἰργαται
οὖν, διπερ εἰπον, παρ' ἀμφιτέρων τῶν γλωσσῶν τού-
των μέγιστα περὶ αὐτῆς. Οἱμαι δὲ καὶ τὸν; βαρβά-
ρους αὐτούς, δοσι μῆ γραμμάτων παντελῶς διμο:ροι,
πλειστα περὶ αὐτῆς ἔχειν ἐν συγγραφαῖς. Ἀλλ' ἐγώ
ῷμην ταῦτα παρ' ἐκείνων πρὸς ὑπερβολὴν λέγεσθαι·
νῦν δὲ δρῶ μηδὲν πρὸς ὑπερβολὴν εἰρήσθαι τοιαῦτα
εἰσι τὰ δρώμενα. Καίτοι μεμένηκε μὲν οὐδὲν σχέδιον
εῶν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ ἀν εὑροις τις ἀθώον παντάπατιν
ἐπηρείας, τῶν μὲν αὐτομάτων ὑπὸ χρόνου κατερ-
ρυχότων, τῶν δὲ χεροῦ τινων βενιασμένων. Συμ-
βιθηκε γάρ καὶ ταῦτη, διπερ καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πόλει,
αὐτῇ ἐκατῇ ἀντὶ μετάλλων καὶ λατομιῶν εἶναι, καὶ
διπερ ἐπὶ τοῦ παντὸς τούτου λέγομεν, αὐτὴν ὡς
ἐκατῆς τρέψεωθαι καὶ ἀναλοῦσθαι. Κέκμηκε δὲ ὡς
εἰπεῖν ἐν πᾶσι· φαίνεται δὲ δημως καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς
ἔρεπτοις καὶ κολωνοῖς, οἷα ἐξ ἀρχῆς γέγονε, καὶ τὸ
τῶν οἰκοδομῶν μέγεθος καὶ κάλλος. Τί γάρ οὐκ
ἦν τῶν ἐν αὐτῇ καλὸν; Καὶ οὐ μόνον συγκείμενα καὶ
συνεστηκότα ἦν δρα καλὰ, ἀλλὰ καὶ διαιρεθέντα καλὰ
φτίνεται· οἷον σώματος δλου καλοῦ, χειρὶ δὲ ποῦς, δὲ
κιφαλῇ καλῇ· καὶ μεγάλου σώματος ἔκαστον τῶν με-
λῶν μέγα. Οὐκ δλίγα δὲ αὐτῶν καὶ τῷ πλείστῳ μέρει
μεμάνηκε. Καὶ πολλὰ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι γεγονό-
των, ὡς ἔνεστιν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς γραμμάτων
ιδεῖν, ἐν αὐτῇ δείχνυται· κίονες καὶ λίθοι περιφέ-
νεις, καὶ στῆλαι καὶ ἀγάλματα, καὶ ἀνδριάντες, καὶ
γράμματα πλειστα Ἑλληνικὰ τοῦ καλλίστου καὶ
ἀρχαῖου τύπου. Πολλὰ δὲ καὶ τῇδε ἐν αὐτῇ παρ'
Ἑλλήνων γέγονεν, ὡς ἔνεστιν ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν
ιδεῖν· καὶ φαίνεται τούς τε πολίτας αὐτῆς, ὡς παρὰ
τῶν ἰστοριῶν ἀκούομεν, σφύρδα τοῖς Ἑλληνικοῖς
ἡβεσθαι, καὶ πλείστους τῶν ἡμετέρων Ἑλλήνας ἐν
αὐτῇ γενέσθαι.

Græcis suis delectatos, plurimosque nostrorum Grecorum in ea vixisse appareat.

Aut si velis ex Αἴγυπτοι vel Libya eum fuisse ponamus: in qua Alexandrinam civitatem, et inter celebriora spectacula Thebas illas centum portis inclitas ac pyramidis suis audimus: quarum umbras sole ex oriente et occidente sere ad aliquot dierum iter projici aiunt: et quarum una eaque minima ipsam Memphim atque omnia vicina loca jani inde ab illo tempore et adhuc nostra ætate ad quamcunque structuram non secus ac lapidicinis uti referunt, ita tamen ut nunquam deficiat, quin in eo integris, ut aiunt, civitatibus vicisque ex ea exstructis, vix exiguum ejus particulam consumpsere. Verisimile autem erat, quicunque deum fuerit, illum cum Romam navigaret, insulas ac Græciam obiisse. Nec a vero abhorret eum iam antea Græciam perlustrasse, et Græcia tunc temporis ocellum, Athenas. Vel ex ipsa Græcia oriundum esse oportebat; neque illum de vulgo aliquem, qui bujusmodi nec vidisset nec audivisset unquam, sed quemdam ex eruditioribus, cum quo litterarum commercium ei intercederet, et qui ipse ejusmodi spectaculis atque itineribus delectaretur. Quidnam ergo illud erat quod aīeo enim posset percellere, ut Græcia rerumque in ea visu dignarum oblivisceretur, videns qualia ante non viderat, et ipsam, et relictos in ea amicos contemneret, ac sibi net persuaderet non terram illam, sed cœli particulam quamdam esse? quare in utraque, ut dixi, lingua, maxima de ea prodita fuerunt. Quin et Barbaros ipsos, quotcunque litterarum non plane expertes sunt, plurima de illa in scriptis habere existimo. Sed ego qui hæc ad hyperboleū ab iis dici putabam, nunc nihil supra quam res habet dici video: talia sunt ea quæ videntur. Licet nihil ferme integrum salvumque in ea remanserit, nec quidquam omnino ab injuria immune reperire liceat: cum alia quidem sua sponte præ temporis vetustate collapsa, alia violentas quorundam manus experta fuerint. Nam et huic urbi idem quod nostræ accidit, ut ipsa sibi metallorum ac lapidinarum loco esset: et quod de universo hoc dicimus, ipsa a seipso nutritur et consumeretur. Defecit autem ferme in omnibus: nihilominus in ipsis etiam ruinis ac ruderibus apparel, qualis principio D fuerit, tum structurarum magnitudo et pulchritudo. Quid enim in ea non pulchrum fuit? Nec solum integra et conjuncta pulchra erant, sed disiecta quoque ac divisa pulchra apparent. Quemadmodum in integrō corpore pulchro manus vel pes, vel caput pulchrum est; et in magno corpore unumquodque membrum magnum. Sed non pauca horum etiam maxima sui parte remanserunt: tum multa eorum quæ in Græcia olim exstiterunt, ut ex inscriptionibus videre licet, in ea visuntur: columnæ, lapides eximii, statuæ, signa, imagines, plurimæque inscriptiones Græcae, pulcherrimæ ac veteris notæ. Multa quoque hic in ipsa urbe a Græcis facta sunt, ut ex inscriptionibus videre est. Et cives ejus, ut ex historiis cognoscimus, vehementer rebus

Verum non opes solum et dexteritatem, atque artificium, aut si velis magnitudinem ac maiestatem, tum etiam prudentiam, splendorem, et luxum atque profusionem urbis ex hisce statuarum, columnarum, sepulcrorum atque adfisciorum reliquiis perspicere licet: sed et superstitionem ejus et magnanimitatem, et ambitionem, tum sententiam, victorias, atque universam felicitatem, item imperium, dignitates et armorum peritiam. Nam non solum sublimes aquaeductus e longinquo adventantes videre licet, et murorum crassitiem, tum porticus, regiasque aedes, et curias, et fora, et thermas, et theatra ob numerum, et magnitudinem atque pulchritudinem conspicua: verum et tempia splendida multa et frequentia, alia aliis cognominibus insignita: item fana, signa, imagines, delubra et statuas veterum illorum et illustrium viorum, ob merita erga civitatem ex publico positas, uti etiam virtutis monumenta, arcusque triumphales in triumphorum et pomparum illarum memoriam constructos: quibus praelia ipsa, mancipia, spolia et incensorum expugnationes insculpta sunt. Sacrificiorum praeterea, victimarum, altarium et donariorum sculpturas. Ad hæc tam navales quam pedestres et equestres pugnas, et ut ita dicam, quodcunque tandem pugnæ instrumentorum armorumque genus: item subactos principes, Medos forte vel Persas, vel Iberos, aut Gallos, Assyriosve suo quemque habitu: geniesque subactas et triumphantes de iisdem imperatores. Item currus et quadrigas cum aurigis, tum stipatores ac subsequentes satellites, nec non antecedentia spolia omnia tanquam viva in effigiebus videre, et quid unumquodque fuerit ex adjunctis litteris dignoscere licet. Ut manifeste queat perspici, quibus armis, quoque habitu olim uterentur, quibus magistratum insignibus, quibus acierum instructionibus et pugnis, queisque urbes obsiden-
di et castra metandi modis: quibus denique ornamentiis et quo amictu militiae vel domi, in comitiis, vel in senatu, vel etiam in foro: in terra, in mari iter facientes, vel navigantes, sive operi faciendo, sive corpori exercendo intenti, sive ludos spectantes, sive in concionibus, sive in officinis, idque secundum diversos nationum ritus. Quos dum Herodotus aliquique nonnulli historici explicant, magnum operæ pretium fecisse videntur. Sed in hisce omnia iis temporibus sese habebant, quæque apud diversos populos siebant, videre licet: ita ut accurata quædam historia sit: vel potius non tam historia, quam ocularis, ut ita dicam, inspectio et præsens cognitio rerum omniuum quæ tunc temporis contigerant: et sane imitationis artificium cum ipsa rerum natura certat et contendit, ita ut viscaris integrum hominem, urbem, equum aut exercitum videre, vel loriam aut gladium vel armaturam integrum: vel etiam captos, fugientes, ridentes, flentes, commotos, vel iratos. Tum præter hæc omnia uncialibus litteris ascriptum: Senatus

A Οὐ μόνον δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυχειρίαν, καὶ τὴν τέχνην, εἰ δὲ βούλει τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα, έτι δὲ τὸ φρόνημα καὶ τὴν φιλοκαλίαν καὶ ἀδρότητα καὶ πολυτέλειαν τῆς πόλεως, έστιν ἀπὸ τῶν λειψάνων τούτων τῶν ἀνδριάντων, καὶ κιόνων, καὶ τάφων, καὶ οἰκοδομῶν ιδεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν δεσπιδιαμονίαν αὐτῆς, καὶ τὴν μεγαλοφυχίαν, καὶ φιλοτιμίαν, καὶ τὴν γνώμην, καὶ τὰς νίκας, καὶ τὴν πᾶσαν εὐδαιμονίαν, καὶ ἡγεμονίαν, καὶ ἀξίαν, καὶ τὴν ἐν τοῖς δόπλοις πεῖραν. Οὐ γάρ μόνον ἀγωγοὺς ὑδάτων ἀερίους έξεστιν ὅρφιν πόρφιρον ἔργομένων, καὶ τειχῶν ὄγκον, καὶ στοῶν, καὶ βασιλείων, καὶ βουλευτηρίων, έτι δὲ ἀγορῶν, καὶ βαλανείων, καὶ θεάτρων πεζῆς τε, καὶ μέγεθος, καὶ κάλλος, ἀλλὰ καὶ νεώς περιφανεῖς πολλοῖς καὶ συνεχεῖς, ἀλλοις ἀπ' ἀλλῆς προστηγορίας ὠνομασμένους, καὶ λερά, καὶ ἀγάλματα, καὶ ἀνδριάντας, καὶ τεμένη, καὶ στήλας τῶν παλαιῶν ἔκεινων καὶ περιφανῶν ἀνδρῶν, εἰ τις ὑπὲρ τῆς πόλεως τι εἰργασται, ἔκεινοις παρὰ τοῦ δημοσίου γενομένας, καὶ ἀριστεῖα, καὶ γεφύρας θριαμβικάς, εἰς ὑπόδημα τῶν θριάμβων ἔκεινων καὶ τῶν πομπῶν περιπημένας, αὐτῶν τῶν πολέμων, καὶ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τῶν λαφύρων, καὶ τῶν τειχομαχῶν ἔγκεκολαμένων, έτι δὲ λερείων ἐν αὐταῖς καὶ θυσιῶν καὶ βωμῶν γλυφάς καὶ ἀναθημάτων. Πρὸς δὲ τούτοις ναυμαχίας, καὶ πεζομαχίας, καὶ ἵππομαχίας, καὶ πᾶν εἰδος, ὡς εἰπεῖν, μάχης, καὶ μηχανμάτων τε καὶ δόπλων, καὶ τοὺς ὑπηγμένους δυνάστας Μήδους τυχόν, ή Πέρας, ή Ἰεηράς, ή Κελτούς, ή Ἀσσυρίους, κατὰ τὴν αὐτῶν στολὴν ἔκάστους καὶ τὰ δεδουλωμένα γένη, καὶ τοὺς θριαμβεύοντας ἐπὶ τούτοις στρατηγούς, καὶ τὸ ἄρμα, καὶ τὰ τεθριππά, καὶ τοὺς ἥνιούχους καὶ τοὺς δορυφόρους, καὶ τοὺς ἑπομένους λοχαγούς, καὶ τὰ προΐντα σκύλα, ἀπαντα ώσαντες ἔντα τῶν εἰδόνων ἔστιν ίδειν, καὶ συνεῖναι τι ἔκαστον ἦν διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς γραμμάτων· ὥστε δύνασθαις σαφῶς ὅρφιν τίσι μὲν δόπλοις, τίσι δὲ στολαῖς ἔχρωντο τὰ παλαῖν, τίσι δὲ ἐπισήμοις τῶν ἀρχῶν, δόποις δὲ παρατάξεις, καὶ μάχαις, καὶ πολιορκίαις, καὶ στρατοπέδοις· τίσι δὲ ἄρα ή θεσσαλίη, ή περθεολαῖς, εἴτε ἐπὶ στρατείας, εἴτε οἷκοι, εἴτε ἐν ἔκκλησίαις, εἴτε ἐν βουλευτηρίῳ, εἴτε κατ' ἀγορὰν, εἴτε ἐν θαλάττῃ, εἴτε ὁδοποροῦντες, εἴτε πλέοντες, εἴτε τονούντες, εἴτε ἀσκούντες, εἴτε θεωμενοι, εἴτε ἐν πανηγύρειν, εἴτε ἐν ἐργαστηρίοις, καὶ ταῦτα καὶ τὰς τῶν ήθνῶν διαφόρας. Ὅν ἔνεκα ἔκθεις Ἡρόδοτος καὶ ἀλλοι τινὲς τῶν Ιστορίας συγγραφαμένων δοκοῦαν τι προύργου πεποιηκέναι. Ἀλλ' ἐν τούτοις, ὥσπερ κατ' ἔκεινους τοὺς χρόνους δυτα, καὶ ἐν διαφόροις Ἐθνεσι γινόμενα πάντα ὅρφιν ἔξεστιν· ὥστε Ιστορίαν τινὰ πάντα ἀπλῶς ἀκριδούσαν είναι· μᾶλλον δὲ ὡς ίστορίαν, ἀλλ' ἵν' οὐτας; εἰπω, αὐτοφίλων τῶν τότε ἀπλῶς ἀπανταχοῦ γενομένων πάντων, καὶ περουσίαν. Ἡ γε μήν τέχνη τῶν μημάτων ἀληθῶς ἐρίζει καὶ ἀμυλάται πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ὥστε δοκεῖν ἀνθρωπον, ή Ιππον, ή πόλιν, ή στρατὸν ὅλον ὅρφιν, ή θύρακα, ή ἐιρησ, ή πανοπίλαν, καὶ ἀλισχομένους, ή φεύγοντας, ή γελῶντας, ή κλαίοντας, ή κινουμένους, ή

δρυζομένους. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτωις γράμματα μεγάλα λέγοντα, Ἡθουλὴ τῶν Ὑωνίων καὶ δῆμος, Πεισίλη εἰ τύχος Καλαρι, ή Τίτιφ, ή Οὐεσπασίανω σὸρετῆς καὶ ἀνδραγαθίας ἔνεκεν, νικήσαντι ἀπὸ τῶν δεινῶν, ή φυλάξαντι τὴν πατρίδα, ή ἐλάσαντι τοὺς βαρβάρους, ή τι τοιοῦτον ἔτερον τῶν ἐπαινουμένων. Τέ δὲ τοὺς παλαιοὺς ἔκεινους, Μελεδάρους, καὶ Ἀμφίσσεων, καὶ Τριπολέμους, εἰ δὲ βούλει, Πέλοπας, καὶ Ἀμφιάρεως, καὶ Ταντάλους, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἔτερον ἐπὶ τῆς μυθικῆς καὶ ἀρχαῖας ἔκεινης τῆς Ἑλληνικῆς θεορίας λέγεται; Μεσταὶ μὲν τούτων ἄστοι, μεστὰ δὲ μνήματα καὶ τάφοι παλαιῶν, μεστοὶ δὲ οἰκιῶν τοῖχοι· πάντα τῆς ἀρχέτης καὶ τελεωτάτης τέχνης, Φειδίου τινός, ή Λυσίππου, ή Ηρακλέους, ή τῶν ὅμοιών ἔργα. Όστε ἀνάγκη διὰ τῆς πόλεως ἴστει ποτὲ μὲν πρὸς τοῦτο, ποτὲ δὲ πρὸς ἔκεινον ἐλκεοθεὶς τῷ δρόμῳ. ὅπερ συμβαῖνει τοῖς ἐρωτικοῖς τούτοις, καὶ τὰς ζῶντας κάλη θαυμάζουσι, καὶ περιέργως θεούμενοι. Ὅτι γε μήν τῶν τειχῶν κύκλος, ή γε μήν τῆς δῆλης πόλεως θέσις, τὸ δὲ τοῦ ποταμοῦ ρεῦμα, ή δὲ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν προστελῶν, καὶ τῶν ἐπαύλεων τῶν ἐν αὐτοῖς χάρις.

Ἔν δὲ οὐδὲ λιμένων ἀμοιρος ἡ πόλις, οὐδὲ νεωρίων ή νεωστίκων, τῶν μὲν εἰσῶν τειχῶν, τῶν δὲ ἐπὶ ταῖς ἔκβολαις αύταῖς τοῦ ποταμοῦ, τῶν δὲ διλήγω πρὸ τῶν τειχῶν, ὃν ἔτι καὶ νῦν λειψανα δράται· ἀ καὶ τὸ καθελεῖν οἷμα ἔργον ἀν δῆμον πᾶσι τοῖς νῦν λεγομένοις δυνατοῖς, εἰ χρή δυσχερές λέγειν, δειπνοῖς δὲ δύνατον. Ἡ γε καὶ θυμηδίας καὶ ψυχαγωγίας, έτι δὲ γυμνασίας τῶν πολιτῶν ἔνεκεν καὶ ναυμαχίας εἰσῶν τειχῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς πόλεως ἐχρήστο, οὐ λέγω ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πελάγους τινός ή λίμνης, ἐνδὸν τῆς πόλεως ἐπ' αὐτὸν τοῦτο πεποιημένης. Καὶ δῆμος, ὡσπερ γυμνάσια, καὶ θεατρά ἀγάνων, καὶ μονομαχῶν, έτι δὲ θρησκαχῶν, καὶ ιπποδρομιῶν, οὗτω καὶ τριηρομαχῶν. Όστε ἀληθῶ; ἔξειναι λέγειν, Οὐδὲν δέλλο ή Ῥώμη τὰ τῆδε, δειπνοῖς ἔτερος τῶν ἡμετέρων καὶ παλαιῶν εἴπε περὶ αὐτῆς. Τὰ μὲν ἄρχαῖα τοιαῦτα δῆμον τὰ δὲ νεωτερά, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας καὶ ἀληθοῦς ὅρησεις εἰ δὲ λέγοι τις; ή οὖτε εἰκός; τὰ ἐκ τοσαύτης μὲν ἀρθρίας λίθων τοιούτων καὶ ὑλῶν, τοιαῦτης δὲ τέχνης τότε ἀνθύστης, τοσαύτης δὲ φιλοθεταῖς καὶ εὐεσθεῖαις πεποιημένα; τῶν μὲν τῶν ἄρχαιων μετεπεκευασθέντων, τῶν δὲ ἔξι ἀνιέρων καὶ βεβήλων ἱερῶν ἀγίων γενομένων, καὶ νάῶν θεῶν ἐξ εἰδῶν. Πόσοι μὲν ἀποτελῶν ναοί; πόσοι δὲ μαρτύρων; πόσοι δὲ δύσιων καὶ ἀγίων; πόσοι δὲ γυναικῶν θεῶν καὶ περθένων; Τά γε μήν αὐταῖς τούτοις, καὶ τὰ λειψάνα, εἴτε καθόλου, εἴτε κατά μέρη, καὶ εἰ τι πρὸς ὑπόμνησιν αὐτῶν λέγεται, καὶ τὰ πρὸς θυετεῖν τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ κοινοῦ δεσπότου, τις δὲ δύνασται καταλέγειν; Φαίη τις δὲν σορόν ἀγίων λειψάνων, ή ἀγιασμάτων θησαυρὸν ἀπίλως εἴναι τὴν τοῦλην. Ποσός δὲπερ ἔκεινος, οὐ κατ' ἄρχας ἐμεμνήμην, εἴπε τότε, δικαιότερον ἐπὶ τῶν καιρῶν τούτων ἀρανοῦ μέρος βηθῆναι διὰ τούτους τοὺς ἐνεικοῦντας.

A Populusque Romanus, Julio Cæsari forte vel Tito, aut Vespasiano, ob rem bene et fortiter gestam: vicis hisce vel illis populis, vel ob patriam servatam, vel ob Barbaros profligatos, aut aliud hujusmodi præclararum facinus. Sed quid priscos illos Meleagros, Amphionas et Triptolemos, aut si velis Pelopas et Amphiaraos, et Tantalos dicam et quidquid hujus generis fabulosa et vetusta Græcorum historia commemorat? Hisce visæ omnes plenæ sunt, plena antiquitatum monumenta et sepulcra, pleni ædium parietes. Omnia præstantissimi et absolutissimi artificii, Phidias cuiusdam aut Lysippi, vel Praxitelis, simillimum opera. Adeo ut per urbem incedendo nunc huc nunc illuc oculo traharis: quod amore captis et vivam pulchritudinem cum admiratione curiose contemplantibus contingit. Accedit mœnium ambitus, et tolius urbis situs, tum etiam annis fluentum, et agrorum atque suburbiorum quondam et villarum in inslem amoenitas.

ποταμοῦ ρεῦμα, ή δὲ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν προστελῶν, καὶ τῶν ἐπαύλεων τῶν ἐν αὐτοῖς χάρις.

B Sed nec portuum navaliumque expers hæc urbs fuit: quorum alia intra mœnia erant, alia in ipsis fluvii ostiis, alia proxime sub urbis mœniis: quarum adhuc reliquiæ visuntur: quarum demolitionem quoque omnibus nostri sæculi principibus difficultem futuram existimo, si difficile vocandum sit ubi quis rem factu impossibilem dicit. Quin etiam voluntatis et oblectamenti gratia, tum ob civium quoque exercitum naumachiis intra mœnia in ipsa civitate intebatur, non dicam in flumine, sed in mari aut lacu quodam intra civitatem ad hoc præparato. Atque ut certaminum, et gladiatorum, pugnarumque cum seris et currulum ludorum gymnasia et theatra erant, ita etiam ubi triremes configerent. Ita ut vere assirmare liceat quod alias quidem veterum nostrorumque de ea dixit: nihil tum temporis fuisse præter Romam, et antiqua quidem hujusmodi fure: recentiora autem et quæ ad nostram veramque religionem spectant, quis dicere poterit? vel quæcunque ex tanta lapidum hujusmodi et materialium copia, et florente tum temporis præstantia artis, tum ex tanta pietate et devotione facta fuere? cum alia quidem antiquitatis monumenta ad novas strueturas transferrentur: alia autem ex profanis et immundis sanctorum ædes, et ex fanis idolorum veri Numinis templæ fierent. Quot enim apostolorum templæ sunt? quot martyrum? quot sanctorum et beatorum? quot divarum mulierum et virginum? tum vero corpora eorumdem reliquias, sive integras, sive particulis divisas, et quidquid ad ipsorum memoriam, et communis humani generis gloriam commemoratur, quis enumerare poterit? Sane reliquiarum sanctorum conditorum, et rerum sacrarum thesaurum hanc urbem paucis verbis quis appellaret. Ut quod ille, cujus initio memini, tum dixit, id meliori jure hisce temporibus die queat, eam cœli partem esse ob hujusmodi incolas.

Sed ista quidem prætermitto. Duo autem lumina, vel soles, aut cœlos integras Dei gloriam enarrantes, Petrum, inquam, et Paulum, quorum reliquiae hic sitæ sunt; et ad quorum monumenta hec scribo, quis digne admirabitur? quid de totius orbis ad eosdem, veluti communes quosdam præfectos, ducesque, aut præsides concursu dicari? Miraculum proœf' est videre ab Hispania, sive Iberia et Gallia, insulisque Britannicis, et si quæ ulterius versus occidentem vel aquilonem distent: tum etiam ex Germania, Sarmatia et Pannonia, nonnullos vero etiam ex Græcia et Asia et quibuscumque aliis ex locis (quis enim omnes enumerare posset?), non viros solum cuiusvis ætatis et professionis, sed et feminas per tam longinqua itinera, per tot pericula et labores; per frigus, lumen, pulverem, æstum et moléstias hinc venientes, ut arcum et loculum, et conditorium apostolorum, idque enim et per cortinas ac cancellos adorent. Ut pulvri, ac solo, et circumambientibus lapideis ferreisque claustris faciem et capita apponentes, servatores dominosque, et, ut dixi, soles orbis terrarum eos prædicent. Ut post tot annos ob prædicationem veritatis, et ab errore ac tenebris conversionem gratias agant, idque in ea urbe, et in illo imperio, ubi ipsi hæc prædicantes mortem oppetiere, ubi a veritatis adversariis tanta supersticio, tantusque error introductus fuit, quantus ex idolis, statuis templisque ipsorum demonstrari potest. Unde edicta contra Christianos per totum orbem cerebantur, et carnisices in eosdem immitabantur. Ubi alio quidem in loco Neronis impii illius homicidæ, alibi vero Diocletiani, alibi Maximiani persecutorum collapse jam dejectaque ædes, et mutilæ, ac semi fractæ statuae visuntur. Sed hæc quidem monumenta, licet imperatorum, et qui istos aliquando sistebant judicio, et ut mancipia trahabant, cursim prætererunt: et quid dico præterire? quin potius infestis calcibus proterunt, et pugnis feriunt, atque, ut dixi, mutilant, conspuunt et subvertunt: hisce autem pauperculis et peregrinis, vel potius servis ac subditis illorum, professione vitæque instituto, aulæorum tectoribus et piscatoribus quam maximo gaudio et voluptate, aut si malis, cum percussione pectoris, et devotione, lacrymique capita inclinant servatores, ut dixi, et præsides, nec præsentium tantum atque terrenorum dominos, sed et cœlorum janitores eos vocantes, et sibi, amicis, et familiaribus, atque orbi universo salutem exposcentes. Illi autem edito et conspicuo in loco lapillis tessellatis, vel marmoribus coloribusve, quin etiam argento mero atque auro ad antiquam speciem majori forma magnifice efformati sedent, tanquam reges vel principes, aut communes omnium domini, claves ligandi solvendique potestatis symbolum gerentes, signumque virtutis et auctoritatis ejus qui potestatem illam dedit. Et populi quidem Romani, aut Julii Cæsaris, vel Augusti, vel cuiuscunque alterius monumenta etiam hic in

A 'Allà ταῦτα μὲν ἔω τοὺς δὲ δύο φωστῆρας, ή Ἰλιους ή οὐρανοὺς ὅλους, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν διηγουμένους, Πέτρον φημὶ καὶ Παῦλον, ὃν τὰ λεῖψανα ἐνταῦθα κεῖται, καὶ ὡν ἐπὶ τῆς μνήμης ταῦτα γράψω, τις δὲ ἀξίως ἀγάθειη; τι δὲ τὴν εἰς τούτους ὡς περ εἰς κοινούς τινας σατράπας καὶ ἡγεμόνας, ή ὑπάτους, συνδρομὴν πάσης τῆς οἰκουμένης; Θῶμα δοντας ἔστιν ιδεν ἀπὸ Ἰστανλας καὶ Ἰηρίας, καὶ Γαλιτίας, καὶ τῶν Βρετανικῶν νήσων, καὶ τῶν ἦτι δυτικώτερων εἰ τινες εἰεν ή ἀρεικωτέρων, ἔτι δὲ ἀπὸ Γερμανίας καὶ Σαρματίας, καὶ Παννονίας, τινάς δὲ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας, καὶ τῶν ὅθεν οὖν ἀλλοθεν (τις γὰρ δὲ οἴδε τ' εἰη πάντας καταλέγειν;) οὐκ δινδρας μόνον πάσης τιλικίας τε, καὶ τέχνης, ἀλλὰ καὶ γυναικας ἡδη διὰ τοσούτων μὲν ὁῶν, τοσούτων καὶ κινδύνων, διὰ τοσούτων δὲ πόνων, καὶ ψύχους, καὶ πηλοῦ, καὶ κόνεως, καὶ πνίγους, καὶ τάλαιπωριῶν, δεῦρο ἀφικνυμένας, ἵνα τὴν λάρνακα, καὶ τὴν θήκην, καὶ τὴν σορὸν, καὶ ταῦτα πέριθωσιν καὶ διὰ καταπετασμάτων καὶ κυγκλῶν τῶν ἀποστόλων προσκυνήσωσιν· ἵνα θέντες ἐπὶ τῆς κόνεως, καὶ τοῦ ἑδάφους, καὶ τῶν περιφραττόντων λίθων, καὶ σιδήρων τὰ μέτωπα, καὶ τὰς κεφαλὰς, σωτῆρας αὐτοὺς, καὶ δεσπότας, καὶ τίλους, ὡς περ εἶπον, τῆς οἰκουμένης ἀναφθέγξωνται· ἵνα μετὰ τοσαῦτα ἔτη τοῦ κηρύγματος χάριν αὐτοὶς τῆς ἀληθείας; καὶ τῆς ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ τοῦ σκότους ἀπαλλαγῆς ὅμολογήσωσι, καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς πόλεως ἔκεινης, καὶ τῆς ἀρχῆς ἔκεινης, ἐν ή ταῦτα ἔκεινοι λέγοντες ἀπέθανον. "Ενθα τοσαῦτη γέγονεν ή περὶ τῶν ἀντίτια τῶν ἀληθῶν δεισιδαιμονία τε καὶ πλάνη, δοῃ παρὰ τῶν ἐπὶ τούτοις εἰδώλων, καὶ ξύνων, καὶ ναῶν δύναται δεικνυσθαι. "Οὐθεν τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης δόγματα ἐφέροντο, καὶ οἱ κατὰ τούτων δῆμοι ἐπέμποντο. "Θου δέ μὲν Νέρωνος τοῦ σφαγέως ἔκεινου, καὶ ἀναστίου, ἐνταῦθα δὲ Διοχλητιανοῦ, ἔκεινῳ δὲ Μαξιμιανοῦ τῶν διωκτῶν καταπεπιωκτές ἡδη καὶ κατασκαρέντες θάλασσοι, καὶ λειωθῆμέναι, καὶ ήμιρραγεῖς στῆλαι δρῶνται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, καὶ ταῦτα βασιλέων γενομένας, καὶ αὐτούς ποτε παραστησαμένων, καὶ δουλευσαμένων, παρατρέχουσι· καὶ τι λέγω παρατρέχουσ; μᾶλλον μὲν οὖν λάξ ἐνάλλονται, καὶ πῦξ παίουσι, καὶ περιφρήγνυσθαι, ὡς περ εἶπον, καὶ καταπένουσι, καὶ ἀνατρέπουσι· τούτοις δὲ πένουσι, καὶ ἀλλασσοῦσι, μᾶλλον δὲ δούλοις, καὶ δημητρίους ἔκεινων, τὴν πολιτείαν καὶ τὸ Εθνός γενομένους, σκηνοποιοὺς καὶ ἀλιεῦσι, μεθ' ὅσης δὲν εἴποι τις τέρψεως καὶ ἥδονῆς, εἰ δὲ βούλει στερνοτυπίας, καὶ εὐλαβείας, καὶ δακρύων κλίνουσι τὰς κεφαλὰς, σωτῆρας, διπερ εἶπον, καὶ προστάτας, καὶ οὐ τῶν παρόντων καὶ γῆινων κυρίους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐρανῶν πυλωρούς ἀνακαλούμενοι, αὐτοὶς τε, καὶ φίλοις, καὶ οἰκεῖοις, καὶ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ παρ' αὐτῶν εὐχόμενοι σωτῆραν. Οἱ δὲ κάθηνται ἐκ περιωπῆς δινωθεν μεγάλοι μεγαλωστὶ φησίν ή λίθοις ή χρώμασιν, ἔτι δὲ ἀργύρῳ μόνῳ καὶ χρυσῷ εἰς τὸ ἀρχαῖον εἰδός τετυπωμένοι, ὡς περ βασιεῖς τινες, ή ἡγεμόνες, ή κοινοὶ πάντων δεσπόται κλεί-

ἔχοντες, σύμβολον τῆς δυνάμεως τοῦ δεσμεῖν, καὶ τὰ μέντοι τῆς Ισχύος, καὶ ἀξίας τοῦ δεδωκότος. Καὶ τὰ μὲν τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων, ή τὰ Ιουλίου Καίσαρος, ή Αὐγούστου, ή οὐτινοστούν δόλου, κάνταῦθα ἐπὶ τῆς αὐτῶν πατρίδος; ὅποι τῶν πιλεστῶν ἀγνοούμενα ἀπήνθηκε πανταχοῦ, καὶ ἀπεβρύη· τὰ δὲ τούτων διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀνθεὶ καὶ θάλλει.

Μέμνημαι δὲ τῆς ἐν Λονδίνῳ τῆς Βρετανικῆς ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἔξω θαλάττης, καὶ ὡκεανοῦ, δεύτερον ἓτοι; τουτὴν ἐμοῦ, καὶ τῶν σὺν ἐμοὶ παρόντων, καὶ θεωμένων γενομένης αὐτοῖς πομπῆς καὶ πανηγύρεως παρὰ τῶν ἐκεῖ. Καίσαρα δὲ τὸν πρώτως ὑπαγγόμενον αὐτοὺς, καὶ οὐ φρούρια ἔτι καὶ νῦν ἔστιν ἐκεῖ, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς διαβάσεως, τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἀγνοοῦσι. Καὶ ἔγως οἶμαι, καὶ ἐκεῖνα πάντα, καὶ τὴν τῆς Ῥώμης ἀρχήν, καὶ τὴν τῶν αὐτοχρατόρων μοναρχίαν καὶ ἡγεμονίαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ὑπακοήν διὰ ταῦτα γεγονέναι, ἵνα ταῦτα ἀκολουθήσῃ. Τί δὲ χρὴ τὴν ἀξίαν τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν ἀπονεμούμενην αὐτοῖς εὐλάβειαν, καὶ τιμὴν ἐν αὐτοῖς ἐκτίνοις, καὶ τοῖς οώμασι, καὶ τοῖς τάφοις αὐτῶν θαυμάζειν καὶ δρᾶν; "Ἐξεστι γάρ τοῦτο ὄρδον τε καὶ θαυμάζειν, καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ τοῖς πολλοστοῖς μετ' ἐκείνους δι' αὐτούς· οἶμαι γάρ μιτρέπτετε ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ῥώμης ἐκεῖνης, λέγω τῆς παλαιᾶς, τοσαῦτα θεσπισμάτα τῶν αὐτοχρατόρων ἐκείνων, καὶ τοῦ δῆμου καὶ τῆς βουλῆς, καὶ διὰ τοσούτου μέρους τῆς οἰκουμένης φοιτᾶν, ἵσα καὶ δσαχοῦ νῦν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσὶ δὲ οἱ θεσπιζόντες δέ τοι καὶ οἱ κύρια ποιοῦντες διὰ τῶν σφραγίδων αὐτὰ, αἱ εἰκόνες, καὶ αἱ κεφαλαὶ Πέτρου καὶ Παύλου, οὐκέτι δυναμένων λέγειν· Ἀργύριον ή χρυσοῖσιν οὐκέτι μοι. Τίς δ' ἀν δριθμήσεις τὰ παρ' αὐτῶν διδόμενα; Δέξα μὲν θεως τοῖς λέγειν ὑπερβολάς, οἶμαι δὲ συνελθούσας δόμοι πάτας τὰς ἐγνωμένας ἡμῖν ἀρχὰς ἐκ τῶν ἀπονεμημένων αὐταῖς· ἐς δέ τοις, καὶ ἀ κύριοι κατὰ νόμον διανέμειν, μὴ τοσαῦτα δοῦναι δύνασθαι. Διδούσι δέ ταῦτα διά τοῦ Πέτρου καὶ διὰ Παύλου. Καὶ ἀνάγκη δέ ταῦτα διδόναι· οὐδὲ ἀν ἐκείνων κατασχούσεν ἔαντοις οἱ ταῦτα διαβιδόντες. Ἀνάγκη δέ καὶ τοῖς διὰ Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τοῦ κλήρου τούτων διανέμειν. Καὶ οἱ τε λαμβάνοντες δοκοῦσι παρὰ δεσποτῶν λαμβάνειν· οἱ τε διδύντες ὡσάν κύριοι διδόσασιν. "Ἐστι δέ οὐδεὶς διὰ τοῦτο λέγων, πλὴν εἴ τινες κατὰ τὸ δεδόσθαι, η μὴ δεδόσθαι, καὶ τίνι δεδόσθαις ἀλλήλοις ἀμφισβητούσι. Καὶ τοῦτο διὰ αὐτὸς δι' ἐκείνους αὐθίς ἐπιχείρειν, καὶ τῶν γενομένων παρ' αὐτῶν αὐτούς; εἰναὶ κριτᾶς καὶ δριστάς· πολλάκις δέ καὶ τῶν παρ' ἄλλων γινομένων εἰς αὐτοὺς τὴν ἔρεσιν διαβαίνειν. Τί δέ τὰς πνευματικὰς δόσεις, τι δέ τοὺς τῶν φυῖῶν κριτᾶς; "Ἐστι γάρ ὄρδον κατὰ γλώσσας ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα μὲν καθήμενον ἐπὶ θρόνου τὸν ἀκούοντα τοὺς ἀπὸ τῶν Βρετανικῶν θησαυρούς· ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἔχοντες ἔξομολογουμένους· ἐνταῦθα δὲ τὸν τοὺς ἀπὸ Ἰησοῦς ή Γαλαταῖς· ἐκεῖ δὲ τὸν τοὺς ἀπὸ Δαλματῶν, ή Δακῶν· αὐτοὺς δὲ ἐπὶ τῶν δδῶν, η ἐπὶ τῆς πόλεως, η ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας συμμετείξεις, διλλους διλλην φωνήν

A patria ipsorum plurimis incognita, pristini decoris luce, et amissione, passim collapsa jacent. Horum autem florent vigentes per orbem universum.
Et memoria hic repeto pompa et solempne festum, quod Londini in Britannia, ipsius externi mari oceanique insula, ante biennium, me ac comitatu meo presente et spectante, ab ejus loci incolis hisce apostolis celebrabatur. Cæsarem vero qui primus eos subegit, et cuius castella adhuc ibidem exstant, alterum quidem ad trajectum, alterum vero dicto in loco ignorant. Atque ego quidem existimo et ista omnia, et Romanum imperium, et imperatorum monarchiam ac principatum, gentiumque subjectionem propterea exstitisse, ut haec deinde sequerentur. Quid vero apostolorum gloriam et veneracionem atque honorem in ipsis corporibus eorumque sepulcris eis exhibitum admirari et contemplari attinet? Id enim ex imperio et principatu Ecclesiæ, et propter principes hosce in longa successorum serie videre et admirari licet. Nequaquam enim sub imperio veteris illius Romæ tot imperatorum edicta, tot plebiscita et senatus consulta per tantam orbis terrarum partem produisse existimic, quot nunc longe lateque ab Ecclesia prodeunt. Ea autem semper obsignant et confirmant sigillorum loco effigies et capita Petri et Pauli; qui dicere jam amplius nequenni: Argentum et aurum non est mihi¹. Quis vero opes ab ipsis collatas enumerare poterit? Videbor forte nonnullis rem niuum verbis extollere: puto tamen omnes orbis principes, quotquot ad nostram notitiam pervenire, simul junctos ex consuetis suis redditibus bonisque, quorum distribuendorum potestas jure ad ipsos spectat, non posse tantum conferre. Conferunt autem haec Petrus et Paulus: et conferre necessum est: nec servare sibi vellent qui ea conferunt. Necessum autem est Petri et Pauli successores eorumque familiam haec distribuere. Et qui ea accipiunt, tanquam dominis accipere videntur: conferentes autem tanquam domini conferunt. Nec quisquam contradicit: nisi quod nonnulli de rata aut irrita collatione invicem litigent. Et hoc ipsum rursus illos dijudicare, et eorum quæ ipsi fecere, justices ac definitores esse oportet; sapientis autem et ab iis quæ alii constituere, provocationem ad eos fieri. Quid autem spirituales largitiones, quid nationum judices commemorem? Nam in templo sanctorum apostolorum pro linguarum diversitate cernere licet hic quidem sedentem in throno, et auscultantem confessiones eorum, qui ex Britannicis insulis hanc ipsam ob causam accesserunt: isthac eorum qui ex Hispania vel Gallia: alibi vero qui ex Dalmatia vel Dacia advenere. Illos autem in plateis, vel per urbem, vel in ecclesia promiscue alios alias vocem proferentes audias.

¹ Act. III, 6.

Quocirca non tunc solum apostoli super duodecim thronos sedebunt, juxta Christi promissionem, judicantes duodecim tribus Israel : sed et hoc tempore illi in multis thronis judicum instar sedent, judicantes præbem terrarum : nec solum in primitiva Ecclesia, sed nunc quoque sua cuique lingua loquuntur, ita ut intelligi queant. Quin etiam decreta et constitutiones sanctorum apostolorum quæqueversum, ut dixi, foras prædeunt: et huc undequaque non solum multorum dierum, sed et mensium itinere confluunt nemine persequente, accusantes semetipos, quod Plato in Gorgia eos, qui justi evadere cupiunt, facere præcipit, ut sententia istorum recepta injunctam poenam opere explicant. Nihil enim de iis dico, qui ex præcepto inde ab ultimis terræ finibus vel ultro accurrunt, vel inviti pertrahuntur. Quis vero non obstupescat, dum in publico consistorio papam responsa dantem et oracula fundentem audit? quis non admiretur dum ista videt? Sed quid plura de his dicere attinet? Id vero quod de apostolorum reliquiis dicebam, quantum huic urbi conseruant, videre licet ex Commentariis Chrysotomi in Epistolam Pauli ad hos ipsos Romanos, si recte memini, sub finem, ubi vir non solum ore, sed et animo vere aureus, totum sermonem et aureum illud scriptum concludens, veluti divino luce concitatus, bis terve et sapienter exclamat, Cuperem videre urbem illam, Romanam scilicet, in qua haec et alia de apostolis corporumque eorum sepultura et præsentia referuntur: cuperem illos pedes, C cuperem manus, cuperem capita videre. Nec cessat, instar eorum qui impotenti amore laborant, singula membra recensere, et sexcenties eadem dicere.

Sed haec quidem nunc missa faciamus; neque enim litterarum modus tam prolixum sermonem admittit: et qualicunque tandem dixerimus, nihil de iis pro dignitate dixisse videbimus: tum vero pauca duntaxat principio dicturus eram: sed non observavi me longius modum excessisse. Haec autem velut appendicem litterarum mearum animi oblectandi gratia scribere volui: præsertim cum in suis ad me litteris id quoque inter alia positum repererim, quod parum scribant. Hac autem litteras dare festino, ne antequam Venetias perveniant, ejus civitatis triremes iam discesserint. Sed profecto in hujusmodi re id longe difficultissimum est, recte incipere, et bene finire; nam tanta res extremitatibus definitur, et formam inde accipit. Et multi ut neasciunt unde incipiendum, ita neque ubi finis imponendus sit, quos, postquam coepirint, semper loqui necessum est. Ego autem tanta temporis spatio isto modo apud celsitudinem tuam silui, ut coepi a vii tandem iterum oratione cito desinere nequeam. Sed ut in præteritis intermissæ orationis silentio, ita nunc loquacitati meæ ignoscas. Sed cum hujusmodi rebus apud te expositis finis necessario faciendus sit, nolo tamen propterea nostræ

propositum noscere. Kal oñk δρα ἐπι δώδεκα μόνον θρόνους τάς επιστολοῖς καθίσονται, κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· ὅλλα καὶ νῦν οὗτοι κάθηνται: ἐπι πολλῶν θρόνων, ὡς πέρ τις δικασταί, κρίνοντες τὴν οἰκουμένην. Καὶ οὐκ ἐπι τῇ ἀρχαῖᾳ Ἐκκλησίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν κατὰ τὴν αὐτῶν φωνὴν πᾶσι συνετέλεσθαι φέγγονται. Καὶ ίσω τε, ὡς εἶπον, πανταχότε τὰς τῶν ἀποστόλων φρεσίματα καὶ θεσπισματα διαφορεῖ. Καὶ δεῦρο πανταχθὲν ἔρχονται πολλῶν ἡμερῶν, ἥδη δὲ καὶ μηνῶν δύον μηδενὸς διώχοντο; αὐτοὺς, κατεροῦντες μὲν ἑαυτῶν, δὲ πλάτων ἐν Γοργίᾳ τοῖς βουλομένοις καὶ μέλλουσι δικαίους εἶναι παραινεῖ, δεξιμενοὶ τὰς ἐκείνων ἀποφάσεις, καὶ πληρώσαντες τὰς ἐπιτιμίας. Ἔώ γάρ τοὺς ἐκ προσταγῆς πέρδωθεν ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς οἰκουμένης τρέχοντες ἡ ἀγοράνους. Τις δὲ οὐκ ἀντιπλαγεῖ τοῦ πάππα πάκούων ἐν κοινῷ συνεδρίῳ χρηματίζοντος καὶ χρηματοῦντος; τις δὲ οὐκ ἀνθαμάσσει ταῦτα ὄρων; Ἀλλὰ περὶ τούτων τις χρή πλείω λέγειν; Ὅ δὲ ἐλεγον, δοσον ἔστι τὰς τῶν ἀποστόλων λεψανα τῇ πόλει τεύτῃ, πάρετεν ἀπὸ τῆς Ἐγγῆσεως τοῦ Χρυσοστόμου ἐν τῷ τέλει τῆς πρὸς αὐτοὺς τούτους τοὺς Ἦωμαλους; εἰ καλῶς μέμνημαι, Παύλου Ἐπιστολῆς ίδειν, ἐν φά την δόλον λόγου, καὶ τὸ χρυσοῦν σύγγραμμα ἐκεῖνο δρυσαῖς δντας οὐ τὸ στόχα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἀνήρ ἐκεῖνος καταπάσσει, ἐν οἷς ὡς πέρ την ἐνθουσιῶν δίσι καὶ πολλάκις λέγει, Ἐβουλόδημην τὴν πόλιν ἐκείνην ίδειν, τὴν Ἦωμην λέγων, ἐν ἥ τα καὶ τὰ, περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐν αὐτῇ ταφῆς καὶ παρουσίας φάσκων. Ἐβουλόδημην τοὺς πέδας ἐκείνους, ἐβουλόδημην τὰς κεῖρας, ἐβουλόδημην τὰς κεφαλὰς ίδειν. Καὶ οὐ πάνεται, ὡς πέρ οἱ δυσέρωτες, κατὰ μέλη διειών, καὶ μυρίακις ταῦτα λέγοντα.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔωμεν ἥδη· οὐτε γάρ κατ' ἀπιστολὴν τοσαῦτα λέγειν, καὶ οὐτας ἀν εἰπομένων, οὐδὲν ἀν περ τούτων εἴημεν πρὸς ἀξίαν εἰρηκότες· ἀλλούς τε ἡρξάμην μὲν ὡς ὀλίγα ἔρων, ἐλεύθερον δὲ ἐμαυτὸν σφόδρα ἐκεῖνος τοῦ μέτρου. Οὐα δὲ ἐπιθήκην τῶν ἐμῶν γραμμάτων τοῦτο ποιούμενος, θυμηδίας τενὸς χάριν, ταῦτα ἐβουλήθην γράψαι· μάλισθ' οὗτοι ἐν τοῖς πρὸς ἄλλα γράμμασι πρὸς τοῖς διλλοῖς καὶ τοῦτο εὔρον ἐκείμενον, ὡς ὀλίγα ἐπιτελλώ. Σπεύδω δὲ ταῦτα δοῦναι, μή πρὸ τῆς εἰς Βενετίαν αὐτῶν ἀφίξεως αἱ τριήρεις τῆς πόλεως ἐκείνης φθάσωσιν ἀναχθεῖσαι. Ἀλλ' οὐτως; ἐν παντὶ πράγματι ἐκεῖνο ἔστι μᾶλλον δύσκολον, οἰκεῖως τε ἐρξασθαι, καὶ διδυτως τελευτῆσαι. Καὶ τὸ δόλον δὲ ἀπλῶς τοῖς ἄκροις ἀριζεται καὶ μορφὴν λαμδάνει. Καὶ πολλοὶ ὡς πέρ δύεις εἰς ἕρξασθαι οὐκ ἵσσασιν, οὕτως οὐδὲ δύο διεισθεῖσαι. Ἀνάγκη δὲ τούτους ἀρξαμένους ἀει λαλεῖν. Ἔγω δὲ καὶ τοσούτον χρόνιον τὸν τρόπον τούτου πρὸς τὸ σὸν ὄψος ἐσιώπησα, ὥστε μόδι; ποτὲ αὖθις ἀρξαμένος οὐ δύναμαι ταχίως λῆξαι. Συγγνωσθεῖ μου ὡς πέρ τοῖς φθάσσει τῇ κατὰ τὸν τρόπον τούτου μέχρι τενὸς τοῦ λέγειν εἰς απῆ, οὕτω νῦν τῇ πολυλογίᾳ. Ἀλλως τε καὶ περ τοιούτων πρὸς σὲ λέγοντος; ἀνάγκη γε μήν τέλος ἐπιθεῖναι. Οὐ βούλομαι δὲ

δρῶς διὰ τοῦτο τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀδικήσαι. Ἀδικῆσαι δὲ ἐάν αὐτὴν ἐν τούτοις λήξῃ. Ἐγὼ γάρ τοῦτα ἔρων, δεῖς ἐν οἰκουμενίαις καὶ αὐτοφυέσι κάλλεσι καὶ χειροποίητοις εἶπον, διγαμαὶ μὲν τῆς πότε μεγαλεπιπεῖαις καὶ δυνάμεως τὴν πόλιν, καὶ χαίρω ἐπὶ τούτοις; μάλιστα δὲ τοῦτα σφόδρα δμοια τοῖς παρ' ἡμῖν ἔρω. Καὶ αὐτὴ δὲ, ὡς οἰσθα, ἡ τινῶν δμοιστῆς μόνη τρίπειν πέρφυκεν, διὰ τοὺς τοῦτα σφόδρα δμοια δρῶμεν· μάλιστα δὲ ταῦτα οὐδὲν πατέται, ηὔγατέρα μητρὶ, ηὔδελφος ἀλλήλος βλέπωμεν ἐμφρεστὲς; εἶναι· καὶ τούτου; μᾶλλον εἰ τούχοις ἡμῖν διπλωσοῦν προστήκοντες. Καὶ νομίζω δὲ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας εἶναι, καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ὀδύλγον, διτρέπειν δύναται ἀνθρώποις μάλιστα φιλίατρειν, τῶν οἰκείων ἀποδημούντας. Οἷμαι γάρ μηδεμίαν τώποτε θυγατέρων μητρὶ οὖτως ἀκριβώς, ὥσπερ ἐκείνην ταύτην, δμοιαν γεγενήσθαι. Ἀλλὰ καὶ τούτων τοιούτων δυτῶν (οὐ φθόνος; γάρ οἴμαι μητρὶ θυγατρὸς; ἐπαινουμένης· ὥσπερ αὖ οὐδὲ τούτωντον δικαιούν θυγατρὶ φθίνον διγγίνεσθαι μητρὸς ἔγκωμια-ζομένης), ἡγοῦμαι νικῆσαι τὴν ἡμετέραν. Τὰς παλαιὰς γάρ ὡς ἔνεστι παραβάλλω. Τί γάρ ἐν ταύτῃ εἴτε τῶν φυσικῶν, εἴτε τῶν τεχνητῶν γέγονεν, διη καὶ παρ' ἡμῖν; καὶ τὰ λείψαντα δὲ αὐτὰ τοῖς λεψί-νοις δμοια. Εἰ γάρ καὶ ἐπὶ τινῶν αὐτῇ δοκεῖ πλεονεκτεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτοις αὖ ἔχομεν ἡμεῖς ἐπερα ἀντιτιθέντεις. Ηολλὰ δὲ τέχνοις καὶ ἔστι παρ' ἡμῖν, διη καὶ παρ' αὐτῇ. Καὶ πλειστὸν δὲ ἀλτηθῶ; ἐπὶ τὸ βέλτιον προτίθενται. Εἰσήτως; αὐτῇ μὲν γάρ πόδες οὐδὲν παράδειγμα τὸ δόκον ὡς; εἰπεῖν ίδιον ἀφορώσα, τήρετο τῇ κατὰ πάντων ἀττικῆς ὑπεροχῇ. Ἐχείνη δὲ πρὸς παράδειγμα ταύτην βλέπουσα, καὶ ὥσπερ πρὸς ἀρχήτυπον, ὡς ἔστιν ἀκριβώς ίδιον ταύτην, γνωμένη, πολλὰ πρὸς βέλτιον καὶ λαμπρότερον προήνεγκεν. Ἔργα δὲ ἀνθρώπων διλοις ἀμιλλώμενα δύνανται ἐπὶ τὸ κάλλον προβαίνειν· καὶ κάλλη δὲ γονέων κάλλεις τέκνων ὡς; ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὸ βέλτιον συμβάλλεται, καὶ μεγέθεις μεγεθή, μάλιστα, ὡς ἀκούσιμην, μητέρων, οὐχ ἐπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡδη καὶ ἐπ' ἀλλιον ζώων. Οὐδέκαν τοίνους θαυμαστῶν, οὗτως μὲν μεγάλην, οὗτοι δὲ ἄρα καλὴν οὐσαν, μείζων καὶ καλλιώτερον τετοκέναι· καὶ τοῦτο δὲ τῆς μητρὸς; αὖ ἐπαινος γίνεται. Καὶ τὰ τῆς μητρὸς; αὖ κάλλη προστίθειοι τοῖς τῆς θυγατρὸς, καὶ οὐκ ἔστιν διλῆν παρ' ἀλλήν, ἀλλ' αὐτῇ τρόπον τενά παρ' ἐκυρήν, τὴν νέαν παρὰ τὴν ἀρχαίσταν Ῥώμην παραβάλλειν. Ήστε οὐ χρή κακοὺς διαιτητάς ἐν τοῖς τοιούτοις γίνεσθαι, ἡμᾶς μάλιστα, οἱ καὶ τῶν ἐκείνην; ἀγαθῶν καὶ τῶν ταύτης τοῦτον οὐρανομούμενον, τῆς μὲν οὐσίας, τῆς δὲ οὐσίων τογχάνοντες. Ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον ἐπ' ἀμφοτέραις καλλωπίζεσθαι, ὥσπερ οἱ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν πρὸς πλεῖστους ἔχοντες ἀναφέρειν, καὶ οὐδὲ γονεῖς μόνον μεγάλους καὶ καλούς, ἀλλὰ καὶ προγόνους τοιούτους ηὔγγυς. Γονεῦσι δὲ αὖ εὐχῆς ἔργον, ὡς τι; Ἑφη, καιδῶν ἔτεσθαι, ὥστε δικαιοιούμενοι δυνάμενοι καταλέγειν. Γονεῦσι δὲ αὖ εὐχῆς ἔργον, ὡς τι; Ἑφη, καιδῶν ἔτεσθαι,

αὐτοῖς διὰ τοῦτο τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀδικῆσαι. Α civitati injuriam facere. Facerem vero, si in hisce desinerem. Ego enim oculis hæc perlustrans, quæ de structuris et nativis ac arte paratis ornamentis dixi, admiror equidem priscam illius urbis magnitudinem et potentiam, et iisdem delector; præsertim quod iis quæ apud nos existant, per quam similia esse videam; scis enim vel solam quarumdam rerum similitudinem delectationem conjunctam habere, ubi quædam persimillima videmus, præsertim dum filium patri, vel filiam matri, aut fratres sibi invicem similes esse conspicimus; idque multo magis, si nos propinquitate quadem contingant. Existimo autem nostram urbem habere, et ea quidem non pauca, quæ delectare aliquem possint, præsertim hominem patriam amantissimum, dum a suis peregre abest. Neque enim ullam unquam filiam matri adeo per omnia similem suisse arbitror, quam illa huic. Et hæc licet ita se habeant (nullam enim matri invidiam suboriri puto, dum filia laudatur: ut econtra filiam matris laudibus invidere iniquum est), nostram tamen palmarum obtinere existimo: nam veteres quantum licet inter se comparo. Quid enim vel natura, vel ars in hac urbe produxit, quod et apud nos non existeret? tum reliquæ ipsæ reliquiæ similes. Si qua enim in re hæc excellere videntur, nobis quoque non desunt alia quæ iis opponamus. Nam multa apud nos suere, et sunt quoque bodie, quæ in ea non reperias: tum vero plurima in melius proiecta suere. Idque non iminerito. Hæc enim ad nullum omnino proprium exemplar respiciens id satis habebat, ut cæteras omnes excelleret: illa autem hanc exempli instar intuens, et veluti ad primarium exemplar, ut satis superque perspicere licet elaborata, multa et meliora et splendidiora produxit. Non hominum opera ubi cum aliis certant pulchritudo evadere possunt: et parentum pulchritudo pulchritudinem liberorum, ut et magnitudo magnitudinem, maiorem ut plurimum producit: quod in matribus præsertim, non hominum duntaxat, sed et aliorum animantium fieri audimus. Quocirca non mirandum est, si cum ea magnitudine et pulchritudine sit prædicta, maiorem et pulchritudinem produixerit. Hæc enim matri laus est, sicut vice versa matri pulchritudo filiæ pulchritudinem auget. Nec aliam eum alia, sed ipsam quodammodo cum semelipsa, novam seilicit Romam cum veteri comparare licet: ita ut iniquos in huiusmodi rebus arbitros esse nequaquam oporteat, præcipue nos, qui et illius et hujus honorum participes sumus: illius scilicet filii, hujus nepotes. Sed utraque nobis gloriandum est; quemadmodum illi solent qui nobilitatem suram ad plures referunt, nec parentes solum magnos pulchrosque, sed et majores atque cognatos istiusmodi, aut fortassis etiam meliores possunt recensere. Parentibus autem maximopere exoptandum est, ait ille, uta liberis vincantur, quod in his quoque nos suspicari oportet. Quocirca admodum quidem poichram et formosam matrem esse aīo: filiam tamen multo pulchritudinem, ut nec isti alterius metropolim et matrem,

Αἴρω τοῖνυν καλὴν μὲν σφόδρα καὶ ὁραῖον γενέθλιον τὴν μητέρα· καλλίω δὲ πολλοὶς ἡνὸν θυγατέρα· μῆτες μὲν ταύτην προστήκειν διλῆς μητρόπολιν καὶ

nec huic alterius coloniam filiamque esse, nec unquam, sicut modo dixi, tanta in matre et filia, quanta in hisce, similitudo fuerit. Ita ut huius pulchritudo, instar ignis aut radii aliunde accensi, ab illa acceperit augmentum. Nam si nihil aliud nobis dicendum suppeteret, situs ille versus utramque continentem, Europam dico et Asiam, et connexio septentrionalis et meridionalis maris, ita ut hinc continentiam, isthinc æquorum, vel potius utrorumque beneficio orbem terrarum gentesque illius, tanquam communi quodam vinculo conjungat, rursumque a se invicem secludat ipsa velut ad portas sita, quibus, quæso, id non utile solum et pulchrum, sed etiam regium non videretur? Nam portus meo judicio cæteris totius orbis magnitudine et securitate antecellens, omnium ubivis locorum contextarum triremium paviumque capax: tum quod tota, ut ita dicam, mari et continenti circum circa cingitur, ita ut eadem et continens undique, et insula item terrestris simul atque maritima sit. Mœnium quoque corona revera et ambitus, qui nescio an ulla in re Babyloniis cedere possit: et turrium in iisdem frequentia, magnitudo et altitudo; ita ut quælibet earum si vel sola esset, præ quavis alia integra structura admirationem spectatoribus inculere queat: cum vel sola graduuio quibus descenduntur magnitudo, crassities et structura admiratione digna sit: tum vero mœnium, portæ turriumque in illis eminentium splendor: et pro mœnibus antemurale, quod solum alteri civitati pro seculo munimento sufficeret: tum adhuc fossarum egestio et structura, earumque latitudo et profunditas, et aquæ in iis lem copia: ut qua tantum parte ea deerat, isthic quoque illius beneficio urbs maritima videatur: quemadmodum vice versa, qua parte maritima est, propter insulas vicinas continentem adhærere videatur: ut quod de Atheniensium civitate quidam dixit, eam et præternavigari et circumnavigari pedibusque circumiri posse, hæc etiam gemino ambitu circueatur, eademque nibilominus propter aquæ copiam maritima sit: hæc, inquam, omnia quid reliquum faciunt quo superari a quoquam possint? quin potius quo saltem accedi de proximo possint et excequari? Interiora autem urbis mœnibus et exemplari ad quod principio exstructam suisse dixi, et metropolis matrique tum conditorum gloria et potentiaz omnino respondebant.

Duae enim potentissimæ prudentissimæque gentes, quarum altera tunc temporis imperium obtinebat, altera paulo ante obtinuerat, omni artium et ambitionis deliciarumque genere excellentes, Romani, inquam, et Græci conjunctis studiis hanc perfecerunt, atque ea in re et reliquarum gentium omnium et suorum opera ac ministerio fuerunt usi. Et principio quidem locum urbi condeudæ elegerunt dignum sane et urbe quam animo moliebantur et imperio, ut in ea residentes totum terrarum orbem commode regera possent. Elegerunt igitur hanc non solum ad orbis universi gubernationem,

A μητέρός είναι, μήτε ἔκεινην ἀλλης ἀποικίαν καὶ θυγατέρα· μήτε μὴν ἐν μητρὶ καὶ θυγατρὶ, διπερ Ἐφην, διην ἐν ταύταις ποτὲ δμοισθητα γενέσθαι· τό γε μὴν ταύτης κάλλος, ὥσπερ τινὸς πυρὸς ή ἀκτίνος; ἔξαψιν, ἀπ' ἐκείνης ἄπιδοτιν εἰληφέναι. Εἰ γάρ μηδὲν ἔπερ λέγειν ἔχομεν, ἀλλ' ή πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἡπιόρους, τὴν τε Εὐρώπην λέγω καὶ Ἀσίαν, θέσις, ἀλλ' ή συνάφεια τῆς; τε ἀρκτώφας καὶ μεσημβρινῆς θαλάσσης, ὥστε τῇ μὲν διεὰ τῶν ἡπείρων, τῇ δὲ διὰ τῶν θαλασσῶν, μᾶλλον δὲ δι' ἀμφοτέραν, ὥσπερ ἐν κοινῷ τινι συνδέσμῳ συνάπτειν καὶ κλείειν αὐτὶς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ἐπὶ πυλῶν ἴσταμένην, τὴν οἰκουμένην, καὶ τὰ ἐπὶ ταύτης θένη, τίσιν οὐκ ἂν δῆξειε μόνον χρήσιμον καὶ ὠράζον, ἀλλὰ καὶ βροτικὸν εἶναι; "Ο γε μὴν λιμὴν, νικῆν, οἷμα, τοὺς ἀπανταχοῦ μεγέθει καὶ ἀσφαλείᾳ, πάσας; ἀν τὰς ἀπανταχοῦ πώποτε γενομένας τριήρεις καὶ δλαδάς οἵδις; τε ὧν δέξασθαι· τὸ δὲ κύκλῳ καθ' θλην ὡς εἰπεῖν ἔχεταιν θάλασσάν τε καὶ ἡπειρον πανταχόθεν ἔχειν, ὥστε τὴν αὐτὴν πάντη τε ἡπειρον καὶ νῆσον εἶναι, πρόστιγειν τε τὴν αὐτὴν ἄμα καὶ πελαγίαν· δὲ τῶν τειχῶν στέφανος ἀληθῶς καὶ κύκλῳ; οὐκ οἶδα ἐν τίνι δυναμένων λείπεσθαι τῶν Βασιλωνίων· ή δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς πύργων πυκνότης; καὶ τὸ μέγεθος; καὶ θύρας, ὥστε ἔκαστον, εἰ καὶ μόνος ἦν δῆπου, καθ' έκατην ἀντ' ἀλλῆς τινὸς δλητῆς οἰκοδομῆς δύναθαι; θαῦμα παρέχειν τοῖς θεωμένοις. "Εν δὴ καὶ μόνων τῶν ἀναγουσῶν εἰς αὐτὰ κλιμάκων ἀξιον εἶναι θαυμάται τὸ μέγεθος, καὶ τὸν δγκον καὶ οἰκοδομήν· αἱ δὲ τῶν τειχῶν πύλαι καὶ ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς πύργων ἀμπρότης· τὸ δὲ πρὸ τοῦ τειχους τείχος ἔτερον, ἔτερό πολὺει μόνον ἀν ἀντὶ δρύματος ἀσφαλοῦς ἀρκέσαν· ή δὲ τῶν ἐπὶ τούτοις τάφρων διωρυχῇ καὶ οἰκοδομῇ, καὶ τὸ τούτων εὔρος; τε καὶ θύρας, τὸ δὲ πλῆθος; τῶν ἐν αὐταῖς ὑδάτων· ὥστε φέρει μόνον ἐλείπετο, καὶ ταύτῃ δοκεῖν πελαγίαν τὴν πόλιν εἶναι διὰ τούτων, ὥσπερ αὖ ἐν φέρει πελαγία φαίνεται, πρόστιγειν διὰ τῶν νήσων· ὁδοθήνεται περ εἰπέ τις περ τῆς Ἀθηναίων πόλεως, καὶ παραπλεῖν αὐτὴν δύνασθαι καὶ περιπλεῖν, καὶ πεζεύειν, ταύτην δὲ δίχα πεζεύειν, καὶ αὐθίς πελαγίους εἶναι διὰ ταύτης, τίνι δύναται καταλιπεῖν ὅλως ὑπερβολήν; μᾶλλον δὲ τίνι συγχωρῆσαι δύναται ἐγγὺς αὐτῆς ἀλλεύειν η ἔξισωθῆναι; Τά γε μὴν ἐνδον ἦν δητῶς δέξια τῶν τειχῶν καὶ τοῦ παραδείγματος πρὸς δὴ τὴν δύρχην, ὡς εἴπον, γέγονε καὶ τῆς μητροπόλεως, καὶ μητρὸς, καὶ τῆς ἀξιοῦ, καὶ δυναμέως τῶν οἰκισμάνων.

Δύο γάρ τὰ δυνατάτα καὶ φρονιμώτατα θένη, τὸ μὲν τότε δρχον, τὸ δὲ εὐθὺς ἀρξαν πρὸ ἐκείνου, καὶ πάσῃ τέχῃ, καὶ φιλοτιμίᾳ, καὶ ἀκρότητι κομῶντα, "Ρωμαῖοι τε καὶ Ἑλληνες, συνελθόντε, ταύτην πεποιήκατε, καὶ πᾶς δὲ τοῖς ἀλλοῖς θένεται, καὶ τοῖς ἐκείνων εἰς αὐτὴν ἐχρήσαντο πρὸς ὑπηρεσίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξελέξαντο τόπον ἔδαφος; τῇ πόλει, δέξιον τῆς μελλούσης πόλεως, ἢν ἔδαλοντο κατὰ νοῦν, καὶ τῆς ἡγεμονίας, διπας ἐπὶ ταύτης καθήμενοι ἔχωσιν εὐφυῶς, κυνεργῶν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἐξελέγοντο δὲ ἀρα ταύτην οὐ μόνον πρὸς κυνέρηντας τῆς οἰκουμένης πάτης, ἀλλὰ καὶ ἐκ πά-

στης, ὡς εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης, διε κύριοι ταῦτης
διντες, καὶ μὴ ἀγνοοῦντες δι κατ' ἀρχὰς τῇ Τρώῳ
καὶ πολλαῖς ἀλλαις τῶν πόλεων ἐνδόξοις ἀπὸ τύχης
γενομέναις οὐ συνέδη. Ἀλλὰ κατ' ἀλλας τύχας η
αἰτίας ὡς ἔτυχεν ἀλλαις ὀλλαχοῦ γενόμεναι, εἴται
αὐθηθεῖσαι, οὐ δίκαιον ἔκριναν ἐκλεπεῖν αὐτάς καὶ
τὴν οἰκησαν πρὸς τὸ βέλτιον ἀμετόφητο· ἀλλὰ τὴν μὲν
ἀπὸ τῆς τέχνης ὡς οἶνον τε ἦν ἐπινεγκαν παραμυ-
θίαν, τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς χώρας καὶ τῆς θέσεως ἡγά-
πησαν. Ἔνιας δὲ καὶ διὰ τέλους ἡνέσχοντο παρὰ
τῆς φύσεως τοῦ τόπου ἀδιῶν πολλῶν· ὥστε μὴ
πᾶσιν εἶναι καλάς, ἀλλὰ τοῖς μεγίστοις ἀλλοτοῦσθαι,
διπέρ καὶ ἐπὶ τῶν κατ' ὅλιγον αὐδινομένων οἰκιῶν
συμβαίνει. Ἡ δὲ ἡμετέρα πρώτων αὐτὸς τοῦδε φο-
νὸς εἰς πονούτων χρινότων, καὶ αἱρουμένων ἔσχε
κατ' ἐκλογήν, οἶνον ἐπέρεπε πρὸς πᾶσαν τέρψιν τε B
καὶ ρίζαν, καὶ ἀξίαν τῇ μελλούσῃ τῆς οἰκουμένης
ἄρκειν εἶναν. Οτι δὲ καλῶς ἔκριναν δείκνυται καὶ
ἡμῖν ἄπο τῆς πείρας. Εἴτα τὰς ἀπανταχόθεν
τέχνας εἰς καλλιτεχνικὸν αὐτῆς συνήνεγκαν, εὐθὺς
πλούσιοι πλούσιως, καὶ μεγάλοις μεγάλως, καὶ βα-
σιλεῖς βασιλικῶς οἰκοδομοῦντες. Πῶς δὲ ἐμελλον ἀπὸ
τοιαύτης πόλεως, καὶ τοιούτων οἰκιῶν ἐλθόντες φαύ-
λως καὶ αἱρετορεπτῶς οἰκήσειν; Οἱ δεύτεροι δὲ
δεῖ εὑμοῦντο τοὺς προτέρους, διπέρ ἐπὶ τῶν οἰκο-
δομῶν μάλιστα συμβαίνει. Ηροπαρεσκεύασε δὲ δρα-
ῇ φύσις αὐτοῖς καὶ τὴν πρὸ τῶν θυρῶν εὐθὺς μαρ-
μαρίνην νῆσον πρὸς τὰς οἰκοδομίας, ὃν περ εἰ-
δούσι, αἷς πόλις καὶ παρ' οἴων Ἐμελλεν ἐκεὶ κτι-
σθήσεθαι, καὶ τὴν ὑλὴν καὶ τὴν ἀποσκευὴν
πρὸς τὸ ἐκείνης κάλλος, καὶ τὸ ἀξιωματοῦσαν
προστοτίθεσσα. Τοῖς δὲ δραῖς οὐκ ἤρκεσε
τοῦ λευκοῦ μηρμάρου οὐδὲ τῶν ἄπο Θετταλίας, καὶ
Πάρου, καὶ Πελοποννήσου λίθων τούτων τῶν ποικί-
λων, ἀλλὰ κοιλ ἀπὸ Ἀραβίας, καὶ Αιγύπτου, καὶ
Λιβύης, καὶ Μαρμαρικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς διακεκαυ-
μένης τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ταύτης ὥρυτοντο· ὥστε
ἐπιχείνοτο μὲν εὐθὺς οἰκίας οἵτις ἤρκεσαν ἀν πόλεις;
εἰναι τῷ μεγέθει, ἐδειμαντο δὲ ντούς, οῖους ἀπι-
σταῖσθαι ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ καὶ παρ' ἀνθρώπων γε-
γενῆσθαι, ἥδη καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας συμβαλ-
λομένης, καλῶς τούτο ποιεῦντες. Εἰ γάρ τῶν ιερο-
σύλων καὶ ἀθλῶν γεγόνασι τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι,
ποίουσι τινὰς; καὶ πόσους ἔχρην εἶναι τοὺς τῶν τὸν
ἀληθῆ Θεὸν σεβόντων; καὶ εἰ τοῖς δικιμούοις παρὰ
τῶν ἐκείνοις δουλευόντων δεδόμηται καὶ προστήνε-
κται τοιαῦτα, τίνα ἔνει τῷ Σωτῆρι χαριστήρια τῆς
ἀπ' ἐκείνων ἀπελλαγῆς προσενεχθῆναι; Ἀλλ' ἡ
ταῦτα. Ἐν δὲ σκεπαστούς καὶ φρακτούς δρέμους
δὲ πάσης ποτὲ τῆς πόλεως δεικνυμένους· ὥστε
ἐξείναι δινευ πηλοῦν καὶ ἀκτίνον; πᾶσαν διέναι.
Ἀφίημι δὲ μονολίθους κίονας, πύργον, ή φρούριον
ἔκαστον αὐτῶν καλῶν εἶναι δυναμένους. Παραλείπω
δὲ στοάς, καὶ στηλῶν βάσεις, καὶ πυρχιδίας. Ἀφίη-
μι δὲ βασιλείων ἀλλων κατ' ἀλλα μέρη τῆς πόλεως
πλῆθος; τε καὶ μέγεθος, καὶ κάλλος, καὶ θεάτρα, καὶ
στρατήγια, καὶ ἀγωνιστήρια, καὶ γυμνάσια, καὶ πο-
τοδρόμους· Εἰς δὲ νεώρια, καὶ προχώσεις τειχῶν
καὶ δρμων, καὶ διωρυχάς, καὶ τοὺς προθεβλημένους

PATROL. GR. CLVI.

A sed etiam ex orbe universo, tanquam ejusdem Domini, nec ignorantes quid urbi Romæ multisque aliis celeberrimis civitatibus, quæ fortuito cœperunt, in principio non obligeant. Nam cum alia aliis in locis diversos ob casus causasve extitissent, auctor deinceps iniquum judicarunt deserere sedem suam, et in melius mutare: sed quantum licuit remedium ab arte adhibuerunt; loci autem situsque qualitatem boni consuluerunt. Aliæ vero multas incommoditates ex loci natura provenientes perpetuo sustinuerunt, ita ut non omni commodatum genere abundarent, sed maximis destituerentur: quod etiam in ædibus qua sensim ampliores sunt, contingit. Nostra autem urbs primo solum ipsum, ut dixi, hujusmodi nacta est ex libere dijudicandum diligentiumque arbitrio, quale ad omnem delectationem et commodum, dignitatemque ei que orbis imperium habitura esset, conveniebat. Nec falsos suis etiam experientia ipsa nobis jam ostendit. Peinde omnes artes ad exornandam eam contulerunt divites statim sumptuose, magnates magnifice, et reges regie ædificantes. Quomodo enim homines ex tali urbe talibusque ædibus profecti incommodo et sordide habitare potuissent? posteriores autem semper imitabantur priores, quod in structuris principiis fieri solent. Quapropter natura Marmoream insulam ante januas ipsas ad ædificandum eis præparavit, veluti non ignara qualis uis quibusque auctoribus isthic excitari debebat: et materialiaque apparatus ad pulchritudinem dignitatemque ejus necessarium jam ante se ponens. At illi nequaquam contenti marmore candido, et Thessalicis Parisisque, et Peloponnesiacis illis variegatis lapidibus, etiam ex Arabia et Ægypto, tum ex Libya, et Marmarica, quinimo ex ipsa torrida mundi regione ad hujus exædificationem saxa erui curabant. Ita statim fundabant domus, quæ ob magnitudinem oppida integra esse poterant. Tempula autem hujusmodi struebant, ut humana arte et ab hominibus structa vix credas. Quod cum et pietate in Deum fuerit prosecutum, recte ab ipsis factum fuit. Si enim sacrilegorum atque impiorum hominum tot ac talia fuerint, quotnam ei qualia eorum esse oportebat qui verum Numen colunt? D et si daemoniis a suis cultoribus hujusmodi ædificia exstructa atque oblata fuere, quænam Servatori nostro grati animi monimenta offerenda erant quod ab iisdem nos liberasset? Sed omitto hæc, omitto etiam lecta et operata ambulacra, quæ per omnem urbem quondam ostendebantur, ita ut toram siue luto vel æstu liceret peragrare. Omitto etiam columnas ex uno solidoque saxe, quarum singulæ turrim vel castellum aliquod non male constituere possent. Transeo porticos, bases statuarum et pyramides: prætermitto regiarum ædium in diversis urbis partibus multitudinem, magnitudinemque et pulchritudinem, item theatra, castra, prætoria, circos, gymnasia, hippodromos: ut et navalia et moles mœnibus portibusque objectas: tum fossa,

et fundementorum ac murorum substructiones us-
que ad mare porrectas, et oportunas ex quavis
parte navibus recipiendis stationes: quin etiam
tumuli in medio mari et profundo pelago, et in
ipso reciprocantium fluctuum vorticoso aestu, et in
turribus hisce dulces aquas. Præter hæc sublimes
et pensiles per murorum arcus aquaram ductus,
quos fluvios aërios appellare possis, ex locis re-
motioribus ad aliquot dierum iter, ut aiunt, per-
ductos: tum per fossa obstantium montium dorsa.
Omitto etiam receptacula et cisternas quibus aquæ
iste primum excipiuntur: quæ ad aquæ ductus
maris vel stagni instar obtinent: quarum aliae te-
ctis ad operæ visum latent, aliae in propositulo et
xpertæ scaphis navigari possunt. Earumque non-
nullæ jam intus sub convexo fornicum, aliae su-
perius in tectis maximas arbores nutrunt, et vici-
nis agrorum vel hortorum vicem præstant. Omitto
in cisternis illis columnarum et fornicum multi-
tudinem: tum alios subterraneos et effossos canales
qui totam urbem tabulati instar pensilem et subtus
concavam efficiunt: item cloacas et meatus pubi-
cos: quæ omnia etiam in hac urbe longe plurima
exstant. Quid vero de balneis dicam: quorum vel
numerum si referam, fidem non invenero? tum
aquarum copiam, que ex fontibus per ædes et pu-
blicæ per urbem derivatur? Quid de suburbis?
que, si magnitudinem species, aliquot dierum iti-
nere extra urbem protenduntur: si pulchritudinem,
commoditatem et apparatum, cum ædificiis urbanis
quovis genere certant. Nam inde ab Abydo, et Sesto,
et Hellesponto usque ad Bosporum Thracium, et
Fana, insulasque Cyaneas, sive ab Asia, sive ab Eu-
rope latere Proponidis ambitum, ejusque insulas
circa urbem sitas, tum etiam cornu portus, et quid-
quid inde ad Pharum usque protenditur, quis cir-
cuiverit, continua huic urbi suburbia erant. Quorum
templa et ædificia si quis enumerare vellet, illi hi-
storia, et ea quidem non parva texenda esset. Quin
ipsa hæc suburbia non exigua sui parte per mu-
rum longum, ut vocant, ab inferiori mari ad mare
superius Pontumque Euxinum porrectum, in unam
continuam urbem coalescent: quæ integrum posset
constituere provinciam: quippe quæ magnitudine
sua tantum in se complectitur, quantum in reliquis
omnibus simul repertire forsitan haud facile esset.
Ipse autem murus longus, non solum longus, sed
etiam largus altusque murus jure posset cognominari:
cum talis ac tantus sit, ut si promiscue ex quibus-
cunque lapidibus fluminisque glarea, et minutis
petris constructus esset, utique admirationem
mereretur. Sed ille hujusmodi saxorum mole con-
stat, et tali arte est exstructus, ut si vel ad paucas
orgyas extenderetur, stuporem spectantibus haud
imperito afferret: quippe cum mons verius sit,
quam murus. Adeo quidem ut si funis vel proje-
ctæ trabis instar pensilis esset convenientem longi-
tudini crassitatem obtineret: quæ quidem in istis,
ne disumpanitur, requiritur. Cum tamen murus

τῶν θεμελίων καὶ τῶν τειχῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης λίθους, καὶ τοὺς ὑπόδεχομένους· ἐκ παντὸς μέρους νεποσίχους, καὶ τοὺς ἐν μέσῳ τῆς θαλάττης, καὶ τοῦ πελάγους, καὶ τοῦ βυθοῦ, ἐπὶ τῆς ἐλήνης αὐτῇ; καὶ τῆς παιλιόροις πύργους, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς γλυκά οὗτα, πρὸς δὲ τούτοις ὅγωνος ὑδάτων, ὑπογείους· καὶ κρεμαστοὺς αὖ διὰ τειχῶν, ἀερίους ποταμοὺς λέγεσθαι δυναμένους, πόρβωθέν πολεν ἐκ μαριοτάτου διαστήματος ἡμερῶν ὁδὸν, ὡς φασιν, ἀφικνουμένους· καὶ τὰς τῶν μεταξὺ παρεμπιπτόντων ὅρῶν διωρυγάς, καὶ τὰς ὑπόδεχομένας πρότερον τούς οὓς διξαμένας, θαλασσῶν ἡ λιμνῶν λόγον πρὸς ἔκεινους τότε γε ἔχουσας, τὰς μὲν κατατέγους καὶ ἀφανεῖς, τὰς δὲ ἀναπεπταμένας· καὶ φανερὰς ὀλκάσι δυναμένας πλεῖσθαι· ὃν ἐνιαὶ νῦν αἱ μὲν ἐπὶ τοῦ κύτους ἔνδον, αἱ δὲ ἄνω ἐπὶ τῶν στεγῶν μέγιστα δένδρα τρέφουσι καὶ τοῖς ἔχουσιν ἀρκοῦσιν ἀντ' ἀγρῶν καὶ κήπων εἶναι· καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς, κιδώνων καὶ ἀψίδων· ἀλλας δὲ αὖ ὑπογείους καὶ ὀρυκτὰς πᾶσαν τὴν πόλιν ὑπερῷον καὶ κρεμαστὴν, καὶ τὰ κάτω διάκενον ποιούσας· καὶ τοὺς δημοσίους ὑπονόμους, & καὶ πηρά τῇδε πλεῖστα. Τί δὲ περὶ λουτρῶν ἀν λέγοιμι. ὃν τὸ ἴστορούμενον ἐν αὐτῇ γενέσθαι πλῆθος ἀπιστεῖται; καὶ τῶν ἀπὸ κρηνῶν ὑδάτων, & κατ' οἰκλαν τε καὶ διὰ τῆς πόλεως ἔχειτο· Τί δὲ περὶ τῶν προαστείων, τῷ μὲν μεγέθει ἡμερῶν ὁδὸν οὐκ ὀλίγων διατεινόντων, τῷ δὲ κάλλει· καὶ τῇ χρείᾳ, καὶ τῇ κατασκευῇ τοῖς; ἐπὶ τῆς πόλεως κατὰ τὰν εἰδῶς ἀμιλλωμένων; Ἀπὸ γάρ Ἀδύδου, καὶ Ση-
C στοῦ, καὶ Ἐλησπόντου μέχρι Ηράκλεου Βισπόρου, καὶ Περῶν, καὶ Κυανέων, εἴτε ἀπὸ τῆς Ασίζης, εἴτε ἀπὸ τῆς Εὐρώπης κυκλωπὸν τὴν Προποντίδα, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ κυκλάδας τῇ πόλει νήσους, καὶ τὰ κέρας τοῦ λιμένος, καὶ δυον ἀνωθεν μέχρι φάρου περιιουσί, συνεχῆ προστείται ἡν τῇ πόλει· ὃν εἰ τις τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκοδομὰς βούλοιτο καταλέγειν, ἴστοριαν ἔν, καὶ ταύτην οὐ σμικράν, ἀναγκάζοιτο συγγράψειν· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ πρόστειται, οὐκ ὀλίγῳ μέρει διὰ τοῦ μακροῦ λεγομένου τείχους ἀπὸ τῆς κάτω θαλάττης εἰς τὴν ἄνω καὶ τὸν Ηὔξεινον δίχοντο; πόλις ἐγίνετο ὑπαρχία δυναμένη εἶναι, τῷ μεγέθει τοσαῦτα περικλείουσα, δσα ἐν ὁμοῦ πάσαις ταῖς ἀλλας ἔργον ἦν ἵσις εὑρεῖν. Αὐτὸ δὲ τὸ μακρὸν τείχος οὐ μακρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πλατύ τείχος δικαίως καὶ ὑψηλὸν κατ' ἐπωνυμίαν τὸύνατο καλεῖσθαι· τοσοῦτον μὲν δν, ὥστε εἰ καὶ τοῖς τυχοῦσι λίθοις, καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων βώλοις, καὶ χερμαδίοις ἀπλῶς συνέκειτο, δῖσιν δν θαυμάσαι· τοιούτους δὲ, εἰ δὲ βούλει, τηλικούτους τοὺς λίθους ἔχον, καὶ τοιούτην τὴν δομησαμένην τέχνην, ὥστε εἰ καὶ ὀλίγων δρυσιῶν ἥν, δικαίως δν παρασχεῖν ἐκπληξίν τοῖς θεωμένους δροῦς δν μᾶλλον ἡ τείχος· ὥστε εἰ κρεμαστὸν ἥν ὕσπερ τι σχοινίον ἡ δοκή· διατεταμένον, ἀνάλογον τῷ μήκει τὸ πάχος εἶναι, ὕσπερ ἐν ἐκείνοις ζητεῖται πρὸς τὸ μή διαρραγῆναι· αὐτό τε καὶ τὸ τῆς πόλεως, ἡ μᾶλλον τὸ τῆς πίλεως, ὕσπερ εἴρηται, ἐπὶ τοστήτης καὶ οὕτῳ δυνατωτάτης τότε ὀργή· μεγαλοπρεπεῖς μᾶλλον χάριν, ὕστερ ἀλλο τε τῶν κατὰ τὴν πόλιν θαυμαστῶν, γενέμενη π

χρίας. Όσω γάρ ητον μεγίθους τειχῶν τότε A έδεκτο, τησούτῳ πλείω, ἔτι δὲ μείζω ταῦτα περιεβάλετο, οἰομένη πίλιν τε πρώτως ἀπὸ τῶν πειριχῶν φαινεσθαι, καὶ καλεῖσθαι, καὶ πρὸς τὸν ἄπαντα δὲ χρόνον, οὐ πρὸς τὴν παρούσαν μόνον· ἡλικίαν ταῦτα γίνεσθαι· ἐφ' οὐ πλλὰ κατ' ἀνθρώπους δύνασθαι συμβῆναι· καὶ τῶν μεγίστων μὲν εἶναι τὸν παρὰ τῶν πολλῶν φίλον, μεγίστας δὲ εἶναι καὶ τὰς μεταβολάς· ὥστε οὐ μόνον τῆς δυνάμεως τῶν πειριχτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον προνοίας καὶ φρονήσεως αὐτῶν μέχρι πολλοῦ σύμβολα διαμένειν.

solum potentiae conditorum, sed etiam providentiae de futuris et prudentiae argumenta quam diutissime superessent.

'Αλλ' οὐδὲ μνήματα, ή τάφους, ή στήλας, ή ἀνδριάντας, ἐπὶ τῆς ἡμετέρας; πλλεως δητας ή γενομένους βουλόμενος ἀν εἰπεν ἡπέρουν θεως· ἀλλ' ἐλάττω μὲν θεως· Εμελλον τῶν παρὰ τούτοις λέγειν, καλλίω δὲ ἔντα καὶ περιφανέστερα πολλῷ τῶν τῆδες. Τί γάρ δ τοῦ κτίστου μὲν καὶ πολιούχου βασιλέως τάφος, καὶ οἱ τῶν ἀλλων τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλεικοῦ πολυανδρίου, δ μόνον θεοῦ μὴν ίδειν, πολλοὶ μὲν κύκλῳ σωζόμενοι περὶ τὸν καθὸν τῶν Ἀποστόλων, πολλοὶ δὲ τὴν καὶ ἀπολαύστες, καὶ διλοὶ δὲ ἀλλαχοῦ τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν προνάων; Τί δὲ ή τοῦ νομοθέτου βασιλέως στήλη; Καὶ περὶ τούτον δὲ αὖ διλαὶ στήλαι γεγόνασιν, εἰ μέμνημαι, πρὸς ἀνατολὰς πολλαὶ κιόνων ἑκατοίνων ἀνεγέντων. "Οτι δὲ καὶ διλοὶ πλείστοι ἐπὶ τῆς πόλεως τοιοῦτοι ἀνδριάντες ἡταν, δεκανταὶ ἀπὸ τῶν φαινομένων βάσεων αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐπιγραμμάτων· ὧν διλαὶ μὲν ἀλλαχοῦ, πλείσται δὲ ήσαν ἐν Ἱπποδρόμῳ· καὶ διλαὶ καὶ πλείστας εἰδον αὐτὸς πρότερον, δις νῦν οἰδα ἀφαιρεθείσας. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγουσι καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ Ἑηροῦ λόφου κίνα, καὶ τὸν ἀντικρὺ τούτου πρὸς ἡλιον ἀνίσχοντα ἐπὶ τοῦ ἐτέρου λόφου, ἀπὸ ταύρου κεκλημένον, βάσεις τφρηλάτων ἀργυρῶν ἀνθριάντων γεγενήσθαι, τὸν μὲν τοῦ μείζονος, τὸν δὲ τοῦ ἐλάττονος, οὗτον γάρ λέγονται, τοὺν Θεοδοσίον· οὓς πόσον ἔχρην γενέσθαι μεγάλους, καὶ τιμίους, καὶ καλούς, φαίνεται ἀπὸ τοῦ κάλλους, καὶ τοῦ ὕψους, καὶ τῆς λαμπρότητος, καὶ τῆς πολυτελείας τῶν κρηπίδων. Ταῦτα δὲ ἐνθυμηθεὶς ἐμνήσθην μεταξὺ καὶ τῆς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τε καὶ γραμμῆς πρὸς δυσμάς· γενομένης ποτὲ πύλης τῆς πόλεως, πύργους δὲους D ή φρούρια εἰσιότα, εἰπερ οἶλον τε ήν κινεῖσθαι, καὶ διλαδάς αὐτοῖς λέφεις· καὶ Ιστοῖς δυναμένης δέξασθαι, καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῆς λαμπούσῃς στοᾶς πόρφρω· Οεν καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἐν αὐτῇ μαρμάρων· Ετι δὲ τοῦ πρὸς αὐτῆς κίνας, δις καὶ αὐτὸς στήλην ἀνείχει. Καὶ δ ἐπὶ τοῦ ἐτέρου δὲ λόφου, τοῦ ὑπὲρ τῆς οἰκίας ήν νῦν οἰκεῖς, κίνα οὗτον καλούμενος, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ στρατηγίου, καὶ δ ἐπὶ τὰ δεξιά τοῦ ναοῦ τῶν Ἀποστόλων, καὶ πολλοὶ ἔτεροι, βάσεις ἀξιῶν αὐταῖς ἀνθριάντων ἦσαν. Τί γάρ ἀν λέγομεν περὶ τοῦ πρὸς θεως ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλατείας αὐτοῖς εἰς ὑψος μήκιστον αἰροντος τὸν σταυρὸν πορφύρου κίνας, ἐπὶ τῆς αὐλῆς τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου βασιλείων αὐτοῖς πηγέμινος καὶ ιδρυμένου, πάντας γένεν ἀνθριά-

A ille et reliqua urbis munimenta, quæ dixi, validi ac potentissimi imperii tempore, ut cætera admiranda opera illius urbis, potius ad magnificentiam quæcum usum exstructa fuerint. Quanto enim minus murorum magnitudine tunc indigebat, eo et pluribus et majoribus cincta fuit. Quippe cum crederent urbem primum ex muris apparere, nomenque inde accipere et hosce non præsenti tantum attati, sed ad omne futurum tempus exstrui: cuius progressu multa hominibus evenire possunt; in quibus multorum invidia vel præcipuum locum obtinet, tum etiam maximas rerum mutationes contingere, ita ut hec non

B Quod si monumenta, sepulcra, columnas et statuas nostræ urbis commemorare vellem, quæ vel nunc exstant, vel olim fuere, fortassis nec hic matieres mihi desiceret; sed quamvis numero forte pauciora, quam bic sint, attamen nonnulla iis longe pulchriora et splendidiora commenorem. Nam quid Cæsaris illius sepulcrum, quem conditorem ac tutelarem ea urbs agnoscit? quid vicina reliquorum monumenta eo loco ubi imperatorum sepulturæ visuntur? res vel solo visu admiranda: quorum non pauca adhuc supersunt circa ædem SS. Apostolorum; multa quoque iam interierunt; alia etiam passim in templorum vestibulis exstant. Quid vero statua illius imperatoris qui legum auctor fuit? quam vicissim multæ aliae statuae ab ortu, si recte memini, maxiinis columnis impositæ undique cingebant. Sed et alias hujus generis statuas quamplurimas per urbem extitisse bases ipsarum et inscriptioes, quæ adhuc visuntur, ostendunt: quarum aliæ aliis in locis, sed plurimæ in Hippodromo exstabant. Quin et ipse olim multis alias vidi, quas nunc ablatas scio. Nec desunt qui columnam quæ in colle Xerophlo exstat, ut et alteram, quæ exadversum ad solem orientem, in colle qui a Tauro nomen habet, ductas ex argento statuas sustinuisse affirmant: quarum quidem altera majoris, altera minoris Theodosii fuerit, hisce enim nominibus vulgo distinguuntur. Quantas autem, quam pretiosas, et quam pulchras, eas fuisse oporteat, id vero ex basium pulchritudine, altitudine, splendore et magnificientia appetet. Verum C mihi hæc cum animo revolventi interim in memoriam venit porta urbis, quæ in eadem via, et in eadem linea versus occasum quondam exstabat; adeo ampla, ut turres integras et astra, si moveri potuerent suo loco, navesque onerarias cum armamentis et malis recipere posset: tuin etiam porticus supra eam longe lateque resplendens, et marmororum in ipsa portico magnitudo: ut et columna ante portam, quæ et ipsa statuam olim sustinuit. Quin etiam pila in altero colle, qui ædibus tuis, in quibus nunc habitas, imminet: ut et ilæ quæ in strategio exstant; tuin quæ ad dexteram SS. Apostolorum visitatur, multæque aliae dignæ convenientibus statuis bases fuere. Sed quid ego de porphyretica columnis commemoarem, quæ versus orientem in eadem re-

gione exstat, et crucem editissimam sustinet : quæ in area palatii Constantini Magni erecta et dedicata fuit, et cæteras statuas omnes, omnesque columnas superat ? nam et carlai operis magnam copiam habemus, quale in columnis illis circumcirea effigiat visitur, quæ accuratissime effectæ sunt, ad imitationem earum, quæ hic exstant. Sed illud opus superant statuæ istæ, quæ ex lapide porphyreico factæ sellis ad trivium incident, et secundum aliquos agoranomia et principatus nuncupantur: tam etiam altera in eadem via, paulo supra caput rivuli, qui uibem perlabiliter, ex candido lapide vel marmore, quæ cubito inniti videtur. Sunt et alia hujus generis multa, quæ ipse quidem non vidi, sed in locis quibusdam abditis existare audivi. Nam eas quæ sunt ante portam auream omitto. Sed et ipsam hanc portam, et in marmoreas illius turres; tum Herculis labores, et Promethei tormentum, atque alia hujus generis summa et admirabili arte in marmore expressa quis digne admirari poterit ? Sed quod civitas illa non etiam plura istorum operum habeat, ejus haec est causa, quod tum condita fuerit, cum etiam hic propter religionem ista neglecta jacerent. Credo quod homines statuarum et signorum similitudinem aversarentur ; quinam ergo isthic ea tum facturi essent, quæ hic cum jam extarent neglecta jacebant ? Fecerunt tamen et invenerunt alia : tabulas, in quaenam, imagines, picturas et tessellatum sive mosivum opus, artem revera pulcherrimam et maxime durabilem. Et hic quidem opera illa tessellata admirandum rara sunt : quæ profecto solius Graecia, aut potius illius urbis sunt propria : nam si vel hic vel aliis in locis tale quid visitur, et materiam et artem inde habuit. Quod etiam in re statuaria contigisse existimo ; videlicet eam principio isthie cœperisse et hoc pervenisse : attamen et hic admirabile accepisse incrementum: quod fortassis etiam de multis aliis quis affirmare posset.

Sed ut cætera quæ sine fabulis et exaggeratione de ista uibe commemorari possent, omniam; tempulum illud, cui Sophia nomen a divina Sapientia conditor imposuit (nequaquam enim humanæ sapientiae opus est), ubi quis contemplatus fuerit, quæcumque alia post haec communmorare, vel mirari poterit, vel quorum deinceps poterit meminisse ? Neque enim post homines natos simile quid suisce, vel unquam futurum existimo. Unde et ipse postquam ejus memini, omnem deinde orationem de hisce rebus omittam. Neque enim quidquam pro rei dignitate de illo dici potest ; et postquam ejus memineris, nihil amplius ulla de re dicere licet. Nam ubi hoc animo tecum consideras, ibi nihil aliud cogitari potest. Sed de illo, ut dixi, pro dignitate quidquam dici nequit ; et si quis dicere inciperet, plus temporis illi quam cæteris omnibus impendere cogeretur, nec tamen quidquam ut par est diceret. Sed et hoc libenter concedam, neutquam tamen neque in fine orationis, neque obiter, nec sine certo consilio ut superiora dicendum erat. Verum si nec statim a principio, et certo consilio, neque alteri consilio intenti ullam tempi illius partem verbis describere possumus, utique

A τας, πάσας δὲ στήλας νικῶντος ; ἐπει τὸν γυναικῶν τούτων ἔργων, ἔχομεν δὲ πολλὰ, οἷον ἐπὶ τῶν περιγένεσιν ἔκεινων κιόνων, ἀκριβῶς εἰς μίμησιν τῶν τῆς πεποιημένων ὅμως δὲ ὑπερβαλλομένων καὶ τῶν διὸ μέσου τούτων τῆς πορφυρίτεδος λίθου πεποιημένων ἀνδριάνων, ἐν θρόνοις ἐπὶ τρίδου καθημένων, οἷς δυομάρτιοι καὶ κατὰ τούτους ἀγορανομίας καὶ ἀρχῆς ἐπιφημίζεται· καὶ δὲ πολλὰ δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐδόν μικρὸν ἐκ λευκοῦ λίθου ή μαρμάρου, ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ διὰ τῆς πέλεως χειράρχου, δοκεῖν τοὺς εἰς ἀγκῶνα ἀνακεῖσθαι. Καὶ δὲ πολλὰ δὲ πολλὰ τοιαῦτα, δὲ μὴ ἔτυχον αὐτὸς ίδων, ἀκήκοα δὲ ἐν τόποις τιστὸν ἀποκρύψοις εἶναι. Ἐώ γάρ τοὺς πρὸ τῆς χρυσῆς πύλης· Ἡν καὶ αὐτὴν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μαρμάρινους πύργους τίς ἂν ἀξιώς ; δύνατοτο διαμάσται, ἀθλους B Ἡρακλέους ἀριστῆς καὶ θαυμασιάτης τέχνης, καὶ Προμηθέως; βάσανον, καὶ τοιαῦτα ἔτερα ἀπὸ μαρμάρου· Τοῦ δὲ μὴ καὶ πλεῖστων τούτων ἔχειν αἰτιον τὸ τὴν πόλιν ἔκεινην τόπον γεγενῆσθαι, διε τάντα καὶ ἐνταῦθα διὰ τὴν θρησκείαν ἡμελεῖτο, φευγόντων, οἵμαι, τῶν ἀνθρώπων τὴν τῶν ξοάνων καὶ εἰδώλων διαισθητα. Πώς τοίνοις ἐκεῖνοι ποιεῖν ἐμελλον, δὲ ἐνταῦθα δῆδη πρότερον δυτικα καθηγεῖτο; Ἐποίησαν δὲ καὶ ἐξεύρον δὲλλα· τὰ διὰ τῶν τινάκων, καὶ εἰκόνων, καὶ γραφῶν, καὶ τὰ διὰ φητίων λέγων, τέχνης δυτιῶν λαμπροτάτης καὶ μονιμωτάτης· δὲ καὶ διὰ τῶν φηφίδων δῆπου σπάνια ἐνταῦθα καὶ ἀληθῶς μόνης τῆς Ἑλλάδος, ή τῆς πόλεως ἔκεινης. Ἐπει καὶ εἰ τι τοιούτον ἐνταῦθα ή ἀλλαχοῦ δεῖχνυται, ἔκεινη τὴν διηνήσκει τὴν τέχνην. Οὐ νομίω καὶ ἐπὶ τῆς ἀνδριαντοποιῆς συμβῆναι· δρᾶσθαι μὲν καὶ τίθεν τὴν ἀρχὴν ἔκειθεν, ἐπιδοῦνται δὲ θαυμασίων καὶ ἐνταῦθα. Ισως δὲ τούτο διὸ εἴποι τις καὶ ἐπὶ πολλῶν δὲλλων.

C 'Ἄλλα ταῦτα μὲν, διπερ εἴπον, ἐώ· ἐώ δὲ καὶ τὰλλα, δια τις τις ἀμύθητα καὶ ἀνυπέρβλητα λέγειν δύνατο περὶ ἔκεινης· ἀλλὰ ναῦς ἔκεινος, φα καλῶς ποιῶν ἔκεινος τονυμα τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐπεφήμιστος (ἔστι γάρ δυτικῶν οὐκ ἀνθρωπίνης σοφίας ἔργον), τίνα ίδοντα δάσσει ἔτερα τοῦ λοιποῦ λέγειν, ή θαυμάζειν, ή ἔτερων τοῦ λοιποῦ μεμνήσθαι; Οἵμαι γάρ μήτε γενέσθαι, μήτε μήν γενήσεσθαι ποτε διοιδόν τι D κατ' ἀνθρώπουν· ἔθεν δή κάγω τούτου μνησθεῖς, έλασι λοιπὸν πάντα τὸν περὶ τούτου λόγον. Οὔτε γάρ περὶ αὐτοῦ ἔστιν τι τοῦ πράγματος εἰπεῖν, οὔτε τούτου μνησθέντα ἔξεστιν δικῶς λοιπὸν περὶ οὕτινοιον λέγειν. Τοῦτο τοῦτο κατὰ νοῦν βαλόμενον οὐκ ἔστιν ἔτερον διενοηθῆναι. Καὶ περὶ αὐτοῦ δὲ, ὡς εἴπον, πρός δέξιαν τι λέγειν διωτοῦν ἀμήχανον· καὶ ἀρξάμενον δὲ δεήσεις πλείστα περὶ τούτου χρόνον ή περὶ τῶν ὑπολοίπων πάντων διαλῶσαι, καὶ τέλος μηδὲν δύμως δέξιον εἰπεῖν. Ἔγὼ δὲ καὶ σπεύσθω, ὡς εἴπον, ταῦτα δοῦνας. Οὐκοῦν δέσι πρὸς τῷ τέλει τοῦ λόγου, οὐδὲ ἐν παρέργῳ, καὶ οὐκέποτε προσολίσαι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν προειρημένων, ἀλλ' εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς καὶ μετὰ πρωνοίας, καὶ μηδὲν δὲλλο προστησάμενος ἡδυνήθημέν τι τῶν ἐκείνων ἐπιδειξαθαι, εἴχο-

μεν δὲν σφόδρα ἀγαπῆσαι. Τίνος; γάρ λόγου ὑψος ή μέγεθος ἔξιστες τῷ ἐκείνου ὑψει καὶ μεγέθει; ποιὸν δὲ κάλλος τῷ κάλλει; ποιὸν δὲ λόγου ἀξίωμα τῷ ἀξίωματι ἐκείνου; ποιὰ δὲ ἀπλότης, ἵνα οὕτως εἶπα, τῇ ἀπλότητι; τίς δὲ δεῖνότης δημάτων κτλ ποικιλία παρισώσεται τῇ ἐκείνου ποικιλᾳ; τίς μὲν λέξεων ἀκρίθεια τῇ τῶν ὑλῶν διὰ πάντων ἀκριβεῖᾳ καὶ ὑπεροχῇ; τίς δὲ συνθήκη τῇ ἐκείνων ἀρμονίᾳ καὶ συνθήκῃ; οὐ καὶ ἐν τι μέρος η μόριον λέγω τὸ σμικρότατον ἀπολαθόντες, οὐκέτι έχοιμεν ἀν εἰπεῖν ἀξίως. Οὗτος γάρ τὰς πύλας μόνον καὶ τὰς ὁδοὺς, οὗτος τοῦδε φράσας, οὐ τὰς Φωνας, οὐ τὰς Φωνάς, οὐ τὰς τῶν τοξίων μαρμαρώσεις, οὐ τὴν θελον, οὐ τὸν ἐν αὐτῇ χαλκὸν, οὐ τὸν μόλυβδον, οὐ τὸν αἰδηρον, οὐ τὴν σάπφειρον, οὐ τὸν χρυσὸν, οὐ τὴν θελον αὐθίς τὴν ἐν ταῖς Φωναῖς, οὐκέτι διλλο ὀτιοῦν μέρος ἀκριβῶς δυνατόμεθα καταλέξει. Τι τοίνυν διν τις περὶ τῶν λίθων καὶ τοῦ ὄλου σχήματος, καὶ τῆς δλῆς οἰκοδομῆς καὶ τοῦ πλάτους, καὶ τοῦ ὑψους, καὶ τῆς δροφῆς λέγοις; ήν οὐ μόνον ὡς ἔχει λέγειν, ἀλλ' οὐδὲ δρψην δυνάμεθα· μᾶλλον δὲ ὅρωντες, δπως ἔστηκεν ἀπίστοῦμεν. "Διπερ γάρ τὴν οὐρανὸν σφαῖραν θαυμάζομεν στρέψοθας ἐφ' ἑαυτῆς, οὕτως ταύτην τὴν ἀμίμητον καὶ οὐρανὸν ἀψίδαν καὶ δροφήν, δπως τὴν ἀρχὴν γέγονε καὶ ἔστηκεν ἀπορούμεν. Καίτοι πλείστον τοῦ μεγέθους τῆς δύνεως ἀνάγκη τὸ ὑψος ἀφαιρεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑψους· δημια; δικήχανον τὸ τῆς ὑπέρβολῆς φαίνεται· ὕστε μηδ μόνον τὸν τοσοῦτον δγκον, καὶ τὴν τοιαύτην κατασκευὴν θαυμάζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοσοῦτον Ἑργον ἀπ' οὐδενὸς διμοίου παραδείγματος εἰς νοῦν βαλλομένους, καὶ διανοηθέντας, καὶ νομίσαντας δυνατὸν εἶναι ἀληθῶς εἰς Ἑργον προσέλθειν, καὶ διαπραξαμένους. "Ο φημι μὲν περὶ τοῦ ὄλου ἀπλῶς Ἑργου, μᾶλιστα δὲ φημι περὶ τῆς δροφῆς, ἦν ἀνάγκη τὸν ἀρχιτέκτονα ἐκείνον εὑρίσκειν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς τῶν Θεμελίων, μᾶλλον δὲ καὶ διανοηθῆναι, καὶ θερόβησαι συστῆναι δύνασθαι· δινῦν ὅρωμεν ἀπίστεται. Σφόδρα ἐκείνον εἰκὸς τῇ τέχνῃ, καὶ ταῖς ἀναλογίαις τοῖς κατ' αὐτὴν πιστεύσαι· σφόδρα δὲ εἶναι γεωμετρικὸν η μηχανικὸν· καίτοι τὲ λέγω; ἐκείνο γάρ τὸ Ἑργον οὐ τὴν ἐκείνου μόνον, καὶ τῶν διλλων δημησαμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τὴν τοῦ ζώου τούτου ἀπλῶς ἀγχίσιαν καὶ μεγαλουργίαν τοὺς δρῶντας δύναται ποιεῖν θευμάτειν· διτι τοσοῦτον αὐτῷ φύσει, διπερ οὐκέτι δια πρότερον φήθη, ἐπινοίας, καὶ μεγαλονοίας, η ἀξίας, καὶ δυνάμεως περίεστιν. Οίμαι γάρ οὐδὲν τῶν χειροκήτων τούτων Ἑργων παρ' ἀνθρώποις δημοιον οὐδὲ ἔγγυς γενέσθαι. Πολλὰ δὲ καὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς διανοητικῆς σοφίας ἐν αὐτῷ δείκνυται θευμάσια. Τοῦτο τοίνυν τὸ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον Ἑργον βέλτειον σιωπῇ θαυμάζειν· ἐπει καὶ ἀπὸ τῆς δύψεως η τῆς μνήμης μόνης ἀνόσου, καὶ ἀφώνους τοὺς ἐνθυμούμενους καὶ δρῶντας ποιεῖν δύναται· διπερ ἀδιλεπτεῖν συμβαίνει τοὺς πρὸς τὸν ἡλιον η πρὸς τι τῶν λαμπτήρων δρῶντας. Καὶ περὶ τῶν ἐκείνην δὲ τῇ πόλει λεπτάγινην φύιων καὶ ἀγαστάτων, & πλείστα μὲν ἔξ

hoc ipsum quam charissimum nobis esse debet. Cujusnam enim orationis sublimitas aut magnitudo illius altitudinem magnitudinemque adaequabit? quæ orationis elegancia illius pulchritudinem? quæ majestas illius majestatem? quæ simplicitas, ut ita dicam, illius simplicitatem? quæ vis et varietas verborum illius varietatem adaequabit? quæ distinctionem cura et delectus illius accuratam per omnia perfectionem et excellentiam? quæ orationis structura illius proportionem et structuram? cuius si vel unam partem aut minimam potius particulam sumanus, nequaquam digne describere possumus. Neque enim vel solas portas et aditus, non pavimentum, non vestibula, et portarum ornamenti, non columnas, non vermiculata tessellarum opera, non marmoreas parietum incrustationes, non vitrum, non æs in iis consumptum, non plumbum, non ferrum, non sapphirum, non aurum, neque vitrum in tessellarum commissuris, nullam denique aliam partem accurate describere poterimus. Ecquid igitur de lapidibus, quid de tota figura et structura universa, quid de latitudine et altitudines quid de lecti fastigio aliquis dicat? Cujus structuram non solum oratione, sed nec visu assequi valamus: quin potius oculis contuentes nobis ipsis persuadere non possumus quomodo subsistat. Nam ut cœli orbem in se ipso converti miramur, ita etiam quæ ratione absis illa et contignatio inimicabilis et cœlestis principio facta fuerit, et quomodo substituerit, dubitamus. Et quamvis necessum sit ut altitudo quampliūum de magnitudine aspectus, vel potius de ipsa altitudine subtrahat; attamen quantum cernitur immensum et vastum quid appareat; ita ut non solum tantam molem taleaque structuram aliquis miretur, sed et illos, qui nullo simili exemplo proposito tantum opus animo conceperunt, et mentis conceptum recipsa in opus produci posse existimarent, et perfecerent. Et hoc quidem absolute de toto opere intelligo, sed præcipue de tholo: quem necessario architectus illæ statim ab ipsis fundamentis, vel potius ejam ante jacta fundamenta tales qualis nunc est, animo concepit, et exstrui posse confidit. Quod nunc dum oculis cernitur fidem excedit. Et vero simile est hominem illum arti et proportionibus artificiosis admodum fuisse consuum, tum etiam geometrica et mechanica scientia fuisse instrutissimum. Et quid multis? unum hoc opus sufficit, unde non illius solum et reliquorum architectorum, sed totius humani generis et ingeniosi hujus animalis solertia et magnificentiam admireris: cui tantum ingenii et tam vastas cogitationes, ve etiam tantum dignitatis et potentiae, quantum vix quisquam ante credidisset, naturæ beneficio suppetit. Ita enim existimo, nullum humanae industrie opus ad hoc ipsum accelerare, multo minus æquare: in quo etiam multa tam naturæ quam ingenii ac sapientiae miracula apparent. Prestat igitur nos tantum ac tale opus silentio admirari: cum vel

ipso aspectu vel etiam sola recordatione mentem vocemque illis, qui vel animo, vel oculis contemplantur, adimere possit: quemadmodum iū cœcutire solent, qui solem vel aliam rem lucidam intuentur. Quin etiam de reliquiis sanctorum, et rebus sacris illius urbis, quæ quidem plurimæ a principio fuerunt, eo quod summo semper cum studio ab augustinisimis imperatoribus undeaque colligerentur, sed plurimis inde ianquam a communione quodam fonte ad alia loca transmissis nihilominus etiam nunc multæ supersunt, neminem omnino ignorare existimo.

Cæterum nunc illud de utraque urbe dicam, si quis antiquorum illorum opera spectet, tam in hac quam in nostra urbe, illum et voluptatem et utilitatem inde percepturum. Est enim quod mortuum opera admireris, est vicissim cur contemnas et pro nibilo habeas: nam si quis ea spectans, urbis Romæ imperium et potentiam, tum etiam hominum illorum dignitatem, opera ac studia consideret, ac deinde videat, quem finem ista omnia tandem habuerint: ita ut non solum ipsi, verum etiam potentia et imperium, atque ipsæ civitates propemodum emoriuntur (nam, ut ille ait, etiam civitates moriuntur); quo tandem loco ille res humanas reputaverit? quomodo ille vel secundis extolleatur, vel deprimetur adversis? aut qua re magnopere gloriaritur? vel quid tandem ex rebus humanis magni faciet? Sæpius ego duin triumphales hasce vias transeo, reges ac principes cæterosque ex Armenia aut Perside, vel ex aliis remotissimis regionibus sapitivos isthac deductos animo recordor. Cogito etiam belli duces de ipsis triumphantibus, et quis animus iis fuerit, quam voluptatem perciperint: econtra quo animo fuerint isti. Cogito astantem et circumfusam illius urbis multitudinem, et desuper ex ædibus spectantium turbam: ad hanc concentus instrumentorum, fremitum, acclamations et plausus, et horum quidem de victoria in tam longinquis regionibus parta voluptatem, contra vero illorum atque amicorum in patria de clade ac tali spectaculo dolorem, et diversam, ut tum credebatur utriusque partis conditionem: atque ut hi miserrimi et infelices, illi felices et beati tam aliis quam sibi meti ipsi videbantur. Verum nunc omnia ista paria: omnia in pulverem redacta: neque magis Pompeii et Luculli quam Mithridatis aut Tigranis fortunam neveris. Quin etiam domus ipsæ, et statuæ, atque ædificia in pulverem redacta: que in tantum adhuc supererinent, in quantum tellus, qua obruta teguntur, non ubique æqualis est, sed in tumulum attollitur. Multas quoque statuas horum felicium ac beatorum victorum una cum tropæis ac laureis in cœno et luto dejecetas ac provolutas cernere licet, a'ias compactas ac divulsas, non paucas calcis operis teectorii, vel etiam lapidum vicem aliorum ædificationibus nunc præstare videoas. At queis melior sors obtigit, illæ doperdita primogenia, ut Aristoteles vocat, lapidum forma, equum consensuris gradum seu scalpellum, vel muri crepidineum, vel asini aut bovis præsepe et cœlunt; disjectæ plerumque, ut dixi, et confractæ. Alias spinæ et sentes, vel arbusta undique eni-

A ἀρχῆς γέγονε, σπουδῇ πανταχθεν τῶν κατὰ καιροὺς δοιδίμων βασιλέων ταῦτα συλλεξιμένων, πλειστων δὲ αὐθὶς ἐκεῖνες, ὡς περ ἀπὸ κοινῆς πηγῆς τίνος, πανταχός διαδοθέντων, πολλὰ ἔτι καὶ νῦν μεμένηται, οὐδεὶς δλως, οὐδαὶ, ἀγνοεῖ.

eo quod summo semper cum studio ab augustinisimis imperatoribus inde ianquam a communione quodam fonte ad alia loca transmissis nihilominus etiam nunc multæ supersunt, neminem omnino ignorare existimo.

'Ἄλλ' ἐκεῖνο λοιπὸν δὲ εἰποῦμι περὶ ἀμφοτέρων. Ετι παρὰ τῆς πόλεως ταύτης, ὡς περ καὶ παρὰ τῆς ἡμετέρας, έστι μὲν τέρψιν τυκοποῦντα τὰ τῶν πελατῶν ἐκείνων, έστι δὲ καὶ ὡρέλειαν κομισασθαι. Καὶ έστι μὲν θαυμάσια τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα, έστι δὲ αὖ καὶ καταφρονήσαι τούτων, καὶ τὸ μηδὲν αὐτὸν λογίσασθαι. Εἰ γάρ τις ταῦτα δρῶν ἐνθυμηθεὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πώμης, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰς σπουδάς εἰτα δρόη ταῦτα πάντα εἰς ἀτετελευτήκασιν, ώστε οὐ μόνον αὐτοὺς, διλλὰ καὶ τὴν δυναστείαν, καὶ ἡγεμονίαν, καὶ τὰς πόλεις αὐτὰς σχεδὸν ἀποθανεῖν (θνήσκουσι γάρ, ὡς που λέγει τις, καὶ πόλεις) τοι λοιπὸν ἄν λογίσαιτο τὰ τῶν ἀνθρώπων; πῶς; δ' ἀν εύτυχῶν ἐπερθείη, ή δυστυχῶν ταπεινωθείη; ἐπὶ τινὶ δ' ἄν μέγα φρονήσαιτο; τοι δ' ἄν τῶν ἀνθρώπων δλως περὶ πολλοῦ ποιήσαιτο; Πολλάκις τοὺς θριαμβικοὺς δρόμους τούτους ἐπιών, διανοῦμαι μὲν τοὺς διὰ τούτων ἡγμένους δροχοντας ή δυνάστας, καὶ τοὺς δλλους αἰχμαλώτους, πολλάκις ἀπὸ Ἀρμενίων ή Περσῶν, ή τινων δλλων σφόδρα ἀφεστηκότων· διανοῦμαι δὲ τοὺς θριαμβεύοντας ἐπὶ τούτοις στρατηγούς, καὶ τίνα μὲν καρδίαν είχον οὗτοι καὶ ἡδονὴν, τίνα δὲ ψυχὴν ἐκείνοις. Ἐνθυμοῦμαι δὲ τὸ περιεστώς καὶ περιχειμένον τούτοις τῆς πόλεως πλῆθος, καὶ τοὺς θεωμένους ἀνθενε ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, καὶ τὴν τῶν δργάνων συμφωνίαν, καὶ τὸν θροῦν, καὶ τὰς εὐφημίας, καὶ τοὺς κρότους· καὶ τὴν τούτων μὲν ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ οὕτως ὑπεροριψ ἡδονὴν, ἐκείνων δὲ καὶ τῶν οἰκείων αὐτῶν οἵκοι τὴν ἐπὶ τῇ ήττῃ καὶ τῇ τοιαύτῃ πομπῇ λύπην, καὶ τὴν νομιζομένην ἐν τούτοις τότε διαφοράν· καὶ δπως οὗτοι μὲν τρισάθλοι καὶ κακοδαίμονες, ἐκείνωι δὲ εύδαιμονες καὶ μακάριοι τοις δλλοις καὶ ξαυτοῖς ἐδόκουν. Νῦν δὲ πάντα ἐκείνα ἐν Ιστητη, πάντα δὲ ἐν κόνει· καὶ οὐ μᾶλλον ἀν γνοίης τὴν τοῦ Πομπηίου, ή Λουκούλλου, ή τὴν Μεθριδάτου, ή Τιγράνου τύχην. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ στήλαι, καὶ αἱ οἰκοδομαὶ ἐν κόνει παρὰ τοσοῦτον ὑπερέχουσαι παρ' ὅσον ή δεξιμένη ταῦτα γῆ οὐκ ισόπεδος, δλλάς ἀνεστηκία. Καὶ πολλάκις τῶν ἀνδριάντων τῶν εὐδαιμόνων ἐκείνων καὶ μακάριων νικητῶν αὐτοῖς τροπαῖοις καὶ στεφάνοις ἔστιν ιδεῖν ἐν βορδόρῳ, καὶ πηλῷ καλινδουμένους, καὶ ἐρδίμενους· δλλους δὲ ἡκρωτηριασμένους καὶ διεσπαρμένους· οὐκ δλίγους δὲ τίτανον, ή κονίαν, ή τῶν οἰκοδομιῶν δλλως λιθους γενομένους· ὅσοι δὲ βελτίστοις τύχης ἔτυχον, τὴν κατὰ Ἀριστοτέλην πρωτάρχειον τῶν λιθῶν εὐτυχίαν ἀποβαλόντας, ἵππου ἐπιβαθρού πρὸς ἀνίστασιν, ή κρηπίδα τοίχου, ή θνου φάτνην, ή βιούς πλη-

ροῦντας, ἐσπασμένους, ὅπερ εἴπον, τοὺς πολλούς A καὶ διερήγημένους. Τινάς δὲ ἀκανθαῖς καὶ βάμνοις τινάς, ή θάμνοι ἀνασχόυταις καὶ περισχοῦταις οὐκ ἔωσι φαίνεσθαι. Μυρίοι δέ εἰσιν ὑπὸ γῆς, πρὸν ἐπὶ λαμπροῦ καὶ μετεώρου, ὡστε τοὺς πολλοὺς φαίνεσθαι, ἐν Καπιτωλεῖψ, ή ἐν ἀκροπόλει, ή ἐν ἀγορᾷ στοθεῖσαι. Καὶ ἐδίκουν οἱ τυχόντες τούτῳ, εἴτε τοῦ πράγματος, εἴτε τοῦ πρεσβείου λέγω, μεγάλου εὔμορφας. Ἰσμεν δὲ οἵα περ τῶν νικώντων ἐν Ἱσθμῷ, ή ἐν Νεμέᾳ, ή Ὀλυμπίᾳ φριστὶ Πίλινδαρος ἐν ταῖς; φύσιξ, ισοθέους αὐτοὺς ποιῶν, καὶ μακαρίξων, καὶ ταῦτα μετὰ τοσούτους πόνους σελίνῳ, ή δρῦι, ή κοτίνῳ στεφαγούμενους. Ἀλλ' οὐ τοιαῦτα τὰ τῶν ἐπὶ στηλῶν ὥστε, εἴτε ἐν πόλεσιν; εἴτε ἐν βασιλεῦσιν αὐτοῖς, διτὶ μὴ ἀρετῆς καὶ ταύτης ἀληθεύς καὶ θελας ἔχεται, ἀληθῶς μάταια τὰ τῶν ἀνθρώπων. Τούτων τὰ μὲν τέρπει, τὰ δὲ παραμυθεῖται, οὐκ δίλγα δὲ καὶ ἀνίψ. Δικῶ δέ πως ἐπὶ τῆς πατρίδος εἰναι· καὶ ἵνα τὸ δοκεῖν τοῦτο πλέον γίνηται, διπερ ἐμοὶ μέγιστον καὶ ἡδιστον ἐν ἐκείνῃ, τὴν σὴν δικίν προσορφίν, καὶ σοὶ προσλαλεῖν διὰ τῆς σῆς μνήμης, καὶ τῶν πρὸς σὲ γραμμάτων, καὶ τῶν περὶ σοῦ πρὸς ἄλλους λόγων, ὡς οἶδαν τε, μηχανώματι· οὐδεν δὲλλοις τε πολλοῖς καὶ συνεχῖς, καὶ τούτοις, ὡς ὁρέεις, μαρκὰ πρὸς τὸ σὸν ὑψός διελέχθην. Νομίζω δὲ δεῖ καὶ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος εἰργασμένους οὐ μόνον πρᾶξαντας, ἀλλὰ παθόντας ὅτιον ἀμοιβήν αἰωνίαν ἔχειν. Ταύτης μοι τῆς ἀμοιβῆς μέμνησθε, βασιλεῦ. Καὶ εἰη τε αὐτός τε καὶ οἱ σοὶ τὴν ὑφῆλιψ ἀριστην γενομένην πίλιν αὐξόντες, τε καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἐπανάγοντες. Συμπράττοιμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐν ταῖς ὑπὲρ αὐτῆς πράξεσι καὶ πόνοις, οἷα εἰκὸς δεσπόταις φιλανθρώποις καὶ ἀγαθοῖς ὑπήκουους εἴνους τὰ δυνατά. Ταῦτα γάρ δημοι παρέντε καὶ ἀπόντε, καὶ ὀρῶντε, καὶ ἀκούοντε, καὶ ζῶντε, καὶ ἀποιχομένου ἔσται τὸν δονή. Τὰ νῦν δὲ ἀνάσχου μου τῆς πολυλογίας, βασιλεῦ. Ἐρ-ρωσο.

B.

*Μαρούκι Χρυσολωρᾶς Ἰωάννη Χρυσολωρᾶ χα-
ρεῖτ.*

Ἐμοὶ τε ἡδίων ἔμελλεν ἡ Ἀρώμη φαίνεσθαι, γράμματα ἐν ταύτῃ πυκνά τῶν οἰκείων, καὶ σοῦ μάλιστα δεχομένων. ὑμῖν τε νομίζω καθ' ἡδονὴν ξεσθαι, γράμματα ἐμά ἐντεῦθεν κομιζομένοις. Πρώτων μὲν γάρ καὶ μόνον αὐτὸν τῆς πόλεως τούτου μα, διπερ ἔκαμοι πρότερον συνέδαινε, πάσιν, οἴμα, τοῖς ἀκούουσιν ἡδονὴν φέρει. ἔπειτα ἐμὲ μὲν τῆς πατρίδος; ἀποδημοῦντα, ἐν ἀλλῇ, καὶ αὐτῇ πατρίδι, καὶ ὀμωνύμῳ, διά γραμμάτων, δέ μόνον ἀπεστι, συγγίνεσθαι τοῖς οἰκείοις· ἡμᾶς δὲ πολίτου καὶ οἰκείου ἀφεστηκότος, ἐξ αὐτῆς τῆς μητροπόλεως ἐπιστολὰς λαμβάνειν, πῶς οὐκ ἀν δύναιτο, δικάλιως τέρπειν; Ἐγωγέ τοι ταύτην ὁσημέραι περιένω, καὶ νῦν μὲν τοῦτο ὀρῶν αὐτῆς, νῦν δὲ ἐκεῖνο νομίζω ἐπὶ τῇς ἡμετέρας εἶνας, καὶ πετε λανθάνω ἔμαυτον τοσοῦτον αὐτῆς πόρρω διατρίβων. Ὁταν γε μήν

A scientia oculis subducunt. Infinitæ terra sepultæ latent, quæ ante in illustri et edito loco, ut omnibus conspicuae essent, in Capitolio sive arce, vel in foro positæ fuerant: et qui hoc obtinuerunt, veluti rem seu prærogativam maximam adepti, se egregie res suas stabilitate existimabant. Neque ignoramus quoniam Pindarus in suis odis eos extollat, qui Isthmia, vel Nemea, vel Olympia viceant, quos ille diis pares et beatos prædicat: scilicet quod post tot et tantos labores apio, vel querna fronde, vel oleastro coronari meruissent. Sed honores statuarum nequaquam cum hisce comparari possunt: adeo profecto ut quæcunque civitates aut homines, sive principes, sive privati, vel etiam reges ipsi veram et divinam virtutem non amplectuntur, apud eos revera vana sint omnia humana: quorum alia oblectamentum, alia solatum, non pauca dolorem afferunt. Verum ego mihi in patria esse videor: atque ut eo magis mea opinione fruari illud quod in patria summum et jucundissimum habeo, tuum scilicet aspectum et alloquium, quaenque ratione possum crebra tui recordatione et litteris ad te scriptis atque aliorum de te colloquiis mihi ipsi comparo. Itemque cum alias multis ac crebris litteris, tum hisce, ut vides, longissimis celsitudinem tuam sum allocutus. Ego vero sic sentio, eos qui pro patria labore sustinent, sive ipsi negotia gerant, sive adversa patiantur, præmium æternum reportatueros. Hujus præmii inveniēris, o imperator, et tu cum tuis urbem omnium sub sole præstantissimam servata, et ad felicitatem conduce. Nos quoque negotiorum et laborum pro patria spici et coadjutores erimus: ita ut clementissimorum atque optimorum principum subditos ubique possunt optima voluntate esse convenit. Ea enim mihi tam præsenti quam absenti, tam viventi quam audienti, tam vivo quam mortuo summa voluptas erit. At tu, optime imperator, nunc orationis prolixitati ignosce. Vale.

II.

Manuel Chrysoloras Joanni Chrysolorae salutem.

Mihi quidem jucundior esse incipit Roma, ex quo D litteras crebras a familiaribus, et præsertim abs te, in hac civitate arcipio; sicut vobis quoque voluptere arbitror, si a me quoque ad vos hinc missas receperitis. Et primo quidem ipsum urbis nomen, id quod mihi quoque accidit, in audiendum auctoribus kete sonat. Quo pacto autem non utequer hestemur? ego, enī apud exterios, licet in altera cognomine patria degenti enim familiaribus commercii epistolaris unico solamine uti datur; tibi qui a me contribuli ex hac urbe missas accipis epistolæ? Hanc quidem diuin quotidie percurro, et modo hoc modo illud oculis perlustro, in nostra mihi videor, quantumvis longe inde distanti, degere. Si quando ineditum escendo locum, collem aliquem puta, unde hæc nostra quoque septemcollis audit, et totam sub

pedibus siam contemplor, non in Italia et Latio, sed in colonia aliqua me esse imaginans, domus nostræ situm circumspicio, hortum pensilem, cypresses et si quid aliud indicio esse potest, quæro, et oculi fidem faciunt ei quod olim de paradisi situ auribus acceperam. Quid enim hic video quod non apud nostram quoque admirationem moveat? Tempia, porticus, hippodromi, palatia, theatra, statuae, quæ omnia mirum in modum e latomiis excisa, transportata ante oculos nostros in aerem consurgunt! Adole marmoris varia genera, quæ speculorum instar coruscant; imagines, stelas, statuas, obeliscos, quæ omnia et multitudine et opificio excellunt; quibus si adjiciet monumenta antiqua sepulcralia, hinc urbs illi nostræ præstare videtur. Porro ne silentio prætereamus opera circum parietes musiva ab artificiis elegantissime elaborata. Apud nos quidem status marmoreæ, sarcophagi, cœlato opere e Græcia inventi, Phidiae et Praxitelis opera sunt, ut ex summorum artificium nominibus passim insculptis colligere licet. Horum in conspectu sæpe Synesii dictum mentem subiit; qui in epistola ad fratrem, ni fallor, e Græcia missa, ubi Athenarum mentionem facit inter alia, Lycaœum, dicit, vidi; vidi Porticum, Poæcilen vidi, jam non Poæcilen; nam proconsul tabulas asportaverat. Ego ipse ibi litteras Græcas priœca originis marmoribus insculptas vidi, quas quicunque riederit ex Athenis et reliqua Græcia huc advectas dicet. Sic sexcentas reperiœ sculpturas aut inscriptiones Græcas, ut tumulum etiam qui Latine inscriptus hunc versum Græco sermone exhibet, « Macte, Prisciane, neino immortalis. » Huc adde matronarum et liberiarum sepultra, quæ lapidarum bene fæmatorum nomina typis Græcis insculpta præ se ferunt, de quibus longum hic instituere sermonem absurdum esset. Id certe ab historicis memoræ proditum legitur quod hæc urbs olim non minus a Græcis quam ab Italibz habitata fuit; qui quidem maximam partem Græce loqui sciunt, et sic dialecti communitate effecerunt ut multi Græci hocce domicilium elegerint. Et quia tandem incommodi generis diversitas afferre luni potissimum potuisset ubi ultrarumque nationum unjo res desiderata, necessaria erat; ubi præter mores eosdem idem quoque animus, eadem ambitio omnes ante jungebat! Id vero triste dictu ac creditu quod plerique nesciant fidem Christianam utrisque communem idoneaque vinculum omnium antiquissimum ejus rei causam fuisse. Sed de his sermo non est hujus loci ac temporis. Sed iterum dicam, quod Roma mirum in modum mihi placebit, si frequentes a vobis epistolæ accipiam, et quod vobis ipsis non minus gratum erit, meas ad vos legere. Equidem jam huic officio satisfacio, imo plurimum satisfeci, ex quo huc veni; sed tuas quoque hand raras accipio. Vale. Et à δύνασθαι λαλεῖ ἐκείνης. Nῦν δὲ ὅτε ἔσει, καὶ ἀναγκαῖον ἦν μάλιστα ἤνωσθαι, τι διέτησε, τῷ

A ἐτί τινος ὄφηλοῦ γενόμενος, ἀκούσιες δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ λόφους, διθεν καὶ τῇ ἡμετέρᾳ κατὰ μίμησιν ἀπτάλοφον καλεῖσθαι συμβίσθηκε, πρὸς δὲ τὴν αὐτὴν ἀπίδω, οὐκέτι οἷομας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Λατιῳ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐνεγκαμένης αὐτῆς εἶναι. Καὶ ζητῶ τὴν ἡμετέραν οἰκίαν ἐν ᾧ μέρει τῆς πόλεως ἴστηκε· καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κρεμαστὸν κήπον, καὶ εἰ τι ἔπερν ἐκείνης γνώρισμα, καὶ τὰς ἡμετέρας κυπαρίστους. Καὶ δὲ πάλαι ἥκουν πρὸς παράδειγμα ταῦτης, ἐκείνην τὴν ἀρχὴν γενέσθαι, νῦν ἀκριβῶς δρῶ. Τι γάρ τὸν ἐν ταύτῃ, ἀπὸλς εἰπεῖν, δὲ μὴ καὶ παρ' ἡμῖν γέγονεν; Οὐ νεψ, οὐ στοᾶς; οὐχ ἱππόδρομοις; οὐ βασιλεῖα; οὐ θέατρα; καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τούτοις, οὐ λίθοις καὶ κλοῖς περιφανεῖς, ἀπιστούμενοι, διπος μὲν τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν λατομῶν ἐτιμήθησαν, διπος δὲ ἐκομίσθησαν, διπος δὲ ἡγέρθησαν; οὐ μαρμάρων παντοῖα γένη, κάποτερα ὑπὲρ πᾶσαν ὅλην δυναμένων εἶναι; οὐκ εἰκόνες, οὐ στῆλαι; οὐχ ἀνδριάντες; οὐκ ἀδελίσκοις; ἐν ᾧ δὲ αὐτῇ, τῷ πλήθει τῶν ἀπὸ λίθων ἀνδριάντων λέγω, καὶ τῇ περὶ τούτους τέχνῃ, καὶ τοῖς τῶν παλαιῶν τάφοις, καὶ τῆς ἡμετέρας δοκεῖ πλεονεκτεῖν. Ἀνελθήσαμεν τὴν ἀπὸ τῶν φτιθέων ἐν τοῖς τοιχοῖς τέχνην, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων ὁραν. Ὁπερ, ὥστερ παρ' ἡμῖν τὸ τῶν λεθίνων ἀγαλμάτων καὶ τῶν περιγλύφων θηκῶν, σπάνιον ἐν τούτοις, καὶ αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀγαλμάτων, καὶ τῶν θηκῶν πλείστα ἀπὸ τῆς Ἐλλάδος, Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, καὶ τῶν δόμοιων Ἐργα, ὡς Ιστει ἀκριβῶς ἰδεῖν ἀπὸ τῶν ἐγκεκόλαμμάν τον αὐτοῖς γραμμάτων, τὸν τεχνίτην ἐπιδικούμένων· ὥστε πολλάκις ταῦτα ὄρδων ἐνεθυμήθην ἐκεῖνο τὸ τοῦ Συνεσίου. Ἐν τῷ πρὸς τὸν ἀδελφὸν, οἵματι, ἐκείνος, οὐ γάρ καλῶς μέμημαι, ἀπὸ τῆς Ἐλλάδος γράφων, καὶ περὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας δηγούμενος, φησὶ μετὰ πολλά (1). Εἰδον Λύκειον· εἰδον Σεούν· εἰδον Ποικίλην, τὴν οὐκέτ' οὖσαν Ποικίλην. Οὐ γάρ ἀνθύπατος τὰς σανίδας ἀφέλετο· καὶ πολλὰ καὶ αὐτὸς, εἰδον ἐνταῦθα ἐπὶ μαρμάρων γράμματα Ἐλληνικὰ τοῦ ἀρχαίου τύπου. Α πάς τις ἀν βεβαίως ἀπὸ τῶν γραφομένων εἰποι τοῦ Ἀθηνῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀλλῆς Ἐλλάδος δεῦρο κεχομέσθι· καὶ ἀλλὰ δὲ μυρία εύρισκων ἐνταῦθα Ἐλληνικῶς γραφέντα καὶ τυπωθέντα, οἷον ἐφ' ἐνδε τάφου μετὰ πολλὰ Λατινεικῶς τετυπωμένα· Ετι προσκείμενον Ἐλληνιστὶ τοιτὶ τὸ ἔπος· Εὐψύχει, Πρισκιανὲ, οὐδεὶς ἀθάνατος· καὶ γυναικῶν δὲ παλαιῶν μέχρι καὶ ἀπελευθέρων τάφους· καὶ λιθοῖς δὲ τῇ τέχνῃ σεμνυνομένων ἐπὶ τῶν μιμημάτων αὐτῶν ὄντα παταγανιαν· Ἐλληνικοῖς ἐγκεχαραγμένα. Όν λέγειν εἰς τὸ παρὸν πολλὰ μὴ γειτοῖσον ή. Οθεν φαίνεται, δ καὶ παρὰ τῶν ιστοριῶν ἀκούομεν, τὴν πόλειν ταῦτην τὸ ἀρχαῖον οὐχ Ἐλεττον παρ' Ἐλλήνων η παρ' Ἰταλῶν οἰκεῖσθαι· μελλον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἰταλοὺς τῷ πλείστῳ μέρει Ἐλληνικῶς εἰδεῖν φθέγγεσθαι· καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἐλλάδος πολλοὺς ταῦτην αἰρουμένους οἰκεῖν, συν-

(1) Εἴδον τὸ Λύκειον, εἰδον τὴν Σεούν, Ποικίλην, τὴν νῦν οὐκέτ' οὖσαν Ποικίλην. Syn. epist. 133.

γένει; οὐ καὶ μετὰ τὴν ἐπιγενομένην οὐ τῶν ἡθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν φυχῶν καὶ τῶν δικῆν προνοιῶν τοσούτων συναγόντων αὐτούς; Εἰ δὲ βούλει, τοσούτου πράγματος τῆς εἰς Θεὸν πίστεως αὐτούς συνάπτοντος ἀγνοεῖν ἔπεισεν ἀλλήλους. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸς πλείστους ἀγνοεῖν αὐτῶν, διτὶ ξηνωται ἐν τοῖς μεγίστοις, ὅντως δέξιον στενάξαι. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν οὐ τοῦ παρόντος καὶ ροῦ λέγειν. "Οὐ δὲ ἐλεγον, ἐμοὶ τε γλυκίων ἡ Ἀράνη πάντως φανήσεται, συχνὰ παρ' ὑμῶν γράμματα δεχομένῳ· καὶ ὑμίν ἡδονὴν ἔξει, ἐντεῦθεν ἐμοῦ ἀκούσουσι διαλεγομένου. Τὸ μὲν οὖν ἐμὸν αὐτὸς ξῆδη ποιῶ, καὶ πεπίκης δὲ ἔξιθου δεῦρο ἀφίγματι, διὰ πολλῶν. Ἐκδέχομαι δὲ καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ξῆδη διὰ πολλῶν. Τύλαινε.

Γ.

Α

III.

Manuel Chrysoloras Demetrio Chrysolorae, viro optimo, illustrissimo, salutem.

Nunc putas me amantium atque bacchantium instar urbem hanc percurrente aviatis oculis adiutoriorum vestibula et portas perlustrare si quam forte more triculam ibi reperiam? At hoc, ut bene novisti, nec dum adolescentulus essem, faciebam, imo vituperabam quodcumque id facientes obvios haberem. Jam vero, in limine senectae constitutus, libidinis laqueis detineor. Anigma me narrare dicas; sed xenigymatis solutionem ac discriben exspecta. Scito enim quod non corporum viventium, sed lapidum, marmororum, picturarum venustatem querrens id facio. Sed tu unum altero magis absurdum esse dicas; et revera ego ipse ita sapius sensi. Visi enim, ut sit quotidianie, equi aut canis aut leonis nullo modo formam admiramus, ut nec arboris aut piscis, aut galli, aut hominis alicuius aspectus nos tangit. Alia e contra detestamur. Cum vero equi, aut bovis, aut plantae, aut avis, aut hominis, imo muscorum, vermis, culicis foedi imaginem videmus, semper animus aliquantis per moveretur. Nec tamen haec quae modo enumeravimus in iis que naturaliter existunt veriora sunt. Attamen haec licet pulcherrima nulla habita cura praeterimus, ubi ab artifice picta videmus, stupemus. Avis vividæ ubi rostrum optime formatum aut equi ungulam viventis videamus, parum curamus; sed perquam juvat videre leonis aenei jubam elegantein, aut arboris saxeæ folia, aut statuæ crux formosum, si nervi et venæ per lapidem ostenduntur; nec desunt qui plures equos viventes pro uno lapideo a Phidia aut Praxitele manu facto, etiam si non integer, imo aliqua parte lœsus fuerit, libertissime darent. Statuarum porro et tabularum pictarum partes bene efformatas videre minime piget, imo spectantis animum notat egregium; feminarum corpora perquam formosa aspectare impudentis et lascivi est. Quid in causa est? Quod non corporum, sed artificis ingeniosi pulchritudinem in iis admiramus, qui ceram compactam in oculos efformat ut animi affectus affabre nunc in saxo, nunc in ligno aut ære, nunc per colorum mistionem indigit; et quemadmodum uniuscunquaque anima ideo corpus regit suum, ut tristitiam, gaudium, iram visibiliter exprimat, sic lapidis naturam rebellem ac duram; sic avis et colorum varietatem artis ope tanta cum felicitate unit, ut animi affectus ibi sub oculos cadant; nam risum artifex, gaudium, iram, tristitiam pro voluntate aut

Μαρονῆλ Χρυσολωρᾶς Δημητρίῳ Χρυσολωρῷ, ἀράνην ἀρίστῳ καὶ περιφαρεστάτῳ, χαρεῖται.

Ἄρα δύνασαι πιστεῦσαι περὶ ἐμοῦ, ὡς ἔγώ τὴν πόλιν ταύτην περιίων, κατὰ τοὺς ἔρωτοις πόνους καὶ κωμαστὰς τοὺς ὄφθαλμούς, ὡς κακέισε περιφέρω, καὶ τὸν τῶν οἰκιῶν τοίχους εἰς ὄψος, καὶ τὰς ἐν αὐταῖς θυρίδαις περιεργάζομαι, εἰ τι που τῶν καλῶν ἔδοιμι παρ' ἐκείναις; Τοῦτο γάρ νέος μὲν ὁν, ὡς οἰσθα, οὐκ ἐπούσον, καὶ τοῖς ποιοῦσιν ἐμερφόμην. Νῦν δὲ ὡμογέρων ξῆδη γεννέμενος, οὐκ οὐδὲ διως εἰς τοῦτο ἐκηρύχθην. Αἴνιγμά σοι δικῶ λέγενται δικούς δὲ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος καὶ τῆς ἀπορίας ἔγώ γάρ οὐ κάνωνταν σωμάτων κάλλη ἐν ἐκείνοις ζητῶν τοῦτο ποιῶ, ἀλλὰ λιθῶν, καὶ μαρμάρων, καὶ ὁμοίωμάτων. Φαίης ἀντίστοιχον εἶναι ἀποτοπερον ἐκείνου, καὶ οὐδὲ δὲ πολλάκις τοῦτο λογίσθως ἐπῆλθε· τι δῆποτε ἵππον μὲν ηὔγα ηἱ λόντα καθημέραν κάνωντα δρῶντες, οὐ πρὸς θαῦμα ἐγιρρέμενα, οὐδὲ τοσοῦτον αὐτὸν ὅγαμεθα τοῦ κάλλους, οὐτε μή την δύνιν αὐτῶν περὶ πολλοῦ ποιούμεθα, οὐδὲ δίνεδρον, ηἱ ἰχθύν, ηἱ ἀλεκτρύνα, ταυτὸν δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπουν, τινὰ δὲ αὐτῶν καὶ μυρατέμεθα, ἵππου δὲ εἰκόνα δρῶντες, ηἱ βοῦς, η φυτοῦ τινος, ηἱ ἔρνιθος, ηἱ ἀνθρώπου, εἰ δὲ βούλει μυΐας, ηἱ σκαλῆκος, ηἱ ἐμπίδος, ηἱ τινὸς τῶν αἰσχρῶν τούτων, αφδρα διατιθέμεθα δρῶντες τούτων τάξεις· γας, περὶ πολλοῦ ποιούμεθα. Καίτοι οὐ ταῦτα δῆπου ἀκριβέστερα ἐκείνων, ἀγε παρὰ τοσοῦτον ἐπαινεῖται, παρ' δισον διοικέτερον ἐκείνοις φαίνεται. Ἀλλ' ὅμως ταῦτα μὲν καὶ τὰ τούτων κάλλη παρατέχομεν παρόντα, ταῖς δὲ ἐκείνων εἰκόνσις ἐκπληττόμεθα· καὶ τὸ μὲν τοῦ κάνωνς δρνιθος ῥύγχος ὀπως εὐφυής κέκαμπται, η τὴν ὀπλήν τοῦ κάνωντος ἵππου οὐ πολυτραγμούμεν· τὴν δὲ χαίτην τοῦ καλχοῦ λέοντος, εἰ καλῶς ήπιλαται, η τὰ φύλλα τοῦ λεθίνου δένδρου, εἰ τὰς ἴνας· παρεμφάνει, η τὴν τοῦ ἀνδρίαντος κνήμην, εἰ τὰ νεῦρα καὶ τὰς φλέβας ὑποδείκνυσιν ἐπὶ τοῦ λίθου, τοῦτο τοὺς ἀνθρώπους τέρπει, καὶ πολλοὶ πόλλοις ἀν ἵππους κάνωντας καὶ ἀκέραους· ἀσμένως θωκαν, ώστε ἔνα λιθίνον τὸν Φειδίου η τὸν Πραξιτελίους, καὶ τούτον εἰ τύχοι διερέψωγότα καὶ λεωθημένων ἔχειν. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀγαλμάτων καὶ κάνωντων κάλλη οὐκ αἰσχρόν θεᾶσθαι, μᾶλλον δὲ καὶ εὐγένειάν τινα τῆς θευμαξούσης ταῦτα διανοῖσι· ὑποφαίνει· τὰ δὲ τῶν γυναικῶν κάλλη ἀκόλαστον καὶ αἰσχρόν. Τι δῆ τούτου τὸ αἴτιον; "Οτι οὐ σωμάτων κάλλη θευμάζομεν ἐν τούτοις, ἀλλὰ νοῦ κάλλος τοῦ πεποιηκότος. "Οτι καθάπερ κηρδεῖς καλῶς διαπεσθεῖς δὲ ἔλασε δ.α τῶν διμάτων ἐπὶ τοῦ φαγ-

que istis opposita sunt, in cruda materia effingit. Hoc igitur potissimum in istis operibus mirum nobis videtur; et sane si quis in rebus illis naturalibus plasmatorem et opera ipsa pulchra ingenii humani aciem attestantia, contemplabitur, maximopere stupebit. Talia enim cum ardore amplecti vera est philosophia; haec enim secundum virtutem et sapientiam primum locum tenent. Talius aspectus nos permovet, et hujusmodi exempla, quando integra et secundum rationem sunt, magis quam rerum naturalium causae ad mentem aliquam creatricem referri debent. Et si in his auctoris excellentia manifestatur, qui materia praesistente quomodo libet utitur; quanto magis divinæ illius mentis præstantia eluet quæ materiam ipsam et rerum formas producit et facit ut mens nostra rerum formas effingat et sic externas faciat? Sed cur tandem haec tibi dico qui haec melius me ipso novisti? Sed, ut jam dixi, haec urbs talibus aliisque divinioribus exemplis animum movere potest; et quad morum disciplinam, videmus quod viorum spectatorum, ut puta architectorum, trapezitarum, gubernatorum, magistratum studium et ambitio prosperrime procedunt, postremo tamen in nihil abeunt, nisi Deus per fidem aliorum nos ad rerum statum meliorem conducit quem, si sanæ mentis sumus, magis admirari et magni facere poterimus. Vale.

μᾶλλον ἡ εὐγένεια τοῦ νοῦ ἐκείνου διαδείκνυται, οὐ καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν, ὥστε τὰ τῶν πραγμάτων εἰδη ἀπομάτεσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἕξα δύνασθαι πεποιηκότος; Ἀλλὰ ταῦτα τὶ ἂν πρὸς σὲ λέγοιμι, βέλτιον ἐμοῦ εἰδότα; Οὐ δέ ἐλεγον, τὸ μὲν ἐν ἡμῖν θεωρητικὸν διὰ τοιούτων καὶ πολλῶν ἀλλων θεοτέρων ἡ πόλις αὐτῇ κινεῖν δύναται. Τὸ δέ γε ἡθικὸν ὄρῶν, διτὶ ἡ περὶ τὰ ἔξι ταῦτα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων σπουδὴ καὶ φιλοτιμία, εἰ τε· ἐν πλούτῳ, εἰτε ἐν ἡγεμονίᾳ, εἰτε ἐν ἀρχαῖς, εἰς τούσχατον πάστος εὐδαιμονίᾳ; προελθούσας, τέλος, ὥσπερ εἰ μηδὲ ἐγεγόνει τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ μηδὲν δυντις ἀπερρύμ, ἐγέρχοντος διὰ τῆς πίστεως ἀπὸ τούτων ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἀπερ έδοξεν ἀν τῷ πολλῷ καλλίω, καὶ ἀ δυνάμεθα νοῦν ἔχοντες μᾶλλον θαυμάσιαν τε καὶ περὶ πλείονος ποιεῖσθαι. Μάγιστρε.

ANNO DOMINI MCDXXII.

JOANNES CANANUS.

NOTITIA.

(M. Warton in suppl. ad Cave. *De script. eccles.* p. 81.)

Joannes Cananus, natione Græcus, historicus Byzantinus, claruit anno 1422. Scripsit historiam ob-sidionis urbis Cpolis ab Amurato II, Turcorum rege, anno 1422, die 10 Junii inchoatae, die 24 Augusti soluta. Exstat Historia ista gr. lat. interprete Leone Allatio, ad calcem Georgii Acropolitæ. Paris. 1651, fol.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΑΝΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΓΕΡΟΝΟΤΟΣ ΗΟΛΕΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΕΤΟΣ.

ΟΤΕ Ο ΑΜΟΥΡΑΤ ΠΕΙΣ ΠΑΡΕΠΕΣΣΕ ΤΑΥΤΗ ΜΕΤΑ
ΑΥΝΑΜΕΩΣ ΒΑΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΠΑΡΟΛΙΓΟΝ ΤΑΥΤΗΝ ΕΚΡΑΤΕΙ, ΕΙ ΜΗ Η ΥΠΕΡΑΓ' ΝΟΣ
ΜΗΤΗΡ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΤΑΥΤΗΝ ΕΦΥΛΑΣΣΕ.

JOANNIS CANANI

DE BELLO CONSTANTINOPOLITANO ANNI AB ORBE CONDITO 6930,
CHRISTI 1422,

CUM AMURAT-BBIS FORTISSIMORUM MILITUM EXERCITU
IN FAM IRRUPIT, QUAM ET EXPUGNASSET UTIQUE, NISI IMMACULATISSIMA
DEI MATER CONSERVASSSET.

Μυστήριον βασιλέως κρύπτειν καλὸν, τὰ δὲ ἔργα Α τοῦ θεοῦ ἀνακηρύξειν ἔνδιξον· εἰπε γάρ διαγελος τῷ θεῷ. Τοῦτο νῦν καὶ ἐμὲ λίαν ὡθεῖ καὶ θαρρύνει καὶ τολμηρὸν ποιεῖ κήρυκα, διπάς τὸ πανθαύμαστον θαῦμα τῆς παναγίας μου διηγήσομαι. Ἐκχίπτει δέ με ἡ ἀπειρία τοῦ λόγου, ἀντωθεῖ δέ με τὰλιν καὶ ἔλκει τὸ ιδιον τῆς δρέξεως, τὸ ἀνθρώπινον πάθος. Καὶ ξετημαί, καὶ τὴν ξεταν δομολογῶ, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν Ιστορίαν ἡρξάμην. Καὶ δέομαι τοὺς ἀναγινώσκοντας ταύτην καὶ τῶν γραμμάτων τὴν πείραν ἔχουντας, μήτε τὸν κόρον τοῦ λόγου ἀκηδίασσοις μήτε τὴν σολοικοδάρδαρον καταγνώσονται φράσιν, ἐπει κάγὼ τῆς ἀπειρίας μου τῶν γραμμάτων δομολογῶ τὴν ἀσθένειαν. Ἀλλὰ οὐδὲ διὰ σοφοὺς η λογίους; ἔγραψα ταῦτα, ἀλλὰ διὰ ίδιώτας καὶ μόνον, ὡς καὶ ἔγὼ ίδιώτης, ἵνα οἱ ίδιώται ὡς ίδιώται ἀπεριέργως καὶ ἀκαταγνύστως ἀναγινώσκωσι ταύτην. Διὰ δὲ ἡ ταῦτα πάντα τολμηρὸς ἐγενόμην γραφεὺς τε καὶ κῆρυξ, καὶ τὸ πολυθρύλλητον θαῦμα τῆς παναγίας καὶ τὴν κοθ' ἡμῶν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἱστόρησα κατὰ τὴν τοῦ λόγου μου δύναμιν, καὶ ἀπὸ τούτων ἡρξάμην.

Ἐν ἐτεί τριακοστῷ δευτέρῳ τῆς ἡγεμονίας τῶν βασιλέων Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐν τῷ ἔξαντιχιλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐτεί, ἴνδικτιώνος πεντεκαιδεκάτης, δεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου ἡμέρᾳ τρίτῃ, τῆς ἡμέρας ὧρᾳ δευτέρᾳ, κατέδραμεν αὐθίς διφων στρατιὰ καθ' ἡμῶν Μουσουλμάνων, δις πέντε τὸν ἀριθμὸν χιλιάδες, ἔχοντες καὶ στρατάρχην ἄνδρα μανὸν καὶ αιματοδίρον, καὶ τὸ δυνομα τούτου Μιχάλπατζι ἐκαλείτο, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τὴν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν

Sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare honorificum est, dixit angelus Tobie. Hoc itidem nunc me compellens animos addit, et audacem praeconem efficit, ad maxime admirandum miraculum sanctissimæ meæ enarrandum. Verumtamen inscritia orationem interrupit; sed rursus me concitat trahitque desiderium, humanus scilicet affectus. Victor sum, et victoriam confiteor, et ex his historiam ordior: rogoque lectores meos, qui litterarum usu satis imbuti sunt, ne satietatem orationis fastidiant, neque dicendi formulæ sollecas ac barbarie plenas condemnent, cum ipse inscribit meæ imbecillitatem profligar: imo ipse hæc neque doctis, neque eruditis, sed imperitis, mili imperito similibus, scribam, ut imperiti imperitorum more incuriose, et absque eo quod criminis notam inficerant, perlegant. Propter haec omnia audax, scriptor factus et præco, omnium ore decantatum ac concelebratum sanctissimæ virginis miraculum et adversum nos Agarenorum irruptionem et urbis obsidionem, pro orationis meæ modulo, scripto tradidi; et ab his exorsus sum.

Anno tricesimo secundo imperii Manuelis Palæologi et Joannis illius filii, orbis conditi sexies millesimo nonagentesimo tricesimo, inductione decima-quinta, decimo mensis Junii, feria tertia, diei hora secunda rursus adversum nos Musulmanorum exercitus ad decem millia hominum numeratus, ductore viro væsano et sanguivoro, Michalpei nuncupato, ex templo irrupit, et universas urbes totamque regionem imperio obnoxiam momento temporis subegit, spoliavitque nos omnibus circa hanc urbem locis bonisque evertit, partim rebus deletis, partim præda

surreptis, partim in servitutem abactis; ex hominibus hos quidem nec tradidit, alios longe et ultra Iconium et Aratzapetas Cyphas transmisit, mulieribus vero ad impuritates omnes et turpia sibi expositis, ad vota quisque sua quantum libido tulit, abutitur; pueros circumcidendos Maometho obserunt; animalia tum jugum ferre nata tum injugata trucidata penitus abolerunt; damna vero quae ex concisis fruticibus et vineis devastatis consequentia sunt, quis unquam aut quae oratio consequi poterit? Nam statim atque urbs conclaudi copta est, praeter expectationem impetu facto nos obseravit, omniaque quae extra erant in potestatem suam redigunt. Tantæ vero calamitatis, internectionis et atrocissimorum infortuniorum, quibus miseri ac infelices Romani oppressi sunt, modum, originem et causam silentio præterire satius esse duxi, enarrare vero necessarium pugnæ illius acerbissimæ et horridissimi conflictus exitum. Primæ etenim Musulmanorum copiæ, ut diximus, decimo Junii die irruentes nos in urbe occlusere. Vicesimo ejusdem alia Musulmanorum manus adveniens, veluti nubes grandinis plena, et perniciose perstreps universam Romanis obedientem regionem devastavit, et veluti flamma ardens fulguris omnia incendit et funestavit, et omnem lignum fructiferum et arborem lætos et uberes fructus ferentem et vitium truncos radicitus effudit, reliquaque atrocia ac perniciosa in nos exaggeravit. Seil primarius copiarum dux eorumque ameras et dominus, tandem pervenit. Pervenit vero furens, afferatus, superbus, tumens, inflatus et jacabundus. Supercilium in cœlum extollens super omnes se eminere existimabat, et a se gubernari omnia suspicabatur, totum denique orbem sibi obnoxium reputabat: quin imo quamplurimis machinis aliisque bello apprime necessariis advectis, monatum civitatis partem posse se disjicere, indeque eam suo dominatu subjicere, Romanos in captivitatem adducere et Christi nomen abolere considebat. Hic innumeris fultus exercituum phalangibus, nationumque omni genere constipatus, et numerosissima tum poditum tum equitum multitudine strenuus, omnia ea loca contagebat. Tunc mandato horretaque Turcarum domini Murat-Bei agger eastruitur, plures alios eosque maximos superans: quippe ab extremitate una urbis, Chrysia nempe portæ, ad aliam Xyloportæ extendebatur, non plus sagittarum factu a mœnibus distans, valide undique construtus ac armismissimus, lignis ingentibus, crassis tabulis et complicatis virgis ac viminiis anteriori parte communis, ut sagittarum arcuum Izagrorumque a Romanis emissæ sazaque bombardarum exciperentur. In aggeris posteriore parte, ut ille præceperat, milites omnis generis ex exercitu selecti audaces fortisque permanebant, tum ut promore aggerebant, tum ut ab eo defendebantur, indeque pugnam retro stantes cum Izagris et arcubus aliisque machinis, et parvis et ingentibus, prope innumeris, hanc ob causam adiectis,

A ἔξουσιαν ἐν μιᾳ καιροῦ δοπῆ ὑπὸ τὴν ἁυτῶν ἐποιήσαντο, καὶ ἡμᾶς; ἀπεστέρησαν τῆσδε τῆς πόλεως πάντα τὰ πλησίον, καὶ ταύτης Ἐφθειραν, ἐλεηλάτησαν, ἥχμαλώτευσαν, καὶ τοὺς μὲν τῶν ἀνδρῶν κατέτραξαν, τοὺς δὲ καὶ πόρῳ τοῦ Ἰκονίου καὶ Ἀρατζάπητας Κύφας διαβιάσαντες, τὰς δὲ γυναικας ἀσελγῶς αἰσχρούργησαντες, τὰ δὲ βρέφη εἰς περιτομὴν τῷ Μωάμεθ πρωτεψεον, καὶ πᾶν ζῶν ὑπὸ ζυγὸν καὶ ἀξυγόνον διέφθειραν καὶ ἤφαντον. Τὴν δὲ ζημιὰν τῶν γεννημάτων καὶ τῶν ἀμπελῶν τὴν λύμην τὶς ἄρα καὶ ποία δυνήσεται γλῶσσα ταύτην ἔξινασαι; Καὶ γάρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συγκλείσεως ἀπαραποσδοχήτως κατέδραμον καὶ ἡμᾶς ἀπέκλεισαν, καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν αὐτῶν πάντα τὰ ἔξω ἐγένοντο. Τὸ δὲ καὶ πῶς καὶ πόθεν καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἡ συμφορὰ καὶ φυρὰ καὶ ταῦτα τὰ δεινότατα χαλεπὰ τοὺς δυστυχοῖς καὶ ἀθλοῖς ἐπέβη Ῥωμαῖοις σιωπὴν ἡμῖν ἀμεινον ἔδοξεν. Τῆς δὲ πικροτάτης μάχης ἐκείνης καὶ τοῦ φρικωδεστάτου πολέμου τὸ πέρας χρὴ διηγήσασθαι. Τὸ μὲν γάρ πρῶτον στράτευμα τῶν Μουσουλμάνων ἐκείνων τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἰουνίου κατέδραμε καὶ ἡμᾶς ἀπέκλεισεν, ὡς προσφημεν, τῇ δὲ εἰκοστῇ τούτου ἑτέρᾳ ἐφάνη στρατιὰ Μουσουλμάνων ὡς νέφος χαλάζης πλήρης καὶ τετρυγός δλέθριον, καὶ πέσαν καὶ παντοῖαν τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡμαύρωσαν γῆν, καὶ ὡς φίλος ἀστραπῆς κατομένης πάντα κατέκαυσε καὶ ἐνεπύριτε, καὶ πάντας ἔγινον κάρπικον καὶ δένδρον εὐκαρπον καὶ τὰς κουρδούλας τῶν ἀμπελῶν ἐκ φίλης ἀπέτεμον, καὶ πᾶν ἀλλοδεινὸν καὶ δλέθριον καθ' ἡμῶν ἐποιήσαντο. 'Ο δὲ στρατέρχης δέ μέγας καὶ πάντων ἐκείνων ἀμηρᾶς καὶ δεσπότης ἐφάσεν. 'Ηλίθε μανὸς καὶ ἡγρωμένος, ἀλαζών, ἐπηρμένος, ὑπέροχος καὶ γαυριώμενος καὶ τὴν ὅφρυν εἰς οὐρανὸν αἱρων, καὶ ὑψηλὸς παρὰ πάντας ἀνόμικεν εἶναι, καὶ ὑπελάμβανε παρ' αὐτοῦ διοικεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ ὑπὸ τὴν ἔξουσιαν αὐτοῦ διγεται ἀπας δέ κόσμος. 'Αλλὰ καὶ πάμποιλα ἄγιων μηχανικώτατα καὶ μαχιμώτατα ἔργα, προσδοκῶν δι' αὐτῶν μέρος τοῦ τοίχου χαλάσαι τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τούτου ταύτην κατακρατῆσαι καὶ τοὺς Ῥωμαῖους αἰχμαλωτίσαι καὶ τοὺς Χριστοῦ τὸ δικομα ἀποσέβει. 'Αλλὰ καὶ στρατιὰς στρατιῶν καὶ γενεᾶς γενεῶν καὶ πλήθη πληθῶν, πεζῶν καὶ ἱππέων, ἔτικε τοσοῦτον ὥστε ἀπας δέ κόσμος ἐκείνος ἐκεπέτο ὑπὸ ἐκείνων. Τότε δὲ αὐτοῦ τῇ κελεύσει τοῦ Μουράτ Ήτ, τῇ κλήσει τε τοῦ δεσπότου τῶν Τούρκων, ποιοῦντες παστίαν μίαν. 'Αλλ' αὐτῇ ἡ μία πολλὰς ὑπερέβην μεγίστους· καὶ γάρ ἀπὸ τὸ ἐν ἕκρον τῆς πόλεως τῆς Χρυσίας ἔως τὸ ἔτερον ἔκρον τῆς Συλοπόρτης ἐκράτει. Καὶ ἡνὶ τῇ παστίᾳ πλησίον τοῦ κάστρου δύον τόξου βαλήν, καὶ οὐ πλέον. Καὶ ἡνὶ δὲ πᾶσα στερεὰ καὶ ὄχυρωτάτη ἀπὸ ἔγινον καὶ χονδρῶν σανίδων. Καὶ πλοκοτάς ἀπὸ βέργας θήκην καὶ προσθεν τῆς παστίας, ἵνα δέχωνται τὰς σαγίττας τῶν τόξων καὶ τῶν τζαγρῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν βουμπάρων τὰς πέτρας. 'Οπισθεν δὲ τούτης ἐλέσπισεν ἵνα ἰστανται στρατιῶται ἐκ πασῶν γενεῶν τοῦ στρατεύματος τούτου τοῦ μηροῦ καὶ ἀνδρεῖον, τὸ μὲν, ὡς τὸ Εθος, εἰς προσοχὴν τῆς παστίας τὸ δε

Ινα φυλάσσωνται δι' ἐκείνης, εἰ δὲ ίνα μάχωνται έξι
ἐκείνης; δπισθεν μετὰ τζαγρών τε καὶ τόξων καὶ τῶν
σκευῶν τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν τῶν ἀπειρῶν
ἢ ἔφερον διά τούτου. Τὰς δὲ σκευάς τέ; μεγίστας;
ἐκείνας, δποιας είχον τὰς ἐλπίδας διτὶ δι' ἐκείνας
τὰ τείχη τῆς πόλεως θέλουν χαλάσσιν καὶ ἀπὸ τού-
του τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσαι. Εστησαν περιέργως
εἰς τόπον οὗν φούδαν οὐκ εἶχον δμοίαν σουδῶν τῶν
ἔπερων, ἀλλὰ κεχαλασμένην ὑπῆρχεν, καὶ ἔκπαλαι
γέμοσαν χώματα, καὶ δντικρυς ταύτης πύργος εδ-
ρέθην ἐκ συμβάσματος λίαν σεσαθρωμένος καὶ
ἰσχυρόν ἀπὸ δνωθεν έως κάτω. Καὶ προσδοκῶν-
τες οἱ Τούρκοι διτὶ τῶν μεγίστων βουμπάρδων αἱ
πέτραι τὸν σεσαθρωμένον πύργον ἐκείνον θέλουν
χαλάσσιν, καὶ ἐπει δ τόπος σοῦδαν οὐκ ἔχει τοὺς
Τούρκους νὰ ἐμποδίῃ, ἀκωλύτως; εἰς τὸ δέξιον κάστρον
θέλουσι φθάσσειν, καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοὺς Ῥω-
μαίους θέλουν διώξειν, καὶ τὴν πόλιν θέλουν δουλώ-
σειν. Πλὴν εἰς κενὸν ἐκατήνησα τέλος ἡ τῶν ἀσ-
θῶν προσδοκία, ἐπει ἐδομήκοντα βούλα τῆς βοῆς
τῆς μεγίστης ἐκείνης τὸν σεσαθρωμένον ἐκείνον
ἴκρουσε πύργον, καὶ οὐδεμίαν βλάβην τοῖς Ῥωμαίοις
τοῦτο προβάσσειν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Τούρκοις ὥφε-
λειαν. Ἡν γάρ δ τόπος καὶ σοῦδα καὶ πύργος πληγί-
σιον Κυριακῆς τῆς ἀγίας, μέσον Ῥωμανοῦ τοῦ ἀγίου
καὶ τῆς Χαροπῆς τε τὴν πύλην, καὶ πλησίστερον
τούτων εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Λύκον.
Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν βουμπάρδων τὴν ἀπραξίαν.
Περὶ δὲ τῶν ἀλλών τῶν κατασκευῶν τῶν μαχίμων,
τῶν πεντολῶν ἐκείνων τῶν κατὰ τῆς πόλεως εἰρ-
γασμένων εἰς πολιορκίαν ἐκείνης καὶ ἀφανίσμον τῶν
Ῥωμαίων, τίς διηγήσεται ἀρα; πλὴν ἐκ τῶν πολ-
λῶν ὀλίγας διηγήσομαι ἀρτι. Πύργους ἐνδίνους με-
γίστους μὲν τροχούς οιδηροδεσμούμενους πολλοὺς
ἐποιήσαντο τότε, δοσον τὸ δύος τῶν πύργων τῇ; πό-
λεως μᾶλλον καὶ ὑπερείχον ἐκείνους. Καὶ ζεύγη
βοῶν καὶ βουνάλιων ἀπείρων είχασιν έξι ἑτοίμου,
ίνα τοὺς πύργους ταυρίσουσι μετὰ σχοινίων καὶ
πλησίον τῆς σούδας φέρωσιν καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ ίξω
κάστρον πολεμήσωσι καὶ ἀφανίσωσιν. Ἀλλὰ καὶ
φάλκονια ἐποιήσαντο καὶ χελώνας καὶ ἄρκουδάμαξα
καὶ δίλαι πολλὰ ἔξιλα καὶ μηχανικάς ἀγκάλας
μὲν τροχούς μικρούς, καὶ μεγάλας σκεπαστάς καὶ
μεσίας ὑπὲρ ἀριθμὸν διεπράξαντο, καὶ κατέναντι
τὸν πότνιον τῆς πόλεως τεράτια μεγάλα εἰργά-
σαντο, καστρηρ ἐνδίνια ὑπερμεγέθη ἐποιήσαντο μὲν
τρογούς οιδηροδεσμούμενους, ὡστε τοὺς θεωροῦντας
ἐκείνα καὶ ἀγνοοῦντας τῶν κάστρων τοὺς πολέμους,
καὶ τὸ ἀχρησίευτον γάρ ἐκείνων καὶ λίαν ἐξέπληξε
καὶ μέγα θύρσης. Ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν δίλαις ἐσκαπτον
ἐπ τῆς παστίας διποιθεν, καὶ εἰς βάθος πολὺν ἐκατέ-
βησαν, ὡς ίνα κάτωθεν ἀπὸ τὴν κάτω δύοιν τῆς σού-
δας περάσωσιν ἀθεώρητοι τὴν νύκτα ἄνω λεπταμένων
Ῥωμαίων καὶ μαχομένων, καὶ φθάσσωσιν εἰς τὰ
τείχη τῶν καθολικῶν καὶ μεγίστου κάστρου τῆς πό-
λεως, καὶ κύψωσι τούτῳ λαθραίως πάντων, καὶ πουν-
τελείσωσιν κατὰ τὸ ίξος τῶν πολεμούντων, εἰτα πύρ εἰς τὰ ξύλα τῶν πουντελείων ἀνάψωσιν, διπλα
τὴν ἐνδίνην κατασκευὴν τὴν κρατοῦσαν τὸ κάστρον καταφλέξωσιν, καὶ ἀργω πεσοῦνται τὰ τείχη τῆς

A consererent. Apparatus vero reliquos, eosque in-
gentes, quibus se sperabant mōnia urbis posse dis-
jicere indeque civitatem capere, accurate eo in loco
erexere in quo nulla fossa aliis consimilis erat, cum
ruinis convulsa ab antiquo tempore terra op-
pleretur. Evenerat quoque ut turris illi adversa
maxime putris et ruinosa ab ima sede ad verticem
summum diffinderetur. Hinc Turcæ sperabant
ingentium bombardarum saxis putrem illam ac
fragilem turrim faciliter sese negotio in planum effu-
suros, et cum nulla esset fossa quæ retardaret im-
petus, ex facilis in exteriorem urbem illapsuros,
deque illa ruina Romanum militem repulsuros ci-
vitatemque debellaturos. Verumtamen impiorum
confidentiae exitus non respondit; namque licet
B turris putrida machinæ maxime septuaginta ieiibus
contusa fuisset, nulla inde Romanis noxa, nullum
hostibus emolumentum accessit. Erat vero locus
et fossa prope templum sanctæ Cyriacæ, inter san-
ctum Romanum et portam Charsæ, propius fluminis
eui Lyco, nomen. Et hæc quidem de bombardarum
irritis et sine profectu ieiibus. De reliquo vero appa-
ratu bellico, vario quidem illo ac multiplice ad
obsidēndam urbem Græcosque dissipando congregato,
quis enarraverit? Ipse ex multis pauca admou-
dum in medium proferunt. Turres ligneas maximas,
rotis ferro colligatis, multas eo tempore compege-
runt ad altitudinem urbis turrium, quas etiam su-
perabant; juga boum ac bubalorum innumera, qui
traherent eas funibus et ad fosas evehérent
cum opus fuisse, congesserant, ut illis munimenta
urbis exteriora oppressa disjicerent. Item phalcu-
nia, testudines, arcudamata diversaque alia lignea
ex abdita mechanicorum disciplina instrumenta et
obsidionalia fabricarunt; necnon ancalas cum rotis
parvis, ingentes etiam et eoopertas et medias su-
pra numerum consecerunt, et aduersus urbis portas
monstruosas magnasque machinas condiderunt, cas-
tella lignea quam maxima rotis ferro circumligatis
innixa; ita ut ea intuentes et urbium violentas in-
vasiones ignorantes, licet ex illis nulla conseque-
retur utilitas, in stuporem acti præ metu occide-
rent. Alii terram post aggerem sufficientes in pro-
fundum ingens sese immerserant, ut subterraneos
gressu infra aggerem invisi nocte, Romanis sursum
confligentibus, ad muros ingentis castri urbis per-
venirent, illudque elanculum effoderent et pro mo-
re obsidientium stipitibus suffulcirent, tum facibus
illatis incenderent, ut apparatu ligneo castrum
sustinente combusto subito civitatis muri corru-
erent, sive illico audacterque Turcarum exercitus
in Græcos irruerent, et ex ruina illa fugatis ho-
stibus urbe potirentur. Alii conductus, qui antiquo
ævo in civitatis cisternas aquam deferebant, seduli
conquirebant, ut per eos si sors se obtulisset clama
noctu urbem ingressi, inexpectati cives adoriren-
tur et servitute opprimerent.

D gressu infra aggerem invisi nocte, Romanis sursum
confligentibus, ad muros ingentis castri urbis per-
venirent, illudque elanculum effoderent et pro mo-
re obsidientium stipitibus suffulcirent, tum facibus
illatis incenderent, ut apparatu ligneo castrum
sustinente combusto subito civitatis muri corru-
erent, sive illico audacterque Turcarum exercitus
in Græcos irruerent, et ex ruina illa fugatis ho-
stibus urbe potirentur. Alii conductus, qui antiquo
ævo in civitatis cisternas aquam deferebant, seduli
conquirebant, ut per eos si sors se obtulisset clama
noctu urbem ingressi, inexpectati cives adoriren-
tur et servitute opprimerent.

πόλεως, καὶ ἄμα εὐθὺς; τῶν Τούρκων τὰ στρατεύματα θρασέως κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐμβάλλουσιν καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος; ἔκεινου διώξουσιν καὶ τὴν πόλιν κρατήσουσιν. "Ἄλλοι τοὺς ἀγωγοὺς ἐγύρευον τοὺς ἔκπαλαι τὸ νερὸν εἰς τὰς στέργας τῆς πόλεως ἑφερον, ὅπως τινὰ ἔξι αὐτῶν. ἐπιεύχωσιν, καὶ λαθραῖς; τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ ἀγωγοῦ ἐνθῆς γενέσθαι τῆς πόλεως νυκτός, ἀπαραπροσδοκήτως ταύτην κρατήσουσιν καὶ αἰχμαλωτίσουσιν.

Misit præterea ad omnes Turcarum princeps A præconem, qui ita declararet et jurejurando firmaret: « Urbis divitias omnes et universum populum ameras prædam rapinamque Musulmanis concedui: ad pulchram itaque prædam alacres accedite. » Et hæc quidem ille eo consilio, et simul omnes Musulmanorum exercitus, quod et factum est, concurrent. Namque ut nuntius ille ad Musulmanorum nationes allatus est, reginam urbium in prædam esse datam et servitutem, sere ex universa terra et Musulmanorum nationibus ad lucrum propositum advolarunt, non tantum bellandi prædandumque gnari, sed et inexperti aliisque generis ac artilicii homines, veluti mercatores, nūnularii, unguentarii, calceolarii, sed ex Turcis etiam qui se solitarie vita astringerant. Ob similem omnes causam accurrerunt, milites prædandi causa, alii ut prædam servituti addictam, alii mulieres, alii viros, alii pueros, alii animalia, alii supellectilem redimerent; solitarii moniales nostras prædam rapinamque sibi concedi a Turcarum principe impetrarent. Hac exspectatione ex universo terrarum orbe innumera prope Musulmanorum multitudo collecta est, ut quicunque copias affluentes intueretur, obstupesceret. Tum et sagittarum abundantia tanta cunctata est, ut prope incredibilis de ea rumor nobis videretur, donec tempore belli id experti credidimus. Hoc vero modo ea abundantia procurata est. Singulæ domus cuiuscunq; hominis, qui sub potestate et ditione Turcarum erant, sive is in Oriente sive Occidente habitaret, sagittas arcuum non minus decem ad viginti etiam præbuit; et plures etiam his, cum prælium iniretur, volarunt, quas Turcarum armamentarium et exercitus pharetræ continebant. Convehebat una secum eo tempore imperatoris oratores ferro miseris modis compeditos, quos ipse pro iunctunda pace ac fædere postulaverat. Sed tum veluti barbarus immensis atque immissericors vinculis ferreis astrictos in custodiā dederat, innoxiosque tanquam noxios condemnaverat, quibus etiam mortem minitabatur, causatus insulse admodum; aiebat siquidem: « Græci me impudenter atque irreverenter allocuti sunt, propteræque eos in carcerem et vincula conjeci. »

Tum porro quidam ex Musulmanis procero grande corpore, et apud illos terribilis, quod de progenie et de prosapia Mahometis esset. Ilunc illi veluti patriarcham colebant et veluti prophetam venerabantur, æqualemque illi cultum ac Mahometo præstabant. Hic tanta apud eos auctoritate pollebat, ut amerae Turcarum principis filiam virginem præter illius sententiam raptam

A Πλὴν καὶ κήρυκας ἔξαπέστειλε πανταχόδεν ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων, καὶ διελάλησαν οὕτως, καὶ εἶπον ἐνόρκως ὅτι τῆς πόλεως τε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν λαὸν ἄπαντα ὁ ἀμηρᾶς εἰς διακομὰν παραδίδῃ καὶ κούρσος τοῖς Μουσουλμάνοις, καὶ φάσσετε εἰς τὸ κέρδος. Ταῦτα μὲν εἶπε, μετὰ τεχνόσματος δὲ τοιούτου ὥπως νὰ συναχθῶσι τὰ στρατεύματα πάντα τῶν Μουσουλμάνων, ὅποιον καὶ ἐγένετο τότε. Ής γάρ ἐκεχύθη ἡ φήμη εἰς τὰ ἔθνη τῶν Μουσουλμάνων πῶς ἐπαραδόθην ἡ πόλις εἰς διαγομένην καὶ αἰχμαλωσίαν, σχεδὸν ἐκ πάσης γῆς καὶ γενεᾶς Μουσουλμάνων ἐφθασαν πρὸς τὸ κέρδος; μή μόνον οἱ ἐπιστήμονες εἰς τὰ κούρσην καὶ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνεπιστήμονες καὶ σερλίδες, τουτέστι πραγματεῦται, καταλάκται, μυροφοί καὶ ταγκάροι, ἀλλὰ καὶ Τουρκῶν πολλοὶ καλογέροι. Ήπ' αἰτίας τοιαύτης ἐσυνήχθησαν πάντες, οἱ μὲν στρατιῶται διὰ τὸ κούρσος, οἱ δὲ σαρλίδες ἵνα ἀγοράσουν τὰ κουρσιμαῖα, ἤγουν τοὺς αἰχμαλώτους. καὶ οἱ μὲν τὰς γυναικάς, ἀλλοι τοὺς ἄνδρας, ἀλλοι τὰ βρέφη, καὶ ἄλλοι τὰ ζῶα, καὶ ἄλλοι τὰ πράγματα, οἱ δὲ Τουρκοκαλογέροι τὰς καλογραῖας ἡμῶν κέρδες καὶ κούρσος; εὐεργεσίαν νὰ ἔχουν παρὰ τοῦ δεσπότου τῶν Τούρκων. Διὰ γοὺν τὴν προσδοκίαν ταύτην ἐσυνήχθησαν ἐκ πάσης τῆς γῆς Μουσουλμάνων ἀναρίθμητα πλῆθη. ὥστε ἐκατεβαύμαζον πάντες οἱ θεωρεύντες τὴν πλησμονήν τοῦ φωσάτου. Τότε δῆ καὶ σαγίττας συνῆκαν τοσούτον ἀναρίθμητον πλῆθος ὥστε ἐδυσπιστοῦμεν τὸ πρώτον τὴν φήμην τοῦ λόγου ἔνιος τοῦ πολέμου τὴν ὁραν. Ή δὲ συναγαγή τούτων ἐγένετο οὕτως· Πᾶσα οἰκία παντός ἀνθρώπου τοῦ εύρισκομένου εἰς τὴν δεσποτεῖαν τῶν Τούρκων ἀνατολῆς καὶ δύσεως; πάσης δέδωκε τούτων ἐκάστη ἀπὸ δίκαια ζῶα εἰκοσι σαγίττας τῶν τόξων. Ἀλλὰ καὶ πλειονας τούτων ἐτόξευσαν τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ἥποις τὸ ἀρματοφυλάκιον εἶχε τοῦ Τούρκου καὶ τὰ ταρφάσια τοῦ φωσάτου. Εἴχε καὶ μετ' αὐτοῦ τότε σιδηροδεσμυμένους τοὺς ἀποκρισταρίους τοῦ βασιλέως, ὅποιους αὔτοις ἤτεστο μᾶλλον ἵνα πέμψῃ περὶ εἰρήνης τε καὶ ἀγάπης. Αὐτὸς δὲ ὡς βάρδιρος ὥμδες καὶ ἀπάνθρωπος σιδηρα καὶ φυλακές αὐτοὺς κατέδικας, καὶ τοὺς ἀναιτίους ὡς ὑπαιτίους ἤπειλεις εἰς θάνατον, προβαλλόμενος δὲ τάχα καὶ αἰτίου, ἀλλὰ ψυχράν· Ἐλεγε γάρ· Αἰστί με οἱ Ῥωμαῖοι ἀναισχύντως συνέτυχον, διὸ τοῦτο αὐτοὺς εἰς φυλακὴν κατεδίκασαν.

B ΕἼλλα καὶ τότε τις τῶν Μουσουλμάνων ὑψήλος· τε καὶ μέγις καὶ φορεδες παρ' ἐκείνοις, ὡς ὅτι ἐκ σειρᾶς τε καὶ γένους τοῦ Μουχουμέτη κατήγετο. Τοῦτον καὶ ὡς πατριάρχην αὐτὸν ἐτιμοῦσαν, καὶ ὡς προφήτην αὐτὸν προσεκύουσαν, καὶ ἐσέδοντο τοῦτον ὡς αὐτὸν τὸν Μωάμεθ. Τοσούτον καὶ τοιούτος μέγιστος ἦν ἐκείνος· ὅτι τὴν Ουγατέρα τοῦ ἀμηρᾶ καὶ δισπότου τῶν Μουσουλμάνων παρθένον οὐσαν ἤρτεξε

περὶ γνώμην ἔκεινου καὶ ἐψήσεος καὶ ἐκράτη· Σε, καὶ ἔσχεν ἔκεινην ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ τῷ κλινιδίῳ ἔκεινου, καὶ οὐδέτες ἐτόλμησεν αὐτὸν πωῶψις· ή τι εἰπεῖν πρὸς ἔκεινον. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δὲ ἀμηρᾶς καὶ ἀδελφᾶς δῆταις κόρης εἶπεν· « Ὑγιαστε ταῦτην ἡ συνουσία τοῦ πατριάρχου τοῦ συγγενοῦς τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ ἔκεινης ἄγιον ἔστω ὡς ἐξ αἱματος τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὸν νόμον καὶ ἀγιασμὸν τοῦ Πατούλ Μαχουμέτη. » Αὐτὸς δὲ ὁ μέγιστος καὶ πολὺς περὶ ἔκεινοις ἐν γενεῇ πατριάρχης, διὸ εἴχον προοριτικὸν καὶ προφήτην, τοῦτο μα Μηρσαΐτης τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ, ἀπέστειλεν ἀποκριτικούς ἀπὸ τῆς Προύσης ἃς ἔκατονει πρὸς τὸν δεσπότην τῶν Τούρκων, καὶ εἶπεν· « Ορα μήπω συνάψῃς; πόλεμον μετὰ τῶν Ριωμαίων καὶ τὸν στρατὸν ἀπολέσῃς καὶ τὰ γένη τῶν Μουσουλμάνων, ὡς δὲ ἐγὼ νὰ φθάσω καὶ δηλώσω τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς τοῦ πολέμου, ὡς δὲ μέγας ἡμῖν διδάσκεις· Πατούλ δὲ προφήτης. Καὶ γινώσκω δὲ τοῦτο ὡς προοριτικὸς καὶ προφήτης. » Ταῦτα δὲ ἀκούσας τῶν Τούρκων δὲ δεσπότης ἐπρᾶξεν ὡς ὥρισθην, καὶ ἀνέμενε τὸν ϕευδοπροφήτην. Καὶ μεθ' ἡμέρας ὅλης ἐφθάσεν. Ἐλθεν δὲ Μηρσαΐτης καὶ πατριάρχης τῶν Τούρκων μετὰ πεντακοσίους Τουρκοχαλογέρους, ἐπὶ τῷ μιδόνυ καθήμενος, καὶ τῷ σχήματι σοβαρώτατος καὶ τῷ μεγαλείον δεινότατος. Τὰ δὲ πλήθη τῶν Μουσουλμάνων εἰς ὑπαπαντήν ἐξέδρυμον τὴν ἔκεινον, καὶ ὡς ἀγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα τὰ μωρούμαστα γένη τῶν Τούρκων ὑπεδέξαντο τοῖτον, καὶ μῆ μνον τοὺς πόδας ἔκεινον ἡσπάζοντο καὶ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡμίδου τοὺς χελινοὺς καὶ τοὺς πόδας οὖς ἐποχείτο. Ὅμοιος καὶ δὲ δεσπότης τῶν Τούρκων δουλοπρεπῶς ὑπεδέξατο τούτον. Αὐτὴς δὲ σοβαρὸς καὶ μεγαλούπεροχος ἐωράπτο τοῖς πάσιν. Πλὴν δὲ ἐπτηρένος καὶ γεγαριωμένος ὡς ὑψηλὸς τε καὶ μέγας καὶ ὡς ἀπόγονος τοῦ Μωάμεθ ἔκατεδέξατο μόνις, καὶ ἐφύέντο ταῦτα· « Γινώσκετε, Μουσουλμάνοι, καὶ σὺ αὐτὸς δὲ πάντων τούτων δεσπότης. Ἐγὼ μὲν ἀπεστάλην περὶ τοῦ μεγάλου προφήτου Πατούλ Μαχουμέτη, ἵνα ὑμῖν εἴπω τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὡς προοριτικὸς καὶ προφήτης, ὅπως δουλώσωμεν τοὺς Ριωμαίους καὶ αἰχμαλωτίσωμεν καὶ τὴν πόλιν. Ἐτημάζεσθε δὲ πρὸς τοῦτο ἐως ὅτου νὰ φθάσῃ ἡ ὥρα, δποίαν ἐγὼ γινώσκω. » Καὶ ταῦτα εἰπόντος ἀπέβη τοῦ ἡμίδου οὖς ἐποχείτο, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν τέντων τὴν Ισταμένην ἀπὸ κεντούλου, καὶ ἤρξατο ἀναγινώσκειν τὰς βίβλους τοῦ Μωάμεθ καὶ τὰ Πάμπλια πράττειν. Μετὰ ὑποκρίσιῶν δὲ ταῦτα ἐποίει, ὡς ἵνα ἀπατῶνται οἱ Τούρκοι καὶ προσκυνοῦν καὶ δοξάζουν ὡς προφήτην ἔκεινον, καθάδη καὶ δὲ δεσπότης τῶν Τούρκων καὶ πάντες οἱ Μουσουλμάνοι ἀληθῆ καὶ βέβαια χριτοῦσιν πάντα τὰ λαλθέντα ἐκ τούτου, καὶ πάντες τὴν κέλευσιν Εμενον τὴν ἔκεινον, ἵνα προστάξῃ τοῦ πολέμου τὴν ὥραν καὶ δράμωσι πάντες καὶ χριτήσωσι τὴν πόλιν καὶ τοὺς Ριωμαίους αἰχμαλωτίσωσι πάντας. Ταῦτη ἐτῇ ἡ κενή καὶ ματαία ἐπὶ τοῖς μέγας θοάσοις καὶ τοῦμην καὶ εὐφροσύνην τοῖς Τούρκοις ἐνέπλησε τῆς, καὶ ἀπὸ τούτου ἔχαιρον καὶ ἐσπατάλουν.

A devirginaverit secumque retinuerit, et licet cum ea in cubiculo lectuloque consuesceret, nemo eum vel reprobendere vel aliquid enuntiare ausus fuerit. Imo potius ameras et puellas atque dixerunt: « Concupitus patriarchae Mahometi consanguinei eam sanctificavit, et quod nasceretur ex ea sanctum erit, quippe ex sanguine Mahometi, secundum legem sanctificationemque Rasulis Mahometi. » Hic itaque maximus et maxima apud eos auctoritate praeditus nobilis patriarcha, quem illi rerum futurorum prospectorem et præcentorem reputabant, Mersaita dialecto Persica nuncupatus, misit Prusa, in qua sibi domicilium elegerat, ad Turcarum principem legatos, qui dicere: « Cave ne cum Romanis pugnai incas, et exercitum gentemque perdas Musulmanorum, donec ipse advenero indicaveroque tempestatem conflictus, ut magnus nos docet Rasulus propheta: hoc vero cognosco, quippe qui divina mente res prospiciam et prædicam. » Ille audiens Turcarum princeps jussibus obediit, et pseudoprophetam exspectabat, qui noui multos post dies advenit. Accessit Mersaita et patriarcha Turcarum cum quingentis Turcis solitarium institutum professis, mulæ assidens, figura insolentissimus, fastu vehementissimus. Musulmanorum copiae illi obviae factæ sunt, et tanquam angelum de celo nationes illæ Turcarum, quibus res inextissimæ stultissimæque admirationem movent, proni excipiunt, neque manus illius pedesque tantummodo deosculantur, sed et mulæ qua vehebatur frena et pedes. Eadem ratione et Turcarum princeps serviliter eum excipit. Ille gravis aliquo que maximo intervallo supereminens omnes, nec non superbia tumens, et magnifice sese jactans atque ostentans, veluti procerus et magnus et de prosapia Mahometi, vix tandem sermone in se assumpsit, dixitque: « Scitote, Musulmani, et tu qui omnibus præs, me a magno propheta Rasule Mahometo missum fuisse ad conflictus tempus, tanquam qui futura prænosco et vates sum, prænuntiandum, ut Græcos in servitutem, urbem in captivitatem dedamus. Accingite ergo vos et præparate, dum quod ipse novi tempus advenerit. » His dictis mula qua vehebatur descendit, et in tentorium introit ex centumculis consecutum, cœpitque libros Mahometi percurrere et Ramplia conflicere, sed cum simulatione, ut Turcæ decepti ipsum tanquam prophetam venerarentur et adorarent; quemadmodum Turcarum princeps et reliqui Musulmani vera firmaque credebant quæ ille edixerat, jussaque illius exspectabant, ut tempus pugnæ præciperet; tum enim fore ut ipsi convallantes urbe potirentur, Græcosque omnes in captivitatem abducerent. Hæc vana spes ac utilis magnam Turcis eo tempore vim et audaciam neconqueritatem abunde conciliavit, et ex eo tempore gaudio gestiebant et deliciose vitam agebant, imo die noctuque palmas percutiebant, vocemque Mersaitæ exspectabant tanquam veracissimi angeli ad Græcos captivandos.

Singulis quoque diebus ac noctibus, in horis A lingua adversus nos veluti utrinque præactumensem agitabant, voces efferas atque inhumanas impudenter injurioseque emitentes, non tantum patriarcham et imperatorem, sed fidem etiam nostram audacter impropertantes et inverecunde blasphemantes. « Ubi est Deus vester? O tenebris os Romani! Ubi Christus vester? Ubi sunt sancti vestri, qui vobis opem tulerunt? Cras urbe potiemur, et vos servos captivosque abducemus: uxoribus vestris et filiis vestris, vobis inspectantibus, viam inferemus: vestras moniales cum Turcarum monachis desponsabimus. Per fidem nostram vere haec propheta noster prædicat. » Haec autem tanquam firma certaque impii tenebant, ideoque jurgia illa impia in Deum nostrum effundebant. Cum tandem postrema belli B Turcici dies advenit, quam illis magnus prævaticatus fuerat Mersaita Turcarum vates, dixit copiarum ductori Musulmanorumque principi: « Ne diu moras traherent, sed quantocius jubaret ordinibus, ut se armem et machinas omnes et ad bellum necessaria instruant, ut prompta sint: postea prope urbem ad teli jactum conferantur. Signum esto, quod jubeo. Cum me super equum altum sedere et in dextera mea nudumensem conspiciatis, terque vocem meam cum clamore et strepitu et impetu et applausibus et organis audieritis, in Graecos impetum facite; et ultiro urbis mœnia corrueant, et vos nullo obstante ingressi prædam agite. » Et has quidem nugas Mersaita tanquam certas ac stabiles Musulmanis pro concione garriebat, quippe qui Mahometi vaticinia et Rasulis Mahometi libros poscidere. Et haec ille; at copiarum ductor princeps Musulmanorum imperio audiens ordinibus omnibus præcipit, ut sese armem et apparatum omnem bellicum manibus tractent. Subito copiae Musulmanorum et universi exercitus jussa exsequuntur, et armorum omne genus et apparatus copiosissimos et machinas ordine disponunt: alii scalas ferebant, scalas varias, magnas, parvas, alii stipites, alii trabes, alii ignem cum mazaladis, alii sclopetos, alii armamenta ferrea ingentia, omnia ferro circumsepta, alii plocatas, alii pavetia, alii ferreos uncos et omne bellicum instrumentum, armatura undique munita et ferrea et ingentibus galeis. Militum numerus in tantum creverat, ut ab uno extremo portæ Chrysæ ad aliud Xyloportæ omnia occuparet. Bello præfecti Turcarum phalanges ordinatim prope castrum, ut pseudopropheta vaticinatus fuerat, disposuerunt. Sagittarios illos innumerabiles præceperunt omnes simul sagittas ejaculari supra castrum et propugnacula, ut vulneratis occisisque nonnullis Graecorum, alii præ metu in fugam se verterent et mœnia destituerent. Hinc facultas illis fuerit ascendendi nullo impediente urbemque capiendi. Graecorum interim multitudo prospectans bellica Turcarum facinora et apparatus, necnon ex innumeris nationibus exercitus abundantiam, Tartarorum impetum et Musulmanorum audaciam, et quæ paulo

'Αλλὲ καὶ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα τὰς παλέμας ἐκρότουν, καὶ τοῦ Μηρσαΐτη τὴν φωνὴν ἀγέμενον ὡς ἄγγελον διηθεστάτου, ὃς ἵνα αἰχμαλωτίσουσι τοὺς Ῥωμαίους. 'Αλλὰ καὶ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ὥραν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καθ' ἡμῶν ὡς διεπομόν εἴφος τήξινταν, καὶ φωνὰς ἀγρίους καὶ ἀνημέρους ἐλεγον ἀναιδῶς καὶ ὑδρετικῶς. Μή μόνον κατὰ πατριαρχῶν τε καὶ βασιλέως αἰσχροτάτας γινόντας ἀνέπειρον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν τολμηρῶς ὀνειδίζοντες καὶ ἀναιδῶς βλασφημοῦντες ἐλεγον. « Ποῦ δὲ Θεός; σας, ὡς σκοτεινοὶ Ῥωμαῖοι; ποῦ δὲ Χριστός σας; ποῦ εἶναι οἱ ἄγιοι σας νὰ σὺς βοηθήσουν; Αὔριον τὴν πόλιν ἐπέρνομεν, καὶ τοῖς αἰχμαλώτους καὶ σκλάβους ἔχομεν, καὶ τὰς γυναικάς σας καὶ τὰ παιδία σας ἔμπροσθεν ὅμῶν ἀτιμάσω μεν, καὶ τὰς καλογραίας σας μὲ τοὺς Τουρκακαλγύρους νὰ παντρέψωμεν. Μᾶς τὴν πίστιν μας ἀλληθεία δὲ προφήτης μας έτζη λέγει. » Ταῦτα δὲ ὡς βέβαια καὶ δμολογούμενα οἱ ἀσεβεῖς εἶχασι, καὶ διὰ τοῦτο τὸν θεὸν ἡμῶν ὀνειδίζοντας ἀσεβεῖς ταῦτα. « Ως δὴ ἔφθασεν ἡ τελεία ἡμέρα τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων, ὅποιαν παρ' ἐκεῖνοις δὲ μέγας πρεθέσπιτες Μηρσαΐτης δὲ προφήτης ἀκείνων, εἰπε πρὸς τὸν στρατάρχην καὶ δεσπότην τῶν Μουσουλμάνων: « Μή βράδυνε ἐπὶ πλέον, ἀλλὰ ταχέως τὰς τάξεις τάξιν καθοπλισθῆναι, καὶ πᾶν μηχανικώτατον καὶ πολεμικότατον ἔργον ἔχοντες ἐξ ἑτοίμου, καὶ σὺν τούτοις γενέσθω τῆς πόλεως τε πλησίον δεὸν τόξου βολὴν εἰς τὰκάστρον. Καὶ σύνθημα εἰπε προστάσων τοιῶνδε. » Οἱ ανέφηποι υψηλοῦ με καθήμενον θεωρήσθητε καὶ ἐν δεξιῷ τῇ χειρὶ μου στάθην γεγυμνωμένην θεάσητε καὶ τρίς τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε, μετὰ βοῆς καὶ κραυγῆς καὶ ὀρμῆς καὶ κρότων καὶ ὀργάνων κατὰ τῶν Ῥωμαίων εἰσβάλλετε, καὶ αὐτομάτως πεσοῦντας τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἀκωλύτως γενέσθαι ἐνεδέ καὶ ταύτην αἰχμαλωτίσατε. » Καὶ ταῦτα μὲν τὰς ληρολογίας δὲ Μηρσαΐτης ὡς βέβαιας δμολογῶν τοῖς Μουσουλμάνοις δημηγορῶν ἐλεγεν, ὡς ἔχων τὰς προφητείας ἐκ τοῦ Μωάμεθ καὶ Ῥασσοῦλ Μαχουμέτη τὰς βίβλους. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰπε ταῦτα δὲ στρατάρχης καὶ δεσπότης τῶν Τούρκων τὸ κελευσθὲν ἐκπληρώσας καὶ προστάξας τὰς τάξεις ἀπάσσα; καθοπλισθῆναι, καὶ πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου φέροντες ἀνὰ χείρας, εὐθὺς τὰ πλήθη τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὰ στρατεύματα πάντα τὸ προσταχθὲν ἐκπληροῦσι, καὶ μὲν ἕπλα παντοῖα καὶ παρασκευάς τὰς μεγίστας καὶ τὰ μηχανικώτατα ἔργα ἐστράπασαν κατὰ τάξιν. Καὶ οἱ μὲν σκάλας, ἔφερον, καὶ σκάλας παντοῖας, μικρές καὶ μεγάλας, ἀλλοὶ δὲ τόξους, καὶ ἔτεροι συστάς, καὶ ἄλλοι πύρ μετὰ μαζαλάδων, ἔτεροι δὲ σκλώπους, ἀλλοὶ δὲ σιδηρᾶ μάχιμα ὅπλα δρεπανηφόρα μετὰ κνηταρίων μακρέων τὰ ἐπονομαζόμενα φάλκας, ἔτεροι δὲ σκουτάρια στερεὰ καὶ μεγάλα, καὶ τὰ πάντα μετὰ σιδήρων, καὶ πλοκοτάς δὲ ἀλλοι, καὶ παβέταις ἀλλοι, ἀλλοὶ δὲ ἄγγύρας σιδηρέας, καὶ ἀλλοὶ πολεμικὸν ἔργον ἔφερον ἀνὰ χείρας. Καὶ κατάρρακτοι πάντες μετὰ λοχυρᾶς καὶ σιδηρᾶς πανοπλίας καὶ περικεφαλαίας μεγίστας. Καὶ τοσοῦτον ὑπῆρχε τῆς

στρατῆς ἐκείνης τὸ πλῆθος; διὶ ἀπὸ τὸ ἐν ἀκρον τῆς πόλεως τῆς Χρυσαῖς ἄχρι καὶ τὸ ἔτερον τὸ ἀκρον τῆς Συλιοπόρτης; ἐκράτει. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ φωστίου τὰς συντάξεις τῶν Τούρκων ἐπησαν κατὰ τάξιν πλησίον τοῦ κάστρου, ὡς ἐθέσπισεν ὁ Φειδοπροφήτης. Τοὺς δὲ τοξότας ἐκείνους τοὺς ἀναρθρωμάτους τῶν Τούρκων ἐκέλευσαν πάντας ὅμοι τοξεύειν ἐπάνω τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονῶν, ὡς ἵνα λαβώσουν καὶ φονέουσον τινὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ φοβηθῶσιν οἱ δῆλοι καὶ φύγωσιν ἐκ τοῦ τελοῦς; καὶ ἀπὸ τούτου ἀδειαν εὔρουν καὶ ἀναβῶσι οἱ Μουσουλμάνοις ἐπάνω ἀνεμποδίσταις, καὶ κρατήσωσι τὴν πόλιν. 'Ο δὲ λαὸς τῶν Ῥωμαίων ὅρων ἐὰν πόλεμον καὶ μάχιμα ἥργα τῶν Τούρκων, καὶ τὴν πλησιόν τοῦ φωστίου γενεῶν τῶν ἀπειρων, καὶ τὴν ὄρμὴν τῶν Ταρτάρων καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὴν τόλμην, καὶ τὰ πρὸ δόλιγου πραχθέντα, διὶ ἐντὸς; εἰς τὰς σούδας ἀπέκτειναν οἱ Τούρκοι Ῥωμαίους καὶ δῆλους; ἐμπροσθεν εἰς τὰς πόρτας, ἐξελασσαν μέγα, καὶ σχεδὸν πρὸς φυγὴν οἱ πλειστοὶ θεώρουν. Ωρὰς τῆς πτικροτάτης ἐκείνης, ὡς λύπης τῆς ἀφορήτου, ὡς ἀπελπισίας μεγίστης! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τοὺς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τοὺς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη καὶ τῶν ἀνδρείων οὐκ ἐφοβήθη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμοὺς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις ἡμῶν τὰς οἰωνικὰς οὐ συνεπάνθησε τότε; τις ἀκοή φέρει τὸ ἀκουσμα, ποιὰ δψις τὸ θέαμα; Καὶ γάρ εἰς τὰς τοσαύτας; καὶ τηλικαύτας ἀνάγκας οὐδένα βοηθοῦντα ἡ διεγέραι παροτρύναι ἡμεῖς; εἷχομεν, ἐπειδὸν εἴ τις βασιλεὺς κατατρυχόμενος ὑπῆρχεν ἐκ νόσου καὶ γῆρους, καὶ ἡδύνατο ὀπλισθῆναι ἡ ἀναβῆναι ἐφ' Ιπποτοῦ, ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου εύρασκετον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπραττεν. 'Ο δὲ δῆλος ἡνέη ἐφ' Ιπποτοῦ καθωπλισμένος ὡς ἔστι, καὶ τὴν πύλην ἐξῆλθε.

'Ως δὲ ἐφιθασεν ἡ ὥρα δοσία τὸν δ ἀθεος ἀνέμενε Μηρσαΐτες, ἤγουν ἡ μία ἐκάστοτεν ἐκ τὸ μέσον ἡμέρας, ἀνέδην ἐφ' Ιππου ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου, καὶ οἱ περὶ ἐκείνον πεντακόσιοι ἀνδρες τοὺς ἐφίρεν Τουρκοκαλογέρους, ὡς ἵνα ἔχωσιν οὗτοι κέρδος καὶ κοῦρος τὰς καλογραίας τῆς πόλεως, ἀνεβάντων ὑμνον τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ εὐφημίας πρὸς Μηρσαΐτην. Καὶ τρίτη ἐποιήσαντο τοῦτο, ἔως ὅτε αὐτῆς ἔληγε πρὸς τὴν μάχην. Ήλήνην καὶ σκουπάρεον ἐβάσταζον ἐπροσθεν τούτου μέγιστον περὶ φύσιν, ὡς ἵνα θαυμάζωσιν ἀπὸ τούτου τὰ μωριαύμαστα Εονη τῶν Μουσουλμάνων τὸν Μηρσαΐτην ἐκείνον. Αὐτὸς δὲ ὅταν πλησίον ἤλθε πρὸς τὰς συντάξεις τῶν Μουσουλμάνων, ἀνεβάντες μέγα, « Ρασούλ, Ρασούλ Μαχουμέτη. » Καὶ γυμνώσας τὸ διέφορο καὶ ὡήσας τὸν ίππον, καὶ κράξας πρὸς τὰς συντάξεις τὸ ἀλάχ ταγκρύ Ρασούλ Μαχου-

A ante ansa fuerant, cum inter urbis fossas Graecos occidissent et ante portas alios, magno timore arrepti, potiori ex parte fugam præmeditabantur. O tempestatem illam amarissinam! O moerorem intolerabilem! O maximam desperationem! Quis die illo non horruit? Quis non tremuit ea hora, videns Graecos tanto timore concusso, Musulmanos tanta confidentia præmonitos? Et quis, licet imperterritus, non expavit? Quis, licet generosus, non exhorruit? Non mortem, inquam, quæ naturalis est, sed magnæ hujusc urbis excidium, generis servitutem, mulierum dehonestamenta, castorum violationes, puerorum circumcisioem, temporum ruinam, sanctarum imaginum irrisiones, maximi Dei Sapientiam ad Mahometi laudem, demonum sedem et profanum Rasulis et Mahometi cultum desinatam; quod vero pejus et magis noxiū, et pessima morte insitum propemodum modis execrabilis, piæ Christianorum fidei ruinam atque immutationem in Musulmanorum religionem et Mahometi circumcisioem. O maxime illam horam deplorandam! O procellam ineluctabilem! Quis ejulatibus nostris non illacrymavit? Quis auris auditionem sifferre, quis oculus aspectum potuit? In tot enim et tantis infortiis nullus adsuit, qui adjuvaret aut excitaret aut cohortaretur, quandoquidem unus ex imperatoribus vi morbi oppressus et senectute confessus neque arma sumere neque equum ascendere poterat, sed intra palatium vitam agens pro viribus rem gerebat, aliis armatus equo consenso porta sancti Romani exiit propeque eam stetit, ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμοὺς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμοὺς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας, τὴν περιτομὴν τὸν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων εἰκόνων τούς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικήτηριον τῶν δαιμόνων καὶ μαστίγιον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ δὲ χειρὸν καὶ βλαδερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέτει καὶ ἀπωλεῖ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σίβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο Θρήνος μεγίστου ἀξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὡς τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τις οὐκ ἐφορᾶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τις οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὅρων τούς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τούς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσούτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη, οὐχὶ τὸν θάνατον δέγω, φυσικὸς γάρ οὐ πάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπλεως ταύτης τὴν δλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσιν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρῶν τὰς αἰσχυνοργίας,

plausibus et organis et sexcentis aliis clamoribus et tubarum sonitu ad muros urbis pervenere, a Xyloporta ad Chrysiam una eademque illius diei hora, et tum bellica instrumenta manibus advecta mœnibus apponere, scalas appingere, castrum ascensu pertinere, turres perforare; nec fuit qui eorum impetum amoliretur, Graecis omnibus ingenti metu ac tremore oppressis. Quis enim ea hora vacuus timore fuit? Quis aspectu illo animo percusus non est? Quæ auris auditionem sustinuit, quis visionem oculus? Momento namque temporis sagittarum myriades in Romanos adversos projectæ extra intraque muros urbis ceciderunt, crebrae adeo ut aerem cooperirent, lumen solis obtenebrent, nosque in metum adducerent et animis dissolutis deterrerent. Interim e conspectu eorum paululum subducimur, non longo tempore, et post propugnacula contingimus. Ut Turcae nudum castrum hominibus conspexere, suspicati esse custodibus destitutum, ingenti cum audacia irruentes, hi quidem cum scalis castrum ascendere, alii cum ancoris, quas falcas diximus, alii systis turres perforare, et omne audax ac generosum facinus impii illi ad terrorem incutientium audere. Hæc infelices Romani intuiti et fortunis suis disfisi, in se reversi, comperto nullum sibi aliunde affore auxiliu, neque qui populum tremenda illa hora ad pugnam Turcarum excitaret et promoveret, e latebris se eduxerunt, ad robur et audaciam animantes. Namque qui antea erant timidi, fugitiui, hostium invasionibus obnoxii, repente audaces et generosi et robusti bellatores, et plagaruni et inhonestorum vulnerum et mortis omne genus contemptores facti sunt; et sanctissimae Virginis ope audaces impios denudatis ensibus saxisque invadunt. Et veluti fumo examinibus dissipatis, unus post alium concitatur, et sexus omnis consurgit et ætas, singuli cum armis quibus poterant, alii sine armis, alii cum ensibus et hastis. Alii, quibus similia in promptu non erant, tabulis in quibus cibum sumebant, et dolii tympanis funibus alligatis pro scutis utebantur. Quidam sine his in bellum processere, et lapidibus solummodo audacter ac viriliter, æque ac si armatura varia essent muniti, cum hostibus certabant. Sic unus cum alio et inter se singuli animose contendebant, et ad pugnam vehementissimam hortabantur. « Agite o amici! o fratres! o cives! certemus hodie. Vindicemus nobis ipsis, uxoribus, filiis sanguinis patriæ et magnæ hujuscem urbis, et quod magis est, vere Christianorum fidei libertatem. Nosmet pro nobis ipsis in periculum adducamus. An si nunc mortem non obimus, vita in posterum non deficiet? Faciamus ut hæc necessitas honoris studium videatur: curramus in belli discrimen, quemadmodum martyres ad tyrannorum stadia convolarunt. » Hæc dicendo alias alium adhortari, contendere omnes, decertare, quemadmodum exsaturali et vino madidi, et ex composito simul ab uno extremo civitatis

A μέτην συνανθέσσαν δῆμα καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὸ πλήθη, καὶ μετὰ δρυμῆς καὶ χραυγῆς καὶ κρότων καὶ δργάνων καὶ μυρίων ἀλλων ἀλαλαγμάτων καὶ σαλπίγγων ἔρθασσαν εἰς τὰ τείχη τοῦ κάστρου ἀπὸ τῆς Συλοπόρτης ἥως καὶ τῆς Χρυσίας, τὴν αὐτὴν λέγω καὶ μίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Καὶ πᾶν πολεμικὸν δργανὸν ἐφερον ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἤκουμ-
βησαν εἰς τὰ τείχη, θύηκαν σκάλας, ἀνέβαιναν εἰς τὸ κάστρον, ἐτρυποῦσαν τοὺς πύγρους. Καὶ οὐδεὶς εὑρέθην ὁ ἐμποδίσας ἐκείνους ἐκ τοῦ μεγίστου φό-
βου καὶ δειλίας ὅποιας Ἐλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. Τίς γὰρ οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ἐκείνην; τίς οὐκ ἐφρίξε
ταύτην τὴν θέαν; τίς ἀκοὴ φέρει τὸ ἄκουσμα, ποία δύνις τὸ θέαμα; Καὶ γάρ ἐν μιᾷ καιροῦ βοπῇ μυριά-
δας βελών, τουτέστι σχύττος, ἐτόξευσαν ἐπάνω τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐπεισούσαν εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς, ὅπερε καὶ τὸ αἰολέρα ἐκάλυψαν καὶ αὐτὸς τὸ φῶς τοῦ ἥλιου ἐκέπασσαν, καὶ ἡμᾶς πάντας φόβος ἐκράτησε καὶ δειλία ἐξέπληξε, καὶ μικρὸν ἀπεκρύ-
θημεν. Ἀλλ' οὐ μαχράν, ἀλλ' ὅπισθεν τῶν προμα-
χιονῶν ἐστάθημεν. Ήθ; δὲ οἱ Τούρκοι γυμνὸν τὸ κάστρον ἀπὸ ἀνθρώπους ἰδόντες ὑπέλαβαν ἀφύλα-
κτως εἶναν, καὶ μετὰ θράσους μεγίστου καθ' ἡμῶν εἰσβάλλουσαν πάντες. Καὶ οἱ μὲν μετὰ σκαλῶν ἀν-
έβαινον εἰς τὸ κάστρον, οἱ δὲ καὶ μὲ τὰς ἀγγύρας καὶ τὰς φάλκας ἐκείνας. Ἀλλοι δὲ ἐτρυποῦσαν μὲ
συστάς τοὺς πύγρους, ἀλλοι ἐχαλούσαν μὲ τζόκους
τὸ κάστρον, ἀλλοι ἐκαφάν τὰς πόρτας τοῦ ἔξω κά-
στρου, καὶ πᾶν τολμηρὸν καὶ ἀνδρεῖον οἱ ἀσεβεῖς
ἐποιούντο πρὸς κατάπληξιν τὴν ἡμετέραν. Ταῦτα
ὅρωντες οἱ δυστυχεῖς καὶ ἀπελπισμένοι Ῥωμαῖοι
εἰς αὐτοὺς ἐπανῆλθον, καὶ περιεργασθέντες πῶς
πόθεν, ἀλλαχθέν τελέρων οὐκ ἔχοντες βοηθείας οὔτε
τινὰ πρὸς τὸ διεγέραι καὶ παροτρύναι τὸν λαὸν
πρὸς τῶν Τούρκων τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην
ὥραν ἐκείνην. Καὶ ἐγενερχόντες οὔτοις ἐπει-
γέρονται πρὸς ἀνδρεῖαν καὶ τόλμην. Καὶ γάρ οἱ
δειποὶ τὸ πρότερον καὶ φυγοὶ καὶ κατατρυπούμενοι:
ἄφων τολμηροὶ εὐρέθησαν καὶ γενναῖοι πολεμισταὶ
καὶ ἀνδρεῖοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ
δειγμῶν λεβωμάτων καὶ τῶν παντοίων θανάτων. Καὶ
τῆς παναγίας τῇ βοηθείᾳ τῇ τόλμῃ φωσθέντες ὁρ-
μῶσι ἕψηρεις κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ μὲ λίθους, καὶ
ώς καπνοῦ κινήσαντας σμῆνος ἀλλοις ὑπὸ ἀλλωφ
διεγέρεται, καὶ ἀνισταται γένος ἄπαν καὶ ἡλικία πα-
σσα, καὶ ἔκαστος μεθ' ὧν ἡδύνετο δπλῶν, ἔτεροι δὲ
καὶ ἄνευ τῶν δπλῶν, ἀλλοι μετὰ ξιφῶν τε καὶ κον-
ταρίων. Ἐτεροι δὲ οὐδὲτε ἐξ αὐτῶν εὐποροῦσαν, ἀλλὰ
τὰς ταύλας ὅπου ἐτρώγαν καὶ τὰ τυμπάνια τῶν
βουτζίων ἔδησαν μὲ σχοινία, καὶ ἔβαταζαν ἀντὶ
σκοτιαρίων. Τινὲς δὲ οὐδὲ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πόλε-
μον ἥλθον, ἀλλὰ μὲ λίθους καὶ μόνον ἐμάχοντο τολ-
μηρῶς καὶ ἀνδρείως, ὡς κατάφρακτοι μετὰ παν-
τοίων τῶν δπλῶν. Καὶ ἔτερος ἔτερον, καὶ ἀλλοις δι-
λον, καὶ πρὸς ἀλλήλων ἀλλήλοις ἀνδρείως καὶ θαρ-
σαλέως ἥγωντες, καὶ ἐπαροτρύναντο πρὸς τὴν
σφροδροτάτην μάχην ἐκείνην, λέγων « Ναὶ ὦ φύλο! Ι
ὦ ἀδελφοί! ὡς συμπατριώται, ἀγωνιστώμεθα σήμε-
ρον, σπουδάσωμεν, προκινδυνεύωμεν ἐπειδὸν τῶν ὑπέρ

εμαυτῶν καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, καὶ τὸ μεῖζον, τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν. Τί οὖν, ἐὰν μὴ νῦν ἀπολάνωμεν; Οὐ τεθνήξει μεθα πλέον; ποιήσωμεν τὴν ἀκάγκην φιλοτιμίαν. Δράμωμεν πρὸς τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου ὡς οἱ μάρτυρες πρὸς τὸ στάδιον τῶν τυράννων. » Ταῦτα διαλεγομένων καὶ παροτρυνομένων πρὸς ἀλλήλους ἔσπευδον πάντες, καὶ ἡγωνίζοντο ὡς κεχραιποληκοτε καὶ βεβαπτισμένοι εἴς οἶνον, καὶ ὡς ἐκ συνθήματος ἐκ τοῦ ἐνδέ δικρού τῆς πόλεως διχρι καὶ τοῦ ἐπέρου ἐν μιᾷ φινῇ καὶ δρυῇ καὶ κραυγῇ κατὰ τῶν πολεμίων εἰσβάλλουσι, καὶ σειροτάτου συδραγέντος πολέμου καὶ καρτερωτάτης τῆς μάχης ἐφ' Ικανῆς τε τῆς ὥρας πολλοὶ ἐκ τῶν ἐνοῦ μερῶν ἐλασθόησαν καὶ ἀπέθανον. Τὸ δὲ ἀκατάπληκτον τῶν ἀνδρικωτάτων καὶ γενναιοτάτων Ἀρωματίων δειλοὺς καὶ τρεπτοὺς τοὺς Μουσουλμάνους ἀπέδειξεν. Καὶ τοὺς μὲν ἀναβαίνοντας μετὰ τῆς φάλκας ἐπάνω τοῦ ἕξα κάστρου τὰς κεφαλὰς ἀπέτεμον τούτων καὶ πρὸς θετιλέα ἔφερον, τοὺς δὲ Μουσουλμάνους τοὺς δλλους τοὺς ἐτρυποῦσαν τὸ κίστρον καὶ τοὺς πύργους, ἀπέκτεινον ἐντὸς εἰς τὰς τρύπας. Τὰ δὲ πλήθη τὰ δλλα τὰ γεγαυριωμένα καὶ ἐπηρυμένα τῶν Τούρκων ἐλάσθασαν, ἐψένευσαν, ἐδιωξάν, καὶ τὰ πολεμικὰ καὶ μαχιμώτατα τούτων ἔργα ἐπήρισαν. Καὶ μὴ μόνον οἱ στρατιώται καὶ οἱ ἐπιστήμονες τοῦ πολέμου εἰργάνοντο ταῦτα, δλλα καὶ τῆς πολιτείας οἱ ἄρχοντες καὶ τῆς χώρας οἱ ἐπιστήμονες καὶ τὸ κοινὸν δπαν καὶ τῶν ιερέων καὶ τῶν μοναχῶν τὰ συστήματα καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ πρεσβύτεροι καὶ πνευματικῶν τῶν δσιων οἱ δσιωτατοις καὶ τῶν ἔξω χωρῶν οἱ ἀνθρώποι τολμηροὶ καὶ γενναῖοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων καὶ τῶν θαγάτων ἐφάνησαν. Ἄλλα καὶ γυναικες πολλαὶ εἰς ἀνδρὸς θύρων μεταλλαχτόμεναι ἐπὶ τοῦ πολέμου τὴν ὥραν φρικτοτάτην ἔκεινην εὐκαὶ πακερύνησαν, οὐδὲ ὡς γυναικες ἐδειλίασαν, δλλα καὶ μᾶλλον τοῦ πολέμου τὴν ὥραν εἰς τὸ ἔξω κάστρον ἐφθάσαν, καὶ αἱ μὲν πέτρας εἰς τὸ τείχος ἀνέβαζον πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τῶν Ἀρωματῶν, καὶ ἦδρειωναν αὐτοὺς, καὶ ὠθοῦσαν αὐτοὺς πρὸς τὴν μάχην καὶ τὸν πολέμον. δλλαι δὲ ἐκρατοῦσαν

ὦ καὶ στουπικά, καὶ τοὺς λαθωμένους λάτρευον. δλλαι δῆχτα καὶ οἰνούς ἐπέτιον αὐτοὺς φλεγομένους τῇ διψῇ ἐκ τοῦ πολέμου. δλλαι δὲ τοὺς γηραιούς αὐτῶν ἀδελφούς καὶ τέκνα καὶ τοὺς δμοζύγους κατεμπόδιζον μή καταβήναι ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάσαι, δλλα ἀφόβως καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρρεῖλας πολεμίζειν τοῖς Τούρκοις. Ελεγον. Ἄλλα καὶ μετὰ πρισοχῆς καὶ στρατιᾶς ἔκειναι περιεπάουν τὴν τείχος. » Εστρατεύοντο δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας, μία τὴν ἀλλήν ἐνουθέτει, καὶ Ελεγεν. « Βλέπο μή πηλησάσῃς τὸ κάστρον τὸ μέγα, δτι τῶν Τούρκων αἱ σαγίτταις κρόνουν ἔκεισαν εἰς τὴν μέρος ἔκεινον, δλλα περιπτετεῖς πλησίον εἰς τὸ μέρος τοῦ ἔξω κάστρου, Ινα σκέπεσθε ὑπὸ τούτου. » Πλήγη ἐλασθόησαν καὶ τινες μὲν σαγίττας. Καὶ οὐδὲ αὐτὸς τὰς δλλας ἐθρόησεν, Ινα εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ κάστρου τῆς πόλεως, δλλας ἐπούδαξαν καὶ ἔκειναι τὸ δυνατὸν αὐτῶν εἰς τὴν μάχην μέχρι τὸ πέρας ἰδως τοῦ πολέμου.

« Επεὶ δὲ καὶ πρὸς δυσμάς ἐξέκλινε τὸ φῶς τοῦ Φίλου, καὶ οἱ Ἀρωματίων ἀκλονήτως ισταντο πρὸς τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην τῶν Τούρκων, καὶ ἡγωνίζοντο καὶ ἀνδρεῖας, οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ τούτων καὶ ἀπρακτοὶ εὐφεύδετες καὶ αἰσχυνόμενοι καὶ ἡττημένοι: ἀναιδῶς σφραγέντες ἔφερον. Καὶ δῆλον ὅτι

A ad aliud una voce et impetu, clamoreque in hostes irrumpere, et sævissimo prælio commisso et dirissimo conflictu ad longam horam multi ex ultraque parte vulnerati mortem obire. Tandem imperterritus validissimorum et generosissimorum Romanorum animus Musulmanos timore incusso proligavit. Forum qui cum falca ascenderant exterritus castrum amputata capita ad imperatorem delata sunt: qui castrum turresque perforabant, inter ipsa foramina contrucidati. Examina alia Turcarum superba ac tumida vulneribus consecerunt, in fugam verterunt, eorumque hellica instrumenta ac machinas deprædati sunt. Neque tantum milites et pugnis exerciti hæc operabantur, sed et reipublicæ viri principes, et civitatis periti, et sacerdotum universitas, et monachorum cœtus, et antistitutum potiores et sanctorum confessorum sacerdices. Externæ quoque regionis homines impavidi et generosi et plagarum et vulnerum mortisque ipsius contemptores agniti sunt. Quin imo ploræque mulieres virilem audaciam induentes, horribili illa belli tempestate non se abdiderant, neque uti mulieres metu percussæ sunt, imo eo ipso tempore ad exterius castrum venientes partim saxa Græcis bellatoribus in moenia convehere, animos addere, compellere ad conflictum et pugnam, partim ova et stupram deferentes vulneribus medicinam admoveare, partim aqua vinoque ob bellum siti exsiccatos recreare; partim germanos sibi fratres et filios et lecti consortes impediare ne e castri muris descendenter bellandive finem sacerent, sed intrepide inconcusseque et audacter Turcis pugnam intenderent. Et haec ipsæ attente ordinateque agmine compposito per ea loca incedere, alia aliam exhortans ac instruens, « Cave, dicebat, ne in magnum castrum proxime veneris: spissæ enim eo Turcarum sagittæ pervolant et loca infestant. Via vestra ad exterius castrum deflectat, ut ab eo contextæ tuto agere possitis. » Ex his nonnullæ telorum ictibus vulneratae non ideo aliis timorem incusserunt, ut in castrum recederent, sed vires omnes suas in pugna illa exanilarent, donec belli finem conspergere.

B Cum porro lumen solis ad occidentem deflecteret, ut Græci in terribili illo cum Turcis conflictu inconcessi starent et viriliter decertarent, impii his praepediti, nihil proficientes, dedecore onusti et summa infamia devicti, fugam arripiunt. Notum est b illic eorum instrumenta, ac machinas quæ pro-

pe castrum erant, ipsos Græcis reliquise, quæ longius aberant, inflammasse. Et sane hoc prodigium visum est et inusitatum facinus. Quanam enim ratione, qui ante superbe se efferebant jactabantque, repente modesti atque inutiles redditi sunt? Et quomodo qui antea impense cum Græcis bellum cupiebant, inexpectata fuga se ab illis subduxerunt? Enimvero opus hoc divina virtute eaque invisibili concessum est. Et Græci id intuiti mirum obstupescabant, et ob hostium fugam exsiliebant gaudio, in lætitiamque effusi dicebant: « O suavem hanc diem et horam! o admirandam! o insperatam immutationem! o inexpectatam lætitiam! o claritatem! o voluptatem, quæ verbis exprimi nequit, qua quidquid dixeris minus erit! » His vocibus illi multis certaminibus celebres Romani simul lætari, prosiliire, alacres palmas pulsare, et diserte Deo gratias agere, laudibus sanctissimam Virginem extollere, et ex animo glorificantes dicere: « Hoc hymnis abundans nominatissimum, memoratum, egregium, inusitatum, admirandum miraculum vere et sine ulla dubitatione sanctissimæ Virginis est. » Et testimonia nobis de hoc suppetunt testium omni exceptione, ut piæ leges præscribunt, majorum: testimonia enim que habentur ab hostibus, fide digniora sunt. Cum vero hostes atque adversarii nostri hoc testimonio suo constabiliverint, multo verissimum est hoc sanctissimæ Virginis miraculum. Namque Mersaita et patriarcha⁽¹⁾ Turcarum affirmabat propositam tunc illis suis civitatem ad prædam, quemadmodum viri docti Persæ etate Mahometi calculaverant, invenerantque hoc anno mense dieique hora urbem a nobis debellandam esse; et futurum id erat omnino astrorum vi et astronomorum artificio; sed mulierem illam violaceis vestibus amictam per castrum obambulantem et super propugnacula intrepide, dum pugna initur, vim astrorum obtulisse et astrologorum artificia; quainvis illa non a terra neque ex hominibus, sed e cœlo et invisibili potestate vim obtinebat. Similiter exercitus universi Turcarum jurejurando Mersaitæ dictum confirmabant, et omnibus narrabant pugna hora, postquam cum audacia et impetu, qui coerceri non poterat, ad muros castri pervenerant, ut ascenderent Græcosque fugarent urbemque caperent, vidisse se mulierem violaceis vestibus induitam, deambularem super propugnacula exterioris castri; qua visa statim tenebris procella timore ac tremore correptos omnes infugam se et non ad bellum dedisse, et vi influuisse illius mulieris formidinem sibi immissam et urbem liberatam. Hæc autem peracta sunt anno nongentiesimo tricesimo supra sexies millesimum, mensis

A τὰ πολεμικὰ καὶ μάχιμα τούτων ὅπλα τὰ μὲν πλησίον τοῦ κάστρου τοῖς Ῥωμαίοις ἀκοντες καταλείψαντες, τὰ δὲ μαχρότερα εὐρόντες τῷ πυρὶ παρέδυκαν. Καὶ τέρας ἐδοξε τοῦτο καὶ ἔξασιον Ἑργον, πῶς οἱ ἐπηρέμνοι καὶ γαυριωμένοι τὸ πρότερον ἄφνω κατηγεις εὐρέθησαν καὶ ὅχρεοις, καὶ πῶς οἱ πρότερον ἐπεθύμουν τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, ἀπαραπροσδοκήτως τὸ λοιπὸν ἔφυγον ἀπὸ τούτων. Καὶ γάρ ἀληθῶς τοῦτο Ἑργον ἀστράτως ἐπέμφθη ἐκ δυνάμεως θείας. Καὶ οἱ Ῥωμαίοι τοῦτο ἰδόντες διεπλήξτοντες μὲν τὸ θαῦμα, ἔχασιρον δὲ τὴν φυγὴν τε τῶν πολεμιών ἑκείνων, καὶ χαίροντες ἐλεγον· « Οὐ γλυκύτερη τῇ μέρας ταύτῃς καὶ ὥρας, ὡς μεταλλαγῆς θαυμασίας καὶ ἐναλλαγῆς ἀνελπίστου, ὡς ἀπαραπροσδοκήτου ἐλευθερίας καὶ εὐφροσύνης, ὡς εὐβουλίας ἀνεκταλήτου καὶ ἡδονῆς ἀνεχθράστου! » Καὶ γάρ ταῦτα τῶν πολυάθλων Ῥωμαίων λεγόντων ἔχαιρον ἄμα καὶ σκιρτῶντες εὐθύμουν, τὰς παλάμας ἔκρότουν, καὶ τρανῶς τὸν Θεὸν εὐχαρίστουν, καὶ τὴν παναγίαν ἀνέπεμπον ὅμνους, καὶ ἐκ ψυχῆς δοξάζοντες ἐλεγον· « Τοῦτο τὸ πολούμνητον καὶ πολυθρύλλητον καὶ ἔξασιον καὶ ἔξαίρετον καὶ θαυμάσιον καὶ θαύματος ἀξιὸν θαῦμα τῆς Παναγίας ἀληθῶς καὶ ἀναμφιδόλως ὑπῆρχεν, ὡς καὶ τὰς μαρτυρίας ἔχομεν παρὰ μαρτύρων ἀπαραγράπτων κατὰ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους. Φάσκοντες γάρ αἱ παρὰ τῶν ἔχθρῶν μαρτυρίᾳς ἀξιοπιστότεραι εἰσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἔχθροι καὶ πολέμοι ήμῶν δέδωκαν μαρτυρίαν τοιαύτην, πάνυ ἐστὶν ἀληθέστατον τὸ θαῦμα τῆς παναγίας. Ἐλεγεν γάρ ὁ Μηρσαΐτης, ὁ πατριάρχης τῶν Τούρκων, διτοις ἡ πόλις ἐπρίκειτο παρ' ήμῶν αἰχμαλωτισθῆναι, ὡς οἱ σοφοὶ τῆς Περσίας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐψηφοφόρησαν περὶ τούτου, καὶ εὗρον διτοις εἰς τὸ ἔτος καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν ταύτης τῆς ὥρας ἡ πόλις παρ' ήμῶν πρόσκειται ωριτῇθηναι. Καὶ ἔμελλε τοῦτο γενέσθαι κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἀστέρων καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρονόμων. Ἀμή τι γυναικα ἑκείνη ἡ ὅξεα φοροῦσα καὶ περιπατοῦσα τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονίων ἐπάνω ἀφέως τοῦ πολέμου τὴν ὥραν. ἑκείνη ἀντέπραξε τὰς δυνάμεις τῶν ἀστέρων καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρολόγων. Πλήτιν οὐκ ἀπὸ γῆς οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπων τὴν δύναμιν εἶχεν, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀστράτου δυνάμεως. Ὁμοίως καὶ τὰ στρατεύματα πάντα τῶν Τούρκων ἐσυνεμπερτύρουν ἐνδρῶκας τὸν Μηρσαΐτην ἑκείνον, καὶ ἐδιηγοῦντο πρός πάντας διτοις τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, διταν μὲν θράσους καὶ ὀρμῆς ἀκρατήτου ἐφθασαν εἰς τὰ τείχη τοῦ κάστρου. Ινα ἀναβῶσιν ἐπάνω καὶ διώξασι τοὺς Ῥωμαίους καὶ τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσουν, τότε εἰδὸν γυναικα ὅξεα φούκα φοροῦσαν καὶ περιπατοῦσαν ἐπάνω τῶν προμαχιονίων τοῦ ἔξω κάστρου. Καὶ ταύτην

B C D

(1) Quem hodie *Moustium* solent nuncupare; hunc patriarcham Turcarum vocat etiam supra, col. 67 Η: Λύτδος δὲ ὁ μέγιστος καὶ πολὺς παρ' ἑκείνοις ὁ εὐγενῆς πατριάρχης, διτοις εἰχον προωρατικὸν καὶ προφήτην τούτον μηρσαΐτης τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ Σεβιος idem Cananus memorial Turcarum καλογέρους sive monachos, etiam uno nomine Τουρκοκαλο-

γέρους. Similiter Chaliphas Turcarum Urspergen sis appellat *Papas et apostolicos suæ gentis*, Vicensim fuit cui Papa diceretur il Gran Turco dei Christiani, et Mahometis III legatus Leoninum, Galliae regis ministrum, *Magnum Vizirium* appellavit, ut refert Tan. Faber ad Longinum pag. 17.

ιδόντες, σκότος καὶ ζάλη καὶ τρόμος καὶ φόβος ἀφωνεῖς; τὰς ψυχὰς εἰσῆλθε τῶν πάντων, καὶ πρὸς φυγὴν Ἑλλεφαν, καὶ εἰς πόλεμον οὐδὲκ βέλως, καὶ ἀπὸ δυνάμεως τε καὶ τέχνης. Τῆς γυναικὸς γάρ ἐκείνης ἔλαβον τὴν δειλίαν, καὶ τίλευθερώθη ἡ πόλις. Ἐγένετο δὲ ταῦτα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἑξακισχιλίουστοῦ ἱκανοστοῦ τριακοστοῦ ἔτους, μηνὸς Ἀύγουστου καθ' ἡμέραν δευτέραν, ὥρᾳ τῆς ἡμέρας ἑδδύμη. Καὶ παρὰ μὲν τῶν Τούρκων ἔλασθησαν καὶ ἀπέθανεν ἐπέκεινα μιᾶς χιλιάδος, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων μετὰ ἀληθείας ἔλασθησαν μὲν ἐλάττονες ἀπὸ ἁκαδὸν, ἀπέθανον δὲ οὐ πλείονες τῶν τριάκοντα. Καὶ χαίρετε, ὡ φίλοι, χαίρετε τὸ μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, τὸ δὲ τῶν Ψωμαίων τὸ γενναῖον καὶ ἀκατάπληκτον, τὸ δὲ τὸ πανθάυμαστον θαῦμα τῆς Παναγίας, καὶ ταύτην ὑμνήσατε, δοξολογήσατε, καὶ ὑμνούς εὐχαριστηρίους ἀναπέμψατε εἰς τὸ μέγιστον ἔργον τῆς ἐλευθερίας, ἣς εὐεργετήθημεν παρὰ τῆς ἑνόδου καὶ δειπαρθένου Μητρὸς τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὔτῷ δὲ δέξατε εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A Augusti vicesima quarta, feria secunda, hora diei septima. Ex Turcis quidam vulnerati et cæsi sunt supra mille; ex nostris, ut verum falear, vulnerati sunt minus centum, mortuique non plures quam triginta. Et gaudete, o amici! gaudete tum ob liberationem urbis, tum ob generositatem imperterritam Romanorum, tum ob modis omnibus admirandum sanctissimae Virginis miraculum. Hanc laudate, huic gloriam dicite, et hymnos gratias agentes confidite pro maximo nostræ liberationis opere, quam consecuti sumus a gloriose semperque Virgine matre Domini et Dei et Salvatoris Iesu Christi, cui sit gloria in secula. Amén.

ANNO DOMINI MCDXXV.

MANUEL PALEOLOGUS

NOTITIA HISTORICA.

(Henr. Warton. in suppl. ad *Cave De script. eccles.* pag. 52.)

Manuel II Palæologus, Joannis V Palæologi imp. filius natu tertius, imperium rara erga patrem pietate incurrit. Cum Joannes enim pater anno circiter 1380, praefecto Constantinopoli Andronico filio natu maximo, in Occidentem proscisceretur, ut subsidia a Christianis principibus adversus ingraevescentes Turcorum vires conquereret, et inter redeundum Venetiis a mercatoribus ob usurariam pecuniam nondum exsolutam detineretur, Andronicus, de imperio securus, patris captivitatem in sinu risit: Manuel vero, corrasis e præfectura sua Thessalonicensi pecuniis, Venetas properavit, et expunctis mercatorum tabulis patrem redemit. Andronici scelere incareratus, Manuelis pietate liberatus Joannes imp., illum cum Joanne filio exhaeredavit, istum imperii successorem sibi mortuo designavit, socium sibi vivo ascivit anno circiter 1384. Andronicus, ejusmodi ignominia in rabiem actus, ad Bajazetum Turcorum regem confugit; et copiis illius auxiliaribus adjutus, Constantinopolim expugnat, patrem fratremque carceri mancipat, et imperium invadit. Exacto in carcere triennio Joannes et Manuel filius salvi evadunt, et Bajazetis tyranni, Andronico jamdudum infensoris facti, favore et auxiliis usi, imperium recuperant, et Andronicum in carcerem perpetuum abducendum Turcis committunt. Anno 1391 defuncto Joanne patre, Manuel solus deinceps regnare coepit: cumque imperii majestatem adversus Bajazetis ferociam constanter tuetur, decennalem statim regiae urbis obsidionem passus est. Ipse urbis cura defensioneque Joanni, Andronicī fratri filio, commissa, in Occidentem paterno exemplo subsidia a Latinis impetraturus navigat; paterno etiam infortunio usus. Postquam enim Italianam, Galliam, Angliam, Germaniam et Pannoniam peragrasset, Constantinopolim demum re infecta rediit. Desperatis fere rebus Constantinopolitanis aliunde eluxit salus. Tamerlane enim Tartarorum principe ad suppetias Manuela ferendas cum ingenti exercitu advolante, Bajazetes anno 1404 obsidionem solvit, et commisso anno sequenti cum Tartaris prelio vincitur ac captivus abducitur. Manuel exstincto tyranno perpetuam cum Mahometo ejus filio pacem iniit: et imperium deinceps securus tenuit. Obiit, uti volunt, anno 1418, rectius vero 1425, postquam senio debilis imperii lampadem Joanni filio anno 1419 tradidisset.

NOTITIA ALTERA

(Fabric., *Bibliotheca Græca*, ed. Harles, tom. XI. p. 619.)

Manuel Palæologus, Joannis F., ab a. 1391 imperator, defunctus a. 1425, scripsit f. Ὑποθήκας βασιλειῆς ἀγωγῆς, præcepta educationis regiae ad filium Joannem, capita centum. Cum versione Jo. Leunclavii, ex hibl. Jo. Sambuci prodierunt (a) Basil. 1578, 8, pag. 12-133. Incip: Βίοι τοῖς ἀνθρώποις διάφοροι. Præterea exstant ejusdem in eadem editione (b):

(a) Subiuncta sunt 'Græcis Man. Palæologi scriptis Latina Belisarii Aqu' vivi Aragonii, Neritinorum ducis, de principiū liberis educandis et de ventatione, de accupio, de re militari et de singulari certamine ad Franciscum Medicum, magnum Tusciae dumem, et Michaelis Marulli carmen heroicum de principiū institutione. FABR — Mattheus patriarcha CPolit. ab a. 1395 sub Manueli Palæologo, antea metropolita Cyzicenus, resert Mannelis professionem in Italiā in Testamento s. ultima doctrina, in cod. Cæsar. 69, n. 1, ex quo plura excerpit Lambe. VIII, p. 1093 sqq. et in nota 5 plures excitavit, qui illius itineris mentionem fecerunt. — De ejus morte, d. 20 Jul. 1425, vide notam in cod. quodam bibl. San-Germanensis, in Montfau. Bibl. biblioth. mss., p. 1151 C. — Confer prætorea Henr. Wharton, et Robert. Gerium ad Cavei Hist. litt. SS. eccl. II, p. 79 seq., atque Saxium in Onom. lit. part. II, p. 393 seq., ad a. 1402 et que scripsi in Introd. in hist. L. Gr. II, part. i, pag. 546. HARL.

(b) Paris, in bibl. publ. cod. 1253 *Man. Palæol.*, cum *Persa quodam dialogi xxvi* (1), quibus christiana religionis veritas assertur. — Secund. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss. ib. bis, n. vol. II. p. 732 A. n. 2414*, dialogus de religione Christiana et pag. 778 F, n. 49, dialogi xxvi. — Idem inscripti: *Emm. Palæol. imperatoris, ad fratrem suum Theodorum Palæologum dialogus, quem habuit cum quodam Persa, dignitate Muterizæ in Ancyra Galatae*, Inc. Kat τὸ πετίθεν σποδόην τοτεῖσθαι in col. Coislini., 130.V. Montfauc. *Bibl. Coisl. p. 201*. In ead. bibl. apud Montfauc. in *Bibl. mss. p. 1042 B*, inter codi. Slavicos. — Sex tantum dialogi in bibl. Ambros. Mediol. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss. pag. 496 B. et 528 E.* — Vindobon. in col. Cu-

sar. 188, n. 14, capita centum parænetica ad filium suum Ioan. Palæolog. V. Lambec. IV, p. 455 Kollar. — Eadem rapp. ibid. in cod. 88, n. 2 cum epistola præfixa : in eod. cod. et cod. 89, sunt n. 3. ejusd. *Manuelis orationes septem. ethico-politica ad eundem filium suum*; — n. 4 ejusd. *orationcula parænetica ad benevolos suos subditos*; n. 5. ejusd. *oratio glorificatoria ad Deum cum confessione et gratiarum actione*; n. 6. *dialogus* (adhuc ineditus) *cum matre sua de nuptiis* (2) qui deest in cod. 89; sed in hoc posteriore cod. existant præterea n. 6. ejusd. *carmen catanycticum s. compunctarium in sex præcepta Christi*; n. 7. ejusdem *canon paracleticus ad b. Virgin.* *Deiparam de suorum temporum calamitatibus* (3) (qui canon Manuela quoque tribuitur Mosquæ in typogr. synod. cod. 15. V. Matthæi Not. paulo post cit. p. 309). — n. 8. ejusd. *Descrip[ti]o imaginis veris. in textili purpureo*; n. 9. ejusd. *Meditamentum rhetoricum*, quibus verbis Temires s. Tamberlanes, Persarum et Scytharum imperator, Bajazetem Turcarum imper. a se victum alloqui potuerit; n. 10 ejusdem *gratiarum ad Deum actio* instar psalmi ob interitum Bajazetis : de quibus omnibus copiosius disserit Lambec. VII, p. 330-345. ed. Kollar. cuius notam A. p. 337 consultes. — Forsitan quædam memorata insunt in cod. Escorial, que a Montfauc. in *Bibl. biblioth. mss.* p. 621 C, ita indicantur : *Manuelis aliorumque Graecorum opuscula*, et *Manuelis filii carmina varia pro variis argumentis*. — *Præcepta ad filium Joannem*, Mosquæ in typograph. synod. cod. 15. V. Matthæi Notit. codd. gr. Mosq., p. 309. — *Romæ* in cod. bibl. Vatican. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* p. 7. Hargl.

(1) Ex his dialogis duos, primum et secundum, edidit D. Hasius in *Notitiis* mss. tom. VIII.

(2) Τίτλος εις πρινισμόν : Τού αὐτού Δεξιόγος; πρὸς τὴν κυρίαν αὐτοῦ δέσποιναν καὶ μετέρα, ἢ περὶ γάμου. **Βασιλεὺς.** Ω μῆτερ, εἰ πτεῖς δὲλλω; εἰχόν δόξης πεον τοῦ πράγματος, διλλος δὲ δέχειν ἐπιλαττόμην διαλεγόμενός σοι. ἄρα γε τὰ πάντα μοι χειρίζεσθαι Βουλησένη δύνοιται τίνα καὶ αὐτή πλαττούμενη οὐκ ἔλεγχές με τῇ ἀνθανόν ἀληθῶς; **Δέσποινα.** Οὗτε ήτθδην, ὡ φίλτα-ε, οὗτ' αὖ αἰτιθούμενή ἔχειρίμην, etc.

Manuelis epistolam, Demetrio Cydonio inscriptam, quae Dialogo premittitur, e cod. Reg. Paris. 3041 edidit Boissonadus. *c* Dialogus ipse, inquit vir doctus, post multas literas et correctionum tentamina, sicut demum a capite ad calcem totus cancellatus, manu, quis dubitat? ipsius auctoris augustissimi; ita tamen ut possit adhuc legi. Epistola talis est: "Hxet soi τοι εἰωθίτα, λόγοι τῷ τῶν λόγων πατρὶ τῷδέστιν ἡμέτερον πόνημα, ἐφ' οὗ με τῷ νῦν ἡμῖν ἐπικείμενο δυσχερή κατέρρον γεγονότα καὶ βιαζόμενα ἥγενεν. Οἶδα μὲν οὖν ὡς εὐφρανεῖ σε μᾶλλον οὔτος ὁ ἄλιγος τῶν πρὸ τουτοῦ πατρὸς ἐμοῦ γεγονότων, ὅτι τοι κοινίων ἦσει διαλεγόμενα πρόσωπα ἐν ἀλλοδαπῇ διατριβούτι, ὃν τε ἡδεύς ἔχους καὶ ὃν τὴν θέξιν Ἐλεγε; ἤγειρος τρυφῆν, τοῦ τοι συνενειαν τούτους πολύτου μὴ τίθεσθαι δεύτερον. Ἐγώς δ' ἀν διὰ τούτου σε μάνοις εὐφράναι τοιτού τὸν διάλογον, ἀλλὰ καὶ τῷ παρειθείν πάντας δὴ τοὺς φθάσαντας τούτον τόκους ἔμοις. Εἰ μὲν ὁν ἐκδῆσται μοι κατὰ σκοπον, σοὶ χάρις; ἢ 'Ο γάρ τοι σπέρνα παρατίχων, οὔτος τῶν φύντων αἰτίος, ὃ σὸς ἑταῖρος φησίν εἰ δ' εἰς τούναντίον ἡμῖν ἦσει τὰ τῆς εὐχῆς, καὶ πρὸ τῷ μὴ ἐπιδεδωκέναι δόξομέν σοι καὶ τὴν νῦν πεπηρῶσθαι πρὸς λόγων τόκον, ἐγὼ μὲν ἐπὶ τὸν δυσχερή τούτον χρόνον καὶ τὰ τοιάστα ἀναχωρήσω, καὶ ἵως γε καλῶς παρατήσουμαι· ἀλλος δ' ἀν τούτην τὴν ἀρδείαν ἐπισχόντα αἰτιάσας· ἀν οὐκ ἀδίκως· οὐδὲ λίγων τὴν ἀλλοτρίων θέμενον πρὸ τῆς πατρισμοῦ, ἥτινι καὶ ἡτοις σε πλεονεκτοῦσας νῦν ἔχει ποθεῖν πειράσαι πάταξιν μηχανῶν· ἀξίος (α). ὃ σε πάντως λαμπρώς ἐλέγει μη τὴν ἐνεγκαμένην ὡς κρή φιλούντα. Μήδης γάρ οιος τινὰ ταύτην ἐκτραγῳδεῖν. Ἑξω βελώνων σε καθήμενον τῆδε τὰ γιγνόμενα ἀποπληροῦν, ἀλλὰ δεῖν σε κακῶς πραττοῦσῃ τῶν τε κινδύνων μερίτην είναι καὶ ἔργοις εἰς δύναμιν ποθεῖν, εἰ τι σοι μέλει δεῖξαι τὸν στρατιώτην λειποτάξιου γραφῆ; ὑψηλότερον.

(3) Latine, editit Hipp. Marcellus in *Cassius. Mariani.*

(a) De auxilio Gracis ferendo consilia a Papa et Italis præcepitibus tunc agitabantur.

2. *Oratio I protreptica sive adhortatoria ad eloquentiae studium, et de virtute ac bono principe.* Incipit: Τοῦ καλῶς ἐπιστασθαι λέγειν. Ibid. p. 134, 173.

3. *Orationum II, Bonum naturaliter diligi ab omnibus.* Incipit: Ἐγὼ νομίζω καὶ πάντας οἴμαι τῇ δόξῃ. Pag. 174-192.

4. *Oratio III, De electione et voluntario.* Incip. Δέδειχται μὲν, ὡς ἡγοῦμαι. Pag. 192-227.

5. *Oratio IV, De voluptate, quod eam præstaret ab hac vita prorsus abesse.* Incip. Ἀλλὰ γὰρ γιγνόμενόν εστι προσῆκον. P. 228-260.

6. *Oratio V, Pro voluptate, qua superior oratio refellitur.* Ταῦτη μὲν οὖν τὰ παρὰ τῶν μεμφομένων. P. 260-294.

7. *Oratio VI, Nec desperandum peccanti. nec peccantes odio habendos, sed miserandos.* Incip. Περὶ τὴν προδιαλεχθέντες. Pag. 294-366.

8. *Oratio VII, De humilitate et dilectione.* Incip. Τῶν χεραλίων τὸ ὄστατον. Pag. 366-419.

9. *Propitiis principis ad benevolos subditos ατατὶ in flore constitutos brevis admonitio.* Incip. Τὸ ὑμέν συνοίσσον. P. 420. [V. Lambec. VII, p. 333 seq.]

10. *Preces matutinæ.* Incip. Δέξα τῷ δεῖξαντι τῷ φῶς. pag. 422-437.

11. *Preces aliæ breviores* pag. 438. Incip. Εὐχαριστῷ σοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. P. 438.

12. *Κεφάλαια κατανυκτικά, Capita compunctionis, versibus exposita.* P. 458-442. Incip. Διὰ τὸ μή εἰναι με διόν σου μετασχεῖν.

13. Έαρος εἰκὼν ἐν ὑφαντῷ παραπετάσματι ῥηγικῷ. *Imago veris in aulæo textili, operis phrygii.* Incip. Ἡρός ὁρα καὶ δηλοῖ τὰ ἀνθη. Pag. 442, 446. [De hoc et antec. opusc. v. Lambec. VII, p. 342, 6, et p. 343, n. 8. HARL.]

14. *Ethopæcia Tamerlanis, Persarum Scytharumque ducis, ad Turcorum tyrannum Bajazetem* pag. 446. Incipit: Ως ξικε τὰ πόδηραθεν. [V. Lambec. I. c. p. 343, n. 9. HARL.]

15. *Psalmus eucharisticus* Περὶ χερανοῦ Ἀγρηνοῦ, de fulmine Agareno, Bajazete, extincto, pag. 448-451. Incipit: Υψιστὸς δούλος τοῦ ἀρχῆ. [V. Lambec. I. c., n. 10. HARL.]

16. *Oratio funebris luculenta in fratrem Theodorum Palæologum despotam.* Incip. Ἀλλὰ τι καὶ φθέγξομαι. Græco et Latine edidit cum notis Franciscus Combesius tom. II Auctarii novi, pag. 1045-1214. Paris. 1648, fol., præfixa Man. Palæologi iconē pulchre ære descripta. Eadem oratio (1) Latine ex Combesii versione in tono XXVI Bibl. patrum Lugd. p. 491. FABR. Ms. Vindobon. in cod. Cœs. 83 n. 7, ubi corollarii loco accedunt Matthæi Chrysoccephali et Demetrii magistri epigramm. duo funebria in Theodorum, despotam Laconiæ. In indice tamen, codici illi præmisso, quædam alia ejus partes, quæ quidem avulse sunt, in his sex Manuelis opuscul. quæ tamē maximam partem iu. sqq. codice deprehenduntur, et a nobis paulo ante ex eo sunt adnotata, commemorantur; sed tamē alia adhuc, quæ fuerunt in eo, significantur a Lambecio: n. Demetrii Chrysoloræ ad Antonium Diasculin dissertatione, quod melius sit esse quam non esse; cur Christus (ap. Mattheum cap. xxvi, v. 24.) de Juda proditore dixerit, quod bonum esset illi, si non fuisset natus; tum Antonii Diasculis de eadem re contradictrio ad Demetr. Chrysoloram, et Manuelis Palæologi declaratio utriusque opinionis cum propria assertione Cons. supra cap. 39. in catalogo Demetriorum de Demetrio Chrysolora. — In cod. Coislin. 343 oratio funebris, etc., initio hæc habetur nota: Flavius (sic) Manuel Palæologus fratri Joanni successit in imperio Orientis: imperare cœpit a. salutis 1384, imperavit annos 37, et secundum alios 32. Vixit annos 75, obiit m. Januar. a. 1419. Agitur de eo apud Chalcondylam, Phranzen et Crusium. Habuit hanc orationem paulo antequam expeditionem susciperet adversus Persas in funere fratris Theodori Palæologi, etc. V. Montfauc. Bibl. Coislin., pag.

(1) Lambecius ad cod. Cœs. 88:

Ejusdem imperatoris Manuelis Palæologi oratio funebris valde prolixæ et tota fere historica in fratrem suum natu minorem Theodorum despotam, sive principem τῆς Λακεδαιμονίας, sive Laconiæ provinciæ Peloponnesi, cum præfixa Georgii Gemistou Plethonis Protheoria et Joasaphi hieromonachi judicio de charactere ejusdem orationis. Protheoria Plethonis inscribitur atque incipit his verbis: Κυροῦ Γεωργίου τοῦ Γεωργίου προσθεωρία τοῦ παρόντος λόγου. Περιπλέκεται μὲν τὸ προοϊμον, καὶ οἷον γένονται ἀνδελφῷ πρέπον, ἐπιτάφιον ἀνδελφῷ διεξινοτε. Πατρίδος δὲ καὶ γένους βραχὺ τὸ μνησθεῖσα τάδε λέγων θειότατος βασιλεὺς, οὐκ ἐπιτέλεον ἐνδιατρέψει τῷ περὶ τούτων χωρίῳ, ἐπειγόμενος μὲν ἐπὶ τὰς τοῦ ἐπιανουμένου πράξεις, οὐσας οὐκ ὀλίγας, οὐδὲ βραχέων των λόγων δεομένας· ἀπολογίαν δὲ πορισμένος, ὡς διὰ τὸ πᾶσι τούτου περιπατεῖ, καὶ μηδὲ υφ' ἐνδε ἀγνοούμενον, οὐδὲ ἀναγκαῖον εἶναι, etc. Qua Protheoria finita, sequitur Joasaphi hieromonachi iudicium de charactere ejusdem orationis, hoc modo: Τοῦ κερομονάχου χωρῶν ἱων. στρα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου. "Οσα μὲν ὡς ἐν προθεωρίᾳ λόγου τοῦ παρόντος εἰπεῖν ἔδει, πρὸς ἀνθρώπους εἰρηταὶ σοφοῦ, καὶ δεῖ τούτοις προτείνειν. Δέον γε μήν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος. Εἴστι τούτουν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὗτος ἐπιτρέμονς, οὗτος ταπεινός, ἀλλὰ τὸ μέτρον τιμῶν. Αἱ τε γὰρ ἐννυναὶ, etc. Hinc porro sequitur ipsius imperatoris Manuelis præfatiuncula, qua fratri suo defuncto eanudem orationem dedicat his verbis: Τοῦ βασιλέως. "Ηκω πενθήσουν, καὶ οἱ μὲν, πάντων δρίστε, εἰ καὶ πρὸς Θεὸν ἐκδηδημηκας. Η γάρ οὐ διδωσιν ἀδακρυτὶ τὸν τάφον θεάσασθαι, τιμᾶς δ' αὐτούς καὶ πρὸς αὐτούς, οὓς τὸ χράτιστον, ὃν εἰχομεν, ἀφῆρηκας σαυτόν. Δέον δ' ὅν καὶ τοῖς ἐπαίνοις κοσμῆσαι σε, τὸ χρέος ἀφοισώσαμε. Τὸ γάρ κατ' ἄξιαν, οὐδὲ ἀνούσιον εἰ πλέον μὲν ἀνθρώπων νοῦς πάσαι τε γλώσσαι εἰς ταῦτα ἀκριβῶς συνηλθον, συνιεισενεγκελεῖ δὲ λόγων εἰχον. Inscribitur deinde atque incipit ipsa oratio his verbis: Τοῦ εὐεστάτου καὶ φιλοχρίτου βασιλέως Μανουὴλ, τοῦ Παλαιολόγου λόγου ἐπιτάφιος εἰς τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ δεσπότην τὸν Ιωρφυρογέννητον, κύριον Θεόδωρον τὸν Παλαιολόγον, βηθεὶς ἐπιδημήσαντος εἰς Πελοπόννησον τοῦ βασιλέως. Αλλὰ τί καὶ φθέγξωμαι πρὸς θυμός ὡς παρόντες, κ. τ. λ.

457. — Eadem in cod. Escorial. teste Pluero in *Itinerar. per Hispan.*, p. 166.— Eadem Romæ in cod. bibl. Vaticanæ. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.*, p. 7 a. HARL.

17. Ejusdem *Orationem consolatoriam in mortem fratris Joannis citat Allatius De synodo Photiana*, p. 542.

18. In nativitatem Christi. Incipit : Οὐδὲ ἀν ἦν ἡπού γένοιτο χεῖρον. Meminit Allatius *De Simeonibus*, pag. 105. FABR. Exstat Venet. in bibl. Marc. cod. 505. V. Cat. codi. Gr. Marc., p. 269. HARL.

19. In dormitionem B. Virginis. Incipit : Ω Θεοῦ Μῆτερ, καλὸν γὰρ οἶμαι (†). Id. p. 114.

20. In Mariam Aegyptiacam. Incipit : Ο λόγος οὗτος.

21. Capita CLVII de processione Spiritus sancti adversus compendiariam Latini eujusdam expositio nem, in Gallia versanti imperatori oblatam. Incipit : Κρείττον ἄν ἡν σοι ταῦθ' ἢ σοι πρὸς ἡμᾶς εἰρήτας. Vide Allatium *De consensu lib. II, cap. 18, §. 3.* p. 854. Caput centesimum citat p. 306, 494. FABR. Romæ in cod. bibl. Vaticanæ, Latini eujusdam, qui in suburbanis Parisiis degebat, ad imp. Manuel. Palæologum, qui tunc in Galliis peregrinabatur, syllogismi circa processionem Spirit. Scit. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* p. II D. — De ejus commoratione in Francia exstat adnotatio in fine cod. Coisl. 137, quam excerpit Montfauc. in bibl. Coisl. p. 209 (2). HARL.

22. Laudatio in Gabrielem, episcopum Thessalonicensem, citatur ab Allatio *De synodo Photiana*, p. 542.

23. In S. Euphemiam martyrem, id.

24. In SS. Patr̄es, qui VII oecumenicis synodis interfuerunt, id.

25. In Davidem, Thessalonicensem episcopum, id.

[26. Οὐαροχρῆτης χυρὸς Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, *Somniorum interpretatio domini Manuels Palæologi*, Paris. in bibl. publ. cod. 2419, n. 21 (3). HARL.]

(1) Latine edidit Maracci in *Cœsaribus Marianis*.

(2) Ἐν Ἑτει, σῷζῃ, Ν. η', μηνὶ Δεκεμβρίῳ δ', ἥλιθεν δι βασιλεὺς χυρὸς Ἰωάννης, υἱὸς χυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως, ἐν Κωνσταντινούπολει εἰρηνικῶς, προγεγνότων δρκῶν μετὰ συμφωνίας. Ἐν χρ' δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔξηλθεν δι αὐθέντης ἡμῶν βασιλεὺς χυρὸς Μανουὴλ, ἀναβὰς εἰς κάτεργα τῶν Βενετικῶν καὶ ἀπέλυσεν εἰς τὴν Φραγγίαν, ἔνεκα βοηθείας τῆς εἰρημένης Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν. Id est : Anno 6908 (Christi 1400), indictione octava, mensis Decembris 4, venit Imperator D. Joannes, filius D. Andronici imperatoris, Constantinopolin pacifice, præmissis uno consensu juramentis. Vicesima autem secunda ejusdem mensis egressus est authentes imperator D. Manuel, concensisque Venetorum triremibus solvit in Franciam, ut Constantinopoli partibusque Orientalibus auxilium impetraret. Legenda etiam epistola quam ad Manueleum Chrysoloram scripsit imperator cum in aula Henrici IV, Anglorum regis, versaretur. Exstat infra.

(3) Exstat in cod. Reg. Paris. 5041 Manuels ad Andream Asanem epistola, in qua περὶ δινεράτων, *de insomniis* disputat. Eam hic exscribere operæ pretium duximus. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΥΡΩ ΛΑΝΔΡΕΑ Τῷ ΑΣΑΝΗ. Τὸ ἔσπειρντος φύκος προσβαλὸν ἕδη ἥρος, μέγα τε ὃν καθ' αὐτῷ, καὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ μειζόνων ισχύσαν ἐκπλῆξαι (καὶ γάρ καὶ τὴν ἡ πρὸς τὸν χειμώνα παρετάστοντο, σκευήν, πιστεύσαντες τῇ ὥρᾳ, πάντες ἀπέθεντο), ἡ πατημένους διερύθουσις ἀπέψηνε, καὶ τίτηθεντας ἐτρέψατο καὶ ὡς πρὸς καταφύγην συνώθει τὴν πυράν. Ὅθεν πρὸς ταῦτη καθειμένων πολλοὶ μοι παρεκάθηστο, τούτῳ διντὶ, καὶ θερμαινομένῳ ταῦτῳ ὅτουν. Ὡν εἰς δῆπον καὶ αὐτὸς ἡσθα. Ἡσυχαὶ τούτων ἡγετε πάντες ἐφ' ίκανόν, καὶ Πιθαγορικὸς τις τοις ἐσίκατε φοιτηταῖς. Ἡ τε γάρ δριμύτης τοῦ χειμῶνος σωφρονιστῆς ταῖς αὐτάρκηξ ἁντὶ τοῦ Πιθαγόρου καθίστατο, καὶ ἡ ἐρωμένη πάνω τότε πυρὰ ἀντὶ τῆς φιλοσοφίας ἀνειλκε πρὸς ἐστήν τὸν νοῦν ὡστ', εἰπερ ἐδεν ὑμᾶς δι Κωμικὸς, εἰπεν ἄν οἶμαι τι τῶν εἰδότων ἀστείων, ὑπαλλήλας μικρὸν, ὡς εἰς ἡ φροντὶς ἐλκει τὴν ιχμάδαν εἰς τοὺς ἀνθράκας. Σὺ μέντοι κυκλὼ πάντας ἰδων, μετὰ τὴν θέρμην σε, οἶμαι, ίκανῶς ἀπολελαυκεῖται (οὐδὲν γάρ δρονεῖν οφειλειν δι Πλάτων, ἀδειλούμενον), εἰς δύματα πήξας εἰς ἐμέ, ἀγόρι, τινὰ προβεινας τῶν οὓς εἰώθασι λέγειν οἱ σχολάζοντες. Ο δὲ ἡν ὡς πάνω σοι δοκεῖ καὶ αὐτῷ μαντείαν εἶναι ἀψεῦσθαι τὰ δινεράτα καὶ ἀληθῶς μηδύσει τοῖς προσέξουσι τὰ ἐσδμενά· καὶ πάντες οἵοι τε ἡμεν ὄρθως τὰ περὶ τούτων δηλούμενα ἐκλαμβάνειν τε καὶ στοχάζειν, πάντες ἀν εἰημεν τῶν ἑσομένων μάντεις εὐθύδολοι· νῦν δέ, καν του ταῦτα ἐψεῦσθαι δοκεῖ, τοὺς μὴ καλῶς, ἐφησα, διακρίνοντας οὐ ταῦτα εἰτιασθεντάν εἴην, οὐδὲ λογιστέον τούτοισι τὸ ἀμάρτημα, δέοντα ἡμῖν αὐτοῖς. Ταῦτ' εἰπών, ἐπειτ' εὔθυς ἡρου εἰ τὴν αὐτὴν σοι περὶ τούτων ἔχοιμι δόξαν.

Ἐγώ δὲ τότε μὲν, τῇ; λερᾶς με καλούσης τελε-

τῆς πρὸς τὴν ταῦτης ἀκρότατην. ἀφοιτιστάμενος τὴν ἀπόκρισιν, ἀπηλλάγην· νῦν δὲ ἡκω σοι τὸ χρέος ἔκτισεν εἰς δύναμιν. Πλήγη οὐ πάντα γε φράσω & πάντες τε περὶ τῶν δινεράτων προδιέζεσσαν καὶ οἵς ἀν αὐτοῦ ἀπαν είσον τὸ περὶ τούτων δοκοῦν μοι· τὸ γάρ τῶν πραγμάτων πλήθος οὐ συγχωρεῖ. Πειράσμοι δὲ οὖν σοι διὰ βριχέων δηλῶσαι τὸ δόξαν ἀρκεσίουν σοι πρὸς τὸν ζητούμενον λόγον.

Πολλαῖς μὲν οὖν ἀφορμαῖς τοῖς λατρῶν δοκεῖ παισὶ, καὶ δῆ καὶ φιλοσόφοις, φύεσθαι τὰ δινεράτα, ὃν τὰς πλείους παρημι, εἰς μαρκοτέρους διδιώσιν δ νῦν καιρὸς λόγους ἐμπίπτειν ἀναγκαῖούσας· περὶ ἐκ τῶν αἱ καὶ τὸν κόρων πάντως ἐκφεύγονται, καὶ τὸ ἀρκοῦν ἀποδώσουσι, λέξων ἔρχομαι, προσθήσων τι καὶ παρ' ἐμαυτοῦ.

Αὐτίκα μὲν οὖν οἴδε συνβαίνοντες ταῖς ποιώσησι τε καὶ διαβέσσαι καὶ τοῖς ἐκάστῳ ἐπιτηδεύμασι ἀντιθενταί τές διναρανταῖς τοῦ νοῦ. Τὸν μὲν γάρ σπάνια πιεζόμενον τῇ τοῦ ἐμφύτου θερμόν δινεράτων φασι φαντάζεσθαι ἐαυτὸν κλανούμενόν τε καὶ συστελλόμενον καὶ ριγοῦντα, καὶ πῆ μὲν διφθέρας, πῆ δὲ πτυχά διενερόπολειν· ἐν οἷς δὲ οὐτος δι χυμὸς τῶν διλλῶν πλεονεκτεῖ, οὗτοι δὲ πάλιν νάμπται καὶ ποταμούς καὶ πηγάς, καὶ τοῖς πλεονεκτοῦσι χυμοῖς διοίας χροιάς· δείματά τε τὸν δειλὸν καὶ τούς παταρφυγῆς καὶ τρόπους ἐν οἷς αὐτὸν ἀφανίσῃ· τὸν δὲ ἀνδρείον ἀλλούς δεδίττεσθαι καὶ διώκειν καὶ πολλοὺς τούτων ἀνδραποδίζεσθαι, καὶ δῆ καὶ λάφυρα καὶ στεφάνους ἐκ νίκης καὶ πομπῆς τὸν τῶν ἐχθρῶν εἰωθότα κρείτων φανεσθαι τε καὶ περιγίνεσθαι· ὡς δὲ ναῦς τε καὶ κύματα τὸν ναυτικὸν, καὶ μετὰ ταῦτα λιμένας· καὶ λόχμας δὲ αὐθίς καὶ θήρας τὸν θηρευτὴν, δὲ καὶ τὴν φίλην ὄλακην ἐπηχούειν ἐνίστη δοκεῖ· καὶ κινεῖ δὲ οὐσοις καὶ περ ὑπνῶν τε μέλη, καὶ φωνὴν τινα ῥήγνυσαι, ταῦτη τοὺς ἥλικας, δῆθεν τρέχειν τε καὶ προκαταλαμβάνειν καὶ βάλλειν παρακαλων τε καὶ ἐπικελευσόμενος. Οὐτὸς ἐκ

[27. *Allunctiones*. 1, ad summum pontificem; 2, ad Bessarionem cardin.; 3, ad Despotam patrem.
Paris. in bibl. publ. cod. 3043, n. 5-7. HARL.]

τοιτων δρα γε, ὃ γαθε, διτοῦν ἥμιν ἔστιν ἀληθείας
ἀπτόμενον μηνυθῆναι, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐπειδάν
ἡ τέτω γένοιτ' ἀν τροφῶν ἡ γαστήρ καὶ συγκεχυμένα
ταῦτη πράγματος δρῶμεν.

Ἵδοις δ' ἀν καὶ τοὺς ἄγιους ἀδελφὸς τοῖς εἰρημέ-
νοις ἀνδράσι καὶ φρονοῦντας καὶ λέγοντας, καὶ τὴν
αὐτὴν αὐτοῖς δέξαν ἔγοντας περὶ τῶν δινειράτων. Οὐ
μήν πάντα γε φεύδεσθαι ταῦτα διοληπτέον. Τριγῇ
δὲ διαιροῦντι γένοιτ' ἀν, οἷμα, τυχεῖν τοῦ σκοποῦ.
Δεῖ γάρ τὰ μὲν ἐκ ποιοτῶν ταῖς καὶ διαθέσεων καὶ
ἐπιτειδεύματον, καὶ ἡ γαστρίζωμόνις ἢ ἐπιθυμοῦ-
σιν διναρ φαινόμενα. Ἀλλοι τὸν ἀντικρύνοντας πέμψαντες περὶ τῶν δινειράτων. Οὐ
μήν πάντα γε φεύδεσθαι ταῦτα διοληπτέον. Τριγῇ
δὲ διαιροῦντι γένοιτ' ἀν, οἷμα, τυχεῖν τοῦ σκοποῦ.
Ἀναγκαῖον δέχεσθαι τοῦτον πολλήν τινα ἵξειν αὐτῶν
τὴν ἀχλύν, καὶ τεταράθαι καὶ οἰοντας θολοῦσθαι τὴν
ἐνέργειαν τούτου τὴν διτικήν, δι μικροῦ δεῖ ἕγγυς
ἴστη τοῦ τυφλοῦσθαι. Πίνεις οὖν ἀν γένοιτο ὁφθαλμῷ.
δ' ὁν ἀν τοσαύτην δέξαιτο βλέπειν, τούτοις καὶ
διεινοντινοῖς βλέπειν. Οὐδέστιν. οἷμα, νῦν ἔγουστι ταῦτα
διλοις ἔγειν δόξειν· τούτη μὲν οὖν τὸ πρῶτον·
διτοῦν δὲ τὸ μήδων ἡ ψυχὴ τούτη δεῖ ἕγγυς
ἴστη τοῦ τυφλοῦσθαι. Πίνεις οὖν ἀν γένοιτο διφθαλμῷ.
δ' ὁν δέ τὸ σώμα ταῦτη δημεύει, τῶν δὲ ἐμβύχων τε καὶ
αἰσθητικῶν τε λογικῶν καὶ τῷ μήδων ὑπο-
κεισθαι· τὰ δὲ ἀπλέτηνος χωρὶς τῷ ψυχῆς, λόγου
τε καὶ αἰσθητῶν ἀμύριν τοῖς διλοις αῦθις ὑπερικά.
ἢ γάρ φύσις αὐτὴ κατὰ χώραν μένει καὶ μετὰ τὴν
(ἢ τοῖς ἀξίνως θρηνήσεις) δικαίαν ἔκπτωσιν, βά-
ζεται δ' οὐδὲ τὸ σώμα ταῦτη δημεύει. τῶν δὲ ἐμβύχων τε καὶ
αἰσθητικῶν τε λογικῶν καὶ τῷ μήδων ὑπο-
κεισθαι· τὰ δὲ τούτην συμφιλίαν προστείνων καὶ ἀπὸ μάχης
σπειρασθαι· μετὰ δὲ τοῦτο, πάσας κινοῦν μηχα-
νᾶς, φύλακες δὲ κρατεῖν ἔχερει, δῆλον καὶ σπένδε-
ται φράδις καὶ παρασπένδεται φράδιν. Καὶ χαλεπὸν
μή ταῦτην ὑποσκελίσαι, καὶ ἀποθεμένην τὸ φρόνη-
μα, κάτιον νεύουσαν δεῖξαι καὶ προσηλωμένην τῇ γῇ.
Ταπεινοῦται τοινούς ταῦτη γε ταῦτης τὸ ὑψηλόν, ἢν
μή τύχῃ θεῖς δρόπης, καὶ χυδαιοῦται τὸ εὐγενές,
καὶ τὸ ἐλεύθερον λοιπὸν πράττει δουλοπρεπή καὶ
τὸ κούφον βαρύνεται, καὶ παχύνεται τὸ νοερὸν·
κάν γενναιοτέροις χρηταμένη τοῖς λογισμοῖς ὕσπερ
δύοις μή πεση, καὶ πεσογένηται, ἀλλ' οὐκ ἐφί-
κτον διαρρογεῖν καὶ τὰς ἀπὸ τῶν παντοδιπλῶν νιφά-
δας βελών, καὶ διαμειναὶ παντάπτων ἀπάρωτον·
τὰ γάρ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ ἡκονημένα σὺν τοῖς
ἀνθρακαῖς τοῖς ἀρηματοῖς τὶ χρήλιγειν εἰδόσιν; ὡς
μή φασεῖται Μικρά τινα ἄρα καὶ τεθωλωμένην τῷ
διφθαλμῷ, ὡς δὲ εἰποῖ τις, καὶ λοξῶς; αὕτη δύνα-
ται, εἰ γε καὶ τούτο δοτέον, ἐν τοῖς ἐνυπνίοις μαν-
τεύεσθαι καὶ χρησμωθεῖν. Όταν μέντοι θεύεν τι
σημανθεῖ θεῖς ψυχαῖς (τὸ γάρ τρίτον ήδη λεκτέον),
τότε ταῦτα πειθομέναι μόνον χρησμούς ἥμιν ἀνέλεν
οἱς δὲ ἔγοιμεν τὸ μᾶλλον εἰδέναι προσάρχοντες. Γί-
νεται δὲ τοῦτο τοῖς μὲν καθαρωτέροις καὶ θεῷ
πρωσπειωμένοις, καὶ ἐγρηγορότιν ἐνίστε, ὡς ἐπὶ
τὸ πολὺ δὲ τούτοις τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῖς ἐν τῷ
καταδερθάνειν· οὐ μήτ' ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν βίον τοῦ-
τον παντελῶς ἐποιημέναις ψυχαῖς; ἐπειδάν ὧσιν ἐν
ὑπέρ δύναμιν συμφοραῖς, δὲ σύν τῷ πειρασμῷ καὶ
τὴν ἔκβασιν ποιῶν παραμυθεῖται καθ' ὅπους, ὥστε
δινασθαι, φησὶ δὲ Παῦλος, ὑπενεγκαῖν.

Δι' δὲ θεός ταῦτα δρὶς λόγον παρέλκον ἀν εἶη
νῦν λέγειν πλατύτερον· ἀλλο γάρ τὴν τὸ τοῦ
παρόντος λόγου προκείμενον, καὶ ἀλλως δὲ μαντί^{τη}
τοῦτο σαφῆς. Οὐ γάρ οἰκεῖον εἶναι γινώσκομεν τῷ
Παρακλήτῳ μόνῳ τὸ καὶ τὰ βάθη ἐρευνᾶν, πῶς οὐ
παριπλήξ τις δύντικρυς δι τούτο γε διώκων; Ἀρκεῖ
δὲ τοσούτον ἐπειπεῖν, ὡς δὲ ἀγαθότερα μάνη ταῦ-
τα γίνεται. Ή γάρ τους βλέποντας μόνον, η ἐπέ-
ρους, η ἀμφοτέρους τοὺς τε βλέποντας ἄμα καὶ τοὺς
ἀκούστομένους ὧντες αἰτεῖ φανέν τι παρὰ θεού,
ἐγρηγορίσι τε καὶ καθεύδουσιν, ἀγαθοῖς; τε ἀνδράσι

(a) Adamus videlicet et Eva.

[28. *Sermo apologetic.* *Manuelis imper.* (2) cap. 156. — *Eiusdem epistolæ et alia quædam.* Romæ in bibl. Vatic. teste Montfauc. loco ad n. 21 citato. — *Man. imp. epistola in cod. 94 Th. Gale,* s. n. 5929 Cat. miss. Angliae, vol. II. — *Epistolæ Cydon. ad Manuel.* in bibl. Coislin. cod. 315. V. Montfauc. Bibl. Coisl. p. 429. Alia jam memoravi ad n. 4 et 16. HARL.]

καὶ μὴ τοιούτος, ὃν τοσαῦτα τὰ παραδείγματα καὶ τοῖς ἀπαρι γνώριμα, ὡς εἰν ἄν περίεργον ἀριθμεῖν. Αλλὰ καὶ τὸ φθονεόν τε καὶ πονηρότατον πνεῦμα πολλὰ πολλάκις τῶν ἐσομένων ἐσήμανεν οὐ μόνον ἐν ἐνυπνίοις, ἀλλὰ καὶ οἰωνίς τισι καὶ τοῖς τῶν μετῶν ἀπροαιρέτοις κινήμασι καὶ παλμοῖς, ἣν ἀπατῆσαν τὸ πρώτον, τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν οἵ τις ἤθευσε μηγανώμενον, εἴτα διαρθεῖρη Φευσάμενον. Ἀλλοεύει δ' οὐ προγινώσκων ἀπαγεῖ ἀλλ' εἰκάζον καὶ στοχαζόμενον. Φεύσεται δὲ νῦν μὲν

ἐκδήν, νῦν δὲ δίκον ἀπατηθὲν, τοῦτ' αὐτὸν κάκεινο παύειν ὅπερ περάτων διατελεῖ· διφυλακτέον πάσῃ καὶ γνώσει καὶ σπουδῇ, καὶ δὴ καὶ ταῖς πρὸς Θεόν ἐκτεταμέναις μετὰ πίστεως εὐχαῖς.

Ταῦθ' ήμενι συντόμως, ὡς οἰοί τ' ἔμεν, σήν εἱρηται χάριν. Πλατυτέρων δέ τοι λόγων περὶ τούτων ἔρωνται, παρό τῶν σχολήν ἀγόντων τούτ' ἔσται. Τίμιν δὲ καὶ τουτὶ τὸ μέτρον ὑπερβενθέντας δοκεῖ τῷ βιαίῳ τῷδε καιρῷ παρατέμενον.

(2) *Manuelis orationem panegyricam* Περὶ τῆς τοῦ θαυμάτων ὁγείας edidit Boissonadius in *Anecdolis novis*, cum ejusdem ad Demetrium Cydonium epistola, in qua mentio fit imperatoris a morbo atrocissimo insperate liberati.

MANUELIS PALÆOLOGI

ORATIO

IN SUMME VENERANDAM SACRATISSIMÆ DOMINÆ NOSTRÆ DEI MATTRIS DORMITIONEM.

Interprete Joan. Malth. Curyophyllo, archiep. Iconiensi.

(Hippol. Maracelli *Cæsares Marianæ*, seu de Christianis imperatoribus in ter augustam Deiparam Virginem Mariam singulari pietatis ac venerationis cultu præcellentibus.)

Dei Mater (bonum quippe arbitror, et valde pulchrum, te potiori titulo, qui unus satis sit ad explicandam gloriam tuam, statim initio appellare), faveto iis, quæ in honorem tuum dicenda sunt, et finem huius orationi impone convenientem proposito, ut, dum admiranda tuæ dormitionis mysteria celebrare aggredior, non procul a scopo aberrem. Nam certe illum attingere hominibus est impossibile.

Accedamus igitur bona spe fulti, laborum supra vires susceptorum te adjutrice implorata. Non est novum aut dissidentaneum a Dei Matre, imo potius perquam decens et conveniens, migrationem ex hac vita, quam et futuram natura horret, et præsentem ferre præ dolore non potest, tibi contra fuisse materiam gaudii cuiusdam ac voluptatis. Oportebat enim iam tuis moribus ac vitæ consonam esse, ipsique tuo partui omnis admirationis pleno, ut quidquid in te unquam fuit stupendum esset. Hac de causa, ut apertius loquar, separatio animæ a corpore, quam vocare mortem nostri moris est, et ad enjus vel nudum noinen turbamur, merito tibi celebritas plena hilaritatis et oblectamenti exstitit occasio terrenis sublimior. Siquidem usque adeo tibi cedunt omnes, vel illi etiam qui

A summam consecuti sunt laudem, ob ea, de quibus præclare gestit commendari generosus animus, ut sane distantia excellentiæ reperiri non queat. Ergo illud etiam, quod maxime novum est, ceteris profecto aliis ne venire quidem in mentem debet, nimurum inorientes gaudere; tibi vero uni obvenisse fatentur omnes, qui sapiunt, purissime cœlis excellentiori Deum enixa. Quod recte affirmatum esse, suo loco demonstrabitur, occasione dici præsentis, quo tu in cœlum e terra migrasti, quod viventi etiam conveniens plane fuissest locus æque ac vitam cum Filio, ac Rege simul degere, simulque regnare. Hæc igitur celebritas longos sermones postulat, tum ad extollendam gloriosam tuam dormitionem, tum ad reliqua omnia, quæ in te sunt vehementi admiratione digna. Verumtamen nos omissis plurimis, ut quæ a multis et eximiis viris luculenter enarrata sunt, materiam exsequamur initio sumptam, nec res gestas attingentes narrando, nec immorantes laudando.

Tenim, Immaculata, ubi Dei Matrem appellaverimus, omnia comprehendimus quæcumque ad necendas laudes spectant. Nam cum multis iisque amplissimis abundas titulis, qui Dei te Matrem

dixit, laudationi imposuit coronidem. Hæc enim revera est summa encomiorum, quæcumque non modo lingua hominum, sed ipsorum quoque de te proferat angelorum. Quid enim ad laudem tantum valet, quantum assérere ipsam te Divinitatis Damnam suscepisse utero, et purissimæ illius lucis supra omnes creaturem compotem factam, nullum tamen inde detrimentum passam? Quid tandem fuerit, quod longe inferius non sit? Quare appellatione hac quasi generali quodam titulo, cum animi studium et voluntatem satis declaraverimus, specialibus non abutendum arbitramur: hoc enim plane esset existimantis, perveniri saltem posse prope id, quod condebet, cum nec fieri possit, nec a mentis sanæ viro sperari, perinde ac si quis ad restinguendam vehementissimam sitim, qua maxime premeretur, persuaderet sibi, posse facillime aquam omnem exaurire potabilem, et proinde integrum Euphrates et Tigres aggredetur eibere. Nam nec ille mentis compos haberetur a sapientibus, nec ipsi si vehementissimo erga te insanientis animi studio compulsi laborem subiremus, qui ad finem perduci non potest, conati videlicet hymnum tuis meritis respondentem offerre. Nam sicut cordis esset arbitrari lucidiores fieri radios multarum ope lucernarum, aut immensum hoc pelagus unius guttae affectione augeri, similiter et conari laudibus te, Virgo, extollere vas donorum omnium divinorum plenum, tantaque sublimatam dignitate, ut eam vel fingere nulla mens possit: siquidem incircumscripsum, nullis contentum spatiis, inaccessibilem ipsi etiam naturæ spirituali, postquam circumscriptio tuo utero voluit circumscribi, circumscriptum efficere potuisti, et spatio contentum, et accessibilem tibi secundum hypostasim. Captus enim est (ut ita dicant) animæ tuæ pulchritudine, qui non subjacet affectibus animi, et conclusus spatio est in te, qui nullis includitur terminis, teque suorum donorum fecit thesaurus, et promam condam. Hoc te mysterium, ut quæ nullis arctatum terminis utero suscepisti, et Cherubim fecit honorabiliorem, et Seraphim gloriosiorem, vel comparatione ipsa haud facilis. Nam quantum inter gloriam tuam, summumque angelorum ordinem intersit, solus neverit Deus, capium vero humanum fugit omnino, adeo superior es universa natura spirituum. Taceo enim genus nostrum mortale, cum Deo sis proxima, nihilque intermedium sinas inter te tuumque Filium, quod demonstratione ulla indigere non arbitror. Nam si tu una cum Filio es (qui enim aliter?) ille vero cum Patre, et Paraclyto, liquet esse tibi locum apud illos, quo nullus sit dignior; quare et ineffabili illorum gloriae tantam babes viciuitatem, quantam nec maximus coelestium mentium ordo. Hanc porro assecuta es, o immaculata, proprie voluntatis tuæ propositum, quæ etiam ostendit naturam suapte sponte perhabilem ad revera bonum. Naturam enim esse angelis superiorem illi soli convenit, qui universum

A produxit e nihilo. Tu vero cum illis de nobilitate naturæ nequaquam certaveris, memor ejus, quod a tuo proavo dictum est de Salvatore nostro, cum solam in eo mortalem partem consideraret: *Minnisti eum paulo minus ab angelis (Hebr. 11, 7)*, quorum ab initio natura condita fuit immortalis. Ceterum quod attinet ad gloriam et splendorem, quem habes in Deo, sumnumque in te miraculum, licet modestissima sis, illis nequaquam cesseris: nam si quis tibi conferre velit substantias corporis expertes, inveniet (ut Paulus inquit) eas esse administratorios spiritus, qui ad ministerium mittuntur, propter eos, qui hæreditatem capient salutis: te autem, o Virgo, primitiarum, et reconciliationis vim obtinentem apud eum, qui primitia et reconciliationis est apud suum Patrem humano infensum generi, ob injuriam prævaricationis. Ut enim ipse, quia Filius, apud Genitorem propitiatio, tu pariter apud ipsum utpote Genitrix. Quanto igitur præstantius hoc est illorum officio, tanto tu illis. Quapropter optimo consilio mentem ac linguam contineo decrevi, quæ ad nectendas laudes prosilire carent, et favent ad hoc mihi luculenter, qui a principio usque adhuc egregias tibi contexuerunt encomiorum coronas. Taceo angelorum ordines, qui mihi videntur præclarissimos tibi hymnos tacitis concinere vocibus, stupendisque præconis, quæ mortalium mens capere non queat. Inferiorum mentionem faciam. Quinam vero illi? Prophetæ, apostolorum cœlus, pontificum catervæ, oratorum sophistarumque ipsorum in re theologica celeberrimorum, et in omni doctrinæ genere eximiorum tam nostræ, quam extraneæ; et si venuste dicendum est aliquid, confessores suæ vitæ curriculo, martyres per ea, quæ passi sunt, voces ex ore illorum profectæ adhuc lac redolentes clamabant *Hosanna*: ipse inter uatos mulierum major, qui saltibus Conditorem celebravit, adhuc positus in matris utero, cum officio linguae uti non posset, et summatim quisquis Filio tuo quidpiam obtulit. dum illi gloriam tribueret, te quoque gloriæ participem declarabat, quando quidem ad parentes etiam rescrenda sunt quæ nati habent.

Certe multos et egregios in dicendi facultate videmus quotquot in tuarum laudum pelagus sese dederunt, qui, et optima dicendorum inventione, D et luculenta narratione, summoque ordine, et admirabili ornatu, tot tantaque congesserunt, quot vel a mente inveniri poterant immuni peccato obscurante, vel enarrari a lingua cunctarum perita disciplinarum climata.

Sed horum universorum quamvis tanta polleant vi dicendi, adeo sunt inferiora tuo merito, tantum ut distent, quantum a te, quæ laudaris, qui laudes offerunt, licet etiam collectis omnium perfectionibus una quis absolutissimam conficeret orationem. Adeo nihil invenire est tuis laudibus offerendum; quod possit prope accedere ad id quod te condescet. Nämque animæ tuæ fulgor supra solares ra-

dios, et fere nullum habens finem, sive laudem, A sive plausum, sive encomium, atque ut uno verbo dicam, quidquid ad cohonestandam exhibemus plenam gratiis animam, longo superat intervallo, et labore omnem ostendit inanem. Ad tantum ergo celsitudinis magnitudinisque erectæ, quid nos asserre poterimus, quod sit non indignum? Vitam enim prima inter homines innocentissimam egisti, mentemque habuisti omni prorsus culpa vacuam, et corpus illi consentaneum, tantaque Spiritus radiatione, gloria, et splendore ornata fuisti, ut vel ipsas superaveris Deo pretiosissimas creaturas, idque, ut dictum est, longissimo intervallo. Ad quid ego moror, remque totam uno verbo non complector? Vas facta es aptum suscipiendo consubstantiali Patri coetero illi Verbo, B quod ex Patre quidem sine tempore, ex te vero in tempore, et ex utroque prodiit sine ulla læsione. Iaque nec Deo opus erunt nostra encomia. Quisnam, et unde? Nec tibi ejus Matri, et illi quidem eo quia naturam habet supereminere, quod aliquando, caducis etiam rebus, et quæ apud nos sunt, tribuere consuevimus. Cum Dei natura infinites infinita omnem mentem omni stupore repletat, et omne bonorum genus tanta excellat affluentia, quantum animo comprehendere non licet; nam illa nullo finitur termino, nec enim potest, sicut et seipsam negare. Cujus enim terminus est interminabilitas, et quod manifeste scitur, est esse occultum, qua ratione quis possit ejus definire substantiam? Rerum vero in te admirandarum, o Virgo, causa est voluntatis propositum. Nam ex rectitudine mentis, et probitate morum sit, ut superes vim encomiorum, non quod flos naturæ et honor, ac decus, et cetera id genus omnia et jure quidem optimo, namque ob naturæ excellentiam habenda Conditori gratia, ob animi vero propositum laudandus qui sic voluit. Omittam igitur laudationem meliori sane consilio: videntur enim mihi dicturi omnes, optime laudes a me elaboratas, quod animus fuerit ne attingere fere laudes, licet ut a scopo parum deflectederem, vehementissimus tui amor efficerit. Nec mirum, cum et inanimata ipsa sponte sua moveantur in tuas laudes. Sed, o coetus Dei, et festivitatis amans, nam secundo a primo pendet, et hoc praesefert illud, ad vos deinceps conversi solvenimus debitum vobis, et Virgini. Dixi autem meliori consilio de industria, ne fortasse videamur in progressu sermonis velle rursus encomia nectere, cum illa non exhibere amplius decreverimus. Hoc porro evenire omnibus necesse est, qui aliquem de illa sermonem habere voluerint. Alterum enim e duobus erit omnino, aut nihil dicere de Virgine, aut si dicas laudare. Nulla enim ratione fieri potest, ut loquaris de illa et laus non sit, quod loqueris, quandoquidem et ipsa et quidquid spectat ad ipsam, celebratissimam habent gloriam. Quare dignus plane venia sum, si incepimus primo consilio sermonem prosequendo, quæ

dicam, insertas habebunt ipsius laudes, et si nihil dici potest, quod dignam contineat laudationem; non enim permittit hoc magnitudo gratiae, qua pollet. Quis enim dignis illam laudibus celebret, quæ cœli absidibus excelsior, radiis purior, res est omnium pretiosissima Deo? Nec si utriusque generis quisquis angelorum, inquam, et hominum decem ora, decem linguas haberet, aut eadem deies millies multiplicata. Et hyperbolice quidem hujus ansam locutionis mihi dedit Homer. Arbitror tamen, quod sum dicturus, majorem esse hyperbolam, non tamen a veritate alienum; nam si universa angelorum multitudo, et universum hominum genus in unam omnino coirent rem, et proinde unum os et unam omnes linguam haberent, ac totum hoc animal compactum resolveretur in unam Stentoris vocem, sive etiam illa sine proportione clamosiorem, et haec illis darent ad peragendum Dei Matri hymnum, fieri non posse puto, illa dignum, aut digno proximum: satius ergo est praeterire silentio, quam velle sermone longo illam celebrare, quæ tam illustribus factis gloria, tam admirandis, ac supra ordinem naturæ elutit, perinde ac si quis ope scalarum vellet cœlum descendere. Et haec quidem hactenus. Quod restat, ut ostendam, unam ex omnibus Dei Matrem obiisse gaudentem, ut exordiendo diximus, hoc certe succedit, ipsa supra vires nostras faveente laboribus, cuius auxilio freti illos suscepimus. Hoc autem ut probetur, non opus esse arbitrari ambagibus et labyrinthis; sed vestra causa istib[us] dicemus: Dei Matri, quæ ipsummet gaudium, hoc est Verbum sine tempore contubernale semper habebat, quid morienti posset acerbi contingere, aut qua vi res ulla omnino gaudium ejus perpetuum et sine intermissione potuisset infringere? Profecto enim illa relinquebat abeundo, quibus non erat alligata vivendo, immo vero quibus tristabatur, dum pro conditione naturæ iis uti cogeretur. Migrationem ergo exceptabat. Quam ergo diem votis omnibus perpetuo cupiebat, qua ratione advenientem libentissime non exceperisset, per quam siebat, ut semper cum Filio victura esset, cum Filio eodemque Deo ac Conditore? Cedo, persuademus? arbitror. Quid enim? haec annon concludant necessario? anno veritatis sint consona? illi toto vitæ tempore nihil contigit, de quo esset dolendum, cur ergo doluisse advenisse, quo venturo vehementer lætabatur? quorum enim jucunda est expectatio, jucundissima est prorsus presentia. Quod vero est perspicue jucundissimum, probare quod non sit molestum, omnino est supervacuum. Una res beatam illius animam viventis pupugit, non fuisse cum Salvatore simul carne passam et mortuam, ex quo fiebat, ut vita ipsi longior non permittens quam primum ire ad illum, haberetur intolerabilis multo magis, quam uobis mors; ita igitur affectam ne dolore vacuam migrasse liquet; nisi quis dicat illud fuisse dolori, quod nec Filius detrectavit,

nimirum summe unitorum disjunctionem, animæ dico et corporis; hoc autem cum natura necessarium sit, dolorem assert non diuturnum: non enim adeo præteritum, quam absens et futurum terret; fere enim effugit instans et quodammodo sensum latet momento eveniens, et antequam fiat præsens avolat: licet affirmare, voluntibus tempore non mensurari, adeo velox est. Quin etiam humana omnia justa quodammodo sunt, nec reperire est voluptatem illa in re sine tristitia, et contra, ut sapiens quidam ex antiquis dixit: Non est in quoquam reperire vitam sine tristitia. Dixisset vero et oppositum, si opus fuisset: Non est in quoquam reperire vitam volupatis expertem. Quid si prævaleat quod vincit, omnino necesse est inferius, et debilius statim plane cedat fortiori atque maiori. Cum haec ita sint, quidni dicendum dolorem tunc ab illa vehementi levitia, qua Dei Mater perfundebatur vita excedens, fuisse absorptum? Nam si quæ a Filio deposita sibi erant in cœlo post vitam hanc fruenda, habens perpetuo summam voluptatem percipiebat: cur præferendum non esset omnibus quod fecit, ut re ipsa frui liceret illis per omne ævum? Hoc unum illi erat cordi, et rebus humanis hinc discedere, quod cum ab initio innatum desiderium esset per totam vitam vere, ac germanæ sublimisque philosophiaæ sensu indesinenter irrigatum vigebat, utpote quod fruenda spiritualia se ipsis tradebat, non obumbrante amplius intuentem animum corporea mole. Adeo cor ejus hoc desiderio labescerat, ut aboleri non posset; ortum porro illud eo tempore quo Natus ejus ad Patrem ascenderat, cœlestem illam animam nunquam deseruit. Illoc etiam fuit pons ad immortalem vitam et incorruptionem illi, quæ fuit pons liberatis a corruptione. Haec fuit scala ad Filium scalæ ascendentium cum salute ad eum, qui cœlum habet sedem, et quem Virgo peperit, et qui cum animo semper versabatur, quod et ipse nunquam non agebat, nam post ejus etiam ascensum ad Patris sinum, unde venerat ad nos, Matris spiritus ab eo nunquam distabat, si enim ubi thesaurus, ibi et cor, ut illius est sententia, qui Virginis est thesaurus, et pretiosior cunctis thesauris, qua ratione non esset illi conjunctus Parentis spiritus, quæ illum supra capacitatem mentis peperit, sicut et spiritus ejus cum illa, ut nec tempore disjungeretur, nec ulla vi casus abstraheretur? Et si ubi ipse, illic erit et minister, quomodo non necessario Mater? Cæterum relicta fuit in terra, et cum suis non est abrepta visceribus, cum ascenderet per nubem, ne subducentibus sese repente ambobus discipulorum oculis, illi manerent semi-mortui. Nuper enim compactis, et imperfectis, quod perlucens Spiritus nondum in eos advenisset, si utroque orbati fuissent, ob rei novitatem vita illis acerbissima visa esset, et fortasse sine solatio manentes etiam omnino desperassent; at illa discessum Filii ægerrime passa, ut putatis, ita illum tamen tulit

A sicut et illusiones, et crucem, et mortem ejus. Considerenter enim affirmarem æque ac quidvis aliud non minus animam ejus quam Filii pertulisse dolores, quando divinum illud corpus a nefariis illis et sanguinariis ligebatur vulneribus; et jure quidem, cum ob cæteras omnes causas, tum ob illam, nam sicut eo mundi principem a principatu exturbante gaudebat, ita et paciente patiebatur jure ut Mater omnium natu amantissima, sicut et virginum florentissima. Pertulit igitur charissimi corporalem disjunctionem ad tempus, non sine lacrymis: gaudebat tamen una cum illo revertente in cœlum, et cum illo vivebat spiritu conjunctissima, utpote Mater, sicut et ille cum ipsa; quin etiam simul ac nata fuit, dixerim quoque simulacrum concepta. B. Virgo, sua illam gratia implebat, qui sibi futuram præstiterat Matrem, ino vero cum illa erat ipse, antequam esset nata; factum quippe et compactum est illi corpus temporibus suis, ut loquitur Paulus, de sanguinibus Immaculatae, nunquam tamen non fuit illi conjunctus, statim atque in sterilis matris utero cœpit esse. Cur enim aliter sit sentiendum? nam si eximium Joannem scimus in utero plenum sancto Spiritu fuisse, cur idem de purissima Virgine non sit merito affirmandum? Illoc sibi vult illud Gabrielis, *Dominus tecum*: quod ipse docet distinguendo tempus in hunc modum: nam volens Conceptionis modum intemeratae Virgini declarare interroganti, tempore usus est non præsenti, sed futuro, et sanctum quidem Spiritum supervenienturum in ipsam, Altissimi vero virtutem obumbraturam, ipsis prædicebat: salutando autem Virginem siebat, Ave, et gratia plenam appellans, et benedictam in mulieribus, prædicans, tanquam super alias bonam ex iis, quæ ipsi inerant laudem pangens; non enim gratia plenam quasi futuram, sed ut existentem quod erat, appellavit, et benedictam salutavit, quasi diceret: Cum gratia sis plena, o Virgo, *Dominus tecum*; quia vero illum habes in anima, *benedicta es in mulieribus*. Et haec quidem ita se habent: que vero sequuntur ad futura spectant, et subsecuta sunt consensum prius præbente illibata Virgine gratissimum Deo munus et quo nullum potius offerri poterat; quid enim illi æquetur, quo Deus indiguit, ut eo uteretur, quasi fundamento, et basi mysterii, per quod renovata omnia multo melius instaurata, quam olim essent? quæ perspicuum est ita esse, quoniam simul ac ipsa nescie sponte obtulit, et prompto animo fieri optavit, quod Deo placitum erat, *Ecce, inquiens, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, beneplacito Patris cooperante Spiritu, consubstantialis illis, coæterus, et contemporaneus, Deus Verbum conceptum in utero Virginis non expertæ nuptias, induit hanc nostram substantiam sine sorde prodicens, quæ cum assumpta natura, duas non confundens naturas creantem, et creatam, unum quod exstitit, secundum hypostasim deificans quod assumpsit, perque illud salvans universam massam

velut in fermento. O magnitudinem puritatem in Dei Matre, ob quam Creator ejus dignatus non est, in ventre, quem considerat, formari! O generosum sensum in puella adeo tenera! O animum in muliebri corpore immutabilem! Quid enim sincerius, purius, generosius anima salutationem hanc arbitrata non fraudulentam, sed credente fieri posse materiali ventre suscipi totum fulgor divinitatis, eodemque tempore Verbum sine temporis principio in sinu Patris principio carentis existere atque in hujus temporali utero gestari? Horum, ut mea fert opinio, causa est assignanda Dei Genitricis conscientia, quæ tantum animum addebat; fieri enim non poterat, ea puritatem non servante, et accreditentem non praebente animositatem, magnum hoc opus, et generosum ab ea praestari; quare et verba ipsa, quibus usq[ue] est perspicie ostendunt, ipsam se non indignam tanto judicasse beneficio, ut Mater, inquam, ejus fieret qui suspendum hoc opus patrabat. Non, non sit Manuæ, non Danieli, quanquam de visione eorum quid sentiendum nescio, si accurate consideretur, aut quo tandem modo ad illos accesserit qui apparuit. Certe non obscurum est, ipsi atque illis non æque apparuuisse habitum et splendorem angelicum, sicut et colloquium cum B. Virgine non ejusdem erat honoris, cuius et sermones habiti cum illis; siquidem, is dixit, Periimus, Deum vidimus, alterum vero fere defecit animus, penetrante nimirum timore drepente in sensus intimos, et nisi ab utroque recessisset citius visum illud insolitum, fortasse vitam uterque citissime terminasset. Nam et omnes in universum quotquot visionibus dignati sunt, eadem passi sunt, quæ et isti; at Virgo turbata primo in sermone, inquit: non enim ut illi ob aspectum angel⁹, idque ut ne videretur, quanta res esset salutatio, ignorare; mox sese obtulit Opifici fide sincerissima plenam, ut materialis venter exciperet ignem immaterialem. Quantum vero hoc est, quod non Deus agat quæ supra naturam et rationem sunt, magna res est, nam et rerum naturam et rationem ipse condidit. At Virginem se confidenter obtulisse talem ministram et verbis Gabrielis habuisse fidem, res est plane omnium maxima. Ostendit igitur se ipsam Deo gratissimam Virgo, dum quod utrique naturarum posse contingere difficile creditu est, ipsa de se credit ac de Deo, creaturis excelsiore, cum tamen creatura esset et ipsa; Itaque cum multa et magna sint, quæ Dei Matrem illam fecerunt, nullum est hinc oblationi præferendum: quod inde liquet; nam neque archangelus ascendit, nec Deus descendit ut præfixum ante secula mysterium ad finem pro salute omnium perduceret, nisi postquam admiranda illa verba ex ejus ore prolatæ sunt, et jure quidem optimo: oportebat enim purissimam Virginem, cuius et anima et corpus omni labe carebant, quæ una ab omni æternitate inter homines sublimior exstitit, veteri maiestate, et humano generi corpore, ut quæ

A nata erat vas plenum benedictionis, de qua prima parens excederat et quans ipsi Gabriel a summo Deo nuntiaverat esse omnino qualem diximus. Quidni enim eam, quæ sui partus novitate salutis sui generis ministra fuit, cum plane præsinitum esset ante productum hunc mundum, antequam essent angelici ordines, hoc tempore impleri? Conveniebat etiam, arbitror, Patrem quoque Filii perpetuae Virginis incarnationem sui ac Matris Unigeniti suo comprobante beneplacito, ipsum præterea qui incarnationem obivit Verbum genitoris puris editum de visceribus, necon sanctissimum et perfectionis largitorem Spiritum, beatam videlicet Trinitatem, conscientia etiam Virgine assensumque probante mysterium perficere benignitatis, B et justitiae plenum, ut et libertas arbitrii locum haberet, et nulla prorsus intercederet violentia, ex quo nec serpens antiquus assutus calumniis possset hoc insimulare, ac veluti notam quamdam impingere benignitati, et justitiae Dei, quod operata esset mysterium citra consensum immaculatæ Virginis; clamaret enim, conyenire Deo nemini benefacere nolenti, nec dona per vim conferre; esse enim prorsus hæc illi inimica et odiosa. Verum dixerit forte quispiam vir scitus alterius hæc esse festivitatis. Respondemus: Alterius quidem, o amice, non tamen alienæ, sed maximæ huic affinis, nam connexæ sunt inter se invicem, et altera pendet ab altera cuiusdam instar catenæ revera aureæ: quippe quæ pariter celebrantur ad gloriam gloriose. Non ergo ut indomiti equi faciunt, divagata est cratia, quo non debebat, sed illuc tendit, quo dirigitur: nam etsi visa est digredi, tamen in illis erat, per quæ inferebatur, quod volebamus, et hoc ita esse ostendam. Quid igitur ex his concluditur? Illum, quem heata Virgo sine viro peperit, coniunctum illi semper fuisse intime. Et quid inde? Quod ipsissimum gaudium, Filium, inquam, semper inhabitantem in se habens suum cum gaudio spiritum manibus ejus commendavit. Et si hæc ita se habent, id quod omnes puto affirmatos, digni sumus venia, quod simile quid nobis contigerit, atque illi, qui forte in pratum cuiusvis generis floribus ornatum profectus, dum vellet unum legere, ab alio illectus illum decerpserit, victus nimirum ab ejus pulchritudine et fragrantia. Scio ita ueros veniam æquos auditores, si parum digressi sumus a materia presentis celebritatis, et lis dicendis, quæ ad unam ipsam pertinent. Itaque revertamur ad nostra, et cum jam probaverimus consuetaneum et conveniens fuisse, mortem Virginis nullum attulisse dolorem, hoc idem etiam, si placet, necessarium ostendamus.

Cum enim verum gaudium Matri esset coniunctum, quo malo posset illam afflicere dolor vocatam a Filio ad vitam immortalem illo migrationis modo? nam et ipsa revera ipsissimum erat gaudium; non modo quia e cunctis mulieribus sola effugit damnationem ob peccatum et partum in dolori-

bus, sed quia Mater etiam exstitit ipsissimi gaudii. Dolor ergo omnis absuit. Quod si omnino placet, esto dolor accesserit, sed statim etiam recessit, vix, ut ita dicam, suæ præsentiae sensum præbens. Quoniam ergo dolore vacua erat Virgo, perspicuum est, sincerissimam adfuisse lætitiam. Certus autem sum, omnes mihi assentiri rationibus, quibus verum demonstravimus, persuasos, nihil purissimæ Virginis opribilius fuisse, quam ex hac vita decidere; adeo grata erat illi mors, qua nos tristamur et jure quidem optimo. Nam quia nulla erat alia via qua posset abire ad Filium, nisi hinc demigrando, cum Filii consuetudinem exoptaret, quantum verbis exprimere nemo queat, necessario illud quoque exoptabat, per quod assequi poterat, quod ut summus finis optatissimum erat; hoc autem nemo miretur; non enim quasi finem optabat sejungi animam a corpore. Quorum? hoc enim fuisset aberrare a veritate: illa vero ab omni peccato semper fuit immunis: sed cupiebat, ardebat, exoptabat mortem, quasi vehiculum quoddam, aut navigium, quo transvehi posset ad immortale regnum, et vitam, Filium ac Deum, ad quem omnia desideria tendunt, ultra quem non licet progredi aut quidquam velle: non enim potest esse satietas Dei, et bonorum illorum, ut in hac vita contingit necessario, in qua res fluxas amamus, et non fluxis præferimus: sit enim, ut cum rebus fluentibus desiderium quoque animi vacillet, cum præsertim illud cito capiatur satietate. Nulla igitur res poterat solari ejus animam summo desiderio æstuantem, nisi ex hac vita decessio. Quid si B. Paulus cupiebat dissolvi, et esse cum Christo? cui etiam David ac Simeon preces fundendo congruentia locuti videntur: ille dum ait: *Educ de custodia animam meam*; et, *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (Psal. c. li, 8); hic autem cum dixit: *Nunc dimittis servum tuum* (Luc. ii, 29); quibus utique vocibus usi fuissent, arbitror, si opus fuisset, illi etiam qui suum pro Christo effuderunt sanguinem, et dolores intolerandos sustinuere: et illi pariter, qui in spiritualia certamina descenderunt, confessorum cœtus, et omnino quibus uti scopus propositum est, quod est optimum, et solum illud spectant. Si igitur haec ita se habent, auditores, qua ratione Dei Mater dicens non sit longe maximo affectu in hoc laudabilis desiderio plusquam alii fuisse? Certe in illisetiam vehementissimus fuit iste affectus; nec aliud optabant quam, si quid præcipuum erat, conferebatque suapte natura ad hoc, ut essent cum Christo. Verum illis Virgo tanto excellentius optavit, quantum discriminis est inter ipsam et illos: tum ratione sanctitatis et virtutum officiis, quantamcunque quis animo præfixerit hujus rei mensuram, tum ratione conjunctionis cum Deo, cum is status ipsius existenterit; qua quidem in re nullam est invenire mensuram. Cum igitur tanto desiderio flagraret migrationis e terra in cœlum, ubi tempus advenit, quod optabat perpetuo, quidni gauderet et lætare-

tur? Quod si vel optimo temperamento naturæ præditis dum morte solvuntur, aliquod molestiae vestigium brevissimo tempore subest, non est mirandum: homo enim Virgo erat, et oportebat illam naturæ congruentem esse, non adversariam illi videri, quod fuisset et secum pugnare. Naturæ igitur debitum divina Virgo penitus non aversata, cum si aliter factum esset, res absurditate non careret, secuta plane est rerum naturam et aliquantulum, ut jam diximus, molestiam cepit. Nec tamen ex hoc videor meis ipsis sermonibus adversari, quasi contraria affirmantibus, non enim possunt velle impossibilia. Sed exordium sermonis mei, et quædam addita postmodum exordio corona, luculenta mihi defensio sunt. Etenim probari non poterat, immaculatam Virginem omni dolore caruisse, sed pro nature legibus momento temporis communis hujus mortis perceperisse dolorem, verum tanta affluentem lætitia ut prorsus ab ea nœror omnis effugerit, cessit enim se fortiori. Ita et ejus Filius, assumpta nostræ carnis massa, noluit iis carere, quæ carnis sunt propria, sine quibus homo in suis naturalibus esse perfecte non potest: tristatus est, dolore affectus, non solum in cruce et Passione, sed etiam quando Lazarus mortuus est, lege nostræ naturæ lacrymas emisit ex oculis: ex itinere fatigatus est, ciboque indignit, et somno ac potu, ac, summatum iis, quibus fluxa nostra continetur vita, quæque in se corpus non recipit, nisi prius ex eorum indigentia condolescat. Adeo fuit nostri amans Salvator; non enim carnis et sanguinis particeps factus contentus fuit, et collatis in omnes beneficiis, non ulterius progredi, sed quasi fieri non posset, salvari hominem, ipso non paciente, Passionem et mortem optavit, tam exuberanti affectu ut non possit exprimi; et testatur illud: *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur* (Luc. xii, 50). Quare et contristatus est, doloresque expertus in cruce. Cæterum doloris tempus brevissimum, ut merito ne dici quidem fortasse tempus possit; sed gaudii tempus dolori succedentis et ineffabile est et interminabile. Quod si haec de Salvatore dicta vera sunt, annon erit minus piæ mentis de Matre ejus diversa sentire? Decebat sane Dei Filii Matrem Filio et manibus ejus cum lætitia commendare spiritum, sicut ipse in manus Patris. Quin illud etiam decebat Matri plusquam cæteris omnibus in quavis humana re convenire cum Filio. Etsi natus ejus pro gaudio sibi proposito, ut Paulus ait, ego vero dixerim pro gaudio tunc præsente, sustinuit crucem, confusionem contemplata (Hebr. xii, 2), et omni dolore amato, ut paulo ante ostensem est; par certe erit et æquum, imo etiam plusquam par erit Matrem quoque ejus morientem pro spe proposita, quæ plane dubia non erat, nullum sere dolorum sensisse. Haec porro esse rationi consona, nec abhorre a sensu pietatem colere volentium, ostensem esse arbitror ex dictis. Verum ut immorantes pergratim faciamus iis qui

libenter audiunt, hæc insuper addimus. Atque utram quæ dicenda sunt non ut inania excipiuntur, sed primo quidem ad utilitatem vestram, qua mihi nihil antiquius, cum iis vehementer ego delecter, per quæ vos possitis esse felices. Deinde sint etiam opto non injucunda ut spero; quandoquidem et illam cui offeruntur hæc loco munera, licet ab ejus dignitate plurimum distent, et rerum nostrorum nihil prorsus indigeat, at libenter tamen accepturam scio quod a benevolo famulo offeratur. Puto autem confitendum esse nos a scopo non aberraturos, favente Dei Genitrice, per quam imbecillis difficillima facilissima sunt. Dico igitur tria esse propter quæ omnes mortem pertimescent. Primum quidem, quod non est valde manifestum conscientiæ quid futurum sit in altera vita quando universum genus nostrum surget a Deo judicandum, nisi cui divinitus fuerit revelatum. Secundum quod discessio fiat ab omni genere voluptatis, et cognitione, et amicis, et antiqua consuetudine, et hujusmodi. Tertium commune hoc, quod anima separatur a corpore, ex quo sit, ut compactum ex elementis corpus corrumpatur, quod naturaliter omnia fugiunt. Cum ergo tria hæc sint quæ supponimus, quibus concludendum est quod volo, exordendum a medio statui. Sane iis qui tenentur vitæ desiderio propter præsentia tantum, qui hæc etiam quasi finem ultimum sectantur, intoleranda est merito mors, ut quæ illos a consortio rerum sibi pretiosarum sejungat, quibus veluti pueris, et generoso animo nolentibus uti, sed flecta hæc et umbratica præferentibus veritati et stabilitati mors jure terriculum est, et detestanda magis quam cæteris. Ut enim affecti sumus ad presentia, ita et separantem ab illis mortem toleramus. Nam si viriliter proclivitati ad insima resistamus, levior nobis videtur mors spe bona plenis. Quod si ad portiora segnes fuerimus, illam non mediocriter exhorrescimus. Porro iis qui turpius indignusque aguntur ab affectibus, quam mancipia, naturaliter ratione subjectis mors et est, et videtur longe gravior ac molestior; ita ut, quanquam res dictu mira est, cum multo majori adnixu voluptatem spectamus, quodque videtur celeberrimum, rationem non sequentes ducem, siamus tunc, ut ita dicam, magis mortales quam sumus. Cum vero honestum ac bonum spectamus fiat quodammodo in nobis mortalitas. Tantum pollet in nobis arbitrii vis. Satis dictum arbitrio de morte, licet propositum nobis non esset de ea philosophari, quomodo, et quamobrem, et quibus magis, et quibus minus, quibus etiam intoleranda sit, ac terriculum valde molestum. Ceterum reddendæ rationis anteactæ vitæ timor, quod primo loco diximus, et judicii dies, et horrendum tribunal, et satellites regi et judici astantes qui statim quod ille cogitaverit executione mandent, et insopitus ille vermis, et tenebrosus ignis, et ad hæc incertitudo sententia. *Quis enim cognovit sensum Domini?* (1 Cor. 11, 16), et *Cogitationes*, inquit,

A mortalium timidæ. Hæc et similia universos plane terrent, et pavorem inveniunt animis non eorum tantum qui rerum præsentium illecebris delinuntur, qui nec vivere vellent, ni sibi liceat indulgere genio, sed virtuti quoque deditorum, qui concupiscentiam et iram rationis freno regere volunt. Subit enim omnibus et horrorem injicit, non tamen pari modulo. Siquidem ad cujusque vitam hæc variantur. Itaque et eos qui sancte vixerunt, et qui secus, incertitudinis formido adoritur, ad justitiam respicientes humanam, quia non justificabitur, inquit, in *conspicu tuo omnis vivens* (Psalm. cxlii, 2). Si enim B. Paulus, cœlum ille contingens animus, vas electionis, nihil sibi quidem conscientis est, sed non in hoc justificatus est, ut ille ipse ait, quis, quæso, alius, si sapiat, de anima sua confidat, quando Salvator sedebit ad judicandum æquissimus et nullius deceptionis capax, rationem exigens ab unoquoque, non eorum tantum quæ egit et dixit, et cogitavit, sed etiam quæ agere, et dicere, et cogitare debebat? O qualiter tunc mei similes tremore pavescunt, quibus nulla cura fuit hæc observare, nec libuit (utinam haud ita esset) ad Creatoris voluntatem se accommodare? Qui judex, cum sederit, non habebit opus accusatoribus, non libellis, non testibus, sed gesta a nobis melius ipse novit, quam ipsi nos. Hac igitur causarum serie ob quas horribilior nobis et seipsa videtur mors, omnino superior erat glorioissima Creatoris Mater. Nam neque incerta judicij sententia, per quam sane pandentur tenebrarum præsentis vanitatis occulta, poterat ejus cogitationes turbare, neque ex hac vita migratio. Et jure quidem optimo: summam quippe illi constantiam ac fiduciam præbebat consuetus ab ineunte æate ascensus ad Deum et proveniens inde gratia, sive deificatio. Quare non erat formidanda ferenda tunc sententia qua damnantur qui contumeliosi sunt in legem Filii ejus, nec ægre ferenda decessio ob caducarum rerum deperditionem. Beata enim Virgo adhuc etiam vivens pro nihilo ducebat et inane habebat quod tenendo non tenetur, et elabitur, dum manuprehensum est; tales vero sunt res hujus sæculi, ut abstineret atque ab eis omnino refugere, nisi quantum necessitas cogeret, ne interiret corpus, si negarentur illi per quæ sustentari: quod et nova et antiqua pariter lege vetitum est, et apud plures etiam barbarorum nationes. Itaque omnibus quæ sensum illiciunt et decipiunt aspectu suo, ac inani hac gloria tenebras animæ effundunt, superior erat. Quidquid enim non erat animæ fructus, alienitia virtutis, aut non faciebat ad profectum spiritualem, nullius plane momenti sacratissimæ Virgini, et alienum habebatur ac ludicrum et puerile solatium, umbra, somnium, fumus, et si quid his levius dicat quispiam. Et propterea Virgo hæc glorioissima, dum esset in vita, tantum abhorrebat ab iis per quæ nos vincimur, quantum mortui vita olim defuncti. Quomodo ergo moleste

terret decessum ab iis quorum nullo tenebatur affectu? aut cur angeretur ab eis quibus, cum posset, non oblectabatur, sed valere dicebat, voluptates, et falsi nominiis gloriam; et quod hominem hominibus videtur reddere sublimorem, cum ex luto eodem et massa compactus sit? Diceret illi theologorum supremus post theologum tonitruum filium Gregorius Nazianzenus, et blandimenta consuetudinis etiam ex re nostra, et haberi a nobis in pretio, qui amamus et admiramur, quidquid deorsum fertur, et serpit instar colubri: at quibus studium est spiritualia querere et sublimia, caput quæ erigunt sursum, illud ad inferiora flectere exosum est. Dolet igitur repentibus humi rerum caducarum amissio. Qui etenim futura non negligebant, quomodo praesentia spernerent? At cui terrenorum cura postponebatur, certe abjungi etiam ab illis nulla erat sollicitudo.

Quare tristitia nobis et terricula suapte natura accidunt, et quodammodo utrinque appetiuntur, tum praesentium amissione, ut diximus, tum pavor futurorum, ut jam ostendimus: quorum neutrō beata Virgo petita est. Oportebat enim migrationem quoque ejus esse naturæ superiorem, et nostræ non assimilem: cum in ea quidquid fuit natura sublimius fuerit. Ita plane. Ceterum dolorem illum, qui profunde animam attingit in morte (quod tertium et postremum est) communem habere non designata est beata Virgo cum universo mortalium genere; licet non æque ac ceteri fuerit illum experta. At quid ego abutor æqualitatis nomine, ubi nulla mensura, nulla prorsus fieri potest comparatio? tanto enim intervallo distant a nobis quæ spectant ad Virginem, quanto amplius est bulla coelum. Non ergo illam mors, etsi omnes homines cum dolore tollit, alio modo sustulit, quam quo diximus, nimirum sicut Filium; et ad hoc tantum, ut homo esse dignosceretur. Sed de his satis, quod attinet ad separationem animæ et corporis beatissimæ Virginis; nam cœlesti ejus animæ superna ac divina pervaganti omni tempore mors jucunda potius (ut principio sermonis dixi), quam molesta procul dubio censetur, ut quam illuc transmittebat, quo abire cupiebat, ad suum Filium, ad ejus Patrem, ad Paracletum Spiritum, sacro-sanctam ipsam Trinitatem apud quam est vera lux inaccessibilis, indeficiens voluptas sine satiitate, corona immarcescibilis, vita æterna, beatitas, ubi plene liceret illi participem esse regni et honoris Filii excellentiori modo, utpote Matri, quam potiri possint, qui virtutis nomine primas omnium ferunt. Quid illos dico, quandoquidem et mentes incorporeas sua gloria longe superavit? Eo porro magnitudinis erecta est, ut supra diximus, imo vero ut nullus explicare valet sermo, non solum quia peperit salutem et redemptionem et sanctificationem animalium et corporum nostrorum, sed quia etiam puritate supra modum et inenarrabili erga Deum affectu animam et corpus talia reddidit,

PATRO. GR. CLVI.

A ut suum uterum exhibuerit locum universa implantis, et nullo circumscripti loco. Arbitror enim immensam animæ ejus pulchritudinem e virtute provenientem non suisse posteriorem causam, cur ex ea Deus carnem assumeret. Quinimo ipse, qui incarnatus est, voluntatem ejus ducendi vitam Deo placentem, mandatisque ejus inhærentem anteposuit muneri gestandi illum in ventre et lactandi uberibus. Nam cum illa propter hæc beata exclamaretur, ipse, Quinimo, inquit, beata est, quia verbum Dei audit, et illud custodit: ex quo planum omnibus fecit, utrum ex duobus præferendum sit, et beatius jure habendum, partus videlicet, an virtus. Nemo enim adeo desipuerit, ut cum purissima Virgo beata ob partum afflamaretur, alium existimet beatorem a Salvatore dictum propter mores. Verum probata mulieris voce, agnitione, benevolentia et probitate per verba illa, Quinimo, dictum ejus sapientissimæ comprobavit; deinde sequenti sermone quasi Matrem cum Matre conferens, verbis illis usus est quæ dignum erat ab uno ejus ore proferri. Dum enim docebat illam mulierem, omnes in sublimorem evehebat sensum. Arbitror autem, si opus esset clarioribus verbis explanare sententiam, ita illum dixisse, qui honos fieri voluit: O mulier, quæ beatam prædicas, vere beatam oportebat Matrem esse mihi illam, cuius anima incredibili pulchritudine esset ornata, et qualem nulla unquam habuere tempora. Itaque prævio in ipsa suum candore ob eximiam animi integratatem, sublimitatemque ac modestiam, subsecutum est, ut mea fieret Mater, factumque est, ut ad lucem, quæ ejus animam inhabitabat, me lucem insuper acquireret omnium luminum creatricem. Amant enim omnia, quæ affinitate conjuncta sunt, accedere ad affinia. Ita sane. Cum vero exegisset necessitas, ut impossibilis et immortalis passibilem et mortalem assumeret carnem, ut (si explicandum mihi est non magis sermonibus Trinitatis hac de re consilium antiquum, verum et maximum) suscepta Passione, et morte, et quadam corporis gustata corruptione, omnes homines si vellent, a passionibus et morte et corruptione liberaret: non enim erat afferenda vis, sed voluntibus conferenda salus: dedit potestatem (inquit) præcipuo dilectus illi amore iis qui credunt in eum, filios Dei fieri. Quare Trinitati quidem tum ob consilium istud pro nobis illi coeternum: neque enim habet principium temporis Dei consilium, sed ab omni æternitate commune est tribus consubstantialibus personis, quæ proprietatibus distinguuntur: tum quia illud suo tempore implevit, agende sunt gratiae; beatissimæ autem Virginis, tum ob virtutis officia, tum ob inde provenientem vitæ commendationem, propter quam Dei Mater est facta. Sed iam tempus arbitror contrahendi desiderium, ne simul cum immorandi aviditate protrahatur non deliciens oratio. Eveniret enim nobis dum satisfacere illi conamur, quod et pueris

qui suam in muro umbram nituntur apprehendere. Quapropter suspensis prioribus animi sensibus, ad portum silentii sermonem nostrum deducere jam annitemur, nec audiemus amplius animi motus suadentes, ut encomiorum Virginis satietas nos capiat. Deponendum igitur illud desiderium, quod nullum afferre solatium potest, et studium assidue auget. Gaudemus afflatim, o cœtus, Deo, addo, etiam mihi charissime, et gratulemnr Dei Matri ad Filium cum lætitia commeanti. Tragici et lugubris nihil admittatur, nec ullius vultus præseferat tristitiae vestigium, sed omnia puram exprimant lætitiam, hilaritatem, jucunditatem, et ingens gaudium. Oportet enim benevolos famulos cum Dominâ gaudiente gaudere, ut etiam simul tristari, si tristaretur. Quidni enim jure optino exsiliendum sit, et exsultandum, hilarique vultu, et tripludiis canendum abeunti Virginî, una cum angelis et martyribus, et confessorum chorus? Quandoquidem quod cæteris omnibus intolerabile fecit natura, hoc vehementissimi matres gaudii et oblectamenti supra modum (ut exordiendo dicebamus) gloriosissimæ Virginî exstitit; extincta (ut ita dicam) flamma diuturni desiderii, migrationis (inquam) ex hac vita. Cupiebat enim dissolvi et esse cum Christo, magis quam Paulus, qui hoc

A dixit, si conferre licet. Si quidem illi mors prestittit, ut oculis animæ desideratum sibi videret immortalibus immortalem longe quidem felicius, quam dum ulnis gestaret illum, et lacte nutriret. Non tantum igitur gratulemnr gaudenti Virginî inenarrabile gaudium, sed illud quoque addamus. In cœlum ipsa evante simul et nos ascendamus alacriter quotquot ardente ejus desiderio flagramus, et fieri hoc poterit, si purgata mente et ratione ad lucem ejus contemplatiæ animæ vi, quantum fas est, prope accedamus. Quod si taliter affecti erimus, rejectis tenebris, puri cum pura perpetuo erimus, perque ipsam cum ejus Filio ac Patre et Spiritu sancto, Trinitate beatissima; fas quippe non est impuro et non purgato purum attingere. Porro tenebrosa rejiciemus et sordida, lucide que erimus et puri, si, ut compendio dicam, declinantes ab omni malo (ut inquit David) fecerimus omne bonum, ut per hæc velut instrumenta, et in præsenti vita favorem ejus et gratiam mereamur, et cœlestium flamus bonorum compotes maternis precibus Virginis potentissimæ apud Filium, quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum ingenito ejus Patre, ac sanctissimo bono et vivifico Spiritu nunc et semper et in sœcula sœculorum. Amen.

MANUELIS PALÆOLOGI

CANON DEPRECATORIUS

AD SANCTISSIMAM DOMINAM DEIPARAM PRO PRÆSENTIBUS PERICULIS.

Ode I.

Omnis ordo atque ætas fidelium, ad Matrem Dei, omnium moderatoris, voces tollamus, populum tuum libera a calamitatibus, tuæque civitati victoriæ adversus hostes concede.

Vides, Virgo, Chaganum alium hostem graviter prementem hæreditatem tuam: ut eum, qui hunc ipsum progenuit, ita istum et illius assecelas funditus dele.

Quam multis molestis ac duris populus tuus, o omnino inculpabilis, afflictus est, et nisi velociter ipsa precibus tuis succurras, pessumibunt omnia gravissima jactura.

O Virgo, quæ cœli terræque, et omnium quæ in eis sunt Conditorem omnisque carnis moderatorem secundum carnem peperisti, apud ipsum pro nobis fiducialiter intercede.

O Virgo, quæ Deum ineffabiliter peperisti, Advo- catam agens apud eum pro iis, quorum gratia, ipse commiseratione motus, mortalis factus est, votum assecueris. Ideo nec moreris

Ode II.

C Quoniam multis calamitatibus, ut nunquam antea, omnes, o augusta Puella, premimur populus tuus; tu nunc studiose ante finem præveniens a malis nos eripe.

Sola Dei misericordia per tuas intercessiones, o Virgo, confidere nobis datur, etenim vita in malis versatur, ut famuli fidèles spes nostras assequamur, o omni laude dignissima.

Tu, o purissima, Portus nobis es et Propugnaculum, in te spes nostras pie collocantibus: nunc igitur talis appare, gravissima jactatis tempestate.

Præses, et regmen forte, et munimentum appares tu, Delpara, omnibus ad te accurrentibus cito after opem.

Ode III.

Natura nostra primæva prævaricatione vulnerata est. Nihilominus Deus ille, cui tu, Puella, Mater es, multa misericorditer passus et crucifixus jam antea ipsam a corruptione et inferno liberavit.

Eudem ergo nunc supplica, ut liberet ab hostibus te fideliter laudantes.

Ode IV.

Sexcentis erroribus lassati in altum caput sublevare omnino non possumus. Tu ergo, o purissima, Deo serventer supplica pro nobis.

Cœtus te laudantium, o mundissima, ad tuum templum fideliter currentes, atque ingruentium calamitatum propulsionem exposcentes, spes suas assequantur.

Inpossibile est, o immaculata, præsidium tuum invocantes, irrito voto frustratos reverti. Quamobrem ante te procidentes, te fideles rogamus, ut ab hostibus nostris redimamur.

Plurimis gratiis tuis antea potiti, o Deipara, Ave tibi acclamamus teque obsecramus, o gloriissima, ut aduersus hostes te inhonorable, tuis victoriam largiaris.

Ode V.

Spiritus quidem carni malæ, caro autem passionibus, heu mihi, turpiter subjecta est, o purissima : quamobrem nos in malorum multorum discrimine constitutos libera, Dei Mater, intercessionibus tuis.

Corpus peccatis plenum est, anima vero malis gaudet : sermo, cor, mens ad pejora inclinat, et nunc in rebus calamitosis versamur, tu vero, o Virgo, ab his libera servos tuos.

Præveniat nos, o bona Domina, consueta Filii Cui omnia Dominatoris misericordia, quæ molesta omnia nobis instantia depellat, et libera nos ab erroribus, intercessionibus tuis.

Res graves multifariam nunc nobis impendent. Has tu cito, o Puella, dissipia in morem sumi, venti vehementis impetum nullo modo sustinere valentis.

Ode VI.

Vitæ commotio, o Virgo, animam turbat, turbationes usquequaque inferunt difficultia nobis hoc tempore, hæc quantocius precibus tuis propulsata. Rerum molestiarum fluctus navim illam demergere minantur, cuius tu, Dei Mater, manu tua gubernacula moderaris, hos igitur sterne, et tranquillitate precibus tuis concede.

Multis lacrymis opus est, o Virgo, nobis qui Christi præceptia aspernati sumus, propter quod cum rebus sinistris luctamur, ab his nos redime ad optimam vitæ rationem traducens.

Si tuos, o sanctissima, nunc ab hostibus liberaveris, nihil erit novi ; magis autem erit tua vetus conquetudo, o vertex bonitatis ; ab his itaque ut liberemur celeriter largire.

Ode VII.

Unum quoddam præceptum transgressus est, vñ nobis, o Domina, primus pater Adam, et facti sui penam statim dedit Deo. Cum vero ad iram

A multoties Deum commoverimus, quantas poenas dare oportet ! Sed liberes tu nos.

Nec propheta, nec princeps, necdux auxiliari nōbis hodie potest, nec ulius est, qui cohibeat res adversas, omnes enim Deo sunt obnoxii criminis. O quam graves poenas exspectare æquum est, nisi tu, o purissima, præripias !

Mystice nos baptismum e servis malis Dei pueros efficit, peccatum tamen fiduciam nos habere non sinit. Propterea, o sanctissima, calamitatum multitudine circumdatos intercessionibus tuis libera.

Nequaquam præcepta Dei, omnium Principis, servavimus, o purissima ; undique igitur contra nos hoc adversitatum flammam vehementem excitat. Sed tuis ad Filium tuum precibus illam extinguis.

Ode VIII.

Salvatorem mundi peperisti, o Domina, bonum ac beneficium te glorificantibus. Hunc ergo jam manu exora, ut ab hostibus liberet tuos, dum multi exstant fideles.

Filius tuus, o Virgo, liberavit tres pueros ab igne voracissimo, omnia quippe potest. Hujus ejusdem manu libera nos omnes, o Sponsa Dei, a gentis immanissimæ furore.

Deus per plurimam misericordiam incarnatus est ex te, o Puella universos salvare volens. Hunc vero, o purissima, erroribus nostris propitium redere posse, confidentiam habes : accelera igitur, o Dei Mater.

Ille quem genuisti, magis gaudet donare gratiam quam ii, quibus ipsa datur, gaudeant accipere. Proinde tu apud illum pro nobis legatione fungens universa expediens. Pergo itaque, o Deipara.

Ode IX.

Deum, o Virgo, secundum carnem genuisti, qui etiam pro nobis voluntarie passus est. Cum sustinuisset autem mortem, mortis vinculis eos absolvit qui erant in inferno. Huic igitur supplica ut ii qui te laudant, a rebus sinistris valeant exsolvi.

Hominum genus Deo peccavit, et usque nunc procedunt, o intemeratissima, sed non sunt hominum errores hujusmodi, quos Dei sanguis eorum gratia effusus mundare non posset. Ideo nunc ipsum pro nobis, o Domina, exora.

Hostis tyranni antiqui potentiam disperdas, o purissima, velut mollem et enervec intercessionibus tuis, atque illius fastum in altum sublatum dejicias, o Virgo, tuosque servos cum rebus gravibus innumeris luctantes velociter invise.

Eos qui nos hoc tempore terrent, o purissima, tu trepidos ac timidos in fugam conjice et horum prosperum cursum ipsa reseca. Da autem populo tuo, ut statuere possit ex ipsis tropæ, ut olim majoribus nostris statuere dedisti.

NOTICE

D'UN OUVRAGE DE L'EMPEREUR MANUEL PALÆOLOGUE.

INTITULÉ :

ENTRETIENS AVEC UN PROFESSEUR MAHOMÉTAN.

Par M. C. B. HASE *.

L'ouvrage dont on vient de lire le titre, se trouve dans trois manuscrits de la Bibliothèque impériale. Le premier, qui est le plus ancien, fait partie de cette collection, au moins depuis le règne de Henri IV; sur la reliure existent encore les armes et le chiffre de ce prince. Ce volume contient 514 feuillets *in-fol.*, sur papier ordinaire; il était coté d'abord M. cc. LXIV, puis 2417, ensuite 1385, et enfin 1253. C'est ce dernier numéro qu'il porte encore aujourd'hui, et sous lequel on le trouve mentionné dans le Catalogue imprimé des manuscrits de la Bibliothèque du roi (1). L'écriture paraît être du xve siècle; elle est grande et un peu chargée d'abréviations; l'encre est encore d'un beau noir. Indépendamment des différents numéros que le volume a portés successivement, et que je viens d'indiquer, on lit le titre que voici sur un des feuillets blancs qui sont à la tête de l'ouvrage : Τάδε ἐντειν τὸν ταῦτη τῇ βίβλῳ · Μανουὴλ βασιλέως τοῦ Παλαιολόγου διάλογος περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, πρὸς τινὰ Πέρσην · διήρηται δὲ εἰς χεὶς διαλέξεις. Deux autres cotes, N° 166 vicesima tercia; et celle plus bas, N° 25, ont été ajoutées par une main qui me paraît être italienne. Il se peut, en effet, que cet exemplaire ait été écrit en Italie, et conservé dans quelque bibliothèque de ce pays, avant d'être transporté en France. Je crois même avoir trouvé un indice de la collection à laquelle il appartenait. Le hasard m'ayant fait consulter un ancien catalogue manuscrit de la bibliothèque du cardinal Nicolas Ridolfi, neveu du Pape Léon X, et mort en 1550 (2), j'y ai rencontré l'article suivant, presque entièrement conforme au titre rapporté plus haut : « N° 49. Μανουὴλ βασιλέως, τοῦ Παλαιολόγου, διάλογος περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, πρὸς τινὰ Πέρσην · διήρηται (sic) εἰς χεὶς διαλέξεις. » Si donc l'ouvrage de Paléologue s'est trouvé autrefois dans la collection du cardinal Ridolfi, comme les livres de ce prélat ont passé successivement au maréchal Pierre Strozzi, à la reine Catherine de Médicis, et enfin à la Bibliothèque du roi, il devient infinitéimement probable que le volume mentionné, sous le n° 49, dans cet ancien catalogue, est celui dont il est ici question, et qui porte aujourd'hui le n° 1253 parmi les manuscrits grecs. Je ne dois pas dissimuler cependant que je n'ai trouvé nulle part, à la tête de ce dernier, la marque 49 que l'exemplaire du cardinal Ridolfi doit avoir portée.

Le second manuscrit est du nombre de ceux qui ont appartenu à M. de Coislin; il conserve son ancien n° 130, sous lequel Montfaucon l'a décrit dans son catalogue (3). C'est un petit *in-folio* relié en bois, de 216 feuillets; il est en papier ordinaire; l'écriture en est serrée, mais facile à lire, malgré de fréquentes abréviations. La plus grande partie du *verso* du sixième feillet, et les feuillets 8 et 9 sont en blanc; on supplée aisément à ces lacunes, peu considérables, par l'exemplaire dont j'ai déjà parlé.

Enfin, le troisième manuscrit coté 169, fait partie d'un dépôt supplémentaire dans lequel on a réuni les livres dont la Bibliothèque a fait, depuis peu, l'acquisition. Il est également en papier, de format *in-4°*, contenant 687 feuillets, d'une écriture très-moderne. On voit clairement que c'est une copie du premier, faite par quelqu'un qui n'était pas exercé dans la lecture des manuscrits. Ce copiste ne pouvant pas déchiffrer toutes les abréviations de l'original, a souvent cherché à les imiter trait pour trait; quelquefois même il s'est trompé entièrement sur la manière dont il fallait les lire. Je reviendrai dans la suite sur cet exemplaire, à cause d'une particularité qu'on y remarque; qu'il me soit permis maintenant de dire quelque chose de l'ouvrage qui y est contenu, et des raisons qui m'ont engagé à en donner la notice.

Ayant été chargé par mes chefs de faire le catalogue détaillé des manuscrits du Vatican arrivés en France et réunis à la Bibliothèque impériale, j'ai été dans le cas de parcourir, pour ce travail, un certain nombre d'ouvrages grecs inédits, composés dans les quatre

(1) *Catalog. Bibl. Regiae, pars II, Paris. e typogr. regia 1739, in-fol. p. 265.*

(2) Ce catalogue a été rédigé en grec par Matthieu Devari et Nicolas Sophianus; il se trouvait autrefois à la bibliothèque de Colbert, sous le n°. 3769.

Il a été traduit par le P. Montfaucon, et inséré presque en entier dans la *Bibliotheca bibliothecarum*

(tom. II, p. 766) de ce savant religieux; mais l'original autographe se conserve encore aujourd'hui parmi les manuscrits grecs de la Bibliothèque impériale, n°. 3074, et le passage que je cite s'y lit au fol. 70 *verso*.

(3) *Bibliothe. Coislina. Paris. 1715, in-fol. p. 201.*

* *Notices et extraits des mss. de la bibliothèque Royale. tom VIII.*

siècles qui ont précédé la prise de Constantinople (1). Les versions latines et les extraits que j'ai faits de quelques-uns de ces traités, ne méritent pas tous, à coup sûr, d'être rendu publics ; mais celui qui nous occupe est uno de ces compositions qui, sous plus d'un rapport, ne m'ont pas paru dépourvues d'intérêt, et j'ai pensé que les lecteurs me sauraient gré de leur en présenter ici le début. Dans l'état actuel de la littérature, le livre de Manuel, publié en entier, trouverait moins de lecteurs sans doute que dans le temps où il a été écrit. Cependant, outre l'avantage de représenter avec exactitude les idées et le langage des deux nations qui, dans le xve siècle, se disputèrent l'empire de la Grèce, on y rencontre encore plusieurs faits dignes d'être recueillis, et quelques digressions qui, en répandant du jour sur une partie obscure de l'histoire byzantine, donnent au Traité qui les renferme, une sorte de mérite qui l'élève presque au rang des monuments historiques. Enfin, comme l'origine de l'empire ottoman a été l'objet d'une infinité de discussions, et qu'on a si souvent recherché comment un peuple nomade a pu parvenir, par une suite de conquêtes, à fonder un Etat si vaste, et à former une masse de puissance inébranlable pendant trois siècles, on aimera à trouver, dans cet ouvrage, quelques détails sur un événement aussi important ; on n'y lira pas sans intérêt les aveux tristes et sincères d'un souverain qui convient de sa propre détresse et reconnaît la supériorité toujours croissante de son ennemi.

L'auteur de ces dialogues est l'empereur Manuel Paléologue, second fils et successeur de Jean I^r. Du Cange (1°), Gibbon (2) et Henri Warton (3), ont rassemblé à peu près tout ce qu'on sait sur sa vie politique ; et dernièrement encore, dans la continuation de l'Histoire du Bas-Empire (4), un savant distingué vient de jeter un nouveau jour sur plusieurs points de cette époque. Je me bornerai donc à rappeler ici que Manuel, né l'an 1348, fut associé à l'empire en 1373, qu'il succéda à son père en 1394, et que son règne fut aussi long qu'malheureux. Des ressorts extraordinaires avaient fait alors des Turcs un peuple de héroïsme. Orchan profita habilement des divisions qui s'étaient élevées parmi les Grecs pendant la minorité de Jean Paléologue ; Amurath I^r, ayant pris Andrinople vers 1360, acheva sans obstacle la conquête de la Thrace ; et tandis que les Grecs, désespérant de leurs propres forces, imploraient des secours étrangers, toujours dangereux ou tardifs, les vertus guerrières inspirées par la religion du prophète, reparaissaient parmi les Turcs avec tout l'éclat dont elles avaient brillé lors de la naissance du mahométisme en Arabie. Il n'est pas étonnant que, dans une pareille situation, presque toute la vie de Manuel Paléologue se soit passée ou en sollicitations près des princes de l'Occident, pour les engager à se réunir contre son ennemi, ou en démarches à la cour du sultan, pour se faire pardonner ces mêmes négociations, ou en guerres dont l'issue lui fut presque toujours funeste. Après un règne d'environ trente-quatre ans, pendant lequel ce malheureux prince parcourut l'Italie et la France (5), soutint deux sièges dans sa capitale (6), et se condamna même, pendant quelque temps, à une vie privée, on le vit, accablé de fatigues et de chagrins, laisser les soins du gouvernement à son fils aîné Jean Paléologue II, et, retiré dans le monastère de Périblepte, il s'occupa des lettres et de l'étude de l'Écriture sainte jusqu'à l'instant de sa mort, qui arriva le 21 juillet 1423, vingt-huit ans avant la prise de sa capitale et l'asservissement total de sa nation.

Tandis que les souverains du reste de l'Europe étaient presque tous étrangers aux lumières de leur siècle, on se plaît à voir ceux de Constantinople, non-seulement protéger les lettres, mais cultiver souvent eux-mêmes différentes branches d'instruction, et se distinguer quelquefois par des ouvrages dont nous pouvons encore apprécier le mérite. Anne Comnène nous a laissé la Biographie de son père ; Constantin VI Porphyrogénète, celle de son aïeul ; Théodore Lascaris, des panégyriques ; Maurice et Léon VI (7), des Traités de l'art militaire ; Cantacuzène, des Mémoires qui le placent à côté des meilleurs historiens

(1) J'ai cru cette étude indispensable pour l'intelligence de plusieurs pièces historiques qui concernent principalement les règnes de Cantacuzène, de Jean et de Manuel Paléologue, et qui paraîtront pour la première fois dans ce catalogue.

(1°) Du Cang. *Famil. Byzant. Iutet.* Paris., 1680, in-fol. p. 241.

(2) Gibbon, *Hist. of the Declin. of the Roman Empire*, ed. de Bâle, in-8°, vol. XI, pag. 218 et seqq.

(3) *Supplement. ad Cave Script. Ecclesiast. hist. huterar.*, Genevæ 1705, in-fol. Appendice. p. 52.

(4) *Hist. du Bas-Empire*, par H.-P. Ameilhon, tom. XXVI, Paris. 1807, in-8°.

(5) En 1400.

(6) En 1397 et 1423.

(7) Je ne cite pas l'empereur Nicéphore Phocas, quoiqu'il passe pour auteur d'un petit Traité adressé aux commandants des provinces grecques

limitrophes de la Cilicie, sur la conduite à tenir lors des incursions des Arabes. Du Cange a déjà reconnu, dans son Glossaire grec, tom. II, col. 30 de la notice des auteurs anciennes, que cette pièce, intitulée Ηερό παραδρομῆς τολέμου, quoique composée sous le règne de l'empereur Nicéphore, n'est pourtant pas de ce prince ; elle se trouve dans trois manuscrits de la Bibliothèque impériale, et serait utile à un éditeur qui voudrait rétablir le texte corrompu et mutilé de la Tactique de Léon, donné, pour la dernière fois par Lamy, dans les Œuvres de Meursius, *Florence*, 1745, in-fol. vol. IV, col. 529 et seq. Quelquefois même cette pièce pourrait servir de commentaire aux deux ouvrages de Constantin Porphyrogénète sur les thèmes et sur l'administration de l'empire, auxquels je regrette que Banduri ne l'ait pas jointe dans son *Imperium Orientale* (a).

(a) Vide tomum nostrum CXVII. Edit.

de la Byzantine. Il est vrai que ces écrivains, illustres par leur rang et zélés admirateurs des anciens, n'en offrent guère dans leurs ouvrages le caractère et le style ; à peine en est-il deux ou trois qui aient quelques traits de ressemblance avec ces grands modèles. Tant il est vrai qu'il peut se trouver pour les lettres des circonstances si peu favorables, que le commerce le plus intime avec les anciens ne suffit pas pour donner à l'esprit humain tout l'essor qu'il pourrait prendre. Il est certain cependant que l'exemple donné par tant de princes contribua beaucoup à conserver parmi leurs sujets l'amour de ces études, encore utiles même dans leur décadence et dans leur fausse direction (1).

Manuel Paléologue avait hérité des nobles goûts de son aïeul ; à l'exemple de Cantacuzène, non-seulement il accueillit les talents (2), mais les siens lui donnerent encore un rang distingué parmi les écrivains de son siècle. Je n'entreprendrai point de donner ici la liste de ses ouvrages ; il en a laissé sur un grand nombre de sujets, et je ne pourrais quo répéter ce qu'en dit M. Harles dans sa nouvelle édition du *Bibliotheca Græca* de Fabricius. On en compte vingt-huit, sans toutefois comprendre dans ce nombre les dialogues dont il est ici question : quinze ont été publiés par Jean Leunclavius, à Bâle, 1578, in-8°. Ce sont tous des prières ou des déclamations, excepté un *Traité* qui se trouve à la tête de la collection, sous le titre : Υποθήκαι βασιλικῆς ἀγωγῆς. C'est un recueil de maximes morales, composé pour l'éducation de Jean II Paléologue, fils ainé de Manuel (3). Outre ces quinze pièces, il existe encore de notre auteur une oraison funèbre qu'il prononça à la mort de son frère Théodore Paléologue, despote du Péloponnèse ; ce discours, publié par le P. Combéfis, peut être regardé comme un monument historique, et M. Ameilhon en a fait usage dans le XXVIe volume de l'*Histoire du Bas-Empire*. Après avoir rendu compte de ces opuscules imprimés, M. Harles fait l'énumération de douze autres qui n'ont point encore été publiés, et que l'on ne connaît, pour la plupart, que parce qu'ils sont cités dans différents *Traité*s de Léon Allatius. Ils se trouvent tous à la bibliothèque du Vatican, à l'exception des pièces que M. Harles désigne sous les n.ºs 26 et 27, et qui existent à la Bibliothèque impériale, l'une dans le manuscrit Grec 2419, folio 315 verso, l'autre dans le n.º 3043, fol. 11 verso — 14 verso. Mais je pense qu'on a tort d'attribuer à Manuel ces deux compositions, dont la première (4) n'est autre chose qu'une explication des songes écrite dans un langage barbare et tout à fait disparate avec le style soigné et élégant de notre auteur. L'autre est indiquée dans la Bibliothèque grecque par les mots : *Adloquitiones*, 1. *ad summum Pontificem*, 2. *ad Bessarionem Cardinalem*, 3. *ad Despotam patrem*. Il est certain pourtant que ces trois petits discours ont été faits pour être prononcés, non pas par l'empereur, mais par Manuel, fils de Thomas, despote d'Achaïe, lorsque ce jeune prince, dernier rejeton d'une famille détrônée, vint avec son frère Andréas Paléologue se présenter, à Rome, devant le Pape Paul II, dont il recevait une pension (5).

(1) L'ouvrage anecdote du Logothète Théodore Métochite, intitulé Ἀστρονομικὴ κατ' ἐπιτερψίην στοχαστῶν, contient dans sa préface quelques détails sur la manière dont les mathématiques et l'astronomie furent cultivées à la cour d'Andronic Paléologue l^e et IIe. Le règne de ce prince faible, mais ami et protecteur des sciences, a eu sur la renaissance des lettres en Italie une influence qui mériterait d'être développée dans une discussion particulière.

(2) Manuel Chrysoloras, Siméon, archevêque de Thessalonique, Joseph Bryennius, Théodore de Gaze, Georges de Trébizonde, Phrantzes, Démétrius Cydonius, sont contemporains de Manuel, et plusieurs de ces écrivains vivaient dans son intimité. M. Harles (*Bibliothe. Gr.* vol. XI, 399) parle de neuf lettres de Démétrius Cydonius, adressées à l'empereur Manuel, dont l'une a été publiée par M. Ch. Fred. Matthæi, à Dresden, 1789, in 4e, et les huit autres à Moscou, dans le recueil portant le titre : *Iosacras, Demetrii Cydone et Michaelis Glycae aliquot epistole : ex codic. edidit et animadvers. adjecit C. F. Matthæi*; *Mosquæ*, 1776, in-8e. Le manuscrit de Coislins CCCXV, en contient dix de cet orateur, adressées à l'empereur ; mais n'ayant pu me procurer à Paris le livre de M. Matthæi, quelques recherches que j'ai faites, il m'est impossible de déterminer quelle est celle de ces dix lettres qui manque dans l'édition. Le manuscrit de Coislins en contient, en outre, environ vingt autres écrites à différentes personnes considérables de ce temps. Comme l'auteur s'énonce d'une manière élégante et simple, j'ai pensé qu'on me saurait gré de faire connaître une de ces lettres, d'autant plus qu'elle

fait voir que Démétrius n'était pas né à Constantinople, ni en Crète, comme quelque personnes l'ont pensé (voyez la *Bibl. Gr.* de M. Harles, vol. XI, pag. 398), mais bien à Salomique. Elle est adressée à un nommé Phacrasis, *primicerius* ou premier secrétaire de l'empereur Manuel, et paraît avoir été écrite en 1429 ou 1450 (selon Ilanckius de Byzant. *rer. scriptor. Lipsiæ*, 1677, in-4e, p. 637), pendant le dernier siège de Salomique, que les Vénitiens soutinrent contre Amurath II (b).

(3) J'ai entre les mains une traduction française de cet opuscule, dont voici le titre : *Cent præceptes royaux de l'empereur Manuel Paléologue*, à Jehan Paléologue son fils, et successeur en l'Empire Grec ; à Paris, chez Gilles Beys, 1582, in-12. Il faut qu'elle soit très-rare, puisqu'elle a échappé aux recherches de M. Harles.

(4) Elle est intitulée dans le manuscrit : Οὐαροπότης χρυσοῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Du Cange la cite *Glossar. Græcitat. tom. II, Index auctior. col. 29*.

(5) On ne saurait trop estimer la fidélité, l'exactitude et les recherches laborieuses de M. Harles, dans sa continuation du *Bibliotheca Græca* ; cependant ce savant a été induit en erreur par le catalogue imprimé des manuscrits de la Bibliothèque impériale, part. II, p. 601. Le titre seul du premier de ces trois petits discours peut faire voir qu'il n'est pas de l'empereur Manuel : Τοῦ πανευτυχεστάτου αὐθεντούλου τῶν Ρώματων, Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, προσφάνημα πρὸς τὸν μαχαριώτατον Πάπαν Ρώμης, ἀναγνωσθεὶς καὶ παρ' αὐτῷ ἀπὸ στόματος τοῦ Ρώμη. Le défaut de place n'explique pas tout.

(a) Hæc epistola repetita est in *Anecdota novis Bissiodadii*, p. 288, unde eam jam edidimus cum Demetrii scripta collegimus in tomo CLIV.

L'ouvrage dont je vais rendre compte est peut-être, de toutes les compositions de Manuel Paléologue, celle qui se rencontre le moins souvent dans les bibliothèques. Fabricius n'en soupçonnait pas l'existence; et hors un manuscrit conservé à la bibliothèque Ambrosienne de Milan, qui même ne contient que six dialogues, je ne connais que les trois exemplaires qui se trouvent à Paris. Cel'ouvrage est adressé à Théodore Paléologue, frère de Manuel, despote de Lacédémone, ce qui prouve qu'il a été composé avant l'année 1407, époque de la mort de ce prince. Manuel rappelle à son frère qu'il était obligé de joindre l'armée de Bajazet avec un corps de troupes auxiliaires; il lui expose que dans l'hiver, tandis que le sultan séjournait à Ancyre, lui Manuel eut occasion de lier connaissance avec son hôte, qui occupait une place de muderris (1) ou de professeur dans le collège de cette ville, que celui-ci le questionna sur différents points de la religion chrétienne, et qu'il eut avec lui une suite d'entretiens dont il rend compte à son frère. Un passage de Ducas (2) nous apprend, en effet, que l'empereur Jean Paléologue se vit forcé, dans les dernières années de son règne, d'envoyer à la cour de Bajazet une troupe de cent soldats commandée par son fils aîné, pour suivre le sultan dans une guerre qu'il allait entreprendre contre un émir turc qui occupait la ville de Pergée en Pamphylie. Or Bajazet monta sur le trône au mois d'août ou de septembre de l'an 1389 (3), Jean Paléologue cessa de vivre en 1391; c'est donc entre ces deux époques, et probablement dans l'hiver de l'année 1390, qu'il convient de fixer le temps où ces conférences eurent lieu.

A la tête du manuscrit coté 169, on lit une note d'une écriture très-modérne, qui contient un éloge pompeux de l'ouvrage de Manuel. A en croire l'auteur inconnu de cette note, on y retrouve l'élégance du style, la vivacité des tours, la variété des expressions, la hardiesse des figures, enfin toutes les qualités rares et brillantes qui caractérisent les grands modèles de l'antiquité : *Hosce dialogos cum lego, legere mihi videor modo Platonis τὸ μεγεθς, modo τὴν Demosthenis δεινότητα, modo Isocratis χάριος, modo Aristophanis ἀττικωτάτην ἀστειότητα, modo Xenophontis μελιτώδη γλυκύτητα, modo Gregorii Nazianzeni κομψόν, modo Chrysostomi τὴν ἀπλῆν σαφήταταν, modo Basilii εὐχρησταν, semper ἀριστεστατον purioris hellenismi κανόνα* (4). Il est certain qu'une critique sévère aurait beaucoup à retrancher de ces éloges: j'avoue cependant que j'ai lu avec plaisir tout l'ouvrage, que j'y ai trouvé un style vif et animé, un grec pur, une grande connaissance des auteurs sacrés et profanes (5);

pêche d'insérer ici toute cette petite harangue, dans laquelle le jeune prince dépeint sa situation désespérée : *Etimus, dit-il entre autres au Pape, tanto interrallo infra tuam amplitudinem simus positi, præstare nihilominus puto, afferre tibi aliiquid, quale id cunque est, quam omnino nihil dare. Quam ob causam flexis genibus ad sancta vestigia tua ipse accido, beatissime Pater, depresso capite, depresso animo, immortalesque fateor me tuæ bonitati habere gratias : prædicto tuum patrocinium, adoramus beneficia, profitemur tota mente et lingua celebramusque tuam misericordiam. Tu secundum Deum in patrui loco suisisti nobis, tu peregrinis congregator, tu servis dominus providus, tu nobis nunc egenis præbitor magnificus, tu desperantibus et orbis pater secundum Deum, et patronus, et auxiliator, humanissimus et misericors : qui apparuisti nobis totus ad Dei imaginem expressus, tanquam communis revera curator, et pater servatorque communis secundum Deum. Les expressions sont presque encore plus sortes en grec. El δὲ καὶ κατόπιν ἡμεῖς τῇς ἐῆς τοιοῦτον ἔσμεν ἀξίας, ἀλλὰ κρίστου οὐλαὶ πάντα δικαιουόντες ἔσδομεν, ή παντάπατος λειτέμενον. Τοιγαροῦν, μακαριώτατε πάτερ, γονυπετῶν καὶ αὐτὸς τοι; λεροὺς σοὶς πρίποσι, κεκλικυίᾳ μὲν τῇ κεφαλῇ, κεκλικυίᾳ δὲ τῇ ψυχῇ μεγάλας δρολογῷ τῇ σῇ φιλανθρωπίᾳ τὰς χάριτας ὑπὲν σου τὴν προστάσιν, προσκυνούμεν σου τῇ εὐεργεσίᾳ, δρολογοῦμεν δῆλη γνώμῃ τε καὶ γλώττῃ καὶ κηρύττομεν σου τὸν ἔλεον· γέγονας ἡμῖν προστάτης μετὰ Θεὸν, τοῖς ἔνοισι συναγωγεῦς, τοῖς οἰκεῖταις (peut-être faut-il lire ἰκέταις supplicibus) προμηθεῦς, τοῖς νῦν ἐνδέσοις προρχεὺς μεγαλέωρος, τοῖς δισέπιστ τε καὶ δρανοῖς πατήρ μετὰ Θεὸν, προστάτης καὶ ἀντιληπτωρ φιλανθρωπίατος καὶ συμπαθέστατος· δόλος θεομίμητος; τιμὴ δρθεῖς, οὐαὶ κοινῆς δυτικῶν ἄντης ερεμῶν, καὶ μετὰ Θεὸν πατήρ καὶ σωτήρ κοινῶς καθεστηκὼς.*

Qu'aurait dit l'empereur Phocas, à qui saint Grégoire le Grand écrivit les lettres si soumises rapportées dans ses Œuvres, t. II, p. 1238, edit. Benedictin., 1705, in-fol.; qu'aurait dit ce Cons-

tantin qui débouilla le Panthéon de ses ornements et Rome de ses trésors, s'ils avaient su que le petit-fils d'un de leurs successeurs s'humilierait à ce point devant le souverain de cette même ville?

(1) Du Cange n'a pas su expliquer ce nom. Après avoir cité le titre et une phrase de notre ouvrage (*Glossar. med. et infim. Græc.*, Lugdun. 1688, in-fol. tom. II, appendix, col. 137), voici comme il s'exprime sur la dignité de Moutesiblētēs. *Nescio an is, qui Leunclavii lēs. XIII (ed. Francos. 1591, in-fol. col. 889).* Hist. Musulman. *Mutesibi appellatur, qui scilicet pretia fructibus aliisque rebus, adibus etiam locandis, statuit. Le mot Muderris est dérivé de l'arabe et signifie professeur.* Mais ce n'est pas ici la seule fois que du Cange s'est trompé dans son immense et important ouvrage, faute de savoir les langues orientales.

(2) *Hist. c. 13, ed. Venet., pag. 19.*

(3) La date de la mort d'Amurat I^e n'est pas fixée, et tout ce que les historiens disent de cet événement, arrivé dans le tumulte d'un combat ou d'une victoire, est plein d'incertitudes. J'ai suivi du Cange, *Famil. Byzant.* Lutet. Paris., 1680, in-fol. pag. 359, et *Cantémir, History of the Othman empire*, part. I, Londres, 1734, in-fol. p. 42. Leunclavius (*Pandect. histor. Turc.* à la suite de Chalcondyle, ed. Venet. 1729, in-fol. p. 519) fixe cette mort à l'an 1390; d'autres écrivains la placent en 1351, 1373 et 1377; le chevalier de Zauna (dans son *Histoire du royaume de Chypre*, Leyde, 1785, in-4°, tome II, liv. xviii, chap. 6, page 902), paraît la mettre en 1388.

(4) La même main ajoute : *Optandum esset, ut aliquis Politianus, Cortesius, Bembus, Longotius aut. Manutius hancce Atticam elegantiam Romana posset exarquare.* Le lecteur s'apercevra bien dans la traduction, que ce vœu n'a pas été accompli.

(5) Pourtant au fol. 370 recto du man. 4253, en comparant les trois personnes de la Trinité à la lumière de plusieurs flambeaux, qui se réunissent et se confondent dans une clarté générale et indivisible, il cite S. Denys l'Aréopagite, comme s'étant servi

si quelquefois l'auteur met de la subtilité dans ses idées et se permet des expressions et des tours maniérés, il est impossible de ne pas reconnaître dans d'autres endroits un vrai talent et une imitation heureuse de Platon. Robert Gerius, dans ses suppléments à l'*Histoire littéraire de l'Eglise*, par Cave, paraît avoir eu une opinion plus favorable encore de ce livre ; il l'appelle un excellent ouvrage, *opus egregium*.

On trouve, en parcourant ces dialogues, un tableau curieux et vrai du luxe sauvage de la cour des sultans, et de l'extrême faiblesse des empereurs grecs à la fin du XIVe siècle. Bajazet était alors maître de presque toute la Grèce et d'une grande partie de l'Asie Mineure ; tous les princes chrétiens, depuis le Bosphore jusqu'au golfe de Venise, étaient ses tributaires. Comblé de gloire et chargé de richesses, il passait la saison rigoureuse tantôt à Nicée, tantôt à Pruse, tantôt à Ancyre. « L'arbre de sa fortune, dit l'historien Ducas dans un style figuré qu'un auteur arabe ne désavouerait pas, l'arbre de sa fortune, élevant sa cime et étendant ses branches jusqu'à l'infini, lui fournissait une abondance prodigieuse des fruits les plus délicieux qui puissent flatter l'appétit et entretenir les plaisirs (1). » S'il faut en croire la description de notre auteur, on trouvait dans le camp du sultan le faste barbare et guerrier d'une cour orientale ; on voyait dans ses banquets des troupes de mimes et de musiciens (2), des chœurs de chanteurs et de chanteuses (3), un nombre infini de danseurs (4) ; le fracas des timbales, le rire bruyant des convives troublaient la tête du prince grec, et ce n'était pas le seul désagrément qu'il eût à essuyer. « Chargé depuis si longtemps de ce commandement militaire, dit-il lui-même à son hôte, je ne puis trouver un moment de repos, au milieu de l'hiver, dans un pays qui me sera toujours étranger, quand même vous voudriez l'appeler ami (5). » Il faut savoir, pour entendre ce passage, que, d'après la coutume établie dans les armées d'Orient, Manuel était chargé de pourvoir lui-même à l'entretien du petit corps d'auxiliaires avec lequel il avait joint l'armée de Bajazet. Ces dépenses, à ce qu'il paraît, excédaient pourtant les facultés du trésor impérial ; et l'on est étonné d'entendre le successeur des Constantin et des Justinien se plaindre de la cherté des vivres à Ancyre (6), des sommes énormes que coûtait une semblable expédition, et des difficultés qu'il éprouvait pour se procurer des vivres au marché (7). Son embarras était surtout au comble quand il fallait paraître à la cour. L'orgueil, l'impudence, la cupidité, la jalousie des grands de la Porte lui causaient des disgrâces continues : on le regardait comme prisonnier ; on traitait ses compagnons en esclaves ; et lorsqu'à la chasse, quelqu'un de sa suite abattait un sanglier, tous les Grecs s'empressaient de cacher cette proie dans des feuillages, et de la transporter clandestinement à la maison du prince, de peur d'être gourmandés ou même battus par les Turcs, que la vue seule d'un animal immonde aurait transportés de fureur (8).

Tandis qu'à l'aspect des neiges de la Galatie, les officiers grecs regrettaiient le climat

de la même image, quoique le traité où se trouve cette allégorie (*de divinis nominibus*, cap. 2. §. 4, edit. Corder, Lutet. Paris, 1644, in-fol. t. I, p. 419 B) ait été reconnu pour supposé, non-seulement par Launoy (*De libris Dionysio Areopagitæ inscriptis Judicium in Opp. Colonizæ Allobrog. 1731*, t. II, part. I, pag. 562) ; par du Pin (nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques, Paris, 1688, in-8°, tom. I, pag. 100) ; par Fleury (Hist. ecclésiastique, Paris, 1704, in-4° t. X, p. 268) ; par Mosheim (*Institut. Histor. ecclesiast. Helmstadii*, 1735, in-4°, pag. 338) ; mais même par des évêques catholiques du VIe siècle, dans une conférence qu'ils eurent à Constantinople avec les Sévériens (*Conciliari. nova Collect.*, edit. Mansi, tom. VIII, col. 821 D.) On peut dire cependant, à l'excuse de Manuel, que les écrits de S. Denis l'Aréopagite, qui devinrent dans le XVIIe siècle le sujet de si violentes discussions, ont été fort admirés pendant tout le moyen âge, et que peu de temps après la composition de ces Dialogues, ils avaient trouvé un nouveau commentateur dans l'historien Georges Pachymère, qui ne doutait nullement de leur authenticité, et dont l'autorité peut avoir fixé l'opinion de notre auteur.

(1) C'est la traduction de Cousin; dans son *Histoire de Constantinople*, Paris, 1676, in-4°, t. VIII, pag. 342. Les expressions de Ducas sont plus énergiques encore en grec, ch. 15, ed. reg. p. 30 : Ότι Παραγένεται καθημένος ἐν Ηρώσῃ, καὶ τὰ τῆς εὐτυχίας υψήλωμα (leg. υψηλόμα) δένδρα ὄρους καρποῖς βρίσκονται, καὶ καθ' ἔκαστην ἡμέραν ἀδεῶς καὶ απρωφντα ἐν διαφόροις στρουθών κελαδίσμασιν, κ. τ. λ.

(2) Fol. 199 recto : Μήμων τε δχλους, καὶ αὐλή-

τῶν συστήματα, καὶ χοροὺς ἀδόντων, καὶ Εθνη δρηγησῶν.

(3) Ducas ch. 15, p. 30, donne la liste des nations qui s'empressaient de peupler le palais et le harem de Bajazet : Κόρσι οὐ πέρ τὸν ἥλιον λάμπουσαι· τίνων ; Ρωμαίων, Σέρβων, Βλάχων, Αἰγανῶν, Ούγγρων, Σάξων (seraient-ce des colonies saxonnnes en Transylvanie ?), Βουλγάρων καὶ Λατίων, ἵνα ἔκαστον μελέθροντα τῇ Ιδίᾳ διαλέχεται.

(4) D'après Chalcondyle, *De reb. Turc.* lib. viii, ed. reg. pag. 230 D, les Turcs excellait alors dans la danse de corde : Υπὲρ τὰ ἀλλα γένη Τοῦρκοι δεινοὶ εἰσὶ τὴν τέχνην ταῦτην, ὡς τε καὶ πεπεδμένους πορεύεσθαι ἐπὶ τῶν σχοινίων καὶ τοὺς ὄφθαλμούς. Conrad Clausen dans sa version a mal rendu ce passage : Saltantes etenim incedunt per funes suspensos. Chalcondyle veut parler des gens qui marchaient sur la corde les yeux bandés.

(5) Fol. 198 verso : Πάθεν γάρ ἔστιν ἡρεμεῖν, δυοτέρι μοι στρατὸν τοσσοῦν χρόνον ἥδη, χειμῶνος ὥρᾳ, ἐν ἀλλοτρίᾳ, καν σὺ γι ταῦτην εἰστος φίλων.

(6) Manuel avoue au même fol. 198 verso, que ces difficultés lui troublaient singulièrement l'esprit : Τῶν ὥντων ἡ σπάνις, τό τε πολλοῦ χρυσοῦ ταῦτα πιττάρχεσθαι, δεινόν γε κατακλύσαι τὸν νοῦν. La situation de Jean Paléologue à Florence, quarante-neuf ans après, fut la même. Sguropol. *Hist. Concil. Florent.* p. 226. Les gens de sa suite vendaient leurs habits pour vivre.

(7) Fol. 199 recto : Τοὺς ἡμετέρους μονογονούχη πολεμεῖν ἔχοτε, εἰ τι μάτις ἐμελλον τῶν χειρῶν τῶν πατιγητῶν τῶν ἀράσεων

(8) Fol. 320 recto : Ως ἀν μὴ ὑπὸ τῶν μηδὲ βλέπειν χορούς ἀγενομένων, συχνὰς ὅρκες καὶ πρητῆρις τιμοῦνται, τούτοις οὖς καὶ πίηται, θέτειτο.

délicieux de leur beau pays (1), Manuel profitait des moments où il ne fallait pas paraître à la cour ou accompagner le sultan à la chasse (2), pour faire comprendre à son hôte les principaux dogmes de la religion chrétienne. L'hôte de Manuel, ainsi que je l'ai dit plus haut, était muderris, ou professeur dans un collège mahométan, et généralement respecté à cause de ses talents et de ses connaissances (3). Originaire de Babylon, on ne sait si c'est de Bagdad ou du Caire, car dans les auteurs de la Byzantine ces deux villes sont également désignées par ce nom, il était arrivé depuis peu à Ancyre (4). Ses deux fils, dont l'un exerçait les fonctions de juge (5), assistaient ordinairement à ces conférences, qui s'élevèrent jusqu'au nombre de vingt-six ; Manuel eut souvent aussi pour auditeurs des habitants de la ville, et même des étrangers distingués par leur savoir (6), qu'attiraient dans la maison du muderris la curiosité ou le désir de s'instruire ; ces auditeurs étaient presque tous des vieillards (7). Dans ces conférences Manuel parlait grec et les Musulmans turc, et on employait un interprète versé dans les deux langues, qui traduisait sur-le-champ les raisonnements et les réparties des interlocuteurs ; tâche qui devait être assez difficile, si ces conversations ont effectivement eu lieu de la manière dont l'auteur les rapporte. L'interprète, quoique mahométan, conservait de l'attachement pour la religion chrétienne, qui avait été celle de ses parents (8) ; c'est probablement pour cette raison, et pour n'être pas entendus de lui, que les Turcs parlaient quelquefois entre eux en arabe et en persan (9) ; circonstance qui prouve que, si la langue turque était alors, comme aujourd'hui, l'idiome vulgaire de la plus grande partie de l'Asie Mineure, l'arabe et le persan étaient également familiers à ceux qui recevaient une éducation soignée et qui se destinaient à remplir les dignités civiles de l'Etat.

Il est impossible de juger du plan de cet ouvrage ; l'auteur ne paraît pas l'avoir achevé, et il finit brusquement au même endroit dans les trois manuscrits. Dans ce qui nous est parvenu, le muderris est représenté comme un adversaire faible, facile à convaincre, et presque autant prévenu en faveur de la religion chrétienne, que Manuel contre celle de Mahomet (10). Dans les premiers entretiens, on le voit, à la vérité, faire quelques objections aux arguments du prince ; mais à mesure que la discussion se prolonge, l'inclination des auditeurs diminue, et dans le dernier dialogue ils paraissent à peu près persuadés. Toutefois, quelques mots de la préface donnent à entendre que le résultat des conférences ne répondit pas tout à fait aux désirs et peut-être à l'attente de Paléologue ; et celui-ci avoue à son frère (11) que le muderris, bien que très-ébranlé par la force de ses arguments, ne put se déterminer néanmoins à changer publiquement de religion. En effet, il aurait fallu joindre à une conviction intime une âme très-elevée, pour faire cette abjuration dans des conjectures où tout semblait se réunir pour faire disparaître de l'Asie

(1) Fol. 78 recto : Ἡμᾶς τεθυρωημένους, καὶ τὴν πάτερα τῶν οὐδενί που τῶν πρωτείων θεώς παραχρών· τούτο παρὰ τοῦ πατρὸς ἀκηκόμεν.

(2) Fol. 112 verso : Ός γέρεπι τὸ πολὺ παρῆσαν εἰναι τῶν ἐπιτηδείων αὐτῷ πολῖταις καὶ ἔνοι, οἱ καὶ διημέρευον ἡδῶς παρ' ἡμῖν, τῷ τῆς ἀκροάσσαις ἔρωτι κατεχόμενοι.

(3) Fol. 153 verso : Τινὲς τῶν ἀκροατῶν, ἃσαν δὲ τῶν παρὰ Πέρσας νομίζομένες λογίων.

(4) Fol. 240 verso : Ομιλος συχνὸς ἀνδρῶν τῶν παρ' ἔκτοις ἐν λόγῳ. Quelques-uns des auditeurs s'endormaient cependant durant la discussion : ὑπνος γάρ ἔνοις κατεκέχοι.

(5) Fol. 425 recto : Παραχράζοντες ἡμεῖς.

(6) Fol. 503 recto : Χριστιανῶν δὲ ἦν βλάστη, καὶ τὰ γονέων ἡγάπα, καὶ τῇ γνώμῃ τούτοις προσέκειτο.

(7) Fol. 521 recto : Περοσίδη δὲ φωνῇ διελέγοντο· εἰώθασι γάρ

(8) Fol. 521 recto : τοιεν, ὅποτε δή τούς ἐρμηνέες διαλανθάνειν εἴσοιλοντο.

(9) Fol. 521 recto : Περοσίδη γάρ διαλέκτη, καὶ τῇ τῶν Ἀράβων πολλάκις πρὸς ἀλλήλους διελέγοντο, ὅποτε δή λανθάνειν εἴσοιλοντο.

(10) Fol. 521 recto : Οστις βίον ἔχει διεφθαρμένον.

(11) Fol. 521 recto : Οθαυμάσιος πάντας τοι, καὶ καλές, καὶ θεῖς ἀνήρ, δὲ τὸν καίδιν τοι καὶ σεμνότατον νόμον κεκομικῶς, καίτοι καλῶς ἀρπάζειν εἰδὼς, καὶ νομοθεσταν, καὶ προφητείαν.

(12) Fol. 521 recto : Ιγνορε si c'est là cette Απτικωτάτη δοτειώτης dont parle la note à la tête du miss. (169 supra col. 117).

(13) Fol. 521 recto : Σοφες ει σι, καὶ τῶν ἐπι τὸ δικάζειν τεμνυ-

(1) Bajazet l' était passionné pour cet exercice. Le muderris lui-même dit, fol. 152 verso : 'Ο δέ γε νῦν ἡμῶν ἄρχων, ἀτιμάζων καὶ ταῦτης τὸ μέτρον, ὡς κάνεις δίλλοις σχεδὸν ἀπαστι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄγαν θηρῶν ἐρωτῶν ἄρξεις οὐραὶ δέκατο. Je ne sais si c'est par une figure de rhétorique, que Paléologue assure, fol. 197 verso, que le sultan préférait à tout autre amusement la chasse aux loups et aux ours : Τοῦ δέ στρατόποι με τρόπος θερζη σπουδῇ μεταπεμφαμένου, δρκτῶν οὐσιας κατ λυκῶν· τὸ γάρ δὴ ταυτα θηρεύειν πρὸ τῶν δίλλων ἐποιεῖτο, γενναιότερον τούτο νομίζων σπουδασμα. Les ours devaient être rares cependant dans les environs d'Ancyre.

(2) Fol. 130 recto : Ηροδότης μεγίστη τῶν παρ' οὐν διδασκάλων τετιμημένος. Voyez aussi la préface ci-après, p. 329, lin. 12.

(3) Νεήλυθ μέν. Voyez dans la préface, loc. cit. Au reste, Ancyre paraît avoir été une ville assez considérable du temps de notre auteur ; car en terminant le douzième entretien, fol. 260 recto, Manuel donne pour raison qu'il ne veut pas rester plus longtemps dans une nuit d'hiver les personnes venues des extrémités de la ville pour l'entendre : Οὗτας διηρέ τῶν νυκτῶν τεῦς ἀπὸ τῶν περάτων τῆς πόλεως συνεληλύθταις πρὸς τὴν ἀκρόστοις ὥρᾳ γειμώνος ἔτι κατέχειν. Le muderris dit presque la même chose à la fin du quatorzième Dialogue, fol. 319 recto : Τὴν νύκτα προσεδημένος, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν τερμάτων τῇ; ποιεις συ-ελύντας.

(4) L'empereur dit à ce jeune homme, fol. 30 verso : Σοφες ει σι, καὶ τῶν ἐπι τὸ δικάζειν τεμνυ-

(14) Infra, col. 128 C.

Mineure les derniers restes du christianisme, et où la religion mahométane jouissait de l'éclat et de la prépondérance qui suivent toujours les victoires.

La préface de Manuel et les deux premiers dialogues se trouvant joints à cette Notice, je me crois dispensé de donner ici aucun détail à leur égard ; on y verra la manière dont l'auteur expose son sujet et dont il entre en matière. La discussion sur le paradis de Mahomet occupe le second et le troisième dialogue ; il est question, dans le quatrième, des animaux qui, selon l'opinion des mahométans, ont une âme peu différente de celle des hommes. Dans le cinquième, les Turcs, pour faire triompher leur religion, cherchent à se prévaloir de leurs victoires prédictes par Mahomet, et opposent à ce tableau de leurs prospérités, la peinture de l'état déplorable de l'empire grec. Manuel convient de ces faits ; mais il s'efforce de démontrer que chaque peuple a eu sa période de splendeur et de décadence ; que Dieu punit quelquefois ceux qu'il aime, et que si la situation des Grecs n'est pas florissante, on trouve des princes dans l'Occident de l'Europe, professant la religion chrétienne, et néanmoins possédant autant et plus de puissance que les sultans turcs (1). Au reste, ajoute-t-il, ce n'est point par les prophéties seules qu'il faut juger le fondateur d'une nouvelle religion, c'est par la sainteté de sa doctrine et par l'ensemble de ses préceptes : sans cela les prédictions des anciens oracles, qui se sont accomplies, prouveraient d'une manière incontestable la vérité du paganisme. Moïse, dit-il au commencement du sixième dialogue, est infiniment supérieur à Mahomet : les éloges que celui-ci ne cesse de se donner à lui-même, sont tout à fait éloignés du véritable caractère d'un prophète ; tandis que Moïse, chef de sa nation, occupant à la cour de Pharaon le rang qu'un fils même se croirait heureux d'avoir auprès de son père (2), entouré de tout ce qui pouvait exciter et satisfaire sa vanité, s'est toujours montré humble, modeste, sincère, désintéressé, et ennemi constant des flatteries et des louanges. Dans le septième dialogue, Manuel accuse la religion mahométane d'avoir pris dans le caractère de son fondateur cet esprit d'intolérance et de persécution qui la distingue ; il fait voir que le christianisme enseigne à cultiver sa raison, à modérer ses désirs, à vaincre ses passions, à persuader avec douceur, et il prouve la supériorité de ses préceptes par la comparaison des moyens doux qui l'ont propagé, avec les meurtres et les violences auxquels le mahométisme a dû son établissement. Toute cette partie de son discours est pleine de force et d'énergie. Les Turcs lui répondent que lors même qu'on ne voudrait pas reconnaître leur religion pour la seule véritable, il faudrait pourtant y admirer la sagesse de celui qui a su trouver un juste milieu entre la cruauté barbare de la loi de Moïse, et la trop grande douceur de la morale de Jésus-Christ. Manuel réplique que Mahomet n'a pris dans le christianisme que ce qu'il jugeait pouvoir être adopté par un peuple sensuel et passionné ; mais qu'il n'a pas osé transporter dans l'islamisme les préceptes de morale de la religion chrétienne, qui par leur sublimité attestent hautement leur origine céleste. Cette discussion est terminée par un morceau vraiment éloquent, dans lequel Manuel fait voir que l'homme ne saurait être heureux qu'autant qu'il conforme sa conduite à la morale évangélique.

Je ne suivrai pas l'auteur dans ses autres discussions ; elles ont pour objet la Providence, la prescience divine et la prédestination. On lit avec intérêt, dans le dixième dialogue, une digression dans laquelle Manuel défend avec chaleur les pèlerinages au Saint-Sépulcre et l'adoration de la croix, dont les Musulmans font un reproche aux chrétiens. Il commence, dès le douzième, à rapporter les passages de l'Ecriture qui montrent que Jésus-Christ est la sagesse et la parole de Dieu, qu'il s'est incarné pour sauver le genre humain, qu'il devait naître de la race de David, dans la ville de Bethléem, etc. Mais peut-être l'auteur a-t-il trop multiplié ici les termes scolastiques et les explications forcées qui conviennent peu à la lettre de l'Ecriture. Je conçois que les Grecs, qui aimaient les allégories et les contemplations mystiques, aient pu trouver du goût et du plaisir à lire cette partie de l'ouvrage : mais on ne saurait se persuader que des auditeurs mahométans aient été à même de comprendre ces subtilités, et de juger de l'accord plus ou moins parfait de ces interprétations avec le texte sacré. Après avoir examiné encore quelques questions sur l'incarnation, l'auteur explique, au quatorzième dialogue, le mystère de la Trinité, et dans les six suivants, il justifie les chrétiens du reproche d'adorer trois Divinités au lieu d'une. Dans le vingtième, il défend le culte des images, à peu près par les mêmes arguments que saint Jean Damascène, en avouant toutefois que ce serait un péché de les honorer d'un culte véritable, qui n'est dû qu'à Dieu seul. Le mystère de la satisfaction est traité fort au long dans les quatre dialogues suivants. Dans le vingt-cinquième, Manuel parle de la mission des apôtres ; et dans le vingt-sixième, de l'institution de la Cène et de la présence réelle ; c'est par cette conférence même, ainsi que je l'ai dit plus haut, que l'ouvrage se termine dans les trois manuscrits.

Il me reste à présenter ici, ainsi que je l'ai promis, les deux dialogues qui forment le commencement de cette composition. J'ai choisi de préférence la partie de l'ouvrage dans laquelle l'auteur attaque les dogmes des Mahométans ; elle n'a paru plus intéressante que celle où il défend les vérités du christianisme par des arguments souvent répétés depuis.

(1) Εἰσὶν δρυγούτες περὶ τὰ ἐσπέρια μέρη. κομιτ.

(2) Καὶ χώραν ἔχων παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἣν καὶ δὴ τοὺς ὑμετέρους εἰ; εὐθαυμούταν ὑπερβάντοις. παῖς παρὰ πατρὶ κεκτημένον ἡγαπησεν. fol. 107 recto.

Si le sujet traité par l'empereur Manuel avait encore de nos jours l'intérêt qu'il devait inspirer dans le temps où ces dialogues furent écrits, j'aurais essayé peut-être de les comparer avec ceux des ouvrages polémiques de l'Eglise grecque qui y ont le plus de rapport, tels que les traités de saint Jean Damascène, de Théodore Abucara, de Thaddæus de Péluse (1), de Cantacuzène ; j'aurais cité les endroits où ces auteurs se sont rencontrés avec le nôtre, et examiné la manière dont Manuel a tiré parti des écrivains qui l'ont précédé. Chez un peuple dont la littérature était toute théologique, ces rapprochements peuvent servir à faire connaître quels furent, d'un siècle à l'autre, les changements du goût et de l'opinion, les progrès ou la décadence des talents. Mais un pareil développement paraît, avec raison, déplacé dans ce recueil ; il n'est pas même très-nécessaire, puisqu'en effet Manuel Paléologue emprunte peu de ses prédecesseurs (2) ; et que lors même qu'il ne peut dire des choses très-neuves, la forme du moins et la manière dont il les traite lui appartiennent entièrement.

(1) Thaddæus de Péluse était patriarche de Jérusalem ; il a écrit un traité contre les Juifs, qui est resté manuscrit, et qui, dans l'exemplaire de la Bibliothèque, porte pour frontispice ces deux vers émblématiques :

Θεόδατος είργει τῶν Ιουδαίων θράτος
Ωὐτερχ χαλιώψ, τῇδε φιμώσας βίδηλων

Thaddæus arcet Iudeorum audaciam,
In freni morem tali constringens libro.

Le temps où ce prélat a vécu n'a point été indiqué par M. Harles, *Bibl. Gr.*, vol. vi, pag. 749 ; mais on pourrait le fixer par la pérégraison qui termine son livre : Γίνονται οὖν ἀπὸ μὲν τοῦ Ἀδὰμ ἡς τῆς ἐσχάτης ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπη.εσξδ'. ἀπὸ δὲ τῆς πρωτῆς οἰκοδομῆς τοῦ Σολομῶντεού ναοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας οἰκοδομῆς, φησί· ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ Ἀντίοχον πολιορκίας, σφῆς ἀπὸ δὲ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, φαστεῖ. L'an 1265 après l'ascension de J. C. est l'année 1298 de notre ère, époque à laquelle Thaddæus

a écrit. *Voyez le Quien, Orients Christ., tom. III.*, col. 506.

(2) Il est vrai, par exemple, que l'on trouve une ressemblance frappante entre le paradis de Mahomet, tel que Paléologue le décrit dans sa deuxième conférence, et celui que S. Ephrem promet aux fidèles, *Serm. X de paradiso*, *Romæ* 1743, in-fol. t. III, p. 594. Selon ce père, des fleuves de miel et de lait coulent dans le séjour des bienheureux : *extuant in beatissimo illo solo fontes, factoque gurgite late gremio patescant in flumina vini, lactis, butyri et mellis.* Le muderris dit du paradis, fol. 24 verso : *Ποταμοὶ τινες δύο, ἀέναοι τε καὶ παμμεγέθεις, χυκλούσι τε αὐτὸν περιφέσοντες. Τούτοιν οὐδέτερος διδωρ... μέλι μὲν γάρ δ' ἔτερος, γάλα δ' δοιτός δια τυγχάνει.* Mais on ne peut voir dans cette rencontre que l'effet seul du hasard ; et dans la description d'un site délicieux, la poésie de toutes les nations orientales doit offrir à peu-près les mêmes images.

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΡΙΠΟΘΗΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΝ
ΠΑΝΕΥΤΤΧΕΣΤΑΤΟΝ ΔΕΣΠΟΤΗΝ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΝ,
ΣΕΟΔΩΡΟΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΝ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΟΝ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ ΜΕΤΑ ΤΙΝΟΣ ΠΕΡΣΟΥ, ΤΗΝ ΔΞΙΑΝ ΜΟΥΤΕΡΙΖΗ, ΕΝ ΑΓΚΥΡᾳ
ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ.

PIISSIMI ET CHRISTIANISSIMI IMPERATORIS

MANUELIS PALÆOLOGI

AD OPTATISSIMUM IPSIUS FRATREM FELICEM DESPOTAM
PORPHYROGENITUM, THEODORUM PALÆOLOGUM,

SÉRMO

QUEM CUM PERSA ALIQUO HABUIT, MUTERIZ& MUNERE FUNGENTE, IN GALATIA
OPPIDO ANCYRA.

1. Etiis, qui persuasum aliquid habent, persuadere A a'. Καὶ τὸ πείθειν σπουδὴν ποιεῖσθαι τοὺς πεπεισ-
conari, omnino supervacaneum est, Theodore fra- μὲνούς, ὃ πάντων ἔμοιγε φιλέστη κεφαλὴ, πίνυ

ter charissime : et illos docere, qui priore in sententia, etiam postquam falsitatis convicta est, permanent, vanissimum. Unde stolidum quodammodo videri possit, cum quibuslibet de Turcarum infidelitate vel falso nominata fide colloqui. Etenim, si quis de ista cum plis agat, cum iis quibus persuasum est colloquetur : sin vero cum impiis illis, non persuadebis, etiamsi persuaseris, ut ait Comicus. Nam errori, cui sese volentes ipsi dediderunt, adhaerent, ut polypi petris. Id cum ex multis semper audissem, nuper ipsa rerum experientia videre mihi contigit. Cum enim, quod rebus nostris ita conducere magis videbatur, auxilium adversus Scythes illi ferrem, qui acquisitis tum nostro labore et periculo opibus contra nos nunc utitur : tunc igitur Aneyræ in urbe olim quidem nobili, nunc vero non item, quippe quæ sit impietatis divæ, ubi diutius commorari oportebat, senex me hospitio exceptit, qui quamvis ipse etiam recens accessisset (quippe Babylone tum venerat), magna tamen in oppido erat dignitate. Nam peudebant ex ejus ore quicunque judices erant, et ipsorum sapientiae magistri. Is Muderris vocabatur : hoc nomen est præsidentiae et honoris. Itaque, per hie-mem otium nactus, in multam sæpe noctem cum eo colloquebar : quod ut facerem ipse me rogabat, audiendi studiosus. Erat autem vir bonus, ut videbatur : nec enim contentione gaudebat, sed vera dicenti, etiamsi non ita facile (nam anticipatae opiniones mirum quantum in omnibus resistunt), as-sentiebatur tamen.

D 2. Illud vero admiratione est dignum, quod, etsi dictis assentiens, partim sponte, partim invitus, ob ea quæ interroganti respondebat, ulteriori progrederi nolle. Nam eoru quidem, quæ dicebantur, magna eum tenebat admiratio, plusque capiebat gaudii vera discens, quam virtus mœroris. Sed quæ mirari dignabatur, amplecti ea non sustinebat : religionesque suas non valde videbatur admirari, et tamen malum dæmonis depositum nihilominus custodiare studebat. Etenim, opinor, absurdissimam esse rem putabat, in tanta senectute naturæque decremente a prima impietate desciscere. Quin etiam si sermonis nostri finem ab ipso statim initio, ipsisque carceribus, ut aiunt, eloqui oportet, non tanto, opinor, tuendæ religionis tenebatur desiderio, postquam saltem, quæ didicit, didicisset, quanto divitiarum, deliciarumque et præstigiarum inde fluentium, vinculo constringebatur. Quibus rebus accedebat molesta illa verecundia, quam ego intempestivæ contentionis matrem potissimum dixerim, vanæque gloriæ deceptio, qua nihil est validius ad superandum animum non recte philosophari scientem. His adde mores, quibus erat innutritus, et fortunam,

(1) Aristophan. Plut., act. II, sc. V, vers 600, edit. Brunc. Argent. 1783, in-8., t. l. pag. 259.

(2) El'ian. Var. Hist. lib. I, c. 1. edit. Gronov., Lugd. Bat. 1731, in 4, pars I, p. 4.

(3) Col. Coisl. omittit δ

A περίεργον καὶ τὸ διδάτκειν ἔκείνους, οἱ ταῖς πρᾶσθν ἐννοῖαις δημένουσι καὶ μετὰ τὸ ταῦτας ἐλεγχθῆναι φευδεῖς, λίαν μάταιον. Οθεν κινδυνεύει πως ἀλλέτερον εἰναι: δοχεῖν, οἰστισινοῦ διαλέγεσθαι περὶ τῆς τῶν Τούρκων ἀπιστίας ἢ φευδωνύμου πίστεως. Εἴτε γάρ εὐσεβέστι τις περὶ ταυτηῖς διαλέγοιτο, πεπισμένοις ἀν διαλέγοιτο· εἴτε τουτοῖς τοῖς ἀθέοις, οὐ πείσεις, οὐδὲ ἦν πείσης, φησὶν δὲ Καμικής (1). "Ἐγονται γάρ τῆς ἀπάτης, ἢ σφάς αὐτοῦ; ἐκόντες ἐξέδοσαν, καθάπερ οἱ πολύποδες τῶν πετρῶν (2). Τοῦτο δὲ πολλῶν μὲν δεῖ λεγόντων ἀκήκοα, ἵναγχος δὲ μοι ἔννεντη καὶ πείρη θεῖν. "Οτε γάρ ἀμεινον εἰναι δέξαν, κατὰ τῶν Σκυθῶν συνεμέχον τῷ καὶ αὐτοῖς: δὴ τούτοις καθ' ἡμῶν νῦν χρωμένψ, ἀ τὸ τηνικαῦτα πόνοις ἡμετέροις καὶ κινδύνοις προσεκτήσατο· τότε τοίνυν ἐν Ἀγκύρᾳ, τῇ ποτε μὲν εὐγενεῖ, νῦν δὲ οὐκ ἔτι, ἀσέβειαν πλουτούσῃ, δεῆσαν αὐτοῦ διατρίψαι χρόνον οὐ πάνυ δραχὺν, ἔτυχον αὐτὶς ἔνισθεὶς παρὰ γέροντί τενι, ναήλυδι μὲν (ικ γάρ Βενουλῶν τότε ἀφίκετο) τιμῆς δὲ (3) αὐτοῦ τετυχηκότι τῆς μείζονος. Τούτου γάρ τῆς γλώττης ἐξηρτηντο, δοσι δικασταῖ, καὶ δοσι τῆς κατ' αὐτοὺς σφίας διδάσκαλοι. Μουτερίζης οὗτος προστηρούετο· δινομα δὲ τοῦτο τῆς προεδρίας τε καὶ τιμῆς. Τούτῳ τοιγαροῦν, χειμῶνος σχολῆς λαβόμενος, πόρῳ που νυκτῶν πολλάκις διελεγόμην· ἐδεῖτο γάρ μου τοῦτο ποιεῖν, φιλήκοος διν. Ἐψκει δὲ δρα εὐγνώμονι· οὐδὲ γάρ ἔχαιρεν ἑριδι, ἀλλ' εἰ καὶ μῆραδίων ἀληθεύοντες ἐπειθετο (αἱ γάρ προληψίεις δειναι κατέχειν ἐν ἀπαστικοῖς), ἐπειθετα δὲ οὐν.

B β'. Ο δὲ θαυμάζειν δέξιον, δτι, κατέπερ τοῖς λεγομένοις δρυολογῶν, πῆ μὲν ἔκών, πῆ δὲ ἔκων, οἵς ἐρωτώμενος ἀπεκρίνετο, περαιτέρω προελθείν οὐκ ἐδύολετο. Ἄλλῃ πολὺς μὲν ἦν θαυμάζων τὰ λεγόμενα, καὶ μᾶλλον ἥδετο μανθάνων τάληθη, ἢ τηνάτο τητώμενος. "Α δὲ οὖν θαυμάζειν δέξιον, τούτοις συντίθεσθαι οὐκ ἡνείχετο· ἀλλ' ἐωράτο μὲν αὐτὸν τὸ σέβας οὐ πάνυ θαυμάζων, οὐδὲν δὲ οὖν δημιος ἥδτον καὶ μετὰ τοῦτο τὴν κακήν τοῦ Στατανδ φυλάττειν παρακαταθήκην ἐσπούδαξε. Τῶν ἀτοπωτάτων γάρ, ὡς ἐσικεν, ἐνδύμιζεν εἶναι, εἰ ἐν οὕτῳ βαθυτάτῳ τῷ γῆρᾳ καὶ τῇ τῆς φύσεως παρακμῇ ἐκ (4) τῆς πρώτης ἀθετας ἐκσταθη. Καὶ εἰ δεῖ με τὸ τέλος, ἐφ' ϕ δὴ τῆς διαλέξεως; Ἐλῆσν, εὐθὺς ἐκ προσιμων ἀρχήμενον καὶ ἀπὸ γραμμῆς; (5) (δ φασιν) ἰξειπεν· οὐ τοσοῦτον, οἵματι, τῆς θρηακετας οὗτος ἀντεποιείτο μετὰ τὸ μαθεῖν, δ (6) μεμάθηκεν, δοσι ἐδεσμείτο τῷ πλούτῳ, καὶ ταῖς ἀπὸ τούτου τρυφαῖς καὶ μαγγανείαις. Προσῆγη δὲ καὶ τὸ πρόσαντες τῆς αἰσχύνης, ἦν ἐγὼ φαίην ἀν μάλιστα πάντων εἶναι ἑριδος ἀκάτιου μητέρα· καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ματατας δέξις ἀπάτη, ἡς οὐδὲν δεινότερον περιγενέσθαι φυχῆς μῆραδίων εἰδυτας φιλοσοφεῖν. Καὶ πρές γε μὲν τὸ σύνεροφον θεος, καὶ

(4) Ex deest in C d. reg.

(5) Proterbior. Erasm. Chiliad. I, Cent. vi, proverb. 57.

(6) A deest in Coislin.

τὸν τὸν γένος ἐκείνω μὲν εὐτυχεῖν, ἡμῖν δὲ νῦν δυσ-
πραγγεῖν δὲ δὴ πάντα τὴν ἐκείνου γνώμην ἀνθεῖλκε,
Χειρας γάρ καὶ πόδας (ώς ἀν εἰποι; τις) δεδεμένος,
τοῖς εἰρημένοις, ὃν μὲν λίαν κατέγνω, τούτοις αὐθίς;
ἐνέμενεν· & δ' ἐπήνει πῶς οἰσι (1), καὶ διὰ θαυμάτως
ἡγε, καὶ τῆς ἀληθοῦς μερίδος τοῖς δόλοις νομίζων
ἔφαντετο, ἐπ' αὐτὰ, βαδίζειν δύμας οὐχ οἰστε τ' ἦν δ
σχέτλιος γέρβων. 'Ος γάρ ξοίκε, κακοδοξίᾳ καθάπαξ
αἰχμάλωτος γεγονὼς, οὐχ δὲ προελεπτο πράττειν
κύριος ἦν εἰ δὲ βούλει, τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας μῇ
γεγεμένος, οὐδὲ δύσον ἦν γιγνόμενον (2), οὐδὲ ἔγγὺς
ποθῶν ταύτην ἦν. 'Οθεν, διπερ ἐπθην εἰπών, κινδυ-
νεύεις μικροῦ δεῖν εὐθῆς εἶναι δοκεῖν, διαλέγεσθαι
περὶ τῆς τῶν Τούρκων ἀσέβειας καὶ τῶν παρ' ἐκεί-
νοις δογμάτων, ὃν τὸ χρεῖττον διε περ γέλωτα
παρασχεῖν Ικανὰ τοῖς ἀκούουσιν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Τὸ μὲν οὖν τὴν παραπλήγος Μωάμεθ ἑξελέγ-
γειν μανίαν σπουδὴν ἡμᾶς νῦν ποιεῖσθαι, δλως μοι
δοκεῖ περιεργον εἶναι, ἐπειδὴ καὶ οὐκ ὅλιγοι του-
τοὶ τὸν δίαιτον ἐφθησαν ἡνυκότες· ἐν οἷς καὶ δ
θειότατος πάπτος ἡμῖν, δ παντάριστος καὶ θαυμά-
σιος βασιλεύς· δε εὐσέβειας ὃν κανῶν, καὶ τῶν ταύ-
της ἔνεκα πόνων μηδενὶ τῶν πρωτειῶν παραχωρῶν,
πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τὸν ἐκείνου ζῆλον ἡμῖν περὶ
τὴν δρθήν πίστιν λαμπρῶς ἀνακηρύττοντα συνεγρά-
ψατο· τούτοις δὲ προσέθηκε τελευτῶν καὶ φῆ τὴν τῶν
εἰρημένων Ἀχαιμενιῶν λατρείαν λῆρον ἀποφαίνει
σαφῆ. Ἐπειδὴ δὲ σε γίνειν, τὸν ὡς ἀληθῶς ἀδελφὸν,
ταύτην δὴ τὴν τῶν εἰρημένων ἀθίων ἀσέβειαν ὑπὲρ
τὰς ἄλλας μισοῦντα· καὶ πρός γε ἐτι δὴ τρυφῆν καὶ
οἷον ἀθυρμά τι ποιούμενον, εἰ τί τις λέγοι τῆς
ἐκείνων φιλαρίας διῆγημα, καὶ μάλισθ', δεαν γί^D τούτος γε τῶν ἐκείνοις διπορρήτων καὶ σεμνῶν τὸ
μὲν ὡς ἔργον καὶ διὰ πάντων γράφειν ἡμᾶς κατὰ
τῆς τῶν Τούρκων μανίας, δεῖν ἔγνων παραδράμειν·
εἰτι γάρ, εἰσιν, διπερ εἴπον, οἱ κάλλιστά γε καὶ
Ικανῶς; τοῦτο εἰργάσαντο· καὶ ἔνεστι σοι βουλομένῳ
θριαμβευομένην ίδειν τὴν τούτων μελαγχολίαν, ἥν
τοῖς εἰρημένοις θιελήσης συγγράμμασι ἐντυχεῖν.
Αὔτοις μέντοι σοι τὸν κόρον, ὡς οὖν τε, διαφεύγων,
δισταπερ καιριώτερος καὶ βελτίω δοκοῦσιν εἰρήσθαι
τῶν τῷ Μουτερίζῃ λεχθέντων, φράσαι πειράσματα,
ώς δε καὶ ὕπαρ πον μηνησθεῖην τῶν ἔμων γε πρὸς
τὸν γέροντα λόγων. Τάκενον μὲν γάρ ἔρω, χαρί-
ζεσθαι σοι βουλόμενος· ἀδικοήην γάρ ἀν, εἰ οἵς
παρών (3) ἐτρύφας, ταῦτα δηλώσαι παρὸν ἐν γράμ-
μασι παραλίποιμι.

(1) Πῶς οἰσι, sicut πῶς δοκεῖς, peculiarem habet
emphasim, et significacionem τοῦ κατὰ πολὺ, *vehementer plurimum*: proferunt quasi admirabunde.
Apud Aristophanem *Plat.* v. 742 *Glossator*. Πῶς
δοκεῖς] θαυμαστεικόν· λίαν· vid. Brunck. ad h. l.
edit. Argentorat. 1783, in-8, *tom. I*, pag. 265. Ηεθην
ἄλλα πῶς οἰσι; Syne. Epist. 22, ed. Dionys. Pe-
tan. *Lutet.* 1712, *in-fol.* p. 175.

(2) Voce δύσον ἦν γιγνόμενον id significari, quod

(a) Cuius scripta contra Mahometem et ejus asseclas edidimus in tomo Cl. IV. Edit.

A qua gentis illius homines prospera utuntur, nos ad-
versa: quæ certe omnia ejus animum ad diversa
retrahebant. Siquidem manibus pedibusque (ut quā si-
piam dixeret) vincitus, ex dictis quæ quidem valde
damnabat, iisdem nihilominus inhærebat: quæ vero
mire laudabat admirabaturque, omnibusque vera
ea esse arbitrari videbatur, ad ea tamen accedere
miser ille senex non potuit. Nam, ut verisimile est,
pravæ opinioni semel māncipatus, ejus quod velle
faciendi potestate non habebat: aut, si mavis,
veram libertatem cum nunquam gustasset, multum
aberat ut eam quantum par erat desideraret. Unde,
quod jam dixi, parum forte abest quin ineptum esse
videatur, de Turcarum impietate illorumque opi-
nionibus colloqui, quæ nihil habent præstantius,
B quam quod risum audientibus possint præbere.

PRÆFATIO.

1. Itaque vesani Māhometis suorem redargueret
nunc conari, supervacaneum prorsus esse mihi vi-
detur, quoniam hoc stadium jam antea non pauci
decurrerunt: in quibus divinus vir avus noster,
optimus et admirabilis Imperator (3): qui cum pie-
tatis esset regula, et in susceptis pro ea laboribus
primas neimiū concederet, tum alia multa, quæ
ardens illius erga rectam fidem studium luculentę
nobis declarant, conscripsit: tum illud demum
opus his adjunxit, quo Achæmenidarum istorum
religiones aliud nihil esse nisi meras nugas eviden-
tissime demonstrat. Sed quia noram, te vere fra-
trem hanc impiorum, quos dixi, fraudem egregiu-
m præter ceteros odio prosequi: insuperque delicia-
rum ac velut oblectamenti loco ducere, si quis de
illorum ineptiis aliquid enarret, et de iis maxime,
quæ arcana venerandaque apud illos habentur: his
de causis integro quidem solidoque adversus omnia
Turcicæ insanias capita opere conscribendo super-
sedendum esse decrevi: sunt enim, sunt, ut dixi,
qui optime hoc, et quantum satis erat, executi sue-
rint: quorum scripta legere si volueris, per trium-
phum ductam videbit tibi volenti Turcōrum
dementiam. Ipse tamen satietatem, quantum fieri
poterit, effugiens, quæcumque opportuniora et me-
liora dixisse videtur Muterizes, ea tibi verbis ex-
primicte conabor, sicut etiam quæcumque abs me
seni dicta suis meminero. Illius enim verba refe-
ram, gratificari tibi volens: siquidem in te injurio-
sus essem, si ex quibus præsens ipse voluptatem
cepisses, eā in scriptis, quibus facile declarari
possunt, prætermittarem.

est convenientes, congruum, patet pluribus locis in
Stephani Thesauro, tum ex multis similibus loquen-
di formulisi in decursu hujus operis.

(3) Joannem Cantacuzenum imper. intelligit (a),
nostrī Manuelis maternū avū: nam Joannes
Palæologus Manuelis pater Helenam Cantacuzenī
Uliam duxerat. Vide Ducang, *Famil. August. By-*
zantini. pag. 239.

(4) Cod. reg. περὶ.

2. Quamvis enim umbrosi montes et sonorum mare corpora nostra longo separent intervallo, tamen in vero fraternitatis affectu efficere hoc non possunt : is enim ullo omnino modo claustris contineri nequit. Unde splendidæ illius cœnæ, qua nos convivas exceptit senex, participem te fieri volo. Nam sorte tibi videbitur illa deliciar, quam saepius nobis apparavit Satrapes ille gravissimus et perditissimus, qui prodigia quædam ut in somniorum segmentis, raptum videlicet sibi congruentem, paradi sumque canibus puellisque insinitis, quæ arborum ramis insiderent, aliisque compluribus nugis refertum narrabat. Duabus vero de causis necessæ est, ut quæ abs me sunt dicta tibi referam. Primum, quia neque consentaneum neque fas est, dialogum aliquem fieri, nisi omnium colloquentium sermones contineat. Deinde, in ipsis nonnihil fortasse reperiatur iis utile, qui de spe in nobis reposita de improviso respondere volunt, quando Dei osores illi nugando aliquid huic objiciunt. Nam et ille omnem pharetram exinanivit, barbarica manu magnam sagittarum vim emitens : quas quidem Deus leves ac hebetes plane efficit : at contrarium illi accedit, nam confixus est sagittarius iste spiculis nostris : imo et suis, quod quidem acerbius omnino videtur : quamquam Sacrarum Scripturarum interpretationibus testimoniisque neque quantum licebat neque quantum oportebat sumus usi, sed quantum et quando volebat ille. Quippe opera pretium quidem esse debebat hoc facere : sed præclaro isto invictoque auxilio lubens privatus sum, cum illud primum animo reputarem, quæcumque theologumenon librorum oracula errorem Mahometi, quantum est, nihil nisi merum errorem esse arguant, hæc ab iis, qui contra istum scripserunt, et jam inventa esse, et disposita, et ornatissimis verbis expressa. Deinde, quamvis inter omnes ætatis gentisque suæ homines magnus esset et haberetur senex ille, quod quidem ad liberales disciplinas attinet, et ad eam quæ apud ipsos viget sapientiam, barbarus tamen erat : barbara quoque genus ejus et dictio. Quamobrem, ut debebat accidere, non eam mentem habebat, quæ sacræ litteris absconditam divinæque intelligentiæ convenientiem sententiam recte posset assequi : itaque non ut oportebat, sed ut ea quæ dicebantur, intelligere poterat, disseruimus. Erant etiam interpretes, qui sermones nostros ultro citroque transmitten: quæ res volenti mihi saepè aliquid non omnino terrenum neque abjectum, sed nobilius et sublimius eloqui (nam quæ venerantes collimus, ea sunt bujusmodi) obstarre ubique et adversari videbatur : quandoquidem his et ter eadem dicere oportebat, ut intellectu facilitiora fierent. Prout pterea in multis, ubi sacrarum Scripturarum opus erat subsidio, coactus sum nudus, ut ita loquar,

(1) Homer. Iliad. A. 157.

(2) Cod. Coislin. Θεομίσεις.

(3) Alludere videtur ad tres illas priores Elo-

μ'. El γάρ δή καὶ οὐρέα τα σκιάστα, θάλασσά τε ἡχίσσα (1), τιμὴν γε διεῖστωσι τὰ σώματα, ἀλλ' οὐχ οἴλα τα ταῦτα καπὲ τῆς ἀληθοῦς φιλαδελφίας τούτο ποιῆσαι· ἀκάθεκτον γάρ αὐτῇ χρῆμα πέφυκεν εἶναι. "Οὐεν βούλομαι σε καὶ ταύτης τῆς θοίνης ἡμέν κοινωνεῖν, ή δὲ μὲν γέρων λαζικρῶς εἰστία, τιμεῖς δὲ ἡμεῖς οἱ δαιτυμόνες. Ἀθροτέρα γάρ σοι τυχὸν φανεῖται, ἃς πολλάκις ἐστιάτωρ ἡμέν δὲ σεμνότατος ἔκεινος Σατράπης καὶ ἐπιτριπτότατος γέγονε, τερατελαντικὸς διηγούμενος ἐν ὄντεράτων πλάσμασι, καὶ ἀρπαγὴν αὐτῷ πρέπουσαν, καὶ παράδεισον γίμνοντα κυνῶν καὶ κορῶν ἀπέρων, ἀλέδοις δίνδρων ἐφιδρυμένων, καὶ ἀλλῆς φλυστρίας μακρᾶς. Τέμα δὲ πάλιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν διονύσιον ἔνεκα. Πρώτον μὲν γάρ οὐκ ἀκόλουθων οὐδὲ θύμεις, διάλογον τινὰ γίγνεσθαι μή καὶ τῶν προσδιαλεγομένων τοὺς λόγους ἔχοντα. "Ἐπειτ' ἵσως καὶ τί που χρήσιμον ἐν αὐτοῖς εὑρεθῆσεται τοῖς ἐκ τοῦ προχειροῦ βουλομένοις ἀποκρίνεσθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας δικαιολόγου, ἀπαιδίνεις τι ληροῦντες ταύτη προσφέρωσιν οἱ θεομίσεις (2). "Ἐκεῖνος τε γάρ πᾶσσαν τὴν φαρέτραν ἐκένωντας, βέλῃ συγχάτῃ τῆς βαρβαρικῆς χειρὸς ἀφίεις· θεός τε εαυτα κοῦφα τελέως ἀπέφηνεν οὐδὲ μή τὰ ἴσαι ὑφθι τεπονθῶς, ἀλλ' ἐβλήθη μὲν τοῖς ἡμετέροις βέλεσιν δὲ τοξετῆς· ἐβλήθη δὲ καὶ τοῖς αὐτοῦ, δ δή καὶ πικρότερον εἶναι πάντων δοκεῖ· καὶ τοι γραφικαὶ ἐνηγγήσεις καὶ μαρτυρίαις οὐχ δύον ἔχουν τε καὶ ἔχρησιμεθα, ἀλλ' ὅσον τε καὶ δύτε τοῦτο ἐκεῖνος ἐβούλετο. "Εδει δὲ τοῦτο προσδρομον ποιεῖσθαι· ἀλλ' ἐκών γέφηρηματι τὴν διμαχον ταυτὴν καὶ καλὴν συμμαχίαν, ἐκεῖνο πρῶτον ἐνθυμητεῖς, ὡς δύσα τῶν λογίων ἐλέγχει τὴν τοῦ Μωάμεθ πλάνην αὐτὸν τοῦτο πλάνην οὖσαν, εὔρηται, καὶ τέταχται, καὶ ἀπήγγελται (3) κοσμίως τοῖς κατ' αὐτοῦ γεγραφόσιν. "Ἐπειθ' δτι, κατέπερ ὅν καὶ νομιζόμενος μέγας δέρων ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν ἀπασιν, δύσα γε εἰς λόγους καὶ σοφίαν τὴν κατ' αὐτοὺς, βάρδερος δύμας ἦν· δύτε καὶ τὸ γένος αὐτῷ ἄπαν, καὶ ἡ φωνή. Καὶ εἶχεν δύνατον εἰπεῖν τὸν οὐν οὐδὲν ἐφικέσθαι καλῶς δύνασθαι πρὸς τὴν ἐγκεχρυμμένην τοῖς γράμμασι θεοκρεπτὴ διάνοιαν ἀνθ' ὅν οὐχ ᾧς ἔχρην, διειλέγμεθα, ἀλλ' ᾧς οἶδες τ' ἦν ἐκεῖνο; δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. Καὶ γάρ καὶ ἐρμηνεῖς ἡμῖν τοὺς λόγους διαπορθμεύοντες ἡσαν· δ πολλάκις βουλομένῳ μοι λέγειν μή πάντες γῆινον μηδὲ χαμερπές, ἀλλὰ γενναιότερον (τοιεῦτα γάρ δ πρεσβεύομεν), ἐμποδῶν ἐφαίνετο τα πνηταχῆ καὶ προστέστατο· δις γάρ ἔδει καὶ τρὶς ταῦτα (4) λέγειν, ἵνεν εὐληπτα γένοιτο. Διὰ δή ταῦτα ἐν οὐκ διλγοῖς, οἵς ἐδει τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς συμμαχίας, αὐτὸς φιλός, ᾧς εἰπεῖν, τῆς ἀπὸ τῶν λογίων ροπῆς καὶ τῶν ἐκείθεν ὅπλων συμπλακήναι τηνάγκασματι, λογισμοῖς δ' ἀντὶ τούτου καὶ παραδίγμασιν, ᾧς τὰ πολλὰ, χρῆσθαι διαλεγόμενος, καὶ τούτοις καταλλήλοις τῇ τῶν ἀκουεντων ισχύτι. Πολλὴν μὲν οὖν μοι τοῦτο τὴν ζημιὰν προύξενησεν, ήνεγκε δ' οὖν τι καὶ χρήσιμον.

quentiae partes: inventionem, dispositionem, elocutionem.

(4) Codd. ambo, ταῦτα.

Δύνατο γάρ ἀν τις, οἵμαι, φρόνιμος μεμνήσθαι καὶ τούτων τελέων διαλέγεσθαι. Τοῖς γάρ ἀπὸ τούτων τελέων διαλέγεσθαι θέλουσι, δεῖ μὲν καλῶς ἔκεινας ἐξησυχέναι, δεῖ δὲ φρενῶν δύνατερων, δεῖ δὲ φρόνης θειοτέρας, & συνελθεῖν κατ' αὐτὸν χαλεπόν. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡφελάτη κεφαλὴ, ὡσπερ τινὰ κρηπίδα τῷ λόγῳ δεῖν φήθη προσποθέσθαι, ήντις δέ τοι τῇ θεῷ ἡμῶν συμβάσαν διάλεξιν ἐκλαμβάνειν, ήτις ὅδέ πως ἔσχεν.

præclaræ illorum exercitatione, tum subtiliori mente et diviniore adjumento est opus : quæ certe omnia in unum et idem difficile est convenire. Habet, mi optime frater, quæ quasi quædam operis fundamenta præstruenda esse existimavi, ut factum tunc inter nos facilius possis sermonem intelligere, quæ hoc sere modo se habuit,

A oraculorum auxilio et armis, quæ inde assunni potuissent, configere, atque hujus armaturæ loco ratiocinationibus in colloquendo plerumque uti, et exemplis, iisque ad audientium captum accommodatis. Id mihi magnum quidem damnum, aliquam vero etiam utilitatem attulit. Quandoquidem vel Imperitus quispiam illorum, quos invicem contulimus, meminisse possit sermonum, iisque, cum oportuerit, facilius promptiusque uti, quam e sacra Scriptura petitis argumentis. Qui enim divines libros in disserendo recte adhibere velint, iis cum diviniori adjumento est opus : quæ certe omnia in unum et idem difficile est convenire. Habet, mi optime frater, quæ quasi quædam operis fundamenta præstruenda esse existimavi, ut factum tunc inter nos facilius possis sermonem intelligere, quæ hoc sere modo se habuit,

DIALOGUS PRIMUS.

De Angelis et Animabus.

B α'. Ἐκαθῆμην μετὰ δεῖπνον πρὸς τῇ πυρῷ, καὶ ταῦτα δέ γέρων εἰωθότως ἐποίει, ἄλλοις ἄμα τῶν ἥμετέρων, καὶ τοῖς αὐτοῦ παισὶν· ἢσαν γάρ οἱ δύο οὐεῖς, νῦν τε καὶ σοφίας μετέχοντες, καὶ οὐ σμικρὸν ἐνίστη τοῦ πατρικοῦ συναντιλαμβανόμενοι λόγου. Καὶ μοὶ φησιν διπεισθῆτε· Εἰ μὴ μέλλοιμι δόξειν ἐπαγῆθε (1), δεήσομαι σου ἀκούσαι μου, καὶ λόγου μεταδοῦναι, περὶ ὧν ἀν ἐρούμην σχολὴν γάρ ήδη ἀγεις. Ἐφην δὲ ἐγώ· Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ ἐσχόλαζον, ἥδεως ἀν σου ἀκούσαιμι· βούλομαι γάρ σοι χαρίζεσθαι. Καὶ δεὶς ἀρξάμενος ἔφη.

B' Ἔρως δὲν μοι διηνεκής, τοῦ τὴν καθ' ὑμᾶς λατρείαν διδάσκοντός με τυχεῖν. Καὶ Χριστιανῶν (2) μὲν οὐδέσιν οὐδεπώποτ' ἐνέτυχον, οὐ λόγου τε μετεῖχον, καὶ πείραν ταῦτης τοσαύτην εἶχον, ὥστε μοι τις σαφὲς, καὶ οἴον ἀν βουλούμην, δύνασθαι φράζειν. Πλερῶν δὲ, καὶ Ἀράδων, καὶ Τούρκων, οὐ παρὰ τῶν ὑμετέρων, ὡς ἐλεγον, ἐδιδάχθησαν διπρεπεύετε, πολλῶν πειλὰ λεγόντων ἀκήκοα· οἷς οὐ πάγι τοις ιστεύειν τῇξιον· τούτῳ μὲν, ὡς ἐναντίας οὖσι δύμιν θρησκείας, τούτῳ δὲ ὡς διαφωνοῦσι, καὶ μὴ ταῦτα λέγοντες. Ἀλλος γάρ διλο τι περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀκήκοεναι διεσχυρίζετο· πάντες δὲ παντάπτων ἀλλήλοις ἀσύμβατα ἐλεγον. Ἄλλα ήδη τύχη ἀγαθῆ τοιούτου ξένου σου τυχών, σφρόδρα εὐελπίς εἰμι, νῦν γοῦν ἐκείνου τεύξεσθαι, οὐπερ δινωθεν ἔρων. Οθεν δέ καὶ δέομαι σου μὴ τῆς ἐφέσεως ἀμαρτεῖν, μηδὲ τῶν ἐλπίδων φευσθῆναι, ἀλλὰ καθαρῶς ἀκοῦσαι παρὰ σοῦ πάνθ' & φρονεῖ· εἰ κατὰ δὲ βουλούμενῷ σοι πάντ' ἔρω τὰ ἡμέτερα, & δοκῶ μοι καλῶς εἰδέναι. Ἐνδέχεται δέ σοι μισθῶν γενέσθαι τῶν πλενῶν, οἴον ἀν αὐτὸς εὐξαιο. Εἰ γάρ δή τὰ παρὰ σοῦ λεχθησόμενα ἀληθείας ἔχόμενα φανεῖται,

C 1. Sedebam ad focum post cœnā, idemque pro more faciebat senex, una cum aliis ex nostro comitatu, et cum suis filiis: hi erant duo, ingenio sapientiaque prædileti, nec parum aliquando sermonem patris adjuvabant. Tum senex, Nisi molestus esse videar, inquit, te rogaro ut me audias, sermonemque de quibus Interrogaro impertiare: nactus enim te sum otiosum. At ego, Etiam si quam minime otiosus essem, inquam, tamen lubenter te audirem: nec quidquam tantum cupio, quam tibi gratificari. Tunc dicere exorsus est :

2. Semper, inquit, ego optavi, ut in unum aliquem inciderem, qui vestram me religionem edoceret. Etenim et Christianis quidem nullos inquam reperi, qui tantum ingenii, tantamque suæ religiosi peritiam haberent, ut de illa mihi clarum aliquid, quale vellem, eloqui possent. Plura vero et pluribus Persis, Arabibus, Turcisque audivi, qui a vestris, ut aiebant, religionis vestræ capita placitaque edociti fuerant: quibus tamen non plane credere volebam: tum quia contrariam vestræ religionem collunt, tum quia inter se dissentiant, nec eadem dicunt. Nam aliud aliud eadem de re audiisse se affirmabat: omnes autem ea dicebant, quæ inter se invicem omnino enhærere non possent. Sed jam, quod felix faustumque sit, talem te hospitem nactus valde spero fore, ut quodjam pridem desiderabam, nunc certe consequar. Unde obsecro, ut voti composiam, neque mea me spes fallat, sed et quæ sentiatis, a te omnino liquido audiam: quin ego tibi, si quidem velis, omnia nostra eloquer, quæ pulchre mihi video scire. Et potest fieri, ut quam utique optares, cam laboris tui mercedem feras. Si enim

(1) Cod. Coisl. ἐπαγῆθες.

(2) Cod. Coisl. Χριστιανοί.

quæ a te dicta fuerint, veritate nisi videbuntur, ne- A cesse profecto est, ut aliter se habere a me dicta apparent. Jam vero quis ita demens est, ut quod non est verum vero præferat? Hoc autem verum esse quod dixi, illo arguento demonstratur: nobis nefas est cum Christianis disputare, qui secum, ut ajunt, multam persuadendi vim habent. Ac nisi acerrimus essem veritatis amator, non sane legem illam negligere, quæ id facere prohibet, nec ad tantum certamen temere suscipiendum accingerer.

3. Sed tu quidem, inquam, cum sis vestrorum dogmatum magister, quæ polliceris optime potes implere: mihi vero et mecum militantibus alia quædam genus vite prescribit: quapropter, si quidem nostra discere studes, ejusmodique facere quidpiam cogitas, ad eos potius accedere te oportebat, quorum officium est hæc docere: ii magno sunt numero: nostris in urbibus habitant. Tamen ne sic quidem nos disserere pigrat de quibuscumque interrogaveris: quanquam hoc simpliciter apud omnes facere non licet. Nam hæc data nobis lex est, ut semper quidem ad rationem nostræ spei reddendam paratis simus (2): neque enim trepidare, neque invadentes timere debitis, qui Dei miles est, et ipsa veritate armatus: neque hoc solum, sed ubique etiam terrarum et quotidie licet Evangelium prædicare. Sed tamen fidei thesaurum ad omnes promiscue ac temere sic exhaudire, licitum non est. Nos autem ea ratione captos habes, qua nobis persuasisti, ut laborum mercedem a Deo nos consecuturos esse sperremus. Dic igitur, factio initio, undecimque libuerit.

4 Ego primum quidem, inquit (hoc enim quemdam ordinem habet), quidnam de angelorum natura, et de cœli terræque et universi hujus mundi coagulatione sensibili, scire sane aveo: deinde cætera una tecum expendere usque ad ipsam resurrectionem, eamque, quæ tunc erit, conditionem rerum, ei faciendam unicuique pro suis facinoribus retributionem, quæ ultimus erit finis eorum quæ moventur. Sin autem de Deo primum et de quibus invicem dissimilimus dicere tibi placeat, fiat etiam quod tibi videatur. Imo enim, inquam, ab illo potius oportet incipere, quod prius dixisti: quandoquidem post id facilius quam antea de Deo dicere aliquid poterimus: nam his demum eum cognoscimus. Etenim ipse Abraham (ut a vobis non puto ignorari) creatis ex rebus ad prorsus incogniti incomprehensibilisque Dei veritate omnium opificis cognitionem pervenit. Optime vero, inquit: nam nos quoque illius historiam sciimus, eaque tuo sermoni luculente adstipulatur: quare unde tu dixisti nobis est auspicandum. Et hæc quidem ambo præstituimus.

5. Deinde ipsum interrogavi, an Moysis librum amplectarentur: ille vero, Omnimur veterum maxime, inquit. Igitur etiam prophetarum libros admittitis? inquam. Sane quidem, inquit: apud nos etiam scripti

A ἀνάγκη δῆπου τάμα διλῶς ἔχοντα δέξαι. Καὶ τις οὐτες ἀνόητος, ὃς προτιμῆσαι τάληθυς: τὸ μὴ τοιοῦτον; Τούτη δὲ δῆλον, ἀποδειχθὲν ἐκεῖνην οὐδὲ γάρ ήμεν θεριτεῖν Χριστιανοῖς διαλέγεσθαι, πολὺ τὸ πείθειν ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν, ὃς φασι. Καὶ εἰ μὴ σφέδρα δὴ αὐτὸς τῆς ἀληθείας ἐρασθή, οὐκ ἄν ημέλουν, οὐδὲ ὡλιγώρουν τοῦ τοῦτο πράττειν εἰργοντος νόμου, οὐδὲ πρὸς τὸν (1) τοσοῦτον ἀγῶνα τηνάλλως ἂν ποτ' ἀπειδούμην.

γ'. Ἀλλὰ σὺ μὲν, Ἐφην, δ:δάσκαλος τῶν καθ' ὑμᾶς διγμάτων τυγχάνεις ὁν, καὶ δύναιο ἀν καλῶς διπερ ἐπαγγέλλῃ τελέσαι· Ἐμποιγε δὲ καὶ τοῖς δρις μετ' ἡμοῦ στρατευομένοις ἀλλ' ἀττα ἡ τάξις ἐπαγγέλλεται· ἀνδ' ὅν σπουδαῖόν τε ὑπτα καὶ τηλίκου δὲ τι πρᾶξι: διανοούμενον, ἔδει σε δῆπου φοιτᾶν πρὸς ἐκείνους, οἷς ἕργον ταῦτα διδάσκειν· πολλοὶ δὲ ἄρα εἰσὶν· ἔχουσι δὲ τούτους αἱ ἡμέτεραι πόλεις. Πλὴν γε καὶ ἡμῖν οὐκ ἀποκηντέον, περὶ ὅν ἦν Ἑροι λέγειν· καίτοι περ οὐ θέμις ἀπλῶς πρὸς πάντας τοῦτο ποιεῖν. Ἔτοιμους μὲν γάρ ἀεὶ παρασκευάζειν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ἀπολογίαν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἀλπίδος, νόμος ἡμῖν· οὐδὲ γάρ φοβεῖσθαι δεῖ, οὐδὲ δρόβαδεν ἐπιδόντας, στρατιώτην ὑπτα Θεοῦ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ καθηπλισμένον· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς, καὶ καθημέραν κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον ἔχεστι. Τὸν μέντοι γε τῆς πίστεως θησαυρὸν οὐτωὶ πρὸς ἀπαντας ἀφειδῶς καὶ ὡς ἀν πως τύχεινούν, οὐ μόνον ἐφείται ποιεῖν. Σὺ δὲ οἰς μισθὼν ἐπιζητεῖν ἐπεισας τῶν πόνων παρὰ Θεοῦ, λαβὼν ἡμᾶς ἔχεις. Καὶ δῆτα λέγε λοιπὸν, οἴς οὔπερ ἀν θύελλοις πρῶτον ἐνάρξασθαι.

δ'. Ἐφη τοῖνυν· Ἐγὼ βουλοίμην ἀν πρῶτον μαθεῖν, εἰπερ οὐκ ἀπαχθέεις σοι (τάξιν γάρ ἔχον τοῦτο μοι φανεῖται), τίνα δὴ ἀττα φρονεῖτε περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων φύσεως, καὶ τῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τοῦτο συστάσεως· εἴτα πάντα συνεχετάσαι μέχρι δὴ τῆς ἀναστάσεως αὐτῆς, καὶ τῆς τότε καταστάσεως, καὶ ἀμοιβῆς ἀκάτοτῳ τῶν πεπραγμένων, διπερ ἐχατόν ἔστι τέλος τῶν κινουμένων. Εἰ δὲ σοι φίλον πρώτως λέγειν περὶ Θεοῦ, καὶ ὅν ἀλλήλοις διαφερόμεθα, γενέσθω δὴ τὸ δοκοῦν. Κάγω πρὸς ταῦτα ἐφην· Ἀρχέτον, θεεν Ἐφησθα πρῶτον· φίδον γάρ ἀν μετὰ ταῦτα ἔχοιμεν τι λέγειν περὶ Θεοῦ, ἢ πρὸ τούτων· τούτοις γάρ ἐκείνον πάντας γνωρίζομεν. Καὶ γάρ καὶ Ἀβραάμ (οὐδὲ γάρ ἀγνοεῖν ὑμᾶς οὐμαὶ τοῦτο) ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἥλθεν εἰς γνῶσιν τοῦ παντάπατον ἀγνώστου καὶ ἀκαταλήπτου Θεοῦ, καὶ πάντων δυνάμεων δημιουργοῦν. Ναὶ, καλῶς, ἐφη, λέγεις· καὶ γάρ καὶ τὴν Ιετορίαν ξεμνεῖ, καὶ λαμπρῶς αὐτὴ σοι τῷ λόγῳ συνηγορεῖ· οἶτεν τοῖνυν ἐφης αὐτὲς, ἀρκτέον ἡμῖν ἀν εἰη. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφότεροι προϋπεθέμεθα.

ε'. Ἐπειτα ἡρόδην ἔγώ, εἰ τὴν τοῦ Μωσέως βίβλους ἀσπάζοιντο· δὲ, Μάλιστα γε, φησι, πασῶν τῶν παλαιῶν. Εἴπον δὲ· Οὐχοῦν καὶ τὰς τῶν προφητῶν ἀπόδεξθε; Πάντων γε, ἐφη· καὶ γάρ καὶ

(1) Τὸν deest in Regio.

2) Alludit ad I Epist. S. Petri, cap. III, vers. 15.

γεγραμέναι παρ' ἡμίν οὖσαι τυγχάνουσιν, ἡμετέ-
ροις ἐρμηνεύσιν ἀντίγραφεσσι. Βαύλει οὖν, ἔφην,
ἄπερ λέγουσι, στέργειν; Να! φησι· πῶς γάρ οὐ;
ὅτε καὶ τὸ Εὐαγγέλιον παρ' ἡμῖν ἔστι, καὶ ὑπερψωῆς
τι θεῖον χρήμα νομίζομεν τοῦτο, καὶ δῶρον οὐρά-
νιον. Ἐκεῖθεν γάρ καὶ τοῦτο κάτεισι, νόμους τοῖς;
ἀνθρώποις κομίζουσι. Πλὴν τις λόγος λέγεται καὶ πι-
στεύεται παρ' ἡμῖν, ὃς καὶ αὐτὸς δὴ τοῦτο, καὶ πά-
σαν τὴν Παλαιὰν, ἅμα καὶ τῇ βίβλῳ Δαβὶδ, οἱ ὑμέ-
τεροι πάλαι διερμηνεῖς, οἱ τὴν πρώτην ταῦτ' ἔξε-
ληντισαν, ἀφειδῶς πρὸς τὰ δοκοῦντα συνιεῖσθαι τὸ
ὑμετέρον οὖσας ταῦτα διερμηνεύσασι, τῶν πρωτο-
τύπων διλγωρήσαντες.

ζ'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς τᾶν, ἔφην, πρῶτον μὲν
οὐκ εὐπρεπὲς διὰ εἴδη λέγειν, οὐδὲ ἄξιον, οἷμας, πι-
στεύεσθαι· ἀνθ' ὧν ὑμεῖς, οἱ πρὸς χρίσιν ἡμῖν ἀν-
τικαθιστάμενοι, μάρτυρες. Ἐκεῖθεν δὲ ἀντὶς γένοιτο
μαθεῖν ἀκριβέστερον τάληθές. Εἰ γάρ δὴ κατροῦ
ποτε καὶ διερμηνέων ἀγαθῶν εὐπορήσας, καὶ βι-
βλίων Ἐβραϊκῶν, γνοίσις ἀν καλῶς τὸν ταῖς Γρα-
φαῖς λυμηνάμενον. Σκότει δέ μοι καὶ τὴν πάντα
καλῶς οἰκονομοῦσαν πρήστιαν, δπως τοῖς ἀναλόγην
ἴκινηδησι τοῖς πράγμασι, καὶ εὐχερῶς διαβάλλου-
σιν, ἐμφράττει τελέως τὰ στόματα. "Οτε γάρ τὴν
Θείαν ἔδει πάσαν Γραφὴν Ἐλληνῖδι μεταδοθῆναι
φωνῇ, οὐχ ὡς ἐπιχέ πως, εὐ ἴσθι, οὐδὲ οἱ τυχόντες,
ἀλλ' ὃς γε τῆς Ἔφες μικροῦ δεῖν πάσῃς: ἐκράτει
ἥν δὲ εἰδῶλοις λατρεύων, καὶ οὐκ εὐαριθμητὸν χρό-
νον δρῆσας πρὸς τὸν Χριστὸν, Πτολεμαῖος δνομα τάν-
δρι τούτῳ (1) τηνικαῦτα ειργάσατο. Σφρός γάρ
ἀνδρας διερμηνεῖαν τὸν ἀριθμὸν δύο πρὸς τοῖς ἔδο-
μήκεντα ἐκ τῶν Ιουδαίων μεταπεμψάμενος, τούτοις
τοῦτ' ἐκπίστευσε τούργον· οὐδὲ δὲ τῆς ἐκείνων τότε
μητροπόλεως ἐξηγούμενος, θεθέντες πάντας κινούμε-
νος, Ἐλεάζαρος δὲ οὗτος προσηγορεύετο, εὗ ἀφ'
ἐκάστης φυλῆς ἐκλεξάμενος, ἐπεμψε. Διὰ δὴ τοῦτο
οὐδὲ αὐτὸς τὸ τῶν Ιουδαίων ἀναδέστατον γένος; τολ-
μῶσι τι προφέρειν αὐτοῖς, οὐδὲ ὄντινον προεστρέψαι
μάδμον τῷ πράγματι· λέξεις δέ τινάς που τῶν γε-
γραμμένων ὑπαλλάστειν ἐπιχειροῦσιν, αἱ καὶ ὡσπερ
οὐδοὶ λέγουσαι λαμβανόμεναι, τῆς ἀληθοῦς ἔννοιας
οὐδὲν δικαῖος ἀπάρδουσιν (2).

ζ'. Σὺ δέ μοι λέγε, τίνος κελεύσαντος δρχοντος,
καὶ θεν τούτοις γέγονε τὰ πρωτότυπα κτήσασθαι,
οἱ τῇ τῶν Ἀράδιων εἰσὶν ἐκδεδωκότες διαλέκτων τὰ
τῆς Γραφῆς; καὶ πότε; καὶ τίνες δὴ οὗτοι, καὶ
ὅποιοι τινες ἡσαν, καὶ πόσοι τὸν ἀριθμὸν; Ἀλλ' οὐχ
ἀν ἔχοις· πάντων γάρ ἐξῆς ἀμοιρεῖς, οἵ τα
καθ' ἡμᾶς τὸ βίβλαιον ἔχεται· τὸ δὲ ὄντοιαν παρέγειν
καὶ μόνον ἀπασιν θανάτον. Μετὰ γάρ τὴν τῆς θρη-
σκείας τοῦ Μωάμεθ φανέρωσιν ὑμεῖς; αὐτοὶ πάν-
τως μόνοι εἰς τὴν ὑμετέραν φωνὴν ἡμείς φατε τὴν
Γραφὴν, ὅπερ ἐναντίως ἔχον τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποδέ-
δεικται. Οθεν τίς ἀν νῦν μετέχων τοῖς ἡμετέροις
ἀκιστῶν τοῖς ὑμετέροις πιστεύειν; Εἰ μὲν οὖν
ἡσθια πιστεύων τοῖς γεγραμμένοις, οὐκ ἀν ἡμῖν ἔχαν

(1) Cod. Coislin. οὗτος.

(2) Septuaginta versionem, ubi ab Hebraico
textu dissidet, a dolo semper, ab errore plerumque

A habentur, a nostris interpretibus translati. Vis igi-
tur, inquam, in iis acquiescere, quæ dicunt? Li-
benter, inquit: cur non faciam? quandoquidem
Evangelium quoque apud nos est, et in primis divi-
num aliquid esse existimamus ac celeste donum.
De cœlo enim lapsum est, ad leges humano generi
ferendas. Aliquis tamen rumor script fidemque ob-
tinet apud nos, hoc ipsum Evangelium, et omne ve-
tus Testamentum, una cum Davidis libro, a vestris
interpretibus, cum hosce libros Graece primum ver-
terunt, sic suis translati, ut neglecta prioris tex-
tus auctoritate ad ea nimis attenderent, quæ vestram
religionem confirmare viderentur.

B 6. Sed, inquam, optime vir, primum quidem hæc
oratio neque honesta est, nequa, ut opinor, sive di-
gna: nam qua de re contra nos in judicio decertatis,
ejusdem rei vulnis esse testes. Sed accuratius possis
inde veritatem discere. Nam si temporis unquam,
bonorumque interpretum, Hebraicorumque librorum
copia tibi fuerit, pulebre tum cognosceres, sacras
quis corruperit Scripturas. Considera etiam, quæ-
so, divini Numinis omnia præclare dispensantem
providentiam, quomodo illorum ora obstruat, qui
hunc rerum ordinem oppugnant et libenter repre-
hendunt. Cum enim divinas omnes Scripturas in
linguam Graecam verti eporteret, non temere utique
nec vulgaris notæ homines hoc fecerunt, sed qui to-
tius fere Orientis imperium tenebat Ptolemaeus rex,
antiquis diis tamen serviens, et multo ante Christum
regnans. Nam postquam doctos ex Judæis viros nu-
mero duos et septuaginta interpretes accersivisset,
iis hoc opus facieadum credidit: quos illorum tuic
metropoles moderator ac rector Eleazarus, ins-
tinctu divino motus, senes ex unaquaque tribu elec-
tos miserat. Quamobrem ne ipsa quidem Judæorum
impudentissima natio quidquam ipsis ohjicere au-
det, neque ullam unquam reprehensionis labem illi
facio aspergere: sed Scripturarum quasdam forte
dictiones leviter immutare conantur, quæ etiam si
accipiantur prout h̄i dicunt, nihil tamen discrepant
a vero sensu.

C 7. Tu vero dic mihi, obsecro, cujusnam principis
jussu et quo ex loco Scripturæ textum arripuerunt
ii, qui divinos libros ediderunt Arabica lingua? quan-
do fecerunt? quinam, quales, quot erant? At enim
hæc expedire non potes: omnibus omnino destitue-
ris subsidiis, quibus nostra versio firmatur; solam
vero suspicionem inovere, vel omnibus licet. Siqui-
dem post Maomethicæ religionis ortum ipsi certe soli
sarræ Scripturæ libros vestram in linguam transtu-
listis, quod contra versioni nostræ accidisse demon-
stravimus. Quæ cum ita sint, quis, quæso, mentis
compos nostris libris diffidat, vestris ideo habeat?
Quamobrem, si Scripturis crederes, non multum her-
cle nobis negotii successeretur: Scriptura enim omnis
vindicari posse, innumeris demonstraverunt: inter
alios Ludovicus Cappellus in *Critica sacra*, Parisiis,
Seb. Cramoisy, 1659, in fol.

(michi crede) vestram apertissime oppugnat religio-
neni. Quam quomodo admirati et amplexi ab initio
sueritis, etsi multi multum mirentur, mihi tamen non
idem usu venit. Eam enim cum plurium deorum si-
guorumque adoratione commutasti: unde non ideo
præcise vituperandi estis, sed quia postea non eam-
dem servastis legem, nempe ut iterum ab isthac ve-
stra religione ad præstantiorem aliam transiliretis.
Sed quoniam Scripturæ fidem interim derogas, hac
lege utamur, ut si quem Scripturæ locum ab altero
allatum alter admittet, recte in disputatione nostra
e sacris oraculis petitum auxiliu, quoad fieri pos-
sit, adhibeatur. Ubi aliter accidet, quod reliquum
est, ratiocinatione utendum erit, proque facultate
probabilibus cunctum argumentis, ut qua parte
stet veritas reperiamus: si tamen, hospes, hoc tibi
quoque ita videatur. Quæcum ego dixisse, annuit
ille, et hunc modum disserere inter nos convenit.

8. Tum is, Tibi etiam, inquit, nostro de sermone
considerandum est, quomodo eum integrum ab an-
gelis incipiens contexas. Ego vero, si quid eorum,
quaæ dicuntur, non probavero, statim evropaui, et
de illo, quod nostris placitis dissonum cognoveru-
qid ipsi sentiamus insuper enarrabo. Esto, in-
quam, vir optime: utcunque vobis libuerit, facere
conabor. Et primum quidem angelos aliquid
creatū esse dicimus, et, ut cætera omnia,
ob Cœatoris bonitatem creatos (nam quibus, ad
subsistendum non indigebat, eos, nisi scisset
summe bonus, nunquam creasset), simplici eadem-
que natura præditos omnes, etiam si ordine, et mini-
sterii gradu, et ad Deum appropinquatione alius
alium antecedat, luminosos et lumen, et sive diffi-
culter mobiles ad malum, sive etiam post dæmonis
defectionem lapsumque omnino non mobiles. Et
enim moto illo (scilicet jam istud, opinor), hi plane
inmoti permanerunt: meritoque sane conjicuat
quis, quemadmodum justè derelicti sint et ad pe-
jora perpetuo ferantur, qui semel male moti fuerint;
ita hos, quod firmi manserint, hoc majoris pro-
gressus donum a Deo accepisse, ut quamquam co-
rum natura suo loco maneret, ipsi tamen idem quod
lapsi nunquam pati possent. Neque id tantum, sed
et bonos esse hoc existimamus. Nam suam naturam
naturæ opificis omnium Dei magis cognatam esse
intelligimus quam cæteras res ab eadem creatas.
Quare immortales etiam esse credimus, ut illorum,
quibus ad vitam indigemus, minime indigos.

9. Illic senex, Est istud quidem verum, inquit,

(1) In hunc fere modum de non credentium per-
suasione Photius Amphiloch. quest. xciv, Cod.
Coisl. 270, fol. 104 recto: Τοῖς τε γάρ ήδη χρό-
νῳ πεπιστευχέστι, καὶ μηδεμίαν ἀμφισσίτιν περὶ^D
τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου παραδεχομένοις, ὥσαύτως
δὲ καὶ τοῖς τελείως τῇ ἀπιστῇ κεχρητημένοις, καὶ
μὴ θέλοντις διὰ τῶν σημείων πρὸς τὴν εὐσέβειαν
κεραγματιθῆναι, κενὸν καὶ μάταιον τὴν σημείων
ἐπιστήξει. Τοῖς δὲ γε ἐν τῇ ἀπιστῇ τεθρημένοις,
εἰτα ἡρέμα πως τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν εὐσέβειαν
ἔνδιδονται διαινισταμένοις, τούτοις οἰκεία καὶ πρό-
φυρος τῶν παραδέδων ἔργων ηγανέρωσις. Am-

A πολλὰ πράγματα· διαρρήσην γάρ (εὗ ισθι) μάχεται
τὰ τῆς Γραφῆς πάντα τῇ καθ' ὑμᾶς θρησκείᾳ. Ἡν
ὅπως τε ἡγάσθητε καὶ παρειλήφατε τὴν ἀρχὴν,
πολλῶν πολὺ θαυμαζόντων, αὐτὸς οὐ τοῦτο πάσχω.
Πολυθεῖται γάρ τοι καὶ εἰδώλων ἀντηλλάξασθε ταῦ-
την· ἀνθ' ὧν οὐ παρὰ τοῦτο δίκαιοι διαβάλλεσθαι,
ἀλλ' οἵτις μὴ τὸν αὐτὸν ἐτηρήσατε νόμον, ὡς ἀπὸ^B
ταύτης μεταπτηδῆσαι πάλιν ἐπὶ τὴν κρείττων. Ἐπει-
δὴ δὲ ταῖς Γραφαῖς οὐ βούλει πειθεσθαι τέως, ἐνθα
μέν τι λέγοντος θατέρου τῆς Γραφῆς, δὲ ἔτερος
ἡμῶν ἀποδέχοιτο, καλὸν τῆς τῶν λογίων βοηθείας
μετασχεῖν ἡμῖν, ὡς οὖν τε, τὴν διάλεξιν. Ἐνθα δὲ
ἄν διλλως τοῦτο συμβαίη, δὲ λοιπὸν, τοῖς λογι-
σμοῖς (!) χρηστέον, καὶ τῷ εἰκότι πειρατέον εἰς
δύναμιν, δηπη δὲ ἔχῃ τάληθες εὑρεῖν· ἐὰν δὲ φημι,
καὶ τοιτὶ ἡδομένῳ. Καὶ δεὶς ἐπήνεσε τὸ δρθῖν,
καὶ συνέδημεν τὸν τρόπον τοῦτον διαλεχθῆναι.

η'. Καὶ τοι σκεπτέον, ἔφη, περὶ τοῦ λόγου, ὅπως
τοῦτο ὑφανεῖς ἄρτιον, ἀπὸ τῶν ἀγγέλων ἀρξάμενος.
Ἐγὼ δὲ δι τῶν λεγομένων οὐκ ἀποδέξομαι, λέξω,
καὶ προσθήσω τὴν ἡμετέραν δόξαν εἰπεῖν περὶ ἐκεί-
νου γε, διπέρ ἀν ἀπόδον γνοίην τῶν ἡμετέρων δογμά-
των. Εἰεν, ἔφην, ὡς βέλτιστε· ὡς δὲ δὲ βουλομένοις
ἡμῖν πρᾶξαι πειράσομαι. Καὶ δῆτα τοὺς ἀγγέλους
ἡμεῖς; τὸ πρῶτον εἶναι λέγομεν δημιουργῆμα, καὶ
τούτους δὲ καὶ πάντα δεδημιουργῆσθαι δι' ἀγαθό-
τητα τοῦ Δημιουργοῦ (ῶν γάρ οὐκ ἐδίετο πρὸς τὸ
συνιστάσθαι, οὐκ δὲ ποτ' ἐγένετο τούτων δημιουρ-
γῶς, μηδὲ περάγαθος ὁν) ἀπλοῦς τὴν φύσιν πάντας,
καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντας, καὶ διλλος διλλος τάξεις προ-
έχῃ, καὶ βαθμῷ διακονίας, καὶ τῇ πρὸς τὸ Θεῖον
ἐγγύτητι, φωτοειδές, καὶ φῶτα, καὶ ἡτοι δυσκινή-
τους πρὸς τὸ κακὸν, ή δικινήτους μετὰ τὴν τοῦ Σα-
τᾶν ἀποστασίαν καὶ ἐκπτωσιν. Ἀνθ' ὧν ἔκεινου κι-
νηθέντος (Ιστε γάρ, ὡς ἔγραμα) ἀκίνητοι ταλέως
οὗτοι διέμειναν· εἰκάσεις γάρ ἐν τοῖς δίκαιαις, ὡς
καθάπερ οἱ κακῶς κινηθέντες δίκαιαις ἐγκατελε-
φθησαν, καὶ πρὸς τὰ χείρω κινοῦνται διηγεώς,
οὗτοις οὗτοι πάγιοι μείναντες δῶρον θεόθεν ἔλαβον
ἐπιδέσεως, τῆς φύσεως; αὐτῶν κατὰ χώραν μενού-
στης, μηδ ταυτὸς τοῖς ἐπιτακόδιοι ποτὲ παθεῖν. Οὐ μό-
νον δὲ, διλλος καὶ ἀγαθούς τούτους δοξάζομεν. Σογ-
γενεστέραν γάρ φύσιν τῇ πάντων δημιουργῶν τῶν
διλλων τῶν ὑπὸ τεύτης κτισθέντων νοοῦμεν. Διδεὶ καὶ
ἀθανάτους εἶναι πιστεύομεν, ἀνενδεῖς τελέως ὑπά-
χοντας; ὧν ἡμεῖς δεόμεθα πρὸς τὸ ζῆν.

θ'. Πάντα μὲν, δέ γέρων ἔφη, τὰ εἰρημένα καὶ
philochia Photii, a multis laudata et tentata, sed
ad hoc tempus nunquam edita, exstant in quatuor
bonis codicibus Bibliotheca Cœsar. Parisiensis :
Coisliniiano n. 270, optimè note, Photio fere coxeo,
de quo Montefalcon. Biblioth. Coisl. Paris. 1715,
fol. pag. 325; altero Regio n. 1228, sicc. XI: tertio
Regio 1229, descriptio ex col. montis Atho jussu
Chrysanthi Notaræ, qui erat Hierosolymis patriarcha
a. 1707: vid. Le Quien Orient. Christ. t. III,
col. 526: quarto n. 60 supplementi, duebus to-
mis, descrip. avorum nostrorum ætate ex Regio
1228, quem supra dixi.

πλὴν ἔτι βουλούμην τι τούτων ἀκοῦσαι σαφέστερον· Αλλὰ τοῦτο μὲν δῷφι βαδίζων δ λόγος τυχὸν ἡμῖν ἀποδώσει. Ἀθανάτους μέντοι τούτους πῶς δρόπερ ἐνδέχεται εἶναι; Δεῖ γάρ φύσιν δικαστάν, ἢτις οὐ μέλλει πάντη διαφθαρῆσθαι, ἀρχήν λαβούσαν ποτε, καὶ τέλος ταῦτην λαβεῖν· Ιν' ὥσπερ ἐν κύκλῳ τῇ γενέσει, καὶ φθίσει, καὶ ἀναβιώσει εἰς ταυτὸν ποτ' ἐλθοῦσα, διλοικεῖσθαι τε καὶ ἀναστάσεως χρείτονος ἀπολκύσασα, φθορᾶς ἀπάσης ἀνωτέρα γένηται τοῦ λαιποῦ. Οὐκοῦν, ἔφην, ὡς γαθός, καὶ τοὺς ἄγγελους αὐτοὺς θνητοὺς εἶναι δοξάζετε; Καὶ δις ἔφη, Ναΐ. Ἐν πολὺ τοι, ἔφην ἔγώ, ἐναντίως; ἔχουσι γε ἡμῖν αἱ περὶ τῶν ἀγγέλων δόξαι· ζωῆς γάρ καὶ θανάτου τίς ἀν γένοιτο μείζων διαφορά; Τίς οὖν σε πείσαι δυνήσεται, ὡς ἀλλως ἔχει, ἢ λέγεις, πιθανὸν τε λέγειν δοκοῦντα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν σύχη θεωρούντα δέξασθαι μαρτυρίαν, καὶ προσέτι φωνῇ διαλεγδμένον, ἢτις ἀλλοτρία οὐσα τῷ προσδιαλεγομένῳ σοι, τὰ λεχθησόμενα παραίνει ἐπίτηθες ταπεινότερα, ἥπερ ἐστι, ποιεῖν φαίνεσθαι.

Γ'. Πειρατέον καὶ οὗτως, ἔφη, τάληθες εὑρεῖν. Πολλοῦ μὲν γάρ, εὖ λοιδοί, πριάμην ἀν, εἰ τίς μοι παρεῖχεν ἀκέμσως σοι δύνασθαι διαλέγεσθαι. Πλὴν ἐγχωρητέον, ὡς ἐγχωρεῖ, καὶ οὗτως, δηπτὸν ἔν ἔχοι, τάληθες εὑρεθῆσται. Ἀπόκρινας δή μοι, ἔφην. Ἀναρχον εἶναι λέγεις πάσαν ψυχήν, καὶ μηδὲ ἀκτισθαι ποτὲ, μηδὲ εἶναι, ὅτε οὐκ ἦν; ἢ γεγονέναι ταῦτην ποτε, καὶ πτίσμα εἶναι, καὶ ἀρχήν εἰληφέναι; Τίς δ' ἀν τὸ πρῶτον εἶποι; φησίν. Καλῶς λέγεις, ἔφην· δοκῶ δέ μοι, ὡς καὶ πρώτους τῶν ἀλλων πάντων κτισμάτων δοξάζεις τοὺς ἄγγελους ἀκτισθαι, καὶ χρείτω φύσιν εἶναι πισῶν τῶν μετ' αὐτοὺς γεγεννημένων, καὶ συγγενεστέραν τῇ πρώτῃ (1). Ἀρτὶ γάρ ἐμοὶ τοῦτ' εἰπόντι, οἵς οὐχ ἀντέφης, οἴμαι, συνέθοι. Ναΐ οὗτως, ἔφη δέ γέρων, ἔχει. Οὐκοῦν, ὡς βέλτιστος, ἔφην, καὶ τὴν ψυχήν σου θανεῖν δεῖ, καὶ πάσαν ἀληγον, καὶ πολλῷ γε μᾶλλον ταύτας ἢ τοὺς ἄγγελους, ἐπει πολλοῦ γε καὶ δεῖ ψυχὴς ἄγγελοις παρισωθῆναι· πολὺ γάρ δῆπου ταύτας ἔκειναν ἡτούς γνωρίζομεν. Καὶ δέ Πέρσης· Ἄλλοι οὐ δοξάζειν παρελήφαμεν οὕτω· καὶ γάρ τοι αἱ ψυχαὶ διαμένουσιν ἀθάνατοι, μετά τὸ ταύτας τῶν σωμάτων ἀπαλλαγῆναι. Εὖ ποιῶν ταῦτα λέγεις, εἶπον ἔγώ. Πλὴν, πῶς αῦται μὲν, κατέπερ ἐνδεῶς περδότης τὴν τῶν ἀγγέλων ἔχουσαι τελειώτητα, φθορᾶς εἰσιν ὄψηλότεραι; ἢ δὲ τούτων ὑπέρκειται φύσις; φθορὰν καὶ θάνατον ὑποστήσεται; Τὸ γάρ τὸ δεύτερόν τε καὶ ἡτού τι πάσχειν, διπέρ οὐ τὸ πρῶτον καὶ χρείτον φαίνεται πάσχον, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ δ' ἀν εἴη τὸ δεύτερόν τε καὶ ἡτού δλω; ἐλεύθερον, σχολῇ γ' ἀν τούτῳ δουλεύσειν δ πολὺ τοι ἔκεινον εὔγενέστερον ὀμολόγηται. Ἡ οὐ δοκεῖ σοι;

D. αλλικιδ, quod prima et superior non patiatur: sed qua ab re secunda inferiore natura soluta sit et libera, ei ipsi rei ægre obnoxia esse possit natura, quam longe secunda nobiliorem esse constitetur.

Ανησυχοῦσι τοι ταῦτα;

A quodcunq; dicas: nisi quod uiam rem aliquanto clarius velim intelligere: sed illud in sermonis progressu fortasse nobis continget. Attamen, quomodo fieri potest, ut angelii sint immortales? Oportet enim hercle omnem naturam, quæ non omnino interitura sit, quemadmodum aliquando initium accepit, ita finem etiam aliquem habere: ut quasi in circulo per generationem, interitum et resurrectionem ad idem tandem aliquando perveniat, et immutata, præstantiorque resurrectione fruens, interitu omni superior in posterum evadat. Tum ego, Igitur, o bone, angelos ipsos etiam mortales esse opinamini? Nos vero maxime, inquit. Nam multum differt, inquam, nostra de angelis opinio: quidnam enim discrimen esse possit majus illo, quod inter vitam et mortem intercedit? Et quis, quæso, persuadere tibi poterit, aliter se habere ea quæ dicas, præsentim cum tu tibi probabile aliquid dicere videaris, sacraque Scripturæ testimonium nolis admittere? præterquam quod lingua uteris mihi tecum colloquenti aliena, quæ nativa vi sua efficit, ut res dicenda humiliores, quam revera sunt, esse videantur.

B. 10. Sic etiam, inquit, veritatem conemur invenerire. Nam magno quidem, mihi crede, emerem, si quis hoc mihi tribueret, ut absque ullius interventu colloqui tecum possem. Sed tamen, quoad ejus factio poterimus, rem aggregi par est, et sic veritas, quomodo cunq; se habeat, reperiatur. Age vero, inquam: responde, si tibi videtur. Omnem animanum utrum initii expertem esse dicas, neque unquam creatam, nec ullum omnino assignari ei posse tempus, quo non esset? an contra olim factam creatamque esse, et existendi sumpsisse initium? Quis, inquit, prius illud dixerit? Opinor, inquam: sed, ut mihi videtur, cæterarum etiam omnium creaturarum primos angelos creatos suisse opinare, eorumque naturam omnibus quæ post ipsos facte sunt præstantiorem esse, primæque illi magis cognatam. Modo enim hoc mihi dicenti cum non contradixeris, assensus es, arbitror. Recite tu quidem arbitrare, inquit. Vide, inquam, optimè vir, quantum fallare: an non tuam etiam animam, omnime que aliam interire oportet? multoque magis has quam angelos, quoniam multo hercle abest, ut animalia angelis exæquentur: has enim illis longe inferiores esse constat. Non tamen ita est, inquit: non illam nos disciplinam a majoribus accepimus: animalia, postquam corporibus liberatae sunt, permanent immortales. Bene facis, inquam, quod hoc dicas. Sed, quo tandem modo animalia quideam, eti angelorum perfectione inferiores, supra omnem interitus aleam positæ sunt, animalia autem superior natura corruptionem mortalemque patiuntur? Mirum quippe non est, secundam inferioremque substantiam pati libera, ei ipsi rei ægre obnoxia esse possit natura, quam longe secunda nobiliorem esse constitetur.

(1) Nempe divina.

11. Mihi quidem, inquit, summa ratione dicta videntur, quæ dixisti. Animam post separationem a corpore non amplius morituram esse dicimus, hoc potissimum argumento adducti, quod utrumque simul, anima videlicet et corpus, non horum alterum, est homo: qui dum mortuus est, mortis quodammodo particeps sit anima. Si enim hoc aliter fieret, hominem mortuum esse nequaquam recte diceretur, sed hujus aut illius hominis corpus. Nunc autem non hoc omnino, sed hominem mortuum esse dicimus, quod utrumque simul significat: itaque, ut jam supra dixi, omnium quæ corpori accidentunt facta particeps anima, mortem quoque illa qua demonstratum est ratione cum eo communem habet. Sed inde usque anima immortalis permanet, quoniam in corporis morte fuit immutata. Versuta illa quidem, inquam, sed fallax tamen, opinor, conclusiuncta. Nam quid demum dicimus esse mortui? quid vitam? Nonne hoc quidem vitam, corpori animam inesse, illud mortem, ambo haec a se invicem esse disjuncta? Id ipsum, inquit, si proprie loquamur; sed multa etiam alia multis aliis modis mori dicimus, quæ nimirum site tempore veterascunt sensimque et latenter consumuntur, sive casibus quibusdam marcescunt, ideoque, quod accedunt corruptioni in perpetuum resistere non possunt, pernitus evanescunt.

12. Intelligere mihi videor, inquam, quæ dicas. Namque omne animatum, ei contra, quo cunque tandem modo corruptum fuerit, hoc tu mori dicas, remque ipsam mortis nomine appellas. Non prorsus, inquit, in hac sum sententia, quam dicas: illa enim, ubi semel corrupta fuerint, nunquam reviviscent. Igitur, inquam, neque nostra corpora resurgent? Atqui scias velim, inquit Persa, eorum qui apud nos eruditi habentur, quosdam ita opinari: oportet enim vera fateri. Et difficile sane est ab illis non supplantari resellique eos, quicunque cum ipsis concertare velint: eos dico qui non sive, tanquam scuto aliquo, protecti accesserint, sed ratiocinatioibus tantum armati. Verumtamen qui nobis legem dedit, is corporum resurrectionem nos exspectare jussit, cui nec fidem derogare licet, nec adversari. Nos vero, inquam, humana corpora resurrectura esse vel maxime creditimus: quod si alter ex nobis nunc non concederet, hunc alter quomodo, quæso, ad auctoritatē suam posset adducere? Nemo possit inquit, persuadere ei qui resurrectionem esse non credit, manifestasque hac de re demonstrationes postulet.

13. Vide igitur, vir optime, inquam, quam optimo jure nobis ad demonstrandam angelorum immortalitatem satis omnino esse possit, doctores nostros nostramque fidem proferre, sicque omni negotio ac labore defungi: non oportet enim, ut vobis quidem id facere licet, nobis autem ancora hujus-

A τα'. Σφόδρα μοι δοκεῖ εὐλογὸν εἶναι, ἐφη, οὐ λέγεις. Τὴν δὲ φυχὴν μετὰ τὸν τοῦ σώματος; χωρισμὸν φαμεν μηκέτι τεθῆξεσθαι, διὰ τόνδε τὸν λόγον, ὅτι τὸ συναμφότερὸν ἔστιν ἀνθρωπός, φυχὴ δηλοντί καὶ σῶμα, οὐχὶ τὸ ἔτερον τούτοις· διὸ ἐπειδὴν ἀποθάνη, κοινωνεῖ πῶς τοῦ θανάτου καὶ ἡ φυχὴ. Εἰ γάρ δὲλλως ἦν τοῦτο, οὐδὲμῶς ἦν εὐλογὸν λέγειν τὸν ἀνθρωπὸν τεθῆξεναι, ἀλλὰ, τὸ σῶμα τοῦ δεῖνος. Νῦν δὲ πάντες οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τὸν ἀνθρωπὸν λέγομεν τεθῆξεναι, διὸ σημαντεῖ τὸ συναμφότερὸν· ὥστ' διπερ ἐψήνη εἰπών, πάντων ἡ φυχὴ τῷ σώματι κοινωνοῦσα κοινωνεῖ πῶς τούτῳ καὶ τοῦ θανάτου τὸν εἰρημένον τρόπον. Καὶ λοιπὸν ἀθάνατος καὶ αὐτῇ διαμένει, ἀνθ' ὧν ἐν τῷ τοῦ σώματος ἡλλοιώται θανάτῳ. Ποικίλον, ἐφην, λέγεις· τὸλιν οἷμα τοῦτο σφίσμα εἶναι. Τι ποτε γάρ τὸν θάνατον εἶναι φῶμεν (1); καὶ τι δὴ τὴν ζωὴν; οὐ τοῦτο μὲν ζωὴν εἶναι φήσομεν, τὸ φυχὴν ἐνεῖναι τῷ σώματι, ἐκεῖνο δὲ θάνατον, τὸ ταῦτα ἀμφότερα ἀλλήλων διακερίσθαι; Ναί, κυρίως, ἐφη· λέγεται δὲ καὶ ἄλλα θάνατοις πολλὰ πολλοῖς τισιν ἀλλοῖς τρόποις, ἡ χρόνῳ δηλοντί παλαιούμενά τε καὶ λεληθέτως ἀναδισκεμένα, η συμπτώμασι τισι μαρατινόμενα, καὶ τῷ πρὸς τὴν ἐναντίαν φθορὰν ἀντέχειν δεῖ μηδύνασθαι, τελείως ἀφανιζόμενα.

C τβ'. Μανθάνω, οἵματι, ἐφην, & λέγεις. Ἀπαν γάρ ξεμψυχόν τε καὶ μή, ὅπως δῆποτε τελέως διαφθαρὲν, τοῦτο δὴ θυησκεῖν λέγεις, καὶ τὸ πρᾶγμα θάνατον δονομάζειε. Οὐδὲ ὄπωστιοῦν ἡ φῆσ. ἐφη, λέγω· ταῦτα γάρ οὐδὲ ἀναβιώσεται ποτε διαφθαρέντα. Θυησκεῦν οὐδὲ τὰ σώματα ἡμῖν ἀναστῆσεται; ἐφην. Ἄλλ' εἰσιν, εὖ ισθι, ἐφη ὁ Πέρσης, οἱ γε οἵτε τοῦτο δοξάζουσι τῶν παρ' ἡμῖν λογίων· δεῖ γάρ τάληθες ἡμᾶς λέγειν. Καὶ χαλεπὸν ἀμέλει μή πάντας τούτους ὑποσκαλίσαι τοὺς εἰς χεῖρας τούτοις ἐλθόντας· λέγω δὴ τοὺς μή τὴν πίστιν προβαλλομένους, ἀλλὰ λογισμοῖς ὥπλισμένους. Πλὴν ἡμῖν δὲ δοὺς τὸν νόμον ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ἐκάλεσσε προσδοκῶν, ὥπερ ἀπίστειν οὐδὲ ένι, οὐδὲ ἀτίτειναι ἐφείται. Πάντος γε μᾶλλον ἡμεῖς πιστεύομεν, ἐφην, ὡς τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναστῆσεται σώματα· εἰ δὲ ὁ ἔτερος ἡμῶν τοῦτο γε νῦν τρίπτει, πῶς δὲ ῥᾳδίως εἴχεν δὲ τερος πρὸς τὴν πίστιν τοῦτον χειραγωγῆσαι; Οὐδεὶς δέν, ἐφη, τοῦτον ἀναπτίσαις δυνηθείη ποτέ, ὅλως ἀπιστοῦντα τῷ πράγματι, καὶ περὶ αὐτοῦ τὰς ἀποδείξεις ἐναργεῖς ἀπαιτοῦντα.

τγ'. Ἀθρει τοῖνυν, εἶπον, ὡς βέλτιστε, ὡς ἡρκει πάντων; (2) ἵμεν ἀθανάτους τοὺς ἀγγέλους δεῖξαι προκείμενον ἔχουσι, τοὺς δὲ δασκάλους, καὶ τὴν πίστιν προβαλλομένους, πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ πόνων· οὐδὲ γάρ οὐδὲν μὲν ἔξεστι τοῦτο ποιεῖν, ἡμεῖς δὲ ταῦτης ἀφηρήμεθα τῆς ἀγκύρας. Πίστει γάρ

(1) Coislin. φήσαμεν.

(2) Cod. ambo, πάντας.

ἥμεις μᾶλλον ἡ μεθόδῳ καὶ τέχνῃ καὶ λογισμῷς Α
ἱδραιούμεθα· πλὴν ἔως ἐφείται, χρῆσθαι τῷ εἰκότι
τάνον καλόν. Ἐνθα μὲν γάρ πίστις οὐ προσγείται,
ἐναντιρήθητο τε πάντη καὶ δυολογουμένης δεδμενά¹
ἐποδείξις· ἐνθα δὲ πίστις τὸ πᾶν ισχύει, ἐναργέσι
μὲν ἀποδείξεις τόπος φύκε ἔνι. Ἀντίκεινται· γάρ
ἄλληλοις δὲ τις πίστις καὶ διπόδειξις, καὶ οὐκ ἄν ποτε
συνέθετος κατὰ ταυτὸν ἀμφότερα· τὸ δὲ εἰκός τῇ πί-
στει παρομιατῶν ἐχε περισσείας (1) γίνεται λιμὴν
τοῖς πιστεύοντις, καὶ γαλήνην λογισμοὺς ἐμποιεῖ,
ἀγκύρας ἐκ' ισχυρᾶς, λάγῳ δῆ τῆς πίστεως, τὰς
τῆς σωτηρίας ἐπιπέδας ἀναθεμένοις. Ἐνθα γοῦν
ἴστεται, πάνυ γε καλὸν τούτῳ χρῆσθαι· δὴ καὶ
ποιῶμεν, εἰ βούλεις, ἐπαναλαβόντες ἡδη τὸν λόγον.
εἰτα, εἰπεῖτε, φασίτε, αἷque ad eam partem sermoνίτε, εκ qua egressi sumus, revertamur.

13. Εἰπας τοῖνυν κυρίως μὲν θάνατον εἶναι τὸν B
τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν· καταχρηστι-
κῶς δὲ καὶ ἄλλα θνήσκειν λέγεσθαι, καὶ τινα μὲν
τούτων μητέτερον εἶναι μηδὲ ἀναβιώσεσθαι μέλλειν, κα-
ταφθορὸν ὑποστάντα· ἔντια δὲ πάλιν ἀλλοιωθέντα,
καὶ ταύτη χρέοτονος καταστάσεως ἀπολελαυκάτα,
μηδέτε ταῦτα διυλέσσειν θανάτῳ τε καὶ φθορῇ. Τὴν
δὲ ἄλλοιωσιν ταῦτην θανάτον εοι: φύλον προσαγο-
ρεύειν καὶ ἀναβίωσιν, ἢς καὶ τὰς ψυχὰς μεθέξειν
ἀναγκαῖον εοι φαίνεται· ήν' ἐπειδήπερ ἀρχὴν εἰλή-
φασι, τέλος ἀκολουθῶς ἐκδεχομένην, ἀποθανατισθῶς
διὰ τῆς ἀνακαίνισσεως, καὶ δευτέρας ταύτη καταστά-
σεως τύχων, ἐπειτακῶς ἀμείνονος τῆς προτέρας.
Ταῦτη δὲ ἐφησθα πάντως τῷ εἰκότι χρώμενος· οἵ;
γάρ τοῖς σώμασιν αἱ ψυχαὶ κοινωνοῦσι καὶ τῶν ἀγα-
θῶν, καὶ τῶν μὴ τοιούτων, καὶ ἀπλῶς πάντων ἔξις,
καὶ τοῦ θειάτου αὐτοῖς κοινωνήσουσι. Ταῦτα διν,
δι' γαθὲ, εἰ γε μὴ παντάπασιν ἀπιλέλησματι, ἀ δὲ ἀλ-
λῶν ὀνομάτων (συνέτερον γάρ τὸν λόγον) περὶ τῶν
ψυχῶν εοι, καὶ τοῦ θειάτου, καὶ τῆς ἄλλοιώσεως εἰ-
ρηται· εἰ δὲ ἐπελαθόμην, αὐτὸς ἀνάμνησον. Καὶ δὲ
Πέρσης, Ἄλλα ταῦτα ἔστιν, ἔφη.

14. Εἰπὲ δὴ πρῶτον, ἔφη ἐγώ, ποιῷ δὴ τινι θα-
νάτῳ διυλεύσειν ὑπόχρεως εἶναι λίγεις τοὺς ἀγγέ-
λους, τῷ κυρίως, ἡ τῷ μή; Καθαρῶς μὲν, ἔρη δὲ γέ-
ρων, οὗτε λέγεται τι, οὔτε μήν γέγραπται περὶ
τούτου, πλὴν, διτὶ καὶ οἱ διγγελοι τεθνήσκονται. Δοκῶ
δὲ μοι, καὶ μᾶλιστ' ἐξ ὧν σοι νῦν δὴ εἰρηται, ὡς εὐ-
άν έχοις λέγειν, διπερ τὸν οὐ κυρίως ἀποθανοῦνται
θάνατον οἱ (2) ἀγγελοι. Καὶ πῶς σε ἀλλώς, εἰπον
ἐγώ, ἐνδέχεται ἐννοεῖν τε καὶ λέγειν, δινδρά νοῦν
ἔχοντα καὶ σοφόν; "Οσα μὲν γάρ ἐκ πλειόνων τε καὶ
διαφέρων τὴν ἡπαρξήν ἔχει, εἰδότον ὡς συντέθειται,
καὶ δὲ ποτε ταῦτα διαλυθῆναι. Σύνθεσις γάρ, φασιν,
ἀρχὴ διαστάσεως. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐξ ἐναντίων συντέ-
θεται καὶ φύσει πολεμίων, οἷα δὴ τὰ πρῶτα στο-
χεῖα (ἐξ ὧν τὰ σώματ' ὑμῖν, Θεοῦ δυνάμει τε καὶ
κελεύσει), θαύμα, διτὶ καὶ συνήλθε τὴν ἀρχὴν κατὰ
ταυτὸν, καὶ ὑπωστὸν συνέστη, καὶ διαρκεῖ, τὰ μὲν
ἐπὶ πελεον, τὰ δὲ ἐπ' Ἐλαττὸν· δὲ δὴ καὶ ἐπεληγεῖν
ἐμποιεῖν οἴδη τε νοῦ μετέχουσιν, ἐκείνῳ πάντως δι-

modi auferatur. Nam sida magis quam arte, methodo-
et ratiocinationibus stamus: sed tamen quantum-
licet probabilitatibus uti sane laudabile est. Ubi
enim fides non præit, indubitate nullique omnino-
contradictioni obnoxia demonstratione indigemus:
fides vero ubi omnem vim habet, manifestis quidem
demonstrationibus locus non est. Nam adversantur
sibi fides et demonstratio, nec unquam in idem am-
bo convenire possunt: sed probabile argumentum,
fidei ex abundanti comitans, creditibus fit por-
tus quidam: ratiocinationibus eorum quietem pa-
rit, quoniam spem suæ salutis in forti ancora, hoc
est fide, reponunt. Igitur ubi licitum est, probabili
argumento uli quam maxime deceat: quod nos
etiam, εἰπεῖτε, φασίτε, αἷque ad eam partem sermoνίτε, εκ qua egressi sumus, revertamur.

14. Mortem igitur proprie esse dixisti discessum
animi a corpore: per abusionem vero, inquietas,
alia etiam mori dicuntur, quorum quædam non sunt
amplius, neque postquam corrupta sunt, revivi-
scent: quædam contra immutata, melioremque sic
adepta constitutionem, morti corruptionique non
amplius erunt subjecta. Hoc porro immutationis
genus mortem appellare tibi placet et resurrectionem,
cujus animas quoque fore aliquando participes ne-
cessarium tibi videtur: ut quoniam ortum habue-
runt animæ, ideoque finem quoque habere possunt,
renovatione illa deum immortales sunt, sieque in
alterum quædam statum perveniant, priore longe
meliorē. Hæc autem dixisti, verisimili prorsus
argumento utens: cum quibus enim corporibus
bona, mala cæteraque omnino omnia communia
habuerunt animæ, cum hisdem communem etiam
mortem habebunt. Hæc sere sunt, hospes, nisi admodum
me inæ memorie sensus fallit, quæ aliis verbis
(nam contraxi orationem tuam) de animarum mor-
te mutationeque dixisti: quorum si quid mihi excidit,
in memoriam revoca. Ego vero nihil aliud dixi, inquit.

15. Igitur, inquit, dic mihi primum, si placet,
quali tu tandem morti obnoxios fore angelos affir-
mas, utrum proprie dictæ illi, an secus? Liquido
quidem, inquit, hac de re neque dicitur quidquam,
neque scribitur, præter hoc, quod angelii quoque
morientur. Mihi vero ex iis maxime, quæ modo di-
cebas, rationi consentaneum videtur, ut statuamus,
impropriæ dictam mortem angelos subituros. Nec,
inquam, pro prudentia illa et doctrina, quæ est in-
te summa, aliter potes sentire et loqui. Quæcumque
ex pluribus diversisque rebus existentiam trahunt,
ea quidem composita esse aliquandoque dissolutum
iri manifesto liquet. Nam dissolutioinis initium, ut
aiunt, est compositio. Jam vero si quædam vel ex
contrariis composita fuerint naturaque inter se pu-
gnantibus, cuiusmodi sunt prima elementa (e qui-
bus nostra corpora Dei numine jussuque constant),
mirum certe accidit, ea in unum ab initio locum
convenisse, aliquoque tandem modo utcunque con-

(1) Col. reg. περιουσίας.

(2) Oi decsi in. reg

stissem, et alia longiori, alia breviori temporis intervallo permanere: id, qui sunt rationis compotes, nisi admiratione obstat pefacti contemplari non possunt. Quod enim ad omnia corrumpenda natum est bellum, hic mutato ordine conservandis rebus videtur inservire. Nam consideremus, qua ratione bellum et pugna sinem habeant: necesse est, alterum sit de duobus, ut vel ad pactionem res veniat, vel ad victoriam, ut alter quidem vincat, alter vincatur. Atqui ut ad pactionem inter se elementa veniant, sicut nequaquam potest: neque enim suam ipsa naturam abnegare possunt. Atque ab altero quidem alterum vincere necessarium foret: Deus autem hoc fieri prohibet. Nam elementum, quod in ipsis victoriæ compos foret, id ei vicium elementum tolleret, et una cum illo quod consumpsisset, sicut flamma cum materia, ipsum extingueretur: adeo ut belli ope sola elementa perduren, hujusmodique modo, coque admirabili conserventur.

16. Unde mirum esse dixi, quod ex ejusmodi principiis ab initio nostra corpora constituerint, et vel brevi quo quam tempore permaneant. Angelorum vero natura simplex elementisque præstantior, neque ab iis, elementis dico, existentiam habet (quo enim, obsecro, pacto consentaneum esset, ex post factis ipsos esse factos?), neque alia quaque habent, ideoque aliis corruptibilibus ad consistendum indigent, palam est immortalia esse quæ sunt hisce contraria. Est ergo angelorum natura immortalis. Nam a Deo existentiam habent, et sola hujus participatione vivunt, moventur, sunt. Hujusmodi autem natura quomodo ægrotabit? quomodo senescet? quomodo veterascet? quomodo morietur? Eadem ratione animas quoque immortales esse existimandum est. Natura enim sunt simplices, rationisque participes, soloque Dei interventu (si sic quod Græci μέθεξιν vocant appellari placet) existunt. Quiu etiam corruptibilium mortaliumque rerum quæcumque corruptionem ac mortem superabunt, hanc immortalitatem incorruptibilis naturæ participatione adipiscuntur. Quænam igitur ratio esse potest, ut angelis, qui substantiis mortalibus præstantiores sunt, mortem attribuamus? Sin autem horum naturam in melius mutari dicis, atque hoc mortem vocare tibi placet, nomine non pulchro pulcherrimam rem abs te appellari scito: nam quæ in melius sit immutatio, ea vitæ potius quam mortis appellationem accipere deberet. Sed nulla erit mihi tecum de verbo controversia: nec longum ego de illa re sum sermonem facturus, dummodo a vera opinione intentio sententiaque tua non sit aliena.

17. Hic Persæ, Optime, inquit, omnium tu mili abs te dictorum probasti rationem, orationeque tua, cum angelos, tum animas, immortales esse demonstrasti. Amborum tamen natura non omnis omnia passionis expers esse mihi videtur: nec enim sem-

(1) Φόρτο μόνῳ.

(2) Cod. Coisl. ζ. α.

(3) Alludit ad S. Pauli dictum, Ad. Ap. xii. xvii,

Λ εῆ. Τὸ γὰρ πάντα πεφυκές διεφύεται, δ τιλεμο;. ἐνώ ποτε μῶν ἐπὶ τούτοις συστατεκδν ἀναφανεται. Σχοπῶμεν δὲ, δπως πολέμου τέλος καὶ μάχης θντον θάτερον, ή σπείσασθαι τὴν κρατῆσαι· θάτερον μὲν κρατῆσαι, θάτερον δὲ ἡττηθῆναι. Καὶ σπείσασθαι μὲν τὰ στοιχεῖα ἀλλήλοις παντελῶς ἀδύνατον· μηδὲ γὰρ τὴν ἐαυτῶν φύσιν ἀρνήσασθαι δυνατόν. Κρατῆσαι δὲ πάντη θάτερα τῶν ἑτέρων ἀναγκαιότατον μέν· Θεὸς δὲ εἰργει τοῦτο γενέσθαι. Τὸ γὰρ κρατῆσαι ἐν αὐτοῖς ἀνάγκη διαφύεται τὸ κρατηθεῖν, καὶ τούτῳ συμφαρῇηται τὸ ἀναλῶσαν, καθάπερ ὅλῃ τὸ πῦρ· ὥστε τὰ στοιχεῖα μόνα (τι) τῷ πολεμεῖν διαμένει, καὶ τῷ παραδέψει τούτῳ διασώζεται τρόπῳ.

ις'. Καὶ θαυμαστὸν, σπερ εἶπον, ἔτι καὶ συνέστη τὴν ἀρχὴν τὰ σώματα ἡμῖν ἀπὸ τῶν τοιούτων, καὶ διαρκεῖ βραχὺν τινα χρόνον. Οἱ δὲ ἄγγελοι φύσις ἀπλῆ καὶ τῶν στοιχείων κρείττων, καὶ οὗτε παρὰ τούτων ἔχει τὴν ὑπαρξίην (πῶς γὰρ ἀκόλουθον ἐκ τῶν ὑστερογενῶν;), οὗτε τινὸς αὐθίς δεῖται, ὥστε καὶ συνίστασθαι ή εὖ εἰναι. Οὐκ δρ' εὖ ἔχει τούτους δοξάζειν οἵους τε εἰναι φθορῷ δουλεῦσαι. Εἰ γὰρ τὰ σύνθετα θνητά καὶ λῆξιν ἔκδεχθμενα, τούτῳ αὐτῷ τῷ σύνθετα εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο δέονται φθαρτῶν ἑτέρων, ὥστε συνίστασθαι, σαφὲς δὲ εἰς πάντας, ὡς τάνατοις τούτοις ἀδάνατα. Ἡ τῶν ἀγγέλων ἀρά φύσις ἀδάνατος. Θεόθεν γὰρ τὴν ὑπαρξίην ἔχουσι, καὶ τῇ τούτου μόνῃ μεθέξεις ζῶσι (2), καὶ κινοῦνται, καὶ εἰσίν (3). Όθεν τὸ τοιούτη φύσις πῶς μὲν νοσήσει; πῶς δὲ γηράσει; (4); πῶς δὲ παλαιωθήσεται; πῶς δὲ τεθνήσεται; Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καὶ τὰς ψυχὰς ἀθανάτους ὑποληπτέον. Ἀπλαί γὰρ δῆ καὶ αἴται τὴν φύσιν, καὶ λογικαὶ, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ μεθέξεις μόνη συνίστανται. Καὶ μήν καὶ τῶν φθαρτῶν τε καὶ θνητῶν, δσα μέλλει πάντως γενήσασθαι κρείττω φθορᾶς; καὶ θανάτου, τῇ τοῦ ἀφθάρτου μετοχῇ τοῦτο δν πάθοι. Πάστε τὸν ἔχει λόγον, θάνατον ἀγγέλοις περιάπτειν ἀμείνοντος τῶν θυτῶν (5) ὑπάρχουσιν; Εἰ δὲ ἐτῇ τὴν τούτων φύσιν φῆς ἀλλοιοῦσθαι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ σει φίλων θάνατον τοῦτο καλεῖν, ίσθι μὲν, ὡς οὐ καλῶ καλλιστον πρᾶγμα προσαγορεύεις δύνματι· τὴν γὰρ ἐπὶ τὸ κρείττον ἀλλοιώσιν ζωῆς προσηγορίζειν δέκεσθαι μᾶλλον ή θανάτου προσῆχε. Λέξεως δὲ ξενεκεν οὐδὲ διοισομει· ἀλλ' οὐδὲ πολὺν τινά ποτε ποιήσουμει λόγον, οἵταν σοι τῆς ἀληθοῦς δ νοῦς ἔχηται δόξης.

εῖ. Σφόδρα πάντα, ἔφη δ Πέρσης, έχεται σοι λόγου τὰ εἰρημένα, καὶ ἀθανάτους τοὺς ἀγγέλους δ λόγος ἀπέφηνε, καὶ δῆ καὶ τὰς ψυχὰς. Ἡ φύσις μέντοι καὶ ἀμφοῖν οὐχ ἀπαθῆς παντάπασιν οὔσα μοι φαίνεται· οὐδὲ γὰρ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα, καὶ κατὰ

28. In ipso enim vivimus, moremur et sumus.

(4) Cod. Coisl. γε κρατήσει.

(5) Sic correxi: in miss. I. gitur τῶν θυτῶν.

ταυτά, καὶ ἀκίνητος. Ναὶ, Ἐφην ἡγώ· τὸ γέρα μηδεμῆ μηδαμῶς τροπήν ἡ κίνησις ἤ κίνησιν ὑπομένειν δύνασθαι, τούτο· δὴ τῇ θεῖᾳ καὶ ἀνάρχῳ καὶ δημιουργῷ φύσει μόνῃ δοτέον. Τοιαῦτα δῆπου λέγοντι, Ἐφη, σοὶ μὲν ἔγωγε χαίρων ὅμολογῶ· ἐμοὶ δὲ πάλιν οὐκ ἀπειθήσουσιν, οἵς δὲ καὶ μεταδοίην τοῦ λόγου· οὐ γάρ ἀντιτείνειν ἐπιχειρήσουσι. Καὶ γάρ νομίζω, μηδένα οὕτως εἶναι θρασὺν τῶν εἰς ἐκεῖ φοιτώντων (φοιτῶσι δὲ δρα πάντες, δοσις τῶν ἐμοὶ πολιτῶν δογμάτων τε μέλει, καὶ νόμων, καὶ λόγων τῶν ἡμετέρων), μηδένα τοίνυν τούτων σκαίδων καὶ ἀνόητον εἶναι τοσοῦτον, ὥστε καὶ τολμῆσαι μοι πρὸς λόγους ἐλθεῖν. Πίσσας γάρ, ὡς μῆ; πίτητης, φασίν (1). Ἰκανῶς μοι τοιγαροῦν τὸν περὶ τῶν εἰρημένων ἀποδέδωκας· λέγον· καὶ χάριν σοι τῶν πόνων ὅμολογῶν, δέομαι σου χωρίν ἐπὶ τὰ πρότω. Ταῦτη μὲν οὖν τὰ τῆς πρώτης νυκτός. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μοι προσελθὼν δέ γέρων ἄμ' ἦλιψι σὺν τοῖς αἰέσιν, ἐδέοντό μου, μή μέλειν, ἀλλὰ τὸ τάχος ἀρξασθαι, δθεν δέ λόγος ἡμῖν ἐτελεύτησεν. autem ejus diei, cum senex una cum filiis oriente in loco sinem disputandi fecisset, sine mora inde ad reliqua pergerem.

A per eodem similique modo se habet, neque immota consistit. Ita plane, inquam: etenim nullam prorsus mutationem motionemve pati posse, hoc soli divinæ, rerumque omnium procreatrici initioque carenti naturæ, concedendum est. Tibi sane, inquit, assentior hæc dicenti: nec aliter atque ego sentient, quibuscum posthac hunc sermonem communicaro: nec enim obsistere conabuntur. Ex iis enim, qui frequentant domini meam (frequentant autem, quicunque nostrorum civium dogmatibus, legibusque disciplinis nostris student), ex his igitur neminem ita esse audacem opinor, aut ita hebetem, aut insipientem, ut mecum in controversiam venire audeat. Norunt enim, ut inus picem, quod aiunt. Itaque tua de his rebus oratio abunde mihi fecit satis: meritamque adeo tibi habeo pro cura tua gratiam, pergasque obsecro ad ea quæ sequuntur. Et hunc quidem in modum se habuerunt, quæ prima nocte acta sunt. Postridie sole ad me accessisset, rogaverunt omnes, ut qua-

B

DIALOGUS II.

De cœlo, terra, et de iis quæ ibi continentur; item de Adami lapsu,
Christique judicio et Moamethis paradiſo.

α'. Ἐστω τοίνυν, Ἐφην ἡγώ. Τίνα δὴ οὖν ἀπτα φρονεῖς περὶ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς; τούτων γάρ οἴμαι σε τὸν λόγον ἐπιζητεῖν· εἰ τι οὖν σοι φίλον πρῶτον εἰπεῖν, η̄ ἐρέσθαι, ἔξεστι φράξειν. Ταῦτα εἰπόντος ἐμοῦ, δέ γέρων κεκυφῶς ἐκάθητο,

Κατὰ γυμνὸς δημαρτα πήξας (2)·

καὶ ἐώχει δὴ πῶς φροντίζοντι τε καὶ διαπορουμένῳ. "Ην γάρ, ὡς; Ἐφην εἰπών, ἐμπειρός τε λόγων, καὶ νόμων, καὶ δογμάτων τῶν κατ' αὐτοὺς, καὶ τὴν κομψήν, ὡς ἐλέγετο τε καὶ ἐνομίζετο, τῆς σφῶν αὐτῶν σοφίας κατειληφώς· ἢν δὲ τὰ τοιαῦτα σοφός ἐν τῇ γενεᾷ, φησί (3), τῇ ἐκατοῦ. Διὰ τούτο τοίνυν, οἴμαι, στενοχωρούμενος, τοῖς Πυθαγόρου ἐώχει μα-
θηταῖς, πολὺ τὴν σιωπὴν ἀσπαζόμενος. Ός οὖν ἐφ' ικανὸν οὐκ ἀνέκυπτεν, δέ προσεύτερός φησι τοὺν νιότιν, βλέψως εἰς ἐμέ· Ἀλλ' εἰ τοι σοι οὐκ ἐπαχθές, καὶ περὶ τούτων γε ἡμῖν αὐτοῖς ἀπόδος τὸν λόγον. Ἐργὸν ἡγώ πρὸς αὐτόν· Καὶ (4) τίνα δὴ τούτον (5) ἀπαντεῖς λόγον; τὸν δπως ἔκαστα στοιχεῖα φύσεως ἔχει, καὶ δὴ ταῦτ', ἀλλήλοις πολέμια τε δυτα, καὶ

¹ Luc. xvi, 8.

(1) Plenius apud Erasmus Chiliad. II, cen-
tur. iii, prov. 68: Μῆ; ἀρτὶ πίστης γενόμενος, εἰ in
eos, qui cum anteā fuerint audacul et confidentes,
postea degustato periēto plane timidi videntur.

(2) Iliad. Γ, vers. 217.

(3) Φηστν, subintellige, δέρπης λόγος, η ἀντα-

1. Esto igitur, inquam. Quænam vero sentis de cœlo, de terra, omnibusque quæ in illis continentur? horum enim, opinor, rationem exquiris. Qui-
bus de rebus si quid dicere velis, aut interrogare,
facio tibi, hospes, potestatem. Quæ cum dixisse, demissō vultu sedit senex, et

Humi sua lumina fixit,

hæcerereque in aliqua re videbatur, cogitareque ne-
scio quid attente admodum. Erat enim, ut superius demonstravimus, doctrinarum, et legum, dogma-
tumque peritus, quæ apud istos vident, secundumque omnium sermonem et opinionem altissimum
inter ipsorum magistros gradum consecutus, et
quod ad hæc attinet, in generatione sua sapiens¹, ut
Deus cecinit. Quam ob rem, opinor, animo ange-
batur, silentiuinque mirum in modum amplectens
Pythagoræ discipulorum similis apparebat. Itaque
cum aliquantum temporis caput non erigeret, silius
natus major in me intuens, Nisi molestum est, in-
quit, de his ipse nobis rationem reddas. Quamnam
vero, inquam, rationem vis redi? an ut tibi ex-

Γραφή, aut ejusmodi aliquid: nam hoc φησι στρα-
utuntur Graeci, ut sacrae Scripturæ verba proferri
a se innuant.

(4) Καὶ deest in Reg.

(5) Forte τούτων rationem de his rebus, ut supra
lin. 3.

plicem, quænam sit singulorum elementorum natura? quomodo hæc, etiam si pugnant inter se, naturaque longe discepent, in idem tamen convenienter quodammodo, vicinaque sint? alia quidem immediate, ut ita dicam, quibuscumque videlicet cognatio quædam et occulta identitas inest? alia mediate ea dico, qua diversi omnino sunt generis, et prorsus aliena? quæ tamen similium qualitatem interventu latenter, ut quispiam dixerit, et occulte inter se reconciliantur: unde singula singulis, quod est dictu mirabile, contrarium ipsis naturam communicant, commissionenique et unitatem cum dissimilibus faciunt, quod omninem hercle admirabilitatis excessum superat: siquidem id dissimilitudinis specie dulcem quemadmodum concentum efficit, quem nemo pro rei dignitate satis possit admirari. Num igitur horum tibi, hospes, rationem explicari nunc postulas? vel eam, qua ratione opifex aedificatorque omnium Deus ex nihilo hæc produxerit? vel eam, qua hæc omnia creationem enaret, et quid primum, quid medium, quid ultimum factum fuerit? Isiue tertium opinor, inquit, patet exceptit. Qui cum filii dictum assensu suo comprobasset,

2. Rectum quidem mea sententia, optimi viri, consilium iniustis, quod inclinasti ad id, quod non per difficile est, vel omnino extra facultatem nostram possumus: multo enim hercle sermone indigeret priorum quæstionum explicatio, multumque nobis facesseret negotii, philosophorum etiam lingua et auditu opus haberet. Illam porro rationem, qua hæc omnia produxerit Deus, sapientiamque illam, qua universum hunc mundum aedificari, solus ipse noverit: nec quidquid est profecto, cuius in cognitionem devenire minus possimus. Quid enim? novitne dominus, novitne navis artem, qua facta est? Et tamen ambæ nihil præter hanc vel illam formam (non acceptam initio existentiam, non statum, non conservationem) manu cogitationeque nostra acceperunt. Deus autem, quod omnia ex nihilo produxit, et in rerum natura conservat, non minorem inde admirationem mouet, quam quia quamdam sine ulla specie, atque carentem qualitate materiam, certa aliqua forma posterius insignivit. Et, si nostra non cognoscimus, aliena quomodo recte nosceremus? Sed tamen hoc certo scimus, divinum Numinem ob solam bonitatem suam angelos creavisse, omnemque alium ordinem, qui natura sentiente tenetur: deinde hunc, quem videamus, mundum produsisse, certaque specie ac forma decorasse, providentiaque sua adhuc conservare æternisque concordie vinculis, naturalique conjunctione, que supra omnem hominum rationem capillaque putanda est, cuncta continere. Reliquum est igitur, ut quo hæc ordine fabricata fuerint, eloquamur. An non vobis ita videatur? Nobis quidem videtur, inquietantur, idque interim audiemus: quæ vero supra nos sunt, eorum cognitionem Deo relinquamus.

3. Verum de illis, inquam, nihil nostrum audiens. Nam quæ Deus Moysi scribenda mandavit, hæc ego tibi narrabo. Quorum si quid aliter credatis, dicas. Neque tamen illud abs te ignorari volo,

A maxima dælijoribus tñ φύσει διεστηκότα, εἰς ταῦτα συνέρχεται πῶς, καὶ τεινάζει; καὶ τὰ μὲν ἀμέσως, οἳσις δηλονθεὶς συγγένεια τὶς ἔνεστι, καὶ ταυτής ἐγκερυμάνη; τὰ δὲ ἄλλα ἀμέσως, λέγω δὲ νῦν τὰ πάντη ἐξφύλα τε (1) καὶ διλότρια; οἱ τῶν ὁμοίων μεστευουσῶν ἀμφοτέροις ποιοτήτων, λεληθότας, ὡς ἂν τις εἴποι, καὶ χρυσίως καταλλάττεται· καὶ κοινωνεῖ ἔκαστον ἐκάστῳ τῆς ἐναντίας αὐτῷ φύσεως θαυμαστῷ τρόπῳ, καὶ μεταβίβασιν ἡρέμα τῆς πρὸς τὰ ἀνδριστα συγκράσεως τε καὶ ἐνώσεως, δὴ πᾶσαν θαυμάτως ὑπερβολὴν εἶσι πίπτουσαν ἀποφαίνει, τῇ δοκούσῃ ἀναστητης εὑνηχός τινα ἀρμοίαν ἀποτελοῦν, καὶ οὐκ ἀξίως δυναρένην θαυμάζεσθαι. Τούτων οὖν τὸν λόγον νῦν ἀπατεῖς; ή ἐκεῖνον, καθ' ὃν δὲ πάντας δημιουργός ἐκ τοῦ μὴ δυντος ταῦτα παρήγαγεν;

B ή τὸν ιστοροῦντα τούτων τὴν πολησιν, καὶ πολὸν μὲν πρῶτον, πολὸν δὲ μέσον, πολὸν δὲ ὕστατον γένοντας. Καὶ δέ, τὸν τρίτον οἷμα, ἔφη, τὸν πατέρα ἀπατεῖν. Θύσ συνθεμένου τῷ παιδὶ, καὶ δρολογήσαντος, ἔφην ἐγώ·

β'. Εὖ μοι βεβουλεῦσθαι δοκεῖτε, πρὸς τὸ μὴ πάντα χαλεπὸν ἥ δύνατον νεύσαντες· τῶν μὲν γάρ προτέρων ζητημάτων δὲ λόγος πολὺς ἀν εἰη, καὶ πολὺς παρέχων τὴν πράγματα, φιλοτάφων, καὶ γλώττης, καὶ ἀποῆς δεδρενος. Λόγον δὲ πάλιν ἐκεῖνον, καθ' ὃν πάντα παρήγαγεν οὐδὲς, καὶ σοφίαν, ή ταῦτα δεδημιούργηκεν, αὐτὸς ἀν μόνος εἰδεῖ· τὸν δὲ ἀραι τόδε παντὸς μᾶλλον ἀδύνατον. Οὐ γάρ οὔδεν ἡ οἰκία, οὔδ' ἡ ναῦς, τὴν τέχνην, ή γέγονε· καίτοι καὶ ἀμφότερα ταῦτα τούτο ή ἐκεῖνο τὸ εἶδος μόνον (οὐ μήν καὶ τὸ τὴν ἀρχὴν ὑποστῆναι, καὶ συντηρεῖσθαι, καὶ διατάξεσθαι) παρὰ τῆς ἡμετέρας χειρός τε καὶ διανοίας ἀπελήφε· Θεός δὲ πάντα παραγαγὼν ἐξ οὐκ δυτῶν, καὶ συντηρῶν ἐν τῷ εἶναι, οὐχ ξτόπων γε ἐκ τούτου θαυμάζεται, ή ἀπὸ τοῦ τὴν ἀνείδεον ὅλην, ἦν ὑπεστήσατο, εἰδοποιήσας μεταγενέστερον. Καὶ, εἰ τὰ καθ' ἡμᾶς οὐ γινώσκομεν, πῶς ἀν καλῶς περὶ τῶν ἀλλων εἰδεῖμεν; Πλήρης γε τοῦτο πανεὸς μᾶλλον θεοειν, ὡς δὲ ἀγαθότερα μόνην τούς τε ἀγγέλους προπεστήσασθαι, καὶ πᾶσαν ἀληνην διακόσμησιν νοητὴν· είτα καὶ τὴν δημότη τὴν ὀρωμένην παρήγαγέ τε, καὶ εἰδοποίησε, καὶ προσοεῖ, καὶ συνέχει πάντα δεσμοῖς φιλίας ἀρθρίτοις (2), καὶ συμφυΐς, λόγον νεκύωσῃ καὶ νοῦν ἀνθρώπειον. Λείπεται τοῖνυν φράσειν, ή τίτινι ταῦτα τάξει δεδημιούργηται. Η πῶς λέγετε; Ἀλλὰ τοῦτο, ἔφασαν οἴδε, τέως ἀκούσωμεν· τὴν δὲ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς γνῶσιν θεῷ καταλίπωμεν.

γ'. Ἀλλ' οὐδὲν ἀκούσῃ περὶ τούτων, ἔφην. ἡμέτερον· ή γάρ Μωϋσῆς Θεός προσέταξε γράψαι, ταῦτά σοι διηγήσομαι. Εἰ τοι γοῦν τούτων ὅμιλον ἀλλας πιστεύεται, φράσον. Πλήρης σε γινώσκειν ἐθέλω, ὡς οἱ

(1) Te deest in Reg.

(2) Sic ambo; forte ἀρθρήτους.

τὰ πρωτότυπα κεκτημένοι, τοὺς Τουδαίους λέγω. Καὶ πάλιν ἔχθροι τῆς ζιστεως ὄντες, περὶ τῶν τῆς κτισίως λόγων οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς διαφέρονται. Α'λλα καὶ τὴν διαφέροντας ἐκεῖνοι ἔχθροι τοιγάνουσιν ὄντες, ἐφην, πρὸς μέντοι τοῦτο ξυμβαίνουσιν. Θύκοῦν, ἐφην ἕτα, εἰ καὶ ἀμφοτέροις τὴν εἶδε κατὰ τοῦτο συμβαίνουσι, καὶ ἀλλήλοις τὴμεῖς ξυμβολόσμεθα. Δῆλον δῆ, ἐφην διάρον. "Αμα δὲ καὶ οἱ παιδεῖς τὸν τε λόγον ἐπήνουν, καὶ τὴν Ιστορίαν ἀπήγουν, ἥν δὴ καὶ ἀκριβείαν, ὡς οὖν τ' ἦν, ἀποδέωκα. Εὔρισκον μέντοι τούτους τὰ πλείω γε συγκεχυμένως εἰδότας, καὶ ὡς ἦν εἰκὸς διάνοιαν θέσσον, καὶ οὐχ οἷζν θειάτερά τινα δέξασθαι πράγματα, καὶ σαρκικῆς δυνάμεως τε καὶ γνώσεως ὑψηλότερα, ἥν ἀλλήτρια. Οἵς γάρ δὴ τῶν λεγομένων τὰ σφῶν βιστά ξυνέβαινε, τούτοις εὐθὺς ὠμολόγουν, φιλονεικίας πάσης ἀπηλλαγμένοι· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐψὲ καὶ μόδις. Πάντα δ', ίνα θάττου ἐπὶ τε καιριώτερον ἐλθεῖμε, τελευτῶντες ἀπαντες ἀπεδίγνυτα. Οὐ μήν ἀλλα καὶ τὸν περὶ τῆς ἐνταῦθης καὶ τὸν τῆς παραδίσεως λόγον, τῆς προτατορικῆς λέγω, καὶ τῆς διὰ ταύτην διράς; καὶ ήσαρτας, καὶ τῆς τοῦ "Ἄδελφες εἰδούσης, καὶ δὴ καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τῆς τοῦ Νῦνε κινδαύου, καὶ τῆς ἐν Αἴγυπτῳ παρεκκλήσεως τοῦ Ιερουσαλήμ, καὶ τῆς ἐκεῖνην ἔκδουσον, καὶ τῆς διαβάσεως τῆς ἐν Ἐρυθρῷ καὶ τῆς ἐν ἑρήμῳ διδόου, αὐτοῦ τὸν ἐν πάσι τούτοις ἔργων θεοῦ· πάντων τούτων τοστῶν τὴν Ιστορίαν, καὶ τινας ἀλλας τῶν ἐν τῇ θελᾳ Γραφῇ Ιεσοῦ μὲν, νεοθευμένως δ' αὐλν όμως· νῦν γάρ ἐν οἷς ἔχωλειν, ἔκαστα λέγειν περιέργον. Καὶ μήν καὶ τὴν Ἐνώπια μετέθεσιν Ιεσοῦ, καὶ δρμα τοῦ Ἡλίου (1), καὶ ἢγι αὐτούς; Εἴ τι λέγουσι· καὶ πρός γε τοι 'Ἀδρασάμ' οὐχ ἀγανάκτιον, οὐδὲ Δαΐδης, οὐδὲ τὸ εἰναι τούτων παῖδα τὸν Ἱησοῦν. Καλὸν δὲ οἷμα: λέγειν καὶ τὴν τιμὴν, ἥν Ἐνώπια τε καὶ Ἡλίαν εὐρέθαται φράσαι, καὶ διὸ τῶν πάντων ἀνθρώπων δρων ζωῆς γεγόνεσι κρείτους, καὶ νόμου σώματος καὶ σαρκός. Ζῆν γάρ αὐτούς, φαστο, ἣθλήσαν δὲ Θεός, ὅτε τὰ ἱμάτια ῥάπτειν τῶν δοσοῦ θητούσι μελλουσι τοῦ περιβείου τεύχεσθαι· οὗτοι δὲ ἕπ' εἰσιν οἱ τοῖς τοῦ Μωϋμεθ ἐπονταί νόμοις, ὡς γε τὴμεῖς λέγομεν. Θεός δὲ μόνος ἀπίσταται τάληθές.

δ'. Ἀκεσταὶ τοίνους οὖσας ίσαν, ἐφην, διάλιπτοι, καὶ ἀκούμενοι μισθοῖ διέζων, ἐνθάδ' ἀνθρώπους συνδιαιτώμενοι; Οο, φησιν δι Πέρσης, οὐδεμάως· ἀλλ' δι Θεός αὐτοῖς μετά τὴν ἐνθένθε μετάστασιν τοῦτον ἐπεχείρισε τοῦργον. Εἴπον δὲ πάλι τούτοις ἕτα, διὸ ποτ' ἐφη λόγον δι θαυμάσιοις τὴν δεσπότης καὶ βασιλεὺς (2) (τὸν φύσαντα λέγω), διὸ πολλοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἐκδιδημένοι δι Θεός, καὶ μᾶλλον βασιλεύοντα τοῖς πλευτεχτήμασιν ὃν ἡρέν διντων γενναίων ἔδειξεν, δι τῷ σχήματι· πολλῷ δ' ἀμείνονάς τε καὶ κρείτους (εὖ οἶδα καὶ πάνυ πέπεισμαι) μετέδωκεν αὐτῷ βασιλείας, κατὰς καιρὸν τῶν τῆδε πρὸς αὐτὸν κεχληκώς. Πειθούμενοι γάρ, ὡς τὴν νῦν παροῦσαν τὴν εἰλικρίνην, εἰτε πικιδείαν, ἐπαγαγεῖν βουλόμενος, φθάσας δι τρόπους

cos qui sacrae Scripturæ primos textus possedebant, Iudeos dico, quantumvis nostræ religionis hostes, ubi de doctrina creationis agitur, nequam a nobis dissentire. At enim, inquit, quamvis maximas etiam nobiscum inimicietas gerant, hac tamen de re nobis consentiunt. Tum ego: Itaque si nobis ambobus hac de re consentiunt, nos etiam invicem consentiemus. Ita est, inquit senex. Quem sermonem simul etiam filii collaudabant, narrationemque de creatione exposcebat, quam ego quam accuratissime poteram exposui. Eos tamen plerumque deprehendi confuse rem tenere, et ut necesse erat a Deo non illustrare menti contingere, quæ diviniora vaticinia, carnaliisque facultate ac notitia vel altiora, vel aliena, capere nequeat. Nam quæ dicta suis libris congruebant, iis διhi statim absqne ulla contentione assentiebantur; reliquis tarde et difficiliter. Sed, ut ad aliquid majoris momenti consensim veniam, omnes omnia suo assensu tandem aliquando comprobabant. Attamen historiam de Dei mandato et de peccato, primi parentis dico, de maledictione ob hanc prolatam, et de exsilio, de Abelis morte, porro de diluvio, de arca Noe, de Israelis in Egyptum migratione, de exitu inde, de maris Rubri transitu, itinerere per solitudines, de operibusque, quæ in his omnibus Numen patravit divinum: horum igitur omnium historiam nonnullasque alias in sacra Scriptura memoratas norunt quidem, adulteratas tamen: sed nunc singula in quibus claudicabant, enumerare supervacaneum. Quin Enoch etiam translationem scunt, Eliæque currum, eosque adhuc vivere perhibent: ad hæc neque Abramum ignorant, neque David, neque ex his ortum esse Jesuspi. Nec alienum opinor abs re, eum honoris gradum resurre, quem Enochum Eliamque consecutos esse dicunt, causamque, eis eomimenes hominum vita terminos, corporisque et carnis legem, περιεραντ. Eos enim, inquit, vivere voluit Deus, ut vestes suerent eorum, qui paradisum consecuturi essent: hi autem sunt ii, qui Moamethis legem sequuntur, ut nos quidem dicimus. Sed Deus solus veritatem novit.

4. Hic ego: Sartores igitur, optime vir, erant, vestesque pacia mercede sarciebant, quandiu cum hominibus hic vixerunt? Dii meliora, inquit Persa: sed postquam ex hec mundo translati sunt, hoc ipsis Deus opus facieōdum tradidit. Quæcum dixisset, sermonem retuli ego oīum habitum a mirabili nostro domino imperatoreque (patrem dico), quem multis quidem bonis ornaverat Dei nūmen, præclarisque potius virtutum dolibus generosis, quibus præterat, civibus imperante ostendit, quam imperatoris dignitatis majestate: multoque melioris præstantiorisque regni (certo scio et persuasi sum habeo, frater) participem effecit, quando eum ex hoc mundo ad se vocavit. Et opportune quidem.

(1) Cod. reg. τὸ Ἡλιού (sic).

(2) Joannes Palæologus, imp. solus ab a. 1357, mortuus a. 591

mi frater. Facile enim hoc mihi persuadeo, Deus, A cum præsentem hanc, sive iram, sive castigationem, nobis vellet immittere, dilectum sibi principem tam gravibus e malis prius eripuit: nisi si quis illud dicere malit (dicit autem quisquis eum recte norit): Si superstes fuisset magnus imperator, a principio fortasse non longius serpsisset calamitas: vel etiamisi vehementissimo nos impetu invasisset, quis, dii boni, illo imperii clavum tenente, tempore statim aliquam fluctuumque et ventorum alios super alios impetus timuisset? Verum illius quicunque mentionem fecerit, is ut quasi in mare immensum laudem incidat necesse est: cumque nulla lingua digna inveniri possit virtutibus ejus, operisque propositi scopus alio nos trahat, et magnos tum risus concitatavit de Barbaris.

5. Meministi, opinor, mi optime frater, fontem illum et querum, sub qua considerat æstatis ardore divinus princeps, cibum capturus ex venatione, a I quam ipsum vocaverat satrapes ille, qui genuit istud in Christianos nunc einissum fulmen, ex malorum acerbitate sic nominatum. Tunc igitur ille, ut scis, longum sermonem habuit, quod Enochum et Eliam demonstrare vellet in cœlum esse raptos, omnibusque ibi vestimenta suera: qua de causa splendide eos extollebat, delatumque ipsis honorem admirabatur. Cui imperator subridens dixit: Itane vero tu id honoris divinique muneric loco ducis, sudorumque et laborum pro virtute susceptorum præmium arbitrare? unde hoc, obsecro? quippe id hominibus in Dei offensionem graviter lapsis pro alia quapiam ultione ac poena satis esse possit. Pone tibi ante oculos unumquemque sartorum: nullus profecto est, opinor, qui a Deo data sibi optione, utrum ex hoc mundo rapi vellet, aliquid vivere, tamque vitem artem continuo labore tractare, aut semel mori, deinde resurgere, vestimentisque indui, quæ paradisi futurarumque in eo deliciarum pignus forent: quin alterum hoc manifesto eligat: quin scum illico abjectat, artemque non bene scire se juret, illamque translationem tanquam opprobrii et laborum, non autem quietis neque honoris occasionem vehementer aspernetur.

6. Quæcum audisset arrisit senex, et ad suos respiciens, Per Deum immortalē, inquit, ita tamen alicubi scripta est hæc res, nobisque antiquitus tradita: nunc autem mihi nimio quantum absurdum videtur. Tum filii: Sed credin' vere fuisse dictam a majoribus nostris? nam qui sartoribus indigeret Deus cuncta nutu suo trahens? nisi forte lino etiam et textoribus amicula nobis contexturis? nec enim auri ramentis indigebit, negotiandoque lucrari aliquid cogetur, ut a mercatoribus emat, quæ consiliendis vestibus inserviunt. Sed nullus

A προσφήρπας τῶν δεινῶν· εἰ δέ τῷ φίλον, λόγειν ἔκεινο (1) (ἱπελ δὲ δρά πᾶς τοις, δις γε καλῶς ἔκεινου πεπείραται)· εἰ περιήν ό μέγας βασιλεὺς, ιωσά οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀν παρεισέδυ τὰ δεινά· εἰ δέ καὶ μετὰ πολλῆς ἐπέθετο τῆς σφοδρότητος, τοῖς ἀν ἔδειστι τινα ζάλην καὶ κυμάτων καὶ πνευμάτων ἐπ' ἄλληλους ἐπιφοράς, ἔκεινου γε τοὺς οἰκακάς ἔχοντος ἐν γεροῖν; Ἀλλά ἔκεινου μέν τις μνησθεὶς, εὐθὺς εἰς ἐγκωμιῶν ἐμπίπτειν ἀναγύχεται πέλαγος· μήτε δὲ γλώττης οὐσης τῶν ἔκεινου καλῶν ἀξίας, καὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ πρὸς ἄλλα μεθέλκοντος, τοῦ προτέρου πάλιν ἀψώμεθα λόγου, δις δύος τε καὶ ἀστεῖος πᾶσιν ίδοις εἶναι, καὶ λαμπρὸν τῶν ἀσεβῶν βρῆσις κατέχει γέλωτα.

B ad istum, frater, revertamur sermonem, qui et

ε'. Οἵμαι σε μεμνήσθαι τῆς κρήνης (2) καὶ τῆς δρυδὸς, ὡψ' ἣν ποτ' ἐκάθισεν ὁ παντάριστος βασιλεὺς θέρους ὥρᾳ, τροφῆς μεταληφόμενος ἀπὸ θήρας, εἰς ἣν αὐτὸν κεκληκὼς ἦν ὁ σατράπης ἔκεινος (3), δις τὸν νῦν Χριστιανὸς ἐπικείμενον Ἐφους (4) τὸν κεραυνὸν καλούμενον (5) ἐκ τῆς δέξιτης τῶν κακῶν. Τότε τοινυν ἔκεινος, ὡς οἰζθα, λόγον ἐποιήσατο μαρκὸν, τὸν Ἐνώχ καὶ τὸν Ἡλίαν μεταπεθέντας δεικνύατε βουλόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν, πᾶσι δὲ τὰ Ιμάτια ῥάπτοντας, καὶ ἔξαιρων διὸ τούτων μάλα λαμπρῶς, καὶ θαυμάζων γε αὐτοὺς τῆς τιμῆς. Ὡς μειδιάσας ἔρη ὁ βισιλεύς· Εἴτα αὐτοῦ τιμὴν νομίζεις, καὶ δῶρον θείον, καὶ ἀμοιβὴν ἰδρώτων ἀρετῆς; πόθεν; δ καὶ τοῖς προσκεκρυκόσιν ἐπιεικῶς τῷ θεῷ ἀντ' ἀλλῆς γέ τινος εἰσπράξεως καὶ δίκης ἥρκεσεν δια. Οἰμαι γάρ, ὡς πᾶς ἀκεστής, αἰρέσεως αὐτῷ προτεθείσης παρὰ θεοῦ, μεταπεθῆναι μὲν τῶν τῆδε, ζῆν δὲ που, καὶ μοχθεῖν ἀνέχοσθαι διηγεώς, καὶ χυδιάν εἰτα τέχνην μεταχειρίζειν· ἢ διπάξ ἀποθανεῖν, εἰτ' ἀναστῆναι, καὶ Ιμάτια ἀμφιέσασθαι, ἀρρενῶν παραδεῖσου καὶ τῆς ἐν ἔκεινῳ τρυφῆς· σαφῶς διὸ δεύτερον ξοιτο· βίψαι γάρ διὸ εὐθὺς αὐτὸν τὴν ἀκεστραν, καὶ δύννατε μὴ καλῶς εἰδέναι τὴν τέχνην, καὶ ἀπωσθεῖτε σπουδῇ τὴν μετάθεσιν, ὡς ἀφομήνη αἰσχύνης καὶ πόνων, οὐδὲ ἀναπαύλης οὖσαν, οὐδὲ τιμῆς.

ζ'. Τούτων τοινυν ἀκούσας τῶν λόγων ἐγέλασε τὸ γέρων, καὶ, Νῆ τὸν Θεὸν, ἔφη, βλέψας εἰς τοὺς αὐτοῦ, οὔτω μὲν δ λόγος οὗτος καὶ γέγραπται που, καὶ κάτεισιν δινῶντες εἰς ἡμᾶς· δοκεῖ δὲ νῦν ἀτόπῳ λίαν ἔκοκώς. Καὶ οἱ παῖδες· Η δοκεῖ που ἀληθῶς· ἀλλῶς εἰρησθαί τοῖς ἀρχαῖοις οὗτος δ λόγος; πῶς γάρ διὸ καὶ ἀκεστῶν δεήσεις τῷ θεῷ. δις διηγεῖ πάντα τῷ νεύρατῷ; εἰ μὴ καὶ λίνου διφαντῶν δεήσεται, οἵτινες τὰς ἀμπεχόντας ὑφανοῦσιν ἡμῖν· οὐ γάρ δεήσεται που καὶ χρυσοῦ ψῆγμάτων, καὶ εἰς ἀνάγκην ἤξει τοῦ χρηματίζεσθαι, τὸν ἀπὸ τῶν πιπρασκόντων τὰ πρὸς

(1) Cod. Coisl. ἔκεινον· suppl. Εξετι s. Σην.

(2) Cod. Reg. κρήνης.

(3) Sultan Murat-Chan, seu Amurathes I., rerum pontificis a 1360-1389.

(4) Cod. Crislin. Εφησε, (forte ἔφηκε). Reg. Εφους. quod in textum recepi.

(5) Alludit ad nomine Ηδιρινο-Χαν-Γασι Βαζαζε-

τὴν κατασκευὴν τῶν ιματίων ὥνησται. Ἀλλ' οὐδὲν εἰς ἀνθρώπων φύγειατο τι τοιούτον· οὐδὲ γάρ σωφρονύντων. Εἰ δέ υπὲρ λόγους ἡ κτήσις τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἡ διαμονὴ (διαμένουσι γάρ, τὸ παραδοξόταν, ἀφθαρτα, η [1] πιστεύομεν), πῶς οὐκ ἀτοπώτων πάντων μή τὸ πᾶν Ισχύειν λέγειν περδεῖν τὸν ἀριστοτέλην Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἀκεστὴν ἐπιζητεῖν, δέ εἰδοποιήσει (2) τὴν ὄλην; ὁσπερ οὐκ ἐνδὺν καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἀλλοις τελέσαι μόνῳ βούληματι.

ζ. Καὶ δέ Πέρτης ἡσθι τε διαφερόντως τοῖς τῶν οἰωνῶν λόγοις, καὶ, Καλῶς μοι δοκοῦσιν, εἶπεν, οἱ νεοί βεβοηθήκεναι τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις, εὖ καὶ δίκαια πράξαντες, τῆς πρὸς αὐτούς μοι παρανέστεως μημονεύοντες. "Ηδομαι γάρ, πῶς οἴει, διτε καὶ τοῦ φύσαντος ἐμοῦ τάληθε; προτιμῶτι. Ναὶ δυτικός, ἔφην, ὃ βέλτιστε· οὗτοι τε γάρ μου τῷρ λόγῳ λαμπρῶς πυγεῖπον· σὺ τε δίκαιος ἡδεσθαι, οἵς οἱ παῖδες σοι τῆς ἀληθείας δηγυσσιν οὐδὲν τιμώτερον. Πλὴν μοι τὸν παράδεισον φράζε, καὶ τὴν αὐτοῦ διατριβὴν, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν πᾶσαν, καὶ πρός γε ἐτι τὴν δέξιν, ἡς μεθέξουσιν πάντες, δοιο; δῆ τὰ ιμάτια ἀμφιέσονται· οἵς καὶ θαῦμα μέμικται, εἰπερ ἀληθές ἔστιν, ὡς δῆτα κρείτω ταῦτα γε διαμενοῦσι φθορᾶς· πολὺ μοι γάρ, εὖ θεῖ, ταῦτα παρέχει διαπιστεῖν. Δίδαξον δέ με πρὸς τοῖς ἀλλοις καὶ τόδε· πάντες ἀμφιέσονται ταῦτα, δοιο; δῆ τῆς ὑμετέρας θρησκείας; ή Ἔνιοι μὲν αὐτῶν, ἔνιοι δὲ οὐ; καὶ εἰ ἔστιν ἀπολαῦσαι μετεῖδυν ἀγαθῶν φανέντας ἀνδράς ἀγαθούς καὶ βενιακῆτας βίον φιλον Θεῷ, ή μέχρι καὶ τοῦ παράδεισου στήσεται τούτοις; ή εἰτε χάρις εἰτ' ἀμοιβὴ τῆς τῶν τρόπιων ἀρετῆς; καὶ διὰ τὰ ἔργα τούτοις; ή διὰ τὴν πίστιν ἔσται ταῦτα τάγαθά;

vitam vixerunt, vel ipso paradiiso circumscribetur illa aut gratia aut virtutum remuneratio? denique, an propter opera, vel propter fidem, hæc eis ostingent bona?

η'. Αἰλλά τοι πάντα παιράσομαι, φησι, διηγήσασθαι, ήν δέ κα:ρδες ἐπιτρέψῃ. Καὶ γάρ τὸ λέγειν τοιαῦτα, ή ἀκούειν δλού τοῦ λέγοντος, ἐμοὶγε καὶ μέλιτος ἡδιον. Ῥητέον δ' ἀν εἰη πρώτον περὶ τοῦ πρώτου. Ισθι τοῖνυν, ὡς ἀλίγοι κομιδῇ μετεῖχον ἀντῆς παχαρίας ζωῆς καὶ τῶν ἐν παραδείσῳ καλῶν, εἰπερ δὲ Χριστὸς ἀκριβῶς τῶν ἡμῶν πεπραγμένων τὰς εὐθύνας ἀπήτει. Αὐτὸς γάρ καθεδεῖται πάντων κριτής δικαιότατος· Ισμεν τοῦτο πάνυ καλῶς· πνοή τε γάρ ἔστι, καὶ ψυχὴ, καὶ Λόγος ζῶντος Θεοῦ, καὶ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς, φυλάξας ταῦτην καὶ μετὰ τόκον, ὡς δῆ καὶ πρότερον ἦν· ἀλλὰ τὸν Μωάμεθ πλείστα φιλῶν, υπὲρ τῶν ἐπτακιθῶν περιστούμενον, αἰσχυνθῆσεται, καὶ οὐκ ἀποπέμψει τοῦτον καθεὸν ἀλπιῶν· θεῖν οἱ πάντες σχεδὸν σωθῆσονται, λέγω δῆ τοις ἡμετέρους. Οὐ δέ δῆ τρόπος τῆς σωτηρίας καὶ δὲ παράδεισος οὕτως ἔχει. Τάφρος αὐτὸν τὸν παράδεισον περικυλοῦσα βαθεῖα, ήτις γε αὐτόματος γέγονε, τοῖς πάσοις τοῦτον ἀδειάτον ἀπεργάζεται· καὶ γάρ τοι πίττης πλήρης ἔστιν, ήτις δῆ πυριθέντω ἐκπυρουμένη τὸν πάντα χρόνον αφίδρα τε

A homo tale quidplam dixerit: esset enim a ratione et sapientia remotissimum. Quod si humanum capitum superat vestimentorum haec gestio et conservatio (permanent enim, quod vel omnium maxime mirandum, incorrupta, ut nos quidem credimus). quomodo, quæso, non valde absurdus esset is, qui præpotenter optimumque opificem adificatoremque mundi Deum non omnia perficere posse diceret, sed sartorem etiam requirere, qui materiam forma insigniat? quasi non posset, ut cætera, sic hoc quoque voluntate sola sua efficeret.

B 7. Quæ cum dixissent, summam mihi e filiorum sermonibus voluptatem capere visus est Persa, et, Næ medijs fidius, inquit, pulchre tuis dictis adolescentes isti sunt patrocinati, idque recte ac juro merito, quod meam ad ipsos adhortationem meminerunt. Nam quod veritas ab illis vel mihi patri antefertur, vehementer letor. Ita est, inquam, optimæ vir: isti luculenter meæ suffragati sunt orationi: filiosque tuos veritate nihil antiquius ducre merito luctare. Sed enim nunc de paradiiso mihi narra, et de beatorum in eo statu, et de voluptatibus quas percipiunt: item de muneribus coronisque eorum qui vestibus illis, quas dixisti, induentur: quibus tamen vestibus aliquid admistum esse oportet miraculi, si quidem verum est, corruptionis expertes eas esse permansuras: quo circ̄ de tota re, mihi crede, addubitate nimio plus incipio. Illud autem me præter cætera edoccas obsecro: an hujusmodi vestibus induentur omnes quicunque religionem vestram profitantur? vel partim quidem induentur, partim vero non item? an majoribus quibusdam bonis frui possunt, qui viros probos se demonstrarunt, grataisque Deo

C 8. Conabor, inquit, si quidem per tempus lieucrit, enarrare tibi haec omnia. Etenim de hujusmodi rebus vel dicere, vel aliquem dicentem audire, vel melle mihi est dulcius. Primum autem de primo. Scire igitur te volo, felicis illius vita, bonorumque quæ in paradiiso percipientur, participes fore admodum paucos, si Christus accuratam actionum nostrarum rationem a nobis exigeret. Ipse enim sedebit omnium justissimus judex: pulchre id scimus: spiritus enim est, et anima, et Verbum viventis Dei, natus ex Virgine, quam post partum etiam, ut erat ante, conservavit: sed Moamethi, quem eximie diligit, pro lapsis intercedentis deprecantisque rationem habebil, neque eum sua spe frustratum dimittet: unde omnes sere, nostros dieo, servabuntur. Salutis autem ratio et paradiisu sunt hujusmodi. Paradiisu fossa circumdat profundâ, nativa, aditu omnes arcens: ea fossa pice repleta est, quæ inextinguibili flagrans flamma perpetuo bullit, omniisque tempore circumfluit in fossa, insaudumque exhibet auribus fragorem, et horribile

(1) Cod. Coisl. η.

(2) Forte, εἰδοποιήσῃ.

quoddam spectaculum oculis. Est porro paradiſi porta una, pons unus : is pons gladius est mirum quantum acutus, super quem nudiſ pedibus transire oportet, ut quis paradiſi fiat particeps : alio modo eo pervenire non licet. Quibuscumque igitur leve corpus erit, et aligerum, ut ita dicam, hi nulla re laesi transibunt, ad beatorumque regionem pervenient : quicunque autem peccatorum pondus secum circumferunt (sunt autem ii numero plures), acie hi laesi deorsum præcipitabuntur. Sed pro iis tamen, ut dixi, propheta noster amantem sui iudicem deprecabitur, oblinebitque quæ volet : id quomodo sicut, jam nunc dicam.

9. Postquam totum confectum fuerit iudicii negotium, Jesus Moametho, quem singulariter diligit, hanc optionem dabit : utrum malit eos qui eadem fide fuerint, etiam si ex alio genere, diversaque superstitione ad nos accesserint, ex fossa eripere fruendisque paradiſi deliciis donare : an eos qui genere ipsum attingant, quamvis non ejusdem religionis cultores esse deprendantur. Tum Moamethus discipulos potius eliget quam propinquos : Christique auctoritate fretus ad fossam cito devolabit, et stans in crepidine inclinato capite suam ipse conam prehendi sinet, et uno quoque capillorum (non dubito quin mirere quod audies) incredibilem discipulorum numerum, qui facinorum poenas pendunt, e fossa tollent. Atque ita sit, hospes, ut servatus fuerit quicunque in Moamethum sincere sperarit, beatus ille ab immortalitate et honore, beatus a deliciis quibus perfruetur in paradiſo, quas jam nunc tempus est ut dicendo persequar. Sed, dii boni, quidnam ex illis rebus primum enarrabo? omnia sunt divine pulchra : singula suadent, ut, cujuscunque prius memineris, id primum humana celebret lingua.

10. Florum enim varietas, fructuum abundantia, omnis generis frugum nobilitas, plantarum semper virentium gratia, cespes nullo unquam modo areſcens, aquarum limpidissimarum effusio et murmur, suavius quam Sirenum cantus aures permulcens, omnia denique quæ olfactum aliumve quenamvis sensum oblectare possunt, in summa, quidquid venustum, quidquid magnum, quidquid splendidum a Dei immortalis manu constructum est, id omne, hospes, in ornamenti cedit paradiſo : id omne cuius mirabiliter exornat : id omne locum facit qualibet tristitia superiori. Duo porro amnes perennes, in axi latera ejus alluentes, eum complectuntur, et cœlestem, ut ita dicam, concentum edunt : paradiſumque scindentes medium, postea ipsi divisii in multas partes dilabuntur, denuoque in unum confluunt, in seque præcipitant, quasi animati perpetuam aliquam saltationem exercerent, spectatibusque exhiberent. Nec eorum alteruter aquam habet: ambo, ut cum inspexeris et audieris, ita cum gustaris, incredibili te volupitate permulecent : melle alter, lacte alter manat : remunerationisque ambo

(1) Cod. reg. δεφησω

A ēl, καὶ περιρρέει ἐν τῇ τάφρῳ διηγεκῶς, καὶ δοῦπον ἀποφράδα περέχει ταῖς ἀκοσίαις, καὶ φρικτὴν τινὰ θέαν τοῖς δφθαλμοῖς. Μία δὲ τι; θύρα τῷ παραδεῖσῳ, καὶ γέφυρα μία· ἥδη ἐστὶ ξίφος τομώτατον πώς οἰει, δεῖ γυμνὸν τοὺν ποδὸν διελθόντας τοῦ παραδεῖσου μετέχειν. Ἐλλως δ' οὐδὲ ἔνεστιν ἑκείνου τυχεῖν. "Οσοις τοίνυν τὸ σῶμα κοῦφον, καὶ ὑπόπτερον, ὡς ἀν εἴποι τις, μηδὲν παραβλαβέντες διαβήσονται, καὶ τεύξονται γε τοῦ χώρου τῶν μακαρίων· ὅσοι δ' ἀχθοὶς ἀμαρτιῶν περιφέρουσιν (εἰσὶ δ' ἄρ' οἱ πλεῖστοι), τῷ σιδήρῳ τε μνήμενοι κατενεχθήσονται. Ἀλλὰ περὶ τούτων, ὡς ἔφην, δικέτερας προφῆταις τὸν φιλαῦντα κριτὴν παραιτήσεται, καὶ τῆς αἰτήσεως ἐπιτεύξεται· τὸ δ' ὅπως, ἔρχομαι λέξων.

B 9'. Μετὰ τὸ τέλος πάντα σχείν τὰ τῆς κρίσεως, προθήσει τῷ Μωάμεθ διαφερόντως αὐτὸν φιλῶν Ἰησοῦς αἵρεσιν τῆνδε· ἢ τοὺς δμοπίστους αὐτῷ, εἰ δὴ καὶ ἔξι ἄλλους γένους καὶ θρησκείας προσεληλύθεσαν, ἑξείσθαι ἑκείνης τῆς τάφρου, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδεῖσῳ δοῦναι τρυφῆς ἀπολαύειν· ἢ τοὺς αὐτῷ προσήκοντας κατὰ γένος, εἰ καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ θρησκείας οὐχ εὑρηται. Ο δὲ τοὺς φοιτητὰς μᾶλλον ἢ τοὺς ἐκ γένους αἱρήσεται· καὶ λαβὼν τούνδειμον ταχὺ δραμεῖται παρὰ τὴν τάφρον, καὶ πρὸς ταῖς ταύτης ὅχθαις στάς, κάλνας κάτω τὴν κεφαλήν, δώσει τῆς κόμης λαβέσθαι, καὶ ἐκάστῃ τῶν τριχῶν (θαυμάσεις εὖ οἶδ' οἱ ἔκούσας) μυριάδας ἀνέλειται τῶν αὐτοῦ, τινότων δίκην τῶν πεπραγμένων. Τούτον τοίνυν διμηγέπτη τὸν τρόπον πᾶς δι καθαρῶς ἀλπίσας εἰς τὸν Μωάμεθ σωθήσεται, μακάριος μὲν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς τιμῆς, μακάριος δὲ τῆς ἐν τῷ παραδεῖσῳ τρυφῆς, ἢν δὴ καὶ πρὸς ἀν εἴ διεχειναι. Τι δὲ πρῶτον τῶν ἑκεὶ διηγήσομαι; πάντα γάρ καλά λίγα· καὶ τῇ γλῶτταν ἔκαστον πεῖσει, ὅτου τις ἀν ποώτου μνησθῇ, περὶ αὐτοῦ γε πρῶτον εἰπεῖν.

C 10'. Αὐτίκα τοίνυν ἀνθέων τε ποικιλίᾳ, καὶ καρπῶν ἀφθονίᾳ, καὶ παντοδαπῶν ὥραιν εὐγένειᾳ, καὶ φυτῶν ἀειθαλῶν χάρις, καὶ πόδα μηδαμῶς μηδέποθ' ὑπομένουσα φθίσιν, καὶ διειδεστάτων ὑδάτων ρόῃ σὺν ἥχῳ τῶν Σειρήνων ἀμεινον τὴν ἀκοήν γοητεύοντι, καὶ πάνθ' ἡ τὴν δοφρησιν (1) θέλγει καὶ τὴν δλῆγην αἰσθήσιν πλέσαν, καὶ δλῶς, εἰ τι χαρέν, καὶ μέγα, καὶ λαμπρὸν, ἀτε δὴ χειρὶ Θεοῦ κατεσκευασμένον, D τῷ παραδεῖσῳ γίγνεται κόσμος· καὶ ὠραῖοι τοῦτον πώς οἰει· καὶ ποιεὶ χωρίου λύπης ἀνώτερον. Καὶ δῆτα ποταμοὶ τινες δύο, δένναοι τε καὶ παμμιγθεῖσι, κυκλοῦσι τε αὐτὸν περιφέσσοντες, καὶ κομβοῦ δαιμονιον ὡντερ ἀναπέμπουσι μέλος· εἴτα τοῦτον τέμνοντες μέσον, καὶ αὖ οἰδε τεμνόμενοι τε καὶ εἰς πολλὰ διαιρούμενοι, καὶ πάλιν εἰς ταυτὸν συνερχόμενοι, καὶ εἰς ἀλλήλους ἐμβαλόντες, καθάπερ ἐμψυχοὶ τινες χορεύαν ἑξελίττειν διηγεκῆ δέξαιεν ἀν τοῖς δρῶσι. Τούτοιν οὐδέτερος διδωρός ἔχατερος δ', ὕσπερ τρυφή τις ἄκρα θεώμενός τε καὶ ἀκουόμενος, τὸν ίσον τρόπον καὶ μεταλαμβανόμενος· μέλι μὲν γάρ δὲτερος, φάλα δ' ὁ λοιπὸς ὃν τυγχάνει· οἱ δὴ μισθός ἐστον (2) καὶ ἀντίδοσις τοῖς ἐνταῦθα καθαρεύουσιν οἶνοι. Βαθα-

(2) Cod. Cuisl. ἐστι.

τῆς εὐεργεσίας οἵς πρόσκαιρον ἀκόλαστον ἤδονή τις απεκρούσαντο, αἰώνιου σώματος ἀπολαύσουσιν.

τά'. Τί χρή καταλέγειν τὰς ἡμῖν ἐπηγγελμένας θέλας τρυφᾶς; "Αν τε γάρ τις φιλιππος ἥ, καὶ θήρας χαίρων, καὶ τόξοις, καὶ κυστί, καὶ χειροθήσει πτηνοῖς (τουτοῖς φημι τοῖς θηρευτικοῖς, οἵς τὰ ἐδῶδιμα χειρούμεθα), ἀν τε τὴν ἑσθῆτα φιλθίμος, καὶ τῷ συνείναι κόρας ἐντρυφῶν, καὶ πᾶσιν, ἵνα συνέλω, ἀπερ εἰς ἤδονήν δὲ νοῦς ἡμῖν δυνησται πλάσαι, πάρεστιν εὐθὺς βουληθεῖσιν· οὐ γάρ ἔστιν οὐδὲ θέντενων ἐκεῖνο μή φάσσοι τὴν ἔφεσιν, πολλῷ τῷ περισσότερην ταῦτην νικῶν. Τοσαύτην γε τὴν ἀμοιβὴν ἀπολήψονται παρὰ τὸν δίκαιον Δεσπότου καὶ ἀγαθοῦ, διστοθεντεν καλῶς τὰ διατεταγμένα τηρήσουσιν." Άλλ' ή τῶν προσκαίρων ἀπάτη πείθει τοὺς πολλοὺς καταλιγιωρεῖν τῆς ἀπορρήτου δόξης ἐκείνης καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ πρόσκαιρον καὶ μικρὸν ἤδονήν τῆς ὡς ἀληθῶς μεγίστης τε καὶ ἀΐδιου ἀνταλλάττεσθαι· οὐ τοι γένοιτο· ἀν εὐηθεστέρον τε καὶ σχετλιώτερον; Ίδού σοι κατὰ σκοπὸν (ὧς δοκῶ μοι), τὴν ἀπόκρισιν ἀποδίδωσα, περὶ ὃν αὐτὸς ἐπυνθάνου· εἰ δέ τι καὶ ἐπὶ πλέον δικούειν ἀθλεῖς, εἰπὲ, καὶ ἐν χεροῖν τὸ πολεμεῖνον. "Ηδη γάρ πάρειμι σοι πρόθυμος, πᾶν ἐπερ ἐν κελεύσιται; (1) ἔκτελέσω.

ιφ. 'Άλλ' οὖτε, Ἐφην, διεξῆλθες τὰ τῆς 'Εδέμ· δῆπα; δ' ὅρμυνε; γεωλαίς τεὶς εἰρηνεύοις, περὶ ὃν ἀν ἔχοιμι νῦν προφέρειν· οὐδὲ γάρ πάντ' ἐλέγχειν βουλήσομαι τὰ προειρημένα σοι, οὐδὲ ἐκείνά γε πάντας, οσ' ἐκ τούτων μοι δοκούσιν ἀνίσχειν τὰ ἀποτήματα· ἦν γὰρ ἀν, ταῦτι βουλήσεις, εἰς λόγων πέλαγος ἐμπεσάν· οὐτω μοι πολλὰ φαίνεται. Ταῦτι μὲν ὡν σωτηρίσμοις· πειράσομαι δέ σοι δεῖξαι, ὡς ἀν οἴδε; τε ὡς, σαθροὺς τοὺς θεμελίους τῶν εἰρημένων σοι· καὶ τούτο γένηται, οὐδεῖς; σοι πάντοι; τῶν λοιπῶν ἔσται λόγος; Οὐδὲ γάρ μελήσει σοι τῆς οἰκοδομῆς, ἀντετραμμένης τῆς ὑποβάθρου. "Ἐφησθα τούτουν, ὡς ὁ Χριστὸς καθεδεῖται πάντων κριτῆς· δικαιότατος μετὰ τὴν τούτων ἀνάστασιν. Εἰτα λέγεις· αὐτῶν αἰσχυνθήσεθαι τὸν Μωάμεθ παραιτούμενον, ὡς δυτικαὶ λίαν τούτῳ πεφιλημένον· καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου μαθητῶν τε καὶ ὄπαδῶν Ψῆφον πρὸς χρίειν οἰστεν διεισχυρῆ; Τὸ δὲ πρὸς χάριν οὐ δικαιοιον· διτε καὶ τὸ δίκαιον οὐκ ἀν ποτε εἴη χάρις. "Οὐδὲν οὐδεμίως συμβαίνει τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ διχρερόντως ἀλλήλοις διαφέρεται. Τὸ γάρ ἐσην δουῆναι δίκην τοὺς ἐν τῷφρῳ τε καὶ τῇ πτετῇ, ὡς ίσα δηπούσιν πεπλημελήσοτας· εἰτα, τοὺς μὲν αὐτῶν διχρι τοῦ παντὸς ἐσται κολάζεσθαι, ὡς μή δυνηθέντας· αἴσθεται τῶν τοῦ Μωάμεθ τριχῶν, τοῖς δὲ τυχοῦσι τούτων, καὶ ἀνελθοῦσι, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν παράδεσσον δυναῖς κληρονομῆσαι (δις τοῖς ἀριστεῦσι μόνοις ἀθλῖν τε καὶ γέρας ἀφωρισταί), ποὺ δὴ ταῦτ' ἔστι τὰ δίκαια τιμῶντος ἀνδρός; μήτοι γε κριτοῦ τοιούτου, καὶ ψυχῆς τε καὶ πνοῆς καὶ Λόγου Θεοῦ, τοῦτο

(1) Cod. Celsi. κελεύσει.

locu erunt iis qui in hac vita vino se abstinerint. Quantum, bone Deus, beneficium! illi quod brevem et intemperantem voluptatem rejecerunt, ideo seniplera temperantiae perfruentur.

II. Quid opus est amplius promissas nobis divinas delicias recensere? Si quis equis studet, sive venatione gaudet, arcuque, canibusve, aut aliis mansuetis (de venatoriis illis loquor, quibus bestias victimum nobis suppeditantes capimus), sive vestium splendorem affectat, .puellarumque congressu delectatur, omnia denique, ut breviter dicam, quæcumque in voluptate mens effingere nobis potest, ea volentibus statim adsunt: nec enim ullam rem desiderant, quæ non ipsorum etiam desideria prævertat, abundantissimeque supererit. Hujusmodi, hospes, remunerationem ab justissimo optimoque Deo omnium rerum Domino accipiant, qui ejus præcepta recte servarint. At enim rerum terrestrium error plerisque persuadet, ut incessabiles illas delicias gloriamque negligant, brevemque ac parvam voluptatem vere maxima et sempiterna illa chariorēm habeant: quo quid stolidius fieri, quid miserabilius possit? Hæc mihi sere in mentem veniebant, quibus congruum (ut opinor) voluntati tuæ respondere redderem de illis rebus, de quibus interrogabas: quod si quid amplius audire velis, dicas per me licet, et quod optas in manu erit. Adsum enim tibi, hospes, ad quocunque jusseris exequendum.

C 12. Satis tu mihi, inquam, quæ ad Eden pertinent, dicendo percurristi: sed vide sis, hospes, ut dicta tua fortiter defendas adversus ea saltem, quæ nunc tibi possim officere: nec enim omnia abs te dicta volo redarguere, nec in universum illa subinsula, quæ sequi videntur ex principiis tuis: nam si vellein, in quoddam quasi verborum pelagus incidere: adeo multa mihi videntur. Illa igitur silentio prætermittam: tibi vero, quantum in me erit, ostendere conabor, quam infirma, hospes, mihi videantur dictorum tuorum fundamenta: quod si factum fuerit, cæterorum nullam omnino rationem habere poteris. Nam eversa basi, de ædificio, credo, non curabis. Dixisti igitur, Christum post hominum resurrectionem justissimum omnium judicem esse sessurum. Deinde dicas fore, ut Moamethi, quem eximie diligit, pro hominibus deprecantis rationem habeat, eumque a gratia flexum de illis discipulis sectatoribusque sententiam laturum esse affirms. Hæc autem, a gratia flexum, justum non est: quia, quod justum est, gratia esse nequit. Unde quæ dixisti nequaquam congruunt, sed vehementer etiam inter se pugnant. Nam primum quod ii, qui in fossa et pice delinentur, æquales penas persolvunt, utpote qui æquiliter peccaverint: tum, eorum quos iam ad aeternum supplicium detrudere, quod Moamethi capillos prehendere non potuerint: deinde, cæteris, qui eos prebenderint et ascenderint, hereditatis loco paradisum dare (qui præstantibus tantum viris ut præmium et corona reservatus est): suntne hæc viri

jus et æquum æstimantis? ne dum hujusmodi judicis qui paulo ante Dei anima, spiritus et Verbum a vobis nominabatur? Atqui si Moamethus cognatus suos potius quam discipulos malis eripere voluisse, certe in æternis suppliciis discipuli remansissent: nunc vero, propinquis dimissis, cum qui eadem religione essent ex tenebricosa illa flamma voluerit educere, ne hoc quidem perfecit.

13. Nam habito quidem ad quosdam respectu ex animi sententia rem consecit: cæteri autem in gurgite derelicti sunt, etiam omnes ille ex fossa extrahere voluerit. Sed fac, secundum propositum et voluntatem Moamethi hoc accidisse, quoniam, obsecro, justo judicio fieri potuit? Omnes enim eadem religione erant, nimiamque aliquam peccatorum multitudinem serebant. Proinde vel omnes propter fidem liberare oportebat, vel omnes pœnae trahere propter peccatorum magnitudinem. Nunc vero, quia criminibus similibus obstrictos non eodem modo remunerat, certe aut his gratificatur, aut illos injuria afficit, aut (quo l' tertium superest) non potuit perficere id quod volebat: quanquam hac quoque via omnes e malis liberari necesse erat. Nempe Alin, ut prophetam et Dei amicum, plurimos supplicio eripere beatæque vitæ participes efflere decebat, idemque facere Fatmen, cui prophetæ filiam, quæ multos ipsa conjugi suo Ali prophetas peperit. Ita unusquisque eorum quantum ab iudice diligitur, tantum poterit apud ipsum: adeo ut alius quidem plures, aliis pauciores, quilibet tamen a Deo dilectus aliquos e sibi liberare possit, tanto quisque (opinor) numero, quantum dilectus est. Hoc sequitur ex iis quæ dixisti. Nam si tuus propheta eo, quod a Deo valde diligitur, infinitum eorum qui puniuntur numerum servabit, cæteri quoque prophetæ omnes idem facere possunt; nullus enim eorum est, quem non ipse judicii omnium hominum amicum esse affirmes.

14. Igitur, si vera tibi justaque dicere videor, nec, ut certe scio, meis dictis infensius adversaris (non enim mecum præter rem contendere voles: id ex multis tuis et præclaris virtutibus conjicio): quid facere non posset infinita illa vestrorum prophetarum multitudo, pro iis qui puniuntur amicum judicem deprecans? quid non, quicunque antiqua lege servabuntur, si vera est, nec subinanis, tua opinio? Cedo, quæso, ubi collocabis Moysen, tantum virum? ubi David regem? ubi cum illo reliquam omnem scriem generis, ex qua secundum carnem Christus est natus? Num solus Moamethus dolore fractus pro iis qui puniuntur intercedet? hi vero lapidei quodammodo erunt, suppliciisque affectos homines absque ullo doloris sensu aspicient? nonne pulcherrimum illius factum, quo bene successerit, ad miserationem eos etiam commovebit? non persuadet, ut si quid orarint, rei

A δὴ τὸ πρὸ μικροῦ ὑφ' ὑμῶν εἰρημένον. Καὶ μήν εἰ δὲ Μωάμεθ ἐλετο τοὺς συγγενεῖς ἢ τοὺς φοιτητὰς αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἔξελέσθαι, ἐμειναν δὲ οἱ φοιτηταὶ διέρχαντα κολαζόμενοι· νῦν δὲ, χαίρειν ἔτσας τοὺς αὐτῷ προσήκοντας, τοὺς δὲ τῆς αὐτῆς θρησκείας αὐτῷ τῆς σκοτεινῆς φλογὸς ἐκείνης ἐθελήσας ἔχαγα-γεῖν, οὐδὲ γῶν τούτῳ κατέπραξεν.

15. Πρὸς μὲν γάρ τοὺς ἔξειν τούτῳ τὸ πέρας κατὰ τὴν πρθέσιν· οἱ δὲ ἐνιπαλείφθησαν τῷ βαράθρῳ, τούτου πάντας βουληθέντος ἔξελέσθαι τῆς τάφου. Εἰ δὲ κατὰ γάμῳ τούτου γέγονε ταῦτα, τίνι δικαίᾳ γέγονε φήψει; Πάντες γάρ καὶ τῆς αὐτῆς θρησκείας δυντες ἐτύχανον, καὶ οὐ φορητόν τι πλῆθος ἀμαρτιῶν φέροντες. Ή γοῦν τοὺς πάντας ἀνελέσθαι ἔχον διὰ τὴν πίστιν, ἢ τοὺς ἀπαντας ἔτσαι κολαζόμενοι διὰ τὸ τῶν ἀμαρτιῶν μέγεθος. Νῦν δὲ τοὺς ἴσους ἐνεχομένους οὐ τοὺς αὐτοὺς ἀμειβόμενος, ἢ τουτοὺς χαράζμενος, ἢ ἐκείνους ἀδικῶν φαίνεται, ἢ (τὸ γε τρίτον) μὴ δυνηθεῖς, διπερ ἐδούλετο, πρᾶξαι. Καίτοι γε καὶ τῇδε πάντας ἐχρήγ τῶν κακῶν ἀλευθερωθῆναι. Τὸν γάρ Ἀλῆν, προφήτην τε καὶ φίλον δυτα Θεού, πλειστους τῶν δεινῶν ἀφαράσαι (1) καὶ τῆς μακαρίας δεῖξαι μετόχους ζωῆς, καὶ πρὸς γε ἐτι τὴν Φατουμᾶν (2) τοῦτο δρᾶσαι, θυγατέρα μὲν οὖσαν τοῦ σοῦ προφήτου, πολλοὺς δὲ πάλιν προφήτας φύσασαν ἐκ τοῦ συζύγου ταῦτης Ἀλῆη. Ἐκαστος γάρ καθ' ὅσουν φιλούμενός ἐστι τῷ κριτῇ κατὰ τοσοῦτον δυνήσεται παρ' αὐτῷ· ὁσθ' δὲ μὲν πλείους, δὲ δὲ ἐλάττους, πᾶς τις δὲ δρμὸς δυνήσεται τῶν τῷ Θεῷ φιλουμένων τινὰς τῶν ὑποδίκων ἀλευθερώσαις, καὶ τοσούτους ἔκαστος (οἶμαι), καθόσον ἐστὶ φιλητός. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ σοῦ συμπεραίνεται λόγου. Εἴ γάρ τῷ φιλεῖται ἐπιεικῶς ἀριθμὸν ἀμύθητον σώσει κολαζομένων δὲ σὸς προφήτης, ταυτὸν δὲ δράσαιεν καὶ οἱ ἄλλοι πάντες προφῆται· οὐδεὶς γάρ δῆποι θεύ τούτων, δην οὐκ ἀντέσ φήσαις φίλον εἶναι τῷ κριτῇ τῶν πάντων ἀνθρώπων.

16. Εἰ τοίνυν σοι δοκοῦμεν ἀλήθη καὶ δίκαιας λέγειν, καὶ οὐκ ἀντιτείνεις, εὐ οἶδα (οὐδὲ γάρ ἀκαριώς καταδέξῃ φιλονεικεῖν· πολλοὶς σοὶ τοῦτο τεχμάριομαι)· τί οὐκ δὲ λογίσαιεν πρᾶξαι αἱ τῶν ὑμετέρων προφήτῶν μυριάδες (3), ὑπὲρ τῶν κολαζομένων τὸν φίλον κριτὴν παρατούμενοι; οὐ μή ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ νόμῳ σωθήσονται, εἰπεῖο η δόξα σου ἀλτηθῆς καὶ οὐ φευδῆς τις, οὐσα τυγχάνεις; Ποϊ γάρ θήτεις, εἰπέ μοι, καὶ Μωάμεθ τὸν τασσοῦτον; καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα; καὶ οὐν αὐτῷ τῇδε ἀλληγοριαὶ πάσαν σειράν τοῦ γένους, ἐξ οἵ τοις κατὰ σάρκα Χριστός: Ἡ δὲ Μωάμεθ ὑπὲρ τῶν κολαζομένων καρφθεὶς παρατήσεται, οὗτοι δὲ λιθινοὶ τινες ἐσονται, ἀναλγητοὶ τοὺς ἐν τῷ κολάσει θεώμενοι; καὶ οὐδὲ τὸ ἐκείνου κατέρθιμα ἐριθεῖται τούτοις πρὸς ἐλεον, οὐδὲ πείσει πάντως θαῦματιν ὡς οὐχ ἀμαρτήσουσι δεισιδεῖνοι; Ἀλλ' οὐκ ἀν εἰποις, έτσι γε μήν πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀπασι πρεσβευταῖς

αἱ οραὶ: Σημείωσα: οἱ Τοῦρκοι λέγουσιν εἶναι τοὺς προφήτας αὐτῶν ρωμ. Id est: Nota: Turcæ dicunt, siros prophetas numero esse CXLIV.

(1) Supple, ἐχρῆν.

(2) Cod. Coisl. Φατουμᾶν.

(3) Hic in codd. miniatis litteris. scriptum est

(τοις ἡμετέροις λέγω), καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος μητέρα Α εὐθυμηθῆς, συγγνώμην γε ἔχαιτουμενην ὑπὲρ τῶν εἰς γένεναν ἐμβληθέντων· ἡτις δὴ μήτηρ ἀπόχρη καὶ μόνη τὸ πᾶν ἐργάσασθαι, εἰπερ εἰκὸς ἦν τοῦτο γενέσθαι. Τί δὲ εἶποι; ἡ δῆλον, ως οὐδεὶς τῶν φαύλων ἀνθρώπων δίκαιη τίσειν ἄν, ἀλλ' ἀπαντεῖς μὲν ἀνδροφόνοις καὶ μέθυσοι, ἀπαντεῖς δ' ἄρπαγες, καὶ ἀκόλαστοι, καὶ λαποδύται, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ ὁ τῶν τοιούτων ἐσμὸς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσουσι; Τὸ γὰρ ἔτερως φρονεῖν ἐπιεικῆς ἀνάρμοστον. Δυοῖν δὲ θάτερον, φίλ' ἔταιρε, λέγειν ἀνάγκη· ἡ τὰ δίκαια τηροῦντος τοῦ χριστοῦ, μηδένα τῶν εἰς κόλασιν ἐμβληθέντων ἔκειθεν ἔξελθειν τῇ τοῦ Μωάμεθ φιλιᾳ (τὸ γάρ ὁμέτερον λέγω δόγμα)· ἡ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἔκει θιασὶ ἔκεινον διατεθῆναι, καὶ μηδόντενον κολασθῆναι. Ταῦτη γάρ ἀνὴν πεισώσων καὶ τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ, ἡ τὸ δίκαιον, ἡ καὶ πάνθ' ὅμοι; φασι, χρήματα· καθαπερεὶ γάρ φύρεται καὶ συγχειται τὰ τοῦ Θεοῦ πράγματα τῷ προειρημένῳ σοι λόγῳ. Εἰ γάρ οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν οἱ φιλοὶ χειροῦνται φαίνοντο, μάταιον μὲν τὸ φεύγειν ἥττω φανῆναι τῶν ἡδονῶν, μάταιον δὲ τὸ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι κρείτω γενέσθαι θυμοῦ, κενὸν δὲ ἄρα καὶ τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι. Τούτων δὲ οὐτως; ἔχόντων παρέλκον ἄν γένοιτο καὶ τὸ τὸν Χριστὸν κατελθεῖν ἐκ τῶν οὐρανῶν, κρίναι πέσαν τὴν γῆν, δπως δικαίην ἀμοιβὴν τῶν πεπραγμένων ἔκαστος λάδοι. Πόθεν ἀν οὖν δίκαιον, ως ἀγαθὲ, νῦν ἔχοντ' ἀνδρα τοιαῦτα λέγειν;

clorum remunerationem accipient. Itaque, mi humanissime hospes, ut vir, in quo est summa ratio, sic loquatur?

τε'. Βούλομαι δὲ τις νῦν εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφῆς, καὶ τῆς ἐν ἔκεινῳ διαίτης τε καὶ ζωῆς· ἡν δὴ θείαν μὲν καὶ μακαρίαν εἴναι φατε, οἵτις δὲ αὐθίς λέγεται, πόρρω που θειάτητος ταύτην καὶ μακαριότητος ἀποφαίνεται. Εἰ σὺ δὲ βούλοιο πρῶτον ἀπολογήσασθαι, περὶ ὧν σου ταυτην τὴν δίξαν διεβελήκειν, ἀσμενοὶ σου λέγοντος ἀκουσόμεθα. Καὶ δες ἔφη· Ἀλλ' οὐκ εὐχερῶς ἀν ἔχομει νῦν, οὐδὲ ἐκ τοῦ προχείρου σοι τὴν ἀπολογίαν διδόναι. Πλὴν οὐτω παρειλήφαμέν τε καὶ ἐδοξάζομεν· τά σοι δὲ νῦν εἰρημένα (οὐδὲ γάρ φεύγομεν γε) τοῦ δροῦ μοι μᾶλλον ἔχομενα λόγους ἡπερ τὰ ἡμέτερα φαίνεται. Καιρός σοι τοίνουν λέγειν τὰ κατὰ νοῦν περὶ τῆς Ἑδέμ. Καὶ δ παῖς, λαβὼν τούνδεστιμον περὶ τοῦ πατρὸς, βοήσας τι βαρβαρικώτερον καὶ θρασύτερον, ἔφη· Οὐ σὺ γε φθάσας εἰρήκας πρὸς ἡμᾶς, τὸν Θεὸν δι' ἀγαθότητα μόνην δεδημιουργήκεναι τὰ σύμπαντα; Νῦν δὲ μνῶν αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγαθότητα σεσιώπηκας· δὲ δὲ οὐχ ἡτον ἀγαθός ἔστιν ἡπερ δίκαιως. Εἰ οὖν δὴ σῶσαι πάντας θελήσει δι' ἡν καὶ πάντας δεδημιούργηκεν ἀγαθότητα, ὑπεύθυνος; ἡμῖν ἔσται τῶν αὐτῷ πεπραγμένων; Οὐδέ οὔτενοσοῦν, ως τὰν, ἔφη, τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ὑπεύθυνος ἄν εἴη Θεός· τίνι γάρ ἄν ἔστου μείζονι ἀποτίσαιε λόγον; λαμπράς μανίξες ἡ δέξα· ἀσενεῖς τὸ ἐνθύμημα. Τὰ γάρ δὲ παρὰ

compones fore se quoque confidant? Sed hoc nequaquam dixeris, dummodo præter omnes cæteros deprecatores (nostros dico) in mentem tibi veniat Servatoris ipsius mater, pro dejectis in gehennam supplicans: quæ quidem mater sola huic toti negotio consiliendo, si quidem ullo omnino modo fieri posset, prorsus sufficeret. Jam vero quid dicas? nonne palam est, improborum hominum sic neminem esse pœnas daturum, sed homicidas omnes, ebriosos, raptiores, libidinosos, grassatores, sacrilegos, totumque hujusmodi gregem sempiternis bonis esse fruituros? Siquidem aliter sentire non potes. Necesse est enim, dulcissime amice, ut alterum dicas de duobus: aut, judge æquitatem servante, neminem ex illis, qui in pœnis hæserint, B propter Moamethi amicitiam inde liberari (vestrum dogma refero): aut erga omnes, qui ibi fuerint, æqualiter eum affectum esse, nec ullum omnino pœnas dare. Qua re et suam judex erga homines amicitiam, et erga propriam matrem cunctosque justitiam tueretur: alioquin vel humanitas ejus vel justitia ex aliqua parte claudicaret, vel omnia simul, ut aiunt: nam iis, quæ mo-lo dixisti, consumditur quasi et perturbatur tota de Deo disputatio. Etenim si improborum nulla re deterior esse videatur quam proborum couditio, inepte sane faceret, qui sigeret voluptatis invidiosum nomen, inepte qui magni saceret iracundiam cohibere, ridicule qui alienis abstineret. Quin si hec ita essent, supervacanea hercle foret Christi e cœlis descensio, C ut omnem terram judicet, singulique suorum fa-

15. Dicam nunc de paradisi deliciis, et de traducenda ibi vita: quam divinam quidem et beatam esse dicitis, sed vestris ipsi sermonibus a divinitate et felicitate procul abesse demonstratis. Si tamen illam tuam opinionem ante defendere volueris, et quas contra objeci reprehensiones infirmare, valde sumi cupidus te in ejusmodi oratione audiendi. At enim, respondit, meæ opinionis nunc neque persicilis est, neque sine commentatione suscipi potest defensio. Nos sic a majoribus accepimus, sic credidimus: quæ tamen tu dixisti, recte ea ratione magis consentanea videntur (vere tecum agam), quam quæ nos dicimus. Quapropter, si quid in animo habes de Eden dicere, jam nunc explica. Quæ cum Persa dixisset, filius ejus, a patre accepta loquendi facultate, barbarum quid et audacious clamans, Nonne tu, inquit, nobis antea dixisti, ob solam bonitatem Deum omnia creasse? Nunc vero celebrata illius justitia de bonitate sicuti sti: sed hic non minus bonus est quam justus. Quare si ob eam, per quam omnes creavit, bonitatem, omnes etiam servare voluerit, an ideiro reddendis factorum suorum rationibus erit obnoxius? Dii meliora, inquam, adolescens: nulli omnino in factorum suorum rationibus reddendis obnoxius esse potest Deus: cuinam enim se majori

rationem redderet? Insana hujusmodi opinio: impia cogitatio. Nam quæ a Deo profiscuntur, pulchra sunt omnia et bona. Qui autem nihilominus de aliquo ex ipsius factis querere, investigare et dicere conantur, hoc justa ratione ut facient oportet, nec id illi attribuere, quod ne homini quidem proho conveniret. Quoniam igitur id quod dixistis Dei justitiae repugnare demonstratum est, non recte, opinor, diceretur, Deum, utpote benignum erga homines, ejusmodi res facere debere. Nulla ex parte enim justitiae adversatur ejus benignitas. Hoc tibi simul ac patri persuasum esse opinabor, ad aliaque pergere volebam: tu autem quoniam contra me surrexisti, aliquid supra dictis addendum esse arbitror, demonstrandumque, eos etiam qui in meliore religione deflexissent de legis via, punitum iri: qui utrum nulli an pauci sint, nihil ad rem. Hoc enim semel demonstrato, inutilis erit capillorum virtus Moamethi sancte venerandi.

46. Sapientia præstas tu, eorumque, qui juris dicendi potestate decorati sunt, nemini fortasse primas concedis: id a patre audivimus. Si quis igitur peccati convictus fuerit, dic, quæso, num poenas repetis ab illo? Ego vero repeto, inquit. Et Deo gratum, sancteque esse factum putas, necne? Qui, quæso, sacerem, respondit, nisi intelligerem ita esse? Rectissime, inquam: et ipsum quidem Deum jam in hac vita complures videmus punire ex iis qui in ipsum credunt, si minus ad ejus voluntatem vixerint. An non ita est? Est vero, inquit. Adeo, inquam, ut vel pie et sancte te geras, peccatores puniens? Ille, Quis, quæso, haec non scit? Quoniam est igitur, inquam, tua consuetudo? Utrum si qui peccaverunt alios plectis, et ab aliis punias non sumis? an omnes injuria affectos vindicas, et injuste agentibus congruum supplicium infers? At justam legitimamque de omnibus omnino sententiam ferre te semperque laturum esse palam est, nisi forte velis ut personarum acceptor in jus vocari. Quare quomodo justus erit Deus, si alios quidem in hac vita punit, de aliis neque in hoc neque in illo saeculo poenas sumit? idque cum æqualem tu te ipse omnibus exhibeas: item, cum constet, a multis jus, et legem, et ipsa naturæ præcepta adeo contemni, ut ob ardenter avaritiam omnino sunt dediti et veluti afflxi: qui tamen nullas tantæ perversitatis poenas dederint. Et quod hic caput est, illi ipsi homines in beatis vulgo habiti, extrema senectute in pace summoque honore vita excesserunt, alienasque operas opesque suis

(1) I. e. *justa, recta, convenienti*. Est locutio nostro familiaris, sicut illa, πῶς οἵτι, et verbum ἀκοφαντεῖν. Vid. paulo post lin. 36, τὴν γιγνομένην φῆσον ἐκρέπατε.

(2) Conf. iufra col. 171 A.

A Θεοῦ καλά τε πάντα καὶ ἀγαθά. Πειρωμένοις μέντοι λέγειν, καὶ ζητεῖν, καὶ ἔρευναι περὶ τίνος τῶν αὐτῷ πεπραγμένων, τῷ γιγνομένῳ (1) δεῖ τούτο λόγιρ παιεῖν, καὶ μή περιπτειν ἐκεῖνῳ, & μηδ' ἀνθρώπῳ χρηστῷ προσήκεν. "Οτε τοίνυν δέσποιται τὸ ὑψόν ὑμῶν εἰρημένον τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ μαχδεῖνον, οὐκ εὐλογον, οἷμαι, εἰπεῖν, ως ἔδει τούτο πρᾶξαι τὸν Θεόν, ἄτε δὴ φιλάνθρωπον ὄντα. Τῇ γὰρ ἐκείνου δικαιοσύνῃ οὐδαμόθεν ἀντιπίπτει τὸ φιλάνθρωπον (2). Ἔγὼ μὲν οὖν φιμην πεπεῖσθαι αἱ ἁμα τῷ πατρὶ, καὶ ἐβούλομην χωρεῖν ἐπ' ἄλλα· σοῦ δὲ ἐπιπηδήσαντος τοῖς ἐμοῖς, δεῖν ὡήθην προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, καὶ δέξαις κολασθήσεσθαι μέλλοντας καὶ τοὺς ἐν τῇ κρείττονι πίστει τῆς ἁδοῦ τοῦ νόμου παρατραπέντας· πολλοὺς δὲ ἢ διάγους, οὐδὲν πρὸς τὸ ζητούμενον διαφέρει. Τούτους γὰρ, οἷμαι, διεχθέντος, μάτας ἡ τῶν τριχῶν ἀρετὴ τοῦ σεμνοτάτου Μωάμεθ.

τι'. Σοφὸς εἰσὶν, καὶ τῶν ἐπὶ τὸ δικάζειν σεμνονομένων οὐδενὶ που τῶν πρωτείων ἰσως παραχωρῶν· τούτο παρὰ τοῦ πατρὸς ἀκηκόσμεν. Λαμβάνεις οὖν δίκην, ἢν ἀμαρτάνων τις ἐλεγχθῇ; Πάνυ γε, φησι. Καὶ θεοφιλές εἶναι νομίσεις καὶ δσιον, ἢ οὐ; Πῶς γὰρ διν τοιτι κατέπραττον, ἐφη, εἰ μή τοιούτον ἐγίνωσκον; Ὁρθῶς λέγεις, εἰπον· καὶ γὰρ καὶ δι θεὸς αὐτῆς πολλοὺς ἐνταῦθα φαίνεται τιμωρούμενος τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων, μή κατὰ τὴν αὐτῷ δοκοῦν πεπολιτευμένους. "Η οὐχ οὐτως; 'Ἄλλος οὐτως, ἐφη. "Ωστ' διστόν τι πράττεις, εἰπον ἔγω, τιμωρούμενος τοὺς ἐξαμπτάνοντας; Τίς οὐχ οἴδε ταῦτα; φησι. Τὶ δὲ, ἐφη, πράττων διατελεῖς; ἐνίοις μὲν ἐπεξέρχῃ τῶν ἀδικούντων, παρὰ δὲ τῶν οὐ λαμβάνεις δίκην; ἢ τοῖς μὲν ἡδοκημένοις πάσιν ἀμύνεις, τοῖς δὲ ἀδικοῖς συζῶσι κατάλληλον ἐπάγεις τὸ τίμημα; Δῆλον ὅτι πᾶσιν ἐκῆς τὴν γιγνομένην ψῆφον ἐκφέρεις, καὶ ἐξοσεις γε δεῖ, εἰγε μέλλεις μηδαμῆς προσωπολήπτου γραφήν ἀποίσεσθαι. Πῶς οὖν δίκαιος δι θεὸς, εἰ τοὺς μὲν ἐνθάδε κιλάζει, παρὰ δὲ τῶν μητρῶν ἐνταῦθα μητρῶν ἐκεῖ δίκην λήψεται; καὶ ταῦτα, σοῦ γε σειτὸν παρέχοντος ἀπασιν ἰσον· ἥποι γε πολλοὺς ισμεν ἐπὶ τοσούτον διλγωρούντας τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν θεσμῶν τῆς φύσεως, ως διὰ πλεονεξίαν πολλὴν Μυσῶν μὲν λείαν (3) τὰ προστυχόντα ποιεῖσθαι, θηρίων δὲ βίον ζῆν τῇ πρής τὸ γένος ἀπανθρωπίᾳ, ἐπεκτείνεσθαι (4) δι πως τούτοις τὰ τῆς κακίας δικρι καὶ τῶν ἀλλοκότων ἀσελγημάτων, τῷ ταῖς ἡδοναῖς παντάπαι προστῶσθαι, καὶ μηδεμίαν διδωκότας δίκην τῆς τηλειαύτης παρατροπῆς. Καὶ τὸ ὑπερβάλλον ἐνταῦθα, διτι καὶ μακαριζόμενοι παρὰ τῶν πολλῶν, ἐν γῆρᾳς τε πάνυ βαθεῖ, καὶ ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐν τιμῇ τοῦ τῆς διδούς βίου μετέστησεν, πόνους ἀλλοτρίους καὶ θησαυρούς τοῖς ἐκατῶν καταλιπόντες παισι· τού-

(3) Codd. ambo λίτων. Cod. Coislin. μισεῖν μὲν λίτων, ut sit sensus: ut vulgares culpas committere oderint.

(4) Cod. Coisl. ἀπεκτείνεσθαι.

τους; γε βιαίους δυτάς ούκ εύαριθμητοί τινες τῶν ύπ' αὐτῶν ἡδικημένων τὰ μέγιστα προσκυνοῦντας διετέλεσαν, λύτρα τε οἷμαι καὶ αὐστρα τῆς ἐχυτῶν ἐλευθερίας τε καὶ ζωῆς ὥσπερ ἀντεισφέροντας τὴν τιμὴν· καίτοι πολλοὺς ἀν εὔροις καὶ τῶν ἡδικημένων παρὰ κακίστων, σπουδαίους τε ἀνδρας καὶ ἄγαθούς, καὶ ἐπιεικέα πολλῇ συζήσαντας.

ζ. "Οτε τοῖνυν ταῦθ' οὗτως ἔχει, καὶ σὺ μὲν πᾶσιν ἀπονέμεις τὰ δίκαια, Θεὸς δ' οὐ τοῦτο φαίνεται τὸ τῆμερον πρόττων, εἰ οὐδὲ ἔχει δίκην τίσειν οἱ τὸν Θεὸν ἀτίμασαντες τῇ παραβάσει τῶν ἐντολῶν, σὺ γε Θεοῦ δικαιότερος. Ορφ; τῆς ἀτοπίας τὸ μέγεθος, καὶ οἱ (1) κακῶν σου προβοῦ τὸ δόγμα; Τὴν δὲ αἰτίαν εἰ θέλεις μαθεῖν, ἡδη πάρεστι. Τιοὶ μὲν γάρ ἀμαρτήμασιν ἐνθέδει ἐπάγεται τὰ δεινὰ, ἵνα μὴ τῇ κολάσει διαπιστῶμεν· ὅπου γάρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ μὴ πιστεύειν βουλίμενοι, εἰ μηδεὶς ἐδίδου δίκην ἐνταῦθα, τις δὲ ἐπίστευε δώσειν ἔξαμαρτήσας, καὶ δόλοις δὲ εἰς τὸ μέλον ταῦτα ταμιεύεσθαι; Καὶ τοῦτο πάντες πιστεύουσιν. 'Ἐγ γάρ δὴ τοῦ φαινομένου καὶ τίφανῆς οὐκ ἀμφίβολον. 'Εσται δρα κρίσις καὶ ἔκτισις ἀμαρτῶν ἀπαραίτητος, καθάπερ δὴ καὶ ἀμοιβαὶ τοῖς ἄγαθοῖς μετὰ τὴν ἐνθένδες ζωῆς. 'Αλλ' ἐρει τις Ἰωάς δμῶν, ὡς δὲν μὲν οἱ φαῦλοι κακῶν, οἱ δὲ σπουδαῖοι χρηστῶν ἀπολαύσωσι, τὸ μὲν δίκαιον τοῦ χριτοῦ φανερὸν, τὸ δὲ φιλάνθρωπον ποῦ; Καὶ ἡ ἐρώτησις αὐτῇ οὐκ ἔξω λόγου τοῦ πρέποντος. Δεῖ γάρ αὐτὸν ἐνεργεῖται εἰναι δὲπερ ἐστιν, αὐτοδικαιούντη τε καὶ αὐτοαγαθότης· ἐπειδὴ δὲ δεῖ κατ' ἀμφοτέρους τὸν Θεὸν ἐνεργὸν εἶναι, ἔξευρεν, διτοις τὸ φιλάνθρωπον δεῖξας καὶ τὸ δίκαιον ἐπιδείξεται. Μήτι μὲν οὖν τὸνδε τὸν κάθισμον ἀφθόνως τε καὶ δαψιλῶς τὴν ἀρρήτητον θεοῦ φιλανθρωπίαν πᾶσιν ἀπλῶς, ὡς ἔξεστιν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ σκοπεῖν· τὴν δίκαιοισσύνην δὲ τῇ παλιγγενεσίᾳ (2) τετήρηκεν. Οὐ πωλέγω, ὡς καὶ τὸ κόλασις αὐτῇ πολλῇ φιλανθρωπίᾳ τε καὶ χρηστότητι καὶ κατεσκεύασται, καὶ ἡπειληται.

λιγι potest: justitiam novæ post mortem vitæ reservavit. Atque non memoro nunc, quanta bonitate et clementia ipsa punitio et constituta est, et præsumtita.

η'. Ταῦτ' ἐμοὶ εἰρηκότος, σιγήσαντος τοῦ πρώτου, βλέψας δὲ νεώτερος υἱὸς; εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα εἶπε τοις πρόδησιν τῇ τῶν Ἀράβων φωνῇ· καὶ δὲ ἀποδεξάμενος, ὡς ξοικε, τὸ ρήθεν, πρόδησις διὰ τῆς τῶν Τούρκων μετέδωκε, τοῖς ἐρμηνεῦσι συνήθως εἰς τοῦτο χρησάμενος. Τὸ δὲ ἦν ἐκεῖνο τὸ λεχθὲν παρ' ἐμοῦ, ὡς δρα παρέλκον ἀν εἴη καὶ πειρετὸν, τὸ τὸν Χριστὸν ἡγεῖν χρινοῦντα κάσσαν τὴν γῆν, εἰ μέλλοι πάντας σώσειν ἔχης· καὶ διτι καὶ τὸ δίκαιος εἶναι τὸν τρόπον τοῦτον ἀπόδλυσι. Ταῦτα δὲ, ἐφη ἐκεῖνος, οὐχ ἰκανῶς ἀποδέδεικται. Κρινεῖ γάρ ἀμέλει, καὶ παραδώσει τοὺς ἀντινομοθεοῦντας τοῖς τοῦ Μωϋσέω παραδόσειν ἀπαντάς. Πρόδησις ὄντερ ἐφη ἀντός· Ήδιστόν μοι δοκεῖ, καὶ πολὺν κερπὸν δυνάμενον ἐνεγκείν, τὸ τὸν προσδιαλεγόμενον εἰπεῖν τὸ παριστάμενον· καὶ δὲλλως τοῦτο

A liberis reliquerunt: hosque violentos non pauci de iis, quos matinīs injuriis affecerant, perofficiose semper coluerunt, hunc iis honorem, opinor, conservatae quasi libertatis et vitæ p̄mum rependentes; atqui multos ex illis, quibus a pessimis hominibus illatæ injuriae sunt, honestos probosque viros magnaue æquabilitate vixisse reperias.

B 17. Quæ cum ita sint, quoniam tu quidem justitiam aliquam omnibus tribuis, Deus autem secundum ea quæ hodie sunt parum juste agere videtur, si neque in futura vita pœnas luunt, qui eum p̄ceptorum suorum violatione aspernati sunt, tu profecto es Deo justior. Vides nunc quanta ex his sequatur absurditas, et quoniam mali processerit opinio tua? Cujus rei causam discere si velis, in promptu est. Quibusdam peccatis jam in hac vita pœnae infliguntur, nempe ne omnino de punitione diffidamus: cum enim vel nunc sint, qui illud de futura vindicta credere nolint, si nemo ullas hoc in saeculo lueret, quis, obsecro, et se commissi peccati pœnas esse daturum, et aliis eas in futurum tempus reservari crederet? Jam vero illud omnes fere credunt. Nam intuitu apparentis rei dubitatio tollitur de re non apparente. Erit igitur judicium, nullisque precibus deprecanda malorum punitio, item ut probis remuneratio, post hanc vitam. Dicit forte aliquis vestrum: At si scelerati malis afficiuntur, boni bonis, justitia quidem judicis palam sit, clementia autem ejus erga homines ubi apparebit? Nec a ratione aliena est haec interrogatio. Oportet enim Deum actu et effectu esse id quod est, summam ipsamque justitiam et bonitatem: et quoniam secundum ambas has virtutes agere eum necesse est, viam inuenit, qua via et bonitatem ostenderet, et nihilominus palesceret justitiam. In hunc mundum enim dici non potest quam abunde et liberaliter suam erga homines benignitatem omnibus imbris instar profundit, ut ex ipsius operibus intellegi potest: justitiam novæ post mortem vitæ reservavit.

D 18. Quæ cum ego dixissein, siliusque natu major silleret, minor in patrem inueniens aliquid ei Arabico sermone dixit; quod ille, ut videbatur, comprobavit, ad nosque Turcica lingua transmisit, interpretibus ex more adhibitis. Id erat illud ipsum quod dixeram, inutilem prorsus Christi ad omnem terram judicandam et supervacuum esse adventum, si quidem omnes omnino ille sit servatus; verendumque esse, ne justi uōmen hoc modo amittat. Hæc enim, inquit ille, non satis demonstrata sunt. Judicabit certe videlicet, suppliciisque eos omnes tradet, qui disciplinam Moamethi institutis contrariam docuerint. Ad quem tunc ego: Per mihi, per inquam gratum est, magnumque utilitatis fructum videtur præbere, si quocum colloquor is quidquid sibi in mente venit eloquitor: quod si aliter facere volu-

(1) Cod. Coisl. el.

(2) Ηλιγγενεσίᾳ hic non baptismum, sed futura post resurrectionem vita, ex Matth. xix, 28, 'Ἐν τῇ

erit, non videbit, disputationis frustra a se suscipi labore. Nam vulnus quod occultatur ad sanitatem pervenire nequit. Tibi autem de ejusmodi filiis grator: etenim pulchre, quæ hic dicuntur, assequi videtur adolescens: ipsum tamen scire volo, impios in judicio non esse resurrecturos, ut ait David. Quem si admittis testem, vanus erit hic sermo, iustum judicem judicatum esse paganos, supplicisque eos esse traditum: at servaturum omnes sine discriminâ, qui male vixerint quidem, sed recta tamen in fide fuerint. Quod si Davidis auctoritatem rejicis, quod reliquum est faciamus, armisque nostris (probabilibus rationum momentis dico) pro nostra sententia propugnemus. Quocirca pleaque dicere omittere: illud unum addo supra dictis, quod vel solum homini non plane contentionis cupo persuadere possit.

19. Fac aliquem structarum regi insidiarum reum esse: si res in dubio versetur, defensionis ei dabitur locus: actori et reo eundem clepsydrarum numerum concedet, ambobus æque aures præbebit iudex, nec ulla re superior erit is qui pro rege dicit. S.n autem manifestissimum crimen est, adeo ut neque argumentis neque ullo testimonio indigeat, nullam omnino deprecationem tentabit reus, sed contra se ipse lata sententia ad laqueum festinabit aliquando, mortemque tantum non invocabit: ideo quod pudorem, gravissimasque conscientiae reprehensiones et intolerabiles stimulos ferre nequeat. Quapropter nemo unquam in tribunali cōsedit, ut hostem captum redargueret, mortisque pena dignum esse convinceret. Haec enim pena peccati naturam sequitur, et lege ac tempore confirmatur. Tribunal autem, et iudicium, et argumenta, et multa de ipsa re inquisitio eo pertinent, ne ferendæ sententiae dominus, homo cum sit, benevolum virum pro inimico imprudens interficiat. At enim hoc, optime adolescens, locum non habebit apud illum iudicem, qui pro testibus probationibusque nulli exceptioni obnoxios uniusecujusque conscientia utitur. *Omnia nuda 1, omnia aperta sunt oculis illius, qui eo in tribunali sedebit: illum nemo tunc decipere conabitur.* Omnibus enim, quibus nunc ignotus est, manifestus erit. Itaque futurum iudicium non incredulorum causa fiet. Jam vero si quæ diximus tibi persuadent, nec ea prorsus nugatoria existimas, quod superest nunc dicamus: vel nimis propter fidèles, lapsos, vel omnino nullum fore iudicium. Atqui futurum esse iudicium in confessio est: igitur fieri non potest, ut omnes qui piam fidem colunt serventur: alioquin Christus non posset

¹ Hebr. iv, 13.

(1) Psal. 1, 5. Sic paulo post, p. 380, lin. 22: 'H xpl-σις ἡ μέλλουσα οὐ τῶν ἀπίστων εἶνεκα· quod vide tur ad illud Evangelii alludere: *Qui enim non credit, jam iudicatus est,* Ioan. iii, 18. Nec enim, opinor, impiorum resurrectionem omnino negat Manuel, sed illud dicit: *Ad integrum damnationem resurgent quideni impii: ad iudicium autem proprium dictum,* ideo quod jam sunt iudicati, non venient.

(2) Cod. Reg. φαύλους.

A ποιεῖν βουλήθῃ, λησει τοὺς πόδους ἀναλώσας ἐπὶ κενῷ. Τραῦμα γὰρ κεκαλυμμένον ὑγείας οὐκ ἐπιτεύχεται. Σοὶ δὲ συγχαίρω τοιούτους φύσαντι· δοξεῖ μοι γὰρ οὗτος δέ νέος καλῶς γε ἐπιβάλλειν τοῖς λεγομένοις· πλὴν γινώσκειν αὐτὸν ἐθέλω, ὃς οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει (1). ὁ Δασὶδ οὖτα λέγει. "Ον εἰ μάρτυρα παραδίχῃ, μάταιος δὲ λόγος; εῦτος, διτι τοὺς ἀπίστους κρινεῖ, καὶ παραδώσει τούτους: κολάσσαν δὲ δίκαιος κριτής· σώσει δὲ πάντας ἔξῆς τοὺς φαύλους (2) μὲν βεβιωκότας, ὅρθῃ δὲ πίστει συζησαντας. Εἰ δὲ τὸν Δασὶδ παραγράφῃ, δὲ λοιπὸν ἔστι ποιῶμεν, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς (τούτων φημι δὴ τῶν εἰκότων) συμμαχῶμεν ἥδη τῷ λόγῳ. Παρεῖς οὖν λέγειν τὰ πλεῖα, ἐκεῖνό γε προσθήσω τοῖς εἰρημένοις, δὴ καὶ μόνον ἥδην ἵκανόν πεισαι τὸν μὴ πάντη φιλόνεικον.

C iθ'. "Ην οὖν τις βασιλέως ἐπιβουλῆς φεύγη, καὶ ή τὸ πρᾶγμα ἀμφιβολον, ἀπόλογίας τόπος τούτῳ δοθήσεται· καὶ οἴσον ἀμφοῖν ἔσται τὸ θνάτορ, καὶ τὸ θνητοχείλιον τὰ ὡτα τὸν δίκαστην, τῷ φεύγοντι τε καὶ τῷ διεώκοντι· πλεονεκτήσει δὲ οὐδαμῶς δ τοῦ βασιλέως ὑπερμαχῶν. "Ην δὲ σαφέστατον τοῦγκαλημα, ὃς μήτ' ἐλέγχων δεισθαι μήτε μαρτυρίας ἔστινος οὖν, οὐδὲ γοῦν πειράσεται τὴν ἀρχὴν παραιτήσασθαι, ἀλλὰ καθ' αὐτὸν τὴν ψῆφον ίδοις ἀν τὸν τοιούτον ἔξενεγκόντα ἔστιν οὐ, καὶ ἐπὶ βρόχον ἐπειγόμενον, καὶ μονονού τὴν τελευτὴν ἐπικαλούμενον (3), τῷ τὴν εἰσχύνην μὴ φέρειν, καὶ τοὺς βαρεῖς ἐλέγχους τοῦ συνειδότος, καὶ τοὺς ἀφορίτους τούτου νυγμούς. Διά τοι τοῦτο οὐκούν ἐπὶ βήματος πώποτέ τις ἐκάθισεν, ὡστε τὸν ἔχθρὸν ἐξελέγκαι, ὃς ἄρα δίκαιος ἔστι θανάτου δέξασθαι τίμημα. Τοῦτο γὰρ τῇ φύσει τοῦ πταίσματος ἔπειται, νόμῳ τε καὶ χρόνῳ βεβαιωθέν. Βῆμα δὲ, καὶ κρίσις, καὶ Ἐλεγχοι, καὶ ἡ πολλὴ τοῦ πράγματος βάσανος, ἵνα μή τὸν εὐγονούν ἀντὶ τοῦ δυσμενοῦς λάθῃ φονεύσως ἀθρωπὸς ὃν δ τῆς ψῆφου κύριος. Τούτο δ, δ καλὲ νεανία, χώραν οὐχ ἔξι: παρ' ἐκείνῳ τῷ κριτῇ, δὲ ἀντὶ μαρτύρων ἔχει καὶ ἀπαραγράπτων ἐλέγχων ἐκάστου τὸ συνειδός. Πάντα γὰρ τυμνά καὶ διλα τοῖς δρθαλμοῖς τοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνου καθιεσθαι μέλλοντος· δη οὐδὲ ἀντὶ ταῦτα ἡγήσῃ. δ λοιπὸν ἥδη λέγωμεν· ὃς δη διὰ τοὺς ἐπιτακότας πιστοῖς, δη οὐδαμῶς ἔσται δίκη. Ἀλλὰ μήν ὃς ἔσται κρίσις πρωμολόγηται· τὸ πάντας ἄρα σωθῆναι τοὺς εὔσεβες (5) οὐκ ἐνδέχεται· δη γὰρ ἀν οὐκ

(3) Cod. Reg. προκαλούμενον, provocabit.

(4) Cod. Coisl. παραθετή.

(5) Εὔσεβες, sacerdotes appellantur a theologis Græcis non qui innocenter vixerunt, sed qui veram fidem sunt professi, perversis licet moribus: ἀσεβεῖς contra heretici et pagani, quantumvis justi forte et probi. Conf. Suiceri Thesaur. eccl. tom. I, c. 543.

ἥν τὸν Χριστὸν κριτὴν εἶναι, καὶ ἀληθῶς ὄνομά· Αἰδίνεται, νέων ἐπὶ τούτῳ αἰγήν ἀγόντων, οὐκέτι δέ τέλος.

χ'. Ἀποδεῖχθαι μοι τοῦτο δοκεῖ· λέγε τὸν, τὰ σοι δοκοῦντα περὶ τὸν παραδείσου, καὶ τῆς ἁγίας χατσάτσεως καὶ τρυφῆς. Πάντως δὲ, εἰ μὲν ὅρθοῦ σοι λόγους τὰ ἡμέτερα ἔχόμενα φύλανται, οὐκ ἀν μακρῶν δέοιο λόγων· ἀλλὰς δέ σοι δοκοῦντων, μή φείδους ὅμητων, μηδὲ ὑπολογίσαιο πόνους, ἵνθι προσδόξιμός ἐστι καρπὸς ἀληθείας, διὸ οὐδὲ φέρειν διάλεξις καθαρὰ φίλονεικίας ἀπάτης. Ἀλλ' ἡμεῖς σοι ξένοι, καὶ παρὰ σοι κατήν τετρηκόστες ὑποδοχὴν, καὶ γνώμην τὴν αὐτήν, καὶ τιμὴν (καὶ οὐδὲν οὐδὲν ἐν λόγοις οὐδὲν ἐν ἔργοις ἡμᾶς παρελύπησας), δεῖ οὖν ἡμᾶς τοῖς Ισοῖς, ὡς ἔνεστι, σὲ σπεύδειν ἀμείβεσθαι. Ἐμοὶ δὲ ὑπονοεῖν ἐπειστιν, ὡς δρα σὲ που καὶ ἀποκνισεῖ τὰ παρ' ἐμοῦ λεγόμενα. Ἄντας πλησθεὶς ἐφάνη τοῖς εἰρημένοις δὲ Πέρσης, καὶ μηνῶν τῷ προσώπῳ τὴν τῆς ψυχῆς διάλεσιν ἔφη· Οὐ χρή τοισύτον ὑπονοεῖν· ἐπὶ τοσούτον γάρ αὐτῷ τὰ τῆς εὐφροσύνης ἐκτείνεσθαι, ἐφ' ὃσον με τῆς ἀληθείας ἔχόμενον καθορᾷ· δεῖ δὴ μηδὲν ὑποστείλαμενον λέγειν. Καὶ γάρ κάκενος ταυτὸς ποιεῖν καὶ ποιῶν διατελέσειν διαλεγόμενος, ὅτε δέ με καὶ ἐπαγγειλάμενον ἔχει, καὶ ἀπαιτεῖ τὴν παρθενίαν, ἀλλ' οὐκ αἰτεῖ, δίκαιος δὲν εἶη (1), καὶ αὐτὸς τὰ ὑπεσχημέγια φυλάττειν, καὶ μὴ δυσχεραίνειν πρὸς τὴν μετὰ θάρρους ἀπόκρισιν· δὴ κατ' ἀρχὰς ἐπαγγειλαντι δώσειν αὐτὸς ὑπεσχόμην. Οὐκοῦν γε εἴπον καὶ αὐτὸν πράως ἀκούειν λοιπόν· οὐ γάρ τινα ἔξελέταις εἰς ἀγῶνας ἐμαυτὸν καθῆκα ἀλλὰ προσήκοντας σχήματι, ἀλλ' ὅπως σοι τελέσω τὸ βούλημα· διτοι τις ὑποσαίνει τῶν χρηστοτέρων ἐπιτί· Οὐδεν πάντων εἶνεκα οὐδὲ οὐεινοσοῦν δὲν εἶη δικαιος φείσασθαι, διαπερ πρὸς τοῦτο φέρειν ὑπολαμβάνω. Δίκαια, πάντες ἐφασαν, λέγεις· καὶ σου δεδύμεθα, καθάπερ Ἐρῆς, ποιῆσαι. Ἐνταῦθι μὲν οὖν πρὸ δεῖλης ἐψας τὰ τῆς δευτέρας ἡμέν τιαλέξεως ἀτελεύτησεν.

ι. quidem istud, inquiunt omnes : petimusque a te, ut quod pollicitus es, repræsentes. Quæ cum essent dicta, ante matutinum crepusculum secundus dialogus sic conclusus est.

(1) Videtur hic ἔφην, sive πρὸς ἐμαυτὸν ἐλεγισάμην, sive tale aliquid, ab lectore subintelligi debere.

MONITUM

AD

MANUELIS PALÆOLOGI IN FRATREM SUUM ORATIONEM FUNEBREM.

(COMBERIS. Auct. Bibl. PP.)

Luculentissima oratione, cum suam fratrisque pietatem egregie testatam, meliori ævo ac fortuna dignus imperator, facit, ejusque alias virtutes celebrat, tum occidentis in Oriente Romani imperii, Orientisque ac

mirum quantum promoventis Osmanici, speciem proponit. Plura edisserit ex quibus politicus imperio regnoque possit consulere, eique, a Christiani nominis communis eodem hoste, quo deletum est Orientale imperium, vel modo cavere, cum is bellum in Christianos instauratum, novis jam victoriis, ac ab anno altero, celebrare coepit. Fecere, cum Graecorum discordiae mutua, tantæque illæ summa imperii concertationes, tum dynastarum aliorum, iisdem ac sibi mutuo haud satis convenientium, mala studia ut ne aliorum neglectum dicam, haud putantum ipsorum rem agi, cum arderet proximus paries, ut sic nostris accisis rebus, coactaque in easa angustias Christiana republica, formidable adeo imperium in mundi partes omnes bestia proferret, ac tam multis provinciis Christiani imperii lumen extingueret. O utinam vel sero tandem, funesta adeo imago, terrorem quem est nata, nostris imprimat, multamque illam, sed tardiorem in hostem nonnihil hactenus remotiorem, eorum virtutem provocet! Hoc tibi, Gallia, Ludovici Justi ac Adeodati tui auspiciis, gloriae tantis cumulis, tantaque imperii prolatione, divina virtus pugnaverit, pugnetque, quo ipsa iterum, in ejusdem ac Christiani nominis hostes illos, tua illa victoria signa, inferas. Ut sub Manuele, ac eo abs te rogante auxilium, sic habuisses, parque illud tuum a Deo datorum ac conservatorum fratribus, ut modo tibi præfusisset, haberet forte suos adhuc Graecia imperatores, lunæque illa cornua, bestiæ domitrix contrivisses. Nunc itaque fauste conteras, majorique gloria instaures desperita, quam eras suspiratura hactenus integra.

Huius in Peloponneso a Manuele habitæ funebri orationis, ubi ad confirmandum Theodoro juniori imperium a decessu patrui eo concessisset, in hæc verba meminit Laonicus Historiæ Turcicæ lib. iv: 'Ἐπάνειμι ἐπὶ Θεόδωρον, τὸν βασιλέων παῖδα, ἡγεμόνα Σπάρτης τε καὶ τῆς διλῆς Πελοποννήσου, δὲ ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ πατέρος ἔξετρέφετο, ἥμα καὶ ἐπαιδεύθη. Μετὰ δὲ ταῦτα, χατελεψθη ἐς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἡγεμόνιον. Ἐς τοῦτο δὲ ἀφικόμενος ἡ πατὴρ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ Βυζαντῖον βασιλεὺς, τὸν τε παῖδα καθίστη ἐς τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ἕδη τετελευτήστι λόγον ἐπιτήδειον ἔξετραγώδει, διξιῶν ἐπὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ, ἀπολοφυρόμενός τε ἅμα τὸν ἐπιτήδειον ἀδελφὸν. Porro redeo ad Theodorum imperatoris filium, Spartæ ac reliqua Peloponnesi principem, qui a Theodoro patruo educatus, ac disciplinis institutus, ejus postea demortui principatum accepit. Qua de re Ἐμμανuel pater Byzantinus imperator Peloponnesum veniens cum filium præfecit provinciæ, egregiamque super fratre jam defuncto orationem funebrem declamavit, eam recitans ad ejus sepulcrum, fratremque ac necessarium lugens. Plura subinde de nostro ac seniori Theodoro perstringit, ne vitia quidem dissimilans, quibus ille non omnino caruit. Habet creatum despota ac ducem Peloponnesi, cum iam filii Cantacuzenii obiissent ἐν Σπάρτῃ, Spartæ: quod interpres male omisit. Manuel alterum tantum, et qui esset præfector Peloponneso, significat mortuum sine liberis alio superstite, cuius essent probati mores, sed quem filius, ac consobrinus Theodori rerum summiam post patrum in Peloponneso ambiens, secus ageret.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΛΟΓΟΥ^(*).

ARGUMENTUM ORATIONIS.

Exordium quidem vehementius lugubre, ac qualem maxime fratrem, super fratris funere orantem, deceat. Ubi autem oratorem agens, divinissimus imperator, parum quid etiam generis meminit, haud in eo diutius moratur. Porro devictus sermonne ad viri acta, nec pauca illa, nec ut brevi oratione explicanda forent, excusans, ut quia eorum splendor omnibus pateat, nec a quoquam negetur, haud necesse sit singula enarrare, eo ipso etiam valde exornat: sicut deinceps ejus aggressus laudes, primum de ejus pueritia disserit, utque omnino habuerit moribus, ac qualis vir factus, fuerit universis: tum vero ad acta ac res gestas procedit: primumque eorum mentionem facit, quæ quondam in patrem, eundemque ipsum, ac propinquos alios, cum hi rebus adversis uterentur, ab eo gesta sunt, narratque ut ille in rebus habuerit: tum gradum

Περιπαθὲς μὲν τὸ προσόμιον, καὶ οἷον γένοιτ' ἀνάδελφῷ μάλιστα πρέπον, ἐπιτάφιον ἐπ' ἀδελφῷ διεξιόντι· πατρίδος δὲ καὶ γένους βραχὺ τι μνησθεῖς, δέ τάδε ἡγῶν θειότατος βασιλεὺς, οὐκ ἐπὶ πλέον ἀνδιατρέβει τῷ περὶ τούτων χωρίῳ. Ἐπιγενόμενος μὲν ἐπὶ τίς τοῦ ἐπαινουμένου πράξεις, οὐσας οὐκ δλιγάς, οὐδὲ βραχέων τῶν λόγων δεομένας· ἀπολογίαν δὲ πορισάμενος, ὡς διὰ τὸ πᾶς τοις τούτων περιφανές, καὶ μηδὲ ὑφ' ἐνδεῖς ἀρνούμενον, οὐκ ἀναγκαῖον εἴη, καθέκαστον διεξινάπερι αὐτῶν, αὐτῷ τούτῳ καὶ μάλα οεμνύνει. Ἐπειδὲ οὕτω τῶν κατ' αὐτὸν ἐπαινούμενον λόγων ἀφάμενος, πρώτον μὲν περὶ τῆς ἐκ πατέρος τροφῆς, καὶ τοῦ διλου ἥμους διέξειται, καὶ οἷς τοῖς ὄλοις ἦν ὁ ἀνήρ· εἰτ' ἐπὶ τὰς πράξεις τε καὶ τὰ ἔργα χωρεῖ. Καὶ πρώτον μὲν ἔχεινων μέμνηται, ἀ ποτε περὶ τε τὸν πατέρα, καὶ ἐκεῖνον, καὶ τῶν διλῶν οἰκείων τοὺς τότε δεδυστυχήσατας,

(*) Auctore, juxta cod. 88 ap. Lambecium, Gemistio Plethonem.

ἐπέπρατο αὐτῷ, καὶ ὡς προστηνέθη τοῖς τότε πράγμασι· μετὰ δὲ ταῦτα, ἐπὶ τὰ Πελοποννησιακὰ ἡδη χωρίσας, πρώτης μὲν τῆς εἰς τὴν χώραν ἀφίξεως μέμνηται, ὡς καὶ προσδοχήθεισα μόνον ὄντης πρὸ γενεσθαι, καὶ ὡς ἀφίκετο, καὶ ὡς παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀσμένως ὑπεδέχθη. Οὐ δὴ, καὶ τῶν περὶ τοῦ τε σφρὸν θείου, καὶ ἀνεψιοῦ ἀψάμενος λόγων, εἰ μάλιστα φυλάττεται, τὸ μηδὲν ἐξ αὐτοὺς ἀπηκές καθ' ὅσον ὅδι τε, μηδὲ φορτικὸν εἰπεῖν. Ἐπειτα τῆς Τιλυρῶν αὐτὸς μετοικίσεως, ὡς δύσκριτόν γε ὅν, εἴτε παραδεκτέον αὐτοὺς ἐξ τὴν χώραν, εἴτε μή· δ' ἐδέξατο τε οὐδοκοῦν οὕτω τοὺς πολλοὺς, αὐτὸς μάλα εὐστόχως βεβουλευμένος περὶ τοῦ συνοίσοντος, καὶ ἐξ ὅσον τούτοις ἔχριστο· καὶ μετὰ τοῦτο τῆς τῶν προσοίκων ἔχθρων ἡττῆς, καὶ τῆς πρίγκιπος συλλήψεως, δι' ὧν ἐγκρατεστέραν ἀποφανεῖ καταστήσαντα τὴν ἀρχήν. Εἴτα παρελθόντων ἐπὶ τοὺς ὡς τοὺς βαρδάρους αὐτομόλους ἤκοντας, καὶ πρώτον κοινῇ περὶ τῶν τοιωτῶν ἐπεξελθών, φειδοῦ τοῦ μηδενὸς ἀν δομοπατεῖ καθάψασθαι, ἐπειτ' ἐπὶ αὐτὸν τὸν βάρδαρον χωρὶ, καὶ οἵτις κατ' ἀμφοῖν ἐπεχείρησεν, ὑπὸ τῶν ὡς αὐτὸν ἡκόντων αὐτομόλων ἐναγδύμενος· ἐνίāν δὲ καὶ σκοθεν μετακαλούμενων. Ἐπειτα τῆς ὡς αὐτὸν ἀφίξεως μέμνηται, τῆς τε τούτου καὶ ἑαυτοῦ, ἀνάγκης τε γεγενημένης, καὶ παρὰ τὰ δεδογμένα ορίσιν, οὕτω δὴ συμπεπτωκύτες· τοῦ τε παρὰ ταύτην κινδύνου, καὶ τῶν ἀλλών τῶν ἐκεῖσε ἀπηντηκότων δυσχερῶν· καὶ ὡς; αὐτὸς μὲν βασιλεὺς γνώμῃ τοῦ βαρδάρου ἐπὶ τὴν μεγάλην αὖ πόλιν παρὰ δόξαν ἀνασῶσται· δ' ὁ δὴ δοκῶν ἐν ἀφύκτοις ἔχεσθαι, μάλιστα ἀνδρείως τε καὶ εὐμηχάνως ἐκεῖθεν ἐπὶ Πελοπόννησον ἀποδιδράσκει, καὶ ὡς ἡ ἐπάνοδος τούτου πάντα ἡδη, οὐ τὸν ἐν Πελοποννήσῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσα ἐντὸς πυλῶν, τὰ πλείστα κινδυνεύοντα διέσωσε· καὶ ὡς τοῦ βαρδάρου ἐκ μὲν τῆς Ἑλλάδος ἀνακεχωρηκότος, πέμψαντος δὲ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον οὐκ ὅλην οὐδὲ φαύλην στρατιὰν, δ' οὐ πλήθει ἀντιπάλω στρατιᾶς, ἐπινοὶ δὲ στρατηγίᾳ πρεπούσῃ κεχρημένος, κεκωλύκει ταύτην τῆς χώρας ἐπιδῆναι· καὶ ὡς διὰ τοῦτο τοῦργον καὶ τὰ παραχωρημένα τῷ βαρδάρῳ, καὶ ἡδη ἔχομενα, ἀπελήφει τε καὶ ἐπανέσωσε τῇ ἀρχῇ. Εἰτ' ἐπὶ τὸν κοινὸν τοῦ βαρδάρου πόλεμον μετεληλυθώς, καὶ ὡς πόλαις; μὲν Χριστιανῶν συμφοραῖς, πολλαῖς δ' ἀλλῶν βαρδάρων ἐνευτυχότος, χαλεπῶς ἐντεῦθεν τὰ Ρωμαίων πράγματα ἔσχε, μνησθεὶς καὶ προσέπτη τὸν γε ἑαυτοῦ διὰ ταῦτα ἀπόπλου τε καὶ ἀποδημίας τῆς εἰς τὰ ἐσπερία, Ἐπειτα τὰ τούτω ἐν ἐκείνοις τοῖς κινητοῖς πεπραγμένα διέξεισι· καὶ πρώτον μὲν, ὡς Κλήρενθον ἐν προφανεῖ οὖσαν κινδύνῳ Φρερίοις ἐγχειρίσας, αὐτήν τε ἔσωσε τῆς τῶν βαρδάρων χιερὸς, καὶ τοῖς ὅλοις πράγμασιν οὐ σμικράν ἐντεῦθεν τὴν βοήθειαν ἐμηχανήσατο· Ἐπειθ' ὡς χρόνῳ ὕστερον, καὶ τῆς ἀλλῆς ἀπάσης ἀρχῆς τοῖς αὐτοῖς δόξας περιχωρεῖν, τὸν πρὸς τὸν βάρδαρον πόλεμον, κάλλιον ἡ ὡς ἀν τοῖς προσεδόχησε κατέθετο, καὶ τὴν χώραν ἀπολαβὼν αὐθίς κατέστησεν, οὐδὲ Φρερίους οὔτε

A faciens ad Peloponnesiaca, primum meminit ejus in provinciam adventus, ut sola exspectatio juverit cum res tantum in procinctu esse: utique re ipsa advenerit, sitque lætanter ab indigenis susceptus: quo loco, cum cœpisset de avunculo ac consobrino dicere, optime cœvet, ne quid in eos, quoad fieri potest, absonum, aut grave dicat. Postmodum Illyriis ad eum commigrantibus, ut cum dubium esset, nuni essent recipiendi in provinciam, necne, eos ipse, cum multi secus putarent, optime conjectans, ac quod conducebat esset, consulens, receperit, sitque eorum opera opportune usus: post vero, relationem de vicinis hostibus victoriam memorat, ac captum principem, quibus ostendit corroborasse imperium. Tum transiens ad eos, qui ad Barbaros persugissent, ac ubi primum aliqua de illis communii sermone locutus esset, nullum ex nomine pro modestia notat: pergitque deinde ad ipsum Barbarum, ac ea quæ ille in ambos molitus esset, inducentibus persugis, cum et quædam a se etiam illum provocarent. Ad hæc, meminit, ut cum ipse, tum frater illum convenerint, cum necessitas tulisset, ac secus illi constitutum haberent; periculi item inde conflati, ac tristium aliorum quæ illic occurrerunt; utque, ipse quidem imperator ex Barbari voluntate, Constantinopolim iterum præter opinionem sospes reversus sit; frater autem, qui jam ineluctabili laquo teneri videretur, summa inde fortitudine ac solertia profugerit in Peloponnesum, eoque reversus, omnia jam, nedum quæ in Peloponnesu, sed et si qua intra januas erant (1), maximam partem in periculum adducta, sospitaverit. utque cum Barbarus, ipse quidem ab Hellade movens, non exiguum aut imbellem exercitum in Peloponnesum misisset, prohibuerit ille, non nimirum quidem exercitu hosti occurens, sed duci exercitus congruo stratagemate, rem consiciens, ut ne in provinciam invaderet; utque demum eo facinore, jam concessa Barbaro et ab eo occupata, receperit, ac imperio vindicarit. Post hæc reversus ad commune illud bellum Barbari, factaque mentione ut ex crebris cladibus eo victore cum Christianis, tum Barbaris aliis illatis, res Romanorum graviter affectæ essent, nec non susceptæ ab ipso navigationis ac itineris ad Occiduas partes, narrat postea, gesta interim a fratre: ac primum quidem, ut Corintho, quæ versaretur in manifesto periculo, concredita fratribus, cum eamdem ipsam a Barbarorum salvarit manu, tum inde rebus universis non modicam open compararit: ad hæc, ut cum postea visus esset, reliquam totam provinciam illis cedere, res cum Barbaro omni melius spe composuerit, utque recepta provincia, iterum res ejus stabilierit, cum nulla injuria Fratres affecisset, autem omnino damni aliquid intulisset. In his porto diutius versatur sermo, quod tollendæ opinionis causa, per ignorantiam veritatis ref, ut omnino

(2) Ipsi Bajazeti assistentes inque ejus existentes curia.

habuisset, apud nonnullos obtinentis, plane præ-
staret, horum quoque meminisse, nequit aliorum,
quæ essent perspicue bona, quam silentio dissim-
ulare. Siquidem enim nunc tacerentur, ut quis
postmodum tentaret meminisse ad calumniam, uli-
que posset apud aliquos gestæ rei ignaros, tanquam
vera dicens habere fidem, velut non fuissent ta-
cenda hic, ut qua de his dici potuissent: cum re-
lata, ac pálam exposita ut gesta essent, in gloriam
potius, ex eo quod forsitan secus videbatur, cessura
essent. Deinde procedit ad comparandum cum
antiquis, quando et morbi mentione facta, iterum
lugubrior, orationem componit; simulque ostendit,
nihil minorem fortitudinem in morbo ostendisse,
quam rebus gerendis: cumque hic subdito quoque
auditorum cœtui annuisset, ut et ipsi aliquid sibi
congruum, pro pluribus ac magnis beneficiis, qui-
bus ille eos demeruisse, loquerentur, camdem rur-
sus næniā resumit. Id porro facit, cum remissio-
ne aliqua egens, impedita voce præ doloris vi;
tum vero, quia etiam multos alios cupiat audire
lamentantes, ob impensius illud ac insanum in
fratrem philtrum, pluribus ac magnis de causis,
quas ipse edisserit. Quamobrem etiam affectuosius
quoque ac lugubrius iterum orditur, tanquam om-
nino neque narrationem, neque laudes potuerit ag-
gredi, priusquam suisset indulsum lamentis. Post-
modum tamen ad consolandum descendens, finem
dicendi facit, congruis ac aptis laudibus cuique loco
intextis, ut neque excedat quod sit probabile, nec
eorum aliquid deficiat, quæ dicto opus, ac congrua
erant, ut in singulis quisque arte legens perspe-
xerit.

A ἀδικήσας, οὗτε τι βλάψας δλως. Ἐπὶ πλέον δὲ που
τούτοις δ λόγος ἐνδιατρίβει ὑπὲρ τοῦ τὴν δ' ἀγνοίας
τοῦ ἀληθοῦς ὡς ταῦτα ἐπράχθη κρατοῦσαν παρ'
ἐνίοις δέξαν ἀνελεῖν, ἀμεινον δὲ ἐπιμνησθῆναι, καὶ
τούτων πρὸς τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ τοῦ φανεροῦ καλοὶς
ἢ σεσιγηκέναι. Καὶ γὰρ ἂν νῦν σεσιγημένων, εἰ
ποτέ τις ἐπὶ διαβολῇ μνησθῆναι τολμήσειε, τάχ' ἀν
τισι τῶν τάληθῃ μὴ εἰδότων, καὶ ἐπαληθεύειν δό-
ξειν, ὡς οὐκ ἂν ἐν τῷ παρόντι σεσιγημένων, εἰ τι
ἐνήν λέγειν περὶ αὐτῶν. Εἰρημένα δὲ καὶ φανερὰ
καταστάντα ὡς ἐπράχθη, καὶ εἰς εύδοξίαν μᾶλλον
ἐκ τοῦ ὡς ἐτέρως ἵσως δοκοῦντος περιέστηκεν. Εἰτ'
ἐπὶ τὰς πρὸς τοὺς παλαιοὺς παραθέσεις χωρεῖ, ἥντι-
καὶ τῆς νόσου μνησθεῖς, ἐς τὸ περιπαθέστερον
αὖτοκούντες. ἀποφανών δμα οὐδὲν ἐλάττω τῆς ἐν
τοῖς ἔργοις ἀνδρίας τὴν παρὰ τὴν νόσον ἐπιδεδειγμέ-
νον. Κάνταῦθα δούσι τι καὶ τοὺς παροῦσι τῶν ὑπη-
κών φθεγξανθαι προσῆκον ἐκείνοις αὐτοῖς, πολλὸν
καὶ μεγάλων εὐεργεσῶν ἔνεκα ὃν εἰς πεπόνθασι
παρ' αὐτοῦ, τὸν αὐτὸν αὐθις ἐπαναλαμβάνει θρήνον.
Τοῦτο δὲ ποιεῖ, δμα μὲν, ὡς ἀναπαύλης δεηθεῖς, διὰ
τοῦ πάθους μέγεθος ἐπεχόμενος τὴν φωνὴν, δμα
δὲ, καὶ ὡς ἐπιθυμήσας καὶ ἐτέρων πολλῶν θρηνούν-
των ἀκούσαι, διὰ τὸ περὶ τὸν ἀδελφὸν μανικὸν φίλ-
τρον, πολλῶν καὶ μεγάλων αἰτιῶν ἔνεκα, ὡς αὐτὸς
διέξεις βασιλεύς. Οὐ χάριν καὶ ἀπὸ περιπαθοῦς εύ-
θυς ἐνήρξατο προοιμίου, ὡς μὴ τὸ παράπαν δυνη-
θεῖς τῶν τε διηγήσεων, τῶν τε ἐπιτίνων δψασθεῖ πρὸ^C
τῶν θρήνων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπὶ παραμυθίαν δμως
μεταβάτε, ἀποπαύεται, ἐπιπλεκομένων ἐκάστῳ χω-
ριψ τῶν δει προσηκόντων τε καὶ προσαρμοτότων
ἐπαίνων, ὡς μήτε τὸ πιθανὸν διερβάλλειν, μήτε
ἐλείπειν τι τῶν ἐνδυτῶν τε καὶ δμα δεόντων βηθῆ-
ναι, ὡς ἐπὶ τῶν καθ' ἔκαστον ἔστι τῷ κατὰ τέχνης
ἀναγινώσκοντες θεωρεῖν.

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ

ΜΑΝΟΥΗΛΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΝ ΑΥΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗΝ ΤΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΝ

ΚΥΡΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΝ

**Ρηθεὶς ἐπιδημήσαντος εἰς Πελοπόννησον τοῦ βασιλέως.*

PIISSIMI AC CHRISTI AMANTIS IMPERATORIS

DOMINI

MANUELIS PALÆOLOGI

FUNEBRIS ORATIO

IN PROPRIUM EJUS FRATREM DESPOTAM PORPHYROGENNETAM

DOMINUM THEODORUM PALÆOLOGUM

Dicta cum imperator esset in Peloponneso.

Ἄλλὰ τί καὶ φθέγξομαι πρὸς ὑμᾶς, ὡς παρδόντες, μῆτεράς αὐτὸς λέγειν Ισχύων, μήδ' ὑμᾶς δρῶν δυναμένους; καθαρὸν τὴν ἀκοὴν ὑποσχεῖν τοὺς λόγους; Ἐμέ τε γὰρ ἀφωνία κατέσχεν ὑπὸ τῆς μεγίστης τάυτης συμφορᾶς, ὑμᾶς τε τοῦτον οἶδα παθόντας, οὐδὲ δ νῦν θρηνούμενος διαγέγονεν εὖ ποιῶν. Ἐπει δὲ πάντως οὐ συγχωρήσετε σιωπῆν, ἐλπίζοντες τε ῥήθησεσθαι πάρ τιμῶν, διπέρ τὸν ίσων συμβαλή τῇ παρούσῃ συμφορᾷ, ἐροῦμεν ὡς ἐφικτόν· ἐπει καὶ τοῦτο γε τεκμαιρόμεθα, ὡς ἔμοι γέ πῃ χαλεπαίνετε, τῷ μή καὶ θάττον εἰρήθοις γιγνόμενόν τι. Δῆλοι γάρ εἰστε τοῖς οἶδοις, τὴν τοῦ λόγου μέλλησιν μόνον οὐχὶ διαβάλλοντες, τῇ γλώττῃ μὲν οὐδὲμιώς, οὐ γάρ συγχωρεῖ τὸ πάθος, ἐνακμάζον ταῖς ψυχαῖς, τῷ δὲ ἀτενὲς εἰς τὴν δρᾶν, καὶ τοῖς κοπετοῖς, καὶ διοφυρμοῖς, καὶ τοῖς δλλοῖς ἀπασιν.

Ἡ μὲν οὖν ἀπαίτησις εβλογος ἀν καὶ παρ' ὑμῶν γένοιτο, καὶ παρ' ἡμῶν τέλος λάβοι· δικαία γάρ διθῆναι, πρὶν αἰτηθῆναι· μᾶλλον δὲ ἀποδοθῆναι, καὶ πρὸ τοῦ ταύτην ἀπαίτηθῆναι. Καὶ ἔγωγε τὴν πρώτην ἀν ἀποδεδώκειν τὸ χρέος, εἰ οὖς τι ἡγίαντονται· οὐκ εὐχερῶς δ' ἀν δυνηθείην, τῷ τῆς μεγίστης ταυτησὶ συμφορᾶς βεβλημένος πάθει. Ἀφ' οὓς γάρ καταγόμενος ταῖς ναυσὶν, εἰδὼν τι μέρος τῆσδε τῆς γῆς, ἥν ποτ' ἔκεινος πεπάτηκε, θηρῶν πάντως ἢ στρατηγῶν, τὸ μὲν δάκρυον προσχεῖται κρουνηδόν· ἀφωνία δὲ κατέχει, καὶ οὐκ εἴ φθέγγεσθαι. Αὐτὸς γάρ οὗτος δὲ χῶρος, δην ἔκεινος εὖ ποιῶν διατετελέ-

A Enimvero quid ad vos etiam loquar, auditores, qui nec ipse valeam dicere, vosque videam non valentes puram sermonibus aurem accommodare? Cum me enim calamitatis hujus immensitate attinet vox fugit; tum vos eadem quoque ratione scio affici, quos vir in praesentiarum lamentis prosequendus, præclare adeo demeruit. Quia tamen haud omnino estis silentii facultatem facturi, qui forte aliquid præsenti congruum calamitati audituros speratis, utique pro virili quoque dicendum sit. Nam et mihi video videre succentes, quod non citius operæ pretium aliquid dixerim. Quippe omnibus liqueat, ut tantum non detis criminis sermonem hactenus distulisse: haud quidem id lingua; non enim dolor vigens animis, sinit; sed vultibus in B nos intentis, planctibusque, et ejulatibus, ac omnibus aliis.

Cum sane hæc a vobis merito exigantur, tum a nobis opere compleantur; quæ sit iustum præstare, vel si nemo exigit: seu potius reddere, antequam etiam aliquis repeatat. Evidem a prima jam dic debitum redditurus eram, ut per facultatem licuisse: haud vero, quem grave adeo vulnus diræ hujus calamitatis incessit, possim facile. Ex quo enim applicatis navibus, vestræ hujus oræ, quam ille quondam aut omnino venatu, aut copias ducent, ambulavit, partem aliquam aspexi, profluvunt lacrymæ fluminis instar, osque mutum sermonne interdicit. Illa enim hæc regio quam sic ille

demernit, vix non oculis, ejus coram subjiciens formam, qui nunc informis jacet, nec omnino sane mentis statum retinere sinit. Vosque, viri auditores, ignoscite, quem ablatus defunctus magna parte vita sensuque destituit; eique, qui non facile desideriis vestris sit faciendo satis. Porro jure merito ignoraveritis, qui nec ipsi, a mortis ejus doloribus penitus sauciis nobis quidquam possitis loqui. Conor quidem ut me debito exsolvam, sed invenior nihil consicere. Neque enim mentis omnino potis sum: ex quo amara adeo ac dira sagitta lethale inflxit vulnus, longe illa lethalius amara quam celebrata Homero.

Ex qua sane die, quem nunc lugemus, in humanis desiit esse, recepturus virtutis premia, cum qua vixit, ac est vita functus, bisariam divisus, vix etiam spiritum ducere valeo: sic nimirum immensa calamitatis vis velut præfocat. Necdum vero omnino consueta possim obire; at neque spes est, ut possim unquam. Quomodo enim animus sanum quid unquam pariat, post tantum mali læsionem? Quidve etiam loquatur lingua, quæ grandi adeo malo torpeat? ut neque excipiam, præsens argumentum potiores conatus exigere, quam pro mea dicendi facultate: quod nimirum vir laudum encomiis celebrandus, omni longe laudatione superior sit, debeatque omnino qui ejus virtutem funebri oratione sunt dilaudatur, cum dicendi peritia, tum præcipue sensus animi vigore præpollere. Post tantum, ut lugentium medius constitutus sim, ac cum meis ipsius, tum universorum lacrymis dire mibi animus distrahitur, qui fratrem ingeam; qui amicum; qui discipulum; qui filium: (quoniam etiam per occasionem, quæ patrum quoque ac magistrorum erant, ætate ipse junior ostendit:) quem, inquam, hæc tanta perturbatione non impletant, ejusque obtulerint vim ingenii, vel si futurus orator eorum aliquis existimetur, qui pro dicendi facultate celebres olim habiti sint? Ceterum puto vos, lugubris concio, ut quanquam volens omnino possem, haud permissuros illaudato fratre a sepulcro abire quem sic opera clarum effecere. Quippe res est, in quam cogit jus omne. Sequare ergo quod juris est, effaborque aliqua, ac lugens virum dilandabo, qui discessu abhinc suo, grandi adeo luctui utrosque obnoxios fecit. Verum haud putem vestro me desiderio facturum satis, quod ex multis conjicio.

Evidem jubet encomiorum ratio, ut orator, primum, ac antequam eos exornet, quorum habet propositam laudationem, eorum patriam ac parentes palam omnibus declaret; idque cum primis, cum illi, nec exigua virtute, nec modica gloria, clari extitere. Porro non paucos fore existimo, qui eam legem, ut usquam alio, hoc maxime arguento, optimam illam ac præclaram, arbitrentur operæ pretium esse. Siquidem enim ubi eorum genus est ei

A κει, μονονού μοι τὴν μορφὴν ὑποχάπινον τοῦ νῦν ἀμέρφου οὐδὲ ἐν τῷ καθεστηκότι καθαρῶς ἔξι μένειν. Καὶ δύτε μοι συγγνώμην, ὡς ἄνδρες, ἡμιθυῆτι γενομένῳ τῇ τοῦ οἰχομένου στερήσαι, καὶ μὴ βράδιως ισχύοντε τὸ ὑμίν κεχαρισμένον διαπράξασθαι. Δίκαιοι δ' ἀν εἴτε συγγινώσκειν, οἱ γε μηδὲ αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς τὸ παράπαν δύνασθε φθέγγεσθαι, τῇ πληγῇ καὶ ταῖς δδύναις τοῦ πάθους βαλλόμενοι. Τὸ μὲν γὰρ χρέος ἀποτινύναι πειρῶμαι, εὑρίσκομαι δὲ μηδὲν ἀνύων. Οὐδὲ τὰρ ὅν ἐμπατοῦ τυγχάνω, καὶ ταῦτη δεξάμενος βέλει πειρῷ θε καὶ ἀπηνεῖ· δὴ δὴ νῦν ἀχεπευκὲς πολλῷ ἀν μᾶλλον σὺν τῷ καιρῷ θὴ τὸ πρὸν εἶπεν "Οὐηρος".

'Εγώ γε δίχα τμηθεὶς διφ' ἡς δὲ νῦν θρηνούμενος ἔξι ἀνθρώπων ἐγένετο, ληψόμενος γέρα τῆς ἀρετῆς, ή καὶ συμβεβηκε καὶ συναπελήσυθε, μάργις ἀναπνεῖν ισχύω· ἀγχει γάρ η συμφορά· χρῆσθαι δὲ τοῖς εἰωθόσιν οὖπα καλῶς δύναμαι· ἀλλ' οὐδὲ εἰπεῖς βεβίζει δινήσομαι ποτε. Πῶς γὰρ δὲ τέκοι διάνοια, τηλεχῆδε κακῷ πηρωθεῖσα; Τί δὲ καὶ φθέγξαιτο γλῶττα, κακῷ τοσῷδε ναρκῶσα; Χωρὶς δὲ καὶ τοῦ δεῖσθαι κρείττονος θε κακά τὴν ἐμήν δύναμιν τὸ παρὸν ἐγχειρῆμα· τῷ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπερχεισθαι παντὸς ἐπαίνου τὸν εὐφημούμενον, καὶ δεῖν εἶναι καθάπαξ τοὺς μονῳδίσοντάς τε καὶ ἐπαινέσοντας τὴν ἀρετὴν τοῦδε τάνδρος, ισχυροὺς τοφίᾳ λίγων, ισχυροτέρους τὴν φρόνησιν, αὐτὴ τὸ μέσαις δολογυαῖς ἐστάναι, καὶ δάκρυσι μὲν τοῖς ἐμοῖς, δάκρυσι δὲ τοῖς τῶν πάντων δεινῶς μοι παραστήσθαι τὸν νοῦν, θρηνοῦντες μὲν ἀδελφὸν, θρηνοῦντες δὲ φίλον, θρηνοῦντες δὲ μαθητὴν, θρηνοῦντες δὲ παῖδα (εἰ καὶ κατά τινας καιροὺς τὰ τῶν πατέρων ἐδίκηνον καὶ διδασκάλων, κατοι νεώτερος ὅν), τέν' οὐκ ἀν ἐμπλήσεις ταραχῆς, καὶ ἀμβλυτέραν ἐργάσαιτο τὴν αὐτοῦ διάνοιαν, εἰ δὴ τις ἦν δέλγειν ἐπιχειρῶν, καὶ τῶν πάλαις ὑμνουμένων εἰς λόγων δύναμιν; Πῶς οὖν δὲ ἔχομι χρήσασθαι τοῖς ἐπιταφίοις, ὡς ἀν βουλούμην; Οἵμει δὲ ὑμᾶς, ὡς πενθοῦντες, μηδὲ ἐπιτρέψειν διώς βεβίζειν, εἰ γε ἦν ἐμοὶ βουλομένῳ μεταβῆναι μικρὸν τὸν τάφου, πρὸν θε τιμῆσαι λόγῳ τὸν ἀδελφὸν, ἀτε δὴ λαμπρὸν ἀπὸ τῶν ἔργων φανέντα. Συνέχει· γάρ δὲ τοῦτο, καὶ συνωθεὶ ἄπαν δίκαιον. "Ωτέ" ἔγώ μὲν ἐψήμαι τῷ δικαίῳ, καὶ ἐρῶ τι, καὶ πενθήσω μετ' ἐγκωμίων τὸν ἔμε τε καὶ ὑμᾶς ἐν πολλῷ τε καὶ ἀλήστι πένθει καταλιπόντα· ὑμᾶς δὲ πάντως οὐκ ἀν ἐμπλήσαιμι. Πολλοῖς τούτο τεκμαίρομαι.

Προτρέπει μὲν οὖν δὲ νόμος τῶν ἐγκωμίων, πρὸ τοῦ κοσμεῖν τοὺς προχειμένους εἰς εὐφημίαν, τὴν ἐνεγκαμένην αὐτοὺς, καὶ δὴ καὶ τοὺς γονέας, πᾶσι δηλοῦν, καὶ μάλισθ' ὅταν τύχωσιν οὗτοι καὶ ἀρετῆς οὐ σμικρᾶς, καὶ δόξης οὐ μετρίας μετεσχηκότες· οἵμαι δὲ τοὺς πελεός δοξάζειν, ὡς μᾶλλον γε ἐνταῦθα χρῆσθαι προσήκει τῷ πάντῃ ἀριστῷ καὶ καλῷ τῷδε νόμῳ θε περ ὁποδήποτε. Εἰ γάρ ἵνα τὸ τέλος, καὶ ή πτερίς, τῶν ἐπιτημάων μὲν καὶ περιφανῶν,

οὐ μήν δ' εἰς τοῦσχατον δόξης ἐληλακότων, καὶ τὸ Α μηδένα λεληθέναι τὰ κατὰ σφᾶς, ἀγαθός; γε πάντως δύναμος· ἵνα τοσάντη περιουσία λαμπρότητος, ὡς μηδέσι τῶν πρωτείων παραχωρεῖν, μηδὲ λεληθέναι τῆς γῆς τὰ πέρατα, τὰ σφῶν πλεονεκτήματα καὶ τὴν ἀρετὴν, μάλιστα πάντων δύναμος οὗτος οὐ περιπτέος δόξειεν ἀν. Τὸ γάρ ὑπερέχον τούτων ἐν ἀπατει πάντων ἔνεκα ἡ πού γε θαύματος ἔξιον. Καὶ τοῦτο γε συνίστησιν διά πάντα λήθη παραδόν χρόνος, ἀτονήσας ἐνταυθοῦ τὸ εἰώθεις αὐτῷ δράσαι. Καὶ γάρ τοσούτῳ μέγα υπερηκόντισαν συχνῇ περιφανεῖς καὶ κοσμιστητοί, καὶ τῇ τῶν τρόπων χρηστότητι, καὶ τῇ τῶν τροπαίων λαμπρότητι, δισφυ μηδὲ ἥψιον εἶναι δεῖξαι. Καὶ τούτο λεληθε μὲν οὐδὲ δύτινον τῶν ἀπάντων· παρέχει δὲ πάντας θαυμάζειν, οὓς γε οὐ λέληθεν. Ἐνθα δὴ ταῦτα συνέδραμεν, δύναμος ἀναγκαῖτος. Ἔστι ταῦτα.

Ἐγὼ δὲ βούλομαι νῦν εἰπεῖν βίαιον μὲν τισιν ἴως δόξην, ἀληθές δ' οὖν οἷμα φανησόμενον. Οὐ γάρ νόμος ἀναγκαῖος ὡς ἀληθῶς, οὐ μήν δὲ ἐπὶ πάντων οὐντως ἀπλῶς. Ἰνα γάρ συνέδραμε τοσοῦτος μὲν σωρὸς ἀγαθῶν, καὶ μηδένα λεληθε τῶν ἀπάντων, παρέχει δὲ πᾶσι θαυμάζειν, ἐκπληττομένοις τὰ κατορθώματα, οὐκ ἀναγκαῖος δύναμος οὗτος αὐτῷ γε τούτῳ, φησι γε τοῖς ἄλλοις ἀναγκαῖος εἶναι δοκεῖ. Δικαίως. Διὰ τοῦ; Ὅτι τὸν νόμον οἷμα τετάχθι, διπλῶς εἰ δίζης ἀγαθῆς ἐν ἀγαθῷ πεφυτευμένης χωρὶς ὁγαθοῦ πέποι δειχθῶσι, καὶ πρὸ τοῦ τὸν βίον αὐτοῖς φανῆναι, καὶ παρὰ πάντων ἐπαινεθῆναι. Ὁποῖον γάρ δινῇ τὸ φυτόν, καὶ τὸ χωρίον ἐν φερότευται, τοιούτον ἀγάγῃ καὶ τὸν καρπὸν αὐτὸν φέρειν. Ἐνταῦθα τοινυν παρέλκον οἷμαι τούτο καὶ περιττόν. Οὐ γάρ τῷ νόμῳ σκοπὸς ὕστερος αὐτόματον φθάσαν γένοντος. Τίς γάρ τῶν πάντων οὐκ οἴδεν, ὡς εἴη μὲν ἡ μεγίστη πόλις, τὴν Κωνσταντίνου φημι, πατρὶς ἐκείνω τάνδροι, καὶ δῆ καὶ γένει τῷ ἐκείνου, ὕστε καὶ δεισθεὶ παρ' ἐτέρου τοῦτο μανθάνειν; Τίς δὲ ταῦτης ἔχει μηνισθῆναι, καὶ τῶν φυσάντων, δινευ ἐγκωμίων μεγίστων; Θαυμάζων δέ τις τὴν τε πατρίδα, τούς τε γονέας, πῶς οὐχὶ καὶ τὸν ἐκ τῶνδε τούτοις συνεθαύμασεν ἀν; Ὅτι τοινυν ταῦτα οὕτω, καὶ οὐδένα λεληθε τὰ κατὰ τὸν νῦν εὐφημούμενον, μήποτε περίεργον ἦ κατασκευάζειν λίαν σαφὲς, καὶ δεικνύειν ἐπιχειρεῖν τὸ μηδενὶ κρυπτόμενον. Οὐ γάρ διδάσκειν, οἷμαι, βουλόμενος, ὡς ἡ Κωνσταντίνου τῷδε πατρὶς, καὶ γονεῖς οἱ ταῦτης κοσμήτορες, καὶ ἀγαθή γε τούτῳ καὶ ἡ πατρὶς καὶ οἱ φύσαντες, παραπλήσιον δὲν εἴη ποιῶν, ὕστερον δὲν εἰ τοὺς ἀνθρώπους διδάσκειν ἐδούλετο, πληρούσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ τῆς ἀκτίνος; Ἀπαντας θερμαινούσης, ὑπὲρ γῆν τὸν ἥλιον εἶναι.

Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τῇδε παραδραμών τις ἐνταῦθα τωτονι τὸν τοῖς ἀρχαῖος τεθέντα νόμον ἔριστον δύτα, οὗτος περὶ τῶν θεμένων οἷμαι τὸν νόμον, εἰ εἰς μεθ' ἡμῶν ἡσαν, οὗτε παρ' οὐτινοῦν εὐφροντίστος, δέκατ' ἀν ποτε μέμψιν. Οὗτε γάρ ἡ πατρὶς εὐθῆ, οὐθ' οἱ γονεῖς, ἐπιδεεῖς τῆς παρ' ἀλλήλων τιμῆς· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἐκείνος τῆς παρ' αὐτῶν ἀναγκαῖως, εἰ καὶ παρ' ἀλλήλων δῆμως; τετίμηνται, κα-

Α patria, qui illustres quidem ac clari, haud tamen ad suum pium gloriae culmen evasere, ac ut ne quem eorum res lateant; bene prorsus illa habet; ubi autem eorum gloriae tantus exsuperat cumulus, ut ne cui primas partes cedant, nec eorum prærogative ac virtus, orbis lateant fines; tunc maxime non spernenda videatur. Tanta quippe eorum in omnibus, ac omni parte excellentia, jure merito admirationi habeatur. Idque sane etiam confirmat tempus, quod universorum; oblivionem faciens, hic tamen nequiverit praestare quod est comparatum. Tanto siquidem excessu superarunt, crebra gloria ac honestate, morumque bonitate, ac tropaeorum splendore, ut nec facile ostendi possit, eaque res neminem latere potuit; convertitque in admirationem, si quos non latuit. Ubi sane ea concordant, videatur lex summe necessaria. Ita vero.

Caeterum libens dicam, quod forte nonnullis diutius videatur, ut tamen veritatis speciem habituum putem. Plane quidem necessaria lex; haud tamen simpliciter adeo, ut spectemus omnes. Ubi enim ingens adeo concurrit bonorum cumulus, nec ullus omnino latet, omnesque convertit in admirationem, stupentibus omnibus merita; haud prorsus necessaria videatur, eo ipso, quo aliis videatur necessaria. Ita merito. Quorsum vero? Quod nimur ea ratione existimem positam, ut qui ex bona radice bono safa solo prodierunt, boni omnibus ostendantur, cum necdum etiam eorum vita sit prodita, ac omnium ore laudata. Qualis enim est arbor, ac quali orta solo, talem quoque necesse sit ut fructum ferat. Hac ergo parte supervacaniam ac otiosam molitionem puto. Hic siquidem, ejus legis finis, sua ipse sponte, ac illo occupavit. Quis enim neciat omnium, ut vir ille, sed et ejus genus, maxima urbium, Constantini, inquam, urbe, patria glorietur, ut et illud ab alio docendus videatur? Quis autem ejus parentum nisi maximis laudibus meminisse possit? Ut quis vero, cum patriam, tum parentes miretur, qui non etiam illis ortum pari admiratione prosequatur? Cum sic ergo hec habeant, nec viri impræsentiarum celebrandi res ullum lateant, utique otiosum sit ut id probemus, quod perspicue clarum est, ac nitamur ostendere, quod nulli sit occultum. Qui enim docere velit, habuisse patriam, Constantini urbem, parentesque, viros ejusdem principes, bonamque ei patriam ac parentes suis, haud aliud mea sententia fecerit. quam ut pleno foro, radiisque æstum facientibus, existare solem super terram, ceu inscios docere velit.

Sane ut ea quis ratione, eam antiquis, optimam illam, positam legem, præsenti arguento omittebam, putaverit, haud ullam, ab iis ipsis quibus sit posita, ut ii adhuc in vivis agerent, ullo sapiente, reprehensionem unquam tulerit. Neque enim talis celebrando viro patria, aut parentes, ut eis ab invicem honorem mutuari necesse sit: at neque is necesse ab illis habeat; tametsi mutuo honorem

sibi addunt, quomodo juncta lumina, mutuum splendorem ac lucem, vicissim intendunt. Ut ergo præfati sumus, ut sit bona lex, haud tamen impræsentiaruni exornando viro necessaria: quin ille, ex propria magis virtute, suisque ipse meritis, quam ex patria, ac avis, magnoque illinc splendore, clarus fuerit. Ut autem etiam illa, parentesque ac avi, notum illum, ac suis ipsum meritis clarum notiorem illustrioremque, sua ipsorum reddiderunt virtute, ac juxta modo positam imaginem, gloriæ ei cumulus fuerint; iidem nihil secius ipsi, ac patria, illustrioribus augmentis, ac oannis retro cætas tulisset, omnibus ubique per illum claruerunt. Quibus ille ornamenti claret, iis quoque patria ac parentes. Sic enim libens in optimis accidit. Rursus vero, claret ille omnibus, sed et patria, et parentes. Verum sint omnia ascribenda radici. Quanquam enim illustrior quoque redditur patria, aut parentes, ut ingenuum quid præclarumque ediderint: quod tamen ab eis productum est, ad eos recurrat, a domo in domum velut circulo, quod aiunt. Hæc hactenus.

Patriam quidem urbem regiam habuit, ac urbium matrem. Ejus ea celebritas, ut sibi ipsa sit satis, nec nostris ad gloriam laudibus egeat. Tanto enim urbibus omnibus, si quæ habent admirationem, antefertur, ac præstat, omnique bonorum cumulo citra comparationem superat, quanto etiam finibus universis, gentibusque ac regibus terræ, dominata est, non tantum exercitus numerositate ac ferro, quantum virtute ac ratione præpollens; quodque Constantino glorietur, manu tenente sceptra, eodem revera, cum imperatore, tum duce, universisque bonorum custode; quodque majus omnibus est, Deo eximie caro, cum sinceræ pietatis ergo, tum propter virtutis totius cumulum. Is utique virbis conditor, neo nisi divino nutu ac impulsione; quod ipsum abunde sit, sexcentorum encomiorum loco, sexcentarum vice laudationum, quibus innumeram quamdam ostendamus civitatis virtutem. Ubi enim talis est conditor, cœlitusque animo condendæ studium immissum fuit: quippe exstitit vir Deo afflatus, ac cui omnia cum Deo gererentur; superfluum liquido sit, ut alia quis ratione student urbem laudare, tametsi illa innumera laudum argumenta suggerit.

Parentes autem, ac majorum, qua genus traxit, catenam, haud per tempus facile possim percensere; nec vero illorum tropæa, resque eas, quibus illi, antiquis præclare gesta, suo splendore obscurant. Sane ut quis hoc persequatur, impossibilia tentat. Mihi vero satis hactenus videtur dictum. Viri itaque in laudis argumentum nobis propositi parentes avique, haud ullis, si qui uslo unquam ævo laudem habuerunt, deteriori loco; quin et potiori, universorum suffragio habendi videantur: qui nimurum antiqua successione Augus: i ab Augustis optimis, continua

A θάπερ φῶτα συναῦξοντα τὴν ἐξ ἀλλήλων ἀστραπῆν τε καὶ λαμπηδόνα. Καθὼς ἄρα εἰπον, ὡς δὲ νόμος ἀγαθὸς, ἐνταῦθα δι' αὐτὸν οὐκ ἀναγκαῖος. Οὐ μὴ ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐπαίνους δεχόμενος παρ' ἡμῶν ἥδη ἐκ τῆς προσούτης ἀρετῆς καὶ τῶν ιδίων κατορθωμάτων μᾶλλον λαμπρύνεται τῇ τῆς πατρόθεος, καὶ τῶν φυσάντων, καὶ τῆς ἐκεῖθεν διγανού λαμπρότητος. Εἰ δὲ καὶ αὗτη, καὶ οἱ γονεῖς, γνώριμον διηταῖ καὶ λαμπρὸν ἐκ τῶν καθ' αὐτὸν, γνωριμώτερον τὸν ἀνδρα πᾶσιν ἀπέφηναν τῇ παρ' ἐαυτῶν ἀρετῇ, καὶ προσθήκη τούτῳ δίξης ἐγένοντο κατὰ τὴν ἥδη ρήθεισαν ἡμῖν εἰκόνε. ἀλλὰ καὶ οὗτοι καὶ ἡ πατρὶς πολλῷ γε μᾶλλον γνωρίζονται δι' αὐτῶν τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς ἀνθρώπους τῇ τὸν πρὸ τοῦ πάντα χρόνον. "Οσοις μὲν γάρ ἐκεῖνος, καὶ ἡ πατρὸς, καὶ οἱ φύσαντες" οὗτοι B γάρ ἐπὶ τῶν ἀρίστων φιλεῖ συμβαλλεῖν· πᾶσι δ' αὖ ἐκεῖνος· καὶ δῆ καὶ ἡ πατρὸς, καὶ οἱ φύσαντες. Πλὴν τὰ πάντα λογιστέον τῇ φίλῃ. Εἰ γάρ δῆ καὶ λαμπρότερό καθίσταται τις πατρὸς ἢ πατέρες γενναντον ἀγαγόντες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρ' αὐτῶν ἐξελθόν, εἰς αὐτὸὺς ἀνατρέχει, οἰκαδε, φασιν, ὡσπερ ἐν κύκλῳ βαδίζον· τοσαῦτά γε ἡμῖν περὶ τούτων· ἵνα δὲ μὴ δύξωμεν ἀπειθεῖν τῷ νόμῳ, ἀφοσιωσάμενοι, ταχέως ἀλλαξόμεθα.

Πατρὸς μὲν αὐτῷ ἡ βασιλεύουσα πόλις τε καὶ μητρόπολις· ήτις αὐταρκῆς ἐαυτῇ, καὶ οὐ δεῖται γε τῶν παρ' ἡμῶν ἐπαίνων εἰς εύδοξίαν. Τοσούτῳ γάρ καλλίων ἔστι τῶν θαυμαζομένων πόλεων ἀπασῶν, καὶ προσῆγει τούτων, καὶ ὑπερβένθης πρὸς πᾶν ἀσύγκριτον ἀγαθὸν, δσῳ καὶ τερμάτων ἤρχεν ἐξης ἀπάντων, καὶ ἐθνῶν, καὶ βασιλέων τῶν ἐπὶ γῆς, οὐ τοσοῦτον γε πολυχειρίᾳ καὶ σιδήρῳ νικῶσα, δσον ἀρετῇ καὶ λόγῳ, καὶ τῷ Κωνσταντίνον εἰναι τὸν ταῖν χεροῖν τὰ σκῆπτρα κατέχοντα, βασιλέα τὸν αὐτὸν ὡς ἀληθῶς διηταῖ, καὶ στρατηγὸν, καὶ ταμιαν τῶν ἀγαθῶν ἀπασ:· καὶ τὸ πάντων κάλλιστον, τῷ Θεῷ διαφερόντως πεφιλημένον, καὶ εὐεξεῖας ἀκραιφοῦς, καὶ ἀρετῆς ἔνεκα πάσῃς· δις γε δομήτωρ ταῦτης ἐγένετο, οὐκ ἀνευ θείας κινήσεως καὶ φοπῆς· καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐξαρκεῖ ἀντὶ μυρίων μὲν ἐγκινούμων, μυρίων δὲ ἐπαίνων, μυρίαν ἀρετὴν ἀποδεικνύντων τὴν πολὺν ἔχουσαν. "Οπου γάρ τοιούτος μὲν δειμάμενος, ἡ δὲ δρυὴ τῆς οἰκοδομίας θεόθεν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ γέγονε· θεόληπτος γάρ ἀνήρ, καὶ πάντα τούτῳ σὺν Θεῷ διεπράττετο· περιέργον ἀνεῖη σαφῆς, κοσμεῖν πειρᾶθαι τὴν πόλιν ἐπέρυ τρόπῳ, εἰ καὶ παρέχει μυρίας τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐπαλυνιν.

Γονέας δ' αὖ, καὶ τὴν σειρὰν διθεν τὸ γένος αὐτῷ, οὐκ ἀν σὺν τῷ καιρῷ καταλέγοιμι· οἶκουν οὐδὲ τροπαῖα τάχειναν καὶ κατορθώματα, ἀμαυροῦντα τὰ τῶν πάλαι τῇ παρ' ἐαυτῶν ἀστραπῇ. Εἰεν γάρ ἀνεψικτοῖς ἐπιχειροῦντες οἱ τοῦτο διώκοντες. Δεκῶ δέ μοι ἀρκεῖν τοσοῦτον εἰπεῖν. Οἱ τοίνυν εὐφημούμενον φύσαντες οὐδεχμῶς που πάντως ἐλάττους· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀμείνους φαίεν ἀν πάντες, οἷμα, τῶν διὰ παντὸς ὑμνουμένων τοῦ χρόνου· δικαθεν μὲν βασιλεῖς, ἐκ βασιλέων ἀρίστων συνεχεῖ διαδοχῇ κατιόντες· κόσμοις δὲ καὶ λαμπροῖς, οὐ διε

τὸ σχῆμα μᾶλλον, ή τῷ λόγῳ ζῆν ἐθέλειν, καὶ τὴν πατρίδα, καὶ τῶν χρηστοτέρων πάντων πρυτάνεις εἶναι τοῖς ὑπὸ χεῖρα. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σχῆμα τούτους καὶ ἡ πορφύρα λαμπροτέρους ἀπέφαινον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πως αὐτοὶ ἀπέφαινον ἔκεινα λαμπρότερα ω̄ μόνον ὥρασώματος, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς κοσμιστητοῦ. Ἡσχύνοντο γάρ, εἰ μόνον γε τοῖς ἔξωθεν καλλιωπίζοντο καὶ προσκαρποῖς, ἀλλὰ καὶ πολλῷ γε μᾶλλον τοῖς οἰκοθεν καὶ μονιμωτέροις. Τῆς οὖν θείας ἀρετῆς, εὑ ποιοῦντες, μηδὲν ἀεὶ προτιμῶντες, ἡρχον ἐννόμως καὶ εὐεσθῶς, πατέρων μᾶλλον ή δεσποτῶν τοῖς ὑπηκόδιοις σώζοντες τόπου· καὶ προκινδυνεύειν αὐτῶν αἱρούμενοι ή φρασμαῖν ἔτεροι. Ἐών δὲ λέγειν τὰ περ τῶνδε· οὐδὲ γάρ προκείμενον ἦν τὴν τοὺς δινδρας τούτους ἐγκωμιάζειν· αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν νῦν τὴν εἰς εὐφημίαν προκείμενον, ἐξ αὐτῶν τῶν ξαυτοῦ, ἡλίκος ἦν τὴν ἀρετὴν, ἐπιδεικτέον ἦστιν.

Ἐτράφη μὲν βασιλικῶς, ἐκ παιδῶν δὲ ἐδείκνυτον εὐφύταν· μᾶλλον δὲ, παιδίον ὅν, πᾶσαν ἐδίδου μαντεύειναι, διστις ἀν εἴη προτίών· ὡς ἄρα πάντη βέλτιστος πατρίδι καὶ γονεῦσι καὶ φίλοις, καὶ δλῶς οῖς συγγένοις· ἀν καὶ μεταδοῦτη τῆς ἐμφύτου χρηστότητος. Καὶ μήν πρὸς πᾶσαν μάθησιν οὕτω δεξιῶς εἰχε, καὶ μετ' ὅρντητος ἐτρεχεν, ὁστε καὶ τὴν προθυμίαν τῶν σοφιστῶν, καὶ τῶν παιδοτριβῶν, καὶ τῶν διοικητῶν διασκέδασιν, ὑπερψυῶς ὑπερήλαυνεν. Ὅθεν τούτους συνεχῶς διαιμείθων, ἐξῆτε τὸν διδάσκοντά τι κατεύθερον, ὡς αὐτίκα πᾶν λαμβάνων, διπερ ἀν εἰχον διδόναι. Καὶ ἦν τὰς ἡλικίας στρφῶς ἐλέγχων, ὅλην οὐ τὸν χρόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν ἐκούσας· καὶ τῇδε μᾶλλον ἡπερ ἔκεινον. Ὅσθι, διπερ τις τῶν ποιητῶν ἐδίδαξε, τῇ γλώττῃ ἀνθρώπου ἀνθρώπου διαφέρειν τοσοῦτον, δσσον ἀετοὶ κοράκων, αὐτὸς ἔργῳ ἐδειξε, τῷ πεψυχότι τοὺς ἡλικιώτας παρενεγκών, ὃσον οὐδὲ ἐδίδου τούτοις, ἐρίειν πρὸς αὐτοὺς ἀμελωμένους. Παῖς γάρ ὧν ἔτι, τὰ τῶν μετρακίων ἐξῆσκε· καὶ αὖ ἐν τοῖσδε τὰ νεανισκῶν, καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ πρεσβυτέρων, καὶ δλῶς τὰ τῆς κρείττονος ἡλικίας· ἐν τῇ πρὸ ταύτης. Οὕτως ἔκεινος ἐπὶ τῶν ἔργων φθάνων ἦν ἀεὶ τὸ δέον ἐμπειρίᾳ καὶ σπουδῇ καὶ φρεγών δέστητο. Ἡν μὲν γονεῦσιν τὸδύς· ἦν δὲ ἀδελφοῖς· ἦν δὲ ἑταῖροι· ἦν δὲ πολίταις καὶ ἔνοις, ἡλίκι τε καὶ πρεσβύταις· καὶ δλῶς πᾶσιν ἐν ἔλοις, παντὶ καιρῷ καὶ συμπνῶματι.

libus; erat civibus; erat peregrinis, aequalibus pariter, omni tempore, ac rerum omni incursti.

Καὶ μήν τοσοῦτον ὑπεργιγκῶν ἦν καὶ τοῖς γυμνασίοις, καὶ ταῖς ἀμελλαιίς, καὶ ἀπασιν, ὡς μηδὲ δεισθαι παραβεβήσθαι. Ούκουν γ' ἐφθονεῖτο τοιοῦτο; ὅν, ἀδυνατοῦντος τοῦ φθόνου δράψιν ἐπ' αὐτῷ, διπερ ἐπεφύκει· ἀλλ' ἐθαυμάζετο παρὰ τῶν ἀπάντων μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς, ὅπσης, οἰμοῦ, τὸ νικῶν ἦν. Ἡν δὲ εἰς τοῦσχατον ἀφιγμένον. Καὶ πῶς εἰκὸς ἀν εἴποι τις τὸν πολὺ τοὺς ἀλλούς ὑπερ-

A descenderint serie, honestique ac clari extiterint, non tam dignitatis prærogativa quam quod vitam e ratione instituendam sanctum habuerint, probeque regendum imperium, ac deinerendam patriam, bonaque omissa subditis concilianda. Quanquam enim etiam a dignitate ac purpura clariores fuerint, ipsi nihilominus claritatem vicissim rependebant, ne dum corporis venusta specie, sed et animi cum primis honestate. Id quippe ducebant probro ut externo tantum ac temporaneo ornatu ambitum præferrent, ut non potius suis ipsi meritis ac firmiori decore pollebent. Cum itaque probo res suas instituentes consilio, nihil divinæ virtuti præhaberent, legitime ac pie, patres magis, quam dominos in subditos agentes, regnaverunt; lubentiusque pro eis adeantes pericula, quam aliis otia adire moris sis. Verum prætereo eorum res. Nec enim id nobis suit constitutum, ut eos laudaremus, sed ut potius virum nobis in argumentum laudis propositum, ex ipsius propriis, quanta enituerit virtute ostendamus.

Ille equidem regie educatus, multa a puero in molis honestate effulsi: atque adeo puerili adhuc ætate agens, quis processu temporis evasurus esset, omnibus ominandum præbuit: ut omnino utique optimus, patriæ, parentibus, amicis, ac prorsus omnibus, quibuscum esset versaturus, ac quos innata illa honestate esset impertitus. Tanta sane disciplinis omniibus capessendis habilitate fuit, ac sic celeriter omnes percurrit, ut et sophistarum ac Indimagistrorum, ac si quibuscum aliquid docturi videbantur, eximia quadam facilitate ac genio, sedulitate et preverterit. Quamobrem continue alios ex aliis magistris mutans, querebat a quo novi aliquid disceret; tanquam qui cito perciperet omnia, si quilli tradere possent: palamque alternantium ætatum, nedum annos, sed et naturam ac indolem, atque hanc potissimum; subjectum arguebat. Quamobrem poetæ illam sententiam, ut nihil minus homines inter referat, ut sermonis vim ac linguam spectes, quam inter aquilam ac corvum: veram ipse rebus ostendit; sic indole coætanei præstans, ut neque ullus contentioni locus relictus videretur. Adhuc enim existens puer, adolescentum colebat studia; adolescentisque, juvenum, ac virorum, ac seniorum; prorsusque anteriore agens ætatem, quæ sequentis ac maturioris essent. Adeo semper agendis rebus occupavit quod esset opera pretium, scientia illa ac studio, mentisque sagacitate. Erat plane dulcis parentibus, erat fratribus; erat sodalibus; erat civibus; erat peregrinis, aequalibus pariter, omni tempore, ac rerum omni incursti.

Tantis sane gloriæ cumulis præstabat, gymnasiorum exercitamentis, certaminibusque, ac studiis omnibus, ut neque opus haberet comparatione. Nec vero cum talis esset, patiebatur invidiam: non valente ea in illum quod nata est: quin potius habebat omnium admirationem, idque tanta exsuperantia, quanta puto victoria erat. Ea porro ad summum evaserat. Qui vero, inquietus, vero consonum sit, ut grandi adeo excessu

superans, a nullo prorsus invidiam patetur? secus
plane comparatum dicemus. Qui enim supra modum
superat, nihil invidiae obnoxius sit. Quæ enim res
multam habet admirationem, multo quoque amori
esse necesse est. Quod autem est valde charum, ac
amori habetur, qua sibi ratione pro accedente gloria
invidiam conslaverit? Quamobrem invidia aberat,
ut quis victus esset; aderat vero amoris accessio,
quam ejus novum accedens admiratio ficeret; uni-
versique ejus gaudebant victoriis.

Cum natu minimus fratrum esset, nulli tamen cessit, ut ea species, quibus quis admirabilis sit. Nam erat prudens, justus, fortis; ac vel in iis, quæ maxime terrendo videantur, inflexi pectoris: p.erasque voluptates (nec enim usque adeo erat homine major, ut omnium semper esset dominus) omnino spernens; quod spectat ad alias, se ipse continens; haud se dedens pigritiæ; idem ipse moderatus ac magnificus; nihil molestus, aut quidquam intolerabilis, vel ipsis quoqueservis emptitiis: gravis, mitisque; œconomia præstans, ac magnanimis; ut aliquando deficiente fortuna ad Romani imperii hostes (sic enim illa solemne habet), idem ipse immotus permanserit; eadem ad ipsum redeunte (gaudet enim semper mutationibus); nihil inde alium saepuerit. Atque cum quidem victor esset, alienus erat a fastu, qui humanam vitam Euripum sciret; victus vero, nihil graviori ruina labascebat: ac si vis, erat invictus, cui nullo modo animus adversorum incursione consideret. Porro amicis si quando mutatis rebus iniquiori fortuna uterentur, pristinam benevolentiam integrum volebat, eosdem omnino mores, quacunque rerum vicissitudine ostendens. Nec enim Proteus quis erat, ut pro temporum varia ratione mutationem subiret. Noverat temperare remedia, ac contraria contrariis emendare. Noverat nihil in rebus humanis firmum consistere, ac fortunam vi- cissitudinibus gaudere: atque adeo, cum tranquillo mari navigaret, immanes exspectabat fluctus, ac cogitabat tempestatem, seque ipse ad turbationem præparans, cum illa invaseret, imperturbatus erat. Nam in mediis quoque adversantium ventorum turbinibus, ac minitante procella, ut quamprimum omnino prævalereret, nihil tamen ille animum despondebat; quin multam tranquillitatem sperabat. Quam obrem ferebat omnia, ut nihil abjectum, nihil degeneris animi vitio committeret, vel cogitaret, vel diceret. Nullo rerum statu supercilium attollebat, ac nec verbum jactantiae protulit; utque alius quis meliora de illo diceret, erubescerebat statim, actu- tumque sermonem ad alia vertebat. Noverat tota sinceritate sorbare dignitatem, illæsumque omnino tueri ordinem; nihil præcipitantius agere, quodve comparatum esset molestiam creare; excepto utile secus suaderet, quod sibi semper dulci anteponendum duxit: quin magis gratum se omnibus ac lætum miscere; excepto ut lupus aliquis in oves irruens, ejus studio arcendus esset: tardus ad vindictam, ac nonnumquam prorsus omittens, cum ma-

Α ελάσαντα μη παρ' οὐτινοσοῦν τῶν ἀπάντων δέξα-
σθαι φθόνον; Τούναντείον μὲν οὖν, δὲ γέρος υπερβε-
νηκώς κομιδῆ φθόνῳ οὐχ ὑποπίπτει. Τὸ γάρ πολὺ¹
θαυμαζόμενον πολὺ φιλεῖσθαι δέονταί εἰσι· καὶ τὸ
σφόδρα φιλητὸν πᾶς ἀν εὐδοκιμοῦν φθονηθεί·
“Ωεθ!” δὲ φθόνος μὲν ἀπῆν, ὁπότε γέ τις ἡττώτο·
προσῆην δὲ φίλτρου προσθήκῃ, τῷ περὶ ἐκείνον συμ-
βαίνουσα θαύματι, καὶ τοῖς ἐκείνου πλεονεκτήμασι
πάντες ἔχαιρον.

Ων δε τῷ χρόνῳ θστατος τῶν ἀδελφῶν, οὐδένες
ἥν θστερος, ἐφ' οἵς τις ἂν φιλοίτο θαυμαζόμενος.
Νουνεχής τε γάρ ἦν, δίκαιος, ἀνδρεῖος, ἀκλινῆς καὶ
τοῖς μάλιστα φοβεροῖς, τῶν πλειστων ἡδονῶν, οὐ
γάρ ὑπὲρ ἀνθρωπὸν ἦν, ὃς ἀει κρατεῖν ἀπασῶν,
Δ ὑπερορῶν παντάπασι· πρᾶς δὲ τὰς ἐγχρατῶς ἔχων,
ρχθυμίῃ τε αὐτὸν οὐκ ἐκδεδωκώς, διάτοις μέτριος
τε καὶ μεγαλοπρεπής· ἀνεπαχθῆς καὶ μηδαμῶς
ἀφρρητος, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὄντοτες δούλοις· ἐμδρι-
θῆς καὶ ἕπιος· οἰκονομικός τε καὶ μεγαλόψυχος·
ὦς καὶ τῆς ἀγαθῆς ποτε ωχῆς αὐτομολησάσης· πρὸς
τοὺς ἥμιν ἐναντίους (τούτο δὴ τὸ ἐκείνη σύνθετος),
οὗτος αὐτὸς ἀτρεπτος ἦν· αὐτῷ διανελθούσης
(χαρεῖ γάρ ἀει ταῖς μεταδολαῖς) οὐδαμῶς μέγας
φρονῶν. Καὶ ἐγ μὲν νίκαις ἀτυφος, εὑρίπον τὸν
βίον ἐπιστάμενος, καὶ τὸ μέλλον δεδιώς· ἐν δὲ
ἥτταις ἀκατάπτωτος, εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀήτητος.
ὦς τῆς ψυχῆς οἱ μηδαμῶς ὑποπεπτωκύτας. Τοῖς δὲ
τῶν φίλων εὐδαίμοσιν, εἰ δυστυχίαις ἐκείνοις πε-
πειρανται, τηρῶν τὴν γνώμην διετέλεσε, τὸν αὐτὸν
C ἐν ἀπασιν ἐπιδεικνύμενος τρόπον, τῶν πραγμάτων
ἀνωμάλως φερομένων. Οὐδὲ γάρ ἦν τις Πρωτεὺς
ἐκείνος, ταῖς μεταδολαῖς τῶν καιρῶν συμμεταβάλ-
λων αὐτόν. "Ηδει κερανύναι τὰ φάρμακα, καὶ τά-
ναντίσ διορθουσθαι τοῖς ἐναντίοις." Ἡδει μηδὲν δι-
βέβαιον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τὴν τύ-
χην χαίρουσαν ταῖς μεταδολαῖς· καὶ διὰ ταῦτα,
εὐπλοῶν, προσεδόκα μὲν τρικυμίαν· ἐλογίζετο δὲ
ζάλην, καὶ πρὸς ταραχὴν αὐτὸν ἐτοιμάζων, ἐπελ-
θούσης οὐκ ἐταράττετο. Ἐπεὶ καν μέσαις δυστηνε-
μίαις, ἀπειλούντων τῶν κυμάτων ὑπερσχήσειν αὐ-
τίκα μάλα, οὗτος οὐκ ἀπηγγρευεν ἀλλ' ἦν ἐλπίζων
συχνὴν γαλήνην. "Οὐθεν πάντα μὲν ἔφερεν, οὐ
ποιῶν, οὐ λογίζεμενος, οὐ λέγων ταπεινὸν οὐδὲν,
οὐδὲ ἀγενές· Ἐν οὐδενὶ δὲ τὴν ὁφρὺν ἤρεν, οὐδὲ
D τι ῥῆμα κῆμπου προήγεγκεν· ἀλλ' εἰ καὶ ἀλλος ἐλεγε
περι αὐτοῦ τὰ βελτίω, δ' ἡρυθρὰ τε εὐθὺς, καὶ
μιτέβαλεν ἐπίτηδες τὸν λόγον ἐφ' ἔτερα. Τιρεῖν
μὲν ἔγκων τὸ σχῆμα μάλα γνησίως· φυλάττειν δὲ
τὴν τάξιν ἀθραυστὸν διώλας· μηδὲν προπετὲς πρά-
τειν, μηδὲν τῶν ἀνιψιῶν πεφυκότων, εἰ μή πρὸς συμ-
φέρον ὑπῆρχεν· διὸ γε τῶν ἡδεων ἀει προύτιθει·
ἀλλὰ μιγνύναι πᾶσιν αὐτὸν δλυπον, εἰ μῆτις ὑπ'
ἐκείνου ποιμένος ἀπεσοδεῖτο, λύκος ἐπὶ ποιμνῆν
ἀλλόμενος· δίκην μὲν βραδέως λαμβάνειν, καὶ που
καὶ παραδραμεῖν δίξαν διμεινον. Καὶ γάρ ἦν διάπου
πρὸς τὰ τοιαῦτα νωθρότεις ἀγαν· πρὸς δὲ τὰ βρα-
δεῖα παρέχειν, καὶ πρὸς πάντας ἐλευθεριστεῖς χοῆ-
σι, παντελῶς ἀκάθεκτος. Νεῖλος, ἡ παντας δρῶν

τοῖς παρ' ἑαυτοῦ νάμασιν. Ἡδει τῷ μέσῳ τῶν καλῶν ἀκρωτας τυγχάνειν· τὰς δὲ ἀκρότητας μὴ προσθεσθαι· ταυταὶ γάρ δῆπουθεν κινδύνον μυρίον ἀνηρτημένον. Ἡγάπα τετριμμένην βαδίζων, τὸ ἀσφαλὲς ἐν ἅπασις ζητῶν κινδύνους δὲ βραδίως ἐδέχετο, οὐ πάντοτε καὶ πάντας ἀπλῶς· τοιτὶ γάρ παραπλήγων ἀνθρώπων δὲ εἰη· ἀλλ᾽ ὅτε τούτους οὐκ ἔξην μετὰ τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ γιγνομένου διαφυγεῖν. Ἐπιεικῆς τις δγαν ἦν; Οὐτος δὲ τὶ οὐ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς; Θυμοῦ κρατῶν ἔτερος; Καὶ μήν ἐν τούτῳ φιλοτιμησθεα μᾶλλον, εἴτερος δὲ δλλος ἀνθρώπων. Γλῶττα πολλοῖς μὲν γέγονεν ἀγαθή, τούτῳ δὲ ὡς μάλιστα. Οὐ γάρ ἦν ἀπειθεῖν φθεγγομένῳ. Ἡμέρου καὶ τῷ μειδέαται ἀδίκως ἀγριαίνοντα. Τῇ δὲ τῆς γιώτης δυνάμει χρησάμενος, μετέβαλεν δὲν εἰς φιλανθρωπίαν καὶ τὴν Σκυθῶν ὡμοτητα τὴν πολλήν· ἦν γάρ ἀστείος· ἦν διστος, προσηνής, μειλίχιος, πάσαις ταῖς χάρισι κακραμένος· δλος μὲν εὔτορνος, ὡς μηδὲ ἡτινούν παρέχειν λαβὴν εἰς μῶμον· δλος δὲ εὐληπτος τοῖς αὐτὸν λαβεῖν θελουσιν εἰς οἰκοδομήν καλῶν ἔργων. Ἡγείτο γάρ πρέπειν αὐτῷ τοῖς μὲν κακοήσει καὶ διεστραμμένοις ἀνθρώποις παντελῶς ἀχείρωτος εἶναι, εὐχερής δὲ ἀγαθοῖς, εἰς δὲ τὶ δὲν αὐτὸν νεύσαιεν. Καὶ μήν τῶν συμπιπτόντων αὐτῷ δεινῶν· πολλῶν δὲ αὐτὸς πεπείραται καὶ μεγάλων· τοῖς γάρ μεγίστοις μάλιστα ἡ βάσανος· κρείττων οὐ σμικρῶς ὥρθη· τῶν δὲ κατηῶν μεταβαλλομένων, ἐκείνος δὲ αὐτὸς ἔμενεν· δὲ δὴ σπάνιον ἐν ἀνθρώποις.

porro ille, ac gravia tulit; quippe maximos maxime decet probatio ostendit, cumque tempora mutarentur, ipse nihilominus idem sibi erat; quod plane rarum in huminis accidat.

Τὸν ἄνδρα τοίνυν τοῦτον, ἐμοὶ δοκεῖν, δεῖ δὲν ἀνδριάντα φαίνη, ἐξ ἀδάμαντος ἀπέξεσμένον, οὐκ ἀν ἀμάρτοι, ἀφορῶν εἰς τὸ τῶν καλῶν ἀπαράδητον. Οὐτος δὲ τοιοῦτος ἦν οἰον δὲ λόγος ὑμῖν Ἑδείξε, μᾶλλον δὲ ὡς οὐκ ἦν τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ πολὺ βελτίων, αὐτὸς ἐκείνος ἀπέδειξεν, οἵτε τε ἐπραττεν, οἵτε τε ἐφερε διὰ βίου σχεδὸν παντός· μᾶλλον δὲ, οἵτε ἐπραττε καὶ ἐν τῷ πάσχειν· καὶ αὐτὸς οἵτε διφίστατο καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν. Οὐδὲ γάρ ἡμέλει τῶν δεσντιων οὐδέποτε· οὐδὲ διφθη γέ ποτε καταπεπτωχῶς· ὅπ' ἀθύμιας ἀμέτρου, καὶ φόδου, καὶ τῶν τοιούτων· ἀλλ' οὐδὲ τοὺς λογισμοὺς διακεχυμένοις ἐπὶ πολὺ, οὗτ' ἐν εὐθυμίαις, οὗτ' ἐν ἕορταῖς, οὐκ ἐν παιδιαῖς, οὐκ ἐν θήρᾳ, οὐκ ἐν οὐδενὶ τῶν τοιούτων. Οὐδὲ γάρ ἀργεῖ ἐν τοῖς καιροῖς τοῖς χαλεπωτάτοις, καὶ ποιηθρωποῖς τοῖς πράγμασιν· οὐδενούν οὐδὲ ἐν αὐτῷ τῷ μάλα νοσεῖν, ὡς μηδὲν τοῦ χρόνου μάτην ἀναλίσκοιτο, οὐ τὸ παρελθὸν ἀμήχανον πάλιν εὑρεῖν.

Καὶ μήν τὸ, Μέγρον ἀριστον· καὶ τὸ, Μηδέρηγαν, καὶ ὅλως, ὅταπερ τοῖς πάλαι σοφοῖς εἱρηται εἰς τὴν τῶν ἡῶν εὐκοσμίαν, ὥστερ ἐξ ἐρῶν συλλέξας, ποιῶν διατετέλεκεν· ὥστε ἐκείνων ἔκαστος ἐν ποι τούτων εἱρηκεν· οὗτος δὲ πάντας ἐπράξειν· οὗτοι τοῖς δλοις ἐνίκα. Ἡ δὲ τοσοῦτῷ δεξιῶς,

A gis e re visum esset; quippe erat in ejusmodi valde segnis; ergo etiam vero præmiis ac ingenuitate incitator erat, nec omnino teneri valens, Nili instar suis universos fluentis ubertim irrigans. Sciebat medio, extremitate ac summe assequi bona; nec tamen admettebat extrema, quibus innumera pericula harrere sciret. Lubens incedebat tritam viam, quærens in omnibus quod tutum esset; pericula tamen facilis adibat; at non semper, nec simpliciter omnia: quippe quæ res temerarios ac audaces deceat: sed ubi cum decoro, ac per occasionem vitare non licet. Ullumne valde modestum dicas? Hic vero quid non multo excessu ea parte habuit? Aliumne iræ copotent? in eo maxime supra quosvis mortales possumus gloriari. Fuit multis præclara lingua? huic B quam maxime. Tanta siquidem pollebat sermonis facultate, ut omnes in sententiam suam orans coegeret. Vel solum leniter ridens, injuste exasperatum sedebat. Ubi autem linguæ vi uteretur, vel Scytharum multam feritatem, in humanis proximos affectus ac benignitatem mutabat. Erat enim urbanus; erat dulcissimus, mansuetus, blandus, omnibus gratiis temperatus. Erat totus torno facilis, ut ne qua ansa ad crinēn pateret; totusque idem prehensu facilis erat, ut quis ad adificationem bonorum vellet tenero. Hoc quippe sibi congruum reputabat, ut malignis perversisque hominibus omnino se irreprehensibilem servaret, Ibonisque nihilominus facilis existeteret, ac indulgeret, quoque tandem illi inclinascent. Denique ingruentibus malis, multa

C Ut quis ergo incomparabilem illum spectet bonorum decorum, haud puto à veritate errans, politam ex adamante statuam, subjectum argumento virum nuncupare possit. Ut porro talis fuerit, quem vobis sermo ostendit: imo, ut nedum talis, sed et longe præstantior fuerit; idem ipse liquido probavit, tum iis quæ egit, tum quæ tota fere vi'a mala sustinuit; atque adeo iis quæ egit perpetiendo, quæque iterum etiam agendo perpessus fuit. Numquam enim quidquid accidisset quod operæ pretium erat, neglexit; nec unquam omnino visus est animo concidisse, obruente inconstititia nimia, aut metu, aliōve ejusmodi: at neque effuso admotum animo, cum etiam jucundior videretur, vel agerentur festi conventus; non in ludis, non vegetatione utens, non re ulla ejusmodi. At neque molestissimis temporibus, tristibusque nonnullis rebus otiosus erat; ne valde quidem affecta sanitatem, ne quid temporis vacuum pereflueret, quod ut præteriit, nulla post hac diligentia revocari potest.

D Ceterum illud: Optima mediocritas: ac, Ne quid nimis, omninoque, ut quid antiquis sapientibus, componendis honestate moribus, dictum sit; id ille tanquam ex symbolo colligens, totum re præstabil: atque adeo cum quisque unum quid eorum, ac singulare quidpiam effatus sit, ipse unus omnia

agit : sic vincebat universis. Ita vero optus erat, A siveque universorum animis congruebat, opportune agens omnia, ac omnes sincere colens, quanquam nullis noxic indulgeret, ut ipsi non raro actores, beneficii se reos agnoscerent, ac agerent gratias, cum etiam causa cecidissent, ac essent frustrati sine supra quam alii, cum voli compotes affecti optata accepere. Accidit enim, ut nihil etiam dans, delectes, utque vicissim dando displices. Universis se communissimum permittebat, ac maxime gratius congressionibus erat : nec quidquam tamen, inorum illa ingenuitat^a, rebus officiebat. Erat si quidem plenus architectonica scientia, tum ad politicos mores, tum ad negotia publica, sibique satis ipse erat, ut et singulis consuesceret pro cuiusque moribus utique integrum se universis servaret. Noverat ut et videretur hilarior diffundi, utque nihilominus semper principaliora opera prelum ponerer ; atque ut nonnunquam res magnas ac admirandas ludi non dishonesti specie gereret.

Cum sic ergo natus esset, siveque voluntatis haberet, ac ita suisset institutus, bonaque adeo indole ac ingenio faciliter præditus esset; in parentes quidem probe implevit, ut quid parentes natorum pietate præstanda optare possint : summo amicis amoris fuit ; universis exstitit portus, omnisque eis generis bona conciliavit. Præclaræ adeo res, hostes quoque infensiissimos, ad pacis ambienda fœdera, omnique modo exquirenda, impulerunt, atque ut semel inita, rata manere omnino eniterentur. Id porro agebat viri virtus, cuius illi formidine eos postmodum horrebant, quibus fortuna efferente, terrorem pridem injecerant. Jam enim facta rerum mutatione ; quippe in contrarium omnino versæ erant, ac nostræ quidem florebant, illorum autem diffuxerant : utique necesse erat, ut et ii de sententia decedentes, tempori inservirent. Ea itaque in eum præstabant, quæ olim decessores in ipso soliti erant ; eamque diem festæ lucis loco habebant, qua per nuntium aliquid ab eo epistolarum accepissent. Quod si etiam aliquid pollicebatur (id sane ab impensiōri præstantia, ut magis præcipere quam polliceri videretur), occinebant gaudio accepta epistola, rem gestam pacis arguendum habentes, quam quidem hanc propter sediligebant, sed ne perire contingeret per ejus absentiam : quod pridem secus existimabant. Sic virtus, quam fortuna præstat, per quam superbia hostium, cum eos postea spes fessellisset, plurimum fecit risum.

Hæc hactenus velut summa diximus, quibus abunde declaratam puto viri indolem, ut multis laudibus esset digna : sin autem singula quoque prosequi oporteat, dicam compendio, quanta fuerit facultas. Ut enim beatæ memoriae viri bujus præclara gesta diffusius narrantur, iis potius congruat, quorum sit instituti, ut rerum gestarum contextant historias. Quin et eadem quoque ratione ne illi quidem gesta omnia percensuero. Uti enim rerum ab eo gestarum magnitudo prohibet, ut ne

καὶ οὗτα ταῖς ἀπάντων συμβαίνων γνῶμαις, μετὰ τοῦ καιροῦ τὰ δέοντα ποιῶν, καὶ γνησίως πάντας μετερχόμενος, οὐ μήν τις πρὸς βλάβην χαριζόμενος, ὡς καὶ πολλάκις χάριν διμολογοῦντας εἰδέναι τοὺς ἐπαγγέλλοντας ἔχειν, εἰ ποτε καὶ τοῦ σκοποῦ διημάρτανον, ἡπερ ἄλλοι τοὺς λαδόντας ὧν ἐπεθύμουν. Ἐστι γάρ καὶ δόντα μηδὲν εὐφράναι, καὶ τούναντίον αὐθίς εὔρειν. Ἡν μὲν κοινότατος ἀπασιν· ἦν δὲ ταῖς συνουσίαις χαριέστατος, καὶ διὰ τὸ τοῦ θῆσου ἐλεύθερον οὐδὲ διωστιοῦν πράγμασι λυμανόμενος. Ὑπῆρχε γάρ πληρέστατος ἀρχιτεκτονικῆς ἐπιστῆμης εἰς τὰ πολιτικὰ ήδη εἰς τὰ κοινὰ πράγματα· καὶ ἐξήρκει γε συνεῖναι καὶ χωρὶς ἐκάστοις πρὸς τρόπουν, καὶ αὐθίς πᾶσιν διοῦν. Ἡδει τε δοκεῖν διαχεισθαι, καὶ ἀεὶ τὰ καιριώτερα προύργου τίθεσθαι· καὶ κατασκευάζειν ἐνίστε μεγάλα τε καὶ θαυμαστὰ πράγματα μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀσέμνουν.

D Οὗτα τοίνυν φύσεως ἔχων καὶ προαιρέσεως, παδεύσεως τε καὶ δεξιότητος, ὑπῆρχε μὲν τοῖς αὐτοῦ πατράσι καλῶς πληρῶν, ἀ δὴ πατέρες εἶχαντ^b ἀν παρὰ τῶν ιτιῶν ἰσχειν, ὑπῆρχε δὲ τοῖς φίλοις ἐρασμιώτατος· ἦν δὲ τοῖς πᾶσι λιμὴν, καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν πρύτανις. Ταῦτα καὶ δισμενεστάτους ἀνέπειθε σπονδῶν μὲν διγαν ἐπιθυμεῖν, πάντα δὲ τρόπον ζητεῖν, δικιας αὐτῶν τύχοιεν· καὶ τυχόντες, ἀπαντα πράττειν, ὥστε ἐπιμεῖναι τῷ πράγματι. Αἴτιον δὲ ἡ ἀρετὴ τοῦδε τάνδρος, δι' ὃν ὡρώδουν οὓς γε ἐφόδουν οἱ διὰ τὴν τύχην ἐπαιρόμενοι. Μετακεκλήμένων γάρ τῶν πραγμάτων· καὶ γάρ ἀντεστραπτο παντελῶς, καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα ἤνθει, τὰ δὲ ἐκείνων κατερρήσκει· χρεών ἦν δῆπου κάκεινους μεταβαλντας συμφέρεσθαι τούτοις. Ἡν οὖν ἐκείνῳ παρ' αὐτῶν, δι πρὸς ἐκείνοις ἐκ τῶν πρὸ τοῦδε· καὶ ἡγον ταύτην ἐφτην τὴν ἡμέραν, ἐν τοῖς παρ' ἐκείνου πρὸς αὐτοὺς ἤκει βραχὺ τι γράμμα κομβίων. Εἰ δὲ καὶ ἐπήγγειλέ τι, οὗτα δὲ ἐξ ὑπεροχῆς, ὡς μᾶλλον γε προστάττειν ἢ ἐπαγγέλλειν ἐπῆδον οἱ δεχόμενοι τὴν ἐπιστολὴν, τεχμήριον ἡγούμενοι εἰρήνης τὸ πραχθέν· ἦν οὖν ἡγάπων δὲ αὐτήν, διπερ ἔδει· τὸ δὲ μὴ διαφθαρῆναι ταύτης ἀπούσης, διπερ ἐναντίως πρόσθεν ἐνδιμίζον. Οὕτως ἀρετὴ κρείττων τύχης, ἡς δινεκα οἱ δισμενεῖς ἀλαζονεύμενοι, είτα τῶν ἐλπίδων φευσθέντες, γέλωτε προσωφλήσασιν οὐ σμικρόν.

Ταῦτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ ἡμῖν εἰρηται· καὶ νομίζομεν καλῶς ἀποδεῖχθαι τὴν τοῦδε φύσιν, ὡς ἦν ἀξία πολλῶν ἐπανίων· εἰ δὲ προσδεῖ καὶ τῶν κακέαστα, λέξων ἐρχομαι κατ' ἐπιτομὴν ὅστον οἰστον τε. Τὸ γάρ δὴ λέγειν ἐκτάδην τὰ εἰργασμένα τῷ μακαρίτῃ τοῖς ἔργον ἔχουσιν ἴστορειν οἰκεῖότερον ἀν γίνοιτο. Οὐ μήν ἄλλα διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν οὐ πάντα καταλέξομεν, δισαπερ ἐκείνῳ διεπράττετο. Ωσπερ γάρ τὸ μέγεθος τῶν αὐτῷ πεπραγμένων εἰργει πρὸς ἔκαστον ἐπεκτείνεσθαι, οὗτα καὶ τὸ

πλῆθος οὐ συγχωρεῖ διαζωγραφεῖν ἔξης ἄπαντα. Οὐ γάρ εὐαρθρόμητα πάντας. Οἱ μὲν δὲ μὴ ἐν εἰναι τούτῳ πρὸς γνώμην ὑμῖν, λέγω τὸ μὴ τάκενου πάντα διεξιέναι. Ἐπιθυμεῖτε γάρ ιδεῖν, εἴσοδος τοῦτο καὶ πάντα πέπεισμα, ὥσπερ τινὲς ἐν πίνακι γεγραμμένας τὰς τῶν ἡρωμένων εἰκόνας, τὸν βίον πάντα τοῦδε τάνδρος, ὡς δὲν δυντα θαύματος ἀξιον. Δέξομεν δὲ ἵως καὶ ἀδικεῖν τὸν τῶν Ἑργῶν ἀρχιτέκτονα, εἰ μὴ τὸ πᾶν ἔξειποιμεν ἀκριβῶς, δισον ἔκεινως κατειργαστο. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν συμφωνῶν, δσα τε πρὸς μήνον τὸ θέλειν, είτα παραιτήσομαι διὰ τὸ τοῦ πράγματος πρόσαντες, εἰ μὴ δυναίμην ἀκολουθεῖν τῇ θελήσει. Νικᾷ γάρ δῆποιθεν ἀτεχνῶς τὸ παρὸν ἔχειρημα τὴν ἡμετέραν Ισχύν, οὖσάν γε καὶ οἰκοθεν ἀδρανῆ, καὶ πλέον γνομένην ἔξιτηλον τῷ τοῦ λόγου σχήματι. Οὔκοντι ἐν τῶν πολλῶν τε καὶ καλῶν καὶ μεγάλων, διτίνα πάντες ἔκεινως σύνιστε πεπραγμένα, διὰ πρὸς μεθ' ἡμῶν ἦν νυνὶ δὲ γέγονε· φεύγοντες τῶν θρήνων ὑπόθεσις, διλγα λέξομεν ἥτιν καὶ κατ' ἐπιτομὴν, ὥσπερ εἰρηται. Τοιαῦτα μέντοι γε πάντας, οἵα περ δεῖξει τὸν ἑργασάμενον ἀληθῆ καρπὸν δυντα τῇ κοινῇ ταύτῃ φύσει, καὶ τινα φιλοτεμίαν ἔχαστεν. Οὐ τοινυν τῷ μὴ πάντα κατὰ μέρος διεκίνειν νομιστέον ἡμῖν ἄντι τὴν τὸν ἄνδρα τούτον Ἐλαττον σχήσειν εἰς εύδοξίαν. Τὸ γάρ περιδύ ἔκεινου τῆς ἀρετῆς τὸ ἡμετέρον ἐνδέον ἀναπληρώσει. Ἀρκέσει γάρ τὸ πᾶν ἑκεργάσασθαι καὶ ἔκαστον τῶν Ἑργῶν τῶν αὐτοῦ, ὡς μηδὲν δυ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων, διὰ μεγίστων εὐφημιῶν ἀξιον· εἰ μὴ τις μειρακιώδες ἔχων, ἐξ ἐπιτολῆς τι θεάσαιτο. Κάκεινο δὲ ἀνειποιμι, διε πολλάκις κάκι τῶν σμικρῶν καὶ ἀπλουστέρων εἶναι δοκούντων, εἰ γέ ἔστι καίρεια, οὐχ ἥττον φύσις γνωρίζεται ήτι ἐκ τῶν πολλῶν καὶ παντοδαπῶν Ἑργῶν, δυθμῷ καὶ τάξει δεδηλωμένων. Λέγω δὲ καίρια, δσα πέρ ἔστι δηλωτικὰ φυσικῶν ίδιωμάτων, διὸ τις ἔχει ψυχὴν εἰδέναι, ἡρώσαν ἀγαθήν εἶναι. "Οθεν ἀνθέξομαι τῆς βουλῆς, διλγα τῶν ἔκεινου διεκίνων, καὶ συνελῶν, ὡς οἶσον τε.

"Ἐκείνος τοίνυν, ὁ ἀνδρες, δι πάσαν γλωτταν περιφερεῖν αὐτὸν ἐπαινεῖν εἰσω πίπτουσαν ἀποφανῶν, καὶ περιών ἔτι, καὶ μεταστάς ἡδη, πάκις ὡν ἀριστεψ φασιλεῖ, πολὺ τοι τοῖς υἱοῖς διεκνύντε φίλτρον, ὥσπερ ἀμιλλώμενος ἦν αὐτῷ, μηδαμῶς εἰς τὸ φίλεῖν, κατόπιν αὐτοῦ λειφθῆναι. "Οθεν θαυμάζων καὶ φιλῶν εἰπερ τις δίλος Ἀλέξανδρον, πάντα μὲν τὸδέως τὰ ἔκεινου καὶ ἀκούων ἦν, καὶ λέγων, διότι ἔξῆν· τὸ δὲ, τοῦ πατρὸς Φιλίππου πρὸς αὐτὸν ποτε εἰρηκότος, Φιλῶ σε σφόδρα, ὁ παῖ, τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, Κάγω φιλῶ σε τὸν ἐμαυτοῦ πατέρα· τοῦτο δὲ ἔκεινον ἀξίως ἔαυτοῦ φάνται τοιούτον δυντα, οὐδὲ ἐπωτιοῦν ἥγειτο, οὐδὲ δρῦμιας ἔφερεν· ἀλλ' ἡσχύνετο διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα φίλειαν· οὐ γάρ δι παραιτήσασθαι τὸν Ἀλέξανδρον ὑπὸ τοῦ διαβαλλόμενον, τῷ γε ἀπολογήσασθαι, ὡς οὐκ ἐδούλετο φεύσασθαι, ὥσπερ οὐκ ἐνδήν, τὴν τοῦ πατρὸς ἀγάπην, τῆς τῶν φιλάτεων προτιθέντα, Κάγω σε, πάτερ, εἰπεῖν, φιλῶ, καὶ φιλήσω γε ἀεὶ, καὶ οὐ παραχωρήσω

A singulis ejus rebus enarrandis memet extendam, sic nec permittor per multititudinem, ut ordine omnia delineem adscribamque. Nec enim numerus facile iniri potest. Quanquam puto haud vobis gratum fore ut, inquit, non ejus res omnes gestas edisseram. Desideratis enim, probe novi ac certum habeo, pro eorum ratione, qui amantes in imagine depicias eorum quos amant, imagines impendio videre averti, ut et ipsi totam videatis viri præcipitam vitam, quae tota admirationem habeat. Sed et forte principi rerum opifici videamur injuriam facere, nisi res ejus totas accurate edisseramus. Evidem sola vobis voluntate gerens morem, opus postmodum propter rei arduam molitionem detrectabam, qui voluntatem assectari nequeam. Vincit enim liquido tanta moles nostram virtutem, qua olim a se debilis, ab orationis nunc specie, multis evasit excellior. Ex multis ergo, iisque præclaris ac magnis, quorum gestorum consciū estis viro nuper nobiscum existenti; quique nunc suit heu! triste argumentum planctum! pauca quædam ac compendio, ut sumus præfati, dicimus: ea tamen omnino, quibus qui gessit, verus generi concessus fructus, eximiaque quædam ac ambitiosa largitio, cognosci possit. Nemo igitur, quod plura omittamus, minus virum ad celebritatē nominis habiturum putet. Ejus quippe luculentia ac excellens virtus nostram abunde implebit inopiam. Singula enim ejus gestorum conferint totam, quorum ne unus est non maximam habens gloriam: nisi quis puerorum more ex sola rem externa facie velit spectandam. Sed et id affirmarim, ex iis quoque quæ modica ac simpliciora videntur, dum tamen illa certa sint ac propria, nihil sæpe minus cognosci naturam, quam ut multa quis ac omnis generis opera ordine producat. Certa dico ac propria, si qua proprietates naturæ satis indicant, ac quibus ceu charactere insigniatur animus boni amans. Pro consilio ergo ratione pauca quædam ac compendio, ut licuorit, edisseram.

Ille igitur, auditores, cujus res præclaræ lignam omnem laudare studiem debilem faciant, ac oblorpente, sive cum adhuc superstes esse, sive modo cum defunctus est: cuius imperatori optimi, multaque amoris vim in uatos ostendentis, proles esset, omnino emitebatur ac contendebat, ut ne quidquam amore cederet. Quamobrem cum admiraretur, ac si quis alius, amaret Alexandrum, ejusque lubens omnia, quantum licet, audiret, diceretque; illud tamen, ut cum Philippus pater quandoque dixisset: *Ego te fili amo*, responderit ille: *Ego quoque te amo meum patrem*: haud illo digne dictum, cum tantus esset, omnino arbitrabatur, nec aequus cerebat; quin ejus cum pudebat pro viri reverentia; nimis illo accusante, non detractesse pro mendacio excusare, tanquam patris dilectionem præhabenti charissimorum amori, ea verba in promptu non fuissent: *Ego te quoque, pater, amo, sumque semper amaturus, nec facile aman-*

do superari permittam, qui velim præstare quod A *tum quia per te sim, tum quia amer plurimi, quia disciplinis excultus magna a te acceperim, ac majora sperem accepturum.* Sic itaque habebat ad patrem, nec quidquam dissimili ratione habuit ad matrem. Cum enim ad omnes modestus esset, nec quidquam contentionis tñmans, amoris tamen ac beneficentiae partibus universos vincere contendebat; facilisque vitam amisisset, ut amoris vim quantam haberet, ostenderet. Cum vero multa ac magna supererent, quibus possim rei facere fidem, ubi tamen duorum tantum meminero, rem satis confecero: quanquam et illa multis de causis sum compendio dicturus; cum nec alioqui mihi sermo sit ad eos qui nesciant.

Vigebant mala, tristisque nobis fortuua ad summum provexerat. Jam siquidem capta urbe (1), arx ita vix non provocabat captiuos hostes, cum milles Persicus muris hæceret. Interim ergo se dux sacramento obstringit, obstringunt quoque præcipui præfecti tribunique, incolumem remissuros in provinciam. Erat hæc civitas Macedoniæ metropolis, ac urbes aliæ: cumque adeo parentibus, inque ipso, ac quorum de eo deliberare intererat, assentientibus, res in promptu esset, cœpit postmodum patrem pœnitere: fui vero ipse in causa, lametsi nolens. Sic porro res habuit.

Me caput ac pedes vulneratum in sua ille exasperat genua. Manebat vero immotus, ne minimum quidem corpus agitans, pro affectione in me sua. Sciebat enim augendum mihi dolorem ut se ipse moveret. Cum sic ergo ab amore induitus esset, manebat meas lacrymas curans. Haud enim facile ferbat a me separari, qui esse ab eo separatum seram. Jam enim ille cum mortuis conditus est, nosque adhuc extamus, ac sustinemus sensilem hunc solem aspicere, postquam sol ille meus occidit, quem supra splendentes hosce radios charum habebam. Interim ergo dum moras trahit, ad me venit qui nuntiet, ut pater consilium mutarit, vita aleam veritus, ut suspicio foret iniisse Theodorum fugam ipso probante. Vix a me audierat, cum nullius suasu, autem exspectans, qui adhortaretur, quique rogaret ne stationem desereret in summum adducentem discrimen, suæ ipsius saluti ac vita, paternam anteponit voluntatem, ne meum quidem ea parte consilium requirens, ac nec matris, quod probis filii majus omnibus est. Sedebat ergo fixis in terrâ luminibus, dirumque quemdain carnili- cenu animo versabat, cum per eum stare, quomodo-

soi ḥρδιῶς τῷ πρωτείων ἐν τῷ φιλεῖν, δίκαια πράττειν έθέλων· τοῦτο μὲν, τὸ εἶναι Εχων παρὰ σου· τοῦτο δὲ, τὸ σφόδρα φιλεῖσθαι· τοῦτο δὲ, τὸ πεπαθεῖσθαι, καὶ μεγάλων ἀγαθῶν ἀπολελαυκέναι, καὶ ἡλπικέναι λήψεσθαι μεῖζων. Εἶχε μὲν οὐτως αὐτῷ τὰ πρὸς τὸν πατέρα· εἶχε δὲ αὖ δμοῖς καὶ τὰ πρὸς τὴν μητέρα. Όν γάρ πρὸς πάντας μέτριος, καὶ μηδαμοῦ δύναται, κατὰ τὸ φιλεῖν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ ἀποδίδονται, κρατεῖν ἀπάντων ἑφιλεῖν· καὶ ἔρστα ἀν ἀφῆκε καὶ τὸ ζῆν, διπώς τὸ φίλτρον ὅσον, ἐνδεξηται. Πολλῶν δὲ δυτῶν μεγάλων, δι' ὧν ἀν ἔχομεις τάληθες δηλοῦν, δυοῖν γε μόνον μνησθεῖς, αὐτίκα τὸ πᾶν ἐπιδείξομαι· κατοι καὶ ταῦτα συνελῶν ἔρω πολλῶν ἔνεκα· ἐπει καὶ δὲλλως γε οὐ πρὶς ἀγνοοῦντας ἡμῖν δὲ λόγος.

B "Ὕπε τὸν ἀκμῇ τὰ κακά, καὶ τὰ τῆς δυστυχίας ἡμῖν ἐς ἄκρον ἐληλακότα. Καὶ τοίνυν τοῦ μὲν διστος· διδη κατειλημένου, τῆς δὲ ἀκροπόλεως μονονούσῃ προκαλούμενης τοὺς ληφομένους, τῆς στρατιᾶς τῆς Περσικῆς προσπελασάσης· τῷ τείχει, δμνύντος μὲν τοῦ στρατηγοῦ, δμνύντων δὲ τῶν ἐκκρίτων, ἐκείνων σῶν εἰς τὴν αὐτοῦ παραπέμψειν ἀρχήν· ἦν δὲ ἡ μητρόπολις Μαχεδονίας καὶ πᾶσις ἀλλας· δὲ πατήρ, ἡ τε μήτηρ κάγω, καὶ οἰς ἐμέλησε περὶ ἐκείνου βουλεύσασθαι, συναινοῦντες ἡμεν τῇ πράξῃ, δυτος; δὲ ἐν χεροῖν τοῦ ἐργου, ἐπειτα μετάμελος ἤκει τῷ πατρὶ· ἦν δὲ αἰτίος ἐγώ, μηδαμῶς βουλόμενος είναι. Συνέβη δὲ ὡδι.

C Tetrarchémōν με τὴν κεφαλὴν καὶ τῷ πόδε, εἶχεν ἀγαχείμενον ἐπι τῶν γονάτων. Καὶ διέμεινεν ἀτρέμας, μηδαμῶς τὸ σῶμα κινῶν οἰκτιψ τῷ πρὸς ἄμε. "Ἐγων γάρ ὡς κινηθεὶς, δδύνην προξενήσεις μου ταῖς πληγαῖς. Όν δὲ δυσπόδια παστης διεὶ τὸ φιλεῖν, ἐμενεν ἐπιμελόμενός μου δαχρύων. Οὐ γάρ ḥρδιῶς ἔφερε τὸν ἐμὸν χωρισμὸν, τοῦ τὸν ἐκείνου φέροντος. Καὶ γάρ ἐκείνος μετά τῶν νεκρῶν διδη κέρυπται· διμεις δὲ ἐν ζωσιν εἰς φαινόμεθα, καὶ τουτοι τὸν ήλιον ὁρῷ ἀνεχόμεθα, ἐκείνου δύντος ὑπὸ τὴν γῆν, δις ἦν τὸδιών ἐμοι ταυτης τῆς λαμπρᾶς ἀκτίνος. 'Ἐν δη τῷ μέλλειν ἐκείνον, ἥκε τις ἀγγέλων πρὸς ἄμε, ὡς δ πατήρ μεταμέλοιτο, δεδιῶς περὶ τοῦ ζῆν, ἐν δ δρασμδ; ὑποπτευθῆ γεγενῆσθαι τῇ ἐκείνου γνώμῃ. Καὶ δ; μαθὼν ὑπ' ἄμοι. μήτε τοῦ πεισοντος δεθεὶς, μήτε τοὺς παρακαλέσοντας ἀναμείνεις, δι τοὺς ἀξιώσοντας ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς εἰς πᾶν δεινὸν ἀπαγούσης, τὸ τοῦ πατρὸς βούλημα τῆς ίδιας ζωῆς προθηκε, μήτε τὴν ἐμὴν βούλην εἰς τοῦτο ζητήσας, μήτε μή την τῆς μητρὸς, πάντων οὖσαν Ισχυροτέρων υἱέσιν δὲ δει πράττουσιν. 'Ἐκάθητο δη κατὰ χθονδ; δματα πήζας, καὶ τινα ἀπάνθρωπον δημιον φανταζόμενος· καὶ τοῦτο ἐποιει, κύριος; ὧν πάστης

(1) *Capta urbe.* Ab Andronico majore natu filiorum Calo Joannis, ac Manueли fratre, ambos obsidente, impetrato a Bajazete milite, postquam ab infuso oculis acetato patris jussu ob conjurationem in ipsum nonnihil convaluisse: quam historiam narrat Laonic, lib. II; ex quo videatur dux iste qui Theodorus abire permisit, fuisse ipse Andronicus, qui soli patri, ob acceptam injuriam, ac Manuclii designato imperatori, insensus esset. Erat

etiam Theodorus acceptus Turcis, sūn quibz jam meruisse, postmodumque creatus dux a Bajazete expeditione in Thessaliam. Vide cumulo Laonicum: nec non Frantz., qui ipsi temporibus florens ad ipsam usque urbis expugnationem, Palæologis charissimus ac domesticus militans, scintille imperii, quam ipse appellat, superstes fuit, resque Palæologorum prosecutus est.

δυσχερείας ἀπαλλαγῆναι, ἥν δύστυχής ἔκειτο καὶ πρὸς ἡμῖν ἐπήνεγκε πολλαχθεν· ἀγαθῶν δὲ τεύξεσθαι καὶ ἡμᾶς ἐλευθερώσειν ἐλπίζων, εἰ γε Εὖ ύγεντο δεσμῶν. 'Ο δέ' ἐλετο συγχαθειροθῆναι μᾶλλον ἡμῖν ἐν εἰρήνῃ, ή δὴ καὶ καθ' αὐτὴν θάνατος ἦν, ὃς εἰπεῖν, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ ξίφους προσαπειλούσα. 'Ωστε γνώμη τέθηκε διὰ τὴν τοῦ πατρὸς δποψίαν· πρὸς ἦν ἀν εἶχε μυρία λέγειν, εἰ γε ἐδούλετο παραιτεῖσθαι. 'Ἐπει καὶ ἡσαν οἱ τάνατοι τῷ βασιλεῖ λέγοντες, οἵς γε καὶ αὐτὸς συνεστοίχουν. 'Οντας γάρ αὐτὸν ἐκεῖς τοῖς οὐκ ἀν ψήφον πρᾶξαι; 'Εξουσιὸν αὐτὸν εἶχεν ταῖς βουλαῖς, αἵς ἀν ἡμᾶς βύσαιτο, δοθροὶ δὲ, ἐπιχειροῦντα ἀπασι τοῖς δξεῖσις νύκτωρ. φρονέζοντα μὲν τῶν δεδότων, διποτῶν δὲ τέλος προσῆκον σχοῖντας δέδειντα, πάντα ποιοῦντα· ὑπισχνούμενον, ἔγγυώμενον ὑπὲρ τὸν ὑπεσχημένων δμύντα τούτου δεῆσαν πρὸς τοὺς δυναμένους· ἀμύνειν· μηδὲν ἐῶντα τῶν συνοισόντων. Τὴν δὲ δὴ βοήθειαν, ή προσῆν ἀν πάντως ἡμῖν, ἐκ τοῦ τὰ δεινότατα ἀπειλεῖν, εἰ τις ἀν τῶν σωμάτων ἡμῖν δῆματο, ποῦ τις ἀν θείη; Οὐδὲν δὲ ἡν αὐτῇ παραπλήσιον εἰς τὸ τὴν ζωὴν ἡμῖν συντηρεῖν. 'Η που τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀρκεῖ καὶ μόνον τούτο καλῶς δηλῶσα; Εἰ γάρ δὲ πούλας ταύτης προβλαθεὶς καὶ νεῦμα πατρὸς, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἐτεθῆντεις καὶ πόσης ἀν θανάτους οὐχ ὑπήνεγκεν, ὡστε προφανοῦς αὐτὸν κινδύνου ρύσασθαι; Οὐ ζηλωτῆς Ἰσαάκ· οὐ τοῦ Σωτῆρος αὔτοῦ; Οὐ γάρ τολμηρὸν εἰπεῖν· τύπος γάρ ἡμῖν ἐκεῖνος καὶ ὑπογραμμὸς πρόκειται, καὶ εἴη ἀν πας κεχαρισμένον τῷ ἐκείνου πατρὶ, εἰ τις ζηλώσεις τὸν οὐδόν. 'Ων δὲ περὶ τοὺς γονέας τοιούτος, διλλος πρὸς ἡμᾶς ἀνεψάνη; Οὐδαμῶς. Καὶ γάρ οἰκουσι τὴν φρουρὰν δόλιον δεῖν τρία έτη, πολλὰ νοσήματα· ἡμῖν ἐπέσκηψε, καὶ διηγάχει πικρὸν δάχρι βάθους ἐτεθύμενα, καὶ δὴ καὶ σπλάγχνων αὐτῶν καὶ κεφαλῆς μὴ φειδόμενα· ἐπει δὲ ἐλπίζειν οὐκ ἦν λυθῆσθαι, δοσα γε εἰς λογισμοὺς; ήκει, κατηνάγκαζε τὸ πρᾶγμα καὶ αὐτὴν δὴ τὴν ζωὴν, τὸ πᾶσι φίλον, ὡσπερ μισεῖν οὗτα λυπηρὰν οὖσαν.

sent ægritudines, atque ad ima pervadentes gravi molestia torquerent, ac neque intestinis ipsis ac capiti parcerent; cumque nulla spes esset, ut humanam rationem species, futuræ unquam liberationis, eo res adegit ut ipsa omnibus amica vita, prætristi adeo ac deplorato statu, velut odio esset.

'Αλλ' ἐν τοῖς τοιούτοις οὖσιν ἡμῖν ἔκει τις παραμυθία πρὸς Θεοῦ, καὶ τὰς μικροῦς βεβαπτισμένας ἡμῖν ψυχάς ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν δυσχερῶν ἐκούφισε τε ἵκανως, καὶ προσανέσχεν ἐπὶ καιρόν. 'Η δὲ ἦν (τὸν δὲ τρέπον σιωπῶ, περέλκον δὲ γε φῆθηναι)· αὐτὸν ἐκελεύθεν ἐκείθεν μετὰ συνθηκῶν τινῶν βεβαιωμένων δρκψ· καὶ αἱ συνθήκαις δόλῳ μὲν ὑπὲρ ἡμῶν μηδέν τι τὸ παράπαν ἐπιχειρῆσαι, ἐκεῖναι δὲ αὐτῷ καταλλαγῆς ἔνεκα δέους ἐκεῖς διαλέγεσθαι τῷ βασιλεῖ τε καὶ ἀδελφῷ πᾶν δὲ βούλοιτο. Τοῦτο γε εὔθυς ἀκουοθέν ἐμοὶ, ἐποίει δέον διακεῖσθαι τὴν

(1) Cum fere triennio in præsidio ageremus. Deinde Andronico, Bajazetes truncando suadebat, ut habeat Laonic. l. ii., sed necdum Andronicus sic exuerat hominem, ut ita posset in viscera sævire. Plura ac scitu digna epistola Deinatrii in Regia Bibl. ac ea iu primis, qua gratulatur iis, qui post car-

A nus ab omni illa molestia, quam triste illud tem- pusa nobis invexisset, liber evaderet, posset quoniam consequi, ac spes esset, nos deinceps libera- turum, ut ab illis ipse vinculis liber evasisset. Maluit nihilominus eodem nobiscum teneri carcere, qui ipse per se mors videbatur, ac abunde mortis gladio consicendæ metum ingereret. Quamobrem ut species animi propositum, mortem obiit ob nudam patris suspicionem, cui innumera oppo- nere licebat, ut quidem voluisse imperium detrectare. Nam neque deerant qui imperatori secus consulerent, in quorum ipse partes concedebam. Quid enim ille inox elapsus non pro nobis moliturus esset? Erant noctes habiturie insomnem in ea consilia vigilem quibus nos liberare posset; dilu-

B cula vero, omnia aggredientem, quæ per noctis silentia e re visa essent: ea curantem quæ opere pretium putasset, uihilque non agentem ut congruum illa finem acciperent; promittentem, promissis sponsione carentem; sese sacramento, cum res ferret, ad eos qui possent ulcisci, obstringente; nihil denique opportunum negotio, omitten- tem. Id vero auxili quod suppetebat, gravissimis intentatis minis, ut quis corporalem nobis lesio- nem infligere auderet, quo loco ponam? Nihil sane adeo nobis præsens ad vitæ præsidium erat.

Num vero uolum hoc ac singulare præclari loco characteris, vitam ejus quantum opus est, satis insigniat? Siquidem enim ob levem eam suspicionem, nudum ipsum occupavit patris nutum, mortemque obiit, quæ suæ erant partes; quas non mortes, ab aperto eum periculo liberaturus, lubens obiret? Nonne Isaaci præclarus æmulator? Nonne ipsius quoque Salvatoris? Nec enim temere dictum velim: quando ille in exemplum nobis propositus est, placetque patri, ut eum æmulemur. Qui sic porro animi in parentes habebat, secusne in fratre habuit? Minimo gentium. Etenim cum trien- nio fere in præsidio essemus (1), multæque invasis-

C sent ægritudines, atque ad ima pervadentes gravi molestia torquerent, ac neque intestinis ipsis ac capiti parcerent; cumque nulla spes esset, ut humanam rationem species, futuræ unquam libera-

D tionis, eo res adegit ut ipsa omnibus amica vita, prætristi adeo ac deplorato statu, velut odio esset.

Ceterum ita rebns nobis comparatis, quædam cœlitus consolatio affulsit, peneque obrutos tot tristibus animos, quod satis videretur tristitia levavit, malumque ad tempus mitius reddidit. In eo erat illa consolatio (modum taceo quem sit superfluum referre) ut Theodorus, pactis quibusdam juramento firmatis, inde exiret. Ita porro, utique dolo hostium, pactum erat, ut nihil ille pro nobis moliretur: licere tamen, ut cum imperatore ac fratre pacis causa loqueretur, quidquid placuisse. Ut mox audiui, cœpi animæquior fieri, nec

cerem ab eo liberati, jam cum imperatore versa- rentur. Videndum quoque Franz. l. i. c. 48, ea per- stringens, et ut Manuel cum patre fuga elapsi, adie- rint et ipsi Bajazetem, ac gratiam cum iuriprio impetrarint.

tantum auditio moles*siā* fecit quod solus relinquentus essem, quantum solatii ac gaudii, quod ille reviviseret, nempe a præsidio exiret. Mihi certe videbar eum videre (currit enim) velox phantasia ad quæ quis cupit), consueta sectantem ejusque setati congrua, versari cum æqualibus in armorum palæstris, in venationibus, in certaminibus, quorum exercitamentis augmentum corpora robore ac sanitate, habetque conciliari gloria. Hæc ego hisque similia somnians gaudium habebam, putabamque aspicere præmia reportantem, cingi caput corona, ac præconis voce renuntiari victorem. Multum siquidem ei omnes in ejusmodi delatum volebant. Jam enim a puerο sortitus erat, ut omnibus, quibus quis certans coronandus sit, magnifice præstaret: eaque in eo paribus cum corpore ad perfectum ac robur augente clementis promovebant. Læta hæc mecum ipse cogitans, sensim tristia, ut liceret, oblivioni dabam: illi autem subibat ura, quod non posset sic desolatum videre.

Sed et illud angebat. Non enim poterat, qui Dei timore nutritus esset, spreta juramenti religione, cum dolo openi ferre. Qui enim? qui nihil unquam per fraudem ac vafro animo, etiam capite annuisset: videri autem eorum penitus neglexisse curam, quibus nibilo preiosiorem animam ducebatur, id vero prorsus intolerabile putabat. Sic porro erat magnanimus, ut et injūstæ sententiæ latoribus reverentiam haberet. Cum itaque studiis divisi essemus, sero tandem, vixque suasi, qua probans ita melius mihi pariter, ac patri per id tenpus absenti, consultum iri, ut ille cum amicis ac inimicis versans, ad utrosque quæ operæ pretium essent, negotiarentur; qua affirmans, sic me affectum, ut malis dirissimis tentandus essem, ut ille obtemperans exire defrectaret. Sic ille ne falso quidem ullam opinionem inuri sustinebat, famaque ab ejus indeo ac animo, institutioneque abhorrrente, aspergi timebat. Sic in nos fraterne affectus erat, ut mecum versari, quam cum aliis voluptate frui potius haberet: carcerisque angustiæ, vix illæ aliae quam sepulcri, regia illi angustiores erant, tenebraque quam solis splendor desiderabiliores; ac demum, omnia mecum dulciora, quamquam es- sent durissima, omnibus deinceps dulcibus, quo- rum ipse exsors eram. Sic vero rursus iis, quæ visa mihi essent obsequebatur, ut vel tantum annuere abunde esset. Aitque facturum quod volebam, quamquam id flens amare. At ego, etsi mirum vi- deatur, ut flente illo, æquo ipse animo essem, gaudebam tamen ejus ipsius qui fleret, ac patris imperatoris amore. Fore enim putabam patri so- latio, ut ei filius, ut ita loquar, ad vitam rediret. Cæterum, cum res in promptu omnibus videretur, haud tamen exitum habuit, Deo melius aliquid de nobis disponente, ut ne nimis ille absque me ac patre exiret. Quod enim impedivit consilium, omnibus nobis elabendi e carcere communis causa fuit. Vagum rem accuratius edisserere, neque no-

A ψυχὴν, καὶ μὴ τοσοῦτον ἀχθεσθαι, τῷ μόνον κτη- λειφθῆναι, ὃσον τῆς λύπης κουφίζεσθαι τῷ ἐκεῖνον ἀναδιῶνται, λέγω δὴ τὸ τῆς φρουρᾶς ἔξιέντα. Καὶ ἐδόκουν αὐτὸν ὅρδν (τρέχει γάρ ἡ φαντασία τοις λαϊς επιθυμεῖ) ἐν τοῖς εἰωθόσιν δυτα, καὶ τὰ νέοις πρέποντα μετὰ τῶν ἡλίκων δρᾶν ἐν δηλων γυμνασίοις, ἐν θήραις, ἐν ἄγωσι χορηγοῦσι τοῖς ἀσκοῦσι σώμασι φύμην καὶ ὑγίειαν, καὶ τὸ μετὰ δέδης βιωνταί. Ταῦτα καὶ τὰ τοιεῦτα ὀνειροπολῶν, ἔχαρον· καὶ φύμην βλέπειν αὐτὸν ἀλλά τε δεσχόμενον, καὶ κεφαλὴν στεφανούμενον, καὶ νικητὴν κηρυττόμενον· ἐπεὶ πολὺ τὸ συγχεχωρηκός ἦν αὐτῷ παρὰ τῶν ἀπάντων ἐν τοῖς τοιούτοις. Τὸ γάρ ἐν διπάσι κρατεῖν, ἔξ ὧν στεφανώσεται τις ἀθλῶν, τοῦτο δὲ οἱ ἐκ παιδὸς ὥστερει συνεκελήρωτο, καὶ συνεπεῖδίου τῷ σώματι, πρὸς τελειότητα καὶ φύμην αἴξοντι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ εὐφρατίνεν δυνάμενα ἐνθυμούμενος, ἐπελανθρόνην ὡς οὖν τῶν ἀνιαρῶν ἐκεῖνων φέρειν ἐπῆσι, τὴν ἐμὴν οὐ φέροντι μένωσιν.

B Οὐ μὴ ἀλλὰ κἀκεῖνο τόνδε προστῆγχεν· οὗτε γάρ ἐνδὸν ἦν αὐτῷ, ἐντεθραμμένῳ τῷ πρὸς τὸν Θεὸν φύ- δω, ὑπεριδόντι τοὺς δρόκους, μετὰ δόλου βιωθεῖν. Πόθεν; Φυ μηδὲν ἀπατήλων μηδὲ παλινάγρετον, δι τι καὶ φαλῇ κατένευσε· καὶ τὸ ὅλως ἀγελεῖν δόξαι, ὃν καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν οὐδὲν ἔχει βελτίω, οὐμενουν ἡγείτο φορητὸν τὸ παράπαν· ἦν γάρ τοσοῦτον ἐν αὐτῷ τὸ φιλότιμον, ὃσον εὐλαβεῖτο καὶ τοὺς οὐ δι- καΐαν ἔξεσοντας φέρον. Ἐναντίας τοινυν οὐσῆς τὴν τῆς θελήσεως, διὸ καὶ μήτις αὐτὸν ἀνέπεισα, τὰ μὲν δεικνὺς ὡς βέλτιον ἀν γένοιτο καὶ ἐμοὶ καὶ τῷ πατρὶ, οὐκ διτι μεθ' ἡμῶν τηγικαῦτα εἴνεις τε καὶ δυσμενίσιν αὐτὸν συνεῖναι, καὶ πρὸς ἔκατέρους διαπράττεσθαι τὰ εἰκότα· τὰ δὲ ἰσχυριζόμενος, ὡς ἐμαυτὸν πως αἰσθάνομαι πειρασθέμενον δεινῶν ἀντη- κέστων, ἦν ἀπειθήσας ἐμοὶ, τὴν ἐκεῖθεν ἔξιδον ἀπο- σείσται. Οὕτως ἔκεινος οὐ κατεδέχετο, οὐδὲ γοῦν φεύδῃ τινα δόξαν τῶν οὐ καλῶν προστριθῆνα· ἀλλὰ ἐδεδείτε καὶ φύμην ἀπάδουσαν τῆς αὐτοῦ καὶ φύτεως καὶ γνωμῆς καὶ παιδείας. Οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἀδελφούς εἶχεν, ὡς βέλτιον ἄγειν συνεῖναι μοι τοῦ μεθ' ἐτέρων τρυψῖν· καὶ ἦν αὐτῷ δεσμωτήριον τάφῳ παραπλήσιον τῶν βασιλεῶν λαμπρήτεριν, καὶ σκό- τος ποθεινότερον τῆς ἀκτίνος· καὶ ἀπλῶς πάντα τὸ διώλια τὰ μετ' ἐμοῦ, εἰ καὶ ἵζει δεινότατα ἦν, τῶν γε τὸ δέσμων ἔξης ἀπάντων, ὃν οὐκ ἀν μετεῖχον αὐτός. Ἄλλος οὗτος πάλιν, οἵτις ἀν γνοίσης ἐπειθεῖτο, ὡς ἀρ- κοῦν εἶναι καὶ νεῦσαι· καὶ ἐφη πράξειν δὲ θέλοιμι, οὐκ ἀνεύ τοῦ διακρίσιος πικρόν. Ἔγὼ δέ, εἰ καὶ πα- ράδοξον ἔκεινου κλαίοντος εὐθυμεῖν, διμῶς θλαιρού δι' αὐτὸν τὸν κλαίοντα, καὶ βασιλέα τὸν φύσαντα. Ἐπεισθαι· γάρ παραμυθίαν ἐνόμιζος ἔκεινορ μάλις λαμπρὸν τὴν τοῦ παιδὸς ὡς εἰπεῖν ἀναδιώσιν. Άλλος γάρ διτε πᾶσιν ἐδόκει· ἐν γεροῖν εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὸ δέ οὐκ εἰς τέλος ἔξεσθι, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεί- τον τι προβίεψαμένου, ἵνα μὴ χωρίς ἐμοῦ καὶ τοῦ πατρὸς ἔκεινος ἔξελθῃ. Τὸ γάρ τοῦτο ἀνακόψαν τὸ θεούλευμα, αὐτὸ δὴ τοῦτο γέροντεν αἴτιον τοῦ τῆς εἰρητῆς ἡμᾶς διαδράμας πάντας ὅμοιον. ἀπερ ἀκρ-

Θές φράζειν οὕτε προκείμενον ἡμῖν, οὗτος ἀν εἴη λε-

A bis propositum est, nec possit opportune; cum et
χθῆναι σὺν κατιρῷ· ἀλλως δὲ τοι καὶ περιεργον, εἰ-

δόσιν ἀπαντα λέγειν.

"Οστις μὲν οὖν οὗτος ἦν πρός τε γονέας καὶ ἡμᾶς, καὶ τὴν συγγένειαν ἔξης πᾶσαν, διοῖν γε τοῖνδε τοῖν εἰρημένον ἀποδεῖχθαί μοι φάνεται, ὡς ἐξ ὄντων χωρ, φασι, τὸν λέσχητα· μετιτέσσον δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότω, παραδραμούμενον μὲν τὰ πολλὰ τῶν Ἑργῶν, ὀλίγων δὲ αὐτὸν δύσκολον· τοιούτων μέντοι, ὥστε τὴν ἐκείνου δύνασθαι ἀρετὴν φανερὸν ποιεῖν· εἰσὶ γάρ δὲ οὐ συμπτιωμάτων, οὐ τύχης, οὐ καιρῶν ἐπιθεμένων τοῖς ἐναντίοις· ταῦτα δῆ, τὰ Νέρωνα καὶ Σαρδινάπαλον βασιλεύσαντα· ἀλλὰ κατορθώματα ἀνδρῶς, ἀρετῇ συμβιοῦντος. Μείζων γάρ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ταυτοί, διπλανάντις καὶ πάνυ συμπρά· ἐκεῖνα δὲ πάνυ λαμπρά, διπλοῖσιν δὲ τις τὸν θεντούμηντον. Τό γάρ εὐγενῆ τινα καὶ εὐπατρίδην, καὶ περιφανεῖς πολλῆς συζῆν, καὶ ἀνδραπόδων πλήθεσι περιρρέσθαι, καὶ πλούτῳ συγχρημάτῳ, καὶ πᾶσιν ἐκείνοις ἐνευδοκιμεῖν, δι' ὧν τε τρόπαια ἀπὸ τῶν ἔχθρων ἴσταται, καὶ οἵ δὲ ἀν προσκυνοῦντο οἱ μετέχοντες ἐκ τῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περάτων, καὶ ἀνθρώποις ἀλλοκότοις ἕστιν δὲ παραγίνεται ἀλόγιστα περαίνουσι τὸν αὐτῶν βίον· ἀρετῇ δὲ καὶ τοῖς τοιούτοις οὐδὲν δὲν εἴη δήποτε κοινόν. Διεὶς τοῦτο γε ἐκείνος, δὲ πρὸς τὸν Θεόν μὲν ἀπιών, ὑμῶν μὲν αὐτοῖς ἐπιμελόμενος, τὸ εἰωθός αὐτῷ ποιῶν, διόπου καὶ μᾶλλον ἔξεστι, τῶν μὲν ἀπηριθμημένων ἔξης ἀπάντων κατεφρόνει τε λαμπρῶς, καὶ οὐδὲν αὐτὰ μέγα ἐνδιμίζειν· οὐδὲ τοιούτου γε ἐπιτελεῖσθαι πρὸς οὐδὲν, δὲ μή καλὸν οἰκοθεν· εἰχετο δὲ ἐπιμελῶς τῶν ἵστων δὲν βελτίω ποιήσειν ἀνδρά καλὸν τε καὶ ἀγαθόν, καὶ ἐξ ἀγαθῶν καὶ καλῶν γεγονότα. Οὕτω γάρ πεπαίδευτο, καὶ μεμαθήκει εὐθὺς τεχθεὶς, ως εἰπεῖν. Ἐπαναληπτέον δὲ τὸ προκείμενον.

Εἶχε τὰ πράγματα κακῶς; τῇ Πελοποννήσῳ, καὶ ἐδόκει δεῖν αὐτὸν λέναι παρ' αὐτήν· λῦσαι γάρ δὲν τὰ δεινὰ παραγεγονότα, καθάπερ ἀκτές ὁμίχλῃν· καὶ τὸ δόγμα κυρωθὲν, τοσούτον τοῖς ἐκεῖ βεβοήθηκε πράγματα, τῆς φῆμης ὡσπερ ὑποπτέρου πανταχόσε διαδραμούστης, δισσον οὐκ δὲν τις οἷμαι φρδίως ἐπιδημήσας. Αὐτὸς δὲ, ἐλπίζων οὕτως ἐκβήσεται, δηλασθή καλῶς τὰ πράγματα σχήσειν, τῷ τοὺς Πελοποννησίους μεμιθήκεναι τὰ περὶ τοῦδε, καὶ μετ' οὐ πολὺ μαθών κατὰ τὴν δόξαν ἐκβεηχότα, κέκρικεν ἐτί προσπαραμεῖναι, ἔως δὲν, πάντα γεγονώς καὶ διαπραξάμενος, ἰδη μὲν τὸν βασιλέα καὶ πατέρα ἐν τοῖς εἰωθέσιν ἵντα, πράγμάτων μὲν ἀπαλλαγέντα τελέως, γαλήνης δὲ λευκῆς ἀπολαύσοντα· ἰδη δὲ καὶ τὴν μητέρα σὺν τῷ ἐπιτῆς πατρὶ καὶ ταῖν ἀδελφαῖν οἰκαδε ἐπανελθούσαν ἐκ τῆς φρουρᾶς, ἐν τῇ κατείχοντο παρὰ τῶν Λατίνων. Οὐδὲν γάρ ἐρῶ γε πλέον πολλῶν ἔνεκα.

Ταῦτη μὲν οὖν ἔξεδη κατὰ σκοπὸν, καὶ πέρας ἔλαβεν ἀγαθόν, συναιρομένης τῆς θείας φοτῆς, μετὰ τὸ πολλῆν μὲν αὐτὸν ἀνδρίαν καὶ γενναιότητα, πολλῆν δὲ ἐγρήγορσιν καὶ οπουδήν, πολλῆν δὲ φρόνησιν ἐπιδείξασθαι τῷ πρὸς τοὺς Λατίνους τότε πολέμιψ

B Puto itaque, satis superque duplice hac narratio probatum, qualis hic in parentes, nosque, ac reliquam cognitionem esset, tanquam ex ungue leonem, quod aiunt; porro traducenda oratio ad ulteriora, ut tamen pleraque ejus operum præcriteriens, panca tantum rursus perstringat, ex quibus tamen ejus perspicue virtus eluceat. Quippe erunt non casus, non fortuna, non temporum adversariis iniiquorum. Hæc namque Neronis ac Sardanapali regna insigniant; sed viri virtute viventia præclara gesta. Hæc enim majora sunt, quam quæ a fortuna, ubi etiam fuerint admodum modica. Cum autem valde splendida, quanti illa fieri debuerint? Nam ut quis nobili prosapia ortus sit ac illustri patria, admodumque splendide vivat, ac sit circumfusus servorum agmine, abundetque copia divitiarum, ac iis omnibus clarus habeatur, quibus excitari habent tropæa de hostibus, ac quibus ii qui habent, ab orbis universi finibus, honoribns augeantur; hæc utique monstrosis quoque hominibus, ac aliena ratione viventibus, suppetant; quibus plane ac virtuti nulla communio fuerit. Quamobrem vir ad Deum profectus, nostrisque illic, prout moribus habebat comparatum, ubi et amplius licet, iterum curam gerens, recensita omnia magnifice spernebat, ac nihil magni putabat; nec re ulla volebat admirationi esse, quamvis ipsa ac ex propriis præclaras esset: studiose vero sectabatur, si qua præclarum ac bonum, exque bonis ac præclaris ortum decerent. Sic namque institutus fuerat, sicque mox natus, ut ita dicam, didicerat. Resumenda nobis subjecta materia.

D Male res Peloponnesi habebant, ejusque illuc profectio operæ pretium videbatur. Fore enim ut statim præsens mala dissolveret, uti radius nebulae. Tantum sane ejus intendi decretum, fama ubique pervagante, illius provinciae rebus contulit. quantum, puto, nemo facile potuisse præsentia. Eumque ille successum sperans, ut inquam Peloponnesi res, sola ejus fama nominis, quam illuc aperte prime notam sciret, componerentur: ac ubi paulo post sic recipsa successisse cognovit, moras aliquas trahendas duxit, dum interim factus omnia, ac universa gerens, imperatorem ac patrem in pristina restitutum videret, a negotiis perfecte liberum, ac blanda frumentum tranquillitate; videret vero et matrem, matrisque patrem, ac sorores, dominum omnes reversos a præsidio, quo Latini tenebrent. Nec enim plura hæc referam, idque multis de causis.

Sic utique res successerunt, ac bonum accepérunt finem, Deo bene auspice, ubi ille bello tunc contra Latinos, multam fortitudinem, ac strenui robur animi, multamque ac vigilem diligentiam, multam denique prudentiam; pro patria, ac gente,

parentibusque, decertans ostendisset. Cum nihil itaque deesse videretur, quo vir bonus et bonus videri possit, delatam Peloponnesi provinciam acepit, non tam hereditario jure, quam in partem, ac justissimum præmium, cum impensioris illius gratitudinis in parentes, tum exhibilæ fortitudinis, ac totius ejus reliquæ virtutis. Arbitror enim hic concurrisse, ut qua quis lubens dicat, quo jure admodum delatam viro provinciam velit probare. Accepit ergo neque patris congruentem desiderio, nec vero filii virtuti, sed præsenti magis fortunæ, ac rebus sic afflictis. At enim videor non accurate verba usurpare. Ut quis enim vero proximus dicat, non tam illi Peloponnesus data est, quam ille Peloponneso. Nihil enim illa per id tempus auxiliari poterat, sed ejus magis auxilio egebat; tamen et ille sic haberet, ut ei nihil secius auxilio opus esset: qui nuper nudus omnibus egressus præsidio, nihil per tempus, cui meatus necessarii comparare potuisset. Commeatum dico, armorum robur, sufficientesque pecunias, in necessaria militum impendendas subsidia, ac omnino in quæ impendi commodum videatur. Quod enim ad ingentes thesauros spectat, consertumque marsupium, ac aurum argentumque male congesta, ac pejus servata, haec si affluebant, haudquaquam apponebat cor, Davidis obsecutus consilio¹¹. Cæterum divino plane nutu ac instinetu, ayo inde rogante, patrum obsecrante, patris judicio, matris voluntate, sed et mea ipsis, ad vos desideratus venit, quamquam non facile fuit paternis maternisque avelli manibus, addam vero et meis; nedum ab impensiori illo affectu, sed et quod ex anteactis jam probasset, quam posset juvare gravissimis temporibus ac rebus a quibus needum perfecte emereramus. Quia tamen operæ pretium erat, ut obtinaret quod erat potius, obtinuit quoque, bonoque omniæ, unum quid membrum ab universo corpore vestri causa avulsum, vobis illuxit. Sileo res interea gestas, ut ne narrando prolixus efficiar.

Sic ergo ille, patris pariter matrisque ac universorum precibus optimè instructus, præmittebatur, quibus etiam educatus esset, ac promovisset ad meliora a teneris ipsis unguibus, donec ad vos missus est. Iis precibus deducebatur, cum a patria dimissus navim condescendisset: iis adnavigabat, lugentibus cognatis ac deducentibus; iisque sibi præsto fore sperabat divinum numen. Nihil sine illis act cogitabat, aut omnino agebat; qua etiam de causa conficiebat omnia, cum difficultia quæque ac tremenda in contrarium ei cederent.

Quid vero opus singula prosequi, quæcumque Peleponnesi urbes, vel a viciniis Latinis, vel a Turcis, mala sustinerent, cum ii, qua a con-

A ὑπὲρ τῆς πατρίδος τε καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν φυσικῶν. Μηδὲν οὖν ἐλως παραλεπόντες τὸν δοσος διελεγεν ἀνὴρ ἀγαθὸς, αὐτὸς γε τοῦτον ἀνὴρ ἀγαθὸς φανῆναι, δίδοται τούτῳ ἡ Πελοπόννησος, οὐδὲ μᾶλλον κλῆρος ἢ μερὶς, ἢ γέρας δικαιώτατον τῆς τε πρὸς γονέας εὐγνωμοσύνης, τῆς τε ἀνδρίας, ἣς ἐπεδείξατο, καὶ συλλήβδην τῆς λοιπῆς ἀρετῆς. Οἷμαι γάρ ἐνταῦθοι συνεδραμηκέναι, διαπερ ἀντὶ τινὶ φίλον λέγειν, δι' ὧν ἔχοι δεικνύναι ταῦτην δεδίσθαι τῷδε τάνδρι μετὰ πολλοῦ τοῦ δικαίου. "Ἐσχεν οὖν ἐκεῖνος τὴν δέ, οὗτε τοῦ πατρὸς τῇ προθυμίᾳ διυμδαίνουσαν, οὗτε μὴν τῇ τοῦ παιδὸς ἀρετῇ, ἀλλὰ τῇ παρουσῃ τύχῃ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀπορίᾳ. Ἀλλὰ γάρ, ὡς ξοικεν, οὐκ ἀχριβῶς τοῖς δινόμασιν ἔχρησάμεθα. Εἰ γάρ τάληθεστερον εἴποι τις, οὐ μᾶλλον τούτῳ τῇ Πελοπόννησος ἤπερ οὔτος; δίδοται τῇ Πελοποννήσῳ. Οὐ γάρ βοηθεῖν ἐκείνῳ τότε δυνάμεως εἶχεν· ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας μᾶλλον ἦν γρῆζουσα· καίτοι κάκείνος τοιεῦτος ἦν τηνικαῦτα, ὥστε βοηθείας δεισθαι, ψιλὸς μὲν πάντων τῇς φρουρᾶς ἐξελόων, μηδὲν δὲ δυνηθεὶς διὰ τὸν καιρὸν κτήσασθαι. Λέγω δὲ κατῆσιν τὴν ἀπὸ τῶν διπλῶν ισχύν, καὶ ἀρκοῦντα χρήματα, καλῶς ἀναλισκόμενα εἰς τὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπιτήδεια, καὶ δλῶς, δηπη συνοίση. Πλοῦτον γάρ διε πολὺν, καὶ βαλάντιον ἀδρὸν, καὶ χρυσὸν, καὶ ἀργυρίον, ἀθροίζομενα κακῶς, καὶ χειρὸν φύλατταμενα, ταῦτα δὲ εἰ πλέοντες, οὐ προσετίθετο καρδίαν, τῷ Δασιδὶ πειθόμενος. Πλήν οὐκ δινευ θείου νεύματος καὶ φοτῆς, δεομένου μὲν ἐκείθεν τοῦ θείου, ἀξιούντος δὲ τοῦ πάππου, χρίσει μὲν τῇ τοῦ πατρὸς, γνώμη δὲ τῇ τῆς μητρὸς, γνώμη δὲ καὶ ἡμετέρᾳ. Ήκεν εἰς ὑμᾶς δὲ ποθούμενος· καίτοι οὐ βραδίως ἀπέσπαστο τῶν χειρῶν πατρικῶν τε καὶ μητρικῶν, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐμῶν· οὐ διὰ τὸ φίλτρον μόνον τῇλικον διν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δεῖξαι τοῖς φθάσασιν, οἷος ἦν ἐκεῖνος βοηθεῖν ἐν χαλεπωτάτοις καιροῖς καὶ πράγμασιν, ὃν οὐπω τελέως ἤμεν ἀπηλλαγμένοι. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ κρείττον ἔδει νικῆσαι, ἥδη καὶ νενίκηκε· καὶ ἐπέλαμψεν ὑμῖν ἀγαθῇ τύχῃ βίᾳ τι μέλιος ἔκραγεν τοῦ καθόλου σώματος ὑμῶν ἐνεκα. Τὰ δὲ μεταξὺ σιωπῶ, τὸ τοῖς διηγήμασι συνεχτείνεσθαι φεύγων.

D Οὐτας, εὐχαῖς ταῖς τοῦ πατρὸς, ὥσπερ οὖν καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ταῖς τῶν ἀπάντων, ἀριστα καὶ περφραγμένος καὶ ὠπιεσμένος, προεπέμπετο, αἵς καὶ ἀνετρέφετο, καὶ πρὸς τὰ βελτίω προύχωρει ἐξ ὄντων ἀπαλῶν δηρὶ καὶ τοῦ μεθ' ὑμῶν εἰναι. Ταῦταις ἀνήγετο ταῖς εὐχαῖς, ἀψεις ἐκ τῆς πατρίδος εἰς πέλαγος· ταῦταις ἀπέπλει, τῶν συγγενῶν δακρυδότων δάμα καὶ προπεμπόντων· ταῦταις καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ συμμαχαῖν ἥλπιζε σχῆσειν. Οὐδὲν δὲ ἐλογίζετο ἢ τὸ παράποναν εἰργάζετο τούτων δινευ· διὸ καὶ πάντης ήγειρε, τῶν τε δυσκόλων καὶ φοβερῶν ὥσπερ αὐτομάτων εἰς τούναντον μετενηγμένων.

Πάντα μὲν οὖν καὶ ἔκαστα φράζειν, διὰ τε ὑπὸ τῶν γειτονούντων Λατίνων αἱ ἐνταῦθοι πόλεις, διὰ τε ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑφίσταντο κακά, ἐπιδυτῶν μὲν

¹¹ Psal. Lxi, 11.

Ιπποῖς ἐκ τῆς ἡπείρου, ἐπιόντων δὲ ναυσὶ ληστρικαῖς ἀπὸ τοῦ πελάγους· καὶ τίσιν ἡ τοῦ Πέλοπος κατετρίβετο τρόποις· τοῦ μὲν τῆς μητρὸς ἁμῶν ἀδελφοῦ, ἀρίστου μὲν δύτος τὴν φύσιν, καλῶς δὲ δρχειν εἰδότος, τοῦ καὶ ταυτῆσι τῆς τοῦ Πέλοπος; δρχοντος, ἥδη τὸν βίον ἀποικόντος, οὐκ ἐπὶ παιδὶ τινὶ, τοῦ δὲ ἀδελφοῦ ἐκείνου τὴν ἀρχὴν διειδεῖσθαι, δύτος μὲν πάνυ χρηστοῦ, καὶ τὸ σχῆμα ὑπερτίσου, καὶ τὸν χρόνον γεραιτέρου, ὑπὸ δὲ παιδὸς θραστος, δεῖ γάρ τάληθες εἰπεῖν, καλυσομένου ποιεῖν τὰ δύοντα, καὶ διὰ τοῦτο πάντων ὅμοι φειερομένων, αὐλιτοῦ, φασιν, Ἀραβίου· τὶ δὲ δεῖ καὶ ἀναξαίνειν ὑμῖν τὰ τραύματα, ὃς περ ἔνυξι χρωμένους τοῖς διηγήμασιν; Ἀλλὰς τε καὶ περιέργως δὲν ὑμῖν λέγοιτο, τοῖς ἐν περίρρᾳ τῶν πραγμάτων γεγονόσι, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα καλῶς εἰδόσιν. Ἐκείνα τελιννύν ἐν μέρει κελούω· τὰ δὲ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἐπιδημίαν τοῦ ἐπαύτην ἡμῖν ὑπόθεσιν τοῦ παρόντος ἀγῶνος προτεθεικότος ἔξῆς ἀνειρέτα.

Ἐκείνος τῆς νεώς ἀποδέξας, καὶ μάλα ἀσμένως ὑποδεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀπάντων, οὐ προτὸν ἡμαρτώσεις τὸν εἰς αὐτὸν ἔρωτα· τούτῳ δῆ τὸ σύνθετος οἷματος· τὰ πολλὰ πανταχοῦ γενέσθαι· ἀλλ' ἣν λαμπρύνων ἄχρι παντὸς, διπαντας ποιῶν εὖ· καὶ πάντες ήσαν ἐν ἕορταῖς· ἀνευ μέντοι τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν ἀβελτηρᾶτε καὶ κακοθειέτ πολλῇ συζύντων, ἐκείνων μὲν, διὰ δοκούντων εἰσω σαγήνης ὅμδες ἔχειν, μηδὲν τῶν ἔνδον ἐώσης φεύγειν, εἰτα τῆς ἐπίδοσης διαμαρτόντων, τούτων δὲ μηδὲν εἰδότων, ἢ ταῖς ἄλλων συμφοραῖς ἐντρυφᾶν, δύτων καὶ αὔτῶν ἐν ταῖς ἴσσαις· ὅπερ καὶ λίαν κακόθεις, καὶ οὐδὲν ἡτον εὐηθεῖς. Χρέων γάρ διὰ ὑπὲρ ἐκαυτῶν τρέμειν, οἱ δὲ τοὺς ἡτούς ήσθιον, δσοι τοὺς μείζους διέφυγον, κατὰ τοὺς ἵζωγρημένους ἰχθύς, οἱ πολλάκις εἰσω κύρτων κατειλημένοι, τὸ κατ' αὐτοὺς, ὡς ξοικεν, ἀγνοοῦσι, καὶ τοὺς βραχυτέρους οἱ μείζους ἱσθίοντες, καὶ αὐθίς τούτους οἱ μᾶλλον μείζους, ἔρματον, ὡς εἰπεῖν, ἤγοῦνται τὸ θήρατρον, ὡς δρὸν ἐν αὐτῷ τὰς γαστέρας ἐμπιπλῶντες τροφῆς ἡπερ ἐπ' αὐτοῦ πελάγους. Τῶν μὲν οὖν ἐχθρῶν ἀπάντων ἀπὸ τοῦ φοβείν ἐπὶ τὸ φρίττειν μεταβαλόντων, τῶν δὲ κακουργεῖν εἰδότων εἰς χηραμόνες καταδύντων, καὶ τῶν ἀγαθῶν τακτιώντων, ὡς μετὰ πολλῆς ἀδείας ἐξὸν ἐκείνα ποιεῖν, δοῦ ὅντες εὐπορώτεραι γένοντο πόλεις, εἰρήνης βιθυναῖς ἀπολαύουσαι, ἢ δῆ ἔκρετων ἀτεχνῶν καὶ εὐπορίας ἀπάστης, ἀνεψιδες αὐτῷ, οὐ μικρῷ πρόσθεν εὑμήσθιμεν, πολλοῖς ἀπέθετο τρόποις. Τούρκοις καὶ Λασίνοις ἐστυδον μίξας. Εὐθὺς οὖν πάντα συνίχειν, ἀπὸ γαλήνης αἰγὶς φανεῖς, οἴπω τῶν πραγμάτων ἐπὶ χρείττω παγγέντων. Ἡν δὲ ταῖς ἀπειλαῖς φοβερδοῖς, καὶ τοῖς ἔργοις οὐδὲν ἡττον, ἀτε ἔνην ἔχων στρατιάν, καὶ τῶν ἐπιχωρίων πολλοὺς, καὶ κατέχων φρούρια ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ δεδομένα· καὶ συνελόντα εἰπεῖν, πλὴν τοῦ παρὰ λόγον θρασύνεσθαι, καὶ ἀδίκως μάχης ὑπάρξαι, τᾶλλ' οὐκ ἀγενῆς ὡν, οὐδὲ ἀμέτοχος μηχανημάτων καὶ ποικιλίας. Πάντων οὖν ἀπεγκωκότων, καὶ συμδουλεύόντων αὐτῷ φεύγειν, ὡς οὐ δοκούντων δυνατὸν πρὸς τοσαύτην σύρξον ἀν-

A tinenti, equis invaderent, qua a mari piraticis tentarent navibus, ac quot modis ea provincia vexaretur, cum matris quidem frater, optima vir incole, ac reipublicæ regendæ probe gnarus, qui et Peloponnesi praefecturam gerebat, jam vivis excessisset, nullo relicto filio hærede, sed ejus fratre imperii successore, viro quidem probo, atque, ut species personam, præclaro ac senecta venerabili, quem tamen morosior filius (dicendum enim quod res habet), quæ essent operæ pretium præstare prohiberet; quamobrem omnia simul pessum ibant, Ara-bio, ut dicunt, libidine. Quid vero vobis, ceu unguibus, narratione vulnera refricem? Alioqui frustra hæc narrantur, cum feceritis ipsi rerum periculum, adeoque probe sciatis. Sint itaque hactenus B in parte posita: quæ vero post ejus deinceps aduentum contigerunt, hæc prosequenda operæ pretium habeamus.

Ubi itaque navi emissus esset, summa ab omnibus lætitia susceptus est; nec eum in se amorem processu obscuravit, quod plerumque videoes accidere: quin potius universos demerendo, copiosis semper augmentis illustravit. Festis omnes gaudis epulabantur; si tamen excipias hostes, viros quo multa vesania ac morositate ducentes vilam: quorum primi, cum jam ineptibili sagena conclusos vos putarent, spe deinceps frustrarentur; secundi vero, haud aliud quam alienis calamitatibus deleteri nosset, cum et ipsi paribus implicati essent; quod plane cum valde morosum, tum æqualis dementiae est. Cum enim pro sua ipsorum salute tremere habuissent, ii potius comedebant minores, si qui majores evaserant, uti in captis piscibus solet. Quos enim sagena clausos habeat, haud suam satis scientes sortem, majores ipsi munitiores alios comedunt, quos ipsos rursus grandiores alii sint comedunt: huncque modum, Mercurii rete, ut sic dicam, tanquam in eo, quam in mari expeditius ventrem impleturi, trahunt. Cum ergo universi hostes ab eo ut terrorent in terrorem ipsi agerentur, hominesque nocendi artem docti in latibula se subducerebant, bonis interim gestientibus, quod ea deinceps tuto admodum præstare possent, ex quibus urbes divitiis angeantur, altam agentes pacem, quæ et ipsa divitiis omnibus melior est: consobrinus, cuius paulo superius facta est mentio, Turcis se ac Latinis miscens, multis ei modis negotium facessit. Statim ergo confudit omnia, ceu turbo a tranquillitate emergens, cum necedum res firmiori statu in bono haberent. Erat porro minis tremendus; ac neque res ad terrorem minores erant, quo novum haberet conscriptum militem, pluresqua indigenæ ab eo starent, ac relicta a patre præsidia teneret. Atque ut verbo dicam, excepta illa non e ratione audacia, atque ut injusti belli auctor esset, erat aliqui non degeneris animi, nec vero expers peritiae bellicæ ac prudentiæ. Cum ergo omnes in desperationem adacti, fugam consulenter, tanquam vidic-

retur non posse fieri, ut tantæ illi malorum iun-
dationi unus ipse obsisteret: secus ille, mori proin-
itus, quam ut committeret aliquid, quod minus per-
sonam suam ac vitam deceret; siue, cum parentes
ac genus universum, tum præterea ejus admirato-
res virtutis, suamque ipse indolem, probro afficeret.
Bene itaque de Deo, ac parentum precibus, suisque
adeo ipsius moribus, fretus, ac quod invasor in-
juste imperium pararet, juste se vim pœnalisatu-
rum sperabat: reliquis enim omnibus hostium
præstabant partes.

Enimvero, cum eo res statu haberent *in novacula*,
ut aiunt: negotium totum probe dirigen sapientia,
ac quod cuique conducens esset egregie dispensans,
juvenem quidem ab huiusmodi tollens, inhibuit age-
re, quod animo constitutum erat: dixerit aliis,
quod ei malum esset, vobis autem despiciam, Pe-
loponnesi totius dominum præfecit, appellationem
rebus confirmantem; nihil quippe omnino agebatur,
aut volvebat animo, quam quod modeste ac e vir-
tute rempublicam gerentem deceret: quæ res fania
volans, eos quoque ad sobrietatem compulit, qui
rem ejus nihil scirent: plurisque faciebant oinnes,
ut quod ille gratum haberet, præstarent, idemque
dictu sit, quod Deo gratuum esset.

Fama igitur ubique pervagante, ut vir quidam
admirabilis hæc ac illa bona universis præstaret,
non quærens quod suum esset, sed quod aliorum:
non enim latent summorum res: ad eum conflu-
bant, cum vicinæ, tum longius posita gentes. Nam
virtus res est desiderium habens, bonisque attrahen-
dolis majori supra magnetem efficacitate pollet.
Cum ergo continens, tum mare confluentes serebant
populos; eratque dulce quid ad spectaculum, quod
per illud tempus fiebat. Desertæ pridem urbes ac
loca novos colonos habebant, saltusque aratro
scindebantur, ac tota mundabatur regio: sed et
multa loca aspera, nullis olim præterquam latroni-
bus commoda, leniora effecta, ac peritorum aran-
di manibus cicurata, maudatas arbores, ac omnis
generis semina recipiebant. Sed et Illyriorum dena
circiter millia, mutato consertim solo, adductis
filiis ac uxoribus, substantiisque ac pecore, Isth-
mum petierunt; fixisque illic tabernaculis, ac stra-
tis lectulis, suarum ipsi rerum nuntii pro inopinato
adventu fuerunt. Ad hæc, nulla mora, perquam
magnoīciam legationem ad eum instruentes, per-
contabantur, quid de illis operæ pretium ipsi vide-
retur: sibiisque constitutum aiebant, ut impetrata
venia sedes fligerent ac omnino præstarent quod
illi visum esset. Ille gaudio receptis legatis, per
eos, ejus sibi populi duces adesse juhet. Tum vero
ut se representassent, prudenti admodum consilio
amanter amplexans, innataque dulcedinis gustum
faciens, sibi illectat, ne petitis quidem obsidibus,
aut qui sive juberent, eorum satis ad fidem sacra-
mentum habens: quanquam erant auctores multi,
nihil id alienum a ratione dicentes, ut ne ullo mo-
do reciperet, tum quod multitudo formidini esset,

A θιστασθει κακῶν, ὃ δὲ τεθνάναι πρόδυμος ἦν πρὸ^{την} ποιῆσαι δ μὴ προσήκει τῷ τε ἑαυτοῦ σχῆματι
καὶ τῷ βίᾳ, καὶ ταύτῃ γε περιφανῶς καταπτῦναι
τούς τε γονέας, καὶ πᾶν τὸ γένος, καὶ προσέτι τοὺς
τὴν ἀρετὴν θαυμάζοντας, καὶ φύσιν τὴν ἐκείνου.
Ἐπεπούθει δὲ Θεῷ, καὶ ταῖς τῶν φυσάντων ὑγίαις,
καὶ τοῖς ἑαυτοῦ τρόποις, τῷ τε ἀδίκως τοῦ ἐπιόν-
τος τὴν ἀρκῆν σφετερίζομένου, αὐτὸν δικαῖως ἀμύ-
νεσθαι. Ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν οἱ πολεμοῦντες
ἐπλεονέκτουν.

B 'Αλλ' ἐν τούτοις ισταμένων τῶν πραγμάτων ὡς
ἔπει ξυροῦ, φαῖν, ἢ καλῶς θιύνουσα σοφία τέθε τὸ
πᾶν, καὶ πρυτανεύουσα τὸ συμφέρον ἔκαστῳ, τὸν
μὲν νενίκαν ἐκείνον, τῶν τῇδε μεταστήσασα, οὐκ
εἰσασε πράττειν τὰ κατὰ νοῦν· ἄλλος δ' ἀν εἶπε, τὰ
καθ' ἑαυτοῦ· τὸν δὲ δεσπότην ὑμίν δεσπότην πίστης
ἔδειξε τῆς Πελοποννήσου, Ἑργοις βεβαῖοντα τὴν
χλῆσιν. Οὐδὲν γὰρ δλῶς πράττων ἦν ἢ διανοούμε-
νος, δ μὴ προσῆκεν ἐπιεικῶς ἀρχοντι. Τοῦτο δὲ δῆ-
λον γεγονός, σωφρονεῖν ἡνάγκας καὶ τοὺς οὐκ
εἰδότας· καὶ πολλοῦ ἀν πάντες ἡλλάξαντο τὸ ποιεῖν
τὸ τούτῳ κεχαρισμένον, ταυτὸ δ' εἰπεῖν καὶ Θεῷ.

C Διαδραμούσης οὖν πανταχόστε τῆς φῆμης, ὡς δ
δεῖνα θαυμαστὸς τὰ καὶ τὰ εἰργάστο πάσιν ἀγαθό,
οὐ ζητῶν τὸν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τῶν ἐτέρων· τὰ γὰρ
τῶν μεγίστων οὐ κρύπτεται· συνέρρεον ἔλην πολλά
ώ: αὐτὸν τῶν τε ἐγγυτέρω καὶ πορφωτάτω. Ἡ γὰρ
ἀρετὴ ποθεινὸν, καὶ παρελαύνει μαγνίτειν λίθον,
ἐπελκομένη τοὺς ἀγαθούς. Ἐκόμιζε δὴ καὶ ἡπειρος
καὶ θάλασσα τοὺς ἐπιδημοῦντας· καὶ ἦν ἡδὺ τι
θέασασθαι τὰ κατέναιο κατροῦ πραττόμενον.
Ὄχουν οἱ νεγήλυδες τὰς δοικήτους, καὶ ἀλση κατε-
τέμνετο, καὶ ἐκαθαίρετο χῶρος ἀπας· πολλά τε αὐ-
τῶν ἀνημέρων χωρίων, ἀπερ οὐδέσιν ὑπῆρχε χρή-
σιμα πλὴν ἥπαταις, τμερούτο, καὶ ἐδέχετο φυτάν,
καὶ παντοδαπὸν σπέρμα, εἰκοντα χερσὶ γηπόνων
ἀροῦν εἰδότων. Ἀλλὰ καὶ Τλλυριοὶ περὶ μυριάδα
ἀθρόοι μετοικήσαντες ἀμά παισι τε καὶ γυναιξι, καὶ
ταῖς οὐσίαις καὶ θρέμμασι, τὸν Ἰσθμὸν κατέλαβον·
αὐτοῦ δὲ πηγάμενοι τὰς σκηνὰς, καὶ τὰς κλισίας
ἐκτείγαντες, αὐτοὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἡσαν ἀγγελοι·
D οὐτως ἐξαίφνης παρέγενοντο. Εἶτα μηδόλως μελλή-
σαντες, πρεσβείαν πάνω λαμπρὰν πρὸς δην ἀφικνούντο
πέμψατες, ἐπινθάνοντο, τι ποτ' ἀν εἴη τὸ δοκοῦν
ἐκείνῳ περὶ αὐτῶν· καὶ παρεδήλουν, ὡς βούλονται,
τούνδισμον λαθόντες παρ' αὐτοῦ, καὶ εἰσιέναι καὶ
μείναι, καὶ ἀπερ ἀν δὲ γνοΐη πράττειν αὐτούς.
Ο δὲ καὶ δέχεται τοὺς πρέσβεις ἀσμένως, καὶ κα-
λεῖ παρ' ἑαυτὸν διὰ πρέσβεων τοιτων τοὺς ἔξηγους,
μένους τῶν δλῶν. Καὶ φιλοφρονησάμενος αὐτοὺς
παραγεγοντας δεξιῶς ἀγαν, καὶ τῆς ἐμφύτου γεύ-
σας γλυκύτητος, ἐπισπάται τὰς αὐτῶν γνώμας·
μήτε δημητρα λαδῶν, μήτε ἐγγύας αιτήσας, δροκοὶ^{τηρέσθη} τοῖς παρ' αὐτῶν· καίτοι περ οἱ πλειστοι
παρηγονον, οὐδὲν ἀλόγιστον λέγοντες, μηδαμῶς αὐ-
τοὺς δέξασθαι, το τε πλῆθος δεδιώτες, καὶ τὸ θέεσιν

ἐπέριοις ἐκείνους ζῆν ὑποπτεύοντες αἰτιον σκανδάλου τὸ πιστός εἶναι· διότι τοις ἔχει, δίδωσι, καὶ δὲστι, λογίζεται καὶ τοὺς δοιτοὺς εἶναι· πειθεῖ δὲ καὶ ἐστὸν, καὶ ἀλλοι, λογισμοὺς προτείνων ἀναντιρήτους, ὡς καὶ βουληθείεν ἐκείνοις κακόν τι δρᾶσαι, οὐκ ἀν ποτε δυνηθεῖεν· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ βουληθονται. Ἐξένη δ' ὁ σπερ πάντας τοις προσμαρτυρήσειν ἀντιψ, ἀξιοποτίζειν, ἀνδριαν, φρόνησιν· τῷ πιστεύσαι, τῷ θαρρήσαι, τῷ καλῶς στοχάσασθαι. Καταται τοις προτείνων στρατιάν τοσαύτην, οὐκ ἀπειρον μὲν τραυμάτων, ἀγαθὴν δὲ τὰ πολέμια, μηδὲν προσαναλώσαις· ἢ τρία ταῦτα, γνώμης δέητα, γλώττης δεινότητα, τρόπων χρητότητα· ἐκαστον χρῆμα ἀκέντων.

"Ἐχων γε τοινυν αὐτοὺς πρὸς τῇ τῆς Πελοποννήσου δυνάμει, οὐ σμικρῷ καὶ καθ' αὐτὴν οὖσῃ, προσθήκην δὲι μεγίστην, δρὸν δὲ τοις ἀν ἐνόμιζεν εὐ τὰ κατὰ νοῦν διέθετο πάντα. Εἰ γάρ δὲ καὶ μικρά τις ἐπιβολή, τὸ πᾶν ισχὺει πολλάκις, δὲ τοσαύτη μὲν τῷ πλήθει, καλὴ δὲ καὶ τῇ τῶν πολεμικῶν ἐμπειρᾳ, τοις δὲν ἔδρα; Οὐ γάρ, καίτοι καθ' ἐκαστοὺς προθύμους τε καὶ ἀγαθοὺς στρατιώτας δυνται, οὐ προσέθετο ποιησαι τούτους βελτίους· ἀλλ' ἐπηγένσεν αὐτοῖς, ὥσπερ οὖν τὸ πρὸς αὐτὴν φίλτρον, οὗτω δὲ καὶ τὰ χρητότερα πάντα, λέγων καὶ ὑποδικούς τὰ πρακτέα. Καὶ δηλοὶ τὰ δὲ αὐτῶν ἐκείνων πεπραγμένα, εἰ καὶ μή τὸ πᾶν αὐτοῖς ἀνατίθημι. Πῶς γάρ; Οὐ γάρ δυσμενῶν εἰλε πόλεις, τὰς μὲν πολιορκήσας τε καὶ παραστησάμενος, τὰς δὲ αὐτοῖς τῷ πολέμῳ, τὰς πλείους δὲ καὶ φθασάσας τὴν τῆς στρατιᾶς ἔρδον, καὶ πρὶν τοῦ ταῦτην ἔγγυς γενέσθαι πορφαδοθεῖσας; Οὐ δεδίστας ἔδειξε τοὺς δεδιττομένους; Οὐ πάντα ταῦτ' ἐποίει τοὺς δυσμενεῖς θραυστομένους; ταῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας νίκαις, κατεπηχότας φαίνεται καὶ κατηγραμμένους, ἄτε δὴ τοῦ θράσους αὐτοῖς, καὶ τῶν ἐφ' οἷς μέγα ἐφράσουν, πρὸς τούναντίν τραπέντων; Οὐ παρητούντο; Οὐ προσεκύνουν; Οὐκ ἀπεδίσαν διπάντα ἵμετα προσθήκης τὰ ἡραγμένα; Οὐ φόρους προσεδίδοσαν, οὐ καὶ διναρ τοῦτ' ἰδόντες, ἀπεπήδων ἀν τῆς κατίνης, τῷ ἐπροσδοκήτερῳ βληθέντες; Οὐ τοῦτο ἤδιον αὐτοῖς ὡς κινδύνους ἀπαλλάσσοντο δὲ τοις εἰδηγέναις πρόσθεν; Οὐκ ἰδούλευον μεθ' ὅπλων, οἵς γε ληίζεσθαι τὴν ἡμετέραν καὶ δινεού δπλων πανήγυρες τις ἐδίκει; Καὶ σιωπῶ τὴν πρίγιπος ὑπερηφανελαν τὴν πολλήν, αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἐλεγχθεῖσαν. Οὐ γάρ δὲν ἀκροβατῶν; οὐχ ὑπὲρ νεφῶν; Οὐκ εἰς τούσχατον ἀφίκετο ἀλαζούνειας ἀπάσης; Ἀλλ' δὲ τοις αὐτοῖς μὲν τοῖς λογισμοῖς καὶ τοῖς λόγοις, τοιούτος δὲ τοῖς σχήμασι, καὶ πᾶσιν οἵς ἀν φαίνεται μέγα φρινῶν ἀνθρωπος, τοῖς Ἑργοις ἀλλοις δέδεικται, οὐδὲ πολλοῦ τοῦ μεταξὺ γεγονότος. Ὁλγοις γάρ ἐντυχῶν, ὃν τινες ἐφ' ἐπαρκίων πονηρῶν, τότε πρώτως οἵς τις γυμνώσαντες; ἐπὶ τοὺς ἔχθροὺς ἦδεῖσος, διθρανός, διγάυρος, δι πολὺς, μετὰ πολλῶν ἐπιπέδων ἐπιέιν, καὶ πολλοῖς ὀπλίταις περικυκλώμ-

A lum quod scandalum creaturi viderentur, pro eo quod aliis moribus viverent. Cæterum ille commodi dat quidem fidem, qui a se ipse fidem haberet. Quod quis enim habet, etiam dat, ac quod est ipse, hoc alios quoque existimat: cum vero sibi, tum aliis suadet, firmissimis rationum momentis, ne si reliqui, posse eos quid mali facero; eoque fore ut et nolint, evenitque uti censuerat ipse ac affirmaret; quæ sane res tria hæc illi abunde astruit; auctoritatem ad fidem, fortitudinem, prudentiam, quod habuerit fidem, quod fiduciam, quod bene coniectorit. Adeo ergo numerosum militem comparat, nihil illum vulnerum rudem, bello autem cum primis opportunum, cum præter hæc tria, nullos posuisse sumpius, sagacem animum, lingue vim, morum bonitatem, thesaurum plane singula inexhaustum.

Cum itaque excepta Peloponnesi virtute, quæ et ipsa per se non mollica esset, maximæ eos haberet accessionis loco, majori supra omnem existimationem facilitate, bene ex animo omnia constituebat. Quando enim modica quoque accessio non raro totum præstat, quid non tanta illa, reique adeo bellum peritia præstans, conjectura erat? Neque enim quanquam perse alares ac strenui erant, omisi, ut meliores efficeret; quin imo, ut eorum in se amorem, sic et meliora omnia eis adauxit, qua verbis, qua rebus monstrans, quæ factò opus essent: produntque per eos ab illo gesta; quanquam eis non omnia accepta refiero. Qui enim? Nonne enim hostium cepit urbes? alias quidem expugnando ac cunctis obsedisset; alias ipso belli clamore, ac prima statim irruptione; plures quoque cum exercitum invadente occupassent, ac necedum proprius admoto, res dedidissent? Nonne solitos terrere in terrorem egit? Nonne iis omnibus libebat, ut qui ante ejus in provinciam adventum, ex prioribus victoriis insolentiores evasissent, attoniti deinceps confusique viderentur, quibus audacia illa, ac quibus attollebant animos, in contrarium cederent? Nonne deprecaabantur? Nonne venerabantur? Nonne rapta omnia cum accessione reddebat? Nonne insuper pendebant tributa, qui ut in somnis vidissent, inexpectato visu territi, e strato prosilissent? Nonne dulcibus hoc habebant, quo essent a periculis immunes, quam quod prius acceperant? Nonne serviebant sub armis, quibus fuerat festa dies ut vel inermes terram nostram diriperent? Porro si leo principis multam superbiam, abunde ex rebus coartatam. Nonne in extremis digitis ac fastu incidebat? Nonne supra nubes? Nonne promoverat ad summam arrogantium? Ille nihilominus sic animi sensis ac verbis habens, sic vero verbis, inflexione ac habitu, omnibusque quibus quis animum tumentem prodat, alias ex rebus proditus est, nec id multo deinceps elapsus tempore. Paucis siquidem obviam factus, quorū erat equis omnium aliqua manus, ac eorum qui nunquam forte gladium in hostes strinxissent, audax ille, ille arrogans, ille jactabundus, qui multo equi-

te instructus invaderet, multisque undique armatis circumfusus ac vallatus esset, numerosaque illa caphraeti militis cohorte præsumeret, nec manus quidem sustinuit conserere, sed et puto prior omnibus arripuit fugam, cum needum congressus esset, opportunum arbitrans, ut lanceæ ac ensis loco stimulos ac scuticam adhiberet. Sane ubi equum habenis retro inflegisset, tergaque evertisset volentibus insequi, haud prius a fuga destitit, quam cum unus nostrum, non hastæ cuspide, sed manibus cepisset. Hic vero quis? Num dux exercitus? Haudquaque. Siquidem enim Achæa princeps eo prælio manibus usus esset, uti et armis habebat uti, haud ab alio, puto, quam ab exercitus duce, capiendus fuisset. Erat qnippet vir plane strenuus ac fortis; nempe Raoum. Is enim cum apud me merens, tum ubi Peloponnesum petisset, clarum omnibus viri optimi specimen præbuit. Quia tamen ille nihil retro aspiciens, totus in fugam effusus erat, haud licuit duci exercitus, ut deserto ordine longius insequeretur. Num vero quis nostrum vir nobilis, aut omnino fortis dedititium accepit? Ne id quidem; nemo talium; ac neque prorsus aliquis spiritus habens, sed qui tuba haberet agenda præmonere, ac caduceator, cum turpiter dedititius ille nihil præter vitam rogaret.

Cæterum ingenui quoque ac nobiles quiamam, cum præter decorum omne in hostium tunc castris militarent, quod et habeat admirationem, et ipsi capti sunt. Plane vero secus oportebat, multis de causis. Nam nos sanguine contingebant; eos demerueramus, cum illi priores nihil contulissent; accepserant non modicos honores; ultro se sacramento obstrinxerant, cuius religionem etiam homo seruus reveratur ac velit integrum: offenderant, cum nihil fuissent læsi; pro eo ut darent pœnas, cum nobis esset in promptu ulcisci, auxilium potius secundo impetrarant, eo eis bello infesto, quo cum paulo post, bello in nos conflato, turpe id factu ac atrox, manus auxilio junxerunt. Plane operæ pretium erat, ut et vitam nostri causa spernerent; ii vero, cum ita operæ pretium esset, nihil ejusmodi in animum inducentes, nihil nisi nugas omnino cogitabant, cum vir quisque sapiens, ne minimum quid negligendum putaturus esset. Cæterum, cui plurium aliorum, eorumque majorum ac clariorum tropæorum accessione, hoc quoque, splendidum illud excitatum esset, ingenue ac clementia illis utens, domum abire permisit; quanquam nihil grati animi monumento ab eis accepturum speraret. Quamvis enim ex his quæ præcessissent haud obscura futuorum notio haberetur, ille nihilominus a natura comparatum habens, ut bonus esset, haud sibi faciebat satis, nisi ipsos quoque hostes demereretur. Quamobrem, etsi anteriora liquido futura indicarent, ipse tamen id solum spectabat quod honestum esset, ac ne re ulla a decoro decederet. Eos porro qui boni esse renuerent, timebat quidem quam minimum, quam maxime autem miserabatur.

A νός τε καὶ περιστοιχοῖς δύμενος, καὶ θαρρῶν πολυχειρίδας καὶ σιδηρῷ φάλαγγι, οὐδὲ γοῦν συμπλακῆναι τότε ὑπέστη· ἀλλ' οἵμαις καὶ τῶν ἀλλών πρῶτος ἐπράπετο πρὸ τῆς συμπλοκῆς, ὡραν εἶναί οἱ νομίσας ἀντὶ δόρατος καὶ ξίφους κέντροις τε καὶ μάστιγις καταχρήσαθαι. Καὶ τοινυν ἐκ τούπισω ταῖς ἤνεσις τὸν ἵππον στρέψας, δοὺς τὰ νῦντα τοῖς διώκειν βουλομένοις, δὲ ἐφυγεν. ἕνας εἶλε τοῦτον τις ταῖν χεροῖν, ἀλλ' οὐκ αἰχμῇ. Οὔτος δὲ τοῖς; 'Ο στρατηγός; Οὐδαμῶς· εἰ γάρ ἐχρῆτο ταῖν χεροῖν, ὥσπερ ἐχρῆν καὶ τοῖς ὅπλοις, δὲ τῆς Ἀχαίας· τότε δραχαν, μή ἀν αὐτὸν οἵμαις ἔλειν μηδένα ἔτερον τῶν ἀπάντων πρὸ τοῦ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνος. 'Ην γάρ πάντα ἀγαθὰς καὶ ἀνδρείους· 'Ραοῦν γάρ ἦν δὲ χρηστός· δὲς καὶ παρ' ἐμοὶ μένων ἔτι, καὶ ἐνταυθοῖ παραγονός οὐδένα λέληθε, βελτιστος δέν. 'Ἐπει δὲ ἐκείνος πτερῶν ἐδεῖτο, ἀμεταστρεπτή φεύγων, οὐκ ἔξην τῷ στρατηγῷ μακρὰν ποιεῖσθαι τὴν διώξιν, καταλιπόντι τὴν τάξιν. 'Αλλ' αἰχμάλωτος ἐκείνος γεγονὼς, τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν εὐγενῶν, ή τῶν ἀνδρείων δλως ἐγένετο; Οὐδαμῶς· οὐδέννι οὔτε τῶν τοιούτων, οὔτε τῶν δλως μετεχόντων φρονήματος· ἀλλὰ τῷ τῇ σάλπιγγι τῇ στρατιᾷ τὰ πρακτέα σημαίνοντει αἰσχρῶς αὐτὸν ἐδωκεν, ἰκετεύων δὲ πέρ τῆς ζωῆς μόνης.

Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς τινες ἀνδρεῖς, παρὰ τὸ προστήκον ἀπαν δυτες τότε καθ' ἡμῶν, ἐάλωσαν· δὴ καὶ παρεῖχε θαυμάζειν. Τούναντίον γάρ ἐχρῆν πολλῶν ἔνεκκα. Τίνων; Προστήκοντες ἡσαν ἡμῖν καθ' αἷμα· εὖ πεπόνθασι παρ' ἡμῶν, μηδὲν προεισενεγκόντες· τι μῆταις ἀπέλαυσαν οὐ σμικρᾶς· δόρους; ἐκουσίους παρέσχον, οὓς καν ἀνήρ ἀγροίκος· δρωμοκῶς, ἥδεσθη τε διαπαντὸς, καὶ διετήρησεν ἀκριβῶς· προσκεκρούασιν, τδικημένοι μηδ' ὅτιον. 'Αντὶ τοῦ δικην δούναι, παρὸν, οἱ δὲ καὶ βοηθείας αὐθίς· ἐύγχανον παρ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἐκείνου πολεμούμενοι, φει μικρὸν ὑστερον καθ' ἡμῶν συνεμάχουν, αἰσχρὸν τι καὶ ἀνόσιον μάλα δρῶντες. 'Εδει μὲν γάρ καὶ τῆς ζωῆς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοὺς ἀλογῆσαι, τούτου δεῆσαν· οἱ δὲ, μηδὲν, ὡς έοικε, προσῆκον ἐνθυμηθέντες, οὐδὲν ή ληρὸν πάντα ἐνδιμισαν· ὧν καὶ σμικρότατον εὐώς ἀν διεροπτέον ἐδόκει οὐδὲν διεκοῦν νοῦν ἔχοντες. 'Αλλ' φ καὶ τοῦτο τὸ λαμπρὸν ἔστη· τρόπαιον πρὸς πολλοῖς καὶ μείσοις καὶ καλλίσιν ἐτέροις, εὐγενῶς καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς χρησάμενος, οίκαδε τούτους εἰασαν ἀπελθεῖν, καίτοι μηδὲν ἐλπίζων παρ' αὐτῶν εὐγνωμον ἀπολήψεσθαι. Εἰ γάρ καὶ τὸ μέλλον σαφὲς ὑπῆρχε τοῖς ἥδη πεπραγμένοις, ἀλλὰ δὲ πεφυκὼς ἀγαθὸς εἶναι οὐκ ἡγάπα, εἰ μή καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐ ποιήσει. Καὶ διὰ τοῦτο, τῶν προλαβόντων σαφῶς δηλούντων ὅπως ἔσται τὰ μετ' ἐκείνα, ἐκείνος γε πρὸς μόνον ἔδειπε τὸ καλὸν, καὶ τοῖς πράξαις, μή παρεξέλθοι τοῦ γε καθήκοντος. Τούς τε οὐκ ἐθέλοντας ἀγαθούς εἶναι ἐδεδίει μὲν ὡς· ήκιντα, τήλεις δὲ ὡς μάλιστα. Βίαιόν γάρ τι τὸ πεφυκός· καὶν ἐκείνο πρὸς τι καθέλκῃ, οὐ δύναται τις ῥάβδως ἀνθίσταθαι. 'Ἐκείνον δὲ τὸ πεφυκός εἰς ἀγαθὸν εἴληκε, καὶ προσῆν ἡ τοῦ βελτίστους ἔξει. 'Ληφω δὲ

ταυτὶ συνέδραμτος, κατεῖχεν ἀκριβῶς ἐν τῷ εὐ Α Nam natura quid violentum est; nec ut quis aliquo velit trahere, in adversam partem facile inflexerit. Trahebat illa in bonum, illique ejus ponderi, melioris habitus cumulo accedebat, quaet ambo sic conserua, in proposito demerendi omnes perfecte tenebant.

Περὶ δὲ τῶν αὐτομολησάντων εἰ; τοὺς ἔγθρους, καὶ μετὰ τῶν λύκων ὡς εἰπεῖν γενομένων, καὶ ἐπιθυμούντων μὲν ἁσθίειν τὰς τῶν δρυφύλων σάρχας, ἁσθίόντων δὲ τὰς ἴδιας, τις δὴ τις λέγοι; Μαχρὸν τάκεινων διεξελθεῖν· καὶ βέλτιον ταῦτα παραδραμεῖν ἤπειρος οὐκέτιθεσθαι μελαγχολίᾳ νοσήσασιν ἀνθρώποις. "Οὐλως δὲ, εἰπερ οὐ καλὸν ἦν ἔκεινοις τὰ κάκιστα δεδραχέναι, οὐδὲ ἐμοὶ δῆτον φέρεσθαι κατὰ τῶν ἀνθρώπων. 'Ἐρω δὲ, τι τὸ πεῖται αὐτοὺς καὶ θῆμῶν θρασύνεσθαι, μηδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντας, ηδὲ μὴ θέλειν ἔρχεσθαι ὑφ' οὐ γε δίκαιον ἦν.

"Ιστε ποι τὸν Πέρσην ἔκεινον, τὸν Παγιαζίτην λέγω, τὸν Ἀσίας ἀρχοντα, τὸν Εὐρώπης κύριον, δὲ ἀφρητὸς τις ὁν, οὐδὲ φορητὸν ἥγετο, ἀρχοντά τινα Χριστιανὸν δονομάζεσθαι. Οὗτος ἦν ἡ τούτων θρασύτης· τούτου τῇ δυνάμει θαρροῦντες, καὶ πρὸς γε τοι τῇ δυσμενείᾳ τῶν γειτονούντων ἡμῖν Λατίνων, τοὺς καθ' ἡμῶν ἐπεχειρουν· ἀλλὰ μὴν καὶ οὗτος αὐτὸς δὲ δυσμενίστατος θήρ, ἀμφοτέροις θαρρῶν, τοῖς ἡμῶν ἐπέθετο πράγματι· καὶ θατέρῳ θάτερον μέρος καὶ ἡκονθάτο, καὶ παρακύνετο κατὰ τοὺς τῶν χοίρων ὅδηντας.

Εἶεν· βούλομαι δὲ καθδιου λόγον εἰπεῖν, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παραδραμών· φημι δῆ, τοὺς αὐτομολοῦντας Χριστιανούς τουτοισι τοῖς καθ' ἡμῶν ἀσθενεῖσι περιφανῶς μχίνεσθαι· μᾶλλον δὲ καὶ χειραποιεῖν τῶν βεβλαμμένων τὰς φρένας. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἐὰν καὶ ἔιροι θωσι καθ' αὐτῶν, οὗτε τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἔβλαψαν, καὶ μίσους μὲν οὐδαμῶς, ἐλέους δὲ παρὰ τῶν δρώντων τύχοιεν ἀν· τούτους δὲ πολλὴ ἀνάγκη μίσος ἔχειν ἐν σωφρονοῦσιν, ἐθελοντὶ τὰς ἐκτεῶν μολύνοντας ψυχὰς διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων. "Ἐπιθυμοῦσι γάρ εὐρεῖν, ὃν ἔνεχ· ἔχον τὸ κατερχάς εἰς τοὺς τῆς πίστεως ἐχθρούς· πλοῦτὸν τε λέγω, καὶ δέξαν, καὶ δσα γε τῷ τῇδε βίῳ τερπνά· ἀμήχανον δὲ τούτων τυχεῖν, μὴ τδεῖς φινομένους ἔκεινοις, πρὸς οὓς γε ηδονομάλησαν· τδεῖς δὲ τούτοις φαίνεσθαι οὐ τῶν ἐνδεχομένων ἔστι, μὴ πρότερον ἐπιπνετα διαπραττομένους οἵτε ἔκεινοι χαίρουσι· τοῦτο δὲ ἔστι πάντων βαρβαρικῶς τὸ ζῆν, καὶ ἀθεμίτοις πράξεισιν ἔχοντες τὰς ἐκτεῶν μολύνειν ψυχὰς. Τὰς τούτοις ἀρχα συμβαίνοντα τὰ τοῖς ματινομένοις ὑπερηπήστεσ· καὶ μίσους μὲν διει πολλοῦ, ἐλέους δὲ οὐδενὸς δέξιοι πᾶσι κριθῆσονται, τῷ τε γνώμῃ τοῖς κακοῖς· ἐκτοὺς ἐκδιδόντε, τῷ τε τὴν ψυχὴν ἀντὶ τοῦ ἐνώματος βλάπτειν· τὸ δὲ πάντων σχετλιώτατον, δέ τις τὸ μὲν τὰς ψυχὰς προδιδόναι, καὶ τὴν αὐτῶν τειμήν καθυβρίσαι, καὶ πᾶν τὸ γένος, πᾶσα ἀνάγκη· ἄνθ' ὃν δὲ ταῦτα πράττειν προάγονται, ηδὲ τὴν πρώτην αὐτοὺς παραγίγνεται, ηδὲ οὐκ ἐπὶ μαχρῷ παραμένει, δόπταν καὶ παραγένηται. "Οθεν καὶ δίκην πομφόλυγος δέσμως ἀγαν ὑπερφυσώμενος, λέγω δὲ τούς γε δοκοῦντας παρὰ τοῖς ἀσθενεῖσι χώραν εὐρήκεναι καλλιστην, δέσμω; δγαν καὶ διαρρήγνυνται,

Quid enīnvero de iis dicere spectat, qui a hostium castra persugissent, ac cum lupis, ut ita dicam, versarentur, qui quidem gentilium suorum carnes comedere cuperent, suasque ipsi comedenter? Prolixum esset ab eis perpetrata referre, præstatque omittere, quam sic alia bila laborantibus insultare. Prorsus vero ut neque illi operæ pretium habehant pessima patrare, sic nec ego habeam ut in illos ferar. Dicam vero, unde ille eis animus coaluisse, ut in nos ita insolecerent, qui nihil criminandum haberent, quam quod nollent. ejus B subdi imperio, cui jure subdili essent.

Scitis plane Persam illum, Bajazetem dico, Asie imperantem, ac Europæ dominum, ut gravis ac intolerabilis existens, ne ferendum quidem in Christianis principis nomen putaret. Illic illis addebat animos. Ejus freti potentia, nec non vicinorum nobis Latinorum hostili seritate, nostris imminebant rebus: sed et ferissima bellua utrisque fidens, in nos invadebat; ambaque partes, partein alteram, ringentium porcorum more, vicissim acuebant ac irritabant.

Sic vero habet (porro lubet universe dicere, ut præterea singulos); habet, inquam, ut Christiani in infidelium nobis hostium castris perfugæ liquido insani sint, atque adeo iis deteriora ἔγαντ, qui lœso cerebro sunt insani. Illi ἂνquippe, vel si gladium in se adigant, nihil tamen læserint animas: nullumque inde contrahant odium, sed multam potius miserationem videntibus faciant: cum illos omnino necesse sit apud sobrios quosque sibi odium consflare, qui sponte per sensus omnes animas suas polluant. Ea enim oppido cupiunt invenire, quorum causa a principio ad fideli hostes defecere; nempe divitias, et gloriam, ac si qua sunt delectabilia hujus vitæ: fieri autem non potest, ut haec ab illis consequantur, nisi se iis gratos componere studeant, nisi præstent omnia quibus illi gaudent; id autem haud omnino aliud sit, quam more barbari vivere, ac sponte se nefariis actionibus contaminare. Quæ ergo illis accident, longe iis sunt deteriora, quæ furiosis, summoque omnibus odio, nulla autem miseratione prosequendi videantur, tum quia sua se voluntate malis dedit, tum quia corporis loco lædant animam: ac quod omnibus miserabilissimum videatur, quod omnino necessum habeant ut perdant quidem animas, suumque ipsorum honorem; ac genus universum probro afficiant. Ceterum, quæ ad haec impellat causa, vel a principio nulla existat, vel ut aliquando extiterit, haud admodum sit duratura. Quamobrem etiam ad instar bullie cito inflati ac tumentes; qui, inquam, locum optimum ac sortem apud infideles nacti videntur; cito dirumpuntur, iuici-

que illis animi ac fatus in nihilum erunt. Jure A Id quidem. Ut enim eorum segnus voluntates sequantur, suspectiores effecti, mox contemnuntur, tanquam eorum studiis minus congruant; ac quanto putas habentur despiciunt? Sin autem faciles accendant, iis que visa sint Barbaris, velint illi eorum legibus ac moribus uti, utque dira immanitate genus perdere satagant; haec quæ non immerito odium referunt, propter illam in genua ac suos crudelitatem: nec propter mutatos mores, ac quod ad institutum aliud commigrarint, laudem ab eis habent, tanquam visi faciles ad quæ quis velit. Quamobrem etiam non eis credunt, ut sint in secundis perseverantur. Jure equidein. Qui enim facile adeo mores conculcavit quibus consuevisset, qua sit ratione accurate servaturnus, quos nuper amplexus est? Item qui malus est in genus ac suos, utique et in seipsum. Nam pars continetur in toto. At qui malus est in seipsum, in quem alium possit bonus esse? Quin imo ut diligentius attendamus, hic talis sive ipsius conscientiae odibilis est: qui vero non universis? Verum quid bæc dico, qui possim quod est majus ostendere? Neque enim sinceram in Christum fidem ac confessionem servare possunt. Ut quid vero? Qui enim paetis cum Christo juratis, supremam in eum amicitiam odiumque in demones polliciti sunt; securi tamen deinceps praestant. Imo sit apertius dicendum ac mali indicanda gravitas, quanta sit: qui lubentes cum Mahometanis agunt, eisque, cum fidei hostes existant, contra nos auxilium serunt, inimica acie adversus Salvatorem ac Dominum Jesum, qui existat fidei auctor, consistunt, palamque in eum bellum gerunt.

Sed et aliud non bonum sequitur, nisi velis valde malum. Suis quippe illi rebus ac gestis Mahomethem prophetam ostendunt. Nam scelestus hominum, gentibus a se deceptis, ac compulsionis in errorem, victoriam de nostra ac Christianorum gente promisit. Qui ergo illis ad victoriam opem serunt, mendacio utique fidem astruunt. Quamobrem, ut dicebam modo, nostri illi hostes in insidetum castris perfugæ, insano palam furore seruntur, ac iis qui lesos habent renes, deteriora faciunt: ac plane, cum in se ipsi gladium impellant, suas magis ipsorum animas quam nos impelunt.

Resumpto autem sermone, quæ sunt deinceps prosequamur. Invicem se ad mala provocabant, satrapa pariter, quique apud eum perfugæ erant: ac quaque vector actuari remis utens, scapham quidem remigio agit, ipseque vicissim ab scapha rapitur: sic illi quoque, cum in nos, per summa in injuriam infideles illos agerent, ipsi ab eis vicissim raptabantur. Invicem itaque provocantes, invicem irritantes, ac sibi mutuo stimulus, uti in pueris in vos invaserant, ac multa vi, vestra omnia transversum agentes, labefactatores putabant, tametsi nihil consiciebant, ejus siquidem virtus obsistebat, quem illi expugnabant;

A καὶ εἰς οὐδὲν αὐτοῖς τελεύτῃ τὸ κενὸν φρόνημα. Εὐλόγως. Εἰ μὲν γάρ νυνθροὶ τινες εἰεν πρὸς τὸ ἔκεινον θίλημα, ὅποτε γενόμενοι, εὐθὺς καταπεφρόνηνται, ὡς μὴ συμβαίνοντες αὐτοῖς· καὶ πάρορῶνται, πῶς οἶει· εἰ δὲ ἁδίως προστρέχοντες, οἵς ἂν οἱ βάρδοις βούλοιντο· βούλοιντο δ' ἄν καὶ θέσεις καὶ νόμοις τοῖς αὐτῶν τούτους χρῆσθαι, καὶ τὸ γένος ἀφειδῶς; διαφειδεῖν· μισοῦνται μὲν μάλα δικαῖως· ἔνεκα τῆς εἰς· τὸ γένος ὥμητης· τῆς δὲ τοῦ θήμους μεταβολῆς, καὶ τῆς τοῦ βίου μεταπώσεως, ἐπαίνων οὐ τυγχάνουσι παρ' αὐτοῖς, ἀτ' εὐχερεῖς φαινόμενοι πρὸς δὲ τις βούλοιτο. Διτὶ δὴ τοῦτο οὐδὲ πιστεύονται, ὡς ἀρξ γε μενοῦτιν ἐν τοῖς δευτέροις. Εἰκότως· Ὁ γάρ εὐκόλως· Εθη καταπιπτήσας, οἷς συμβεβίωκε, πῶς δὲ τηρήσειν ἀκριβεῖστερον, διπερ ἐξ ὑπογίου ἐδέξατο; Καὶ αὐτὶς δὲ τῷ γένεις κακὸς καὶ ἐκευψη δηλονότι· ἐν γάρ τῷ καθόλου τὸ μέρος. Ὁ δὲ ἐαυτῷ κακὸς πῶς δὲν ἐτέρῳ χρηστός; Οὐ μήν ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο θεωρήσαμεν ἀκριβεῖστερον, δι τοῦτος καὶ τῷ λόγῳ συνειδότες μισητὸς καθίσταται. Καὶ πῶς οὐκ ἀπασιν; Ἀλλὰ τὶ ταῦτα φημι, διοῦ γε τὰ μείζον ἔχω δεικνύναι; Οὐδὲ γάρ τὴν εἰς Χριστὸν ὄμολογίαν καὶ πίστιν οἴον τε τηρεῖν αὐτοὺς ἀκριψῆν. Διατι; "Οτι τῷ Χριστῷ συνταττόμενοι, φιλίαν μὲν αὐτῷ τὴν ἐσχάτην, ἔχθραν δὲ τὴν πρὸς τοὺς δικιόνους ὑπισχνόνται· εἰτα τούναγτίον ποιοῦσι. Μᾶλλον δὲ σφέστερον εἰπεῖν χρή, καὶ δηλῶσαι τὸ κακὸν, δօσον τοῖς γάρ τοῦ Μωάμεθ οὗτοι συνδιατρίβειν έθέλοντες, καὶ τῶν καθ' ἡμῶν συνεφεπίδεμνοι τούτοις ἔργων, ἔχθροις τῆς πίστεως οἵσι, τῷ Σωτῆρι διαμάχονται, τῷ δεδωκότι τὴν πίστιν, καὶ φανερῶς αὐτῷ πολεμοῦσιν.

"Ἐπετοι δὲ τις καὶ ἐτερον οὐ καλὸν, διτι μή καὶ λαίν κακόν. Ἐξ ὧν γάρ οὗτοι διαπράττονται, προφήτην τὸν Μωάμεθ ἀποφαίνουσιν. Ἐκείνος γάρ δι πιρὸς τοῖς ἐξηπτετμένοις τε καὶ βεβιασμένοις ὑπὸ ἐκείνου γένεσι νίκην καθ' ἡμῶν ἐπηγγείλατο· αὐτοὶ δὲ, οὓς συλλαμβάνουσιν ἐκείνοις εἰς τὸ νενικηκόντι, ἀφορμὰς παρέχουσιν εἰς τὸ πιστεύειν τῷ φύεδε· ὅτι δὲ πέρ ἔφθην εἰπών, οἱ καθ' ἡμῶν αὐτομολούντες πρὸς ἀσεβεῖς περιφανῶς μαίνονται, καὶ τῶν βεβλαχμένων τὰς φρένας χείρω ποιοῦσι· καὶ δὴ καθ' ἐκεῦτων τὶ ἔχοις ὠσπερ ὀθοῦντες, δι μᾶλλον ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς ἡπερ ἡμῖν διαμάχονται.

"Αλλὰ γάρ ἔχωμεθα τῶν ἔχης, ἐπιπναλαβόντες τὸν λόγον. Περάξουν ἀλλήλους πρὸς τὰ κακὰ δὲ τε σατράπης, οἵ τε πρὸς ἐκείνον δύτομολισταντες· καὶ ὡς περ τις χρώμενος ἐν ἀκατέψη κώπαις, ἀγεις μὲν τῇ εἰρεσίᾳ τὸ σκάφος, φέρεται δὲ αὖθις; ὑπὸ τοῦ σκάφους· οὗτος ἐκείνοις τούς; ἀσεβεῖς καθ' ἡμῶν τε ἤγον ὡς οὐκ ὄφελε, καὶ ὑπὸ ἐκείνων αὖθις ἐφέροντο. Καὶ τοίνυν ὑπὸ ἀλλήλων παρακλιδούμενοι, καὶ ἀλλήλους παροτρύνοντες, καὶ οἰοντες τι κέντρον γινόμενοι ἐκατέροις, ὡς ἐπὶ παῖδες ἐπ' ὑμᾶς ἔτεσαν· καὶ φοντό γε καταστρέψεθαι, παρασύροντες πολλὴ τῇ βύμη τὰ καθ' ὑμᾶς ἄπαντα· ἥγουν δὲ δύως; οὐδέν. Ἀντεῖχε γάρ τι δρεπή τοῦ πολεμουμέ-

νου· ή; δήπουσθεν τὸ πρὸν τοσοῦτον ἦν παρ' αὐτῷ, οὐδένας δόναις παντεχοῦ κρατεῖν βουλομένη, εὐμενεῖς τὸ θεῖον ἔχοντες.

Ἐπὶ δὲ ἀπαντα μὲν διαπραξαμένοις τοῖς κακοδίαισιν εἰς οὐδὲν ἔχωρει τὰ καθ' ὅμῶν, οὐδένεις δὲ ή ἐν τῇ Κύρωπῃ βαρβαρικῇ δύναμις, πολλὰ κύκλωμαν πράγματα ἔχοντα, μὴ δύνασθαι φαδίως εἰσέμεναι τὸν Ἱεροῦν, καὶ συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ, καὶ τοῖς τοῦ σατράπου βουλεύμασιν ὑπηρετεῖν· ἀμηχανίᾳ κατασχεθέντες, εἰσηγοῦνται τούτῳ διεσῆναι τὸν Ἑλλήσταντον ἐξ Ἀσίας ἐπὶ Θράκην, καὶ ταυτὴν παρελθόντα, ἐξ Μακεδονίαν ἐπιδημῆσαι, κάκεθεν μεταπέμψασθαι διὰ πρεσβείας τὸν ἡμδὸν ἀδελφὸν ὃς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀπειλῆσαι τε δεινὸν ὑπούλφι τρόπῳ διά τινων, ἀν μὴ παραγένηται ὑπακούσας· φανερῶς δὲ οἱ πολλὰ καὶ μεγάλα διποσχέσθαι, τὰ μὲν διὰ τῶν πρέσβεων, τὰ δὲ μικραὶ ταῖς ἐπιστολαῖς· εἶναι δὲ καὶ ταῦτ' ἐν τοῖς ὑποσχέσεσιν, ἀνάστειν μὲν ὡς ἥκιστα, τιμῆσεν δὲ ὡς μάλιστα, καὶ παραπέμψειν εὐτὸν ὡς τάχιστα, καὶ μηδεμῶς μηχατεῖ διενογχησειν αὐτῷ πρὸ μηδενὸς τῶν ἀπάντων.

Ταῦτα μὲν οὖν ἔκεινοι πρὸς τὸν σατράπην· δὲ δὲ ἐπιεισθῆ, καὶ πάντα πράττει κακοθεῖστερον ἥπερ αὐτῷ συνενούλευον. Εἰ γάρ φαῦλον ἐπὶ φαῦλα καλίσσει τις, η καὶ χρηστὸν ἐπ' ἄγαθον, Λυδὸν εἰς πεδίον, φασι. Καὶ δὴ καὶ οὗτος ἐπὶ κακῷ τῶν Ἠρωταίων, η καὶ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων, προκεκλημένος, ἐτρεχε, πολλῇ κακοθεῖσι βέβηλος τὸν δῆλον. Καὶ πῶς; γάρ οὐκ ἐμελεν οὐδὲ διπάς τρέχειν; ἀλλὰ καὶ πέτεσθαι, εἰπερ ἐνīν φύσαι πτερά, δὲ τῷ Σατένῳ ὑπηρετούμενος, φτιει τούργον οὐδὲν ἔτερον η τὸ μηχανᾶς κατὰ τῶν πιεστῶν πλέκειν; Καίτοι καὶ οὗτος οἰκοθεν οὐδὲν η δῆλος ὁδίνεν, ἔως ἐδεδώκει δίκην, δῶν εἰς τοὺς τῶν εὔσεδῶν ἐξίθριστος παῖδες;. Καὶ τοινυν καὶ τὴν λεοντῆν καὶ τὴν ἀλωπεκῆν ὑπόδεις, καὶ συγνῶς αὐτάς ὑπελάττων, κρύπτειν ἐνόμιζε τὸν αὐτοῦ σκοπόν. Ὁ δὲ καὶ λίαν σαφῆς ηγή· ίνα γάρ ἔνη τὸν τρέχοντα, καὶ τὰς ἔκεινου παραστήσαται πόλεις, καὶ ψυχῆς δμοῦ καὶ σώματα διαφθείρῃ.

Ταῦτα μὲν οὖν τὸν ἀδελφὸν οὐ διέλαθε· πῶς γίρ; δέει μέντοι τοῦ μὴ δόξαι μᾶλλον φιλόζωος η φιλάνθρωπος καὶ φιλότιμος εἶναι δέχεται τὸν κίνδυνον ὑπὲρ τῶν πολλῶν· δέ οὐ τοῦτον πρώτιστον, ὡς περ οὐδὲν ὑστατον, ὑπέστη. Αἰεὶ γάρ τῆς αὐτοῦ ζωῆς δλίγον ἐμελεν αὐτῷ ὑπὲρ δόξης, καὶ τοῦ γένους, καὶ ἀπλῶς τοῦ γιγνομένου παντὸς, εἰδὼς καὶ τοῦτ' ἀκριβῶς, ὡς τὸ τῶν ἀρχόντων συμφέροντὸν τῷ τῶν ἀρχομένων ἀντικρυς κεῖται. "Οὐεν τὴν ικείνων οὐδαίμοναν ίδειν εἶναι νομίζων, τοῖς πάσις πάντα ἐγένετο, ίνα πάντες εἴ πράξαιεν. Οὕτω τὰ ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς περ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνόμιζε τε καὶ ἐπραττεν, εἴ ποιων· καὶ τὰ ἀλγύνοντα ἐφερε, καὶ τοὺς μετὰ δόξης κινδύνους φρδίως ὑφίστατο.

"Οίος οὖν γέρμων λογισμῶν, δῶν καὶ Πλάτωνες, καὶ Ἀλέξανδροι, δι πατήρ ὑμῖν, δι φίλος, δι πατερεῖς, δι φροντιστῆς, δι κηδεμῶν, δι εσπειρῆς, δι τὸν τό-

A cuius tamē in eo præstantia erat, ut ubique vor-
lenti, bene ei propitio Numine, victoriam præhe-
ret.

Quod vero omnia in vos nefariorum molimina in nihilum cederent, videreturque Barbarorum in Europa positus exercitus, multis undique obseptus ne-gotiis, haud facile in Isthmum posse invadere, ju-giqne incursione regionem vastare ac satrapie ser-vire consiliis: consilii inopes, auctores sunt, ut ex Asia in Thraciam per Hellespontum transmittat, præteriensque petat Macedoniam, ac inde per legatos fratrem meum sibi adesse jubeat, occulte vero immissis susurratoribus mala gravia commi-netur, nisi morem gerens accedat; pluraque ac magna, qua per legatos, qua brevibus destinatis epistolis, promittat. Hæc autem fore promittenda: fore ut nihil contristet: ut maximis augeat hono-ribus, ac quam brevi remittat, nec quidquam am-plius illa prorsus re molestiam faciat.

B καὶ μηδεμῶς μηχατεῖ διενογχησειν αὐτῷ πρὸ μηδενὸς τῶν ἀπάντων.
Ita quidem illi ad satrapam: ille porro creditur nequiusque ac illi suassiscent, universa gerit. Ut enim quis in mala provocet malum, aut etiam in bona bonum, Lydum in campum, aiunt. Ille ille sane modum, in Romanorum, seu etiam humani totius generis provocatus malum, sua ipse sponte incitatori currebat, multaque malitia suebat dolum. Qui enim, nedum cursu, sed et volans, ut et al. e adnasci potuissent, appeteret, qui Satanæ obsequium præstaret, cui id unum operæ pretium est, ut machinas dolosque necat in Christi fideles? Quanquam et ipse nihil a se aliud quam dolos parturiret, donec ulciscente Numeine penas dedit earum injuriarum, quibus fideles vexasset. Leoninam itaque ac vulpinam indutus, ambasque crebro mutans, destinatum se finem celaturum putabat. Ille nihilominus valde utique perspicuus erat. Eo quippe rem totam moliebatur, ut occurrentem caperet, ejusque urbes in ditionem acciperet, ac animas simul ac corpora perderet.

Haud itaque fratrem illa latuerunt: qui enim potuissent? Veritus tamen, ne vitæ amantior quam officii ac honoris videretur, periculum pro multis adit. Nec vero illud primum, ut nec postremum adiit. Semper enim minoris aestimavit vitam præ gloria ac gente, ac si quid universim opere pretium videretur: qui hoc quoque perspicue nosset, ut magistratum principiunque utilitas in subditorum vicissim commodis posita sit. Eorum itaque felicitatem suam ipsius ratus, omnibus omnia silebat, ut omnibus benefaceret: sic illis ac sibi ipsi conducibilia reputabat pariter agebatque, cum ita honestum suaderet; serebatque, quæ molesta es-sent, ac pericula habentia gloriam facile sustinebat.

Totus ergo iis cogitatibus plenus, quibus vel Pla-tones, vel Alexandri, pater ille vester, ille amicus; præceptor, prudentiæ doctor, curator, dominus;

ille apud vos agens; cum medici, tum pastoris, gubernatorisque, ac omnium deinceps salutarium rerum pariter ac nominum, perfecte locum tenens, quemque, ut omnia verbo complectar, nullum deficeret bonum: se ipse pro suis, atque adeo plurimis aliis, spernens, satrapam adit, cum nullam prius adeundi fecisset spem, imo negasset iturum, ut ex insperata præsentia dulcius afficeret, proque rei inexspectatione gravior tyranno occurreret, simulque ostenderet profectum se voluntate, non quia ille blanditiis aut minis decepisset. Illum itaque, nosque ei socios, qui priores venissemus, Pherris arbe invenit. Elenim ipsi quoque, accersente illo, veneramus, cum gravis quædam necessitas, pro sublitorum depellendis periculis, eo me tunc præmisisset. Hoc porro interdictum nobis volueramus, ut ne, inquam, adiremus simul. Quippe videbatur haud ita tua nostra ad eum profectio, cum ille pridem iniquam in nos necem parturiret. Accidit tamen plenum illud timore, cum ego adhuc eum domi putarem, isque vicissim idipsum de me cogitaret, ac velut ex condictio essentius profecti, eadem die, ut bene meinierim, ac si vis, eadem ipsa hora. Sed et accidit quid pejus, ut nempe omnes ullo modo Christianorum duces circum Persam stiparent; qui nimirum ad eum itare, elque adesse soliti erant. Multo quippe studio congregaverat, communem omnium interitum meditans. Porro illi operæ magis pretium putaverant, ut ejus conventus aleam subirent, quam ut jubenti morem non gererent. Res sane plena periculo omnibus incrito videbatur, ut ad eum universi simul confluerent. Neque enim erant qui virum nescirent, ejusque in eos voluntatem: ejus tamen mandatis nolle morem gerere, id vero gravioris longe periculi dicebant. Neque enim esse, qui contemptæ jussionis injuriam ferret, aut sibi ipse quietem imperaturus esset: fore autem, ut omnes vellet perire, utque volens perdere posset. Malum itaque malo præoptantes, suamque Deo commendantes sortem; ac in spe peragentes iter, viæ se incerto commiserant. ekkou κακὸν προελόμενοι, ήπτοντο τῆς δόου, Θεῷ διεύνοντες.

Enimvero, quod de me quoque ac fratre persuasum haberent, haud fore simul tunc adituros immanissimam bellum: qui nimirum scirent, non quod accidisset fortuna, sed quod esset nobis constitutum, magnam partem timorem dispellebat, justamque submovens suspicionem, venire invitabat. Noverant enim fore, ut inferni instar universis absorbendis hians tyrannus, jure merito timendum haberet, ne ei in contrarium consilium verteretur, ut in omnes impudenter pataret sæviendum, cum nos in potestate positos non haberet. Ubi autem venientes, me cum fratre apud Persam viderunt, ac scientes rem accidisse præter eorum mentem, lingua ad longum tempus haerente, nihil mutui sermonis conferre potuerunt. Ut autem re-

A πον ἀκριβῶς διασώζων, τὴν οὐν ὑμῖν ἦν, τῶν τε λατρῶν, τῶν τε ποιμένων, τῶν τε κυβερνητῶν, τῶν τε σωτῆρῶν ἐξῆς ἀπάντων καὶ πραγμάτων καὶ προσρήσεων, καὶ ἵνα τὸ πᾶν εἰποίμι, φη μηδὲν τῶν ἀγαθῶν οὐ παρῆν, ἀφειδήσας ἔσαυτοῦ ἔνεκα τῶν ἔσαυτοῦ, καὶ δὴ καὶ πλείστων ἐπέρων, ἐρχεται πρὸς τὸν σατράπην, μή δοὺς αὐτῷ πρότερον θερβέν ὡς ἀφίξεται· ἀλλὰ τούναντίν, ἀπαγορεύσας τὴν Ἐλευσιν, ἵν' ἡ καὶ πλέον ἡδὺς φανεῖς, μηδόλως ἐπιτίξημενος, καὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τοῦ πράγματος ἔκεινω μᾶλλον χρήσηται· δεῖξῃ δὲ γνώμῃ πρὸς αὐτὸν παραγενόντος, καὶ οὐ ταῖς θωπείαις αὐτοῦ καὶ ταῖς ἀπειλαῖς ἐξαπετρθεῖται. Εὔρισκει τοίνυν τούτον ἐν ταῖς Φερβάζαι, καὶ ἡμᾶς, ἔκεινον φθάσαντας, σὺν αὐτῷ. Πεμπταῖοι γάρ δημευτέονται· Εὔδοκει γάρ οὐκ ἀσφαλὲς τάστη γενέσθαι τὴν ἡμετέραν ἐπιδημίαν παρὰ τὸν πάλαι καθ' ἡμῶν ἐδικον ὀδηνοντα φόνον. Συνέδη δ' δύμας τὸ φονεῖον, ἐμοὶ μὲν οἰκεῖ μένειν ἔκεινον ἔτι νομίζοντος, κάκεινον δ' αὖ πάλεν περὶ ἐμοῦ τὰ ἵσα λογιζομένου· καὶ ὥστε ἐκ συνθήματος οἰκοθεν ἐξελθόντων ἡμέραν, εἰ μέμνημαι καλῶς, τὴν αὐτήν· εἰ βούλει δὲ γε, καὶ ὥραν. Συνέπεις δέ τι καὶ χειρον. Εἶναι γάρ ἀμφὶ τὸν Πέρσην τοὺς καὶ ὄπωτούν ἐξηγουμένους Χριστιανῶν· λέγω δὲ τοὺς εἰωθότας ὡς αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι. C Ἐκείνος τε γάρ αὐτοὺς ἐπιμελῶς ήθροισεν, ἀρδην ἀφανίσαις πάντας βουλόμενος· αὐτοῖς τε δεῖν ἐδόκει παραγενέσθαι, καὶ τὸν ἀπὸ τούτους μᾶλλον δέξασθαι κινδύνον ἢ τὸν ἐκ τοῦ παρακούσας τοῦ ἐπιτάτουτος. Εἶναι μὲν γάρ κινδύνου μεστὸν καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἅμα παραγεγόντας πάντας εὐλόγως ἐνδιμέζον. Οὐδὲ γάρ ἡγόνουν τὸν ἀνδρα, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ἔκεινου διάνοιαν. Τὸ δὲ μὴ τοῖς τούτου προστάγμασιν ἔκεινον πολλῷ χαλεπωτέρου κινδύνου. Μήτε γάρ οἰσειν αὐτὸν τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς ὑδρίαν, μήτ' οὐκ ἀνατρέψαντος τοῦ περιπάτου, ἀλλὰ θελήσαντα δὲ, δυνήσεσθαι. Καὶ διὰ ταῦτα τὸ κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέποντες, καὶ σὺν ἐλπίσιν

D Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τὸ πιστεύειν ἔκεινους· περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς οὐκ ἅμα τρινικαῦτα ἀριζόμενα πρὸς τὸν δεινότατον θῆρα, οὐ γάρ τὸ συμβόλιν κατὰ τύχην, ἀλλὰ τὴν κενυρωμένην ἡμῖν ἡπισταντο γνώμην, τὸ πολὺ τοῦ φόνου διεσκέδασε, καὶ παρεχάλει παραγίνεσθαι, δικαίαν ὑποψίαν ἀποκρουόμενον. Ἡδεσαν γάρ ὡς δίκην ἔδου κεχηνώς, καταπιεῖν τοὺς πάντας· ἐφιέμενος, δειδίως εἰκότως ἐσται, μή πρὸς τούναντίν αὐτῷ τὸ βούλημα περιστατή, δικαία τὸ πάντων ἀναισχυντήσῃ, οὐκ ἐν ταῖν χεροῖν ἡμᾶς ἔχων. Ἀλλ' ἐθόδητες, καὶ τὸν ἀδελφὸν σὺν ἐμοὶ παρὰ τῷ Πέρσῃ θεασάμενοι, γνόντες τὸ πρᾶγμα ἐκβεβηκός παρὰ τὴν ἔκεινων δέξιαν, ἀφωνίᾳ συσχέθεντες ἐπὶ μακρῷ, οὐδέν τι πρὸς ἀλήλους ἐφθέγγοντο. Ως δ' ἀνενεγκόντες, διέκα καὶ μόγις ἔησαν

φωνὴν ἐδυνήθησαν, ταῦτην δὴ πρώτην ἀφέντες, Α διακεχωρήκαμεν, ἐδόησαν ἀπαντες.

Τούτων δὴ συναθροισθέντων τηνικαῦτα μεθ' ἡμῶν (ῷ πᾶς πάντα συνέρθει, καὶ πρὸ; αὐτὴν ὡς ἣν τις εἶποι τὴν κορυφὴν τῆς ἀκμῆς ἀνεβίθασε τοὺς φίδους!) νέηλος ἐκ Σηλυδρίας παραγίνεται καὶ βιαζόλευς δ ἀδελφιδοῦς. Τοῦτο δὲ αὖ ἡμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον συνέχειν, δοσον καὶ ἀπειρηκένα παντάπασι, καὶ δειθῆναι διαθηκῶν, δ. ποιεῖν ἀνάγκη πᾶσα τοὺς τὴν ἀπίδνα τῆς ζωῆς ἀποθεῶληκτας. Καὶ ἡμεν
ἄρνες ἐν μετωπῷ λύκων, τοῦτο δὴ τὸ τῷ Σωτῆρι χρηματισθὲν πρὸς τοὺς μαθητὰς, πατοῦντες μὲν τὰς τῶν ἔχθρῶν κεφαλὰς, δφῶν τε καὶ σκορπίων ἀντικρυ; τόπον διασωζόντων, καὶ μηδεμίαν παρ' αὐτῶν ὑπομένοντες βλάβην, πίστει πορευόμενοι τοῦ δύναμιν ἔχοντος σώζειν. Τοποδέχεται δὴ μοι τὸν ἀδελφὸν δ θήρ ἐκείνος οὖν ἀσφένως, εἰχε γάρ μετόπισθε κόπτον δφρα τελέσῃ ἐν στήθεσιν οἵσιν, οὖν ἀγδῶς τὸ γε δοκεῖν· ἥσχύνετο γάρ, εἰ καὶ μὴ τὰς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὑποσχέσεις, ἀλλ' ἡμᾶς τε, καὶ τὸ δόξαι μηδὲ γοῦν πρὸς ὅραν ισχύσαι τὸν ἴον ἔνδον κατασχεῖν, ἀλλ' αὐτίκα τούτον ἐμέται.

Οὐτας τοιεροῦν διακείμενος, βούλευμα δέχεται. οὐκ ἔρω γε ὑπὸ τίνων· ἕστω δὲ ὑπὸ τοῦ δαίμονος, δη ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐφερεν· ἀποκτεῖναι μὲν ἡμᾶς, καὶ τὴν ἡμετέραν πᾶσαν οἰκλαν, ἀποκτεῖναι δὲ τοὺς τῶν εὐσεβῶν ἄρχοντας. Τοῦτο γάρ βούλευμος πόρρωθεν, τότε δεῖν φήμη διαπράξασθαι τὸ δρός· ἵν' ᾧ; ἔφασκε, τὸν χῶρον αὐτὸν καθάραντος ἕκ τῶν ἀκανθῶν, ἡμᾶς δὴ λέγων, ἐξη̄ τοις τοῦδε ταιοι; μὴ τοὺς πόδις αὐτῶν αἰμάττειν, ἐν τῷ τῶν Χριστοῦ αὐλῶν κατορχεῖσθαι. Ἐκείνος μὲν τοιαῦτα ἐδούλευτο· τῷ δὲ ἀληθινῷ δεσπότῃ καὶ οὐ μειοτῷ πομένι οὐ ταῦτα περὶ τῶν προβάτων ἐδόκει. Ἐκείνος μὲν γάρ τῷ στρατηγῷ, εὐνοῦχος δὲ οὗτος ἦν, προστάττει· ἡμᾶς ἀνελεῖν νύκτωρ, καὶ μηδημῶς διλοῦ; πρᾶξαι· εἰ δὲ μῆ, ἡπειλήσεν αὐτῷ θανάτου τιμίσειν. Ἄλλ' δ θεδες ἐπέταττεν αὐτῷ μηδημῶς τοῦτο πρᾶξαι. Καὶ γέγονεν, οἷμα, παραπλήσιον τῷ ποτε ὑπὲρ τῆς Σάρδας γεγενημένῳ. Ο δη μαθῶν δ φονεὺς, ἀντὶ τοῦ κακῶς ποιῆσαι τὸν παρήκοον, δὲ αὐτῷ καὶ χάριτας ωμολόγει τῆς ἀγαθῆς μελλήσεως, φάσκων, ὡς εὐθὺς εἰπών, σφοδρῷ τινι βίλοιτο μεταμίλω· δε γε οὐχ ἐπέρωθεν ἦν ἡ παρὸς θεοῦ πάντως.

Ἡν ταῦτε· καὶ δι Αἰθιού τὴν ψυχὴν οὐκ ἐδύνατο τὴν μελιχίαν ἀπονίψασθαι· ἀλλὰ πρῶτον ἐξεμέστας τὴν ὄργην, δι' ὃν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἐξύδρισεν, ἐκκῆχας μὲν ὀφθαλμοὺς ἐκ τοῦ ναυτικοῦ, ἀποκόψας δὲ χείρας, καὶ πολλὰ τισι τῶν ἐν τέλει ἐπαγαγγὺν εἰς αἰσχύνην, καὶ ταῦτη τὸν οὐκ εὐλογὸν θυμὸν ἀναπαύσας, ἐπειτά με λίαν εὐθῆως, δη δίκειος καὶ κατῆσχυνε μυρίοις ἀδικήμασιν, ἐπειράστο διαλλάττειν, δώρωις δεξιούργεος τε καὶ πέμπων οἰκαδε, ὥσπερ οἱ τὰ παιδία τρωγάλοις ἡμεροῦντες μετά τὰς πληγὰς κλαίοντα. Ο λογισμὸς φανερός· ἵνα

A sumptis animis, sero tandem vixque lieuit rumpere vocem, hauc primam mittentes, clamaverunt omnes: Desperavimus.

Cum ergo ii in hunc modum una nobiscum congregati essent, (οι quomodo confluabant omnia, inque summum aciei cuspidem, ut sic loquar, timores ferebant!) venit recens ex Selybria imperator nepos. Hoc porro abunde sic confudit, ut in desperationem omnino cogeret, ac eeu desperata vita ad testamentorum cogeret tabulas. Eramus agni in medio luporum, quales Domini oraculum discipulos habet, hostiumque capita instar aspidum ac scorpionum calcantes, nihil danni ab eis ferebantur, ejus ambulantes lide, cuius est potestatis salvare. Meum porro fratrem haud letus suscepit B homo bellua: cui nimurum alte esset animo repositum ut veterem deinceps iram ulcisceretur; at neque morosius, ut videbatur. Reverebatur omnis, sin factas fratri promissiones, at me saltem, ac ne videretur ne ad horam posse intus venenum condere, sed illud statim cogi evomere.

Cum sic itaque animi haberet, consilium init. Nolim dicere quo auctore. Esto ut ejus auctor diabolus fuerit, quem ferebat pectore: ut nimurum nos totamque nostram stirpem deleret, simulique omnes, qui fideliūm rebus præcessent, occideret. Jam enim olim ita animo habens, patrandum tunc facinus putavit; ut nimurum, mundata ab spinis regione (nos spinas intelligens), ejus filii incruento pede Christianorum solo saltare liceret. Ac ille quidem consilium hoc agitatbat; verus autem Dominus, nihilque mercenarius pastor, secus de nobis decernebat. Jussit porro exercitus, qui eunuchius erat, ut nos noctu interficeret, nec ullo modo rem omittiteret: sin autem, comminatus est fore, ut ejus capiti staret. Verum præcepit Deus, ut ne faceret, acciditque non absimile ei, quod in Sarrha olim accidisset¹¹. Ut autem homicida rescivit, nediuin ministrum non affecit poena qui non obsecutus esset, ut etiam habuerit gratias, quod bene distulisset: affirmans mox data sententia, haud se leviter rei pœnituisse; quæ plane mutatio haud alio evenit quam Deo auctore.

Illi ita gestis, nihil tamen animo Aethiops ingredinein eluere potuit: verum ubi primum iram evomuisset, gravibusque injuriis pulsasset nostros, nonnullis classiariorum effodisset oculos, ac manus amputasset, virisque optimatibus multa irrogasset probra, velut ea vindicta alienum a ratione furorem sedasset, stulte admodum postea, quem tot modis læsisset ac confudisset, conciliare enitebatur, munieribus delinitum ac donatum, domum remittens: tanquam flentes quis pueros a virgis, bellariis placet. Ejus porro animus haud obscurus erat.

Nimirum eo tota ferebat fabula, ut fratrem postmodum in vincula mitteret. Haud enim tutum videbatur, ut ambo simul appeteret, quanquam poterat præstare; Deo tamen cæcante, se posse nesciebat. Nec id vero barbarus intellexit, fore ut me deinceps amicum non haberet. Cæterum arbitrabatur fore, ut summæ ineptiæ verbis deluderet, post tot nostris irrogatas injurias, ac cum fratrem adhuc in manibus teneret, ejusque præcipuas urbes, ceu paterna hæreditate ad ipsum spectantes, repetret: eaque daret jura, quæ nec bello capti sapiens qui simponat.

Sic ergo affectus, Macedoniam, ac tum Thessaliam pertransit, venitque in Helladem ac maiorem Achaiam. Illic vero educto rursus exercitu, ac metari volens, quod regionem videret pascuis uberem, ac venationi commodam, necessarioque conimeatus abunde opportunam, quadam tandem, haud omnino nota die, ingenium prorsus detegit, impudentiusque ac omni retro tempore eo utitur, nullo plane deinceps colore valens legere. Misso itaque lictorum uno, universos feritate ac crudelitate vincente, cui nomen Mures, urbem Argos donari petit, ac alias plures. Jam quippe Monembasiam acceperat, inane pretium redemptionis datum, cum adjacentibus, nec paucis, nec exigua virtute, oppidis. Evidem dimissurum pollicebatur, ubi accepisset: accipiens vero rursus petebat, qui ad ultimum devorans, ne unum quem superesse vellet, homo animo Cyclops, cui impietas cœcitas esset, impudentia antri rationem haberet. Nam hic quoque pastor erat, sin ovium uti Polyphe-mus, at hominum sane vix quidquam a belluis differentium.

Quid fratrem interea opere pretium erat facere? Num seductorem ac mendacem illum vocitare? Num coarguere? Submove-re? Despuere? Nullum probri genus in eum omittere? Quid enim vero inde commodi retulisset? Præterea ne spem quidem abierit, ut conserto etiam pede procederet. Enim vero erat obstinatus, ac usque in finem contradicendum? Sic quoque ille habuit, quandiu facere licuit. At nullo modo erat cedendum, quidquid accidisset? Verum erat non sani capitlis, ut cui undatus ensis incumberet, usquequaque obstinatus persisteret. Haud enim aliud erat, quam eum inse impellere. Sedenim erat præstandum quod hostis vellet, ac prodenda omnia ut una solus constaret? At hi primum quidem nihil quidquam hoc sani loquuntur: nec ille unquam consensurus erat cui magis omnibus haberetur, ut ne quid unquam turpe committeret, quique brevissimos annos cum gloria longissimis sine gloria lubens præoptasset. Præterea haud is animus homicida erat, ut acciperet omnia, ac tum quiesceret: sed ut posquam accepisset, datorem occideret. Erat itaque Hellas per id tempus similis freto Siciliæ. Illa sane satrapæ insania, hectorisque minabunda monitio, gravius quid Charybdi ac Scilla videbantur, quarum nudis ipsis nominibus terror contempneratus est.

A γάρ μετέπειτα δῆσῃ τὸν ἀδελφόν. Οὐ γάρ ἀτράκλες ἐνόμιζεν εἶναι τὸ κατ' ἄμφοιν ἔκτειναι τὰς χεῖρας· ὅπερ ἐδύνατο μὲν, θεόλεων δὲ τυφλούμενος, ἡγνός τοῦτο δυνάμενος· ὥπερ οὐδὲ τοῦτο δυνήκεν, ὃς οὐχ ἔξει τὴν ἐμήν έτι φίλιαν. 'Ἄλλ' ἐνδύσει με ἔξπατήσειν λόγοις; ἐσχάτης ἀδελτηρίας, τοσαῦτα μὲν εἰς τοὺς ἡμετέρους ὑβρίσας, τὸν δὲ ἀδελφὸν κατέχων ἐν χερού έτι, πόλεις τε αὐτοῦ τὰς μείζους ὡσπερ τινάς πατρώμας ἀπαιτῶν, καὶ προσεπτάττων, οὐδὲ τις εὑροντινὸν δορυαλώτοις ἀνδράσιν.

B Οὕτω τοῖνυν διαθέσεις ἔχων, διέρχεται δὲ Θετταλιαν, καταλαμβάνει δὲ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτοῦ δὲ αὖ στρατοπέδευσάμενος, καὶ διατρίψας βεβουλευμένος, ἀτε τὸν χῶρον εὐνοτον θεασάμενος, καὶ πρὸς θήραν ἀγαθὸν, τὰ δὲ ἐπιτήδεια τῷ στρατῷ παρθένειν ἀρθρόντων δυνάμενον, ἐπειδὸν ἡμέραν, οὐκ οὐδὲ πόσην, γυμνοὶ τὴν φύσιν ἐπιεικῶς, καὶ χρῆται ταύτῃ λοιπὸν ἀνατίθην ἕπερ πρὸ τοῦ οὐδὲ γάρ οὐδὲ διεφούν περικαλλύματε ταύτην έτι κρύπτειν ἐδύνατο. Πέμψας οὖν ἔνα δῆμιον, πολὺ παρενεγκόντα τοὺς ἀλλοὺς θηριώδεις καὶ ωμότητι, δὲ Μούρης ὄνομά αὐτῷ, αἴτει τὸ 'Ἀργός παρ' αὐτοῦ σύναμα πλειστον ἀλλοίς. Μονεμβασία γάρ ἡδη εἰληπτο, λύτρον μάταιον δοθείσα πρὸς τοὺς πέριξ πολιχνίτες, οὗτοι δὲ διλίγοταις, οὗτοι διατελεῖταιν δύναμιν ἔχουσιν. 'Τι πισχεῖτο μὲν γάρ μετόπολεσ: ν μετὰ τὸ λαβεῖν· λαμβάνων δὲ, αὐθις· γίτει· καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπράττειν, οὔτεν γε αὐτὸν ἀποφῆναι θέλων, πύματὸν ἐδόμενος, δὲ τὴν ψυχὴν ὡς ἀληθῶς Κύκλωψ ὁν, ἔχων τὴν ἀσθείαν τύφλωσιν, καὶ τὸν ἀνατίθειαν ἀντρὸν. 'Ἐπει τοι καὶ ποιμήν οὗτος· ἦν· ει μη προδάτων ὡσπερ ἔκεινος, ἀλλ' ἀνθρώπων μηδὲν διαφερόντων θηρίων.

C Τί οὖν ἔκρην τὸν ἀδελφὸν διαπράξτοι; 'Απτεῖνα καὶ φεύστην τοῦτον ἀποκαλεῖν; ἐξείλιγχειν; ἀπωθεῖσθαι; διεπτύειν; μηδὲν τε προτηλακισμὸν παραλιπεῖν εἰδος; Καὶ τι ἀν ἦν ἔκεινος κερδάνται ταύτη ποιοῦντα; 'Ἄλλως τε οὐδὲ ἀπέγνω, ὥστε καὶ δύστε χωρῆσαι. 'Ἄλλ' ἀντιλέγειν γε ἀχρι τέλους; Τοῦτο δὴ καὶ γέγονεν έως ἐξῆν. 'Ἄλλα μηδεμῶς διενδούνται καὶ δ τι γένοιτο; 'Ἄλλ' οὐκ ἦν νοίν ἔχοντος ἀπειθεῖν διαπαντδς, ἐπισειομένου γυμνοῦ τοῦ ξιφούς. 'Ην γάρ ἀν ἀτεχνῶς ὥστε τοῦτο καὶ διατού. 'Άλλα πρᾶξι τὰ δοκοῦντα τοῖς ἔχοροις, καὶ τὰ ἔκαυτον πάντα προέσθαι, ὑπὲρ μόνου τοῦ οὐθῆναις; 'Άλλὰ πρῶτον μὲν τοῦτο οὐδὲν ὑγέις φαστε· καὶ οὐκ ἀν ἔξιώσει ποτε πράττειν, δις γε τοῦ παντὸς ἐτίμα τὸ μηδέν τι τῶν αἰσχρῶν ποτε πράξειν, καὶ χαίρων ἀν ἡλλάστο τοῦ ζῆσαι μήκιστον χρόνον οὐ μετὰ δόξης θίου με·' εὔχλε'ας βραχύτατον. 'Ἐπειτα καὶ τῷ φονεῖ οὐχ δρα τοῦτ' ἦν δ λογισμός, λαβεῖν τὰ πάντα καὶ ἡρεμεῖν· ἀλλὰ μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν δεδωκότα διελεῖν. 'Ωστε πορθμὸς Σικελικὸς ή Ἐλάτις πας πέφηνε τηνικαῦτα· καὶ ἡ τού σατράπου μανία, καὶ ἡ τού δημίου δῆθεν παρανειταις ἀπειλῆς συγκεχραμένη, χαλεπώτεραι πεφγνασι Χαριζόδεις τε καὶ Σκιλλῆς, ὡν καὶ τοῖς διδύμασι φρίκη κέχρηται.

Ἄλλ' δέ νέος Ὀδυσσεὺς οὐδοτοίν, δέ καλός; οὐ; Α πάντα καὶ εὐμήχανος, πολλῶν μὲν πλάνων πεπειραταὶ καὶ παντοδαπῶν· μᾶλλον δὲ ἐκίνων πεπειραταὶ τῶν δεινῶν ὑπὲρ τῶν προστηρόντων αὐτοῦ τῷ σχῆματι καὶ τῇ φύσῃ. ής γε ἐξέφυ. Πάντων δὲ ἀπολλαγεῖς, καὶ σπηλαῖου, καὶ πορθμῶν, καὶ πολλῶν πολλὰ ὕδατων νεφῶν τινων δίκην τὰ φοβερά τε καὶ δυσχερῆ, καὶ γάρ ἔκτείν ἔτι τοῦ παραδείγματος, ἀποτέλεσμα τε καὶ πτερέλαυθος πάσας κτῆρας· καὶ γεγονώς ποτε οἰκοι, εὗρε Πηγελόπην τὴν Πελοπόνησον, δύμωμον αὐτὴν αὐτῷ διεπτηρίσανταν ἀκριβῆς, οὐκ ἐξαναλύουσαν τὸν Ιστόν, καὶ διδύνανταν τοὺς πειρῶντας ἐλπίζειν, ἀλλὰ φανερῶν αὐτοὺς ἀποτρέπουσαν· δέ δὴ τοῦ προτέρου πολλῷ προέχει, καὶ τοσούτῳ γε ὑπερήλασσεν, δσφ μηδὲ λίγῳ δέξει τὴν σωρόσσινην μολῦναι· δέ γε ζητήσας ἐν τῷ προτέρῳ, οὐδὲ ἄν εὑροις. Ός γάρ ξοικεν, ή φρήνησις, οὐκ ἐπιχορεύεσσα, ἀπαντα βαδίως ἀνύσει· πάντων γάρ ἔστιν δέλδος ἐπικρατέστερος.

Ο τοίνυν ἀγαθής οὐδεὶς δεσπότης, μήτε τραχυνθῆς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις, οὐτας γε τοσούτον ἀδικωτάτας, οὔτον δι ταύτας ἀπαιτῶν ἀδικώτατος· οὐδὲ δι ταύτας πυκνάς, καὶ ἐψκεπτανταν νιφάσι χειμερινοῦ τινος ὡς ἐκ νέφους, μήτε πρὸς τὰς ἀπειλὰς φοβηθεῖς· ήσαν δὲ αἰεὶ τι χείρους καὶ ἀγριώτεραι αἱ νειώτεραι καὶ δεύτεραι τῶν πρετερότερων τε καὶ προτέρων· μηδὲν γοῦν στυρῷ, μηδὲ τριχύ, μηδὲ ἀντίτυπον, μηδὲ αὐθίς ἀνελεύθερον, μηδὲ μαλακόν, μηδὲ ἐκλυτόν, ή διποσοῦν ἐνδεξάμενος, ή τὸ παράπονο φεγγίζεινος· καὶ συλλήδοτην γε εἰτελεῖ, μηδὲν ἀπέδον τοῦ καιροῦ· ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ πάντα πράξας, καὶ αὐτῶν παιδαρίων ἀφεξέστερον ἀπέδειξε τὸν Ισα καὶ πατέρα σμικρῷ ἐξ ἀναιδείας εἰς αὐτὸν παλίσαντα. Ηρῆται δὲ ὧδε τῇ φρονήσει· οὗτε παντελῶς ἀπειθεὶς μέχρι τέλους, δέ πάς τις ἀν Ἐπαθεν ἐπιεικῶς ἀπογνούς· οὗτος αὖ ὑπενδίδωσι τὴν ταχίστην· ὡς μήτε τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐνστάσεως τὸ δργῶν τε καὶ φλεγμαίνον προσταροῦντα, μήτε τῷ βαδίως οὗτω ὑρεῖναι παράσχῃ δικαίως ὑπονοεῖν τὸν ἔχθρον, οὐδὲ τι προκείμενον ἔχων, ταῖς εὐχολίαις κατακέχορται, έτεροι μὲν λέγον, έτερα δέ ἐν φρεστι καύθων.

Οὐτῶν τῷ νῷ χρητάξαμενος, ὡς οὐκ ἀν ἦν κατέλινον, οὐδει, οὐδὲ ἄν τις ἀλλος ἐκέρητο τῶν ἀπάντων, διαφυγῶν ἐπίστης σκληρότητά τε καὶ τούναντίον μαλακότητα, ὃν ποτὲ μὲν θάτερον, ποτὲ δὲ αὖ τὸ λοιπὸν ὡς ταπολλὰ τοῖς ἀδικουμένοις φιλεῖ συμβούνειν· χωρὶς τὴν μέσην λιαν σοφῶς, καὶ ταύτην διμαλῶς πορεύμενος· ήμεροι τὸν δράκοντα τέως, εἰ καὶ μὴ ἐπιτολὺν τὸ πρᾶόν ἐπιδεῖξαι οἶδε τε ἐγεγόντος. Τοὺς οὖν αὐτὸν φυλάττοντας ὑπερ κειροήθεις τῇδε ποιήσας, διὸν ἥψηθη καιρὸν εἶναι ή τεθνάναι, ή ἀποδρᾶναι. Τυγχάνει δὲ τοῦ δευτέρου, ὡς δέλδος προῖνων δεῖξει. Πέμπτες γάρ ἐπιστολὰς οἰκαδε, εἰς οἱ πρωτάττοντες ἐδούλοντο· τοῖς δὲ παρὰ τοῦ σατράκου πεμφθεῖσιν, ὥστε τὰ φρούρια λαβεῖν καὶ τὴν Ἀγαμέμνονός ποτε πόλιν, συνεκπέμπτει τοὺς αὐτοὺς ἐγχειριοῦντας, ὡς ὄντο γε, τὰς ἀκροπόλεις. Οἱ δὲ, σχολῆς βαδίζοντες, οὕτω γάρ ήν αὐτοῖς; ἐπε-

Caeterum, novus hic, omni tibi parte bonus ac solers Ulysses, multos ipse ac omnis generis seductores expertus, suaque adeo sponte malis defunctus, pro iis, qui ejus personam, ac radicem qua esset ortus, contingerent, ab omnibus liberatus. ab spelunca, a fretil, multisquæ nubium more tremenda multa ac molesta depluentibus (ad huc quippe bærendum exemplo), incolumis præternavigavit, omnesque prætergressus noxas, tandem aliquando domum reversus, Penelopem invenit: Peloponnesum, inquam, ei se incontaminatam diligenter servantem, non quidem retexentem telam procosque tentantes spe alentem, sed eos palam repuliantem; quod longe præstantius est, tantoque illi antecellit, quanto ne verbo quidem visa est castitatem polluere, quod frustra requiras in Penelope. Non defecta enim constansque prudenter omnia facile consecerit, quippe cum ratio universis superior sit.

Tibi itaque bonus despota, nec pro petitionibus exasperatus, quanquam erant tanto injustissime quanto offensos injustissimus erat; porro consertim depluebant, nivis instar ab hiberna nube copia glomerantis, sed neque minis perterritus: erant vero semper novæ ac posteriores, parte aliqua antiquis ac prioribus deteriores truculentioresque: nihil aerius asperiusve, aut durius, nihilque rursus illiberale, aut molle, ullore modo dissolutum prodens, aut omnino loquens: utque verbo dicam, nihil minus tempori congruum: quin opportune omnia gerens pueris ipsis simpliciorē euū ostendit, qui per impudentiam haud ei aliter ac puerulo putaret illudendum. Hic itaque prudentiam adhibet: neque omnino in finem usque renuit, quod quisque animo desensus passus esset: nec statim dat manus, ut neque nimia remittentia tumentes viri animos abunde acueret; nec tanta illa facilitate justam hosti suspicionem præberet, quasi dolum animo condens, ac quid machinans, sic ei indulgeret, loquens aliud, ac aliud cogitans.

Hunc ille modum solertia usus, ut nec melius posset, nec ullus universorum re ipsa usus esset, ut perinde morum duritatem ac contrariam molitatem caveret, quorum plerumque alteram alteramque subinde patientur, qui injuria afficiuntur, sapienter admodum medium tenet iter, ac eo æqualiter incedens, dracōnem hactenus ad lenitatem componit: quanquam ille haud eam diu exhibere potuit. Sic itaque velut cicurato custodiente milite, opportunum indicavit, aut mortem oppetere, aut fuga evadere, quod ultimum accidit, ut oratio deinceps ostensura est. Mittit itaque domum epistolas, quales mittentes vellent. Missis autem a satrapa, ut præsidia, ac Agameleononis dictam urbem, acciperent, eos adjungit comites, qui eorum sententia easent tradituri arces. Ii autem prout injunctum erat, lentius incidentes, vixdum puto Corinthum asne-

xerant, cum præter omnium spem, excepta tamen in matris ac mea, virum strenuum vident. Neque enim generosum viri animum nesciebamus, honoris que amantem ac periculi: sed neque res præter conscientiam evenerat. Eramus ergo velut suspen sa aura, ut vel deprecabilem ac tristem nuntium audiremus, vel quod nemo, ante rei eventum ac ipsam rei visam, crediturus videbatur.

Multos equidem tempus exhibuit, fuga lapsos a tenentium manibus, compedesque, ac catenas, et carceres, nihil eorum industriae ac ingenio compara ta, ostendit. Sed et quidam hunc modum fuga lapsi, ipsos quoque miraculorum auctores, pro præsidii ratione, quo tenebantur, nisi sunt superare. Ut quis tamen Theodori conatum, cum se late prioribus velit conserre, nihil minus eis generosum exhibuisse invenerit, ut diligenter attendarat, cum tene nentem qua polleret malitia, tum modum quo tene ret; utque teritus, tenentis conatus omnes inanes ostenderit. Sic porro tenebant. Erat illi iubente ty ranno fixum tabernaculum ad ripam cuiusdam flu minis: nomen fluminis Sperchius, profundo ubique gurgite defluens. Ejus ripa tota late regione assur gens, quod tota fluento ambiretur, vix non insulæ formam exhibebat: nocturna vero custodia, nume rosa cohorte constans, undique tabernaculo turma tim affusa, totaque angustias illas diligentia præs idio tenente, ignique ac cantilenis vigilias solanto, ne ad horam quidem somno indulgebat. Neduun enim vigilabant vigilias, verum et noctes totas, ita ju bente satrapa, ducebant insomnes. Ac ne in longum sermonem protraham, erant et reliqua omnia per quam hi similia, si qua nedum aliorum acces sione, sed et ipsa per se singula, satis ad custodiām videbantur: quæ omnia viri unius virtute fuerunt exsufflata. Quanquam neque hostibus probabilis ul lus in esset timor, ut ille unquam tot impedimentis prohibitus posset aufugere, nec nostris omnino tentanda fuga putaretur. Illud quoque jure admodum admirationem habeat; nulli enim ab eo gestorum cedere videatur, ut cum sèpè solus, vel etiam paucis sociis fugere licuisset, haud tamen sustinuerit malueritque, aut redire domum cum quibus exivit, aut cum eis mori.

Norunt sane universi ut aufugerit, qua nemo aliis ratione, nullo amissio vel eorum qui ab impe dimentis sequerentur, ac nec ullo desiderato, cui genuum robur minus suppeteteret ad necessarium incessum: utque fuga lapsus ceu volucris quædam, jam ante profectos sit assecutus, atque ea re inani cursu fatigatos persequentes ostenderit, eo rumque molitiones ac consilia, haud secus ac eorum capit is pridianam temulentiam confuderit: subtile vero illud fugæ molimen ac modus, quo, quem par erat, despultur ostendit: utque totum illud inventum, resque interim gesta, sapientiae plena

A tetragraménōn, οὐκ ἐφίσαν τὸ δύντες, οἶμαι, τὴν Κέ πινθον, καὶ δρῶσι τὸν γενναῖον παρὰ τὰς τῶν πάντων ἐπίδιας· οὐ μή παρὰ τὰς τῆς μητρὸς καὶ τὰς ἡμετέρας. Οὔτε γάρ τὴν τοῦ ἀνδρὸς γενναῖο τῆτα, καὶ τὸ φιλότιμόν τε καὶ φιλοκίνδυνον ἡγοοῦ μεν· καὶ τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔξω τῆς ἐμῆς ἐγένετο γνώμης. Ωσπερ εὖν μετέωρον τὴν ἀκοήν εἴχομεν, η ἀπευκταῖσιν ἄγγελαν ἀκούεσθαι, η τὸ μηδενὶ πιστεύμενον πρὸν γενέσθαι καὶ θεαθῆναι.

B Πολλοὺς μὲν οὖν δὴ χρόνος ὑπὸς χεῖρας τῶν κατεχόντων διοικισθαντας ἔδειξε, καὶ πέδας, καὶ ἀλλούσιες, καὶ δεσμωτήρια, οὐδὲν δύτα πρὸς τὴν ἑκείνων εὐμη γανίαν· τινὲς δὲ διαδράντες, καὶ τοὺς θαυματο ποιοὺς παρενεγκεῖν ἔδοξαν· οὕτως ἴσχυρῶς ἐφρου ροῦντο. Άλλ' εἰ τὶς τὴν παροῦσαν μηχανὴν παραβά λοι τὰς τῶν προτέρων, οὐδαμῶς ἀγενεστέρων εὐρή σει, θεωρήσας ἀκριδῶς τὸν τε κατέχοντα δστις ἦν ἐπὶ πονηρίᾳ, τὸν τε τρόπον ὃ κατείχε, καὶ διπῶς τούτον ἔωλον δὲ κατεχόμενος ἔδειξεν. Εἴχετο δὲ ὡδί. Σκηνὴ τὶς ἦν αὐτῷ πεπηγυῖα περὶ τινα τοῦ ποταμοῦ δρυθῆν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ τυράννου. Οὐ δὲ ποταμὸς τὸν Σπερχειὸς (1), βαθύν τινα τὸν δοῦν αὐτοῦ δια παντὸς ποιούμενος· η δρυθὴ δὲ πρὸς ὑψός ἡμέρην διὰ παντὸς τοῦ χωρίου· δ, τῷ κεκλυκῶσθαι φοβεῖται, δλίγους ἀποδέοντας ἦν τοῦ νήσῳ τοικέναι. Ή δὲ νύκτωρ φυλακή, ἦν δὲ φάλαγξ πολυάνθρωπος, σοιοχόδην περικυλοῦντες τὴν σκηνὴν, καὶ τὸν ὅλον Ισθμὸν ἑκείνον διακατέχοντες ἀκριδῶς, πυρὶ τε χρώμενοι καὶ φύτας, οὐδὲ γοῦν πρὸς ὥραν ἐκάθευδον. Οὐ γάρ φυλακὰς ἡγρύπουνον, ἀλλὰ τὴν νύκθι ὅλην, οὕτω δυοκούν τῷ σατράπῃ. Καὶ ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνω λόγον, καὶ τὰλλα διπαντα τούτοις ἦν ἀκριδῶς ἐφ ἀμιλλα, ὅστα ἐνομίζετο πρὸς φυλακὴν ἐξαρκέσειν· οὐχ δπῶς ἄμα συντεταγμένα, ἀλλὰ καὶ διηρημένα καθέκαστον. Α δη πάντα μάταια ἐνδει ἀνδρὸς ἀπέζηνεν δρετῇ. Καίτοι οὔτε τοῖς ἐχθροῖς τὸ εἰκὸς λο γιζομένοις φοβητέον εἶναι ἀδόκει τὸ δυνηθῆναι του τονὶ πότε διαδράναι, τοσούτων δηντων τῶν κωλυμά των, οὔτε τοῖς ἡμετέρων ἐγχειριτέος δρασμὸς το παράπον ἐνομίζετο. Θαυμάσειε δὲ τις κάκιο μάλα δικαίως· οὐδὲνδε γάρ ελαττον ἔχει τῶν αὐτῷ διαπεραγμένων· πολλάκις γάρ δυνάμενος μόνος, η καὶ μετ' δλίγων διαφυγεῖν, οὐχ τὴνέσχετο· ἀλλ' εἶτε, η μεθ' ὧν ἐξῆλθεν ἐπανιέναι, η σὺν ἐκείνοις D ἀποθανεῖν.

"Οτι: μὲν οὖν εἰργάσατο τὸν δρασμὸν ὡς οὐκ ἔν ετερος, μηδένα μήτε τῶν ἐπὶ τὸ σκευοφορεῖν ἐπο μένων ἀποδαλῶν, μήτε γέροντά τινα, ὃ τὰ γόνατα δι τὸ στείτο πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν βάσισιν, καὶ δια δράς, ὕσπερ ὑπόπτερος ἐφίσατε τοὺς προχπελθόντας, καὶ τούτο πράξας, ἀπέφηνε τοὺς διώκοντας αὐτὸν εἰκῇ τὸν δρόμον πεποιημένους, καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν μηχανὰς ὕσπερ ἐνωκρασίαν κατέχεις τὴν; αὐτῶν κορυφῆς, ἀπασι δηλον δηγήσασθαι δὲ τὴν μηχανὴν τοῦ δρασμοῦ καὶ τὸν τρόπον, δι' οὐν κατάπτυστον ἔδειξεν, δη ἐχρῆν, καὶ ὡς ἐπίνοιά τε πᾶσα καὶ πρᾶξις η περὶ ταῦτα πλήρης μὲν σοφίας, πλήρης δὲ

(1) Schol. insti : Οὐνός ἐστιν, δ νῦν καλούμενο; Έλλάς. Est hoc nomen quod nunc appellatur Hellas.

ἀνδρίας, γέμουσά τε συνέσεως καὶ δεξιότητος ὅτι Α αε fortitudinis, prudentiamque ac dexteritatem quam maximam habens exstiterit, ut possit enarrari, haud tamen orationis figura permiserit.

Ἐκεῖνο δὲ πάντως εἰπεῖν, καὶ ἀποχρῶν καὶ δίκαιον, ἔνεκα πάντων· τοῦτο τὸ ἔργον, καλῶς μὲν καταρχῆς διανοι, θὲν, κάλλιον δὲ πραχθὲν, καὶ πέρας εἰτηφῆς οὐτε κάλλιστον, δῆλον ἐστὶν ἀπασιν, ὡς οὐκ ἄνευ θείας βοτῆς γέγονε. Τὸ γὰρ δὴ πολλὰ συνδεδραμηκέναι πρὸς ἐν τι τέλος θαυμάσιον οὖτ' ἀνθρωπίνης δυνάμεως, οὗτος μήντις τις σύμπτωμα ἔξι αὐτομάτου καὶ τῷχης. Τοῦτο τὸ ἔργον ἐλευθεροὶ μὲν πάσαν τὴν Πελοπόννησον τῇς προφαινομένης δυσλείᾳ· ἐλευθεροὶ δὲ Αθῆνας, Ἀθήνας. Μέγαρα, πόλεις τε Ἐλληνίδες· Εἰρίξ, ὃν δὲ τοῦ δε πότερος κτηδεστής ἀρχων ἦν Τραγέρης δυνομα αὐτῷ, νουνεγής ἀνήρ· ἐλευθεροὶ δὲ πάντας ἔμποι τὸ Ιλλυρικὸν, καὶ δῆλα γε πολλὰ τῶν βαρβάρων Εθνη. Δῆλον δέ· δες γάρ δὴ τὸν ἀδελφὸν ἐν χεροῖν ἔχουν, τὸν τύραννόν φημι Πέρσην, ή μήντις ἐπώμυνος καὶ ισχυρίζετο μετὰ πολλοῦ τοῦ φρονήματος, μηδαμῶς ἐπανελθεῖν οἰκαδες, πρὶν ή χειρώσασθαι πάντα καὶ διαφθεῖραι· καὶ ἦν οὐδὲν ὑπέρογχον οὐδὲ καλεπήνη ἀλαζούνευμανος, δίλλος δὲ γάρ φίδιον ἦν γάτη· οὐτεπερον κύπτων εἰς γῆν μετὰ τὴν πληγὴν, πληγὴ γάρ διπλακούς αὐτῷ ἡ ἀδελφοῦ τοῦ ἔμποι φυγὴ, οὐδὲ τῶν πρὸς χάριν τὰ τοιαῦτα λεγόντων ἡδεύς έτι ἥκουσεν, εἰδὼς γε κολακειας ἑσχάτης σαφῶς τὰ ἔργα μετεῖ.

Τοιογαροῦν λαμπρὸς ὑμεῖν δὲ σπίτις πολλῶν καὶ μεγάλων ἔνεκα· τοῦ προελέσθαι τεθνάναι διὰ τὸ σχῆμα· τοῦτο γάρ ἦν ἀτεχνῶς τὸ πρὸς φωνῶντα βάρβαρον παραγεγονέναι σωτηρίας ἔνεκα τῶν τε ἑαυτοῦ, καὶ ὡν οὐκ ἦν ἐκγούομένος· τοῦ διαπεφευγίναι τὰς τούτους χεῖρας, ἐπείπερ ἥλω καὶ ἦν δικτύοις, πατεστευμένοις ἀφύκτοις εἶναι· τοῦ τὸν χεχηνότα θῆρα καταπιεῖν ἀπαντας· καὶ τὸ κωλύσον εἶναι μηδὲν λογιζόμενον, ἀπρακτον παντάπασιν ἀποφῆναι, καὶ κενή τὴν τοῦδε γαστέρα· τοῦ κινδυνεύοντος μὲν αὐτοῦ, προφανῆ κινδυνον βλέπειν ἔνην τε καὶ πόλεις διει πολλάς· ἐπει δὲ ἐκῆλθε τοῦ λαϊμοῦ τοῦ βαρβαρικοῦ, εἰς δὲ οὐδεὶς πω καταδὺς ἐπαγῆκε· σεφοὺς αἴχμαλωσίας ρύσθηναι. Κατοι οὗτος εὔτυχον τις συνελάμβανον ὑπὲρ ἀπάντων ἀει· πουδάζουντι οἱ σεσωσμένοι παρ' αὐτοῦ τηνικαῦτα (οὐ λέγω δὲ περὶ τῶν ίδιων), οὗτε ὑπὲρ τούτων κινδυνεύοντι, τὸ τυχὸν αὐτῷ συνηγγνίσαντο ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν· οὐδὲν δὲ τὸ τούτους σεσωσθαι πρεῖκα παρ' αὐτῷ.

(1) *Raneres nomine.* Laonicus l. iv. Τραγέριον vocat, cui ac Manuela major habenda sit fides, quam Gregoræ ac Facello apud eumdem citatis inarg. ut is esset Rogerius de Empuriis. Florentinum tradit præfatus Laonicus, atque ex familia τῶν Ἀζαΐδων, Azaiolorum, sive Acciaiolorum, ut reddit interpres. Ait quoque nullos Theodororum ex Rainerii filia liberos suscepisse, ac defunctum esse nulla suscepta legitima prole. Ex his porro Manuels ac Laonici de Theodori conjugio, haud corrigendum quod habet Phranz. lib. ii, cap. 10, de uxore Theodori Porphyrogenette Cleop. filia Malatestæ, sed exponendum secus ac Pomanus exponat, qui de

Α αe fortitudinis, prudentiamque ac dexteritatem quam maximam habens exstiterit, ut possit enarrari, haud tamen orationis figura permiserit.

Illud enim vero quod satis habere videatur, ac omnino justum sit dicere, operæ pretium dicam: palam omnibus esse, bene a principio ex cogitat opus, meliusque peractum, ac sine donatum optimo, non nisi divino evenisse nutu. Ut enim ad unum aliquem mirabilem finem multa concurrerint, neque humanæ sit virtutis, neque eorum quæ a casu ac fortuna sint. Ea res universam quidem Peloponnesum ab imminentे servitute liberat; vindicat vero ac asserit libertati, Thebas, Athenas, Megaram, ac alias Graeciae urbes, quibus despotæ gener Raneres nomine (1), vir utique prudens, præfectus erat: vindicat denique totum Illyricum, nec non alias plures gentes Barbaras. Liqueat vero. Qui enim tenebat fratrem, tyrannus, inquam, Persa, cum jurasset, ac multo animi fastu, domum se reversurum, nisi subjugatis omnibus ac deletis, negaret: nec vero jactantem putat majora quam proficitate, quæque non facile præstare posset ille, inquam, postmodum a plaga demittens oculos. Plagæ enim similis illi fuit fratri mei fuga: neque si qui talia ad gratiam inquirerent, libens audivit, qui suminæ ea aulationis verba perspicue sciret.

Multis itaque ac magnis titulis vester despota præclarus fuit. Quod mori elegerit ad dignitatem tuendam; id enim palam imminebat adeunti Barbarum, spirantem, cum ei subditorum cedes, tum aliorum: quod ejus effugerit manus; nam captus erat, iisque relijbus tenebatur, ex quibus nulla spes effugii esset; quod bestiam devorandis omnibus inhiantem, ac nihil impedimento fore arbitrantem, infliciem omnino, ejusque ventrem inanem redididerit; quod eo in periculum adducto, gentes plurimæ ac urbes præsens discrimen aspercerunt; emer gente autem singulari exemplo e Barbari saucibus, e quibus nemo semel ingressus, postliminio reversus esset, palam a servitute vindicatae sint; quantum quibus ille tunc salutis fuit, ne minimum quid auxiliū ejusafferrant rebus, qui omnium semper rebus studeret (nihil porro de suis loquor), ne pro eius quidem periclitanti, auxiliū quidquam impendunt liberando a malis; quo gratis partam salutem

D nostro ac seniori Theodoro intelligit, eoque putat Phranzem adversari Laonico, cum re ipsa ambo consentientissima dicant. Jam enim Phranzes l. i res Theodori senioris prosecutus erat: quin et eo res Manuels, qui diu superstes fuerat Theodoro, voluit comprehensas. Porphyrogenetae nomen utriusque commune fuit, undecunque tandem ita direntur imperatorum filii, nec ii omnes, nec soli primogeniti. Præter istos Theodoros, est tertius Andronici filius, nepos Theodori nostri, ac ei successor despotæ, quem ille alius Manuels filius ac consobrinus postmodum exceperit.

acciperent, qui nulla gratia essent digni, nec omni in eam rem aliquid contulissent.

Sed et voluntate martyr exstitit, qui se ipse pro multis tradiderit, proximeque adierit pericula ac tristia expertus sit sustinueritque infamiam, ac alia quibus animus mordeatur, possitque non spretor sæculi dejici : atque adeo liquet ex omnibus, ut ejus sospitas, universitatis hominum salus esset ac felicitas : nendum omnium illi subditorum, sed et eorum qui non essent ejus ditionis. Sic erat maxime admirabilis ; sic multis utilis, nec quidquam suis quam spiritus minus necessarius, hostibus autem insuperabilis, ac eorum avertens impetus. Rem autem probat, quod solo ipse in provinciam ac suos adventu, formidabilem illum submoverit ac avocavit. Mox enim ut superbis homo rem rescivisset, desperans se quidquam conjecturum (1), elata jam olim undique supercilia demitti, multaque ignavia, ex multis tropais, ipsi pariter ac majoribus, ob multas ac magnas gentes devictas constitutis collectos ei spiritus, abjicit ; traditque oblivioni sacramenta illa, quibus se, collum extendens, ac indecore caput cogitans, grandi clamore, ac supra præconis vocem, obstrinxisset ; siisque mitis ex feroce ac vix non balans ovis instar. Eum qui pridem lupis truculentior habebat, dixisses cicuratam belluam, in eum repente dejectum statum, cum nuper asperitu terribili in humanum rugiret genus. Cupiebat ergo citius demigrare, qui nihil se conjecturum sciret, sed pudebat repentinæ adeo mutationis, ac ut Euripus ac stultus quis habendus esset, eos pavens, qui ab eo interim fugissent fugiensque nemine perseciente, ac superioribus verbis rebusque, contrarie tunc habentes res, ac verba ostendens. Atque ut paucis dicam, nihil ille postmodum prioribus simile, aut cogitare, aut loqui, aut omnino facere videbatur. Fingit vero (2) egregium prætextum legendi probrum. Ait acceptis a sultano litteris in Orientem vocari, auxilio futurus adversus Temerem Scytham, qui bello lacesseret. Fuit is Temeres, cui brevi post dedit poenas eorum quæ impia gessisset, atque id justo admödum fœnere. Quia tamen sultani illæ litteræ prætextus erant ac scena, dicebat quidem propere transmissurum Hellespontum, cum nolle transmittere. Lente itaque incendens, multum tempus insumit : atque ut velis, sic clam fugiens, moratur vero in Thracia, illicque exercitum cogit, unde, ac quantum per facultatem posset, ingentesque adeo

(1) Desperans se quidquam conjecturunt. Sibi Manuel ac fratri blandiatur, ut ea Bajazetis regressio desperationis fuerit a Theodori metu, non magis prudentiae bellicæ, qua majorem exercitum cogenitum putaverit, ac belli moli parem. Sic bene indicat Laonicus l. ii, ubi etiam Branezis ducis exercitus Bajazetes, qui paulo post ponitur, res perstringit ac exordia, quem Βρενέζην appellat : de quo iterum ad calcem l. iv. Narrat Phraunes l. i, c. 29, quæ hic Manuel tacet : nimurum causam ex qua Bajazetes Theodoro infensor factus esset : nempe quod Paulus Mammonas de vi questus apud eum

Λ τοῦ δεδομένον, μηδεμιᾶς αύτῶν ὑπαρξήσατον χάριος, ἡ τι τοπαράπαν εἰσενηοχότων εἰς τούτο. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ μάρτυς οὗτος τῇ προσιέσει, ἀνθ' ὧν καὶ προβάκεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πολλῶν, καὶ τῶν κινδύνων ἔγγυς ἐγένετο, καὶ λυπηρῶν πεπείραται, καὶ ἀδεξίαν ὑπέστη, καὶ ἔτερ' ἀττα δάκνοντα τὴν φυχὴν, καὶ κατενεγκεῖν οἴλα τε τοὺς μῆταν παρόντων καταγελῶντας. Ἐκ δὴ πάντων πρόδηλον, ὃς τὸ περιεῖναι τοῦτον καὶ εὖ ἔχειν ἦν δῆτούθεν καὶ σώζεσθαι, καὶ εὖ εἶναι πλήθιος ἀνθρώπων οὐ μόνον γε τῶν ὅπ' αὐτοῦ δεσποζόμενων ἀπάντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ὅπ' ἐτέροις ταττομένων. Οὕτως ἦν ἐκεῖνος θαυμασιώτατος : εὖτα πολλοὶς ὠφέλιμος, ἵσα καὶ πνοῇ τοῖς φύλοις ἀναγκαιότατος : τοῖς δὲ ἐχθροῖς ἀχειρετοῖς, καὶ τάς ἐκείνων ἀποτρέπων ἐφόδους. Καὶ δηλοῖ τὸ τὸν πολὺν ἐκείνον ἀποστῆσαι καὶ ἀποτρέψαι, μόνῳ τῷ καταλαβεῖν τὴν αὐτοῦ. Εὔθυνς γάρ τοῦτο μαθὼν ἐκείνος ὁ σοδαρῆς, ἀπογνοὺς τοῦ πρᾶξαί τι, καταβάλλει μὲν ὄφριν πόρβωθεν ἡρμένην αὐτῷ πολλαχθεν· φίπτει δὲ φρόνημα ἀγεννῶς ἀγανά, διπερ ἐκείνῳ συνεφορήθη συχνοὶς τροπαῖοις, διπερ αὐτῷ τε καὶ τοῖς φύσασιν ἐστηκεν ἀπὸ πολλῶν τε καὶ μεγάλων ἐθνῶν· ἀμηντονεὶ δὲ ὅρκων ἐκείνων, οὓς γις ἀνατείνων αὐχένα, καὶ κινῶν τὴν κεφαλὴν οὐ σὺν κόσμῳ, βιών ὑπὲρ τοὺς κήρυκας, ὅμνυ. Καὶ ἦν τις ἡμερος τότε μεταβαλὼν ἐξ ἀγρίου, καὶ μονονού βληχώμενος. Ὁ πρότερον ὑπὲρ τοὺς λύκους δεινὸν κεχτηνῶς ἐψκει χειροθήσεις θηρίοις, εἰς τοῦτ' ἔξαιρνης ἐλύθω, ὥς βλέπων τὸ βλοσυρὸν, καὶ κατ' ἀνθρώπους βρυχώμενος. Καὶ ἐπειθύμει μὲν ταχέως ἀπαλλαγῆναι, εἰδὼς ἀνύσων οὐδέν· ἥσχύνετο δὲ τὴν ταχίστην μεταβολὴν, καὶ εἰ δόξει Ἑύριπος, καὶ ἀλλοκοτος ἀνθρώπος, ὅρβαδῶν τοὺς ἀπὸ αὐτοῦ τότε φεύγοντας, καὶ φεύγων, ὑπ' οὐδενὸς διωκόμενος, καὶ τοῖς περ τοῦ καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἐναντίως τὰ τότε πράγματα καὶ τοὺς λόγους ἀποδεικνύεις. Καὶ εἰ δεῖ συλληφθῆν τὸ πᾶν εἰπεῖν, οὐδὲν διανοούμενος, ἢ λέγων, ἢ ἐργαζόμενος ἐσικώς τοῖς ἐμπροσθεν, ὑπέρον οὗτος ἐφανεῖτο. Πλάτατει δὴ πρόφασιν εὐπρεπῆ, ὥστε συσκιάσαι τὸ αἰσχος καὶ τὸ πλάσμα. Ἐφασκεν ἐπιστολὰς δεδέχθαι σουλτανικάς, προσκαλούμένας αὐτὸν ἐς ξώ, ὥστε βοηθεῖν ἐκείνῳ, ὅπδ τοῦ Σχύλου Τεμήρη πολεμούμενῳ· δεῖς ἦν, φι μικρὸν διστερὸν αὐτὸς ἐδεδώκει δίκην ὧν ἡσεῖχει : καὶ ταύτην σὺν τόκῳ μάλισται. Ἀλλ' ἐπειπερ σκῆψις ἦν καὶ σκηνὴ τὰ τοῦ σουλτάνου γράμματα, τὸ διαβῆναι σπενδεῖν τὸν Ἐλλήσποντον ἐλεγε μὲν, οὐκ ἐνδύλετο δέ. Ἀναλίσκει δὲ χρόνον οὐ σμικρὸν, βάθην πορευόμενος· εἰ δὲ

suisset, ac erepta Monembasia civitate, quam ille regendam accipisset, ac Bajazeti denitam teneret.

(2) Fingit vero. Late tunc sultanus Αἴγυπτος ac Syriæ dominabatur, cui ut Bajazetes adiunxit suas copias, hand forte Temeres, seu Tamerlanus, ambos deviciisset. Fuitior quippe virtus unita. Pugnauit Bajazetes, quod plerique nostrum, sibi melius consultum, ut accessione aliqua imperii proprii terminos proferret, quam ut alienum a potentiori invadente, a quo ipsius postmodum invadendum esset, auxilio defendereret.

βούλει· φεύγων οὐτασὶ λάθρᾳ· διατρίβει ὃς ἐν Θεάκῃ· συνάγει δὲ στρατιὰν, ὅθεν τε καὶ ὅπις ἦν δυνατὸν αὐτῷ, νομίζομένην πάντα ποιῆσαι τὸ καθ' ὑμῶν οἷαν τε εἶναι· πέμπει δὲ ταύτην ληξίζομένην πᾶσαν τὴν γῆν τοῦ μηδὲν ἔτερον ἡδικηθότος αὐτὸν· τὸ μὴ τοιώφ παρεσχηκέναι τῷ θανάτῳ καὶ τοῖς αἰμασιν ἐντρυφῆσαι τοῖς αὐτοῦ. Καταγγέλλει τῷ στρατηγῷ, Βρανίζης δυνομα αὐτῷ· ἵστε δὲ τὸν τούδε τρόπον, καὶ τὴν κατὰ τῶν πιστῶν ἔχθραν, ὡς ἔστιν ἀπαράμιλλος, μιθενὸς φειδεσθαι· οὗτας ἦν ἐκείνηρ ζέων ἐθυμός.

Οὐ μήν ἀλλ' ἦν τι καὶ ἀναγκάζον ἀθροίσας τε καὶ πέμψαι πολλὴν τινὰ στρατιῶν μάλα αὐτίκα. Οὐ γέρητον καὶ τὸ φρούριον σώζεσθαι, καὶ ἐς κατεῖχεν ἐνταυθοῦτο τόποις, μή την ταχίστην βοηθείαν τυχόντα. Ἐδέσσοντο γάρ επικουρίας παντοδῆπης, ὑφ' ὑμῶν πολιορκούμενα, καὶ τῇ τινι ἀναγκαῖων ἐνδείξας ταλαιπωρούμενα. Αἱ μὲν οὖν παρασκευαὶ δειναῖ, δὲ στρατηγὸς ὄμοις· ή δὲ στρατιώς πολλή καὶ εἴη πλος οὐχ ἡττεον τὴν εἰνπόποιον. Τὰ δὲ πράγματα τὴμεν ἔξιτηλα πολλαχθέντεν· καὶ προσῆην τὸ τούς ἔχθρούς ἡγεμόνων τοσχειν πολλούς τῶν ἀπὸ τῆς θύρας, παρακαλοῦντας, πώς οἶει, καὶ παρεξύνοντας εἰς τὰ καθ' ἡμῶν, ή τις γε ἀλλούστερον εἰπεῖν, εἰς τὰ καθ' αὐτῶν.

Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ἔκεινο τὸ δεινότατον ἀπῆγ, ἢ σαν
γάρ οἱ προσεκαλοῦντο τούτους εἰςέναν τὸν 'Ισθμὸν.
ὑπειχνούμενοι χορηγοὶ σειν αὐτοῖς ἀφθονα τὰ ἐπιει-
δεῖα. Τούτων δὲ οὐ συμικρὸν ἔκαστον, ἀλλ' ἵκανὸν τῷ
πέμποντι μὲν τὴν στρατιὰν χρηστὰς παρασχεῖν ἐλπί-
δας, τοῖς δὲ προσδοκῶσι τὴν ταύτης ἔφοδον ἀπόγνωσιν
ἐμπιοῆσαι. Ἡν μὲν οὖν ταῦτα καθάπερ ἔφην· οὐκ ἀπο-
θεῖξει δὲ κατὰ γνώμην τὸν δρόμον τούγχειριμα. Καὶ
τοι λέγω κατὰ γνώμην, ὅτε καὶ πρὸς τούναντιον αὐτῷ
τὰ τῶν ἐλπίδων ἀντέστραπτο; Οὗτε γάρ εἰσήσεσν ή
στρατιὰ, προειλημένων ὑπὸ θύμῶν τῶν γχρώων ἔκει-
νων, οὖν στενή τις ἦν ὁδὸς, καὶ λιόδης, καὶ ἀνάντης
καὶ σίως δύσβατος· τό τε κενήν αὐτὴν ὑποστρέψκει
ἀποδεῖδωκει πάτας τὰς πόλεις τέξ ὑπὸ τῶν Τούρκων
κατεσχημένας τῷ δικαίως καὶ καλῶς, καὶ κεκτημένω
ταῦτας πρὸ τοῦ, καὶ κτησαμένω μετέπειτα· τὸ δὲ
πάντων καλλιστον, ἔτι καὶ οὐν τόκῳ ταῦτα; ἀπειλῆσε.
Λέγω δὲ τόκον νῦν τοὺς δορυαλάτους φρουροὺς ἔκει-
νους, οὓς φαύλην δυτας μειραν τῶν πολεμίων.

Ἐστι ταῦτα, καὶ βοᾶται πολλαχοῦ γῆς. Ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς εὐτυχίας τῶν ἀσεβῶν, μᾶλλον δὲ τὸ τοῦ εὔσεβῶν δυστυχεῖς ἐκ τοῦ τῷ Θεῷ προσκρούειν, τὸν κακοδαίμονα δυσμενῆ πολλῶν δεσπόζων ἀπέφηνεν, ὃν ἦν δοῦλος πάνυ δικαίως. Τοῦτο τὴν αὐτοῦ στρατιὰν, τῷ τε πλήθει, τῇ τε δυνάμει, πολὺ βελτίω πεποίηκεν, οὗτάν γε καὶ πρότερον οὐ σμικράν, οὐδὲ ἀγεννῆ, οὐδὲ τῶν πολεμικῶν ἀπειρον, ἥρεμα πιὼν γυμνασθεῖσαν τῷ μακρῷ χρόνῳ καὶ τόνῳ φέρειν τὰ λυπουντα τὸ σῶμα. καὶ διαμένειν ἐν ἀλλοτρῷ, ὡς οὐκ ἀντεροι ἐν φιλίᾳ [Ια.Ιδίᾳ] φυσούσῃ πᾶν ἀγαθόν. Ταῦτην μὲν στρατιὰν πατήρ μὲν αὐτῷ κατατέλειπε δεξάμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ πρὸς πατέρας αὐτήν διαθεξιμένον, ὡς ἀπεκτίνος αὖτε τοῦ φύσαντος. Ἐργούροις δέ τοι

copias, ut iis, Peloponnesi negotium totum consecuturus videretur. Mittit autem qui ejus hanc universam regionem populentur, qui nihil quidquam besisset, quam ut ne mortis ipse sua ac cruentis gaudium bellum ficeret. Porro jubet missi duci, Braunes nomine (ejus vero habetis competitos mores, utique incomparabiliter odio prosequeretur fideles), ut ne cui parcat: sic nimirum ejus furor effervescat.

Caeterum erat quo grandem exercitum necesse haberet cogere, ac subsidio mittere. Non enim poterat et praesidia servare, ac quas hic tunc temporis occupabat urbes, nisi illa präsentissimum auxilium prestat haberent. Vobis quippe expugnabitibus, ac cum necessarii commeatus penuria laborarent, omnino necesse erat, ut praesenti ille auxilio praesidio esset. Erat itaque ingens apparatus, dux exercitus servus, copiosus miles, nec minori armorum quam equorum apparatus instructus: nostra autem res ex multis exiles erant. Ad hæc, apud hostem duces merebant cumplures indigenæ. Quam vero putas ii impellebant ac incitabant, ut nostra invaleret? aut quod verius sit dictum, quæ eorum essent propria.

Ac neque illud gravissimum aberat. Erant siquidem qui invitantes ingredi Isthmum, necessarium comitatum ubertin subministraturos reciperent. Erant haec singula hanc ipsa per se exigui momenti, quia etiam erant abunde, ut immittenti exercitum spem bonam prafererent, immissumque exspectantibus ac invasurum, desperationem ingererent. Sic res habebant, ut dixi : nec tamen conatus viro ex voto successit. Quid autem ex voto dico, quando etiam tota in contrarium cessit exspectatio ? Neque enim copie ingredi potuerunt, cum vos occupassetis angusta itineris, petrosaque, et ardua, ac penitus inaccessa : quarum cassus redditus, urbes omnes quas Turci occupabant, juste olim ac bene possidenti, ac postmodum possessuro, postlimino reddidit : omniumque praeclarissimum id videatur, ut cum multo etiam sœnore receperit. Porro appello sœnus, captas munitiones, quæ essent non sprenenda pars hostium.

Illi reshabuerunt, ac ubique gentium prædicantur. Caeterum multa infidelium ac impiorum felicitas; seu potius, piorum ac Dei cultorum, ex eorum in Deum offensa, infelicitas, invisum Deo hostem multorum dominum constituit, quorum ille jure admodum servus erat. Fecit ea res ab eo conscriptum militem, numero ac virtute longe auctiorem, cum neque aliqui olin exiguis esset, aut ignavus, vel rei bellicæ rudis; longo sensim tempore laborisque exercitio duratus ferendis molesti's corpori, ac doctus, lubentius morari in aliena, quam in sua alii, vel si omnium honorum feracissimam dicas. Has illi copias reliquit pater, cum ille accepisset a patre, qui et ipse a patre acceperat, ut ille iterum

accepterat a genitore, Ertogrules nomine. Hii porro omnes (1) hactenus promoverunt, sua utique diligentia et labore ac periculis quæ desudarunt: nam dicendum est quod res habet, haud tamen adeo potiori ac consummatori virtute: quo plane sit spes, ut bona quandoque fortuna mutanda sit, iisque destitutis ad nos iterum defectura, pristino rerum statu restituto, qualis habuit sub nostris majoribus. Quando enim virtus in omnibus superat, cum sit in nostra positum facultate ut vitam e virtute componamus, haud immixto speremus fore, ut eorum quondam victores evadamus, qui per tempus nostri victores existunt; qui uerius uitium, paternæque ac avitæ virtutis imitatores efficiamur, ac amulatores honorum operum. Cæterum, rebus illi, Bajazeti, inquam, felices successus habentibus, nostræ admodum immunitæ erant, ut universi non immerito desperarent. Idem quippe prosperi hostium successus, ac imminutæ ac e contra.

Porro jam accedo dicturus, quod plane lacrymas cecat. Quidam enim, haud illi vulgi homines, ac ex plebe infima primum quidem occulit, ut poterant (nam puto eos rei pudebat), tum vero palam ac libere, hostibus accedentes (solent enim primum clam gesta, postmodum frontem induere), irremediabile nobis vulnus inferebant: ac nescio quid illos dicturi estis, num Romanos ac Christians, ob genus ac baptisma; an e contra, propter voluntatem ac acta? Num hostes, ob perversum ac furioso proximum in patriam animum, an amicos, quod vobis extiterint glorie auctores, tametsi non ex animo illis evenit? Ex iis namque quæ impia in vos patrarent, vestrum ex adverso effulsi bonum. Verum præstet sorte hæc omittere: interim autem prosequamur quæ reliqua sunt.

Invalescet malum, nec Barbaros fœdus admittet, qui in potentia in nos serebatur ostro, nec erat qui contineret, autve fratri auxilium ferret. Tantum quippe erat ut in me consideret, cuius res multis partibus affecta essent, ac cui virtus longo attrita bello sic concidisset, ut in summum malorum ventura videretur, nec quidquam, ut humanam species ratione, ad spem reliquum esset. Cum me sane, tum illum, duplex subibat timor, ut quisque pro se, ac ambo pro invicem solliciti essemus. More enim gigantis procedens calamitas, omnem pene oīunino spem salutis excluserat. In-

A toῦνορα. Πάντες δὲ ἐπηγέησαν ἕχρι τοῦδε, σπουδῇ μὲν πάντοις καὶ πόνοις καὶ κινδύνοις ἔσαυτῶν· δεῖ γὰρ τάληθε; εἰπεῖν οὐ μήν γε κρείτος ν ἀρεταῖς καὶ τελεωτέραις. "Ο δῆ, καὶ θαρρεῖν ἡμᾶς; διδωτι μεταπεσεῖσθαι ποτε τὴν ἀγαθὴν τύχην. καὶ μεθ' ἡμῶν ἔκεινην αὐθίς τετάξεσθαι, αὐτοὺς ἐρήμους ἀφέσσαν, ώς καπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων ὑπῆρχε τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρετὴ πανταχοῦ τὸ κρατοῦν ἔστι, διτος γε τῶν ἐφ' ἡμῖν τοῦ μετὰ τῆς ἀρετῆς ζῆσαι, εἴη ἀν πάνω δικαίων: ἐν τοῖς ἐλπιζομένοις τῶν νῦν κρατούντων ἡμᾶς κρατήσειν, τὴν μὲν κακίαν μισήσαντας, φίλους δὲ τῆς τῶν φυσάντων ἀρετῆς γενενότας, καὶ ἀρετὰς τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Πλὴν ἔκεινῷ τῶν πραγμάτων ἐπιδιδόντων, τῷ Παγιαζίτῃ λέγω, τὰ ἡμέτερα πρὸς μείωσιν ἀρίστο, πάντων ἀπιγορεύντων οὐκ ἄπο λόγου. Αἱ γὰρ τῶν πολεμίων ἐπιδοσίες ἵσην πω; δύναμιν ἔχουσι ταῖς τῶν ἀντιπάλων μειώσεσιν· ὥσπερ καὶ τὸ ἐμπαλεῖν,

C adversariorum vires cladesque eorum, valeant, Ἀπόλληνος δέ λέξιν ἡδη διχρύων δῖξιν δυτῶς; "Ἐν:εις γὰρ, οὐκέτι τῶν τελούντων εἰς δῆμον, οὐδὲ τῶν φιλέλων εἰναι δοκούντων, τοῖς πολεμίοις προστιθέμενοι, τὴν μὲν ἀρχὴν, ώς οἶόν τε, λάθρῳ ἢ τρέχοντο γάρ οἵματι· Ἐπειτα ἀναλόην περὶ τὰ τελευταῖα φίλεις γάρ τὰ γιγάντεα κρύφα χρόνου περιπροσχόντος παρθησίας: σθαι· δυσατάν τι πάθος ἡμῖν ἐγένοντο· οὖς οὐκ οἶδα δι τι καλέσετε· Ῥωμαίους καὶ Χριστιανοὺς διτι τὸ γένος καὶ τὸ βάπτισμα, ή τάνατοις διὰ τὴν προαίρεσιν καὶ τὰς πράξεις ἐχθρούς, διὰ τὸ πρὸς πατρίδα διεστραμένον καὶ μανικὸν, ή προσφυλεῖς, ώς αἰτίους γενομένους ὑμῖν εὐκλεῖας, εἰ δῆ καὶ δικόντων ἔκεινων τοῦτο συμβέβηκε; Τοῖς γάρ καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἀσεβῆμασι τὸ ὑμέτερον ἐξητερψεν ἀγαθὸν ώς ἐν παραθέσει. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων παραπεινὲν ἴσως διμειον· ἐχώμεθα δὲ τῶν ἔξῆς ἔτεοῦν.

D Ηῦσαν τὸ δεινὸν, καὶ σπουδὰς δι βάρβαρος οὐκ ἐδέχετο· ἀλλ' ἦν ἀχάθεκτος εἰς τὰ καθ' ἡμῶν· καὶ οὔτε τοῦτον ἦν ἐπισχήσων, οὐθ' δι βοηθήσων τῷ ἀδελφῷ· Ἐμοὶ γάρ εἰχε μόνῳ θαρρεῖν, φοιλαχῶς ἐνόσει τὰ πράγματα, καὶ οὕτω πέπτωκεν ἡ ἴσχυς τῷ μηκρῷ τοῦ πολέμου χρόνῳ, ώς εἰς αὐτὸ δοκεῖν ἔκειν τὸ ἐσχατον τῶν δεινῶν, καὶ μηδ' ἵγεινον ἐπιδιδούπολειειφθατι κεχρήμενῳ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις. Ἐπίρρη γοῦν ἐμοὶ τε κάκεινον διετὸς δ φόδος· ἔκατέρῳ τε αὐτοῦ, καὶ ἀμφοῖν ὑπὲρ ἀλλήλων. Κατὰ γάρ τοὺς ἀγαθοὺς τῶν δρομέων, προῖδν τὸ δυσσχέρες πάσχειν σωτηρίας ἐλπίδη μονονού παντεπασιν ἀφεγγοῖξει.

(1) *Cui Ertogrules. Hii porro omnes, etc.* Laonius lev mutatione Ὀρτογουλῆν vocat, cuius res prosequitur libro primo, ac reliquorum deinceps quos ex margine codicis hic repræsentio: Τὰ πρώτωπα, Ἔργογροῦντος, Οὐγδάνης, Ὁρχάνης, Μωράτης, Ηαγζίτης, αὐτός. *Sunt hæc personæ: Ertogrules, Ottianes, Oīchānes, Morates ac ipse Bajazetes.* Videndus Leuclavius, ac alii qui res Turcicas scriptis commendarunt; si multique notandum, quibus tanta imperii moles initias creverit, ut et nostri caverint, ac vel a Turcis, quod initia illa bonum habuerunt, mutuari non erubuerint.

Multam genti virtutem cum primo fixit sedes in Asia omnes perinde scriptores astruunt, ut ejus forte merito. Dei providentia, infidelem gentem, temporalis dominii præmio donataam voluerit. Delicias vitamque molliorem a nostris didicere, cum mulieres Christianas in uxores accepissent, quod ipsi notarunt scriptores Græci. Pulchra Phranzes digressione lib. 1, a cap. 23. ad 34. Osmanidaruū gentis principum historiam perstringit, usque ad Mahometum secundum, a quo tandem urbs capta est, ac lucerna Græcis extincta.

'Αλλ' ἐμοὶ μὲν δέδοχται, καὶ τοῖς ἡμετέροις, προσ-
τί δὲ καὶ τοῖς φρονιμωτέροις τῶν συμμαχούντων,
ἢ Ἰταλίαν πορεύεσθαι, καὶ δῆ καὶ Γαλλίας τὰς κάτω,
καὶ Βρεττανίαν αὐτήν. Πείσαι γάρ εἰκότας δι' ἐμαυ-
τοῦ τοὺς δυναμένους; ἡμῖν ἀμύνειν, χρήσθαι τῇ δυνά-
μεις θελήσαι, καὶ μὴ πρὸς ἀναβολάς καὶ ὑπερβάσεις
χωρεῖν· τοῦτο δῆ τὸ εἰωθός ἔκεινοις ποιεῖν. Πάντων
οὖν ἐπιτιεσάντων τὴν γνώμην· ως γάρ ἐξ ἐμοῦ τὴν
ἀρχὴν πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν
συμμάχων, οὗτων κάκι τῶνδε μετέπειτα πρὸς οὓς; γε
ἴγρην μετεδόθη· τὸ δέδεχν δεπράττετο. Οὐδὲ γάρ ἐρῶ
γε περὶ ἐμαυτοῦ πλέον, οὐδὲ μηκυνῶ τὸν λόγον, τὸν
διατρίβων τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τοῖς κατὰ τὴν μαχρὴν
ἴκεινην ἀπεδημίαν. Οὐ μήτ' ἀφῆται τὴν ναῦν οὗτων
πλεῖν ὡς; διὸ ποτε τύχοι, η̄ κυδερνᾶσθαις ὑπὸ τίνος τῶν
εἰς ἀρχὴν κατασάντων μικρᾶς τινος; δλάδος ἐν-
τοτε, η̄ κατὰ χειροτονίαν ἦτοι κλῆρον, η̄ κατὰ
τύχην·

'Αλλ' ἐπεὶ μοι παῖς οὐκ ἤν ἐφ' ἡλικίᾳ οἴρα τε
ἀρχεῖν, τὸν διδελφιδοῦν ἐμαυτῷ διαλλάξας χρείστη
τύχῃ, ἐπὶ τῶν οἰάκων αὐτὸν ἐκάθισα, ἔως εἰ βού-
λοιτο τὸ θεῖον ὑποστρέψαι με. 'Ο δ' οὖν ἀδελφὸς καν-
τούτῳ πολὺν βληθεὶς, τῷ μεταβήνατ με λέγω, ήθύμει
μᾶλλον η̄ πρόσθεν. 'Ην γάρ ἀντικρυς αὐτῷ ὥσπερ
ὑρφανία τὸ πρᾶγμα. Μαχρὸς μὲν γάρ ἦν ἀπόπλους·
μαχροτέρα δὲ πολὺῷ η̄ κατὰ τὴν ἡπειρὸν ἀπόδημα.
Καὶ τοσοῦτον ἦν ἐν ἀδήλῳ τὸ καθ' ἡμές, ως καὶ τὸ
μετὰ μαχρὸν με χρόνον ἐπανελθεῖν εὐχτόν γε δή-
πουθεν εἶναι. 'Ην μὲν οὖν πάντα τὰ ἔκεινον ἐν οὐκ
ἀγαθοῖς ἐλπίσι τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἐπομένων τοῖς
τότε πράγμασιν· δὲ μὴ πάντη καταπεσών, δὲ καν-
δλος ἐπαθεν ἐνὶ τῷ προσπαλαίων τῶν δεινῶν ἀπερ
ἴκεινος ὑφίστατο, καρτερεῖκες φαινόμενος ἐν καρποῖς
οὐκ ἀνεχομένοις ἀναβολής, ἔξητες τῆς λάστεται τὸ
λυποῦν. Καὶ μέντοι καὶ ἐξεύρεν. 'Ο δὲ τρόπος νῦν
μὲν δῆλος ἀποτελεῖ μετὰ τὸ γενέσθαι, τότε δὲ, οἷκαι,
εὐίγοις. Οὕτω γάρ ἡγάγκαζε τὸ συμφέρον. Εἰ γάρ
δὲλως ὑπωπτεύετο τοῖς ἐχθροῖς τὸ δράμα δράμα γάρ
η̄ ἀτεχνῶς τὸ πρᾶγμα, ἀρίστη τέχνῃ τότε γενόμε-

A terim tamen, mihi, meisque, ac auxiliariorum pru-
dentissimis succurrerit, in Italiā Galliasque infe-
riores (1), ipsamque adeo Britanniam, proficisci.
Fore enim ut per me ipse apud eos qui possent
afferre opeim, legatione fungens, auctor iis ficerem,
ut qua pollent uterentur potentia, nec deinceps,
quod habent soleme, moras necterent, ac collu-
derent. Cunctis itaque consilium laudantibus; uti
enim a me primum ad principes ac sociorum op-
timos, ita postmodum ab illis ad reliquos quibus
par esset, res pervaserat; quemadmodum visum
erat, sic et factum est. Non enim plura loquar de
meipso nec alii immorans, ac iis quae spectant ad
longam illam profectionem, orationem protrahaam.
Cæterum haud commisi, ut navim quo sors ferret
jactandam relinquarem, autve rudi alicui traderem
gubernandam, ac cui minoris hactenus scaphæ gu-
bernatio, sive electione, seu hereditate, seu casu
fortuna obtingisset.

. Enimvero quod filius matura satis aetate publicæ
rei administranda decesset, optima mihi arte con-
ciliatum patruellem (2), regendæ civitati, usque
dum Deo donante reverti contigeret, praefeci.
Frater ergo, hoc quoque dire percussus, meo, in-
quam, ab urbe ac patria recessu, priori majorem
tristitiam concepit. Quippe meam hinc absentiam
maximæ rujusdam orbitatis loco habebat: erat
plane longa navigatio ac trajectus, multoque lon-
gior terrena profectione. Adeo autem res nostræ in-
certe fluctuabant, ut et tardior, nec nisi post mul-
tum tempus decursum, reditus in votis habendus
videretur. Res sane ejus omnes spes non bonas
prætendebant, eorum exspectatione, quae ventura
erant. Ille enimvero, haud omnino despondens ani-
mum, quod vel unius tantum eluctânda incurso
alii injecisset, fortí animo iis momentis habens,
quæ moras non ferrent, malis aliquod remedium
quærebat. Ac vero etiam invenit. Modus autem
nunc liquet omnibus, cum res successit: tunc au-
tem, arbitrio, admodum paucis. Sic enim e re erat.

(1) *In Italiā Galliasque extreas.* Multis La-
nicus eam Manuelis profectionem lib. ii enarrat,
ejusque occasione plura edidserit de Occidentalium
moribus ac potentia. Καλλίας τὰς κάτω intelligat
Manuel, distinctione a Galliis Italie adjacētibus;
Celticam scilicet ac Belgicam, ipsamque stricte
Franciam, ac regni sedem Lutetiam, ubi regem
convenit.

(2) *Optima arte conciliatum patruellem.* Veteres
erant Manuelein inter ac Andronicum fratrem, ejus-
que filium Joannem iniuncticiæ, ex quo Manuel,
Iametsi junior, a patre prælatus fuerat, ut suc-
cederet imperio. Vix tandem ergo Andronicī filius
Joannes iniunctiam instauravit cum patro Manuele,
ad quem coactus esset configere, cum factus fuisset
Bajazeti suspectior, ne per eum obsidio Constanti-
nopoliitanæ urbis irrita cederet, uti Laonicus lib.
ii, et Phranz. l. item i, c. 20, ubi quæ hue spectant,
quæque ad Manuelis in Italiā ac Franciam pro-
fectionem ad conquirienda auxilia, nec non ad ven-
ditionem ditionis Spartæ, ejusque rescissionem tu-
multuantibus Spartanis, dilucide ac paucis enar-

rata habes: uti c. 19, quæ spectant ad principum
Christianorum fœderationem, ac Sigismundi et
nostrorum cladem ad Nicopolin, cum talis ac ita
confertus lectus esset exercitus, ut metum grav-
em injiceret Bajazeti. Afferunt et Galli suppetias
missi, inque illis didicimus, quid vel Gallica virtus
possit nisi Deus corroboraverit: quamque præstet
communem hostem nonnihil semotum petere, dum
ipse vicinos appetit, quam iis nostra derelictione
deletis, lateribus ipsis nostris incumbente innum-
erabili turba, experiri. Cæterum ars illa optima
quam dicit Manuel, haud aliud sit quam Joannis
delimitio, maxima honorum parte oblata, ceu primi
ordinis principi: aut etiam Bajazetis in regiam
omnem stirpem ostensa mala voluntas, aliave si-
milis suasio, qua tandem virum absterruerit ab
eius obsequio, ac sibi devinxerit. Sic prodit An-
nales Turcici lib. vi, interceptas ejusdem Manuelis
ad Pannoniorum regem epistolæ, quibus eum in
Bajazetem irritaret, quæ ei causa fuerint maturan-
dæ obsidionis regiæ urbis, Bajazete nova Manuelis
injuria gravius offenso.

Ut enim illa suspicio fabulæ hostes insedisset: A palam quippe res fabula erat, optima tunc arte adornata, nihil unquam juvisset. Tota enim ratio ut posset obtineret, ab eo erat, ut esset clam. Quoniam obrem etiam cum multi specie tenus rem videbant, nec scirent quod occultum esset, haud verum aliquid cogitabant. Nimirum, quod non amplius ferret continua pericula, consilium iniisse, ut honesto posthabens utile, iis se subtraheret. Sic ille ad tempus communis studio utilitatis, gloriam prodidit, celando consilium, qui nusquam non gloriae causa esset pericula amplexus. Processu quidem sumus expositi fabulam; interim autem altius reducenda oratio, quo ordine procedamus.

Eran Rhodi in communi agentes vitam, viri castitatem, paupertatem ac obedientiam pro voto quo se Salvatori obstringunt, professi, bellumque in crucis hostes; quam in vestibus armisque ac insignibus ubique ad honestatem ac decorum gestant. Ii, triennio jam, ni sailor, donante fratre, Corinthum suæ ditionis habebant, illaque ejus donatio matris pariter ac neo consilio steterat. Nec vero quis miretur. Haec enim adeo miserabiles aliqui, mollesque ac ignavissimus, ut eos nobis prælatos velimus. Verum cum omnino necessum esset, ut vel civitas ab expugnatis Turcis caperetur, aut ut aliis tradiceretur, qui a præsenti eam discrimine, nobis non valentibus, liberare possent; visum omnino est omnibus aliis præferendos, tanquam qui nobis amice uterentur (1), quosque fama esset religionis sacramenti observantes esse, eaque pollere potentia, quæ oppido necessaria vileretur, excepta eorum in rem majori alacritate, quam aliorum qui potentiores essent. Res porro grata, tan-

A νον οὐκ ἂν ποτε εἴχει λυσιτελῆς. Τὸ γέρο δυνηθῆναι περᾶναι ὅλως ἦν ἐν τῷ λεληθέναι. Ὁθεν καὶ εἰς τὸ φαινόμενον ὁρῶντες οἱ πολλοί, καὶ τὸ βάθος; οὐ γινώσκοντες, ὑπενθουν, ὅπερ οὐκ ἔκεινψ συνέβαινε. Μηδὲ γέρεται φέρειν δυγάμενον τοὺς ἐπαλήκολους κινδύνους, τούτων ἀφεστάναι βουλεύσασθας, τὸ ἀσφαλὲς πρὸ τοῦ καλοῦ θέμενον. Οὖτας ἔκεινος; πρέπει καὶ ρὸν, ὅπερ τῆς κοινῆς ὠφελεῖς τὴν ἴδιαν προσδωκεις δόξαν ἐν τῷ κρύπτειν τὴν διάγοιαν, δ ὅπερ δόξης ἀστιχρόνος τοὺς κινδύνους. Τὸ μὲν οὖν δρᾶμα προτίθεται δηλώσομεν· νῦν δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, ὃς ἀν εὐτάκτως βαδίσωμεν.

B Τοῦτο γέρεται Ἀρρένων, ἀνδρες, ἀξυγίαν, ὑποταγήν, ἀκτημοσύνην διπειρούμενοι τῷ Σωτῆρι, καὶ πολεμεῖν τοῖς τῷ σταυρῷ πολεμοῦσιν, διὸ οἵδε φέρεται εἰώθεσαν κάπι τῶν ἐσθῆτων κάπι τῶν ὅπλων, κάπι τῆς σημαίας ἀπανταχοῦ, ἵνα δὲ εἴη διατάξεσθαι τὸ σεμνόν· Κόρινθον ἐκ τοῦ ὁδελφοῦ τριῶν ἐτῶν, οἷμαι, προεσχηκότες, οὐδὲ ἀπὸ γνώμης τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἡμετέρας. Τούτῳ δὲ μηδεὶς θαυμαζέτω. Οὐ γάρ οὔτως ἡμεῖς δύλιοι, οὐδὲ μαλακοὶ τινες καὶ ἀδέλτεροι, ὅστε καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἔκεινος προκρέται. Οὖτης δὲ πάσης ἀνάγκης, ήτοι τοὺς πολιορκούντας ἐλεῖν τὴν πόλειν τοὺς Τούρκους λέγω· ἡ τις ταύτην δοῦλην τῶν δυναμένων ἔκεινην σῶσαι τοῦ προκειμένου κινδύνου, ἡμῶν γε τούτῳ μὴ δυναμένων, αὐτοὺς δὴ τούτους πάντων τῶν ὅπλων ἄμεινον ἐδοξεῖ προκρίνειν, ἢτε δὴ καὶ πρέπει ἡμέας φιλίων δ ακεμένους, καὶ φήμης οὔτης περὶ αὐτῶν μὴ παρεβαρεῖν τοὺς δρκους, καὶ δύναμιν ἔχοντας Ικανήν πρέπει τὸ ζητούμενον τηγικαῦτα, καὶ πρέπει τὰ τοιαῦτα προθύμους· Ήτας ὑπὲρ τοὺς ἔκεινους ισχυροτέρους.

(10) *Nobis amice uterentur.* Multa habet Rhodiorum militum historia, quibus impensis illa in Constantinopolitanos ac Manuelem, eorum amicitia satis eluceat, nimirum l. iv ubi retexitur cum urbis Constantinopolitanæ obſidio per Bajazetem, tum Corinthi ac Spartæ per Theodorum nostrum venditio, utque Spartæ episcopus Latinorum odio obſtiterit, commotisque Spartanis, ad rescindendam venditionem Theodorum adgegit, cum Corinthius haud gravate Rhodos admitteret. Eam ego putem causam negati Manuela, interdicente Romano pontifice, a Latinis subsidii (ut ejus negati sit alia causa præter discordiam ipsain Latinorum, ac qua laborabat Italiæ, excepta etiam eorum solita tarditate, ac quam Manuel perstringit, ad bella peregrina; ut et regis Galliæ morbum thecam, qui primus foret ac caput auxiliariorum, pro antiqua in ejusmodi expeditionibus, gentis lande) nec aliud velle quod refert Bzovius ann. 1391, ex historia politica Constantinop. l. r, ita sub diris interdixisse pontificem, quod is noluisse osculari crucem in cuiusdam chorepiscopi manica depictam. Nusquam enim ejus hæresis rumor Manuelem saltem aspersit: ut autem Itali ac Pontifex ei sint indignati, indignumque putaverint ipsorum auxilio, in quos frater Iusis Rhodii super offendisset, vero satis congruum videri possit. Quanquam Manuel ne ipsis quidem Rhodios gravius offensos monstrat, sic Theodorus rem dextere egit. Historia quoque Rhodiorum militum, redditæ habet a Magistro cimelia quæ Imperatrix obſidione pressa apud eum dep-

D suisset, antequam etiam repeterentur, ac mox ab urbis obſidione soluta; sed et operam suam eidem instaurandæ impendisse, tantumque conatos Fratres, datas Theodoro pecunias ac pretiosa alia recipere. Quam Manuel tam multis deprædicat fabulam, ut Theodorus non omnino sincere egerit cum Rhodiis, voluerique tantum per eos terrorem Turcis injicere, non vere, quod erat in ipso, Peloponneso donare, ut tanquam amici ac socii deinceps ternerent ac tutarentur, haud possum omnino probare, aut satis et Christiani politici fide existimare. Fuerit certe illa fides, non quam Graecam vir amicus ac Graecus ab Areopago sincerissimæ homo fidei ac Graecie velut mortentis non modicum deus, libello edito nuper egregie ostendit, sed quam aliqui Graeci impræterant, ac cujus nusquam desint nonnulli rei, ut nulla omnino gens, ac omni ex parte, vacat criminis. Ut vi quadjam, atque ad sedandos Spartanorum tumultus resciderit contractum, non valens continere, nemo jure culparit. Corrigit ipse Manuel, ut nonnulli serio sit gestum, agente Theodoro, ut re ipsa Peloponnesus cessura esset Rhodiis, nisi seipsam a Bajazete tutari posset, vel superando, vel compellendio ad pacem; Latinorum ac fratrum Rhodiorum jugo nuptio Christianorum, multis partibus Turcico ac infidelium prædati; quod utinam sic Graecis omnibus esset visum, nec quorundam nostrum multa insolentia ac sacrorum illusio, nonnullis fecisset invisum.

Τοῦτο τέλος εἰληφθεὶς, τοσούτῳ συνετέλεσε τῇ Πελοπονῆσφι, δῖσι γε σαρῶς δὲ καιρὸς ἔδειξε. Τοῦτο τὰς ἐφόδους τῶν ἑκθρῶν καὶ τὰς εἰσβολὰς, δῖσιν ἡ περίπατος τησσαρενός, ἀπεισόδησεν. Οὗτος γάρ στρατιὰν ἀγελεῖσιν Ισχυρὰν οἰκοδεσμὸν εἶχον οἱ γειτονοῦντες βίρβαροι, οἵτε μὴ πρότερον εἴς πολὺ συναθροισθεῖσιν ἐκείνοις πλήθος, τὴν ἡμετέραν κατατρέχειν ἔξην, δέει τοὺς τοιούτους στρατιώτας; τὸ δὲ πολλὴν τινὰ ταύτην συγχρητιζῆναι, καὶ διὰ χρόνου, καὶ πολλαχθεντοῦτο γάρ ὑπολείπεται· καὶ τὰς ὄμρους πόλεις λαθεῖν, δ' ὧν ἡ φήμη μετεδίδοτο πρὸς τὰς ἡμετέρας, μικροῦ διενὸν οἷμας ἀδύνατον. Γνωσθεῖσι δὲ τοῖς ἑκθροῖς παθεῖν τι μᾶλλον συνέδαινεν, ἢ δράσατε πουληρόν. Τοῦτο πολλῷ βέλτιον τοῖς τότε συνήγεγκε πράγμασιν, ἡ δὲ ταύτην ἐπινεκτήσαστο διαχράστως οὐτοῦ, πολὺν τινὰ χρόνον ἡδη προαποκαθίσασαν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Τοῦτο τὴν ἐκείνου σοφίαν, καὶ τὴν περὶ τὰ κοινὰ ἐπιστήμην, ὑψηλοτεράχν απέδειξεν οὐδὲν ἕτερον, ἡ δὲ θαυμαζόμενες οὖτος ἦν τῷ κτίσθια πόλεις ἐτέρας. "Εστι γάρ καιρὸς λαβεῖν, καὶ καιρὸς πάντως προέσθαι. Καὶ τοῦτο Σολομώντεος δόξα· εἰ μέμνηται τις ἐκείνουν, τῷ καιρῷ πάντα νέμοντος. Θάτερον μὲν τοῖν εἰρημένοιν λέγω δῆ τὸ σὺν τῷ καιρῷ δοῦναι· ὑψηλὸν, καὶ οὐ τῶν πολλῶν.

"Ἐπει γάρ πάντως εἰς τὸ παρόν οἱ πλεῖστοι βλέπουσι τῶν ἀνθρώπων, διλγωροῦντες τοῦ μέλλοντος, ὡς ἐν ἀδήλῳ τούτοις κειμένου, δηλοντες τῶν διλγῶν ἐστὶ μικρὸν ἀφαίρεσιν δέξασθαι τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἀντὶ μεγίστης μῆπω παρούσης. 'Ἄλλ' οὐτὸς γε νῦν κατ' ἐκείνους τοὺς τὰ ἐν ποσὶ μόνον βλέποντας, ἀλλὰ καὶ τὸ μᾶλλον προειρέσθαι εἰπερ τις διλοῦς, καὶ περὶ πάντων ἔξη· ἐφρόντιζε τῶν πραγμάτων. 'Οθεν ἐξηγενηκούσιαν δρῶν τὴν πόλιν τῷ πολιορκεῖσθαι μικρῷ τῷ χρόνῳ, καὶ τὸ ἐσόμενον πάντως ὥστερον διψιν ἔχων, ὡς οἱ πολιορκοῦντες βίρβαροι παραστήσονται μὲν αὐτὴν οὐ μετὰ πολὺν τινὰ χρόνου, παραστήσονται δὲ πλεῖσις εὐθὺς ἐκείνης κρατήσαντες, καὶ χωρήσει τὸ δεινὸν ἐπὶ πλεῖστον· ἡγήσατο τὸ ταύτην προέσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ πλεῖσος σύναυξαν ταύτην, κέρδος οὐ μικρὸν εἶναι· καὶ ἐώκει ταύτα πράττων τοῖς ασφοδρῷ ληφθεῖσι κλύδωνι, οἱ ταῖς ἐκτῶν χεροῖς πολλὰ τῶν ἀγωγίμων ἀποβαλλόμενοι, κέρδος τὴν ζημίαν ἥγουνται· οὐχ ἀπλῶς τῷ πράγματι· χαίροντες, ἀλλ' ίνα μὴ τὸ πᾶν ἐθέλοντες· ἔχειν, τοῦ καιροῦ πρὸς τούταντον βιάζομένου, τὸ πᾶν κακῶς ἀπολέσασιν. 'Ωστε, καθάπερ τοπλὸν εἰληφώς ταυτηνὶ τὴν πολυύμνητον πᾶσιν, ἀναλώμασι μὲν πολλαῖς, πλεῖσι δὲ πόνοις, κινδύνοις δὲ διπλαῖς, μέγας ἀν, καὶ δέδεικται· οὕτω καὶ τότε, δεδωκός, ἤντικα τε, καὶ οἰς ἔχρην, καὶ ὡς οὐκ ἂν διλῶς βίλτιον δεδωκένα. "Οτις γάρ οὐκ ἦν ἐκείνην ἔτι διασώζεσθαι, καὶ τοῖς Φρερίοις, καὶ μετὰ λαμπρῶν ὑποσχέσεων, βοηθεὶς ἡμῖν ἐκείνους ἀπατήσατο τρόποις.

Πόλιον οὖν θαυμάσεσθαι δίκαιος, εἰ διπερ πάντως ἐμελλεν ἐν ταῖς τῶν ἑκθρῶν χερσὶν ἀπίστων δυναντεῖσθαι, τοῦτο φίλοις καὶ Χριστιανοῖς ἐνεχείρισε, καὶ ταύτην γε συμμάχους αὐτοῖς ἐκτίγατο τοῦ πρὸς ἐκείνους πολέμου; Καὶ πᾶσι γάρ τοῖς διδράξεις τοῖς

A tum Peloponnesi commodis adiuidit, quantum tempus postmodum liquido ostendit. Ea res, hostium incursionses ac invasiones, quantum probavit experientia, submovit. Neque enim vicini Barbari fortē satis a se exercitum poterant cogere, nec vero Rhodiorum metu licebat, ut nisi magno prius numero collecti, ditionis nostræ terras incursarent: ut autem per tempus, ac ex multis locis, quod unum reliquum erat grandem ejusmodi exercitum egerent, resque lateret confines civitatis, per quas fama in nostras derivanda esset, id vero opinor, factu impossibile erat. Ut autem hostes detecti sint, triste potius aliquid ferant, quam fecerint. Ea res maius quid tunc ad momentum rebus contulit, quam cum vir mirabilis, a Romani pridem imperii ditione avulsam civitatem, eidem adjectit. Ea res, nihil minus sublimem admirandi viri sapientiam, ejusque universalē scientiam ostendit, quam cum urbes alias suæ ditionis fecit. Plane vero, Tempus est acquirendi, tempus perdendi, quæ Salomonis sententia est, ut quis meminerit, cum ille universis tempus distribuit: quamquam duorum alterum, dare scilicet cum sit opportunum, res sublimis animi sit ac paucorum.

Cum enim plerique omnino respiciant ad res præscutes, futurasque negligant tanquam incertas, utique paucoruū sit, ut parum quid sibi subtrahi patientur, quo maximū quid necdum præsens accederit. Haud enimvero iis ille similis habebat, qui tantum vident in pedibus posita, quin futuri ut quis aliis prævidens, universis deinceps curam adhibeat. Videns itaque fractam viribus urbem a longa obsidione, ac quod futurum esset ob oculos habens; fore nimirū ut obsidentes Barbari ea brevi porridentur, utque statim ea expugnata, mirum quantum promovente malo, plures alias capturi essent; lucri non modici accessionem ejus habuit jacturam, ut ne majori, plures una amitteret. Ea porro molitione iis similis videbatur, qui magna correpti tempestate, merces multas manibus ipsi salo jactantes, jacturam lucri ducunt: non quia re delectentur, sed ut ne merces totas retinere volentes, cum tempus adversetur, male totas amittant. Quanobrem uti antea longe celeberrimam urbem multis sumptibus, impensiorique labore, ac plurimis defunctis periculis in ditionem recipiens, cum esset magnus, sese magnum ostendit: sic quoque per id tempus, cum dedisset, quando ac quibus pars esset, atque ut melius alioqui non posset trahi: tum nimirū cum non esset servando: atque adeo fratribus, qui et abunde magnificis pollicitationibus, modis se omnibus nobis deinceps auxiliaturos reciperent.

Quam ergo jure admirandus, ut quod omnino cessurum erat in hostium potestatem, idque insidiellum, hoc ille amicis ac Christianis crediderit, atque ea re belli in eos socios comparaverit? Jam enim olim nobis cum eis necessitudo erat. Unde cum ali-

quando necessarium haberemus ab amicis auxiliu, saluti con-sulturi, præbuerunt illi haud modicum submissio classiario milite, cum sola magnificientia ac juvandi studio agerentur. Nulla enim ratio debiti suberat ut opem ferrent, neque ferendi ejus sacramentum ullum emiserant, ut in contractu pro Corin-tho celebrato. Liquebat autem ut hæc inter multum re-ferat. Quippe multum præstat ab eis accipere qui præstant ex debito, quam ab iis, qui ex gratia. Non tam ergo viris civitatem dedit, quam per eam illos accepit.

Enimvero ostendendum puto apertius, ut foret malum rem secus habuisse. Ut enim probe temporum rerumque memineritis, erat omnino statim urbs Barbarorum manibus diripienda. Quod si menses aliquot (dolo utique) nihil aut igni aut ferro defor-mata hostes servaturi essent, suisset ea statim apprens clementia proximis urbibus præsens occasio, ut eclipsæ deditionem facerent. Par enim erat, ut ita Barbarorum astu deceptæ, iis servire quam captæ vastari mallent. Quod enim capta Corinthus carum metropolis, nihil gravius passa esset, cum illarum merito detrahebat spiritus, tum spem multam addebat, ut neque illæ passuræ essent. Nam neque ratione duci, cuiusque passioni, nec vero exemplo componi, sapientiorum inveneris. Quod si res successisset, plane autem erat successura, in immensum plane malum processisset. Iis itaque omnibus de causis, eam urbem ditionis Fratrum fieri concessit, quoniam minorum cum primis aliorum civitatum ac oppi-dorum, ejusque adeo ipsius quæ pro aliis tradebatur saluti esset consultum. Velut itaque iam captam ab hostibus, ab eorum abstracta manu, eam credendo Fratribus. Cum ergo ipsum hoc sit præclarum, ut si-mul alias complures urbes a periculo liberaverit, quomodo non clarum maxime fuerit?

νην τῆς αὐτῶν χειρὸς αὐτὴν ἔξανέσπασε, τῷ τοις Φρερίους καθ' αὐτὸν θεωρούμενον, δόπτε δῆ καὶ πλεις ἐτέρας; πολλῶν κιδύνων ἐβρέισατο, πῶς οὐ μάλιστα εἶν;

Cæterum accepta Corintho munita urbe pulchra-que ac magna, Isthmumque continentie, pulchre in eo ædificata, incessit viros cupido ut totam deinceps Peloponnesum haberent. Bona plane cogitatio, ut corum quis verba spectet, atque ut affirmabant, cum suum illi consilium tutæ fiduci hominibus aperirent. Sacramentis enim juratis quæ abunde essent, cum substantiam omnem, tum corpora ac vitam insump-turos dicebant, ut esset necesse, ac magna quædam designaturos pro Christi gloria, ut propugnandie Pe-loponnesi provinciam in se liquido reciperen. Porro etiam non jurati fidem habebant, ut nihil essent dicturi a sua ipsorum virtute dissimilum, vel a fama ubique locorum de eis pervagante, aut denique ab habitu ac ordine, in quo et vivunt et sapiunt, ac con-versantur; gloriantur, ac habent honorem, omnique retro sæculo habituros sperant. Ne quis ergo in Rhodum aspiciens, ac paucas in ea trimesmes, exiguum quamdam ac imbecillum arbitretur Fratrum poten-tiam. Multi enim cum libet ab orbis partibus, quas sparsim colunt, congregantur: viri utique, quibus

A τους, ἐν συνθεῖξ πως εἰχομεν. "Οθεν καὶ ποτε δεήσαν παντοδαπήν βοηθειαν ἡμᾶς ζητεῖν ὑπὲρ σωτηρίας περὶ τῶν φίλων, οὐ συμπράντην ἡμῖν ἔκεινοι διὰ θαλάτης παρέσχοντο φιλοτιμίας ἔνεκα καὶ τοῦ γιγνομένου. Οὐ γάρ κατὰ χρέος; βοηθεῖν ἡμῖν ὁφει-λοντες; ήσαν, οὐδὲ ὀμωμένεσσαν ὑπὲρ τούτου, ὡς ἐν ταῖς συμβάσεσι ταῖς ὑπὲρ Κορίνθου καὶ τοῖνδε τὸ διάφορον δσον, δῆλον. Τὸ γάρ ἐκ τῶν κατὰ χρέος διδόντων τινὰ λαμβάνειν τοῦ κατὰ χάριν πολλῷ, προέχει. Οἱ μᾶλλον τοίνυν αὐτὴν δέδικτες τοῖς ἀνδρά-σιν ἔκεινοι, ή δὲ αὐτῆς αὐτοὺς ἐλαβεν.

B Οὐ μήν ἀλλ' οἷμαι προσήκειν δεῖξαι σαφέστερον, οὗτον ἂν ἦν τὸ κακὸν, μή τι ταῦτη γεγονότος τοῦ πατέρας. Εἰ γάρ ἀκριβῶς τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγ-μάτων μεμνήμεθα, αὐτίκα πάντως ἔμελλεν ἣδε ἡ πόλις ἔσεσθαι βαρδαρικαῖς χερσὶ παρανάλωμα. Εἰ δὲ δῆ καὶ πρὸς καιρὸν, πάντως δὲ κατὰ ἀπάτην κατέλογον αὐτὴν λαδόντες οἱ δυσμενεῖς, μήτε σιδήρῳ διαφθείραντες, τοῦτον ἂν αὐτίκα πρόφασις ἐγεγένει ταῖς δύοροις αὐτῇ πόλεσιν ὑπὸ τοὺς βαρβάρους γενέσθαι. Εἰκῆς γάρ ἦν αὐτὰς ἔξαπατηθεῖσας τῇ τῶν βαρβάρων δοκούσῃ φιλανθρωπίᾳ καὶ δουλεύσσαι τούτοις βουλεύσασθαι πρὸ τοῦ πορθηθῆναι πολέμῳ. Τὸ γάρ διόουσαν τὴν Κόρινθον, μητρόπολιν αὐτῶν οὔσαν, μηδέν τι πεπονθέναι δεινὸν, τὸ τε τούτων φρόνημα κατέβαλεν ἄν εἰκότως, καὶ κομιδῇ παρέ-σχεν ἐπίπειριν, ὡς ἀρρώστῳ οὐδὲ τοῦ τυχόντων ἀν εὔροις· τὸ δὲ ρυθμίζεσθαι περαδείγματι τῶν οὐ σοφωτέρων. C Καὶ εἰ γε τούτο προθεσθεῖται δὲ ἀν πάντως, ἐπ' ἀπειρον ἂν ἔχωρει τὸ δεινόν. Καὶ δῆ τῶν εἰρημένων ἔνεκα πάντων συνεχώρητε λαδεῖν τοὺς Φρερίους τὴνδε τὴν πόλιν ἐπὶ σωτηρίᾳ μάλιστα μὲν καὶ ἀλλων πολιγύνων τε καὶ πόλεων, οὐχ ἥττον δὲ καὶ αὐτῆς ἔκεινης; τῆς καὶ ὑπὲρ ἀλλων δύμας δοθείσης. "Ωσθ' ὡς ἔπος εἰπειν, ὡς ὑπὸ τῶν πολεμίων προειλημμέ-τοις αὐτὴν ἔγχειρίσαι. Καὶ εἰ τοῦτο γε καλὸν καὶ καθαρὸν κιδύνων ἐβρέισατο, πῶς οὐ μάλιστα εἶν;

"Εχοντας δῆ τὴν Κόρινθον, πόλιν ισχυρὸν καὶ καλὴν καὶ μεγάλην, κατέχουσάν τε τὸν Ισθμὸν, πρὸς φιλοδομητο, ἔρως σφᾶς γε εἰσελήλυ-θεν ἐπασαν ἔξῆς καταταχεῖν τὴν γῆν τῆς Πελοποννή-σου. 'C δὲ λογισμὸς ὡς ἀγαθός: λέγω δὲ κατὰ τοὺς λόγους ἔκεινων, καὶ ὡς Ισχυρίζοντο, ἡνίκα τὴν αὐ-τῶν βουλὴν ἀπεκάλυπτον οἵς ἐθάρφουν. "Ορκων γάρ προηγουμένων ἀξίων πείσασα πιστεύειν, ἐλεγον καὶ τὴν οὐσίαν ἀπασαν, καὶ σώματα ἀναλώσειν, ἀν οὐτως δέη, καὶ ἀπλῶς μεγάλα πράξειν ὑπὲρ τῆς τοῦ Χρι-στοῦ δέης, εἰ τὸν ὑπὲρ τῆς Πελοποννήσου πόλεμον καθαρῶς ἀναδέξαιντο. "Ἐπιστεύοντο δὲ ἀν εἰκότως καὶ οὐκ δυνάντες μηδέν ἀπῆδον λέγοντες, μήτε τῆς αὐτῶν δυνάμεως, μήτε τῆς ἔκασταχθεος διακεχυμέ-νης περὶ αὐτῶν φήμης, μήτε μήν τοῦ σχήματος, ἐν φιλοτιμοῦνται, καὶ τιμῶνται, καὶ τετίμηνται, καὶ τιμήσασθαι ἐπίπειροι τὸν ἔξῆς χρόνον. Μηδέτε οὖν εἰς τὴν Ῥόδον ὅρῶν καὶ ταῖς εὐαριθμήτοις ἔκει τριήσεις, μικράν τινα καὶ ἀδρανῆ τὴν τῶν Φρερίων ισχὺν νομιζέτω. Πολλοὶ γάρ εὗτοι συναθροίζονται

βευλιθέντες; ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν, & δὴ σποράδην οἰκουσίν ἀνδρες, οἵς οὐδέν τι προύργαταιρον, ἢ ὅσα φέρει πρὸς εὐψυχίαν, καὶ ὄπλα, καὶ γενναιότητα. Τὸ γάρ δὴ τεθνάναι σὺν δέξῃ πολὺ βέλτιον ἁγουσι τοῦ τραπέντες παρασχέσθαι τοῖς ἔχθροῖς ταῖς ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῶν πληγαῖς ἐφεδῆναι. Ἐχουσι δὲ καὶ πόλεις, οἵτε σμικράς, οἵτε ἡδίνις ἀριθμουμένας· καὶ χρήματα δὲ τοῖς πλεισταὶ ἀνάλισκον, τὰς ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων εἰσφοράς, & δὴ τούτοις δέδονται παρ' ἀνδρῶν θεοφιλῶν μιᾶς καὶ μόνης περοφάσι: θεοφιλεῖ λέγω δὲ τὴν πρὸς ἀσεβεῖς μάγην. Ταῦτα δὴ συνερχόμενα ἐπιθυμῆσαι Ὅρδοις προσέξενται τῆς Πελοποννήσου.

Οὐ μήν ἀλλὰ κάκενο κέντρον ἔγένετο τῇ τῶν Φερείων ἐπιθυμίᾳ. Οἱ γάρ τῶν Ἑσπερίων μερῶν Γειάται, καὶ Ἰσπανοὶ, καὶ Βρεττανοὶ, καὶ συνελόνται εἰπεῖν, οἱ τῶν Λατίνων ἄρχοντες πάντες, καὶ τὰ ὑπὸ ἐκείνους ἔθνη, κινοῦνται μὲν οὐ πάντα ῥᾴδιως ὡς τὰ πολλὰ· κινοῦνται δὲ οὖν καὶ εὐχερῶς ἔστιν δὲ, σμικρᾶς τεινος προφάσεως λαβόμενοι· καὶ ἀρμηθέντες, δυσκάθετοι λοιπὸν γίνονται. Δύνανται δὲ πολλὰ δυνηθέντες· καὶ τοῦθ' ὁ χρόνος ὁ παρελθὼν σφῶς πολλάκις παρέστησεν. Ἐπῆσι τοίνυν τοῖς Φερείοις ἐλπίζειν τῇ παρ' ἐκατῶν ὄρμῇ τοὺς πολλοὺς ἐρέπεισθαι, καὶ μηδὲ τοὺς τὴν μεγάλην δύναμιν ἔχοντας ἐν ἡτούχῳ λοιπὸν καθεδεῖσθαι, θήρας καὶ τραπέζαις αὐτοὺς ἐκδόντας, καὶ τις μεθ' ὅπλων ἀμύλαις, τὸ μείζον τε εἰς φιλοτειμίαν ἐκείνοις ἔργον, καὶ τῶν προγόνων ἀνισθεν κατερχόμενον.

Ἔλπιζον τοίνυν ἐκείνοις, καὶ κομιδῇ βεβαιῶς; Εἴθιδόδουν μεγάλην ἐφελκυσίει ἐκείθεν δύναμιν, καὶ φυγήσεσθαι σπινθῆρα τὸ κατ' αὐτοὺς ἐν διῃ, εἰς φόλγα μεγίστην ἀναφῆναι δυναμένην, καὶ κατὰ πάντων ἀτεβῶν ἀποδῆσεσθαι τοῦτο τὸ ἔργον, τῇ τῆς Κορίνθου προφάσει γεγενημένον. Τούτους οὖν ὀδινοτες τοὺς λογισμοὺς, οὓς ἐδύναντο κατέχειν ἐκατούς· ἀλλ' ἐπείπερ οὐκ ἔξην, οὐδέ γε ῥάδιον ἦν αὐτοῖς τῇ δυνάμει χρησαμένοις, τὴν τῆς Πελοποννήσου δεσποτοτείαν ἀκρντων ἡμῶν λαβεῖν, βιούλευνται διὰ χρημάτων αὐτὴν κτήσεσθαι γνώμη τε τῇ τοῦ ἄρχοντος, καὶ τῇ ὑπηκόων συνθήκῃ. Άλι γάρ ἡμέτεραι δισπραγίαι τὸ τηνικαῦτα ἐγχειρεῖν αὐτοὺς ἐπειθού, ὃν οὐδὲ ἀν ἐμέμνηντο, βέλτιον ἡμῖν τῶν πρᾶγμάτων ἐχόντων. Ἡγοῦντο μὲν οὖν τολμηρὸν ἔξειπτεν ἀμέσως; τὸ βούλημα· πλήγη τὸ δὲ ἐτέρων φράζειν κίνδυνον ἔχον εἰδότες, ἣν αὐτοὶ παρὰ τὸν διεπότην οὐκ ἀνεύ δέσους· καὶ τῷ τοῦ πράγματος ἀδίκων βαλλόμενοι, μόργις ἐδυνθῆσαν ἐξαγγέλλειν, ὃν ἐνεχ ἦκον. Ἀξιοῦσι δὴ πρῶτον μὲν, εἰ μὴ κατὰ γνώμην λέγοιεν αὐτῷ, δούναται συγγνώμην αὐτοῖς, ἀγαθῷ λογισμῷ κινουμένοις· ἐπειτα καὶ δεύτερον, ἀπόδρητον παρ' ἐκατῷ κατέχειν τὸ ῥηθοσύνεν, καὶ τρίτον, θέττον ἀποκρίνασθαι, εἴτε πράττειν βιούληθείη, εἴτε μή. Ταῦτα δὲ ἐκείνους δύντος, οἱ δὲ εὐθέως ἐχώρουν οὐ μέντοι κατ' εὐθείαν καὶ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡτεπερ ἐλικοειδῶς; πορευόμενοι, ἐπειρῶντο τὴν αὐτοὺς διένοιαν κλέπτειν, εἰ δρα κεχμηκώς ἔστι καὶ ἀπαγορεύεις, καὶ βούλοιτ' ἀν ἀπαλλαγῆναι τῶν δυσγερῶν καὶ ἐπικινδύνων. Καὶ τοῦτο προγνώσκειν

A nihil operæ magis pretium videatur, quam si qua ad generositatem, armaque ac strenuitatem ferunt. Longe enim pluris faciunt gloriose mori, quam ut in fugam versi, plagis aversis hostes suos delectent. Habent autem etiam urbes nec exiguae, nec paucas numero, atque ut pecunias plurimas possint impendere: ærario collecto ex eaurum urbium tributis, piorum hominum religiosa munificentia, unius ac solius religionis ergo, eisdem concessis belli nimirum subsidio adversus infideles ac impios. Nec sane cum concurrerent, ambienæ Peloponnesi causa Rhodiis fuerunt.

B Sed et id præterea illi Fratrum cupiditati calces addebat: nempe Occidui Galatæ, Hispanique ac Britanni, atque, ut verbo dicam, Latinorum universi principes, eisque subjectæ nationes, haud quidem facile plerumque excitantur, sed et quandoque minima quædam occasio facile provocaverit: semel vero excitati, impetu deinceps feruntur, ut nequeant teneri. Porro ut velint, multa possunt; siquaque sæpius actum tempus liquilo ostendit. Subiicit itaque Fratribus, fore ut plures eorum incitationem sequerentur, nec qui magna pollerent virtute, se deinceps venationi ac mensis, ludicrisque armorum certaminibus dedentes, otio desiderent, quibus majus ad gloriam facinus, ab ipsis majoribus ac olim solemine, postliminio rediret.

C Sperabant ergo, ac multa fiducia persuasum habebant, magnam se inde excituros virtutem, ac fore, ut quo libet geregant negotiū scintillæ simile videretur natæ accendi inflammam maximam, ac sylvam absumere, nitque à Corintho cepta molitio, in infideles omnes recideret. Hos ergo parturientes cogitationum motus se ipsi continere ne juibant. Quia tamen haud licebat, nec vero erat res facilis, ut potentia utentes, invitis nobis Peloponnesi dominium vindicarent, consilium incurrunt, ut numerata pecunia, cum ejus principis voluntate tum subditorum assensu, suæ ditioni adjungant. Rerum quippe nostrarum miserabilis status, id eos tunc audere fecit quod eo meliori ne in mentem quidem venturum esset. Temerarium quidem videbatur, ut ipsi per se, nullo medio, consilium edicerent. Quia tamen haud periculo vacare putarent, ut per alios explicarent, ipsimet despota in adeunt, quanquam non omnino metu soluti; deque rei incerto eventu auxiliis, vix tandem esse possunt, quorum causa venissent. Porro primum rogant veniam, ut quid minus ex animo dixerint, tanquam qui probo animi proposito agantur: tum etiam secundo, ut apud se arcanum teneat, quod dicendum sit; tertio denique ut cito respondeat, num rem velit fieri, necne. Ut autem his ille annuisset, procedunt statim; nec tamen recta ac simpliciter, sed velut per cuncos ac anfractus, ejus clam animum venari tentabunt: num tandem defectus esset, ac spem abjecisset, vellelique liberari a malis, ac res in tuto ponere.

Volebant autem ea præscire, ut possent lati inire parta, dum ita habere cognoscerent, ut ex rebus ac temporum molestia habiturum conjicere putabant.

Quia vero latere non poterat virum multa ornatum prudentia, nec modica rerum experientia prædictum, quo haec ferrent, detegunt deinceps, rem totam explicantes, quid animi ac voluntatis habent: ut totius Peloponnesi principatum accipere velint, siquidem libeat tradere, velitque facile provincia excedere, cui deinceps, tot consertim talis, ad ea, que continua præcessissent, cumulo ingruentibus, præsidere non posset. Multam ergo' pecunie vim polliciti, ac omni modo ejus familiæ conuictrios adnixuros, nec ullis omissis quibus in sententiam possent trahere, tandem rogant, ut edicat quid videatur e re communi; in qua verba faciunt dicendi finem. Respondente illo, in crastinum ab eo audituros: nec enim decebat ut sic inconsulte responderet: abierunt illi lati, quod non primo statim congressu, rei spem omnem abjiciens, dixisset, ac ne inconcessa præsumerent. Quanquam est quod hic miremur: par enim erat, ut magis injectas moras moleste ferrent, quodque non statim firma spes facta esset rei conficienda.

Quia tunc enim difficultius ut unquam rebus utebatur, erat omnino ut certo considerent libentissime suscepturum eorum sermones; quia tamen qui occasionem nacti a tempore ac rebus, pro talibus ausi essent adire atque affari, inflexum repulentes ac toleransimum viri animum, contentiosumque ac asperum, plane putabant fore, ut temeritatem ac inanem gloriam decoro ac utili præhabenda putaret. Idecirco lubentes acceperunt constitutum terminum, quodque non statim ab eo audissent, quare rere lupi alas. Sic ergo confusis animis, dubii de futuro rei fine, abierunt. Ille porro eorum voluntatem alacresque in rem animos, ingens oblatum ratus, gratias Christo auxilianti. Sane quidem in eos audire erumpentes sermones, impendio desiderabat, ea se occasione, vos sperans liberaturum a præsentibus malis, ac iis, quæ in procinctu timorem faciebant: quod plane ita evenit, divina cœlitus gratia conatum adjuvante. Quod tamen eos rei cupidos sciret, nobiliter prætendere, ut ne hoc gloriari daret, tanquam videbatur ipse invitasse, uti solet in iis quos scimus defunctorie velle. Quod itaque in votis erat, nec habebat ut efficeret, ut nimium priores illi a se inciperent, hoc sponitic factum videns, eam rei expeditionem, uti par erat, providentiae ascripsit. Nisi sane res bene ac ex animo beatæ memorie viro successisset, merito veritus essem sic simpli-citer, ut superius usus sum, verba usurpare: ac neque ejus bonum desiderium dicturus eram: bonum, inquam, ut species tempus, cum quo sunt omnia bona: nec vero ut ingens illud oblatum existimandum esset; quod scilicet Fratres ipsi a

ἐδουλοντο, ὡς ἀν ἔχοιεν θρύπτεσθαι επὶ τὰς συμβάσεις ἐλθόντες, εἰ γνοὺν δητα τοιοῦτον, εἴον ἔχ τε τῶν πραγμάτων καὶ τῆς τῶν καιρῶν ἐπιθέσεως ἐτεκμαίροντο.

'Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν δυνατὸν λαθεῖν, πόθεν, τὴν πολλὴν μὲν συνέσει κεκοσμημένον, πολλῇ δὲ ἐμπειρίᾳ κομῶντα, ἀποκαλύπτουσι: λοιπὸν, διαπετυννύντες πᾶν πρίδημα, τὴν αὐτῶν βούλησιν τε καὶ γνώσιν ὡς εἰεν δέξασθαι: Οὐδέντες πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τῆς Πλειστονήσου, εἰ βούλοιτο γε τοῖςδε περάρενταν αὐτὴν ἐκείνος, καὶ οὖπερ οὐδὲ ισχύει δεσπόζειν, τούτου γε βραχίονις διεξιέναι, πολλῶν τῶν ἀπευκταῖσιν θύρων ἐπειπεσθῶνταν τοῖς προϊασθεῖσιν ἐπικαλλήλοις δεινοῖς. Συχνὸν οὖν ὑπισχούμενος καταθῆσειν ἡργύριον, καὶ λυτελήσειν ἀπαντα τρόπον παντὶ τῷ γένει, καὶ μηδὲν παραλειπόντες οἱς πειθειν εἶχον, τελευτῶντες, ενχονται τὸ κοινῇ συοῖσσον αὐτὸν εἰπεῖν, καὶ καταλύσουσιν ἐνταῦθοι τὸν λόγον. Κάκείνου πρῆς αὐτοὺς ειρηκότος, ἐς αὐρισκόν ἀκούσεσθαι παρ' αὐτοῦ, μηδὲ γάρ ἄν πρέπειν αὐτῷ οὐτωσιν ἀσκέπτεις ἀποκρίνεσθαι, οἱ δὲ ἀπιέντες Ἐχαιρον, τῷ μὴ τὴν πρώτην αὐτοῖς ἐκείνον εἰπεῖν παντάπασιν ἀπογινώσκειν τοῦ πράγματος, καὶ μηδαμῶς τοῖς ἀνεψίκτοις ἐπιχειρεῖν. Καὶ τοι ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι. Τούναντίν γάρ ἔχρην, τῇ ἀναβολῇ δυσχερᾶνται τοὺς ἄνδρας, καὶ τῷ μὴ βεβαίας ἐπίδαις εὐθὺς λαβεῖν.

'Ἐπειδὴ γάρ ἐκείνος τῷ τηνικαῦτα χαλεπωτάτοις εἰπερ ποτὲ τοῖς πράγμασιν ἐκέχρητο, ἔδει πάντας αὐτοὺς θαρρεῖν, ὡς ἀσμενέστατα δέξεσθαι τοὺς παρ' αὐτῶν λόγους. Οἱ δὲ, ὡς ξοκε, τὸ μὲν ἐπὶ τοιούτοις προσελθεῖν καὶ διαλεχθῆναι τολμῆσαι ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων λαδόντες, τὸ δὲ ἀκλινάς καὶ καρτερικώτατον ἐκείνου φιλόνεικόν τε καὶ σκληρὸν νομίσαντες, δρυντο δῆπουσιν αὐτὸν τὸ αὐδιαδές τε καὶ κενόδοξον τοὺς καλοῦ τε καὶ συμφέροντος προτιμήσεσθαι. Καὶ διὸ τούτο τὴν ἀναβολὴν ἡσμενίσαντο, καὶ τὸ μὴ τούτους ἀκήκοέναι παρ' οὐτοῦ, λύκου πτερά ἤτεῖν. Οἱ μὲν οὖν οὖτας ἔχοντες συγχειμένους τοὺς λογισμοὺς, περὶ τοῦ τέλους ἀμφιβάλλοντες, ἀπίγλωσσον δὲ τὴν τούτων βεβολήσιν, καὶ τὸ περὶ πρᾶγμα προθύμους εἶναι, ἔρματον ἡγησάμενος, ἔνωμοιδεις χάριτας τῷ συνεργοῦντι Σωτῆρι. Ἐπεθύμει μὲν γάρ ἐκείνος εἰς τούτοις τούτοις τούτους λόγους, ἐλθεῖν, ἐλπίζων ἀπὸ τούτων ὑμᾶς ἀπαλλάξαι δυσήσεσθαι τῶν τε παρδόνων, τῶν θ' ὑφορωμένων δεινῶν ὕσπερ οὖν καὶ γέγονεν, οὐρανόθεν θεῖς χάριτος συνεργάτορένης τοῦ ἐγχειρίματος. Γινώσκων δὲ ὅμως ἐκείνους ἐφιεμένους τοῦ πράγματος, οὐκ ἐβούλετο προτείναι, καὶ ταύτη δοῦναι τούτους πλεονεκτεῖν, τῷ δοκεῖν παρακαλεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Δημιεῖν εἰώθαμεν ἐπὶ τῶν μὴ πάντων προθύμως. Ὁπερ τοίνυν ἐδούλετο μὲν, οὐκ εἴχε δὲ ὅπως ἐργάζεται, λέγω δὴ τὸ κείνους πρώτους ἐνάρξασθαι, τούτης αὐτόματον ἴδων παραγεγονές, τὴν εἰκολίκην, εὖ ποιῶν, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ λελόγιστο. Ἔγὼ δὲ εἰ μὴ καλῶς τὸ πρᾶγμα ἐξέβη, καὶ κατὰ νοῦν, ἐκείνῳ τῷ μακχρίτῃ, ἐδεξίσιν ἀν εἰκότως ἀπλῶς τοῖς λόγοις χρήσασθαι, ὡς δὴ προσλαβὼν ἔχρησάμην καὶ οὔτε τὴν ἐπιθυμητὴν ἐκείνῳ τὴν ἀγαθὴν εἰπεν μηδέ τοις

ἀνθητὴ διὰ τὸν κατέρδν, μεθ' οὐ τὰ πάντα τὰ καλά, οὐδὲ μήν τὸ ἔρματον ἐκείνον νομίσαι τὸ τοὺς Φρερίους πρὸς τὰς συμβάσεις πρώτους; ἐλόσιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὄντερον εἰς εὐκαίλαν τραπῆναι τὸ πρὸν δοκοῦν δυσχερὲς; Ισχυρισαμην ἀντὶ τούτων πρόνοιαν φύκον μητηνέναι. Οἱ πλεῖστοι γάρ οὐχ ὅπερ τις, καὶ διὰ τί, καὶ τίνα τοῦτο τρόπον εἰργάσαστο, ἀλλ' εἰς τὰς ἑκδίσεις ἀπλῶς δρῶσιν. Αὕτου δέ μοι τοῦ πράγματος ἀπὸ τοῦ τέλους ἡδη συνηγροῦντος, θαρρούντως τουτοῖσιν ἔχρησμάν τοῖς λόγοις. Ἦτεον δὲ ἡμῖν ἀντὶ τούτων στρατεύεσθαι, καὶ ἀποδοτέοντες ἑξῆς τὰς περὶ τοῦ δράματος ὑποσχέσεις μεταξὺ τῆς ἀλλῆς δημητησεως. Δεῖ γάρ δηλῶσαι σαφῶς, τίνος τε χάριν τοῦτο συγέστη, καὶ ὥπως εἰς τὸ βέλτιον ἀποκατέστη τὰ πράγματα τουτοῦ τοῦ δράματος ἔνεκα.

Ἐώρα πᾶν τὸ ὑπὸ αὐτὸν ἐξησθενηκός πολλαῖς τισαν ἐπιφραζές συμπτωμάτων· ὁν μία τις ἡν πρόφρασις ἡ τῶν ἀσεβεστάτων ἐπίθεσις, κατὰ συνέχειαν τοῖς μακρῷ ἐπιτεταμένη. Ἡπειρατο δ' αὖ πάλιν ἐκείνοις μηδεμίαν ἔτεραν δύναμιν ὡς; τὴν τῶν Φρερίων ὑποπτεύοντας. Οὐδὲ γάρ ἡγάνουν τὸ κατ' αὐτοὺς, καὶ ὡς εἰσὸν οὗτοι καλάδιοι βίζης εὐγενοῦς καὶ μηγίστης, καὶ κατεχούστης, ὡς εἰπεῖν, ἀπαντα τὰ δυτικὰ μέρη. Εἰκότως δέ τοις ἐδίξασεν εὐλογον εἰναι νομίζειν τοὺς ἀσεβεῖς οἵτε εἰναι γε τὴν πρᾶξιν ταύτην καρπὸν ἐκείνοις; μὲν ὅλοριον, εὐσεβίσι δὲ ὠφέλιμον. Ταῦτ' εἰδὼς δὲ θαυμάσιος, ωθήθη δεῖν τινα φήμην οὐκ ἀγαθὴν πρὸς τινὰ κατέρδν δέξασθαι, διπω; μετέπειτα εὐκλείαν, ἀπὸ τοῦ σεσωσθαι τὸ κινδυνεῦον. Καλεῖ δῆ τοὺς Ἱροδίους παρ' αὐτὸν λέγει τὸ τούτοις ἐφεσθεῖν, προτιμιστάμενός τε καὶ καταλύσας τὸν λόγον, πρὸς τὴν αὐτοῦ βούλησιν. Αὔτοι δέ ἀκούοντις ἀσμενοί, καὶ τρέχουσιν εὐθὺς ἐπὶ τὰς συμβάσεις· τελειοῦσιν· ἐκνέρχονται πρὸς τὴν ίδιαν ὕπερ πετόμενοι, καὶ τὸ πραχθὲν ἀναγγέλλουσι τοῖς αὐτῶν μετίζουσιν. Οἱ δέ ἀφικούνται διὰ τάχους ἐς Πελοπόννησον, μαχῶν νεῶν ἐπιδάντες. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῷ, λιμβάνουσι τινὰς πόλεις, δρωμακότες τὰ δέσοντα, καὶ καταθέμενοι τινὰ χρήματα, ἀναγκαιότατον δέξαν, ὡς τοις μή μόνον αὐτοῖς κατέχειν, ἀλλὰ καὶ κατέχεσθαι πᾶς, καὶ ἡ πλεονεκτεῖσθαι τῇ κατοχῇ, ἢ μηδικῶς πλεονεκτεῖν. Ἔπειθ' ἴσταται τὸ γεγονός; διρι τοῦτο. Όμοις γάρ ἐδόκει δεῖν τῷ ποιητῇ τοῦ διέξατος.

Τῆς φήμης δὲ διαχυθείσης ἐκασταχθέσ, Οροῦς καὶ λόγοι διάφοροι τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δράματος, ἀτα δὴ τῆς ἀληθείας ἐπίτηδες κρυπτομένης. "Οὐθὲν εἰς μὲν τὸ φωνήμανον ἀφορῶντες, τὸ δὲ κεκρυμμένον οὐ βλέποντες, καὶ διὰ τοῦτο προσκόπτοντες οἱ πολῖοι, οὐκ ἀν δέξιντο μέμψιν δικαίαν. Εἰ δὲ καὶ τινες ἐδόκουν ἀπειθεῖν καὶ νεωτερίζειν, τὸ γε κινῆσαι οὐχ ἔτερον ἢ ἀποτροφῇ μὲν πάντως πρὸς ἀλλοτρίους, ἀγάπῃ δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν σωτῆρά τε καὶ δεσπότην. Οὐ γάρ δὴ τούτον αὐτὸν, τις εὐτῶ παῖς καὶ ἐμβρόνητος; Τὸ δὲ ἀντὶ τούτου σχῆσεν ἔτερους, ἀπασι δέφαρυγον τρόπους· εἰ γε ποιοῦντες. Καὶ ταῦτ' εἰδὼς ἀσέλφος, οὐδενὶ τε ὡργίζετο. Ήρξις γάρ ἦν, καὶ τοῖς ἐπιτα-

A se ac ultro in pœta convolassent : nec demum, ut ardua molitio in facilem cressisset, providentia etconomiam affirmasse. Plures enim, nihil quid quis, aut quamobrem, quoive rem modo efficeret, reputantes, rerum duntaxat eventus attendunt : quod autem jam mihi res a fine suffragetur, eos sermones fiducia dixi. Erit vero deinceps aperiens dicendum, interque alia narranda implenda erit promissio, quam de fabula feci. Liquido enim explicandum veniat, cum cujus gratia res sit constituta, tum ut propter eam restitutæ res statum meliorem adeptæ sint.

B Videbat quidquid suæ ditionis esset, a multis casuum incurribus, virtute defectum, ob præcipue impiissimorum invasionem in longum tempus centine productam. Aliunde vero sciebat, nullam eos potentiam perinde ac Fratrum suspectam habere. Hand enim eorum res nesciebant, utque ii rami existant ingenuæ ac maximæ radicis, quæque, ut ita dicam, Occiduas omnes partes occupet. Merito igitur existinnavit, vero consonum arbitraturos insuleles, fore ut ea molitio, iis quidem fructum exitiosum, piis autem ac fidelibus utilem afferret. Ille vir admirabilis probe sciens, operæ pretium duxit, malum ad tempus nomen asciscere, quo postmodum accidente gloria a parte salute constitutis in periculis clarus fieret. Itaque accersit Rhodios : loquitur quod illi impendio cuperent, orationis cum exordio, tum sine e sua compotis voluntate. Audirent illi lubentes, moxque ad conventa procurrunt ; consummavit, volumini perniciitate in suam remeant, remque gestam majoribus suis denuntiant. Ii porro magnas concidentes navos, ociosi in Peloponnesum involant : atque ut ea taceant, que media extiterunt, quasdam accipiunt urbes sibi sacramentis debitibus, ac parte pecuniae numerata ; necessaria admodum cautione, ut nedum possiderent ipsi, sed et quodammodo possiderentur ; utque possessione, aut velut inferretur injuria, aut nullo modo inferrent. Ilactenus autem processit res : sic quippe fabulæ D auctori visum erat.

Ubi porro fama ubique percrebuit, multus spargitur rumor, jactantur multa verba nescientibus fabulam, veritate ex composito celata. Quamobrem nemo jure reprehenderit, ut sic multos, id tantum aspicientes quod videretur, nec videntes quod esset occultum, offendit contigerit. Sin autem essent qui repugnare viderentur, ac turbas ciere, agebat eos aversa omnino ad alienos voluntas, impensiorque in servatorem suum ac despotam amor, nec quidquam preterea. Nullus enim adeo puer ac attonitatem mentis, ut non eum ducem ambiret, aliorumque omnium ejus loco imperium detrectaret. Id plane merito. Cumque frater id sciret, nemini irascebatur : nam lenis erat, vel in eos,

qui per quemcunque molum offendissent. Veniam A καὶ μὲν καθ' οἰσνδῆτινα τρόπου· αιτήσασι itaque rogantibus statim indulgebat, qui esset cle- δ' οὖν συγγνώμην εὐθὺς ἐδίδου, φιλάνθρωπος ὁν.

Sane quidem alii aliud existimabant, nescientium fabulam; ac plerique promptissimum sibi interitum rem autemabant. At ille bono animo erat malumque omnes statim in contrarium vertendum sperabat: nimurum, satrapam ut mox esset auditurus periculum esse, ne Latini Peloponnesum juris sui facerent, gravi pulsatum metu, in pacis foedera statim concessurum. Haud quidem id vera voluntate: quid enim illi ac veritati commune? sed quia potius haberet Peloponnesum nostrae ditionis esse, quam ut sibi eam Latinorum capreolus ac manus implicaret. Porro erat in causa non ejus facilis mutatio, aut quia tranquillitatis amans induci posset ad utendum consilio: mox enim dicturus sum, ut nulla ei ad ullum bonum esset communio: sed quia timeret, ne quam Peloponneso vicinæ urbes a Fratribus, qui nobis potentiores essent, injuriam referrent. Sunt enim illi eeu rivi quidam perennium ac maximorum fluminum, Oe- cidiuarium, in qua, gentium ex quibus processerunt.

Hec probe scienti fratri subibat fiducia, ut esset in bonum cessura fabula. Neque enim fieri posse, ut quæ tunc agerentur, serpentem laterent; neve ut sciens esset quieturus, ac exspectaturus ut acciperent finem. Sic ille spem habebat, sicque evenit. Nam cum rem didicisset, qui a vobis neque litteras, neque sermonem, velut quid aliud ad pacem pro- vocans dicas, accepisset, in totum mutatus, legationem ab Asia ad usque Spartam ad fratrem militit, serienda pacis mandata perferentem, ac longam supplicationem emendandi quæ accidissent. Quod ipsum ita contigit; eoque eventu, quam omni retro tempore vobis despota clarior eniuit, quo ita rem providisset ac dispensasset: cœpitque fabula celebrari, ac ejus auxtrix sapientia; quodque ille neque personæ congruam gravitatem amisisset, ac ne verbum quidem protulisset, quo vel levi indicio proderet amaritudinem, ut illa qui ratione offendissent. Eratque gaudens despota, in gaudentibus subditis; res plane ad spectaculum gratissima. Cum enim olim jam multo cum amore ac admiratione prosequerentur, multa tunc exsuperantia utrumque præstabant; canebaturque miraculum, ac ei omnes vim impensiorem amoris repende- bant. Plane merito. Quibus enim antea ne vita ipsa tuta satis esset, felices reperire evaserant: quod plane ipsa per se dulcia multis dulciora videri facit. Qui ergo non omnes miraculo plenam ac voluptate rem aestimarent, in vestræ salutis negotio gestam, cum ea ipsa, quibus res vestras deteriori statu habituras putabatis, longe eas meliori fecisse vi- deretis? Pacem sane quam maxime desiderabatis, at quam minime sperabatis: obtinuistis autem ultam admodum ac pristina longe meliorem, multa uihilominus accessione gloriæ, ut is ad vos de- siuaverit legatos, qui ne videre quidem sustinebat,

"Αλλο; μὲν οὖν ἀλλο τι ἐδέξας τῶν οὐκ εἰδετῶν τὸ δρᾶμα, καὶ φοντὸ γε πολλοῖ, ἀπώλειαν σφίσιν Εσεσθαι τὴν ταχίστην τὸ πρατόμενον· αὐτὸς δὲ θύσσει, καὶ πάνυ ἡλπίζειν, ὡς αὐτίκα πᾶν δεινὸν εἰς τούναντίον τραπήσεσθαι. Τὸν γάρ σατράπην εὐθὺς μαθήντει κινδυνεύειν τοὺς Λατίνους τῆς Πελοποννήσου δεσπόζειν, πολλῷ τῷ δέει κατασχεθέντα, πρὸς διεκλαγῆς εὐθὺς ἥξειν οὐ κατὰ ἀλήθειαν μέν- τι γάρ ἔκεινον καὶ ἀληθεῖα κοινὸν; ἀλλὰ τῷ πολὺ τι βέλτιον ἀγειν τὴν τοῦ Πέλοπος ὑφ' ἡμᾶς εἶναι, η τὴν τῶν Λατίνων ἄλικα ταύτης δράξασθαι. Άλιτον δὲ οὐ τὸ δράλις μεταβεβλῆσθαι τὸν ἀνθρωπὸν, καὶ βε- θουλεῖσθαι πείσασθαι, τὴν πηκτίαν τὸ ἡρεμεῖν· ἐρῶ γάρ ἀλλιτεῖ, ὡς οὐδὲν κοινὸν πρὸς ὅτιον ἔκεινο τῶν ἀγαθῶν· φύσιο δὲ, τοῦ μὴ τὰς γέντονας πόλεις τῇ Πελοποννήσῳ δέξασθαι τινὰ βλάσην ἐκ τῶν Φρε- ρίων, Ισχυροτέρων ἡμῶν διντῶν. Εἰσὶ γάρ ὡς περ ρύσκες ἀννών ποταμῶν καὶ μεγίστων· λέγω δὲ τὰ δυτικὰ πάντα θηνη, ἐξ ὧν οὐδὲ ὀρμη- τατα.

Ταῦτα καλῶς εἰδότι τὰδελφῷ θαρρεῖν ἐπήσει τελευ τήσειν εἰς ἀγαθὸν τὸ δρᾶμα. Μήτε γάρ οἶν τε λα θεῖν τὸν δριψιν ἔκεινον τὰ τηνικαῦτα πρατόμενα· μήτε μὴν γνόντα μένειν τε αὐτοτρέμας, καὶ κατα- δέχεσθαι ταῦτα πέρας λαβεῖν. Οὔτως ἡν ἔκεινος ἀλπίζων, καὶ οὕτως ἔξεσθη. Καὶ γάρ τὸ πρᾶγμα κα ταμαδῶν, δ; οὐδὲ γράμματα ἐδέχετο πάρ' ὅμιλον, οὐ λόγον, οὐδὲ ὅτιον τὸ πρὸς εἰρήνην παρακαλοῦν, ἐξ ἀντιρρόου μεταβαλῶν, πέμπει τῷ ἐμῷ πρεσβεῖαν ἀδελφῷ ἐξ Ἀσίας ἐς αὐτὴν Σπάρτην, διαλλαγῆς κομίζουσαν, καὶ μαχρὰν ἀξιώσιν πρὸς τὴν τοῦ συμ- βάντος διόρθωσιν. "Ο καὶ γίνεται· καὶ γεγονότος, λαμπρὸς ὅμιλος δεσπότης εἰπερ ποτὲ καὶ τῆς προ- νοίας ἔνεκα, καὶ τῆς οἰκονομίας ταύτης ἔχάνη. Τὸ δὲ δρᾶμα ὑμνητο, καὶ ἡ σοφία τοῦ ποιήσαντο; καὶ τὸ μήτε σχῆμα τοῦτον δεικνύναι, μήτε τι βῆγμα προέσθαι, ἔνος ὑπεμφαίνον περιάλας, εἰ τινες δὲ τηνικοῦν αἰτίαν προσκεκρούνται. Καὶ ἡν χαίρων ἐν χαίρουσι, δεσπότης ὑπηκόοις· ἡδιστον ιδεῖν. Πολὺ γάρ καὶ φιλούμενος καὶ θαυμαζόμενος ἀνω- θεν, τηνικαῦτα μερὶς ὑπερβαλλούσης προσθήκης καὶ διφεύλετο καὶ φθαυμάζετο. Καὶ τὸ θαύμα ἔδειτο· καὶ τὸ φίλτρον τούτῳ φιλεδόσαν. Εἰκότως. Καὶ γάρ οἱ πρὸς οὐκ εἰχον θαρρεῖν ὑπὲρ μόνου τοῦ ζῆν, εὐδαιμονες εὐθὺς ἀνεδείχυντο· τοῦτο δὴ καὶ τὰ ἡδέα ποιοῦν πολλῷ ἡδίω φαίνεσθαι. Πῶς οὖν οὐ πάσι χριθήσεται τὸ περὶ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν Ερ- γον ἔκεινο θαύματος γέμον καὶ ἡδονῆς, εἰ ταῦτα ἐπειρούμενος εὐθὺς δέ πάνυ βαθεῖας τετυ- χήκατε, πολλῷ γε βέλτιον ἢ πρὸ τοῦ, προσούσης γε καὶ δόξης οὐ σμικρᾶς ἐκ τοῦ πρεσβείαν πέμπειν τὸν μηδὲ ιδεῖν ἔνεχμενον εἰ τις ἐξ ὅμιλων εἰς αὐτὸν ὑπὲρ εἰρήνης ἐπρέσβευεν. "Ιστε, οὓς τῶν

ὑμετέρων ἐξέπεμπε, κακῶς καὶ λέγων καὶ ποιῶν, ἀνὴρ ὑδρίστης ὁν. Τὸ μὲν οὖν ἔργον σὺν Θεῷ πέρας εἰλήφει καλόν· καὶ ἀπερ εὐχόμεθα, γέγονεν. Ὁ δὲ καλῶς ἔργαστά μενος σωτῆρ ἀν εἴη καὶ δονομάζοιτο τοῖς; ὥπ' αὐτοῦ σεσωσμένοις· καὶ τιμῆτο παρ' αὐτῶν μετὰ τὸ θεῖον, εἰκότως, καὶ τὰς μείζους. αἴτιες; ποτ' ἀν εἴεν ή νομίζοιτο παρ' ἀνθρώποις, δέξαιο τιμάς.

Ἐχει τις ἡμῖν προφέρειν τὴν σκηνὴν καὶ τὸ προσωπεῖον. Οἱ μήν γε ὅτῳ μέτεστι νοῦ· οὐδὲ ἄς ἀν οἵδε χρίνειν ὄρθως, βλέπων οὐχ ἀπλῶς εἰς τὰς πράξεις, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ πράττοντος γνώμην· καὶ δὲς γε, δι' ὧν ἀν εἴη καλὸν φανῆναι τὸ τέλος καὶ μὴ τοιοῦτο, εἰ δὲι συντήμως εἰπεῖν. Οὐ γάρ δὲ γε λέλθῃ τινας πρατόμενον, τούτ' εὐθὺς ἐν τινι μέμφεις ἀλλ' ἔστι καὶ χρυσῆναι καλὸν, καὶ τῶν κομιδῆς φιλουμένων, δέον δὲν οὐτια γενέσθαι. Ός γάρ οὐδὲν οἵμαι καλὸν, καὶ τῶν ὡς μάλιστα καλῶν μεμαρτυρητέμενων, δὲν μὴ καλῶς, δ φασι;, γένηται· οὐτω καὶ πάντα καλὰ, ὃν ἀντις μετὰ καλῆς διανοίας ἐφύψαιτο, εἰ τις ἔς την τοῦτο γνώμην ὄρφω. Καὶ ταῦτα λέγω περὶ τῶν φίλων· περὶ γάρ τῶν ἔχθρῶν τι χρή καὶ λέγειν, οὓς ἦν ἀκατήσας τροπώσηται τις νόμφ πολέμου, μᾶλλον ἐπαινεῖται, ή φανερῶς κρατήσας αὐτῶν; ἔκεινως μὲν γάρ ζητεῖται; δὲν ή νίκη τῷ στρατηγῷ οὐτω δὲ πολλοὺς ἀνάγκη τῶν ἰδίων ἀποδελεῖν. Καὶ μοι πρὸς ταῦτα συμμαρτυρεῖ καὶ Ιστορία καὶ πόλισις, καὶ γέμει τῶν τοιούτων ή τε λεπτή Γραφή καὶ τὰς φρεστέρων καὶ φιλοισθφων συγγράμματα. Ότι δὲ καὶ πρὸς τοὺς οὐκ ἔχθρους δυτιας ἔξεστι τοιούτον τι πράττειν, δ φίος οὗτος ἀπας συνιστησιν. Οὐτω γάρ καὶ λατροί, καὶ πάντες οἱ; βοηθεῖν ἔστιν ἔργον, πολλάκις διαπράττονται, τὸ συνοίσου ἔργαστά μενοι πάντα τρόπον· καὶ εὔροις ἀν ζητήσας προσωπεῖα περιθεμένους οὐκ διλέγους τῶν ἀριστῶν ἀνδρῶν, ὃστε μεγίστων καὶ προσδήλων κακῶν βυθοῦνται, καὶ που καὶ τυχεῖν ἀγαθῶν, χωρὶς τοῦ πειραθῆταις δεινῶν ἔκεινους τοὺς οὐ κακῶς ἐξηπατημένους, φίλους γε δυτας.

sibi bene deceptos amicos a maximis ac perspicuis quando malorum periculo exempli, bona obtineant.

Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ πολλούς τινας ἀγαθοὺς καὶ νοῦν ἔχοντας ἴδιοις ἀν ἔροις παρανοῦντας τοιαῦτα πράττειν, οὐτω δεῆσαν· καὶ αὖ ἐτέρους οὐτω θευμάζοντας τοὺς ἔργαστά μενος, ὡς καὶ συγγραφῆ παραδοῦναι τὰ πεπραγμένα. Ότε τοίνουν ταῦτ' οὐτως ἔχει, καὶ πολλοὺς κεκτήμεθα τῶν τε νεωτέρων καὶ τῶν παλαιοτέρων πολλοῖς; τισι τρόποις συνηγοροῦνται; τῷ πράγματι, δηλοντει τὸ τῆμέτερον τούτο δρᾶμα, δρίστα μὲν διανοθέν, δρίστα δὲ πραγθέν, δρίστα δὲ ἐκδάν, οὐ μόνον οὐδὲν ἀν εἰκότως δέξαιτο μέμψιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μείζους ἐπαίνους. Αφέλησε μὲν γάρ οὐδές, εβλαψε δὲ τοὺς ἔχθρους, τοὺς δὲ φίλους οὐδὲν ἔκηπιλασεν. Όκνω γάρ εἰπεῖν, ὡς καὶ τι προσεκέρδινον, αὐτοὶ μὲν δυτες οἱ τὰς δαπάνας ποιησάμενοι τῶν ὀπλιτῶν, τῶν τριτρων, τῶν ἀλλων ὃν ἔδουλοντο πάντων· αὐτοὶ δὲ πάλιν οἱ λογιστέμενοι ἐπύτας, ὡς; ήν αὐτοὶς βουλομένοις, ἀπερ γέμει;

A ut quis vestrum legationem de pace ad eum obiret. Scitis quos vestrum, male verbis ac rebus habitos, vir contumeliosus emiserit. Res ergo, Deo bene auspice, bonum accepit finem, evenitque, quod precebatamur. Qui porro sic bene rem gessit, eorum merito audiat salvator, quibus eam salutem ferit; atque post Deum ab eis honoretur, majoresque, ut ulli talis hominum studio fuerint unquam aut putentur, honores accipiat.

B Sit vero qui opponat, quadam rem deceptione gestam ac per srenam. Haud enim vero ut quis sanax sit mentis ac recte sententiam ferre sciat; qui nimis rū, nedum simpliciter in res quæ aguntur, sed et abunde in animum agentis, ac oninio ut verbo dicam, in ea, quibus finis habeat videri bonus, aut non bonus, aspiciendum sentiat. Nec enim cuius gerendi ratio quosdam latet, in crimen statim vocandum sit: quin iis quoque, quos valde amicos habemus, nonnunquam consilium occultare præstet. Ut enim nihil bonum, vel si dicas quæ maxime putantur bona, nisi ut aiunt, bene fiat: sic et omnia bona existimem, ut ea quis bono animo aggrediatur; quod, inquam, ad ejus animi propositum attinet. Haec dico, quod spectat ad amicos: quid enim de hostibus dictio sit opus, quos ut quis licentia bellica decipiens in fugam agat fundatque, majoren consequatur gloriam, quam ut aperto marte decernens, obtineat quod prior quidem Victoria, nulla jactura imperatori constet; C ad posteriorem autem necesse habeat suorum plures amittere. Habeo asserti patronos cum historiam, tum poesim; suntque plena ejusmodi exemplis cum Scriptura sacra, tum oratorum ac philosophorum scripta. Ut autem in eos quoque qui non sunt hostes aliquid ejusmodi committi possit, universus saeculi usus confirmat. Sic enim etiam medici, ac universi juvare habentes, haud raro habeant, nihil non agentes, ut quod sit utile, faciant; atque ut adjicias animum, invenias non paucos viros optimos, personas assumentes, quo malis possint eripere, atque ut illi tandem ali-

D Sed et viros plures frugi ac prudentia præstantes, hæc ipsa aliis consulere videoas, cum res ferat: sicque alios demirari qui sic egerint, ut et gesta in commentarios referant. Cum sic ergo hæc habent, multique nobis cum recentiores, tum antiqui, multis astipulentur modis, planum sit, nostram fabulam, optime quidem adinventam, optimeque lusam, optimoque nihilominus eventu consummatam, uedum nulli merito reprehensioni obnoxiam videri, sed et præclaris laudibus esse dignam. Vobis sane commodo fuit, hostibus autem damno, nec quidquam denique amicis detrimento. Piget enim, ut et lucri aliquid reportasse dicam: qui ipsi quas fecissent expensas in stipendia militum, triremes adornandas ac reliquum bellum apparatus, quem voluissent, suo postmodum arbitratu computantes repererint, nobis missa

quidem voce ad indicium a*ugusti* pectoris. Ille ergo omnia nequid vituperii, sed et maximam ferant gloriam, quod sic commodo gesta sint. At neque tota illi inita ratio rem omnino fabulae similiem concesserit. Evidem optimi hujus consilii auctor multa spe erat, ut molitus per hunc modum esset successura, ut quoque successit profuitque.

Veritus tamen, quod esset futurum, incompertum est enim, hostisque nihilominus furorem timens : multo enim ille in nos furore erat : aliquid quoque in secundis habendum secum cogitabat. Ut nimirum siquidem excideret a proposito, ac neque blanditiis inimicis illum emollire posset, neque eum e*co* larva obiecta perterritare, tum quod Fratres in vicinia habiturus esset, tum exspectato eorum causa Latinorum adventu, tunc demum, secundo, ut aiunt, *cursu*, talia ageret. Viros omnes qui prudenter pollerent in unum cogeret, omnique sublato velamine, ac amoto foco, quid ab initio animi habuisset, sincera veritate ediceret. Nihil non egisse, ut ne ab amicis separari contingeret : tum vero ostenderet frustratos conatus, nihilque jam spei superesse, ut hostis reconciliari vellet : præterea omni verborum alioque conatu, quantum licet per facultatem, eorum excitaret spiritus, essetque auctor, ut ne se unquam insidelibus dederent, qui moribus ac dogmatis, legibusque ac omnibus aliis nobis prorsus contrarii essent : quin præ tanto malo, nihil non designare, agere ac pati malent : C promitteret quoque eis se coniuratum, modo ne ipsi arma abijerent, sed fortis animo studerent vindicare, utique vel gloriose eaderent, vel de hostibus triumpharent. Quod si tanta vi eloquentiae polleret, ut in suam illos sententiam traheret, nihil ultra negotium urgeret, sed in hoc tantum intentus esset, ut Rhodios quam posset blande remitteret. Sin autem ibi quæ essent in ipso egisset omnia, dixissetque, frustra se eniti adverteret, ignemque, quod aiunt, *curdere*, ac *petras serere* : tunc plane facultatem faceret, aliquid molendi pro sua ipsorum salute, postquam malo impares, nihil ultra possent resistere : moneret vero quando lata vis mali; adeoque exhaustæ vires, eos, qui possent ferre opem compellerent quærere, penes Fratres, qui ea occasione venissent, supra quam penes ullos alios mortales, ejus ferendæ spem sitam esse. Sic enim modis omnibus conducibilis esse. Bene ergo dicebam, rem non omnino fabule similem habuisse. Qui enim id absolute agentis fraude, cum res ad utrumque haberet, essetne futura, necne? Quod enim a Bajazetis voluntate penderet, quam ille omni retro tempore ab omni humanitatis sensu alienam exhibuit-*et*, longe vero simile erat, manentem impium in priori : illa contentione, vale ei dicaturum, quod *conguum* esset. Sic autem eo manente, ac pro more, voluntate ac genio utente, par rursum erat, ut spes Fratrum, in quam erecti domo solverant, evasura esset ; quando pro Pelop næsi utilitatis ra-

A ἀπεδίδομεν, μηδὲν λόγον ποιούμενοι μικροψυχίαν έμφαντα. Ταῦτα τοῖνυν ἄπαντα, ἔκιστα μέν τινα μέμψιν, δόξην δὲ μεγίστην φέρει τῷ πρὸς τὸ συμφέρον γεγενημένῳ. Οὐ μήτ’ ἀλλ’ οὐδὲ καθαρῶς τοῦτο δίδωσιν ἐσικέναι δράματι δὲ ἐκείνου λογισμές. Ἡν μὲν γὰρ σφόδρα εὔελπις δὲ τὴν ἀρίστην τὴνδε πρᾶξιν διενοθεῖς ἔκδισεσθαι οἱ τούγχειρμα, ὡσπερ ἀνίη καὶ ὄντης γέ.

B Δεδιώς οὖν δῆμας τὸ μέλλον ἀδρατὸν γάρ καὶ τὴν τοῦ ἔχθρου μανίκην δεινὴ γὰρ ἦν καθ’ ἡμῶν ἐγενούμετο καὶ δεύτερον τι. Ἡν δὲ τούτη τὸ δεύτερον, ὃς ἂν ἀποτύχῃ τῶν προκειμένου, καὶ μήτε ταῖς θωπείαις μαλάρῃ τὴν ἀνήμερον ἐκείνην ψυχὴν, μήτε μορμολούξηται ταῦτην, τῷ τε τοὺς Φρερίους προσοίκους σχεῖν, τῇ τε διὰ τούτους προσδοκωμένη τῶν Λατίνων ἀφίξει, τότε λοιπὸν κατὰ δεύτερον, διφασι, πλοῦντ, πρᾶξαι τοιάδε. Πάντας οἵς νοῦ μετήν τὴν συναθροίσαις, καὶ εἰλικρινῶς ἐξεπειν περιελῶν ἄπαν κάλυμμα, τὴν ἑζαρχῆς ἑαυτοῦ γνώμην ὡς ἅρι πάντα γένοιτο ὑπὲρ τοῦ μὴ χωρισθῆναι τῶν φιλουμένων, δεῖξαι τε τὴν διαμαρτίαν τῆς ἁγιειρίσεως, καὶ ὡς οὐκ ὑπολέπειται τις ἐλπίς διαλαγῆναι τὸν ἀνθρώπον. Εἴτα διεγείραι τούτοις τὸ φρονήμα, ἀπασι καὶ λύγισι καὶ τρόποις, δῖσον αὐτῷ δυνατόν καὶ συμβουλεύσαις, μὴ σφᾶς αὐτοὺς τοῖς ασεβέσιν ἐθελῆσαι προδοῦναι μηδένα τρόπον, εἰ δὴ καὶ τοῖς Ἐθεσι, καὶ τοῖς δόγμασι, καὶ τοῖς νόμοις, καὶ τοῖς ἀλλοῖς ἀπασιν, ἥμιν ἐναντιότεροι τυγχάνουσιν θντες ἀλλὰ πρὸ τοῦδε κακοῦ ἄπαντα καὶ διανοτηθῆναι, καὶ πρᾶξαι, καὶ παθεῖν ἐθελῆσαι. Διποσχέσθαι τε αὐτοῖς συναποθανεῖσθαι, μὴ καταθεμένοις τὰ ὅπλα, ἀλλ’ ἀμυνομένοις ἀνδρείως, ὃστε μετὰ δόξης πιστεῖν, ἢ τρόπαιον ἀπὸ τῶν ἔχθρων στῆσαι. Κανὸν οὐτε γένηται πιθανὸς, ὡς αὐτοὺς διμολογῆσαι τῇ τούτου γνώμῃ, μὴ περαιτέρω προδηναι, ἀλλ’ εἰς τοῦτο μόνον ἰδεῖν, ὅπως ἀποπέμψει Ῥοδίους ἡδῶς οἶσιν τε. Εἰ δὲ δὴ ποιήσας καὶ εἰπὼν τὰ εἰς ἐκείνους ἤκοντα, γνοῖται τηνάλλως ἀγωνιζόμενος, εἰς πῦρ τε ξαίρων, καὶ πέτρας σπείρων, τότε δὴ δούνανται συγγνώμην αὐτοῖς, εἰ πράξαιέν τι πρὸς σωτηρίαν, μὴ δυναμένους ἀντέχειν ἔτι καὶ παραινέσαι, ὡς ἐπειδὴ τὸ σύντονον κακὸν, καὶ τὸ τῆς δυνάμεως ἀσθενὲς, συνωθεῖ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς βοηθεῖν ζητήσαι, πρὸς τοὺς ἐπὶ τῷδε παραγεγονότας Φρερίους τοῦτο γενέσθαι τῇ πρὸς ἑτερόν τινα τῶν ἀπάντων. Εἴη γὰρ ἄν ταῦτη βέλτιον πάντων ἔχεα. Καλῶς δρα εἰπον, ὡς οὐδὲ δράματι καθαρῶς ἐσικεῖ τούτο τούργον. Πώς γὰρ ἄν εἰη ἀκριβῶς σοφιζομένου τὸ ἀμφιβεπές πάντως δύν, ὡστε γενέσθαι καὶ μή; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰρήνην γενέσθαι τῆς τοῦ Παγαζέτου γνώμης ἑκήρητο, ἀπανθρωποτάτης δειγμεῖση; τοὺς πρόσθιους ἀπασι γρόνοις, οὐκ ἀπεικόδης ἦν μεταξι τὴν ἀθεονταν τῇ προτέρᾳ φιλονεικίᾳ, ἐρήσωθαι τῷ προσήκοντι φράσσαντα καὶ μείναντος ἐν τῷ χρῆσθαι τῇ γνώμῃ τε καὶ τῇ φύσει, εἰκός ἦν αὖτις καὶ τὰς ἐλπίδας τοῖς Φρερίοις τέλος λαβεῖν μεθ’ ὧν οἰκοθεν κεκίνηται ἐπει τὸ τῇ Πελοποννήσῳ συνοισον, μὴ δυναμένη καθ’ αὐτὴν διασώζεσθαι, τοῦτο οἷμα είναι ἔδεικται πάντων τοὺς Φρερίους προ-

τιμήσαι. Συνοίσσον δὲ λέγω νῦν τὸ ἐν τοῖς βλάπτου· οὐ γένεσιν. Οὗτε τοίνυν τοῦ δράματος ἔνεκα, οὔτε τῆς αἰτίας δι' ἣν τὸ δράμα, μέμψαιτ' ἀν τι; αὐτὸν δικαίους· οὐκοῦν οὐδὲ περ ἑδούλετο, ἢν ἀποτύχῃ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος. Πεσπερεὶ γάρ τῷ δημόσιῳ κεφαλαιούμενος, συνελὼν τὰ περὶ τῶνδε προειρημένα, πυθούμην ἀν τὸδε; παντὸς εἰδότος τὰ τότε πράγματα, καὶ νοῦ μετρίου μετέχοντος, τῇ ποτε τοῖντον ἐχρήν ποιεῖν, ἢ τῇ καὶ συμβουλεύειν τοῖς αὐτοῖς, μετὰ τὸ πάντα μὲν ἐργάτας τοὺς δίοντας καλῶς, ἀνύσαις δὲ μηδὲν δυνηθῆναι, ποιλῆς μὲν οὖστις δυνάμεως τοῖς ἐχθροῖς, ποιλῆς δὲ ἄμμα κακοθείας, καὶ γονείας, καὶ πάντων μὲν Ἰλλυρῶν, καὶ Μυσῶν, καὶ Τριβαλλῶν ἥδη κεκρατημένων, στρατεῖς δὲ τῆς ποιλῆς ἐν Νικοπόλεις καταβηθείσης, τὴν ἐκ Ηπείρου λέγω, καὶ Κελτῶν, καὶ Γαλατῶν τοῦν ἐπειρίων συνειλεγμένην· ὃν δὴ πάντων ἐγρέτον καὶ μόνα τὸ δύνατα τὸ βαρυποικίδην ἄπαν· καὶ τῶν μὲν συμμαχούντων ἀτυχησίων, ἢ καὶ ἡτοθέντων ἐνίων κακίστη μοιρά καὶ ἐν ἡπειρῷ καὶ ἐν Θαλάσσῃ, ἐμοὶ δὲ τῶν πραγμάτων ἐλησθέντων δυσκούντων ἐπ' ἐσχάτον τῶν δεινῶν τῇ τριτοκύτη συνδρομῇ τῶν κακῶν, καὶ ταῦτα χρόνον οὐσιαγόν.

Συμβουλεύενται δέ εἰς τοῖς αὐτοῦ, φαίεν ἀν τινες ἵστως, καὶ διὰ πάντων ἐνάγειν αὐτοὺς εἰς τοῦτο, δέξασθαι οὐδῆσαι προθύμως; τὸν ὑπὲρ εὐσεβίας καὶ δέξες θίνατον, αὐτὸν γε πρῶτον πρόδυμον διητάσθη τοῦτο. Τέλεσεν γε. Καὶ τοι ποτὲ ἦν ποιῶν ἐπερσον τὸν προτοῦ πάντα χρόνον, ἂν; ἐξίν τὴν αὐτὸν ἐτέρως χρῆσθαι ταῖς συμβουλαῖς; Εἰστω, φησίν· δέ εἰς δὲ αὐλὴν κακεῖνο φορτικώτερον αὐτοῖς ἐπιτίθεσθαι, καὶ που προσαπειλεῖν ἐπιτιμῶντα, δημιδίζοντα καὶ βοῶντα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ποιῶντα μετὰ ποιλῆς τῆς ὑπερβολῆς· Ἄλλ' γέ: βιάζων ἐπιεικῶς· διῆσαν δὲ οὐδαμῶς· διεν τὸ τραχύτερον φάρμακον τραύματιν ὀργῶς καὶ φλεγμαίνουσιν οὐκ ἐπέθηκε τηνικαῦτα, προτοῦ πολιάρις· ἐπιθεὶς συμφερόντως μετὰ θαυματῆς ἐπιστήμης. Τι οὖν, τὸ τάν, ἐπερσον πρὸς Θεοῦ παρῆκεν ἐκεῖνος τῶν γε δεῖντων πεπρᾶχθαι; Τὸν δεῖνον τούτοις σοι δοκεῖ βέλτιστον εἶναι, τῶν ἀσεδῶν ὑποταχγήνεις ζυγῷ; Ἄλλα κάκιστόν τε πάντων τοῦτο αὐτὸς ἐνομίζει, καὶ τῆς ιδίας ἀρετῆς καὶ τοῦ σχῆματος τελέως ἀπάδον. Ἀλλὰ Χαστεινικήν ἀρχήν διξασθαι, ἢ καὶ τοῖς Ἑθναις αὐτῶν ἀμεινον συμβήσθαι ξεμείλει, καὶ πρὸς τὴν βοήθειν ἐξερχέσθαι, δροστά γε. Ἐπειδὴ γάρ τὰ μὲν δεινὰ ὑπερέσχε, δυνατὸν δὲ οὐκ ἦν πειθεῖν αὐτοὺς ἀκείνους, ἢ βιάσασθαι τοὺς πάλαι προγόνους μιμήσασθαι, δυοῖν θάτερον ὑπολέξειπται, ἢ τὴν τῶν Τούρκων ἀρχήν, ἢ τὴν εἰ-

A tione, non valentis per seipsum servari incolumentem; uti jam probasse arbitror, universis aliis Fratres prætuli-set. Illic porro dico utile, quod in malis sit minus nocens. Neque ergo ut species fabulam, neve ut ejus causam merito quis viro detrahatur; ergo neque illud vituperet quod versabat animo, ut spe bona frustratus esset. Velut enim summa colligens, quæ hoc hactenus dixi argumento, lubens queram ab omni gnaro, ut res tunc haberent, ac vel modicum prudentia ornato, quid eum par esset facere, quodve suis dare consilium, ubi jam præstitis omnibus, si qua operæ pretium viderentur, nihil tamen valuisse conficerem, ac cum vires hostium ingentes essent, multaque illi astutia ac caliditate essent prædicti, jamque Illyrii omnes, Mysique ac Triballi superati fuissent, ingensque cæsus exercitus ad Nicopolim, ex Pannoniis, Celtisque ac occiduis Galatis (1) collectus, quorum omnium nuda quoque nomina Barbæ horrent; cum denique socii hand uterentur prospera fortuna, ac quidam etiam mala sorte, terra ac mari superati fuissent; mihiq[ue] tanto malorum concursu res ad extrema per longum id deductæ tempus viderentur.

Erat, inquit aliqui, consulendum suis, ac modis omnibus eis suadendum, ut alacres mori propietate mallent, cum primus et ipse alacris exemplo præsiret. Belle quidem. Quid enimvero aliud totum acto egerat tempore, quandiu licuit cum consulere optima quæque, tum agere? Sed et blanditiis, inquit, erat utendum, optimaque œconomia erant magna quædam promittenda. Qui vero aliter poterat consulere? Esto, inquit: hoc quoque adjicendum erat, ut, inquam, molestior ingrueret, ac quandoque etiam increpans, minas adjungeret, exprobaret, clamaret, ac ejusmodi omnia multo excessu præstaret. Verum noverat haec prorsus nocitura, ac ne minimum profutura. Quamobrem abstinuit austerioris tunc remedium exasperatis ac inflammati humoro tumentibus plagis adhibere, qui saxe olim mirabilis arte coimmodo adhibuissebat. Quid ergo aliud sodes, per Deum omissoe videantur, eorum quæ præstare esset operæ pretium? Idne optimum putes, ut infidelium jugo subjici sineret? Id vero ille omnium pessimum arbitrabatur, suaque prorsus cum virtute, tum persona indignum: Christianorum autem imperium subire, quod et magis eorum congeneret moribus, satisque haberet ad auxilium, longe optimum. Quia enim mala exsuperabant, nec fieri poterat, ut eos ille in sententiam traheret, aut ve ad majorum suorum imitationem cogeret, duorum alterum erat reliquum, ut aut Turcorum, aut quod dicebamus, Christianorum subirent imperium. Videbatur ergo modis omnibus præstare Fra-

(1) *Celtis ac occiduis Galatis.* Eamdem gentem intelligit, nempe Gallos, quorum ardor in eo prælio enituit, ut ambierint primi pugnam committere oblinuerintque, sed exitu parum secundo, quem Manuel hic perstringit, aliquis cum nostri, tum Turcici scriptores, pluribus narrant. Ignovit Bajazetes

capto Jeanni Nivernensi, Caroli Gallæ regis patruchi, quem is subsidio miserat Sigismundo, ob reverentiam sanguinis regii, ac quinque capitibus suorum donatum abire permisit, reliquis captiuis dire jugulatis.

trum dominium. Duorum enim ingruentium malorum, melius illud, quod non pejus, juxta quod habet tritum adagium. Quocirca præoptatum quod levius, atque id multa ingenuitate, plenisque honestate moribus. Ut Fratrum illi dominationi mancipari vellent, constitutum habebat indulgere, nihil facto succensens; fundens vero ab oculis lacrymas, tum propter charorum a se separationem, tum quod suis pro iis periculis sospitare non posset. Sic enim parentes quoque comparatum habent, cum charissima pignora ablegant in alienam, quod nisi sejunctis ab invicem salus non constet. Sin autem meliora eligerent, ut nimis spem bonam prætendentes, bellum instaurarent adversus Barbaros, ac vel Deo auspice vincerent, vel pro libertate ac gloria pugnantes, gravia quæque tolerarent, laudare consilium, ac pro viribus excitare, simulque polliceri una commoriturum; ac vero alacrem valde præstare, illis præuentem.

Qui sic ergo animi haberet, cum quod spectat ad ipsum, tum quod ad suos, quodque ad amicos, ac quod ad omnes, quam justæ accusationis videatur dedisse causam? Quis ita ad calumniam promptus, ut pro more calumniari possit? Quam exsuperatum procacitatem, quem adeo temerarium ac impudentem sic abunde præclara gesta non facile confundant? Quos adeo prefractos, quos procaces, non elingues reddant? Quod os, non aliud e re habens, quam ut in omnes deinceps insanias, omni ablegato pudore, illa non obstruant? Imo, quod os, quam linguam maledicam, in beneficentiam ac laudes non convertant? Nounne prudentia comite, bonitate morum, ac scientia politica gessit omnia? Plane adinxus est, quandiu navis potuit gubernaculio cedere; nec ab eis excipiente tempestate abscessit, nihil partium omittens probi gubernatoris, loquens, consulens, moniens, defectos animis erigens; excitans dormientes, animo intentis jubens; omnes ad instantiam operis præcepto provocans; agens ipse ac prestans, quo navigium vento adverso ac procella iectatum, posset præsentis naufragii periculum caverre.

Illi itaque supra omnium opinionem continue instans, ad multum satis tempus avertit mala: at cum deinceps venti rabie furerent, ac mare sævius ferociret; vasaque alia quidem fatiscerent, alia jam contrita essent; navisque, ut verbo dicam, frenum respueret, vixque nou loqueretur, mox nisi fortuna mutata, esse mergendam: ille nihilominus quamquam illud exasperatius foret, seque ipso gravius fieret, providendo instabat, suamque illam omnimodam virtutem difficultatibus opponens, hactenus conahabatur navigium servare, ac velut in portum, in pacis tranquilla subducere; quamquam parum aberrat, ut ne pacis spem omnem abjecisset. Neque enim erat qui nesciret hostis, qua indolem, qua

A ῥημένην λοιπὸν δέξαται. Ἐδίκει τοίνυν εἶναι βελτίων ἡ τῶν Φρερῶν ἄπασι τρόποις. Κακῶν γάρ δῆ προχειμένων, τὸ μὴ χείρων βέλτιον, κατὰ τὸν θρυλούμενον λόγον. "Ωστε τὸ κουφότερον ἥρηται, καὶ τούτῳ γε μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τρόπου γέμοντος ἀγαθότητος. Βουλομένοις μὲν γάρ δέξαται τὴν εἰρημένην ἀρχὴν, συγχωρεῖν ἐδούλετο, μήτε δργιζόμενος, καὶ δάκρυον ἐκπέμπων τῶν δρθαλμῶν, τῇ τε διαστάτει τῶν φιλουμένων, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι ὑπὲρ σφῶν προκινθυνεύοντα τούτους σώσαι. Τούτο καὶ γονεῖς συμβαίνει, εἰς ἀλλοδαπήν τὰ φίλατα πέμπουσιν, ἐπειδάν οὐκ ἔχῃ σώζεσθαι μὴ δακριθέτας ἀλλήλων. Προσιρουμένους δὲ τὰ βίτια, δηλαδὴ τὸ πολεμεῖν τοῖς βαρδάροις τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐπίδια, καὶ ἢ νικᾶν τῇ τοῦ Θεοῦ συμψήκτῃ, ἢ πάντα φέρειν τὰ δυσχερῆ. ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποδυσμένους καὶ ὅδης, ἐπαινεῖν αὐτοὺς τῇς γνώμῃς, καὶ παροξύνειν δόπτα δύνατο, καὶ συναποθανεῖν αὐτοὺς ὑποσχέσθαι, καὶ πράττειν τούτο μάλα προθύμως, ἡγούμενος αὐτοῖς ἐπομένοις.

B Οὗτος οὖν ἔχων λογισμῶν καὶ περὶ αὐτοῦ, καὶ πρὶ τῶν ἰδίων, καὶ περὶ τῶν φίλων, καὶ περὶ πάντων, τίνα δικαίαν ἀφρομήν παρέσχετ' ἀν κατηγραφούς; Τίς ἀν τῶν διαβιλόντων εὐκόλως χρήσαιτο τοῖς εἰωθόσι; Πόστις ἴταμπτητος ὑπερβολὴν, τίνα θρασύν καὶ ἀναισχυντὸν οὐκ εὔχερῶ; ἀπέτρεψεν ἀν τὸ μετὰ περιουσίας ἀμπελὸν τῶν ἔργων; Ποίους αὐθάδεις, τίνας προπετεῖς οὐκ ἀν ἀφώνους εἰργάσαστο; Ηστοί οὐκ ἀν ἀπέρριψε τούτα πάνταν ἔξης ληρεῖν, ἀρρώσθαι πάσῃ φράσαν αἰδοῖ; Μᾶλλον δὲ ποιὸν μὲν στόμα, ποιῶν δὲ γλῶτταν βλάσφημον, οὐκ ἀν πρὸς εὐφημίαν μετέβαλεν; Ή γάρ φρονήσεως, οὐ χρηστότητος, οὐκ ἐπιστήμης πολιτικῆς διπλαθῆσα πέπραται τῷδε τάνδρι; Ἀντεῖχε μὲν, ἔως ἔξην τοῖς οἰαξιν εἰκεῖν τὸ πλούτον· καὶ γειμῶνι χρώμενος, τούτων οὐκ ἀφίστατο, καὶ τᾶλλ' ἔξης πάντα ποιῶν τὰ τῶν ἀγαθῶν ναυκλήρων, λέγων, συμβουλεύων, παραιῶν. ἀναθαρρύνων τοὺς καταπίπτοντας, διυπνίζων τοὺς καθεύδοντας, διακελεύμενος τοῖς σπουδάζουσιν, ἐπιτάττων ἐνεργοῖς ἀπανταί εἶναι, αὐτῆς ἐκείνος διαπραττόμενος, δι' ὧν ἀν ἦν μὴ κατεχει πιεσθῆναι τὸ σκάφος, διυηγεμένης καὶ σάλιψ χρώμενον.

C Ταῦτά τοι διαπαντεῖς ἐργαζόμενος ὑπὲρ τὰς ἀπάντων δέξας, ἐπὶ μακρόν τινα χρόνον ἀπέτρεπε τὰ δεινά· είτα τῶν ἀνέμων ὕσπερ λυσσώντων, καὶ μανιούμενης ἀγριώτερον τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν μὲν σκευῶν αὐτῷ πονησάντων, τιγῶν δὲ καὶ συντριβέντων, δῆμη τῆς τε νεώς, ὡς ἐπος εἰπεῖν, ἀφγιαζόυσης, καὶ μονονοὺς φωνὴν ἀφιείσης, ὡς εὐτίκα καταδίσεται μὴ μεταβαλούσης αὐτῇ τῇς τύχης· ὁ δὲ καὶ μᾶλλον ἀγριαινούσης ἐκείνης, καὶ ἀεὶ χαλεπωτέρες αὐτῆς γινομένης, ἐμενεν ἐν τῷ προνοεῖσθαι, καὶ ταῖς δυσχερίαις ἀντιθεῖσι τὴν ἐν αὐτῷ παντοδαπήν ἀρετὴν, ἐπειδότο διασώζειν εἰτι τὸ πλοῖον, καὶ ὡς ἐπὶ λιμένα τὴν εἰρήνην τοῦτο κατάγειν. Καίτοι ταύτης ἡλπιζε τεύξαθαι, μικροῦ δεῖν, οὐδεμῶς.

πάντες γέροντες τὴν τοῦ ἔχθρου καὶ φύσιν, καὶ γνώμην, καὶ ἀγρίστητα, καὶ διὰ ἑτεραύτων ἐχεσθαι τῶν ὄπλων παριστρέψανταν.

Οὐ μὲν οὖν ἔχθρος καὶ τὰ ἐκείνου τοιαῦτα· κακὸς, κακὸς καὶ πράττων καὶ βουλευθενός. Οὐ δέ γε, καὶ τοιαῦτα κακῶς γνώσκων, καὶ ως τῆς ἐμφύτου θηριωδίας ἐκείνους ἀνθέξεται, ἢ μὴ παντάπασιν ἀπογνῷ τοῦ πρᾶξον τι κατ' αὐτούς δυνατήν, ἀνάγκης οὔρθεν ἐπελθούσης, δῆμος οὐκ ἀπῆλλαττετο, ζητῶν τις μετ' ἐκείνους σπουδός. Ἕγειτο γάρ πρέπειν αὐτῷ μηδὲ διεισῦν τῶν εἰς αὐτὸν ἤκθντων παραλίπειν, μηδὲ μηχανῆς ἥστειοσούν ἀμελῆσαι, διπωσούν εἰς εἰρήνην φερούσης.

Ἐπει τοίνυν οὐτες ἐδόκει, προσθεται μὲν πάνυ πυκναί, καὶ διστάσα πρὸς διαλλαγάς ἐφέλκεσθαι πέφυκεν δὲ σατράπης ἀκριβῶς ἔχρητο τῇ φύσει, καὶ ἐπεις οὐδέσιν ὑπελείπετο, πρὸς βέλτιον τι μεταβαλεῖν τὴν τοῦ θηρὸς ἐκείνου γνώμην ποτέ. Οὐ δέ πλήρης φρονήσεως ὁν, ἐξεύρεν διπάς εἰς ἀνάγκην ἐκείνους ἀγάγῃ τοι τῆς εἰρήνης ἐπιθυμήσας. Τις δὲ ερπίσεις τῆς ἀνάγκης; Αἱ μετὰ τῶν Φρερίων συμβάσεις καὶ ἡ ἐνθάδε τούτων ἐπειδημία, δι' ἣς τὸν Βάρβαρον ἐπεισε καταβαίειν τὴν ἐπηρμένην ὁφρὺν, καὶ τῶν προτέρων λογισμὸν καθυφέντα, τὰς μεθ' ὑμῶν ζητήσαι σπουδὰς γε, καὶ τούτας πολλούς τινος ἐθέλειν τούτον ἀλλιξιασθαι, δινω ποταμῶν φασι. Τοῦτ' ἡν τὸ πρῶτην αἵτινα τοῦ τοὺς Φρερίωνς ἐνθάδε περαγενέσθαι. Τὸ γάρ ἐτοίμους ἐκείνους ἐχειν εἰς φωτηράχν υμετέρων καὶ βοήθειαν, εἰ μὴ κατὰ νοῦν ἐκβαίη τὸ τῆς εἰρήνης ἴγγετημα τῷ δεσπότῃ, δεύτερον δὲν ἡν ἀληθῶς, καὶ παντελούς ἀπυγνώσεως.

Ἄλλαξ γάρ ξοικα οὐκ ἀκριβῶς τοῖς ὀνδμασι χρήσισθαι, βοηθούς τε καὶ σωτῆρας ἐκείνους προσαγορεύσας. Τὸ μὲν γάρ προκρίναι τούτους τῶν ἀσεβῶν, καὶ τῆς αὐτῶν δεσποτείας τὴν τῶν Αστίνων ἀρχὴν προθεῖναι, ἀλλ' οὐδὲ παρεβάλλειν οἷμας καλόν εἴτα πολὺ διειρέτην οὐ μέντοι γε σωτῆρες καὶ βοηθοὶ κυρίως ἀν οἰδες καλοίντο, εἰ τοῦ μὲν ζυγοῦ τῶν ἀσεβῶν ἀπῆλλαξαν ἀν, ὃπο δὲ τὸν σφῶν αὐτῶν μὴ βουλευθενός ὑμᾶς ὑπῆγαγον. Καλὸν μὲν γάρ καὶ λίτην καλὸν τὸ τὸν ἀλλόκοτον θῆρα κωλῦσαι καταπιεῖν, ως ἐκούλετο, πᾶσαν ἐξῆς τὴν τοῦ Πέλοπος· δέ τοι δὲ δακρύων ἀφρόμας κατ' ἀλλούς παρεχθενον τρόπους, εὗτ' εὐφρασίης καθαρός δὲν ποτε εἰπειρέγενετο, οὐτε κυρίως βοήθεια. Ἐπει καὶ φάρμακον ἀγαθὸν οὐκ ξεν τοε·, οἰμας, πάντη κριθείη, θηνάπαλλαξη δεινοῦ τὸ σῶμα, ἐτερον δὲ τι πάθος ἀντεισαγγή, κουφότερον μὲν τοῦ προτέρου, λυποῦν δὲν ὄντον διμῶς τὸ σῶμα. Δείκνυσι δὲ κακέντο. Εἰ γάρ τὸ πρᾶγμα κυρίως δὲν ἀγαθὸν, λέγω δὲ τὸ ἐκείνους ὑμῶν δρειειν, τούτο γ' ἀν εἰδέμεθα πάλαι, καὶ τοῦ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς θρόνου τούτοις ἐκόντες παρεχομένης, μηδεμιᾶς που περιστάσεως εἰς τοῦτο βιαζομένης. Οὐ γάρ τὸ ήμαδ; ὑμῶν δρειειν τῆς υμετέρας ὠρειεῖς, ἀμεινών ἐκρίναμεν ἐν· οὐτοις περὶ πλείστου τὸ ὑγέτερον διγομεν. Νοῦν δὲ ἀνάγκης σαφοῦς τὸ πρᾶγμα. ής γε λυθείστης, ἐν ἀγρηστὶ τὸ κατ' αὐτούς ἡν εὔού. δοεν καὶ τὸ δίον προϊκέρετο καὶ

A autūm senvitiamque, ac si qua alia juge ei armorum studium faciebant.

Sane quidem hostis talis erat, ejusque talia stadia; malus scilicet, molens pariter ac agens mala. Verum quanquam ille haec probe nosset, sciretque in innata illa ferocitate perseveraturum, nisi omnino extrinsecus immissa necessitas aliqua spem damni inferendi auferret: minime mutabatur, ut ne pacis cum eo foderer sollicitaret. Se quippe arbitrabatur decere, ut nihil omittaret eorum quae sua essent, nullamque artem, qua pax concilianda videretur, negligere.

Cum sic ergo constitutum esset, stelant crebre admodum legationes, ac si qua in pacis studia trahere habeant: saliapa vero suo proorsus genio ntebatur, nullaque erat spes reliqua, ut unquam bellus animus in melius aliquid convertendus esset. Cæterum Theodorus, pro ejus prudentia ratione, qua plenus esset, modum invenit, quo in desiderii pacis necessitatem hominem cogeret. Quis porro hic modus? Initæ scilicet pactiones cum Rhodiis, eorumque luc adventus. Eo quippe Barbarum adegit, ut jam olim clatum supereclium demitteret, utque a prioribus cogitationibus decadens, sedus pacisci vobiscum quereret, plurisque faceret rem obtinere, adverso, ut aiunt, summine. Fuit illa prima ratio adventus Fratrum. Quid enim illos expeditos habituri essetis in salutein vestram ac opem, si minus pacis illa molitus pro volo succederet despotæ, secundum reipsa erat, ac summa res desperationis.

Videor nibilominus haud satis vocibus accuratus, qui eos auxiliatores ac sospitatores appellemi. Ut quidem infidelibus præferruntur, Latiorumque dominatio eorum dominationi potior haberetur, omni palam comparatione antiquius: sic magnum quid inter utrosque refert: haud tamen illi absolute sospitatores ac auxiliatores audituri erant, ut ab infidelium liberantes jugo, suo vicissim invitatos manciparent. Bonum quidem erat, ac valde bonum, probaberit inmanem bellum, ut ne quod agitabat, totam deinceps Peloponnesum glutiret: quia tamen alia ratione lacrymarum segetem ministrabat, neque puri auxiliij res, neque absolute auxilium, ut unquam exstitisset, erat. Nam nequa remedium unquam omnino bonum habeatur, ut corpus quidem ab ægritudine liberet, morbum tamen aliud subinde inducat; eum quidem prior leviorē, qui tamen corpus afficiat. Quin et hinc liqueat. Ut enim esset quid absolute bonum, ut si, inquam, vobis imperarent, plane etiam essentis assensuri, libentesque nostra eis sode, quanqua nulla necessitas cogeret, cederemus. Nec enim unquam majorē imperi, quam vestræ utilitatis rationem habendam putavimus: tanti nimis vos facimus. Cæterum quod factum est, liquidus necessitatis fuit, qua soluta, totum statim negotium iunctile evasi. Quamobrem præstis quod

trum dominium. Duorum enim ingruentium malorum, melius illud, quod non pejus, juxta quod habet tritum adagium. Quocirea præoptatum quod levius, atque id multa ingenuitate, plenisque honestate moribus. Ut Fratrum illi dominationi mancipari vellent, constitutum habebat indulgere, nihil facto succensens; fundens vero ab oculis lacrymas, tum propter charorum a se separationem, tum quod suis pro iis periculis sospitare non posset. Sic enim parentes quoque comparatum habent, cum charissima pignora ablegant in alienam, quod nisi sejunctis ab invicem salus non constet. Sin autem meliora eligerent, ut nimirum spem bonam prætendentes, bellum instaurarent adversus Barbaros, ac vel Deo auspice vincerent, vel pro libertate ac gloria pugnantes, gravia quæque tolerarent, laudare consilium, ac pro viribus excitare, simulque polliceri una commoriturum; ac vero alacrem valde præstare, illis præeuntem.

Qui sic ergo animi haberet, cum quod spectat ad ipsum, tum quod ad suos, quoique ad amicos, ac quod ad omnes, quam justæ accusationis videatur dedisse causam? Quis ita ad calumniam promptus, ut pro more calumniari possit? Quam exsuperantem procacitatem, quem adeo temerarium ac impudentem sic abunde præclarara gesta non facile confundant? Quos adeo præfractos, quos procaces, non elingues reddant? Quod os, non aliud e re habens, quam ut in omnes deinceps insaniat, omni ablegato pudore, illa non obstruant? Imo, quod os, quam lingua maledicam, in benedictentiam ac laudes non convertant? Nounre prudentia comite, bonitate morum, ac scientia politica gessit omnia? Plane adinus est, quandiu navis potuit gubernaculis cedere; nec ab eis excipiente tempestate abscessit, nihil partium omittens probi gubernatoris, loquens, consulens, monens, defectos animis erigens; excitans dormientes, animo intentis jubens; omnes ad instantiam operis præcepto provocans; agens ipse ac præstans, quo navigium vento adverso ac procella tactatum, posset præsentis naufragii periculum cavere.

His itaque supra omnium opinionem continue instans, ad multum satis tempus avertit mala: at cum deinceps venti rabie furerent, ac mare saevius ferociret; vasaque alia quidem fatiscerent, alia jam contrita essent; navisque, ut verbo dicam, frenum respueret, vixque non loqueretur, mox nisi fortuna mutata, esse mergendam: ille nihilominus quamquam illud exasperatus foret, seque ipso gravius fieret, providendo instabat, suamque illam omnimodam virtutem difficultatibus opponens, hactenus conabatur navigium servare, ac velut in portum, in pacis tranquilla subducere; quamquam parum abberat, ut ne pacis spem omnem abjecisset. Neque enim erat qui nesciret hostis, qua indolem, qua

ρημένην λοιπὸν δέξατο. Εδίκει τοίνυν εἶναι βελτιών ἡ τῶν Φρερῶν ἄπασι τρόποις. Κακῶν γάρ δὴ προκειμένων, τὸ μὴ χείρων βέλτιον, κατὰ τὸν θρυλλούμενον λόγον. "Μόστε τὸ κουφότερον ἥρηται, καὶ τοῦτο γε μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τρόπου γέμοντος ἀγαθότερος. Βουλομένοις μὲν γάρ δέξαται τὴν εἰρημένην ἀρχήν, συγχωρεῖν ἐδούλετο, μῆτε δριγιζόμενος, καὶ δάκρυον ἔκπεμπων τῶν δροσίων, τῇ τε διαστάσει τῶν φιλουμένων, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι ὑπὲρ σφῶν προκινδυνεύοντα τούτους σῶσαι. Τοῦτο καὶ γονεῦσι συμβαίνει, εἰς ἀλλοδαπήν τὴν φίλατα πέμπουσιν, ἐπειδάν οὐκ ἐξῆσθαι μὴ διακριθῆτας ἀλλήλων. Προσιρουμένους δὲ τὰ βέλτια, δῆλαδὴ τὸ πολεμεῖν τοῖς βαρβάροις τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐπίδα, καὶ ἡ νικᾶν τῇ τοῦ Θεοῦ συμμάχική, τῇ πάντα φέρειν τὰ δυσχερῆ. ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποδυσαμένους καὶ ἐδέξας, ἐπανείν αὐτοὺς τῇς γνώμῃς, καὶ παραχύνειν δύστα δύνατο, καὶ συναποθανεῖν αὐτοὺς ὑποσχόσθαι, καὶ πράττειν τοῦτο μάλα προθύμως, ἡγούμενος αὐτοῖς ἐπομένοις.

Οὗτος οὖν ἔχων λογισμῶν καὶ περὶ αὐτοῦ, καὶ πρὶν τῶν Ιδίων, καὶ περὶ τῶν φίλων, καὶ περὶ πάντων, τίνα δικαίαν ἀφορήμην παρέσχετ' ἀν κατηγραφοῦς; Τίς δὲ τῶν διαβιλότερων εὐκόλως χρήσαιτο τοῖς εἰωθόσι; Πόστις ἴταμετητος ὑπερβολῆς, τίνα θεραπεύειν καὶ ἀναίσχυντον οὐκ εὐχερῶς; ἀπέτρεψεν δὲ τὸ μετὰ περιουσίας λαμπρὸν τὸν ἔργων; Ποίους αὐθίδεις, τίνας προκετεῖς οὐκ ἀν ἀφώνους εἰργάσαστο; Ήσον οὐκ ἀπέρριψε στόμα, μηδέν τε προνέργου ποιούμενον, ἀλλ' ἡ τὸ κατὰ πάντων ἐξῆσθαι πρετερεῖν, ἀρρώσθαι πάσῃ φράσαν αἰδοῖ; Μᾶλλον δὲ ποιὸν μὲν στόμα, ποιαν δὲ γιῶταν βιάσφημον, οὐκ ἀν πρὸς εὐφημίαν μετέβαλεν; Οὐ γάρ φρωντεσσος, οὐ κορηστήτος, οὐκέπιστιμης πολιτικῆς ἀπανθίσσασται πεπραχταί τῷδε τάνδροι; Ἀντεῖχε μὲν, ξώς ἐξῆσθαι οἰαξιν εἰκεῖν τὸ πλοῖον· καὶ γειμῶν: γράμμενος. Ιούτων οὐκ ἀφίστατο, καὶ ταῦλλ' ἐξῆσθαι πάντα ποιῶν τὰ τῶν ἀγαθῶν ναυκλήρων, λέγιων, συμβουλεύων, παραιῶν, ἀναθαρξύνων τοὺς καταπίποντας, διευπνιζῶν τοὺς καθεύδοντας, διακελεύσμενος; τοῖς απουδάσσουσιν, ἐπιτάττων ἐνεργούς ἀπανταῖς εἶναι, αὐτὸς ἔκεινος διαπραττόμενος, δι' ὧν ἀν ἡ μὴ κατεῖχε πτισθῆναι τὸ σκάφος, διυηγεμένης καὶ σάλιψ χρώμενος.

Ταῦτα τοι διαπαντεῖς ἐργαζόμενος ὑπὲρ τὰς ἀπάντων δέξας, ἐπι μακρὸν τινὰ χρόνον ἀπέτρεπε τὰ δεινά· εἴτα τῶν ἀνέμων ὁσπερ λυσσώντων, καὶ μανιούμενης ἀγριώτερον τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν μὲν σκευῶν αὐτῷ πονησάντων, τινῶν δὲ καὶ συντριβέντων, ἡδη τῆς τε νεώς, ὡς ἐπος εἰπεῖν, ἀφτηιαζούσης, καὶ μονονοὺς φωνὴν ἀφιείστης, ὡς εὐτίκα καταδύσεσται μὴ μεταβαλεύσης αὐτῇ τῇς τύχης· ὃ δὲ καὶ μᾶλλον ἀγριαινούσης ἔκεινης, καὶ αἱ τοιαύτεραις αὐτῆς γινομένης, ἔμενεν ἐν τῷ προνοεῖσθαι· καὶ ταῖς δυσχερίαις ἀντέθεται τὴν ἐν αὐτῷ παντοδεσπήγμα ἀρετὴν, ἐπειρεστό διατάσσειν ἐτι τὸ πλοῖον, καὶ ὡς ἐπι λιμένα τὴν εἰρήνην τοῦτο κατάγειν. Καίτε ταῦτης ἡλπίξε τεύξαθαι, μικροῦ δεῖν, οὐδεμῶς.

Ιούδε γέρ τὸν ἔχθρον καὶ φύσιν, καὶ γνόμην, καὶ ἀγριότητα, καὶ δια ἑτερα αὐτὸν ἔχειται.
τῶν διπλῶν πυρώντων.

Οὐ μὲν οὖν ἔχθρος καὶ τὰ ἐκείνου τοιαῦτα· κακός, κακός καὶ πράττων καὶ βουλευθενός. Οὐ δέ γε, καὶ τοιαῦτα κακῶς γινώσκων, καὶ ως τῆς ἐμφύτου θηρινής ἐκείνους ἀνθίξεται, ἢν μὴ παντάπασιν ἀπογνῶν τοῦ πρᾶξαι τι κατ' αὐτοῦ δυνηθῆναι, ἀνάγκης οὔραθεν ἐπειλούστης ὅμως οὐκ ἀπελλάττετο, ζητῶν τὰς μετ' ἐκείνουν απονόδης. Ἕγειτο γάρ πρέπειν αὐτῷ μηδὲ διεισθῆνεν εἰς αὐτὸν ἡκόντων παραλίπειν, μηδὲ μηχανῆς ἥστεινοσούν ἀμελῆσαι, ὅπωσούν εἰς εἰρήνην φερούσης.

Ἐπει τοίνυν οὕτως ἐδόκει, προσθεῖται μὲν πάνυ πυκναῖ, καὶ δισ πρῆς διαλλαγὰς ἐφέλκεσθαι πέψυχεν· δὲ δὲ συρράτης ἀκριβῶς ἐχρῆτο τῇ φύσει, καὶ ἐπειτας οὐδέποτε οὐ πελεῖτετο, πρῆς βίλτιδιν τι μεταβαλεῖν τὴν τοῦ θηρὸς ἐκείνουν γνώμην ποτέ. Οὐ δὲ πλήρης φρονήσεως ὁν, ἐξεύρεν διπλῶν ἐκείνουν ἀνάγκην τοῦ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμήσαι. Τις δὲ τρίποι; τῆς ἀνάγκης; Αἱ μετὰ τῶν Φρερίων συμβάσεις, καὶ ἡ ἐνθάδε τούτων ἐπεδημία, δι' ἣς τὸν Βάρδαρον ἐπεισε καταβαλεῖν τὴν ἐπτρέμην ὁφρύν, καὶ τῶν προτέρων λογισμῶν καθευφέντα, τὰς μεθ' ὅμων ζητήσαις σπουδὰς γε, καὶ τούτας πωλοῦν τινος ἐθέλειν τοῦτον ἀλλιξασθαι, ἀνω ποταμῶν φασι. Τούτος δέ τον πρῶτον αἵτιον τοῦ τούτου Φρερίους ἐνθάδε περαγενέσθαι. Τὸ γάρ ἐποίησος ἐκείνους ἔχειν εἰς σωτηρίαν ὑμετέρων καὶ βοήθειαν, εἰ μὴ κατὰ νοῦν ἐκβαίνῃ τὸ τῆς εἰρήνης ἴγχετημα τῷ δεσπότῃ, δεύτερον δέν ἔχει τὸν ἀληθῶς, καὶ παντελούς ἀπυγνωσάως.

Ἄλλα δέ γάρ ξοικα οὐκ ἀκριβῶς τοῖς δινδυταῖς χρήσιοι, θοτούοις τε καὶ σωτῆρας ἐκείνους προσαγορεύσας. Τὸ μὲν γάρ προκρίναι τούτους τῶν ἀσεβῶν, καὶ τῆς αὐτῶν δεσποτείας τὴν τῶν Αστίνων ἀρχὴν προθείναι, ἀλλ' οὐδὲ παραβάλλειν οἷμα καλέντων πολὺ διειχέτην· οὐ μέντοι γε σωτῆρες καὶ βοηθοὶ κυρίως; διὸ οὐδὲ καλοῖντο, εἰ τοῦ μὲν ζυγοῦ τῶν ἀσεβῶν ἀπῆλλαξαν ἀν., ὅπο δὲ τὸν σφῶν αὐτῶν μή βουλομένους; ὅμδες ὑπῆγαγον. Καλὸν μὲν γάρ καὶ λίαν καλὸν τὸ τὸν ἀλλόγονον θῆρα καλύσαι καταπιεῖν, ως ἐδούλετο, πᾶσαν ἔχης τὴν τοῦ Πέλοντος· δέ δὲ δαχαρύων ἀφριμάς κατ' ἀλλούς παρεχόμενον τρόπους, εὗτ' εὐφροσύνης καθαρᾶς δέν ποτε εἰπειρέγεντο, οὐτε κυρίως βοήθεια. Ἐπει καὶ φάρμακον ἀγαθὸν οὐκούς κατέχειν ποτε· οἷμα, πάντη χρεούλη, ήν ἀπαλλάξῃ δεινοῦν τὸ σῶμα. Ἑτερον δέ τι πάλιον ἀντεισαγγίγη, καὶ οὐδέποτερον μὲν τοῦ προτέρου, λυποῦν δέ οὐδὲν διαθέτειν. Εἰ γάρ τὸ πράγμα κυρίως; διὸ ἀγαθὸν, λέγω δὲ τὸ ἐκείνους ὅμων δρειν, τούτῳ γ' ἀν εἰδέμεθα πάλαι, καὶ τοῦ τῆς ἡμετέρως ἀρχῆς θρέψαν τούτοις ἐκδύτες παρεχομένων, μηδεμιᾶς που περιστάζεως εἰς τοῦτο βιαζομένης. Οὐ γάρ τὸ ήμδες ὅμων δρειν τῆς ὑμετέρως ὄρετες ἀμεινον ἐκρίναμεν ἣν· οὐδὲ περὶ πλείστου τὸ ὑμέτερον ἀγομεν. Νοῦν δέ ἀνάγκης σαρῶν; τὸ πράγμα, δέ γε λυθεῖστος, ἐν ἀγρηστὶ τὸ κατ' αὐτοὺς δέν εὐθού. δέοντας καὶ τὸ δίον προσκέπτοντας

Α ανίνην εὐεπιτιανόν, ac si qua alia juge ei armorum studium faciebant.

Sane quidem hostis talis erat, ejusque talia stadia; malus scilicet, molens pariter ac agens mala. Verum quanquam ille haec probe nosset, sciretque in iuncta illa ferocitate perseveraturum, nisi omnino extrinsecus immissa necessitas aliqua spem damni inferendi anferret: minime mutabatur, ut ne pacis cum eo fœdera sollicijaret. Se quippe arbitrabatur decere, ut nihil omittaret eorum quae sua essent, nullamque artem, qua pax concilianda videretur, negligere.

Cum sic ergo constitutum esset, si etiam cerebra admodum legationes, ac si qua in pacis studia trahere habeant: satrapa vero suo prorsus genio nesciat, nullaque erat spes reliqua, ut unquam belluae animus in melius aliiquid convertendus esset. Ceterum Theodorus, pro ejus prudentia ratione, qua plenus esset, modum invenit, quo in desiderii pacis necessitatem hominem cogeret. Quis porro hic modus? Initæ scilicet pacifices cum Rhodiis, enrumque luc adventus. Eo quippe Barbarum adegit, ut jam olim clatum supercilium demitteret, utque a prioribus cogitationibus decadens, fœdus pacisci vobiscum quereret, plurisque faceret rem obtinere, adperso, ut aint, summine. Fuit illa prima ratio adventus Frastrum. Quod enim illos expeditos habituri essentis in salutem vestram ac opem, si minus pacis illa molitus pro voto succederet despota, secundum re ipsa erat, ac summarum res desperationis.

Videor nibiloninus haud satis vocibus accuratus, qui eos auxiliatores ac sospitatores appellem. Ut illi quidem infidelibus præferrentur, Latigorūmque dominatio eorum dominationi potior haberetur, omni palam comparatione antiquius: sic magnum quid inter utrosque refert: haud tamen illi absolute sospitatores ac auxiliatores audituri erant, ut ab infidelium liberantes Jugo, suo vicissim invitos manciparent. Bonum quidem erat, ac valde bonum, prohiberi inmanem belluam, ut ne quod agitabat, totam deinceps Peloponnesum glutiret: quia tamen alia ratione lacrymarum segregant ministeriat, neque puri auxiliij res, neque absolute auxiliū, ut unquam exstitisset, erat. Nam neque remedium unquam omnino bonum habeatur, ut corpus quidem ab ægritudine liberet, morbus tamen alium subinde inducat; eum quidem priore leviorē, qui tamen corpus afficiat. Quin et hinc liqueat. Ut enim esset quid absolute bonum, ut illi, inquam, vobis imperarent, plane etiam essentis assensuri, libentesque nostra eis sole, quanquam nulla necessitas cogeret, cedebentis. Nec enim unquam majorem imperii, quam vestram utilitatis rationem habendam putavimus: tanti nimiron vos facimus. Ceterum quod factum est, liquido necessitatis fuit, qua soluta, totum statim negotium ipotile evasi. Quamobrem præstolitis quoq

e re erat, cum despotæ, tum et ipsi, beneque concurrerant omnia, ac neutra parte lanceum inclinatis : quin omnes, in iis quæ bona essent ac vestris congrua moribus, magnificis ut unquam coronis aucti, Dei opitulante gratia, permanisstis. Hæc vero hactenus.

Cæte: um illud minime silentio prætereundum putem, singulare illud, quod in fratrum negotio circa Peloponnesos per id tempus consilium initum fuit, cum solum decisus qui iniit. Quippe habuit profundius aliquid artisque impensioris, ut ex ipso rerum eventu cuique perspicuum fuit. Nihil enim Agamemnonis ille consilii super Ilium simile habuit. Cum nempe longo bello, necessariique commeatus penuria defectum-militem, ad constantiam ac generosæ metus propositum, prætenso oraculo animare volens, ardens adeo natalis soli ac patriæ desiderium injectit, ut ei plane consilium in contrarium cesserit, universis abjecta æmulatione ac animi fortitudine ad naveas convolantibus, ac rei architecto amplam pœnitendi segetem ministrantibus : plane vero secus novum hoc atque vetus illud consilium habuit, interque ea nec exigui quid discribinis, nec momenti levis intercessit. Habuit vetus illud necessarium Ulyssis prudentiam, quin et manum. Nam et sceptruum in aliquos necessitate extendit, quo trahentium naveas impetum retardaret, prohiberetque præcipitem illum discorsum. Illoc autem, cum valde bonum esset, fine quoque bonum valde adeptum est ; remque salutis per ipsum parta Peloponneso ostendit. Accuratissima namque scientia, quorumdam animis depulit exiliosam seguitiem, ab externa quadam malorum grassatione in eis auctiorem. Quod enim velut oraculo talia diceret, ac fere padam viderentur qui ejus essent ditionis, aliis manipandi, quibus illi longe præstarent, stimulus quidam ad ea, quæ par esset, appetenda fuit, statimque eorum in ipsum amorem velut instauravit. Ubi enim malis satiscens generosus animus, in sua aliquid minus dignum ingenuitate ac abjectius inclinavit (porro accidente ejusmodi non pauca inhumanis, sæpius quidem in illud procurrit) ; jam autem proxime facturus, quem rei turpitudinis pigrit, resiliit, majorique servore impetum in bonum resunxit, priorque contentio multa accessione reddit. Cursu itaque in illud reflexo, majori alacritate querit invenire, ac deinceps invento mordicus adhæret. Sic plane hoc quoque negotio habuit.

Mox enim auditio, quod etsi non futurum, fore tamen videbatur, novum eis dilectionis in eum flamma, velut a scintilla multis obruta cineribus temporis scilicet casibus exarsit : cœpiique gloriae cupiditas generosius agitari, cœstrumque illud amoris in despota invalescere, quod tempus, obscurans omnia, velut effatum obsoletumque fecisset : fuisse ergo Peloponnesus defectæ similis, ut esset visa alios pro eo recipere dominos : cœperunt vero palam bellum Rhodiis indicere, communique conspiratione manavit decretum sacramentis firmatum,

A παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ παρ' ὑμῶν, καὶ πάντα τούτῳ καλῶς συνέδραμε, καὶ οὐδετέρῳ τῶν ζυγῶν ὑπεκίφατε, ἀλλ' ἐν τοῖς καλοῖς τε καὶ ειωθόσι διαιμενήκατε πάντες μετὰ λαμπρῶν εἰπερ ποτὲ στεφάνων, συναιρομένης τῆς θείας βοπῆς. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων ἄλις.

Ἐκείνο μὲν γε οὐσιωπήσομαι, τὴν τῶν Φρεγίου ἔνεκα πρὸς τοὺς αὐτόχθονας τῆς Πελοποννήσου γεγενημένην συμβουλὴν τηνικαῦτα, μόνην εἰρῆσθαι πρέπονταν μόνῳ τῷ ταύτῃ βουλευταμένῳ. Εἶχε γάρ βαθύτερον τι καὶ τεχνικώτερον, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς πειρᾶς ἔστι μαθεῖν. Οὐδὲ γάρ προτέσσικας τῇ κατὰ τὸ Ιλιον ἐξευρημένη τῷ Ἀγαμέμνονι, δι' ἣς ἐδούλετο μὲν ἐκείνος, στηρίξας πρὸς καρτερίαν καὶ γενναιότητα τὸ στρατόπεδον, μαχρῷ πλέμψας κακοπαθεῖτας, καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδείων σπάνει, ἐνέβαλες δὲ τισαύτην ἐπιθυμίαν αὐτοῖς τῶν οἰκοι τε καὶ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν τιμιωτάτων, οἵς ἐχρημάτιζεν, ὡς περιστῆναι τούτῳ τῷ βούλημα πρὸς τούναντιον σχῆμα, καὶ τρέχειν πάντας ἐπὶ ναῦς, βίψαντας φιλοτιμίαν καὶ φρόνημα, καὶ πολὺν παρεσχηκέναι μετάμελον τῷ τεχνηταμένῳ· ἀλλ' ἀτεχνῶς ἀνδροῖς ἡ νεωτέρα τῇ πρεσβυτέρᾳ, καὶ τοῖν δυοῖν τῷ μέσον εὗται σμικρὸν οὔτε περὶ τῶν τυχίνων πραγμάτων. Ἐκείνη μὲν γάρ ἐδέσσει τῆς Ὁδοσαέως συνέσεων, καὶ δὴ καὶ τῆς χειρός· καὶ γάρ καὶ σχήπτρον τάνδρος ἐκείνου κατ' ἐνίων ἀνετείνετο ὑπὲρ τοῦ καλοῦσαι τὰς ναῦς καθισκύσαι, καὶ ἀποπλεῖν τὴν ταχιστὴν· δι' ἀγαθὴν κομιδὴν, καὶ κομιδὴν πρὸς ἀγαθὸν ἐτελεύτησε πέρας· καὶ δηλοῖ τὸ δι' αὐτῆς σεσωτισθαι τὴν Πελοπόννησον. Σὺν ἀκριβεστάτῃ γάρ ἐπιστήμῃ τὴν ἐνίων νοθείαν εἰς τὰς αὐτῶν ψυχὰς κατασκήψασαν ἐκ τιων θύραθεν κακῶν ἐπιτελευτάνων, ἐξίλασε. Τὸ γάρ αὐτὸν χρηματίζειν τοιαῦτα, καὶ μονοιον τοὺς αὐτοῦ δουλοῖσθαι δοκεῖν ἐξέροις, ὃν ἐκεῖνοι πολὺ βελτίους, οἷα κέντρον γέγονεν αὐτοῖς πρὸς τὴν τῶν δεόντων ἐπιθυμίαν, καὶ ἀνεκαλνίζει πως εὐθὺς τὸν εἰς αὐτὸν ἔρωτα. Εἰκότως. "Οτιναν γάρ η γενναίτες ἀποκαμοῦσα, πρὸς τι φυσικῶτερον ἀποκλινῇ, ποιὶ δὲ ἀν τοικῦτα γένοιτο παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· πολλάκις μὲν ἐπ' ἐκείνοι τρέχει, ἔγρυς; δὲ γενομένη τοῦ πράττειν, μισήσασα τὸ αἰφνίος, ἀποπτῆψη, καὶ θερψύτερον ἀναλαμβάνει τὴν ὄρμήν πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ μετὰ πολλῆς προσθήκης δὲ πρὶν ἐπάνεισι τόνος· τὴ δὲ, παλινδρομοῦσα πρὸς αὐτὸν, προθυμότερον ζητεῖ τοῦθι εύρειν, καὶ εὐροῦσά γε λοιπὸν, ἀπρὶς τούτου ἔχεται· δὴ κανταῦθα συμβένειν.

D Αὐτίκα γάρ ἀκούσας τὸ μέλλον μὲν οὐδαμῶς, δοκοῦν δ' ὅμως γενήσεσθαι, ἀνήψυθη τοῖτοις δι πυρσὸς τῆς πρὸς ἐκείνον ἀγάπτες, ὥσπερ ἀπὸ τίνος; σπινθῆρος; αἱολλῆ συχνῆ κατακεγωμένου, τοῖς τοῦ καιρεῦ συμπτώμασι· καὶ ὁ τῆς δίζης ἔρως; ἴσχαδες, καὶ τὸ περὶ τὸν δεσπότην μεμηνὸς ἀντιδρᾶστο, ὥσπερ παρηγέρχεις καὶ ἔξωρον γενόμενον τῷ πάντῃ ἀμβλύνοντις χρόνῳ. Ἐώκεσσαν οὖν ἐξεστήσιν τὴν Ηλεοπόννησον, εἰ δίζειν ἄλλους ἐθέλειν ἀντ' αὐτοῦ διέκαθι. Καὶ πολεμεῖν Ῥοδοῖς φανερῶς ἡρεσαντο, καὶ ψήφισμα γέγονε κοινὸν ὅρκοις τὸ βέβαιον ἐσχη-

χός, ἡ τούς Φρεγίους ἐξελάσαι τῆς αὐτῶν, ἡ τεθάνατον δὲ τὸν δὲ φιλούμενον φύτος ἐπαγαλαβεῖν δεσπότην, εἰ καὶ μηδαμῶς αὐτὸν ἀπεβάλοντο. Ὁρδέτε μοι τὴν αὐτὸν φρόνητιν, τὴν ἐμπειρίαν, τὴν περὶ τὰ ποιεῖται ἐπιτείχημαν! Τῷ γάρ ἐνδιόνῳ διεβήθη, καὶ ταῦτη γε τὸν Σλεύθρον ὑποδεῖξε, τοὺς εἰς ἔκεινον βαδίζοντας; Ἐσωσεν, ἐφ' ἄρτιον προσῆχε παλινοστέσσαντας. Καὶ ἡ τοιαύτη εἰργάσαντο, τοῦ καθήκοντος ἀντιπολεύμενοι, ἥντες καὶ δύναι τοῦτον θαρρεῖν, ὡς εἰ μήδο Παγιαζῆτης διαιλάγῃ, αὐτοὺς ἡ δεῖξεν τοῦτον τῇ; κατ' αὐτὸν ἐπίδος διαμαρτάνοντα, ἡ μετ' εὐπλεύσις; τεθνήσειτο μαχομένους. "Οπερ ὡντος θέλων τὴν, καὶ δει πρὸς τοῦτο βλέπων, πάντα κατεσκέψαξε τε καὶ ἐπρατεῖν,

"Ἀλλην ὅντας ἀρχήν εἰληφθώς τοῦ γεγηραχθέος ὡς ἀν τις εἶποι πολέμου, τοῦ τε ἀδελφοῦ καὶ πάντων διαμορφώσαντον ἁγαθῆ τύχη, ἀπερχρῆν διμωμοκέναι τῶν διοντῶν ἔνεκα, τὸ τε ἔργον ἐθαυμάζετο, πανταχόσε διεκριμούσης τῆς φήμης, διεξαρχῆς ἐργασάμενος, καὶ διὰ πάντων καὶ ἀσπεράντων περάντας, διαφερόντων ὑμνεῖσθο. Ἐς Σπάρτην δόντην ἐπανιών ἐκ Μονεμβασίας, πειθεὶς Ψωμαῖους τε καὶ Ῥοδίους τοὺς ἐν τῇ Ιλαστονήσιῃ κατέχοντάς τινας πόλεις, μὴ πρὸς ἀλλήλους διεμάχεσθαι τέως. Ἡδει γάρ τοῦτο λῆξιν πρὸς ἀγάθην φίμῳ τέλος, ὧστε πολέμου καὶ γέγονε πάντως.

Καὶ τοίνυν ἀνακρυχῆς διδομένης τῷ μεταξὺ τοῖνα πολέμῳ, αὐτὸς ὅμη πράττει τὰ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας, τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἐπίζων, δε, ὅμενος δὲ καὶ τὸ θαυματεῖον, ὡς ουτερέαν ψυχῶν, καὶ δόξης αἰτίου ἀθανάτου. *Μαχασμῶν* ὡς τεινητέρων, καὶ οὐ τεινητέρων, ἀπόστειλάν ποτε τοῖς αὐτῶν οἱ τῇ; Σπάρτης; Τοῦτο τείνον, Ἐγχον ἔχων τὸ δόγμα καὶ ἐπανιών, ἐργῷ ἀλλήλες ἔδει; Οὐκ ἔφθη γάρ τὴν Σπάρτην καταλαβάνων, καὶ τὴν τοῦ στράπαιον πρεσβεῖς, σπουδῇ τὴν Λακεδαιμονία κατελαμβάνουσι, καὶ ποιοῦσι τὴν εἰρήνην, πολλὰ μὲν ὑποχρουμένοι, μηδὲν δὲ ἀπαιτήσαι τες, ἡ τὸν Φρεγίους ἐπαναστρέψαι πρὸς τὴν αὐτῶν.

Καὶ ὅμη σπονδῶν γενομένων ισχυροτάτων, ὅσα γε τὰ μετὰ τῶν Βιρβάρων ισχυρότατα λέγειν ἔξεσται, μετὰ δέδης οὐ σμικρᾶς τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἔκεινον ὑμέν ἐτελεύτησε· καὶ ἀναδυόντως τὰς ἡρεματα τὰ μικρῶν νεκρά γεγονότα, καὶ τὰ πρὸν μεμαρτυρένα ἀναθαλλεῖν, καὶ τὰ κατερέψηκότα ἀνθεῖν ἐσαῦθις· καὶ πολλοῖς ἔκόμα τοῖς καλοῖς, καὶ ἔδρικέ γε πάτητα τὴν Ιλειόπεννησος φύ μετὰ πολύν τινα χρόνον. "Ωττούχη δπω; ἀνέμεστας ὁ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας; ταῦτα πράξεις, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπινετεῖς τῆς τοιαύτης διαγνώσεως; ἀνθρώποις τε νοῦν ἔχουσι, καὶ χρονίς ἀγγέλων, καὶ θεῖρ, οὐ καὶ τῇ βοηθῇ ταῦτη ἐπράττετο. Τὸ γάρ τοιαύτη τοῦτον βρούλεσσασθαι, καὶ διὰ τέλους καλῶς ἐργάσθωσι, καὶ δυνηθῆναι περᾶντας, πολλῆς τινας πάντως ἡνεύμοιροῦντος οὐρανόθεν ἐπικουρίας. Εἰ δὲ καὶ πρώτου ἐπῆλθε τὰ δυσχερῆ συχνῶν τινα χρόνον μετά σφρόδρητης, τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο εὑνοίας τῆς πρὸς τὸν ἀνδρα τεκμήριον. Οὐδὲ γάρ μένειν ἡμέρης τὴν ἀρετὴν ἀγέραστον τε καὶ ἀνεπιδικτον, ὃ μηδὲν αὐτῆς τιμιώτερον ἀλλὰ παρὸν

ut aut Fratres expellerent, aut mortem opprimerent, charumque despota recipere, quanquam cum minime amisissent. Videtis ejus prudentiam, experientiam, politicam peritiam? Quod enim sit visus cedere, cedensque ostenderit præsens discrimen, postliminio reversos ad id quod opera præmium esset, ipsumque adeentes fecit esse sospites. Sic vero officii tenaces ac strenui habuerunt, ut et illi spem certam injicerent, nisi Bajazet s pacem iniret, aut a spe sua frustratum ostensuros, aut cum gloria pugnantes, mortem appetituros: quod utique volebat ille, inque eum si pīper struebat omnia agebatque.

Novo itaque veteris belli, ut sic dicam, ducendo exordio, cum se frater ac pariter omnes, pro eo aliquo decebat, sacramento fauste obstrinxissent, famaque ubique pervagaretur, cum opus admirationi erat, tum ejus a principio auctor, ac qui bona per omnia consumimasset, eximiam quamidam referrebat laudem. Monimbasia ergo reversus Spartam, auctor est Græcis pariter ac Rhodiis, quas dampnum urbēs occupantibus in Peloponneso, ut ipso hactenus ferrō decerant; sciebat enim rem cessuram in bonum, ut plane etiam cessit.

Ejus itaque belli concessis induciis, bellum ipso in Persas conficit, sperans quidem a Ζεύς auxilium, sed et mortem lubens, tanquam pro mortuorum utili saluti, ac immortalis glorie conciliari vixit oppetens. Pugnat ut morituri, scripsere quondam Spartani ad suos, et non morientur. Ilancille sententiā auribus insonante babens ac laudans, re ipsa probavit veram. Necdum enim Spartam venerat, cum missi a satrapa legati Lacedæmonia occupant, pacemque sanciunt, multa quidem praestare polliciti, nec aliud quidquam viceissim exigentes, quam ut Fratres redeant in suam provinciam.

Sane icto pacis illūmissimo fædere, ut icta cum Barbaris pacis fædera firmatis robur dicantur obligato, bellum hoc non exigua gloria vobis conferunt est; cœperuntque, quæ velut emortuæ essejet, noxam induere vitam, ac quæ emarcuissent, revivescere; quæ defluxissent, novum florere; ac brevi Peloponnesi tota multo decore ornari ac respetu esse. Quamobrem talium opifex nedum ydeatur vacare culpa, sed et maxima dignus laude a Iovi judicio, cum hominibus sanæ mentis, tum choris angelorum, tum etiam Deo, cuius etiam nutu res tota dispensata est. Ut enim ille consilium inierit, ac præclare consecerit, potueritque terminare, ejus fut procul dubio, cui divinum cœlitus auxilium abunde suppetet. Quanquam vero etiam gravia primū invasere diu quidem, ac multa vi, hoc quoque diuinæ in virum benevolentie argumentum fuji. Noluit enim Deus, sine premio ac oc ultum ejus virtutem foris, qua nihil preiosius habere, Cum ergo statim posset malum depellere, permisit

tamen inotescere, ac anetis fieri qui athletæ ad A victoriam ac coronam fortitudi. eum præstaret.

Sic itaque propositus pugil, cui et vos, uti membra capiti, fuitis compugiles, duo quadam simul evicit, quorum vel alterum libens quis evicisset. Utrumque enim præclarum, uti res probant. Cum enim satrapa, parte aliqua deposita feritate, se manu-suetum exhibere certabat (quippe melotem induerat, quanquam omnino lupus esset), tum Peloponnesus tota, eximiam quamdam gloriam, instar splendidae tunice, amicta exaltata, nedum ob priora omnia, sed et propter ipsam agitationem ac consilium belli Persici, quorum potentia plurimam vigebat. Merito igitur omnium laudibus celebremini, eum caput, tum membra, vos, inquam, ac ille, omnium causa a principio ad finem, quo sit verbo dicam.

Ade vero: quia porro prorsus necesse erat, ut et quas Rhodii civitates adhuc tenerent, Romano imperio vindicarentur, utique etiam vindicatae sunt: sic autem, eaque arte instructo negotio, ut neque illorum in nos amicitia quidquam immunita sit, concesserintque ut urbes reciperenus, ac postmodum arcis sponte in manus tradiderint. Viri ergo sic prudentem, sic justum, sic forte, sic non inhiante voluptatibus aut pigritia dedicato, sic autem in laboribus ac periculis constanter, siveque in omnibus industrium, ac omnino multa cum modestia animi bonis refertum; qui que nihil dulce ad voluptatem haberet, quam quod sciaret et re communi, uti decursa tota declaravit oratio, rerumque ipsa experientia dilucide ostendit; quænam lingua, quæ vox, quæve mens aut prudenter satis laudaverit, vel si una convenienter commentarii omnes ac poetæ, Nestoresque, ac Ulysses, et Antenores, omnesque oratorum chori, Pythagorei, ac Platones, universique ejusmodi? Ceterum ipsæ, puto, res satis illi bene ad gloriam habeant.

Verum, ut etiam cippo ac titulo egeat, sibi ipse erexit, fixaque industrie admodum detondens ac poliens, supra quam vel Phidias possit: hanc, inquam, Peloponnesum. Ne quis vero inanimem illam existimet; quod serunt dixisse quemdam regi Alexandro, formasse omnem superum a ejus speciem, habitu decente tantum regem: sed animatum dico Peloponnesum ac rationalem: vos, inquam, probum cœtum, qui instar statuæ, omni illi tempore ad celebritatem nominis, præclara morum honestate habeatis. Quorum enim politicæ virtutis scientia, ac morum probatorum societas, fictorem eum, ac aliquem doctoremque ad optimam habuerit, illi plane, eum tuus perspicere titulus, multi positi estis, quos die ad immensum unum decoram pollicit excolueri que.

A εύθυς ἀποκρισασθαι πᾶν δεινὸν, οὐδὲ καὶ μᾶλι σιασεν ἐπιταθῆναι καὶ ιπιδουναι· παρέστησεν οὐδὲ ἡνδριαν τῷ ἀθλητῇ, ὃτε περιγεγονέναι τε καὶ ἑστα- φανῶσθαι.

Ο γοὺν ἀθλητὴς οὗτος, ω γε καὶ ὑμεῖς συνηθίζετε, καθάπερ κεφαλὴ μέλη, δυσὶ, ἄμα ἔτυχεν, ἢν κανθατέρου τυχοῦ ἥγαπτοσεν ἔκτασιον γάρ λαμπρὸν· κανδηλοὶ τε πράγματα. Ο τε γάρ ἔχθρος σαρπίπης, τὸ θηριώδες: ἐν μέρει θεῖς, πρόσων ἕκαστην ἐπειράτητο δεκανύναι (ἐνέδυν γάρ την μελαχή, λύκος ἀντικρυψ ὅν), ή τε Πελοπόννησος πόσα περιφυδινά δέξαν ὡς περιτάλαντα λαμπρὸν ἀνεβάλοντο· οὐ μόνον τε τῶν προλαβόντων ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ μόνης τῆς ἀρμῆς καὶ τῆς προθέσεως; ἔνεκα τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου, εἰ; τὰ τῆς δυνάμεως σφέδρα τικαμάζε. Πάντες οὖν εἰκῇς θαυμάσαιεν τὴν τε κεφαλὴν, τὰ τέ μέλη· ὅμδες το λέγω κάκείνον, πάντων ἔνεκα τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἀχρι τέλους, εἰ δει συντόμως εἰπεῖν.

Εἰεν δέ. Ἐπειδὲ πάντως ἔχρην καὶ τὰς ἔτι κατασχομένας ὅπδ τῶν Ῥοδίων πόλεις ἐπανασυθῆναι τῇ τῶν Ῥωματῶν ἀρχῇ, τούτῳ δῆ καὶ γέγονεν, οὕτως ὑγιῶς κατασκευασθέντος; τοῦ πράγματος, οὐ; μήτε τὴν φιλαν ἐκείνων τὴν πρὸς τοῦδε ἀμβλυτέραν γενέθαι, καὶ τὰς πόλεις τημὸν ἐκεῖνος συγχωρεῖν ἐπαναλαμβάνειν, καὶ μετὰ τοῖστο, τὰς ἀκροπόλεις ἐθελοντές ἐγχειρίζειν. Τὸν γοὺν οὕτω μὲν φρόνιμον, οὕτω δὲ δίκαιον, οὕτω δὲ ἀνδρεῖον, οὕτω δὲ μή πρὸς τὰς ἡδονὰς κεχηνότα, μηδὲ ῥευματίες ἐκεῖνον δεδωκότα, οὕτω δὲ καὶ καρτερικόν τοῖς πόλισις καὶ τοῖς κινδύνοις, οὕτω δὲ δεξιόν ἐν πᾶσι, καὶ ἀλλις βρίσκοντα τοῖς; καλοὶς μετὰ πολλῆς μετριότητος, καὶ μηδὲν ἡγούμενον τρυφήν, ή δοσα πέρ τηπιστατο συνοίσοντα τῷ κοινῷ, ως δ τε λόγος φύάσα; ἐδήλωσε, καὶ η πειρα σφῶς παρέστησε, πολὰ τις γλώσση, ποια φωνή, νοῦς δὲ τις η φρήνησις, ἀρκίσεις εἰν διν δυνήσαι, οὐδὲ εἰ συνέθοιεν δύοδον πάσα συγγραφή τε καὶ ποιησίς, Νέστορές τε καὶ Ὀδυσσεῖς, καὶ Ἀττηνορές, καὶ οἱ τῶν βητόρων πάντες γροῦ, καὶ Ηλευθαγόρας, καὶ Πλάτωνες, καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς ἀπάντες; Αὐτὰ δ' άν, οἷμαι, τὰ πεπραγμένα πρὸς εἰδοῖξιν καλῶς ἀρκέσειν.

Οὐ μήν ἀλλ' εἰ καὶ στήλης αὐτῷ πρισδεῖ, αὐτῆς θαυμὴ ἀνήγειρε τε καὶ ἐπηξεῖς; δεξιός δέ γαν, ἐμπεινον ή κατὰ τὴν Φειδίου τέχνην· λέγω δὲ τὴν Ηλεοπόνησον τῆνδε. Καὶ μή τις νομίσῃ τὴν ἀψυχον, ως τινά φασιν εἰρηκέναι Ἀλεξάνδρῳ τῷ ζασιεῖ, εἰδωποήσαι πάντα τὸν ἀνω πρὸς τὴν ἐκείνου μορφήν, ἐν σχήματι προσήκοντες τοσφύδε βραστεῖ· τούτῳ γάρ ἀδύνατο· ἀλλὰ Ηλεοπόνησον ἡδη λέγω, τὴν Ἐμψύχον τε καὶ λογικήν· ὅμδες δήπου τοὺς ἄγαθοὺς ἄνδρας, τύπον ἀνδριάντος; ἐκεῖνων γε καὶ πλάστην, καὶ ἀλείπτην, καὶ διδάσκαλον ἔχουσι πρὸς τὰ βελτιστα, ή πού γε ἐκεῖνων στήλη πεπραγμένης μάτις, ἀντικρυψ, οἱ πολιοί, ἀπεισιμένους περ' αἰτιούς ἐν ἀρτίγανον κάλλος.

"Οντα δὲ τὸν ἀδελφὸν τοιούτον, ἀδικοίην δὴ αὐτὸν Α καὶ τὴν ἀριστὴν ἀπλῶς, ήτις τὸν ἄνδρα ἐκδυμησεύ, εἰ τοῖς νῦν ἀνθρώποις παρεχάλλοιμ. Οὐ λέγω δὲ περὶ τῶν φυσάντων, ἀλλὰ, μετ' ἀμύγματα Πηλεύτα, φησίν "Ομήρος. Τοιγαροῦν τοῖς παλαιοῖς ἐκείνον παρθεστέον· καὶ τούτων αὐθὶς ἐκείνοις, οἵς τὸ συγκεχωρτός; πολὺ παρὰ πάντων ἡ. Εἰσὶ δὲ ἀνθραῖς ἐκείνοις, εἰ δὲ ἀρετῆς ἔνδειξιν τὸν ἀπόσπλουν τὸν παραχρόνιον ἀνέδειξαντο, καὶ ὅσταπερ ἐκ τούτου συμβούτικε, καὶ τὸ "Πλευρὸν θρησκευτικὸν, οὐκ ἀδίκων χειρῶν δράσατε. Ἡρούμενα δὲ μηδεμίαν ἡμᾶς δεξιὰς μέμψιν, εἰ τοῖς ἀριστοῖς ἐκείνοις τὸν ἀδελφὸν παρεχάλλοιμεν. Καὶ γάρ δὴ ἐκείνοις ἐπιεικῆς, καὶ οἷς σχεῖν ἐπιτινέταιντον αὐτὸν "Ομήρον· διὸ δὴ καὶ διήρκεσε θυμαζόμενα διχοῖς δεῦρο. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμέτερα ταῦτα· τὰ γάρ ἀδελφῶν κοινά· ήν ἔκαστα ἔκαστοις παρατεθῆτων ἐν ἐκείνοις κατέλον, οὐχ ἔντι λέγειν ὡς ἡττηται. Καὶ δὴ βιοσάνωρ δύσμενος ὥδι τὸν ἄνδρα, ἵνα μή δύσιμόν τοις ὑπερβολεῖς καταρρήσῃς, ὡς δῆθεν διδελφῷ χαριζόμενος· τὴν δὲ παράταντος πιτησθεντα συνελθετες ὁπέσσιν ἔξεστιν. Ὁ λόγος δὲ οὐ περὶ εὐτενείας ἡμῖν ἔσται, πρὸς ἣν οὐδὲ παρεχάλλειν ἔξιν ἔστιν, οἶμαι, τὰς ἀρετάς· διτοι οὐδὲ ἀρεταὶ κυριώτες, μή βίζης ταύταις οὔσης ἐκείνης.

"Ἔνν Λάγαμέμυνων βραχίενες, λεῶν κοσμήτωρ ὅτι πλείστων, μεγάλουμος, μεγαλοπετῆς, καρτερός· Πηλεύτης δὲ Ἀχιλλεύς· ἀδρείος δὲον οὐχ ἔτερος, ὧν· τῷ πόδε, καὶ τὸν εἶδος, φίλης λαμπρᾶς, φιλότιμος, καὶ τὸ μετ' εὐλείτες ζῆσαι βριχύτερον τοῦ γε βιῶν· τοι μακρότερον ἐκείνης δινε προτεθεικώς. Πρωτεύσλεις; ἀνήρ ὑπὲρ ἀγαθῆς δέξις, αὐτὸν δὲ ποιητικούς πάντες θάνατον, φίλον ἡγεάμενος, καὶ δύο; ιδίᾳ τελευτῇ κρατήσαι τῶν Βρεβάρων τοὺς· "Εἴληνας· Νέστωρ, Όδυσσεὺς, καὶ μετ' ἐκείνους ἔπειρι, πολλῇ τοι κοσμούμενος φρονήσει, καὶ τῇ τῇ πιθοῦς δυνάμεις φιλοτιμούμενος. Ἐφρόνεις μέγα δὲ τοῦ Τυνέων ἐπὶ τῷ δύτατι· Αἴας ἐπὶ τῇ φύμῃ, καὶ τῷ εὐμεγέθῃ εἰναι· ἐπὶ τῇ τοῖς εἰκῇ Τεύκρῳ. Καὶ τούτων αὐθὶς ἔτεροι ἐδόκουν εἰναι πολλῷ βαλτίους ἐν ἀλλοις διαφρόνοις πλεονεκτήμασιν ἐν τοῖς Τρωῖ· καὶ μήν καὶ "Ἐκτωρ εἰς εὐγύχιαν· καὶ εἰς ἡγερείαν Ἀγγήνωρ. Κάν τοι; συμμάχος δὲ ἀλλοι το πολλοὶ λαμπροὶ πεφήγαστον ἄνδρες; ἐφ' ἱππικῇ καὶ πολιοῖς ἔτέροις πλεονεκτήμασι· καὶ ἀλλων Δ Ἑνεκαὶ πλείστους. Τούτων ἡμίθεοι πολλοὶ δὲ τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν ὀνομάσθησαν, καίτοι ποσθωγέμοντας. Λεκτέον δὲ μοι τὰ κρείττω περὶ αὐτῶν. Οὐδέ τοι γάρ λέγω νῦν αἰτιχροκέρδειαν, μικροφυγαν, φιληδονίαν, καὶ συλλήθηνην πάντα τὰ πάθη, ἀ τις ἀν ζητήσας, εὑρήσεις σποράδην ἐν ἐκείνοις πεφυτευμένα· καὶ τούτο μου τῷ λόγῳ οὐκ ἀντιπίπτει, περιέποντος κακίαν τοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμαζομένοις ἐκείνοις. Αγαθόδ; γάρ ἔκαστος οὐχ ἀπλῶς καὶ ἀπολελυμένως ὠστερ τὰ τὴν κάτισιν ταῦτην γησάσις εἰληχτά· ἀλλ' ἐφ οἱ· ὡς ἀληθῶς; ἔστι μόνοις, καὶ ἀπὸ τοῦ πειστοῦς μέρους. Καὶ τοινυν οἱ μὲν πλεονεκτοῖς τῶν δίλων κατά τινα ποιότητα ἀρετῆς, ή δυοὶ τοιχὸν τῶν γενικωτέρων, οἱ δὲ, τῷ πλείους κεκτήσθαι. Εἴη

Cum porro talis existat, injurius sim, cum illi, tum omnino virtuti qua ornatus fuit, ut ejus cum præsentis ævi hominibus comparationem inire velim. Nihil parentes loquor, sed, post inculpatum Pelidem, inquit Homerus. Videatur ergo antiquis comparandus, iisque veterum, quibus universi præmia virtutis delata velint. Eos autem existimo, qui virtutis ostentandæ causa longam navigationem, aliaque deinceps gravia suscepserunt, quique nihil ipsi injuriaæ auctores, illum vastaverunt. Nihil porro eripiuntur dandum putamus, ut cum viris illis optimis fratrem componamus. Fuerunt plane eorum res præclaræ, ut et Homerum laudatorem habere mereuerint. Quamobrem etiam eorum hactenus vigens admiratio manet. Sed et nostra talia sunt: quippe fratrum sunt communia omnia, ut singulis eorum præclaris singula compounens, nihil illis deteriora pronuntiare possemus. Sane vero probatione in virtutem utamur, ut ne quis, velut in fratris gratiam, male quid hyperbolicum locutos putaverit. Componemus autem quam maxima brevitate fieri poterit. At neque quidquam de pietate sumus dicturi, quam ut species, ne liberum quidem existimem virtutes comparari; nam neque sunt proprie virtutes, quibus illa non sit radix.

Agamemnon plurium populorum rector fuit, magni vir animi, magnificus, strenuus: Pelides vero Achilles, ut quisquam alius fortis, velox podibus, decorus facie, præclara stirpe, honoris amans, ac cui potius fuerit annos paucos celebri suma vivere, quam plures sine gloria. Protesilaus quis ut quam universi horrent mortem, charam ipse gloriæ causa habuerit, ac sua nece victores Barbarorum Graecos efficerit. Nestor, Ulysses, ac deinceps alii multa quadam prudentia pollentes fuerunt, ac vi suadæ magnificæ ornati. Tydei filius lancea gloriabatur: Ajax robore ac procera corporis statura: Teucerus, sagittandi arte: vicissim que Troes alii diversis aliis longe his præstare videbantur. Se nimis nunc Hector animi generositate, Antenorque eloquentia; adeoque et sociorum, alii plures equestri peritua, aliisque alii præclaræ effulserunt: nec non plurimi aliis titulis. Eorum plures ab excellenti virtute senidii audierunt, quamquam vitiis scaterent. Porro habeam commemorare quae sunt eorum meliora. Neque enim hic dicam turpe lucrum, angustum animum ac illibalem, amorem voluptatum, eaque demum vitia, quae quis quarens, sparsa in eis facile invenerit. Nec mihi ipse verbo contrarius sum, qui adeo pro virtute admirandis viris vita astringam. Sic namque illi habent, ut quisque bonus sit, haud tamen absolute ac simpliciter bonus, ut ea, quorum illa sincere ac tota veritate nuncupatio existit. Ceterum quibus solis revera a majori parte nomen hoc inest: alii namque alios superent una aliqua qualitate virtutis, aut duplixi forte universaliori; alii vero, quo plures possideant: sane merito, multarum cumulus virtutum, melior, ut quidem existi-

mo; habeatur, quām paucæ ac perfectiores; aut A δ' ἀν εἰχτω; τὸ τῶν πολλῶν δρέπιν, δύροισμα ἡ κρέπιτον οἵμαι τῶν ὀλίγων τε καὶ τέλεωτέρων, ἢ τοῦν οὐχ ἥττον.

Quia ergo nequit fieri; ut qdīs omnes omnibus partibus supereret: (nani Achillem Nestor, Nestoremque vicebasin Achilles omnino superabat: ille quidem, longo rēti a dīsu ac prudentia; hic autem, ut arma ac adūti robur species; sieque p̄t̄rsus p̄fatorum quisque, alio ac alio nominis, cum vincebat alios, tum ab eis vincebatur:) ut plane vir nobis in laudationis argumentum propositus; ita qdīdū adhinc rāndorum illorum nonnulli impar videtur, Hic illave spectata virtute, ut tamen deinceps omnes aut certe plures in pluribus supereret; putem sāne ex ratione, qua multos ejusmodi multa ac omnimoda virtute supererat; addam et malorum fuga vel illis ipsos superare, vel nihil minus habere, he et ipse admirationem habeat. Ut enim p̄r̄c'aram a moribus gloriam adeptos viros accurate comparare velimus, ne dum virtutum quibus p̄ficitur qualitates censendā sint, sed et abunde varum numerus incundus: ac siquidem potiores illi, alii plures obtineant, componenda ex adverso illi horum mūltitudi, cum potiorum illorum ac p̄t̄ciorum qualitate atque p̄stantia. Nam etiam ut qdīs drachmas plures in alteram iūttat lanci, talenti quoque pondus æquaverint: aurique plane talentum; quanquam reliqua deinceps metallia materia pretiositate vincit, minoris fiat volenti dite-
d̄re, quam plura argenti. Ubi ergo hīc ita habent. Iustius putem, aliis p̄ferri eum, qui multarum excellentiis virtutem p̄fulsit, quam ut illi tota reliquorum cohors, ut quisque eorum, paucis numero virtutibus, aut una forte, quanquam etiam sublimiori, turpissimis atque vitiis implicatus, p̄t̄ illo claruerit.

Sed et hījus meminiisse oportet, ut nimirum tempus illud herorum serax, homines virtutis studiosos, multo ostentandæ generositatis ardore prot̄c̄at, cum in athletas per eam coronatos, ac maximum quo aucti essent, honorem aspicerent. Id vero ævo jam nostrō minime occurrat. Cum enim honoris illa contentio in p̄fisque dispergit, tum vultus passim honestis p̄fenduntur: atque adeo, ut quis ultraque tempora, virosque in eis admirabilis habitus, nec uom̄ res ab eis gestas, ac provocantia ad virtutem consideret, majori virum admiratione habiturus sit; quoil jam talis enituerit, qdīam ut alios v̄dissent, quibus æmulatione ex aliorum virtute accederet. Qui enim multis destitutus est, qdībuscum ambitios ostentandæ virtutis certamina committat, velut remissior obsequiis gloriæ causa laboribus evadit. Bonumque, quo rarius, eo ubique admiratione magis.

Cæterum ex adductis rationibus illi l, pitto, merito concludendum sit, nulli virum inferiorem videri, ante eorum cuiquam secundum: dicam enim quod iūpensioris est modestius, eorum reverentia qui

κρατεῖν. (Néstopos γάρ Ἀχιλλεὺς, καὶ Ἀχιλλέως Néstopa ἥττων γε πάντων ἦν· δὲ μὲν ἐμπειρίᾳ τε καὶ φρονήσει, δὲ δὲ ἐν ἀπόλοις καὶ γενναῖσθαι. Καὶ δὲ; τῶν προειρημένων ἀνθρώπων ἔπειστος τῶν μὲν ἥτταῖς, τῶν δὲ ἐκράτεις, ἐν ἀλλοις καὶ ἀλλῳ πλονε-
κτήσατε;) ἀν δὲ πάρ' ἡμῶν εὐφημουμένος ἥττων μὲν τῶν θαυμαστῶν ἀνδρῶν ἐκείνων δῆλη ποὺ τεινεῖται ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἀρετὴν, πάντας δὲ ἑξῆς νικῶν, ἢ τοὺς πλεοὺς ἐν τοῖς πλεοῖσι, δοκῶ μοι, τῷ πολλοῖς τοιούτους παρενεγκεῖν πολλαῖς τε καὶ πάντοδεταῖς ἀρεταῖς, προσθήσω δὲ δις: καὶ τῇ φυγῇ τῶν κακῶν, ἢ πλεονεκτεῖν ἐκείνων, ἢ μηδὲν ἀπολειψθῆσθαι πρὸς τὸ θαυμαστὸν ἀντῆρ εἶναι. Ἀκριβῶς γάρ θέλοντας ἡμεῖς παρεθένται ἀνδρας, ἀγαθὸν κεκτημένους δέξαν ἀπὸ τῶν τρόπων, οὐ τὰς ποιεῖσθαις μόνον τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀριθμὸν προσλογίζεσθαι: γρήγορον ἐν τισε μὲν αἱ κρίταις, ἐν ἀλλοις δὲ αἱ πολλαῖ, ἀντει-
θένται τοι τὸ πλῆθος, τῷ τε μεγέθει, ταῖς τε ποιε-
τησι, τῶν ἀμεινόνων μὲν πλεονεκτημάτων, ὀλίγων δὲ οὐδὲν διμω: Ἐπεὶ τοὶ καὶ δραχμαὶ πολλαῖ, ἀν ἐπεὶ τὸ ιστάνται τις ἐνέγκῃ, γένοιντ' ἀν ἀντίρροτος ἐνὶ ποὺ πάντως ταλάντῳ· καὶ χιστοὺ τάλαντον, ὅλης δὲ τιμιωτέρας πάντων ἑξῆς τῶν μετάλλων, τοῖς χρηματίζεσθαι βουλομένοις, ἀτιμάτερον ἀν γένοιτο τούτοις ἀργυρίου πλήθους ταλάντων. "Οὐτε τοινυ πλεθως ἔχει, πολλῷ γε δικαιότερον οἵμαι τὸν τοὺς διλλοὺς ἐν πολλοῖς παρενεγκόντα πλεονεκτη-
μασι, τοῦτον ἐκείνοις προχέρνεσθαι, ἢ τοὺς ἀπαντας αὐτοῦ, εἰ γε τούτων ἔκστος, μᾶλλον ἐκείνου διέ-
λαμψεν ἐν ὀλίγαις ἀρεταῖς, ἢ μιᾶς τυχὸν τῶν θή-
τοτέρων, καὶ ταῦτα πάθεσθαιν ἀλλοκότοις, συμπτεφυθ-
μένος:

Οὐ μὴν ἀλλὰ κακείνου μέμνησθαι χρῆ. Ο γάρ τηνικαῦτα καιρὸς, τοὺς λεγομένους ἡρωὺς ἐνεγκάνων, πολλὴν τὴν γενναῖσθαι παρεῖχε σπεύδειν δεικνύναι τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀντιποιουμένοις, εἰς τοὺς δὲ αὐτὴν στεφανίτας, καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς τιμὴν μεγίστην δέσσαν δέσσων· δὲ νῦν δὲ πάντως οὐκέτι. Τό τε γάρ φιλότερον μικροῦ δεῖν πάντων ἀπέπτη, τὰ τε τῇσι τῶν κακῶν πολλῷ νῦν τιμώτερα. "Οὐτε καὶ εἰς τοὺς κτηρούς; τις δρῶν ἐκατέρους, καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς θαυμαζομένους ἀνθρώπους, καὶ τὰ τούτοις εἰργασιμένα, καὶ δὴ καὶ τὰ παρακαλοῦντα πρὸς ἀρετὴν, μᾶλλον γε θαυμάσεται τὸν ἀνδρὸ τούτον, δημητοῦτον ἀναγανέτα, ἢ εἰπερ ἦν ἐκείνους δρῶν, τοὺς ζῆτον ἐκ τῆς ἀρετῆς τῶν ἀλλων λαμβάνοντας. Ο γάρ μὴ πολλοῖς ἔχων τοὺς δὲ τιλλομένους αὐτῷ πρὸς ἀρετῆς ἐπίδειξιν, ἀμβλύτερός πως καθίσταται πρὸς τὸ πονεῖν ὑπὲρ δόξης· καὶ τὸ σπανιότερον ἀγαθὸν θαυμαστότερον ἐπὶ τῶν ἀπάντων.

"Ἐκ δὴ τῶνδε τῶν λογισμῶν, ἐκεῖνο δῆπου καὶ συμπεράναι δίκαιον οἵμαι καὶ ἀναγκαῖον· ὡς οὐδενὸς ἐκείνων ἐλάττων οὐδὲ γε δεύτερο; δέξειν ἀν· εἰρήσθω γάρ μοι τὸ μετριώτερον αἰδοῖ τῶν πάλαι

γενναοείτων· δὲ τούτοις ἡδη παραβαλλόμενος· "Αὐτὸν δὲ ἐκεῖνοις μεμερισμένως, ταῦτ' ἐν τῷ ἑκάπτῳ συνάλμφῳ ὥσπερ ἐκ συνθέματος συνέδραμε τε καὶ θρυστο. Οἶον δὲ εἰδε; ἀνδρὸς ἀρετὴν πρὸς πολλῶν καὶ διεφόρων καὶ τοιούτων παρεβάλλεσθαι; "Οὐταν γάρ καὶ τῷ Ἀλκμήνῃ, ὃς δὲ λόγος, οὐδὲ σμικρὸν τὸ πολ; δόδο μάχεσθαι· πηλίκον δοι διτκυνοι τὸν διστιγην τὸ πρός πολλοὺς ἀμιλλάδεσθαι καὶ τηλικούτου; Οὐδὲ δὴ παραχωρήσομεν τῶν πρωτεων τοις πάλαι παρὰ πάντων θαυμαζομένοις, οὗτε βαρβάροις, οὐδὲ "Εἵλλησιν· οὐδενούν οὐδὲ τῷ παρὰ σφίσιν ἀρίστῳ, οὐδὲ τῷ δὴ τινὶ τῶν ἀπάντων.

Οὐ μήδ' ὅλην ὑπὲρ ἀδελφοῦ τοσαῦταις χρώμενος ταῖς ὑπερβολαῖς, ἕστω δὲ καὶ ὑπὲρ ἔμαυτοῦ ἐὰν διειπεῖται βουλομένῳ· ἐπείπερ ἐν δοσοῖς ἔξην ἀκριδῶς; ἔμεν ἐν εὐπραγίαις, ἐν συμφοροῖς, ἐν εὐθυμίαις, ἐν λύπαις, ἐν νίκαις, ἐν ήτταις, ἐν πάσῃ τύχῃ, καὶ δοσοῖς τε τὴν ἀδελφῶν γνησιότητα, ἀρρήκτων οὖσαν τὸ καθ' αὐτῆν, ἐπὶ πλεον ἁνοῦν τε καὶ συνδεῖν πέψυκεν. ὠστε δὴ καὶ ἐκατῆς ἐνικούτερων τε καὶ ἰσχυροτέρων φιλινοῖσι· οὐδὲ ἀλαζονεύεσθαι δόξω, οὐδὲ ὑπῆρχαι παρέδομαι, ίἴω τοῦ προσήκοντος φέρεσθαι, ἀληθῆ καὶ γνώριμα λέγων. Διὸ τοῦτο καὶ τὰς συγχρίσιες οὐδὲ τῇ γητάμην φοβητέας εἶναι φῆθηναι, οὔτε μήδην γῆγεροι· οὐδὲ δὲ εὐέργως, αὐτεῖχα δεξιῶν. Πίλην καὶ πρωφρτείας αἰδοῖ, καὶ πλήθους ἔνεκα τῶν σημείων, παραδραμοῦμας ἀπανταῖ, δοσοῖς τὸ τοῦ Ἱεροτῆλη ἄρμα ἤλαυνον· διειμημονεύεσθαι δὲ αὐτὸς τοῖς εἰρημένοις· ἐκεῖνοις Κύρον, Ἀλέξανδρον, Πόλρον Ἡπειρώτην, Ἀγησίλαον, δες ἐνταυθοῖς βεβαστείσκει, καὶ μέγας τοῖς Ἐργοῖς φανεῖς, Μέγας διεκτίλης καὶ προστηγρευταῖς· οὐδὲ σμικρός. Οὐτοι πάν οὖν, καὶ οἱ ἐν Ῥώμῃ κατωρθωτέστες μεγάλαι, καὶ δοποὶ δήποτε γῆς, ἀγαθοῖ, καὶ ἐξ ἀγαθῶν γεγονότες, τῷ γνησίων ἐφικέσθαι τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὰ δειθαλή τῶν φυτῶν, ὥσπερ ἀμφράντινον τὴν ἐκατῶν ἡμέν καταλειπάσι μνήμην. Ἐπράττετο δὲν ἐκεῖνοις πάντα, τῷν σώματος; εὖ ἔχοντος, καὶ ὑπηρετεῖν δυναμένου τοῖς τῆς Φυγῆς θουλήμασι καὶ κινημασιν. Ἐκείνων δὲ τὴνύστο τὰ θαυμαστὰ πράγματα οὐδὲ δοῦλην εὐ ἔχων τὸ σώμα μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κάκοστην ἀπολουμένην κάσσον· ήτις ἀμα τῷ φρενήναι, δειγώ; παντὶ τῷ σώματι κατασκήψει, καὶ τοῦτο πυκνὰ κατατρέχουσα, μετ' οὐ πολὺν τινῶν χρόνον, ὡς πῶς ἀν φέροιμι λέγων! κλινήν αἰκατεῖν ἔδωκε. Χρή δὲ σκοπεῖν ἀκριδῶς; δοσοῖς τε καὶ οἴοντος εἰς ἐπιδειξιν ἀνδρίας καὶ τενναϊστος τὸ νόσοι μὲν δεδέσθαι τοσούτῳ χρόνῳ σπαραγγεῖται καὶ κατηντένδον ἀπαν μένος, πράττεται δὲ τὰ εἰωθέα, ὥσπερ μηδενὸς δυτος αὐτῷ τοῦ κακούματος. Μέγα μὲν γάρ ἀπλῶς γενναῖος ἀπας ἀνήρ· δταν δὲ θύραθεν αὐτῷ δειγών πολλῶν ἐπειθετῶν, καὶ τάνδον ἐπιναστῇ, δὴ τοιούτος ἐκπτῆσε σε, καὶ θατέρου περγίνηται μέρους, μή τοι γε καὶ ἀμφοῖν.

Οὐ μήδην ἀλλ' οὐδὲ Ἡρακλίονς ἐλάττω, εἰ γε μή μηδης τὰ κατ' εἰτέν. τὸν ἀνδρα τούτον οίμαι δεδειχθεῖσι. Πολιούς μὲν γάρ ἐκεῖος; ἀλιούς διήνυσε, καὶ ταυτεύοντας, οῖους πανταχῇ γῆς ὑμεῖσθαι· πλὴν εὐ-

A pris-εis temporibus claruerunt, qui hunc eum comparavimus. Quae enim illi divisa haberentur, haec velut ex condicio in fratre concurrerunt. Quantum vero unius etiam viri virtutem tot taliumque virtuti ex adverso componere? Siquidem enim ne Alemenes quidem filio leve sit, ut aiunt, contra duos pugnare, qualis habeat despota qui tot ac tautis æmulis contendit? Nulli sane eorum, qui omnium olim studiis admiratione fuerunt, primas concessurus sit, ut aut barbarum aut Graecum dicatis; ac neque eorum optimo, neque ulli plane ex universis.

B Enimvero quantum tantis pro fratre superlatiōnibus utor, sed et mei ipse causa: siquidem unum quid ambo maxima qualia possibili unitate eramus, faustis rebus ac infaustis, letitia ac tristitia, in aliorum ac nostris victoriis, omni fortune discrimine, utque alia sint, quibus fraterna germantas, ipsa per se indulsa, magis habet uniri ac implicari, ut plane ipsa se unitor atque fortior videatur; hanc tamen jactantior ut lar, nec justam ullam suspicionem faciam ut extra debitum ferar, qui et vera et comperta dicam. Quamobrem neque cavendum putari ut ne comparationes proferre, nec vero suū putatur. Quam vero id congrue et e ratione, statim ostendam. Propheta tamen reverentia, ac propter signorum multitudinem, omnes olim currus Israelis moderatores omittam. Rursum autem, iis quos memoravi, Cyrus addam, Alexandrum, Pyrrhum Epictotam, Agesilaum Spartæ quondam regem, qui se magnum rebus gestis exhibens, Magni quoque cognomen Iure adeptus est: neque enim vir mortuus erat. Sane hi omnes, qui que præclara Romæ designarunt, ac usquam gentium, cum boni ac ex bonis prognati, sincere virtutem coluisse, in modum virentium et semper arborum, immarcessibilem sui memoriam nobis reliquerunt. Cæterum geregant illi omnia, cum corpus esset sanum, eaque haberet dispositionem, ut animi consiliis omnibus ac agitationibus ministrare posset. Illic autem admiranda illa conscientia, nedum sano corpore, sed et cum illud possidente a morbo haberet. Is ut mox conspicuus fuit, dire corpus totum invadens, ac cerebro percurrentis, brevi post (o quomodo sustineam dicere!) lecto affixit. Illud vero diligenter attendas, quantum esset et fortitudinis ac generosi animi specimen, ut cu tantum tempus dirus aile morbus teneret, velutque dente canino membra singula dilaceraret, ipse nihilominus consueta, tamquam nullo impediente, præstaret. Plane magnum quid absolute vir quisque ingenuus: at cum multis malis extrinsecus ingruentibus, ipsa quoque interna insurrexerint, prodigio similis hic talis videatur, ut vel partem alteram, nedum ambas eluctaverit.

At neque minor Hercule, nisi res ejus fabule sunt, Theodorum nostrum arbitror designasse. Multa quidem is gessit certamina, adeo illa Illustris, ut toto late orbe laudentur. Gessit tamen optima cor-

poris valetudine utens, ac vigore pollens; hand A vero cum iam senuisse, nec cum morbo uti Theodorus conflictans, qui et Hydra longe molestior esset: atque id omnino gravius passum dicas, cuius etiam Hercule res componimus, quod et multos lolaos habens, nemo tamen haec tenis certaminis illi socius accesserit. Ut quid vero? Quod ipsa repugnaret natura rei. Quia enim quis volens ratione ejus morbi partem aliquam tulisset? Aut qui posset laborans, ut quidem eventus voluntatem oppido secutus esset, a morbi cum laboribus liberare, ac vel ad horam solatii aliquid afferre?

Talis itaque effectus omnibus admirationi erat, familie ac gentis gloria existens, atque ut velis, humani talis generis; sed nec ulli, cum miranda adeo opera designaret. Plano id merito. Magnum sane ut talis evaserit, atque ut universos ejus gentium ac mores expertos in stuporem converteret. Haud enim vero, quod allis præclarior effectus, uno quidem, unum quem titulo, ac alio aliud, omninoque omnino in parte superarit, admiratione dignum putaverim. Ut enim res aliqua agat quod est comparata, nihil merito videntibus stuporis fuerit. Haud ergo jure habendus admirationi, ob designatas res mirabiles, ut quis ejus probe gentis noverit, ne quibus parentibus procreatus esset, si quis suisset educatus, ac quibus operibus studiisque artates alternavisset. Par namque erat, ut qui bona omnia, rara maxima ingentilitate, tum studio improbo, hedum maris ejusque parentum, quos illa optimos C existentes meritis superasset, sed et patris ejusque progenitorum, collecta haberet, ne quid etiam ab eorum virtute desliceret, aut ullo modo a paterna fortitudine ac generositate decederet, quieti maiores avosque, haud minus ratione mentis, quam dignitatis præclaros, ornantibus purpura, diademate ac sceptro, magnificientioribus gestis obscurasset. Carterum eos omnes qui patientiæ certaminibus habuerunt admirationem, egregie tunc ac multo excessu superavit, cum, heu! ejus totum corpus morbus invaserit: quicunq; lucra illi perpetua fuit, illi et tibi filio ejus (!), ad senectam usque ac mortem, cum is Romanorum felicitati velut invitaret.

Enimvero, hue sermone devictus, flumen facio narrandi res ejus gestas, non quia debilitus quae dicere, sed quia dicendi opportunitum tempus, coactum ad lucis transire: que enarrare quae utrosque multa vi lacrymarum sint impletura, deficit. Accedo enim gravissima illa dicturus, quorum vir quem lugens, multam a contuberniali morbo experientiam fecit, ab eo fere tempore, ut ita dicam, quo adolescentiae primos annos excessit. Ille te, charissimum caput, longo ten pote conniunxens,

(1) *Uti et tibi ejus filio.* Alloquitur Andronicus filium qui Theodoro patruo in ducato successit, a quo etiam fuerat educatus, ut intraque de causa ejus non invenitur filius appellatus sit. Decedens enim nulla legitima prole secesserat Theo-

porum valetudine utens, ac vigore pollens; hand A σωματῶν καὶ σφριγῶν· δὲ οὐκ ἐν γήρᾳ κατεγκάρηκας, καὶ πρὸς νόσου ἀποδυσάμενος, ὥσπερ οὗτος, πολὺ καὶ Ὑδρας χαλεπωτέρων· καὶ τὸ πολλῷ δεινότερον, διὰ περ πολλοὺς Ἰόλεως ἔχων διατητὸν τῷ Ἡρακλεῖ παραβαλλόμενος νῦν, οὐδένα τέως ξαχεῖ τὸν συναθλῆσαντα. Διατέλει· Ὅτι περ οὐχ οἶλον τ' ἡν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος. Πώς γάρ ἂν αἰτῶ τῆς νόσου μερίτης θέλων ἐγένετο τις; οὐ πῶς ἂν εἴχε νοσήσεις, εἰ δὴ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦτο παρείπετο, τοῦτον ἀπελλάξαι τῇς νόσου, ή, γοῦν πρὸς ὅρων παραμυθῆσανθει;

Τοιοῦτος τοινυν ἀναφανεῖ, θαυμάζετο μὲν ὁπός τῶν ἀπίστων, φιλοτεμέτ τοῦ γένους ὁν, εἰ δὲ μόνοις, τῆς κοινῆς φύσεως, ὑπ' οὐδενὸς δι, πράττουν τὸ θαυμαστό, καὶ οὐδέτερος. Εἰκότως. Γὰρ μὲν γάρ τοιοῦτον γενέθαι μέγα, καὶ οἶον ἐπιλήξιν παρασχέσθαι τοῖς πεπειραμένοις. αὐτοῦ τῆς φύσεως· τὸ δὲ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀναφανέντα τὸν δεῖνα μὲν ἐν τῷδε παρενεγκεῖν, τὸν δεῖνα δὲ ἐν ἐπέρω, καὶ ἐλῶ; γε τοὺς πάντας ἐν μέρει, οὐ δίκαιον οἱματοθυμάζειν· τὸ γάρ τὰ αὐτοῦ τινα πρίτεσν οὐ δίδωσιν ἐπιλήττεσθαι τοὺς δρῦντας· οὐ δὴ δίκαιον ἐκείνον θαυμαστὸν διαπράττόμενον Ἐργα, τοὺς καλῶς ἐπισταμένους αὐτοῦ τὸ γένος, καὶ θύειν Ἐργα, καὶ διπλῶς ἐπέρωφη, τίνα τε δρῦν καὶ μεταχειρίζων, τὰς ἡλικίας; καλῶς ἡμετέφεν. Βέδει γάρ αὐτὸν τὸ καὶ πάντα συνειλογότα εὐθύδε τα μεγίστη καὶ σπουδῆ πόνους νικᾶσση, οὐ μάνυν γε τὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἐκείνην ἐνεγκαρέμνου, οὐδὲ ἀρίστους; δητας, ήδε παρηγένεν, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς; καὶ ὃν αὐτοῦ τὸ γένος; κατήγετο, μηδὲ τῆς ἀρετῆς ἐκείνων ἀπολειφθῆναι, μηδὲ φανῆναι κατά τι δεύτερον τῆς τοῦ πατρὸς ἀνδρίας καὶ γενναιότητος; δ; ἀπέκρυψε μὲν γονέας λαμπροὺς οὐχ ἡστὸν τὴν ἀρετὴν ή τὸ σχῆμα, διπερ ἀλιθοργίῃ ἐκόσμει καὶ διάδημα καὶ σκῆπτρον. πίντας; δὲ τοὺς ἐπὶ χαρτερίᾳ θαυμαζούμενους; μετὰ πολλῆς περιουσίας ὑπερβλαστεν, ἡνίκα, φεῦ! ή νόσος κατέσκεψεν εἰς πᾶν ἐκείνου τὸ σῶμα, καὶ ἦν αὐτὸν ἀλητικός: ταλαιπωτής, ή; δὴ καὶ σοι τῷ κείνου παῖδες, ἀλητεύεται γήρως καὶ τελευτῆς, τῇ τῶν Ψευδαίων εὐδαιμονίᾳ ὥσπερ φύσιν ἔστατη.

Ἐνταῦθα δὲ λόγου γενέμενος, πεύσματα: λέγοντας περάξεις· οἰχὲ δὲτι λέγειν οὐκ ἔχω, δὲλλ' ὅτε χρόνον οὐκ ἔχω λέγειν, οὐδὲ κατέρον, ἐπὶ τὸ Οργανόν ἀναγκαζόμενος μεταδῆναι, καὶ τοιεῦτα διπλαῖς εἰδέναι, οἷς καὶ ἐμαυτὸν καὶ ὑμᾶς πολλῶν ἐμπλέκων διεκρύψων. Καὶ γάρ τὸ διασχερέστερα λέξιν Ἐρχομαι· ὃν τῷ νῦν ὑπὸ θρησκευτινού πειραθῆναι πρόσθινησεν ή σύντεροφος αὐτῷ γεγενημένη νόσος, τὸν τῶν νεανίσκων ἡλικίαν εἰδίσεις ἔως εἰπεῖν ἀμελέψαντες. Λύτη σε, ὡς φίλατες, πολλῷ θαυμαστῶς τοιούτοις.

dorus senior ac frater Manuēlis, superstes videbatur in nepote Theodoro juniori, Peloponnesi post ipsum despota, quomodo pater est superstes in filio.

μακρῷ τῷ χρόνῳ κατανελώσασα ἡ τὰ μεγάλα τρί-
ποια, ἀ σὸι λαμπρῶς ἀπὸ τῶν ἔχορῶν ἐστηκεν,
οἰομένων σου κρτήσειν πάνυ ῥᾴδιως. ἀτε μὴ κα-
λῶς εἰδότων, δύον ἀρετῇ σιδῆρον καὶ πολυχειρίας
ἐστι καλλίων. Αὕτη σε λαμπρότερον ἐφηνεν ἢ τὸ
γένος καὶ τὸ σχῆμα, καὶ ἡ ἐπανθύσεα τῷ σώματι
χάρις, καὶ τὸ τῶν εὐεργεσιῶν πλήθες, ἀ πανταχοῦ
γῆς ὑμνηται· εἰ δὲ συγχωροίμεθα λέγειν, καὶ Ἰωβ
ἔκεινου καρτερικώτερον, τοῦ ὡς ἀληθῶς μακρέρου
δὲ ὑπομονῆ γεγονότος, ἥνυκὲρ πάντας ἐπεδεῖξε.
κατατυθεὶς τὸ σῶμα δεινῶς ἀπαντός δὲ ἐθυμάζε-
το μὲν τὸ πρώτον διὰ πλούτου ὑπερβίλλοντα, καὶ
ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν, πολλῷ δὲ μᾶλλον μετέπειτα
τούτον ἀποδιώλων, καὶ συμφοράς ὑποστάξανδρείως
ῶς οὐδεὶς ἐτερος. Ἐπὶ γάρ κοπρίας καθῆμενος,
τὸν πικρὸν μὲν πολλαχθεν, μακρὸν δὲ διεύλοντα ἤνυ-
σεν, ὥσπερ οὐ σῶμα φορῶν, ἀλλ' ἐν χρώμασι γε-
γραμμένος, ἢ γαλοκοῦς, ἢ σινηρούς, ἢ τις ἀδαμάν-
τιος, ἐνδριάς· δὲ καὶ μᾶλλον προσήκει λέγειν·
Ἐπειτα δὲ τὸ εἰδος ἐπιγραφόμενος ἀνθρώπος.
Ἐλαμψέν μὲν οὖν ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμεινον ἢ τῆς μυ-
ρίας εὔποιας ἔκεινης, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἔργων·
τῇ δὲ ἀστραπῇ τῆς ψυχῆς χρυσὸν μὲν ἔσθετε πάντα,
λίγους δὲ διευγένεις καὶ τιμίους οὐδὲν διτας ἔδειξε.

Ταῦθ' ἡμῖν ἐκ τοῦ παρήκοντος; εἰρήσθω περὶ αὐ-
τοῦ. Προσῆργον δὲ τοῖς θεολήπτοις ἔξεγένετο λέγειν,
οἱ καὶ σιδηροῦν αὐτὸν ὀνομάζουσιν ἐπὶ καρτερίᾳ
ὑπὲρ τοὺς πώποτε γεγενημένους ἀνδρείους. Ἐδει-
γε γάρ σε, πάντων δριστεῖς, τῇς ἔκεινων εὐμοιρεῖν
ἡδη γλώττης, καὶ τότε δὲ πάντως καλῶς; Ἐφάντη τὸ
κατὰ σὲ, ὡς νῦν γε ὅπ' ἔκεινου πλεονεκτῇ, γιώτ-
ται τὴν ἡμήν ἔγκωμιάζοισαν ἔχων ἀσθενῆ καὶ γῆ-
νον, ἔκεινου τὴν οὐράνιον καὶ Ιεράνην ἔχεντος.
Ἄλλοι οὖτοι μὲν σε ἐπικαλέσονται πάρα τῷ θεῷ, κρο-
τούντων μὲν τῶν ἀγγέλων, σειομένου δὲ τοῦ τῶν
μακρέρων θεάτρου· περὶ δὲ τοῦ θεῶν δὲ ἔστι τοῦτο
ἔτεκώμιον τρόπον ἐτερον, διεισδρυτες βουλόμενοι
δεῖξει, οὗτοι ποτὲ ήσαν τοὺς τρίπους τε καὶ τὴν
καρτερίαν, οὐ μάνον οὐδὲνάμεροι τῶν σῶν καλῶν
ἀφικίσθαι, ἀλλ' οὐδὲν ἕγγυς που γενίσθαι, ἢ τοὺς
μετρίως λειψθῆναι. Ἐχώμεθα δὲ τοῦ οκοποῦ, σὲ τῷ
τῇδε; ὑπομονῆς ἀγάλματι παραθέντες· οὐδὲν γάρ φύ-
νος ἐν ἀγαστοῖς.

Τῆμα μὲν τοῦ οὐδὲν αὐτοῖς προστετο γογγυσμὸν
ἔχον. Καὶ τί φημι γογγυσμὸν; δύτε δὴ καὶ χάρι-
τες ἔτι πλειστας ἀνωμαλόγεις τῷ συγχωρήσαντι
τὴν νόσον ἐνσκῆψι. Καὶ εἰ μὴ δουστὴν παραφρο-
νεῖν ἀπὸ τοῦ πρὸς σὲ μανικῶς ἔχειν, λοχυρισαίμην
δὲ σε καθαρώτερον ἔκεινου τάνδρος εἰδίναις χάρι-
τες· τῇ πρωνοίᾳ. Πολὺ γάρ ἡν τὸ εὔσεβες ὑπερφυῶς
ταρχούσι· τῶν δὲ μελῶν σου ἀνεκρωμένων, πῶς
δὲ ἀν δυσταίην τὸν λόγον! καὶ τῶν δρθρῶν βε-
βλαμμένων, ἀνδριάντος ισχυρότερος ἀνεφάνης, εἰ:
καὶ τὸ σῶμα μὴ δυνάμενον ἀντέχειν πρὸς τὰ δεινὰ,
ἀνηλισκετο, ἐκ χοὺς τὴν σύντασιν ἔχον. Ἐκεῖνο μὲν
τῷρ ἔχον ἡττώμενον ἦν· ἡ δὲ ψυχὴ, ἐπει μὴ εἰς
τε βιασθῆναι, οὐδὲν ἀπὸ τῇδε; νόσου παρεῖ ἀπετατο.
Μέθεν; Ήτίς γε καὶ λαμπροτέρα καθίστατο, χρυσού

A majori longe admiratione dignum efficit, quam
quæ magnifica tropæa devictis hostibus præclare
erexisses, cum te illi, nescientes quam virtus ferro
ac numero exercitu præpollent, facile admodum
superaturos existimarent. Ille te illustriorem fecit,
quam genus ac dignitas, affusaque corpori gratia,
nec non multa illa toto orbe celebrata beneficentia;
sed et Ioho illo, ut liceat dicere, reddidit toleran-
tiorem, viro utique per patientiam beato, cuius supra
mortales omnes toto dire corpore concisus, speci-
nem dedit; quiq; cum primum obabundantes di-
vitiæ acres præclare gestas admirationi suisset, lon-
ge postmodum majori, iis amissis, fuit, ac postquam
summa quadam, ut quis astuta, fortitudine, cala-
mitates sustinuit. Nam sedens in stercore, ex mul-
tis amarum longumque stadium confecit, tanquam
non gestaret corpus, sed esset imago coloribus pi-
cta, teneave aut ferrea vel adamantina statua quondam
et congruentius dicatur, cui postmodum propter
figuram hominis nomen inscriptum esset. Plane
vero præclarior ille afficiente morbo, quam ab innu-
trabili illa beneficentia effulgit, mentisque ful-
gore auri omnem fulgorem extinxit, ac pellu-
cidos pretiososque lapides nihil esse ostendit.

Illa nobis hactenus de viro eximio pro facultate
sint dicta. Operæ vero pretium evenit, ut affliti a Di-
o homines de eo dicerent, qui et ferrenum appellant pro
tolerantia, qua mortalibus omnibus, si qui unquam
fortes fuerunt, longe præcellentior fuit. Utinam vero
tu quoque, virorum optime, eorum feliciter lingua
nactus essem, tumque omnino res tuas, quales habent,
clarecerent: ut modo ejus longe rebus deteriores
apparet, quod eas coelesti ac valida lingua dilau-
dante, infirmam meam ac terrenam, tuarum ipse lau-
datricem sortitus sis. Enimvero illi te apud Deum
sint laudaturi, plaudentibus angelis, totoque beatorum
admirante cœtu. A nobis autem, hoc tibi alia ratione
encomium accedat, ut cum valde cupiamus te
ostendere, qualis moribus ac malorum tolerantia fae-
ris, nedum omnino bona tua assequi non valcamus, at
neque propius ad illa accedere, aut vero non ita pro-
cul abesse. Porro insistamus scopo, cui illi in compa-
rationem exigentes, cum viro in patientiae exempli in
universis proposito: bona quippe invidiam nospihabentes.

D Sane nec ipse verbum aliquod protulisi, quod
muriuntur haberet. Quid muriuntur dico, cum et grati-
tas amplissimas ei, cuius nutu morbus grassaretur,
haberes? Ac nisi pro mei in te amoris cœstro in-
annus videor, purius te viro eximio gratias egisse
providentia affirmem. Magna enim quædam apud
te religiositas obtinebat. Plane emorientibus mem-
bris, o quomodo sermonem sustineam! Iasisque
articulis, status fortior videbaris; quanquam cor-
pus malis impar, utpote conflatum ex pulvere,
alissimabatur. Illud quidem nolens vinecebatur:
at animus cogi nescius, nihil a morbo habebatur.
Qui enī? nam etiam liebat illustrior, tanquam si
aurum in igne versetur. Illud equidem lobens
afficiebatur; lobens tanquam feret at mala, nec nisi

maxima quadam grati animi significatione. Ut autem quis invitatus afficiatur, tulens autem pietatis ergo feral, haud commune premium consequatur; immo etiam omnino maius, quam ut proprio quis consilio ac voluntate malorum noxam sustinet. Talia plane tibi ingruebant, ac jactura, ipsa membra erant.

Enimvero ter ille magnus ac beatus Job, nullo membro fuit minutus; nec eorum aliquod a morbo tabefactum, quarquam totum corpus verium examine crederisque plagiis adesum esset, inutile remansit. Haud ergo tu, charum caput levioribus doloribus quam quibus ejus consumeretur corpus, ol' inuestisti: iis vero diurniori praे illo tempore attritus fuisti. Sed et illud tuis illis doloribus cumulo accessit, ut nimurum, cum vel acutissimi essent, imminaret reipublicæ cura, quam vir præclarissimus non gessit. Quamobrem, ut dicebam, statua fortier enituisti. At neque statua magnum quid unquam aut parvum dicatur ferre, quando ei sensu caret: tu vero regali educatus cura, eademque subinde aetatis auctus, lenitate, qua nemio puto universorum, morbi molestias pertulisti. Mortalis quippe existens, ea magno animo ferre optimum arbitrabaris, quæ sunt comparata mortales invadere.

δον οὐδὲ ἀντίθετο τῶν πάντων. Φου γὰρ κάλλεστον εἶναι φέρειν γενναῖας θυητὴν δύναται; Επερχόμενα.

Qui itaque omnibus rebus gestis fortis enituisses, membris deinceps resolutis, longe fortior ac tolerantior clariusisti. Quanquam enim industrie admundum arma manu tractares, cum bona esses corporis valetudine, vixque non pedes cervorum perniciati certarent, hæc tamen haud tantum sint tua: eorum autem jacturam qua tu ratione ferre, ut ne etiam feruum amarius proferre sustinres, id enimvero totum sit tuum, nec eorum ullius qui laudem a patientia habent.

Quin et morbi furiosa impressione ac violentia, cum vis dolorum intensior vigeret, tanquam non indutus carnem, ita patiebaris. Pro eo enim ut lugeres, vociferareris, succensere vitæ, fortunæ maleficeres, te ipse tenebricoso angulo abderes, stragulis operatus gemeres: quod quis longe levioribus obliuctans hand dubie passus esset: ipse magis domus jandas omnibus patentes volebas, ea que perseveranter agebas, quæ vel sano morbi aliquid viderentur posse conciscere. Quodque amplius præstet, nedum urgentibus ac rebus momenti operam ponebas, sed et iis que quis venia a te accepta facile compoturus erat: tanta ubique sedulitate habebas. Sed et illud eximie præclarum, ut ubi hominum vulgi vilioribus negotiis tui copiam fecisses, hand ea postmodum neg igentius agens, non integre gereres: quin immo, cum modicæ quoque magna qualiter indigentibus scires, haudquaquam dimittetas destitutos ope, donec minuta, si qua abunde subsidio forent, eis præbais: id vero, cum necessarium quandoque cili-

A τινος δικην πρισμηλοῦντος πυρὶ ἐκοῦσα μὲν τὰρ οὐκ Ἐπατέχειν, ἐκοῦστα δὲ ἔφερε τὰ δεινὰ μεθ' ὅσης γε τῆς εὐχριστίας. Τὸ δὲ δικοῦτα μέν τινα πάσχειν, ἐκδντα δὲ τέρειν δι' εὐσέβειαν, οὐχ ὅπως ἐλάττευς οἵσει μισθοὺς, ἀλλὰ καὶ μεῖους ἀτεχνῶς. Ηλεῖ τις γνώμη καὶ δικοῦτι κακῶν ὑπήνεγκε συμφοράν. Σοὶ μὲν οὖν τοιάντα ἴπεθετο, καὶ ἡ ἡγεμία αὐτὰ τὰ μετίη.

Ἐκείνος δὲ ὁ τρισμέγιστος καὶ μακάρος ὁ ἀληθῶς ἀνὴρ ἀφαιρέσεως μελῶν οὐδαμοῦ πεπιραταὶ, οὐδὲ τι τούτων ὑπὸ τοῦ πάθους μαρασμὸν ὑποείναν ἐν χρηστίᾳ διέκεινεν, εἰ καὶ τὸ σῶμα πᾶν αὐτῷ διεθέρωτο τῷ τῶν σκωλήκων ἐσμῷ, καὶ τῇ πυκνότητι τῶν πληγῶν οὐκούν οὐδὲ κουφοτέραις; οὐδύνας τῶν κατανολακιῶν τὸ ἐκείνου σῶμα αὐτός: που προσπελάιες, φίλατες ἐπὶ μαχρῷ δὲ ταύτας διήνεγκας; Ἡπερ δὲ θαυμάσιος οὗτος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο σοὶ οὐδύνας μεῖους ἐποιεῖ, διτεροὶ δέδει φροντίζειν καὶ τῶν κοινῶν ἐν αὐτῷ τῷ διευτάτῳ τῶν δεινῶν, ὅπερ οὐ προσῆν ἐκείνων τῷ λαμπροτάτῳ. Ήστε σὺ καὶ ἀνδριάντος λογυρότερος, ὅπερ εἴπον. Μᾶλλον δὲ δὲνδριάς οὐδὲν οὐ μέγα, οὐ σμικρὸν φέρειν δὲν ποτε λέγοιστο. Πόθεν; δὲ μηδὲν αἰσθανόμενος. Αὐτὸς δὲ τερψής βασιλεὺς, καὶ τὰς ἡλικίας οὕτω παρήμειψας· τοσοῦτον δὲ πρώτης ὑπήνεγκας τὰς κακοπαθείας τὰς ἐκ τῆς οἵσεως, οὐνητοῖς; Επερχόμενα.

Ἄνθραξ τοινυι ὀφαδειχθεὶς ἐν πᾶσιν οἷς ἐπρίξας, τῇ παρέσσει τῶν μελῶν, ἀνδρείτερος ἐφάντες πολλῷ τῷ μέτρῳ καὶ καρτερικώτερος. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ὄπλα μετεχείριζε σοὶ τὼ χεῖρε δεκιῶς ἄγαν, εὐσωματοῦντι, καὶ τὼ πόδες ἡμιλάδτο ταῖς ἐλάρησι μηκοῦδεν τῇ ταχύτερι ἀλλὰ τοῦτα μὲν ἀν εἴη οὐ σά γε μόνον τὸ δὲ τούτων τὴν ζιμίαν ὑπενγκεῖν, ὃς περ αὐτῆς ἔφερες, μηδὲ γοῦν πικρόν τι δῆμα καταδεξάμενος ὅλως προσάθαι, σὸν ἀτεχνόν, καὶ οὐδένας τῶν ἐπὶ τῷ καρτερεῖν ὑμνουμένων.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐπιφοραῖς καὶ ἐπηρείᾳς τῆς νόσου μεινομένης, ὡς εἰπεῖν, καὶ λυτώσης, δόπτες δὴ τὸ δεινόν τῶν δύναντας ἡχμαζε, ὕστερος οὐ σάρκα φορῶν, ἐφερες. Αὐτὲς γὰρ τοῦ κλαίειν, καὶ βοῆν, καὶ δυσχεράνειν τῇ ζωῇ, καὶ καταράσσαι τῇ τύχῃ, καὶ καθείρξαι σαυτὸν ἐν σκοτεινῷ δωματίῳ, D καὶ ἐγκαλυπτόμενον δεμνίοις οιμώτειν· διτίσ οὐχ ἀν ἐπαθεῖ, καὶ πολὺ τῶν σῶν κουφοτέραις προτελαιών δύνανται; αὐτὸς γε πᾶσιν εἰχει τὰς θύρας ἀνεψημένας· καὶ διέμενες ποιῶν, καὶ καὶ οὐγιζόντοι προσιένησε τινὰ νόσουν. Καὶ τὸ τούτου πολὺ μείζον· οὐ μόνον γάρ περὶ τὰ κατεπίγοντα καὶ μεγάλα ἡχολοῦ πάγματα, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐκεῖ· α. καὶ καὶ ἐτερος διώρθου, τούνδισμον λαβόν παρὰ σ. ο. οὗτα σὺ σπουδαῖος ἐν ἀπατᾷ. Τὸ δὲ πολλήν ποιοῦν ὑπερβολὴν, οὐ γάρ κατεδέχουν μὲν τοῖς εὐτελέσι πράγμασι σαυτὸν ἐκδιδόνται ὑπὲρ τῶν εὐτελεστέρων ἀνθρώπων, ἡνέσχου δὲ τι μετέπειτ' διλγωρήσας, ἀλλικῶς πρόξεις ἀλλ' εἰδὼς οὐτε καὶ τὰ πάντα σμικρὰ τοῖς χρήζουσι γε μεγάλα, οὐκ ἐξέπειπες τοὺς βοηθεῖς; ήσταντον δεομένους, περὶ τοῦ πα-

ρασχεῖν ἔκείνοις, οἵσα δὴ νομίζοιτο πρὸς ἐπικουράνων τέλεσθαι, ἀμελῶν μὲν που στίλων, ὅπνον δὲ ἀποσθῶν τῶν δημόσιων, καὶ δῶς τῶν τοῦ σώματος; πάντων καταφρονῶν, ὡς περ ὅγιαντεν, καὶ σφριγῶν, καὶ δυνάμενος ἄλλεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν πάνυ μεγίστων ἀγωνίζεσθαι.

Ὕδε παρείχεν ἐκπλήττεσθαι, διτὸς καὶ τῶν λατρῶν βούτων ὡς σεαυτῷ σαρξὶς πολεμεῖς, μή πάντα δεύτερα θέμενος τῶν βοτηθόντων τῷ σώματι, αὐτὸς οὐδὲν ἥττον ἐνεργός ἦσθα. Ὑπείχες γάρ τοὺς ἀδικούμενοις μᾶλλον τὰ ὡταὶ ή τοὺς κεφαλοῦσι πρὸς ὑγείαν. Ἐρρίψας που καὶ τῶν χειρῶν δημοσύνας λατρεῖας, ὑπὲρ δὲ καιοσύνης ἀγωνίζεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐνθριμέει, ἐρθώς διανούμενος, ἀλεξιτήριον φάρμακον γένεσθαι τῇ ψυχῇ, ην οὐκ ἔξους πτητιάστεθαι τοῦ σώματος ἐνεκα. Ἡδήλως οὖν ἀδιττητος ἐν τοῖς δεινοτάτοις, καὶ οὐκ εἰς τυρχνεῖσθαι τὸ κρείττον ὑπὲρ τοῦ φυλοτέρου· δὲ ἀθλητῆς, δὲ στερρῆς, δὲ ἀδάμας τὴν ψυχὴν, δὲ τὴν λαχνὸν σιδηροῦς, εἰ τοις εἰς τὸ παρὰ σοὶ πρόθυμον ἀφορόη, καὶ τὴν ἐμφύτου προσιτρέσιν, οὐκ εἰς τὰς τοῦ σώματος ἀσθενεῖας, εἰς δὲν ἀνάγκη τοῦ οὐδὲνδοντας, οὐγένετον δὲ καὶ θυητὸν. Μᾶλλον δὲ, εἰ καὶ εἰς ταύτας τις ἀφορήῃ, ὑπερθαυμάσεται σε τῆς γενναιότητος. Τὰ γάρ ἀφρητα ἔφερες ὁ στέπερ δίλου πάτηστος, ηδυστρεπτα δρῶν.

Καὶ μήν περιεπτάμενοι σε πολλοὶ τῶν ἐπιτηδεῖων, δῶν τοις χερσὶν ἐθεραπεύεσθαι σου σῶμα πλάσσον, ἀντὶ τῶν πεπόνθων σοι μελῶν ὑπῆρχετομένων, μρδίες ποτὲ πως αἰσθόμενοι τὸ σφοδρὸν τῶν δύναντων δύον (οὐδὲν γάρ ἐδείχνυς, εἰδὼς λυπήσων σφρόργη φιλού-τας), οὐδὲ οἰοί τ' ἡσαν ἀδακρυτὴ τὰ δύονθ' ὑπουργεῖν· ἀλλὰ χεροὶ μὲν παιῶντες στέρνα, ἀστεκτὴ δὲ δακρύωντες, τοῦδε φάσος ξερεχον· καὶ τοῦθ' ἐπράττετο σιγῇ, μή σε λυπήσωσιν ἀκούτες, αἰσθόμενον αὐτοὺς; ὑπὲρ σοῦ λυπουμένους. Πέφυκε γάρ τοι φιλοῦν χαίρειν τε χαρίστων τῶν φίλων, καὶ ἀνιωμένος τούτοις συνάχθεσθαι. Ἄλλ' ἐπει σε ταῦτα οὐκ ἐλάθηνε, πώς γάρ; οὐδεμίαν σαντοῦ πιργυμαθίαν ἐδίδους, ἵνας αὔτοὺς ἀπέλινες δύναθομένη. Δεινὸν γάρ δύο, δεινὸν εἰ σοὶ μὲν νέσφι πάσχοντες οἴδε σου λγήσουσι διὰ τὸ περὶ σὲ μερηγῆς, αὐτὸς δὲ τούτους ὑφόδρα φιλῶν, ἕπειτες ἐν τῷ ὑπὲρ σοῦ πάτησιν. Διὰ ταῦτα, τῶν ἀφορήτων σε συνεχούσων δύσινων, ἡρέμα πιας αὐτὸς μειδῶν μετὰ τῆς ἐμφύτου σεμνότητος, δήμασιν ἥδοις: φύδων αὐτοὺς ἐπαττεῖς· καὶ φένον ἔχειν λαχυριζόμενος, μετὰ χρηστοτέρων ἰλπίδων οἰκεῖδε πάντας ἐξέπεμπτες. Ταῦτη τοι καὶ τὸ περὶ σὲ πάντων φίλων δηγενέως ἐπεδίδου, θαυμαζόντων σου τὴν γενναιότητα καὶ τὸν εἰς αὐτοὺς ἔρωτα.

Οὐτως δὲ βίος; σοι πᾶς ἀγῶνις ὑπὲρ ὀρετῆς καὶ τοῦ γιγνομένου, καὶ αὐτοὶ τὸ φῶν; ἐξέδειχμψεν ἐμπρεστεν τῶν ἀνθρώπων, εὖ ποιεῦντος μὲν τοὺς σοὺς, δύον οὖς ἂν ήν βλέπον, κρατούντο δὲ τῶν πολεμίους, έσον ἐκ τῶν ἔργων ἐφάνη· γαῖται κάνειτο τῷ νε-

A refectionem negligeres, ac somnum ab oculis submoveres, omninoque corporis omnia commoda, tanquam sanus, ac vegeto corpore. potensque gestire, ac velut pro maximis rebus certamen esset, ita sperneres.

Sed et illud stupendum, ut et medicis clamantibus, vim te tibi palam facere, qui non omnia necessariis corporis commodi posthaberes, ipse nihil secius operi intentus es. Quippe faciliores aures accommodabas querelis patientium injuriam, quam monentibus esse consulendum afflictæ salutis. Ab ipsis sere projeceras manibus, si qua medendo viderentur, qui certamen inisses pro justitia. Id enim probo sane consilio avertuncum animæ remedium putabas, cui nolebas corporis studium quidquam obesse. Malis itaque gravissimis pulsatus, insuperabilis eras, nec tui deteriore partem ei quæ est potiori vi quadam dominari sinebas: o tu athleta, strum pectus, animo adamas, robore ferreus, ut quis in animi tuum illud propositum, innatamque voluntatem, non ut in corporis infirma aspiciat, quibus illud cedere, pro sua concretione ac mortaliitate necessum erat. Imo ut in illa aspiciat, tuam illam generositatē omnino admiretur. Ita enim mala intolerabilia sustinebas, tanquam alijs patetur, ac velut in somnis ac nudo spectro non vera videres.

Sed et necessarii plures lecto circumfusi, quorum manibus agrum curabas corpus, postquam defecta membra id obsequili negarent, ubi vix tandem dolorum vim, quanta esset cognovissent (non enim ostendebas, qui rem charis valde molestam scires), haud deinceps necessaria obsequia nisi lacrymas resoluti poterant præstare, sed manibus tundentes pectus, ac ubertim lacrymarum perfusi imbre, solum irrigabant: quod ipsum gerebatur silentio, ne te inviti contristarent, quos tui causa contristari scires. Solent enim amici congaudere gaudentibus amicis, ac cum iisdem tristibus pariter tristari. Quia enimvero te hæc non latebant: qui enim potuissent? nullum tibi concedebas levamen, dñneq; æquanimiores factos a te dimisisses. Grave siquidem omnino putabas, ut affectus ipse ac ager, ab impensiōi amoris vi tibi condolentes, quæs supra modum haberes charos, tui ergo affici sineres. Quamobrem, quem dolores intolerandi tenerent, quiete ac blande innata illa modestia subridens, verbis supra rosas dulcioribus eos aspergebas, affirmansq; lenius habere, meliorum spe p̄enos omnes dñmūm remittebas. Qua re omnium in te amoris vis jugiter augebatur, cum tuam illi ingenuitatem ac amorem in ipsos vehementius admirarentur.

Sic tibi vita tota certamen pro virtute, ac o quod esset opera pretium fuit, tuumque illum eluxit coram hominibus, qui tuos quidem, ut nequeat melius, demerereris ac bonis augeres, hostes autem victor superares, quantum liquido opera

estenderunt : quanquam in ipso quoque morbo, A sic male habens, ut nec verbis exprimi possit, sic tamen generose haberet, ut videntes in stuporem converteret, qui nulla intermissione, indefessaque studio, cum pro tuis, turn adversus hostes, gerenda præstares. Sic nimurum erat per omnia optimus vir vobis eximie clarus.

Nulla quidem vos unquam eorum satietas capiat, cuiibus vester ille magnus ostendatur : verum uenit possim amplius dicere, ante ultra progredi. Cum enim exiguum terræ spatiū, quo generosum corpus, m̄ rabilis anima illius quondam vehiculum tegatur, aspicio, parum abeat ut ne amens officiar, nec restat quid agam. Volo dicere, sed torpet lingua : volo loqui, vox vero dolore deflecta nequit obsequi, neque sermonis reliqua organa, vincente pressura, voluntatis obsequuntur agitationi, cum nec animus ipse ac ratio statum relineant. Nihil vos sane in præsentiarum, ipseque adeo cum primis, quam lamenta im̄ ensius desideratis. Horum ratio defuneti encomia. Quæ enim laudes defunctos optimos probant, eadem cum amorem in eos accendunt, tum jacturam ostendunt quam maximam. Quid porro jacturam auget ac damnum, utique etiam auget tristitia : ac rursus quod auget tristitia, etiam lamenta. Quanquam ergo aliquis ipso quaque lacrymarum afferat fontes, quanquam anima sensus expertia, ipsique adeo loculis depositi mortui, ut res ferret, nobiscum lamententur, atque id infinitum luctum, nulla hac vobis dolorum futura sint accessio ; quin et dolorum haud exiguum aliquam partem auferre videantur. Obroris namque tristitia fluctibus animis, p̄ assentior nulla consolatio, q̄am luctus occurrat. Non enim id grave, ut lugras, ut vel torrentes lacrymarum ab oculis mittas, sed quo l. intus mordet animum, ut et lacrymis uti habeat : torrentis autem in modum flere, illi levamen quoddam existat, qui diris casibus obruti sunt. Miki ergo haud valenti ulterius progredi, quique nequeam solus condigne fratrem celebrare : quippe alioru ma'orum hoc cumulo accedit, ut præ dolore animus velut obesus ac cæcatus sit : reliquum videatur, ut auxilium a vobis, quantum sit possibile, invenerim. In eo autem sit positum, ut vos quoque dicatis, si qua tempori ac dolori congrua sint, donec ad me rediens, ipse quoque singularis lamenter quæ decent.

Quoniam itaque ejus bona experti estis ; estis prætor experti omnes : unum nihil rumpite vocem, uno corde, uno animo, tamquam ab uno quodam ore ; huncque ejus loculum amplexati, qui in vos, nihil minus patris, quam despota ac dominii partibus defunctus sit, tempori congrua verbis esferte.

Lamentantes (1).

Quid enim vero ? Jubes vocem tamquam hominum os pene mortuorum ?

(1) *Lamentantes.* Antiqua est haec religio plangendi ac lamentandi super mortuū funere, cum is

οσιν, ἔχων μὲν οὖτα δεινῶς, ὅσον οὐδὲ οἰδὲ τε φοίζειν, ἔχων δὲ οὖτα γενναῖως, ὅσον τοὺς ὀρῶντας θαυμάζειν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν λόγων, καὶ τὰς πάντων ἐχθρῶν, διενεργῶν οὐκέτι παῖδου. Οὖτα δὲ πάντων ἀριστος ἦν διαφερόντως ὑπὲρ φιλούμενος.

Kέρος μὲν οὖν τῶν ἐκείνων δεικνύντων μέγαν οὐκέτι ποθεὶς ὑπὲρ γένοιτο· ἕγιν δὲ οὐχ οἰδές τε λέγειν Εἰς, οὐδὲ χωρεῖν περαιτέρω. Ὁρῶν γάρ χῆρων βραχὺν σῶμα γεννατὸν καλύπτοντα, δὲ τὴν θαυματίαν ἐκείνην ψυχὴν ἔφερε, μικροῦ δεινοῦ ἔξω φρενῶν γίνομαι, καὶ οὐκέτι ἔχω πῶς ἐμαυτῷ χρήσιμα. Βούλομα: εἰπεῖν, ἀλλὰ ναρκᾶ μου ἡ γλώττα. Θέλω φιλέγεσθαι, ἀλλ᾽ ἡ φωνὴ μοι οὐχί ὑπουργεῖν δύναται, ἐκλελειποῦσα τῷ πάθει, οὐδὲ ὑπακούει τῇ ὁρμῇ τοῦ θελήματος τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου δραγανα, τεττήθεντα τοῦ πέποντος, μιτρὲ τοῦ νοῦ καὶ τῶν λογισμῶν ἐν τῇ καταστάσει μενόντων. Τούτον μὲν γάρ ἡ ἐφεσία νῦν ἔστι, καὶ ἐμοὶ γε μᾶλλον ὑμῶν οὐδὲν θερήνος πολλοί. Λίτιον δὲ τὰ τοῦ οἰχομένου ἐγκώμια. Τὰς γάρ δεικνύντα τοὺς τεθνεῖτας ἀρίστους δὲ ἀρετὰς ἀνάπτει μὲν τὸν εἰς αὐτοὺς ἔρετα, δείκνυσι δὲ τὴν ζημίαν μεγίστην. Τὸ δὲ τὴν ζημίαν αὐξον καὶ τὴν λύπην δημητρίουν· τὸ δὲ αὐτὴν λύπην, τοὺς θρήνους. Κανέναν τις παρενέγκη καὶ τὰς πηγὰς δακρύων· καλέντο μὲν πάντα τὰς ἀλογα, δομοῦ δὲ ἀπαντάντον, καὶ οἱ ἐν σοροῖς νεκροί, εἰ οἶδον τε ἡν, μεθ' ἡμῶν θρηνήσωσι, γαλ τοῦτο γε ἀπέραντα, οὐδὲ πάπις προσθήκη τῶν ἀδυκῶν τοῦθού οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τινὰ πάις μολπαν εὐ συκράτει τούτων φανεῖται προσαφαιροῦν. Ψυχεῖς γάρ κύμασι λύπης βεβαπτισμέναις οὐδὲν δὲν δηπούθεν παραμύθιον προχειρίσαντον τὴν δακρύειν. Οὐ γάρ τὸ δακρύειν δεινόν, ὄπόταν δὲ τις καὶ χρουντὸν ἐκ τῶν δημάτων ἀφῆ δακρύων, ἀλλὰ τὸ δάκνον τὴν ψυχὴν, ὥπτε καὶ δάκρυσι γρῆσθαι· τὸ δὲ δακρύειν χρουνθόν κουφομένος τις γίνεται τοῖς συμφορεῖς κατακίνευμένοις. Εμοὶ δὲ μή δυναμένῳ προσβάλειν Εἰς, καὶ μονηρδεῖν ἀξίως τὸν ἀδελφόν· πρὸς γάρ τοὺς ἀλλοις δεινοῖς ὀστεοπελεῖ καὶ ἡ διάνοια ὑπὸ τοῦ πάθους πεπήρωται· λοιπὸν δὲν εἴη παρ' ὑμῶν ἐπικουρίαν εὑρεῖν, δην δυνατή. Η δέ έστιν, εἰπεῖν οὐδὲν, ἀπερδὲν εἴη περιστήκοντα τῷ καιρῷ καὶ τῷ πάθει, Δ ἔως ἀνενεγκόντες τὰ εἰκότα καὶ ἡμεῖς μονομήσωμεν.

"Οσοι τοιγάντων τῶν ἐκείνου καλῶν ἐν περιφερείᾳ γεγένησθε, πάντας δὲ ἀποιελαύκατε πάντες, φέντας μοι μίλια φωνὴν μισθεψῆσθαι, ως ἐξ ἐνός τενος στόματος· καὶ περιπτεξάμενοι ταυτην τὴν σορὸν τοῦ οὐχ ἡττόν γε πατρὸς οὐδὲν ἡ δεσπότειν, τὰ τῷ καιρῷ συμβαλλοντα φιλέγετεσθε.

Οἱ θρησκοῦτες.

Tι τοῦτο; Στόμα κελεύεις φῆξι πειρωτὴν μικροῦ νεκρομέτρων ἀρθρῶν πάτων;

maxime clarus erat, ac re publicæ utili, ut accidit in Josia sanctis iuso rege, quem Jeremias haud

'Οἱ λέγων.

'Οἱ πάτερ εἰς τα λέγων.

Οἱ θρησκοῦτες.

'Υπακούοντες δικαιοθανατία, ἥτις οὐλοὶ τα γεννώμεθα κρατεῖν τὸν τα κρατοῦντος ημίν τηδη πάθοις.

'Εδει γε, καὶ βέλτιστον ἡτοί ημῖν, πρὸς τοῦ τὴν φίον απολιπεῖν· ἐπει καὶ τὴν ὧς ἀληθῶς ἔστιν ημᾶς ζῆν.

Ἐτ γὰρ δὴ καὶ μὴ τεθύνομεν τηδη, ἀλλὰ τὴν ζῆν δραματομεῖν ἐτ τῷ θαυμάτῳ συμπέραι, καὶ τῇ ἐνθέρδος μετάστασιν ποθειτέραν ζῆν τηρεῖσθαι, καὶ τὴν τελείωτην εὐχεσθαι.

Πᾶς τις γῆρας ἀπαλλαξεῖται ἐστι τῷ τῆδε, εἰ καὶ μὴ αὐτότερον ἀποσφάττει, τέρμους εὐσεβείας γυνάτων.

Οὐκ ἔτι βιωτὸν ἀρδεῖται γεγενέτω τῷ σῶν ἀράθων.

Συγχρήτης μὲν γέροντος ὁ δέσποτας, καὶ τυραννὸς τῶν σῶν καὶ τῶν μετεδίδους ἡμῶν, καὶ τύπτα σῶσι εἰσεργεῖται τάχατα μετὰ διαγένετες δι τολλῆς.

Οὐ μή τοι πάντως ἐνέπλησας, οὐδὲ σιρτάσω πάντες διακορεῖς τοὺς μετειληχότας.

Οὐ γάρ ἐτηδη, οὐδὲ ἐγγύς.

'Επιλούτεις γάρ πατέρα Θεοῦ ἀρπάζει, πλοῦτον ἀνάρτον· καὶ τοὺς συνόντας τοῖς τε τειχίταις οὐκ ἔτι στήσαι τὴν ἔχεσιν τῆς μετ' αὐτῶν σινονίας.

"Ωτε σὺ μὲν ὑες ἡμῖν ἄταρ ἀγαθόν· Σιγών· Καὶ τοὺς δὲ οὐντασας ἀπελλών.

Πολλὰ μὲν ημᾶς εὐφρατεῖς καὶ εἰργάσω ζητωτὸς πόροις σεσυνοῦ καὶ κινδύνοις, καὶ τυπτά σου τῆς τύχης ἀντιπτούσης ὡς τὰ πολλά· καὶ πολλοῖς γε οἰορένοις φόστοι εἰραι κεχηρέστι καταπεῖται σε σύντημα πάστοι, ὡς ἡρχες, πρὸς τούρνατορ τὴν δέξαραι τοῖς μετέστησας· καὶ θωστιν αἱ τῷ εἰρητεῖται.

Νῦν δέ, η!ε, καὶ γῆ, ἀλλὰ τίς ἀρ οἶτε τε γένετο τὴν συνέργειάν τριηγδεῖν; Ή τίς ἀξίως θητησεῖς σε τοι πάρτη ἀριστον ἔξηματος; Τίς σιδηρῶν, τίς ἀδαμάντιον ἔχων ψυχήν, οἵτε δυνηθῆται γέγειν διά τέλους τὸ Ιν-

κοῦν;

Αί, αί, αί, τῷ κακῶν συνθρομῆς, τῷ σε τὸν πότον μόρον ἀγείραι!

"Ος γάρ θεὸς καὶ πρότριτος τὴν τοῦ Πέλοπος κείκινος εὐδαιμόνα, τῷ ταύτης καὶ δεσπότης,

αἱ similes θρηνοδίζοντες προσεκυνεῖν est. Multis quidem Chrysost. hom. 4 ad Heb. ac locis aliis invenitur la planctus agi solitos in funeribus fidetum, ipsam quoque interminatus ex eo nomenclationem in lamentatrices præcipue feminas, quae solerent conducti in eum finem, tanquam mos illic fleti resurrectionis contrarium videtur esse quam Ecclesia, tota clavis officio angustissime practicat. Verum ea Chrysostomus dixerit, quia exaggerando quia eos persuadentes, qui ejusmodi lamentis plus justo inducereant, nec in eis teherent mediam, plorantes

A

Orator.

Quantum, inquam, per facultatem licet.

Lamentantes.

Erimus dicto audientes, ut a dolore obruente possimus nonnihil emergere.

Par sane nobisque optimum erat, ut te priores vitam relinquemus: nam et modo revera haec vere vivere possumus.

Quanquam enim neicum mortui sumus, vitam tamen quotidie moriendo consumimus, atque ab huminis migrare, quam vivere desiderabilius ducentes, mortem deprecamur.

Nemo quippe est, qui non a vita liberari cupiat, quanquam pietatis legum observans, ipse sibi manus non inferat.

Fieri non potest ut quis vitalem ducat ritum post tua illa delibata bona.

Multi quidem tempore, o despota, jugi nos tuorum bonorum participatione donasti, cuipque omni bus omnia affluerter admodum impertis i.

Hanc tamen omnino corda imploravisti, aut eos qui essent participes in fastidium vertisti.

Nec enim res ita serebat, autem ut ita ferret, proprieat.

Larga enim a Deo manu divitias immortales suras consecutus, nec quibus itis consortes fieri obligasset, earum consortii cupiditas sisti poterat ac coliberti.

Quamobrem qui omne nobis dilequeres bonum, moriendo siire nos permisisti.

Multum nobis luctum fecisti, tuisque ipse laboribus ac periculis ad tumultandum provocasti, tamet et adiusta fortuna plerumque uteris: multisque putantibus sibi facile, ut te, tibique subditos omnes, hiantes absorberent, eorum in contrarium opinionem, uti res exhibet clamant, omnino vertisti.

Nunc autem, cæluu terraque, quis tantam illam calamitatem dire satis lamentetur? Quisve tui per omnia optimi factum jacturam digne deflet? Quia ferreus, quis ita adamantino pectore, ut tristitiaq in finem ferre possit?

D

Heu, heu, heu, concurrentia mala, ipso hoc quod migrareris ab humanis!

Qui eni in heri ac rudiustertius Peloponnesum beatissimis cum despota duxque, tum squalitator exi-

revera ac dolentes, seu etiam doloris ac tristitia signa monstrantes, tanquam ii qui spem non habent, ac velut ethno ei, non Christiani essent. Existunt Nicophori G. egoræ næmē hinc similes, quas planxit in obitu utriusque Andronici, ac Metochitis magni Logothete l. x et xi, ut eum morem membrorum cumprimitis celebrati noveris sub Paleologis, ac novissimi imperii tempo ibas. hic singulariter ut praeter ἀναγροντα Manueleum, alii quoque, ac eatoriū in moxudie partem veniat.

stens, illius statim res, vita functus, in contrarium denuntasti.

Plane vero pro luctu caliginem, pro lumine te-nebras humanae vix miscuisti

Quemadmodum enim tua nobiscum præsentia, universis pariter universorum bonorum auctor exsistebas, ita sæculo exemptus, consuetorum bonorum ex-sortes fecisti. Videantur enim una tecum bona avolasse.

O qui proviuciam hanc desolatam adeo reliquisti, cuius semper commoda, nedum ignaviae vitæque molliori ac voluptati, sed et necessariis, quam maxime licebat, præhabuisti! addam vero, securitati etiam, ac quandoque saluti!

O qui eo tantum, quod a nabis separatus fuisti, ab omni nos pariter bono separasti!

O qui versans nobiscum omnino dares vivere, qui que moriens, subditos omnes velut enecas*i*!

O qui tenebris eorum oppleveris oculos, qui tuos illos dulces, pulchrosque ac ridentes mortis obscurò viderunt prorsus immutatos!

O qui auditum omnem, tua scatim audita morte, supra omnem tonitruī vim ad multum tempus obri-gescere fecisti!

O qui corda ac præcordia omnia, instar immu-nium fulminum, longissimo tempore concussisti pari-ter ac percussisti!

O qui omnes corporis sensus, omnemque animi facultatem, vel prorsus ad multam horam extinxisti, vel sola obitus fama, jugiter obtundens atque obscu-res!

O jure odibilem horam illam, quæ te mortuum no-bis representavit: informem quidem a morte, a mul-tiplicitate vixem ac longa aggritudo ne toto corpore ade-sum!

Quis tuus corporis speciem illam olim florentem ac pigentem, illumque decoris cogitans fulgorem, atque indeficientes in eo recolens diffusas gratias: tumque rursus tristem illam diem, quæ corruptioni tradidit, in memoriam revocans, non omnino vita osor ac prius desiderans inveniatur?

Præstabat ergo, charum caput, subditos omnes tibi compromiri, quam ut te mortuum aspecturi essent: aut certe quod in secundis esset ponendum, ut tecum consertim uno tellus sepulchro condendos exciperet.

Quid enim homo habeat vivere, qui tanus boni ja-cturam perpessus sit?

Hactenus peroravimus, quando plaga totum per-vadente corpus, ipsasque adeo animas, ut sic loqui liceat, consumente, atque mordente modisque omniibus depassente, non possumus dicere quanta sit opus,

A καὶ ἡγεμὼν, καὶ σωτῆρις εἶται, πρὸς τούτους δὲ θὺντα μετέβαλε τὰ κατ' αὐτὴν π. ἀγραπα ἐνθέ-βε μεταστάσι.

Ἄχαλν μὲν πάντως ἀτέλης γαιδρότητος, ἀτέλης σκότος ἔμπλεκες τῷ καθ' ήματις τῷδε πίστι.

Καθάπερ γάρ τῷ μεθι ἡμέτερον εἶται, πάντων διμοῦ τῶν καλῶν πάσιστι ὑπῆρχες αἰτεῖς, οὕτως δὲ ἡμῶν γεγονώς, τῶν εἰναύστερων ἀραδῶν ἐκτὸς ἡμᾶς ἔδικες. Ως γάρ ξοικε, συναπέκτη σοι τὰ κατά.

Ω. Ιεπών τήνδε τὴν γῆν ἐτο δρφανίς πολιῆ. ης τὸ σιριζέρον ἀεὶ προύτιθεις, οὐχ διας φαθυμίας, καὶ φαστώντες, καὶ τρυφῆς. Φ. Λίαν καὶ τῶν ἀραγκατῶν δυον ἐτῆρτον προσθίσω δ' Εστι καὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς σῆς, καὶ τῆς ζωῆς έστιν οὐ!

Ω τῷ διεστάραι μύρῳ, πάντων διμοῦ τῶν κα-λῶν διεστηκότας ἡμᾶς ἀποξήρας!

Ω Κόντας μὲν ὡς ἀ Ιηθῶς, δρότες σὺν ἡμῖν ηστε, θα ωρ δὲ, πάντα τὸ ὑπήκοον ωσπερει τεκρούς ἐγγασάμενος!

Ω τοὺς ἀγαθούς ποντούς σκοτώσας, οἱ σον τοὺς ἡδεῖς καὶ καλοὺς καὶ γεγυμένους, παγεάπασιν ἐγγαλιγμένους ἐωράκαστι, τῷ κεκαλύψθιαι θα-ράτῳ!

Ω πάσιστι ἀκοίητες τὴν σῆρα ἀκούσασσαν τε-λευτὴν ὑπὲρ ἀπάσας τὰς βροτάς εὐθὺς κωρώ-σας ἐπὶ μακρῷ!

Ω καὶ τὰς κυρδίας καὶ τάνδεται πάρτα διλητηριανῶν τεξαιτῶν ἐπὶ γρύνοντι μητροῖς καὶ κα-τυσίσιας καὶ καταπλήξιας!

Ω πάσιστι μὲν αἰσθίσεις τοῦ σώματος, πάσιστι δὲ δύναμις τῆς γυνῆς, η σέλεσας διλως ἐπιπολή, η δηγεκῶς ἀμβλύνας τῇ γῆ τοικιδίῃ, οἱ μητροὶ τοσούστασεως!

Ω δικαίως μητρούμενης ἔρας ἐπειτης. ητις σε τεκρόν ἡμῖν δειπει, ἀμερέροι μὲν τῷ θα-ράτῳ, κατεδιδομένοι δὲ τῇ τοικιδίῃ, οἱ μητροὶ τοσούστασεως!

Τί σον τὴν δραρ τοῦ σώματος, ἀπέτε ητει καὶ θυατίλλε, τὴν τε δαστροπήτην τοῦ καλλιούς ἐν-θυμηθεὶς, τάς τε ἐτο μάτῳ διακεχυμένας γάρι-τας ίώγων διλως μή λειπούμενας. αὐταν δ' αὐθίς ἀγαμητούμενος ἐκελητης τῆς ημέτας τῆς στηγερᾶς, η σε φύορος παρέδωκετ, εἰτ' οὐ θαρ-τῶν εὑρεθῆσται, μισήσας ἄπαξ τὸ ζῆται;

Αμειορ δρ' ητρ τεθράραι τοὺς ὑπὲρ σὸς πάρ-τας, η Κόντας, φιλη κεφαλή. σὲ τετρεάτα θεάσασθαι. η κατὰ τοὺς δεύτερον πλοῦν ἀ-θρούς πάντας σὺν σοι γῆ τε καὶ τάξις δο-θῆται.

Τι γάρ δει καὶ ζῆται ἀρθρωτει, ἐστερημένοι καὶ τὸν τοσούτου;

Ταῦτα παρ' ήμῶν ήδη, ἐπει μή οἴδε τε λέγειν δόσας χρή, τῆς πληγῆς δικανούμενης δι' ὅλου τοῦ σώματος, η καὶ ψυχὴς αὐτὰς, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἀνα-λίσκει, δάκνοντά τε καὶ κατεσθίουσα πάντα τρό-που,

Εἶν· ἔγώ δὲ τί χρήσω; αἱ Τέτρωκε γάρ τι οὐχ Α ἀγαθὴ τύχη, καὶ τὸ ἀλγός, ὡς ἀφόρτον· οὐ μὴν λαστεῖ γε, ὁστερ' Αχιλλεὺς ποτε Τήλεφον. Οὗτος δὲ ἀντίστοι τῆς πληγῆς, καὶ τοῦτο πρέσσεστιν ἦμιν τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γάρ ἀφόρτον τοῦτο πάθος βιάζεται μὲν τραγῳδεῖν, καὶ τοὺς γιγανομένους θρίους συντιθέναι, ὑπὲρ ζημιὰς, μὲν κοινῆς, ζημιὰς δὲ ιδίως ἐμοὶ· ἐπέρρη δὲ πάλιν τρόπῳ προσαναγκάζει σιγῇ δακρύειν, νάρκην καὶ νέκρωσιν ἐμποιοῦν. Πρὸς οὖν ὁμόθετερα συνυθοῦν πρὸς οὐδέτερον ἐλθεῖν διδούσι. Τὸ γάρ πρὶς τάναντία κατὰ ταυτὸν πορεύεσθαι βιοζόμενον τὴν πρὶς ἔκάτερά πιος ἄρξεν εἰργεῖ. Οὕτω ποιεῖτον τὸ τυραννοῦν, καὶ κακῶν ἐπίκεινα. Τυφλοὶ γάρ μάλα τοὺς λογισμοὺς, καὶ ταράττει τὴν ὁιάναιαν, καὶ συγχέει παῖς καὶ κυκῆ πάντα νοῦν.

'Αλλά' ὡς καὶ θυμαζόμενος καὶ φιλούμενος, οὐχ ὅπως ὅτε περιῆς, ἀλλὰ καὶ νῦν μεταστὰς, καὶ μᾶλλον νῦν τὴν πρὸς τοῦ τὸ γάρ ἀγαθὸν κρυβέντα ποθεντερα φύλει γίνεσθαι τὸ δῆ ποτε καγὸν δικαιοσύνης ὑπάρχων, ἵμερ παῖς ὥρθης τὸ κακόν; Καὶ γάρ αὐτὸς ἀπελθὼν ὅπου γε πάντως ἀφιζόμενα πάντες, ἐμὲ κατόπιν ἐλθεῖν ἀφῆκας, καὶ ταύτῃ μοι τὸν βίον ἀδιώτον καὶ πάντη χαλεπώτατον ἐφῆνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν τὸ δίκηνα τρόπον ἐπερον, μὴ πρότερόν σου τὸν βίον ἀποικιών. 'Ἐδει γάρ καὶ βέλτιον ἦν ἐμοί, μὴ σοῦ τοῦ νεωτέρου γενέσθαι δεύτερον, πρὸς τὸ μεταστῆναι τῶνδε. 'Αλλά' ἐφθασάς γε τὴν τάξιδα, ὡς οὐκ ὥφελε· καὶ τὴν τάξιδα, ὡς ξοικεν, ἀχώριστοι σου λέγοντες ἔσεσθαι, τὴν ἐγχύθημεν φυσόμενοι. Αὔτος γάρ ὅπου πρὸς θεῖον, ἀφεὶς τὸ σῶμα τῇ γῇ τίμεις δὲ ἐνταῦθα διατρίβομεν ἔτι τὸ ἔχον δὲ ἄμα τῷ δέξιαθαι τὴν ἀγγελίαν τὴν πρώτην, ὡς ἀρα σοι τὸ πνεῦμα ἀπελήλυθε, καὶ αὐτοὺς τὸ σῶμα ἀποθεμένους, κούφη καὶ γυμνῇ τῇ ψυχῇ τὴν σὴν κατόπιν διώκειν, ὡς ταύτῃ γε τὴν ταχίστην καταλαβόντας, διηνεκῶς ἐκείνην συνελένται. Ἐλέγχει τοινυν τὸ πρᾶγμα, ὡς μᾶλλον γε ἐδειχθημεν φιλέων τε καὶ φιλοσώματοι περιόντες σοῦ θανόντος; ή ἀληθεῖς καὶ φιλάδελφοι. 'Ἐκείνο ἐδή λογίζεσθαι γρή, ὡς ἀρέχρην με καὶ τοῦτο ίδειν, δὲ δὴ καὶ χείρον πολλῶν θανάτων. Εἴσεσθῶ; γάρ νεονέμενον τοῦ βίουτος, ἐπέκρωτό μοι καὶ τόδε τὸ δυστυχόν, τὴν δὲ σὲ πληγὴν τὸν δέξιαθαι, τὴν δυτικήν γε κατέριαν καὶ μείζω, ἐπὶ πολλαῖς τε καὶ πικραῖς προλιθούσασι. Τοῦτο ὡς ξοικεν ἀμαρτιῶν τὴν έστιν εἰσπράξις, πρὶς δὲ οὐ δέον ἀψητιάζειν. 'Ἐπειδὲ οὕτω δεδουκταί τῷ Πατρὶ μὲν κατὰ γάριν, δισπότη δὲ κατὰ φύτιν καὶ κηδεμόνι, ἐν πᾶσι· μὲν γάριν εἰδότες διατελέσσομεν τῷ δὲ αὖ κατιφθάσαι τῇ συμφορῇ, διον εἰδῆς, ἀποδώσομεν, ὡς περ γάρ καὶ τῇ συμφορῇ, διον εἰδῆς,

ὢ Τίμειας ἀποφράδος! δυστυχοῦς ὡς ἀληθῶς ὄρε, ἵνη σὺ, πάνων φίλατε, μόνος μοι κατατείχεσθαι ἀδελφῶν, μετέστης, προαπελθόντων μὲν συγγεῶν, προαπελθόντων δὲ φίλων, προεπιθύμοντος εἰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐστὶ πᾶσι μηδὲ ὄρεστης, διὸ τίς οὐδὲ ψυχὴν ἀντικρὺς

Sic vero. Ego autem quid agam? Quippe vniuersitatem mala fortuna, dolorque, heu quam intolerabilis! nec tamen, uti quondam Telephum Achille, sanatura sit. Porro autem insanabili plaga hoc nobis cumulo inaequale accedit. Nam dolor quidem pro intolerabili sua gravitate dire lamentari cogit, ac cum jacturæ communis, tum meæ singularis causa, ad paucendam nenniam congruam adigit: idemque rursus alia ratione, torpore ingereus, ac velut enecans, silentio lugere abunde compellet. Quid ergo ad utrumque compellat, neutrum ass. qui simili. Quod enim per idem tempus contrarium inter insequi cogit, ut ad neutrum perveniat facit. Sed varium est quod vim facit, ac exsuperans malum. Valde enim rationem cœcat, ac turbat intellectum, animumque totum velut miser atque confundit.

Eminvero, o admirationem pariter ac amorem habens, nedum cum eras vita superstes, sed et modo postquam in vivis esse desisti. Jamque amplius quam totq retro tempore: maius quippe desiderium abscondita bona habeat cire: ut quid norma existens justitiae, me fratrem visus es injuria affecisse? Concedens enim quo oportet omnino concedamus omnes, neque retro te sequi sinen, vitam me non vitalem ac prorsus mollessimam vivere fecisti. Sed et mihi ipse per alium modum injuriam feci, qui non te prior vivis excesserim. Par quippe ac mihi prestabilius erat, ut ne migratione a vita juniore te posterior fierem. At enim

C quod minime æquum erat, nos prævenisti, volentesque indivisos a te videli mendaces coarguisti. Tu quidem corpus relinquens humo, ad Deum abiisti, cum nos hactenus in terra versemur: par autem erat, primo statim nuntio acceptio, ut abiisset ille tuus spiritus, ut et nos deposito corpore, levique anima ac nuda, possetem sorqueremur, quo sic statim assequentes, eius jugi consortio frangemur. Rerum itaque probatione liquet, qui mortuo te superstites simus, vita ipsos ac corporis amantiores exhibuisse, quam varaces ac fratris amantes. Sed et illud cogitandum, aliorum cumulo hoc quoque me malum habuisse videendum, multis illud mortibus deterius futurorum. Ut enim pie verbum accipias, hoc mihi quoquo infortunii fato decretum erat, ut ad multas acerbasse priores plagas, hanc modo tui causa, vere illam lethalem ac majorem reliquis acciperem. Videatur haec nobis a Deo peccatorum indicta multa, aduersus quam non sit renitendum. Postquam autem placuit, Patri quidem ut gratiam spectes, Domino autem ac curatori, ut naturam, in omnibus erimus grarias agentes; rursumque tempori ac calamitatibus, quod operæ pretium sit, pro facilitate reddemus.

O inauspicatam diem! infaustam revera horam, in qua tu, omnium charissimum caput, qui solus fratrum relictus esses, ab humanis migrasti, cum cognati prius obiissent; obiissent vero amici, essetque jam defunctus pater, ac omnium cœmulo, defuncta pariter esset maer optima; quam quis

nesciat plane relictam velut animam, cum publicis rebus, tum nostris, ut vix non illae mortuae relicte sint, ut eam amississent? O quam nunc multa me ac bona magnaque sentio cognatione nudatum! Quanquam enim illa pridem jam ad Deum commigrasset, tu tamen abundans milii solatium relictus superabas, per omnia admirabilis existens: nunc vero tua illa sagitta cumulo ingruens, tametsi ipsa per se sufficiens perdere, abunde tamen omnes ab illis plagas mihi restricavit renovavitque: quinio etiam amplius irritavit ac prioribus deteriores fecit. Nunc vero multis ac omnigenis vulneribus compunctus, quomodo deinceps vita reliquias vivam? Nonne liquet ut acerbe, ut moleste, ut omni fere animi ac corporis privatus sensu ac qua quis hostis ac invidus contra nos ratione optaverit?

O amarum illum muntium, qui per aures in cor incurrens, cum illud statim concessit, tum maxima parte emortuum reddidit! Tu quidem ad amantem pariter ac vocantem concessisti, ejus virtutis praemia percepturus, qua dignitate ornasti; hunc autem mundum ejus pulcherrimo cimelio privasti; te, inquam, ac tuo auxilio: exterum malis animo sigilli instar in cera impressis, haeredit plaga memoriae immobilis. Quidnam ergo vita sit, homini perpresso talia, taliaque super se reputanti ac negotiis publicis?

Una mecum lugeant miles pariter ac mercator, virque agricola, atque monachus, nec non presbyter, pauper simul ac dives, omnisque sexas ac ordo. Quippe superstes ille, ceu quaedam palam anima universis erat; coque migrans, mortuos reliquit a quibus discessit. Militibus quidem victoriam precebat; quibus ubique socius esset, ubi periculi vis maxima vigebat, quod ille primus adiret. Mercatoribus lucri causa erat, ob pacem, quam partim prudenter, partim armorum vi prestabat. Agricolis grande terrae libera per eum facultas siebat, quam neque iis, cum needum ille calcasset, calcare licet. Quis autem ilio majori monachos ac presbiteros honore habebat? quis vero luculentius illo, quo cura vacui possent tueri ordinem, suggerebat? Nihil pauperes emendicare oportebat, quippe quos ejus adhuc domi munificentia occuparet. At neque divitiis quoque affluentes demereri omittebat. Se quippe putabat decere, ut universos beneficiis impertiret. Egere namque vel ipsos opulentiores sublimiorum dono, qua, inquinunt, ratione, in aquis nota, coelestem imbreu necessarium habent, ut fructum ferant. Qui sic ergo ad praestatos omnes haberet, ulline se communem, cum usus deposceret, negabat? Haud plane, haud inquam: sed omnibus expeditus erat ac comparatus, qua quis ratione ne vel uni duntaxat. Ubi enimvero tanta bona? Una tecum, uti cum oueraria, quas gesiat merces, qui bonus essem, abiurunt.

O diram caliginem ac atram noctem, qua multa guidem acciditatem vitam impletat, sit vero semper

A ὑπολειφθίσαν τοῖς τε κοινοῖς, καὶ τοῖς ἡμετέροις πράγμασιν, & μονονούχῳ νεκρῷ κατελεῖθη, ταῦτην ἀφαιρέθεντα; Οἱ πῶς νῦν αἰσθάνομαι τῆς συγκεντίας γεγυμωμένος, τῆς πολλῆς τε καὶ καλῆς καὶ μεγάλης! Εἰ γάρ καὶ πάλαι ἀποδεδήμηκε πρὸς Θεὸν ἐκείνη, ἀλλὰ σὺ μοι παραμύθιον ἵκανὸν ὄπολειστό, πάντα θυμάτιος ὅν τὸ σὸν δὲ βέλαις ἐπιστέψῃς, καὶ μάνην ἀρκοῦν διέσται, πίσας μοι τὰς ἔξενην πληγὰς ἀνέξαντε τε καὶ ἀνεκτίνεις, μᾶλλον δὲ προπτερέων, καὶ χειρούς ἡπερ ἤταν εἰργάσαστο. Καὶ νῦν κατάττεισθο, ὃν τραύματι πολλοῖς καὶ παντοδιποῖς, πῶς ἐγὼ βιώσομα: τοῦτο τὸν βίου τὸ λεψανόν; "Η δῆλον, ὡς π.χρῆς, ὡς ἀναρπῆς, ὡς μικροῦ πεπηρωμένος καὶ νῦν καὶ αἰσθατόν, καὶ ὥσπερ ἀν τις καθ' ἡμῶν ἔχθρος καὶ βίστανος, οὗξατο;

Οἱ πειρᾶς ἀγγελίας ἐκείνης, ήτις εἰσῆραμοῦται διὰ τῶν διτῶν εἰς τὴν καρδίαν, ἔσειται τε αὐτὴν εὐθὺς, καὶ τὸ πλείστον μέρος νεκρῶν εἰργάσατο. Σὺ μὲν ἀπελήγοθε πρὸς τὸν φιλοῦντά τε καὶ καλέσαντα, ληψόμενος γέρα τῆς ἀρετῆς, δι' ἣς τὸ σχῆμα πεκθεματικας· ἀγήροκας δὲ τῆνδε τὴν γῆν τὸ κάτιοντον ὃν ἐκτήσασθο, σαυτὸν, καὶ τὴν ἐπικουρείαν τὴν σῇν μενεῖ γε ἀμετάστετος ἡ πληγὴ τῇ μνήμῃ, τῶν δυσχερῶν ἐν τῇ ψυχῇ τυπωθέντων. καθαπέρετ σφραγίς ἐν κτερῷ. Τί δύν ἀν εἴη τὸ ζῆν ἀντρώπῳ τοιαῦτα μὲν πάσχοντι, τοιαῦτα δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν κοινῶν λογιζομένῳ πραγμάτων;

Οὐδορίσθων σύν ἐμοὶ καὶ στρατιώτης, καὶ ἐμπόρος, καὶ γεωργὸς, καὶ μοναχός, καὶ πρεσβύτερος, πάντας τε καὶ πλεύσιος, καὶ πᾶσα ἡλικίας, καὶ πάσας τάξεις. Ἐκείνος γάρ οὐτε περιών ψυχῇ τις πᾶσιν ἀντινούσης ἦν· καὶ ἀπελθὼν, νεκρούς ἀφῆκεν, ὃν γε δέστη. Στρατιώταις μὲν ἑδόνου νικᾶν, δυματερῶν τε τούτοις παντεγή ἔνθα πολὺς δὲ κινδυνός ἐνομίζετο, καὶ τούτον πρῶτος ἀναλεχύμενος· ἐμπόροις δὲ κερδαίνειν ἐκ τῆς εἰρήνης ἢν ἐχοργεῖς τοῖς; Ήπ' αὐτῶν τοτὲ μὲν φροντίσει, τοτὲ δὲ ὅποις· γεωργοῖς τὴν γῆν ἀρένην, ἢν οὐδὲ πατεῖν δέην μήπω τούτην αὐτοῦ πατήσαντος. Μοναχούς, καὶ πρεσβυτέρους τοῖς μὲν πάλλον ἔτιμα· τίς δὲ πρὸ τοῦδε τὸ ὄτιον παρεῖχε τὰς ἀφορμάς, δι' ὃν ἀν εἴη τηρεῖν τὴν τάξιν φροντίδος ἀνεύ; Πέντεσιν οὐκ ἐπιτείνειν ἐδεῖ· ξεθανεν γάρ αὐτοὺς τὰ παρ' αὐτοῦ οἰκοι μένοντας. Οἱ μήτην διὰλα καὶ τοὺς πλούτῳ κομῶντας εὐεργετῶν δύ παρέτρεχεν. Ἡγίστο γάρ πρέπειν αὐτῷ πάντας εἴ παθεῖν παρ' αὐτοῦ· δεῖσθαι γάρ καὶ τοὺς εὐπορωτέρους τῆς ὀνορεῖς· τῶν ὑψηλοτέρων, καθάπερ τὰ φυσμένα φασίν ἐν τοῖς ὄντας τῶν ἀπ' οὐρανοῦ ὑπερῶν, εἰ μέλλοιεν οἰστεῖν καρπόν. Οὐδὲν δὲ πρὸς πάντας ἔχων τοὺς εἰρημένους, ἔστιν διφερε μήπηρεις, οὐδαμῶς· ἀλλὰ ἀπασιν ὑπῆρχε διατελῶν εὐάρμοστος τε καὶ εὑριθμός, ὥσπερ οὐκ ἀν τις ἐνι τῷ μόνῳ. Ποὺ δὴ ταῦτα τὰ καλά; Συναποθεδιμῆται τῷ καλῷ, ὥσπερ ὄλεσθι τινὶ τὰ ἐν αὐτῇ κομζήμενα.

Οἱ θεινῆς ἀχλάνος καὶ σκοτιμαλῆς, ἀγδίας μὲν πολλῆς τὴν ἡμετέραν ἐμπιπλῶντες τῷν διαστά-

ουσίσις δὲ μέχρι παντός ! Οὐ νερόληγες ζοφερᾶς καὶ παχείας, ἀφείσης χάλαζαν, βλάψασαν ἔξης πάσαν βλάστην, καὶ πᾶν ὡραῖον, καὶ λίπον, καὶ φυτὸν, καὶ διώκεις δύον ἐκ τῆς εἰς χρείαν ἡ παραψυχὴν εστὶ τοῖς ἀνθρώποις ! Οὐ βροντῆς φοτοροπαιού, σεισάσσης νῦν τῷ πατάγῳ ! Οὐ τυφώνος, δρθαλμούς καρδίας πηρωσαντος ! Οὐ κεραυνῶν φοβερῶν, δέξιως φρένας λυμηναμένων ! Οὐ πρηστῆρος δλεθρίου, διανοίας ἀποτεφροῦντος ! Οὐ πληγῆς, λῆρον δεικνύσσης πᾶν ἀλεξητήριον φάρμακον ! Οὐ μοι πένθους, πέρας οὐκ ἔχοντος ! Οὐ ζωῆς οὐ φορτῆς, εἰ μή δι' εὐσέβειαν, ὡς οὐκ ἔτι δι' ἀφετὸν τὸ ζῆν, ἐμοὶ μὲν μάλιστα πάντων ἐπειτα καὶ πᾶσιν ἐκείνοις, οἵτινες σου, φίλε Θεοῦ, τὴν φύσιν ὡς ἑξαίρετος ἥδεσαν ! Τοῦτο ἦν δῆρα ἐκείνα τὰ πόρρωθεν μηνύοντα μεταβολὴν πραγμάτων ἐπὶ τὰ χείρω. Ἡμεῖς δὲ βλέποντες ἐπιδῶμεν, νομίζοντες έσσεσθαι τὸ δεινὸν ἐπὶ τοὺς ἄλιθρούς, ἐνίων τοῦτο μαντευομένων. Νυνὶ δὲ ἐκθάντος τοῦ κακοῦ καθ' ἡμῶν, καὶ καθαψαμένου περιφενῶς πάντων, ὡς δυνος μὲν οὔτε μεγίστου, δυνος δὲ οὔτω πικροῦ, δυνος δὲ ἀδιορθώτου, οὐδὲν ἀλλο λείπεται ἢ ζῆν ἐν ἀθυμίαις, ὀλοφυρομένους τε καὶ πενθοῦντας τὸν πάντα χρόνον. Οὐ μήν γε δι' ἐκείνον αὐτὸν, δι' τῶν ἡμετέρων τούτων ἀπαλλαγεῖς, τελμάτων τε καὶ ὅφου πολλοῦ μηδὲν διαφερόντων, πρὸς τὴν αἰθρίαν ἐκείνην τὴν δλήκτον καὶ τὴν ἀγήρωα ζωὴν μετέδῃ· πῶς γάρ ; ἀλλὰ δι' ἡμᾶς αὐτούς, οἱ διὰ μόνον τὸ πενθεῖν, ὡς ξοικε, κατελείφθημεν. Καὶ διτι ταῦθ' οὔτως ἔχει, σκοπῶμεν ἀκριβέστερον ταῦτη.

Ἐκείνος ἡμῶν διαστάς, τετύχηκε μὲν Θεοῦ· ἐγγέργαπται δὲ τῷ τῶν μακαρίων χορῷ, ἐν οἷς πολλοὶ καὶ τῶν αὐτῷ προσχόντων πατήρ τε πάντας ἀγαθός, καὶ μήτηρ οὐδὲν ήταν· οὕτω γάρ με πειθεῖ θαρρεῖν τὸ παρ' αὐτοῖς εὐσεβές καὶ τὸ τῶν ἀρδετῶν εὐθίζει· ἀρίστη τε ἀδελφότης, καὶ προγόνων διμελεῖς, καὶ οὐκ ὀλίγοις τῶν φίλων. Εἰ γοῦν καὶ τῶν ἀριθμένων ἡμῶν κεχώρισται, οἵσι συνῶν ἥδημενος διεσέλει, ἀλλὰ τὸ συντίναι τοῦτον τοῖς φύσασι, καὶ πολλοὶς τῶν συγγενῶν καὶ συνήθων, ἡμῶν γε πάντως οὐχί ήττοι, καὶ πρὸς γε ἔτι τοῖς μακαρίοις, καὶ σύν αὐτοῖς τῷ Θεῷ, πολλῷ ἂν ἥδιον τούτῳ γένοιτο τοῦ μεθ' ἡμῶν εἶναι, εἰ γε καὶ παραβάλλειν ἔξιν ἔστιν. Ἡμὲν δὲ τούτων ζημιωθεῖσιν οὐδὲν τις περαπλήσιον συμβέδηκε. Τίνος γάρ δὲν καὶ τύχοιμεν τάννρδος ἐκείνου βελτίονος ; Δῆλον ὡς οὐδενός· τῶς γάρ, τοῦ μηδαμοῦ δυνος ; Ἀλλ' οὐδὲ λυπηρὸν ἐκείνῳ συμβῆσεται, ζωῆς τῆς ἀπεράντου μετεχητοῦ, καὶ δόξης αὐτοῦ, καὶ τρυφῆς, ἀλήτητηρι βίῳ συμβαινούσων. Ἡμὲν δὲ οἰκούσιν ἔτι τὸ σῶμα, πολλῶν κακῶν αἰτιον εἴπεν δὲ Πλάτων, πολλοὶς ἀνάγκη μήγνυσθαι τοῖς δεινοῖς, ὃν οἱ μεταστάντες ἀπηλλάγησαν.

Οὐ μόνον τοίνυν ἀπήλλαχται δυσχερεῖῶν διτι πλεστῶν, δις ἀνάγκη τὸν θήητὸν περινοστεῖν τόνδε κόσμον· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνταυθοὶ καλῶν δνομαζομένων πολλῷ κρειτόνων τετύχηκε. Τὰ γάρ ἐκεὶ καλά τε

A duratura ! O caliginosam densamque nubem, qua grando missa depluit, omne deinceps deperdens gerumen, omnēmque fructum, ac segetes, omnēmque arborem, ac si quid omnino terra germinat quod humanæ vitæ refrigerio sit ! O deprecabile tonitru, quod animum fragore concussit ! O typhonem, qui oculos cordis cæcavit ! O horrenda fulmina, quibus statim mens oblaesa sit ! O exitiosum præsterem, animos incinerantem ! O plagam, remedium omne averruncum, nugas ostendentem ! O luctum mihi infinitum ! O vitam, nisi solo pietatis intuitu, minime ferendam, quod haud ultra in votis habendum sit vivere ; cum præcipue mihi, tum illis universis, qui tuam, amice Dei, indolem perspectam haberent, quam eximia esset. Erat hoc plane illa ostensa quæ futuram retum in deterius mutationem pridem significabant. Nos porro videntes gestiebamus, qui quorundam persuasi vaticiniis, malum in hostes vertendum putaremus. Nunc autem postquam illud in nos evenit, omnesque palam, ut quod ita maximum, ita acerbum, ac sine remedio existat, afficerit, nihil aliud reliquum est, quam ut lugentes ac lamentantes, totum deinceps tempus in moestitia vivamus : non quidem propter illum, qui ab humanis istis, vix quidquam a cœno, ac multa caligine, diversis liberatus, ad indefectibilem illam, ac senli nesciam serenitatem transivit. Qui enim ita possimus ? sed propter nos ipsos, qui sola causa lugendi videamur relictii. Sic autem rem habere, per hunc modum accuratiū exquiramus.

B Ille ab humana consuetudine abjunctus, Deum consecutus est ; sicutque inscriptus beatorum choro, inter quos multi sunt ejus cognati ; cum pater vir optimus, tunc mater nihil illo deterior. Sic enim fiduciam facit eorum pietas, ac morum rectitudi : optima quoque fratrum sodalitas, ac avorum turba, amicique plures. Quanquam ergo a nobis, quos amore prosequeretur, ac quorum delectabatur consuetudine, fuerit separatus ; quod tamen cum parentibus, multisque cognatorum ac familiarium, nihil omnino nobis deterioribus agat ; ad hæc vero cum beatis, ipsoque insuper Deo, longe utique jucundius habeat, quam ut versaretur nobiscum, ut ullam rei comparationem inire condebeat : nobis autem, qui horum fecerimus jacturam, nihil eiusmodi evenit. Nam quid rei possimus consequi, ut illud viro præstet ? Liquet omnino non posse quidquam. Quomodo enim, cum nihil sit tale ? At neque triste quid illi acciderit, qui factus sit particeps interminabilis vitæ, gloriæque et voluptatis, quæ vitæ illi indefectibili congrue sint. Nobis autem qui corpus adhuc domicilium habemus, quod Plato plurim malorum causam appellavit, necesse sit multis implicari malis, a quibus defuncti sæculo sunt liberati.

C Nedum erga a molestiis plurimis liberatus est, quas necesse est mundum hunc corruptibilem observari, sed et bona nostris sic nuncupatis longe potiora adeptus est. Quæ enim ævo illo pulchra sunt

ac bona tanto nostris præcellunt, quanto incorruptibilia corruptioni obnoxii sunt: tantumque illud amborum discriben, ut neque lingua doceri possit: mentem quoque carni alligata intus cadentem ac vietam ostendit. Sed et eo quoque vita illius deliciae præstant, quod a nostra illa colluvie puræ simi. Hic enim ne minima quidem letitia est, ad usque finem omnique prorsus injunctitate vacans ac molestia. Atque adeo ut diligenter tantum consideremus, liquebit plane, ut molestior pars superior sit. Quin et illud nobis cumulo incumbens malum, longe molestiam molestiore facit. Præsentis quippe ævi tristia, maximo hoc obrutis fluctu, multis partibus graviora sunt: ipsaque adeo, si qua bona ac dulcia humano usu nuncupantur, ne id quidem quod habent natura, amplius videntur. Quanquam, quid honorum memini atque dulcium, quando iis quoque, quæ delicias habeant, absque beatæ memoriarum viro frui, malum est non serendum; utque vel hos radios dicas, quorum ille usura privatus sit. Sed nec bona valetudo, ac si qua sunt per se bona, magni deinceps a nobis sunt: quomodo enim, quibus ne ipsum quidem vivere prorsus videatur bonum? Quod enim eorum sint separata corpora, quorum inseparabili vinculo animi juncti essent, nullum delectabile omnino constare sinit, utque adhuc quod dicitur, re ipsa deletabile putetur.

Illi quidem multa pedes gravitate sociis martyribus choros ducent, qui neque hic incedere poterat ubi morbus obtinuisse. Mitto enim dicere ejus illos pro virtute cursus, quandiu facultas erat: effulget vero animus nedum propter fidei zelum: quippe in eo multis vigebat; propterea pericula quibus pro gente defunctus sit: multa siquidem obiit ac crebra: sed quia toto etiam corpore a mali acerbitate dire lacerato, ne verbum quidem ut magnum aut parvum dicas, degeneris miserit indicio animi, quoque angustum pectus proderet: atque adeo, quod non multam haberet gratiarum actionem, uti iam superius oratio ostendit. Quamobrem ille, a palæstra ad coronas ac præmia, atque a deterioribus et fluxis ad potiora ac sine motu constantia vocatus fuit; nos autem ut et ante dicebam, toto deinceps tempore male habituri sumus; qui eo quidem careamus, quem nullo alio essemus redempturi; careamus vero iis quoque bonis, quorum ille auctor esset, qua præbens ad instar fontis, qui nonnunquam consulens seu omni modo providens.

Enimvero sentio haud sane conclusisse: vosque, cum præsens auditorum corona, tum si qui forte usquam huncce commentarium lecturi estis, veniam errati rogo. Ejus forsitan dolor in causa fuit, qui hebetorem molestia animalium fecerit. Quodnam vero illud erratum? Jam sum dicturus. Nimirum pronuntiavi, virum nobis optimum ac eximie dilectum, omnino immortalibus bonis oportere donatum. Id plane verum. Sic enim probatum arbitror eam spem decere. Nos autem, ipsius jacturam passos, qui maximorum atque plurium nobis bonorum au-

ται ἀγαθὰ τοσύτῳ προσέχει: τῶν ἐνταῦθε, οἵτε ἀδάνατα θνητῶν. Καὶ τοῖν δυοῖν τὸ διάφορον οὗτε γλώττῃ διδαχτὸν, νῦν τε σαρκὶ δεσμούμενον, εἶσω πίποντα δείκνυσται. Πλευρεῖτε δὲ κάν τούτῳ τῷ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἑκεῖ, διτὶ παντάπτως καθαρὰ τῶν ἡμετέρων τουτενὶ συρρετῶν. Ἐνταῦθα γάρ οὐδὲ διτοῦν ἔστι τῶν εἰς εὐφροσύνην διὰ τέλους καθαρεύον ἀγδίας. Μόνον γάρ οὖν σκοποῦσιν ἀκριβέστερον, ἐπικρατέστερον εὑρεθῆσται τὸ δυσχέρεστερον μέρος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐπίκειται τὸ δεινὸν, χαλεπωτέραν κομιδῇ τὴν ἀθυμίαν ποιοῦν. Τά τε γάρ ἀνιαρὰ τοῦ παρόντος βίου πολὺ τι χαλεπώτερα γίγνεται, βεβαπτισμένοις ὑπὲ τοῦ μεγίστου κύματος τούτου· καὶ δικαία τε καὶ ἡδεῖα προσαγορεύομεν, οὐδὲ γοῦν ὡς ἔχει φύσεως ἔτι φαίνεται. Καίτοι τι καὶ μέμνημαι καλῶν τε καὶ ἡδέων, ὅπερ' οὐδὲ ἀνεκτόν ἔστι τῶν ἀπολαύστων ἀπολαύσειν ἀνευτίνου τοῦ μακαρίου, οὐδὲ ταυταῖς τῆς ἀκτίνος, ἥστινος ἑκείνος, ἀστέρηται; Ἀλλ' οὐδὲ τὸ εὔεκτεν, καὶ δοσα καθ' αὐτὰ καλά, περὶ πλεῖστου γένοντ' ἀν ἡμῖν ἔτι. Πόθεν; Οἴς γε μηδὲ αὐτὸν τὸ ζῆν ἀγαθὸν δλως φαίνεται. Τὸ γάρ κεχωρίσθαι τὰ σώματα, ὃν αἱ φυχαὶ ἀχώριστοι, οὐδὲν ἐξ τῶν τερπνῶν καθαρῶς ἐν τῷ καθεστρήσι μένειν, καὶ τοῦθ' δ λέγεται τερπνὸν ἔτι κρίνεσθαι.

Αὐτῷ μὲν οὖν οἱ πόδες χορεύσουσι μετὰ τῶν μαρτύρων σεμνῶς δγαν, τῷ μηδὲ βαδίζειν ἐνθάδε δύνασθαι, μετὰ τὸ τὴν νόσον κεκρατηκέναι. Τῷ γάρ λέγειν τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀρδμούς, ἐως ἐξῆν ἦν. Ἀστράπτει δὲ ἡ ψυχὴ οὐ μόνον διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλον, πολὺς γάρ ἡν παρ' αὐτῷ, καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ γένους κινδύνους, πολλοὺς γὰρ ἀνεδέχετο καὶ πυκνούς· ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦ σώματος αὐτῷ κατατεμονεμένον τῇ τοῦ κακοῦ δριμύτητι, οὐδὲν, οὐ μέγα, οὐ σμικρὸν δῆμα προήγαγεν ἀγεννές, ή μικροψύχιαν ὑποφαίνον· μᾶλλον δὲ οὐδὲ διτοῦν, δ μὴ πολλῆς ἔγειρε τῆς εὐχαριστίας, ὡς δ λόγος προλαβῶν ἔδειξεν. Οὐστ' ἑκείνος ἐξ ἀγώνων πρὸς στεφάνους τε καὶ γέρα, καὶ ὑπὸ τῶν φαυλοτέρων τε καὶ φεύγοντων ἐπὶ τὰ κρείτων καὶ μὴ κινούμενα κέκληται· ἡμεῖς δὲ δρα, ὡς δὴ καὶ προσθην, τὸν γε ἐξῆς ἀπαντα χρόνον κακῶς διακεισθεῖ· ἐστερημένοι μὲν αὐτοῦ, δν ἀν τοῦ παντὸς ἡλιαζόμενα, ἐστερημένοι δὲ καὶ τῶν ἀγαθῶν, δν αἰτίος ἦν ἑκείνος, τὰ μὲν διδοὺς ὡς ἀπὸ πηγῆς, τὰ δέ που συμβουλεύων τῷ προνοούμενος διαντα τρόπον.

Ἄλλα γάρ οἰσθανόμαι οὐχ ὑγιῶς συμπερίνας· καὶ δότε μοι συγγνώμην ἡμαρτηκότε οἱ τε παρόντες ἀκροστατ, καὶ οἱ τῷ συγγράμματι τούτῳ ὑποσδήποτε τυχόν ἐντεῦθενος. Ἰσως μοι τὸ πάθος τούτο προύξεν, ἀργασσάμενον ἀμβλύτερον τὸν νοῦν. Τί δὲ τὸ ἀμάρτημα; Ἡδη λέων. Ἀπεφηνάμην εἶναι δεῖν τὸν δριστὸν ἡμῖν καὶ διαφερόντως πεφιλημένων ἐν ἀγαθοῖς ἀκηράτοις· τοῦτο ἀληθές οὕτω γάρ ἐπίζειν προσήκειν οἷμαι δεῖειχαι· ὑμᾶς δὲ διάπαις τὸν πάντα χρόνον, αὐτὸν γε δῆπου ζτμια-θέντας, δις ἦν αἰτίος ὑμῖν, καὶ ἦν ἀν, εἰς γε περιήν,

μεγίστων καὶ πολλῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο ἀποκόπατον, καὶ ἀτεχνῶς αἰνίγματι ἐσικός· εἰ δὲ τὸ γε βουλούμεθα πᾶν ἄγαθὸν, καὶ ὑπὲρ οὐ πᾶν δεινὸν ὑπέστημεν διν, αἰσιώνιον ἀγαθῶν ἐκείνου τετυχεκτος, ἡμεῖς δινιώμεθα, διὰ τὸ πρὸς καιρὸν τινὰ τούτου στήρισθαι. Εἴη γάρ μν ταῦτα διολογοῦντος, ὡς τὰ ἡμέτερα παλλὰ κρόν τῶν ἐκείνου ποιῶμεθα. Καὶ φύλον ἦν ἡμῖν αὐτὸν μεθ' ἡμῶν εἶναι, οὐ δι' αὐτὸν, καὶ τὴν συμφέρον αὐτοῦ, ἢ δι' ἡμᾶς καὶ τὸ ἡμέτερον. Οὐκέτι δέ ἀγάπης ὑγιοὺς τὸ διὰ τῶν λόγων τούτων συμπεραινόμενον, ἀλλὰ μακράν που ταύτης ἀποκτισμένον, καὶ οἷον ἔχπτωτον. Ἐχρῆν γάρ πᾶν τούναντον μὴ τὰ ἐκείνου δεύτερα τῶν ἡμετέρων τίθεσθαι. Τοῦτο γάρ ἡμῖν προσήκειν ἥγοῦμεθα, ὑπὲρ ἡμᾶς αὐτοὺς φιλεῖν αὐτὸν ἴσχυρούμενοις.

Καὶ τοίνυν ἐμαυτὸν ἐξελέγξας, παραιτησάμενος ἵκανῶς οἷμα, ἡκὼ παραινέόνων ἐξ ἀντιρρήστου πρὸς ἐμαυτοῦ διώρθωσιν, καὶ ὑμετέραν ὠφέλειαν συγχειρεῖν τε τῷ ὑμετέρῳ δεσπότῃ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἐκείνης, καὶ μὴ καταχρῆσθαι τῇ λύπῃ, εἰς τὴν ὑμετέραν ἀφορῶντας ζημίαν τῆς μεταστάσεως; ἔνεκα τῆς αὐτοῦ. Πάντων γάρ ἀλογώτατον ἐνταῦθα μὲν ἀλγοῦντι τούτῳ συνάγθεσθαι, ἐκεὶ δὲ ἡδομένην μὴ συνήδεσθαι. Θονοῦσσα μὲν γάρ ἀνθρώποις, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνοις ἀσχάλλοιν οἷμα: προσήκειν, εἰ τις δὴ τετύχηκεν αἰώνιων ἀγαθῶν μεταστάσεως εἰς περ μηδὲ τοις ἐξ ἀκενώτου πηγῆς πίνουσι φθονήσειν διν τις πάντων. Τὸ γάρ φθονεῖν εἰς πράτησιν, ἀπὸ τοῦ νομίζειν τοὺς φθονοῦντας ἀλλα τοῦθει τὰ κατ' αὐτοὺς, τῇ τῶν εὐδαιμονούντων εὐπραγίᾳ, φιλεῖ γίνεσθαι. Ἡμᾶς δὲ τούτῳ συγχειρεῖν δεῖ, ἐν ὑστέρᾳ γε θεμένους τὰ ἡμέτερα καλλὰ τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνου, μεταβολὴν οὐκ ἔκδεχομένης. Ἐν καιρῷ δὲ ἀν τένοι τῆς παραινέσσεως ἀψασθαι. Φημὶ δὴ πρέπειν ἡμῖν οὐκ ἀναλγῆτε μὲν φέρειν τὴν ἐκείνου στέρησιν, ὥστε τὴν τοιούτην φροντίδαν, οὔτε βίαιον. Φέρειν δὲ οὖν πράσιν: πειράσθαι τὸ τῇ προνοίᾳ δόξαν, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς ἐλπίσιν, διε περὶ αὐτοῦ πάντες ἔχομεν, ὅπεικῶς ἔδεσθαι. Εἰ μὲν γάρ τὸ μετὰ ταῦτα οὐδὲν εἶναι ἔνομιζομεν, ἀλλος δὲν ἡν λόγος· ἐπει δὲ πάντως καὶ δεδιδάγμεθα, καὶ παντὸς μᾶλλον πιστεύομεν, σκιάν εἶναι τόνδε τὸν βίον, καὶ ὁδὸν πρὸς τὸν μετέπειτα, μικρὰ τῶν τῆς φροντίζειν χρή, καὶ περὶ τῶν ἐκείνων εἰσιθεῖσα τὸν πάντα λόγον. Καὶ δὴ δυοῖν θάτερον· γρή γάρ δῆπου τόνδε φιλοῦντας, τοσοῦτον μέγα τε ταὶ πολὺ, δύσκον ἐκαστος ἔργῳ δείκνυσι, ἢ μὴ νομίζειν εἶναι μετὰ Θεοῦ, καὶ ταύτῃ τούτον ἔδυρασθαι, μηδὲν κατεχομένους, μήτε λογισμῷ, μήτε λόγῳ, ἢ τάναντια δοξάζοντας, καὶ τάναντια τῶν ἔδυρμῶν πράττειν. Ἀλλὰ μήδεν ἐκείνον πιστεύομεν εἶναι μὲν ἐν καθαρῷ λύπης ἀπάσσης χωρίῳ· εἶναι δὲ ἐν φύλων χοροῖς· εἶναι δὲ ἐν συγγενῶν· εἶναι δὲ τῷ φωνῇ, δ φωνὴν κατὰ καιρὸν, σκοτώσει τόνδε τὸν ἡλιον τῇ πτυχῇ λαμπρότητι. Καὶ δὴ πάντων ὑπέρκειται, τούτον ἡμεῖς πιστεύομεν συνήθεια τῷ

A clor esset, eratque futurus, ut esset superstes, tuto deinceps tempore in tristitia versaturos. Hoc vero absurdissimum, palamque videatur ænigmati simile, ut cum is, cui omne vellemus bonum, ac cuius causa malum omne sustinuissemus, bona æterna consecutus sit, nos interim, ejus ad tempus aliquod privatione tristemur. Sint plane hæc argumento, ut nostra pluris bona, quam ejus faciamus; utique ejus habentes presentiam haberemus, non propter ipsum, ac quod ei commodum esset, sed propter nos ac nostram utilitatem. Haud ergo sincera dilectionis, quod his verbis conclusum fuit; sed ab ea quam longe remotum ac velut abortivum. Omnino enim secus oportebat, ut ne ejus res nostris posthaberemus. Hoc quippe arbitror nos decere, B qui ipsis nobis, eum nos impensius amare adstruamus.

Me ipse igitur arguem, ac satis pale errorem deprecatus, vicissim hortatum venio, meæ ipsius emendationis ergo vestraeque utilitatis, ut una cum vestro despota, ejus gaudii causa quo illic perfruiatur, gaudeatis; nec in vestram jacturam aspicientes, quod ille hinc migraverit, tristitia perperata indulgeatis. Quam maxime enim a ratione alienum, ut cum eo male hic habente doleremus, cumque eodem illic deliciante, non deliciemur. Ut enim quis moleste ferat, bona aliquem æterna, a corpore migrantem consecutum, plane res invidiae sit; at neque invidiae; nemo siquidem invideat bibenti ex inexhausto fonte ac perenni. Ut enim felici rerunt C successu invidia confletur, eo comparatum est, quod invidi alienum prosperis rebus suas minui arbitrentur. Nobis autem, qui nostra bona felicitati ejus, nulli deinceps mutationi obnoxia, posthabemus, illi ęppido congratendum sit. Hic porro opera pretium monitionem auspicemur. Dico itaque nobis congruum esse, non quidem ut nullo doloris sensu, tanquam stulti essemus, ejus privationem feramus: neque enim grave aliquid aut violentum dicturi sumus; sed ut conemur leniter ferre, quod providentia visum sit; bonisque, quas omnes de illo habemus, expectationibus modeste delectemur. Sane quidem, ut futuri ævi res nihil esse putaremus, alias nobis sermo esset. Postquam autem omnino etiam docti sumus, veroque omni certius habemus, utilem esse hoc sæculum, viamque ad futurum illud, haud plane impensior his habenda cursu, illorum autem omnino habenda sit ratio. Duorum quippe alteram necesse est: nil qui vitam ita impense diligamus, ut quisque facto ostendit, vel non eredamus esse cum Deo, eaque illum dicere lugemus, cum nec cogitatio aliqua nec ratio teneat: vel contraria sentientes, contraria quoque gemini bus agamus. Ceterum credimus in loco esse ab omni tristitia vacuo: in amicorum ac cognatorum veraari choros; esse in lumine, quod aliquando ap parens, solem hunc fulgere multo sit obscuratum: quodque universis sit præstantius, credimus esse conjunctum Salvatori Christo, Ecclesiæ totius ca-

piti : cui illa *concorporalis ac cohæres exstitit*, *juxta doctrinam Pauli ; in quo utique Salvatore ac Deo, lapide summo angulari, omnis ædificatio constructa* : nam Pauli iterum usurpabo verba : *crescit in templum sanctum*. Atque ut hæc pariter videantur, haud plane opera pretium sit, ut cum pro ejus ad Deum protectione, ac bonis quæ est consecutus, gaudendum esset, tum nostri causa, ac propter nostram jacturam, grandi tristitia impleamur ac molestia ; ne quando ista morosi sint, ac ejus qui sibi lata, dilecti commodis anteponat. Ut quis enim sincere amet, multam lubens molestiam tulerit, quo charis in gloria versari ac remissione pura a criminis concessum sit.

B Sed et matrem quandoque a viduitate filiam, quam unigenitam ac pulchram habeat, pro qua vitam quoque traditura erat, alienam in regionem, clarissimo viro, jungendam destinare videoas ; ac lacrymas quidem pro prolis separatione, quam non licet, nec sit facile, forsque etiam nec possibile ut iterum videoas, ab oculis mittere ; ejusque nihilominus felicem fortunam suæ ipsius voluptati præferre. Delectatur sane quæquam lugeat, ut cuius charissima proles sit adeptura bona, superaque molestiam voluptas : neque enim aliqui destinatura erat. Existimo siquidem a gaudio vinci tristitiam, ut contingat charissimos bene habere, ab eo quod amantes molestum quidpiam ac triste ferant. Ut porro hanc æmulemur matrem, multam quamdam consolationem consequemur, quin imo latitudinem pro abjectiori tristitia. Volo autem adhuc rationibus uti, ut majori solatio melior nobis opinio obtineat.

Evidem ut credamus charum nostrum, malorum illic dare pœnas, neque nos dolori depascenti ullas demus inducias : ac si quis nitatur consolari, ne ei aures accommodemus. Quanquam orator sit, quanquam philosophus, quanquam pro eloquentia vi magna possit ac glorietur, insanire existimatus, ut se persuasurum speret. Quanquam delirans instet, lapidibus submoveamus atque injuriis. Sin autem ille Deum timebat, fidemque in illum sincerissimam servavit ; parentes honore prosequebatur, ac suos quidem demerebatur, quin et extra-neos quantum liceret ; nec ejus omnino vita sinit dubitare, sed sumus persuasi una cum martyribus agentem choros, paradisi, potiri bonis ne pro incliti viri obitu immodica tristitia impleamur, *sicut illis qui spem non habent*, inquit divinum caput Paulus : sed vel omnino absorbeantur tristiora a spe meliori, aut certe prævaleat illa, quo sunt potiora quæ sperantur, ac animi contemplatione sciuntur, quam præsentia, ac ea quæ videntur. Quidni autem dico quod est amplius ? Certus quippe sum, ut date optione, vel post multos decursos annos, regnumque administratum, ac voluptatem perceptam, plurimamque felicitatem cœlestibus bonis perfici liceret, aut statim mo-

A Σωτῆρι Χριστῷ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης, ήπις ἐκείνῳ σύστημας καὶ συγκληρούμος, κατὰ τὴν Παῦλου διδασκαλίαν, πρὸς ὃν γε δὴ Σωτῆρα καὶ θεὸν λίθον ἀκρογωνιῶν ὅτα κάσα οἰκοδομή συναρμολογουμένη· καὶ γὰρ τὰ Παῦλου πόλιν ἐρῶ· αὗξει εἰς ταῦτα ἄριστον. Καὶ εἰ ταῦτα ξυνδοκεῖ, μὴ οὐχὶ γιγνόμενον ἦ, διε τοὺς χαίρειν ἡν εἰκά τῆς πρὸς θεὸν ἐκείνου πορείας, καὶ ὃν τε τετύχηκεν ἀγαθῶν, τότε δι’ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν ἡμετέραν ζημίαν λύπης τε καὶ ἀθυμίας μακρᾶς πληροῦσθαι· μήποτε ταῦτα αὐθέδους ἦ, τὸ διατοῦ προκρίνοντος ἡδὺ τοῦ, δὲ φιλεῖ, συμφέροντος. Τὸν γάρ ἀληθῶς φιλοῦντα πολύ τι δάκνου δέχεσθαι χρή, ὥστε ἐκείναι τοὺς ἑρωμένους δέξει καὶ φραστὴν συνείναι καθαρὰ διαβολῆς.

C “Ιδοις δ’ ἀν ποὺ καὶ μητέρα μετὰ χηρείαν κόρην μονογενῆ καὶ καλήν, ὑπὲρ ἡς καὶ τὴν ζωὴν ἀνδρού, εἰς ἀλλοδαπήν τινα πέμπουσαν, ἀνδρὶ λαμπρῷ συνυφθησόμενην, καὶ δάκρυον μὲν ἀφιείσαν τῶν ὄφθαλμῶν τῷ χωρισμῷ τῆς παιδὸς, ὡς οὐκ ὃν οὔτε φύδιον, οὔτε τυχὸν δυνατὸν ἐκείνην αὐθίς θεάσασθαι· τὴν ταύτης δὲ οὖν εὐδαιμονίαν προτιθείσαν τῆς Ιδίας ἀπολαύσεως. “Ηδεται μέντοι καὶ κλαίουσα, ὡς τευχομένης ἀγαθῶν τῆς φιλάττης· καὶ τὸ ἡδὺ τὴν ἀρδίαν παρέρχεται· οὐδὲ γάρ ἀν ἀλλως ἐπεμπε. Δοκεῖ γάρ μοι ἡττάσθαι τὸ λυπητὸν ὑπὸ τῆς χαρᾶς, ἀν ἐξῆς τοὺς ἑρωμένους εῦ παθεῖν, ἀπὸ τοῦ φέρειν δάκνον τι καὶ λυπηρὸν τοὺς ἑρῶντας. Ταῦτην εἰ ζηλώσαιμεν τὴν μητέρα, πολλῆς τινος τευχόμεθα τῆς παραμυθίας· μᾶλλον δὲ τῆς εὐφροσύνης ἀντι φαυλοτέρας λύπης. Βούλομαι δὲ ἐτι χρήσασθαι λογισμοῖς, ὥστε μετὰ μείζονος τῆς παραμυθίας τὴν ἀμείνω δέξαν κρατῆσαι.

Εἰ μὲν οὖν πιστεύομεν τὸν ἡμένιν ἑρώμενον δίκαιος ἔκτινεν ἐκεὶ κακῶν, μήθ’ ἡμεῖς ἀνακωχὴν τῷ κατεσθίοντι δῶμεν πάνει· καὶ εἰ τις ἐτερος ἡμᾶς παραρμυθεῖσθαι πειρώτο, μηδὲ ὑποσχῶμεν αὐτῷ τὰ ὕστα. Καὶ βήτωρ ἢ κλην φιλόσοφος, κλην τῇ τῆς πειθοῦς δυ νάμει μεγάλα καὶ δύνηται καὶ φρονῇ, μαίνεσθαι δοξά σωμεν αὐτὸν, ἐλπίζοντά ποτε πείσειν. Καὶ ἐπικένταις ληρῶν, λιθοῖς καὶ ὑβρεσιν ἀποπέμψωμεν. Εἰ δὲ ἐφο δεῖτο μὲν ἐκείνος τὸν θεόν, τὴν δὲ πρὸς ἐκείνον πίστιν ἀκραψινεστάτην διατετήρηκε, καὶ διετέλεις τειμῶν γονάτας, καὶ τοὺς μὲν Ιδίους ποιῶν εῦ, μᾶλλον δὲ καθόσιν ἔχρην καὶ τοὺς ἀλλοτρίους, καὶ διῶς οὐδὲ ἀμφιγοεῖν δὲ τούτου δίδωσι βίος, ἀλλὰ πεπει σμεθα αὐτὸν τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ καλῶν ἀπολε λαυκέναι, συγχρευόντων διτού τοῖς μάρτυσι, μὴ κα τηρεῖς ἀμέτρου πληρώμεθα ὑπὲρ ἐκείνου τοῦ πάνυ, ὥσπερ οἱ μὴ ἔχοντες ἀλισίδα, φησιν ἡ θεῖα κεφαλὴ Παῦλος· ἀλλ’ ἡ τελέως καταποθήτω τὰ δυσ χερέστερα ὑπὸ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων, ἡ πάσει εκτείτω γοῦν, διφε γε κρείττω τὰ ἐλπίζομενά τε καὶ θεωρούμενα τῶν τε παρόντων καὶ βλεπομένων. Καὶ τι μὴ λέγω τὸ μείζον; Πείθομαι γάρ, ὡς αἱρέ σεως ὑμίν προτιθείσης, ἡ μετὰ μακράν ζωὴν, καὶ βασιλείαν, καὶ τρυφήν, καὶ εὐδαιμονίαν διε πλει στην τῶν οὐρανῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσαι, ἡ εὐθὺς

ἀπαλλαγέντας τούτων τυχεῖν, πρὸ τοῦ τινὸς τῶν εἰ-
ρημένων μετασχεῖν, τῆς δευτέρας πάντως ἀν γενή-
σεσθε μοίρας, κακεῖ τῶν τῇδε προκρίναντες. Πώς
οὖν οὐ παντάπασιν ἀποτον, εἰ ἀπερ ἔκαστος ἐστὶν
βούλεται, ταῦτα μὴ ὑπὲρ τῶν φίλων θελήσειν;
Ἐνθυμιώμεθα δὲ κάκεινο· εἰ ἔκ τοῦ σφόδρα τὸνδε
φιλεῖσθαι παρ' ἡμῶν, ἀπελθόντος ὑδυρόμεθα, καὶ
τὴν ζωὴν χείρων νομίζουμεν, ή εἰ θαυμάντες ἀπηλλά-
ξαμεν, πρόδηλον, διτι κάκεινος φίλῶν ἡμᾶς, φίλων
μηδημῶς ἐλαττον τουτοῦ τοῦ παρ' ἡμῶν πρὸς ἐκεῖ-
νον, τὴν ταχίστην ἀν ἡγάπησεν ἀπελθεῖν, ἡμῶν
ἐκείνου προσπελθόντων. Καὶ μᾶλα εἰκότως. Εἰ γάρ
ἡν ἡμῖν εὑρεῖν παραμυθίαν τῆς λύπης, κάκεινῳ ἀν
γένοιτο· εἰ οὐχ οἶδον τε ἡμῖν, οὐδὲ ἐκείνῳ πάντως
ἀν ἦν.

Τὸ μὲν οὖν ἐπόμενον τοὺς εἰρημένους ἔστιν, ὡς
ἄρα κρείττον ἀπελθεῖν πρὸ τῶν φίλουμένων, ή ζῶντα
τούτων στερεῖσθαι τῇ μεταστάσει τῶν τῆδε. Ἐγὼ δ'
οὖν δύμας χρήσομαι μετριωτέρω τῷ λόγῳ. Φημὶ οὖν,
ὡς εἰ τις ἡμῖν κάκεινῳ προβούθηκεν αἱρεσιν, ἡμᾶς
ἴκεινον προσαπελθεῖν, ή τούναντον, ἡμῶν ἐκεῖνον,
ὑπόθεσιν παρέσχετ' ἀν ἀμφοτέροις, οὐ φάδιαν ἔχου-
σαν κρίσιν. Εἰτε γάρ καλὸν τὸ ζῆν, ἀλλὰ τὸ σὺν
λύπῃ διηνεκὲν παντάπασιν ἀφόρητον· εἰτε ἐπιθυ-
μητὸν ἀπηλλάχθας τῶν λυπούντων, ἀλλὰ τὸ διὰ θα-
νάτου, ὅνγε πέφρικεν διπάς δινθρωπος, οὐ μοι δοκεῖ
φάδιον εἶναι θελῆσαι. Ὡς οὖν μηδὲν εὔχριτον δν
ἡμῖν περὶ τούτων εὑρεῖν ζητοῦσα τὸ βέλτιον, στέργω
μὲν τὸ τῇ προνοϊδ δόξαν, διμεινον οἰκονομούσῃ τὰ
καθ' ἡμᾶς, ή ἡμεῖς βουλόμεθα. Θεδς μὲν γάρ ἐπί-
σταται, καὶ δύναται, καὶ βούλεται, τὸ πᾶσι λυτε-
λῆσον· ἥμεις δὲ τῶν χειρόνων δρεγόμεθα πολλάκις,
τὰ βελτίω διαπτύνοντες, παρὸν ἔχειν, καὶ τὰ καθ'
ἡμῶν αὐτῶν ἀντὶ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀγνοοῦντες ἐρ-
γαζόμεθα. Ὅστ' οἶμαι καὶ τὸ διμεινον οὐδαμῶς ἐν-
ταῦθα λέλεκται.

Μή δὴ πρότερον τοῦ νεὸν προελθωμεν, πρὶν ή τοὺς
λογισμοὺς ἐπιτρέψει τοσῷδε μόνον χρῆσθαι τῇ λύπῃ,
δῶσ μηδὲ τὸν θεὸν παροῦντα τῷ τῆς ἀθυμίας ὑπερ-
βάλλοντι, μῆτε τὸν ἄρωμενον ἀνιδίσται. Η γάρ
ἀνιδίσται, εἰ τὸ θεὸν παροργίσαιμεν, καὶ ταῦτα δι'
αὐτὸν καὶ τὴν ἐνθένθε τοῦδε πορείαν. Δεῖξαμεν δὲ
καὶ τοὺς ἔραστάς, τῷ ἀναλίσκειν ὑπὲρ τῆς τοῦ ἄρω-
μένου ψυχῆς, δπως ἀν ἔκαστος δύνατο, καὶ κρίνοις
πρέπειν αὐτῷ. Τοῦτο γάρ ἐκείνῳ μόνον συνεισε-
νεγκεῖν πάντες ἔχομεν, καὶ τούτο αὐτὸν ἐπίδειξις ἀλη-
θεστάτη λείπεται τῇσι εἰς ἐκείνον ἡγάπης· καὶ συν-
οίσεις μὲν κάκεινῳ ἀνθρώπῳ πεφυχότι, καὶ πηλῷ
τῷ σώματι τούτῳ συγγεγονότι, φ μη οἶδον τε συν-
δέεις καθαρὸν παντάπασιν εἰρεθῆναι· συνοίσεις δὲ
καὶ ὑμῖν, ἀτε δὴ καὶ δίσον ἀποπληροῦσιν ἀνδρὶ πάντα
ἄγαθῷ καὶ δεσπότῃ, καὶ αἰτίῳ γε πολλῶν καὶ με-
γάλων ἀγαθῶν γεγονότι, καὶ νῦν μεγίστην ἔχοντι
χώρων παρὰ Θεῷ, καὶ τευχομένῳ μείζονος, ὅταν ἡ
κοινὴ τοῦ γένους ἔσταια καὶ μήτηρ ἥδε γῆ ἀποδῷ
τῷ πνεύματι τὸ συνεργῆσαν σώμα πρὸς τὰ καλὰ,
εἰς δόξαν τε καὶ εὐφροσύνῃ αἰώνιον, ὃν καὶ ἡμεῖς

A rientes ea consequi, nullis hactenus præfatorum
perceptis, postremum hoc omnino electuros, post-
habentes quæ sunt ævi presentis, iis quæ futuri.
Nonne ergo prorsus absurdum, ut quæ sibi quis-
que velit, ea nolit pro amicis? Sed et illud penes-
mus, siquidem eo quod impense amemus, pro
defuncto lugemus, vitamque deteriorem putamus,
quam si mortui essemus; liqueat palam ut et
ille nos amans, idque ea amoris vi, quæ nihil nostro
mortaliū cedat, quam citissime mori voluisse, ut
illo nos priores decessissemus. Atque id merito. Si-
quidem enim levamen tristitia invenire possumus
posset et ille; sin non possumus, nec ille omnino
posset.

B

Id ergo ex dictis consequens sit præstare ut ante
charos decadas, quam ut vivens lis priveris eorum
migratione a vita. Ego nihilominus moderiori
sermone utar: dico ergo, ut quis nobis illique
eligidum proponeret, ut aut ipsi priores illo de-
cederemus, aut e contra ille nobis prior argumen-
tum utrisque præberet haud judicio facile. Quan-
quam enim bonum est vivere, jugi tamen vivere
tristitia, omnino intolerabile. Quanquam vero opta-
bile a tristibus liberari, ut tamen per mortem, quam
omnes horrent, haud ullus puto facile in animum
inducat, ut velit. Tanquam ergo quibus potiora
inquirentibus, haud facile sit e re judicare, libentes
amplectamur quodvis est providentia, nostras
res melius dispensanti quam vel ipsi velimus. Sa-
ne enim Deus omnia scit, potestque ac vult quod
universis conduceat: nos autem non raro deteriora
appetimus, spretis bonis cun illorum copia supre-
mit; proque eo ut nobis bona operemur, per igno-
rantiam quæ nobis sunt mala agimus. Quamobrem
existimo nequaquam hic fuisse dictum quod melius
est.

D Ne prius ergo templo examineus, quam ut ita dun-
taxat tristitiam animis permittamus, ut ejus excessu
minime Deum irritemus, autve dilectum offendamus. Sane enim futurum est ut ille offendatur,
si quidem irritaverimus Deum; idque ejus cum pri-
mis causa, ac propter migrationem ipsius ab huma-
nis. Eo autem ipsi nos amatores ostendamus, ut
pro chari anima impendamus, quantum cuique
liceat ac puet se decere. Id enim solum universi
in eum conferre habemus: eaque omnino verissi-
ma restat, nostræ in illum dilectionis ostensio.
Porro autem illi quoque contulerit, qui fuerit
homo, inque cæno corpore habitaverit, quocum
nemo omnino purus possit versari: sed et vobis
conferat, tanquam qui officio defungamini in virtutis
optimum ac despota, plurimumque ac magnorum
bonorum auctorem; inque eum, qui nunc magnum
apud Deum locum habeat, sitque adepturus am-
pliorem, quando communis generis domus aq. ma-
ter, terra spiritui corpus reddet, quo bonis optri-
bus est usus instrumento, ad gloriam ac lætitiam

æternam, quam nos uisitam consequamur propitium A τύχοιμεν, θέλων πεισθέντες τὸν Θεόν ἐκείνου τάν-
nobis reddentes viri illius Deum.

Hæc nos tibi, diuina anima, quæ multas prius
ornatasque laudationes suscepimus, sisque postmo-
dum a multis suspectura, ac iis qui ornate dicere
possint: quando nihil aliud defunctis ad gloriam
valet conferri. Porro videns quæ erant aliorum,
gavisus sum: erant siquidem bona valde, et ut ar-
gumento essent facultatis dicendi, quanquam di-
centes subjectæ rei longe impares erant. Sic enim
omnino accidat, ut quis tuam indolem laudare
tentaverit. Mea autem hæc haud scio qualia alii
sint habenda. Quin imo plane scio, palam desicere
et rei dignitate, atque Jejuniora esse quam ut tuam
satis virtutem laudaverint, autem propius ad eam
accesserint. Tu autem bene scio, pro cui in me B
amoris oestro, quo meis magis gaudias, quam
amicæ quiete qui illam persequuntur, cum ea læsus
suscipies, tum babebis oraniis potiora. Sed et
vos, auditores, arduam spectantes molitionem
veniam daturi estis, ut minus licuerit mare cotylis
metiri, tantumque velut e perenni lumine modicum
quid haurientes, gustandum præbuerimus, quo ejus
aqua quam sit dulcis, quamque limpida, ex parte
ipsa innotuerit.

Ταῦτα οὐ, θεῖα ψυχή, παρ' ἡμῶν, πολλάς τε καὶ
καλὰς εὐφημίας καὶ δεξαμένης πρότερον, καὶ δέξιο-
μένη μέτεπειτα, παρὰ πολλῶν τε καὶ καλῶν εἰς τὸ
λέγειν· ἐπεὶ μηδὲν ἔτερον εἰσενεγκείγει εἰς δέξιαν λέ-
λειπται τοῖς οἰχομένοις. Τὰ μὲν οὖν παρὰ τῶν ἀλλών
Ιδών, ησθιν· καλὰ γάρ ἡν κομιδῆς, καὶ γλωτταν
ἀγαθήν μαρτυροῦντα τοῖς εἰρηκόσιν, εἰ καὶ πολὺ^ν
τοῦ προκειμένου διήμαρτον οἱ λέγοντες. Τοῦτο γάρ
παθεῖν ἀνάγκη τοῖς σοῦ τὴν φύσιν ἐπιανεῖν πειρω-
μένοις. Τάπα δὲ ταῦτα οὐκ οἶδα τοῖς ἀλλοῖς; φοίτα
δέξει. Μᾶλλον δὲ εὑ οἶδα πάντας ἐπιεικῶς λειπό-
μενα τῆς δέξιας, καὶ τούτην σήμα ἀρετὴν καλῶς διδυ-
μηῖσαι, ή γοῦν ἔγγις ἐφικέσθαι τοῦ γιγνομένου.
Σὺ δὲ εὗ οἶδες τῷ πρός ήμας μεμηνότι, καὶ τῷ
χαίρειν τοῖς ἑμοῖς μᾶλλον, ή τῷ βραχυμεῖν οἱ τοῦτο
διώκοντες, καὶ ὑποδίῃ ταῦτα σὺν εὐφροσύνῃ, καὶ
προτιμήσεις τῶν ἀλλών πάντων. Συγγνώσεσθε δὲ καὶ
ὑμεῖς, ὃ περόντες, τοῦ ἐγχειρῆματος ἐδ ἀναντες
ἐκνοοῦντες, εἰ μὴ κοτύλαις τὸ πτέλαγος μεμετρήκα-
μεν, ἀλλ' ὡς ἐκ ποταμοῦ τενος ἀενάου ἀρυζάμενοι
ὅσον οἴνον τε, δεδώκαμεν ὑμῖν γεύσασθαι. ὡς δὲ τὸ
πότειμον ἐκείνου καὶ διειδὲς ἀπὸ τοῦ μέρους γένοιται
δῆλον.

SCITÆ SENTENTIÆ

AC VELUT PROVERBIALES

Quibus ceu gemmis illustrissimis intexta Manuelis Oratio, præclare splendorem
habet.

Maximos maxime decet probatio.

Accidat, ut nihil etiam dans, delectes, utque vicissim
dando displices.

Sic virtus quam fortuna prestat.

Non latet magnum res.

Virtus res est desiderium babess, bonaque attrahen-
dis, majori supra magnetem effusitate polici.

Quod quis habet, dat etiam: ac quod est ipse, hoc alios
quoque existimat.

Natura quid violentum est; nec ut quis aliquo velit
trahere, in adversam partem facile inflexerit.

Qui malus est in genio et suos, utique et in seipsum:
Nam pars continetur in toto. At qui malus est in seip-
sum, in quem alium possit esse bonus?

Opus bene a principio exigitatum, meliusque person-
atum, ac sive donatum optimo, non nisi divino nutu
factum esse liquet. Ut enim ad unum aliquem mira-
bilium finem multa concurserint, neque humana
sit virtutis, neque eorum quæ a casu et fortuna sint.

Idem valent prosperi hostium successus, ac immunitas
adversariorum vires, ac clades eorum; ac e contra.

Solent primum clam gesta, postmodum froutem induere.

Ut hostes detecti sint, triste potius aliquid ferant, quam
ficerint.

Multum prestat ab eis accipere, qui ex debito præ-
stant, quam qui ex gratia.

Ubi malis fatiscens generosus animus, in sua minus
aliquid dignum ingenuitatem ac abjectius moliauavit: sa-
pius quidem in illo procurrit: jam autem proxime
facturus, quam rei turpitudinis pīgeat, resilit, majorisque
servo ipmetum in bonum resumit, priorque contentio
multa accessione reddit.

Lacedæmoniorum scitum responsum: Pugnent ut mo- rituri, et non morientur.

Qui multis destitutos est, quibuscum ambitiona ostend-
landa virtutis certamina committat, velut remissior
obeundis gloria causa laboribus evadit, bounumque, quo
rariis, eo ubique admiratione majus.

Magnum quid absolute vir quisque iugenuus: si cum
multis malis extrinsecus ingruentibus, ipsa quoque in-
terna insurrexi, prodigo similiis hic talis videatur,
ut vel partem alteram, nedum ambas, eluctaverit.

Ut quis invitus afficiatur, lubens autem pietatis ergo
ferat, haud commune præmium consequatur, immo etiam
omnino majus, quam ut proprio quis consilio ac voluntate,
malorum noxam sustineat.

Solent amici congudere gaudentibes amicos, ac cum
tisdem tristibus pariter tristati.

Obrutis tristitis fluctibus animis, præsentior nulla con-
solatio, quam luctus occurret.

Bona abscondita majus desiderium habent.

Egero vel ipsos opulentiores sublimiorum dono, qua,
inquietum, ratione, in aqua natu, colestem imbreu
necessarium habent, ut fructum ferant.

Quod eorum separata sint corpora, quorum insepara-
bili vinculo animi suncit essent, nullum delectabile omni-
nino constare sinet, ulque adhuc quod dicitur, re ipsa de-
lectabili putetur.

Ut rerum felici successu invidia confletur, eo compa-
ratum est, quod invidi aliorum prosperis rebus suas
minus arbitrentur.

Existimo a gaudio vinci tristitiam, ut contingat cha-
risimatos bene habere, ab eo quod amantes molestum
quidplam ac triste ferant.

IMP. CÆS. MANUELIS

PALÆOLOGI AUG.

PRÆCEPTA EDUCATIONIS REGIÆ

AD JOANNEM FILIUM

Ex Jo. Sambuci V. C. Bibliotheca. Joan. Leunclavio interprete *.

HIS ACCEDIT BELISARII, NERITINORVM DUCIS, EJUSDEM ARGUMENTI LIBER, CUM ALIS AD
PRINCIPUM STUDIA PERTINENTIBUS, NEC UNQUAM HACTENUS EDITIS.

AD FRANCISCUM MEDICEUM, MAGNUM THUSCIÆ DUCEM

(Basileæ, ex officina Petri Peruæ, 1578, in- 12.)

*AD SERENISSIMUM PRINCIPEM
FRANCISCUM MEDICEUM, MAGNUM THUSCIÆ DUCEM.*

Inter multiplices Italiæ plausus, exterarumque nationum faustas acclamationes, gratulanticis sibi, Franciscus dux, obs natum nuper Philippum filium, Mediceæ columnen familiæ, nec nostræ silere Musæ voluerunt, eum præsertim nactæ interpretem atque internuntium, qui et propter imperatorii generis maiestatem ab auctoritate aditu non excluderetur : et præter hoc gratulationis officium, id secum munus adserret, quod olim augustæ indolis puero in spem successionis amplissimj Thusciæ regni educando, magna recte administrandi et conservandi imperii paterni, adminicula suppeditare possit. Est is Palæologini sanguinis insigne lumen illud, Manuel imperator Byzantinus, summi princeps ingenii, summae que doctrinæ, cui nullum illa sæcula parem tulisse, si recte virtutes ejus estimare volemus, nemo non labenter fatebitur. Non jam prolixe generis nobilissimi seriem cum rebus gestis commemorabo. Notus est ex historiis Michael Palæologus, qui primus splendorem imperatorii nominis intulit in familiam suam, quam, si Otomanici generis incomparabilem felicitatem excipias, solam Dens continua ducenti un prope annorum successione heavit. Hunc secutus est in regno Andronicus filius, Andronicum Michael secundus, Michael secundum Andronicus item secundus, Andronicum Joannes, cui quatuor omnino fuere filii, Andronicus, Demetrius, Manuel hic noster et Theodorus. Imperante Joanne, successus Barbari contra nostros habere majores, quam unquam antea, cepere. Quapropter optimus princeps, ut saluti suorum ac totius adeo reipublicæ Christianæ consuleret, querenda statuit auxilia, quibus formidabiles Barbarorum progressus reپrineret. Iaque triremes concendit, Venetas profiscitur, Italos principes adit, omnes periculi communis admonet. Illic in Galliam et semotam ab reliqua Europa Britanniam contendit. Ubique nati suscepitæ pro salute publica legationis munus exsequitur, sed irrito, proh dolor ! eventu ; propter detestabiles principum Christianorum discordias, quibus hodieque res nostras pessum ire videmus. Quippe Gallia tunc discidiis intestinis gravissime laborabat, sub rege Carolo sexto, qui puer erat, proceribus quibusdam funestas inter se simultates exercentibus. Omnia frustra molitus, Venetasque reversus, per summam insolentiam a Venetis quoque mercatoribus indignum in modum excipitur, qui prius eum se dimissuros negarent, quam nummos, iter in Galliam Britanniamque facturo creditos, cum immodicis usuris reddidisset. Nefarium profecto facinus, inquies : sed Andronicum filium magis erga se impium et ingratum expertus est. Nam cum doino profecturus ad conquirenda nostrorum procerum subsidia, Byzantio hunc præfecisset ac deinde, quibus in angustiis versaretur, ei significasset : nullam filius paternæ calamitatis rationem habuit, sed tantis in ærumnis auctorem ortus sui, secundum Deum, mortaliū sceleratissimus bærere passus est. Illoc caso paterno Manuelis hujus, quem nunc ad te mittimus, singularis in parentem pietas atque virtus enituit. Nam cum Thessalonicanum administraret collectis e ditione sua nummis, qui patri redimento sufficerent, Venetas profectus, eum ab usuriorum injuriis vindicatum in patriam reduxit. Hoc facto, patris animum æctissime sibi devinxit ; habuitque pietas hæc

* De aliis Manuelis scriptis quæ in hoc libro insunt, vide Fabricii notitiam supra.

ea præmia divinitus, ut Manuel imperio paterno potiretur, Andronico primogenito et Joanne Andronici filio prorsus exclusis. Quanquam enim ad Bajazetum, Amuratis filium Barbarorum tyrannum, hi duo pro fugerunt, ejusque copiis auxiliaribus adjuti, Constantinopolim occuparunt, imperatore Joanne patre, ac Manuele filio, qui capti sunt, in duos carceres compactis : tamen favore propitiæ Numinis factum est, ut exacto triennio salvi tandem evaderent, frustra maltoties monente Bajazeto tyranno, ut interficerentur. Nimis nequit in eos humana sævire crudelitas, quos divina providentia tegit. Bajazetus ipse, mutata voluntate pristina, Manuelem restituit : Andronico et Joanne in aulam suam deportatis, ubi vi etum haberent, quam diu superstites essent. Tanta vero magnitudine animi præditus erat Manuel imperator, ut cum Bajazetus immensam ab eo pecuniae vim posceret; atque uti suam in aulam veniret, adhibitis gravibus minis; mandaret, in neutro tyranni postulatis pareret. Existimabat enim fortissimus princeps, etiam debilitatis imperii Byzantini viribus, nihil contra dignitatem ejus loci atque ordinis, in quem a Deo collocatus esset, admittendum. Hac de causâ rursus in periculum amittendi regni venit, cum denuo manifestam benigni numinis opem sentit. Bajazetus enim barbaro furore percitus, summis viribus Constantinopolim obsidet ac oppugnat ; quæ quidem obsidio totos decem annos duravit. Interea Manuel animum nullo modo despondet, sed paternum imitatus consilium, Joanni, Andronici fratris filio, urbis obsessæ cura defensioneque commissa, in Italiam ad pontificem, Mediolani ducem et Venetos proficiscitur. Hinc abit in Gallias, ubi Carolum regem phrenesi laborantem reperit. Nusquam quidquam opis impetrat. Cumque morbum regis diuturniorem fore prospiceret, per Germaniam et Pannoniam domum revertitur. Omni destitutus humano præsidio, Deum sibi præsentissimum experitur. Nam Bajazetus obsessor urbis prælio victus, in Tamberlanis Scytharum principis potestate venit, nec ad mortem usque se rursus ulla ratione in libertatem asserere potuit. Ingens hoc Dei beneficium Manuel hymno celebrat, quem hic in extremo legimus. Nec multo post, ut suos a Barbarorum injuriis tutaretur, Isthmum Peloponnesi muro claudit, extinquoque Bajazeto, perpetuan cum Mahometo, ejus filio, pacem facit. Talem tantumque principem, tamque Deo charum, ad te, Francisce, procerum Italorum decus, ablegamus ut tibi libros hosce suos, qui rationes educandæ regiæ sobolis continent, offerat: non quod tu præceptis hisce indiges, qui jamdudum maturi sapientisque principis numeros implex, sed ut aliquando Philippi tui, cum feliciter adoleverit, studiis et usui serviant. Erit autem, ut spero, non ingratius hic hospes tibi, qui cum augustæ familie ornamenti doctrinæ laudem conjunxit. Semper enim hoc peculiare fuit Mediceæ genti vestræ, ut omen doctrinam liberalem, et viros ex ea claros, humanissime complectenterentur. Magno illi Cosmo, qui primus suis prælucere majoribus cepit, Chrysoloras et Argyropulus, homines Græci, litterarumque Græcarum per Italiam, Germaniam et Galliam propagatores, in deliciis et amori bus fuere. Nepos autem ejus Laurentius quanto Janum Lascarim natum ex imperatoria stirpe Græca, Demetrium Chalcocondylam, Michaelem Marullem Tarchaniotam illustrem virum, in honore habuit? Denique Cosmus pater, ut alios omittam, majorum vestigiis insistens, cum aliis rempublicam litterariam beneficiis affecit; tum nobilissimos illos Pandectarum Florentinarum libros, tam sancte sœculis tot adser vatos, immortali sua cum laude nobiscum communicavit. Horum exempla tu quoque procul dubio semper imitabere, qui ceteris in rebus avitas patritisque virtutes, et egregia facta, jamdudum non solum æquasti, verum etiam magnum iisdem laudis gloriæ dignitatis amplificatæ cumulum adjecisti. Vale. A. D. VII Id. Januar. Vienna Pannonum.

Jo. LEUNCLAVIUS Germanus.

ΜΑΝΟΥΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΡΑΣΜΙΩΤΑΤΟΝ ΥΙΟΝ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΑ, ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΠΑΔΔΙΟΛΟΓΟΝ

ΥΠΟΘΗΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΙΣ Ρ·

MANUELIS PALÆOLOGI

RELIGIOSI ET CHRISTIANI IMPERATORIS

AD AMABILISSIMUM FILIUM ET IMPERATOREM JOANNEM PALÆOLOGUM

PRÆCEPTA EDUCATIONIS REGIÆ.

C COMPREHESA CAPITIBUS.

ЕПІСТОЛН ПРООІМІАКН.

'Ερ Πελοποννήσῳ σὲ λικῶν', ἐξ Ἰταλίας ἐρ-
χμένος (Ὄ πᾶς ἑτερεῖ τὸ δυνηθῆν);, ησθια δὲ
καιδοὺς εἰ, καὶ καιδεῖας οὐ συχνῆς μετέχων διὰ
τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰς τέ σοι καὶ τῆς τύχης ἐμπο-
έων εἰς τοῦτο γεγενημένης, ὑποθήκαις τῇ δυ-
νάμει συμβαινούσαις ἐφύθυμοις· ἐτὸν αἷς εἰέρας
ἐπηγγελλόμηντο σοι δώσειν τὴν ἡλικίαν ἀμει-
βοτει, τελεωτέρῳ βίῳ πίεπονθασ. "Ἄρτι δέ γε
μειρανιψ γεροβέτη, καὶ πρὸς ἡμᾶς παραγεγοθεί,
φέροτε τε τὴν ψυχὴν καιδεῖας οὐ γαῦλος μέρος,
ἐμπειρίαν τε τὸξων, καὶ θήρας, καὶ τῶν τουπ-
τῶν, ἥλθε μέρος σοι παρ' ἡμῶν πρὸς ἄκανθαντή-
δονυμα στρατιωτικὸν τὰ γιγανθεῖσα, εὐθὺς ταὼς
ἄκοβάντι· αἱ δὲ ὁποσχθεῖσις οὖκω, εἰκος τις ἀν,
οἶμα, δεινόν τε τὰς πρὸς φύμην, καὶ πόλεμον
καὶ δλῶς τὰς τοῦ σώματος ἐπιμελεῖας προτιθ-
ματι τοῦ, δεινὸν ἀν ψυχὴν καὶ τοῦτο λαμπρότερα
ἀπογήτηραι. Καὶ τὰ μὲν μηδέποθ' ὑπερχημένα,
ταῦτα δὲ κάρτα σοι δοῦναι δίκαιον διὰ ταῦτας·
αὐτὰς δὲ τὰς ἀπαγγελλαῖς, ὃν καὶ δητα διανεύδε
ὑπόχρεων πλείστων ἔτεκα, διπλοῦν ταῖς ὑπο-
σχέσεσιν εἰργασμένην. μηδέπω σοι καὶ τοῦτο
παραγεγοθεῖ· καὶ ἵππον μὲν τῶν εὐτερῶν, καὶ
ἵρακα, καὶ κύνα παρασχεῖν, λόγους δὲ προ-
τεττικοὺς, καὶ πατριὰς παραιτέσσις, συνε-
τεκτεῖν μὲν δυναμένας υἱοῖς, συνεργετεῖν δὲ τῷ
κοιτῷ, ὕσπερ ἔξεπιτηδες ἀραβάλλεσθαι. Ἔγὼ
δὲ τοῦτον εἰκούμ' διὸ οὐτωσιν τὸ πρέποντον εἰκεῖν,
οὐ μή τε κάρτα καλῶς σκοκήσατα. "Εἴδει γάρ
σου τὴν ψυχὴν ἀκαλωτέραν οὖσαν, πεποηκτικῶν
καὶ πλὴν μακρῷ, καὶ ἀποδημίᾳ γονεῶν, δούναι
τι διαχυθῆται, δκῶς δὴ τὴν ἀθυμιαν παῖδεσσα-
μάρη, ἀκμάζουσαν λαβοῦσα προσθυμίαν, ἀσμέρως

A EPISTOLA PROCHEMIALIS.
Cum ex Italia veniens, in Peloponneso te relinquere
rem (o, quoniam id pacto ut facerem, animum indu-
cere potui?) puerum adhuc, et per aetatem litteris te-
nuiter imbutum, quod ipsa quoque fortuna in hoc
tibi fuisset impedimento, praecipit informabam, quae
tuus tum viribus responderent: simulatque me tibi sa-
cio grandiusculo, daturum alia policebar, vitæ ma-
turiæ convenientia. Nunc adolescentiam ingresso,
et nuper ad nos reverso, nec vilem eruditioñis partem
animo secum ferenti: cum sagittandī, venandi, ulio-
rumque talium peritia: missa quidem a nobis sunt,
ubi primum navi fuisses egressus, quæ ad rei mili-
taris studium quocunque modo pertinerent: at illa
B de quibus dictum, promissa necedum apparuerunt.
Objecturum hic alia quem nobis arbitror, mirum
sane videri, quæ ad robur, et bellum, et corporis
omnino curam spectent, eo potiora duci, per quod
menti et animo splendor aliquis accedere possit: iti-
dem, quæ nunquam tibi pollicitus sim, merito data,
ratione quadam simplici; at ipsa promissa, quibus
præstandis cætero quin obnoxium, pollicendo me
dupliciter obligarim, ne nunc quidem exhibila: equum
denique generosum, et accipitrem, et canem sus-
peditatum; at orationes ad præclara cohortantes, et
monius paternos, cum ipsi filio, tum reipublicæ
profuturos, quasi de industria procrastinari. Ego
vero fateor, hæc non indecora dici; sed ab homine,
qui non omnia recte consideraverit. Par enim erat,
C animo tuo tenello, qui que tam navigatione diurna
quam absentia parentum, debilitatus esset, sui non-
nihil exhilarandi copiam fieri: ut expuso mœrore
alacritateque vegeta recuperata, non ignaviae, sed
honesti præcepta tradituras orationes cupide admit-

teret. Itaque non citra rationem hoc a me factum fuit, atque etiam vel invito me res diutius, si verum sateri debemus, impeditientibus nos occupationibus nostris, extracta. Cum autem magis eas, magisque cumulari viderem neista longius durarent obstacula, veritus; vel quod certo potius id futurum, de præcedentibus nostri: promissa tandem implenda putavi nimbis interim negotiorum, prout fieri posset, exceptis. Esset sane consentaneum, ne nunc quidem adulatis convenientia præscribi adolescentulo, novi hoc equidem, non me latet. Sed cum suorum eventus in occulto sit, debitum istuc omne modo pro viribus exsolvi præstat. Ea vero prolaturum me arbitror, Dico cursum orationis moderante, quæ et nunc et in posterum proderunt, quæque tunc, et seni, fortunæ cuivis, et ordini, et huic præseenti, securæque vitæ convenient. Nolim autem arrogantie me quispiam insimulet, quasi qui magna quantam pollicear. Non enim hæ nostræ cogitationes in universum erunt (non hoc dissimulabo: nec enim id fieri par essem), sed pars major ab ornatis virtute viris petetur, quorum memoriam cum celebratione, posteaquam e corporibus migrarunt, ei ipsa morum bonitas et sapientia conservat. Nec de nostris duntaxat hominibus loquor, verum etiam de plerisque veterum.

Rursus hic quispiam nobis fortasse dicturus est, satis esse, si mandemus, eos ut adeas viros, et quam primum pellegas ipsorumque te præceptis excolas, nobis interim hoc labore molestiaque liberatis. Nihil equidem absurdum ab hoc homine proferri fateor: esse nimis magnopere necessarium, ut admirabiles hosce viros inspicias, eosque tibi præfectos morum magistros, illis, quæ tibi nunc ad sunt, auxiliatores adjungas, ad rerum præclararum indagationem, si quidem vir bonus et egregius fieri velis. Nam quis juventutem melius ad virtutem manu quasi ducere norit indicatis hisce viris, qui et prudenter, et perite, et studiose, et ingeniose, et sollicite, quidquid ad disserendi civilemque doctrinam consert, investigarunt? sed arbitrabar id quod meum est, licet alioqui non magni momenti sit, hic tamen plus illis valiturum: affectionem inquam paternam, cuius ignis admodum efficax vehementer amplificat ea, quæ tu mihi de tua natura das valicinari: quo quidem in valicinio me Deus (ular autem petitis ex poetarum libris, non quod ea pro placitis habeam, sed historiæ simpliciter causa) tam Tiresia, quam Calchante reraciorem faxit. Itidem omnis erga nos officii præstatio tua, ineffabili quadam obedientia decorata, nobis incitamento esse possit, ut agenda tibi præcipiamus. Pater igitur, et qui supra morem paternum diligit, filio diligenti, et ardenter quidem, quam filii soleant, ea præcipiens et exponens, quæ ex usu futura sunt, quonam pacto non plurimum efficiet? Nec enim fidem ulli præcepto derogare fas est, nec detrectare imperium, etiamsi quid offerat sese, quod mordere videatur, nec recusare, quo minus ipso facto verbis obtemperes. Præterea quiddam aliud est, quo nos il-

A δέξηται λόγους, τὸ καλὸν, οὐ τὴν ἁρστάνην ρομεθεοῦντας. Τοῦτο μὲν δὴ λογισμῷ πέπρακται μοι: εἰδεῖ δὲ τὰληθεὶς φίλειν, καὶ μὴ βουλομένῳ προῦνθη μακρότερον, ἀσχολιώτερον προσισταμένων. Ορῶν δὲ ταύτας ἐπιτεταμένως χωρούσας, δεδιὼς μὴ διαρκέστερον τὰ προλογάμενα ἐπιμείνῃ, μᾶλλον δὲ σαφῶς εἰδὼς ἀπὸ τῶν φθασάτων διεῖ φήμην εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ ὑπερσχημένα. ὃς ἐνδὲ δεχθεοῦσας τὰς πραγμάτων τριπάδας. Ήν μὲν οὖν ἀκόλουθον μηδὲ τὸν, τὰ τῶν τελεων μετρικῶν γραμμοδοτεῖν. Ἐγρωτος, οὐ λέληθε με. Όν δὲ τὸ μέλλον ἀδρατορ, δυσιρος ἡδη καταβαλεῖν τὸ χρέος ἄπαν εἰς δύναμιν. Ἐρούμενος δὲ οἷμαι τοιάντα, θεοὺς τὸν λόγον θύνορτος, οὐ συρούσει μέν καὶ τὸν, συρούσει δὲ ἐξ τὸ μέλλον καὶ συμβήσεται καὶ τέφη, καὶ τέροτι, καὶ τύχη πάσχει, καὶ τάξει, τῷ τε δριτοὶ, τῷ τε ἐσομένῳ της βίᾳ. Καὶ μὴ μὲ τις δλαζορεῖς γραψάνθω, μεγάλα δῆδεν ἐπαγγελλόμενος. Οὐ γάρ δὴ τὸ πάντα ημέτερον έσται τῶν τομημάτων (οὐ κρύψα τοῦτο, οὐδὲ γάρ δέξιον), ἀλλὰ καὶ τὸ πλειστον μέρος, ἀρετὴ κενοσυμμένορ, οὐς η τῶν τρόπων χρηστής, καὶ τὸ τῆς σοφίας χρῆμα, τῶν σωμάτων ἀπειθόρτων περὶ τὴν μητήρα μετ' ἔτηκωμεν. Οὐ δέχω δὲ μόνον τὰς ημετέρους, ἀλλὰ καὶ πολλούς τῶν παλαιοτέρων.

B Πάλιν ἐρεῖ τις τυχόν ημῖν. Σφρει τοιχαροῦν ἐκπίσαι, παρὰ τοντονού τοὺς ἀνδρας φοιτήσαι σε, καὶ τὴν ταχίστην αὐτοὺς διελθεῖν, καὶ τὰς σφῶν διδασκαλίας σαντὸν κοσμῆσαι, καὶ πραγμάτων ημᾶς ἀπηλάχθων. Καὶ τηνὶ, μηδὲν ἀπάδον τοντορὶ τὸν ἀνδρας ἐρεῖν. Εἰραι γάρ πολλὴν ἀράχην τοντονού τοὺς θαυμαστοὺς ιδεῖν σε, καὶ τῶν σῶν ηῶν διδασκάλους αὐτοὺς ποιεῖσατα, τοῖς τοῦ οὐσί τροστήσασθαι. Βοηθοὺς εἰς τὴν τῶν καλῶν θύραν, εἰ μέλλεις καλὸς κάραθδος δεσμοῖ. Τίς γάρ που καλλιορ γνοῖν πρὸς τὸ ἀγαθόν τειραργήσαις ρεστητα τοντων τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν, φρονήσει τε καὶ ἐπιστήμην, καὶ σπουδὴν, καὶ εὐφυΐαν, καὶ φιλοτιμίαν, πρὸς λογικὴν τε καὶ πολιτικὴν μάθησιν τὸ λαντελές ἐγησάντων; Ηγησάμην δὲ τούμον, καίτοι τάλλα ταχειώτερον, ἔχον, ἔθα δὴ τι πλέον σχήσειν τούκειντα. Λέρω δὲ τὴν πατρικὴν σχέσιν, ης τὸ πῦρ μέρα ἀράπτον, σφρόδρα τε πρὸς μεῖζον ἐξαλεῖ, δὲ μοι δίδως ματεύεσθαι περὶ τῆς σῆς γένεσως. Καὶ τε θεὸς ἀραδεῖται με (χρήσομαι δὲ τοῖς τῶν ποιητῶν, οὐχ ὡς δόγμασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν λοτοπλατ ἀπ.λῶς) καὶ Τειρεσίου, καὶ Κάλχαρτος ἀληθεοῦστερον εἰς ταυτηρὶ τὴν πατετελαρ. Καὶ μήτε τε καὶ τὸ σὸν πρὸς ημᾶς ἄπαν, ὑποταρῇ κοσμεύμενον ἀμυθήτω, παράληπτος δὲ γέροιο τοῦ παραιτεῖν τὰ δέορτα. Πατήρ οὖν, καὶ πλέον η κατὰ πατέρας φιλῶν, νικῶ φιλοῦντα, καὶ πλέον η καθ' οὐλές, προστάττων τε καὶ εἰσηγούμενος δισυρούσει, πῶς οὐκ ἀνύσει; οὔτε γάρ ἀπιστεῖν έστι τινὶ τῶν λεγομένων, οὔτε δλῶς ἀπειθεῖν, διόταν καὶ τι δάκρυον φαγῆ, οὔτε μὴ θέλειν χαρίσεσθαι, τῷ ὑποτετάχθαι τοῖς λόγοις ἔργοις.

Οὐ μήτε ἀλλ' εστι καὶ ἔτερος, ἐν τῷ πλεονεκτοῦ· μηρὲς ἐξέτωται. Τὸ γὰρ δὴ μετ' ἔξουσίας εἰσεῖται, διαδικαστὴν τὴν δύναμιν ἔχει καὶ παιδοτρίην, καὶ διδάσκαλον, καὶ πατέρα διορθούμενον φύσεις τῶν, η̄ πλάττοται, ἐμοὶ μὲν δὲ εστι παντελῶς, ἐπειροῖς δὲ οὐδαμῶς, οὐδὲ δὲ τὸ πάτερ τοῖς συγγενεῖς εἰσεῖται αὖτες, πῶς δὲ πιστῶς, πῶς δὲ θερόποντες, κατὰ βασιλέα, καὶ πατέρα, καὶ φίλον, οἰτινες ἐπειροῦνται καὶ σχῆματος ἀρροβίων διδάσκονται, καὶ σχέσεως πανών πρετεύσης τῷ τῆς φύσεως φίλτρῳ, καὶ φίλιας συνηθείᾳ θαρρυνόντες; Αηδοῦσι δὲ άλλων, ἵσοκράτης, καὶ λλοὶ ἔτεροι, βασιλικοὺς μὲν ἀδρους ἀρροβίων διδάσκονται, καὶ πρὸς αὐτοὺς βασιλέας, πολλοὺς τινας γερρυφότες· τημενὶ δὲ δύως ἁθέλοντες τὰ περίκοντα σφύσιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς βασιλεύσοι, καὶ μὴ δοκεῖν θραυστεσθαι, μηδὲ προπετώς ἔχειν, τέχνην μακρὰ διξιούμενοι ὑπεροχὰς τῶν πριτούντων, ἔκειται καὶ ταύτη συνεσταλμένως τὸ δέον ἀποφαινόμενοι. Παρ' αὐτῶν ἔτρε τὰς γρύμας ταύτας ἀριστόμενος, καὶ προσέτι θειοτέρων ἀνδρῶν, προσθεῖται καὶ παρ' ἐμαυτοῦ, ισως οὐ πάντη φάνταστον, οὗτως ἀλενθέρως καὶ πατριῶς (ώς ἀντίκοι τις) ἀποδέδωκα, ὀφελημητέον τε καὶ δώρον, ἐν κεχαλωτῷ ἀκατεττάδι, ἀκροστιχίδι τινὶ ταττομένων, ἐν γῇ μέρος ἀστερὸς ἐνχῆται, ἢν θεός οὐκ ἀπιδοσται, εἰ δεῖ τι καὶ οὐχέρεντες ἡμᾶς εἴδασθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα θαυμάσιον προσήγηται καὶ βασιλέα· Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς προσευχῆς μου· οὐν ταῖς συμβουλαῖς εἰ προσχολης, μάλα σεαυτὸν ὀφελήσοις. Ἐκῆν μὲν οὐν σαφέστερον πάντα γράψειν, ἔτρε δὲ ἀμεινορ εἶναι, μὴ τὸ δυτικὸν πατέραπασι τῆς το σαρόδος ἀμφιλόθεν, ὃς εἰσαὶ τι ταύτη τῇ θολῃ τῷ δαιτυμόνι διεγείρον τὴν δρεσιν, σκουδιωτέραν ἡγεῖται τροφήν. Οὐδὲ γὰρ ἔχρην ἡμᾶς πρὸς γερραιότητά σε παρακαλοῦντας, τωθρὰ σιτα καὶ ἀτεμέτρα σοι παρασχεῖν. Σὺ δὲ διατολας στεφρότητι τὸ δυσχερέστερον ἀνών, βρώσιμον σαντρό καλῶς τὸν μυελὸν ἀποστήναις, δες δὴ πολλῷ σον τὴν ψυχὴν ἀμείνων γε πάντως θεῖει, η τὸ Ἀχιλλέως σῶμα οἱ μυθικοὶ τῶν λεέντων. Πειθομένοι γὰρ εἶναι τοσοῦτον ἐταυθοῖ τὸ συροῖσον, δοσοὶ τε, εἰ φιλοπόνως αὐτὸν δρέψαιο, φάδιως ἀποφήναι σε ἄριστον ἀνδρῶν τε καὶ βασιλέων. Εἰ δὲ ταῦτα γράψων ἔτρε πολλῷ χειροὶ ἔχω τῶν γερραιότερων, ἀλλά σοι μὴ τοῦτο ξεστω πρὸς τὸ καλὸν κάλυμα, η σύργον τι τοπαράπτων· ἀλλ' εἰ πού τι καὶ βέλτιον εἴρηται παρ' ἐμοὶ, ἐπει μηδεὶς ἐπειροῦται πάντων ἔχῆς τῶν καλῶν, ητοῦ σοι πρέπειν τοῦτο κληρονομῆσαι, καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ἀγαγεῖν πολλῷ το σκεισσω γειτομήσεσθαι η τὴν οὐσιαν τὴν πατρικὴν καὶ βασιλείαν αὐτήν. Τάμα δὲ ἀλατώ, ατα διορῶν (πολλὰ δὲ ἔστι, καὶ μεγάλα) θέλει τι καὶ παρὰ τούτων κερδῆσαι, διδάσκαλον αὐτὰ προσητσάμενος βλου τε ἀμεινορος, καὶ πολιτείας ἀσφαλεστέρας. Καλόν σοι γὰρ ἐκελευνέ μημήσουσθαι, οἱ τοῖς ἐτέρων rava, loī, διασώζονται, ἀλλ τὸν ἐκεί-

A. *Ita superiores sumus. Nam cum auctoritate loqui, quod sane permagnam in ludi magistro, doctore, quovis alio vel moderante, vel fingente juvenum ingenia, vim habet, mihi quidem omnino licet: at non istidem illis; etiam si vel universorum in unum sapientia coeat. Quo enim pacto vel libere, vel fideliter, vel confidenter regis, patris, amici more, præcepereint it, qui et imperii majestate, interritum animam expeditante, carent; et affectione, vi naturalis amoris universas alias superante et amicitia, fiduciam praetextu familiaritatis augente? Exemplo sunt Dio, Isocrates, complures alii, qui scripsere quidem illi multas regias (sic enim appellatae sunt) orationes, ad ipsos etiam reges: sed quod personæ tam suæ, quam regiæ decorum servare cuperent, nec vel insolentes B. vel protervi ridentur: prolixa regiam eminentiam arte demulcent, ac deinde ne sic quidem libere satis id, quod dicendum erat, pronuntiantur. Ex his equidem virisque præterea divinioribus, collectas hasce sententias, quibus et a nobis fortasse non contemnendum aliquid adjectum est, libere ac paterne (ut ita loquar) offerre tibi volui, eum debitum pariter ac munus, certam capitulo inclusum, quæ Acrostichide quadam digeruntur, in qua ipsa pars quædam est voti, quod a Deo minime rejici opto, si quidem et pro voto preces concipiendæ sunt, more natus et regis illius admirandi, qui dixit: Exaudi, Domine, prestationem meam. Tu si antium iis, quæ consuluntur, adverteris, magnum ipse tibi emolumentum afferes. Poterat autem omnia paullo dilucidius exponi, sed existimabam equidem, melius esse, non quidquid esset osseum, e carne prorsus eximi: ut restaret aliquid in hoc epulo, quod ad querendum majoris momenti cibum convivæ animum excilaret. Nec enim pareral a nobis, ad strenuitatem te cohortantibus, inefficaces ac molles tibi cibos offerri. Tu mentis robore quidquid difficilius est, digerens recte medullam ipsam esculentam tibi redditio, quæ anivium tumum multo sane meliorem efficiet, quam corpus Achillis leonum, ut in fabulis est, medulla. Nam mihi quidem persuasum est, tantum hic inesse fructus, ut, si quidem eum studiose decerpseris, facile præstantissimus et hominum sis evasurus et regum. Quod si auctor horum ego multo sum iusserior iis, quæ hic a me per C. D. scripta sunt: minime id quidem impedimento tibi sit ad virtutem, vel ulla in parte obstet: sed si quid apud me rei melioris fuerit inventum (quandū nemo bonorum prorsus onussum exors est), id uti hereditate adeas, et multum adaugeas, studiweis ex ratione decori putabis elaborandum quam vel bona paterua vel ipsum regnum. Vitia vero mea perspiciens (quæ sana permulta et magna sunt), ex iis quoque lucrum aliquod percipere velis; præficiendo scilicet illa tibi, ceu quemdam vitæ melioris tutiorisque gubernationis magistrum. Nam recte feceris, si eos fueris imitatus qui naufragiis alienis servantur, illorum delictis adversisque casibus, quid opus facta sit, edocti: dum vel longum vale navigationibus dicunt, vel pro viribus sibi consulunt. Quis et illud aliquando accidit,*

ut quis lapsus proximus, si alium prius videret lapsum, resiliret : quo sane pacto usu venire solet, ut aliorum ruita mente præditis saluti sit. Itidem rectius aliquando medicis, artem suam magnopere jactantibus, difficiles aliqui nonnullis morbos curarunt; experientiam duntaxat inde nasci, quod eadem et ipsi perpessi fuissent. Imo medici quoque tritum vulgo proverbium refellerunt, qui dente vel oculo ex phramaco quodam amisso, vel aliud quiddam perpessi, deinde propriis ex erratis facti peritiiores, quos morbos suis in corporibus curare non potuerant, iis alias plures liberarunt; per accessionem experientia ad artem, vi mali supérata. Ad summam, qui malus esse vult, nullum ex ulla re capiet emolumenit, bonus autem ex omnibus.

των πολιούς ἀκαλλάξατες, τοῦ δειροῦ περιγερούτες. Καὶ λόγου, 'Ο κακὸς βουλόμενος εἴραι ωὐ' οὐδεποτέ ὠφελήσται, δ' ἀγαθὸς ἐξ ἀκάτων.

Αὐτῷ δημαρτημάτων τε καὶ ἀτυχημάτων τὸ δέον καταμαθότες· καὶ ἡ τὸ πλεῖστον ἀρησίμετοι, ἡ τὸ γε κατ' ἑκατοντάς· καὶ τὸ πλεῖστον ἀκατημάτων, μητέ τις ἀλλού κατεργάζεται, αὐτὸς ίδων ἀκεκῆδησε· καὶ τέτοιος τὸ στόμα τῷρις ἀλλωρ σωτηρίᾳ τοῦρις ἔχουσιν. Άλλα καὶ κρείτοντος λατρῶν, καὶ τῇ τέχνῃ φρονούντων, ἀντίστροψων, ἀπὸ μόνου τοῦ παθεῖται τὴν κείρατον εἰληφότες. Κατεῖται καὶ καίδες λατρῶν τὴν παροιμιαν ἐξηλετέστερον πονούμενον ἡ ἑτερότητα τοῦ παθητήτος, ἐπειταντος τοῦρις ίδων δημαρτημάτων, καὶ ὡρὶς τῆς ἡτούς ἀρησίμητων τὸ στόμα τῷρις ίδων σωμάτων, τούτων πολιούς ἀκαλλάξατες, τοῦ δειροῦ περιγερούτες τῇ προστεθίσῃ τῇ κείρᾳ τέχνῃ. Κεφαλαιον τοῦ λόγου, 'Ο κακὸς βουλόμενος εἴραι ωὐ' οὐδεποτέ ὠφελήσται, δ' ἀγαθὸς ἐξ ἀκάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΚΑΤΟΝ

ΔΙ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΟΣ.

C A P I T A C E N T U M

PER ACROSTICHIDEM *.

CÆSAR, CÆSARI,
MANUEL, JOANNI,
PATER, NATO,
ANIMI, ANIMO,
FRUCTUM, CIBUM,
MEI, TUO,
QUALIS QUALIS, VEGETO;
CUI DEUS MODERATOR ESTO (1).

I.

Constat diversa vivendi mortalibus esse genera, quæ partim a prudentia, disciplina, probitate, partim a stupiditate, iuſcilia, improbitate proveniunt et distinguuntur; rursusque dividuntur ac subdividuntur, eo quidem numero ac varietate, quæ animi vi comprehendendi nequit. Videtur autem aliud alii præstantissimum esse, duas, non plures ob causas, vel honesti, vel voluptatis, nonnunquam et amborum causa. Difficulter quidem fieri potest, ut æqualiter animus in utramque partem propendeat; si accurate quis ad id, quod integrum est, respicera velit. Si tamen hoc quoque concedat aliquis, semimprobus erit, qui in utramque partem distractus erit; prorsus autem malus, qui totus voluptatibus inhiat; qui denique bonum sectatur, ex ipsa re bonus erit.

II.

Aliis vivendi rationibus primo commemorata loco vita longe præstat, quæ asperrima quidem omnino

(1) Sic construe: *Cæsar Manuel pater, Cæsari Joanni filio fructum animi mei qualis qualis, cibum animo tuo vegeto, tribuo scilicet, cui Deus moderator esto.*

* Id est quorum primæ litteræ verbis subjectis continentur.

B

ΒΑΣΙΛΕΥΣ, ΒΑΣΙΛΕΙ,
ΜΑΝΟΥΗΛ, ΙΩΑΝΝΗ,
ΠΑΤΗΡ, ΥΙΟ,
ΨΥΧΗΣ, ΨΥΧΗ,
ΚΑΡΠΟΝ, ΤΡΟΦΗΝ,
ΕΜΗΣ, ΤΗ ΣΗ,
ΟΠΟΙΑΣΟΥΝ, ΑΚΜΑΖΟΥΣΗ,
Η Ο ΘΕΟΣ ΕΙΗ ΚΟΣΜΗΤΩΡ (2).

A'.

Βίος τοῖς ἀνθρώποις διάφοροι· οἱ μὲν φρονήσει, καὶ παιδεύσει, καὶ χρηστότητι, οἱ δὲ ἀδελτηρίᾳ, καὶ ἀπαιδευσίᾳ, καὶ πονηρίᾳ γιγνόμενοι τε καὶ μεριζόμενοι· καὶ αὐτίς διαιρούμενοι τε καὶ ὑποδιαιρούμενοι εἰς ἀριθμὸν οὐχ ὑποπίκτοντα λογισμῷ. Δοκεῖ δὲ οὖν ἀλλος διλαφικός εἶναι, δυοῖν αἰτίαιν, οὐ πλειστιν, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ ἡδεός ξενεᾶσθι· διετέλει τοις καὶ ἀμφοῖν. Χαλεπὸν δὲ τὴν ψυχὴν ήσα πρᾶς ἐκάτερα ἔρεται, εἰ τις ἀκριβῶς πρὸς τὸ τελεώτατον ἀφορήσῃ. Πλήτιον τῶν τούτοις δοκεῖ τις, ἡμίφαυλος· δὲ διχα τεμνόμενος φαῦλος δὲ παντάπασιν δικεχειρίως καθάπαξ πρᾶς ήδονάς. Οἱ δὲ διώκων τάγαθον αὐτὸς γε τούτοις ἀγαθός.

B'.

"Ἄριστος μὲν βίος τῶν εἰρημένων δὲ πρῶτος· διετραχύτατος; μὲν παντάπασιν εἶναι δοκεῖ, διὰ τὸν

(2) Σύνταξον ὁδε· Βασιλεὺς Μανουὴλ πατήρ βασιλεὺς Ἰωάννης υἱός, καρπὸν τῆς ἀμής ψυχῆς δοκιασούντος, τροφὴν τῇ σῇ ψυχῇ ἀκμαζούσην, διδωμι δηλούστε. ἢ δὲ θεός εἰη κοσμήτωρ.

πρὸς τὰς ἡδονὰς πόλεμον, οὐ πάντη δὲ οὐτας ἔχει. Οὐ γάρ ἡδονῆς ἀμοιρεῖ, τῷ συνειδότι καὶ ταῖς ἐλπίσι τέρπειν εἰδὼς. Πρόσσεστι δέ γε τούτῳ καὶ τὸ σεμνόν, καὶ τὸ διαρκές, δινει γε παντάπασι χρηστῷ. Τοιαῦτα τὰ μὴ νεοθευμένα τῶν ἀγαθῶν. Ὅν δὲ ἔραστὴν αὐτῶν ἀπαξ λάδοι, χειροῦται τε, καὶ οὐκ ἐφ τὴν ἕρεσιν αὐτῶν πλανδοθεῖαι πρός τι μάταιον. Τῷ δὲ δευτέρῳ, τὴν ἡδονὴν τέλος ἔχοντι, οὗται σύνεστιν οὐδὲν ὑγίες, οὐτ' ἐφέψεται. Οὐδὲν γένοιτο τινες ἡδονῆς διὰ τέλους ἐν τῷ πράγματι, ἀλλοτε ἀλλων δρεγομένω, τῶν μηδὲν ὡς ἀληθῶς δυτῶν ἡδεών, καὶ διὰ τοῦτο μεταπεμπόντων δεῖ πρὸς ἔτερον. Ὁ τρίτος μέντοι καὶ μέσος ἔστω· ἵνα μὴ σκληρῶς ἐκ προσιμίων ἐπιτάπειοιμεν, οἱ τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἀργάται. Ἐστω δὴ τέως ἡμῖν μὴ παντελῶς ἀπέβλητον τὸ ἥδον, ἵνθι οὐ προσίσταται τὸ κακόν.

Γ.

Σαφῶς ἴσθι: βίων τὴν αἵρεσιν γνώμης, οὐ φύσεως οὐσαν. Ἡ φύσις γάρ Αἰθίοπι, καὶ Σκύθῃ, καὶ Κελτῷ, καὶ πᾶσιν ἑῆσις ἀνθρώποις, μία τις οὖσα τυγχάνει. Ὄλγοις δέ τισιν ιδιώμασι τοῖς γένεσι ποιεῖ τὴν διαφοράν. Τὴν δὲ προσάρεσιν χαλεπὸν καὶ ἀδελφός μὴ μερίζεσθαι. Οὐκοῦν διπέρ τὴν μερίζονται, οἱ βίοι τοῖς ἀνθρώποις οὐ διὰ τὴν ἀμέριστον φύσιν μερίζονται, ἀλλὰ διὰ τὴν μεριζομένην προσάρεσιν. Παντὶ δὲ βίῳ τὸ ἥδιστον ἐκ συνθεταῖς οἷμας προσγέγνεσθαι, οὐ τῷ ἔνυπεφυχεῖναι καθάπαξ. Ἰδοις γάρ δὲν ἐπιμοχθῶν τε καὶ φαῦλον βίον πεφιλημένον τῷ κεχρημάτῳ, εὐπερ οὐκέτι τὸν ἡλάξατο ἀθήνη γέμοντα ἡδονῆς, καθαρευούσης μέμψεως. Χρηστέον δὲν εἰ τῷ κρετενοι, ὡς τοῦ ἡδέως τῇ χρήσει ἀφεψομένου τε καὶ συμβησομένου.

Δ.

Ἴσθι καὶ τὸν ἐπιτήδειον δυτα σοι τὴν ἡλικίαν ἀκμάζοντει, βίον ἀλέσθαι τὸν ἀριστὸν, καὶ διελθεῖν ὡς ἀριστα, καὶ ἐντῆξαι τῇ ψυχῇ, καὶ ἀμετάστατον δεῖξαι· δι: σε μὴ προκατείληφε τὸ δυσχερές. Πρὸ γάρ τοῦ σαυτῷ προστρίψαι κακά, φέστα δὲν σοι γένοιτο κατορθῶσαι τὰ ἀγαθά. Ἡν δὲ μετάσχῃς φανδητησος, διπλῆ μοχθῆσεις. Πολλὰ πονήσεις, καὶ ἔργον δοτας ἀπελλαγῆναι τοῦ χειρόνος δυοῖν χεροῖν ἀπονίψει, καὶ οἰκειώσαι σαυτῷ τὸ βέλτιον ἀκριβεῖ προσαρμογῇ, χρόνῳ καὶ μόρις γινομένῃ.

Ε.

Ἄλλοι μοι δοχεῖ σαφές εἶναι τὴν τῶν χρατούντων εὑδαιμονίαν τῆς παντοκρατορικῆς χειρὸς ἐξηρτῆσθαι, ἐπειδὴ καὶ τὴν καρδίαν φασὶν ἐκείνη δήπου κατέχεσθαι. Χρή σε οὖν εὑδαιμονίας ἐρῶντα ταύτην εἰδέναι ζητεῖν, έθειν λαβεῖν ἔξεστι, δηλαδὴ παρὰ Θεοῦ, σεαυτὸν παρέχοντα τοῦ εὑδαιμονεν οὐκ ἀνάξιον. Ὁ γάρ μη συμβαίνων τοις πράγμασιν, ὃν ἔρε, η εὐδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὰ κτήσεται, καν μάλιστα τεῦται

A videtur esse, belli ejus causa, quod cum voluptatis bus gerit, sed in universum ita comparata non est. Nequaquam enim voluptatis expers est, cum et recti conscientia et spe delectare consueverit. Cum eadem vita, penitus bona, conjuncta sunt gravitas atque constantia. Nimismodi sunt non vitalia bona. Quemcunque semel amatorem sui nacta fuerint, is et totum se dedit eis, nec ad ullam rem vanam evagari cupiditatem sinit. Alteri, cuius finis est voluptas, nec inest boni quidquam, nec comitabitur. Fieri certe nequit, ut quis una re perpetuo delectetur, alias appetens alia, quae non reapse jucunda sunt, ideoque ad alia semper hominem avocant. Tertia sane, media quædam esto, ne, qui bona non facimus ipse, statim ab initio præcepta duriora tradamus. Nimis autem voluntatem non omnino rejiciendam ducamus, quatenus mali quidpiam ei non adest.

III.

Electionem horum vitæ generum certo scias esse consilii, nou naturæ. Quippe naturam Aethiopæ, Scytha, Gallus, homines universi, unam quamdam habent, nationibus ipsis ob exiguae quasdam proprietates invicem discrepantibus. Animi vero institutum difficile fuerit etiam in fratribus non esse diversum. Rationes ergo vivendi, ceu dictum est, non indistinctæ naturæ ratione distinguuntur, sed ratione scindentis se in diversa studii et electionis. Cuius autem vitæ quod jucundissimum est, ex consuetudine conciliari arbitror, non a natura prorsus indi. Nam video laboriosam malamque vitam aliqui charam, qui ea sit usus: nec insuetam cum illa commutaverit, licet et voluptatis plena sit, et vituperio chareat. Utendum ergo ratione vitæ meliori, quam usus ipso jucundam ac gratiam paulatim efficiet.

IV.

Scire debes tibi, qui nunc in ipso ætatis es flore, peropportunum hoc esse tempus eligendi vitam optimam, quam et præclarissime agas, et imprimis animo, et tibi propriam ac perpetuam reddas. Necdum enim te difficultas anticipavit. Nam prius, quam ipse te vitiis inficeris, facilissimum fuerit res bonas atque præclaras agere. Si pravitatis particeps factus fueris, duplē molestiam experieris. Magnopere laborabis, et operosum erit, ambarum ut munuum abstersione libereris a malo: et bonum tibi concilie adjunctione quadam accurata, quae vix longo fieri tempore solet.

V.

Admodum mihi videtur esse perspicuum, felicitatem eorum, qui rerum potiuntur, ab omnipotente manu pendere, quando et cor ipsorum eadem contineri prohibent. Itaque te felicitatis cupidum scire necesse est, eam ibi quærendam, unde hauriri possit, nimis a Deo: præbendo temetipsum non indignum, qui prosperitate fruatur. Nam cui cum iis quas expedit, rebus haud convenit: is vel prorsus

eas non assequetur, etiam si maxime querat : vel postquam assecutus fuerit, amittere : quod haud dubie pejus est, quam plane non adiplace.

VI.

Res in primis utilissima est, opportunae ac recte ab omnibus omnia fieri : maxime, cum divinitus aliquid est petendum. Quippe magis expedire, nihil unquam ullo modo petere, quam rem non justam, nec aequam petere : nam Deum facilius ad iram provocaverit, qui sic petit quam optati quidquam impetraverit. Deus enim id, quod decet non quod indecorum est praebet. Exaudire nimicrum, prebtereque solet, non cum quis vociferando, lacrymando, plangendo, incumbendo precibus, id postulat, quod esse documentum possit, cum ipse profuturum potest (multa vero talia sic a Deo per summam ignorantem petimus) : sed cum boni publici privatis studiosus, ea facit, per quae volunt compos futurus est. Hoc scilicet est preces efficacitatis robur habere. Nam qui contraria facit illis, quae precibus optat quo pacto secum ipse dissentiens, Deum sibi possit assentientem habere ?

VII.

Copia boni divinitus, instar pluviae, beaberis ; si et sceptrum a Deo te conseculum agnoveris, et te servum ejus esse sciveris, ei que servire, magis ubi volupte fuerit, quam quod alii imperes. Scire vero debes, multo te magis Deo servum esse, quam is tibi sit, quem prelio comparasti. Et tantum quidem inter utramque servitutem interest, quantum C Dei sanguis ab argento distat. Imo potius, excepta imperii dignitate, et redemptum aere mancipium et conservus, et stater, et honore tibi par est, ratione naturæ communis, et terra factæ ; quodque primum sit omnium pateris, qui Dei manu formatus fuit, itemque rationa unius et ejusdem baptismi, et obitæ omnium causa Dei mortis. Minime certe propter inæqualitatem dignitatis, efferre se latum superlatum debet, Deique donum aliquod, supra donum ejusdem, quod cunctis ex æquo conceditur.

VIII.

Ante omnia tibi, si subditos tuos cum amore patriter ac metu te colere voles, quodque visum tibi fuerit, pro lege ducent, necessarium erit, ut eadem ratione Deum ipse colas. Qualos enim tibi vis esso subditos, tam scilicet ipse te geres erga Dominum huius universi ; absque quo fuerit, multum revera laborabis ; at parum omnino perficies, et eventum insisti tuo contrario experieris. Quippe te ipsum ei subditum esse velle, qui natura subjecta sunt universa ; id vero vel imprimitur efficit, ut tui sponte sua tibi subjecti pareant : itidecum Deum offendere, nihil est aliud, quam contra te ipsum experitem quoque sensus naturam concitare. Patet hoc de Jonæ, Dathanis, Abironi aliisque talibus exemplis quæ modo minime recensenda veniunt.

IX.

Et manere tibi bona, gratis concessa, plane salva vis ; et majoribus a Deo cumulari ? fac ei pro viri-

A ζητῇ, ἢ κακῷ; μετὰ τὴν κτῆσιν ἀποθαλλεῖ, δὲ δῆ χειρον ἀτεχνῶς καὶ τοῦ μὴ λαβεῖν.

G.

Ἐπιεικῶς ὡφέλιμον πάντα πᾶσι γίγνεσθαι μετὰ τοῦ καιροῦ, καὶ μᾶλισθ' ὅταν προκένται παρὰ τοῦ κριτικὸν αἰτεῖν. Μᾶλλον γάρ λυσιτελὲς μηδέποτε μηδαμῶς αἰτεῖν, ἢ περ αἰτεῖν οὐ γεγνόμενον ἔρδον γάρ ἀν παροργήσειν δὲ τῇδε αἰτῶν, ἢ τι προστήσατο τὸν εὐκτῶν. Οὐ γάρ Θεὸς τοῦ πρέποντος, οὐ τοῦ γε ἀπρεποῦς χορηγός ἐστι. Φιλεῖ γοῦν ἐπακούειν καὶ χορηγεῖν, οὐχ ὅταν τις βιών, δικρύων, κοπούμενος, ταῖς εὐχαῖς ἐγκείμενος, αἰτῇ τις βλάψαι δυνάμενον ὡφέλιμον ἥγούμενον (πολλὰ δὲ τὸν τοιούτων οὗτως αἰτοῦντες πάρει Θεοῦ, κατ' ἄγνοιαν μεγίστην). ἀλλὰ ὅταν ἢ κοινῶν καλῶν, ἢ τὸν ιδίων ἐπιθυμῶν, πράττῃ δι' ὃν ἐπιτεύξεται. Τοῦτ' ἀρ' ἐστὶ τὴν δέσησιν Ισχύειν ἐνεργουμένην. Οὐ γάρ ἐναντία ποιῶν ὕνπερ εὐχεταί, ἑαυτῷ διαφωνῶν, πῶς ἀν σχοῖνη τὸ θελεῖν σύμφωνόν;

Z.

Τοισι σοι Θεὸς ἀγαθὴν, ἔχειν μὲν τὸ σκῆπτρον ἔκειθεν ἐπισταμένῳ, δούλον δὲ σαυτὸν ἐκείνου σαφῶς εἰδότι, καὶ τῇ δουλείᾳ τῇ πρὸς ἔκεινον χαρακτεῖ μᾶλλον, ἢ τῷ βασιλεύειν τῶν ἀλλων. Ισθι δ' ὁν ἔκεινῷ δοῦλος ; πολλῷ γε μᾶλλον ἢ σοι τις ἐστιν ἐκονηρένος. Καὶ τῆς δουλείας τὸ διάφορον ἐκατέρας, δυον αἰματος Θεοῦ καὶ ἀργυρίου τὸ μέσον. Μᾶλλον δὲ καὶ σύνδουλος, καὶ ἀδελφός, καὶ διδύμος ; πλὴν τοῦ σχήματος, δὲ ἀργυρώνητος ἐστι σοι τῇ γῆσεν φύσει τῇ κοινῇ, καὶ τῷ τὸν χειραπόστολον Θεοῦ πεπλασμένον εἶναι πάντων προπάτορα, καὶ τῷ ἐνι βασιλείαστι, καὶ τῷ ὑπὲρ πάντων Θεοῦ θανάτῳ καὶ δεῖ μὴ κατεπαίρεσθαι δι' ἀνιστήτη σχήματος, πηλὸν δύοισον πηλούν, καὶ Θεοῦ τις χάρισμα, τοῦ αὐτοῦ χαρίσματος πάσιν Ιωας διδομένου.

H.

Σοι τοὺς ὑπὸ σὲ πάντας θέλοντι φίλτρῳ καὶ φόδρῳ σὲ θεραπεύειν, καὶ τὸ δικαῖον σοι νόμον ἥγεισθαι, μᾶλλον τά γε πάντων ἀνάγκη τῇδε τὸν Θεὸν θεραπεύειν. Όποιος γάρ ἀν εἴναι σοι θέλεις τοὺς ὑπὸ σὲ τεταγμένους, τοιδέδε δήπουθεν θορη τῷ τῶν ὅλων αὐτῆς δεσπότῃ εἰ δὲ μή, πολλὰ μὲν δυτικές πονήσεις, ὀλίγα δὲ πάντως ἀνύστεις, καὶ πρὸς τούναντίον τὸ πρᾶγμά σοι περιστῆσεται. Τό τε γάρ τοὺς κατὰ σὲ ὑποτετάχθασι σοι γνῶμη τὸ ὑποτετάχθαι σὲ θέλειν, φ τὰ πάντα ὑποτετάχτα φύσει, μᾶλλον τά γε πάντων ἔργαζεται, καὶ τὸ τῷ Θεῷ προσχρούειν κινεῖν ἐστι κατὰ σαυτοῦ καὶ τῇδε ἀνατέθητον φύσιν. Καὶ δηλοῖ τὸ Ἰωνᾶ, τὸ Διονύσιον καὶ Ἀθηνάριον, καὶ τοιαῦτα ἔτερα, ἀπέρ οὐ καρδίας καταλέγειν.

S.

Βούλει σοι τὰ προτίχα καὶ χάριν διαμένειν ὅλως διαλένετα, καὶ προσγενέσθαι τὰ μεῖζα παρὰ Θεοῦ ;

πειθόδους γοῦν αὐτῷ τὸ χρέος; διπλαν εἰ; δύναμιν. Ἀδύνατον μὲν γάρ παντελῶς ἔργοις ἡμᾶς ἐφικέσθαι τοῦ μεγέθους τῶν ἐκείθεν χαρίτων· ἡ προθυμία δὲ, ἢ φη τις, καὶ ἀπῆ τὸ κατορθόν, τιμῆς ἀξία. Μή γοῦν καλλίστου δανείου γένοιο κάκιστος ἐκτιστής, μήτε τὸ ἐνδέον ἀποκληρών αὐτῷ τῷ βούλεσθαι μόνον. Ἀπολαμβάνει δὲ ὁ Θεὸς τὸ παρ' ἡμῶν ὄφειλόμενον οὐ ταῖς ἑαυτοῦ χερσίν, ἀλλὰ ταῖς τῶν πενήτων, καὶ τῶν ἀλλώς βοηθείας δεομένων. Οὖτα γάρ εἰκός ἐστιν αὐτὸν μὲν παρ' ἡμῶν λαβεῖν, λειπον δὲ ἡμῖν δούναται. Εἰ δὲ ἔχειν ὅλιγα ἀποδίδονται, καὶ ταῦτα τῶν ἐκείνου πρὸς ἡμᾶς δεδομένων, εἰτ' ἀλιγωρίᾳ μακρῷ συζώντες ἀποστεροῦμεν ἐκόντες, πῶς μὲν ἀν δικαίως ἐσανθίσταις ἐτέραν λάθοιμεν χάριν; πῶς δὲ τὴν ὑπάρξασαν οὐκ ἀπολέσουμεν πάντως, καὶ δικήν γε τὴν γιγνομένην ἀπαραιτήτως ὀφλήσομεν;

I.

Αὐτόθιν δῆλον τὸ φρήθοδρενον· λεκτέον δή. Ὁ τὸν θεὸν ἀγαπᾷν οὐ θέλων ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μισεῖται κτισμάτων. Ὁ μὴ φοβούμενος αὐτὸν δρόβειν καὶ τὰς σκάλας τῶν πραγμάτων. Ὁ μὴ τοὺς ἐκείνου φυλάττων νόμους, καὶ μέγας ἦ, καὶ λαμπρός, καὶ πάσης ἡ σοφίας πεπληρωμένος, οὐχ ἔξι μὲν τοὺς πιθούμενους αὐτοῦ τοῖς δόγμασι, δουλεύει δὲ μᾶλλον ἐκείνον; ἀνθραπόδων οὐκ ἀμελοσίν. Οὐδοῦν δὲ θέλων εἰνους ἔχειν, ὃν δέρχεται, εἴνους ὃν διατελεῖται τῷ πνεῦμας πάσης χρατοῦντι, καὶ ζωὴν παρέχοντι, καὶ πρὸς τὰ γαθόν κινοῦντι πᾶσαν ψυχήν. Ἐν αὐτῷ γάρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ζομέν. Καὶ, Αὐτός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ὁ θεῖος ἀσεφήνατο Λαῦλος.

IA'.

Σε πρὸς πάντων διέγειν δεῖ τὴν σὲ πρὸς πάντων διούσαν Ἐκκλησίαν, πάντα σοι μετὰ θεὸν γιγνομένην. Αὗτη σοὶ μήτηρ, τίτη, διδάσκαλος, πλάστης, ἀλεπίτης, ὁδός, καὶ ὀδηγός, καὶ συνεργός, καὶ παράκλησις, πρὸς δὲ τὶς κάλλιστά τε καὶ μονιμώτατον. Οὖτεν γάρ τῶν ἐκείνης λῆξιν δεχομένων ἡ ἐπίκηρην ἡ φθαρτόν ἐστιν, ἀλλ' ἀδίστον, ἀκήρατον, ἀφθαρτόν, ἀδίοις, καὶ ἀγηράτοις, καὶ ἀφθάρτοις προσῆκον. Καὶ γάρ τὰ πάντα πνευματικά· καὶ διὰ τούτο αἰώνια, καὶ ἀγαθά, καὶ ἀκέλνητα· καὶ προτιμᾶσθαι δεῖ τῶν σωματικῶν, ὡς συγκεκληριωμένων τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ πλέον διητῶν μηδέν.

IB'.

Ἴσον τῷ πρὸς κέντρῳ λακτίζειν τὸ πολεμεῖν τῆς Ἐκκλησίας τοῖς δόγμασι. Χαίρειν οὖν τοῖς τοῦσι ποιεῦσιν εἰρηκώς, εἰπερ οὐκ ἐνδύ αὐτοὺς διορθώσασθαι, δρά μοι τὴν τούτων μανίαν, εἰς οἷον τούτους κακὸν ἐνέβαλε. Λάδε γάρ παλεῖν ἐθέλουσι τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἢν ίδιψι αἰματι· περιεποιήσατο, οὐδὲν θλοὶ λείπεται τούτοις, ἢν αἰμάττειν πόδας! Ιδίους παρεργάτης θρασύτητι. Σὺ δέ μοι ταῦτα ἐπίστασο λιμένα τε καὶ πρόσδολον, καὶ ἀμυντήριον ὅπλον. Νιφάς· γάρ

A δια; quidquid omnino debes, exsolvas. Nam fieri quidem omnino nequit, ut operibus nostris beneficiorum a Deo prosectorum magnitudinem exaque mus: autem tamen alacritas, quod quidam dixit, magnifici meretur, quamvis absit ipsa facti præstatio. Quamobrem cave pulcherrimum et alienum pessime dissolveris, nec id faciendo, quod potes, nec quod deest, saltem per ipsum velle complendo. Recipit autem Deus id, quod a nobis debetur, non manibus suis, sed pauperum et opis egenitium. Nam sic eum et nobis accipere consentaneum est, et nobis ipsum vicissim largiri. Quod si facultatem habentes exigua quædam reddendi, et quidem ex illis, quæ ab ipso nobis concessa sunt ea sponte denegamus, ex diuina quadam secordia, nobis familiari: quoniam pacio jure poterimus alio rursum potiri beneficio? qui siet, ut omnino prius concessum non amittamus, et inexorabiliter prænæconveniente multemur?

X.

Satis ex se parebit, quod dicturi sumus, ac proferatur sane. Qui Deum diligere noui vult, ei sunt infesta Dei creatæ. Qui Deum non metuit, etiam ipsas rerum umbras formidat. Qui leges ipsius non servat, tametsi magnus sit, tametsi clarus, tametsi plenus omni sapientia: tamen nec habiturus est, qui decretis ipsius obtemperent: et servitutem potius serviet non melioribus, quam ipsa sit mæciphia. Quapropter qui benevolos habere vult eos, quibus imperat, semper illius benevolentiam conservet, in cuius potestate status omnis est, et qui vitam suppeditat, omnemque animum ad bonum impellit. Nam in ipso vivimus, et movemur, et sumus. Item ipse est, qui efficit in nobis, et ut velimus, et ut præstemus, pro sua in nos propensione, quemadmodum divus Paulus ait.

XI.

Anteferenda tibi cunctis robis est Ecclesia, quæ te quoque cunctis anticipavit, et instar omnium est tibi secundum Deum. Eatis i mater, nutritrix, magistra, informatrix, alipta, via, viæ dux, adjutrix, incitatrix ad pulcherrima quævis, et maxime durabili perpetuaque. Nam nihil eorum, quæ hac continentur, vel luxum, vel obnoxium est interitui; sed æternum, corruptionis et interitus expers; Dæternis et corruptionis ac interitus expertibus conveniens. Omnia namque spiritualia sunt, eaque propter et æterna, et bona, et immota: quæ et posteriora ducenta sunt corporeis, velut ad vitam hanc pertinentibus, nec ulterius sese porrigitibus.

XII.

Repugnare dogmatis Ecclesiæ, perinde est, ac si quis velit stimulis calcis impingere. Quapropter hoc facientibus longum valere justis, si corriginequeant; eorum mihi furorem aspicio, in quale malum præcipites ipsos agat. Quippe dum calcibus Ecclesiam Dei ferire volunt, quam ipse suo sanguine aquisivit, nihil agunt aliud, quam quod audacia quadam insanæ suometipsi pedes cruentant. At ego volo scias, illa dogmata portum quasi

quemdam esse ac propugnaculum, scutumque. ad defensioni apissimum. Quippe cum adversantium invicem sibi cogitationum nimis obruiamur, ubi primum ad ea confugimus, serenitatem puram invenimus. Per eadem licet omnem linguam superbam, nosque mendaciis adgredientem, abigere. Quis igitur Ecclesiam, quæ causam talium tantorumque bonorum præbet, valde diligens atque sovens, et ad eam pertinentibus nimiopere benefaciens, debitam ei gratiam retulerit?

XIII.

Insigniter et expedit et pulchrum est, nihil agere mali. Quippe quidam quasi gradus ad virtutem est malorum exterminatio. Melius, boni quid agere. Principia namque fines comitantur. Pulcherrimum, rem maximam feliciter efficientem, Deo præclarum facinus acceptum ferre: sine quo nihil boni fieri potest. Qui præditus virtute, modeste se gerit; splendidiorem reddit animum. At iis qui propter facinora sua (quæ sane magna sint, et admirabilia) magnifice semet efferunt, metuendum, ne laudabilia gerentes, ipsi sibi detimento potius sint quam commodo. Quippe Deum adversum experientur, et (uti prophetæ verbis utamur) quo pacto subsistere poterunt?

XIV.

Malum est, boni quidpiam non facere, cuius efficiendi facultas aderat. Non enim frustra creati sumus, nec ut in otio vitam transeamus, planeque nulli siimus usui, lapidum instar in jurgite jacentium. Pejus, improbe agere: nam ad opera bona conditi sumus. Pessimum, ubi quid mali perpetraveris, id operam dare, ut culpam in alium conferas. Id malum primis illis humani generis parentibus plus nocuit, quam quod initio legem violassent. Nimisrum non malum malo, quod aiunt, quasi de industria rem noxiām semper cumulemus; sed aut quod bonum est, agamus, aut saltem mali quid designantes, nobis id ipsum ascribamus. Nam bonus est, quicunque vult; et qui vult, malus.

XV.

Admonet Isocrates sententia quadam sua, dandum operam, ut omnibus jucundum te præbeas; at optimis utendum. Ea cum laude digna sententia sit, verum non itidem facilis, scita commononstranda est ratio, qua præstari possit. Nam re quisque meliorem existimat aliis, dignumque censet, qui majores et honores et munera consequatur; adeoque difficillimum factu, gratus ut omnibus habere. Sed enim strenue laborandum, expendendæ pecuniae, dexteritate quadam utendum, ut egregie rem præstes. Nam qui maxima quedam appetit, non tantum admirari causas, sed eniti quoque debet, ut adipiscatur.

XVI.

Nunc id dicendum venit, quod et per se dictu pulchrum est, et oratoris sententiam comprobat. Nemini denegato, quibus ipse dignus est; sed esto popularis erga universos, atque aditu facilis; et

A βαλλόμενοι λογισμῶν ἐναντίων, εὐθὺς αὐτοῦ κετάξητες, λευκὴν γαλήνην εὑρίσκομεν. Ἐξεστὶ δὲ γε τούτοις ἀποσοδεῖν καὶ πᾶσαν ὑπερῆφανον γλῶσσαν φεύδεις βήμαστιν ἐπιοῦσαν. Τίς δὲ οὖν τὴν Ἐκκλησίαν, τοιούτων τε καὶ τηλεικούτων αἰτίαν οὔσαν, σφέρρα φιλῶν τε καὶ περιθάλπων, καὶ ἀγαθῶν ὑπερβολὴν τοῖς πρὸς ἐκείνην ἐπιδεικνύμενος, ἀποδῷ τῇ γιγνομένην ἐκείνην χάριν;

II'.

Λυσιταλές γε καὶ καλὸν μηδέν τι τῶν κακῶν ἐνεργεῖν. Οἶον γάρ τις βάσις εἰς ἀρετὴν ἡ τῶν πονηρῶν ἐκκοπή. Κρείττον ἐργάσασθαι τι χρηστόν. Ἀρχαῖς γάρ ἔπειται τέλη. Κάλλιστον, τι μέγιστον κατορθοῦντα, τῷ Θεῷ λογίζεσθαι τὸ κατόρθωμα· οὐ χωρὶς οὐδέν εἰσι τεντράσθαι τῶν ἀγαθῶν. Οἱ μετριάσων ἐπ’ ἀρετῇ λαμπρὸν ἐργάζεται τὴν ψυχήν. Τοῖς δὲ δῆ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ τοῖς αὐτῶν κατορθώμασιν (ἴστεω δὲ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ) δέος εἰσὶ μὴ μᾶλλον βλάψασιν σφές; αὐτοὺς, ή ὠφελήσαιεν κατορθοῦντες. Ἐξουσίη τὸ Θεῖον ἀντιτατέμενον, καὶ κατὰ τὸν εἰπόντα προφήτην, πῶς δὲ δύναιτο στῆναι;

ΙΔ'.

Ἐπειδὸν ἐξῆ τι περάττειν καλὸν, καὶ τὸ μὴ πρᾶξαι τοῦτο κακόν. Οὐδὲ γάρ μάτην παρήχθημεν, οὐδὲ ἀργῶς διαβιῶνται, καὶ ἀρχήστως ἔχειν ἐξῆς ἀπαντά, κατὰ τοὺς ἐν τῷ βυθῷ λίθους. Χείρον ἐργάσασθαι πονηρόν. Ἐπ’ ἀγαθοῖς γάρ ἔργοις ἐπλάσθημεν. Κάκιστον, ποιήσαντα φαῦλον, ἀνατιθέναι τινὶ τὴν μέμψιν ἐπιχειρεῖν. Τούτο τὸ κακὸν τοὺς προπάτορας μᾶλλον ἔβλαψεν, ή τὸ τὴν ἀρχὴν παραβῆναι μὴ δῆ κακῷ τὸ κακὸν, φασὶν, ὁσπερ ἐκεπίτηδες τὸ βλάπτον δεῖ προσαύξοντες· ἀλλ’ ή ποιῶμεν τάχαθν, ή γοῦν τὸ κακὸν ἐργαζόμενοι, ἥμιν αὐτοῖς; αὐτὸδ περιάπτωμεν. Καλὸς γάρ ἄπας ὁ θελῶν· καὶ κακός γε δὲ βεβούλμενος.

ΙΕ'.

Ἴσοχράτης δίδωσι γνώμην, ἔχειν μὲν ἡδωνὰς πρᾶπαντας παρατινοῦσαν· χρῆσθαι δὲ τοῖς βελτίστοις. Δεῖ δὴ τῆς γνώμης οἰστης ἐπαινετῆς, οὐ μήν γε ῥέδιας, σοφὴν τιν' ἐπιστήμην ἐνδείκνυσθαι πρὸς τὴν ἐκείνης ἐκπλήρωσιν. Ολεῖται γάρ ἕκαστος εἶναι τῶν δλῶν δμείνων, καὶ μειζόνων ἀξιοῖ τιμῶν καὶ δώρων τυχάνειν· καὶ γίνεται παγχάλεπον ἡδὺν νομίζεσθαι πᾶσι. Δεῖ μέντοι πόνοις ἐγκαρπερεῖν, καὶ χρήματα ἀναλίσκειν, καὶ δεξιότητι χρῆσθαι, σπῶς τουτὶ κατορθώσῃς. Τὸν γάρ μεγίστων ἐρῶντα εὐ χρήθωμάσειν μόνον τὰ αἴτια, ἀλλὰ καὶ κτεσθαι σπουδάζειν.

ΙΓ'.

Μέλλει νῦν εἰρήσσεσθαι, δὲ καὶ καθ’ αὐτὸδ ρήθηναι καλὸν, καὶ τῆς τοῦ βήτορος γνώμης συστατικόν· Μηδένα τῶν αὐτῷ πρεπόντων ἀποστερεῖν, ἀλλ’ εἶναι μέν σε πᾶσι κοινὸν, εἶναι δὲ εὐπρόστιον· μεταδι-

δόντα μὲν τιμῆς, μεταδιδόντα δὲ ἀστείτητος. καὶ προσθορθοῦντα πᾶσιν ὡς ἔξεστι. Καὶ δεῆσαν ἀναλίσκειν ὑπὲρ ἀνθρώπων, χαίροντα τοῦτο ποιεῖν, δῶς μεγαλεψυχίας, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκης τούργον νομίζεσθαι. Οὓς μέντοι ἀν αὐτὸς ἡσθεῖης ἔνεκά σου πεπραγμένοις ὃποι του φίλου, τούτοις χρήσθαι πρὸς τοὺς ἐτέρους. Οὕτω πολλὴν ὡς μάλιστα, καὶ καλὴν οὐχ ἤκειστα σταυτῷ φιλίαν ἐπιστρεύσσεις.

12'.

Ἄλμειτε γε κακένιον δοκεῖ συμβινεῖν τῇδε τῇ γνώμῃ. Χρὴ γὰρ, οἵματα, τοὺς παραινοῦντας συνοίσσον ἔργον ἀττάξεσθαι, καὶ ὅσι φαῦλος τὴν τύχην, καὶ μηδαμόθεν σοι γνώριμοι. Ἡν δέ τις βλάψον συμβούλευντι, εἰ μὲν ᾧς ἔκπατῶν, τὰ τῶν ἔχοιστων ἄργαζεται· εἰ δὲ δι' ἀγνοιαν, εἴνους ὥν, τῆς μὲν ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐπαινεῖσθαι (ταύτη καὶ τὰ παρ' ἡμῶν πρὸς Θεὸν χρίνεται)· τῆς δὲ εὐηθείας μήτε ἔξουθενείσθω, μήτε ἐπιτιμάσθω. Οὐδὲ γάρ δ θεὸς χρινῶν καθεδεῖται, ἀνοήτους καὶ μελαγχολῶντας ἀνθρώπους.

13'.

Nun. σοι τὸνδε τὸν τρόπον οἱ τῶν ἀνδρῶν ἄριστοι τε καὶ χρήσιμοι, καὶ οἱ τούτων ἔναντιοι, γένοντ' ἄν, οἵματα, καταφανεῖς, διπερ ὠφελίμον δρυχούσι μάλιστα πάντων ἔστι. Διεκετάσσας τὰς τούτων σχέσεις, τὰς πρὸς τὸ Θεῖον, τὰς πρὸς τὸν βίον, τὰς πρὸς τοὺς φίλους, τὰς εἰς τοὺς καθ' αἷμα προσήκοντας, καὶ εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἔνους, καὶ ὡς αὐτοῖς γε σφίσι τὰ καθ' αὐτοὺς φύκονδόμητο, καὶ τίσι μὲν χαίρουσιν, ἔφ' οἷς δὲ ἀσχάλλουσι, τὰς τῶνδε φύσεις εὐρήσεις. Καί μοι μηδένα μισήσας, τοὺς φιλητέους φιλήσεις· καὶ χρώμενος οἰς ἄμεινον, οὐκ ἀμελήσεις τῶν δλῶν. Οὕτω καὶ κοσμίως φιλήσεις, καὶ ἐν τῷ φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι διαμενεῖς. Ὁ γάρ εὐχερῶς συναπόδεινος εὐχερέστερον διεσταται. Τούτο δὲ φευκτέον αὐτὸν ἔχουσιν.

14'.

Οἱ μὲν μηδενὶ πιστεύων ῥξίως δὲ αὐτόθεν αὐτὸν διέσειε· πάντες γάρ ἀλλήλων δεύμεθι, εἰ μέλλει διαρκέσειν ἡμῖν τὸ ζῆν τὸ πᾶσι δὲ αὐτοῖς εἰς πιστεύειν ἐλέθριον, οὐκ δὲ δυνατὸν ἀφεστάναι τὴν κακίαν τούτης τοῦ βίου. Οὔκοντις ἀπόλωλεν ἄπας, οἱ πᾶσι τε πιστεύων, καὶ μηδενί. Ὁντοι δὲ δυοῖν θανατίμοιν, εἰ ἀναγκαλαν θείη τις τουτῶν τὴν αἰρεσιν, κρείσσον παύειν ἀπὸ τοῦ θαρρεῖν, ή τοὺς πάντας ὑποπτεύειν ἔξης ἀνθρώπους. Ἐκεῖνο γάρ ἀπλότητος ἀμέτρου τεκμήριον· τούτο δὲ ὑπερβαλλούσης πονηρίας ἀπόδειξις ἐναργής· καὶ πονηρίας τὸ πολλοστὸν πᾶσαν ἀφέλειν κάτω τιθησιν ἔνεκα τοῦ βλαβεροῦ, τὴν ἀμύλιαν ἐργαζόμενον. Οὐλας δὲ ἐνταῦθα τὸ κακὸν τῇ μὲν ἀπλότητι διὰ τὴν ὑπερβολὴν, οὐ τὴν φύσιν, τῇ δὲ πονηρίᾳ κατ' ἀμφικα.

K'.

Ὑποψήγιων δεδειγμένων τῶν περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους πιστεως ἀκροτήτων, δέον δὲ μέσην γαδίσας· λέγω δῆ τισι πιστεύειν, καὶ τισὶν ἀπιστεῖν τὸν μὴ θατέρφω τῶν κακῶν διαφθαρήσεις μέλλοντα· ὅπως

A honorem impertiens, et urbanitatem adhibens, et universis, quantum potes, succurrens. Quod si hominum causa eroganda pecunia fuerit, hoc et laetus et hilaris facies : ut opus ipsum magnanimitatis, non coactionis existimetur. Quae ab amico tua causa præstata, voluptati tibi forent : ea fac aliis exhibeas. Sic et amplam in primis nec minus honestam tibi cumulabis amicitiam.

XVII.

Videtur et illud ad hanc certe pertinere sententiam. Arbitror enim eos, qui rem conducibilem monendo suggerunt, amplectendos esse; quamvis fortunæ sint tenuis homines, quamvis ex re nulla tibi noti. Sin quis noxium quidpiam tibi consulat, si quidem ut decipiat, hostis atrocis officium facit : sin per ignorantem, ceteroqui benevolus, propositi boni nomine laudetur (nam ex eo nostra quoque Deus existimat), ob incautam vero simplicitatem nec contemptui sit, nec reprehendatur. Quippe ne Deus quidem pro tribunali sedebit, ut de stultis et insanis hominibus sententiam ferat.

XVIII.

Et hoc quidem modo viros tam optimos et utiles, quam eorum dissimiles, luculente satis (ut equidem arbitrator) agnosces : quod principibus viris in primis est utile. Nempe cum exploraveris, quo pacto sint erga Dèum affecti, quo pacto comparata ipsorum vita, quo pacto se gerant erga amicos, erga sanguine juncos, erga cives et extraneos, quo pacto res ipsi suas administraverint, et quibus oblectentur, a quibus abhorreant : tum vero naturas eorum deprehendes. Diligendos diliges, neminem odio prosequens : et illis utens, quibus uti præstat, ceteros non negliges. Sic et rite diliges, et perpetuo tum ipse diliges, tum diligenteris. Nam qui alteri facile jungitur, facilius ab eodem se disjungit. Hoc autem vitandum mente præditis.

XIX.

D Libitum cui fuerit, habere nemini fidem, is facile seipsum hoc pacto perdiderit. Nam omnino indigemus alter alterius, si vitam incolumen nobis esse volumus. E diverso sicut omnibus adhibere, perniciosum est, cum fieri nequeat, ut ab hac vita improbitas absit. Perit ergo, quisquis omnibus credit, et nemini. Cum autem utrumque sit exitiale, si necessario sit eligendum alterutrum, præstat aliquid ob fiduciam pati, quam omnes prorsus homines suspectos habendo. Nam illud immodecum simplicitatis est indicium ; hoc evidens nimis prævitalis argumentum. Minima vero pravitatis pars omnem simplicitatem superat, nihil non studio nocendi moliens. Et omnino vitiosa simplicitas est, non natura, sed quia nimia : pravitas autem, ultraque de causa.

XX.

In ea fide, quani alter adhibemus alteri, cum extrema demonstratum sit esse vituperabilia, media incendum via ; quibusdam scilicet ut credat, et quibusdam non credit, qui malorum alterutro cor-

rumpi nolit. Bonis fidem adhibebis, vitabis malos. Quippe si bonis fidem non habueris, omnino malis credes, cum necesse sit, aliquibus credere: contraque, quam fieri par erat, aut diffidens, aut credens, quibus non debebas; facile corrumperis, et gravius quidem, quam cogitare possis. Etenim frumenta de frumento, duobus comminuto lapidibus, efficitur: horum vero, non dicam amborum, sed alterutrius seorsum mira perdeudi vis est.

XXI.

Omnino tibi certus amicus est, qui admissus in sociatein rerum gerendarum, blanditas ei, quod expedit, postponit. Qui vero gratiae captandæ, quæ sit nocitura, servit, nihil ab odio consequentibus et hostibus ipsis differt: siquidem non etiam pejor est hostibus, qui assentando decipit, mentemque tantam non corruptit. Imo præterquam quod noxius est, etiam bac illos in parte superat. Hostes enim molesti sunt nobis atque graves, et quisque sic comparati sumus, ut re molestiam nobis exhibente liberari cupiamus. At hic, etiam cum nocet, jucundus esse putatur, ideoque potius amorem, quam odium merevi videtur. Hostis præterea fieri potest; ut reconcilietur, nec eo minus, ut prosteratur: hic vero, cum latitare possit, extra omninem teli jactum consistit, et ad fraudem sese convertit, absument a quibus alitur, et in eosdem belluino more sævient. Atque hoc sane gravissimum est, quod fallendo lucrificat; lucrificiendo, in fraudem allicit: ac proinde malum modo non in infinitum progreditur.

XXII.

Ali decus pratorum flores pertinent: cœlum, sidera, principem studium veritatis ornat. Ac navium quidem robur in carina consistit; arodium, in fundamento: ejus autem, cui perpetuo curæ populorum est et urbium salus, in hoc, ut quidquid adnuerit capite, vel ipsis servetur hostibus, quod existimare beat, ne vivendum quidem sibi, violata fide. Verax autem reapse ducetur, non qui promissoruni præstationem convertit in quæstum, ut ex ea vel alat sese, vel opes consequatur. Nam cum finis ei propositus, non ipsa per se veritas, sed pecunia sit: sic ubi verum sibi non futurum emolumento putaverit, mox pedibus ab eo proculcantur omnia pacta convenia, omne promissum, instrumentum omne, quidquid actum denique: simul sacramenta præstita pro nihilo ducuntur, et quidquid animis terrorem metu religionis injicit, tantum ne jactura pecuniae fiat. Itaque vere veritatem amore prosequitur, non qui habet eam quæstui, sed qui mendacium, malitiam, fraudem odit, ut res odio per se dignas. Nam ipsum mentiri, multiforme quiddam est: et oportet eos, qui ab ejus immunes esse varietate versutaque volunt, charæ nimiriū veritatis amatores, et cogitationes suas, et nutus, e actiones, ab omni mendacio factis ipsis asserere, juxtaque verbum illud, quod jurare velat, servanda siue scipios vincere.

XXIII.

Non aliter atque ferrum, rubiginem, æmulus et invitus animus odium, fraudem aliaque talia gi-

A πιστεύσεις τοῖς ἀγαθοῖς, τὸν πονηρὸν διαφυλαττόμενος. Ἡν γάρ ἀπιστήσεις τοῖς ἀγαθοῖς, πιστεύσεις πάντως τοῖς πονηροῖς, ἀνάγκης οὕτης τοι πιστεύειν καὶ ἐναλλάξ τῷ πρέποντι χρώμενος, ἀπιστῶν γε καὶ πιστεύων οἷς οὐ δέον, εὐχερῶς διαφθαρήσῃ, οἷον οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι σε ράδιον πυροὶ γάρ ἀλευρι γίνονται, δυστ θρυπτόμενοι λίθοις· τούτῳ δὲ οὐχ ἐπις δμφω, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἐκάτερον δέσσαι δεινόν.

ΚΑ'.

• Ἡ που φίλος σοι σαφής, δες κοινωνῶν σοι τῶν ἔργων, κατόπιν τοῦ συνοίτοντος αἰεὶ τὸ χάριεν τίθησιν. Ο δὲ πρὸς χάριν βλάψουσαν ὑπηρετούμενος μισούντων τε καὶ πολεμίων αὐτῶν οὐδὲν διενήνοχεν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἔχθροντος ὑπερήλασε, κολακεῖας πλανῶν, καὶ μονονούχη τὸν νῦν λυματινόμενος. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τῷδε τῷ μέρει ἐκείνων μάλα πλεονεκτεῖ πρὸς τῷ βλαβερὸς εἶναι. Ἐκεῖνοι γάρ την λυπηροῦ, καὶ τοῦ λυποῦντος ἀπαλλαξείσθετές ἐσμεν ἐκαστοῦ· δὲ δὲ καὶ βλάπτων τὴν νομίζεται· καὶ διὰ τοῦτο φιλητέος· γε μᾶλλον ή μισητέος δοκεῖ. Καὶ τὸν μὲν ἔχθρον καὶ καταλλάξῃ δυνατὸν, καὶ κατενεγκεῖν οὐκ ἀδύνατον· οὗτος δὲ λαγύναειν δυνάμενος, ἐστηκεν ἕξω βελῶν· πρὸς δὲ τὴν ἀπάτην ἐπεκτείνεται, ἐξ ὧν τρέφεται λωδίωμενος, καὶ κατ' αὐτῶν θηριούμενος. Καὶ τούτῳ ἔστι τὸ μάλα διειδήν, διτε τῷ μὲν ἀπατᾷν κερδαίνει, τῷ δὲ κερδαίνειν παρακαλεῖται πρὸς τὴν ἀπάτην· καὶ λοιπὸν ἐπ' ἀπειρον μονονούχη τὸ κακὸν πρέσειν.

C

ΚΒ'.

Λειμῶνας μὲν ἄνθη κοσμεῖ· καὶ οὐρανὸν ἀστέρων χροῖ· τῷ δὲ φιλέηθες δρυχοντα. Καὶ τρόπις μὲν ἡ δύναμις ναυσί· καὶ θεμέλιος οἰκοις· φὲ δὲ φροντίς ἔστεν ἀληκτος σώεσθαι λασός τε καὶ πόλεις, διτε καὶ κεφαλῆ κατανεύσῃ, πιστὸν εἴναι καὶ πολεμίοις, οἰομένῳ οὐκ ἀξίον αὐτῷ τὸ ζῆν φευσαμένῳ. Ἀληθῆς δὲ δύταις νομίζοιτο οὐκ δ τάληθεύειν ἐμπιρεῖαν ποιεύμενος, ἵνα ἐκ τοῦδε τρέφοιτο καὶ πλουτῆ. Τέλος γάρ οὐ τὴν ἀληθειαν καθ' αὐτὴν, ἀλλὰ τάργυριον ἔχονται, δόξαι τάληθες οὐκ ὥφελοι μον, καταπεπάτηνται μὲν εὐθὺς τῷ τοιούτῳ συνθῆκαι πάσαι, πᾶς λόγος, πᾶν γραμματεῖον, πᾶν ἐργον καταπεφρόνηνται δὲ δροῖ, καὶ δι τι περ φρίτειν ποιεῖ, ὥστε μόνον μή γενέσθαι τάργυριον ἐλαττον. Ἀληθῶς οὖν ἀληθειας ἐραστῆς οὐκ δ καπηλεύων αὐτὴν, ἀλλ' διτε μισητὸν τὸ φεῦδος, καὶ ἀκοήθεια, καὶ δόλος, ἄτε καθ' αὐτὰ μίσους ἀξία. Ἔστι γάρ τὸ φεῦδοςθα δι τοιούτῳ πολύμορφον· καὶ δει τῆς τούτου καθαρεύοντας ποικιλίας, τῆς φιλῆς ἀληθείας τοὺς ἐραστάς, καὶ λογισμὸν, καὶ νεῦμα, καὶ πρᾶξιν, ἀφευστα τοῖς ἔργοις δεικνύναι, καὶ κατὰ λόγον, δροῖς οὐ συγχωροῦντα, πιστοτέρους ἀστῶν φαινεθαι.

ΚΓ'.

Ἴδν μὲν σιδηρος τίκτεται, μῆσος δὲ καὶ δόλον, καὶ τὰ τοιαῦτα, φυχὴ ζηλεύτως; τε καὶ φθονερός. Όμοιος

Ἐτ ταῦτα λυμαίνεται μὲν καὶ τοὺς ἔκτος ἔστιν ὅτε, καθ' ὅσον ἀν ἔκεινων καθάψαιτο· τοὺς δὲ τεκνύτας; εὐτούς οὐκ ἐσθ' ὅπως μὴ τῷ χρόνῳ παντελῶς ἀνιώσειν, ἐντετηκότα διηγεκός, καὶ δρῶντα δ πέφυκε δρᾶν. 'Ἄλλ.' ἔκεινω μὲν ἀκούσιον τὸ διαφθεῖρον αὐτὸν· τούτη δ' οὐκ ἀγνοῦσιν ἐπιφύεται. Καὶ διὰ τοῦτο χείρον τὸ καθ' ἡμέας, καὶ σχεδὸν συγγνώμης οὐκ ἀξίουν. Γίγνεται γάρ παραπλήσιον, ὥσπερ ἂν εἰ τις ἐθίλων ὄντινον ἐμπρῆσαι τῶν ἑκθρῶν, καταδέξαιτο ἕδον γενέσθαι, καὶ δοθῆναι τῷ πυρὶ, ὥστα τὸν μισούμενον κατακυρσίαι. 'Αντικροῦ; δὲ φόνος εσταντικόν. Οὐ γάρ ἔκεινος τὴν κόλασιν καταδέχεται, ή διὰ τὸ κολασθῆναι τινας ποιῆσαι. Καὶ μήν καὶ ἀφρων δὲ φύον. Τὸ μὲν γάρ αὐτὸν ἀναλίσκειν αὐταγκαίως γίγνεται· τὸ φθιρῆναι δὲ τὸν ἄλλον οὐκ εὐδηλον. Εἴπει καὶ ἔδια μὲν πολλὰ πολλάκις, οἶμαι, τετέφρωται· τὴν δὲ οὐκ εὑρητον ὑλὴν οὐκ ἔξαντασ. Γεννῷ δὲ φόνος τὸν δλον, καὶ συκαφανείαν, καὶ μίσος, αὔτης τῷ ζήλῳ γεννώμενος. Πλὴν οὗτε τῶν μεγίστων πρὸς τοὺς ἄγαν φυλοτέρους, ἐν φέγεις εἰσιν, δὲ φόνος πάθος ἔστιν, οὗτε μήτη τῶν παμπληθέες ἐλασσόνων πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας σφόδρα, οὗτε τῶν χρωμάνων ἐπιτηδεύμασι διεσταμένοις ἀλλήλων, ἀλλὰ τῶν ἐρίζειν πρὸς ἀλλήλους δυναμένων, καὶ δοκούντων ἐλαττοῦσθαι τῇ τῶν ἀμιλλωμένων λαμπρότητι.

dia diversa seellantur: sed in eos cadit, qui possunt inter sese contendere, perque splendorem adversarioru*m*s quid decedere putant.

ΚΑΣ.

Ως διγαμεῖ τὸν φεύγοντα τὰς ὑπερβολάς. Καὶ λόγοι μάλα σοφῶν συνιστῶσι μου τὸν ἔρωτι τουτον. Μέτρον γάρ ἀριστον, καὶ, Μήδεην διαγ, καὶ ἔτερα τοικύντα. 'Ωστε τὸ μεμετρημένον καὶ μέσον ἀκρότης τρόπος ἔτερον πρὸς τὸ ἄγαθὸν γίγνεται. Συνέφει δὲ τοῖς λόγοις τὰ πράγματα, καὶ δείκνυσι κάκεινο μάλια λαμπρώς. Κακοθήης γάρ ἑνθρωπος καὶ εὐήθης, ἐς ἔσχατον ἀλλήλων διεστηκότες, δυμας ἀμφω κακώ. Καὶ οὐδὲν κωλύει τὸ ἐναντίως ἔχειν, οὐκ ἐπαινετὼ ἄμα εἰναι. Εἰ δὲ τις φεύγοι μὲν πονηρίαν, φεύγοι δὲ ἀφέλειαν, νοῦν ἔχων μετ' εὐθύτητος εὐρεθῆσται, καὶ έσται παντάπασιν ἄγαθός. 'Ωστε τὰ πέρατα κακά, καὶ τὰ μέσα τούναγτον ἄγαθά. 'Ετι τὸ φύοντεν τοῖς τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθίασι, καὶ τούναντον μὴ δάκνεσθαι, ἀπερ ἐναντίως διέκεινται, ὑπὸ μεγίστην αἰτίαν δνα τυγχάνει. Τὸ μὲν γάρ ἀρχαιοτατὸν δειγνύν, θάτερον δὲ μαλακόν· καὶ ἀμφότερα βλαβερά, δι' οὐδὲν ἔτερον οἶμαι, ή τὸ πρὸς τὴν ἀμετρίαν ἄκρως ἀφίχθαι· ἐπει γε τὸ ζηλότυπον ψύλως ἐμπεφυνδες τῇ ψυχῇ δι' ἐπαίνων ἔρωτα, οὗτε πρὸς φόνον ὑπερέλασαν, καὶ τὴν ἀνατησίαν, ἐφ' οἵς εὐ δέσν, διαφυγόν· μεσότης, οἶμαι, γένοιτ' ἀν τουτων τῶν ἐναντίων κακῶν, καὶ κριθεῖσται χρηστόν. Εἰη γάρ ἀν δήπουθεν φρονήματος καρπός, παρακαλούντος εἰς ἀρετήν· εἰ γε διδώσειν τοιούτον τὸ μὴ καθεύδειν δύνασθαι τὸν Θεμιστοκλέα τῷ Μελιτιάδου τροπαίῳ ἀκανθίμενον.

Erit enim fructus animositas, ad virtutem impellentis, siquidem esse dabis ejusmodi, quod Themistocles, Miltiadis tropaeo stimulatus, somnum capere non potuit.

Agnit. Ea conjuncta, nonnumquam illa quidem et aliis afferunt exitium, prout eos impetrerint: at ipsos auctores, fieri non potest, quin paulatim prorsus absument; animis scilicet infixa perpetuo, quodque natura solent, efficientia. Sed enim ferrum quasi per vim a rubigine corruptitur, at istud non ignorantes adoritur; ideoque malum hoc nostrum pejus est, ac prope veniam nullam meretur. Quippe consimile quiddam accidit, ac si quis hostem quemcumque concremare volens, lignum fieri sustineat, ac igni tradi, quo conflagret is, quem odio persecuitur. Procul dubio Satanicum quiddam est invidia. Quippe Satanias aliam nullam ob culpan plectitur, quam quod efficit, ut alii plectantur. Quin et amens est, qui laborat invidia; nam quin absumatur ipse, fieri nullo modo potest: an autem exitium sit adlatus alteri, certo non constat; quando quidem et vim lignorum magnam saepius in cineres redactam scimus, cum interim materiali crematu difficilem non absumpsisset. Gignit autem invidia fraudem, et calumniam, et odium, cum ipsa procreetur ab aemulatione. Verum invidiae vitio nec amplissimi laborant erga tenuis admodum conditionis homines, quod his ipsi maiores sint; nec omnibus rebus inferiores, erga plurimum eminentes; nec ii, qui profesiones et studia diversa seellantur: sed in eos cadit, qui possunt inter sese contendere, perque splendorem adversarioru*m*s quid decedere putant.

XXIV.

Non possum non amplecti hominem vitantem, quidquid est nimium. Atque hunc amorem meum dicta sapientissimorum confirmant, modum esse rem optimam: et Ne quid nimis, aliaque talia. Quo fit, ut quod modum habet, ei medium qui est, alio quodam modo boni respectu fit extreum. Verbis ipse res consentiunt, et in primis hoc rem totam clare probat. Homo namque malitiosus et stolidus, licet extreme distent alter ab altero, tamen ambo mali sunt; nec quod invicem sibi adversantur, quo minus simul ambo laudis expertes sint, impedit. At si quis et malitiam devitet, et stolidam simplicitatem, is cum dexteritate mentem habere deprehendetur, et omnino bonus erit. Unde constat, lines esse malos, et media, vice versa, bona. Rursus, invidere præstantissimorum fortibus factis, et e contrario nullum sentire stimulum, quæ invicem sibi adversantur, maxime vituperabilia sunt. Illud enim malum est antiquissimum: hoc alterum a molitie proficitur: utraque noxia, nullam (opinor) ob aliam causam, nisi quod ad nimium extreme tendat. Nam armatio, simpliciter animo propter cupiditatem laudis insita, si nec ad invidiam exorbitet, ac stuporem doloris omnis vacuum, ubi doloris sensus abesse non debet, evitetur: medium quiddam fuerit, opinor, inter haec virtutia contraria; proque re bona ducetur.

XXV.

AId existimabis esse malum involuntarium, quod per ignorationem duntaxat admissum est, cum perpetranti bonum videretur. Nam quod pudore fit, aut hortatu alterius, aut vi quacunque, non pure involuntarium est. Non enim si quid violentum est, vel impellendi vel illiciendi vim habens, vel quid aliud ejusmodi; continuo visum est honestum illi esse, qui perpetravit, propter hanc appendicem, quod alii malis sit levius. Quamobrem nisi quis opinione deceptus, malum eum bonum faciat, non facit ignorans. Quod autem ex ignoratione non proficiscitur, non est involuntarium, velut ab initio dictum. Quin etiam quod bona conscientia non agitur, etiamsi mali mensuram non attingat; longe tamen pejus est re vel omnium pessima gravissimaque si nobis ea nolentibus accidat. Itaque mali nihil agamus, ut majori malo medeamur: sed quæcumque fieri possunt humanitus, facere studeamus, ut ne quid mali sponte nostra nobis accessamus. Quorum autem effectio, solius est in Dei sita potestate, ea Deo, bona spe fredi, permettamus: et quidquid ipse dederit, animo grato seramus.

XXVI.

Cultare debes, neminem hominum, ne illorum quidem, qui majore potestate prædicti sunt, vel abjectissimum lardere posse, nisi Deus permittat, vel iratus, vel nostram ad utilitatem respiciens. Is enim et pilos nostros numeratos habet, et tam passerum quam viliorum quoque rerum curam gerit. Quæ cum ita sint, quis animæ quasi manus injicere possit, vel uni saltem ejus facultati, vel affectioni bonæ, licet adhibeat promissa, minas, vim denique; si non ipsa prius assentiatur, et corruptelæ labem admittat? Et quid ego de homine loquor? ne quidem illi nec tendis dolis vaferimi spiritus hoc possunt. Quapropter ea primum agentes, quæ justa et consentanea sunt, deinde Deo fredi, non terroribus, non vi, non illecebris a recta semita deflectamus. Quod si vitiis aliquando succubuerimus (vix enim in angelos immunitas ab omni lapsu cadit), nobis ipsis peccatum ascribamus, nisi per ignorationem prorsus accidit. Nam iis, qui malum esse norant, ac nihilominus ob aliquam causam admiserint, excusatio nulla superat.

XXVII.

Arbitrare cor tuum, bonum quasi quoddam solum esse per se, quod ob ariditatem illam naturæ communem (de peccato primorum parentum loquor, propter quod omni excidimus gratia), nihil boni producat. Deinde per baptismum, velut aratrum quoddam, repurgatum esse Deo; et per irrigationem unguenti, de duro mole factum, et odoris loco, nihil habentis grati, odorem fragrantiorum consecutum; mandata denique divina, quasi quoddam semen, accepisse; quod intra se jactum, vi poculi mensæque sacrae nutriat, incrementum et maturitatem perducat atque conservet. Per Iohannum autem

A

KE.

'Ακούσιον κακὸν νομίζεσθω σοι τὸ μόνον πεπραγμένον κατ' ἀγνοιαν, καλὸν γε τῷ ποιοῦντι νομίζομενον. Τὸ γάρ δὲ αἰσχύνην γεγνόμενον η̄ πρὸς παράκλησιν, η̄ πρὸς ἑτοῖς βίαιον, οὐ καθαρῶς ἀκούσιον. Οὐ γάρ δὲ τι βίαιον, η̄ παρακλητικὸν, η̄ ἐφελκτικὸν δὲλλως, η̄ ἔτερον τι τοιοῦτον, παρὰ τοῦτο καὶ καλὸν τῷ πεπραγμένῳ δέδοκται· τῇ παραθέσεις καυφέτερον ἔτέρων οἷμαι κακῶν, ὥστε εἰ μή τις τὸ κακὸν ὡς καλὸν ἐράξοιτο, οὐκ ἀγνῶν ἐργάζεται. Καὶ τὸ μὴ κατ' ἀγνοιαν οὐκ ἀκούσιον, ὥσπερ τὴν ἀρχὴν εἰρηται. Καὶ μήν τὸ μὴ κατὰ συνελήσιν ἀγαθὴν ἐνεργούμενον, καὶ ἐνδεῶς πρὸς τὸ κακὸν ἔχῃ, χειρὸν ἔστι μεδ' ὑπερβολῆς τοῦ χειρίστου τε καὶ χαλεπωτέρου τῶν πάντων, ἐπειδὲν μὴ βουλομένοις ἡμῖν ἐπέλθοι. Μή τοίνυν πρόττωμεν κακὸν, ἐπει τῷ λύσαι μεῖζον· ἀλλ' ὅσα μὲν εἰς ἀνθρώπους ἔχει, ἀγαπῶμεν πράττοντες, ὡς μὴ τι μῆσαιμεν κακῶν ἐκόντες; δύντες ἡμῖν αὐτοῖς. Όν δὲ τελέσαις Κύριος μόνος ὁ Θεός ἔστι, ταυτὸν δὲ ἐκείνῳ καταιμπάνωμεν μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν· καὶ διπερ ἀνατέλες διδῷ, εὐχαρίστως φέρωμεν.

B

KG'.

CΝόμιζε μηδένα ἀνθρώπων, καὶ τῶν τὴν μεῖζω δύναμιν κεκτημένων, δύνασθαι βλάψαι καὶ τὸν φυσικὸταν, μὴ συγχωρούνεος τοῦ κρείττονος, η̄ δε ὅργην, η̄ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀφορῶντος συμφέρον. Ἐκείνῳ γάρ καὶ τρίχες ἡρίθμηνται, καὶ τῶν στρουθίων φροντὶς ἔστι, καὶ φυλοτέρων πραγμάτων. "Οτε δὲ ταῦτα οὖτας ἔχει, τις ἀν ψυχῆς καθάψαιτο, η̄ γοῦν μιᾶς ταύτης δυνάμεως, η̄ διαβάστως χρηστέρας, καὶ ὑποιχῆται, καὶ ἀπειλῇ, καὶ βιάζηται, μὴ συνθεμένης πρώτων αὐτῆς, καὶ προστριβεῖται· τῇ λύμῃ; Ἀλλὰ τι τὸν ἀνθρωπὸν λέγω; οἰδὲν αὐτὸν τὰ κακουργεῖν σοφῶτατα πνεύματα τοῦτο δύναται. Όστε τὰ γεγνόμενα πρώτων πράττοντες, είτα θεῖον θαρρήσαντες, μὴ φόβοις, μὴ βίαιοις, μὴ δελεασμένοις παρενεχθῶμεν τῆς ἀτραποῦ. Ἄν δέ πού γε φανῶμεν ήττους οὐ καλῶν ἐργῶν (μόλις γάρ διγέλων τὸ ἀπταστον), ἡμῖν αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ἀναβαθέον, εἰ μὴ κατ' ἀγνοιαν δὲλλως γέγονεν. Εἰδίσαις γάρ αὐτὴν κακὸν, διά τι δὲ οὖν ἐνεργήσασιν, οὐ λείπεται παραιτησία.

D

KZ'.

Νέει μοι τὴν σήμα καρδίαν οἰονει χρησίμην γῆν τὸ καθ' αὐτὴν οὖσαν, καὶ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως αὐχμῷ (λέγω δὴ τὴν προπατορικὴν ἀμαρτίαν, δι' ήν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκαμεν) φύουσαν μηδὲν ὑγίεις. Είτα τῷ βαπτίσματι ὥσπερ ἀρότρῳ τινὶ ἀνακαθαρθεῖσαν Θεῷ, καὶ τῇ τοῦ μύρου ἀρδείᾳ ἀπὸ σκληρᾶς εἰς ἀπαλήν μετενηγμένην, καὶ ἐξ ὅσμης οὐδὲν ἔχουσης χάριεν εἰς εὐώδεστέραν διθύρασαν· σπόρον δὲ τὰς ἐντολὰς δεξαμένην· καὶ τῇ τοῦ ποτηρίου δυνάμει, καὶ τῇ τραπέζῃ, τρέφουσαν καὶ αἰξουσαν τὸ καταβληθὲν, καὶ τείειοταν, καὶ διεσώζουσαν. Ζιζάνια δὲ τῶν ἔχθρων τὰς ὑπερβολὰς;

καὶ τὰς μηχανὰς, οὐχ ἡτον οἶμαι τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, ἢ τὰς τῶν δαιμόνων αὐτῶν· ὃν καιρὸς εἰς τὸ σπερχεῖν τὸ τῆς διανοίας ἡμῶν ἀμελές ἔστι. Πρός γε τὴν αὖξην ἡ δύναμις τὸ πρὸς τὰς ἀντολὰς ὀλιγώρως ἡμᾶς ἔχειν. Οὔτε τὸ κακὸν ἀληθῶς μᾶλλον ἡμέτερον ἔστι, τῶν ἐκελευμένων καὶ ἀναπεπτωκότων, ἢ τῶν ἔξωθεν ἔχθρῶν, οἷς ἡ τῆς λύμης λαχίς ἢ τῶν ἐκείνους δεχομένων χαυνήστης πάντως ἔστιν.

ΚΗ'.

Ἡ τῶν ἑφ' ἡμῖν δν τὸ τε πεπεισθαι τοῖς δαίμονις καὶ τοῖς φθόροις ἀνθρώποις, τὸ τε διαπτύσσαι τὰ τούτων βουλεύματα, παραινούντων ἡμῖν τὰ χείριστα. Τὸ τὸν αὐτῶν αἰτισθαι φθόνον, καὶ τὸ κακόθεος, ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτίας ἐλευθεροῦντας, ἐπειδὴν τι τῶν κακῶν ἐνεργῶμεν, ματαία σκῆψις καὶ λῆρος ἐσχάτος. Οὐδέτες γάρ οὐδεπώποτ' ἀν ἐπεισεν οὐδένα πάγιον ἀνθρώπων, μή βεβουλημένον πεισθῆναι. Πῶς γάρ; Οὔτε γνώμης τὸ πεπεισθαι. Τοῦτο δὲ ἔκούσιον καὶ ἡμέτερον, οὐ τῶν θύραθεν. Εἰ μὲν οὖν πρὸς θύλαν ἡμῖν ἐγίνετο τὸ πεπεισθαι, ἄλλος δὲ σοι παρ' ἡμῶν ἐγένετο λόγος· ἐπειδὴ δὲ προαιρέσεως ἡμετέρας, ταύτης δὲ κύριος μόνος δικετημένος, ἀγαπητὴ τὰ λεχθέντα. Ἀρκεῖ, γάρ ταῦτα δεῖξαι τὸν ἀνθρώπου ἀγαθὸν, ἢν θέλῃ, καὶ κακὸν γιγνόμενον, δι τούτους· διπέρ οὖτε πάντως δεδείχθατ. Καταγελαστὸν δὴ τὰ τοὺς πολλοὺς καλοῦντα καὶ δεδιττόμενα, καὶ δοκεῖτω διωκτὰ μὲν μόνον ἐκεῖνα, ἀπότα δὴ τὸν ἀγαθὸν ἡμῖν συνάπτειν δεσπότην, φευκτὰ δὲ πάντα καὶ φοβερά, δοσα τὸν μόνον φοβερὸν συγχρούειν ἡμῖν δύναται.

conciliare, fugienda vero esse ac terribilia, quæcumque solum illum terribilem adversum nos concilare possunt.

ΚΘ'.

Πολλῶν γε θρήνων ἄξιων, ἔξουσίαν εἰληφάστας τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, ἐπειτα δουλεύειν ἀθέλειν· καὶ τούτου τυχόντας βοηθοῦ κατὰ τῶν παθῶν τε καὶ τῶν δαιμόνων, ὥσπερ τὴν βοήθειαν φεύγοντας, ἡτούς ἐκείνων φαίνεσθαι· καὶ χείρα δρέγοντος, τὰς ἡμετέρας συστέλλειν· καὶ δύναμένου δουνται τὴν ἡταν ἀνακαλέσασθαι, καὶ βουλομένου τοῦτο δωρήσασθαι, μονονοψιχι διαπτύειν ἡμᾶς τὴν χάριν. Ἄνευ δὲ καὶ ταυτησι τῆς ὑπερφυούς ἀρωγῆς τε καὶ βοηθείας πᾶσιν ἔχον ἀγαθοὺς είναι προμηθεύμενοις, σχέτλιον τὸ μὴ βούλεσθαι. Αὐτῷ γάρ μόνῳ τῶν πάντων ἔξι ἀγαθῶν εἰς φαύλους ἐρχόμεθα. Ἡ γάρ δὴ φύσις ἡμῖν τὴν πρώτην ἀγαθή τε δόλως ἐγίνετο, καὶ ἐν τῷ καλῷ διαμείναι δύναμιν εἰληφε. Καὶ εἰ πρὸς τὸ χείρον τὴν βούλησην αἰτισθαι δίκαιον, δηλονίστι καὶ πρὸς θάτερον· ἀρκεῖ λοιπὸν βουληθῆναι καὶ τὸ εἰκότες ἔνεργησας, βάδιον δν τὸ νικῆσαι, εἰ τινι καὶ τρόπαιον ἀφ' ἡμῶν ἔστηκεν.

Λ'.

Ἄπεντα μὲν τῆς ἁυτῶν σφρῆς ἡρτιγται, καὶ δὴ καὶ ταῦτα τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐ γάρ ἔστιν, ἐκείνης οὐτης σαθρᾶς, τὰ μετ' ἐκείνην ιδρύσασι. Εἴ δὲ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἀρχή, καὶ βάσις, καὶ βίσια, καὶ εἰ τι τοιοῦτον. ή ποώτη κίνησις τῆς ψυ-

A hostium intellige superjectus atque machinas, non minus improborum (ut equidem arbitror) hominum quam ipsorum dæmonum: quorum opportunitas ad sementem faciendam nostrae mentis est indiligentia; successendi vero facultas a nostra in observandis præceptis oscitantia proficiscitur. Quod sit, malum ut potius nostrum sit existimandum, qui dissoluti et supini sumus, quam externorum hostium: quorum omnis in corrumpendo vis omnino pendet ab illorum segnitie, qui eos admittunt.

XXVIII.

Tam obtemperare dæmonibus ac pestiferis hominibus, quam eorumdem, ad pessima cohortantium, consilia respuere, nostra situm est in potestate. Eorumdem et invidiam et malitiam accusare cum mali quid designamus, nosmet ipsos omniciula liberando, prætextus vanus est, extreumumque delirium; quippe nemo unquam ullum omnium mortalium suadendo impulit, qui persuaderi noluisset. Quo enim in pacto fieri possit? In hominis igitur est arbitrio situm, ut persuadeatur. Quod autem ita comparatum est, voluntarium est, ac nostrum, non extrariorum. Quod si vi fieret in nobis persuasio, alia uteremur oratione. Nunc cum a nostra pendeat electione, eujs dominus est dunataxat is, qui ea præditus est quæ dicimus, amplectenda veniunt. Quippe satis est, iis probari, bonum esse hominem, si velit et malum fieri, quia velit: quod omnino demonstratum oportuit. Ac proinde risum merentur, quæ vulgus hominum decipere territareque solent, ac statuendum, ea tantummodo expetenda, quæ bonum illum dominum nobis

XXIX.

Est omnino multis res digna lacrymis, nos potestatem adeptos, ut efficiamur Dei filii, nihil minus servire velle: Deum nactos opitulatorem tam contra vitia, quam ipsos dæmonas, velut opem illam fugientes ab eis vinci: manum ipso porridente, nostras a nobis attrahi cum ipse præstare possit, ut etiam victi cladem resarciamus, idque largiri velit; nos e contrario gratiam illam tantum non respuere. Quin et absque hac insigni ope atque auxilio, cum omnibus esse bonis licet, siquidem hoc eligant, indigna res est, non velle. Nam hoc solo de bonis pravis efficiamur. Quippe natura nobis ab initio bona prorsus existit, et in bono perseverandi potestatem accepit. Quod si justum est, imputari voluntati conversionem ad malum, idem et in altero faciendum. Sufficit igitur velle, quodque par est, agere, cum facile sit Victoria potiri, licet ab aliquo vel tropæum de nobis sit excitatum.

XXX.

Res universæ a suo principio pendent, atque etiam nostræ. Nam fieri nequit, ut si fragile principium sit, fixa sint atque stabilia, quæ consequuntur. Sit autem negotiorum nostrorum principium et basis et radix, et si quid tale fidei alio

nomine potest, primus animi motus; si placet, etiam extra quaedam ejus impulsio: quibus attendendum est recte, nec temere quid inchoandum, si bonus quis esse velit. Agenda sunt enim omnia adhibita consideratione, judicio, consilio, conscientia, et ubique præcipua partes honesto tribuenda. Tardè quidem procedendum in discernendo; verum ubi recte consulueris, ambobus currendum pedibus. Itidem non agenda confuse, que forte se offerunt; sed semper prima, primum. Nam magna vis ordinis est, atque uti quis a dilationibus abhorreat: cum multis diversa faciliatibus, ceteroqui præstantissimis, eæ res exitio fuerint.

XXXI.

Numinis sane divini fuerit, et quibus illa facultas ab eodem fuerit concessa, præ deterioribus meliora semper eligere. Nihilominus conandum, ut omnibus modis agnoscas, quæ optima videantur esse; atque agnita facias, et quidem talibus minime satieris; nam ut primum illud est Dei, sic alterum in hominem cadit. Necessæ est enim magis eos alib⁹ compotes virtutis effici, vel ad eam saltem proprius accedere, qui oculis in id, quod honestum est, directis, præstantissimorum, non plurimorum actiones atque consilia semper intuentur, et eorumdem exitum observant: ac iis quidem, quæ esse bona docuerunt eventus ipsi, quasi regulis utuntur: contraria magistrorum loco sibi constituant, ne in mala consimilia ruant.

XXXII.

Admodum jucunda res est erudiri, non lapsum patiendo, sed acerbius aliquid devitando, cum factus alterius errore peritior fuerit. Major autem pars hominum, ut quidem appareat, hanc rem negligit, et calamitates proprias exspectat, ut per ea eruditatur: quam institutionem mercede damni saepè patrum reparabilis compensat. Idem consuevere dicere, medicum, qui nomen hoc consecutus sit e scientia, non illi parem esse, qui varios in morbos inciderit. Tu vero modo velis etiam non patiendo poteris evadere peritior, si calamitates aliorum protruis duxeris, earumque causas vitaveris; et quidem hoc tam accurate consequeris, ac si te ipsum in res adversas incidisse contingere.

XXXIII.

Tendere cupiditatem hominum, e pulvere spirituque constantium, modo quidem sursum, modo vero deorsum, nihil sane novi fuerit. Sed oportet virum præstantissimum non continuo volupitatum, irarum, terrorum impressionibus expugnabilem sese præbere, quod esseminatis accidere videmus, qui se vel ipsis hostium præcursoribus dedunt: sed immotum manere ac esse stabilem, exitum rei cuiusque perquirentem. Nam constestum emergentibus rerum principiis accurrere, quæ suavibus exordiis blandiri consuevere, cum occulti sint eorum fines, vix hominibus insanis competitorerit. Itaque da operam, ut firmus sis atque stabilis, resque, sine in-

A ḥῆς: εἰ δὲ βούλει, καὶ ἡ θύρα δεν ἐγγινομένη ταῦτη προσδολή· αἵς προσέχειν χρὴ καλῶς, καὶ μὴ προπετῶς ἐγχειρεῖν, εἰ μὲν εἰς τις ἀγαθὸς ἔσεσθαι· Πάντα γὰρ ποιεῖν προστήκει σκέψει, καὶ χρίσει, καὶ γνώσει, καὶ συνειδήσει, καὶ διδόναι πανταχοῦ χρατεῖν τὸ καλόν. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀποφάσεις σχολῇ βαδίζειν· βεβουλευμένον δὲ καλῶς, δυσὶ ποιεῖν πράξειν τε μὴ φύρδην, & τύχοι· ἀλλὰ δὲ τὰ πρώτα πρώτως. Μέγα γὰρ ισχύει τάξις, καὶ τὸ μὴ χαρέιν ἀναβολαῖς, καὶ πολλούς γε τάνατοὺς καθεῖλε, τέλλα βελτίστους ὑπάρχοντας.

ΛΑ'.

B Τὸ μὲν δὲ τὰ βελτίω τῶν χειρόνων ἐκλέγεσθαις Θεοῦ ἀν εἶη, καὶ οἵ: ἀν μεταδολὴ ταυτηστὸς τῆς δυνάμεως· πειρᾶσθαι μέντοι προσήκει γινώσκειν ἄπασι τρόποις, ἅττα βέλτιστα πάντων εἴναι δοκεῖ, καὶ γινώσκοντας ποιεῖν, καὶ τοιαῦτα μὴ χορέννυσθαι. Ός γὰρ τὸ πρώτον Θεοῦ, οὕτω τὸ δεύτερον ἀνδρός. Ἀνάγκη γὰρ μᾶλλον τῶν ἀλλων ἐπιτυχεῖς ἔκεινος γενέσθαι τῆς ἀρετῆς, η̄ γοῦν μὴ πόρῳ βάλλειν αὐτῆς, δοῦ δὲ πρὸς τὸ καλὸν ἀφορῶντες, τὰς τῶν ἀρετῶν, οὐλὶ τῶν πλειστῶν πράξεις τε καὶ γνώμας δὲ σκοποῦσιν, εἰτ' ἐπιτηροῦσι τὰ τούτων τέλη· καὶ ταῖς μὲν καλαῖς, ἐκ τῶν ἐκδέσεων δεδειγμέναις ὁπερερ κανόσ: χρῶνται· τὰς δ' ἐννατίας φανεῖσας σφῶν αὐτῶν διδασκάλους ποιοῦσιν, ὥστε μὴ περιπετεῖν τοῖς δόμοις κακοῖς.⁴

C

ΛΒ'.

Ηδὺ τι τὸ μαθεῖν ἔστιν, οὐκ ἐκ τοῦ παθεῖν πταῖσαντα, ἀλλὰ ἐκ τοῦ διαπεφευγέναις τὸ δυσχερέστερον, τῇ τῶν ἀλλων δικαρπίᾳ γενόμενον ἐμπειρότερον. Οἱ πλεῖστοι δὲ, ὡς ξοικεῖν, διλγωροῦσι τοῦτο τὸν πράγματος, καὶ τὰς οἰκείας συμφορὰς ἀναμένουσιν, ὡστε παρ' ἐκείνων μαθεῖν, μισθὸν παρέχοντες ταυτηστὸς μαθήσους ζημιαν, πολλάκις οὐδὲ εὔνακλητον. Μῆδος δὲ τις ἔστιν αὐτοῖς, οὐ τοσοῦτον λατρὸν εἴναι τὸν ἐπιστήμη τοῦτ' δύτα, ὡς τὸν περιπετωκότα ποικίλοις πάθεις. Σὺ δ' ἀν μάθοις, εἰ βούλει, καὶ μὴ παθὼν, τὰς τῶν ἀλλων συμφορὰς οἰκειούμενος, καὶ τὰ τούτων αἰτια φυλαττόμενος, οὕτω παντάπτωτον ἀκριβῶς, ὥσπερ ἀν εἰ σοι δ συνέδη περιπεπτωκέναι τοῖς χαλεποῖς.

D

ΛΓ'.

Ἐρέπειν τὴν ἐπιθυμίαν ἀνθρώπων, ἐκ χοδὸς καὶ πνεύματος ὑπερχόντων, τοτὲ μὲν ἀνω, τοτὲ δὲ κάτω, οὐδὲν δὲν εἶη δῆπου κατινόν. Δεῖ δὲ τὸν ἀριστον δινδρό μὴ ταῖς ἀφδοῖς τῶν ἡδονῶν, καὶ τῶν θυμῶν, καὶ τῶν φθόνων εὐθὺς εὐάλωτον εἴναι, δ τοὺς γυναικῶδεις ὀρῶμεν πάσχοντες, προδιδόντας σφᾶς αὐτοὺς τοῖς προδραμοῦσι τῶν πολεμίων· ἀλλὰ μὲνειν τούτων ἀτρέματα, πάγιον εἴναι ζητοῦντα τὸ τέλος ἔκάστου πράγματος. Τὸ γὰρ αὐτίκα φανεῖσαις ἀρχαῖς πραγμάτων προστρέχειν, ὑποσαινούσαις προσιότοις χαρίεσι, τῶν τελῶν αὐταῖς χρυπομένων, μῆλις ἀν ἀρμάσσεις τετυφιωμένοις ἀνθρώποις. Ζῆτει οὖν ἔδραις εἰναι, καὶ σκοπῶν τὸ πέριξ, πράττεις καὶ

πρὸ τούτου μηδὲ ἐγχείρει· δῆρα σε, καθ' Ὀμηρον, Λιuens, agito : quod prius, quam feceris, nihil inchoabis, ut honore te afficiant, secundum Homerum,

.. ημὲν νέοι, ηδὲ γέροντες.

Προσθείην δ' ἀν Ἑγωγε, δῆρα σε πολέμιος φρίτεη,
καὶ ὑπήκοος φιλῇ· καὶ θαυμάζῃ μὲν φίλος, θαυμάζῃ
δὲ συγγενής, καὶ τοῖς ὑπὸ σοῦ πεπραγμένοις πάντες ἐκπλήττωνται.

ΛΔ'.

Τῷψιδόν γε οὐδαμῶς, οὐδὲ μεγίστης φρονήσεως,
οὐδὲ πολλῆς γενναιότητος, τὸ μὴ ταῖς πρώταις, ὡς
ἄν τις εἶποι, τῶν ἔργων καὶ λογισμῶν ἐπιπνεύσε-
σιν ἀκίνητὸν τινα γίγνεσθαι, εἰ μὴ καὶ τὸ προσδρα-
μεῖν καὶ οἰκειωθῆναι καλὸν ἀν εἶποις εὐθὺς φανέντι
πράγματι βλαβερῷ. "Οπου γάρ καὶ τοῖς ἀλόγοις
εμπέφυκε τις ισχὺς, τὸ συμφέρον ἀπὸ τοῦ βλάπτον-
τος διακρίνουσα, ἀν μηδὲ εἰς ἵσον αὐτοῖς ἐλθωμεν
οἱ λόγω μόνοι τετιμημένοι, ἀλλ' ἀρκεσή μὲν ἡ
φύσις ἐκείνοις, παρ' ἡμῖν δὲ καὶ τὸ λογικὸν ἀσθε-
νὲς φανῆ, πῶς μὲν οὐ σχέτλιον κομιδῇ; πῶς οὐκ
αἰτιώνης ἀνάπλεων;

ΛΕ'.

Ἴέραξ, ἵππος, ιχθύς κατὰ λόγον, οὐ σὺν λόγῳ
τὰ συμφέροντα πράττειν πεφύκασιν· ὥστε δεῖ
πολλῷ γε μᾶλλον ἡμᾶς σὺν λόγῳ πράττειν τὰ κατὰ
λόγον, ἀπαυτουμένους παρὰ τῆς φύσεως ἀρχῆς
βλαπτούσης ἀποπτηδάν. Οὐ μὴν ἐκείνοις μέμψις
δικαία, θυμῷ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ δουλεύουσιν. Οὐδὲ
γάρ ψυχὴν λογικὴν ἡγεμόνα τῶν ἔργων κέκτηνται.
Ἡμᾶς δὲ λόγῳ κεκομητέρους; χρή τὸν νοῦν ἡγο-
χον ἐπιστῆσαι τοῖς ἀλόγωτέροις τουτοῖς πάθειν,
τούτο δὲ τὸ λογικὸν ἐνεργὸν, καὶ κατὰ χώραν μέντη τὸ
δῶρον, φῶ τῶν ἀλλων διαστάμεθα ζώων. Ως δὴν γε
χρείετον μηδὲ τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τὴν χάριν, ή
λαβόντας ἐκ Θεοῦ, ἐπειτα κακῶς αὐτὴν διαθεῖναι.

ΛΓ'.

Πατέρερ τοῖς ἀλόγοις τὸ κατὰ λόγον, οὕτω καὶ
τοῖς λογικοῖς τὸ σὺν λόγῳ. "Ἐχει δὲ τούτοις τούμδν
πολὺν καὶ μεῖζον τοῦ κατὰ ἐκείνα· διτι τούκεινον ἀν
εἴη φυσικῶς τοιούτων δρέγεσθαι, οὐδὲ τοῦ κατὰ
συνίστησι, καὶ ποιεῖ τὸ γένος διαρχεῖν ἐπιμήκιστον.
Τούτο δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας ἐστὶ φύσεως. Τὸ δ'
ἡμέτερον αὐτοῖς οὐδαμῶς ἐστι. Τὸ μὲν γάρ ἐν λόγῳ
καὶ κατὰ λόγον τὸ δὲ κατὰ λόγον οὐκ ἐξ ἀνάγκης
ἐν λόγῳ. Οὐ γάρ ἀντιστρέψειν ἀνάγκη· σῶσα δὲ
τούτο τὸ δῆρον ψυχῆς ἀθανάτου μόνης· ἐκεῖνο δὲ
καὶ φύσεως ἀνατολήτου. Πολλῆς οὖν γέμον αἰσχύνης
τε καὶ ζημιᾶς μηδὲ κατὰ λόγον ζῆν, οὐκ χρεῶν ἐν
λόγῳ ζῆσαι· οὐκ ἀπεικότες δὲ ἀν γένοιστο τοῖς ζῆν
κατὰ τὰ διλογα προαιρουμένοις; τῶν λογικῶν τὸ
μηδὲ εἰς ἵσον ἐκείνοις ἐρχεσθαι. "Ψύους γάρ ἀποβ-
ραγέτας ἡμᾶς ἔκδυτας, λέγω δὲ, τοῦ μετὰ λόγου
βιώνται, οὐκ ἀπεικότες παραδραμένοις καταφερομένοις
τὰ κατὰ χώραν μένοντα τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν τάξιν
οὐκοντα τὴν ἐκαρχῆς αὐτοῖς δεδομένην, καὶ κατὰ
λόγον βιώντας

miue sublimi dejectos, quod scilicet est cum ratione vivere, facile dabimus præterire cursu, dum

juvenesque senesque.

Quibus equidem adjecerim, ut te formidet hostis,
et subditus amet : admiretur amicus, itidemque
cognatus admiretur : et omnes ad ea, quæ abs te
gesta sint, obstupescant.

XXXIV.

Omniō sublīme quiddam non est, nec vel ma-
ximæ prudentiæ, vel indolis valde generosæ, non
ad primos operum atque cogitationum (ut ita di-
xerim) afflatus et auras immotum sese præbere :
nisi forte pulchrum esse dixeris, mox ad obiectam
rem noxiā accurrere, atque illam statim amplecti.
Nam cum etiam brutis animantibus a natura vis
quædam sit indita, qua quod expedit. a noxiō di-
scernunt : qui non indignum valde sit, non ignomi-
niæ plenum, si nos, qui soli ratione sumus ornati,
ne pares quidem eis simus, sed ipsis quidem na-
tura sufficiat, in nobis autem rationis quoque fa-
cultas elanguescat

XXXV.

Accipiter, equus, piscis secundum rationem, non
cum ratione, facere sibi conducibilia naturaliter
solent. Multo magis nos facere rationi cosentanea
cum ratione debemus, a quibus ipsa natura postulat,
ut a noxiō principio veluti resiliamus. Illa quidem
reprehendi nullo jure possunt, cum ira libidinique
serviunt, non enim animam ratione preditam facto-
rum ducem habent. At nos qui ratione sumus or-
nati, mentem præsticere moderatricem affectibus
hisce brutis oportet : ut vis rationis efficax sit, et
donis illud incolum nobis maneat, quo cæteris ab
animantibus distinguimur. Nimirum præstaret, hanc
gratiā nos a Deo prorsum non accepisse quam
acceptam male collocare.

XXXVI.

Non aliter atque brutis, quod secundum ratio-
nem, ita ratione preditis, quod cum ratione. Verum
in me quod est, multo majus est eo, quod in ipsis.
Nam in eis est naturalis ejusmodi rerum appetitus,
quaes res eorum vitæ præsidio sunt, et efficiunt, ut
genus ipsum quam diutissime duret. Hoc autem
nostra quoque natura communē cum ipsis habet,
cum ab eo, quod nostrum est, illa plane destituatur.
Quod enim in ratione, idem et secundum
rationem : quod autem secundum rationem, non
etiam necessario in ratione ; quippe non est necesse,
prosorsus ut ista ceu paria sibi respondeant. Atque
hoc sane donum peculiare solius est immortalis
animæ : illud autem in naturam quoque sensus
expertem cedit. Itaque plena res est insignis et
turpitudinis et noxiæ, ne quidem eos secundum
rationem vivere, quibus in usu rationis vivendum
erat. Adeoque non abs re contigerit ratione preditis
qui brutorum more vivere malunt, brutis ne pares
quidem habeantur. Nam sponte nostra nos de cul-
mine sublimi dejectos, quod scilicet est cum ratione vivere, facile dabimus præterire cursu, dum

præcipites regimus, etiam rationis expertes bestias quæ suos intra limites manent, ordinemque sibi præscriptum ab initio servant, et secundum rationem vivunt.

XXXVII.

Imperio convenientius animi fructus verus est, ad bonum impelli, a malo abhorre, diligenter intentum esse profuturis publice rebus. Amor gloriae nobilissimus est, et qui causas ipsas sectatur, ob quas homines diligunt solent, admirari stabilita, rideare fluxa; odisse malum, honesti studiosum esse; apte comparatum esse ad bonum, versaque vice ad discendum, que mala sunt inepte, vel, si mavis, animo prorsus alieno. Et quidem in primis arbitrabere, quam longissime tibi recedendum ab ejusmodi doctrinis, discendaque plurima, quæ meliora efficiere possint: perfectiorum ad petendam perceptionem, et quidem adeo sitienter, ac si prorsus litterarum studia non degustasses. Eum namque, cuius nutu judicioque populi ducuntur, ut odisse mala, sic insatiabili quodam affectu bona prosequi oportet.

XXXVIII.

Meritis pro nugis calumnias habeto, nisi te merito tangant; atque hoc intelligo, cum aliquid boni præstare licet; at fieri nequit, ut eas ullo modo effugas. Quippe si falsum crimen vitari possit, magno ille sane redimendum. Nam principi viro ne quidem injusta de se querela floccifacienda est. Multos enim mendacium perdidit, aut si salvi manerent, læsit. Quod si res aliter fieri nequit, factis honestis insistito; potiusque vir bonus esse, quam haberri velis. Adeoque tibi satis esto, si te bonum esse, Deo, tibi met ipsi, bonisque viris constet, quos latere diu non poteris, etiam si velis. Hoc quoque cogitabis, rebus omnibus, quæ esse præstantissimæ videntur, aliquid etiam adhædere non boni. Et potestate prædictis, quibus aperte mortales assentari consueverunt, ceu necessarium quidam, obtrectationes clandestinæ comitantur. Enimvero si vera de le sparguntur crimina, patienter feras, et te ipsum corrige; proque beneficio non voluntario ducito correctionis occasionem. Sin falsis convicis exagitaris, consoletur te Christus, qui ejusmodi multa perpessus est, et ait huc patitur: ac præterea, quod alia quadam tua, fortasse non talia, qualia debebant esse, vel aliquibus ignota sint, vel omnibus. Haec ergo pro istis reponas, et facilius calumnias feras.

XXXIX.

Juniores prisorum sententis ceu fundamento quodam utentes, si quid amplius possint, extrudere debent. Et quidem ego neminem omnium arbitror merito nos incusatrum, si priscos illos intuentes, eorumque præcepta pro principiis habentes, nostra perficiamus. Quidam ergo vir insignis cui nomine Pythagoras, dixit:

Ob male facta dolens, te castigato, vicissim recta ro-
[luptati sint.]

Carmen ipsum, sane præstantissimum, appellatum est aureum. Esset autem, mea quidem opinione, magis aureum et perfectius, si moneret, absti-

A

Ψυχῆς καρπὸς ἀληθῆς ἡγεμονίᾳ πρεπόστης ἡ πρὸς τὰ γάνθινα κίνησις, ἡ πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτρίωσις, ἡ πρὸς τὸ κοινῇ συνοῖσσον ἐπιμέλεια. Οὐ δόξῃ ἔρως δὲ γενναῖστατος, δὲ τῶν τοῦ φιλεῖσθαι προφάσεων, τὸ θευμάζειν βεδηκτά, τὸ καταγῆλαιν ῥεόντων, τὸ μισοπόνηρον καὶ φιλοκαλὸν εἶναι· εὐφυῶς μὲν ἔχειν πρὸς τὸ καλὸν, καὶ τούναντον ἀφυῶς πρὸς τὴν τὸν κακὸν μάθησιν· εἰ βούλει δὲ, καὶ ἀπεχθῶς. Καὶ τοῦτο μάλα πως οἶει, ποσφωτάτῳ μὲν ἑστάναι τῶν τοιούτων διδαγμάτων, πλείστα δὲ μεμαθηκέναι τῶν βελτίω ποιειν δυνασμένων· ίθέλειν μὲν μανθάνειν τὰ τελεώτερα, τῆς δὲ μαθήσεως διψᾶν, ὥστε πᾶν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν παιδείας ἔγευσιν. Δεῖ γὰρ, μισοῦντα τὰ κακὰ, ἀπήγνωτας ἔχειν πρὸς τὰ καλὰ, οὐ τῇ ψήφῳ λαοὶ φέρονται.

ΑΖ'.

Υθλὸν δέ τοι τας διαβολὰς, εἰ μή σου δικαῖως καθάπτοιντο. Λέγω δέ διαν μὲν ἐξηγεῖ τι πρέδαι κρητικόν· ἔκεινας δὲ ἀμήχανον διαδράμναι μογήσαντα. Ἐπειὶ εἰ ένεστι φυγὴν αἰτίαν οὐκ ἀληθεύουσαν, πολλοὶ γε κρήτοι πρέσανται. Δεῖ γὰρ μηδὲ τὴν διδοκὸν μέμψιν παρὰ φαῦλον διγειν τὸν δρόχοντα. Πολλοὺς γάρ φεῦδος διέφευρεν, ή καὶ σωζόμενους ἡδίκησεν. Εἰ δέ οὐχ οἴδον τε τοῦτο γενέσθαι, ἔχου τῶν καλῶν Ἑργῶν, εἰναις μᾶλλον κρητεῖς ἀνήρ, ή νομίζεσθαι θέλων. Ἀγαπώντες δέ τοι τὴν θεραπείαν, καὶ σαυτῷ, καὶ τοῖς φαῦλοῖς τῶν ἀνδρῶν, οὓς οὐ δυνατὸν λανθάνειν ἐπὶ μακρῷ, κανούθελης. Ἐνθυμοῦ δὲ κάκενο, διτε πάσι πράγμασι τοῖς ἀρίστοις εἰναι: δοκοῦσι συνέφο τι καὶ τῶν οὐκ καλῶν· καὶ ταῖς ἔξουσίαις τὸ φανερὸν κολακευομέναις τὸ κρύφα διασύρεσθαι ἦς τι τῶν ἀναγκαῖων ἐφέπεται. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀληθῶς διαβόλος, φέρε τε καὶ διορθοῦ, καὶ εὐεργεσίαιν ἀκούσιον νόμιζε τὴν τῆς διορθώσεως ἀφορικήν. Εἰ δὲ δὴ ψευδῶς διατύρρη, παραμυθεῖσθαι σε Χοιστὸς, ποὺν τοιτὲ πανών τε, καὶ έτι πάσχων· καὶ διτε ἔτερα τῶν σῶν οὐκ δυταίσις οἰάπερ ἔχρην, λέληθε τεινας, ή καὶ πάντας. Ταῦτ' ἔκεινοις ἀντιθέται, καὶ φέρον οἰστεις συκοφαντούμενος.

D

ΛΘ'.

Χρή θεμέλιον ἔχοντας τῶν ἀρχαιοτέρων τὰς γνῶμας τοὺς νεωτέρους, οἰκοδομεῖν εἰ τι δύναιντο. Καὶ μηδὲ διὰ τῶν πάντων ἐγὼ νομίζω γραφῆν δικαίαν ήμιν ἐποίειν, εἰ πρὸς τοὺς παλαιοτέρους δρῶντες, καὶ τάκειναν ἀρχὰς ποιούμενοι, τὰ δημέτερα αὐτῶν ἐνεργοῖμεν. Ἔφη οὖν τις, μάλα ἀνήρ, Πιθαγόρας τούνομα·

Δειρά μὲν ὁκριήσας, ὁπικλήσσεο· χρηστὰ δέ,
[τέρρον.]

Καὶ τὸ έπος δριστὸν διν, προστηγάρευται χρυσοῦν. Ήν δέ διν οἵμαι χρυσειδέστερον έτι καὶ τελεώτερον ἀπέχεσθαι μὲν τῶν κακῶν, τῶν δὲ καλλίστων πρά-

ξεων ἔχεσθαι παραινοῦν· καὶ τῇ μὲν τῶν οὐ καλῶν ἀποκῆ μηδαμῶς αἰρειν αὐτὸν (τί γάρ ἀργίᾳ κοινὸν καὶ φρονήματος ἀφορμῇ; τῇ δὲ μετοχῇ τῶν βελτίστων ἀπαυστα χαίρειν· καὶ τούτῳ αὐτῷ βέλτιστα γινώσκειν τὴν μετεχόμενα, τῷ μηδένα κόρον αὐτὸν λαμβάνειν. Τῶν γάρ διληθῶς ἀγαθῶν οὐκ ἔνι κόρον ποτὲ λαβεῖν.

M'.

Ἡ φύσις ὥστερ δρους ἔχειν καὶ τοῖς πράγμασι τεθεικε, καὶ δεῖ τὸν ἀριστα ζῆν ἐθέλοντα τὴν τῶν δε γνωσσιν θηρᾶν, καὶ φιλεῖν ταῦτην τὴν θήραν, καὶ ζῆν ἐθέλειν ἐντὸς τῶν δρῶν· καὶ τὸ ἄλλως δισκεῖσθαι μηδὲ βιωτὸν ἡγεῖσθαι. Ὁ γάρ μὴ εἰδὼς τὸ δένον πῶς μὲν ἀν ἔκεινο φιλήσῃ; πῶς δὲ ἀν μὴ φιλήσας ἔργασθαι; πῶς δὲ ἀν μὴ πράττων, εἰς ἔξιν Ἐλοῦ; πῶς δὲ ἀν διν καλῶν ἀδρήμαν, κατὰ τὸ Ἑπος, καὶ τὸς ἔκεινος γένοντας ἀν, ή νομίζοιτο τοῖς καλοῖς; ἐπὶ τοῖς δὲ τοῖς διορθώσεως τῷ μηδὲ γοῦν αἰσθανομένῳ τὸ πλημμελές, μηδὲ δισχεραίνοντας τῷ κακῷ, μηδὲ ζητοῦντας πάντας διόρθωσιν;

MA'.

Συχνὰ ποιοῦ τὴν ἐρευναν τῶν ὑπὸ σοῦ πεπραγμένων, καὶ τοῖς μὲν ὡς δριστά σοι πραχθεῖσι κανδοὶ καῶ πρὸς τὸν ἔξη; ἀπαντα χρόνον· τὸ δὲ πρὸς βλάσην σοι λήξαντα φυλάττεσθαι παραίνει σαυτῷ. Οὔτω τοι καὶ ἐμπορος, καὶ πᾶς πρὸς κέρδος ἀγωνιζόμενος. Λογίζου δὴ τὴν καθημέραν ζημίαν τε καὶ τὰ κέρδη, καὶ εὔτυχης, εὐφρίνον· πρὸς δὲ ἀντέκρους τύχη, τούτῳ δὲ πειρῶ διορθούσθαι. Καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν γρῆμα θειάτερον, τὴν δὲ κακίαν αὐτὸς γε τοῦτο κακὸν ἦγος· ἵν' ἐν κήποις μὲν ἔκεινης χρέουσσης, τὸ δὲ τῆς ἰοτῆς ἀπορθῆψης δυσανδεσ· καὶ τῆνδε μὲν φύγης, ἔκεινην δὲ συντένως διώξης. Ἔθελει γάρ τις μένειν ἐν φύσιας θεαμάτει, καὶ μεταβαίνειν τέον κακίει.

MB'.

Ψιλὸν τῆς θελας δυτα δυνάμεως, μάταιον περιπεφράχθαι σίδηρῳ, περιττὸν τὸ ἀγρυπνεῖν, τὸ φροντίσει τῆκετοια. Ἀν ἔργημοι ταῦτης ὡμεν, κενὸν δ ὁρυφόροις, καὶ ἡ ἀκρόπολις, καὶ ἡ πολυχειρίς, καὶ τὰ οσφὺ μηχανήματα. Ἐκείνης εὐμοιροῦντι σοι, φίλτατε, καὶ τὰ δυσχερεῖα; μεστὰ εὐμαρῆ καὶ λεῖα φανεῖται. Τῆς ἀττίτου δὲ ροπῆς ἐπιτυχής ἀν γένοιο, τὰς ἐγχειρήσεις ἀπὸ δικαίων ποιούμενος, καὶ λήγων εἰς φιλάνθρωπον, καὶ πρὸ τοῦ ίδιου καλοῦ εἰς τὸ κοινῇ συνυίσοντον ὕρων· καὶ θεόν μιμούμενος, καὶ διαυτὸν τοῖς σεσυτοῦ μήμημα ταῦτη παρέχων.

MG'.

Τύραν τέμνεις, παροίμια, τὸ ἀνέφικτον δηλοῦσα. Καὶ δ τὸ ίδιον θέμενος πρὸ τῶν κοινῇ συμφερόντων πρὸς ἐαυτὸν ἐφέλκεται ταυτην τὴν εἰκόνα. Ἐν γάρ τῷ κοινῷ καλῷ καὶ τὸ ἔκάστου συνυπάγεται. Καθ' ἓν μέντοι πράττειν εὐ οὐκ ἐνδέχεται, οὗτοι ίδιωτην οὐτ' ἀρχοντα. Δεῖ γάρ δὴ τὴν κεφαλὴν τῶν μελῶν φρονεῖσθαι, καὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιμελεῖ-

A nendum a malis, et pulcherrimis factis insistendum atque uti propter abstinentiam a rebus non bonis minime seipsum quis efferat (quid enim ignaviae commune cum animi elatione?), sed optimorum usus se perpetuum oblectet, deque hoc ipso quam optima esse audeat ea, quorum usu fruitur, si eorum nulla ipsum capital satietas. Nam quae reapse bona sunt, iis exsatiari non licet.

XL.

B A natura certi quidam quasi limites tum ipsius naturæ, tum rebus sunt constituti, quorum is, qui optime vivere cupit, indagare notitiam debet, atque hanc indagationem diligere; velle denique intra limites ipsos continere sese, nec aliter affecto vivendum arbitrari. Nam qui nescit, quid æquum rectumque sit, quoniam id pacto diligit? quoque pacto, si non diligit, præstabat? quomodo, si non præstet, ad habitum perveniet? quomodo bonorum ignarus, ut in carmine dicitur bonus erat, aut bonus a bonis existimabatur? quoniam spes emendationis de eo, qui delicti sensu caret, nec moleste fert malum, nec emendationem ullo modo querit.

XL.

C Ne desinas frequenter examinare, quæ abs te facta sunt, ac rectissime quidem gestis, veluti normis uitator ad omnium deinceps vitam: quæ vero noxiū sinem habuerunt, ab iis ut caveas, ipse tibi præcipito. Sic nimirum et mercator facilitare solet, et quicunque lucro potiri nititur. Quotidie damnum pariter, et lucra computato; sique res prospere cesserint, laetus esto: sin adversus in re quapiam casus acciderit, ei mederi stude. Virtutem pro re diviniore, vitium pro eo, quod est, malum scilicet, habeto: ut in illius quidem hortis quasi tripudies, hujus vero fœtorem rejicias: hanc fugias, illam enixe persecuaris. Nam ei quisque diutius inhærcere cupit, quod admiratur; et ab eo remotus esse, quod improbat.

XLII.

D Inane qui idam est, qui a potestate divina sit destitutus, ferro munitum esse; supervacuum, excubias agere, curis tabescere. Ab hac si desideramus, vana vi satellitum, arcium, magnarum copiarum callidaruimque molitionum. Ejus si particeps sis, charissime tili, etiam plena difficultatis apparebunt tibi facilia simul et plana. Hanc autem invictam opem impetrabis, si cuncta justis impulsus causis occuperis, ac in humanitatem desieris, potiusque publicam ad utilitatem, quam privatam, respexeris: hac ratione tum ipse Deum imitans, tum tuis hominibus te ipsum imitandum exhibens.

XLIII.

Mos vulgo receptus est, ut hydram resecare dicatur, qui rem, quam nequit assequi, molitur. Hanc imaginem in se transfert, qui privata commoda publicis anteponit; nam uniuscujusque bonum publico continetur. Seorsum certe nec homini privato, nec principi esse beato licet. Caput enim gerere euram membrorum oportet, ac vicissim membra ea-

pitis habere rationem, si salvum esse debet animal, A σθιτι τὰ μέλη, εἰ δεῖ τὸ ζῶον συνιστάσθαι, καὶ τὴν integrumque conservari. Nam membrum, quod resectum est, posteaquam reliquorum a societate revulsum, seorsum esse cepit; hoc ipso scilicet est mortuum. Idem capiti a membris dirempto contingere necesse est; quippe nec caput nec membra vivere seorsum possunt.

XLIV.

Omnia difficile est eum, qui paulum quid mali designavit, non in majora vita labi: velut eum, qui boni quid fecit, non etiam meliore potiri. Quippe factum vitiosum noxa comittatur, ac malum gravius efficit. Ipsæ vero res bonæ, catenæ cuiusdam instar, invicem cohærent, cuius aliqua pars apprehendi non potest, quin proxima quoque per eam simul apprehendatur, ac per istam rursus alia; per quamlibet denique partem, simpliciter omnes. Intentus ergo factis præclaris, et gloriam patientibus, cave vel minimum quid illaudatae rei peregeris. Habitū enim a parvis orditur, rerumque minimarum accessiones, nisi quoddam intercedat impedimentum, in infinitum progressæ, maxima quoque corpora necessario superabunt.

XLV.

Fieri præfectus cupis, bonisque maximis potiri. præcipe animo tuo, ne cogitationes vel exiguum fructum allaturas negligat: sed admittat omnia cuipide, quibus meliores efficiuntur. Si quid autem animi contentionem vel parum relaxat, ac quo minus ad meliora propendeat, impedit, id omnino ne admittat. Nam et malum et bonum, cogitationibus illapsum, in opus exire consuevit et via qua lac progredivendo, in habitum stabilem quasi concrescere: qui cum animi facultatibus augescens, illis ipsis par esse studet, quæ sane conficeri nequit, ut aliqua ratione mutentur.

XLVI.

Recte facies, ac valde quidem laudabiliter, si pro jundis optima, cum utraque non licet, diliges. Ille ab oratore prolatum est, atque uti Deo gratum, ita bonis a viris etiam factitatum. Si quid in perniciem nosti desiturnum, ejus adversare principium; tametsi blandum, tametsi jucundum sit, tametsi voluptatem infinitam pollicetur. Nam malum reapse malum est ac plane stultum, vel inchoare, quod persistere nolis, vel cum escam ferro videris affixam, propter appetitum alterius utrumque deglutire. Quod si mentes aliquo vitio corruptæ non fuerint, haud acceptum esse poterit ullo modo, quo ad tempus quidem jucundum est; at comitem habet dolorem perpetuum.

XLVII.

Universis est commune mortalibus, ut invitis ali quid accidere possit: at sponte, quæ noxia sunt, admittere, ne brutis quidem proprium: quando contrarium quoque prius est demonstratum. Semel captus es? cave bis capiare, ne capiare sæpius, consuetudine depravatus; neve furto frequenti vitiosus evadat, totusque turpitudine refertus, ad bonum redire dilli-

δοκετηριαν ἔσαυτῷ περισώζειν. Τό τε γάρ τμηθὲν τῶν μελῶν, τῆς, κωινότητος ἐκστάν, καὶ καθ' αὐτὸν γεγονός, αὐτῷ γε τούτῳ νενέκρωται. Καὶ κεφαλὴ τῶν μελῶν χωρισθεῖσα τοῦτον ἀν εὐθὺς πάθοι. Ζωὴ γάρ οὗτε κεφαλῇ, οὗτε μέλεσι, χωρίς.

ΜΔ'.

Χαλεπὸν σμικρὸν τι πράξαντα τῶν κακῶν, μή τοις μείζους περιπεσεῖν· ὡςπερ καὶ τι καλὸν μή μετασχεῖν τοῦ βελτίους. Κακῇ γάρ πράξει τὸ βλάπτον ἀκόλουθον, καὶ τὸ δεινὸν ἐργάζεται καλεπώτερον. Εοικε δὲ τὰ ἀγαθὰ σειρᾶ ἀλλήλων ἔχομενα, ής οὐχ ἔνι μέρους λαβόμενον, μή δι' ἐκείνου λαβέσθαι παῖς καὶ τοῦ πλησιάζοντος, καὶ δι' ἐκείνου πάλιν ἐτέρου, καὶ πάντων ἀπλῶς δι' ἑκάστου. Προσέχων τοινυν τοῖς καλοῖς καὶ δόξαν φέρουσιν ἔργοις. μή καταδέχου καὶ τὸ φαινότα τὸν οὐκ ἐπαινούμενόν ἔργαζεσθαι. "Εἷς; γάρ ἀπὸ σμικρῶν ἀρχεται, καὶ αἱ τῶν ἐλαχίστων προσθήκαι, ήν μή τὸ κωλῦσαν ἐπέλθοι, εἰς ἀπειρον ἔξενηνεγμέναι, καὶ τὰ μέγιστα τῶν σωμάτων ἀναγκαῖως ὑπερβήσονται.

ΜΕ'.

"Ην ἐπιθυμής τελειώτητος, καὶ μεγίστων ἐν μεθέξει καλῶν γενέσθαι, παρχελεύνον τῇ ψυχῇ, μή τοὺς μικρὰ συνιστάντας ὑπερορᾶν λογισμούς· ἀλλ' ἀπαστολῶν; δέχεσθαι πᾶν, φεβετίους γιγνόμεθα. Τὸ δὲ βραχὺν ψυχῆς τὸν τόνον ὑπογάλων, καὶ τῇ πρὸς τὰ κρείττων δυσπῆτη προσιστάμενον, μηδὲ τὴν ἀρχὴν δέχεσθαι. Καὶ τὸ κακὸν γάρ, καὶ τὸ ἀγαθὸν, ταῖς διανοίαις συγγενόμενον εἰς ἔργον ἐκβαίνειν εἴωθε, καὶ δόρπο φεδίζον, εἰς ἔνι πήγνυσθαι· ή ταῖς τῆς ψυχῆς συνυζημένη δυνάμεις, φιλονεικεῖ τὸ ίσον ἐκείναις ἔχοντα φαίνεται, ἀς μεταθεβλήσθαι οὐχ οἶδον τε.

ΜΖ'.

Καλὸν καὶ λίαν ἐπαινετὸν ἀντὶ τῶν ἡδῶν τὰ βέλτιστα, ἔλαν μή διμφτερά ἔξη, λαμβάνειν. Οὕτω που τῷ βήτορι εἰρηται, καὶ θεῷ φίλον, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι διεπέπραχτο. "Ο διη γινώσκεις λῆσον εἰ; διεθρον, τούτου τὴν ἀρχὴν ἀποστέψου, καὶ η̄ χαρίεσσι, καὶ η̄ τερπνή, καὶ η̄ μυρίαν ἡδονὴν ἐπαγγειλλομένη. Δεινὸν γάρ δυντα, δεινὸν, καὶ παντεῖῶς ἀνήτον, ή τελέσται μή βιολόμενον ἀρξασθαι, ή τὸ δέλεαρ ίδόντα πειπαρὲν τῷ σιδήρῳ, είτα διὰ θάτερον καταπιεῖν ἀδιμφτερα. "Ολως; δε τὰς φρένας μή βεδλαμένοις ὑπὸ του πάθους οὐκ ἀν ἐκείνοι τοιούτοις φίλοι, δ πρὸς ὧραν μὲν τὸν τὸν, λυπηρὸν δὲ πάντοτε.

ΜΖ'.

"Ακοντα μέν τι παθεῖν ἀνθρώποις πᾶσι κοινόν· γνώμη δὲ προσίσθαι τὰ βλαβερὰ οὐδὲ ἀλόγοις ίδιον, ὅπου γε καὶ τούταντον προσποδέσειται. "Ηλως ἀπαξ; φεύγε τὸ διελῶνται, ήνα μή πολλάκις ἀλφες, τῇ συνγένει παρενέθεις, καὶ τῇ συνεγεί κλοπῇ πρὸς ἀπειράν παρεκαθηγεῖς, καὶ αἰσχύνης γε πλησθῆς, καὶ πρὸς τὸ καλὸν δυσεπιστροφος μείνης. Τὸν γάρ εἰς

τοῦσιγατον τῶν κακῶν ἀφιγμένον εἰς τὴν τῶν καλῶν πορευφήν ἐπανελθεῖν οὐ ράδιον. Δεῖ δὲ νομίζειν τὸν δρχοντα, μηδένα λαθεῖν οἶνα τε εἶναι, κακὸν δντα. Πάντες γάρ εἰς τοῦτον ὄρῶσι, μᾶλλον πρὸς τοὺς ὑπὲρ τούτων διθλους ἀποδυσάμενον ή τοὺς ὑπὲρ δόξης ποτὲ ἐν Παναθηναϊοῖς ἡγωνισμένους. Οὐ θαυμαστὸν δ' ἀγωνιζόμενον πεπτωκέναι. Τὸ κεῖσθαι δὲ θέλειν ὑπερφυῖς διτοπον. Τοῦ μὲν γάρ πολλὰ ἀετα γένοιτο· τοῦ δὲ τὴν γνώμην μόνην αἰτιατέον. "Εστι δέ που καὶ παλαιόντα κατενεγθῆναι, καὶ δόξαν ἀντὶ φύγων πορίσασθαι παρ' ἐπιστήμοσι δικασταῖς. Τὸ προθυμεῖσθαι γάρ ἀνδρός. Τὸ δὲ σφαλῆναι καὶ τύχης.

MII.

"Ρεῖ μὲν δὲ βίος τὸν, καὶ στάτιν ἔχει τὴν κίνησιν· τὸ δὲ σύντονον αὐτῷ πρὸς παντελῶν ἀκίνητον, η̄ καλὸν, η̄ τούναντίον, μετὰ τὴν ἐνθένδε λῆξιν ἀποκαθίσταται. Παραρέβει δὲ τοῖς ποισιν, ὡς ἡύαχες, ἐκατέρωθεν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν τὰ αἴτια. 'Ο κώλων δὲ ἐν χεροῖν, καὶ ἔτοιμον ἀντεῖν, ὅποτέρωθεν δὲν τις βούλοιτο. "Εὐεις δὲ καὶ ἀγορῇ τὰ καθ' ήμεῖς; πράγματα, καὶ ἔξεστι πρὸς κέρδος νοῦν ἔχουσι πάντα πράττειν, ποιεῖν, ἀλλάττειν, ὕνειςθει. Μεμπτὸν οὖν πάντως σαφῶς ἔστι χάλκεα χρυσέων ἀλλάττεσθαι. Λισχρὸν ταλάντων πιπράσκειν δόξαν. Δεινὸν ἐλευθερίαν προδοῦναι παντὸς ἔνεκκ. Παντελῶς ἀνόητον, καὶ τὰ εἰρημένα πρὸς ἐαυτὸ δυνάλκυσταν, καὶ πάνθ' ὅμοι τὰ κακά, αἰώνιου ποίασθα: πρόσκαιρον.

MΩ.

Παλαιά τις δόξα καὶ διαρκῆς ἀρχι νῦν, τὰ μὲν δεινὰ, μετὰ τὸ τρωτας καὶ ἀπηλλάχθαι, ἡδονὴν ἀμεταμέλητον ἀντεισάγειν· τὰ δὲ τερπνὰ τούναντίον. "Εμοιγέ τοι περαδυσότερον ἐνταυθοὶ νομίζειν παρίσταται, οὐ ψευδομένης τῆς πάλαι δόξης. Ταῖς γάρ ἔδοναις τὰς λύπας, καὶ τὸ ἡδεσθαι ταῖς λύπαις μίγνυσθαι ποιεῖ τὸν πάντα χρόνον, ἀφορώστης τῆς ψυχῆς εἰ; Ὁγε λῆξι: τέλος ἐκάτερον· καὶ διὰ μὲν τὴν ἀπαραΐτητον κόλασιν τῆς ἐνταυθοὶ πονηρίας ἀδημονούσῃς; ἐν τῷ τὴν τρυφήν ἔργον ἔχειν, διὰ δὲ τὴν προκειμένην τοῖς θλιβομένοις ἀπόλαυσιν ἐν τοῖς ἐπιπόνοις εὐφρατινομένης. Οὐδὲν ἄρα τῷ βίῳ καθηρὸν ἀκριβῶς ἀν γένοιτο, δυνος καὶ τοῦ σώματος ἡμῖν ἐξ ἐνατίων, ζητούντων ἀνγκαλίως τὴν γνήσια, καὶ στασιαζόντων ἀλλήλοις.

N.

"Ορον ἀμερτίχες ἥγου ἐπὶ παντὸς ἐρεῖς; περάγματος τὸ τὰ ὑπάλληλα τέλη, ὡς διὸ τις εἰποι, καὶ πολλὰ τῶν πρὸς τὸ τέλος μόνον ὑπάρχοντα, ὡς τελικώτερα τέλη τῶν ἀνθρώπων τε πρακτέων ὑπολαμβάνειν· τουτὶ γάρ μόνον τῶν πάντων ἔμοιγες δίξα δρκεῖ πάσης ἀμερτίχες ὑπάρχειν. Ή; οὐ γε διελεῖν ή γρῆν ἐπιστάμενος (ἴει ὑποθέσεως δὲ εἰρήσθω). Οὐ γάρ δυνατὸν ἀνθρώπῳ εἰς τοσοῦτον γνώσεως ἐληγακέντε, μή βιηθουμένῳ θεόθεν; δι γοῦν διαχρίνειν δρῦλον: δυνάμενος; τὰ τέλη τα καὶ τὰ πρὸς αὐτὰ, καὶ ἔτι γε τὴν ἐν-

A culter possit. Nam qui malorum ad extreum pervenierit, is bonorum ad verticem non facile revertetur. Debet autem existimare princeps, neminem se latere posse, si malus sit. In ipsum namque conjecti sunt omnium oculi, ad suscipienda pro cunctis certamina magis accinctum, quam illi quondam erant, qui glorie causa a Panathenæis festis decertabant. Nequa vero mirum est, certantem labi: sed prostratum jacere velle, summopere adsurdum. Nam illud quidem multis ex causis fieri potest, huius vero culpa soli est ascribenda voluntati. Quin et prosterni potest, qui luctatur, ac nihilo minus apud judices rerum peritos gloriam vituperii loco reportare. Nam vii est, animo quid alacri suspicere: spei frustatio, fortunæ.

B

XLVIII.

Cursu perpetuo vita nostra fluit, et extra motum quietem nullam habet. Continuus autem cursus ille post exactam banc vitam in prorsus immobile vel bonum vel malum desinit. Ad pedes utrinque riulorum instar manant bonorum ac malorum occasiones. Est et in manibus poculum, ac baurire licet, undecunque libuerit. Foro quoque res humanæ similes sunt, et cuncta mente prediti facere suo cuius lucro possunt; permulcare, vendere, comparare. Quapropter omnino reprehendi meretur, qui aera cum aureis permulcat: turpe, talentis gloriam vendere: indignum libertatem cuiusvis rei causa prodero: stultum prorsus, et tam indicata, quam omnia siuū complectens mala, temporarium æterno redimere.

C

XLIX.

Tum vetus est, tum hodie durans opinio, mala postquam vulnus inflixerint et volarint, voluptatem rependere, cuius neminem peniteat; jucunda, diversum facere. Mihi vero nova quædam ad animum accidit opinio, prisca nihilominus illa manente vera. Nam arbitor, voluptatibus dolores, ac doloribus voluptatem quovis tempore quodammodo misceri; dum animus, qui finis utriusque sit futurus, respicit, ac propter inevitabile quidem supplicium hic admissæ improbitatis angitum, quoties deliciis occupatur: propter voluptatem vero, propositam iis, qui affliguntur, in ærumnis laetitiam percipit. Nihil certe ab omni mistura purum esse in hominum vita potest, cum corpus quoque contrariis ex rebus constet, affinia sibi necessario querentibus, et inter se dissidentibus.

D

L.

Velim existimes, hanc finitionem esse peccati quavis in re; subalternos videlicet fines, ut ita loquar, et eorum complura, quæ tantum ad finem pertinent, pro perfectissimis finibus agendarum mortalibus rerum ducere. Nam solum hoc inter omnia mihi quidem radix omnis esse peccati videatur. Quo illi, ut qui novit distinguere, velut operet (hoc autem ex hypothesi dictum est); nequit enim ad tantam homin pervenire scientiam, nisi divinitus adjuvetur: qui ergo recte potest disser-

tum sum fines, tum quæ ad eos diriguntur, ac A ἐκείνο τειχώτατον τέλος, πρὸς ὃ γε πάντα φύσει κινεῖται, διπερ ἐστὶν δικάντων ἀπέκεινα, καὶ τοιεὶν ἔθλων διπερ ἀπίσταται βέλτιστον δν· δικούστος οὐκ ἀμάρτοις οὐκέτι ἔργοις, οὐδὲ λόγοις, οὐδὲ λογισμοῖς, οὐδὲ μισθῆτης φυχῆς δυνάμεις τε, καὶ κινήσει, καὶ διαθέσει, καὶ σχέσει.

LI.

Manifestum est regem esse legislatorem, iudicemque subditorum constitutum: hominem hominum; mortalem mortalium; nulla re cæteris superiore, nisi dignitate. Sed idem bonus quoque rex erit, et legislator utilis, et præstantissimus iudex, si principem, et legislatorem, et judicem ipse sibi constituet, proque viribus imitabitur, aeternum illum imperatorem, qui sceptrum ei dedit in manus, qui ut omnibus in universum, ita maxime regibus seipsum quasi formulam quamdam, et normam, et legem, non minus factis, quam verbis præbuit; cujus denique justo nutu rerum hæc universitas regitur. Quamobrem qui huic servire detrectat, aut diversa sectatur ab iis, quæ ab ipso facta sunt, aut probantur, is omnino servus, omnino mancipium, nec sancti, nec sani quidquam, nihil unquam boni ullo modo fecerit.

LII.

Corriguntur exemplis quidam, alios flectit oratio: nonnulli stimulo indigent, alii freno. Ille divi Gregorii vox est. Omnibus omnia flas, quod in te quidem erit, prout singulis expediet: ut omnino quosdam, veluti divus Apostolus ille loquitur, luxurias. Nam fieri nequit, ut omnes: quando ne Deus quidem id, ob eam causam homo factus. Omnibus autem placere nolis. Quippe si omnibus placarem, non essem Christi servus, inquit idem Apostolius. Arrogantium sibi duntaxat placentem, ubique fugito, contubernalem solitudinis, ut Plato censet. Nam et Servator noster ipse sibi non plenuit, uti scriptum est, sed unum hoc perpetuo spectabat, ut bonos meliores efficeret, et malos, immutatos animis, corrigeret. Cum enim omnia sic comparata sint, ut affinitate quidem allicant, diversitate vero avertant; atque ipsum confirmari ad improborum mores, ut eos ad societatem sui pelliceret, minime conveniebat (quippe hominem id decuisse, nedum Deum), consentaneum erat, hoc potius eligi, ut ipsos ad consortium suum converteret, et ad salutem manu quasi duceret. Hic tibi modus usurpandus erit, cum male viventes corrigerem voles.

LIII.

Insignis est corona regum, pulcherrimeque contexta, mistum intelligentiae robur corporis. Quoniam si a potestate absit eruditio, tum ipsum robur, tum quidquid aliud ejus est generis, præterquam quod nihil secum fert boni, damni quoque sapientius occasionem præbet. Quippe nec equus animosus atque robustus usui fuerit equiti vulgari. Quando igitur etiam id noxiū est, quod inest naturæ bonum,

πρὸς ἄνθρωπον τειχώτατον τέλος, πρὸς ὃ γε πάντα φύσει κινεῖται, διπερ ἐστὶν δικάντων ἀπέκεινα, καὶ τοιεὶν ἔθλων διπερ ἀπίσταται βέλτιστον δν· δικούστος οὐκ ἀμάρτοις οὐκέτι ἔργοις, οὐδὲ λόγοις, οὐδὲ λογισμοῖς, οὐδὲ μισθῆτης φυχῆς δυνάμεις τε, καὶ κινήσει, καὶ διαθέσει, καὶ σχέσει.

NA'.

Νομοθέτης μὲν δι βασιλεὺς, καὶ κριτής τῶν δικῶν αὐτὸν ἀναδέδειχται, ἀνθρώπων δικαιοσύνης ὅν, θυητῶν, μηδὲν πλέον ἔχων ή σχῆμα· εἰη δὲ ἀν καὶ βασιλεὺς ἀγαθός, καὶ νομοθέτης χρηστός, καὶ κριτής ὡς δριτός, δρχοντα, καὶ νομοθέτην, καὶ κριτὴν ἑαυτοῦ ποιούμενος, καὶ ὡς ἐνδικούμενος τὸν αἰώνιον αὐτοκράτορα, τὸν αὐτῷ τὸ δικῆπτρον ἐγχειρίσαντα, τὸν καὶ πᾶσι μὲν ἐξῆς, μάλιστα δὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἑαυτὸν παρεσχηκότα τύπον, καὶ κανόνα, καὶ νόμον, οὐχ ἕτερον ἔργοις ή λόγοις. Οὐ καὶ τῇ δικαιᾳ φήμι φου τούτῳ τὸ σύμπαν θύμεται. Ός δὲ πρὸς τὴν τούδε δουλείαν ἀφηνιάζων, ή τὴν ἑναντίαν βασιλέων τῶν ἐκείνων πεπραγμένων ή φιλουμένων διωδούλων, διωδούλων ἀνδράποδον, οὐδὲν ὑγιές, οὐδὲν ἄν οὐδὲ δικαιοστιούν οὐδέποτε ἐργάσαστο χρηστόν

NB'.

Τοὺς μὲν ἄγει λόγος, οἱ δὲ βιθυμίζονται παραδείγματι. Οἱ μὲν δέονται κέντρου, οἱ δὲ χαλινοῦ. Γρηγορίου θείου τούτῳ φωνὴ. Γενού δὴ πᾶσι πάντα τὸ κατὰ σὲ πρὸς τὸ συμφέρον ἔκάστων. Ἱνα πάντας τινὰς κερδάνης, κατὰ τὸν θείον Ἀπόστολον. Πάντας γάρ διδύνατον, ὅπτε μηδὲ δι Θεῖς, ὑπὲρ τούτου γεγονὼς δικαιοποιος. Μή θέλε δὲ πᾶσιν ἀρέσκειν. Εἰ γάρ πᾶσιν ἡρσοκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐδὲ μηδὲ μηρ, φησιν δι αὐτὸς Ἀπόστολος. Φεῦγε δὲ μω πανταγεῦ τὴν αὐδάδειαν, ἐρημιά σύνοικον, κατὰ Πλάτωνα. Ἐπει τοι δι Σωτῆρος ήμῶν οὐχ ἑαυτῷ ἡρεσεν, ὡς περ γέγραπται, ἀλλ' ἐν γε τούτῳ σκοπῶν διετέλεσεν, διω; τούς τε χρηστοτέρους βελτίους διξῆη, καὶ τοὺς φυλοτέρους ἐπανορθώσηται, μεταβαλλομένους τὴν γνώμην. Ἐπειδὴ γάρ πέψυχε πάντα τῇ μὲν γνησιότητι θέλγειν, τῇ δὲ ἀλλοτριότητι ἀποτρέπειν· καὶ μεταβεβήσθαι τούτον πρὶς τὰ τῶν πονηρῶν ήθη, ὡς ἐφεκλύσθαι τούτους πρὸς τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν, οὐδὲ μαῶς γιγνόμενον ήν (οὐ γάρ πρὸς ἀνδράς, μήτοι γε δι Θεοῦ) εἰκός ήν ἐξεῖνο μᾶλλον ἐλέσθαι τούτους μεταβαλεῖν πρὸς τὴν αὐτοῦ μετουσίαν, καὶ πρὸς σωτηρίαν διηγήσαι. Οὕτος δὲ σοι χριστέος δι τρίπος, διορθοῦσθαι θέλουντι φυλάως ζῶντας.

NI'.

Πώμη σώματος συγκεκριμένη συνέσει πεπλεγμένος ἀριστα τοῖς τυραννεύσουσι στέφανος. Καὶ ἀπῆ τῆς δυναστείας ἡ παλέυσις, τὸ βώμης χρῆμα, καὶ πᾶν τοιοῦτον, πρὸς τῷ μηδὲν τὸ προσενεγκαῖν τῶν καίλων καὶ βλάβην ἔστιν δι τὸ προύξενησεν. Ἐπει μηδὲ ίππος ὑπέρθερμός τε καὶ ισχυρὸς ίππεα βάναυσον ὥνησεν. Όταν οὖν καὶ τὸ καλὸν τῆς φύσεως βλαβερὸν, παίδεις ἀγευστον δν, πόσων πόσων καὶ σπουδῆς ὥντισθαι τὴν

μάθησιν δεῖ; Καλὸν δὲ καὶ τὸν θέαμα καὶ παράκλητον τοις πρόσωποις, τοῖς συνετοῖς ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῖς ποιῶντις αὐτήν. Δυοῖν οὖν δύντον, ἀρχεῖν τε, καὶ ιδιώτην ὑπέρχειν, καὶ ἔκατέρου διαιρουμένου εἰς τὸ καλῶς τε καὶ μὴ, ζηλεῖται μὲν ξυνωρίς, εἰ ἐξ ἀμφοῖν αὐτῆς ξυναρμόσεια, τὴν δὲ φύσειν καὶ καλῶς οὐ μήτ' ἂν εἴη τῶν οὐκ ἐπιτινούμενων τὸ καὶ τὴν μοίραν στέργοντα τῆς ίδιωτείας τὸ σχῆμα σώζειν· ως ἀριστα. Λείπεται κάχιστον εἶναι, δυνατεύοντα κακῶς, Θεῷ καὶ συνειδότι προσχρούειν, δόξης κενῆς, καὶ τοῦ χρηματίζεσθαι καὶ ἥψθυμειν ἔνεκα.

esse pessimum, qui potestate abutens, Deum pariter et conscientiam offendit vanæ gloriæ, opum et ignaviae causa.

ΝΔ'.

Οὐδὲν διμὲν τὰς λύπας ἀντήκειν εἴωθεν, ως τὰ ταῖς ἐπιθυμίαις ἔχοτον εἶναι. Ζητεῖν μὲν γάρ ἀνάγκην τὸν ἐφίμενον ἐν δὲ τῷ βίῳ τὰ τῆς ἀποτυχίας πλεονεκτεῖ. Καὶ πολλά τις ἐλπίσας εὐρήσειν, δόλιγων μάλις ἐπιτευχήσει. Τούτοις δὲ ρίζα τοῦ τήκεσθαι. Τὸ δραπάσχειν λυπούμενον ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν ως ἐπιτοποὺν γίγνεται. Καὶ λοιπὸν νοῦν έχουσι τὰ τῆς ἐπιθυμίας κολάζειν· Ιν' ή τὸ δάκνον δόλιγον σπανίως ἀποτυγχάνουσι. Καὶ ἀλλως δὲ πειρινοτεῖ τὸν ἀνθρώπινον βίον συμπτωματά τινα πλήττοντα, καὶ ρίζων διατίς γένοιτο πτηγὸν· ἐξ ἀνθρώπου, ή καθαρὸς δόφθει τουτωνί. Πειρᾶται δὲ οὖν αὐτῶν, ήν ἐπέλθη, οὐχὶ τοσούτους ἄγριων δι προύργατιπερον θέμενος φέρειν, ή μὴ δύναται διορθουν· εἰδὼς μὴ εἶναι δυνατὸν λύπη τὸ λυποῦν ἀποθέσθαι.

ΝΕ'.

Φιλοσοφίαν ἐπιδεικνύμενός τις τῶν ποιητῶν, εἰρηκε τοιάνδε γνώμην:

Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βίον ἀλυπον ὃν οὐδεὶς.

Πάντες μὲν οὖν ἔκειναι συμφθέγξονται, τῆς πειρᾶς διδασκούσης τάλαθές δοκεῖ δέ μοι λίαν σαφὲς κατεσκευακέναι τὸν ἄνδρα. Ἔκαστος γάρ ἐπιστατεῖ ἐκ τῶν ίδιων ἀτυχημάτων, καὶ γένοιτο ἀν διδάσκαλος τῶν ἐν τῷ βίῳ κακῶν. Φιλόσοφον δὲ ἀλλοθῇ νομιστέον τὸν μᾶλλον ἔργοις ή λόγοις ἐπιδεικνύμενον. Εἰν δὲ ἀν οὗτος ἔκεινος, δὲ καλῶν αὐτῷ κειμένων εἰ; αἱρεσιν τὸ κρείττον ἐκλεγόμενος· κακῶν δὲ ἐπενεχθέντων, τὸ κουράτερον δεχόμενος, καὶ τὸ μὲν καλὸν καλῶς ἔργαζόμενος, τὸ δὲ χαλεπὸν πειρώμενος φέρειν, ως ἐλάχιστα λυπούμενος.

ΝΓ'.

"Ἔδιον εἰρήνης οὐδὲν, οὐ μόνον λέγω τῆς ίδιωτειῆς αυτησὶ τῇ; καὶ ἔκαστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς κοινῆς, ης τῶν ἀρχόντων πρὸς ἀρχοντας. Καὶ πολλῷ γε μᾶλλον ταύτην ἔκεινης προτίθημι, ἀτε τοῖς πόλοις ὑφέλιμον, καὶ χορηγοῦσαν θατέρᾳ τὰς ἀφορμάς. Εἰ γοῦν ἐνδύν, κατὰ τὸν θεόν, Ἀπόστολον, μετὰ πάντων εἰρήνευε, καὶ μηδενὸς ὑπάρχεις κακοῦ· ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦτο ποιοῦντας πειρῶ καλύειν. Μηδὲ πολέμειτε πρὸς ἀδελφοὺς τοὺς ἀπὸ Χριστοῦ, μήτε μὴν πρὸς δύ-

A si ab eruditione destituatur: quantis laboribus, quo studio, doctrinæ cognitio est comparanda? Pulchrum sane jucundumque spectaculum est, et incitamentum quoddam ad bonum, juventus et descendit cupida, et quod didicit, ipsis factis praestandi. Peritia namque non simpliciter peritis est bona, sed peritiam suam declarantibus. Cum ergo duæ res sint, imperare, ac privatum esse, quorum utrumque distinguitur in id, quod recte, quoque secus sit: egregium sane par fuerit, ex amboibus conflatum, imperare scilicet, ac recte imperare. Nec laudis expers erit, qui sorte sua contentus, vita privatæ rationem quam optimè tueretur. Restat,

LIV.

Blandiri cupiditatibus, eisque deditum esse, id vero majores in nobis excitare dolores solet, quam nulla res alia. Nam qui appetit, querat necesse est. At in hominum vita repulsæ frustrationesque spei frequentiores sunt. Itidem qui multa se reperturum putabat, vix pauca nanciscitur: ea vero doloris est radix, quapropter ægritudinis sensus e cupiditatibus plerumque nascitur. Ideoque restat, ut mente prædicti libidinem animi coercent: quo spe sua frustrati, minores animi mórsus ferant. Quippe cæteroquin etiam casus acerbii quidam in vita mortalium velut objurgantur, et facilius ex homine fieri possit avis, quam ut ab hisce pure liberetur. Verum eos, si quidem accedant, non adeo diros C experitur, qui præstabilius esse putat, ea ferre, quæ corrigere non licet, cum fieri non posse norit, ut dolorem dolore repellat.

LV.

Volens poeta quidam prædicare philosophiam, sententiam hujusmodi protulit:

Nusquam inveniri vita dolore carens potest.

Huius facile cuncti assentientur, experientia docente quod verum est. Mihi quidem vir hic dilucide rem explicasse videtur. Etenim novit hoc ex suis quisque casibus adversis, ita quidem, ut etiam de vita malis alios mouere possit. Is autem vere philosophus existimandus est, qui se philosophum factis potius quam verbis probat. Ac talis quidem si fuerit, qui honorum electione proposita, quod melius est, eligit; malis irruentibus, quod levius est, accipit, et qui eo, quod bonum est, recte utitur, quodque grave, sic tolerare nititur, ut quam minimū doloris sentiat.

LVI.

Multo jucundissima res est omnium pax; non illa tantum privata singulorum, sed publica quoque principum erga principes: quam equidem privatæ longe antepono, veluti pluribus utilem, et illi alteri magna præbentem rei familiaris subsidia. Quapropter si fieri potest, quod magnus Apostolus ille præcipit, pacem cum omnibus colas, nec mali auctor ullius esto: sed ejus auctores impedire nititor. Neve contra fratres Christianos bellum gerito, nec

adversus alium quemcunque, vel carthalam quoque nationem, fædere tibi junctam quod ipsa sanctum et inviolatum esse velit. Adversus illos autem, qui volunt injurias inferre, modis omnibus virum te præbeas. Non enim bonum est, ad defensionem plane non impelli, sed difficulter ad iram moveri.

LVII.

Minime dubito, sassuros omnes, hominem stultum esse, qui ullum prorsus hominem putet alienum. Nam ab uno progeniti sumus omnes, tametsi lingua distinguamur, et aliis quibuscumque rebus, vel ipsa religione. Quapropter hominem hominum rationem habere par est, et universis optare bona, quantum ejus fieri potest, et fas est, et licet. Quippe natura communis est, et pavimentum cunctis unum, et unum tectum, unaque lux, unus aer expansus a rerum opifice. Denique simpliciter ab eo que proficiscuntur, communia sunt. Nihilominus a remotiore discernendum, quod proprius est (nam plurimi sunt necessitudinis gradus), ac studendum, ut erga universos, quod in te quidem erit, bonum te geras: sed prioribus, eorum habita ratione, velut arctiore te vinculo junctum exhibeas.

LVIII.

Eo tempore, quo navicularius aura prospere flante ac placide vela implete fruatur, cum magna scilicet est serenitas, nec ulla res triste quid minatur, non prius ob eam prosperitatem libere laetus est, quam navi recte prospexerit, ut asperior mutatio metuenda non sit. Et quidem peractis omnibus, ad incolumitatem pertinentibus, etiam si videat navim et ventis et concitatis eorum vi fluctibus firmorem esse; non tamen aut temeritatem laudat, aut admiratur secordiam, sed vigilat, sed metuit, sed portum optat, quod ignota sit ei sortis ac fati alea. Cum ergo res tuæ cursu feruntur prospero, pacisque bonis frueris, bellica tili curæ sunt, teque velut ad bellum gerendum exerceto, et subditos ad hoc tuos præparato. Simul spe bona fretus, ipse te confirmato, ne languescas: nec minus animum confocefacio, temerarius ut esse caueas, si victoria de hostibus potiaris. Incertitudinem denique fortunæ veritus, semper opinare, fieri posse, ut labaris. Est enim difficile, prosperari illos fortunam commode ferre, qui moderate se gerere nesciunt: si idem ut aequo animo calamitatem inexpectatam ferant, prope fieri nequit.

LIX.

Illi quoque non levis esse momenti præclararam ad gubernationem duxeris. Omnes enim principes animis suis tranquillitatem, quantam maximum possunt, solerter procurare debent. Nam uti tempestatem nubes adducit, ita tranquillitatem serenitas efficit: utque lumini cogitationum maxime solent officere perturbationes, mollis ac remissa vita, formido, temeritas et quidquid est utrisque consimile, sic meditationes opportune institutæ, perturbationis expertes, vel in primis hominem e difficultate possunt explicare: quando conficeri potest, ut et parta prius gloria pro viribus augeatur,

A τινούν, ή βαρθάρων Εύνος, ἐν σπουδαῖς σοι καταστάν, καὶ τηρεῖν αὐτὰς ἑόλεον. Δεῖ δὲ δεκτούνται τὸν ἄνδρα ἀδικεῖν ἑθέλουσι πάντα τρόπον. Οὐ γάρ ἀγαθὸν ἀκίνητον εἰς δίμυναν εἶναι, ἀλλὰ δυσκίνητον εἰς δργήν.

NZ'.

Noμίζω πάντας ἂν φάναι τὴλθιον ἀνθρωπον εἶναι τὸν νομίζοντα ἀλλότριον παντάπασιν ἀνθρωπον εἶναι. Πάντες γάρ ἔνδες ἔχοντα, καν διαλέκτῳ διαφερόμεθα; καν οἰστισιοῦν, καν αὐτῷ σεβάσματι. Καὶ τοίνυν ἀνθρωπον δυτα ἀνθρώπων κτήδεσθαι δεῖ, καὶ συνεύχεσθαι τοῖς ὅλοις ἀγαθοῖς, ὡς ἔνδον, ὡς θέμις, ὡς ἔξεστι. Κοινὴ γάρ ἡ φύσις, καὶ πᾶσιν ἔδαφος ἔν, καὶ ὁροφὴ μία, καὶ ἔντι φῶς, καὶ εἰς ἀήρ ἐφῆπλωται παρὰ τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ ἀπλῶς τὰ παρ’ ἐκεῖνου κοινά. Χρή μέντοι διαστέλλειν τοῦ πορθωτέρω τὸ ἔγυιν (βαθὺ) γάρ πλεῖστος τῆς οἰκείότητος: καὶ πᾶσι μὲν ἀγαθὸν εἶναι τὸ καθ’ αὐτόν τοῖς μᾶλλον δὲ ἐγγυτάτω ἀναλόγως γνησιώτερον προσφέρεσθαι.

NH'.

Εῦ πνεούσης ἀπολαύων ναύκληρος αῆρας, ἡμέρως ιστίᾳ πληρούσης, αἴθριας μὲν οὖσης πολλῆς, μηδενὸς δὲ πράγματος; ἀπειλοῦντος τι δυσχερές, οὐ καθαρῶς τῷ εὔτυχηματι ἔχαρει, πρὶν ἡ διέθηται καλῶς νὰ κατὰ τὴν ναῦν, ὡς μὴ δεδιέναι τραχυτέραν μεταβολήν. Καὶ πάντα πράξῃ τὰ σώζοντα, καὶ δρᾶσι τὴν δλκάδα ἀνέμων, καὶ τῶν ἀπὸ τῶνδε κυμάτων, Ισχυροτέραν, οὔτε Θράσος ἐπαινέσει, οὔτε ρχθυμίαν θυμάσει· ἀλλὰ ἀγρυπνεῖ, ἀλλὰ δέδοικεν, ἀλλὰ λιμένος ἐψεσται, τὸν τῆς μοίρας κύδον οὐκ ἐπιστάμενος. "Οταν τοίνυν κατὰ βοῦν σοι τρέχῃ τὰ εὔτυχηματα, καὶ τῶν τῆς εἰρήνης καλῶν ἀπολαύῃς, τὰ πολεμικὰ μείετάσθω σοι, καὶ γύμναζε σαυτὸν ὡς πρὸς πόλεμον· καὶ ἐτοίμαζε πρὸς τούτο τὸ ὑπῆκοον. Καὶ νευροῦ μὲν ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησταῖς, δηπας μὴ νωθρὸς γένοιο· μελέτα δὲ μὴ θρασύνεσθαι, εἰ τῶν πολεμίων κρατήσεις. Τὸ δὲ τύχης ἀόρατον δεδιὼς, τὸ σφαλῆναι προσδίκιμον ἔχει. Ἐνεγκεῖν γάρ εὔτυχίαν χαλεπὸν τοὺς μὴ μετριάσειν εἰδότας· δυστυχίαν δὲ ἀνέπιστον φέρειν σχεδὸν ἀδύνατον.

D

ΝΘ'.

Μηδὲ ἔχεινο μικρὸν ἥγον, πρὸς τὸ διοικεῖν καλῶς δύνασθαι. Χρή γάρ πάντας ἄρχοντας γαλήνην ταις αὐτῶν ψυχαῖς καὶ προνοεῖν καὶ οἰκονομεῖν, δσον οἶν τε. Χειμῶνα μὲν γάρ νέφος ἐπάγει, γαλήνην δὲ αἰθρίας ποιεῖ· καὶ λογισμοὺς μὲν τυφλῶν πεφύκασι μάλιστα ταραχαῖ, καὶ βίος ἄπας ὑγρὸς, καὶ δειλία, καὶ θρασύτης, καὶ δσον ἀμφιστέραις παραπλήσιον· μελέται δὲ σὺν τῷ καιρῷ, ταραχῆς ἐλεύθεραις, δύνανται ἄν μάλιστα πάντων δυσχερεῖας ἀπαλλάσσειν, δτῶν οὐκ ἀδύνατον παντελῶς καὶ τὴν ὑπάρχουσαν αἴξειν εὔκλειαν δσον ἔνεστι, καὶ πρεσπορίζειν ἀγαθὸν σὺν τῷ διαμένειν· καὶ ταυτὶ καλῶς ἐπιστάμενος, μὴ

καταπίπτειν ταῖς συμφοραῖς, μηδὲ εὐτυχίαις ἐπαΐρεσθαι, μηδὲ ἀνέσεις μαλακίζεσθαι, τὸ δρόμυμεν προσδργου θέμενος· ὅπως ψυχῆς γενναῖστητη δεινῶν ἀρύκτων δοκούντων ἀπαλλαττόμενος (ἀνάγκη γάρ αὐτῶν μετέχειν ἀνθρώπον δυτα) δεῖξες μεγέθει φύσεως τὴν βασιλείαν ἀνθοῦσαν.

Σ.

"*Ηκω σοι λέξων δι πράττεις, ὁσπερ οἱ τοῖς θέουσι διακελεύθμενοι, Πλάτων ἔφη. Μηδένα κακῶς εἰπῆς, θυμῷ δουλεύων, ή χαριζόμενος· μηδὲ πλύνης ὑδρεσι κακοδιαμονά τινα, δικαίως δὲν ἐλεούμενον, εἰ τες μή της φύσεως τῆς κοινῆς ἐπιλάθοιτο. "Εφη δέ τις καὶ τῶν ἔξω σοφῶν· Τὸ δέριζεν τῶν τούτο ποιούντων, οὐχὶ τῶν διδριζομένων γίνεται ἔγκλημα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς τούτῳ ἐντρυφῶντας, καὶ συχνὸν τῶν ἀδελφῶν γέλωτα καταχέοντας, η πειθεῖν ἀποσχέθαι τῆς νόσου ταύτης, η περιδοθεῖ πάντως καλύειν. Κακία γάρ προεστῶτος καὶ τούτῳ δὲν εἴη, τὸ τὰς τῶν ἀλλων κακίας, ἐνδὸν ἐπέχειν, ἐξὶ ἐπὶ τὰ πρόσω πχωρεῖν. Εασ. Ναὶ εἰ hoc vitio dabitur illi, qui cum potestate est, si, cum aliorum inhibere vilia possit, ea libere progredi sinat.*

ΣΑ'.

Σὺν ἀν εἴη κάκεινο πρίττειν, καὶ παντὸς ἐθέλοντο; ἀρχειν, κιρνψν ταῖς δωρεαῖς ἀστειότητα, καὶ ταχύτητι συνάπτειν αὐταῖς τὸ πέρας, ὅση δυνατή. Δεῖ δὲ μέτρον αὐτοῖς μαγνηστα, τῇ σῇ δυνάμει συμβαίνον καὶ τοῖς ἐπιτρέπειν, καὶ ποιότητοι τῶν διχομένων τοῦ χάριν. Όσε εὶ μὴ τῷ γιγνομένῳ τοῖς ὅλοις χρῶτο, ἀλλ᾽ ήτοι ἀγροικότερον τοῖς δωροῦτο, η τὸν καιρὸν ἐνδὸν συντεμεῖν, δέ ἐπιτρέπεις ἀναβάλλοιτο· καὶ δοῖη μὲν κύνα τῷ ναυτικῷ, δοῖη δὲ θηρεύοντι κώπην· καὶ στρατιώτῃ μὲν ἵππους δέκα, ἵππάριον δὲ πονηρὸν τῷ στρατιώτῶν ἡγεμόνι· δχαρίς η χάρις ήσε, καὶ βλάβην οἵσει μεγίστην πολλῶν ἔνεκα.

ΣΓ'.

Τριεχῆ τοῦ χρόνου μεριζομένου, εἰς σήμερον, καὶ αὔριον καὶ γθές, οὐδέν γε μέρος τούτων ἡμέτερον, σκοπούντων τάληθες ἀκριβέστερον· τὸ μὲν γάρ γθές παρελήλυθε· τὸ δὲ αὔριον οὐπω γέγονε· τὸ σήμερον, ἐν ὃ δοκούμενος ἰδρύσθαι, τὸ τοῦ θυματοπούσου Δαιδάλου τεχνάσματα εἰς ὑπερβολὴν ἀπάτης ὑπερτιλασσεν. Ἐν γάρ ἀκαρεὶ τῇς ὥρᾳ τεμνόμενον διαρρέει, κρατεῖσθαι νομιζόμενον, καὶ διοισθαίνει πρινή καλῶς νοηθῆναι. Καὶ μὲν δὴ βέλτιον ἀπολαύομεν ἐνίων ἐλπιζομένων η πρὸς ἡμᾶς παραγγυνομένων, φεύγει γάρ τὴν αἰσθήσιν, πρὸ τοῦ τελέσαι τὰ κατ᾽ ἀπλίδα, καὶ λυπεῖ τῷ ἀποτῆναι πλέον, η χαρίσται τῷ συγγεγονέναι. Μᾶλλον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀπαντα, ηγάριδῶς θεωρήσῃ τις, δρνιθων δίκην πετομένων ἡμᾶς παρέρχεται. Καίτοι καὶ ἡμεῖς, αὐτὰ παρατρέχομεν, διηνεκῶς ἡμᾶς παρατρέχοντα. Καὶ τὸ πολὺ δεινότατον, ἀνεπινόητος η διερθύωσις. Νόμω γάρ φύσεως γίγνεται. Σκιά τὰ τῇδε, δναρ, καπνός, ἀπάτη.

A et ampliora bona non tantum acquirantur, sed et solidam durabilitatem reddantur. Atque his recte cognitis, cave calamitatibus succumbas, nec prosperis efferraris, nec amplexus ignaviam dissolute vivendo emolliaris: ut animi vi generosa liberatus et malis, quae inevitabilia videntur (et corum fieri te participem, cum sis homo, necesse est), indolis et ingenii magnitudine regnum florens efficias.

LX.

Tradam tibi, quod agas, eorum more, qui currentes incitant, ut ait Plato. Maledicus erga neminem fueris, iracundiae serviens aut gratificans: neve contumeliis exagitari hominem infeliciem, commiseratione dignum potius, si quis naturæ communis oblivisci nolit. Etiam de sapientibus extrariis quidam dixit, contumeliosam insectationem non eis criminis dari, qui patientur, sed ipsis auctoribus. Quin et illos, quibus hoc vitium voluptatis est, quique frequente cachinno fratribus insultant vel persuadere debes, ab hoc uti morbo abstineant, vel omnino dare operam, ut eos a facinore coerces. Nam ei hoc vitio dabitur illi, qui cum potestate est, si, cum aliorum inhibere vilia possit, ea libere progredi sinat.

LXI.

Velle debes hoc quoque tum ipse præstare, tum quisquis imperare cogitat, ut muneribus urbana quædam admisceatur comitas, ipsaque largitio, quanta fieri maxima celeritate potest, ad exitum perducatur. Modus eisdem adhibendus, qui viribus tuis convenient, ac professionibus et qualitatibus eorum, qui donum accipiunt. Quippe nisi quis omnipino se gerit ex ratione decori, sed vel aggressius donat, vel cum tempus inninuere licet, ipse de industria rem extrahit; ac nautæ canem offert, venatori remum; militi decem equos, duci militum exigui momenti equuleum: ingrata scilicet erit ista gratia, multisque de causis detrimentum maximum afferet.

LXII.

D Omnia temporibus in tria distributis, in hodiernum et crastinum, et hesternum, nulla pars harum nostra est, si verum subtilius intueri volemus. Quippe tempus hesternum præterit; crastinum nondum advenit; hodiernum, cui videtur insistere, prodigiorum opificis illius Dædali commenta nimis opere fallendo superat. Etenim temporis momento resectum difflit, cum teneri puletur, ac prius, quam recte percipiatur, d. labitur. Quin etiam melius non nullis in spe positis fruimur, quam ubi proprius ad nos accedunt. Nam sperata prius, quam perficiantur, sensum effugunt, plusque molestiae creant avolando, quam jucundi accessu suo largiantur. Vel potius omnia nostra, si quis accurate consideret, instar avium volantium nos prætereunt. Vicissim nos ea quoque, perpetuo cursu prætereuntia, prætervehimur. Quod denique gravissimum est, excoigiari nullum potest remedium; nam haec ita lege naturæ accidunt. Nimisrum vitæ hujus res umbra sunt, somnium, sumus, impostura.

LXII.

Quævis substantia fluxa suum ad finem properat.
Consimili cursu res hujus terrenæ vitæ seruntur;
quippe nulla in eis quies, nullum reapse subsistens
bonum, nulla perpetuitas. Complures in his turbæ
sunt, variis vitam taliis implent, nosque præter-
centes prætereunt. Quod si cui quid offerat sese,
quod paullo jucundius esse videatur, vix salutatis
qua*i* nobis abscedit, quemadmodum fieri solet,
cum equis vecti cursores occurruunt invicem sibi, de
partibus extremis ad alias item extremas nuntii quid
novi perferentes, nec impediti se sinentes. Adeo vile
bonum est occursus eorum, quæ nobis esse bona vi-
dentur. Unde colligere est, quæ ortui subjecta sunt, et
interitui, veræ ac immortæ vitæ desiderio urgeri ad
eximendum sese de rebus istis fallacibus, quod B
agi se perpetuis erroribus indignè ferant.

LXIV.

Vere nihil est, cujus ita parcum esse par sit hominem atque ne temporis jacturam faciat. Opes enim, et gloria et regnum, aliaque talia, recuperari amissa possunt, et auctiora quidem acquiri denuo, tametsi non exigua difficultas objiciatur. At temporis aliquid amissum reperiri amplius nequit. Semper enim fluit, instar annis; quoniam nos præteriit, longius abscedit; quod idem usuvenit et vitæ mortalium. Sunt autem ista duo similia navi et undis; his ad declivia delabentibus, illi velis aduersus amorem intenti: quærum ut occursus celer, ita celerior digressio; rursus quidem uti coeant, fieri non potest. Quæ cum ita sint, quasi derivandum est tempus ad cultum indolis atque morum, ne omnino præterlapsum, rursus ad usum nostrum non revertatur.

LXV

Ad nos in primis pertinere supra mortales cætēros existimabis, ut tempus, quod redimi pecunia nequit, nec laboribus acquiritur, nec amicitia compensatur, nulli rei supervacancæ impendamus: sed secundum quietem, et cibum, et absque quibus bene nobis esse nequit; atque ante omnia, secundum expiationem numinis, publicorum negotiorum procreationi. Quod si quid urgeat, etiam corpus negligatur. Habet autem belle publica tibi negotia, si et interdiu et noctu de his sollicitus fueris, bonisque viris libere tecum agendi potestatem feceris. Quin etiam tibi plurimum animaque tua publicisque privatisque singulorum rebus expediet, si oppresso vi alicujus pauperi, aditus ad te, nemine prohibente, pateat.

LXVI.

Liquet eum, qui cum imperio nationibus præest, non debere noui incrementa reruin, quæ in manibus sunt, querere, cum is conatus justa reprehensione caret. Nimirum et iis, quæ adsunt, contentus esse debet, et ea suscipere, per quæ bonis omnibus potiatur. Iisdem potitus, superciliosa tollere nolit. Si irriti conatus fuerint, det operam, ut a dolore

A

ΕΙΓ.

Πεπίκηρος οὐσία εἰς τὸ ίδιον ἐπείγεται τέλος. Άλλα καὶ τοῦ τῆς βίου τὰ πράγματα τοῦ ίδιου τούτοις ἔχεται δρόμου. Οὐ στάσις γάρ αὐτοῖς ἔστιν, οὐκ ἀγαθὸν ἐνυπόστατον, οὐ διαμονή. Πολλαὶ μὲν τούτων αἱ ταραχαὶ, καὶ πολλῆς ἡμένης ἀηδίας τὸν βίον, καὶ παρερχομένους ἡμᾶς παρέργεται. Κανὸν ἐντύχη τις τινὲς τῶν χρηστοτέρων δοκούντων, ἀμηγέπη προσειπὼν ἀπαλλάξεται, ἐν δὴ τρόπῳ γίγνεται, ἐπειδὸν που συναντήσωσιν ἀλλήλοις ἐφιπποὶ τινες δρυμεῖς, ἀπὸ τερμάτων εἰς τέρματα ἀγγελίαν δὴ τινὰ κομίζοντες, οὐκ ἀνεχομένω βραδυσῆτος. Οὐτών φαῦλον ἀγαθὸν ἡ τῶν δοκούντων ἀγαθῶν ἡμένην συντυχία. Λογίσαιτ' δὲν τις ἐντεῦθεν, ὡς δρα τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀκινήτου ζωῆς ἐφιέμενα τὰ γενέτει καὶ φθορῷ ὑποκείμενα, τὴν ἀπαλλαγὴν ἐπισπεύδει τῶν ἐξαπατώντων πραγμάτων, μυσατέοντα τὸ πλάνας ἀεὶ δῆποτε φέρεσθαι.

ΕΔ.

Σαφῶς οὐκ ἔστιν οὐδὲν, οὐγε φελεοθαι προσῆκεν ἀνδράσιν, ὡς ἡ τοῦ χρόνου ζημία. Χρήματα μὲν γάρ, καὶ δόξαν, καὶ θρόνον, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐνεστιν ἀποβαλόντα ἀνακαλέσσεσθαι, καὶ μετὰ προσθήκης ἐπαναχήσασθαι, εἰ καὶ μὴ πάνυ ῥάδιον· χρόνου δὲ τι παρεῖθεν, οὐκ ἔνι πάλιν εὑρεῖν. Πει γάρ ἀεὶ ποταμόδον· καὶ τὸ παρελθόν ἡμᾶς πορθμώτερω γίνεται. Ἐπεὶ καὶ ἡ θνητῶν ζωὴ ταυτὸν ἔκεινφ ποιεῖ. Καὶ ἐοίκασιν δὲ κάθι καὶ φοθιψ· τῷ μὲν, εἰς τὸ πρανές καταρρέοντι, τῇ δὲ, λεπτοῖς ἀνατρεχούσῃ· τὸ φεῦμα. Οἰς ταχεῖα μὲν ἡ συνάντησις γένοτ' ἀν, ταχυτέρα δὲ ἡ διάστασις. Καὶ τὸ πάλιν συνελθεῖν, οὐ τῶν ἐφικτῶν. "Οτε τοίνυν οὐτως ἔχει, χρή μετοχετεύειν τὸν χρόνον εἰς τὴν τῶν ἡθῶν ἐπιμέλειαν· ἵνα μὴ πάντως παραρρεῖται, οὐκ ἀναστρέψῃ πάλιν ἡμένη· ἐργασίαν καὶ χρῆσιν.

ΕΕ.

Ἔμιν ἡγοῦ προσῆκεν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἀναλίσκειν τὸν καὶ ρόν, δὲ οὐ γρημάτων ὄντης, οὐδὲ πόνοις γε κτητές, οὐδὲ φιλίας ἀντιδιδόμενος, πρὶς οὐδὲ διτοῦν περιττὸν, ὅλλα μετ' ὑπνους, καὶ τροφήν, καὶ ὃν χωρὶς οὐκ ἔστιν εν ἔχειν, καὶ πρό γε πάντων τὴν εἰς τὸ θεῖον ἀφοισιαν, εἰς τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. "Ην δὲ κατεπείγῃ τι, ὑπερράσθω καὶ σῶμα. Εὖ δὲν σοι σχοῖν τὰ κοινὰ πράγματα, καὶ μετ' ἡμέραν, καὶ νύκταρ περὶ τούτιον φροντίζονται, καὶ τοι; ἀγαθοῖς ἀνδράσι διδόντει παρὰ σο. προστάκιντα; παρρησιάζεσθαι. "Οπως δὲ καὶ πέντητα ὑπὸ τοι πιεζόμενον μηδεὶς ἤωλεσση σοι προσέλθειν, σφόδρα τοῦτο ὡφελιμὸν σοι τε, καὶ τῇ σῇ ψυχῇ, καὶ τοῖς κοιναῖς, καὶ τοῖς κινέχεστον πράγμασιν.

ΕΓ.

Οὐ δεῖ τὸ ἐξηγούμενον έθνοιν μὴ ζητεῖν ἐπέισσιν τῶν ἀνὰ χεῖρα; πραγμάτων, ἐπειδὸν οὐκ ἔχει μέμψιν εὔλογον τὸ ζητεῖν. Χρή δὲ ἀγαπᾶν τοῖς οὖσι, καὶ ποιεῖν, δι' ὃν μειζόνων ἐπιτεύξεται καλῶν· καὶ τυχόντα μὲν αὐτῶν, μὴ θέλειν αἰρεῖν ὄφρον· ἀποτυχόντα δὲ τῶν ἐγχειρημάτων, πειράσθαι λύπης ἐλεύθερον εἶναι, Θεῷ τὸ πᾶν λογιζόμενον, ἦ μηδὲ ἔν

ἐν εἰργαστο, ὃ τι μὴ πάνυ καλόν. Πόθεν ἀν τις εὐ. Εἰ γάρ Ἐλλήνων παισὶ, τύχη τε καὶ εἰμαρμένη δουλεύουσι, δεῖν ἐδοκεῖ φέρειν τὰ παρ' αὐτῶν, σχολῆ γε ἡμῖν οὐ δόξει τὰ τῆς προνοίας διπάζεσθαι. Εἴτα τοις μὲν χρίνοις αἱ χροιαὶ, καὶ τὸ τῆς ὥρας ἀμήχανον, καὶ τοῖς πτηνοῖς, οὐ συνάγουσιν, οὐδὲ ἀποθήκας ἔχουσι, τὸ τρέφεσθαι παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ· ἀνθρώπου δὲ φροντὶς αὐτῷ οὐδαμῶς ἀν γένοιτο; Εἰ δὲ Θεὸς ὁν ἀγαθὸς, ἡμῶν φροντίζει καὶ κηδεται, τιν' ἔχει λόγον ὑπεραλγεῖν, η καὶ τὸ μὴ χάριν εἰδέναι, ὅδος ἡ ἐπέρας τῶν πραγμάτων ἡμῖν οἰκονομουμένων; Τοῦτο ψυχῆς πάνυ σκληρός, δοθέντος εἶναι πιστῆς.

bebitus, cum hoc illove modo res ab eo nostræ administrantur. Nimirum hoc admodum rigidi fuerit anīmī, si quidem concedatur, esse fidelis.

EZ'.

Πλούτῳ δὲ μὲν κηδεται, οὐ τὸ χρυσὸν θαυμάζων, ἀλλ' ὡς αὐτῷ δυνάμενος ἔαυτὸν καὶ δεομένους εὑ ποιεῖν· ἀλλος δ' ὁν ἀκρέστος, καὶ τὸ πλουτεῖν τέλος ἔχων, καὶ πλουτῶν ἀδημονεῖ καὶ κατὰ τὸν ἀφρονα πλεύσιον οἰμάζει κλάων, Τι πράξω; λέγων, τι χρήσομαι; δὲτοις τὸ λήιον εὐφορον, καὶ τοῖς ληνοῖς οἱ βίτρεις οὐ χωρητοί, καὶ πᾶν μοι βρίθει φυτὸν, καὶ κενὸν οὐδὲν οἰκοι. Καὶ μήδην δέξῃς τις ἀφεστηκώς, καὶ τῶν τοῦ φθόνου διὰ τοῦτο βελῶν, τυμίσας οὐκ εἶναι οἱ βιωτὸν, εἰ μὴ προσκυνέοτο, ἔκεινης θ' ἀμα τυχῶν, καὶ τῶν βελῶν πειραθεῖς, οὐτέ ἔκεινη χαίρων ἦν, καὶ θανατῷ ὡς φθονούμενος. Ἔτέρῳ δ' αὐτῷ πράξατο τούναντον. Καὶ πάντα δὲ τὰ καὶ τὴν διάλογον διλλοις διλλα δοκεῖ. Καὶ ταῦτα ποτὲ καλά, ποτὲ δὲ μὴ τοιαῦτα, οὐ διὰ τὴν ἔαυτῶν φύσιν, διὰ δὲ τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἔκεινα πάντως διάθεσιν. Οστε καὶ τὸ ἡρεμεῖν, καὶ τὸ κηδεσθαι, καὶ τὸ ταράττεσθαι τε καὶ θιλέσθαι, λογισμῶν ἄν εἴη μᾶλλον η τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

tranquillitas, et oblectatio, et perturbatio, et afflictio, potius ab ipsis animis, quam a rerum natura proveniant.

ΕΗ'.

Οὐδὲν ἀν εἴη δεινόν, δη μὴ φορητὸν ἡμῖν, εἰπέ τις τῶν ποιητῶν, ἀλλως φράσας. 'Ἔγώ δ', ἔκεινον τῇ φύσει τοῦτο διδόντος, τῇ προαιρέσει νέμω. Λύτη γάρ καλοὺς ἡμᾶς καὶ μὴ τοιούτους ἔργαζεται. 'Η μὲν γάρ κοινὴ φύσις δουλοῖς, δεσπόταις, πᾶσιν ἔχεις ἀνθρώποις, μία τις ἀπαράλλακτος. 'Αδάμ γάρ παλέες, πηλῷ τὴν ὑπάρξιν ἰσχήστος, χειρὶ Θεοῦ πεπλασμένου. Γενναῖος δέ, καὶ σταθηρός, καὶ μὴ τοιοῦτος ἀπακαθίσταται τῇ προαιρέσει πᾶς ἀνθρώπος. 'Ο γάρ τῶν παρόντων διος γεννόμενος, πραγμάτων οὐ βεβηκτῶν, πῶς ἀν τρέμας μεινῇ; πῶς διλπος; 'Ο δὲ τῷ λόγῳ χρώμενος, οὐδὲν τι τῶν ἐνθάδε προέργου ποιούμενος, τοῦ πηλοῦ καταγελῶν, ἀθανατίας ἐπιθυμῶν, ὁδοιπόρον ἔαυτὸν ἐπιειτάμενος εἰς τὴν πατρίδα τὴν δινω, ὑποφέρει μὲν δεινά, εἰδὼς ταυτὸν παρερχόμενα, καὶ νίτρου τόπον σώζοντα τῇ ψυχῇ, ἀνθρώπινόν τι παθούση· τῶν δὲ ἡδέων τοῦ τῆσδε βίου ὡς θνητοῖς οὐκ ἀθανάτων μετέχων, οἵσεις τὴν τούτων ζῆμιαν πολὺ τῶν ἀλλων καυφτέρον τε καὶ ἀλυπτέρον.

dem jacturam tum levius multo cæteris, tum minore cum animi molestia feret.

PATROL. GR. CLVI.

A sit liber, Deo totum acceptum serens, qui nihil omnino facit, quod non valde sit bonum. Quibus argumentis fretus homo religiosus his contradicere possit? Nam si pagani, fortunæ fatoque servientes, serenda putabant, quæcumque ab his profecta suisent, nequaquam nos ea, quæ a providentia profiscuntur, boni non consulenda censemus. Præterea liliis et coloris et venustas inæstimabilis, avibusque nihil colligentibus, nec habentibus borrea rerum ob Opifex nutrimenta dantur: et hominis ille cura nulla tangitur? quod si bonus Deus curram nostri sollicite gerit, qua ratione subnixi, nimio dolore contabescemus, vel Deo gratiam non habemus, si quidem concedatur, esse fidelis.

B

LXVII.

Jucundæ sunt uni divitiæ, non eam ob causam quod aurum admiretur, sed quod iis tum sibi, tum aliis bene facere possit. Alius, natura insatiabilis, unumque finem spectans, ut opibus affluat, etiam nactus eas angitur, ac divitis illius stulti more plorans ululat, Quid faciam, inquiens, quo me pacto geram? seges mihi copiosa provenit, et rascemos torcularia non capiunt. Omnes mihi fructibus onustæ sunt arbores, nec vacuum domi quidquam. Alius a gloria remotior, et eamdem ob causam ab invidiæ quoque telis, ratus ne vivendum quidem sibi, ni adoretur; postquam et adeptus est eam, et expertus invidiæ tela: nec voluptatem ex illa percipit, et quod invidia premitur, mortem ipse sibi optat. Rursus alius diversum facit. Adeoque cunctæ res nostræ alias aliis videntur esse. Quin eadem plane, modo bona, modo non bona, non id quidem ex natura sua, sed prorsus ex ipsorum ad ea mortalium affectione. Quo sit, ut ea

C

LXVIII.

Sensus est hic poetæ ejusdam, aliis usi verbis, nullam esse calamitatem, quæ a nobis tolerari non possit. Hoc cum ad naturam ille retulerit, ego liberæ voluntati tribuo; nam ea nos et bonos et non bonos efficit. Quippe communis illa natura, servis, heris, omnibusque mortalibus, una quædam est indiscreta. Sunius enim illius Adami filii, qui de luto exstinctus, Dei manu formatus. At quilibet homo, vel strenuus, vel constans, vel non talis, arbitrio voluntatis efficitur. Nam qui se totum rebus viæ præsentis addicit, minimè profecto stabilibus, quoniam pacto quiete solida fruetur? qui doloris expers erit? At qui ratione utitur, nec quidquam rei terrestris habet in pretio, lutum irridens, immortalitatis appetens, quiq; se viatorem novit esse, tendentem ad superam illam patriam: is vero et æquo tolerabit animo tristia, cum esse transitoria sciat, ac præstare nitri vicem animo, cui quid humanitatis accidit; et illis, quæ in hac vita jucunda sunt, veluti mortalis laud immortalibus fruens, eorum-

LXIX

Quas passus fuit ærumnas Jobus, ob eas magis beatus prædicatur, quam ob facta sua, quanquam ea talia tantaque fuerint, ut eorum auctorem Deus ipse quoque collaudaret. Jam si præclarorum operum effectorem ærumnarum sensus illustriorem reddidit, quo pacto non idem hoc remedium prodierit illis, qui multa perpetrarunt mala! Saltem Deo vita nostræ clavo commisso, quoties prospera navigatione utimur, providentia facilitatem illam acceptam ferentes, ipsi gratias agamus, ac modeste leti simus; at ubi fluctus aliquæs ingruerit, vi mali ne demergamur. Et enim qui jucundis secundum rationem non uititur, is a tristibus quasi diluvio quadam obruitur. Ab altero namque provenit B nos probe gesserimus, ignominiam nunc saepe maximam, et in futurum perpetuam nobis ipsi conciliabimus.

LXX.

Vir bonas tibi non ex fortuna, sed ex moribus testimotor: non qui magnam potentiam habet, sed eam, quæ obligit, pro virili amplificat: non, qui multum auri defossi possidet, sed amicis largiendo, se magnifice gerit: non, qui mancipiorum quasi gregibus circumfunditur, sed qui servile nihil in animo gorrens, sibi quidem ipsi imperat, malis vero servitutem minime servit. Idem superbos et iracundos mores, quales cadunt in homines injuriosos, equorumque more calcibus petentes, et insolentes incessus, et aliorum contemplationes, et inflexas ubique cervices, et quos delicatos vocant gestus, ab egregiis et probis hominibus alienos dicit. Neque vero et ille frugi putandus, qui aliis magnitudine sua gravis est: sed cui fausta quæque viri præstantes optant, et secundis rebus utenti congratulanter, et triste quid ferenti condolent. Hiccine tibi vir omnium præstantissimus esse videtur? teque cupis ab universis hominibus, optimam te virum existimantibus, itidem diligi, ut ille diligatur? Sic equidem persuasus sum. Decet ergo te bonos æmulantem, mores ipsorum æmulari. fugite.

LXXI.

Animo cave percellaris ob res secundas improborum, nec improbe agentem æmuleris, quamvis Alexandros, quamvis Cyros, quamvis Cæsares, quamvis beatissimum quemque divitiis et gloria supereret. Nec si quis sacrilegiis, rapinis, grassatio-nibus infamis, Numinisque divini contemtor, et violator legum, Scythis imperaverit, ac totius orbis habitati, totius inhabitabilis fines in ditionem redegerit, ob imperii molem admirabilis tibi videatur. Non enim ille beatus est, non princeps, non rex, non reapse homo, licet id omnis lapis, omne animal, omnis hominum natura, quodvis animatum et inanime dicat: sed potestatem quod attinet, magis est iis quoque ridiculus, qui principum personas in scena sustinent: quod vitam, miseror

A

EO.

Ἴων ἐκ τῶν παθημάτων μαχαρίζεται μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν· καίτοι τηλικαῦτα ἥν, ὃς καὶ Θεὸν ἐπινέσαι τὸν ἔργασμένον. Καὶ εἰ τῶν καλῶν ἔργάτην λαμπρότερον ἀνέδειξε τὸ παθεῖν, πῶς οὐκ ὄντος τὸ φάρμακον αὐτουργούς πολλῶν κακῶν γεγονότας; Πλὴν Θεῷ τοὺς οἰκακὰς ἐγχειρίσαντες τῆς τμητέρας ζωῆς, θνατὸν ἔξουριας ἡμίν ὁ πλούς, τῇ προνοὶ λογιζόμενοι τὴν εὐκολίαν, χάριτας εἰδώμεν αὐτῷ εὐτοι σεμνῶς ἡδόμενοι. "Οταν θέ τι κύμα ἐπέλθοι, μή βαπτιζόμεθα τῷ δεινῷ. 'Ο γάρ τοις ἔ-δεστι μή κατὰ λόγον χρώμενος, τοῖς λυπηροῖς κατα-κλύζεται. Θάτερον γάρ τὸ λοιπὸν προξενεῖ· καὶ ἣν κατ' ἄμφω φανῶμεν ἀδόκιμοι, νυνὶ μὲν πλεοτην αἰσχύνην, εἰς δὲ τὸ μέλλον ἀθάνατον ἡμίν αὐτοῖς περιάφομεν.

O.

'Αγαθὸς οὐκ ἐκ τῆς τύχης, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων χρινέσθω σοι· οὐχ ὁ μεγάλην δύναμιν ἔχων, ἀλλ' ὁ τὴν ὑπάρχουσαν τὸ κατ' αὐτὸν βελτίω ποιῶν· οὐχ φὸ πολὺς ἔστι χρυσὸς κατορωρυγμένος, ἀλλ' ὁς γε φίλοις λαμπρύνοιτο· οὐδὲ ὁ περιφρέδμενος ἀνδραπόδων ἀγέλαις, ἀλλ' ὁς μηδὲν ἀνδραποδῶδες ἔχων ἐν τῇ ψυχῇ, δρχεὶ μὲν αὐτὸν, τοῖς δὲ κακοῖς οὐδὲδούλωται. Τὸν δὲ ὑπερίπτην τε καὶ ὅργιλον τρόπον, δε τῶν ὑβριζόντων ἔστι, καὶ λᾶξ παιῶντων καθ' ἵππους, καὶ τὸ σοσίεν, καὶ ὑπερορφήν, καὶ τὸν ἀκαμ-πτον αὐχένα πανταχοῦ, καὶ τὸ προσαγορεύσμενον θρύτπεσθα, ἀλλότρια νενόμικε καλῶν καὶ χρηστοτέ-ριν ἀνθρώπων. Οὐ μὴν κάκενδος γε χρηστός, δε λυ-πεῖ τῷ μέγας εἶναι· ἀλλ' φὸ 'συνεύξαιντ' ἀν ἀγαθὰ οἱ τῶν ἀνδρῶν ἀμείνους καὶ συντησθεῖν εὐδαιμονῦν-τι, καὶ συναλγήσαεν πάσχοντες. Δοκεῖ δὴ σοι πανά-ριστος οὗτος εἶναι, καὶ βούλει πάντας ἀνθρώπους, ὃς περ ἐκεῖνον, φιλεῖν σε, ἀριστον ἀνδρῶν σε νομί-ζοντας; Οὕτω πειθοματ. Ποτε ζηλοτυποῦντι τοὺς ἀγαθούς ζηλοῦν προσήκει τῶνδε τοὺς τρόπους. Ζήλου μοι τούσδε, τοὺς δὲ ἀλλως ἔχοντας φεύγε. Hos, inquam, admirare, atque aliter affectos

OA.

Σὺ τῶν πονηρῶν εὐπραγούντων μὴ καταπλήττου, μηδὲ ζηλωσῃς πονηρεύσμενον, καὶν Ἀλεξάνδρους, καὶν Κύρους, καὶν Καίσαρας, καὶν πάνθ' ὅμοι τὸν εὐδαιμόνα παρέλθῃ πλούτῳ καὶ δέξῃ. Μηδὲ εἰ τις ἱερο-συλῶν, ἀρπάζων, λαποδεῦτῶν, καὶ πρὸς μὲν τὸ Θεῖον ἐλιγωρῶν, εἰς δὲ τοὺς νόμους ὑβρίζων, δρξεὶς Σκυθῶν, δρεῖς περάτων πάσης οἰκουμένης, πάσης ἀσικήτου, θαυμαστός σοι φαινέσθω τῷ τῆς ἀρχῆς ἕγκωφ. Οὐ γάρ εὐδαιμων, οὐχ δρχων, οὐ βασιλεὺς, οὐχ ἀνθρωπος ἀληθῶς, καὶν ἀπας λίθος, καὶν ἀπαν ζῶν, καὶν πᾶσα φύσις ἀνθρώπων, πᾶν ἐμψυχὸν τε καὶ ἀψυχὸν, τούτῳ φαίεν· ἀλλὰ τῇ: μὲν ἔξουσίας ἀν εἴη καὶ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὑποκρινοῦσῶν αὐτὴν πολλῷ γελοιότερος, τῇ: δὲ ζωῆς σχετλιώτερος; τῶν λέπρᾳ καὶ λόγῃ κατ-εχομένων. Οἰδέ γέρθ θρηνούμενοι τε καὶ οὐκ ἐπι-

τιμώμενοι· δὲ δικαίως μισούμενος τε καὶ ευρέτος· **A** infelix lepra. Nam horum sane sors deplorari solet, non reprehendi: at illum odiis merito persequentes, explodinrus.

ΟΒ'.

Ο τοις ἀγαθοῖς συνῶν ἀγαθὰ πορίζεται· δὲ μιγνύμενος κακοῖς καὶ τὸν ἰδιον ἀπόδιλος νοῦν, ὃς τις ἔφη τῶν ποιητῶν. Ὁποῖα γάρ ἀνὴ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἡθη, τοιαῦτα καὶ τοῖς ἀλλοῖς παρέχειν δύνανται. Οὐδὲ γάρ ἀντλήσεις ἀπὸ πηγῆς ἢ ὅποιον βλόζει βεβίθρον ἀειδήποτε. Συνδιάτριβε τοινυν τοῖς ἀγαθοῖς, δπως ἀγαθὸς γένοιο· καὶ ταῖς πρὸς αὐτοὺς συνουσίαις νέμε τι σεμνὸν, καὶ πρέπον ἀρχῇ. Γλῶτταν δὲ σε βλάπτουσαν, ὥσπερ μέλιτταν κέντρῳ πλήρουσαν, ἐλαύνε. Ἐν οὕτω περάτων διατελῆς, οὐ μόνον ἀνδράς τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσι δόξεις δριστος εἶναι. Ἀπὸ γάρ τῶν φιλουμένων τοῖς ἀρχούσιν οἱ τῶνδες τρόποις κρίνονται.

Τοιοῦτος (γάρ φησιν) δικαστος, οἰστερ ἥδεται
[ξυρώντες].

"Ἀρχοντες δὲ καὶ τὸ δοκεῖν οὐχὶ παρέργως ἐν χρείᾳ. Μηδ γάρ πτέρυγι πτηνὸν οὔτ' ἐκφεύγεται κακὸν, οὐτ' ἀγαθὸν τινος τύχοι.

ΟΓ'.

Τυμνηται μὲν ἀνωθεν παρὰ πάσας ἀρετὰς φρόνησις, ἀνδρία, δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη· βουλούμην δὲν ἔγωγε μὴ κεχωρίσθων τοιούτου τοῦ χροῦ ἀτάπην καὶ μετρίστητα· εἰτε γάρ ἔχρην τὰς κρείτους ἀπαριθμεῖν, εἰτ' ἐκ μέρους τὸ πᾶν διδόναι, οὐκ ἔχρην ἄκενων ταύτας ἀπολειφθῆναι. Ἀγάπης γάρ μὴ παρούσης, οὐδὲν ὠφελοῦμαι· καὶ μετρίστητος μὴ προσούσης, κενὰ πάντα. Πασῶν οὖν ἔχου τῶν ἀρετῶν, καὶ μάλιστα γε τῶν ἔξι.

ΟΔ'.

Νήφειν καλὸν, καὶ τούναντες κακόν. Πολλαὶ γάρ οὐδὲν διαγνοιαν, ἀλλὰ διαμέλειαν, ἀμεινον τὸ χειρὸν ἡγησάμενοι, τοῖς βλαβεροῖς ἕαντοὺς περιέπειραν. Παραπεκηγέναι γάρ φασι ταῖς ἀρεταῖς τὰς κακίας, καὶ ἀγχιθύρους πως εἶναι· καὶ οὐ πάνυ χαλεπὸν ἀπατηθῆναι τὸν μὴ προσέχοντα. Πολλοὺς δὲν εὔροις μέγα φρονοῦντας ἀντ' ἀρετῆς κεχρημάνους τῇ γενετικούσῃ ταύτῃ κακά. Εἴδον δοχάτην δουλειαν πρόνοιαν ὀνομαζομένην, καὶ θυμὸν ἀνδρίαν· καλούμενον· καὶ μυρία ταῦτα. Πολλῆς οὖν νήφεως δεῖ καθαρεῦσαι ταυτοῖς τῆς ἀπάτης. Σπουδῆς γάρ περὶ τὰ χρητεῖα οὐδὲν ὠφελειμάτερον νέοις, ὥσπερ τούναντες τῆς φρεθμίας. Ο δὲ πνοιος ἔκδοτος ἀν, καὶ ἀνακείσθωσι θέλων, καὶ φρεθμεῖν, τὰ μὲν αὐτῷ τεθησαυρισμένα πατρόθεν Ισως, ἢ κατὰ τις αυτοπίτεν τύχης, ρρδίως ἀν ἀποβάλοι, πολλοὶ τις εἰν οἵμαι τρόποις· τῶν δὲ μήπω γε ληφθέντων προστήσαις δὲν μηδὲ ἔν.

ΟΕ'.

"Ἄρτος σώματι τροφή· ψυχῇ δὲ μάθησις ἀγαθή· Πεστερ οὐν ἐρυθριὖν οὐ γιγνόμενον, ἐπειδὴν ἐσθιώμεν, οὗτοι δεῖ καὶ τὰς μαθήσεις ἀνεπισχύντως λεμβάνειν. Ων γάρ εστιν, οὐκ ἔστι μέγα ταῖς μα-

LXIII.
Licit ei, qui cum bonis versatur, acquirere bona: qui vero se malis admiscet, mentem quoque suam amittit, ut a poeta quodam dictum est. Quales enim mores sunt ipsorum hominum, tales et aliis exhibere possunt. Nam aquam e fonte non hauries aliam, quam cuiusmodi semper ex eo promanet. Quamobrem cum bonis conversare, quo bonus evadas: et familiaribus horum colloquiis aliquid gravitatis decentisque principem dignitatis adhibeto. Linguam vero noxiā, velut apim stimulo ferientem, abigit. Quo sane pacto si te perpetuo geres, non bonis tantum viris, sed etiam quiversis præstantissimus habebere. Nam ex moribus eorum, qui principibus chari sunt, ipsorum principum mores assimilantur, ut enim ille dixit:

Est quisque talis quales quis adest libens.

Principi vero etiam illud ipsum haberī, non abs re usui fuerit. Etenim avis una tantum ala nec malum effugiet, nec aliquo bono poticetur.

LXIII.

Jam olim supra virtutes cæteras laudatae sunt prudentia, fortitudo, justitia et temperantia. Ego vero velim ab hoc virtutum choro non dijungi charitatem et moderationem. Nam sive prestantiores enumerandæ veniebant, sive totum parte tradendum, ab illis has abesse non oportebat. Quippe si caritas absit, nihil proficio: et si moderationis non adsit, omnia vana fuerint. Virtutes igitur universas, et has præcipue sex amplectere.

LXIV.

Sobrietas egregia res est: ut malum, non sobrie sibi prospicere. Nam multi non ex ignoratione, sed negligētia, quod malum pro bono ducerent, se ipsos damnis afficerunt. Quippe virtutibus affixa perhibent esse vitia, quasque viciniā quādam horum esse; nec admodum est difficile, non attenuatum decipi. Multos invenias jactabundos, qui loco virtutis vitium virtuti vicinum amplexi sunt. Vidi servitutem extreamam, quæ providentia nominaretur, et iacundiam, quæ fortitudo perhiberetur; aliaque talia infinita. Quare magna opus est vigilancia, ut ab hac impostura liberi sintus. Nam juvenibus serio rerum honorarum studio nihil utilius, velut et diverso negligētia nihil noxiū magis. At qui somno deditus est, et jacere supinus amat, et otiosus esse, partim collecta paterno fortasse studio, vel aliquo fortunæ casu, facile multis (ut opinor) modis amiserit; partim ex iis, quæ nondum consecutus est, ne hilum quidem acquisiverit.

LXXV.

Ut panis alimentum est corporis, sic animi bona doctrina. Quemadmodum ergo non convenit eru bescere, cum comedimus, sic omnem citra pudorem et doctrinæ sunt percipiendæ. Non potest

enim, non potest valde doctrinis pollere, qui cum aequalibus certamen suscipit, si quidem eum vinci pudeat. Enimvero in cibis ipsa necessitas modum cuique desinit; hic autem plus semper requirendum. Rursus ibi magis expedit valetudini, ac præferendum venit, quod expeditum, quod simplex est: hic vero potior omnigena rerum bonarum exercitatio. Itidem pastui quam minimum temporis impendi decentius est: descendit tempus universum sit vitæ spatium, si fieri potest. Nom bonum est, animum bona re quapiam imbuī, etiam tum, cum a corpore dirimitur.

LXXVI.

Eximum quid est magnis hominem viribus præditum fraudare neminem, nec adversus alios insurgere, nec quemquam lädere; nisi quis lädere nunquam desinat, et insultare tibi velit. Bonum, cui maxima convenient, eum præsentia boni consulere; si cum honesta fama non licet accessione potiri. Et quidem accessione non minus esse quidam arbitror, illæsa servare quæ adsunt, iis præsertim temporibus, quæ detrimenti plurimum affere possunt. Nec illud præteriti silentio debet. Noris illum publicè rei damnum tuis a ministris, imputaturos tibi, qui damnum acceperint; si cum opera meliorum uti posses, aut istos saltem corriger, nec illud facere volueris, et hoc neglexeris, adeoque præstare duxeris, ut improbi plus apud te possint quam boni.

LXXVII.

Gloriosa tuis a moribus absit arrogantia, sicut ei dissimulatio. Nam ut hæc turpis est, quod facta, quod inertis et degeneris animi, sic gravis altera, quod superba nimium, quod mordax. Satis est non te magis aliorum credere laudibus, quam tibi, cum illæ veræ non sunt, nec asperum aliquid, homini que jactabundo conveniens, proferre: non incedere cum fastu, nec attollere supercilia, licet il, qui plausum dani, verum dicant. Ad ingestas autem laudes ab aliis, quasi tergiversantem delicias facere, paucaque de se dicere, magna sentire, prope scenicum quiddam est, et egens larvæ, tibi quidem minime convenit. Honestum facinus illustris est præco. Hominis modestia, qui magna peregit, dum pluim tropæum statuit, tum factis ipsis, tuin quod ob ea se non efforat. At vero qui magnas res gerit, et magna loquitur, tantumque non volare gestis præclare rebus ipse sibi videtur, etiam iis molestus ac gravis fuerit, qui ejus operæ bonis fruuntur. Est enim aduersa Deo quoque superbia. Quapropter si gloriæ cupidus es, factis eam persecui debes, non verbis arcessere. Nam arcessentes fugit, et ad illos, qui factis eam prensant, quam libentissime accedit.

LXXVIII.

Est omnino difficile mortalibus, de rebus judicare. Nam quibus in malis versamur, ea deteriora putamus aliis, quoniam malum, quod adeat, seipso quojam modo gravius esse videtur, ipsaque præ-

A θήσεις δυνηθῆναι τὸν πρὸς τοὺς ἡλικας ἀμιλώμενον, εἰ πρὸς τὴν ἡτταν αἰσχύνοιτο. Ἀλλ' εἰπὲ μὲν τῆς τροφῆς μέτρον ἐκάστοις ἡ χρεῖα, ἐνταῦθοι δὲ χρεῖα τοῦ πλείονος. Κάκει μὲν αὖθις τὸ λεῖόν τε καὶ μονοειδὲς ὑγιεινότερόν τε καὶ σπουδαιότερον· ὅδε δὲ καλὸν ἔστιν ἡ παντοδαπή τῶν καλῶν ἀστησίς. Καὶ τῶν μὲν τιτῶν χρόνος δὲ βραχύτατος εὐπρεπέστερος, ταῖς δὲ μαθήσεις καιρὸς δὲ βίος δλος, εἰ δυνατόν· καλὸν γὰρ μυηθῆναι τὴν ψυχήν τι καλὸν, καὶ χωριζομένην αὐτοῦ τοῦ σώματος.

ΟΓ'.

Κράτιστον, ισχύοντα μέγα, μηδενὸς πλεονεκτείν, μηδὲ κατεπαίρεσθαι, μηδὲ βλάπτειν ὄντεινον, εἰ μὴ τις βλάπτεων οὐ παύεται, καὶ κατορχεῖσθαι σου θέλει. Καλὸν, μεγίστοις συμβαίνοντα, τοῖς παροῦσιν ἀγαπᾷν, ἀν μὴ μετ' εὐχειλας ἐξηὶ προσθεῖναι. Ἐμοὶ δοκεῖ προσθῆκης οὐχ ἥττον εἶναι τὸ τὰ δυτικὰ τηρεῖν ἀλώθητα ἐν καιροῖς πάνυ λαδᾶσθαι κεκτημένοις δύναμιν. Δεῖ δὲ μηδὲ ἐκείνον σωπηθῆναι. Ισθι τὴν ὑπηρετῶν εἰς τὸ κοινὸν βλάσην σοὶ λογιουμένους τοὺς βλαπτομένους· γει παρὸν ἀμείνοντος χρῆσθαι, ή γοῦν ἐκείνους δρύωσαι, τοῦτο τε μὴ πρᾶξαι θελήσας, καὶ τοῦ ἑτέρου παραμελήσας, καὶ καλὸν ἡγήσαι παρὰ σοὶ πλέον ἔχειν τοὺς πονηροὺς τῶν βελτίστων.

ΟΖ'.

Μήτε εἰρωνείᾳ συνείναι: θέλε, μήτε ἀλαζονείᾳ συνέστω σοι. Ἐπειδὴ τὸ μὲν αἰσχρόν· ὕπουλον γάρ, μικροπρεπές· θάτερον δὲ βαρύ· ὑπέρογκον γάρ τις καὶ πληγτικόν. Ἀρχεῖ μὴ τοῖς ἑτέρων ἐπαίνοις σεαυτοῦ μᾶλλον πιστεύειν, ἐπειδὸν οὐχ ἀληθεύωσι· μηδὲ εἰπεῖν φορτικὸν μηδὲν, μηδὲ κομπάζοντος βῆμα· μὴ ἀχροβατεῖν, μηδὲ τὴν ὅφρὺν αἱρειν, μηδὲ ἀν ἀληθεύωσιν οἱ κρατοῦντες. Τὸ δὲ πρὸς τοὺς παρ' ἑτέρων ἐπαίνους ὁσπερ ἀκκιζμενὸν θρύπτεσθαι, καὶ μικρὰ μὲν λέγειν περὶ σαυτοῦ, μεγάλα δὲ οἰσθαι, μικροῦ δεὸν σκηνικόν ἔστι, καὶ προσωπεῖου δεδέμενον, δ σοὶ μηδαμόθεν προσῆκε. Πρᾶξις καλὴ κῆρυξ λαμπρός. Τὸ μετριάζειν μεγάλα πράξαντες διπλοῦν τὸ τρόπαιον ἴστησιν. Ἐκ τε τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ τοῦ μὴ τούτοις ἐπαίρεσθαι. Οὐ δὲ μεγάλα μὲν ποιῶν, μεγάλα δὲ λέγων, καὶ μονονοχῇ δοκῶν τοῖς κατορθώμασι πέτεσθαι, καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ καλῶν ἀπολαύσουσι λυπηρὸς ἀνγένοιτο. Τὸ γάρ υπερήφανον καὶ θεῷ πολέμιον. Δέξης οὖν ἔρωντα, χρήστης τε ταῦτην διώκειν, καὶ μὴ προσκαλεῖσθαι τοῖς λόγοις. Φεύγει γὰρ τοὺς καλοῦντας· τοῖς δὲ ἔργοις αὐτὴν δεξιουμένοις ἀσμενέστατα προσέρχεται.

ΟΗ'.

Ἀληθῶς τῶν δυτιῶν οὐδὲν εὐχριτὸν ἀνείη. Οἵς γάρ χρώμεθα κακοῖς, χείρω ταῦτα τῶν διλλῶν νομίζομεν· δτι τὸ δεινὸν παρὸν ἀστυοῦ δεινότερόν πας δοκεῖ, αὐτῷ τῷ παρεῖναι τῶν οὐ πα-

ρόντων πλεονεκτοῦν· καὶ τὴλλάξτη ἀν τις πιέζοντος κούφου ἐμβριθέστερον μᾶλλον. Διὸ καὶ τοῖς ἀποῦσι προστρέχομεν, καὶ ὡσι μείζω τῶν δυτῶν. Εἰ δὲ αὐτοῖς ἐπινῦχομεν, ἐπαινοῦμεν αὐθὶς τὰ φθάσαντα. Καὶ πολλάκις γε τυχὸν τοῦτο δράσαειν ἀν τις. Καὶ θηλοῦσιν, οἱ φεύγοντες τὸν σιδηρὸν, ὑποβρυχίους εἰνοῦντος ποιοῦσιν· εἴτα ναυαγίῳ χρησάμενοι, καὶ κινδυνεύοντες καταδύναι, διστόμου μαχαίρας δράττονται. Καὶ ποὺ τις καπνὸν φεύγων ἀπερισκέπτως, εἰς πῦρ ἐνέπεσε· καὶ αὖ πυρὶ φλεγόμενος, ὡς ἐπιπαραμύθιον τὸν κρημνὸν ἔδραμεν. Οἱ γάρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, δεινῷ τοῦ λογισμοῦ συσχεθέντος, δὲι μὲν φεύγομεν, ζημεῖν· δοποὶ δὲ καταφεύγομεθα, τοῦτο δὴ ὡς ἔοικεν ἀγνοοῦμεν. Καὶ ἐπὶ τῶν ὑφραντίνων δὲ τὰ ίσα τούτοις πάσχομεν. Οὐδὲν γάρ δῆπου τῶν ποθεινῶν στήσειν ἀν ἡμῖν ἐφ' ἐστωφ τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ δείκνυσιν αὐτῇ τρυφή, ἵν' ἀφ' ἐστιας ἡμῖν δειχθῆ τὸ προκειμένον. Τῶν γάρ ἡδεστῶν ἀπολαύσοντες εἰς κόρον, ἥττον αὐτῶν δρεγόμεθα τῶν ἀφισταμένων ἀπλῶς ἡδέων. Καὶ εἰς ἡδονὴν ἔλαττον ἔχῃ τὸ προσδοκῶμενον, πέφυκε θελγεῖν τῷ προσδοκᾶσθαι· καὶ ποὺ τις ἐπειθύμησε πολλοὶς περιβρέμενος ἀγαθοῖς, δι μῆδος τοῖς δούλοις ἀν ἔδοξε μεθεκτόν. Δεῖ δὴ φρονήσεως ἡμῖν, ὅστε τῷ νῷ παραβάλλουσι τὰ δυτὰ τοῖς ἀποῦσιν, δρθῆν τινα φῆφον ἐξενεγκαῖν.

vellent. Nim̄lrum prudentia nobis est opus, ut mente comparantes præsentia cum iis, quæ absunt, rectam quamdam sententiam seramus.

ΟΦ.

Ζημία μεγίστη τοῖς πράγμασι τὸ διαχεισθαι τὸν νοῦν τοῖς δρχουσιν. Ότε δὲ ἀδύνατον φλογὴν φροντίδων ἐγκαρπερεῖν διηγεκώς τὸν κρατοῦντα, τοσοῦτον δι νοῦς ἀπολελύσθω φροντίδων, ὃσον τε τὴν ἀδυμίαν διποσθῆσαι, καὶ μὴ συνεχέστιν διδροίς τοῦ τῆδε βίου κατακλυσθῆναι. Πολλῶν γάρ δυτῶν καὶ ποικίλων, τῶν μεθημέραν καὶ νύκτωρ ἀναγκαζόντων φροντίζειν, εὔχδως δὲν καὶ δ ἀρχων τὴν ζωὴν προσαπολέσειε, πράγμασι παλαίων δὲι, μηδαμῶς τοῖς λογισμοῖς ἐκεχειριαν διδοῦσι. Φασὶ δὲ καὶ τινα τῶν πάλαι μεγίστων, ἀδρῶς τοῖς φλοιοῖς συνευσυχούμενον, εἰπεῖν, δεῖν τὸν νοῦν φροντίδων λύειν, ὥσπερ τὰ τόξη τῶν νευρῶν ἀπολύμεν, εἰ μέλλοιμεν αὐτοῖς ἴσχυροῖς αὐθὶς χρῆσθαι, ἐπαναλαβοῦσι τὴν οἰκεῖαν δύναμιν. Πλὴν γε τῇ ῥάστωνῃ χρώμεθα, ὡς τιγι τῆς ἀθυμίας βοηθήματι· ἀλλως δὲ αὐτὴν ἀποβρίπτομεν, ίνα μὴ πολὺ τρυφὴν ἐφιεμένοις, πολὺ πρὸς τούτων. τίον ἡμῖν περιστῆ τὸ βούλημα. Τὸ γάρ εἰς ἄκρων διαχεισθαι εἰς ἄκρων συνεστάλθαι ποιεῖν εἶναθεν.

Π.

Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις, δεις ἀν σπουδῆς καὶ πόνων διηγεκώς χρῆσαιτο· ἀλλ' ἡ φύσις ἐκάστῳ σπουδάζοντι καὶ παραμυθίας τινὸς ἐφίεται. "Ἄλλοις μὲν οὖν ἀλλα πρὸς ῥάθυμίαν ἐξεύρηται· σοι δὲ μετὰ πόνων τοὺς βασιλεῦσι προσήκοντας ἀρκεῖτω τὰ βίβλα, καὶ τὸ πεδίον, ἐκάτερον μετὰ καιροῦ· καὶ ἡ σχέδιος σκιὰ σκηνῆς, ἡ φύλαων, ἡ ἀντρων· καὶ ἡ ἀτῆδῶν, εἰ τύχοι· τῇ τ' ἀναπτηδῶσα πηγὴ, καὶ αἱ περὶ ταύτην βοτάναι· λιτόν τε καὶ αὐτόματον δύον, ήδιον

A sentia sua deprimit absentia mala: facile ut aliquis leve malum, quod premit, cum futuro graviore commutaverit. Ea propter et cursu ad illa quasi properamus mala, quæ absunt, tametsi præsentibus majora sint. Ad eadem vero delati, rursus præterita laudamus. Quod quidem usuvenire, vel illi sunt indicio, qui forrum fugientes, in undas sese precipitant, deinde naufragium passi, et submersionis in periculo constituti, gladium ɔncipitem prehendunt. Alius inconsiderate fumum fugiens, in ignem ruit; ac vicissim ab igni dum uritur, ad præcipitem rupem, veluti solatium quoddam, accurrit. Nam plerique mortales, dum ratio vi mali premitur, quod fugiamus, scimus: quo vero consugiamus, scire non possumus. Consimilia nobis et latēs rebus accidunt. Nam res plane nulla est, ex universo rerum numero, quas homines expetunt, quæ in se cupiditatem nostram sistere possit. Argumento est ipsa voluptas, ut a lare, quod aiunt, rem propositam ostendamus. Quippe cum jucundissimis rebus ad satietatem fruimur, minus eas appetimus, quam jucunda simpliciter, quæ non adsunt. Ac licet minus voluptatis habeat, quod in expectatione positum est, tamen ipsa sui expectatione delectare consuevit. Imo pluribus quis bonis affluens, id appetit aliquando, cuius fieri participes ne servi quidem

B dūt. Nam res plane nulla est, ex universo rerum numero, quas homines expetunt, quæ in se cupiditatem nostram sistere possit. Argumento est ipsa voluptas, ut a lare, quod aiunt, rem propositam ostendamus. Quippe cum jucundissimis rebus ad satietatem fruimur, minus eas appetimus, quam jucunda simpliciter, quæ non adsunt. Ac licet minus voluptatis habeat, quod in expectatione positum est, tamen ipsa sui expectatione delectare consuevit. Imo pluribus quis bonis affluens, id appetit aliquando, cuius fieri participes ne servi quidem

LXXXIX.

C Tristissimum rebus afferre damnum solet animorum in principib⁹ exilaratio. Sed quando fieri nequit, ut perpetuo curarum flammam sustineat is, qui rerum politur, eatenus mens curis solvatur, quatenus et animi molestiam depellat, nec imbris hujus vitæ continuis obrutatur. Nam cum multa sint, eaque varia, quæ tam interdiu, quam noctu principem sollicitum esse cogunt, facile vitam amiserit, semper cum negotiis collectando, quæ nullas omnino cogitationibus inducias concedant. Perhibent quemdam maximum quondam virum, laute cum amicis epulantem, dixisse, mentem curis solvendam esse, sicut arcus enervare soleamus, siquidem illis iterum validis uti velimus, instauratis eorum viribus. Sed hac tamen relaxatione saltē utimur, veluti quodam ægritudinis animi remedio; cum eam cæteroqui rejiciamus, ne voluptates nimium captantibus, in diversam partem animus tendat. Nam extrema quædam exilaratio causa vicissim esse mororis extremi solet.

LXXX.

D Omnino mortalium nemo est, qui seriis rebus atque laboribus intentus esse perpetuo possit: sed ipsa natura cujusque seria traciantis, aliquod etiam solatium desiderat. Aliis igitur alia levandi animi causa reperta sunt. At tibi post convenientes regibus labores libri sufficient et campus; utrumque, cum commodum erit; et umbra simplex ac inelaborata vel tentorii vel frondium, vel antrorum, et luscinia, si adsit; et fons saliens, et circa fon-

tem herbas; et vile quidem obsonium oblatumque fortuito; sed famam afferentibus, etiam dubia cœna, domi structa, jucundius. Mitto namque de ambrosia et nectare, fabulosis rebus, loqui. Accedat fisi tibi charus equus, et canis et accipiter, et tellorum in foras emissio, nunc clam, nunc pleno scienda cursu, prout ipsæ semet obtulerint. Sed his utere, non tanquam fine, sed melius aliquid respiemens, ut valetudinem bonam, ut popularitatem, ut experientiam, quæ milites deceat. Ita sicut, ut præda non potitus, quam semper adipisci non licet, voluptate tamen in iis minime careas, quæ abesse nequeunt, et quorum causa venandi laborem præcipue suscipis.

LXXXI.

Cave permiseris ad te venire proprius hypocritam, sed omnis simulatio tibi execrabilis esto, ne imprudens lupo ac pirata sciem, pro pastore ac gubernatore, habeas. In eos, qui false carpunt alios, nullo cum ipsorum fructu, salibus ipse paternis utitor: ut hos quidem ignominia liberes, qui carpuntur inquam, illos vero modestiores efficias. Credita fidei tuæ verba non alter custodies, ac si quis ingentem auri vim apud te deposuisset. Juramentis tu quidem abstinebis, sed interim mores tui universis optima quæque de te polliceantur. Votorum conceptionem putabis esse rem plenam horroris, sed tu tam Deo, quam hominibus, promissa præstabis. Decere te arbitaberis, ut acceptorum ab aliis beneficiorum memineris, sed aliis abs te præstitorum obliscaris. Et quidem vincere compensis beneficiis, non vinci velis. Quæ si facere non desines, occultum quoque dedecus fugiens (nam larva scenaque vix etiam scurris concedenda, qui vel colaphos accipere non dubitant, ut risum aliis moveant): orationem tuam jurisjurandi hinc mortalibus universis suffecturam arbitror.

LXXXII.

Viris principibus haud male convenienti gravitas atque magnificentia; sed miscenda tibi semper ei frigori, quod inesse gravitat videtur apta quædam suavitatis: et severitati, quæ magnificientia videtur inesse, grata quædam popularitas: ut his quoque rebus imperio tuo decus concilias, et audientes dicto subditos in iis habeas, quæ vi mentis optima perspexeris; absque quo sit, nihil utilis rei fieri poterit. Et ex voto sane res tibi non parum succedit, si benignum et formidabilem in eos, quos convenit, te geres, nec jus tuum in omnibus accurate spectabis, et pœnas non ab omnibus exiges: maxime vero, si non minus factis, quam verbis, eos persuadebis, rectius tibi, quam ipsismet, eorum esse perspecta commoda. Quippe si futurum paruerit, ut monitis tuis obtemperantes, ejus obedientia fructum ferant, etiam factis hortatus tuos antevertere studebunt. Hoc medicis, hoc gubernatoribus, hoc pastoribus largitur, ut etiam nutibus impellere possint.

LXXXIII.

Imitari nolis ejus animi studia, quem non amas,

δὲ πεινήσας καὶ πανδαῖος τῆς οἰκος. Ἐών γάρ λέγειν ἀμέροσαν καὶ νέκταρ, τὰ μυθικὰ, πρὸς οὓς δὲ φίλος σοι ἐππος, δὲ κύνων, δὲ λέραξ, ἡ πρὸς τὰ θηρία τῶν βελῶν ἄφεσις, ποτὲ μὲν λάθρα, ποτὲ δὲ δρόμῳ χρωμένῳ, ἐπειδὴν κάκείνοις ταυτὸν γίγνεται. Μή γάρ δὲ τούτοις ὡς τέλει, ἀλλ' ἀφορῶν εἰς τι βέλτιον, εὔξειαν, κοινωνίαν, ἀμπειρίαν στρατιώτας πρέπουσαν. Ταῦτη καὶ τῆς θήρας ἀποτυχῶν (οὐδὲ γάρ ἀεὶ τυγχάνειν οἴλον τε), τῆς εὐφροσύνης οὐκ ἀνθάριστος, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἀποτυχεῖν, δι' αὐτοῦ προβργού γίγνεται τὸ θηρᾶν.

ΠΑ'.

Τύποκρισις ἔστω σοι μισητὸν, καὶ μακρὸν ὁ ταῦτην ἐργαζόμενος, μή ποτε λάθης πιστεύσας λύκῳ τε καὶ πειρατῇ ἀντὶ ποιμένος καὶ κυβερνήτου. Εκώπες δὲ πατρικῶς τοὺς σκώπτειν ἄλλους θεᾶσαντας, οὐκ ὠφελεῖας ἔνεκα· δικὰς τοὺς μὲν αἰσχύνης ἀπαλλάξεις, λέγω δὴ τοὺς πάσχοντας, τοὺς δὲ σωφρονεστέρους ἑργάσασι. Πιστεύθεντα δέ σοι λόγιον διαφύλαττε, ή εἰ τις ἀν σοι χρυσὸν ἀδρὸν παρέθετο. Ὁρκων δέ σου φειδομένου, ἐπαγγελίας ἀγαθὰς πάσιν οἱ τρόποι διδότωσαν. Φρικτὸν μὲν εἶναι τὸ εὐξασθαι πάνυ νόμιζε, τὰς ὑποσχέσις δὲ θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔκτέλει. Μεμνήσθαι μέντοι τῶν πρὸς σὲ τῶν ἄλλων εὐποιιῶν προσήκοντα εἶναί σου νόμιζε, τῶν παρὰ σοῦ πρὸς ἄλλους ἐπιλανθανόμενος· θέλε δὲ πλεονεκτεῖν, οὐχ ὑστερεῖν ἀμειδόμενος. Καν ταῦτα πράττειν διατελῆται, φεύγων καὶ τὸ οὐφαλὸν αἰσχος (τὸ γάρ προσωπεῖον, καὶ τὴ σκηνὴ, μόδις που συγχωρέται γελωτοποιοῖς ἀνθρώποις, οἱ καὶ ἐπὶ κόρης ῥαπίζονται, ὥστε τοὺς ἄλλους γελάσαι), οἷμαί σοι καὶ λόγον ἀνθ' ὅρκου πρὸς ἄπαντας ἀφέσειν ἀνθρώπους·

ΠΒ'.

Σεμνήτης καὶ μεγαλοπρέπεια ἡγεμόσιν οὐκ ἀπέδει. Δεῖ σε δὲ κιρνᾶν δεῖ τοῦ μὲν σεμνοῦ τῇ δοκοδῃ ψυχρέτης τὴν γιγνομένην ἡδύτητα, τοῦ δὲ μεγαλοπρεποῦς τῷ ἀμειλίκτῳ δοκοῦντι κοινωνίαν χαρίεσσαν· δικὰς φαντοῖς καὶ τοισδε πρέπων τὴ γεμονίᾳ, καὶ σχοῖνος γε τοὺς ὑπὸ σὲ πειθομένους, οὓς δὲ ὡς ἀριστα γνοίης· οὐ χωρὶς οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δηνήσαις δυναμένων. Τούτου δὲ ἐπιτυχῆς ἀν τένοιο, οὐχ ἤκιστα μὲν ὅν χρηστὸς καὶ φοβερὸς οὓς προτίχει, καὶ μή τὸ σαυτοῦ σκοπῶν ἀκριβῶς ἐν ἀπασι, καὶ δίκας οὐ παρὰ πάντων λαμβάνων· μάλιστα δὲ, εἰ πειθεῖς αὐτοὺς ἔργοις οὐχ ἤτοις τὴ λόγοις, ὡς δρ' ἔκεινων ἀμεινον τὸ ἔκεινων συμφέρον ἐπιστασαι. Σαφοῦς γάρ γεγονότος ἔκεινου, ὡς πειθομένοις σοι παρανοῦντες εὗν ἀν σχοῖν τουτοῖσι τὸ πεπεισθαι, φθάσαι σου τὰς παραινέσεις ἐθελήσουσιν ἔργοις. Τοῦτο λατροῖς, τοῦτο κυβερνήταις, τοῦτο ποιμέσι δίδωσι τὸ καὶ τοῖς νεύμασιν ἀγειν.

ΠΓ'.

*Ἡς μὲν οὐκ ἔρεις ψυχῆς, ὡς οὐκ ἔρωτος τῶν

καλῶν, ταύτης μή μιμοῦ τὰ ἐπιτηδεύματα· ή δ' αὐτὸν σύνοισθα ἀγαθά, τὴν δέ τοι διάλογον. Μᾶλλον δὲ, τοιεδή μηδεὶς ἀνθρώπων ἔστιν η πάνθ' ὅμοι τάχατά, η μηδέν τι κακτημένος, καὶ ἕνεστί που καὶ φαῦλον ἀνθρα χρηστὸν λόγον εἰπεῖν, καὶ τούναντες γενέσθαι, κρείσσον εἰπόντες καλὸν πεισθῆναι, καὶ ἐκεῖνος οὐκέ τραγάνεται, η τάλλο μὲν δυτὶ χρηστῷ, φαῦλον δέ εἰποντες συνθέσθαι. Κακὸν η Ἑρίς καὶ τὸ ἀντίτικον· κακὸν τὸ πέσειν ἀκολουθεῖν, καὶ τὸ μαλάττεσθαι τε, καὶ ἐλλεῖσθαι νοῦ χαυνότηται. Ἐκ διαμέτρου μὲν ταῦτα διέχετον, ἀμφω δὲ λύμη τοὺς κακτημένοις. Τὸ δέ εἰπεῖν λόγοις ἀγαθοῖς, διὸν δὲ ποτε λέγοντο, τοῦτο δὲ μέσον ἔστιν, ἐντορνὸν δὲν ἀκριβῶς, μηδὲ τῷ μώμῳ λαβὴν παρέχον. Πρὸς γάρ τὸν φεύγοντα τὰς ἀκρότητας μηδὲ διὰ τοὺς οἴματα ἀναισχυντεῖν. Καὶ πανταχοῦ δὲ χρώμενον ταῖς μεστήσῃς, φαίνοισι δὲ ταῖς ἀρταῖς χρώμενος. "Ορος γάρ αὐτῶν τὸ μέσον ἔδοξεν εἶναι.

ΠΔ.

"Ἔκιστ" δὲν ἀρμόσσειν αὐτοκράτορι η βουλαῖς ὑποτετάχθαι, ως διφ' ἀρμόστατος ἔστεν ποιοῦντι, η τισιν ἀξιολόγοις ἐπιχειρεῖν, μὴ καλῶς βεβουλευμένηρ, καὶ τὰς γνώμας ἔχοντες τῶν φιλούντων. Βουλευτὸν δὲ διὸν εἴτε τὸ μῆτρον ἀδύνατον καλὸν, μῆτρες εὐχερές· μὲν πραχθῆναι, κακὸν δὲ, μῆτρες τι τῶν ἀναγκαῖων ἐπερχομένων· ἀλλ' δὲ σπουδῆς καὶ φρονήσεως Ἐργον δινήσεις γε καλῶς πραχθέν· καὶ μὴ πραχθὲν, η κακῶς, ζημίταις ἐνεγκεῖν δύναται. Καλῶς δὲ διὸ τότε πραχθείη, διτάνη η μεθ' ἐκποτοῦ κακτημένον τούτων δὴ τῶν τελικῶν καλουμένων δόλκηρον, εἰ δύναταιν, τὴν ἔξαδα· εἰ δὲ μῆτρα, τὰ πλεῖστα τούτων, η τά γε κρείττω καὶ τελεώτερα. Καλὸν δὲ καὶ πρὸ τῆς χρείας βουλεύεσθαι· ως δην ἐπείγη τὸ βουλευόμενον, ταρτχῆς τὰς διανοίας ἐμπιπλῶν ἐμποδῶν αὐτὸς γίνεται τῇ οἰκείᾳ διορθώσει.

ΠΕ.

"Ο βασιλεὺς ἐννόμως" δῶν, καὶ νόμοις διγῶν τοὺς διπ' αὐτὸν, καθάπαξ ἐναντεῖος ἔστι τοῖς τυραννεῖν θέλουσιν, οἱ νόμοι ἀπάρατον ἔχουσι τὰς ἔστεν διδονάς. Ἐπικέντας γάρ δοκεῖ τὸ βασιλεύειν τῷ τυραννεῖν. Διίστασθον δὲ ἀλλήλων, δοσον οὐδὲ εἰπεῖν εὐχερές. Τῷ μὲν τυράννῳ τὸ δύνασθαι τὸ τοὺς διπ' ἐκείνῳ χαυνοῦν ἔστι· καὶ λαχὸν προσλάθη τὸ κοινὸν, ὄνειροπολεῖ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν· δὲ δὲλτῶς βασιλεὺς τοῖς διποτατομένοις οἱ πλήθεστι, πατρὸς, ποιμένος, λαχροῦ, διδασκάλου, καὶ εἰ τι σχῆμα δύναται σώζειν, τόπον σώζων τυγχάνει. Νομίζων δὲ τὸν τῷ κοινῷ συνίστασθαι τόχεινον συμφέρον, καὶ Χριστῷ διακονῶν, καὶ μεμούμενος αὐτὸν μᾶλλον τῷ διακονεῖν η τῷ δρχειν, καίρει βελτιῶν τὴν ἀρχὴν τῶν βελτιουμένων ἀμεινον. Εἶται μοι τοιοῦτος, ὡς φύτατε. quam imperando: plus voluptatis capit, regnum melius efficiendo, quam ilii, ad quos ejus rei fructus pervenit. Talis mihi sis, charissime fili.

A velut honestarum rerum minime studiosum. At cuius tibi virtutes notae sunt, eum emulare. Imo potius, cum mortalis nemo sit, in quo vel cuncta simul sint bona, vel omnino nullum, cumque fieri possit, ut vir malus egregium verbum proferat, ac vice versa: præstat ei parere, qui boni quid protulit, tametsi verbis facta non respondeant, quam homini cæteroqui bono, sed qui mali quid pronuntiavit, assentiri. Malum quid est contentio et adversatio: malum, omnes sequi, flecti, levitate mentis impelli. Distant hæc quidem a se invicem ex intervallo, sed ambo perniciem afferunt illis, in quibus existunt. At orationibus cedere bonis, a quoquaque tandem proferantur, id vero et politissimum plane quiddam est, ac ne Momo quidem ipsi reprehensionis ansam præbet. Quippe ne hunc quidem arbitror impudenter adversus illum agere, qui extremitates vitat. Denique si media rebus in omnibus amplecteris virtutes. Nam earum finitatem placuit ex eo, quod medium sit, constituere.

LXXXIV.

Decuerit haudquaquam imperatorem, vel consiliis alienis esse subjectum, quasi inoderatoribus sese submittentem, vel alicuius momenti res moliri prius quam recte consultaverit, eorumque sententias, a quibus diligitur, habeat. In consultationem vero deducendum, nec bonum, quod fieri nequit, nec si quid effectu facile, sed malum, nec quidquid necessario constat eventurum: sed quod cum studio prudentiaque perfici possit, recte factum conductet, ac non factum vel factum male, detrimentum afferre poterit. Tunc autem recte factum erit, cum integrum, si fieri poterit, sex illas virtutes, quas extremas vocant, continebit: siū autem, vel majorem illarum partem, vel præstantiores atque perfectiores. Etiam bonum est, deliberationes prius, quam sit opus, institui; quippe, quod in consultationem venit, si nimium urgeat, perturbatione mentes implet, et quo minus haberi remedium possit, impedit.

LXXXV.

D Et ipse secundum leges vivens, et subditos ex legum præscripto gubernans rex, plane diversus ab his est, qui tyrannidem exercere volunt; unamque legem inviolabilem habent, suas nimirum libidines. Nam quedam inter regium dominatum, et tyrannidem, esse similitudo videtur: sed tantum a se invicem discrepant, quantum ne dicendo quidem explicari facile potest. Tyrannus in eo potentiam suam sitam putat, si suos ipse subditos debilitet; ac si res publica robur aliquod acquirat, eversionem protinus ipse suam somniat. Verus autem rex erga subjectos sibi populos, patris, pastoris, medici, doctoris, et si qua saluti consulere persona potest, ejus locum obtinet. Cumque commodum suum contineri publico putet, et Christi minister sit, et magis illum imitetur inserviendo,

LXXXVI.

Velis quidem ad id, quo in bonis extreum est, pervenire; sed scias, id studium in eorum esse numero, quæ perfici nequeunt. Interea ne doleas quod currens, metam non attingas. Non enim hoc spectandum, quod bonum sit aliquid, hominum virtute sublimius, sed quod is, qui cursu ad id contendit, proprius semper accedat. Hunc sibi qui scopum statuit, eumque consentanea ratione petere non desinit, sæpius quidem attinget; ac licet aberret, amplius tamen aliquid habebit, quam alii. Nam qui temere feruntur, instar navium instrumento suo carentium; qui que vitiōse viventes, bene vivere volunt, eaque re delectantur, his ne speranda quidem malorum emendatio. Qui vero rationis præceptionibus regitur, etiamsi peccet, malum tamen ipsum necessario sentiet, id quod emendationis est initium

LXXXVII.

Si qui mortem in bellis formidant, ii fugere solent; et qui fugient, magis cadunt, quam qui mortem contemnentes, stare malunt. Est enim periculosa tergorum adversus manus pugna. Iudicem qui gladium metunt, ab eo consciuntur, ne sepulturae quidem honorem impetrantes: at qui veluti mortem oppediti pugnant, ii sæpius victorias adipiscentes, et rem gerentes optime, non superstites modo sunt, verum etiam coronantur et æquissima quidem utrumque ratione. Nam de non metuendo fit, ut stetur, astantium vero partibus, Victoria; victores autem coronis poliuntur, atque hæc si strenuis et animosis contingunt, timidis evenire contraria paret. Quod si maxime quis cadat in pugna, et aliis incolmis revertatur, tamen hunc homines ob ignominiosam vitam miserantur, illum causa mortis obitæ cum gloria beatum prædicant. Jam quod prodigiū quasi plenum est, norunt hæc quidem omnes, et malum tamen adiicitur, conversis velut in fugam animis ab aliqua re terrante. Tibi vero nec temere nec injuste arina capienti, potior conjuncta cum gloria mors eslo, quam ut hostibus triumphum de te concedas.

LXXXVIII.

Minime hoc tibi tantopere spectandum ne viribus adversariorum succumbas, atque ne ab iis, qui te amant, in illo præclaro dilectionis certamine supereris. Licet hostis hostem, licet adversarius alterum prostraverit, multi tamen fortunæ victoriam acceptam ferent. At illi, qui ab amantibus amando vincitur, ne quidem unus ignoverit eorum, qui recte diligere norunt. Quamobrem turpe quidem hostibus, sed turpius, amantibus inferiorem esse. Omnium vero turpissimum esse videtur, leve quidam putare liberos. Studio laudabilium operum longo parentes ex intervallo sequantur. Et quoniam pactio quis aliter de eis statuat, si, cum ferre liberi nequeant, quin hæreditate majorum suorum facultates universas adeant, virtutem eorum quasi piaculum quoddam rejacerint? Habet tam a patre, quam a ma-

A

ΠΓ'.

Θέλε μὲν ἡς ἐσχατον τῶν καλῶν ἐλθεῖν, γινωσκε δὲ ἀδύνατον τὴν ἑφεσίν ταύτην οὖσαν· καὶ μὴ ἀδύνατο, τρέχων μὲν, οὐκ ἐφικνούμενος δέ. Οἰόδε γάρ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, διὰ τάγαθδν ὑψηλότερον τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' διπερ δ τρέχων ὡς αὐτὸς ἐγγυτέρῳ γίνεται. Καὶ δ τοῦτο θέμενος ἔσυτῷ σκοπῶν, καὶ τῷ εἰκότι βάλλων οὐ παύδμενος, πολλάκις μὲν ἐπιτεύξεται, ἔξει δέ τι πλέον τῶν διλλων, καὶ ἀποτύχῃ· τοῖς μὲν γάρ ὡς ἐτυχε φερομένοις, κατὰ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ ζῶσιν ἐν φαυλότητις ὕσπερ ἐν χρηστότητι, καὶ ἡδομένοις τῷ πράγματι, οὐδὲ ἐν ἐλπίσι κείσεται τῶν κακῶν ἡ διόρθωσις. Οἱ δὲ λογισμοὶ θινόμενος, καὶ ἀμάρτη, ἀνάγκαις πάσαις αἰσθήσεται τοῦ δεινοῦ, διπερ ἀρχῇ διορθώσεως.

C

ΠΖ'.

Ἐπὶ τῶν πολέμων οἱ φρίττοντες τὸν θάνατον, οὐδὲ φεύγοντες· καὶ φεύγοντες γε πίπτουσιν ἥπερ οἱ ιστάμενοι, καταφρονοῦντες θανάτου. Δεινὴ γάρ μάχη νύτων πρὸς χείρας, καὶ ὀρρωδοῦντες τὸ ἅγιον, Ἑργον τούτου γίνονται, μηδὲ γοῦν ταφῆς ἀξιούμενος. Οἱ δὲ ὡς τεθνηδόμενοι διαμάχονται, ζῶσι τε καὶ στεφανοῦνται, πολλάκις περιγινόμενοι τε καὶ ἀριστεύοντες μᾶλλα γε εἰκότως ἀμφότερα. Ἐκ μὲν γάρ τοῦ μὴ φοβεῖσθαι τὸ θατασθαι, μετὰ δὲ τῶν βεβηκότων ἡ νίκη. Τούτων δὲ οἱ στέφανοι γίγνονται. Καὶ εἰ τοῖς εὐψύχοις ταυτὶ, δῆλον διε τάνατοια τοῖς δειλοῖς. Εἰ δὲ καὶ πεσεῖται τις ἐν τῷ πολεμεῖν, καὶ φεύγων διλος ὁσις ἐπανήσει· ἀλλ' δὲ μὲν τῆς μετ' αἰσχύνης ζωῆς οἰκτερεται, ἐκείνος δὲ μακάριος τοῦ μετὰ δόξης θανάτου. Τὸ δὲ δὴ θαύματος γέμον, πάντες μὲν θασι τάδε γίγνεται δέ οὖν τὸ δεινόν, τῆς ψυχῆς τιμῆς τραπεζῆς ὑπὸ του δεδιττομένου. Ἄλλα οοι μὴ προπετῶς μηδὲ ἀδίκως ἀραμένω τὰ ὄπλα, δ μετ' εὐκλείας θάνατος προτιμάσθω ἡ τοῖς πολεμίοις παραχωρῆσαι θριάμβου.

ΠΗ'.

Οὐχ οὕτω σοι προσήκει σκοπεῖν, διπερ μὴ γένοιο τῶν ἀνταγωνιζομένων ἐλάττων, ὕσπερ μὴ τῶν σε φιλούντων ἀπολειφθῆναι πρὸς τὴν ἀγαθὴν τῆς ἀγάπης ἀμιλλαν· καὶ πολέμιος ἔχθρὸν κατενέγκῃ, καὶ ἀντίπαλος ἔτερον, πολλοὶ τῇ τύχῃ λογιοῦνται τὴν νίκην. Ἡττωμένῳ δὲ φιλούντων οὐδὲ ἀν εἰς συγγνοή τῶν φιλεῖν ἐπισταμένων· ὡστ' αἰσχρὸν μὲν τῶν ἔχθρων, αἰσχιον δὲ τῶν φιλούντων ἡττα φανῆναι. Δοκεῖ δὲ αἰσχιστον. πάντων κοῦφον ἡγείσθαι τοὺς παῖδας κατόπιν λέναι γονέων εἰς τὴν τῶν σπουδαίων ἔργων ἐπιμέλειαν. Καὶ πῶς τις διλως κρινεῖ; εἰ τῶν ἔσυτῶν μὲν προγόνων οἱ παῖδες οὐκ ἀνάσχοιντο μὴ πάσης τῆς οὐσίας κληρονομεῖν, τὴν δὲ ἐκείνων ἀρετὴν ὡς ἀγος ἀποδρίψασιν; Ἐχεις πολλοὺς καὶ πρὸς πατρὸς, καὶ πρὸς μητρὸς ἀγαθῶν προγόνους. Ἐστι σοι φύσις ἀγαθὴ παρὰ θεοῦ δεδο-

μένην. Εὐλαβούς φύσιν ἀγαθήν καταισχῦναι, τῷ μὴ Ᾱ τρε, multos egregios avos; habes indolem bonam, divinitus tibi concessam: cave, præclarā indolem, præclaros avos haud æmulando, de honestaveris.

ΠΘ.

Σημείον στρατιᾶς κακῆς, καὶ φεύγειν οδησσις ἔτοιμου, τὸ μεθημέραν ἔστιν τὸν ἀφανίζοντας, νύκτωρ ἐπιφύσεσθαι τοῖς ἔχθροις. Μήτε γοῦν αὐτὸς ἡνυκτὸς ἐπὶ τοὺς ἔχθρους ἐκδράμης, ἢν μὴ κατεπείγῃ χρόνος, καὶ τὸ νικῆσαι πρόδηλον ἦ, η̄ καὶ εἰπερον εἰπεῖν, ἢν μηδὲν ἐν ἐλπίσι κένται τὸ κρατῆσαι φανερῶς, καὶ τὸ ἐπιτεταμένον τῆς μάχης ἀπειλῇ σοι θάνατον. Μήτε μὴν τῶν ἐναντίων νυκτὸς ἐφαλλομένων ἐκπλήστου. Σχέτω γάρ, καὶ φύσιφ, καὶ φωναῖς ἐλπίζοντες τρέψειν, οὐ γενναιότητι ψυχῆς, οὐδὲ καρτερίᾳ, ἐπειδὲν αὐτοῖς οὐ κατ' ἐλπίδας χωρῆσῃ τούτῳ γείρημα, μηδὲν δὲ διώκοντος μάλα φεύγουσι. Δεῖ δὲ πᾶν, δὲνδιστις περιγενήσεσθαι προσδοκῶν, εἰς τούμφαντες διγειν τῇ στρατιῇ, δπως ἀν σοι κοινωνοῦντες τῆς δόξης, ἀδεέστερον καὶ τοῦ πολέμου κοινωνήσαιεν. Οὐ μόνον γάρ τὸ ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν καθ' αὐτὸν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ δοκοῦν βλάπτειν εἰσθε. Τὰ πλήθη γάρ εἰς δόξαν μᾶλλον ἢ τάληθες ἀποβλέπει.

Կ'.

Εἰδότι: ἂν που λέγοιμι. Ἱζεύεις μὲν δὲ θηρευτῆς αἰτεῖν, ἀλλ' ἀπρόσπτως ποιούμενον τὰς εἰς τοὺς πτέρθρους καταγωγὰς. Καὶ λέων μὲν ἀλίσκεται πάγιαις, ἀλλ' ἀπρονοήτες βαδίζων. Κορυδαλοὶ δὲ πάγιης ἀνώτεροι ὡς ἐπιτοπλειστόν εἰσιν, ὡς μὴ προπετῶς, μηδὲν λίχνως τῶν εἰς τροφὴν προκαλουμένων ἀπόδομενοι. Ή δὲ δορκάς Ἑργοὶς αὐτοῖς συνιστῶσα τηνομα, βρόχοις οὐκ εὐάλωτος γίγνεται. Καὶ πολλὰ γε ἐπερα πολλῷ τούτων φαυλότερα, σοφὴν ἐπιδεικνύμενα δίσταντα, τῶν ἐπιδουλευσάντων καταγελᾷ. "Οἵτε τοῖς ἀνθρώποις προσέχουσι μᾶλλον τῶν θηρίων ἔξσταις ἐπιδουλάς διαδράμναι. Πολλῆς μὲν οὖν φροντίδος δεῖ καὶ ιδιώταις ἀνδράσι, μόνα γε τὰ κατ' αὐτοὺς ἐνεργοῦσιν, εἰ δεῖ μὴ πειραθῆναι πολλῶν κακῶν· τοῖς δὲ λαχοῦσι προστασθαις ἐπιμελεῖσθαι τῶν δλλῶν τὸ πᾶν ἐν τῷ φροντίζειν ἐστὸν ὑπὲρ τῶν κοινῶν τὸ προνοεῖν καὶ οἰκονομεῖν φυλακὴ τῶν ὑπαρχόντων ἀκριβῆς, τῶν οὐκ διτῶν ποριειδὲς ἀφθονος, σωτηρίᾳ τῶν ὑπὸ χείρα, ἔχθροις δλέθριον βέλος. Τὸ δὲ μὴ προσέχειν καὶ ἀμελεῖν προκαλεῖται τὰ δεινά, ἐρέλκεταις τὰ βλάπτοντα. Τὸ πᾶν συντόμως εἰπεῖν, διαφθείροις ἀν καὶ βουκόλω, καὶ αἰπόλω, καὶ ἐπιφορδῷ τὴν ἀρχήν, μήτοις γε στρατηγῷ. Τοὺς γάρ βασιλέας παρέρχομαι, τηλικοῦτον δρμα ἐλαύνοντας· ὃν γάρ δὴ χρεία τοῖς ἱττοῖς, πολλῷ γε μᾶλλον τοῖς κρείττοσιν.

ԿԱ'.

Τίδοι καὶ νῦν εἰρήσεται τῶν ἀναγκαῖων σοι γνῶσαι. Εἰ ἐπιστημόνως τις τοῖς ἀνὰ χεῖρας πράγμασι χρήτο, οὐδὲν κωλύει καὶ τάναντία εἰς ἐν τι φέρειν τῶν ἀγαθῶν. Καὶ σκόπει δὴ μοι τὸν λόγον. Τὸ μὲν γάρ ἐπιλεῖσθαι τῷ μεμνῆσθαι ἐναντιώτατον ἀλλ'

Omnino signum est exercitus ignavi, et ad fugiendum parati, si scipios interdiu occultantes, noctu hostes adoriantur. Nec igitur ipse noctu in hostes procurreri, nisi tempus urgeat, et victoria te potitum evidenter appareat; vel, ut aliter loquar, si nec speranda sit aperto Marte victoria, et pugnæ vehemens impetus mortem tibi minetur, nec adversariis noctu te invadentibus, animo perturberis. Nam quia tenebris, et strepitu, et clamoribus, non animi strenuitate, nec laborum tolerantia, se tuos in fugam acturos sperant, cum prium pro spe concepta conatus iste non successerit, admodum persequente nemine fugiunt. Debes autem quidquid victoriae spem tibi pollicetur, ob oculos exercitui ponere, ut in opinionem tuam pertracteti, promptius in societatem pugnæ veniant. Quippe non tantum id, quod reapse validum est, ac formidabile, verum etiam quod esse videtur, nocere solet. Nam vulgus hominum magis opinionem quam veritatem spectat.

Χ. C.

Dicam aliquid non nescienti. Visco quidem aquilam venator capit, sed imprudenter in arborum sessaram demittentem. Itidem leo indagine capitur, sed temere progrediens. Galeritæ vero tendicula capi plerumque nequeunt, quod non temere nec avide soleant escas attingere. Dorcas quoque nomini suo re ipsa fidem faciens, laqueis hand facile capi potest. Itidem alia multa longe his ignobiliora, vafriciæ documenta singularis edentia, rident eos, a quibus ipsis insidiæ strunntur. Quapropter si animum homines advertere velint, felicius quam ipsæ feræ, insidiæ evitare poterunt. Enimvero magna privatissimo quoque hominibus opus est cura, suas duntaxat res agentibus, ut complura mala non experiantur. At iis, quibus obtigit tum aliis præesse, tum curam eorum gerere, summa rerum in sollicitudine de negotiis publicis est sita. Nimirum providere rebus, et easdem recte constituere, præsentium bonorum accurata est conservatio, et acquisitio copiosa eorum, quæ desiderantur, et subditorum salus, et hostiis exitiale telum. At secordia negligentiaque dira elicit mala, et attrahit noxia; brevibus ut totam rem complectar, hæc et bubulco, et caprario et equario regimen omne perdiderit, nedum copiarum imperatori. Quippe reges qui tales tantumque currum agunt, etiam silentio prætero. Nam quæ res in iis, qui sunt inferiores, multo magis in potentioribus requiruntur.

XCI.

Ecce nunc quoque dicitur aliquid cognitu tibi necessarium. Si perite quis præsentibus utatur rebus, nihil impediet, quominus et illis contrariæ bonum ad aliquod tendant. Et vide mihi, quæso, rationem. Oblivisci ac meminisse, maxime contraria

sunt. At vero si ambo in loco sunt, erunt in primis bona; cæteroquin utrumque noxiū. Atque hoc tibi dicto quodam explicabitur, compleciente præceptionem ænigmaticam, ut mentem tuam excitet, ne leviter et summatim, quæ dicuntur, inspiciat, sed intellectum eorum studiose pervestiget. Si obliviscens eorum, quæ a tergo sunt, ulteriora contento cursu persequaris, si memor a tergo relictorum, porro se offerentia vitanda statua, non amissis, quæ pone sunt, etiam quod persequeris, omnino assequeris, et a præteritis liberatus, facile persequentia quoque vitabis. At vice versa, quod exitialle fuerit.

XCHI.

Revera splendidum ornamentum et firma turris est taciturnitas iis, qui ea prædicti sunt. Potius autem junioribus, quam qui vegetam ad ætatem prævenere, convenient. Imo et virili potius ætati convenit quam virili provectionibus. Nam quidquid ætate provectionis, simpliciter ut dicam, experientia majore præstat. Et decentius dubio procul est, audire magis experientes, quam licenter rudiores garris. Loquendi sane tempus hoc esse arbitror, cum respondendum est, cum crimine asperso suscipienda defensio, vel de re quapiam docendus alius, recte docentibus cognita, dicentisque dignitati conveniente; quæque proleta, fructum aliquem attulerit, silentio pressa, nocuerit. Cæteroqui vero quiescere præstat, ut philosophus ille medicus dixit.

XCHII.

Ante res alias pulcherrimum quid est, in omnibus nosse quid præstet, ac facultatem habere præclare dicendi, et ea facultate multum videri ad persuadendum posse, rerumque pulchrarum amorem sapienter animis indere. Sed tamen eum, qui norit, et verbis exponit meliora, sponte deteriora facere, nec dictu, nec cogitatui mihi quidem facile videtur, quanti res ea dedecoris plena sit. Nam turpe quiddam est, malum facinus, quocunque modo fiat: turpius, non ignoranter admissum scelus: longe turpissimum, eum, qui docet alios, quid æquum rectumque sit, aliorumque vitam corrigerere potest, seipsum correctionis expertem relinquare. Omnem hoc excusationem tollit.

XCHIV.

Temperatæ ingenio doctrinæ nihil æquiparandum venit, nihil ingenio melius, quoq; doctrina collustratum est. Nam et alterutrum per se pulchrum et optabile quid fuerit: at vero si ambo coeant in unum, babæ! quam admiranda, quam egregia, quam præstans conjunctio. Animum ea purum priorem efficit; sordibus refertum, facile abluit; adeoque tam animo, quam pari huic usuvenit, quod capiti et ambabus manibus. Nam altera quidem alteram abstergit, cum eam ad rem et aqua et mappa, et nitro sit opus: faciem vero, et caput, totumque præterea corpus, manus ambæ nitidum

A el μετὰ τοῦ καιροῦ γίγνοιτο ἀμφω γε, πάνυ καλῶν· ἀλλώς δ' ἀνέκτερον βλαβερόν. Καὶ δηλώσεις λόγος ἐκεῖνος, αἰνιγματώδους παραινέσσεις ἐφαπτόμενος, δπως σοι τὸν νοῦν διεγείρῃ, μή ἐπιπολακών ἔρδων τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐπιμελῶς θηρεύειν τὴν τῶνδε γνῶσιν. Ἐὰν τῶν δηισθεντῶν ἐκπλανθανόμενος, τὰ πρόσωπα γε διώκῃς συντόνων δρόμων· ἐὰν μεμνημένος τῶν δηισθεντῶν, φεμγειν βουλεύσῃ τὰ ἐμπροσθεν· οὐκ ἀπολέσας τὰ δηισθεντῶν, καὶ τὸ διωκόμενον καταλήψῃ πάντας· τῶν τε φθασάντων ἀπαλλαγεῖς, φαδῶς διαφεύξῃ καὶ τὰ διώκοντα. Τὸ δ' ἐνηλλαγμένον δλέθριον.

ΛΒ.

B Ἡ σιωπὴ κόσμος λαμπρὸς, πύργος ἰσχυρὸς κεκτημένοις. Προσήκει δὲ νεωτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς εἰς ἀκμὴν ἀφιγμένοις. Εἰ δὲ βούλει γε, καὶ τῇ τῶν ἀνδρῶν ἡλικίᾳ προσήκει μᾶλλον ἢ ταῖς ὑπερβενθηκαὶς· τὸν ἄνδρα. Τὸ γάρ δὴ πρεσβύτερον, ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐμπειρότερον. Καὶ ἔστιν ἀτεχνῶς εὐπρεπέστερον ἐμπειροτέρων ἀκούειν, ἢ παρθησιάζεσθαι τοὺς ἀπειροτέρους. Οἷμα δὴ καιρὸν εἶναι τοῦ λέγειν, δταν ἀποκρίνασθαι δέῃ, δταν ἀπολογηθῆναι διαβαλλόμενον, ἢ τι διδάσκειν τὸν ἔτερον. Καλῶς γε τοῖς διδάσκουσι γιγαντούμενον, τῷ σχήματί τε πρέπον τοῦ λέγοντος, καὶ δὲ λεχθὲν δν ὅντες, σιωπήθεν δὲ ἐβλαψέν. "Ἄλλως δὲ ἡσυχίαν ἀγειν βέλτιον, κατὰ τὸν φιλόσοφον λατρόν.

C

ΛΓ.

Κάλλιστον εἰδέναι τὸ βέλτιον ἐπὶ τῶν ἀπάντων, καὶ δύναμιν ἔχειν καλῶς εἰπεῖν, καὶ πιθανὸν ταύτη δοκεῖν, καὶ τὸν τῶν καλῶν ἔρωτα σοφῶς ψυχῆς ἀμφιτεύειν. Εἰδότα δ' οὖν, καὶ λέγοντα τὰ βελτίω, τὰ χειρῶ πράττειν ἔχοντα, οὗτ' εἰπεῖν, οὗτ' ἐννοήσαι ράδιον ἐμοὶ φαίνεται, δῆσης αἰσχύνης μεστόν ἔστιν. Αἰσχύρον μὲν γάρ πρᾶξις κακή, δπως ποτ' ἀν γένοιτο· αἰσχιον δὲ τὸ κακὸν, οὐκ ἀγνοίζει γινόμενον αἰσχυστον μεο' ὑπερβολῆς τὸ τοὺς ἔτερους διδάσκοντα τὸ προσῆκον, καὶ βίσους ἀλλων δρθοῦν δυνάμενον, αὐτὸν τηρεῖν ἀδιόρθωτον. Τοῦτο πάσαν παραίτησιν ἀναιρεῖ.

D

ΛΔ'.

Οὐδὲν σοφίας ἀντέξιον, εὐφυΐα συγχραθεῖσης· οὐδὲ εὐφυΐας ἀμεινον σοφίᾳ λειπαμπρυσμένης. Ἐκάτερον μὲν γάρ καλὸν καὶ ζηλωτὸν ἀν εἶν· εἰ δὲ συνέλθοτεν ἀμφω, βαδὺ τῆς συζητίας! ὡς θαυμασία, ὡς ἀγαθή, ὡς ἀρίστη! Καθαρὰν μὲν οὖσαν τὴν ψυχὴν, καθαρωτέραν ἀμφαῖνε· ρύπου δὲ πεπληρωμένην, ἀποπλύνετ ράδιως· Καὶ συμβαίνει τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ξυνωρίδι ταύτῃ, δ γε δὴ τῇ κεφαλῇ καὶ ταῖν χεροῖν ἀμφοτέροις· ἦ γάρ ἐτέρα τὴν λοιπὴν ἀποστήματος, οὐδατί τε, καὶ ἐκμάκρηφ καὶ νίτρῳ γέ που δεῆσαν. Πρόσταπον δὲ καὶ κεφαλήν, καὶ πρός γε ἔτι πᾶν σῶμα, ἀμφότεραι καθοιρουσιν αἱ γείσες. Ὅδως δὲ, καὶ ἔκμακτρον, καὶ

νίτρον εἰνι λογίζου εὐφυίας, καὶ σοφίας, καὶ ψυχῆς, Λ reddunt. Aquam autem, et mappam, et nitrum esse cogitabis ingenii, doctrinæ animi actionem, studium, assiduitatem.

L^E.

Στοχάζου μοι τοῖς φθάσασι καὶ τοῖς πικροῦσι τῶν μελλόντων· καὶ λεὸν μὲν σοι τὸν καιρὸν ἔσσεσθαι προσδοκῶν, δύος μὴ τραγύτερον ἀποφήνης, ἀμελής γενέθμενος ταῖς χρηστοτέραις ἐλπίσιν, διὰ τοῦτο πολλοὶ πάσχουσι· δυσχερῆ δὲ καὶ προσάντη τὰ πράγματα· ὑποπτεύων, πειρῶν συναιρομένου τοῦ κρείτονος μεταβαλεῖν εἰς τὸ βέλτιον, ψυχῆς θερμότητί τε καὶ ἄδραιτητί, καὶ προσέτι λογισμοὺς συνέσεις κεκινημένοις, δι' ᾧ πολλοὶ ἐξεγένετο ἀφύκτων ἀπαλλαγῆναι. Χαίρειν δὲ πολύποσιν ἀνθρώποις καὶ χαμιλέουσι φράσας, αὐτὸς ἀξίου φαίνεσθαι ὁ τύπος ἐν ἀπατᾷ τοῖς καιροῖς· καὶ μὴ μεταβαλλομένοις τούτοις συρμεταβάλλεσθαι πρὸς δὲ τι ἀν μεταβληθεὶς χειρῶν δόξῃς. Οὕτω δὲ διατεθεῖς, καὶ οὐτῶς ἔχων τὰ τυνάμητα, πειρῶν φέρειν, διὰ τὸ θεός διόδη, γενναῖας.

L^G.

Μᾶλλον ἀνόητος ἔστιν, εἰ καὶ παράδοξον εἰπεῖν, τοῦ μὴ εἰδότος τις χρηστὸν, μηδὲ ἐνεργοῦντος, διὰ πάντα μὲν εἰδὼς, ἢ χρή, μηδὲν δὲ τῶν διεντων ἔργαζόμενος. Ἀτοπον γάρ ἐπιεικῶς, ἐπιστάμενον καλῶς δὲ τὰ συνοίσειν οἴοντες, ἐργάζεσθαι τὰ βλάπτοντα. Σωφρόνουντος γάρ ἀνδρός, τὸν διεισθον εἰδότα, ἀποκηδῆν· καὶ μελαγχολίαν νοοῦντος κατ' ἔγνοιαν περαπατεῖν. Τὸ δὲ ἐκόντα τοῦτο ποιεῖν, καὶ ταρδὸν ἀπαλλαγῆναι, μὴ βούλεσθαι, πῶς οὐκ αἰνίγματι ζοίκε; Καὶ κρείτονος τοῦ λύσοντος τὸ ἀπόρον ἡμῖν δεῖται ἢ κατὰ τὸν πάλαι Οἰδίποδα. Τὸν γάρ μὴ δυνάμενον γνῶναι καὶν ἔχθρος τὴλέσην ἀμαρτήσαντα. "Οὓς δὲν γευσάμενος τοῦ χρηστοῦ, ἔπειτ' αὐθίς αὐτὸν ἐκδοίη φαύλοις περάγμασιν (οὐχ ἥτεν δὲ περὶ δικαιούτων λέγων ἢ περὶ πάντων ἀνθρώπων), καὶν αὐτὸς αὐτὸν εἰκότες μισήσειν. Οὐ πρὸς ἀνδρὸς οὐν ἀγαθοῦ εἰδέναι καὶ διδάσκειν, ἢ χρή, ἔπειτ' ἀποφαίνειν αὐτὸν, οἵτινες καὶν ποιεῖν.

viri boni non est, tum posse, tum docere quas oportet, ac deinde se ipsum exhibere servientem iis, quibus haud par erat.

L^Z.

"Ἔν τις ισχυρίζηται τῶν ἀνθρώπων, ἢ γε χρή ποιεῖν ἐγνωκέναι, ἔπειτα μὴ φαίνεται ταῦτα πράττειν, ἢ ψεύδεμένος ἔστιν, ἢ πρὸς βλάπτην ἐστοῦν τὸ γνῶναι κεκτημένος. Καὶ πάντας μὲν ἀν ἔχοιμι πρὸς τοῦτο συμφεγγομένους· δύορει δὲ καὶ τὸν Σωτῆρα τοῦτον ἀποραίνομενον ἀριθήλως, τῷ λέγειν, μέλλειν διεργεσθαι τὸ δλίγχ γάρσεις περοσκεκρουκτά μᾶλλον τοῦ τὰ μείζονα κατ' ἔγνοιαν ἐπιεικότος. "Ωσθ' δὲ καλὸν καλῶς εἰδὼς, καλῶς δὲ τοῦτο μὴ πρᾶξας, ἐξημίλωται τῷ γνῶναι. Καὶ ταῦτην τὴν γνώμην οὐκ ἔνι παραλογίσασθαι, οὐδὲ ἦν συνέθητη σοφίᾳ τῆς γῆς ἀπάσης ἢ τῶν ἀγγέλων ἀπάντων. Θεόθεν γάρ ἡμῖν ἔστιν ἐξενηγμένη, ὅλως καὶ παντὶ τῷ γιγνομένῳ κεκοσμημένη. Στενά δὲ τὰ ἡμέτερα ἔκατερωθεν. "Η τε γάρ ἀδελτηρία κακὸν, ἢ τε γνῶσις φοβερὸν, οὐ μικρὸν τὸν κίνδυνον ἡμῖν ἔξαρ- ωσα.

Λ reddunt. Aquam autem, et mappam, et nitrum esse cogitabis ingenii, doctrinæ animi actionem, studium, assiduitatem.

XCV.

Oportet ex præteritis et præsentibus de futuris conjecturam te facere. Cumque placido te fruiturum tempore speras, cave faxis acerbius, negligens ob spem meliorem factus, quod compluribus accidere solet. At cum immittere difficilia suspicaris, arduaque negotia, divino juvante numine, in melius ea commutare nitere, tum servido impetu constantiae animi, tum etiam profectis a prudentia cognitionibus, per quas inevitabilibus malis liberari pluribus contigit. Illis autem hominibus, qui polypi sunt et chamaeleontes, valere jussis eumdem ipso cunctis temporibus exhibere te velis, nec cum eis, quoties mutantur, una mutari: præsertim si mutatione secuta, deterior esse factus videberis. Sic autem affectus, atque hoc animo prædictus, enīce dabis operam, ut quid Deus dederit, fortiter feras.

XCVI.

Res quidem auditu nova et insolens, sed tamen eo, qui nec boni quidquam novit, nec facit, stolidior is est, qui novit omnia quæ scire convenit: at nihil eorum, quæ fieri par erat, facit. Etenim satis absurdum est, eum qui recte sciat, quidquid expeditre possit, noxia facere. Viri namque prudentis est, si quid lubricum norit, ab eo resilire, sic ut ejus, qui melancholia laborat, per ignorationem delirare. At vero consulto id facere, cumque desistere liceat, nolle, quo pacto non ænigmati quiddam est simile? Subtiliore quidem nobis opus est interprete, ad dissolvendum hoc dubium, quam priscus ille fuerit OEdipus. Hominis enim judicio cognitione que destituti, si lapsus sit, vel hostis misertus fuerit. At qui degustato bono deinde se ipsum rursus pravis rebus addixerit (nec minus de me ipsis quia mortalibus universis loquor), is vero non abs re sibimet ipsi odio fuerit. Quamobrem

XCVII.

Esse sibi cognita si confirmet aliquis hominum, quæ facienda sint, interimque non appareat, hæc cum factis præstare, vel mendax est, vel suum ad detrimentum ea cognitione prædictus. In ea re nemini nem mihi non assensurum putem. Sed vide prouniantem hoc Servatorem quoque nostrum claris verbis, cum ait, vapulaturum magis eum, qui sciens prudens offendit, quamq; majora per ignorantiam admiserit. Quo efficitur, ut qui, quod bonum est, recte novit, nec tamen id recte facit, per ipsam cognitionem damno quoddam affectus sit. Atque hæc sane sententia perverti prave ratiocinando nequit, etiamsi cum universa terrestri angelorum omnium sapientia coeat. Divinitus enim prolatæ nobis est, omni æquitate condecorata. Res interim nostræ in artum utrinque coguntur. Nam et imperitia malum quid est, et cognitione, formidabile, cum periculum ex ea non exiguum nobis impendeat.

XCVIII.

Sciunt omnes, ipsum per se vivere bonum esse. Verum alio quodam modo vita morte deterior inventur, quæ scilicet ætatem unam cum alia mutans, quasi proficiens, animi bona diminuit. Itidem turpe, capillos quidem albari, sed animum denigrari. Solent autem hæc usuvenire, quando cum ætatisbus ipsa vivendi ratio non sumit incrementum. Magnæ quidem infamia plena res est, hominem maturum et senem, in morem pueri sese gerere. Et omnino deterior sapere, quam ætas, qua quisque est, postulat, nec honestum est nec bonum, nec laudabile. Quapropter si vitam gloriamque veram appetis, quo tibi servire nostram hanc orationem arbitror, fac vita tua concessæ tibi divinitus ætati respondeat.

XCIX.

Tam pulvere, quam spiritu, rebus diversis, cum constemus homines, quasi duplices (uti quidem videtur) simus: parti viliori præstantiorem subjecimus, nulloque in pretio potiorem illam habemus. Digna vero vituperio res, ne quidem a nobis pari ratione cum carne mortali, quæ pulvis a Deo formatus est, immortalem animum, rem divinitus inspiratam, in honore haberi. Verum scientes esse vitium hoc ignorantiae plenum, magnique detrimenti causam præbere, quod nulli est usui corpus, ut oraculi divini verbis utamur, tenuiter modicisque soveamus, ne spiritum illum vivificum quasi morte multemus. Nam in repugnantibus universis, si alterutri quid accidat, in altero diversum quid sequitur: et carne belle curata, spiritum languescere necesse est. Sunt enim hæc repugnantia.

C.

Obtinendæ tam in hac vita, quam in altera, corona, vis perpaucorum verborum facillime sufficerit. *Deflecte a malo*, inquit divus ille Davides, et fac bonum. Quid huic sententiæ par esse possit? quid utilius? quid expeditius? O spiritualem sapientiam, o singulare mentis acumen in eo, qui hujus auctor est sententia, quæ quidem perfecta perfectis a perfecto est tradita. Nimirum is mente prædictus est, qui cuin se pulverem norit, terræque matri debitum esse persolvendum, Davidi obtemperans, resipiscencia mortem antevertet: vitiositate omni exuta, bonisque operibus, ad quæ conditi sumus, opifice rerum placato. Tu quidem, charissime fili, utrumque faciens, ob neutrum elatum te unquam gerito: ne tibi, Pharisæum illum, qui virtutem colebat ille quidem in moribus, sed nequaquam modestus esse dicerat, male initato, multis egregie parta sudoribus, quemadmodum et ipsi usuvenit, levimomento adimantur.

A

κ.Η.

Td ζῆν αὐτὸ καθ' αὐτὸ καλὸν, καὶ πάντες ἴσασι τοῦτο. Ζωὴ δὲ τρόπον ἑτερον θανάτου χείρων εὑρίσκεται, ή τὰς ἡλικίας ἀμείβουσα, καὶ οἰοντ προσόπουσα, τὰ τῆς ψυχῆς μειον πλεονεκτήματα. Αἰσχρὸν δὲ καὶ τὴν τρίχα λευκανεσθαι, τὴν δὲ ψυχὴν μελαίνεσθαι. Ταυτὶ δὲ πέψυκε γίγνεσθαι, διαν μὴ συναύξηται: ταῖς ἡλικίαις ὁ βίος· ὡς πολλῆς αἰσχύνης γέμου ἀνδρὶ τελειῷ καὶ γέροντις τοῖς παιδίς πολιτεύεσθαι. "Ολας δὲ χείρων φρονεῖν τῆς ἐν ή τίς ἔστιν ἡλικίας, οὐ καλὸν, οὐδὲ ἀγαθὸν, οὐκ ἐπαινετόν. Εἰ γοῦν ἀληθῶς ζωῆς καὶ δόξης ἐπιθυμεῖς (ταυτὶ δὲ τούτον τὸν λόγον ἀρμάτετεν οἶμαι), πάρεχε βίον κατάλληλον τῷ παρὰ Θεοῦ δεδομένῳ σοι χρόνῳ.

B

κ.Θ.

"Ω; ξοκε, διπλοὶ τινες ἔντες οἱ ἀνθρώποι ἐξ ἐνατίων, χοδὸς καὶ πνεύματος, τῷ φυλοτέρῳ τὸ κρείττον ὑποτάττομεν, παρ' οὐδὲν τὸ κρείττον θέμενοι. Οἶον δὲ πρὸς μέμψεως λόγον, μηδὲ γοῦν ἐν ίσῳ θυητῆς σαρκὸς, θεοπλάστου κόνεως, ψυχὴν τιμῷ ἀειζωον, χρῆμα τὸ θεόπνευστον. 'Αλλ' ἀγνοίας γνόντες γέμοντο τὸ πάθος, καὶ πολλῆς ζημιας παρατείνον, δλίγα περιθάλπωμεν τὸ μηδὲν ὠφελεῖν δυνάμενον σῶμα, κατὰ τὸν θεὸν εἰπεῖν χρησμόν· ίνα μὴ τὸ ζωογονοῦν ὕσπερεν νεκρὸν ἀποφανώμεν πνεῦμα. Ἐπὶ γάρ τῶν ἀντικειμένων δπάντων, δν θατέρῳ τι ξυμβῇ, θατέρῳ τούτωντὸν ἀκολουθεῖ· καὶ τῆς σαρκὸς εὐεκτούσης, νοσεῖν ἀνάγκη τὸ πνεῦμα. 'Αντικεινται γάρ ἀλήλοις.

C

P.

"Ρημάτων δλίγων δύναμις φέστα ἀν ἀρκέσειν ὅδε κάκει στεφανῶσαι. Ἐκκλιτορ δπὸ κακοῦ, φησιν δ θεοὶς Δαβὶδ, καὶ ποιησον ἀγαθόν. Τί τῆς γνώμης ταῦτης γένοιτο? ἀν ίσον; τι ὠφελιμώτερον; τι ταχύτερον; "Ω πνευματικῆς σοφίας! ὡ φρενῶν δξύτητος τοῦ δεδωκότος τὴν γνώμην, τελείαν τελεοῖς παρὰ τελείου γεγενημένην! Νοῦν δρ' ἔχων οὐτός ἔστιν, δς εἰδὼς, ὡς ἔστι: χοῦς, καὶ δεὶ τὸ χρέος ἀποδοῦνται γῇ τῇ μητρὶ, τῷ Δαβὶδ πειθόμενος, φθάσει μετανοίᾳ τὸν θάνατον: πᾶσαν μὲν κακίαν ἔκδυς, χρηστοῖς δὲ ἐργοῖς, ἵφ' οἵς ἐπλάσθη, πλεων τὸν πλάστην ἐργασάμενος. Καὶ δῇ ποιῶν ἀμφότερα, μηδὲ δι' ἑτερον ἐπιτρέμενος φάνηθε ποτε, φίλτατε· ίνα μὴ τὸν Φαρισαῖον ἔκεινον, τὸν ἀσκοῦντα μὲν τρόπων ἀρετὴν, μηδαμῶς δὲ μετριάσειν μεμαθηκότα, κακῶς ζηλώσας, τὰ πολλοὺς ιδρῶσι κατωρθωμένα σοι πάνυ δρῦνις ἀφαίρεθῆσε, ὥσπερ κάκείνῳ συμβέβηκεν.

D

MANUELIS PALÆOLOGI

AD JOANNEM FILIUM

ORATIONES VII ETHICO-POLITICÆ.

A.

**Δόγμας χροτρεκτικὸς εἰς λόγους, καὶ περὶ ἀρετῆς
καὶ ἀγάθου ἀρχοντος.**

Τοῦ καλῶς ἐπίστασθαι λέγειν οὐδὲν ἀν γένοιτο λυ-
σιτελέστερον δρχουσιν ἐθέλουσιν ἄγαθος εἶναι, νοῦ
τε βάρος ἔχουσι, καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συνοίσσον δρῶσι,
τῶν τε ἀγαθῶν ἔρωσι, καὶ μηδὲν τῆς ἀληθείας
προτιμῶσι. Τοῦτο τούτοις τοῖς ἀνδράσι χρέοτον
ἀτεχνῶς ἡ πλουτεῖν, καὶ τοὺς τοῦ Κροίσου θησαυ-
ροὺς εἰς ἀσφαλείας λόγον πολὺ νικῶν, Ισχυρότερον
τῆς Σέρβου πολυχειρίας, αφενδόνης Γύγου τῆς
μυθικῆς σὺν τῷ καλῷ βιαστέρον· καὶ δλῶς τούτων
ἀνυστρέψερν τε καὶ τιμιώτερον, δοσον οὐδὲν εἰπεῖν
ἀν εἴη τῶν εὐχερῶν. Σκοπῶμεν δὴ τῶν εἰρημένων
ἀνδρῶν ἔκαστον, καὶ τί ποτε δεδύνηται κατορθώ-
σαι, δι' ὧν γε νενομίκαι μέγα τι καὶ γενναῖον δυ-
νησθαι δεδρακέναι. Ἐπειτα τὸν λόγοις εὐδόκιμον
τούτοισι παραβάλωμεν, δυτα γε καὶ τέλλα
τοιούτον δρχοντα, οἷον εὐθὺς ἐπροομιασάμεθα. Καὶ
γάρ τῇδε πη δισκρίνοντας, οὐκ οἷμαί γε ῥάβιας
ἡμᾶς ἐξαμαρτήσειν τῆς ἀληθείας. Ο μὲν οὖν πολὺς
ἐκεῖνος χρυσὸς τὸν ἐπ' αὐτῷ μέγα φρονοῦντα Κροί-
σου ψευθέντα τῶν ἐλπίδων ἀπέφηνε, καὶ γέγονεν
διτεκρυς αὐτῷ συκίνη ἐπικουρία ἡ ἐπὶ χρήμασιν
ἐλπίς, οὐτωσι νεκροὶς κειμένοις δι' ἀχρηστίαν. Καὶ
μήτην καὶ διὰ τούτον ἀπόλωλε πρὸς τῷ μηδὲν κατ-
ωρθωκέναι τῶν κατ' ἐλπίδα. Καινὸν δὲ οἷμα μη-
δὲν, μηδὲ ἀπεικός, εἰ περιέστηκεν αὐτῷ πρὸς τούν-
αντοῖς ἡ δόξα, μηδαμῶς ἐπ' ἀρετῇ, ἀλλ' ἐπὶ με-
τάλλωις τεθαρρηκότι. Ταῦτη γάρ τοις χρωμένοις
αὐτοῖς, ὡς χρή, μετ' ἐπιστήμης ἀνδρὶ πρεπούσης
δοκεῖ τι κάλλιστον εἶναι τῷ βίῳ τούτῳ. Εἰς τοῦτο
αὐτῷ δὲ μόνον δρῶσι, τὸ θησαυρίζειν, καὶ εὐδαι-
μονίαν καὶ τέλος τούτο νομίζουσιν, ὑπηρέτης ἀπω-
λείας δὲ πλοῦτος, καὶ μεγίστων ὄντεων αἴτιος. Ο
δέ γε καὶ πρὸ τοῦ Θεοῦ τὸ θησαυρίζειν οἷμα τιθεῖς,
καὶ εἰς μόνον τὸν χρυσὸν ἀνηρτημένος ὑπάρχων,
χρυσὸν ἐκεῖνον τὸν δοικότα λίθοις, τοῖς ὑποκεκα-
λυμμένοις συγνοῖς ὑδασιν, οἱ πρὸς οὐδὲν ὄντεσσιν,
εἰ μή που καὶ γένοιτο ναυαγίων αἰτιοι, ἡλαζονεύ-
σατο καὶ ἀνύσειν. Τοὺς γάρ τῆς ψυχῆς ὁφθαλμοὺς
ἀρεβλυώττεων δὲ Κροίσος τῷ τῆς φιλαργυρίας νοσή-
ματι, πορφρωτέρω τῶν παρὰ πόδας κειμένων οὐκ
διδύνατο βλέπειν. Οὐθὲν δὴ καὶ τὸ κατορθωρύχθαι πο-
λὺν αὐτῷ χρυσὸν σωτηρίαν, καὶ τρυψήν, καὶ βασι-
λεῖαν ἐνόμιζε. Καὶ πολὺς ἦν διὰ τούτο κατὰ πάν-
των ἐπαιρόμενος, καὶ μηδαμῶς κοιμώμενος, μηδὲ
χραιπαλῶν οἶνῳ, μονογονὶ παρεφθῆγετο· καὶ ταῦ-

B

I.

*Oratio hortatoria ad eloquentiæ studia, deque virtutis
ac bono principe.*

Qui boni esse principes volunt, et mentis aliquod
pondus habent, qui publicam spectant utilitatem et
bonarum rerum amantes, nihil veritate ducunt an-
tiquius, iis nulla res usui magis esse potest, quam
recte loquendi scientia. Potius enim hoc eis est, om-
nem extra controversiam, quam opum copiæ; præ-
sidii plus habet quam Crœsi regis thesauri; plus
roboris, quam immensus ille Xerxis exercitus:
plus virium, cum honesto, quam Gygis illa fa-
bulosa pala: denique tanto his et efficacius et
majoris est pretii, quantum ne dicendo quidem
explicari facile possit. Et consideremus sane quem-
libet horum, quos diximus, quæque vis earum re-
rum fuerit, quibus illi rebus se patrare magnum
quoddam ac nobile facinus posse putarunt. Deinde
nostris hisce commendatum orationibus ad eos com-
paremus, principem cætera quoque talem, qualē
statim ab initio delineavimus. Quippe si hoc quodam
modo examen instituatur, haud facile nos a vero
aberraturos arbitror. Ingens igitur illa vis auri, ma-
gnos ob eam gerentem animos Crœsum exspecta-
tione sua frustratum elusit, quamque spem posue-
rat in pecunia, quæ nulli quod etsi usui, mortua
quasi jacebat, ea plane sicutinum ei presidium fuit.
Imo propter hoc ipsum aurum, præterquam quod
nihil eorum perfecit, quæ spe destinaverat, etiam
periit. Neque vero novum aut absurdum, mea quidem
sententia, rem aliter cecidisse, quam illius erat opini-
o, qui fiduciam non in virtute, sed metallis collo-
caverat. Nam illa recte utentibus, ceu par est, eaque
cum prudentia, quæ virum decet, pulcherrimum vitæ
hujus ornamentum esse videntur. Qui vero solam
thesaurorum collectionem respiciunt, eamque tum
felicitatem, tum finem ipsum statuunt, iis opes ad in-
teriorum servient, infamiaeque maximiæ causam præ-
bent. At Crœsus ille noster, qui majorem congerend-
darum opum, quam ipsius, ut arbitror, Dei rationem
habebat, et a solo pendebat auro, illo inquam au-
ro, quod iis erat simile lapidibus, qui profundis in
aquis abditi, nullam ad rem sunt utiles, nisi fortas-
se naufragiis ut occasionem præbeant, omnia se
perfecturam gloriabatur. Nam quod oculis animi ca-
cutiret, ob avaritiam morbum, renitiora, quam quæ
ante pedes erant sita, prospicere non poterat. Quo
suebat, ut immensam auri vim defossam, pro salute

D

pro deliciis, pro regno duceret. Ob hanc causam ad-
versus omnes nimil quantum tumens, nec ullam
capiens quietem, nec vino se inebrians tantum in
sermone delirabat : et illo quidem cum viro collo-
quens, qui veram ad felicitatem aurum non nisi pro
ludibrio habebat, etiamsi quis integra saxa in au-
rum conversa, ejus ad pedes ahjecisset. Erat hic
Atheniensis ille legislator, cui nomen Solon, quem
homines admirabantur Athenis illis aureis, quæ
plenæ id temporis admirabilibus viris erant. Et qui
non æquum erat, omnes illum admirari ? Nam inter
tot præclaros et egregios viros, qui reserti copia plu-
riorum honestarum bonarumque rerum essent, unum
aliquem quoconque modo cæteros anteisse, parum
abest, quin fidem superare videatur. Hic tamen et
inter illos, secundum Deum, venerabilis erat, non
quod aurum possideret, ac suppeditaret. Non enim
abundabat auro, nec argentum habebat in pretio, ni-
si recte colligeretur, et melius expenderetur, et in lo-
co utrumque fieret. Quippe nec ipse, nec illi quos
dicto audientes habebat, tantopere putabant expe-
tendas illas auri massas, quarum sane mancipium
cum Crœsus esset, pro domino se gerebat. Unde
nec curæ Soloni fuit, ut artem aliquam civibus suis
inveniret, qua omnino ditescerent : non hanc metal-
licam, nec illam, opinor, cui ab auro conficiendo-
nomen est datum. Non has ob res vir optimus ab op-
timis viris, maximus a maximis habebatur, et nunc
quoque cunctis suis videtur : sed quod præter alia
multa præclaraque facia, quæ præcesserant, leges
bonas civibus omnimodo bonis tulerit. Tanto vero
præstiterunt opere priscis legibus ab ipso factæ,
quanti venit æstimandum, quod hæ postremæ fue-
rint, et æternum civitati duraverint. Nam visæ sunt
illis, quibus erant istæ, publicis ipsorum ornamenti,
quæquam ea civitatum aliarum ornamenta supera-
rent, longe illustriores, ipsaque arce, quam muni-
tiorem cæteris ubique terrarum existimabant, insi-
gniter munitiores, longo denique intervallo rebus
illis, quibus se jactabant, meliores. In hunc ergo
modum Solon sapientiæ culmen attigit, quod ea præ-
quovis auro in pretio haberetur. At Crœsus adeo te-
niuentus ex illo vilio suo, animadvertere non pot-
erat, qualis ille vir esset, et apud qualem hominem
gloriaretur. Quos enim vitium hoc semel occupat,
corum animis quamdam sui perpetuam sitim instil-
lat : quam illud ipsum, quod percipitur, nunquam
non magis ac magis augens, uti materies ignem et
flamnam, mentes correptorum hoc morbo vitiat ;
quippe fieri nequit, ut qui aeger est animo, mente
sanus sit. Id etiam Crœso usuvenit. Argumento est,
quod Solonis ad ipsum monitus consiliaque respu-
rit, quæ vel Ulysses, vel Nestor, vel quisvis alius, civili
sapientia longe cæteris præstans, merito reveritus,
meo quidem judicio, suisset, ac suismet decretis an-
deposuisse. At Crœsus non ita ; sed tantum non ridere
senem, spesque de pecuniis priorsus inutilibus conce-
ptas, et vanas quidem, ducere potiores admonitioni-
bus reapse aureis, quæque salutis et gloriæ para-

A tά γε, πρὸς ἀνδρα διαιλεγμένος φύε πρὸς εὐδαι-
μονίαν τὴν ἀληθῆ γέλως ἡν σαφῆς δ χρυσός, εἰ τις
δῆ καὶ λίθους δλους τέχνῃ χρυσοῦς ἐργασάμενος,
φέρων ἑτεῖται τούτῳ πρὸ τῶν ποδῶν. Νομοθέτης
Ἀθηνῶν οὐτοι, Σόλων προσαγορευδμένος ἡν, ἐν
ταῖς χρυσαῖς Ἀθηναῖς θαυμαζόμενος, θαυμαστῶν
τῷ τηγικάτα γεμούσαις ἀνδρῶν. Καίτοι πῶς οὐκ
ἄξιον πάντας θαυμάσας; Τὸ γάρ ἐν τοσούτῳ καλοῖς
τε καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, ἐμπετλησμένοις πολλῶν
καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν, ἔνα τινὰ καθ' ὅτιούν τοὺς
ἄλλους ὑπερελέσαις μικροῦ δεῖν κινδυνεύει παρέ-
χειν διαπιστεῖν. Ἀλλ' οὐτός γε καὶ ἐν αὐτοῖς μετὰ
τὸ θεόν τετράσιος, οὐ τῷ χρυσὸν κεκτῆσθαι καὶ
χορηγεῖν. Οὐδὲ γάρ ἡν ἐκείνῳ πολὺς χρυσός, οὐδὲ
γε προὔργου τάργυριον, εἰ μή καλῶς ἀνθροίσιοτο,
καὶ χρείττον ἀναλισκοίτο, καὶ ἐκάτερον σὺν τῷ
καιρῷ γίγνοιτο. Οὗτος γάρ αὐτῷ τάνδρι, οὗτε μήν
τοῖς πειθομένοις αὐτῷ, οὗτω περισπούδαστον ἡν τὰ
τοῦ χρυσοῦ φῆγματα, ὃν δὲ Κροῖσος δούλος ἦν, ἡγεῖ-
το κύριος εἶναι. "Οὐθεν οὐδὲ μηχανὴν δ Σόλων ἐξε-
ζήτησεν εὑρηκέναι τοῖς πολίταις τοῖς αὐτοῦ πρὸς
τὸ δυνηθῆναι χρηματίζεσθαι πάντα τρόπων." οὗτε
ταύτην δὴ φημι τὴν μεταλλικὴν, οὗτε μήν τὴν οἰ-
μαι χρυσοποιικὴν καλουμένην. Οὐκ ἕρα διὰ ταῦτα
ἀρίστοις, καὶ μέγιστος μεγίστοις ἀνήρ ἀν-
δράσι νομίζοιτο, καὶ νῦν γε πᾶσιν ἐτὶ δοκεῖ· τῷ δὲ
νόμους ἀγαθοῖς ἐπὶ πολλοῖς τε καὶ καλοῖς ἐφθα-
κτοῖς πολίταις πάντα ἀγαθοῖς τεθεικέναι. Τοσούτῳ
δὲ ὑπερήλασαν τοὺς πρεσβυτέρους οἱ παρὰ τοῦτο
γεγενημένοι, διῷ τελευταίους αὐτοὺς γενέσθαι, καὶ
διαιώνει τῇ πόλει. "Ἐδοξαν γάρ τοῖς, δι' οὓς
ἐγένοντο, κόσμου μὲν τοῦ παρ' αὐτοῖς δημοσίου,
καίτοι γε πλεονεκτοῦντος τῶν ἐν δλαις πόλεσι,
κομιδῇ περιφανέστεροι· αὐτῆς δὲ ἀκροπολεῶς, τῆς
αὐτοῖς νομικομένης ἀσφαλεστέρας τῶν ἀπανταχοῦ
γῆς, ὑπερφυῶς ἀσφαλέστεροι· καὶ δλως γε βελτίους
τῶν, οἵς ἐφρόνουν, πολλῷ τῷ μέσῳ. Οὗτω μὲν οὖν
οὗτος ἀνὴρ προύρη πρὸς ἄκρον σοφίας, τῷ τιμῆσθαι
ταύτην παντὸς χρυσού· οὗτω δὲ μεθύων τῷ πάθει
Κροῖσος, οὐχ οἴς τ' ἡν αἰσθάνεσθαι, οἴς ὃν ἐκεί-
νος τυγχάνει, καὶ πρὸς οἴον ἐπεδίκνυτο. Τούτη
γάρ δῆπον τὸ πάθος ὃν δὲ καθάπτει κρατήσει,
τούτων τοῖς ψυχαῖς ἐντήκει ἐαυτοῦ διηγεκῆ τινα
δίψαν· ἡν τὸ μετεχόμενον δειδήποτε προσαύξεν,
ώς δὲ πῦρ τε καὶ φλόγα, ταῖς τῶν ἐπαλωκτῶν
φρεσὶ λύμαίνεται. Οὐ γάρ ξει τοσοῦτα τὴν ψυχὴν
νηιῶς ἔχειν τὸς φρένας. Ταῦτη καὶ Κροῖσφ συμ-
βέβηκε. Καὶ δηλοὶ τὸ διαπισταῖ τὰς πρὸς αὐτὸν τοῦ
Σόλωνος παραινέσταις, καὶ τὰ βουλεύματα· δὲ καὶ
"Οὐδουσεῖς, καὶ Νέστωρ, καὶ δστισοῦν ἐπὶ σοφίᾳ
πολιτικῇ πολὺ τῶν δλων διενεγκών, ἥσχυνθε τε
οἷμαι δικαίως, καὶ τῶν ιδίων δογμάτων προσθήκεν
"Αλλ' δὲ Κροῖσος γε οὐχ οὗτως· δλλὰ μονονοῦ κατ-
εγέλα τοῦ γέρουντος, καὶ πολλῷ βελτίους ἥγε τὰς
ἀπὸ χρημάτων δλως ἀχρήστων κενάς ἀπίδας νου-
θεσιῶν χρυσῶν τῷ δντι, καὶ σωτηρίας ἀφορμάς,
καὶ δδῆς παρεχομένων. Οὗτως ἔλλω τοῦ χρυσοῦ,
καὶ τόνδε μόνον θαυμάζων ἡν, ἔως ἐκ τῆς πειρας
αὐτῆς μεμάθηκε, καὶ ἐπέγνω ἐκυτὸν ἐξηπατημέ-

νεν. Οὐδὲ χρόνος, οἵματι, πολὺς, καὶ δὲ νεκρὸς ἔκειται οὐσίας μετάμελον αὐτῷ παρέσχεν ἀνόητον καὶ τῆς περὶ τὸν πλάνης, καὶ τῶν ἀπονοίας φρυγάτων, οἷς ἀπειθῶν τῷ σωφρονίζοντι κατεκέχρητο. Ὅτις γάρ χθὲς καὶ πρότριτα διὰ τὸν πλοῦτον ἐκδύπαξεν, αἰρών θρύψην, καὶ ἀκροβατῶν, καὶ τὴν αὐχένα τείνων εἰς οὐρανὸν, δλως ἐπαιρόμενος κατὰ τῶν αὐτοῦ βελτιόνων, Ἀθηναῖψ Σόλωνι διαλεγόμενος, οὗτος αὐτὸς μετὰ βραχύν τίνα χρόνον, οἵματι, δι' αὐτοὺς δὴ τοὺς σωροὺς τῶν μετάλλων ὥρθη γε κλάων μετὰ βοῆς. Ἀθηναῖου μεμνημένος Σόλωνος, διπηνίκων πῦρ ἐκάλοιτο κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τῷ πλούτῳ θαρρεῖν, διειδίζοιτο παρὰ Κύρου, τοῦ τὰς εὐνοίας τῶν ὑπ' αὐτῷ, καὶ φρουράν, καὶ θησαυρούς, καὶ διὰ δὲν βασιλεὺς εὐθίζοιτο τε καὶ εὖ πράττοι, μεγάθεις φρονήσεως κεκτημένου. Ἄλλα μήν κάκεινας γέγονε δῆλον τὸ τῆς σοφίας καὶ τοῦ πλούτου διάφαρον. Διὸ ἔκεινον μὲν γάρ δὲ κεκτημένος αὐτὸν ἐκέκαιστο· τούνομα δὲ τοῦ Σόλωνος αὐτὸν ἔρρυστο τῆς φλογῆς, κατὰ πάρεργον φθιθεν. Οὐ γάρ δὴ πρὸς σωτηρίαν ἄδια Κροίσος τὸ, Σόλων, Σόλων, ἀλλ' ὡς μάλα γε θαυμάζων τὸν ἄνδρα, δι' ἐπὶ τῶν ἕγιλων ἀρήτωλωτο, τούτοις συγκανθησόμενος. Ἐώρα γάρ τὴν δὲν ἔκεινην σοφίαν καὶ προφητεύουσαν· ἔξεστι δὲ σοι καθαρώτερον γνῶναι τὰ περὶ τῶνδε, ἐάν γε δὲν βουλομένῳ διεξελθεῖν, εἰ τις τε ἀλλος περὶ τούτων Ιστόρηκε, καὶ τὰς Ἡρόδοτου Μούσας. Ταῦτι μὲν οὖν ἡμίν ἀρκούντως ἡμίν ἔχει, δοσα καὶ σοφίαν μικρὸν ὑμητῆσαι, καὶ ἔξελέγεις τὸν πλοῦτον μηδὲν ἀληθῶς δυτα, εἰ μή δι' ἔτερόν τι συνάγοιτο, καὶ διὸ ἔκεινο πάλιν σκορπίζοιτο, καὶ τοὺς εἰρημένοις ἐκάτερον οὐ διὰ θυμὸν, οὐδὲ δργήν, οὐδὲ ἐπιθυμίαν μηδὲ σωφρονα, ἀλλὰ λόγῳ γλγνοιτο. Δοκῶ γάρ μοι εἰρηκάναι τοσοῦτον ἔνεκα τοῦ προκειμένου σκοποῦ, δσον δὲ δινύχων, φασι, καὶ ἡ τοῦ χρασπέδου, νοῦν ἔχουσι λέοντα καὶ ὑφασμα ἀρκέσειν δὲν εἰδένειτο. Οἶον γάρ τις δρος μοι φανεται τοντι τὸ τελευταλον φθιθεν τοῦ καλῶς τε θησαυρίζειν, καὶ μή. Ὁθεν διστατον τοῦτο φράσας περὶ τοῦ πλούτου τε ἀπλῶς, καὶ τοῦ τρόπου βασιλέως Αυδῶν, τοῦ περὶ αὐτῶν ἀπαλλάξτομαι λόγου.

dem hoc postremo loco dictum videtur esse quasi lex quasi institutio. Ideoque supremum hoc tam de divitiis simpliciter, quam de Lydorum regis ingenio prouocatus, amplius de eis dicere supersedeo.

Δεῖ δέ που τάνδε μεταγαγεῖν ἐπὶ τὴν Ξέρξου στρατιὰν τὴν πολλήν, τὴν φρίττειν παρασκευάσασαν δύναμιν, καὶ πάντα σείσασαν πέρατο, τῇ φριμῇ τε καὶ ταῖς ἀπειλαῖς· διὸ δὴ σκηπτοῦ τίνος δίκην ἐπενεχθεῖσα πολλαχοῦ γῆς, ἔνθα μή ἡν ἀρετὴ, οἷα μὲν δίδου θαρρεῖν τῷ συνειλοχότι ταῦτη λαμπραῖς ἐπίσται; οἷον δὲ ἐπειτα παρέσχε μετάμελον ἀνόητον; Εἰκότως. Ἐκ μὲν γάρ ἀπλῶς τῶν κατορθώμάτων μείζω παρείχε τεκμαίρεσθαι τῶν ἡδη γεγενημάτων· διὸ δὲ ταῦτη τῆς τύχης, οὐκ ἀρετῆς ἡν, τοὺς κατὰ ταῦτης ἐπαιρομένους οὐκ ἀληθεῖς γε μάντεις ἀπέφηνε. Πώς γάρ δὲν χρατήσειν ἀρετῆς τύχη, ἡν μή τὸ θεὸν δογίζεται καὶ περιορᾶ; Καὶ τούτο γέγονε δῆλον, οὐχ ἡττον μὲν καὶ τοῖς προδασθεῖσι κατορθώμασι τῶν Ἑλλήνων· μάλιστα δὲ κα-

A dæ rationes suppeditarent. Usque adeo ab auro redactus in potestatem erat, idque solum admirabatur, donec ipsa didicit experientia, seque deceptum cognovit. Nec multum, opinor, temporis intercessit, cum mortuum illud aurum fecit, ut eum nullo jam cum fructu pœniteret tum erroris de auro sui, tum prosectorum ab amentia verborum, quibus, castiganti non obtemperans, usus fuerat. Qui enim heri nudusque tertius se propter opes magnifice jactabat, autollens supercilium, summisque pedum digitis incedens, et ad cœlum usque cervicem porrigena, totiusque tumens adversus homines se meliores, quo tempore cum Solone Atheniensi colloquebatur: hic ipse post breve tempus, ut arbitror, propter illos ipsos metallorum acervos alta voce plorare conspectus est, Solonis illius Atheniensis recordatus, cum ignis in eum insiliret, et quod in opibus fiduciam collocasset, objurgaretur a Cyro, qui subditorum benevolentiam, et præsidii loco, et thesaurorum, et quarumvis rerum, quibus et iacolumitas et prosperitas regia continetur, animi magnitudinem comparaverat. Quin et illa re, quodnam esset tum sapientia, tum opum discrimen, apparuit. Nam propter opes is, qui eas possidebat, exustus fuisset: at Solonis nomen obiter expressum, e flamnis hominem eripuit. Quippe non salutis impestandæ causa Solonis nomen Cœsus ingeminabat, sed quod magnopere virum admiraretur, quo tempore lignis impositus jacebat, cum eisdem concremandus. Videbat enim sapientiam Solonis etiam vaticinandi vi præditam. Et hæc quidem clarus cognoscere poteris, si perlegere tum alias volueris historicos, tum Herodoti Musas. Nobis ista sane sufficient, quibus et sapientia paucis laudata sit, et ostensum reapse nihil esse divitias, nisi alterius rei causa colligantur, et ob eamdem rursum dispersantur: atque horum utrumque non per iracundiam, nec iram, nec cupiditatem parum honestam, sed cum ratione fiat. Quippe tantum a nobis de re proposita dictum arbitror, quantum mente præditis satis sit agnoscendum ex unguibus, quod aiunt, et laciniis, tum leonem, tum pannum. Nam mihi quædam rectæ collectionis thesaurorum, vel secus amplius de eis dicere supersedeo.

D Traducenda vero ad ingenteim Xerxis exercitum oratio, et ad illas copias, quæ fama pariter ac minis omnes fines et trepidare compulerunt et conquassarunt: quæque in complura terræ loca fulminis in morem delatae, ubi nulla virtus erat, quantum illi fiduciae, quæso, suppeditabant, qui ens splendida quadam spe collegerat? quantum pœnitentiae deinceps inutilis attulrunt? Et merito quidem; nam simpliciter ex rebus prospere gressi & majora præteritis conjicere dabant. Sed quoniam illa fortunæ, non virtutis erant, idleco superbientes adversus hanc, vates minime veraces extiterunt. Quo enim pacto fortuna virtutem vicerit, nisi Deus iratus sit, et conniveat? quod sane manifesto paruit tum de superiorum temporum faci-

noribus Græcorum egregiis, tum vel maxime, quando universæ copiæ Persicæ Athenienses adortæ sunt, admodum illæ quidem acriter, ut cervos leo soleat; sed mox in pedes sese conjicientes, quasi que cervorum more leonibus terga dantes, qui ne latratum quidem ferre possunt. Tum vero de iis, quæ passus est, recte rex didicit, non multitudinem, sed virtutem ubique vincere, nec cum bonis, etiamsi pauci sint, multos esse comparandos, licet omnes ordine illas in ditionem redigant. Nam et conjuncta cum virtute paupertas iis est honestior, qui absque virtute divitilis abundant, et obscuris nati parentibus hoc modo longe sunt clariores illis qui ob nobilitatem sese jactitant. In universum denique conjuncta cum viriute, clara sunt: et securus, virtutis expertus. Sed consideremus accurate, si placet, exercitum omni numero superiorem, si quis eum recensere velit; qui quoniam facile complures ad gentes irruere potuit, omnium postremo, pessimo fato suo, terram adiit alentem homines, qui honesto ac virtuti cuncta postponebant. Hæ vero tales ac tantæ copiæ, totum Asiae robur, vel universa potius Asia, siquidem et ipsa quoque Libya non aderat, quæ sibi convenire putabant, ut per mare pedites incederent, terrasque solidas et continentates navigiis transjicerent, et urbibus numerari medium in morem repererunt, et inuisitatis rebus usque adeo studebant, ut īpusillum ducerent, si non his solis omni subjecta soli terra potirentur (turpissimum namque fore, si vel bello esset opus adversus quoscunque mortales, aut adversus omnes pariter): hæc ergo multitudo barbarica, qua inferior omnis erat cogitatio, a paucis admodum victa militibus est, sed qui digni multis essent præmiis. Erant hi Athenienses, quos armorum peritia, et animi fortitudine, multis atque claris potitos coronis, tum priscis, tum proximis temporibus, ne id quidem prælium iisdem spoliavit. Imo longe pulchrioribus et majoribus, quam illæ priores fuerant, hæc eis benefaciens pugna caput ornavit. Par enim erat, ut quod prælium pulchrius atque majus suisset aliis omnibus, antea pugnatis, id tam sibi, quam militibus, qui rem præclarissime gessissent, consimiliæ quoque præmia donaret: ob reverentiam partim veræ magnanimitatis, quæ insigni generositate splenderet; partim fortitudinis eximiæ, quæ et modestia maxima esset ornata, et consimili prudentia conspicua, semperque justitiæ comes, cum virtutibus eis subjectis. Nam quod particulare est, a magis generali et cognato necesse est comprehendatur. In hunc modum affecti erga omnem virtutem Athenienses, pacem pluris faciebant, quam multorum terræ jugerum acquisitionem: simulque Persas, injuriarum auctores et avaros, non a solo tantum suo patriisque sedibus; verum tota quoque Græcia depellebant. Et hæc sane facere non desiere summa cum moderatione, quæ cepisset olim ab ipsis majoribus cum præcedente bonis in rebus

A tâdholon tēgōneū, ἡγίκα δῇ τοῖς Ἀθηναῖοις προσεῖται ἡ Περσικὴ πᾶσα δύναμις δριμὺν μὲν σφόδρα, καθάπερ λέων ἐλάφους, ἐπειτ' ἔχρητο τοῖς ποσινθές ἀπὸ λεόντων φυγοῦσα δίκην ἐλάφων, τῶν μηδὲ ὀλακήν ἐνεγκεῖ δυναμένων. Ἐμαθε δῇ τότε καλῶς ἔξ ὧν γε ἐπεπόνθει βασιλεὺς, ὃς οὐ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἀρετὴ τὸ νικῶν ἐστι πανταχῆ· καὶ οὐ χρὴ τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ διὰ τῶν εὐαριθμητοῖς, τοὺς πολλοὺς παραθεῖναι, εἰ δὴ καὶ πάντων ἔξης κρατήσαιεν τὸν τερμάτων. Καὶ γάρ τοι καὶ πεντα μετ' ἀρετῆς τιμιωτέρα τῶν πλούτων κομώντων ἐκείνης ἀνευ· καὶ οἱ ἔξ ἀστήμων παῖδες τὸν τρόπον τοῦτον διαφερόντας λαμπρότεροι τῶν σεμνυνομένων ἐπ' εὐγενεῖ· καὶ δῶς τὰ σὺν ἀρετῇ καὶ λαμπρά· τὰ ταῦτα δὲ μη μετέχοντα τούναντον. Ἀλλὰ σκοπῶμεν ἀκριβῶς, εἰ δοκεῖ, στρατιὰν ἡττω δεικνῦσαν ἀριθμὸν διπαντα, εἰ διούλοιτο τις ἐκείνην ἑκαριθμεῖν, ἡ τῷ ἥδιοις εἰς Εθνη πάμπολλα εἰσκωμάσαι δεδυνῆσθαι, διστατὸν πάντων ἐκώμασε κακίστη μοίρᾳ ἐκτῆς εἰς γῆν ἀνθρώποις τρέφουσαν, θυτερα πάντα θεμένους τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς. Αὗτη δὲ ἡ τηλικαύτη καὶ τοσαύτη δύναμις, ἡ πᾶσα τῆς Ἀσίας ισχὺς, μᾶλλον δὲ Ἀσία πᾶσα, εἰ μὴ καὶ Λιβύη προσῆν, ἡ πεζεύειν θάλασσαν αὐτῇ προσῆκον ἤγειτο, καὶ πλεῖν ἡπέρους οὐκ ἀπηξέου, πόλεσι τε ἀριθμεῖσθαι μεδίμνων δίκην ἐξεύρισκε, καὶ τοσόνδε τοῖς κατιγοῖς ἐφιλοτιμεῖτο, ὡς μικρὸν πάνω νομίζειν, εἰ μὴ μόνοις τουτοῖς τῆς ὑφ' ἡλικῶν κρατήσαιεν (ἴσεσθαι γάρ τῶν αἰσχιστῶν, εἰ καὶ τινος αὐτῇ πολέμου δεήσειε πρὸς οὐδετινοῦν τῶν ἀπάντων, ἡ καὶ πρὸς πάντας ἔξης ἀνθρώπους)· αὗτη τοινυν ἡ πληθὺς ἡ βαρβαρικὴ, ἡς λογισμὸς διπας ἡττητο, διλγῶν πάντα στρατιωτῶν ἡττηται, πολλῶν γε μέντοι γερῶν δέξιαν. Ἀθηναῖων οὗτοι παῖδες, οὓς πολλῶν τε καὶ λαμπρῶν τετυγχότας στεφάνων τοῖς πάλαι χρόνοις, καὶ τοῖς ἁγγὺς, δπλῶν ἐμπειρίᾳ καὶ γενναιότητι, οὐδὲ δ τηνικαῦτα πόλεμος ἐκείνων ἐσέρησε. Πολλῷ μὲν οὖν καλλιστὶ καὶ μείζοις τῶν φθασάντων αὐτής γε τούτοις εὖ ποιῶν ἐκδύσμης κεφαλήν. Ἐδει γάρ αὐτὸν καλλίω καὶ μείζω τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενημένον ἀπάντων, ἐσαυτῷ τε καὶ τοῖς ἀριστεύσασι παρέχειν δύθλα κατάλληλα; αἰδούμενον μὲν φιλοτιμίαν τὴν ἀληθῆ, γενναιότητι λαμπρυνομένην ἐπιεικῶς, αἰδούμενον δὲ ἀνδρίαν ὑπερφυσικόν, σωφροσύνη μὲν μεγίστη κεκομημένην, φρονήσει δὲ δύοις τὸ καὶ αὐτὴν ἐπιδειγμένην, καὶ ἀεὶ σὺν τῷ δικαίῳ πεζευομένην ἄμα γε ταῖς ὑπ' αὐτᾶς ἀρεταῖς. Τὸ γάρ δὴ μερικώτερον ἀνάγκαιος πάσαις περιληφθῆσται τῷ γενεκωτέρῳ καὶ συγγενεῖ. Οὗτοι δὴ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἔχοντες Ἀθηναῖοι, ἐτίμων μὲν εἰρήνην, πρὸ τοῦ πλεθύρα πάμπολλα γῆς κερδᾶνται· τοὺς δὲ ὑδρίζοντας καὶ πλεονέκτας ἀνθρώπους οὐ μόνον τῆς σφετέρας αὐτῶν γῆς, καὶ τῶν πατρῶν τῆων, ἀλλὰ καὶ παντὸς τῆμέντος τοῦ Ἑλληνικοῦ. Καὶ ταῦτα δῇ ποιοῦντες διατετέλεκτοι μετὰ πόσης οἱει μετριότητος, πάρθενον μὲν τὴρ μένης ἐκ τῶν περογόνων μετὰ πάσης προηγησαμένης πλεονεξίας τῶν ἀγαθῶν, κατιωντος δὲ δικαίως, ὥσπερ τις κλῆρος, κρητοτοῖς ἐκγόνοις,

χρηστούς ζηλούς: γονέας. Ἡδεσαν γάρ, ὡς ταυτησι
μή παρούσης: οὐδὲ ἀπαν τὸ τῆς ἀρετῆς χρῆμα οἶν
τε συνοίσειν ἀνθρώπῳ· περὶ δὲ γε μετριότητος
ἔροῦμέν τι προύργιαί τερον κατὰ σχολὴν μετὰ τοῦ
καροῦ, συναιρούμενου τοῦ κρείττονος. Νῦν δὲ τῶν
προκειμένων ἔχωμεθα. Ἐδει μὲν οὖν, εἰ καὶ πάντας;
ἴλελήθει βαρβάρους τὸ τῆς ἀρετῆς περὶδν, αὐτὸν
γοῦν βασιλέα μὴ λεληθέναι, μηδὲ νομίζειν πλήθει
κρατήσειν προαιρουμένων πολέμῳ πίπτειν πρὸ τοῦ
δεδέχθαι τι τῶν αἰσχρῶν. Ἐδειξε γάρ δὲ χρόνος τοὺς
ἀνδρας τούσδε πολλῷ γε κρείττον ἀσπαζομένους τὸ
μεθ' ὅπλων ἀγωνιζομένους τεθνάναις ὑπὲρ τῶν σφισι
διαφερόντων, ή τινὲς ἀσπάζονται πανηγύρεις τρυφῇ
καὶ φρεσμίᾳ προσθλωμένοι. Ὁ δὲ τῇ τῶν εὐτυχημά-
των κρατιπάλῃ, καὶ τῇ μανιά τῶν αὐτῷ προσδοκω-
μένων κατορθωμάτων καθάπερ κῦμα τύπτειν ἦξιν,
είχον ἀνέμοις παρὰ τὸ δόξαν αὐτῷ· οὕτω κάνταῦθα
τενόμικε (θρεπτήτος ἀκρασία) κατεῖον τι μέρος ἀρ-
κεσιν αὐτῷ τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ πυρὸς ζέοντος, λέγω δὴ
τοῦ παρὰ λόγον θυμοῦ, πασσεύει τοὺς "Ἐλληνας ἀνα-
λώσαι. Ἀλλ' ἡ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας ὑπερβολὴ
οὐδὲν ἔκειν τιμῆς ἀπένειρε· πρὸς δὲ τούναντιον
σαφῶς αὐτῷ τὴν προσδοκίαν ἀντέστρεψεν. Ὁ γάρ
τῇ βροντῇ τῆς φήμης τὰ τῶν πολλῶν κυκήσας φρο-
νήματα, καὶ τεύτους δεῖξας καλειδουμένους πρὸ τῶν
ποδῶν αὐτοῦ, φθάνοντας τὰ τοῦδε προστάγματα,
ἀκοντεῖ καὶ τὴν Ἑλλάδα προσκτήσασθαι φανταζό-
μενος, καὶ παμπληθεῖ τὸ Ἑλληνικὸν καθάπερ πα-
νάς τινας ἐλεῖν, παῖδας γε τῶν θρυπομένων ἐπ'
ἀγορᾶς, καὶ προσεχόντων ἀθύμασι, καὶ μηδενὸς
τοῦν γεγενμένους προσήκοντος ἀνδράσιν ἐπιτηδεύ-
ματος, ἀλλ' ἐν γε τούτῳ μεμαθηκότας, δροχεῖσθαι τε
καὶ ἀκκίζεσθαι, γυναικῶδεις καὶ τὴν φύσιν, καὶ τὴν
γνώμην, καὶ τὴν πατέδειν ὑπάρχοντας· δοσαρδεῖ,
καὶ ὑπερνεφῶν, καὶ γεγαυρωμένος, δοσαῦτα ἐμ-
βατεύων εἰς τὰ Ἑλλήνων πράγματα, δοσα καὶ τὴν
τῶνδε τὴν τοῖς σατράπαις διανέμειν εἰς ἀρχὴν,
ῶτερον δὲν εἰ ταύτην πάλιν προεῖλθεν· δοσαν οἰκο-
θεν σπουδῇ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γῆν ἐτρεχειν, δονειροπο-
λήσας τὰς ἔκειν νίκας, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν ἐγε-
ρθησάντα τούτῳ τρόπαιοι, τασσοῦντος δικαίων ποταμῶν
παλινδρομῶν ἀνεδείχνυτο, οὐδὲ γοῦν αὐτὴν τὴν πρώ-
την οἰδές τε γενόμενος ὑπενεγκείν προσοδολήν. Ὁπό-
τον γάρ δὴ τὴν ταχίστην ἐπ' ἔκεινος ἤλαυνε, το-
σόνδε τούτους αἰσχρῶς διέρευγε, σῶμα καὶ γνώμην
καὶ ψυχὴν πρὸς τούναντιον ἀπαν τραπεῖς, καὶ πάσιν
ἡν ἀφόρητος τῇ σπουδῇ. Ἐπειθύμησε γῆς Περσίδες,
ἐπειθύμησε τοῦ ταύτης καπνοῦ, κατὰ τὸν Ὄμηρον
πλανῶμενον Ὀδυσσέα. Ἄν δὲ τι χείρον καὶ καπνοῦ,
φίλον αὐτῷ δέξασθαι, εἰ μόνον εἴη τῶν οἰκοθεν. Ός
ἴγαντες οἵμαι τὸν ἄνδρα τοῦτον ὕδε μεταβαλεῖν, ὥστε
χαίρειν ἔσαντα στεφάνους τε καὶ θρίαμβον, καὶ
τὴν ἐκ τῆς νίκης πάσαν λαμπρότητα, μηδὲν θαυμά-
ζειν ἔτερον πλὴν φυγῆς, ἀνδραπόδοις οὐκ ἀν πρε-
πούσης. Ὅθεν οὐδὲ ἀπεικός, εἰ τις ἐδωκεν ἔκεινον
ἰδεῖν τὰς ἐν τῇ γυναικωνίτιδι κόρας, στέργειν κατὰ
κόρης τυφθῆσθαι παρ' αὐτῶν ἐνεκα τῆς γυναι-
κώδους αὐτοῦ φυγῆς. Τῷ γάρ αὐτέικα τετράφθιτι τὴν
ψυχὴν, καὶ τοὺς λογισμούς, καὶ τοσοῦτον δριψεῖν,

A omni excellentia, meritoque velut hereditas qua-
dam devoluta esset ad posteros frugi, frugi paren-
tum amulatores. Norant enim, si haec non adesset
ne quidem universam virtutis vim homini prodesse
posse: de qua moderatione studiosius aliquid per-
nolum, divino juvante numine, suo tempore profe-
renius. Nunc iis, quae proposita nobis sunt, insi-
stamus. Licet ergo, quae virtutis præstantia sit,
omnes ignorarent Barbari; regem ipsum id saltem
ignorare non oportuit, nequo putare futurum, ut
hominum copulis eos in potestatem redigeret, qui
bello cadere mallent, quam turpe quid admittere.
Quippe tempus ipsum declaravit, his viris
longe suisse chariu, si armati, pro rebus suis di-
micantes, occumberent, quam aliis, volnptati et
ignavie deditis, grati ludorum festi dies esse sole-
ant. Xerxes vero prosperorum successuum crapula
quasi quadam impulsus, et furore profecto de spe
gerendarum feliciter rerum, veluti mare prius ver-
berari jusserset, quod ventis præter voluntatem
suam cederet; ita putabat hic quoque (o intempe-
rantem audaciam) paulum sumi de igne qui ejus
in animo flagraret, de iracundia rationis experte
dico, Græcis funditus absumentis suspecturum. Sed
nimia vis absurdii studii nihil ei peperit honoris,
ac diversum potius exitum spei dedit. Nam qui
rumoris tonitru complurium perturbaverat animos,
eoque redegerat, ut imperata ipsius anticipantes,
ad pedes ejus sese prosternerent; dum absque la-
bore se Græciam quoque ditioni adjecturum ima-
ginatur, totamque Græcorum nationem capturum,
ceu pueros quosdam, qui delicias in foro facerent,
et ludicris intenti essent, nec ullum aliquod opus
virile degustassent, sed tantummodo saltare didi-
cissent, ac lascivire, nec non muliebres et ingenios
essent, et animis, et educatione: ferox, inquam
ille, supraque nubes elstus, atque superbiens, qui
tanto cum fastu Græcorum in bona pedem inse-
rebat ut eorum terram quoque satrapis suis cum
potestate tenendam distribueret, ac si pridem illam
occupasset; hic ergo, quanta cum festinatione
dimo profectus, Græciam cursu petebat, ubi vi-
ctorias ipse sibi somniaverat, statuendaque de ho-
stibus tropæa, tanta vicissim cum properatione
repetebat adversos amnes, cum ne primum qui-
dem conflictum sustinere potuisset. Nam quanto-
pere versus hos impetu celeberrimo pergebat, tan-
topere vicissim ab illis turpi discedebat fuga; jam
alius plane tam corpore, quam judicio animoque
factus. Omnibus ob festinationem intolerabilis erat.
Desiderabat terram Persideum, sumum ejus exem-
plio vagabundi Ulyssis illius Homerici desiderabat.
Etiam si quid sumo deterius, admittere gestiebat,
modo domi versaretur. Quo sit, ut equidem arbi-
trar, hunc virum adeo suisse mutatum ut coru-
nis et triumpho, atque omni victoriae splendore,
valere justis, aliud nihil quam ὁγαν, ne quidem
mancipia decentem, admiraretur. Nec absimile
vero, si quis eum puellis gynæcei spectandum exhibi-

buisse, æqui bonique facturum fuisse, si vel ab A òson enòmìze φοβεῖν, ἡγεῖται οἱ μὴ δεῖν πιὸν προ; τὴν οἰκαδὲ φυγὴν, μηδὲ ἐπιποιον αἰσχυνόντων ἐλάζους ἀρετῆ δρόμου, ἀλλὰ πτερῶν ὀτεγχῶς, καὶ τούτων ὄρνεων ἔκεινων, τῶν ἐπὶ κουφότηται τῶν ἄλλων πλεονεκτούντων. Ἡγάπα ἀν δ γεννάδας σχεδὸν διαθῆναι τὸν Ἐλλήσποντον, ὡς οὐκ ἐνδὺ αὐτῷ νήχεσθαι. Οὖτοις ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἔτερον, μᾶλλον δὲ πρὸς τούτων πετεῖν. Οὐ γάρ νεῶν συνόδῳ πάνυ πυκνῷ, καὶ ἀκριβεῖ γε τούτων προσαρμογῇ τὴν τοσκύτην καὶ τοιαῦτην θάλατταν γεφυρώσας, οὐκ ἀξίων τὴν ἐξ Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην διέβασιν τὴν αὐτὴν αὐτῷ γενέσθαι τοῖς πρὸς αὐτοῦ μικροπρεπεστέρον τε καὶ ταπεινότερον τῶν ἀργυρωνήτων καὶ σκευοφόρων διεδίρροσκεν, ἀμεταστρεπτὲ τὸν δρόμον δεῖ ποιούμενος.

B Ηὔχετ' ἀν, οἵμαι, διοισθῆσαι τῶν οὐκέτι διωκόντων αὐτὸν τὰς χείρας, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πάντων κούφη τις ἦν ἐκείνην φροντίς. Λύτο γε τοῦτο διώκων ἦν, τὸ ἀπὸδράσκειν, τὸ φεύγειν, τὸ τὴν πρὸς ἔω πορείαν σύντονόν τε καὶ ἀληκτὸν αὐτῷ γίγνεσθαι, τὸ μὴ καθεύδειν, τὸ μὴ ἡρεμεῖν, τὸ μὴ ἴστασθαι. Τὴν πρὶν γάρ φιληγαν Εὐρώπην πᾶς οἶει τότε μεμίστηκεν; "Οὐλον οἴκαι τὸν νοῦν εἴληφθέων, οἴκαδ' ἔδια, οἰκαδε τὸν δρόμον εἰργάζετο, τείνων τῷ χείρε τοῖς πρόσω. καὶ μονονούς κονδυλίζων τουτουσι, κομιδῇ βιαζόμενος. Ἡν αὐτοὺς καὶ τῇ βοῇ καθάπερ μάστιγι προσλαύνων, τῷ μηδὲν τῶν πάντων ἀρκεῖσθαι. δ μὴ δόναμιν ἀν εἰχεν αὐθαρὸν αὐτὸν διασφενδυῆσαι πρὸς τὴν πατρίδα. "Οὐτεν δέον τούτους θαυμάζειν τῆς ἐπιμελείας τοῦ δρόμου, ζτε δὴ καὶ τοῦτον εἴχον κατόπιν τὸν οὐτως ἐπειγόμενον, δ δὲ καὶ τούτων τὸν σαφῶς ἐποίει, καὶ διαφερόντως αὐτοὺς ἐμέμψετο. Τὴν γάρ αὐτῶν ταχυτῆτα βραδυτῆτά πως ἀπέφαινεν ἢ πρὸς τὴν φυγὴν προθυμία. Διεκελεύτο μὲν δεῖ τοῖς αὐτῷ συνθέουσι, παρέλκον τι κεί περιττὸν οὐκ αἰσθανόμενον ποιῶν. Οὐ γάρ ἀνεκτὸν γε πάντως αὐτοῖς μὴ τὸν αὐτὸν ἀνύειν δρόμον τῷ θαυμάσιει, τῷ ἐπι τούτῳ φόδῳ παρατραπεῖσι, καὶ παντελῶς τὴν πρώτην σὺν αὐτῷ σφῆς αὐτοὺς ἐκδεδούχεις τῇ φυγῇ. Τούς δ' οὐκ ἀρκοῦντας ἀκολουθεῖν, τούτους δ' ἐς κερακας ἀποπέμπων, δξίον καὶ οἱ προσῆκον πράτειν δ γενναῖος ἐνόμιζεν. "Ολος γάρ ἦν τῆς φυγῆς. οὐλας τὰς ἡνίας ἐφεις, δρῶν εἰς μόνον τὸν κατερδόν, καὶ μὴ πρὸς ἔτερον βλέπων. Ἀλλὰ μὴν ἀντὶ πεδίου τὴν δρεινήν, ἀντὶ δὲ φαμμάδους τὴν λιθων γέμουσαν. D Αντὶ δὲ λειας δόδοι τὴν τραχεῖαν καὶ σκολιάν ήλανε, τὴν νύκτα μὲν ἡμέραν λογιζόμενος, αὐτὴν δὲ σκοτιμήνην ἀκτίνα μάλα ἀστράπτουσαν· καὶ ταῦτα, τις ποτ' ἀνδρῶν; δ μεσημβρίας σταθερᾶς, αἰθρίας οὐσίας, πεδίον διμάλον τε καὶ λεῖον, καὶ μηδὲν τι δυσχερές, σχολῇ καὶ βάδην δπδ μεγαλοπρεπεῖς καὶ τύφου μόλις πορευόμενος. Καὶ μὴν δεῆσαν φαγεῖν, ἢ τι τῶν ἐπάναγκες πράτειν, ἐλαύνοντά γε οἴμαι τὸ κατεπεῖγον αὐτὸν ἐργάζεσθαι. Οὐτα τοι δειπνά τὸς φρένας ὥσπερ ἀπόλωλε, καὶ οὐδὲν αὐτῷ περὶ τοῦ καλοῦ τε καὶ καθήκοντος ἐμελεν. Οὐτα πάντη λογισμῶν ἀπεπταικώς τηλικῦθε σχήματι προσηκόντων, πρὸς τῷ μηδὲλως αἰσχύνεσθαι οὐδὲν ὑπελογίζετο τῶν δεινῶν οὐδὲν, οὐ πῦρ, οὐ θῆρας, οὐκ διάσθον, οὐ βρύδορον, οὐ σκόπελον, οὐ κρητιμόν, οὐ λιμόν,

οὐκ ἀδοξίαν αὐτήν. Πάντα ἔστητο τὰ δυσ-
χερῆ· πάντα πανήγυριν τὰ δεινά. Μηδὲν πλὴν
Ἄθηναίων φοβερὸν, μηδὲν φευκτὸν δινεὶς αὐτῶν.
Μόνοις τούτοις πάντας δεῖν πρωτεῖον πάντας; πα-
ραχωρεῖν ἐπὶ τῶν διπάντων· καὶ τοὺς τοῦτο πρά-
τοντας μηδαμῶς αἰσχύνεσθαι. Τί χρὴ πολλὰ λέγειν;
Σεμνὸν μὲν πάντα τὰ ἄκοσμα, κέρδος δὲ ζημίαν πᾶ-
σαν ἐνδιμίζειν, εἰ σῶς ἐπαναστρέψειν οἰκαδεῖς οἰκου-
τῆρυθρίασεν. Ἐτερος παντάπασιν ἐξ ἀλλού πάντη
φανέμενος. Οὐδὲ ἡγείτο χαλεπὸν, εἰ ὁρῷτο χείρω
πάσχων ἔκεινων, ἢ μικρῷ πρόσθεν τηπεῖται τοῖς,
ὑπὲρ ὧν ταῦτ' ἐπασχε. Καίτοι τὶ ποτ' ἀν αἰσχιον
εἰποιεῖς τῆς οὐτως ἵς δικρον μεταβολῆς, οὐτως
ἀθρόων γεγενημένης; Γένος βατράχων μηδενῆς δε-
δεττομένου οὐκ ἐς βυθὸν καταδύονται, ὡς ἀφανι-
σθῆναι τοῖς τέλμασιν. Οὖτος δὲ τὴνέσχετο πάσχων, δὲ
μηδενὶ τῶν πώποτε γεγενημένων ἀνθρώπων ταῖς
παρ' ἀστοῦ φαντασίαις ἔξισούμενος, διπερ οὐδὲ οἱ
πτῶκες; ποιοῦται· ἔφευγεν, ἔτρεχεν, οὐκ ἡρέμει,
μηδὲ τὸν διώκοντα βλέπων, ή σκιὰν ὅρων ἔκεινου, ή
φωνῆς; δῶλας ἀκούων. Ἰσως γε παρεμυθείτο τὸν
ἄνθρωπον ταῦτα πάσχοντα, οἷμαι δὲ καὶ προδρεπε
πρὸς τὴν δυναπέρδητὸν τε καὶ ἀπαράδητὸν ἐκτρο-
πήν, τὸ τοὺς συναλαζούνεομένους αὐτῷ πρύτερον
τότε συμφεύγοντας ὅρῳν οὐδὲν ἔκεινου σχολαίτερον.
Πάντων γάρ προδρόμοι γέγονεν αὐτοῖς ἡ πρὸς τὸν
οἰκου ἐπάνοδος. Ταύτης οὐκ ἀν τῇλάξιτο βασιλεὺς
εὐδὲν ὧν χωρὶς οὐκ ἀν τῇξιν τὸ πρὸν βιῶνται. Ταύτης
πάντα δεύτερα ἥγε καὶ βασιλεὺς αὐτήν, κλῆρον
δικαιαστατον, ἐκ πατρὸς αὐτῷ κατελθοῦσαν, μεγίστην
οῖσαν. Ός γάρ ξοικεν, δὲ φόδος Ψυχῆς κρατήσας
καθάπαξ δεινόν τι ταῦτης ἐλάσαι πᾶν ἀγαθὸν, εἰ
μή σὺν λόγῳ τοῦτο προσκτήσαιτο τῷ γιγνομένῳ καὶ
πρέποντι, εἴτα καὶ χρόνῳ τούτῳ συγγένοντο, δὲ ἀν
περιέδοις καὶ μήκεσιν αὐτῇ γε τοῦτο προτήξεις
καὶ παγιώσας, ἀμετάβλητον ἀποφήναι. Πείθει δει-
λία τρώσασα νοῦν, ἀκράτῳ φόδῳ κατασχεύεντα,
ρίζθιας ἀνταλλάττεσθαι μεγάλων καὶ πάνυ λαμπρῶν
φύλων καὶ γελοῖα πράγματα, καὶ τὰ δυσχερεῖας;
μεστά, καὶ μισητά, καὶ βδελυκά, ὡς τὰ τούτοις
ἔναντια, τὸν εὐφροσύνῃ δέχεσθαι, πρὸς μόνην ἀπο-
βλέποντα τὴν τοῦ λυποῦντος ἀπαλλαγὴν. Τούτη πα-
θῶν βασιλεὺς, βασιλεῖαν μὲν αὐτήν παρὰ φαῦλον
θέμενος, τὸ προσκυνεῖσθαι μικρὸν ἡγούμενος, μι-
κροῦς καὶ ὑπὸ τῶν ἔθνῶν παρ' οὐδέν τι λογιζό-
μενος; τὸ ὑπὸ τὸν ὑπ' αὐτὸν μονονού καὶ ίσα Θεῷ
θραπεύεσθαι, ἐποτῶν τε ἀλογήσας καὶ πανηγύ-
ρειν, αἵς ἔχαιρε, βασιλεία τε καὶ λουτρά, καὶ
πτηραδεῖσις ἔκεινους περιιδών, δὲ καὶ τοῦ παντὸς
προπετίμα, οἷμαι δὲ καὶ νήσων ἔκεινων, ἃς τοῖς μά-
κιρσιν ἀπένειμαν οἱ τότε παραπαλοντες, ἀσφοδελῶν
τε λειμώνων, καὶ Ἡλυσίου πεδίου, καὶ τῶν τοιού-
των ἀπάντων, τὴν ίδιωτον μοῖραν ἐπῆνει, καὶ
στριγεῖν ἔσοιμος ἦν δουλείαν, καὶ πάντα φέρειν,
μόνον εἰ σώζοιτο. Λίθων δὲ ἔκεινων τῶν τολλῶν τε
καὶ καλῶν, καὶ μεγάλων, οἵς ἔκεκτησητο, καὶ πλα-
τιῶν τῆς χρυσῆς, καὶ δὴ καὶ τύφου παντῆς ἐπι-
λελημένος, ἡσπάζετο τε πενίαν, καὶ προστίθει
σχήματος μόνον οὐκ ἀθανασίαν αὐτῷ παρίχοντο;.

A decori rationem habebat. Usque adeo prorsus a cogitationibus, tantæ majestati convenientibus, destitutus, præterquam quod nullius cum rei pudaret nec periculi quidquam ad animum revocabat: non ignem, non feras, non ruinam, non cenum, non scopulum, non præcipitem locum, non famem, non ipsam infamiam. Omnia molesta pro festo, dira pro ludorum celebritate ducebat; nihil ei formidabile, præter Athenienses; nihil exceptis illis, fugiendum: his solis omnes omnino debere primas, in rebus omnibus, concedere; nec id facientibus illo modo pudori esse posse. Quid multis opus est? omnia indecora pro honestis, omne damnum pro luero ducebat; modo salvus domum reverteretur. Itaque non erubescet, quod alium prorsus ex alio se faciat ostenderet; nec grave putabat, si hominum in oculis etiam deteriora pateretur, quam quæ paulo ante minabatur iis, a quibus hæc patiebatur. At vero quid dici turpius hæc mutatione possit extrema, tam subito facta? Ranæ, si nulla res terrorem incutiat, in altum se non demergunt, ut abditæ palude nusquam appareant. Hic vero, qui nulli mortalium, qui unquam existierunt, imaginationibus ex se conceptis par erat, id facere sustinuit, quod ne leprores quidem faciunt, fugiebat, currebat, non quiescebat, cum nec persequente cerneret, nec umbram ejus videret, aut vocem ullam audiret. Fortasse consolabatur hominem hæc perferentem, atque etiam incitabat, credo, ad summam et incomparabilem hanc insaniam; quod eos, quos antea socios habuerat arrogantiæ, nunc nihil se segniores fugiebat, socios conspiceret. Nam nihil eis era antiques, quam ut domum redirent. Cum hac reversione rex nec illa commutasset, absque quibus antea ne vivere quidem voluisse. Huic omnia postponebat, ipsumque adeo regnum, jure debitum ei patrimonium, quod amplissimum a patre accepérat. Nimirum metus, ut videtur, si semel animum occupaverit, admirabilem vim habet ex eo pellendi omne bonum; in consentanea decenteque ratione id animus acquirat, eique tempus ad aliquod adsit: quod ubi spatiis quibusdam intercedentibus, animo bonum ipsum insixerit, solidumque fecerit, immutabile redditur. Trepidatio si mentem vulneraverit, immodica corrēptam formidine, faciliter momento impellit, ut cum magnis et valde splendidis rebus vilia ridiculaque communet; ac plena difficultatis, odioque et execratione digna, veluti si his contraria forent cum voluptate, solam molestæ rei propulsationem spectans, suscipiat. Hoc cum huic quoque regi accidisset, regnum ipsum vilipendens, adorationem parvificiens, qua prope cunctis a gentibus colebatur; pro nihilo ducens, quod suis a subditis ei cultus prope divino par exhiberetur; neglectis et solemnitatibus et ludorum celebritatibus, quibus alioqui delectabatur, regiasque cum lavacris et paradisis aspernatus, quæ cuivis rei præferre solebat; itemque, mea sane opinione, illas ipsas insulas, quas eorum temporum deliri homines beatis

atribuerunt, cum herbosis illis pratis, et Elysiō campo, et aliis hujusmodi omnibus: privati hominis sortem laudabat ac servitutem tolerare paratus erat, omniaque ferre, modo salvus evaderet. Genumarum vero, quibus et multis, et pulchris, et magnis ornatus erat, aureaque platani, et fastus omnis oblitus, paupertatem amplectebatur, eique majestati anteponeret, quæ ipsi tantum non immortalitatem largiebatur. Nec abs re quis dixerit, eum, quo tempore neinō non ipsi assentando blandiebatur, futurum putasse ut immortalitatis quoque propter regnum particeps fieret. Id enim semper in melius tum cura, tum virtute sua provehens, loco pontis et gradus ad speratam immortalitatem sibi fore credebat, atque hanc vicissim, post longam in terris commorationem, regni præmium. Sed fieri non poterat, ut animo mutatus, mentem immotam retineret: itaque mox et regnum, et quidquid ejus e-sæt generis, ut augustæ rei nomen regno conciliaret, memoria exclusit; quæque regno jucunda inessent, existimata cæteroquin ab ipso tam ambrosia, quam nectare potiora, prorsus e cogitationibus ejecit; quodamque modo illius pristinæ stolidæque insanæ ne quidem meminerat, ut equidem arbitrer, si quis de regno, deque regni bonis, ad eum id temporis disseruisse, et molestissimum ei futurum, et fortasse reprehensionem quoque subilitum fuisse. Atqui prius, cum ab omni sobrietate prorsus alienus esset, et admittebat, et amplectebatur, et largiter remunerabatur, si qui eum pari cum diis cœlitibus et cœlesti gratia perfruentibus honore coluisserint. Sedenim de prioribus ad contraria traductus, non jam pristinus ille Xerxes erat, qui hæc tum agebat, celebris, inquam, ille, magnus, audax, elatus, insolens, qui parum aberat, uti quidem apparebat, quin cum ipso Deo certamen suscipiet, sed alius ab illo quondam Xerxe, planeque diversus. Nam ex penitentia, quasi si grave caput esset, oculus in terram desigere, non illius erat superbias prioris, cui primis ab annis innutritus erat, et absque qua ne temporis quidem momento conspici poterat. Itaque materie Xerxes idem manens (nam fieri naturæ mutatio nequivat), forma extreme mutata, cunctis maximam de se præbebat admirationem: non philosophando, non moderate se gerendo, (quoniam id pacto?) sed vice versa, quod philosophiam, moderationis magistrum, non degustasset. Ab ea destitutus, in vicissitudine rerum adeo se in honeste gessit, ut et polypos obscuraret et chamæleontes, meras præ se rugas faceret. Nam heros iste, vel qui potius ipsos anteire se putabat heroas, animo inuidectione quam Irus ille mendicus erat. Sic ad abyssum ex æthere decidit, tam supercilii, quam tumore spirituque dejectis; cum leonina pelle, ferocia quoque deposita: tam absolute denique mutatus ex alio in alium, vitam ut ipse suam odisset, amentiæque ac vanitatis pristinæ poenam ipse quodammodo de scipso sumeret, quamquam animo illa puro spontaneoque nou ficeret.

A Kal μήν εικότες δὲ τις εἶποι κάκεινο, διτὶ δὴ καὶ ταύτης ἐνόμιζεν, ήντικα παρὰ πάντων ἐκολαχεύετο, μεθίξειν διὰ τὴν βασιλείαν. Ἐσεσθαι γάρ αὐτὴν ἐκεῖνῳ, ἐπιδιδοῦσαν αἰεὶ πρὸς ἀμεινον, ἐπιμελεῖς τῆς αὐτοῦ καὶ ἀρετῆς εἰνεκα, γέφυραν καὶ κλίμακα τῆς ἐλπιζομένης ἀθανασίας· καὶ αὐτὴν γι πάλιν γέρας τῆς βασιλείας μετὰ μαχράν τὴν ἐνόδια διατριβήν. Ἀλλ' οὐκ ἐνην τραπέντα ψυχὴν τὴν γνώμην ἴσχειν ἀκίνητον· ὥστε τὴν μὲν βασιλείαν εὐθὺς, καὶ δὲ τὶ περ σεμνὸν αὐτὴν ἀποφανοὶ χρῆμα, ἔξεισε τῆς μνήμης· τὰ ταύτης δὲ ἡδέα καὶ τερπνά, ἀπερ ἀν οἵμαι τούτον προτιθέναι· καὶ ἀμβροσίας καὶ νέκταρος, τῶν λογισμῶν διεώσατο τελέως· καὶ ἀμωμένης οὐδὲ ἐμέμνητο τῆς πρὶν ἐμπικήτου παραφορᾶς. Ω; Ἔγωγε οἶμαι, εἰ τις αὐτῷ περὶ βασιλίσιος καὶ τῶν ἐκείνης ἀγαθῶν τηνικαῦτα διάλεγοιτο, καὶ ἐπαχθέστατος δέξαι, καὶ πον καὶ ἐπιτίμησιν τινὰ παρ' αὐτοῦ δέξασθαι. Κατεῖ καὶ ἐδέχετο, καὶ ἡσπάζετο, καὶ συχνοὶς ἡμεινται ἐώροις, δόπτε παντελῶς ἀσωφρόνιστος ἦν, εἰ τινες ἐκείνον ἐτίμησαν ἵσα τοῖς ἐν οὐρανῷ πολιτευομένοις, καὶ τῆς αὐτοῦ ιχάριτος ἀπολαύουσιν. Ἀλλ' οὐχ ὁ πρώην Σέρηνς ἦν, μετενηγυμένος ἐκ τῶν προτέρων πρὸς τάνατον, δι ταῦτα τότε διαπρατόμενος, δι πολὺν, δι μέγας, δι θραύσης, δι υπερβοτῆς, δι ὑδρίσιτης, δι κινδυνεύων, ὡς γε ἐφαίνετο, καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἥδη κεχρῆσθαι τισιν ἀμιλλαῖς, ἀλλ' ἐπερός τις τοῦ πάλαι Σέρηκου, καὶ πάντη ἔνος. Τὸ γάρ δὴ πρὸς γῆν κύπτειν μεταμελεῖται τὴν χεφαλήν βαρυνόμενον οὐκον ἦν τῆς προτέρας ὑπεροψίας, ή γε σύντροφος ἐκεῖνος, καὶ ήσα χωρὶς οὐδὲ ἐν ἀκαρεὶ τοῦ χρόνου τούτον ἦν θεαθῆναι. Πόστε τὴν ὑλὴν δι αὐτὸς Σέρηνς μένων (οὐ γάρ ἐνην τὴν φύσιν μεταβαλεῖν), τὸ εἶδος ἀκριβεῖς, πάντας γε παρεῖχε θαυμάζειν, οὐ φιλοσοφῶν, οὐ μετριάζων, πόθεν; τούνατον μὲν οὖν, ὡς μὴ γεγευμένος; φιλοσοφαῖς, μετριάζειν διδασκούσης. Ταῦτης γάρ οὖτος Ἑρμῆς διν, οὗτως ἀκόσμως ἀγρήσατο τῇ μεταβολῇ, ὡς ἀποκρύψαι ταῦτη πολύποδας, καὶ λῆρον ἀπαντεῖς ἀποφῆναι τοὺς χαμαίλεοντας. Καὶ γάρ δι ἥριος οὐτοι, μᾶλλον δὲ δὲ καὶ τούτους αὐτὸς παριών τοὺς ἥριας, ὡς γε ὕστο, καὶ Ἱρου τότε τοῦ πένητος ταπεινότερον ἐφρόνησεν. Οὗτως ἐξ αἰθέρος; πρὸς διδύσσον ἀποπέπτωκε, κατενεγκὼν μὲν τὴν δρόμην, κατενεγκὼν δὲ δγκον καὶ φρόνημα· ρίψας μὲν τὴν λεοντῆν, ρίψας δὲ ἀμβροσίειαν· καὶ διλως οὗτω μεταβαλὼν ἀκριδῶς πρὸς ἐπερόν ἐξ ἐπερόν, ὡς μισθσαι τὸν αὐτοῦ βίον, καὶ δίκας αὐτὸς παρ' αὐτοῦ τρόπον δὴ τινὰ λαμβάνειν τῆς προτέρας ἀπονοίας καὶ μετατίθητος, εἰ καὶ μὴ γνώμῃ καθαρῷ καὶ θείουσικ ταῦτη ἐπραττεν. Όν δὲ ἐν τῷ σχήματι, καὶ ποιῶν δὲ καὶ ἡσχύνετο δούλοις, ἀλλόκοτον τι τέρας ἐφαίνετο. Τιμᾶν γάρ δὴ τὸ μέτρον, ὡς δεῖ, καὶ προσέχειν ἑαυτῷ μηδεπώποτε μεμαθηκόν δέ δι αὐτῷ, ἔξωκειλε μετατράπεις ἐξ ὑπερηφανίας καὶ ὑδρεως εἰς ταπεινότητα δούλοις πρέπουσαν, ἀκραν τῇ ἄιρας, σὺν ἀκοσμίᾳ. Οὗτως ἀπάν τι βάρεσσον καὶ ἀπαίδευτον, εἰ μὲν εὐπραγεῖ, τοῖς ταπεινότεροις ἀρχήρητον· εἰ δὲ ἀσθενήσειεν αὐτῷ τὸ γε παρέχεν

υδρίζειν, ράβλιας οἰσαι καὶ δύλων σκώμματα. Καὶ Α δὴ καὶ οὗτος βασιλεὺς, τοιούτος μὲν τὸ γένος ὡν, καὶ τῆς ὡς ἀληθῶς παιδείας ἀμέτοχος, μόνης τῆς ἐπιθυμίας τοῦ σώζεσθαι γεγονὼς, τὰ τοιαῦτα χαλεπὰ νενοσήσκει, καὶ ἐναντιώσεσιν ἀκραῖς ἐνεπεπτώκει. Ὡς γάρ οὐκ ἦν βιωτὸν, εἰ μὴ δωροφορίο τοι προσκυνοίτο, παρὰ τε τῶν ἀστυγειτόνων, καὶ τῶν αὐτοῦ πάντων, τῶν τε πέριξ τῆς Περσίδος, καὶ τῶν πορφρωτάτω καθημένων ἐθνῶν, οὗτος αὐτὸς δὴ γυμνωθεὶς; τῷ πολέμῳ πάσῃς, ὡς εἰπεῖν, τῆς οὐσίας, ἐπειθ' ἔκων ἀπεβάλλετο δῆλα τε ἐκείνα τὰ λαμπρὰ, καὶ βασιλικὴν σκευὴν ἄπασαν, ὡς εἶναι ταῦτη χουφτέρος, καὶ ὅρον δύνασθαι φέρεσθαι ἵψ' Ἰππων, μάλα κομιδῇ τελαιωρησάντων συντόνῳ δρόμῳ. Ἡ ποὺ γε καὶ δυειδος ὑπήνεγκεν εὐχερῶς παρὰ τῶν αὐτοῦ, εἰς οὓς οὐδὲ δὲν τοῖσιν συχνῶς ὀρφῷ, βεβλημένος ὑπὸ τοῦ τύφου. Οὗτοι πως αὐτῷ τὰ πρὶν εἰς τούναντίον ἀντέστρεψαντι. Τὸ γάρ περ τῇ ψυχῇ δεδίεναι τοιούτον ἀνθρώπον δυταὶ ἐπειθεὶς φέρειν ἥδιας, οἱ τι ἀν ἐνθυμηθῆ τις ἀτέξεις, καὶ λυπεῖν, καὶ δίχνειν δυνάμενον. Ἐπειθεὶν ἐφίεσθαι φύλον ὀφθῆναι τοῖς οἷοις μένουσι, καὶ τοῦτο ἡγεῖσθαι λαμπρότερον τῶν πώποτε γεγενημένων αὐτῷ λαφύρων· μεθ' ὧν γε Σωύστοις ἐπανερχόμενος (πῶς δὲν τις εἴποι τὴν ἐπὶ τούτοις τελουμένην αὐτῷ μανίαν;) οὐκ διλγάχεις ὀθριάμβευεν, εὐφημούντων καὶ χροτούντων τῶν ὑπαντώντων, καὶ πάντα δὴ ποιούντων αὐτῷ. μικροῦ δεῖν Ισα Θεῷ. Τὸ γάρ σφόδρα εὐτυχίεν ἀρετὴν ίδιαν λογισάμενος, καὶ τῷ παρὰ τὸ εἰκὸς εὐ πράττειν, μηδὲ ἐπωτιοῦν αἰσθανόμενος; Β τῆς ἔστιου μαλακότητος, ἀλλὰ κατορχούμενος, εἰ τινες μὲν εἴεν κρείτους αὐτοῦ, πλήθεις δὲ τοσαύτης δυνάμεως; ήτούς γένοιντο, τελχίνι δαίμονι φθονερῷ κατακεχρημένοι, ὕστερ τις γίγας, ή Ἡρακλῆς, ή ἐξ Ὀλύμπου κατιών, ἐπεικῶς τῶν ἔλλων καταφροῶν, οὐδὲν ἦν μέγα καὶ σεμνὸν, δὲ μὴ πρέπον ἀνδριζεν ἐστῆρ. Ἀπονοΐᾳ γάρ ἀσχάτη κατασχεθεὶς, δῆθος τὴν κεφαλὴν αἴρων, δόπση δύναμις ἦν αὐτῷ καὶ μονονύ πετόμενος; θέλων φτίνεσθαι, καθήμενος ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου, τὰς καθημέραν τηλικάσσει τιμάς, ὑπὲρ τὴν ἀξίαν οὔσας, μήτε τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ πλεονεκτημάτων, μήτε μὴν τῶν τῆς ψυχῆς τοπαράπειν ἀνόμιζεν ἀπάδειν. Τὸ γάρ δὴ Γρωθὶ σανεδρὸν λῆρον ἀνεικρυς ἡγείτο, ή οὐδὲ ἀκήκοεν, οὐδὲ ἔδουλετο. Τὴν γῆν μὲν γάρ ήδει πατῶν, (πῶς γάρ δὲν ἡγεῖται καὶ τοῦτο;) τὴν δὲ κορυφὴν αὐτοῦ οὐ πολὺ τῇς οὐρανίας οἵμαι δοκεῖν ἀψίδος ἀπολελειφθεῖ. Ταῦτη γάρ δίδωσι νοεῖν δὲ βίος τούδε τάνδρος. Εἰεν δὴ τούτων γάρ Ισας ἀλιτεῖς.

regio solio consideret, quoīidianos illos ac tantos honores, qui supra dignitatem ipsius essent, omnino corporis animique sui dotibus eximiis competere putabat. Quippe verbum illud, *Nosce te ipsum*, pro fabula prorsus habebat: vel nee audierat, nec audire volebat. Norat ille quidem, se calcare terram, (quod enim id pacto nesciret;) sed verticem, credo, suum opinabatur ab illo cœlesti fornice non multum absesse. Nam ut hæc de eo cogitemus, ipsa hominis vita facit; ac sit ita sane, nam de his fortasse satis.

Ὥρα δὲν εἴη καὶ τὸ τοῦ Γύγου κατόρθωμα. παρχαγήντας; εἰς μέσον, βασάνῳ τοῦτο προσαγαγεῖν. Οὗτος τοίνυν ποιμήν μὲν ἦν τὴν τύχην, Λυδῶν δὲ τύραννος γέγονε στροφῇ σφενδόνης, ὡς γέ φεσιν, εἰ τέως; γε τὸν μῆθον μὴ ἀτιμάσαιμεν.

Cumque regia dignitate prædictus esset, eaqne faceret, qua vel mancipium aliquod pudore præpeditum non commisisset; prodigiosum quoddam monstrum esse videbatur. Nam quod vir hic modum, ceu par est, amplecti, cuique rationem habere, numquam didicisset: de superbia petulantiaque summa summam ad abjectionem, mancipiis convenientem, cum dedecore exorbitavit. Ita quidquid barbarum et expers est doctrinæ, si prosperitate fruatur, intolerabilem in modum erga humiliores se gerit, sin ille quasi fons insolentiae debilitetur, vel mancipiorum ludibria facile feret. Sic et iste rex, tali prognatus genere, voræque doctrinæ ignarus, duntaxat incolumentis studio ductus, tam gravibus laboravit vitiis, et in extreme dissidentia B incidit. Nam vivendum sibi non arbitrabatur, nisi deferrentur ad eum munera, nisi adoraretur et a finitimis, et suis omnibus, tam circa Persidem undique sitis, quam remotis longissime gentibus: hic ipse nudatus in bello cunctis, prope dixerim, facultatibus, mox et arma illa splendida cum ornato regio libens abicit; ut levior esset ac facilis ab equis gestari posset, qui contento cursu graviter affligerentur. Nonnunquam et probräuorum facile tolerabat, quos antea præ fastu sæpe ne quidem int̄deri dignabatur. Usque adeo pristinus ei status ad longe diversum rediit. Nam quod animarvitæque sua vir talis metueret, idipsum ei persuadebat, ut libenter ferret, quidquid acerbitatissimo quis conceperit, quidquid afferre molestiam et mordere potest: persuadebat, ut nūdus ab iis conspicui cuperet, domi qui manserant, idque duceret illustrius omnibus, quæ unquam aleptus fuerat, spoliis: quibuscum Susa revertens (quibus obscurò verbis insanum quis explicet, qua in his utebatur?) non modice triumphare solebat, acclamantibus et plaudentibus iis, qui occurrabant, tantumque non ei cuncta deo paria deferentibus. Quod enim magnam prosperitatem præ virtute sua dureret, et ob successus immodicos suam ipse mollietatem non sentiret, sed proeulcaret: meliores se quidem viros, tantarum tamen copiarum multitudo cedentes, et ab infeste invidoque dæmone illusos: quasi gigas quispiam, vel Hercules, vel ex Olympo qui descendisset, insigniter alios contemnens, nihil magnum, nihil angustum erat, quod se decere non arbitraretur. Extrema namque correptus amentia, quantis poterat viribus in sublime caput attollens, tantumque non volare videri volens, quotiens in

Tempus autem fuerit, ut egregium illud Gygis facinus in medio productum, examini sistamus. Erat igitur hic fortuna et conditione quidem opilio, sed Lydorum tyrannus facilius est, idque per inversionem pale, ceu perhibent; siquidem fabulam

ipsam non repudiabimus. Itaque merito pale qui-
dem illius artem admirabilimur, si quis haec Lydiam
fabulam, eum quiddam verissimum, admittendam
concesserit: at eum, qui hac arte rem peregit et
consecuit, nunquam beatum, si recte pronuntiare
volumus, nunquam magni faciendum arbitrabimur.
Quamobrem istuc? Quod ipsius machinæ perfectio
non proprio bonum, nec beatum, nec admirandum
quid esset mente præditis. Nam quod a virtute
non est, nec bonum est proprio: quod inanimæ
quoque res universæ clamabunt. Qui virtutis exsors
est, etiamsi potitus regno, quod ipsas ultra Gades
se porrigat, omnes opes, omnia mancipia collegere, et
et omnia, quæ in hac vita jucunda sunt; ac his
deinde fruendi tantum sibi concesserit temporis,
quantum libitum fuerit: nugas istæ virtute præ-
ditis. Quidquid enim vel gestum est, vel percipitur,
si cum virtute, bonum: sin autem, contrarium. At
Gyges virtute non adeptus est tyrannidem, quod
sane vel hinc paret: nihil enim virtuti com-
mune cum tyrannide, nec tyrannide oppressorum
bona cum voluntate, præesse tyrannus
potest. Quinam istuc? Quia vi coactis imperat.
Ubi autem vis, ibi voluntas abest. Quo sit, ut in-
vento quodam et arte Gyges in potestatem gentis
unius corpora redegerit, etiam invitæ; nec homini-
num supra vicinos fortium, nisi contrarium quoque
dicendum est: hoc vero nec honestum, nec dura-
bile, quod oppressi tyrannide, illam ad condicio-
nem inviti pervenerint. Quanquam et absque his,
quæ dicta sunt, si quis accurate iom considerabit,
minime Gyges rex hominum fuit; siquidem volun-
tas, animi est; animus autem proprio est homo.
At ille, qui tyrannus esset, tantum aberat, ut op-
pressorum voluntates lucrificaret, quanto magis
consentaneum erat, eum in odio esse omnibus, et
insidiis eorum omnino peti. Haec scilicet illa tyrannidis
bona sunt, quæ cum ea simul et nascuntur,
et augescunt quovis modo; et quando cum ea dis-
solvuntur, in fædissimum quiddam desinunt. Enim-
vero si orationis hujus forma atque ratio simpliciter
historiæ texenda potestatem nobis concederet,
multo rectius, quam modo narrationibus institutis
probare possem; et eum qui magnam in auro si-
duciam ponit, et qui se ferro ac populorum collec-
tione magnopere jactat, et qui fretus est machinis,
quique solis his animum adjicit, et si quis horum
similis est; eum, nisi virtus adsit, falli atque de-
cipi. Verum quoniam hoc ab initio non instituimus,
sed tantum uti per comparationes probaremus, iis
principibus, qui boni esse velint, ad perficiendum,
quæ cupiant, nihil sapientia melius esse: instituto
nostro convenire duximus, si nec omnes tales in
medium produceremus, ne theatro molesti essemus,
ineffabilem quemdam numerum proferendo; nec
citra modum his eorum historiis uteremur, ne quod
propositum a nobis est, in narrationum infinitarum
quasi mare delatum, naufragium ficeret. Ac recte
quidem ad exitum id, quod ab initio volebamus,

A Πάντοιν τὴν ἐπὶ τῇ σφενδόνῃ μηχανὴν θαυμάσαιμεν
ἄν δικαίως, εἰ δοῦλη τις τὸν Λύδιον τούτον μῆδον ὡς;
ἀλλήθεστατον δέξασθαι· τὸν δὲ δῆ περάναντα καὶ
κατωρθωκότα τῇ μηχανῇ, οὐκ ἂν ποτε δίκαια πο-
ύντες; εὐδαιμόνα νομίσαιμεν καὶ ζηλωτὸν τινα
εἶναι. Διὰ τί; "Οτι τὸ τῆς μηχανῆς ἀποτέλεσμα οὐ
χυρώς ἀγαθὸν, οὐδὲ εὐδαιμόν, οὐδὲ ζηλωτὸν γε
νοῦν ἔχουσιν. "Ο γάρ οὖς ἔξ αρετῆς οὐδὲ ἀγαθὸν
χυρώς, εἰ δῆ καὶ τὰ δέψυχα πάντα τούτο κεράζον-
ται. Κανὸν δ ταύτης δικαιορίας, ἀρέσας εἰ τι καὶ Γαβε-
ρων ἔστιν ἐπέκεινα, ἀθροίσῃ μὲν πάντα πλεύτον,
ἀθροίσῃ δὲ ἀνδράποδα, καὶ πάντα τὰ τοῦ φίου
τερπνά· εἴτα ἑαυτῷ πάντα δῷ καρποῦσθαι χρόνον
διέσον θούλει, ληρος τοῖς μετέχουσιν ἀρετῆς. Τὸ
γάρ πεπραγμένον, ή μετεχόμενον, εἰ σὺν ἀρετῇ,
καλῶν· εἰ δὲ μή, τούναντίον. 'Ο Γύγης δὲ οὐκ
ἀρετῇ τετυράννηκε. Καὶ τούτο δῆλον αὐτόθιν. Οὐ
γάρ ἔστιν οὐδὲν κοινὸν ἀρετῇ πρὸς τυραννίδα, οὐδὲ
ἔνι τυραννεύοντα γνώμη τῶν τυραννουμένων τοῦτο
ποιεῖν. Πῶς; "Οτι βιαζόμενος ἄρχει. Καὶ ίνα φία,
ἀποτει γνώμη. "Ωστε σωμάτων κεκράτηκε μηχανῆ
τινι καὶ τέχνῃ θένους ἐνδεις, καὶ μή θουλομένου·
καὶ τούτων οὐ γενναῖων ὑπὲρ τοὺς γείτονας, εἰ μή
τις εἴποι καὶ τούναντίον. Τούτο δὲ οὔτε σεμνύ,
οὔτε μόνιμον, τῶν τυραννηθέντων ἀκόντων εἰς τούτο
ἐλθόντων. "Ανευ δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ ἀκριβῶς;
θεωρήσει τις, ἀνθρώπων Γύγης οὐ βιβασίλευκεν·
εἰπερ ἡ γνώμη μὲν ψυχῆς, χυρώς δὲ ἀνθρώπος ή
ψυχή. Ἐκείνος δὲ τύραννος ὅν τοσούτον ἀπέσχε τοῦ
τὰς τῶν τυραννηθέντων γνώμας κερδάναι, διὸν καὶ
ἀκόλουθον ἦν παρὰ πάντων αὐτὸν μιτεῖσθαι, καὶ
ἐπιθυμεύεσθαι πάντα τρόπον. Ταῦτα δῆ τὰ τυρα-
νίδος ἀγαθά, καὶ τῇδε συμφιλούμενά τε καὶ συνεπι-
διδόντα τὸν πάντα τρόπον, καὶ τελευτῶντα πρὸς
αἰσχιστόν τι, σύναμα ταύτῃ διαλυμένα. Οὐ μή
δὲλλ' εἰ τὸ σχῆμα τοῦ λόγου καθαρῶς ἐπέτερεν
ἰστορεῖν, εἴχον ἐλέγξαι τοῖς διηγήμασι πολλῷ γε
βέλτιον ή νῦν, ὡς δὲ τε γρυσίῳ πάνυ θαρρῶν, δὲ τε
σιδήρῳ μέγα φρονῶν καὶ λεῶν ἀθροίσατε, δὲ τε
μηχανᾶς ἐπίζων, καὶ τουτοῖς φύλοις ἐγχειρῶν,
καὶ εἰ τις τούτοις ἐφάμιλλος, μή προσούσης ἀρετῆς,
ἔηη πάτηται. "Ἐπει δὲ νῦν οὐ προηγούμενον τούτο
ἡμῖν, δὲλλ' ἀποδεικνύαι πειρᾶσθαι ταῖς παραχέ-
σσιν, ὡς δρκουσιν θελόσιν ἀγαθοῖς εἰναι πάντων
διμεινὸν ἀν εἴη σοφίᾳ πρὸς τὸ περαίνειν, & βού-
λοιντον· ἡγήμεθα μάλα συμβαίνειν τῷ προκειμένῳ
σκοτῷ μήτε πάντας ἀγαγεῖν εἰς μέσον τούς γε
τοιούτους, ίνα μή τὸ θέατρον ἀποκνισθείην, ἀμύθη-
τον τινὰ ἀριθμὸν παρεισάγοντες, μήτε ἀμέτρως χρή-
σασθαι ταυταῖσι ταῖς κατ' αὐτοὺς ιστορίαις, μή
ποτε πρὸς πέλαγος διηγημάτων ἀπειρῶν τὸ προ-
κείμενον ἡμῖν ἐμπεσὸν, ναυαγήσῃ. Καὶ δῆ καλῶς
μοι δοκεῖ συμπεπεράνθαι τὸ κατερχάς ἡμῖν θού-
λημα. Ός γάρ τι παράδειγμα λαβόντες ἡδη τοὺς
ἀνδρας τούτους, [ἐκ] τῶν δομοίων αὐτοῖς ἀπάντων,
καὶ τὰς ιστορίας τὰς περὶ τούτουν ίχανῶς ἀφο-
σιωσάμενοι, πᾶσάν τε περιεργίαν παρέντες,
κατὰ καιρὸν ἀπαλλαττόμεθα, ὡς ἐμέ γε περὶ¹
τούτου νομίσαι. Καὶ γάρ τοι μεμιμήμεθα ὀρθῶς διε-

πρεξάμενοι τοὺς ἀργυρογνώμονας, οἵ; γε θίος ἐκ τοῦ μέρους τὸ πᾶν εἰδέναι. Καὶ οἵμαι χρῆναι ἀγαπᾶν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ. Εἰ γὰρ οἱ τοῖς δλοῖς ἔδοξαν πολὺ τοὺς δλλούς παρενεγκεῖν, τούτοις ἀτεχνῶς τὸ λαμπρὸν τετελευτήκει πρὸς οὐδὲν ιερὸν, φασι, τισ δὲ καὶ πρὸς τούναντίον, τῷ μὴ γνωσίως μηδὲ καλῶς τὸ τῆς ἀρετῆς μετιέναι χρῆμα, σχολῇ γ' ἀν δλλοῖς τῶν ἐλασσόνων ἀληθῶς ἀν δδξαν εὐδαίμονες εἶναι τῷ πλουτεῖν, καὶ πλήθους ἀρχειν, καὶ ἐξ οἰασθήτων; μηχανῆς σφίσι γε αὐτοῖς δουλοῦσθαι μὴ βουλομένους ἀνθρώπους. "Μοτε δεὶ τῶν Ιστοριῶν ἀφίμενον, ἄτε καὶ περὸν τοι ταύτας εἰδέναι παρὰ τῶν προδργου τοῦτο πεποιηκτιῶν, πειραθῆναι: τοιοιτὸν τοῖς ἀνδράσι παραβαλεῖν ἔκινον δὴ τὸν δριστὸν ἀνδρα, δη ἐξ ὑποθέσεως; ὑπερέμεθα καταρχάς εὐθύς· λέγω δὴ τὸν φρδνιμον, καὶ ἀγαθὸν, καὶ σφρδν. 'Ο γοῦν τοιεῦτος βασιλεὺς, ή δλως δρχων τενῶν, ἐρβωμένως ἔχων τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς χρὴ φιλῶν δρχει, θέλων τε αὐτοὺς; δρδην ἐν οἷς ἀν γένιντο τὴν γνώμην ἀμεληνοῦς, καὶ ζητῶν ἀπαντα τρέπον, δι' ὧν εὖ πεισονται παρ' αὐτοῦ· ἐπειτα καὶ τῇ δυνάμεις τῶν λόγων πειθειν αὐτοὺς, μήτ' ἀλαζονείας; τοσύνολον μήτ' εἰρωνείας ἀπτόμενος; (διμφω γάρ κακῶ) ὡς εἴη μὲν οἶδες ἔστιν, ἔθελοι δ' ὅπερ ἔθέλει· δὲ δὴ τοιεῦτος οὐδὲνα λήσει τῶν ἀγαθῶν, ὡς ὧν γε τυγχάνεις τὰ πρὸς αὐτοὺς; καὶ πατήρ, καὶ οἰκονόμος, καὶ φίλος, καὶ κυβερνήτης, καὶ ποιμῆν, καὶ λατρὸς, καὶ πάντα τὰ τοιεῦτα. "Ἐσται μὲν γὰρ αὐτοῖς σωτήρ, ἔσται δὲ παντοῖς; ὡφέλιμος; ἐν ἀπασι κατιοῖς τε καὶ περιστάσεσι, γινώσκων μὲν τὸ πᾶσι συνοίσον βέλτιον πάντων ἐκεῖνων, θέλων δὲ αὖ τοῦτο σφίσιν, ή σφίσιν αὐτοῖς ἐκεῖνο· πρὸς δὲ τὸ περιθναι τὸ δδξαν βέλτιον εἶναι ἐπιστήμην κεκτημένος, σπουδὴ καὶ εὐφυΐας συνειλεγμένην, ἥν οὐ δρδίως ὑπερβαλεῖ οὖδ' ἡ τῶν ἀπάντων δικοῦ, λέγω δὴ τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἀκριβέστατα συγχρητήθεια πρὸς ἐν τι χρῆμα. "Μοτε ὑποληπτέον ἡμῖν δην εἰη, ὅπερ ἀναγκαῖον νοῦν ἔχουσι. Τι τοῦτο; Ήσ δρα τάληθη πεπεισμένους τοὺς ἀρχομένους περὶ τοῦ δρχοντος, δτι καλός τε κάγαθός ἔστι, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ τὰ κατὰ τούτε, οὐδὲν ἀν εἰη τὸ προσιστάμενον μεθέξειν αὐτοὺς πολλῶν τε καὶ μεγίστων ἀγαθῶν. Ταυτὶ δὲ λέγω περὶ χρηστῶν τε καὶ ἐπιεκτέρων ἀνθρώπων. Τὸν γὰρ Ἰούδαν, καὶ τοὺς τοιεῦτους, οὖδ' ἡ τοῦ Σωτῆρος ἀρετὴ, ή οὐρανοὺς ἐκάλυψε, κατὰ τὸν προφήτην, ὁφέλησεν. Οὕτω δὴ χωρῶν τὸ πρᾶγμα, μηδὲ ἐτέρῳ τοὺς πεδοῖν παραχωλεῦον, οὐ δραδέως καταντήσει πρός τι χρηστότερον πέρας. Καὶ τοῦτο λέγω, οὐ μαντεύομενος, οὐδὲ προφητεύων. Τὸ μὲν γὰρ Τειρεσίου τοῦ πάλαι, τὸ δὲ Δαΐδιδ δραστήρως. Ήμοι δὲ θάτερον μὲν μή γένιοτο (οὐ γὰρ Θεῷ φίλον), θάτερον δὲ μέγιστον μὲν, ἀλλ' οὐδὲ δεικνύναι χρή, ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς. Δῆλον γάρ. Οὐ μήν ἀλλ' οὐδὲ τεκματέρμεθα τοῦτο, ὡς οἶδαν τε εἶναι ἀξιπατῆσθαι. Πολλὰ γὰρ δην τοιεῦτα συμβαίη τοῖς διεχυριζομένοις περὶ τοῦ πράγματο; ἀπὸ τεκμηρίων. 'Αλλ' ἀνάγκη λογισμῶν τοῦτο λέγομεν. Καὶ σκοπεῖτε τις λδι. Δυσὶν γὰρ πάντως θατέρῳ κακῷς πράξουσι πλησιεῖ, (τῷ γὰρ δην κατ' ἀμφω νοσῆσαι, οὐδὲ κακῶς πρέξει περιέσται· ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἀπολαβένα:)

A deductum mihi videtur. Postquam enim viros hosce velut exempla sumpsimus omnium, eis similiū; memoriaeque de ipsis prodita, satis attigimus, omissionis, quæcunque supervacanea forent: opportune. velut equidem arbitror, desistimus. Etenim recte fecimus, qui argenti examinatores imitati simus: quibus est in more totum ex parte agnoscere: quasane brevi docendi via debere nos esse contentos arbitror. Si enim illis, qui rebus omnibus longe ceteros anteire visi sunt, manifesto splendor is a l sacri nihil, quod aiunt, tandem redit, ac nonnullis in contrarium quoque partem cecidit, idque propter ea, quae cuncte tandem arte, redactos homines invitatos, vero beati esse videbuntur. Quapropter omisis historiis, quas percipere de iis potes, qui eas ex professso tractant, conandum nobis est, ut cum his viris optimum illum virum comparemus, quem statim ab initio peculiariter nobis proposuimus, prudentem: inquam, et bonum, et sapientem. Talis ergo rex, aut princeps omnino quorumdam, fortis et constanti præditus animo, quique subjectos imperio suo sic diligit, uti debet, et videre cupit eos in illis versantes, quibus meliores eorum animi reddantur; omnique ratione querit, quibus rebus bene de ipsis mereri possit; ac deinde verbis etiam eos, et eloquentiæ vi flectit; ut ab omni prorsus arrogantia, sic etiam dissimulatione alienus (etemini uirumque malum est), ut sit, qualis est; et quod vult, velit: talis, inquam, honorum latere neminem potest, quin quod attinet ipsos, et pater sit, et administrator, et amicus, ei gubernator, et pastor, et medicus, et ejusmodi omnia. Nam et servitor eis erit, et utilis omnimodo, quovis tempore, quibusvis casibus: quod et profutura universis melius, quam ipsi omnes, intelligat; et magis hæc eis evenire cupiat, quam ipsi sibi met ipsis optent: ad perficiendum autem id, quod melius esse visum fuerit, ea præditus sit prudentia, tum studii, tum ingenii vi collecta; quam non facile vel accuratisime in unum consilata simul omnium peritia, subditorum inquam, superaverit. Quapropter id nobis D est existimandum, quod existimare mente prædicti necessario dehinet. Quid istuc? Si vero sint persuasi de principe subditi, quod præstans sit et egregius, cum suis, tum ipsorum in negotiis, nihil esse impedimento, quo minus et multoru n, et maximum honorum compotes siant; atque hæc de bonis et modestis hominibus pronuntio. Nam Judæ, atque aliis talibus, ne ipsa quidem Servatoris virtus, quæ cœlos operunt, ut prophetæ verbis utar, profuit. Hoc modo si res procedet, nec alterutro pede claudicabit; nequaquam lente bonum ad finem perveniet: quod equidem nec ut hariolus, nec ut propheta dico. Nam istud illius prisci Tiresiae fuerit; hoc Davidis regis. Mihi vero nolim alterum illud contingere, quod acceptum Deo non sit:

alterum vero maximum sane quiddam est, sed supra nos esse positum, ne indicari quidem debet, cum perspicuum sit. Nec item de conjecturis colligimus, ut falli possimus. Evenire namque talia queunt iis, qui de re quapiam ex conjecturis aliquid affirmant. Adducti vero rationibus necessariis hoc dicimus: ac in hunc sane modum consideratio instituatur. Duæ res sunt, quarum rerum alterutra infelices urbes erunt (quippe si vitiis ambobus laborent, ne supererit quidem eis, ut infelices sint; sed erunt quamprimum perdiæ); vel si fructum providentia bonæ, honorum principum, non perceperint; vel si eis parere non voluerint. Ac primum quidem illud est perdifficile: bonus ut omnino princeps inveniatur. Alterum vero prope necessarium quoque dixerimus; ut principi, qui esse bonus agnoscitur, subditi et ipsi boni obtemerent. Nam si erga subditos et patris, et amicorum, et gubernatoris, et aliorum hujusmodi locum obtinet: quo pacto non eos dicto audientes habebit, modo hæc de ipso recte norint? Omnino namque pastorem, et equarium, et armentarium, quocunque perrexerit, itineris ducem sequentur, quæcumque animalia ipsius providentia curaque fructura sunt. Itidem et gubernator navis, et medicus, et quicunque bene de aliis meretur, omnino persuadendi vim ad eos habebunt quos servant. Nimirum vel cæco paret, inquit comicus ille, a quo te recens præceptor tuus alios ad libros traduxit; futurum, ut tales subditi, èi Deus alicujus peccati causa non obstiterit, ab ejusmodi hero perbenigne tractentur et verissima beatitate potiantur; idque diuturnis tum sudoribus, tum laboribus nec minus periculis illius, qui cum eis certamina pro eis suscipit, ac navim perite moderatur. Quippe si bonus princeps, erga bonos subditos, hoc modo sit affectus: eosque videat a suo nutu pendentes; ac principi tum cupientes, tum optantes faustissima quæque; quid non ille rei præclaræ perficerit? quo pacto non et ipsi sibi, et imperio parentibus, maximorum honorum auctor extiterit; siquidem illum ad id quod præfuturum sit, recta gradientem via, cuncti sequantur? Quis non ob generosum animum, et mores, eum suspiciens, in pretio supra res omnes habuerit, nisi valde insaniat? evidentissime denique patet, hos beatos esse. Arbitror autem ipse, nec quisquam insiciabitur, causam horum ad virtutem referendam; absque qua sit, apertum malum erit, quæ felicitas esse videtur. Indignis enim res prosperæ noctumento sunt. Neque minus eloquentiae studiis hæc sunt accepta ferenda quam virtuti. Nam ea sunt, quæ mortalibus persuadent, ut virtutis frui bonis velint: quippe si hoc facere nolint, nihil ex virtute commodi percipient, honorum ejus minime participes facti: quo enim hoc pacto cadat in invitox? Quamobrem bonus princeps, et qui bonis aliquibus præest, etiam præceptis eloquentiæ recte instructus esse debet, ut suos impellere persuadendo possit ad ea quæ facere præstabit: ne

A ἡ τῷ μὴ προνοίας χρηστῆς ἀποδελαυκένα χρηστῶν ἀρχόντων, ή τῷ τεῖσθε ἀπειθεὶν βεβουλεῦσθαι. Τὸ μὲν οὖν πρώτων παγχάλεπον, δρχοντα παντάπασιν ἀγαθὸν εὐρεθῆναι· τὸ μέντοι δεύτερον μικροῦ καὶ ἀναγκαῖον ἀν εἰποιμεν, ἀγαθῷ γινωσκομένῳ τῷ ἀρχοντι ἀγαθὸὺς δυτες πειθεσθαι τοὺς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένους. Εἰ γὰρ πρὸς τοὺς ὑπὸ χείρα πατρὸς, καὶ φιλῶν, καὶ κυβερνήτου, καὶ τῶν τοιούτων ἐπέχει τάξιν, πῶς οὐχ ἔσει πεπεισμένους; αὐτοὺς, εἰ καλῶς ταῦτ' εἰδεῖν; Καὶ γὰρ πάντως ποιεῖν, καὶ ίπποφορῶν, καὶ βουκόλων, ἔψεται ἐξηγουμένων, δποι ἀν πορεύοντο, τὰ παρ' ἔκεινου προνοίας ἀπολαύσοντα ζῶα. Καὶ κυβερνήτης, καὶ λατρός, καὶ ὅλως εὐεργέτης, εὖ μάλα πάντως πείσουσιν, οἵτις γε σωτῆρες ἐφάνησαν. Δηλονοτὴ καὶ τυφλῷ, φησὶν δὲ κωμικός, Β ἀφ' οὗ σε νῦν δισφιστῆς ἄρτι πρὸς ἔτερα βίδηλα μετενήνοχεν, ὃς ήτιν μὴ δι' ἀμαρτίαν ἀντικρούσῃ τὸ Θεῖον, εὖ τὸ τοιοῦτον ὑπῆκοον πείσονται παρὰ τοῦ τοιούτου δεσπότου. Καὶ τεύζονται γε εὐδαιμονίας ἀλληθεστέτης, μακροὶ ἰδρῶσι καὶ πόνοις, οὐχ ἱκιστα δὲ καὶ κινδύνοις τοῦ σὺν αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένου, καὶ σὺν ἐπιστήμῃ τὸ σκάφος ἄγοντος. Οὕτω γὰρ πρὸς ἀγαθὸὺς ὑπηκόδους ἀγαθὸς δρχων ἔχων, καὶ τούτους βλέπων ἀνηρτημένους αὐτοῦ τῷ νεύματι, βουλομένους τε αὐτῷ καὶ εἰχομένους τὰ καθλίστα, τί οὐκ ἀν ἐργάσαιτο τῶν καλῶν; πῶς οὐχὶ καὶ ἐντῷ, καὶ τοῖς πειθομένοις αὐτῷ, μεγίστων αἴτιος ἀγαθῶν ἀναγκαῖως ἀν γένοιτο, τὴν ὁρθὴν πρὸς τὸ συνοίσον αὐτῷ χωροῦντι ἐφεπομένων ἀπάντων; Τίς οὐκ ἀν ἀγάμενος αὐτὸν τῆς γενναεστήτος κατῶν τρόπων τοῦ γε παντὸς τιμῆσαι, εἰ μὴ σφόδρα μαίνοτο; "Ωστε πρόδηλον αὐτοῖς τὸ εὐδαιμονεῖν. Δεῖ δὲ, οἶμαι, πρὸς τοιαῦτα, καὶ πᾶς ἐρεῖ, αἰτιᾶσθι μὲν ὁρετὴν, ής ἀπούσης, προῦπτον κακὸν ἢ δοκοῦσα εὐημερία· τοῖς, γὰρ οὐκ ἀξίοις τὸ εὑπραγεῖν οὐκ ὠφέλιμον· αἰτιᾶσθαι δὲ τοὺς λόγους οὐχ ἡτον γίγνεται. Οὐδὲ γάρ οἱ πειθοντες ἀπολαύειν τῶν ἔκεινων ἀγαθῶν. Ως εἴγε τοῦτο μὴ βούλοιντο, οὐδὲ ὥφελήσονται παρ' αὐτῆς, μὴ μεταχόντες τῶν αὐτῆς ἀγαθῶν· πῶς γὰρ δύκοντες; "Ωστε δεῖ τὸν ἀγαθὸν δρχοντα, καὶ ἀγαθῶν τινων προστάμενον, καὶ τὰ περὶ λόγους ἀγριθέν είναι, Ιν' ἔχοι πειθεῖν αὐτοὺς, ἀφ' οἵτις δὲ βίλιον εἰ πράττειν. Ινα μὴ χρηστὸς μὲν εἴη, χρηστῶν δὲ δρχη, ἀφγνιάζοντας δὲ δμως ἔχων αὐτοὺς, καὶ μὴ εἰκοντας οἵ γνοί πρὸς τὴν σφετέραν αὐτῶν ὠφέλειαν, οὐδὲν ἔκεινους δησηγή· ἐπει καὶ παῖδες λατρῶν, ξεστῶν δὲ τὴν τέχνην ἀγαθοῖ, εἰ μὴ καὶ δεξιοὶ εἰνε; εἰεν, καὶ εἰδεῖν δπως πείσουσι: τὰ παρ' ἔκεινων ἔξεσθαι φάρμακα, οὐδένα που τῶν πάντων ὠφελήσουσι. Δεῖ γὰρ, οἶμαι, προηγεῖσθαι δόξην: μὲν χρηστῆς πειθώ, ταῦτης δὲ δύναμιν λόγων, εἰ μέλλοι τις ἀπό τινος ἀναγκαῖως ὥφελήσεσθαι, δυναμένου τοῦτο δρᾶσαι, καὶ προσέτι θέλοντος." Ωσθ' οἱ λόγοι καὶ πειθοῦς, καὶ τοῦ δοξάζειν ἀγαθὸν ὑπῆκοον περὶ ἀγαθῶν ἀρχόντων, αἰτεῖοι σαφῶς ἀναπέφανται· καὶ εἰεν ἀν χρυσίου, καὶ πολυχειρίας, καὶ μηχανῆς, ἀστα δη πρὸς σύγχρισιν τὴν τοκαταρχῆς παρετέθη, ἀμεληνούς πρὸς ὠφέλειαν δρχουσι. Καὶ δ νῦν ἡμεῖν διαζωγραφούμενος δρχων, εἰ; τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πλεο-

νεκτήματα τὰς ἀγοθάς ἐλπίδας ἔχων ἀνηρτημένας, κρείττων που πάντως ἀν εἴη τῶν ἐπὶ ταῖς ἔξω δυνάμεσιν ἐπεριδομένων, ὅπερ ἔξι ὄρχης ἡμῖν εἰρηται. Καλὸν σοι τοῦν, ω̄ φίλατας, ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, μηδὲ ὀπωστιῶν ἀμελέτων τῶν λόγων, διντων τε ἀπλῶς χρηστῶν, καὶ πρὸς τὰ χρηστὰ συνεργούντων ὡς οὐδὲ ἄν ἔν οἷμαι τῶν πάντων. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰπερ σοι τὰ εἰρημένα καλῶς γε ἔχειν ίσω: δοκεῖ, ἔχον τῶν κατών δεδογμένων, μηδὲ ἀτιμάζειν, ἀπερ θαυμάζεις. 'Ο γάρ ἐπαινῶν τα χρῆμα, εἰτ' ἀμελῶς πρὸς αὐτὸν ἀκείμενος, καὶ μὴ θηρεύειν ἑοῖλων τοῦτο σπουδῆς τε πάτη, καὶ παντὶ τρόπῳ γράψῃν ἀνοίας ἀποιεῖται, καὶ διφλήσει γέλωτα παντὶ δικαίῳ νοῦν ἔχουσιν.

Quamobrem clare patet, ab eloquentiæ vi tum persuasionem, tum opinionem bonam honorum subditorum de bonis principiis proficiisci, atque hanc et auro, et magno exercitu, et machina, quæ a nobis instituendæ causa comparationis in medium ab initio sunt allata, principiis usu suo longe præstare. Itidem qui nunc a nobis pictura quasi quadam expressus est princeps, cum ipsius bonæ spes ab egregiis in eo dotibus animi pendeant; omnino præstantioris erit qui facultatibus extrariis innuntur, quod ab initio diximus. Itaque recte facies, charissime fili, si ita virtuti studeas, ut eloquentiæ studia nullo modo negligas; quæ et simpliciter utilia sunt et ad res utiles atque bonas plus adjumenti quam illa res alia, mea quidem opinione, afferunt. Nec non si, quæ dicta sunt, recte tibi dicta videntur, amplectere decreta præclara, nec quæ admiraris, negligito. Nam qui rem aliquam laudat, ac deinde negligenter eam curat, nec omnino studio atque ratione persequitur, anointiæ notam auferit, et a mente præditis optimo jure ridebitur.

ΛΟΓΟΣ Β'.

"Οτι τὸ μὲν ἀγαθὸν κάσι φιλούμενό δοτι φυσικῶς· ὃ δὲ κακός καὶ διατὸν μιστρός. Φιλούμενό δὲ καὶ τὸ κακόν δοτινό δτε, ἀγαθὸν κάκειρον τομιζότες. Καὶ περὶ εὐδαιμονίας καὶ ἀρετῆς.

"Ἐγὼ νομίζω, καὶ πάντας οἶμαι τῇ δόξῃ ταῦτη συνθέσθαι, μὴ μόνον τὸν στοῦδαιον καὶ ἀγαθὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν φαῦλον καὶ πονηρὸν ἀνθρωπὸν, μισοπόνηρον καὶ φιλόκαλον εἰναι αὐτῇ τῇ φύσει· καὶ τις εἰς τοσούτον κακίας ἔξενεχθῇ, ὡς μὴ περιτέρω προσῆναι δύναθαι, ἀτε δὴ πρὸς τοῦσχατὸν αὐτῆς ἀφιγμένας, καὶ ἔστιν τῆς πονηρίας βούλτετεσθει τὸν τοιούτον· μᾶλλον δὲ καὶ τοις ἀλόγοις καὶ ἀναισθήτοις ἀγαθὴν εἶναι τὴν φύσιν, ἐξ ἀγαθοῦ τὸ εἶναι λαδοῦσαν. Καὶ τοῦτο ἔστι: τὸ θυριλλούμενον, ὡς ἀρά πάντα ἐψεῖται τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ συγγενοῦς. Εἰη δ' ἀν τοῦτο γε ἡ πάντων μὲν ἀρχὴ καὶ ὑπεράρχιος φύσις, πάντων δὲ δημιουργὸς, καὶ συνέχουσα, καὶ εἰν ποιοῦσα δύναμις, δλαχῇ τινι γηγεισθετος, καὶ ὑπεροχῆς, καὶ ἀγαθωσύνης πρὸς ἔκατην ἐπιεπωμένη τὸ πᾶν· ἐθέλεις γάρ τῷ πεφυκότι κινούμενον τὸ δημιουργηθὲν τε καὶ ποιηθὲν μὴ μακρὰν εὐρίσκεσθαι τοῦ δημιουργοῦ τε καὶ ποιητοῦ. Τὸ γάρ θεοῦν ἐπὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνταρέχειν φίλει, καὶ τοῦ προνοούμενοῦ καὶ συνέχοντος μηδὲ μῶς ἀφιστασθαι τὸ χωρὶς αὐτοῦ μὴ δυνάμενον περιεῖναι· καὶ τὸ ξέττον εἶναι παρὰ τῷ κρείττωνι, βαθμοῦ καὶ τάξεως μετ' ονο; τεύξεσθαι πρησδοκῶν· καὶ κοινωνεῖν τοῦ θεοτέρου τὸ ὑλικώτερον· ὅπως ἀν τῇ μετουσίᾳ λαμπρύνοιτο. Καὶ ὅλως τὸ τοις ὅλοις ὑποδιέστερον οἰκοθεν ἐπειγεται τρέχειν παρὰ τὸ προσθεῖναι καὶ τελέσαι δυνάμενον. 'Ως γάρ δὴ ταῖς πρὸς θεὸν ἐγγύτησι τε καὶ οἰκείωσει τὸ περιεῖναι καὶ σώζειναι γίνεται, καὶ μετέχειν ἐκ, αθοῦ· τῶν ίσον τρόπου ταῖς διαστάσεις καὶ τοῖς

B

ORATIO II.

Quod bonum est: ab omnibus naturaliter diligi. Hominem malum etiam ipsi sibi odio esse. Nonnunquam vero et id, quod malum est, diligimus; quia bonum esse putamus. Itemque de felicitate deque virtute.

Ita equidem sentio, et opinioni meæ neminem non assensurum arbitror; non virtute modo præditum et bonum, sed etiam vitiosum ac improbum hominem, ipsa natura tum improbitatem odisse, tum honesti studio teneri: ac licet aliquis ad eam vitiositatem abreptus fuerit, ut ulterius progredi nequeat, quasi qui ad metam ejus extremam pervenerit, tamen hominem ejusmodi seipsum obimprobitatem abominari: imo vel brutis ac sensus expertibus naturam bonam esse, quæ substantiam suam a bono sit consecuta. Atque hoc illud est vulgo celebratum, omnia boni cognatiique desiderio duci. Quod sane bonum, universorum illud principium sicut et posita supra principium omne natura, potestas illa creatrix omnium, omnia continens, beneficia; et quæ omnia quadam illecebra cognitionis, eminentiæ, bonitatis ad se rapit. Nam sic natura comparatum est, ut quod creatum est et factum, motu suo non longe abesse ab opifice conditoreque velit. Etenim quævis res, unde unde sit, ad causam primam recurrere gaudet: nec ulla modo a prospiciente sibi seque continentis vult abesse, quod absque illo salvum esse nequit: et quod inferius est, esse cum præstantiori cupit, a quo gradum et locum ampliore se consecuturum sperat: et particeps esse divinioris, quod e crassiore materia constat, ut ejus fruitione splendidius evadat. Ad summum, quidquid omnino lenius est, ex sese currere studet ad id quod adj-

ciendi et persiciendi facultatem habet. Ut enim ex proprio ad Deum accessu et familiaritate salutem et incolumentem, cum boni participatione, consequimur, eodem modo per sejunctionem ac direptum interimus, et in nihilum redigimur. Ejus rei causa est admirabilis quædam harmonia rerum a causa prefectarum et conditarum, cum ipso auctore et conditore : inestabilis, ratione communicationis et effusione bonitatis ; nunquam rumpenda, propter auctorem vinculi et unionis magnitudinem. Eadem jam paulum intelligitur, dum spiritui contemplanti lutum obstat ; sed purius immortalitate per resurrectionem donatis patesiet. Quapropter amorem mereri dico, non modo bonum illud infinitum et fulgor illud pulchritudinis, elegantiæ, gratiæ, quod ipsi natura inest, verum etiam quidquid pulchritudinis est ac boni particeps, propter supremum illud bonum, supremamque pulchritudinem, ac nostræ cum ea naturæ cognitionem. Nam propter communem relationem et affectionem, ut ita dicam, ad primum illud, omnemque supra perfectionem positum bonum, omnia et bona sunt, et diliguntur, mutua quadam affectione sibi devincta, Quæ enim alicui rei simplici cognata sunt, eorum et invicem quædam est cognatio. Cognata vero diligi, ne verbis quidem opus est, ut probetur. Omnes ergo bonos, et a bono, et ad bonum conditos, unum ad scopum tendere dico (nunc enim ad institutum, revertor), qui est, amare bonum, et quidquid tale non est, odisse : honestum sectari, quodque affectum est aliter, fugere. Sæpe vero contrarium quodque contingit : quippe nonnunquam et malum diligimus, quodque bonum est quasi fugimus, non quod aliquis agnatum bonum, quod bonum sit, quatenus est bonum aduersetur, aut malum diligit, quatenus malum est, cum malum esse sciat (quoniam id pacto? minime sane), sed quia quod malum est bonum esse putat. Naturam namque probavimus ex bono et bonam esse, quodque cognatum est, quæxere, quidquid alienum, fugere. Licit autem vere sic comparata res sit, tamen homines plerosque videoas deteriora præ melioribus eligentes ac facilius a bonis ad mala quam a malis ad bona transeunt : quiique illos et admirantur et beatos prædicant, horum sortem miserantur qui reapse bona non recte degustarint, sed habitum malorum acquisierint, et ex eorum inebriatione continua ne quidem ad sobrietatem redire sincere possint ; imo hac ipsa quoque liberati temulentia, rursus ad offendendum parati sint, ob eam, qua adhuc detineantur, crapulam et prefectas ex gravedine vertigines. Iudeum et pravos homines bonos esse putant et miseros felices : quippe iudicio falluntur, nec eorum scopus cum scopo rectam ferentium sententiam, in iudicio de honesto et bono consentit. Apud illos enim qui suci dicuntur (eos autem intelligo qui res secundas pro felicitate ducunt), omniū hi felicissimi cæterorumque mortalium præstantissimi iudicantur esse, quibus prosperi-

A χωρισμοῖς τὸ διεφθάρθαι, καὶ μηκέτ' εἶναι. Τὸ δὲ αἰτιον θαυμαστή τις ἀρμονία τῶν αἰτιατῶν τε καὶ γεγονότων πρὸς τὸν αἴτιον καὶ πεποιηκότα, δρῆγος μὲν τῷ τρόπῳ τῆς κοινωνίας καὶ τῇ τῆς ἀγαθωσύνης ἐκχύει, δρῆγος δὲ διὰ τὸν συνδῆσαντα, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἑνώσεως· διλγον δρῖτι γινωσκομένη, τοῦ πηλοῦ προσισταμένου τῷ θεωροῦντι πνεύματι· φανησομένη δὲ καθαρώτερον ἀπαθενατισθεῖσι διὰ τῆς ἀναστάσεως. Φιλητὸν γοῦν εἶναι φημι οὐ μόνον γε τὸ ἀπειρον ἀγαθὸν, καὶ τὴν ἀστραπὴν τοῦ κάλλους, καὶ τῆς ὥρας, καὶ τῆς χάριτος, ηὗτις ἐκείνῳ ἔμπειρυκεν, ἀλλὰ καὶ τῶν, φιλητοῖς τοῖς καλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, δι' αὐτὸν τὸ ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρκαλον, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν συγγενές. Διὰ γὰρ τὴν κοινὴν ἀναφοράν τε καὶ σχέσιν, ὡς ἂν τις εἴποι, τὴν πρὸς τὸ πρῶτον καὶ ὑπερτέλειον ἀγαθὸν πάντα ἀγαθύνεται· καὶ φιλεῖται, ἔχοντα πρὸς διλῆτα σχετικῶς. Τὰ γὰρ ἀπλῷ τινι συγγενῆ καὶ διλῆτοις ἄν εἴη. Τὸ δὲ φιλεῖσθαι τὰ συγγενῆ οὐδὲ λόγου δεῖται δεικνύνται. Πάντας μὲν οὖν τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ ὑπ' ἀγαθοῦ, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ δημιουργηθέντας, εἰς ἕνα λέγω τείνειν σκοπὸν (ἥδη γὰρ ἐπάνευμι), τὸ φιλεῖν τὸ ἀγαθὸν, καὶ μετεῖν τὸ μὴ τοιούτον· καὶ διώκειν τὸ καλὸν, καὶ τὸ διλῶς ἔχον φεύγειν. Συμβαίνει δὲ καὶ τούναντιον ποιλάκις. Καὶ γὰρ φιλοῦμεν τὸ κακὸν ἔστιν ὅτε, καὶ τὸ ἀγαθὸν ὁσπερ φεύγομεν· οὐχ ὅτι τις τὸ ἀγαθὸν ἔγνωκόν τοι, διὸ γάρθιν, οὐδὲ γαθὸν ἀποτρέψεται· οὐ φιλεῖ τὸ πονηρόν, οὐ πονηρὸν, τοιούτον αὐτὸν ἐπιστάμενος, πόθεν; πολλοῦ γε καὶ διέλλοτε τὸ κακὸν ἀγαθὸν ἥγειται. Ηὕτως· γὰρ τοῦτον ἀποιδέσθαι τε ἐξ ἀγαθοῦ ταῦτα καὶ ἀγαθή, καὶ τὸ συγγενές ζητοῦσα, καὶ τὸ διλῆτρον ἀπειν φεύγουσα. Πλὴν καὶ οὕτως ἔχοντες τῆς ἀληθείας, ίδοις ἄν τοὺς ποιλάκους τῶν ἀνθρώπων τὰ κείρω τῶν κρειττόνων προαιρουμένους, καὶ βρῶν ἀπὸ τούτων εἰς τὰ κακὰ μεταβάλλοντας οὐδὲ ἐκείνων εἰς ταῦτα· κακείνους μὲν δηλοῦντας, καὶ μακαρίζοντας, τούτους δὲ ταλαντούτας, τῷ μὴ καλῶς γεγενέσθαι τῶν ἀληθῶν ἀγαθῶν, διλλ' ἐν ἔξει τῶν κακῶν γεγενῆσθαι, καὶ τῇ συνεχεῖ τούτων μέσῃ μηδὲ νῆσται καθαρῶς; δύνασθαι· ἀλλ' ἐπειδὴν καὶ ταυτὴ τῇ μέσῃ ἀπαλλαγεῖν, πρασκήπτειν αὔθι; ἐποίησος εἶναι διὰ τὴν ἐπιχρυσότερον ἔτι κραπτάλην, καὶ τοὺς ἔχει τῆς ἐκλογράσσας ἥλγους. Οὔτοι καὶ τοὺς φαյλούς ἀνθρώπους ἀγαθοὺς νομίζουσιν εἶναι, καὶ τοὺς διλῆτους εὑδαίκνουσι. Σφάλλονται μὲν γὰρ περὶ τὴν ψῆφον, οὐ συγδεῖ δὲ κακείνων δικαιοδότης, τῷ τῶν δρθῶς ποιουμένων τὰς ἀποφάσεις περὶ τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ κρίσιν. Παρὰ γὰρ τοῖς καλουμένοις κηφῆσι, λέγω δὴ τοῖς τὴν φραστῶν τιθεμένοις εὐδαιμονίν, οἵδε τῶν πάντων εὐδαιμονίστεροι κρίνονται, καὶ πάντων ἀνδρῶν δρᾶτοι, οἵδε ἀν τοῖς δλοῖς εὐπράττουσιν εὐμαρψ; τὰ τῇδε φέροιτο πάντα· καὶ εἰεν μὲν ἀπηλλαγμένοις φροντίδων, ἐτιθετῶν τὰς φυχὰς στηῶν οὐδὲν ἔττον, εἰ τοιτοῖσι που συγγένοις τοῦ συνεχῶς· εἰεν δὲ πραγμάτων ἐκτὸς, ἀποκνιάσιν δυναμένων καὶ ὑστερῶν, καὶ σῆμα· καὶ τοῦ μὲν πονεῖν ἀγευστοῖ· οὐ διοῖς δὲ αὐτοῖς τρυφή, καὶ πίέον οὐδέν. Μίγα δὲ κακείνῳ νομίζουσιν. Οὔτε θαυματοποιούς, καὶ μήρους, καὶ ὥρχηστάς, σμήνη τε καλάκιν, καὶ ὥστι-

στῶν Εθνῶν, καὶ παρασίτων ἐσμόν, καὶ τοὺς δὲ λους; Οἱ τοιούτους εὐποιεῖν δύνανται οἱ πάρ' αὐτῶν θαυμαζόμενοι, ἀπὸ τοῦ πλουτεῖν τὸ δύνασθαι κεχτημένοι. αντί, σι freuenter eis adhærent; Immunes a negotiis, quae mentem et corpus cruciare possunt; expertes laborum, eaque frumenta vita, quae nihil sit aliud quam meræ deliciæ. Magnum et illud quidpiam esse putant, quod præstigiatores, et mimos et saltatores, et adulatorum examina, et flagitiosorum nationes, et parasitorum gregem, et alios tales afficere beneficiis possint, qui eis admirationi sunt, cum id præstare queant, quia divitiis abundant.

Αὗται μὲν οὖν αἱ χρίσεις τῶν φυλοτέρων περὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ οὕτω τὴν εὐδαίμονίαν δρίζονται· ἐλεεινὸς δὲ ἀνθρωπος, καὶ ταλανίζεσθαι δίκαιος τουτοὶ τοις μοχθηρίᾳ συζῶσιν οὗτος δοκεῖ, φῇ μὴ πράττειν ἔξεστιν, οἷς ὁν τὸ θεῖον διαπαντός, η πεντε οὐ συγγενούσης, η τῆς θῆρος παρακμασίστης, η τινος τῶν θύραθεν συμπτωμάτων ἀπειργοντος. Ήπερ δὲ τοῖς ἡμιφαύλοις, ὡς ἀν τις εἴποι, καὶ τινος φυλοτιμίας μετέχουσι, τῶν τῇ τρυφῇ καὶ βρέθυμοι προστηλωμένων μακριώτερος δήπου φαίνεται διὰ χοροὺς ἀνδραπόδων, καὶ οἰκετῶν πλήθη, καὶ τὴν ἄλλην τῶν πραγμάτων ἀφθονίαν, καὶ πολὺ ἀργύριον ἀρειδόνις ἀναλισκόμενον, τῶν ἐκθρῶν ἀνώτερος γινόμενος, καὶ τῇ δυνάμει τουτων κατορχούμενος, κατὰ φυῖν αὐτῷ χωρούντων τῶν βουλευμάτων, δι τὴν γενναῖον φοράν τε καὶ τύχην, η τὸ μῆτραν θεοῦ ἔχειν. Οὐ γάρ ἐκ τῆς γνώμης τῶν εὐρούσυντων, καὶ τοῦ γενναίου σφίσιος φρονήματος, οὐδὲ ἐκ τῆς πολλῆς ἀνδρίας, καὶ τῆς τοσαύτης φρονήσεως, καὶ τῆς περὶ τὰ πρακτέα σπουδῆς τε καὶ γενναίστητος, καὶ συλλήθηδην τῆς λοιπῆς ἀρετῆς οὐκον οὐδὲ ἀπὸ τῶν πράξεων, καὶ τοῦ τρόπου οὐδὲ ἀπὸ τῆς ὑλῆς τῶν ἀνὰ γείρας πραγμάτων· οὐδὲ ἐκ τοῦ τὸν ἀνταγωνιστὴν βασανίζειν, διποις ἀρετῆς τε καὶ ἐπιστήμης, η φαυλότητος καὶ ἀποιδευσίας μετέχει· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκβάσεως μάνης τουτοὶ τὰ πράγματα κρίνεται, τὴν ἀρετὴν μετροῦσι τοῖς εὐτυχήμασιν, ἀκροῖς (φασι) δακτύλοις τῶν πραγμάτων ἐφαπτομένοις. Κάν οὕτω τὴν σαυτοῦ φυχὴν ἀσύγκριτον ἀποφήνης, ὡς εἶναι μὲν τῆς Νέστορος καὶ Σολομῶντος φρονιμωτέραν, εἶναι δὲ τῆς Ἀχιλλέως καὶ Σαμψών ἀνδρειοτέραν, γέμουσάν τε ἀρετῶν, ὃν ἡρκεσεν ἐκάστη καταμῆσαι τὸν κεκτημένον καὶ οὕτω τὰ πρακτέα διενεργῆς, ὡς φοδῆσαι μὲν ἐνγενείον, εὐόφραναι δὲ φίλον, θαυμάσαι δὲ πάντας· ἐπειτα τῆς τύχης ἀντιπτούσης, η πεντιας πειραθῆσαι, η τῆς ὑπάρχοντος ἐκπέσσης δόξης, η τινος ητούν δρθῆσαι (πολλὰ δὲ ἀν γένοιτο τοιεῦτα περὶ τὸν εἰριπὸν τὸν δὲ βίον, καὶ γέγονέ τις πολλάκις: κρείττων ἀνδρὸς σπουδαῖον καὶ νοῦν ἔχοντος, μηδὲ ἀνδρεῖσιν ἱσοικίν ἀπεξεσμένοις; εἰς εἰδὸς ἀνδρὸς γενναίου), ο εὐήθης, ο δειλής, ο μισθρός, ἀκήκοας· παρὰ τῶν ὡς ἀληθῶς τοιούτων ἀνθρώπων, ο δή τινα θαυμάζοντες κατορθοῦντα, καὶ τῆς γεννατητος ἀγάμενοι σφόδρα, καὶ ἐγκάμια μικρὰ κατ' αὐτοὺς δημιουργοῦντες, διτρόχους (φασι) μεταπεσόντος, μεταβαλόντες, κακίζουσι μερού περβολῆς οὐ μεταβεθημένον τὴν ἀρετὴν, δι μικρὸν πρόσθεν ἐπῆνον, καὶ δι: μὴ καὶ οὐρανίους αὔτῷ τιμᾶς ἀπονέμειν ἔξιν ἥν αὐτοῖς, ἐνσυγχέασιν. Ηὔθους δέ τοις τούτον κρίνουσιν, δι: ἐν διξητης ἦρημος; γέ-

A late frumentibus, universæ res hujus vitæ commode succedunt; quique liberi sunt et immunes a curis, non minus animos depascentibus, quam tineæ soleant, si frumenta eis adhærent; immunes a negotiis, quæ mentem et corpus cruciare possunt; expertes laborum, eaque frumenta vita, quæ nihil sit aliud quam meræ deliciæ. Magnum et illud quidpiam esse putant, quod præstigiatores, et mimos et saltatores, et adulatorum examina, et flagitiosorum nationes, et parasitorum gregem, et alios tales afficere beneficiis possint, qui eis admirationi sunt, cum id præstare queant, quia divitiis abundant.

B Hæc eorum qui cæteris sunt praviores, de vita humana iudicia sunt, atque ita felicitatem desinunt. Iisdem in omni nequitia vitam exigentibus homo miser et miserabilis esse videtur, qui ea peragendi facultatem non habet, ex quibus semper voluptatem capret, vel inopia non permittente, vel atrais amissio flore, vel extrario casu quodam impidente.

C At vero semipravis, ut quis eos appellaverit, qui que gloriae quadam cupiditate ducuntur, is esse voluptariis et ignaviæ deditis beatior existimatur, qui mancipiorum gregibus, et copiis servorum, et cætera rerum abundantia, multoque argento largiter expenso, suis superior hostibus evadit, et potestate eorum proterit, consiliis prospere cedentibus casu quopiam, vel forte fortuna, vel quod adversarium fortasse parum strenuum habeat. Non enim ex indole strenuitateque prosperis utentium successibus, nec magna fortitudine, nec prudentia, nec in agendis rebus vel studio, vel industria, nec reliquis (ut summatis dicam) virtutibus: non etiam ex factis, atque moribus; nec de materie negotiorum quæ in manibns sunt, nec de adversarii

D exploratione, quanam in virtute ac scientia, vel sincordia et inscitia sit præditus, sed ex eventu solo de rebus statuunt, dum virtutem ex successibus metiuntur, et extremis (quod aiunt) digitis res attingunt. Licet animum tuum adeo positum omnem extra comparationem probes, ut animo Nestoris atque Salomonis prudentior sit, et Achillis ac Samsonis animo fortior, iisque refertus virtutibus, quarum quælibet ornando possessori suo sufficeret: licet agenda sic perficias, ut adversario terrorem incutias, voluptatem parias amico, omnes in admirationem tui rapias: sed mutata deinde fortuna, vel in paupertatem incidentis, vel partam gloriam amiseris, vel victus ab aliquo fueris (qualia multa in hac volubili vita evenire possunt, in qua sæpius accidit, ut hominem tum virtute, tum inente prælitum vineat aliquis, ne statuis quidem sculptis ad formam strenui viri respondens), et stultum, et timidum, et impurum illi te appellabunt homines, qui reapse tales sunt, quique res præclaras gerentem aliquem admirantes, et strenuitatem valde suspicientes, prolixasque laudes homini condentes, testa (quod aiunt) conversa mutati, supra modum male tractant minime mutatum virtute virum, quem pauci ante laudabant, et quod honores ei coelestes deferre non possent, moleste ferent. Idem lugendum censem eum qui gloriam amittit, non illam verissimam, et durabilem, et una cum spiritu hinc migrantem, sed hanc vanam, quiæ-

que potius esse gloria videtur quam sit, et cum corpore dissolvitur, si bene duret; aut etiam non raro ante hominem ipsum, sic ferentibus eventis rerum, avolat, vel potius infinitis modis in contrarium cadit. Arbitrantur sane virtutem sese colere, dum eam affectant ambitiosius, ideoque nullo modo fortunæ, sed virtuti strenuitatem attribuunt. Verum factis ipsis ostendunt, minime se bonis a viris gesta virtuti accepta ferre, sed fortunæ totum imputare; adeoque dum simpliciter prospero cursu navigationis utentem magnum ducunt, non eum qui perire navim moderatur, in errore versantur.

voe. Kal tñv áπλως εὐπλοοῦντα μέγαν ἡγούμενοι, οὐδὲ

Sed enim hunc in modum hi sentiunt, ac non abs re quidem, ut qui nec egregii viri sint, nec egregie boni rationem intelligere queant propterea quod eorum mens ulterius quam oculi penetrare non possit, immo, verius ut loquar, ne quidem apparentia sincerius atque purius inspiciant. At vero boni et cordatores in universum electioni voluntatis et institutioni rectæ felicitatem attribuunt. Nam prosperis vel uti, vel non uti successibus, nequamquam princeps quasi cogitatio, verani tendens ad beatitudinem, ab eis esse putatur: quando maiore prosperitatis parte vitiosi potius quam præstantes et egregii viri fruuntur. Nimirum heatus animi respectu beatus est. Animus vero per virtutem in statu suo permanet, vel ad eum reddit. Virtus autem nostra in potestate nostra electione sita est. Quemadmodum ergo qui malus esse vult, necessario sit malus (nam per ipsum velle statim sit: velut in oratione proxime sequente clarius explicabitur), sic etiam qui bonus esse vult (verum enim velle comitatur et ipsum opus), non poterit non fieri bonus. Quapropter si boni viri, mea quidem opinione, de vita et virtute sententiam ferre deberent, prorsus illum hominem ne quidem existere debere dicent, qui virtutis est expers. Qui autem bonus esse vult, necessario bonus evadet; tametsi fortunam minime propitiam experientur, ubique tam ipsi quam conatibus ejus obstantem. Nam quod bonum est, non fortunæ, non casus, aut temporis aliorumve talium fructus est, sed virtutis et arbitrii liberi, quod impediri re nulla potest. Non enim haberet electionem, nec libertatem suam, quod animum attinet, si praepediti ab aliqua re posset. Sed tamen bonis quoque viris, gloriam acquisitam amittere, videtur esse de ruinæ earum numero quibus abhorremus. Quippe dolorem, afferre, quasique mordere potest eos qui huic adhuc vitæ copulati sunt, cuius præcipua dignitas in occasionibus quærendi honesti nominis est sita. Gloriam vero et honestum nomen intelligo, ut Alexandri, ut Cyri, ut his similium, quorum nomen, jam olim extinctis corporibus, oblivioni non est traditum. Etenim illa gloria, quæ duravit haecen, fructus quidam erat certaminum et laborum, et magnanimitatis in iis declaratae rebus, in quibus necesse erat ut sese præstarent viros, qui

A νοιτο, οὐ τῆς ἀληθεστάτης δῆ, καὶ μονίμου, καὶ συναπερχομένης ἐνθένδε τῷ πνεύματι· ταυτη δὲ τῆς κενῆς, τῆς μᾶλλον γε δοκούσης ἢ ὑπαρχούσης, καὶ συλλογιμένης τῷ σώματι, δόπταν γε καὶ εὖ διαρκέσῃ, ἢ καὶ προαπικταμένης αὐτοῦ πολλάκις τοῖς ἀπὸ τῶν πραγμάτων συμπτώμασι· μᾶλλον δὲ που καὶ τρεπομένης εἰ; τούναντον μυρίοις τρόποις. Οἰνοται μὲν οὖν ἀρετὴν μετέρχεσθαι τῷ φιλοτιμείσθαι. "Οθεν τὴν τύχην οὐδαμῶς, τὴν δὲ ἀρετὴν αἰτιῶνται πρὸς γεννατότητα. Φαίνονται δὲ οὓς πρότουςικ ἤκιστος μέν τι νέμοντες ἀρετὴν τῶν πεπργμάτων χρηστοῖς ἀνδράσι, τῇ τύχῃ δὲ τὸ πᾶν λογίζομεν τὸν σὺν ἐπιστήμῃ τῷ σκάφος ἄγοντα, οὗτα πλανῶνται.

B 'Ἄλλ' οὖδε μὲν ὅνδε εἰκότας, ἀτε μὴ γενναῖοι, μηδὲ γενναῖοις τάχαθν, ὅποι ἔχει, διακρίνειν οἴοι τε θντες, τῷ μὴ περιτέρῳ τῆς δψεως τὴν σφν διάνοιαν δικνείσθαι δύνασθαι, καὶ τὸ γε ἀληθεστέρον φάναι, μηδὲ γοῦν αὐτὰ τὰ φαινόμενα θεωροῦντες ὑγιέστερόν τε καὶ καθαρώτερον οἱ δὲ ἀγαθοὶ καὶ νουνεγέστεροι τῶν ἀνδρῶν τῷ ὅλῳ τε καὶ τῷ παντὶ, εἴ τι προαιρέσει καὶ τῇ παιδεύσει τὴν εἰδαμονίαν λογίζονται. Τὸ γάρ εὐροεῖν τε καὶ μὴ οὐ προηγούμενη φροντὶς πρὸς τὴν ἀληθῶς εἰδαμονίαν αὐτοῖς νομίζεται· ἐπειδὴ καὶ τὸ πολὺ τῆς εὐροας κακαὶ μᾶλλον ἢ καλοκαγαθαὶ καρποῦνται. 'Ο δὲ εὐδαίμων διὰ τὴν ψυχὴν τοῦτο ἀν εἰη. 'Η δὲ ψυχὴ διὰ τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ κατ' αὐτὴν μένει, ἢ ἐπανέρχεται. 'Η δὲ ἀρετὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τῆς προαιρέσεως. Καθάπερ οὖν δὲ βουλδμενος κακὸς εἶναι ἀναγκαῖος γίνεται (ἀντῷ γάρ τούτῳ, τῷ θέλειν, εὐθὺς γίνεται· ὃς ἐν τῷ ἐφεξῆς λόγῳ ῥήθεται καθαρώτερον), οὗτω καὶ δὲ ἀγαθὸς βουλδμενος εἶναι (τῷ γάρ ἀληθῶς θέλειν ἐπειτας καὶ τὸ ένεργεῖν) οὐκ ἐσθ' ὅπως οὐ γενήσεται. 'Ωστε εἰπον ἀν, δεῆσαν (ἴμοι δοκεῖν) περὶ ζωῆς τε καὶ ἀρετῆς γνώμην δοῦναι τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, ὃς ἔδει μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενέσθαι τὸν ἀνθρωπον, διῷ μὴ μέτεστιν ἀρετῆς. 'Ο δὲ ἀγαθὸς βουλδμενος εἶναι πάσαις ἀνάγκαις γενήσεται, καὶ οὐκ εὐμενοῦς περιβάται τῇ τύχῃ, προσισταμένης οἱ πανταχῇ, καὶ τοῖς ἐγγειρήμασι. Τὸ γάρ ἀγαθὸν οὐ τύχης, οὐδὲ τινος συμπτώματος, ἢ καιροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, καρπὸς δεῖται, ἀλλ' ἀρετῆς τε καὶ αὐτεξουσιότητος, ἢ γενέσθαι εἰργόν τι τῶν πάντων οὐδέν τοισι. Οὐδὲ γάρ ἀν ἦν ταῦτη προαιρεσίς, οὐδὲ αὐτεξουσιόν, δια γε εἰς τὴν ψυχὴν φέρει, διτος γε τοῦ καλύτερης. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι τὸ τὴν παρουσιῶν δέξαν ἐξημωσθαι ἔγ, τι τῶν φευκτῶν εἶναι δοκεῖ. Λυπήσαι γάρ δυνάμενον καὶ δακεῖν τοὺς συμπεπλεγμένους τῷδε τῷ βίῳ· οὐδὲ τὸ γε σεμνότερον ἀφορματι εὐκλειαν φέρουσαι. Αἴχαν δὲ καὶ εὐκλειαν λέγω τὴν Ἀλεξάνδρου, τὴν Κύρου, τὴν τῶν τοιούτων, ὃν οὐκ ἐν λήθῃ γέγονε τονομα, πάλαι τῶν σωμάτων λυθέντων. 'Εκείνη γάρ ἡ δέξα, ἢ διαρκέσασα μέχρι δεῦρο, καρπὸς τις της ἦν ἀγωνισμάτων, καὶ πόνων, καὶ πολλοῦ φρονήματος, ἐφ' οὓς ἔχρην δεικνύναι τὸν ἀνδρα μήτε φιλοσώματον δυτα, μήτε χρήματιν ἐπιτομένον, μήτε ἰδονατές κεχηνότα, μήτε μὴν αὐτὸν τὸ ξῆν εὑδεξίας προτίθεντα. Ταῦτα

C D 'πειδὴ καὶ τὸ πολὺ τῆς εὐροας κακαὶ μᾶλλον ἢ καλοκαγαθαὶ καρποῦνται. 'Ο δὲ εὐδαίμων διὰ τὴν ψυχὴν τοῦτο ἀν εἰη. 'Η δὲ ψυχὴ διὰ τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ κατ' αὐτὴν μένει, ἢ ἐπανέρχεται. Καθάπερ οὖν δὲ βουλδμενος κακὸς εἶναι ἀναγκαῖος γίνεται (ἀντῷ γάρ τούτῳ, τῷ θέλειν, εὐθὺς γίνεται· ὃς ἐν τῷ ἐφεξῆς λόγῳ ῥήθεται καθαρώτερον), οὗτω καὶ δὲ ἀγαθὸς βουλδμενος εἶναι (τῷ γάρ ἀληθῶς θέλειν ἐπειτας καὶ τὸ ένεργεῖν) οὐκ ἐσθ' ὅπως οὐ γενήσεται. 'Ωστε εἰπον ἀν, δεῆσαν (ἴμοι δοκεῖν) περὶ ζωῆς τε καὶ ἀρετῆς γνώμην δοῦναι τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, ὃς ἔδει μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενέσθαι τὸν ἀνθρωπον, διῷ μὴ μέτεστιν ἀρετῆς. 'Ο δὲ ἀγαθὸς βουλδμενος εἶναι πάσαις ἀνάγκαις γενήσεται, καὶ οὐκ εὐμενοῦς περιβάται τῇ τύχῃ, προσισταμένης οἱ πανταχῇ, καὶ τοῖς ἐγγειρήμασι. Τὸ γάρ ἀγαθὸν οὐ τύχης, οὐδὲ τινος συμπτώματος, ἢ καιροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, καρπὸς δεῖται, ἀλλ' ἀρετῆς τε καὶ αὐτεξουσιότητος, ἢ γενέσθαι εἰργόν τι τῶν πάντων οὐδέν τοισι. Οὐδὲ γάρ ἀν ἦν ταῦτη προαιρεσίς, οὐδὲ αὐτεξουσιόν, δια γε εἰς τὴν ψυχὴν φέρει, διτος γε τοῦ καλύτερης. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι τὸ τὴν παρουσιῶν δέξαν ἐξημωσθαι ἔγ, τι τῶν φευκτῶν εἶναι δοκεῖ. Λυπήσαι γάρ δυνάμενον καὶ δακεῖν τούς συμπεπλεγμένους τῷδε τῷ βίῳ· οὐδὲ τὸ γε σεμνότερον ἀφορματι εὐκλειαν φέρουσαι. Αἴχαν δὲ καὶ εὐκλειαν λέγω τὴν Ἀλεξάνδρου, τὴν Κύρου, τὴν τῶν τοιούτων, ὃν οὐκ ἐν λήθῃ γέγονε τονομα, πάλαι τῶν σωμάτων λυθέντων. 'Εκείνη γάρ ἡ δέξα, ἢ διαρκέσασα μέχρι δεῦρο, καρπὸς τις της ἦν ἀγωνισμάτων, καὶ πόνων, καὶ πολλοῦ φρονήματος, ἐφ' οὓς ἔχρην δεικνύναι τὸν ἀνδρα μήτε φιλοσώματον δυτα, μήτε χρήματιν ἐπιτομένον, μήτε ἰδονατές κεχηνότα, μήτε μὴν αὐτὸν τὸ ξῆν εὑδεξίας προτίθεντα. Ταῦτα

σε κλάδοις τῆς ἀρετῆς, ἢ τοῖς μετασχοῦσιν αὐτῆς γνησίως εἰκότως ἀν τηρήσεις τῶν ἰδρώτων τοὺς καρποὺς ἀθανάτους, αὐτῇ γε πρῶτον οὖσα τοιαύτῃ. Χρῆμα γάρ ἀθάνατον.

Αὐθέραστοιν ἀγαθοῖς, οἵς γε ἡ ἐπιθυμία τὸ ζῆν εὖ, προσούσης γε σοφίας καὶ γνώσεως, τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῖς καλῶς περιπάται δυναμένων, εὔχερῶς τὸ συγγενὲς καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον γνωρίζεται. Τοῖς δὲ μὴ μετάχουσιν ἀγαθοῦ καὶ ἡ τοῦδε γνῶσις οὐκ εὐκριτος. "Οθεν δν ἀντοι μακαρίουσιν, ἀδλιον ἔκεινοι ἥγουνται· καὶ δ ζηλοῦσιν ἔκεινοι, φεύγουσιν οὖσε. Εἰεν. Πολλῶν δὲ θρήνων ἀξίος τούτοις φαίνεταις ἔκεινος μάλιστα πάντων, ὁ μῆτες ἀν ἀγαθὸς αὐτοῖς, καὶ τοῖς πολλοῖς λυμαινόμενος, καὶ δι' ἐντελέχειαν πράξεων μοχθηρῶν μῆτρ' ἔθελων χρηστὸς γενέσθαι, μῆτες δυνάμενος ἀμεβόνται τὴν δέξιν πρὸς τι τῶν ἐπαινουμένων τοις καλῶν. Οὗτος κομιδῇ κακίᾳ σύντροφος ὁν, παρὰ μὲν τῶν ἐλεεῖται· λέγω δῆ, τῶν οὐκ ἐλέους ἀξίων, ἀλλὰ ἔγκωμάριων παρὰ δὲ τῶν μισεῖται· τῶν μισητέα διαπρατομένων, καὶ μισουντῶν ἑαυτούς, εἰ καὶ περίδοξον εἰπεῖν. Ο γάρ κακάπαξ πονηρὸς ἀνθρώπος πρὸς τῷ τοῖς εἰδότιν αὐτὸν μισεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι καὶ ἑαυτῷ μισήσθαις ἔστι, τρόπον δῆ τινα μισήσαντι τῷ συνειδότει τὴν βδελυρίαν. "Ἄπεις γάρ ἀνθρώπος τὸ πονηρὸν, ὡς ἀλλοτριον (ἢ γάρ κακά θύραθεν), οὐδύναται μῆτρασιν· ὥσπερ καὶ τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴν αὐτὴν καλῶς καταμάθῃ ἀγαθὸν καὶ οἱ γνήσιοι, οὐδύναται μῆτρασιν. Ο τοίνυν μοχθηρόφυσιῶν ἀτόπως ἄγαν διάκειται, ταῖς γνώμαις δέχα τεμνόμενος, καὶ κινδυνεύει τὸ κατ' αὐτὸν αινίγματι· τοικέναις, φιλεῖ τε γάρ δῆμα αὐτὸν, τῷ μὴ τὴν φύσιν ἀρνήσασθαι δύνασθαι, καὶ τρόπον ἔτερον μισεῖ διὰ τὴν φαῦλην προσιρέσιν, καὶ ζωὴν μετάμελον ἔκεινῳ παρεχομένην ἔλκει διηγεκῶς. Τὸ γάρ μῆτρα καὶ πρὸν χάριεν λυπεῖν ἀνάγκη μετέπειτα. Λήξαντι γάρ ἀκολουθεῖ τούναντίον, κατὰ Πλάτωνα. Καὶ τοῦ ἡδός τὸ λυπηρὸν διαρκέστερον. Ἐκεῖνο μὲν γάρ τῷ βίῳ τούτῳ συντελευτᾷ, ἦν ἐπὶ μῆκιστον Ἑλθη ἔρδων· τὸ δὲ λυποῦν συμπαραμένει τῇ ψυχῇ. Οὐτεως ἀτύμφορον τὸ κακὸν, λέγω δῆ τὸ τοις κακοῖς ἡμᾶς αὐτούς ἔκδιδόνται. Εἰ μῆτρα ἀμαυτὸν ἔκδοιν τοῖς οὐκ δυνήσουσιν, οὐκ ἀν ἔκεινα δύναταιο βλάπτειν. Ο μέντοι χρηστὸς ἀνθρώπος φιλεῖ μὲν καθαρῶς αὐτὸν τῆς περὶ τὰ πράγματα γνώμης, ἥδηνενος δὲ διατελεῖ ἡδονὴν σὺν τῷ καλῷ τοῖς τῆς εὐθύτητος τρόποις. Οὐ διατελεῖται τούς λογισμούς, ὥσπερ δ φαῦλος ἔκεινος· ἀλλὰ ἔστιν δ αὐτὸς ἀει, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τοῖς εἰδότιν σύμφωνος ὁν. Οἵς γάρ θαυμάζουσι τοῦτον, τὴν δόξαν αὐτῷ πιστοῦνται. Καὶ μήδη πάντας ἀγαθὸς φύδνου μὲν ἀνώτερος ἔστηκε, μίσους δὲ ἔκτος ἔστι, καὶ οἰλανοῦν ἀπέχθειαν παρ' οἴδεσ: κέκτηται τῶν σωφρονούντων ἀνθρώπων· ἀλλ' ἔχει πάντας ἔξης ἔκεινονς καὶ βουλομένους; καὶ εὐχομένους αὐτῷ τὰ κάλλιστα τε καὶ τιμιώτατα διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς τελειότητα, ἢ τε τούτῳ γίγνεται κόσμος, καὶ ὡρὲν τὸ έσον αὐτῇ λαμβάνει. Καὶ τὸ δῆ μέγιστον καὶ

neque corporibus parcerent, nec opes admirarerentur, nec voluptatibus inharent, nec vitam ipsam honestae famae anteponerent. Ea vero virtutis rami quidam sunt, quae germane se politis non abs re sudorem fructus immortales conservaverit, cum ipsa prius sit ejusmodi. Virtus enim res immortalis est.

A bonis ergo viris qui bene vivere cupiunt, accedente sapientia et doctrina, quae recte hoc ipsorum desiderium ad finem optatum perducere possunt, facile quod cognatum est, aut secus, agnoscitur. At qui participes boni non sunt, iis hinc agnitiō parum facilis est et expedita: quo sit ut quem ipsi beatum praedican, hunc illi miserum putent; et quod illi admirantur, hi fugiant. Ac sit ita sane. Multis autem lacrymis dignis his omnium maxime videtur esse, qui nec ipse bonus est, et multos corruptit, ac propter facinorum vitiosorum assiduitatem, neque fieri vult bonus, neque mutare hunc habitum in laudabilem ac praelarum potest. Hie vitiositati prorsus innutritus, ab his commiserationem impetrat (de illis loquor, qui non miseratione, sed laetibus digni sunt), illis in odio est, qui odio nimirum digna peragunt, ac seipso oderunt, licet hoc dictu quiddam novum sit et insolens. Homo namque prorsus improbus, praeterquam quod illi quibus est notus, in odio est et reprehenditur, etiam ipse se modo quodam odit, cum ejus conscientia sceleritatem odio persequatur. Omnis enim homo quod improbum est, velut alienu n quiddam (nam extraria vitiositas est), non potest nou odisse: sicut et virtute, posteaquam recte cognoverit eam esse bonum quidpiam, sibiique cognatum, non potest non amore prosequi. Qui ergo vitiositatis est velut in contubernio, miro quodam et absurdō affectus est modo, cum sententiis animi bifariam scindatur: adeoque parum abest, quod ipsum attinet, quin ænigmatis similis sit. Nam simul seipsum et diligit, cum naturam iniciari nequeat, et alio modo quodam odit, voluntatis pravæ causa; vitamque perpetuo penitentiam ei parientem exigit. Nam quod bonum non est, quo tempore peragitur, id deinceps dolorem gignat necesse est; postquam enim desiit, diversum sequitur, ut ait Plato. Et dolor voluptate durabilior est. Hæc enim cum hac vita desinit, si maxime diuturnum tempus attingat; at vero dolor cum ipsq durat animo. Usque adeo noxiū est quod malum hoc est, viliis nosmet addicere: quippe nisi meipsū addicerem non profuturis, illa me lacerare nullo modo possent. Bonus autem vir et diligit sincere seipsum, propter id de rebus judicium, quo præditus est, et voluptate perpetua fruitur cum honesto, nec sine recti ratione; non illius improbi more cogitationibus dividitur, sed semper idem est, atque iam secum ipse quām cum iis, quibus est notus, consentit, quippe dum hominem illi admirantur, opinionem ejus confirmant. Quin etiam omnino bonus ille supra omnem positus est invidiā, et odio caret, nec inimicitias ullius probi ac modesti hominis experitur: sed omnes bonus erga

se sic affectos habet, ut ei tum optima, tum honestissima quæque velint et optent, ob perfectionem virtutis, quæ ut illi ornamento est, sic et ipsa vi-

cissim ab eo par ornamentum accipit. Quod denique maximum et insigne quiddam est, non hic a se ipso tantum diligitur, et bonis viris, verum etiam malis; nec id sane mirum. Quemadmodum enim homo pravus etiam ipsi sibi est odio propter vitiositatem, eodem modo bonus ab improbis quoque diligitur, cum ab eis talis esse conspicitur qualis est. Nequit autem fieri ut situm supra montem oppidum abscondatur. Non enim permittit Deus ut in occulto virtus patefacta nemini inaneat, cum ut ipsam honore afficiat, ut equidem arbitror, et alumnū ejus, tum ut omnes ad bonum excitet. Cogit enim modis omnibus ut dominū suam convivis repleat, ne ab illo eximio quisquam epulo exclusus absit. Atqui si virtus aliis patesceret, nec diligetur a quoquam, nec admirationi esset, instar splendentis auri, quod adhuc terræ pernustum est, et gemmæ pellucide, in tenebris sitæ: immo potius ex ea, nequaquam in medium producta, nemo prorsus luci quidquam capere posset; quippe virtus inefficax omni caret ornamento, quando ne lyræ quidem recte instructæ ullus est usus, si nemo sit qui chordas perite pulset. Nam egregia res virtus est, egregium quiddam virtutis cultor; sed alterum alterius indiget, ad manus atque dolabrae similitudinem. Est autem proprie virtus bonum quod a scientie ac prudentie ex animi proposito et habitu perficitur; itidemque vir prædictus virtute, qui virtutem existimat esse rem omnium præstantissimam, quodque præstantissimum est, diligit, et quod diligit, facit ac libenter quidem facit. Hic revera beatus est, hic recte judicantibus admirabilis. Hoc est esse virum; hoc nostra est perfectio, hoc hujusce vitæ beatitas, quoniam augustum quiddam, quoniam magnum. Quæ si vera sunt, quo pacto non eximium quiddam est homo, sacrarum ut Literarum verbis utar, qui bonis se factis oblectat, ac vi-

cissim, pravum quiddam, qui vitiositatem pro ipsa dicit vita, cum invisa sit et abominabilis omnibus qui eum noverunt, et suasmet cogitationes habeat velut indices, ipsamque conscientiam, incorrupte severeque judicantem? Ille cuim ita sint, nimiriū a natura sic omnis homo comparatus est ut improbitatem oderit, et honesti studio teneatnur; omnesque consentiunt, virtutem esse rem bonam et improbitatem, malam. In judicando vero falluntur, diversaque vivendi genera constituunt, dum aliqui quod malum est, bonum esse propterea putant, quod virtutibus adhærent, ac possimæ quoque res boni participes sint, velut a Deo conditæ: quod sane complures decipit, animumque non advertentes demulcit, ac pelliens ad ipsorum interitam transversos rapit et depravat, quemadmodum ab initio statim a nobis est indicatum.

ORATIO III.

De electione, deque voluntario, tum quod malus non natura nec extirsecus, sed suam et ipse culpa sit malus.

Satis, opinor, ostensum est quod propositum nobis erat, finemque sibi convenientiem assecuta

A ὑπερφύει, φιλούμενός ἐστιν οὗτος οὐχ ἔαυτῷ μόνον, καὶ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς κακοῖς. Καὶ τοῦτο οὐ θαυμαστόν. Καθάπερ γάρ δὲ πονηρὸς ἀνθρωπος καὶ ἔαυτῷ μισητός ἐστι διὰ τὴν κακίαν, τοιτού τὸν τρόπον δὲ ἀγαθὸς καὶ ὑπὸ τῶν φαύλων φιλέται, φανεὶς ἐκείνοις οἶδεν ἐστιν. Ἀδύνατον δὲ κρυβῆναι πόλιν, ἐπάνω δρους κειμένην. Οὐ γάρ Θεὸς τὴν ἀρετὴν οὐχ ἀνεπίδεικτον συγχωρεῖ μένειν αὐτήν τε, οἷμαι, τιμῶν, καὶ τὸν αὐτῆς τρόφιμον, καὶ πρός γε ἔτι παρακαλῶν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀπαντάς. Ἀναγάξει γάρ πάντα τρόπον, ίντι ἐμπλήσης δαιτυμόνων αὐτῷ τὸν οἴκον, ὡς μηδένα στερηθῆναι τῆς καλῆς θοίνης. Καὶ μήτι εἰ ἀνεπίδεικτος ἦν ἡ ἀρετὴ, οὐτ' ἀν δὲ ἀλως ἐφιλέτο, οὐτ' ἀν ἔθαυμαζετο παρ' οὐδενοσοῦν τῶν ἀπάντων ὕστερον καὶ χρυσὸς λαμπρὸς, τῇ γῇ φυρόμενος ἐτι, καὶ διεφυής τις λίθος, ἐν σκότει κείμενος. Μᾶλλον τὸ οὐδὲ ἀν εἰς εἰχεν ἐξ ἐκείνης τὸ παράπαν κερδῶντι, μηδαμῶς ἐπιδειγμένης. Ἀρετὴ γάρ ἀνενέργητος ἀμωσγέπως ἥκοσμος. "Οτι καὶ καλῶς ἡρμοσμένης λύρας οὐδὲν δρεῖος, τοῦ τὰς χορδὰς μετ' ἐπιστήμης κινήσοντος μηδαμῶς δυτος. Καλὸν μὲν γάρ ἡ ἀρετὴ καλὸν δὲ ὁ ταῦτης ἐργάτης· δεῖται δὲ ἀλλήλων ἐκάτερα, κατὰ τὴν τῆς ἀξίνης τε καὶ χειρὸς εἰκόνα. Τοῦτο δέ ἐστι κυρίως ἡ ἀρετὴ, τὸ διενεργούμενον ἀγαθὸν κατά γε τνῶσιν, καὶ πρόθεσιν, καὶ ἔξιν· καὶ ἐνάρετος ἀνήρ δ τὴν ἀρετὴν νομίζων πάντων δριστὸν εἶναι, καὶ φιλῶν τὸ δριστὸν, καὶ ποιῶν δὲ γε φιλεῖ, καὶ ἡδεῖς τοῦτο πράττων. Οὐτος εὔδαιμων ὡς ἀληθῶς οὐτος ζηλωτὴς εὐ φρονοῦσι· τοῦτ' ἀνήρ, τοῦτο τελειότης; ή παρ' ἡμῖν, ή μακαριότης τοῦ τῆδε βίου· διτι σεμνὸν, διτι μέγα. Καὶ ει ταῦτα ἀληθῆ, πῶς οὐ μέγα ἀνθρωπος, κατὰ τὴν Γραφὴν, ἀγαθοῖς ἔργοις χαίρων; Καὶ τούναντίν φαῦλὸν τι, δ τὴν κακίαν ποιούμενος ἔαυτῷ βίου· ὃν μὲν ἀπεχθανόμενος καὶ βδελυκτὸς τοῖς εἰδόσιν αὐτὸν ἀπασιν, ὃν δὲ καὶ τοὺς λογισμοὺς κεκτημένος ὕστερο ἐλέγχους, καὶ τὸ συνειδὸς διεκάζον ἀδέκαστά τε καὶ ἀπαραίτητα. "Οτε τοινυ ταῦθι οὐτως ἔχει, δηλοντός τε πέρικας ἀπας ἀνθρωπος εἶναι μὲν μισοπόνηρος, εἶναι δὲ φιλόκαλος· καὶ συμφώνως ἔχουσιν ἀπαντές, διτι καλὸν ἡ ἀρετὴ, καὶ κακὸν ἡ πονηρία. Περὶ δὲ τὰς κρίσεις διαμαρτάνουσι, καὶ διαιροῦνται τοὺς βίους, ἐνίνας ἡγεμένων τὸ κακὸν ἀγαθὸν εἶναι, τῷ τὰς κακίας τοῖς ἀρεταῖς παραπετηγέναι, καὶ τῷ τὰς φαυλότατα μετέχειν ἀγαθοῦ, ὡς θεόθεν ὑπηργμένα. "Οπερ ἀπατᾷ τοὺς πολλοὺς, καὶ τοὺς μή προσέχοντας θέλγει, καὶ πρός τὴν αὐτῶν ἀπώλειαν ἔλχον, παρασύρει τε καὶ λωθᾶται, καθάπερ ἡμῖν εἰργται καταρχὰς εὐθύς.

ΟΓΟΣ Γ'.

Περὶ πρωτιέσεως καὶ ἔκουσιον· καὶ διτι οὐκ εἰ φύσεως, οὐδὲ ἔξαθερ δ κακὸς, αὐτὸς δὲ διτιος γίνεται.

Διδούτεται μὲν ὡς ἡγοῦμαι, τὸ προκείμενον ἡμῖν εἰκανῶς, καὶ πρας δ λόγος εἰληφε προτῷκον αὐτῷ.

Ἔστι δὲ λοιπὸν φάναι, διετί οἱ μὲν τοῦτο, οἱ δὲ ἔκεινο γιγνόμεθα, μιᾶς τεμῆς καὶ φύσεως ἡξιωμένους. Καὶ φαμὲν, διὰ τὴν προσήρεσιν μόνην. Τῷ γὰρ ἀγαθῷ ἐδέλοντε εἶναι, καὶ τάχαθν διώκοντε, οὐδέν τι τῶν πάντων κώλυμα ἔσται, ὡς μὴ εἶναι ἀγαθῷ. Ἀλλ' οὐ δικαῖα παραίτησις τῷ μὴ σπουδαῖον γεγενημένῳ. Ἐκών γὰρ εἶναι οὐ γίγνεται. Εἰ γὰρ καὶ πολλὰ τῇμιν ἐπιφύεται τῶν δεινῶν, ὥσπερ αὐτόματα καὶ αὐτόμολα· ἀλλ' οὐδέν αὐτῶν ἀνείη οὕτω βιαιότατον καὶ τυραννικότατον, ὡς καὶ τῆς θελήσεως τῇμιν ἄρξαι. Εἴη γὰρ ἂν ταῦτη γε δῆ πως ἀνηργούσιν τῇμιν καὶ τὸ αὐτέξουσιον, ὡς κάν τῷ πρὸ τούτου τῇμιν εἰρηταί λίγῳ. Τῆς δὲ προσήρεσις μὴ νοούσης, μηδὲ δουλιωθεῖσης καθάπαξ, κάν δι τι πάθος κακὸν τὸ σῆμα, οὐδέν τῇμων ἐμποδὼν ἔσται, ὥστε ἀγαθοῖς εἶναι. Καὶ δηλοὶ τὰ τῶν ἀγίων σκάμπατα νευκηρότα πᾶν βίαιον. Συνίστησι δέ μοι τὸν λόγον καὶ τούναντίον. Τὸ γὰρ ἀκουσίως καλὸν ποιεῖν οὐ στερφανοῖ τούς ἐργαζομένους. Τὸ τοίνυν ἀκοντά ποιεῖν, οὐ πάτσχειν τι μὴ βουλόμενον, οὗτος ἀγαθοὺς τῷδε, ἀλλ' οὐδὲ φαῦλους ἐργάζεται· τῷ δὲ ἔκουσιψ θελήματι, διπερ ἐστὶ τῶν ἐφ' τῇμιν, καὶ οὐκ ἡργάζοντον Εὖθεν, οὐδὲ ἐπαγδύμενον θίνοντον, ἀγαθὸς καὶ μὴ τοιοῦτος ἔκειτος; γίνεται. Ποτε τὸ πᾶν ἐκ τῆς προσήρεσις. Πλὴν δὲ φαῦλος θέλων εἶναι, γέγονεν εἰδὼς τῇ θελήσει, καὶ μηδὲν ἐργάσαται τῶν κακῶν. Ἀρκέστεις γὰρ ἀν εἶναι κακὸν, τῷ θέλειν ἀπεῖναι τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ τοῦτο εὐλογον οἴμαι. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐδεκάν τῷ ἀπούσῃ τοῦ καλοῦ ὑπάρχειν πάντως; δοκεῖ, καὶ οἰοντος συνίστηται στερήσει μόνη, οὐχ ἔξις. Οὐ δὲ ἀγαθὸς ἀνήρ, ἐπειδὴ τὸ ἀγαθὸν τέλειον (ἀγαθὸς γὰρ δὲ θεός, ἐν φυμηδὲν ἀτελές), οὐ στήσεται μέχρι τοῦ θέλειν, ἀλλὰ καὶ περιτέρω προθῆσεται, καὶ δεῖξει τὸν ἀνδρὸν αὐτοῖς ἔργοις, συνιστῶν τοῖς πράγμασιν, ὡς τὸ θέλειν ἀληθές ἐν αὐτῷ, μηδεμίᾳν κινδηλότητα κεκτημένον. Ἀλλως γὰρ ἀν δέξειν ἀγαθὸς, οὐκ ἔστι δὲ πάντως. Δεῖ δὴ τοὺς ἀγαθοὺς εἶναι σπουδάζοντας μηδαμῶς πρὸς τάχαθν ἐλλιπῶς ἔχειν· ἀλλ' εἶναι μὲν ἀκμάζουσαν ἐν αὐτοῖς καὶ ὅρμην τὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ προθυμίαν, καὶ βούλησιν, εἶναι δὲ καὶ τρόπον δεικνύεται αὐτοῖς τοῖς ἔργοις διελόν τῇ προσήρεσι, ἵνα μὴ τῷ κρείττονι χωλεύωσι μέρει. Ποτε τὸ βούλεσθαι μόνον οὐχ ἴκανον ἀγαθοὺς ἀποφῆναι. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀληθές τε καὶ καθαρὸν εἶη, ἀρκέσειν ἀν εὐ φρονοῦσιν ἀγαθοὺς ἐργάσασθαι. Καὶ τὸ ἀγαθὸν βουλόμενον εἶναι, τοῦτον δὲ μὴ εἶναι, ἀδύνατον. Ἐψεται γὰρ καὶ τὸ ἐνεργεῖν. Οὐ δὲ κακὸς βουλόμενος εἶναι (δέ λόγος δὲ τῇμιν οὐ περὶ μελαγχολιῶν τῶν καὶ τευφωμένων ἀνθρώπων) αὐτῷ τῷ βεβούλευσθαι τε καὶ θελῆσαι αὐτίκα γέγονεν ἀτεχνῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, φησίν δὲ Σωτὴρ. Εἴη γὰρ ἀν τούτῳ γε, ὥσπερ ἀν εἰ τὰ κακὰ αυτοῖς αὐτὸς προύκαλετο, καὶ προσερχομένοις ὑπῆντα, καὶ χερσὶν ὑπτίαις ὑπεδέχετο. Τὸ γὰρ ἐμβλέψαι πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, τοῦτο ἔστιν ἄντικρυς τὸ θέλειν εἶναι κακὸν. ipsem et arcesseret, et accedentibus occurreret manibusque supinis ea suscepere. Nec in hoc aspiceret, ut concupiscas, id vero prorsus est malum esse velle.

'Αλλ' οὐδὲ ἔκεινο ἀνέγκητον, ἔχειν μὲν ἐν νῷ τὸ

A oratio. Restat, ut exponamus quamobrem de quibusdam e nobis hoc sit, illud ex aliis, cum tamen unius dignitatis et naturae simus. Ac dictinus hoc fieri solius electionis ratione. Nam qui bonus esse vult, quodque bonum est sectatur, illi nihil omnino esse impedimento potest quominus sit bonus. Nec ei qui non evasit in virum bonum, justa superat excusatio. Nam hoc volenti contingit. Quanquam enim multa dira graviaque, velut ex se ultrisque venientia, nos adoruntur, tamen nullum ex eis adeo violentum atque tyrannicum fuerit, ut etiam in voluntatem nostram imperium exerceat; nam cæteroqui nobis ipsa libertas voluntatis evertetur, sicut in oratione hac præcedente dictum est. Quod si animi electio nullo labore vito, nec B prorsus in servitatem redacta sit, quocunque tandem malum acciderit corpori, minime nobis erit impedimento quominus boni simus. Argumento sunt virorum sanctorum sciamata, quæ omnem violentiam superarunt. Itidem quod dico, confirmat et id quod ei contrarium est: quippe non sponte quod bonum est facere, nulla facientes corona donat. Itaque vel invitum facere, vel nolentem aliquid pati neque nos bonos neque malos efficit. Nimur voluntate spontanea, quæ nostra est in potestate, nec provenit extrinsecus, nec unde unde ingeritur, quisque bonus et non bonus efficitur; adeoque res ab electione tota pendet. Sed tamen qui malus esse vult, statim voluntate sit malus; etiam si nihil malum peragat, quippe satis fuerit ad hoc ut sit malus quod a bono remotus esse velit. Atque hoc rationi consentaneum puto: nam malum ipsum ex absentia boni omnino videtur existere, quæcumque constat privatione tantummodo, non habitu. At vero vir bonus, cum quod bonum est perfectum sit (Deus enim bonus est, in quo nihil imperfecti), non velle modo debebit, sed ulterius quoque progredietur, et virum factis ostendet, rebus ipsis comprobans, esse verum in eo velle, minimeque fucatum: nam cæteroqui bonus videbitur, cum omnino non sit bonus. Nequaquam certe, qui boni esse student, quod bonum est imperfecte debent amplecti, sed vegetum in eis et acrem ad bonum esse oportet impetum, et alacritatem et voluntatem; simulque factis D ipsis mores instituto animi germanos probare debent, ne parte potiori claudent. Unde colligitur, solum velle non sufficere ad hoc ut boni efficiantur, sed si verum sincerumque velle sit, satis habebit efficiacitatis, ut homines sanos ac prudentes bonos efficiant: et hoc modo qui bonus esse vult, fieri non potest quin bonus evadat, nam et ipsa facta subsequuntur. Qui autem vult esse malus (loquimur autem non de hominibus insanis et lymphaticis), ipsa consultatione ac voluntate natus statim factus est dubio procul in corde suo, quemadmodum ipse Salvator ait. Etenim hoc perinde fuerit atque si mala ipsem et arcesseret, et accedentibus occurreret manibusque supinis ea suscepere. Nec illud quocunque reprehensione caret, habere

quidem in animo bonum, sed adeo fragile esse, ut hanc boni cogitationem subvertere conaturis idipsum facile factu ostendatur: vel e contrario non esse paratum ad resistendum fortiter rei nocituræ, nec factus ostendere quæ nostra in potestate sint et electione, plus habere virum quam omnia quæ extrinsecus intenduntur. Nam si quis bonum simpli-citer ita velit, cumque deinde factis præstandum est, segniter ac negligenter affectus sit, is vero longe remotus a perfectione non amplius est in hono, quod sane perfectum est. Sedenim quonam lœvo pacto facile possim effugere, dicet aliquis. Nam res ex quæ per voluptates nobis imponunt et blandiuntur, omnino non mediocre robur habent, ut de rebus ipsis cognoscere licet. Alius enim aliis capit, quantumcunque animi contentione utatur; nec quisquam omnibus est superior. Ne quidem ipse dico, posse mala facile vitari, sed non nisi maximo tam studio quam tolerantia, quantum homini fas est. Idque adeo verum est, ut licet ei mali quid aliquando acciderit, non propterea sit malus. Atēnū, dicit aliquis, complura quasi quodam suco nobis imponentia, nosque demulcendo fallentia, fortassis evitavero, si perpetuis ne certaminibus addixero: verum si res admodum mordaes, et extrellum in modum violentas tamque natura formidabiles, ut animos etiam sola sui recordatione concutiant, per quas uxores, liberos, charissima quæque, vitam ipsam amittimus: hæc res igitur si vehementer cum impetu irruant, quonam eas pacto semper sustinuero, nec omnino cessero, quocunque duxerint, vinctorum in morem subsequens? Hujusmodi denuo nobis objiciens quispam fortasse protulerit. At hæc vicissim a viris ex præscripto rationis et fortitudinis viventibus, audiet: Neque tu quidquam sentis, neque dicas, cuius vel per somnum oblati virum ratione præditum, et animo forti, non merito puduerit, et cuius causa non pœnas expperrectus ipse de scipso sumpserit. Nam qui reapse viri sunt, nihil neque potentius neque formidabilius existimant eo qui revera potens est ac formidabilis, sicut nec amantibus pudice quidquam amabilius et desiderabilius revera pulchro et bono. Quippe dira quidem ejusmodi sunt et plus quam dira. Quin etiam demus, ut territare ac vulgus hominum percellere vehementer possint, et omnia plane bona præsentia cum ipsa vita resistentib. s adimere, tuas ut tibi superlationes illas omnes concedamus, non tamen, etiamsi talia sint (quanquam plura quoque, si voles, demus), æquiperanda cum animo verissimaque gloria venienti, quorum causa vel ipsam vitam, qui sapit, multa cum alacritate profuderit. Par enim istud res alias universas nimium quantum excellit et superat. At illa gravia, quæ tu commemorans exhorrescere videbaris, etiamsi quis irruere consertim extrema cum acerbitate concesserit, tamen nec animo detrimentum afferunt, si quidem ei non etiam vehementer conducunt, nec infamiam conciliant, si

A ἀγαθὸν, εἶναι δὲ οὕτω σαθρὸν, ὡς τοῖς ἐπιχειρήσασιν αὐτῷ τὸν λογισμὸν περιτρέψαι εὔχολον αὐτοῖς ἀναδείκνυσθαι· ἢ τούναντίον, μή εἶναι ἔτοιμον ἀντιστῆναι γενναῖος τῷ βλάφοντι, καὶ δεῖξαι τοῖς Ἑργοῖς, ὡς ἰσχυρότερα τὰ ἑφ' ἡμῖν καὶ τῆς προαιρέσεως τῶν ἔξιθεν ἐπαγομένων ἔξτις ἀπάντων. Εἰ γάρ τις ἔθλει τὸ ἀγαθὸν οὐτωσὶν ἀπλῶς, ἐπειτα δεῆσαν πράττειν, δ' ὁ ἀγενήρως διάκειται καὶ ἡμελημένως, πολὺ τῆς τελειότητος ὑστερῶν, οὐκέτ' ἔτιν τὸν ἄγαθόν, διὸ τέλειον. Ἀλλὰ πῶς διὰ ταῦτα ῥᾴδιως διαφύγοιμι; φησι. Τοῖς γάρ διὰ τῶν ἥδων ἔξαπατῶσι καὶ ὑποσαίνουσι πράγμασιν οὐκ ἀγενήρως τις πάντως ἴσχυς, ὡς ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔχομεν γνῶναι. Ἀλλος γάρ δλλοις ἀλίσκεται, καὶ ὅπέσσον θελῇ φιλοσοφεῖν. Καὶ οὐδεὶς τῶν ὅλων ἀνώτερος. B Οὐδὲ ἔγω ῥᾴδιως φημι, ἀλλὰ σπουδῇ καὶ καρτερίᾳ μεγίστη τὰ κακὰ διαφεύγειν δύνασθαι, διὸν ἀνθρώπῳ δυνατόν· καὶ τοσοῦτον, ὃστε εἰ που καὶ ἀλοίη παθῶν, μὴ διὰ τοῦτο κακὸν εἶναι. Ἀλλὰ τὰ μὲν πολλὰ, φησι, τῶν φενακιζόντων τε καὶ κηλούντων διολισθήσαιμι· διὰ τοις, ἐμαυτὸν δεδωκὼς διηγεκτέον ἀγῶσι· κομιδῇ δὲ πράγματα δακνηρά. βιαιότατα μὲν ἐς ἄκρον, οὐτω δὲ φύσει φοβερά, ὡς καὶ δονεῖν τὰς ψυχὰς αὐτῇ καὶ μόνῃ τῇ μνήμῃ, δι' ὧν γυναῖκες, παῖδες, τὰ τιμιώτατα, αὐτὸν τὸ ζῆν ζητούμεθα, εἰ μετὰ σφρόδρα· κωμάσεις δύμης, πῶς διὸ ὑποστατήν ἀειδήποτε, ἀλλὰ μὴ παντάπατιν εἴχαιμι, καὶ οὐπέρ δι' ἀγάγοι, δεδεμένοις παραπλήσιον ἐφεψοιμην· ἐρεῖ τις τοις τοιαιντας ἀνθυποφέρων. Ἀκούεται δὲ παρ' ἀνδρῶν ἐν λόγῳ ζώντων καὶ γενναιότηται· Οὐδέν οὗτε φρονεῖς, οὔτε λέγεις, διὰ τὸν δυναρίδην ἀνήρ μετέχων λόγου καὶ γενναιότητος, ἥσχηνθη τε πάντα δικαῖως, καὶ δίκην γε τὴν γιγνομένην ἔξεγειρόμενος παρ' αὐτοῖς αὐτοῦ εἰληφε. Τοῖς γάρ ὡς ἀληθῶς ἀνδράσιν οὐδέν τις δυνατώτερον τε καὶ φοβερώτερον τοῦ δυντιῶς δυνατοῦ τε καὶ φοβεροῦ· ὡσπερ οὐδὲ τοῖς ἔρωσι σωφρόνως ἀρασμιώτερον τε καὶ ποθεινότερον τοῦ δυντιῶς γε καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ. Δεινὰ μὲν γάρ, καὶ πέρα δεινῶν τὰ τοιαιντα· Εστων δὲ καὶ καταπλήξι καὶ κατασείσαι σφρόδρα δυνάμενα τοὺς πολλοὺς, καὶ ζημιώσαι, πάνθ' ἔξῆς μετὰ τοῦ ζῆν τὰ παρόντα τοὺς αὐτοῖς ἀνθισταμένους, ἵνα σου τῶν ὑπερβολῶν μηδεμίαν ἀφελώμεθα· οὐ μὴν τοιαιντά γε δυτα (Εστων δὲ καὶ πλειώ, εἰ βούλει), ἀντάξια δῆτα πουθεν ψυχῆς καὶ δέξῃς ἀληθεστάτης, δι' ἣ γε καὶ τὸ ζῆν αὐτὸν δοίη τις διὸ εὖ φρονῶν μετὰ πολλῆς προθυμίας. Λύτη γάρ ἡ ξυνωρίς τοῦ παντὸς ὑπέρχειται μετὰ μαχρᾶς τῆς ὑπερβολῆς. Ἐκείνα δὲ τὰ δυσχερῆ, & οὐ γε λέγων ἐδόκεις φρίττειν, καὶν ἀθράσιοι τις εἰσακμάσαι μετὰ δριμύτητος ἀκρας, οὐτε βλάπτεις τὴν ψυχὴν, εἰ μὴ καὶ σφρόδρα δυνιησιν, οὐτε ἀδοξίαν προενεῖ, εἰ μὴ καὶ λαμπρῶς στεφανοῖ. "Ολας δὲ τὰ λυπηρὰ εἰς ἔκυτά στρεψόμενα, ὡς τὰ πολυφλοισθοῖ οὐλάτης κύματα, διαλύεται. Εἰ δὲ καθάψαιτο καὶ μαχρὸν μεθ' ἐστης διὸ τις εἴποι σφρίτητος; καὶ πλεονεξίας, ἀλλὰ πάσα ἡ παροῦσα ζημίᾳ τῆς ἡδη τρεχούσης ἔστιν ἡμέρας, εἰ δὲ βούλει γε στεγμῆς· καὶ ἐν ἀκαρεὶ γίνεται, ήν ἀκριβῶς τις σκοπήσῃ τὰ περὶ τῶνδες. Καὶ οὐλαμβάνονται μοι

ευτεσθή τῆς ἐνοίας, οἱ τε σοφοὶ τῶν παλαιοτέρων,
καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱεροὶ τινὲς ἀνδρες. Ἀκήκοας δέ
τι καὶ παρ' ἡμῶν περὶ τούτων ασφέστερον εἰπτο, καὶ
τῶν ἐν τῷ ἔξηκοστῷ δευτέρῳ τῶν πρὸς σέ, ροὶ κε-
φαλακῶν. Ή δὲ τούτων δὴ τῶν λυπηρῶν δύναμις ἡ
τὸ φοβῆσαι προσδοκία; ἐστιν, ή τὸ παρόντα δακεῖν·
καὶ τὸ μέγιστον κακὸν ἀφείσθαι καὶ τὸ ζῆν. Καὶ
ἔταν τοῦτο γένηται, τότε πλέον οὐδὲν τι δέρακεν,
ἢ δ πάντως ἐπεισιν αὐτόματον τε καὶ ἀπαραιτητον.
Δεῖ γὰρ γυμνοὺς γεννηθέντας γυμνοὺς καὶ ἀπίσταντος,
κατὰ τὴν Ἰών ἑκείνου φυσήν, τὴν ἄχρι νῦν διμονου-
μένην. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐτὸδ συμπεριφέρειν τὸ σῶμα
θυνάμεθα, ἐνθένδε μεταστάντες· ἀλλὰ καὶ τοῦτο
λοιπὸν ἀνάγκη, ἄχρις οὐ καιρὸς ἐπαναλαβεῖν, ἀπο-
δύναντα γῆ τῇ μητρὶ. Οἵδε οὖν ὁρόσμος σύντονος ἐπει-
γμενος εἰς φθορὰν, καὶ ταύτην ἵως αὐτίκα μάλα
γενησομένην, τούτοις τι μένιμον, τι σταθῆρν, τι
πάγιον; Πῶς ἂν ή τι τῶν λυπηρῶν εὗ φρονοῦσι; μέγα^{το}
δέξεται, ή τι τῶν φρέων προύργιατερον ψυχῆς καὶ
δόξης, ἀδάνατα διαμερούσης ἢ ἀγαθῶν ἔργων;
Καὶ τοινυν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἑκείνων οἵστις εἰ-
γνώσται καὶ φρόνημα, παιδερίος παραπλήσια (τοῖς
τῶν ἀντιλεγόντων δὲ ἐντεῦθεν χρήσομαι λόγοις), οὐκ
ἀγενής τις πάντως ἰσχὺς, ὡς ἀπὸ τῶν πραγμάτων
ἔχομεν τηνῶναι. "Ἄλλος γὰρ μᾶλλονς ἀλίσκεται. "Ωσθ'
οὐδὲ τοιαῦτα λέγων ἔχει με συνφόδοντά τε καὶ συμ-
φωνούντα δοσα γε πρὸς τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους·
οὐ μήτε πρὸς τοὺς βουλομένους ἀγαθῶν εἰναι.
Τοῖς γάρ μη φρέσιος ἀλίσκεσθαι προαιρουμένοις,
μηδὲ ἐνύχερως ἀθέλουσι καταπίπτειν, μηδὲ τὸ χρεί-
τον τῆς ψυχῆς καὶ ὑψηλότερον μέρος τῇ συζυγίᾳ τῇ
κατετέρῳ καταδουλούσθαι (τὸ ἐπιθυμητικόν τε λέγω
καὶ θυμικὸν, ἀπὸ προσῆκεν ὑποκείσθαι καὶ ἡνιοχεῖ-
σθαι τῷ λόγῳ), παιδία τις ἀντικρυῖς καὶ γέλως ἔσχα-
τος δὲώς, ἐπαν δεινὸν δεδιττόμενον, καὶ δὲ παρεκ-
τρέπει μορμολυτέομενον ὅδον καὶ ψήφου τῆς ἀλη-
θεύς. Τοῖς γάρ δὴ κατ' ἀνδρας ἀμύνεσθαι βουλομέ-
νοις, καὶ πάντων αἰσχύτον οἰούμενοις, μή τοὺς ὑπὲρ
τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀδρῶτάς τε καὶ πόνους
ὑφίστασθαι, ὡστε μή προδοῦναι καταπατεῖσθαι τὴν
τῆς ψυχῆς εὐγένειαν, εἰκόνος θύσης τοῦ πλάσαντος,
τοὺς οὐκ ἔσται πάντων περιγενέσθαι, τὸν Θεὸν αὐ-
λῆτορας κεκτημένοις;
quas esse rationi subjectas et ab eadem gubern
quidquid rei diræ terrorem insert, quasique larva qu
abducit. Elenum qui virilem in modum se propugnare v
tutisque causa sudores atque labores sustinere, ne cu
Coudilioris ipsius est simulacrum, quo pacto non illi
habebant?

Αλλὰ τούτων μὲν ἀλις, φησί· συνεπεράνθη γάρ
ώς ἔχρην, οἷμα· τὸ δὲ κατ' ἄγνοιαν καθαράν, ή
ἀπάτην θύραθεν ἐπιγιγνομένην, ή τὸ βιασθέντα εἰ-
ξι πολλῇ καὶ ἀκαταμαχήτηρ δυνάμεις εἴη ἀν ἀκού-
σιον ἀτεχνῶς, καὶ ποιεῖ τὸ ἀμάρτημα παντελῶς
ἀνέγκητον. Τούτ' ἀν Ιωνας εἰποι τις πρός τὰ ειρη-
μένα. Καὶ ἀκολούθως οἷμαι ρήθεν, ἀναγκάζει πάντις
ἡμῖν τὸν λόγον διελεῖν, καὶ παραδοῦναι σαφέστερον,
οὐ περὶ τῆς προαιρέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τὶ ποτ'
ἴστιν ἔκεινο τὸ καθαρῶς ἐκεύσιον, καὶ τὶ τὸ ἐνα-

PATROL. GR. CLVI

A quidem non splendida potius corona donant. Ipsa vero tristia, plane in seipsa conversa, instar fluctuum turbulenti maris, dissipantur. Quod si dia pungendo mordeant, tanta cum ingentis impetus vehementia, quanta verbis a quoquam exponi potest, tamen illa tota calamitas praesens diei modo currentis est: vel si mavis, puncti temporis; adeoque momento accidit, si quis accurate res ipsas consideraverit. Atque hanc sententiam meam comprobant tum illi prisci sapientes, tum de nostris sanctis quidam viri. Praeterea de his aliquid audivisti clarius expositum a nobis quoque sexagesimo secundo illorum capitum quae ad te perscripsimus. Vis autem horum tristium in eo sita est, ut expectatione terreat, vel ut praesentia mordeant, maximum malum est, si vitam adimant: quod quidem ubi factum est, nihil rei majoris effecere quam quantum sponte sua, tum inexorabiliter omnino tandem supervenire solet; quippe nudos in lucem editos etiam nudos migrare necesse est, secundum illud Jobi verbum quod hactenus celebratur. Imo vero ne corpus quidem ipsum cum binc discedimus, una nobiscum abducere possumus, sed illud quoque necesse est terrae materi tradamus, usque dum resurreximus tempus appetat. Itaque qui contento cursu ad interitum properant, eumque confestim fortasse secturum, quid habent durabile, queso, quid stabilis, quid solidus rei? Quo pacto vel triste quidpiam mente praeditis magnum videri possit, vel jucundum aliquid videri prius atque potius animo et gloria bonis ex factis eternum durante? Igitur aduersus illos homines qui tali sunt intelligentia praediti et animo qualis puerorum est (utar autem verbis eorum qui nobis contradicunt), nou omnino debile robur horum est, ut ipsis ex rebus cognoscere licet. Alius enim aliis capitur. Qui haec dicit, me sibi plane consentientem habet, quod ejusmodi quidem homines attinet, verum non illorum quoque respectu qui boni esse volunt. Nam qui nolle se facile capi suis cum animis constituant, nec ad labendum proclives esse volunt, neque partem animi praestantiorem et sublimiorem geminis illis inferioribus in servilitem addicere (de vi tum concupiscendi, tum irascendi, loqui convenit), iis extremus plane ludus atque jocus est, adam-formidinem incutiens, ab itinere jumento vero volunt, omniumque turpissimum durant, non honesti viri sua proteri pedibus animi nobilitatem patientur, qui superiores omnibus evaserint, cum Deum auxiliatoreum

Sed de his iuriis satis, dixerit aliquis. Est enim ita conclusum quemadmodum oportebat, opinor. At vero quod ex ignorantia mera sit, aut per accessionem extrinsecus fraudem; vel si quis vi coactus magnæ ac inexpugnabili potestati cesserit, id sane dubio procul involuntarium fuerit, ipsunque delictum omni culpa liberaverit. Hoc fortasse quispiam dixerit ad ea que indicata sunt. Cumque mea sane opinione convenienter dictum sit, omnino nos cogit ut orationem partiamur, et magis perspicue

disserramus, non de electione tantum, verum etiam quid tandem illud pure voluntarium sit, quidve huic contrarium; et rursus quodnam iustum ac in utramque partem propendens: et quibus haec modis siant, et quodnam horum agentes, quid mereamur, quibus rebus admirationem, quibus odium nobis conciliemus, quæ commiserationem impetrant, a nobis quoquo modo facta. Verum si hoc instituamus, in infinitum provection oratio faciet, ut affecta (sat scio) molestia quadam juventus hæreat. Nam particularim exponere velle quæcunque multiformi scenicæque huic ritæ contingere possunt, et quæcunque nobis eadem ostendit, dum larvam frequenter immutat, tantumque non fabulam quasi quandam exhibet, alias aliis incidentibus, diversarum occasionum et personarum causa; cum ipsorum quoque temporum adeo variæ sint vicissitudines, ut eadem perpetuo nos de rebus iisdem cogitare nullo modo permittant: id vero, mea quidem sententia, prorsus hoc non quadraverit. Etenim ambitiose potius philosophari velle videbimus quam te ad virtutem instruere. Nam ipsa quidem orationis series multas ostendere divisiones et subdivisiones cogit, gradusque plures facere, quasique scalam quamdam horum exhibere: sed deterret copia, magnumque pelagus eorum quæ necessario dicenda veniunt. Quamobrem de his prolixe disserere, quidquid est operæ pretium, Aristotelis et Platonis et aliorum talium esse statuens, eos ipsos de rebus hujusmodi philosophari sinam, quando fieri nequit ut quisquam de his rectius alique melius eis disserrat. Nos vero duntaxat obiter, prout fieri licebit, his quasi delibatis, ad ulteriora deinde progrediemur. Nam et ipsa haec docendi ratio, et princeps orationis institutum, tantopere nos evagari non sinit, ut omnibus obliquis velut excursionibus insistamus, quamvis ipsæ per se necessariæ pro viribus ut res tota brevibus exponatur.

Delicta partim ex ignorantie perfecta pròsiciuntur, eaque sane fuerint a qua vis tum poena, tum reprehensione immunita; partim a scientibus et pruulentibus admittuntur, et accurata voluntate; quæ probationis haec agent, qua ostendatur, esse prorsus ea voluntaria, cum a pura electione animi pròsiciantur. Nam ejusmodi manifesto voluntaria sunt; nec quidquam prohibet quo minus et vice versa dicatur, quidquid voluntarium sit, ad electionem pertinere. Non enim ubique requirendum est id quod ex altera parte respondet, nam quæ latius patent, una cum partibus suis et ipsa tum considerantur, tum sese offerunt: at in partibus non itidem, quod universalius est. Tale vero quiddam esse tam voluntarium quam electionem, visum est exercitatis in hoc genere viris, iisque tum plane bonis, tum virtute præditis. Aliunt enim, electionem non esse idem quod voluntarium, sed partem ejus. At in voluntaria subtiliter existimabuntur, quæcunque putat aliquis neminem sanum prorsus debere velle; quam quidem ob causam nec amat ea, nec facere cupit, immo vero pro insigni lucro dicit quod nihil sibi cum eis unquam

A τιον, καὶ ποίον αὐθεῖς ἐπίμικτον καὶ ἀμφιβέβηπε, καὶ τίσι ταῦτα γίγνεται τρόποις, καὶ τί τούτων ποιοῦνται, τίνων ἔσμεν δῆσις, καὶ τίσι θαυμαζόμεθα, καὶ τίσι μισθύμεθα, καὶ τίσιν ἐλεούμεθα, τῶν ὅπωδήποτε παρ' ἡμῶν γινομένων. Πλὴν εἰ τοῦτο ποιήσαιμε, εἰς ἀπειρον δ λόγος ἔξενεχθεὶς, εἴς οὐδὲ διὰ τὴν νεδῆτα ἀποκνιτίσας, Ιλιγγιά, προξενήσει. Τὸ γάρ κατὰ μέρος πειράσθαι φράζειν, ὅπατερ ἐνδέχεται συμπεσεῖν τῷ πολυμόρφῳ καὶ σχηματιῷ τῷδε βίῳ, καὶ δισπερ πρὸς ἡμῖν αὐτὸς δεῖκνυσι, πυκνὰ τὸ προσωπεῖον ὑπαλλάττων, καὶ μονονούχῃ δραματοποιῶν, ἀλλοτε ἄλλων παρεμπιπτόντων, διαφόρων ἀφορμῶν καὶ προσώπων ἔνεκα, καὶ προσέτι τῶν καιρῶν παντοδιπάς μεταβαλλομένων, ὥστε μηδὲ συγχωρεῖν ταυτὰ νοεῖν διηγεῖς περὶ τὰ αὐτὰ πράγματα, παντελῶς ἀν εἴη ἔξω τοῦ προσήκοντος, οἵματι. Δόξομεν γάρ φιλοσοφεῖν φιλοτιμεῖσθαι μᾶλλον, ἢ σὲ πρὸς θῆσος παιδεύειν· ἡ μὲν γάρ ἀκολουθία τοῦ λόγου καταναγκάζει διαιρέσεις τε πολλάς καὶ ὑποδιαιρέσεις δεικνύναι, καὶ βαθμοὺς πολλοὺς ποιεῖν, καὶ οἰονεὶ τινα τούτων κλίμακα ἀποφῆναι· φοβεῖ δὲ μάλα τὸ πλῆθος καὶ τὸ πολὺ τῶν ἀναγκαίων εἰρῆσθαι πέλαγος. "Οθεν δὴ τὸ προβούργον λέγειν περὶ τῶν τοιούτων εἰς μῆκος Ἀριστοτέλους, καὶ Πλάτωνος, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων εἶναι νομίσας, τούτους αὖ πάλιν ἔασιν τὰ γε τοιαῦτα φιλοσοφεῖν, δτ' οὐδὲν ἔστιν εἰπεῖν ἐντινοῦν ἔκεινων ἄμεινον. 'Ημεῖς δὲ μόνον ὡς ἔνεστιν ἀφοσιωσάμενοι τὰ περὶ τῶνδε, εἰτ' ἐπὶ τὰ πρόσω χωρήσομεν. Καὶ γάρ καὶ τὸ σχῆμα τῆς ὀμίλιας, καὶ ἡ τοῦ λόγου καταρχής δρμή, εἰργει τοσοῦτον ὑπερεκτεῖνεσθαι, πάσας ἐπόμενον ταῖς παρεκδρομαῖς, καὶ ἀναγκαῖς τὸ κατ' αὐτὰς λέγεσθαι. Ἀρχτέον δὴ καὶ πειρατέον, ὃς οὖν τε, διὰ βραχέων ἀποδοῦναι τὸν λόγον.

B C *Incipiendum igitur, operaque danda*

Tῶν ἀμαρτημάτων τὰ μὲν ἔστι κατ' ἀγνοιαν παντελῆ, καὶ εἰεν ἀν ἐλεύθερα δίκης ἡστινοσοῦν καὶ μέμφεως· τὰ δὲ ἐν γνώσεις γινόμενα καὶ κατὰ βούλησιν ἀκριβῆ, ἀτινα οὐ δεῖται δεικνύναι κατασκευῆς. ὡς δρ' ἔκουσια παντελῶς, ἵτε προαιρέσεως ἀκριψοῦς δντα. Τὰ γάρ δὴ τοιαῦτα σφιφάς ἔκουσιε· καὶ οὐδὲν κωλύει τὸ μῆ καὶ τὸ ἐμπαλιν εἶναι· λέγω τὸ καὶ πᾶν ἔκουσιον τῆς προαιρέσεως γίνεσθαι. Οὐ γάρ πανταχοῦ τὸ ἀντιστρέφον ἀπαιτητέον. Τὰ γάρ ἐπιπλέον καὶ συνθεωρεῖται καὶ συνεισφέρεται τῷ σφῶν αὐτῶν μέρει· τὰ μέρη δὲ οὐκέτι τῷ καθολικωτέρῳ, τοιοῦτον δὲ τὸ ἔκουσιον καὶ ἡ προαιρέσεις ἔδοξε τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακόσιν, ἀνδράσι πάντα ἀγαθοῖς; καὶ σπουδαῖοις. Εἰναις μὲν γάρ τὴν προαιρέσιν οὐ ταυτὸν τῷ ἔκουσιψι, ἔκεινον δέ τι μέρος. 'Αλλ' ἀκριβῶς μὲν ἔκουσια νομισθήσεται, δτα δὴ τις οὐχ ἡγεῖται θελητὰ τοπαράπτων εἶναι τοῖς εὖ φρονοῦσι· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε φιλεῖ, οὔτε τράπτειν αὐτὰ βούλεται· ἀλλὰ καὶ πολὺ τι κέρδος; νομίζει τὸ μηδὲν συγγεγονέν τουτοισι μηδεμῶς μηδέποτε, μηδὲ καθ' ἡντινοῦν φαντασίαν, η γοῦν ἐπίνοιαν λογισμῶν. Ήν δέ τι πράττειν ἀναγκασθῆ μηδὲν δλως βιούσμε-

νος πολλῇ περιευσίᾳ δυνάμεις, σφόδρα βιαζομένου τοῦ πράγματος ἢ προσώπου, λυπεῖται μὲν, χωροῦντος τοῦ δεινοῦ, ζητεῖ δὲ τρόπον ἀπαντα λύσιν τοῦ καλεποῦ· καὶ πάντα λίθον (φασι) κινεῖ, καὶ μηχανάς ἐπι μηχαναῖς, καὶ ἀνιδίται μηδὲν ἀνύων· καὶ διμέρωσιν λαβόντος τοῦ τυραννοῦντος ἥδη κακοῦ, πῶς οἰει, πόσον ἤδεται; πόσον χάρει; σκιρτῶν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ σαφῶς τοῖς δλοῖς αὐτὸν δεικνύει, ὡς δὲι μὴ καὶ θάττον ἀπῆλλακται, δυσχεράνει· καὶ τοῦ παντὸς ἀν εἴ τιμῶν τὴν γε πρὸς τοῦτο φέρουσαν ταχυτῆτα· ὡς ἀν τι τούτων ἀπῆι, οὐκ ἔστιν ἀμέμπτους ἀναφεγγῆναι, εὑμενουν κάνει τοι προβάλλοντο, ἀνθ' ὧν οὐδὲ ἄρτιον παρ' αὐτῶν τὸ προσῆκον γίγνεται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀκουσίου· περὶ δὲ τοῦ ἔκουσιου φαμέν, ὡς οὐδὲ μόνον ἀποιοῦμεν εὐφρατούμενοι, ἔκουσια, ἀλλὰ καὶ ἔκεινα πάντως, & οὐ θέλομεν τοιεῖν, δι' ἀλλῆς δὲ τὸν ἡδονὴν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπάγομεν. Καὶ γάρ τὸ πράττειν τινάς ἔκεινα, ἔτει δὲ, βίᾳ μεγίστῃ καὶ τυραννίδι, ἀπέρ ἀν αὐτῆς ἀπούστης οὐκ ἀν ἐπραττον, οὐκ ἔστιν διμας δικοντας πράττειν, ἀλλὰ τούναντιον ἔκόντες περιφράνως, εἰπερ ἔκόντες ἔκαυτούς εἰς ταυτην τὴν βίαιην εἰσήγαγον, τὴν ἀρχὴν τοῦ βιαζόμενα οἰκισθεῖν αὐτοὶ παρεισαγαγόντες. Καὶ γένοιτ' ἀν ἔκειθεν καταφάνες. Ο γάρ τυράννῳ μισθοῦ δουλεύων, εἰδὼς ὡς ἔστιν ἀνάγκη πράττειν τὸ τούτῳ δέξαν, ἢ μετ' αἰσχύνης καὶ πλήγων ἀφαιρεθῆναι τὸ ζῆν· ἐπειτ' ἀνελεῖν ἀθώους, λωποδύτειν, λεροσυλεῖν, πᾶν ἀνόσιον ποιεῖν, ὑπ' ἔκεινου βιαζόμενος τοσοῦτον, ὡς καὶ τὸ ἔιφος ἐπιεισιμένον αὐτῷ καθορῷν δυοῖν ἔνεκα, ἢ τοῦ ταῖν χεροῖν ἀποσφάξαι τοὺς ἀδίκως τῷ τυράννῳ μισθούμενους, καὶ πάντα πράττειν τὰ διθεσμα, ἢ τοῦ τοῖς αὐτοῦ μοισυθῆναι τὸ ἔιφος αἰματιν· δὲ δὲ μισθοῦ μάλα τὸν φόνον (δεδόσθια γάρ), πράξει δὲ οὐδὲ διμας τὸν φόνον, καὶ τὸ διγος ταῖν χεροῖν ἐνεργήσεις· καὶς οὐχ ἔκών γε δῆμιος δ τοιούτος γέγονε; Καὶ μήν καὶ ἔτερον ἔγωγε ἡκηδεῖν, διγε μὴ πάνυ διέστηκε τοῦ πρὸν τὴν ἡμένιν εἰρημένου, εἰ μὴ τῷ πολλῷ χτίστρῳ εἶναι ἔκεινον· καὶ δέξει μὲν, εἰ οἰδα, καὶ τὸν τὸ πρᾶγμα, ἀληθές δὲ ἴσχυρίζετο εἶναι δ τοῦτο λέγων. Ἐλεγε γάρ ἐπιθυμῆσαι τινα ἀπὸ θυμοῦ τοπῶτον ἀρέάμενον, εἰς τὸν αὐτοῦ μείζονα ἐνθρίσσαι· καὶ δεδιώκει τὸ ὑπερέχον τάνδρος, οὐκ ἐτέλμα. Ἐξεῦρε δὲ πῶς ἔξιστε εἰς παραφορὰν ἔκαυτον καὶ θρασύτητα ἀκάλεκτον. Ἐμφορθεῖς γάρ ἀκράτου πολλοῦ, ἐπὶ τῷ τὰς φρένας διασθαρῆναι, καὶ ταῦτη γε θράσος λαβεῖν, καὶ τὸν μὲν προβούντα τιμῇ ταῖς διδρεσιν ἀποπλύνει, ἔχειν δὲ ἀναχώρησιν, τὴν εἰτ' ἀναισθησίαν, εἴτε βακχεῖαν φίλον τινὶ λέγειν, πράττει μὲν τὸ δέξαν ἀδεῶς, παρήνεγκε δὲ πολλῷ πάντα ἐμβρόνητον καὶ τετυφωμένον. Δίκας δὲ εἰσπραττόμενος τῆς ἀναισχυντίας μετὰ τὴν μέθην καὶ τὴν κραυτάλην, κλαίων καὶ οἰμώτων ἡσθάνετο κακῶς μὲν δυτῶς βεβουλευμένος, κακῶς δὲ μάλα τολμήσας. Ο γοῦν τοιοῦτος ἀνθρωπος.. οὐκ ἀν σο: δέξῃ πάροινος εἶναι, τοῦτ' αὐτὸ διούῃ καὶ γνώμη γεγενημένος; Πίλιν μοι δοκῶ, καὶ πάντας οἱμαὶ συνθέσθαι τῇ δέξῃ ταῦτῃ. Οὐχ οὖτος δὲ μόνον, οἱμαὶ, δ προσῆργος τὸ προπίλωκίσαι ποιησάμενος, εἰτ' ἐπὶ τῷδε μεθυσθῆναι

A ullo modo commercii fuerit, ne per imaginationem quidem quamcunque vel cogitationum mentisque conceptionem. Quod si quid omnino non volens facere coactus fuerit, nimia vi potestatis adductus, vel re, vel persona quāpiam acriter cogente, dolor equidem afficitur ob mali progressum, sed quovis modo rei molestiae sinem querit, omnemque lapidem (quod aiunt) movet, ac molitiones molitionibus cumulat sed nihil prosternere dolet: postquam denique malum illud vim afferens jam emendatum est, quantum putas voluptatis percipit? quantum lētitia? dum fronde hilari exsultat, et plane rebus omnibus declarat, perimolestium sibi accidere, quod citius non liberatus sit, magnaque supra res omnes in pretio celeritatem eo p̄ducentem habet; quippe si horum aliquid absit, reprehensione carere nequeunt homines, etiamsi causas proferant ob quas officium perfecte non faciant. Et hæc quidem de involuntario. De voluntario vero dicimus, non ea modo quæ cum lētitia facimus esse voluntaria, sed omnino et illa quæ facere non volumus, sed alterius voluptatis causa nobis ipsi arcessimus. Et enim aliquos ea facere coactos (ut id sane demus) vi tyrannideque maxima, quæ si vis abesset, non ficeret; non id profecto invitox est facere, sed vice versa volentes haud dubie: siquidem volentes in hanc se vim præcipitarunt, cum ipsimet ex sese principio coactionis occasionem præberent: quod quidem vel hinc apertissime patuerit. Qui tyranno mercedis causa servit, cum non sit necessario sibi faciendum quod ipsi visum fuerit, vel cum ignominia et verberibus amittendam vitam, si deinde innocentes occidere, grassari, sacrilegia committere, nihil non impii peragere tyranni jussu usque adeo cogatur, ut etiam gladium obvibrari sibi duas ob causas videat, vel ut injuste tyranno exosos suis ipse manibus jugulet, omniaque nefaria faciat, vel ut ipsiusmet sanguine gladius inquietetur, interim ipse vehementer a cede (concedatur enim hoc sanc) abhorreat, ac nihilo minus cædem committat, et manibus suis piaculum tale peragat, quo pacto nos is sponte sua carnifex factus est? Evidem et aliud exemplum audire memini, quod ab exp̄sito non multum distat, extraquam quod illo longe pejus est. At res quidem ipsa, sat scio, nova et insolens esse videbitur; sed qui eam narrabat, veram esse constanter aiebat. Quemdam enim commemorabat, exorsum ab ira, cupivisse contumelia maiorem servum afficere, cumque viri formidaret eminentiam, non id ausum facere, tandem invenisse rationem qua raperetur ad insaniam et indomitam quamdam ferociam. Multo enim mero repletus, ut membris vim perderet, atque hoc modo sibi conciliaret audaciam, quo tum eminenti honore viro contumelias aspergeret, tum effugii loco haberet suum illum sive stuporem sive accitationem quis dicere mavult; peregit intrepide quod decreverat, cum quidem longe quemvis insanum atque lymphaticum superaret. Post illam temulentiam et crapulam, cum

pœnas impudentiæ lueret, plorans et ululans sentiebat malum se revera consilium inisse nec minus improbe serociisse. Talis igitur horio non in vino tibi videbitur immodestus esse, cum volens ac sciens id factus sit? Mihi quidem prorsus ita videtur, et huic opinioni meæ neipincum non assensurum arbitror. Neque tantum hic, mea quidem sententia, qui studio voluit injuriam inferre alteri, atque hoc animi proposito sibimet ebrietatem sua sponte arcessit, verum etiam qui hoc quidem non vult, saepius tamen inebriator, atque post ebrietatem illatis injuriis, mox rursus, itidem ut ante, semel inebriat, et immodeste vinolentus est et insolens. Quamvis enim ea hora qua injuriam intulit, prope de potestate exierat, mente vini diluvio quasi quodam obruta submersaque, tamen per occasionem injuriæ, volens ad vinum accurrit, et craterem atque pateram implevit ipse, manibusque admovit ori, ac bibit, non valde sitiens, nec quantum satiato sedanda si sufficeret, sed quantum ad insaniam et mentis alienationem satis esse peractam. Sic qui semen suppeditat, auctor est rerum nascentium. Nam causæ finium pariter omnium, et omnium eventuum, occasiones sunt referendæ. Quamobrem si omnibus in rebus hæc obtinet ratio, multo magis in ornatis ratione locum babet. Et hæc quidem dicta sunt de iis quæ manifesto voluntaria sunt et involuntaria.

Cæterum de non voluntariis (ita loquitur Aristoteles, qui sic appellavit in utramque propendentia parte, et quæ non omnino pure vel voluntaria vel involuntaria sunt) hoc dico. Mentionem vero faciam rei cuiusdam prius expositæ, ad fundamentum eorum quæ dicentur. Nam quia prius dixi, quedam nobis ex animi sententia voluntateque accurata fieri, quædam plane non ita, distincte de his quoque disserendum est. Hoc enim modo clarior erit oratio. Sunt ergo non pauca, nec honesta, nec bona, quæ voluntarie quidem sunt, sed cum qualia essent non intelligeretur; alia vero sunt illa quidem a sciente prudente, non tamen ex animi per se moti ut ita dicam, proposito; atque rursus hæc bisariam dividuntur. Aut enim a nobis ipsis sunt, liberam potestatem ea vel peragendi vel non peragendi habentibus (de quibus dici non convenit, quod iam ante declarata satis arbitrer), aut extrinsecus imponuntur a quoconque, par voluntati robur habente; ac deinde perpetrantur a nobis, haud perpetraturis si vis maxima non adhiberetur. Hæc vero sint sane mista voluntaria, si quis nobis quoque licentiam fügendi vocabula permittit, vel potius paulum quid in hisce vocabulis innovandi. Nam quæ vi nobis imponuntur, et a nobis deinde peraguntur, misstasane fuerint, ac non voluntaria, sicut est dictum, cum non in alterutram omnino partem, sed in utramque propendeant. Quotquot ergo nequaquam ex se aliquid attulere, de quo necessitas vel ad patientium, vel faciendum aliquod malum cogens, sequeretur; si deinde malum ultra quodpiam irruerit, idque violentissimum prorsus omnemque tyrannide superans, et quod calamitatem non contempnendam minetur, ac vitam, plane non permittentem, ut optabilis videri vita possit; atque ipsi causam afferre

A θελήσας· ἀλλ' ὁ καὶ μὴ τοῦτο βουλόμενος, πολλάκις δ' οὖν μεθυσθεὶς, καὶ μετὰ τὴν μέθην ὑδρίσας, εἰς πάλιν χρώμενος τῇ μέθῃ καθάπερ πρὸ τοῦ πάροινος ἀν εἴη καὶ ὑδρίστης. Εἰ γὰρ καὶ καθ' ἓν προεπηλάχιζον ὡραν, μικροῦ δεῖν ἔξω φρεῶν ὑπῆργε, κατακλυσθέντος τε καὶ ὑποβρυχίου γεγενημένου τοῦ νοῦ τῷ οἰνῳ· ἀλλὰ τῇ προφάσει τῆς ὑδρεως ἐκὼν προσέδραμε πάντως, καὶ τὸν κρατήρα καὶ τὴν φάλιην αὐτὸς ἐνέπλησε, καὶ τῷ σύδματι προσενήνοχε ταῖν χεροῖν, καὶ ἔπιεν, οὐ μάλα δηψῶν, οὐδὲ δισυν χορεούσητα παῦσαι τὴν δίψαν, ἀλλ' ὅσον εἰς μανιαν τε καὶ παραφορὰν, ἵκανὸν ἔδοξεν. Όστε τὸ πάντα εἰργάσατο γνώμη. Καὶ δὲ τὸ σπέρμα παρασχών, αὐτὸς τῶν φύντων αἴτιος. Πάντων γὰρ δύοι τῶν τελῶν, καὶ τῶν ἴκεντεων ἀπικονῶν, καὶ ἀπλῶς τῶν διων περάτων, τὰς ἄρχας καὶ τὰς ὑπερθέσεις αἰτιατέοντας ἀν εἴη. Εἰ γοῦν ἐπὶ τῶν ἀπάντων ὁ λόγος οὗτος, πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῶν λόγων τετιμημένων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν σαφῶν ἔχουσιν καὶ ἀκουσιαν. B

Περὶ δὲ τῶν οὐχ ἔχουσιν ('Αρεστοτέλους δὲ τοῦτο φωνῇ οὐτω γὰρ ἐκάλεσε τὰ ἀμφιρρέπη καὶ μὴ πάντελῶς καθερεύοντα τοῦ τε ἔχουστον καὶ ἀκουσιού) ἔκεινον λέγω. Μνησθήσομαι δὲ τινος τῶν προερημένων εἰς ὑπόθεσιν τῶν ρήθησομένων. Στέπει γάρ Κ Εφθην εἰπὼν, ὃς κατὰ γνῶσιν καὶ βούλησιν ἀκριβῆ, τινὲς παρ' ἡμῶν γίνεται, καὶ ἔπειτα πάντως οὐχ οὖτες, δεῖ καὶ ταῦτα διελεῖν. Ταῦτη γὰρ συμβιβεται καθαρώτερον εἰπεῖν. 'Εστι τοίνυν οὐχ ὀλίγα τῶν οὐ καλῶν οὐδὲ ἀγαθῶν κατὰ βούλησιν μὲν πεπραγμένα, διόπει δὲ οὐτα τυγχάνει, μὴ γινωσκόμενα. 'Επερχ δὲ γινόμενα μὲν ἐν γνώσει, οὐ μὴν κατὰ προσάρτεσιν αὐθόρμητον εἰποι τις ἀν. Καὶ ταῦτα πάλιν τέμνεται δίχα. 'Η γὰρ παρ' ἡμῶν αὐτῶν γίνεται, κυρίων διτῶν ταῦτα ποιῆσαι, καὶ μὴ, περὶ ὧν οὐ γιγνόμενον λέγειν (ἀποδέθεται γὰρ ἵκανος, οἷματῇ). Η θύραθεν ἐπάγεται ὑφ' ὅτουσιν, τὴν Ισχὺν ἐφάμιλλον ἔχοντος τῇ βούλησι, εἰτα παρ' ἡμῶν πράττεται, οὐχ ἀν πραττόντων, οὐκ οὖσης βίας μεγίστης. Ταῦτα δὲ ἐπὶ μετοχούσια, εἰ δίδωσι τις κάμε διοχατοποιῶν εἶναι, εἰ δὲ βούλεις γε, καινοτομήσατι τι σμικρὸν δυνηθῆναι περὶ τὰ ὄντατα ταῦτα. Όσα γὰρ πρὸς βίαν ἡμῖν ἐπάγεται, εἰτα παρ' ἡμῶν πράττεται, μικτὰ δὲ εἴη καὶ οὐχ ἔκουσια, ὥστε περ εἰρηται, μὴ πρὸς θάτερον διοσχερῶς τῶν μερῶν, ἀλλὰ πρὸς ἐκάτερον τὴν ρόπην ἔχοντα. Όσοι τοίνυν οὐδαμῶν εἰσήνεγκάν τι παρ' ἔαντων πρὸς τὸ τὴν ἀνάγκην ἐλθεῖν, τὴν δὲ παθεῖν αὐτοὺς, δημητρίου πρᾶξας τι κακὸν ἀναγκάζουσαν, ἐπειτ' αὐτόλητόν τι δεινὸν ἐπέλθοι, βιαστατὸν δλῶς δὲ καὶ τυραννικῶτατον, συμφορὰν τε ἀπειλοῦν οὐχ ὑπεροπτέαν δοκοῦσαν, δημητρίου δὲ διατάσσεται, εἰτα πρᾶξας τι κακὸν ἀναγκάζουσαν, εἰπειτε προβαλέσθαι διώρθωσιν οὐχ ἔχουσαν, συγγνώμης γε τῆς γιγνομένης ἐπιτευξόνται, ἐπειτε δὲ οὔτε καὶ ἐλέους ἀξιούσιαι δίκαιοι· λέγω, ἐπειδάν

τὸν ὑπὲρ τούτων παραιτούμενον μέγα δή, καὶ μονον-
ουχὶ κοινῶς ἀπάντων ἐξῆς κρατεῖ. Τὸν γάρ ἔνα που,
καὶ δόνο, ὑπὲρ ἀπαντας; φανῆναι, οὐ ποτεὶ τούτους
μεμπεπίσους. Οὐ γάρ ὁ φυγὴν μυρῖους τῶν πολεμίων
δειλὸς εὐθὺς κριθῆσται, εἰ τις δὴ τεθνάναι κέκρικε
τρόποι τοῦ τῇ φυγῇ χρήσασθαι. Δείκνυσι δὲ κάκενο.
Τοῖς γάρ πεντά πιεζούμενοι, ή τινες νόσῳ τετρυχω-
μένοις, ὡς τε μηδαμῶς δύνασθαι τὰς γοῦν ἐφημέρους;
τρεφὲς πορίζεσθαι, ὅτε τὸν βίον μὴ δυναμένοις ἀπά-
τῶν χειρῶν ποιεῖσθαι, ἂν μετὰ λιμόν τινα δλίγου-
δεῖν ἀφρήτον ἐπικιτεῖν ἐπιχειρῶσι, νεμεσήσει μὲν
οὐδεὶς τῶν σωφρονούντων ἀνθρώπων, συναλγήσει
δὲ καὶ τές τις, δεὶς τὴν φύσεν ἐπιτίταται καὶ τὴν
τύχην κοινὴν οὖσαν ἀνθρώποις, μηδὲ ἐκεῖνο ἀγροῦν
ῶς ἔστι γε τὸ μέλλον ἀτέκμαρτον, καὶ τοῦτο μόνον
εὔτου σαφὲς, τὸ πάντα μέλλειν αὐτὸν κυκλῶν, καὶ
στρέφειν ἄνω καὶ κάτω, τροχοῦ τινος δίκην. Οὐ μήν
ἄλλος καὶ τὸν ἐν νυκτομαχίᾳ τὸν υἱὸν ἀποκτείναντα
οὐδὲ δπας διν τις μισθεῖεν εὖ φρονῶν, ἀλλὰ καὶ πολ-
λοῦ ἐλέους δέξιον ἔγινεστ' αὐτῷ, οἷμα. Καὶ εἰ δεῖ
συντόμως εἰπεῖν περὶ τούτων τῶν ἀμφισβητησίμων
ἀκάρτημάτων, ὥσπερ αἰσχύνης καὶ μέμψεως ἐλευ-
θερῶν πέφυκε τὰ ἐναγκαῖα ἡμένιν εἰρημένα περὶ τοῦ
ἀκούσιου, οὗτοι καὶ τὰ ἐναντία τὸ ἐναντίον ποιεῖν
εἰώθε, καὶ τὸν ἐργαζόμενον ταῦτα πολλῶν κακῶν
ἐπεύθυνον ἀποφαίνει. Οὐ μήν ἀλλ' ἐπειδὴν κάκενο
συμβῆ, ἀπείναται τις τῶν ἀθωῶν πεφυκότων, δλίγου-
δεῖν τὸ βίοιον ὀσπερεῖ θελήσεως νομοθεστας· το-
σοῦτόν γε τῆς πλάστιγγος πρὸς τὸ ἐκούσιον, οἷμα;
βέπούσης, δόπον τις τῆς γνώσεως; ή τῆς προαιρέ-
σεως μίζειμεν τοῖς ἐφ' ἡμῖν πράγμασιν. Ἐφ' δούον
τάρη διν τὸ θέλειν καὶ τὸ γνῶναι ἡμῖν παρεῖ, ἐπὶ^B τοσοῦτον παρέσται τὸ ἀπολύτον αἰτίας. Συμβαίνει δὴ
(καλὸν γάρ οἶμαι συναγκεῖν) τὸ μὲν ἐν γνώμῃ, καὶ
βούλῃ, καὶ προαιρέσει γιγνόμενον, οὐ καὶ ἡ ἀρχὴ
παρ' ἡμῶν ἔστι, καὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως τε καὶ
ἔκουσιας, τοῦτο εἶναι τὸ παρ' ἡμῖν ἐκούσιον ἀκρι-
δῶς· τὸ δὲ κατ' ἀγνοιαν παντελῆ, τοῦθ' ὑπάρχειν
ἀκούσιον καθαρῶς· καὶ τὸ μὲν καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν
ἔκουσιας γιγνόμενον, τοῦτο εἶναι τὴν ἀρετὴν· τὸ δ'
ἐναντίον παντάπατος τῷ καλῷ ἐκούσιας γιγνόμενον,
τοῦτο εἶναι τὴν κακίαν. Καὶ καθόδον μὲν τῆς γνώ-
μης τὸ πεπραγμένον οὐκ ἔστι, τοσοῦτον μηδὲ εἶναι
ἀκάρτημα· δόπον δὲ γε ταῦτης τοσοῦτον καὶ
κολάσσεως δέξιον. Τὸ γάρ δῆμοικον κακὸν, γνώμη
διαπραττόμενον, μέγα δὲ, δικαίως παρενέγκατι τῇ
καθαύτῳ ποιότητι, καὶ τὰ πολλῷ μεγεθεῖ τοῦτο παρ-
ενεγκόντα, ἐπειδὸν ἀκούσια ταῦτα ἐπέλθῃ. Καὶ
τίνεται πως εἰς μέμψεως λόγον τὸ βραχὺ τῇ προαι-
ρέσει γιγνόμενον κακὸν μεῖζον μεθ' ὅσης ὑπερβο-
λῆς, τοῦ ἀκούσιας ἡμῖν συμβαίνοντος, καὶ δι τοις μέ-
γιστον εἶναι τοῦτο δοκεῖ.

sit dignum. Quippe malum aliquod exiguum, quod ex animi sententia peragitur, satis magnum fuerit
ut qualitate sua superet etiam multo se majora delicta quae præter voluntatem eveniunt. Adeoque
vituperii ratione, pusillum malum per electionem animi admissum, insigniter maius efficitur eo quod
præter voluntatem nobis accidit, etiamsi hoc ipsum esse maximum videatur.

"Ωστε τὸ πᾶν ἐκ τῆς προαιρέσεως, καθάπερ ἔξαρ-
γῆ; ἡμῖν εργητας· καὶ δὲ κακός οὗτος ἐκ φύσεως,
οὗτος ἐκείνης, ἀλλὰ ταυτῆς αἰτίος. Δυσὶν γάρ θάτερον

A habeant cur nulla sit emendatio, veniam sae-
convenientem impetrabunt, et nonnunquam com-
miseratione quoque digni censebuntur: tum, in-
quam, cum quod eos excusat, magnum quidam
est, tantumque non universos superat. Nam unum
forte, vel alterum quempiam, cæteros anterelluisse:
id vero non facit ut hi reprehensionem mereantur;
non enim is, qui hostes infinitos prope fugit, idcirco
mox timidus habebitur, quod alius quis mori malu-
erit, quam fuga sibi consulere. Probat idem hoc
quoque. Paupertate pressis, aut morbo quoniā sic
afficiet, ut alimenta quotidiana nullo modo conse-
qui possint, veluti qui victimū manibus suis parare
nequeant, si post famem propemodum intolerabi-
lem mendicare conentur, succensebit nemo, qui
molestus esse volet, sed nemo non potius condolebit,
cui quidem ipsa natura cognita sit, et communis illa
sors mortalium; quique nec illud ignorat, esse
futurorum eventus obscuros, idque solum in eis
perspicuum et manifestum, futurum ut omnia
misceantur, et instar rotæ sursum deorsum volvan-
tur. Quin etiam si quis in prælio nocturno gladium
suum interficerit, eum tantum abest ut odio per-
sequatur homo mente præditus, ut etiam, mea
quidem sententia, digaum magna commiseratione
conseat. Quod si breviter aliiquid de ambiguis hisce
delictis est dicendum, sicut ab ignominia et repre-
hensione liberare solent, que paulo ante de invol-
lentario dicta sunt a nobis, ita contraria quoque
contrarium facere consueverunt, et perpetrantem
ea multis malis obnoxium reddere. Nec non si et
illud usuvenerit, ut aliiquid eorum absit quæ
hominem culpa liberare solent, propemodum id
quod vi factum est quasi voluntati tribuetur, tan-
tumdem lance, ut arbitror, ad voluntarium inclini-
ante quantum sane tum scientiæ, cum electionis
animi rebus in nostra potestate positis admiscebi-
mus. Quatenus enim voluntas et animi sententia
nobis adfuerit, eatenus et liberatio a culpa aderit.
Sequitur ergo (nam recte facturos nos arbitror, si
tandem quasi colligamus), quod ex animi sententia,
et voluntate, et electione sit, cuius etiam principiū
in nobis est, nostraque tum facultatis, tum
potestatis, id ut sit nostrum illud accurate volun-
tarium; quod autem per ignorationem prorsus, id
uti pure sit involuntarium: itidem quidquid ho-
nesti et boni sponte fiat, id ut virtus sit; quod
autem sponte fiat honesto modis omnibus contra-
rium, id ut sit vitium. Quatenus etiam id quod
peractum est ab animi sententia profectum non sit
ut eatenus ne pro delicto quidem habeatur; qua-
tenus autem inde profectum, ut eatenus et pena
sit dignum. Quippe malum aliquod exiguum, quod ex animi sententia peragitur, satis magnum fuerit
ut qualitate sua superet etiam multo se majora delicta quae præter voluntatem eveniunt. Adeoque
vituperii ratione, pusillum malum per electionem animi admissum, insigniter maius efficitur eo quod
præter voluntatem nobis accidit, etiamsi hoc ipsum esse maximum videatur.

Quamobrem tota res ab electione ac instituto
animi pendet, velut à nobis ab initio dictum est:
qui que malus est, nec natura, nec extrinsecus est

malus, sed culpa sua. Nam e duobus alterutrum necessarium est, vel ut ex se, cœdiximus, vel nequaquam quisquam omnium sit malus. Et quonam pacto, dicet aliquis, ipse sibi malorum auctor extiterit homo qui sapere videtur? Quia, bonum tantopere non diligit quantopere diligi meretur, sed malis gaudet. Atque hoc nemini mirum esto. Non enim homines eligendo malum quatenus malum, præ bono; vel præ pulcherrimo turpissimum, quatenus turpissimum; vel etiam noxiūm, præ conducibili; de bonis mali efficiuntur. Quo enim id pecto? Nequaquam, vel stultissimos omnium, qui unquam extitere, mortalium arbitror ea labores cœcitate. Nimirum ex impostura et errore malum hoc originem suam trahit, cumque loco radicis et irrigationis iuscitium et vecordiam habeat, postquam diuturnitate temporis alitur, et longius porrigitur, itaque solidatur ut retundere quod melius est possit, tum deinde difficulter ab iis qui semel occupati sunt, profligari potest. Nihil enim neque deterius, neque difficultius emendatu, quam si ab aliquo viro juvenum præsertim animi sint præoccupati. Nam ut occupati persistant in malis, jucundum est ac facile; sed ut eadem exuant, ac mutentur, id vero laboriosum ac difficile, vixque opus animi generosissimi fuerit. Atque hoc modo fieri equidem arbitror, ut major pejorum quam honorum vis sit; et qui ab initio bonus, non semper ejusmodi reperiatur, sed ad malum transeat, ipsa natura semper in eodem statu permanente. Quæcum ita sint, manifesto patet, quemque sibi met auctorem malorum esse. Quod quidem ita consideremus. Qui scire quod bonum est potest, verum scire non vult: aut vult ille quidem, sed non tantum quantum sufficeret: aut algnoscit bonum, et præclare quidem, sed malum non fugit: aut recte faciens, fugit, at non duobus (quod aint) pedibus, nec continuo, sed interdum victor, interdum vicitus conspicitur, modo levioribus vitiis superior, modo inferior (quippe de vehementioribus et potentioribus malis, fortasse ne dicendum quidem erit), quo pacto non hic ipse procul dubio reum se malorum facit, dum affectione sua propendet ad ea quæ nocere possunt, omnibusque modis se captu facilem eis præbet; cumque in promptu esset ut ea vitaret, nullum adhibendo studium capitur, existimans esse facile quiddam ac leve, bono se subtrahere pravisque rebus adhærere? Quin etiam hoc quodam modo mihi rem inspicio. Si quis malum, quod levissimum esse putetur, in animum subdole primum irrepens, admiserit ob speciem boni quam præselert, tantum non emissâ voce promittens, facile futurum, ut qui periculum ejus facere voluerit, rursus illo liberetur; deinde seipsum deceptus hic homo quasi suco quodam, paulatim progrediens seipsum rebus pessimis dediderit, quorum in numerum, obsecro, referetur? Non eorum qui ex animi instituto mali sunt? Ita sentire convenit, opinor: nam alioquin

A ἀναγκαῖον, ή οἰκοθεν, ὡσπερ ἐφημεν, ή μηδαμῶς είναι κακὸν μηδ' ἀν ἔνα τῶν πάντων. Καὶ πῶς ἀν γένοιτο, φησὶν, αἴτιος ἑαυτῷ τῶν κακῶν δοκῶν γε δή πως σωφρονεῖν ἀνθρώπος; Τῷ μὴ φιλεῖν τὸ ἀγαθόν, δισον ἄξιον, ἀλλὰ τοῖς κακοῖς χαίρειν. Καὶ τοῦτο μηδεὶς θαυμαζέτω οὐ γάρ τῷ αἰρεῖσθαι τὸ κακὸν ή κακὸν πρὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοὺς ἀνθρώπους, ή πρὸ τοῦ καλλίστου τὸ αἰσχιστὸν ἥπερ αἰσχιστὸν, καὶ μέντοι καὶ τὸ βλάπτον πρὸ τοῦ συνοίσοντος, ἐξ ἀγαθῶν γινόμεθα τούναντίον. Πῶς γάρ; Οὐ μοι δοκοῦσιν οὐδὲ οἱ πάντων εὐηθέστεροι τῶν πάποτε γεγενημένων ἀνθρώπων τοῦτ' ἀν νοσῆσαι τὸ νόσημα. Ἀλλ' ἔξαπτή τε καὶ διαραρτέζ τουτὶ τὸ κακὸν φύεται· φίλον δὲ καὶ ἀρδεῖαν ἔχον τὴν ἀπαιθεούσαν καὶ ἁρδυμέναν, τῷ χρόνῳ δῆπου τρεφόμενον, καὶ ἐπεκτείνομενον, καὶ πηγνύμενον πρὸς ἀντιτυπίαν τοῦ κρείτονος, δισαπάλλακτον τοῦ λαποῦ, γίνεται τοῖς ἡδη κεκρατημένοις. Τοῦ γάρ προειλῆφθαι ψυχᾶς, καὶ μάλιστα τὰς νέων, ὑπὸ του πάθους, οὐδὲν ἀν γένοιτο χείρον, οὐδὲ χαλεπώτερον εἰς διέρθωσιν. Ἐμμελεῖ μὲν γάρ τοι; κακοῖς τοὺς προειλημμένους ἦδον τε καὶ εὔχερές τὸ ἀπαλλάξαι τῶν κακῶν καὶ μεταβαλεῖν ἐπίπονάν τε καὶ δυσχερές, καὶ μᾶλις ἀν γένοιτο γενναιοτάτης ψυχῆς ἔργον. Καὶ τοῦτον οἷμα τὸν τρόπον τῶν ἀπεινόνων τὰ χείρω πλεονεκτεῖν, καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀγαθὸν οὐκ ἀει τοιούτον εὐρίσκεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς κακὸν μεταβαλλεῖν, δισμενούσης ἀει τῆς φύτεως ἐν ταυτῷ. Καὶ εἰ ταῦθ' οὔτως ἔχει, πρόδηλον ὡς αἴτιος τῶν κακῶν ἔκαστος ἑαυτῷ γίνεται. Σκοπῶμεν δέ. "὾ γε ἔξεστιν εἰδίναι τάχαδαν, δέ οὐ βούλεται· ή βούλεται μὲν, οὐχ δύον δὲ ικανὸν· ή γινώσκει μὲν αὐτὴν, έστω δὲ πάντα καλῶς, οὐ φεύγει δὲ τὸ κακόν· ή φεύγει μὲν εὖ ποιῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ δυστὶ ποιῶν, διφασιν, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ διλότε μὲν ὄρδαιται κρατῶν, ἀλλοτε δὲ κρατούμενος· καὶ ποτὲ μὲν κρείτων τῶν κυνοφοτέρων παθῶν, ποτὲ δὲ ήττων (περὶ γάρ τῶν ἐμβριθεστέρων καὶ ἐπικριτεστέρων κακῶν ἵσως οὐδὲ χρή λέγειν). πῶ; οὐχ ὑπεύθυνος οὗτος ἑαυτῷ τῶν κακῶν ἀτεχνῶς γίνεται, βέπων τῇ παρ' ἑαυτοῦ διαβέστει πρὸς τὰ δυνάμενα βλάπτειν, καὶ πᾶσι τρόποις ἑαυτὸν εὐάλωτον ἐκείνοις παρασκευάζων, καὶ παρὸν διαφυγεῖν, δὲ τῷ μὴ σπουδάζειν ἀλίσκεται, εὔχερές καὶ κοῦφον ἡγούμενος καθυφεῖν τοῦ καλοῦ, καὶ προστηλώσθαι πράγμασι φαύλοις; Ἀλλ' διθεὶ δῆ μοι καὶ τῇδε. "Εάν τις τὸ κυνοφόταν κακὸν είναι νομίζεταιν, ὑπούλως καταρράξεισκαν εἰς τὴν ψυχὴν, δέξηται, ἀτε καὶ διλότε φαίνεταιν, καὶ μονονούσῃ φωνὴν ἀφίεν, ὑπὸσχονύμενον ὡς ἀπαλλάξεται φρόνις ὁ τούτου πετραν λαβεῖν ἐθελήσας, ἐπειδὴ οὗτος ἀνθρώπος φενακισθεῖς, δύῳ βαδίζων ἑαυτὸν ἐκδῷ τοῖς χειροῖς, τίσιν ἐγγεγράψεται; Οὐ τοῖς μετὰ προτιρέσεως κακοῖς γεγονότιν; Οὐτώς μοι δοκεῖ πρέπειν. "Αλλως; γάρ πάντα ποιοῦντες τὰ κακὰ, πάντες ἀν ἡμεν ἀνεύθυνοι. Ἐπειδὲ οὐδεὶς ἐργάζεται τὸ κακὸν δρπτιον ἐξαρχῆς ἀλλ' ἀπὸ σμικρῶν καὶ φαύλων ἀρχόμεθα, σμικράν καὶ φαύλην ζημίαν νομίζοντες ὑποτησθεσθαι, καὶ καρπώσεσθαι τιδονήν, καὶ ἐπαντίξειν ταχέως εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Εἰτε

ἀποκόμεθα, εἰς προῦπτον, ὡς εἰπεῖν, κίνδυνον ἡμᾶς πύτων ἐκδιδόντες, ἐκεῖνα δῆπουθεν πράττοντες, διπέρ εἰ τῷην ἐλεύθεροι τῶν ἡδη χρατούντων παθῶν, ήτανυνθμεθα ἀν δικοῦσαι. Τὰ γάρ κουφότερα δικοῦντα τῶν φαύλων ἔργων εὐχέρως πράττομεν, ἕξαπατώσης τινὸς ἐλπίδος, δεικνύσης τὴν διόρθωσιν ἐν χερούν εἶναι, καθάπερ ἡδη προειρηται. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τούναντίον ἄπαν ἔστι. Μετὰ γάρ τὸ σμικρὸν ὑπενδούνται, διγωρήσαντες τοῦ καθήκοντος, ὅπο τούνθε τῶν δεινῶν κηλούμενοι τε καὶ τυραννούμενοι συνεχῶς, τῶν σωζόντων λογισμῶν ἐκτρεπόμεθα, οὐδὲ γοῦν τῶν ἄκρως ὑπερβολῶν φειδόμενοι· ἵνα δὲ καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν εἴπω, τῷ τοῖς ἀνοσίοις χρήσθαι φιλοτιμούμεθα, καὶ ἐφ' οἷς ἔρχην αἰσχύνεοθαί, ἡμεῖς δὲ πάντις καὶ σεμνούμεθα, κατὰ τοὺς μελαγχολικούς κακοτημένους. Εἰκότες. Τὸν γάρ τοῦ προσήκοντος ἐκτραπέντα, καὶ πράγμασι λυματινούμενοις σφόδρα τὴν νοῦν καθάπαξ ἁυτὸν ἐκδεδωκότα, οὐκ ἀπεικός τετυφλωμένους ἔχοντα τοὺς λογισμοὺς παραπατεῖν, διουπερ ἀν πορεύοιτο καὶ βαθίζοι. Ἀρ' οὖτας ἔχοντες ἀνθρωποι λίαν διλεγόμενοις περὶ τὰ δέοντα, εἰτά τι πάσχοντες ή ποιοῦντες, διπέρ ἐν μοίρᾳ τῶν οὐ καλῶν, δικοντές τοι δέξομεν ὑπὸ εὐθύνας εἶναι; Οὐδεῖμως· οὐδὲ γάρ συμβαῖνον τῇ φρονήσει, καὶν οὐπωγεις εἰς ἀνδράς τελήσῃ. Εἰ γάρ δὴ καὶ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς· τὰ πάθη μετὰ πολλῆς, ὡς ἀν τοῖς εἴποι, τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλ' αὐτὸς γε τοῦτο ἡμᾶς· οὐ λέληθε πάντως, ὡς διούλως ἔρχεται, καὶ εἰς τὰς ψυχὰς καταμικρὸν ὑπεισόνται. Καὶ τὴν δρκήν εἰσδύντα δουλοπρεπῶς, ἐπειτα κατάρχει δεσποτικῶς· καὶ δὲ τὸ τέλος; εἰδὼς, καὶ τὴν ἀρκήν οὐχ ὑποστῶν, δικαίως ἀν εὐθύνοιτο καὶ περὶ τοῦ τέλους.

rīs. Nam quaque in accedunt ad nos mala multo, ut sic loquar, cum apparatu scenico et simulatione, tamē ipsi nequaquam ignoramus ea subdole ac suūtis irreperere: cumque servilem in modum initio irrepere, deinceps heriliter imperium exercēt. Jam qui sūmūt perspectum habens, principium non arcet, is etiam merito culpam finis præstisit.

'Αληθὲς οὖν, οἵμαι, φανεῖται πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς τὰ δικοῦντα κακά, εἰ μὲν ἔστιν ἀληθῶς, ἐκ τῆς προαιρέσεως τὴν ἀρχὴν ἔχει· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐκ προαιρέσεως, οὐδὲ ὑπάρχει τοσύνολον. 'Αλλὰ μήν τὰ κακά τὴν θνητὸν περιπολοῦντα φαίνεται κόσμον, κατὰ τὸν Πλάτωνα, "Ὀστες ἀναγκαῖον εἰ; ταῦτα αἰτιᾶθαι τὴν προαιρεσίν μόνην, οὐ τῷ αἰρεῖσθαι τὸ κακὸν πρὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀπάτῃ τε καὶ διαμαρτίᾳ, ὡς δὴ διὰ πλειστῶν ἐν τοῖς πρόσθεν εἰργαται περὶ ἡμῶν, καὶ νῦν αὐθίς εἰργεται." Αγνοια δὴ τις, ἀγνοια τὸ κακὸν, εἰ δει συντέμως εἰπεῖν. Χρή δὲ τουτὶ τὸ κατ' ἀγνοιαν σαφέστερον διποδῶνται· μή ποτε δόξωμέν τισεν ἡμῖν αὐτοῖς περιπτεῖν, ἀνθ' ὧν ἀπεφηγάμεθα τὰ κακά τῆς προαιρέσεως μόνης εἶναι, ἐπειτ' αὐθίς λέγομεν, "Αγνοια τὸ κακόν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο πάθος, οὐκ ἔστιν ἐνταυθοῖ, καὶν δοκῇ, εἰ μή παντάπατιν διγρούκοι; ἔγω. Καὶ δὴ συμβιβαστέον ὥδι τὸν λόγον, οὐδὲ πρὶν ἀτύμβατον δντα τοῖς γε καὶως θεωρήσασι. Φημὶ γοῦν τὸ κατ' ἀγνοιαν ἀμαρτεῖν διττόν. γε δῆ-

A omnes omnia mala perpetrantes, ab omni culpa, imminentes essemus; quippe nemo malum facit quod ab initio perfectum sit et integrum, sed ab exiguis et quae parvi momenti sunt ordimur, exiguum ac leve damnum facturos nos existimantes, voluptatemque percepturos, et celeriter ad pristinam conditionem reversuros. Deinde capimur in prævisum ut ita dicam, periculum nosmet ipsos dantes, eaque committentes quae, si a vitiis illis essemus imminentes quae jam rerum in nobis potiuntur, vel autre pudori nobis esset. Nam vitiosa facta, quae leviora videntur, facile perpetramus, decipiente nos spe quadam quae correctionem esse in manibus ostendit, quemadmodum jam ante dictum est. Verum minime res ita comparata est, sed plane contrarium in modum. Posteaquam enim pusillum remissimus neglecto officio, malis illis continuo nos demulcentibus, et in potestatem ac servitudinem redigentibus, a cogitationibus saluti consulentibus ita deflectimus, ut ne ab iis quidem, quae extreme nimia sunt, abstineamus. Atque uti malorum exsuperantiam indicem, usum scelerorum in laude ponimus, et ob ea quorum nos pudere debebat, plane gloriabundi nosmet ostendamus, eorum more qui melancholia laborant. Nec abs re. Nom qui ab officio deflectit, rebusque mentem valde corruptentibus se ipsum semel addixit, eum consuetaneum est in illa cœcitate cogitationum, quoconque tandem pergit iterque dirigat, a recta via deflectere. Num ergo nos homines usque adeo negligentes in omni officio, si quid deinde vel patiamur vel faciamus alienum ab honesto, inviti culpam sustinere tibi videbimus? Nequamquam. Non enim apud prudentem hoc habere locum potest, etiamsi virilem necdum ætatem attigerit.

B Itaque manifesto verum esse paret, opinor, hominibus universis, quae mala putantur, si vere mala sint, ab animi electione primam originem ducent: sin ab electione non prosciscantur, prorsus ea ne quidem existere. At vero mala mortalem D hunc obire mundum palam est, quemadmodum Plato scripsit. Quapropter necessarium est ut eorum causam ad animi solam electionem referamus, non quod malum præ bono mortales eligant, sed quod impostura et error interveniant, quemadmodum pluribus antehac a nobis est indicatum, jamque rursus exponetur. Ignorantia sane malum, ignorantia quædam est, si paucis explicari res debet; atque hoc verbum ignorantia nostrum dilucidius declarandum est, ne quibus ipsi nos evitere videamur, quasi pro eo quod mala solius animi electionis esse pronuntiavimus, nunc dicamus, malum esse ignorantiam. Non est autem hoc vitium, non est hic, tametsi videatur, nisi prorsus ego rudis ac imperitus sum. Et concilianda

sane oratio est hoe quodam modo, nec ante sibi repugnans, si qui recte rem considerarint. Aio igitur peccatum ex ignorantia duplex esse, quorum utrumque contingit ex eo quod res ignoratae superent vel communiter humanam naturam et scientiam, et dexteritatem, vel particulatim facultatem alicuius qui hoc illudre didicerit aut cognoverit. Verbi gratia, ignoramus pariter omnes coeli naturam et magnitudinem, et quae supra cœlum sunt et quæ sub terra. Rursus quidam sic comparatus non est ut orator esse possit, vel in extenso fune saltare oculis obligatis linteo, quemadmodum facere nonnullos videamus. Ex his quæcumque supra non posita sunt, de iis ut dicamus minime necesse est. Quippe vel cæco manifestum est, uti proverbio fertur, ca nec esse nostra in potestate, nec ignorantiae nomine nos teneri. Quæcumque vero ab aliquibus ignorantur, aliquibus nota sunt, ea paret esse nostra in potestate. In quibus omnibus haud eisdem arbitror communem naturam et notitiam, et scientiam, et dexteritatem ullo modo culpandam, sed quorundam inscitiam et contemptum ejus quod præclarum et bonum est. Quippe nec instructum esse doctrina nec rerum egregiarum studiosum, sed profutura ignorare, illa, inquam, quæ nostræ similibus ignota non sunt, id vero plerumque facit ut quis in excelenlis bonis moribus et causis cognitionis negligens sit: de consilio loquor et doctrina, quæ predesse se præditis potest; itemque de tali studio, quale sat idoneum sit ad efficiendum meliorem animum nostrum, dum rebus ex omnibus optima colligit. Jam si de imperitia neglectuque collectionis eorum quæ potiora sunt, optimorum ignoratio provenit: ex hac autem ignorantia deterioris electio: ipsum vero judicium, si animi electionis est: si electionem denique probatum est, partem esse voluntarii: sequitur id quod malum est oriri ex ignorantia, oriri ex inscita negligentiaque, oriri ex inconsulta quadam amentia et instituto animi, atque esse voluntarium. Quippe si exorsi ab ignorantia, quæ verticis instar est, ad resolutionem accedamus, per intermedia quasi progrediendo, ad animi dubio procul electionem atque voluntarium perveniemus, quæ vere sunt radix malorum. Nos autem ab initio non de hominibus mente alienatis instituimus dicere, sed de iis duntaxat quibus animi salva est electio, et incorrupta prudentia vis restat. Neque vero culpas ac reprehensioni subjectus erit, qui non omnia novit, tametsi sapit; nec pena dignis ascribetur, si non aliis omnino viribus par sit: uti nec is qui patrem cum iis cognitionem non habet, qui cognitionis causa sunt admirationi. Nam qui peritiam nequit extremam assequi, quæ viris eximiis duntaxat obligeat, quotquot honorum ad verticem modis omnibus soli concendent, nullius idcirco criminis erit. Quippe criminis nobis datur, non quod naturali nostram excedit, nec quæcumque per vitæ no-

A πουθεν εἶναι. Καὶ θάτερον μὲν συμβαίνει, τῷ ὑπερβαλνεῖ τὰ ἀγνοούμενα ἢ κοινῇ τὴν ἀνθρωπειαν φύσιν, καὶ ἐπιστήμην, καὶ δεξιότητα· ἢ τὴν τινὸς που δύναμιν μερικῶς, πρὸς τὸ τοῦτο ἢ ἔκεινο μαθεῖν ἢ γγῦναι. Ως δομὸς μὲν πάντες οὐκέτι εἰμεν οὐρανοῦ τε φύσιν καὶ μέγεθος, τὰ τε ὅπερ τόνδε, καὶ ὑπὸ γῆν. Οἱ δεῖνα δὲ οὐ πέφυκεν εἶναι βῆτορικός, ἢ ὄρχεισθας ἐπὶ σχοινού τεταμένης, ὅθινή δεδεμένος τοὺς ὄφαλους ὡς τινας ὀρῶμεν ποιοῦντας. Καὶ δοσα μὲν ὑπὲρ τῆς ἡμέρας, ἀλλ' οὐδὲ λέγειν περὶ τούτων ἀνάγκη, καὶ τυφλῷ γάρ δῆλον, φασιν, ὡς οὐτὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, οὐτὲ λόγον τῆς ἀγνοίας ὀφελούμενος δια τὸν ὑπὲρ τῶν ἀγνοεῖται, καὶ ὑπὸ τῶν γινώσκεται, δῆλον ὡς ἔστι τῶν ἐφ' ἡμῖν. Εἰς δὲ πάντα τὴν κοινήν φύσιν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἐπιστήμην, καὶ δεξιότητα, οὐδὲ ὀπωστιοῦν μοι δοκῶ· τὴν δὲ τινῶν ἀπαιδευσαν καὶ καταφρόνησιν πρὸς τὸ καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν αἰτιατέρον ἡμῖν ἔστι. Τὸ γάρ μήτε πεπαιδευμένον εἶναι, μήτε σπουδαῖον, ἀλλ' ἀγνοεῖν τὰ συνοίσοντα, λέγω δὴ τὰ τοῖς ὁμοίοις οὐκ ἀγνοούμενα, ἐκ τοῦ διλγώρως ἔχειν πρὸς τὰ χρηστότερα τῶν τὴν, καὶ τὰ τῆς γνώσεως αἴτια, ὡς ἐπιτοποὺς γίνεται· βούλην τε λέγω, καὶ μάθησιν, ὥρελῆσαι δυναμένην τοὺς κεκτημένους, καὶ δὴ καὶ τηλεκαύτην σπουδὴν, ὀπόση τὴν ψυχὴν ἡμῖν πέφυκε βελτίως ποιεῖν, συλλέγουσαν τὰ βέλτιστα πανταχόθεν· καὶ εἰ ἐκ τοῦ μὴ μανθάνειν τε καὶ συλλέγειν τὰ γρηστότερα τὸ ἀγνοεῖν τὰ βέλτιστα γίγνεται· τῷ δὲ ταῦτα ἀγνοεῖν τὸ χειρὸν ἐλέσθαι συμβαίνει· ἢ δὲ δι' ἀδουλίαν τε καὶ προαιρεσιν, ἔστι δὲ ἔκούσιον. Εἰ γάρ ἐπὶ τὸ ἀναλύειν ἐλθούμεν, ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀρκέμενοι, ὑπερ ἡ κορυφὴ, διὰ τῶν μέσων ὁδούντες, εἰς τὴν προαιρεσιν σαφῶς καὶ τὸ ἔκούσιον καταντήσομεν· δὲ δὴ βίᾳ τῶν κακῶν ἔστιν ἀτεχῶς. Οἱ λόγοι δὲ ἡμῖν ἔξαρχῆς οὐ περὶ παραφρονούντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ περὶ τῶνδε μόνον, οἷς τὸ προαιρετικὸν ἐν ὑγείᾳ, ἀλωθῆτον τοῦ φρονεῖν μένοντος. Οὐ μήτη δὲ ἀν μή πάντα γνῶ, εἰ καὶ σωφρονεῖ, ὑπὸ αἰτιῶν καὶ μέμψιν ἔσται, καὶ τοῖς γε δίκην δρόλουσιν ἐγγεγράψεται, ἣν μὴ πάντες ἔχεινοις ἢ τὴν Ισχὺν ἐφάμιλλος. Οὐκούν οὐδὲ δὲ μή γινώσκων ἐν ἴσῳ τοῖς θαυμαζομένοις ἐν γνώσει. Οὐ γάρ μή δυνάμενος ἀφίκεσθαι πρὸς ἐμπειρίας ἀκρότητα, ήτις δὲν ἐγγρήμενοις ἀνδράσι γένοιτο, μάνοις ἀνηγμένοις εἰς τὴν τῶν καλῶν κορυφὴν πᾶσι τρόποις, οὐκ εἰς ἐνοχὴν καταστήσεται. Εἴγχλήμα γάρ ἡμῖν οὐχ ὅπερ ὑπερβαίνει τὸ πεφυκός τὸ ἡμέτερον, οὐδὲ δοσα γε μή δένωκεν ἡμῖν δὲ βίος μαθεῖν, οὐδὲ ἄπερ οὐκέτερψε καὶ ρός, ἢ σύμπτωμά τι καὶ τύχην ἀλλὰ δὲ δένεινα μόνον ἀποδύσομεν εὐθύνας ἔχεις ἀπαντεῖς, σταύρωτες ἔδοντες γένεται ἢ μαθεῖν, τῇ τε οἰκοθεν σπουδῇ, καὶ τῇ παρ' ἐτέρων διδασκαλίᾳ, ἡμεῖς δὲ μήτε εἰδέναι σπουδάσομεν πόνοις ἡμετέροις, μήτε μαθεῖν θελήσομεν παρὰ τῶν εἰδότων. Τοὺς γάρ τοιούτους οὐ παρατήσεται τὸ ἀμαρτεῖν κατ' ἀγνοίαν. Εἳστε γάρ οὐ φύσεως, οὐδὲ τινος τῶν θύραθεν συμπτωμά-

των, ἀλλὰ προσιρέσσεως ἔγκλημα. Ἡ μὲν γέροντος φύσις Α στρατηγὸν τὴν rationem discere nobis haud licuit, aut quae temporis opportunitas haud concessit, vel casus et sors aliqua: sed omnes prorsus de iis tantummodo rationem reddituri sumus, quae cum scire vel discere liceat, tam studio proprio quam aliorum instructione, nos neque laboribus nostris cognoscere studuerimus, neque discere voluerimus ab iis qui ea norunt. Tales namque nullam ex eo sunt habituri excusationem, quod per ignorantiam deliquerint. Est enim hoc non naturæ, nec aliquis extrinsecus accidentis rei, sed electionis animi crimen. Quippe natura quidem suos intra limites manet, ac nos erga Deum, et homines, et suam cujusque conscientiam purgabit, si hæc, vel illa, facere non poterimus: animi vero electio mutari variarique posset. Eam igitur causam facit ut alii cœlibus angelorum, alii matris geniis aggregentur. Eadem de causa res eredem ab his efficiantur, ab illis non efficiuntur. Quin etiam eisdem modo sunt admirationi, modo secus. Atque hæc vel ab animo fortis, vel a muliere et molli proficisci puto, qui laborem in iis in quibus debebat, suscipere recusat. Natura vero communis est universis, et quæ illius sunt, illidem nobis communia: nec ejus nomine quisquam vel coronam adipiscetur, vel laetitiam reus accusabitur. Et naturam nunc appello, quæ in universa specie consideratur, hominem universalem, totum genus humanum; nam quæ discrimina sunt in singulis, ea ad naturam referuntur, sed omnino de animi sententia proficiscuntur, et multis ac multiformibus causis. Quapropter in quibus libera cuique facultas est recte vel secundum sese gerendi, oorum duntur nominis, mea quidem opinione, merito damnabuntur, si forte non affectus ita fuerit ut par erat. Ac sit ita sane. Ceterum cum res tota composite via que compendiaria sit exposita, inhibendum hic

cursus orationis arbitror; adeoque dicimus, per ignorantiam quidem fieri quod malum est, sed nihil minus esse voluntarium, et ab electionem habente animi sententia malus factus est, ei circumstantiarum, quas vocant, congeries omnis, omnis tum occasio, tum excusatio, cum omnibus aliis talibus, nudus modo praetextus fit, nec quidquam sacri, nec sani, nec cui fides adhiberi debeat. Vix enim furioso ac deliranti est ignoscendum, qui pure præter animi voluntatem delinquit. Ac si quidem non frustra ratiocinari et argumentari videmur, veritati consentanea est oratio, nec ipsa semet everit. Erant autem hæc nobis demonstranda, resque pro viribus a nobis est confecta.

ΔΟΓΟΣ Δ'.

Περὶ τῆς ἡδονῆς· δι τοῦ προτίτορος ὅτι μηδὲ τὴν ἀρχὴν συμπαρεῖται τῷ βίῳ τούτῳ.

Ἄλλας γάρ τιγρόμενον ἐστι καὶ προσήκον, μηδὲ τὴν ἐνίων περὶ τῆς ἡδονῆς δόξαν οὐτεστὶ παραδραμένη θελήσατ. Νομίζω γάρ τούτους τε ἐξαμπτάνειν τοῦ γε ὅρθου λογισμού, καὶ ἡμῖν ἀνάγκην εἶναι, τὰ γε δοκοῦντα περὶ ταυτῆσι λέγειν, σήν τε χάριν καὶ ὠφελειας ἔνεχεν τῶν ἐντεῦξομένων ἰσως τῷ λόγῳ. Δοκοῦντι τοίνυν ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων, οἷμα δ' ὅτι καὶ τῆς μόριας τῶν δοκοῦντων οὐ φαύλων εἶναι, οὕτω γε τυραννικὴν καὶ βασιλεύουσαν εἶναι τὴν ἡδονὴν, ὡς ὥπ' ἀκελῆς ἀπαντας ἀγεσθαι αἰχμαλώτων οὐδὲν διμεινον. Εἴτα δισυχριζονται οὐδὲ ἀγαθὸν, οὐδὲ ὡρέλιμον ταῦτην εἶναι τῷδε τῷ βίῳ τούτοντοι μὲν

D

ORATIO IV.

De voluptate: quod eam præstaret ab hac vita prorsus abesse.

Sed enim æquum de rationi consentaneum est, nec opinionem quortundam de voluptate silentio præteriri. Nam equidem arbitror et vos a recta sententia aberrare, et a nobis necessario requiri ut quid nobis de hac videatur, cum tua causa, tum utilitatis eorum qui fortassis orationem pelleculi sunt, exponamus. Opinantur ergo quicunque homines, et eorum quidem et numero qui minime viles et contemnendi videntur, usque adeo tyranничiam et imperiosam esse voluptatem ut ab ea captivorum in morem universi trahantur. Deinde contulerūt, eam vitæ mortalium nec bonam,

nec utilium esse, sed e contrario malum quoddam, minimum quantum, quodque prorsus universis nocumento sit. Ac si qui eos interrogent, quamobrem istuc? Quoniam, inquiet statim, et mores corruptit, et multos ab virtutem admirabiles de bonis, interveniente mutatione, malos efficit. Quanquam convenire potius arbitror, ut que adversus eam proferuntur, pluribus exponamus. Audent ergo dicere, quod ad ipsum quoque Deum se porrigit, melius res habituras, si voluptas plane nulla foret, nec huic adasset vitæ, nec prorsus exsisteret. Quippe vitam humanam, inquiet, perturbatione doloreque non exiguo replet, magnamque nostris animis acerbitatem offundit: nam voluptatis causa multarum magnarumque rerum consequendarum libidine ducimur, iisque nos confessim potitos speramus. Etenim ex cupiditatis vehementia nobis in manibus esse putatur, quod ex diametro sæpenuero consistit. Et quodlibet horum ad voluptatem maximum suspectum existimat. Interim paucis et exiguis, et vix quidem, potinur, que ipsa quoque languide nos et pusillo spatio temporis exhilarant. Nec minima nos afficit molestia, quod talia se nobis exhibeant. Quæ quidem omnia merito sic eveniunt: nam concupiscere facilius est omnibus in rebus quam adipisci; et ipsæ res cum iam adsumunt, spebus inferiores atque viiores apparent. Itidem mulium spe sua frustrari atque decipi, molestum est. Quæ sane quanquam nobis accident, non tamen nos extricamus, sed voluptatem querentes studio quanto dici maximo potest quotidie, singulis horis, quibusvis molitionibus, modis omnibus; mox ubi plurimum a scopo aberramus, ringi nos omnino necesse est. Atque hoc malum, cum continuo nobis accidat, quod si quis servitatem appellaverit, recte sane loquetur: licet optanda libertas sit, et expetenda studiose immunitas, nos tamen rei demulcentis investigatione detinemur, et priori studio studium aliud ardenter semper adjungimus. Ac videtur quidem certe dirum hoc nobis esse malum, ignavamque vitam omnes vituperamus, ac voluptibus esse deditum, merau vocamus insaniam; sed interim non facile sanam ad mentem redimus, nec sponte nostra desistimus ab hac insaniam quæ voluntaria jure nuncupatur. Quo enim pacto non illic manifesta surit insaniam, si mali nomine nosmet jactemus, ejusque vestigiis insistendo nobismet placeamus, cum potius erubescentes vultu quasi tecto retrocedere decret? Jam quod maxime omnium reprehendi meretur, ne damno quidem affecti sapimus, quod tamen et stultis Hesiodus attribuit cum ait, stultum aliquid perppersum sapere. Quod sane verbum cum prudenter esse prolatum visum fuisset, ac sæpius usurparetur; tandem confirmatum paulatimque progrediendo in proverbium abiit. Atqui rem plane non perficiendam molimur, si libidinem et cupiditatem animi cohibere cogitemus; quod sane nemini omnium ignotum esse arbitror. Nimirum ut crudelis alicujus et inexorabilis heri,

A οὐν μεθ' ὑπερβολῆς κακόν τι μέγα, καὶ λυμαινόμενον ἔξης ἀπασι. Καὶ εἰ τινες αὐτοὺς ἔροιντο, διατί; "Οτι, φήσουσιν εὐθὺς, τά τε ἡθι διαφθείρει, καὶ πολλοὺς; Θαυμαζόμένους ἐπ' ἀρετῇ ἔξ ἀγαθῶν εἰς φαύλους μεταθάλλει. Μᾶλλον θὲ προσήκειν ἡγοῦμαι διὰ πλειόνων ἐκθέσθαι τὰ κατ' αὐτῆς λεγόμενα. Ταλαμώσι τοίνυν εἰπεῖν, δ καὶ εἰς; Θεὸν ἀνατρέχει, ω; ἦν ἀν κρείττον μηδόλως εἶναι, μηδὲ παρεῖναι τῷδε τῷ βίῳ, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑφεστάναι τὴν ἡδονὴν. Τὸν γάρ ἀνθρώπινον βίον ταραχῆς καὶ ἀθυμίας πολλῆς ἐμπληκτοῖς, καὶ πολλὴν τὴν ἀγδιάν τῶν ψυχῶν ἡμῶν κατέχει. Διὰ γάρ τὴν ἡδονὴν πολλῶν μὲν καὶ μεγάλων ἐπιθυμοῦμεν τυχεῖν· αὐτίκα δὲ μάλα ἐλπίζουμεν αὐτῶν τεύξεσθαι. Ἀπὸ γάρ τοῦ σφόδρα ἐθέλειν, ἐν χεροῖν εἶναι νομίζεται τὸ ἐκ διαμέτρου πολλάκις δυ, B καὶ τούτων ἔκαστον εἰς μεγίστην ἐπαρκέσειν ὑπολαμβάνεται τέρψιν. Ὄλιγων δέ, καὶ συμιρῶν, καὶ μόλις ἐπιτυγχάνομεν· καὶ τούτων αὖ πάλιν ἀδρανές τι καὶ πρὸς διλγον ἡμᾶς; εὐφραινόντων. Οὐχ ἤκιστα δέ γε λυπεῖ καὶ τὸ φανῆναι τοιαῦτα. Εἰκότως δὲ ταῦτα πάντα. Τὸ γάρ ἐφίεσθαι τοῦ τυχεῖν εὐχερίστερον ἐπὶ τῶν ἀπάντων· καὶ τῶν ἐλπίδων αὐτὰ τὰ πράγματα ἐλάττω καὶ φαυλότερα καραγενόμενα φαινεται. Καὶ τὸ πολὺ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος; ἀγιαρόν. Καὶ ταῦτα δὴ πάτσοντες, οὐδαμῶς ἀπαλλαττόμεθα· ἀλλὰ ζητοῦντες ἥδεσθαι ὁπόῃ τις ἀν εἰποι σπουδῇ, δοσμέραι, δται ὄραι, πάτσαις μηχαναῖς, πάτσι τρόποις, ἐπειτα πάλιν τοῦ σκοποῦ τοπλεῖστον διαμαρτάνοντες, πάτσαις ἀνάγκαις ἀσχάλομεν. Καὶ συνε C χῶς ἡμῖν τούτου τοῦ δεινοῦ γιγνομένου, δουλειαν τις εἰπάν, δρθῶς γε πάντως ἐρει, δέον δν ἐλευθερίας ἐφίεσθαι, καὶ ἀπαλλαξίεστας εἶναι· τησὶς δὲ τῇ ζητήσει τοῦ τότε ὑδελγοντος κατεχόμεθα, καὶ τῇ προτέρᾳ σπουδῇ ἐτέραν θερμοτέραν ἀει προστίθεμεν. Δοκεῖ μὲν οὖν δεινὸν τὸ πάθος, καὶ κακῶς τὸν βίθυμον πάντας λέγομεν βίον, καὶ σαφῆ μανίαν ἀποκαλοῦμεν τὸ ταῖς ἡδοναῖς ἐκδεδόθαι· οὐδὲ ἀν δεβολῶς σωφρονισθείμενον, οὐδὲ ἀν ἐκόντες πανσαιμεθα ταυτησὶ τῆς ἐκουσίου μανίας δικαίως ἀν κεκλημένης. Πῶς γάρ οὐ μανία σαφής, δται σεμνύνομεθα τῷ κακῷ, καὶ τῷ κατόπιν αὐτῆς ίέναι φιλοτιμώμεθα, πρέπον δὲ ἐρυθρώντας καλύπτεσθαι καὶ ὑποχρεεῖν; Τὸ δὲ πάντων σχετλιώτατον, οὐδὲ γοῦν παθόντες γινώσκομεν, δ καὶ νηπίοις δέδωκεν Ἡσίοδος· Πιθῶ γάρ τε νηπίος. ἔγρω. Καὶ τὸ ἐπος ὅγιες δέξιν, καὶ συνεχῶς λεγόμενον, ἐπειτα χρόνῳ παγὴν, ὁδῷ βαθίζον, εἰς παρομίαν ἐξελήλυθε. Καίστο παντελῶς ἀνήνυτα πονούμεν, στήσαι τὴν ἐπιθυμίαν ζητοῦντες. Καὶ τούτῳ οἵμαι μηδένα λεληθέναι τῶν πάντων. "Ωτπερ δὲ τινος ὡμοῦ τε ἀπαραιτητού δεσπότου, ξίφος ἐπισείντος, καὶ τὰ καὶ τὰ ἐπιτάττοντος, οὐκ ἐνεστιν ἀπειθεῖν· οὔτως εἰκειν πάντας ἀνάγκη καὶ τρέχειν, δποι ἀν τὴν ἡδονὴν νεύσειν. Ἐφεστώτος γάρ τοῦ πάθους, καὶ διακελευμένου τῷ ὑφορμῶντι τοῦ παρ' ἡμῖν πεφυκότος πρός τινος ἀπόλαυσιν τε καὶ μετοχὴν τῶν δοκούντων ἐφετῶν εἶναι, καὶ πρὸς ἔστι μ. οειχόντων, έτι δὲ προσαπειλούντος λυπήσειν, εἰ μὴ κατανεύειν ἐθέλοιμεν, οὐδὲν ἀν εἴη λοιπὸν διαπράξασθαι, δ ἐφέπεσθαι τε καὶ δγεζθαι, καὶ τοὺς

ἀπὸ τοῦ χείλους δεδεμένους τῶν ἱππων, καὶ στρε-
βλουμένους τινὶ ξύλῳ. Πρὸς γάρ δὴ δάχνον ἥδη πα-
ρὸν (δάχνεται γάρ δὲ ἐπιθυμῶν αὐτῷ τῷ ἐπιθυμεῖν),
καὶ πρὸς ἀπειλὴν κακῶν (ἀπειλεῖ γάρ τὸ ποθούμε-
νον ἀποπνέειν, εἰ δὴ παντελῶς ἀποσταίη), καὶ πρὸς
βίᾳν ὅδοντος (τί γάρ ταυτησι βιαιότερον;), καὶ πρὸς
παράκλησιν καλῶν φαινομένων (ῶσπερ γάρ αὐτόμα-
τα πάντα εἰκεῖ τῇ τῶν καλῶν θέᾳ), καὶ συνελόντα
εἰπεῖν, πρὸς ὄρμήν τῆς φύσεως ὅπερ τοσούτων ἔφε-
κτομένην, τίς οὖτα σιδηροῦς, τίς ἀδάμας, ὡς μέλ-
λειν ἐδραῖος φωνῆσεισθαι, ἀλλὰ μὴ καταπεσεῖσθαι, καὶ
διαπαντὸς κείσθαι βουλήσεται, τῇ διέρθωσιν παν-
τάπασιν ἀπογονούς; 'Ἄλλ' δὴ γαλεπώτερον καὶ πα-
ραμυθίας ἀνώτερον, καὶ ἀνίατον κακὸν, τί μὴ λέγω;
Ἐπειδὸν γάρ καὶ τύχωμεν τῶν ὅδέων, καὶ τὴν ἀγα-
θὴν νομίσωμεν τύχην ἡμᾶς ἐπιδεμημηκέναι, μόγις
δὲ, καὶ διὰ χρόνου, ταχέως; Ἄγαν ἀφίπτεται, καὶ λυ-
πεῖ τῷ ἀφεστάναι πολλῷ γε μᾶλλον, ή εὐφρατεῖ τῷ
παρεῖναι. Εἰ δὲ ἐπιμήκιστον διαρκέστερον χρόνον, λυπεῖ
τῷ κάρφῳ. Πλησμονὴ γάρ, ἐφη τίς, τῶν γε τοιούτων
ἀπάντων. Εἰκάς δὲ ἐν εἴη, τίς δέξῃς μετατραπεῖσης
εἰς τούναντίον, ἀπὸ τῆς πείρας, μείζω τὴν λύπην
εἰς τῆς εὐφροσύνης· καὶ τῆς φθασάστης ὅδοντος τὸν
ἐπιγεγονότα κρατῆσαι μετάμελον, καὶ πλεονεκτηθῆ-
ναι καὶ ἡττηθῆναι ταύτην ἔκεινον. Τὸ γάρ τὸν μετὰ
τὸν κόρον ἀνιαρέν, ὡς εἰρήκαμεν· καὶ ἀλγύνει μᾶλ-
λον τὸ ὑπερβάλλον τῆς πλησμονῆς, ή παρχυμοῦται
τὸ μέτριον τῆς ερυφῆς· καὶ λυπεῖ τὸ διαρκέστερον
τῆς ἀπουσίας, ή χαρίζεται ἡ παρουσία, ὡς τάχιστα
ἡμᾶς παρατρέχουσα. '὜στε τὸ τέρπον, ἐνὶ τῷ μέρει
χαριζόμενον τῷ παρεῖναι, διττῶς ἡμᾶς ἀνιψί, τῷ
μή παραγεγονέναι ταχέως, καὶ τῷ κόρον ἐμποιεῖν,
ἐπειδὸν ἐλθὸν ἐπιμείνην· εἰ δὲ μή, τῷ ταχέως ἀπαλ-
λαγῆναι καὶ ἀφεστάναι· καὶ ἐν ἔκαστῳ δὲ τούτων
πλέον τὸ δάχνον ή τῷ τέρπειν τὸ χαριζόμενον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐπιζημένων ἡμῖν ὅδέων, εἰ τῶν μὴ πάντη βεβαίων, εἰ καὶ παρείεν· περὶ δὲ
τοῦ ἥδη παρόντων συχνῶν γε δῆπουθεν χρόνον, καὶ
διὰ τοῦτο νομίζομένων μηδέποτε μεταβῆσεσθαι, ἀλλ' ἔσεσθαι γε ἐδραῖων τῇ παρεκτάσει παντὸς βίου, τί
ἄντες εἴποι; Εἰ γάρ τι τούτων ἀποβαλεῖν τοὺς κεκτη-
μένους συμβίῃ (συμβαίνει δὲ συνεχῶς), βαθαὶ δύον
ἀφόρητον, καὶ πείθον, τὴν ζημίαν μὴ φέροντας,
διεφθαρήναι τῇ λύπῃ! '὜στε τὸ τῆς ὅδοντος χρῆμα
εἰς τούναντίον ἡμῖν περισταται, καὶ δι' αὐτὴν ὡς τὰ
πολλὰ τὸ λελυπεῖσθαι συμβαίνει. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
τὸ φθονεῖν ὁδικηκότεν οὐδὲν, πλὴν διε μᾶλλον ἡμῶν
τρυπάνη δύνανται, εἴγε βούλοιντο, τοῖς ιδίοις ἀγάθοῖς
καταχρώμενοι, στρῶς ἔκειθεν ἡμῖν ἐπιγίγνεται.
Σφρίδρα γάρ ζητεύον τὸ φιλόδονον, καὶ νομίζει ζη-
μιούσθαι ταῖς ἐπίριψιν ἀπολαύσεσι. Τούτη δὲ τὸ πάθος

A qui gladium vibrat, et hæc atque illa facere jubet,
imperium recusare non licet, ita cedere cunctos et
currere necesse est quocunque voluptas innuerit.
Quippe cum malum ipsum nos urget, et appetentem
nature nostræ partem exhortatur ad fruitionem ac
participationem alicuius eorumque videntur expe-
tenda, et ad se pertrahunt ac invitant, et præter-
ea dolorem allaturum se minatur ni velimus ad-
nūtere, nihil quod agamus aliud restat quam ut se-
quamur, et ducamur illorum eorumque more quæ
labro constringuntur et ligno quodam torquentur.
Nam ad id quod jam præsens mordet (quippe mor-
sum quemdam sentit is, qui appetit, eo ipso quod
appetit) et ad ipsas malorum minas (nam enecatu-
rum se minatur id quod expetiuit, si omnino non
impetraretur) et ad voluptatis vim (quid enim illa
violentius) et ad invitationem eorum quæ speciem
bonorum habent (omnia namque sponte sua cedunt
iis quæ pulchra videntur), ut summatione denique di-
cam, ad impetum nature, quem tot res impellunt,
quis adeo ferreus fuerit quisve tam adamantinus,
ut stabilem se declaraturus sit, ac non collabi po-
tius, et perpetuo jacere velit, omni prorsus emen-
datione desperata? Jam quod etiam gravius, et om-
nem extra correctionem positum, malumque pror-
sus insanabile, cur non proferam? nam cum rebus
jucundis potiti sumus, jamque putamus honam ad
nos accessisse fortunam, vix id quidem et longo
temporis intervallo, celeriter admodum avolat, et
C discessu suo longe majori nos dolore afficit quam
præsens exhibaret. Quod si longissimo temporis spa-
tio duret, ipsa sui satietate molesta est. Nam uti
quidam dixit, hujusmodi rerum omnium satietas
est. Consentaneum autem fuerit, opinione diversam
in partem mutata, ex ipsa quidem experientia, do-
lorem latitia majorem esse, ac voluptate quæ præcessit, subsecutam pœnitentiam esse superiorem,
et ab hac illam longo ex intervallo vinci. Quod enim est volup-
te, majoremque dolorem assert illa nimia saturitas quam voluptas modica delectet:
absentiæ denique diuturnitas plus tristitia nobis ingerit quam boni præsentia largiuntur, celerrime
nos prætervecta. Quo sit, ut quod delectat, unica tantum re grati quid nobis faciens, dum adest, mo-
lestia vicissim duplici afficit, tum quod citius non accesserit, tum quod sui satietatem gignat, ubi de-
latum ad nos, diutius durat: sin autem, citius saltem abscedendo. Atque in quolibet horum plus est
quod mordeat quam in delectatione quod gratum sit.

D Et hæc quidem de iis rebus jucundis quæ in ex-
spectatione positæ sunt, vel de non omnino certis,
licet adsint. At vero de iis quæ longo jam tempore
nobis adsunt, ideoque nunquam abscessura putan-
tur, sed stabilia futura, quoisque se vita porrexit,
quidnam aliquis dicat? quippe si contingat, ut
horum aliquid amittant, qui possident; (et contin-
git hoc sane frequenter) babæ quam ea res ipsis
intolerabilis accidit, quamque graviter hortatur, ut
eam jacturam non ferentes, interitum sibi dolendo
arcessant. Quo sit ut voluptas in contrarium nobis
radat, et per eam plerumque contingit ut tristitiam
experiāmus. Quin etiam ipsum invidere mortalibus
bus, qui nulla re nos lasserunt, nisi quod majorem
quam nos deliciis utendi facultatem habent si ve-
lint, bonis suis abutendo, manifesto nobis ex eodem

nec utilem esse, sed e contrario malum quoddam, minimum quantum, quodque prorsus universis nocimento sit. Ac si qui eos interrogent, quamobrem istuc? Quoniam, inquiet statim, et mores corruptit, et multos ob virtutem admirabiles de bonis, interveniente mutatione, malos efficit. Quanquam convenire potius arbitror, ut quæ adversus eam proferuntur, pluribus exponamus. Audent ergo dicere, quod ad ipsum quoque Deum se porrigit, melius res habituras, si voluptas plane nulla foret, nec huic adisset via, nec prorsus exsisteret. Quippe vitam humanam, inquiunt, perturbatione dolore que non exiguo replet, magnamque nostris animis acerbitate offundit: nam voluptatis causa multarum magnarumque rerum consequendarum libidine ducebimur, iisque nos confessim potitos speramus. Etenim ex cupiditatis vehementia nobis in manibus esse putatur, quod ex diametro sæpenumero consistit. Et quodlibet horum ad voluptatem maximum susceperunt existimat. Interim paucis et exiguis, et vix quideam, potimur, quæ ipsa quoque languide nos et pusillo spatio temporis exhilarant. Nec minima nos afficit molestia, quod talia se nobis exhibeant. Quæ quidem omnia merito sic eveniunt: nam concupiscere facilis est omnibus in rebus quam adipisci; et ipsæ res cum jam adsunt, spebus inferiores atque viliores apparent. Itidem nullum spe sua frustrari atque decipi, molestum est. Quæ sane quanquam nobis accidunt, non tamen nos extricamus, sed voluptatem querentes studio quanto dici maximo potest quotidie, singulis horis, quibusvis molitionibus, modis omnibus; mox ubi plurimum a scopo aberramus, ringi nos omnino necesse est. Atque hoc malum, cum continuo nobis accidat, quod si quis servitatem appellaverit, recte sane loquetur: licet optanda libertas sit, et extenda studiose immunitas, nos tamen rei demulcentis investigatione detinemur, et priori studio studium aliud ardenter semper adjungimus. Ac videtur quidem certe dirum hoc nobis esse malum, ignoravamque vitam omnes vituperamus, ac voluptibus esse deditum, meram vocamus insaniam; sed interim non facile sanam ad mentem redimus, nec sponte nostra desistimus ab hac insaniam quæ voluntaria jure nuncupatur. Quo enim pacto non illic manifesta fuerit insaniam, si mali nomine nosmet jaetemus, ejusque vestigiis insistendo nobismel placeamus, cum potius erubescentes vultu quasi teuto retrocedere deceret? Jam quod maxime omnium reprehendi meretur, ne damno quidem affecti sapimus, quod tamen et stultis Hesiodus attribuit cum ait, stultum aliquid perppersum sapere. Quod sane verbum cum prudenter esse prolatum visum fuisset, ac sæpius usurparetur; tandem confirmatum paulatimque progrediendo in proverbium abiit. Atqui rem plane non perficiendam molimur, si libidinem et cupiditatem animi cohibere cogitemus; quod sane nemini omnium ignotum esse arbitror. Nimur ut crudelis alicuius et inexorabilis heri,

A οὐν μεθ' ὑπερβολῆς κακὸν τι μέγα, καὶ λυμαινόμενον ἔχεις ἀπασι. Καὶ εἰ τινὲς αὐτοὺς ἐροῦτο, διατί; "Οτι, φήσουσιν εὐθὺς, τά τε ἡθη διαφθείρει, καὶ πολλοὺς; θαυμαζομένους ἐπ' ἀρετῇ ἔξ ἀγαθῶν εἰ; φαύλους μεταβάλλει. Μᾶλλον θε προσήκειν ἥγομαι διὰ πλειστῶν ἐκθέσθαι τὰ κατ' αὐτῆς λεγόμενα. Ταλιμώσι τοίνυν εἰπεῖν, διὰ τοῦ Θεοῦ ἀνατρέχει, ως ἦν ἀν κρεττον μηδόλως εἶναι, μηδὲ παρεῖναι τῷδε τῷ βίῳ, μηδὲ τὴν ἁρχὴν ὑφεστάναι τὴν ἡδονὴν. Τὸν γάρ ἀνθρώπων βίον ταραχῆς καὶ ἀθυμίας πολλῆς ἐμπλησι, καὶ πολλὴν τὴν ἀηδίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν κατέχει. Διὰ γάρ τὴν ἡδονὴν πολλῶν μὲν καὶ μεγάλων ἐπιθυμοῦμεν τυχεῖν· αὐτίκα δὲ μάλα ἐλπίζομεν αὐτῶν τεύξεσθαι. Ἀπὸ γάρ τοῦ σφόδρα ἐθέλειν, ἐν χεροῖν εἶναι νομίζεται τὸ ἐκ διαμέτρου πολλάκις ὄν, καὶ τούτων ἔκαστον εἰς μεγίστην ἐπαρκέσειν ὑπολαμβάνεται τέρψιν. Οὐλίγων δὲ, καὶ σμικρῶν, καὶ μόλις ἐπιτυγχάνομεν· καὶ τούτων αὖ πάλιν ἀδρανές τι καὶ πρὸς διλγόν τημᾶς εὐφραινόντων. Οὐχ ἱκίστα δέ γε λυπεῖ καὶ τὸ φανῆναι τοιαῦτα. Εἰκότας δὲ ταῦτα πάντα. Τὸ γάρ ἐφίσθαι τοῦ τυχεν εὐχερέστερον ἐπὶ τῶν ἀπάντων· καὶ τῶν ἐλπίδων αὐτὰ τὰ πράγματα ἐλάττω καὶ φαυλότερα καρχαρενόμενα φαίνεται. Καὶ τὸ πολὺ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος ἀνιαρόν. Καὶ ταῦτα δὴ πάτσχοντες, οὐδαμῶς ἀπαλλαστθεῖσα· ἀλλὰ ζητοῦντες ἡδεσθαι ὀπόση τις ἀν εἴποι σπουδῇ, δοσμέραι, δται ὅραι, πάσαις μηχαναῖς, πάσι τρόποις, ἐπειτα πάλιν τοῦ σκοποῦ τοπλεῖστον διαμαρτάνοντες, πάσαις ἀνάγκαις ἀσχάλοιμεν. Καὶ συνεχῶς ἡμῶν τούτου τοῦ δεινοῦ γιγνομένου, διουλεῖαν τις εἰπάνη, ὅρθως γε πάντων ἔρει, δέον δὲ διευθερίζει φίλεσθαι, καὶ ἀπαλλαξείσοντας εἶναι· τημεῖς δὲ τῇ ζητήσει τοῦ τότε θελγοντος κατεχόμεθα, καὶ τῇ πρότερᾳ σπουδῇ ἐτέραν θερμοτέραν ἀεὶ προστίθεμεν. Δοκεῖ μὲν οὖν δεινὸν τὸ πάθος, καὶ κακῶς τὸν βάθυμον πάντες λέγομεν βίον, καὶ σαφῆ μανίαν ἀποκαλοῦμεν τὸ ταῖς ἡδοναῖς ἐκδεδόσθαι· οὐχ ἀν δέσκολως σωφρονισθεῖμεν, οὐδὲ ἀν ἔκδοτες πανσαμβάται ταυτηστὸν τῆς ἔκουσιου μανίας δικαίως ἀν κεχαριμνης. Πῶς γάρ οὐ μανία σαφής, δται σεμνυνόμεθα τῷ κακῷ, καὶ τῷ κατόπιν αὐτῆς ἔναι φιλοτιμώμεθα, πρέπον δὲ ἐρυθριῶντας καλύπτεσθαι καὶ ὑποχωρεῖν; Τὸ δὲ πάντων σχετικῶταν, οὐδὲ γοῦν παθόντες γινώσκομεν, διὰ τοῦ γηπίοις δέδωκεν Ἡσίοδος· Ηὐθώρ γάρ τε τημποῖς ἔγρω. Καὶ τὸ ἐπος ὑγιές δέξαν, καὶ συνεχῶς λεγόμενον, ἐπειτα χρόνῳ παγέν, ὅδη βαδίζον, εἰ; παρομίαν ἔξελκτην. Καίτοι παντελῶς ἀντιντα πονούμεν, στῆσαι τὴν ἐπιθυμίαν ζητοῦντες. Καὶ τούτο οἵμαι μηδένα λεληθέντας τῶν πάντων. Πιπερ δέ τινος ὀμοῦ τε ἀπαραιτήτου δεσπότου, ξιφος ἐπισείντος, καὶ τὰ καὶ τὰ ἐπιτάτοντας, οὐκ ἔνεστιν ἀπειθεῖν· οὕτως εἰκεῖν πάντας ἀνάγκη καὶ τρέχειν, δποι ἀν τημὴν νεύσειν. Ἐφεστώτος γάρ τοῦ πάθους, καὶ διασκελευμένου τῷ ὑφορμῶντι τοῦ παρ' ἡμῖν πεφυκότος πρὸς τινος ἀπόλαυσιν τε καὶ μετοχὴν τῶν δοκούντων ἐφετῶν εἶναι, καὶ πρὸς ἔχεται τὰ μ. Οὐδεκάντων, έτι δὲ προταπειλούντος λυπήσειν, εἰ μὴ κατανεύειν ἔθλοιμεν, οὐδὲν ἀν εἴη λοιπὸν διαπάντεσθαι, τι ἐφέπεσθαι τε καὶ ἔγειθαι, καὶ τοὺς

ἀπὸ τοῦ χείλους δεδεμένους τῶν ἐπηπων, καὶ στρε-
θουμένους τινὶ ξύλῳ. Πρὸς γάρ δὴ δάκνον ἥδη πα-
ρὸν (δέκνεται γάρ ὁ ἐπιθυμῶν αὐτῷ τῷ ἐπιθυμεῖν),
καὶ πρὸς ἀπειλὴν κακῶν (ἀπειλεῖ γάρ τὸ ποθούμε-
νον ἀποπνῆσιν, εἰ δὴ παντελῶς ἀποστάτῃ), καὶ πρὸς
βίᾳν ἥδονῆς (τῇ γάρ ταυτῇσι βιαιότερον);, καὶ πρὸς
παράκλησιν καλῶν φαινομένων (ῶστερ γάρ αὐτόμα-
τα πάντα εἰκεῖ τῇ τῶν καλῶν θέᾳ), καὶ συνελόντα
εἰπεῖν, πρὸς ὄρμήν τῆς φύσεως ὑπὸ τοσούτων ἐφα-
κημένην, τίς οὖτις σιδηροῦς, τίς ἀδάμας, ὡς μέλ-
λειν ἔδρατος φανήσεσθαι, ἀλλὰ μὴ καταπιστεῖσθαι, καὶ
διαπαντὸς κείσθαι βουλήσεσθαι, τὴν διέρθωσιν παν-
τάπασιν ἀπογούνος; 'Ἄλλ' δὴ χαλεπώτερον καὶ πα-
ραμυθίας ἀνώτερον, καὶ ἀνίστον κακὸν, τὸ μὴ λέγω;
Ἐπειδὸν γάρ καὶ τύχωμεν τῶν ἥδειν, καὶ τὴν ἀγα-
θὴν νομίσωμεν τύχην ἡμᾶς ἐπιδεδημηκέναι, μόργις
δὲ, καὶ διὰ χρόνου, ταχέως; ἀγαν ἀφίπταται, καὶ λυ-
πεῖ τῷ ἀφεστάναι πολλῷ γε μᾶλλον, ή εὐφρατεῖ τῷ
παρεῖναι. Εἰ δὲ ἐπιμήκιστον διαρκεῖσι χρόνον, λυπεῖ
τῷ κύρῳ. Πλησιονὴ γάρ, ἐφη τις, τῶν γε τοιούτων
ἀπάντων. Εἰκάσ δὲ ἀν εἴη, τῆς δόξης μετατραπεζῆς
εἰς τούναντίον, ἀπὸ τῆς πειρᾶς, μείζω τὴν λύπην
εἰναι τῆς εὐφροσύνης· καὶ τῆς φιλαστῆρης ἥδονῆς τὸν
ἐπιγεγονότα κρατῆσαι μετάμελον, καὶ πλεονεκτηθῆ-
ναι καὶ ἡττηθῆναι ταύτην ἔκεινον. Τὸ γάρ ἦδη μετὰ
τὸν κόρον ἀνιαρόν, ὡς εἰρήκαμεν· καὶ ἀλγύνει μᾶλ-
λον τὸ ὑπερβάλλον τῆς πλησιονῆς, ἡ παρκρυθεῖται
τὸ μέτριον τῆς τερψῆς· καὶ λυπεῖ τὸ διαρκέστερον
τῆς ἀπουσίας, ἡ χαρίζεται· ἡ παρουσία, ὡς τάχιστα
ἡμᾶς παρατρέχουσα. Ήστε τὸ τέρπον, ἐνὶ τῷ μέρει
χαριζόμενον τῷ παρεῖναι, διττῶς ἡμᾶς ἀντι, τῷ
μὴ παραγεγονέναι ταχέως, καὶ τῷ κόρον ἐμποιεῖν,
ἐπειδὸν ἐλθὼν ἐπιμείνῃ· εἰ δὲ μὴ, τῷ ταχέως ἀπαλ-
λαγῆναι καὶ ἀφεστάναι· καὶ ἐν ἔκστατῳ δὲ τούτων
πλέον τὸ δάκνον ἡ ἐν τῷ τέρπειν τὸ χαριζόμενον.

lorem λειτία majorem esse, ac voluptate quæ præcessit, subsecutam pœnitentiam esse superiorem, et ab hac illam longo ex intervallo vinci. Quod enim est volupe, post satietatem, cœu diximus, molestum ac tardiosum esse solet, majoremque dolorem assert illa nimia saturitas quam voluptas modica delectet: absentiæ denique diurnitas plus tristitia nobis nos prætervecta. Quo sit, ut quod delectat, unica tantum re grati quid nobis faciens, dum adest, molestia vicissim duplici afficit, tum quod citius non iatum ad nos, diutius durat: sin autem, citius saltem abscedendo. Atque in quolibet horum plus est quod mordeat quam in delectatione quod gratum sit.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐλπιζομένων ἡμῖν ἡδέων, εἰ καὶ παρεῖν· περὶ δὲ τῶν ἥδη παρόντων συχνόν γε δῆπουθεν χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο νομίζομένων μηδέποτε μεταβήσεσθαι, ἀλλ' ἔσεσθαι γε ἔδρατον τῇ παρεκτάσει παντὸς βίου, τί ἀντις εἴποι; Εἰ γάρ τι τούτων ἀποβαλεῖν τοὺς κεκτη-
μένους συμβείη (συμβαίνει δὲ συνεχῶς), βαθαὶ δύσον
ἀπόρητον, καὶ πειθόν, τὴν ζημίαν μὴ φέροντας,
ἔισφθαρῆναι τῇ λύπῃ! Ήστε τὸ τῆς ἥδονῆς χρῆμα
εἰς τούναντίον ἡμῖν περίσταται, καὶ δι' αὐτήν ὡς τὰ
πιστά τὸ λελυπεῖσθαι συμβαίνει. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
τὸ φθονεῖν ἡδικηχότιν οὐδὲν, πλὴν δις μᾶλλον ἡμῶν
τερψάν δύνανται, εἴγε βούλοιντο, τοὶς ἰδοὺς ἀγαθοῖς
καταχρώμενοι, συγχῶς ἔκειθεν ἡμῖν ἐπιγίγνεται.
Σφέρα γάρ ζηλότυπον τὸ φιλήδονον, καὶ νομίζει ζη-
μιωνεύθαι ταῖς ἐτέρων ἀπολαύσεις. Τούτη δὲ τὸ πάθος

D Et hæc quidem de iis rebus jucundis quæ in ex-
spectatione positæ sunt, vel de non omnino certis,
licet adsint. At vero de iis quæ longo jam tempore
nobis adsunt, ideoque nunquam abscessura putan-
tur, sed stabilia futura, quoisque se vita porrexe-
rit, quidnam aliquis dicat? quippe si contingat, ut
horum aliquid amittant, qui possident; (et contin-
git hoc sane frequenter) babæ quam ea res ipsis
intolerabilis accidit, quamque graviter hortatur, ut
eam jacturam non ferentes, interitum sibi dolendo
arcessant. Quo sit ut voluptas in contrarium nobis
cadat, et per eam plerumque contingit ut tristitia
experiāmus. Quin etiam ipsum invidere mortalis
bus, qui nulla re nos læserunt, nisi quod majorem
quam nos deliciis utendi facultatem habent si ve-
lunt, bonis suis abutendo, manifesto nobis ex eodem

sonte proficitur. Nam gravi laborant invidia, qui voluptarii sunt, aliorumque delicias pro detimento suo ducunt. Hoc autem vitium vehementer afflere dolore solet, si quem miserum hominem occupaverit. Elicit enim dupliciter ut ploret, nec res aliorum secundas æquo animo ferens, et suas deflens ærumnas. Multi etiam sanguinem illorum libenter hauserint, quibus invident, nec ipsas naturæ leges reveriti, nec ubique gentium latae; quæ communiter unicum quiddam præcipiunt, amorem scilicet proximorum, licet aliis quibusdam non paucis rebus inter se discrepent. Quin etiam si quis amore motus, cupiditati ac libidini nostræ non admodum honestæ obstiterit, ei cum maxime sint habendæ gratia, nos maledictis molesti sumus, et hominem diserpere volumus, adeoque parum abest quin devorare cupiamus vere diligentem, et eam ob causam multa erga nos libertate uentem, diversum, quam par erat, agentes. Consimiliter et illi qui libere nos admonet, amore impulsus, et qui timiduscule hoc idem facit, irascimur, quod admonitiones fortasse non libenter admittamus. Imo si quis nobis duntaxat suspectus sit, quasi libidini nostræ resistat, quid non ille miser a nobis mali seret, modo id perfidere possimus, maximumque tam ipsi quam rebus ejus dampnum dare? Persicile vero suspectus habetur etiam is qui nequaquam talis est, nec ejusmodi rei sibi conscius, ob quam voluptas illa suspicax apud nos eum criminalatur et traducit. Nam qui voluptatibus inhiat, apud eum putari debet et amicum, et optimum plane virum peti calumniis facile posse; quippe morbus hic hominem magnopere excusat, neque permittit ut ratio rectam sententiam ferat. Præterea nonnunquam nobis minime grave est, aurum et iuste et extra virtutis præscriptum colligere, quo parare voluptati accommodata possimus. Nam qui voluptatum mancipium est, necessario pecuniis indiget; et cui collectio pecuniarum in primis est curæ, omnia cupiditati ditescendi postponit; quod equidem infinitorum malorum originem esse arbitror. Quin et illud malum nobis accedit. Pleraque mancipiis convenientia facimus eorum obtinendorum causa quæ jucunda sunt; itidecum mordacia quædam perferimus. Sæpius et impudenter adversus eos agimus, quos ne quidem intueri conveniebat, nec unquam id ausi suissemus facere prius quam iste nos morbus in servitutem redegisset. Jam et illud omnino constat, iracundiam ex frustratione cupiditatum nasci. Atque ut rixandi materiem nemini præbeamus, hoc tantum dicere sufficit, vel iracundiam in universum, vel majori ex parte propter voluptates existere. Et hæc quidem omnia perniciosa esse sciimus omnes, illisque consentanea quæ præcesserunt. Etenim quibus voluptas pro fine dicitur, his illa facile persuadet, ut absurdæ quævis audentes, omnia molesta graviæque perferant, tametsi valde noxia sint et opinionem famamque non bonam conciliant. Quod si æquum est, poliorem ubique vim

A σφόδρα γε λυποῦν ἔστιν, δν ἀν σχέτλιον ἔλοι. Οιμώτειν γάρ διπλῆ προξενεῖ, τάς τε τῶν ἀλλων εὐτυχίας οὐ φέροντα, καὶ τὰς οἰκείας ὀδυρόμενον δυστυχίας. Πολλοὶ καὶ τῶν αἰμάτων τῶν ὑπ' εὔτῶν φθονούμενων ἡδεῖς ἢν πίοιεν, οὗτε τοὺς τῆς φύσεως αἰσχυνόμενοι νόμους, οὗτε τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς κειμένους, ἢν τι κοινῶς ἐπιτέττονταις, τὴν τῶν πλησίον ἄγαπην, καὶ πολλοὶς τισιν ἐτέροις πρὸς ἀλλήλους διαφέρωνται. Καὶ μήν εἰ τις φιλτρῷ κινούμενος, ἐμποδὼν ἡμῖν γένοιτο τῆς ἐπιθυμίας, οὐ πάνυ τοι καλῆς οὖσταις, διον αὐτῷ μεγίστην εἰδέναι τὴν χάριν· ἥμεῖς δὲ τούτον κακίζομεν, καὶ διερρήξαις ζητοῦμεν, μικροῦ καὶ κατεσθίειν ἐπιθυμοῦμεν τὸν ὡς ἀληθῆς φιλοῦντα, καὶ διὰ τοῦτο χρώμενον πολλῇ τῇ πρὸς ἡμᾶς παρρήσῃ, τούταντίν ἡ προσήκεν ἡμῖν ποιοῦντες. Οργιζόμεθα δὲ δμοῖς καὶ τῷ παρρήσᾳ πολλῷ τῷ φιλτρῷ, καὶ τῷ μεθ' ὑποστολῆς παραινοῦνται· ἵστις τῷ μὴ δέχεσθαι τὰς παραινέσις ἡμᾶς; ἡδεῖς. Καὶ μήν εἰ μόνον ὑποπτεύειν προσίστασθαι τις τῶν πάντων τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν, τι οὐκ ἢν διστυχῆς παρ' ἡμῶν πάθοι, ἐνδὸν ἡμῖν τοῦτο πρᾶξαι, καὶ κομῆτας αὐτὸν καὶ τὰ αἴτου διαθεῖναι; Εὐχερῶς δὲ ὑποπτεύεσται καὶ δ μηδαμῶς ὅν τοιοῦτος, μηδὲ συνειδῶς αὐτῷ τι τοιοῦτον, ὅποιον τὸ τῆς ἡδονῆς ὑπότον αὐτὸν ἡμῖν διαβάλλει. Τῷ γάρ πρὸς τὰς ἡδονὰς κεχρητός εὐδιάβολος καὶ φίλος, καὶ εἰ τις πάντα ἁγάθος ἔκεινε νομίζειτο. Τυφλοὶ γάρ μάλα τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἐξ τὸν λογισμὸν ὀρθὴν ἔξενεγκειν φῆσον. Καὶ μὲν δὴ καὶ χρυσίον ἀθροίζειν καταδεχόμεθα, ἀδίκως τε καὶ ἀγενῶς ἔστιν δτε, ὡς δυνηθῆναι κτήσασθαι τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιτήδεια. "Ο τε γάρ δούλος τῶν ἡδονῶν ἀναγκαῖς δεῖται χρημάτων, καὶ δὲ τὸ χρηματίζεσθαι πρυνγρού θέμενος πάντα δεύτερη νομίζει τοῦ πλουτεῖν· διπερ αἴτιόν ἔστιν ἀπέιρων, ομματι, κακῶν. Οὐ μήν ἀλλὰ κάκεινο πάσχομεν τὸ δεινόν. Πυκνά τὰ δούλοις πρέποντα πράττομεν, καὶ δάκνοντά τινα φέρομεν τῶν ἡδῶν ἔνεκα. Καὶ ἀναισχυντοῦμεν πολλάκις, εἰς οὓς οὐδὲ ἀναβλέψαι προσήκεν, οὐδὲ ἀν οὐδέποτε ἐτολμῶμεν πρὸ τοῦ δουλωθῆναι τῷ πάθει. Καὶ μήν πάντη που δῆλον τὸν θυμὸν ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν ἐπιθυμῶν φύεσθαι. Καὶ ἴνα μή τις δῶμεν διηγηνεικεῖν, ἀρκεῖ τοσοῦτον εἰπεῖν, ὡς ἡ τὸ πᾶν τοῦ θυμοῦ, ἡ τὸ πλέον, διὰ τὰς ἡδονὰς γίγνεται. Καὶ ταυτὶ μὲν πάντα δεύτερη πάντες ἴσμεν, ἀκόλουθα δ' οὖν τοῖς ἡγησαμένοις. Ήτο γάρ δὴ τέλος ἡ ἡδονή, βραδίων γε τούτους πειθεῖ, πάντα τολμῶντας τὰ διτοπά, πάντα τὰ δυσχερῆ φέρειν, καὶ ὡς λίαν ἐπιθλαβῆ, καὶ δόξης οὐκ ὁγεθῆς πρῆξεν. Καὶ μήν εἰ δίκαιον ἔστι πανταχοῦ τάληθες κρατεῖν, οὐδὲ ἔκεινο σιωπητέον. Τὸ γοῦν τὸν τε καὶ χάριεν ἐν ταῖς ἐλπίσιν ἔχομεν. Τοῦτο γάρ ὡς τὰ πολλὰ γίγνεται. Τὰς δὲ διὰ τὰς ἡδονὰς λύπεις αὐτοῖς καρπούμεθα τοῖς πράγμασι. Συμβινεῖ δὲ καὶ τοῦτο πολλάκις. Μᾶλλον γάρ εὐφραινόμεθα ταῖς ἐλπίσιν, ἢ εἰπε τῶν πραγμάτων ἀντῶν ἐλθόντες. Ως εἰ τις εἶποι ματαιότητα καὶ λογισμὸν οὐτωσιν εἰναι τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν διωκόμενον, οὐ παντάπαστῆς ἀχριβείας ἐκπέπτωκε. Τὸ δὲ ἐναντίον οὐκ οὖτω. Τὸ μὲν γάρ ἡδύ που παραγενόμενον δῆλον καὶ χρόνου

μήκεσι, καὶ περιβόαις ἐκτεταμέναις, μονονού προσ-
ετορεῦσαν, διπάρ ἀπέτη. Καὶ τὸ προσδοκώμενον
σένευσαι, πρὸ τοῦ φανῆναι τελέως. Οὕτω ταχὺ πρὸς
ἀπαλλαγὴν, καὶ οὐδὲν ἱερὸν, φασί. Τὸ δὲ ἀλγύνον τε
καὶ λυποῦν νιφάδων μὲν θεῖ: δίκην, σύνεστι δὲ διαρ-
κέστερον, εἰσόνεται δὲ βαρύτερον, προσίτχεται δὲ
ἐκριθέστερον, καὶ τοσοῦτον ἐπειτα μετὰ δριμύτητος
τὸ ἔαυτοῦ ἐπιδείχνυται, καὶ τὸ ἔαυτοῦ ποιεῖ, ὅποσον
οὐδεπώποτε τὸ πάντων ἡδίστον ἔχαριστο. Οὐ μή
ἄλλ' εἰ μὴ περάσοιον λέγειν, καὶν αὐτῷ τῷ ἡδεσθαι
αὐτοῦ γε πάλιν ἔγειται τοῦ ἡδονῆς ἀνίξ ὅσης μετέχο-
μεν, ἢν ἀκριβῶς θεωρήσωμεν; Οὔδε γάρ οἷμα λε-
ληθέναι τὴν ψυχὴν, ὡς τῷ ἡδεῖ τὸ λυπτήρὸν ἀναγ-
κάλικον ἀκολουθεῖ, κατὰ τὸν Ἀρίστωνος Πλάτωνα.
Οὕτω τοῖς δῖοις πλεονεκτεῖ τῶν τῆς ἡδονῆς τὰ
τῆς λύπης. Καὶ φενακίζομενοι πάντες οἱ φρε-
μώτερον ζῆν αἰρούμενοι, ἀλλα μὲν διώκομεν, ἄλλοις
δὲ ἀλισκόμεθα· διπέρ δρῶμεν πάσχοντας τοὺς ἄγαν
λίγους τῶν θηρευομένων ἰχθύων. Εὐφράνται γάρ
θεόλουσι τῇ τρυφῇ τὸ στόμα καὶ τὸν λαιμὸν, ἀντὶ δὲ
τούτου περιπέρουσιν αὐτὰ τῷ σιδήρῳ. Τοσοῦτον
ἡμῖν περισταται πρὸς τούτωντὸν ἡ ἡδονή. Οὕτως
δὲ τάντων ἡμῖν λυμαίνεται τὸ πρὸς τὴν τρυφήν
κεχηγέναι. Καὶ ἵνα τὸ πᾶν εἴποιμι, ὑπὲρ συχνῆς
ἡδονῆς καὶ παθεῖν πᾶν ὄτιοῦν, καὶ πάνθ' ὅμοιος δι-
πράξασθαι πρόθυμος πάντες ἐσμὲν, μηδὲ τὸ τυχόν
ὅπερ τῶν δεδητῶν καταδεχόμενοι φέρειν. Καὶ τέλος,
εἰ διὰ τοσούτων ἀνιαρῶν καὶ τηλικούτων κακῶν χρό-
νῳ καὶ μάγις αὐτὴν κτησαίμεθα, λαμπράς γε δὴ τὰς
ἀμοιδάκες εὖθες ἡμῖν ἀποδίδωσι. Γίγνεται γάρ παρα-
τοῖς καὶ φθόνου παρὰ τῶν διλλῶν, καὶ νοσημάτων
ἡμῖν πολλάκις, καὶ τὰ μυρία δεινά. Οὐ γάρ πρὸς
τὸ βέλτιστον ἀφορέν τημένης συνωθεῖ, ἀλλὰ πρὸς τὸ
θελγόν ἀπλῶς. Τοσοῦτά τε καὶ πλεῖστα τυχόν παρὰ
τῶν πολλοῖς τοις: βέλεσι βεβλημένων ὁφ' ἡδονῆς δι-
εσταλόντων αὐτὴν ἔστιν ἀκούειν· οἱ τούς ἐναντίους
ἀκούοντες λόγους, παντοδαπάς ἐπάγουσιν ἀντιθέσεις,
τυραννικάτων πάθος αὐτὴν καλοῦγκτες, καὶ παν-
τοδαπὸν θήριον, καὶ ἄκει θφαλον, ὡς οὐδὲ ἀν ἐν τῶν
ἀκάντων. Δῦλοις γάρ αἰεὶ χαίρει, ἐν οἷς καὶ μᾶλλον
πᾶσι λυμαίνεται· ὡσπερεὶ γάρ διακαρφασθούστες
αὐτὴν, Ὅποδύεται, φασί, τὸ προσωπεῖον πάνυ
πυκνά τοῦ καλοῦ τε καὶ συνοίσοντος. Καὶ τι ἀν
πρῶτον εἴποιμεν; τι δὲ διστατον; τι δὲ μέσον τῶν
ἐκείνη πρὸς τημένης ἀσθέτῃ· καὶ πᾶσι γίνεται
πάντα, πρὸς ἀνατροπὴν τῶν χρηστοτέρων ἡθῶν.
Σύμβουλος αὐτόκλητος ἐπεισι, καὶ τὴν φρεστῶνην
θαυμάζεισα, κακίζει πάνθ' ἀ δίδωσιν ἀγῶνα σώμα-
σι: καὶ φυχαῖς, νοσοποιὰ ταυτὶ καλοῦσα. Τῇ τε γάρ
σερπετῷ, τῷ τε πνεύματι, συχνὴν τινὰ ζάλην καὶ τα-
ραχὴν ἐμποιεῖν αὐτὰ λέγει, καὶ μυριαν τριχυμίαν
ἐπάγειν, καὶ διηνεκὴ μαρασμὸν ἐργάζεσθαι. Δοκεῖ
δὲ πάνυ πιθανή, ἀπὸ τοῦ τὰ εὐχερῆ παραινεῖν τὴν
ἰσχὺν ἔχουσα. Κολακεύει μάλα δουλοπρεπῶς. Διαχε-

A veritatis esse, ne id quidem silentio prætereundum
venit. Quidquid jucundum et gratum est, in spe-
tantum habemus; nam hoc plerumque solet usu-
venire: dolores autem, quos voluptatum causa
toleramus, re ipsa percipimus. Sæpenumero et illud
accidit; plus enim ex spe gaudii capimus, quam
cum ad ipsas res pervenimus. Quamobrem si quis
dixerit, et vanitatem et nudam hoc modo cogita-
tionem esse, quod tantopere persequimur, non
ominino ab accurata rei discussione aberraverit.
Quod autem huic e contrario respondet, ita nou-
habet. Nam quod volupe est, cum sero tandem, et
post longa temporis spatia, quosdamque diu pro-
tractos ambitus, accessit, nobis tantum non quasi
compellatis, avolat: et quondam expectatur, prius
extinguitur quam perfecte conspiciatur. Tanta ejus
in abscedendo celeritas, adeo nihil est sacri, quod
siunt. At quidquid dolorem assert atque molestiam,
et nimborum instar pluit, et adest diuturnius, et
gravius penetrat, et adhæret accuratius, tantaque
deinceps cum acerbitate vim suam declarat et offi-
cium facit, quantum ne jucundissima quidem res
impinquam delectationis obtulit. Iuno, si quidem non
hoc insolens est prolatu, in ipsa delectatione quan-
tam rursus ipsius jucundæ rei causa molestiam
percipimus, si accurata consideratione utamur?
Nec enim, opinor, ignotum est animo, necessario
voluptatis comitem esse dolorem, secundum Pla-
tonem, Aristonis filium. Usque adeo voluptatem
rebus omnibus superat dolor. Neenon universi, qui
molliorē vitam eligimus, impostura quadam lu-
dificati, alia quidem persequimur, alii aliis capimus,
id quod accidere videamus in pescatione gulosis et
avidis quibusdam piscibus: etenim cibo delicato
et os et gulam oblectare volunt, sed vice versa gi-
lam affligunt hamo. Tantopere nobis diversam in
partem voluptas recidit. Sic per omnia noxiū
nobis est, deliciis inhibere. Atque uiri rem totam
aperiam, plerumque causa voluptatum ad per-
petiendum quidvis, omniaque suscipienda, prompti
et alacres sumus omnes, cum pro iis quae recta
et aqua sunt ne tantillum quidem perferre sustinen-
mus. Denique si tantis molestiis tantisque malis
tandem, et vix quidem eam acquisiverimus, præ-
claras scilicet vices confessim nobis reddit. Nam et
invidiam nobis aliorum conciliat, et morbos quo-
que nonnunquam, et infinita quædam mala. Non
enim ad id quod optimum est respicere nos com-
pellit, sed simpliciter ad id quod delectat. Tam
multa sane atque plura licet ab iis audire, qui mul-
tis a voluptate petiti læsique telis, eam criminan-
tur. Iidem si rationes contrarias audiant, varias
vicissim objectiones inferunt, dum eam violentis-
simum morbum appellant, variamque bellum, et
ita subdolam, ut aliarum omniū nulla. Nam sem-
per fraudibus et imposturis gaudet, quibus in pri-
mis esse noxia cunctis solet. Etenim eam pictu-
ra quasi quadam exprimentes, frequenter admoni-
dum, inquiunt, honesti atque utilis larvam induit;

et quid primum, quid ultimum, quid medium proficeremus ex iis quæ nobis ab ea proveniunt? Quoniam aliquis pacto, totus in lingua mutatus, et artes ejus, et molitiones, et dolos, et versutias exposcerit? Modis omnibus infesta bellua sollicita (lubet enim illam velut animatam in medium proferre), eademque quibus non præstigiis utitur? Malitia quadam extrema inescat. Fit omnibus omnia, mores ut bonos evertat. Sponte sua, vocante nemine, se consiliariam offert; admirataque mollitiem, probris incessit omnia quæ corporibus et animis certamen aliquod imponunt, dum ea morbos nuncupat. Ait enim illa tam carni quam spiritui crebram quamdam tempestatem ac perturbationem suscitare, peneque vim infinitam fluctuum inferre, perpetuæque labis causam esse. Simul ad persuadendum esse aptissima videtur, cum ex eo robur habeat quod ad facilia factu cohortetur. Admodum servilem in modum adulatur, monet amice, quo minus heriliter impetrat, pudore nullo præpeditur. Nihil est impedimenti, nihil quod arecat, nihil quod obstet, quo minus ad diversissima facile transiliat. Erubescere non novit, verecundia ne quidem meminit: quid enim impudentia communè cum verecundia? Quiescere nequit, nec enim hoc ejus natura fert. Nullam nec quietem, nec otium, nec tranquillitatem, nec aliud tale agnoscit: nihil enim omnino didicit. Crocodilos, leones, quidquid iræ non moderatur, vel furore detinetur, omnem, sanguinariam bellum, stimulo pungentem, venenosam, insanabili morsu lacerentem feritate superat. Nec mansueti, nec cicurari potest, et reconciliationes aversatur. Non enim pacisci conditionibus æquis amat. Quapropter dum simul et vi et fraudibus utitur, multos qui magni esse propter animi generositatem videntur, et ob virtutem omnibus admirationi sunt, impetu primo dejecti ac vicit. Quod si non everterit conatu primo nec in morem torrentis abripuerit, magnam ipsa tolerantiam præstat, et singulari diligentiae nisi purum deflectatur; adeoque in iis quæ contra nos molitur, indefessam se gerere videtur. Nam ipsum illud vehementer velle non permittit, ullos uti labores sentiat. Vix tandem, et elapsio multo tempore, fortissimis athletis cedit. Vidi aliquando quis eam primas concessisse pugilibus, et illis quidem pugilibus qui sudores et labores in certaminibus susceptos nihil penderent: non quod ipsa fortitudinem victoria potitorum reverentia quadam prosequeretur (quid enim commune pudori cum eo quod ruboris et pudoris expers est?), sed ut eis occasionem ignavæ præberet, ad reddendum negligenter in constituendis rebus suis, quasi jam ille prius molestæ res essent e medio sublatæ. Quibus ita peractis, mox de improviso irruens, mentis suæ cogitata facilius perficit. Id ex ipsa manifestum est experientia: quippe post illas iniicias belii (libet autem imaginis semel institutæ adhuc inharrere, si visum ei sit opportunum esse tempus ad faciendum impetum remique tentandam, statim ex im-

λεūtai φιλικῶς. Δεσποτοικῶς ἐπιτάπτειν οὐκ ἔπαισχύνεται. Οὐδὲν αὐτῇ κώλυμα, οὐκ εἰργον, οὐ προσιστάμενον, ὡς μὴ φρδίων; Εἰς τὰ ἐναντιώτατα μεταπηδῶν. Οὐχ οἶνε ἑρυθρίζειν. Αἰσχύνης οὐδὲ μέμνηται: τί γάρ ἀναιδεῖς πρὸς αἰσχύνην κοινῶν; Ἀτρεμεῖν οὐχ οἴει τε οὐδὲ γάρ πέφυκεν. Ἡρεμάν, ήσυχίαν, γαλήνην, εἰ τι τοιοῦτον, οὐδαμῶς ἐπίσταται: οὐδὲν γάρ δλως μεμάθηκε. Κρουκεῖλους, λέοντας, πᾶν θυμῷ κρατούμενον, η λύττη κατεχόμενον, πᾶν αιμοδόρον, ἀπαν κεντρότυπον, λοβόλον, δάκνον ἀνίτα, τῇ θηριώδει παρήνεγκεν. Ἀτίθασον ἔστι, καὶ ἀνήμερον, καὶ καταλαγάς ἀποστέλλει: οὐ γάρ ἀγαπᾷ τὸ ίσον ἔχοντα σπείσασθαι. Ἄνθ' ὧν βιαζομένη κατὰ ταῦτα καὶ ἔξαπατῶσα, πολλοὺς εἶναι τι δοκούντας μέγα εἰς γενναιότητα, καὶ παρὰ πάντων θαυμαζομένους ἐπ' ἀρετῇ, κατήνεγκεν αὐτῇ προσβολῇ, καὶ ἐξῆλεγξε. Κανὸν οὐ καταστρέψῃ τῇ πρώτῃ περίρη, καὶ παρασύρῃ χειμάρρου δίκην, ἀλλ' αὐτῇ καὶ καρτερίᾳν πολλήν ἐνδείκνυται, καὶ τῷ πονεῖν δγαν τέρπεται. Καὶ δλως γε δοκεῖ τις εἶναι ἀκάματος εἰς τὰ καθ' ἡμῶν. Τὸ γάρ δὴ σφάλμα, εἴλειν οὐ δίδωσι τῶν πόνων αἰσθάνεσθαι. Μόγις που καὶ διὰ χρόνου τοῖς γενναιοτάτοις τῶν ἀθλητῶν ὑπενδωτιν. Ἐώρακτις αὐτὴν πρωτείων πύκταις παραχωρήσασαν, πύκταις ἐκείνοις, οἵτις Ιδρύτες τε καὶ πόνοι παρ' οὐδὲν νομίζονται διηγωνισμένοις: οὐ τῷ ταύτην αἰδεσθῆναι: τὴν ἀνδρίαν τῶν κρατησάτων (τὶ γάρ δὴ κοινὸν αἰδοῖ πρὸς ἀπηρυθριακός τι καὶ ἀνασχυντον;), τῷ δὲ παρασχεῖν καιρὸν αὐτοῖς φρεσμάταις, δσον ἀμελέστερον τὰ κατ' αὐτοὺς διαθεῖναι παρασκευάσαι, ἄτε δὴ τῶν ἐνεκλούντων ἡφανισμένων. "Οθεν ταυτὶ διαπραττομένη, ἐπειτὴ δὲ ἀφανοῦς εἰσθάλουσα, φένον ἀνέι τὰ κατὰ νοῦν. Δῆλον δὲ ἀπὸ τῆς περίας. Μετὰ γάρ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ πολέμου (ἀνθέζομαι δὲ τῆς εἰκόνος ἐτί), δόξην εὐκαιρον προσοδαλεῖν καὶ ἀποπειράσασθαι, ἀπρόπτως εὐθὺς ἐξίσταται: καὶ ἐπεισπεσούσα δριψτέρων πῶς καὶ γανγράτερον, τὸ γε εἰς ἀκείνην ἦκον, πάντες γέργαζεται τὰ δεινά· ἐκείνη γάρ, ὡς ξοκεν, οὐ δέδοικε τοὺς πολλάκις αὐτῆς κρατήσαντας. Οὐκ δρρωδεῖ τοὺς νενικηκότας, οὐ τοὺς μακράν τινα δίκην ταύτην εἰσπράξαντας τῆς εἰς ἐκείνους ταύτης μανίας· ἀλλὰ τὸ πίπτειν συνεχῶς παῖδειν ἱογιζομένη, δρθή ταχέως εύρισκομένη, τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν ἐπιχειρεῖ, ὥσπερ μηδαμῶς ἡττηθείσι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀθυρμάτων οἱ παιδεῖς, εἰ ὀλισμῷ τῶν συναθυρόντων καταβληθεῖν, πρὸς πάλην αὐθίτις ἀνίστανται, καὶ ἐτοίμως ἔχουσι συμπλακήνας τοῖς κατενεγκούσι πολλάκις· καὶ ἡδε οὐδὲν κορέννυται καταβεθημένη, ἀλλ' αἰεὶ τοῖς συμπλοκαῖς ἐπαγάλλεται τῶν συνεχῶν καταπαλαῖντων. "Μηδεὶς γε καὶ ἡμεῖς τὸν ίσον τρόπον ἡνύομεν τοὺς πρὸς ἐκείνην ἀγώνας. Οὐτω τὸ γάρ φιλονεικεῖ πρὸς τὰ καθ' ἡμῶν, ὡς μηδὲ βιωτὸν ἡγείσθαι, ἐὰν μηδὲν οὐδὲ τοὺς κρείττους ἀγειν περιφανῶς ὕσπειρ ἀνδράποδα. Κανὸν ὑπενδῷ τις μικρὸν πρὸς τὰς ἐκείνης δρμάτις, η νεῦσαι τι πρὸς καταλαγάς δόξῃ, τούτῳ τὸ μικρὸν ἀπράσασα, τὸ πᾶν εὐθὺς ὀνειροπολεῖ, καὶ μελετῷ τινα δόλον πρὸς τὴν τῶν ἡμετηκότων

καθαρίσειν, καὶ τῶν ἐν σπουδαῖς γεγονότων κρατῆ-
σαι θέλει. Καὶ περὶ τοῦ πῶς, δὲ λόγος αὐτῇ βραχύς.
Οὐθεν πάντα δὴ κάλων, ἀπαντα λίθον· καὶ τοιαύ-
την ἀπασαν παροιμίαν εἶπος τις ἀν οἴμας δικαίως
περὶ τῶν ἑκείνης μηχανημάτων. Παρήνεγκε γάρ
ἀτεχνῶς, διου ἀν τις ἔχοι μηνθῆναι δυστρόπου τε
καὶ εὐνηχάνου πρὸς κακουργίαν. Ἀκήρυκτον μὲν
ἡμῖν ἐπάγει τὸν πόλεμον, τρώωσι βουλομένη πρὸ τοῦ
φανῆναι· νυκτομαχίαν δὲ φιλεῖ, ὡς καταδρυάνου-
σιν ἐπιστῆναι, ὡς φθάσαι τὸν πολέμιον πρὸ τοῦ γυ-
μνῶσαι τὸ ξίφος. Πῶς γάρ ἀν ἑκείνην διέλαθε, πό-
σου τεμάχιν ἄξιον τὸ καταλαβεῖν αἰφνίδιως; Καὶ γάρ
ἐστι τούτῳ δεινὸν καὶ γενναιοτάτων ψυχὰς κλονῆσαι.
Καν δὲ τε κούφον τὸ προσπεσδόν, μᾶλλον ἀν Ισχύσειε
θρῆσαι καὶ τοὺς οὐκ ἀν φράδίως τοῦτο παθόντας ἢ
τι γινωσκόμενον τοὺς ἀγεννεστέρους. Τὸ γάρ παρὰ
προσδοκίαν μικρὸν ἐκπληκτικώτερον μεγάλου προσ-
δοκώμενου. Ἐρῆ τοῦ σκήτους, νυκτὸς αὐτῆς ἀσε-
λήνου. Ὁμέλῃ χαίρει παχεῖ, ἀδρατὸν ὅράσσει τὸ
δρατόν γε ποιούσῃ. Συνδόδοις οἵμαι ταύτην ἀγάλλε-
σθαι τουτων τῶν λαμπροτάτων ἀστέρων, ὡς ταύτη
γε τοῦ σώματος τῆς σελήνης, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ
τοῦ ἥλιου μεσολαβοῦντος, μὴ δύνασθαι τὸ ίδιον τὰς
ἀκτίνας πρὸς ἡμᾶς ἐργάζεσθαι. Συλλήδονη, διπερ
αἰτιον τοῦ λελιθότως δύνασθαι βλάβην ἡμῖν ἐμποιῆ-
σαι τὴν ἡδονὴν, φίλον αὐτῇ. Εἰωθός γάρ μάλα καὶ
σύντροφον ἀφείνει μὲν λάθρα βέλος, ἀφείνει δὲ πάν
τὸ πλήξον· ἀφείνει δὲ, διδίωσιν ἐλπίζειν μάλα δυ-
νήσεσθαι καιρίαν τρώσαι πληγήν. Καὶ διώλως πάντες
ἐργάζεται κρύψα τὰ καθ' ἡμῶν, ἐπειδὴν ἔξῃ ποιεῖν,
καὶ οὐδὲν προσίσταται. Άν δὲ φωραθῇ πρὸ τοῦ
πρᾶξαι, πρὸς τούναντίον αὐτίκα τρέπεται, καὶ ἀνα-
δην πάντα ποιεῖ, καὶ ἀναισχυντεῖ φανερῶς, καὶ
ἀναισχυντοῦσα παρθησάεται, ἢ εἰ τις ἐπὶ πράγ-
μασι πολλὴν ἔχουσι φιλοτεμίαν. Καὶ λοιπὸν κινεῖ τὸ
δόρυ παρὰ πάντων ὁρωμένη, καὶ κοντὸν ἀφίσαις ἐπὶ^C
στόμα, καὶ λίθους ταῖν χεροῖν ἀμφοτέραιν, καὶ τὴν
Ἡρακλέους ἐπισείει κορύνην. Εστι δὲ ποτὸν ταῦτην
καὶ καταφέρει κεφαλῆς παντάπασιν ἀφυλάκτου. Εἴ-
τα που καὶ τὰς ἡνίας ἐφείσα, θρασέως; ἀγαν ἐπιπη-
δᾶ, καὶ πειράται φθάσαι τὴν συμπλοκήν, καὶ ἐλεῖν
αὐτούσοις. Οὕτω γε τρόπων οὐκ ἀπόρει, πρὸς τὸν
σκοπὸν αὐτῆς συντεινόντων. Καὶ τὸ δὴ φωθερώτερον
πάντων, καὶ μονονοῦ ταῖς ψυχαῖς ἀπόγνωσιν ἐμπο-
οῦν· νῶτα γάρ διūσά ποτε, ἀπράκτων τῶν ἐγχειρη-
μάτων αὐτῇ φανέντων ἔξης ἀπάντων (μόνου γάρ δὲ
εἴη θεοῦ τὸ παντελῶς ἀχετητον), οὐκ καταπίπτει,
οὐκ ἔμελει, οὐκ ἀπαγορεύει, οὐδὲ μακρὰν ἀφίστα-
ται, ἀλλὰ πειριοστεῖ, καὶ ἐπιδουλεύει, πῶς οἵει;
πόσῃ σπουδῇ; οὐ δὴ λήγει φάπτουσα δόλους, οὐδὲ λή-
ξει γέ ποτε, οὐδενούσι οὐδὲ διπωστούν. Οὐδὲ γάρ ἀπο-
γινώσκει, καὶ δι τι πάθοις οὐδὲ ιλιγγιῇ ταῖς ἀποτυ-
χίαις, καὶ διριθμοῦ κρείττους γένοιντο. Παρατηρεῖ δὲ
τοὺς καιρούς, καὶ διαν θύραθέν τι δεινὸν ἐπέλθοι, τό-
τε καὶ ήδη κινεῖται, ἔρμαιον τὴν γεγαμένην τὸ συμπεσδόν.
Ἐπει τοι μένει, καὶ αἰλουροί, καὶ πᾶν τοιούτον καὶ
τείστατον, λύκοι τε καὶ ἀπαν ἀρπακτικὸν, ταραχῇ καὶ
ζάλῃ χαίρει, καὶ φαγδαῖοις ὑετοῖς, καὶ ἀστραπαῖς, καὶ
βρονταῖς ἑξαισοῖς, καὶ διτα τριχυμίαν ψυχαῖς ἐντῇ-

A proviso advenit, et acrius ac furiosius irruendo,
quod ipsam attinet, omnia dira perpetrat. Non enim
illa metuit eos, uti quidem videtur, qui sæpius eam
superarunt. Non victores reformidat, non eos qui
de ipsa diuturnum sumpsero supplicium furoris in
se prius exerciti, sed ipsum illud continuo succum-
bere pro ludo ducens, statim erecta rursus eosdem
adoritur, quasi si nequaquam victa fuisset. Ac ve-
lut in ludicris pueri, si colludentium impulsu pro-
sternant humi, rursus ad luctam resurgunt, pa-
ratique sunt cum iis manum conserere, qui sæpius
eos quoque prostrarunt: sic et ista minime pro-
strata satiat, sed^B eorum congressibus qui eam
continua collectatione superant, semper oblecta-
tur. Utinam quidem nos quæque consimilem iā
modum adversus ipsam suscepta certamina perfi-
ceremus. Nam ea contentione contra nos utitur,
ut ne vivendum quidem statuat, si non etiam pra-
stantiores alii mancipiorum in morem trahere pa-
lam possit. Quod si quis ad ejus assultus vel pau-
lum cesserit, aut nonnihil adnuere visus sit pacifi-
cationi; hoc ipso pusillo arrepto, statim summam
rei somniat, et fraudem aliquam meditatur ad ever-
sionem negligenter se gerentium; quique cum ea
paceti sunt inducias, eos ipsos in potestatem redi-
gere cogitat. Nec magni putat referre quo id p̄a-
cto fiat. Unde nullum non rudentem, nullum non
lapidem movet: cuius quidem generis omnia pro-
verbia recte quis, opinor, de molitionibus ipsius
protulerit. Superat enim procul dubio quidquid in-
mentei alicui venire perversum possit et ad ma-
litiam ingeniosum. Sine denuntiatione bellum no-
bis infert, vulnerare prius volens quam conspicia-
tur. Prælium nocturnum amat, ut sopitos aggre-
diatur, ut hostem, prius quam gladius nuditus sit,
antevertat. Quo enim illa pacto ignoraverit quanti
æstimari debet anticipatio repente facta? Nam
ejus admiranda vis est in percellendis etiam for-
tissimorum animis. Tametsi leve quiddam accidat,
plus laien habebit virium ad illos quoque terren-
dos qui non facile terreri solent, quam quod præ-
visum est, recordes turbet. Nam parvum quiddam
præter exspectationem formidabilius est magno
quod exspectatur. Tenebras amat, illumineque no-
ctem. Caligine crassa delectatur, quæ oculis in-
spectabile reddit quod aspectabile est. Evidem
illam delectari congressibus siderum clarissimorum
arbitror, ut hoc modo corpore lunæ inter oculos
et solem semet interjiciente, radii vim suam erga
nos exercere nequeant. Ad summatum, charum est
voluptati quidquid in causa est ut clam nos affi-
cere detrimento possit. Admodum enim ei familiare
est, quasique cum illa hoc adolevit, ut clam telum
emitat ac quidquid sauciaturum sit, id quidem
emitat, quo letale se vulnus infligere posse speret.
Clam denique contra nos omnino facit omnia,
cum facere potest, nec aliquid impedimentum est.
At in facinore si deprehendatur antequam rem
peregerit, mox in contrarium sese vertit, et palam

impudenter ac improbe facit omnia, qua quidem impudentia majorem sibi licentiam libertatemque, sumit, quam alius in rebus honestissimis faceret; atque ita deinde in omnium conspectu hastam qualit, et in os jaculum dirigit, ambabusque manibus saxa projicit, et clavam Herculis vibrat, non nunquam hanc etiam in caput omnino non minatum demittit. Secundum haec laxatis habenis, audacter admodum insilit, et antevertere congressum nuntiatur, hostemque primo impetu capere. Usque adeo non desunt ei rationes, ad destinatum ipsi finem scopumque pertinentes. Quod denique præ cæteris formidabilius est, animosque modo non ad desperationem adigit, interdum licet terga dederit, omnesque conatus ejus irriti suis visi fuerint (quippe solius Dei fuerit, prorsus invictum esse) non tamen corruit, non curam abjicit, non animum despontet, non procul abscedit, sed obambulat et insidiatur; quo putas pactio? quo studio? fraudes nectere non desinit, nec unquam nec ulla ratione desinet. Non enim desperat, quidquid ei tandem accidat. Nec ob repulsas et spei frustrationes hæret, tametsi veniant prope innumerabiles. Momenta temporum observat, et cum extrinsecus dirum aliquid accesserit, tunc et ipsa sese commovet, eumque casum pro insperato lucro dicit. Nam et mures, et seles, et quidquid ejus est generis suraçissimum, itemque lupi et quodvis rapax animal, perturbatione tempestataque gaudent, et vehementibus pluviis, et fulgoribus atque tonitruis immannibus, et aliis, quibus animi fluctuant, quod id temporis exercere maleficia sua facilius possit, ad alia respicientibus illis qui ceteroquin ab eis sibi cauent. Truculentia quædam in ursis est aliisque talibus, at quid de ista detestabili dicemus? Acris est in tigribus, et si quid his par, iracundia; at in hac quænam est mansuetudo? Bestiæ quædam subdole sunt, de vilioribus ipsis loquor, ut vulpes sunt, ut simiæ, ut aliae tales. Quod fallacias attinet, longe quidem has voluptas superat. Chamaeleonem induit, aliud quidam Proteus est. Quidquid perversum est, subitoque formam aliam asciscere potest, animalia marina pariter et volueria, quadrupedaque universa, irridet. Quidquid omnino sensus particeps in orbe soli subjecto pravitatis et mollitatis nomine nobilitatum est, ab ipsa seipsam respiciente pro re nauci dicitur. Hoc enim solum admittatur, quod animam ratione præditam celerrime fallere potest. Serpentem fortasse reveretur, quæ olim hoc potuit. Imo vel hoc ipso valentior mihi voluptas esse videatur: nam cum duas res sint quas ob res parentes illi primi suere lapsi, serpens, inquam, et fructus, meo quidem judicio, princeps majorque causa lapsus in fructu fuit; quippe si fructus non adquisisset, nec oculos ad se spectandum invitasset, quidnam, obsecro, serpens efficiere potuissest? ad quid hortari, quid consulere? Vicissim tamen venustate fructus illecti fuissent, qui usæ tam imbecilli cohortatione belluae crediderunt. Nec enimvero consentaneum erat, Opissem signum suo invidere, et formatum e luto, perceptio fructu quadam Deum evasurum, plane fidem non merebatur. At fructus ille venustus erat, ac valde blandiri poterat, et eximia quædam illis polliceri, qui eum perceptui essent: puta, si adinoveretur ori, futurum ut volupatem afferret, planeque venusta cuncta dulcedine superaret. Neque quiddam alienum, aut insolens aut abhorrens a vero; sed id præstiturum se pollicebatur, quod sibi proprium esset, et facile et consentaneum. Quod enim aspectu pulchrum est, id supra res cæteras si gustatui quoque placitum quis opinetur, minime mirum. Quapropter ad lapsum priorum parentum non parum momenti de fructu quoque sperata voluptas attulit.

Verum hoc etiam modo voluptatem mihi consi-

Aksi, ὡς τηνικαῦτα φρδίως δυνάμενα κακουργεῖν, ἔτε δὴ βλεπόντων εἰς ἕτερα τῶν τὰ αὐτῶν φυλατότων. Ἰταμότης ἐγ ταῖς δρκτοῖς καὶ τοῖς τοιούτοις. Τί δὲ ἡ ἀπορράξιαντη; Ὁξεύθυμοι παρὰ τοῖς τίγρησι, καὶ εἰ τούτοις ἐφάμιλλον. Ἐγ ταύτῃ δὲ εἰς πρόστης; Ὅπουλά τινα θηρία ταυτὶ δὲ λέγω τὰ εὐτελέστερα, κερδώ, καὶ πιθηκοί, καὶ τὰ τοιαῦτα. Πολλῷ γε ταῦτα ὑπερηκόντισεν ἡ ἡδονή πρέπει ὑφαλον. Χαρακτικῶν γιγεται, Πρωτεὺς ἄλλος. Ζηλοὶ πᾶν τὸ κακόθεος καὶ μεταβάλλειν αὐτίκα δυνάμενον. Καταγελά πρὸς τὸ ἀπατῆν τῶν σοφωτέρων εἰς τούτο, ἐναλίων θ' ἀμα, καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων ἀπάντων. Εἰ τοις δὲ λόγοις αἰσχύνεται ὡς πάλαι τούτο δεύνημένον. Πλήν καὶ τούτοις μοι δοκεῖ ισχυρότερα ἡ ἡδονή. Διανοὶ γάρ δυτοι, δι' ἀ πεπτώκασιν οἱ προτάτορες, τὸν δυτὸν λέγω, καὶ τὸν καρπὸν, πρῶτον τε αἵτιον ὁ καρπὸς καὶ μεζοῖον, ὃς γέ μοι φαίνεται. Τοῦ καρποῦ γάρ μή παρόντος, μηδὲ τὰς δψεις ἐψελκομένου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θέαν καὶ κατανόησιν, τί ποτ' ἀν εἶχεν δψις δρψιν; τί καὶ παραινεῖν; τί καὶ αυμδουλεύειν; Τούτου δὲ ἀποστάντος, εὐχερῶς δὲν εἰχον κλαπῆναι τῇ ὥραιστης τοῦ καρποῦ οἱ τῷ θηρίῳ πιστεύσαντες, σαθρά τινα παραινέσαντι. Οὗτος γάρ φθονεν εἰκὼν ἦν τὸν πεποιηκότα τῷ πλάσματι, καὶ τὸ θεόν γενέσθαι τὸν ἐκ πηλοῦ καρποῦ τινος μεταλήψει. Παντελῶς ἀπίθανον. Όραίος δὲ ἦν καρπὸς, καὶ γοητεύειν μάλα δυνάμενος, καὶ χρηστὰς ἐπαγγελίας προτελεῖν τοῖς αὐτοῦ μεταλήψομένος. Ως γάρ εὐφρανεῖ τῷ στόματι προσφερόμενος, καὶ δὲλας ἔσται τὸν ὥραν πάντων δύσιν. Καὶ οὐδὲν ὑπέσχετο ἔνον, οὐδὲ καὶ νόν, οὐδὲ ἀπίθανον, ἀλλ' οἰκεῖον ἔργον τελέσαιν, καὶ εὐχερές, καὶ γιγνόμενον. Τὸ γάρ δὴ καλὸν εἰς δψιν οὐ θαυμαστὸν, εἰ διοληφθεῖν φανήσεθαι βέλτιον τῶν ἄλλων εἰς γενσιν. Ωστε πρὸς τὸ πεπτώκαντας τοὺς ἄρχης οὐκ δλγα συνεβάλετο καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἐλπισθεῖσα ἡδονή.

zemulatur. Quidquid in fallendo vastrum est inter Quidquid omnino sensus particeps in orbe soli subjecto pravitatis et mollitatis nomine nobilitatum est, ab ipsa seipsam respiciente pro re nauci dicitur. Hoc enim solum admittatur, quod animam ratione præditam celerrime fallere potest. Serpentem fortasse reveretur, quæ olim hoc potuit. Imo vel hoc ipso valentior mihi voluptas esse videatur: nam cum duas res sint quas ob res parentes illi primi suere lapsi, serpens, inquam, et fructus, meo quidem judicio, princeps majorque causa lapsus in fructu fuit; quippe si fructus non adquisisset, nec oculos ad se spectandum invitasset, quidnam, obsecro, serpens efficiere potuissest? ad quid hortari, quid consulere? Vicissim tamen venustate fructus illecti fuissent, qui usæ tam imbecilli cohortatione belluae crediderunt. Nec enimvero consentaneum erat, Opissem signum suo invidere, et formatum e luto, perceptio fructu quadam Deum evasurum, plane fidem non merebatur. At fructus ille venustus erat, ac valde blandiri poterat, et eximia quædam illis polliceri, qui eum perceptui essent: puta, si adinoveretur ori, futurum ut volupatem afferret, planeque venusta cuncta dulcedine superaret. Neque quiddam alienum, aut insolens aut abhorrens a vero; sed id præstiturum se pollicebatur, quod sibi proprium esset, et facile et consentaneum. Quod enim aspectu pulchrum est, id supra res cæteras si gustatui quoque placitum quis opinetur, minime mirum. Quapropter ad lapsum priorum parentum non parum momenti de fructu quoque sperata voluptas attulit.

Ἄλλα δέρει μοι καὶ τῇδε τὴν ἡδονὴν, καὶ πόση

τις ἡ ταύτης ισχὺς καὶ ἡμῶν ἐστιν εἰς τὸ ἀπα-
τῆν, εἰς τὸ πεῖθειν, εἰς τὸ βιάζεσθαι. Πολλῷ γάρ
είναι χαλεπωτέραν φημὶ πρὸς τὴν τιμᾶς ἕδη ἢ πρὸς
τοὺς προπάτορας πᾶλαι. "Ἡ γὰρ τοσοῦτον εἰργά-
σατο πρὸς τοὺς μηδαμῶν μηδεπώποτε ὑπ' ἔκεινης
χρατηθέντας, ὡς δὴ καὶ σχεῖν ἤττηθέντας αὐτοὺς,
ἴστιντερ τὰ ἀνδράποδα, τὶ ποτ' ἀν καὶ δράσειε
πρὸς τὴν τιμᾶς, τοὺς ὑπὸ τῶν αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, αἰχμα-
λώτων φύντας, καὶ πρὸς τὸ χειρίστον ἐληλαχότας τῇ
περὶ τῶν φυσάντων διαδοχῇ; "Ωσθὲ" ἡ ταύτης δύ-
ναμις, καὶ ἡ τοῦ παθῶν, ἐξαρχῆς χρατήσασα τῶν
πρώτως γεγονότων ἀνθρώπων, ἐπειτα διὰ τῶν μέ-
σων κατιούσα πρὸς τοὺς ἐσχάτους, βρῶν ἔχει τού-
τοις ἐμπατίζειν ἢ τοῖς πρὸς αὐτῶν γεγονόσι. Τὰ γὰρ
ἀνθρώπωτα πάθη πολεμίων σώζουσι σχῆμα, οἷς τὸ
χρατῆσαι καταρργήσει τῶν ἀνθισταμένων μετὰ μεγί-
στων γίνεται τῶν κινδύνων. Εἰ δὲ οὖν διπατὶ γένοιτο
τῶν ἀντιπάλων περιγενέσθαι, οὐκέτι φαίνεται χα-
λεπὸν τοὺς αὐτοὺς φοβεῖν, καὶ τρέπειν, καὶ δειχνύ-
ναι νῶτα διδύντας, καὶ τὴν δειλίαν ταυτηνὶ μετὰ
προσθήκης παραπέμπεσθαι τοῖς ἐκγόνοις. "Ωσθὲ" ἡ
ταύτης καὶ ἡμῶν δύναμις μείζων ἐστι καὶ δρα-
στικωτέρα ἡ πρὸς τοὺς ἡμετέρους προγόνους, καὶ
Εἰ πρὸς τοὺς ἔκεινων, ἔως ἀν εἰς τοὺς προπάτορας
ἰκανέλθοις. Ἀλλὰ μήν ἔκεινη γε πρὸς τοῖς εἰρημέ-
νοις, λέγω δὲ τὴν ἥδονὴν (καὶ Εἰ πρὸς ἀντέχομαι
τῆς εἰκόνος), τοὺς τῶν λατρῶν ὑποκρίνεται παῖδες.
Παρεινεῖ τὰ πρὸς ὑγείειν, ήνα δῶ τῷ σώματι σφρι-
γῖν, καὶ τὸν τῆς φυγῆς πειραλύσῃ τὸν. Κανὸν ἀπο-
στηθῆ, κανὸν ἀποκρουσθῆ, κανὸν βάθειον δέξῃται κατὰ
χορυφῆς, καὶ ταῦτι, καὶ τὰ τοιαῦτα λῆπταις αὐτῇ.
κανὸν διαπτύσσῃς αὐτήν, καὶ τοῦτο μυριάκις, συχνοῖς;
τισι πάττεις βόδοις. "Ολῶς ὄστακις ὑδρισθῆ, τοσαυ-
τάκις αὐτὴ προσβάλλει. Φιλοτεμεῖται τὴν ὑδραν-
παρενεγκεῖν· καὶ τοῦτο γε μεθὶ δῆσταις ὑπερβολῆς;
"Αν τημῆθη τὴν κεφαλὴν, πολυκέφαλος εὐθὺς ἀνα-
φαίνεται. Κανὸν ἡττηθῆ κατακράτος, καὶ τρόπαιον τι
τεξάτης ἐγείρῃ μάλια λαμπρὸν (εἰρήσθω γάρ μοι
καὶ τοῦτο τὸ ὑπερβάλλον), ἔκεινη δὲ τὸ καθ' αὐτὴν
χαλεπωτέρα πειράται φαίνεσθαι. Κανὸν ἀλήτης γένη-
ται καὶ φυγῆς, κανὸν πρὸς ἀνύδρους πορευθῆ τόπους,
πάλιν ἐπανέρχεται ἐστῆταις πολλαπλασίαις, κατὰ τὴν
εἰκόνα ἔκεινων τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος. Οὐκούν
γε διαλιμπάνει ταῦτι ποιοῦσα, καὶ ἔτι χειρῶ. Οὕτως
ἀναιδὲς, καὶ ἀνατσχυντος, καὶ μανικὸν, καὶ κακό-
ντος. Πάντα πράττει σὺν ιταμότητι. Κυνὸς δηματ'
ἔχει, χραδίην δὲ οὐκ ἐλάφοιο, ἀλλὰ οὓς πολὺς δὲ κό-
τος ἐνὶ στήθεσι πέλει. Πρὸς ἓν τι βλέπει, πρὸς
ἕν δρᾶ, τὸ καταπαλαῖται τοὺς ταυτησὶ φανέντας
ἀμένους. Φιλονεικεῖ τὴν ἥτταν ἀνακαλέσασθαι, καὶ
πολλῷ τῷ πειρίσται γενέσθαι χρείτων ἔχεινων, οἵ
γε χρείσσους ταύτης ἐγένοντο. Τούτων δεύτερα
πάντα τίθησι, καὶ εἰ κατορθώσεις μόνον, οὐδὲν ὑπο-
λογίζεται τῶν δεινῶν, οὐ τῶν φοβερῶν, οὐ τῶν λυ-
πηρῶν, οὐ τῶν αἰσχύλεων πάντων δροῦ. Καίτοι τί
λέγω αἰσχύστων; δέπου γε καὶ τούτοις ἐγκαλλωπί-
ζεται, καὶ μᾶλλον χάρει δι' αὐτῶν ἢ τούτων ἀνευ
χρατῆσαι. "Ἄκινον δὲ κάκεινο λεχθῆναι· τηνικαῦται
λύπην ἐντίθησι ταῖς φυχαῖς, δηπνίκα γε ἐχρῆν-

A dera, quodque sit hujus adversum nos in decipiendo
persuadendo, cogendo robur. Quippe nobis illam esse
infestiorem aio quam olim majoribus illis nostris.
Nam quae tantum efficere potuit adversus eos qui
ab ipsa needum unquam victi fuerant, ut eos iisdem
in potestatem redactos haberet, ut nostra nos
mancipia, quid non designet in nos, qui ex ipsius
(ut ita dixerim) captivis nati sumus, et pessimam
ad conditionem, ex eorum qui nos progenuerunt,
successione redacti? Quo sit, ut tam ipsius quam
vitiorum vis, ab initio superatis hominibus illis
primum conditum, deinde per intermedios ad extre-
mos descendendo progressa, facilis his illudere
possit quam ipsorum majoribus. Humana namque
vicia speciem quamdam hostium præseferunt, quo-
rum de adversariis Victoria non nisi maximis pe-
riculis constat. Verum si semel usuveniant ut super-
iores inimicis evadant, non jam difficile videtur
amplius eosdem ei territare, et avertire, et cogere
terga dare, atque hanc formidinem ad posteros
etiam cum accessione quadam transmittere. Quam-
obrem vis illius adversus nos major est et effica-
cior, quam adversus nostros proavos, et illorum
itidem maiores, donec ad ipsos generis primos au-
ctores ascendendo pervenias. Enimvero præter
ea quæ dicta sunt, medicos illa, voluptas inquinam
(adīuc enim imaginis nostræ inhæreo), iuvat. Operam valetudini dandam monet, ut corpori occa-
sionem lasciviendi præbeat animique contentio-
nem relaxet. Quamvis abigatur, quamvis repella-
tur, quamvis in caput fustis impingatur, tamen et
hæc et alia talia nihil facit. Quamvis eam con-
spuas, et millies quidem, nihil agis aliud quam
quod rosas in eam crebras spargis. Quoties contu-
meliis affecta fuerit, toties impetum in nos ipsa
facit. Hydram ipsam vincere nilitur, at quanta
quæso cum exsuperantia? Si caput ei præcidatur,
confestim multiceps conspicitur. Si maxima vi
superata fuerit, ac tropæum de ea valde splendi-
dum statuatur (liceat enim hoc quoque mihi per
superationem effari), tamen quod ipsam attinet,
infestorem se declarare conatur. Licet vagabunda
flat et fugitiva, licet ad inaquosā loca perget,
tamen ita revertitur, ut se ipsam numero vincat,
secundum illam immundi spiritus imaginem. Neque
tamen et hæc et deteriora quoque facere desinit,
ad eo quiddam inverecundum et impudens, et su-
riosum, et malignum est. Insolenter omnia facit.
Caninos quidem oculos habet, at cor non cervi-
num, sed eorum quibus iræ vis ingens est in pecto-
re. Unum hoc intuetur, unum hoc respicit, ut se
fortiores ac superiores prosternat. Damnum acce-
ptum redintegrare contendit, et illis lounge supe-
rior evadere qui prius eam devicerunt. His omnia
postponit, quæ si duntaxat feliciter obtineat, nihil
omnino dirum reputat, nihil formidabile, nihil
triste, nihil vel fœdissimum veretur. Et quid ego
de fœdissimis loquor? quando in eis ipsa sibi plä-
cat, magisque per ea quam absque eis potiri
B C D

victoria gaudet. Illud etiam meretur indicari. Tunc animis dolorem indit, cum nos coronatos tripudiare par erat. Cum enim ipsa superata et ovare nos æquum sit, et cum letitia exsultare, nos e diverso tristes sumus; adeoque novum et insolens quiddam nobis usuvenit, qui mœrorem eou fructum quemdam victoriae reportemus. Vel potius novi nihil nobis accidit. Corrigendum est enim quod diximus. Quippe non propterea doleamus quod victoria potiti simus (nam hoc modo nobis plane monstrorum quiddam contingere), sed suorem hujus contra nos, et atrocem iram, et incomparabilem sinilitatem intuentes, quodque fieri de se quidvis, quidvis facile pati vellet, dum nostrum spectat interitum, non tam leti sumus quam jure ringimur. Scimus enim, scimus eam finem pugnæ contra nos minime facturam. Nimirum semper illa bello nos petet, et aperte atque acrius manum victa conseret. Itaque præ formidine suspectarum rerum, quas nubis illam perpetuo sci-
mus exhibituram, in dolore majori versamur quam de iis quæ prius evenere quod futurum est conjicit.

Hactenus de voluptate dictum esto, quandoquidem ulterius progreedi non oportet. Nam mihi quidem videtur, nec eum qui de hac verba faciat, facile hoc assequi posse, ut accurate rem perficiat; nec prolixitatem vitare volentem, quæ de hac dicenda veniunt, explicare dilucide posse. Saltem hoc unum cæteris adjiciendum est. Multiiforme quoddam sit monstrum, variis vultibus nimium quantum fallens ac nocens: atque uti minora prætermittam, invenias voluptatem, si ab origine naturam ejus exploraveris, interitus procurandi causa varie transformatam. Hæc nimis igneis olim Sodomitæ pluit; hæc telluris abyssos aperuit, ipsumque cœlum, ut etiam natura rationis expers inundaretur aquarum diluvio, quanvis, ut natura nostra, rea non esset. Expende mihi, quæso, Judæos illos qui in solitudine prostrati occubuerunt; ubique facinorum ejus vestigia videre licet, ne rursus his recensendis immoremur. Hoc autem in ea pessimum quod, cum hæc nota nobis sint, tamen eam relinquere non possimus, licet id valde velimus; vel e contrario, cum fortasse possimus, nolumus. Quapropter ea natura voluptatis est, ut in ultramque partem malum sit et detrimentum certissimum, illis inquam, qui non prædicti sunt animo firmo ac stabili et variarum rerum experientia, et institutione præclaræ, et mente virtutis hand inquinata, et in sole gloriæ cupida, et voluntate seipsam excitantæ, ac semper ad pulcherrima quævis et optima proclivi, quæque satis omnino virium habeat ad intelligendum quæcunque divinam ad virtutem eorum principes causæ nos deducunt; nec minus cupiditatis, ad perseverandum in iis quæ pulcherrima esse atque optima cognoverunt. Quinam ergo tantiviri fuerint, ut quæ nimia sunt, recto voluptatis usu vitare potuerint? Perpaucos hujusmodi nos inventuros arbitror, qui quidem ipsi cæteros longo post

A ἐπεφανώμένους ἡμῖς χορεύειν. Ήτησίστης γάρ αὐτῆς, παιδινας φένειν προσῆκον, καὶ σκιρτᾶν μετὰ φαιδρότητος. Ἡμίς δὲ τέως λυπούμεθα, καὶ ἀποπόν τι τάσχομεν πάθος, λύπην ἀπὸ νίκης καρπούμενοι. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἀποπόν πάσχομεν. Αἰτι γάρ διορθώσασθαι τὸ φίθεν. Οὐ γάρ διὰ τὸ νικήσαι λυπούμεθα (ἥν γάρ ἀν ταῦτῃ τὸ πάθος περιφανῶς ἀλόκοτον), ἀλλ' εἰς τὴν ταῦτης λύτταν τὴν καθῆμῶν, καὶ τὸν ἀναίκαστον θυμὸν, καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ἔριν ὀρῶντες, καὶ ὡς πάντα ἀν γένοιτο, καὶ πάντα πάθος φέδιως, πρὸς τὴν ἡμετέραν καθαίρεσιν ἀφορῶσα, οὐ μᾶλλον εὐφραίνομεθα, ή δικαίως ἀπχαλλομεν. Ισμεν γάρ, ισμεν αὐτὴν μηδαμῶς γε λέγουσαν μάχης τῆς πρὸς τὴν ἡμέραν. Αἱ γάρ δῆπου καὶ πολεμήσει, καὶ συμπλακήσεται φανερῶς μετὰ τὴν ἡτταν δεινότερον. Άλγοῦμεν τοινούν τῷ δέει τῶν ὑφορωμένων πραγμάτων, ἀδὴ ταῦτην Ἕγνωμεν παρεξομένην διηνεκῶς, ή χαραρέμεν τῷ νενικηκέναι. Πάντες γάρ τοις φθάσασι τὸ μᾶλλον γε δικαίως τεκμαρούνται.

Letitia sit ex victoriâ parta. Nam nemo non iure

"Εως ὧδε τὰ περὶ τῆς ἡδονῆς ἔσται, ἐπεὶ μὴ διεπερατέρω. Οὔτε γάρ εἰς τάχρις ἐλθεῖν μοι δοκεῖ φέδιον εἶναι τὸν περὶ ταῦτης λέγοντα, οὔτε τὸ μῆκος θέλοντα φεύγειν, τὰ κατ' αὐτὴν καθαρῶς εἰπεῖν δυνγήθηνται. Πλὴν ἔκεινος γε μόνον ἐπιλεξτέον πολύμορφον τι γίγνεται τέρας, πρντοδαπαῖς ίσταις παράγουσα, καὶ λυμανομένη πόσον δοκεῖς; Καὶ ἵνα τὰ διάσωσ παρῶ, εὑροις ἀν τὴν ἡδονήν, τὸ κατ' αὐτὴν δικαίωθεν ἔξετάτας, ἀπωλείας ἔνεκα παντοδαπήν γεγονούσαν. Αὕτη τὰς νιφάδας τοῦ πυρὸς οὐτε ποτε Σοδομίταις, ἀδύσσους; γῆς ἀνέψει, καὶ αὐτὴν τὸν οὐρανὸν, ὡς καταχλυσθῆναι καὶ φύσιν διογον, οὐκ ἐνεχομένην, ὥσπερ ή ἡμετέρα. Σὺ δὲ μὲν λογίζου τοὺς ἐν ἐρήμῳ πεσόντας τῶν Ιουδαίων. Τὰ ταῦτα πανταχοῦ κατορθώματα, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ διατριβῶμεν καταλέγοντες. Τὸ δὲ ταυτὶ τοιούτοις, οὐτε ταῦτα γινώσκοντες οἱ δινθρωποι, οὐχ ἀπαλλαγῆναι δυνάμεθα, σφέδρα θέλοντες· ή τούναντίον ζωσι δυνάμενοι, οὐ βουλόμενοι. "Ωσθ' ἐκατέρωθεν κακὸν, καὶ ἀπαράτητον βλαβερὸν ή ἡδονὴ πέψυκεν εἶναι· λέγω δὲ πάντως ἐκείνοις, τοῖς μὴ βεβηκόσ τε καὶ πάγιον κεκτημένοις φρόνημα, καὶ πειραν πραγμάτων παντοδαπῶν, καὶ παιδείαν ἀγαθήν, καὶ νοῦν ἀθλῶν πάθεις, καὶ τρόπους δέξι· ἐρῶντα, καὶ δλῶς γε θέλησιν αὐτοκίνητον, καὶ ἀει τὴν φοτὴν κεκτημένην πρὸς δ τι κάλλιστον τε καὶ βέλτιστον, εἴ μὲν δυνάμεις ἔχουσαν γνῶναι, οἵτινα ποτε τὴν θέλαιν ἀρετὴν δυτα τυχάνει, εἴ δὲ βουλήσασι μένειν ἐφ' οἷς καλλίστοις καὶ ἀρίστοις ἔγνωσαν οὖσι. Τίνες οὖν ἀν εἰεν τοσούτοις, ὡς διαψυγεῖν τῆς ἡδονῆς τὰς ὑπερβολὰς δυνγήναι τῇ γιγνομένῃ γε ταῦτης χρήσει: 'Ολίγοι μοι: δοκούσιν εὐρεθῆσεσθαι, καὶ οὗτοι γε παρενεγκόντες τοις δλούσι πολλῷ τῷ μέσῳ. Οὔτε γάρ τὸν δρθαλμὸν τῆς φυγῆς τυφλοῖ, καὶ μαλακίζει τὸν ταῦτης τὸν τῇ τῆς ἡδονῆς λυγῆ, πῶς οὐ τὸ ταῦτης ἐπαγωγόν τα καὶ θέλγον μογονού καὶ φύσεως ισχυρότερον; καὶ

εἰ ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἡδίστων κάκιστοι γινδυεθα πάντες ἀνθρώποι (οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν αὐταὶ χρωμάνους, ἄγαθοὺς εἶναι), τὸ δὲ μέτριον δρόστον πανταχοῦ, τοσοῦτον δὲ χαλεπὸν, καὶ μάλιστά γε ἐνταῦθα, ὅπόσον ἀρτεῖ δεδήλωκεν ἡμῖν ὁ λόγος· πῶς οὖξ ἀντικρυς κακὸν τῷ βίῳ ἡ ἡδονὴ, δι' ἣν παρακαλούμεθα τε καὶ βιαζόμεθα πρὸς τὰς ἐκείνης ὑπερβολάς, δι' ἣς γε δῆπου τῶν καλῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν, τῶν τε νῦν, τῶν τε μελλόντων ἐκπίπτομεν ἀπαντεῖς; Ἡν δρά κρείττον τοιαύτην οὖσαν τὴν ἡδονὴν, ἐπίσιν γε ἡμῖν διαγράψεις δὲ λόγος ἐδειξεν, οὐκ ἀκριβῶς μὲν οἷμαι παντάπασιν, ὡς δὲ οὖν οἴδην τε ὑπῆρξεν ἐκείνην διατυπώσασθαι, μηδεμῶς ταύτην εἶναι, μηδὲ παρεῖναι τῷδε τῷ βίῳ, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑφεστάναι, καθαπέρει καταρχάς εἰρηται. Οὗτω τινὲς τῶν σοβαρῶν μὲν ἀλλώς καὶ ὑπερδγκων, πρὸς δὲ τὴν ἀκοσμὸν τρυφὴν πάντων ἔχης ἐπιλανθανόμενοι, ἕαυτοὺς γε κρύπτειν θέλοντες, μηδὲ κρίνειν ἐπιστάμενοι περεπόντως οἷμαι τὰ πρέποντα, τὴν ἡδονὴν διαβάλλουσι, λόγους τε προτείνοντες, καὶ εἰκόνας πλάττοντες, τάλλα μὲν ἵσως οὐκ ἀγενῶς, πρὸς οὖν τι δὲ βλαβερῶς, ὡς δὲν ἔγωγε φαίην. Τῆς γάρ σφιν καύτων κακίας αἰτῶνται μὲν αὐτοὺς οὐδαμῶς, ἢ μικρόν τι, σοφὸν παιοῦντες, τὴν δὲ ἡδονὴν κατὰ πάντα, μηδὲ θεοῦ φειδόμενοι, ὡς προτὸν δὲ λόγος δηλώσει. Τούτο μοι δοκεῖ κάκιστον εἶναι τῶν αὐτοῖς εἰρημένων. Οὗτω πάντες μὲν σοφὸι πρὸς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἀπώλειαν, οἵτινες δὴ τὴν ἡδονὴν, δσοι τὴν ἡδονὴν αὐτὴν τοῦ καλοῦ προκρίνομεν, καὶ τὸ αὐτίκα μᾶλυπον τῶν ἀσύστερον μεγίστων ἀγαθῶν προτιμῶμεν· οἱ δὲ πολλοὶ τῶν τοιούτων οὐδὲ πειθεῖν ἕαυτοὺς δύνανται, ὡς ὁρθή γίτις ἀνθρώπων, κρείττων τῶν ἡδονῶν. Ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ὡς ἐπιτοπολὺ τάλλοτριον κρίνομεν, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ἡμῶν ἀνδρίσαν ἀναφανὲν ὑπὲρ τὴν τῶν ὄλων εἶναι νομίζομεν.

mentaneam doloris vacuitatem potiorem quam secuturā deinceps maxima bona ducimus. Ex eorumdem numero complures ne persuadere quidem sibi possunt, ullum unquam hominem conspectum fuisse, qui voluptatum vim pervicerit. Nam de nostris aliena plerumque judicamus, quodque supra fortitudinem nostram existit, omnium superare fortitudinem putamus.

ΑΟΓΟΣ Ε'.

Περὶ ἡδονῆς· ἀτείθεσις εἰς τὸν κρότον τοῦδε ἀδρότον.

Ταῦτη μὲν οὖν τὰ παρὰ τῶν μεμφομένων τὴν ἡδονὴν ἔγώ δὲ ταῦτη πειράσομαι βοηθεῖν, δίκαια νομίσων ποιεῖν· καὶ δπως, ἡδη φανεῖται. Ἐπειδὴ γάρ περὶ τῆς ἡδονῆς οἱ μὲν οὗτοι ἔχουσι γνώμης, οἱ δὲ ἀλλώς· καὶ τινὲς· τελέως ἐκτρέπονται τῆς ὁρθῶς ἐπὶ τάληθες φερούστης, κακὸν τι καὶ ἀσύμφορον ταῦτην εἶναι νομίζοντες· οὗτοι δὲ ἡπάτηνται, ὡς ἔγωγε δὲν ισχυρισταίμην πάνυ θαρρούντως· πῶς οὐκ εἰσαχτέον αὐτοῖς βοηθειαν, οὐδη δυνατή; Εἰ γάρ τὸ πλανάθαι λίαν κακὸν, τὸ δὲ πλανωμένους ὁρθοῦν πειράσθαι, βοηθεῖν αὐτοῖς ἔστι, καὶ τὸ βοηθεῖν τοῖς ἐμογενέσιν εἰς δύναμιν ἀπασι· χρέος κοινὸν· καλὰ καὶ δίκαια ποιεῖ ὃ τὰ εἰκότα ἀμύνων τῇ ἡδονῇ, καθ' ὃ γε μέρος οὐκ ἔστι πολεμουμένη. Ὁ γάρ ταῦτη βοηθῶν βοηθεῖ τοῖς πλανωμένοις, καὶ ἀποδίδωσι λόγον; πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ὀρειλόμενον. Ποτέ' ἔμοι

A se intervallo reliquerunt. Nam cum illecebra voluntatis oculum animi excusat, ejusque contentiōnem molliendo frangit, qui fieri potest ut insignis ejus in pelliciendo demulcendoque vis non ipsa prope natura sit fortior? Ac si pessimi evadimus universi mortales per ea quae jucundissimis in rebus nimia sunt (nequit enim, nequit omnino fieri ut qui hæc sectantur boni sint), et si quod medium est, optimum id quidem est ubique, sed tanta cum difficultate conjunctum, præsertim in re proposita, quanta non ita pridem a nobis est indicata, quo pacto non vere noxia vita voluptas est, per quam et invitamus et cogimur ad ea quae in hac nimia sunt, ob quae quidem ipsa tam præsentis quam futuræ vita bona omnes amittimus? Nimirum voluptatein, quae talis sit qualē nobis eam quasi pictura quadam hæc exhibuit oratio, non omnino quidem accurate, arbitror, quatenus tamen illam exprimere licuit, plane non esse præstabat, nec huic adesse vitæ, nec prorsus existere, quemadmodum ab initio dictum fuit. Hoc modo nonnulli, severi quidem alias et inflati, sed cum ad in honestam voluptatem ventum est, omnium obliviscentes, dum occultare sese cupiunt, nec rectum ferre judicium norunt, voluptatem criminantur, et rationes prætexendo, et imagines quasi quasdam fingendo: idque ceteroqui fortasse non instrenue, verum unius rei respectu nocenter, ut equidem sentio: quippe scipio vitiositatis suæ nomine nequaquam vel paulum saltem culpent, astute id quidem: ail voluptatem vero referunt omnia, ne Deo quidem parentes, uti progressa ulterius oratio docebit. Hoc mihi pessimum esse videtur ex omnibus quæ ab ips's prolata sunt. In hunc modum omnes nostram ad perniciem arguti sumus, quotquot ignoriam, quotquot ipsam desidiam honesto anteponimus, et mo-

B D nac ergo sunt quae in medium a voluptatem viuperantibus afferuntur. Ego vero opem ei ferre conabor, quod jure me id facere putem, cuius quidem instituti ratio mox apparebit. Cum enim de voluptate horum sit hæc sententia, illorum alia, cumque de recto ad veritatem itinere nonnulli plane deflectant, dum eam esse malum quoddam et rem noxiā arbitrantur, quos equidem in errore versari confidenter admodum affirmaverim, cur non eis succurrainus, quantis sane viribus licebit? Nam si valde malum est hallucinari, et hallucinantium correctionem moliri, opem eis est ferre; proque viribus opem ferre generis conjunctione devinctis, si debitum quoddam est, præstandum communiter universis, nimirum honeste ac juste facit, qui consentaneis rationibus eatenus voluptatem defendit

quatenus oppugnari non debebat. Nam qui huic fert opem hallucinantibus succurrerit, et aet alienum mortalibus universis debitum dissolvit. Quapropter hoc mete personæ convenit, non ita duntaxat ut aliis, verum etiam dupli cum accessione : partim ratione dignitatis, partim tua quoque causa, propter quem in hoc certamen descendit, licet ipsa temporis ratio prorsus id mihi non concederet ; nisi quis dicere velit, nullum nos tempus a suscipiendo utilitatis tuae causa laboribus arcere merito posse. Libet autem nominilos errore quodam ita liberare, ut jam quasi præmuniti auditores studeamus, ne alium in errorem incident, cum ex iis que paulo ante protulimus, tum que dicturi modo sumus. Nam fortasse quidam, non recte quidem illi, sed cogitaverint tamen, quasi voluptate superiore ostentare meipsum volens ac nequitier insolescere, tractandum hoc argumentum suscepserim. Iudicem si que simpliciter a nobis dicuntur iniqua cum susceptione acceperint, una opinione non recta super aliam cumulata, nobis illi quidem nihil danni dabunt, (quid enim ?) at ipsi magis nocere sibi nullo modo poterunt. Quippe non modo non sanabuntur, veram etiam morbo graviore proculhuius corripiuntur ; quod ipsum emendatu difficile fuerit. Itaque rationem ipsius decori hoc primum a volitis poscere putavi, viam uti nobis repurgaremus ipsi, qua deinceps incederemus. Singulos igitur et universos qui orationes hasce lecturi sunt, scire voluntus, non ostendandi causa nos hac proferre, nec studio declarandi, nos esse strenuos et voluptatis contemptores, has orationes instituisse. Cur enim istuc, nisi forte mens mihi perierit, et ipse mei prorsus oblitus sim ? Nemo enim me magis, opinor, expertus est intemperantie tela ; nec adeo vulneribus, ut ego, confessus ab ea discessit. Recte meipsum equidem novi, sicut e diverso recte non tenco quantopere a cultu moderationis omnibus in rebus abstin. Quare non nica, sed pro ratione virium mearum, simpliciter utilitatis causa disseram.

Aio igitur voluptatem esse bonum quidam iis qui boni esse velint, et recte ac honeste ea utentibus, rem plane bonam ac honestam, vitæque conservatricem, nec ullius conciliatricem mali, siquidem nos ita velimus. Ac oportebat illam profectio et existere, et vitæ mortalium adesse, et cum animitorum vita spatio porrigi. Nam orationi proxime hanc præcedenti, que contra voluptatem est habita, plane iam contraria pronuntio : que si vera sunt (et sunt sane vera, quemadmodum mox nobis haec compensisio quodam ostenderet oratio, si divinum nacta favorem fuerit), argumentum omne confectum erit, probatumque, voluptatem esse rem honestam et optimam. Atque adeo vel unum quiddam brevissimum, mea quidem sententia, suscererit. Quippe si consideraverimus, eum qui reipse bonus est, hanc animatorum naturæ insevisse ; quodque cuius auctor ipse est, id neque malum, neque rejiculum esse queat, sed potius e contrario valde sit bonum et expetendum, parebit omnino, voluptatem per se rem bonam et honestam esse, quod

A τοῦτο προσῆκε: οὐ μόνον ὥσπερ τοῖς ἀλλοις, ἀλλὰ καὶ μετὰ διπλῆς τῆς προσθήκης· τοῦτο μὲν διὰ τὸ σχῆμα, τοῦτο δὲ καὶ διὰ σὲ, δι' ὃν γε δῆποι θεοὶ θέματὸν εἰς τουτον τὸν ἀγῶνα καθῆκα, μηδὲ τοῦ καιροῦ παντάπασιν ἐπιτρέποντος· εἰ μὴ τις διν τοῦτο φαίη, ὡς οὐδεὶς ἀν εἰρῆ καιρὸς δικαίως τοὺς ἐπ' ὕφεσις οῇ γιγνομένους ἡμῖν ἀγῶνας. Βούλομαι δέ τινες πλάνης ἑλευθεροῦν ἔνιους, ἢνη πειρώμενος προσαρτίσασθαι τοὺς ἀκροατές, ὡς μὴ πειραθείεν ἐπέρας πλάνης, ἐξ τῶν δρπι: λεχθέντων, καὶ τῶν ἡδη ρήσησομένων. Ἱερὸς γάρ ἄν τινες οὐ καλῶς μὲν, ἐνθυμηθείεν δ' οὖν δύως, ὡς ὑπὲρ ἐκείνην δεῖξαι βουλόμενος ἔμαυτὸν, καὶ κακοήθιας ἀλλονεύσασθι, τουτον τὸν λόγον ἐνεστησάμην. Καὶ εἰ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπλῶς λεγόμενα μεν' ὑποψίας ἀδίκου λάβοιεν, δίξαν τινὲς οὐκ ὄρθιην ἐφ' ἐπέραν δεξάμενοι· ἡμᾶς μὲν οὐδὲν παρεβλάχουσι, (τι γάρ;) σφδ; δὲ οὐτοὺς, οἶμαι, οὐδὲν ἀν ἔχοιεν δι τι μεζον ἀδικησαίεν. Οὔτε γάρ ιατρούσαται, ἀλλὰ καὶ προσνοήσαυτιν ἀτεχνῶς, δ' θῆ γαλεπὸν εἰς δρόμωσιν. Ηρέπειν οὖν πρῶτον φίθιην τὴν ἔθνη ἡμῖν καθάραι, ἐπειτ' ἐπ' ἐκείνης βασίσαι. Ἱστω τοίνου ἱερατος, καὶ πάντες ὅμοι, δος: τοῖς λόγοις ἐντεύξονται, ὡς οὐ κατ' ἐπιθεῖεν λέγομεν, οὐδὲ ἡμᾶς αὐτοὺς γενναῖους ἀποφῆναι βουλόμενος, καὶ τὴν ἡδονὴν διαπινόντας, τοτεων τῶν λόγων ἡψάμενα. Πλόθεν; εἰ μὴ καὶ τὰς φρένας ἀπολαβέντες, καὶ ἔμαυτον παντάπαιος ἡθιην Ἐλασιν. Οὐδεῖς γάρ οἶμαι μᾶλλον ἐμοῦ τῶν τῆς ἀκρασίας πεκείραται βελῶν, οὐδὲ τρέψαταις, ὡς ἔγω, ἐκείνην ἀπελήλυθεν. Ἔγως καλῶς ἔμαυτὸν ἐπίσταμαι, ὡς οὐδὲ ἐπίσταμαι γε καλῶς, οσον ἐνδίω τον τιμῆν ἐν δικαιοστη τὴν συμμετρίαν. Ποτ' οὐχ ὑπὲρ ἔμαυτον, ἀλλ' δπως ἀν δυνάμεως ἔχοιμι, ὑπὲρ ὕφεσις ἀπλῶς ἐρω.

B Φημι οὖν εἶναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν τοῖς ἀγαθοῖς ἐθέλουσιν εἶναι, καὶ τοῖς καλῶς τε καὶ σεμνῶς χρωμένοις αὐτῇ καλόν τι καὶ σεμνὸν ἀντικρυς, τῷ τε βίῳ συστατικὸν ἡμῖν, καὶ μηδενὸς γε πρόξενον τῶν κακῶν, εἴτε ἡμεῖς βουλόμεθα. Καὶ έδει γε αὐτὴν ὑφεστάνει καὶ παρεῖναι τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ συμπατρεχαθῆναι τῇ τῶν ἐμψύχων ζωῇ. Τὰ γάρ ἐναντία φημι τῷ πρὸ τοῦδε κατ' αὐτῆς εἰρημένῳ λόγῳ. Καὶ εἰ ταῦτα ἀληθῆ (ἔστι: δέ, ὡς ἡμῖν δ' λόγος; διὰ βραχέων αὐτίκα δεῖξαι, εἰ τῆς θεας βοπῆς ἀπολαύσοι), τὸ πάν τῆς ὑποθέσεως εἰργαστας, καὶ καλὸν καὶ βέλτιστον τὸ τῆς ἡδονῆς ἡμῖν ἀποδέσειται χρῆμα. Ἐν δή τι πάνυ βραχύτατον ἀρκέσειεν ἀν, οἶμαι. Εἰ γάρ δή τοῦτο σκοπήσαμεν, ὡς δ τῷ δυτὶ ἀγαθὸς τῇ τῶν ἐμψύχων φύσει τεύτην ἐνέστειρε, καὶ οὐπέρ ἐκείνος αἰτιος, οὐδὲ δια ποτε κακὸν, οὐδὲ ἀπόληπτον, ἀλλὰ τούναντον σαρῶς καλὸν τε σφδρα καὶ αἱρετόν· φανεῖται πάντως ἡ ἡδονὴ ἀγαθὸν τι καὶ καλὸν καθ' αὐτὴν οὖσα, κατὰ τὴν ἐπιγγείλαν τοῦ λόγου. Οτι δέ θεόθεν ἡ ἡδονὴ, οὐδεὶς οἶμαι δεήσεισθαι λόγου. Ἐπειδή γάρ τὰ πάντα ἡμῖν ἐκ

Θεού, ὡς δὲ καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι, καὶ τοῦτο γε δόγμα Α κοινὸν καὶ τοῦτο γένοιτο ἀν., οἷμαι, δόγμα, ὡς ἡ τὸν καλέν, καὶ δῆλον αὐτόθιν. "Ἡ γάρ οὐκ ἔστι τὸ τῆς ἡδονῆς χρῆμα, ἢ πάρ' οὐ τὰ πάντα, κακεῖνη." Ἀλλ' ἔστι γε πάντων ἡ ἡδονή. Θεόθεν ἄρα. Καὶ τὰκεῖθεν ἀγαθά. Ἀγαθὴ δέρα. Οὐ τοῖνυν σοι πλειστῶν οἶμαι δεῖστε, πρὸς τὴν τῆς ἱποαγέστεις ἔκτισιν. Οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀνδρα πατέρα διδέσθαι στόμα τολμῆσαι πρὸς τούναντίον. Οἶμαι δὲ μηδ' ἀπιστον, ἔχοντά γε νοῦν διακρίνειν, καὶ λογιζόμενον, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς παραχρήσεις τοῖς οὐ καλῶς χρωμένοις εἶναι· τῆς δὲ ἡδονῆς τὴν σύστασιν αὐθίς εἶναι τῇ συμμετρίᾳ τῆς μεταλλίψεως. "Ωστε ἔξεστον εἰπεῖν, Πρὸ τοῦ βαδίσαις ἐφθασας· δὲ τινι τῶν θείων ἀνδρῶν εἰρητας, ὑπερβολὴν εἰς ταχυτῆτα θέλοντι δεῖξαι. Οἶμαι δὲ τινας τῶν παρόντων σαζέστερον θέλειν ἀκοῦσαι, καὶ γρῆναι τούτους παραμυθήσαθαι μοι δοκεῖ, δοσον ἰκανόν. "Οθεν δὴ διὰ πλειστῶν ἐκθέμενος τὸν λόγον, δρόβως γε ἔχον διεῖκα τὸ δόγμα, ἀνάγκαις, οἷμαι, πρεπούσαις. Καίτοι δοκῶ μοι λίγαν σαρκὸς κατασκευάζειν ἐπιχειρήματα. Καὶ δὲ δημιούς εἰπεῖν καὶ τὸ καθ' αὐτὸν συνιστάμενον ἀπὸ τῶν ήδη ῥηθέντων διὰ κοινῆς (ώς εἰπεῖν) ἐννοίας καὶ ἀξιώματος, εἴτε καὶ μᾶλλον συστῆσαι καὶ τῇ τῶν λόγων ἀκολουθίᾳ ἐν διαφόροις ἐπιχειρήμασι. Τὸ γάρ δυοῖν συνιστάμενον, δύο δὴ τινας (ώς εἰπεῖν) ἔχον πλάτας, ἐδραιστέρον τε τοῦ δὲ ἐνδὸς ὡς ἐξ ἡμισείας πως βεθηκτός, ὁσπερ ἐφ' ἐνὶ ποδί. Εἰ δὲ καὶ πλειστῶν ἐπερεθεται, πολὺ γε τοῦτο διειρηνόν. Καὶ δὴ σκοτώμενος ἀδι. Ἀρξόμενα δὲ αὐθίς ἐξ τῶν προτέρων. Θεμέλιον γάρ ἀλλον οὔνεις δύναται θείειν παρὰ τὸν κείμενον, ἔφη Παῦλος. Καὶ δόψις βαδίζων ὁ λόγος, Θεοῦ συνατρομένου, συντόμως τὸ γιγνόμενον ἀποδίσει, ἀποδεῖξεις μὲν ἔκεινα, ὃν μὴ δειχθέντων, οὐκ ἀν ἀρκούντως ἔχειν τὰ ῥηθησόμενα δέξαι· σωπήσας δὲ πολλὰ, καὶ μὴ λεχθέντα φυγῇ τοῦ κέρου, οὐκ ἀν ἐνέγκαις ζημιάν, οἷμαι, τῷ προκειμένῳ σκοτῷ.

sane nostra hoc quendam modo instituatur. Ordiamur autem rursus ex antecedentibus; quippe fundamentalium aliud ponī nequid quam quod iactum est, ut Pauli verbis ular. Et ipsa oratio via quadam rationeque progredivit, opitulante Deo, compendiari quod rectum erit exponet: demonstratis iHis, quibus non probatis, haud satis bene constituta quae dicentur videri queant, multisque silentio præteritis, quæ lametsi vitandi tædii causa prouta non fuerint, nullum tamē proposito scopo derimentum, opinor, attulerint.

Εἰ γοῦν ἡ φύσις τῶν θυτῶν περὶ Θεοῦ, καὶ ἡ Δ πειθυμία πᾶσι τοῖς ζώοις ἐνέσπαρεται, καθάπερ καὶ προείρηται, καὶ οὐκ ἔστιν ἔξωθεν τὸ ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ ὑπερογενὲς, οὐδὲ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἐμφυσός τις δύναμις τῆς Φυσῆς, καὶ ἀχώριστος, καὶ μέρος γέ τι ταύτης (εἰ βούλεις λέγειν) τῆς τριμεροῦς τε καὶ ἀμεροῦς (λέγω δὲ νῦν περὶ τῆς λογικῆς τε καὶ ἡμετέρας), δηλονότι ἀγαθὸν ἡ ἐπιθυμία, ἀτε δὴ περὶ Θεοῦ τῇ Φυσῇ δεδομένη οὐχ ἡτον ἡ τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς μέρη, τὸ λογικὸν τε καὶ θυμικόν. Καὶ εἰ τοῦτο δοκεῖ τις, ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἐπιθυμίαν (δύστε δὲ γε πᾶσι τις, οἷμαι, οὐκ ὅν αὐθάδης τε καὶ ἀλλοττος), ἀγαθὸν καὶ ἡ τὸν κακὸν φανεται, δὲ ἦν τε ἔστιν ἐπιθυμεῖν, καὶ ἡς χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν εἰκὼς ἦν δῆπου τῇ Φυσῇ ἐνμπεφυχένα: τὴν πρώτην.

A quidem de hac nostra pollicebatur oratio. Esse vero voluptatem a Deo, nullius egere probationis arbitror. Nam cum omnia nobis, sicut et rebus universis, a Deo tributa sint, quod quidem communis receptum est sententia, sequitur, et hoc commune quasi quoddam esse placitum, voluptatem esse rem bonam, idque vel hinc perspicuum est: vel enim nulla voluptas est, vel a quo cuncta sunt, ab eodem et ipsa. At vero voluptas est omnium: a Deo igitur. Quæ autem a Deo, bona sunt: bona igitur. Non ergo tibi pluribus, opinor, opus erit ad persolutionem rei promissæ. Non enim licet, non licet homini fidei diversam ut in partem andeat os aperire; immo nec infideli, mea quidem opinione, modo mente, quæ judicium ferre possit, praeditus sit; et cogitet, quæ nimia sint, una cumabus, ad eos esse referenda qui non recte utantur; voluptatis autem ipsius quasi fundamentum, in perceptionis moderamine consistere. Quo sit ut dicere mihi licet: Antequam iter occiperes, pervenisti; quod divinus quidam vir dixit, nimirum quamdam celeritatem volens ostendere. Arbitror autem quosdam hic præsentes dilucidius hæc quidire cupere; quibus equidem gratiscandum, dum satis eis fiat, puto. Quamobrem pluribus omnem rationem explicans recte comparatam esse sententiam, necessariis et convenientibus, ut arbitror, argumentis probabo. Quanquam rem valde perspicuum astruere mihi velle videor, nihilominus bonum est hæc explicare, quodque per se consistit ex iis quæ jam dicta sunt, per communem, ut ita dixerim, rationem atque sententiam, magis etiam consentaneis rationibus probare, diversa per argumenta. Nam quod rebus dubiis constat, duos quosdam, ut ita dicam, pedes habens, quodammodo stabilius. est eo quod per unum aliquid, velut ex semisse, quæsique pede duntur at uno consistit. Quod si etiam pluribus fulcitur, longe id quoque melius est. Et consideratio C per se consistit ex iis quæ dicta sunt, per communem, ut ita dixerim, rationem atque sententiam, magis etiam consentaneis rationibus probare, diversa per argumenta. Nam quod rebus dubiis constat, duos quosdam, ut ita dicam, pedes habens, quodammodo stabilius. est eo quod per unum aliquid, velut ex semisse, quæsique pede duntur at uno consistit. Quod si etiam pluribus fulcitur, longe id quoque melius est. Et consideratio

Si ergo natura rerum a Deo est, et appetitus cunctis animantibus insitus, sicut et ante dictum est, nec appetendi vis aut extrinsecus alicunde provenit, aut urta posterius est, aut ascititia, sed innata quædam et inseparabilis animi facultas et pars quædam ejus, si quidem ita loqui voles, quæ tripartita pariter et partium expers est (loquor autem modo de anima rationis participi ac nostra), sequitur, appetitum esse rem bonam, veluti qui a Deo non minus animo tributus sit, ac partes ipsius gerimantæ, ratiocinatrix et irascens. Ac si quidem aliquis dederit, appetitum esse rem bonam (dabit quilibet, opinor, qui neque contumax, neque insolens erit), parebit et voluptatem esse rem bonam, propter quam appetimus, et absque qua

ne ipsum quidem appetitum ab initio naturam animo indituram suisse, consentaneum est. Frustra enim ab initio tributus nobis suisset appetitus, si non et illud exstisset, in quo animus hac etiam in parte posset in nobis efficax esse. At frustra factum aliquid esse a Deo, tam dictu quam cogitatu, nefarium fuerit. Sequitur ergo, vel animum a Deo non esse factum, (quis autem et animo præditus, et mentis particeps, hoc dixerit?) vel esse credendum, voluptate in animo divinitus tributum. Cum enim prolatum sit, ne appetitum quidem esse debuisse, si plane nihil exsisteret, in quo appetitus se id esse quod est recte declarare posset, perspicuum prorsus est omnibus, nulla si voluptas esset, nec appetitum omnino existere debuisse, quippe manifestum est, appetitum latitiae voluptatisque causa moveri. Nec enim est aliud quidpiam, cuius hic causa moveri possit. Quapropter appetitu in hunc modum abolito, deque medio sublato, nec animus ipse remanserit. Etenim fieri nequit, ut animus aliqua re sua spoliatus, in eo permanere statu, quo conditus fuit, possit; quod sane de contrario paret. Nam neque consentaneum est, neque fieri potest, ut animus aliquid extrinsecus assumat, quo magis sit animus. Ideoque nec alterum fieri potest, ut aliquid scilicet amittat. Nam utrumque consimiliter absurdum est. Etenim animi erga se invicem, quod ipsam attinet substantiam et orum primum, equaliter et eodem affecti sunt modo. Nequit igitur animus animo, vel etiam se ipso, naturam quod attinet, aut deterior, aut melior fieri; ideoque nec assumere quidpiam extrinsecus, nec suum aliquid amittere potest. Nam si recte affectus erit per se animus, ubi vel suum aliquid amiserit, vel quiddam extrinsecus assumpserit, perspicuum est, eum recte affectum non esse, si suo in statu maneat. At vero dum in eo manet, in quo conditus ab initio fuit, in summo bono manet. Ergo manesum est omnibus, futurum, ut tunc magis male sit affectus (loquor autem ex hypothesi), cum aliquid extrinsecus assumpserit aut suum amiserit. Nam assumendo nimius evadet; defiendo quamdam quasi mutilationem sustinebit. Atqui si animus integer ac bonus inveniri posset, appetitu destitutus, superflius et turpis esset ex appetitus accessione; sin illum nunc pulchrum et integrum videmus, perspicue manifestum erit, turpissimum et imperfectum fore, partis ademptione facta. Quippe contraria contrariis non minus demonstrantur quam similii similibus. Neutrum igitur horum contrariorum cum bono congruet, de ammissione loquor et assumptione. Iuno potius perspicue necessarium est, utrumque animo infestum esse, tam accessionem scilicet quam detractionem, ut neque superfluum aliquid assumat, neque mutiletur quod integrum est. Quamobrem hoc explicato, fieri scilicet haud posse ut animus incolunis sit absque appetitu, eadem ratione probatum arbitror, nec appetitum

A Μάτην γάρ ἀν παρά τὴν ἀρχὴν τὸ ἐπιθυμεῖν ἔγειρονται, οὐκ ὅντος ἔκεινου, ἐν ὅπερ ἀν εἰχεν τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τόδε τὸ μέρος ἑνεργὸς ἡμῖν είναι. Μάτην δέ τι παρὰ Θεοῦ γεγονέναι: βιάσφημον εἰπεῖν ή νοῆσαι. Συμβαίνει δὲ ή μηδὲ τὴν ψυχὴν ἐκ Θεοῦ γεγονέναι, (διτὶς ἀν εἴποι, ψυχὴν τε ἔχων, καὶ νοῦ μετέχων;) ή καὶ τὴν ἥδονὴν τῇ ψυχῇ θεόθεν είναι πιστεύειν. Ἐπειδὴ γάρ δέδεικται, ὡς οὐδὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἔχρην είναι, οὐδενός τινος δλῶς ὅντος, ἐφ' ὅπερ ἀν καλῶς ἐπεδείχνυτο αὐτό γε τοῦτο οὕτα: ἐπιθυμίας δῆλον ἀν εἶη πᾶσιν ἔξης, ὡς καὶ τῆς ἥδονῆς μηδαμῶς οὖσας, οὐδὲ τὴν ἐπιθυμίαν γε εἶναι τοπαράπαν συνεστηκέναι. Πρόδηλον γάρ ὡς ή ἐπιθυμία δι' εὐφροσύνην καὶ ἥδονὴν ἔχει τὴν κίνησιν. Οὐ γάρ ἔστι τετρόν τι τῶν πάντων, ὅπερ οὐ δήπουθεν αὐτῇ ἀν κινηθείη. Οὔτω δὲ τῆς ἐπιθυμίας ἀριθμητικής, καὶ παντελῶς ἐκ μέσου γεγενημένης, οὐδὲ τὸ τῆς ψυχῆς χρῆμα παρέμεινεν δν. Οὐ γάρ ἔστι τὴν ψυχὴν ἀφαιρεθείσαν τι τῶν αὐτῆς, ἐν ή γέγονε καταστάσει μεῖναι. Δῆλον δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου. Οὔδε γάρ εἰκός, οὐδὲ ἐνδεχόμενον, προσλαβεῖν τι θύραθεν τὴν ψυχὴν, ὥστε καὶ μᾶλλον ψυχὴν γενέσθαι. Οὐκοῦν οὐδὲ θάτερον δυνατόν εστι, τὸ ἀποβαλεῖν φημι. Ὁμοίως γάρ ἔκάτερον ἀποτον. Αἱ γάρ ψυχαὶ καὶ πρὸς ἄλληλας, καὶ πρὸς αὐτάς, ίσως ἀειδῆποτε καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν δσα κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτήν, καὶ τὸ ἀκαρχῆς είναι. Οὐκοῦν γε ψυχῆς ή χείρων, ή βελτίων, οὐδὲ ἔστατης ποτε, κατὰ τὴν φύσιν γενέσθαι οὔδε τε, οὐ τοινούς οὐδὲ δέξασθαι τι τῶν θύραθεν, οὐδὲ ἀποβαλεῖν τῶν οἰκείων. Εἰ γάρ δγίως ἔξει γε τὸ καθ' αὐτήν τὴν ψυχὴν, ή ἀποβαλοῦσά τι τῶν αὐτῆς, ή καὶ ἔκωθεν προσλαβοῦσα δῆλον, ὡς οὐχ ὅγιως ἀν εἰχεν, ἐν τῷ καθ' αὐτήν μένουσα. Ἀλλὰ νῦν γε μένουσα ἐφ' ὅπερ τὴν ἀρχὴν ἔγειρονται, ἐν τῷ ἀκρῷ τοῦ καλοῦ μένει. Νοτε πᾶσι φανερόν, ὡς τότε μᾶλλον κακῶς ἔξει (ἴξ ὑποθέσεως δὲ λέγω), δταν τι τῶν θύραθεν ἐπιδέξει, ή τῶν ίδιων ἀποβάλῃ. Τῇ μὲν γάρ προσλήψει ὑπερβαλεῖ· τῇ δὲ ἐλλειψει ὁσπερεῖ τινα πήρωσιν ὑποστήσεται. Καὶ μήν, εἰ ἦν τὴν ψυχὴν ἀκεραίαν καὶ καλήν εὐρεθῆναι, τῆς ἐπιθυμίας ἀπούσης, περιττή πως καὶ αἰσχρὰ γένοιτο δὲ τῇ τῆς ἐπιθυμίας προσθήκῃ. Εἰ δὲ νῦν αὐτήν καλήν καὶ διάχληρον δρῶμεν, εὐδηλον ἀν εἴη σαφῶς, ὡς ἦν ἀν αἰσχίστη καὶ ἀλιπῆς τῇ τοῦ μέρους ἀφαιρέσει. Τὰ γάρ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἀπόδειξις οὐχ ἡττον ή τὰ δμοια τῶν δμοιων. Τοιγαροῦν τῶν ἐναντίων οὐδέτερον τῷ καλῷ συμβῆσεται· τὴν ἀποβολὴν φημι καὶ τὴν περδίην. Μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον σαφῶς εστι καὶ πολεμίως ἔχειν ἔκάτερον τῇ ψυχῇ. δηλαδή καὶ τὴν προσθήκην, καὶ τὴν ἀφαιρεσίν· ίνα μήτε περιττὸν τι προσλάβῃ, μήτε πηρωθῇ τὸ διάχληρον. Οὐκοῦν ὡς τοῦτο γέγονε δῆλον, μή οὖν τε είναι τὴν ψυχὴν διεμένειν ἐπιθυμίας χωρὶς, τὸν ίσον, οίμαι, δέδεικται τρόπον, μηδὲ τὴν ἐπιθυμίαν συνίστασθαι δυνατὸν είναι, τῆς ἥδονῆς μηδαμῶς οὖσας. Ωστε οὐδὲ ταύτης ἀπούσης οὖν τέ εστι διασώζεσθαι τὸ τῆς ψυχῆς χρῆμα, εἰπειρ τῇ μὲν ἥδονῇ τὴν ἐπιθυμίαν, τεύτη δὲ τὴν ψυχὴν ὁ λόγος γε τημῖν ἔδειξε συνα-

ρουμάνην. Ταυτὶ δὲ εἰρηταὶ μοι καὶ κατεσκεύασται, ἵνα δὲ ταῦτα φανερὸν, ὡς δέρ' ἐπιφέψυχε τῇ ψυχῇ διὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τὴν ἡδονήν, οὐσά γέ τις δύναμις αὐτοῦ οὐσιώδης καὶ ἀχώριστος παντελῶς. Ὡστ' διπέρ τὸ πισχνούμεθα δεῖξεν, ἀγαθὸν εἰληφεῖλος, θεοῦ συναιρομένου, βραχέσι λόγοις. Εἰ δὲ καὶ πλειόνων ἦν χρεῖα, ἔξην γε δῆπου καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς βρατώνης γενέσθαι. Πέφυκε γάρ τάληθες οἰκείθεν πηγάδειν τὰς ἀφορμάς τῆς ἑαυτοῦ συστάσεως. Ἐπει τὸ δὲ ἄλις ἔχει τὰ περὶ τούτου, καὶ δέδεικται τὴν ἡδονὴν ἐμπεφυκυῖα μὲν τῇ ψυχῇ, θεόθεν δὲ αὐτῇ δεδομένη, ἀγαθὴ δὲ ἀναγκαῖως (τὰ γάρ ἐκ Θεοῦ ταυτά) φέρε καλὴν αὐτὴν ἀποδείξωμεν κατὰ πότε τῶν πραγμάτων αὐτοῦ μετὰ λογισμῶν, ἥν οἶσι τε γενώμεθα τοῦτο ποιῆσαι.

ιον ανάτην ἰδιταν αν δινίτινοις νοβις concessam, adeoque necessario bonam esse (sunt enim ejusmodi quae a Deo proficiscuntur), age, de ipsis sine ratiocinationibus, si quidem id sacere poterimus.

Πολλαχόδεν μὲν οὖν ἔσται καταφράκτες, ὡς δύναται τὴν ἡδονὴν καθαρεύουσα κακῶν εὑρεθῆναι, εἰ τις γε ἔχειν γρῆπτο, ὡς δέοντος κρῆσθαι. Τὸ γάρ, οἷμαι, ἔγειθαι καὶ ἐπιθυμεῖται τῶν ὡς ἀληθῶς ἐφετῶν καὶ ἐπιθυμεῖται δικαίων, καὶ ταῖς ἀπὸ τούτων αὐθίς τροπαῖς ἐπαγάλλεσθαι, οὐδεμίαν γε δικαίων δέξαιτ' ἀν μέμψιν, διποὺ γε καὶ τούναντίον πολλοὺς ἐπαίνους. Ὅφε δημῶν γάρ ζητουμένη ἡ ἐπισυμβαίνουσα τοῖς ζητουμένοις δι'. ἔκεινό γε καὶ μόνον, δὴ τῇ φύσει δέδοται ζητεῖν ἔκαρχῆς εὐθύνης, δηλοντεῖ τὸν Θεόν, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἑαυτῆς σύντασιν, πῶς οὐκ ἀν εἴη δικαία τὴν ἡδονὴν ἀγαθὴν νομίζεσθαι, καὶ καλοὺς ἐργαζομένη τοὺς εὐτῆς σωφρόνως μετέχοντας; Αὐτίκα γάρ τον τοῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν, ἐν αἰσπερ οὐχ ἐνδέχεται τι τῶν οὐκ ἀγαθῶν εἶναι, εὗροι; ἀν ἀμφότερα· καὶ τὴν ἐπιθυμίαν φημι, καὶ τὴν ἡδονὴν· Εἰς δὲ ἐπιθυμούσι, φησὶν, ἀγγελοι παραχύψαι. Καὶ ἀπέραντος, καὶ ἀλητος· καλεῖται τὴν ἡδονὴν, τὴν ἀσωμάτως δεῖ σύνεστιν. Λῦτη παρὰ τῶν ἀγίων ἀνδρῶν καὶ τρυφῆς, καὶ εὐφροσύνη προσαγορεύεται, καὶ εἰ τι τοιούτον. Λῦτη καὶ δικαίων ψυχαῖς συνέσται διηγεῖται, ἐντεῦθεν λαδούσας τῆς ἡδονῆς τῆς ἔκει τὸν καλὸν ἀρραβῶνα. Εἰ δὲ τις μέγα νομίζει τὸ τὴν αὐτὴν τοῖς ἀσωμάτοις τρυφήν ήματς ἔχειν, καὶ ἀπολαύειν τῶν ἔκεινοις ἀπολαυστῶν μετὰ τὴν ἐνθένδες ζωὴν, ἀκουσάτω γε κάκεινο, ὡς καὶ ἐνταῦθ' ἡμῖν ἔξεστι τούτου μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. Τοῖς γάρ εἰσάπαξ καθαροῖς, τὴν κακαθαρμένοις, χάρις ἔκειθεν ἐπιφυτική. Ηγέ τοι γε μέλλουσι συνενται τὸν πάντα χρόνον, εἰ καὶ ἀδρανέστερόν πως καὶ ἀμυδρότερον ἐνταυθοῦ τοῦτο γίνεται. Διὰ γάρ τὸ ἐπιπροσθῦν ἡδη σῶμα τῇ τῆς ψυχῆς θεωρίᾳ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦδε πάθη, καὶ τὰς διὰ ταῦτα φροντίδας, οὐδὲν ἀν δῆπου καθαρῶς τῶν θεωρητῶν θεωρήσαιμεν, τὴν ἐφετῶν ἀπολαύσαιμεν. Τοῖς γε μήτι διδίοις μηδενὸς τοιούτου παρενχοῦντος καθαρώτερον ἔφειται ἐπιθυμεῖν καὶ εὐφραντεῖσθαι τὰ ἐπιθυμητά γε καὶ εὐφραντά, ταυτὸ δὲ εἰπεῖν τὰ ἡδεῖα. "Οθεν δεὶ μὲν θεωροῦσιν ὡς ἔνεστι τὸ βασιλικὸν κάλλος, καὶ τῆς ἔκειθεν δεσμαπῆς κοινωνοὶ γίνονται, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἀπολαύσουσιν ὥρας. Κόρον δὲ οὔτε ἐλαδον, οὔτε λήψονται. Μακά-

A consistere posse, si nulla voluptas sit; idenque si ea nulla sit, nec animus ipse salvus esse poterit, quandoquidem appetitum cum voluptate, cum appetitu animum quoque tolli e medio probavimus. Hæc autem a me dicta sunt et constituta, ut manifestum sit, innatam esse voluptatem animo per ejus partem appetentem, quæ substantialis et inseparabilis omnino facultas illius sit. Adeoque bonum ad finem perductum est, adjuvante Deo, paucis sane verbis, quod ostensuros nos policebamur. Quod si pluribus opibus esset, etiam id per quam facile præstare possemus. Ea namque veritatis est natura, ut occasionses et causas stabilendi seipsam ex se quasi fonte quodam profundat. Sed quia res satis est explicata, probatumque, voluptatem animi etiam rebus eam bonam demonstremus, non sine ratione.

B De multis ergo parebit, posse voluptatem inventari, quæ immunitis sit a vitiis, si quis ea sic utatur quemadmodum uti oportet. Nam, ut equidem arbitrator, ea tum appetere, tum concupiscere, quæ vero sunt optabilia meritoque concupiscenda, quæque de his voluptates existunt, iis delectari, nullam id quidem justam reprehensionem meretur, si non e diverso multas potius laudes. Quippe si voluptas a nobis ea quæratur quæ rebus investigandis ultro accedit, et propter hoc solum quod statim ab initio naturæ datum est, ut quæratur, puta Deum, virtutem, suimet conservationem: quoniam pacto non istæ jure bona ducatur esse voluptas, quæque bonos efficiat, quotquot eam rite percipiunt? Primum in ipsis copiis cœlestibus, in quibus fieri nequit ut aliquid non bonum existat, ultraque licet invenire, tam concupiscentiam dico quam voluptatem, nam prescriptum legimus: Quæ inspectare angeli cupiunt. Idem finis expers dicitur ea voluptas quæ istis corporum expertibus semper adest.

Huic sancti viri et deliciarum, et latitiae, aliaque nomina tribuunt. Hæc et justorum animis æternum aderit, cum in altera vita præclarum voluptatis cœlestis arrhabonem acceperint. At si quis magnum aliquid esse ducit, quod easdem cum incorporeis delicias habituri nos simus, et post hanc vitam iis fruituri, quibus illi fruuntur, is velim de nobis audiat, in hac quoque vita nos ejus boni participes esse posse. Nam semel puris aut repurgatis ea contingit gratia, qua omni sunt ævo fruuntur, quamvis hoc et imberillius quadam modo et imperfectius in hac vita fiat. Etenim propter corpus illud nostrum, quod jam in contemplatione animi quasi luminibus obstruit, et propter ortos inde morbos sequentesque deinde sollicitudines, nec res contemplandas pure contemplari, nec expectendis frui possimus; æternis autem cum nihili tale inobscenum sit, purius et expetenda expetere, et latitium parientibus, hoc est jucundis, oblectari permittitur. Ideoque semper regiam illam venustatem pro viribus intuentur, ac profecti indidem

D

fulguris participes efficiuntur, admirandaque pulchritudine fruuntur. Eosdem nec ulla cepit unquam, nec capiet satietas. Itaque beati crimus si voluptatis hujus fructum percipere velimes, totisque viribus ea persequi, quæcunque nos ad illam solam dueunt. Quod si alia quoque voluptas esse moderata visa fuerit, ea moderatis itidem frui licebit; nam cum moderata sit, a moderatis moderate percipietur. Ac quæcunque sic facere licet, ut nulla nos obligent culpa, sed lætitiam afferant ei utilitatem, nec impedimentum aliquod vituperio dignum habeant, ea vero et honesta, et bona et laudabilia mente prædicti ducunt. Nam ejusmodi quiddam voluptas est: quæquot ea moderate sobrieque usi fuerint, præterquam quod illos nulla molestia, atque utilis rei vel in hac, vel in altera, vel in

Quamobrem voluptas, uti nos probaturos affirmabamus, bona res est. Quod si alicui noxia fuerit, ad ipsius hoc abusum referatur, qui modum non servet aut servare nolit. Debent enim illi qui ex prescripto rationis vivere cupiunt, omni abuso repudiato, tantum voluptatis per sensus omnes percipere, quantum implendæ necessitatisti sit est, nee ulterius progreedi. Quippe si male quis utatur (malum autem, quidquid nimium), non quod recte nobis utendum datum est, sed intemperantia pariter, et is qui male utitur, culpandus venit. Itaque si me quis uti consiliario velit, ultia sibi propria voluptati attribuat nemo. Nam equidem magno redimerem, si voluptatis causa nulla mihi sustinenda culpa foret; quippe mihi præ cæteris omnibus hoc expediret. Nunc ita minime res habet, sed contrarium potius in modum. Etenim si voluptati culpam ascriberemus, quoties peccamus, atque ita nos omni liberari negotio, ne unus quidem ex his qui punientur omnino plecteretur. Ino vero si vel hoc locum haberet, ut ii merito excusarentur qui per intemperantiam peccant, tamen ne sic quidem malum hoc leve foret. Nam malum aliquod designant, hoc ipsam malum est, tametsi nullas det poenas, nec eo nomine tenetur. Enimvero mihi conduxit ad tribunal judicis haud nisi, ut causam male gestorum dicam. Cum enim Davidem ipsum audiamus obsecrare judicem illum, ne secum experiri judicio velit, quis, queso, tam audax est ut non ad ipsam duntaxat judicii mentionem contremiscat? Optandum esset illis voluptatis mancipiis (adversarium modo meum compello) ut ita res esset affecta, quemadmodum tu dicebas, nimirum ut ea vis voluptatis foret, ut illos omnino deliros esse probaret, qui ejus excessus vitare cupiant. Sed admodum vereor ne alia veritatis sit ratio quam quidam arbitrantur; nam esse rem plane diversa ratione comparantur aīo, quippe vis ejus illa tyrannica merum est delirium, modo quis ita velit. Atque hoc illud est quamobrem justus ille iudex poenas a nobis exigat, quoties illam mandatis ipsius anteponimus. Etenim si vis ejus invicta foret, cuin in animos irrumpit, nec supplicium de nobis Deus

A priori oīn ἀν εἰη ταῦτην ἡμᾶς ἑδεῖν καρποῦσθει τὴν ἡδονήν, οἷα διώκεται ὄποση δύναμις, δος πρὸς ἐκείνην μόνην ἐνάγει. Καὶ εἰ εἰς δ' ἀντέρα σώφρουν φανεῖται, μεθεκτῇ ἀν εἰη τοῖς αὐτοροις. Σωφρόνις γάρ τοῖς σώφροις ή σώφρων μετατρέψθεται. Καὶ διαπερ ἔξεστι τοισὶ τῶν οὐκ εἰς εὐθύνας ἡμᾶς ἀγόντων, ἀλλ' εἰλι μὲν εὐφρόσυνα, εἰλι δὲ ὀφέλιμα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς προσίσταται τῶν ἐν αἴτῃ καὶ μέμψει, καλέτε δή που, καὶ ἀγαθά, καὶ διαινετά τοῖς γε νοῦν ἔχουσι. Τοιούτον τάρ τὸ χρῆμα τῆς ἡδονῆς οἵς ἀν μεμετρημένως συγγένοιτο καὶ σωφρόνως, περὶ τῷ μηδαμῶς ἐκείνους λυπήσαι, ή κατὰ τι ζημιῶσαι, ἔχαριστα τε καὶ ὀντασσει, ή ἐκεῖ, ή καὶ ἐν ἀμφοτέραιν ταῖν ζωαῖν.

utique vita præstat.

B "Ωστε καλή ἡ ἡδονή, ὡς ισχυριζόμεθα δεῖξεν. Εἰ δὲ κακή τινι γένοιτο, τῇ ἐκείνου ἀν γένοιτο παραχρῆσι, καὶ τῷ μὴ τιμῆν τὸ μέτρον, ή μὴ βούλεσθαι. Αὐτὸν τοὺς λόγῳ δῆν αἰρουμένους, πάσαν παράχρησιν διαποτέσσατες, τασσοῦτον καρποῦσθαι τῆς ἡδονῆς διὰ πισῶν τῶν αἰσθήσεων, διστὸν τὸ ἐνδέον ἀντιπληροῦν, καὶ μὴ περαιτέρῳ χωρέειν. Έπει τοιούτος τοις κακῶς (κακὸν δὲ ή ὑπερβολὴ), οὐχὶ τοῦ καλῶς πρὸς χρῆσιν ἡμῖν δεδομένου, τῆς δ' ἀκρασίας καὶ τοῦ χρωμένου γίνεται σαφῶς τοιγάλημα. Μηδέτε οὖν τὰ οἰκεῖα κακά, ἐμοὶ συμβούλῳ χρώμενος, ἀνατιθέτω τῇ ἡδυνῇ. Πρια! μην γάρ ἔτις πολλοῦ τὸ μὴ μέλλειν εὐθύνεσθαι τῆς ἡδονῆς ἔνεκα. Ήμοὶ γάρ μᾶλλον τῶν πλευτῶν συνήνεγκεν ἀν τοῦτο. Νυν δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τούναντον ἔστιν. Εἰ γάρ ἦν τὴν ἡδονὴν αἰτιασθεῖται, διαν ἀκρατέαμεν, καὶ ταύτη γε πραγμάτων ἡμᾶς ἀπηλλάχθαι, οὐδὲ ἀν εἰς δίκην εἰσεκράτετο τῶν εἰσπραχθησομένων γε πάντως. Οὐ μήν ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο γε τῇ, παρατείσθαι γε δικαίως τοὺς δι' ἀκρασίαν ἀκρατάνοντας, ἢ μὲν διαν οὐδὲ οὐτω κούρον τὸ δυσχερές· τῷ γάρ ἔργον μένῳ τὸ πονηρὸν αὐτὸν γε τοῦτο κακόν, καὶ μὴ δῷ τινα δίκην, καὶ οὐ καταστῇ πρὸς εὐθύνην· πλὴν θεοὶ συνήνεγκεν ἀν τὸ μὴ τῷ βῆματι τοῦ κριτοῦ παραστῆναι, ὧστε δίκην ὑποσχεῖν τῶν οὐ κακῶς πεπραγμένων. Ότις γάρ ἔστιν ἀκούειν αὐτοῦ Δασίδη, τὸν κριθῆν παρατιουμένου, ὡς ἀν μὴ πρὸς εὐθύνας ἐκείνῳ γένοιτο· τοῖς οὖτα τολμηρός ἔστιν, ὡς μὴ καὶ τῇ μνήμῃ τῆς δίκης μόνη κλονεῖσθαι; "Ἐρρεψιον ἀν ἡ τοῖς τῆς ἡδονῆς δούλοις (δι λόγου δὲ πρὸς ἀντιλέγοντα), εἰ τὰ ταύτης, ὡς σύ τε φήσι, εἰχε· λέω δή τὸ δύναμιν ἔχειν τοιαύτην τὴν ἡδονήν, ὥστε καὶ τοὺς βούλομένους διαφυγεῖν τὰς ἐκείνης ὑπερβολὰς, ἀποδεικνύαι ληρούντες. "Η που δὲ μέγα δέδοικε, μὴ οὐχ, ὡς τιστονομέσθαι, τάληθες εἴη. Εναλλάξ γάρ ἔχειν τὸ περὶ ταύτης ἔγω φῆμι. Τὸ γάρ τυφανοῦν αὐτῆς λῆσσος, εἰ βούλοιτο τις. Καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ποιοῦν τὸν δικαιον κριθῆν εἰσεπράττειν γε ἡμᾶς δίκην, ἐπειδὲν ἐκείνην θύματα πρὸς τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων. Έπει, εἰ δὲ τὸ ταύτης ισχυρὸν ἀνάγκητον, εἰς τὰς ψυχὰς εἰσακμάταν, οὗτ' δικήγορος ἀφ' ἡμῶν ἐλάμβανεν δικαιον Θεός, εἰ δὲ ἡδονὴν παρευδοκεῖτο τὸ ἐκείνου θέλημα, οὗτ' ἀν τὴν ἀρχὴν ἡμᾶς

D "Ωστε καλή ἡ ἡδονή δούλοις (δι λόγου δὲ πρὸς ἀντιλέγοντα), εἰ τὰ ταύτης, ὡς σύ τε φήσι, εἰχε· λέω δή τὸ δύναμιν ἔχειν τοιαύτην τὴν ἡδονήν, ὥστε καὶ τοὺς βούλομένους διαφυγεῖν τὰς ἐκείνης ὑπερβολὰς, ἀποδεικνύαι ληρούντες. "Η που δὲ μέγα δέδοικε, μὴ οὐχ, ὡς τιστονομέσθαι, τάληθες εἴη. Εναλλάξ γάρ ἔχειν τὸ περὶ ταύτης ἔγω φῆμι. Τὸ γάρ τυφανοῦν αὐτῆς λῆσσος, εἰ βούλοιτο τις. Καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ποιοῦν τὸν δικαιον κριθῆν εἰσεπράττειν γε ἡμᾶς δίκην, ἐπειδὲν ἐκείνην θύματα πρὸς τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων. Έπει, εἰ δὲ τὸ ταύτης ισχυρὸν ἀνάγκητον, εἰς τὰς ψυχὰς εἰσακμάταν, οὗτ' δικήγορος ἀφ' ἡμῶν ἐλάμβανεν δικαιον Θεός, εἰ δὲ ἡδονὴν παρευδοκεῖτο τὸ ἐκείνου θέλημα, οὗτ' ἀν τὴν ἀρχὴν ἡμᾶς

χατενής ὁπλιζε ταῖς θευμασταῖς τε ἐντολαῖς καὶ ταραινέσσει.

Σύμφημι δέ γε τῷ λόγῳ τῷ καταρχῇ, ὡς δρ' ἔστιν ἡ ἕδονὴ τυραννικώτατον πάθος, καὶ τὴν περὶ ταύτης εἰκόνα οὐδαμῶς μέμφομαι. Οὐδὲ γάρ ἀπέδει τοῦ ταύτης τρόπου. Οὐ μήν ἔδει κατὰ πάντων ἔξις ἀνθρώπων τοσαύτην κέχτηται δύναμιν, ὅπερις δὲ λέγων ἐδούλετο· μόνον δὲ τῶν οὐ γενναίως ἀνθετιμένων ταῖς αὐτῆς ἐφόδοις καὶ προσβολαῖς. Δῆλον δέ· ἀνδράσι γάρ προσπεσοῦσα φορᾷ δριμεῖτ, κύματι τοι πρόδολον ἔπαισις μεγίστοις λίθοις εἰς ἐν τι καθηρμοσμένον ἄριστη τέχνῃ καὶ διελύθη, μηδὲν ἰσχύσαν· ἔκεινων δὲ τὰς ψυχὰς τῇ ποικιλίᾳ τῶν δρεκτῶν καθάπαξ ἀνηρημένη, ὡς μηδὲν εἶναι λοιπὸν, ἢ τὴν μὲν ἐπιτάττειν, τὰς δὲ εἰκειν, εἰς δὲ τι κείριστον αὐτὰς παραπέμποι, καὶ οἰοντεὶς πρὸς τὸ πᾶν αγοραῖς; τὸ Ἀτλαντικὸν, τὸ πέρα Γαδείρων, τὸ ἀπλετον. Καὶ γάρ τοι ταύτας τὰς ψυχὰς καὶ παρασύρει, καὶ ἀποπνύγει, χειραράβων δίκην, ἐξ ὑστῷ καταρρομένων πάνω ράγδαιον σφοδρῷ τινι βύμῃ καὶ φονεῖτ, δούπῳ καὶ μόνῳ ποιούντων φρίττειν. Δῆλον δὲρ εἰς οἷον ἐμπίπτομεν βάραθρον, ὅταν τὰς ἡγαῖς διλας ἀφώμεν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους. Πλήν δὲλλα τῶν ἀρετῆς καὶ λόγω καθητισμένων οὐδὲν ἀν οὐδένα τρώσεις τὸ ἔκεινης ὀπωσοῦν βέλος. Ός οἱ γε ἀνδρες, εὖ ισθι, τὴν σώφρονα καὶ ἀναγκαῖαν ἕδονὴν σὺν τῷ καιρῷ καρπούμενοι, ταυτησὶ τῆς ἀκολάτου, τῆς ὑπὲρ χρείαν, καταγελῶσιν, ὡς οὐδὲν οἴρδυν εὔστης, ἐπειδὸν παντοδαπὴ μὲν γένηται, προτείνῃ δὲ σὺν μηχανῇ τε καὶ ποικιλῇ πᾶν ὅτανοῦν καλλιεστέν τε καὶ ἥδιστον ταῖς τοῦ σύμματος αἰσθήσεσι, δὲ ὡν ἴσχυει καὶ περιγίγνεται, εἰ μὴ κοσμίως αἰσθίνοντο τουτων τῶν αἰσθήτῶν, καὶ τοῖς ἥδιστοις ἕδυνοντο μετὰ λογισμοῦ. Ωτε τὸ πᾶν τῆς ὑπερβολῆς, καὶ τοῦ πολλοῦ, καὶ τῆς ἀμετρίας. Καὶ ταῦθ' ἡμέτερον ἔγκλημα, καθάπερ καὶ προερηταί, οὐχ ὡς αὐτῷ σοι δοκεῖ. Σὺ μὲν γάρ, ὃ τὸν, ὡς ξοκε, συντὸν αἰτίας ἐλευθεροῖς, καὶ τὴν ἀκρασίαν οὐδὲν λογίζῃ, καὶ τὴν θελούσιον κίνησιν παρ' οὐδὲν τίθῃς· μόνην δὲ τὴν ἕδονὴν ἀνα καὶ κάτω στρέφεις, αἰτώμενος ἀπλῶς πρὸς ἀπεράν ποτὲ σοι πραχθεῖν εἰς αὐθάδειαν καὶ τέρψιν. Καὶ παραινὼν σοι φειδεσθαι τῶν τοιούτων κρίσεων, καὶ μαρκὸν ἀπέχεσθαι τουτων τῶν λογισμῶν, πόρφω που καὶ τούτων δυνῶν τῆς ἀληθείας. Ποιεῖν γάρ περαπλήσιον, ὕσπερ δὲν εἰς φάρμακον ἔδει σε πεπωκέναι, ὑπὸ λατρῶν ἀρίστων ἐκευαστένον, εἴτ' ἀκαίρως αὐτὸς χρησάμενος τῷ φαρμάκῳ, πρὸς τούναντον ἐκβάντος σοι τοῦ βουλήματος, ἀφεὶς σαυτὸν ἐπιπλήττειν, σὺ δὲ διαβάλλεις τὸ φάρμακον, καὶ τοὺς ἔκεινο σοφῶς κεράσαντας. Οὐ μόνον δὲ τὰ παρὰ τῶν λατρῶν, δὲλλα καὶ πάνθ' οἰς χρώμεθα, εἰ χρῶτο τις οὐ καλῶς, οὐδὲ μετὰ τοῦ προστήκοντος μέτρου, βλαβερὰ δὲν γένετο πάντα τρόπον ἢ αὐτίκα, ἢ μετέπειτα, ἢ καὶ ἀπ' ἀρχῆς δχρι τέλους. Τούτο δὲ οὐκ ἔστιν, ἐφ' ὅτῳ οὐκ ἔστιν. Οὐκ δέρ' ἡ ἕδονὴ τὸ κακὸν, δὲλλ' ἡ παράχρησις ἐπὶ τῶν ἀπάντων. Ἐπειτον καὶ πῦρ τῇ παραχρήσει

A ille judex noster sumeret, voluntatem ipsius voluntatis causa reprobantibus, nec ab initio nos adversus illam admirabilibus mandatis et admonitionibus armasset.

Assentior equidem priori orationis parti, voluntatem esse vitium longe violentissimum, nec expressam illius imaginem reprobando: non enim abhorret ab illius ratione ac more. Verum non adversus omnes pariter homines tantam illa vim obtinet, quantum orator iste statuit, sed duntaxat in eos qui sortiter ejus impressionibus baud resistunt. Quod sane vel hinc paret: quoties enim acri cum impetu viros adoritur, instar fluctus alienus objectam molem, de maximis lapidibus arte singulari compactam, ferit, irritaque conatu dissipatur. Alterorum vero animos ubi semel expetendarum rerum varietate cepit, nihil restat aliud quam ut ipsa imperet, illi pareant, ad quocunque vel turpissimum alegaverit, quasi quoddam ad pelagus Atlanticum, ultra Gades situm, planeque immensum. Nam illos animos et trahit et suffocat, torrentium in morem, qui vehementer pluvia cum impelluntur, ob acrem et formidabilem impetum vel solo strepitu horrem incutunt. Satis enim manifestum est in quale barathrum incidamus quoties illi animi parti qua vis appetens continetur, frena plane laxamus. At illorum qui virtutis et rationis armis muniti sunt, neminem ullo pacto telum ipsius vulneraverit. Nam qui viri sunt, eos scire debes moderatam ac necessariam voluntatem opportune percipientes, istam effrenem et non necessariaam ridere, quod nihil in eo sacri sit, quoties et varietatem induit, et arte quadam versutique corporis sensibus quidquid et pulcherrimum et jucundissimum est, objicit, atque horum adjumento corroboratur, et superior evadit, nisi res istas sensiles rite percipient, et jucundissimis cum ratione semet oblectent. Quo sit ut tota res in nimio posita sit, et copia modique neglecta, quae sane nostrum sunt crimen, ut supra quoque dictum est, non ut tibi videtur. Nam ut quidem o bone vir, te ipsum culpa liberare videris, et intemperantiam extenuas, ac motum voluntarium pro nihilo ducis: voluntatem vero solam sursum deorsum volutans, si simpliciter ad eam refers, quæcumque contumaciam ac libidinis explendæ causa unquam abs te gesta sunt. Quibus a iudicis ut abstineas, longeque cogitationes hujusmodi repellas, moneo, quando et ipse longe a veritate absunt. Nam periude facis ac si, cum hauriendum tibi pharmacum esset, optimis a medicis paratum, tu intempestive pharmaco usus, eventu voluntati tute contrario subsequente, objurgatione laimet ipsius omissa, pharmacum accusas et eos qui docte id miscuerant. Neque tantum pharmaca medicorum, sed etiam omnia quibus utimur, si quis haud recte utatur, neque cum modo conveniente, quin noxia futura sint, vel statim, vel in posterum, vel etiam a principio usque ad finem, fieri nulla ratione potest. Nec ulli est res-

in qua non idem hoc usu veniat. Non ergo voluptas malum quid est, sed abusus in rebus universis, quandoquidem et ignis abusu malus est, et aqua, et res omnino quælibet. Hæc enim ipsa cæteroqui necessaria, et absque quibus nemo salvis et incolunis fuerit, perinde ac noxiæ natura res, interinunt si ultra quam par sit suavit magna cum abundantia. Dic, obsecro, mihi, quid luce, quid aere melius? Si tamen et his abutamur, magnum quoddam sit malum, itemque nobis accidit quod iis qui horum minime participes sunt; nam utrisque calamitas intoleranda contingit, tam nobis quam illis. Et quoniam id pacto, dicam. Radius, res omnium jucundissima, præbet oculis ut actu videndi vim habeant, et rebus aspectabilibus præbet ut consipientur id esse quod sunt. Nam et quæ pulchra sunt, et ipse oculus, potestate duntaxat id essent quod natura sunt, pulchra nimis, et oculus, si beneficium suum radius ipse non præstaret; sed si quis hunc totum oculis immediate exceperit, facile vivendi facultatem amittet. Atqui si longo tempore radius oculis nullus illuxerit, nihil inde detrimenti eis acciderit; verum si supra modum in eos irruerit, mox inopinatum quiddam accidit, quando quod jucundissimum nobis est, in dolorem desinit, et per quem videre possumus, per cumdem videndi usum amittimus. Jam absque aeris usu ne brevissimo quidem tempore durare possumus, ut interim non dicam, mox interitura universa, ni circumfusus aer esset. Verum si et ille gravius nos afflaverit, et in gente cum impetu sic interna penetraverit per aures, per nares, per os, ut eum omnino nec emittere, naturali viscerum calore servefactum, nec recen- teui, qui calorem insitum refrigeret, attrahere atque intrumittere possimus, facile omnes perierimus. Sic omnia bona sunt quæ rite sunt, nec absque hoc quidquam. Nam et membra corporis, et quæcumque usibus horum serviant, per se bona sunt et ad bonum facta. Quin etiam conditionem suam moderatione servant; nam solo excessu, vel defectu illius, quod fieri par erat, tam ipsa membra quæ agunt, quam quæ per ea efficiuntur, esse mala putantur, cum nequaquam sint. Etenim quod nimium est, quodque parum, ubique nocet, uti jam ante dictum est. At illa per istæ instrumenta nonnunquam sunt, nonnunquam ratione materiæ, quæ instrumentis, hoc est membris, agendi vim suppeditat; nonnunquam ex ipsis animi sententia. Non tamen illa quis jure vituperaverit, opinor, in ulla re: nec enim materies, quæ expers est animi, culpanda venit, nec membra, sed movens istæ animus, qui arbitratu suo inovetur, ad meliora quidem cum a ratione gubernatur, ad deteriora vero cum brutas ad partes magis propendet. Quamobrem de duobus alterum sequetur, vel ut minime sit accusanda voluntas, quoties modus a nobis negligitur, progressis ulterius quam par fuerat: vel ut idem eodem modo de creatis universis fiat; ino potius, creatis omissionis, Cratorem ipsum cavillemur. Nam qui nosio-

A κακὸν, καὶ ἄποιν χρῆμα. Αὐτὰ γάρ ταῦτα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ὁν χωρὶς οὐδὲ ἀνόδεις διασώζοιτο, ὥσπερ τὰ φύσει βλάπτοντα διαφθίειται, τὸν ὑπὲρ τὸ δέον συνεπιφέρειη μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς. Τι μὲν, εἰπὲ μοι, φωτὸς, τι δ' ἀέρος βλέπειν; ἀλλὰ διὸ καὶ τοῖς παραχρηστοῖς μέγα τι γίγνεται κακὸν, καὶ ταῦτα τοῖς οὓς μετέχουσι τούτων πάσχομεν. Ἀφ' ῥητὸν γάρ ἀμφοῖν τὸ δεινὸν τὴν τακτείαν. Καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω. Ἄκτις, οἱ πάντων ἡδιστον, παρέχει μὲν τοῖς ὅρθιοις ἐνεργείᾳ τὸ ὄφραν ἔχειν, παρέχει δὲ τοῖς ὅρατοῖς αὐτὸν τοῦτο εἶναι καὶ φαίνεσθαι. Μόνη γάρ διὸ ἦν δυνάμει τὰ καλὰ καὶ διόρθωμα, αὐτὸν τοῦθ' οὐ πεφύκαστι, καλὰ καὶ ὅρθιοις μηδαμῶς που τῆς ἀκτίνος τὸ ἐκαυτῆς χορηγούσης. Ἀλλ' εἰ τὶς ταττην ἀμέτως ὅλην τοῖς ὅρθιοις δέξατο, φρόδιως διὸ τὴν ὀπεικήν ἀπολέσει δύναμιν. Καίτοι συχνὸν τίνα χρόνον τοῖς ὅρθιοις μη φανείσῃς, οὐδὲν διὸ τούτοις βλάπτοντα ἐπεγένετο. Ὑπὲρ δὲ τὸ μέτρον συγγεγονυίας; αὐτίκα καὶ γίγνεται παράδοξον, εἰ τὸ ἡδιστον τὴν τελευτήσειν εἰς λύπην, καὶ δι' ἦν ὄφραν ἔστι, δι' αὐτὴν καὶ τὸ ὄφραν ἀπολέσαμεν. Ἀλλ' ἀν καὶ οὗτος φορτικώτερον τὴν ἐπιπνεύσην, καὶ μετὰ βύμης δὲ πολλῆς ἐπιδιαδράμη τὸν διὰ τῶν ντων, διὰ τῶν μυκτήρων, διὰ τοῦ στρματος. ὡς μηδενὴν τούτων ἐκπέμψαι πλὴν αὐτὸν, οὐπερέσσαντα τῇ φυσικῇ τῶν σπλάγχνων θερμότητι, σπάσαι δὲ καὶ ἀντεισαγαγεῖν νεαρότερον, ψύξοντα τὴν ἐμφυτὸν θέρμην, εὐχερῆς διὸ παγετες ἀπολύλαμπεν. Οὕτω πάντα ἀγαθὰ, μετὰ καιροῦ πεπραγμένα, καὶ οὐδὲν διευθύνει τούτον. Καὶ μέλη γάρ τοῦ σώματος, καὶ δοσὶς χρῆται ταυτὶ, ἀγαθὰ τὸ καθ' αὐτὰ, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ γέγονε. Καὶ μέντοι γε καὶ σώζει τὴν τάξιν τῇ συμμετρίᾳ. Μόνη γάρ πλεονεκτὶς ἡ ἐνδείξις τοῦ καθήκοντος; τὰ τέ ἐνεργοῦντα μέλη, καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἐνεργοῦμενα, νομίζεται κακὰ εἰναι, μηδαμῇ μηδαμῶς δυτα. Τὸ γάρ πλεονάζον, καὶ τὸ ἀλλείπον, τοῦτο ἔστι τὸ βλάπτον ἀπανταχοῦ, ὡς ἐφθη γε τούτῳ ῥήθεν. Ταῦτα δὲ ἔστι μὲν διὰ τῶν ὅργανων τούτων ἐντοτε γιγνόμενα, ἔστι δὲ διὰ τὴν ὅλην, ἡ παρέχει τοῖς ὅργανοις, τούτεστι τοῖς μέλεσιν, ἐνεργεῖν· ἔστι δὲ διὰ τὴν ἐν τῇ φυσικῇ γνώμην. Οὐ μήτε εἰκείνοις μέμψατο διὸ τις οἷμα, δικαίως ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀπάντων. Οὔτε γάρ τὴν ὅλην διψυχὸν οὖσαν, οὔτε τὰ μέλη, ἀλλὰ τὴν κινούσαν ταῦτα φυσήν· ἡ κινεῖται προαιρέσει ἐπὶ τὰ βελτίω μὲν, λόγῳ κυβερνώμενην, ἐπὶ τὰ χειρῶν δὲ, πρὸς τὸ ἀλογώτερον τὴν ὀρμὴν ἔχουσα. Οὔτε δυοῖν θάτεροιν· ἡ μηδὲ τὴν ἕδοντην διαβλητέον διὸ εἴη, παρ' ἡμῶν ἀτιμασθέτος; τοῦ μέτρου, ὡς περαιτέρω τοῦ γιγνομένου προσθέητων, ἡ καὶ πᾶσιν ἐξῆς τὴν κτίσιν τὸν ἵσον τρόπον. Μᾶλλον δὲ ταῦτην ἀφένει, τὸν ποιητὴν διασύριμεν. Οὐ γάρ τῶν βλαπτόντων δημιουργὸς αἰτίος διντικρὺς τῶν κακῶν, ἀπερ ἀναγκίως; διὸ παρ' ἐκείνων γένοιντο. Καίτοι εἰ διὰ τὰ βλάπτοντα αὐτὴν αἰτιασμέθα, δίκαιον ἔστι παρηγορεῖσθαι καὶ δι' αὐτὰ τὰ βλαπτόμενα ἐκείνων εὖ αι-

τιδοῦσι, τοιαῦτα παρ' αὐτοῦ γεγονότα, ὡς μὴ τὸ βλάπτον τε καὶ κακὸν οἴλα τε εἶναι ἐκχρούσασθαι. Εἰ δὲ τῷτο διπούν σοι δοκεῖ, καὶ οὐκ ἀν δέξαιο λέγειν (καλὰ γάρ ἄπαντα φήσεις τὰ ἐκ Θεοῦ), διπούν καὶ τὸ τὴν ἡδονὴν διασύρειν, ὑπὲρ ἀγαθοῦ σοφῶς ἡμῖν δεδουμένην. Οὐδὲν γάρ τεύτης ἀπούσης είχεν ἀν συνισταθεὶς τῶν ἐν αἰσθήσεις τε καὶ ζωῇ. Πάντα γάρ ἐπίπονα, τὰ τῇ ζωῇ βοηθοῦντα· καὶν ἀφέλης τὸ ἡδὺ, οἰδίποτεν εἰκείων ἐφάψεται οὐτεινοσοῦν, πόνον ἔχοντος. Συνιστησι δέ μου τὸν λόγον τὰ κακά ἡμᾶς πράγματα. 'Ημεῖς γάρ οὖν' ἐκθίσμεν, οὐτε πίνομεν, τῆς ἡδονῆς μὴ προτρεπομένης. Καὶ τὸ θαυμάσσαι δίκαιον, ἐπισθένταν ὑπερκορεῖς τῶν τροφῶν γενώμεθα, καὶ τὰ ἡδιστα πάντα ἀποστρεφθείσα, καὶ μᾶλλον ἀν ἀλοιμεθα πληγὰς τῷ σώματι δέξασθαι ή τῷ στόματι τροφήν. Εἰ δὲ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν δρεκτικόν τε καὶ ἀλκτικὸν τοῦ πεφυκότεος παρεκτραπήσεται, παραινούντων μὲν λατρών, παρακαλούντων δὲ φίλων, πάντα ποιούντων τῶν συγγενῶν, οὐδεμίᾳ μηχανή γένοιτ' ἀν Ιχανή, οὐδὲ φόδος, ὡς ἀναπτεῖσαι δυνηθῆναι ταῖς τῶν κτηδομένων παραινέσσειν εἰλέσαι. 'Ἄλλ' εἰδότες ὡς τεθνητόμεθα, εἰ μὴ λάδοιμεν τροφήν, ἡμεῖς δὲ θνητούμεν μὴ λαδόντες.

deri possit, monitionibus illorum, qui curam ejus morientum norimus nisi cibum sumperserimus, tamen eo repudiato potius mortem oppeditus.

'Οταν τοινύν οὕτως ἔχῃ τὰ τῶν λογικῶν πράγματα, δικαίως, καὶ τὸ πεπηνόν, καὶ διπούο; πῶς δὲ τις δέρακε μοχθόρδη ή ἴργωδες, μὴ τῆς ἡδονῆς εἰς τοῦτο παρακαλούσης; 'Ἐσθλεὶς γάρ τὸ διλογον οὐχὶ τὸν ζῆν ἔνεκα (πόθεν; πολλοῦ γαὶ καὶ δεῖ), ἀλλ' ὅτιπερ τρεφόμενον ἤδεται, ἥδη ποιοῦντος τοῦ λαμποῦ φυταὶ καὶ τινὶ διαθέται τὸ δι' αὐτοῦ πρός τὴν γαστρά καταπεμπόμενον. 'Ἐπισυμβαίνει δὲ αὐτῶν τὸ ζῆν ἀπὸ τῆς τροφῆς. Καὶ τὸν ίσον πάλιν μίγνυται τρόπον. Οὐ γάρ ἵνα μὴ τὸ γένος ἐκλείψῃ, ἀλλ' ὡς κηλούμενον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὴν ἡγήσηται μὲν ἔνδεια, οὐ φθάσῃ δὲ πλησμονή. 'Ωτες ἔξεστιν εἰπεῖν εἶναι τὴν ἡδονῆς σύστασιν ἐν τῷ μέσῳ ἐνδείᾳς καὶ πλησμονῆς χρόνῳ ἐπὶ παντὸς ἐφεξῆς πράγματος. Καὶ μήν οὐ μόνον διὰ τὴν ἐμήν τηδονήν εὐ ἔχει τὸ γένος; ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν τοὺς ἀλόγους. 'Ἐπεὶ γάρ ταῦτα δι' ἡμᾶς γέγονε, διὰ δὲ τὴν τηδονήν αὐτὰ διασώζεται, φανεῖται σαφῶς καὶ τὰ τῶν ἀλόγων εἰς ἀγαθὸν ἐκθεσθητὰ τῷ ἡμετέρῳ βίῳ. Τὰ γάρ ἔξωθεν ἡμῖν συνεργοῦντα ἐκεῖνον βλάπτιστα ἔχει. Τίς δὲν εἴποι τὰς παρ' ἐκείνων ἡμῖν τροφάς, τὰς περιβολάς; ταῦλλ' δοσὶ ἀμέσως ἐκείνοις χρώμεθα, στελλόμενοι τε μικρὰς ὁδούς, καὶ ἀμπυρεύμενοι, πολεμοῦντες, καὶ θηρεύοντες, καὶ γεωργοῦντες; καὶ τὰ ἐκ τῆς γεωργίας συλλέγοντες, τὰ τε δίλα, καὶ ὡς χωρὶς οὐκ ἔστι καλῶς ἡμᾶς; πράττειν; οἰκίας λέγω, νεώς, λιμένας, πόλεις αὐτές. 'Ωτες καλῶς ἡμῖν εἰρηται καὶ τὸ περὶ τῆς ἡδονῆς τῆς ἐν τοῖς ἀλόγοις. 'Ἐπειδὴ γάρ τὴν αὐτάρκη καὶ ἀπέριττον ζωὴν ἀπωλέσαμεν, καὶ διὰ τοῦτο πολλῶν δεδμεθα, τούτων δὲ τὸ πλεῖστον μέρος ὑπηρετεῖ τε καὶ διδωσιν ἡμῖν παρ' ἐκατῶν τὰ ζῶα, αὐτὰ δὲ ταῦτα τῇ ἡδονῇ διισχώζεται, κομιδῇ σαφὲς γίνεται, ὡς καὶ τῇ τούτων ἡδονῇ διθίος ἡμῖν συγισταται καὶ

A rum conditor est, hanc dubie malorum est auctor, quae necessario scilicet ab illis sunt. Atqui si eum propter noxia culpabimus, plenissime justum est, eumdem et hæsorum nomine culpari, qui talia considerit, ut quidquid noxiū atque malum est repellere nequeant. Sin istud absurdum tibi videtur, qui tale quid proferre non sustineas (nam omnia facta divinitus bona esse fateberis), etiam absurdum est voluptatem criminari, plane boni causa nobis concessam. Etenim absque hac, nihil sensu, nihil vita præditum constare posset. Sunt enim omnia laboriosa quæ vitæ opitulantur, ac si quidem voluptate abstuleris, laboriosum omnino nihil attingent. Atque hanc orationem meam res ipsæ mortalium confirmant. Nos enim neque comedimus, neque bibimus, nisi voluptas incitet. Et quod admirationem meretur, cum ciborum nos ceperit satias, etiam jucundissima quelibet aversamur, ac verbera corpore mallemus excipere quam ore nutrimentum. Quod si etiam vis in nobis appetens et attrahens a nativo statu deflexerit, monentibus medicis, hortantibus amicis, cognatis omnia facientibus, tamen nec ars sufficerit illa, nec metus, ut ægro persuaderi possit, monitionibus illorum, qui curam ejus morientum norimus nisi cibum sumperserimus, tamen eo repudiato potius mortem oppeditus.

Cum igitur ratione præditorum res ita comparatae sint, quoniam pacto piscis, et avis, et equus, laboriosum vel operosum aliiquid fecerit, non incitante ad hoc voluptate? Comedit enim, quod rationis expers est, non ut vivat (undenam istuc? minime quidem certe), sed quia de nutrimento voluptatem percipit, dum gula naturali quadam affectione suave reddit id quod per eam in aluum demittitur. Si nul ex eodem hoc nutrimento id quoque consequitur, ut vivat. Consimili modo et Venere uitur. Non enim hoc eo facit ne genus ipsum deficiat, sed quia voluptate demulcetur, quoties inopia quidem præcesserit, ad satietatem vero necedum perventum fuerit. Quamobrem dicere licet, in omnibus omnino rebus, consistere voluptatem in eo tempore quod inter inopiam et satietatem velut intermedium est. Neque tantum voluptatis nostræ causa recte affectum est genus humanum, verum etiam illius causa voluptatis quæ brutis animalibus inest. Quoniam enim illa proprie nos facta sunt, et propter voluptatem conservantur, apparet manifeste, brutoruin quoque voluptatem vitæ nostræ bono esse. Nam quæ extrinsecus nobis opeū serunt et conducunt, ex voluptate quam optime sunt affecta. Quis explicare dicendo possit, quæ ab illis alimenta, quos amictus habeamus, aliaque in quibus eis immediate ultimur, dum itinera longa facimus, et mercaturas exercemus, et bella gerimus, et venamur, et agros colimus, et fructus agriculturæ colligimus, cum cæteris, absque quibus bene nobis esse nequit, domos dico, templá, portus, ipsa oppida? Quamobrem hoc quoque de voluptate quæ brutis inest, recte a nobis est pronuntiatum.

Nam quia vitam illam copiose sibi ipsi sufficiemus et simplicem amissimus, ideoque pluribus indigemus

quorum maximam partem ex sece nobis suppeditant animalia, quæ ipsa quoque voluptate conservantur, sane quain perspicuum efficitur, etiam ipsorum voluptate vitam nostram conservari aliquis ornari: qua prorsus abolita, nihil dubium est, aboleri quæ bruta sunt, unaque cum eis aboleri quæ ratione præditorum vitæ sunt necessaria, nec aliud superat nisi ut æruienosam lubricamque vitam agamus. Et quid ego dico? Brutorum omnino vitæ vita nostra similis esset, si ea de medio sublata forent; imo, si dicere liceat, multo miserius quam ipsa sine ipsis viveremus; nam ipsorum bene vivere nihil est aliud quam ita vivere sicuti nunc vivunt. At vita nostra male affecta foret si vivendi ratio nostra belluinae responderet, sublatis e medio scilicet iis quæ nostra causa facta sunt. Nec id tacendum: cum duplex sit voluptas, ab utraque commodum aliquod percipere licet. Nam et illa voluptas (loquor autem de in honesta et turpissima, quæ a bonis male audit, quasi caput quoddam vitiorum), si quidem nos velimus, delicias nobis æternas et sobrias cum gloria conciliaverit. Quo fit ut in utramque partem voluptas iis qui volunt emolumen sit. Si bona est, hoc ipso prodest; sin mala, et insidiatur, quondam cum talis sit, nihil perficerit. Nam si bastam in nos illa contorserit, quæ nos accurate recteque munitos attentione tolerantiaque convenienter reperiatur, præterquam quod nihil ullo modo nocuerit, etiam maxime profuerit iis quibus insidias struebat. Quippe cum emissum ab ea telum in soliditatem thoracis et scuti, quorum artifex virtus est, impactum fuerit, impetuque suo reflexum ad eam quæ emiserat, vulnus ipsa quidem accipit letali verbere, nobis autem invita suppeditat, ut marcescentem nunquam corona exornati, deliciis nullum finem habituris fruamur. Et merito id quidem. Nam si cornu contra nos voluptas extulit, et stimulum mortis acquisivit, propter gulositatem nostram, quam ex illa prima intemperantia velut hereditate consecuti sumus, sequitur eos qui per continentiam semel immunes ab insatiable libidine declaraverint, merito, zorionandos vitaque fruituros immortali cuius deliciis tali vitæ congruentibus. Nec abs re Deus hoc faciet: nam si pœnas ab iis exigit qui vixerunt intemperanter, multo magis ei convenit, justa bonis præmia dare, qui necessitatibus modum constituere norunt, et a re quavis has superante semel abstinent, cum delicias hi nullas admirantur, haud afflicti erga quidvis promiscue quod ultra necessitatem boni speciem habet. Denique secundum expositas hactenus rationes, existimare convenient, voluptatem his bonam esse, illis e contrario malam. Nam qui malo feruntur impetu, navium in morem, instrumento suo carentium, utecumque libidinem appetitus afflare contigerit, iis haud dubie formidabilis hostis est, et andax pariter atque subdolus, et infinitis artibus eos tentans quibuscum pedem conseruit, adeoque simpliciter illorum omnium formam reliquis, quæcumque simulacrum illud voluptatis illu-

A xosmeisai: ἡς ἀναιρεθείστες καθάπακ, ἀναιρεται μὲν σφῶς τὸ τῶν ἀλόγων γένος, συναναιρεται δὲ αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸν λογικὸν βίον ἡμῖν ἐπιτῆδει· καὶ διοπὸν, ἐπίμοχθὸν τινὰ διον καὶ σφαλέρων ἔλκει τὸ γένος ἡμῖν. Καίτοι τι. λέγω; Τῷ τῶν ἀλόγων ἀντικρὺς βίφ δικαῖος ἡμᾶς ἀνέψκει, αὐτὸν τὸ μέσου γεγενημένων· ἐάν δὲ ἐξῆ μοι καὶ τοῦτ' εἰπεῖν, πολλῷ κακέινων ἐλεσεινότερον δὲν ἔξωμεν δινεύεινων· διτι τὸ μὲν ἐκείνων εἰν ζῆν τοῦτ' ἔστι, τὸ ζῆν ὡς νῦν· ἡμῖν δὲ δὲν ἐχει κακῶς διθίος, θηρίοις ἐκείνοις τῇ πολιτείᾳ τε καὶ τῇ διαγωγῇ, ἀπε δὴ τῶν δι' ἡμᾶς γεγενημένων ἡφανισμένων. Ἀλλὰ μήν οὐδὲ ἐκείνῳ σιωπῆς ἄξιον· διπλῆς γάρ δινης τῆς ἡδονῆς, ἔστι καὶ παρ' ἐκατέρας ὥφεληθῆναι. Καὶ γάρ καὶ αὕτη ἡ ἡδονὴ (λέγω δὲ νῦν τὴν διεσμένην, τὴν αἰσχυλην, ή παρὰ τῶν χρηστοτέρων κακῶς ἀκούει, ὡς δι τὸ περι κεφαλαίον ἔστι τῶν κακῶν), εἴγε ἡμεῖς βουλούμενα, γένοις δὲν ἡμῖν πρόδενος αἰώνων καὶ σωφρόνων μετά δέξῃς ἀπολαύσεων. Οὔτε καθ' ἑκάτερον μέρος ἡ ἡδονὴ λυσιτελεῖ τοῖς βουλομένοις. Εἰ μὲν ἀγάθη ἔστιν, αὐτῷ γε τούτῳ· εἰ δὲ κακὴ καὶ ἐπιδουλος, διτι οὐδὲν γε τοιαύτη, οὐδὲν ἔνυσεν. Εἰ γάρ ἐκείνη καθ' ἡμῶν ἀκοντίσει τὸ δόρυ, εἴροι δὲ ἡμᾶς τὸ δόρυ ἀκριθῶς τε καὶ καλῶς πεφραγμένους προσοχῇ καὶ καρτερίᾳ τῇ γιγνομένῃ, πρὸς τῷ μηδαμῶς μηδὲν παραβλάψαι, ή δὲ καὶ ὡησεν ἐς τὰ μάλιστα, οἷς γε ἐπειδούλευεν. Οὔταν γάρ τὸ ταύτης ὅπλου ἀφεθὲν ἀντικρυσούσῃ στερρότητες τε θύρακος καὶ ἀσπίδος, ὃν ἔστι τεχνίτης ἡ ἀρετή, καὶ τῇ ἑαυτοῦ φορῷ ἀντεπιστρέψῃ πρὸς τὴν ἐκπέμψασαν, ἐκείνην μὲν ἐργάζεται τραυματίαν πληγῇ καιρίᾳ, ἡμῖν δὲ ἀκουσας χορηγεῖ, ἀγήρω φεράνω κεκοσμημένοις, ἀγήρω τρυφῆς ἀπολαύσειν. Εἰκότως. Εἰ γάρ τὸ κέρας ἐτηχηκεν ἡ ἡδονὴ καθ' ἡμῶν, καὶ θανάτου προσεκτήσατο κέντρον, διά τὸ λιχνῶδες τὸ παρ' ἡμῖν, ἐκ τῆς ἀρχῆθεν ἀκρασίας κληροδοχούμενον· οἱ δι' ἐγκρατείας διεύθεροι τῆς ἀπλησίας ἀναφανέντες δικαίως στεφανώσανται, καὶ ζωῆς μετέξεσιν ἀθανάτου, καὶ τρυφῆς οὐκ ἀπόδοσης τῇ ζωῇ. Δίκαιος δὲν εἴη Θεὸς τοῦτο πρᾶξι. Εἰ γάρ διέκην γε εἰσπρίτες τοὺς ἀκρασίας συζήσαντας, πολλῷ γε μᾶλλον αὐτῷ προσήκει τοὺς γιγνομένους μισθούς διδίναι τοῖς ἀγάθοις, εἰδότι μέτρα θεῖναι ταῖς χρεσίαις, καὶ παντὸς τοῦ ὑπὲρ ταύτας ἀποτηδῶσιν· ὡς οὖτε ἐπιτόηνται περὶ τὴν τρυφήν, διακεχυμένως ἔχοντες, πρὸς δὲ τις ἀν που τῶν ὑπὲρ τὴν χρείαν καὶ ὡν φνετη. Κατὰ δὲ τοὺς ἡδη δρήσαντας λόγους προσήκει νομίζειν τὴν ἡδονὴν τοῖς μὲν ἀγάθην εἶναι, τοῖς δὲ τούναντον. Τοῖς μὲν γάρ κακῶς φερομένοις κατὰ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, ὡς ἀν ποτε τύχη πνεύσαι τὴν ἔφεσιν, ἀντικρὺς πολέμιος ἔστι φοβερός, θρασύς τε ἀμα καὶ θυφαλός, μυρλαῖς τε πειρώμενος μηχαναῖς οἷς συμπλέκεται, καὶ ἀπλῶς ἐκείνων πάντων διασώζων τὸν τύπον, δισπατέρ τῇ ταύτης εἰκὼν ὑπὸ τῶν γραφάντων αὐτῆν ἡμῖν ἔδειξεν. Ήξε δὲ πάντων συνάγεται, ὃν τὸ νικῆσαι πρόδηλον ἔχει τῆς εἰκόνος πρωτότουπος, ἀνθ' ὃν γε πρὸς ἀντίκλων ἀποδύεται εὑπειχείρητον καὶ νωθρόν· τοῖς δὲ λόγον ποιουμένοις; τῆς ὡς ἀληθῶ; Ζωῆς, καὶ μόνης προ-

ηκούστης ἀνθρώποις, ζῶσι τε προστήκοντι σχῆματι, καὶ λογισμῷ τὰ κατ' αὐτοὺς θύμους πράγματα, ἀγαθὴν τε εἶναι καὶ αὐτὴν, καὶ αὐτοῖς πρόξενον ἀγαθὸν μεγίστων, τὸν τῇδε βίον ἀμείψασι, προσέτι δὲ καὶ ἡδονῆς ἀλτθεστάτης τε καὶ μονίμου μετὰ δόξης γιγνομένης τῷ τότε βίῳ. Ός τά γε παρόντα ἀγαθὰ, καὶ λαμπρότης ἄπασα, καὶ ἡ ἡδονή, φευδώνυμά τινά ἔστι καὶ μικρὰ, καὶ μόγις του τῇ χρείᾳ συμπαραμένοντα. Καὶ πάντα δὲ ἐκεῖνα, δισὶ ζητητέα ἡμῖν ἔστιν, οὐ μᾶλλον γε αὐτῶν ἔνεκα ἢ ἑτέρων τοιαυτῶν εἰη. Οὓς γε σύστοιχον ἔστι καὶ τὸ τῆς ἡδονῆς χρῆμα. Νομίζουμεν δὲ καλὸν εἶναι, ἐνταῦθα τὸν λόγον κεφαλαιώσαντας, ὥσπερ ἐν συμπεράσματι ἀπόδοντα.

vix ad usum necessitatēmque durant, omniaque adeo, quæcunque nobis quærenda sunt, non tam sua causa quam aliorum, talia sunt, quorum serie voluptas quoque continetur. Recte vero nos facturos arbitror, si capitibus orationis ad summam hoc loco revocatis, velut in conclusione rem expliceamus.

Εἶναι μὲν οὖν φημι τὴν ψυχήν, καὶ πάντα τὰ αὐτῆς μῆλη, ὡς ἐν τις εἴποι, καὶ τὰς δυνάμεις, παρὰ Θεού. Πῶς γάρ οὖ; εἶναι δὲ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, ὡς ἀπὸ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ πάσις ἀνάγκαις. Καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὖ πάλιν, ἀτε τὴν ψυχὴν τελειούσαν τῷ παρ' ἑαυτῆς μέρει, καὶ κατὰ τοῦτο ἀγαθὴν· τὸ γάρ ἀπελές, οὐ καλὸν. Ός δὲ καὶ τὴν ἡδονὴν ἔχειν, ἢ τὸ τὸν βίον ἡμῖν συνιστησι, καὶ δι' ἣν τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνεργόν ἔστιν ἐν ἡμῖν, καὶ οὐχ ὡς νεκρὸν οὐτωσι κείμενον, δυνάμει μόνον τὸ ἑαυτοῦ κακτημένον. Καὶ ἐπειδὴ περ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ τὰ τῆς ζητησεως τέλος ἰσχει, καὶ ἀγαθὸν τὸ τῆς ἡδονῆς ἡμῖν ἀποδέδεικται χρῆμα τῶν τε μᾶλλων ἐνεκά, καὶ ὡς ἀπὸ Θεοῦ δεδομένον τῇ τε λογικῇ καὶ αἰσθητικῇ φύσει· τι δὴ φῆ; δὲ τὴν ἡδονὴν ἀπλῶ; διαβάλλων; Εἰ γάρ σις απάρη, αὐτὸς ἔρως σοι τελευταῖον ἔγω, διπερ ἀν ἡδέως ἀκούσαις, οἷμα. Ἔγώ σου τοὺς λόγους ἐπικυρώσας, δι' ὃν σὺ τὴν εἰκόνα τῆς ἡδονῆς μικρῷ συντόμως ἀνεξωγράφησας, ἵν γέ τι μόνον ἀποκυρῶ, τὸ κατὰ πάντων τοσοῦτον νομίζειν αὐτῆς δύνασθαι, ὡς μικροῦ μάταιον εἶναι πᾶσαν ἀνθρωπίνην σπουδὴν, ἐθελόντων πρὸς ἑκείνην ἀγωνίζεσθαι. Εἰ γοῦν καὶ αὐτῷ σοι ταῦτα δοκεῖ, καὶ τὴν ἡδονὴν νομίζεις τὴν ὑπὲρ χρείαν, τὴν ἀκούσμον, τὴν πάντα ἐπιβλαβῆ, δυνατὴν μὲν ἀσθενοῦσα τὴν προαίρεσιν, ἀσθενὴ δὲ δυναμένοις ὁρθὸς λογίζεσθαι, καὶ ποιεῖν ἐθέλουσιν, δι λογίζονται ἐμγνωμόν, οἷμα, ποιήσεις, Ι' ή; ἐκ μέρους ἐπιεικής, ἐκ μὲν πρὸς τοῦτο μιμούμενος, οὗτε πάντα σοι τὸν λόγον ἐπαινοῦντα, καὶ οὐ πρὸς πάντα μεμφόμενον. Καὶ μήν, εἰ ἔγωγε τοῦτο; οἵτις δὲ πάντα μεμφάσην ἔξι θμισταῖς, καὶ σὺ ταῦτα γε πράξαις πρὸς τὰμα, συνάδοντες ἀλλήλοις εὑρεθησόμεθα· καλλίστην μὲν, καὶ ἀγαθὴν, καὶ ὡφέλιμον, τὴν ἀναγκαῖαν καὶ κοσμίαν ἡδονὴν ἀναχηρύττοντες τε καὶ ἀποφαίνοντες· τὴν δὲ πλεονάζουσάν τε καὶ ἀκούσμον τούναντιν οὐ καλὴν, οὐδὲ ἀγαθὴν, οὐδὲ ὡφέλιμον· καὶ τοὺς αὐτῆς γε χρωμένους οὐκ ἐν καπιτῷ, οὐδὲ ἐν μέτρῳ, μὴ παρ' αὐτῆς, ἀλλ' οἰκοθεν τὴν βλάσθην δεχομένους, ὡς σφᾶς αὐτοὺς ἐκδεωκότας ταῖς παραχρήσεσιν. Ἐπει ταῦτα τοῦ βίου τὰ ἀγαθὰ εἰς κακὸν ἀν, ὡς εἰπεῖν, μεταβάλλοι, εἰ τις γε

B A rum opera nobis ostendit, quibus pictura quasi quadam exprimebatur. Ex quibus omnibus sane colligitur, ipsam voluptatem, cuius imago representabatur, manifesto viceret esse propere quod cum adversario superatu facilis et ignava in certamen descendat: cum aliis, qui veræ vita, quæcumque hominibus sola competit, rationem habent, et convenienti cum dignitate vivunt, resque suas ratione moderantur, bona per se sit, et maxima bona conciliet, ubi de hac vita migrarunt, prætereaque voluptatem verissimam ac durabilem, cum gloria vita secuturæ convenienti, pariat. Nimurum præsentia bona, splendor universus, voluptas, gloria, vana quædam nomina sunt et res exiles, quaque C aio igitur et animum et omnes ejus partes, utilis eas appellaverit, omnesque facultates, a Deo esse. Cur enim non sint? Itidem cum a Deo sint, esse res egregias et bonas; nam hoc omnino necessarium est. Rursus appetitum quoque cum adjecione partis suæ perfectum constituit animum, hac ipsa de causa bonum esse; nam quod imperfectum, bonum esse nequit. Eamdem esse rationem voluptatis, quæ vitam nostram fulcit, et per quam vis appetens in nobis est efficax, nec quasi si mortua jaceret, potestate duntaxat vim suam obtinet. Quæ cum ita sint, et ad finem perducta quæstione jam sit demonstratum, voluptatem esse rem bonam, cum alias ob causas, tum quod a Deo tam rationis quam sensus participi naturæ sit concessa, quid tu tandem sis, qui voluptatem simpliciter criminalis? Nam si quidem ipse siles, dicam ego tibi postrem quod lubenter audies. Confirmatis equidem suffragio meo rationibus tuis, quibus imaginem voluptatis breviter expressisti, unum hoc duntaxat abrogò quod adversus omnes eam tantum posse arbitraris, ut vanum prope sit omne studium mortaliū qui certamen adversus eam respicere velint. Saltem si hæc tibi quoque videntur, et si putas voluptatem superfluam, in honestam, omnino noxiā, valentem quidem esse in illis quorum in eligendo vis animi debilis est, at invalidam in illis qui recte res estimare possunt, et quæ ducunt esse bona facere volunt, æquum te geres, opinor, ut ex parte scilicet moderatus sis, exemplum meum imitatus, qui nec omnem orationem tuam laudo, nec in omnibus reprehendo. Atqui si tuis ego assentiar ex semisse, tuque vicissim in meis idem feceris, alter alteri consentire deprehendemur, qui pulcherrimam, et bonam, et utilem prædicemus ac pronuntiemus eam voluptatem quæ necessaria, quæ decens ac honesta sit; viceque versa non honestam, nec bonam, nec utilem, quæ modum excedat et expers sit deo: qui denique voluptate non opportunit nec moderate utantur, eos non a voluptate, sed scipsis detrimetunt accipere, cum seipsos abusibus dedant, quan-

doquidem omnia quoque vita bona in malum, ut ita dixerim, mutata transeunt, si quis illis præter necessitatem utatur. Age igitur, siquidem ita tibi videtur, verbis tandem in unum coeamus, quando rationes nostras eodem tendere arbitror. Nam quæ voluptati tu tribuis, exsuperantiam scilicet excessumque rebus in omnibus quorum fructu expeditur, ea vicissim ego nostra esse aio. Quamobrem verbis, non sententiis dissidemus. Tibi quidem si quod bonum est, appellare voluptatem placet, et eamdem abusum dicere, non dissentiam; saltem et ipse mihi concedito, moderatam ut voluptatem esse rem bonam proflueat.

ORATIO VI.

Peccatum esse quiddam longe pessimum. Neminem vero desperare debere nec de seipso, nec de altero, sed judicare seipsum, et non alterum; nec eos B odisse qui deliquerunt, sed miserari; deque paenitentia, et providentia Dei, et dilectione, et in homines clementia.

Hactenus de voluptate disseruimus, ut quidem licuit, institutamque de hac orationem exhibuimus. Ac sit sane, non prorsus ut a decori ratione recesserimus, sed visi saltem simus auditoribus nostris mediocriter prospere navigationem suscepimus tractationis absolvisse. Cæterum debere nos arbitror, ratione hujus omni explicata, siquidem officium sacre velimus, etiam de desperatione disserere. Nam ex intemperantia voluptatibus abutente peccata nostris in animis emergunt; de frequenti peccato desperatione existit, quam deinde major alia comitatur; atque ita dum malum ipsum progreditur, necesse tandem est in infinitum porrigi, extrellumque vulnus animis infligi, dum lues semper in deterius tendit, minus ut ea liberari liceat. Multos admodum voluptas prostratos subigit, multos etiam vulneribus afficit. Ac nonnulli, quod in animam suum viriliter certare non induxissent, ne priuam quidem ejus aggressionem sustinuerent, sed captivi plane facti, spectatorum sibilis explosi sunt. Deinde cum voluisse, non modo clavis accepta labem abolevere, verum etiam debitum victoriae coronis redimiri fuerunt. At vero quotquot ense desperationis læsi sunt, eorum nemo curari potest: letalis enim ista plaga est nec ulla ratione sanabilis. Quamobrem ipsa poscit necessitas, quod aiebam modo, ut cum hactenus de voluptate disseruimus, nunc de desperatione verba faciam, proque viribus opem illis feram qui desperationis in periculo versantur. Quippe si de voluptate non recte sentientes, haudquaquam silentio transeundi erant, ut nec a nobis est factum, multo minus arbitror existimaturum aliquem, non illis opem ferendam, qui eo sunt periculo constituti, deterius ut quiddam ipsis accidat. Nam ex alio quodam errore diurno plures, ex assidua desperatione revocatus est nemo. Nec vanum aliquid moliri nos arbitramur, nec in hoc conatu nostro quidquam esse vel tumoris vel audacie. Nam æquum esse censemus, ut minime silentio morbum illum prætereainus, qui procul dubio perniciem illis assert, quibus ad aliquod tempus ad-

A παρὰ τὴν χρείαν αὐτοῖς χρῆτο. Ἀγε οὖν, εἰ σοι δοκεῖ, συμβῶμεν ἄμα τοῖς λόγοις. Τοὺς γὰρ λογισμοὺς ἡμῖν εἰς ταῦτην εἶναι νομίζω. Αὐτὸς δὲ σὺ φησί; τῆς ἡδονῆς εἶναι, τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἐπὶ τῶν ἀπολαυστῶν πάντων, ταῦτ' ἔγώ φημι ἡμέτερα εἶναι. 'Ωστ' ἐν λόγοις ἡμῖν ἡ διεφορὰ, οὐ τοῖς λογισμοῖς. 'Αλλ' εἰ τέ σοι καλέν δοκεῖ τούτον καλεῖν ἡδονήν, τὴν δὲ αὐτήν παράχρησιν, οὐ διοίσουμε. Μόνον δέ μοι καὶ αὐτὸς ἀγαθὸν τὴν σύμμετρην ἡδονὴν λέγειν.

mibi concedito, moderatam ut voluptatem esse rem bonam proflueat.

ΛΟΓΟΣ Ζ.

"Οτι δη μηρι ἀμαρτία τὸ πάτετο χειριστον· δει δὲ μηδέτα πλοτινώσκειν, μήτε ἑανέον, μήτε ἔπειρον, κρίνειν δὲ ἑαυτόν, καὶ οὐχ ἔπειρον· καὶ τοὺς ἡμαρτηκότας οὐ μισεῖν, ἀλλ' ἐλεεῖν καὶ περὶ μεταρολας, καὶ τῆς τοῦ Θεού κρονος, καὶ ἀγάπης καὶ φιλαρθρωπίας.

Περὶ ἡδονῆς προδιαλεχθέντες, ὡς οἱοί τ' ἡμεν, ἀποδεδώκαμεν τὸν περὶ ταυτησι λόγον· καὶ εἰ γε μὴ παντελῶς τοῦ πρέποντος ἀποπεπτωχεῖται, ἀλλὰ μετρίως· γοῦν καλῶς τὸν περὶ τῆς ἐγχειρήσεως πλοῦν δέξαι τοῖς ἀκούσασιν ἡνυκέναι. Δεῖν δὲ ἡμᾶς οἴμαι, περὶ ἑκείνης διεξιόντα· καὶ περὶ ἀπογώνεως διαλέξασθαι, εἰ μέλλοιμεν ποιεῖν τὸ προστήκον. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ ἡδονῶν ἀκροσίας τὰ ἀμαρτήματα εἰ; τὰς δημετέρας ψυχὰς κατασκήπτει· ἐκ δὲ συχνῆς ἀμαρτίας ἀπόγνωσις· καὶ ξεκείνεις ἕτερα μετίουν· καὶ οὖτα γε περοβαλλόντα κακὸν, ἀναγκαῖον εἰς τὰς ψυχὰς δέξασθαι, καὶ τὴν τελευταῖν τὸν γιγνήτας δέξασθαι, χωρούστης γε ἀπὸ τῆς λύμης ἐξ τὸ δεινότερὸν τε καὶ δυσαπαλλητότερον. Ἡ ἡδονὴ πολλούς μὲν πάντα κατηνεγκε, πολλούς δὲ αὐτογάστο τραυματίας. Καὶ Ἑνιοι, τῷ μὴ κατ' ἀνδρας ἀγνονεῖσθαι προηορίσθαι, οὐδὲ τὴν πρώτην εἰσβολὴν ἑκείνης ὑπέστησαν, ἀλλ' αἰχμάλωτοι καθάπαξ γεγονότες, παρὰ τῶν δρώντων ἐπιρρίτοντο. Ἔπειτα θελήσαντες οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἡδονῆς αἰσχύνην ἀπετρίψαντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς νίκης στεφάνους ἀνεδέσαντο. Τῶν δὲ βεβλημάνων τῷ ξίφει τῆς ἀπογώνεως οὐκ ἔστιν οὐδένα θεραπευθῆναι. Καιρίᾳ γὰρ ἡ πληγὴ καὶ οὐδεμὲνος λάσιμος. 'Ωσθ' ὅπερ εἴπον, ἀναγκαῖον ἐμοὶ γίνεται, περὶ ἡδονῆς προδιαλεχθέντες, καὶ περὶ ἀπογώνεως νῦν εἰπεῖν· καὶ βοηθήσαι, δύσηστη δύναμις, εἰ κινδυνεύουσι τινες ἀπογώνων. Εἰ γάρ τοὺς περὶ τῆς ἡδονῆς οὐ τὴν γιγνομένην ἔχοντας δέξαν, οὐδεὶς παραδραμεῖν, οὐκούν οὐδὲ τέχνην ηγένεται, μηδὲ μετέχειν ταυτην τὴν ἐγχειρήσιν δύκου τινες ἢ θρασύτερος· εἶναι γὰρ γιγνόμενον, μὴ σιγῇ παραδραμεῖν ἑκείνην τὴν νόσον, ήτις οἰς συγγένοις· διὰ τινα χρόνον, τούτους ἀτεχνῶς διαφθείρει. Δεῖ δὲ ἐπιθεῖναι τῷ θραύματι κατάλληλον, οἴμαι, φάρμακον, εἰ μέλλοιμεν αὐτὸν καταστέλλειν τε καὶ ιαθεῖν· ἀλλὰ μὴ προσπαροῦνται τοῖς ἐγνατοῖς, οἰκοθεν-

D τοῖς κινδυνεύουσι τις χείρον παθεῖν οὐ συλληπτέον ἀγ δέξαι. Πολλοί μὲν γάρ ἀπὸ μακρᾶς τινος ἀλλής πλάνης, οὐδεὶς δὲ ἀπὸ συχνῆς ἀπόγνωσεως ἐπανῆκε. Δοκούμεν δὲ μηδὲν εἰκῇ θούλεσθαι, μηδὲ μετέχειν ταυτην τὴν ἐγχειρήσιν δύκου τινες ἢ θρασύτερος· εἶναι γὰρ γιγνόμενον, μὴ σιγῇ παραδραμεῖν ἑκείνην τὴν νόσον, ήτις οἰς συγγένοις· διὰ τινα χρόνον, τούτους ἀτεχνῶς διαφθείρει. Δεῖ δὲ ἐπιθεῖναι τῷ θραύματι κατάλληλον, οἴμαι, φάρμακον, εἰ μέλλοιμεν αὐτὸν καταστέλλειν τε καὶ ιαθεῖν· ἀλλὰ μὴ προσπαροῦνται τοῖς ἐγνατοῖς, οἰκοθεν-

δργῶν καὶ φλεγμαῖνον. Καὶ ἀπώς; δὲ πᾶσιν ἔξτις οὐτα γε βοηθητέον ταῖς γηγενοῖς βοηθείαις, καὶ οὐκ ἀπόδουτας τοῦ χρήσιντος τῆς παρ' ἡμῖν συγμαχίας. "Ἄλλως γάρ δὲ εἴη μηδὲ ἐγχειρεῖν ἀμενον· βλάψαι γάρ δὲν, οὐκ ὀνήσαι τοὺς ὑφ' ἡμῶν γε δῆθεν βοηθουμένους. Οὐ χαλεπὸν δὲ οὐμαίει εὔρεται τὸ κατίλληλον τοῦτο φάρμακον. Χωργεῖ γάρ εἰκόθεν αὐτὸν ἢ τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπία, ἢ μέντη πάντων Ιερᾶς τῶν γε τοιούτων ἀρρωστημάτων· ἡς τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων τοσούτον Ἐλαττον ξεῖ, οὐν οὐδὲ ἔστιν ἐνθυμηθῆναι. "Ωστ' ἀπὸ βαλδίδος, έστι, τὸ ζητούμενον ἡμῖν εὑρήται.

modi morbis incedunt, et qua tanto sunt inferiora mortalium delicia, quantum ne cogitando quidem cōcipi potest. Quapropter ab ipso limine, quod aiunt, inventum nobis est quod quærebamus.

"Ἄλλ' ὁ διεινά γε, φησιν, ὑψους ἀπερράγη, καὶ κατηγένθη, καὶ γέγονε τι πτῶμα δεινὸν ἀπασι τοῖς τοῦτον ὄρωσ. Καὶ τὶ ταυτὶ πρὸς τὸ ἀπογνῶναι; Βοηθηθῆναι δεῖ μόνον, καὶ πρὸς τῷ ἀπαντψασθαι τὰ κακὰ καὶ πτηγῶν ἀν τάχιν ἐπ' αὐτὴν τὴν τῶν καλῶν ἀνέλθοις κορυφήν. Λέγω δὲ βούλησιν νῦν τὴν διὰ τῶν ἔργων μαρτυρουμένην· οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὡς ἀληγῶς, θελήσαντας, ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ. Ἐκ γάρ τοῦ μὴ βούλεσθαι λαθῆναι τὰ τῆς ψυχῆς παθήματα ἐπιμένειν εἴωθεν ἡμῖν· ὡς δὲν ἀντιστῶμεν γενναῖως, οὐδὲν τὴν ἀρχὴν εἰσκωμάζει. Τό τε γάρ γεγονέναι, τὸ τε διαμεμηνήκαντι κακούς, καὶ αὖ τὸ ἀγαθούς εἶναι, καὶ διαρκέσαι, οἰκοθεν σαφῶς τοῖς ἀνθρώποις. Οὐ γάρ ἔστι, καλούς ἀθέλοντας εἶναι, τινὶ τῶν θύραθεν βιασθῆναι κακούς γενέσθαι· οὐδὲ φαύλους γεγονότας διὰ κακίστην προσκίρεσιν, εἴτα μὴ διορθωθῆναι, τούτῳ θελήσαντας. Καὶ εἰ τούτῳ γε ἀληθὲς, εὑρηται τὸ φάρμακον, καὶ ἡ τῆς ἀπογνῶσεως ὑπεχώρησε νόσος. Να!, φησιν· ἄλλ' οὐτές γε δι σχέτλιος τραυματίας γέγονε πάντων ἕπης τῶν παθῶν· καὶ πολλάκις λαθεῖς, πολλάκις πάλιν τέτρωται. Καὶ πῶς δὲν ἔχοι διορθωθῆναι; Μή ἀπογνῶμεν τὸν ἀνθρώπον. "Αν γάρ ἡ καιρία μὴ περιχρέηται, τὴν ἀπόγνωσιν λέγω, λάσιμον γε τὸ πάθει τοῖς βουλούμενοις τὴν λατρείαν ἀστένων δέξασθαι. Εἰ γάρ μὴ τούτον τὸν τρόπον εἴχε τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐδὲν δὲν εἴς πάντως ἐσώθη. Ως γάρ οὐδεὶς ἀγαθός, κατὰ τὸν θεῖον χρηστὸν, οὐδὲ ἀμαρτίας δητῶς ἐλεύθερος, κανύπερβάλλῃ πολλῷ τοὺς δλλους εἰς ἀρετὴν. Δεήσει τοίνυν ἀπασι τοῦ φαρμάκου τουτοῦ· καὶ τούτου καταλήλουν τετυχηκότι, τὸ εὐεκτεῖν εἰς τὸ ἔπεισον. Καν τις ἀνθρώπων διπειλάσῃ πολλῷ τῷ μέτρῳ όμοιο τοὺς δητας καὶ γεγονότας ἐπὶ κακίᾳ βεβοημένους, θρήνων μὲν δὲ το πολλῶν δ τοιούτος ἀξιος ὡς ἀληθῶς γέγονεν, δὲν καλδες καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς δημιουργηθεῖς, δὲ οὐ πολλῶν ἐκὼν κακῶν τὴν ἐκετοῦ φυχὴν ἐνέπλησεν, ὡς οὐδεὶς ἔπειρος. Πλὴν καὶ οὐτές γε αὐτός, ἀν ἔραστης μανικώτατος τῆς ἰδίας διορθώσεως γένηται, εἰ μὲν ἀπογνῷ, εὐήθης, μᾶλλον δὲ ἀνόητος, τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἀπειρον, χαματίας πέρας ἔχούσης, ηττα νομίσας. Εἰ δὲ θεῷ θαρρήσεις οὐτοῖσι, τῶν μὲν κακῶν ἀποστάλη, ἀνθέξεται δὲ τῶν καλῶν δῆση δύναμις, οὐδὲν καλύσει τούτον ἐπανόντα, τὴν προτέραν κατάτασιν ἐπεναλαβεῖν, η καὶ πολλῷ παρελθεῖν· εἰ δη καὶ ὑπερβολή

A hæserit. Impopendum autem vulneri conveniens medicamentum puto, siquidem id sedare velimus ac sanare, non per se tumens et astutus magis etiam contrariis exacerbare. Simpliciter autem cunctis hoc modo succurrendum nativis remediis, et a quibus ille non abhorreat, auxilio qui nostro indiget. Nam cæteroqui præstiterit, nihil nos omnino moliri, quippe detrimentum, non emolumentum acciperent. quibus adhibere remedium vellemus. Nec inventu difficile conveniens illud medicamentum arbitror. Etenim id ex sese suppeditat ipsa Salvatoris erga nos clementia, quæ sola cunctis hujusmodi potest. Quapropter ab ipso limine, quod aiunt, inventum nobis est quod quærebamus.

At enim ille, dicet aliquis, avulsus est de sublimi, deorsumque lapsus, ac ruinæ spectaculum triste factus universis. Quid istæ ad desperationem? Voluntate duntaxat opus est animi, qua flet, ut ablutus a vitis etiam supra volucrum celeritate ad ipsun bonorum culmen ascendat. Voluntatem vero nunc eam dico quæ testimonia factorum habet; quippe fieri nequit, nequit omnino fieri, ut qui voluerint, scopum non attingant. Nam quis sanari nolumus, idcirco in nobis animi vitia durare consueverunt: quippe si resistamus fortiter, prorsus in animos ea non pervadunt. Etenim ut sicut et maneat mali, itidemque ut boni sint ac perseverent in bono, dubio procul ex sese mortales habent. Nam fieri nequit ut qui boni esse volunt, ab extranea re quapiam cogantur evadere mali, nec ut ii qui electio ne animi pessima mali facti sunt, deinde non emendentur, si quidem id voluerint. Atque hoc sane si verum est, inventum est medicamentum, jamque moribus ille desperationis victus abscessit. Sane vero, inquiet aliquid: at miser iste factus est omnibus plane viiiis obnoxius, sèpiusque sanatus, multo tamen eadem expertus est vulnera; quonam igitur fieri pacto possit ut emendetur? Nequaquam de homine desperemus. Quippe si letale vulnus hand adsit (desperationem autem intelligo), sanabilis morbus est in iis qui medicinam lubenter admittere volunt; quippe si non in hunc modum coimparatæ res nosstræ forent, nec unus omnino salvis evasisset. Ut enim nemo bonus est, secundum illud divinum orationis, ita nec reapse quis immunis a peccato, tametsi longe cæteris virtutē præstet. Quapropter universis hoc medicamento, poenitentia inquam, opus erit: quod si qui tale nacti fuerint quale debet esse, mox recta valetudo recuperatur. Etiam si quis nullis modis et eos qui nunc suūt, et qui fuerint ex vitiositate celebres, superaverit, • multis illi quidem lacrymis revera dignus, quod cum et bonus et ad bona conditus, sponte sua pluribus animum vitiis, quam aliud quisquam, impleverit: sed nihilominus idem, modo studio quadam insano correctionem suam sitiverit, si quidem desperet, stolidus est, vel amens potius, qui divinam illam benignitatem insinuatam peccato finem habente putet inferiorem: sin collucata in Deum fiducia

resilierit a malis, et bonis adhaeserit omnibus viribus, nihil erit impedimento quin reversus pristinum statum recuperet, vel etiam longo superet intervallo; ut hoc prolatum a nobis nonnulli nimium putabunt. Si delicta observaveris, quis sustinebit? inquit ille¹. Peccata quis intelliget²? item, Si nos peccasse negaverimus, ipsum mendacem facimus³; item, Nemo bonus, nisi solus Deus⁴. Et per universas Litteras sacras, si quæsieris, ejusmodi multa reperies. Venit, ut vitam habeamus, et superbiuum habeamus. Item, Si confiteamur peccata nostra, fidus et justus est, ut peccata nobis remittat⁵. Nam dedit eum Pater ad ignominiam, et cruciatum, et mortem, pro iis qui obnoxii perpetiendis illis erant, ut quicquid in eum credit, non pereat⁶; item, Sanguis ipsius expiat nos ab omni peccato⁷. Quiaq[ue] obrem quoties nos ipsos et quæ nostra sunt aspiciamus, justum est, omnes desperare, quando perscriptum legimus: Ne intras in judicium cum servo tuo, quoniam justus in conspectu tuo non deprehendetur eorum quisquam qui vivunt⁸; at cum Deum ejusque clementiam intuemur, nemini desperandum aio, qui salvis fieri saltem velit. Nam Deus et diligit eum quem manibus propriis deluto fixit, quod ipsum quoque prius et nihilo produxerat; et omnes salves fieri vult propter bonitatem suam; quam ob causam et howo factus est, et pro nobis passus, cum parriter et nostri similis esset et passionis expers. Et quidem ejusmodi fuere cruciatus, ut vel sola recordatione sui cunctorum in animis nimirum quantum pavoris et horroris excitare queant. Itaque si vult omnes fieri salvos, qui poenitentiam egerint; quæcunque vero vult, potest: nihil ergo deest iis qui constituti sunt in peccatis, ad hoc ut salvi flant, quam ut resipiscere velint et poenitentiam factis ostendere. Quoniam igitur pactio non mente destitutus est, qui de illorum salute desperat, qui propter se quidem factaque sua desperarunt, at nihilo minus in bona spe vivunt propter ipsum Salvatorem et eos cruciatus quos ille perpessus est, in cruce pro nobis actus? Quamobrem nemo, qui sperat in ipsum, sua de salute desperet. Non enim ipse nostro more facta nostra judicabit, nec in judicio suo humanæ justitiae benignitatisque, sed proprie rationem habebit, nihil nunc aliud a nobis postulans nisi rectam penitentiam; quam ipsam respicieando nostram utilitatem non propter se requiri, nam quæ proficiuntur ab inutilibus, ipsi minime furerint utilia. Nos vero prorsus in nihil statim redigeremur omnes, si quis opam mutuam e medio tolleret. Quo sit ut, si quis accurate justitiam et clementiam nostram consideraverit, et cum justitia clementiaque Salvatoris comparaverit, equidem arbitrer, illum nostris ne justitiae quidem et clementiae nomen concessurum. Quod sane in hunc modum contemplemur. Nobis haec amplissimæ clementie

A tias δέξει τὸ εἰρημένον. Αὐτὸς ἀμαρτίας παρατηρήσῃς, τις ὑποστήσεται; φησι. Καὶ, Ἀμαρτίας τὰς συνήσεις; καὶ, Εἴρη εἰπωμένη, διτὶ οὐχὶ ἡμαρτίκαμεν, γεύστηρ ποιοῦμεν αὐτόν. Καὶ, Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς δὲ θεός. Καὶ ἀνὰ πάντας τὴν Γραφὴν εὑροις ἂν πολλὰ τοιαῦτα ζητήσεις. Άλλ' ξῆλον, ἵνα ζῶντας ἔχωμεν, καὶ περιεσθεντος ἔχωμεν. Καὶ, Εἴρη ὁμολογῶμεν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δικαιος, ἵνα φῆται ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας. Δέδωκε γάρ αὐτόν δὲ Πατήρ εἰς ὑπὲρ τε καὶ πάθος, καὶ Θεότορ, ἀρτὶ τῶν ὑπόγεων ταῦτα παθεῖται, ἵνα καὶ δικαιεύεται εἰπεῖν εἰς αὐτόν μὴ ἀπόληται. Καὶ, Τὸ αἷμα αὐτοῦ καθηρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας. Ωσθ' οὐταν εἰς τὸν ἥματα αὐτοῖς; καὶ τὰ καθ' ἥματα βλέπωμεν, δίκαιους πάντας ἀπογινώσκειν (Μή γάρ εἰσέλθῃς εἰς χρίσιν μετὰ τοῦ δυστίου σου, διτὶ οὐ δικαιωθήσεται ἐκώπιον σου καὶ ζῶν). οὐταν δὲ εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν ἑκείνου φιλαγαθωπίαν, μηδένα λέγω τῶν θελόντων σωθῆναι. Φιλεῖ τε γάρ ἔν τοις ἐπλασταρισμοῖς τίσις ἀπὸ πηλοῦ, προῦποστησάς καὶ τοῦτον ἐξ οὐδενὸς, καὶ πάντας θέλει σωθῆναι δι' οἰκείαν ἀγαθότητα, ἐφ' ὃ καὶ γέγονεν ἀνθρώπος, καὶ πέπονθεν διπέρη ἥματα, διακαθίστηκεν εἰς τοῖς περιστατικοῖς τοῖς πάθεσιν, πράξεις, χρησταῖς δ' οὖν δύως ζώντων ἐλπίσι δι' αὐτῶν γε τὸν Σωτῆρα, καὶ ἀπερ οὗτος πέπονθεν ὑπὲρ ἥματα σταυρωθεὶς; Μηδὲντος οὐν εἰ; ἐκείνον ἐλπίζων, ἀπογνῷ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Οὐδὲ γάρ ὅμοιας ἥμεν ἐκείνος; κρινεῖ τὰ ἡμέτερα, οὐδὲ ἀνθρώπεια δικαιούσην τε καὶ φιλαγαθωπίαν. ἀλλὰ τῇ λίθᾳ κρινεῖ, μηδέν τι παρ' ἥματα ἀπαίτων νῦν τῇ τοι γιγνομένην μετάνοιαν, πρὸς τὸ ἥματα λυσιτελές; ἀφορῶν· οὐ δι' ἑαυτὸν καὶ ταῦτην ἐπιζητῶν. Οὐδὲ γάρ τὰ τῶν ἀχρείων γένοιται ἀν αὐτῷ χρήσιμα. Ήμεῖς δὲ πάντες ἔχοντες φροῦδοις ἄν εὐθὺς ἐγενθεῖμεθα, εἰ τις ἀν ἀφείλετο τὴν παρ' ἀλλήλων φοβηθεῖσαν. Ωστ' εἰ τις ἀκριβῶς θεωρήσεις τὴν ἡμετέραν δικαιούσην τε καὶ φιλαγαθωπίαν, καὶ παραβείη ταῦτα τὸν Σωτῆρος, μηδέν ἀν οἰμαι τοῦτον ἀθέλειν δικαιούσην τε καὶ φιλαγαθωπίαν ταῦτα; δημετέρας ἀποκαλεῖν. Σκοπῶμεν δέ. Ήμεῖν τις νόμος φιλαγαθωπίζει μεγίστη κείμενος, ἀποδεδωκόσι τάδε ιηματικά συγγενώσκειν. Καὶ μὴ δυνηθῇ τις ἐκτίσαι, πλήγαι καὶ πέδαι, καὶ δεσμωτήριον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Καὶ που καὶ θάνατος ἐπεισι, τῷ τὰ δεινῶν πιέζοντα τὴν τῶν πιεζομένων νικᾶν δύναμιν. Καὶ σιωπῶ τις θύρεις, τὰς λοιδορίας, πᾶν δὲ τι φέρον αἰσχύνην, πολλῇ περιουσίᾳ θυμοῦ γιγνόμενον· ἀ τοῖς ταῖς

¹ Psal. cxxix, 3. ² Psal. xviii, 45. ³ I. Jean. 1, 10. ⁴ Marc. x, 48. ⁵ I. Jean. 1, 9. ⁶ I. Jean. iii, 16.
⁷ I. Jean. 1, 7. ⁸ Psal. cxlii, 2.

πόροις ἔκεινοις πολὺ τι δαχνηρότερα φαίνεται σφραγῆς αὐτῇ: καὶ θανάτου· εἰ μὴ τινες εἰσεῖνον τῶν κότων κύπεται μεμαθηκέτων, ἐπειδὸν καὶ δάπεδα κατὰ κόρητος δίξαιντο. Οὕτω τὰ ἡμέτερα φιλάνθρωπα καὶ δίκαια, οὐδὲν οὐ μέγα οὐ καθαρόν· ἀλλὰ μικρά τινα, καὶ συγκεχυμένα, καὶ πρὸς τὸ ἥμαν αὐτῶν συνοῖσαν ἀφορίσαντα μᾶλλον ἢ τὸ χρόνον· οὐδὲ γιγνεται. Θεοῦ δὲ γένοις ἀν., οἵραι, δικαιοτύνη τε καὶ φιλανθρωπία τὸ μεταμελέμενος ἥματος δεῖ, ἐφ' οὓς γε ἔκυρροις εἰσιν εἰς τὸν αὐτοῦ νόμον τῇ παραβάσει τῶν ἀντελῶν, εὐθὺς αὐτὸν διεγεῖσθαι, καὶ μή ζητεῖν τιμωρήσασθαι, εἰ μὴ τὴν ἴσθροπον ἔκεινον τιμῆν ἀντειτεγκεῖν δυνηθεῖμεν· ἐπεὶ καὶ ἄλλοις τούτῳ ἀδύνατον. Τὸ μὲν τὸν εἰς θεὸν ὑβρίσαι εὐχερές· τιμῆσαι δὲ γε τοῦτον ἀμήχανον. Διατί; "Οὐτε καὶ τὸ τιμῆσαι τοῦτον ἔκειθεν τοῦτον." Ποτε καὶ τὸ δυνηθῆναι ποιῆσαι τι τῶν δόξην θεῷ νομιζομένων προσφέρειν γένοις· ἀν. εἰκότως ἥμεν οὐκ ἔκκοπτή τινος χρέους, ἀλλὰ προσθήκῃ. "Θώκε δὲ τὰ τῶν ἐλαχίστων πρὸς τοὺς μεγίστους, εἰ μὲν ἀτιμίσιαν εἰσφέρει, ἕστω δὲ μικρά τις αὖτη καὶ φαυλοτάτη, δίξειν ἀν μεγίστη καὶ περιφανεστάτη· ἦν δὲ καὶ πᾶσαν εἰσενάγοις τιμῆν μεθ' ὅσης ἀν τις βούλοιτο τῆς ὑπερβολῆς, οὐδὲ δύναται τι προσθεῖναι δίξης. "Ο δὲ Θεὸς δύν ἀγαθός, δίχεται τὸ προσμυζεῖσθαι ταύτην εἰσφέρειν, ὕστερον δὲ ἐδυνάμεθα τοῦτο πρᾶξαι. Προθυμουμένων γάρ τιμῶν τὸ χρέος ἄπαν ἔκτισαι, εἰ ὑπερνικώψῃ τὸ δψειλόμενον τὴν ἡμετέραν Ιερούν, οὐδὲν τοῦτο λογίζεται. Οὐδὲ γάρ δίται παρ' ἡμῶν οὐδενὸς, ἢ ὁν ἔσαιεν κύριοι. Πῶς οὖν εἰκὸς κολασθῆσθαι τοὺς σφῆς αὐτοὺς ἐπιφρίψαντας εἰς τὴν ἔκεινον φιλανθρωπίαν διὰ καθαρῆς μετανοίας; καίτοι παρέλκον εἰπεῖν, καθαρὰν μετάνοιαν. Οὐδὲ γάρ ἔστι μετάνοιαν εἶναι τὴν μή παντάπασι καθαρὰν οὔσαν· Στι δι' αὐτῆς καθαρόμεθα. Καὶ πῶς ἀν εἰη καθαρίσθαι τῷ μή καθαρῷ; "Ἐστι μὲν οὖν μετάνοια τὸ μεταγνῶτας ἐπι τοῖς πεπραγμένοις, καὶ δεικνύντας τὴν μετάνοιαν ἔργοις, περὶ τὸν δυνάμενον σῶσαι τρέχειν ἐξ διῆς ἡῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ διῆς τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ διῆς τῆς Ιερού σου, φροντὶ παλαιῶς νόμος. "Ο δὲ Θεὸς οὔτως ἔστιν ἀγαθός, ὃς καὶ τὴν δπωσοῦν μεταμέλειαν ἐπιεικῶς δίχεσθαι. Εἰς γάρ τὸ θέλειν ἀφορᾶ, καὶ τὸ δυνατόν, δ φιλάνθρωπος, ὃς προερχεται. Πρόσεστο δὲ κάκιενο τὸ ἀγαθόν. Ἔπειδὸν γάρ ήμεις διλγον τι προσεισενγκωμεν τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, αὐτίκα πως ἡμεν προεισενγκωμεν; οπου γε καὶ μή βουλομένους ἐνάγει πρὸς τάγαθον δημιουργὸς ἄπταις τρόποις, οἴνου μέντοι τοῦ βίσασθαι, ὃς οὐ προσήκον ταύτη γενέσθαι. "Η γάρ τῆς ψυχῆς θεραπεία λατρῷ μὲν δεῖται μάνου Θεοῦ· ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν. Δεῖ γάρ τέως αἰσθέσθαι τῆς ἀρρώστιας, καὶ τὸν λατρὸν εἰδέναι, καὶ πρὸς ἔκεινον ἐθελῆσαι δραμεῖν, τοὺς γε ὑγείας ἐφιεμένους. "Ωστε οἱ πεπραγμένοι τοῖν κολάσεων (δ λόγος δὲ νῦν οὐ περὶ τῶν πιστῶν μόνον) αἴτως αρίστιν αὐτοῖς γε πάντως, οὐχ δ

A tunc lex est ut eis qui salisfecerint injuriam condonemus. Quod si quis persolvere nequiverit, adsum verbata, compedes, carcer, omniaque iugosmodi alia: nonnunquam et mors sequitur, cum que diriter premunt, oppressorum vires superent. Taceo contumelias, convicia, quidquid ignominiam affert, multa cum iracundre vehementia factum: que res miseris illis ipsa cæle ac morte longe mordaciores videntur, nisi de numero sint eorum qui vultum demittere didicerunt, etiam enim alapas acceperint. Sic nimis elementia justitiaque nostra nihil neque magnum neque purum est, sed exile quidam et confusum, potiusque nostrum ad commendum spectans quum illorum quibus exhibetur. At Dei justitia elementaque fuerit, opinor, ejusmodi, B mox uti nos resipescentes, eum decet, ob admissa nequiter in ipsius legem per ipsam mandatorum violationem, recipiat, minimeque penitus afficeret, si parem ac respondentem ipsi honorem vicissim exhibere non possimus: quippe ceteroquin etiam hoc fieri nullo modo potest. Nam facile quidem est, Deum offendere, sed eumdem honore afficeret nullo modo possimus. Quamobrem? Quod ab ipsomet nobis conceditur, ut eum honore efficiamus, quo sit ut ipsum illud posse quid facere, quod ad Dei gloriam credere putetur, hanc abs re non pro dissolutione debiti, sed accessione sit habendum. In universum vero, que a minimis erga maximos sunt, si quidem infamiam adserunt sane quam pusillam et minimi momenti, pro maxima splendidissimaque haberi solet: sin omnis oblatus fuerit bonus, etiam cum qualibet exsuperantia, nihil hoc adjicere gloriae potest. Deus vero, qui bonus est, etiam cupiditatem exhibendi honoris ita probat et admittit, atque si rem ipsam præstare possemus. Quippe cum nos æs alienum omne dissolvere cupimus, si maxime quod debetur facultates nostras superet, pro re momenti nullius id ipse ducit; nec enim a nobis quidquam desiderat, nisi quod nostra sit in potestate positum. Quinam ergo consentaneum sit, illos penas daturos qui seipso per puram pœnitentiam totos in eum rejecerint? Atqui supervacuum est puram dicere pœnitentiam; nam fieri nequit ut sit pœnitentia, que omnino pura non sit: per hanc enim purificamur, et quo pacto fieri purificatio per rem non puram possit? Enimvero pœnitentia est, resipescentes de almissis et factis pœnitentiam ostendentes, ad cum currere qui servare potest, idque toto corde tuo, toto animo totisque viribus tuis, uti lex prisca loquitur. Dei vero ea bonitas est, ut etiam qualem qualem pœnitentiam benignè recipiat. Nam cum clemens sit, ipsum velle respicit et quod nostris est positum in viribus, ceu diximus. Præterea bonum illud etiam accedit: nam cum nos primi vel paulum bonæ voluntatis attulerimus, conlestium Dei nobis adest impulsio, per quam perfectum velle nobis tribuitur. Et quid ego dico, eum primi nos attulerimus? quando etiam non valentes op̄sex ille rerum modis omnibus ad bonum

impellit, absque coactione tamen et violentia, quod sita rem fieri minime conveniat. Animi namque sanitatio medico quidem indiget solo Deo; sed interim rerum ex earum est numero quae a nostra voluntate pendent. Oportet enim primum habere sensum imbecillitas suæ, deinde nosse medicum, et ad eum currere velle, si qui valetudinem integrum desiderant. Quapropter illi qui pœnisi afficiendi sunt (neque nunc de fidelibus tantum loquor), ipsimet omnino sibi pœnarum auctores sunt, non Deus, qui sane permittit hoc fieri, non justitiae suæ causa tantum, sed etiam quod aliquil tacite utilitatis adiutum sit ipsis pœnis. Nam hoc uti credamus, omnino nos ipsius erga nos bonitas cogit.

Quare si haec ita se habere videntur (videntur autem omnino), quonam pacto fassit ut de homine vel pravissimo atque pessimo in hac vita quis desperet, cum medelam is in manibus habeat, salutarem illam pœnitentiam, sicut et supra dictum a nobis est? Et quando Salvator ipse nobis promisit, se mox invocantibus ad futurum, adeoque inaspeptabiliter adest, et manifesto ad salutarem hanc voluntatem juvat omnes qui hoc ab eo flagitant, quis obsecro, nisi vehementer insanias, recte vel de jacentibus in ipso malorum gurgite desperaverit unquam, si soli misericordia potestatique fidentes illius qui gratis servat, resipiscant? Quamobrem de nullis omnino desperandum, nisi qui magna quadam insania de seipsis desperarunt. Nam propter acervum multiplicium peccatorum desperare, stultum omnino fuerit, donec vitam hanc præsentem non deposuerimus. Nam velle Deum misericordia motum uti potestate sua pro iis qui eum invocant, satis, opinor, consentaneum est: idem si quid facere voluerit, in eo perficiendo viribus ut destituatur, fieri nullo modo potest. Nihil igitur iis qui haerent in peccatis, ad hoc deest, ut salvi siant, quam ut gerinanam agere pœnitentiam velint: quippe qui Jonam e ventre bellus atque imo maris eripuit, idem hos quoque de ventre hostis et imo vitiositatis suundo extrahere potest. Atqui Jonæ conservatio prodigiū quoddam erat, neque necessario requirebatur ut Deus id faceret; non enim certe flagitabimus ab eo, quæcumque potest, eadem ut omnia faciat, verum uti prostratis a peccato, qui deinde corrigi velint, manum ipse porrigit, haud dubie necessarium est. Quamobrem? Quoniam istuc ipse facturum se promisit, dum ad petendum, et querendum, et pulsandum hortatur universos. Non enim ut illa quidem faciamus nos adhortatus est, at quid inde sit eventurum tacuit, cogitationibus nostris in ambiguo relictis, sed illud ipsum quoque nobis ostendit, cum petitioni adjicit impetrationem, quæsitioni inventio- nem, quoque foras aperiendæ sint ad illorum qui pulsant ictus. Itaque promissum hoc gratia est, cuius certior persolutio quam omnium inter homines debitorum. Nam nos sane quod attinet, qui multis affixi sumus vitiis, ac non raro quidem resipisci- mus, verum plerumque justam ad persolutionem nimis imbecilles sumus, consentaneum est, neque gratiam, neque debitum exsolvi, quando malum hoc etiam accedit. Quippe cum nonnunquam id præstare possemus quod decebat, præsta- re non volumus. At ista locum in Deo non habent:

A Θεός. Συγχωρεῖ δὲ τοῦτο γενέσθαι ωδὴ τὸ δι- καιον μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ συμφέρει τοις λανθίνον μάγνη ταῖς κολάσεσιν. Ηγάρ δὴ περὶ τοῦτο ἐκίνου χρηστότης πανταχόθεν ἀναγκάζει ταῦτα πιστεῖσι.

B Εἰ ὅνδη ταῦτα δοξεῖ (διδούσει δὲ ἀν πάντων), ποὺς καιρὸν ἔχον ἔστι, τὸν ἐνταῦθον φανεράταν καὶ χειρίστον ἀπογνῶναι, ἐν χεροῖν τὸ φάρμακον ἔχοντα, τὴν σώζουσαν μετάνοιαν, ὡς καὶ τοὺς προλαβόντιν ἡμῖν εἰρηταί: Ἐπειδὲ καὶ εἰ Σωτήρημέν πισγνεύται, ἐπικαλουμένοις εὐθὺς παρέτεσθαι, καὶ πύρσοιν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, καὶ βοῆθει φανερῶς πρὸς τὴν σωτήριον ταῦτην βούλησιν πάσι τοῖς αὐτὸν ἑκάτοις τοῖς, εἰ μὴ σφέδρα μανύσιο ἀλκαῖος ἂν εἴη ποτὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ βυθῷ τῶν κακῶν κειμένους ἀπο- γινώσκειν, ἀλλέω μέντη φαρδοῦντας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ προτίκα σώζοντας μεταμελάμψους; "Ιπτοῦσιν γε τῶν πάντων ἀπογνωστέον τοῦτον ἀεὶ, εἰ μὴ τοὺς αἳδης γε αὐτοὺς ἀπεγνωκότας πολλὰ μανίᾳ. Διὸ γάρ σωρὸν ἀμαρτημάτων παντοδαπῶν εὑρήσεις παντάπα- σιν ἀπογνῶναι, ἔως ἂν μὴ τὴν παρούσαν ζωὴν ἀπο- θύμεθα. Θελήσῃ μὲν γάρ τεν Θεὸν ὑπὸ ἔλεους κινούμενον τῇ δυνάμει χρήσασθαι ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπικαλουμένων ἐπιεικῶν εἰκός ἐστιν, οὐμάς· ἀποθύσαι δὲ ποτε θελήσαντά τι διαπράξεισθαι παντάπασιν ἀδύνατον. Οὐδὲν δρα λεπταῖς τοῖς ἐν ἀμαρτίαις πρὸς τὸ σωθῆναι, ή τὸ θελήσαι γνησίως μετανοῆσαι. Τοινύν καὶ τὸν Ἰωνᾶν θηρέας γαστρὸς ἀνερπάσας, καὶ θαλαττίου βυθοῦ, δύναται καὶ τουτουσιν ἀλ- κύσαι τῆς τε γαστρὸς τοῦ ἔχθροῦ, καὶ τοῦ τῆς κακῆς βυθοῦ. Καίτοι τὸ τοῦ Ἰωνᾶ θαῦμα ἦν, καὶ οὐκ ἦν ἀνάγκη τούτῳ ποιῆσαι. Οὐ γάρ ἀπαιτηθομεν αὐτὸν, δοσὴ δὴ καὶ δύναται, ταῦτα ποιεῖν ἀπαντά. Τὸ δὲ τοῖς καταβληθεῖσιν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἐπείται θελή- σασιν ἐπανορθωθῆναι, χειρὶ δρέγειν σαφῆς ἀνάγκη. Πιῶς; "Οτι τοῦτ' αὐτὸς ἐπηγγείλατο, ἐν οἷς αἰτεῖν τε καὶ ζητεῖν, καὶ κρούσειν ἀπασι πκρανεῖν. Οὐ γάρ δὴ πρὸς ταῦτα μὲν παρακέληκε, τὸ δὲ ἀπὸ τούτων ἐκδησόμενον σεσήγηκεν, ἐν ἀδηλίᾳ τούς λογισμοὺς ἀφεῖς· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐδειξε, προσθεῖς τῇ μὲν D αἰτήσει τὴν δοσίν, τῇ δὲ ζητήσει τὴν εὑρεσίν, καὶ τὸ τάς οὔρας ἀνογύσεσθαι μέλλειν τοῖς τῶν κοπτίν- των κρούμασι. Χάρις μὲν οὖν τὸ ἐπάγγειλμα, πάντων δὲ τῶν ἐν ἀνθρώποις δράματων ἀσφαλεστέρην τὴν ἀπόδοσιν ἔχει. "Ἐφ' ἡμῶν μὲν γάρ τῶν προστηλωμένων πολλοῖς πάθεσι, καὶ μεταμελομένων μὲν οὐκ ὀλιγάκις, πρὸς δὲ δικαίαν ἔκτισιν ἀδύνατον πολλάκις, εἰκός ἐστι καὶ χάριν καὶ δρῆμα μὴ ἀπο- δοθῆναι. Επειδὲ καὶ τούτῳ γίγνεται τὸ δεῖνθιν. Δυνά- μενοι γάρ ἔστιν δε τὸ πρέπον ἐργάσασθαι, οὐ βου- λόμεθα. Έπειδὲ δὲ Θεοῦ τὰ τοιεῦτα χώραν οὐκ ἔχει. "Οπου γάρ Θεὸς δὲ ἐπαγγελθέμενος, οὐκ ἔτι δέ τοις οὐκέτεισται, ναὶ δῷ τοῖς ὑποτηγέσσι τέλος ἰσχειν ὥστε οὐδεὶς ἐν ἀπογνώσει, εἰ μὴ δὲ ἀπογινώσκειν νομίζων ξένος εἶναι. Μηδεὶς οὖν ταῦτα γινώσκων

καὶ σωφρονῶν, ἐμὸς πειθόμενος. ἀπογνῶ· ἀλλ' ή τρυφάτω ταῖς ἀγαθοῖς; ἐλπίσι ζῶν, ἐν ἀγαθαῖς ἀετηράξειν, ή περὶ τὴν ἐνδεκάτην ἐλθὼν εἰς τὸν καλὸν ἀμπελῶνα, ἐκδεχέσθω προίκα λαβεῖν, ὅσον δικαίως δέδοται τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσονα. Ἐγώ τοὺς πάντας ὑπερελάσας ἐπὶ κακοῖς, οὐκέτι εμαυτὸν ἀπογνώσομαι· καὶ διὰ τοῦτο, οὐδὲ ὄντινον τῶν ἀπάντων ὡς δψελὸν γε καὶ οἱ τὸν ἀπταστὸν, ἵνα μὴ κρίνων τοὺς ἀλλους, αὐτὸς χριθῆς, καὶ καταδικάζων ἀπαραίτητα, αὐτὸς γε τοῦτο πάθης ὑπὸ θεοῦ, κατὰ τὸν ἐκείνου χρησμὸν. Εἰ γάρ ἔκανεῖν οὐ δίκαιον ἀπογνῶναι, οὐμενονούσην τῶν πάντων, οὐδὲ ἂν ὑπὸ πάντων ἀπογνώσηται· πῶς δὲ τις δικαίως τοὺς ἀλλους, μήτε τὰ ἐκείνων πλημμελήματα ἀκριδῶς εἰδὼς, ὡς τὰ οἰκεῖα κακά, μήτε τὴν τότε διάλεσιν τῆς ἐν ἐκάστῳ φύσης, ή ταῦνον. ή τὸ θύραθεν αὐτοῖς ἐπισυμβανούσα τα πράγματα; Καὶ διὰ ταῦτα οἱ τῶν ἀνθρώπων δριτοῖς οὐτε ἀπογνώσκουσι τοὺς οὐκ ἀπογνόντας, οὐτε εὐχερῶς κατακρίνουσι. Τοῦτο γάρ κεκρίσαντα εὐλογούν εἶναι, σφᾶς; μὲν αὐτοὺς κατακρίνειν, ἐπειδὴν που τοῦ προστήκοντος παρεξέλθωσι, μακρὰν ἐλαυνομένης ἄπαισι τρόποις τῆς; καθ' ἡμῶν λυττώσης ἀπογνώσεως· τοὺς δὲ ἐτέρους κρίνειν ἐξ τὸν Δημιουργὸν, φησὶ μηδὲν τῆς κτίσεως ἄδατον. Κριτικὸς γάρ ἀνθυμητήσεων καὶ δηροιῶν καρδίας, δο μακάριος; Ἑρῆ Παῦλος. Μή κρίνετε, φησὶν δὲ Σωτὴρ, καὶ οὐ μή κριθῆτε. Μή καταδικάζετε, καὶ οὐ μή καταδικασθῆτε. Τούτων τοῖνυν τῶν φωνῶν διπαντὸς μεμνημένοι, οὐδὲ ὄντινον κατακρίνουσιν, οὐδὲ μισοῦσιν. Ἀπαγε! οὐδὲ γάρ τοσοῦτον ὁμέσε χωρῆσσιν κατὰ τῆς κοινῆς φύσεως, καν δὲ τι πάθη διὰ προαρεσινοῦ ἀλλὰ τὴν μὲν μοχθηρίαν βθελένονται, τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντες; δικρύσουσιν δὲ ποιεῖν εἰλθάμεν, μέλους τὴν σηπομένου πονήρῳ ἔλκει, ή τήνκα τις νοεῖ τῶν μάλιστα συνήθων καὶ συγγενῶν. Εἰδότες δὲ καὶ τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων εὐξάμενοι, καὶ διὰ πάντων ἐνάγοντα πρὸς μετάνοιαν τὸν διλίγοις ἀργυρόις αὐτῷ πεπρακότα, τὸν προδεδώκτα, τὸν φιλήματα παραδεδώκτα, τὸν, καν δὲ τι γένηται, διαμενοῦντα κακόν· ταῦτα δὴ καὶ τὰ τοιάντα πρὸ διφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ κτίδονται τῶν ἡμερητήκτων, καὶ πειρῶνται θεραπεύειν τὸ λυποῦν, καὶ γίνονται, καὶ πράττουσιν ἀπαντα πρὸ; τὴν τοῦ κακοῦ λύσιν, καὶ χάρουσιν ἀνύοντες, καὶ ἀνύνται μηδὲν περαίγοντες· εἰκότας. Εἰ γάρ μετὰ τὴν πολλὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὰλεξιτήρια φάρμακα, τὸ διενοχλοῦν χωρὶς, δέος ἔστιν οὐ μικρὸν, μή διπερικήσαν τῷ χρόνῳ, εἰς τοὺς τῆς ἀπογνώσεως; βυθοὺς τὰς τῶν ἐλαωκτῶν φυχὰς παραπέμψῃ, πρὸς οὓς οὐδεὶς πω· κατελθὼν ἐπανῆκεν. Οὔτως οἱ ἀκινδηλὸν τὴν ἀρετὴν κεκτημένοι. Ἀλλ' οἵς γε ταῦτης μέτεστι μὲν, νεγοθευμένης δ' οὖν ὅμως, τοὺς ἐν ἀμαρτίαις κατειλημένους οὐχ ὡς σχετλίους δικρύουσιν, οὐδὲ ὡς νοοῦσι τούτοις ἀμύνονται, οὐδὲ παρερχόμενοι τὰς συνοίσοντα διδίκουσι, καὶ πειριστοῦντες ζητοῦσιν διθενόν βοήθειαν τούτοις εἰσαγαγεῖν· ἀλλ' ὡς ἐκράγειν τι

A νοιν ubi Deus est qui promittit, fieri non potest quin idem perficiat et ad finem promissa perducat. Itaque de nemine desperandum, nisi se dignum arbitretur de quo desperetur; eaque de causa nemo, qui novit hanc et sapit, mihi si parere velit, desperet, sed vel bona spe fretus gestiat, bonis in operibus vitam semper exigens, vel in egregiam illam vineam veniens ad undicimam horam, gratis expectet accipere quantum jure datum est iis qui et onus et aestum diei tulerunt. Ego qui viis omnes antegressus sum, de me ipse non desperabo; et eamdem ob causam, nec de quoquam omnium. Quod utinam tu quoque, qui lapsus es expers, facias, ne judicans alios, ipse judiceris, et inexorabiliter damnabis, quod est in oraculo, itidem a Deo damneris. Nam si de seipso quemquam desperare haud par est, nec etiam de quoquam omnino, non si maxime de eo desperent universi, quoniam pacto de aliis jure quis desperaverit, quorum nec accurate delicta sic novit, ut mala propria, nec ejus temporis animi affectionem in quolibet, aut res vel intus vel extrinsecus eis accidentes? ideoque viri præstantissimi nec desperant de iis qui non desperarunt, nec facile condemnant: nam hoc ratione consentaneum esse judicant, seipso quidem uti damment, sicuti præter officium fecerint, longe interim remota modis omnibus furentे contra nos desperatione, at vero judicium de aliis ut opifici rerum permittant, cui nihil in rebus creatis est incognitum, quippe facultatem judicandi de cogitationibus et conceptis cordis habet, ut beatus ille Paulus inquit. Non judicate, ait Salvator, et non judicabimini¹. Quapropter horum dictorum semper memores, neinimē condamnant, nec odio prosequuntur. Absit ut hoc faciant. Non enim tantopere contra naturam communem quasi pede collato pugnabunt, licet ei quidvis accidit ex ipsius animi proposito, sed vitium quidem ipsum abominabuntur, peccantes vero deslebunt: quale quiddam facere consuevimus, eum ulcere malo membrum aliquod nostrum putrescit, vel quis maxime familiaris aut propinquus ægrotat. Idem cum norint Christum etiam pro iis deprecatum, qui eum in crucem egerunt, et omnibus illum modis ad resipiscendum invitantem, qui paucis ipsum numinis argenteis vendiderat, D qui prodiderat, qui osculo tradiderat, qui denique, quidquid tandem fieret, malus tamen permanens erat: hæc igitur, et hujusmodi cum ante oculos habeant, et solliciti sunt de iis qui deliquerunt, et ægritudinem sanare conantur, omniaque sunt et agunt mali levandi causa, atque uti re succedente gaudent, ita si nihil perslicant, dolent. Ac merito quidem: nam si post adhibitam curam diutinam salubriaque remedia, malum ulterius serpat, non parum verendum est, ne cum paulatim prævaluerit, in desperationis vortices correptorum animos deturbet, in quos præcipitus nemo unquam emersit. Ita se gerunt illi qui gerimantur inimicisque vitialam vir-

¹ Matthei. v. 1.

tutem possident : at qui participes quidem illius sunt, sed adulteratae corruptaque, deprehensos in peccatis non ut miseros dellant, nec ut ægris subveniunt, nec præterentes profutura docent, aut obvagantes opem undecunque conquirunt, quam eis ferant, sed veluti membrum quoddam a corpore toto avulsum, et emortuum marcidumque jam factum, abdicant atque rejiciunt, canibus et corvis dilacerandum, vel uti magis proprie loquar, malis geniis devorandam. Poeta quidem diceret,

... *Ipsos autem canibusque avibusque cunctis obtulit in prædam.*

At quos homines, obsecro? quorum vel hostis miserter fuerit, humique jacentibus manum porrèxerit. Imo mortuos etiam homines honoribus afflicere consuevimus, et multa eis justa necessario persolvimus : ab eisdem membrum quoque abcessum, ac quoconque modo mortuum, nonnumquam ab illis ipsis qui resecuerunt, et commiserationem, et sepulturam consequitur : quarum sane legum meminisse multo magis oportebat in iis qui et vivi sunt et ægri, quam in illis qui omnis opis sensuarent. At isti præclararum in hac parte legum obliviscuntur, ubi multo maxime illarum meinuisse dehebant, etiam si exterrarum omnium obliviscerentur ; non eo dultaxat quod ita rationem habituri vivorum essent ac plenius sanabilium, verum etiam propterea quod hi morbo laborent minante non corpori mortem, quam obire necessario cogimur, arcedentem sponte sua, perque resurrectionem abolendam, sed animo, cuius æterna mors est, cum et ipse sit æternus ; animi namque mortem intelligere debemus esse direptum a Deo. Quod si Deus vera vita est, qui prorsus Deo spoliati sunt animi, veram vitam amiserunt, ad quam redditus omnino nullus esse potest. Ceteroqui vero corpus ubi mortuum fuerit, ut cum eo moriatur animus fieri non potest. At ubi tristissimam illam mortem oppetierit animus, etiam corpus ipsum post resurrectionem quasi mortuum et miserum modis omnibus erit : nam quo pacto res aliter habere se possit, cum id quod ipsum corpus vivificat, veram vitam, quæ Deus est, amiserit? Eadem est et dæmonum ratio ; nam eos, qui veram vitam amiserunt, non fas est mutatis animis ad eam redire : quod quidem illis si superfasset, consuulter fieri posset, ut emendati vita illa quoque potirentur. D

Quamobrem mors animi res est omnium maxime formidabilis, et qui morbo laborant ad malum hoc tendente, non mente præditis esse odio debent, sed misericordiam potius mereri. Ac par quidem erat dubio procul, ut qui et virtutem et vitiositatem, quasque ambo istæ promiscue possident, adversus ceteros sese non efferrerent ob unam illam partem meliorem, nec vitiositatis causa vultum in terram desigerent. At isti contrario, quam par erat, modo se gerunt. Nam propter virtutis portionem, tantum non ipsum cœlum sonniantes, graves ac intolerabiles sunt, ceteros pro nihilo ducentes, ipsam vero vitiositatem, quæ in eis est, nec recte aguoscunt, cum ab ea mens ipsorum corrupta sit, e' agnitam ore lev' ducunt,

A μέλος τοῦ ἔλου σώματος, καὶ νεκρὸν, καὶ ἐῳδόν, γεγενημένον, ἀπαγορεύσασι τε καὶ ἀποβίτοντο, σπάραγμα κυστὶ τε καὶ κόραξιν. ἢ τό γε οἰκεῖτερον φάντα, βρῶμα δαίμονιν.

... Αὐτοὺς δὲ ἐλέρια τεῦχε κύρεσσιν, οἰωροῖς τε πᾶσιν. . . .

εἶπεν ἄν δι ποιητῆς. Καὶ ταῦτα, τίνας; οὐ; καὶ ἔχθρος ἡλέησεν ἀνθρώπος, καὶ χειρά γε κειμένους ὥρεξεν ἄν. Καίτοι καὶ νεκρούς ἀνθρώπων θό; τιμῆν, καὶ πολλὰ τὰ νομίζουμενα ἐπ' αὐτοὺς ἀνάγκη τελεῖν καὶ μέλος δὲ αὐτοῖς τημήθεν, καὶ ἀποθανόν καθ' οἰον-
B δήτινα τρόπων, καὶ ἐλέους, καὶ ταφῆς, καὶ παρ' ἐκείνων αὐτῶν ἔστιν δτε τῶν ἀποτεμντῶν αὐτὴν τυγχάνει. Καὶ ἔδει γε μεμνῆσθαι τῶν νόμων τούτων πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῶν ζώντων τε καὶ νοσούντων, ἢ τῶν μηδαμῶν, αἰσθανομένων ἡστινοσοῦν φορούεις. Οἱ δὲ ἐνταῦθα τῶν καλῶν ἐπιλανθάνονται νόμων, ἐνθα πάντων μάλιστ' ἔχρην μεμνῆσθαι, καὶ εἰ πάντων δικοῖ τῶν διλῶν ἐπιλανθάνονται· οὐ μόνον δι τῶν ζώντων ἐπιμελήσονται καὶ ιασίμων ὡς ταπολλά, ἀλλ' διτεπερ καὶ νόσον οὗτοι νοσοῦσιν, ἀπειλούσαν οὐ τῷ σώματι θάνατον, δις καὶ ἀναγκαῖος ἡμέν ἔστι, καὶ ἐπεισιν αὐτόματος, καὶ ποτε λυθήσται τῇ ἀναστάσει· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ, ἡς ἀθάνατος δι θάνατος ἔστιν αἰώνιος γάρ. Ψυχῆς γάρ θάνατον δεῖ νοεῖν τὸ κεχωρίσθαι Θεοῦ. Καὶ εἰ δι Θεός ἔστιν ἢ ἀληθινὴ ζωὴ, αἱ τὸν Θεὸν καθάπτεις ζημιώθεσαι ψυχαὶ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἀπέβαλον· εἰς δὲν γε πάλιν ἐπανελθεῖν ἀμήχανον παντελῶς. Χωρὶς δὲ τούτων ἀποθανόντι μὲν τῷ σώματι οὐκ ἔνεστι συναποθανεῖν αὐτῷ τὴν ψυχήν τῆς δὲ ψυχῆς τεθνηκυίας τὸν οἰκτιστὸν ἐκείνον θάνατον, καὶ τὸ σῶμα μετὰ τὸ ἀναστῆγαι ὁσπερεῖ τεθνέδες καὶ ἀπολιον παντάπασιν ἔσται. Πώς γάρ οὖ; τοῦ ζωαγονοῦντος αὐτὸν, τὸ κυρίως ζῆν, λέγω δὴ τὸν Θεὸν, ἀπολωλεκότος. Οὕτω καὶ οἱ δαιμones. Τὴν γάρ ἀληθινὴν ζωὴν ἀπολέσαντας, οὐκ ἔνεστι ἐπανελθεῖν εἰς αὐτὴν μεταγνῶντας. Ως εἰ καὶ τοῦτο περιηγή, δην ἀνδρίσας διαρθωθέντας, καὶ τῆς ζωῆς ἐκείνης τετυχεῖναι.

'Ο τῇ; ψυχῆς ἀρά θάνατος τὸ φοβερώτατὸν ἔστιν ἀπάντων· καὶ οἱ νόσοι γε νοσοῦντες εἰς τοῦτο φέρουσαν τὸ διενδόν οὐ μιστέοι νοῦν ἔχουσιν, ἀλλ' ἐλέους δέξιοι. Ἡν μὲν οὖν, οἰμαι, προσῆκον ἐπιεικῶς τοὺς κεκτημένους μὲν ἀρετὴν, κεκτημένους δὲ κακίαν, καὶ οἴον ἀναμικές δημφω, μή τῶν διλῶν κατεπαίρεσθαι διὰ τὸ χρηστότερον μέρος· τῆς δὲ κακίας ἔνεκα κάτω κύπτειν, οἱ δὲ ἀναλλάξεις ἐργάζονται τὸ προσῆκον. Διὰ γάρ τὸ μέρος τῆς ἀρετῆς, μονονοῦ τὸν οὐρανὸν ὀνειροπολοῦντες, βαρεῖς εἰσι καὶ ἀφρότοι, μηδὲν τοὺς διλλους εἶναι νομίζοντες· αὐτὴν δὲ τὴν κακίαν τὴν ἐν αὐτοῖς οὗτε καλῶς γινώσκουσιν, ὑπ' ἐκείνης γε τὰς φρένας βεβλαμμένοις, καὶ παρὰ φαῦλον δηρουσιν ἐγνωσμένην. Καὶ οὐδὲ αἰσθάνονται ταῦτα πάσχοντες. "Ην δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐκείνοις ἀλῶ τις ἔτεοις πάθεσι,

καὶ αὐτοῖς ταῖς αὐτοῖς ἀρεταῖς φυνῇ κεχρημένος, αἱ μὲν ἀρεταὶ ἐν λήθῃ· φῆσος δέ τις καὶ αὐτῶν μετὰ σκωμμάτων ἔξενήνεκται. Καὶ τοι, τὸ πολλὰ φῆμι πάθη; ἀνὴρ γέγονε τις δουλεύων ἐν τῷ πάθει καὶ μόνῳ, καὶ τούτῳ γε τῶν κουφοτέρων εἰναι δοκούντων, εἴθις ἀκήκοε παρ' αὐτῶν, 'Ο σχέτλιος, ὁ τάλας, πολλὰ ἔτερα. Καὶ ω̄ σὺ, πολαις κολάσεσιν ὧν ὑπεύθυνος, οὐ καταποντίζεις σεαυτόν; Οὐ τούνν ἀπαλλάττονται, πρὸ τοῦ τὸν δινθρώπον δεῖξαι μυρίων διτα κολάσεων δῖξον; ῥητορεὶς διαμαστῇ πρὸς τοῦτο χρώμενοι. Εἴτε γάρ νωθεῖται τίς ἔστι τὸ διαβαλλόμενον, εἴτε διλεγωρία πρὸς τὰ γαθὸν, ἢ τὸ περ ἀν τῶν διωσιοῦν οὐ καλῶν, ἔξαρσουσιν αὐτὸν μεθ' ὑπερβολῆς τὰς δὲ ἐνυπαρχούσας αὐτῷ ἀρετὰς, καὶ τῶν ἀγαν δισπορίστων, καὶ δισκατορθώτων ὃσιν ἀνθρώποις νενοθευμένας οἰδεις καλοῦνται διὰ τὴν τῆς κακίας ἐπιμιξίαν. Εἴτα πῶς ἔκεινος μὲν κακὸς, ὁ ἀμφιρρεπῆς, σὺ δὲ ἔκεινος πάντα ὧν καὶ τὴν ὁρεῖην, καὶ τὴν πονηρίαν ἐφάμιλος, βέλτιστος ἀνείης, καὶ ἀγαθός; 'Η γάρ κακεῖνος ἀγαθὸς, δημοίς σοι· ἡ καὶ σὺ πάντως κακὸς, τοσὶς ὧν ἔκεινος τῷ παρὰ σοὶ καταδίχω. Καὶ μήν, καὶ τούτῳ φλεονεκτεῖς εἰς τὸ πονηρόν, διτι μισεῖς οὐ μετούμενος, καὶ κατεκρίνεις ἔκεινος, ὑφ' ὧν οὐ πάσχεις αὐτὸς τὰ Ιωα. Ἀλλ', ὡς ἔικεν, εὐχρέστερον πρὸς τὰ κακὰ δέπομεν, ἢ πρὸς τὰν αγνοτία τούτοις. Τὰ μὲν γάρ τῶν ἀλλων ὅξεως δρῶμεν· πρὸς δὲ τὰ οἰκεῖα κακὰ οὔτε διφθαλλὸν ἔχομεν, οὔτε οὖς, οὔτε γνῶσιν· οὔτε μήν θέλομεν ἔχειν. Οὐ μήν δὲλλα καὶ ἔτερον ξεῖν ιδεῖν ἐν ἡμῖν γινόμενον, οὐδὲν διμεινον τοῦ προτέρου, εἰ μή καὶ πολλῷ χειρον. Τὰ μὲν γάρ τῶν ἀλλων πλεονεκτήματα ὡς ἐπιτοπείστον οὐδὲ γιγάντωμεν. Πολλὰ δ', ὧν ἀφετήκαμεν, διστροφὴ καὶ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν τὰς ὑπερβόρεια μέρη, ἡμῖν αὐτοῖς ἀντιθείειν· καὶ τὴν διφρὸν ὡς μάλιστα ἀνασπῶντες, κρατεῖν δοκοῦμεν καὶ οὐδὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι νομίζομεν, ἀλλὰ ἐν οὐρανοῦ τινι μοίρᾳ· καὶ δὴ διχειρίστον πάντων, αὐτὴν δὴ τὴν κακίαν, τὴν ἐν ἡμῖν, ὑπὲρ τὰς τῶν ἀλλων ἴσως ὑπάρχουσαν, ἀρετὴν προσαγορεύμεν· καὶ που καὶ περιώμεθα ταύτην ὑπὲρ τὰς τῶν πάντων ἀποδεικνύναι. Οὐ μήν γε μέχρι τούτου ιστάμεθα, ἀλλὰ καὶ φθονοῦμεν τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, καὶ τὰς ἔκεινων ἀρετὰς κακίας ἀποκαλοῦμεν. Πρόσεστι δέ τι καὶ βιδευτὸν, τὸ μῆδε δρυθρίσην, ἀλλὰ καὶ ἀναδην οὕτω κρατεῖν, ἐφ' οἷς ἔχονται ἔγκαλοντεσθαι, ὥσπερ ἀν εἰς τοὺς ἀνήρ ποιῶν ἔκεινα παρέργησιάζοιτο, δεῖ ὧν διεμελὲς στεφανωθήσεσθαι· καὶ ἐοίκαμεν σαφοῖς εἰς τὸ κατακρίνειν τοὺς ἀλλούς· τὰ δὲ καλὰ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιμελῶς πράττοντες, οὐδὲρν αἰτιανόμεθα· οὐ τι ποτὲ διαχειρίσθη; 'Οπου γάρ ἀσύμφρον τε καὶ βιδευτὸν ἐν έσφ τὰ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τὰ τῶν ἀλλων ἀμφτήματα κρίνειν (οὐδὲν γάρ οἰδεις τὰ τοῦ ἔτερου· καὶ, ἔκαστος τὸ ίδιον φορεῖτος βαστάσει), ὅταν τοῖς μὲν ἀλλοῖς βιρβίλις ἐπικείμεθα, καὶ ὡμεν ἀπαραιτήτοις δικασταὶ μικρὸν τοῦ γιγνομένου παρεξελοῦσι, τὰ δὲ ἡμέρας κακὰ, οὐδὲ φορητὰ ταχύδην διτα, μετεγκεντροζωμένοι εἰς πλεονεκτήματα, πῶς οὐχ ὀπερ εἴπειτηδεῖς τὰ καλὰ ἡμῶν αὐτῶν πράττομεν;

¹ Galat. vi. 5.

imo ne quidem sentiunt hæc sibi accidere. Sin aliis quispiam in eadem incidenter vitia, et vicissim virtutibus iisdem semet exercuerit, ipse virtutes oblivioni traduntur, et adversus eos sententia plena cavillis profertur. Et quid ego plura dico vitia? Nam si quis convictus fuerit uni tantummodo servire vitio, quodque levius etiam esse videatur, statim ab illis audit, Miser ille, infelix ille, aliaque plura talia; item, O tu, qualium reus suppliciorum non te ipsum damnegis? itaque non desinunt prius quam ostenderint, hominem sexcenta meritum supplicia. Quam ad rem admirabili facundia quadam utuntur: nam sive ignavia est que criminis datur, sive negligentes ad bonum, vel quidvis aliud quoevere modo non bonum, nimirum quantum rem illam extollunt et amplificant; quæ vero sunt in eis virtutes, quam vis admodum sint acquisitu difficiles, quamvis eas homines assequi vix possint, tamen vitias hi vocant propter vitiositatis admisionem. Et quoniam ille pacto malus est, in utramque quasi partem propendens: tu, qui ei per omnia par es, sive virtutem, sive pravitatem spectemus, egregius sis atque bonus? Aut enim et ipse bonus, qui tui similis, aut tu quoque malus omnimodo qui abs te condemnato par es. Quin etiam in hac parte superas illum alterum pravitatem, quod odio prosequaris, cum ipse non sis illi odio, quodque damnes eos qui tibi par pro pari non referunt. Sed, uti videtur, facilius ad mala quam bona proclives sumus. Nam acute aliorum vitia cernimus, in nostris nec occultum habemus, nec aurem, nec ullam intelligentiam, ac ne quidem habere volumus. Imo videre est et aliud quiddam nobis accidere, nihil melius illo priore, si non multo quoque deterius est. Nam que in aliis eximia sunt, plerumque non agnoscimus: at multa, longius a quibus absuntus quam a partibus Hyperboræ Hercules columnæ, nobis ipsi vindicamus, elatoque maxime supercilios, nos aliis superiores esse putamus, ac ne quidem inter homines esse nos arbitramur, sed quadam in parte cœli: quodque omnium pessimum est, ipsam vitiositatem que in nobis est, vincentem aliorum fortasse vitia, virtutem appellamus, ac nonnunquam probare conamus hanc supra virtutes omnium positam esse. Ne hic quidem insistimus, sed bonis etiam viris invidemus, eorumque virtutibus nomina vitiorum indimus. Simul abominabile quiddam admistum est, quod ne quidem erubescamus, sed impudenter adeo progrediamur in iis quorum nos pudere debebat, quasi si quispiam sese licentius gerat, ea designans ob quæ coronam sit promeriturus: adeoque similis sapientibus sumus, in condemnandis aliis, at interiē non persentiscimus, a nobis ea studiose fieri quæ contra nos ipsos sint. Quo sane quid videri deterius possit? Nam cum malum sit acrie noxiū, nostra et aliorum peccata paria facere (nam aliena nemo novit; item, Onus quisque suum portabit¹), quoties aliis graves sumus, et inex-

orabiles nosmet judices in eos gerimus, qui paulum ab officio deflexerunt, nostra vero vitia, fortasse ne toleranda quidem, factis eximiis inserimus, qui non data velut opera facinus ea quæ contra nos ipsos sunt? Nimirum nonnullis mortalibus accidere mihi triste quiddam videtur, qui zeli vitio laborent, non secundum scientiam¹. Nam crudelitate commoveri videntur, et inhumanitate odii plena, duni vitiis obnoxios oderunt et aversantur quos et miserari debebant, et uti corrigentur operam dare: quippe, meo quidem judicio, potiore in parte claudicant, qui dum odere malos, recte faciunt, at dum odere negliguntque quod ejusdem est naturæ, contraria in partem peccant. Atqui oportebat eos, proprietatum delictorum memores (quæ fortasse multa magna que fuerint) prætereaque temperamenti hujus essentiam communem intuentes, neque novum quid ducere, si quis lapsus sit, neque voluptatem quasi quamdam capere de malo quod cognato acciderit. Nam nullo modo se præbere mitem in eos qui cum ejusdem naturæ sint, miseri facti sunt, virtutis esse nequit. Atque equidem scire nequeo, sitne durities ista nimia religiosum aliquid, ac non contrarium potius; imo potius recte novi, non esse in hoc religiosi quidquam, sed plane contrarium potius. Quippe mortuum aliquem sentire delinquentium causa, justum est et consentaneum, quodamque modo delictis eorum eruditos, modestiores effici non exultare, non ovare, non gaudere, quasi si alia natura foret quæ lapsa sit. Enimvero arbitror euidem his contra quam par erat agerib; hoc etiam absurdum accidere: cogitare nimirum eos, aliis labentibus, pudore suffusis, dira quædam incurrentibus, se meliores ac splendidiores habitos iri tam apud Deum quam mente præditos judices. Atqui plane contrarium quidvis hic de eis est existimandum: fieri scilicet tales multo se ipsis deteriores. Quippe cum insidet animo invilia, non admirationem ejusmodi vitium meretur, imo quale sit illi barathrum Invidia, qui sunt in hoc vitium præcipitati, cuivis perspicuum est. Nimirum oportebat eos suis eductos malis, ignosere prono ad lapsum luto atque massæ, quæ quidem existit, ex compositione pugnaque quatuor elementorum quæ invicem sibi æternum repugnant: ideoque Paulus etiam ea mibi tantum non tragicè descripsisse videtur, cum elementa dixit æruginosa. Illi vero tam puri sunt, ut etiam præclarum Eliæ zelum malo quodam studio vincere gestiant, cum meliore non liceat. Sedenim uti sane volunt, affecti sint, nos eos haudquaque judicemus; non enim grassando Christi tribunal invademus. Quod si nostram in hac parte sententiam admittere dignabuntur, saltem neininem omnium condemnent, quandoquidem veniam dare nolunt. Non enim usque adeo ferociant, ut ab illis se vitiis immunes putent, quibus servire vident eodem ortos luto atque tempe-

A Δοκοῦσι δῆ μοὶ τινες ἀνθρώπων δεινοῖς τι πάσχειν, νησοῦντες ζῆλον, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. Καὶ γὰρ ὑμετέρης: κεκινήσθαι, καὶ ἀπανθρωπίζει γεμούσῃ μήσους, ἐν οἷς μισοῦσι τοὺς φαύλους δυτας, καὶ ἀποστρέφονται, δέον αὐτοὺς ἔλεεν, καὶ διορθοῦσθαι πειράσθαι. Οἵμαι γὰρ χωλεύειν αὐτοὺς τῷ κρείττονι μέρει, εἰ τὸ μὲν εἶναι μισοπόνηροι, καλῶς τε καὶ εὖ ποιοῦσι· τῷ δὲ μισεῖν τε καὶ παρορέν τὸ διοφυές, τάναγτια. Καίτοι πέρ ἐχρῆν αὐτοὺς τῶν λόιων μεμνημένους παραπεμάτων (εἰεν δὲ ἀντιστολὴ καὶ μεγάλα), εἴτα καὶ εἰ: τὴν κοινὴν οὐσίαν ὁρῶντας τοιτούν τοῦ κράματος, μήτε τι ἔξενον νομίζειν, εἰ πέπτωκέ τις, μήτε ὕσπερ ἤδεσθαι τῷ δεινόν τι πεπνύθειν τὸ μάλα γνήσιον. Τὸ γὰρ μηδὲ διωστιούν ἐπικάμπεσθαι ἀθλητὶς γεγονότιν δικούσει μή οὐκ ἀρετῆς δι. Ταῦτην ἐγὼ τὴν ὑπερβολὴν οὐδὲνα μειαντας συνιδεῖν, εἰ θεοφιλής τις οὐσα τυγχάνει, ἀλλὰ μή πᾶν τούντιον. Μᾶλλον δὲ οίδα καλῶς, ὡς οὐ θεοφιλής τις οὐσα τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ σπαρώ; τούντιον. Δάκνεσθαι μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀμαρταγάντων γιγνόμενόν ἐστι καὶ προσῆκον, καὶ γίγνεσθαι πω; σωφρονεστέρους. τοῖς ἐκείνων παραπτώμασι πανδεινομένους· οὐ σκιρτῷν, οὐ παιανίζειν, οὐχ ἤδεσθαι, ὕσπερ δὲλῆς φύσεως οὐσῆς τῆς πεπτωκίας, ἀλλ' οἴμαι τούτους τούντιον δι προσῆκε πεισθεῖται, καὶ τοῦτο πάσχειν τὸ ἀποτον. Λογίζεσθαι γὰρ, τὸν δὲλῶν ἐπιπτόντων, αἰσχυνομένων, δεινὰ πιστήτων, ἀμενίους δίξειν καὶ λαμπροτέρους παρ θεῷ τε καὶ κριταῖς νοῦ μετέχουσι. Καίτοι τούντιον τὸ ἄπειν τοῖς εἰς ἐκείνο κατενεχθεῖσι: παντὶ που δηλοῖν ἀν εἰη. Ἐχρῆν μὲν οὖν αὐτοὺς συγγινώσκειν ἐκ τῶν λόιων κακῶν, διλισθηρῷ πηλῷ καὶ φυράματι ἔχοντις τὴν ὑπαρξίαν συνθέτει τε καὶ διαμάχη στοιχείων τεττάρων, ἀντικειμένων ἀθλάντας. Διὸ καὶ Παῦλος μοι δοκεῖ μονονούχη ταύτη τραχυδεῖν, ταλαιπωρα φῆσας στοιχεῖα. Οἱ δὲ τοσοῦτόν εἰσι καθεροί, ὡς καὶ τὸν καλὸν Ἡλιού ζῆλον κακῷ τινι φιλοτιμεῖσθαι παρενεγκεῖν, ὡς οὐκ ἐνδύν ἐν βελτίονι. Ἀλλ' οὗτοι μὲν, ὡς ἀν ποτε βούλοιντο, διακείσθων· τημεῖς δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀν ποτε κρίνοιμεν. Οὐ γὰρ τὸ Χριστοῦ καθαρπάσομεν βῆμα· εἰ δὲ ἀξιώσαιεν δέξασθαι τὴν ἡμετέραν εἰς τοῦτο γνώμην, μηδένα γε τῶν πάντων κατακρινέτωσαν, ὅπταν γε μή βούλωνται συγγινώσκειν. Μή γὰρ θραυσνέσθωσαν ἐς τησοῦτον, ὡς νομίζειν ἀκυτούς ἐλευθέρους παθῶν ἐκείνων, οἵδιοι εὐλεύοντας δρῶσι τοὺς τε τοῦ αὐτοῦ πηλούς τε καὶ κράματος, εἰπεν δὲν τις θεῖος ἀνήρ. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο δεδοσθω, καὶ εἰησαν μηδοτοιούν πεπλημμεῖητες, μήτε μελίζον, μήτε ἐλάχιστον. Τίνι καὶ θαρρήσουσιν, ὡς δρα καὶ τοῦ μέλλοντος φυλάξουσι τε τὰ ζῆται, καὶ διαμενοῦσιν ἐν τοῖς καλοῖς; Τίς μάντεων; τις προφήτης συμπαραμενεῖν αὐτοῖς διχρι τέλους τὴν ἀριστὴν πολιτείαν ἐμήνυσε; Καὶ μὴν οἱ θεο-

1 Röm. x, 2.

μαζόμενοι δι' ἀρετὴν σχεδὸν ἀπαντεῖς; οὐχ ἔπιντας διέργησον, & ψυχεῖν ἔδει. Οἱ μὲν γάρ τούτου, οἱ δὲ ἐκείνου, δύοσū ἐπάντες πάντων ἐπειράθησαν ἐν μέρει, ὡς γνοῖεν ἀπαντεῖς σφᾶς αὐτοὺς, δινθρωποί τινες δύτες. Μίστε παιδός ἐστι καὶ πατραρχονοῦντος δισχυρίζεσθαι τινὰ ἔκεινα διαφυγεῖν, ὃν οἱ πάντες ἔλλωσαν. Εἰ γάρ δὲ θειότατος Παῦλος οὐδὲν μὲν ἔχει τῷ συνῆδει, ἔδεισι δὲ τὴν ἀγνοιαν, καὶ ἔλεγεν· Οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαλωμαί· πῶς οὐ τρέμεις ἀπαντεῖς γρή, δεδίξας, μή τις καὶ λελήθασι σφῆς αὐτοὺς, καὶ ἐν φόδοκοῦσιν ἔσταντι, κείνται; τοῖς γάρ αὐτοῦ πάλιν γρήσομαι. Ἐκεῖνος εἰς τρίτον μὲν οὐρανὸν ἀναβένθηκεν· ἦν δὲ οὖν δύως ὑπαπιάζων αὐτοῦ τὸ σώμα, καὶ δουλαγιῶν, ἥ φησι, μήπως ἀλλοις κηρύξει, αὐτὸς ἀδόκιμος γένηται. Τίς οὖν οὗτος θραύσεις; τίς εὐήθης, ὡς περὶ τῶν ἀδήλων ἀλαζονεύσατο; καὶ θαρρήσαις πάγιος μένειν παντεῖς καὶ φρῷροι καὶ συμπτώματι; Οὐ βίος οὗτος ὁδὸς ἐστι· καὶ ἔχει μὲν δίοισους ὅτι πολλοὺς, ἔχει δὲ προσκόμματα· καὶ πλέοντι τούτῳ φύσινται συχναῖς, πολλὰ τὰ προστιτάμενα κεκτημέναται. Καὶ εἴη ἄν σοις καλλίν, οἵματι, τὸ μηδὲν σαυτῷ συνειδέται μετά τοῦ Παύλου φθέγξασθαι· Οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαλωμαί· καὶ τῶν μὲν θραύσεων ἐπιλανθάνεσθαι, τοῖς δὲ ἐμπροσθεν ἐπικτενεσθαι· καὶ κατὰ τῶν ἀδελφῶν μηδὲ θραύσεσθαι, μηδὲ καὶ τεπαίρεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν αὐτούς· ἀλλ' ίσχει καὶ τὰ σαυτοῦ, καὶ τὰ ἔτερων κρίνειν ἔκεινον, ὡς τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν δὲ Πατήρ. Ἡ γάρ ἐναντία τούτοις ὁδὸς, μὴ οὐχ αὖθις ἥ δρθῆ πρὸς ἀρετὴν. C

se tibi nullius rei conscientis, cum Paulo dicas, *Non in hoc sum justificatus*, ut quo, preteritorum oblitus, in iis quae ante pedes sunt enītaris, et adversus fratres neque ferocias, neque temet efferas, neque de iis desperes, sed tam de tuis quam alienis illum ferre judicium sinas, cui Pater omne judicium dedit. Nam si quid est iter his contrarium, ille videndum, ne non rectum sit ad virtutem, ut Plato sane loqueretur.

Ἄλλα τι ταῦτα φημι; δύον καὶ εἰκῇ τοῖς ἀδελφοῖς; δργίζειν πολλάκις, καὶ οὐδαμῶς αὐτοῖς προτείνειν δεξιὰν κάτω κειμένοις, καὶ δεομένοις τῆς περὶ ἡμῶν θυηθείας. Φοβερός δὲ λόγος οὗτος· Ἀπὸ τοῦ στρόμιατος σου κριτῶ σε, πονηρέ δοῦλε. Ἐπειδὲν γάρ κάκιον γένωνται ἔκεινον τῶν κακῶν διατομῶν, & δῆ τοῖς ἀλλοις προφέρουσι (γενήσονται δὲ ισως, σάρκα περιείμενοι, καὶ τὸν κόδσον τούτον σκονεῖσθε), τοῦτον πράξιειν; τοῦτο φαίνει, λόγον εἰσπροτείμενοι τῆς ἔκατων πονηρίας; Νή τὸν Σωτῆρα, συγγράμματα αἰτήσονται. Οὐκοῦν τούτο, οὐκ οὐκ· ἀλλ' ὃν τοῖς ἄλλοις ἐπίκμησαν, τούτων καὶ αὐτοῖς πειραθεῖσονται· εἰ δὲ μή, ποῦ τις ἄν θείη τὸ δίκτιον μέτρου ἔκεινο, τὸ πεισμένον τε καὶ σεσαλευμένον, καὶ ὑπερεκχυνόμενον, ὅπερ ἀποδύσονται εἰς τὸν κόλπον τριῶν; Πᾶς τις ἀκριβῶς γινωσκέτω. Αὐτὸς γάρ ἐκριθεὶς ἀπεφήνατο, ὡς Ἐάν μή δρῆ τις οὐκ ἀφείσεται αὐτῷ· καὶ τὴν δικαίαν δίκην οὐ φεύγεται. Καὶ τοι τί μέμνημαι τῆς δικαίας ἐντεῦθα δίκης; αὐτὸς γάρ ἔχοντος κατακρινεῖ δὲ τοῖς δύοισι δύοσι γηράν. Καὶ ἡ γάρ συνειδήσις ἐλεγχος γίνεται ταῖς ψυχαῖς, καὶ οὐδὲ δρδίως, οἵματι, παραιτεῖσθαι ταυταῖς συγχωρεῖ· Ἐπει τοι καὶ πᾶσαν ἔκθησαν πρόφροισιν

A ramento, divini ut hominis cuiusdam verbis ular. Sed enim hoc etiam eis conceletatur. Sunt expertes omnis omnino delicti, tam majoris quam minimi. Quoniam re freti putabunt se in posterum quoque mores eosdem conservaturos et in bonis perseveraturos? quis aruspex, quis vates perduraturam cum eis optimam illam vivendi rationem ad finem usque significavit? Atqui propemodum universi qui propter virtutem in admiratione sunt, non abstinuerunt ab omnibus quæ vitare debebant. His enim hoc, istis illud, omnibus autem omnino aliquid accidit, ut universi agnoscerent sese homines esse. Quare pueri est atque deliri hominis, affirmare quemquam, ea se vitaturum, quibus obnoxii fuerunt omnes. Nam si divinissimus illa Paulus nullius quidem rei sibi conscientis erat, sed nihilominus ignorantiae sue metuebat, ideoqye dicebat, *Non in hoc sum justificatus*¹, quo pacto non contremiscendum universis, veritis ne quid ipsis ignotum sit, et in eo jaceant in quo se stare putant? Itursus enim Paulinis verbis ular; in tertium illa cœlum ascenderat, nihilominus corpus suum sugillabat inque servitatem redigebat, ut ipsem loquitur², ne qui aliis prædicasset, ipse rejeiculus fieret. Quis igitur audax adeo, quis adeo stolidus, ut gloriari de incertis velit, atque fiducia concepta putare stabilem se mansurum quovis tempore a quo casu? Itæ vita quoddam est iter in quo eo uplures et lubrici lapsus et offendicula sunt, itidemque frequentes in eo existunt errores qui multa continent imprudentia. Atque adeo bonum tibi fuerit, opinor, ut ipsi se tibi nullius rei conscientis, cum Paulo dicas, *Non in hoc sum justificatus*, ut quo, preteritorum oblitus, in iis quae ante pedes sunt enītaris, et adversus fratres neque ferocias, neque temet efferas, neque de iis desperes, sed tam de tuis quam alienis illum ferre judicium sinas, cui Pater omne judicium dedit. Nam si quid est iter his contrarium, ille videndum, ne non rectum sit ad virtutem, ut Plato sane loqueretur.

Ateniū quid istac ego profero, quando etiam temere fratribus siēpēnumero irascimur, nec humi jacentibus openque nostram requirentibus allo modo dextram porrigitus? Terribile verbum istuc: *Ex ore judico te, serve improbe*³. Nam cum aliqui malis etiam illis succumbunt, quæaliis objiciunt (et succumbent sane, cum carne vestiti sint atque hoc in mundo degant), quidagent, obsecro, quid dicent, improbitatis proprie rationem reddere jussi? Per ipsum Salvatorem veniam poscent. Non poterit autem hoc fieri, non poterit: sed prout testimaverunt alios, itidem et ipsis accidet: nam absque eo sit, quoniam referenda justa istac censura, depresso, quassata, superiusfundendo abundans, quam nolis in sinum reddent? Quilibet animum accurate avertat. Nam judex ipse pronuntiavit, nisi quis remiserit, futurum ut ei non remittatur⁴, utque justam poenam non effugiat. Et quid ego justæ penæ mentionem hic facio? nam ipse seipsum condemnabit qui sui similes oppugnat; etenim animos ipsa coarctavit conscientia, nec facile, nec quidem iudicio, ullam iis excusationem concedit, quando prius omnem prætextum amisere, qui ipsos purgare posset:

¹ Cor. iv, 4. ² Cor. ix, 27. ³ Luc. xix, 22. ⁴ Matth. xvi, 5.

quippe pronuntiatæ aduersus pares sententiae, quorum judices ipsi non sunt, crudelitatis, ut opinor, plenæ, omne perfugium ad prætextus eis admununt, prolatumque decretum ab ipsis aduersus alios os eis obstruit. Nam dum *judicas alium, te ipsum*, inquit Apostolus, *condemnas*¹. Admittis enim eadem ipse, qui iudicas. At qui servum illum alienum nullo unquam modo judicare debebas, si saperes, extraquam in his in quibus potestatem ab iis, quibus conueniebat, acceperisti, nimisrum a Deo et Ecclesia. Qui sit autem ut ipse tibi persuadeas, non resurrecturum aliquando miserum illum qui lapsus est? Nam et uti resurgat a lapsu, et uti non amplius cadat, non tua facultatis est ac potestatis, sed omnium rerum opificis, et ejus qui jacet, arbitrii. Neque vero non consentaneum est, illum resurrecturum et immutarem a malis futurum, cum perpetiendo didicerit quæ fugienda, quæ non. Hoc etiam mihi credo tibi dicenti, qui alias temere condemnas. Ne tua quidem ipsius scire potes, nedum ea quæ universorum sunt hominum. Quamobrem præstaret, in nostra nos mala potius quam proximorum intentos esse. Quamvis enim detur, scire nos accurate boni malivo quipplam a nobis factum, tamen nec ipsis facti qualitatem, cuiusmodi sit, nec magnitudinem omnino perspicimus; unde sit, ut ex parte jam cognoscamus. Cum autem appetierit ipsa perfectio, tunc particulare illud abolebitur, ut Paulus, divinum illud caput, locutus est². Imo ne nostra quidem nobis nota facultas est, et quoniam pacte alienam recte cognitam habere possimus? Nam quisque suum portabit onus, ut eundem Apostolum dixisse³ sciimus. Hoc autem est ostendens, quod secundum eujusque doctrinam, et prudentiam, et vitam, et institutum, et ipsis temporis cursus atque causis, omniaque pariter ea quæ extrinsecus accidunt rerum Opifex atque Dominus singulis imponeat onus, et iudicabit, et ad ista respiciens vitæ rationem accuratam exiget. Nam cui multum datum est, ab eo multum etiam exigetur⁴, inquit vivus ille sermo, et efficax, et omni acutior anticipiti gladio, et penetrans usque ad divisionem animi et spiritus, communis surarum et medullarum⁵. Nam *judex est cogitationum mentisque conceptorum, cui nulla creatorum pars est ignota, sed omnia nuda supinaque*⁶, tacris uti cum Litteris loquamus. His adductus euidem mihi persuadeo, licet universi mortales orti ab Adamo, ad mundi usque finem, in iisdem sive bonis sive malis versentur, non tamen eadem consequentur, sed cuique tam præmium quam suppli- cium tale continget, ut aliorum nulli respondeant. Atque hoc scilicet plores istae mansiones sunt, de quibus Salvator locutus est⁷. Quapropter hoc amplectendum potius, ut dimissa curiositate inquirendi in delicta fratrum, veluti quæ supra perceptionem humanam posita sint, propria examinamus mala, nostraque cum nobis ipsis compareamus, non cum nostris aliena: quod sane si faceremus, a ve-

A ἀποδειληκύται, τὴν ὑπὲρ σχῶν παραιτησομένην. Αὐτὸς κατὰ τῶν δομίων ἀποφάσεις, ὃν οὐδὲ κρίται καθεστάσιν, ὥμοτητος οὖσαι πλήρεις, τὴν ἐπὶ τὰς προφάσεις ἀνα:ρῦσι καταψυγήν· καὶ ἡ παρ' αὐτῶν γε ψῆφος κατὰ τῶν διλων ἐκφερομένη; ἐμφράττει τούτοις τὸ στόμα, ἐνῷ γάρ κρίνεις τὸν ἔπειρον, σκιντὸν (φησι) κατακρίνεις. Τὰ γάρ αὐτὰ πράσσεις; δικρίνων. Τὸν γοῦν ἀλλότριον οἰκεῖτον ἐκεῖνον μηδιμῶς μηδέποτε κρίνειν, εἰ σωφρονοίης, εἰ μὴ πρὸς δικέρας ἔξουσιαν, ἀφ' ὧν πρωτηκε, δηλούντει τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Πάθεν δὲ καὶ σεωτὸν πειθεῖς, ὃς οὐκ ἀναστήσεται ποτε πεπτωκόνδι τούτοις οὔτοις! Τό τε γάρ τῆς πτώσεως αὐτὸν ἀναστῆναι, τό τε μηκέτι πεσεῖν, οὐ τῆς δυνάμεως τῆς σῆς, καὶ τῆς ἔξουσίας, τῆς δὲ τοῦ πάντων δημιουργοῦ, καὶ τῆς προαιρέσεως τοῦ κειμένου. Οὐκ ἀπεικόδε τοῦτον καὶ ἀγαστήσασθαι, καὶ μηκέτι πειραθῆσθαι τῶν δεινῶν, τῷ πεπονθέντι μεμαθηκότα, ἄττα δὴ φευκτέα καὶ μῆ. Πείσου μοι κάκιστον οὐδὲ λέγοντι, τῷ τούς δὲλλους εὐχερῶς κατακρίνοντες οὐδὲ τὰ συντὸν γινώσκειν οἶδες τε εἰ, μήτοι γε τὰ πάντων ἀνθρώπων. Ωστε θέλτισιν ἀνήν, εἰ τοῖς ιδίοις; μᾶλλον προσίγκομεν, ή τοῖς τῶν πλειας κακοῖς. Όπόταν γάρ καὶ γνώμην ἀκριβῶς δικιάλον τι πρέξαντες, ή τούναντες 'ἄλλ' οὔτε τὴν τοῦ ἕργου πολητητα, οἵτις τίς ἔστι, παντάπασιν ἐσμεν, οὔτε τὴν μεγεθος. Ωστε ἔχ μέρους γινώσκομεν. 'Οταν δὲ ἐλῃ ποτὲ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθεται, εἰπεν ἀνήν θελει κεφαλὴ Ηαύλος. Οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ τὴν ἡμῶν αὐτῶν δύναμιν ἐπιστάμεθα. Καὶ πῶς ἀν τὴν τῶν ἐτέρων καλῶς δυνατεῖθαι γνῶναι; 'Εκστος γάρ τὸ Ior. ψορτλορ βαστάσει, τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον ξεμεν λέγοντα. Τοῦτο δέ ἔστι δεικνύντος, οἵτι κατὰ τὴν ἔκάτου παιδίσταν, καὶ φρόνησιν, καὶ βίον, καὶ ἐπιτήδευμα, καὶ τὰς τοῦ καριοῦ φοράς τε καὶ τύχας, καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ θύραθεν ἐπισυμβαίνοντα πάντα ἐπιθήσεις τὸ φορτίον ὁ Δημιουργὸς καὶ δεσπότης, καὶ κρινεῖ, καὶ ἀπαιτήσεις τρίτης τάντα βλέπων, τῶν βεβιωμένων τὴν ἀκρίβειαν. Ή γάρ ἐδόθη πολὺ πολὺ καὶ ζητηθήσεται, φησιν δὲ Ζεὺς τε ἀδειος καὶ ἐπεργήκη, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πάσιν μάχαιραδιστομος, καὶ δικρούμενος ἄχρι μερισμοῦ γύγης τε καὶ πτερύματος, ἀρρών τε καὶ μυελών. Κριτικὸς γάρ ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας διηδέει τῆς κτίσεως ἀδειος, ἀλλὰ γυμνά καὶ τετραγχιλισμένα τὰ πάντα, κατὰ τὴν Γραφὴν φάναι. 'Απὸ δὴ τούτων ἐναγόμενος, ἐμαυτὸν πεθώ, ὡς εἰ καὶ πάντες οἱ ἐξ Ἀδάμ ἄχρι τέλους τοῖς αὐτοῖς εἰ: 'δύσαντος, εἰ τε φύλοις χρήσαντο, οὐ τῶν αὐτῶν ἐπιτελέσσονται· ἄλλ' ἐκάστῳ καὶ τὸ γέρος, καὶ τούναντες, τουτούντον δήπουτεν ἔσται, ὡς μηδὲν τῶν διλων ἀρέττειν. Καὶ τούτο ἔστιν αἱ πολλαὶ μορφαὶ, δις ἢ Σωτήριοι εἰρηκεν. 'Ωστε ἀγαπητὸν ἀν εἴη, τὰ τῶν σειληφῶν ἀφίντα; πολυπραγμονοῦ ἵνα μαρτήσαται, ὡς ἐπὲρ ἀνθρωπίνην κατάληψιν, τὰ οἰκεῖα βασινίζεν καὶ, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ ἡμίτερα παρατιθένται, οὐ τοῖς ἡμετέροις τὰ τῶν ἐτρων. Καὶ εἴη γε τοῦτο

¹ Rom. ii, 1. ² 1 Cor. xiii, 9. ³ Galat. vi, 5. ⁴ I Cor. xi, 48. ⁵ Hebr. iv, 12. ⁶ ibid. 13. ⁷ I John xiv, 2.

ποιούνται; μή πολὺ τῆς ἀληθείας διαμαρτάνειν. Έπι γάρ τῶν ἀλλοτρίων δῦσιδορκοῦμεν, ἕπι δὲ τῶν ἡμετέρων κακῶν ἀμ-
βλωτεομεν. Οἱ γάρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, φησίν ἡ
χρυσῆ Γλωττα, τῶν μὲν ιδίων ἀμαρτημάτων συνήγο-
ροι γίνονται, τῶν δὲ ἀλλοτρίων κατήγοροι. Καὶ διὰ
τοῦτο ἐγ γῆμαι πολλοὶ δοθετεῖς, καὶ ἄρρωστοι, καὶ
κοιμῶνται ἱκανοί, ώς ἡ τοῦ Παύλου φωνὴ· δεῖ δη̄ καὶ
τούτις φτιαν ὑφιλότερον τι κατακενάζων· Εἰ έσα-
τούς διεκρίτομεν, οὐκ ἀτ ἔχριόμεθα. Κριόμενοι
δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἡρα μὴ σὺν τῷ
κύρσμῳ κατακριθῶμεν. Ὁρᾶς, ἐπόσον ἀγαθόν ἔστιν
ἡ αὐτομεμψία; Τόν καταδίκης ἁξιῶν αἰτίας ἐλευ-
θεροί. Οὐ γάρ ἀτ ἔχριόμεθα, φησί.

Μή τοινυ, ὡς φίλαται (πρὸς σὲ γάρ αὖθις ἐπινα-
στρέψω), εἰ τῷ τι πέπραχται τῶν κακῶν, πολὺ πρεγ-
μονῶμεν, ὥσπερ αἱ τὰ θηρία φιγηλατοῦνται λάχαιναι
κύνες (εἰνινας ταύται; εἴπεν δὲ Σοφοκλῆς), μήδε
ἡμᾶς αὐτοὺς δικαιώμεν, δράσως δοκοῦντες βεβιωκέ-
νται· ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν, ἢ τῆς
βάσιδου πειραθῶμεν τοῦ Θεοῦ, ὅπτας δὴ καὶ τύχω-
μεν εὑνενεστάτης τῆς θείας δίκης. Τότε γάρ ὥσπερ
νίστιν δὲ Θεὸς τοῖς ἀμαρτάνουσι χρῆται, ὅταν παι-
δευτής αὐτὸς τοιούτοις γίγνηται. Καλὸν μὲν οὖν πε-
πληγμελήκοτας τοῦ τῆς παιδείας τυχεῖν φρυμάκου·
δριτον δὲ μὴ πταίσαντας, ἐκείνους μὴ δεηθῆναι.
Καὶ διὰ ταῦτα καλὸν ἡμᾶς; ἡμῖν αὐτοῖς καὶ μόνοις
προσέχειν, ὡς ἡ Γραφὴ περιανεῖ, καὶ μὴ πλημμε-
λούντων τῶν ἀδελφῶν κατεπαίρεσθαι· μὴ δὴ κάρφος
ἥρωμεν ἐν τοῖς τῶν πέλας ὅρθιαλμοῖς, φέροντες τὴν
δυσκἀν ἐν τοῖς ἡμετέροις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ κάρφος
οἶντες τε βλέπειν ἔστι προσθοῦσαν ἔχοντας τοῖς ὅρ-
θιαλμοῖς τὴν δοκόν. Χωρὶς δὲ τούτων κριτής δὲ πλά-
σσεις, οὐκ ἡμεῖς· καὶ καιρὸς τῆς κρίσεως οὐκ δὲ πε-
ριών, ἀλλ' ὁ μέλλων. Μή γοῦν ταλλότερον ἀρπάζωμεν,
μᾶλλον δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ, εἰ οὐλούμεν ἔχειν τὸ δίον·
μηδὲ πρὸ τοῦ τέλους τούς γε δοκοῦντας εἶναι κακούς
ταλα. Ιζωμεν, ἡμᾶς; δὲ αὐτοὺς μακάριζωμεν, καὶ
ῶμεν ἐφ' οἷς οἱ μακάριοι. «Ἔως γάρ ἂν τις ζήῃ, οὐκ
οὐδεν δηπη λήξεται τὰ κατ' αὐτόν. Οὐ δὲ μακάριος ἀνήρ,
οὐκ ἐκ τῆς ἀρχῆς, οὐδὲ ἀπὸ τῶν μέσων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ
τὴν ὁδὸν καλῶς διαγῦντας καθίσταται. Πολυπλασιάσω
τὴν λόγον, πολὺ τὸ πάθος κρατοῦν ὄρων. Δεῖ γάρ
καρτερώτερον διαμάχεσθαι τοῖς τῶν ἔχθιστων ισχυ-
ροτέροις. Οἱ γάρ τὰ οἰκεῖα οὐκ ἴτεμεν, καὶ πολλῷ γε
μᾶλλον τὰ τῶν ἔτέρων ἡμεῖς καὶ κατακρίνομεν, καὶ
ἀπογινώσκομεν, καὶ εὐχερῶς μισοῦμεν τοὺς ἀδελ-
φούς, ἐπειδὴν ἀμάρτωσι, χείρον αὐτῶν πολλάκι;
διακείμενοι. Οὐ δέ θείας αὐτούς οὐ μετεῖ. Καὶ τὰςάν
τις τὴν ἀμαρτίαν ὑπερελάσῃ τῶν πάντας γεγενημέ-
νων ἀνθρώπων, προσθήσω δὲ τοῖς καὶ πάντων τῶν
ἄγροι τέλους γενησομένων, οὐκ ἔστι δηπως μισοῦμενον
ἔκτινω γένοιτο. Ἐν γάρ τῷ τῶν διών Θεῷ, πόρρω
που παθῶν ἔτιηκότε πάντων ἔχεις, πῶς δὲ μῆτος εὑ-
ρεῖς τις, ὃ δὴ κράτιστόν ἔστιν ἐν τοῖς τῶν παθῶν χει-
ροῖς; Σκοπῶμεν δὲ καὶ φυσικῷ τινι τοῦτο λόγῳ.

¹ Cor xi, 30. ² ibid. ³ I, 32.

(1) Hoc est, Chrysostomus.

Agitate nou procul aberraremus. Nos vero contra-
riniū s̄q̄nū. Nam in alienis acutum cernimus,
ad nostra vitia cæcūtūs. Etenim plerique mor-
tales, inquit aurea istac (1) lingua, suorum pecca-
torum patroni, alienorū accusatores sunt, eaque
propter multi sunt inter nos infirmi et ægroti, plu-
re que consorii dormint, uti Paulus ait¹; qui
quidem et hoc adjicit, sublimius quiddam astruens:
Si nos ipsos dijudicaremus, non judicaremur. Cum
autem judicamur a Domino, castigamur in eum finem
ne cum mundo condemnemur². Viden' quantum
bonum sit sui ipsius accusatio? condemnationis
recte culpa liberat. Non enim judicaremur, ait.

Non ergo, mi charissime (nam ad te modo re-
vertor), curiose pervestigemus an quid ab aliquo
mali factum sit, Laconicarum canum instar, quæ
narium odoratu feras indagant, et sagacis idcirco
naris a Sophocle appellantur; neque nos ipsos
pro justis habeamus, quos recte vixisse putemus,
ne cum mundo condemnemur, aut Dei virgam
experiamur, si maxime mite supplicium divinitus
impetremus. Tunc enim Deus erga peccantes ve-
uti filios sese gerit, cum ipsem castigatoris in
eos muaere fungitur. Itaque bonum est illos qui
deliquerunt, castigationis medicinam consequi, sed
optimum, non lapsos illa non indigere; eaque
propter expedit in noſmet ipsos duntaxat attentos
nos esse, quemadmodum Litteræ sacre hortantur,
nec adversus fratres delinquentes effici, ne festu-
cam in oculis proximorum cernamus, cum trabem
in nostris ipsi gestemus: vel potius ne festucam
quidem cernere possuimus, dum trabem luminibus
oculorum officentem gerimus. Præter hæc vero
judec est is qui condidit, non nos; et judicij tem-
pus, non hoc præsens, sed futurum. Alienum ergo
ne rapiamus, vel quod ipsius Dei potius est, si
quidem obtinere quod nostrum est, volumus; nec
eos qui esse mali videntur, ante finem vitæ pro-
misericordia habeamus, nos ipsos interim beatos du-
centes, licet beatorum loco res nostræ sitæ sint.
Quam enim diu quis vivit, quem res ipsius exitum
sint habiture nescit. Virum vero beatum non ex
principio nec de mediis, sed ex itinere toto recte
D confecto et absoluto, constituimus. Lubet ut oratione
prolixiore, cum ipsius morbi magnas esse
vires videamus. Acrius enim pugnandum adversus
eos qui robustiores sunt inter hostes. Nos enim,
qui ne propria quidem novimus, multoque minus
aliena, et condemnamus fratres, et de iisdem de-
speramus, et odiis eos facile prosequimur, ubi
peccant, cum sapienti ipsi pejus affecti simus. At
Deus illos nequaquam odit. Etiam si quis omne
peccatum superaverit, hominum qui unquam exti-
terunt, addam etiam omnium qui ad finem usque
mundi futuri sunt; fieri tamen nequit illius ut

odium incurrat. Nam in universitatis hujusce Deo, qui prorsus ab omnibus immunis est animi morbis et affectibus, quo pacto quis odium invenerit, quod inter pejores animi morbos excellit? Atque hoc sane naturali etiam modo quodam consideremus. Quippe cum Deus sit dilectio, secundum charum illum apostolum, quid esse Deo commune cum odio possit? Neque vero mihi arguta velim istuc objicias, quod scilicet ab initio malos vel hominem miserari consentaneum sit, at eos qui virtutis ex prescripto vixerint, deinde vero ad via cursu quasi quodam se contulerint, ne ipsum quidem Deum. Etenim verum est hos illis deteriores esse; nam illi ne norunt quidem accurate viam ducentem ad id quod optimum, nec bonorum aliquem gustum percepereunt, quo adducti ea magnopere appetant. Quae sane non contemnendam eis excusationem parvunt. At hi bonis in operibus a pueris exerciti sunt, et ad senectam usque virtutis in exercitiis vitam exegerunt: deinde bonis, quibuscum vixerant, quæ pro deliciis habuerant, instar alieni us piaculi rejectis, nihil turpitudinem facientes, nihil vitium quodque damnum ex eo provenit, servitutem erga voluptates divina cum gratia commutarent, ideoque multo pejores illis facti sunt, qui ab initio boni non fuerant. Verum non ob hasce causas benigno quoque Deo sunt in odio. Sedenim persuaderi mihi non patior, inquiet adversarius, non hos abominabiles esse Deo, qui mala odit, cum pessimissimo consilio de bonis in malos mutati sint. C Quandoquicunque enim hi miseri non odio tantum, sed abominationi quoque sunt et cognatis, et amicis et parentibus (opinor) ipsis et liberis, et hominibus deinceps universis, propter viliositatem solum et pravitatem, multo sane magis inveniunt ut invisi Deo sint, omnium causa: nam ei qui in luto volvitur, quoniam consortium quæve societas cum Deo fuerit? Etenim non puro, cen vir quidam eximus ait, purum attingere, nequamque fas fuerit. Imo vel hoc etiam modo perspicuum est, quod dictum fuit: nam qui hostiliter affectus est adversus aliquem summopere dilectum, itidem et erga diligentem affectus erit. Quod ipsum e contrario patet: qui enim amicum tuum amat, etiam tibi sit amicus necesse est. Scigitur et isti virtutem odio prosequentes, acceptam Deo, sponteque sua cursu ad malum delati, non Jam amplius grati sunt Deo, sed dubio procul invisi. Non recte, vir optime, conclusisti; nam propositiones quidem ipse verr, sed conclusio divinis in rebus, ad propositiones minime quadrare comprehendetur. Nostris enim de rebus recte talia dicuntur. Quæ vero Deum spectant, de iis sane nobis et loquendum et cogitandum ex ipsis dignitate. Fuerit autem ex Dei dignitate, nullam ut unquam oderit, quem ipse suam ad imaginem manibus propriis formarit. Non enim instituto animi mutato, naturam quoque suam mutavit, ut maxime lapsus sit. Quin et illi homines qui pravitatem oderunt, eodem modo mihi se gerere videntur. At quorum

A Έπειδὴ γάρ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἔσται, κατὰ τὸν φίλον Ἀπόστολον, τί ποτ’ ἀνέγνωτο κοινὸν τῷ Θεῷ πρὸς τὸ μήσος; Καὶ μή μοι τὶς σοφὰ ταῦτα, διτὶ τοὺς μὲν ἐστρῆχες φαύλους κανὸν τις ἐλέγεσις τῶν ἀνθρώπων· τοὺς δὲ ἀρετὴν συζησαντας, εἴτα τοῖς κακοῖς προσδραμόντας, οὐδὲν ὁ Θεός. “Ἐστι μὲν γάρ ἀληθὲς, ὡς οὗτοι χείρους ἐκείνων. Ἐκείνοις γάρ οὐδὲν ἵσασιν ἀκριβῶς· τὴν ἐπὶ τῷ βίλτιστον φέρουσαν, οὐδὲν ἐγενέσαντο τῶν κακῶν, ὅπει ταῦτα διαφερόντως τούτων ἐξάν. Καὶ ταῦτα τούτοις γίνεται οὐ παντελῶς τις φαῦλη παρατήσις. Οἱ δὲ ἔκ ταλινων ἐπειράθησαν τῶν ἀγαθῶν. Ἐργαν, καὶ μέχρι τῆρως σύν ἀρετὴ τὸν βίον διήνυσαν. Ἐπειτα τὰ ἀγαθά, οἷς συμβεβιώσαν, οἵς ἐτρύφων, ὥσπερ τις φίλωντες ἄγος, παρ’ οὐδὲν μὲν θέμενοι τὴν αἰσχύνην, παρ’ οὐδὲν δὲ τὸ κακόν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦδε βλάβην, τὴν πρὸς τὰς ἴδοντας δυσλείαν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τῇλάξαντο. Καὶ διὰ ταῦτα πολὺ τις χείρους γεγόνασι τῶν οὐκ ἀγαθῶν ἐξαρχῆς γεγονότων. Οὐ μήν γε τούτων ἔνεκα καὶ τῷ φίλανθρωπῳ Θεῷ μισητοί καθεταῖσιν. Ἄλλ’ οὐ πειθομαί, φησι, μή εἶναι τούτους βδελυκτοὺς τῷ μισεπονήρῳ Θεῷ, ἐξ ἀγαθῶν εἰς πονηροὺς μεταβεβήγενούς κακίστῃ τηνάκην γάρ οἱ κακοδαίμονες οὗτοι μισητοί καὶ βδελυκτοί γίνωνται καὶ συγγενέσι, καὶ φίλοις, οἵμαι δὲ διτὶ καὶ γονεῦσι, καὶ παισι, καὶ πάσιν ἑῆσις ἀνθρώπωις, διὰ μόνην τὴν φαύλετητα καὶ τὴν πονηρίαν· πολλῷ γε δικαιότεροι, μισεῖσθαι τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκα. Τῷ γάρ βιοβδέρῳ καλινδουμένῳ, τις δὲν εἴη μετοχὴ ή κοινωνία ποὺς Θεόν; Τῷ γάρ μη καθαρῷ, φησι τις μάλιστα ἀνήρ, ἐφάπτεσθαι τοῦ καθαροῦ μηδὲ οὐ θεμιτὸν εἴη. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν δέρπον δῆλον δὲν εἴη τὸ εἰρημένον. Ό γοῦν ἐχθρῶς διακείμενος τῷ τινι διαφερόντως φίλουμένῳ καὶ τῷ φίλοιντι πάντως δὲν εἴη· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ἐναντίου. Ό γάρ φίλῶν σοις τὸν φίλον καὶ αὐτῷ σοι φίλος σαφῆς δῆπον γίνεται. Καὶ οὗτοι τοινυν μισοῦντες τὴν ἀρετὴν, φίλην οὖσαν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ κακῷ προσδεδρυμηκτες ἐκόντες, οὐκέτι φίλην τῷ Θεῷ, ἀλλὰ σαφῶς ἐχθροῦ οὐχ ὅγιας, ὡς βίλτιστα, συνεπέραντας. Αἱ γάρ προτάσεις ἀληθεῖς· τὸ δὲ συμπέρασμα ταῖς προτάσεις ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ πράγματων οὐ συνάδον εὑρεθῆσται. Εἰς μὲν γάρ τὰ καθημάτα πράγματα δρθῶς δὲν ἔχοι τοιαῦτα λέγειν· οὐτα δὲ εἰς τὸν Θεόν ἤκει, δέξιας δῆπονθεν αὐτοῦ καὶ ἐστέον ἦταν δὲν εἴη, καὶ νοητέον, δέξιον δὲ δὲν εἴη Θεῷ τὸ μηδέποτε μισεῖν, διν κατ’ εἰκόνα ἔσαυτον ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐπιλασσεν. Οὐ γάρ δή μεταβαλὼν τὴν προσίστιν, καὶ αὐτὸν τὸ εἶναι μετέβαλεν, ὡς μάλιστα τημαρτηκώς. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ οἱ μισοπόνηροι τῶν ἀνθρώπων οὗτα μοι δοκοῦσι ποιεῖν. “Οσοι δὲ τὴν ἐναντίαν ἔχουσι γνώμην, καὶ τὴν κακίαν μὲν οὐδεμῶς, τοὺς δὲ ὑπὸ ταύτης κεκρατημένους σφέρονται μισεῖσθαι, διεν γε αὐτοὺς ἐλεεῖν ὑπὲρ τοὺς ἀλλοὺς ἀπνεῖσθαι, μὴ μᾶλλον μισεῖσθαι δίκαιοι, η εἰς δόκιμα οἰδεν μισοῦσιν; Ἀντὶ γάρ τοῦ τὴν αἰτίαν μισεῖν τῆς ἐκείνων ἐκτροπῆς, καὶ ζητεῖν ἐπιμελῶς, τὴν μὲν πρόφασιν τῶν κακῶν ἀνελεῖν, τὴν δὲ φίλων ἀνασπᾶσαι τῶν τοιούτων παθημάτων, καὶ τοῦ νοσοῦντος φείδεσθαι, διωιζόμητος νενόσηκεν, οἱ δὲ πρὸς τὰντα τὰ

παλλὰ δέπουσι. Τούτων μὲν γάρ οὐδείνα λόγον, ἡ σμικρὸν Ἰσαώς παιοῦνται· καὶ δῆλοι τὰ τουτοῖσιν εἰργασμένα· τὸν δὲ τοῖς ὄντεσι πλένουσι, καὶ κινητοῦσι, πῶς οἵτι; διὸ καὶ σχέτλιοι γίνονται οἱ τούτους γε μισεῖν κρίναντες; δι’ ἣντινούν αἰτιαν δὴ πρόφασιν. Τοσοῦτον γάρ οἴμαι ἐνδεῖν τὰ παρὰ σοῦ εἰρημένα τούτους ἀπορῆναι δικαίους μισεῖσθαι, δοὺς καὶ δεικνύειν σαρῶς τοῦ ἐλεεισθεὶς ἔξιους δυτας. Εἰ γάρ ἐκόντες, ὡς σὺ φῄς, τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς εὐδαιμονίαν διέπτυσσαν, καὶ τοῖς πεπτωραμένοις τοῦ πονηροῦ βέλεσιν ἰσαντού, περιπειρίν, δι’ ὃν δὲ τῆς ψυχῆς τεισέρχεται θίνατος, πῶς οὐ πάντα πάντους ἀλειπεῖτεροι, καθάπερ καὶ τῶν ἀλλώς φονευθέντων οἱ αὐτόχθονες; καὶ τούτων αὖθις, οἱ δῆθεν σώφρονες; Τὸ μὲν δὴ τοιαῦτα πάσχειν ἀκρω; δυστυχεῖν ἔστι· τοὺς δὲ τοιούτους δακρύομεν. Ἀξιά γε τὰ τούτων κακά, θντα δυστυχίας μεστά, οὐ μόνον γε οὐ μιστέους αὐτούς δεικνύνται, ἀλλὰ καὶ προγένεστερα μίση λύειν, εἰ δὴ καὶ πολλὰ τινα πρὸς αὐτούς ποτε τρύπαντα. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ ἐνίων μισοῦντο οἱ τὸν βίον ἀναλιθωτοῖς ἐν οὐκ ἀγαθοῖς ἔργοις (εἰδόν γάρ ἐγώ τινας καὶ γονεῦσι μισουμένους, ὡς φαύλους δυτας), μή διὰ τοῦτο κακῶς νομίσῃς, ὡς δρός δεῖ καὶ τὸν Θεὸν πολλῷ γε μᾶλλον αὐτοὺς μισεῖν, διτε μισοπόνηρον θντα. Οὐ γάρ Θεὸς τὴν πονηρίαν μισῶν, εὑρεμασύσαν τοῦ πονηροῦ, εἰ δὲ βούλει, βδελυτόμενος, καὶ τὴν ἀρετὴν φιλῶν, οἰκεῖται οὖσαν αὐτῷ, τὸ μὲν ἐνάρετον φίλετ, τὸν δὲ πρὸς αὐτὸν πεπτωκέτα τὴν τῆς κακίας βυθὸν οὐ μισεῖ, ἀλλ’ ἐλεῖ· καὶ οὐκ ἀποστρέψεται, ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ πραγματεύεται σωτηρίαν ἀπασι τρόποις. Τοσοῦτῳ δὲ οὐ προσῆκε νομίζειν, ὡς καὶ τῷ Θεῷ μισητοι καθεστάσιν, δοὺς διὰ τῆς ἐν ορφίαις κακίαιν, ἐν ἀνθρώποις ἔχουσι μισοῖς, διπέρ καὶ τούτωντίν εἰδόγον εἶνα: λέγω δὴ τὸ τυγχάνειν αὐτούς ἐλέους. Τὸ γάρ δὴ σφέδρα τούτους μισεῖσθαι παρ’ ὄντας ἕκτην, τοῦτ’ ἔστι τὸ τὸν Θεὸν παρασκευάζον πρὸς αὐτούς εὐμενέστερον βλέπειν. Ωσθὲ δὲ τῶν γυναικῶν ἀποστροφὴ ἐλέους τούτοις πρόκεινος γίνεται τοῦ παρὰ Θεοῦ, αὐτῷ γε τούτῳ, τῷ μὴ δοκεῖν δικαίοις τούτου τυχεῖν. Οὐ γάρ τοσοῦτον ἀπεστράψει τῶν αὐτῷ προστρόπων, δὲ ἐλεεινὸς καὶ μηδημῶς ἐλεούμενος, ἀλλὰ τούτωντίν μισούμενός τε καὶ ἀπογνωσκόμενος, ὡς μηδὲ τῆς ἀνωμάλως φίλανθρωπίας ἀξιος κρίνεσθαι παρ’ αὐτῶν, πῶς οὐκ ἔστι δίκαιος ἐλέους τυχεῖν παρὰ Θεῷ κριτῇ; ὡς φησιν δὲ Θεὸς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς Ιερουσαλήμ· Οτι διὰ τὸ εἰραι σέ ἐγκαταλειμμένηρ, καὶ μεμισητηρ, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν τοι. Εἰ δὲ δὴ καὶ δίκην αὐτούς ἀποτινύνται προστῆκε, μάλιστα γε πολλὴν οἰδε ἔτισαν τουτοῖσι τοῖς ἐπαγθέσι κριταῖς. Καὶ τὸ ποιοῦν τὴν ὑπερβολὴν, δοὺς καὶ οἱ παρ’ αὐτῶν λαμβάνοντες ταύτην ἀδικοῦντες λαμβάνουσιν, οὐδεμίθεν δὲ αὐτοῖς προστῆκον αὐτούς καταχρίνειν. Θεοῦ γάρ μόνον τοῦτο γε. Μᾶλλον δὲ εἰ τις ἀκριβῶς ἐθέλει σκοπεῖν, ἡ σφῶν αὐτῶν συνελόησις καὶ τότε σφέδες γε κρίνεται. Οὐ μήν γε ὑπὸ πάντων ἔξῆς μία τούτοις ἔκενταίται ψήφος. Οἱ γάρ τὴν δρθήν βαδίζοντες πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν βίον τούτους δὴ τοὺς παρὰ τῶν πολλῶν μισου-

A diversa sententia est, quique non viuum, sed infectoris vitio vehementer odere, cum eorum supra certos omnes misericordia deberent, an non magis huius digni sunt odio quam iuste ipsi oderunt? nam pro eo quod causam exorbitationis illorum odisse debebant, et diligenter operam dare, malorum ut occasionem tollerent, et morborum hujusmodi radicem evellerent, laborantique parcerent, quicunque tandem morbus esset, in contrarium huius plerumque tendunt. Nam nullam quidem horum rationem vel exiguum fortassis habent, quod ipsorum sane facta declarant: at hominem ipsum quibus, obsecro, contumeliis afficiunt et insectantur? Quapropter et ipsi culpabiles sunt qui quacunque de causa vel praetextu, illos odio sibi persequendos statuerint. Tantum enim abesse puto, ut quae abs te prolati sunt, hos odio dignos esse demonstrarent, ut etiam perspicue probent, eos commiserationem mereri. Nam si volentes, ut tu quidem ait, provenientem ex virtute felicitatem respuerunt, ac semet ignitis illius maligni telis transfixerunt, per quae animi mors ingreditur, quo pacto non omnino miseriores sunt omnibus, sicut et alio quondam modo necalis ii qui manus ipsi sibi afferunt? et rursus his qui mente sani sic pereunt? Nimisrum talia pati, extrema infelicitas est, et hujusmodi sane lacrymis destemus. Nam mala ipsorum, plena miseriae, nou modo efficere possunt, nullis ut odiis persequendi censeantur, verum etiam odia priora, C et multa quidem, olim in eos suscepta, queunt extinguerere. Quod si maxime quibusdam odio sunt qui vitam in operibus non bonis exigunt (nam vidi quosdam ego, quos ipsi parentes olissent, tanquam malos) non propterea parum recte putaveris, multo magis esse necesse, Deus ut ipsos oderit, qui pravitatem odit. Quippe Deus dum pravitatem odit, quem maligni illius inventum est, vel potius abominatur, et virtutem diligit, quem ipsi peculiaris est: virtute quidem praeditum amat, sed interim eum qui ad inum vitiositatis gurgitem decidi, non odit, sed miseratur, non adversatur, sed in ejus salute procuranda modis omnibus occupatur. Usque adeo vero putandum non est, Deo quoque illos odio esse, quicunque propter vitiositatem suam hominum odia experiuntur, ut etiam contrarium rationi sit consentaneum, misericordiam videlicet eos impetrare: nam quia vehementer exosi sunt iis quibus minime debebant; hoc ipsum est, quod Deum provocat, ut clementius eos resipcial. Quapropter cognitorum odium et adversatio Dei misericordiam ipsis conciliat, et eo quidem ipso quod indigni videantur qui eam impetrant. Nam qui ab officio tantopere discussit, miser pariter ac nulli miserabilis, sed et contrario potius exosus et pro deplorato habitus, ut ne suprema quidem illa clementia dignus ab eis judicetur, eum quo pacto non æquum est apud Deum judicem misericordiam consequi? quemadmodum Deus ipse per Isaiam vatem Hierosolymam alloquitur: Propretra

quo. I deserta sis et exosa, nec habeas qui tibi opitulatur. Quod si etiam pœnam eos luere par erat, sane quam amplam gravibus hisce judicibus luerunt. Quodque nimium quantum reinauget, qui pœnas ab eis exigunt, per injuriam exigunt, cum nequaquam ipsis conveniat ut eos condemnent, nam id soli Deo competit. Vel potius, si quis accurate rem spectare velit, ipsorum hominum conscientia judicij quoque tempore de ipsis sententiam feret. Neque vero ab omnibus una prorsus in hos sententia lata dici potest: nam qui beatam ad vitam recta graduntur via, illi erga hos multis exosos propter rationem vitæ non bonam, et insigni miseratione tanguntur, et maximam eis curam impendunt, dum eorum ad emendationem respiciunt, et altius sublimiusque longe quam alii rem considerant. Quare, ceu dictum a nobis, digni sunt qui favorem atque curam Dei judicis impetrant, non modo propter illos immaniores qui non juste judicant, verum etiam propter eos qui hac humanitate atque clementia utuntur; quando non par est, ab ipsorum bonitate superari positam illam extra finem omnem bonitatem; atque huic rationi contradicit nemo. Quippe si optimi homines omnia gravia facile perferunt, modo istos emendare liceat, quid illam infinitam bonitatem atque clementiam de his statuere ac velle putas? An homo purus et labis expers, eamne bonis quidem viris paria facere concedis? Nimirum vis eam fortassis, imitantem quorundam pravitatem (non enim tuam dico), crudelitate quadam uti, et contra quam appellatur, id agere quod ei minime convenient. Atenim hoc in ipsam non cadit, sed notis eam his opeis undecunque litoram, omnique praestituram adjumentum, implantem id quod ad ipsam spectat. Quod si perseverabunt ipsi in malis, multo magis Deus in bonitate clementiaque sua persistet; insicari namque scipsum non potest. Quapropter is qui vere curam nostri gerit, et vere bonus est, non erga hos, et aliquando, erga illos vero, nunquam: sed semper, et erga omnes, quod suum est facere non desinet, critque per omnia prorsus hoc ipsum quod a natura est, bonus et curam gerens omnium. Servat omnes, quod in ipso est, eo perducens omnibus modis, ut resipiscant et serventur, absquo violentia tamen et coactione, quod et supra dicum est. Quippe nunc quidem venit, non ut judicet, sed ut servetur mundum. Quod si non iam ipse judicat, sed judicij tempus exspectat, cum omnia nostra magis quam nos ipsi, norit, tu, qui et tempus anticipas, et officium judicis usurpas, cum nec tua recte agnoscas mala, nec illorum quos daminas, quo pacto non facinus invisum Deo perficias? Quorum te quis in numerum referet? non omnino stolidorum? quippe si judicandi facultatem nactus a Deo, judicandos ipse oppugnare, ne sic quidem ea facheres ob quæ admirationi esses illi qui judicandi potestatem fecisset. Is enim benignus et propitius est erga ingratos et malos. At cum abs te ipso potestatem hanc sumpseris, siquidem ei non nihil admisseres humanitatis atque clementiarum, tamen nec ita

A μένους διὸ τὴν οὐκ ἀγαθὴν πολιτείαν ἐλευθερίας, πῶς οἰς; καὶ μεγίστης ἀξιούσις κηδεμονίας, πρὶς τὴν αὐτῶν διάρθρωσιν ἀποβλέποντες, βαθύτερόν τε δῆμον καὶ ὑψηλότερον πολὺν τῶν ἀλλών διανούμενον; Παῦρος διπέρ Εφῆν, ἄξιοι φειδοῦς τυχεῖν καὶ κηδεμονίας παρὰ θεῷ κρίνοντες οὐ μόνον γε διὰ τοὺς ὀμοτέρους ἔκεινους, τοὺς οὐκ ἐν δικαιίῳ δικάζοντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ χρωμένους· ὡς οὐ προσήκον παρελθεῖν τὴν αὐτῶν χρηστότητα, τὴν ἐπέκεινα παντὸς πέρατος. Καὶ πρὸς τούτης γε οὐδὲς δύνεται. Εἰ γάρ οἱ βέλτιστοι τῶν ἀνθρώπων πάντα ἀνθρώπων ὑποστατεῖν τὰ δεινὰ, εἰ γε ἐξῆν ἔκεινους ἐπανορθώσασθαι· ἡ ἀπειρος χρηστότης τε καὶ φιλανθρωπία τοις δοκεῖ περὶ τουτοιν διαγνῶνται τε καὶ θελήσαι; Ἡ πού γε δικαθαρός τε καὶ ἀναμάρτητος, οὐδὲ γοῦν ἐν τῷ τοῦ ἀγαθῶν ἀνθρώπων διαπράξασθαι ταύτην δίδωσι; Ἱσως γε ταύτην ἐθέλεις, τὴν τινῶν μιμησαμένην φιλανθρωπίαν (οὐδὲ γάρ λέγω τὴν σήν), ὥματητι τινι χρήσασθαι· καὶ τούτωντοιν ἢ κέκληται, παρὰ τὸ εἰκός αὐτῇ πράττειν. Ἀλλ' οὐκ ἔκεινη γε, ἀλλὰ πολλαχθέν, εὖ λοθι, καὶ βιηθεῖσι τούτοισι, καὶ παρέξει συνδρομήν ἀπασχεν, τὸ γε εἰς ἔκεινην ἤκον ἀποκληροῦσσα. Κανὸν ἐπιμένωντιν ἔκεινοι τοῖς κακοῖς, πολλῷ γε μᾶλλον διθέσαις εἰναι. Ἀρνήσασθαι γάρ ἔκεινην οὐδὲ δύναται. Ὁ γοῦν ἀληθῶς κηδεμῶν τε καὶ ἀγαθῶν οὐ πρὸς τοὺς μὲν, καὶ ποτὲ, πρὸς δὲ τοὺς οὐδέποτε, ἀλλ' αὐτοῖς, καὶ πρὸς τοὺς πάντας, τὰ αὐτοῦ διατέλεσται ποιῶν· καὶ ἔσται διὰ πάντων ἔχεις αὐτό γε τοῦ· διέφυκεν εἶναι, ἀγαθὸς καὶ κηδεμὸν διποτι. Καὶ τὸ ἔκεινου μέρος ἀπαντας σώζει, διὰ πάντων αὐτούς ἐνάγων ἐπὶ τὸ μετανοῆσαι τε καὶ σωθῆναι, δινει μένοις τοῦ βιάζεσθαι, διὰ μοι καὶ πρότερον ερηται. Ός νῦν γε ἔχειν, οὐχ ἵνα κρίνῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. Εἰ δὲ ἔκεινος οὐκέτι κρίνει, ἀλλὰ τὸν καὶρὸν ἀναμένει, πάντα τὰ ἡμέτερα μᾶλλον ἡμῶν ἐπιστάμενος· σὺ καὶ τὸν καὶρὸν προσαρπάζων, καὶ τὸν κριτοῦ σφετεριζόμενον; σχῆμα, μήτε τὰ συστοῦ καλλίστη ἐπιγινώσκων κακὰ, μήτε τάκεινων, οὐ; καταχρίνεις, πῶς οὐκ ἔργον θεομικές ἐκπληροῖς; Τίνος δὲ καὶ θησεῖ σέ τις μερίδος; οὐ τῶν παντάπασιν ἀνοήτων; Εἰ γάρ καὶ παρὰ θεοῦ τὸ κρίνειν εἰληφὼς, αὐτὸς δύσκολος ἐχώρεις τοῖς κρινομένοις, οὐδὲ οὐτω πάντως ἐπραττεῖς ἀν, δι' ὃν δὲ εἴγες θαυμάζεσθαι παρὰ τοῦ δόντος τὸ κρίνειν, ἔκεινος· γάρ χρηστός ἔστιν ἐπὶ τοὺς ἀχριστίους καὶ πονηρούς. Ἐπειδὲ δὲ καὶ παρὰ σαυτοῦ τοῦτο εἰληφας, εἰ μὲν ἔκιρνας τούτῳ φιλανθρωπίαν, ἦν μὲν οὐδὲ οὐτοὺς δύσιν, οὐδὲ ἀγαθὸν τοις τὸ τόλμητα πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· οὐ γάρ δεῖ ληζεσθαι τὰ τοῦ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει φιλανθρωπίας· εἰχεις δ' οὖν τι παραιτεῖσθαι πρὸς τὸν οἰκτίρμονα καὶ φιλανθρωπὸν, ἄτε δὴ ποιῶν ἔκεινα, οἷς αὐτῷ; εἰωθεις καίρειν. Νοῦν δὲ μή τε παρὰ θεοῦ τὸ κρίνειν λαβὼν, καὶ δύμασι χωρῶν, κατ' ἀμφοτενατία φαίνη ποιῶν. Εἴτα σὺ μὲν τῆς οὐσίας διαρπαγείσης, η καὶ πολλοστοῦ τεινος ταύτης μέρους, ἔστω δὲ καὶ ὑπὸ τῶν φιλάτεων αὐτῶν, οὐκ ἐνέγκας, ἀλλ' ἐθέσας εὐθὺς, Τὸν πατραλοίσιν,

τὸν ἄστωτον· ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ οὐδὲ γενῦ τὰ ἵστα,
ἥδιώτα, ἀλλὰ κακῶς διακείμενος καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν,
καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους, τίνα ἀν ἔλοιο ψῆφον παρὰ τοῦ
Θεοῦ δέξιχθαι, ἢ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν; Οὐ
τὴν συμπαθῆ; οὐ τὴν ἡμερον; οὐ τὴν πολλῶν οἰκτιρ-
μῶν γέμουσαν; Ἀλλὰ σὺ μὲν Ιωάς καὶ σεαυτὸν
μισήσεις· παρὰ δὲ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ οὐκ ἔνι σε
τοῦτο παθεῖν· οὐκουν οὐδὲ παρὰ τῶν ἐπιεικεστέρων
ἀνθρώπων. Δεινὸν γὰρ δυτῶς, δεινὸν, εἰ ἂ σοι νῦν προ-
φέρουσιν ἔτεροι, πανταχῷ τὸ αὐτηρὸν ἐπαινοῦντε,
εὐτά γε τεῦτα πάθοισεν ἔκειναι, ἐπὶ τῇ σοι δικάζειν
εἰδόντες. Οἱ τοίνουν ἐν ἀνθρώποις ὅρῶν φιλανθρωπίας
Ιγνῆς καὶ τὸ βραχύτατον οὐ τὰ εἰκότα φρονήσει
περὶ τῆς ἀνεξερευνήτου μεγαλειότητος, εἰ μὴ παρα-
πλῆτις τις εἴη, καὶ τῶν τὰς φρένας ἀπολαβεκότων;
a Deo vel ipsis hominibus velis? Non humanam, i-
quidem fortassis ipsi tibi eris odio, verum a benigno
ad eo nec ab hominibus paulo modestioribus. Nefari
objiciunt alii, severitatem in omnibus laudanti, e-
Qui ergo vel minutissimum clementiae vestigium in
de illa inscrutabili majestate sentiet, nisi vesanus

'Αλλ' ήμεις, ώ φίλατε, πᾶσι τοῖς τοιούτοις χαρηίνειν εἰπόντες, τὸν προκείμενον ἡμῖν ἔξεργαζώμεθα λόγον. Οὐδεὶς ἀπόβλητος τῷ δῆμοιουργῷ· οὐδεὶς ἐν λίθῳ τοῦ πρωνοῦντος πάντων ἔδης· οὐδεὶς ἐν μίσει τοῦ ἀπαθούς, οὐχ ἐν ἀμελείᾳ τινί, οὐχ ἐν οὐδενὶ τῶν τοιούτων. Πάς ἐν φροντίδι τοῦ κηδεμόνος· πᾶς ἐν ἄγαπῃ τοῦ τούτου αὐτῷ καλουμένου· εὐπρόσδεκτος πᾶς ὁστισοῦν, μεταμεληθείς ποτε τῶν κακῶν. Εἰ δὲ καὶ τοὺς πάντας παρήγαγκε τις ἐπὶ κακοῖς, τὸν δῆμοντὸν εἰκῆτας χρησίμην ὅλην εἶποι τις ἀν γεγενηθεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ χρηστότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ πρὸς ἑαυτῆς ἐπίδειξιν. Οὕτω καὶ παῖδες λατρῶν, καὶ πάντες οἵς ἐπιστήμη, δυνάμει μὲν ἀγαθοῖ· θῆν δὲ καὶ ἡ ὅλη παρῇ, τότε λοιπὸν καὶ ἐνεργεῖς τὴν ἐπιστήμην δεικνύντες, τούτῳ διπέρ εἰσιν, ἀγαθοὶ πᾶσι φαίνονται· καὶ ἡ ὑπερβολὴ τοῦ θαύματος-παρ' αὐτοῖς, οἱ διορθοῦνται τὸ καλεπώτερον. Τοῦτο δέ τοις ἡ μείζων ἐπίδειξις τῆς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας, τὸ τὸν σκεῦος χρηματίσαντα τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, εἴτα σκεῦος γεγονότα τῆς ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ διὰ κακίστην προσαίρεσιν, ἀγγος πλῆρες ἀναδεῖξαι τῆς φιλανθρωπίας ἐκείνης, ης ἡ πρὸς πάντας ἐκχυσίς, τὴν ὥκεσιον παρατρέχει, δισον οὐχ ἡδε χειμάρφους. Τολμήσειε δ' ἀν τις, οἷμα· τοῦτον εἰπεῖν καὶ ἐκλογῆς εἶναι σκεῦος, καλῶς γε διαστέλλων ἀπὸ τοῦ Ιησοῦ. Ἐκείνος μὲν γάρ τούτο ἐκλήθη, δι' οὗ ἐδέξατο χάριν ὑπὲρ τοῦ τῆς πίστεως κηρύγματος· Τοῦ γάρ βαστάσαι, φησί, τὸ δρυμά μου ἐνώπιον ἐθρῶ, καὶ βασιλέων, υἱῶν τοῦ Ιησοῦ· οὗτος δὲ τὴν κλῆσιν ταύτην δίκαιος ἀν εἰη κληθῆναι, ὡς μιδενὸς δυτος ἐτέρου ἐπιτιθειστέρου τὸν θεόν δέξασθαι τοῦ Θεοῦ. Πολλὰ μὲν γάρ τὰ σκεύη ἐν τῇ μετάλῃ οἰκιζε, φησί τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, οὐ πάντα δὲ πρὸς τὴν αὐτήν, ἀλλ' ἐτερά γε πρὸς ἀλλας χρείας ἡτοιμαστό τε καὶ κατεσκεύαστο. Καὶ πρὸς μὲν μύρου δοχήν ἀλάβιστρά τε καὶ τὰ τοιάντα, καὶ ἐκ τουτων τῶν περιμαχή-

A facinus aliquod pius aut bonum faceres. Quo enim pacto? multum quidem abest. Non enim hominibus ea rapere fas est, qua Dei sunt, ullotum praeceptu clementiae. Nihilominus aliud erga misericordem illum et clementem Deum excusationis haberes, velut ea faciens quibus ipse delectari consuevit. Nunc cum nec a Deo judicium acceperis, et alios oppugnes utrorumque ratione, contraria te facere declaras. Deinde tu quidem, direptis facultatibus tuis, aut earum exigua parte, atque adeo vel ab amicissimis tibi nequaquam id tuleris, sed confessim parricidam et perditum hominem clamas: at n iis, ad Deum quo pertinent, ne paria quidem concedis, sed male tam erga ipsum quam homines temet gerens, quamnam obsecro, ferre sententiam non mitein, non misericordia plenam? Enim vero tu et clementi Deo nequit hoc tibi contingere, atque iam namque, nefarium reapse foret, si quo tibi nunc ha vicissim et ipsis acciderent tecum disceptantibus, hominibus perspicit, an non consentanea ratione sit, et eorum e numero qui mentem amiserunt?

B Sedenim nos, o charissime, omnibus hujusmodi valere juseis, orationem institutam perficiamus. Neminem rerum opifex ille rejicit, neminis obliviscitur qui omnibus prospicit; nemo exosus est animi perturbationum experti, nec ab eo negligitur, nec aliud quid ejusmodi experitur: nemo non ejus cura continetur, qui curam omnium gerit, nemo non ejus dilectione continetur, qui hoc ipsum nomen habet. Acceptabilis illi quivis, a vitiis aliquando qui resipuerit. Quod si quis omnes etiam vitiis superarit, eum non ab re factum quis dixerit idoneam materiam bonitati clementiaeque divinæ, ut in eo sese declareret. Sic etiam medici, et omnes scientia prædicti, boni quidem esse possunt, verum si et matteries adsit, actu quoque scientiam probantes, id quod sunt, omnibus esse boni videntur. Et admirationem illi longe maximam merentur, qui difficultius aliquid egregie perficiunt. Atque haec sane maxima declaratio inestimabilis est et infinita illius clementiae, quod eum, qui divinæ instrumentum esse debebat gratiæ, posteaque instrumentum efficitatis maligni illius instituto pessimo factus est, vas plenum ejus clementiae declarat, cuius in omnes effusio majore vincit copia fluxum oceanii quam tuus undæ torrentes superant. Et quidem hujusmodi hominem recte quis, opinor, ausit dicere vas etiam electionis esse, si eum a Paulo recte distinguat. Paulus enim hoc nomine vocatus est ob eam gratiam quam prædicandæ causa fidei accep-
C perat. Ut gestes, inquit Deus, nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israelis. Hic vero appellationem hanc merito consequitur, cum nemo sit alius magis idoneus ad excipiendam Dei misericordiam. Nam rasa quidem multa sunt in ampla domo, inquit vas illud electionis, non omnia vero ad eundem, sed ad alios usus alia parata sunt atque confecta¹. Unguenti pro receptaculo, alabastra, et huius ge-

² II Tim. ii, 20.

neris alia, deque metallis eximiis alia facta : rur- A sūs ad usus inferiores, vasa illis ipsis congruentia. Sunt autem et alia vasa quædam ad ignominiam, nihilo materie inferiora dignioribus illis. Atque hæc omnia sunt illius justo judicio, qui vasa pos- sidet. Et sit sane vir bonus, electus a Deo, quasi pretiosum quoddam vas, ad excipiendam ipsius gratiam. Qui vero malus factus est, ac deinde per resipiscientiam eo reversus quo debebat, aliis omnibus est capacior illius misericordia, que a clementia provenit. Ignominiosa denique vasa fuerint, opinor, illi qui et vitam in infidelitate malisque dogmatibus exegerunt, et quibus unum hoc perpetuo cordi erat, ut vitiose viverent, non etiam, ut resipiscerent, quando qui pessima peregerunt, ac deinde cum pœnitentia de hac vita migrarunt, non in B ignominia sunt apud Deum, sed maximo etiam pretio, ut appareat, ait Paulus, *principalibus atque potesta- tibus multipliciter varia Dei sapientia*¹. Et adjecis- set omnino clementiam quoque, si opus id factuisset

Aitque hæc quidem in hunc modum exposita sunt. Nobis autem sane præstat, alterius lustrationis non egere, sed intra primam consistere. Quemadmodum Gregorius ille Theologus ait, quando et perpetuo sanos manere priestat, quam morbo correptos sanari. Nam et hoc valde malum est, ut idem ille pronuntiavit, pro peccato emendationem remetiri. Enimvero servidis opus est lacrymis, et totis enitendum viribus, ut morbus vitiositatibus exuator : cum incertum omnino sit an finis emen- dationem sit latus. Bona tamen in spe sint, etiam qui quantumvis gravi quodam morbo laborant, seipsis in Deum, qui omnium medicus est, rejectis, et allata sanationis cupiditate. Atque hæc confi- denter aio, respiciens ad inexsuperabilem illam honestatem, ad ejus erga nos dilectionem, quæ su- pra modum et mentem, et rationem, et omnem cogitationem stupore compleat, ad divinæ denique voluntatis atque naturæ immutabilitatem. Nam sieri nequit ut ex hoc in illud immobilis naturæ mutetur amer, utique duæ res accidente Deo, pœnitentia et motus ; quippe divinum illud numen im- mobile est, et quæ ab eo sunt, omnis expertia sunt pœnitentia. Non igitur ipse illa bonitas, et clementia, et ipsa caritas, odio prosequetur unquam, et a- versabitur sibi tanto dilectum opere, quantum ne cogitari quidem potest. Non affectionem aliquam experictur, qui affectionis omnis expers est, et apud quem nulla mutatione vel mutationis adumbratio est, ut divus ille Jacobus loquitur, cuius et illa vox est : *Deus malorum expers est, et ipse nemini- nem tentat*². Humanum hoc malum est, immutari scilicet et odisse prius dilectos. Etenim plerique homines testa, quod aiunt, inversa, confessim mo- vemur, et quorum causa facile vel mortem oppre- tiissemus, pro iis poscente necessitate nec obolum solvimus. Nam initio dicere, quosdam esse, qui vel sanguinem eorum lubenter baurirent. Causa

των μετάλλων ἔτερον πρός οὐ τὰς χρείας τὰς κα- τωτέρως τὰ ταυταῖς κατάλληλά τε καὶ συμβοῦσ- μενα. Εστι δὲ καὶ ἄλλα σκεύη πρός ἀτιμίαν, οὐδὲν κατὰ τὴν ὑλὴν ἐλάττω τῶν τιμιωτέρων ἔκεινων. Καὶ ταῦτα γίνεται πάντα, κρίσαι δικαίῳ τοῦ κεκτη- μένου τὰ σκεύη. Εἴη δ' ἀν δὲ μὲν ἀγαθὸς ἀνήρ ἐκλε- λεγμένος, τῷ Θεῷ, ὡσπερ τι σκεῦς τίμιον πρός την αὐτοῦ χάριν δίξεισθαι· δὲ δὲ κακὸς γενόμενος, εἰς ἐπανελθόν διὸ μετανοίας ἐφ' ὅπερ ἔδει, τῶν ἄλλων πάντων χωρητικώτερος τοῦ τῆς φιλανθρωπίας ἐλέους. Τὰ δὲ ἀτιμότερα σκεύη εἰσὶ οὖν, οἷα, ἐκεῖνοι, οἱ τε τὸν βίον διήνυσαν ἐν ἀπιστίᾳ καὶ δόγμασι οὐ καλοῖς, καὶ οἵ το δῆμον ἐν τοῖς κακοῖς Εργον ἦν διηνεκὲς, τὸ δὲ μεταμεληθῆναι οὐκ ἔτι· οὓς οἱ τὰ χειρίστα μὲν διαπραξάμενοι, εἴτα μετα- νοΐᾳ συναπελθόντες, οὐκ ἐν ἀτιμίᾳ παρὰ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν χρεὶ μεγίστῃ· *Ira φιλητῆ, φησι Παῦλος, ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἔξουσίαις η πολυπολικοῖς σοργα τοῦ Θεοῦ*. Εἴπε δ' ἀν πάντως, καὶ ἡ φιλαγ- ορωπία, δεήσαν εἰπεῖν.

Καὶ ταῦτα μὲν τῇδε· ήμὲν δὲ ἄρα βέλτιον μὴ δευτέρας δεήθηναι καθάρσεως, ἀλλὰ στήναι μέχρι τῆς πρώτης, κατὰ τὴν τοῦ Θεολόγου φωνὴν. Εἰ δὴ κάκενο βέλτιον, μένειν ἐν ὑγείᾳ διηνεκώς, ή λαζ- ναι νοσήσαντας. Καὶ γάρ κάκενο πάνυ δεινὸν, ὃς δὲ αὐτὸς ἀπεφήνατο, ἀντιμετρέψιν ἀμαρτίᾳ διόρθωσιν. Δεῖ μὲν οὖν δακρύσειν θερμῶς, καὶ τὴν τῆς κακίας ἀγωνίζεσθαι νόσον, ὅπερ δύναμεις, ἀποδύσασθαι· οὐ δύ γε πάντως ἀδηλον, εἰ μενεῖ τὴν θεραπείαν τὸ τέλος. Ήλήν ἐν ἀγαθαῖς ἀπίσται καὶ οἱ δεινοὶ τι νο- C σοῦντες, ὅποσν φούλει, Θεῷ τῷ πάντων λατρῷ σφᾶς γε αὐτοὺς ἐπιβρέφαντες, καὶ τὸ προθυμεῖσθαι θεραπευθῆναι εἰσενεγκόντες. Καὶ ταῦτα λέγω θερ- ρύντως, εἰς τὴν ἀνύπερβλητὸν ὄρῶν ἀγαθότες, εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔκεινην ἀγάπην, ὑπερεκτή- τουσαν καὶ νοῦν καὶ λόγον, καὶ πᾶσαν ἔννοιαν, εἰς τὸ τῆς θείας βουλῆς καὶ φύσεως ἀμετάτρεπτον. Οὐ γάρ ἐκ τούτου πρός ἔκεινο δὲ τῆς ἀκίνητου φύσεως ἔρως μετατεθῆσται, καὶ πάθοι δύο ταυτὶ θεῖαι μετάμελον τε καὶ κίνησιν. Τὸ θεῖον γάρ ἀκίνητον, καὶ τὰ αὐτόθιν ἀμεταμέλητα. Οὐ τοίνυν ἡ αὐτο- γαθότης τε καὶ φιλανθρωπία, καὶ αὐτοσαγάπη, μι- σήσεις γέ ποτε καὶ ἀποστραφήσεται τὸν αὐτῇ το- σοῦντον πεφιλημένον, δοσον οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι οἶν τε. Οὐ πειραθῆσεται τίνος πάθους δὲ ἀπαθῆς, παρ' ϕ οὐκ ἐνι παραλλαγῇ, ή τροπῆς ἀποσκλισμα, κατὰ τὸν θεῖον λάκων, δε δήπου καὶ τούτῳ φησιν. Ό θεὸς ἀπελρυστὸς ἐστι κακῶν. Πειράζει δέ αὐ- τὸς οὐδέποτε. Ανθρώπινον τούτον τὸ κακὸν μετα- σλησθεῖ τε καὶ μισεῖν τούτον πρὸ τοῦ πεφιλημένους. Οἱ γάρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, δοτράκον (φασί) μεταπεσόντος, εὐθὺς κινούμεθα· καὶ δέ οὐς φρδίως δὲ ἐτεθνήκειμεν, οὐδὲ δοσολὸν ὑπὲρ αὐτῶν χρείας καλούσης καταβαλλόμεθα. Έῶ γάρ λέγειν κάκενο, οὓς καὶ τοῦ αἰματος αὐτῶν ἡδέως ἀν τινες ποιεῖν. Καὶ τὸ αἴτιον πάνυ σφράς. Οὐ γάρ δὲ αὐτοὺς ἔκεινους, οὓς γε φιλοῦμεν, οὐδὲ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὰς ἐν- τολὰς αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸν, ἀλλὰ εἰς τὸ δοκοῦν

¹ Ephes., iii, 10. ² Jac. i, 13.

λυσιτελές ἀφορῶντες, καὶ τὸ δὴ, πάντα πράττομεν. Αὐθίν δὴ καὶ τῆς ἀγάπης, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀληθευούσης, εἰ καὶ τι λήψονται παρ' ἡμῶν οἱ δεδμενοι τῶν φίλων, ἢ προτέρων ἔνεκα δωρεῶν τοῦτο γίνεται, ἢ ἐλπιζομένων ἐπέρων. Ταῦτα δὴ τὰ τὴν φιλίαν ἡμῶν συνιστῶντα, εἰ γε καὶ φιλίαν ταύτην καλεῖν χρή, ἀλλὰ μή καπήλοις τισὶ πρέπουσαν ἐμπορίαν. Τὰ γοῦν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμέτερη, τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Οἱ δέ γε πλάσταις ἡμῶν Θεός χάρις τῷ διδόντι μᾶλλον, ἢ ἡμεῖς λαμβάνοντες. Καὶ οὐδὲ λήψεται ποτε κόρον εὐεργετῶν, ἀγαθότητης κινούμενος. Οὐ γάρ, τὸν ἔκεινον προσσέγνηται τι ἀπὸ τῶν αὐτοῦ δημιουργηράτων, οὐδὲ ὡς ὑπαρξάντων ἔκεινων τῇσινοσύνης χάριτος· πῶς γάρ; διὸ δὴ ταῦτα οὐδὲ τὴν ἀγάπην ἔκεινον τὴν πρὸς ἡμᾶς τῶν ἐνδεγομένων ἔστι κινηθῆναι. Ἔπειδὴ γάρ εἰς τὸ ἀγαπᾶν τε καὶ εὖ ποιεῖν τὸ κινοῦν οὐδέν ἔστιν ἔτερον ἢ ἡ ἀπειρον; ἔκεινον κρητότης τε καὶ ἀγαθωτόν· ταύτην δὲ πάσσα ἀνάγκη ὠραύτως ἔχειν, καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι· φωνερὸν ἀπασι γίγνεται, ὡς ἔσται καὶ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἔξι ἔκεινου, ὅποιδη τὸ ἔστιν ἀκάλεντο τὸ κινοῦν. Καὶ τοῦτο παντὶ που δῆλον. Ἐκ περιουσίας; δὲ νῦν ἔρων. "Οταν γάρ τὰ τὴν ἀγάπην ἡμέν κινοῦνται, μηδὲ ὁπωστιοῦν κινηθῆ, τότε καὶ ἡμεῖς δῆλονται παντίπασι παγίως ιστάμεθα ἐν τῷ ἀγαπᾶν. Καὶ εἰ ἐπ' ἡμῶν τοῦτο γίγνεται πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ. Ἔπειδὲ δὴ τὸ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην οὐκ ἔξωθεν πολύν ἔστι πάντως, ἀλλὰ ὑψὸν ἔστι τῆς κινετῆς κινεῖται· ἀνάγκη ταύτην ὠραύτως ἔχειν τὸν πάντα χρόνον, καὶ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἔξι ἔκεινης τῷ ταύτης ὑψει μᾶλλον συμβαίνειν ἢ τῇ ἡμετέρᾳ φωλότητι. Διὰ λόγον καὶ προτείνει πάσιν ἔξῆς πρὸς τοὺς ἀλλοις ἀγαθοῖς ὁ Σωτὴρ κάκεινον ἀφθόνως τὸν θησαυρὸν, διὸ ἔκεινος ἀφίκετο φέρων ἔξι οὐρανοῦ. Καὶ τὸ εἰς ἔκεινον ἥκων, οὐδέποτε πω τῶν ἀνθρώπων ἐστέρηται τῆς τηλικυτῆς εὐεργεσίας· ἀλλὰ ωρὶ τὸ ὄγαθον, καὶ ἔκειται πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπάντης, καὶ ἔξεστι τοὺς πάντας προσκα πλουτεῖν, καὶ ἀκοντεῖ τῶν ἀγαθῶν ἐμφροτεῖσθαι· ἔδωκε γάρ αὐτοῖς, φησοιν, ἔξουσίαν τίκνα Θεοῦ γενέσθαι. Εἰ δὲ τάχαρον τις ὀρόρύῃ ἐπ' αὐτὸν ὕπερ πάντερ αὐτομολοῦν, είτε διαπτύει τοῦτο καὶ ἀποστρέψεται, οὐ λογιστέον τοιγκλημα τῷ γε διδόντει τὴν χάριν, ἀλλὰ τοὺς μηδὲ τὴν ἀρχὴν δειχμένοις, ἢ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀτιμάσσαι καὶ παρωταρέμονες, οὕτω μὲν δὲ ἀγαθὸν, οὕτω δὲ μέγα, καὶ προσέτι μόνιμον, καὶ βρεδίως ἐπιδιδοῦν, εἴ τις τοῦτο θυόλοιτο.

iiis quin prorsus id non acceperunt, aut postquam accepissent, adeo magnam, et præterea durabilem et augescentem facile, si quis hoc velit.

Καὶ τοῖνον δὲ τοιοῦτος Δεσπότης, καὶ τὸν τὴν μεγάλην διοκεῖνον, καὶ τὸ κάρφος; ἔχοντα τὸ μικρὸν (τὸν γάρ ἔξαρχῆς μνησθήσομαι λόγων) οὐ περιέψεται ποτε, ἀλλὰ πάντα πράξει καὶ πραγματεύσεται ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας. Γίγνεται γάρ παντοδιπός ἐπίκουρος ἡμῖν, καὶ νῦν μὲν τοῦτο τὸ φύρμακον, νῦν δὲ ἔκεινον προσάγει. Καὶ τοὺς μὲν φίλεγματίνοις τῶν τραυμάτων τὰ τῆς παραμυθίας προσάγει· τὰς δὲ σηπεδόνας ἐκκόπτει, τὴν ἐπὶ τὰ κείων νομῆι τυπέλλων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέμψεται

A quidem ipsa valde perspicua est. Non enim propter illos ipsos quos diligimus, neque propter Christum et ejus mandata, neque ipsius boni causa, sed id quod expedire videtur, et voluntatem intuentes, omnia facimus. Quapropter et ipsa caritas, uti videtur, cum vera non sit, etiam si quid a nobis egentes amici accipiant, tamen hoc vel praecedentium vel positionum in spe munera eau-a sit. Haec sunt illa scilicet amicitiam que nostram stabiliri, si quidem appellanda est haec amicitia, ac non potius decens campiones questus. In hunc modum res nostræ comparatae sunt. At ipse, qui nos fixit, Deus, largiendo magis delectatur quam nos accipiendo. Nec unquam beneficiendi satietas cum capiet, qui ad hoc bonitate sua impellitur. Non enim hoc ideo facit, ut ei suis a creatis aliquid accedat, nec quod illa prius aliquod in eum beneficium contulerint: quo enim id pacto? quibus sane de causis, nec ipsius erga nos amor ut loco moveatur aut mutetur, conserui potest. Nam cum nulla res alia sit quae ipsum ad amandum et beneficiendum impellat quam infinita benignitas ejus atque honestas, eam vero plane necesse sit eodem affectam modo et eandem esse: manifesto patet omnibus, et illa quae in nos ab ipso profiscuntur, talia fore, quale quiddam est id quod eum impellit, atque hoc perspicuum cuivis est. Dicam autem aliud ex supervacuo. Quippe cum ea quae amore in nobis excitant plane non amplius impulsu motaque fuerint, tunc etiam nos scilicet in amore velut immoti subsistimus. Quod quidem in nobis si usuvenit, multo magis in Deo. Verum quoniam Dei erga nos amor non extinsecus alicunde profiscitur, sed a seipso mouetur, necesse est eum semper eodem affectum esse modo, et quae in nos ab eo profiscuntur, magis ipsius convenire sublimitati quam vilitati nostre. Ideoque Salvator ille noster, praeter alia bona, cunctis et illum thesaurum jugiter offert quem ipse de celo descendens secum attulit. Et quidem quod ipsum attinet, nulli hominum unquam tantum beneficium denegatum fuit, sed fuit hoc bonum, et ubique terrarum effunditur, omnibusque gratis distescere licet ac absque labore bonis satiari. Dedit enim eis, inquit, potestatem evadendi in filios Dei. Jam si quis bonum ipsum cernens ad se sponte quasi sua venire, mox illud respuat et aversetor, non imputauda illi culpa, qui beneficium dedit, sea

D B. Talis ergo Dominus nec illum magna cum trabe, nec alterum exili cum festuca (hoc enim ante dicta repete) aspernabitur unquam, sed omnia pro ipsorum salute faciet atque molietur. Variis enim modis ac rationibus nobis opitulator, ac modo quidem hoc medicamentum, modo illud adhuc et. Si quae vulnera suppurantia tument, ea mitigat: putredines excindit, ut quo minus in pejus serpant, impedit. Quin etiam sacerdos objugabit argoios, et castigatione, si sit opus, coere.

bit. Nonnunquam et severioribus remediis utetur, A cum bonitate clementiaque sibi familiari. Non volunt illis esse male, quos de nihilo condidit, manibusque propriis formavit, sed eis perpetuo benefaciet, ac per omnia, dextra inquam et sinistra, ut divus ille Apostolus loquitur, sive recte vivant, sive secus. Quemadmodum scilicet et pluviam et solem eis suppeditat, rursus etiam ipsorum utilitatem spectans, ad tempus aliquod eadem inhibet. Ad summam, non una via, sed multis ac diversis, perque res contrarias nonnunquam, ad unum nos finem perducit, ut recte vivere possimus. Et quo pacto consentaneum esset, aliter eum agere, qui pro universis est mortuus, crucem sustinuit ac nuditatem, rem maleficis destinatam, quique decus et ignominiam omnino non curavit, insinuataque sustinuit, ad infinitam inventa contumeliam, illis solis competentem, qui ea ipsum assecerunt? Hæc ergo cum cognoscamus, auditores, quotquot adestis, illum omnium stolidissimum judicemus, qui facile condeinnat, oblitus supremæ illius clementie, bonitatis incomparabilis, inexsuperabilis benignitatis, et ejus, qui peccatum omne sustulit, et mortis ab eo pro nobis obitæ, probrorum, cruciatum, injuriarum, et quæcumque tunc comitata sunt absurdam iracundiam sceleratorum, ex invidia eisdem ipsius sitientium, ut cavilli, atroces injuriæ, maledicta, sputa, alapæ, nulla non illusionum species, atque etiam corona contumelie, caputque feriens calamum. Nimirum destillabat tunc e beatitudine divini capitum, vulnerati, mea quidem sententia, tam a calamo quam a spinis, de quibus salutaris illa nobis corona manibus homicidarum contexta fuit. Babæ, quanta fecit! quanta sustinuit! et quidem pro inimicis, pro condemnatis hominibus: propter quos et homo factus est, e muliere natus, et carnem ac paupertatem nostram suscepit, quo pati posset: ut nos liberaret a cruciatu et malis æternis animi pariter atque corporis, quibus universum genus hominum obnoxii, multorum magnorumque causa delictorum eramus. Ilæc autem omnia demonstrant ipsius erga nos amorem quemdam ineffabilem, et supra mentis intelligentiam positum. Poterat enim coelum incolens, nequaquam assumpta natura nostra, verbo dantavat ac nutu liberare genus nostrum e diaboli vinculis ac tyrannide, nosque per omnia beneficis afflicere. Itidem pati non potuisse, non factus eusdem nobiscum substantiaz particeps. Verum ut amorem erga nos, pro quantuml ostenderet, non contentus uno, nimirum ut nobis benefaceret, etiam alterum adjectit, cruciatu videlicet proprie nos suos, quos carne passus est. Nam tale quiddam est verus amor: facit ut amans continere se non possit, quin propter dilectum patiatur. Alque hoc mihi caput demissionis et societatis erga nos Salvatoris nostri videtur esse. Nam si hunc amorem in hominibus etiam invenire licet, neque Dei tantum causa, sed hominum quoque, mortuos scimus ali-

γε πολλάκις ταῖς ἀρρώστοις, καὶ ἐπιπλήξει τούτους δεῆσαν. Καὶ που καὶ ταῖς αὐτηροτέροις θορυβάσει χρήσεται μετὰ τῆς συνίθους; αὐτῷ χρηστότερος καὶ φιλανθρωπίας. Οὐ δὴ θελήσαι κακῶς ἔχειν, οὐδὲ τούτων παρήγαγε, καὶ ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐπλασεν· ἀλλ' εἰ ποιήσει τούτους διηνεκῶς διὰ πάντων, τῶν τε δεξιῶν φημι καὶ ἀριστερῶν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, δρόμος βιοῦντας; καὶ μή· ὥσπερ ἀρέταις καὶ νετὸν καὶ ἡλιον τούτοις παρέχει. Καὶ αὖτις γε πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ὄρην, ἐπὶ καιρὸν τινὰ ταῦτα ἐπέχει. Καὶ δῶς ωὐ διὰ μιᾶς ὄδου, ἀλλὰ πολλῶν τε καὶ διαφόρων, καὶ πραγμάτων ἐναντίων Εστιν οὖ, πρὸς ἓν τι τέλος ἡμᾶς ἐνάγει, τὸ ζῆν δρῖς δυνηθῆναι. Καὶ πώς ἀν δλλως εἰκός ἦν πράττειν. Ος ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε, σταυρὸν μὲν δομοειδέας Χ γύμνωσιν, πέραγμα κακούργοις διωρισμένον, αἰσχύνης δὲ παντάπασιν ἀλογήσας, καὶ μυρία πράγματα ὑποστάτας πρὸς ὄντες ἐξυπηρηγέα, μῆνοις ἐκστροφαῖς πρέποντα τοῖς ἐξυπηρεσίαις εἰς αὐτὸν; Ταῦτ' οὖν γινώσκοντες, ὡς παρόντες, πάντων εὐηθεστρον τοῦτον κρίνωμεν, τὸν εὐχερῶς κατακρίνοντα, ἐπιλανθανόμενον τῆς ἀνωτάτω φιλανθρωπίας, τῆς ἀνεικάστου ἀγαθωύης, τῆς ἀνυπερβλήτου χρηστότητος, τοῦ τε ἀναιρέσου τῆς ἀμαρτίας ἀπάσης, καὶ τοῦ δὲ ἡμᾶς ἐκείνου θεατῶν, τῶν ὀνειδῶν, τῶν πιθημάτων, τῶν ὅντεων, καὶ δισ τότε παρηστατῶν, κατὰ κορυφῆς πάνων. Πη που κατέσταξε τοῦ μακάριον τότε προσώπου τὸ τῆς θεοκής κεφαλῆς αἷμα, τρωθείσης, οἵματι, καὶ τῷ καλάμῳ, καὶ ταῖς ἀκάνθαις, αἵς ὁ σωτῆρος ἡμῖν χερὶ τῶν ἀλαστόρων ἐπλάκη στέφανος. Βαβαλ, δι' ἐπραξεν! δο' ὑπέστη! ὑπὲρ ἔχθρῶν, ὑπὲρ κατακρίτων ἀνθρώπων· δι' οὐδὲ καὶ γέγονεν ἀνθρωπος, ἐκ γυναικὸς γεννηθείς, σάρκις καὶ πενίαν τὴν ἡμέτεραν καταδεξάμενος, ὑπὲρ τοῦ παθεῖν δυνηθῆναι· ἵν' ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ πάθους, καὶ δειγῶν ἀθανάτων δροῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος, ὃν τὸ γένος ἀπαν ὑπόχρεως ἡμεν, ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀμαρτημάτων. Ταῦτα δὲ πάντα δείκνυσι τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτοῦ, ἀρρήτων τινὰ καὶ ἀκατανόητον οὖσαν. Ἐδύνατο μὲν γάρ, τὸν οὐρανὸν τε οἰκῶν, καὶ μηδαμῶς ἀναλαβόμενος τὸ ἡμέτερον, καὶ λόγῳ μόνῳ, καὶ νεύματι, τῶν τοῦ διασόλου δεσμῶν, καὶ τῆς τυραννίδος, λύσασθαι τὸ γένος ἡμῖν, καὶ διὰ πάντων εὔεργετεῖν· παθεῖν δὲ οὐκ ἀν εἰχε, μή τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῆσαι οὐτίας. Τὸ δὲ οὖν εἰς ἡμᾶς ἐπιδεικνύμενος φίλτρον δύσον; Οὐκ χρέεσθη γε θατέρῳ, λέγω δὴ τῷ εὐ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ θάτερον προσέθηκε, τὰ δὲ ἡμᾶς ἐκείνου πιθημάτα διὰ τῆς σαρκός. Τοιοῦτον γάρ ὁ ἀληθῆς ἔρως. Οὐκ ἀνέχεσθαι ποιεῖ τὸν ἔρωντα, εἰ μὴ διὰ τὸν ἔρωνεν πάθοι. Καὶ τούτοις μοι δοκεῖ τὸ κεφαλίον εἶναι τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος συγκαταβάσεως τε καὶ κοινωνίας. Εἰ γάρ ἐν ἀνθρώποις ἔστιν εὑρεῖν τουτού τὸν ἔρωτα, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων καίρουντος τινες τεθυγάρι οἱ πολλὴ πα-

θόντες, πῶς οὐκ ἀν ἀρμόσεις τοῦτο τῷ τῆς ἁκρας; ἀγεθήτητος ἔρωτις; Διὸ πολλῶν μὲν γάρ καὶ ἄλλων ἥδινατο τρόπων σώσαι τὸν δινθρωπὸν δὲ Σωτὴρ, ξωσεῖ οὖν εἰρηνείς, πρέπον τὸν οὐτε γενέσθαι, πολλῶν μὲν ἐνεκα καὶ μεγάλων, μάλιστα δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης αὐτοῦ, ὅπερφουσάς οὖσας. Καὶ ταῦτ' εἰδὼς πᾶς· ὁνεισεν τῶν προθάτων ἐκείνων, & δὴ τῆς αὐλῆς ἔστι τῆς δεσποτικῆς, σκιρτάτω χαίρων καὶ φαιδρυνόμενος. Ἀν μὲν γάρ ή τῇ μάνθρῳ συνδιαιτῶντος, καὶ πληρῶν τὸν ἀριθμὸν τῆς θυρλλουμένης ἑκατοντάδος (εἰ γάρ ποιῶν δὲ λόγος ἡμᾶς ἐνθηγανεῖ ἐπὶ τὴν παραβολὴν ἡδη ταύτην), ὑπὸ αὐτοῦ ποιμένος ἀχθήσεται, τοῦ κελοῦ τε, καὶ τὰ πρόδνατα κτησαμένου πολλῷ τιμήματι. Καὶ γάρ αὐτὸς ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ψυχὴν τέθεικε, καὶ τὸ έδιον ἔξεχεν αἷμα, καὶ ἑαυτοῦ τὸν τρόπον τοῦτον πεποιηκεν, οὐδέποτε καὶ πρὶν δυτα ξένα. Τι γάρ καὶ παραδραμέται τὴν αὐτοῦ δεσποτοτάσαν; τριπλῆ γάρ πάντων δεσπότης αὐτῆς ἔστι· τῷ παραγαγεῖν καὶ δημιουργῆσαι, τῷ προνοεῖν τε καὶ εἰς ποιεῖν, τῷ δύνασθαι καὶ νεύματι διαφεύγει. Τὸ δὲ μυστήριον γέγονε τὸ φρικτὸν, ἵνα δὲ τὸ φύεται προσδύν αὐτῷ καὶ γνώμῃ βασιλευόμενον. Εἰς τοῦτο γάρ οἷμας φέρειν τὸ, 'Ο Κύριος ἔδασεν τούτο. Τὸ γάρ βασιλευόμενον μὲν, ἔχον δὲ, δι' ἄγνωστων τοῦ δημιουργῶν, νυνὶ τῆς ἐπιγνώσεως ἀπλαύσασῆς τῷ κόσμῳ, αὐτομολεῖ τε, καὶ ζητεῖ τὸ βασιλεύεσθαι καὶ τὸ αὐτοῦ. 'Οστις μὲν οὖν τὴν τοῦ ποιμένος φωνὴν οἴδε, καὶ ἀκολουθεῖ καὶ τὸν ἔχοντας τὸν ἀγάπην τοῦτον τοῦτον τὸν φύεται. Καίτοι καὶ μειζόνως χαίρει τῷ ἐν τούτῳ ή τοῖς πολλοῖς ἐκείνοις, τοῖς ἐν τῇ μάνδρᾳ, τοῖς δὲ οὖν αὐτῷ μένουσιν. Αὐτὸς τοῦτο εἰργήσει. Συνίστησι δὲ τὸν λόγον καὶ αὐτοὺς πράγματα. Τοσοῦτον γάρ ἐπεδείκατο φίλτρων πρὸς τὰ πλανώμενα, ὡς ἀφεῖναι μὲν ἀκείνα τὰ πολλά, ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ ἐνδές ζήτησιν ἔξελθειν· οὕτω τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν τοῦ παντὸς ἡγεῖται ἀξίειν εἶναι. Καὶ δηλοῖ τὸ μῆδεν τὸ πρόδγμα τοῦτο πιστεῖσα. Οὐ γάρ πολλοὺς μισθωτάμενος ἐπεμψεῖν, οὐδὲ ἀνθηγκέ τις τὴν τοῦ ἔργου ἐπιμέλειαν, οὐ δούλοις, οὐ φίλοις, οὐ τοῖς ἀγγελοῖς αὐτοῖς, ἀλλὰ ἑαυτῷ γε μόνῳ τὸ πᾶν ἐθέρρησε· παιδεύων τὴν ἡμᾶς οἷμας, οὐ μόνον πράττειν δὲ χρή, ἀλλὰ καὶ τῷ βατέισον τρόπῳ· καὶ μήτε δόξαν τὴν φθειρομένην, μήτε τρυφήν, μήτε ἀσφάλειαν, τοῦ καλοῦ καὶ πρέποντος προτιθένεται. Οὐ μήδεν ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀγάπης ταύτη δεικνύει, ἢν πρὸς ἔκαστον ἡμῶν οὗτος ἔχει, τὴν εἰς ἀλλήλους σφόδρα ἀνάπτει. Τοσοῦτον γάρ ἔκμασεν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ ἐνδές φίλτρων, ὡς ἀπαν δρος, πᾶν δλος, πᾶν διάτον, βάσιμον αὐτῷ φαίνεσθαι, καὶ μάλα κοῦφον νομίζειν ἀχθοφορεῖν, ἵνα αὐτὸς τὸ πλανήθεν τοῖς πλεοῖσι συναριθμηθῇ. Εἰποι τις ἂν, οἷμα, θαυμάσας τοῦτο τὸ ἔργον, ὡς ἡ μὲν ζήτησις ἀναγκοῖσι, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ

PATR. GR. CLVI.

A quos cum voluptate, multa prius perpessos, quo pacto non idem hoc illius supremæ bonitatis amori competierit? Quippe multis aliis etiam modis hominis saluti consulere Salvator poterat, et tamen eum servavit, assumpta carne, quod ita rem consideret, cum plures et magnas ob causas, tum imprimis ob ipsius erga nos amorem eximium. Atque hoc cum norit quilibet earum ex ovium numero quæ hujus ad heri stabulum pertinent, latens et hilaris exultet. Nam si caula non relicta, notum illum centenarium numerum implet (recte jam enim ad eam similitudinem ipsa nos invitatio oratio), ab ipso pastore ducetur, illo, inquam, pastore bono, quique magno suas oves pretio comparavit. Etenim ipse pro eis animam suam posuit, et proprium sanguinem effudit, atque hoc modo suas fecit, quæ ne prius quidem unquam erant alienæ. Quid enim ipsius effugere dominium possit? Triplici namque ratione Dominus est omnium: quod in ortum produxit et considererit, quod curam gerat et beneficat, quod etiam nutu perdere possit. Incarnationis vero tremendum mysterium contigit, ut quod natura ipsius erat, sponte se regno ejusdem subhiceret. Huc enim illa spectare verba puto: *Dominus regnavit*. Nam quod recto subjectum erat, invite tamen, propter ignorationem ipsius Opificis, nunc postquam ejus agnitus toti mundo illuxit, sua sponte accedit et regno ejus contineri cupit. Quisquis ergo vocem pastoris novit, et vestigis praecuntis insistit, in viridi grainâ commorabitur et ad quietis aquam pascetur: nullis a malis sibi metuet, ne quidem si eum in medio letalis umbra contingat iter facere. Quod si aherando deflexerit, ovisque perdita factus fuerit (in haerero namque similitudini proposita), ne sic quidem negligetur, sed studiose perquiratur, et humeris imposita perseveretur, ac ceteris, quæ non aberraverint, aggregabitur. Imo majorem ex hac una voluptatem pastor percipit quam de pluribus illis in caula commorantibus et semper apud eum inmanentibus. Hoc ipsem dixit et orationem suam faelis comprobat. Tantum enim amorem erga ovem, quæ erat perdita, demonstravit, ut illis pluribus amissis, ad hanc unam inquirendam exiret, adeo D salutem hujus pretii quantivis dicit; estque hoc ipsum indicio quod nemini rem hanc commiserit. Quippe non plures pretio conductos allegavit, nec curam operis hujus aliquibus imposuit: non servis, non amicis, non angelis suis, sed sibi soli totam rem credidit, nos, ut euidem opinor, crudens, non tantum ut ea faciamus quæ uopertet, sed etiam meliorem in modum, utique nec evanescensem gloriam, nec voluptatem, nec securitatem, honestio atque decore anteponamus. Præterea, cum hac ratione suum in nos singulos amorem, nimium quantum, demonstrat, vehementer amorem erga nos mutuum accedit. Nam in ipso tantus unius erat ovis amor, ut omnem montem, saltum omnem et quidquid inaccessum, pro pervio duceret, ipsi-

que gestationem oneris minime gravem putaret, modo desperita per errorem ovis ad cæteras rediret. Fortasse quis, opinor, dixerit, factum hoc admiratus, ovem necessario quæsitam, et in quærendo molestias non abs re obitas, quodammodo modo tolerandas quærenti fuisse. Verum quæ res porsit ut inventa ovicula non more vulgari duceretur, sed in humeris portaretur, quanquam scilicet cæteras inter oves negotii tantum exhibuisset? Nimirum hoc ipso demonstrari videtur, pastorem hunc plurimi securitatem nostram facere. Præterea licet hinc etiam illud æstimare, quod scilicet errabunda ovis inventa, de ipsis obvagationis incommodis afflita graviter fuerit et eum in modum affecta, ut non facile reverti posset, sed auxilio boni pastoris ad hoc indigeret. Fortasse nec alacris, uti debebat, optimum ad redditionem erat, nam cæteroqui pedibus usa pro virili fuisse. Ideoque cum cognoscamus, eam ne paulum quidem progressam, non abs re videri possit, cogitationes ejus adhuc quasi bifariam fuisse divisas. Nam consuetudo malum sæpe jucundum reddit, ac propterea qui oviculam servare volebat, in humeris illam portans, pedibus ipse suis alacriter usus pro ea fuit: ad omnia denique simpliciter, quæ illa quidem præstare debebat, sed minime poterat, operam

Quilibet ergo resipiscentia frctus, ampla cum spe bonum ad hunc pastorem accedat, qui et drachmam illam perditam quæsivit, ejusque reperiundæ causa valde laboravit, et cum eam recuperasset, tanti dedit indicia gaudii, quantum ne illi quidem percipiunt qui bona quadam fortuna thesauros inter fodendum reperiunt, licet auri magna copia sit, et pauperes hi quidem, at gravi avaritiæ morbo laborantes; accedat, inquam, ad eum qui ferre non potuit, ut filius ille prodigus domum veniret, quando adventantem autem acceperat, sed ad conspectum illius et occursum prodiit, eumque multo cum honore excepit, et frequenti complexum iteratione quemdam admirabilem in illum amorem ac desiderium declaravit, et ob ejus salutem, celebritatem quamdam communem instituit: ad eum accedat, qui nequaquam abominatus est scortum illud nobile, quod ipsum et apiciebat et contrectabat, puroisque pedes ejus exosculabatur, et multis eosdem rigabat lacrymis, ac vicissim magno pietatis studio capitisi sui capillis eas abstergebat. Et tamen per istæc omnia, quibus tuac castum illum amorem recte declarabat, cum prius libidine flagraret, multos perdidera, et fortasse qui aliquid esse viderentur. Nil hilominus hanc ipse non repulit, nec impudentem ac procacem appellavit, sed illi quoque Phariseo præstulit qui magna in opinione virtutis erat, ac laudes denique quasdam ei tribuit. Idem et publicani humiliatam, si quidem ita erat appellanda priorum malorum agnitione, pluribus ipsius delictis opponens, magis eum justificatum e templo deduxit, quam alterum, qui recte quidem vixerat, sed actus præclara viæ causa superbiebat. Ezechia lacrymas admittit, et conversionem filii ejus, consimili modo sagam, velut aliorum opera eximia libenter

A χαλεπὰ ἀκολούθως ἔπεισι, καὶ δὲ πῶς φέρειν τὸν γε ζητοῦντα· τι δὲ ἦν τὸ κατεπείγον, μετά τὸ εὑρεθῆναι τὸ πρόδατον, οὐκ ἀγεσθα: κατὰ τὰ πολλὰ, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν ὅμων κομίζεσθαι, καίπερ τοσαντες περισσήκος πράγματα μόνον τῶν ἄλλων προσέσθων; Καὶ δοκεῖ τοῦτο δεικνύναι, δοσον περὶ πλειστου ποιεῖται τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειαν. Προσέστι δὲ κάκειν μαθεῖν ἔχεστιν ἀπὸ τούτου, ὅτι τὸ πλανώμενον εὑρεθὲν πολὺ τετριχωμένον ὑπῆρχεν ἐκ τῶν τῆς πλάνης, οἷμαι, κακῶν· καὶ ἦν οἷον μή δύνασθαι ῥᾳδίων ἐπινέρχεσθαι, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἀγάθου ποιεμένος διόμενος ἐπικουρίας εἰς τοῦτο. "Ἴσως οὐδὲ πρόδυμον ἦν τοσούτον πρὸς τὴν ἀρίστην ἐπάνοδον· ἢ γάρ διὰ ἐχρῆτο τοῖς ποσὶν, δοσον οἴδην τε." Επειδὴ δὲ τοῦτο μανθάνομεν οὐδὲ γοῦν σμικρὸν τι βαδίσαν. δόξιαν δὲ εἰκότας Εἴ τι πῶς τοὺς λογισμοὺς δίχα τεμνόμενον εἶναι. Η γάρ συνήθεια τὸ κακὸν πολλάκις ἡδὺ ποιεῖ, καὶ διὰ ταῦτα δὲ θέλων τοῦτο σωθῆναι, ἐπὶ τῶν ὅμων κομίζων, τοῖς ποσινύπερτελένοις προθύμως κέχρηται. Καὶ ἀπλῶς πρὸς ἀπαντα, ἀπερ ἐχρῆν μὲν ἐκεῖνο, οὐκοῦ δὲ δύναμις ταῦτα πράττειν, οἰκοθεν αὐτὸς συνεισφέρει.

Πᾶς τις οὖν τῇ μεταγνώσει θαρρήσας, προσέιτω μετὰ λαμπρῶν τῶν ἐπιπλέων τῷ καλῷ τούτῳ ποιεῖν, τῷ καὶ τὴν ἀπολλυμένην δραχμὴν ζητήσαντι, καὶ κομιδὴ μογήσαντι πρὸς τὴν εὑρεσιν ἐκείνης καὶ χαράν ἐνειξαμένην ποσαύτην, ἤντια ταύτην ἐπανεκτήσατο, δοσην οὐδὲ οἱ θησαυροὶ ἐν τῷ δρύτετεν εὐρίσκοντες ἐξ ἀγάθῃς τινος τύχης, διόπταν ἢ καὶ τὸ χρυσὸν ἀδρὸν, καὶ οἰδε τῶν πενήτων μὲν, μακρὰν δὲ πάνυ φιλαργυρίαν νοσούντων· τῷ μηδὲ ἀνυπειναντει τὸν ἀσωτὸν οἰκαδ' ἀλθεῖν, ἐπειδήπερ ἔγω τούτον ἐρχόμενον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου θέαν τε καὶ δυνάντησιν ἐξελθόντει, καὶ ὑποδεξαμένην τοῦτον πολλῆ τιμῇ, καὶ ταῖς συχναῖς περιπλοκαῖς θαυμαστὸν ἐνειξαμένην τὸν πρὸς ἐκείνον ἐρωτᾷ τε καὶ πόθον, καὶ κοινὴν πανηγυριν τὴν ἐκείνου εωτηρίαν ποιησαμένην· τῷ μηδαμῶς βδελυζαμένην τὴν διορεστήν τότε πόρην, δρῶσάν τε αὐτὸν, καὶ ἀποτομήν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀχράντους πόδας καταφιλούσαν, καὶ συχνὸν τὸ δάκρυον αὐτῶν καταχεύουσαν, καὶ ταῖς θριβῇ τῆς κεφαλῆς ἐξ αὐτῶν ἐκμάττουσαν τοῦτο ὅποι πολλῆς εὐλαβείας. Καίτοι διὰ πάντων ἐκείνων, οἵ τὸν σώφρονα ἐκείνους ἔρωτα καλῶς ἐπεδείκνυτο, ἀκολασταίνουσα τοπρὸν, τοὺς πολλοὺς ἀπώλεστον, τοις δὲ καὶ τῶν δοκούντων εἶναι τι. "Ο δέ" οὐκ ἀπεσείσατο ταύτην, οὐδὲ ἀναιδὴ προσείπε καὶ Ιταρόν· ἀλλὰ καὶ τοῦ Φαρισαίου προβοῦτο, τοῦ πολλοῦ νομιζόμενου τὴν ἀρετὴν, καὶ κατ' αὐτῆς ἐγκάμια τινα εἰρηκεν. Οὗτος δέ καὶ τοῦ τελώνου τὴν ταπεινωσιν, εἰγ' ἐχρῆν οὐτω καλεῖν τὴν τῶν ἴδιων κακῶν ἐπίγνωσιν, ἀντιτιθεις τοῖς πολλοῖς ἐκείνου πλημμελήμασι, κατήγεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ δεδικαιωμένον ὑπὲρ τὸν καλῶς μὲν βεβιωκότα, μεγάλα δὲ φρανήσαντα τῷ καλῶς βιοῦν. Δέχεται τοῦ Ἐζεκίου τὰ δάκρυα, καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ τὴν ἐπιστροφὴν διοικετέοντα τρόπῳ γεγενημένην ὡς ἀλλων ἀριστείας ἡμενίσσετο. Τὴν γάρ

ἰσόρθοπον ἔκτιστιν ζῆται τῶν ἀμαρτημάτων ἐκ τῆς προαιρέσεως τῶν μετανοούντων· τὰ δὲ ἔργα κατὰ δύναμιν, ὡς καὶ τοῖς φύδεσσιν εἰρηται. 'Ως δὲ μηδαμῶς ἐξῆ συνεισενεγκείν καὶ ταῦτα, ἀρχέσαι τούτῳ καὶ τηνώμη μόνη. Οὕτω τοι καὶ τὸν ληστὴν αὐθιμερόν ἐδέσατο, μᾶλλον δὲ καὶ αὐθόρδον, εἰ δὲ βούλει γε, καὶ ἐν ἀκαρεῖ, δυολογίᾳ στόματος μόνῃ, διῆσην οὐδὲν ὑπέστη δεινὸν, οὐδὲ δὴ εἰκὸς φοβηθῆναι. Τί γάρ καὶ πλέον ὅν ἐπεισεγένεται, καὶ αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως τοῦ θανάτου; 'Αλλ' ἐπειδὴ φωνῆς δὴ Κύριος τότε μόνης, ταύτην πιστῶς εἰσενηγούχως, αὐτὸν ἐκέρδεν τὸν παράδεισον, ἄλιθον μακαρίοις ἀφωρισμένον· ὃν γε οἱ προπάτορες ἀπώλεσσαν, οὐχ διπερ ἐξήμαρτον εἰς τὸν εὐεργέτην, ἀλλ' διπερ ἀπέγνωσαν τῆς σφῶν αὐτῶν σωτηρίας. Εἰ γάρ μὴ τοῦτο δην, τόνδι δὲν Ἀδάμῳ ἐπὶ τὴν γυναικαν, ἐκείνῃ δὲ ἐπὶ τὸν δριψιν, τὴν τῆς παραβάσεως αἰτίαν ἀνετίθεσσαν· ἀλλ' ὁμολόγουν μὲν τὸ κακόν, προστήγγελλον δὲ ἐκυροῦν, καὶ ἀπῆτουν τὴν διόρθωσιν ἀπὸ παντὸς τρόπου.

'Αλλ' ἵνα μὴ τῇ χρείᾳ τῶν λόγων διχρόνος οὐκ ἐξαρκέσῃ, τὰς ἀδύσσους τῶν τοιούτων ἐρευνῶν, τὰ μὲν πολλὰ τῶν ἐπὶ τοῦτο φερόντων παρήμει, διὰ τοὺς εἰρημένους αὐτοῖς ἀρκούντων; οἷμα δεδεῖχθαι, διὰ μοι σκοπὸς δην ἐξαρχῆς· ἐκείνῳ δὲν τοῖς ἀπασι συμβούλευσιμοι, καὶ πρὸ τάντων ἐμαυτῷ, προσδραμεῖν δὲν μετανοίει καὶ δάκρυσι τῷ καλοῦντι· τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, τοὺς διψῶντας ἐπὶ τὸ ζῶν δῦσαρ, ἐπὶ τὸν χρηστὸν ζυγὸν καὶ τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρὸν τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους πόνῳ καὶ ἀγχθει τῇς ἀμαρτίᾳ· τῷ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς παρεχομένῳ τάλειςτήρια τῶν κακῶν οὐ μόνον προΐκα καὶ ἀμισθί, ἀλλὰ καὶ χάριν γινώσκοντι, εἰ τινες αὐτὰ δέξαιντο· δις οὐκ ἐξεδέχετο μέγινον οἶκοι τοὺς ἀπειρούμενους ὡς αὐτὸν ὑπὲρ θεραπείας, ή γοῦν τὸν κακλέσσοντα καὶ μεταπεμψόμενον κατὰ τοὺς τῶν Ιατρῶν νόμους, τοιτανὶ τῶν δυναμένων ἀμύνειν· ἀλλ' αὐτὸς δὲν παρερχόμενος, τοὺς χρείαν ἔχοντας αὐτοῦ περιούχαλείτο, παρεκάλει, μετεδίδου παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ εὖ ποιῶν γε πάντας ἐξῆς, εὐθὺς αὐτῶν ἀπηλλάσσετο, ἵνα μὴ μισθὸν ἄκων λάθοι. Τίνα δὴ τοῦτον; Τὴν ἐκείνων εὐφημίαν μετὰ κρότων γιγνομένην. Λαΐρομεν τοινυν δόμοι πάντας. Τῷρ γάρ εἰς ἐκείνον κεκιστευκότωρ οὐλογίζεται τὰ ἀμαρτήματα, δὲ πόστολος Παύλος εἰπε. Ταύτην δὲ δήπου τὴν χάριν δέδεινται μὲν ἀπει τὸ βάπτισμα, δέδεινται δὲ δὴ μετάνοια, ἐκείνῳ γε βοηθουμένη τῷ λουτρῷ, διάκις δὲν τις γνησίως ἐκείνῃ χρήσατο. 'Οστε ἐκείνος ἀγαθὸς καὶ τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις. Καὶ πῶς οὐ πάντας χαίρειν δεῖ, τοιούτον ἔχοντας δεσπότην, οἶον δὲ λόγος; ἡμὲν ἐδεῖξε; Μᾶλλον δὲ οἶον οὐδὲ δὲν εἴης λόγος, οὐδὲ δὲν συνῆλθον δόμοι καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ γλῶσσαι. Οὐ μήτη ἀλλ' ξεστιν έν τι καὶ λυπαὶν ἔξιν τοὺς ἐξ ἀμαρτίας μετανοήσαντας, καὶ τῆς ἀπειρού φιλανθρωπίας τετυχησάται. Τί τοῦτο; Τὸ μεμνήσαται, εἰς οἶον δυτα πρά-

A aceipit: quippe luitionem defectorum velut æquilibrium requirit, ex instituto animi resipiscentium; opera vero, pro viribus, ut supra quoque dictum est: quæ sane si nequaquam simul afferre licet, ipsa duntaxat voluntas ei sufficiet. Sic et latronem illum eodem die recepit, vel potius eadem hora, vel si mavis, in momento temporis, per solam confessio- nēm oris, propter quam nihil perpessus est mali, nec formidari quidquam par erat. Quid enim illi metuere maius poterat quam quæ tunc perpetiebatur et ipsa mortis sententia? sed quia vocis tunc solius dominus erat, ea fideliter collata, paradisum ipsum lucratus est, præmium beatis destinatum: quem parentes illi primi amisere, non quod adversus benefactorem suum delinquissent, sed quod de salute sua desperassent. Nam absque hoc fuisset, non Adamus in uxorem, illa rursus in serpente, transgressionis culpam contulissent, sed confessi dili- cium, scipsos rens fecissent omniq[ue] modo emen- dationem flagitassen.

B Verum ne orationis usui tempus ipsum haud sufficiat, dum hujusmodi rerum abyssos investigo, complura, quæ hoc spectant omisso, quando per hactenus indicata satis ostensa puto quæ ab initio proposita nobis erant. Hoc quidem universis consu- luero, et imprimis mihi met ipsi, ut in resipiscentia et lacrymis ad eum curramus, qui peccatores ad resipiscendum invitat; siuentes ad aquam vivam; fessos et oneratos dolore pondere peccati, ad commodum jugum et onus leve; ad eum qui ani- mis nostris malorum remedia non modo gratis et absque pretio suppeditat, verum etiam si qui ea recipiant, gratiam habet; qui non domi manens, exspectabat opis impetrandæ causa venturos, aut salem aliquem se vocaturum et arcessiturum, eorum medicorum more qui succurrere laborantibus pos- sunt, sed ipsem et semper prodiens, in transitu eos qui ope ipsius indigerent, invitabat, hortabatur, participes omnis boni reddebat; et postquam omnibus beneficisset, mox ab eis discedebat, ne præmium invitus acciperet. Quodnam illud? Ipsorum cum plausu faustam acclamationem. Itaque lati pariter omnes simus. Nam illis qui creviderunt in eum, peccata non impitantur¹, inquit apostolus Paulus. Hanc vero gratiam semel quidem nobis ipse baptismus tribuit, sed tribuit et resipiscentia succurrrens illi lavacro, quoties ea germane qui usus fuerit. Itaque bonus est ipse tam bonis quam non bonis. Et quo pacto non omnes latos esse convenit, qui tales hominum babeamus qualem ostendit oratio, vel potius qualem nulla possit ostendere oratio, ne quidem si coeant in unum omnes et angelorum et hominum lingua? Sed tamen unum aliquid est quod non abs re dolorem illis affert, qui ex peccato resipuerunt, et illius infinitæ clementiae participes facti sunt. Quid istuc? Quod recordantur in qualem erga se flagitiose se gesserint. Et quid essent, obsecro, si

¹ Rom. v. 13.

hoc non fecissent? Nam qui non pie vixerunt, ac deinde resipiscentes ex isti facinoribus, ipsa propensione ad bonum propitium experit sunt Deum ab se læsum, tantumque boni ab eo consecuti, quantum optarant, quem impetrassent honorem, obsecro, si plane polluti non fuissent? Quod si fieri potest ut in altera quoque vita eorum animi dolorem ullum omnino sentiant, hoc eos mea quidem opinione punget, quod vehementer amanti molestiam peccando crearint seque vitis ipsi polluerint. Quapropter universos equidem monuerim et ante omnes meum ipsius animum, ne committere velimus, propter quæ multas profusuri simus lacrymas atque gemitus, ubi viam ad optimam reversi fuerimus, sed ut illis inhabereamus, de quibus pura percipi voluptas possit, pure nimirum vivendo, sperandoque nos polituros æternis illis voluptatibus: quæ scilicet oculus nemini aspergit, nec auris audivit, inquit cor hominis non penetrarunt, ut divus ille Apostolus loquitur¹. Cum autem hic orationi nostræ finem imponendum censem, dicam aliquid de summa illa clementia, breve quidem illud admodum, sed recte tamen omnem rei scopum, mea sane sententia, commonstraturum.

Aio Dei nostrum erga genus clementiæ, quæ prorsus est infinita, non posse quidquam æquiparari vel cum ea comparari, nedum lapsus hominum, qui omnino fines suos habent. Quod cum ita sit, nequaquam divinæ clementiæ sufficerit, ad accuratissimum sui specimen, aboleuisse delicta universorum hominum, qui videlicet in Deum revera spem suam collocarunt: nullo, inquam, modo, non si contingere posset, ut illa millies majora selpsis fierent. Non pertingit hominis mens ad aliquid eorum, de Deo quæ considerantur, nec propinquum ab illis intervallo abest. Quidquid ergo magnum est et augustum, sive nomen, sive res, aut quidcunque tandem fuerit, quod mentis potestate naturaque formari et percipi possit, id ostensum est infra perceptionem accuratam clementiæ Salvatoris esse positum. Ipsi gloria, cum Patre sanctoque Spiritu, in sæcula tribuatur. Amen.

ORATIO VII.

De humilitate, atque etiam ex parte, de dilectione.

Postremum caput ex iis que tibi a nobis ad excendum mores laudabiles tradita sunt, de humilitate disserebat. Itaque non abs re postrema quoque sic a nobis instituatur oratio, ut in ejusdem virtutis prædicatione cum illo consentiat. Quin etiam illa in oratione, qua te ad eloquentiæ studia cohorabar, obiter quasi quiddam de moderatione disserebam, ipso nos orationis impetu secum abripiente. Intelligere vero potui, fuisse tunc arreetas illorum aures, qui aderant, velut existinanlium se illo de bono prolixius aliquid audituros. At ego tunc quidem eis non gratificabar, ne temere quasi transversus age-

Α εαντες; Ο! γάρ οὐχ ὁσίως βεβιώκεσαν, ἐπειτα τῇ μεταγνῶσι τῶν ἔργων, καὶ τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νεύσει, πλέω τε πεπερανται τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ὑδριούστρες, καὶ τοσοῦτον εὐ πεπόνθασι παρ' αὐτοῦ, ὅπουσον ἀν εἶξαιντο, πόσης δὲν ἡξιωντο τιμῆς, μὴ μολυνθέντες τὴν ποώτην; Εἰ δὲ ξένει τάκει τὰς τούτων ψυχὰς λύπην ἡγινοῦν δλῶς ἔσχειν, τοῦτ' ἄν αλματὶ τὸ πλήστον, δις τὸν σφόδρα φιλήσαντα ἀλύπουν ἀμαρτάνουσι, καὶ τοῖς κακοῖς μολύνουσι ταυτάς. Καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πᾶσιν δὲν παραινέσαιμι, καὶ πρὸ γε πάντων τῇ ἐμαυτοῦ ψυχῇ, μὴ ταῦτα πράττειν ἡμᾶς ἀθέλειν, δι' ἀ δεήσεις πολῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν, ἐπὶ τὴν ἀρίστην ὅδον ἐπιστρέψασιν· ἀλλ' ἔκεινων ἔχεσθαι, οἷς δὲν εἰη καθαρῶς ἤδεινται, τῷ τε καθαρῶς βιοῦν, τῷ τε ἐλπίζειν τεύξεσθαι αἰώνιων ἀπολαμπεων, ἀ δρυθαλμὸς οὐκ αἰδεις, καὶ οὐδὲ σύν την ἡκουσθαι, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπουν οὐκ ἀρέσῃ, κατὰ τὸν θεον Ἀπόστολον. Ένταῦθα δὲ μετὸν λόγων οἰομένων δεῖν καταλῦσαι, εἰρήσεται τι περὶ τῆς ἀνωτάτω φιλανθρωπίας, βραχὺ μὲν πάντι, καλῶς δὲν δημας τὸ πᾶν δεικνύον, ὡς ἔμοιγε παρισταται, τοῦ σκοποῦ.

Λέγω δὴ τῷ τοῦ Θεοῦ περὶ τὸ γενος φιλανθρωπίᾳ, ἀπειρω γε παντάπεισιν οὖσῃ, μὴ δύνασθαι εἰ τῶν πάντων ἔξισθηναι, ή γοῦν ἔκεινη παραβληθῆναι, μήτοι γε τὰ πτασματα τῶν ἀνθρώπων, ὃν ἐστι πεπερασμένα τὰ πάντα. Καὶ ὅτε τοῦθ' οὔτε; ἔχει, οὐδὲ μαῶς ἀρκέσειν δὲν αὐτῇ πρὸς τὴν ἁντεῖς ἀκριβεστάτην ἐπίδεξιν τὸ τὴν ἀμαρτιαν ἀνηρρικέναι πάντωναν θρώπων, δηλαδὴ τῶν εἰς θεὸν ὡς ἀληθῶς ἡλπικότων· οἱ μενοντινοὶ οὐδαμῶς, οὐδὲ εἰ δυνατὸν ἦν αὐτὴν μυριάκις ἁντεῖς μείζω γενέσθαι. Οὐ νοῦς ἀνθρώπινος ἔφικενται πράξει τῶν περὶ θεὸν νοούμενων, οὐδὲ ἐγγύς. Πᾶς οὖν δ μέγα τε καὶ σεμνὸν εἴτε πρᾶγμα, εἴτε τ' ὅνομα, ή δὲ τι ποτ' δὲν καὶ εἰη, νοῦ καὶ ἔχουσι καὶ πεψυχότε πλασθῆναι τε καὶ νοηθῆναι δυνάμενον, εἴσω πάπτων δεικνυται πρὸς ἀκριβῆ επαληγήν τῆς τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίας. Άντη δὲ δημα τῷ Πατρὶ, καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰώνας. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

Περὶ ταπεινογροσύνης· εκ μέρους δὲ καὶ περὶ ἀράκης.

Τῶν κεφαλαίων τὸ ὑπετατον, & οοι περ' ἡμῶν ἀπόδεδοται εἰς ήθῶν σπουδαίων ἐπιμέλειαν, περὶ ταπεινογροσύνης διελέγετο. Εἰκότες δὲν οὖν γένοιτο τοῦτο δ τελευταῖος ἥμιν λόγος οὗτος, ἔκεινῳ συμφεγγόμενος, τῷ τὴν αὐτὴν ἔκεινῳ ἀρετὴν ἔξυμενον. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πρὸς λόγους σε προτέρουντι λόγῳ εἴπον τι ὡς ἐν παρέργῳ περὶ μετριότητος, βίᾳ τοῦ λόγου παρενεχθεὶς. Συνῆκα δὲν οὖν ποιήσεις ματέωρον τὴν ἀκοὴν τῶν παρόντων, ὡς νομιζόντων ἀκούσεσθαι τι μακρότερον περὶ ταυτοῦ τοῦ καλοῦ. Ἔγὼ δὲ τότε μὲν αὐτοῖς οὐκ ἔχαρισάμην, ὡς μὴ ἔχερειμην ὅπει ἀντύχοι· ἀλλ' ἔχώρουν, ἐφ' ὅπερ ἔδει, τοῦ

¹ Cor. ii, 9.

προκειμένου μόνου ἀχύρενος, καὶ ὑπισχνούμενος ἐρεῖν πετά τοῦ καιροῦ. Καὶ δή μοι τελεσθέντος τοῦ πρὸς διαύλου, ὥρα κάκείνοις χαρίζεσθαι, καὶ εὐλογεῖν ἀκούσαντον· τὸ δὲ διάταξις ταπεινοφροσύνης οὐ κατὰ τύχην γέγονεν, ἀλλ' οὖτα δόξαν ἀκόλουθον· εἶναι. Ἐπειδὴ γάρ ἐν τοῖς κεφαλαίσις ἔκείνοις, καὶ ἐν τοῖς πρὸ τοῦδε λόγοις ἐπιλαττον μὲν σου τὴν φύσιν, ὡς δὴ τις εἴποι, ἐπῆλειφον δὲ τὴν γνώμην πρὸς τὰ βελτίω, καὶ τὸν ἔρωτα τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐκετύπουν διὰ πάντων ἐν τοῖς τῆς φυχῆς σου δυνάμεσιν· δὲ δὲ τὰ καλὰ κτηνάμενος πάντα οὐδὲν ἔκαυτὸν δύνησεν, εἰ μή καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην προσεκτήσατο, ὡς οὖσάν γε ταύτην μόνην μάλιστα πασῶν ἀρετῶν λαμπτῆρά τε, καὶ φύλακα τῶν ἀγαθῶν πάντων. Ὄτι τοινυν ταῦθ' οὐτις ἔχει, ἔδει με δῆποι περὶ τῶν δλλων εἰπόντα, οἵ δὲ γένοις ἀνήρ τε καὶ βασιλεὺς ἀγαθὸς, τελευτῶν καὶ περὶ τῆς καλλίστης τῶν ἀρετῶν ταυτησ διελθεῖν. Ἐπειδὴ τοις καὶ σαρφῷς ἔστι κατὰ πόλιν χαλεπώτερον τὸ γε φυλάξαι τάγαθὸν καὶ διασώσασθαι μέχρι τέλους τοῦ τὴν ἀρχὴν ταῦτα κτήσασθαι. Καὶ ταύτην τὴν γνώμην εἶπε μὲν τις τῶν πάλαι θαυμαζομένων ἐπὶ σοφίᾳ (Δημοσθένης οὗτος ἔστιν, οὐ μετά μνήμης ἀγαθῆς ὁ διὰ μέσου πᾶς χρόνος διατετήρηκε τούτονα)· ἐφάνη δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀλληθεστάτη, καὶ οὐδὲ ἀν εἰς ἔχοι πρὸς αὐτὴν ἀντερεῖν. Οὐ χρὴ δὲ οἷμαί θαυμάζειν, εἰ καθήκα ἐμαυτὸν εἰς δὲ ἀρχὴν ἀποδιδράσκειν ἀγώνα. Οὐ γάρ ἐξ ἀπονοίας κατενεχόντες τὰς φρένας ἀπολωλεκότες ἐσμέν, ὡς καὶ τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν, καὶ οἰεσθαι γε γλωτταν χαμαζῆλον δύνασθαι τι περὶ ἔκείνης προσῆκον εἰπεῖν, τῆς δύο μὲν πετομένης, δύο δὲ ἐπαιρούσης ἔκείνους; οἱ τάγαθὸν ἔργαζόμενοι, οὐκ ἵσσαιν ἐπαιρεσθαι. Οὐ τοινυν ἦ τὸ μέγεθος τῆς νῦν ἐγχειρήσεως, ἢ ἐμαυτὸν ἀγνοῶν, ἐνταῦθα τὸλμης ἐξελήλυθα. Οὐδὲ γάρ Φαῖδρον ἀγνοῶ, εἰ μή καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμα, κατὰ τὸν Ἀριστωνος Πλάτωνα. Σὺ δὲ μοις πάντας, ὡς φίλαττες, καὶ τὸ περὶ σὲ μέγα φίλτρον, ὑπίθεσίς μοι τοῦ τολμήματος ἡδη πως γέγονε. Σὲ μὲν γάρ εἰ μή ἰδοιμε πάντα δύσθνα δυνδρα, οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν ἡγησαίμην διὰ ποτε τῶν τερπνῶν εἶναι. Τὸ φίλτρον δέ γε τοσοῦτον, δύον με καὶ παροτρῦναι πράγμασι παντάπασι μείζοσιν ἢ κατὰ τὴν ἡμετέραν ίσχυν ἐγχειρεῖν. Τοῦτο μοι τὸ φίλτρον εἰργάσατο τοὺς τε λόγους τουτούσι τοὺς πολλοὺς, καὶ τὰ πρὸς σὲ κεφάλαια σὺν ἐπιστολαῖς. Τούτο καθ' ὑπερβολὴν, μεθ' ἔκαυτῆς τὸ εὖλογον ἔχουσαν, βιαζόμενον, εἰς τοῦτο με πράγματων ἐξήνεγκεν, ἐν καιροῖς οὐ συγχωροῦσι τὸν ἐπὶ τῶν οἰλάκων καθήμενον, ὅλοσες ποι τοὺς δρθαλμούς τρέπειν ἢ πρὸς μόνας τὰς τῶν κυμάτων ἐπιφράζεις.

Φ γάρ λαοι τὸν ἐπιστρέψαται, καὶ τόσσα με-
[μηδε],
εἰπεν δὲ ποιητής, οὐ φαδίως δύναται οἵ δὲ θε-
λήσσεις χρῆσθαι. Αἱ γάρ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀσχολίαι,
πρὸς ἔκαυτὰς τὸν νοῦν ἐπιστρέψουσαι, ὡσπερ τινὰ
δειμάντην πεδοῦσας τοῦτον, ἀσφαλῶς διακατέχουσι.

A rer; sed pergebam, quo res ipsa vocabat, instituto nostro duntaxat inhærens, ac promittens ea de re suo me tempore dicturum. Nunc absolute priore curieulo, tempus ipsum flagit, et illis uti gratificer, et ex officio tibi quoque satisfaciā. Quod autem de humilitate, re prorsus optima, postremo loco dicamus, non fortuito factum est, sed quod ita consentaneum nobis visum esset. Cum enim in istis capitibus, et in orationibus hanc præcedentibus, naturam tuam finxerim, ut ita loquar, ac voluntatem ad meliora velut athletam ungens excitaverim, omnibusque modis in animi tui facultatibus amorem bonorum operum impresserim; at ille bonus omnibus acquisitis, cum nihil sibi fructus attulerit, si non et humilitatem comparari, ut quæ sola possidissimum sit lumen virtutum universarum, bonorumque custos omnium: hæc ergo cum ita sint, sane par erat ut qui de ceteris disseruisse, per quæ tam in virum quam regem bonum evaderes, postremum etiam de hac pulcherrima virtute pertractarem. Quippe dubio procul difficultius est sapienti numero, custodisse bona et ad finem usque conservasse quam eadem ab initio acquisivisse. Quam sane sententiam protulit quidam, qui olim sapientiae nomine in admiratione erat (Demosthenes, inquit, cuius nomen honesta cum recordatione conservavit tempus id omne quod inter ipsum statemque nostram intercessit), deque rebus ipsis apparuit, eam esse verissimam, cui nemo contradicere possit. Neque vero mirandum, opinor, in id me descendisse certamen quod fugere debebam. Quippe non impulsi temeritate, mente amisisimus, ut ea conemur quæ præstari nequeant, humilemque linguam putemus aliquid illa virtute dignum proferre posse, quæ in sublimi volat, et in altum attollit eos qui quod rectum est cum peragant, animis tamen effterri neciunt. Non, inquam, vel conatus ipsius magnitudinem, vel me ipsum ignorans, hoc audacie progressus sum. Nec enim ignoro Phædrum, nisi meimet ipsius oblitus sim, secundum filium Aristonis Platonem. Nimur tu, charissime fili, et eximias erga te meus amor, audacis hujuscē facinoris causam mihi præbuit. Nam nisi te per omnia virum egregium videam, nihil in vita jucundum voluve milii unquam fuerit. Amor vero tantus est, ut ad tentandum res omnino viribus nostris majores impellere potuerit. Hic amor et complures hasce orationes, et illa mihi capita, cum epistolis, elaboravit: hic me nimia vi quadam urgens, cum qua conjuncta probabilis esset ratio, ad has abripuit commendationes, et illis quidem temporibus quæ minime permittunt ut qui sedet ad clavum alio convertat oculos quam solos ad impetus procellarum. Nam is,

Cui populi commissi, et talia sanctaque cura,

quemadmodum poeta loqueretur, non facile quibus vult uti potest. Etenim occupationes pro republica mentem ejus ad se retrabentes, quasi vincitum aliquem pedicis constringentes, accurate detinent,

Et pedicas atque vincula merito quis existimaverit, A
nnipotens, urgentes illas perpetuo rerum difficultates.
Cum autem plures et magni viri, tam priscis quam
nostris temporibus, orationes ante nos de humili-
tate habuerint, nemo tamen unquam omnia dixit.
Atqui suis illam orationibus quam egregie putas
ornarunt? Tamen cum angelis ea degens, nimio-
pere supra laudes omnes quae ipsi tribuantur sita
est. Scimus igitur illos præclare locutos, si quis
et ipsorum hominum et orationum vim spectet, sed
iudem scimus et hanc virtutem eos qui aliquid de
ea dicere conantur, cupiditati suæ minime pares
declarare. Quamobrem manifesto patet, neminem
id assecuturum, ut ex dignitate de hac disserat.
Quippe virtutem per se tam egregiam, tam splendi-
dam, tam omnino bonam et excellentem, quænam
æquare possit oratio? Nec tamen idcirco silendum
universis, sed prorsus e contrario dicenda conse-
rendaque in medium, quæcunque proferri possunt.
Fortasse quispiam non celebris orator de ea quid
dixerit ab ejus eminentia non alienum, et alius rur-
sum, similiter, iterumque fortassis et alius. Nam a
ratione non abhorret, aliquem una in parte magis
illam ornaturum quam alios illo præstantiores. Vidi
equidem hoc rebus in omnibus evenire, nec non
eum feram nactum, qui non admodum arte sagit-
tandi excelleret, ac felicius quidem vel ipso Teucro
et Ida prisco, et si quis alius arcu maximam ade-
ptus est gloriam. Quapropter omnes conferre debent
cum declarandæ rei toti majorum orationes non
sufficiunt, ac siquidem sua quisque adjecerit, et
congesta fuerint omnium dicta, quasi per collectam
quamdam, ipsorumque oratorum ora visa fuerint os
unum esse, fortasse proprius accesserint, de ea qui
disserunt, ad hoc, ut omnino quiddam ea dignum
dicere videantur. Et quidem usuvenit, ut ænigmatis
consimile sit, hanc circa virtutem quod accidit. Non
enim illam ex dignitate admirando, maximam esse
declarant, sed dum pariter omnes eam convenien-
ter laudare nequeunt, nullam orationem posse su-
blimitatem hujus assequi, ostendunt. Quo fit ut
omnino sint hæc ænigmatis similia, siquidem per
non convenientes laudes convenienti corona se re-
dimit. Ideoque rogatos auditores volumus, ne quid
acerbius de nobis cogitent, neve temeritatis nos
accusent, qui tanta de re disserendum cogitaveri-
mus, cum vires in nobis sancæ tenues sint; nam
recte nos excusant quæ prius diximus. Et cætero
qui jure facta a nobis hanc excusationem arbitror.
Etenim primum id quod compulit nos ut in hoc
pelagus nosinet immitteremus, acres ad persuaden-
dum vires habet, ut andacter rem aggrederemur,
et omnem laborem atque periculum pro levi ac to-
lerabili duceremus. Fecit enim hoc amor filii, tum
virtute præstantis, tum sceptrum in manibus geren-
tis. Deinde considerandum hoc quoque venit. Non
enim ostentationis causa certamen hoc suscepimus,
neceo spectabamus ab initio, quod admirationi no-
bis esset humilitas (non enim ea nostris laudatio-

A Πέδας δ' ἀν οἵμαι καὶ δεσμά δικαίως πᾶς τις νομίσεις τὰς ἀεὶ κατεπειγούσας ἀνάγκας. Πολλῶν δὲ θνητῶν καὶ μεγάλων τῶν περὶ ταπεινοφροσύνης προερχότων καὶ ἐν τοῖς πάλαι, καὶ ἐν τοῖς νῦν, οὐδεὶς οὐδέποτε τὸ πᾶν εἰρήκε. Καί τοις παρ' ἑαυτῶν λόγιοις πῶς οἶεις ταῦτην ἐκδόμησαν; Ἀλλ' ἡδὲ τοῖς ἀγγέλοις συνδιαιτωμένη, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπέρκειται τῶν κατ' αὐτῆς ἔγκωμίων. Ἰσμεν τοῖνυν ἐκείνους μὲν καλῶς εἰπόντας, εἰ τις εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν τῶν λόγων Ισχὺν ἀπίδοι· Ισμεν δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀρετὴν πολὺ κατέπιν τῆς προθυμίας ἀποδεικνῦσαν τούς γε περὶ αὐτῆς τι λέγειν ἐπιχειρούντας. Όστε φανερὸν ἡμῖν γίνεται, μήδ' ὄντινον δυνήσεσθαι τὸν κατ' ἀξίαν εἰπεῖν.

B Ἀρετὴ γάρ οὖσῃ καθ' αὐτὴν οὕτω καλῇ, οὕτω λαμπρῷ, οὕτω πάντα ἀγαθῇ καὶ βελτίστῃ, τις δὲ ἕισιθείη ποτὲ λόγος; Οὐ μή γε διὰ τοῦτο προσήκει σιγήν τοὺς ἀπαντας ἀγειν, ἀλλὰ τούναντίον διπέντε λέγειν τε καὶ συνεισφέρειν τὸ κατὰ δύναμιν. Τάχα τις περὶ αὐτῆς καὶ τῶν οὐκεὶς ἰδίους εὐδόκιμούντων ἐρεῖ μὴ πάμπαν ἀπέδον τοῦ ταῦτης ὑψούς· καὶ δὲλλος; αὐθὶς δομοίς· καὶ πάλιν ἐπερος Ἰωας. Οὐ γάρ ἀπεικόδε τὸν δεῖνα ἐνὶ τῷ μέρει ταύτην κοσμῆσαι διὰ τοὺς μείζους. Εἰδόν τοινὶ γιγνόμενον ἐπὶ τῶν ἀπάντων, καὶ τετυχόκτα θηρίου μὴ πάντα θαυμάζειν ἐπὶ τοξικῆ, διμεινον οἷμα καὶ Τεύχρου, καὶ "Ιδια τοῦ παλαιοῦ, καὶ εἰ τις δὲλλος ἐπὶ τοῖς τόξοις μεγίστην κέκτηται δέξαν. Όστε δεὶς τοὺς ἀπαντας συνεισφέρειν, διταν τὸ πᾶν ἐνδείξασθαι τὰ τῶν μετ-

C ζόνων οὐκ ἔξαρχη· καὶ προσθῶστιν ἔκαστος τὰ παρ' ἑαυτῶν, καὶ συνενεχθῇ τὰ πάντων ως ἡς ἔρανον, καὶ ἐν γε δόξῃ στόμα τὰ τῶν εἰπόντων, Ἐλθοιεν ἀν ἀγγέλοις περὶ ἐκείνης εἰπόντες τοῦ λέγειν δῶλας δέξιον περὶ ταυτησὶ δέξαι. Συμβαλεῖ δῆ τι δοκεῖν αλιγύμα τὸ περὶ τῆνδε γιγνόμενον. Οὐ γάρ τῷ ἀξίως θαυμάσαι, μετιστην ταύτην οὕσαν ἐμφαίνουσιν, ἀλλ' οἷς γε πάντες δομοῦ τοῦ προσήκοντος ἐπαίνου διαπίπουσι, τὸ μηδένα δύνασθαι λόγον ἐφικέσθαι τοῦ ταῦτης ὑψούς δικυνύουσιν. Όστε σαφῶς αινίγματι ταῦτα ξοκεῖν, εἰ δῆ τοῖς μὴ γιγνομένοις ἐπαίνοις τὸν γιγνόμενον στέφανον ἑαυτῇ περιτίθησι. Καὶ τοίνυν παρατούμεθα τοὺς ἀκροστάτες, μηδὲν δυτιχερές ἐντευμήσθαι περὶ ἡμῶν, μηδὲ προπετεῖας γραφήν ἡμᾶς γράψασθαι, οὐ προσθύμητημεν εἰπεῖν περὶ τοσούτου πράττατος, οἱ τὴν Ισχύν ἀδρανῆ κεκτημένοι. Παρατείται γάρ καλῶς τὰ προειρημένα. Καὶ δὲλλος δὲ σὺν τῷ δικαίῳ τὴν νυνὶ παρατησιν γεγενῆσθαι μοι φαίνεται. Πρῶτον μὲν γάρ τὸ συνελάσαν ἡμᾶς εἰς τοῦτ' ἀφείνει τὸ πέλαγος δεινόν τι πειθεῖν τολμᾶν, καὶ πάντα πόνον καὶ κίνδυνον κούφον ἔγεισθαι καὶ φορητὸν· παιδὶς γάρ φίλερον, καὶ ἀγαθοῦ, καὶ στῆπτρον ἔχοντος ἐν χεροῖν· ἐπειτα καὶ τούτῳ σχοπεῖν δεῖ. Οὐ γάρ δῆ κατ' ἐπίδειξιν πρὸς τοιούτοις τὸν δὲλλον ἀπεδύσαμεθ, οὐδὲ τὸ θαυμάσαι τὴν ταπεινοφροσύνην οὕτως ἀπλῶς ὁ σκοπὸς ἡμῖν ἔξαρχῆς ἦν (ἐνδέλλος δεῖται τοῦν παρ' ἡμῶν ἐπαίνων ἐκείνη γε)· δὲλλ' ὅπως αὐτῇ γένοιτο τῷ παιδὶ φίλη, καλλίστη τούτῳ φανείσα· καὶ ζητηθῆ, διὰ τὸ φιλεῖσθαι· καὶ εὑρεθῇ που πάντεως αὔτῷ, σπουδαίως ταύτην ἔχει-

οντι· καὶ ἡ κτῆσις γε αὐτῆς χαρίεσσά τις ὅμηται· καὶ ἡ διστη διὰ τὴν μετὰ σπουδῆς ζήτησιν· καὶ φυλακθῆ φιλοπάνων τῶν εἰρημένων ἔνεκα πάντων. Τοῦ γάρ ὡς ἔτυχεν εὑρεθέντος οὐδὲ πολὺ τὸ δάκνον τὸ λυπηρὸν ἡ στέρησις καθίσταται, εἰ καὶ ταχὺ μετασταῖ, διὸ καὶ συχνῶς φιλεῖ γίγνεσθαι. Κανὸν δὲ τὸ κτῆμα πινευματικὸν, πτηγοῦ τίνος δάκνην πολλάκις ἀφίσταται τῆς φυλῆς, καὶ οὐδὲ αἰσθάνεται ὁ μὴ σὺν πόθῳ κτησάμενος; δεινὸν τι πεπονθῶς. Εἴη δὲ σοι τῷ φύλατῷ κατὰ τὰς ἀλπίδας ἐκβῆναι τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα. Καὶ εἰ δέξαιμεν ἡμεῖς μήτε τὰ δέοντα εὑρηκέναι περὶ ταυτοῦ τῆς ὑλῆς εἰπεῖν, μήτε ϕῆν τὰ εὑρεθέντα καλῶς; ἀρμόσαι πρὸς ἀλληλο, μήτε εἰρηκέναι ταῦτα τὸν κοσμόφ, ὃστε ἐφρωμένως ἔχειν τῷ οἷς πολλὸν ἀρρώστῳ, Ὁμηρικῶς εἰπεῖν· οὐ μόνον πρᾶπος οἰστομεν, ἀλλὰ καὶ χάριν ἀνοίσομεν τῷ τοιαύτῃν δεδωκέσθαι σοι χάριν, ὡς ὥφαλεσθαι δύνασθαι πανευχόθεν, καὶ οὓς οὐκ ἀν ἔτερος. Ἡμὲν δὲ ἐνταῦθα γενομένοις τοῦ λόγου ὄχνος τίς ἐπέρχεται θαυμαστός, καὶ ἀποπηδῆν παραίνει εἰς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν δύναμιν ἀφορῶσι, καὶ τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος. Ἐνταῦθα γάρ τὸ δυσχερές οὗτων νικῶν ἔστι μεθ' ὑπερβολῆς, ὡς οὐδὲν ἔτερον. Λύει τοῦ γάρ τὸν φυλῆς, καὶ χαυνοῦ τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὴν διάνοιαν ἐκλυτὸν ἀποφαίνει. Τίς γάρ οὗτω παῖς ἔστιν, ἢ ἀσφρός που τοῦ δέοντος ὑπὸ θράσους ἀκαθάκτου παρασυρεῖς, ὡς οἰεσθαι γλώτταν γῆλον εἰς ὑψός ἀναβήσεσθαι τῆς ταπεινοφροσύνης; Τί δὲ καὶ εἰπών περὶ ταῦτης οὗτω μεγαλοπρεποῦς οὐσίας, ἐγγύς που τοῦ προστήκοντος εἰρηκέναι δέξει; Οὐδὲν γάρ οἶμαι σεμνὸν, ἢ μέγα, ἢ λαμπρὸν, μεθ' οὐσίας δύναται τις ὑπερβολῆς εἰπεῖν, διὸ ἂν πρὸς τούναντιν περιστῇ τῷ βουλομένῳ ταῦτην κοσμεῖν, τὴν ἀρίστην, τὴν αἰθέριον, τὴν οὐράνιον, τὴν ὑπερουράνιον, τὴν ἐν τοῖς καλλιποιοῖς τοῦ Πατρὸς νῦν οἰκοῦσαν, εἰπεῖρ ό Σωτὴρ ἡμῖν, ό θησαυρὸς ἐκείνης ἀπάστης, ὑπερουράνιος ἀληθῶς, καὶ ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς ἔστι καλλιποιοῖς. Ἐστι γάρ πᾶσα ἀνάγκη, δικούσεπερ ἀν ό Χριστὸς εἴη, ἐκεῖ καὶ ταῦτην εἶναι διηγεῖν. Καὶ ἡνὶ ἀμέλει ἐν αὐτῷ ὁ ταῦτης ἔρως ὑπερφυῶς καὶ πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐκείνον γενέσθαι. Εἰ μὴ γάρ τοῦτο ἀληθὲς, οὐκ ἀν αὐτὸς ἡμῖν ἐπεδήμησε μετὰ τῆς σαρκὸς, κλίνας μὲν τοὺς οὐρανοὺς, κατὰ τὸν προφήτην, μηδαμῶς δὲ χωρισθεὶς τῶν πατρικῶν κόλπων· οὐδὲ ἀν ὑπῆνεγκεν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπαντά, ἀ καὶ τοῖς δούλοις οὐ φορητά. Όσος δέπερ εἰπον, ὑπερουράνιον ἀποδέεικται τὸ χρῆμα τῆς ταπεινοφροσύνης. Δῆλον δὲ καὶ κατ' ἐκείνον τὸν τρόπον. Ὅπερ γάρ τοὺς οὐρανοὺς ἀναβεῖται, τὸν ὑπερουράνιον ὡς ἡμᾶς κατήγαγε· μᾶλλον δὲ αὐτῷ συμπαρομαρτύσα, δικούσεπερ ἐκεῖνος, κάκείνη. Εἰ τοις μὲν οὖν σκοπήσειν ἀκριθῶς, καὶ ἀπὸ τῶν προοιμίων αὐτῶν εὐρήσει ταῦτην ἡτοῖς ἔστι, καὶ εἰς οἷαν γέ τινα τὴν ὑπεροχὴν ἀναβέβηκεν· ἡμεῖς δὲ μαχρότερον περὶ αὐτῆς ἥδη λέγωμεν, ἵνα καὶ διὰ πλειστῶν αὐτὴν κοσμήσαιμεν. Τὸ γάρ πλειστοὶ φανὸν μᾶλλον φιλεῖσθαι δίκαιον μᾶλλον καὶ φιλεῖται· εἰ qualem ad eminentiam ascenderit. Nos autem ornemus; quod enim pluribus appareat merito diligendum.

Τὸ θεῖον τοίνυν καὶ πολυμνητὸν γρῆμα τὰ παῖ-

nibus indigeret; sed ut filio chara sit, visa ei pulcherrima; et quæseratur, quoniam chara sit; et omnino inveniatur ab eo, studiose hanc indagante; et acquisito ejus grata sit et jucundissima, propter indagationem studiosam; et diligenter custodiatur, propter omnia nunc indicata. Nam ejus quod inventum est fortuito, non admodum mordax est aut noxiosa privatio, tametsi celeriter amittatur quod sane frequenter fieri solet. Ac siquidem res spiritualis fuerit, avis instar ex animo sapientis avolat; qui quis non eam cum desiderio comparavit, ne sentit quidem aliquid grave sibi accidisse. Optio autem ut tibi longe mihi charissimum, ex animi voto eveniant quæ a nobis dicta sunt. Nos quidem si nec invenisse videbimus quæ de hac materia dici parerat, nec inventa recte coagmentasse, nec ea cum dignitate concinnitateque exposuisse, robur ut aliquid habeant scilicet, in quibus equidem multum laboravi, ut Homericō verbo utamur: non solum id commode seremus, verum etiam illi gratiam habebimus, qui tales tibi concessit gratiam, ut emolumenatum rebus ex omnibus capere possis, et iis quidem unde nihil aliū fructus accesserit. Cæterum progressis nobis ad hanc orationis partem, fornido quædam admirabilis se offert, quasi resiliendum ab instituto monet, siquidem et vires nostras et rei magnitudinem spectare velimus. Quippe tanta difficultas hic nimiopere regnat quanta vix alia fuerit. Nam et animi contentionem laxat, et cogitationes frangit, et mentem languidam reddit. Quis enim adeo puer est, vel effreni quadam audacia tam procul extra decori limites abreptus, ut linguam terrenam ad humilitatis sublimitatem consensuram putet? quidnam de hac in medium proferens, quæ sane tam magnifica est, ex dignitate dixisse videbitur? Nam nihil, opiuor, tam angustum, vel magnum, vel splendidum abs quoquam dici potest, quod in contrarium non cadat ei qui hanc ornare velit, aeriam, ætheriam, celestem, ultracœlestem, in sinu Patris nunc habitantem: siquidem omnis humilitatis thesaurus, Servator ille noster, revera ultracœlestis est, et in sinu Patris commemoratur. Quippe necesse est omniuo ut ubique Christus est, ibidem et hæc perpetuo sit. Et erat dubio procul in ipso Iesus anior eximius etiam priusquam nostri similius fieret. Nam si absque hoc fuisset, ad nos cum carne non venisset, inclinatis quidem cœlis, uti vates loquitur, at nullo modo patris a sinu avulsus, nequa pro nobis omnia pertulisset, nec mancipiis toleranda. Quo sit ut humilitatem, eeu dictum est, rem cœlestem esse, sit demonstratum; quod sane vel hoc etiam modo perspicuum est. Nam cœlos ipsos supergressa, ultra cœlestem illum ad nos deduxit, vel polius comitans eum, ubiqueque scilicet ipse est, ibidem et ipsa. Quod si quis accurate rem spectaverit, de ipsis exordiis, quænam hæc sit. Inveniet, prolixius de ea nunc disseramus, ut pluribus eam ornemus, magis etiam diligitur.

Humilitas ergo, divinum quiddam multisque cele-

bratum laudibus, nulla non parte venusta et incomparabili cum pulchritudine circumiens, omnes ad se pertrabit, et in amorem sui pellicit prudente quādam cum insania, licet ista duo vocabula, prorsus invicem sibi contraria, eōre non posse videantur; quod equidem opinor minime mirum videri debere, nam omnino complura in hac, quā repugnare sibi videntur, coeunt, sicut et in illo vitio quod huic adversum est, nimirum in elatione. Quippe vocabulo quidem tenus hæc sublimis est, cum nihil ea sit humilius nec magis affixum humo, quandoquidem et illorum quibus adest animos dejicit et ad insūsum usque barathrum allegat. Iudicio sunt ea quæ Pharisœum illum deturbavere, perspauca sane verba, gratiarum quidem actionem erga Deum continentia, propter eam virtutem qua præditus esset, sed illidem et superbi quidpiam complectentia, quod tacite mistum (uti quis dixerit) gratiarum illis actionibus æquis et justis esset. Modestia vero inest quidem ipsum nomen humilitatis, qua appellatione quid esse demissius potest? sed in sublimi habitans, suscitat de terra inopem, deque stercore pauperem erigit. Atque huic orationi meæ testimonio est, quod publicano divinitus contigit. Quare vel insanissimus amor in hac ut summa cum prudeſtia coeat, fieri potest. Nam quæ in ea sunt omnia, quasi nova et hominum ab opinione abhorrentia videntur. Quin et hoc novum quiddam esse arbitror. Cum enim hæc in iis quibus chara est, si quidem velint, exsistere soleat, contrarium illi vitium nolentes occupat, quotquot eo laborant. Quippe tantum abest ut id nobis inesse velimus, ut etiam extrema nos affici pulenus injuria, si quis superbiæ nos deditos dicat. Cæterum volenti mihi de proprietatibus hujus etiam prolixius disserere, quod istuc quodque convenire dicenti de humilitate videretur, interim alia quædam ad animum accedit cogitatio, quæ potior esse visa fuit. Quippe cogitabam, non instituendam esse de hoc vitio longiore orationem, cum paucis officio satisfacere liceat. Elenum dum laudationem humiliatis conteximus, elationis quoque vituperationem perficiimus. Nam cum hæc sibi repugnent invicem, etiam repugnantia sunt de iis quæ dicuntur. Unam enim ornare, probris est alteram afflere. Similiter et vice versa, vituperium unius certa laus est alterius.

Humilitas ergo, quam ornare decrevimus, animis exigit vitia, saneque mirabilia quædam efficit cum fidibus adest, et mali geniis ut exitialis, sic eorumdem expultrix est. Copias illas cœlestes, quæ circa Deum sunt, in statu suo conservat: non enim in ista luce permanissent, si ab eis ipsa recessisset. Argumento est quod lapsus sit Lucifer, ob splendorem nimium animo supra dignitatis conditionem elato. Hoc ipse telo vulneratus, idem adversus nos quoque continuo torquet, contra quosvis id servitum sibi putans: quanu quidem opinionem suis ex malis haurit. Et est sane telum hoc alio quovis nocentius, nisi objecta huic modestia, vim ejus irriteret.

A ναφροσύνη, πολλαχόθεν οὖτα κοσμία, καὶ σὺν ἀμηχάνῳ κάλλει περιουσία, πρὸς ἑαυτὴν ἐφέλκεται πάντας, καὶ ποιεῖται ἑαυτῆς ἔραστας μετὰ μανίας ὥφρονος, εἰ καὶ τῷ ὄντος τούτῳ, διπέρην ἕνεκτικόν τοις αὐτοῖς τούτοις, διαχειμένη κακίᾳ, τὴν ἔπειρον λέγων. "Ἄδε μὲν γάρ ἐκ τῆς κλήσεως ὑψηλή, ἢς οὐδὲν ἂν γένοιτο ταπεινότερον, ὅπερ χαμερπάτερον, διποὺς καὶ οἰς γε σύνεσται, καταβάλλει τὰς τούτων ψυχάς, καὶ παραπέμπει πρὸς τὰ κατώτατον βράβαρον· καὶ δῆλοι τὰ Φαρισαῖον ἔκεινον κατενεγκόντα βραχέα ρήματα, εὐχαριστίαν μὲν ἔχοντα πρὸς Θεὸν διὰ τὴν αὐτῷ συνοῦσαν ἀρετὴν, ἔχοντα δὲ τι καὶ ὑπερήφανον, μεμιγμένον εἶποι τις ἂν λεληθότως ταῖς γιγνομέναις εὐχαριστίαις· τῇ δὲ μετριότητι πρόσθετοι μὲν τὸ τῆς ταπεινώσεως δνομα, καὶ ταυτησὶ τῆς κλήσεως τί καὶ ἂν γένοιτο κατωτέρω; ἀλλ' ὑψοῦ τὴν ὀλησίν κεκτημένη, ἀγέρει μὲν ἀπὸ γῆς τὸν πένητα, ἀπὸ δὲ κοπτρᾶς ἀνίστησι τὸν πτωχόν. Καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ τὸ παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν τελώνην γεγενημένον. "Ὄστε καὶ τὸν μανικώτατον Ἑρωτα μετὰ σωφροσύνης ἀκροτάτης ἐπὶ ταύτης συνελθεῖν οὐκ ἀδύνατον. Δοκεῖ γάρ εἶναι τὰ αὐτῆς ὀσπερεὶ παράδοξα πάντα. Καὶ μὴν καὶ τοῦτο γε καίνον οἴμαι. Ταύτης γάρ ἐπιδημούσης τοῖς φίλοις, ἀν δέλωσιν, ἡ ἐξ ἐναντίας κακίᾳ μὴ βουλομένοις τοῖς ταύτην ἔχουσιν ἐπεισέρχεται. Τοσούτον γάρ ἀπέχομεν ταύτην ἀθέλειν ἡμῖν παρενναί, δισον καὶ τὰ ἔσχατα προπηλακίζεσθαι νομίζομεν, εἰ ὑπερηφανίᾳ κερατημένους ἡμᾶς τις εἴποι. Βουλομένῳ δέ μοι μαρτύρετον λέγειν καὶ περὶ τῶν ταύτης ιδιωμάτων (εἰδότες γάρ καὶ τοῦτο προστήκειν τῷ περὶ ταπεινοφροσύνης λέγοντε) ἐπεπληθεν ἔτερος λογισμὸς ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ ἔδοξεν ἐπικρατέστερος εἶναι. "Οὐ δὲ λογισμὸς μὴ δεῖν ἐπεκτείνεσθαι περὶ ἔκεινης λέγοντας, παρὸν συγεσταλμένως εἰπόντας, τὸ δέον ἀποπληρῶσαι. Δι' ὧν γάρ δῆπου τὸν ὑπὲρ τῆς ταπεινοφροσύνης ἔξυφαίνομεν ἐπαινοῦν, καὶ τὸν κατὰ τῆς ἐπάρσεως ἐκεργαζόμεθα ψύχον. Ἐπειδὴ γάρ αὐταὶ ἀντίκεινται, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν λεγμένα δηλοντι. Τὸ γάρ τὴν ἐτέραν κομῆσαι κατασχύναι τὴν ἐτέραν ἐστίν. "Ωσαύτως δὲ καὶ τὸ ἔμπαλιν. Οὐ γάρ τῆς ἐτέρας ψύχος τῇ ἐπέρι τοις ἐπαίνοις γίνεται.

"Η τοιγιν ήμιν προκειμένη κοσμεῖσθαι τὰ μὲν πάθη τῶν ψυχῶν ἐξελαύνει, θαυματουργεῖ δὲ κημοῦ ἡ πιστοῖς ἀνδράσι συνοῦσα· καὶ γίνεται τοῖς δαμοσιν δέλθιρισ· τις καὶ ἀποτρόπαιος. Τὰς περὶ Θεὸν δυνάμεις ἐν τῷ καθεστηκότι τηρεῖ. Οὐ γάρ ἀν διέμενον ἐν τῷ φωτισμῷ, αὐτῆς ἔκεινων δισταμένης. Καὶ δείκνυσι τὸ πεπτωκέντα: τὸν ἔωστρον ἀπὸ τῆς ἀγράν λαμπρότητος, ὀπέρ τὸ σχῆμα φρονήσαντα. Τούτῳ τῷ βέλει τρωθεὶς αὐτοῖς, καὶ καθῆμάν τοις ἀφίησιν αὐτὸν συνεχῶς, νομίζων ἔσεσθαι οἱ παντὸς, ἐκ τῶν ἑαυτοῦ κακῶν τὴν δόξην ταύτης λαμβάνων. Καὶ μέντοι γε καὶ βλάπτον ἐστιν ὡς οὐδὲν ἔτερον, ἐὰν μὴ τὸ μέτρον προδηλθεῖν.

ἀπραχτον αὐτὸν δεῖξῃ. "Ωστε ή μὲν ἐπαρσις καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀπόδιλυτοι • τὸ δὲ ταῦτης ἔναντον τὸ μέτριον ἀναγκαῖος τὸν αναντία διαπράξεται, καὶ ἐπανασώτει τοὺς ἀνθρώπους τῷ πλάσαντι, ὃν τοὺς προγόνους ἀπώλεσεν ἡ ἔξεναντίας τῇ ταπεινοφροσύνῃ κακίᾳ. Ἰσοθελαν γάρ φαντασθέντες, ἐκπίπτουσι μὲν ἐξείνει τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ δέ γε τούτοις συμβάντα ἀκολούθως καὶ τοῖς ἑκάτων ἐπισυμβαντείς παισίν. Ἀλλ' ἐπὶ νύσσαν τὸν πῶλον. Ἡ τοινυν ταπεινοφροσύνη καὶ τῇς Αἴαντος ἀσπίδος ἀμείνων προβεβλήμενη. Ἡν μὲν γάρ κάκεινη τοιαύτη, βύρσας ἐπτὰ κατεσκευασμένη, οἷα τὰ τῶν πολεμῶν βέλη μηδὲν δυτα δεῖξει. Οὐ μὴν κάκεινο παρεῖχε θαρρέειν, ὡς ἀρ' οὐδὲν Εστι μηχάνημα, τὸ δυνηθόμενον ποτε ταῦτην βλάψαι. Ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη, μονοειδῆς τις οὖσα καὶ ἀπλῆ τῇ ψυχῇ δύναμις, εἰτ' οὖν ἔξις, διασώζει τοὺς αὐτήν κεκτημένους, ἀφ' ὅσων ἀν φοβερῶν ἐνθυμηθῆναι οἴον τε. Πώλων δὲ τοῖς εἰς αὐτήν γε τεθαρρηκόσι πάνταν γένοιτο τὰ προειρημένα, ἀλλὰ καὶ πάντες ἔξις οἱ καρποί, οἵς οἱ τῆς ἀρετῆς φέρουσι πόνοι, εἰ σύν εὐτῇ καὶ καλοὶ, διευ δὲ ταῦτης οὐκέτι • δει καὶ λυρίνασσις δύνανται τοῖς μὴ μετὰ τῆς πρεπούστης μετριοφροσύνης αὐτοὺς τρυγῶσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' Εστι καὶ μοχλὸς εὐτῇ, παντάπασιν ἀνεπιχείρητος οὐλέπταις. Τοὺς δέ ἐπιδουλεύοντας πάντα τρόπον ἀναγάξει πωρονεῖν καὶ μὴ βουλομένους, ἀπόγνωσιν αὐτοῖς ἐμποιοῦσα. Ἀρπαξί τε καὶ λησταῖς, καὶ τᾶς τοιούτοις ἀναισεστάτοις, οὐδὲν πειράσθαι διδωσιν ἀφελέσθαι τὸ μετὰ μετριοφροσύνης τινα. Λῆρον ἀντικρυς σαρῆ καὶ γέλωτα ἀποφαίνει πᾶσιν μηχανήν κατ' αὐτής εὐρημένην τὸν πάντα χρόνον. Σήμαντρον μὲν ἀκριβές Εστι, σφραγίς δὲ πάντα θυμαστή, ἐγκεκολαμένη καλῶς ἐς βάθος. "Ολῶς δὲ τῶν εἰρημένων ἀπάντων διασώζουσα τύπον, ἀσφαλίζεται τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἔξ αγαθῶν οὐλλεγέντας Ἑργαν, ἀποσοδούσα τοὺς κακουργεῖν ἔργον ἔχοντας ἀπασι τρόποις. Καὶ μὴν κάκεινως δὲν τις ἔχοι θαυμάσαι. "Εστι γάρ οὐ μόνον τούτων, οἵς ἔξατφαλίσειτ' δὲν τις αὐτὸν καὶ τὰ ἁυτοῦ πάντα, εἰκὼν τις μάλα ἐμφερεστάτη, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ περὶ τοὺς τυραννεύοντας ιστανται καταπεφραγμένοι, ἀπαν δπλον ἔχοντες ἐν χερού, ὡς ἀν γενναίως ἀβύνεσθαι δύναντο, εἰ τινές ποτε κατ' αὐτῶν ἐλθοιεν. Καὶ δέδε γάρ τοῖς δαίμοσιν, ἐπειδὸν ἐπέλθωσι καθ' ἡμῶν, ἀντεπερχομένη, οὐκ ἔξ τούτους λησασθαι τὰ ἔξ ἀρετῆς ἡμέν περιγνόμενα κέρδη. Ἡν καλῶς εὐρεθῇ ταυτὶ συμπεφορημένα ἐν ταῖς καλαῖς ἀποθήκαις τῆς μετριότητος, ἀτροφο; αἱ ἐκείνων προσθολαι καὶ μέθοδοι. Ἀπέκρυψε μὲν ὑπασπιστές ἡ ταπεινοφροσύνη, τοὺς ἀκριβῶς τὴν τάξιν διατηρήσαντας, ἐν καιροῖς οὐ συγχωροῦσιν ἀτρέμας ιστασθαι • ὑπερηκόντισε δὲ δορυφόρους, οἵτισι φιλοτιμία παρενεγκαῖν θερμότητέ τε ψυχῆς, καὶ συχνῇ πειρᾶ πολέμου, ὄρμήν λεόντων καὶ δύναμιν. Ἀφῆκε τε κατόπιν τὸ τάγμα, οἵς γε καθεύδειν εὔκεισιν, ἔχουσι σχῆμα φυλάκων. Καὶ εἰ δεῖ τὸ πᾶν τοιελῶτα εἰπεῖν, διλῶ τε κατῆρ παντὶ ὑπερήλαστεν, ἀττα δὲν ὑπερμαχήσειν οὐτινοσοῦν πράγματος,

A tam reddat. Quamobrem elatio ipsos etiam angelos perdit, at ei contraria modestia necessario diversum efficiet, hominesque salvos opifci suo restituet, quorum primos parentes opositum humilitati vitium perdidit: quippe cum apud animos suos aequalitatem cum Deo quamdam imaginati fuissent, ipsi quidem excidere tam paradiso quam Deo. Quod autem eis accidit, idem consimili mo-lo posteris etiam ipsorum usuvenit. Verum ad metam equus agitor. Humilitas ergo, telis istis objecta, vel ipsum Ajacis clypeum superat. Nam et ille de boum tergoribus septem ita confectus erat, ut hostium tela nullius esse momenti declararet. Neque tamen eam præbres fiduciam poterat, ut quis sibi polliceretur, se nullo unquam commento laedi posse. Humilitas vero, cum uniformis sit ac simplex animali sive facultas, sive habitus, se præditos a quibusvis formidabilibus, quæcumque mentis cogitatione concepi possunt, servat. Neque tantum hac fretis haec tenus indicata contingunt omnia, sed omnes omnino fructus, quos exantlati virtutis labores ferunt, si quidem conjuncti cum hac fuerint, boni erunt: sin autem, non amplius boni; quandoquidem et nocti possunt illis esse, quotquot eos non conveniente cum modestia decerpunt. Eadem et repugnūt quoddam est quod omnino fures attentare nequeunt. Insidiatores vero modis omnibus cogit, ut etiam nolentes modesti sint, dum in eis desperationem excitat. Raptoribus, latronibus, et universis talibus, longe impudentissimis, ne Id quidem concedit, ut auferre tentent, quod cum moderatione ab aliquo est acquisitum. Ad meras plane nugas, merumque risum redigit, quidquid adversus eam committi quovis tempore excogitatur. Signaculum accuratum est, sigillum admirabile, recte atque alte incisum. Denique formam indicatorum omnium retinens atque conservans, thesauros ex bonis collectos operibus in tuto collocat; eos abigens, qui modis omnibus hoc unum agunt, ut stellionum more damnum dent. Quin etiam hac ratione quis illam admiretur. Non enim horum duntaxat, quibus securitati suæ, rerumque suarum omnium, prospicere quis possit, aptissima quædam imago est: sed illorum etiam hominum, qui muniti rerum potientes circumstant, nullum non genus armorum manibus tenentes, ut fortiter vim propulsare queant, si qui hos invaserint. Nam hæc quoque malis geniis nos adorientibus occurrens, non sinit, ut illi nobis eripient ea lucra, quæ ex virtute consecuti sumus. Quippe si hæc recite congesta fuerint in egregias illas apothecas et horrea modestiæ, nil nisi nugæ sunt ipsorum aggressiones et artes. Obscurat vel illos protectores humilitas, qui locum suum accurate tuerintur, et illis quidem temporibus, quibus intrepide stare non permittitur: satellites superat, qui animi calore bellandi que usu assidue vincere leonum impetum atque vires student: legionarios a tergo relinquunt, quibus dormire non licet, excubitorum officio fungentibus. Si denique tota res explicanda

brevibus est, in universum præstat omnibus, quæ cuncte propugnare quamcumque rem possunt, valde gratam acceptamque possidentibus, et cuius adipiscendæ causa cæteri omnes strenue pugnant. Quin etiam si fieri posset ut animus purpuram sumeret, atque hoc modo adversus vitia regnum obliteraret: non hoc aliter futurum arbitror, quam ipsam humilitatem induendo. Quamobrem dicere fa. est de hac dissentiens, esse dubio procul longe meliorem illis, quæ ad securitatem hominum inventa sunt, et eandem eximium in modum eos ornare, quibus adest; omneque virtutum agmen proprietate sua, vique nativa, singulari cum maiestate ac magnificencia honestare. Itaque non abs re virtus hæc, quam prædicamus, indicatas hactenus appellationes omnes recipit. Imo si fieri posset, ut appellationes quæcumque honestæ, quæcumque bona, quæcumque grata, excogitarentur, et modestiae tribuerentur: fortasse quidem is, qui hoc ficeret, rem non levem peregerit; at humiliati, quæ Salvatoris ipsius est quasi collac-tanea, minime magnum aliquid contulerit; non enim quod alicui magnum, idem et universis magnum. Usque adeo vincit omnia ipsius sublimitas et magnitudo, quæcumque vel securitatis, vel pulchritudinis, vel honestatis significationem habentia vocabula vel sunt, vel erunt, vel excogitari possunt. Quonam igitur hanc pretio quis redimens, non egregium quæstum fecerit? aut quam virtutem aliam quis ista dicere præstantiorem possit? Quod si quis etiam cunctis hanc anteponere vellet, is mea sane sententia jure non reprehendetur. Ego quidem hanc virtutem ut cæteris digniorem, ita dilectioni parem arbitror. Nec abs re dixerit aliquis, has adeo cognatas esse, ut propemodum idem quiddam iis esse videri possint, quorum mens perspicacius res sublimiores penetret. Quippe dilectio principium est ipsius virtutum circuli: modestia vero finis. Circulorum vero principia et fines idem sunt. Quin etiam cum principium sint, et finis, ac propterea de relatu-rum ad aliquid numero: propter hanc quoque rationem omnino separari non potuerunt, atque ubi dilectio, ibidem erit et modestia; similiterque vice versa. Quapropter hoc quoque perspicuum. Nam ubi non adest una, ibi et alteram abesse necessario sequitur. Ideoque nequit horum alterutrum vel esse, vel cogitatione comprehendi, quidquid sane fiat, si alterutrum vel non sit, vel menie non percipiatur. Quare si absit humilitas, etiam abest dilectio. Si vero par istud absit, ne quidem universum corpus virtutum aquirere quis unquam potest. Nam si neque principium, neque finis existant, etiam intermedia cuncta fortassis hoc habere possunt, ut esse sibi videantur; non autem ut revera sint. Consequitur ergo, dilectionem abesse, si modestia non adsit; eaque conjunctione si cœreamus, nullam homini virtutem reliquam esse: quæ sane si absint, nec virtutis esse par-ticeps, quod secundum virtutem factum videatur.

Et hæc quidem in hunc modum esse comparata, de iis constat quæ dicta sunt. Scire vero debemus,

A σφόδρα μὲν περιποτήτου τοῖς κεκτημένοις, περιμαχῆτον δὲ κομιδὴ πάσιν ἄλλοις. Οὐ μὴν ἀλλ' εἴη θνετοὶ ψυχῇ περιθεβλῆσθαι πορφύραν, καὶ ταῦτη βασιλεῖσσα κατὰ παθῶν, μὴ δὲ ἑτέρως οἷμαι τοῦτο γενέσθαι, ή τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτὴν ἐνύσκονται. "Οὔτε ἔξεστιν εἰπεῖν, περὶ ταύτης διαλεγμένον, ὃς ἔστι μὲν ἀτεχνῶς πολὺ τι χρείσσων ἕκεινον ἢ δὲ τὸν εἰς ἀσφάλειαν ἐξευρημένων ἀνθρώποις, ἔστι δὲ ὅτις δὲν προσῆι περέρχυμεν τούτους κοσμοῦσα, καὶ τὸ τῶν ἀρετῶν διπάν τοντα σύνταγμα μετὰ πολλῆς σεμνότητος καὶ μεγαλοπρεπείας φαιδρύνουσα τῷ ἑαυτῆς ιδίωματι καὶ τῷ περιφύστῃ. Εἰκότως δὲν δέξαιτο ή νῦν ἡμῖν δύνιον μένην τὰς περὶ αὐτῆς εἰρημένας προσηγραφά: ἀπάστας. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ κάκεντα δυνατῶν ἦν, ένας σεμνάς, δσας ἀγαθός, δσας προσφιλεῖς, ἐξευρημέναις καὶ προσδιδόναι τῇ μετριστήτῃ, ίσως μὲν δὲ τούτο ποιήσας κατώρθωκέ τι τῶν οὐρανῶν· τῇ δὲ τῷ Σωτῆρι συντρέψαφ, ἵν' ἀντὶ πάντων τούτου εἰποιμι, οὐδὲν προσήνεγκε μέγα. Οὐ γάρ δὴ τὸ μέγα τινὶ μέγα δὲν εἶναι. Οὔτως διπάντα νικᾷ τὸ καίνης ὄψις καὶ μέγεθος, δσα πρὸς ἀσφάλειαν, καὶ φαιδρότητα, καὶ καλοκαγαθίαν προσηρήματα ή ἔστιν, ή γενήσεται, ή νοηθήναι οἰά τε. Τίνος δὲν διν τις ταύτην ὥντοσμένος, μὴ πάνυ καλῶς ἐμπορεύεσθαι; "Η πλανᾶται τῷ τῶν ἀρετῶν ἐρεῖ τις ταύτης ἀμείνων; Εἰ δέ καὶ πασῶν τινὶ φίλον ταύτην προθεῖναι, δὲ δὴ τοιούτος οὐκ δὲν δικαίως οἷμαι δέξαιτο μέμψιν. Ἐγὼ δὲ ταύτην τὴν ἀρετὴν μείζω μὲν τῶν ἄλλων ὑπολαμβάνω, ἀγέρνη δὲ δύστιμον. Εἴποι δὲν τις ταύτας οὐκ ἀπεικόνεισιν πατέρων διν τις γησιώς, ὡς μικροῦ ταυτὸν εἶναι δέξαι, οἰς γε θεωρητικώτερον δὲ νοῦς ἐμδετεῖει τοῖς τῶν πραγμάτων δύνηστέροις. Ἀρχή γάρ δηπουθενή ἀγάπη τοῦ τῶν ἀρετῶν ἔστι κύκλου· ή δὲ μετριότητα τὸ τέλος. Καὶ τῶν κύκλων αἱ ἀρχαὶ, καὶ τὰ τέλη, ταυτόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδήπερ ἀρχὴ καὶ τέλος, καὶ διὰ τοῦτο τῶν πρότις τι, εἰεν δὲν διὰ τοῦτον τὸν λόγον παντελῶς ἀχώριστα, καὶ ίνα ή ἀγάπη, καὶ τὸ μέτριον· ὡς δὲ καὶ τὸ ἀνάπαλιν· ὧστε κάκεντο σφάξ. "Ινα γάρ οὐ πάρεστιν ή ἑτέρα, καὶ τὴν ἑτέραν ἀπεῖναι τῶν ἀναγκαίων. Οὐχ ἔστι τοινύν θάτερον εἶναι, ή νοηθήναι, καὶ δὲ τι γένοιτο, θατέρου γε μὴ δυτος ή νοούμενου. "Αν οὖν ἀπῇ τὸ ταπεινὸν, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεῖται χρῆμα. Ταύτης δὲ τῆς ἑνωμένος ἀπούσης, εἰδίδει δὲν δέ τις ἀρετῶν διπάν τοντα σύνταγμα προσγένετο ποτὲ τινὶ τῶν ἀνθρώπων. Τῆς γάρ ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους μηδαμῶς δυτον, καὶ τὰ διὰ μέσου πάντα τὸ γε δικαίων μεθ' ἔστιν τῶν ίσως ἔχουσιν, οὐ τὸ ἀληθῶς εἶναι. Συμβαίνει δὴ τὴν μὲν ἀγάπην ἀπεῖναι, δὲν μὴ παρῇ καὶ τὸ μέτριον· ταύτης δὲ τῆς συνυγίας ἡμῖν οὐκ εὔσης, μηδεμίλιν ἀρετὴν ἀνθρώπῳ προσεῖναι· καὶ τῇ τούτων αἱ ἀπούσια μηδὲ ἀρετῆς μετάχειν τὸ γε δοκοῦν πεπρᾶχθαι καὶ ἀρετὴν.

"Οτι μὲν οὖν ταύτα τῇδε, δῆλον ἡδη γέτονεν τὰς εἰρημένων· δεὶ δὲ τιμᾶς τὴν μαχαρίκην ἀγάπην

χρηπίδει καὶ θεμέλιον ἀσφαλὲς εἰδέναι, ἐρημεισμέ-
νην ἐπὶ τῆς πέτρας, αὐτοῦ Χριστοῦ· φίλαν τε τῶν
ἀγαθῶν ἔξις ἀπάντων, διεκνουμένην ἡς βάθος μέγα,
καὶ ὑψος δυντως ἀνεξερεύνητον, εἰπερ τὰ μὲν τοῦ
Θεοῦ τοιαῦτα· ἡ δὲ τοσοῦτον ἐν τῷ Θεῷ, δσον καὶ
αὐτοαγάπην ἔκεινον λέγεσθαι. Καὶ εἰ δεὶ τὸ πᾶν εἰ-
πεῖν, σειρὴ μὲν δούκειν ἀντικρυς τὸ τῶν ἀρετῶν ἄδροι-
σμα, καὶ ἀλλήλων ἔχοντας πᾶσαι, ταυτησὶ δὲ μόνης
ἔξιρηνται τῆς ἀγάπης. "Ωσε πάντα δὲ ἀρμόσει τὰ
μέγιστα, καὶ βίλτιστα, καὶ κάλλιστα, καὶ τίμια, καὶ
σεμνά, εἰ τις ἀγέιρας καὶ συνειλῶν, αὐτῇ γε ταῦτα
προσοῖσται. Οὐδὲν γέροι οἰμαι, οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἔξις
πάντων, διπερ ἀν ἀπόδον εἴη τῶν ἔκεινη γε προσάν-
των ιδιωμάτων· ὕστερον οὐδὲν ἔστι τῶν ἀπάντων, εἴγε
τῆς μερίδος τῶν ἀγαθῶν ἔστιν, ὕστερον μὴ πάνυ συμ-
βήσεται τῇ τῆς ταπεινοφροσύνης ἀκρότητι. Οὐδῆς
οὖν ἔκεινης δὲ τιπερ κεφάλαιον τῶν καλῶν, οὐδὲν που
ταπεινότερον δύμας τὸ τῆς μετριότητος μέγεθος τοῦ
τῆς ἀγάπης ὑψούς καὶ ἀξιώματος. Καὶ γάρ ἔστι καὶ
καθ' αὐτὴν ἀγαθὸν ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ θησαυρὸς
ἀποδέειται τῶν συνειλεγμένων ἡμῖν καλῶν ἐκ τοῦ
τῆς ἀγάπης εὐθίων πτέρωθαν. "Ωστε ἐξ ἀμφοῖν ἀρ-
ιστη. Εἴτε γάρ ὡς τέλος αὐτὴν θεωρήσαιμεν, οὐδὲν
αὐτῆς διμεινον· εἴθ' ὡς πρὸς τὸ τέλος αὐτῇ χρησα-
μεθα, οὐκ ἔστιν ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ. Ἀγαθὴ γάρ
ἔστι καθ' αὐτήν, ὡς εἰρηνική τε καὶ πραστέτη, δ δὴ
Θεοῦ ἔστιν θείον. Ἀγαθὴ δὲ αὖ καὶ δλῶν ἔνεκκ πλε-
στῶν· καὶ διὰ τοῦτο θησαυρὸς πάντων ἔξις τῶν
καλῶν καὶ εἰρηται, καὶ ἔστιν· ἐπειδὴ ταύτης χωρὶς
παντελῶς ἀδύνατον ἡ διαρκέσσαι χρηστὸν τινὰ ἀνδρω-
πον δυτα, ἡ καὶ τὴν ἀρχὴν γεγονέναι. "Ισμεν δὲ αὐ-
τὴν καὶ τοῦτο χορηγούσαν ἡμῖν τὸ καλόν. Πρὸς γάρ
τὸν εἰρηνικώτατον καὶ πραστατον κηδεμόνα τε καὶ
δεσπότην τῆς ταχιστῆν ἀναβοάζει. Ταύτην
γάρ ἔκεινος ὑπερφυῶς δικυνός, ἐξ ἀγάπης ἀμηχά-
νου κινηθεὶς, ἡμᾶς ἐκ τοῦ βαράθρου τῆς γῆς ἀνήγα-
γεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐπομένους αὐτῷ κατ' ἔχον. Εἰ
γάρ τὴν αὐτὴν ἔκεινῳ χωρήσει τις ἀσφαλῶς, πῶς
οὐ φρέσις αὐτὸν καταλήψεται; οὐ τι μακαριώτερον
γένοιτο· καὶ διὰ ταῦτα, ἐὰν παραδῶ τὰς σάρκας
μου, ἵνα καυθίσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν
ώφελούματι. Καὶ γινώσκειν παρὰ τὸν Σωτῆρος δεδί-
χαγματι, τοῦ ἔργοις με τὸ μέτριον μᾶλλον ἡ λόγοις
διδάξαντος, δοῦλον ἀχρείον ἐμάυτην, δταν εὐρεθῶ
πληρῶν καὶ πάντα τὰ ἔκεινον προστάγματα. "Οτι
μὲν οὖν οὗτως ἔχει τὰ τῆς ἀγάπης καὶ μετριότητος,
δηλον.

Εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο χρεῶν ἔστι, συνελντας· ἡμᾶς
εἰπεῖν ὥστερει κεφαλαιωδέστερον, ἔκατέρας τούργον
καὶ τὸ ίδιον ἔστι μὲν ἡ ἀγάπη, μήτηρ τε ἀμα, καὶ
τροφὸς, καὶ φίλα, καὶ χρηπὶς διντικρυς τῷ τῶν ἀρε-
τῶν συστήματι, ἀρχὴ τε τοὺς δδεύουσι πρὸς ἀρετὴν
ἀπαστης, καὶ πλάστης, καὶ ἀλείπτης, ὡς ἀν τις εἰποι,
καὶ ἀπαξιπλῶς πᾶν τοιούτον, οὐ χωρὶς οὐκ ἔνεστι
γενέσθαι τι τῶν χρηστῶν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς·
ἔστι δὲ ἡ ταπεινοφροσύνη οἰονεῖται ὅδος, καὶ πέρας,
καὶ ἀτιπερ ἀν γένοιτο ἡ νοούτο ἔρεισμα καὶ φυλα-

A beatam illam dilectionem esse crepidinem et tun-
damentum certum, innixum petræ, nimirum ipsi
Christo, radicemque honorum omnium, perlingen-
tem ad magnam profunditatem, et altitudinem
respe non perscrutabilem, signidem quæ Dei sunt
talia sunt; et ipsa usque adeo in Deo est, ut is Ip-
sissima quoque dilectio nuncpetur. Ad summam,
catenæ consimilis est virtutum cætus; et ut omnes
invicem coherent, sic a sola dilectione pendent.
Quamobrem huic omnia congruerint maxima, et
optima, et pulcherrima, et veneranda, et angusta;
si quis ea collecta, congestaque, huic attribuerit.
Nullum enim, opinor, nullum omnino bonum est,
quod iis a proprietatibus discrepet, quæ huic adsunt:
sicut nec omnino quidquam est, modo honorum a
societate non excluditur, quod non insigniter hu-
militatis eminentiæ supremæ conveniat. Cum igitur
ipsa caput et vertex quasi quidam bonorum sit,
non tamen humilior est modestia magnitudo, quæ
dilectionis eminentia sit atque dignitas. Est enim et
per se bonum quoddam humilitas, et ostensum est,
hanc esse thesaurum bonorum a nobis de rectis
dilectionis ramis collectorum. Quamobrem utraque
ratione præstantissima est. Nam sive illam ut finem
consideraverimus, nihil ea melius: sive tanquam ad
finem ea fuerimus usi, aberrare a scopo non possu-
mus. Est enim et per se bona, tanquam pacifica et
mitissima, quod sane Deo proprium est: et bona
rursus, alias plurimas ob causas; ideoque thesau-
rus bonorum omnium et appellatur, et est: quando-
quidem absque hac fieri nulla ratione potest, ut
homo vel bonus esse perseveret, vel bonus omnino
sit. Eamdem scimus hoc quoque boni nobis suppe-
ditare. Nam ad summe pacificum mitissimumque
curatorem ac dominum nostrum quam celerrime
nos sustullit. Huius enim ille cursum cum mirifice
complesset, amore motus immenso, nos e terræ ba-
rathro subduxit ad cœlum, vestigiis ejus inbærentes.
Nam si quis eodem cum illo secure pergal itinere,
quo pacto non ad eum facile perveniet? quo sane
quid accidere beatius homini possit? ideoque si
tradam carnes meas, ut comburar, dilectionem vero
non habeam; nihil inde consequor emolumenti. Et
edocitus a Salvatore sum, qui modestiam factis
potius quam verbis me docuit, ut meipsum agno-
scam inutilem servum, etiam cum mandata ipsius
omnia me implesse constiterit. Enimvero hanc
iūni dilectionis, tunc modestiæ rationem esse, ma-
nifesto paret.

B D

Quod si autem a nobis et hoc requiritur, ut breviter
quasi summatim utriusque tam officium, quam
proprietatem exponamus; dilectio quidem mater
est pariter, et nutrix, et radix, et crepido totius
virtutum corporis, atque principium pertinentibus
ad virtutem universis, et formatrix, et unatrix, uti
quis dixerit, et simpliciter nihil non ejusmodi, abs-
que quo boni quidpiam nostris in animis existere
nequit. Humilitas vero quasi via quædam est, et
unis et quodecumque vel esse, vel cogitari possit

ulerum, accuratumque præsidium bonorum omnium, virtutumque terminus, et requies, et portus salutaris, et locus tutus, ultra quam progreedi longius minime fas est, sed victores hic firmiter insistentes, spe reconditorum sibi præemiorum semet oblectent. Quin etiam hac ratione velut in æquilibrio par istud est. Quemadmodum enim si dilectio non adsit, nihil boni fieri potest: ita si absit humilitas, nulla dilectionis bona nobis salva manebunt, sed confestim quasi dilepsa peribunt, instar hibernorum florum, quorum splendor diu non durat, et fragrantia exilis est, et fructus intempestivus, si maxime proveniat ac maturescat, perexiguus est ac ingratus, neque durare potest. Hæc, ut equidem opinor, proprietatibus harum congruerint. Quid autem eis commune sit, cognoscere si cuplas: id mea sane sententia hoc ipsum imprimis fuerit.

Esse mihi videntur alæ illius egregiae columbae, nimirum Spiritus, quas et Davides optavit, ut avolaret ac requiesceret. Sed reprehendent fortasse nos quidam, ut qui metum dilectioni non præprouserimus. Aiunt enim divini doctores, pios viros incipientes ad virtutem tendere, a metu supplicii, tanquam a carceribus, progreedi; deinde per alias pergendo cogitationes, ad amorem quemdam admirabilem reconditarum fruitionum pervenire, atque hunc in modum deposito metu, amore in erga Deum apprehendere. Quippe nequeunt ambo pariter adesse, sed ex eis alterum cedere necesse est, siquidem alterum adesse debeat. Hæc igitur illi, de hisce duobus disserentes, adeoque longo plura pulchrioraque tradunt. Ego vero reprehensuros illos orationem fortasse nostram, verbis hujusmodi compellavero. Heus tu, bone vir, hoc etiam considerandum venit. Mibi propositum erat ab initio, de virtutibus, et earum inter se cognitione quiddam quasi perfunctorie disserere, non de affectibus loqui. Et quia metum scio non laudabilem affectum esse per se, licet ad optimam quæque cooperetur, si secundum Deum sit; minime referendum inter virtutes censui, quapropter non abs re silentio praeteritus est. Itaque Deo te juvante in suscipiendo pro virtute certaminibus (nam illum venire tecum in partem laborum necesse est, si quid egregie sis præstaturus) cæteris præditus virtutibus, et exorsus a dilectione mordicus inhæreto modestia; quæ quidem hoc tibi tribuet, ut vere bonus factus, in bonis perseverens, talisque sis ac videaris, qui capite suo recipere dignus sit et servara coronas bonis viris repositas, et quidem expertes interitus; quarum materiem laudatissima dilectione suppeditat, et quas cæteræ virtutes contexunt, modestiaque capitibus illis, quibus convenienti, imponebit. Quo sit, ut solam inter virtutes omnes modestiam demonstratum sit eam esse, quæ corona nos redimit. Modestiam vero appello, in sublime quædem attollentia facere, sed interim valde modeste

A κτηρίον ἀκριβές πάντων ἔχης τῶν καλῶν, ληῆς τε τῶν ἀρετῶν, καὶ ἀνάπτυσις, καὶ σωτήριος λιμήν, καὶ χωρίου ἀσφαλές, οὐ γε δει μὴ περαιτέρῳ χωρεῖν, ἀλλ' ἔδρασις ἰσταμένους ἐνταῦθα τοὺς ὄριστας εὑφραίνεθεις ταῖς ἀλπίσι τῶν ἀποκειμένων αὐτοῖς γερᾶν. Καὶ μήν καὶ κατὰ τόδε ἰσθρόποδός ἐστιν ἡ ἔνωντος αὐτῇ. Ός γάρ τῆς ἀγάπης ἀπούσης, οὐδὲν δὲν δῆπου τῶν ἀγαθῶν γένοιτο, οὐτω καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης ἀφεστηκειας, οὐδὲν ἡμίν παραμενεῖ τῶν τῆς ἀγάπης καλῶν, ἀλλὰ αὐτίκα σιχήσεται καταρρέμντα περὶ αὐτά, κατὰ τὰ χειμεριὰ τῶν ἀνθέων, ὃν οὐκ εἰς μακρὸν ἡ λαμπρότης, καὶ τὸ εὔωδες ἀδρανές· καὶ δὲ μή σὺν ὥρᾳ καρπὸς εἰ πού γε καὶ γένοιτο, καὶ τελεσφορήσει, ἐξιτηλός τις καὶ ἀηδῆς, καὶ διαρκεῖς μὴ δυνάμενος. Ταῦτα μὲν δὲν ἀρμόσειν δὲν οἷμαι ταῖς ἑκείνων ἰδιότησιν· δὲ δὲν κοινόν ἐστιν αὐτοῖς, εἴγε ζητοίς μαθεῖν, ἑκείνο ἀν εἴη μάλιστα πάντων, ὡς ἐμοὶ γε παρίσταται περὶ τῶνδες.

Δοκοῦσι μοι πτέρυγες εἶναι ἑκείναι τῆς καλῆς περιστερᾶς, δηλαδὴ τοῦ Πνεύματος, ὃν δὲ Δαΐς ἐτελύμησεν, ὡς πετασθῆναι καὶ καταπαύσαι. Ἀλλ' Ιω; γέ τινες ἡμῶν ἐπιλήψονται, ὡς μὴ τῆς ἀγάπης προτεθεικότων τὸν φόδον. Ἐπειδὴ φασιν οἱ θεοὶ δεδάσκαλοι, ὡς οἱ εὐεσθεῖς δινδρες ἀρχόμενοι πρὸς ἀρετὴν ἀνάγεσθαι, ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως φόδου, ὡς ἀπὸ βαλδίδος, δρμῶνται. Είτα δὲ διλλῶν δέουντες λογισμῶν, καταντώσιν εἰς θαυμαστὸν τινα ἔρωτα τῶν ἀποκειμένων ἀπολαύσεων. Καὶ ταύτῃ γε τὸν φόδον ἀποθέμενοι, τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης ἐπιλαμβάνονται. Οὐ γάρ ἔστιν ἀμφι παρεῖναι, ἀλλ' ἀναγκαῖον ὑποχωρῆσαι τὸ ἔτερον, εἰ μέλλει παραγίνεσθαι θάτερον. Ταῦτα μὲν οὖν ἑκεῖνοι, τὰ περὶ τούτῳ φιλοσοφοῦντες, καὶ πλεῖστα καὶ καλλίω πολλῷ τῷ περιόντι διδάσκουσιν· ἐγὼ δὲ δὲν εἰποιμι ταῦτα πρὸς τοὺς ἐπιληφομένους ἵσως τοῦ λόγου. Ἀλλ' ὁ ταῦτα, σκοπεῖν κάκείνο χρή. Ό γάρ ἐμοὶ σκοπὸς ἐξαρχῆς περὶ ἀρετῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλας γνησίεργος εἰπεῖν τι, καὶ ἀφοσιώσασθαι ἦν, οὐ περὶ παῦων λέγειν. Καὶ ἐπειδήπερ τὸν φόδον πάθος οὐχ ἐπινετὸν οἶδα τὸ καθ' αὐτὸν, εἰ καὶ συνεργεῖ πρὸς τὰ βέλτιστα κατὰ θεὸν γινόμενος, οὐκ ἐν τῷ χορῷ τῶν δρεπῶν τούτον ἑβίωσα τάξαι. Εἰκότως οὖν σεσίγηται διὰ ταῦτα. Θεοῦ δοι τοίνυν συναντομένου πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς δύλους (δει γάρ ἑκείνον μερίτην εἶναι σοι τῶνδε τῶν πόνων, εἰ μέλλεις τι κατορθώσειν), ἔχων τὰς ἀλλὰς ἀρετὰς, ἐκ τῆς ἀγάπης ἀρχόμενος, ἀπροΐξ ἔχου τῆς μετριότητος, δι' ἣν δὲν σχοῖνης ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς γενόμενος ἐναπομεῖναι τοῖς ἀγαθοῖς, εἶναι τε τοιούτος καὶ δοκεῖν, οἷος δὲν δέξασθαι τῇ κεφαλῇ καὶ τηρῆσαι τοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἀποκειμένους στεφάνους, ἀφέρτους δυτας· ὃν τὴν ὑλὴν μὲν περέχει τὸ τῆς ἀγάπης πολυθρύλλητον χρῆμα, αἱ δὲ ἀλλας ἀρεταὶ τούτους πλέκουσι, τὸ δὲ γε μέτριον ἐπιτίθησιν αἱς δὲν ἀρμόσεις κεφαλαῖς. Όστε καὶ μόνη τίνον ἀρετῶν στεφοθέτης δέδεικται ἡ μετριοφροσύνη. Λέγω δὲ μετριοφροσύνη τὸ ποιεῖν μὲν τὰ ὑψοῦντα, φρονεῖν δὲ πάνυ μέτρια· καὶ μεγάλα πράττοντα, μηδαμῶς ἐπαίρεσθαι· καὶ τὴν εἰς

νύκος πορείαν ποιούμενον, δοκεῖν ἔσταντα μετὰ τῶν κάτω· οὐ τῷ μηδὲν ἐστῶ συνειδέναι καλῶς ποιοῦντας (πῶς γάρ;), ἀλλὰ τῷ καλῶς εἰδέναι ὑψηλοτέρας οὖσας τὰς ἀρετὰς τῶν ἡμετέρων ἔργων. Τοῦτο γάρ οἱμας ταπεινοφρόνων, οὐ τὸ φαῦλα πράστοντας καὶ πολλῶν δίξια θρήνων, κάτω που κύπτειν ἐθέλειν, καὶ μὴ τὴν ὅρριν ἀνασπᾶν. Τῇ γάρ δὴ μεγάλα φροντίν οὐτας ἔχοντας οὐδὲ νοῦ μετέχοντος ἐστιν, οἵμας. 'Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο γε μέτριον, οὐδὲ ἀγαθόν, τὸ παιεῖν τὸ ἀγαθόν ή μηδαμῶ; ἐπιστάμενον, ή μὴ καθαρῆ προαιρέσει. Τὸ μὲν γὰρ πάντως ἄγνοια τὸ δὲ τις βίᾳ ποιεῖ. Τούτοιν δὲ οὐδέτερον ἔστιν ἀγαθόν· οὐκοῦν B παιεῖν τὸ μέτριον· ἐπεὶ τὸ μέτριον ἀγαθόν.

aliterum, ab ignoratione, alterum a vi quadam proficiscitur. Horum vero neutrum bonum est, ideoque nec modestum, quia bōsum est, quod modestum.

'Ἄλλ' ἔρεις, ὁ φίλατες, πρὸς ἡμᾶς, δίκαιον γάρ, ὃς τὴν ταπεινοφροσύνην πολὺ θαυμάσας, δεῖ θαυμάζειν τεθαύμακας. 'Ψύχωσας δὲ ταῦτην ὑπερφυῖν, πολὺν τὸν ταῦτης ἔρωτα καὶ πρὸς ἐντετηκτὰ μου τῇ ψυχῇ, πολλῷ γε μᾶλλον νῦν ηὔχησας. Τοὶς γάρ δὴ περὶ σαυτοῦ λόγοις ἐργάσομαι (πῶς δοκεῖ;) ταῦτης μανικύτατον ἔραστην. Οὐ μήν γε διὰ ταῦτα μοι φαινή τὸ δέον ἀπὸν ἡμῖν ἐκπλήσας. Χρή γὰρ προστιθέναι τοὺς τρόπους, δι' ὃν ἀν γένοιτο σαῖς εὐχαῖς τὸν πλούτον τοῦτον ἡμᾶς πλουτῆσαι. Δοκεῖ γάρ μοι δυσπόροςτος κομιδῇ καὶ τοῖς μετὰ σφοδροῦ τινος ἔρωτος τούτον θηράσαι περινοστοῦντιν. Οὐ γάρ τῷ ἔρδῃ τε καὶ ζητεῖν ἀναγκαῖς ἐπειτα καὶ τὸ τυγχάνειν τῶν ἔρωμένων· ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν πραγμάτων οὐκ εὐχερῶς εὐρίσκεται τοῖς ζητοῦσιν· ἔνια δέ τοις παραγίνεται, μηδὲ ὄντινοῦν ὑποστῆσαι πόνον. 'Ἐπι τὸν καὶ μάλισθ' ὅταν ἢ τῶν καλλίστων, οὐχ οὕτω φιλεῖ γίγνεσθαι, ἀλλ' ὅσῳ ζητητέα δοκεῖ, τοσούτῳ καὶ δυσπόριστα. Χρεών εἶναι τοινύν ὑπολαμβάνω, δπως ἀν κτησαίμην ταῦτην, φράζειν. 'Ἄλλα τοι μὲν, ὁ γαθὸς τοιαῦτα λέγοντι τὸ γιγνόμενον εἰρήσεται· καὶ ἀπέρ ἀν. εὑξαίμην περὶ σοῦ, ταῦτα πράξεις· τούτη δὲ τὸ γιγνόμενον καλεῖται λέγειν. Καὶ εἰχόν γε δεικνύναι τὸ δύσκολον πολλοῖς τισιν οἴμαι τρόποις. Τὸν κόρον δὲ βουλόμενος φεύγειν, ἔρωτονδόν. Εἴπε τις μέγας· δινήρ, Ιωάννης τοινόμα (ἥν τῶν ζώντων τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ ἐαυτοῖς) τριβόλιψ κοικέναι τὴν ὑπερφρανταν. Καὶ δὴ προσχροέμασας αὐτὴν ταῦτη, εἰτα καὶ καλῶς εἰπὼν, ἔδειξεν. 'Ἐφη γάρ (ἔρω δὲ τὸν ἐκείνου σκοπὸν, οὐ τὰ φίματα). 'Ἀν πράξω τι τῶν καλῶν, ἐκείνη παρείδούσι χροτεῖ, καὶ μετὰ βοῆς ἐξίλει τοῦργον ἐκείνο. 'Ην δὲ καὶ τῶν οὐ βρδίως κατορθουμένων ἢ τὸ πραχθὲν, ὑπὲρ ἀνθρώπους με πάντας τιθησι· καὶ ἀποχρουσθῇ τὴν πρώτην, οὐχ ἀφίσταται· καὶ πολλάκις ήττηθείσα, ἐπανέρχεται χείρων ἐαυτῆς, πῶς οἱει; ἀπαν ὑφαλον μεθ' ἐκυτῆς ἔχουσα. Ταῦτα μηδὲν ὑψηλὸν ὑπὲρ αὐτῶν φαντασθέντων, ἀλλὰ μενάντων ἥπ' ὥπερ έδει, λεληθμῶς ὑπεισέρχεται, καὶ ήσυχως τὸ ζιζάνιον ὑποσπάσιει, ἵσως που καὶ καθεύδουσας αὐταῖς ἐκ τῆς πολλῆς καὶ συντένουν νήψεως. Λέγω δὲ ζιζάνιον νῦν τὸ ὑπολογίσασθαι τὰλητές, ὡς

A de se sentire; magnaque præstantem, néquaquam effiri animo: in sublime denique pergentem, cum insimilis esse videi: non quod nullius operis boni nobis consciū simus, a nobis peracti (quo enim id pacto?), sed quod recte sciamus, virtutes ipsas nostras factis sublimiores esse. Hoc enim arbitror esse humiliū, non ut mala designans, et multis digna lacrymis, oculos dejiciant, et supercilia nouatollant. Nam eum, qui sic affectus sit, magnifice de se sentire, ne mente quidem prædicti fuerit, opinor. Nec item illud vel modestum fuerit, vel bonum, facere scilicet boni quidpiam vel non intelligentem, vel instituto animi non puro, nam nece modestum, quia bōsum est, quod modestum.

Sed enim fortasse nos, charissime fili, verbis hujusmodi compellabis, et merito quidem: magnopere nos admiratos scilicet humilitatem, id admiratos esse, quod admirationem mereatur. Eamdem eximie dum extulerimus, magnum ejus amorem prius etiam insitum animo tuo, nunc insigniter auxisse. Rationibus enim meis effectum, ut hanc iusnissimo quodam amore depereis. Non tamen idcirco nos tibi videri satis omnino fecisse. Quippe necessario modos etiam adjiciendos, quibus modis consueri possit ex animi tui votis, ut opes hasce consequaris. Nam videri tibi valde difficilem harum adquirendarum rationem, etiam iis, qui vehementer cum desiderio circumeunt, ut eas consequantur. Quippe desiderium et inquisitionem non necessario comitari rerum exoptatarum adiectionem: sed res plerasque difficulter a quærentibus inveniri, nonnullas aliquibus contingere, nul'uin omnino laborem perferentibus. In illis autem, quæ præsertim pulcherrimæ sint, non sic evenire solere: sed quanto magis quærendæ videantur, tanto esse acquisitu difficillores. Quamobrem videri tibi necessarium, ut quo pacto hanc comparare possis, expnam. Indicabitur tibi, strenue fili, qui hujusmodi profers, quod indicari conveniet. Tu quod in votis est mihi de te, facies; mihi quidem certe difficile dictu, quod dicendum venit. Et poteram fane difficultatem hanc multis, opinor, modis ostendere: sed vitandi tactu studio, tantum proferam. Dixit quidam vir magnus, cui nomen Joannes (erat autem eorum et numero, qui Deo vivunt, non sibi), tribulo similem esse superbiam, et quidem hac ei primum appellatione indita, deinde recte ab se verbum hoc prolatum ostendit. Nam si quid, inquit, boni fecero (scopum autem ipsius indicabo, non verba), mox illa prodiens applaudit, et cum clamore factum extollit. Quid sane si præstitu difficile fuerit, omnes me supra mortales collocat. Ac siquidem iugatio fuerit rejecta, non desistit: et saepius quoque victa, pejor seipsa multis modis revertitur, nihil noui subdoli secum afferens. Nam animos illorum, qui bonis ex operibus eminentes facti sunt, ac deinde nihil sub lime de seipsis concipiunt, sed intra limites esse

continent, clanculum subit, taciteque lolium in eis serit, fortasse dormitautibus ob nimis assiduum vigilantiā. Lolium autem nunc appello, quod secum ipsi reputant, nullam inesse sibi superbiam: quandoquidem superbiam repulerint. Hoc autem, vel in primis superbū quiddam est: propeque gravius arbitror, quam ut sanari possit. Quid enim deterius, quam si humilem se putet, qui superbia morbo laborat? Aut quo pacto medicinam quæret, qui mali nihil se pati suspicatur? Quo sit ut tamelesim sim facies humiliis, rursum tamen extollas; quandoquidem me humiliē factum novi. Adeoque ne sentio quidem elato me animo esse. Licit elevationem statim agnoscam, eamque valde perosus abigam, ac melipsum propter hanc reprehendam: tamen rursus humiliatum me non ignorabo, neque recte agentem collaudabo. Atque haec mihi cum accidunt (utinam quidem ne fierent), unde fueram exorsus, velut in circulo revertor. Quamobrem tribulus est superbia, stimulusque sursum erectum habet, quem difficulter evitare possunt, etiam qui magno mentis pondere sunt prædicti. Cujus quidem orationis testes producere multos ex iis ipsis possem, qui hunc stimulum experti fuere. Sed cum res ipsa perspicua sit et manifesta, nullius egere tea dicebas, humiliatem esse divitias acquisitu quo quis efficiens quod bonum est, evitare possit, ne magnam de se concipiāt opinionem; et ut modeste de se sentiens, non efficeratur; quod etiam esse demonstratum est illo priore discecius.

Arbitror igitur, unam quamdam hanc viam esse, quæ nos ad humiliatē evehat: ut recte facta scilicet ad Deum ipsum referamus. Nequit enim, nequit omnino fieri, nobis ut ipsis, quæ facta sunt, adscribentes, cogitationibus hoc vitio superiores evadanus. Opinio namque de recte factis dubio procul in nobis maxima superbia occasio est, uti iam ante docimus. Tantum vero malum hoc est, ut etiam Chrysostomus alicubi docuerit, contra controversiam melius esse, non facere boni quidpiam pœnæque se maximæ reum ducere, quam opera præclara facientem putare, se supra omnes esse positum. Quamobrem actiones bonas imputet Deo, non sibi, qui modestus esse cogitat. Haec opinio immunis est ab omni errore, ac veritati summe innotescit, posita pariter extra pericula et tela quæ contra nos versata torquet elatio. Nec enim decipit, nec in periculum venire potest, qui cuicunque vero fretus est. Quid autem magis verum, quam existimare, Deum esse largitorem bonorum omnium, et ab eodem universos mortales bona consequi? Argumento est, quod a Salvatore discipulis est dictum: *Sine me nihil potestis facere.* Quod sane verbum ut esse verissimum demonstretur, hoc unum dicere sufficit, a Salvatore prolatum esse. Non rationibus opus erit mibi nec priscorum, nec recentium; quibus hanc sententiam, ceu veram, probare licet. Non exemplis utar, non syllogismis. Nihil omnino perquiram, quod hac in parte mibi patrocinaretur, si res ita posceret. Nam ubi veritas ipsa velut oraculo quid decernit, mera

A δρ' οὐδὲν ἐν αὐταῖς ὑπερήφανον, ἀπειδὴ τὴν ὑπερηφανίαν ἀπεκρούσαντο. Τούτη δὲ ὑπερήφανον μάλιστά γε καὶ μετρῦ δεῖν χρέοντον εἶμαι, ή λαθῆναι οἶδόν τε εἶναι. Τοῦ γάρ ταπεινοῦσθαις νομίζειν τὸν ὑπερηφανίαν νοσοῦντα τί χειρον; "Η πάκις ζητήσει τὴν λασιν διηδητή πάσχειν ὑπολαμβάνων;" Άστε καὶ ταπεινωθῶ, πάλιν αἰρομαι· εἰδὼς, ὡς τεταπεινωμαι· καὶ ὑπερφρονήσας, οὐδὲ αἰσθάνομαι· καὶ τὸν τῇ ὑπερηφανίᾳ εὑθὺς, καὶ ἀποσεβήσω μάλα μισθίας; καὶ τῆς ὑπερηφανίας ἔμαυτὸν μέμψωμαι, οὐτε ἀγνοήσω πάλιν ταπεινωθεῖς, καὶ επινέων ἔμαυτὸν κατορθοῦντα. "Α δὴ πεθών, ὡς μὴ δηρολέν, θνετὸν ἥρξαμην ὕσπερ ἐν κύκλῳ κατηντηκα." Όστε τρίβολς ἔστιν αὐτῇ, καὶ τὸ κέντρον δρθίον ἔχει, καὶ χαλεπὸν διαφυγεῖν καὶ τοὺς πολὺ τι βάρος νοῦ κεκτημένους.

B Καὶ πολλοὺς δὲν εἴχον μάρτυρας ἀναστῆσαι τοὺς λόγους, αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς μεβλημένους τῷδε τῷ κέντρῳ. Σαφὲς δὲ δὲν τὸ πρᾶγμα καὶ πρόδηλον, οὐ κατασκευαστέον εἶναι δοκεῖ, ἄλλως τε καὶ πρὸς οὐδεπόριστὸν τίνα πλούτον τὴν ταπεινοφροσύνην προειρήκετε. Ἀκτέον δὴ τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τρόπον, φὰν τις πράξεις τὸ ἀγαθόν, διαφύγοι τὸ περὶ αὐτοῦ δοξάσαι τι μέγα, καὶ τὰ μέτρα φρονήσας, μὴ ὑψωθῆναι, δὲ καὶ χαλεπώτερον δέδεικτα τοῦ προτέρου.

probationis videtur, præsertim apud te, qui antea dicebas, humiliatē esse divitias acquisitu quo quiz efficiens quod bonum est, evitare possit, ne magnam de se concipiāt opinionem; et ut modeste de se sentiens, non efficeratur; quod etiam esse demonstratum est illo priore discecius.

Δοκῶ τοίνυν μοι μίαν τινὰ τὴν ἄδον εἶναι, τὴν ἐπὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἀναβιβάζουσαν· τὸ πρὸς τὸν Θεὸν δηλοντεῖ τὰ κατώς πραττόμενα ἀναφέρειν. Οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἔαυτοῖς τε ἀναγράφειν τὶ πεπραγμένα, καὶ λογισμοῖς χρητήσαις τούτοις τὸν πάθους. Τὸ γάρ κατορθώσαις νομίσαι, γίγνεται· σαφῶς ἡμῖν ὑπερηφανίας μεγίστη πρόφασις, ὡς δὲ λόγος; δῆδη διδάξας; Εφθη. Τούτο δὲ τοσούτῳ κακῷ, ὧστε καὶ τὸν Χρυσορέβημονά που διδάξαι βέλτιον σαφῶς εἶναι μὴ πρᾶξαι τι τῶν καλῶν, καὶ ὑπὸ δικηγορίαν μεγίστην ὑπολαμβάνειν, ή κατορθοῦντα οἰεσθαι πάντων ἔησης ὑπερκείσθαις. "Θετε λογίζεσθαι χρή τὰς ἀγαθάς; πράξεις τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ ἔαυτῷ, εἰ μέλει τις μετριάζειν. Αὗτη δὴ δέξαι καθαρεύει μὲν πλάνης ἀπάσης, ἔχεται δὲ τῆς ἀληθείας ἐξ αὐτοῦ, καὶ δύνανται δὲ ἔκτος ἔστηκε καὶ βελών, δὲ καθ' ἡμῶν ἀρίστους ἡ πολυμήχανος Ἑπαρσίς. Οὗτος γάρ ἀπατηθήσας, οὔτε κινδυνεύεις οἶδόν τε, τὸν ἐφ' ὅτικοῦν ἀληθεῖς θαρρήσαντα. Τί δὲ ἀληθέστερον τοῦ δοξάσειν εἶναι μὲν πάντων τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα τὸν Θεόν, εἶναι δὲ πάντας ἀνθρώπους ἔκειθεν δεχομένους τάγαθά; Καὶ δηλοί τὸ τῷ Σωτῆρι πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρημένον· Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε καίσειν οὐδέποτε. Ἀπίκηρη εἶτεν ἡμᾶς; τὸ τὸν Σωτῆρα τοῦτον εἰρηκέναι, πρὸς τὸ ἀληθέστατον τὸν λόγον ἀποδεικνύνται. Οὐ δὴ δεῖσαι μοι λόγων, οὔτε παλαιῶν, οὔτε νέων, οἵς δὲ ἡνικαστῆσαι τούτο τὸ δόγμα, ὡς ἀληθές. Οὐ παραδείγμασι χρήσομαι, οὐ συλλογισμοῖς· οὐδὲν ἐπικήτησω τῶν πάντων, δισυνηγόρησεν ἐν μοι πρὸς τούτο δεῖσαι. Όπου γάρ τι αὐτοαλήθεια χρηματίζει, ἐπικεκριθεὶς εἴστιν ἐπιχειρεῖν ἀμύνειν τῷ ἔκεινης ἴδ-

γενενοις γάρ θιοηθητέον ἡμῖν ἔστιν, ὃς; ἀν
γνοίμεν δεομένους τῆς παρ' ἡμῶν συμμαχίας, ἐλ-
λιπῶς καθ' δτοῦν ἔχοντας πρός γε τὸ σφίσιν αὐτοὺς
ἐπαρκεῖν. Θεῷ δὲ τις ἀσθένεια, ὡς δεῖσθαι που τῇ;
παρ' ἡμῶν βοηθείας; Ἀλλὰ γάρ καὶ τοῦτο παρέλ-
κον οἶμαι, τὸ καὶ τοῖς ὀλίγοις τούτοις ἐνταῦθα χρή-
σασθαι λόγοις. Τις γάρ οὐκ οἴδεν, ὡς εἰ μὲν ἀνθρώ-
πιον, οὐ καλὸν; εἰ δὲ Θεοῦ, καὶ καλόν; Λέγω δὲ
ἀνθρώπινον μὲν τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ροῆς παντάπασι
ψύλων δν· Θεοῦ δὲ τὴν ἔκεινου πρές ἡμᾶς εὔδοξιαν.
Τὸ γάρ ἄγκαταλείσθωται, καὶ τῆς ὅργης αὐτοῦ πε-
ραθῆται, ἡμέτερον. Οὐδὲ γάρ Ἑργον Θεοῦ. ἔκεινος
γάρ ἀκείραστος ἔστι κακῶν, πειράζει δὲ οὐδέποτε,
κατὰ τὸν Ἀδελφόθεον. Όστε τὸ καλῶς ποιεῖν ἀτεχνῶς
παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις, τὸ δὲ κακῶς ἐξ ἀνθρώ-
πων, καὶ τῆς προαιρέσεως μόνης. Καὶ εἰ κάλλιστόν
ἔστι τὸ ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεις ταπεινοφρονεῖν,
σαφῶς καὶ τούτῳ ἡμῖν πολλῷ γε μᾶλλον, ὡς δν γε
μεθ' ὑπερβολῆς ἀγαθόν. Καὶ τοτε ταυτὶ ἔνδοκεῖ
(πῶς γάρ οὖ);, οὐ δει τὸν κατορθοῦντα ἐπαίρεσθαι.
Εἰ γάρ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οὐδεὶς; ἀν μέγα
ποτὲ φρονήσειν ἀριστεύσαντος ἐτέρου (πόθεν; πολ-
λοῦ γε καὶ δεῖ), πῶς ἀν εἴη δίκαιον ὑψηλοφρονῆσαι,
τοῦ Θεοῦ κατωρθωκότος; δι' ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ἡμῶν;
Ἄλλ' ἐρεῖ τις ἵσως αρπάσας τὸ, Δι' ἡμῶν, ὡς ἔρε-
τι καὶ τὸ ἡμέτερον συνεισφέρει. Συνεισφέρει μὲν,
ὡς τῶν, Οὐδέποτε δὲ δχεῖς, φησιν, δ οὐκ ἔλαβες. Τὰ
γάρ πάντα ἐκ Θεοῦ. Καὶ αὐτός ἔστιν ὁ ἐνεργεῖ-
της ἡμῶν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς
εὔδοξίας. Καὶ, Ἐγ αὐτῷ καὶ ζῶμετ, καὶ κινού-
μεθα, καὶ ἐσμέτρ. Καὶ ὅλως αἱ τε ψυχαὶ, τὰ τε σώ-
ματα, καὶ αἱ κατὰ Θεὸν πράξεις, καὶ ὅπερ ἀν μετέ-
χον εἰτη χρηστοῦ τινος, οὐδαμόθεν ἀτεχνῶς, ἡ παρὰ
Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις. Όστε καὶ τὸ συνεισφερόμε-
νον, καὶ αὐτὸ τὸ συνεισενεγκεῖν προθυμεῖσθαι, θεό-
θεν ἡμῖν. Καὶ δεῖ γε ὑπὲρ τούτων εἰδέναι χάριν,
οὐχὶ ὑψηλοφρονεῖν. Καὶ τι ταῦτα λέγω; δποι καὶ
τοῦ δεὶς μαρτυρίου θανάτου τὸν Θεὸν αἰτιατὸν ἔστι,
καὶ τὴν μεγίστην, αὐτῷ καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν εἰδέ-
ναι δρεῖλομεν, εἰ τις ἀκριβῶς σκοπήσει, καὶ οὐκ
οἰητέον τούτου χάριν αὐτὸν δρεῖλετην ἡμῖν καθιστά-
ναι. Τὰ γάρ πάντα ἐκ Θεοῦ, καθὼς οἱ πρόδοθεν ἡμῖν
σαφῶς ἀπέδειξαν λόγοι. Εἰ γάρ τῷ ἥγετο δοκεῖ εἰ-
ναι τῶν φύντων αἵτιον τὸν παρασχόντα τὸ σπέρμα,
καὶ δ λόγος ἦν, οὐ περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ ἀνθρώπων.
πῶς οὐχὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν πάντων τὸν Θεὸν αἰ-
τιατὸν; δητα μὲν δημιουργὸν, δητα δὲ κηδεμόνα,
καὶ ταμίαν, καὶ δοτῆρα πάντων ἔχης τῶν εἰς ἡμᾶς
δει γινομένων. Οὐ μήν ἀλλ' ἐν γε ξτιται βέλος
τοῖς ὑπερφανίαν νοσοῦσι· καὶ τούτο γε նστατον
μὲν (κεκίνωται γάρ αὐτοῖς ἡ φαρέτρα) οἷον δὲ παρ-
έχειν ἐλπίζειν, ὡς ἀρα τρώσειν ἀφεθέν. Ούκοῦν
καὶ τοῦτο τοῖς πρόδοθεν ἀκλούθησαν, μηδὲν
ἰσχύσαν φανῇ, ἀλλ' ἀπράκτον ἔξενεχθῆ τοῖς καθ'
ἡμῶν ἀριεῖσιν, εἴη δν δ λόγος οὗτος καλῶς ἡμῖν
συμπεπερασμένος. Καὶ δη τὸ βέλος ἔκεινος, τὸ φά-
σκεν οἶμαι τοιάδε, δητα μὲν ἀνθρώποις ἔξειρ-
γασμένα, εἰ μὲν παραδείη τις ταῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
χάρισιγ, οὐδὲν δητα εὐρήσει. Ἀλλως γάρ, οὐκ ἀν

A blasphemia est, orationem ejus tueri velle. Ni mirum
illi nobis defendendi sunt, quos intelligimus indi-
gere nostro auxilio, viribus aliqua parte deficientes,
quo inimicū opem ipsi sibi ferre possint. At in Deo
quænam est imbecillitas, nostræ ut opis indigent?
Enimvero supervacaneum et illud arbitror, quod
etiam perpaucis hisce verbis hoc loco simus nisi.
Quis enim ignorat, si quid humanum sit, non esse
bonum? sin Dei, bonum esse? Humanum autem
id appello, quod auxilio Dei plane destituitur: di-
vinum vero, ipsius erga nos propensionem. Quippe
deseri, atque iram ipsius experiri, nostrum est.
Nequit enim Dei hoc opus esse. Nam Deus malorum
expers est, et neinimem tentat, quemadmodum
frater ille Christi loquitur. Unde colligitur, opera
bona dubio procul in hominibus a Deo proficiunt:
mala vero ab hominibus, et animorum duntaxat
instituto. Ac si pulcherrimum quiddam est, in egre-
giis factis humiliiter sese gerere: non dubium est,
hoc ipsum quoque nobis a Deo multo magis conce-
di, cum eximium bonum sit. Atque his necessario
cum assentiri cogamur, qui res præclaras agit, ani-
mo non debet effterri. Nam si nos inter homines
nullus unquam propterea magnifice de se senserit,
quod aliis egregie se gessit (quo enim jure? nul-
lo certe); quinam fuerit æquum sublimia nos de
nobismet sentire, cum Deus per nos utile nobis
opus efficit? Sed dicet fortasse quispiam, rapto
illo verbo nostro, Per nos; hoc ipsum scilicet,
etiam nostrum aliquid secum inferre. Sane vero
ita est, o bone. Sed nil habes, inquit Apostolus,
quod non accepisti. Ex Deo namque omnia. Deus
est, qui efficit in nobis, et ut velimus, et ut perfici-
mus, pro sua in nos propensione. Item: In ipso et
vivimus, et movemur, et sumus. Ad summam, et
animos, et corpora, et actiones Deo gratas, et quid-
quid boni particeps est, nusquam aliunde mortales
habent quam a Deo. Quapropter et quod a nobis
consertur, et ipsa cupiditas conferendi, divinitus
nobis conceditur. Quorum sane causa sunt haben-
dæ gratiae, non superbendum. Et quid hæc profe-
ro? quando etiam mortis obitæ in martyrio causa
referri ad Deum debet, maximæque illi habendæ
propterea gratiae, si quis accurate rem consideret;
nec idcirco putandum, nostro in ære Deum esse.
Nam a Deo proficiscentur omnia, quemadmodum
antehac clare probavimus. Quippe si oratori videtur
eorum, quæ nata sint, ad illum referenda causa,
qui semen suppeditarit, ubi quidem non de Deo,
sed hominibus loquitur: quo pacto non omnium
honorum in nobis Deus auctor habendus? qui et
opifex noster est, et curam nostri gerit, sup-
peditat atque largitur omnii, quæcumque perpetuo
nobis obveniunt. Enimvero telum adhuc unum re-
stat superbis morbo laborantibus, et postremum
id quidem (nam exhausta ipsorum est pha-
retra), quod tamen spei aliquam præbeat, quasi
vulnus sit inflicturum, si emitatur. Taque si hoc
etiam securum præcedentia, nullas habuisse vires

paruerit, sed irritum ceciderit iis, a quibus in nos torquetur : recte scilicet oratio nostra perducta ad finem erit. Telum autem hoc ipsorum est, quod dicunt, si quis ab hominibus facta cum divinis gratiis conserat ; deprehensorum, ea nihil esse. Nam cæteroquin non essent, quod appellantur, gratiae scilicet. At si mea cum alterius, et quæ illius sunt, cum tuis, adeoque nostra inter se comparata fuerint : magnum, inquietum, discrimen in his perspiciemus. Quædam enim, ad gehennam ; uti quæ bona sunt, ad eum deducunt locum ; in quo lætitia finis expers est, et circa Salvatorem chorus ille beatorum. Itaque fieri nequit, ut quidcunque tandem fecero, nihil ex eo mihi contingat. Quippe si malum peregero, vultum ad terram demittam : sin boni quidpiam, animo effesar. Quoniam enim ex una massa sumus omnes, una Dei manu ad unam speciem formati ; deinde vero volueribus aliqui similes, angelicam vitam exhibent, aliis inter angues humi repertibus, eorumque superorem adversus homines superantibus : hæc ergo cum in hunc comparata sint modum, et hi quidem sint mali, diversum aliis iter sectantibus, quinam consentaneum est, paria de se sentire, non paria facientes ? Quorum enim diversa vita est, eorum nec animi sunt eodem affecti modo. Quapropter et qui vitiis inhiant, et qui amant bona, seipsos agnoscunt, illi quidem viris bonis inferiores, hi vero malis se meliores, idque de factis ipsis. Hoc autem nihil est aliud, quam illos animis dejectis, hos elatis esse. Nam quomodo res aliter habere se posset ? Ego vero hæc quæ abs te proferuntur, oppugnante meam orationem, non omnino quidem nullius esse momenti dixerim, sed omnia non admodum ad id, quod quæritur, quadrare. Nam magnopere hujus facta differre a factis aliorum, et bona faciente, bonum effici ; similiterque malum, qui mala faciat ; cuivis est perspicuum. Etiam illud verum est, tales a seipsis agnoscunt ; quodque hos gehenna, illos beatorum hominum chorus excipiatur. Sed quod ex his concluditur, nimirum hoc ipsum esse vel efferti hominem, vel animo dejici, quod sese vel bonum, vel malum esse norit ; id aio non necessarium esse, licet in aliquibus reprehendatur, errori non levi servientibus. Nam si necessarium hoc foret, ac recte conclusa essent abs te, quæ praecessere : nequaquam inveniri ullo in homine ulla posset humilitas. Norunt enim omnes, a seipsis vel boni quid factum, vel mali. Et si hoc esset efferti animis eos, qui virtutem colunt, quod seipsos norint, uti tu quidem dicis : omnes sane prudentia prædicti seipsos adgnoseentes, omnino magnifice semet efferent, adeoque de medio tolleretur omnis humilitas. At vero nec ipse ignoras, humilitatem atque modestiam in non paucis inveniri, qui mortalibus in corporeis vitam propemodum incorporeis convenientem representant. Quamobrem falsa tua conclusio est, ac præterea prorsus absurdia. Nam si alios quidem

ἥσαν, δι γε καλούνται, χάριτες. Εἰ δὲ δὴ τὰκά πρὸς τὰ δεῖνος, καὶ τάκενου πρὸς τὰ σὰ, καὶ διώς τὰ ἡμέτερα πρὸς ἔλληλα συγχριθεῖ, πολὺ τι τὸ διάφορον ἐν τούτοις θεωρήσομεν. Ἐπεὶ τὰ μὲν εἰ; γένεντα, τὰ δὲ χρηστέρα πρὸς αὐτὸν ἀναδιδόζει τὸν χῶρον, ἐν φιλόρρητης ἐστιν ἔλληκος, καὶ μαχαρίων χορὸς περὶ τὸν Σωτῆρα. Οὐ τούτους τῶν ἐνδεχομένων ἐστιν, διοιῶν με ἀργασθενον, μηδ' διοιῶν γε πρὸς ἐκείνου παθεῖν. Εἰ γάρ κακὸν, κύψω πρὸς γῆν· εἰ δὲ καλὸν, ύψωθεσθαι. Ἐπειδὴ γάρ πάντες ἐσμὲν ἐξ ἑνὸς φυράματος, χειρὶ μιᾷ τῇ τοῦ Θεοῦ πεπλασμένοι πρὸς ἐν τι εἰδός· εἴθ' οἱ μὲν ἐσκαστι πτηνοὶ, καὶ πολιτείαν ἀγγελικὴν ἐπιδέκνυνται, οἱ δὲ μετὰ τῶν διφεων ἔρπουσι, καὶ ὑπερακοντίζουσι τὴν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μανταγ. διταν ταῖτα τούτον ἔχῃ τὸν τρίπον, καὶ οἱ μὲν ὄστι κακοὶ, οἱ δὲ τὴν ἀντίαν ἐκείνοις τρέχωσι, πῶς εἰκὸς ἵστη φρονεῖ τοὺς οὐκ ἵστα πράττοντας ; Όν γάρ δὲ βίος διέστηκεν, οὐδὲ ἀν αἰγνῷαι συνέθετεν. Μάτε καὶ οἱ πρὸς τὰ κακὰ κεχηνθεῖς, καὶ οἱ τῶν καλῶν ἐρασταῖ, σφᾶς γε εὐτοὺς ἐπιγνῶσονται, οἱ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν χείρους, οἱ δὲ γε κρείττους ἐκείνων δητας, ἀπὸ τῶν ἔργων. Τούτοις δὲ ἐστι τοὺς μὲν ταπεινοῦσθαι, τοὺς δὲ αἰρεσθαι. Πῶς γάρ ἀλλως ; Ἐγὼ δὲ ταῦθ' θὰ σὺ φές, διαμαχθεῖνδες μου τῷ λόγῳ, ἀγενῆ παντάπαιον οὐχὶ ἀ εἰποιει· μηδὲ πάντα δὲ συνάδειν πρὸς τὸ ζητούμενον ἀπαντα. Όντε μὲν γάρ διαφέρει πολλῷ τῷ μέσῳ τὰ τῷ δεῖνι πεπραγμένα πρὸς τὰ τοῖς ἀλλοῖς, καὶ δι τὰ βελτίων καλῶν τὸν γε ποιοῦντα ἐργάζεται, καὶ αὖ ὁμοίως κακὸν τὰ χείρω, παντὶ που δῆλον. Καὶ τοῦτο δὲ ἀληθές, ὡς ἐπιγινέσκουσι σφᾶς αὐτοὺς οἱ τοιοῦτοι· καὶ δι τοὺς μὲν ἡ γένεντα, τοὺς δὲ δι χορὸς ἐκδέχεται τῶν μαχαρίων ἀνδρῶν. Τὸ δὲ ἐκ τούτων συμπέρασμα, ὡς τοῦτ' ἐστιν ἐπαίρεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι τὸν ἀνθρώπον, τὸ εἰδέναι ἔστων δητας ἀγαθὸν ἡ κακὸν, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι φημι, εν ταιν εὐρίσκεται, συχνῇ τινι δουλεύοντοι πλάνη. Εἰ γάρ ἀναγκαῖον τούτοις, καὶ καλῶς συνεπεράθησον τὰ προτεταγμένα, οὐδαμῶς ἡν ταπεινοφροσύνη εὑρεῖν ἐν οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων. Πάντες γάρ ἐπίστανται σφᾶς αὐτοὺς καλόν τι πράξαντας, ἡ κακὸν. Καὶ εἰ τοῦτ' ἡν ἐπαίρεσθαι τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας, τὸ σφᾶς αὐτοὺς ἐπίστασθαι, ἡ σὺ φές πάντες οἱ γε σωφρονεῖς ἔστωντος ἐπιγνῶσκοντες πάντως δὲν μέγα ἐφρόνουν, καὶ αὖ τῆς ταπεινοφροσύνης ἐξαπόλωλε χρήμα. Ἀλλὰ μήν οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, ὡς τὸ ταπεινό τε καὶ μέτριον ἐν οὐκ ὀλίγοις εὐρίσκεται τῶν ἐν θυητοῖς τοῖς σώμασι τὴν δοσμάτοις πρέπουσαν πολιτείαν διλίγου δεῖν ἐπιδειξαμένων. Νοτε σοι φεύδε; τὸ συμπέρασμα, καὶ προσέτι παντάπαιον ἀποκον. Εἰ γάρ τοὺς μὲν ἡ κόλασις διαδέχεται, τοὺς ἐξαρχῆς φημι φαύλους, τοὺς δὲ ἀρετῇ συήσαντας, εἴτ' ἐπιγνόντας ἔστωντος ἐναρέτους, οὐκ ἐνεστι ταπεινοφρονεῖν, τούτους δὲν πάλιν ἐγγράψαις μετὰ τῶν φαύλων· οὗτε ταπεινοφροσύνη ἐστιν εὐρεῖν ἐν τῷ βίῳ; οὐτ' ἐν ἀνθρώπωι τὸν σωθησθενον. Ἐπεὶ τῆς ταπεινοφροσύνης μηκέτ' οὖσης, οὐδὲ ἀν εἰς δηπουθεν τῶν ἀνθρώπων ἰσώζετο, ὡς ἐξεστιν εἰδέγαι σαφῶς ἀπὸ τῶν πρὸν εἰρηγένων. Ἀλλὰ

μήν οἱ σεσωσμένοι καὶ τὸν τῶν ἀστρῶν ἄριθμὸν τῷ πλήθει παρεληλύθασι. Καὶ σὺ αὐτὸς εἰρηκας, ὡς τοὺς μὲν φαύλους ἡ κῆλασις, τοὺς δὲ ὁ χρόδες ἀκέχεται τῶν μακαρίων ἀνδρῶν. "Οὗτος σου καὶ ταῖς θέσσαις διαμάχεται, οἷς γε δοκεῖς αὐταῖς ἐπαμύνειν, καὶ γίγνεται πάντοθεν σαφὲς, ὡς ἔστιν ἀγαθὸν ποιεῖν, καὶ μὴ ὑψηλοφρονεῖν. "Ατοπὸν δρά σοι τὸ θυμπέρασμα καὶ κατὰ τόνδε τὸν λόγον. Εἰ δὲ καὶ πολλοὺς ἀν ἔχοις τοὺς συναιροῦντας, ἀλλ' οὐδέν σοι πρὸς βοήθειαν ἡ τούτων συμμαχία. Αὐτοὶ γάρ οὗτοι τυγχάνουσιν οἱ ἄγκεκλημένοι τῷ νυνὶ λόγῳ. "Οὗτοί οὐκ ἔξεστιν ἔκεινους συλλήπτοράς σοι τῶν λόγων εἶναι. Τὸ πάθος μέντοι, τοιαῦτα λέγων, κράτεστον ἀπέφηνας· πρὸς δὲ γε καὶ αὐτὸς σοι ταῦτα φρονῶ· οὐ μὴν ἀγέτητον παντελῶς τοῦτον ἐγωγε φαίνην, δὲ μηδὲ αὐτὸς ἀπέδειξάς γε αὐτὸν εὐλόγων κρατουν δυνάμει· οὐκά δέ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένους, ἀθώους γε δυτικαὶ δύνης δίκη. "Η γάρ ἀν ἐκράτει πάντων ἔξης.

tuis aliiquid opis afferant. Cæterum huiusmodi profereus, ipsius assentior. Non tamen invictum prorsus id equidem dixerim quando nec ipse probasti, quod vi justa vincat; nec quod ab eo vici, merito culpæ sint expertes. Nam si res ita comparata foret, omnes omnino vinceret.

Εἰεν. Σὺ δέ γε, πάντων ἐμοὶ φίλατε, εἰ μέν τις σού ποτε τῶν πλησίον, τὸ τῷ Θεῷ φίλον ποιεῖ, σοὶ δέ μὴ τούτο πράττοιτο, ταπεινοφρόνει· καὶ πάνθει· δεῖ γάρ εἰδέναι τῇδε σαυτὸν οὐκ ἔθέλοντα καλὸν εἶναι· οὐδὲ τούναντίον δρᾶ, φαθύμως ζῶν καὶ ἡμελημένως, σοῦ γε τάχαθὲ πάντα πράττοντος, μὴ ὑψηλοφρονεῖν. Οὐ γάρ διὰ τὴν ἔκεινου κακίαν σπουδεῖος αὐτὸς γέγονας, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τὰς πράξεις. Καὶ τούτο δῆλον ἐντεῦθεν· οὐ γάρ στεφανοῦσθαι γίγνεται τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς τῶν πέλας καταπτώσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν ίδιων κατορθωμάτων. Φαίνεται τοίνυν μὴ οἶον τοῦτον τούτους πρὸς ἀλλήλους παρεκετάζεσθαι, σοὶς πρὸς τὴν ὑπερηφανίαν ἀπεδύσαντο. Τοὺς γάρ ἀθλητὰς ἔκεινους, οἷς τὸ γέρας κότινος, καὶ ὃν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, εἴπεν ἀν θεοῖς· Ἀλέστολος, εἰκός ἐστι· καὶ παραδηλήθηναι καλῶς ἀλλήλοις. Δείχνυστι γάρ τὸν εὐδοκιμηκότα ὑπὲρ τοὺς ἀλλούς πλεονεκτήματά τινα, ἐπιδειγμένα τοῖς ὅρθαλμοῖς τῶν ὁρώντων· ρώμη σώματος φημι, καὶ γυμνάσια, καὶ πείρα τῶν γε τοιούτων ἄγωνυδμάτων. "Ην δέ καὶ τὸ ἀκριδὲς μὴ πάντας τῇ ψήφῳ παρῆι, οὐ λιαν ἐπικίνδυνον τὸ ἀμέρτημα· οὐ γάρ λυμαίνεται ταῖς ψυχαῖς, δίλγην δέ τινα δέξαν καὶ σθενυμένην αὐτίκα ἡ χαρίζεται τοῖς οὐκάδιοις ξιως λαβεῖν, ή διποτερεὶς τυχόν, οἷς ἀποδούντας ταῦτην προσῆκεν. "Οσοὶς δέ αὖ τὸ πολεμεῖν πρὸς τὰς διρχάς ἐστι, καὶ τὰς ἔξουσίας, τούτους δὲ πῶς διὰ τοὺς διαρίδες παραβαλεῖν; πότερον πρὸς τοὺς ἀπόδουσαμένους εἰς τὸν αὐτὸν αὐτοῖς δῆλον, ή πρὸς ταυτοὺς τὰς καθ' ἡμῶν παρατατομένας δυνάμεις; Ἀλλ' ἐμοὶ γε δοκεῖ μηδὲ ἀπωστιῶν εἶναι τῶν γιγνομένων, δοξάσαι θάτερον τοῖνδες γενέσθαι οἴλον τε εἶναι. Ἐχθίστους μὲν γάρ ἔκεινας ἡμῖν, τὰς πονηρὰς λέγων δυνάμεις, εὐλογον νοεῖν τε καὶ λέγειν ἀνταγωνιστῶν δὲ τόντον ἐπέχειν αὐτὰς πρὸς ἡμᾶς οὐδεμῶς. Οὔτε γάρ δέξης ἔρωσιν, οὔτε εἰς τὸ γέρα;

PATROL. GR. CLVI

A supplicium manci, ab initio malos scilicet, alios autem addictos virtuti, qui deinde se virtute praeditos agnoverunt, humiliiter de se sentire non est possibile, atque hos rursus inter malos refert: nec inveniri humilitas in vita poterit, nec inter homines qui salvis fiat. Humilitate namque sublata, nec unus quidem mortuum servaretur, ut perspicue de prius indicatis cognoscere licet. At vero qui servantur, etiam siderum numerum multitudine sua superant. Et ipsem dixisti, malos supplicium, saluti destinatos beatorum hominum cœstum excipere. Quo sit, ut tuismet cum thesibus ea pugnet, quibus illas tueri te putas: ei undeque pareat, posse aliquem facere, quod bonum sit, et tamen non esse animo elato. Quamobrem hac quoque B ratione absurdia est tua conclusio. Quod si multis habes, qui tecum faciunt: non tamen eorum societas tibi praesidio est. Nam illi ipsi sunt, qui hac oratione accusantur; quare fieri nequit, ut dictis Atque hactenus hæc. Tu vero longe mibi charissime sili, si quis aliquando proximus tuus rem Deo gratam facit, te non faciente, bumilem te geras, ac doleas. Nam hinc agnoscere debes, nolle te bonum esse. Si ille contrarium facit, socorditer ac negligenter vivens, te omnia bona peragente, cave animo efferraris. Non enim propter illius vitiositatem egregius ipse vir factus es, sed simpli citer ob facta tua. Atque hoc vel inde perspicuum est. Nam corona non potiuntur homines ex lapsu proximi, sed ex suis egregiis factis. Apparet igitur, non posse fieri, ut inter se comparentur, qui certamen adversus superbiam suscipiunt. Illos enim athletas, quibus olea præmium, et qui cum sanguine carneque collectantur, ut Apostolus sane loqueretur, verismile est recte inter se conferri. Quodam enim dotes singulares, expositæ spectatorum oculis, eum demonstrant, qui supra cæteros excellit: ut corporis robur, et exercitationes, et in huiusmodi certaminibus experientia. Quod si etiam non omnino accurate lata sententia fuerit, non admodum periculosus hic error est. Non enim animis exitium affert, sed exigua quamdam gloriam et quæ statim extinguitur, vel indignis fortasæ tribuit, vel iis adimit, quibus erat attribuenda. Qui vero bellum gerunt adversus principatus et potestates, eos quoniam pacto quis, et cum quibus omnino compararet? utrum cum illis, qui cum eis idem in certamen descendunt, an cum pugnantibus adversus nos potestibus? Mibi sane videtur, nequaquam convenire, ut existimemus, alterutrum horum locum habere posse. Nam malas illas potestates non abs re nobis quidem infestissimas et cogitare possumus, et dicere: sed semuli nostri nullo esse modo possunt. Nec enim gloriam existunt, nec præmium spectant: sed interitum no-

18

strum simpliciter desiderant, et injuriis inferendis gaudent, non ut honoribus potiantur. Idem ex obscuro nobiscum colluctantur, ac tela jacunt: nos autem invicem decertantes, alter ab altero conspiciuntur. Itaque formidabile bellum cum eis gerimus. Non contentio, non certamen est, non utrisque proposita sunt premia. Imo declaratis victoribus in hisce pugnis, nobis quidem premio cedit splendor et immortalitas: at illis horum loco gehenna, iudebra, ignis exterior. Idem nec inter homines quosdam certamen aliquod spirituale suscipitur, de pudicitia dico, de humilitate, de aliis talibus: nec probabili ratione fieri potest, ut adversarii vel amuli vocentur. Quamobrem? Multas quidem ob alias causas, maxime vero, quod in conatibus etenim præclara facinora nec obstant invicem sibi, seseve cunctis rationibus oppugnant, ut amuli et adversarii facere solent: et præterea sapienter operi totis viribus invicem sibi suppeditant. Ergo non consentaneum est rationi, ex comparatione spiritualium cuiuslibet operum, præstantissimum athletam inveniri. Qno enim id pacto? Imo si fieri hoc posset, non hac ratione fieri debebat, ut, inquam, idem et munierarius, et athlete, et judices essent, ac se esse justificarent in præjudicium proximorum: sed judicatum de athletis, alium quemdam eportebat esse, qui primum in solo consideret, ac deinde præciperet, ut illi certamen auspicarentur. Tu vero, bone vir, utrique sufficere vis officio. Sedes ut munierarius, nemine præter te ipsum ad hoc invitante; certamen adversus eum suscipis, qui contra te non accinctus est; tuis ipse manibus, cum fastu quodam, caput tuum corona redimis; nec amittadvertis, quod turpissime te ipsum ornes, si quidem ornatus appellari debet, quo scriptum quis extra omnem decori et æqui rationem ornat, ac non mera potius de honestatio. Quis, obsecro, dignum se potet, ut multitudo atque coronet animos hominum sibi cognitorum? quod soli Deo competere nemo non forebitur. Nam judex in corporeis et externis certaminibus ille fuerit, opinor, qui talium experientiam nactus est accuratam, multoque maiorem, quam ii qui decertant. Hac enim opinio facit, ut ad Judicium ille solium perveniat. In spiritualibus autem et inaspectabilibus, solus Servator et munierarius et Judex est. Quod sane demonstrare velle, supervacuum fuerit. Etenim vel cæco paret, uti proverbio dicitur. Atque hæc cum divus sciret Apostolus, huiusmodi verba protulit: Non audemus vel approbare, vel comparare nosmet ipsos cum quibusdam, qui seipso commendant. Itaque nihil melius, neque tutius factu, quam si judicium de universis soli Salvatori permittamus, nec nosmet inter nos ipsi comparemus. Et quoniam mea sane sententia, modis omnibus demonstratum est, nemine elato esse debere animo, licet eorum in numero sit, qui ad supremam pervenere, licet ad ipsos omnis virtutis fines accesserit; idemque recte pronuntiatum a nobis esse, quemlibet sana prædictum mente fassurum arbitrer:

A δρῶσιν ἀλλὰ τῆς ἡμῶν ἀπλῶς καταστροφῆς ἐψεύται, καὶ τῷ θύροισα χάρουσιν, οὐ τῷ τιμηθῆναι. Καὶ οὐδὲ μὲν ἐκ τοῦ ἀφενοῦς πυκτεύουσί τε καὶ βάλλουσιν· ἡμεῖς δ' ἀλλήλοις ὁρώμεθα ἀνταγωνίζομενοι. Πλέον τοίνυν φοβερὸς μεταξὺ ἡμῶν τε κακείνων ἔστιν. Οὐκ Ἑρίς, οὐδὲ ἀγόνων, οὐδὲ ἄνθρακας φοτέροις προτεθειμένα. Κατοι, καὶ φανέσιν ἀμενούσιν ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους διαμάχας, ἥμιν μὲν ἀλλον λαμπρότητης τε καὶ ἀθανασία, ἐκεῖνοις δὲ ἀντι τούτων γένεννα, καὶ σκότος, καὶ πῦρ ἔξωτερον. Οὐκουν οὐδὲ τις τῶν ἀνθρώπων πρόκειται πνευματικός τις ἀγών, περὶ σωφροσύνης λέγων, καὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ τῶν τοιούτων· οὐδὲ ἔνεστιν αὐτοὺς εὐλόγιας ἀντιπάλους καλεῖν. Διατέλει· Πολλῶν μὲν ἔντα καὶ ἀλλων, μάλιστα δὲ διτοῖς αὐτῶν ἐγκειμόμενοις πρός τὸ κατορθῶσαι οὗτοις ἀντιπάλοις καὶ διαμάχονται πάντα ποιοῦντες, διτοῖς ἀνταγωνισταῖς ἔστιν Ἐργον· καὶ προσέτι συνεργοῦσι πολλάκις, δύση δύναμις. Οὐκ δρα λόγον ἔχον διτοῖς ἀπὸ τῆς τῶν πνευματικῶν Ἐργῶν παραθέσεων; τῶν ἐκάστῳ γινομένων τὸν δρίστον ἀθλητὴν εὐρεθῆναι· πῶς γάρ; Ὁπότε δὲ καὶ τοῦτο ἐνήν, οὐκ ἐχρή ταῦτη γίγνεσθαι· λέγω δὴ τὸ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἀγωνιζόντας, καὶ ἀγωνιζομένους, καὶ κριτὰς εἶναι, καὶ δικαιοῦντας ἐκτούς κατὰ τῶν πλησίον· ἀλλὰ ἕδε γε τὸν κρινοῦντα τοὺς ἀθλητὰς· ἔτερόν τινα εἶναι· καὶ καθίσαι πρώτον ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἰτ' ἐπιτρέψαι τούτους ἐνάρξασθαι. Σὺ δ', ω τάν, ἀρχεῖς καὶ ἀμφοτέροις τοῖς σχῆμασι· καὶ κάθη μὲν ἀγωνιζόντης αὐτόκλητος, διαγωνίζῃ δὲ πρὸς τὸν οὐκ ἀποδιάμενον ἐπὶ σὲ, περιτίης δὲ σου ἵη κεφαλῇ τὸν στέφανον τὰς συντοῦ χερσὶ, τεμνυνόμενος· καὶ οὐκ αἰτιάνη σαυτὸν κοσμῶν αἰσχιστα πάντων ἀνθρώπων, εἴτε καὶ κόσμον δεῖ καλεῖν, φέρετον γέ τις ἔαυτὸν κοσμεῖ ἔξι τοῦ προστήκοντος καὶ τοῦ γεγονόντος, ἀλλὰ μὴ προπηλακισμὸν ἀντικρυσ. Καὶ τοι, τίς δέσιν ἡγήσαιτ' ἀν αὐτὸν εἶναι, εὐθύνειν τε καὶ στεφανοῦν ψυχὴς ἀνθρώπων δρογεῶν; δὴ μόνω τῷ θιῷ προσήκειν πάντες ἀν φαίεν; κριτής μὲν γάρ ἐν τοῖς σαρκικοῖς ἀγώντας καὶ φινομένοις ἐκεῖνος ἀν, οἷμαι, γένοιτο, δε πέραν ἔχων τῶν τοιούτων ἀκριδῆ, καὶ πολλῷ τῶν ἀγωνιζομένων ἀμείνων· αὐτῇ γάρ ἡ δίξια τούτον ἐπὶ τὸν τοῦ κρίνειν θρόνον ἀναβιδάσσει· ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ μὴ φινομένοις ἀγωνιζόντες· καὶ κριτής δὲ Σωτῆρ ἔστι μόνος. Καὶ ἀποδεικνύει τοῦτο παραδοσιαὶ περιεργον. Καὶ τυρφὴ γάρ δίλον, φασι. Καὶ ταῦτ' εἰδὼς δὲ θεῖος· Ἀπόστολος· ἐκεῖνον ἀφῆκε τὸν λόγον· Οὐ τολμῶμεν ἔτηραί της τῶν ἔαυτούς συγκρίνειν ἔαυτούς τις τῶν ἔαυτούς συνιστανόντων. Νοστε καίδεν τε καὶ ἀσφαλές μόνῳ τῷ Σωτῆρι διδόναι τὸ πάντας κρίνειν, καὶ μὴ ἀλλήλοις ἡμέρας αὐτοὺς παρεξετίζειν. Ἐπει δὲ ὡς ἔγωγε ἀν φαίην, διὰ πάντων ἀπόδειξται. μηδένα δεῖν ὑπελυφρονεῖν, εἰ καὶ τῶν ἐς ἀκριβούς ἀφιγμένων, καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τέρματα πάσης ἀρετῆς εἴη, καὶ τοῦτ' ἀν οἷμαι πᾶς· διτοισοῦν ὑγιαίνων ὑγιῶς ἔχειν δρολογήσειν· Ιστημι τὸν λόγον ἐνάρδε, τοσοῦτον ἐπειτάν· Καὶ ως λίαν σπουδαῖος τινες ἀνθρώποι, μήτε τῶν ἀλλων καταγελάτωσαν, μήδη ἐκτούς νομιζέτωσαν

ἀγαθούς εἶναι. Ὁ γάρ ἀτακρίνωρ με, φησίν, σὸν θεός ἐστιν· δὲ οὐδὲ μὲν τὰ πάνταν ἀκριβῶς, οὐδὲ διδωτοὶ δὲ τὰ γίρα, εἰ παρελήλυθε τις τοὺς δάλους τρέχων· ἀλλ' οἵ γε ἔξεγένετο καταλαβεῖν ἔκεινον τὸν χῶρον, ή τὰ βραχεῖα ἔστηκε, καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆμεν; ὁ Σωτὴρ ἡμῖν στεφούστην ἐσυνθὲν τοὺς ἀριστεῖς παρέχει. Αὐτός σου τὴν φίλην κεφαλήν, ὡς συμβασιλεῦ τε καὶ παῖ, οὐ μόνον ἐνταυθοῖς στεφανώσαι, ἀλλὰ κάκει, τῷ καλῷ στεφάνῳ τῶν μακαρίων· ὑπὲρ οὖν καὶ τοὺς πολλοὺς, οὓς οἴδα δὲ εἰ καὶ καλούς, ἀγῶνας τούτους τενεστησάμην.

In altera vita, seruo illo beatorum egregio: cuius ergo complures hosce quidem labores, sed haud scio an aliquo cum opera pretio, suscepi.

ΕΠΙΔΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΣ.

Ταῦθ' ἡμῖν, ὡς φίλαται, σὴν χάριν εἰρηται νῦν, καὶ τὸ πεῖσαν εἰρηκέναι φίλτρον ὑπερφύσεα. Εἰ μὴ γάρ τοσούτον ἥν, οὐκ ἀν ὑπὲρ τῆς ὠψείας τῆς σῆς πρὸς τουτον τὸν ἀγῶνα ἀπεδυσάμην, οὐδὲ ἀν διήρκεσέ μοι τὸ προθυμεῖσθαι μετὰ τοσαύτης ἀκμῆς δρχι τέλους· ἀλλ' η τὴν πρώτην ἀν εὐθὺς ἀπεπήδων, συγχών μοι τῶν πρασιταμένων ἐπικειμένων, ή περὶ τὰ μέσα που, ἀλλεπαλλήλων τῶν δεινῶν φυομένων· εἰη δὲ μοι τὸν ἄλιον τοῦτον ἥδην γενέσθαι, καὶ τῶν πόνων ἅπιον· οὐ καλῶς ἐκβῆσται, σοῦ γ' ἔθίλοντος. Εἰ γάρ αὐτὸς τὰς παραινέσσις ἔκεινας, καὶ δεια δὴ τοῖς λόγοις τούτοις ἐμπεριείληπται πρὸς τὴν τῶν ἡμῶν σου διακόσμησιν, οὐκ ἀτιμάσται βουλεύσασι, ἀλλὰ τιμῆσαις ἡμὲν ἡμᾶς τοὺς γεγεννηκότας, καὶ τοὺς ἐξ ὧν ἡμεῖς Ἐρυμεν, τιμῆσαις; δὲ σαυτὸν καὶ τοὺς παχιδεντάς ἀπαντάς, ἐνὶ τῷ τούτῳ καὶ μόνῳ, τῷ μῇ χείρω τῶν ἐλπίδων φανῆναι, διὸ δὴ πάντες Ἐτρεψον περὶ σοῦ γε τὰ βελτίω μαντευόμενοι, ἵτι τὰ τῶν παιδῶν ἀθύροντος· εἰ τοίνυν ταῦτα γένοιτο [συναιρομένου]. Θεοῦ, τὸ τε λοιπὸν τῆς ἡμῆς ζωῆς ἡδύ (πῶς οἰει;) κατασκευάσεις, καὶ λαμπρούς μοι τοὺς μιεθούς ἀποδώσεις; οὐχ ὅπως τουτων τῶν ἰδρώτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν φύναι, καὶ τοῦ τραφῆναι βασιλεῖκυς, καὶ πεπαιδεῦσθαι, καὶ τετιμῆσθαι, καὶ ἀπίως τῶν ὑπὲρ σοῦ μοι πεπραγμένων ἔδης ἀπάντων, οὐκ δίλγων ἵσως δητῶν, οὐδὲ συμφρῶν. Ταῦτη μὲν οὖν ἥπερ ἔχοντας ἐκβῆσται, εἰ κατὰ τὰς ἀλπίδας ἡμῖν ὁρθήσῃ. Οὐθόδηση δὲ πάντως, εἰ τοῖς ὑπὲρ σοῦ λεγομένοις τούτοις ὑποτετάχθαι: θελήσας καὶ δεῖξαις ἔργοις αὐτοῖς τὸν ὡς ἀληθῶς ὑπακούσαντα. Καὶν τοῦτο γένοιτο τάγαθὸν, καὶ τῇ τῶν τρίσιων ἀρτεῇ μῇ καταισχύνῃς μου τὰς εὐχὰς καὶ τὰς παραινέσσις, εὑ οἴδ' ἔτι καὶ θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσφίλης ἔσος, καὶ τὸ βασιλεύειν ἀνθρώπων ἀνθρώπῳ δητε, δὴ δυσχερὲς ποιεῖ τὸ δρμοφύδε, βῆστα δὲν σοι γένοιτο πάντως, καὶ πρὸς καλὸν καὶ εὐκλειαν ἀποδῆσται. Ὁ γάρ γονεῖσι πειθόμενος δηλοντει καὶ θεῷ. Τῷ δὲ τοιούτῳ δρχοντι δικρίως, ἀν οἱ ὑπ' αὐτὸν πειθοιντο. Τὸ δὲ τούτους ἀγεσθαις κατὰ τὸν ἔκεινον σκοπὸν πᾶν ἀγαθὸν ἐργάζεσται· ὡς περ οὖν καὶ τούναντίον τὸ μὴ πειθεσθαι. Μή δὴ τηνάλλως ἡμᾶς ἀποφῆναις τοὺς ὑπὲρ σοῦ λόγους τούτους ἀνελακτάς, μηδὲ ἔτητε τοῦδε ἐρειν ἐν ἑμοι, τὸ ποιῆσαι τὶ φῆμι καὶ διδάξαι. Ισμεν γάρ ἡμᾶς

sinem hic dicendi facio, hoc uno duntaxat adjecto: Tametsi magna præditi virtute sint homines aliqui, non tamen vel alios derideant, vel seipso egregios putent. Nam, ut ille ait, qui mejudicat et examinat Deus est; qui arcurate novit omnium facta, nec iis præmia tribuit, qui alios cursu prætergressi sunt: sed quibus ad eum pervenire locum contigit, ipsa ubi præmia consistunt, et ubi Servator ille noster in regio considens solio, seipsum coronatorem victoribus exhibet. Is charum caput tuum, o regni consors et filii, non hic tantummodo coronet, sed etiam

EPILOGUS EPISTOLARIS.

Hæc a nobis, charissime fili, tua nunc causa dicta sunt; quodque nos ad dicendum impulit, eximius in te uoster amor est. Quippe si tantus esset, non me propter utilitatem tuam ad hoc certamen accinxisset, nec ad finem usque perdurasset istæc alacritas, tanto cum vigore conjuncta: sed vel initio statim, pluribus obstaculis me urgentibus, vel ipso fortassis in medio, difficultatibus sane continuis emergentibus, resiliisset. Opto autem, ut hoc mihi certamen et jucundum, et exantlatis dignum laboribus experiar; ut quidem eventus recte responderebit, modo tu velis. Quippe si tu monitus nostros, et quæcunque comprehensa sunt istis orationibus, ad ornandum mores tuos, aspernari non decreveris, sed honestam et nostri, qui te genuimus, et corum a quibus ipsi prognati sumus, et tuimet ipsius, et omnium magistrorum rationem habueris in hoc uno, ne spebus illis deterior evadas, quas de te puerilibus adhuc ludicris intento sovebant omnes, optima quæque sibi vaticinando pollicentes: hæc igitur, adjuvante Deo, si contigerint; et quod mihi reliquum est vitæ sane quam jucundum efficies, et mercedes mihi splendidas persolves, non pro hisce dico sudoribus, sed etiam pro eo, quod natus ex nobis sis, et regium in morem educatus, et institutus, et in honore habitus, et simpliciter adeo, pro universis a me tua causa factis, quæ fortasse nec paucæ sunt, nec levis momenti. Et quidem sunt istæc illum, quem dini, eventum habitura, si exspectationi nostræ satisfeceris. Satisfacies autem omnino, siquidem his tua causa prolatis obtemperare volueris, et factis ipsis reapse te parere probaveris. Quid sane bonum si mihi contingit, ac morum virtute vota monitusque meos non confuderis: tam ipsis Deo, sat scio, quam in omnibus amabilis eris; et tuum, qui homo es, in homines imperium, quod generis cognatio difficile reddit, omnino facillimum experieris, præterquam quod exitus etiam ipsius præclarus et gloriosus erit. Nam qui parentibus, idem et Deo paret. Tali vero principi non abs re subditi quoque parebunt. Et obsequium subditorum, ipsius instituto parentium, nullius non origo boni est; sicut et contrarium accidit, si non obtemperent. Care quædam conuincis, ut absque fructu orationes hasce conse-

strum simpliciter desiderant, et injuriis inferendis gaudent, non ut honoribus potiantur. Idem ex obsecro nobiscum colluctantur, ac tela jacunt: nos autem invicem decertantes, alter ab altero conspiciemur. Itaque formidabile bellum cum eis gerimus. Non contentio, non certamen est, non utrisque proposita sunt premia. Imo declaratis victoribus in hisce pugnis, nobis quidem premio cedit splendor et immortalitas: at illis horum loco gehenna, iudebrei, ignis exterior. Idem nec inter homines quosdam certamen aliquod spirituale suscipitur, de pudicitia dico, de humilitate, de aliis talibus: nec probabili ratione fieri potest, ut adversarii vel amuli vocentur. Quamobrem? Multas quidem ob alias causas, maxime vero, quod in conatibus edendi præclara facinora nec obstant invicem sibi, seseve cunctis rationibus oppugnant, ut amuli et adversarii facere solent: et præterea saepius opem totis viribus invicem sibi suppeditant. Ergo non consentaneum est rationi, ex comparatione spiritualium cuiuslibet operum, præstantissimum athletam inveniri. Quo enim id pacio? Imo si fieri hoc posset, non hac ratione fieri debebat, ut, inquam, idem et munerarius, et athleta, et judices essent, ac se esse justificarent in præjudicium proximorum: sed judicatum de athletis, alium quemdam aportebat esse, qui primum in solio consideret, ac deinde præcipere, ut illi certamen auspicarentur. Tu vero, bone vir, utrique sufficere vis officio. Sedes ut munerarius, nemine præter te ipsum ad hoc invitante; certamen adversus eum suscipis, qui contra te non accinctus est; tuis ipse manibus, cum fastu quodam, caput tuum corona redimis; nec auñradvertis, quod turpissime te ipsum ornas, si quidem ornatus appellari debet, quo seipsum quis extra omnem decori et æqui rationem ornat, ac nouaria potius debonestatio. Quis, obsecro, dignum se putet, ut nimirum aliqune coronet animos hominum sibi cognatorum? quod soli Deo competere nemo non faretur. Nam iudex in corporeis et externis certaminibus ille fuerit, opinor, qui talium experientiam nactus est accurasam, multoque maiorem, quam ii qui decertant. Hac enim opinio facit, ut ad Judicis ille solium perveniat. In spiritualibus autem et inaspectabilibus, solus Servator et munerarius et iudex est. Quod sane demonstrare velle, supervacuum fuerit. Etenim vel cæco paret, uti proverbio dicitur. Atque hæc cum divus sciret Apostolus, hujusmodi verba protulit: Non audemus vel approbare, vel comparare nosmet ipsos cum quibusdam, qui seipso communendant. Itaque nihil melius, neque tutius factu, quam si iudicium de universis soli Salvatori permittamus, nec nosmet inter nos ipsi comparemus. Et quoniam mea sane sententia, modis omnibus demonstratum est, neminem elato esse debere animo, licet eorum in numero sit, qui ad supraeva pervenire, licet ad ipsos omnis virtutis fines accesserit; itemque recte pronuntiatum a nobis esse, quemlibet sana prædictum mente fassurum arbitratur:

A δρῶσιν ἀλλὰ τῆς ἡμῶν ἀπλῶς κατεστροφῆς ἔφενται, καὶ τῷ θύρᾳσι χαρουσιν, οὐ τῷ εἰμηθῆναι. Καὶ οὐδὲ μὲν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς πυκτεύουσι τε καὶ βάλλουσιν· ἡμεῖς δ' ἀλλήλοις ὁρώμεθα ἀνταγωνίζομενοι. Πύλεμος τοίνυν φοβερὸς μεταξὺ ἡμῶν τε κακείνων ἔστιν. Οὐκέτις, οὐδὲ ἄγων, οὐδὲ ἄθλον λαμπρότης τε καὶ ἀθανασία, ἐκείνοις δὲ ἀντί τούτων γένενται, καὶ σκότος, καὶ πῦρ ἑξώτερον. Οὐκούν οὐδέ τις τῶν ἀνθρώπων πρόκειται πνευματικός τις ἄγων, περὶ σωφροσύνης λέγων, καὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ τῶν τοιούτων· οὐδὲ ἔνεστιν αὐτοὺς εὐλόγως ἀντιπάλους καλεῖν. Διατί; Πολλῶν μὲν ξενα καὶ ἀλλων, μάλιστα δὲ τοῖς αὐτῶν ἐγχειρήμασι πρός τὸ κατορθῶσαι οὔτε ἀντιπίπονταις ἀλλήλοις καὶ διαμάχονται πάντα ποιοῦντες, δι τοῖς ἀνταγωνισταῖς ἔστιν Ἑργον· καὶ προσέτι συνεργοῦσι πολλάκις, δύση δυναμις. Οὐκέτις δρόγον ἔχον ἐπὶ τῆς τῶν πνευματικῶν Ἑργῶν παραβένεις τῶν ἐκάστω φυγιομένων τὸν ἀριστον ἀθλητὴν ἐρεθίζουν· πῶς γάρ; Ὁπότε δὲ καὶ τοῦτο ἐνην, οὐκέτιν ταῦτη γίγνεσθαι· λέγω δή τὸ τούτο αὐτοὺς καὶ ἄγανούτες, καὶ ἀγωνιζομένους, καὶ κριτὰς εἶναι, καὶ δικαιοῦντας ἔκειτον· κατὰ τῶν τελεσίον· ἀλλ' ἔστι γε τὸν κρινοῦντα τοὺς ἀλλητὰ· Ἐπερόν τινα εἶναι· καὶ καθίσται πρῶτον ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἰτ' ἐπιτρέψει τούτους ἐνάρξασθαι. Σὺ δ', ω τάν, ἀρχεῖς καὶ ἀμφοτέροις τοῖς σχήμασι· καὶ κάθῃ μὲν ἀγωνιζόμενος αὐτόλητος, διαγωνίζῃ δὲ πρὸς τὸν οὐκ ἀποδιάμενον ἐπὶ σὲ, περιτίης δέ σου τῇ κεραῃ τὸν στέφων ταῖς σπιτοῦ χεροῖς, σεμνυνόμενος· καὶ οὐκ αἰσθάνη σαυτὸν κοσμῶν αἰσχιστα πάντων ἀνθρώπων, εἴτε καὶ κόσμον δεῖ καλεῖν, φέγε τις ἔαυτὸν κοσμεῖ ἔξω τοῦ προστήκοντος καὶ τοῦ γεγονόμενου, ἀλλὰ μὴ προπηλακισμὸν ἀντικρύξει. Καὶ τοι, τίς δέξιον ἥγεσαι ἐν αὐτὸν εἶναι, εὐθύνει τε καὶ στεφανοῦν ψυχὴς ἀνθρώπων δρογενῶν; δ δὴ μόνῳ τῷ θεῷ προτίχειν πάντες ἀν φαίνεν; κριτής μὲν γάρ ἐν τοῖς σαρκικοῖς ἄγωνι καὶ φαινομένοις ἔκεινος ἀν, οἷμα, γένοιστο, δ περιν ἔχων τῶν τοιούτων ἀκριδῆ, καὶ πολλῷ τῶν ἀγωνιζομένων ἀμείνων· αὕτη τέρ τη δέξια τούτον ἐπὶ τὸν κρίνειν θρόνον ἀναβιάσει· ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ μὴ φαινομένοις ἀγωνιζότες καὶ κριτής δ Σωτήρ ἔστι μόνος. Καὶ ἀποδειχνύει τοῦτο περιρρήσαι περιεργον. Καὶ τυφῶν γάρ δίλον, φασι. Καὶ ταῦτ' εἰδὼς δ θεῖο· Ἀπόστολος ἐκείνον ἀφῆκε τὸν λόγον· Οὐ τολμῶμεν ἐγκρίγειν ἡ συγκρίταις ἔαυτοὺς τιστε τῷ τέλεσθαι τοῦτον. Ωστε καί ὅτι τε καὶ ἀσφαλές μόνῳ τῷ θεῷ διδόναι τὸ πάντας κρίνειν, καὶ μὴ ἀλλήλοις ἡμεῖς αὐτοὺς παρεξετάζειν. Ἐπει δ ὡς ἕγωρ ἀν φαίνεν, δικά πάντων ἀποδέειται, μηδένα δεῖν ὑψηλορούντιν, εἰ καὶ τῶν ἐς ἄκρων ἀφιγμένων, καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τέρματα πάσσης ἀφετῆς εἴη, καὶ τοῦτο ἀν οἷμα πᾶς διτισῶν ὑγιαίνων ὄγως ἔχειν δρολογήσεις· ἰστημε τὸν λόγον ἀνθάδε, τεσσούτον ἐπειπών· Καὶ οὐ λίαν σπουδαῖοι τινες ἀνθρώποι, μήτε τῶν διλλων καταγελάτωσαν, μήδιον ἔκειτον νομίζειτωσεν

ἀγαθούς εἶναι. Ὁ γάρ ἀτακρίων με, φησὶν, διὰ σέας ἐστιν· δεὶς οὐδὲ μὲν τὰ πάνταν ἀκριβῶς, οὐδὲ δίδωσις δὲ τὰ γέρα, εἰ παρελήλυθε τις τοὺς ἀλλούς τρέχων· ἀλλ' οἵ γε ἔξεγένετο καταλαδεῖν ἔκεινον τὸν χῶρον, ήτοι τὰ βραβεῖα ἔστηκε, καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆμενος, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν στεφούσθην ἐκεῖνον τοῖς ἀριστεῖσι παρέχει. Αὐτός σου τὴν φίλην κεφαλήν, ὡς συμβασιεῦ τε καὶ παῖ, οὐδὲ μόνον ἐνταυθοῖς στεφανώσαι, ἀλλὰ κάκει, τῷ καλῷ στεφάνῳ τῶν μακαρίων· ὑπὲρ οὖν καὶ τοὺς πολλοὺς, οὐχ οἷς δὲ εἰ καὶ καλούς, ἀγῶνας τούτους ἐνεστησάμην.

in altera vita, serio illo beatorum egregio: cujus ergo complures bosce quidem labores, sed haud scio an aliquo cum opera pretio, suscepī.

ΕΠΙΔΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΣ.

Ταῦθ' ἡμῖν, ὡς φίλατε, σήμα χάριν εἰρηται νῦν, καὶ τὸ πεῖσαν εἰρηκέναι φίλτρον ὑπερφυές. Εἰ μὴ γάρ τοσοῦτον ἦν, οὐκ ἀν ὑπὲρ τῆς ὥφελειας τῆς σῆς πρὸς τουτον τὸν ἄγωνα ἀπεδυσάμην, οὐδὲ ἀν διήρκεσέ μοι τὸ προθυμεῖσθαι μετὰ τοσαύτης ἀκμῆς ἀχρι τέλους· ἀλλ' ητο τὴν πρώτην ἀν εὐθὺς ἀπεκήδων, συχνῶν μοι τῶν πρασιταμένων ἐπικειμένων, η περὶ τὰ μέσα που, ἀλλεπαλλήλων τῶν δεινῶν φυομένων· εἴη δὲ μοι τὸν ἀθλὸν τοῦτον ἤδην γενέσθαι, καὶ τῶν πόνων ἀξιόν· οὐ καλῶς ἐκήσθεται, σοῦ γ' ἀθλόντος. Εἰ γάρ αὐτὸς τέτοιος παραινέσεις ἔκεινας, καὶ δεῖς δὴ τοῖς λόγιοις τούτοις ἐμπειρείληπται πρὸς τὴν τῶν ἡῶν σου διακόσμησιν, οὐκ ἀτιμάσται βουλεύσαι, ἀλλὰ τιμήσαις μὲν ἡγεῖς τοὺς γεγεννηκότας, καὶ τοὺς ἐξ ὧν ἡμεῖς ἔρχυμεν, τιμήσαις δὲ σαυτὸν καὶ τοὺς παιδειστὰς ἀπεινάτας, ἐντο τῷ τούτῳ καὶ μόνῳ, τῷ μὴ χειρῷ τῶν ἐλπίδων φανῆναι, δὲ δὴ πάντες· ἔτρεψον περὶ σοῦ γε τὰ βελτίω μαντευόμενοι, Εἴτε τὰ τῶν παιδίων ἀθύροντος· εἰ τοιν ταῦτα γάνοιτο (συναιρούμενον Θεού, τὸ τε λοιπὸν τῆς ἡμῆς ζωῆς ἤδην (πῶς οἱει;) κατασκευάσεις, καὶ λαμπρούς μοι τοὺς μισθούς ἀποδώσεις; οὐχ ὅπως τοιτεν τῶν ἰδρώτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν φύναι, καὶ τοῦ τραχῆναι βασιλικῶς, καὶ πεπαιδεῦσθαι, καὶ τετιμῆσθαι, καὶ ἀπιῶς τῶν ὑπὲρ σοῦ μοι πεπραγμένων ἔξῆς ἀπάντων, οὐχ διλύων ἵσως δυτῶν, οὐδὲ σμικρῶν. Ταῦτα μὲν οὖν ἢπερ ἔρην ἐκήσθεται, εἰ κατὰ τὰ; ἐλπίδας ἡμῶν ὅφθηση. Ὁρθήσῃ δὲ πάντως, εἰ τοῖς ὑπὲρ σοῦ λεγομένοις τούτοις ὑποτετάχθαι θελήσαις καὶ δεῖξαις ἔργοις αὐτοῖς τὸν ὡς ἀληθῶς ὑπακούσαντα. Καν τοῦτο γένοιτο τάγαθον, καὶ τῇ τῶν τρόπων ἀρετῇ μὴ καταισχύνης μου τὰς εὐχές καὶ τὰς παραινέσεις, εὖ οἶδ' ἐτι· καὶ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσφιλῆς ἐσόη, καὶ τὸ βασιλεύειν ἀνθρώπων ἀνθρώπῳ δυντι, δὴ δύσχερές ποιεῖ τὸ δύσφυες, ἥπται δὲ σοι γένοιτο πάντως, καὶ πρὸς καλὸν καὶ εὐχειταν ἀποδήσεται. Ὁ γάρ γονεύσι παιθόμενος δηλουστεῖ καὶ Θεῷ. Τὸ δὲ τούτους ἀρχοντες δικαίως, ἀν οἱ ὑπ' αὐτὸν πείθοιτο. Τὸ δὲ τούτους ἀγεσθαις κατὰ τὸν ἔκεινον σκοπὸν πᾶν ἀγαθὸν ἔργάζεται· ὕπτερ οὖν καὶ τούναντίον τὸ μὴ πείθεσθαι. Μή δὴ τηνάλλως ἡμᾶς ἀποφήναις τοὺς ὑπὲρ σοῦ λόγους τούτους ἀναλακότας, μηδὲ ζῆτει τοῦθ' εὑρεῖν ἐν ἐμοι, τὸ ποιῆσαι τέ φημι καὶ διδάξαι. "Ισμεν γάρ ἡμᾶς;

A finem hic dicendi facio, hoc uno duntaxat adjecto: Tametsi magna prædicti virtute sint homines aliqui, non tamen vel alios derideant, vel seipso egregios putent. Nam, ut ille ait, qui me judicat et examinat Dens est; qui accurate novit omnium facta, nec iis præmia tribuit, qui alios cursu pretergressi sunt: sed quibus ad eum pervenire locum contigit, ipsa ubi præmia consistunt, et ubi Servator ille noster in regio considens solio, seipsum coronatorem victoribus exhibet. Is charum caput tuum, o regni consors et filii, non hic tantummodo coronet, sed etiam in altera vita, serio illo beatorum egregio: cujus ergo complures bosce quidem labores, sed haud scio an aliquo cum opera pretio, suscepī.

EPILOGUS EPISTOLARIS.

B Hæc a nobis, charissime fili, tua nunc causa dicta sunt; quodque nos ad dicendum impulit, eximius in te uoster amor est. Quippe ni tantus esset, non me propter utilitatem tuam ad hoc certamen accinxisset, nec ad finem usque perdurasset istæc alacritas, tanto cum vigore conjuncta: sed vel initio statim, pluribus obstaculis me urgentibus, vel ipso fortassis in medio, difficultatibus sane continuis emergentibus, resiliisset. Opto autem, ut hoc mihi certamen et jucundum, et exaltatio dignum laboribus experiar; uti quidem eventus recte responderebit, modo tu velis. Quippe si tu monitus nostros, et quæcunque comprehensa sunt, istis orationibus, ad ornandum mores tuos, aspernari non decreveris, sed honestam et nostri, qui te genuimus, et corum a C quibus ipsi prognati sumus, et tuimet ipsius, et omnium magistrorum rationem habueris in hoc uno, ne spibus illis deterior evadas, quas de te puerilibus adhuc ludicris intento sovebant omnes, optimæ quoque sibi vaticinando pollicentes: hæc igitur, adjuvante Deo, si contigerint; et quod mihi reliquum est vitæ sane quam jucundum efficies, et mercedes mihi splendidas persolves, non pro hisce dico sudoribus, sed etiam pro eo, quod natus ex nobis sis, et regium in morem educatus, et institutus, et in honore habitus, et simpliciter adeo, pro universis a me tua causa factis, quæ fortasse nec pauca sunt, nec levis momenti. Et quidem sunt istæc illum, quem dixi, eventuum habitura, si exspectationi nostræ satisficeris. Sa- D lisfacies autem omnino, siquidem his tua causa prolatis obtemperare volueris, et factis ipsis reapse te parere probaveris. Quid sane bonum si mihi contingit, ac morum virtute vota monitusque meos non confuderis: tam ipsis Deo, sat scio, quamvis omnibus amabilis eris; et tuum, qui homo es, in homines imperium, quod generis cognitio difficile reddit, omnino facilimum experieris, præterquam quod exitus etiam ipius præclarus et gloriatus erit. Nam qui parentibus, idem et Deo paret. Tali vero principi non abs re subditi quoque parabunt. Et obsequium auditorum, ipsius instituto parentium, nullius non origo boni est; sicut et contrarium accidit, si non obtemperent. Caye quædo comiseris, ut absque fructu orationes basce confece-

timus : nec in me præstationem eorum, quæ tradō A δύντος οὐκ ὄντας γε τοιαύτης δυνάμεως. Ἐξεστὶ δέ
eum docendi ratione conjunctam, reperire cogites. Nam scimus ipsi, nos ea facultate destituti. Nihilominus auctoritati erga te meæ concessum est, uti
de rebus illis disseram, adeoque persuadeam ; quibus a rebus equidem longe absunt. Nec enim tibi
tas est, iis hand obtemperare, quæ a nobis tradita sunt. Nam si præcepta priscorum sacerdotum ac
Phariseorum aspernari non licebat, uti qui Mosis in cathedra sebebant, quamquam nihil eorum, quæ
docebant, ficerent : multo magis decet, obtemperare te mihi, qui quod profuturum est tibi tradō,
licet idem ipse non recte faciam. Nam et ipse in throno sedeo, præcepta tibi modo proponens, tanto
priscis illis præstantiora, quanti venit aestimandum,
quod illa veteris, hæc novæ sint legislatiois atque
gratiae. Vel si hoc mavis, illa legalem ad umbram, hæc
nostra veritatis ad prædicationem pertinent. Itidem
hoc solium in quo nunc ipse sedeo, præstantius est
filio prisco longoque intervalllo id superat, cum solii
divini (si quidem hoc non nimis audacter dicitur)
simulacrum sit. Nam ut de alia quadam auctoritate,
quæ aliquid eminentiæ habeat, nihil dicam, pater
filio princeps est atque dominus, ex ipsa natura.
Pari ratione Deus quoque nobis et princeps et
Dominus est. At declaretur sane res aliquanto ma-
nifestius. Quid igitur erga nos Dens? non opifex? non pater? non rex? non provisor? non doctor?
Hæc omnia, te sane quod attinet, mihi quoque
competunt. Quamobrem ego quidem ceu dictum
est, in eo throno sedeo, qui throni divini simula-
clarem est : at isti sacerdotes atque Pharisei, Mo-
sis in cathedra sebebant. Ea vero longe nostra
inferior est. Nolim autem me quisquam temeritatis
damnet, vel arrogantiæ. Non enim meipsum cum
Mose, qui Deum adspexit, comparo : (cur istuc
ficerem? absit :) sed simpliciter ipsas cathedras.
Et consideremus rem subtilius, si placet. Quippe
tame si divinitus utrique traditum sit imperium,
mihi dico, et Mosis : (nam et Ille dux fuit, atque
doctor. At istæ omnino proveniunt a Deo, quan-
doquidem ab illo potestas omnis, secundum Aposto-
lum:) regnum tamen ducis imperio præstantius est,
et hujus temporis doctrinæ priscis illis longe sunt
perficiiores, uti quæ pendent a novo fædere, quod D
legem perficit. Eaque propter in te mihi quæ auctoritas
est, non solum auctoritatem sacerdotum ac Pha-
riseorum erga populum Iudaicum superat, verum
Ipsius etiam Mosis erga illos universos eminentiam.
Quod si maxime dicamus, Mosem suisse prophetam,
nisi vero multitudine delictorum obsitos : tamen pa-
ternitas certius quiddam est iis qui sunt patres, quam
vaticinandi donum illis, qui eo sunt prediçti. Nam hoc
quidem a multis velut avolavit, illa vero fieri ne-
quit ut extinguitur, ideoque Moses, uti qui non ad
filios dissereret, persuadere nihil potuit, cum qui-
dem et vaticinaretur, et prodigia quædam ficeret.
At erga patres inobedientia reperitur illa quidem,
sed rarius, et in hominibus famosis, non qui unen-

B μου τῷ πρὸς σὲ σχῆματι τούτῳ καὶ περὶ ἑκένων λέγειν, καὶ μάλιστα πεθεῖν, ὃν γε καὶ μαρτὸν ἀφεστήκειν. Οὐδὲ γὰρ θύμις ἀπεῖσιν σε τοῖς δεδογμένοις. Εἰ γὰρ τοῖς πάλαι ἱερεῦσι καὶ Φαρισαῖοις οὐκ ἀπεθεῖν ἔδει, ὡς καθεσθεῖσιν ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας, καίτοι μηδὲν ἐργαζομένοις ὥπερ εἰδόταις, πολλῷ γε μᾶλλον πρέπον ἔστιν, ἐμοὶ, σοι τὸ συνοίσιον λέγοντι, πειθεῖσθαι, εἰ δὴ καὶ μὴ τοῦτο καλῶς πράττοιμι. Κάθημαι γὰρ δὴ καὶ αὐτὸς, νῦν σοι παρανέστεις προτείνων, τοσοῦτόν γε ἀμελεούς τῶν τότε, δσον αἱ μὲν τῆς παλαιᾶς, αἱ δὲ τῆς νέας; εἰσὶ νομοθεσίας καὶ χάριτος· εἰ δὲ βούλεις γε, σκιᾶς ἑκείναις τῆς νομικῆς, αἱ δὲ παρ' ἡμῶν αὗται τοῦ τῆς ἀληθείας κηρύγματος ἔχονται. Ἡ δὲ δὴ καθέδρα, ἵψ' ἡς ἰγαρεῖ νῦν, κρείττων ἑκείνης τῆς πρεσβυτερας, καὶ πολλῷ τῷ περιόντι νικῶσα, ἀτε δὴ τὴν τοῦ Θεοῦ (εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν) εἰκονίζουσα. Καὶ γὰρ χωρὶς τίνος; μᾶλλον σχῆματος ὑπεροχῆς ἔχοντος ἀρχῶν διατήρει τοῖς παισὶν, καὶ δεσπότης, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως. Ταῦτα δὲ ἡμῖν ὁ Θεός. Εἰρήθω δὲ πῶς καὶ φανερώτερον. Τί οὖν δὴ τὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς; οὐ δημιουργός; οὐ βασιλεὺς; οὐ προνοητής; οὐ διδάσκαλος; Ταῦτα δὲ πάντα κάμοι πρόσεστιν, δσα τὰ πρὸς σέ. "Ωστε" ἐγὼ μὲν, διπερ εἰ-
πον, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμαι, τοῦ τὸν Θεὸν εἰκονί-
ζοντος, οἱ δὲ ἱερεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι ἐπὶ τῆς Μω-
σέως καθέδρας. Αὕτη δὲ τῆς ἡμετέρας ἐλάττων. Καὶ μου μηδεὶς καταγγώντα τόλμης, μιδ' αὐθαδείας. Οὐ γὰρ ἔμαυτὸν πρὸς τὸν θεόπτην ἴσυγχρίνω (πάθεν;
ἀπαγε), τὰς δὲ καθέδρας ἀπλῶς. Καὶ σκοπῶμεν ἀκρι-
βεστερον, ἐλ δοκεῖ. Εἰ γὰρ καὶ θεόθεν ἀμφοτέροις τὰ
τῆς ἀρχῆς, ἐμοὶ τε λέγω καὶ τῷ Μωσῇ (καὶ γὰρ
κάκεινος ἡγεμῶν καὶ διδάσκαλος· ταῦτα δὲ πάντας
ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπει καὶ πᾶσα ἔκουσί τι, κατὰ τὸν Ἀπό-
στολον)· ἀλλ' ἡ βασιλεία ἀμείνων ἡγεμονίας, αἱ τε
νῦν διδαχαὶ τῶν παλαιῶν πολλῷ τελεώτεραι, ἀτε
δὴ τῆς νέας Διαθήκης ἐκηρυγμέναι, τῆς τελειώσης
τὸν νόμον. "Ωστε" εἰ πρὸς σὲ μου σχῆμα πολλῷ προ-
έχει οὐ μόνον τοῦ τὸν ἱερέων καὶ Φαρισαίων, πρὸς
τὸν τὸν Ιουδαίων λαὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Μωσέως
ὑπεροχῆς τῆς πρὸς ἑκείνους ἀπαντας. Εἰ δὲ καὶ
περφήτης ἦν ὁ Μωσῆς, ἡμεῖς δὲ ἐν πλήθει παραπτω-
μάτων· ἀλλ' ἡ πατρότης βεβαιότερόν τι χρῆμα τοῖς
κεκτημένοις ἡ τὸ-προφητεύειν τοῖς ἔχουσι. Τοῦτο
γὰρ πολλῶν ἀπέττη, ἑκείνη δὲ οὐκ οἶδον τε μετα-
πεποκέντω. Διὸ δὴ ταῦτα, ὡς μὴ πρὸς οὐτές δ
Μωσῆς διαλεγόμενος, οὐδὲν ἐπειθε, καὶ ταῦτα προ-
φητεύων καὶ θαυματουργῶν. Πατράσι δὲ ἀπειθεῖν
εῖνι μὲν, σπάνιον δὲ, καὶ βεβοημένων ἀνθρώπων, οὐ
νοῦν καὶ τρόπους ἀγαθούς κεκτημένων. Ἄλλα ταῦ-
την τὴν ὑπεροχήν καὶ τὸν θρόνον οἰσθα μὲν, εἴ
οἶδα, καλῶς. Νουνεχῆς τε γὰρ ἀνήρ, καὶ ἀπὸ τῆς
εὐλαβείας καὶ στοργῆς τῆς πρὸς τοὺς γεγενηκότες
ἡμᾶς, λογίσασθαι σε τὸ εἰκός, εὐχερές ἔστιν, οἷμαι.
Ἄμηχανον δὲ οὖν ἀκριβῶν εἰδέναι, δσον ἡ πατρότης
ἔστιν οὐτεί, τὸν μηδέπω γεγονότα πατέρα. Τῷ γὰρ
τῶν πραγμάτων γεγενόθαι βέλτιον ἑκείνα γινώσκο-
μεν ἡ τῷ λογισμοῖς ἑστάζειν. Δοίη δοι δὲ Θεὸς καὶ

εύτοις τοῖς πράγμασιν ὡς τάχιστα ἐπιγνῶναι, τι ποτε πατήρ ἔστι πρὸς τοὺς παιδες· διὰ καὶ ἀλπίζω, καὶ εὐχομαι, καὶ ταῦς ἐλπίσιν εὐφρανθομαι, καὶ τοῦ γε μᾶλλον, ὡς οἶμαι. Δός δὴ πάντας, ὡς φιλτατε, εὐδαίμονά με νομίζειν, ὕστερ τῷ καλὸν φῦσαι καὶ ἀγαθὸν, οὐτω δὲ καὶ τῷ παιδεύει, καὶ τοιοῦτον ἀποφῆναι βασιλέα τὸν οὐδὲν, οἶνον δὲν οἱ νουναχεῖς τῶν δὲν αὐτὲν εἴξαιντο.

indagatiōne cogitationum. Tribuat autem tibi Deus ut ipsa re quam primum intelligas, quid sit erga liberos esse patrem: quod et futurum spero, et opto, et ipsa de spe voluptate, majorem (ut opinor) quam tu, percipio. Faz, charissime fili, ut omnes me beatum existiment, cum quod egregium te procreaverim, tum etiam, quod educaverim, ullaūque tamē imperatorem fecerim, qualēm cordati subditi optaverint.

A te bonisque moribus prædicti sunt. Sed enim sicut scio, bene tibi notam esse rationem hujus eminentiae atque throni. Quippe vir prudens es, deque pietate ac amore tuo erga nos, qui te genuimus. facile te quod æquum est, estimare arbitror. Fieri tamen nequit, uli quanta res sit paternitas erga liberos, accurate norit, qui neandum factus est pater.

Nam de rerum gusto rectius eas cognoscimus, quam

nam de rerum gusto rectius eas cognoscimus, quam

ΩΣ ΕΕ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΕΥΝΟΥΣ ΥΠΗΚΟΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΑΚΜΗ.

ORATIO PROPIII PRINCIPIS

AD BENEVOLOS SUBDITOS QUI AETATIS IN FLORE SUNT.

Τὸ διμέν συνοίσαν εὐχόμενός τε διατελῶν, καὶ ζητῶν ἀπασι τρόποις, δειν φήθη διὰ βραχέων ὄντερ τι δῶρον ταυτασι τὰς παραινέσιες εἰπεῖν. Ἐπειδὴ τοινυν ὄντερ ἐμπέψυκε τοῖς ἀνθρώποις τὸ καὶ τοῖς θύραθεν ἐπιδιδόναι ζητεῖν τὰς ἐνδον ἐπιδοσίες προβργου τίθεσθαι χρῆ. Ταύτας γάρ ἔχειναι παρέπονται. Εἰ γοῦν ἀγαθός τις εἰ, καὶ παρελθεῖν ἔθεισις τούς ἡλικας, ἐν τε δημοσίαις τιμαῖς, ἐν τε πάσιν, οἷς ζηλωτὸς δὲν γένοιο. Θήρευε ταῦτα σπουδαῖοις ἔργοις, ἐν ἀπασι παρέχων· ταυτὸν οὐχ ἔτον πρόδυμον ἡ πιστόν. Φεύγε μὲν νωθείαν, καὶ ρρθυμίαν, καὶ τὸ καθεύδειν ὑπειος ἐπὶ μαλακῶν στρωμάτων, θέλων εὐδαιμονεῖν. Οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εὖ πράττειν ἀνθρώπουν ρρθυμοῦντα, καὶ ἀναπτητικότα, καὶ θυρπτόμενον. Δίωκε δὲ ἔκεντα, & πολλοὺς ἐκ τραύλης τύχης οἰδεν ἀνάγειν ἐπὶ λαμπράν. Μίσει καὶ τὸ θέλειν ἔσθειν ἀργός γε ὅν, εἰδὼς ὡς ἔργον τοῦτο κηφήνων, οὓς οὐχ ὅπως εὐ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ κτείνειν φύσεως νόμος τοῖς τῶν μελισσῶν σμήνεσιν. Ούκουν γε λαμβάνειν ἀρμότεται τοῖς παρὰ σφίσιν αὐτοῖς αἰεὶ τὰς χειρας κατέχουσι. Τοῦτο γάρ λειωθημένοις ἀνθρώποις καὶ παρειμένοις προσήκειν ξοικεν· οἷς δὲ καὶ ρώμη σώματας, καὶ νεότης, καὶ οὐγίεια, καὶ τὸ δξιοῦν κτεῖσθαι μεγάλα, καὶ οὐδεὶν παραπεμπομένους ὑπὸ πολλῶν, τούτους δὲ γενναῖους δινδρας αὐτοὺς. δεικνύναι ὑπὲρ γένους, ὑπὲρ πατριδός, ὑπὲρ τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ. Οὗτω γε δρῶντες, ὡς φιλτατον ἴμοι χρῆμα, τοῦ ζητουμένου ρρδίως ἐπιτυχεῖς ξεσθε, Θεοῦ συλλήπτορος γεγονότος. Καν μὴ λάθης εὐθὺς, αἰτήσας, μήτ' ἀγανακτεῖν (μικρόψυχον γάρ), μήτε καθυφείναι τοῦ

B Qui semper e vestro quod commodo sit, optare non desino, et omnibus idem modis quæterere, preferendas paucis admonitiones basce, cuiusdam instar muneris, putavi. Cum ergo quasi mortalibus innatum sit, ut etiam bonorum externorum incrementa desiderent: quo augeantur interna, principia danda est opera; nam hæc comitantur. Itaque si bonus es, et æquales superare cupis, cum publicis in honoribus, tum in omnibus, quibus effici poterit, ut aliquo sis in pretio: studiosis hæc satiis emitere, teque non minus alacrem, quam fidum in omnibus gerito. Fac segnitiem desidiāmque suigias, et mollibus in stragulis supinam cubationem, si beatitudinem adipisci cogitas. Nequit enim certe, nequit fieri, secundis ut rebus utatur homo desidis ingenii, supinus, delicate vivens. Illa vero prosequere, quæ de fortuna tenui multos ad splendidam perducere solent. Sit etiam odlo tibi, manducare otiosum; quod ipsum sane fucorum esse noris, quos non afficere beneficis, sed occidere, ductu naturæ quondam, apum examina consueverunt. Accipere quidem certe non est par illos, qui manus in sinu semper retinent. Hoc enim mutilatis hominibus et effeminatis convenire videtur. At quibus et corporis robur adest, et juvenilis ætas et valetudo, et magnorum acquirendorum, cumque plurium comitatu incedendi cupiditas: eos par est probare se viros strenuos atque fortes, pro natione sua, pro patria, pro ipso imperatore. Si hoc facietis, charissimi subditi, facile Deo juvante voli compotes eritis. Quod si non statim acceperis id, quod

timus : nec in me præstationem eorum, quæ tradō A cum docendi ratione conjunctam, reperire cogites. Nam scimus ipsi, nos ea facultate destitui. Nihilominus auctoritati erga te meæ concessum est, uti de rebus illis disseram, adeoque persuadeam ; quibus a rebus equidem longe absūm. Nec enī tibi fas est, iis hand obtemperare, quæ a nobis tradita sunt. Nam si præcepta priscorum sacerdotum ac Phariseorum aspernari non licebat, uti qui Mosis in cathedra sedebant, quamquam nihil eorum, quæ docebant, ficerent : multo magis decet, obtemperare te nihil, qui quod profuturum est tibi irato, licet idem ipse non recte faciam. Nam et ipse in throno sedeo, præcepta tibi modo proponens, tanto priscis illis præstantiora, quanti venit estimandū, quod illa veteris, hæc novæ sint legislationis atque gratiæ. Vel si hoc mavis, illa legalem ad umbram, hæc nostra veritatis ad prædicationem pertinent. Itidem hoc solium in quo nunc ipse sedeo, præstantius est filio prioco longoque intervallū id superat, cum solii divini (si quidem hoc non nimis audacter dicitur) simulacrum sit. Nam ut de alia quadam auctoritate, quæ aliquid eminentiæ habeat, nihil dicam, pater filio princeps est atque dominus, ex ipsa natura. Par ratione Deus quoque nobis et princeps et Dominus est. At declaretur sane res aliquanto manifestius. Quid igitur erga nos Deus ? non opifex ? non pater ? non rex ? non provisor ? non doctor ? Hæc omnia, te sane quod attinet, mihi quoque competitunt. Quamobrem ego quidem ceu dictum est, in eo throno sedeo, qui throni divini simulacrum est : at isti sacerdotes atque Pharisei, Mosis in cathedra sedebant. Ea vero longe nostra inferior est. Nolim autem me quisquam temeritatis damnet, vel arrogantiæ. Non enim meipsum cum Mose, qui Deum adspexit, comparo : (cur istuc facerem ? absit :) sed simpliciter ipsas cathedras. Et consideremus rem subtilius, si placet. Quippe tame si divinitus utrique traditum sit imperium, mihi dico, et Mōsi : (nam et Ille dux fuit, atque doctor. At istae omnino proveniunt a Deo, quandoquidem ab illo potestas omnis, secundum Apostolum :) regnum tamen ducis imperio præstantius est, et hujus temporis doctrinæ priscis illis longe sunt perfectiores, uti quæ pendent a novo fœdere, quod legem perficit. Eaque propter in te mihi quæ auctoritas est, non solum auctoritatem sacerdotum ac Phariseorum erga populum Iudaicum superat, verum Ipsiū etiam Mōsi erga illos universos emiuentiam. Quid si maxime dicamus, Mōsem suisse prophetam, non vero multitudine delictorum obscitos : tamen paternitas certius quiddam est illis qui sunt patres, quam vaticinandi donum illis, qui eo sunt prædicti. Nam hoc quidem a multis velut avolavit, illa vero fieri nequit ut extinguatur, ideoque Mōses, uti qui non ad filios dissereret, persuadere nihil potuit, cum quidem et vaticinaretur, et prodigia quædam ficeret. At erga patres inobedientia reperitur illa quidem, sed rarius, et in hominibus famosis, non qui unen-

μου τῷ πρὸς σὲ σχῆματι τούτῳ καὶ περὶ ἑκένων λέγειν, καὶ μάλιστι πεθείν, ὃν γε καὶ μακρὸν ἀπειστήκειν. Οὐδὲ γάρ θέμις ἀπειθεῖν σε τοῖς δεδογμένοις. Εἰ γάρ τοι; πάλαι ἵερεῦσι καὶ Φαρισαῖοις οὐκ ἀπειθεῖν ἔδει, ὡς καθεσθεῖσιν ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας, καίτοι μηδὲν ἐργαζομένοις ὅντερ πέπλοις, πολλῷ γε μᾶλλον πρέπον ἔστιν, ἐμοὶ, σοὶ τὸ συνοίσον λέγοντι, πεθεσθαι, εἰ δὴ καὶ μὴ τοῦτο καλῶς πράττοιμι. Κάθημαι γάρ δὴ καὶ αὐτὸς, νυνὶ σοι παρανέσεις προτείνων, τοσοῦτόν γε ἀμείνους τῶν τότε, δοσον αἱ μὲν τῆς παλαιᾶς, αἱ δὲ τῆς νέας; εἰσὶ νομοθεσίας καὶ χάριτος· εἰ δὲ βούλεις γε, σκιδὲ ἑκεῖναι τῆς νομικῆς, αἱ δὲ παρ' ἡμῶν αὖται τοῦ τῆς ἀληθείας κηρύγματος ἔχονται. Ηἱ δὲ δὴ καθέδρα, ἥτις ἤχωγε νῦν, κρείττων ἑκεῖνης τῆς πρεσβυτερας, καὶ πολλῷ τῷ περιόντι νεκάσα, ἀτε δὴ τὴν τοῦ Θεοῦ (εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν) εἰκονίζουσα. Καὶ γάρ χωρὶς τινος ἀλλοῦ σχῆματος ὑπεροχὴν ἔχοντος ἀρχῶν ὁ πατήρ ἔστι τῷ παιδὶ, καὶ δεσπότης, ἢ αὐτῆς τῆς φύσεως. Ταῦτα δὲ ἡμῖν δὲ Θεός. Εἰρήσθω δὲ πως καὶ φανερώτερον. Τί οὖν δὴ τὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς; οὐ δημιουργός; οὐ πατήρ; οὐ βασιλεὺς; οὐ προνοητής; οὐ διδάσκαλος; Ταῦτα δὲ πάντα καὶ πρόστετον, δοσα τὰ πρὸς σέ. "Ωστε" ἐγώ μὲν, διπερ εἰπον, ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθημαι, τοῦ τὸν Θεὸν εἰκονίζοντος, οἱ δὲ ἱερεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι ἐπὶ τοῖς Μωσέως καθέδρας. Αὕτη δὲ τῆς ἡμετέρας ἐλάττων. Καὶ μου μηδεὶς καταγνώτω τόλμης, μηδὲν αὐθαδείας. Οὐ γάρ ἐμαυτὸν πρὸς τὸν θεόπετην ἴσυγχρίνω (πίθεν; ἀπαγεῖ), τὰς δὲ καθέδρας ἀπλῶς. Καὶ σκοπῶμεν ἀκριβεστερον, εἰ δοκεῖ. Εἰ γάρ καὶ θεόθεν ἀμφοτέροις τὰ τῆς ἀρχῆς, ἐμοὶ τε λέγω καὶ τῷ Μωσῇ (καὶ γὰρ κάκεινος ἡγεμών καὶ διδάσκαλος· ταῦτα δὲ πάντας ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ πᾶσας ἔξουσία, κατὰ τὸν Ἀπόστολον)· ἀλλ' ἡ βασιλεία ἀμείνων ἡγεμονίας, αἱ τε νυνὶ διδαχαὶ τῶν παλαιῶν πολλῷ τελεώτεραι, ἀτε δὴ τῆς νέας Διαθήκης ἐξηρτημέναι, τῆς τελειουσης τὸν νόμον. Ωστε τὸ πρὸς σέ μου σχῆμα πολλῷ προέχει οὐ μόνον τοῦ τῶν ἱερέων καὶ Φαρισαίων, πρὸ τὸν τῶν Ιουδαίων λαὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Μωσέως ὑπεροχῆς τῆς πρὸς ἑκείνους ἀπαντας. Εἰ δὲ καὶ προφήτης ἦν ὁ Μωσῆς, ἡμεῖς δὲ ἐν πλήθει παραπτωμάτων· ἀλλ' ἡ πατρότης βεβαιότερὸν τι χρῆμα τοῖς κεκτημένοις ἡ τὸ-προφητεύειν τοῖς ἔχουσι. Τούτο γάρ πολλῶν ἀπέπτη, ἑκείνην δὲ οὐχ οἶδον τε μετεπετάκει. Διὸ δὴ ταῦτα, ὡς μὴ πρὸς υἱίας δὲ Μωσῆς διαλεγόμενος, οὐδὲν ἐπειθεῖ, καὶ ταῦτα προφητεύων καὶ θαυματουργῶν. Πατέρας δὲ ἀπειθεῖν ένι μὲν, στάντιον δὲ, καὶ βεβοημένων ἀνθρώπων, οὐ νοῦν καὶ τρόπους ἀγαθούς κεκτημένων. Ἀλλὰ ταῦτην τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸν θρόνον οἰσθα μὲν, εὖ οἶδα, καλῶς. Νουνεχῆς τε γάρ ἀνήρ, καὶ ἀπὸ τῆς εὐλαβείας καὶ στοργῆς τῆς πρὸς τοὺς γεγεννητές ἡμᾶς, λογίσαθει σε τὸ εἰκός εὐχερές ἔστιν, οἷμαι. Ἄμηχανον δὲ οὖν ἀχριῶς εἰδέναι, δοσον τὴν πατρότητην γεγονότα πατέρα. Τῷ γάρ τῶν πραγμάτων γεγεννθαι βέλτιον ἑκεῖνα γινώσκομεν ἢ τῷ λογισμοῖς ἐξετάζειν. Δοτή δοι δὲ Θεός καὶ

αύτοῖς τοῖς πράγμασιν ὡς τάχιστα ἐπιγνῶναι, τί ποτε πατήρ ἔστι πρὸς τοὺς παῖδας· διὰ τὸν πάτερα, καὶ εὐχόμας, καὶ ταῖς ἀλπίσιν εὐφραίνομας, καὶ σοῦ γε μᾶλλον, ὡς οἶμαι. Άδες δὴ πάντας, ὡς φίλτατες, εὐδαίμονά με νομίζειν, ὁσπερ τῷ καλὸν φῦσαις καὶ ἀγαθόν, οὗτος δὲ καὶ τῷ παιδεῦσαι, καὶ τοιοῦτον ἀποφῆναις βασιλέα τὸν οἰδην, οἶν τὸν δὲ οἱ νοοῦχεις τῶν ὑπὲρ αὐτὸν εἴξαντε.

indagatione cogitationum. Tribuat autem tibi Deus ut ipsa re quamprimum intelligas, quid sit erga liberos esse patrem: quod et futurum spero, et opto, et ipsa de spe voluptate, majorem (ut opinor) quam tu, percipio. Fata, charissime filii, ut omnes me beatum existiment, cum quod egregium te procreaverim, tum etiam, quod educaverim, filiumque talēm imperatorem fecerim, qualēm cordati subditi optaverint.

A te bonisque moribus prædicti sunt. Sed enim sicut scio, bene tibi notam esse rationem hujus eminentiae atque throni. Quippe vir prudens es, deque pietate ac amore tuo erga nos, qui te genuimus, facile te quod æquum est, estimare arbitror. Fieri tamen nequit, uti quanta res sit paternitas erga liberos, accurate norit, qui neendum factus est pater. Nam de rerum gusto rectius eas cognoscimus, quam

Nam de rerum gusto rectius eas cognoscimus, quam

ΩΣ ΕΞ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΕΥΝΟΥΣ ΥΠΗΚΟΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΑΚΜΗ.

ORATIO PROPITII PRINCIPIS

AD BENEVOLOS SUBDITOS QUI AETATIS IN FLORE SUNT.

Τὸ δημίν συνοίσσον εὐχόμενος τε διατελῶν, καὶ ζητῶν ἀκασι τρόποις, δεῖν φῆθην διὰ βραχέων ὁσπερ τι δῶρον ταυτασι τὰς παραινέσις εἰπεῖν. Ἐπειδὴ τοινυν ὁσπερ ἐμπέψυκε τοῖς ἀνθρώποις τὸ καὶ τοῖς θύρασθεν ἐπιδίδονται ζητεῖν τὰς ἐνδον ἐπιδόσεις προβργου τίθεσθαι χρή. Ταῦταις γάρ ἔκειναι παρέπονται. Εἰ γοῦν ἀγαθός τις εἰ, καὶ παρελθεῖν ἔθέλεις τοὺς ἄλικας ἐν τε δημοσίαις τιμαῖς, ἐν τε κάστιν, οἵς ζηλωτὸς δὲν γένοιο. Θήρευε ταῦτα σπουδαῖοις ἔργοις, ἐν ἀπασι παρέχων σαυτὸν οὐχ ἤτον πρόδυμον ἡ πιστὸν. Φεῦγε μὲν νωθεῖαν, καὶ φρύμυλαν, καὶ τὸ καθεύδειν ὑππιος ἐπὶ μαλακῶν στρωμάτων, θέλων εὐδαιμονεῖν. Οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εὖ πρόττειν ἀνθρώπων φράδυμοντα, καὶ ἀναπεπτωκότα, καὶ θρυπτόμενον. Διώκε δὲ ἔκεινα, δικολοὺς ἵκ φαύλης τύχης οἰδεν ἀνάγειν ἐπὶ λαμπράν. Μίσει καὶ τὸ θέλειν θούσειν ἀργός γε ὁν, εἰδὼς ὡς ἔργον τοῦτο κηφήνων, οὓς οὐχ ὅπως εὖ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ κτείνειν φύσεως νόμος τοῖς τῶν μελισσῶν συμβεσιν. Οὐκούν γε λαμβάνειν ἀρμόττει τοῖς παρὰ σφίσιν αὐτοῖς αἰεὶ τὰς χειρας κατέχουσι. Τοῦτο γάρ λελωθημένοις ἀνθρώποις καὶ παρειμένοις προσήκειν ξοικεν· οἵς δὲ καὶ φώμη σώματος, καὶ νεότης, καὶ ὑγίεια, καὶ τὸ ἀξιοῦν κτεῖθαι μεγάλα, καὶ ασθεῖν παραπεμπομένους ὑπὸ πολλῶν, τούτους δὲ γενναῖούς δινδρας αύτούς. δεικνύναι ὑπὲρ γένους, ὑπὲρ πατρίδος, ὑπὲρ τοῦ κρατοῦντος αύτοῦ. Οὕτω γε δρῶντες, ὡς φίλτατον ἴμοι χρήμα, τοῦ ζητουμένου φρδίων; ἐπειτοχεὶς ἔσεσθε, θεοῦ συλληπτορὸς γεγονότος. Καν μὴ λάθης εὐθύς, αἰτήσας, μήτ' ἀγανακτεῖν (μικρόψυχον γάρ), μήτε καθυφείναις τοῦ

B Qui semper e vestro quod commodo sit, optare non desino, et omnibus idem modis quærrere, preferandas paucis admonitiones hasce, cuiusdam instar muneris, putavi. Cum ergo quasi mortalibus innatum sit, ut etiam bonorum externorum incrementa desiderent: quo augeantur interna, principia danda est opera; nam hæc comitantur. Itaque si bonus es, et æquales superare cupis, cum publicis in honoribus, tum in omnibus, quibus effici poterit, ut aliquo sis in pretio: studiosis hæc satiis enitere, tæque non minus alacrem, quam fidum in omnibus gerito. Fac segnitiem desidiamque suigias, et mollibus in stragulis supinam cubationem, si beatitudinem adipisci cogitas. Nequit enim certe, nequit fieri, secundis ut rebus utatur homo desidis ingenii, supinus, delicate vivens. Illa vero prosequere, quæ de fortuna tenui multos ad splendidam perducere solent. Sit etiam odlo tibi, manducare otiosum; quod ipsum sane fucorum esse noris, quos non afficere beneficiis, sed occidere, ductu naturæ quondam, apum examina consueverunt. Accipere quidam certe non est par illos, qui manus in sinu semper retinent. Hoc enim mutilatis hominibus et effeminatis convenire videtur. At quibus et corporis robur adest, et juvenilis ætas et valetudo, et magnorum acquirendorum, cumque plurium comitatu incendi cupiditas: eos par est probare se viros strenuos atque fortes, pro natione sua, pro patria, pro ipso imperatore. Si hoc facili, charissimi subditi, facile Deo juvante voti compotes eritis. Quod si non statim acceperis id, quod

petiisti : neque succensore debes (hoc enim animi pusilli fuerit), neque de cursu remittere (quod mollis), sed eum contentione perpetua urges, sive bona subuixis : atque etiam virum temet ostendere, dum priori studio et alacritati alteram majorem adjicies. Hoc modo si eris affectus, et officio moribus inhaerabis, ex animi volo consequeris omnia, maxime quidem ab illis pro virili, quibus te ipsum egregie trades : sed. imprimis a Deo, cuius voluntatem ipsa facultas in omnibus comitatus.

Δρόμου (μαλακῶν γάρ) ἔχεσθαι μὲν οὖν ἐκείνου συντὸνις, ἀγαθᾶς; ἐλπίς: νευρούμενος καὶ ράντος καὶ δαικνύνας τὸν ἀνθρά, τῷ τῇ προτέρᾳ σπουδῇ τε καὶ προθυμίᾳ δευτέραν μεῖζω προσθεῖναι. Εἴτε σοι τὰ κατὰ νοῦν, ταύτη τε διακειμένη, καὶ τῶν δεδόντων ἀπρίξ ἀχομένη, μάλιστα μὲν καὶ περ ἐκείνων τις δύναμιν, οἵς σαυτὸν καλῶς δίνως, οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ παρὰ Θεοῦ, τοῦ τῇ θελήσει τὴν δύναμιν ἐφεπομένην ἐν ἀπασιν ἔχοντος.

ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΩΘΙΝΗ

Δοξολογίαν ἔχουσα πρὸς Θεόν,
σὺν δημολογίᾳ τῆς εὐσεβείας, εἰτα δέησιν συγχειραμένην εὐχαριστίᾳ καὶ ἔξομολογήσει.

IMPERATORIS EJUSDEM PRECES MATUTINÆ

Dei celebrationem continentis,

eum professione pictatis, ac deinde petitionem, gratiarum actioni et confessioni mistam.

--

Gloria lucis Auctori, gloria in excelsis Deo, et B
in terra pax, erga homines benevolentia. Gloria tibi, Pater, gloria tibi, Fili, gloria tibi, Spiritus sancte; simplici, et consubstantiali, et individuæ, et inconfusa Trinitati; gloria tibi, o Sapientia et Sermo æterni Patris, ob administrationem tuam, quam pro nobis ipse suscepisti, quod ita benigne visum esset coetero, et principii tecum, experti Patri tuo, cooperante Spiritu, qui pari tecum maiestate ac solio fruatur; gloria bonitati et clementiæ tuae, pro iis quæ privatum ac publice nobis a tua semper proveniunt dextera, nec istis exclusis, quæ videntur illa quidem interdum, sed omnipino non sunt adversa. Nam quidquid abs te, qui es ipsa bonitas, profisciscitur, non potest non esse bonum.

C

Benignissime ac incomprehensibilis Domine, qui usus demissione mentein superante, propter me, thei similis, ad servandum me, venisti, iimple, quod proposuisti; perfice, quod cœpisti. Nec enim aliter fieri par est.

Ne magnis delictis et magna ingratiitudine duruisse mea, quæ finem tamen habent, infinita tua gratia inferior appareat; sed ostendo, posse id per te perfici, cujus ipse causa venisti, eripe me de ventre belluae perditis animas, tantum non ipsius opinione absorptum; ac in posterum ejus adversus me furorem, et contra te ferociam (quandoquidem eam metu præpediri debere puto, quo minus tuis eripere manibus conetur, quod multis modis tuum est, ac si ad ipsam pertineret) irritam vanamque redditio: artesque pariter et doles

Δόξα σοι τῷ δεῖξαντι τὸν φῶς, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ. Δόξα σοι, δὲ Πατήρ, δόξα σοι, δὲ Γίλες, δόξα σοι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τῇ ἀπλῇ καὶ δμοευσίῳ, καὶ ἀδιατέλεῳ, καὶ ἀσυγχύτῳ Τριάδι. Δόξα σοι, Σωφίᾳ καὶ Λόγῳ αἰώνιοι Γεννήτορος, ἐνεκα τῆς σῆς οἰκονομίας τε καὶ σαρκωσεως τῆς ὑπὲρ τὸν ἡμῶν, ἃς αὐτὸς αὐτουργὸς ὑπῆρξε, εὐδοκίᾳ τοῦ συναπόλειου καὶ συνανδρέου Πατρός σου, καὶ συνεργείᾳ τοῦ δμοδέξου καὶ δμοθρόνου σοι Πνεύματος· Δόξα τῇ σῇ χρηστότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ ὑπὲρ τῶν ἰδίᾳ καὶ κοινῇ εἰς ἡμᾶς ἀεὶ γινομένων ὑπὸ τῆς σῆς δεξιᾶς, καὶ αὐτῶν τῶν ἐνατελέων δοκιμώνων μὲν ἔστιν ἄτε, οὐκ δυντων δὲ πάντως. Οἱ γάρ παρὰ τοῦ τῆς αὐταγοθήτητος, οὐ δύναται μὴ εἶναι τῶν ἀγαθῶν.

Πανάγαθε καὶ ἀκατάληπτε Δέσποτα, δὲ νοῦν νικῶσῃ συγκαταβάσει χρησάμενος, δι' ἐμὲ κατ' ἑρε παραγενόμενος εἰς τὸ σώσαι με, ἐκπλησσον δὲ προθέου τέλεσον, οὐπερ ὑπῆρξες. Οὐδὲτο γάρ γιγνόμενον τούναντίσ.

Μή πολλῆς μὲν ἀμαρτίας, πολλῆς δὲ ἀχαριστίας τε καὶ σχληρότητος τῆς ἡμῆς, πεπερασμένων δὲ οὖν ὅμως, τὴν ἀπειρός σου χάρις ἡττων φανῆται ἀλλ' ἐφ' ψιλὸν ἡκάς, δεῖξας ἀνύστιμον, τοῦ ψυχοφθόρου με θηρός ἔστασαν τῆς γαστρὸς, μονονουχὴ τῇ γνώμῃ καταπολέγατα· καὶ ἐς τὸ μέλλον τὴν αὐτοῦ μανίαν τὴν κατ' ἐμοῦ, καὶ τὴν ἵσταμεντητὰ τὴν πρὸς σὲ (οἷμας γάρ φιλονεικήσειν αὐτὸν δέον φέττειν, τῶν οῶν δρπάσαις κειρῶν τὸ πολλαχόν σοι κεῖται, ὥσπερ δὲ εἰ ἐτύγχανεν αὐτῷ διαφέρον), ἀπράταις δηποφήναις καὶ ἐώδιν τι· τάξ τε μηχανᾶς αὐτοῦ,

καὶ τὰς πλοκὰς, καὶ τὰς ποικίλας ἐλέγχαις τηνάλλως γε ἔξευρημένας τῷ πειρωμένῳ πρᾶς σὲ σοφίζεσθαι καὶ ἀναισχυντεῖν. Εἴλεν ταῦτα, καὶ ξεσθαὶ γε πτερεύειν δμεινού.

Πλήην φήθην δεῖν ἀνοίσειν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τι πλέους τοῦ ταῖς ἀμαρτίαις βεβαρημένου τῷ τοὺς τοιούτους εἰς ἀνάπαυσιν κεκληκότι. 'Ο τοινύν ἐπὶ τοῖς ἡμίοις μακροθυμῶν πλημμελῆμασι, τὴν ἐμὴν περιμένων ἐπιστροφήν, εἴτα τοῖς προτέροις ἐμμένοντι, τῷ τῶν κτικῶν ἐν ἔξει με γεγονέναι, πρόπους μοι παντοδιπόὺς ἐπιγνώσεως ὑπανοίγων· καὶ διὰ πάντων ἐνάγων, δθεν τὴν ἀρχὴν ἐκπεπτώκειν σοῦ τε καὶ τῆς σῆς βασιλείας· δικαὶος δὲ τὴν σήμερον ἐμὸν χαρισμάτων μετανοίας ἀφορμήν, τὸ καταρχάς σοι κύρωσον βούλημα, καὶ καθαρὰν ἐπιστροφήν μοι χορήγησον, καὶ λατρεῖαν τοσαύτην ἐπιδείξον, ὅποστη χρεία τῷ τραύματι, δργῶντει τε καὶ φλεγμαίνοντει.

'Ρῦσαί με τῇς εἰωθυίας κακίας (ἥλικης οὖσης!). καὶ τῆς συντρόφου καὶ δεινῆς αὐθαδείας, ὀλέσαι μόνης ἀρκούσῃ;, καὶ προσέτει τοῦ βορδόρου τῶν ἐμοὶ πεπλημμελημένων, εἰς δὲν ἀεὶ καλινδούμενος οὐδὲ ἐπαισχύνομαι, κατὰ τὰς τὰς φρένας παρατραπέντας οὐνικῷ ἥνδεσμῳ.

Δίδου μοι χείρα κακοῖς κειμένῳ, καὶ δεσμά μοι λύεις κακουργημάτων, μηδὲ γοῦν εἰς νοῦν εἰλλόφτει τοσούτων ἐτῶν, ποῦ ποτε κατενήνεγμαι τῶν δεινῶν, ὑπὸ ἀναισθησίας ἐσχάτης· μηδὲ δυνηθέντι κινηθῆναι πρός σὲ τοσύνολον, νάρκη χρονίων πλημμελημάτων.

Σπεῦσον δὴ, καὶ σῶσον θελήσας. "Ἐγειτ γάρ το δύνασθαι συνὸν ἀεὶ τῇ θελήσει. Τάχυνον τοῦ ἐξελέσθαι με, δι Θεός μου, ἐξ Ζηνῆς βυθοῦ τῶν ἐμῶν ἀθεμίτων πρόξενων, εἰς ἣν ἐκών ἐνεπάγην, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις, κατέ τὸν ἀν προφήτην εἰπεῖν· μελλον δὲ καὶ ἔτερα προσῶμεν τοῖς εἰρημένοις. εὐχὴν τὸ μεμνήσθαι μόνον, κέρδος δὲν ἡνεγκε τὰς ψυχῆς.

'Επαλατώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου· ἐγενόμην αὐτοῖς εἰς μυκτηρισμὸν, καὶ τοῖς ποσὶν αὐτῶν καταπάτημα. Καὶ νῦν γε κάχηνε στόμα δεινὸν αὐτοῖς ἐμὲ καταπιεῖν ἐπειγόμενον. Φθασάτω ἡ χειρ σου τοῦ σῶσαι με, μή ποτε ὡς λέων ἀρπάσῃ τὴν ψυχήν μου, μή δυτος λυτρουμένου, μηδὲ σώζοντος. "Ισας οὐκ ἔστιν ἐν τῇ σαρκὶ μου· εἰρήνη τῶν δετάων μου μακρόταν, καὶ τῶν μυελῶν αὐτῶν ἀπαστεῖ τὸ ἡρεμένην. Πάντα δὲ τὰμά ταραχή. Πάντα νόσος· καὶ ἡ ἀλπίς, τὸ παρημύθιον τῶν δεινῶν, μικροῦ δεῖν περιήρηται καὶ ἀπόλωλεν. Εμοῦ προκαλουμένου τὰ τῶν κτικῶν αἰτία. Ἀληθῶς γάρ ὑπερῆρε τὴν κεφαλήν μου τὰ ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ βρέθημί, καὶ καιρικῇ συντυχίᾳ, καὶ ἔτι γνώσει, καὶ σπουδῇ, καὶ θέσει ἡμαρτημένα μοι· καὶ τοῦτο μοι γέγονε τὸ δεινὸν ἀπὸ προσώπου τῆς δργῆς, καὶ ἐγκαταλείψεως, καὶ ἀποστροφῆς σου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφρούνης μου, δι' ἣν μοι καὶ οἱ μώλωπες προσώζεσσαν τῇδη, καὶ σύσηπε τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς.

Φεύ μοι! τάλας ἄγω, δτι σοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἡλλαξάμην κάκιστα ἔργα, ὃν ἐμοὶ προτείθομένων κατη-

A et versutias ab illa frustra reportas arguito, quæ et imposturis uti, et impudenter in te debacechart conatur. Fae ista sic eveniant, et credere sic eventura, præstat.

Nihilominus mea causa quiddam amplius ad te referendum putavi, qui peccatis gravatus sum, cuiusmodi tu mortales ad requietem invitasti. Qui ergo diuturna patientia meis in delictis uteris, dum conversionem meam exspectas, ac in prioribus deinde perseveranti propterea, quod habitum malorum sim consecutus, variis sane modis agnitionis aperis, ad eaque per omnia reducis, quæ ab initio amisi, te videlicet, regnumque tuum, qui quis diem hodiernum mihi largitus es, occasionem resipiscendi, fac primum illud propositum tuum B robur habeat, et puram mihi conversionem supradicta, remediique tantum exhibeto, quanto ipsi vulneri opus est tumenti et exacerbanti.

Libera me a consueta vitiisitate, (proh! quanta istaec est!) et collactanea diraque contumacia, quæ ad perdendum vel sola sufficit, ac præterea a cœno delictorum meorum, in quo me semper voluntari ne pudeat quidem, eorum in morem, qui ex vino, vel morbo quodam, e potestate exierant.

Porrige mihi manum huini jacenti, vinculaque scelerum mihi laxato, qui tot ab annis ne quidem ad animum revocavi, quo malorum delatus sim, stupore quadam extremo, nec omnino moveri ad te potui, ob profectam ex diuturnis peccatis torpitudinem.

Festina, quæso, inceps libens serva. Habes enim potestatem cum voluntate semper conjunctam. Acceler, mi Deus, ut eripias me de mole gurgitis nefariorum facinorum meorum, in qua sponte desixi hæreo, nec consistere licet, ut tuo cum vate loquar. Vel potius et alia nunc dictia adjiciaamus, quorum vel meū nisse duntaxat, anīmis lucrum atulerit.

Inter inimicos meos universos consenui. Factus sum eis ludibrium, et pedibus eorum preteror, adeoque dirum nunc os ipsis diductum est, quod absorbere me properat. Anticipet, quæso, misericordia tua, quo me servet, ne leonis instar rapiat anīmam meam, nusquam existente, qui liberet, quin seruet. Non ulla est in carne mea sauitas. Pax ossibus meis procul abest, et ipse iniquitas requiecat eam. Omnia mea non nisi perturbatio, non nisi morbus: et spes, malorum remedium, propemodium ablatæ mihi perit, dum ipse malorum causas accesso. Nam vere transcenderunt caput meum, quæ per ignorationem, et discordiam, et rebus ita fermentibus, atque etiam ex animi scientia, studio et proposito commissa sunt: totumque malum hoc accedit mihi a facie iræ tuæ, ac desertionis, et averisionis; itidemque a facie stultitiae meæ, propter quam et cicatrices meæ foent, et animi mei vulnera putruerunt.

Hei mihi misero, quod tecum, qui bonus es, pessimis facinora commutavi: quæ mihi deturatio-

ium adhærescant, quidnam rei noxie non velut agglutinatum fuit? Quippe facinus improbum noxa comitatur, ipsumque malum gravius efficit. Enim vero valde miserabilia sunt, quæ diximus: at omissa propter multitudinem, miserabiliora. Quodque mirum quantum habeat virium, ad excitemdam in animis desperationem, quis proferre sine lacrymis possit? Volens perpetuo labor, et humi jacere volo in morem eorum quæ inanima sunt. Quo quid obsecro lamentabilius? Causa vero malorum meorum, qua me prorsus miserum reddidi, quod ad te, juvare paratum, accurrere nolo: immo potius modis omnibus te fugio, qui me nulla non ratione servare quæris. Quapropter ex me ipso malum hoc et morbus oritur: dum animi vultus segnis est ad revocationem, ad lapsum B proclivis.

Merito me sane deplorari vel invidus quispiam ut infestus; cuius tam belle comparatae res sunt, ut animus meus etiam deterius affectus sit, quam ille meum videre corpus desiderarit. Attamen cōcipienda mihi fiducia proprie te, sperandaque de salute mea meliora, propter quam admirabilia quædam, et horroris plena, partim peregisti, partim sustinuisti. Quippe meum scilicet est, ac pravitatis meæ, delinquere; tuum vero, Domine, qui Deus es et homo, inæque clementiæ, misereri, manum porrigit, recuperare, servare: qui quidem et hostium tuorum causa in cruce mortem obiisti (rem horrendam), et cum Patre tuo colloquebaris ipsorum carnislicum causa et conviciatorum, eo ipso tempore, quo ab illis, in te debacchantibus, occidebaris.

Præter hæc omnia, tuam quod extollit, ornataque clementiam, istud est. Quenadmodum enim pro creatis communiter omnibus, sic etiam pro quolibet ex omnibus, partim ignominia te afflentibus, et ad iram provocantibus per transgressiōnem mandatorum tuorum, partim creata malosque genios pro te colentibus, conviciis, et injuriis, et cruciatis, et morti temet ipsum tradidisti; ac marte tua servasti, quod in te quidem est, omnes omnino homines; non eos duntaxat, qui ante administrationem in terris tuam exstitere (nam et illoruunt animas, in orco detentas, ipse cum anima deificata profectus eo manumisisti, Servator, quotquot te scilicet agnoverunt), verum etiam ex illo qui tempore hucusque nati sunt, et qui deinceps nascuntur. Tu enim heri, et hodie idem es, et in unius sæculis.

Quapropter ex indicatis colligitur, par esse modis omnibus, ut propter factorum quidem aequalitatem, nimium certe progressam, desperata prorsus salute, ne os quidem aperire, linguam movere, proferre quid audeam: propter te vero honestatemque tuam, quæ magna, quæ ineffabilis, quæ incomparabilis, quæ reapse tum abyssus, tamen gurges quidam est, et de qua quidquid boni quis dixerit, id intra dignitatem ipsius consistit, quam universa

A σχυμένω, τι δή τῶν λυμαίνομένων οὐ προσκεκληται; Κακῇ γάρ πράξει τὸ βλάπτον ἀκολουθεῖ, καὶ τὸ δεινὸν ἐργάζεται χαλεπώτερον. Πάνυ μὲν οὖν ἔλεινά καὶ τὰ εἰρημένα· τὰ δὲ παρεύόντα διὰ τὸ πλῆθος ἔλεινότερα· καὶ δεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς ἀπόγνωσιν ἐμποιήσαι τοὺς λογισμοὺς, τίς δὲ ἀδικεῖ φθέγξαι το; Ἐκών γε πίπτω διηνεκῶς, καὶ κείσθαι θέλω δίκην φύγων· οὗ τοι σχετικώτερον; Άλιτον δὲ τῶν ἡμῶν κακῶν, φὴ δή καὶ τοῖς διοις ἀθλίοις ἐμαυτὸν φάσκην· αὐτὸς τῷ βοηθεῖν ἴτοιμῳ οὐ προσδραμεῖν βούλομαι, μᾶλλον δὲ καὶ φεύγω σε τάντα τρόπον, πανταχῶς με σῶσαι ζητοῦντα. Οἰκοθεν δέρα μοι τὸ δεινὸν καὶ τὸ κακῶν ἔχειν γίνεται, νωθρός γε σύντομος τῆς προαιρέσεως ἐπαναληθῆναι, καὶ τοι σπουδαῖς καταβεβλῆσθαι.

Θρηγεῖται δή με δικαίως καὶ βάσκανός τις ἐνθρωπός, καὶ μισῶν, εἰ δή τὰ κατ' ἐμαυτὸν διεθέμην οὕτω καλῶς, ὡς καὶ ἐν χείροσιν εἶναι μου τὴν φυχὴν, ή ἐκείνος ἀν ἐπειθύμησε τούμδον θεάσασθαι σώμα. Πλὴν καὶ θαρρητέον γε διὰ σὲ, καὶ ἐπιστένω τὰ κρείττω περὶ τῆς ἡμῆς σωτηρίας, διὸ γνὰ τὰ θυματὰ καὶ φρίκης γέμοντα πράγματα τὰ μὲν εργάσω, τὰ δὲ ὑπέστης. Ἐμδὸν γάρ δῆπου, καὶ τῆς ἡμῆς φωνάδητος, ἀμαρτάνειν· σὸν δὲ καὶ φιλανθρωπίας τῆς σῆς ἔλειν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν, καὶ ἀναχτίσθαι, καὶ σώσειν, θεάνθρωπε Κύριε· οὓς γε καὶ ὑπὲρ ἔχθρων ἀπέθνησκες ἐπὶ τοῦ σταυροῦ (πρόγμα φρικτὸν) καὶ διελέγου τῷ σῷ Πατρὶ τῶν δημίων ἔνεκα, καὶ τῶν ὑδριστῶν; Εν αὐτῷ τῷ παροւσιασθαι καὶ σφάτεσθαι περὶ αὐτῶν.

Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα τὸ τὴν φιλανθρωπίαν σήν έκατόν τε καὶ κοσμοῦ ἔκεινον ἀν εἴη· γένεται γάρ ὑπὲρ πάσης κοινῆς τῆς κτίσεως, οὕτω καὶ ὑπὲρ ἔκαστου τῶν πάντων, τῶν μὲν ἀτιμαζόντων σε καὶ παροργίζόντων τῇ παραβάσει τῶν ἐντολῶν σου, τῶν δὲ τῇ κτίσει καὶ τοῖς διάμοσιν ἀντὶ σοῦ λατρεύοντων, καὶ λοιδορίας, καὶ ὑδρει, καὶ παθήματος, καὶ τεθνάντας σαυτὸν ἔξιδνακας, καὶ ἔσωσάς γε τῷ σῷ θανάτῳ, τὸ κατὰ σὲ, ἔχῆς τοὺς πάντας ἀνθρώπους· οὐχ δπως τοὺς πρὸ τῆς οἰκονομίας τῆς σῆς (καὶ γάρ καὶ τὰς ἐκείνων ψυχὰς ἐν ἔδου κεκρατημένας αὐτὸς ψυχῇ τεθεωμένῃ παραγενόμενος ἀπλεύθρωσας. Σῶτερ, τὰς ἐπεγνωκυτάς σε λέγω), διλλ., ήδη καὶ τὰς ἔκτοτε καὶ τὰς δεύτερα γεγενημένους, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦδε γεννησομένους. Σὺ γάρ χθὲς, καὶ σήμερον, δὲ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας.

Οθεν δή συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων πρέποντεν παντάπασι διὰ μὲν τὴν τῶν πράξεων βελτιότεραν εἰς ὑπερβολὴν ἔξενηνεγμένην, ἀπογνόντα με τὴν σωτηρίαν εἰς τέλος, μηδὲ γοῦν δέδρα στόμα, κινήσαι γλῶτταν, καὶ φθέγξασθαι τι τόλμησαι· διὰ δὲ σὲ, καὶ τὴν σήν ἀγαθότερα, τὴν πολλὴν, τὴν ἀριστον, τὴν ἀνείκαστον, τὴν δυνατῶν ἄδυτων, εἰσω τίπτει εἰς καθήκοντος, ἐφικέσθαι μὴ δυναμένης

πάστης λογικῆς φύσεως), τῶν χρηστοτέρων ἐπίδαινων τὴν ψυχὴν ἐμπελῆσθαι καὶ διὰ μὲν θάτερον δύνασθαι, θατέρῳ δὲ ἐπίζειν, καὶ ταῖς ἐπίσιν εὐφραίνεσθαι.

Σὺ γάρ δ ποιμήν δ καλός, δ τὴν ψυχὴν σου θεῖς διὰ τῶν προσθάτων, δ μή θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀκαρτωλοῦ, δ εἰπὼν, *Altætes, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.* Καὶ μή μοι, μόνε φιλάνθρωπε, μόνῳ γε τῶν πάντων ἀνθρώπων, ἐν τῇ δργῇ σου συνέξῃς τὸν οἰκτιρμόν σου, δες δὴ φανερῶς ἰσχυρίζου διὰ Ἱερού τοῦ θευματοῦ σου προφήτου καὶ αὐτὸν τὸ μητρικὸν ἀποκρύψαι σπλάγχνον τῇ πρὸς τοὺς ἀεὶ σκληροὺς καὶ ἀπειθοῦντας ἀγάπῃ· ἀλλ' εἰς σεαυτὸν ίδών, καὶ τὸν ἀπόδητον ἔρωτα σου τὸν εἰς ἡμὲς, αὐτὴν ἐκείνην τῶν ἀνεξερευνήτων κριμάτων σου τὴν χρηστότητα, ἵστηται κατήγαγεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀμεταβάτως ἐπὶ τὴν γῆν ὑπὲρ σωτηρίας πάντων ἀνθρώπων μονογονούς σε μισθούτων, δέξαι τὴν ἀθλίαν ψυχὴν μου, ἀνχώσαν, ρυπῶσαν, ἐσπιλωμένην, μεμολυσμένην, εἰς τὸ πέλαγος τῶν σῶν οἰκτιρμῶν ἐστήν ὑπὲρ καθάρσεως ἴπιζετοσούσαν.

Μή γοῦν ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου, μηδὲ ἀπώσῃ τὸ σὸν πλάσμα, μηδὲ καταδέξῃ γενέσθαι τὴν σὴν εἰκόνα πατέγιον ἔτι δαιμόνων, εἰκῇ φθονούντων, ἔχων γε παραιτούμενην ὑπὲρ ἑκοῦ τὴν ἀνεξιγνίατόν σου μακροθυμίαν, ὑπερφυεῖς ἀγαθότητης ἐκτεταμένην εἰς ἀπειρον· δί-
γιν οὐ διεστές μοι τὴν γῆν, οὐδὲ κεραυνούς καταπέμπεις, δίκαιον δν, ὡς πάντας τοὺς ἐν ἀμαρτίαις βεβοημένους ὑπερέλασαντι.

Ταῦτης δή σε δυσωπούσης, οἰκτίρμον, τῆς ἀνεξαγγέλτου μακροθυμίας, ἐλέσσον με, δ μελλοντὸν χαίρων τοῦτο ποιῶν τῶν δεχομένων τὸν θλεον.

Καὶ μοι κάκεινο χορήγησον, τὸ σοι μὲν βουλεύσασθαι, ἐμοὶ δὲ πρέπον ἐργάσασθαι, δυνατῶς οὐκ ἔχοντι πρὸς οὐδέτερον· διὶ μοι καὶ νοῦς ἐκλέπεται πάλαι, καὶ διδύλων ἰσχὺς πνεύματος, εὐεκτούστης τῆς σαρκός, καὶ βαρυνούστης ἀμφότερα. Δές δη διάνοιαν ἀληθῆ, δές δὴ βούλησιν, δές πᾶν δ τι μέλλει φῶς ἔσεσθαι λογισμοῖς, τυφλώτεροις πάθεσιν· ὅστε πρὶν εἰς γῆν ἀποστρέψαι θανάτῳ, δὲ ἐγγύς που νῦν ξεστιν ξως, ἀλήκτῳ δρόμῳ παραγινόμενος, πρὸς τὴν ζωὴν ἐπιστρέψαι ἐν ἐπιγνώσει τοῦ βελτίονος. Ἐγγέλῳ πιστῷ, φύλακι, τὴν ἐμὴν παρακατάθου ψυχὴν.

Χάριταί μοι, βασιλεῦ μου καὶ Κύριε, πᾶσαν ταῦ-
την τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου, ἐν ἀγραινεστάτῃ πίστει, καὶ γνώσει, καὶ μετανοῇ, εἰρήνῃ τε τῇ σῇ, καὶ εὐχαριστίᾳ διελθεῖν, χρῆσθαι τε δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ λογισμῷ, πράξεων, γλωττῆς, σὺν αὐτομεμψίᾳ καὶ μετριότητι. Ἄνεις, ἔφες, συγχώρησον, δέ μόνος τοῦτο δυνάμενος, ὅσα σε παρώργισα καὶ παρεπίκρανα, Κύριε, ὅσα σοι προσέχρουσα, καὶ ἐκών τῇ ἄκων ἐξήμαρτον ἀπὸ παιδεῖς διχρινῦν ἐν ἔργῳ, ἐν λόγῳ, ἐν διανοῇ, καὶ πάσῃ μοι τῇ αἰσθήσῃ, παγῆ! καὶ ρήγη τε καὶ πάσῃ

A natura rationis particeps assequi nequit, animo spes meliores concipiam: utque, propter illud alterum doleam, hujus vero causa sperem, ipsaque spe meipsum exhibarem.

Tu enim pastor ille bonus es, qui animam tuam pro oibis ponis, qui non vis mortem peccatoris, qui dixisti: *Petite, ac dubitetur robis.* Noli, quæso, qui solus clemens es, erga me solum inter omnes homines, in ira tua miserationes tuas claudere: cum per admirabilem illum vatem tuum issiam manifesto affirmes, materna quoque viscera longe superari ab amore tuo erga perpetuo duros et inobedientes: sed oculis in te ipsum desfixis, et in amorem erga me tuum ineffabilem, ipsamque judiciorum tuorum non perscrutabilium benignitatem, quæ te de cœlis in terram circa commutationem ullam locorum deduxit, propter salutem omnium hominum, modo non odio te prosequentium, recipe miseram animam meam, squallentem, sordidatam, maculatam, inquinatam, seipsam lustrationis consequendæ causa in miserationum tuarum pelagus alijacentem.

B Ne faciem tuum avertas a famulo tuo, neve segmentum tuum rejeceris, nec permiseris imaginem tuam sieri amplius ludibriū malorum geniorum, absque causa invidientium; cum habeas deprecantem pro me longanimitatem tuam non pervestibilem, immensa bonitate porrectam in infinitum: propter quam mihi terram non vis debescere, nec in me fulmina torques, uti facere jure poteras, cum omnes in peccatis famosos prætergressus sim.

C Hac igitur exorante te, o misericors, inenarrabili longanimitate, miserere mei, qui gaudium majus impertiendo misericordiam percipis, quam illi ipsi, qui misericordiam consequuntur.

Hoc etiam mihi largitor, ut tibi grata deliberem, et me decentia peragam, cum ipse neutrum praestare possim. Nam et mens mea jamdudum elanguit, et vis spiritus periit, dum caro nitide curata luxuriat, et iambo deprimit. Da veram intelligentiam, da voluntatem, da quidquid allaturum est aliquod lumen cogitationibus, quæ propter affectus cœciunt: ut prius, quam in terram morte revertar, quæ perpetuo cursu accedens prope nunc fortassis abest, in ejus agnitione, quod melius est, ad te, qui es ipsa vita, me convertam. Angelo fidei custodiique committe animam meam.

D Largire mihi, mi rex atque Domine, totum ut hunc diem, quodque mihi vitæ reliquum est, in sincerissima fide, et agnitione, et resipiscientia, paceque tua, et gratiarum actione exigam: utque justitia et veritate utar in cogitationibus, factis, lingua, cum reprehensione mei ipsius et modestia. Dimitte, remitte, condone, qui solus hoc facere potes, quidquid a me profectum, te provocavit ad iram et exacerbavit, Domine: quocunque te offendii, quidquid a me sponte, vel non sponte peccatum est et puerio in hunc diem, factio, dictio, cogitatione, quovis

sensu meo, dum quovis tempore, quamvis hora con-
trario mandatis tuis lumen perrexi, et eo sane
modo, quo nullus unquam hominum, ac ne nunc
quidem: non semel, non per vices, non brevi tem-
pore quodam, hoc malo commisso, sed universa
vita mea perpetuo in irratione sui consumpta,
quasi si de industria vitiis imbarcarem.

Vindica me, præpotens et benigne Domine, om-
nipotenti tua vi atque manu, ab omni malo tam
animi, quam corporis, ab anxietate, dolore, am-
bitione immoda, metu, confidentia, contentione,
ac si quid est his afflue; ab illorum obliuione, quæ
recordaria veniunt; ab eorum recordatione, quæ
rum me oblitum operuit; ab imaginatione noxia,
et cogitationis signento, magna stultitia referto;
ab anticipatis opinioribus non honestis, neque
bonis, imaginationi jamduum impressis et inha-
rentibus; a vitijs pravaque consuetudine mea,
et voluntate, et habitu; ab hostium tam aspecta-
bilium, quam inspectabilium maleficio et aggres-
sione. Ad summam, libera me de imbecillitate
huius, et propensione ad vitia.

Dux esto meus in via tua, et ambulabo in veritate
tua. Instrue me, tuque ut voluntati paream: quando
tu Deus meus es, ab utero matris meæ. Lapsus in
periculo constitutum, sustenta; inclinatum animo,
erige; impulsu multorum malorum præcipitan-
tem, resuscita: segnem animum excitans, mem-
bris quoque robur addito, præ debilitate de rever-
sione desperantibus. Gravioribus animum curis
expedi, quæ me suspicere non sinunt; et vim
ejus igneam divinioribus meditationibus accen-
dens, alas ipsius per æternum repositorum in altera
vita voluptatim leviores efficias.

Scio me magna petere, maxima promeritum
mala; vereundumque, ne te amplius ad iram provo-
cem, nimium petendo. Sed peccatoris invitatum
venisti, sed petentium præses anticipas, sed ma-
jorem, quam res petitæ sint, gratiam largiris, sed
omnium salus a clementia tua pendet. Nam absque
te, qui gratuito bona suppeditas, nihil a quoquam
egregii præstari potest. Tuum hoc verbum est, Ser-
vator, qui et ad futurum te promisisti, ne cum ora-
tione precantium suita.

Quare cum ita bonus sis, ita liberalis, et mani-
eus, ita bonis ex leue tempore perpetuis scatens:
sequitur fieri, ut deprecanti culpam delictorum,
absque mora non ignoras modo, sed etiam gratis
tuæ participem facias. Est hoc in more tibi, facili-
tanti juu id continuo, ab ipsis usque rerum
primordiis.

Quapropter oculis in te doctris, et in tuæ bonita-
tis infinitatem (hec autem vel lopideuer moverint
animum, ut ejus impetrande causa ad te accedat),
justo metu juro liberatus, offerre tibi ausus sum
matutinam hanc celebrationem et professionem fidei,
cum gratiarum actione et confessione, te obse-

A ὥρᾳ τὴν ἐναντίαν τῶν ἐντολῶν σου δρυμῶν, ὡς οὐ-
δεὶς ἀνθρώπων οὐδέποτε καὶ νῦν· οὐδὲ διπάκη, οὐκ ἐν
μέραι, οὐδὲ ἐν βραχεῖ τινι χρόνῳ τουτὶ τὸ κακὸν ἔρ-
γασάμενος, ἀλλ' ὅλων μου τὸν βίον διὰ παντὸς εἰς
παροργισμὸν σου καταναλώσας, ὡςπερ ἐμφιλοτε-
μόμενος τοῖς κακοῖς.

'Εξιλοῦ με, δυνατὲ καὶ φιλάνθρωπε Κύριε, τῇ
παντοκρατορικῇ δυνάμει τε καὶ χειρὶ, παντὸς κα-
κοῦ καὶ φυχικοῦ, καὶ σωματικοῦ, ἀκήδιας τε καὶ
λύπης, καὶ φιλοτιμίας ἀκαίρου, φόβοι, θρασούς.
Ἐριδος, καὶ εἰ τι τούτων ἔχεται λήψης, ὃν δὲι με-
μνῆσθαι· μνήμης, ὃν προστήκεν ἐπιελήσθαι· φα-
ντασίας λυμανομένης, καὶ ἀναπλάσματος διανοίας,
πολλῆς ἀφροσύνης γεμούσης, ἀπὸ προλήψεων οὐ
καλῶν οὐδὲ ἀγαθῶν, ἐντετηκυιῶν καὶ ἐγκαθημένων
αὐτῇ πόρθωθεν· τῆς φαύλης μου καὶ πονηρᾶς συ-
νηθείας, καὶ γνώμης, καὶ ἔξεως· τῆς τῶν ἀράτων
καὶ δρατῶν ἔχθρῶν κακουργίας καὶ ἐπιθέσεως. Τὸ
πᾶν εἰπειν, βύσαι με τῆς ἀσθενείας τοῦ πηλοῦ
τοῦδε, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ φαῦλα βοτῆς τε καὶ προσ-
ρέσεως.

B 'Οδηγησόν με ἐν τῇ ἄδει σου, καὶ πορεύσομαι ἐν
τῇ ἀληθείᾳ σου. Διδασκόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θελημά
σου. "Οτι σὺ εἶ ὁ Θεός; μου ἀπὸ γαστρὸς τῆς μη-
τρός μου. Καταπεπτωκέναι κινδυνεύοντα ὑπάνεχος·
κεκλιμένον τὴν γνώμην ἐπανόρθου. Όθισμῷ πολ-
λῶν δεινῶν κατενηγεμένον ἀνάστησον" καὶ τῆς
ψυχῆς τὸ φύσιμο διεγέρων, τίθει καὶ τόνον τοῖς
μέλεσιν, ἀπεργκόδει πρὸς τὴν ἐπάνοδον. Φρυγίδων
μὲν αὐτὴν ἀπάλλαστε τῶν ἐμβριθεστέρων, μηδὲ
διδουσῶν ἀνανεύσαι· τὸ δὲ πυρῶδες αὐτῆς ἀνά-
πτων ταῖς θειοτέραις μελέταις, τὸ πτερὸν αὐτῇ
κούφιζε ταῖς ἀλπίσι τῶν ἀποκειμένων ἀπολεύ-
σεων.

C 'Οδα μεγάλα αἰτῶν, μεγίστων δὲν κακῶν δῖσις·
καὶ έστι δός, μὴ πρασταροργίας τῇ ὑπερβολῇ τῶν
αιτήσεων. 'Αλλ' ἀμαρτωλοὺς καλέσων ἐλήιυθας,
ἀλλὰ φιλάνθρωπος τῶν αἰτούντων τὴν δέσηιν, ἀλλὰ πα-
ρέχεις μεῖζα τῶν αἰτουμένων τὴν χάριν, ἀλλ' ἡ σω-
τηρία πάντων τῆς φιλανθρωπίας τῆς σῆς ἡρτραί.
Χωρὶς γάρ σοῦ τοῦ προίκα παρέχοντος τάχαλά οὐδὲ
διτοῦν τις ὁνταί τῶν δεδοτῶν ἔργασσαθαι. Σὺ
έστι, Σωτερ, ὁ λόγος, τοῦ καὶ παρείναις ὑπετχυμέ-
νου, μήπω τέλος εἰληφότος τοῦ λόγου τῶν δεο-
μένων.

D 'Ωστε οὕτως δὲν χρηστὸς, οὕτως μεγαλόδωρός τε
καὶ πλουσιόδωρος, οὕτως βλύζων οἰκοθεν δὲ τὸ περ
ἀκέντων ἀγαθὸν, δίκαιος δὲ εἴης παρατιουμένῳ ἐφ'
οἰσπερ ἡμαρτον, πρὸς τῷ συγγνῶναι καὶ κοινωνῆ-
σαι τῆς παρὰ σοῦ χάριτος, μηδαμῶς διαβαλλόμε-
νος. Εἰωθός σοι τοῦτο, καὶ συνεχῶς πρατούμενον
δικαίου.

E 'Οθεν ἀπιδῶν εἰς τὰ σὰ, καὶ τὴν ἀπειράν τῆς
σῆς ἀγαθότητος (κινήσεις δὲ ἀν ταῦτα ψύχην λιθί-
νην ὑπὲρ αὐτῆς ἐθελήσατο σοι προσελθεῖν). δίκαιου
φόβου δικαίως ἀπαλλαγεῖς, τεταλμηκά σοι προ-
φέρειν ταῦτην τὴν ἐωθινὴν δοξολογίαν τε καὶ διμο-
λογίαν τῆς πίστεως σὺν εὐχαριστίᾳ καὶ ἐξουσιογή-

σες· δέδμενος· φιλεύσπλαγχνος Κύριος, ἐλέους του· παρὰ σοι, τινὶ μεταμελεῖσθαι σοι προσερχόμενος.

Καὶ αὐτὸς γε, βασιλεὺς ὑπεράγαθος, δέδμενος τὴν δωκιασοῦν ἀπίστροφην δέξιο τῆς ἐμῆς ἔλευνότητος, καὶ χορηγήσας τὴν ἀπὸ τῶν ἕργων μετάνοιαν, τὴν σοὶ καὶ φίλην, καὶ ζητουμένην· καὶ κατευθύνεις τὰ διαβήματα τῆς ταλαιπώρου Φυχῆς μου ἐπὶ τὰς τρίβους τῶν ἐντολῶν σου, καὶ ἀξιώσαις τὸν σὸν οἰκέτην κατὰ τὸ σὸν εὐάρεστον πολιτεύσασθαι, μηχαντεῖς ἐμαυτῷ, ἀλλὰ σοὶ μόνῳ ζῶντα· καλλίστοις τε ἴφοις τῶν ἐνθένδε συναπελθεῖν τοῖς ζωποιοῖς καὶ ἀχράντοις σου μυστηρίοις· καὶ τῆς τότε ἐπηρεάς τῶν χαιρεκάκων δαιμόνων ἀπαλλαγῆναι, καὶ ἀκαταχρήτως παρατήναι τῷ φοβερῷ βῆματί σου.

Ναὶ, Χριστὲ Ἰησοῦ μου, ἐπάκουον μου, τὸ τί σοι δέοντος ἐργάσασθαι, οὐχὶ τὸ τί παθεῖν ἐμὲ, λογισάμενος, χρησάμενός μοι δὴ θεῖκῶς ὁ μόνος ἀγαθός τε καὶ ἀναμάρτητος. Ὡς αὐτῇ ἵκεταισαι σῶσον με, μηδὲν παρεῖς τῶν εἰς τοῦτο φερόντων, δὴ βεβαίως ἐλπίζων, οὐ δὲ ἐμὲ τὸν τοσούτοις καὶ τηλεκούτοις βεβυθισμένων κακοῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀφατόνην χρηστότητα, τὴν τοῦ πανεπιστήθια, ἀνυμνῶ, δεξιολογῶ, μεγαλύνω σὲ, καὶ τὸν Πατέρα τὸν σὸν, σὺν τῷ παναγίῳ σου. Πνεῦματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A crana, benignissime Domine, misericordiam ut apud te impetrarem, qui cum pénitentia quadam ad te accedo.

Tu quidem, Rex optime, propitius miserabilis personæ meæ qualēm qualēm conversionem admittito, et ut factis ipsis resipiscam, concredito, qualēm in pénitentiam et amas et requiris. Simili ærumnosi animi mei gressans ad semitas mandatorum tuorum dirigas, præstareque digneris, ut servus ego tuus, prout tibi placuerit, me geram, non amplius mihi, sed tibi soli vivens: utique pulcherrimo viatico, vivificis et puris sacramentis iuis instructus hinc migrem, et ab incidente tunc dæmanum, malis gaudentium, tentatione liberatus, absque damnatione tremendo tribunali tuo sistar.

B Etiam, mi Christe Jesu, exaudi me, quid te facere, non quid me perpetui par sit, reputans; neque divino more tractans, qui solus et bonus es, et omnis labis expers. Serva me, prout ipse servandum nosti, nihil eorum quae meam ad saltem pertinent, omittens. Quod sane futurum firmiter sperans, non propter me, talibus ac tantis maliis obrutum, sed propter ineffabilem bonitatem tuam, quae totius universalis spes est, hymnis celebro, collando, extollo te, Patremque tuum, cum santissimo Spiritu, seculis infinitis. Amen.

ΑΛΛΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΥΧΗ ΕΩΘΙΝΗ.

EJUSDEM

ALIA PRECES MATUTINÆ.

Εὐχαριστῶ σοι τῷ Θεῷ καὶ Πατέρι, σὸν τῷ μονογενεῖ σου Γεννιψῷ, καὶ τῷ παναγίῳ σου Ηνεύματι, ὅτι μακροθυμήσας καὶ παριδὼν τὸ πλῆθος τῶν παντοδάκων μου κακῶν, ἔξιωτάς με τὸ φῶς· ἰδεῖν τὸ ἡλιακὸν, καὶ ἐκ τούτου μου τὸν νοῦν ἀναζητῆναι τὸν ἐπικοινωνόν τοῖς πάνεσι, πρὸς ἔννοιάν σου τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀνεπέρρου φωτός· καὶ δέδωκας τὴν δέσιν ἐκχέας με πρὸς σὲ, καὶ σοὶ τὰς θλίψεις ἀπαγγεῖλαι, καὶ τὰς ἐφέσεις, τῷ ἐτι λαδούντοντοι με παρεῖναι, ἵκανον ροκοπεῦσιν ἀνοίγειν ἐπαγγειλαμένω.

Δέξ σον, πανάγαθε Δέσποτα, ἀφροντινές εἶναι τοῦ λοιποῦ, σοὶ τῷ καλῷ κυνερνήτῃ τοὺς τῆς ζωῆς μου οἰκακὰς ἐγχειρίσαντα· καὶ ἡ Φυχὴ μου κολληθῆσθαι ὅπισσα σου. Δπως ἀντιλάθοιτο μου ἡ δεξιά του. Ὁδηγησόν με ἐν τῇ ὅδῷ σου, καὶ πορεύομαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου. Δίδαξόν με, καὶς ἀν διεξάγοιμι· καὶ ἐμαυτὸν, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἐμέ. Στήριξον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δούλου σου τὸν εὐφρόσυνον φύσον σου· φέ με καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην τὴν σὴν, σὲ δὲ

C Tibi Deo ac Patri gratias ago, cum unigenito Filio tuo, et sancto tuo Spiritu, quod usus tolerantia tua diuturna, et connivens ad omnis generis malorum meorum multitudinem, aspiciendæ lucis solaris facultatem mihi concesseris; per quam mensa mea, viitorum obducta caligine, subveliceretur ad intelligentiam tui, qui vera et inoccidua lux es; quodque copiam feceris has ad te preces fundendi, et ærumnas ac desideria mea tibi exponendi; qui te nobis adhuc loquentibus affuturum foresque pulsantibus aperturum promisi.

D Da igitur, benignissime, Domine, curis ut in posterum solitus agam, tibi, gubernatori bono, vita mea clavo permisso. Tibi mens animus adhuc rescat, ut tua mihi opituletur dextera. Dux esto meus in vita tua, et ambulabo in veritate tua. Instrue me, quoniam modo tam me ipsum, quam suos ditos meos gubernare debeam. Hilarem illum meum tui constabilito in corde servi tui, eodemque me instruas, ut dilectioni tuae, vel tibi potius, qui re-

apse dilectio es, et rerum expetendarum vertex, A tutus inhiem: ut ab omni malo in universum deflectam, concedito; meque mandatorum tuorum effectorem eximium reddito, per intercessionem unigeniti Filii tui, Servatoris nostri, Iesu Christi. Amen.

μᾶλλον τὴν δυνατὰ ἀγάπην, καὶ τῶν ὁφετῶν τὴν ἀκρότητα, κεχηνέναι στοιχείων, καὶ κακοῦ παντὸς ἐκαλναι καβάτας ἀξίωσον. καὶ τῶν ἐντολῶν σου ἐργάτην ἄχρον ἀνάστησον, πρεσβείᾳ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΤΑΝΥΚΤΙΚΑ

ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ (1).

CAPITA COMPUNCTIONIS VERSIBUS EXPOSITA.

Quod ipse dignus haud sim,
Qui particeps tui esse
Queam: fame en periire
Animam videlicet misellam.
Vitæ hanc alas misertus,
Servator, oro, pane;
Fidelibus te ipsum
Qui Christe das edendum.
Ut ille dives olim,
Sic liquesco acerba;
Flammaque adulor intus,
Quæ conscientia ipsa est.
Vitæ perennis at tu
Fons, irrigato me unda
Viva: sicut ferentes
Qui ad te jubes venire.
Incontinentia olim
Me ejicit horto Edenis,
DIREMPTUS atque nostro
Abs te Deo nefandus.
Tu colligas vicissim
Me, qui polo repotus,
Me propter, hospes imis
Partu novo. fuiti.
Sum nudus ipse, mente
Amissa, eheu, bonisque;
Tu prodigum stola me,
Benigne Christe, vesti:
Qui propter hancæ causam
Carmen meam induisti,
Nudusque mortem obisti
Inter malos latrones.
Morbo simul, gravique
Me carceri illigatum
(Delicta namque propter,
Utrumque mi ferendum)
Invise, quæso, Christe,
Tua benignitate.
Medicus tu es ac redemptor,
Homo factus, universis.

B Διὰ τὸ μὴ εἶναι με
Ἄξιον σοῦ μετασχέσθην,
Νῦν δρᾶς μου τὴν ψυχὴν
Τελευτῶσαν ἐν λιμῷ.
“Ην καὶ θρήνον σπλαγχνισθεῖς,
Σώτερος, δρτψ ζωηρῷ,
‘Ο δι’ οἰκτον τοὺς πιστούς
Δοὺς τροφὴν σαυδὸν, Χριστέ.
‘Ος δὲ πλούσιος, κάτω
Διψῇ τήκομαι πικρῷ,
Φλόγα ἔχων ἐνδοθύν,
Ἐμαυτοῦ τὸ συνειδές.
‘Η πηγὴ δὲ τῆς ζωῆς,
Πότισόν με ὑδωρ ζῶν,
Ο φωνῆσας ἀπαντᾷς
Τοὺς διψῶντας σοι φοιτῶν.
‘Ακρασία ξένον με
Τῆς Ἐδέμ πεποίηκε.
Καὶ τὸ μακρονθῆναι με
Ἀπὸ σοῦ, φεῦ! τοῦ Θεοῦ.
Σὺ δὲ με συνάγαγε,
‘Ος τὸν οὐρανὸν οἰκῶν,
‘Ωφθῆς ξένος ἐπὶ γῆς.
Ξένῳ τόκῳ δὲ ἐμό.
Τὴν οὐσίαν φθείρας, φεῦ!
Σὺν φρεσὶ, γεγύμνωμαι.
Σὺ δὲ με τὸν δαστον,
Σώτερος, σκέπασον στολῇ,
‘Ος γε τούτου ἔνεκα
Τὴν ἐμὴν ἐνδέδυσαι
Σάρκα, καὶ γεγύμνωσαι
Σὺν λησταῖς σταυρούμενος.
Νόσῳ με τρυχόμενον,
Καὶ δὲ φυλακῇ δεινῷ
(Άμφω γάρ εστιν ἐμοὶ¹
‘Αμαρτία ἡ ἐμή),
Σώτερος, ἐπιδημήσουν
Πρός με τῷ ἐλέει σου,
‘Ο φανεῖς πᾶσι σάρκῃ
Τύστης τε καὶ λατρός.

D

(1) In Anecdotis P. Matrangæ, I. II, legitur Manuelis Palæologi *Anacreonicon in quemdam ignorantem ei loquacem*, quod hic repræsentamus:

Τοῦ βισιλέως κυροῦ Μαρούηλ τοῦ Παλαιολόγου
στέρχοι Ἀραρατεῖοι πρός τινα ἀμαθῆ καὶ
πλειστα φληραροῦντα.

‘Ακριτόμυθε Θερτίτα,
“Ος βοᾶς μὲν μάλιστά γε,
Σιωπᾶς δὲ ηὔστα γε,
Πῶς σέ τις παύῃ ληροῦντα,
Φλυαροῦντα, φληναφοῦντα,
Καὶ μὴ φάδιψ σου συνθλάσῃ

Τὸ κρανίον εὖ ποιήσας;
‘Ἐὰν γάρ τις σου τὴν γλῶσσαν
Πρόδριψον ξενανασπάσῃ,
‘Ἄλλα σὺ καὶ ταύτη πλέον
Παρελθὼν διενοχήσεις,
Καὶ φωναῖς ἀσήμαις αὐθίς
Οὐκ ἀνέξεις ἀς γλωστίζων
‘Ερδες κόραχες τὸ τάχος,
Οὐδὲ γάρ ἀνέχομαι σου.

ΕΑΡΟΣ ΕΙΚΩΝ

ΕΝ ΥΦΑΝΤῷ ΠΑΡΑΠΕΤΑΣΜΑΤΙ ΡΗΓΙΚῷ.

IMAGO VERIS

IN AULΕO TEXTILI, OPERIS PHRYGI!.

Προς ὡρα, καὶ δηλοῖ τὰ δινθή, καὶ λευκὸς οὖτος Α
δῆτρι διαχειμένος ἐπ' αὐτὰ μάλα ἡμέρως. Διὰ τοῦτο
ψιθυρίζει τὸν τὰ φύλλα, καὶ δοκεῖ χυμαίνεσθαι πῶς
ἡ πλά, αὔραν δὴ τινα δεχομένην, φύλαις ταύτην ὑπο-
κινούσα ἐπιφοράς. Χάριεν ίδειν. Ποταμοὶ δὲ ἡδη
ταῖς δηθαῖς σπένδονται, καὶ διὰ πολὺς ἐπέχεται ρῦνος,
καὶ τὰ πρὸν πλημμύραις ἀφανίζομενα τῶν ὑδάτων
ὑπερφαίνεται, καὶ παρέχει χερσὶ θηράδοις τὰ παρ'
ἴαντοις ἀγαθά. Τούτων δὲ τὸν χειρωθὲν ἡδη τῷ νεκ-
τηρῷ διατάχουν τῇ λαζή, κεκυψὼς ἡρέμα, καὶ
συγκαθίσας, δσον μὴ τῷ φειθόρῳ τοὺς μυκτῆρας βι-
πτίσαι, τὴν δεξιὰν ἀφοργήτη γυμνήν τοῖς ὑδασιν ἐμ-
βαλών, τὰς δὲ τὸ δόδιον χαράδρας διερευνᾶται, ψη-
λαφὸν καὶ τοῖς δακτύλοις τὰς τρωγλὰς, μή τι τῶν
ὑδάτων τερασσομένων τοῖς ποσὶ τοῦ νεανίσκου, φόδρων
τῶν πατάγων ἐγκέρυπται. Οἱ δὲ δὴ πέρδικες, γα-
ρουσι, τὴν ἀποδηληθεῖσαν αὐτοῖς ισχὺν ὑπερβολαῖς
τῶν περιφύτων λυπεῖν, ἀπολαμβάνοντες ἡδη, ἀκτί-
νες ταύτην αὐτοῖς ἐπανασωβόνσης, μηδὲν λυπούσες;
δι' ἀμετρίαν. Οὐθενὶ δὴ σὺν εὐθύμιᾳ τοῖς ἀγροῖς ἐν-
διαιτῶνται, καὶ τὰ νοσσία πρὸς τροφὴν ἀγοντες,
πρώτοι ταύτης ἀπτονται, ἔργῳ δεικνύντες τὴν
τράπεζαν. Ὁδίκοι δὲ δρνιθες τοῖς δένδρεσιν ἐγ-
κιθῆμενοι, διλγον μὲν ἀπτονται τῶν καρπῶν, τὸ
πολὺ δὲ τούτοις τοῦ χρόνου εἰς τὸ δέδειν ἀναλίσκε-
ται. Κηρύττειν οἷμας βούλεσθαι τουτοῖσι τὴν φωνὴν,
τὰ κρείττω παραγίγνεσθαι, τῆς τῶν ὄρων βασιλε-
στῆς ἐπιλαμψῆσθαι, καὶ λοιπὸν εἶναι αἰθρίαν μὲν ἀντὶ^C
τῆς νεφᾶς, γαλήνην δὲ ἀντὶ τρικυμίας, καὶ δῶς
ἀντὶ τῶν λυπούμενων τὰ τερπνά. Πάντα παρβήσιάζε-
ται, καὶ αὐτὰ τῶν ζωūτῶν τὰ φύλλα, ἐμπίδες, μέ-
λιτται, τέττιγες, γένη τῶν τοιούτων παντοδαπά· ὃν
τὰ μὲν τῶν σιμέλων ἐξορμηθέντα, τὰ δὲ τὴν γένεσιν
ἰσχητας τῇ συμμετρίᾳ τῆς ὥρας, εἰ δὲ βούλει, τῇ
τῆς θέρμης εἰσօδῃ πρὸς ἀνάλογον ὑγρότητα, περι-
βομβεῖ τὸν ἀνθρώπον, καὶ ὀδοιπόρος προΐππεται,
καὶ δύοντες που τούτῳ συνθέει τὰ μουσικῶτερα. Ἔνια
μὲν ἀμιλλᾶται, ἔνια δὲ μάχεται, τὰ δὲ ἴψιζάνει τοῖς
δινθῖσι.

Πάντα δὲ τὸν θεαθῆναι. Τὰ δὲ πιεσία παρὰ τὸν
κῆπον ἀθύροντα, ἐκείνα θηρεύειν ἐπιχειρεῖ μάλα
ἀκριβάς ἔμα καὶ χαρίεντας. Τὸ μὲν γάρ ἡδη τῶν
κυνίων γυμνῶσαν τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν τοῦ καλύμμα-
τος, ἀντ' ἀλλους τινὸς θηράτου τούτῳ κατατίχρηται,

Veris hoc tempus est, et indicio sunt flores, ac sete-
nus hic aer, in eos leniter admodum diffusus. Proprietas
suave folia susurrant, et gramen quasi fluctuare vi-
detur, auram quamdam excipiens, amictis illud com-
movenientem flatibus. Res sane visu gratia. Flumina
vero jam foedera cum ripis ineunt, eorumque rehemi-
mens inhibetur impetus; et quae prius aquarum
inundatione tecta latebant, ea nunc extra undas
eminenta conspicuntur, facultatemque præbent
manibus ipsorum bona prehendendi. Ex his unum
est, quod adolescentis hic cepit, qui quidem id manu
sinistra tenens, et paulatim demissso capite consi-
dens, tantum ut nares in flumine non mergat, nuda
dexira sine strepitu aquis injecta, undarum expla-
rat alveos; ipsis etiam digitis foramina perscruta-
ta, ne quid undis ab adolescentis pedibus turbatis,
strepitus metu in eis abditum lateat. Perdiles
vero gaudent, se robur amissum per res nimis na-
tura sua lacerare solitas, modo recuperare; solari-
bus radiis vires eis restituentibus, qui nunc ob tem-
peramenti æquabilitatem minime sunt noxii. Quapropter
alacres in agris degunt, et pullos ad pastum
adducentes, ipsi primi cibos attingunt, factio men-
sam indicantes. Aves autem canoræ arboribus
insidentes, raro fructus attingunt, majoremque
temporis partem canendo consumunt. Earum vo-
cem hoc prædicare velle puto, meliora nunc scili-
cat immixtare, postquam anni temporum regina il-
luxerit: adeoque deinceps serenitatem pro nebula,
tranquillitatem pro tempestate, pro molestis deni-
que sequi jucunda. Omnia liberius se movent, etiam
animalcula vivora: culices, apes, cicadæ, hujuque
modi variae species. Harum aliæ de alveolis pro-
gressæ, aliæ nunc primum natæ, propter ipsum
temperamentum hujus anni temporis, vel si mavis,
propter accessum caloris ad humorem sibi respon-
dentem, circum hominem strepunt, et ante viato-
rem provolant; quæque magis canoræ sunt, cum
eo canente canunt. Quædam inter se certamen sus-
cipiunt, quædam pugnant, quædam floribus insi-
dent.

Omnia spectatu jucunda. Puelli vero propter
hunc hortum ludentes istæ animalcula venari
magna cum simplicitate pariter et lepore conantur.
Nam ille quidem nudato capite, pro instrumento
ad venandum, vclamento capitilis utitur; ac plurimi-

que nibil efficiens, æqualibus risum movet. Alter ad se manus attrahens, ac totum animalculum corpus injiciens, atque id volens hac ratione capere, quo pacto non voluptatem et risum cieat? Vident illum præstantem corpore? Tandem enim, ac vix sane, capio quodam ex iis quæ a siccis membranarum alii nomen habent, præ gaudio bacchanti similem se gerit, extremæque tunicæ fimbriam sustollens, ut prædam captam huic involvat, abiturus alterius querendi causa, non animadvertis eas se corporis nudare partes, quæ legendæ erant. Sedenim festivior is puer est, qui ætate minor. Nam admodum tenui silo animalcula duo colligata volare sinit, extremisque digitis stamen ipsum ex intervallo retinens, voluntum impedit, quo minus eis ex more surcedat; et ridet, et latuit est, et exsilit, ludicrum hoc pro re seria ducens. Ad summam, ars texti operis invitat ornatum, voluptatemque spectatoribus conciliat. Omnia autem horum causa ver est: quod tristitiam dissipat, vel si mavis, hilaritatem conciliat.

A κατιδιαμαρτάνων τα πολλά, γίνεται τοις ἡλιξις: γεωμῆδος δὲ τὸ χειρές ἔχον παρ' ἐκατῷ, δύο ἑπτερεπτον τὸ σῶμα τῷ ζωῦφιρι, καὶ θηράσαι τοῦτο ταύτῃ βουλόμενον, πῶς οὐχὶ ἥδυ καὶ γελοῖον; ὅρθες τὸ ὑπερφέρον τῷ σώματι; ὁφὲ γὰρ δῆ καὶ μόγις τινὲς λαβόμενον τῶν, καὶ καλῶσιν ἔνιοι πειλωτά, βαχεύοντες ξουκεν, ὑπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ τὰ κράσπεδα ἀνέλημπον τοῦ τελευταίου χιτῶνος, ὃς ἐλίσσον τούτοις τὸ θηραδέν, πορεύεσθαις ζητεῖν ἔτερον, οὐκ αἰτθάνται γυμνοῦν ἢ δέον κρύπτειν τοῦ σώματος. Έκεῖνο μέντοι γε ἀστειότερον, τὸ τὴν ἡλικίαν βραχίτερον. Νήματι γὰρ πάνυ ἐπτῷ πεδῆσαν δύο τῶν ζωῦφιν, ἵψη δῆθεν πέτεσθαι. Κατέχον δ' ἄκροις δακτύλοις ἐκ διαστήματος εἲναι τηράν, εἰργει τὴν πτῆσιν, κατέτρόπον τουτοῖσι γίγνεσθαι, καὶ γελᾶς, καὶ γέγηθε, καὶ ὀρχεῖται, σπουδαῖον γέ τι νομίζον τὴν καὶ μάνην. Οὐλως δὲ ἡ τέχνη τῶν ὑφασμάτων ἐστιά τὸν δρεπανόν, τρυφῇ γεγνόμενα θεαταῖς. Άλιτον δὲ τὸ έσορ, κατηγραφας λύσις, εἰ δὲ βούλει, φαερότητος πρέβεν.

IN PERSONA TAMERLANI^S (1).

Quibus usus est verbis Persarum Scytharumque C
dūt, ad Turcorum tyranum, magna quadam
ac superba proferentem, et minis intolerabilem,
rebus adhuc prosperis: post victoriam vero, diver-
sam in partem mutantur.

Quod ex longo temporis intervalllo, et ipso quidem ab initio, simultates exercere vult, infestum est natura, ceu videtur, impetuque naturali commotum, continere se nequit, quo minus ægre facere quovis tempore nitatur. Iudicem tu quoque nullo non tempore, cum peragenda mente versareris, in hoc incumbens, meis ut institutis quacunque posses arrogantis petulantiaque adversareris (non enim factis poteras), nunc illo libi supercilios dejecto, quod prius elatum erat et grave, vanoque fastu in nihilum redactio, nihilominus alio quoddam modo nobis infestus esse pergis. Victor enim dum ploras (cum vitam hanc varie reciproci plenam fluctibus esse nesciveris, nec expectaveris, ut ipsa res indicat, fortunæ prosperæ mutationem), quanquam ea perusitata sit, et nec abs re contingat, nec ita comparata sit, ut nunquam accidere possit, præclarum facinus meum extensus, nec modo minus, quam antehac, eo ipso me mordes, quod animum inox abjeceris. Ego vero putabam, me claram et durabilem habiturum gloriam, veluti victo viro claro, qui res magnas gesisset. Hanc opinionem tu meam minime veram redarguis, dum ignominia teipsum afflicis, teque vicetu facilem suisce demonstras, minimè viriliter banc calamitatem ferendo. Quamobrem fortuito, non per virtutem antehac adeptus es victorias:

Tlraç ἀν εἰπε λόγους δὲ τῶν Περσῶν τε καὶ Συνθῶν ἐξηγούμενος τῷ τυραρρούντει τῶν Τσέρκων, μεγάλα τε καὶ σοβαρὰ φθεγγούμενα, καὶ ἀφορήτῳ δρεπανοῖς ἀστειάσαις, ηγίκα εὑ δέκατος, τρεσάτεται δὲ πρὸς τοθράστελον μετὰ τὴν τίκην.

Ως έστι, τὸ πόρρωθεν ἐθέλον καὶ ἔκαρχῆς πολεμεῖν φύσει πολέμιον ἔστι, καὶ τῷ πεφυκότι κινούμενον, οὐ δύναται κατέχειν ἐκατόν, τοῦ μὴ λυκεῖν ἐπιχειρεῖν ἐν ἀποστολῇ καὶ ποτίσῃ. Καὶ σὺ δή πάντα τὸν χρόνον, ηγίκα τὰ πρακτέα σοι κατὰ νῦν ἐτρέψεις, τοι; ἐμοὶς ἐναντιοῦσθαι πειρώμενος ἀλλαζονεῖς καὶ θρεσιν (οὐδὲ γὰρ τοῖς πράγμασιν ισχυεις), ήδη τῆς δρφύος σοι πεπτωκαίς, τῆς ἐπηρημάντης τε καὶ πολῆγης, καὶ τοῦ κενοῦ φρυάγματος εἰς οὐδέν σοι λήξαντος, οὐχ ἕκαστά γε καὶ νῦν ἐχθρῶς πρὸς ἡδῆς διάκειται τρόπον ἔτερον. Κλάων γάρ μετὰ τὴν ἡσταν (οὐδὲ γέπεγνως τόνδε τὸν βίον πολλῆς παίρησας γέμοντα, οὐδὲ προσεδόκησας, ὡς δηλοὶ τὶ πράγματα, τὴν ἀγαθήν σοι τόχην μεταπεστίσθαι, καὶ τοι εἰωθός δὲν πρᾶγμα, οὐχ ἀπεικός, οὐδὲ ἀνέδεκτον), τούμεν ἀνδραγάθημα σμικρύνεις, καὶ δικνεῖς γε οὐχὶ ἡτοι νῦν ἢ πρὸ τοῦ, τῷ τὸ φρόνημα αὐτίκα ἀποδαλέσθαι. Καίτοι γε φύην ἔγω λαμπρὸν τινὰ καὶ διαρκέσσοναν σχήσειν εὐκλειαν, ὡς δῆθεν γε ἀνδρὸς λαμπροῦ περιγεγονὼς, ἀρετῇ μεγάλα κατωρθωκότος. Σὺ δὲ ἐλέγχεις τὴν δόξαν οὐκ ἀιθεύσουσαν, αἰσχύνην σεαυτοῦ καταχέων, καὶ ἀποφανῶν σεαυτὸν εὐεπιχειρητὸν ἀνθρωπεν, ἐν οἷς ὡ φέρεις κατ' ἀνδρα τὴν συμφοράν. Τόχη σοι τοινύ τὸ νικᾶν, οἷς ἀρετῇ συγχειλήρωται· καὶ μοι νῦν ἀντιπίπτεις, καὶ λυμαζήγ τοις ἔμοις κατορθώσαι,

(1) Qui Bajazetum regem Turcorum, Græcis infestum, ceperat.

τὴν δέξιν περιβέρεψας εἰ; τούναντειον τὴν περὶ σοῦ. Ο γάρ μη γενναῖον κρατήσας ἐγώ πᾶς ἀν ταύτῃ γενναῖος δόξαιμι; Ἐρήτεω τοίνυν χρυσὸς, ἐρήτεω λάδυρον διπαν, καὶ δι πολὺς σοι πλούτος πολλαχόθεν συνειλεγμένος, ἀπούσης δόξης, ἡς ἡρων. Αὕτη με τερμάτων τῆς γῆς γεγηρακότα κατήγαγεν ἐπὶ σέ. Καὶ νῦν δρῶ μου τοὺς πόνους ἡπατημένους. επετελεῖ. Ea me senio conjectum, ab ipsis terrae finibus adversum te duxit. Nunc meos labores irritos suis video.

ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΨΑΛΜΟΥ,

Περὶ Κεραυνοῦ τοῦ Ἀγρηροῦ· διὰτε ἐπεσκόψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἡγών αὐτοῦ τὸν παντοδαπὸν ἀπέκτεινε τὸν λαόν.

Ὑψιστος ὁ Κύριος ἐν ἀρχῇ, ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς αἰώνα εἰώνος ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, πρὸ τοῦ τὰς δυνάμεις παρῆχθαι, ἦν· καὶ δι αὐτὸς μενεῖ. Νῦν οἱ κτηνάδεις συνήκαν. Καὶ γάρ εἶδον τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἵππος αὐτοὺς γεγενημένα, καὶ τὰ βέλη αὐτῶν ἐκησθητάτα· εὖν δὲ κεραυνόν, ἐμπρησθέντα τῇ ίδιᾳ μεταπότητι· δις ἀνασταλομένης τῆς ἄγαθότος, καὶ τῆς προνοίας; οἰκουμούσης, καταλιγώρει. Ἐπέσχεν δὲ οἱ θεοὶ δργήν, δὲ δὲ οὐ περεφρόνει· βλασφημούστος, ἐμπαρεθύμει· καὶ δι αὐτῆς ὑψών τὴν κεφαλὴν ἅρεν. Μνημονοῦσι τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν διεπότην οὐκ ἐδίδου ταύτης ἀρχεν. Ἄλλ' ἐν τῷ μεγαλαυχεῖν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ πολυχειρίζει τὸν οὐρανὸν ταῦτα κακά· καὶ τὰ ἔξαρχῆς ἀδικήματα ἀμάρτια ἀποδίδωσε. Γνώτω δὴ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ μή ὑψώσθω ἐν ἐκυρῷ γηγενής. Τῷ γάρ Θεοῦ νεύματι ἄπαν εἴκετο· καὶ εἰς μακρὸν ἀνεχόμενος, ἐξίντια ἀποδίδωσιν. Ο δὲ ἐλπίζων ἵππος αὐτὸν μή φοβηθήτω κακά. Τούς γάρ ὑπομένοντας σώζει, ἐὰν παρ' αὐτῶν θυτίσῃν ἐξομολογήσεως λάβῃ, καὶ ἀνταποδίῃ ὑπὲρ αὐτῆς, ὅτι χρηστότερος πέλαγος. Δέτω δέξιν δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ ἐλπίδων ἀγαθῶν ἐμφυρεῖσθωσαν οἱ πεποιθότες; ἵππος αὐτόν.

(II) Ildebrām. Sic appellant Turci Bajazetum.

A mihi que nunc adversaris, et rebus a me fortiter gestis officiis, opinione de te mea diversam in partem traducta. Nam qui victoria de viro non fortipotius animi, quoniam pacto vir fortis huiusc faciōris causa videtur? Valeat igitur omnum, valeant universa spolia, magnisque divitiæ tuæ, undeunque collectæ, quando abest gloria, quam equidem erpetebam. Ea me senio conjectum, ab ipsis terræ finibus adversum te duxit. Nunc meos labores irritos suis video.

IN FORMA PSALMI.

B De fulmine (1) Agareno: quo tempore Deus populum suum respexit, et per hostes suos illum versatam bellum necavit.

C Altissimus ille Dominus in principio, Deus noster in infinitis saeculis, in cœlo et in universa terra, priusquam cœlestes illæ copiae creatæ forent, erat; et idem manebit. Nunc tandem intellexere bellum. Viderunt enim ipsius prodigia, quæ in eos facta sunt, telaque sua debilitata; fulmen ipsum, stoliditas sua insociabilitas; qui vir procastinante divina bonitate, providentiaque dispensante, flocci Deum faciebat. Iram Deus inhibere, contemptum hic illum habere; hoc Deum proscindente convictione, diuturna Deus uti patientia, quo factum; ut impius iste caput in alium sustulerit. Terram universam per somnium devorabat, nec ejus imperium cœli Domini permittebat. Sed dum magnifice vires ob suas se jactat, copiarumque multitudine fretus, contra Dei gregem semet effert, hominem malorum colluvies antevertit, et injuriis priscis mercedem una vice persolvit. Norit hoc universa terra, nec intra se terra editus semet attollat. Quippe Dei nutui quidlibet cedit, et diuturna utens ille tolerantia, subito retribuit. Qui vero sperat in eum, mala non metuat. Nam servat aduersa sustinentes, si confessionis sacrificium ab eis acceperit, ac vicem pro eo rependere. Bonitatis enim pelagus est. Tribuat ei gloriam populus ipsius, et qui confidunt in eo, spe bona pleni sint.

Fragmentum epistole Manuetis Palæologi ad Mannelem Chrysoloram, ab imperatore scriptæ cum in aula regis Anglorum Henrī quarti versariet, auxiliū latenti imperio mendicante.

Mάλιστα δὲ πάντων δέρχων παρ' ᾧ τανῦν διατρέ-
βομεν, δῆτες Βρετανίας ῥῆξ τῆς Μεγάλης, τῆς δευτέρας, ὡς ἀν εἰποι τις, οἰκουμένης, δι πολοὶς περιφρέδεινος ἀγαθοῖς καὶ παντοδαπαῖς; κωμῶν ἀρεταῖς, καὶ τοῖς; μὲν αὐτὸν οὐκ εἰδότι τῇ φήμῃ θαυμαζόμενος, πρὸς δὲ αὐ τοὺς ἀπαξιδόντας λαμπρῶς τὴν φήμην ἐλέγχων μηδεμῶς θεδν οὐσαγε, ἀτε δὴ μή δυναμήνην δειξει τὸν ἀνδρα τὴν ἡλίκουν ἡ πειρα παρίστησιν. οὔτος δὲ λαμπρότατος μὲν τὸ σχῆμα, λαμπρότατος; δὲ τὴν γνώμην, καὶ τῇ μὲν ρώμῃ πάντας ἀκπλήτων, τῇ δὲ συνέσει φίλους. ποιούμενος, καὶ χείρα πάσιν

D δρέγων, καὶ ἀστεν παντοδαπὸν ἐπίκουρον παρεχό μενος τοῖς χρήζουσι βοηθείας, καὶ νῦν τῇ φύσει χρησάμενος ἀντι λιμένος ἡμῖν κατέστη μετὰ διπλοῦ τοῦ χειμῶνος, τοῦ τε τῆς ὥρας, τοῦ τε τῆς τύχης, εἰς αὐτὸν τε καὶ τοὺς τρόπους τοὺς αὐτοῦ κατηρχόσιν, τὸν δὲ μάλα φανάριον ταῖς συνουσίαις, καὶ διὰ πάντων ἡμᾶς; εὐφράτην, καὶ τιμῶν ὡς μάλιστα καὶ φιλῶν οὐχ ἡμίστα, καὶ ὑπερβολαῖς δὲ ἀπασι κεχρημένος τοῖς εἰργασμένοις, μικροῦ δοκει καὶ ἐρυθρίσιν, πολὺ τοῦ δέσμους ἐλλείπειν μόνος εἰόμενος οὕτω μεγαλόψυχος διητός...

JOANNES ANAGNOSTA.

NOTITIA.

(Hankius, *De Rer. Byzantin. script.*, p. 636.)

I. *Tempus, quo superstes Anagnosta fuit, cognoscimus ex Thessalonicae Macedonum urbis [quæ scriptoribus Græcis recentioribus etiam Thermia dicitur] extremis calamitatibus.* Eam, ab imperatore Manuele Palæologo patre acceptam, imperatoris Joannis Palæologi fratri [qui ab A. C. 1419 ad 1448 imperavit] ætate possidebat Andronicus Palæologus despota. Ducas Michaelis nepos in *Historia Byzantina*, cap. 29, interprete Ismaele Bullialdo: *Andronicus despota Manuelis imperatoris filius post Joannem imperatorem et Theodorum tertio genitus, quique sacro morbo consumptus est, Thessalonicae dominabatur.* Laonicus Chalcocondylas *De rebus Turcicis*, libro iv, interprete Conrado Clausero: *Andronico autem [Manuel Palæologus imperator] imperio regendam concessit Thermam, qui virtute post Joannem secundus inter filios reges erat.*

II. *Eamdem urbem a Turcis, Bajazetem principem habentibus, graviter oppugnatam, cum Andronicus parum defendere valeret, imperio suo Veneti subdiderunt.* His ab Andronico venditam commemorant Laonicus Chalcocondylas loco dicto: *Thermam quoque, ut quæ non amplius retineri posset, propter res civitatis admodum accisas, Venetis vendidit.* Cum igitur judicaret eam renditionem tum sibi, tum urbem expedire, parvo prelio accepto eam Venetis tradidit. Georgius Phranza lib. i Chronici, cap. 21: *Eiam Despota Andronicus Thessalonicanam Venetorum Senatus quinquagenis aureorum millibus penundedit.* Contra ditione voluntaria, invito Andronico, traditam Ducas in *Historia Byzantina* refert cap. 29. *Indignati Thessalonicenses Turcorum incursiones quodidianaes, nec ab ullo suorum liberatum iri sperantes, quod urbs calamitatibus intestinis premeretur, nec tolerare posset famem urgente, omniumque necessarium penuriam, consilio habito, Despota volente nolente, primarios urbis cires ad Venetos misere, qui Thessalonicanam eis dederent.*

III. *Thessalonicanam Venetis, seu venditione, seu ditione traditam Murates II, Turcarum princeps, expugnabat die Martii xxix, apno imperatoris Joannis Palæologi junioris 12, mundi Græco 6938, Christi 1450.* Georgius Phranza lib. ii Chronici, cap. 9: *Quo tempore etiam Amuras Amurates Thessalonicanam obsedit, quam tum Veneti tenebant.* Ibidem paulo post: *Atque ita mense Aprili [non Aprili, sed Martio, si nostro credimus Anagnostæ, qui potiorem hac in re fidem meretur] ejusdem anni [6938] inclitam Thessalonicanum armis subjugavit.* Ipse noster Anagnosta in libro *De excisa Thessalonica* cap. 13, interprete Leone Allatio: *Is [e Turcis, qui primus Thessalonicensium muros ascenderat] Latini inter propugnacula confossi vulneribus et extremum spirantis caput abciuum inter configentes proiecit, innuens, se partis illius potum, et desertis muris plane omnes in fugam sese, redditus immemores, conjecisse.* Diem tum aperiebat mensis Martius nonum et vicesimum anni sex millesimi nonagesimi tricesimi octabi. Quare ille pediles omnes adhortans et destitutum a defensoribus locum significans, ut illico ascenderent, clamare. Ita ut poterant subito scalis universis admotis, frequentes ascendere, clamore et strepitu, qui tympanis corio cinctis elicitor.

IV. *Anagnosta noster, cum Murates imperio Thessalonicanam Turcico subjeceret, in ea vivebat, communium malorum, quibus incolæ tum fuerunt obnoxii, consors.* Testis est ipsemet in libro jam laudato, cap. 2, ubi compellat his verbis amicum: *Ipse vero ea sollemnido complectar, quæ haec civitas hoc sui exitiū tempore passa est, tuque nobis paulo ante quam ex ea excederes, insinuas, proprieaque infortunii, quod eam oppressit, non admodum gnarus.* Res siquidem Latinorum tu etiam, cum in urbe quotidie, quæ gerentur, conspiceres, optime [nec fallor] tenes. Ibidem paulo post: *Neque enim Turcae cum Latinis sedus inuere, licet saepius legatione missa id pertentassent, supplicesque etiam rogassent: neque erat in nostra potestate, copiis nostris in angustum o'pido coactis, et discordantibus votis ab unanimi sententia contrulit, aliquid agere, ut tute etiam nosti, qui una nobiscum eras, malorum perinde, atque alii, expertus.* Cap. 8: *Omnibus ergo ad pugnandum et adversus irruentes, animo virili præsentique paratis, aliud præter nostram expectationem Murates exsequitur.* Nos enim omnes suspicabamus, tantam copiarum molem et machinarum, quas multitudo camelorum et currum quotidie advehebat, conspicati, primo sui appulsi furciter iratum muros appetitum, eosque lapidum manufacto tonitru' dicerberaturum, nec non et supra muros stantes su-

gutis impulsis dimoturum, machinasque omnes ad urbem excidendi usurpatum. Cap. 13, cum a Turcis urbem superatam memoravisset: Quoniam itaque nos, ut cuique licet, fugam matrantes, alii in cibis sese abdere, alii in cuniculos et sepulcra, et si quid aliud saluti conducibilius videbatur, non absque tremore subrepere. Cap. 18, ubi de Muratis a Thessalonicensibus abitu loquitur: Primitibus suis [Murato] gradum etiam sacramento ferunt dixisse: Injustum est, cum rebus debellatorum [Thessalonicensium] debellatos quoque in vincula conjici, et patria alio abductos spoliari: libertatem itaque illis stabiliam, si ita videtur, aut sine pretio illos accipientes, aut illud nos erogantes: auditorum alios sententiam laudasse, adhortatos, ut ficeret; sed unum ex duabus, qui dignitate ceteros antecellebat, non tantum non approbasse verba de libertate, sed et quibus poterat rationibus, consilium principis impediresse: et vero similia dicere, quod alios anteiret, visus est. Erat plane id quoque meorum scelerum fructus, ut ipse mihi suadeo, quemadmodum et quae evenere reliqua; licet nonnulli sermonem hunc non patentibus auribus artipientes, neque semelipsos causam suisse judicantes, divinis praecipsis neglectis, hominibus eventuum causas ascribant. Ego vero, quidquid id fuerit, divinae punitionis propter meam correctionem tribuo.

V. Post haec, nudam civibus Thessalonicanam Murates incolis instructam cupiebat, ideoque diversis in locis commorantes Thessalonicenses in eamdem revocabat. Inter hos, qui Thessalonicanam repetierant, postea vero suum in eam redditum damnabant, cum Murates aliquot annis clapsis post excidium, ingressus urbem, promissa Thessalonicensibus non servaret, noster Anagnosta fuit. Trahit haec cap. 19: Porro abidere praecones, inquiens, ad multa illius ditionis loca, ut dictum est, quos reperire Thessalonicenses, qui ante nonnullos annos rerum angustiis pressi ex ea secesserant, etiam vi redire fecere, captivos item quoquo modo in libertatem vindicatos. Ibidem paulo post: Opinabamur vero, urbem rursus pristinum decorum recepturam, et pietatem novis floribus emersuram, et, ut antea, longe lateque divagaturam. Et forte effectum habuisset, ni rursus meorum delictorum copia obstitisset, datusque esset locus improbitati. Ex quo enim civitas captivitate pressa fuerat, et Murates omnia, et arsificia, et possessiones, et sacra tempula, et monasteria, et eorum redditus, nobis revertentibus quoquo modo liberis fucis magisque et scripto, et sermone elargitus est, et locis ex omnibus advenientibus libertatem palam edixit, et suas domus, et quæcumque immobilia omnes recuperarunt, et ordo omnis, et gens universa civitatis secundo augeri renovarique hanc improsperè cœpere, et pastor urbis creatus, et Ecclesia constitutis suis institutis conspicua, et monachi monasterio tenuerunt, et studiose admodum eorum augementis inhabant, omnesque spectaculam bonam, et, ut breviter me expediam, propter excidium nobis malorum illatorum memoria amissa, gaudebamus proprie, quæ nobis insperato obligarent, et pristinam felicitatem tranquillitatemque consecuturam urbem sperabamus; nam ex nobis, ut proverbio fertur, lorum sumptum est, et, quæ expectabantur bona, in contrarium reciderunt. Cap. 20: Nam Thessalonicanum repetens Murates [secundus tum currebat vel tertius post excidium annus] ut eam inviseret, accuratiusque res illius addisceret, et bonis illius frueretur, et muneras munificis contendenter cum suo progenitore, illiusque vestigis insistere: qui Thessalonica politus gratias immenses largitionesque maximas fecit: hoc, inquam, fretus mente, illiusque exsequendæ causa veniens, postmodum malis aliorum monitionibus distractus, consilium pristinamque sententiam mutat: et quæ, quo capti sumus tempore, non peregit, eo temporis perfidere constituit. Igitur, licet ille diceret, ideo se venisse in urbem et singula illius circumspicere, otioque et laboris remissione uteretur, bonisque illius ad saturitatem luxuriaretur, sive non minus in eam benevolè affectus, meliora speranda nobis in posterum relinquat; nihilominus primum mandatum dedit, quod nec per somnum quidem quispiam expectasset. Id autem erat, monasteria omnia templaque occupanda, eorum redditus omnes possessionesque auferendas, et in angustum oppido res nostras cogendas. Quod non multo post factum est ab illis insigniter. Cap. 21: Nunc porro, qui a longioribus oris illius, compotes siendi desiderio exardebant, eos sui desiderii, sed et nos quoque in eam reditionis penitit; cum spes melioris status penitus sublata sit. Ubi notes, auctorem nostrum capite 20, cum sit dubius, altero anno tertio anno, post urbis Thessalonicensis excidium, id est annum Christi 1430, res, quas hoc loco narrat, acciderint; facere novis aliquod indicium, eas se litteris communissem post annos ab expugnata Thessalonica plures, quam tres ut, quanto anno gestæ fuerint, exacte non amplius recordari potuerit. Unde, non tantum anno Christi 1433, sed etiam aliquot annis post in vivis Anagnostam nostrum extitisse colligas.

Joannis Anagnostæ scripta. De rebus Constantinopolitanorum Macedonicis.

VI. Ad quemdam virum laudabilem, cuius nomen silentio legit, narrationem de extremo excidio Thessalonicæ scripsit. Illoc libello narrat, et obsidionem, et expugnationem istius urbis Macedonum primariae, quam imperio CPolitano subjectam, cum adversus Turcas Cpolitani defendere satis non possent, Venetorum potestati subditam, anno imperatoris Joannis Palæologi Junioris 12, Christi 1430, Murates! Turcarum princeps dominio Turco subjicit. Prodiit Graecæ et Latine, interprete Leone Allatio, in ejusdem Symmictis, Coloniæ Agripinae per Jodocum Malcovium, MDCLIII, in 8.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ

ΗΡΟΣ ΤΙΝΑ ΤΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΛΙΤΗΣΑΝΤΑ ΠΕΡΙ ΤΑΥΤΗΣ, ΕΝ ΕΠΙΤΟΜῇ.

JOANNIS ANAGNOSTÆ

NARRATIO

DE EXTREMO THESSALONICENSI EXCIDIO

IN GRATIAM CUJUSDAM LAUDABILIS VIRI, QUI SÆPIUS EAM EFLAGITAVIT, COMPENDIO CONCINNATA.

(Ex Leonis Allatii *Synecclisis*, p. 318.)

4. Multa equidem nobis sæpenumero et alia gnatuum tuum atque industrium animarū palam indicarent, vir optime et doctrinarum studiosissime; non minus vero erga corum narrationem quæ per illustri antea urbi Thessalonicensium contigerunt conatus, et ad ea enarranda ponendaque sub oculis, ut nobis licet integrumque est, prudentia incitamenta. Hæc namque manifesto perulgant quo pacto ad necessarias disciplinas dispositus sit animus tuus, et historiis ac sermonibus, quibus homines ad meliora deflectuntur, incumbens, totus in futura mutarique nescia plane ingeratur. Verò tamen, licet id studium sua laude et admiratione non caret, attamen, quicunque sapit pleno pectore, non illius estimationis esse ducet, te illis, qui arte dicendi plurimum valent et ante omnia perpetuo scribendo tempus insumunt, neglectis, mihi parum considerate, homini segni inertique et ad scriendum plane ineptissimo, nec non rebus laudabilibus comparandis prorsus hebeti, eam provinciam demandasse, consimilem, ut reor, apibus, quæ dum principia mellis emungere compelluntur, uttradunt, suave odoratis floribus desertis thymum, herbam acritudine plenam nulliusque prorsus odoris copotem, circumvolitant. Sed gravis res est amicitia, omnes ab se irrelitos omnia amicorum gratia elagere et dicere vi quadam cogens, et a multis emanantem laudem illis conciliare sueta, hoc siquidem te et ad tantam rem nobis persuadendum, præconia ex auditoribus nobis forte procurantem indeque placita amicitias conferentem, compulit. Ego porrò silentium tanquam minus periculosum elegis-

A. Πολλὰ μὲν ἡμῖν πολλάκις καὶ ἄλλα τὸ τῆς ψυχῆς σου φιλόπονον ἀριδήλως ἐγνώρισεν, ἀνδρῶν διρίστε καὶ φιλομαθέστατε, οὐχ ἡττον δὲ καὶ ἡ πρὸ; τὴν διήγησιν τῶν ἡδῶν τῇ περιφρανεῖ τὸ πρότερον πόλεις Θεσσαλονίκῃ συμβεβήκτων σπουδὴ σου, καὶ τὸ λόγοις ἡμᾶς συνετῶς διγαν ἔχοντες διεγίραι, ταύτην ὡς δὲν ἐπίδηλον σοι κατὰ δύναμιν θέσθαι τὴν ἡμετέραν σπουδάσωμεν καὶ ὥσπερ ὅπ' ἔψιν ἀγάγωμεν. Δείκνυσι γάρ σου περιφανῶς τὴν ψυχὴν, περὶ τὴν ἀναγκαῖαν δύναμιν μάθησιν ἔχει, καὶ ὡς ἐκ τοῦ προσέχειν ιστορίας καὶ λόγοις, οἰς ἀνθρώποις πρὸ; τὰ κρείττω σαφῶς μετατίθενται, τῶν μελλόντων ὅλη καὶ μὴ μεθισταμένων καθίσταται. Πλὴν δὲλ' οὐτω θαυμασίας οὐσης γε τῆς σπουδῆς, ἐκεῖνο πᾶς Ιστορίου εὑ φρονῶν, τῶν οὐκέτι οὐκέτων δὲν οἰητείη δεῖ γε τοὺς εἰς ἀκρον δυνάμεως λόγων ἐλήλακότες παραδραμῶν, καὶ προσργου παντὸς τὸ λογογραφεῖν δὲλ ποιουμένους, ἐμοὶ τὴν τοσαύτην διγχείρισιν ἀπεριτκέπτως ἀνέθου, νωθρότητι διανοίας ἀμαθῶς διηθῶς ἔχοντες περὶ λόγους καὶ πρὸς πᾶσαν ἡντινούν ἀγαθῶν κτήσιν δρῦμοις εὔσπουτης καθάποξ. Καὶ τιναν οἷμαι πέπονθας ταῖς μελίσσαις, δὲ τὰς ἀργάς ζητεῖν τοῦ μέλιτος κατεπείγονται: παρατρέχουσι μὲν γάρ, ὡς φασι, τῶν ἀνθέων τὰ εβοσμα, ἐφίππανται δὲ τῷ θύμῳ, φυτῷ δρῦμοτος γέμοντες καὶ λιαν ἀνθομῷ. Ἀλλὰ δεινὸν ἡ φιλία, πάντας ἀπλῶς τοὺς ἐνσχημένους γε ταῦτη πάντα καὶ λέγειν ὑπὲρ τῶν φίλων καὶ πράττειν πρὸς βίσταν κινοῦσα, τὸν παρὰ τῶν πολλῶν ἐπακίνον αὐτοῖς προξενεῖν εἰωθυῖα. Τούτο γάρ ἦν τὸ καὶ σὲ τοσοῦτον ἡμᾶς ἀναπείσαι κατεναγκάσαν, τὴν ἐκ τῶν ἀκουούστων ἡμῖν εὐφημίαν ίσως προσγενέσθαι βεβουλημένον, κάντετοθεν τῇ φι-

ιτεραφεσθαι. Έγὼ μὲν οὖν βουλούμενην ἐν τὴν Α οὐσιωπήν ὡς ἀκίνδυνόν μᾶλλον ἔλεσθαι καὶ τὴν παρούσαν ὑπέθεσιν, ὡς; τὴν ἐμὴν ὑπερβαλλουσαν δύναμιν, παρατήσασθαι πάνυ δικαίως· λαβών δ' ἐπειδὴ νοῦν τῆς ἀπειθείας τὸν κίνδυνον δισεις, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἀνάγκην συνελαθεὶς ἀπαραιτητον, δεῖν δημητριὴν ἐπομένον ξεμπάτειν παραχειν σου τῇ ἀξίωσει καὶ συντοπίταγμα πεπληρωκέναις ὡς δύναμις. Κάπειδη περὶ ἐπικληνής ἐγώ καὶ εὐγνῶμων πρὸς τὸ ζητούμενον ὥρθην σοι, καὶ στὴν χάριν ὧν οὐκ ἐδουλόμην κατατετολμήκεναι προσήρημας, δίκαιον ἂν εἴη καὶ σὲ τῆς ἐγκειρίσεως ταύτης ἡμῖν ταῖς εὐχαῖς συνεψάψθαι, οὐδὲν διδοῦθεντες, καὶ δύναμιν ἐστηκότες λόγου καὶ δινοίας δέσύτητα, τῆς σῆς φανῶμεν δέξια ἐπιθυμίας ἀργάσασθαι καὶ μηδὲ τὴν ὑπόθεσιν καθυσθίσαμεν. Παρακαλῶ δὲ καὶ πάντας τοὺς ἁντευεκομένους τῷ πάσης ἀμουσίας πεπληρωμένην τῷδε συγγράμματι συγγνώμην ἡρεῖν παραχειν ἕξ ἑτοίμου, τὴν ἡμετέραν εὐπεθειαν ἀποδεξαμένους. Οὐ γάρ δυνάμει λόγων τεθαρρηκότες ἐπὶ τούτῳ προσήγεινα, ἵνα καὶ μέμψιν σχῶμεν δικαίως παρὰ τοῦ βουλούμενου παντὸς; (πολλοῦ γε καὶ γάρ δέσμεν τοῦ λόγου εἰδέναι καὶ τούτοις γε χρῆσθαι καὶ ἐπιστημένην θαρρεῖν), τῇ δὲ ἐπιταγῇ τοῦ προστεταχότος ἡμῖν, καὶ τῷ μη μέμψιν ἔχειν εἰς τὰς τὴν ἁυτοῦ πρὸς τις τῶν ἀναγκαίων ἐνδείκνυται δύναμιν, ἀνέγκλητον εἶναι οἰόμενος παντεχοῦ τὸ πάνθ' ὑπεινοῦν μὴ πρὸς ἐπίδειξιν, πρὸς δὲ τὸ μη τάφιρ σιγῆς παραπέμπεσθαι τὰ πρὸς ἀκρίτασιν δέξια, τοῖς κατὰ δύναμιν ἐγχειρεῖν λόγους ἐκάστοτε. Ποιήσομει δὲ τὸν λόγον ἀπολοῦν τε καὶ εἰληπτιν, ἀλλὰ δὴ καὶ συνεσταλμένον ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τὸν σὸν λόγον, τάναγκαῖα μόνον περιλαβόν, καὶ διὰ δὴ παρεθέντα ζημία σοι λογισθήσεται πρὸς ἀκρίτασιν κέχηγεται.

β'. Εἰ μὲν οὖν τις ἐπούγκανες ὡς τῶν οὐκ εἰδότων τὴν πόλιν, τὰ καθ' ἔκαστόν τε ἡγνοεῖς αὐτῆς ὄστε περὶ οἱ πρώτων ἕξ ἀλλοδαπῆς εἰς ἐπέραν μετοικήσαντες πόλιν, ἔως δὲ τοῦ χρόνου μῆκος, ταύτην αὐτοῖς κατὰ μέρος γνωρίσειν, ἐδεμην λόγων δὲ ἐνταῦθα μακρῶν, ἵνα μηδὲν τῶν τῆς πόλεως τὴν σὴν διαφύγῃ γνῶσιν. Ἐπεὶ δὲ πρὸς θρέμμα ταύτης τὸν λόγον ποιοῦμει καὶ ἀκριβέστερον ἢ πολλοὺς δόλους τὰ κατ' αὐτήν ἐγνωκότα, μάτην οἱ μακρὸν περὶ τούτων λόγοι: καὶ ἡ περὶ τῆς θέσεως μαγέθους τε καὶ κάλλους; καὶ τε χῶν ἀσφαλείας καὶ προσέπτι τοῦ εἰν κερδοῦσθαι καὶ τὸν ἀλλῶν ἀκρίτεια, καὶ μάλιστ' ὅτι πρὸς μακρῶν ἐτῶν τὰ περὶ τῆς πόλεως ἔτεροι φυλοτόνων; ἄγαν δυνάμει λόγου καὶ ῥήτορικῆς εὐγλωττίας δεινότητι ἡ κριθιούμενος; ἐξέθεντο, καὶ μετὰ τὴν πρώτην πασῶν εἰπεῖν λαμπροτέραν πολλαῖς ἀποδεῖξειν ἀποφῆναι ταύτην ἐπούδασσαν. Ἐκείνοις δὲ τούτων Ἑγγαῖος μόνον διηγούμενος δώσω, ὧνπερ ἡ πόλις ἐν τῷ τῆς νῦν ἀλώσεως χρόνῳ πεπειρχτο, καθίπερ ἔφης καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς, μικρὸν πρὸς ταύτης ἀπάρχει ἐνθέντε, καὶ διὰ τούτο τὰ κακῶν οὐκ εἰδὼς ἀκριβῶς; διπλῶς κεχώρηκε. Τὰ τῶν Λατίνων γάρ οἶδετο καὶ αὐτὸς οἰσθα σαφέστατα τῇ πόλει περών καὶ καθ' ἐκάστην δρῶν τὰ γεννόμενα.

Ἐπασχεν οὖν τῶν Λατίνων κρατούντων ἡ πόλις;

A sem, et præsens argumentum veluti vires meas exsuperans alio, nec immerito, amandassem; sed mente revolvens quæ sint contumacie pericula, propter enque inevitabili vi constrictus, necessarium mihi duxi memetipsum petitioni tuæ tradere mandatumque tuum pro viribus adimplere. Et dum ego proclivis et obsequens efflagitatis obtempero, et tui gratia, a quibus mihi, longe animus est, aggredi præsumo, justum fuerit te quoque in partem similis laboris precibus atque supplicationibus ad Deum venire, ut directus et dicendi facultate instrutus et acutum ingenii fultus dignum quidquam tuo desiderio persalvam, argumentumque infamia non aspergam. Rogo vero universos qui hæc percurrent, elingu plausque rudi commentario, nostrum obsequium prompte amplectatos, veniam dare. Neque enim dicendi facultate confisi ad hoc devenimus; Ium enim, et jure, insimularemur a qualibet, cui id complacitum fuerit; nam quam longissime a sermonibus eorumque scientia absumus; tantum abest ut eate eorum usum nobis promittere audeamus; sed imperanti obtemperantes, et quod accusationi non subsit si quis propriam facultatem a I aliquid ex necessariis expediendum experietur, criminis vacare existimantes quemcunque, non sui ostentandi causa, sed ne quæ digna auditione reputantur silentii tenebris involvantur, singulis horis, ut suavitatis est, scripto tradere. Erit itaque sermo simplex ac facilis et ut pluriū, dum sic admones, compendiosus, necessaria tantummodo complectens; quæ vero lacnerit, a te, qui dicentis orationem auribus devoras, inter damna reputabuntur.

2. Si quis itaque esses rerum urbis imprudens ignoransque omnium, quemadmodum qui primum et alienis regionibus peregrinantes, terrarum in quas appelluntur infantissimi sunt, donec decursu temporis singula illius aildiscant, prolixis mihi opus esset sermonibus, ne quid eorum quæ in urbe sunt tuam scientiam fuderet: verumtamen cum ad illius alumnum sermonem dirigam eumque qui praeterea multis accuratis res illius ealet, frustra hic verbosi sermones instituerentur, deque illius situ, magnitudine, pulchritudine, murorum securitate, nec non optima aeris temperie, aliorumque ratio exquisita proponeretur; eoque potissimum quod ante plerosque annos alii res urbis quam maxime studiose, et dicendi facultate et eloquentiae Atticæ luminibus, docte exacteque prosecuti, post reginam omnium, ut ita dicam, illustriorem multis demonstrationibus declarare constat sunt; ipse vero ea soluimodo complectar, quæ hæc civitas hoc sni excidiū tempore passa est, inquit nobis paulo ante quam ex ea discederes insinuas, proptereaque infortunii quod eam oppressit non admodum guarus, res siquidem Latinorum tu etiam, cum in urbe quotidie que gererentur conspiceres, optime (nec fallor) tenes.

Urbis itaque in Latinorum ditionem redacta, cum,

ut tu eate nosti, tantum malorum sustumeret et diris quotidie exitiis undique consertis afflictaretur, et sermones multi conferrentur quoniam pacto ex tot malis emergere possemus, nullum remedium occurrebat, nec aderat Averruncus. Neque enim Turce cum Latinis fœdus inire, licet sapientia legatione missa id pertulissent, supplicesque etiam rogassent; neque erat in nostra potestate, copiis nostris in angustum oppido coactis et discordantibus volis ab unanimi sententia convulsis, aliquid agere, ut tute etiam nosti, qui una nobiscum eras, malorum perinde atque alii experti.

3. Cum itaque res nostræ ita se haberent, et singula momenta innumeratas prope noxas inferrent, deque salute desperaremus, malum aliud repente irrupit, et validiore adamante animum disjiciens, boni scilicet pastoris et, æque ac primus pastor, quotidie profuse animam ponentis, divino consilio obitus, illi quidem fortunatae succedens, nobis vero damna, eaque ingentia, concilians, qui illius ad Deum precibus, quibus saluti nostræ providebatur, privamur. Et divino consilio illum contigisse conjicies ex illis quæ illi adhuc superstitti inter somniandum evenerant. Visus est sibi, antequam urbs bello concideret, domum præclarum et maximam ingresso, singulas illius partes inspicere et decora ac magnitudinem magnopere demicari; his intentum vocem, deforis advenientem inaudisse: «Domus hæc, cuius partes singulas illustres atque venustas considerans admiraris, actulum concidel; et ne te sua ruina opprimat, quam cito foras eripe te.» Visum hoc effectu non multo post comprobatum est. Ille etenim ut justus appareret et virtutis suæ multorum laborum præmia referret, sic, uti par erat, et ante commune infortunium, ad Deum, quem tantopere concupiverat, migravit. Neque enim justum apud Deum reputabatur similium malorum eum partipem fieri, vita siquidem illius non erat similis aliis, et semitæ iniquitatæ, ut eum Salomone loquerar. Nos vero improbitate plane repleti, et in cogitationibus cordis nostri pessimi ambulantes, ut Jeremias inquit, et perinde atque antiquus Israel murmurantes, ut nobis allubescit, rebus non succedentibus, jure merito mala ac solida calamitate mactamur, et tali viro orbamus qui solus afflictissimus hisce temporibus in tantis rerum discriminibus solatiam remauaserat, omnes siquidem eum uti vitali in nobis facultatem reputabamus, illiusque mortem tantummodo ducebamus adversus nos justissima numinis punitionis exordium. Hoc eos redarguit apertissime qui indigna dicta in eum ingrerunt et infamia onerant, quod proditionem non suaserit, et quod eos propriis consiliis, altius quidam meditatus, jure represserit. Opinor equidem ego, cum vellet Deus ut omnibus innotesceret quis vir ille sacer esset et quorum dignus, qui vero nos et quibus poenis obnoxii, quibus miseriis juste excrucianti. id propter res utrinque in rem utriusque disposuisse.

A ως οίδας, καὶ διτημέρους Οἰκίεις ἡμῖν ἐπήγοντο πανταχόθεν, καὶ λόγων πολλῶν πάρ' ἔκάστοις πῶς ἡ ἀναθετήμεν γιγνομένων τρόπος ἦν οὐδὲ διαπούν δι τούτων ἡμᾶς τῶν δεινῶν ἀπαλλάξων. Οὗτε γάρ οἱ Τούρκοι τοῖς Λατίνοις ἐθούλοντες σπεισούσαι πολλαχίς πρεσβευταὶ μενοὶς περὶ τούτου καὶ δεηθεῖσιν, οὐδὲ ἡμῖν ἐξῆν πρᾶξαι τὸ κατὰ γνώμην, ὅλης διαν τι θεστηκότι καὶ ἀνισθῆτη γνώμης ἀποβεβληθότι τὸ δόμονος, ὡς ἄρχις καὶ σοὶ γνώριμον τοῦτο σὺν ἡμῖν γε δυτὶ καὶ τῶν δεινῶν ἐκείνων τοῖς διλοὶς παραπλησίως εἰληφθεὶ τὴν πετραν.

γ'. Οὕτως οὖν ἡμῖν ἔχουσιν, διστι τε ὕραι μυρίς τὰ χαλεπὰ φέρουσι καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπαγορεύουσιν, κακὸν ἐξαίφνης ἐπῆλθεν ἔτερον καὶ στερρότερον Β εἰπεῖν ἀδάμαντος πλῆξαν ψυχήν. Τὸ δ' ἦν τὸ καλοῦ ποιμένος καὶ κατὰ τὸν πρῶτον ποιμένα τὴν ψυχὴν ἐφ' ἔκάστης ἀρειδῶς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τιμέντος; κατὰ θείον βούλημα τελευτῇ, ἐν καλῷ μὲν ἐκείνῳ γεγενημένῃ, βλάσος δ' ἡμῖν ἐπενεγκούσα πολὺ, τὸν ἐκείνου λιτῶν πρὸς θεὸν στερηθεῖσιν, αἵς ἐσωζόμεθα. «Οὐδὲ δὲ κατὰ θείαν αὐτῇ βρύσησαν ἦν, ἀκούει τοῦ φανέντος τῷ μακαρίῳ περιόντι κατ' ὀντα ἐκείνῳ. Ἐδοξεῖ πρὸ τοῦ τὴν πόλιν τῷ πολέμῳ ληφθῆναι οἰκίν τινα λαμπρὸν εἰσίνειν καὶ παμμεγέθη, περισκοπεῖν τε αὐτὸν κατὰ μέρος καὶ θαυμάζειν αὐτοῦ τὸ τέκλος καὶ μέγεθος, ἐν τούτῳ δ' ὅτι φωνὴν ἔξιθεν ἐνεχθῆναι λέγουσαν εἰς Ό μὲν οὐκος οὔτος, οὐ τὰ καθ' ἔκαστον, ὃ δέσποτα, ὡς λίαν λαμπρὸν καὶ ὥραιον θαυμάζεις περιαθρῶν, πίπτει τὸ τάχος, καὶ λιγοῦσα καλύψῃ πεσῶν, ἔξιθι τούτου ταχέως. Κ Οὕτως εἶχεν τὴν δύναμιν, καὶ εἰς Ἑργον ἤκειν οὐκεὶς μαρτύριν. Ἐκείνος μὲν γάρ, ἵνα ἀναφανῇ δίκαιοις καὶ τῶν πολλῶν τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καμάτων λάθη τὰς ἀντίδοσεις, εἰκότως οὐτῶν καὶ πρὸ τῆς κοινῆς συμφορῆς, πρὸς δὲ ἐπόθει Κύριον ἐξεδήμησεν. Οὐ γάρ δικαιον τοῦτο παρὰ Θεῷ κέχριτο, τοιούτων ἵνα κακῶν πειραν σχῆ καὶ κοινωνῆση τῶν ἰσων τιμῶν ἀνθραιος γάρ ἦν τοῖς δίλοις δὲ βίος ἐκείνου καὶ ἐξηλλαγμέναι εἰ τρίβοι, τὸ Σολομῶντος εἰπεῖν. Ἡμεῖς δὲ κακλας γιμούτες δλως, καὶ διπλῶ τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας; τὴν δὲ πονηρός, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Τερεμίνου, πορεύμενοι, καὶ κατὰ τὸν πάλαι γογγυσταν τυγχανούτες Ἱερατὴλ, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν σπλαύσειν δπως οὐκέτι ἔχωμεν τῶν πραγμάτων, δικαίους οὐτω πεπράγαμεν δυστυχέστατα, καὶ τούτου τάνηρης ἐστερήμεθα, μόνου περιλειψθέντος ἐν τοιούτοις καταράσις καὶ τοσούτοις ἀνιαροῖς εἰς παραμύθιον. Πάντες γάρ ὑπερ τινὰ δύναμιν ζωτικήν ἐν ἡμῖν ἐνοικίζομεν τοῦτον, καὶ τὴν τελευτὴν ἐκείνου μηδὲν δίλο νομίζουν εἰχομεν τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ δικαιοτάτης παιδείας οἷον προσομίον. Τοῦτο τῶν κατετείνη ἥρημένων ἐκείνου σφέστατος Ελεγχος, καὶ τοὺς δίδικλαν κατ' ἑκαὶ λαλοῦντας διτι μη προδοσιαν ἐκτί φτο, μηδὲ τῶν σφίσι δοκούντων συνιέντας φαλιστον, ἐνδίκως ἐπιστομίζει. Οιμαι γάρ ἐγώ, δεῖξαι βουληθεῖς δ Θεός; οἶος μὲν δὲ λερός ἐκείνος ἀνὴρ καὶ τίλων δέξιος ἦν, οἰοι δὲ ἡμεῖς καὶ τίνας εἰσπράγματα δικαίως δικαιοι τίμεν. διὰ τοῦτο τὰ καθ' ἐκάτερον μέρος οὕτως φύκοντας συμφερόντων.

δ'. Τούτους οὖν τοῦ δεινοῦ, τῆς τελευτῆς ἔκεινον Α φημι, προστεθειμένους τοῖς ἀλλοῖς, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀνδρῶν γυναικῶν πτίσιν Λατίνων τε καὶ αὐτῶν Νοσδαιών, ἐλεινῶς πρὸς ἀλλήλους διομήνουντων, καὶ τὰ μὲν ἀλλ' ὅσα τούτους ἐπίεις δηλοῦνται, τῇ λήθῃ παραπεμπόντων, τὴν τοῦ ποιεμένου; δὲ στέρησιν ἐπὶ νοῦν λαμβανόντων καὶ συνεχῶς προφερόντων, τῆς τοῦ Θεοῦ τε παιδείας, ὡς προνφην, καὶ τῆς γεγενημένης ἀλώσεως καὶ λεγόντων σημεῖον τούτο καὶ πιστεύοντων, — οὕτως οὖν διατεθέντων, καὶ ὀλίγου δὴ τίνος ἐν τῷ μεταξὺ παρεληλυθότος τοῦ χρόνου, χείρον ἢ πρότερον ἔσχε τὰ πράγματα, καὶ σύγχυσις παντοχοῦ, ἄλλων ἀλλὰ βουλευόμενων καὶ μηδὲν ἐν ταυτῷ συνελθεῖν δυναμένων· καὶ παραπλήσιόν τι τοῖς ἐπὶ νῆσος χειμαζομένης ἐπάγχομεν, ὅταν δὲ κυβερνήτης ἀπῇ· πάντα γάρ ἐκεῖ ταράχου μεστά, καὶ ἡ ναῦς οὐκ ἔχουσα τὸν Ιθύνοντα τοῖς τῶν ἀνέμων βίαιοις τοῦ πρόσωπον χωρεῖν ἀκινδύνως οὐ συγχωρεῖται. Τῶν μὲν οὖν δὴ πλειόνων δυσχεραντών τοις μηδὲν εἰσῆν προδοῦναι τὴν πόλιν τοῖς Τούρκοις, δεδίστων Ἰωας δέ γέγονεν ὑπετερον, ἀγγελος ἦκε τὸν Μουράτην ἐφ' ἡμᾶς κεκινῆσθαι μητύνων, πλείτον ὅσον στρατὸν συναγείραντα, καὶ διὰ πάντων καλῶς παρεσκευασμένον. Τοῖς μὲν οὖν δεκτέοις πας ἐδόξεν ἢ ἀγγελία καὶ πιθανή, τοῖς δὲ μή, καὶ μάλιστα Λατίνοις, εἴτε μεγαλοφυχεῖν προσποιούμενοις, εἴτε πεζοῖσιν οὐκ ἐσχηκότες τῶν Τούρκων, φέρεται μάλισταν ἐγώγε τείθομαι. Πόθεν γάρ εἰδῆσις τούτος; ἐν θελάττῃ καὶ γεννωμένοις καὶ εἰς γῆρας διαιτωμένοις, πρὸς συμπλοκάς τε καὶ μάχας, αἱ τὸ τῶν Τούρκων κέληραι γένοις, ἔχουσιν οὐκ ἐπιτηδεῖας, καὶ μηδὲ δυναμένοις ἢ διὰ τριήρων ἀπελθεῖν εἰς ὑπεροπίαν, ἣντις ἂν καὶ ἔνθα βούλοιντο; μικρὸν τὸ μεταξὺ, καὶ πάλιν ἔτερος ἀγγελος, ταυτὰ τῷ προτέρῳ καὶ αὐτὸς διαγγέλλων, καὶ τοὺς λόγους δρκοῖς πιστούμενος ἀσφαλέσιν, ἐφ' οὓς ἐπεισθμεν μὲν ἕμεις, μηδὲν ἄλλο παρ' αὐτῷ προσδοκῶντες (τοῦτο γάρ δὲ πολυετής ἡμᾶς; εἰδίσακε συγχλεισμός καὶ τὰ πράγματα), ἐπεισθησαν δὲ καὶ Λατίνοι, καὶ πρὸς παρασκευὴν δεῖν ἐδοξεῖ τούτοις διεγγήρθαι.

ε'. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν, οὐπερ ἡρέσαντο πρότερον ἔργουν, πρὸς τελεωσιν σπουδαιίτερον διετέθησαν. Τὸ δ' ἦν ἡ περὶ τὰς ἐπάλξεις αὐτῶν ἐπιμέλεια. Μικρὸν γάρ πρόσθιν διὰ φροντίδος πολλῆς πεποιηκεσσαν τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους παντὶς διαφράξαι σανίσιν, ὡς ἐν ἀσπίσι, τοὺς μὲν ἔξω πολεμίους ἀπειργούσσαις τοῦ βίλεως τιτρύσκειν τοὺς ἔνδον δεῆσαν προκύψαι, τοῖς δὲ τῶν τείχων ἰσταμένοις πολλήν. τὴν ἀδειαν πιρεγούσαις ἀφανίσαι λιθοῖς δινώθεν βάλλειν τοὺς ἐπιώντας καὶ τῷ προστυχόντι παντὶ προσπελάσαι τοῖς τείχεσι βουληθέντας. Ἐπειτα δὲ δεῖν ἀριθμῆσαι τοὺς ἄνδρας φήμησαν καὶ καταμαθεῖν εἰ πρὸς τίς τοὺς ὅλους τείχους ἐπάλξεις καὶ τὸν περίβολον τὸν πρὸς Καπιτόνον ἐξαρκοῦσι. Καὶ δὴ στῆναι πάντας ἐπὶ τῶν τείχων μεθ' ὧν εἶγεν ἔκστος ἐπιτρέπουσιν ὅπισταν, ὡς ἂν καὶ μάρτυρας τοὺς ἴδιους ἔχωσιν ὀφθαλμούς. Οὐ δὴ γεγονότος ἦν ίδειν ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἐπάλξεις ἵνα ἀνδρας ἰστάμενον, καὶ τούτων τοὺς πλεῖστους μήτοις ὅπλα κεκτημένους (προανάλως γάρ

B 4. Itaque tam diro malo, obitu nempe illis, ceteris adnexo, et omnibus in civitate viris, mulieribus, pueris, Latinis, Judaeis quoque ipsis, miserandum in modum sermonem conseruentibus, et reliqua omnia que eos tum affligeant e memoria deponentibus, pastoris tauri privationem in mente revocantibus et saepius proferentibus asserentibusque, ut iam innui, et non temere credentibus indicium illud esse et divinæ punitionis et subsecuti excidii; hoc, inquam, statu rerum, cum modicum tempus interim processisset, in pejus quam antea ruere omnia, magna confusio animos occupare, cu[m] alia ali decernerent nec possent in unam sententiam convenire, nosque illis qui in navi adversis tempestatibus utuntur cum gubernator abest, non absimiles, variis rerum fluctibus jactari. Namque ibi omnia sunt turbarum plena, et navis, spoliata rectore ac vi ventorum concussa iter suum continuare absque discrimine non permittitur. Cu[m] ergo plerique ægre ferrent non concedi sibi Turcis urbem dedere, eventum postmodum secutum perhorrescentes, nuntius advenit Muralem adversus nos iter capessere, quamplurimis copiis et rebus aliis omnibus instructissimum. Quidam nuntio fidem esse adhibendam dicunt; negant alii, et Latini potissimum, sive magnanimitatem simulantes, sive Turcarum, quod credibilis videtur, inexperti. Namque unde illis, in mari genitis et ultimo etiatis tempore vitam agentibus, nec non ad conflictus et pugnas, quibus Turcarum gens utitur, ineptis, nec valentibus cum tiribibus alio extra suos fines, ut illis allubescit, divagari, cognitione venerit? exiguum abiit tempus, et rursus nullus nuntius eadem quæ primus denuntiat, et jurejurando fidem alligat suam; quo nos persuasi sumus, nihil aliud exspectantes: hoc enim nostri per multos annos in angustum contractio resque ipsæ clamabant. Credidere et Latini; visumque est illis, sollicite necessaria præparare.

C D 5. Et primum quidem, quod antea inchoaverant opus, propugnaculorum duntaxat curam perficere concitatius animantur. Paulo enim ante summo cum labore ac nimio opere accurarunt ut murorum propugnacula, ad instar scutorum, tabulis obserarent, quæ advenas hostes impedirent ne sagittis cives, si quando opus esset capite emergere, vulnerarent, iis autem qui muris insisterent facultatem uberen facerent clavis et superiori parte saxis advenientes impetrare, admotosque ad muros obvio quoque repellere. Deinde numerandos esse viros decernunt, ut discant an ad omnia murorum propugnacula et circuitum ad mediterranea vergenteum sufficiant; et sic omnes in muris, suis quemque armis instructum, stare imperant, ut ad id testibus propriis oculis uterentur. Quo facto conspiciebatur in duobus et tribus propugnaculis unus tantum; eorumque potior parsneque arma gerere, quæ paupertas absumperat, neque pugna aut conflictui apta; assidua namque mala et vi-

vendi egestas vires insimul extinxerant. Latini nihilominus, cum rei providere aliter non possent (neque enim alios viros bellatores praeter accolias urbis posse derant), necessarium duxere omnes ad pugnandum promptos esse, rursumque venalium forum alio asportare pro accuratiore civitatis custodia deliberarunt; licet id ad finem perduci non potuerit, cum ex improviso hostes, et nostra exspectatione citius, irruisset. Etenim, dicebant, si adversarii urbem copiis cinxerint et pugnis raro intermittentibus induleserint, nos vero ad forum longe dissitum necessaria coempiunti abierimus, desertis muris et custodibus vacuis, nullo praevio labore illis civitatem trademus. Recte itaque omnibus, et ut vires concedebant, dispositis, omnes, unus animis omnia pro patria pati parati, spem universam in Deo et martyre martyrolyta colloca vimus, et die noctuque Barbarorum irruptionem circumspiciebamus, quotidieque, ut nuntiatum fuerat, exspectabamus.

Θεῷ καὶ τῷ μύροβολυτῇ μάρτυρι ταλεύοντες ἡμεν, Εφόδον τῶν βαρδάρων, καθ' ἔκστην κατὰ τὰς ἀγγελίας αὐτοὺς ἐκδεχόμενοι.

6. Paucis diebus prætergressis tertius nuntius in civitatem advolat, Muratæ adventum in Langala indicans, nec satis esse campum illum longe lateque diffusum copiarum multititudini; apparatum quoque prænarrabat esse super omnem exspectationem nec posse verbis exprimi. Rursum nos sollicite agere, diligenterque quæ opus erant curare, luxerat diuinum domina; et nocte media terræmotus ingens urbem concutit, metuque omnium animis injicit, qui infelicia illum atque incommoda portendere existimarent. Ita enim, qui a multo tempore civitatem concutiebant terræ motus, homines affecerunt et talam opinionem ingenerarunt, cum illi rerum immutationes denuntiarint et dirorum montes urbi intulerint. Et hoc quidem noctu. Primo mane, cum nondum sol terram radiis collustraret, pars exercitus in civitatem contendit, neque vexillum, ut moris est, erectum deferens neque turnatum procedens. Nec alio scopo: visum fuerat Muratæ amicabilibus verbis incolas antea pertentare, ut quæ postea subsecuta sunt, urbisque excidium evitarentur: in spem enim venerat suis ipsius dictis eam aures illico datum et bello capi opprimique declinaturam. Idque duas ob causas præstilit, tum ne innumeratas illas hominum copias bello subjiceret, et postmodum votis frustratus ignominiam sibi, eamque summiam, compararet; tum sermonibus cogentium ut in urbem veniret persuasus: non deerant enim qui eum compellabant, asseverabantque tantummodo conspectum, prompte et nullo prævio bello ac labore, inditionem suam eam redacturum. Misit itaque viros Christianos, haud ignotos, ex aliis urbis, eis salutaria consulturos, concitaturosque pro viribus adversus Latinos. Qui licet advenissent, timentes ne a sagittis e muris depropitiis leaderentur, retrocesserunt, cum nihil aut parum, pro quo accesserant, indicassent; proptereaque hoc suo reditu apud nonnullos ignominia notati sunt. Namque cum

A τὴν πεντα) μήτε πρὸς μάλην ἐπιτηδείους καὶ πόλεμου· τοῖς γὰρ συνεχέσι κακοῖς καὶ τῇ περὶ τὸ ζῆν ἀπορίᾳ περιήργηται καὶ τὸ δύνασθαι. Οἱ Λατῖνοι: δὲ δημώς οὐκ ἔχοντες διαπράξασθαι (ἀνδρας γὰρ ἐτέρους μαχίμους οὐκ εἰχον παρὰ τοὺς δημάτας τῇ πόλει;) δεῖται ἐξ ἀνάγκης θογοτα πάντας γοῦν ἑτοίμας ἔχειν πρὸς πόλεμον. Μεταπήσαται δὲ καὶ τὴν ἀγορὰν πρὸς φυλακὴν ἀκριθεστέραν τῆς πόλεως δέοντα κεκρίκασιν, εἰ καὶ πέριξ τῶν πολεμίων καὶ θάττον ἥ πάντες προτεδοκῶμεν· «Ἄν γάρ τὴν πόλιν ἡ Ἐφραίν εκκλώσωσι μὲν οἱ πολέμιοι καὶ τοῦ πολεμεῖν συνεχῶς γίνωνται, δημεὶς δὲ πρὸς τὴν ἀγορὰν πόρρω κειμένην ἀπιώμεν τὰ πρὸς χρείαν ὠνομένους, παρέχομεν ὑπὸ τῆς τῶν τειχῶν ἐρημίας τὴν πόλιν αὐτοῖς, μηδένα πόνον μηδαμῶν; προūπενεγκοῦσι.» Καλῶς οὖν δεὶξ πάντας, καὶ ὡς παρεῖχεν ἡ δύναμις, παρετκευασμένου. διάπλωτα πάντα παθεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, προθυμίαν ἐνεδειχάμεθα τὴν αὐτήν, καὶ τὴν ἐπιπέδην πόλιν ἡ περιεσκοπεῦμεν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν μηδαμῶν προūπενεγκοῦσι. Καλῶς οὖν δεὶξ πάντας, καὶ περὶ μέσας, νύκτας τεισμὸς; Σατᾶς τῇ πόλει γίγνεται μέγας καὶ φόδον ταῖς ἀπάντων ἐνīχε ψυχαῖς, τεκμήριον τε τοῦτο οὐκ ἀγαθῶν ἡγήσαντο πάντες πραγμάτων· οὕτω γὰρ οὐ πρὸς μαχροῦ τὴν πόλιν ἔκεντοι συνέσσειν σεισμὸν παρεσκεύασαν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοιαύτην ἐδωκαν ὑπόληψιν ἔχειν, ἀναμαλίας πραγμάτων κάκεντοι προτηγελκότες καὶ δεινῶν ἐσφύνεταις ἐπαγαγόντες τῇ πόλει. Καὶ τοῦτο μὲν νυκτός· ἀρξαμένης δὲ τῆς ἑω, καὶ τοῦ ἡλίου καθαρῶς οὐ πω τῇ γῇ τὰς ἀκτίνας ἐπαφιέντος, τῆς στρατιᾶς τε μέρος ὅρμεται τῇ πόλει προσβάλλον, μήτε σημαλαν ὡς Εἴος ἡρμένην ἔχοντες μήτε βαδίζοντες Ιλαδόν. Οὐ δὲ τρόπος· ἔδοξε τῷ Μουράτῃ φιλίας τοῖς τοῦτο ἐνοικοῦντας ἡμέας τῇ πόλει φίμασιν ὑπελθεῖν πρότερον, ὥστε μή τι τῶν ἐν ὑστέροις συμβεβηκότων γενέσθαι καὶ τὴν πόλιν ἀλιώναι· ὑπέστρεψον γὰρ ἐλπίδες τοῖς αὐτῶν λιγοτάτοις αὐτήν εἰδίνειν ὑπεκλινούσι καὶ μή ἀν ἐλέσθαι κρατηθῆναι δεὶ πολέμου. Τοῦτο δὲ ἐποίησε δυοῖν ἐνεκα, τοῦ τε μή πόλεμον ὑποστῆναι τὸν μυριάνθρωπον ἔκεινον στρατὸν, εἰτ' ἀποτυχόντα μεγάλην αἰσχύνην ἀφίλησι, καὶ τοῦ πεισθῆναι τοῖς ἄλογοις τῶν ἐπειγόντων αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφίχθαι· καὶ γὰρ ξέσαν οἱ τοῦτον δεῖ συνωθοῦντες καὶ πειθοῦντες, ὡς εἰ μόνον ὅρθεῖ, ταύτην ἐποίησας δινευ πολέμου καὶ πόνων λαβεῖν. Πέπομψ τοῖνυν ἀνδρας; Χριστιανοὺς οὐκ ἀγνῶντας πόλεων ἐξ ἐτέρων, ἡμῖν τὰ σωτήρια συμβουλεύσοντας καὶ κατὰ τῶν Αστινων διεγεροῦντας ὡς οἰόν τε· οἱ καὶ παραγενόμενοι, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν τειχῶν πεμπομένοι; Φέτος μή τρωιή· ταὶ σώματα δεξιάτες, διποσθρό-

C σ'. Ήμέραι παρῆλθον αὐθις ὀλίγαι, καὶ τρίτος διγγελος; ἡδη πρὸς τὴν πόλιν ἀφίκτο, τὴν εἰ; τὰ Λαγκαδά τοῦ Μωράτου δηλῶν ἀφίξιν, καὶ ὡς οὐκ ἔκανδην τὸ πεδίον εἰς πολὺ μῆκος ἐκτεταμένον ἔκεινο πρὸς τοσαύτην πληθὺν στρατευμάτων. Διῆγγελε δὲ καὶ τὴν παρασκευὴν ὑπὲρ λόγον οὖσαν καὶ μὴ ῥεδίαν βηθῆναι. Πάλιν οὖν ἡμεῖς; ἐν σπουδῇ, καὶ πάλιν ἐν ἐπιμελείᾳ μεγάλῃ. Παρῆν δὲ τὴν χυρία τῶν ἡμέρων, καὶ περὶ μέσας, νύκτας τεισμὸς; Σατᾶς τῇ πόλει γίγνεται μέγας καὶ φόδον ταῖς ἀπάντων ἐνīχε ψυχαῖς, τεκμήριον τε τοῦτο οὐκ ἀγαθῶν ἡγήσαντο πάντες πραγμάτων· οὕτω γὰρ οὐ πρὸς μαχροῦ τὴν πόλιν ἔκεντοι συνέσσειν σεισμὸν παρεσκεύασαν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοιαύτην ἐδωκαν ὑπόληψιν ἔχειν, ἀναμαλίας πραγμάτων κάκεντοι προτηγελκότες καὶ δεινῶν ἐσφύνεταις ἐπαγαγόντες τῇ πόλει. Καὶ τοῦτο μὲν νυκτός· ἀρξαμένης δὲ τῆς ἑω, καὶ τοῦ ἡλίου καθαρῶς οὐ πω τῇ γῇ τὰς ἀκτίνας ἐπαφιέντος, τῆς στρατιᾶς τε μέρος ὅρμεται τῇ πόλει προσβάλλον, μήτε σημαλαν ὡς Εἴος ἡρμένην ἔχοντες μήτε βαδίζοντες Ιλαδόν. Οὐ δὲ τρόπος· ἔδοξε τῷ Μουράτῃ φιλίας τοῖς τοῦτο ἐνοικοῦντας ἡμέας τῇ πόλει φίμασιν ὑπελθεῖν πρότερον, ὥστε μή τι τῶν ἐν ὑστέροις συμβεβηκότων γενέσθαι καὶ τὴν πόλιν ἀλιώναι· ὑπέστρεψον γὰρ ἐλπίδες τοῖς ἄλογοις τῶν ἐπειγόντων αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφίχθαι· καὶ γὰρ ξέσαν οἱ τοῦτον δεῖ συνωθοῦντες καὶ πειθοῦντες, ὡς εἰ μόνον ὅρθεῖ, ταύτην ᐃ

μητοις νίνονται, μηδὲν ή δλίγια πρὸς ἐν γ φο; δηλώ·
σαντες, ψ π..... δεδύνηνται. 'Εφ'
ώ καλ μεμπταῖοι ξδοξάν τισιν ὑποστρέ-
ψαντες· δίον γάρ πολλάκις καὶ κατὰ πολλὰ τῶν τε-
χῶν μέρη περιέναι, καὶ τὰ ὑπεσχημένα τῷ Μου-
ράτῃ φανερὰ καταστῆσαι, λόγοις τε χρήσασθαι συμ-
βουλίας, ὡς ἀν προθύμους περασκευάσωσι, πρὸς τὸ
κοινῇ συνελόντας σκέψασθαι τὸ συνοίσσον, οὐ καλῶς
πρὸς ἡμᾶς διετέθησαν, εἰπον, ἡμεληκέτες τοῦ ἐπιτάγματος. Πλὴν ἀλλ' οὕτω μὲν οὗτοι πράξαντες
ἀρθροσαν, εἰτ' ἐθελονταὶ εἰτε καὶ ἀκοντες.

ζ. Ό δὲ Μουράτης ἀνηνύτοις ίδων. ἐπιχειρεῖν ἐν-
τούτῳ τῷ μέρει (οὐ γάρ οἱ; ἔξωθεν μόνον ἐκήρυττον
ἐπίθιστος τίνες, ἀλλὰ καὶ πλύνειν τοῦτον θρεσιν
ὅπ' ἀβελτηρίας καὶ ἀλγοῦ θρασύτητος; οὐκ ἀπώκ-
νουν), τοῦ θυμοῦ τε γέγονεν ὅλος, καὶ τὸν στρατὸν
προσέταξε μεταστῆναι καὶ περὶ τὴν πόλιν στρατο-
πεδεύσασθαι. Οἱ δὲ προσεχώρουν, ἄτε..... μελισσῶν
σμήνη, τοῦ ἡμετέρου λιαν διψάντες αἴματος καὶ
πάντας δρῦμην καταπιεῖν γλυκόμενον. Τῇ πόλει δὲ
προσεγγίσαντες, καὶ τὰς σκηνὰς ὡσπερ Ἐθος πηγά-
μενοι, δίκην φρουρίου πᾶσαν περιέλαβον ταύτην,
ώ; μηδεμοῦ σχεδὸν κενὸν ἀνθεώπων φύγεσθαι τό-
πον. Εἴτα τοὺς στρατηγοὺς ἔκαστον ἐν ὁρισμένῳ
τῆς πόλεως μέρει πρὸς τὸ πολεμεῖν ἀποτάξας, αὐτὸς
τὰς ίδιας σκηνὰς ἀντικρὺ τῆς ἀκροπόλεως πήγανειν,
ώς ἀν πάντας ἐκ μετεώρου καλῶς ὅρφην ἔχοι καὶ
τέλεσαν τὴν πόλιν ἐντός. 'Ημεις δὲ ταῦθ' ἀωρακότες
καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὑπεραγωνίσασθαι προθυμού-
μενοι (καὶ γάρ οὐδὲ ἦν ἄλλως εἰκῆ); μεθ' ὧν εἶχομεν
ὅπλων ἐπὶ τὸ τείχος ἀθέομεν ἔκαστος, δῆλος ἀλλον
παρελθεῖν τῷ τάχει φιλονεικοῦντες καὶ οἷον ἀνδρι-
ζόμενοι..... τῶν ἐκτὸς, ἀγνοοῦντες δῆπε τὰ τῆς σπου-
δῆς ἔκεινης χωρήσαι. 'Ως δ' ἀνδημεν διημερέειν
ἔκεισαν καὶ διανυκτερεύειν συνθέμενοι, καὶ διέκριναν
ἡμᾶς οἱ κρατοῦντες τῆς πόλεως, Λατίνους καὶ 'Ρω-
μαίους, καὶ τοὺς τὴν ληστείαν μετερχομένους ἀνα-
μίξι στήσαντες (οὐ γάρ πιστεύειν ἡμῖν καθαρῶς εἰ-
χον), καὶ ὑάκτον τοῖς φροντίσουσι προδοσίαν ἡπειρησαν, τοὺς Τζεταρίους, ὡς ἡ κοινὴ φωνὴ τούτους
ἐκάλει (ληστῶν δ' ἡσαν οὗτοι σύνταγμα ἐκ διαφόρων τόπων συναθροισθέντες) φύλακας εἰς τούτην ἐπι-
στήσαντες.

η'. Ω; οὖν τοῦ πολεμεῖν γεγενήθεια πάντες καὶ
κατὰ τὸν ἴπιόντων ἀνδρίζεσθαι, ἀλλο τι πάλιν παρὰ
τὴν ἡμετέραν ἐφάνη πράξας ὑπόνοιαν ὁ Μουράτης.
Πάντες γάρ ἡμεις ὑπενοοῦμεν, τοσοῦτον στρατὸν
βαρύν θεασάμενοι καὶ τοσαύτας τὰς ἐλεπόλεις, διὸ
τὸν τῶν καμήλων πλῆθος καὶ τῶν ἀμάξων ἐπεκόμι-
ζουν καθ' ἐκάστην, ὡς οὐκ ἀν φθάσεις καὶ μανικῶς
αὐτίκα κατὰ τὸν τείχους ὅρμησαι, παλεῖν μὲν αὐτὸς
προστάξας τὴν χειροποιήτῳ τὸν λίθον βροτῆγη, τοὺς
δ' ἀνωθεν κωλύειν τῆς ἐπὶ τῶν τειχῶν στάσεως διὰ
τῶν ἀφεμένων βελῶν, καὶ παντὶ μηχανῆματι πρῆς
τὸν κρατῆσαι κεχρῆσθαι τῆς πόλεως. 'Ο δὲ τούτων
μὲν ἔξειν οὐδὲν, μικρὸν δ' ἡτούχισας καὶ τὴν πόλιν
καὶ λιφερίσας καὶ αὐθίς ἐξέπεμ-
ψεν, ἀλευθερίαν ἡμῖν ὑπισχύνουμενος καὶ φιλοτιμίας
ἐτέρας, τοῖς παρ' αὐτοῖς ταυτὶ πιστούμενος; δροῖς,
εἰ τὴν πόλιν προσίμεθα τοῖς τούτου λόγοις πισθέν-
τες, καὶ τάναντια πάλιν αὐτῶν προσετίθει, καὶ χαλεπώτερα τούτων, εἰ μὴ καταπειθεῖς ἐν τούτη
γεν.....

A opus esset sapientius et multas murorum partes circum-
ire, et quae promittebantur a Murate palam edi-
cere, sermonibusque uti consultationis ad eos dis-
ponendum ut alacriter in unum convenientes publi-
cam utilitatem dignoscerent, ipsi non bene erga nos
affecti mandata neglexerunt. Verum hi, quo dixi-
mus inodo, sive sponte sua sive vi coacti, rem ita
peregerunt.

B 7. Murates cum vidisset se hac ratione operari et
oleum perdere (neque enim iis quae deforis ille enun-
tiabat suaderi nonnulli, quinimo eum injuriis et
opprobriis dementer jactanterque continuo onerare),
intemperis insanisque agitatus loco moveri exer-
citum mandat. Illi secundunt æque ac apum examina,
nostrī sanguinis avide sipientes omnesque penitus
uno haustu deglutire desiderantes. Ubi urbi proximi
facti sunt, tentoriis pro more fixis instar propugna-
culi eam ita circumvallant ut nullis hominibus esset
vacuus locus. Tum duces singulos in præscripta ur-
bis parte destinans, ipse sua tentoria arci adversa
ponit, ut omnes tanquam e loco sublimiore, et inti-
miores partes urbis, circumspiceret. Nos hæc intuiti,
pro salute nostra tutanda alacriores facti (neque
enim fieri poterat aliter), armis utrunque suppeten-
tibus ad murum accurrere, alias aliud celeritate
prætergredi, adversus externas copias quem tandem
linem habitura essent tantæ sollicitudinis studia, ani-
mos addere. Ut ascendimus, diu noctuque ibi nobis
imminutum esse constituentes, qui urbi mode-
rabantur, Græcos atque Latinos ita distinxerunt ut
medium unum ex iis qui prædas convectant interpo-
nerent; Taetarios vulgus vocat, ut sunt prædonum
agmen ex variis regionibus coalitum; et his custo-
diam deuandaront, plane nobis non fidentes; mor-
tem etiam proditionem meditaturis minati sunt.
C

D 8. Omnibus ergo ad pugnandum adversus irruen-
tes animo virili præsentique paratis, aliud præter
nostram expectationem Murates exsequitur. Nos
enim omnes suscipiabamur, tantani copiarum mo-
lem et machinarum, quæ multitudo camelorum
et curruum quotidie advehebat, conspicati, primo sui
appulsi surenter iratum muros appètiturum, cos-
que lapidum manu facto tonitru diverberaturum,
nec non ei supra niros stantes sagittis impulsis
dimoturum, machinasque omnes ad urbem exci-
dendam usurpaturum. Verum hic nil tale conatus
est, sed parum pereunctatus præcones ruitus de-
cernit, qui nobis libertatem paciscerentur aliquosque
honores jurejurando, ut apud ipsos fieri amat, pol-
licerentur, si sermonibus illiū quasi urbem dede-
remus: his contraria subdebat, multaque pejora
si volis suis non obsecundaremus.

Sed cum hoc pervenerim, paucis compellabo hunc alteriusve insimulatores. Ubinam eratis vos, cum haec Murates offerebat? Nonne in urbe, et vestris ea auribus usurpatis? Quia igitur ratione cogitatis usi non estis? Quare, de quibus alios incusatis quod non fecerint, vos ipsi, occasione premente et nullo impediente, non perficiatis? Cum enim nullus pastor erat (namque ante sex menses inter vivos esse desirata), nec dirae neque alia, quae vos recensetis et per digitos exacte numeratis. Quid igitur vobis impedimento fuit, aut cuius opus evenit? Nullius, quilibet respondebit pie rem computans, quam nostrae improbitatis, quae ab iracundia liberum Deum in iracundiam movit, et ad nosri punitionem, qui incorrecte labimur, excitavit, ut ad nosinet ipsos redeentes in posterum sapiamus. Quod si quis anteacta tempora commemorans iterum nobis opponat, et pastori causam appingat, qui dedere se voluntibus, sententia etiam data, contradixit, insanentis cogitationes suscipit. Primum enim non addebet pontificem rerum militarium cura, et hunc quidem tyrannorum more principatu pellere, illum contra in possessionem immittere, et mutationum ac cedium nec non damnorum, quae dum rerum status immutatur, eveniunt, auctorem esse: neque enim ipse in tyrannicum, sed in sacerdotale, et mitis Domini, et qui pacem depraedicavit, cuius vestigia insistere modis omnibus et dicta factaque sequi debet, solium promovet. Deinceps quid ille molitus est? An quod in legibus C divinis perdurare adhortabatur, non a principibus descendendum, quos veluti a Deo promotos exoscandalum esse docebat? Et tamen in quid aliud illi incumbendum erat, cui mortalium animas per Deum erant concredita? Nihilominus ille, hoc modo dispositus, fere singulis annis ab urbe recedere solebat et in patriam reverti, forte ut nos nostra accuraremus. Sed neque hac ratione passi estis. Ita mente nonnulli praediti sunt, quae cum quolibet mutationem subeunte sese immutat et varia. Sed qui similia proferunt, rationem animo agitent, qua ea enuntiant; nos vero ad propositum revertanur.

D 9. Cum vero alia atque alia vice, quod supra commemoravimus, Murates peregisset, missisque cum sagittis in urbem plurimis litteris, eadem, et simili jurejurando, denuntiantibus ac stabilientibus, nihil profliceret (neque enim facultas erat civibus, etiam si voluissent, Latinorum, et prædonum potissimum adstantium custodientiumque metu, sua sententia intrepide uti), ad bellum invitus accingitur, non tantum contumacia atque contentione inhabitantium motus quantum istiusmodi successu. Navis repente comparuit Latina, frumento onusta, ad urbem iudicam adnavigans. Statim atque eam vidit, suspicatur copias auxiliares et armis pro bellatoribus vehi; deque Victoria dubius, si commilitones introducerentur, totis conandum esse viribus et

'Αλλ' ἐνταῦθι μικρὸν ἔρχομαι τοὺς κατηγοροῦντας; τοῦ δεῖνος καὶ τῆς δεῖνος. Ποῦ ποθὲ ὑμεῖς; ἡ τοῦ δημοσίου τὰ τοιαῦτα ὑπέσχετο; οὐκ ἐν τῇ πόλει, καὶ αὐτήκοοι τῶν κηρυττομένων; πῶς δὲ δεῖνος; οὐκ εἰς πέρας ἥγαγετε; τῶς οὖν οὐκ ἔχρησαθε τῷ λογισμῷ; πῶς; ἀ τῶν ἄλλων κατηγορεῖτε μὴ πεπραχτών, ὑμεῖς οὐκ ἐπράξατε, καὶ ροῦ καλούντος καὶ τῶν ἀπειργόντων οὐκ ὄντων; τότε γάρ ποιεῖτε οὐκ ἡν (μῆνας γάρ εἶχεν ἔξι γενόμενος ἐξ ἀνθρώπων) οὐδὲ ἀράτ, οὐδὲ ὅσ' ἔτερος ἀπαρθμέτε. Τί λοιπὸν τὸ κωλύσαν θυμός; ήν; ή τίνος ἔργον, ησα συμβένηκεν; Οὐδενὸς, πᾶς τις διὰ εἰποὶ λογιζόμενος εὑσεβῶς. ή τῆς ἡμῖν ἀμαρτίας ἐκάστου τὸν ἀδρόγητον εἰς δργήτην καθ' ἡμῶν κινησάσης, παθεῖται ἡμῖν ἐπενεγκεῖται πταίσασι: ἀδιόρθωτα, ἵνα γοῦν ἐαυτῶν γενόμενοι καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονήσωμεν. Εἰ δέ τις τῶν πρὶν ἀπομνημονεύων χρόνων καὶ πάλιν ἡμῖν ἀντιλέγῃ, καὶ τῷ ποιέμενι τὴν αἰτίαν ἐπάγγη, τοῖς προδεδόθαις ἐθέλουσι μὴ τὰ ίσα φρονήσαντι καὶ βουλευστέμενοι, μεμηνότος, οἷμαι, κέκτηται λογισμός. Πρώτον μὲν γάρ οὐ τοῦ σχήματος τοῦ ἀρχερέως στρατηγικῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὸν μὲν τυραννιῶν, ἔξωθεν τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ ἀντεισάγειν, καὶ πραγμάτων καὶ φόνου καὶ ζημιῶν, τούτων δὴ τῶν ἐν ταῖς ἐναλλαγαῖς τῶν ἀρχῶν συμβαίνων, αἰτίου δείκνυσθαι. Οὐ γάρ ἐπὶ θρόνου αὐτὸν καθίζουσι τυραννικὸν, ἀλλ' ἐπὶ θρόνου λεπτοτάχην, καὶ Δεσπότου πραέος καὶ εἰρήνην διδάξαντος. Καὶ δεῖ τούτον ἐκ παντὸς τρόπου μιμεῖσθαι, καὶ λόγοις ἐ... καὶ πράγμασιν. Ἐπειτα... ὅπερ εἰργαστο; διὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις ἐμμένειν παρῆνται, καὶ τὴν εὐσέβειαν συνεδούλευε μὴ προέσθαι; διὶ μὴ κατεξίνεσθαι τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ τούτους ὡς ἐκ θεοῦ πρ. ἐληθέντας ἐδίδασκε ατέργειν; καὶ τί γε ἄλλο προσήκεν ἐκείνων, ψυχὴς ἀνθρώπων πρὸς θεοῦ πιστεύειντι; Ὁμως ἐκείνος καὶ οὐτε τοις Ἑγγαῖοῖς ἐξ ἐκάστου σχεδὸν ἐτοὺς ἡγεῖσθαι τὴν πόλιν ἀπολιπεῖν καὶ πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην γενίσθαι, ἵσως ἐν τοῖς ἡμεῖς; ὑπὲρ ἐαυτῶν φροντεῖσμεν. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἡγεῖσθε. Οὕτω γνώμης τινὲς τετυχήκεσσαν πρὸς πᾶν διοικοῦν τὸ τραπέζον κακητημένης καὶ συμμεταβαλλομένης τοῖς καὶ ροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν. Ἀλλ' οἱ μὲν τὰ τοιαῦτα λέγειν δρμάωντες λογίσαιντο ποτε... ἡμεῖς δὲ τῶν προξειμένων ἔχόμεθα.

6'. Πρώτον καὶ δεύτερον δὲ Μυράτης πεπραχὼς ὅπερ εἰρήκειμεν, καὶ γράμματα τοῖς βέλεσι πεπομφῶς ἐντὸς πλείστα, τοῖς αὐτοῖς δροῖς καὶ ταῦτα συνδούμενα καὶ τὰ αὐτὰ διαγγέλοντα, ὡς ἡγεῖσθαι τοὺς αὐτὸν (οὐ γάρ ἐξην βουλούμενοι τοῖς ἐν τῇ πόλει τῷ τῶν Λατίνων δέει, καὶ μάλιστα τῶν συμπαριστημένων αὐτοῖς; ἐπὶ φυλακῇ ληγετῶν, τῇ σφῶν ἀδεῶς χρήσασθαι γνώμῃ), τρέπεται τότε ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸ πολεμεῖν, οὐδὲ τότε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπεισίας τῶν ἔνδον καὶ τῆς ἐνστάπεσσας ὅσον ἐκ τούτου. Ὁλκὰς ἐφάνη τις ἐξαπίνης Λατίνική σίτον ἔχεισα φόρτον καὶ κομιζούσα τούτον [ἐν] τῇ πόλει χρηζούσῃ. Οἱ δὲ ὑπετόπασσαν ταύτην ιδόντες συμμάχους ἔχειν καὶ ἐπλα διὰ τὸν πόλεμον, καὶ δεδίτες τὴν ἡγεῖσθαι συμμαχίαν; ἐπὶ τὴν πόλιν γένεται ἐλθούσης, ὅτη δὲν φέντο

χρήσθει τῇ τούτῳ δυνάμει καὶ περὶ τὰ πόλεμα τὰ
τέχνη πρὸς τὴν ὀλκάδα καθηρμισθῆναι. Μίκρον μὲν
οὖν πρότερον, δε τὸν τοὺς κήρυκας ἐπεμπεν, ὑπεισ-
εργόμενον τὸ προτείχισμα μέρος τῶν πόλεμούντων
διεῖ τῶν νυκτῶν, καὶ τοῦτο ὑπορύπτοντες ἐν ἀδείᾳ
(οὗτε γάρ ἐπ' αὐτῷ φύλακες ἦσαν, οὐκ ἀρκούντων
τῶν ἔνδον, οὔτ' ἐξωθεῖν αὐτοὺς εἰχεν οὐδεὶς οὐδὲ
κατουσῶν τούτου προσθεῖημένου); πολλὰ τούτου κα-
τεστάτων εἰς Ἑδαφος; μέρη, ὡστ' ἔχειν εἰσίναι πα-
πληθεῖς ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τειχῶν τῷπερ, κλίμακα;
τείκομβται μετ' ἐύχερεις, καὶ ταύταις τὸ μέγα
τελος; ἐπανασῆναι. Βάσιμον οὖν τὸ ἔξον πεποιήκεσαν
τειχίσμα τούτον τὸν τρόπον, καὶ τῆς τοικιχῆς
πολλαῖς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς νυκτὸς οὐκ
τύλουν, τοῦ μικροῦ τείχους ὃς πρὸς κατάπτωτιν
ἔσσεν· πῶς; γάρ ἂν ἔχον μετὰ πλείους ὑπορύπτειν
ἀδείας αὐτῷ, τοὺς ἐπὶ τοῦ μετίζοντος τείχους εἰ μὴ
τοι; βέλεσιν ἀπελέγοντο μὴ κατ' αὐτῶν καὶ τούτους
δρόσιος χωρεῖν καὶ τὰ παραπλήσια δρόσιν; Πλήγη καὶ
οὐτοις οὐδὲ ἡμέρας ἡμελούμεν τοῦ κατὰ δύναμιν ἐρ-
γα. Πλέον δὲ τῶν δλλῶν ἔχρωμεθα τῇ καλουμένῃ
σκευῇ. Τοις δικαιούμενοι μόνον. Ἐργον δὲ οὐδέποτε
εἰδομένι τοις λαμπρὸν, καὶ ταῦτα πολλῆς ἐν τοις
οἷς; τῇ; ξοκευασμένης θοτάνης, ἀφειδῶς τε κατὰ
τάπτα καιρὸν ἀναλισκομένης.

Ι. Ταῦτ' οὖν ἐπὶ τροσὸν ἦσαν ἡμέραις γινόμενα.
Καὶ τηνικαῦτα δὴ τινες ἐν τοις τῶν τειχῶν μέρεσιν
ἴκανον περὶ μέσας νύκτας ἴοντες, τῆς ἡμετέρας
ηγόμενοι σωτηρίας, πᾶσαν ἡμέραν πρὸς πόλεμον
παρεσκευάζονται τὴν στρατιὰν προσαγγέλλουσιν, δοσον
τε περὶ τὸν Μουράτην πεζὸν, καὶ τῆς τετάρτης
ἡμέρας διαυγαστός βούλεται καθ' ἡμῶν δὴ δυ-
νάμει κεχωρηκέναι, καὶ ω̄ πλεῖστα παρεσκευάζεισαν,
καὶ τούτοις ἵν' ἀπὸ τοῦ κατὰ Οάλιατταν μέρους ἴον-
τες πρὸ. διττὲς ἀναγκάσωσιν ἡμᾶς; ἀσχοληθῆναι
χωριτίδες. "Ο καὶ σφόδρα τὰς ἡμετέρας ψυχὰς διε-
τάραξε καὶ εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλεν δυσην, ὡς βλάβην
τοις δινάμενον οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπαγγεῖν. Δεῖης
τοις γαροῦν ταυτοῦ γεγενημένης τῆς ἀγγελίας, καὶ
πάντων ἡμῶν ἐν περιστάσεις καὶ λογισμοῖς δυτῶν
ποτὲ δὲ διατεθεῖμεν πρὸς τὸν πόλεμον. πάστες τε
σχέδιον ἡλικίας οὐδῆς ἐν ἐγρηγόροις, δεήσεις ἐκτε-
νεῖς θεῷ καὶ τῷ μυροβλήτῃ μάρτυρι καθ' ὅλην ἐκεί-
νην προσαγόντων τὴν νύκτα (πάντες γάρ διδεσσαν ἐν
χρῆ τοῦ κινδύνου καθεστηκέναι), οἱ Λατίνοι περὶ
πολλοῦ τὸ τοῦ αιγαλοῦ ποιούμενοι μέρος; διὸ τὰς
τροσὶς αἱ παρῆσαν τῇ πόλει τριήρεις, μή πυρὶς Ἐργον
ταύτας ἐλθόντες οἱ Τούρκοι ποιήσωσι, τοὺς σφῶν
τοῖς ταξιδεύοντας, μεμερισμένους δυτας; ἐπὶ φυλακῇ τῶν τει-
χῶν, ὑπαναχωρεῖν αὐτοὺς περιβόντες ἐπέσκηπτον,
τῶν δλλῶν τὴν σκέψιν ταύτην μή γινωσκόντων, μηδὲ
διερρεῖσθαι τούτους τοῦ τείχους, εὐέλπιες ἀν τοις οἱ
περιελειμμένοι τῷ τείχει, καὶ οὐκ ἀν φυγῆς αὐτῶν
ὑπεστησαν. Ἀλλ' ἤκιντα γέγονεν οὕτω, καὶ τεῦθεν
τυνοῦσαν τ. i. ἀτάτων ἐνῆκε ψυγαλ;, καὶ κατὰ τὸ

A militaribus artibus pertinandum, antequam navis
in portum sese recipiat, decernit. Paulo quoque
ante, cum praecones mittent, hostium manus in
exteriorem murum clam irrepens nocte intempesta;
eumque pro nutu suffodiens (neque enim custodes
aderant, imminutis habitatoribus, et qui intus erant,
eos foras pellere, cum obvii objicerentur, minime
valebat) potiore illius partem in solum dissecere,
ut jam aditus quamplurimis in medium int̄ muris
spatium pateret, liceretque tuto scalas invehere
et magnum murum ascendere (exteriorem itaque
murum hoc modo pervium sibi fecere); et seplus
interdiu sagittas impellere, a quarum jactu ne noctu
quidem abstinere, dum ad parvum murum in pla-
num effundendum procedunt. Quo etenim pacto se-
cure illum suffodere potuissent, ni in maiore muro
stantes homines jaculis impedirent, ne illos adorti
similia machinarentur, et facerent? Attamen neque
ista ratione, ne opus nostrum pro viribus ageremus,
effecerunt. Sed ante alia eo utebamur instrumento,
cuius strepitum tantum auribus percipiebamus,
factum vero, quod equidem innotuisset, nunquam
vidimus, licet pulveris preparati copia abundaret
et largiter profuseque omni tempore insumeretur.

B 40. Hæc igitur triduum gerebantur. Nonnulli
deinceps in externas muri partes nocte media
progressi, de salute nostra solliciti, universum
exercitum peditesque, qui Muratem sequebantur,
ad pugnandum esse paratissimos prænuntiant,
statimque alique dies quartus illuxerit, adversus
nos cunctis viribus aggressionem facturum; naues
quoque præparasse, quibus per mare irrumpens
duplici nos molestia afflictaret. Sed maximopere
rationes nostras conturbavit, suspensosque diu
tenuit animos, tanquam quod ingens apportaturum
esset malum; et discruciatis pectore consistere
consiliū nihil poterat. Hoc accepto nuntio sub
vesperam, cum variis necessitatibus urgeremur,
distrahemurque sollicitudinibus quo pacto; nos
in bello gereremus, et omnis hominum ætas evi-
gilaret, preces Deo et myroblytae martyri per
totam illam noctem effundimus, immixtus siqui-
dem periculum certumque ante oculos erat. Latini
vero partem littoris pendentes maximi, trium
triremiū causa, quæ in urbem penetraverant,
ne cas flammis suo adventu Turcæ absumerent,
sagittarios ad custodiam murorum dispartitos
secedere, alio atque alio migrantes, jusserunt,
reliquis causam rei ignorantibus et quid e muris
secessio innueret. Etenim si factum plane aperuis-
sent, ad custodiendum scilicet portum et triremes
eos a muris avocari, qui in muris defendendis
remanserant, spe non mala jactati, fugam illam
esse suspiciati non fuissent. Sed id alio modo even-
nit, et eorum a muris secessus maximum in pec-
tora omnium metum injectit, adeo ut media ipsa
nocte fuga clanculum arrepta, non parva murorum
parte deserta, domum remearent. Hæc potissima

causa mali quod eo die advenierat, si huma. a ratio non fallit, reputata est. Etenim si in muris permanentibus omnibus, et uno animo ita dispositis ut pro custodia patriæ vitam voverent, vix urbs conservata fuisset, quam ratione, ubi simile accidisset, facili negotio cōpienda non erat? Sic hisce per Latinos peractis, et propter inexpectatum navium adventum uiae triremi pro committenda navalis pugna repleta, vera videntur retulisse iunctii. Nam circa auroram naves ad portum properantibus remis impelluntur, ut cogitata absolverent. Sed dum appropinquant, nec adversus se apparatum instructum penetrant, triremis velocitate summa in eos convolat, cogitque ut in fugam versi in terram naves impingant. Sic Turcarum illud consilium extenuatum evanuit. Utinam ei diurni mali simili exitus subsecutus fuisset.

χωρεῖ κατ' αὐτῶν, καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτὰ κατηγάγειν καὶ τὴν τῶν Τούρκων ἐκείνην ἐπινοιαν ἀποδεῖχθαι ματαίν. Ἀλλὰ τούτου μὲν ἀνώ-

τεροι τετρήμεθα· εἴθε δὲ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν κακοῦ!
 11. Quarto igitur die appetente nocturni clare lumen hominibus ministrante, ut nobis prænuntiatum fuerat, multitudinem universam in murum festinante intuemur. Inter hos alii scalas, alii tabulas, alii implexa viuinibus scuta gestare; omnes, ut sic dicam, machinis convehere, et ut moris est septi, et nostri excidiū siti veluti hachantes, se invicem ad cladem nostram excitare. Eodem momento nos quoque, uti concedebatur, assurgimus, et bellum ac mortem alacribus animis excipiimus. Et hoc quidem viri. At mulieres, etiam de summo loco summoque genere, viriliter mutuas operas tradere, saxa totis animis ad depellendum hostilem impetum deferre; multæque, suæ conditionis oblitæ, virilia opera, adsidentes viris, robusteque, perinde atque illi depræliandi alaces, aggressæ sunt. Motæ sunt copiæ, tantumque ad muros appropinquarunt ut possent et illæ ex inferiore loco saxa manibus in nos intorquere. Tum eorum duces modum excogitarunt quo illis requitem abunde afferrent, nobis vero laborem assiduum, et nunquam intermissum conficiunt. Primum enim decernant necessario omnem urbis ambitum simul oppugnare, licet magnus labor illis esset suscipiens tauram urbem percurrentibus et suis ad prælium animose excitantibus, si quando defecissent; deinceps universam multitudinem in partes dividere ut altera alterius laborem mutua vicissitudine diminueret. Tum denum jusserunt partem orientalem omnem et occidentalem ab arce excelsiore ad mare ipsum circumvallare. Cum vero capi faciliorein orientalem agnivissent, tanquam quæ multis suis partibus putrescentibus ægre consistenter, in ea copiosiores et bellicosiores ad confligendum destinant. Murates dispergitis, qui circa ipsum erant, peditibus eadem atque alii ratione a Trigonio ad locum in quo situm est Choraiatæ monasterium, pugna non abstinet. Namque cognoverat et ipse civitatem inde capi facilius posse,

Α μέσον αὐτὸς τῆς νυκτὸς φυγῇ πολλοὶ χρισμένοι λελθότως ἀπῆσαν οἰκαδε, μέρος τῶν τειχῶν οὐκ ὅλην ἔρημον καταλειπότες. Τοῦτο μεῖζον ἐδέξεν, δον κατ' ἀνθρώπινον λογισμὸν, αἵτις τοῦ μεῖζον τειχους, μία φυκὴ γενομένων καὶ θάνατον ἐλογένων ὑπὲρ φυλακῆς τῆς πατρίδος, μᾶλις ἀν τὴ πόλις ἐξ αὐτῆς διατεφρήτο, πῶς ἀν τοιοῦτο συμβεβηκότος οὐκ εἶχε μετ' εὐκολίας ἀλῶνται; Οὖτε οὖν τῶν Λατίνων διαπράξαμένων, καὶ τῶν τριηρῶν μὲν πρός ναυμαχίαν πεπληρωθέντων διὰ τὴν τῶν πτοιοι αἰρυθεῖσαν προσδοκιαν, ἀληθεῖς διεδείχνυτο καὶ οἱ περὶ τούτων ἡμῖν τιγγελέστες. Ὁρθρου γάρ ἐπιστάντος τὰ πλοῖα πρὸς τὸν λιμένα πάσαις κώπαις καταρίνει ἐπειγοντι τὰ βεβουλευμένα διαπεράνται. Ός δὲ πτησίον γένοντο τὴν κατ' αὐτῶν συσκευὴν τῶν ἐν αὐτοῖς οὐκ εἰδότων, καὶ τὴ πτησίας, ὡς εἶχε τάχους, αὐτίκα χωρεῖσαν καὶ εἰς φυγὴν ἐστρέψεν ὡς ἐποκεῖται κατί την ἡμέραν ἀποδεῖχθαι ματαίν. Ἀλλὰ τούτου μὲν ἀνώ-

τεροι τετρήμεθα· εἴθε δὲ καὶ τὴν ἡμέραν, διανέστημεν, καὶ ὅλοι τοῦ πολεμεῖν γεγνήμεθα καὶ τεθύνανται. Καὶ τούτο μὲν ἀνδρες· γυναικεῖς δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν ἡμῖν ἀνδρικῶς συνεψήπτωντο τοῦ πολέμου, λίθους δὲ φυκῇ πρὸς δύμαναν τῶν ἐπιόντων κομίζουσαι. Πολλαὶ δὲ καὶ ὅτι γυναικεῖς ησαν ἐπιθέμενας, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπεδείχνυντο, συμπαριστάμενα τε τούτοις καὶ στερβόνταις κατ' αὐτοὺς ἀγνωτίσθαι προθυμούμεναι. Κεκίνητο οὖν τὸ στρατικόν, καὶ τοσοῦτο τοῖς τελέσαι προσεπέλασαν ὡς δύνασθαι κάκιενος λίθους πέμπειν κάτωθεν ἐφ' ἥμας ταῖν χεροῖν. Εἰτ' ἐπινοιαν οἱ τοιούτων ἐξέπορτοι στρατηγοὶ ἔκεινοις μὲν ἀνακωχήν ἔχουσαν ικανήν, ἡμῖν δὲ πόνον δημοκῆ καὶ πόλεμον ἀδιάπαυστον. Ηρώτων μὲν γάρ δεῖν φήσαν πρὸς τὸν τῆς πόλεως ἀπαντά κύκλον διαγνωνίσθαι, εἰ καὶ πολὺς ἦν εὐτελεῖς δὲ πόνος τοσαύτην διέρχεσθαι πόλιν καὶ τοὺς σφῶν πρὸς τὸ πολεμεῖν γενναῖας διανιστάν, εἰ ποτὲ ὀκλάσεσθαι· Ἐπειτα δὲ διέκριναν εἰς μοίρας ἄπαν τὸ πλῆθος, ὃστε ἔχειν ἀλλήλους διαναπαύειν τοῦ κάτου τῇ διὰ ἀλλήλων διαδοχῆς. Καὶ τότε δὴ προστεταῖν τὸ κατ' ἀνατολὰς ἄπαν μέρος καὶ τὸ πρὸς δύσιν περιλαβεῖν ἀπὸ τῆς ἀκροπλίως ἀνυθεν διχρις αὐτῆς τῆς θαλάσσης. Εὐαλωτότερον δὲ τὸ κατ' ἀνατολὰς ἐθάσαντο μέρος οἷα δὴ σαθρότερον ἐν πολλοῖς τυγχάνον τοῖς μέροσιν· διεθεῖσαν καὶ μαχμώδεον αὐτόθι διατετάχασι πολεμεῖν. Ὁ Μουράτης δὲ τοῖς ἀμφ' εὐτὸν ἀμα πεζοῖς, διακριθεῖσι καὶ αὐτοῖς παραπλησίως τοῖς ἀλλοῖς, ἀπὸ τοῦ καλουμένου Τριγωνίου μέρος οὗ τὴ μονὴ τυγχάνει τοῦ Χορταΐου, τοῦ

πολεμεῖν οὐκον οὐκ Ἐληγαν οὐδὲ αὐτός· ἔγνω γὰρ Α putrescentem murum conspicatus et eo uno totam
ισχερέστερον ἐκείθεν ληφθῆναι τὴν πόλιν, τὴν τε
τούρπτητα τοῦ τείχους ίδων, καὶ ὡς ἐν ταῖς
άυξεσι.

ιδέ· Ἐλεῖν οὖν ἀρχὴν δὲ πόλεμος·^ο ἀρχαμένης
ἥμερας, ὡς διεὺληφειμεν. Κάκενοι διακριθέντες
καὶ ἀλλήλους διαδεχθέντοι, πλῆθος διντες, τοὺς κε-
κυηκέτες δικητες; ἕτεροι διεδέχοντο καὶ παρεῖχον
ἀλλήλοις ἐκεχειρίαν. Καὶ οἱ μὲν ἐχρῶντο τῇ τοικεῆ
τισούτον εὐστόχως ὡς μῆδος ἐντιγοῦν· ήμῶν προκύ-
ψαν γὰρ οὗ τοῦ τείχους θαρρεῖν· οἱ δὲ τῇ τῶν ἀνθρώ-
πων ἑρημίζοντες τὸν μηρὸν ψυχῆν, ὑπ' αὐτοῖς χωροῦντες
τοῖς τείχεσι παντοῖς αὐτὰς μηχαναῖς κατασπάν.
διεμηγανώντο, πλαναν ἐλέποιν τεχνήντες εὐφυῶς
καὶ διαν πρὸς τοῦτο μηχάνημα· ἕτεροι δὲ τὰς
κίλιμας ἀνιέναι προύθυμούντο γενναλώς. Καὶ
πάντ' ἡσαν αὐτοῖς ἐνεργά· τῇ πρώτῃ γάρ δῆμα
προσεδίῃ τοῦ πολέμου τοὺς ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος
τοῦ Τριγυνίου σχεδόν ἄπαντας ἡμιθύητας κατέστη-
σαν διὰ τῶν βελῶν, δίκην νιφάδων πεμπομένων εἰς
τὸν ἀέρα. Καὶ κενὸν εὔθους ἐκεῖνο τὸ μέρος, οὐκ
διτειναν ἐξέρων εἰς φυλακὴν ἐπιστήναι καὶ τὴν τῶν
πολεμίων ἅφοδον ἀποκρούσσειν. Ἡμεῖς δὲ ὀλίγοι,
καὶ μῆδὲ πάντες ἐπὶ τῶν τείχων δι' ἣν αἰτίαν δλίγον
πρόσερον ἐδηλώσαμεν, διηγειρόμεθα μὲν καὶ ὑπὲρ
τὴν δύναμιν, οὐδὲν δὲ τὰ ἡμετέρα πρὸς ἐκείνους.
Οὐ βίλεστος δὲ μόνον ἐχρῶντο τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ τῇ
κίλιμένη σκευῇ· μικρὰ δὲ τις ἡν αὐτῇ πρὸς συ-
τριβὴν τῶν ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις ξυλίνων διαφραγμά-
των, καὶ τὸ μῆδον δύνασθαι στήναι τινας ἐφ' ὅπερ
ἐπέμπτο μέρος. Ἔθεε δὲ καὶ ὁ τῆς δύσεως στρα-
τηγός, ἔριππος τὸ κατ' ἀνατολὰς διερχόμενος τῆς
πόλεως μέρος, διπλοὶς κατάρρακτος, λόγοις πάντας
διερεθῶν καὶ πρὸς εὐψυχίαν ἀλεῖφων καὶ ἀμοιβὰς
προσεπιγέλλειμενος. Καὶ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵν
τει καὶ προθυμοτέρους ἐργάσηται καὶ οἰον κατὰ τῆς
ἡμένων σωτηρίας ἐκμήνη, σηρικά τινα προσέταξεν
ἴματια κατὰ μέσον ἀχθῆναι, καὶ μισθὸν αὐτὰ προδ-
θῆκε τοῖς ὑπορόπτουσι τε τὸ τείχος καὶ λίθους ἐκ
τούτου τοῖς δυνησομένοις ἐκείνῳ κομίσαι, μέγα
ροῦ, δάκις δὲ τις τοῦτο ποιήσει, καὶ τὴν ἀντίδοσιν
ἔχειν. Ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτῳ ἀνελθεῖν τὸ τείχος
δυνησομένῳ πολλὰ τινες προσκείνοι δωρεαὶ καὶ
ὑποσχέσεις μυρίας. Τῷ τοις καὶ εἶδες ἀν ἐν ἐκείνοις
ἀργάμα παντὸς ἀξιον θαύματος· ἐπιλαθέμενος γάρ
ὅτι σίμοι περίκεινται πρὸς καιρίαν πλήγην ἀντισχεῖν
δινάμενον, οὐδαρμῶς καὶ θάνατον ἔχον αὐτῷ συνεπόμε-
νον, ὁσπερ τινὲς ἀγριοι· θήρες ἐπὶ τὸ τείχος; ἐχρώσουν,
τοσούτον ἐγγίσαντες ὡς καὶ λίθοις τῶν ξυλίνων
διαφραγμάτων κατεβαλεῖν οὐκ ὀλίγα. Οἱ μὲν οὖν
οὔτε λίθους οὔτε ἀλλο τι δυνατής εἶχομεν ἀριέναι·
τοσαύτη γάρ ἡ συνέχεται τούτων, ὡς οὐδὲ τὴν
χειρά τις εἴχε τῶν ἐπάλξεων ἐκβαλεῖν πρὸς ἄρεταν
λίθους. Τασσύτα δὲ μόνον ἐδυνάμεθα πάντες, πέμ-
πεν λίθους; ἐξ αφνούς κατὰ τῶν ὑπερχομένων τὸ τείχος, ὡς ἀν τῆς διὰ τῶν κλιμάκων ἀνόδου τούτους
κωλύωμεν. Καὶ οὐκ ἐν τις τὸ πιο τῆμῶν ἔργον πολέμου· τίνα γάρ ἀν καὶ ἐπήγαγε βλάβη

12. Cœpit ergo prælium cum ipso diei exordio
ut prænarravimus; et illi dispersiti ac sibi ipsis
succedentes propter nimiam copiam, labore delas-
tos recentes excipere, et alter alteri munio sub-
sidio subvenire; alii ita scite sagittas ejaculari ut
nullus ex nostris vel e muris capite emergeret au-
deret; alii propter hominum solitudinem audaciores
sub ipsis muris correptentes, variis eos machinis
concentrare, quas negotio conficiendo apollissimas ex-
struxerant; alii scalis ascensum animosse perten-
tare nec expectatione frustrari. Primo etenim impetum
petu, qui in ea parte Trigonii aderant, universi
sagittarum ictibus, nimborum instar in aerem
emissarum, semianimes procidere; illucque pars
ea defensoribus vaqua remansit, cum non suppeter-
rent alii ad custodiam, qui adversariorum impetum
retunderent: nos vero pauci, neque cuncti in muris
ob eam quam supra diximus causam; et licet supra
vires animaremur, nullæ tamen erant res nostræ
ad illas comparatae. Nec jaeulis tantum turba illa,
sed instrumento etiam pusillo ad comminuenda li-
gnea in propugnaculis sepimenta utebatur, quod
ubique intorquebatur, viros quoque obvios de-
turbabat. Dux item Occidentis, equo insidens, per-
celeriter properabat, orientalem civitatis plagam
circumiens, armis circumseptus, verbis omnes ex-
citans et ad fortitudinem acuens et præmia pro-
mittens. Et ut adhuc alacriores efficeret atque erga
nostram salutem furiosiores, sericas vestes in me-
diū afferrī jussit, et murorum fessoribus merce-
dem proposuit, et qui lapidem ex eo erutum attul-
isset, alta voce reboans, quoties id egerit, munus
reportaturum. Illis quoque qui primi murum ascen-
dissent, multa bona spondebantur et pollicitationes
innumeræ. Quare conspexiges in illis rem omni
admiratione dignam: namque obliti corpore se
legi quod letali vulneri resistere non valeret et
mortem sibi sociam deferret, tanquam immanes
belluae in murum contendere; tantumque appropin-
quarunt ut non pauca ex lignis sepimentis disjice-
rent. Et sic quidem isti, qui vero sub murum sub-
repserant, putridiores partes diligenter suffosidentes
solo æquare. Nos autem sagittarum continuata fre-
quentia in ipsos neque aliud quidquam projicere
poteramus; nam earum assiduitate ne manum qui-
dem adjaciendū lapidem efficeret licebat. Sola fa-
culta inerat, ex occulto lapides in eos qui muros
adorarentur mittere, ut ascensu per scalas are-
rentur. Et nullus, quod a nobis gerebatur, faciens
bellicum existimasset: quam enim noxam intulisse
set lapis nullo scopo emissus, manu torpente et
ejaculante, nec vidente, ad quem dirigeret et quem
in locum contorqueret?

λιός ἀνευ σκοποῦ ἀφίεμενος ἐκ χειρὸς ναρκώστης, τοῦ πέμποντος; οὐχ ὁρῶν δυναμένου πρὸς τίνα καὶ πῇ τούτον ἀφίησται;

Hoc propter hostibus modis omnibus strenue A gerentibus et pugnam diligenter prosequentibus, et nobis omnibus discriminē metuque prostratis, et aliis bello finem positurum Muratem suspicantibus, atius nostrum excidium exspectantibus contendebusque prorsum urbem capiendam esse. Sic rebus se habentibus, et nobis perturbatis et insinuiter confusis, cum partim pugnæ incumberent, partim torpentes cessassent, partim sagittarum ictibus mortem oppetiissent, partim e muris fuga sese surripuerint continuoque suriperent, timore statione relicta, nondum quarti diei hora præterierat tertia, et urbs ab hostibus, heu! hoc capitūr modo.

Ταύτῃ τοι οὖν τῶν πολεμίων διὰ πάντων ἰσχυρῶν δεικνυμένων, τοῦ πολέμου τε μηδαμῶς ἀμελούτων, καὶ πάντων ἡμῶν ἐν ταράχῳ πολλῷ καὶ φύσι φαθεστήκτων, καὶ τῶν μὲν παύσισθαι τοῦ πολεμεῖν τὸν Μουράτην ὑπονοούντων, τῶν δὲ τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν προσδοκῶντων, καὶ διατεινομένων μῆδαν ἀλλως γενέσθαις ἢ τὴν πόλιν ἀλῶντι, οὐτῶς οὖν τῶν πραγμάτων διακειμένων καὶ πολλῆς ἐν ἡμῖν συγχύσσως οὐσῆς, τῶν μὲν πρὸς τὸ πολεμεῖν ξεινοὺς ἀσχολουμένων, τῶν δὲ καταναρκωθέντων καθάπαξ, ἔτέρων δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν βελῶν τραύματιν ἐναποθανόντων, ἐνίλων δὲ καὶ φυγέντων ἀπὸ τῶν τειχῶν, μηκέτι μένειν ἔκεισε δυναμένων ὑπὸ τοῦ δέους, οὗτως τῆς τετάρτης ἢ τρίτη παρελήλυθεν ὄρα, καὶ ἡ πόλις φεῦ! παρὰ τῶν πολεμίων τοῦτον

B ἔχει τὸν τρόπον.

ἰγ'. Ός εἰς πολλὰ τὰς κλίμακας ἤσαν κομίσαντες μέρη, καὶ πῆ ἐγγίσαν τῷ τείχει ταύτας οὐκ ἕσχον, ἀπωθούντων τῶν διων, μέχρις οὐ κατενάρχησε τούτους δὲ φύδος, πῆ δὲ θέντες καὶ τινας ἀναβεδηκότες; βαθμίδας οὐκ ἰσχυσταν τὸ ἐγκείρημα συμπεράναι, τινῶν εὐψυχιαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους; κτωμένων ἐν ἔκεινοις τοῖς μέρεσιν ἐδρεθέντων, καὶ λίθοις; χερμάσι καταβεδηκότων ἀμα ταῖς κλίμαξι τούτους, καὶ πολλοὺς τὸ ζῆν ἐγγιώσκοτων, -- ὡς οὖν οὕτου τινα γένοιτο, καὶ πλήρεις ἤσαν ἔκεινοι θυμοῦ (μή οὐκ ὀλίγην ἥγουντο γάρ διφλήσειν αἰσχύνην ἡττημένοι φωνέτες), περιεργότερον στοχασάμενοι, καὶ τῶν κλίμακων μίαν κατά τὸ Τριγώνιον θέντες, οὐ γωνίας τις ἦν ἐκ πύργου, καὶ οὐκ εἶχεν θεῖν ἀν τις τῆς ἀνδρὸς κωλύσαι τὸν ἀναβαλόντα, καὶ πολλὴ τις τῶν ἀνθρώπων ἐτύγχανεν ἐρημίᾳ, τελμην φυχῆς τῶν ἀλλων τις πέζῶν ἐνδειξάμενος, τὸ ξίφος ἐδακίων τοῖς ὅδοις καὶ τὸ θανεῖν ἀνθηρημένον; τοῦ ζῆν, ίντι μόνον ἀνδρείας δόξας κομίσηται, μεθ' οἵτις ἐν τις εἴποι τῆς εὐτολμίας τὸ τείχος ἀναβεδήκει, μηδὲ οὐτινοσύνην αἰσθούμενον τῶν ἔνδον, καὶ κατ' ἄλλο μέρος τῶν ἐναντίων τηρούντων τὴν ἀνδρὸν. Δατίνων οὖν εὐθὺς ἐν ταῖς πυργοδέρεσιν εὐρήκως τετράμηνον ἐναγγος; καὶ τὰ λοισθια πνέοντα, τούτου τὴν κεφαλὴν ἐκτεμών τῶν πολεμούντων εἰς μέσον κτέρριψε, δεῖξας ὅπως τε τοῦ μέρους ἔκεινον κεκράτηκε καὶ ως τὰ τείχη πάντες ἀποιπόντες ὥχοντο ἀμεταστρεπτεί. Ἐννάτην ἥγε καὶ εἰκοστὴν δέ Μάρτιος D τότε, έτους δὲ τριακοστὸν θρόνον πρὸς τῷ ἐξαισχυλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ ἐνειστήκει. Παραθαρρύνει τοινού ἔκεινος πάντας πεζοὺς τὸ τάχος τε ἀνιέναι ἐδέσα καὶ τὴν ἐρημίαν ἐδήλων. Οἱ δὲ ὡς εἴχον πάτες παραχρῆμα κλίμακας θέντες, συγνόλοι δὲ αὐτῶν ἀναβαίνειν ἡπείροντο σὺν βοῇ καὶ τῷ τῶν ἀπὸ δέρβη ῥῆς τυμπάνων ἤχῳ· φέρει γάρ καὶ τοῦτο πολλήν τινα ἐν τοῖς πολέμοις τὴν ἐκπληξιν. Πολλοὶ δὲ παραδόλοι; καὶ ἀναρρίχασθαι παρωρμάντο προθύμως διὰ πολλῆν τοῦ κέρδους ἐπιθυμίαν, καὶ διὰ τῶν πυργοδέρεων ἐπεισπίτειν ἐσπούδαζον. Οὐσοι μὲν οὖν ἐδύναντο, τύνδε τὸν τρόπον ἀνέδαινον· οἱ δὲ οὐκ ἔφικτοι διὰ τῶν κλίμακων, διὰ τῶν δρυγμάτων ὃν

13. Cum in multa loca scalas adduxissent, nec possent eas alicubi muro appingere, e superiori parte depulsi ideoque metu oppressi labori renuntiarent: alicubi affixarum cum nonnullos gradus ascendissent, non potuere facinus absolvere, quibusdam alij animosioribus in illis partibus consistentibus, et scassis atque lapidibus cum ipsis scassis deficitibus et interneccantibus. Cum itaque hæc succederent et illi insaniam plenū ruerent, non mediocrem insaniam sibi irrogari rati si victoriam non reportassent, curiosius investigantes, scalam Trigonio applicauit, cujus angulus erat ex turri, nec poterat ascensus impediri, potissimum cum hominibus prorsus viduaretur; pedesque audacior aliis, ense dentibus carpo, vitæque mortem præponens, solum ut fortitudinis famam sibi compararet, fidentia quam maxima murum ascendit, nemine id persentiente civium, quin aliis in locis hostibus ascensum prohibebant. Is Latini inter propugnacula confessi vulneribus et extremum spirantis caput abscissum inter confligentes projectit, innuens se partis illius potum, et desertis muris plane omnes in fugam sese reditus immemores conjecisse. Diem tum aperebat mensis Martius nonum et vicesimum annum 6938 (Christi 1430). Quare ille pedites omnes adhortans, et destitutum a defensoribus locum significans, ut illico ascenderent clamare. Illi, ut poterant, subito scalis universis admotis frequentes ascendere, clamore et strepitu qui tympanis corio conlectis elicuit; hoc idem enim inter bellandum maxime animos concutit. Multi etiam temere audacterque manibus et genibus reptare, gravi aliena sibi comparandi siti succensa, et per propugnacula intro sese mittere. Verum quibus per scalas ascensus non permittebatur, per murorum foramina, quæ multa effoderant, in urbem solliciti immigrare alius alium celeri cursu et citatis passibus superare contendens, manibus enses ferentes, et quasi decentantes quis prior aliis in habitata urbis loca et oram maritimam procurceret: eo enim potiorem civium partem, et maxime latinos, propter tric-

ειργάσαντο, πολλούν δυτων, ἐπὶ τὴν πόλιν δρομεῖοι συνέβησαν, ἀλλοί; διλον τῷ τάχει νικῆντες καὶ ταῦν ξεροῖν τὰ ἔιφη φέροντες, καὶ οὗν ἐρίζοντες τίς ἀν φθάσεις πρότερος ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως οἰκούμενον μέρος, καὶ μάλιστα τὸ πρὸς θάλατταν· πρὸς αὐτὸν γάρ τοὺς πλεῖους καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους ὑπέλασαν διὰ τὰς τριήρεις προσπεφευγέναι. Πάντες οὖν ἤμεις, ὡς εἶχεν ἔκαστος τάχους, οἱ μὲν κατ' οἰκους ἐθέσαντο, οἱ δὲ ναοῖς λεπτοῖς κατεφεύγομεν, ἔτεροι ὑπονόμους καὶ μνήματα, καὶ εἴτις πρὸς σωτηρίαν ἦν ἐπιτήδειον, ὑποδύναι σὺν τρόχῳ ἡγωνιζόμενοι, ἀλλοι τὸ τοῦ αἰγαίαλου κατελάμβανον μέρος, οἱ δέ μενοι δῆθεν τῶν τριηρῶν ἐπιβῆναι ἦν πλοίων ἕτερων, μεθ' ὅτης διὸ τις εἴποι τῆς φρέκης· φῶντο γάρ πολλοὶ μῆπα τοὺς πολεμίους εἰσείναι ἔκεισθεν. Τὸ δὲ ἦν τούναντὸν, καὶ τῆς γε ἐπίδειος διήμαρτον οἱ τοῦτο διανοούμενοι. Τοῦτο δὲ κατὰ τὸν πύργον τὸν κατούμενον Σαμαρείαν εἶδον πάντες συμβάν. Πάντων γάρ προσδοκώντων ὡς ὅταν ἡ πόλις ἀλῷ, μη ἀν τοῦτον εὑθὺς προσδεδόθαι ἦν τὴν ταχίστην διὰ πολέμου ληφθῆναι, πρὸς τὴν θαλάττης αὐτὴν κείμενον ἵσσαν καὶ διατείχισματι, καὶ διπλοῖς καὶ πᾶσι τοῖς ἀναγκαῖοις καλῶς κατωχυρωμένον, — ταύτην οὖν τὴν μιταλαν ἐπίπεδα πάλαι ἡμῶν κεκτημένων, οὐκ ὀλίγοι δῆ τινες καὶ πρὸς τοῦτον κατέδραμον ἐπὶ φυλακῇ τῶν Ιδίων σωμάτων. Πλὴν κάνταῦθα τῆς ἐπίδειος διήμαρτον· μόγις γάρ τῶν Λατίνων ὅσοι προσχόντες ἦσαν, καὶ Τζεταρίων διέγοι μετὰ τοῦ προσπαρχόντων εἰς φυλακὴν, εἰς τοῦτον συνέψυγον μόνον, καὶ τοὺς ἄλλους εὐθὺς κεκυλόκεσσαν τῆς εἰσόδου. Οἱ καὶ διὰ τοῦ κατὰ θάλατταν προβεβλημένου διατείχισματος (Τζερέμπουλον τοῦτο καλεῖν πάντες εἰώθαμεν) εἰς τὰς τριήρεις εἰσίστη, πρὸς μικροῦ πρὸς αὐτὸν μετὰ προεισιόντων ἀλλων ἐκ τοῦ λιμένος καθορμισθείσας.

ιδ. Διὰ τῶν κλιμάκων οὖν καὶ τῶν δρυγμάτων, ὡς ἐφημεν, τῶν πολεμίων τῆς πόλεως ἐντὸς γενομένων, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς οἰκίας συνέτρεχον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ δὲ ἐπὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως αὐτὰς ἀναπετανύνται πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἰσελθεῖν ἄκμα πάντες τῷ στρατεύματι τὸν Μουράτην. Καὶ εἰδεῖς διὸ διέκην μελισσῶν ἢ θηρῶν ἀγρίων εἰσιόντας αὐτοὺς ὡρομένους καὶ φόνον πνέοντας τὸν τρέμετον, καὶ τὴν πόλιν τοὺς μὲν πεῖσῃ τοὺς δὲ ἐφίππους διαλαμβάνοντας· Ός δὲ ἡ πόλις πεπλήρωτο πάσα καὶ πάντας εἴχον αὐτοὺς, καὶ νεώς λεπτοῖς καὶ μονάδας θεῖαι καὶ ἀγαυαῖαι κατολικίαι· τότε δῆ τὸ θηρήνων πολλῶν ἔκεινο καὶ ἐκφρύνων δίξιν πρᾶγμα ἐπράττετο. Διαλαβόντες γάρ τὴν πόλιν πᾶσαν, ὥσπερ εἰρήκαμεν, καὶ οὐα λύκαι βαρεῖς ἐφ' ἡμᾶς ἐφορμήσαντες, ἀρπάζειν ἄπαντας έπιπευθοναντὶ τὴν τοῦ χρατοῦντος ὑπόσχετιν· ἐφη γάρ ἐν τῷ πολεμεῖν ὡς εἶγε τὴν πόλις ληφθεῖν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν εἰς πέρας ἀχθεῖσαν ίσον τὴν ἐπιτού, ἔχειν μετ' ἔκουσίας ἔκαστον, εἴ τι ἀν λάδοι, καὶ περὶ παντὸς ἀναχαρίτον. Εἶλον οὖν ἀναμένεις ἀνδρας γυναικας παιδία, πᾶσαν ὅμοιον ἡλικίαν, δεδεμένους οὐαπερ διογαζῶα, καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐξω τῆς πόλεως πάντας ἐξῆγον. Καὶ σιωπῶ τοὺς πεσόντας, οὐχ ὑπὲρ ἀριθμὸν δυτεῖς, κατά τε τὰ τείχη καὶ τὰς ἀγυίας, μηδὲ ταφῆς τειωμένους, ἐλώρια δὲ κειτένουσιν κύνεσσιν οἰωνοῖς τε πᾶσι καθ' Ὅμηρον, οὐκ ἀν ἀνδρας μόνον ἀλλὰ καὶ γυναικας, καὶ τούτων μάζιστα τοὺς γηραιστέρους τε καὶ ἀσθενεστέρους.

A mes confusisse suspicabantur. Omnes itaque nos, ut cuique licuit, fugam naturantes alii in ædibus sese abdere, alii in cuniculos et sepulcra, et si quid aliud saluti conducibilius videbatur, non absque tremore subrepere; alii triremium vel aliarum navicularum ascensum sibi, horrore sævo perfusi, promittentes, ad littora prorūnare: namque opinabantur aditum suisse ad eas hostibus interclusum. At res aliter cesserat; et qui similia imaginabantur, spe sua delusi sunt. Hoc idem et circa turrim Samariam nuncupatam contigisse omnes experimento deprehenderunt. Nam existimabant, etiam si urbs cōspiceretur, non statim eam deditio[n]em facturam vel adeo celeriter ab oppugnatoribus opprimendam, in ipso mari littore siam, muris et armis tectam necessariisque aliis optime communitam. Hac vana spe a multo tempore lactati non pauci in illam, ut propriis corporibus providerent, ruebant. Veruntamen in hoc quoque decepti sunt: vix enim ex Latinis, qui erant illustiores, et Tzetařiis pauci, cum illis quibus illius custodia erat concreta, in illam confluxerunt, intromissique aliis introitum denegarunt, et murum, in mare propendentem (ei Tzerempulo apud omnes noīmen est) in tritemes paulo ante ex portu eo deslexas cum aliis ingrediuntur.

B C 14. Per scalas ergo atque foramina, ut diximus, hostes in urbem intro conjecti, alii in ædes et h[ab]imes currere, alii ad portas civitatis aperiendas, ut Murates simul cum toto exercitu sese in eam conferret. Et vidisses eos, instar apum aut immansuetarum bestiarum, consertim irrumperet, ululant[es] cædemque nostrani spirantes, et civitatem universam tum equites tum pedites occupare. Ut civitas repleta est, et omnia eos in se, et sacra tempia et divina monasteria et plateas et domos occludebant, tum lamentabile illud et lacrymalile admodum facinus aggredirentur. Namque urbe tota, ut prænarravimus, occupata, veluti rapaces lupi, nos impotentes omnia rapere, quemadmodum dynastes promiserat, satagebant. Namque ille inter dinicandum dixerat, si urbs caperetur et voti compos fieret, quidquid unusquisque prædatus foisset legitime possidere, a nullo unquam spoliarius. Trahebant itaque promiscue viros, mulieres, adolescentulos, simul omnem ætatem, veluti animantia que usu rationis privantur colligatos, et ad castra extra urbem convehebant. Taceo ad mortem datos, licet infra numerum, tum in muris tum in plateis nec sepulturæ traditos, prædam dilaniandam canibus alitibusque omnibus appositam, ut Homericis verbis utar, non viros solummodo, sed mulieres, eorumque potissimum seniores atque imbecilliores. Festinans enim hostis præ metu multitudinis ex-

D

ptos statim extra educere et sociis in tabernaculis tradere, ne alteri valentiori præda cederet, et mancipiis quidquid senio aut morbo præpeditum, aliorum non consequeretur vestigia, capite immunitore neque inter damna referre. Tum primum sibi a parentibus, mulieres a viris, amici ab amicis et consanguinei a consanguineis miserum in modum disjungi, nosque injusta morte obtruncandos suspicio erat. Et conurbata quidem est civitas, clamorque omnium promiscuus; et ingemiscantibus omnibus cuncta plena strepitu et ejulationibus fremere: partim enim miseros vinculis astrictos trahentes exire, partim recens in fluentes in urbem, quod e maliibus priorum effugerat, rapere. Sed non omnibus æqua emolumenta fuere: tantæ enim multitudinis una pars, quidquid erat hominum et pecuniarum, exhausta, et maxime pedites, qui primum per scalas irrepserant.

Cum itaque hæc ita processissent et nos tenuissent, septem millia hominum recensita, cuin mulieribus et pueris, ad castra deductos colligatosque in tenuoriis degero reliquerunt; ibique pretium unius-eiusque statuunt. Ejulatus vero et lacrymæ ubique. Infantes etenim, qui maternis ulnis sovebantur adhuc lactantes, misere vagientes matres poscere; quæ superstites adhuc, sese excruciantes genasque sanguine madidas commonstrantes, eos queritare. Viri uxores suas ab alijs captivas insipientes, et connubii et unius concordisque vivendicationis amore conciti, divisionem deplorare: uxores maritos repetentes, lacrymis, quæ verbis exprimi nequeunt, de illis interrogantes, tabernacula circumire. Filii parentibus orbati nullo modo solitudinem æque ferre poterant: parentes de illis solliciti, naturali eos amore compellente, ploratibus aerem diverberare, et suspiriis continuis inaceruli lacrymas inconsolabiles effundere. Tum et pueras plurimæ, semper antea viris invisa neque paternis ædibus exire ausæ et legitimis nuptiis reservatae multisque ignoratae, manibus masculorum teneri, degere insimul cum illis in tabernaculis. Vidiisse in unoquoque tabernaculo mulieres promiseuas cum civibus, virosque itidem cum captivorum uxoris. Nam cum raptus prædaque communis omnibus fuisse, similiter conjugatorum et puerorum et consanguineorum, alias quidem uxorem, alias maritum, filios alias rapuit, quare simul una omnes immisceri, qui separalim vitam agebant et sese invicem ignorabant. Monachi cum mulieribus tracti res dedecoris plena videbatur; quæ tamen a trahentibus risu multum excuteret. Nam cum scirent aut audissent eos solitarie vitam traducere et a muliebri commercio plane esse alienos, oblectabantur animo, videntes eosdem communiter dira pati cum feminis et necessario pariter consuescere.

13. Hæc cum ita agerentur et, ut quispiam ex his conjectura assequeretur, alia atque alia, et

A Σπειδιον γάρ ἔκαστο: τῶν πολεμίων δέει τοῦ πάγθους, οὐ; ἐκράτησε, τὸ τάχος; ἀγαγέειν ἔχω καὶ τοῖς συσκήνοις αὐτοῦ παραδοῦναι, μῆτρας ἵσχυροτέρου τὸ κέρδος; γένεται, διπερ ἀν εἰδε τῶν ἀνδραπόδων ὅπλα γῆρας ἡ καὶ νόσου τάχα τινδ; οὐχ ἔχον τοὺς ἄλλοις βάλειν παραπλησίως, τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμνε τούτου καὶ ζηταὶ λίκιστα ἀλογίζετο. Τότε πρῶτον παῖδες μὲν γυνῶν γυναῖκες; δὲ ἀνδρῶν καὶ φίλων καὶ οἱ καθ' αἷμα τῶν ὁμοίων ἐλεεινῶς ἔχωρίζοντο. Καὶ τὸ θεατὴν ἥμας ἀδίκω; ἐν ὑποψίαις ἐτύχανε. Καὶ συνεχύθη μὲν ἡ πόλις, καὶ φοι πάντων συμμικτος; ἥρτο, καὶ θορύβου πάντα καὶ γών μεστά. Οἱ μὲν γάρ ἀγοντες ἐξήρχοντο τοὺς δυστυχεῖς ἐν δεσμοῖς, οἱ δὲ εἰσεχέοντο σπουδάζοντες ἀρπάσαι τοὺς προτίρους ἀπερ ἔπειρυς. Πλὴν δὲ οὐκ ἐξ Ισης πᾶσιν ἦκε τὸ κέρδος· τοσοῦτο γάρ ἤσαν τὸ πλῆθος; δι τοι μέρος αὐτῶν τὴν πελὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκένωσε καὶ τῶν αὐτοῖς προσήντων χρημάτων καὶ μάλισθον τὴν ἀρχὴν εἰσῆσθαι τῶν κλιμάκων πεζοῖ.

B Ω; οὖν οὕτω ταῦτα προβατη, καὶ περιέσχον ἥμα; εἰς ἐπατικιστιλούς ἀριθμουμένους διπλα γυναῖκας καὶ παιδίοις, πάντας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀγαγόντες ταῖς σηκαῖς; ἐνδιάγειν παρέσχον, δεδεμένους; κάκει, καὶ τὰ τιρταῖατ' ἀπηριθμουν ἐκάστων. Οιμωγαλ δὲ καὶ δάκρυα πανταχοῦ. Νήπια μὲν γάρ, στα ταῖς μητρῷας ἐναποκείμενα ἤσαν ἀγκάλαις καὶ ὑποτίθια, τιεινῶς κλαυθυμορίζοντα ταῦτα; ἐζήτουν· αἱ δὲ περιούσαι κοπτόμεναι καὶ τὰς παρειάς έξαίμους δεικνύσαι ταῦτα ἀπηρεύνων. Καὶ ἀνδρες μὲν τὰς ἐκαυτῶν παρ' ἕδην ληφθείσας γυναῖκας δριπνεῖς, τῷ τῆς συζυγίας αὐτῆς καὶ συμπνοιας κινούμενοι φιλτρῷ τὸν χωρισμὸν ἀπωδύροντο· γυναῖκες δὲ τοὺς ἀνδράς ἀναζητοῦσαι δάκρυσιν ἀμυθήτοις περὶ αὐτῶν ἐρωτῶσαι τὰς σκηνὰς περιήσαν. Καὶ τέκνα μὲν τοὺς τεκνάς ἀφρητόμενα τὴν μόνωσιν οὐκ εἴχον ὑπομένειν οὐδὲ ὄπωσον· οἱ τεκνάς δὲ περὶ τούτων ἀνερευνῶντες τῆς φυσικῆς αὐτοῖς διεγειρούσης στοργῆς, τὸν δέρα θρηνοῦντας ἐπιλήρουν. Καὶ στεναγμῆς ἢν αὐτοῖς διηνέκης καὶ ἀπαργήδροτον δάκρυον. Τότε καὶ κόραι πολλαὶ μῆτρα πρότερον ἀνδράσιν διφθεῖσαι μηδὲ τῆς πατροκηπίας ἔξινεις κατεθαρέησασαι, γάμοις; δὲ νομίμοις τηρούμεναι καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμεναι, χερσὶν ἀνθρώπων ἐκρατοῦνται καὶ ταῖς σκηναῖς μετ' αὐτῶν συνδιηγον. Καὶ εἶδες ἀν ἐκάστη σκηνῇ γυναῖκας συμμιγεῖς ἀνδράς πολίταις καὶ ἀνδρας διμοίως γυναῖκες τῶν ἀλόντων· τῆς γάρ ἀρπαγῆς κοινῆς γενομένης, διμοίως ἐν διμούγοις καὶ τέκνοις καὶ συγγενέσιν, δίλος μὲν ἥρπασε τὴν γυναῖκα, ἔτερος δὲ τὸν ἀνδρα καὶ δίλος τὰ τέκνα, καὶ λοιπὸν ἤσαν ἀναποτελεῖσθαι καὶ ἀγνοούμενοι παρ' ἀλλήλων. Μοναχοι δὲ γυναῖκες συνελκόμενοι πρᾶγμα γέμουν αἰσχύντις ἐδίκει, καὶ τοῖς ξλουσι τοῦτο γέλως ὑπῆρχε πλακάς· εἰδότες γάρ ἡ πυθόμενοι μοναχῶς αὐτοὺς βιοτεύοντας καὶ τὴν μετά γυναικῶν παντελῶς ἀπειπαμένους συνόσχησιν, τέρψιν ἰδίων ἥγοντο τούτους δρῶντες συνδιαφέροντες αὐταῖς τὸ δεινὸν καὶ συνδιάγοντας ἐξ ἀνάγκης διμοῖ.

C Τούτων οὕτω κεχιωρηκότων, καὶ δια τοῖς ἐκ τούτων ἀκολούθως; εἰκάσσειν ἔτεσσα, καὶ πᾶσιν τὴν

ιελαν ἐν ταῖς σκηναῖς συναγγορόχτων τῶν Τούρκων, οἱ τῆς δύσεως στρατηγοὶ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν εἰσέδυν, ταῦτην ἐν ἀκριβέστερον κατοπτεύσασι καὶ μηδὲν αὐτοὺς λάθῃ κρυπτόμενον ὑπουρδήστε, ὅτε δὴ καὶ τὰ τῆς πόλεως ἄρδην διπεντα τῇ φράντιστρῷ καὶ ἀνατέτραπτο, καὶ οὐδὲν οὔτε ναὸς ἱερὸς οὔτε μονῆ οὔτε αἰκία καὶ τῶν φαυλοτέρων αὐτῶν ἀσάλευτο; καταλέκειπτο. Τὸ δὲ αἰτιον, ὅτι τῶν πολιτῶν ὅσοι περιουσίᾳν ἔκεκτηντο τῷ μακρῷ συγχλεισμῷ μὴ δαπανηθεῖσαν, τὴν Ἐφόδον τῶν πολεμίων ἀκηκόστε, δὲ πεπόνθεσαν δεδιότες, οἱ μὲν ναοῖς ἱεροῖς, οἱ δὲ μνήμασιν, ἔτεροι δὲ οἵς ἐδύναντο τόποις ἐναπέθεντο ταύτην, εἰ μὲν αὐτοῖς θανεῖν γένοιτο κατὰ τὴν προσδοκίαν, τῶν ἔπειτα ταῦτην ἵνα τινὲς εὑρηκότες, οἷς συμβαίνει, τῆς ἐκείνων φυγῆς ὑπεραγωνίσωνται, εἰ δὲ τῶν θάνατον ἀπορύγοτεν, εὑρισκότες ταῦτα καὶ χρήστων ταῖς πορταῖς ἐλευθερίαν. Οἱ δὲ τῆς ἐλπίδος ἐψύσθησαν· διέδυτες γάρ τοῦ μὲν ἀδίκιους τεθνάντας, Θεοῦ τῶν οἰκείων διεοντας ἐπιδειξιμένους, πλὴν ἐνίων, κακείνων οἴων προδιειλήφιμεν, ὀνώτεροι διεδιχθημένιν, τοῦ δὲ τοῖς προσοῦσις χρήσασθαι πρὸς ἀνάρρησιν οὐκ ἐπέτυχον. Δεινοὶ γάρ δύντες οἱ Τούρκοι καὶ πρὸς ἐπινοίας πολλὰς εὐπορώτατοι τῇ περὶ τὰ πράγματα τούτων πολυπλοκοί, οὓς τῶν πολιτῶν ἐποίησαν αἰχμαλώτους, καὶ μάλιστα τὰς γυναικας διὰ τὸ τούτων εὐεξαπάτητον, λόγοις ὑπελθόντες πολὺ τὸ ἐπαγωγὴν κεκτημένοις, ἐλευθερίαν αὐτοῖς ὑπισχυοῦντο τελεῖαν εἰ χρήματα τούτοις γνωρίσειν οἰκεῖά τε καὶ ἀλλοτρία. Αἱ δὲ πρὸς αὐτὸν τοῦνομα τῆς ἐλευθερίας ἀπατηθεῖσαι, γνωρίζειν εὐθὺς ἐκάστη τῷ ίδιῳ δεσπότῃ σπουδῆς Ἑργον πεποιητο καὶ τὰ ἔκτυπτας καὶ τὸν γείτονος, εἰ τινὰ περὶ τούτων εἰδῆσιν εἶχεν. Ως δὲ ὁρκὴ τούδες γέγονε τοῦ κακοῦ, καὶ χρήματα πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀνεύρουν γνωρίζουσιν τοὺς ταῦτα κρύπτοντας τόπους τῶν γυναικῶν, λόγος γίνεται περὶ τούτου διὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ πάντες οἱ κατασχόντες αἰχμαλότους ἀνθρώπους πρὸς τὸν δομοὶν διανιστανται ζῆλον, τοὺς μὲν ὑποσχέσει περικεχρωμένας ἀπάτῃ, τοὺς δὲ λόγοις δρμοῖς ἐπέροις ἐπὶ φανερώσει τῶν ίδιων παρακαλοῦντες χρημάτων καὶ φενακίζοντες. "Οσους δὲ δυσπειθεστέοσυς τῶν διλλων ἑώρων (ἥλιπειν) γάρ τῶν νοούντες τέρπων πολλοὶ τῆς θωπείας αὐτοὺς ὑπενδούνται καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἀπατηλῶν λόγων, κάντεντον τὰ κεκρυμμένα διατηρῆσαι) τούτοις πολυειδεῖς τινάς τιμωρίας ἐπῆγον, έιώς καὶ τούτους εἰς ἀνάγκην ἐγένετον καὶ τὴν ἔνστασιν ἑλυσαν. "Οθεν καὶ πολλοὶ τῶν δοκιμάτων, οἱ μὲν ταῖς θωπείας καθυπαγχόντες οἱ δὲ τὰς τιμωρίας οὐκ ἐνεγχόντες, φανεροῦν τὰ κεκρυμμένα σπουδάζοντες ἥσαν καὶ ἀκούτες· πρὸς γάρ πᾶσαν ἀνάγκην, καὶ μάλιστ' ὅταν θάνατος ἢ τὸ περικείμενον, εὐχερῶς οἰδεν ἐποπίτειν τῇ φύσις. Τοῦτο τῆς τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ μονῶν κατασχεψῆς αἴτιον γέγονεν. Ἐνίων γάρ διὰ τὸ ἀνύποτον ἱεροῖς ἐναποθεμένων ναοῖς χρήματα, καὶ ταῦτ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις ὑπὸ αὐτές τὰς ἱερωτάτας τραπέζας, καὶ τῆς ἀνάγκης ἐφεστηκαίς γυνώριμα τεῦτα τοῖς τιμωρούσι θεμένων, ἀφανίζειν τὸ καῦλος αὐτῶν ἐπεχείρουν οἱ Τούρκοι, καὶ τὰς θείας τραπέζας, ἐπ-

A jam universam prædam Tūrcæ in tenteria deduxisse sent, dux Occidentis rursus urbem immigrat, accuratus eam inspecturus, nihilne occultum, ubiquecumque illud esset, lateret. Sic urbis rebus universis recisis et ad nihilum redactis nihil, neque templum sacrum neque monasterium, neque domus etiam vilissima, inconcussa remansit. Et causa hæc fuit. Ex civibus qui divitiis aliaque suppellectile affuebant, quas longa obsidio non absumpserat, audiā hostium irruptione, et quod perpessi sunt pertimescentes, allii in sacrī templis, alii in sepulcris, alii aliis quibus poterant locis sua reposuere; ut si forte ipsis mors contigisset, ut exspectabatur, qui postmodum venturi erant, illis repertis, ut fieri amat, pro eorum anima aliquid accurarent; si mortem effugissent, ipsi sibi haberent, et liberi facti in suos usus converterent. Sed spe sua frustrati sunt, capti siquidem iujustam mortem opp̄ctere Dei summa miseratione, paucis exceptis, ut supra narravimus, evasimus; sed propriis nūi libertati restitutis non contigit. Tūrcæ enim, solentes cum sint et ad invenienda multa, rerum quam possident experientia, promptissimi, quos captos adduxerant ex civibus, et præcipue mulieres decepti facillimas, verbis illecebrarum et lenociniorum plenis sese insinuantes, libertatem illis polliceri perfectam, si ipsis pecunias proprias sive alienas revelassent. Illæ nomine libertatis deceptæ statim summo contentu domino et sua et vicini, si quam eorum cognitionem habebant, revealare. Ut malum cœpit irreperire et multi ex Turcis pecunias reperere, mulieribus loca in quibus abscondebantur aperientibus, rumor per totum exercitum de hoc spargitur, et omnes qui captivos adduxerant ad similia annū adverunt, hos pollicitationibus fraude oblinitis, alios similiter aliis modis ad revelandas pecunias consuadentes et compositis mendacis deludentes; quos vero pertinaciores agnoscebant, sperabant siquidem multi ex prudentioribus eos lenociniis et multis dolo fraudaque onustis sermonibus tandem finem imposituros, et sic a se reposita sibi conservaturos, pœnis omnis generis afflere, cogereque ut pertinaciam deponerent. Hinc multi ex præstantioribus, partim illecebris d. liniti, partim pœnas i. onus invenientes, festinanter, licet inviti, abscondita manifestant. Novit enim natura necessitatit, et potissimum cum mors proponitur, facilis negotio cedere. Hoc et sacerorum templorum et monasteriorum eversionis causa fuit. A nonnullis enim propter expeditam securitatem in sacrī templis, pecunias repositis, et maxime in ipsis adytis sub sacro-sanctis altaribus, et postmodum necessitate urgente ob cruciatuum sævitiam indicatis, eorum pulchritudinem Turcæ demoliti, divinasque mensas, in quibus mystica vivens et salutaris lotus terrarum orbis victimam offertur, pecuniarum desiderio studiose evertere et cuiilibet (væ misero mali) conculcandas proponere. Nam suspicabantur sub omni lapide pecuniis esse, proptereaque omnia late vastabant.

Tam dirum malum in sacris quoque imaginibus locum habuit, ea non sine contumelia absumentis; quarum plerasque igne concremarunt, qui earum adorationem nobis surripiunt; alias in usum rerum venalium (Deus, tuam tolerantiam!) in medio foro impudentissime reduxere; nonnullas etiam conservarunt qui magis quam alii pecuniis inhiabant, et postea argento divididerunt.

ντρισιν ζημιόντες, ταῖς δὲ εἰς ὑποδοχὴν τῶν ώντων, ὡς θεού ἀνοχῆς, εἰπεὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς ὀνταίδη, ἵκεστο, τ.ν.δ.; δὲ καὶ διετήρησαν Ἰησούς διπλαῖς τῶν διλλῶν εἰς κτήσιν χρημάτων θερμότεροι, καὶ ἀργυρίου ταῦτας ἀπέδοντο.

16. Quid porro dices de nostri tropæalis et martyris myrothecio? neque illud immotum neque imperturbatum furoris exsuperantia conservarunt, qui contra nos veluti bestiæ immansuetæ sævierant; non eamdem tamen ob causam ob quam alia antiquitus per nos sepulcra exstructa reserata sunt et disjecta, et cadaverum reliquiae in eis jacentes super terram dispersæ: in illis enim Turcæ pecunias a civibus repositas, causa jam prænarrata, reperere, proptereaque fere omnia et reserarunt et subverterunt; at hic duplice de causa, tum propter ex non parvo auro et argento et lapidibus pretiosis nec non et gemmis circa illud compositum ornatum, tum propter sanitatem exhibens divinum unguentum. Nonnulli enim ornatus tantum gratia illud despoliarunt; alii nobis unguentorum affluendam invidentes, et quæ inde subsequitur, sanitatem nos privare cupientes, ut in posterum illa nobis medicina, cum opus esset, nulla suppeteret. Quapropter superstratis marmoribus disjectis unguenta non levius exhauriunt, et sacrum divinumque martyris corpus expromere conantur, opinantur siquidem propositum consequi nosque unguentorum inexhaustorum in orbitatem redigere. Verumtamen, quem sibi temere proposuerat eorum libido, finem non habuit. Per plures itaque dies ambabus manibus unguentum exhauciebatur, et quibusdam plane ridiculum videbatur; at qui plus aliis sapiebant, curæ erat illud in patriam perducere et cum reverentia religioneque contrectare: nam ab expertis audiverant ad quoslibet morbos medicinalibus ipsis pharmacis multo efficacius esse. Nihilominus unguentorum fontein non potuere neque exsiccare neque exinanire, quamvis id contentiousius multumque per tempus niterentur. Et merito; neque enim humana exæquant quæ Deus dignis elargitur, sicuti nec iisdem terminis subjacent.

Idem hoc nefarium facinus circa sanctas et myrolytidis Theodoræ sacerrimum cadaver patratum est, quod cum in superficie jaceret, solo prostratum (o audaciam, o manus execrandas!) et in varias partes discripsum est; quas pii homines assumentes, alius alio prius, tanquam nulla mercede conduxerunt medicinam asporiarunt; postea eadem recollecti, qui habuerant, aliis pretio restituentibus, aliis gratis dantibus propter ea quæ in se nutritabant pia con-

αῖς; ή οείς μυστική καὶ ζώσα καὶ σωστική παντες ἐπετελέστο τού κόσμου θυσία, τῇ τῶν χρημάτων ἐπιθυμίᾳ κατὰ σπουδὴν ἀνατρέπειν καὶ καταπάτημα φεῦ τοῖς βουλομένοις τιθέναι· ὑπέλαθον γάρ ὑπὸ παντὸς λίθῳ χρήματα κεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἀνάστατα πεποιήκεσαν. Αὕτη καπνὶ τῶν λεπρῶν εἰκόνων συμβέβηκεν ἐν ὅρμει διαφθορᾷ, καὶ τὰς μὲν πυρὶ περιέσχον, οἷον ἥμας εἰς τὴν τούτων προσκύνην, ὡς θεού ἀνοχῆς, εἰπεὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς ὀνταίδη, ἵκεστο, τ.ν.δ.; δὲ καὶ διετήρησαν Ἰησούς διπλαῖς τῶν διλλῶν εἰς κτήσιν χρημάτων θερμότεροι, καὶ ἀργυρίου ταῦτας ἀπέδοντο.

τοῖς. Τί δὲ ἐν εἴποις περὶ τῆς μ. ροδίχου τιμίζει λάρνακος τοῦ ἡμεδαποῦ τριπανούχου καὶ μάρτυρος; Ἑκεῖστα καὶ ταύτην εἰκόναν ἀπερίτεπτον καὶ μένουσαν, ως τὸ πρήν, μανίας ὑπερβολῆς οἱ καθ' ἡμῶν ὕστερες λυττήσαντες δύριοι, πλήν οὐδὲ αἰτίαν καθ' ἓν καὶ τάλλα τῶν πάλαι εἶς ἥμαν γενομένων ἡγέφωτο τε καὶ καταβίθητο μνήματα καὶ τὰ τούτοις ἐναποκείμενα λείψανα καγάλ γῆς ἀπερίφησαν. Ἐν αὐτοῖς γάρ καθέτει πολλῷ τὸν Τούρκων χρυσάτων ἐπέτυχον ἐναποτεθέντων παρὰ τῶν πολετῶν δι' ἣν ἐλπίδα φθάσαντες δενηλώκειμεν, διὰ τοῦτο πάντα σχέδιον ἡγέφων καὶ κατέστρεψαν· ἐνταῦθα δὲ δοῖον εἰνεκα, τοῦ τε περὶ αὐτὴν οὐκ δίλγου χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθοις τιμίοις καὶ μαργάροις κατεσκευασμένου κόσμου, καὶ τῶν ὑγείας παρεκτικῶν θείων μύρων. Οἱ μὲν γάρ τοῦ κόσμου μύροι αὐτὸν ἀπεγύμνωσαν, οἱ δὲ βαστήναντες οἶον ἥμεν τῆς ἀφθονίας τῶν μύρων καὶ τῆς ἐκ τούτων λάστως ἀφρογένειας καὶ ταῦθι ἥμας ἦσουληθησαν, ὡς μηδὲν ἔχειν τοῦ λοιποῦ τούτων ἀπολαύειν, διάσκις δὲν είσιτο. Διὸ καὶ καταβεβηκότες τὰς ἐπ' αὐτῇ μαρμάρους τῶν μύρων ἐπειδόντες αὐτὴν ἐκκενῶσαι καὶ τὸ λεπρὸν καὶ θεῖον λείψανον τοῦ μάρτυρος ἐκβαλεῖν· ἥγουντο γάρ τοῦ σκοποῦ τούτου κατατυχεῖν καὶ ἥμας τῶν ἀκενώτων μύρων καταλιπεῖν ἐνδεεῖς. Ηλήν τὸν ἄλλον οὐκεὶ τέλος οἶον αὐτοὺς σφαλερῶς προστέδωκεν ἡ σφῶν ἐπιθυμία ἐξέδη. Καὶ ἐγένετο οὖν τὸ μύρον τοῖς χερσὶν ἀμφοτέροις ἐφ' ἴκανάς τὰς ἥμέρας. Καὶ ταῖς μὲν ὡς τι γελοῖον ἐδόκει· οἵδε δὲ νοῦς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὑπῆρχε, τούτοις δὲν ἐπιμελές πρὸς τὴν ἐαυτῶν τοῦτο μεταχοιζεῖν καὶ μετ' αἰδοῦς ἀπτεσθεῖ καὶ σεβάστικος· ἡ κακοδιεσαν γάρ πρὸς τῶν πεπιερμένων ᾧς λατρικῶν φαρμάκων ἐστὸν ἐνεργέστερον, εἰς οἶον δὲν τις χρήσαιτο πάθος. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἰδύνετο τὴν τῶν μύρων πηγὴν ἔτρεκν καὶ δινεκμὸν ἀπορήντει, καίπερ πολὺν ὑπὲρ τούτου ποιούμενον τὸν ἀγῶνα. Καὶ εἰκότας· οὐ γάρ ἔσα τοῖς ἀνθρώποις τὰ πρὸς θεού τοὺς ἀξίοις κεχαρισμένα, ἐπειδή περ μηδὲ τοῖς αὐτοῖς ὑπόκεινται δροῖς.

Ταῦτην τὴν πονηρὰν ἐπεδεξαντο γνώμην καὶ περὶ τὸ τῆς δοτικῆς καὶ μυροβλήτερος θεοδώρως λεπρώτατον λείψανον, δὲ καὶ ως ἐπιπολῆς κείμενον ἀπερίφησε τε κατὰ γῆς, ὡς τόλμης καὶ μιαρῶν χειρῶν! καὶ κατερράψασθη εἰ. μέρη, & δῆ καὶ τῶν φιλολέων τινὲς ἀνελόμενοι ἄλλος μὲν ἀλλαχοῦ πρότερον ᾧς λατρεῖον διμιούριον ἀπεκάμισαν· ὑπέτερον δὲ καὶ ταῦτα συνῆκται τῶν εἰληφέτων τῶν μὲν ἀποδοχέντων ταῦτα τιμῆς ἀργυρίων, τῶν δὲ χριζαπλένων δι' ἣν ἔσχον φι-

λεθεον γνώμην, δικαὶος εἰς ἐνὸς αὐτοῖς συναρμοσθέντα. Αἱ σιλίαι, denuo in unam integri corporis formam compositæ miraculorum efficacia quotidie affluenter innotescunt, in gloriam rursus ejus, qui omnia omniū regit moderaturque suæ providentia inenarrabili ratione.

ἰζη. Τούτων οὖν προδειθηκότων καὶ ἀκοσμήτης πάσης γεγενημένης (διὰ πάντων γάρ τῶν ἐν τῇ πόλει κακῶρχεν ή καταψύρα) οἰκτον ἐπὶ τούτοις δι Μουράτης λιμβάνει τῆς πόλεως. Καὶ πρῶτα μὲν τούς εἰσιντας ὅμα τῷ κατὰ δύσιν στρατηγῷ Τούρκους τὰς τῶν αἰχμαλώτων οἰκίας ἔσυτος διανείμαντας καὶ ταῦτας ἔχειν διὰ βίου παντὸς ἡλικιότας ἔξειλαύνει καὶ μὴ προσθυμούμενους τῆς πόλεως, ἐπειπούν ὡς Ἀρκεῖ μὲν ὑπὲν τὰ χρήματα, καὶ οὓς παρ' ἐπίδικτούς λιμόνιος ἐκτήσασθε. τὴν δέ γε πόλιν ἔχειν Ἑγαγεῖς βούλομαι, πολλῶν διὰ ταύτην διηνυκάς δόδην ἡμερῶν, καὶ πόνον διπενεγκών δοσον ἐγνώκατε. Ἐπειτα δὲ πρὸς τὸν Γαλλικὸν ποταμὸν μεταβόλει, ἔγγὺς τῆς πόλεως βέσσοντα κατὰ τὸν καιρὸν μάλιστα τοῦ χειμῶνος, βούλην ἐπεκέψατο πάσι τε ἀδόκητον διλῶ; καὶ συστατικὴν τῆς ἐλακυνίδος. Ιδόν γάρ πόλιν τοταύτην καὶ οὗτα κατεμένην τῇ θαλάτῃ τε προσομιλούσαν καὶ πάντα δεξιάν οὔσαν, ὥστε τέ τούτην καὶ πάλιν οἰκίσατε βεβούλητο. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἀνθρώπους ἀριθμητούς τῶν ἐπισημοτέρων καὶ διαμάτιος τοῖς ἀριθμοῖς πάντας τούτης τοις τοταύτης τοῖς πολέμῳ μέρῃ ταχέως τε ἀνορθοῦσθαι καὶ ὡς πρότερον ἦτον ἐγκαταστῆναι. Καὶ τὸν μὲν πρότερον μεταστήσας καὶ αὐτοῖς τὴν στρατιὰν παρὰ τὰς διχαῖς τοῦ ποταμοῦ Βερδάριου ἐπειρατοπεδεύτατο. "Ενθα δὴ καὶ μερισμὸς παντελῆς τῶν ἐλακότων ἐγένετο. "Οσοι μὲν γάρ τῶν αἰχμαλώτων, ή δι' ὄντων εἰπόντες ἐφύημεν λύτρων ή ἔξι ἔστων ή Χριστιανῶν ἔξι ἑτέρων, ἐκ διαφόρων χωρῶν καὶ πόλεων συνειλεγμένων, τρόπον ἔξενον ἐλευθερίας τινά, τετυχήκεσαν ταῦτης ἔτι τῷ ποταμῷ Γαλλικῷ τοῦ Μουράτου ἐνδιατρίβοντος. "Οσοις δὲ τρόπος ὑπ' ἀπορίᾳς τηγανῶντα οὐχ εὑρήται, τούτους ἔκαστος ταῖς ἐκεῖτῶν πατρίσιοι καὶ τόποις ἔξεπεμψαν, τὰς ἐκ τῆς δουλείας ἀνάγκας ὑφισταμένους, μέχρις ἂν ὑπονοστήσαντες τὰ σφῶν τιμῆματα διαθῶνται· οὐ γάρ ἐδύναντο καὶ τούτους ἐλέκτινα μαχράν. ἀπερχόμενοι καὶ πρὸς πόλεμον ἐτερον. Εἶδε; ἀν δὲ τοὺς δυστυχεῖς τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ τῆς Ἐψίχας τοὺς δὲ ἐπὶ τὰ τῆς Ἐσπέρας μέρῃ διαπεράντας· οἱ μὲν γάρ τοὺς τεκόντας, οἱ δὲ τὰ τέκνα, καὶ ἔτεροι τὰς γυναῖκας ἐλάμβανον, καὶ οὓς ἡ φύσις ἤνωσεν, ή συμφορὰ διεμέρησεν.

ἰη. Ταύτη τῶν καὶ δικαὶος εἰς τὴν διηνυκάνταν, καὶ τοιῶνδε παρὰ τὰς διχαῖς τοῦ Βερδάριου πέρας εἰληφέτων, δι Μουράτης ἔκειθεν διχῇ τὴν στρατιὰν διελών τὸ μὲν αὐτῆς ἐπὶ τὰ τῶν Ἰωαννίνων ἔξεπεμψε μέρη, αὐτὸς δὲ μετὰ θατέρου μέρους ἐπὶ διλους ἀπῆγει καταστρέψων κάκείνους καὶ ὑπ' αὐτῷ ποιησθμένος. Πρότερον δὲ διὰ πάστης τῆς ὑπ' αὐτῶν κήρυκας ἐπεπόμψει, τοὺς πρὸς μαχράν ἐτῶν καὶ τοῦ συγχλεισμοῦ τὴν θεσσαλονίκην ἀπολιπόντας καὶ μετοικήσαντας ἀλλαχοῦ πρὸς αὐτὴν ἵν' ἐπανελ-

PATRIOS. GR. CLVI

A silia, denuo in unam integri corporis formam compositæ miraculorum efficacia quotidie affluenter innotescunt, in gloriam rursus ejus, qui omnia omniū regit moderaturque suæ providentia inenarrabili ratione.

17. His hoc modo peractis, omnibusque incompositis ac turpiter deformatis, per omnia siquidem, quae in urbe erant, clades grassata est, afflictæ civitatis fortunæ Muratem ad misericordiam allicit. Et primum quidem qui cum occasus duce immigrarant, quique captivorum ades sibi diviserant sibi queas eas habere per vitæ spatiū speraverant, Turcas etiam invitòs urbe pellit, inquiens: « Large vobis sufficiunt pecuniae et præter spei captivorum quaestus: urbem nihil ipse reservo, quod ob eam multorum dierum iter confeci, eosque labores sustinui quos vos optime nostis. » Tum ad Gallicum fluvium, qui prope civitatem, et hiberna potissimum tempestate, cursum tenet, pergens, consilium præter omnem expectationem init, sed captiæ urbi valde salutare. Considerans enim urbis magnitudinem et situm mari proximum, eamque congruentem et aptam ad omnia, commiseratus illius resciendi et consilium capit. Primum quidem homines non contemnendo numero, sanguine et ortu speciabiliores, a servitute suis sumptibus liberatos mandavit, ut intra urbem domicilium haberent; deinde ut partes illius bellō collapsæ celeriter repararentur pristinoque decori restituerentur. Et mandata quidem hæc erant. Tum ipse rursus moto exercitu ad Bardarij fluminis ripas castra metatur; ubi captivorum partitio absolvitur. Nam captivi, sive pretio, quod supra innumimus, sive per se ipsos, sive per Christianos alios, ex variis urbibus et oppidis coactos, pecunia erogata libertate potiti sunt, eam sibi habuere, cum adiutio apud Gallicum fluvium Murates moras ageret: quibus vero ob egestatem, atque inopiam ea frui non contigit, eos singuli in patrias sedes et loca dimiserunt, servitutis incommoda subituros, donec ipsi postmodum reversi de eorum pretio disponuerint. Neque enim poterant secum una convenire per longum iter, et ad aliud bellum proficisci. Vidisses infelices, hos quidem ad ortum, illos ad occasum, distractos asportari: namque hi parentes, alii filios, alli uxores accipiebant, et quos natura unum aliquid insigauerat fecerat, calamitas separabat.

18. Hoc præcio (quod uisumam nunquam evenisit) rebus nostris procedentibus, et hoc siro apud Bardarij ripas terminatis, Murates inde, duas in partes diviso exercitu, unam ad Janninorum fines dimisiit, alteram ipse secum ducens ad alios se conferebat, eos quoque absumpturus et positurus. Sed ante omnia per omnem suæ ditionis plagam præcones missit, eos qui ante multos annos, ipsoque obsidionis tempore, Thessalonicanam deseruerant aliisque in locis sedes locaverant suas, quam celerrime possent

20

domum revenire coacturos, qui proprias in posterrum, ut antea, possiderent. Nam proposuerat, quam optime et multa cum laude, rursus urbem habitatoribus restituere, et ut prius erat, hominum conferta copia completere. Quod utique non multum post belle cecidisset, nisi nostra in Deum facinora impedimento fuissent. Cum enim reparandæ urbis desiderio teneretur, revocans se ad humanitatem ac mansuetudinem, omnes libertatis compotes facere patriamque illis donare, ut dixi, et domibus propriis, ut antea, frui cum omni securitate, et quidquid aliud erat in immobilibus, in animo habuit. Quapropter primatis cum suis, quidam etiam cum sacramento, ferunt dixisse: « Injustum est cum rebus debellatorum debellatos quoque in vincula conjici et patria alio abductos spoliari; libertatem itaque illis stabiliamus, si ita videntur, aut sine pretio illos accipientes, aut illud nos erogantes. » Auditorum alios sententiam laudasse, adhortatos ut faceret; sed unum ex ducibus, qui dignitate cæteros auctoritate habebat, non tantum non approbassem verba de libertate, sed et quibus poterat rationibus consilium principia impeditivisse; et verosimilia dicere, quod alios anteiret, visus est. Erat plane hoc quoque meorum scelerum fructus, ut ipse mihi suadeo, quemadmodum et quæ evenere reliqua; licet nonnulli sermonem hunc hand patentibus auribus arripientes, neque se metuens causam fuisse judicantes, divinis præceptis neglectis, hominibus eventuum causas ascribunt. Ego autem, quidquid id fuerit, divinæ punitioni propter meam correctionem tribuo: omnes etenim clades pene exitiabiles, ut divinæ litteræ tradunt discernuntque, ad frugem correctiones sunt, commune scelus communibus calamitatibus Deo puniente.

Rebus itaque civitatis, ut dixi, inter se divisis, Murates urbem hominibus nudam solummodo sibi vindicantis, omnes domos prioribus dominis liberis factis, et alia omnia immobilia, tradi jubet, hæc tantum male tum factis superaddens, dum sacras sedes occupat, tum magnum Virginis et Deiparæ manibus non factæ templum, in media civitate possum, tum sub nomine ab antiquo tempore venerandi Præcursoris sacrum et in veneratione habitum monasterium, illud in victoriæ signum illatiisque excidii, hoc, quod aliquot ante annos a Turcis captiū fūcerat: et hæc in congregaciones et synagogas suis commutavit. Nec non illustre Adriano-polis balneum a fundamentis exstruens, mille marmora eripi adhucque ad balnei stratum ex hac urbe mandavit, quæ a sacris templis et monasteriis per curatores extracta sunt.

19. Porro abidere præcones ad multa illius dictio-nis loca, ut dictum est, et quos reperere Thessalo-nicense, qui ante nonnullos annos rerum angustiis pressi ex ea secesserant, etiam vi reductos fecere, captivos item quoquomodo in libertatem vindicatos.

A θεῖν πόλιψ τῷ τάχεις καταναγκάζωσι καὶ τὰ οἰκία πάλιν ὡς τὸ πρότερον ἀκολάθωσι. Σκοπδ; γάρ εὐ-τὸν πάνυ τι καλδὲ καὶ πολλῶν δέξιος τῶν ἐπιζίνων εἰσήσι, τὴν πόλιν καὶ αὖτις τοῖς οἰκήτορσιν ἀποδε-δωκέναι καὶ πλήρη καθάπερ καὶ τὸ πρὶν ἀποκτα-στῆσαι. Καὶ ἦν ἄν τοῦτο μετ' οὐ πολὺ, εἰ μὴ τὰ τιμέτερα πρὸς Θεὸν κώλυμα γέγονε πταῖσματα. Πόδιψ γάρ τοῦ συστῆναι τὴν πόλιν φιλενθρώπου γνώμης τυχῶν ἐθύμετο πᾶσι τε ἐλευθερίαν χαροσ-θαι, καὶ δοῦναι τούτοις, ὡς προφῆτη, εὐτὴν καὶ τὰς αὐτῶν οἰκίας ὡς πρὶν μετὰ πάσης ἀδειας κε-κτήσθαι, καὶ εἰ τι προσῆν ἀκίνητον ἔτερον. Τῷ τοι καὶ πρὸς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν φασὶ τινες ἐπομνύμενον λογάδας εἰπεῖν ὡς « Ἀδικον ἀν εἴη μετὰ τῶν προσόν-των τοῖς κρατήθεσι καὶ τούτους ἐλεῖν δεσμίους καὶ τῆς ἐνεγκαμένης ἀπαγαγεῖν. Ἐλευθερώσαμεν οὐν οὐτοὺς, εἰ δικεῖ, ή λαθόντες λύτρων ἀνευ αὐτούς, ή ταῦτα παρεσχήτες ἥμεις. » Τῶν δ' ἀκηκόστων τοὺς μὲν ἀλλούς ἐπιτίνεσαι τε τὸν λόγον καὶ παρακαλέ-σαι πρὸς τοῦτο, ἵνα δὲ τὸν δικιὸν στρατηγῶν ἑξ-χώτατον μὴ μόνον οὐκ ἀποδέξεσθαι τὸ βρήθεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ οἰς ἐδύνατο λόγοις κωλύσαι τὸ βούλημα, καὶ πιθανὸν δρθῆναι διεῖ τὸ ὑπερίγον. « Ήν δὲ καὶ τοῦτο πάντως τῆς ἐμῆς ἀμαρτίας καρ-πὸς, ὡς ἐμαυτὸν πειθώ, καθάπερ καὶ ταῖς ὅσα συμβέδηκεν· εἰ καὶ Ιωάς τινὲς τούτον τὸν λόγον οὐκ ἀνεψημένοις δεχθέμενοι τοῖς ὠτὶ, μηδὲ ἐκεῖνος αἰ-τίους κρίνοντες, τὰς θειας παρὰ φαῦλον ἐντολές τιθεμένους, ἀνθρώποις τὰς τῶν συμβαινόντων αἰ-τίας λογίζονται. Ἔγὼ δὲ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ κρίνω παιδείας διὰ τὴν ἐμὴν ἐπανδρώσαν· πάταις γάρ αἱ πολυάνθρωποι φθοραὶ, ὡς αἱ θεῖαι διαγινώσκουσι καὶ ἀποφανονται Βίδλοι, εἰ; τὸν τῶν ὑπόπλευμά-νων σωφρονισμὸν γίνονται, τὴν πάνθημον πονηρίαν δημοσίας μάστιξι τοῦ Θεοῦ σωφρονίζοντος.

Πάντων οὖν, ὡς εἶπον, τὰ τῆς πόλεως ἐκεῖνες διαινειμαρτένων, δι Μουράτης τὴν πόλιν ἀνθρώπων ἐρήμην ίδιοποτήσατο μόνην, πάσας οἰκίας· ἔγειν τοὺς ἀρχῆθεν αὐτῶν κύριους πρωτάρας ἐλευθερίας τετυχηκότας καὶ πᾶσαν ἀλλην ἀκίνητον κτῆσιν, ταύτη μόνον προσθεῖς αὐτὸς τηνικαῦτας τοῖς κακοῖς γενομένοις, έτι τούσδε τοὺς ιεροὺς οἰκους παρακα-τέσχε, τὸν τ' ἐπὶ μέσον τῆς πόλεως; νεών τῆς ἀρχε-ροποτήσου Παρθένου καὶ Θεοτόκου καὶ τὴν εἰς δυονα-πάλαι τιμωμένην τοῦ τιμίου Προδρόμου μονὴν ιερὸν, τὸν μὲν ὡς σύμβολον νίκης καὶ τῆς γεγεν-μένης ἀλώσεως, τὴν δ' ὡς καὶ πρὸς χρόνων παρὰ τῶν Τούρκων ληφθεῖσαν, καὶ εἰς συναγωγὰς αὐτῶν τού-τους μετήμειψε, καὶ διὰ τι περιφανές κατὰ τὴν Ἀδρια-νούπολιν βαλανεῖον ἐξ βάθρων αὐτῶν ἀνεγέρτες μαρμάρους καὶ λίτις ἐξελεῖν ἐπεμψε καὶ κομίσαι πρὸς τὴν ἐδάφους οἰκοδομίαν αὐτόθι, ναῶν ιερῶν καὶ μο-νῶν ταῦτας παρὰ τῶν πεμψθέντων ἀφειδῶς ἐκβλη-θεῖσας.

19'. Ἀλλ' ἀπῆλθον μὲν οἱ κήρυκες κατὰ πολλὰ τῆς ὑπὸ αὐτῶν μέρη, ὡς διαιλήφειμεν, καὶ τοὺς εὐρι-σκομένους ἀπὸ Θεοσαλονίκης ἐν αὐτῇ κατηγάκασαν ἐπανέρχεσθαι, αὐτοὺς πρὸς χρόνων μόνον ταῦτης ἀπάραντα; ἐκ τῆς τῶν δεινῶν συνεχείας, ἀλλὰ δὴ

καὶ τῶν αἰχμαλώτων γεγενημένων τοὺς; θθενῆποτε τῆς ἐλευθερίας ἡξιωμένους; Ήλευθέρωνται καὶ γὰρ ἵκανοι πολλῶν θεοφιλῶν ὑπὲρ ἀναρρύσσεως ἡμῶν προβήμω; κακινημένων, καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Σέρβων ἀρχοντος, φ τῶν ἀλλων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων ἔξαρτον ἡ πρὸς τοὺς δεομένους ἔστιν εὐποια ἔκαστος. Χρυσὸν καὶ γὰρ οὗτός; τισιν οἵς ἐθάρδεις χειρίσας ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῶν αἰχμαλώτων τοῦτο δοθῆναι παρακελεύεσσοτο. Καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἔκεινου γνώμης ἄγνετο· ἐπράλατο γὰρ τοῦ χρυσοῦ οἱ πρὸς εὐτὸν τεταγμένοι πολλοὺς, οὐ δὴ, καὶ ἐπανεύντες ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς εἰκάζειν ἔχομεν, μέχρι τοῦ νῦν εἰσι μετὰ τῶν ἀπ' ἀλλων τόπων ἐληλυθότων ὥστε χθιστοί. Εἴ δὲ καὶ συναριθμεῖν τις ἐθέλει καὶ τοὺς τὴν πόλιν οἰκήσαντας Τούρκους, εἰν τὸν ὥστε δισχιλίοις. Διενοούμεθα δὲ τὴν πόλιν καὶ αὐτοὺς τὴν πρὸς αὐτῆς εὐκοσμίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὰ τῆς εὐεξεῖας ἀνθῆται καὶ πλατυνθῆναι ὡς πρότερον. Καὶ γίγνονται ἐν τούτῳ, εἰ μὴ καὶ πάλιν τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων σφαλμάτων ἐμποδῶν ἐγεγόνει, καὶ ἡ κακία μὴ χώραν εὑρεν. Ἐξ οὖν γὰρ ἡ πόλις δεδουλύτω, καὶ δὲ Μουράτης πάντα καὶ κτίσματα καὶ κτήματα καὶ νεώς Ιερούς καὶ μονῶν καὶ τὰς τῶν προσόντων αὐτῶν ἀφορμάς ἐπανιοῦται ἡμῖν τοῖς ὅπως δῆμοι ποτε τῆς δουλείας; ἀπαλλαγεῖσι φιλοτίμως καὶ γράμμασι καὶ λόγοις; δεδώρητο, πανταχοῦ τε τοῖς ἀφικονυμένοις ἐλευθερίαν ἐκήρυξε, καὶ τὰς αὐτῶν οἰκίας καὶ ὅσα ἀκίνητα πάντες ἀνέλαβον, καὶ τὰς πάσας καὶ διατακτικούς τὴν θεοφιλίαν, πρὸς δευτέραν αὐτοῖς καὶ ἀνακαργισμὸν προσβάντες ἀπέρχεντο, ποιμήν τε τῇ πόλεις κακειροτόνητο, καὶ ἐκκήλησα συνέστη καὶ τὴν προτίτρων ταύτης τάξιν ἀπελήνηκε, μοναχοῖ τε τῶν μονῶν ἐπελάσθητο καὶ διὰ σπουδῆς ἐποιούντο τὴν τούτων ἐπέδοσιν, καὶ πάντες ἀλπίσι χρησταὶς ἀτρεφόμεθα, καὶ συντόμως εἰπεῖν τῶν ἐκ τῆς ἀλώσεως ἡμῖν ἐπέδεντων κακῶν τὴν μνήμην ἀπεβαλλόμεθα, καὶ χαρούντες ἡμεν ἐφ' οἷς ἀδοκήτως ἐπύχομεν, καὶ τὴν προτέρεων ἀπολαβεῖν τὴν πόλιν εὐετηρίαν τὴν ποτίζομεν, καὶ τὰς τῶν ἀλπίδων περιετράπησαν.

χ'. Καὶ δὴ τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐπιδέδημηκώς δὲ Μουράτης (δεύτερον, οἶμαι, τηνικάντα διπλευεν ἐπέσεις μετὰ τὴν ἀλωσιν ἢ τρίτον) ἐφ' φ ταύτην ἰδεῖν καὶ ἀκριδέστερον τὰ κατ' αὐτήν Ιετορῆσαι, καὶ τῶν ἀπ' αὐτής κατῶν ἀπολελαυκέναι, καὶ δωρεαῖς μεγάλαις ἀντιφιλοτιμήσασθαι, τὸν ἐκείνου τε τῷ φιλοτείμῳ τῆς γνώμης μιμήσασθαι πρόγονον, Θεσσαλονίκης κάκεινον κρατήσαντα καὶ χάρισι ταύτην πολλαῖς ἀμειψάμενον, οὕτως οὖν γνώμης ἔχων καὶ μετὰ τοιαύτης ἐλθών, δὲ μὴ οὐκ ἀγαθαῖς ὑπαχθεῖς συμβουλίαις μεταβουλεύεται τε καὶ τὴν προτέρεων μετατίθησι γνώμην, καὶ δὲ καθ' δν ἐπελώμαντεν χρόνον οὐ πέπραχε, κατ' ἐκείνον δὴ τοῦ καιροῦ παρώρμητο διαπράξασθαι. Καὶ γοῦν ὡς τὴν πόλιν καὶ τὰ καθ' ἔκαστον ταύτης θεάσατο καὶ πάσης ἐν ταύτῃ ἁριστώντης ἐπαπολαύσειν, ὡς τῶν αὐτῆς προσόντων κατῶν εἰς κάρον κατατρυφεῖσεν, ἀγαπηταίκως τα οὐχ ἡκιστα ταύτη διατεθεῖη, καὶ πᾶσαν ἡμῖν θαρβεῖν διεὶς περὶ τῆς πόλεως, πρῶτον μὲν ψῆφον ἐξήγεγκεν οὖν οὐδὲ ἐν διεύρεσις ιδών οὐδεῖς ποτε προσεδόκησεν ἄν· δὲ ἡν πάσας μὲν ἀγρούηνται μο-

D Namque quam plurimi plorant hominum, infortunii commiseratione devictorum, liberalitate, et potissimum Servorum principis, cui prae aliis, quibus ceteros superat, virtutibus praecipuum est in egenos beneficentia, redempti fuerant. Is enim aurum fidis amicis concretum pro libertate captivorum impendi mandaverat; neque consilio frustratus est, eo siquidem auro multos ab eo missi redemerunt; qui reversi in patriam, ut conspicimus, ad hoc tempus cum aliis, qui ex diversis locis huc accurrere, sunt numero mille. Et si quis simul Tureas hujusce urbis habitatores numeraverit, erunt sive bis mille. Opinabamur vero urbem rursus pristinum decorum recepturam, et piefatem novis floribus emersuram et, ut antea, longe lateque divagaturam. Et forte B effectum habuisset, si rursus meorum delictorum copia obstitisset datusque esset locus improhibitati. Ex quo enim civitas captivitate pressa fuerat, et Murates omnia et aedificia et possessiones et sancta tempula et monasteria et eorum redditus nobis revertentibus quoquo modo liberis factis magnifice et scripte et sermone elargitus est, et locis ex omnibus advenientibus libertatem palam edixit, et suas donas et quaecunque immobilia omnes recuperarunt, et ordo omnis et gens universa civitatis secundo augeri renovarique haud improspere coepere, et pastor urbis creatus, et Ecclesia constituit suis institutis conspicua, et nonachī monasteria tenuerunt et studiose admodum eorum augmentis inhababant, omnesque spe lactabamur bona, et ut breviter me expediam, malorum propter excidium nobis illatorum memoria amissa gaudebamus pro illo quæ nobis insperato obtigerant, et pristinam felicitatem tranquillitatemque consecuturam urbem sperabamus, tum ex nobis, ut proverbio fertur, lorum sumptum est, et quæ exspectabantur bona, in contrarium reciderant.

C 20. Nam Thessalonicam repetens Murates (secundus tum currebat vel tertius post excidium annus) ut eam ipsi viseret, accuratiusque res illius adisceret, et bonis illius frueretur, et munericibus munificis contendere cum suo progenitore, illiusque vestigiis insistere qui Thessalonica potitus gratias innumeras largitionesque maximas fecit: hac, inquam, fretus mente, illiusque exsequendæ causa veniens, postmodum malis aliorum monitionibus distractus consilium pristinamque sententiam mutat; et quæ, quo capiti sumus tempore, non peregit, eo temporis perfidere constituit. Igitur, licet ille diceret ideo se venisse ut urbem et singula illius circumspiceret, otioque et laboris remissione interretur, bonisque illius ad saturitatem luxuriaretur, sicque non minus in eam benevolo affectus meliora speranda nobis in posterum relinqueret, nihilominus primum mandatum dedit, quod ne per somnium quidem quispiam exspectasset. Id autem erat monasteria omnia templaque occupanda, eorum redditus ounes possessionesque au-

ferendas, et in angustum oppido res nostras cogen-
das. Quod non multo postea factum ab illis insi-
gniter. Postea omnes domus, et quidquid aliud
præterea in civitate erat, sanxit describi, et separa-
tum præsentium separalim absentium censerit. No-
vum enim consilii genus exegitaverat, aut ab aliis
exegitatum ipse probaverat, præsentium facultates
relinquendas iis in quorum dominio erant, licet ne-
que hoc integræ observatum est; absentium, sive
illi in vivis agerent sive ex eorum numero exturbati
mortem appetiissent, partim reservandas postmo-
dum futuris, partim Turcis vel eam inhabitare co-
actis dedendas. Quod item factum est. Postquam
vero universa urbis diligenter admodum descripta
sunt, nonnullis ex nostris suam operam præstanti-
bus, qui mente improbissima et plane invida con-
ceptum lovebant, numerata sunt accurate nimis
atque considerate, et duas in partes, ut mandatum
fuerat, divisa, tum monasteria magnitudine et decore
illustriora, similiter et ædes quæ alias pulchritudine
ornatuque superabant, suis familiaribus et in digni-
tate constitutis attribuit, tantum nobis qualior tem-
plis, catholicis dictis, id enixissime pastore procu-
rante, concessis. Reliquas vero omnes ædes templaque
fere omnia, qui ab aliis locis sedem sibi in ea
collocassent suæque patriæ præposuissent, et Tur-
cis, qui a Genitzis moti fuerant, traxi decrevit.
Genitzæ locus est æquata agri planicie quaqua ver-
sum expansus diei itinere ab occidentali urbis pla-
ga distans, sive sui habilitate, sive illius qui primum
in habitationem sibi locum elegerat industria, Tur-
carum accolarum frequentia instructus; quem, ne-
seio qua de causa, animi recreandi ferarumque
immunisuctarum capiendarum gratia Murates, cum
in civitatem progrederetur, visens fere habitatori-
bus spoliavit, solum eos vicerere quæ possent cele-
ritate jubus, et sedem Thessalonice ponere. Jussum
diligenter curatores, nulla interposita mora, exse-
cuti sunt, postquam ille abscesserat, omnesque
Turcas ibi habitantes suo adventu coactos potius
quam suos Thessalonicam advexere, et domus
alias, loco earum quas illi possederant, ut manda-
tum fuerat, dediderunt. Ambo haec itaque, ut opinor,
Murates meditatus est et ita fieri jussit, tum ut
securitate et custodia magis sita urbem communici-
ret maritimam ideoque multis egentem habitatori-
bus, tum ut foro omnium rerum abundantia cir-
cumfluent, venalibus undequaque convectis, omnes
urbs ad se traheret, et mercaturis commerciisque
diversas nationes indigentes commiscens ex facili
ipsa collocupletata ditesceret.

πραγματεῶν καὶ συναλλαγμάτων ἀπάντων μεταδιδοῦσα τοῖς χρήσουσι καὶ ἐμπορεύουσσι.

21. His itaque hoc modo digestis, cum Turcae
mille numero civitatem occupassent et omnium
domos ac templo pro habitatione accepissent, nec
non promiscue per universam urbem sedem locas-
sent, civitas, veluti lugubri amictū, confusione at-
que inundatio circumvestita est, suo decore,

A νὰς καὶ νεώς, πάσας δὲ προσδόους αἰτῶν καὶ τὰ
κτήματ' ἀφαιρεθῆναι, καὶ εἰς στενὸν κομιδὴ τὰ
ἡμέτερα καταντῆσαι, δὲ καὶ εἰς πέρας ἐκβένθην οὐ
μετ' οὐ πολὺ. Ἐπειτα δὲ καὶ καταγραφῆναι πάσις
οἰκίας καὶ εἰς τι προσῆν ἔτερον τῇ πόλει προστά-
ται, καὶ χωρὶς μὲν τὰ τῶν παρόντων χωρὶς; δὲ τὰ
τῶν ἀπόντων ἀριθμηθῆναι· βουλὴν γάρ ἐνενθῆσεν
ἢ ἐδέξατο τὰς μὲν τῶν παρόντων κατατίεντιν ἔχειν
τοὺς τούτων δεσπόσαντας, εἰ καὶ μή καθαρῶς οὐ-
τῶς ἐξῆνται, τὰ δέ γε τῶν ἀπόντων, ζώντων καὶ
τεθνηκότων, τὰ μὲν τηρεῖσθαι τοῖς εἰτέπεις ἐκε-
σομένοις, τὰ δὲ Τούρχοις δοθῆναι τοῖς ήρημένοις ἢ
βιασθεῖσαν ἐνοικήσαι τῇ πόλει, καθάπερ καὶ γέγονεν.
Ἐπειτα δὲ κατεγράφησαν μὲν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπι-
μελείας ἀπαντά τὰ τῆς πόλεως, ἐνίων ἐτῶν ἡμε-
τέρων πρὸς τοῦτο ἐπιτηδείων διεθέντων. οἱ καὶ τοῦτο
δύοινον ἔχ σκιαστάτης, οἵμαι, γνώμης καὶ φύσεος;
ἡριθμηθοτο δὲ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ δισκέ-
ψεως, καὶ διχῆ κατὰ τούπιταγμα διηρθρίσαν, τότε
δὴ τὰς μὲν τῶν μονῶν ὅσαι δὴ μεῖζους καὶ πρὸς κάλ-
λος φαιδρότεραι τ.τ. οἰκεῖοις αὐτῷ καὶ οὖσιν ἐν
ἀξιώμασιν ἐδωρήσατο, δομοίως δὲ καὶ τῶν οἰκιῶν
ὅσαι δὴ καλλίστους ἦσαν τῶν ἄλλων εἰς τε κάλλος καὶ
μέγεθος, μόνους ἡμίν τοὺς τέσσαρες νεώς, οἱ καὶ
καθολικοὶ λέγονται, καταλειπούσες, πολλὴν τὴν σπου-
δὴν ὑπὲρ τούτων τοῦ ποιμένος εἰσενεγκόντος. Τὰς
δέ γε λοιπὰς ἀπάσας οἰκίας καὶ τοὺς νεώς σχεδὸν
πάντας διωρίσατο τοῖς τ' ἀπ' ἄλλων τόπων ἐθει-
σασιν ἵσως τὴν πόλιν ἀνθ' ἡς οἰκοῦσιν ἐλέσθε
παρασχεθῆναι, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν Γενητῶν ἀπανα-
στᾶσι. Τούρχοις. Τόπος δ' οὐτός; ἐστι πεδίας ἀλογού-
μερρας ὁδὸν ἀπὸ τοῦ κατὰ δύοιν μέρους ἀπέχων τῆς
πόλεως, εἴτε τῇ τούτου ἐπιτηδειστητῇ εἴτε σπουδῇ
τοῦ τούτου ἀρχῆθεν ἐκλεισμένου πρὸς οἰκησιν πολ-
λοὺς ἐσχηκώς οἰκήτορας Τούρχους. Ὅτι δὴ τέπον,
οὐκ οὖδ' ὥπως ἐπὶ θέαν καὶ ζώων ἀγρίων θήραν δ
Μουράτης ἐκεῖσε, καθ' ὃν κάιρον ἐνεδήμει τῇ πόλει,
γενόμενος, σχεδὸν τῶν ἐνοικούντων καθίστησιν Ἑρη-
μον, ἀπανίστασθαι τούτους τὸ τάχος κείεσας καὶ
μετοικεῖν εἰς θεσσαλονίκην. Ο δὴ τρόποταγμα καὶ
μετὰ σπουδῆς οἱ πρὸς αὐτὸν τεταγμένοι πεπληρωκό-
τες ἐφάνησαν μηδὲν μελλήσαντες μετὰ τὴν τούτου
ἀποδημίαν, πάντας δὲ τοὺς αὐτόθι Τούρχους ἐκεῖσε
γενόμενοι καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ εἰς θεσσαλονίκην
ἀγηοχότες, καὶ οἰκίας ἐπέρας ἀνθ' ὄντων εἰχον παρε-
σχηκότες κατὰ τὸ πρόταγμα. Ἀμφα γοῦν, οἵμαι,
ταῦτ' δὲ Μουράτης ἐσκέψατο, καὶ τοῦθ' οὐτω γενέ-
σθαι προσέταξεν, ἵν' ἀσφαλέσταν ἡ πόλις Ἔχη καὶ
ψυλακήν ἀκριβεστέραν ἐκ τούτου, παράλιος οὖσα
καὶ διὰ τοῦτο δεομένη πολλῶν ἐνοικούντων, καὶ ἵνα
τὴν ἀγορὰν πλήθουσαν ἔχουσα τῶν ὄντων ἀπάντων
εἰς αὐτὴν εἰσκομιζομένων πάντας Ἔχη παρ' ἐκατῆ,
καὶ ἔτην χρήσουσι καὶ ἐμπορεύουσσι.

B Καὶ τούτων οὖν οὐτω προβάντων, καὶ τῶν Τούρ-
χων εἰς χύλους ἀριθμουμένων τὴν πόλιν κατει-
φότων, καὶ πάντων οἰκίας καὶ νεώς αὐτοὶ οἰκεῖων
εἰληφότων, καὶ ἀναμηκότες πάσαν τὴν πόλιν λα-
χόντων τὴν οἰκησιν, ἡ πόλις ὡς περ τινὰ πενθήη
χτῶνα τὴν ἀκοσμίαν περιεβάλετο, τῇ; εὐπρεπεῖας,

ἥς ἀν ἔτυχε τῆς κακῆς; συμβουλῆς μὴ χώρων εὐ-
ρούσῃς, ἀφροτημένη, καὶ τὸν στολισμὸν, ὃν οὐκ εἰς
μαχρὰν ἔσχεν ἀν, δυστυχῶς ἄγαν ἀποβαλοῦσα, καὶ
στένουσα οἷον μετ' οἰμωγῆς ὅτι μὴ σεισμὸς ταύτην
συνέχωσεν ἢ πῦρ παρανάλωσεν ἢ ὕδωρ ἀναδοθὲν ἢ
νεφελόθεν ῥάγην συνεκάλυψε καὶ κατέκλυσε· τοῦτο
γάρ ἀνεκτότερον, ἐπει τοι γε βέλτιον τοῦ τοιαύτην
δρᾶσθαι τὸ μηδ' ὀπωσοῦν ἐπὶ γῆς ἐστάναι. Οἱ μὲν
οὖν τῶν Ἱερῶν οἰκῶν εἰς κοινὰ καταγάγια μετημέ-
φθισσαν, ὕσπερ εἰρίκειμεν, καὶ τὸ προφτητικὸν εἰ-
πεῖν, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ τὰ θυσιαστήρια
τοῦ Θεοῦ καταβέληντο· οἱ δὲ λειψανα μόνον τοῦ
πρώτου κάλλους αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως ἀποτάξου-
σιν. Ἔνιοι δὲ, καὶ μᾶλλον οἱ πλειον, καταπεπτώ-
κεσσαν τέλεον, ὡς μηδὲ ποὺ ποτ' ἡσαν γνωρίζεσθαι.
Δηηρπάγησαν γάρ αἱ τούτων ὅλαι: καὶ κτίσματιν
ἄλλοις προσατέθησαν καινοτέροις, καὶ μάλιστά γε
τῷ νῦν ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως ὀρωμένηρ καὶ κοινῷ
βιβλανειψ. Καὶ μονονουχὶ τῶν γηραιοτέρων ἔξεστιν
ἀκούειν ἀνδρῶν ὡς ὡδὲ μὲν ἦν ὁ νεώς ὁ δεῖνα, ἐκεὶ
δὲ δεῖνα, καὶ ὅσα προσῆν ἐκάστηρ καὶ κάλλη καὶ
γάριτες. Καὶ τοῦτο μὲν οἱ κατὰ πλεῖσταν τὴν πόλιν
νεψ. Μοναὶ δέ, ἀς πρότερον φύάσας ὁ λόγος ἐδήλω-
σεν, ἀφορμῇ τοις ὀρφῶσιν ἰστανται πένθους, μὴ ὅτι
γε μοναχῶν ἑρτημοι καταστᾶσι κακῶς ἔξειαθέντων
καὶ πρὸς ἑτέρας πόλεις μετοικησάντων, ἀλλὰ καὶ
προσαφηρημέναι τὴν διὰ πάντων λαμπρότητα· αἱ
τοι γάρ μάρμαροι τούτων ἔξηδαφίσθησαν, ἢ τ' ἀλλή
ἀπαστα ὅλη ἢ πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτῶν ἀρχῆθεν συ-
τεθειμένη καὶ κάλλος εἰς διαρπαγὴν τοις βουλομέ-
νοις ἀνείτο, καὶ νῦν ἀκοσμόν τι θέαμψ πάσιν ὄρῶν-
ται καὶ τὰς ἀπάντων ψυχὰς κινοῦσι πρὸς δάκρυα.
Πολλοὶ μὲν οὖν εἴλοντ' ἀν ἀντὶ τῆς ἐνεγκαμένης τὴν
πόλιν, καὶ πλήρης μὲν ἀν ἦν εὐτεθῶν ἤδη, πλήρης
δὲ μοναχῶν, γέμουσα δὲ θυμηδεῖας καὶ τέρψεως· τῷ
Χριστωνύμῳ πρεπούσης πληρώματι, εἰ μὴ τοιαύτη
κατ' αὐτῆς ἀπόφασις ἀπευκταῖς ἔξηνεκτο καὶ τὰ
κατ' αὐτήν οὕτω προύχωρησε. Νυνὶ δὲ μὴ ὅτι γε
πόθον οἱ ταύτην ἐκ μακροῦ καταλαβεῖν εἶχον, μετά-
μελον ἔσχον τῆς προθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν τῆς εἰς
τὴν πόλιν ἐλεύσεως μεταμέλει, τῆς ἐλπίδος σαφῶς
διημαρτηκόστι. Πάντα γάρ ἀνω καὶ κάτω γεγνάσι,
τὸ τοῦ λόγου. Καὶ τὸ πόλις ὕσπερ τις ναῦς ἐν πελά-
γει περισχεῖσα κακῶν περιφέρεται, δίκην ἀνέμων
τῶν καθ' ἐκάστην εἰπεῖν συμπιπτόντων ταραττέν-
τιν αὐτήν καὶ νυντίας πολλῆς καὶ ἱλιγγού πλη-
ρούντων, καὶ καθαρές εὐδίας ἐιτυχεῖν οὐκουν ἐών-
των, οὐδὲ τὸ τῆς εἰρήνης καὶ νηνεμίας ἰστὸν
πετάσασαν πρὸς λιμένα καλῶν ἐφθακέναι στῆναι τε
ἐπ' ἀγκυρῶν ἀσφαλεῖας καὶ μένειν ἀσάλευτον. Θεοῦ
δὲ ἀρά τοῦτο ἀν εἰη καὶ τῆς ἐκείνου σαφῶς πηδα-
λιουχίας, καταπριθναι μὲν τὰ τῶν ἐπερχομένων
κορυφούμενα κύματα, θύναι δὲ πρὸς γαλήνην, καὶ
σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ δοῦναι πρύμναν κρού-
σσαται τοῦ λοιποῦ καὶ πλεύσαι δεύτερον, ἢ φασι,
πλοϊην, μεταβεβλημένων ἀπάντων ἐπὶ τὸ βέλτιον
καὶ δι συνοίσει τῇ πόλει, μεσιτεύσαντος τοῦ ἡμεδα-
ποῦ τροπιζούχου καὶ μάρτυρος, καὶ τῶν τῆς πα-
τρίδος οἰκῶν αὖθις εἰπεῖν ἐπιλαθομένουν, καὶ πρὶς

A quem utique conseruta fuisset si malum consilium
locum non habuisset, spoliata, et ornata, quem non
multo post posselisset, orbata, et non sine gemitu
suspirans quod aut terræ, motus non absorberuit,
aut ignis non absumperserit, aut aqua alicunde erum-
pens vel e nubibus decidens non coopercererit et
inundaverit: hoc enī tolerabilius fuisset, quando
multo melius est eam iusquam exstare quam hoc
modo visui hominum objici. Sacra igitur templa in
publica diversoria immutata sunt, ut p̄narratum
est, et ut cum propheta loquar, in securi et ascia
Dei propitiatoria disjecta sunt: namque alia prioris
sui decoris et situs tantummodo reliquias profer-
unt, alia, quin imo major eorum pars, prorsus
concederunt, ut nec ubi aliquando steterint agno-
scatur. Direpta siquidem eorum materia structuris
aliis recentioribus applicata est, et potissimum bal-
nō, quod nunc media in urbe commoditatē publicae
erectum conspicitur; tantumque ab ætate provec-
toribus fas est audire: hac in parte templum tale
erat, ibi tale, et quæcumque ea exornabant, venusta-
tes et gratiae. Et hoc quidem, per omnia civitatis
loca, templa passa sunt. Monasteria, de quibus ante-
ta nostra oratio disseruerat, in maximum inero-
rem intuentes abstrahunt, non tantum viduata mon-
achis turpiter ejectis et ex patriis peregrinas in
sedes pulsis, sed suo splendore ac pulchritudine
spoliata, marmora siquidem eorum in solum disjecta
et materia reliqua, ad perfectionem atque ornatum
antiquitus exaggerata, rapinae volentium cessere,
et nunc spectaculum sine ullo cultu sœdum ac de-
formatum, circumstantium animis lacrymas ex-
torquent. Et multi sane hanc civitatem patriæ præ-
posuissent; adeoque piis hominibus repleta, repleta
monachis, letitia jubiloque Christiano cœtui non
dedecentibus onusta, in hilaritatem conversa maxi-
mo gudio frueretur, nisi adeo execranda senten-
tia lata fuisset. Et res quidem urbis ita se habuerit.
Nunc porro, qui a longioribus oris illius potius
desiderio exardebant, eos sui desiderii, sed nos quo-
que in eam redditionis pœnitet, cun spes melioris
status penitus sublata sit. Susque deque enim om-
nia facta sunt, ut proverbio circumfertur; et urbs,
veluti navis alto malorum mari oppressa, circum-
gitur: ventorum enim instar, quæ singulis diebus
occurrunt, eam interturbant et uausea vertigineque
complent, et vera potiri quiete non permittunt, vela
licet pacis et tranquillitatis expandent, ut ad por-
tum bonorum appellat, et ancorarum securitate fir-
metur, maneatque inconcussa. Dei igitur sue it, et,
illius plane gubernationis, rerum advenientium tu-
midos fluctus sedare, ad tranquillitatem dirigere
salutem elargiri, concedereque ut in posterum pup-
pim inhibeamus et secunda navigatione, quod dici-
tur, utamur, omnibus in melius immutatis, ut, quid-
quid fuerit, civitati conducat, deprecatore se pro
nobis præbente nostro tropæali et mariyre, rursus-
que patriæ gubernacula suscipiente, et adversus t.t
calamitatum immodicos montes suam potentiam

usurpante; neque diu bonum differatur, Deo propositio oculo inspectante, et suo more nobiscum, qui in eum delinqnimus, humaniter agente.

22. Et hæc huicunque processere: licet nos ex illis quædam sponte, tempore id nostra dicendi imbecillitate, silentio involverimus; cumque tuum nos rogatum refringere non possemus et inobedientia notam incurrire, ut nobis licuit, præsenti nos narrationi dedidimus: hoc enim et in exordio promissimus, nihil nos ultra propriam facultatem conaturos. Quare, si quid tuo desiderio dignum aut argumento compar, peregrisse videbimus, tuum id fuerit et tuarum pro nobis supplicationum: sin res in omnibus infeliciter cecidit, id quod necessario futurum erat, quidquid nobis delatum fuerit munusculi, justum erit te quoque participem fieri, qui nos insantes atque imprudentes ad opus hoc excitasti, quia aliquid esse nos, qui nihil sumus et id ubiquecumque etiam contentiose profitemur, existimasti. Ego vero gratiam rei referri mihi preces tuas enixissime exore, quam maxime venerande pater: mihi enim multorum scelerum conscius warum precum opem imploro, ut illa abluantur.

Joannis Anagnostæ pro viribus acta Monodia de excidio urbis Thessalonicensis.

Quis, sciens casibus eventibusque rerum fatalibus planetus exæquare, digne Thessalonensem urbem deploraverit? Urbs enim hæc, quantum reliquias alias felicitate, mensura non parva, superavit, rebus in omnibus semetipsam conspicuum ac desideratissimum commonstrans, tantum hoc sevi infelicissimo infortunio nactata, omnis generis lacrymarum argumentum proponitur. Quibus enim vel minimo tempore bonis illitus perfrii concessum est, nihil de ea aliud occurrit quam quæ desperationem animo conciliant et fontes lacrymarum ex oculis extorquent. Namque et situ et pulchritudine multas, magnitudine et rerum abundantia nullo plures civitates exsuperavit. Et quæ prius bonis omnibus affluebat, atque ab omnibus decantatis divitiis, nunc (quod utinam avertisset Deus hominibus suis partibus) jacet demortua et pessime pertractata. O quomodo illa, perinde atque magnes, omnes ad se trahebat avellique ab se nullo modo permittebat! sic enim eos detinebat, quos quacunque e regione advententes donis excipiebat, vinculisque amicitiae indissolubilibus constringebat, ut præ ea patriam postponerent et de reditu prorsus memoriam amitterent. Heu, heu! verumtamen nunc non tantum advenas, quos, ut dixi, illius gratiarum participes fieri contigit, sed etiam quos ipsa extulit, omni studio fugam arripere eamque veluti Chatybdim alteram perhorrescere et detestari coegit. O tempus, quænam repente parturis, et quasnam rebus immutaciones inducis! optimè te, qui retro

A tēn tōsautēn tōn suμφorōn θālaxsas tēi kauτōn χρησμένου δυνάμει. Γένοιτο δὲ μή οὐκ εἰς μαχρὸν, ἵλεψ τῷ Θεῷ ἐπιθέψαντος δμρατί, καὶ φλανθρωπευσαμένου συνήθως ἐφ' οἵς αὐτὸν παροργίζουεν.

καὶ. Ταῦτα έι; δεῦρο παρηχολούθηκεν, εἰ καὶ τινα τούτων ήμεις ἀκόντες διὰ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμετέραν περὶ τὸ λέγειν ἀσθένειαν παραλίπειν δέοντα κερπίκαμεν. Κάπειδή περ οὐκ εἴχομεν τὴν σὴν ἀξιωσιν διαχρούσασθαι καὶ ἀνηκοίας γραψήν ἀπενέγκασθαι, καθὼς ἡμῖν ἔξῆν, ἐκυτού; τῇ παρούσῃ δεδώκαμεν διηγῆσει. Τοῦτο γάρ καὶ ταῖς ἀρχαῖς ὑπισχνούμεθα, μηδὲν πλέον τῆς ἡμετέρας δυνάμεως ἐπιδεξασθαι. "Οθεν εἰ μὲν ἀξιόν τι τῆς τε σῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ὑποθέσεως φανῶμεν ἐργάσασθαι, οὐδὲν ἀντὶ τούτο καὶ τῶν σῶν ὅπερ ἡμῶν προσεγχύν· εἰ δὲ αὐτίς ἀτυχεῖς κατὰ πάντας δέξαμεν, διάτα παθεὶν ἀνάγκην, ὅποια τις δὲν ἀμοιβὴ καὶ πάλιν ἡμῖν ἀντίδοθει, δίκαιοιν ἀντὶ εἰς τὴν ἀτυχίαν καὶ τοῦτο παντοχοῦ διατεινομένους. Ἔγώ δὲ εἰς ἀμοιβὴν τὰς σὲς λιτὰς ἀντιδοθῆναί μοι θερμῶς ἔξαιτούματι, τιμιώτατε πάτερ· πολλὰ γάρ ἐμαυτῷ συνεγνωκίων πταλίσματα, τῆς ἀπὸ τῶν σῶν λιτῶν δέομαι βοηθείας, εἰς τὴν τούτων ἀπόντιψιν.

Iωάννου Ἀραιγρώστου κατὰ δύταις πορφρία ἐπὶ τῇ διώσει τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Tίς ἀν εἰδὼς πάθεσσι θρήνους ἔξισον τὴν θεσσαλονικέων ἀξιώς πόλιν ὀδύρετο; Πόλις γάρ εἰντας διλας δισον ἐν εὐτυχίᾳ πολλῷ τῷ μέτρῳ παρήνεγκε, πανταχθεν αὐτὴν λαμπράν καὶ ποθεινὴν δεικνύει, τοσοῦτο νῦν ἀτυχίστατα πέπραγε καὶ θρηνώδιας ἀπάσχεις ὑπόθεσις πρόκειται. Οἶς γάρ τῶν ἀπ' αὐτῆς καλῶν καὶ μικρὴν γοῦν τινα χρόνον ἀπόγνωσθαι γέγονε, λέγειν οὐδὲν ἐπεισιν ἀλλο ταῦτης γε πέρι η ψυχὴν δισπειρεῖ ἐξ ἀμυμάτων ἐμβάλλει πηγάς τε δικρύων ἐξ ὅμμάτων προχεῖσθαι παρασκευάζει. Πολλὰς μὲν γάρ καλλεῖ καὶ θέσει, πολλὰς δὲ μεγάθεις καὶ τῇ τῶν καλῶν ἀφθονίᾳ μηδὲ δισον εἰπεῖν ὑπερέβαλε πόλεις. Καὶ [δ] πρὶν μὲν ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ πλούτῳ τῷ θρυλλουμένῳ, νυν δὲ, ὡς μὴ ὄφελε, φρούδα γεγένητο πάντα καὶ κακῶς ἀνεσκάστο. Ω πῶς μαγνήτιδος τρόπον εἰ; ἐστήν ἀπαντας εἴλικεν, ἀποστῆναί τε τούτους οὐδὲ ἀπωτοῖς συνεχώρει! τοσούτῳ καὶ γάρ κατέγειν, οἵς αὐτὸν πανταχθεν ἀφικνουμένους ἐδεξιούτο, δεαμοῖς τ' ἀλίτοις φιλίας συνέδει, ὡς ἀντὶ τῆς ἐνεργαμένης αὐτὴν πάντας αἱρεῖσθαι, καὶ μηδὲ ἱπανδού μεμνῆσθαι μηκέτι. Φεῦ! ἀλλ' ἥδη μὴ τοὺς ἐξ ἀλοδαπῆς μόνον, οἵς ὑπῆρχεν, ὡς ἐφην, τῶν αὐτῆς ἀπολελαυκέναι χαρίτων, ἀλλὰ καὶ οὓς ἡγεγές, φεύγειν ἔλῃ παρεσκεύασε προσθυμίᾳ καὶ Χάρυσδιν ὁσπερ ἐτέρων δεδοικέναι καὶ τρέμειν. Ω γρόνε, οἵα τίκτεις ἔξαιρης, καὶ μεταβολὰς οἵας ἐναπεργάζει τοῖς πράγμασι. Καλῶς σε, πρὸς τὸ παλιντροπὸν ἀπιόντες, τροχὸν τὸ τῶν σοφῶν ὄνομάχασι γένος· πάντα γάρ ἀνα κατὰ μετατίθης καὶ περιφέρεις. Ω

πόλεις ἡ πόλιν μὲν ὅσπερ ναῦς ἐξ οὐρίας πλέουσα, Ατάβις τε οινοια converti conspexere sapientes, ro-
τεπετα δὲ καταιγίδος δεινῆς ἀγερθεῖσης κακῶς συν-
τριβεῖσα καὶ τὸν ἐναποκείμενον πλεύτον ἀποβαλούσα
καὶ ἀπολέσασα, οὐδ' ἂν εἰς τῶν σοι προσδητῶν ἀφί-
κειτό ποτ' εἰς λήθην ἔκων, εἰ μὴ τὰν φρεγῶν ἐξέ-
στηκεν δὲώς. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ σύνδαχρυς σοῦ
μεμνημένος καθίσταραι, καὶ τὸ προφητικὸν εἰπεῖν,
σκότος λεπτὸν με καλύπτει, καὶ παραμυθίαν ζητῶν
ταυτὸ μοι πάσχειν καὶ τοὺς ἄλλους εὑρίσκω. Ὡς
πῶς σου τὴν πρὶν εὔκουσμαν ἀφίσσομαι, καὶ ἡ λαμ-
πρότης ἀπέσση, καὶ τοὺς ὁρῶντας κατηφίσῃ ἀναγ-
νάζεις. Συγκέχυται γάρ σοι κάθισμος ὁ περικατέμενος
διπλός, καὶ τὸ κάλλος, ὃ συντήν κοσμεῖν είχες, ἐξα-
φῆς ἀπέλωλε. Θέστρον γάρ πρότερον μὲν εβδαιμον-
ῆς, νυνὶ δὲ θά πᾶσι γέγονας ἀπευκτάτα, καὶ τοὺς
ἐνοικεῖν ἀλομένους σοι καὶ ἀκοντεῖς ἀπελαύνεις,
ἔρψη σε μὴ φέροντας ἐν δυστυχίᾳ τοιεύτῃ. Οἱ γάρ
σε τροφὴν οἴδασι καὶ μητέρα, τοῖς ἐπὶ μητρὶ κο-
πιομένοις ἀποιχομένῃ τὰ παραπλήσια δρῶσι, καὶ
κατηφεῖσα; σε πάντες ποιοῦνται διήγημα. Ὡς παρ-
δντες, ἔγω μὲν καὶ τῶν ἄλλων δταν εἰς μνήμην ἥκιω
τῆς ποίεως, πολλῶν δυτῶν καὶ μεγάλων, καὶ ὅν
λόγος οὐδεὶς ἔκφρετο πρὸς διήγησιν, ἐλίγον πλη-
ρωματικοῦ καὶ ἐμβαύτον ὅπ' ἀθυμίας κατέχειν οὐδὲ
τε γίνομαι, ἥπικα δ' ἂν καὶ τὸν κάλλιστον δὸν ἀπο-
βεβληκε κόσμον λογίσαμαι, νεώς, φημι, θείους καὶ
τὰς κατὰ τὴν αὐτῆς μήτρας σεμνῶν ἀνδρῶν κατα-
γόγια, μικροῦ καὶ ἀφωνοῦ; τοῖς παροῦσιν δρῶμοις
καὶ μολίς ἔκαυτὸν ἔνακτον τούς πάθους. Ὁφθαλ-
μῶν γάρ εἰπεῖν ἥσαν οὐτοῦ: βολαὶ τε καὶ γλῆναι
τῇ πόλει, καὶ νῦν κατακοιμηθεῖσαι ζοφερὸν αὐτὴν
ἀπειράσαντο πάντη. Καὶ τοῦ μὴ λέγω τὸ κρείττον;
Οἱ ρανφὲς καὶ γῆ ταύτην εἴκασσεν δι τοῖς τὴν πόλιν
εὐστόχως; τὸ μὲν γάρ ἀνω τοὺς ἐν ἀρετῇ διαλάμ-
ποντας οἰκήτορας πρότερον ἔχον μέρος οὐρανοῦ
σῶκον ἦν σχῆμα, τὸ κάτω δὲ καὶ πρὸς θάλατταν
γῆς. Εἰ τις δ' ἂν καὶ συνεκτικὰ εἴποι στύλους τῇ
πόλει, οὐκ ἀν ἀμάρτοι. Ὡς πράγματος; ξένου! ἔνθα
πόνοι τῆς ἀπειράσης τοῦ παντὸς ἐτιμώντο παλαί-
στρας, νυνὶ θεοσυγῆ διαπράττεται. Καὶ Θεὸς ὑπερ-
τίθεται τὴν ἐδέσχησαν. Ὡς θεοῦ ἀνοχῇ, πᾶς τοιού-
των ἡρέσου; Βέλτιον ἂν ἦν τὴν γῆν διεπούσαν
καὶ ύψαι ἡ τεῦτον ταῦτα μετασκευασθῆναι τὸν τρό-
πον. Κρείττον ἂν ἦν τῆς γῆς ἀνατενάγμῷ ταυτὴ
καταπεπτωκέναι καὶ μηδὲ λείψανα γοῦν ἐντολε-
λεῖθαι τῷ τόπῳ τότε γάρ οὐ τοσοῦτο τὰς τῶν
ὑρῶντων ψυχὰς ἔδοκεν ἀν τὸ πάθος. Ἡμὲν μὲν
καὶ τὸ εἰσιέναι ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου φοβερὸν εἰ-
ναι ἐδόκει, καὶ μόνοις ἦν εἰσιτήδον τοῖς τεταγμένοις
ἐν τούτῳ, ψυχὴν καὶ σῶμα πρόσερον σφίσιον καθηρ-
μένοις· τὰ νῦν δὲ τοῖς βθελυροῖς φεῦ! ἀνεῖται, καὶ
τῆς τοιαύτης οὐκ ἀπειργονται τόδι μης. Καὶ οὗτοι
διέσταται καὶ τοὺς κατὰ θεοῦ χωρούντας χωνύει,
οὐθ' ἥλιος ἀνωθεν καταφλέγει, ἢ οὐρανὸς σφοδρὸν
ὑετὸν καταπέμπει καὶ καταδύει τάνδημημα. Ὡς πῃ
νοῦ καὶ αἰσθήσεων νήψει θείων λογίων ἥδετο μέλη
καὶ συνδοντες ἥσαν ἀνωθεν νέες, φωνῶν νῦν αἰρε-
ται ἀσήμιων κραυγὴ, καὶ τὸ δαεμόνων ἐψήδεται
φῦλον, σιγώσας δέων παννύχων ψέων ὑπηρέτιδα;

B felix, nunc omnibus abominandum spectaculum
reddita es; et eos qui tuam habitationem elegerat
molentes abigis, tanquam qui te in simili calamitate
videre non sustinent. Qui enim te altricem et ma-
trem constentur, perinde se gerunt atque illi qui
matrem demortuum efferrunt, et mæroris te nar-
rationem omnes constitunt. O praesentes! ego
equidem et rerum aliarum urbis memoria cum
recolo, quæ multa sunt et ingentia et dicendi ge-
nus omne superant, statim vertigine opprimor et
me ipsum continere præ dolore nequeo. Sed eam
pulcherrimus, quem amisi, ornatus menti occurrit,
ædes, inqnam, sacrae et per omnia sui loca vene-
randorum hominum sedes, tantum non mutus vocis
usu amissio adstantibus videor, et vix me ex ea
turbatione animi recolligo. Oculorum enim illa
erant urbi, ut ita dicam, jactus atque pupillæ; at
nunc obdormiscentia obscuram illam undequaque
effecerunt. Et quid præstantissimum taceo? Cælo
terræque urbem hanc nescio quis apte assimilaverit.
Namque pars illius superior, quæ prius habitatores
in virtutib[us] præstantes viros continebat, cœli,
pars inferior et mari adjacens terræ figuram præ se
serebat. Si quis vero et columnas urbem continen-
tes adjiceret, næ is a vero non aberraverit. O rem
peregrinam! ubi labores exercitatoria palestra
ante omnia præferebantur, nunc Deo exosa confi-
ciuntur; et Deus ultionem reicit in aliud tempus?
O Dei tolerantiam! quomodo similia sustinuisti?
D melius fuisse hiatu terræ omnino absorpta esse
quam in hunc modum commutata. Optabilius fuisse
uno terræ motu concidisse, ut ne reliquæ qui-
dem exstarent. Tum etenim non tantumdem animos
intuentium ruinæ lancinasset. Nobis autem et in
Sænta sanctorum ingressus terribilis reputabatur,
nec nisi qui illuc inserviebant, aditus in illa habe-
bant, animo et corpore depurgati: nunc vero exse-
crandis hisce (væ misero mihi!) patent, et a simili
audacia sese non refrahunt. Et terra non satiseit,
ac adversus Deum similia conantes non legit; sol
desuper non succedit? Cœlum magna turbulentia
que tempestate demissa cœlus non mergit? Ubi
mentis sensuumque sollicitate divinorum eloquio-
rum mele concinguntur et unaque simul desuper in-

eligentiae caneunt, nunc vocum incomplatum fragor sustollitur et dæmonum chorea subsultat, dum cantionum totam nocte pervigilantes administras linguis taciturnas conspiciunt. Væ mihi! quia ratione absque lacrymis eorum memoriam repeatam? ubi vivens ipse, qui, sicut nos, propter nos factus, conspiciebatur et angelorum copiæ videre pertimescebant, illic ab impiis dira facinora perpetrabantur; et fulmina de cœlo non cadunt? O loca Deo consecrata! qua abundabatis, divina gratia spoliabimini, et pipulo a temerariis differimini. Heu, quo modo prosperitatis tempus aggressionis et incursio-
 nis factum est, et nos, qui remansimus, opprobrium et infamia! Abiere publici conventus et celebritates, abidere divinarum effigierum splendores. Perit libertas, monachorum cœtus ejectus est; presbyterorum canities et diaconorum gravitas omnino irrisione kenduntur. An non vita injucunda et acerba, minusque est nobis emori quam vivere, tot diris doloribus quotidie oppressis? Sane idem atque ego sentient qui compati in similibus assolent. Sapientia itaque mecum ipse addubbitavi qua de causa hæc nobis obvenerint et qua ratione in tanta mala inciderimus; invique dubitationi meæ satis fieri a divino eloquio: « Erit, dicente, terra vestra deserta et villæ vestræ desertæ, quoniam vos ambulavistis ad me obliqui, et ego ambulabo ad vos in iracundia obliqua. » Hinc plura dicendi finem faciens silentium præfereo. Namque qui non ignoscibilia deliquerunt, eos Deum sibi propitium reddere, non prolixas contexere orationes in sui ostentationem addebet. Nos enim eorum quæ evenere causa fuimus, ut ille dixit, qui similia semina projecimus. Quare quidquid pietatis et rectorum dogmatum est, nos, qui ex virtute nascentia opera negleximus, rursus omni studio amplectentes, Deum nobis propitium reddere, quibus ille gaudet actionibus, modis omnibus contendamus, ut inde postmodum palinodium summa cum animi lætitia cantemus.

SÆCULO XV

GEORGIUS PHRANTZES

NOTITIA

(Fabric. *Biblioth. Gr.* ed. Harles. t. VIII.)

Georgius Phrantzes, illustri genere, et imperatorem ipsum (a) per affinitatem contingente, natus est CPoli 30 August. a. C. 1401 (b). Parentibus a. 1417 pestilentia correptis et extinctis, inter imperatoris

(a) Soror Phranze nupsit Gregorio Palæologo Mamonæ, magni ducis Mamonæ filio, ut ipse testatur libro I, cap. 38. Illud Gregorium genti Augustæ Palæologorum accenset Cangius in *Familias Byz.*, p. 254. Uxorem quoque Phranza duxit, a.

1458, Helenam, Alexii Palæologi Examplaconis filiam, ex qua filios tres filiamque unam suscepit. Vide eum II, 17.

(b) Phrantzes ipse lib. I, cap. 21.

Manuelis Palæologi cubicularios (c) et biennio interjecto inter secretarios receptus, tum cilem Manuelli, tum filius illius Joanni (qui a moriente patre singulariter commendatus (d) fuerat,) et Constantino charus, varias legationes pro illis obiit : consilio atque opera utriusque aſſuit, Glarentzam in Peloponneso recepit, Constantinum ad Patras a. 1429, objecto corpore suo, exemit hostibus, et pro eo capi se (e) passus est. Restitutus interjecto tempore protovestiarii (f) munere a. 1452, et prefectura Sparta a. 1446, (g) auctus fuit ; cumque ad firmandum Constantino post Joannem, fratrem, a. 1448 extinctum, successionem in imperium adversus fratrem illius Demetrium (h), aſſuſset, et ad magni logothetæ (i) dignitatem ab eo fuisse euctus, non diu post, capta a Turcis a. 1455 CPoli, et ipse cum omnibus suis venit in potestatem Turcarum (j). Inde venitus et in libertatem iterum assertus, in Peloponneso primus apud Thomam Paleologum despiciam, Constantini fratrem, versatus, uxorem a servitate assernit, et, Peloponneso etiam a Turcis capta, in Italia se recepit, Romaque et Venetiis lustratis Coreyram reliquit, atque monachi habitum amplexus, pro Georgii nomine *Gregorius* (k), uti uxor eius pro Helena Eupraxias nomine appellari voluit a. 1468. In hoc monasterio a Coreyraeis quibusdam nobilibus viris rogatus scripsit *Chronicon rerum Byzantinarum libris IV* ab a. C. 1461 ad 1477 (l), quo ipso anno, die 29 Martii, inopia, morbo et senectute fractum illud absolvisse se, ipse in calce libri postremi auctor est. Incipit similiter ut Acropolita : Τὸ τῆς Ἰεροπλας χρήσιμον καὶ πρὸ δικῶν τοῦ πολλοῦ συγγράψαμενον. Hoc opus Græce necdum lucem vidi (m). At Jacobus Pontanus, S. J., Græcum codicem nactus in biblioteca Bavaria Monachiensi (n), quæ abundare ipi aut aliena esse videbantur, omisit (o), cætera Latine vertit, et *tribus libris* distinxit capitulisque subdivisit, notis etiam et explicatione dignitatum illustravit, atque ita contractum Latine edidit, ad calcem Historiarum Theophylacti Simocattæ, Græce et Latine vulgarium, Ingolstadt. 1604, 4 (p). Sed Pontanum ipsum de Phranzæ opere et sua editione loquentem audiamus :

Opus autem auctore suo hunc in modum distributum est. Primo libro de quatuor (tot enim facit) sex imperatores Palæologos complectitur, quorum princeps est Michael, quem Connenum cognominat (suerunt quippe Palæologi materno genere Conneni, ut ex initio historie apparet), is qui Constantinopolim per annos sexaginta, plus minusve, a Latinis obtentam recuperavit. Ultimus illorum sex est Manuel, in quo liber finitur. Secundo res Joannis, filii Manuelis, persequitur. Genuit autem filios senos Joannem, Andronicum, Theodorum, Constantiū, Demetrium, Thomam. Tertium fratri et successori Joannis, Constantino, dat : quo imperante, et quidem paucissimis annis, Constantinopolis vi et armis devicta, in Turcarum impiorum ditionem concessit. Quartum, eundemque postremum, in dissidiis et intestinis duorum fratrum Paleogorum, Demetrii puta et Thomæ, bellis in Peloponneso, et Mahometis II, qui Constantinopolim subegit, fraudibus ac rapinis ibidem describendū potissimum ponit, universamque narrationem paulo supra annum Christi 1250, quo Michael Palæologus imperium inivit, exorsus, aī annum 1477 producit, atque ita annos minimum 218 comprehendit, tantillo libro, chartis tribus : ultimam vero etiam ita doctis et laboriosis, ut is de quo istud poeta Veronensis cum admiratione affirmavit.

At enim quoniam scriptor iste πρερχόμενων seu digressionum, refertior est, et earum multe ad historiam ipsam prorsus nihil pertinent, quin potius ejus gravitati et dignitati officiunt, ac proinde non sine jactura modo, verum etiam commode et utiliter abesse possunt, consilium fuit, iis pretermissis totum corpus (tametsi per se haud ita magnum) compendio quodam cogere, quæque libro quarto insigniora magisque memorabilia reperiuntur, ea tanquam accessionem ad aedes cum tertio conjungere, et hac ratione ipsum tertium cumulationem effigere. Quem enim, obsecro, secta Mahometana, ex Joannis Cantacuzeni contra eamdem sectam orationibus tot paginis descripta et reprehensa, delectet ? Odio plusquam Valiniano Mahometismum odit Protovestarius, atque hoc propter Turcas. Ideo se tenere non potuit quin repertore illius, et sanc pluries, exagitaret, ejus genealogiam, mores, incrementa, dogmata insectaretur. Sei nunc non erat his locus, ait Flaccus. De cometa viso cum agit, quid illic complura meteora, ut fulgor, fulmen, tonitru, terræ motum, ipsorum cometarum generationem, elementorum quoque rationem, philosophica, inquam, οὐ πάντα φύσεως explicare attinet ? Res suas, easque minutas sæpe, et quas magnopere scire nullus cupiat, frequentius et ambitiosius adducit. Non schisma et defectionem Græcorum ab Ecclesia Romana (quod tamen toti occidenti est persuasissimum), sed peccata, ut Ninivitarum aliorumque popolorum, et oraculum de Ismaelitarum (unde Turcæ sint propria-

(c) Lib. I, cap. 38 et 41.

(d) Lib. II, cap. 1.

(e) Lib. II, cap. 5 seq.

(f) Phranzes lib. II, cap. 10, et in proœmio : *Aī hunc modum ego quoque Georgius Phranzes et protovestarius, etc.*

(g) Lib. II, cap. 19. Lib. III, cap. 1.

(h) Lib. III, cap. 6.

(i) Confer. Hanckium, p. 661 seq.

(k) Phranzes ipse in proœmio et lib. III cap. 29.

(l) Non 1457, ut legitur in Vossii *Hist. Græcis*, lib. II, cap. 30.

(m) Tempore scil. Fabricii, nunc editum esse

postea cognoscemus. HARL.

(n) Cod. 203. In catalogo miss. Bavariae, pag. 75, male excusum Φαντζη pro Φραντζη.

(o) Allatius *De Georgiis*, pag. 426 : Pontanus, in aliis laudem nec contemnam promeritus a nonnullis reprehenditur, primum, quod Græce non ediderit, secundum, quod opus obtruncatum ac in epistolen redactum, non integrum emiserit. Adde Casimirii Oudinii commentarii de scriptoribus ecclesie, tom. III, pag. 2598 seq.

(p) Ex typographia Adami Sartorii. Dein illud opus ex Pontani edit. recentum est cum Genesii *Hist. Byzantina*. Venet. 1755, fol. HARL.

gati) imperio augendo, qua de re scriptum est in Genesi, hæc, inquam, in causa fuisse cur perierint, Latinosque a Græcis potius quam Græcos a Latinis descivisse, longa disputatione contendit. De quatuor monarchiis, etiam ex prophetis Daniele et Zacharia, susius disserit. Symbolum item Nicenum, secundum singula verba e Scriptura sacra tam Novi quam Veteris Testimenti contextum et conflatum demonstrat. Tandem capita quedam fidei profitetur, quod solemne fuit ad monachorum ordinem sece aggregantium in quibus ipsis quedam non Romanæ et catholica cernuntur. Hæc et hujus farinæ alia ad historiam nihil facere, lectorique molestiam magis creature, qui non videt, nihil videt. Porro, que libro primo d: Osmanidarum imperatorum origine, successione, rebus gestis de insula Creta, et adversum Barbaros propter eam perpetratis disseruntur, ac præterea alios quosdam locos, etsi historiæ minus proprios, minus tamen ab eis alienos, nec inutiles, et graves reliqui. Nec vereor, ne quis factum hoc meum sēns interpretetur, qui clarissimos utrinque linguae historicos, aliasque scriptores egregios similiter ob solam longitudinem in epitomas contractos non ignovat, quos in præsentia nominare nihil necesse est. Quod lib. III, ex narratione sensi cuiusdem de rebus Indicis parum credibilia refert, sciendum, apud Plinium et Diodorum Siculum haberi similia. Ad hæc quedam obscura et intricata, scribæ an auctori vitio danda? detraxi, nullo rerum notabili detrimento, in quorum intelligentia, ut quis diu se torqueret, opera protinus non est visum. Prudenter enim Nicetas in vestibulo seu præfatione operis sui, qua historiam eximie si quisquam alius coinnenavit: *Quidquid enim non apertum est, atque in promptu positum, historia abominatur; quidquid simplex et naturale est, et intelligentiae obvium, libenter admittit.* Protovestiarius ipsem et undecim libros Nicophori Gregoræ in sex prima capita libri primi, quasi in angustissimum carcerem nimia propinquum brevitate coarctata compegit. Quæ ipsa capita, quod erant longiuscula, nos in multa diduximus, et aliqui in capitum numero longitudineque per totos libros constituta et definienda nostro judicio parvius. Et quoniam epitomen—conflicebamus alioquin alia quedam omisimus, eum præsertim involutijs essent, de quibus suo loco. Ter, quater libro primo et supplementum, pannillum verborum ex Gregora et Laonico aspersimus. Atque hic te, lector, monitum volo, ad ea, que libro jam nominato traduntur, uberiori cognoscenda, lectionem Gregoræ, nec hujus tantum, sed et Joannis Cantacuzeni, superiori anno a nobis in Latinum conversi, multaque aliter quam ille narrantis magna pere profutram. » Hæc Pontanus, qui pag. 304 notis suis Græce inseruit omissum in versione sive epitome sua Andronici junioris imperatoris pro Monembasiotis diploma sive bullam, et pag. 309, Bessarionis cardinalis epistolam quam ad pedagogum filiorum Thomæ Palæologi, Anconam ille misit, et Mennius deinde Græce ac Latine subiuxit Hesychii illustris opusculis Lugd. Bat. 1613, 8, vulgatis. Denique pag. 317 et 325 Græce et Latine Pontanus addidit *Georgii Trapezuntii* epistolam ad Joannem Palæogum, qua eum invitauit ut tricembus ab Eugenio IV missis imperator in Italiam ad synodum naviget.

De Phrantzæ opere, quod ms. Græce fuit etiam in bibl. regia Scoriæensi, atque in Ambrosiana Mediolanensi, quemadmodum et Barberina hodie asservatur (q), ita statuunt eruditæ (r), ut obsidionem et expugnationem CPoleos accuratissime ab eo descriptam esse nemo dubitet, aliqui multa, parum ad rem facientia, parumque accurate ab eo tradita esse conquesti sint multi. Nicophorus Gregoram ab eo etiam ubi errat, exscribi, notat Allatius ad Acropolitam, pag. 220, 264, 270, confundere omnia ac multilare pro libidine pag. 250. Idem oscitantiam ejus reprehendit libro *De consensu utrinque Ecclesiæ*, p. 776. Ex Acropolita proemium, et que ab urbe, a Latinis direpta, ad Græcis recuperatam, narrat, per summas transcripsisse, notat p. 426 *De Georgis*.

Græce loca e commentariis Phrantzæ historicis producit Allatius in eodem opere *De consensu*, p. 4, et alibi, neque aliunde hausit, que Græca Phrantzæ laudat Cangius in Glossario Græco. Notandum autem est, Allatum habuisse opus diversum ab eo quod in epitomen contractum Latinæ Pontanus edidit. Ita enim ille diatriba *Georgiis*, loco laudato: *Servatur penes me ejusdem Phrantzæ Chronicon*, diversum omnino ab edito. *Incipit ab a. 1402, finit in annum 1477, necio an ab ipso auctore, ne prolixitate operis lectorum fatigaret, in compendium post primum Chronicon concinnatum, an prius etiam, quam prolizum ederet, veluti memorie fulcrum, et materiæ argumentum preparatum fuerit. Quidquid tamen sit, eloquio barbarum, et locutione et trivio petita, habet in se multa, que aliunde non occurrent, et distincte omnia prosequitur: in eo tamen minime laudandum, quod minutissima quoque et nullius dignationis commemoret, satis in angustiis domesticis enarrandis curiosus et loquens. Sic exorditur: Οἰχτρός Γεώργιος Φραντζῆς καὶ πρωτοβεστιάριος, Γεργηδρίος τάχα μοναχός, ταῦτα ἔγραψεν ὑπὲρ τῶν καθ' εαυτὸν καὶ τινῶν μερικῶν γεγονότων ἐν τῷ τῆς ἀθλαζέως ζωῆς, αὐτοῦ χρόνῳ ἀπὸ τοῦ Κυριοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεννήσεως πρώτης. Principium: Καλὸν ἦν μοι ἢ οὐκ ἐγεννήθην, ἢ πατέσθιον ἀπωθανεῖν (1).* Conculi cum ms. codice Neapolitanico

(q) Codex Monachiensis est, teste Altero, perquam vitiouse scriptus. Præter ea adhuc extant Phrantze codi, in bibl. Neapolitana Augustin. S. Joan. ad Carbonar.; et in reg. Taurin. in cod. 102 et 246 V. cat. codd. Gr. Taur., pag. 215 et p. 366: quorum posterior conspirat cum eo quem Allatius habuit,

et diversum esse ab eo Chronico quod Pontanus in epitomen redactum Latinæ edidit, testatus est locu ab Fabricio postea memorato. HARL.

(r) Vide Hanckium, *De scriptoribus hist.* Bz. pag. 667 seq.

(1) Phrantze Chronicon abbreviatum dabimus infra ex editione card. Ang. Mai, Auct. class. t. IX. Edit.

bibliothecæ SS. Apostolorum Clericorum Regularium, et ut conjicio, asservatur quoque Scorlaci in bitt. regia. Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ περὶ τινῶν γεγονότων ἐν τῷ κατ' αὐτὸν χρόνῳ. Idem Allatius *Contra Greyhtonum* p. 117, vocat ἔκφρασιν compendiosam Phrantze, et ms. apud se esse testatnr.

In editione Pontani, III, 29, pag. 219, testatur Phrantzes, se, antequam habitum monasticum indueret, *Confessionem fidei* edidisse, atque in *expositione symboli* ostendisie, unde a SS. Patribus illud fuerit compositum. Illam confessionem, sive expositionem, utrum a Simeone Thessalonicensi mutuatus Phrantzes sit, Allatius addubitat: ceterum Pontanus in versione sua historiæ, cui ab auctore inserta fuerat, eandem ut alia multa rescidit. FABR.

Phrantza Chronicon editum est ex cod. Monachiensi, Græce, in usum Græcorum, a cel. Altero, prof. Gr. litt. in universitate Vindobonensi, et sic inscriptum: XRONIKON ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ τοῦ πρωτοεπιστάρευ εἰς τέσσαρα βιβλία διαιρέθεν· νῦν πρῶτον ἑκδοθὲν ἐπιμελεῖται ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΛΑΤΕΡ, διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς διαιλέκτου. Διπάνη δὲ καὶ γράμματος τῶν Μαρχίδων Πουλίου. Ἐν Βιέννῃ τῆς Λιοτρίας. Παρὰ Μαρχίδ Πουλίου, ἀφῆσ' 1796. fol. In proemio, Græce scripto, disserit doc. Alter de Phrantza, ejus Chronico atque codd. de Pontano, de Bianconio, qui ante Alterum editurus erat id Chronicon, de cod. Bavario, et de iis, quæ subiecit, opusculis, horumque auctoribus atque codicibus. Postquam pauca dederat Pachomii ejusdam scholia — ad Phrantza libros II, et cod. Bavari. descriptos, tum synopsis Phrantza librorum capitumque et indicem locorum SS: a Phrantza citatorum, tabulamque correctionum, ab ipso factarum, consecerat: addidit 1) p. 139 — 149, Ἐκθεσιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστωσες τῶν Κατινών, scriptam et missam a Gregorio, pontifice Romano, ad Germanum, patriarcham CPolitanum et Germani responseinem, ex cod. Vindobon. theol. Lambec. 64, et Nessel. CLXVIII. 2) p. 149. Nisi, patriarchæ CPolit. epistolam ad Urbanum, pontif. Rom. primum editam e cod. Vindob. histor. apud Nesselium XLVIII. 3) Athanasii symbolum pag. 119, de quo plura disserit in præf. p. 13 sq., ex cod. Vindob. theol. Nessel. 245. 4) symbola SS. apostolorum, Nicænum et CPolitanum ex cod. Cæsar. theol. Nessel. 190. 5) Ἰστορίαν πολιτικὴν Κωνσταντινουπόλεως, recusat et Martini Crusii *Turco-Græcia* Basil. 1584, fol. conf. Jen. A. L. Z. a. 1797, n. 57, et ipsum Alter. in indice suorum scriptorum, subiecto ejus libro: *Ueber Georgianische Litteratur*, Vindob. 1798, 8, p. 203 — 213. Idem p. 71 ac 203 et 209 spem facit secundū edit. cui adjecturus est versionem Latinam, pluribus lecturis necessariaam, ac glossarium Græcitatē Phrantzae cum aliis ineditis, ad historiam Byzantinam spectantibus. MARL. (1).

(1) Alteri editio repetita est Bonnæ anno 1839, Jacobi Pontani interpretatione, ubi vacabat, suppleta.
Edit.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΟΥ

ANNALES

GEORGII PHRANTZÆ

PROTOVESTIARII.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

I-3 Τὸ τῆς ιστορίας χρήσιμον καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ Αἴπηλθεν εἶπεν, ταῦτ' ἀν καὶ ἡμεῖς ἔρειν ἔχομεν. πᾶλιοι συγγραψάμενοι διωρίσαντο· καὶ ἀπερ ἀν Τί γάρ καὶ εὑροίμεν κατιύτερον νόημα τοσούτων

PROCEMIUM.

Historiæ quanta sit utilitas scriptores ante nos plerique docuerunt, et quæ illis se obtulerunt di-

cenda, eadem nos possimus in medium proferre. Quid enim novi exogiteimus post tot viros, qui hi-

Ιστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ιστορίας ἀποφῆναι μένων ἐν τοῖς σφετέροις σύγγράμμασιν; Τάχα δὲ οἱ πλέον ἔκεινων ἐν τοῖς νῦν προκειμένοις ἡμῖν λέξειν δξιον, **¶** τοῦτο γε ἀν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς προβαλούμεθα. Τὸ δὲ ἔστιν δι τοινοτέρων ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, & μήπω τις γραφὴ παραδόικε, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέλιμον ἔκεινων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων, ἀπερ δὲ τὸν χύδην λόγος οὐκ ὀλτῆμῶς ἀποφαίνεται. Οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς ιστορικῶς συγγραψάμενοι διλλογίᾳ λαλῶς πεποιήνται τὴν ἀρχήν· οἱ μὲν γάρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἡρξιντο· οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινὸς τῆς ἀρχῆς, ή Περσῶν ή Ἐλλήνων ή Ρωμαίων ή διλλογίᾳ οὐτινοσοῦν τῶν ἑθνῶν, ἔκαστος πρὸς τὸν ἁυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον κατατιθόμενος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐχ ἔκιστα οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελεσθήσεται. Τὰ μὲν γάρ ἀπαντά τὰ ἀπὸ ἀρχῆς γεγενημένα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ πολλάκις ἔξιπτορθῆθη· οὐκ δὲ λέγεται μοι· καὶ ὡς πρὸς διλλήλους οἱ πλειον· οὐ συνεφάνησαν, τὰ τῶν βασιλέων συγγράφοντες, διλοικώσεις τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήξεις; καὶ ἀνδραποδιζμῶνς καὶ νίκας; καὶ ἱτας, καὶ ὅσα τοιαῦτα σύμμικτα τοῖς καθ' ἡμᾶς· πολυσχεδῶς γάρ τὰ αὐτῶν τελούντων καὶ μῆδε παρ' αὐτῶν λαως τῶν ἐνεργούντων γνωσκομένων σχολῇ γε ἀν τοῖς ἔξιστοροῦσι τὸ ἀληθές πιντάπασι γενήσεται ή ἐπίτευξις. 'Ex τοῦ μόνου

storium tractarunt, universaque libris suis sunt complexi? enimvero quod in hoc instituto d'gnius est de quo dicamus, id nostrae pretendamus narrationi. Nempe quoniam res recenti ætate gestas scribere instituimus, quas nemodum litteris consignavit, consuetaneum est, recentem etiam fructum fore, cum in notitiam hominum venerint, quæ nunc vago rumore parum ad veritatem seruntur. Jam quæ res nostras scripserunt historici, alii aliunde ceperunt initium: quidam a mundo inde condito incepserunt, nonnulli a memorabili aliquo imperio, Persarum, Græcorum, Romanorum, vel alias gentis enjuscunque, ad suum quisque consilium opus accommodantes. Atque hac utique ratione nos in his uteinur commentariis. Nam a rerum inde principio quæ facta sunt, cum a multis sint et sœpe enarrata, non erant mihi cuncta commemoranda. Accedit, quod plerique non consentiunt, qui regnum conscripserunt historias, mutationes regionum et civitatum turbas, contentiones bellorum, servitia, victorias, clades et quæ alia id genus solent contingere. Res principium enim multiplices sunt, et fortasse ne ab iis quidem, qui gerendis illis intersunt, satis perspicciuntur: nedum historici veritatem ubivis at-

A δὲ καὶ δσα τῇ κοινῇ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἔξιστοροῦντα παρατήψεοθα δέον, εἰ μὴ ἀδικεῖν οὐτος ἔθελησεις τὴν ἀλήθειαν ὡς οἱ τοὺς ὅδοις κερματίοις ἐλλυμανθόμενοι 5 ή καὶ παραχαράττειν βουλόμενοι. Οὗτος γοῦν πρὸς χάριν οὗτε πρὸς φθόνον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς μίσος ή καὶ πρὸς εἴνοιαν συγγράψειν χρεών ἔστι τὸν συγγράφοντα, ἀλλ' ιστορίας μόνον χάριν καὶ τοῦ μὴ λγθης βιθῷ παραδοθῆναι, ήν δὲ χρόνος οἰδε γεννάν, τὴν ιστορίαν, μένει δὲ ζωσάν τε καὶ λαλοῦσαν φωνήν καὶ ἐμψυχον καὶ διπρύσιον κήρυκα δι' ἀπεράντων αἰώνων. Οὗτως τοινυν κάγω Γεώργιος Φραντζῆς, ή χρηματίας καὶ πρωτοβεστιάριος καὶ Γρηγόριος τάχα μοναχοί, ταῦτα ἔγραψα περὶ τῶν καθ' αὐτὸν καὶ τινῶν μερικῶν ἀναγκαίων γεγονότων ἐν τῷ τῆς ζωῆς; μου γρήνω πρὶν τῆς αἰγμαλωτίας ἡμῶν καὶ μετὰ τῆς αἰγμαλωτίαν. Καὶ πρώτον μὲν διηγησάμεθα περὶ τῶν ἀφορμῶν καὶ αἰτιῶν τῆς τῶν Παλαιολήγων βίσιλειας ἐκ πρώτου βασιλεύταντος ἐκ τοῦ γένους ἀπτῶν δχρι τῆς διλῶσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως; ὑπὸ Τούρκων, καὶ πόσοι καὶ τίνες οἱ νεοί καὶ βυγατέρες καὶ δεσπόται ἐγένοντο αὐτοῖς· καὶ τῶν γεγονότων πολέμων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀντὶ τοῦ δισειν αἰταδέλφουν, τοῦ δεσποτοῦ κυρίου ἀμητροῦ λέγω καὶ δεσποτοῦ κυρίου Θωμᾶ, καὶ ἐξέρων ἀναγκαίων καὶ μνήμης δξίων βούλομαι: διηγήσαθαι.

Ctingere possint. At enim nonnisi ea, quæ communis fama divulgavit, excipere debent, nisi veritatem infringere velint, eorum instar, qui numeros circumcidunt vel cuiundam adulterinos. Certe quidem neque ad gratiam vel studium, neque ad invidiam vel odium scribendum est, sed solius memoriae causa, ut res oblivione ne deleantur, in quam temporis diuturnitate solent adduci, sed quasi viva et clara voce præconis sæculorum æternorum personam spatiæ. Itaque ego quoque Georgius Phrantzes, protovestiarii olim functus dignitate et deinde Gregorii nomine monachus factus, de rebus memoria mea gestis, et specialiter miseriis quibusdam, que partim ante, partim post captiam Cpolimi nos afflixerunt, hos conscripsi commentarios. Ac primum quidem originem explicabo imperii Palæologorum, et historiam eorum a primo ejus domus imperatore ad Cpolim usque a Turcis expugnatam preservabam, dicamque quot et qui ejus gentis filii filie et despotæ fuerint, atque de bellis in Peloponneso inter Demetrium et Thomam, fratres despotas, gestis, aliisque de rebus necessariis et memoratu dignis exponam.

BIBAION A'.

6 α'. Ότις ἀρχῆς ἐπιδήτωρ Ἀλέξιος Ἀγγελος; δοκιμηνὸς, δὲ τὸν ἀδελφόν Ἰσαάκιον Ἀγγελὸν τυ-
φλώτας καὶ τὴν βασιλείαν λαβόν, ἐφ' οὗ καὶ το-
σαῦτα καὶ τοῖσι ταῖς κακὰ τῇ Ῥωματῖδι ἀρχῇ παρὰ
τῶν Ἰταλῶν ἐφύη, δρόμον μὲν οὐκ εἶχε, θυγατέρας
δὲ δύο· καὶ τὴν μὲν πρωτογενῆ Εἰρήνην τούτοις
ἐρυθροῖς πεδίλοις ὑποδεδέσθαι ἔταξεν, ἵνα αὐτῇ τε
καὶ διατάξῃ μηνῆστευθῆσμενος διάδοχοι καὶ κληρο-
νύμοι τῆς βασιλείας ὅπις μετὰ τὸ τεθνάναι αὐτῶν·
δηλον καὶ εἰς λέγος δέδωκεν αὐτὴν Ἀλέξιψ τῷ Πα-
λαιολόγῳ, καὶ εὐθὺς αὐτὸν δεσπότην τετίμηκε. Καὶ
εἰ μὴ ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐγένετο, αὐτὸς ἂν ἐβασί-
λευσε πετά τὸν πενθερὸν αὐτοῦ. Ἐπειδὲ δὲ θαύμων δο-
πλαιαλόγος; Ἀλέξιος θυγατέρα μόνην κατέλιπεν,
ἐλθὼν δὲ εἰς νόμον τιλικίας τὸ κοράσιον Εἰρήνην ἡ
μῆτρα αὐτῆς συνέζευξεν αὐτὴν Ἀνδρονίκω τῷ Πα-
λαιολόγῳ, διὸ καὶ διαβαλεῖς θεόδωρος δολάσκαρις,
δι τὴν ἐτέραν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλέξιου εἰς
γυναῖκα λαβόν, μέγαν δομέστικον ἐτίμησεν ὑπερ-
ρων· 7 ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν υἱοι τρεῖς, Μιχαὴλ δο-
κιμηνὸς, Κωνσταντίνος δοπλαιαλόγος· καὶ Ἰωάν-
νης διπλοπαλαιολόγος δυντες πατρόθεν καὶ μητρόθεν.
Εἴχε μὲν κάντευθεν ἀφοριμάς εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθε-

σιν, ὡς εἰρήσεται· ἀνδρυνθεὶς δὲ δὲ Μίχαὴλ, πρῶτος νιὸς ὡν τῷ Ἀνδρονίκῳ κατά γέννησιν, μεταξὺ τῶν ἐν τέλει τῶν ἀλλοις ἐπέκεινα εἰς; ἦν, πολλὴν ἔχων τοῦ προσώπου τὴν Ιαρότητα, τῇ διμιλίᾳ χρηστὸς, ἀστεῖος τὸ θῆρος, πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὴν χείρα ἔχων φιλότερον. Καὶ διὰ ταύτας οὖν τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ χάριτας πολλοὶ αὐτὸν ἡγάπουν καὶ ἤθελον, καὶ ἐν εὔχολᾳ πάντας εἰλικρίνης στρατηγοὺς ταξιάρχα; δημότας καὶ τῆς συγκλήτου πολλούς. Διὰ τοῦτο γοῦν διαβολαὶ τινες ἀνεψήσαν κατ’ αὐτοῦ, διὶ βασιλείας θρέγεται· ἦν γάρ τότε ὁ βασιλεύεων Ἄρωπας Θεόδωρος Λάκκαρις ὁ νέος. Καὶ ταῦτα ψιθυρίζοντες ἥσάν τινες τῶν φίλων αὐτοῦ, λέγω Μίχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. "Οὐθεν πρόσταγματι βασιλικῷ ἀγούσιν αὐτὸν εἰς ἔξετασιν. "Ησαν δὲ οἱ ἔξετάζοντες δ ἀρχιεπίσκοπος· Ἀρσένιος, δ καὶ πολλὰ δυνάμενος τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἕπεροι τῶν ἐλλογίμων. Παραστὰς δὲ Μίχαὴλ δ Κομνηνὸς καὶ πολλά ἐρωτηθεὶς καὶ εἰπόντες αὐτῷ, εἰτα λέγει δ ἀρχιεπίσκοπος. « Μή γάρ τοις ἀμαρτάνουσιν **8** ἀπολείπεται συγγνώμη τὸ σιγῆν καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων φθέγγεσθαι· εὐγενῆς οὖν ὃν καὶ ἐξ εὐγενῶν καταγδύενος, τιμώτατε ἄνερ, ἐρωτῶ

LIBER PRIMUS.

1. Alexius Angelus Comnenus imperator, qui, exēcato Isaacio fratre, regnum occupavit, cuiusque imperio tot tantisque cladibus res Romana ab Italīis afficta est, nulla virili prole suscepta, filias duas habuit. Natu majorem, Ireneū nomine, calceos purpureos induere jussit, ut ipsa et is cui despondetur, semet mortuo, successores sibi essent et imperii heredes. Itaque Alexium Palæogum filiæ matrimonio junctum continuo dignitate despotæ honestavit, et tenuisset is post socerum imperium, nisi præmatura morte e vita cessisset. Reliquit Alexius Palæologus unam filiam : eam viro matutram Irene mater Andronico Palæologo collocauit, quem imperator Theodorus Lascaris, qui alteram Alexii imperatoris filiam duxerat, postea declaravit magnum domesticum. Illujus erant lili tres, Michael Comnenus, Constantinus Palæologus, et Joannes, ab utroque parente Palæologi. Atque ab his profecta initis gens Palæologa, ut jam narrabitur, ad imperium accessit. Nam adultus Michael, filius Andronici natu maximus, unus inter omnes proceres excellebat, insignis suavitate oris, consuetudinis comitate, morum elegancia et liberalitate insuper

Clargitionum. Propter has ejus virtutes et gratias a multis diligebatur et habebatur charus, inque sui studium omnes trahebat duces, centuriones, plebeios, ac senatorii ordinis permultos. Unde adversus eum criminationes quedam affectati imperii noctae sunt, quod tum Theodorus Lascaris minor tenebat. Falia qui susurrarent, in ipsis numerabantur amicis, in amicis, inquam, Michaelis Comneni. Itaque jussu imperatoris vocatur in quæstionem. Habebant eam quæstionem Arsenius archiepiscopus, cuius magna tum apud imperatorem auctoritas erat, et alii viri illustres. Adductum Michaelem Comnenum multa interrogant et cohortantur, tandemque archiepiscopus his verbis compellat: «Qui quid pecarunt, inquit, iis non hæc venia datur, ut taceant.

Det nihil quidquam pronuntient de patrato criminе. Quare tu, vir honoratissime, cum sis generosus et ex generosis oriundus, interroganti mili aperi veritatem: quinam tecum conjurarunt consilique istius consclii sunt et participes vel comprobatores? dic, quod res est, ac juro per Christum Servatorem meum, illos legibus poenas datus esse, te liberum fore ab omni quæstionis genere immunem. »

σε, καὶ δηλοποιήσον μοι τὴν ἀλήθειαν. Τίνες ὑπάρχουσι συνωμόδιαι καὶ συνίστορες καὶ συνῆγοροι τῆς βουλῆς ταύτης καὶ οἱ συμβουλεύσαντες ἐν τούτῳ; Φρέσον μοι τάληθές· καὶ δύνων σοι ἐν τῷ σωτῆρὶ μου Χριστῷ διεῖ αὐτοὶ μὲν κολασθήσονται ταῖς τοῦ νόμου ποιναῖς, σὺ δὲ ἐλεύθερος ἔσῃ ἀπὸ παντὸς πειρατηρίου. » [¶] Οἱ ἀπελογίσατο οὗτος. « Ἐγὼ μὲν εἰπόν σοι καὶ λέγω διεῖ οὗτε ἐνεθυμήθην περὶ τούτου πώποτε, οὗτε ἐν τῇ διαινοίᾳ μου διάτοδος σκοπὸς ἡλθεν, οὗτε τις μικρὸς ἢ μέγας περὶ τοιαύτης ὑπόθεσεως ἀνέφερε μοι. Εἰς τὸν αἰῶνα μὴ γένοιτο. Μάρτυρα χρώμαι τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἀρράτως περισταμένους μοι. Εἰ δὲ οἱ συνορθευτήσαντές με τοῖς ὥστις τοῦ βασιλέως μου ἔδιρυναν φεύδη κατ' ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ εἰ οὐ πιστεύετε μοι, οὐκ ἔχοι τοὺς λέγειν. » Η τίς θεοτατὸς μοι μάρτυς τῆς ἀληθείας μου; Εἰ μὴ, ὁ δέσποτά μου, δέσμωτος σου, ποίησόν μοι χάριν. Βάλον σύδηρον ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου, καὶ ξασσόν αὐτὸν ὑπερμέτρως ἐκκατήναι, καὶ φέρετέ μοι αὐτὸν, καὶ πιάσω ταῖς χερσὶ μου, καὶ ἐνυράκας πυρὸς [¶] ἐπὶ τὸ στῆθος μου θέλξομαι· καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν τὸν λυτρώσαντα τοὺς τρεῖς πατέρας ἐκ τῆς φλογὸς τῆς καμίνου· καὶ ὁ ἀλάθαστος καὶ ὁ ἀκούμητος ἔκεινος δρθαλμὸς, ὁ ἐρευνῶν καρδίας καὶ νεφρούς, εἰδὼς διεῖ οὗτε ἐνεθυμήθην οὗτε ἐλογισάμην περὶ ὧν με ἐρωτᾶς, φυλάξει με, εἰ τύχοι, ἀδλαδῆ ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου. » Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος. « Τοῖς Ὦμαλοῖς καὶ τοῖς σοφοῖς Ἐλλήσιν οὐκ ἔστι νόμος οὐδὲ ἔθος; ἵνα βασανίζωσι τοὺς ἔξεταζομένους, καὶ μάλιστα τοὺς εὐγενεῖς ὡσαύτως. Ἀλλὰ

^A οἱ βαρβαρικὸν ἔστι τὸ πρᾶγμα καὶ ἀποκεν, καὶ θνητὸς δὲ νόμος. » Λέγει δὲ αὐτῷ Δοκμηνὸς· « Ἐπειδὴ, ἄγες δέσποτα, οὐχ ἔστιν ἔθος; οὗτε νόμος Ὦμαλος ἀ εἰπόν σοι, καθὼς λέγεις, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν θνητῶν, κάγὼ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ταπεινὸς Ὦμαλός είμι, καὶ ἀνακρινατέ με καὶ ἔξετάσαι με, εἰ τῇ ὁμετέρᾳ βουλῇ ἀρεστὸν ἔστι, κατὰ νόμους Ὦμαλίων καὶ ἔθη. Καὶ εἰ μὲν νομίμως αἴτιος εὑρεθῶ καταδίκης, ἔλεος μή ἔστω μοι· εἰ δὲ καὶ ἀνατίτιος κατὰ τοὺς νόμους πάλιν, μή μοι τὸ κριτήριον, καὶ μὴ ὅρη τοὺς λόγους τῶν συκοφαντούντων με ἀδίκως καὶ παραδίχως ἔνεκεν φθόνου καὶ ἔριδος. » Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἐπίσκοπος ἀναφέρει τοὺς λόγους πάντας τῷ ^B 10 βασιλεῖ πεποιήκη· καὶ πάλιν ἀντέλεγον οἱ ἐλέγχειν ἐτέρωθεν προτελοντες· « Ἄλλ’ οὐκ ἐφάνησαν, ὡς ἀληθεῖρα ἔδοκει καὶ ὡς φεύδεις αἱ διαβολαὶ ἔδοξαν, εἰ καὶ σχεδίασαντο; τῷ κατεροῦ καὶ οὐτως ἦν. « Ομως δὲ βασιλεὺς προσέδει; ἐνόρκως βεβαίωσαι διεῖ αἱ διαβολαὶ φεύδεις; εἰσὶ καὶ οὐπώποτε ἐδουλήθη ποιῆσας δὲ ἐσυκραυνθέν. Οὐ καὶ ἐγένετο. Καὶ ἐλεύθερον εἶναι τούτον ἐκβιεύσεν δὲ βασιλεὺς τῆς καταδίκης καὶ ὑπόψιας ἀπάσης καὶ τὴν προτέραν ἀπολαμβάνειν τιμῆν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν Νικαέων ἐπέτρεψεν αὐτὸν ἔχειν.

^C Ποιήσας δὲ τινα καιρὸν ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, εἶτα φυγὸν ἀναχωρήσας διέβη ἐν τῷ Ἰκονίῳ πρὸς τὸν σουλτάνον. « Ή δὲ αἰτία τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἦν διεῖ έπος οὐκ ὀλίγους καθ’ ἐκάστην ἡμέραν πάλιν ἐκ δευτέρου πολλὰ; μηχανὰς πολυτρόπους συρράπτειν περὶ αὐτοῦ καὶ συκοφαντεῖς πρὸς τὸν βασιλέα ἔνεκεν φθόνου καὶ φιθυρισμούς πολλοὺς καὶ λόγους φθόνου

^D dicis, sed barbaris gentibusque, ego autem Christi munere humili Romanus sum, examine me et in me inquirete, si ita vobis placet, secundum leges moresque Romanos. Si legitime videbor eritis reus esse, ne esto mitis; sin ex iisdem legibus non reus, ne vocato me in judicium non respicio sermones hominum, qui iniuste mihi ac præteritatem obtrectant, invidia commoti et simulacione. » His auditis episcopus ad imperatorem cuncta renuntiat. Rursus contra dicunt, qui crimen illi intendebant. At non videbantur vere dicere, sed coniuncticiis uti calumniis, etiam postea, cruciante tempore, res ita evenit. Verumtamen decrevit imperator, ut illas meras esse calumnias, nec unquam se molitur esse, de quo argueretur, jurejurando interposito Michael asseveraret. Quo factio, eum et criminis et suspicione omni liberum esse priusquisque honoribus restitui jussit, ac praesedit insuper civitati Nicæensi.

^E Commemoratus aliquandiu in Bithynia Michael mox fuga se Iconium ad sultanicum recepit. Cujus fugæ causa erat, quod rursus non paucos sibi invitos multas quotidie machinas dolosque apud imperatorem struere animadvertebat, et aures ejus sentiebat susurrationibus sermouibusque malignis circumstrepit, atque imperatorem perpetuo contra se ineditari supplicia intelligebat. Quamobrem quiete

Cui ille sic respondit: « Ego et antea tibi dixi, et nunc dico iterum, nec ipsum unquam me istius rei concepisse cogitationem consiliumve, nec alium sive humili sive illustris conditionis hominem de tali negotio mecum egisse: idque utinam nullo unquam modo fiat. Cuius rei testes invoco Deum optimum maximum atque angelos, qui invisi mihi adstant. Quodsi li, qui me criminati sunt, aures imperatoris mendacia aduersum me, servum ejus, conflictis onerarunt, nec mihi fides est, non habeo, quod dicam. Aut quis erit, qui vere me dicere testetur? verumtamen obsecro te, mi domine, banc mihi benevolentiam praesta, ut ferrum in camini flammis conjectum et bene candefactum mihi apparetur: manibus illud tractabo proximisque in simum immittam, Deo consilus, qui tres pueros in ardente fornace servavit. Namque oculus ille omnitemperat semperque vigil, qui scrutatur corda et renes, ea, quæ interrogor, me nec animo concepisse nec meditatum esse novit atque illæsuin me, si voluerit, præstatibit a vi ignis. » Occurrit episcopus: « Romanis et sapientibus Græcis nec lege, nec more receptum est, ut reos, nobiles præsertim, extorqueant. Barbarus iste mos est et nefastus planaque gentilis. » Hic Comnenus. « Quoniam, domine venerande, inquit, Romanis id, quod volui, nec legibus nec moribus sanctum est, ut tu quidem

μεστος λάθρα την ἀκοήν αὐτοῦ περικλύζουντας, καὶ πάντοτε κολάσσεις κατ' αὐτοῦ πρὸς τοῦ βασιλεῖς μελετωμένας ἐμάνθανε. Ἐφ' ἡσυχίας μένειν δὲ, οὐδὲ ἑδύνατο, ἀλλὰ μεστὸς λογισμῶν ὑπάρχων καὶ φοβούμενος· καὶ γάρ ἑδεῖται τὸ δξύρροπον καὶ ἀπότομον καὶ ἀπηνές τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὐδὲν ἡμερον οὐδὲ συμπαθὲς ἐνενθεὶ γενησθμενον. Ἐπειδὴ **11** μεγάλας συκαφαντίας καὶ μηχανᾶς εἰς τέλος κομψωθείσας μακρὸν οἱ ἀντίδικοι αὐτοῦ ἐποίησαν καὶ τὰς τοῦ ἀνακτος ἀνέπλησαν ἀκοδές, διὰ τούτο πρὸ τοῦ παθεῖν φυγῇ τὴν αστριάν ἔγρήσατο. Ἀπειθότος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰκονίῳ, ἕνρε τὸν σουλάτων σπουδῇ τὰς ἐκατοῦ ἀθροίζοντα δυνάμεις, ἵνα ἐξῆλη κατὰ τὸν μαχισμένων αὐτῷ Σκυθῶν. Ἐδέξιον οὖν αὐτὸν δ σουλτάνος μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ οὐλέξας στρατὸν ἐκ τῶν Χριστιανῶν (ἥσαν γάρ οὐ) αὐτῷ πάλαι δεσδούλωμένοις τινὲς· Ῥωμαίοις καὶ ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Πελαισιολόγον ἐταξεν αὐτοὺς, καὶ Ῥωμαίην καὶ ἔνην στολὴν κελεύσας ἵνα φορέσωσιν, ὅπως καταπλήξῃ τοὺς πολεμίους. Οὐ καὶ ἐγένετο ιδόντες γάρ οἱ Σκύθαι ἴσαλφῆς στρατὸν ἐπαγγέλμενον δὲ οὐδὲν ἤλπιζον, φεύγοντες φύγοντο. Καὶ οὕτως τὰ ἐν τῷ Ἰκονίῳ γεγόνασι.

Οἱ δὲ Νικαεῖς γράφουσι τῷ βασιλεῖ, Ἐνθα δῆ, περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Παλαισιολόγου. Καὶ ως ἤκουσεν δ βασιλεὺς, περίλυπος ἐγεγόνει καὶ εἰς ταραχὴν λόγισμῶν οὐκ ἀλήγην ἐντέπεις. Καὶ διέγει παρελθόντος καιροῦ γράφει πρὸς τὸν Παλαισιολόγον, **12** ἀνακαλούμενος αὐτὸν καὶ πολλὴν ὑπισχνούμενος τὴν στοργήν, καὶ Ιωροκον ἔχοντα τὴν ἀεφάλειαν δῶν διελάμβανεν. Καὶ οὕτως πάλιν τὸν Κομνηνὸν ἡ Ῥωμαίων γῆ ἐλασε.

se dare plane non poterat, sed cogitationibus agitabatur metuque. Noverat enim præceps et acre aique ab omni elementia alienum ingenium imperatoris, nec ullam mansuetudinis vel misericordiae spem fore sibi persuaserat. Itaque cum calumnias machinasque ad summum fastigium commoliti essent ejus inimici imperatorisque occupassent aures, antequam funesta pateretur, fuga saluti prospexit. Leoninus ut venit, sultanicum studiose copias comparantem reperit, contra Scythas, quibuscum dissidebat, profecturum. Recepit eum magno cum gaudio sultanus et exercitui conscripto e Christianis terant enim ei pridem nonnulli subjecti Romani) præfecit, jussitque milites Romanum ac peregrinum induere vestitum, quo hostibus inuteren terrorem. Nec eum spes fecellit. Nam Scythæ, cum subito exercitum contra se duci vidissent, quem non sperabant, in fugam præcipitem se tradiderunt.

Hæc dum Leonii geruntur, Nicæenses de fuga Palæologi ad imperatorem litteras dederunt; quo nuntio ille tristitia non mediocre affectus et animo admodum perturbatus, brevi tempore intermisso, Palæologum litteris ad redditum invitat summam ei pollicitus benevolentiam securitatemque, interposito jurejurando. Atque hoc modo Romano solo Comnenus restituatus est, postquam et ipse sacramentis horrendis se obstrinxit imperatori, ut in fide et obe-

A Ὁμοίως πρῶτον καὶ αὐτὸς μετὰ δρκων φρικωδεστάτων δέδωκε τὴν ἀτράπαιεν πρὸς τὸν αὐτοκράτορο, ὃς τε ἐμμένειν ἀεὶ πιστὸς καὶ υποτεταγμένος, καὶ μὴ ζητεῖν ποτε βασιλεῦσαι, ἀλλ' ἔχειν τὴν εἶναι· αν καὶ τὴν στοργὴν πρὸς τὸν βασιλέα Θεόδωρον καὶ τὸν οὐδὲν αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ τοὺς ἄφεκτος διαδόχους τῆς βασιλείας. Καὶ ἐπὶ τοῦτο πάλιν δ βασιλεὺς μεγαν κοντότερον εἰτίμησεν, καθὼς αὐτὸς εἶχε καὶ πρότερον.

Ἐν τούτῳ γοῦν ἀσχολούμενος δ βασιλεὺς ἀσθενεῖς περιπεάῶν βαρυτάτῃ ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει, καὶ πρὶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ μοναχὸς γενόμενος, καταλιπὼν ἐπίτεροπον τῶν βασιλικῶν πραγμάτων Ἀρσένιον τὸν πατριάρχην καὶ Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα πρωτοθεσιάριον δυντα, μέχρις δ οὐδὲν Ἰωάννης φθάσῃ εἰς τὴν ἀνήκουσαν ἡλικίαν· ἦν γὰρ τῇ ἡλικίᾳ ἔκτου ἑτούς δ παῖς. Καὶ ἐν τούτοις δ πατριάρχης τὴν σύγχλητον πᾶσαν συνάξας καὶ δημηγορήσας, πάντες δρκον; ἐποίησαν φρικτούν; Ἰνα φυλάσσωσιν τὴν πρέπουσαν εννοιαν καὶ πίστιν πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως οὐδὲν καὶ υποταγὴν εἰς τὸν Μουζάλωνα ὡς ἐπίτεροπον αὐτοῦ. Οὐλίγαι οὖν παρῆλθον θμέραι, καὶ τινὲς **13** τῶν ἐν ἀξιώμασι καὶ λαμπρότητι ταχέως ἐνεωτέρισαν, φυονήσαντες τὸν Μουζάλωνα. Ἐννατος θμέρα, ἦν μετὰ τὴν θανήν τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπασσαὶ αἱ τῶν ἐνδίξων συνήθησαν γυναῖκες ἐπὶ τὴν μονὴν τῶν Σικανδρῶν, διποι τέθαπται δ βασιλεὺς, ἵνα ποιήσωσιν τὸ νεομισμένον πένθος καὶ τὰ μνημόσυνα. Παρόντες δὲ οἱ ἀρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, καὶ οἱ τῆς Ιερᾶς τελούμενης λειτουργίας τὰ ἔιρη γυμνάσαντες πάντες οἱ στρατιῶται ἐν τῷ ναῷ, καὶ

dientia semper maneret, neu unquam appeteret imperium, sed benevolentiam et amorem τοῦ ipsi imperatori Theodoro tum Joanni, ejus filio, et seculuris deinde successoribus præstaret. Quibus peractis imperator eum rursus magnum contostaulum nominavit, qua etiam ante ornatius fuerat dignitate.

His curis distentus imperator, morbo ccorreptus gravissimo e vita cessit, cum paulo ante mortem monachi habitum induisset et procuratores imperii Arsenium patriarcham et Georgium Muzalonem protovestiarium disignasset, donec illius Joannes, qui tum annum sextum agebat, ad justam pervenisset ætatem. Itaque patriarcha, senatu convocato et habita concione, omnes in dira adigit sacramenta, quibus studium et fidem imperatoris filio, et obedientiam Muzalonī tutori ejus, adjurant. At paucis interjectis diebus quidam honoribus et nobilitate illustres viri, Muzaloni invidentes, res novas molinatur. Dies ab obitu imperatoris nonus erat. Cum quidquid erat nobilium matronarum, in Sosandrum monasterium, ubi sepultus est imperator, ad memoriam ejus solemnē luctu cohonestandam conflūxisset. Aderant proceres ac plebeii. Medio liturgiæ sacrificio, milites in templo enses stringunt et trepidantem Muzalonem ad sanctam divinamque mensam crudeliter trucidant. Matrone et reliquo po-

ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἵρῃ τραπέζῃ φυγόντα τὸν Μουζάλωνα Α χρήματα, πάντις τοῖς ἐν γένει καὶ τῶν στρατιώτῶν οὐκ ὀλίγους ἐνέπλησεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι τὴν γῆως τανάρισαν φράξιν ἔγχον δημαγωγεῖν τὸν δῆλον [δέ] ναντο]. Ἐν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ἵκανδες ἐν γένοσε τε καὶ πράξει, καὶ ἐν τῷ λόγειν ἐπιτελεῖτος, καὶ ἐμπαιρος πραγμάτων παντοῖων καὶ βασιλείων καὶ λαὸν διοικῆσε. Τι **15** χρή λέγειν; οἱ πάντες αὐτὸν ἐψηφίσαντο. Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸν ἐβεβαίωσε καὶ σύμφηφον ἐποιεῖτο, ἵνας οὖν ὁ τοῦ βασιλείως παῖς, φύστην τὸν τοποθετεῖται τῇ προσηκούσῃ. Καὶ ἦν ἐπὶ τὸν κοινῶν πραγμάτων πάσῃ ἐξουσίᾳ διεξωμένος ὁ Παλαιολόγος ὁ Μιχαὴλ καὶ αὕτη ἡ αἰτία γίνεται πρὶς τὸν Μιχαὴλ τῆς εἰς βασιλείαν ἀναγωγῆς καὶ κατάστασις. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας πάλιν ἐπέρα; μηχανᾶς βάπτουσιν οἱ σπουδάζοντες ἀναβίσια: Βαύτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιπολήν. Βουλὴν κατηνήν αὐτὸν μέσον κύτων ποιήσαντες ἐλεγον ἐν τε πλατείαις καὶ βύμασι· «Οὐκ ἔστι πρέπον οὐδὲ δίκιον τὸν τὰ κοινὰ διοικοῦντα πράγματα καὶ προσεΐς ἐθνῶν πολλῶν ἀναδεχόμενον μή ἔχειν καὶ τι ἀξιωματογένες ἔγγυς τῆς βασιλείας, ἵνα πρῶτον ἔσται τοῖς τούτοις καὶ μεγαλοπρέπεια τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων καὶ βεβαλωσίς τῆς τῶν γινομένων καταστάσεως ἐν τοῖς Εθνεσι». Μετὰ τοιαύτη γῆρας αἰτ. φ. καὶ ὑποκερυμμένη ἐννοίᾳ καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀξιωματογένες ἔχεται γνώμη τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δυστυχοῦ; κληρονόμου τῆς βασιλείας.

B. Ἐν ἐκείνοις δὲ τοῖς καιροῖς τὰ βασιλεῖα καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Νικαιᾳ τῆς Βιθυνίας ὑπῆρχε διὰ τὸ χρετεῖσθαι τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Καιροῦ δὲ παρελθόντος **16** πάντα δίγονοι

polus omissis sacris foras se proripiunt. strepitu ac tumultu ingenti. Ile hominum perfidiam, qua horrendis sacramentis et dirissimis execrationibus, vix devincti, proterve illudunt! Pro, Christe rex, misericordiam et patientiam tuam! patriarcha solus relictus, nec admodum peritus administrandæ rei publicæ, curis ac sollicitudinibus vehementer astuabat, cum reputaret pueri et rerum omnium periculum. Afflito et perturbato animo anxie circumspiciebat, quis potissimum e principibus navem cum vectoribus in tanta fluctuum astutiatione sine aliqua offenditione aut demersione moderari ac regere posset. In mentem occurrit is, de quo diximus, Michael Comnenus, cuius ope saluti pueri prospereret. Erat is nobilis et illustris famaque apud omnes inclitus. Accedebat, quod, sicut apud multos eum gratiosum loisse docuimus, ita patriarcha minime abhorrebat ab ejus amore, sed cæteris etiam magis amice eum amplectebatur. Itaque illi soli claves lisci tradidit, ita ut, quæ opus erat ad rem: sive bellicam sive civilem administrandam pecunia, omnis petenda esset a Comneno. Quæ res ad consilia olim inita perficienda occasionem ei opportunissimam dedit, et exitum iis, quæ pridem fama jactarat, celerem imposuit. Adeptus enim tantæ pecuniae liberam, potestate proceres omnes et milites nos paucos, eosque, qui lingua faciliem habebant ad pertendantam

plehem, cumulabat præmiis. Erat etiam ipse Comnenus strenuus in consiliis tuin ineundis tuin perficiendis, exercitatus in dicendo et rerum omnium ad administrandam rem publicam regendamque multititudinem necessariarum peritia insignis. Quid multa? omne ferebat punctum. Qua re etiam factum est, ut patriarcha eum promoveret sibiique deligeret munieris consortem, donec imperatoris filius justam ætatem attigisset. Itaque Michael Paleologus rei publicæ summam natus est potestatem, eamque habebat occasionem occupandi imperii. Nam diebus aliquot post rursus alias moliuntur machinas, quæ ad fastigium imperii eum evectere nitebantur. Communi consilio in plateis vicisque dictabant, non decreo nec æquitati consentaneum esse, qui omnem administraret rem publicam multarumque gentium legationes exciperet, eum non dignitate insignem esse, quæ prope accederet ad imperium: id quod primum ad augendam gloriam amplitudinemque Romanorum facturum esset, deinde pactiones cum exterioris gentibus initas confirmaturum. Ex tali igitur causa et simulato consilio despotæ honorem adipiscitur, consensu populi, patriarchæ et infelices heredes imperii.

2 Illo tempore imperii et patriarchæ sedes Nicæa in Bithynia erat, Cpoli ab Ital. occupata. Tempore perexiguo interjecto tum isti malorum

καὶ οἱ τὰ παντοῖα κακὰ συρρίπτοντες, καὶ τινες τῶν ἐν δῖῃ καὶ γένους [καὶ] λαμπρότερης ὑπερέχοντες; καθίσαντες; αὐτὸν ἐπὶ ἀσπίδος βασιλέας ἀναγορεύουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος τὴν τοιάντην παράνομον ἀναγόρευσιν ἔφος ὡς εἰπεῖν χαλεπὸν ἐδέξατο κατὰ τὴν καρδίας, καὶ ἐν ἀφορισμῷ φραγμῶν καθιστέοις τοὺς τε ἀναγορεύουσας καὶ τὸν ἀνηγορευμένον ὡς ἐπιόρχους καὶ παρανόμους καὶ ἐπιβάτας καὶ δυνάστας. Ἐπειτα βουλευσάμενος ἐν τῇ διανοῇ καὶ μετὰ τινων τῆς συγκλήτου ἑρωμένων τε καὶ λαϊκῶν, βέλτιον ἥγήσατο ὄρκος ἀσφαλίσσοντας: φρικιαδεστάτοις τὴν τοῦ παιδὸς ζωὴν, μὴ χειρας ἐπιβάλῃ ἐπιθυμής μήτε περιευδοκίμησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἢ ὑστέρησιν τινα ἐνθυμηθῆ. Καὶ οὕτως ἐγεγρέσθη, καὶ Μιχαὴλ τὸν Κομνηνὸν οἰκεῖας χερσὸν διατριάρχης διαδέματι ἔστεψε τῷ βασιλικῷ, καὶ οὐ τὴν αὐτοκρατορίαν διηνεκῶς χαρίζεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ευμάρντην τοῦ καιροῦ, καὶ τῶν πραγμάτων ὀναγκαζόντων, καὶ διοικηθῆντα αὐτὸν ποιεῖ μετὰ ἕκουσας βασιλικῆς, μέχρις δὲ τῆς βασιλείας; κληρονόμος δὲ γνήσιος; καὶ διάδοχος φθάσῃ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ· τότε δὲ παραχωρήσας τῶν αὐτοκρατοριῶν θρόνων, καὶ τῶν ἑτέρων ἀπάντων βασιλικῶν συμβάλλων. Καὶ ἀνὰ μέσον τούτων πάλιν αὐθίς δρκοὶ φρικιαδεστάτοις τῶν προτέρων ἐτελοῦντο.

17 Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ἔλην βασιλείαν, καὶ πολέμου μεγάλου συμβεβηκότος ἀνά τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ τῆς Αἰτωλίας; καὶ Ἀπειρου χρηστοῦντος Μιχαὴλ τοῦ δεσπότου, ἔχοντος καὶ συμμάχους τοὺς δύο γαμβροὺς αὐτοῦ τὸν τῆς Σικελίας βίγα Μαφρέ καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιπα· καὶ

omnium machinatores tum alii nonnulli homines auctoritatem et generis splendore illustres Michaelem in clypeum sublatum imperatorem consulunt. Qua comperta injuria, Arsenius patriarcha quasi gladium sibi in præcordia desigi sensit, atque execrationi horribili subjicit et eum qui consalutatus erat imperator, et a quibus erat consalutatus, ut homines perjuros et injustos seditionosique. Deinde re apud se pensata et deliberata cum proceribus nonnullis tum clericis tum laici ordinis, satius arbitrabatur sacramentis gravissimis pueri tueri vitam, ne Michaeli illi insidiaretur neve impetri ei eripendi aut differendi consilium caperet. Quo facto, Michaelem Comnenum patriarcha ipse diademate ornavit regio, nec tamen perpetuan illi tribuit eam dignitatem, sed, cogente temporum rerumque ratione, rei publicae eum fecit administratorem potestate imperatoria, donec hæres et successor legitimus ætatem maturiore attigisset: tum solio et omnibus insignibus imperatoriis se abdicaret. Atque hæc rursus sanctiore elian, quam priora, jurejurando confirmantur.

Rerum iam potitus Comnenus gravi bello decer-
tavit cum Aetolorum et Epirotarum despota Mi-
chaele, qui bellis socios duos generos habuit, Man-
fredum, Siculorum regem, et principem Pelopon-
nesi et Achaiæ. Romani, ingenti de hostibus repor-

PATROL. GR. CLVI.

A κατὰ κράτος νικήσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι πολλοὺς ἡχιαλώτες εἰν, ἐν οἷς εῖς ἦν τῶν αἰχμαλώτων ὁ τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιψ. Καὶ εἰς διητοὺς τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ὁ πρίγκιψ ἐδωρήσατο χώρας τρεῖς: τὰς ισχυροτέρας τῆς Πελοποννήσου τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, τὴν τε Μονεμβασίαν καὶ τὰ Λευκτρα Μάνης, ἢ καὶ Ταναφία πάλαι ἀκρα ἐκάλεστο περί "Ελλήσι, καὶ τὴν Λακωνικὴν Σπάρτην. Καὶ οὕτως πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς Πελοποννήσους κείρα ἐπέβαλον, καὶ τοῦτον τῶν τριῶν καὶ ἅπασας ἡ νῆσος Ῥωμαίων ἐγεγόνει ὡς καὶ τὸ πρότερον ἦν, πλὴν διίγων φρουρῶν καὶ χωρῶν ὃν ἡ ἀριστοκράτεια τῶν Ἐνετῶν ἐγκριτής ἐγένετο.

Καὶ πάλιν ἐτέρα νίκη περιφανῆς καὶ μεγάλης καὶ ἄξια μνήμης αἰώνιου ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς καυροῖς ἐκείνοις: ἐγεγόνει. Τὸν γὰρ Καίσαρα Ἀλέξιον τὸν ἐπικείμην Στρατηγόπουλον, δεῖς καὶ τὰ ρήθεντα νικητήρια Ῥωμαῖοις ἐποίησε κατὰ τοῦ τῆς **18** Αἰτωλίας καὶ Ἄπειρου δεσπόζοντος, στελνας πάλιν δι βασιλείας κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ, δοὺς αὐτῷ τινας; τῆς τῶν Βιθυνῶν μοίρας ὥστε δικτασκούσους ἐππότες καὶ ἐτέρους στρατιώτας διλγοὺς Θρᾷκας καὶ Μακεδόνες. Ὁ δὲ Καίσαρ θέλων περιθεῖ νυκτὸς; μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ μέρους τῆς πόλεως διλγοὺς ἐγγύες, κατὰ συγκυρίαν συνήντησεν αὐτοῖς; γηραῖς τις ἀνήρ· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν οἱ στρατιώται, ἥγανον αὐτὸν πρὸς τὸν Καίσαρα. Λέγει δὲ αὐτῷ δι Καίσαρ· «Πόθεν ἔρχῃ καὶ ποῦ πορεύῃ?» Εἶπε δὲ δι γέρων· «Ἐκ τῆς πόλεως.» Λέγει αὐτῷ δι Καίσαρ· «Οὐκ ἔστιν ἀληθῆς λέγεις; νυκτὸς οὖσης πῶς ἐκῆλθες τῶν τειχῶν;» Οὐ δι γέρων δειλίας; ἔφη· «Ἐστιν ὅπῃ ὑποκεχρυμμέ-

ta a victoria, multos eorum ceperunt, in quibus Peloponnesi et Achaiæ princeps redimendas libertatis causa imperatori urbes tres munissimas Peloponnesi tradidit, Monembasiam, Leuctra M. ina, quod antiquitus Tænarum promontorium dicebatur a Græcis, et Spartam Laconicam. Quia ratione cum Romani in Peloponnesi possessionem rursus posuissent, ex tribus illis profecti, urbibus insulam recuperarunt universam prater castella et regiones aliquot, quæ in potestate Venetorum manserunt.

Alia insuper Victoria magna et præclaræ et per totum terrarum orbem perpetuo commemorantur illis temporibus reportata est. Alexium enim Cæsarem, cognomento Strategopulum, qui etiam priorem triumphum Romanis pepererat ex Aetolis Epirotisque actum, iterum imperator contra Michaelem rebellem mittit cum Bithynis equitibus circiter octingentis et aliis aliquot militibus e Thracia et Macedonia conductis. Is noctu cum copiis suis prope ad Byzantium trajecturus, in senem quemdam forte incidit, quem interceptum milites adducunt. Interroganti Cæsari, unde veniret et quo tendere, ille ex urbe se venire respondit. Cæsar, «Falsa, inquit, narras: non enim cam sit, quo pacto e nōnibus egredi potueris?» Terrefactus senex, «Occultus est, domine, inquit, cunctulus, præter me nemini, at mihi jam pridem co-

νη, χύριξ μου, τῇ γῇ, ἦν οὐδὲν οἰδεν εἰ μὴ ἐγὼ, ἦν καὶ ἔκπλαι γινώσκω· καὶ δούτης ἐξέρχομαι καὶ εἰσόρχομαι, διαν βούλωμαι, ἀνεμποδίστως. » Ός δὲ ἤκουσεν ὁ Καίσαρ περὶ τοῦ τοιούτου πράγματος, χαρίζεις ἐγένετο. Καὶ λέγει τῷ γέροντι πολλῶν δωρῶν ἐπαγγελίας, ἵνα δειξῃ αὐτῷ τὸν τόπον, ὅπως καὶ ὁ Καίσαρ εἰσέλθῃ ἐνδον τῆς πόλεως μετὰ τοῦ στρατεύματος. «Ο καὶ ἐποίησε. Καὶ προστάξας πῦρ βάλειν ἐν τοῖς οἰκοῖς, εὐθὺς ἐνέπρησε τὴν πόλιν κατὰ τόπους οὐκ δίλγους τὸ στράτευμα· ἦν γάρ καὶ πιεύμα ἀνέμου βορέως πολὺ πνέον κατὰ τῆς πόλεως. Καὶ ἀνῆψεν ἡ φίδες, καὶ ἀλαλάζοντες οἱ στρατιῶται, «νίκη Ρωμαίοις», Ἐκράγον. 19 Ο! δὲ Ἰταλοὶ τὸν θύρων ἀκούσαντες ἀφίων, μέγας ἐνέπεισε θύρων ἐπ' αὐτοὺς ἔκ τε τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πολεμίων, καὶ γυμνοὶ ἔκ τῶν κοιτῶν ἐξήρχοντο, καὶ φόνος πολὺς καὶ αὐτῶν ἐγένετο καὶ ἐπώλεια, καὶ ἡ νίκη τοῖς Ρωμαίοις περιφανής. Καὶ οὕτως ἡ βασιλεύουσα παντοκρατορικὴ βοηθεία καὶ διὰ στρατιώτικῆς ἐμπειρίας τοῦ Καίσαρος Ρωμαίοις ἐγένετο καὶ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν χειρῶν ἡλευθέριοτο. Ἡν δὲ ἡ μεγαλόπολις χρατουμένη ὑπ' αὐτῶν ἦτη νῦν, μῆνας γ' καὶ τριμέρες δ.

Ἄγγελθείσα δὲ τὸν Νίκαιαν ἡ τοιαύτη μεγάλη νίκη τῷ βασιλεῖ, ἐθαύμασε καὶ οὐκ ἐπίστευε πῶς μετ' ὀλίγου πάνυ στρατοῦ ἐγένετο ἐγκρατῆς ὁ Καίσαρ τῆς τοιαύτης καὶ τηλικαύτης πόλεως. Καὶ ἐκ δευτέρου ἐπερος ἐλθῶν δρομαλοὶ τὰς ἀγγελίας κομίζων τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Καίσαρος γράμματα, ὡς εἶδεν, ἐπίστευε καὶ τῷ Θεῷ χαριστήρια ἀπέδωκε, καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ γνώμης τῆς συγκλήτου πάσης διὰ τὴν νί-

gnitus, per quem, quoties libet, libere egredior ingrediorque.) His auditis Cæsar gavisus seuem magnis præmiiorum conditionibus cohortatur, ut sibi in urbem cum exercitu intraturo eum locum demonstraret. Voti coniops factus, ignem ædibus injici jubet, atque illico locis haud paucis urbem milites incendunt. Aquilo qui forte slabat vehementer suscitabat flammam, militesque exultantes victoriam conclemabant. Latini, repentina tumultu exciti, hostium et incendi conspectu vehementer consternantur; plerique audi e cubilibus prosliliunt et ingenti cæde trucidantur: Romanis præclara constat victoria. Tali modo Cœolis auxilio Dei omnipotens et Cæsaris peritrix rei militaris Romanis restituta est et ab Italorum manibus vindicata, in quorum potestate fuerat annos novem et quinquaginta, menses tres et dies quatuor.

Nuntiata Nicæam magna bæc victoria fide carere videbatur imperatori, miranti, quo pacto cum per exigua manu Cæsar tali ac tanta urbe potitus esset. Postquam deinde aliis advenit nuntius idque cum litteris ab ipso Cæsare conscriptis, tum demum his lectis dubitationem a se amovit, Deoque gratias egit, atque, consentientibus patriarcha et omni se-natu, propter victoriam illam admirabilem et præclaras facinoras, quibus Cæsar auxisset Romanum

A ἐκεν τὴν θαυμαστὴν καὶ ἔργα μεγάλα δικτοίσεν δι Κτίσαρ εἰς αἰδησιν τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων, ἵνα εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὃ τε πατριάρχης, ἀρχιεπίσκοπος, ἐπίτικοπος καὶ πάσα τὴν Ἑκκλησίαν μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος φῆμην εὐφημίσωσι καὶ μνημονεύσωσι 20 τὸν Καίσαρα διμοῦ τοῖς βασιλεύσι ἐν ταῖς θείαις; καὶ Ἱεραῖς λειτουργίζεις καὶ ἐν πάσῃ ἐπέρχεται εἰροτελετῇ καὶ ἀκολουθίᾳ τῶν ἀγίων ἀκκησιῶν μεγαλοφύνως· δύοις καὶ τὰ παράσημα τοῦ Καίσαρος φορεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ὥρᾳ τῷ ὅλῃς τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἐν παντὶ κατρῷ καὶ θριάμβους μεγάλους ποιήσαντες αὐτῷ, ὡς Εθος ἦν ποιεῖν τοῖς νικηταῖς ἐν ταῖς τοιαύταις νίκαις. Εἴτα ἐξογκωθεὶς ταῖς τῆς τύχης νίκαις δι βασιλεύεις, γνωρίσας καὶ τῆς συγκλήτου τινάς καὶ τοῦ δῆμου B πολλοὺς διαφυλάσσοντας πρός αὐτὸν εὐνοιαν καὶ ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ ἐπαρθεὶς τὴν διάνοιαν, μῆ φοβούμενος τούς, φρικώδεις καὶ φοβερούς; δρκους; οὓς κατενώπιον τοῦ τοῦ Χριστοῦ βῆματος ἐποίησεν, ἀλλ' ἐξαποστέλλας ἐλεεινῶς ἐστέργησε τῶν δρθαλμῶν τὸν διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς βασιλείας Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν δεκαστῇ δητα, καὶ οὗτως ἀνύποπτον φόβον παντὸς τὴν βασιλείαν ἐστῦψε κατεστήσατο. Ή; δὲ ἤκουσεν ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ ταλαιπώρου κληρονόμου τῆς βασιλείας τύφλωσιν, χεροὶ μὲν ἐπιπτοῦ τὰ στέρνα, ἔφει δὲ ὡς εἰπεῖν ἐτέτρωτο τὴν καρδίαν. Γῆ καὶ ἡλιψ τὴν ἀδικίαν ἐδέσα καὶ τὰ στοιχεῖα πρὸ, ἐπικουρίαν ἐπικαλεῖτο, κλαίων καὶ στενάζων καὶ τὸν πώγωνα χερούν ἐκρίζων. Καὶ μετὰ λίθων ἀγριῶν τὸ στῆθος καὶ τὰ γόνατα δύνρυμενος ἐτυπεῖ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους ἐρήιτε χράζων γυρῶν. Ε οὐ φρίξον ἦτε, ὡς στέναξην γῆ, καὶ κλονουμένη

imperium, ejus nomen toto regno a patriarcha, archiepiscopis, episcopis et universa conceone in divinis sacrificisque liturgiis et omnibus aliis sanctarum ecclesiarum actionibus post imperatorem una cum principibus clara voce commemorari ac laudari jussit. Præterea constituit, ut insignia Cæsaris gestarentur quotidie, quavis hora et loco, donec ejus vita suppeteret, eidemque triumphi eximii agerentur, quales victoribus in ejusmodi victoriis agi solebant. Deinde his fortunæ blanditiis inflatus imperator, presertim cum optimatum quoramdam et plurimorum civium erga se propensionem, fidem et charitatem perspexisset, animos ac spiritus capiebat, nec quidquam veritus dira et horribilia sacramenta, quibus coram Christi tribunali se obstrinxerat, hæredem imperii Joannem Lascarinum, novem tum annos natum, ablegavit et miserabiliter oculis privavit, ac sic omnis expers metus sibi met vindicavit imperium. Patriarcha ubi compedit infelicitis pueri execrationem, manibus pectus plangere et gladio, ut ita dicam, perfodi, terræ ac cœlo scelerum facinus queri et elementa ipsa ad ulciscendum invocare, gemitus et lacrymas sundere, barbam evellere et saxo aspero pectus ac genua contundere, caput demittere et lugubriter exclamare: «O sol, horresce, o tellus, ingemisce et con-

D imperium, ejus nomen toto regno a patriarcha, archiepiscopis, episcopis et universa conceone in divinis sacrificisque liturgiis et omnibus aliis sanctarum ecclesiarum actionibus post imperatorem una cum principibus clara voce commemorari ac laudari jussit. Præterea constituit, ut insignia Cæsaris gestarentur quotidie, quavis hora et loco, donec ejus vita suppeteret, eidemque triumphi eximii agerentur, quales victoribus in ejusmodi victoriis agi solebant. Deinde his fortunæ blanditiis inflatus imperator, presertim cum optimatum quoramdam et plurimorum civium erga se propensionem, fidem et charitatem perspexisset, animos ac spiritus capiebat, nec quidquam veritus dira et horribilia sacramenta, quibus coram Christi tribunali se obstrinxerat, hæredem imperii Joannem Lascarinum, novem tum annos natum, ablegavit et miserabiliter oculis privavit, ac sic omnis expers metus sibi met vindicavit imperium. Patriarcha ubi compedit infelicitis pueri execrationem, manibus pectus plangere et gladio, ut ita dicam, perfodi, terræ ac cœlo scelerum facinus queri et elementa ipsa ad ulciscendum invocare, gemitus et lacrymas sundere, barbam evellere et saxo aspero pectus ac genua contundere, caput demittere et lugubriter exclamare: «O sol, horresce, o tellus, ingemisce et con-

βρήσουν τὴν ἀδικίαν καὶ **21** ἐπιβούλην καὶ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπότητα. » Ής δὲ ὁ πατριάρχης μὴ ἔχων τὸ ἔτερον πρᾶξα, ἐν ἄρροις μηδὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς αὐτούς συνίστορας καὶ σύνηγόρους καθιστέσσαι, καὶ τὴν ἐκκλησίαν παρατησάμενος καὶ τὸν θρόνον ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἀσκητηρίῳ ὕσχετο. Καὶ τοιουτορόπος ἤλθεν ἡ βισιλεῖα, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ Μιχαὴλ τὸν πρῶτον τῶν Παλαιολόγων, ὡς μῆτρα φρελεν.

γ'. Οὗτος μὲν δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ, μετὰ τὸ κερδῆσαι τὴν πόλιν καὶ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ, τὸν διαδρόσαντα βασιλέα Βαλδουΐνον ἀκούσας εἰς Ἰταλίαν ἀφικόμενον καὶ μετὰ Καρόλου τοῦ ὅγης τῆς Ἰταλίας καὶ ἐτέρων οὐθεντῶν ὁμονοήσαντα, καὶ συνθῆκας ἀνὰ αὐτῶν ποιησάντων ἵνα κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πολεων διὰ Ἑγρᾶς καὶ θαλάσσης παρασκευάζουσι τελείων, ἵνα πάλιν τὸν Βαλδουΐνον εἰς τὴν ἀρχὴν ἥν ἀπάλεσσεν ἀποκαταστήσει, καὶ τὸ τῆς πόλεως θεοφένες θεωρῶν καὶ οὐκ ἔχων ἔτερον τι πρᾶξαι, διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν πάππαν Ἀλέξανδρον περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, εἰ μὴ μόνον ἵνα ἐμποδεῖται τὴν τοιαύτην ἀπίχειρσιν. Καὶ δὲ πάππας ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέχεται, καὶ ὑπειχεται ἐκτελέσαι δόθεσα τῷ βασιλεῖ ἀρεστά. Καὶ τῇ ἑκατονταετερᾷ ἔτης ἔγεγόνει ἐφ' ὅρμῃ τριῶν κεφαλαίων, πρῶτον ἐν ταῖς ιεραῖς ὑμεράδαις τὸν πάππαν μνημονεύεσθαι μετὰ τῶν ἐτερῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, **22** δεύτερον δὲ τοῦ ἐκκλητοῦ τὸν βουλδρεμόν ἔκειναι πρὸς αὐτὸν καθάπερ ὡς μεῖζον ἀνατρέχειν δικαστήριον, τρίτον τοῦ πρωτεύειν ἐν πᾶσι περὶ τῶν ὅστα αὐτοὶ καινοτομοῦσιν οὐδὲν ἐρήθη. Ἐπὶ τούτοις δὲ λερός τῆς ἐκκλη-

cassa atrocissimum crimen, insidias, scemiam, immanitatem ulciscere. Quia vero non habebat, quod aliud ficeret, imperatorem ejusque socios ac consicos anathemate perpetuo constringit; deinde reliquo solo patriarchali in monasterium a se exstructum secedit. Hoc igitur modo, quo nequaquam debebat, imperium ad Michaelem pervenit, principum et Palæologis imperatorepi.

3. Illic in recuperatam urbem ingressus, cum profugum Balduinum regem in Italiā pervenisse audivisset et cum Carolo, Italorum rege, « illisque principibus se conjunxisse atque pactum esse, ut terra mariquæ Cpolim proficiscerentur, regnum, quod amicisset, sibi restitutum, cumque urbis cerneret infractitatem, nec, quid aliud ageret, videret, ad Alexandrum papam legatos misit de conciliandis ecclesiis, modo ille istam impediret expeditionem. Papa legationem benigne excipit et, quæ expetat imperator, facturum se pollicetur. Conciliatio convenit in tres has conditiones. Prima erat, ut in sacris hymnis papa cum reliquis quatuor patriarchis nominaretur; altera, ut integrum esset cuiilibet, ad eumdem ut summum judicem provocare; postrem, ut papæ in omnibus rebus concederetur principatus. Hæc quæ novabantur, cum initio celata essent, sacrum clericorum collegium non quiete serebat, sed concitabat plebem, ita ut gra-

A τίς κατάλογος οὐκ ἡμέρης καὶ τὸν ἔχον ἀνέσιεν, ὡς μέγαν ἔντεῦθεν ἐγείρεσθαι θόρυβον καὶ ἐπὶ μέγιστον κορυφοῦσθαι τὰ πράγματα κλέδων. Καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκονομίᾳ ἔλεγε γενέσθαι τὸ πράγμα, οὐχὶ καινοτομίᾳ, καὶ τὸν μὴ πειθομένων πολλοὺς ἐμαστίγωσε καὶ ἐκάκωσε καὶ ἐξώριε. Καὶ τοῦτα πάτετα μεθοδεύων δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ὠφελήθη ἡ κατώρθωσην. Ἀλλὰ τοῦ Καρόλου καὶ Βαλδουΐνου μετὰ στρατοῦ πολλοῦ κατέτης τῶν Ῥωμαῖων ἀρχῆς ἐλύντων καὶ πολέμου γεγονότος, ἡ ἀμαχος δύναμις τὰς βουλὰς καὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ἰταλῶν ἀπράκτους καὶ ἑημαρένας μετὰ αἰσχύνης ἀπέπεμψε, καὶ τὸν δασιδ θεὸν ρήπον ἐπληρώθη τόδι, « Ἐπικατάσσοντος πᾶς δὲ ἐπίζων ἐπ' ἀνθρωπον. » Καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ πάλιν διάστολος τῶν τοῦ Καρόλου στόλον ἐτρίπωσεν· εἰτα ἐξελύων προσέλαβε καὶ τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγεις νήσους μικρὸν πιάσας, Ῥόδον τε καὶ Κίον, Χίον καὶ Λῆμνον καὶ ὅσας ἐτέρας, αἱ τοῖς Λατίνοις ἐδούλευσον. Ἀρσενίος δὲ δὲ πατριάρχης τὸν θρόνον **23** κατταίπων, χειροτονεῖται Γερμανὸς δὲ ἀρχιεπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως. Εἴτα δὲ πάλιν τὸ Γερμανὸν ἀκρούντων ὑδριζόμενος ὡς παρανόμως τὸν θρόνον ἔχων τοῦ Ἀρσενίου ἐτί ζῶντος, παρεχώρει τοῖς βουλομένοις; τὸν θρόνον· καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰωσήφ, πατριαρχεύσας ἑτη δύο, εἴτα δὲ Βέρκκος δὲ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας χαρτορύθσεις.

« Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοὺς πολέμους τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἀρχῆ τῶν δεινῶν τῆς ἐν τῷ Ασίᾳ Ῥωμαῖοις ἀρχῆς ἔγεγόνει παρὰ τὸν Τούρκον· ἐν τῇ Παρθαγονίᾳ γάρ πολέμον ἔχων μετὰ τῶν Τούρκων, τὰ τῶν Ῥωμαίων

ves inde orirentur tumultus et fluctus rerum omnium excitarentur vehementissimi. Imperator prudenter consilio, non studio novandi, duci se aiebat, atque eorum, quos non se daret, multos flagellavit vel mutilavit vel ejecit. Cæterum hæc omnia frustra laboravit, nec quidquam effecit aut præcavit. Etenim cum Carolus et Balduinus magno cum exercitu contra imperium Romanum profecti bellum commovissent, invicta nostrorum virtute consilia copiæque Latinorum re infecta et cum damno atque ignominia repulsa sunt, et comprobatum est divinum Davidis dictum. » Εὐσερανδος εστι, qui cuncte que confudit homini. » Etiam mari Romana classis classem Caroli dissipavit; atque mox cum navibus egressus imperator Ἀργεῖ maris insulas levī opūgnatione recuperavit, Rhodium, Coum, Chioun, Lemnum, et quotquot alias Latini occuparant. Arsenius cum se abdicasset patriarchatu, excipitur a Germano, archiepiscopo Adrianopolis, qui rursus ipse, cum male audiret ut injuria, vivo Arsenio, ea ornatus dignitate, solium cupientibus concessit. Subrogatur huic Josephus, qui patriarchati annos duos præfuit; dein Beccus, Magus Ecclesiæ chartophylax.

Commeno regnante, e bellis in Europa contra Latinos gerendis magnæ illæ calamitates ortæ sunt, quas Romano in Asia imperio Turcæ inflixerunt.

εις ἀκρον ἐσφάλησαν καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πολλοὺς οἱ Τούρκοι ἀπέκτεινον καὶ ἡχμαλώτιζον· αὐτοὶ δὲ πάντοτε ἐφευγον παρὰ τὸν ποταμὸν ἀμεταστρεπτοί. Καὶ δόσην αἰχμάλωτον ἔσχον γῆν οἱ σατράπαι αὐτῶν, αὐτὴν διελέμενον ἐδήμωσαν πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης τῆς περὶ τὸν Πόντον καὶ Γαλατίαν ἦν· θαλάσσης τῆς περὶ Λυκίαν καὶ Καρίαν καὶ τὸν ποταμὸν Εὔρυμεδόντα. Καὶ οὗτος ὁ πόλεμος ἐργήτης ἦν καὶ αἰτία καὶ ἀφορμή τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταστροφῆς. Καὶ δι βασιλεὺς ἀπηγορεύκως πολιχνίοις συχνοῖς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον ὡχύρωσεν, ἵνα μὴ ἀποδάντες χυρεύσωσι καὶ τῇ; Βιθυνίᾳ.

24. Ἐγένησε δὲ υἱοὺς δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντίνον τὸν παρφυρογέννητον, καὶ Συγαρέας τρεῖς, Ειρήνην, Εύδοκίαν καὶ Ἀνναν. Καὶ ἐν τῷ Θετταλικῷ πολέμῳ ἐρχόμενος καὶ ἐν τοῖς χωρίῳ εὑρισκόμενος λεγομένῳ Παχωμίῳ καὶ Ἀλλαγῆς, νόσος ἐνσυγκρίπτει δεινὴ περὶ τὴν καρδίαν, οάνατον σύντομον ἀπαγγέλλουσα· καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ διὰ τημερῶν δύο τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ἐπὶ ἑτούς τοῦ ζύλαι, ινδικτιῶνος δ' ἐτῶν ὑπάρχων ἐξήκοντα καὶ θύτη, ἐξ ὧν ἐθασίλευσεν Ἑτη τριάκοντα καὶ πέντε. Οὐ δὲ υἱὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς κύριος Ἀνδρόνικος τηνικαῦτα παρὸν τῆς νεγομισμένης τοῖς βασιλεῦσι ταφῆς τὸν πατέρα οὐκ τῇξισεν, ἀλλ' οὐδὲ ὅποια δημόταις ή ἀπόροις ἐφείται· μόνον δὲ κελεύσας νυκτὸς τινας διλύγους ἀνδρας πόρρω τοῦ στρατοπέδου τὸ πτῶμα ἀπαγαγεῖν, πλειστηνὴ ἐπεσώρευσαν γῆν, ἵνα μὴ θηρίων στόματι τὸ βασιλεῖκὸν σῶμα δαμαρισθῇ.

Nam in Paphlagonia Romani cum Turcis bellantes graviter afflicti inque fugam conversi sunt, quorum in fluminis ripa trepidantinum magnam partem Turcae aut occiderunt aut ceperunt. Deinde eorum satrapæ quoiquot occuparant regiones, eas omnes inter se distributas populabantur, a Ponto et Galatia ad mare usque Lycium et Carium et Eryme dōntem fluvium. Atque hoc quidem bellum evertendi imperii Romani initium, causa et occasio fuit. Ceterum imperator, fessus tantis malis, ripas Sangaril fluminis frequentibus oppidis communiuit, ne in ipsam quoque Bithyniam Turcae descendenter.

Procreavit filios duos, Andronicum imperatorem et Constantinum Porphyrogenitum, alias tres, Ireneum, Eudociam et Aunam. Cum ad bellum Tessianicum prostriscens in locum quemdam Pachomium et Allagen appellatum venisset, gravi quodam morbo cordis correptus, qui citissimam præsagiebat mortem, ibidem biduo post animam effilavit, anno ab orbe condito 6791, inductione xiv, etatis anno octavo et sexagesimo, imperii quinto et tricesimo. Filius ejus Andronicus imperator, qui tunc præsens aderat, sepultura imperatoribus legitima patrem non honestavit, imo ne ea quidem, quae plebeii et inopibus concedi solet, sed paucis quibusdam hominibus mandavit, ut noctu cadaver procul a castris clatum multa terra obruerent, ne

A Τὸ δὲ αἴτιον ἡ τοῦ ἐρθοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὄλγατος παρατροπή, ή ζῶν μὲν ἐκείνος, ὡς εἰρήκαμεν, ἔχριτος.

δ'. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρὸς τὸν υἱὸν Ἀνδρόνικον ἡ τοῦ κράτους καὶ τῶν βασιλικῶν σχῆματων μετέβη διαδοχὴ, εἰς ταραχὴν οὐκ διλήγην ἥδον τὰ πράγματα· ἵνα δὲ μὴ νεωτερισμοῖς 25 γένηται ἀσανισμός, αὐτῆς συνετὸς ὧν καὶ προθεωρῶν τὰ ἐργάμενα ἥτοι μέλλοντα πάντα σάλον καὶ σκάνδαλον φρονίμως· ἐκυβέρνησε, καὶ τὰ δια ἀρεστὰ τοῖς ὑπηκόοις ἐποίησε. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν καὶ διόρθωσιν ἐπρομηθεύσατο καὶ ἐποίησε· ζῶντος γάρ τοῦ πατρὸς, ὡς ἐφημεν, ἐκρύβεται καὶ θεττισμέντα βασιλικὰ καὶ διδάγματα διετέμποντο τὴν τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσιν εὐταγγελίζομενα B καὶ ἄμε τοὺς διὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας ζῆλον ὑπερορίους κατάγοντα. Καὶ τὸν πατριάρχην Βέρκον εὐθὺς ἐκ τοῦ θρόνου καταβιβίσαντες ὡς τὰ λατίνων φρονοῦντα, διαδέχεται δὲ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μοναχὸς τοις Ἀθανάσιος τοῦνομα, πατιδίδεν τοῖς ἀσκητικοῖς γεγυμνασμένος πόνοις, διατρίβων δὲ τοὺς τοῦ Γάνου ἔρετιν, ὀρμώμενος ἐκ Πελοποννήσου ἐκ χώρας λεγομένης Ἀνδρούσης· καὶ διὰ τούτο μὲν προστάξει βασιλεῖκῃ καὶ ψῆφῳ συνοδικῇ τὴν ἑτού πατρίδα Ἀγδρούσαν ἐπισκοπὴν ἐτίμησε, καὶ τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας ὑποτάσσεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν καὶ ἔκοπται τοῦ πατριάρχου Βέρκου τοὺς ἑτέρους· ἀρχιερεῖς τοὺς συγκοινωνούς τῇ γῆς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου μετ' αἰσχύνης πάντας τῆς ἀρχιερωτικῆς ἐγύμνωσεν. Καὶ ἔτερα

augustale corpus a bestiis dilaniaretur. Cuius rei causa fuit, quod Michael, dum vivebat, ut supra a nobis expositum est, a vera Ecclesiæ doctrina desciverat.

4. Posteaquam deinceps ad Andronicum, filium ejus, imperium et regia potestas transiit, tumultus haud leves exorti sunt. At ille, ne quid novandis rebus detrimenti afferret, ut vir intelligens futuri que prospiciens, omnes fluctus et offensiones prudenter temperabat atque civium voluntati se præstabat facilem. Ac primum quidem, cum patre viro dissimulasset, ut diximus, consilia sua, corrigeendas et componendas Ecclesiæ operam dedit. Atque circummisit, decreta edictaque, quibus correcitio illa denuntiabatur et revocabantur ii, qui ob ejusdem Ecclesiæ studium exsulabant. Itaque Beccum patriarcham, ut qui sentiret eum Latinis, solo statim depulsum monachus quidam, Athanasius nomine, exceptit. Is a puero vitam coluerat asceticam in Gani montibus, e Peloponneso oriundus, patria Andrusa, quam ob id ipsum auctoritate imperatoris et suffragio synodi episcopatus dignitate honestavat, Monembasiæ metropoli subiectam. Exactorato et ejecto Becco, Ecclesiæ antistites reliquos Michaelis imperatoris et patriarchæ asseclas omnes cum dedecore loco movit. Ac præterea alia lugenda facinora edita sunt ab Ecclesiæ tum principibus. Militum autem in tuenda re publica

εκδινάλας δέ: ο θρήνου εν τῇ Ἐκκλησίᾳ γεγόνασι παρὰ τῶν τότε δρχιερέων. Καὶ τὸ φιλότιμον, ὡς σύνηθες, τοῖς στρατιώταις ἐπειτα μὲν ἀσμενος ἰδωρήσατο· καὶ τὸ ὑπῆκον πᾶν χαρδές ἐνεπλήσθησαν.

26 Ἐλύσων δὲ ἐν τῇ πόλει, καὶ εἰς μνήμην ἐληλυθός ὁ πατὴρ ἐπράξει κατὰ τοῦ νέου Ἰωάννου τοῦ Λαζαρέως, φῶς καὶ τῇ βασιλείᾳ μᾶλλον προσῆκε διαδοχή, καὶ τῇσι συνειδήσεως· κέντρῳ πληττόμενος, καὶ μείζονα τῶν ἀρετῶν τὴν διάκρισιν ἔχων, ἥκε παρὰ τὸν τυφλωθέντα δι' αὐτὸν παρὰ τοῦ πατέρος ἐν τίνι πολειχώῃ τῆς Βιθυνίας εὐρισκόμενον, καὶ ἴδιων αὐτὸν καὶ τὰ ἀντίκοντα παραμυθούμενος καὶ μεγάλῳ σχήματι ταπεινώσεως· συγχώρησαν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ, οὐκ εἰδός δὲ πατὴρ ἐποίησε· καὶ ἐὰν ἦν δυνατὸν καὶ ἀρεστὸν ὑπάρχῃ, ἵνα τὴν βασιλείαν πάλιν μερίσωσι καὶ πᾶσα ἔκονσια εἰς χείρας αὐτοῦ ἔσται· καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀφύδνως πάντα καὶ τλουσίων; παρέσχεν αὐτῷ διὰ τοῦ βίου. "Οὐ δὴ πεπραχώς καὶ πράττεσθαι προστεταχός ἀσμενος ἀπῆις πρὸς ἔω.

"Ανεφύγησαν δὲ τίνες διαβολαὶ κατὰ τοῦ πορφυρογεννήτου αὐταδέλφου τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλείας ἔρωτι τρέψεται· καὶ στείλας πάτέας αὐτὸν καὶ πάγτας τοὺς συνομιλοῦντας γνησίως, ἐν οἷς δὲ προδῶν ὑπῆρχε τὰ μάλιστα καὶ πλούτιψ καὶ γένους λειμπρότητης καὶ ἐν στρατηγίαις περιδόντος Μιχαὴλ Στρατηγόπουλος δὲ Μελισσόνος, δέ καὶ ἐν δεσμωτηρίοις καθεύργυνται, καὶ πολλὰ ὡν ἐκέκτητο ἀγαθῶν ἐδημοσιεύθησαν.

27 Ἐγένησε δὲ υἱοὺς δὲ βασιλεὺς καὶ αὐτοχράτωρ Ἀνδρόνικος τούσσε, Μιχαὴλ τὸν βασιλέα καὶ

A Κωνσταντίνον τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Ὁργηρων πρώτης αἵτου συζύγου· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Εἰρήνης τῆς ἀπὸ Λογγοβαρδίας, τῆς ἐπ' ἀδελφῷ θυγατρὸς τοῦ βηγίς· Ἰσπανίας, ἀπογόνου δὲ μαρκίωνος Μοντεφερδάτου τοῦ κληρωσαμένου τὴν Θεσσαλονίκην, ὡς προέψημεν, δέ καὶ βῆβη Θετταλίας ἐγεγόνει διτε οἱ Ἰταλοὶ τῆς Ρωμαίων γῆς διλίγοντες καιρόν τινα ἐγκριτεῖς· ἐγένοντο, ἐγέννησεν οὖν Ἰωάννην Θεόδωρον καὶ Δημήτριον καὶ θυγατέρα δύοδατην Σιμωνίδην· ἦν ἐλαβεν εἰς γυναῖκα δὲ δεσπότης Σερβίας. Καὶ δὲ μὲν Ἰωάννης γυναικὶ συζευχθεῖς ἀπαῖς τέθνηκεν· ἡ δὲ βασιλίς καὶ δέσποινα Εἰρήνη ἐνήγετο εἰς τοῦτο μάλιστα. Ζηλότυπος ἦν ὡς μητριαῖς, καὶ περὶ τὸν προγονὸν ἐτρεφεν. "Οθεν οὐ διέλειπε νύκτα τε καὶ ημέραν ἐνοχλοῦσα τὸν βασιλέα καὶ σύζυγον, ἵνα καὶ τοὺς Β ιεταῖς αὐτῆς κοινωνούς καὶ συμμεριστὰς καταστῆσῃ τοῦ κράτους. Οὐ δέ βασιλεὺς ἀδύνατον εἶναι ἐλεγεν τὴν μοναρχίαν Ρωμαίων πολυαρχίας ποιῆσαι. Πολλὰ δὲ πράξασα καὶ εἰποῦσα καὶ τῶν ἀπίστων φευσθεῖσα, θυμῷ ληφθεῖσα καὶ λύπῃ, πλειστα χρήματα τῷ ἐαυτῆς υἱῷ Θεόδωρῳ δώσασα εἰς Λογγοβαρδίαν ἀπέστειλε, καὶ μαρκίωνα **28** τοῦτον τῇ ἐαυτῇ πατέρι κατέστησε. Ἐκεῖσε δὲ γυναικὶ συζευχθεῖς τὸ γένος Σπίνουλα καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγέννησεν.

ε'. "Ἐν δὲ τῇ βασιλίᾳ τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Ἀσίας τὰ μέγιστα τῶν κακῶν ἀνερράγησαν πελάγη. Συνασπισθέντες τὸν Τούρκων σατράπας ποιήσαντες πάλιν, ἐν οἷς ὑπῆρχεν εἰς τῶν σατραπῶν καὶ δὲ Οὐθωμάνης, νεωστὶ πάντα τόπον κατέδραμον ἄχρι Οαλάττης ἀκτῶν. Τῇ νίκῃ ἐκείνῃ

Curvorem Andronicus pro consuetudine libens remuneratus est, civesque omnes implevit letitiam. In urbem reversus ac recordatus, quae in puerum Ioannem Lascarinum pater admisisset, præsertim cum illi potius deberetur imperium, angore conscientiae stimulatus, utpote æqui rectique sensu patre præstantior, juvenem suo commodo exceccatum in oppidulo quoddam Bithynia convenit. Allocutus cum, quemadmodum decebat, vultu aliquid demissio veniam petit eorum, quae se in scio pater in illum statuisset; cohortaturque, ut, si fieri posset et ipsi acceptum esset, partirentur imperium summaque in illius manus rediret D potestas. Ad vitam quae erant necessaria, omnia illi, quoad in vivis erat, affatim suppeditabat. Hæc cum fecisset atque ut serent, imperasset, hilaris in orientem profectus est.

Intendebantur criminationes quedam Constantino Porphyrogenito, imperatoris fratri, ut imperii appetenti. Missis satellitibus, ipsum comprehendit cunctosque ejus familiares, in quibus præ cæteris tum divitiis tum generis claritate et belli peritia eminebat Michael Strategopoulos Melissenus, qui et ipse cum reliquis in vincula conjicitur, bonis, quæ possidebat, magna ex parte publicatis.

Procreavit imperator Andronicus filios hosce: Michaelēm imperatorem et Constantinū despotam

ex Hungarorum regis filia, conjuge priore; ex altera, Irene, e Lombardis oriunda atque filia sororis regie Hispanie et nepti marchionis Moitisferratensis, ejusdem, qui Thessalonicam, ut ante explicavimus, nactus est et Thessalorum rex fuit, quando Latini aliquandiu Romanorum tenuerunt proviicias, ex hac igitur procreavit Joannem, Theodorum, Demetrium et Aliam Simonidem, quam Servia despota sibi junxit matrimonio. Et Joannes quidem uxori junctus, nullis tamen susceptis liberis decessit. Cæterum Irene imperatrix studiosissime sua quædam sequebatur consilia. Invidiosa, ut noverea, filium natu maximum habuit, nec unquam cessavit imperatorem maritum urgere, ut suos filios imperii consortes et participes ficeret. Negabat imperator fieri posse, ut monarchia Romanorum ad polyarchiam redigeretur. Itaque multa rebus ac verbis experta, tandem, cum spe sua excidisset, ira et dolore abrepta Theodorum filium cum grandi pecunia in Longobardos misit et patriæ suæ constituit marchionem. Ibi is e gente Spinularum ducta uxore, utriusque sexus liberos generavit.

5. Imperante eo, quem diximus, Andronico, ingentes calamitatum fluctus in Asia concitati sunt. Etenim Turcarum satrapæ, in quibus unus erat Ottomans, sedere conjuncti modo omnes tractus ad mare usque pervagari cœperant, ac Victoria

Ορασυ θέντες, διὰ τοῦ Ἐλλησπόντου ἐν τῇ Χερβόνησῳ τῆς Θράκης περάσαντες πᾶν κακὸν καὶ δεινὸν ἐν ἔκεινος; τοῖς μέρεσι διέπροσαν, καὶ πολὺν τόπον διήρχοντο λγίζοντες, ὡστε μῆτε ἀροτριφν μῆτε σπειρειν οὗτε τῶν πόλεων ἔξι ἔναις ἐδύναντο ἐπὶ ἕτος ἐν ταῖς μῆτρας δέκα. Ἐτυχε δὲ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις, ἐμπεσεῖν Λατίνον τινα, Καταλάνον τὸ γένος, Ῥογέριον τοῦνομα. Ἀθρόισας ἐκ τῆς κάτω Ἰδηρίας στρατόπεδον, καὶ τριήρεις τέτταρες πληρώσας, ληστρικὸν ἀδεῶς μετῆσε βίον, δεινότατος ἐν τούτῳ γνόμενος· οὐ μόνον γάρ ναυτὶ φορτίοις ἐπειτίθετο, ἀλλὰ καὶ αὐτάς δὴ τὰς μεγάλας τῶν νήσων ἐκσύλευσε, καὶ φονερὸς ἐν τῇ κάτω θαλάσσῃ ἐδέκει εἶναι. Ἔδειξε τούτουν τούτῳ τῷ δροντι διαπρεσβευταμένῳ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον συμμαχῆσαι αὐτῷ κατὰ τῶν Τούρκων· καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν πρεσβείαν δεξάμενος, δρας ἐκείνος ἐκ τῶν ἐπεριών **29** πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐρχεται, ἵγων μεθ' ἑαυτοῦ δισχιλίους δινδρας μαχικούς. Καὶ δὲ βασιλεὺς τῷ τοῦ μεγάλου δυνάδος ὁφικιώ τούτον ἐτίμησε. Μετ' ὅλιγον δὲ ἤκει καὶ Ἐπερος Καταλάνος τοῦνομα Πριγκέριος Τέντζας, συγγενῆς τοῦ Ῥογέριου. Καὶ δὲ βασιλεὺς μὲν τὴν τῶν χρημάτων δαπάνην τὴν ἀρκοῦσαν περὶ τὰ ἐκείνων ἐνδύματα καὶ δωρεάς καὶ τὰ ἐπίλοιπα αἰτηρέσια εἰς πλησμονὴν διδώσκεν· ὅλιγον δὲ καιροῦ παρελθόντος διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ στρατοῦ τοῦ πολεμεῖν τοὺς ἔχθρους. Καὶ οὐ περὶ τῶν ἔχθρῶν αὐτοῖς ἐμελεν, ἀλλὰ τὸ ὑπῆκον πλεῖστα ἐλύπουν. Καὶ τέλι κρή λέγειν ὅπος αἱ εἰργάσαντο κακὰ παριήντες καὶ δεινά· Τοῖς Χριστιανοῖς ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν οὐδὲν διμεινο-

A ή ὡς ἀνδραπόδος ἐχρήσαντο· καὶ οὐκ ἡλέον τινὰ δακρύοντα, ἀλλὰ τοὺς ὑπηκόους μᾶλλον ἐποιούν καὶ ὑπὲρ ἀσεβεῖς καὶ ἔχθρούς. Καὶ ἦν ίδεν οὐ μόνον τὰς οὐσίας ἀρκάσοντας τῶν σαλαιτώρων Χριστιανῶν, ἀλλὰ θυγατέρας καὶ γυναικας ὑδρίζοντας. Πρεσβύτεροι δὲ καὶ λεπετοί, ἀσεμεύοντο καὶ ἐμαστιγοῦντο. Ταῦτα μαθών ὁ βασιλεὺς θυμῷ ἐπήκειο καὶ τίνος μηχανῆς βοηθούσης ἐδέστο. Διαβάντες πρὸς τὴν Θράκην τὸν Ῥογέριον μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἐκλευσε πρὸς τὸ τῆς Καλλιουπέλεως φρούριον. Καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκεῖ καταλιπὼν πρὸς τὸν βασιλέα δὲ Ῥογέριος μετὰ τινῶν εἰς πρωτογένησιν ἐρχεται. Οὐ γενομένου **30** ὁ βασιλεὺς τοὺς παρεστῶτας ξιφήρεις προστάξας τούτους κατέκψαν. Μαθόντες δὲ οἱ Ἐπεροι Λατίνοι οἱ ἐν τῇ Καλλιουπέλει τὰ γεννέμενα B εἰς ἀποστασίαν ἐτράπησαν, καὶ τοὺς ἐκείσε τῷ πατέρᾳ κατέσφαξαν, τὰ δὲ τείχη δχρωσαντες κράτιστον ὄρμητήριον είχον καὶ μετὰ τῶν Τούρκων δυονομοσαντες εἰς φανερὸν ληστείαν καὶ ἀρκαγήν ἐξῆθον. Ό δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς Θράκικας καὶ Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβών ἥλθε κατ' αὐτῶν, καὶ συρριβάλων αὐτοῖς οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐξημιμένος ἐπανέστρεψεν. Εἴτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διάφερομενοι ἐμερίσθησαν, καὶ τινὲς μὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἥλθον, Ἐπεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστρατευον, Ἐπεροι δὲ ληστεύοντες τὰ πρός τὸ ζῆν ἐπορίζοντο, οἵνοις καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.

C "Ο δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν κάλιν συναθρόσας ἐρχεται πρὸς τὴν Χερβόνησον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοσούτον ἐσφάλη· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ ἐκαντοὶ περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν

feroces, per Hellespontum in Chersonesum Thracie træcti, omne malorum scelerumque genus ediderrunt latrociniisque multas regiones ita vexarunt, ut nec arare, nec serere nec ex oppidis egredi per unum annum et meuses decem liceret. Accidit eodem tempore, ut Latinus quidam adveniret, natione Cateianus, nomine Rogerius. Is, ex inferiore Iberia collectis copiis et triremibus quatuor impletis, libere piraticam faciebat, in qua exercitissimus erat. Etenim non solum naves onerarias aggrediebatur, sed etiam magnas depopulabatur insulas et mare inferum habebat infestum. Iluic igitur duci visum est, legatione ad imperatorem Andronicum missa, societatem cum eodem contra Turcas pacisci. Legatis ab Andronico auditis, ipse Rogerius, cum bellicoso exercitu duorum millium ex occidente Cpolim profectus, magni ducis dignitate ab imperatore ornatur. Paulo post alius Cateianus supervenit, Princeps Tentas nomine, Rogerii cognatus. In horum vestimenta, donativa et rem frumentariam ubi imperator sumptum fecit liberalissime, brevi tempore interjecto, in Asiam cum exercitu traiiciunt ad debellandos hostes. At de hostibus illi parum solliciti, Romanos gravissime premunt. Quid commemorem, quanta quounque venerunt, mala ediderint et scelera? Christianos tum viros tum feminas nihil

mitius quam mancipia haberant; nullius lacrymas miserati, gravius, quam ipsi hostes et impii, Romanos vexarunt. Videres Christianorum infelicitatem non solum bona direpta, sed etiam filias et uxores vitiatas, senes et sacerdotes vincitos et flagellatos. Quae ut rescivit imperator, ira contabuit nec consilium reperit, quo his malis mederetur. In Thraciam ad oppidum Calliopolim cum copiis transire jussus Rogerius, relicto illic exercitu, cum paucis ad salutandum imperatorem venit. Qua ille usus occasione, satellitibus, qui praesto aderant, statim mandat, ut Rogerium et comites ejus obturcent. Quod cum audissent reliqui Latini, qui erant Calliopoli, ad defectionem conversi Romanos trucidarunt; deinde oppido probe communio, utebantur eo ut receptaculo firmissimo, atque, facta cum Turcis conspiratione, in aperta latrociniū se rapinas erumpabant. Michael, cum Thracis et Macedonieis copiis contra eos profectus, frustra cum iis decertavit, imo vero cum damno et jactura rediit. Mox autem illorum dñces discordes facti, partim in partes imperatoris, partim ad Turcas concesserunt: nonnulli etiamtum latrociniis quassiverunt victum, donec postremo consumpti perierunt.

Imperator Michael, coacto rursus exercitu, in Chersonesum contra Turcas proficisciatur ac gra-

Τῷα μαῖοι, καταλεπόντες τὰς σκηνὰς τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικὰ χρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ παράσημα. Καὶ ἐκ τρίου ἔτερον στρατὸν ὑκονδύμησεν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστῆσας

31 ἔξαρχον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτοστρατορικὴν ἀρχὴν διεζωμένον, δεινὸν καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Ἀγρεντοῦν καὶ συμβολῶν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἔθανάτωσε καὶ ἤχμαλώτισε. Καὶ οἱ ἐναπολει- φύεντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ διέλυτοι ζῶντες κακῶς ἐκ τῆς Χερβίνησος Θρήψης ἐδιώχθησαν.

Ἄθανάτιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἑτη τέτσαρα τὸν θρόνον διοικῶν, εἶτα ἐγγράφιος παρατησάμενος, ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπὸ αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἡσύχα- ζεν· καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰωάννης ὁ ἐκ Σιεζοπόλεως, δοτεις γυναικαὶ τέκνα ἔχων, ἐπειτα **B** θινάτῃ ἐπὶ γυναικαὶ ἀποβιλῶν τὸ μοναδικὸν ὑπέδυ- τριβώνιον, καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προσιδίασαντες αὐτὸν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως; ἐχρημάτι- σε. Καιρῷ δὲ τοις τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παρατησάμενος, καὶ πάλιν Ἀθανάτιος ἐκ δευ- τέρου τὸν θρόνον ἔλαβε. Κρατήσας τοὺς οἰκακας τῆς Ἐκκλησίας ἑτη δοκεῖ, εἶτα πάλιν σκληδαλά- τινα ἀνεψύησαν, καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀσπαζόμενος. Λύθεις τὸν θρόνον παρητίσατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζίκου πρεδρός. Οἱ καιροὶ διέλυτοι διαπρέψας εἶτα καταδι- δάσεται, καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρ- χικὴν περιωπήν Ἰωάννης ὁ Γλυκὺς, **32** λογοθέτης ὃν τοὺς δρόμους, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναικα. Ἔν δὲ ὁ ἀνήρ πάνυ σοφώτατος, ἔλαχε δὲ φιλασθε- νῆς εἶναι καὶ οὐκ ἐδύνατο τῇ αὐτῇ ὑπηρεσίᾳ τε- veni cladem accipit. Nam repente ab hostibus cir- cumventi Romani, tabernaculo et omnibus opibus et insignibus regiis relictis, in fugam vertuntur. Jam tertio exercitum comparat, quem ipse non elu- cit, sed praescit Philem Palaeologum, protostratoris honore tum conspicuum. Is igitur in Agarenos ca- stris motis, postremum eos prælio vicit multosque partim occidit, partim cepit. Qui reliqui tum erant exiguo numero et superstites, turpiter e Chersoneso Thraciae ejiciuntur.

Athanasius patriarcha, cum annos quatuor solium tenuisset, tradito libello munus deprecatus, in mo- uasterium a se constructum quietis causa secessit. In ejus locum subrogatur Joannes Sozopolitanus: qui cum uxore et liberos haberet, illa mortua monachicum induerat pallium. Is igitur, procedente tempore, auctus virtute, patriarchæ Cpolitani hono- reui assecutus est; quo tamen, munere aliquandiu functus, ultra se abdicavit; et solium patriarchale iterum occupavit Athanasius. Tenuerat is deinde per annos octo clavum Ecclesiaz, cum rursus turbæ quædam orientur. Itaque, ut quietis semper aman- tissimus, iterum loco cedit, in quem subrogatur Nepho, Cyzici episcopus: qui brevi post solio pa- triarchali dejectus, excipitur ab Joanne Glycy, lo- gotheta dromi, qui et ipse uxore et liberos habe- bat. Erat is vir sapientissimus, sed admodum in-

τελε; ἐκπληροῦν, καὶ ὅις τοῦτο τὸν θρόνον παρητή- σατο. Καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ μοναχὸς τις ἐκ τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων τοῦνομα Γεράσιμος, πο- λιὸς μὲν τὴν τρίγα, ἀνωφελής δὲ τὸν τρόπον· καὶ πατριαρχεύσας διέζην, ἐκῶν καὶ ἄκων καὶ μὴ ἀρέ- σκοντι εἰτέ τὸν θρόνον ἀφῆσας, ἀντ' αὐτοῦ χειρο- τονεῖται Ἡσαῖς; ἀνήρ γηραιός καὶ τίμιος, ἐκ τοῦ δρους τοῦ Ἀθωνοῦ, κατὰ συγκυρίαν ἐν Κων- σταντινουπόλει λαχῶν ἐγεγόνει πατριάρχης.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ συνέδη γενέσθαι σεισμὸν τὸν παρμέγιστον, καὶ πολλοὶ αἰκονικοὶ περιφανεῖς καὶ ἀγάλιον ναοὶ οἱ μὲν πεπτώκασιν οἱ δὲ ἀρράγησαν, καὶ πολλοὶ στῦλοι τῶν Ισταμένων εἰς τοὺς κίονας ἀνωθεν ἐπε- συνον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ αὐτο- χράτορος αἱ τριήρεις ηὔησαν εἰς πλῆθος· καὶ τινες τῆς συγκλήτου βουλῆς τῷ κρατοῦντι βουλεύουσιν εἰκῇ ἐτοιμάζειν καὶ διορθοῦν καὶ κρατεῖν αὐτές. Ματαίως δρα τῶν ηγῶν ἡ δαπάνη, ἐλεγον, μικροῦ τῶν δλλων πάντων ἐπέκεινα τὸ βασιλεῖδον ἐπιτερίσουσα ταμεῖον.

Οἱ δὲ βασιλεὺς τοῖς λόγοις αὐτῶν πεισθεῖς τὰς τριή- ρεις ἀνεπιμελήτους καταλείψας, τῷ χρόνῳ διεφθά- ρησαν, καὶ αἱ μὲν διερράγησαν αἱ δὲ κατέδυσαν εἰς πυθμένα θαλάσσης. Ὅτερον δὲ χρείας καὶ ἀνάγκης οἵστις οὐκ ἡσαν κυβερνῆται, καὶ αἱ τριήρεις ὡς προ- είπουμεν γεγόνασι, καὶ τοῖς Ῥώμαίοις τὸ βούλευμα πολλὰ κακὰ προξένησε καὶ δεινά.

33 Οἱ οὖν βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐγέννησε θυγατέρα; δύο, Ἀνναν καὶ Θεοδώραν, διδύνεας δὲ δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην. Καὶ ἦν πλε- στα φιλόμενος δὲ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκέλευσε τρέφε- *m̄e valetudinis, ut oblatam sibi provinciam recte administrare non posset. Itaque munus deprecanti- Gerasimus, monachus e Mangano monasterio, suffectus est, homo canis capitilis, sed pravis mori- bus. Hic cum aliquantis per Ecclesiaz præfuisse, se- dem volens nolens concessit Isaiæ, viro seni et ve- nerando e monte Athone monachio, qui forte in urbe aderat.*

Illi tempore terra inotu ingenti contremuit, mul- taque domus magniſcæ et sanctorum ædes partim deſtructæ sunt, partim egerunt rimas, atque statua- hand pauca de columnis deciderunt.

Cum regnante hoc imperatore triremium nume- rous admodum auctus esset, optimatum nonnulli suaserunt, temere cas parari ac refici. Nequidquam enim, aiebant, impensis in naues factas propemo- dum magis, quam omnes reliquias, ærarium exha- viire. Horum ille consilio obsecutus, triremium cu- ram abjecit, quæ tempore procedente partim siu- corrumpebantur fatiscontes, partim in mare de- mingebarunt. Itaque premente postea necessitate, cum nec gubernatores adessent, et triremium esset ea, quam dixi, conditio, Romanis illud consilium multa eaque gravia mala peperit.

Imperator Michael procreavit *Miles duas, Annam et Theodoram, et filios item duos, Andronicum imperatorem et Manuele despotam. Ex his An-*

σθιτ. Ἀνδρουνθεῖς δὲ Τύχτωρ ἐκόμαζε πρὸς γυναικές τινα ἑτοίραν ὥρατον πάντα, καὶ ταῦτης ἡρασθεῖς ἦν καὶ ἐριώμενος· καὶ ζηλοτοπίᾳ γάρ τις ἐπυρπόλει τὴν ἔσυ-οῦ φυγῇ, καὶ ἔιφηδόρους καὶ τοξιταῖς ἡνάρ-κυζε προσμένειν καὶ προλοχίζειν περὶ τὴν τῆς ἑτα:ρίδος· οἰχίαν. Ἐν μισθῷ δὲ νυκτὶ δὲ ἀδελφὸς καὶ δευτότης Μανουήλ τὸν βασιλέα καὶ ἀδελφὸν ζητῶν ἔτυχε παριέντας τὴν τῆς ἑτα:ρίδος· οἰχίαν· ὃν οἱ τοῦ ἀδελφοῦ σκόποι θεσσαλίαν, καὶ διὰ τὸ σκόπος μῆτράν τις ἦν, ἀλλ᾽ ὑποτοπήσαντές τινα τῶν ἐρωμένων εἶναι τῆς γυναικός, βέλη συνεχῶν· κατ' αὐτοῦ βίπτουσι, καὶ πλήξαντες αὐτὸν ἀπέθανε. Μεθών δὲ τούτῳ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ Μιχαὴλ δὲ βασιλεὺς καὶ πατήρ αὐτοῦ ἐκ τῆς χολῆς; καὶ τῆς πολλῆς λύπης ἀσθενείᾳ περιπέσων βρευτάτη ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει. Ω; δεὶς αἱ ἡμέραι τοῦ πάνθους παρῆλθον, δὲ πάππος, καὶ βασιλεὺς τὸν βασιλέαν Ἀνδρόνικον προσκαλεσάμενος, μετὰ 34 χλαυθμοῦ νοοθετῶντεν καὶ δυειδίας, ὡς ξοῦς τοῖς πατράσιοι ποιεῖν πρὸς τοὺς φιλάτατους παιδας, οὗτος μὲν κατηφῆς γενόμενος οὐδὲν ἀπεκρίνετο, ἀλλὰ θυμῷ ληφθεὶς καὶ φοβηθεὶς, ἵνα μή διὰ τὸν Οάνταν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὰς ἑτέρας τῆς νεοτητος ἀκατατατίσῃς· ἐποίει γυμνώσῃ τῆς θασιλείας αὐτὸν δὲ πάππης καὶ τῷ θειῷ Κωνσταντίνῳ αὐτὴν δώσῃ, μετὰ τινῶν συνηλικιώτων καὶ συνωμότων φυγήντες· ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ δὲ πῆλθον, καὶ στρατὸν συναυθροίσαντες εἰς μάχην ἐξῆλθον κατὰ τὸν βασιλέας καὶ πάππου αὐτοῦ, καὶ πολλῶν πολέμων ἐμφύλιων γεγονότων καὶ φόνων πάλιν εἰς συμβάσεις ἤλθον. Καὶ μετ' ὅλιγον διὰ μικρὰς αἰτίας αὖθις τὰς συμβάσεις καὶ συνθήκας ἥθετον, καὶ ἦν τὰ σκάνδαλα πλεῖστα.

dromicorum avus imperator habebat longe charissimum, et in regia educari jussit. Is, ubi adolevit, noctu ad mulierem egregie formosam, quae ei erat in deliciis et amoribus, comissatum ibat, ac, zelotypia incensus, satellites gladii et arcubus armatos circum aedes meretricula jubebat excubare. Quadram nocte Manuel despota, fratrem queritans, forte ad scorti aedes devenit. Speculatorum cum eum conspicunt nec agnoscunt propter tenebras, amatorem quempiam mulieris suspicati, tela in eum crebra conjicunt et percussum occidunt. Quod cum imperator Michael pater Thessalonicae accepisset, ex ira et aegritudine morbo correptus gravissimo, e vita cessit. Postquam dies luctus exierunt, avus imperator Andronicum ad se arcessitum multis cum lacrymis objurgat cohortaturque, quemadmodum parentes liberos amatissimos cohortari solent. Ille demissus nihil respondet, sed ira commotus ac metuens, ne propter necem fraternali et reliqua juvenilis insolentiae facinora, quae patrasset, avus imperium sibi abrogatum in Constantini patruum transferret, cum quibusdam aequalibus sociisque Didymotichum aufugit, ibique collectis copiis bellum adversus avum imperatorem movet. Postremo, multis praeliis civilibus factis cedibusque, cum eodem in pacem redit. At mox levibus de causis pa-

στ. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν δὲ τὸν βασιλέως υἱον Θεόδωρον, διαμαρκίων, δὲ πρὸς ἐτῶν συγχρόνων εἰς τὴν μητρὸς πατρίδα πεμψθείς, ὡς εἰρήκαμεν, μετὰ τὸν ταῦτης Οάνταν ἐπανῆκε πρὸς τὸν πατέρα, παῖς τοις καὶ γυνάκια ἐκεῖσε καταλαμπόν· διτεῖς καὶ γνώμῃ, καὶ πλεῖσται καὶ σχήματι καὶ γενεῖσιν κουρῷ Λατίνος ἦν ἀκριτικής. Καὶ κηδεμονίας ἀπόστης καὶ εὔμενειας καὶ χορηγίας χρημάτων δὲ πατήρ ἐχαρίσατο· αὐτὸς δὲ τὸν Ιούδαν ἐκεῖνον μιμητάμενος προδότης εἶλετο γενέσθαι τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς, καὶ θερμότερος πάντων 35 ἐχθρὸς· ἐγένετο, καὶ πάσαις αἰδὼ πατρικήν ὄπεσσι λιπάνω πρὸς τὸν νέον βασιλέα καὶ ἀνψήν αὐτόμολος παρχενεται, καὶ πλεῖστον τὸ σκάνδαλον οὐποίησε. Τότε μὲν διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς ἀκατατατίσας δὲ Οὐθομάνος δὲ τῆς Βειθνίας κρατῶν εὐκαιρίαν εὑρὼν ἐκ τοῦ ἐναπολειφθέντος μέρους τοῖς Ῥωμαίοις οὐκ διλγόν Ελασεν. Ἡ δὲ εἰσοδος τοῦ νέου βασιλέως ἐντὸς τῆς πόλεως οὕτως ἐγένετο· προδότης δὲ δύο εἰς τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες, τινομέντος δὲ εἰς Καστελάνος καὶ δὲ ἕτερος Κάμαρις, οἱ δύον φύλακες ἐν τινι τόπῳ τῆς πόλεως ἐγγὺς τῆς πύλης τῆς λεγομένης Ἄδριανου πόλεως, καὶ συμβάσεις μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐποίησαν. Καὶ ἐλθὼν ἐστρατός, νυκτερὸς ἐν τῷ τόπῳ ἐκίνηψ τὰς ακλίματας ἔβαλον, καὶ ἐστη τῆς πόλεως μέρος ἐξ αὐτῶν γενόμενοι καὶ τὴν πύλην ἀναπτετάσαντες, δὲ ἐναπολειφθεὶς στρατός μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐνδον γέγονε. Καὶ εὐθὺς συγκαλέσας πάντα τὸν δύο ἐστρατὸν παρεκελεύετο μάλα σφοδρῶς μήτε χείρα φονεύτειν μήτε γλώσσαν ὑβρίστειαν ἐπενεγκεῖν μήτε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ μήτε οὐδὲν τῶν δλλων ἀπάντων· «Οὐ γάρ τοι φρεστὸν εἵματέ ἀλλὰ διεδει ταῦτην παρέσχε τὴν νίκην,» καὶ

cationes et conventa rescinduntur turbæque exitantur plurimæ.

6. Illo tempore imperatoris filius Théodoreus marchio, qui ante multos annos in matris suæ patriam missus fuerat, ut supra narravimus, post hujus obitum ad patrem rediit, relicitis domi liberis et uxore. Is, animo, religione, cultu et tonu barbare plane Latinus, cum omni cura, benignitatis ac munificentiae genere a patre ornatus esset, Judam illum imitari et patrem imperatorem prodere maluit, atque hostis eius factus reliquis vehementior, deposita omnigena erga eum reverentia, ad juniores imperatorem, fratris filium, transiit auxilique rei publicæ turbas. Tum enim, e bellis his domesticis et rerum perturbatione petita occasione, Othmanes, qui Bithynis imperabat, de terra Romanis reliqua partem band exiguam occupavit. Urbem junior imperator hoc modo intravit. Proditores duo, alter Castelanus, alter Camaris nomine, quibus regio quædam urbis prope portam quam dicunt Adrianopolitanam custodienda tradita erat, in imperatoris junioris castra profecti, pactionem cum eodem composuerunt. Itaque noctu adveniens exercitus in illo loco scalas meribus admovet, per quas nonnulli in urbem traxi portam aperient. Imperator, postquam cum reliquo exercitu intus adest, conseruit convocatos milites

παρὶ τῆς τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ζωῆς ἐφέρντε· Α σαν. Ἐγκρατῆς δὲ τῆς πόλεως, καὶ τῆς βασιλείας; γενόμενος τοῦ πάππου ἐτί ζῶντος, ληγτρικῷ τρόπῳ τῇ βασιλείᾳ τοῦτον ἔδωσεν. Ἐβασιλευσε μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ δι γηραις Ἀνδρόνικος, οὗς οὐκ εἰδύθη 36 ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ καὶ νέου Ἀνδρονίκου, ἐτη με', ἔτει ἀπὸ μὲν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, πετρί, ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου τοῖς.

ζ. Καὶ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πόλιν δὲ νέος Ἀνδρόνικος καθ' ὃν τρόπον εἰρήκαμεν, καὶ κύριος καὶ δεσπότης εἰς πᾶσαν ἔκυρον γενόμενος τὸν πάππον καὶ βασιλέα προμηθείας Ικανῆς, τοῦ βίου καὶ τοῦ ζῆτος, τὸν δὲ θεον αὐτοῦ Κωνσταντίνον πάσας ἐν εἰρητῇ ἔσφωμάν θέτει, καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ποτὲ ἀνακαινίσαντος τὴν μονὴν τοῦ Σιωδότου τὴν καλουμένην τῆς Χώρας, τὰ κτήματα πάντα καὶ χρήματα ἐδημοσίευσεν· εἶτα ὑπερόπλων πάλιν συμπαθής ὁν δὲ βασιλεὺς τοὺς πάντας ἐπερομηθεύσατο. Ἀρτ: δὲ τῆς ὥρας ἐπιστάσις τοῦ ἕπειρος τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις συναθροίσας κατὰ τοῦ Ὁρχάνου τοῦ τῆς Βιθυνίας ἀμηρεύοντος περάσας ἐστράτευσε, καὶ τὴν προκαθεξομένην τῆς Βιθυνίας πάλιν Νίκαιαν διπλῷ πολέμῳ πολιορκούμενην καὶ κινδυνεύουσαν εἰς ἄκρον δρῶν βιηθῆσαι: ἔγνω. Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάλησαν τρόπῳ τοιῷ. Ἐλθὼν δὲ βασιλεὺς καὶ συμβαλῶν τοὺς ἔχοροις, καὶ ἀκροβολιζμῶν γενομένων καὶ συμπλοκῆς τὴν Ῥωμαίων στράτευμα ἐκ τῆς ἔκτης ὥρας τῆς ἡμέρας ένως τῆς ἐσπέρας καλῶς καὶ ἀνδρείως ἀπελέγοντο τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καὶ οἱ Τούρκοι σχέδην

severissime vetat, ne in imperatorem arum vel alium quemquam vi aut contumeliis ultantur. « Non enim, inquit, ipsi, sed Deus hanc nobis victoriam paravit. » Omnino curae habuit avi salutem: quanquam auro superstitio urbe et imperio potitus, in modum latronis regno eum expulit. Imperaverat Andronicus major cum Michaeli filio, donec ab Andronico minore deturbatus est, annos quinque et quadraginta, b. e. ad annum a Christo nato 1328, ab orbe condito 6836.

7. Urbem et imperium junior Andronicus eo, quo diximus, modo adeptus atque dominus et despota cum summa rerum omnium potestate factus, auro de vita comode agenda prospexit, Constantiū autem patrūm comprehensum in carcere tenebrosum conjectū, et Metochitæ magni logothetæ, qui quondam monasterium Christi Salvatoris, quod Choræ nominatur, instauraverat, facultates opesque omnes publicavit. Sed mox, misericordia commotus, cunctis bene consuluit. Vix ineunte vere collectas Romanorum copias contra Orchamē, Bithyniā aperam, ducit, et Nicēam, urbem Bithyniā primariam, dupli exercitu circumcessam atque in summum adductam periculum, liberare decrevit. Succubuit res Romana hoc modo. Postquam advenit imperator et prælium commisit, Romani primum enim jaculando, deinde dimicando conserua manu, a sexta diei hora ad vesperam usque præclare et

πρὸς τὴν καλιναὶ ὀλίγον 37 ἀρχὴν ἐποίουν, καὶ δὲ μηδὲ εἰς δειλικὴν ἐνέπεσε. Τοῦ δὲ πολέμου λυθέντος διὰ τὸ ταχτὸς τῆς νυκτὸς ἐγγίζειν, εὐρέθη τετρωμένος τὴν πόδα δι βασιλεὺς ἐλεφανῷ τινὶ βέλει· καὶ θελοντος εἰσελθεῖν εἰ; τὸ τῆς Φιλοκρινῆς πολιχνιῶν πλεῖστα ἐγγύς δν θεραπείας ἔνεκα τοῦ ποδὸς, οὐκ οἶδα πῶς, ἐξ ἀμαρτῶν ἐψιθυρίσθη ἐν τῷ στρατῷ, τὴν αἰτίαν μὴ εἰδότες, ἀλλὰ φεύγειν τοῦτον ἐνδυμάζοντες αὐτοῦ, καὶ δι στρατῆς πᾶς ἀσυντάκτως καὶ μετὰ βίᾳς φεύγειν ὠρμησαν ὑπὸ τίνος μὴ διωρύμενοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν δὲ τὸ σκότος, ὑπὸ ἀλλήλων κατεπατθήσαν, καὶ πολλοὶ τίνες ἀνὰ μέσον ἐπέρθησαν. Καὶ ἐν τοῖς δρύμοις τοῦ πολιχνίου μέρος φθάσαντες αὐτῶν ἀσυντάκτως κατεκρημνύσαντο· διλοὶ δὲ ἐν τῷ αἰγαλῷ φύλασσαντες, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπεπνίγησαν διὰ τὸ ἐμβάν πλήθος, ἐν τοῖς ἀκτίοις. Οἱ δὲ σκότοι τοῦ Ὁρχάνου, ὡτει τριακόσιοι· ἐφίπποι στρατιῶται ἔντες, τὴν ἀσύντακτον φυγὴν καὶ θύρων δρῶντες μετὰ φυῶν μόνον αὐτούς, ἐδιωχνον, καὶ ἐγκρατεῖς τῆς σκηνῆς τῇ βασιλικῇ; καὶ πάσης περιστερῆς καὶ ἵππων βασιλικῶν καὶ ἐφεστρίδων πολυτέμων παρ' ἐλπίδις κύριοι γεγνόσας, καὶ νίκην μεγάλην χωρὶς πολέμου ἐκέρδησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πολιχνίῳ ἐκείνῳ προσμείνας ἡμέρας τρεῖς, μετὰ λύπης μεγάλῃ, καὶ δακρύων ἀπαρκαυθήσαν τὴν Ῥωμαίων δυστυχίαν κλαίων ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέτερψε. 38 Καὶ δὲ ἀμηράς, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγκρατῆς τῆς πόλεως ἐγένετο Νίκαια. η'. Τοῦ δὲ φύινοπώρου ισταμένου συλλεξάμενος δοαις διὰ ήταν τριήρεις Ῥωμαίοις, κατὰ Μαρτίνου

strenue pugnarunt, ut Turcae jam inclinarentur prope et ameras percelleretur timore. Sed dirempto prælio propter ingruentis noctis tenebras, cum imperator, levi sagitta in pede vulneratus, Philocrenen, oppidulum in proximo situm, curandi vulneris causa intrare vellet, nescio quo modo factum est, ut errore militum, ejus rei causam ignorantium, fama exiret, perterritum imperatorem fuga salutem querere. Itaque cuncti nullo ordine et magna contentione, a nemine pressi, ad fugam incumbunt, in fuga propter tenebras invicem conculcantur, et non pauci læduntur graviter: pars in fossas oppidi confusa se præcipitant: alii ad littus delati scaphas D inveniunt, quibuscum nimia multitudine gravatis multi summerguntur. Speculatores Orchamē, equites circiter trecenti, animadversa eorum tumultaria fuga et perturbatione, clamore duntaxat eos insecuri, tabernaculo imperatoris cum onni apparatu, equis ejus et preliosis vestimentis præter spem positionunt et præclarā reportant victoriam citra pugnam. Imperator in oppidulo illo tres dies commoratus, atque cum ingenti inore lacrymisque assiduis Romanorum conquestus fortunam, Cpolim revertit. Ameras paucis diebus post Nicēam in potestatem suam rededit.

8. Autumno ineunte, collectis quotquot erant tristibus Romanorum, contra Martinum quendam, Chii procuratorem, profectus, insulam nullo labore

τινὸς τοῦ τὴν Χίον ἐπιτροπεύοντος τὸν πλοῦν ποιησά-
μενος τὴν τε νῆσον κατέσχε σὺν οὐδὲν κάπιῳ καὶ
πόνῳ, καὶ αὐτὸν τὸν Μαρτίνον χειρωτάμενος δεσμώ-
την παρέπεμψεν τοῖς Βυζαντίοις. Εἶτα κατὰ τῶν
Φωκαίων Λατίνων πλεύσας ὑπότελες τῆς βασιλείας
αὐτὸῦ ἐποήσεται· καὶ ἐνέχυρον τοὺς αὐτῶν υἱοὺς τῷ
βασιλεῖ ἔδωσαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος· καὶ ἡ
Νικομήδεια τῷ Βιθυνῷ μητρόπολις· ἔδιλλα ὑπὸ τοῦ
Οὐρχίνου, τῷ πολλῷ λιμῷ καταπονθεῖσα. Ὁ δὲ
βασιλεὺς στρατεύει κατὰ τὸν Ἀκερνῶν καὶ Αἰτα-
λίου καὶ Ἡπειρίων καὶ Τίλλυρίων καὶ αὐτοὺς· ἔδι-
λωσε, καὶ τινὰ φρούρια ἀπὸ τῶν Βουλγάρων Ἐλασην.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει τοῦ
Κωνσταντίνου παιδίον συμφύτον; μὲν ἀπὸ ποδῶν ἄχρις
ὅμφαλοῦ, τὰ δὲ ἔξη; διαιρούμενον, δῶμας καὶ στέρνα
καὶ ράχιν, καὶ δύο μὲν ἔχοντα κεφαλάς, χείρας δὲ
τέσσαρες· καὶ μετ' ὅλης ἡμέρας ἐξεπεπνεύκει.

39 Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἰαλίας
εἰς Κωνσταντίνού πολειν μοναχός τις Καλαβρὸς· τοῦνο-
μα Βερλαδόμ, δ; μέγας καὶ πολὺς ἐδόκει εἶναι ἐν τῷ
λέγειν καὶ διαλέγεσθαι περὶ ὧν οἱ Λατίνοι καινοτο-
μοῦσι, καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν τῷ Θαδωρίῳ λέγων εἶναι
κτιστόν· διθεν καὶ εἰς διάλεκτον πάντας ἐκάλει. Καὶ
ἐ βασιλεὺς προστάξεις τὸν ἄγιον Γρηγόριον τὸν Πα-
λαιζάνην, τὸν τότε τὸν τῆς Θεσσαλονίκης θρόνον περι-
ποντα, ἵνα μετὰ τοῦ Καλαβροῦ διαλεχθεῖ, καὶ πολ-
λὰς διαλέξεις ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες, τὰς πι-
θανολογίας καὶ φληγαφίας τοῦ Καλαβροῦ Βερλαδόμ
ῶς ἰστὸν ἀράχνης δὲ Πελαμίδης ἐξετίναξ. Καὶ τοῦ
Χρυσολωρᾶ Ἰωάννου τὰ δημιουροῦσαντος, καὶ δεινοῦ
ἐν τῷ λέγειν καὶ διαλέγεσθαις καὶ αὐτοῦ δηνος, καὶ
ιντος τὰ δημοια ἐπαθεν.

occupavit, ipsumque Martinum capium in vinculis
Byzantium misit. Deinde Phocaenses Latinos classe
adortus, ebsidum loco eorum nullis acceptis, vinci-
giles fecit.

Imperante Andronico etiam Nicomedia, Bithynia
capit, intollerabili fame vexata, Orchunij cessit. Con-
tra imperator in Acarnanas, Aetolas, Epirotas, Illy-
riosque duxit sibi queas gentes subjecit, ac castella
quædam eripuit Bulgariis.

Per id tempus Cipri homo natus est ab ienis po-
dibus ad umbilicum concretus, inde discretus circa
humeros, pectus et spinam dorsi, preditus duobus
capitibus et manibus quatuor. Obiit intra dies paucos.

Eadem tempore ex Italia Cipri monachus qui-
dam Calaber, Barlaeus nomine, venit, qui in iis,
qua Latini novarunt, explicandis defendendisque
exercitatus et eximius esse sibi videbatur, atque
lumen illud Thaboris montis creatum esse dicebat.
Qui cum omnes ad disputandum provocaret, impe-
rator id negotium venerabili Gregorio Palamæ, The-
ssalonicensem ecclesiam tum moderanti, dedit. Cum
diu disputassent, captiosas Calabri nugas Palamas
velut aranearum telas discussit. Joanni Chrysolora,
eadem sententi et dicendi ac disputandi similiter
perito, idem accidit.

A Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς δευτοῖνης Ειρήνης τῆς
ἢ Ἀλαριάνων ἡπαὶς ὁν, ἀποθνούστης δὲ αὐτῆς δευ-
τέραν γυναῖκα Ἐλασην. Ἄνναν τούτονα, μεθ' ἣς
ἐγένησε θυγατέρας δύο, ὡν τὴν μὲν προτότοκον τῷ
υἱῷ τῷ τῶν Μυσῶν ἀρχηγοῦ εἰ; γυναῖκα Ἐλασην,
καὶ Ειρήνη μεγάλη ἀναμεταξὺ Μυσῶν καὶ Ψε-
μαίων γέγονε, τὴν δὲ ἐτέραν ὑστερον δὲ ἀμπρᾶς Ὅρ-
χάνης εἰς γυναῖκα Ἐλασην. Εἴτα ἐγεννήθη τῇ βασιλεῖ
ἀρρένεν Ἰωάννης. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐ-
τοῦ τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱὸν αὐτοῦ θεωρῶν ἐν
νεαρῷ τῇ ἡλικίᾳ δυτα καὶ μὴ τὴν βασιλείαν δικείεν
εἶναι ἐπιτίθειον, εἰσαγεν ἐπίτροπον **40** αὐτῷ τὸν
μέγαν δομέστικον Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν καὶ
οἰκονόμον τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐποίειν, δ; καὶ πολλὰ
δυνάμενος ἦν τότε ἔγγυς τοῦ βασιλέως, ἀχρι καιρού
B ἡλικίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ τῇ θυγατρὶ¹
αὐτοῦ προστάξεις συζευχῆσαι τὸν παῖδα. Ὅπηρε
δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς χαρίεις τῷ εἰδεῖ καὶ τῇ γνῷῃ
φιλάνθρωπος, τῷ δηθεὶρος, συμπαθήτης τοῖς πάσιν.
Ἐμίστε περὶ αὐτὸν πλῆθος ἀνθρώπων ὅρφον, ἡγέτα
δὲ πλειστα τὰ κυνήγια· διὸ καὶ ἐτερεφε κύνας πάλεν
τῶν χιλίων καὶ τετρακοσίων, δρυεα δὲ ἢστοι ἱέρεις;
πλέον τῶν χιλίων, καὶ τοὺς αὐτὰς ἐπιμελουμένους
ἔγγυς τοσούτους εἶχεν. Ἐτεθνήκει δὲ κατὰ τὸ δωμά-
τον· δὲ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἄπας χρόνος πάντες καὶ
τεσσαράκοντα ἐτη ἐτύγχανεν, ἐξ ὧν ἐδιεπλευσεν ἐτη
εἰκοσι.

C Θ. Ἡδη δὲ ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως δὲ Καντακουζη-
νὸς τὴν βασιλείαν καὶ πάτετα τὴν διοίκησιν καὶ ἴστο-
σιαν ἀνάκωσάμενος εὐθὺς βασιλεύει καὶ βασιλεὺς ἀντ-
γονοῦσθη, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δέσποιναν ἐτεγέι,
καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ ἐρυθροῦ πεδίου μετέ-
δωκε, τὸν δὲ ἐτέραν δεσπότην ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐποίησε,

Andronicus, ex Irene Alemanno nullis suscepit
liberis, post ejus mortem aliam uxorem duxit, An-
nam nomine, ex qua filias duas procreavit, quarum
majorem filio principis Mysoren nuptiam dedit, unde
firma pax inter Mysos et Romanos coagreementa
est, alteram postea Orchanes ameras in matrimo-
nium accepit. Deinde illius imperatori natus est,
Joannes quem cum sub exitum viæ ad hoc im-
perarem nec administrande rei publicæ parem esse vi-
deret, Joannem Cantacuzenum, magnum domes-
tum, cuius magna tamen apud imperatorem auctoritas
erat, ei tutorem reliquit et imperii designavit ad-
ministratorem, deinceps Joannes filium justam suam
attingisset, ejusdemque filiam jussit adolescenti jungi
matrimonio. Erat Andronicus ore suavi, ingenio mi-
ti, blandis moribus, animo erga omnes misericordi.
Oderat hoīinum stipantium turbam; reuoluntis
amantissimus erat. Qua de causa alebat canes au-
plius mille et quadringentes, aves sive accipitres sa-
pra mille; quos quicunque curarent, propemodum tuidem
numerabantur. Obiit anno 689; vixit annos quin-
que et quadraginta, e quibus viginti annos imperavit.

9. Mortuo Andronico, Cantacuzenus, rerum em-
inium summa potestate et administratione regi aut-
tus, statim imperium capessit imperatorque procla-

βιωλόμενο; πᾶσαν ἔξουσίαν καὶ ἀρχὴν ὑπ' 41 ἔκυ-
τῷ καὶ τοῖς αἰοῖς αὐτοῦ κληροποιήσας. Ήφει δὲ τοῦ
βασιλέως Ἰωάννου καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ οὐκέτι αὐτῷ
ξυλελεύ. Ἀνδρουθῖ; οὖν τῇ ἡλικίᾳ δὲ Ἰωάννης, ἀπῆγε
τὴν βασιλείαν λαβεῖν ὡς γνήσιος διάδοχος καὶ κλη-
ρονόμος ἐκ τῶν τοῦ πενθεροῦ χειρῶν. Ἐκεῖνος δὲ
οὐκ ἐδύλετο, ἀλλ' ἔαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ θέλουν
κλήρον ποιῆσαι. Καὶ πολλὰ μάχαι καὶ πόλεμοι ἐμ-
φύλεοι ἀναμετεῖν τῶν φοιούτων διαφωρῶν ἐγένοντο
καὶ κάκως καὶ φθορὴ μεγάλη καὶ οὐαὶ καὶ κίνδυ-
μοι εἰ: τὸ ὑπῆκον τὸ ταλαιπωρών. Καὶ δὲ Ὁρχάνης
τότε ἥδεις καὶ εὐναιρίας δρακόμενος τὰ ἐναπομε-
ννατα ὑποτελῆ Ῥωμαίος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὑψ' ἔστιν
ἐποιήσατο, καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Θράκῃ πρὸς τὴν Χερβό-
νείαν περάσας πολιχνιά τίνα καὶ φρούρια ἔλαβε.
Καὶ τινὲς μὲν τῶν ἐνόρξων καὶ εὐγενῶν καὶ τοῦ δῆ-
μου τὴν Παλαιολόγον ὡς δάδογον γνήσιον καὶ κληρο-
νόμον τῆς ἀρχῆς βασιλέα θίειν, βοήθουντες καὶ
συμπονοῦντες αὐτῷ· τινὲς δὲ πάλιν τὰ ἐναντία φρο-
νοῦντες ἐλεγον τὰ δυσα δ Μιχαήλ δ βασιλεὺς δ προ-
πάππος αὐτοῦ ἐποίησε τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λασκάρει,
τυφλώσας αὐτὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβών καὶ αὐτὸς
δ Ἑκγιόνος αὐτοῦ τὰ νῦν ὑπὸ ἑτέρων ἀνταποδίδοται·
καὶ τῷ μέτρῳ φεύγεται οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὴν
βασιλείαν ἔλαβον, καὶ οὕτως τὰ νῦν ἀντιμετρήθε-
ται. Καὶ δὲ Παλαιολόγος ἀπορθεῖς καὶ εἰς ἀπόγνω-
σιν ἔλθων, καὶ οὐκ ἔχων τι 42 ἔτερον πρᾶξι, πρὸς
τὸν Τούρκων ἀμηράν Ορχάνην διέδραμεν βοήθειαν
αἰτῶν, ἵνα τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς ἐγχρατής γένη-
ται, καὶ τῇ ἀδελφῇν αὐτοῦ εἰς γυναῖκα δῶσαι τῷ Ὅρ-

χανῷ. Καὶ αὐτὸς μετὰ μαρτίου τὴν αἰτήσιν δεξικέμενος
καὶ μάλιστα διὰ τὴν συγγένειαν, καὶ τὰ φρούρια δὲ ἐν
τῇ Θράκῃ διερχόμενος ἤτοι περάσας Ἐλασην αὐθις
τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ ἔαυτον γυναικοδίψῳ ἐχρί-
σατο. Καὶ τὰ πρὸς χρείαν δοὺς αὐτῷ οἶνα ἐδούλευτο,
καὶ ἐν τῇ πόλει περάσας τὸν Καντακουζηνὸν καὶ
πενθερὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς βασιλείας ἐξίωσε καὶ ἐγκα-
τῆς πάσης πατρικῆς ἀρχῆς ἐγένετο· οὐ δὲ Καντα-
κουζηνὸς ὡς φυγῆς ἐν τῇ Σερβίᾳ πρὸς τὸν γαμβρὸν
αὐτοῦ τὸν ταύτης χριτοῦντα ἐλθὼν τὰς διατριβές
ἐποιεῖτο, ἡσυχάζων διὰ τὸν φίδιον τοῦ Ὁρχάνου·
καὶ ἐξήει πάντοτε καιρὸν ἐπιτήδειον, ἵνα, εἰ δυνα-
τὴν, πάλιν δοκιμάσας τὴν βασιλείαν ὑψ' ἔαυτὸν
ποιῆσαι ἐλθεῖν. Ἀκούσας δὲ τὸν τοῦ Ὁρχάνου θάνα-
τον, καὶ πῶς διεῖδεν Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν
B διεθέξατο, στρατὸν οἰκονομήσας ἐν τε τῆς Σερβίας
καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἵνα πάλιν κατὰ τὸν γαμβρὸν
καὶ βασιλέως Ἰωάννου ἐλθῇ. Οὐ δὲ βασιλεὺς Ἰωάν-
νης ταῦτα μαθὼν ἐστειλε πρέσβυτον πρὸς τὸν πενθερὸν
μετ' ἐπιστολῆς πειρεγύσης οὕτως·

C ι. «Ἐγὼ μὲν πολλάκις κατὰ νοῦν συλλογιζόμενος
διεθύμεσα πῶς ἡ συνεδόνης καὶ ἡ διεκριτική καὶ τὸ
γῆρας οὐκ 43 ἡλέγχησεν, ἵνα καὶ τὰ νῦν ἐθνομη-
θῆται τὸν θάνατον καὶ τὴν χρίσιν τοῦ ἀπροσωπολή-
πτου ἑκένου χριτοῦ, ἐν ᾧ μέλλομεν πάντες γυμνοὶ¹
καὶ τετραχήλισμένοι παρίστασθαι, καὶ κατὰ τὰς
πράξεις καὶ ἕργα αὐτοῦ ἔκαστος τὴν ἀντάμειψιν
λήψεται. Ἐδει δέ τοι σε ὡς συνετὸν καὶ πρακτικὸν καὶ
τὰς Γραφὰς καλῶς εἰδότα καὶ εἰς πάντα ἐπιτήδειον,
ὧς σὺ λέγεις καὶ μεγαλαυχεῖς καὶ ἐπαρέσαι, ἵνα

matur, ac conjugem ut dominam coronat et filio natu-
maximo calceos purpureos impertit, minorem de-
spotam Spartæ declarat, omne imperium potesta-
temque sibi et filiis suis comparare natus. Impera-
torem Joannem, generum, nihil curat. Hic cum
adultus imperium ut hæres germanus et legitimus
et iunioribus saceri recipere cuperet, recusabat ille,
sibi ac filiis possessionem ejus tneri studens.
Multæ certamina ac bella domestica ex his dis-
sidiis orta sunt, unde magna calamitas, pernicies,
lamenta fletusque in miseris cives redundarunt.
Orchanes, tum facultatem nactus et occasionem, quæ
Romanis adhuc in Bithynia tribusaria erant, in po-
testatem suam rediget, ac rursus in Chersonesum
Thraciæ trajectus, oppida nonnulla et castella expug-
navit. Cæterum e proceribus optimatibusque ac
plebe alii Pakeologum, ut successorem et hæredem
imperii legitimum, imperatorem esse volebant eum-
que adiuvabant sustentabantque, alii, qui contraria
sentirent, dictabant, quæ imperator Michael, illius
abavus, in Joannem Lascarin fecisset, cum eum occu-
pis cum imperio privaret, eorum nunc penas abne-
potem ejus aliis luere; et qua mensura maiores ejus
aliis mensi fuissent eripuisseruntque imperium, ea-
dem illi nunc metiendum esse. Palæologus, consi-
lii inops et rebus suis diffisus, cum aliud quod face-
ret non haberet, ad Orchanem Turcarum ameram
confusgit, ejusque opem ad paternum regnum vindic-

candrum implorat, sorore illi in matrimonium oblata.
Orchanes, eam conditionem, propter affinitatem ma-
xime, cupide amplexus, castella, quæ in Thraciam
trajectus occupaverat, imperatori Joanni, fratri
uxoris, donavit. Deinde Joannes, instructus ab
eodem rebus omnibus, quibus egeret, et Cpolim
adortus, Cantacuzenum sacerorum imperio deturbavit
et paternum regnum recuperavit. Cantacuzenus fu-
ga se in Serviam ad generum, ejus regionis princi-
pem, recepit, ibique quiete agebat, metuens sibi ab
Orchan, atque tempus exspectabat opportunum,
quo, si posset, efficeret, ut in manus suas imperium
rediret. Itaque audito, Orchanem obiisse filiumque
ejus Amuratem suscepisse imperium, e Servis et
Bulgari exercitum parat, aduersus Joannem gene-
rum profecturus. Imperator, re comperta, legatum
ad sacerdotum cum epistola misit in hunc sensum con-
scripta :

10. «Sæpeniuno cogitanti mihi mirum visum
est, quomodo conscientia, prudentia et senectus te
non admonuerint, ut tandem de morte tua cogita-
tionero susciperes, et judicis illius, qui nullius ho-
minis respicit personam, perpenderes judicium, in
quo omnes nudi et maniles sistemur, et suorum
quisque facinorum et operum accipiet mercedem.
Oportebat enim te, hominem, ut tu quidem gloriari
soles, cordatum et rerum usu tritum et in sacris
litteris apprime versatum et ad omnia habilem at-

εις αξιθεσιν έλθη: τοσαῦτον καὶ οὐ νί τι ἀν εἴη δι παρ' οὐκού αἰτεῖς, καὶ τί τὸ σὸν δίκαιον νομίμως καὶ κανονικῶς κατὰ τάξιν ὢρμαίων καὶ συνήθειάν ἔσται, καὶ οὐκ ἡρκέσθης ἔως τοῦ νῦν τὸ τοσαῦτο σκάνδαλα καὶ τοσούτους ἐμφυλίους πολέμους καὶ φόνους καὶ αἰγατοχυτίας καὶ ἀνδραποδίσμους τῶν διοφύλων καὶ Χριστιανῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ τοσαῦτην φθορὴν εἶ; πᾶν τὸ ὑπῆκον. "Εαυτὸν διὰ τοὺς αἰκτιρμοὺς τοῦ παναγάθου Θεοῦ ἵνα διεσώσῃ λάθωσι καὶ ἀνάπτωσιν μικράν τῶν κακῶν καὶ διεινῶν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλεστοὶ καὶ δυστυχεῖς Χριστιανοί. "Ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ, ὦ, οἰδας, τὸ μέγιστον κακὸν καὶ θηρίον ἡ τοῦ Υ. θεάμνου γονὴ τοὺς πάντας διέψθετε καὶ ἀπώλεσε καὶ ἡφάσιες· καὶ διμφω, τοὺς τε φυγόντας ἐκ τῶν ἐκεῖθεν χειμώνων καὶ συμφορῶν καὶ τοὺς ἄναπομεληντας ἐνταῦθα, ἀφήσωμεν ἵνα ἀναψυχήν λάβωσι. Καὶ ἐάν περὶ τῶν θενῶν τῶν μὴ νόμον ἔχοντων διθεῖο; Διεῖδι πτερακαλῶν φρονίν ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα, πάσον 44 μᾶλλον κρίμα ζόμενον ἡμεῖς, οὖς δὲ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν δι' ἀγατῶν αὐτοῦ εὔσπλαγχνίαν τῷ οἰκεῖῳ αἰματὶ ἔξηγίρισε, καὶ νόμον καὶ ἐντολὴς ἐχαρίσατο ἡμῖν, τὴν τε εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐνομοθέτησε σημεῖον πρῶτον καὶ κεφάλαιον τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς θέλων εἶναι ἐφρενούς οἰδας γάρ καλῶς καὶ τοῦτο, καὶ τοῖς πᾶσι φινερόν ἔστι. Καὶ οὐκέτις ἀείμνηστος πατήρ καὶ βασιλεὺς ἐκ μικροῦ ἦντα σε εἰς μέγα ἀξιωματα καὶ ἐργάτιον ἀνεδίδεσε, καὶ ἔως καὶ βασιλείας ὑπόδατος τῷ Οχανάτῳ ἔζιωσε σε. "Ἐνθυμηθήτι καλῶς την ἀγάπην καὶ πνευματικὴν διάθεσιν ἣν εἶχε πρὸς σέ. Καὶ ἐμὲ τὸν ταλαιπωρὸν καὶ δυστυχῆ εἰς χει-

que idoneum, tam longinquo tempore intellexisse, quid illud esset, quod a me peteres, quidve legibus, more et institutis Romanorum tibi conveniret, qui ne nunc quidem tantas turbas ac pugnas cædesque civiles et servitutes popularium et Christianorum fratrum, summas denique subjectorum omnium miseras excitare cessas. Per misericordiam Dei clementissimi te obsecro, ut humiles, miseros et infelices Christianos a malis et infortuniis aliquantum respirare et quiescere patiaris. In Asia quidem, ut nosci, detestabilis ista pestis et bellua, Othmanica gens, omnes pessum dedit, perdidit, delevit. Utrosque, tum qui effugerunt illas calamitatum temporales, tum qui hic remanserunt, sinamus, quæso, animam recipere. Quodsi de gentibus, quæ lege carent, sanctus David, ut dissipentur, que bella excitant, precatur: quanto rigidius judicium nos maneat. quos Christus, Deus noster, insinuata commotus misericordia, sanguine suo redemit, et lege mandatisque donavit, quibus pacem caritatemque mutuam imperat ut sumimum ac precipuum discipulorum suorum insigne? Hoc nec te fugit, nec ignotum est cuiquam. Accedit, quod pater meus imperator, perpetua colendus memoria, ex obscurō te ad magni munieris amplitudinem eexit, adeoque imperatorii nominis claritate morti jam vicinus te honestavit. Remini cœcitur, quo suerit erga te animo et amo-

Αράς σου παρέδωκε, καὶ τὴν συγγένειαν προστάξας, ὅστε καὶ ἐν ὑστέραις ὥραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὅντα ἡμῶν καὶ ὑμῶν γενήσηται, ὥρισε· καὶ τὴν πᾶπαν ἔχουσταν τοῦ διοικεντοῦ καὶ ποικαλεῖν ἐμὲ τε καὶ τὴν βασιλεῖσαν ὢρμαίων εἰς χειράς σου ἐνεμπλατεύεται. Σὺ δὲ οὐχ ὁ ποιμὴν ἀληθινὸς εἰς ἕπαντα ἐποίησας καὶ οὐ πάντεσαι ποτετεν, ἀλλ' ὡς ἀντικρυς λόγος καὶ ληστής καὶ κλέπτης· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, εἰ δυνατέν, θέλεις καὶ βούλεσαι ἵνα ἐμὲ τὸν κληρονόμον τῆς ἀρχῆς καὶ διάδοχον καὶ τεστάρων βασιλέαν ἀπόγονον τῆς βασιλείας γυμνώσῃς· καὶ ιδιωτες· οἵ τις στὸν ιδιώτην ὅντα βασιλέα ποιήσῃς. Ἐγὼ δὲ τῇ ἡμέρᾳ δυνάμει τὴν 45 ἀδείαν ἣν ἐποίησα; εἰς ἐμὲ καὶ ποιεῖς, καὶ στὸν τὰ πάντα σκάνδαλα ποιοῦντα καὶ ἀρχήν τούτων διτα ἀνατίθημι· καὶ τὸ εὐόλε; ἐνώπιον Κυρίου γενήσεται. .

ια'. Λαβῶν δὲ τὴν ἐπιστολὴν δὲ Καντακουζῆνος καὶ τὸ γεγραμμένα ίδοιν τὴν συνειδήσιν οὐκ ἐκάμφθη καὶ τὴν καρδίαν οὐκ ἐμαλάχθη, ἀλλὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ πολέμου πάντοτε ἤτοι μάζεν, ἐπίπλευν ἵνα καὶ βοήθειαν ἔχῃ παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ. Ό δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὡς εἰδεις καὶ ἡκουσε τὸν στρατὸν τοῦ Καντακουζῆνου καὶ πενθεροῦ ἐρχόμενον καὶ ἐτοιμαζόμενον καὶ μὴ ἔχιν ἀντιστῆναι πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Ἀμυνράτην ἐπρεσβεύσατο, ἵνα Ἐλλην καὶ συμμαχήσῃ αὐτῷ. Ό δὲ ἀμηρᾶς δειπνός ὡν καὶ τὰς ἐνυπαίσιας ἐκατοῦν ὑποκεχρυμμένας δοίας ἔχων, μετὰ χρῆδας δεξιάν ενος τὴν πρεσβείαν καὶ δώδεκα χιλιάδας στρατὸν στελλας ἐμπροσθεν εἰς βοήθειαν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, εἴτα καὶ αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατοῦ περέστας ἐκ τῆς Ἀβύδου ἤλθεν

re, quomodo miserum me et infelicem in manus tuas tradiderit atque affinitate nos etiam post ipsius obitum conjunctos esse voluerit, et omnem tuum imperium, tum mei regendi custodiendiisque arbitrium tibi uni commiserit. At tu non verum omnium custodem, sed lupum et furem et latronem te praebuisti nec tales te præbendi modum facis, aut quidquam prætermissis, quo; si possis, me, regni heredem atque successorem et quatuor imperatorum progeniem, imperio exutum, ad privatum vitam deirudas, te ex privato facias imperatorem. Ego vero injuriam, quam mili et ante intulisti et infers etiam nunc, teque ipsam, D omnium turbarum auctorem, divinæ potentiaz continuo, et quod Deo placitum est fiat.

41. Acceptis perfectisque his litteris, Cantacuzenus, nulla religione tactus, nihil mutavit mente, sed bellum adornare continentiter pergebat, etiam ameram opem sibi laturum esse consilus. Imperator Joannes, cum exercitum Cantacuzeni socii instruētum esse et adversus se proficiisci cognovisset, nec copias haberet, quibus illis resisteret, ad Amuratem ameram misit, qui, ut se adjuvaret, eum invitarent. Is, ut erat homo versatus et callide occultabat animi consilia, legationem cupide et letus exceptit, ac duodecim millibus ad subsidium Joanni ferendum præmisit, ipse deinde cum magno exercitu Abylo in Thraciam traxcit, specie, "

τῇ Θράκῃ, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἵνα τὸν βασιλέα Α μέρος; ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, τέλος πάντων δὲ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἔνας τέλος τῆς ζωῆς αὐτῶν ποιήσαντες καὶ δρκού:

47 ἀναμέσον αὐτῶν, ἵνα τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀγάπην φυλάξωσι, καὶ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου Εσται φονθός.

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἔσχε τούσδε τοὺς υἱοὺς, Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, Μανουὴλ τὸν βατιλέα, Θεόδωρον τὸν πορφυρογένητον καὶ Μιχαήλ τὸν δεσπότην· δε τῷ μὲν πρωτογενεῖ Ἀνδρόνικῳ ὡς διαδέχεται τῆς βασιλείας, ἐν τῇ πᾶλει προστάξας; εἶναι, τὸν δὲ βασιλέα καὶ Μιχαήλ τοῦ διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πορφυρογένητον μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν τοῦ Καντακούζηνος υἱὸν ἐν τῇ Σπάρτῃ χύριον καὶ αὐθέντην ὁ πρόστειλεν. Ἐλών δὲ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὁ βασιλεὺς καὶ Μανουὴλ καὶ ἀγάπην καὶ τιλάν εἰχε μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πρώτων τῆς πόλεως Σερβίων, βουλὴν ποιήσαντες ἵνα τοὺς φύλακας Τσύρκους τοὺς φρουροῦντα; τὸ φρούριον ἀποκτείνωσι καὶ τὸ δεσπότην καὶ Μανουὴλ δώσωσιν. Αὕτη δὲ ἡ βουλὴ οὐκ ἐλάτη τὸν ἀμηρόν, καὶ στελλαὶ τὸν Καραλί-πατιάν μετὰ στρατοῦ πλήθους πολλοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης; ἐλθεῖν καὶ τὸν Μανουὴλ, παρῆγειν αὐτῷ μὴ διπισθεῖν ἐλύειν ἔνας εὑ τὴν Θεσσαλονίκην διώσῃ καὶ τὸν Μανουὴλ δέσμοιν ἀγάγῃ. Ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ καὶ οἱ Μανουὴλ, καὶ θεωρῶν διτε οὐκ ἐδύνατο ἀντιστῆναι τοσούτῳ στρατῷ, εἰς δειλίαν καὶ φύσιν ἐνέπεσε, καὶ μὴ ἔχων τι ἔτερον πρᾶξαι φυγῇ τῇ σωτηρίᾳ ἔχεται, θέλων ἐλθεῖν **48** πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλίᾳ ἐν τῇ πᾶλει. Οὐ δὲ πατήρ διὰ τὸν φύσιν τοῦ

imperatorem adjuvaret, revera, ut, si sacerdotem occasio, quemadmodum savit, oppidis et regionibus in Europa acquirendis regni sui fines prolataret. Cantacuzenus cum Serviis ac Bulgaris contra Palaeologum profectus, cum ameræ dolum animalvertisset nec quidquam effecisset, fortunæ suæ diffisus, monachum induit ac pro Joanne Joasaphi nonnen aescivit, rerum politus, donec a genero bello devictus et regnu exutus est, annos sex et menses septem. Jam cum Amurates, occasionem opportunam nactus, tanto cum exercitu in Thracia paratus instrutusque adesset, et res Romanas propter turbas et belia civilia summopere afflictas esse videret, opibus ejus non jam poterat resisti; ac tum primum in Europa Othmanidarum genus in Tracie principes impetum fecit, atque Amurates Calliopolim cepit aliaque non paucæ loca, oppida et castella tum Romanorum, tum aliorum Christianorum principum, sicuti mox in vita ejus exponemus. Etenim transierant quidem, ut supra docuimus, etiam alias in Europam Turce, in Chersonesum Thracie, nec tamen consistere potuerant, aut tot loca, oppida, castella, quot tum ceperunt, expugnare, quoniam nunc justo bello devicti repellebantur, nunc latronum instar tructi refugiebant. Deinde Amurates, etiam Adrianopoli et magna parte Macedoniae, Bulgariae et Service potitus, postremo cum imperatore,

quoad viverent, amicitiam fecit, interpositis utrinque sacramentis, quibus se fons et amicitiam culturos et invicem sibi auxiliaturos esse spondiderunt.

Habuit imperator Joannes hosce filios: Andronicum despotam, Manuelem imperatorem, Theodorum Porphyrogenitum et Michaelum despotam: quorum natu maximum Andronicum, ut hæreditem imperii, in urbe esse, Michaelum imperatorem gubernare et administrare Thessalonicanum voluit, Theodorum Porphyrogenitum post mortuum Cantacuzeni filium Spartam cum imperio misit. Thessalonicanum Manuel ingressus cum magistratibus et primoribus civitatis Serrarum pacem amicitiamque firmavit. Itaque hi consilium inierunt, Turcas praesidiarios, qui arcem tenebant, interficiendi urbemque dedendi Manuelli. Non latuit hoc consilium ameram, qui Carali-pasiām cum magnis copiis aduersus Thessalonicanam et Manuelem misit, ac, nisi capta urbe et vincito Manuele, eum redire vetuit. Hac re comperta, Manuel dominus, cum tanto exercitu non posse se resistere intelligeret, metu ac timore percellitur, atque inscius, quid aliud agat, sua salutem querit et Byzantium ad imperatorem et patrem reverti decernit. At ille, ameram veritus, recipere eum noluit, ei iratum se esse ostendens adeoque vehementer minatus. Sperans iam Ma-

ἀμηδὲ οὐκ ἡθελε δεχθῆναι αὐτὸν δεικνύων ὑργήν. Αὐτῷ καὶ μᾶλλον ἀπειήσας σφόδρως. Ἐλπίζων δὲ δεχθῆναι αὐτὸν οἱ τῆς Λέσβου δεσπόζοντες ἐλθῦντα ἔκειτο, αὐτὸν ἀληθῶς καὶ φάνερῶς οὐκ ἀνέσχοντο λίθεν ή συνομιλήσας αὐτῷ διὰ τὸν τοῦ ἀμηρᾶ φόνον, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸν κινδυνεύσωσιν. Ἀποτυχών δὲ καὶ τῶν ἔκειτον ἐλπίδων, καὶ θευρῶν διὰ οὐδεὶς ἡθελεν δεχθῆναι αὐτὸν ταῦτα λογίζεται ἵνα αὐτοθελής ἐν τῇ Προύσῃ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ὑπάγη καὶ συγχώρησιν αἰτήσῃ. Ἐλθὼν δὲ ἐμπροσθεν τοῦ ἀμηρᾶ ὡμολόγει τὰ δια ἄγνων ἐπράξεν· οὗτος δὲ ὁ ἀσεῆς ψρόνυμος ὅν, καὶ ίδων τὴν ὑποταγὴν ἥν ἔδει ξενὸν ὁ κύρος Μανουὴλ, καὶ αὐτοθελῶς ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐλθόντος, μετὰ εὐσπλαγχνίας μεγάλης ἐντηκαλιτάμενος κατεῖλει αὐτὸν καὶ χαρᾶς ἐμπλεως γέγονε. Καὶ τούτης τινὰς καθίσαντες τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ εὐθυμήσαντες καὶ πολλὰ εἰπόντες, καὶ χάριτας ἐπηγγείλατο, καὶ σιτηρέσια δώσας ἔχειν ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ. Εἴτα ἐν τῷ μέλλειν ἐπενίεναι εἶπεν αὐτῷ κύρος Μανουὴλ, ἡ Τζελεπῆ, γίνωσκε τοῦτο ἐκ τοῦ νῦν, καὶ ἐμπροσθεν. Διὰ τὴν ὑποταγὴν ἥν ἔδειξας ἐλθὼν πρὸς μα καὶ ὑμοιογῆσας ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα τὰ κρύψια τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντος εἰς 49 ἐσφαλμένα σοι, πληροφορήθητι τοῦτο ἀληθῶς· ὡς οὐδὲν ἔχω ἀγάπτην πρός σε. Πλήγη πρόσεχε ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἐμπροσθεν, ἵνα μὴ τοιούτων ἔργων ἐπιχειρισθῆς, ἵτι μέγα σκάδωλον ἔστιν· οἰδας γάρ τοι φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐσμὲν, καὶ ἀνὰ τὴν οὐκέτι δίκαιον διαφορὰν καὶ μάχην εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον φιλίαν καὶ ἀγάπην. Σὺ δὲ νέος ψρόνυμος καὶ καθῆς εἰς τὰ πάντα καὶ ἐπιτήδειος ὑπάρχεις, καὶ οἰδας τοῦ

nuel, a Lesbi principibus receptum se iri, ad hos se confert. At nec hi palam eum videre et recipere ausi sunt, metu amerit, ut sibi ea res periculo ne esset. Itaque cum, hac quoque spe dejectus, neminem se recepturum esse intelligeret, Prusam ultro abeundi et ameritae conveniendi atque ab eo veniam petendi consilium cepit. In ejus conspectum admissus, quæ imprudens patrasset, constitutus. Impius iste homo callidus, cum demissionem animi videret, qua sua sponte Manuel se adisset, magna eum benevolentia amplexus et osculatus ac summo gudio perfusus est. Diebus aliquot in epulis, computationibus, oblationibus, colloquiis consumptis, amicas ei D beneficia tribuit et victimam regia præbuit et abiturum ita allocutus est: «Sic dehinc, vir nobilissime, inquit, tibi persuadeto: propter obedientiam, quam præstisisti, ut adires me et coram me et Deo, qui arcana hominum omnia perspicit, peccata tua considerere, te non secus, ac filium, mihi charum esse scito. Itaque nunc jam cave, ne quid simile in posterum agas, quando magnæ inde turba orientur. Nostri enī, amicos et fratres nos esse, nec fas est, exerceri inter nos discordiam pugnasque, sed amicitiam potius et benevolentiam coli. Atque es tu adolescentis prudens et generosus et ad omnia fidemens et dicendi agendique peritus. Quare quiete tua administra, aliena ne concupisce. Quod si pecu-

ποιεῖν καὶ λέγειν. "Αρχου τῶν σῶν ἐν εἰρήνῃ, καὶ μὴ ζῆτε τὰ ἀλλότρια. Καὶ τὸν ἀνάγκην ἔστι σοι τις ὑπὲρ χρημάτων ή ἐτέρας συνδρομῆς; χρήσεις, ἐγώ πάντοτε ἐτομένος έσομαι μετὰ χαρᾶς πληρῶσαι σοῦ τὴν αἰτήσιν. » Καὶ ἕτερα πολλὰ εἰπόντες, ἀπέλυσεν αὐτὸν φιλοδωρήσας: τὰ μέγιστα καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πατέρα γράψας, ἵνα δασπασίως δέξεται αὐτὸν παρακαλῶν, καὶ φιλεῖν ὑπέρ αὐτὸν καὶ συγχωρῆσαι αὐτῷ περὶ ὧν κατὰ δῆγνοιαν ἐπράξε. Περάσας; δὲ ὁ Ἀμυράτης ἥλθεν ἐν τῇ Ἀδριανούπολει, βουλόμενος πόλεμον ποιεῖσθαι κατὰ τὸν Οὐγγρῶν¹ τινὰς δὲ τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποσταθῆσαντας μετὰν, τὴν παρασκευὴν ἐκείνην ἀφέσ, μετὰ τοῦ βισιλέως κυρίου Ἰωάννου ὡς φίλοι κατὰ τὰς συμβάσεις αὐτῶν περάσαντες ἥλθον κατ' αὐτῶν μετὰ πλήθους στρατῶν, παρῶν καὶ ὁ κύρος Μανουὴλ ἔγρας τὸν πατρὸς αὐτοῦ.

B εἰδ'. Καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτοὺς, λέγω δὴ τὸν ἀμηρᾶν 50 καὶ τὸν βασιλέα, κατὰ τῶν ἀποστατησάντων σατραπῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, δὲ μὲν ἀμηρᾶς τὸν οὐδὲν αὐτοῦ Μωσῆν τζελεπήν κατέλιπεν, Ι.α πάντα τὰ ὑποτελή αὐτῷ ἐν τῇ Εύρωπῃ φυλάττη, δὲ δισταλεὺς τὸν δεσπότην κύρον Ἀνδρόνικον τὸν πρωτογενῆ οὐδὲν αὐτοῦ τὰ τῶν Ρωμαίων κυβερνήντων εἶασσεν καὶ ἐνεμπιστευσεν αὐτῷ. Αὐτοῦ δὲ οἱ νέοι αὐθεντόποιλοι εὐχαίροιν εὑρόντες καὶ εἰς ἄκρον φιλιωθέτες καὶ διμιήσαντες συχνῶς ὡμονόησαν μετὰ δρκῶν ἀναμεταξὺ αὐτῶν ὡς ἀδελφοὶ ὃσιν ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ εἰς τῷ ἐτέρῳ βοηθός έσηται κατὰ πᾶν, καὶ οὐ C τως ἀπεστάησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, περιερχόμενοι τάς χώρας καὶ πόλεις καὶ τάς μη ιστο-

niæ iuropia labores vel alio egeas auxilio, semper paratus ero ad studiose gratificandum ibi, quod rogaveris. » Hæc et alia multa postquam sermonibus agitarunt, ameras Manuelem liberalissime douatum dimisit, datis ad imperatorem, patrem ejus, litteris, quibus illum hortabatur, ut sua causa filium benigne reciperet et amaret, eique, quæ imprudens deliquisset, ignosceret. Deinde Amurates in Europam trajectus, Adrianopolim proflicscitur, Hungaros bello dominurus. Nonnullos autem de satrapis suis in Asia defecisse cum sudisset, reliquo illo apparatu, cum Joanne imperatore, ut amico et socio, ad eos compescendos cum exercitu reveril Comitabatur patrem Manuel dominus.

12. Ili cum discederent, adversus satrapas in Asia seditiones prosecuti, ameras Mosem Tzelepen filium reliquit, qui interim omnia Europæ loca sibi vectigalia in officio contineret, imperator Andronico despotæ, filio natu maximo, rei Romanæ administrandam tradidit commisitque. Adolescentes regiae potestatis vicarii, hac usi opportunitate, amicitiam arctissimam conjungunt, crebro in colloquium veniunt tandemque sacramento se obstinunt, ut ab illo inde tempore alter alteri quasi frater sit et in omni re socius. Deinde a patribus deliciant, atque provincias et urbes oecuentes, quæ ipsorum voluntati non obsequebantur, sed debitam

κυπεύσας τῷ θελήματι αὐτῶν, ἀλλὰ φυλαττούσας τὴν πρέπουσαν εἶναι εἰς τὸν πατέρας, ἥγαλώτερον σκυλεύοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες. Μαθόντες δὲ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ὁ βασιλεὺς λίαν Εἰνπήθησαν καὶ ἡγανάκτησαν. Ὁ οὖν ἀμηρᾶς ὑποψίαν ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ διὰ θελήσεως καὶ βουλῆς τοῦ βασιλέως οὗτοι ἀπεστάτησαν, ἀποστειλας μηγύνων αὐτῷ μετὰ θυμοῦ εἶπεν ἵνα τρόπον τινὰ ποιήσῃ ὅπως τὸν Ἀνδρόνικον παιδεύσῃ, καὶ πληροφορηθῆται εἰς ὁ βασιλεὺς οὐκ ἤνατιος τῆς τοιαύτης βουλῆς· εἰ δὲ διλως γενήσεται, αὐτὸς καὶ ὁ οίκος αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ἀρχὴ τῶν Ῥωμαίων διέται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο λέγων διτὶ οὐκ οἴδεν οὐτε ἐπίστατο, μετὰ δρκῶν μεγάλων, τὸ γεγονός· καὶ ἐδεν εἰς 51 χειρας τὸν υἱὸν τυχὸν εἶχεν, δινευ τινὸς ἐλεγμοσύνης εἰς παιδεύσαι αὐτὸν. Ως δὲ τὰ τῆς Ἀσίας διώρυθων καὶ εἰρήνευσαν, περάσαντες ἡλιον εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ στρατὸν εὐθέως οἰκονομήσαντες ἐστειλαν κατὰ τῶν ἀποστατάσαντων υἱῶν. Καὶ πολέμου γεγονός τὸν τῶν ἀποστατῶν στρατὸν ὁ ἀμηρᾶς χρήματι καὶ λόγοις ἀπατήσας, ἐπικούλην τοιαύτην ἐποίησαν· ἀφέντες αὐτοὺς ἔρυγον, καὶ τοὺς εὐθεντοπούλους ἐν τίνι φρουρῷ τοῦ Διδύμοτείχου καταφυγόντας ἐπίσασαν, καὶ τοῖς πατράσις δῶρον τούτους προσέφερον. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς εὐθὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισεν, δὲ βασιλεὺς θέλων καὶ μὴ θέλων διὰ τὸν φόδον τοῦ ἀμηρᾶ τὸν δεσπότην καὶ Ἀνδρόνικον τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῶν δρθαλμῶν ἐστρηγμένος καὶ ἐν τοῖς πύργοις τοῖς λεγομένοις; Ἀδεμανίδες τελητήσιον Βλαχερνῶν ἀπέκλεισε. Τυχόντες μὲν καὶ Στεροὶ τινὲς σὺν αὐτοῖς νέοι συγγλικῶται ἐπλα-

Α νῆθησαν, παῖδες ἐνδέξιον καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων, καὶ αὐτοὶ σαργηγευθέντες τῷ ἀμηρᾶς ἐδόθησαν· καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν παρόντες μετὰ δακρύων ἐκελεύθησαν ἵνα ἔκαστος τὸν υἱὸν αὐτοῦ οἰκειοχείρως θανατώσῃ· καὶ τοὺς μὴ πεθομένους πρᾶξις κατὰ τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἐν τῷ ἄμα κατὰ τὸν ποταμὸν δεδημένους ἐβύθισεν δρυμούμαδον, πατέρα τε λέγω καὶ υἱόν. Ταῦτην ὑμέτητα καὶ ἀπανθρωπισταί ὁ Ἀμουράτης ἐποίησεν, δει τοὺς τὰ πάντα καὶ ὡς πολιτευθείσενος. Κατροῦ δὲ τινος παρελθόντος τινὲς τῶν ἐνδέξιων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ Ἀγαρηνῶν τοῦ ἀμηρᾶς δεηθέντες γράψαι πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Ἰωάννην ἵνα τὸν δεσπότην κύριον Ἀνδρόνικον τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐλευθερώσῃ· δ καὶ ἐγένετο.

B Καὶ τῶν πραγμάτων οὗτως ἔχοντων θεωρῶν διαστελεῦν τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα πνητοιστρήπτως ὑποκορίζεσθαι ταπεινούμενα καὶ εἰς ἀχανισμὸν παντελῆ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρχόμενα, τὰ δὲ τῶν Τούρκων εἰς ἄκρον προκόπτοντα, τρήμεις τινὰς ἡτοίμασεν ἐμβάς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐλθεῖν αἰτήσαι βοήθειαν παρὰ τὸν ἐκεῖνον αὐθεντῶν, ἵνα μὴ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων κατὰ κράτος εἰς τέλος ἐκπέσῃ. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἐπανέρχεσθαι τὸν δεσπότην κύριον Ἀνδρόνικον πάλιν εἰσειπονικοῖς διοικεῖν 52 καὶ κυβερνῆν τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν. Πλεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, ἔφιστεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐν τῇ τῶν Ἐνετῶν ὥρᾳ ἀπόλετοι, καὶ ἡ γερουσία ἀπασα τῆσδε τῆς πόλεως ἀσμένως τούτον ἐδέχαντο· περὶ δὲ τοῦ βοηθῆσαι αὐτῷ οὐκ ἦν φωνή καὶ οὐκ ἦν ἀκρίσις. Κάκειθεν ἐξελθόν πρὸς τὸν βῆγα Φραγκίας Κάρολον, ἐθύλων αὐτὸν

patres cum lacrymis astantes suum quisque filium manu sua interficere jubentur; qui imperio non paruerunt, cum filiis colligati, in præterfluentem fluvium sunt demersi. Adeo inhumanum crudelitatem que se præstilis Amurates, alioquin in regenda re publica laudatus. Aliquanto post nonnulli spectati et nobiles Christiani atque Agareni Amuratem rogaerunt, ut litteris Joanni imperatori suaderet, Andronicum despotam e vinculis libetaret: nec non satisfactum est illorum voluntati.

D Rebus ita constitutis, imperator, cum Romanum imperium omni modo vilescere et in angustum redigi et in dies magis ruore in perniciem, contra Turcarum regnum ad summum crescere fastigium animadverteret, comparatis aliquot triremibus, in Italianam vela fecit, ab ejus terræ principibus, ne Romanorum imperium prorsus everteretur, petiturus auxilia. Commissit rursus, dum rediret, Andronico despota urbis et imperii procurationem. In Italianam deiatu, primum Venetorum florentem urbem adiit, et honorifice quidem a toto senato exceptus est, sed de subsidiis frustra verba fecit et plane non audiebatur. Inde ad Carolum, Francorum regem, profectus, ne ibi quidem quidquam obtinuit, quoniam principes inter se dissidebant ac factionibus bellisque erant distracti. Itaque nihil aliud, quam grandi pecunia inutiliter absump-

patribus fidem servabant, diripiunt inque servitulum redigunt. Hoc ubi in Asia Amurates et imperator complicerent, dolore et iracundia exarserunt; et ameras quidem auctoritate et consilio imperatoris illos descivisse suspicatus, ei iratus significatum militit: videlicet, quo modo Andronicum filium puniret et sic fidem sibi ficeret, non esse se istius consilii auctorem. Sin aliter faxit, et ipsum et domum ejus et totum Romanum imperium experturum, quo ea res evaderet. Imperator respondet et gravi affirmat sacramento, facti ignarum et insciūm se esse; atque filium, si in manu haberet, quominus puniret, nulla se misericordia commotum iri. Rebus in Asia compositis pacatisque, in Europam trajecti, exercitum confestim instructum contra filios seditiones miserunt. Commisso bello, adolescentium milites, pecunia et blanditiis ab amera corrupti, insidiose eosdem deseruerunt et prosugos in castello quodam Didymotichi comprehendenterunt patribusque dono obtulerunt. Ameras filium statim decollari jussit, atque ejusdem metu imperator facere non potuit, quin suum filium Andronicum despotam oculis privaret et turribus, quæ Ademaniades dicuntur, juxta Blachernes sitis, includeret. Erant alii praeterea decepti, illustrum ac nobilium tam Christianorum quam Turcarum filii illis æquales qui et ipsi capti ameræ traditi sunt. Eorum

ἐκατάρθιως διὰ τὸ περισπωμένους; είνα αὐτοὺς καὶ ἀναμεταξὺ μάχας; καὶ σκάνδαλα ἔχοντας; Καὶ χρημάτων μόνον τείχος; ἀναλώσεις καὶ δάνεια πολλὰ λαβῖν διὰ τὸ εἶναι μεγάλην τὴν Ἰταλίᾳ δαπάνην, καὶ εἰς Ἐνετίαν ἀναστρέψας; Ἑγραφε διὰ ταχυδρόμου τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ ἵνα ποιήσῃ τρόπον στείλαι αὐτῷ χρήματα, δῆμος τὰ δάνεια ἢ Ἐλασσον ἀποδώσῃ, καὶ ἀναλώσῃ 53 ἐτι ἐν τῇ ὁδῷ. Αὕτης δὲ πάντοτε τῷ τῆς ἀρχῆς τρεφόμενος ἔρωτι καὶ εἰς χεῖρας ταύτην λαβὼν οὐδὲν ἐφρόντιε περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς καὶ πατήρ ἔγραψεν, ἀλλὰ μᾶλιστον, ὡς εἴπη τις, τὰς τοῦ πατρὸς προστάξεις καὶ γραψάς ὡς ἐν ὕδατι γεγραμμένας ἐλογίσατο. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ Ἀνδρονίκῳ ἡ Μανουὴλ ὁ νεώτερος οὐδὲς, μετὰ σπουδῆς; καὶ προθυμίας συνάξεις χρήματα ποιῶντας τὸν ἀριθμὸν χρυσίου καὶ ἀργυρίου ὡς ἐνικαὶ τριήρεις ἔτοιμάσις, ἐμβάς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸν πλοῖον, δῆμον ἦν διὰ πατήρ, ἐποίησε καὶ προσκυνήσεις αὐτὸν καὶ καταφύγησες χείρας καὶ πόδας, καὶ τοῖς δανειστεῖς τὸ δάνειον δώσας, τὸν πατέρα καὶ βασιλέα λαβὼν ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει ἐπανέστρεψε. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἵτιαν καὶ ὑποταγὴν ὁ Μανουὴλ τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ πάτης τῆς συγχαλίτου ἦν φιλούμενος, δὲ δὲ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ὑπὸ πάντων ἦν μισούμενος. Καὶ διὰ πατήρ σὺν τῇ συγχαλίτῳ πάσῃ τὸν Μανουὴλ εἰς βασιλέα ἐψήφιστο, τὸν δὲ Ἀνδρόνικον ἀπώσαντο. Καὶ προσμένειν ἐν τῇ πόλει προστάξεις διὰ πατήρ καὶ ἐρυθροῦ πεδίου μετέδωκεν αὐτῷ, καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ἀπὸ πάντων ἐλέγετο εἶναι. Ὁ δὲ δεσπότης καὶ Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς μανιδμένος ἦν τῷ θυμῷ καὶ τῷ ζῆλῳ καὶ τὴν ἀδικίαν βοῶν, καὶ ἐκ τῆς περιφρονήσεως πα-

A ριελγής; ἔγινετο. Διασχιριζόμενος; Εἰλεγεν διτι κατέ τοὺς νόμους; ᾠριαίων τάξιν τε καὶ συνήθειαν ἡ βασιλεία ἐκυρώσα καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἀρμόδεις ὡς πρωτότοκος, 54 δὲ πατήρ καὶ βασιλεὺς τὸν Μανουὴλ ὑπερογενῆ ὑντα προτιμῆσαι θέλεις καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας ἀρχῆσαι. Καὶ ἦν πάντοτε ἐστηκὼς καὶ διαλογιζόμενος, ζῆτων καιρὸν ἐπιτίθειον τρόπου ποιῆσαι καὶ βουλήν ὅπως ἡ βασιλεία ἐκυρώσα καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννη πάλιν γενησεται.

τι'. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀμηρέα Ἀμουράτη ὁ οὗδε αὐτοῦ Μπαγιαζήσης, Ἀλευτορής; τὴν ἀρχὴν ἔδειτο. Ὁ οὖν κύριος Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς καιρὸν εὑρὼν ἐπιτίθειον ἐφάνη ἀντῷ ἵνα τοῦ ποθουμένου τούχη· καὶ μετὰ τινῶν τῶν φίλων αὐτοῦ συμβουλευσάμενος καὶ τῶν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ συγγενῶν καὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μάρκου τεῦ τῆς Βουλγαρίας ἔτι μέρος δεσπόζοντος, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου φυγῶν πρὸς τὸν ἀμηράν Μπαγιαζήση τὸν ἥλιθον δεδρεμονος ὅπως αὐτοὶς βοηθήσῃ καὶ τῆς βασιλείας γένωνται ἐγκρατεῖς, ή κατὰ κληρονομίαν καὶ νόμους ᾠριαίων καὶ συνήθειαν αὐτοῖς ἀρμόδεις ὡς πρωτότοκος· δὲ διὰ πατήρ καὶ πάπποι; βούλεταις ἀδικῆσαι αὐτοὺς; καὶ τῷ ὑπερογενεῖ, ὡς εἰπομέν, δῶσαι. Ἐπηγγείλαντο ἔτι τελεῖν τῷ ἀμηράν κατ' ἔτος χρυσίου καὶ ἀργυρίου κεντηνάρια οὐκ ὀλίγα καὶ προνόμια τινὰ ἔχειν ἐν τῇ πόλεω. Ὁ οὖν ἀμηράν; τὰς διχονολαζας καὶ μάχας αὐτῶν θεωρῶν ἥγαλλετο κατὰ τὸν λόγον τὸν ἐπιγύριον τὸν λέγοντα, «Οὐ λόγος; τὸ τοῦ ἀνέμου σφρόβη μετὰ κονιοροῦ ἰδῶν ἥγαλλετο 55 πηδῶν. » Εἶπεν «Ἄγαθός καιρὸς δι'; ἐμὲ, » καὶ μετὰ χαρᾶς; τὸν αἰτητὸν δεξάμενος καὶ δώτας; αὐτοῖς στρατὸν ἴππους κιλιάδας ἔξι καὶ πεζῶν τέσσαρας ἥλιθον κατὰ τῆς πό-

et gravi contracio ære alieno propter sumptuum in Italia magnitudinem, Venetias reversus, fasello misso, Andronico filio litteris mandavit, ut pecuniam mittendam curaret, qua æs alienum, quod contraxisset, solveret et in reditu sumptum ficeret. At ille, perpetuo imperii amore flagrans atque ianuu id tenens, nihil curabat, quod mandarant pater, sed ejus jussa in aqua, ut quispiam dixerit, scripta existimabat. At Thessalonice filius minor Manuel, re comperta, strenue ac studiose auri argenteique quantum poterat conquisivit, paratisque triremibus, in Italiam ad patrem cursum tetendit. Reverenter eum salutavit, manus pedesque ejus osculatus, ac pecunia, creditoribus quaæ debebatur, numerata, cum eodem Cpolim rediit. Propter hanc causam et pietatem Manuel a patre et universo senatu non minus diligebatur, quam hisdem exosus erat Andronicus: unde, rejecto Andronico, Manuel a patre et senatu imperator designatus, in urbe manere jubetur, et purpuris ornatur calceamentis atque ab omnibus habetur hæres imperii. Contra cæsus iste Andronicus ira invidiaque insanire et injuriam sibi illatam clamare, contemptum acerbe ferre, atque dictitare, e legibus, institutis et mortuis Romanorum sibi ac filio suo, ut primogenitus, imperium deberet; a patre imperatore Manuele, natu miuo-

rem, sibi præferri et designari successoreni, perlinaciter in sententia perstabat, neque cessabat occasionem ac viam meditari, qua imperium sibi et Joanni filio vindicaret.

13. Amurale amera mortuo, filius ejus Bajazetes Aleutores regnum suscepit. Jam Andronicus eæcum ille, occasionem, ut sibi videbatur, opportunam nactus, qua voli compos fieret, cum amicis quibusdam et conjugis propinquis et Marco socern, qui etiam tum partem Bulgariae tenebat, re deliberauta, una cum Joanne filio ad Bajazetem confugil. D eumique rogavit, ut se adjuvaret ad recuperandam imperium, quod ex legibus et consuetudine Romanorum hereditate ad ipsos pertineret, ut primogenitos, a patre autem et avo per summam injuriam Manuela, minori natu, destinaretur. Promiserunt præterea, amera se quotannis auri et argenti centenaria multa pensuros esse et in urbe jura quædam præcipua concessuros. Ille gaudio exultabat, cum eorum discordiam videret liesque, ut est vulgare proverbium: «Exsiliebat lupus, ubi venti excitari pulverem vidiit. » Opportuna, inquit, milihi ista res est, atque læte eorum voluntati obsecutus, equitum millia sex et peditum quatuor lis concessit, quibuscum adversus urbem proficiuntur. Cum ex improviso nocti prope urbem adre-

λειως. Καὶ ἐξαίφνης ἔξω τῆς πόλεως νυκτὸς φθά-
σαντες εὗρον ἐν τοῖς παλατίοις τῆς Πηγῆς τὸν πατέρα
καὶ βισιλέα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ ἀδελ-
φοῦ· καὶ πάσας ἀπέκλεισεν αὐτούς· ἐν οἴκῳ τινὶ καὶ
ψυλάττεσθαι προσετάξατο μετὰ μεγάλης φυλακῆς·
καὶ οὐτας δὲ σεπτής κύριον Ἀνδρόνικος μετὰ τεῦ υἱοῦ
Ἰωάννου ἐγκρατεῖς τῆς πόλεως ἐγένοντο καὶ τῆς
δρυῆς ἐπὶ ἑταῖρον δύο καὶ μῆνας ἔξ. Καὶ τὸν υἱὸν Ἰω-
άννην ἐλέγιστο πολλάκις ἀγαγορεῦσαι εἰς βασιλέα.
Πλὴν ἀδύνατον ἦν διὰ τὸν βασιλέα καὶ πατέρα ἔτι
ζῶντα. Καὶ δὲ ἀμηρᾶς πολλάκις ἐμβιβάσεν αὐτῷ ἵνα
αὐτοὺς ἀποκτείνῃ καὶ ἐκποδὼν ἐκτινάξῃ, ἐὰν θέλῃ
ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνενόχλητος ἕσεσθαι· δὲ εὐλαβούμενος
ών τὴν θέλησην ποτε πατροκτόνος καὶ ἀδελφοκτόνος
γενήσεσθαι. Τέν μιαρὶς οὖν τῶν ἡμερῶν ἀπατήσαντες
οἱ βασιλεῖς τοὺς φυλάτσαντας Βουλγάρους ἔφυγον
καὶ περάσαντες καὶ οὕτοι πρός τὸν ἀμηρᾶν Μπα-
γιαζῆτην ἤλθον. Καὶ δὴ γηραιὸς βασιλεὺς ἀναμιμῆ-
σκων τὴν συγγένειαν τοῦ πάππου Ὁρχάνου καὶ τὴν
φιλίαν Ἀμουράτου τοῦ πατέρος, καὶ διὰ οὐκ ἔστι δι-
καιον οὐδὲ τις νόμος συγχωρεῖ τοῖς πατράσιν οὕτω
ζος; φιλετάτους πράττειν καὶ ποιεῖν. 'Ο δὲ καὶ βα-
σιλεὺς Μανουὴλ ὑπέσχετο **56** δῶναι τέλος ὑπὲρ
τὸν ἀδελφὸν· ἔξιχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ'
Ιεο;· ἐπὶ τὴν ὄραν τοῦ Ἱαρος ἔστηται ἔτοιμος· μετὰ
στρατοῦ χιλιάδων δυσκαλέσκα πεζῶν τε καὶ ἵππεων
ἥς συνδρομήν, διποὺς δὲ ἀν καὶ δὲ ἀμηρᾶς βουλήσεται·
ἀπελθεῖν, καὶ ἔστηται τοῖς φίλοις φίλος καὶ τοῖς ἔχ-
θροῖς; ἔχθρδες δὲ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου. Καὶ μετὰ ὅρκων
ταῦτα ἥσφαλίσαντο. Καὶ δὲ ἀμηρᾶς ταῦτα ἀκούσας

Α πόλιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας· καὶ τὰς θελήσεις
καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ δῆμου, ποιὸν ἐπ
τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βισιλέα ἡγάπουν. Ἐλθὼν δὲ δ
πρέσβυς καὶ καταλεπτῶς μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώ-
μας· καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάνταν τῶν πολιτῶν,
ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κύριον Μανουὴλ ἥθελον βα-
σιλεύειν αὐτοῖς. Καὶ ποιήσας ταῦτα ἀναφο-
ρεῖν τῷ ἀμηρᾶ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἥθετο
ἐν τῇ πόλει. Τοῦ οὖν δεσπότου κύριον Ἀνδρόνικου καὶ
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μήδη ἔχόντων τι πρᾶξαι ή πῶς ἀντε-
σταθῆσαι, δὲ κύριον Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατέρος καὶ βα-
σιλέως ἐγκρατεῖς γεγόνασι τῆς βασιλείας καὶ τῆς
πόλεως· καὶ εὐθὺς προστάξεις τοῦ πατέρος δὲ βασιλεὺς
κύριον Μανουὴλ τῷ διαδήματι τῷ βασιλικῷ θυρῷ τοῦ
πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ τανιούτα·
Β Ἐδεστήσευσεν λοιπὸν δὲ βασιλεὺς κύριον Ἰωάννης μετὰ
τὸ ἑξώσας τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἵνα
οὖν τὸ σκήπτρον καὶ τὴν βασιλείας ἔξουσίαν πάσαν
ἔδωκε τῷ υἱῷ κύριον Μανουὴλ καὶ βασιλέα ἔτεψεν
αὐτὸν ἐπὶ ἔτους ἁω. Τῷ δὲ δεσπότῃ κύριον Ἀνδρόνικῳ
57 τὴν θεσσαλονίκην μετὰ συμβάσεως δέδωκε τοῦ
κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὐτας πάντα τὰ τῶν Ἄρ-
μαίων εἰρήνευσαν.

Εὐρισκομένου δὲ τινες καιρῷ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγια-
ζῆτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἔγγυς τῶν Σερβῶν μητρο-
πόλεων, παρὼν δὲ βασιλεὺς κύριον Μανουὴλ κατὰ
τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις; δὲ εἰχον, καὶ δὲ ἀδελ-
φὸς αὐτοῦ δὲ δεσπότης κύριος Θεόδωρος καὶ δὲ κύριος Κων-
σταντίνος δὲ Δραγάσης καὶ δὲ τῆς Σερβίας δεσπότης
κύριος Στέφανος. Ἐλθόντος Παύλου τοῦ Μαμωνίου ἐπ
τῆς Πελοποννήσου, οὖν τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν

et consiliis tum optimatum, tum plebeiorum explo-
randis cognosceret. utrum e fratribus Romanis
imperatorem sibi exoptarent. Legatus postquam
advenit, civium animis sententiisque occulte explo-
ratis intellexit, tantum non omnes multis de causis
cupere, ut imperaret Manuel. Ameras, omnibus sibi
renuntiatis, statim illis exercitum expeditum, quocum
Byzantium venerunt; cumque Andronicus despota
et filius ejus, quid agerent quove patro se tueren-
tur, nescirent, Manuel cum imperatore patre urbe et
imperio potitus, protinus ejusdem jussu a patriar-
cha in templo apostolorum diadematate imperatorio
D ornatus est. Regnavit cæterum Joannes post pulsum
imperio socorum, donec solium et imperium Ma-
nueli filio dedit eumque coronari imperatorem juss-
it, ad annum 6800. Andronico despota e pactione
Thessalonicanam habitandam dedit; atque ita univ-
ersa res Romana pacata est.

Cum Bajazetes ameras in Macedonia prope Setra,
urbem aliquando coniunctoretur, imperator Manuel
secundum pacta conventaque, quæ fecerant, ejus-
que frater Theodorus et Constantinus Dragases et
Stephanus, Serviae despota, præsto fuerunt. Adve-
nit etiam e Peloponneso Paulus Mamoras, qui,
cum ejus pater diu gubernasset Monembasiā, ipse quoque eam provinciam jussu imperatoris acce-
perat, sed, diuturnitate possessionis occasione

ἐκ παλλοῦ δι πατήρ, εἴτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν Α τὸν ἀμηρᾶν, ἐλέγεν ότι οὐκ ἡν δίκαιον φύλοι δυτες τοῦ πατρὸς προστάξει τοῦ βασιλέως διεδέξατο, διότι δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἀφορμήν εὑρών περιεποιεῖτο τὸ ἄστυ ὧς κτῆμα ἔδιον. Ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀδικεῖσθαι λέγων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἔξελασε, καὶ μετὰ ὑδρεως καὶ ἀτεμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκείθεν ἔδιωξε. Ὁ δὲ Μαμωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾶ. Λυπήθεις οὖν μετὰ θυμοῦ δι μηρᾶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ οὐτως ότι « οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰρηνεύειν, ἀλλὰ οὐτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἐμῶν ὑποχειρίων ; ἐγὼ γάρ δρμύω σοι εἰς τὸν Θεὸν, παιδεύσαι ἔχω τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας. » Καὶ ἐτέρους λόγους σκληροὺς ἔφησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐτέρων αὐθεντῶν Χριστιανῶν, 58 περὶ ὧν εἰρήκαμεν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἔνις καρδίας ἐλυπήθησαν, καὶ ἐκτοτε ἐζήτουν καιρὸν ἐπιτήδειον καὶ εὐλογον αἰτίαν ἵνα τὰς ὑποσχέσιες καὶ συμβάσεις καὶ ὑποταγὴν, ἣν είχον μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ, φύγασιν. Καὶ συμβάσεις καὶ δρκούς φρικτοὺς λάθρᾳ ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες τοῦ εἰναι γνώμῃ καὶ ψυχῇ μισθῶσι τοιάτου, διδ βεβαιότερον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συνδέσμου τούτου ἔστησαν ἵνα δι βασιλεὺς κύριο Μανουὴλ εἰς νόμιμον γυναῖκα λίθη τὴν θυγατέρα τοῦ κύριο Κωνσταντίνου τοῦ Δραγάση.

ιδ. Τοῦ δὲ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου ἐλθόντως καὶ πολὺν τῆς Βουλγαρίας τόπον ἀλώσαντος ἔτι καὶ δουλώσαντος, δι τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμόνδος ἐμάθε τὰ γενόμενα. Ὁ οὖν Σιγισμόνδος τῆς Γερμανίας δι βασιλεὺς πρέσβυτος στείλας πρὸς αὐτὸν, ἥτοι

nactus idoneam, urbem sibi ut propriam vindicarat. Is igitur fratrem imperatoris apud ameram criminabatur, quod Monembasiam violenter sibi eripuisse, indeque se cum contumelia, dedecore et infamia expulisset. Erat autem Mamona hic ameræ dudum notus: unde is indignabundus imperatorem ita increpat: « Num vobis satis non est pace frui, sed isto modo meos habere subjectos audetis? Evidem per Deum juro tibi, posse me, talia qui audeant, punire. » Alia præterea aspera verba adversus imperatorem et reliquos principes Christianos, de quibus diximus, jactavit: quibus illi aliquamdiu afflicti, mox occasionem idoneam, et causam speciosam quæsiverunt, qua promissa, pacta et officia, quibus ameræ se obstrinxerant, effugerent. Itaque postquam pactionibus et diris sacramentis clam se iuvicem devinxerunt, ut concessionem et concordiam servarent usque ad mortem, quo firmius esset hujus fœderis vinculum, statuerunt, ut imperator Manuel Constantini Dragasis filiam matrimonio legitimo sibi jungere.

14. Cum Bajazetes ameras multa Bulgariae loca cepisset et in potestatem suam redegisset, Sigismundus, Germaniæ rex, de ea re certior factus, legato ad eum misso, æquum esse negavit, cum essent amici, ameram manum injicere Bulgariae

quaæ jure ad sui regni provincias pertinueret. Hæc dicenti legato Bajazetes nihil respondit, sed manu apprehenso domum amplam ostendit, omni armorum genere, rhombæ gladiisque bene dispositis et adornatis, refertam. Tum legatum allocutus: « Hæc, inquit, regi, domino tuo, renuntia: jus meum, quod in Bulgaria exerceo, hæc esse arma apparatusque, quos vidisti. » Sigismundus rex hæc cum audisset a legato, ex eo nuntio et arrogantia ameræ gravem dolorem percepit; et confessim magno exercitu mercenario coacto et suis ipsius copiis instructis aliisque multis principibus auxilio vocatis, sine ulla mercede vel victu, præclaruni hunc et generosi animi spiritusque plenius exercitum educit, qui omnia Turcarum castella caput, subjicit, diripit, evertit, donec Nicopolium perventum est, velut silvam invadens flamma. Tum Sigismundus rex etiam aliunde Bajazetem bellacessere cupiens, clam ad imperatorem Manuolum et reliquos principes, quos supra commenioravi, legatum misit, ut prompti et parati essent ad hostem hunc fidei funditus, si possent, delenim. Illi talem occasionem, ut sitiens terra aquam e cœlo, exspectantes, legatum læbundi excepérunt et bellum ipsi quoque occulte parabant. Interim Bajazetes, Sigismundi regis adventu comperto, in variis cogitationes metumque incidit, et copiis

δυνατὸν, ἀφανίσωσι. Αὗτοι τὸν καιρὸν ὡς γῆ διψώσα τὸν δυνέρον ἔξι οὐρανοῦ ἀναμένοντες, τὸν πρέσβυτον μετὰ χρᾶς δεξάμενοι, τὰ πρός ἀνάγκην τοῦ πολέμου καὶ αὔτοι λαθραῖς ἡτοίμαζον. Ὁ Μπαγιαζήτης οὖν ἀκούσας τὴν τοῦ Σιγισμόνδου βασιλέως ἐφόδου εἰς λογισμὸν οὐκ διλγούς καὶ φόδον ἐνέπεσε, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐτοίμασε καὶ μετὰ βίας συναθροίσας καὶ καλῶς ἔτοιμάσας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ὥστε. Φθασάντων δὲ τῷ στρατῷ ἐγγὺς τὸν πέλεμον ἀνήψαν οἱ Γερμανοὶ πρῶτον καὶ οἱ Γαλάται, καὶ συμπλοκῆς γενομένης **60** διὰ κακοδουλίαν τὰ τῶν Χριστιανῶν ἁσφάλησαν, καὶ τὸ πᾶν ἀπύλεσαν στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἤσαν ἀμετάτρεπτοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν οἱ Τούρκοι πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ἡχαλώτικεν, οὐ μόνον ἀσήμου καὶ στρατοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περιφανῶν καὶ ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν αὐθεντῶν, ἐν οἷς ἤσαν ὁ δοὺς τῆς Μπουργούνδεως, ὁ κόμης τῆς Ἀδέρσας καὶ ὁ μέγας ἀρχιτρίκλινος τοῦ τῆς Φραγκίας βαγῆς καὶ ἔτερος οὐκ ὁ ἕπος περιφανεῖς καὶ ἐνδοξοῖς. Μόλις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος μετὰ τοῦ πρωτεύοντος τὸν σταυρὸν φοροῦντος τῆς ἀδελφότητος Ῥάδου, ἀκάτιον μικρὸν τυχόντες εὐρεῖν, ἐμβάντες τὸν Ἰστρὸν ἐπέρασαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσαντο. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς πάσσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν κερδήσας καὶ τῆς τοιαύτης θυμαστῆς νίκης περιτυχῶν ἀνελπίστως καὶ δεξῆς ἐμπλεος καὶ χρᾶς γενόμενος, καὶ ίδων ὅτι δι βασιλεὺς κύρος Μανουὴλ καὶ οἱ ἔτεροι αὐθένται, περὶ ὃν ἐφημεν, οὐ κατὰ τὰς ὑποχρέεις καὶ συμβάσεις ἀς εἶχον ἀναμεταξὺ ἐποίησαν, ἵνα αὐτῷ ἀκολουθῇσι, καὶ ἐνωτισθεῖ, τὰ δασαὶ οὗτοι πάντες ἐδικλεύοντο κατ' αὐτοῦ, μάχην μεγάλην κατὰ τοῦ βασιλέως ἐκή-

suis prompte et strenue coactis ac bene instructis, adversus hostes proficiscebatur. Cum sibi propinqui essent exercitus, Germani et Galli pugnam primi civerunt, et congressu facto, imprudentia res Christiana labefactata et exercitus universus dissipatus est. Fugiebant sine respectu, et in fuga a Turcis multi occidebantur aut capiebantur, non obscurae solum et gregariæ multitudinis, sed etiam ex ipsis claris et honoratis nobilibusque principibus, in quibus dux Burgundiae, comes Aversæ et magnus architriclinus regis Francorum aliquæ haud pauci clari et illustres viri fuerunt. Quin ægre rex ipse Sigismundus cum magistro fratrium Rhodiensium crucem gestante, inventa parvula cymba, Istrum trajecit soluteaque expediti. Ameras omnibus eorum sarcinis potitus tanique admirabilem victoriam præter opinionem consecutus, gloria et laetitia redundabat, cumque imperatorem Manueleum et cæteros principes, de quibus diximus, conventis quæ fecerant, ut se sequerentur, non stetisse videret, atque cuncta audivisset, quæ illi omnes aduersus se moliebantur, grave bellum imperatori indixit, et anno mundi 6900 terra marique obsidione urbi admota, diu eam omni modo oppugnavit.

45. Ea tempestate Joannes, Andronici despotæ

Αριζε, καὶ ἐλθὼν τὴν πόλιν δια ἔτεις, τοῦτον διατηρεῖσεν ἐν ἔτεις, πολιορκῶν αὐτὸν παντοιτρόπως καὶ χρόνον πολύν.

61 ιε'. Ἐν τῷ τοῦ καιροῦ ἐκείνῳ διατήμαρτι διατηρητῆς διατηρητοῦ κύρος Ἀνδρονίκου οὐδὲ καὶ ἀνεψιδες τοῦ βασιλέως κύρος Μανουὴλ, περὶ οὗ πολλάκις ἐφημεν, ἐγγὺς ὑπάρχων πάντοτε ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾶ (καὶ σιτηρέσια μεγάλα εἶχεν ἔξι αὐτοῦ, ἀκολουθῶν καὶ συνοδεύων αὐτῷ, καὶ οἰκισακὸς ἦν πάντοτε καὶ φιλούμενος), μαθών διτι τινὲς διεβαλλον αὐτὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν λέγοντες διτι «Οὐκ ὄρθως φρονεῖ πρὸς οὐτό, ὁ ἀμηρᾶς, ὁ Ιωάννης, ἀλλ᾽ ἐπιθυμίας ἔστι» καὶ εἰ οὕτως οὐκ εἶχεν, τὴν πόλιν καὶ ὁ βασιλεὺς δι θεοῦ αὐτοῦ ὑπέκυπτεν ἀν καὶ ἐδουλώνετο, ἢ ἐνωτισθεὶς δὲ οὕτως τὰ γεννόμενα καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενα, φορηθεὶς τὸ οὗδὲν καὶ ἀπότομον τοῦ Μπαγιαζήτου, ἵνα μὴ τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐφυγε καὶ πρὸς τὸν θεόν καὶ αὐτοκράτορα ἐρχεται. «Ον δι βασιλεὺς καὶ θεοῖς ἀσμένως ἔδικτο ὡσπερ τι διώρον πολυτελές, καὶ κατεφίλησε καὶ ἡγκαλίσατο αὐτὸν καὶ τὰ πρέποντα σιτηρέσια σημειωσάμενος ἐδωσεν αὐτῷ. Ἡμερῶν οὖν παρεθύουσῶν δι βασιλεὺς ἐδουλήθη ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν καὶ τινὰ βοηθειαν αἰτήσαι, λογιζόμενος τοῦ ἀπολαύσαι τῆς βοηθείας, ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ αὐθένταις ὑπῆρχον τῇ αἰτίᾳ τοῦ ἀποιεὶν τὴν ἀμηρᾶν τὴν μάχην κατὰ τὰς πόλεως, ἢν ἐποίησε καὶ ποιεὶ ἐνεκεν τοῦ ἀπεκταμένου παρ' αὐτῶν πρέσβεως, ὡς εἴπομεν, δι τὸν διατηρητὴν ἐποίησαν ἵνα διώρον πάντοτε κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ δι εἰς ὑπὲρ τοῦ ἀποιεὶν βοηθοῦ ἐσηται, καὶ ἀλλήλοις **62** συναρωγεῖν. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἔξιέναι τὸν βασιλέα ἐκ τῆς πόλεως, τὸν ἀνεψιδεν

filius et imperatoris Manuelis ex fratre nepos, de quo saepe verba fecimus, et longo inde tempore apud ameram assiduus, a quo victimum habebat largum, quem sequebatur comitabaturque quacunque, et cui semper in familiarissimis et intimis erat, postquam apud ameram a quibusdam se accusari sensit, qui eum Bajazeti non bene velle, sed struere insidias dicebant: id enim nisi saceret, aiebant, urbem et imperatorem, patrum ejus, in officio futurum suisse et servitio: hæc igitur et quæ alia de eo circumferabantur postquam audivi: propter acre et præcepis Bajazetis ingenium vita sua timens, nocte quadam ausugit et recepit se ad patrum imperatorem. Is eum cupide, tanquam munus aliquod pretiosum, osculo et amplexu exceptit, victimumque idoneum ei præberi jussit. Interjectis aliquot diebus, imperator subsidia petitum in Italiani proficisci decrevit. Ea nocturnū se esse propterea confidebat, quod ejus ipsius regionis principes in causa erant, cur ameras bellum aduersus Cpolium suscepserat: quod is fecerat faciebatque proprius legatum, ut docuimus, ab illis missum, enijs opera pactionem inierant, ut ameras semper aduersarentur et minimo sibi opem et auxilia præstarent. Abiturus ex urbe imperator, Joannem ex fratre nepole ad eam interea regendam et impetum

τοῦ κύρος Ἰωάννην καταλιπών ἵνα διωικῇ καὶ κυρενῷ τὴν πόλιν καὶ ἀντιμάχηται τοῖς ἑναντίοις, δὲ δὲ βασιλεὺς τὴν δέσποιναν καὶ σύζυγον λαβῶν καὶ εἰς Πελοπόννησον ἐλθῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ ἔγγὺς τοῦ ἀδελφοῦ κύρος Θεοδώρου ταύτην εἴσαν· δὲ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ δέδειται. Φθάσας οὖν δὲ βασιλεὺς ἐν Ἐνετίᾳ κακεῖθεν πρὸς τὸν δούκα Μεδιολάνων ἐλθῶν παρὰ τοῦ δουκὸς μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ δαψιλεῖας ἐτι δὲ καὶ δορυφορίας ἐδέχθη, καὶ ἵππους καὶ στρατιώτας πολλοὺς δώσας αὐτῷ ἵνα πρὸς τὸν βῆγα Φραγκίας ἐλθῇ, ἐπαγγειλάμενος δὲ δούξ τῷ βασιλεῖ, ἐὰν καὶ οἱ ἕπεροι ὁμοφρονήσωσι, καὶ αὐτὸς δὲ δούξ ἰδίως καὶ αὐτομάτως ἐλθῇ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ βοηθήσῃ καὶ μὴ ἐσσή κινδυνεύσουσαν. Ἐλθὼν οὖν δὲ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸν βῆγα Φραγκῶν εὑρεν αὐτὸν ἐν ἀσθενείᾳ βαρυτάτῃ ἔχοντα καὶ ἔξω φρενῶν ὑπάρχοντα· καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ οὐκεὶ εἰχόν τι ἀποκριθῆναι μόνον. Ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπράχτος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανέστρεψεν ἐπίλεπτος, αὐτοὺς Σπετεμβρίου 14.

ις'. Ἐν τούτῳ τῷ ἐτεί δὲ ἀμηρδς Μπαγιαζήτης κατὰ τῆς Πελοποννήσου τὸν Γιακούπη-πασιδέν καὶ τὸν Βρενάζην ἔστειλε μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα· καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι **63** αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἐνδὸν τῆς Πελοποννήσου φθάσαντες πολλὰ κακὰ καὶ δεινὰ καὶ ἀνδραποδισμούς τοῖς Χριστιανοῖς ἐπέθηκαν, καθὼς ἐν δλίγυρῳ ἐπι. τῆς ζωῆς τοῦ Μπαγιαζήτου βρήσκεται. Ὁ δὲ δεσπότης κύρος Θεόδωρος θεωρῶν τὰ τῶν Ρωμαίων πράγματα ὅτι οὕτως κακῶς διέκειντο, καὶ τὴν πόλιν τοσοῦτον καὶ πρὸτιν κινδυνεύσουσαν ἀποκεκλεισμένην καὶ στενο-

hostium propulsandum reliquit. Ipse cum imperatricē coujuge in Peloponnesum profectus, Spartæ cam apud Theodorum fratrem depositus et Italiam versus processit. Primum Venetias venit; inde ad ducem Mediolanensem perrexit, qui eum honorificentissime atque magno cum sumptu et cum satellitibus exceptip, eidemque equitum peditumque magnum comitatum ad regem Francorum dedit, pollitus, si cæteri consentirent, semet illi et imperio Romano sua sponte auxilio venturum ac discrimen depulsurum esse. Ad regem Francorum cum venisset, morbo gravissimo eum conflicantem et mentis impotem reperit; nec habebant consiliarii ejus, soli quod illi responsum darent. Itaque re infecta imperator Cpolim rediit, anno 1405, mensis Septembris die 13.

16. Eodem anno Bajazetes ameras Giacup-pasiānum et Brenazem in Peloponnesum cum exercitu quinquaginta milium misit: qui et in ipso itinere et in Peloponneso multis incommodis, calamitatibus ac servitiis Christianos affligerunt, ut paulo infra in vita Bajazetis narrabitur. Theodorus despota, cum rem Romanam tam male affectam et urbem tam diu periclitantem, obsessam et gravi fane oppressam, deinde Peloponnesum bello vexatam, et Christianorum principum nullum sibi auxiliatum videret, omni spe abjecto, una tricomi

A χωρουμένην ὑπὸ λιμοῦ πολλοῦ, δομοῖς καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου πόλεμον, καὶ βλέπων ὅτι οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν αὐθεντῶν ἤθελεν αὐτοῖς βοηθῆσαι, καὶ ἀπορηθεὶς δλως, περάσας ἐν τῇ Ρόδῳ μετὰ τριήρεως τὴν τῆς Σπάρτης ἀρχῆν ἐπεπωλήκει τῇ ἀδελφήτης τινὰς τῶν σταυροφόρων ἐν τῇ Σπάρτῃ ἵνα ἐγκρατεῖς τῆς ἀρχῆς ὡς χύροις καὶ δεσπόται γεννήσωνται, διλαδὸς ὡς εἶδεν αὐτοὺς καὶ ἤκουσε τὰ γενέμενα, ὥρμησαν μετὰ ξύλων καὶ πετρῶν μετὰ θυμοῦ δραμόντες, ἵνα τοὺς ἀπεσταλμένους σταυροφόρους ἀποκτείνωσι. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου σταθεὶς καὶ δομιλῆσας, ἵνα μὴ τοιαύτη ἀταξία γενήσηται, ἐδύσαπει τὸν λαὸν, καὶ πειθόμενοι τοῖς τούτου λόγοις τοῖς σταυροφόροις τριῶν ήμερῶν διορίαν ἔδωσαν, ἵνα ἐκ τῶν δρίων τῆς Σπάρτης μετὰ εἰρήνης ἀνακωρήσωσιν· εἰ δὲ δλλως πράξωσιν, αὐτοὶ δύονται. Ἰδόντες οὖν οὗτοι ὅτι οὐδὲν κατώρθουν, ἀλλὰ μᾶλλον θύρσος καὶ σκάνδαλα ἐγίνοντο καὶ τὴν ζωὴν μάλιστα ἐκ:νδύνευσον, ἐγερθέντες **64** ἐπανέστρεψαν οἰκαδε. Οἱ δὲ Σπαρτιάται τὸν πρέσβεδρον αὐτῶν καὶ δούκα ἐψήφισαν εἶναι, καὶ πολιτικῶς; καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἤθελον κρίνεσθαι καὶ κυβερνᾶσθαι ὃτι αὐτοῦ. Ὁ δὲ δεσπότης κύρος Θεόδωρος ὡς εἶδε τὰς ἐπίδας φευσθείσας, τὰ χρήματα δὲ κλαδες τῇ ἀδελφότητῃ ἐκτίνας δπισθεν, εἰ; Σπάρτην ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ θέλων ἐλθεῖν, οὐκ ἤθελεν δεχθῆναι αὐτὸν δῆμος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὑδρεσιν ἐνέπλυνον. Καὶ πολλῶν λόγων γενομένων καὶ σκανδάλων τέλος ἐμετίτευσεν δὲρχερεὺς, καὶ πάλιν ἐδέχθησαν καὶ ἐστεργαν αὐτὸν εἶναι ὡς καὶ τὸ

Rhodum trajectus, Spartæ principatum societali Joannis prophetæ et baptistæ vendidit. Misit ea societas Spartam crucigeros aliquot ad eam provinciam occupandam et sibi vindicandam ut dominis. Quibus incole conspectis et auditis, quæ acta essent, hortante iracundia, cum clavis et axis a eos occidendos procurrunt. At superveniens et intercedens ejus regionis episcopus, ne tales turbæ orirentur, objurgabat multitudinem, quæ dictis ejus obsecuta, trium dierum spatium crucigeris concessit, quo e Spartæ finibus quiete excederent. Si secus fecissent, ipsos experturos, quo ea res evasura esset. Illi, cum nihil se efficere, sed turbas ac tumultus excitari atque vitam suam in discrimen adduci viderent, castris motis, domum relierunt. Spartani episcopum etiam præsidem suffragiis constituerunt et ab eo rem suam tam civilem quam ecclesiasticam administrari voluerunt. Theodorus, cum se spe falsum esse vidisset, pecunia, quam acceperat, societati restituta, Spartam in provinciam suam reditus, non recipiebatur a populo, sed exagitabatur conviciis. Post multos tandem sermones et tumultus, conciliante episcopo, eum recipiunt et pristinum obtinere gradum patiuntur. Priorsquam tamen restitueretur, sacramentis eum obstrinxerunt, ne unquam memor esset, quæ fecissent.

πρότερον. Πλήγη πρὸς τοῦ τὴν κατοχὴν λαβεῖν αὐτὸν, συνύκτας μετὰ δρκῶν συνέστησαν, ἵνα μὴ εἰς τὸν αἰώνα ἐνθυμηθῇ διὰ ἐποίησαν.

ιζ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπὶ ἕτους . . . , δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, καὶ δὲ σπότης κύριος Ἀνδρόνικος τὴν Θεσσαλονίκην τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ ἐμπεπωλήκει διὰ φλωρίας χλιδίδες πεντήκοντα.

Ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς πόλεως ἔκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὑπάρχει γέγονεν. Ἀκούσας δὲ ἀμηρᾶς ὅτι δὲ Ντεμίρης δὲ βασιλεὺς Σκυθῶν καὶ Μασσαγετῶν ἐρχεται κατ' αὐτοῦ ἵνα μετὰ στρατοῦ μυριαριθμοῦ πόλεμον συνάρῃ, θέλων καὶ μὴ βουλόμενος τὴν πολιορκίαν καὶ τὸν πόλεμον καὶ ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ἔλυσε, καὶ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἐποίησε μεθ' δρκῶν, καὶ ἐν 65 τῇ Ἄστρᾳ περάσας τοῦ δεχθῆναι τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἔφοδον τοῦ Ντεμίρη τὸν στρατὸν τέτιμαζεν.

ιθ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος κύριος Μανουὴλ, ἐν τῷ ἀποκλεισμῷ τῆς πόλεως, τῷ τόνε καιρῷ ἐγεννήθην ἡγὼ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κέντησμον τριήμιον, οὐδὲν δὲ τοῦ θείου βαπτίσματος ὑπὸ τῆς ἑιωτάτης μητρὸς ἀγίας Θωματίδος, περὶ ἣς ἐν τῷ προστάκοντι τάπερ καὶ ἀρμόδιοντι διηγήσθεμεθα τάληθές. Ἀφ' οὗ δὲ τοῦ δεκάτου ἕτους μέχρι καὶ τοῦ ὄγδοηκοστοῦ ἔτους πολλῶν γενομένων ἀναγκαῖων καὶ μνήμης ἀξιῶν βούλομαι διηγήσασθαι. Λέγω δὴ ἐν πρώτοις περὶ τῆς εἰς τὴν δύσιν ἀφίξεως τῶν πάντες υἱῶν τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Μπαγιαζήτου, ήγουν τοῦ Μουσουλμάνου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ιεσσαί, τοῦ Μεεμέτη καὶ τοῦ Ἰωσουφ, δὲ ἐγεγόνει Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνυμάσθη,

17. Illo tempore, anno. . . . propter eam, quam rōnum memoravimus, causam, etiam Andronicus despota Thessalonicam Venetorum senatui quinquagenis florēnorum millibus vendidit.

Urbs obsessione hoc modo liberata est. Ameras, auditio, Demirem, Scytharum et Massagitarum regem, cum innumbris copiis contra se proscicisci, quanvis invitus, tamē obsidionem et oppugnationem urbis solvit, atque pace cum imperatore facta et sacramentis confirmata, in Asiam trajectus, ad excipiendos impetus Demiris exercitum parabat.

18. Cæterum regnante hoc imperatore, Manuele domino, dum urb̄ obsidetur, ego in lucem editus sum, anno ab orbe condito 6909, die Augusti tricesimo. Regeneratus sum per sacrum baptismum opera venerabilis matris Thomajidis, de qua loco opportuno ad veritatem referam (1). A decimo autem anno ad octogesimum sextum quæ acciderint multæ et memorabiles calamitates, enarrabo. Dicam primum de quinque Bajazetis ameræ filiis in occidentem trajectis, Musulmano, Mose, Jessai, Mehemete et Josupho, qui Christianus factus Demetrius appellatus est, de imperatore Joanne Thessalonicae mortuo, et Manuele imperatore, filio ejus, illuc profecto, et ejus filio, Andronico despota, ibidem

A περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως κύριος Ιωάννου ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τῇς ἐλεύσεως ἐκεῖτε τοῦ βασιλέως κύριος Μανουὴλ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τῇς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δεσπότου κύριος Ἀνδρόνικου ἐκεῖ ἀποκαταστάσεως, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου κύριος Θεοδώρου τοῦ πορφυρογενῆτος εἰς τὴν Λαχεδαιμονίαν ἤγουν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύριος Μανουὴλ ἐν τῇ Πιλαρονήσῳ ἐλεύσεως. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ Μουσουλμάνου **66** παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ διηγήσομαι, καὶ περὶ τῆς τριτοῦ· μάχης αὐτοῦ δῆ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως κύριος Μανουὴλ, καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίστης ἐκτυφλώσεως Ὁρχάνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουσουλμάνου παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μωσῆ, καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν ὑπέσιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεεμέτη τοῦ καὶ Κυρίτζη, καὶ τῆς ἀποστροφῆς εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς πόλεως ἐν τῇ Θράκῃ ἥτοι ἐν τῇ Εὔρωπῃ, καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μωσῆ εἰπω, ἐτι δὲ καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ βασιλέως κύριος Μανουὴλ, τοῦ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν θάνατον ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ. Ἀλλὰ καὶ περὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ, καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντοπούλου κύριος Μιχαὴλ, καὶ τοῦ θάνατου αὐτοῦ ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος. Ὁμοίως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ τζελεπῆ κύριος Δημητρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Μπαγιαζήτη καὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἀμηρᾶ Μεεμέτη αὐτὸς δὲ γενόμενος Χριστιανὸς, ὡς πρὸ ωἰγου ἐφημεν, καὶ τῷ θείῳ βαπτίσματι ἀνεγενήθη, καὶ δὲ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μεεμέτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πλειστα στηρέσια ἔδωσαν αὐτῷ, ζήσας μετὰ τὸ βαπτι-

restituto, de Theodoro porphyrogenito despota Lacedemone sive Spartæ extinto, et de imperatore Manuele, fratre ejus, profecto in Peloponnesum; deinde exponam, quomodo Moses Musulmano ameræ fratri suo mortem intulerit, cum Manuele imperatore per tres annos bellum gesserit et circa Larissam excæcaverit Orchaneum, Musulmani filium; quomodo hujus frater Mehemetes, qui etiam Cyritzes appellatur, ex oriente in occidentem transierit, inde redierit in orientem, et rursus trans urbem in Thraciam vel Europam trajectus, reportaverit victoriam. Tum obitum Mosis explicabo, et filii secundi Manuela imperatoris, qui Constantiū præcessit, mortem, qua is Monembasius decessit. Dicam etiam de duobus filiis ejus, atque Michaelis principis natali ac morte pestilentia ei allata. Item mortem attingam Demetrii Tzelepis, Bajazetis sultani filii, et Mehemetis ameræ fratris, qui Christianus factus, ut paulo ante monuimus, et sacro baptizante regeneratus, ab imperatore et fratre Mehemete ameræ in aqua salario accepit, et annos septem postquam baptizatus erat, ad Dominum concessit; dicamque de Thomæ principis natali: atque haec quidem propter astatis naturitatem bene et accurate doctus; quæ autem ante me natum facta nar-

(1) Vide cap. 5 lib. II.

σοῦνται ἑτη ἑπτά πρὸς κύριον ἑξεδῆμησε. Καὶ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντούλου κύρου Θωμᾶ. Ταῦτα μὲν διὰ τὸ τῆς ἡγεμονίας μου ἐνεπέλες καλῶς καὶ ἀκριβῶς εἰδότες μου· τὰ δὲ **67** πρὶν τῆς γεννήσεως τῆς ἐμῆς δοσα εἰρήκαμεν, τὰ μὲν ὑπὸ ἀξιοπίστων καὶ σοφῶν συγγραφέων γεγραμμένα μέρος εἰδόμεν, τὰ δὲ ὑπὸ ἀρχόντων τῆς βασιλείης αὐλῆς καὶ βουλῆς καὶ τῆς συγκλήτου σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ γηραιῶν ἀκούσαμεν. Καὶ πῶς σιγῶν παρατείπω;

ιθ. Τῇ δὲ εἰκοστῇ ὅγδοῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ,εζη! Ετούς δὲ Νεμιρῆς δὲ βασιλεὺς Μασσαγετῶν καὶ Περσῶν καὶ βορείων Σκυθῶν τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἥχμαλώτισε καὶ τὴν γυναικαν αὐτοῦ καὶ τὴν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους οὐκ διλίγους δρυγοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. Ἀλλὰ ποτὸς ἦν αὐτὸς καὶ πῶς δὲ βασιλεὺς Νεμιρῆς, οὐκ ἀρχήσωμεν εἰπεῖν καὶ διηγήσομεν. Οὗτος μὲν οὖν δὲ βασιλεὺς καὶ τὸ Εθνος τοῦτο τῶν Μασσαγετῶν καὶ Σκυθῶν Τούμρκων πέραν Ἀράξου τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς τὴν οἰκησιν ἔχειτιν, εἰσὶ δὲ γένος λίαν τοξικῶτας καὶ κακοενύτατοι, Εθνος δὲ μέγα καὶ πολὺ καὶ ἀλκιμον, παρ' εἰς Κύρος ἐκείνος δὲ μέγας βασιλεὺς ποτε καιρῷ χρέει ἐτελεύτησεν βασιλευούσης Νεμιρίδος. Αὕτη δὲ η βασιλίς Νεμιρίς; μετὰ τὸ ἀποκεφαλίσαι τὸν Κύρον τὴν κεφαλὴν εἰς ἀσκὸν οἶνου ἐνέβαλε, καὶ καταπατοῦσα τὸν ἀσκὸν καὶ τὴν τοῦ Κύρου κεφαλὴν ἐλεγε « Ἀκόρεστε Κύρε, κορέσθητι. » Εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ Μασσαγέταις γένος πάνυ ἀγριώτατον, καὶ ἐν τῷ ιππεύειν ἀγαθῶτατοι καὶ πεζοὶ **68** λρετρικῶτατοι. Ἐν δὲ ταῖς μάχαις καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς τοιούτοις χρῶνται ὅπλοις ἥγουν μαχαρίαις καὶ θώ-

ravi, ea partim a fide dignis et eruditis scriptoribus memoriae prolixa dildici, partim ex proceribus aukæ imperatoriaæ et viris senatorii ordinis sapientibus ac prudentibus senibusque audivi, quæ silentio prætercunda non putavimus.

49. Die vicesimo octavo mensis Julii anni 6910 Demiros, Massagelarum, Persarum et Scytharum septentrionalium rex, Bajazetem ameram cum uxore et filio Mose aliasque aukæ optimatibus non panceps cepit, totumque ejus exercitum dissipavit. At enim qualis et ille et Demires rex fuerit, ne omittamus exponere. Hic igitur atque populus ejus, Massagetae et Scythæ Turcae, trans Araxem fluvium orientem versus sedes habent, gens sagittandi peritissima et hospitiis infestissima, late se porrigens, frequens et strenua, quæ quondam Cyrum, magnum i lumen regem, occidit, Demeride regina. Haec caput Cyri amputatum in utrem viuo impletum demersit, deinde utrem cum capite conculcans, « Insatiabilis, inquit, Cyre, satiatur. » Massagetae sunt longe barbarissimi, equites velocissimi, latrones maxime rapaces. In bello et pugnis armis hisce utuntur: machæris, loricis, arcubus, sagis æneis; eorum vestimenta et cingula aurea sunt; in prælia coronati vrocedunt. Equorum frena, cincta

ραξὶ καὶ τόξοις καὶ σάγαις χαλκοῖς. Τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ αἱ ζῶναι ὑπάρχουσι χρυσαῖ, καὶ διαδῆματα ἐν ταῖς μάχαις ἔχουσιν. Οἱ δὲ Ιπποι αὐτῶν χρυσοχάλινοι, μασχαλιστῆρες δὲ χρυσοὶ καὶ τὰ πλῆκτρα. Καὶ δὲ σύμπας βίος αὐτῶν αὐθέκαστος μὲν, σκαιὸς δὲ καὶ δύριος καὶ πολεμικὸς ὑπάρχει πάντοτε. Καὶ οὕτως τὰ τῶν Μασσαγετῶν καὶ τοῦ Νεμιρή αὐτοῦ βασιλέως ἡ πολιτεία καὶ δὲ βίος ἔχει.

Καὶ τούτους ἀφέντες πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἐπανέλθωμεν καὶ τοὺς πργνους αὐτοῦ, πόθεν κατέχονται, καὶ τίνα τὰ ἔργα καὶ ἀνδραγθήματα αὐτῶν κατ' ἐπιτομὴν διηγησώμεθα.

Οὗτος δὲ ἀμηρᾶς Μπαγιαζήτης ἦν πέμπτος αὐθέντης τοῖς χωρεύσασιν ἐκ τοῦ τῶν Ὁτζμανλίδων γένους· δὲ Ἐρτογρούλης γάρ ἦν δὲ πρῶτος, υἱὸς τοῦ Γοῦ. Περὶ δὲ μὲν πολλοῖς καὶ ἑτέροις ἔξιστορήθη, καὶ διαφοράς εἰλήφασιν ἀλλήλων, ἀλλ' ὡς εἰδον καὶ ήκουσαν ἔκαστος, οὐδὲ συνεφώνησαν· δικαὶος οὕτως καὶ ἡμῖν καλῶς ἐφάνη καὶ ἐκρίναμεν ἴστορήσαι. Ετερά δὲ τὰ ἔκαστα τῶν μακρᾶς ἀκοῆς ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν ἐμάθομεν καὶ δοσα ἐγγράψις περὶ τῆς γενεαλογίας ταύτης εἰδομεν.

69 x'. Ό διναξ Ἰωάννης δὲ Κομνηνὸς τινὶ καιρῷ ἐν τῇ Ἐφραίμοβεος κατὰ τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας τῆς Νεοκαισαρείας πόλεως, μαχχμένος; μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Ἰχονίου σουλτάνου, καὶ πολλὰ ψρούρια τῶν Περσῶν ὑφ' ἐκυτὸν ἐποιήσατο· εἰχε δὲ μεθ' αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν ἀνεψιόν αὐτοῦ, υἱὸν Ισαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ. Ἡμέρας δὲ πολλὰς διατρίβον τὸ στρατόπεδον ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, καὶ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοὺς διλοὶς καὶ περὶ ἐππων ἐσπάνιον διὰ τὸν τόπον λυπρὸν καὶ

pectoralia et scuticæ item ex auro. Universa corum vita simplex quidem, sed rigida, ferox et militaris semper. Talis igitur Massagetarum et Demiris, eorum regis, conditio et vivendi ratio.

Illi missis, ad Bajazetem ameram et majores eius prævertamur, unde originem ducant et quæ eorum facinora et res fortiter gestæ fuerint, paucis dicturi.

D Bajazetes ameras princeps quintus erat ex regia Othomanidarum familia. Primus enim Ertingrules erat, filius Gui. De his cum multi alii scripserint, sed valde in diversa abeant dissentiantque, quandoquidem singula ut quisque viderat et audiverat, ita narrarunt; tamen idem mili quoque plaruit, atque constitui, quæ ex longinqua fama de eorum genere aut a viris doctis didicisse aut litteris invicem consignata, exponere.

20. Joannes Comnenus imperator in oriente quondam in prefectura Neocæsaræ urbis cum Persis et sultano Ieonii hellans, multa illis castella eripuit. Habebat secum Joannem. Isaacii sebastocratoris, fratribus sui, filium. Cum exercitus diu in locis illis moraretur res necessariae quin reliqua, tum ei quos pabulum deficerat, propter solum gracile et saxosum, atque, ingruente hi me, propter cœli si-

χρηματώδη είναι, καὶ τὸ κλῖμα ἐκείνο ψυχεῖνδν καὶ δριμύτατον ἦν. Τότε καὶ χειμῶνος ἐπεγενομένου οἱ ἐποιοὶ πλείστα ἴσαθρώσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν τὸν ἵππων μεθοδεύων κυλλότητα, περιιών τὸ στράτευμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὁχημάτων συνέλεγε, καὶ ταῦτα διδοὺς Ἐρωμαίοις τε καὶ Ἰταλοῖς καὶ ὄποσιοι κοντοφρόροι εἶδεσαν δεξιοτέροις, ἐπιστάμενος δι' αὐτῶν ἀνθίστασθαι τοῖς πολεμοῖς καὶ ἀντιμάχεσθαι. Καὶ ταῦτα ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων, καὶ συμπλωκῆς μελλούσης γενέσθαι, ἱππότην ἐπίσημον ἔξι Ἰταλίας ὄρμύμενον ἕφιππον θεασάμενος παρεστῶτα πέζον, Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν ἐκέλευσεν ἀποδηνᾶς τοῦ Ἀρχικοῦ ἐπιπού τούτου ἑψί οὐ 70 ἦν ἐποχούμενος, καὶ δούναι αὐτὸν τῷ Ἰταλῷ. Ὁ δὲ φρονηματίας ὃν καὶ γάρος πλέον τοῦ δεόντος, τῷ τοῦ βασιλέως καὶ θείος ἀντέστη κελεύσματι, αὐθαδεστέραν τὴν ἀντίθησιν ποιησάμενος· μή ἐπὶ πολὺ δὲ ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ θείῳ καὶ βασιλεῖ (ἔωρα πρὸς ὅργην γάρ ἐπιβράζοντα) ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος τὸν ἐπιπού τῷ Ἰταλῷ διδώσι, μετακελητίσας εἰς ἔτερον δημητρίαν. Αὐτὸς ἀθυμίας πλήρης καὶ βράχων θυμῷ ἀντικρυσ γενόμενος, φυγὼν πρὸς Πλέρεας αὐτόρολος γίγεται. Ἔντον καὶ ἀσμένως καὶ ἀσπασίως προσεδέξατο ὁ ἀμηρός καὶ πάντες οἱ βάρβαροι· καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν ἐξομοσάμενος ἀντὶ Ἰωάννου Τζελεπῆς ὀνόμασται, καὶ τινὰ δύναματι Καμερώ τοῦ ἀμηρός θυγατέρα γυναικα Ἐλαβε, καὶ προίκα ἔδωσεν αὐτῷ τόπους καὶ χώρας καὶ πόλεις καὶ χρήματα πολλά. Ἡν δὲ ὁ ἀνήρ τῆς Ἐλληνικῆς σοφίας οὐκ ἀμέθετος καὶ ἐν τῷ λέγειν τῇ Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἰκανώτατος. Ἡν δὲ καὶ φιλοδωρότατος καὶ δαψιλῆς δένος, διὰ τὸν ἀρεστὸν τοῖς βαρβάροις,

A ροις, καὶ ἀλλως κοινωνικῶς τὸ ἥδος τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν παρεχθεντος, ἡδη κράτιστον τοῖς στρατηγούσιν, ἐν οἷς καὶ τρόπαια· διθεν καὶ αἰρειν εὐθὺς τοῦ σκοποῦ, καὶ ὡς κοινὰ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἔχθμενα ἐποιεῖ καὶ ἐλεγεν εἶναι. Τοῖς ταῖς τοῖς διαφορὰς τὰς φυομένας ἀναμέσον 71 αὐτῶν ἔθεράπειν καὶ διώρθουν καὶ εἰρήνευεν. Καὶ οὐδεὶς ἀντιλέγετο τοῖς λόγοις καὶ θελήμασιν αὐτοῦ· καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοσοῦτον ἡγαπήθη καὶ τῶν ἐτέρων πάντων ὥστε τὰ δύο ἡθελεν ἐπράττε καὶ οἱ βάρβαροι ὡς δεύτερον Μωάμεθ ἐδόξαζον. Οὗτος δὲ γεννῆται δύναμις Σωλιμάν-Σιάχ ἐκ τῆς Καμερώ, καὶ παιδεύεσας αὐτὸν Ἐλληνικῇ καὶ Ἀραβικῇ σοφίᾳ, κατὰ πάντα διοικῶς ἦν τῷ πατρὶ, καὶ πλείστα ηὐλαβούντο αὐτὸν οἱ βάρβαροι. Καὶ ἐν τῷ τόπῳ καὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἐνθα τὴν κατοίκησιν ἐποιείτο, αὐθάντης καθίσταται· καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διέδραμε καὶ δέρρεται. Καὶ πλείστας νεαράς τῶν βασιλέων ᘘρωμαίων μεταγλωττίσας Ἀραβιστὶ τοὺς Τούρκους δοῦ χρίνειν οὕτως ἐδιδάξεν. Εδήρων δὲ καὶ εὐκαρπῶν τινὰ διὰ τὰς συγχύσεις ἦς ἐποιεῖν οἱ Ἰταλοί κατὰ τῆς ᘘρωμαίων ἀρχῆς, τὰ δύο ἐγγὺς τῆς δεσποτείας αὐτοῦ ᘘρωμαίων ὑπῆκοα ὑψότερον ἐποιησατο. Καὶ οὐδένα Χριστιανὸν ἀδικεῖν ποτὲ ἡθελεν, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς τυχόντας; ὑποτεταγμένους αὐτῷ πολλὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἐποιεῖ καὶ ἐχαρίζετο. Καὶ ἦν αὐξάνων δίλιγον πρὸς δίλιγον τὴν αὐτοῦ ἀρχήν. Αὐτὸς γεννῆται τὸν Ἐρτογρούλην πατέρα τοῦ Ὀτούμανου.

gus et asperitatem summam, equi maxime consiciebantur. Quorum pernicie iūperator ita subvenit, ut exercitum obiens generosos deligeret eosque præberet Romanis et Italos et quotquot perire hastas versabant, horum opera hostibus obviam ire et resistere se posse consiis. Ille administrans, cum prælium commissurus, equitem insignem, ex Italia adiectum, peditem astare vidisset, Joannem de Arabico equo, cui is insidebat, descendere eumque Italo tradere jussit. Joannes, elati et supra modum ferocius animi, imperatoris et patrui imperio repugnat, sermone audaciore oblectus. Verum cum diu illi resistere non posset, quem jam ira effervescente videret, quamvis invitum, Italo equum concessit, atque ipse alium concendit. Mox, stomacho tumens et inflamatus ira, ad Turcas transfluit, atque cupide et ariice excipitur ab amera cunctisque barbaris. Deinde, ejurata Christi fide, pro Joanne, Tzelepes nominatur, et ipsius ameræ filiam, Camero nomine, cum dote locorum, regionum, urbium et pecunia hand mediocri in matrimonium accepit. Erat juvenis ille Graecæ eruditiois expers, et peritissimus sermonis Arabici; idem munificentissimus et lantissimus, quæ res omnibus inque primis Barbaris, grata esse solet, atque exhibebat se facilem subditis cum reli-

quis, tunc ducibus maxime, in quibus spes tropocrum sita est. Unde statim instans operi, sua volebat et dicebat esse communia, omnibus in rebus angustis succurrebat, auxiliabatur et conferebat officia, atque exorientes inter eos controveftias sedabat, componebat dirimebatque. Nec quisquam ejus vel verbis vel consiliais adversabatur; atque a socero cæterisque omnibus tantopere diligebatur, ut et faceret, quæcunque vellet, et Barbari eum ut alterum Mohametum baberent. Suscepit e Camero filium, nomine Solimanem Siachum, quem, Graecis D Arabicisque litteris eruditum, sibi rebus omnibus simillimum reddidit, ac summiopere Barbari colebant. Is in omni loco vel provincia, ubi sedem collocabat, constituebat princeps, ac fama ejus totam pervagabatur Asiam. Idem plurimas imperatorum Romanorum novellas, in Arabicam linguam conversas, ut Turcae in judiciis adhiberent, effecit. Idoneam autem occasionem nactus propter turbas, quas imperio Romano Itali excitabant, quidquid Romanæ ditionis suis finibis vicinum erat, in suam rededit potestatem, nec tamē ullum unquam Christianum laedere voluit, quin immo, qui subjecti sibi erant, eos beneficiis ac donis augebat, regni fines paulatim prolatas. Genuit hic Ertogrulem, patrem Ottomanis.

Ἐτεροι μὲν ὑπὲρ τούτων συγγράψαντες ἐτέρων Ἰννοιαν ἔχουσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ διαιληφθεὶς; Τζελεπῆς οὐχ οὗτος ἦν δὲ **72** τοῦ ἀνακτος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἀνεψιός, ἀλλ' ἕτερος συνύνυμος καὶ αὐτὸς τὸ δρυοιον δινομα τέχνων. Οατις ἦν δὲ τοιοῦτος, λέγουσιν.

κα. Ὁ σουλτάνης Ἀζατίνης Χριστιανῶν γονέων ὑπῆρχεν υἱὸς καὶ τῷ θείῳ τετελεσμένος βασιλεύσατι, τύχης δὲ φορφρησάμενος καὶ αὐτής, οἵα παρ' ἀπίδια συμβαίνει, σουλτάνης καὶ ἀμπτρᾶς καὶ ἀρχηγὸς ἔγεγόνει τῶν Τούρκων· δέ καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐτήρεται τὰς τῆς εὐσεβείας κυριώτερα, καὶ ἐν τῇ πόλει Ἐλύων συμμαχίαν ἔτεισε τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν πόλεμον δὲ εἰχον ἀναμέσον Σκυθῶν καὶ Τούρκων· αὐτές δὲ καὶ τὰς θειας εἰκόνας ἡσπάζετο, καὶ πάντα εἰς προύπτους τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔργαζόμενος. Ἐν δὲ τῷ ἐπαναστρέψιν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ δὲ καὶ υἱὸς αὐτοῦ Μελέκης παρών ἦν, καὶ διαδέξας τὸν Ἰστρόν ἔκει τὸ κοινὸν χρόνος ἐπέληφεται. Ὁ οὖν υἱὸς αὐτοῦ Μελέκης διαδέξας πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Σκύθας, ἀφ' ὧν τὸ ἐνδόσιμον εἰληφθώς ἤκει ζητῶν τοὺς Τούρκους τὴν πατρικήν φρέσκην. Τῶν μὲν οὖν ἀλλων σατραπῶν πάντων ὡς θεοπότερην καὶ αὐθέντηρν καὶ ἀμηρδένιν αὐτὸν προσκυνητάντων, τις δὲ τούνομα Ἀμούριος οὐχ ὑπέσχετο, ἀλλὰ δῆμον ἀθροίσας λαρτρικὸν πόλεμον ἤρατο καὶ αὐτοῦ, καὶ τέλος τρεψάμενος διδίωξεν δρυὸν θαλάττης· καὶ εἰς τὴν κατὰ Πέντον Ἡράκλειαν διεσώθη κιταφύγων. Ἐπειδὴς δὲ ἐπιστάντος περὶ τοὺς Τούρκους αὐθις ἐλύων τὴν πατρικήν ἐλαβεν **73** ἀρχὴν. Ἀλλ' οὐκ εἰς μάκρος καὶ αὐτὸς τὸν βίον ἀπολιμάνει, ιαθραίως παρά τινας τῶν τῆς θουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς

Alii, qui de his rebus scripserunt, diversam opinionem secuti, Taalepem hunc non Joannis Comneni imperatoris ex fratre filium, sed alium illi cognominem. fuisse dicunt, Quisis fuerit, ita narrant.

74. Azatines sultanus Christianis parentibus ortus et sacro baptismo initiatus fuerat, sed fortunae ludibrio, sicut multa præter expectationem accidunt, sultana et ameras et dux Turcarum factus erat. Occulit tamen colebat præcipitas Christianæ pietatis religiones, et Crotim profectus imperatoriæ auxiliari aduersus Scythas Turcæque petitorum, quibuscum ei bellum erat, sacras imagines venerabatur et omnes Christianorum ceremonias palam obiipat. Revertens in regnum suum, postquam Istrum transiit Melec, filio presente, naturæ satisfecit. Melec deinde in Asiam ad Seythas trajecit, a quibus impulsus, a Turcis paternum regnum poposcit. Cum reliqui satrapæ omnes ut dominum et principem et ameras eum venerarentur, quidam, Aiturius nomine, detrectabat obedientiam, et collecta manu, prædatorio more bellum ei intulit tandemque fugatum usque ad mare persecutus est. Ille Heracleam Ponti salvus devenit. Ineunte autem vere ad Turcas reversus, paternum regnum recepit, sed pon multo post excessit e vita, a quibusdam consillariis et proceribus aulicis dolo intersectus. Turcarum regum hunc in modum turbato, et rebus ex

A αὐτοῦ φονευθεῖς. Τῆς δὲ τῶν Τούρκων ἀρχῆς οὐτως φιλαρεῖσης, καὶ τῶν προχράτων ἐκείνων ἐξ εὐταξίας καὶ τύχης λαμπρᾶς εἰς ἀστεῖαν μεγίστην κεχωρικότων, οὐ μόνον σατράπαι καὶ δστοι τῷ γένει καὶ δεξιῇ διαφέροντες εἰς πλεῖστα ἐτεμον, τὴν δλην διλαβον ἐγκράτειαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδεῖων καὶ ἀνωμάλων, δχλους τινὰς συμφερτάδες; προτεταξισμένοι, πρὸς ληστρικὸν ἀπέκλιναν βίον καὶ τὰς ὄμβρους χώρας καὶ πόλεις τῶν Ῥωμαίων κακοὺς διετίθεσαν. Ἐκ τούτων τῶν ἀρχόντιον εἰς ὑπῆρχεν, ὡς Ιστεροῦς, καὶ δέ καταγδύμενος μὲν ἐκ γένους οὐ τοσοῦτον πιρφανοῦς; ὡς φασιν, ἐν δὲ ἀρεταῖς καὶ ἀνθραις; περισσότες· ἦν γάρ συνετός καὶ ἐπιδέξιος; καὶ ἐν τῷ λέγειν καὶ πράττειν πάνυ καλλίς καὶ ἐπιτήδειος. Προμητοὶ δέ δὲ δχλοί; δὲν μετ' αὐτοῦ ἐκ τινος ἐπαρχίας καλούμενης , καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ ἀρετὴν καὶ δικαιούμενην αὐτοῦ πάντα τὸ τῶν Τούρκων γένος ιδόντες καὶ ἀκούσαντες, αὐτοῦ καὶ δ συναθροίσθετος ἐκεῖνος λαδες, πλεστατηγάπουν καὶ ὑπετάσσοντο καὶ θηκουν αὐτοῦ εὐλαβῶν. Οὔτοι; γεννῆται τὸν υἱὸν, δὲ καὶ τὴν πατρικὴν ἀρχὴν διεδεξάμενος εἰς τὰ πάντα δρυοις; ἦν τῷ πατρὶ Καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἡ φήμη αὐτοῦ ἐδραμε, καὶ ὑπ' αὐτὸν **74** ὑποτεταγμένοι καὶ ἕτεροι πολλοὶ τηγάπουν καὶ εὐλαβοῦντο, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καλῶς διοικει, καὶ παντοιοτέρπως καθ' ἐκάστην τημέραν ἦν αὐξάνων. Αὐτὸς γεννᾷ τὸν Ἐρτογούλην.

"Ομως μὲν, εἰτε οὐτως ἦν εἰτε οὐτως, ἐάσωμεν ταῦτα, καὶ τοὺς φιλομαθέσις καὶ τοῖς ἀναγνώσκουσι τὴν κρίσιν ἀντημι: διὰ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς δημη-

ordine et splendida fortuna in maximam confusione traductis, non modo satrapæ et quotiū genere et auctoritate maxime insignes erant, totum imperium inter se distribuerunt; sed etiam multi ignobiles et obscuri homines, e fæce populi collectis gregibus, ad latrocinijs incubuerunt ac suavitatis regiones et urbes Romanorum misere vexarunt. In quibus unus erat, ut traditum est genere, ut dicunt, non ita illustri oriundus, sed a virtute et strenuis facinoribus nobilis. Erat enim prudens et promptus, atque in dicendo et agendo plane egregius. Exierat grex ejus e provincia, cui nomen , cumque ejus prudentiam, virtutem et justitiam Turcae viderent, audirentque, omnes eum non secus atque ipsi socii ejus summopere amabant, verebantur et audiebant diligenter. Hic filium habuit, qui paterno imperio potitus, rebus omnibus patri similis erat, cujusque gloria per totam volitabat Asiam. Multos is sibi alios subjecit, a quibus similiter amore et observantia colebatur, atque regnum suum tum pulbre administrabat tum omni modo in dies augebat. Ille Ergo rulem genuit.

Sed mittamus hanc, sive hoc sive illo modo se habent, reique judicium lectoribus discedendi cupidis committamus propter narrationis ambiguitatem ε

σεως καὶ τῶν Ιστορησάντων τὰς ἐννοίας, καὶ ἐπὶ τὸν Ἐρτογρούλην ἐπανέθωμεν.

χρ⁹. Ὅπερεν οὗτος δὲ Ἐρτογρούλης δαινής εἰς τὰ πάντα καὶ μεταλλύχος ὑπὲρ τὴν πάππουν αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ ἐν πολέμοις ἐν ὅλῃ ψυχῇ καιρῷ δόκιμος ἐγέγονε, καὶ τινας τέπους; καὶ γύρω; ὑποτελεῖς; Ῥωμαίων αἰρνιδίων ἥρπασε. Καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ καιροῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἑτέρων αστραπῶν τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ πολλά τινα φρούρια οὔτος ὑφ' ἔστιδν ἐποίησατο, καὶ ἦν φοβερός τοῖς πλεσινοῖς. Ιστοροῦστ δὲ τινες δραμαὶ θείεν τοῦτον τοισινδε. Ἐρχομένου δὲ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ ἀδηφῇ, καὶ σύνωνος δητος; πολλοῦ, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναπτυθῆναι μικρὸν (κεκοπιακῶς γάρ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ἀδοιπορίας), καὶ ἀναπεισῶν ὑπὸ τὴν σκιάν τινος δένθρου ἐκοιμήθη. «Ἐνθα ἐφάνη αὐτῷ οὐρέεν μετὰ πόνου μεγάλου αἷμα ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ· καὶ διποι τὸ οὔρον ἐπεσε, δένδρον πάνυ ὡραῖον μικρὸν ἀνέψυν, ἔχον τούς κλάδους ὡς χρυσούς καὶ ἀπαλούς καὶ τρυφερούς, καὶ ἡ βίξα αὐτοῦ στερεά, καὶ δι' διλγού καιροῦ τοισινδον οἱ τοῦ δένθρου κλάδοι ηὖσάνθησαν ὥστε φαίνεσθαι σκέπειν τὸν κέσμον **75** ἀπαντα. Καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ δένδρου σκέπτης καθήμενος ἤσαν πᾶν πτερωτὸν, καὶ μάσσον τῶν πτηνῶν τούτων τῶν πολλῶν καὶ ἀναριθμήτων καὶ τινες ἀετοὶ ὑπῆρχον μικροὶ τε καὶ μεγάλοι. Ἐκ μαρτυρίου δὲ ἐξ ἀνατίτλας τοῦ δένθρου ἐπερι τὸν ἀετοὶ τινες ἤσαν καθήμενοι, σκοπεύοντες; τὴν τοῦ δένθρου καλλονήν, καὶ τοὺς ἀετοὺς; καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ὑποκάτωθεν ὡς τάχα μεμφόμενοι κατεγέλων. Καὶ ἀηρ μὲν τις ἐκ τῆς τοῦ δένθρου βίξης ἐνεψύσης πάνυ σφράστη, καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ γειμῶν πολὺς·

A οἱ δὲ ἀετοὶ ἐκ μαρκοῦ Ιστάμενοι, μὴ δυνάμενοι ὑπερέιν τὴν τοῦ πνεύματος; καταιγίδα καὶ τοῦ χειμῶνος τὸ Ισχυρὸν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ὑπὸ τὴν σκέπτην καὶ αὐτοὶ τοῦ δένθρου τοῦ θευματεῦ καὶ εὔτικτοφύλλου ἡλίθου· ὧν τινῶν οἱ ὄνυχες ἐκ τοῦ χειμῶνος τοῦ πολλοῦ ἐκλάθησαν, τινῶν δὲ αἱ πτέρυγες ἐπεσόν, καὶ οὐκέτι ἐδύναντο πέτεθαι, τινὲς δὲ σύντινον καὶ τὸ καθόλου ἐνεκρώθησαν. «Ἐξυπνος δὲ γενίμενος μετὰ φύλου τὸ δραμά τινι διειρρείτη τὸ τὴν ἀστρολογίαν εἰς μαρκὸν γεγυμνασμένην προσελθὼν διηγήσατο. Αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς τῶν πλανητῶν καὶ τοῦ διέσπαστον καὶ ἀστέρων κινήσεως γνωρίσας εἰπεν αὐτῷ οὕτως· «Οἱ ύπηροι σοῦ καταγόμενοι βασιλεῖς μεγάλοι δεῖ ὀλίγου γενήσονται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν λίγην αὐξανήσεται ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐθέντας καὶ βασιλεῖς ἐτέρους; **B** δουλώσουσι καὶ ἔξωσουσι τῆς **76** ἀρχῆς καὶ ἀποκτενοῦσι, καὶ πολλὰ ἔθνη ὑποτελῆ ποιήσουσι, καὶ δουλεύσουσιν ἔκαποις, καὶ ἔσονται εὐλαβούμενοι καὶ φοβεροὶ εἰς πᾶν ἔθνος καὶ γένος; καὶ γλωσσαν καὶ φύλην.» Ἀκούσας δὲ δὲ Ἐρτογρούλης περιχωρής γενόμενος, καὶ εἰς τὰ πάντα δὲ ποιεῖται Ισχυροτέρως; καὶ μετὰ ἐπίδιων μεγάλων καὶ ἀγερώγου γνώμης ἢν ἀγωνιζόμενος. Μετά τινας ἡμέρας ὑῆς ἡγιείρεταις ὡς ἐνι οἰκονομήσας, διήρεις καὶ μονήρεις εὐέης ἔτοιμάτας καὶ μετὰ ἀνδρῶν μαχήμων καλῶς παρασκευάτας, πολλὰς τῶν Κυκλαδῶν νήσους τὰ; ἐν τῷ Αιγαίῳ πελάγει τῆς Ἀσίας ἐλεγάτησε καὶ ἀδραποδίσατο. Περάσας δὲ καὶ πρὸς τὴν Θράκην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰγαίου καὶ Περιθεωρίου πολλοὺς Χριστιανούς; ἤχαλώτισε, καὶ ἔω; τῆς Εὐθοίτες ἐλθὼν καὶ τὴν Ἑλλάδα κατά τινας τόπους ἐξημίλως. Φθάσας;

diversas historicorum sententias, aīl Ertogrulem ipsum jam reversuri.

22. Erat Ertogrules homo ad omnia impiger, et supra avum et patrem magnanimus; armis brevi tempore excelluit, ac loca nonnulla regionesque Romanis vesticigalia confestim iis eripuit. Idem, temporum perturbatione usus, sciam suæ gentis satrapis castella non pauca extorsit eratque terribilis omnibus. Tradunt nonnulli, huiusmodi ei visum oblatum esse. Aliquando cum magno solis astu iter saceret, libuit ei, ut fesso de via, paulum quiescere. Itaque recubans sub umbra arboris obdormivit. Mox ei magno cum dolore de ventre ultima profluere sanguinen visa est, et, qua in terram fluere, repente arbor sane quam speciosa enasci, ramis prædicta aureis, teneris et mollibus, et radice solida; brevi intervalllo arboris ramí adeo succreverant, ut totum orbem terrarum viderentur obtegere. Sub tegmine arboris omne genus volvorum considerat, in quarum innumerali multitudine etiam aquile aliquot et parvæ et magnæ erant. Procul, e regione arboris, aliæ aquile considerant, arboris pulchritudinem contemplantes, et alteras illas, que sub arbore erant, aquilas volvresque quodammodo deridentes. Mox a radice arboris ventus vehementissimus exortus est, et excitabantur fulgura et tonitrua et gravis

tempestas. Aquile, quæ procul erant, cum procellæ impelut et viam tempestatis sustinere non possent, ipsæ quoque, quantumvis gravate, sub tegmen admirabilis et egregie umbrosæ arboris se receperunt. Harum aliis ungues vi tempestatis fracti erant, aliis pennæ deciderant, ut non jam possent volare, aliæ denique plane erant extinctæ. Expergesfactus. Ertogrules et percultus animo, somniorum interprete astrologiæ peritissimum adiit, eique visum enarravit. Is, ex planetarum et siderum stellariisque motibus re cognita, sic respondit: A te oriundi reges brevi tempore magni evadent eorumque regnum mire augebitur per orbem terrarum, principes et reges alios domabunt, ex ipsorum finibus eos ejicient et occident, nationesque multas sibi vesticigales facient subjacentque. Denique venerabuntur eos et timebunt omnes populi, gentes, linguae, tribus. His auditis Ertogrules magna laetitia perfusus, ad omnia, quæ agebat, etiam alacriori studio summaque cum fiducia et ferocia incumbebat. Post aliquot dies, navibus prædatoriis, quantum fieri poterat, adornatis, navigiisque quæ partim simplici partim dupliciti remorum ordine instructa erant, confestim paratis et idoneo militum numero impletis, complures de Cycladi bus insulis in mari Ἀγριο sitis depopulatur earumque ipcolas redigit in servitatem. Mox in Thraciam trajectus,

δὲ ἄλλοι καὶ τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος καὶ πολλὰ σκῦλα ποιήσας, τὸν πλοῦν τρέψας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπανέστρεψε μετὰ πλήθους αἰχμαλώτων καὶ πλούτου. Καὶ ὅπλα πάνταν τῶν ἑτέρων σατραπῶν καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀσπασίων ἐδέχθη, καὶ μετὰ φωνῶν ἐτίμουν αὐτὸν οἱ βάρβαροι· καὶ ἐκ τῶν σατραπῶν ἔκτος μάλιστα ἦν εὐλαβόμενος, καὶ προτιμητέος ἐκ πάντων διὰ τὸ ἴκανῶς πλέον καὶ θυλακτουργεῖν, διότι μὲν οὐκ εἰσίν ἀγαθοὶ τῷ γένος; τοῦτο τῶν Τούρκων ἐν τῇ θαλάσσῃ πλέον, αὐτὸς δὲ διὰ τὸ πλέον **77** τότε πλέον ἦν θαυματίζειν. Οὗτος γεννᾷ τὸν Ὁτθμάνον, εἰς οὐ καὶ Ὁτθμανλίθες τὸ γένος; ἐκλήθη ἀπαν.

αγ. Ἀποδιώσαντος οὖν τοῦ Ἑρτογρούλου σταθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ διαδέξας αὐτοῦ Ὁτθμάνης, ὡς εἴπομεν, τὴν ἀρχὴν τὴν πατρικὴν εἰς χειρας; Ἐλασεν, Ετει ἀπὸ κτίσεως κόδουμον, ψυφόγη, καὶ ἐν δλίγῳ καιρῷ διοφωνήσας μετὰ τῶν ἑτέρων σατραπῶν, καὶ πολέμους τινὰς ποιήσας κατὰ τῶν ὑπηκόων Ῥωμαίων· καὶ ἦν τὰ πάντα τοῦ πολέμου διοικῶν καὶ κυρερῶν διαφορᾶς; ἀναμέσον γενομένης εἰς οὐμέτασιν ἥλθον ὅπως τὰ διαδέξαντα τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων ἐκέρδησαν μερίσωσιν, ἵνα ἔκτατος εἰς τὸ τυχόν κύριος καὶ δεσπότης μόνον γνωρίζηται. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ τοῦ Ἀμορίου παλδεῖ, διαδέξαντα τὸν Μαγουμέτην, Ἐλασον τὰ ἀπὸ τοῦ Σαγγάρεως ποταμοῦ μέχρι Παφλαγονίας, τὰ δὲ περὶ τὴν Μαγησίαν καὶ Πέργαμον καὶ Ἐφεσον διασαν.

Ex Eni et Peritheorii provincia non paucos Christianos captivos abducit et, ad Eubœam usque progressus, etiam Graeciae loca quædam vexat. In ipsam adeo Peloponnesum pervenit, unde, magna ditatus præla, in Asiam cursum reflexit et cum captivorum et divitiarum magni multitudine rediit, a reliquis satrapis et universo populo benigne exceptus et Barbarorum honestatus acclamationibus. Ex eo tempore præ cæteris satrapis dignitate et auctoritate insignis erat propter rerum maritimorum navaliumque peritiam, quandoquidem Turcarum gens marinum exercitata est, ille autem ex navigandi arte sua laudem tanto majorem nauicerebat. Hic Othmanum genuit, a quo universa familia nomen Othmandarum inventum.

25. Ertogrule mortuo, ejus filius Othmanes, in regno, ut diximus, collocatus, paternum imperium suscepit, anno mundi 6773. Is aliquandiu cum cæteris satrapis concors, bella quædam adversus Romanos gessit, ipse omnem rem bellicam administrans et adorans. Mox eidem non placuit, ut communia cuncta haberent, nec quisquam sua ab alienis secerneret. Facili opera causam reperit, unde exerto dissidio, tandem pepigerunt, ut, quemcumque de Romano imperio detraxissent, distributorer inter se, et, quæ cuique pars obligisset, ejus dominus et princeps esset. Ac primum qui dem Amorii filii, Chasan et Mahometus, accepserunt, quæcunq; terrærum a Singario fluvio usque

Α τὰ δὲ ἐκεῖνον μέχρι Σμύρνης καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας διεσπάσθη, τὰ δὲ πλειστα τῆς Μεσοφρυγίας καὶ ἐτι μέχρι Φιλαδέλφιας καὶ τῶν ἐγγίστα πάντων ἀπὸ τοῦ Μα:άνδρου ποταμοῦ Ἀντιοχείας διεσπάσθη, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ Αιολίδος

78 ἄγρι μεταστρέψαντο τὴν οἰκουμένην, οὐδὲ περὶ τὸν "Ολυμπὸν καὶ δια τῆς Βιθυνίας ἐξῆς διοτιμάνης. Καὶ οὕτως τὴν αἰχμάλωτον γῆν ἐκείνην μερίσαντες καὶ δρια ἐπιθέντες, διοτιμάνης φιλαρχὸς ὃν καὶ πλεονέκτης οὐκ ἡρέμησεν, ἀλλὰ ἀποπῆδων τὰ δρια τῶν ἑτέρων, ἀδικῶν αὐτοὺς, πολὺν τόπον ἐξ αὐτῶν περιεποιήσατο καὶ πολλὰ ἐλύπει αὐτούς. Καὶ θέλων παντοιοτρόπως ἵνα αὐτήσῃ τὴν ἁυτοῦ μερίδα καὶ ἀρχὴν, εἰτα πόλεμον ποιήσας κατὰ Ῥωμαίων μέρος τῆς Βιθυνίας ὃν διατέθη ἐποιήσατο, καὶ μετὰ τοῦ τῆς περιφήμου πόλεως Σεβαστείας ἀμηρεύοντος πλεμμονού ποιήσας καὶ πιάσας αὐτὸν ἀπέκτενε, καὶ ἐγκρατής καὶ κύριος ἐγένετο τῆς τοιαύτης πόλεως καὶ ἐπαρχίας, καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπέταξεν. Ἐκεῖνον ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἀρχὴν λαδοῦσα ἐγημόσθη καὶ ἐμεγαλύθη. Εἰτα πάλιν στρατεῖς τὰ δια δύνατον ὑπὸ τῶν ἑτέρων διοφύλων σατραπῶν καὶ συντρόφων αὐτοῦ τῆς ἐκείνων μοίρας, ληστρικῶς καὶ μετὰ συμβάσεως, τινὰς τόπους καὶ φρούρια ἐλασσεν. Εἰτα ἀπέθανεν, βασιλεύεις ἐτη κη, έτους ἱστα, ινδικτιῶνος ια', καὶ διαδέξας αὐτοῦ Ὁρχάνης ἐγκρατής τῆς πατρικῆς ἀρχῆς γέγονεν.

C ad Paphlagoniam porrigitur; Magnesiam, Pergamum Ephesum et quæ his oppidis adjacent regiones, Sasan accepit; inde ad Smyrnam et maritimam oram Ioniæ quæ pertinent, obtinuit Sarchaces; majorem partem Phrygiæ Magnæ, adeoque Philadelphia usque, et proxima omnia a Maandro fluvio usque Antiochiam, Caramanum Alissurios; terram a Lydia et Æolide usque ad Mysiam, quæ est in Hellesponto, Calames cum Carase filio: finitiā Olympi et inde quæ patet pars Bithyniæ, Othmanes habuit. Hunc in modum terra, quam arnis occupaverant, distributa et constitutis finibus, Othmanes, dominandi habendique cupidine incensus, quiescere non potuit, sed ultra fines evagatus, reliquos lèdebat, ac multa iis loca cripebat affligebatque eos graviter; atque omni modo nūis, ut augeret regnum suum, mox etiam Romanos armis adortus est et partem Bithyniæ sibi subjicit, ac principem Sebastiæ, urbis clarissimæ, aggressus, ipsum captum occidit, urbem ejus et totam provinciam in potestatem suam redigit sibique vindicavit. Ab his profectum initiis, regnum ejus inclinavit et auctum est. Deinde rursus ad aliorum satraparum popularium sodaliumque provincias conversus, quidquid inde potuit locorum et castellorum, sive vi sive pactis usurpavit. Tandem, expletis in regno annis duodecim, mortuus est, anno 680, iudicatione II, herede Orchane filio relictio.

κδ'. Ὀρχάνης δὲ, ὡς εἰπομεν, κύριος τῆς βασιλείας γεννέμενος τοῦ πατρὸς τῷ πατρὶ εἰς πάντα ἥν μιμούμενος, καὶ **79** φτιει τρόπου καὶ ἀφορμᾶς ἵνα πλουσίως; αὐξήσῃ τὸν κλῆρον καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐχ ἡσύχαζεν ἀεὶ πολέμους ἔχειν καὶ ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μάχην ἐγένετο κατὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ ἀμφιράδων καὶ πολλὰς νίκας ἤστε καὶ πᾶσαν τὴν Μυσίαν νόμῳ πολέμου ἐκέρδησε, Λυκαονίαν καὶ Φρυγίαν καὶ Καρπαθίαν καὶ ἔνας θαλάττης τῆς περὶ τὸν Εὔρυμέδοντα ποταμὸν, καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν μέρος τῆς Βιθυνίας, Νικομήδειαν καὶ Νίκαιαν καὶ ἔτερα πολίχνια οὐκ ἀλλίγα καὶ ἀστυνα, καὶ τὴν περιφήμονα καὶ ὠραίαν πόλιν τῆς Προύσης, ἣ κείται ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ὄλύμπου, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχομένη ἐκέρδησεν. Ἐν ἐκείνῳ τῷ πολέμῳ τῆς Προύσης καὶ τὸν πόδα τὸν δεξιὸν ἐπλήγη. Περάσας δὲ καὶ ἐν τῇ Χερδόνησφ τῆς Θράκης ποιίχνια τινα πολεμήσας ἐπῆρεν· ὑστερὸν δὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου εἰς γυναικα λεῖψαν διὰ τὴν συγγένειαν τῷ βασιλεῖ τῷ καὶ γυναικα δέλφιφ τὰ ἐν τῇ Χερδόνησφ φρούρια αὐθις ἔχαριστο, ὡς ἀλλαχοῦ ἔρημεν, καὶ τῷ γυναικεσδέλφῳ βοηθήσας εἰς τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν ἀποκατέστησεν. Είτε ἀπέθανεν, δε ἐβασίλευεν ἐπη πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ καὶ μῆνας ἐννέα καὶ ἡμέρας; ἢ;^C, καὶ διὰ τοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν διεδέκατο.

κε'. Μετὰ τὸν θάνατον οὖν τοῦ Ὀρχάνου δὲ Ἀμουράτης **80** εἰς χείρας λαβὼν τὴν τῆς βασιλείας ἑκουσίαν, ἐν έτει ὡρηνή, ἴνδικτιώνος ἡβ', δε ἥν εἰς τὰ πάντα ἐπιτίθετος, ἀνδρείος καὶ ἀγχίλους ὑπῆρχε καὶ

24. Orchanes igitur regno paterno potitus, patrem in omnibus rebus imitabatur, ac modum quærebat occasionesque, opes et regnum, quantum posset, augendi, nec unquam cessabat commovere bella et certamina. Itaque populares principes adortus, multas de iis victorias reportavit, armisque sibi paravit totam Mysiam, Lycaoniā, Phrygiā, Cariā, usque ad mare et Eurymedontem fluvium progressus. Idem reliquā partē Bithyniā, Nicomediam et Nicæam et alia non pauca oppida et urbes, inque primis celebratissimā et pulcherrimā Prusam, ad radices Olympi montis sitam, quæ etiam tum Romanis parebat, suis provinciis addidit. In bello Prusensi in dextero pede vulneratus est. Copiis item in Chersonesum Thraciæ transductis, oppida nonnulla expugnavit, quæ tamen postea, imperatoris Joannis soporem in matrimonium adeptus, huius et uxoris fratri propter affinitatem ultra concessit, ut alibi diximus; atque auxilio suo effecit, ut levir in paternum imperium restituatur. Deinde mortuus est, postquam regno præfuit annos septem et quinquaginta, menses novem, dies duodecim; ac suscepit imperium filius ejus Amurates.

25. Post mortem Orchani Amurates imperio potitur anno 6858, inductione 12. Is in rebus omnibus strenuus, fortis et solerter, atque versutia et

A πολύτροπος, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δεῖνις ὑπὲρ πάντας τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ πολλὰ κατώρθωσεν ἔργα μνήμης ἀξια εἰς αὗτην τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς καὶ βασιλείας. Οὗτος πρῶτος μὲν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐν τοῖς τῆς Εὐρώπης μέρεσι περάσας τὴν Καλλιούπολιν κατέλαβεν, εἴτα καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁμοίως καὶ ἔτερον οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς Θράκης καὶ Μικεδονίας ἔλαβεν. Υστερὸν δὲ ἀγάπην καὶ ὀρκωμοσίαν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ιωάννου ἐποίησεν. Ἀποστατησάντων τινῶν τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐγύη μετὰ τὸν βασιλέως περάσας διοδυμαδὸν τούτους ἐτροπίσατο· καὶ μάχην ποιήσας μετὰ τῶν τοῦ Ἀμυρίου ἀπογόνων πᾶσαν Παφλαγονίαν καὶ ἔως τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σαγγάρεως αὐτοὺς νικήσας καὶ διώξας ἐκυρίευτε. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν περᾶσαι αὐθις ἐν τῇ Εὐρώπῃ μαθῶν διει σιλάδας αὐτοῦ Μιωσῆς μετὰ τοῦ τοῦ βασιλέως ιωΐου τοῦ καὶ τὸν Ἀνδρονίκου ἀπεστάτησαν, λαλαντούμενος δην. Καὶ περάσαντες ταχέως ἥλον, καὶ στρατὸν στελλαντες κατ' αὐτῶν, νικήσαντες αὐτοὺς, ἔφυγον. Υστερὸν πιάσαντες αὐτοὺς δὲ μὲν ἀμηρᾶς; τὸν ιωΐον αὐτοῦ εὐθὺς ἰθανάτωσεν, δὲ δὲ βασιλέας τὸν ιωΐον αὐτοῦ ἐτύφλωσεν. Είτα μάχην καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐποίησεν. Είτα παρελθόντος πάλιν κατὰ τὸν δεσπότου Λαζάρου τοῦ τῆς Σερβίας κρητοῦντο; πολεμοὶ ἐποίησαν. Τρέψας καὶ νικήσας αὐτὸν ἐδώξει, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκόρπισε, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Σερβίας αὐθις ἐκράτησε. Τριάκοντα καὶ ἑπτὰ μάχας ποιήσας μεγάλας πάντοτε δην τροπαιούχος καὶ νικητής. Υστερὸν δὲ ὑπὸ τοῦ προφρήθεντος

B peritia rei bellicae supra omnes majores insignis, multa præclaræ facinora ad augendum regnum edidit. Namque primus in Europam trajectus, ut supra docuimus, Callipolim, mox etiam Adriano-polim, atque alia haud exiguum partem Thracie et Macedoniae occupavit. Postea foedus et amicitiam cum Joanne imperatore iniit; et cum eodem in Asiaen trajectus, quodam e satrapis suis, a fide descidentes, cōnjunctis viribus ad officium revocavit, atque Amorii posteris certamine divictis fugatisque, tota Paphlagonia usque ad Sangarium flumen potitus est. Deinde in Europam reversurus, D Moseini filium cum Andronico, Joannis filio, defecisse magno cum dolore audivit. Confestim trajecti, exercitum adversus eos mitiunt, vincunt eos fūgantque; mox iisdem comprehensis, ameras statim filium suum morte multavit. Imperator suum privavit oculis. Tum Bulgaris et Serviis bello illato et præclaris reportatis victoriis, magnam iis prævinciarum partem eripiuit. Intermisso aliquo tempore, Lazarum, Serviæ despotam, bello denuo aggressus, devicit fugatisque, et dissipato ejus exercitu, multis rursus urbes et regiones Serviæ in potestatem suam rededit, septem et triginta magnis præliis conficitatus, e quibus omnibus superior ac vicer discessit. Tandem ab eo, quem ante nominavi, Lazarus dolo necatus est, regno potitus annos tres

δεσπότου Λαζάρου ἐφονέθη δόλῳ, βισιλεύσας· ἔτη Α τοῦ Θεοχέρει ἀμηρᾶ καὶ Μεθήνου, νικήσας αὐτὸς καὶ τρία καὶ εἴκοσι. Οἱ δὲ βιζηρίδες αὐτοῦ, μὴ εἰδότος διώξεις, στεῖλαντες τὴν αὐτὸν Μπαγιαζήτην ἤγαγον· καὶ ἐγκρατῆς τοῦ στρατοπέδου καὶ πάσης ἀρχῆς ἐν Εύρωπῃ τε καὶ Ἀσίᾳ ἐγένετο. Ἡν δὲ οὕτως δ Μπαγιαζήτης λίγην τοῖς πᾶσι φιλοδωρότατος καὶ διψήλης, καὶ τοῖς αὐδένταις καὶ ἀρχουσι Χριστιανοὺς τοῖς ὑποτεταγμένοις καὶ δεδουλωμένοις αὐτῷ καὶ εὐριταριμένοις ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ πλείστα σιτηρέσια καὶ ἑτέρες εὐεργεσίας καθ' ἔκστατην ἔχαριζετο, συνεσθίων καὶ συγνομιῶντις αὐτοῖς γετεὶ πλείστης χαρᾶς καὶ ίλασοῦ προστίπου [οἱ διέλιπε ποιεῖν].

καὶ· Ἀρχές τῆς βασιλείας δὲ λεγόμενος Ἀλευτορῆς ἐν ἔτει „σωπά“, ἴνδικτιώνος δέ· ἐν δὲ τῇ τῶν Τούρκων διαλέκτῳ ἀλευτορῆς ἀστραπῆ καὶ ἄρχον λέγεται· καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν δέξιν εἰς πάντα καὶ δρμητικὸν, καὶ τὸ πᾶν ταχέως καὶ μετὰ βίᾳ θέλειν ποιεῖν ὡς ἀστραπῆν, ἐπωνόμασαν οὗτοι· Φιδηθεὶς δὲ ἵνα μή διάδεικτος αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐνώπιον τὴν τοῦ πατρὸς Θάλατον καὶ τι ἐναντίον συμβῇ. μηχανῇ ἐλογίσατο· **82** στείλας εὐόնυμὸν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πατέρος προσεκαλέστο, οὔτος δὲ μή εἰδὼς τὰ γεννόμενα ἐν ἀκαλίᾳ ἐλθὼν καὶ πατέθεις ὑπ' αὐτοῦ ἀπεπνίγη, καὶ σύντοι; ἀμερίμνων; διῆγεν. Ό; διὰ τὸ ξερό ήγγειος, πάντα τὸν στρατὸν αὐτὸν συναθροίσας καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ περάσας, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐλθὼν, πολεμήσας; πᾶσαν ἐκυρίευσε καὶ τοὺς Κολογίους ἐτροπώσατο καὶ τὴν Ἀμαστρινήν ἀμηρᾶν αὐτῆς τὸν Δίνον. Είτα στρατεύεις κατὰ τὸν ἀμηρᾶ Σαρκάνου, νικᾷ αὐτὸν τε καὶ τὸν ἀμηρᾶ Μαέδες. Τοῦ δὲ

et viginti. Vezires ejus, scientie neinique, Bajazetem, ejus filium, arcessiverunt, qui exercitum et universum in Europa et Asia regnum in potestatem suam accepit. Erat Bajazetes erga omnes liberalissimus et sumptuosus, atque Christianis principibus sibi subiectis, qui in ipsis regia essent, benignissime alimenta et alia beneficia quotidie tribuebat, nec cessabat hilariter vnlisque lato cum iis vivere et convivari.

26. Suscepit imperium Aleutores qui dicitur, anno 6881, indictione 6; nimirum Turcico sermone Aleutores fulmen et fulgor significat. Quia enim ad pinnas acer et promptus erat et fulminis instar caleriter cuneta et cum impetu fieri volebat, idcirco hoc eum cognomento appellarent. Verius autem, ne Musulmanus frater, patris morte auditus, sibi obfessus, fraudem comminiscitur. Statim misit, qui eum tanquam patris nomine arcesserent. Ille, rerum ignarus nec quidquam formidans malo, adest; comprehensus strangulatur. Ita deinceps sollicitudine vacuus Bajazetes, vere appropinquante, copias pīnes in unum colligit, atque in Asiam trajectus, impressionem facit in Armeniam totamque sibi subjicit. Idem Colchos donat atque Amastrim et huius urbis ameram, Dīnum. Deinde contra Saracenos ameram ducto exercitu, ipsum et Maedes, aliunq; ameram, devincit. Auctummo vergente et

τοῦ Θεοχέρει ἀμηρᾶ καὶ Μεθήνου, νικήσας αὐτὸς καὶ διώξεις καὶ κύριος τῆς αὐτῶν ἀρχῆς πάσης ἐγένετο καὶ τὰς γυναικας καὶ τέκνα αὐτῶν ἥγμαλωτισεν. Είτα ἐν τῇ Εὐρώπῃ αὐθίς ἐπιστρέψας ἐκεστρεύεις κατὰ τὸν Οὐγγρῶν, καὶ ἀπαξ καὶ δις αὐτὸς ἐνικήσεις, καὶ τῆς Ἀλβανητίας μέρος ἰδούλωσε. Καὶ κατὰ τὸν Μίλτζα τὸν τῆς Βλαχίας ἀργοντος στρατεύεις, πολὺν τε τόπον ζημιώσας, είτα δὲ Μίλτζας ἔλθειν εἰς μάχην φινερὸν ἐν τινις τόπῳ δυσκόλῳ. ἐδιπτράξει μεθοδεύων τὸ τοῦ τόπου ἀτύχημα, τὴν μάχην καταλιπών ἀγενήρησεν. „Υπερορον εἰς συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἐταξεν δὲ Μίλτζας διδόναις αὐτῷ, καὶ εἰρήνευσαν, καὶ ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας πολὺν τόπον Ελασε. Καὶ μετὰ τοῦ βασιλεῶς τῆς Γερμανίας Σιγισμόδου πλεύσαντες, **83** καὶ ἔως τῆς Νικοπόλεως δὲ Σιγισμόδος ἐφθασεις, καὶ τὰ στρατεύματα συνηντήθη, καὶ κακοδουλίας ἐνεκεν τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἄρχοντας ἐσφάλησαν, καὶ τρέψαντες; αὐτοὺς μετὰ φόνου πολλοῦ καὶ αἰχμαλωσίας; ἐδιώκαν. Είτα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡμετέραν πατρίδα ἐλθὼν ἀπέκλεισε πολιορκῶν αὐτήν. Καὶ τοσοῦτον δέξις εἰς τὰ πάντα ἦν διατονεις οὐκ ἡρκείτο μόνον τὴν πόλιν πολιορκεῖν, ἀλλὰ τὸν Γερκούμπη-πασιδέν καὶ τὸν Βρενέζην στείλας μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα καὶ εἴκοσι τῆς Πελοποννήσου, καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ νήσῳ τὰ δια ἐδύναντο κακὴν ἐποίησαν, Ἐρθασιν δὲ καὶ ἔως ἐγγὺς τῆς Κορώνης καὶ Μεθίνης, είτα στρφέντες τὴν παλαιάν καὶ ὀνομαστήν πόλιν τοῦ Ἀργους πολεμήσας ἐλασον, καὶ ὑπὲρ τὰς τοιάχοντα γιλιάδας; αγγαλίων; λαβόντες ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποίκους; ἐποίησαν,

inita hicēne Thechoejum et Methenem ameras agresus, ipsis viatis ac fugatis, tota eorum terra potitur, uxores cum liberis in servitute rapit. Tum in Europam reversus, in Hungaros movet, eosque semel atque iterum vincit, ac partem aliquam Albanie occupat. Idem aduersus Miltzam, Blachiae principem, profectus, multa loca ejus vexat; sed quum ad justum prælium in locum quemdam difficilem Miltzas prodisset, incommodati loci cedens, omissa pugna, reverit. Postea ad pactiones ventum est, quibus Miltzas tributum illi pensurum se esse promisit, et pax convenit. Item et locis reliquis Bulgariae et Serviae non pauca accepit. Deinde aduersus Sigismundum, imperatorem Germanie, bello excitato, quum Nicopolio usque Sigismundus processisset, et occurrit sibi exercitus, imprudentia factum est, ut Christiani funditus devicti, cum magna hominum partim occisorum partium captorum clade fugarentur. Jam Cpolim patriam nostram adortus, obsidione clausit, adeoque præceps erat ad omnia, ut non satis haberet, urbem obsidere, sed Giacub-pasianum et Brenezem cum sex et quinquaginta milibus mitteret in Peloponnesum. Ili insulam adorti, omni eam malorum genere lacerauit, prope Coronem et Methenem usque progressi. Iude reversi, velustam et inclitaam urbem Argos expugnauit,

καὶ τὰ τείχη αὐτῆς χαλάσαντες; ἔρημον κατέλιπον, ἐν ἑτεῖ, οὐδὲ γένος ε'. Δύος δὲ δ' ἀμηρᾶς καὶ οἱ ἕτεροι οἱ τῆς ἀρχῆς ἔξισθέντες παρὰ τοῦ Μπαγιαζήτου, ἐκβάντες, πόρος τὸν βασιλέα Ντεμίρην, κλασαντες τὴν ἀδικίαν ἣν ἡδικήθησαν· καὶ δὲ Ντεμίρης θέλων αὐτοῖς βοηθήσας, στελλας πρέσβυτον τινὰ εἰς τὸν Μπαγιαζήτην λέγων ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον κατὰ τὸν ὄμοφύλων μᾶλλον καὶ δύστιστων πράττειν οὕτως, καὶ παρῆνει αὐτὸν ἵνα τὴν ἀρχὴν ἐνδέξασθος αὐθίς; δώσῃ, εἰ θέλει ἵνα φίλοι ἔσωνται; **84** Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἄκρον πλεονέκτης ὃν καὶ οὐδέποτε ἥρκειτο πλούτου καὶ τρόπου· δρμητικὸς καὶ διειδὲς ὃν τοῦ πρέσβεως τοὺς λόγους εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο, καὶ τὸν Ντεμίρην τὸν αὐθέντην αὐτοῦ ὡς ἀγροικὸν λέγων ἐνέπαιξεν. Ὁ δὲ Ντεμίρης ἀκούσας ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τὰ δυσαρέσκετα κατὰ τούτου δ' ἀμηρᾶς, καὶ τὴν κενοδοξίαν αὐτοῦ εἰδῶς ἐθυμώθη, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας κατ' αὐτοῦ βαθίζων ἦν. **85** Ής δὲ ἤκουσε καὶ δὲ Μπαγιαζήτης, τὰς αὐτοῦ δυνάμεις συναθροίσας μετὰ σπουδῆς εἰς συνάντησιν τοῦ Ντεμίρη ἦν ἐρχόμενος ἀνδρεῖνος καὶ θαρσοῦσας μετὰ μεγάλης ψυχῆς. Ὑπῆρχε δὲ δὲ στρατὸς τοῦ ἀμηρᾶς χιλιάδες πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, τοῦ δὲ Ντεμίρη χιλιάδες ἤσαν δυταχδίαι καὶ εἴκοσι· καὶ πάλιν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Μπαγιαζήτου εἰς οὐδὲν τὸν Ντεμίρην ἐλογίζετο. Φύσαντες τὰ στρατεύματα εἰς τὰ μέρη τῆς Φρυγίας συνήντησαν, καὶ δὲ πόλεμος καὶ ἡ σύνταξις καὶ ἡ συμπλοκὴ μεγάλη ἐγεγνήσατο. Τέλος οἱ τοῦ Μπαγιαζήτη εἰς φυγὴν ἐτράπησαν· καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοὺς πολλοὺς πιάσαντες, οἵς οὐδὲν ἔτερον ἀνιαρόν ἐποίουν εἰ μὴ μόνον τὰ ἴματα

et iniquie, triginta amplius millibus captivorum in Asiam missis deductisque in colonias, eversis moenibus, desertam reliquerunt, anno mundi 6903, inductione 5. Interea Diuus ameras et reliqui, qui a Bajazete sedibus suis pulsi fuerant, Demirem regem adierant, injurias, quas accepissent, conque-rentes. Demires, succurendi iis cupidus, per legatum Bajazeli suadebat, injustum esse, erga homines ejusdem gentis et religionis isto modo agere, euunque cohortabatur, ut suam cuique satrapiam restitueret, sise amicum sibi vellet. Ameras, homo inexpleibili avaritia et habendi cupiditate, idemque vehemens et præceps, orationem legati nihil aestimavit, et Demirem, dominum ejus, iudicans rusticum appellavit. Demires, cum audisset ex legato, quæ in se dixisset ameras, ejusque nosset ambitionem, ira incensus, collectis omnibus copiis suis, aduersus eum castra movit. Re comperta, etiam Bajazetes, confessim suis collectis copiis, Demeri strenue et fortiter confidenterque obviam prolicsicitur. Constatbat ameræ exercitus centum et quinquaginta millibus: Demiris octingenta et viginti millia erant; at confidentia Bajazetis nihil faciebat Demirem. Cum in Phrygiam ab utrisque ventum esset, concurrerent exercitus magnumque ortum est prælium. Tandem Bajazetis exercitus in fugam conversus est: in qua multi capti sunt, quibus

A καὶ τὰ δηλα αὔτινον ἤρουν καὶ γυμνοὺς ἀπέλυσον. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν καὶ τὸν Μπαγιαζήτην πιάσαντες καὶ τὴν γυναικα αύτοῦ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἐτέρους πολλοὺς ἀρχοντας τῆς αὐλῆς αύτοῦ πρὸς τὸν Ντεμίρην ἤγαγον. Καὶ δὲ Ντεμίρης ἐπλήσθη χαρᾶς διὰ τὴν νίκην, καὶ λέγει τῷ Μπαγιαζήτῃ: **85** « Κακὴ κεφαλὴ, διὰ τί τὰς δρῖξις τὰς κακὰς τῆς σῆς γνώμης οὐκ ἐκυρέρνεταις, ἵνα μὴ εἰς τούτο ἐλθῇς; οὐκ οἰδες ὅτι οὐδεὶς δύναται τῷ ἐμῷ στρατῷ ἀντιστῆναι; » Είτε θευμάτων δὲ Ντεμίρης τὴν βασιλικὴν παρασκευὴν τοῦ Μπαγιαζήτου καὶ ὠραίαν καὶ τὰς σκηνὰς ἔκεινας τὰς θυματάς, τὰ τοσσύτα δρυναὶ καὶ κύνας κυνηγετικοὺς οὓς εἶχε, λέγει πάλιν αὐτῷ: « Εἰπε μι, ὡς σαλὲ καὶ παράφρων, τίς ἡ ὥραίται τῆς μεγάλης σου κενοδοξίας μετὰ τοσαύτης παρασκευῆς; » Άποκριθεὶς δὲ δὲ Μπαγιαζήτης λέγει τῷ Ντεμίρῃ: « Όιδα καλῶς, διὰ τὸ ελαύνει σε δρυοκονι Σκύθην καὶ δὲ δισήμου γένους, διτι αἱ βασιλικαὶ παρασκευαὶ οὐκ ἀρίσουσι σοι, διότι οὐδέποτε ταῦτα ἐπερπόν σοι· ἐγὼ γάρ ὡς υἱὸς τοῦ Ἀμουράτη καὶ ἔγγονος τοῦ Ὁρχάνου καὶ δισέγγονος; τοῦ Ὄτσμάνου καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἐρτογρούλη, καὶ ταῦτα καὶ πλεόνα πρέπον μοι ἔστι ποιεῖν καὶ διχειν. » Ο δὲ Ντεμίρης ἀκούσας τοὺς αὐθάδεις λόγους τοῦ Μπαγιαζήτου, θυμωθεὶς, κουκούχλιον ἐκ αἰδήρου ποιήσας ἐσω αὐτὸν ἐνέβαλε καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸν ἀπέκτεινε, βασιλεύσας ἐτη ἐξ πρὸς τοῖς εἰκοσι, ζήτας δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ μῆνας ὅκτω.

86. Τοιουτορόπως οὖν τῶν πραγμάτων, ὡς εἰρήκαμεν, ἐκβάντων, καὶ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου αἰχμαλωτισθέντος, εἰς διαταξιαν καὶ κτινδυνον μεγά-

nihil aliud molestiae factum, nisi quod vestibus et armis undati dimittebantur. Ipse Bajazetes cum uxore et filio Mose aliisque multis aulae sue proceribus comprehensus, ad Demirem adductus est. Qui propter victoriam, quam reportaverat, lætitia exultans, Bajazetem allocutus: « Homo nequam, inquit, cur pravis animi tui cupiditatibus non imperasti, ne hoc devolverere? an nescis, meis copiis neminem parem esse? » Deinde regium ejus ornatum et elegantiam, et tentoria illa eximia tantumque avium et canum venaticorum multititudinem miratus, rursus. « Dic mihi, inquit, homo turbulentus

D et excors, qui est fastus tui enim tanto apparatus fructus? » Tum ille: « Bene novi, non placitum tibi, ut agresti Scythæ et ex obscurio genere oriundus, apparatum regium, qui nunquam te decuit. At me debet, Amuratis filium et Orchanis nepotem et Osmanis pronepotem et Ertogrulis abnepotem, hæc et plura facere atque habere. » Sermonis insolentia iratus Demires, caveam ferream fabricari jussit, in quam eum conjectum paulo post occidit. Regnaverat annos sex et viginti, captivus fuerat mensa octo.

27. Rebus sic transactis, ut exposuimus, et Bajazetes capto, in perturbationem et magnum disserimen Othmanidarum imperium incidit propter dissidia quædam et bella inter filios ejus enascentia,

λον ἡ τὸν Ὄχυμαντιδῶν βασιλεία **86** ἐνέπεσε διά τινας διαφορὰς καὶ πολέμους τῶν οἰών τοῦ Μπαγιαζῆτου, οὐ ᾧ ἤκουσαν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, τὸν γάρ εἶνον ἵνα ἔκαστος τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς κύριος γένηται. Καὶ περάσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ τέσσαρες αὐτάδελφοι, διὰ τὸν Μωσῆν ὃς εἰρήκαμεν αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ πατρὸς ἐναπομέναντα, Ἰωσούφ, ὃς εἴπομεν, φωτισθεὶς τῇ αἰγαλῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος Χριστιανὸν ἐγεγόνει, οἱ δὲ ἔτεροι ἀναμέστην διεφέροντο, καὶ μάχης γενομένης τὰ τοῦ Ἱεσσαὶ ὀλίγον καιρὸν ὑπερίσχυσε. Καὶ φίλιαν μεγάλην ἔχων μετὰ τοῦ βασιλέως κύρῳ Μανουὴλ καὶ στρατὸν συναθροίσας κατὰ τοῦ βρήγης Οὐγγαρίας ἐλθὼν οὐδὲν κατέρθισε. Καὶ κατὰ τὸν δεσπότου Σερβίας ἐλθὼν οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμον ἐγεγένει. Καὶ περάσας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἵνα Ἐλληνὶ κατὰ τὸν ἀδελφὸν Μουσουλμάνου, καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίαν ἐπαρχίας συναντήσαντος ἔκεινου Ἱεσσαὶ ἡττηθεὶς ἔφυγε, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πιάσαντες αὐτὸν προσήγαγον τῷ ἀδελφῷ· δὲ δὲ ἐναπέπνιξεν αὐτὸν σταθεῖς ἐν τῇ ἀρχῇ μῆνας . . .

κη'. Καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἐγκρατῆς γενόμενος τῆς ἀρχῆς, ὁ Ντεμιρτζής ἐπειτα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μωσῆν ἡλευθέρωτεν, διὰ περάσας κρυψῶς ἥλθεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ ὁ δεσπότης Σερβίας χείρα Ικανῆν δώσας καὶ βοηθήσας αὐτῷ, λέγω τῷ Μωσῇ, ἐγκρατῆς κατὰ τῆς Εὐρώπης ἐγεγόνει. Μαθὼν δὲ τούτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐν τῇ Ἀσίᾳ περάσας διὰ τῆς πόλεως **87** ἐλθεῖν κατὰ τὸν ἀδελφὸν, καὶ φίλιαν μεγάλην μετὰ τοῦ βασιλέως ἔχων, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου τοῦ κύρῳ Θεοδώρου δώσας αὐτῷ εἰς γυναῖκα, τιμέρας διλύας ἐν τῇ πόλει

qui, audita morte patris, pro se quisque uitebantur, ut regno paterno potirentur. Transeunt in Europam fratres germani quatuor; Mosem enim captivum fuisse cum patre, monuimus; diximus etiam, Josephum, Spiritus sancti lumine impletum, Christianum factum esse. Reliqui inter se dissidebant. Prælio facto, arma Jesses aliquandiu prævalebant. Is, arcu amicitia cum imperatore Manuele conjunctus, collectis copiis, adversus Hungarorum regem profectus est, nec tamen quidquam egit; nec Servias despotam aggresso, expeditionis fructus constitit: et, cum in Asiam trajecisset, Musulmanum fratrem adorturus, in Cappadocum filiibus cum eo congressus, fugatus est et, in fuga conprehensus, ad fratrem adiactus, qui eum strangulari iussit, imperio potiū menses . . .

28. Regno a Musulmano occupato, Demires Mosem, fratrem ejus, liberum dimisit, qui clam in Europam transgressus et a despota Serviae sufficiente manu instructus et adjutus, ea parte superior sit. Hoc cum primum Musulmanus, frater ejus, in Asia accepit, in Europam trajecit, ut per Byzantium fratri obviam iret; et, quoniam eum non vulgaris amicitia cum imperatore coujungebat, isque Theodori despotæ filiam ei dederat in matrimonium, dies aliquot in urbe commoratus, contra Mosem

Α διετρίψες ἐξῆλθε κατὰ τοῦ Μωσῆ. Καὶ πολέμου γεγονότος ὁ Μουσουλμάνος ὑπὸ τοῦ Μωσῆ ἐνικήθη, καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐθανατώθη.

κθ'. Καὶ ὁ Μωσῆς γενόμενος τῆς ὅλης ἀρχῆς κύριος στόλον ἡτοίμασε διὰ θαλάσσης καὶ στρατὸν διὰ ξηρᾶς ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων, Ρωμαῖκὸν στόλον ἐτομάσας καὶ οἰκονομήσας, δρουγγάριον κατεστήσας Μανουὴλ τὸν νόθον ἀδελφὸν, καὶ ἐγγὺς τῆς νῆσου τῆς λεγομένης Πλάτης οἱ στόλοι συναντηθέντες, διὰ τοῦ Μωσῆ στόλος ἐσφάλη, καὶ μέρος μὲν τι κατεποντείσθη μέρος δὲ ἐβιθίσθη, καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα πάνυ διλύα πλοιάρια κακῶς ἐφυγον, καὶ ἡ νίκη Ρωμαίοις ἦν. Καὶ ἐκ τῆς Ἑρακλέας τὰ δυοιαὶ δια τὴν Εὐρώπην αὐθέντην ἐπέβαλε. Καὶ πολέμου γεγονότος τὰ τοῦ Ὁρχάνου ἐσφάλησαν, ἐπιδουλευθέντος παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ πρώτου βεζίρη αὐτοῦ Σουμπάνη, καὶ πιάσας αὐτὸν ὁ Μωσῆς ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐτύφλωσε. Μεμρέτης δὲ ὁ ὑπερογενῆς οὐδὲ τοῦ Μπαγιαζῆτου διεῖ τὸ εἶναι ἐκ πάντων νεώτερος; καὶ ὑπὸ τῶν **88** ἀδελφῶν πάντων φοδούμενος; φυγὼν ἥλθεν ἐν τινὶ τόπῳ μετά τινος τεχνίτου τοξοποιοῦ, καὶ ἐκεῖ μιτιθωτὸς ἐγένετο, ἵνα μὴ γνωσθῇ τοῖς ἀδελφοῖς· ἀνδρονθεὶς δὲ τῇ ἡλικίᾳ ὀλίγον μετὰ τοιαύτης κακουχίας, θεωρῶν οὗτως ἔχοντα τὰ πράγματα, καὶ αὐτὸς τῇ τῆς τύχης φορᾷ χρησάμενος; ταῦτα συλλογίζεται καὶ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Καραμάνον ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἐρχεται βοήθειαν αἰτῶν.

movit. Prælio commisso, Musulmanus a Mose devictus, capitus et necatus est.

29. Moses, universo regno potitus, classem adornat, qua mari, exercitum, quo terra urbem aggredieretur. Qua re comperta, imperator quoque Romanorum classem parat et instruit, cui drungarium presecit Manuelem, fratrem nothum. Ad Plateu insulam classes sibi occurrunt: naves Mosis devictæ, partim demersæ, partim captæ sunt: pauca admodum navigia, quæ restabant, turpiter fugerunt: Victoria penes Romanos stetit. Similem in terra cladem Moses accepit. Ille ubi audiit, cum ignominia recessit. Imperator denuo excogitatis artibus, quibus prorsus devinceret Moses, missis in Asiam legatis, Orchaneum, Musulmani filium, arcessivit et in Europa dominum constituit, at collatis signis, succubuit Orchanes, a duce suo et primario veziro Sabane proditus. Captum Moses patruus oculis privavit. Mehemetes autem, filius Bajazetis natu minimus, fratrum omnium metu, cum quodam artifice arcuariō in locum quæcumdam aufugit, ubi mercenarius vixit, ne fratribus innotesceret. Et late paulo grandior factus in vili hac conditione, quin rerum statum considerasset, ipse quoque fortunæ se permisit, et ad Carramanum ameram in Cappadociam confugens, ejus auxilium implorat: amice ab eo receptus et instruc-

Καὶ δὲ ἀμηρᾶς Καραμάνος δεξάμενος αὐτὸν τὴδε; καὶ χείρα δώσας ἔξῆλον οὗτος; κατὰ τοῦ αὐταδέλφου Μωσῆ. Πρώτης καὶ δευτέρας μάχης γενομένης δὲ τοῦ Μωσῆ στρατὸς ὑπερίσχυσε καὶ δὲ Μεμέτης καὶ διστρατὸς αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν. Ἐκ τρίτου δὲ τὴν τύχην λογισάμενος δοκιμάσας, πρὸς τὸν τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας αὐθέντην καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Ἰλῶν τοθίσειν αἰτήσαι παρ' αὐτῶν, καὶ δώσαντες αὐτῷ χείρα ἱκανὴν καὶ στρατὸν ἔξηλθεν αὐθίς κατὰ τοῦ Μωσῆ· καὶ μάχης γενομένης δὲ Μεμέτης ἀπατήσας μετὰ χρημάτων πολλοὺς τῶν πρώτων στρατηγούς καὶ κυβερνήτας τοῦ Μωσῆ, ἀφέντες αὐτὸν ἐφυγον πρὸς τὸν Μεμέτην. Ὁ δὲ Μωσῆς Ἰλῶν καὶ αὐτὸς εἰς φυγὴν ἐτράπη καὶ ἐλθὼν ἐν τινὶ τόπῳ ὄλωδει ἐκρύθη· δύν εὑρών τις στρατηγὸς τοῦ Μεμέτη ἐκεῖ ἀπέπνιξε πρωστάξει τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ. Ἐστάθη οὖν ἡ αὐτὴ βασιλεία κινδυνεύουσα διὰ τὰς διχονοίας τὰς ἐν ἀλλήλοις τοῖς τέσσαριν· ἀδελφοῖς ἐτι, τρίᾳ καὶ μῆνας δύο, Μεμέτης δὲ ἐγκρατῆς πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ βασιλείας τῆς 39 πατρικῆς μετὰ τοσούτων κόρων καὶ δύσινῶν γέγονεν ἐν Ἑτεί ζῆζ, ἵδικτιῶν; γ.

λ'. Πρώτων μὲν ἔργον μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἐποίησε τοῦτο. Τὰ τέλη τῆς Μολδοβλαχίας καὶ Μπογδανίας, δύον ἦν δυνατὸν, ἐδάρυνε, καὶ τέσσαν χώρων καὶ τόπον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐν οἷς οἱ Σκύθαι ἐγένοντο ἐγκρατεῖς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πατρὸς, πάλιν μετ' διέγον υφ' ἐκατὸν ἀπεκτέστησε· καὶ τοὺς δυοφύλους καὶ δυοπίστους; αὐθέντας οὖς δὲ πατέρη τὴς ἀρχῆς καὶ δὲ Ντεμίρης ἐλθὼν τάλιν ματέδωκεν αὐτοῖς, οὗτος νόμῳ πολέμου αὐθίς

Ius copiis, adversus Mosem fratrem profligiscitur. Atque e primo quidem et secundo prælio Mosis exercitus superior discessit, Mehemedes ejusque exercitus fugati sunt; sed tertium fortunam experientam esse ratus, principem Serviæ et Bulgariæ et imperatorem adiit. eorumque imploravit opem, atque acceptis ab iis copiis idoneis, denuo adversus Mosem duxit. Prælio inito, e primariis multi duces centurionesque Mosis, pecunia a Mehemedeti corrupti, illo relicto, ad hunc transfugiunt. Hoc cum animadvertisset Moses, in fugam et ipse conversus, in loco silvoso delituit, sed a duce quodam Mehemedetis reportus, hujus jussu suffocatus est. Versata igitur in discrimine fuerat hujus imperii salus propter intestinas quatuor fratrum discordias annos tres et menses duos, atque Mehemedes universi regni et imperii paterni cum lautiis ærumnis et molestiis potitus est anno 6907, indictione 3.

30. Primum post susceptum imperium opus hoc edidit. Moldoblahie et Bogdaniæ tributa quam poterat gravissima imperabat, et quidquid regionum in Asia Scythæ, capto ejus patre, occupaverant, brevi intervallo recepit, atque suæ gentis ac religionis principes eos, quos a patre sedibus expulsos Demires restituerat, de integro ejecit, et Galatiam, Cappadociam, Pontum totamque Asiam superioriem in potestatem suam rededit, Ismaeleum,

A ἐδίλωξε, τὴν Γαλατίαν Καππαδοκίαν τε καὶ Πόντον καὶ δια τῆς ἀναθεν Ἄσιας ἐκέρδησε. Τὸν Ἰσμαήλιαν ἀμηρᾶν τοῦ Σιναϊπον ὑποτελῆ ἐποίησε, καὶ ἀπὸ Λιδίας ἕως Αἰολίδος καὶ ἄχρι Μυσίας τῆς τρίτης τὸν Ἐλλήσποντον κύριος ἐγένετο, καὶ μετὰ τῆς γερουσίας τῶν Ἐνετῶν μάχην ποιήσας. Ὁ οὖν τῶν Ἐνετῶν στόλος εἶχεν ναυάρχην τὸν Πέτρον Λορδὸν· καὶ ἀμφω οἱ στόλοι συναντηθέντες, λέγω τῶν Ἐνετῶν καὶ τοῦ ἀμηρᾶ, ἀναμέσον Προικονήσου καὶ Καλλιουπόλεως, καὶ ναυμαχίας γενομένης πολλαὶ τριήρεις καὶ νῆες τῶν Τούρκων κατεποντίσθησαν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀγάπτην ἐποίησαν. Ἡγάπα δὲ τὸν βασιλέα κύριο Μανουὴλον τὸν δὲ ἀμηρᾶς καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας Χριστιανοὺς τοὺς ἐγγὺς τῶν δρίων αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ μετέλειον αὐτὸν τελευτὴν 90 τῷ υἱῷ Ἀμουράτῃ παρήγγειλεν ἵνα ἐσηται φίλος καὶ βοηθός τῷ βασιλεῖ κύριο Μανουὴλ. Οὗτος πρώτος ἐν τῇ Ἀδριανούπολει τὴν καθέδραν ἐποίησεν, ἦν οἱ πρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ Προσύστη εἶχον. Τπῆρχε δὲ λίσαν φιλόδωρος καὶ τοῖς φίλοις ἀριστοῖς· δομοίως δὲ τοῖς ἐγχροῖς ἔνις τέλους ζωῆς καμηλοειδῶς διέκειτο, καὶ πάντοτε νίνι ἐφευρήματα καὶ μηχανάς γυρεύων, ἵνα βιάπτη καὶ ἀφανίζῃ τοὺς κακῶν διακείμενους μετ' αὐτοῦ. Ἀπέθανε δὲ βασιλεύεις ἐπη δέκα καὶ πεντά.

λ'. Ἀποθανόντος οὐγ τοῦ ἀμηρᾶ Μεμέτη καὶ Κυρίτζη δονομαζομένου, δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης ἐλθὼν τὴν ἀρχὴν διεδέξατο ἐν Ἑτεί ζῆζ, ἵδικτιῶνος τη', καὶ τοῦ φθινοπώρου ισταμένου οὐκ ήρέμησε διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸν στρατὸν αὐτοῦ C συνάξας ἐρχεται κατὰ τὸν θείου αὐτοῦ Μουσταφᾶ, καὶ νικήσας αὐτὸν ἐθανάτωσε. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν

Sinopes ameram, vecligalem fecit, et a Lydia ad ΑΞolidem usque et Mysiam, quae est in Helleponio, dominabatur, etiam cum Venetis prælio conflicitus, quorum classi Petrus Lordah præterat. Cum ambæ classes, Venetorum et ameræ, inter Proconnesum et Calliopolim essent congressæ, et pugna commissa, multæ Turcarum naves et triremes depressæ sunt. Deinde pax inter eos composita. Amice hic ameras amplectebatur imperatorem Manuelem et reliquos principes Christianos sibi vicinos, et moribundus Amuratæ filio mandavit, ut is quoque amicus et socius esset Manuela. Idem pri- D mus Adrianopoli sedem regiam collocavit, quam maiores ejus Prussa habuerant. Erat munificentissimus, et sicut in amicos liberalissimus, ita hostibus usque ad finem vitæ infensissimus, semperque novarum artium machinarumque studiosus, quibus male erga se animatis clamnum atque interitum asserret. Mortuus est anno regni decimo septimo.

31. Mortuo Mehemedeti amerā, qui cognominatur Cyrizes, Amurates, ejus filius, imperium capessivit, anno 6924, indictione 8, autumnoque ineunte, ut quiesceret, instanti bieme commoveri non poterat, sed, collecto exercitu, patrum Mustapham aggressus est, victumque occidit. Ac statim post eam victoriā præmisso Cpolim Michaelbego, ipse supervenit eamque urbem obsedit: cuius rei causa erat,

νίκην καὶ τὸν Μιχαήλ-μπένην στέλλας, ἐλθών τὴν πόλιν ἀπέκλεισε. Ἡ αἵτια ἦν διὰ τῷ Μουσταφᾶ, ὃς ἔμπροσθεν εἰς πλάτος βρῆθησεται, οἱ βασιλεῖς ἐδοθούσιν. Εἶτα καὶ αὐτὸς ἐλθών καὶ οὐδὲν κατορθώσας ἀγάπτων μετὰ τῶν βασιλέων ἐποίησε, μεσιτευσάσης τῆς κυριᾶς Μάρως τῆς μητριαῖς αὐτοῦ. Εἶτα ἐρχεται κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης κρατουμένης οὖσης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν· ἦν πολιορκήσας καὶ ἀποκλεισας ξλαβε. Καὶ ἐκ τῆς Οὐγγαρίας μέρος οὐκ ὅλην ἐδούλωσε, καὶ μάχην ποιήσας **91** μετὰ τοῦ ἥρηδος Λαδισιλάου αὐτὸν ἐνίκησεν. Ἐλθών δὲ κατὰ τῶν Βλάχων καὶ Μολδοβλάχων οἰδὲν κατώρθωσεν, ἀλλὰ ζητιωμένος ἐπανέστρεψεν. Εἶτα αὐθίς δεύτερον στρατεύει κατ' αὐτῶν· καὶ οἱ Βλάχοι εἰς βοήθειαν τοὺς Οὐγγάρους προσκαλεσάμενοι, καὶ πολέμου γενομένου ἡ νίκη τῷ ὅμηρῳ ἦν καὶ αὐτοὶ διεσκορπισθησαν φεύγοντες. Λέγουσι δὲ ὅτι ἀπέθανον ἐν ἑκείνῃ τῇ μάχῃ πλειονὶ ἢ τριάκοντα χιλιάδες Οὐγγαροί τε καὶ Βλάχοι, Τούρκοι δὲ πάνυ ὀλίγοι. Τῆς παλαιᾶς Ἁπείρου μέρος καὶ Αἰτωλούς καὶ Ἀκαρνούς Θήραν τε καὶ Ἀθηναν καὶ πᾶσαν Βοιωτιαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Ιωάννινα ἐδούλωσε πολέμῳ, καὶ τὸν τῆς Καισαρείας ἀμηρᾶν εἰς τίλος ἐνίκησε καὶ τῆφαντε, καὶ κύριος τῆς ἀρχῆς ὅντος ἐξείνης ἐγένετο, ἄχρις δὲ τινῶν φρουρίων, ἣ ἡσαν ἐν τισιν ὅρεσιν ὑψηλοτάτοις, ἐνθα δῆλον ὁ Καραμάνος καὶ τὴν κατοικησιν ἐποιείτο. Καὶ ὁ ρῆξ Λαδισιλάος δροφωνήσας μετὰ τινῶν ἐτέρων αὐθεντῶν Χριστιανῶν ἐρχεται αὐθίς κατὰ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ ἔως τῆς πόλεως Βάρνης φύλασσες καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ συνωτηθέντες, ἐξ ἀγωνίας ὁ Λαδισιλάος

quod Mustaphæ, ut postea fuisse dicitur, imperatores auxiliua tulerant. Verum cuni nec ipse quidquam prosceret, amicitiam cum imperatoribus composuit, conciliante Maro domina, ejus noverca. Inde Thessalonicam, Venetis tum subjectam, aggressus est eamque ob sessam oppugnata inque in potestatem suam redigit. Etiam Hungariae partem non exiguum sibi subjecit ac, prælio cum Ladislao rege conserto, superior discessit. Contra Blachos autem et Moldoblahos prosector, successu caruit, fini cum detimento recessit. Mox iterum in eos ducit: Blachi Hungaros subsidio vocant; sed conserta manu, victoria penes ameram est; illi dissipati fugiunt. In ea pugna Hungarorum Blachorumque amplius triginta millia, Turcarum per paucos recidisse dicunt. Partem veteris Epiri, Aetolos, Acarnanes, Thebas, Athenas, totam Boiotiam, Helladem e. Johannina bello sibi vindicavit, atque ameram Cesaream postremum devicit delevitque, et universa illa ditione potitus est, exceptis quibusdam castellis, quae in montibus altissimis erant, ubi sedem collocaverat Caramanum. Ladislaus rex, cum aliis quibusdam principibus Christianis fædere iunctus, denou contra Amuratem suscepit expeditionem, sed Varnam usque progressus ibique cum aliora prælatus, imperitia rei bellicæ rem male gessit. Namque certamine devictus et occisus, exercitusque ejus

Α ἐσφάλη· καὶ νικήσας εὐτὸν ἀπέκτεινε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. Εἶτα ἴερχεται κατὰ τῆς ἁνω Μυσίας, καὶ πολὺ μέρος ὑποτελὲς **92** ἐποίησε, καὶ τὴν Μπόσνιαν καὶ τὸν Καστριώτην Ἰωάννην εἰς ἀκρον ἐδούλωσεν. Οὗτος πρώτος τοις ιαννιτζάροις τὰ προνόμια & ἔχουσι ἔχεισαν, καὶ εἰς τάξιν ἦν ἡσας τῆς σήμερον ἐταξε πορεύεσθαι· παλαιόθεν μὲν τὸ αὐτὸν τάγμα ἐτέρας συντίθεται καὶ τάξις καὶ ἐνδύματα εἰχον. Καὶ γυναικας μὴ λαμπάνειν ἐταξεν, ἵνα μὴ ἀτρολῶνται διὰ γυναικῶν καὶ παῖδων τροφής καὶ φροντίδας, ἀλλὰ μετὰ προθυμίας τὸν τῷ πολέμῳ πάντοτε ἀμερίμνων ἐνοντει, καὶ νιοὺς αὐτοῦ καλεῖσθαι ἐκλευσε. Ὅπηρχε δὲ εἰς τοὺς ὑπηρχόους αὐτοῦ πάνυ δύκαιος, προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα. Θύδενα ὀδικεῖν ποτὲ τοὺς στρατῶν **B** Καὶ κριτῶν πάντας μᾶλλον ἐπρόσταττε· καὶ εἴν τις τὸ πρόταγμα μικρὸν παρέβαινε, χωρὶς τοιούς συμπαθεῖας κεφαλικῶς αὐτοὺς ἐπαΐσθενεν. Ἡν δὲ ἐν ταῖς μάχαις ῥιψοκίνδυνος, καὶ ἡ τύχη πάντας αὐτῷ ἐκδιθήσεν. Ὅπερον ἐφάνη αὐτῷ δερπίσεις γενέσθαι ἦγουν μοναχός, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ παρέστη, καὶ ζῶν ἦτι τῷ νιψί Μεμρέτη τὴν πᾶσαν ἑουσίαν καὶ βασιλεῖαν ἐδώσε, βασιλεύεις ἐτη τριάκοντα καὶ εσσαρα.

C λβ', Ἐλθούσῃ δὲ πάστις τῆς ἀρχῆς καὶ ἑκουσίας ἐπὶ τὸν Μεμρέτην ἐν ἔτει ,Σζηνη', Ινδικτιώνος ιδ', διὰ τὸ εἶναι **93** αὐτὸν πάνυ νέον τινὲς τῶν γηραιῶν βεζιρίδων ἐλεγον τῷ "Αμουράτῃ διὰ οὐκ ἔξεστιν ἐμπιστευθῆναι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν ἐτι τῷ νιψί, ἵνα μὴ οἱ τῆς νεότητος καπνοὶ τὴν βασιλείαν κειδυνεῦσαι ποιήσωσιν. Οὐ οὖν Μεμρέτης

D dispersus est. Jam Amurates Mysiam superiorum ingressus, magnam ejus partem sibi rectigalei fecerit, ac Bosnam et Joannem Castriotam plane sibi subjecit. Idem primus janitzaris juro, quæ illi habent, præcipua imperiūlīvit, eosque eo, quo etiam hodie intintuntur, exercitio uti jussit. Antiquitus enim ejus legionis aliae consuetudines, alia exercitia, alia vestimenta erant. Vetus eosdem matrimonia contrahere, ne detinerentur uxorum liberorumque cura et viatu, sed alacri et soluto semper animo in militia versarentur, voluitque eosdem filios suos appellari. In subjectos egregie justus, et futuri intelligentes erat; revere satrapis et judicibus omnibus edicebat, ne cuiquam injuriam facerent; quod edictum si quis vel minime violasset, nulla misericordia prohibebatur, quominus cum capite multaret. In præliis se objiciebat periculis, atque nunquam non favit ei fortuna. Postremo ei visum est, ut derbises sive monachus fieret. Itaque Prusani præfector, derbises factus est concessisque adhuc vivus Mehemedi filio regnum et omnem auctoritatem regiam, postquam ipse functus est imperio annos triginta quatuor.

32. Translato Mehemedi regno omniq[ue] potestate regia anno 6958, indictione 14, quoniā in admodum adolescentis erat, quidam seniores vezires Amuratem monuerunt, sicutum non esse, tantam regni

ταῦτα αἰσθανόμενος; ἐμπλένετο κατ' αὐτῶν, καὶ πολ- Α Σινωπίου ἦν ὑποτελῆ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἔτοις ταῖς, οὗτος πολέμῳ τὸν αὐτῆς ἀμηρᾶν νικήσας κύριος τέλειος ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ἐγένετο. Εἴτα τὴν ἀγάπην λύσας ἦν εἴχε μετὰ τῶν δεσπότων στρατεύει κατὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοὺς δεσπότας διώξας πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον Ἐλασ. Καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν τῆς Σερβίας μέρος, καὶ τὸν δεσπότην αὐτῆς διώξας καὶ τὴν μητέρα πολέμῳ, ἐγκρατῆς εἰς πάντα ἐγένετο. Χιονὸς δὲ τὴν νῆσον καὶ Λέσδον ἄνευ πολέμου ὑφ' ἐκατῷ ὑποτελεῖς ἐποίησεν. Β Νιστερον ἐπε τῆς Λέσδου πάσης καθ' διαυγένετο. Εἴτα Ερχεται κατὰ τῆς νήσου Κύπρου, καὶ μετὰ τοῦ ῥηγὸς εἰς συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἐταξεῖ διδόναι αὐτῷ καὶ οὕτως ἀνεγκρήσαν. Εἴτα στόλον ἐπεργού ἐτοιμάζας, κατὰ τῆς νήσου Ρόδου ἐλθόντες πραχτο; ἐκ τούτου ἐκείθεν διέδη, καὶ πολὺοι ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀπεκτάνθησαν διὰ τὸ ἐλθέντα στόλον τινὰ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς βοῇσιαν. Αὐτὸς δὲ θυμῷ καχιάζων, ἵνα τὴν ἀνταμοιβὴν τοῖς Ἰταλοῖς ποιήσῃ, στόλον βρέψην ἐτοιμάζας μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἴππικοῦ τε καὶ πεζοῦ ἐστείλει κατὰ τῆς **95** Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας, καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι τὸν στόλον Ζάκυνθον καὶ Κεφαλονίαν ὑποτελεῖς ἐποίησε· φθάσας δὲ ὁ στόλος ἐν τῇ Καλαβρίᾳ, τὸ φρούριον τὸ ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ τὸ λεγόμενον Ὑδροῦς ἀποκλείσας καὶ πολιορκήσας αὐτὸν Ἐλασ., καὶ ἐπερα φρεύριά τινα λαβών πρόσω ἐπορεύετο. Καὶ ἐδὲ μῆδος ἐξ ἀνθρώπων ἐποίησεν αὐτὸν οἰς οἰδε τρόποις, τὰ δομοια ώς καὶ ἡμεῖς; οἱ Ἰταλοὶ ἐπειδόντες δὲ διάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, οἱ σατράπαι καὶ οἱ κυβερνήται τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ μετὰ συμβά-

C molem jam tum committi filio, né spiritus juveniles regno excitarent pericula. Mehemetes hæc ubi sensit, ira furebat, multosque de his veziribus postea interemisit, in rebus tum domesticis tum bellicis administrandis sapientiam plane senilem præstans. Erat impiger et acer in rebus omnibus, atque amore amplectebatur homines virtutis et litterarum studiosos; nec ipse rudis erat litterarum, et in disciplina astrologica progressus non mediocres fecerat; assidua lectione occupatus, res gestas et vitas Alexandri Macedonis, Octavii Cæsaris, Flavii Constantini Magni, imperatoris Theodosii Hispani legebat, quærens et indagans artes, quibus omnes antecelleret et regni fines proserret quam latissime: quod etiam præstitit. Audita morte Amuratis, Caramanu Ali-surius c. montibus descendit multaque sibi loca subjecit. Juvenis rex Mehemetes, comparata manu, adversus eum proficiuntur; qui in fugam versus, rursus in montium juga se abdidit, donec aliquanto post omnino deletur. Caramanum persecutus, Calliopolim, deinde Adrianopolim concessit, unde, instrutis copiis, adversus urbem et imperium Romanum proficiuntur, ac tanta hac tamq[ue] nobili urbe potius, nosmet inde captivos expelit et exterminavit. **D** Mox Trapezuntiorum regnum adortus, facili opera illud quoque brevi bello sibi vindicavit, et regem ejus Davidem Comnenum captivum Coptim duxit parata et contra Rhodum ducta, re infecta inde rediit, amissis non paucis militibus, quoniam classis ex Italia auxilio venerat. Ipse ira et cupidine aestuans Italos ulciscendi, classem ingentem multis instructam peditibus et equitibus in Calabriam et Apuliam misit, atque in iuncte Zacynthum et Cephaleniam vectigales fecit. Appulsa classe ad Calabriam, oppidum Apuliae Hydruntem obsedit cepitque, atque aliis quibusdam oppidis occupatis, ultra processit. Ac, nisi Deus eum, quibus solet rationibus, e vivis abstulisset, ærumna nostris pares subennæ Italos fuissent. Comporta ejus morte in Italia, satrapæ induces classis atque exercitus sub conditionibus quibusdam oppida restituerunt et ex Italia decesserunt. Res in Calabria igitur ita evenerunt. Regnavit an-

σεώς τὰ κρούρια ὑφέντες ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀνέκωρη-
σσιν· καὶ οὐτως τὰ ἐν τῇ Καλαβρίᾳ γεγόνασιν. Ἐβα-
νέλευσεν δὲ ἔτη δύο καὶ τριάκοντα, καὶ δέκα βασι-
λεῖς ὑπέταξε καὶ ἐδούλωσε, καὶ διακοτίας πόλεις
ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐλάσε. Πέντε δὲ διαλέκτους, χω-
ρὶς τῆς αὐτοῦ, ὅρθις ὡμίλει, Ἐλληνικήν, Λατινι-
κήν, Ἀραβικήν, Χαλδαικήν καὶ Περσικήν. Λίαν ἥν
εὐφρατινόνευς ὄμιλειν καὶ διαλέγεσθαι μετὰ σοφῶν
καὶ συνετῶν ἀνδρῶν: διὰ τοῦτο καὶ τὸν πατριάρχην
κύρ Γεννάδιον τὴν ἤγκαντα καὶ ἤκουεν αὐτοῦ καὶ συχνά-
κις ωὐλει αὐτῷ. Ἔλεγε δὲ ὅτι ἐκ τῆς τῶν δυτρῶν
καὶ νήσων ἁγνώριζεν διε: βασιλεῖς ἐμελλεν ὑποτάξει
καὶ πολλοὺς τόπους δουλώσαι καὶ οὐτις ἐγένετο.

Καὶ οὐτως μὲν, καθὼς Ιστορήσαμεν κατ' ἐπιτο-
μήν, ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους τοῦ ἀμηρᾶ Ὄτιμάνου καὶ
τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπογόνων **96** ἀρχει καὶ τοῦ Μεσεμέτην
ἀμηρᾶ ἐν ταῖς ζωαῖς αὐτῶν μάχα; καὶ πολέμους
καὶ νίκης ἐποιειθῆσαν καὶ ἐποίησαν. Ἡμεῖς δὲ
τοῦς τῆς Ιστορίας δόδου κατὰ τάξιν αὐθις ἀρξόμεθα.

λγ'. Ἐν δὲ τῷ Ιουλίῳ μηνὶ τοῦ σ. ζηκα' ἔτους ἐξῆλ-
θεν ἀπὸ τῆς πόλεως; δι βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ. Ἀπελ-
θών εἰς τὴν νῆσον Θάσον ἐπῆρεν αὐτὴν ἐν μηνὶ^B
Σεπτεμβρίου τοῦ σ. ζηκα' ἔτους· καὶ αὐθις ἐκεῖθεν
ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἴτα εἰς τὸν Μω-
ρέαν, ἐνθα φύοδομητε τὸ Ἐξαμύλιον ἐν ἐκείνῳ τῷ
τόπῳ διου καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς; φύοδομητή, διαν
δ' Ἀρταξέρξης δι βασιλεὺς περάσας ἐκ τῆς Ἀσίας
μετὰ τοῦ μυριαριθμήτου ἐκείνου στρατοῦ ἤρχετο
κατ' αὐτῶν. Εἴτα διὰ τὸ μάρχος τοῦ καιροῦ τὸ τὰ
πάντα δαμάζον καὶ ἀνεπιμέλητον ἀφεθὲν διεφθάρη·
ἐκ δευτέρου δὲ κτισθεν ἦν παρὰ τοῦ ἐν βασιλεύσιν

nos duos et triginta; acquisivit et subiecit sibi re-
gna decem, et Christianis urbes ducentas eripuit.
Quinque linguas praeter suam probe noverat, Gra-
cam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, Persicam.
In congressibus et colloquiis cum hominibus eru-
ditis ac prudentibus hilaris erat: quare etiam Gen-
nadium patriarcham diligebat et audiebat frequen-
terque conveniebat. Dicebat, didicisse se ex astro-
rum conversionibus, se reges et loca multa subactu-
rum esse: id quod sane evenit.

Tale igitur, quale paucis adumbravimus, Othma-
nis ameræ ejusque posterorum genus usque ad Mehe-
metem ameram fuit, eorumdemque, dum vixerunt,
ista bella, pugnæ et victoriæ. Nunc ad interruptum
historiæ ordinem revertamur.

33. Mense Julio anni 6921 imperator Manuēl Cpoli discessit. Thasum insulam profectus, expugna-
vit eam mense Septembri anni 6922; inde rursus Thessalonicam abiit, deinde in Moream, ubi Hexa-
milium exstruxit eo loco, quo ante exstructum fue-
rat, quando Artaxerxes rex cum infinito illo exer-
citu ex Asia contra Graecos trajecit. Postea, cum
diuturnitate temporis omnia consumentis et incuria
hominum collapsum fuisse, instauratum erata mag-
no Justiniano, imperatore sempiterna colendo me-
moria, non quidem propter necessitatem aliquam,
quandoquidem ei parebat orbis terrarum pene uni-

άξειμηστου μεγάλου Ίουστινιανοῦ, οὐχ ὑπὲρ ινάγ-
κης (ὅτι αὐτὸς γάρ σχεδὸν εἰπεῖν τὸν κόσμον ἀπαν-
τα ὑπέταξε), ἀλλὰ μόνον ἐφάνη αὐτῷ καλὸν ἐπει
καὶ διλας ἐπέρα; κτίσεις; καὶ οιχοδόμας ἐποίει, τὴν
Ῥωμαϊκῶν ἀρχὴν καὶ λαπίζων, έδοξεν αὐτῷ καὶ ἡ
κτίσις τοῦ Ισθμοῦ. Προστάξας ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ
ἐνθα ἐν τινι καιρῷ καὶ δι πατρίκιος Νικήτας ὁ ἐπο-
νομαζόμενος Ὁρειφᾶς τὰς νῆσας ήγουν τὰς τριήρεις
97 τὰς Ῥωμαϊκὰς διὰ τῆς ἡηρᾶς τοῦ Ισθμοῦ ἐπ
τῆς Ἐλλαδικῆς θαλάττης εἰς τὴν δυτικὴν περάσας
τοὺς Κρήτας Ἀγαρηνοὺς ἐτροπώσατο. Ἀλλὰ πῶς
καὶ διὰ τὸ αὐτὸν μέγα στρατηγῆμα καὶ ἔργον πε-
ριφανὲς καὶ δῖον μνήμης ἐγεγόνει, οὐκ ἔγκαταλεί-
ψω, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐνώσω διηγήσει, ἐτι δὲ καὶ
πῶς ἡ νῆσος Κρήτη καὶ τίνι τρόπῳ ὑπὸ τὴν ἔκου-
σιαν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐτυχε γενέσθαι, καὶ αὐθίς; πῶς
ὑπὸ τὴν ἔκουσιαν Ῥωμαϊκῶν ἐγένετο, καὶ πῶς ὑπὸ^C
τὴν ἔκουσιαν τῆς γερουσίας τῶν Ἐνετῶν ἐνέπεσε. Καὶ πάλιν τοῦ ἡμετέρου δργου ἀψώμεθα καὶ τὸν
πλοῦν τῆς νέας Ιστορίας ποιήσωμεν.

λδ'. Οἱ τοῦ καταράτου Μωάμεθ ἀπόγονοι διάδοχοι
τε καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς πρῶτον μὲν τῆς
τῶν Περσῶν ἀρχῆς; ἔγκρατεις γενόμενοι καὶ Μηδίας
καὶ Βασιλῶνος καὶ Ἀσσυρίων κυριεύσαντες, ἥδη δὲ
καὶ Αιγύπτου καὶ Συρίας καὶ Ἀσσυρίας; καὶ Παλαι-
στίνης καὶ Λιβύης καὶ Ἀφρικῆς καὶ μέρους οὐκ ὅλο-
γου ἐκ τῆς Εὐρώπης, μετὰ δὲ τίνα καιρὸν διλήσιος
στασιάσαντες, ἡ μία αὐτῇ μεγάλη ἀρχὴ εἰς πολλὰ
διεμερίσθη, καὶ διλον μὲν ἀρχηγὸν είχεν ἡ Περσίη,
διλον δὲ ἡ Βασιλῶν, ἔτερον δὲ τὴν Ἀσία; ἀνω
καὶ κάτω μέρη· ἔνα μὲν ἀρχηγὸν είχεν ἡ Ταρσός;

versus, sed quia laudabile esse susceptum ei videba-
tur: nām sicut alia quādām adūscia exstruxit, qui-
bus ornabat imperium Romanum, ita Isthmum nu-
nire eidem placuit. Factum est jussu ejus in eo loco,
in quo quondam patricius Nicetas, cognomento
Orphas, naves sive triremes Romanas per coni-
uentem terram Isthmi ex mari Græco in occidentale
traxit fuditque Agarenos Cretenses. Quomodo au-
tem et quare hoc præclarum strategema et perpe-
tuo celebrandum facinus patratum fuerit, non præ-
termittam dicere, sed narrationi nostræ inseram;
item commemorabo, quo pacto Creta insula in po-
testatem Agarenorum venerit, et rursus, qua ratione
ad Romanos redierit, et tandem sub Venetorum
ditionem concesserit: tum denique ad institutum
redibimus et recentioris historiæ filum pertexemus.

34. Exsecrandi Mohometis posteri et successores
et imperii ejus hæredes, primum Persarum regno
atque Media, Bæbylonia et Assyria politi, deinde
etiam Ægyptum, Syriam, Assyriam, Palæstinam,
Libyam, Africam et Europæ regiones non paucas
consecuti, aliquanto post discordes inter se facti
sunt, unde unum illud magnum imperium in multa
regna divisum est, et aliud principem Persis nacta
est, aliud Babylo, aliud superior et inferior Asia,
aliud Tarsus, aliud Tyrus, aliud Iconium, aliud
multis illa et præclaris rebus abundans Melite.

έτερον δὲ ή Τύρος, ἄλλον τὸ Ἰχένιον καὶ έτερον ή Α εἰδότος. » Καὶ οὐδὲν πλέον ἔφη αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὴν στόλον ἐμπλήσας πανεὸς ἀγαθοῦ πρὸς τὴν Ἰστανίνιαν ἐπανέστρεψεν. 'Ως δὲ δὲ χειμῶν παρῆλθε καὶ τὸ Κάραξ ἐπέλαμψε, τεσσαράκοντα νῆσος πληρώσας ἀνδρῶν μαχίμων καὶ δινεμον ἐπιτήδειον τηρήσας πρὸς Κρήτην τὸν πλοῦν ἐποίησε, τὰς ἀλλας τῶν νήσων παρατρέχων. Φθάσα; δὲ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ἀκρωτηρίῳ τῷ λεγομένῳ Κάραξ προσορμίζεται, καὶ οὐδὲν οὔτε πατέτην ἀπόδοσιν οὔτε κατέ τὴν ἀγωγὴν ἐφάνη πολέμιον. 'Ελθὼν δὲ πορθωτέρω σταδίων ὡς ἐκατὸν καὶ πῦρ ἐμβαλὼν τὰς νῆσος πάσας κατέφλεξεν, οὐδεμιᾶς φεισάμενος. 'Ο δὲ στρατὸς ταραχθεὶς ἐπὶ τὸ πραγμήτην καὶ καταπληγέντες τὴν αἰτίαν ἐπηρώτων, ἐλθόντες καὶ εἰς λόγους νεωτερικούς. Λύτος δὲ μανεῖς ἀκούων εἶπεν· « Ὅμελις τούτων αἴτιοί ἔστε, ἀποικίαν ζητοῦντες καὶ γῆν ἀγαθήν. » Έμοι δὲ ταύτης ἐπέρει οὐ νενόμισται κρείττω· καὶ ἐνταῦθα ἥλθον ἵνα τὰς ὁμετέρας θελήσεις· καὶ ὀρέξεις πράξω. Καὶ τὰ νῦν, μὴ εἰδότες ἀγών ποιῶ, φύλασσετε. » Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐσίγησαν. 'Ως δὲ γυναικῶν καὶ τέκνων ἐμμένηντο καὶ φιλτάτων τενὲς, εἶπεν αὐτοῖς· « Όμελε ωραῖαι γυναῖκές εἰσι, καὶ ταΐδες ποιήσετε. » Είτα τάφρον ὄρυξαν βαρεῖαν καὶ χάρακα περιέπηκαν **100** (δύον καὶ δέ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν λεθῶν σώζει τὴν προσηγορίαν, Χάνδαξ ὀνομαζόμενος) κάκεισε διενυκτέρευον. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μετ' ὅλην τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραττόμενα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, παρὰ Φωτεινοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ στρατηγοῦ τῆς Κρήτης, ὃς δύναμιν τῆσιον αὐτῷ στείλαι τίνα τοὺς ἐχθροὺς ἀποσοβήσῃ· καὶ Δαμιανόν τινα κόμητα τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστατοῦ μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ πα-

alium Chalepi, aliud Damascus, aliud *Ægyptus*, aliud Libya, aliud Africa, aliud in Europa Iberia, quæ Hispania dicitur. Itaque factum est, ut vicini, quotidie ex orientibus inter eos controversis, ad pugnas descendenterent. Hispaniam qui incolebant Agareni, numero aucti, cum regionem, quam habitabant, steriliorem, nec admodum felicem esse ideoque alienis sibi haud sufficere viderent, Apochapeni amerumnum, principem suum, adierunt, rogantes, ut sedes mutare sibi liceret, ut qui valde premerentur angustilis et rebus tuendæ vita necessariis egerent. Ille, petitione lœtatus, statim naves longas ædificandas curavit, et piraticæ faciendæ consilio manum iis idoneam imposuit, quæ ad *Ægæi* maris insulas conversa, multæ eas calamitatisibus affixit, cum nemo esset, qui resisteret. Omnes auxilium agitabant, nec nauicisebantur tamen, quoniam Michael Balbus, Imperator Romanus, bellis civilibus distrahebat. Itaque illi ex omnibus insulis commoda sibi multa comparabant. Cum aliquando ad Cretam usque venisset, eamque, quantum poterat, pervagatus et populatus esset, comperta bonitate et fertilitate insulæ, ad suos conversus: « En terra, inquit, fluens lacte et melle. » Haec barbarus de Creta: quam poeta his verbis commendavit: « Creta, honorata nutrix Jovis, insignis magnitudine, ubertate et pascuorum abundantia. » Nullo

verbo præterea addito, cum classe, omni rerum genere repleta, in Hispaniam revertit. Postquam autem biens exiit et instabat verna tempestas, quadriginta naves strenuis bellatoribus completa, ventumque nactus secundum, Cretam cursu petit, cæteris insulis pratermissis. Ubi advenit, ad promontorium, cui nomen Charax, appellatur: nec ei quidquam vel descendantis, vel populanti hostile comparuit. Progressus stadia circiter centum, naves ad unam omnes, injecto igne, cœburit. Ea re conturbati et obstupefacti milites, causam scisciatabantur, voces etiam seditiones imminicentes. Ille iratus, « Vos, inquit, hujus rei causa estis, qui coloniam queritis et terram beatam: namque mihi nulla hac melior esse videtur, et huc vela feci, ut vestram satisfacrem voluntati. Itaque Iscii, quæ ego agam, ista blateratis. » His auditis, conticuerunt. Cum autem nonnulli uxores et liberos commemorarent, occurrit illis: « Hic sunt formosæ feminæ, e quibus liberos procreabis. » Deinde fossa profunda ducta et χάραξ, id est vallo communis (unde dictum nomen Chandax locus hodieque servat), ibidem noctem transegerunt. Imperator Michael brevi post de illis quæ in Creta a Saracenis agerentur, per Photinum protospatharium et præfectum Cretæ certior factus, qui copias sibi mitti voluit, quibus hostes dispellere, Damianum quemdam, comitem stabuli impera-

ρασκευῆς ἀπέστειλεν δὲ βασιλεὺς ἐν τῇ Κρήτῃ εἰς
βοηθείαν τοῦ στρατηγοῦ Φωτεινοῦ, καὶ ἐνωθέντες
μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν οὐδὲν χρήσιμον αὐτοῖς τέλος
ἔγεγόνει· προσδολῆς δὲ γενομένης δὲ Δαμιανὸς και-
ρίων πληγεῖς καὶ τοῖς λοιποῖς τροπῇ· γέγοναν αἴτιος,
καὶ δὲ Φωτεινὸς μόλις ἐν δρόμῳν διασώζεται καὶ τῷ
βασιλεῖ δηγγελοῦ γίνεται. Ἐγεγόνει δὲ αὐτὸς δὲ πό-
λεμος καὶ ἡ προσδολὴ μακρόθεν, ἐνθα δὲ πόλεις τοῦ
Χάνδακος φύκοδόμηται, ὥστε σταδίους εἰκοσι, πρὸς
τὰ μέρη τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου Ἀλμυροῦ, ἐν ἑτει
στέμ'. Καὶ πάλιν τοῖς Ἀγαρηνοῖς οὐδὲλπον φρον-
τίδες καὶ λογισμοὶ καὶ δειλαὶ καὶ ταραχῇ καὶ μέρι-
μνα. Καὶ αὐτῶν οὗτοις ἔχοντων μοναχός τις ἐκ τῶν
δρέων τῆς νήσου ἐπικαταβὰς ἀμαρτάνειν ἔφεσεν οἱ
ἀσφαλῶς ὑπολαμβάνουσι κατοικήσειν οἰκοδομήσαν-
τες ἐν τῷδε τῷ τόπῳ· καὶ ἄμα λέγων τίπον δεξιὸν
καὶ εὐφυῆ πρὸς πᾶσαν εὐετηρίαν ὑπέδειξε. Καὶ ἐν
τούτῳ φρούριον **102** ιδρύσαντες καὶ καλῶς ἀκρο-
κολίσαντες, δὲ καὶ Χάνδακα ὠνόμασαν, καὶ ἐκ τούτου
δρυμῶμενοι τὴν δῆλην νήσον κατέτρεχον καὶ τὰς λοι-
πὰς πάσας πλεις τῆς νήσου ἐδούλωσαν, πλὴν τῆς
Γορτύνης καὶ Κυδιωνίας. Καὶ οὕτως μὲν ἡ Κρήτη ἡ
μίσια τῶν περιφήμων ἐπὲτελεῖται μεγάλων νήσων ἐάλια ὑπὸ^C
τῶν Ἰσπανῶν Σαρακηνῶν. Καὶ αὐθίς μετὰ ἓτος ἐν
δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἔτερον στόλον ἐκπέμπει κατ'
αὐτῶν, καὶ οὐδὲν δέσιον ἔργον ἐποίησαν· καὶ οἱ Σα-
ρακηνοὶ τοῦ λοιποῦ ἀμερίμνως διῆγον, καὶ πάσης
τῆς νήσου κληρονόμοι καὶ κύροις γεγόνασιν, καὶ
πολλοὶ Χριστιανοὶ ὑπὲρ τῆς ὑγιοῦς ἡμῶν πίστεως
τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀμαρτύρησαν. **Ἔστι** δὲ ἡ νήσος;
αὐτῆς ὄρεινή καὶ δασεῖς, ἔχει δὲ καὶ οὐλῶνας; εὐάρ-

πους· τὰ δὲ δρη αὐτῆς οὐκ ἐλάττονα τοῦ Ταῦγέτου ἐν
τῷδε οὔφει· ἔχει δὲ πόλεις παλαιάς, πλείστας ἢ τῶν ἐν-
νενήκοντα, μεγίστας δὲ καὶ ἐπιφανεστάτας τρεῖς,
Κνωσσὸν, Γόρτυναν καὶ Κυδωνίαν. Ὡν δὲ Μίνος δια-
σιλεὺς Κρήτης, θελαττοκρατῶν ποτε, τὴν νῆσον τρι-
χῇ διελὼν, ἐν ἑκάστῳ μέρει κτίσας πόλιν, τὴν Κνω-
σσὸν κατάντεκρυ τῆς Πελοποννήσου· αὐτῇ δὲ ἐστι
προσδόρειος. Οὗτος δὲ βασιλεὺς δὲ Μίνος, ὃς ιστορεῖ-
ται, πρῶτος τὴν Κρήτην ἐξημερώσας νομοθέτη;
ἐγένετο σπουδαῖος· διὸ λέγει καὶ δὲ ποιητῆς περὶ^B
αὐτοῦ· **εἰ Διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην Μίνος καὶ Πα-
δάμανθος, Κρῆται δύτες, ὅπλα τοῦ διδὸς κρίται κατε-
στάθησαν** **102** ἐν ταῖς τῶν μακάρων νήσοις.

Κατατάτη περὶ τοῦ Μίνως. Ἡ δὲ Γόρτυνα καίται ἐν πε-
δίῳ πρὸς τὸ Λιθύης πέλαγος, ἀπόχει δὲ τῆς θαλάτ-
ης σταδίους ἑξήκοντα, παλαιόθεν μὲν τετειχισμέ-
νη, διτερον δὲ ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ τείχη φθαρέντα ἡ
πολιτεῖα αὐτῇ θιθελον πάλιν τειχίσας, καὶ δρχῇ λα-
δοῦσα κτίσαντες τείχος στάδια δύοδήκοντα, καὶ σά-
σσως γενομένης ἀναμέσον τὸ ἔργον ἀτελὲς διέμεινεν.
Ἡ δὲ Κυδωνία μεγίστη τὴν προσθήκην ἔν, κείται
δὲ αὐτῇ ἡ πόλις πρὸς τοῖς ἑσπερίοις τῆς νήσου πλ-
αναῖ, τὰ δὲ δρη τὰ ἔγγυς αὐτῆς τὰ ὑψηλὰ Τίτυρος
καλοῦνται· ἕρεται δὲ ἐπὶ θαλάσσης, βλέπουσα πρὸς
τὴν Λακωνικὴν πεδιάδα, ἀγαθὴ καὶ λίαν πανεύμορ-
φος; καὶ πολλὰ κύκλωθεν ἔχουσα. Λοιπὸν εἰς τρία ἡ
νήσος, ὃς προείπομεν, μεμέρισται, καὶ τὸ μὲν πρὸς
ἡψαν μέρος ἐν τοῖς τῆς Γορτύνης μέρεσι Δωρίσι;
ἐκάλουν, τὸ δὲ νότιον Ἐτεόχρητας, ἐν φύσει καὶ
τὸ πολίχνιον Ηράσου. τὸ δὲ δυτικὸν μέρος Κύδωνας;
καὶ ἀναμέσον αὐτῶν πολλάκις μάχαι καὶ πλεμεῖ:

torii, eum ingenii exercitu et apparatu in Cretam
ad illum adjuvandum misit. Verum enim vero, con-
junctis licet viribus, nihil adversum Agarenos pro-
ficerunt. Quippe proelio commisso, Damianus, plaga
mortifera vulneratus, etiam reliquis causa fugi-
fuit, et Photinus in equo veloci ægre servatus, rei
nuntium imperatori attulit. Facta est hæc pugna
loco ab urbe Chandace stadiis circiter viginti dissito,
cui nomen Almyri est, anno mundi 6340. Rursum
Agarenos non deficiebant curæ, cogitationes, timor,
perturbatio et angor; atque ita illis affectis, mon-
achus quidam et montibus insulae descendit et er-
rare illos affirmavit, si eo in loco collocatis sedibus,
secure se posse habitare existimarent; simulque
locum idoneum et ad omnem ubertatem accommoda-
tum demonstravit. Ibi oppidum exstruxerunt et arce
bene communiverunt, cui Chandacis nomen da-
tum est: unde progressi, totam insulam incurvant, D
omnesque urbes ejus, præter Gortynam et Cydoniam,
in ditionem suam redegerunt. Hoc igitur
modo Creta, una ex septem nobilioribus insulis, ab
Hispanis Saracenis occupata est. Uno anno post
rursus Michael imperator aliam classem adversus
eosdem misit, quæ tamen nihil memorabile gessit.
Jam Agareni curis omnibus soluti vixerunt totaque
insula sunt potiti: ac multi Christiani pro sana fide
nostra illo tempore martyrium tulerunt. Est autem

hæc insula montana et silvosa atque valles fertiles
babet: montes altitudine Taygeto non cedunt. Ha-
bet urbes antiquas supra nonaginta, atque in primis
magnas et nobiles tres, Cnossum, Gortynam et Cy-
doniam, a Minoe, Cretensem rege, qui imperium
maris olim tenebat, exstructas: qui, in tres partes
insula divisa, in qualibet parte unam condidit, et
Cnossum quidem e regione Peloponnesi et ad septen-
trionem. Hunc regem proditum est prium Cretam
litteris excoluisse et legibus studiisque moderatum
esse: unde poeta dicit: **¶ Propter summam justitiam**
Minos et Rhadamanthus, Cretenses genere, a Jove
in beatorum insulis judices constituti sunt. **¶ Hæc**
de Minoe. Gortyna in planities sita mare Libycum
spectat, a quo abest stadii sexaginta. Antiquius
murus cincta erat, quos, injuria temporis labefacta-
tos, magistratus instaurare cœperunt, sed ad octo
stadia productos, exorta seditione, reliquerunt in-
echoatos. Cydonia incrementalis, quæ paulatim cepit,
maxima fuit, in occidentalibus finibus insulæ posita.
Altissimæ montes, qui in vicinia sunt, Tityri nomen ha-
bent. Ad mare sita est, et Laconicam spectat, ege-
gia et mirifice elegans et ampla in circuitu. Cæte-
rum in tres partes, ut diximus, insula divisa est:
partem versus orientem circa Gortynam Dorienses
nomiuerunt; australē partem Eteocretenses. in
qua etiam Prasus oppidulum est; occidentalem Cy-

έγινοντο. Λέγουσι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Κρήτης, διὰ τὸ τῆς νήσου τραχὺ οὐκ ἐδύναντο μετὰ ἀμάξῶν πρωσοδόλας ποιεῖν καὶ ἀκοντίζεσθαι, καὶ πρώτον διὰ τοῦτο ἔφιπποι οἱ Κρῆτες ἔδειξαν μάχεσθαι.

Κύριοι δὲ γεγονότες τῆς τοιαύτης μεγάλης νήσου τρόπον **103** διὰ ἔφημεν οἱ Ἀγαρηνοὶ, καὶ νῆσος μακρὰς ποιήσαντες, καὶ θαλασσοχρασοῦντες, νεωστὶ τὸν Μίνωα μιμούμενοι, ληπτεύοντες ἡσαν καὶ τὰς Κυκλαδας νήσους ἐλήιζον καὶ πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καθ' ἡμέραν ἐποίουν. Χρόνων δὲ παραδραμόντων τεσσαράκοντα καὶ ἑπτά, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, Σαχὴλ Ἀπόδαψ διάρχηγες Κρήτης, υἱὸς τοῦ ἀμερμουνῆ 'Απόδαπος τοῦ τὴν Κρήτην κερδίσαντος, αὐθὶς αὐτὸς ληστρικὰς νῆσος μακρὰς οἰκονομήσας, διὰ τὴν γαλάζες κατηνομάζειν εἰώθασιν ἥτοι τριήρεις, τὸν ἀριθμὸν ὥστε τριάκοντα (κωπαρίων εἴκοσι καὶ δύο ἔκαστη αὐτῶν), καὶ ἑτέρας νῆσος ληστρικάς, ἔξορμήσας ἐκ τῆς Κρήτης, τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγεις νήσους ἐλήισατο, εἰτα καὶ αὐτὴν τοῦ Πέλοπος νήσον κατέβαλε καὶ τὰς κάτωθεν αὐτῆς νήσους ἐλύπει. Ζάχυνθόν τε καὶ Κεφαληνίαν. 'Εμηνύθη δὲ τοῦτο τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, καὶ ἔξαρτισας στόλον ἰκανὸν στέλλει κατ' αὐτῶν, καταστήσας δρουγγάριον τῆς αὐτῆς ναυτικῆς δυνάμεως τὸν πατρίκιον Νικήταν, ἀνδρα δεινὸν καὶ δραστηρὸν καὶ ἐμπειρὸν παντὸς πολέμου, ὅδραν τε καὶ χερσαῖν, διὰ μηχανᾶς οἰδεν ὡς οὐχ ἔτερος. Πνεύσαντος δὲ ἀνέμου βορείου ἡδίστου δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Πελοπόννησον. Καὶ φάσας ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρεῶν, ὡς εἰρηται, μαθὼν δὲ διεῖ αἱ τῶν ἐχθρῶν τριήρεις τὰ δυτι-

donenses. Inter hos saepe bella et prælia commissa sunt. Tradunt etiam hoc de Creta, propter asperitatem soli non potuisse in ea cum curribus impetus fieri et jaculari, unde Cretæ primi ex equis pugnarint.

Potiti igitur magna hac insula eo, quo diximus, modo Agareni, navibus longis exstructis et vindicato sibi imperio maris, ad Minois exemplum piraticam exercabant et Cycladas insulas populabantur et multam quotidie perniciem Christianis inferebant. Post annos septem et quadraginta, imperante Basilio Macedone, Sael Apochaps, Cretæ princeps, ejus, qui Cretam occupavit, Apochapis amerunis filius, denuo naves piraticas, quas nunc galeas sive triremes nominare solent, numero fere triginta et remigibus viginti duobus instructas, atque alias naves prædatorias comparavit: deinde e Creta progressus, insulas maris Ægæi populatus est, ipsamque adeo Peloponnesum invasit, et insulas infra eam sitas, Zacynthum et Cephaleniam, vexavit. Qua re imperatori per faselum nuntiata, Idoneam is classem adversus illos misit, drungario facto Niceta patricio, viro prudenti et strenuo ac scienti omnis rei bellicæ, tum terrestris tum navalis. Idem hellicarum artium peritus erat, ut nemo supra. Flante lenissimo borea, paucis diebus in Peloponnesum pervenit. Delatus in portum Cenchreacum,

A κώτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου ληξίουσι, Μοθώνης καὶ Ηὔλου **104** καὶ Γλαρέντζας καὶ Πάτρας, καὶ τὰ ἔτερα ἐκεῖθεν χωρία, βουλὴν βουλεύεται ἐν τῇ διανοὶ συνετήν καὶ σοφήν. Καὶ ἦν ἡ βουλὴ καὶ ὁ λόγος ἔργον εὐθύς. Ιλιγγιάσας γάρ περιοδεύσας τὴν Πελοπόννησον διὰ Μυρμεδόνων καὶ Ἐπιδαύρου καὶ Μαλέου καὶ Νεσταρίου, διὰ δυσκόλου πλοῦ καὶ χιλίων μιλίων μῆκος τηνάλλως ἀναμετρήσας τε καὶ προσήκοντος ὑστερήσας καιροῦ, ὡς εἶχεν, εὐθὺς τῇ αὐτῇ νυκτὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ισθμοῦ πολυχειρίζ χρησάμενος πρὸς τὴν ἐκεῖθεν δυτικήν θάλασσαν, πλησίον τοῦ δρύγματος δόπου τὸ τοῦ ισθμοῦ τείχος ἐγεγόνει, κατὰ τὸ ἔρδον διαβιβάζει τὰς νῆσος. Ἐμβιβάσας δὲ λαὸν καὶ ἀνδρας μαχίμους ευντόμως ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τὸ ἄρχετον, δοσον ἢν δυνατὸν, ἔργου ελέγο. Καὶ μηδὲν ἐπλίζοντες οἱ πολέμοι Κρῆτες (ἐπὶ Μαλέου γάρ είχον τὰς ἡμεροσκόπους καὶ νυκτοσκόπους ταχεῖς νῆσος φυλάττειν, ἐάν τις στόλος Ῥωμαϊκῶν ἐλθῇ κατ' αὐτῶν), οὗτοις αἰργνιδίων ἐπειτίθεται αὐτοῖς, καὶ συγχύσας καὶ συνταράξας αὐτοὺς, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν. Τὰς μὲν οὖν πυρπολήσας τῷ ὑγρῷ πυρὶ, τὰς δὲ καταποντίσας, τὰς δὲ ζωγρήσας τῶν πολεμίων νηῶν, τοὺς δὲ βαρβάρους τεοὺς μὲν ἀνέλων τῷ θίφει τοὺς δὲ ὑποθρυχίους ποιησάμενος, καὶ τὸν ναυάρχην καὶ αὐθέντην αὐτῶν ἀνελών, τοὺς λοιποὺς διασκεδασθῆναι: κατὰ τὴν νήσον τηνάγκαστεν εἴται αὐτὸς πάντας ζωγρήσας; καὶ σαγηνεύσας διαφόροις τιμωρίαις ἐνέβαλε. Καὶ **105** οὗτοι; οἱ Κρῆτες Ἀγαρηνοὶ ἴδοντες ἐδείκνυσαν, τὰς τῶν Ῥωμαίων στρατηγίας; καὶ μηχανᾶς θαυμάζοντες· καὶ τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν ἔξαίφνης παθόντες, φοβηθέντες

ut dictum est, cum hostium triremes occidentales partes insulæ, Mothonen, Pyluir, Glarentzam, Patras et reliqua illius regionis loca populari an-
divisset, consilium animo cepit prudens et callidum. Atque consilium et verbum statim excipit ipsa res. Cum enim horreret circumire Peloponnesum per Myrmidones, Epidaurum, Maleam et Netarium, ne navigationem molestam subiret aut, mille milliarium longitudinem nequidquam emensus, adveniret sero, statim illa ipsa nocte, multorum usus opera, per Isthmum Corinthiacum ad occidentale mare, prope fossam, ubi murus Isthmi erat, per terram naves transfert. Imposito cōfestim strenuorū militum numero majori, quam satis erat, operi, quantum poterat, incumbebat, atque nihil tale spe-
rantes Cretes hostes, qui ad Maleam diu noctuque velocius habebant, quæ obsevarent, si qua Romænorū classis contra ipsos cursum tenderet, subito invadit, confusosque et turbatos in fugam vertit. Naves eorum partim igne Græco incendit, partim depresso, partim cepit; Barbaros ipsos aut gladio interemit, aut undis submersit, atque, occiso eorum duco et principe, reliquos per insulam ut se dissiperent coegit: quos tamen postea omnes comprehensos variis affecit suppliciis. His compertis, Agareni. Cretenses terrore percusisti sunt, admirantes rei bellicæ peritiam artesque Romanorum; ac tali clade repente

καὶ δειλίσταντες; ἡρέμησαν τοῦ λοιποῦ καιρὸν τινὰ Α καὶ φόρους τῷ βασιλεῖ βασιλεὺς ἔταξαν δοῦναι.

Καιροῦ παρελθόντος ἐτῶν ὧντελ οὐκέτι συνήθη αὐτῶν οἱ βάρδαροι πάλιν οὐκέτι πράτειν καὶ ληζεῖν τὰς νήσους, καὶ τοὺς φόρους τοὺς βασιλεῦσι κατὰ τὰς ὑποχέσεις ἥμέτησαν καὶ οὐκέτι πεμπον. Ἐτῶν δὲ παρελθόντων ἐδόμητοντα, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ παιδίου, τρισεγγόνου τοῦ βασιλίους βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, διβασιλεὺς Ῥωμανὸς στόλον ἴκανὸν καὶ ἀξιόλογον οἰκενομήσας καὶ πρεπαρασκεύασας σπάλλει κατὰ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Σεραρχηνῶν, καταστήσας ἔξαρχον καὶ δεσπότην τῆς αἰτήσ δυνάμεως, ὑδραίας τε καὶ χερσαίου, τὸν μάγιστρον Νικηφόρου τὸν Φωκᾶν τὸν καὶ διτερόν βασιλεύσαντα. Καὶ ἐλύθων ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ συμβαλὼν πολλάκις τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ προσδολῆς γενομένης πάντεσιν ὑπερέχον διατράπες τοῦ Φωκᾶ, καὶ οὐ δυνάμενον ἀντιστῆναι οἱ Κρήτες φύειν ληφθέντες ἐφυγον, καὶ τῶν φρουρῶν ἐντὸς εἰσελθόντες ἔκλεισθησαν. Ὁ δὲ Φωκᾶς κατὰ πᾶσαν μηχανὴν ποιειρκήσας πρὸς ταῖς χαρακήσιν ἐπιτίθειν τοῖς διστεσιν ἐπαγαγών, καὶ φονεύδες τοῖς ἄναντοις, ὡφ' ἐαυτὸν πᾶν φρουρίον τῆς νήσου ἐποιήσατο καὶ τὴν μητρόπολιν 106 αὐτὴν Χάνδακα ἔξεπόρθησε, καὶ ἔτερά τινα πολίχνια ἀμάρα ὑπέκυπτε τῷ αὐτοῦ θελήματι· καὶ τὸν ἀρχηγὸν Κρήτης Κουρούπην καλούμενον ἔχειρώσατο, καὶ τὸν μετ' αὐτὸν ἄλλον πρωτεύοντα Ἀνεμάν. Καὶ ταῦτα πάντα καταρθώσας δὲ Φωκᾶς διὰ μηκῶν ἐπέκλεψε, καὶ τὴν νῆσον πάσαν τοῦ Ῥωμαίοις ἐποίησεν ὡς τὸ πρότερον, χρατουμένην ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν οὖσαν Ἑταὶρον· ἀπεκατεστάθη δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰ ἀνδργά-

ffecti, præ timore se metu positis quiieverunt aliquan-

dū, et imperatori Basilio tributa pendere statuerunt.

Etactis annis prope decem, Barbari non de-

sinebant rursus solita sibi facere, sed populabantur

insulis atque mittendo reeasabat promissa Imperato-

ribus tributa. At annis post septuaginta Imperator

Romanus puer, Basilius Macedonis prœpos, classem

non contempsendam contra Saracenos Cretenses mi-

sis, haren copiarum tum terrestrium tum navalium

duce constituto Nicophoro Phoca magistro, eo, qui

postea imperavit. Is in Cretam delatus et frequen-

tibus præliis cum Agarenis conflictatus, semper D

superior discessit; atque Cretenses cum illi resi-

stere non posse, timore perculti, in castella sese

abdiderunt. Phocas omnes machinas urbibus expug-

nandis aptas mœnibus admovit, et incusso hostibus

terrore, insulæ castella omnia in potestatem suam

rediget, adeoque ipsum ejus caput, Chandaceum,

expugnavit: cum qua urbe alia quædam oppidula illi-

lius se permiserunt arbitrio. Ille cepit principem

Cretam, Curupem nomine, et dignitate illi secundum

Anemaneum. Consecit Phocas hanc omnia septem

mensium spatio, ac tota insula Romanis, ut ante-

fiarat, restituta est, ab Agarenis annos 120 pos-

sesca. Revocata est virtute Phocæ sub imperium

Romanum anno 6368, indictione 8. Phocas, duci-

Α θηματα τοῦ Φωκᾶ ἐν ἔτει ,ετῆ', ινδικτιῶνος η. 'Ο δὲ Φωκᾶς στρατηγὸς καὶ κυβερνήτης; ἐν τῇ νησὶ παταλιπὼν προστάξεις βασιλικῆ ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ἐπανέστρεψε, καὶ τοὺς Οιράμδους αὐτῷ ἐποίησαν τῆς νίκης. Ἐστάθη δὲ ἡ νῆσος αὐτῇ δὸλος τὴν ἔξουσίαν τῶν Ῥωμαίων μέχρι τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου τοῦ τυφλώσαντος τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβόντος, ὃς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἐρρέθη. Ἐπειτα μὲν τῶν Ἰταλῶν εἰς πολυμερίαν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων κληροσαρμένων, καὶ τοῦ μὲν κόμητος Φλανδρίας Βαλδουίνου βασιλίων ἀναγορευθέντος Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ δὲ Ἐνρίκου Δαντούλου δουκὸς Βενετίας, δε καὶ αὐτὸς αὐτοτρόπως παρῆν, μερίδα οὐ μικρὴν ἔχειν ἐξ ὅλου πρὸς τὸ ὅλον. δοτας χώρας τε καὶ ὁποις τὸ B τῶν Ἰταλῶν ἐκτήσατο γένος, τούτων ἔχειν τὸ τέταρτον καὶ τοῦ τετάρτου ἡμίσου, καὶ δεσπότης 107 παρὰ τοῦ βασιλέως τετέμηται· δὲ δέ δάσκαλος προτίκηψ Πελοποννήσου ἐγένετο, δὲ δὲ Ῥωμανὸς δειπαζίδης, δὲ ἐκ Φλωρεντίας δρμάμενος, χρήματα δινεῖσας; τῷ συνδέσμῳ πολλὰ καὶ ἀναλώσας καὶ αὐτοτρόπως παρὼν ἦν, τὴν τῆς Ἀθήνας καὶ Θῆρας μερίδαν ἐπέτυχεν ἐνέχυρον. Καὶ οἱ Λιγυούριοι ἦντι Γενουΐται δομοίως τὴν Εὐρίπου νῆσον καὶ ἐτέρων τόπων μοίραν ἐνέτυχον· οὗτορεν δὲ καὶ αὐτὸς τοῖς Ἐνετοῖς τὴν Εἴδοιαν ἐδωσαν. Ἐπειδὴ καὶ δὲ Βονιφάτιος μαρκίων τοῦ Μοντεφερέτου ἀξιολόγῳ μοίρᾳ τὴν συμμαχίαν ἤν ἐνεγκάμενος καὶ κυβερνήτης παντὸς τοῦ χερσαίου στρατοῦ ἐγνωρίζετο, δῆτε Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου τετέμηται, καὶ ἡ νῆσος αὐτὴ τῆς Κρήτης μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἰδίᾳ μοίρᾳ ἐνέτυχε. Μετὰ δέ τινα και-

bus et gubernatoribus navium in insula relictis, jussu imperatoris Cpolim rediit ac victoriarum suarum egit triumphos. Mansit insula in potestate Romanorum usque ad imperium Alexii Angelii, qui, excusato fratre, regnum invasit, ut in principio historie nostræ docuimus. Deinde, cum Itali imperium Romanum in plures partes dividerent, et Balduinus, comes Flandriae, imperator Cpolitanus salutatus est, Henrico Dandulo, Venetorum duci, qui et ipse sua sponte aderat, pars non medioricis de toto regno destinata est: obtinuit enim terrarum locorumque omnium, quæ kali occupaverant, quadrantem unum et dimidium atque ab imperatore insuper dignitate despotæ ornatus est. Daha-
lus Peloponnesi princeps declaratus est, Romulus Delatzioles, Florentia oriundus, qui grandem preci-
niam fœderatis principibus crediderat impenderatque, et ultra præsens aderat, Athenarum et Thiba-
rum tractus pignori accepit. Ligures sive Genuenses Euripi insulam aliarumque regionum particulas sortiti, postea Venetis Eubœam dederunt. Bonifacius, marchio Montiserrati, cum manu non mediocri adjuvisset socios totiusque terrestris exercitus summus dux esset, rex Thessalonicae ab im-
peratore Balduino creatus est et Cretam insulam cum aliis locis propriam accepit, sed mox eum Ve-

ρὸν ἐπεπωλήκει: αὐτὴν τῇ τὸν Ἐνετῶν γερουσία, καὶ οὕτως δέχει τῆς σήμερον ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἔσται.

Καὶ ταύτην τὴν Ιστορίαν τῷ λόγῳ ἡνώσαμεν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ εὑρίσκεσθαι· καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰσθμοῦ οἰκοδομήν ἐπανέλθωμεν.

λέ· Τῷ διῆγ' ἔτει, Μαρτίου 1^η, διβασίλευς ἀπέσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρεῶν ὄνομαζομένων· καὶ τῇ ὁγδῷ Ἀπριλλίου ἡρξατο ἀνακαθαῖρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸν δὴ **108** τὸν Ἰσθμὸν, οὐ πέρ ἔτει: τὸ μῆκος ή μᾶλλον εἰπεῖν τὸ εὖρος ἐκ μιᾶς θαλάττης εἰς τὴν ἑτέραν ὀργυιαὶς τρισιχλίαις καὶ δικαυσίαις· τὸ δὲ μάκρος ἐκ τῆς χέρσου τῆς Ἐλλάδος ήτοι τῆς Ἀττικῆς γῆς μετὰ τὸ καταβῆναι τὴν τραχεῖαν ὅδον τὴν λεγομένην Πλάγιον Κακὸν, ἔως τῆς πεδιάδος κάτωθεν φθάσαι, ἐν ᾧ τόπῳ ἦν κτισθέντα τὰ τείχη ταῦτα τοῦ Ἰσθμοῦ, στάδια τρισκοντα. Ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τῆς Κορίνθου τοῦ ὑπὲρ νεφέλας φρουρίου βουνῶν καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τέλος στάδια ὑπάρχουσι πολλά. «Εοικε δὲ ἡ Πελοπόννησος πλατάνου φύλλῳ εἰς πάντα, τοῦ δὲ φύλλου τὸ καῦλος ὃ Ἰσθμός ἔστιν. Ἀνέστησε δὲ πύργους ἐν αὐτῷ ἔκατον πεντήκοντα καὶ τρεῖς. Καὶ ἐν τινὶ μαρμάρῳ εἶρον γράμματα γεγραμμένα λέγοντα οὐτῶς· «Φῶς ἐκ φωτεῖς, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, φυλάξῃ τὸν αὐτοκράτορα Πουστινιανὸν καὶ τὸν πιστὸν δοῦλον αὐτοῦ Βικτωρίον καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἐλλάδι οἰκοῦντας, τοὺς ἐκ Θεοῦ ζῶντας.»

Τῷ δὲ διῆδι ἔτει, μηνὶ Μαρτίῳ, ἐκπανέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διβασίλευς καὶ ἡ μετ' αὐ-

τοῦ οὖσα πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἵνα φηνὶ μετὰ τὴν διφιξίν αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως ἀπέθανε καὶ ὁ πατριάρχης κύρῳ Εἰσθύμιος· καὶ τῇ καὶ τοῦ Μαΐου μῆνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεγόνει πατριάρχης **109** κύρῳ Ιωσήῳ ὁ Ἐφέσου μητροπολίτης. Καὶ τῷ διῆδι ἔτει ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διβασίλευς κύρῳ Ιωάννης ἐν καιρῷ φθινοπώρου, ἐν δὲ δὴ καιρῷ τὴν Θεσσαλονίκην διερχόμενος τὸν πλαστὸν οὐδὲν τοῦ Μπαγιαζήτου ἐκείνου τὸν Μουσταφᾶν, διωκόμενον διντα παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀμουράτου τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπῆρε, καὶ ἀποστείλας εἰς Λήμνον, εἰτα εἰς Μιζιθρᾶν.

Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους λοιμικῆς νόσου γενομένης ἐν τῷ Εὔξεινῷ πόντῳ ἦτοι ἐν τῇ Μαύρῃ Οαλάσσῃ, καὶ πανοικὶ θντες ἐν τινὶ ἀστεῖ τῶν ἐκείσες κεφιλατεύοντες διχυμβρός· μουσὶ Γρηγόριος Παλαιολόγος Μαρμανᾶς, ἀνὴρ ἀριστος, οὐδὲς τοῦ μεγάλου δουκεῖς Μαρμανᾶ τοῦ κυριεύοντός ποτε τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτῆν, καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ μου ἡ γυνὴ αὐτῷ οὐσα· καὶ ἐν παιδίον αὐτῶν θηλύ, δι εἵχον, ἀπέθανε, καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς θανῆς τοῦ παιδίου ἀπέθανεν ὁ πατήρ, καὶ πάλιν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τῆς τούτου τελευτῆς ἐτελεύτησε καὶ ἡ μήτηρ, ἔτι δὲ καὶ ἔξ τῶν διοχετεύοντων αὐτῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ δύο ἐξ αὐτῶν μόνοι ἐναπέλειθησαν, καὶ ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοῖς ἀθλίοις μοι γονεῦσι· καὶ ἐκ τῆς τοσαύτης θλίψεως καὶ ἀπαραμυθῆτου λύπης ἐν ἀσθενείᾳ πεσόντες καὶ σχεδὸν εἰς κινδύνον θανάτου **110** ἤθον. Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἤλθεν ὁ γεννήσας με, κάγὼ εἰς τὴν

netorum senatui vendidit, in quorum hodieque ditione est.

Hanc igitur narrationem libro nostro intendam putavimus; revertanur nunc ad communionem Isthmi.

33. Anno 6913, die Martii 13, imperator incoluisse in portum Cenchrearum pervenit et 8 die Aprilis expurgare et instaurare Isthmum ipsum cœpit, cuius longitudo, sive, ut melius dicam, latitudo ab uno mari ad alterum orgyias ter millo et octingentas patet, longitudo a terra Græca vel Attica, postquam descendens via aspera, quæ Πλάγιον Καχῶν dicitur, donec in planitiem venias, quo in loco muri illi exstructi erant, stadia triginta; a muris deinde usque ad Corinthi colles arcemque supra nubes eminentem et finem Isthmi stadia multa sunt. Peloponnesus folio platani simillima est, cuius et cauem Isthmus refert. In eo exstruxit imperator turres centum quinquaginta tres. Invenerunt tum in marmore has litteras insculptas: «Lumen ex lumine, Deus verus ex Deo vero custodiat imperatorem Justinianum et fidem eius ministrum Victorinum et omnes Græciæ incolas qui vitam conformant ad voluntatem Dei.»

Anno 6914, mense Martio, imperator ei, qui eum comitatus erat, procerum ordo universus, Cpolim redierunt: quo eodem iucente, post illius adventum,

excessit e vivis Euthymius patriarcha, in cuius locum die Maii 21 ejusdem anni surrogatus est Josephus, metropolita Ephesi. Anno 6915, autumno tempestate, imperator Joannes, cum in Peloponnesum profriscens, transiret Thessalonicam, Mustapham, spurium Bajazetis filium, quem Ambras aneras, frater ejus, persequebatur, recepit et in Lemnum indeque Miziθram misit.

Per biensem ejusdem anni ad Pontum Euxinum sive Mare Nigrum sæviente pestilentia, cum in urbe quadam ejus regionis cum tota familia esset eamque regeret affinis meus Gregorius Palæologus Mamona, filius magni ducis Mamona, ejus, qui aliquando Monembasiam cum finitimis oppidis administrabat, et apud eum esset soror mea, ejus uxor, eorum filia, quam unicam prolem habebant, extincta est, et post filiolæ mortem die septimo obiit pater, rursusque post totidem dies etiam mater mortua est, et præterea sex domestici atriusque sexus, duobus tantum relictis, qui Cpolim profecti, uno ore miseris parentibus meis istum nuntium attulerunt. Hi ex magnitudine calamitatis et dolore solitarii impatienti in morbum adeo non levem inciderunt, ut in periculum vitæ venirent. Quia de causa, cum pater meus esset præpeditus, ego cum Thoma principi in Peloponnesum profectus, illius fungebar officio in coenatione et cubiculo, quemadmodum

Πελοπόννησον σὺν τῷ αὐθεντοπούλῳ καὶ Θωμᾶς εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν ἦν, εἰς ὑπηρεσίαν ἐπὶ τραπέζης καὶ κελλιώτης αὐτοῦ, ὡς ὥρισθημεν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἡτοι μαζόμεθα, καὶ ἐπειδὴ μὲν πρῶτος μου ἀδελφὸς ἦν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ βασιλέως, ὃ δὲ μετ' ἐμὲ ἔτερος, ὡς ἐπῆλθεν δὲ θάνατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀφεῖς πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Χαρσιανίου, δικού ἦν καὶ δὲ κατὰ ἀλήθειαν διδάσκαλος καὶ ἱωσῆφ, καὶ ἐκεῖσεν ἐγένετο μοναχός.

'Ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει καὶ θέρει λοιμῶν γεγονότος ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρὶς Ἀννα ἡ ἀπὸ Ῥωσίας λοιμῶδες νόσου, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Λιβύς μονῇ.

λς'. 'Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ „εὐχῆς“ ἐτοις ἐστάλη εἰς Πελοπόννησον δὲ αὐθεντόπολος καὶ Θωμᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ· ἐν φῷ δὴ χρόνῳ ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ δὲ βασιλεὺς καὶ πατήρ αὐτοῦ, καὶ μὲν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ προσῆγέτω Μαρτίου ιζη̄ ὑπάρχοντές μου ἐτῶν ιε̄ς καὶ ἡμίσου, ἐκεῖνου δὲ τοῦ ἀειμνήστου καὶ μακαρίου ἐτῶν ἑξήκοντα δοκτώ ημισου.

111 Καὶ τῷ „εὐχῇ“ ἐτεις μηνὶ Νοεμβρίῳ ἤλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ δέσποινα κυρὶς Σοφία ἡ τοῦ Μοντεφερράτου μαρκίνων θυγάτηρ, καὶ τῇ ιω̄ τοῦ Ἰανουαρίου ἡγογήθη αὐτὴν καὶ ἐστέψθη δὲ βασιλεὺς καὶ ἡγεμόνης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ μεγάλῃ ἐορτῇ ἐγένετο ἐν τῇδε τῇ στέψει, καὶ διντας δερτων ἐστήκην καὶ πανήγυριν πανηγύρεων ἐποίησαν.

λς'. Καὶ τῷ „εὐχῇ“ ἐτεις ἤλθεν δὲ ἀμηρᾶς δὲ κύριος Κυρίτης καὶ Νεσμέτης, ἵνα διὰ τῆς Κωνσταντί-

jussi ab imperatore, patre ejus, et parati eramus. Frater meus natu maximus in Peloponneso erat cum imperatore, et alter, me minor, cum morte occubuisserunt ejus fratres, relictis patre et matre et fratribus, in monasterium abditus, quod dicitur Charsianitæ, ubi etiam verus ille magister Josephus versabatur, monachicam vitam agebat.

Vere et aestate pestilentia Cpoli grassante, Anna domina, e Rossis oriunda, obiit et sepulta est in monasterio Libis.

36. Principio autem anni 6926, ab imperatore patre Thomas princeps juvenis in Peloponnesum missus est. Quo quidem tempore Cpolim rediit imperator, ejus pater, et me in cubiculum assumpsit Martii die 17, annos natum sedecim et dimidium, cum ipse ille æternæ et beatæ memorie vir sexagesimum octavum cum dimidio ageret.

Anno 6927, mense Novembri, Cpolim venit domina Sophia, filia marchionis Montisferrati. Eam die Januarii 19 solemní ceremonia duxit inaugurasusque est in æde S. Sophiae imperator Joannes; quæ inauguratione summam habuit festi diei celebritatem sicutque revera solemnne solemnium et panegyris panegyrium.

37. Anno 6928 adiuit ameras Cyritzes Mehemetes, per Cpolim in Asiam prosectorus. Prænuntia-

A νουπόλεως διέλθη εἰς τὴν ἀνατολήν καὶ ἐπρομαθῆτεύθη παρὰ τῶν κατασκόπων διεύπηγεν ἵνα τὰ τῆς ὁντοτῆς διορύωσῃ, καὶ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐλογίζετο ἐλθεῖν κατὰ τῆς πολεως, ὡς ἐμελέτα. Πάλτες οὖν οἱ τῆς βουλῆς τοῦ βασιλέως οἱ ἐμπιστευθέντες τῷ μυστήριον, ἀρχοντες καὶ ἐκ τῶν ἱερομάνων, παροξύνοντες ἐδούλευον τῷ βασιλεῖ ἵνα πιάσῃ αὐτὸν· ἐκείνος δὲ οὐκέτι κατεπείσθη λέγων· «Οὐκ ἀθετῶ τοὺς δρκους οὓς πρὸς ἐκείνον ἐπιμηδάμην, εἰ καὶ ἀν διεβασιούμην διεύθη καθ' ἡμῶν, μέλλει νικῆσαι καὶ αἰγμαλωτεῦσαι ἡμᾶς». Εἰ δὲ πάλιν ἐκείνος ἀθετήσῃ τὸν δρκους αὐτοῦ, πρὸς θεὸν τὸν περισσοτέρως ἐκείνου δυνάμενον τὰ πάντα ἀντίθημι. » Δ' ἦν αἰτίαν οὐδέτε τινα τῶν νιῶν αὐτοῦ ἐστειλεν εἰς συνάντησιν τῷ ἀσεβεῖ, εἰ μὴ τοὺς ἀριστούς ἀνδρας, Δημήτριον τὸν Λεοντάριν, Ισαάκιον τὸν Ἀσάνην καὶ Μανουὴλ τὸν πρωτοστράτορα τὸν Καντακουζηνὸν μετὰ πολλῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ νορωῶν βασιλικῶν. Καὶ συγαντήσαντες αὐτῷ **112** περὶ τὰ Κουτούλου ἥλθον μετ' ἐκείνου ἑως τοῦ διπλοῦ κλίνοντος· καὶ δι' ὅλης τῆς ὥδου ὑμίλεις ὀδύμηρᾶς μετὰ τὸν Λεοντάρη. Ἐκεῖτε περὶ τὸν διπλοῦ κλίνοντος σεβεῖν τοῖς ιεροῖς αὐτοῦ ἐν τοις τριήρεσι, ἔχοντες καὶ ἐτέραν ἡγοιμασμένην βασιλικῶν, δύοις δὲ αὐτῆς διέλθη ἡ ἀμηρᾶς. Ἐγένετο δὲ ὁ ἀμηρᾶς ἐν τῇδε τῇ τριήρει, πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ θαλάσσῃ χαιρετισθέντες ἡσπάσθησαν, ἔχαστος ἐν τῇ ίδιᾳ τριήρει ὡς καὶ δύμιλοντες ἥλθον διχρι τῆς Ασίας ἡτοι τῆς ἀνατολῆς πέραν, δικού τοῦ νῦν Σκούταρι ὄνομαζεται, πρότερον δὲ Χρυσόπολις. Ἐκείνος μὲν ἐξελθὼν τῆς τριήρεως εἰσῆλθεν εἰς τὰς σκηνὰς ἢτοι περιεμολός τὰς αὐτῷ προετοιμασθε-

lum autem fuerit ab exploratoriis, eum orientem ordinatum advenire atque in redditu urbem invasurum. Omnes igitur consiliarii imperatoris, quibus creditum est hoc secretum, principes et ecclesiastici suadebant magnopere, ut comprehenderet ameram. At ille renuens: «Non violarem, inquit, quod illi dedi, jusjurandum, etiam si euin nos adorturum devictosque servituti addicturum esse certo scirem. Si ipse violarit sacramentum, cuncta Deo committam, qui est illo potentior. » Nullum tamen e filiis impio isti obviam misit, sed optimates quosdam, D Demetrium Leontarim, Isaacium Asanem et Manuelem Cantacuzenum protostratorem cum multis ducebus et militibus munieribusque regiis. Circa Cutulum obvii facti, prosecuti eum sunt ad duplice columnam: quo toto itinere sermonem ameras conferebat cum Leontari. Illic etiam imperator et ejus filii in triremi aderant, cum alia triremi cultu regali ornata, qua Mehemetes veheretur. Eam postquam concendit ameras, invicem se in mari consalutarunt, in sua quisque triremi vecti. Itaque inter colloquendum ad Asiæ seu orientis littus pervenerunt, ubi urbs est, quæ prius Chrysopolis, nunc Scutari dicitur. Ibi ameras e triremi egressus, iuuentoria sive tabernacula sibi parata concessit; imperator cum filiis in triremibus edebat ac bibe-

σας, δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν Ἰωνίᾳ τῶν τριήρεων ήσθιον καὶ ἐπινον, καὶ ἀποστόλας τροφίμους εῖς πρὸς τὸν ἑτερον ἀπέστελλον. Περὶ οὖν τὸν ἀπερινόν δὲ ἀμηρᾶς ἔφιππος ἀπῆκθε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὴν Νικομήδειαν φερούσης, δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον οἴκαδε.

λῃ'. Τῷ δὲ ξαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψυς δὲ ἀμηρᾶς εἰς τὴν δύσιν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιούπολεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν. δὲ βασιλεὺς ἐτοιμάσας τὸν Λεοντάριον Δημητρίου πρὸς ἐκεῖνον ἀπέστελλεν, ἵνα περὶ τῶν προμελετωμένων μάθῃ καὶ αὐτῷ προμηνύσῃ, ὃν καὶ ἐλέγειν **113** περὶ τῆς καλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς ἣν πρὸς ἐκεῖνον ἀπεδίξατο καὶ περὶ τοῦ περάματος καὶ διὰ τοῦ τοιούτου πρέσβυτος, καὶ πρὸσωπουν λέγων καὶ τὰ δώρα διπροσεκχύμισεν αὐτῷ. Ἰδὼν αὐτὸν δὲ ἀμηρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης πολλῆς ἐδίξατο τὸν τοιούτον. Καὶ τέλος εἰπεν αὐτῷ δὲ ἀμηρᾶς δις: ἀσθενῶν εἶχε τινάς ἡμέρας, καὶ μετὰ τὸ διγιάνθην αὐτὸν δικοῦν συναυλίσονται καὶ συνομιλήσουσιν. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ δίγιον ἐξεμέτρησε. Καὶ οἱ τοῦ παλατίου αὐτοῦ βουληφόροι οὐκ ἀπεκάλυψαν τὸ συμβάν τῷ Λεοντάρει. ἀλλ' ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἦν, τάχα θαυμάζων πῶς οὐ προσεκαλείτο αὐτὸν δὲ ἀμηρᾶς, ὅπως καὶ τὰς δουλείες αὐτοῦ ἀκούσῃ. Κατ' αὐτὴν γάρ τὴν ὥραν τούτου τὸν θάνατον μαθών πολλοὺς γραμματοχομιστᾶς; δὲ Λεοντάρις ἀπέστειλεν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἀπελθεῖν διὰ τὸ εἶναι ακλεισμένας τὰς λάθρα φερούσας ὁδοὺς εἰς τὴν πόλιν. Καὶ οὕτως ἡμέραι πλείσται παρῆλθον, ἀφ' οὗ δὴ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεκαλύφθη μυστήριον, καὶ θρους μέγας ἐγένετο καὶ βουλή καὶ μελέτη, καὶ πολλοὺς ἐλέγχους δὲ βασιλεὺς

bat : atque invicem sibi partes delicatas millebant. Sub vesperam ameras, equo insidens, et qui eum comitabantur, Nicomediam versus abierunt, imperator cum filiis domum discessit.

38. Vere ejusdem anni revertens ameras in occidentem, via quæ trans Calliopolim ducit, Adrianoopolim proiectus est. Imperator ad eum expedivit Demetrium Leontarim, ut, quæ inisset consilia, cognosceret sibique renuntiaret, eumque de gratia et honore, quæ ei præstisset, et de transvectione moneret, legatus tum personæ dignitate, tum donorum, quæ afferret, amplitudine insignis. Excepit eum admodum et honorifice et amice ameras, tandemque ei dixit, ægrotare se dies jam aliquot: postquam convaluisset, sermonem se collatueros esse. At post diem tertium vitam posuit. Consiliarii ejus palatini, quod evenerat, non aperuere Leontarii, qui in tentorio suo degebat, mirans, cur non vocaretur ab amera ad explicandum ei legislationis consilia. Ipsa autem hora, qua eum obisse cognovit, tabellarios complures ad imperatorem misit, qui tamen, quoniam viæ, quæ Cpolim ferebant, clam præclusæ erant, eo pervenire non potuerunt. Itaque multi dies effluxere, ex quo arcanum invadendæ urbis consilium patuit, tumultusque ingens exortus est, multaque deliberatio et sollicitudo erat, et ve-

A Εἰσας παρὰ τῶν συμβουλευσάντεων αὐτὸν ποτε Ἰω πάσῃ αὐτόν· εὑρίσκετο δὲ τότε δὲ βασιλεὺς δι' αἰτίαν λοιμοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιθέλεπτου. Μόλις οὖν διὰ διλῆς δόδου τῆς πρὸς τὴν Μεσημβρίαν ἀπαγόύσης ποτὲ ἐστειλεν δὲ Λεοντάρις δρομέα, καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης ἐλθὼν ἐκομίσατο γραφὴν περὶ τοῦ θανάτου

114 τοῦ ἀμηρᾶ· καὶ ἐγένετο ἐν ἐκεῖνῃ τῇ ἡμέρᾳ τό· «Ἐσπέρας αὐλίσθησται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις.» Καὶ ίδοι ἐπεσον εἰς ἐτέραν βουλὴν καὶ μελέτην, πότερον ἔχειν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτου ἀγάπην καὶ παραχωρήσωσιν εἶναι: αὐτὸν ἀθέντην, ὡς καὶ τὰ δρκωμοτικὰ αὐτοῦ διελάμβανον, ἢ ἵνα φέρωσι τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ τὴν Μιζιθρᾶν καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν δύσιν, καὶ δὲ Ἀμουράτης ἔσται ἐν τῇ Ἀσίᾳ αὐθέντης,

B τοῦ μὲν βασιλέως καὶ πατρὸς τὸ πρώτον βουλευομένου καὶ κρίνοντος δικαίως ἵκ πολλῶν αἰτιῶν ἵνα δὲ Ἀμουράτης αὐθέντης γένηται, τοῦ δὲ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου ἵνα ποιήσωσι τὸν Μουσταφᾶν, λέγοντες δις: Εδίδει αὐτοῖς καὶ τὴν Καλλιούπολιν. Μόλις δὲ ποτε οἰοντει κατὰ παραχώρησιν δὲ βασιλεὺς δέδωκεν ἐξουσίαν τῷ ὑιῷ αὐτοῦ λέγων· «Ἐγὼ γάρ εἰμι, υἱέ μου, γέρων καὶ ἀσθενής καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου· τὴν οὖν βασιλείαν καὶ τὰ αὐτῆς δέδωκά σοι, καὶ πρᾶξιν ὡς βούλει.» Εν δὲ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ **537** ἔτους μετὰ πλεῖστων τριήρεων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καλλιούπολιν δὲ βασιλεὺς καὶ Ἰωάννης ἄγων οὖν αὐτῷ καὶ τὸν ἀμηρᾶν Μουσταφᾶν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὐθέντην ἐξέβαλεν εἰς τὴν δύσιν. Καὶ ἡ Καλλιούπολις προτείνησεν αὐτὸν· καὶ μετὰ τινας ἡμέρας ζητηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως τάχα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις, ἀπε-

C heūmenter reprehensus est imperator ab iis qui ameram comprehendendum esse olim suaserant. Versabatur tum imperator pestis vitandæ causa in monasterio Peribleptæ. Vix tandem alia via, quæ Mesembriam ferebat, Leontaris mittere potuit cursorē, qui inde per mare profectus, litteras do obitu ameræ attulit: atque comprobatum est eo die dictum illud: «Vesperi fletus erit, et mane laetitia.» En autem, ad aliam curam conversi sunt et consultationem, utrum cum filio ejus Amurate amicitiam inirent eumque sinerent principem esse, quemadmodum sane ejus exigebant sacramenta, aut Mustapham, Mzithra reductum, in occidente principem constituerent, Amurates princeps esset in oriente. Imperator pater, qui primus sententiam dixit, multis de causis æquum judicabat, ut penes Amurateū rerum summa esset, filius autem ejus et Demetrius Cantacuzenus, ut Mustaphas princeps fieret, quod is Romanis dedisset Calliopolim. Tandem, licet ægre, imperator filio agendi, quod vellet potestatem concessit his verbis: «Fili mi, ego sc̄ne infirma valetudine et morti propinquus sum: itaque tibi trado imperium et quæ ad id pertinent: facito, quod placuerit.» Mense Septembri anni 692 multis cum triremibus Calliopolim venit Ioannes imperator, Mustapham e Peloponneso secum

κρίναντο **115** πάνες οι Τούρκοι λέγοντες, διτι ἐγ- γις τῆς πίστεως ἡμῶν ἡ Καλλιούπολις ἔστι καὶ μεγάλη τις εὐλάβεια, ἐπειδὴ πρῶτας τόπος διν ἐλάσσονεν ἐν τῇ Εύρώπῃ ἔστι τοῦτο τὸ φρούριον, ἐνθα καὶ τὰς τῆς ἡμῶν πίστεως προσκυνήσεις καὶ τὰς λοιπὰ πρώτον ἐποιήσαμεν εἰς τὰς τῆς Εύρώπης μέρη, καὶ οὐκ ἔξεστιν τὴν κατὰ τὸν ἡμέτερον κορόν δου- ναι αὐτήν. 'Αλλὰ δῶσαμεν ὑμῖν ἀτέρους τόπους καὶ χώρας ἀντί της. 'Ετι καὶ ὁ Ἀμουράτης ἐκ τῆς ἀνατολῆς διὰ πρέσβεων πολλὰ ἔτασσε τοὺς 'Ρωμαίους, θεόμνησον ἵνα μὴ γνωτέσθαι τὸν Μουσταφᾶν αὐθέντην βοηθήσωτιν· οἱ δὲ ἡμέτεροι τὰς ἐναντίας φρονοῦντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Περὶ δὲ τὰς ἄρχας τοῦ χειμῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους δι πεγγάλερ μπέης Μπαγιαζήτης διερχόμενος διὰ τοῦ ἐπάνω στενοῦ εἰς τὴν δύσιν, ἀνήρ χρήσιμος καὶ πρακτικός ἐν πολέμοις; καὶ βιζίρις **B** ὃν τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀμουράτου, δὲ τὴν "Ἄγκυραν ἐκάτητο εἰς κεφαλαίτικον, βουλόμενος, εἰ δυνατὸν ἥν, κρατῆσαι εἰς τὴν τοῦ Ἀμουράτη ἔξοισιν, τὴν δύσιν δηλοντί. Καὶ τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἐξελθόντος ἐκ τῆς Καλλιούπολεως, διήρχετο κατ' αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν. Καὶ συναντηθέντες πάλε- μος ἐγένετο, καὶ δι Μπαγιαζήτης ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ νικήθεις; καὶ πιασθεὶς ἀπεκτάνθη, καὶ τὴν εἰς τὴν δύσιν πάσσαν ἄρχην τῶν ἀσεβῶν ἐκυρίευσε. **116** Καὶ πάλιν ἐπιστρέψας δι Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλιούπολιν τῷ αὐτῷ ἔτει, καὶ περάσας εἰς τὴν ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη εἰς Προύσαν εὑρισκόμενον, ἤττηθε¹ ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν δύσιν. Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους διῆλθε καὶ αὐτὸς ὅδη Ἀμου- ράτης; μετὰ Διγούρικῶν ἦτοι Γενουτῶν νηῶν, καὶ **C**

ducens, quem in occidente principem constituit. Coluit quidem Joannem ea civitas, sed cum post dies aliquot requireret eam, ut pactum erat, imperator, Turcæ omnes responderunt, ipsorum sacrissimam esse Calliopolim, et magna se astringi religione, siquidem primus locus, quem obtinuerint in Europa, hoc oppidum esset, in quo primo inter omnia Europæ oppida religionis suæ auspicia et reliquas cæremonias fecissent: unde non liceret per coranom, eam urbem dare Romanis. Datus se illis esse hujus loco alia oppida ac regiones. Interim Amurates ex oriente per legatos multum instabat Romanis orabatque, ne Mustapham ad principatum proveherent. At nostri, ut qui contraria sentirent, nihil responderunt. Circa initium hiemis ejusdem anni beglerbegus Bajazetes, vir strenuus et bello exercitatus, idemque vezires patris Amuratis et præfectura Ancyrae auctus, per superiores fauces in Europam transiit, eam, si posset, in potestatem Amuratis redacturus. Mustaphæ, qui Calliopoli exierat, ad Adrianopolim obviam sit. Pugna commissa, Mustaphas Bajazelem vincit captumque obtruncat, et universo Turcarum in occidente imperio ioutitur. Eodem autem anno Mustaphas Calliopolim reversus, susceptaque adversus Amuratem, qui Prusæ erat, expeditione in Asiam, victus in occidentem rediit; et æstate ejus anni patrum Amu-

A διώκεις τὸν θείον αὐτοῦ καὶ καταλήψας ἀπέκτεινε. Ψευθέντες δὲ τὰς ἀπίδας, ἃς ἡλιπίζοντο ἔχειν, διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουσταφᾶ οἱ βασιλεῖς [οἱ] εἰς ταρα- χὴν λογισμῶν καὶ φόδον ἐνέπεσον διὰ τὴν ἔχθραν ἣν ἐδειξαν κατὰ τοῦ Ἀμουράτη, ζητοῦντες τρόπον καὶ αἰτίαν ἵνα, εἰ δυνατὸν ἦν, ειρήνη καὶ ἀγάπη ἀναμέ- σον τῶν Τούρκων καὶ τῶν 'Ρωμαίων γενήσεται· καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβεις Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν, Ματθαῖον τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν γραμματικὸν Ἀγγελὸν τὸν Φιλομάρτην. 'Ο δὲ ἀμη- ρᾶς μανιόμενος ἢν τῷ θυμῷ κατὰ τῆς τῶν 'Ρωμαίων ἄρχης δι' αἰτίας ἢς εἰπομένη· καὶ εὐθὺς ὡς εἰδεν αὐτούς, προστάξας ἐν εἰρκτῇ ἀκροφαμένῃ δεσμίους θίετο, καὶ ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι κελεύσας.

B λόθ. Περὶ δὲ τὰς ἄρχας τοῦ θέρους, τῇ διηδόῃ τοῦ Ἱουνίου, τῷ, ^{εἰς} ζῷ^λ έτει ἀποστείλας δι Ἀμουράτης διὰ τὸν Μιχαλμπαή, καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινού- πολιν πολιορκῶν αὐτὴν. Καὶ τῇ εἰς τοῦ αὐτοῦ ἔθεσε καὶ αὐτὸς δι ἀμηρᾶς μετὰ **117** πλήθους στρατοῦ, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις δεσμίους. Καὶ τῇ κβ^τ τοῦ Αὐγούστου μη- νὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δι τὴν πόλιν πολέμῳ καθολι- κῷ. Καὶ τῇ σ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ζῷλα^λ έτους ἀπῆλθεν ἀπρακτος ἀπὸ τῆς πόλεως, θεού βοη- θείᾳ. Καὶ τῇ λ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἤλθεν δι Μουσταφ- πούλος δι τοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη ἀδελφός, καὶ διελθὼν τὴν πόλιν ἐπεσεν ἔξω εἰς τὸν αὐθεντικὸν περίβολον, καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τῇ α' τοῦ Ὁκτωβρίου ἤλθε προ- κυνήσαι τὸν βασιλέα καὶ τοὺς νιόὺς αὐτοῦ. Καὶ τῇ σύντῃ ἤμέρᾳ τὸ ἀριστον ἐπῆλθε τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς **C** ἡμιπληξίας νάσημα, διάδοντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας

rates cum Ligurum sive Genuensium navibus per- secutus est, comprehensuimusque interemis. Jam mor- te Mustaphæ sp̄c sua delusi imperatores, turbari ac sibi metuere coepérunt, propterea quod hostilem in Amuratem animum prodidissent. Itaque modum et occasionem quarebant, qua concordia et amici- tia inter Turcas et Romanos conciliaretur, miseruntque ad ameram legatos Demetrium Cantacuze- num, Matthæum Lascarim et Angelum Philomma- tem grammaticum. Ameras, ira incensus adversus Romanos propter eam, quam significavimus, cau- sam, ubi primum legatos vidit, vincitos in obscurum carcerem detrudi diligenterque custodiri jussit.

D 39. Ineunte æstate, octavo die Junii, anno 6950, misit cum exercitu Michallegum Amurates, clau- sitque et obsedit Cpolim. Die ejusdem mensis de- cimo quinto ipse uel cum magnis copiis accessit, legatos in vinculis adducens, et die vicesimo se- cundo mensis Augusti urbem universis viribus op- pugnavit. Die tandem sexto Septembris anni 6951 Dei gratia re infecta ab urbe recessit. Ejusdem mensis die tricesimo Mustaphopoulos, Amurates frater, per urbem prosector, in septum Dominicum pervenit, et proximo die, qui fuit primus Octobris, ad imperatorem et filios ejus, adorantes accessit. Eodem die post ientaculum imperator hemiplexia cor reptus est: quem Turcæ Asiani mirabundi dice-

Τούρκοι ἔλεγον θαυμάντες δέ τις ὅμιοις τῷ τῆς αὐτῶν πίστεως προφήτῃ Μαχουμέτη ἐστὶ τῇ θεωρίᾳ, ὡς ποτε καὶ ὁ Μπαγιαζήτης ὁ καὶ ἔχοδος αὐτοῦ περὶ τούτου εἰρηκε· « Καὶ ὥστις οὐκ οἶδε τὸν βασιλέα, ἀπὸ μόνης τῆς θεωρίας αὐτὸν λέξῃ εἶναι βασιλέα. » Οὐ ἐδοκιμάσθη τούτος πλημμελήσας πλείστας ἡμέραις ἐν τῇ πόλει ἔνεκεν τοῦ τῷ βασιλεῖ συμβίντως τέλος ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σηλυμβρίας, καὶ μὴ διατρίψας ἔκεισθε ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ διελθὼν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Προύσαν. Τῷ δὲ ἕαρι τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐπῆλθε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν ιδίων αὐτοῦ.

μ'. Τῷ δὲ Μαΐῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐδίλα τὸ Ἐξαμίλεον **ΙΙΙ** ἦτος δὲ τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμὸς ὑπὸ τοῦ Τουραχάνη, καὶ πολλοὶ τῶν Ἀλεξανδρίων ἀπεκτάνθησαν. Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐφυγεν ὁ αὐθεντόπολος κύρος Δημήτριος μετὰ Ἰλαρίωνος Δρίας καὶ Γεωργίου Ἰζαούλη γαμβροῦ τοῦ αὐτοῦ Δρία, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατῶν, ἵνα ὑπάγωσι πρὸς τοὺς Τούρκους· καὶ πάλιν οὖν ἀπῆλθον, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Καὶ τῇ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ **ζ**ηλβ' ἑτούς, **θ**.⁶ην ὁ βασιλεὺς κύρος Ἰωάννης εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν αὐθεντόπολον κύρον Κωνσταντίνον, καὶ καταλαΐψας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἀντ' αὐτοῦ. Τῇ δὲ κρήτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς, ἐποιήσαμεν δρκωμοτικὸν ἄγαπτὸν μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ Ἄμουράτη, καὶ τότε τοὺς πρέσβεις ἡλευθέρωσε. Τότε οὖν αὐθὶς ἀπῆλθομεν πρέσβεις, Λουκᾶς δὲ Νοταρᾶς ὁ καὶ ὑπερον μέγας,

A δὲ αἰτίας τοιαύτης, διτὶ δὲ μὲν Μελαχρηνὸς καὶ ἀλλοτέ τοτε προσπῆθε πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ ἔγνω διτὶ ἐμπέλλε γενηθῆναι ἡ ἀγάπη, δὲ δὲ Νοταρᾶς ἵνα τελέσῃ αὐτὴν ὡς χρήσιμος καὶ καλὸς, ἐγὼ δὲ ὡς παρὰ τῆς ἀγίας δεσποινῆς τῆς συγγενοῦς τοῦ ἀμηρᾶ ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀποσταλεῖς· καὶ εἴ τι ἀν δεήσῃ, γράψω καὶ διὰ ὑφειλτῶν γραμμάτων πρὸς τε τὸν γηραῖνον βασιλέα καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα κύρον Ἰωάννην εἰς τὴν Θύγαραν εὑρισκόμενον. Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ Ὁκτωβρίου **ΙΙΙ** τοῦ **ζ**ηλβ' ἑτούς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν διὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰς τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν κατερχομένου ἐν χώρᾳ τινὶ Κελλιῷ ἐπονομαζούμενῳ δὲ βασιλεὺς κύρος Ἰωάννης, ἀπελθουσῶν τριήρεων ἀπὸ Κωνσταντίνουπολεως ἔκειται· προέπειψε γάρ ἀπὸ Οὐγγαρίας δινθρωπὸν ἀλλογένωσιν καὶ ἀλλογενῆ τοῦ ἑθείν διὰ Ἑηρᾶς μετὰ πετακίου ὑφειλτοῦ, δὲ ἐθῶν ἐζήτεις ἰδεῖν τὸν βασιλέα λέγων διτὶ ἀνάγκη ἦν αὐτῷ ἰδεῖν καὶ ὀμιλήσαι σὺν αὐτῷ. Ἀποτοπον· πῶς ἐδύνατο τοιούτον δινθρωπὸν ἰδεῖν βασιλέα ἀσθενῆ; κατάκοιτος γάρ ἦν, καὶ μόνος πρὸς μόνον θύειν συνέφει λόγον. Πολλῶν οὖν λόγων διαπανθέντων ἐστάλησαν πρὸς τὸν δινθρωπὸν δύο τῶν σεκρέτων σὺν ἐμῷ, καὶ εἴπον αὐτῷ· « Η εἰπὲ δ βούλει τῷ παρόντι, » δεῖξαντες ἐμὲ, « η ἀπελθε ἐνθα βούλει, » τὴνίκα παραλαβόν με κατ' ἴδιαν δέδωκέ μοι χάρτην ὑφειλτὸν, δὲ δεδήλωκέ μοι ἐτι δὲ πόθεν καὶ πότε ἐξῆλθεν. Ή; δὲ διώρθωσα τὸ ὑφειλτὸν καὶ ἀπῆλθον ἀναγνῶνται τοῦτο, ἀνέφερον διτὶ ζητῶ εὐεργεσίαν, ἐπει ταρεντα ἐμέλον μηνύεσθαι διὰ τῶν ὑφειλτῶν. Ἐκεῖτε καὶ τῇς δεσποινῆς καθεξομένης καὶ τῇς νύμφῃς αὐτῆς, τοῦ

bant specie simillimum esse auctori religionis suae Mahometi; quemadmodum aliquando ejus hostis Bajazetes de eodem affirmavit: quicunque non nosset imperatorem, eum tamen et solo aspectu imperatorem illumesse intellecturum. Mustaphopus per dies multos propter casum imperatoris flagitiis in urbe designatis, postremo Selymbriam usque abiit, sed inde statim Cpolim reversus, Prusam se contulit. Vere hujus anni frater ejus in Asia adversus eum profectus est proditione a suis morte multavit.

40. Mense Maio ejusdem anni captum est a Turcachane Hexamilium sive Israhimus Peloponnesi, ac multi ex Albanitis occisi sunt. Estate sequenti principes Demetrios cum Hilarione Doria et hujus genero, Georgio Hizaulo, profugus Galatai venit, ut ad Turcas abirent: ad quos tamen non venerunt, sed in Hungariam profecti sunt. Die decimo quinto Novembris, anno 6932, imperator Joannes in Hungariam transiit, despota facto et in urbe relicto fratre Constantino, qui suum interim locum tenebat. Die vicesimo secundo Februarii ejusdem anni amicitiam sacramento firmavimus cum Amurate amera; qui legatos jam liberos dimisit. Tum rursus legati missi sumus, Lucas Notaras, qui postea magnus dux factus est, Manuel Melachrenus et ego, propterea quod Melachrenus jam prius ad amicam venerat pacemque esse conuenturam cognoverat, No-

Ditas ad perficiendam eam in primis utilis et idoneus esse videbatur, et ego a sancta despōena, quæ a materno genere ipsi ameræ cognata fuit, missus eram, cui etiam hoc munus datum est, ut, si quid opus foret, litteris id consignatam ad imperatorem sencim et filium ejus, Joannem imperatorem, in Hungariam prescriberetur. Exeunte autem Octobri mense anni 6933, per regionem, cui Cellii nomen est, ad Istrum fluvium pertinentem, imperator Joannes in urbem reversus est, missis illuc Cpoli triremibus. Praemiserat enim ex Hungario Joannes hominem peregrinum et peregrina utentem lingua, qui cum tabella consignata terrestri via in urbem proficisceretur. Is, ubi advenit, imperatorem videre cupiebat, affirmans, necesse esse, ut videret eum et cum eo colloqueretur. At enim quo pacto liber poterat, ut imperatorem, qui ægrotus decumbebat, iste homo conveniret et solus, id quod volebat, cum eo conferret sermonem? Itaque, cum multum esset disceptatum, missi ad eum sunt mecum duo viri imperatori a secretis, qui ita eum compellarunt: « Aut aperi, quid velis, huic viro » (me autem demonstrabant), « aut abi, quo libet. » Sic tandem seducto mibi litteras tradidit obsignatas, e quibus didici, unde et quo tempore Joannes discessisset. Deinde cum abissem ad recitandas eas, præmium me exspectare significavi, ut qui lætum nuntium esse allaturus. Con-

δεσπότου ἀπόδοτος εἰς τὸ κυνήγιον, κάγω ἀνέγνωσα τὸν χάρτην, καὶ ἀκούσαντες ὅτι ὑγιαίνει καὶ ἔμελλεν ἐλθεῖν καλῶς εἰς τὰ περὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν, καὶ ὅπως ἀπέλθωσι τριήρεις εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπονόμαζόμενον Κελλίον **120** καὶ δρασαι αὐτὸν φέρωσι, ἔχαρξαν λίαν. Καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἴματορύλακα, ἔδωκε μοι καθάδιον μολιδὸν χαμουχὸν μετὰ βαρεοκοιλίας ἐνδεδυμένον καὶ χρυσίου κεντηγάριον, ἔτι δὲ καὶ τὸν κάλλιστον γλωσσόκομον τὸν μέγαν καὶ ὡραίον, διὸ πέρι ποτ' ἐμοῦ ἐξῆτει· εἰχε γάρ δός δὲ γλωσσόκομος Ἐνδον λάρυφα ἄξια θέα; πολλὰ καὶ καλὰ καὶ ἔτερα εἰδὴ θαυμάσια, ἀπέρι ἐδώθησαν ὑστερον μετὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐνδεν ζωῆς, τὰ μὲν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀγίας ψυχῆς αὐτοῦ. Τούτον γάρ τὸν ὡραίον καὶ θαυμαστὸν γλωσσόκομον ἀπὸ καριοῦ ὠρέχθην αὐτὸν· διὸ ἔδοξε μοι ζητῆσαι τοῦτον, δεδμενος; τῷ βασιλεῖ· δὲ ἀπεκρίνατο μοι ὅτι Αὖτες δὲ γλωσσόκομος ὑπῆρχεν τοῦ πατρός μου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς οἶδας, εἰχε πολλὰ καλὰ λάρυφα καὶ λίθους πολυτίμους καὶ ἔτερα πλείστα βασιλικὰ εἰδῆ, πλείσονα ὅν οἶδας. Ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω δωρήσασθαι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου. Ἰνα εν αὐτῷ ἔχῃ κάκεινος μετὰ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ τὰ ἔστωτον. Καὶ ἀπέπεμψε με· καὶ τότε διὰ τὰς χρηστὰς ἀγγελίας, δις ἐκόμισα αὐτῷ, προτεταξεν ἵνα λάδων τὸν εἰρημένον γλωσσόκομον, διὸ καὶ ἐσχήκα μετὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εὐχῆς πλήρη πολλῶν χρησίμων καὶ τιμῶν πραγμάτων τούτου τοῦ ματαίου βίου, κελεύσασα ἐτι· καὶ **121** ἡ

sidentes ibi Imperatrix et filia ejus, absente vendandi causa imperatore, cum ego litteras prælegisse, magnam ex iis voluptatem percepérunt, quippe e quibus disserent, Joannem bona uti valitudine et in magnam Blachiam prosectorum esse atque cupere, ut in regionem, Cellium quæ appellatur, mitterentur triremes, quæ se reciperen et in urbem reducerent. Ac brevi post imperator per prosectorum vestimentorum donavit mihi vestem sericain egregiam et centenarium auri, atque arcam insuper vestiarium amplam et nire pulchram, quam olim mihi recusaverat. Continebat enim ea arca multam supellectilem visu dignam et præclaram, aliasque res mirabiles, qua deinceps post obitum imperatoris partim filiis ejus donata, partim ob salutem beatæ ejus animæ sacrificata sunt. Hujus igitur arcæ egregiae et plane mirabilis cum diu flagrassem desiderio, visum est mihi ab imperatore eam expetere. At ille ita respondit: « Fuit ea arca imperatori, patri meo, qui, ut nosti, multa præclara opera, lapides pretiosos aliaque regia ornamenta plura, quam credas, in ea asservabat. Ego eam rursus imperatori, meo filio, donabo, ut is quoque ex votis tum suis tum meis in eadem res snas asservet. » Ita dimisit me. Tum autem propter latos, quos ei attulerat, hunc tis imperavit, ut tradiceretur mihi ista arca, quam cum pio ejus voto rebus utilibus et in hac inani vita laudatis repletam accipi. Similiter imperatrix vestem sericam exi-

A δέσποινα ἵνα σηρικὴν ἐνδυμα προσφέρωσι μοι καὶ λὸν πράσινον καὶ νομίσματα πεντήκοντα, ἢ δὲ νέα δέσποινα μηνύσσοντα μοι ὅτι τὸ δεῖνα αὐτῆς ἐνδυμα ἐσηται τῇ ἐμοῦ συνεύνψ, δταν γυναικὶ συναρμοσθῶ, καὶ χρυσίνοις τεσσαράκοντα.

Tῇ δὲ καὶ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτους, κεκοίμηται ὁ ἐν τῇ μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀσίδιμος καὶ εὐεσθῆς βασιλεὺς κύρο Μανουὴλ, δ; διὰ τοῦ Οὐεου καὶ ἀγγελικοῦ σχῆματος μετωνομάσθη πρὸ τοῦ εμερῶ δύο τῆς θανῆς αὐτοῦ Ματθαῖος μοναχός· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ σεβαστικῇ βασιλικῇ καὶ περικαλλεὶ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, μετὰ πένθους καὶ συνδρομῆς οἰς οὐ γέγονε πώποτε πρός τινα τῶν ἀλλων. « Ήσαν δὲ πᾶσαι αἱ τήμεραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη οἵ· καὶ τήμεραι καὶ τέσσαράκοντα.

Οὗτος; οὖν δὲ βασιλεὺς κύρο Μανουὴλ πρῶτον θυγατέρα ἐγένησε τὴν είτα Κωνσταντίνον, Ιωάννην τὸν βασιλέα καὶ Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρα δευτέραν τὴν Θεόδωρον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον, Μιχαὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, Κωνσταντίνον τὸν δεύτερον τὸν καὶ βασιλέα γενόμενον, Δημήτριον τὸν δεσπότην καὶ Θωμᾶν τὸν δεσπότην. Ζῶν δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πατήρ αὐτῶν διεμέρισεν ἐκάστῳ τούτων τούτος τοὺς τόπους. δι· ἦν αἰτίαν καὶ μέγα **122** κακὸν προεξήνησε τῇ τῶν Ψωμαίων ἀρχῇ. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ιωάννην βασιλέα είσας, τῷ δὲ δεσπότῃ κύρο Ἀνδρόνικῳ τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τὰ ἔστητης δέδωκεν.

C *miam prasino colore et nummos quinquaginta mibi dari jussit; ejus filia autem significavit, postquam uxorem duxisset, huic se vestem suam præstantissimam et nummos aureos quadraginta donaturam esse.*

Die Julii 21 ejusdem anni beatorum sorte obdormivit glorus et pius imperator Manuel dominus, biduo ante mortem divino et angelico habitu induitus et appellatus Matthæus monachus. Sepultus est in venerabili basilica et pulcherrimo monasterio Pantocratoris, cum luctu et concursu, qualis nulli unquam alii contigit. Omnino vixerat annos 77 et dies 25, e quibus regnauerat annos duos et quadraginta.

D *Hic igitur imperator, Manuel dominus, primum filiam procreavit nomine, . . . deinde Constantiūm, imperatorem Joannem et Andronicum despota, tum alteram filiam, cui nomen erat, . . . Theodorum despota et porphyrogenitum, Michaelēm principem, Constantiūm minorem, qui imperator fuit, Demetriūm despota et Thoinam despactam. Iliis imperator pater, cum in vivis adhuc esset, locos hosce distribuit: quæ res imperio Romanorum magnam calamitatem attulit. Ac primum quidem Joannem sivit imperatorem esse, Andronico autem despota Thessalonicanum ejusque urbis territorium donavit. Visum autem est huic propter summam imbecillitatem, Thessalonicanam urbem et quæ ad eam pertinent Venetorum civitali vendere nummis*

Ούτος δὲ βλασφεῖς ὑπὸ βαρυτάτης ἀσθενείᾳ, ἐδοξεν αὐτῷ πωλῆσαι τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἔαυτῆς τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ διὰ χρυσοῦ χιλιάδας πεντήκοντα. Εἶτα περάσας ἤλιθεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐν χώρᾳ λεγομένῃ Μαντινείᾳ, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰλώνην τὴν διατριβὴν ἔκει ἐποίει Ἰνεκεν τῆς τοῦ ἄρεος εὐκρασίας. "Υστερὸν δὲ μοναχὸς γενόμενος κατέψηκεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ λεγομένῃ" τῇ δὲ δεσπότῃ κύρῳ Θεοδώρῳ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὰ ἔαυτῆς· τῷ δὲ βασιλεῖ κύρῳ Κωνσταντίνῳ τὰ τοῦ Εὐζένεου πόντου μέρη,

aureis quinquages mille : quo facto, ipse, in Peloponnesum profectus, Mantineam urbem se contulit ibique cum Joanne filio vitam agebat propter commodam aeris temperiem. Postea monachus factus, Cpoli sedem collocavit in monasterio Panteocratoris. Theodoro despota pater Lacedæmonem ejusque territorium assignavit ; imperatori Constantino domino tractus ad Pontum Euxinum, h. c.

λέγω Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ τὰ αὐτῶν· καὶ τῷ δεσπότῃ κύρῳ Θωμᾷ τὰ ἐναπομεινάντα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.

Καὶ τῷ οὐρανῷ ἔτει μηνὶ Αὔγουστῳ ἡ δέσποινα κυρία Σοφία φυγοῦσα διέβη εἰς τὴν αὐτῆς πατρίδα, δι’ αἰτίαν τοιαύτην διτὶ ὁ βασιλεὺς κύρος Ἰωάννης ὁ ἀνήρ αὐτῆς οὐκ εἶχε τοσαύτην εἴνοις καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτήν, καὶ εἰρήνη ἀνὰ αὐτῶν οὐ διέκειτο διὰ τὸ ἐρδόσθαι τὸν βασιλέα ἐτέρων γυναικῶν, οὕνεκα οὐκ ἦν ἡ δέσποινα ἐκ φύσεως ἐστολισμένη τὴν ὥραιό-τητα.

Anchialum et Mesembriam cum territoriis, ac Thomæ despotæ partes Peloponnesi reliquas.

Anno 6934, Augusto mense, imperatrix Sophia domina fuga se in patriam recepit, quoniam imperator Joannes dominus, ejus conjux, parum ei amoris charitatisque praestabat, nec concordia inter eos erat, quia ille alias amabat mulieres, cum imperatri formam natura negavisset.

123 BIBAION B

Ἄρχομενος μετὰ τὴν θαυμὴν τοῦ βασιλέως κυροῦ Μαρουνῆλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἰωάννου τοῦ σιοῦ αὐτοῦ.

α'. Έν τῷ καιρῷ οὐν, σὐλλόδε ἔτους μηνὶ Αὔγουστῳ διέβη τὰ βασιλικὰ σκήπτερα καὶ πᾶσα ἡ τῆς βασιλείας ἔκουσια πρὸς Ἰωάννην τὸν υἱὸν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κύριο Μανουὴλ βασιλέως, δις καὶ προεστεμμένος ἦν εἰς βασιλέα. Καὶ τῷ σὐλλόδε ἔτει, Αὔγουστου καθ', ἤγανον διὰ θαλάσσης μετὰ τριήρεων τὴν κυράν ταρίλαν τὴν Κομνητὴν ἐκ Τραπεζούντος, θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζούντος· ἐν δὲ τῷ σὐλλόδε ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ

LIBER II

*Incipiens post mortem imperatoris Manuelis Palæologi et ab initio imperii
Joannis, filii ejus.*

1. Anno igitur 6934, mense Augusto, imperium omnisque potestas imperatoria, in Joannem transiit Manuels, beatæ memorie imperatoris, filium, qui jam ante diadematè imperatorio ornatus fuerat, atque anni sequentis die Augusti 29 per mare triremibus Maria Comnena Trapezunte advecta est, Alexii Comneni, Trapezuntiorum regis, filia. Eam mense Septembri anni 6936 imperator Joannes matrimonio sibi juxxit declaravitque Augustam; atque codem anno, mense Novembri, imperator

ipse ex urbe protectus, die Decembris 26 cum Constantino fratre in Peloponnesum pervenit, ut hic totius insulae constitueretur princeps, quoniam Theodorus despota, illorum frater, monachus sacer voluit, quod tamen is consilium postea mutavit. Cum his ego tum primum in Peloponnesum veni, unus e ministris imperatoris, domini mei, et ut curam haberem Constantini despota, propter causam hujusmodi. Jussus a beato et glorioso eorum patre, morti vicino, haec ego manu mea scripti.

Οει; Ήστερον οὐκ ἔγένετο μηναχδ;; Μεο' ὧν κάγω Α λιν λέγω σοι περὶ τούτου δὴ τοῦ Φραντζῆ, διὰ καλῶς μοι ἐδούλευσε καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ σώματος ἐθεράπευσε, καὶ νῦν εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλεῖον τῶν ἀλλών θεραπεύει, ὡς καὶ ἐλπίζω διει καὶ τὰ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θάνατον καλῶν οἰκονομήσῃ. Ἡ νεότης γάρ αὐτοῦ καὶ τὸ γῆρας τὸ ἐκμήν οὐκ εἰσαγ γενέσθαι τι πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης ἣν ἐφύλαξεν εἰς ἐμόντο τούτο ἀφίημι αὐτὸν σοι· καὶ δῆπος τούτης εὐχῆς καὶ εὐλογίας τῆς ἐμῆς τύχης, διὸ αἰτίαν τοιαύτην παρ' ἐμοῦ οὐκ ἔγένετο αὐτῷ, αὐτὸς ποιήσον. » Κοι ταῦτα ἔλεγε καὶ προσέτατε περὶ ἐμοῦ. Ἐτειὲν δὲ καὶ μετὰ τοῦ δεσπότου καὶ Κωνσταντίνου πολλὴν ἀγάπην εἶχον καὶ πληροφορίαν, ἥν δὲ θεος ἀπεδέχετο, ἐξ αἰτίας τοιαύτης δὲ τοῦ πατρός μου δὲ ἀδελφός; Ἡν αὐτοῦ παιδαγωγός, καὶ οἱ τοῖς **126** αὐτοῦ οἱ ἐμοὶ ἐξάδελφοι συνανάτροφοι αὐτῷ καὶ φίλοι καὶ δοῦλοι αὐτῷ, καὶ ἄγω μετ' αὐτῶν. Είτε τοῦ καιροῦ φέροντος οἰκείωσιν ἐμοῦ πρὸς τὸν μακαρίην καὶ ἀσιδιμον πατέρα αὐτοῦ, καὶ δια τὸν ἀναγκαῖα δὲ ἐμοῦ εὔρισκεν. Ἡγάπα γάρ ἔχειν με καθόλου εἰς τὴν αὐτοῦ δουλοσύνην· συνήθεα γάρ ἥν καὶ τάξις ἐν τοῖς τῶν βασιλέων σίκοις χωρεῖν τοὺς τῶν πατέρων κελλιώτας ἐν τοῖς τῶν υἱῶν κελλίοις, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς τῶν υἱῶν κελλιώτας ἐν τοῖς τοῦ πατρός· τοῦτο δὲ ἐτι ζώντων τῶν πατέρων, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ θάνατον. «Ως οὖν ἀπέθανεν ὁ μακαρίτης καὶ ἀσιδιμος πατήρ αὐτοῦ, μετὰ τὸ πρῶτην αὐτοῦ εἰς τὸ παλάτιον. Ωθος γάρ ἐστι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κελλιώται αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως καταμένειν ἐπὶ

non ut testamentum lamen: non enim testantur Imperatores, sed iubent: hæc igitur, quæ ille constituebat, ego ab eodem jussus scripsi: ut singuli ejus filii alius aliud de ornamentis ejus et genimis rebusque aliis pretiosis acciperent, reliqua autem bona, quæ quidem in palatio essent, vestimenta et apparatus, in quatuor partes dividenterent: quarum una consumeretur in liturgiis et ecclesiariis ornamentis supra solitum modum adornandis, quæ sane magnocum sumptu et splendore instituta sunt; re quæ tres distribuerent pauperibus, medicis et domesticis ejus. Curatores autem essent spirituualis pater ejus Macarius, qui, ex Judæis oriundus, in Xanthopulorum monasterio erat, Josephus, monasterii Charsianensis magister, atque ego. Hæc cum coram ipso Manuele, imperatrice et eorum filio imperatore, et iis solis quidem, recitassem, postremo imperator ita filio suo præcepit: «Audisti, fili mi, quæ vobis super ministris meis jussa dedi. Cubiculariis autem, qui pulchre mihi et studiose servierunt, præcipuum gratiam habeo, atque volo, ut ab omnibus filiis meis id illis amoris, tutelæ et studii contingat, quod cuique convenit. Itaque in primis hunc tibi Phrantzen commendo, qui egregie ambi ministravit, omnibusque animi et corporis commodis cum ante prospererit, tum nunc in ægrotatione mea præ cæteris prospicit, ac spero, cum-

dem etiam, quæ ad animam meam post obitum expiandam pertinent, probe administraturum esse. Per ipsius enim juventutem et senectutem meam non licuit, quod amore ac studio, quæ mihi presulit, dignum esset, illi referre. Quare tibi eum committo, atque spero, te, ut, quæ ex opio precorque tibi, adipiscaris, suppleturum esse, quod illam ob causam Phrantze ipse præstare non potui. » Hæc ille de me dixit et præcepit. Intercedebat autem etiam cum Constantino despota, numinis divini gratia, magna mihi familiaritas, cum patris mei frater præceptor ejus esset, et hujus filii, fratres **D** mel patrules, una cum illo educarentur, in ejusdemque essent amicis et ministris: quibuscum ego in illius veni familiaritatem. Deinde, serenie ita tempore, in beati et gloriost patris ejus ministerium transii, qui in omni re sibi necessaria opera mea utebatur. Prorsus enim cupiebat in suo me habere ministerio. More autem et consuetudine receptum erat in imperatorum palatiis, ut patrum cubiculari in cubicula filiorum intrarent, non contra filiorum cubiculari in cubicula patris, idque vivis patribus, non post eoruindem mortem. Postquam igitur obiit beatus et gloriösus pater ejus, peractis illi primitis justis, omnes cubiculari ejus in palatum reversi sumus. Nam hic quoque mos tenet, ut cubiculari imperatoris circa sepulcrum ejus man-

τὸν τάφον αὐτοῦ μέγχρι τοῦ πρώτου μηνημοσύνου. Καὶ οὗτως ἀπήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν, Ἐνθα κατέμενεν δὲ ῥῆθες δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος, καθίσαντες ἔξω ὡς οἱ πολλοί. Μαθὼν δὲ τοῦτο δὲ δεσπότης ἀποστείλας τὸν θείον μου, καὶ εἴρηκέ μοι δεσποτικῷ προστάγματι διεῖ. Σὺ μὲν τετήρηκας τὴν τάξιν καὶ οὐκ εἰσῆλθες εἰς τὸ κελλῖον μου ἐξ ὅρθου, ὡς ἔδος σοι ἦν ἐτι. ζῶντος τοῦ αὐθεντὸς μου καὶ βασιλέως καὶ πατρός· πλὴν ἡμεῖς διφειλέται δυτες τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης τῆς παρὰ σοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς, εὐεργετοῦμέν σε τοῦ δύνασθαι ἔρχεσθαι ἐξ ὅρθου καὶ εἰς τὸ κελλῖον μου, ὡς καὶ πρότερον 127 ἐποίεις ἐτι. ζῶντος; τοῦ πατρός; μου. Προσταχθεὶς οὖν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἵνα συνακολουθῶ αὐτῷ ἀπερχομένῳ εἰς Πελοπόννησον, δὲ αἰτίαν ἦν ἐδηλώσαμεν, προτάξες μοι εἴρηκεν ἐξ ὅρθες δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος; περὶ τοῦ μέλλειν συνακολούθειν καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι με· καὶ ἄγαν φέρεας αὐτῷ εἶπα διει καὶ ἔγω μεζίον τούτων ἐπιθυμῶ, σωζομένου μόνον ἵνα μετὰ ἀποδοχῆς καὶ προστάγματος; τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γένηται. Ὁ δὲ ζητήσας με παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μετὰ λόγων παραχλητικῶν καὶ αἰτιῶν ἀναγκαίων, ἐξ ὧν ἡμαγκάζετο ἔχειν αὐτὸν χρείαν ἐμοῦ, ἐκείνος δὲ ἀπεκρίνατο ὡς τὸ ζητούμενον ἀδύνατόν ἐστιν, οὐδίδι' ἀλλον εἰ μή θαμῇ ἀθετήσῃ τὸ τοῦ πατρός πρόσταγμα καὶ τὴν πρὸς ἐκείνον ἐμήν διὰ στόματος παράδοσιν. Ὁ δὲ πάλιν ἐκήτησε τοῦτο διὰ τῆς δεσποτίνης καὶ μητρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ αἰτιῶν ἀναγκαίων, καὶ μόλις προσέταξε τοῦτο εἰπὼν διεῖ· Ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν δΦραντζῆς ἔως τῆς Πελοπον-

Caut usque ad prima sacra funeralia. Ita demum ad aedes, in quibus Constantinus despota commorabatur, discessimus, forisque ut ceteri plerique, consediumus. Quod ubi audivit despota, misit ad n.e patrum menm, qui suo nomine ita mihi renuntiaret: « Recite tu quidem morem obserasti, ut non intrares statim in cubiculum meum, ut ante, vivo imperatore, patre meo, solebas facere; sed nosmet, obligati tibi propter amorem et officia, quae erga patrem nostrum et erga nos præstitisti, potestatem tibi damus libere intrandi cubiculum nostrum, quemadmodum ante faciebas, cum pater meus in vivis esset. » cum deinde mandasset mihi imperator, illius frater, ut in Peloponnesum abeuntem se comitaret, propter eam, quam supra commemoravi, causam, ipse Constantinus vehementer me invitabat, ut sibi velim coines esse. Cui ego respondi, me quoque ipsum istud præoptare, modo id approbante et iubente imperatore, fratre ejus, fieret. Itaque ille me a fratre precibus petivit, propositis rationibus, ob quas necessaria sibi esset mea opera. At respondit alter, fieri non posse, quod rogaret, propterea quod non liceret negligere voluntatem patris ejusdemque commendationem, qua is suo ore ipsi me tradidisset. Instabat rursus Constantinus, opera matris imperatricis easiusque idoneis usus, quibus ille commotus, ægre tandem edixit: « Sequitor

Α νῆσου, καὶ εἰ μὲν δὲ ἀδελφός μου μείνῃ ἔκεισε, μεντὸν καὶ αὐτὸς μετ' αὐτοῦ, ἐπει καὶ ἡ κυρία μου ἡ δέσποινα προσέταξε μοι αὗτως καὶ συγχωρεῖ αὐτό· εἰ δὲ ἐπεναπατρίψεις ἐνταῦθα μετ' ἐμοῦ δὲ ἀδελφός μου, οὐ χρή εἰ μή εἶναι αὐτὸν δύν ἐμοί, ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ αὐθεντὸς μου καὶ πατρὸς προσετάχθη. 128 δ καὶ δικαίως διφειλομενοί τιμεῖσαι αὐτῷ. Ἐρχομένων οὖν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῷ μὲν ἡμην τελείως ὑποχειρίος, ὡς προεῖπον, τῷ δὲ ἀγάπῃ καὶ ἐπίδι προσαπέβλεπον αὐτόν.

« Αποσωθέντες οὖν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατὰ τοῦ τέλου παντὸς τοῦ ἀντὶς Πελοποννήσου διεῖ οὐδὲ τοῦ δεσπότου Καρβλου ἐκρατεῖτο, ἀπελθόντες οὖν πάντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοί καὶ βουλὴν ποιησάμενοι τοιαύτην, μή θαρροῦντες γάρ εὐκόλως ὑποτάξαι τὸν τόπον αὐτοῖς διείλεχεν δὲ Κάρολος, δομοίως καὶ αὐτὸς οὐκ ἐθάρρεις δινηγῆναι φυλάξαις τὸν ἐπίλοιπον τόπον τὸν ἐναπομελενατα αὐτῷ· καὶ τινας τῶν αὐτοῦ τόπων Ελαδον οἱ ἡμῶν αὐθένται, εἰς συμβάσεις ἐλθόντων, καὶ εὐδοκήσαντος τοῦ δεσπότου κύρῳ Κωνσταντίνου ἵνα λάδη εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀνεψιάν τούδε τοῦ δεσπότου Καρβλου, καὶ δια ἐν εἰς κάστρα εἰς τὴν Πελοπόννησον λάδη εἰς πρόκαν αὐτῆς, οὗτω γενομένης τῆς συμφωνίας.

β'. Τῇ οὖν πρώτῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους σταλθεὶς ἐγὼ παρέλαβον τὴν Γλαρέντζαν, καὶ ἀλλοι τέλλα. Καὶ ἐπαναστρέψαντες εἰς Σπάρτην ἐνηργεῖστο ἵνα λάδη τὸ μοναχικὸν σχῆμα δεσπότης κύρῳ Θεόδωρος, καὶ τρόπον καὶ ἀναβολὴν ποιήσωσι τοῦ παραλαβεῖν 129 τὴν Πλάτραν, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τόπον, ἵνα τὴν κατοικησιν οἱ δεσπόται καὶ ἀδελφοὶ

nos Phrantzes in Peloponnesum, atque ibi si maneat frater meus, maneto ille quoque cum eo, quandoquidem ita suadet conceditque mihi imperatrix; sin redibit mecum frater, illum necesse est apud me esse, quemadmodum jussi sumus ab imperatore nosque facere decet. » Cum igitur in Peloponnesum proficisceremur, alteri, ut ante dixi, perfecte obtinperabam, alterum cum aliore et spe suspiciebam.

D Delati igitur in Peloponnesum, vidimus loca omnia que a Carolo despota tenebantur. Tum principes et fratres omnes, deliberatione habita, cum partem a Carolo occupatam subigere se posse dissiderent, nec ille confideret, se totam tueri posse, paciōne facta, nostri principes nonnulla ab illo loca acceperunt; placuitque Constantino despote, ut ejusdem consobrinam legitimo sibi matrimonio jungeret, et quarecumque ille castra in Peloponneso haberet, ea dotis nomine acciperet: quibus quidem conditionibus concordia firmata est.

2. Kalendis igitur Maii ejusdem anni missus ego Glarentzam, alii reliqua loca receperunt. Spartam reversi, principes in hoc occupatos invenimus, ut Theodosius despota monasticum habitum indueret, rationemque ac viam invenirent, qua Patræ subigerentur, locus præcipuus et opportunus, ubi fratres domicilium collocarent, neve Spartæ simili

ποιήσωσι καὶ διὰ τὸ μῆτες Λακεδαιμονίαν ἔγους Αρρότην εύρεθηναι δόμοῦ τοὺς ἀδελφοὺς, ἤντα δὲ εἰδῆφες αὐτῶν ἰδούλετο μοναχὸς γενέσθαι. Τῇ πρώτῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελθόντες ἥλθον κατὰ τῆς Πάτρας οἱ τρεῖς τῶν αὐταδελφῶν, καὶ περὶ τοὺς μύλους ἔξαθεν τῆς αὐτῆς πόλεως σκηνώσαντες ἐκεῖσε καὶ τὴν ἀνεψιάν τοῦ Καρδίου χυρίαν Θεοδώραν ἥγανον, ἵνα καὶ δὲσπότης κύριος Κωνσταντίνου συνεζύθη καὶ ηὐλογήθη αὐτῇ. Εἰς δὲ Πάτραν οὐδὲν ἐκτερρύθη ἡρός ἄλλων, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς τις ἀστείον ἦν τὰ περὶ τοῦ δεσπότου κύριος Θεοδώρου μελετούμενα τοῦ γενέσθαι μοναχὸν· ἀθετῆσαι γάρ ἐδούλετο καὶ ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν σκενδάλου ἦν αἴτιον, ὡς τε εἰς τὰς τῆς Πάτρας συμπέρασμά τι χρηστὸν οὐ καταρθοῦτο, ἀλλὰ μόνον τρία μικρὰ δάστα παρέλαβον, ποιήσαντες εἰρήνην καὶ συμβάσεις μετὰ τῶν ἔνδον οἰκούντων μετὰ συνθήκης, ἵνα τελῶσι πρός τὸν δεσπότην κύριος Κωνσταντίνον κατ' ἔτος χρυσὸν νούμια πεντακόσια. Καὶ οὗτας ἐγερθέντες μὲν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ **130** δεσπότου κύριος Θεοδώρου ἀπῆλθομεν διὰ τῆς δόμοῦ τῆς εἰς τὴν Σπάρτην φερούσης, δὲ δὲσπότης κύριος Κωνσταντίνος δι' ἄλλης εἰς τὸ Χλομοῦτζιν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ βασιλίσσης. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν ὀλίγον ἐπειδὸν ἐδούλετο ἐπανελθεῖν δὲ βασιλεὺς οἰκαδε, μηνυθεὶς καὶ δὲ εἰδῆφες αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ Χλομοῦτζιν· κάκειθεν διαβιβάσαντες ἀμφότεροι, καὶ οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ δόμοῦ ἥμέρας ὀλίγας ποιήσαντες, τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ σχολῆς ἔτους ἀναβάντες δόμοῦ ἀπῆλθομεν μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου· καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς ἐμδάξεις τὰς τριήρεις ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲ δὲσπότης δὲ κύριος Θεόδωρος

omnes essent, quando eorum frater vellet monachus fieri. Kalendis Iuliis ejusdem anni egressi tres fratres, Patras venerunt, et extra urbem apud molas fixerunt tentoria, quo deinde adducta Theodora domina, cognata Caroli, solemnis ceremonia Constantino matrimonio juncta est. Verum ad subjugandas Patras nihil prospere gestum est, quin potius callida quædam simulatio erat vitæ monachicæ meditatio a Theodoro suscepta. Repudiatus enim illum erat, magnisque inter fratres excitabat tumultus, ita ut res Patrensis felicem exitum non haberet, sed tria tantum exigua oppida caperentur, cum incolis pace ita pacta, ut Constantino in annos singulos numeros aureos quingentos penderent. Ita collectis vasis, cum imperatore et Theodoro despota Spartam discessimus; Constantinus autem despota alia via cum regina uxore Chlomutzim profectus est. Brevi tempore intermisso, cum domum redire vellet imperator, etiam Constantinus de ea re certior factus, Chlomutzio Spartam venit. Inde, postquam quatuor fratres aliquot dies una fuerunt, mense Octobri anni 6937 Corinthum trajecimus: ibi imperator triremi consensa Cpolim profectus est; Theodorus despota iter, quod Spartam fert, relegit, comitante cum Thoma principe usque Calabryta.

Σπάρτην, καὶ δὲ κύριος Θωμᾶς δὲ αὐθεντόπουλος σὺν αὐτῷ μέχρι τινὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα.

‘Ημεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ δεσπότου δι' ἄλλης ὁδοῦ ἥλθομεν εἰς Βοστίζαν· καὶ γάρ εἰ καὶ μοναχὸς οὐκ ἐγένετο δὲ σπέτης κύριος Θεόδωρος. Ἰνα ἀπομεινῇ ἀπας δ τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν κύριον Κωνσταντίνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ συμβάσεις τὰς ἀνὰ αὐτῶν, ἀλλ' οὐν καὶ οὗτος δέδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν Βοστίζαν καὶ τὰ περιήρχοντα εἰς τὸ ξερόν μέρος τὰ δυά τοις ποιοὶ τοῖς πρὸς δύσματας ἥλιου εἰσὶ τοῦ διπέρ μεγέθους δρους τοῦ Ταύγέτου (καὶ ἐνέκειτο βέλτιον φρύσιον καὶ χῶρον Πελοποννήσου, **131** τὸ Λευκήτρον Μαίνης, τὸ ὄποιον Κεταρία πάλαι ἐκαλεῖτο) καὶ πάντα τὸν ἐκείνου ζυγὸν δρυς καὶ τῆς Πύλου τῆς λεγομένης Ἱτίλου, ἐκ δὲ τοῦ ἔξι ζυγοῦ τὸ κάστρον Ζερνάτας καὶ Γαστίτζα, τὸ Διάσειστον, Μελέ, Δράχιον καὶ Πολιανοῦν καὶ τὰ περὶ αὐτόν. Καὶ ἐδωσεγ αὐτῷ καὶ τὰ δυά **132** πολίσματα καὶ φρύσια εἰσὶν εἰς πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἵνα φέλει διὰ μέσου καὶ δὲ Πάμισος ἐκείνος ποταμός. Ταῦτα ἐπιτροπικῶς ἤρχετο, τοῦ μεγάλου πρωτοστράτωρος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ δητα, διὰ τὴν ποικιλότητα τῆς φρονησεως καὶ τὸ δέκαν τῆς διανοίας καὶ εἰς τὰ πάντα διξιώτατον κοινοτέροις πειθεσθαι πράγματος, καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνύμαζον τὸν ἀνδρα· διετριβήγονος γάρ ἦν τοῦ διαμυκαστοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς Νικηφόρου Καίσαρος τοῦ Μελισσητοῦ, υἱὸς δὲ τοῦ σεβαστοχράτορος Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, καὶ αὐθέντης ἐκπαλαι καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς Ισχυροτάτης Ίθομης, ή καὶ Μεσσήνη ἐκαλεῖτο, καὶ παντὸς τοῦ

Nos cum principe nostro Constantino despota alia via Bostitzam venimus. Etiam si enim ad monachos sese non aggregavit Theodorus despota, qua re omnes possessiones ejus ad Constantinum fratrem secundum pacta conventaque transituræ erant, tamen donavit ei Bostitzam cum locis adjacentibus, et ex altera parte quæcunque occidentem versus ad radices montis altissimi Taygeti jacent: est autem ibi situm Leuctrum Mainæ, castellum Peloponnesi præstantissimum, quod olim Cetaria vocabatur: et omnem illum tractum usque ad Pylum, quæ Itilus dicitur, et extra eum tractum castellum Zarnatas, Gastitzam, Diaseistum, Mele, Drachium et Polianum cum locis finitimiis; insuper omnia oppida et castella ad sinum Messeniacum, per quam medianam regionem Pamisus fluvius labitur. Hæc procuratoris nomine administrabat, quæ Nicophori Melisseni, magni protostratoris, erant; quem propter animi versutiam et ingenii celeritatem deuteritatē suam ad res novas, quas vellet, perficiendas etiam Melissurgum cognominabant. Erat autem viri illius admirandi, Nicophori Cæsarisi Melisseni, longo posteriorum ordine nepos, illius Leonis Melisseni sebastocratoris, atque iam pridem et ab initio dominus munitissimæ urbis Ithomes, quæ etiam Messene appellata

Μεσσηνιακοῦ κόλπου· δὲ γέγονε καὶ μητροπολίτης Αὐδριανουπόλεως ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διὰ πολλᾶς καὶ ἀναγκαῖας αἰτίας εἰς κοινὴν ὡρέλειαν, εἰ καὶ τὸ ἀωροῦ τοῦ θανάτου ἥρπαξεν αὐτὸν καὶ ἀτελὲς τὸ ἔργον ἀπέμεινε. Εἰπόντες οὖν ἔτεροι πολλοὶ τὰς αἰτίας εἰς πλάτος, ἐγὼ ἐγκατέλειπον. Ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιουτορρόπως εἶχεν, τῆς πρὸς τὸν δεσπότην κύριον Θεόδωρον. Ὁ προφρέθεὶς Νικηφόρος δὲ Μελισσηνὸς ἐσχεν υἱὸν δύο ματις Νικόδαιον, δν ἀνεγέννησε διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος δεσπότης κύριον Θεόδωρος· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς ἀδόλους μονῆς (διὸ γάρ ιλὺς αὐτοῦ τριετής νήπιος ὁν) διαβήκην ποιῆσε τοῦτον κατέλιπε τὸν δεσπότην κύριον Θεόδωρον κύριον καὶ δεσπότην καὶ ἐπίτροπον τοῦ παιδὸς καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ κεημάτων καὶ χρημάτων **133** κινητῶν καὶ ἀκινήτων, διὰ τὸν διάδοχον καὶ κληρονόμος εὐθὺς ἀποθανὴν χωρὶς κληρονόμων, πάντα τὰ ἔαυτοῦ ἄστεα, κῶμαις καὶ χῶραις καὶ φρούρια ἐσονται τῷ δεσπότῃ κύριῳ Θεόδωρῳ, τὰ ἔκτος καὶ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου. Ἦσαν γάρ τὰ ἔντος, Ἀνδρόνικος λέγω καὶ Καλαμάτα, Μαντίνεια, Ἰάννιτζα, Πίδημα καὶ Μάνη καὶ Νησίν καὶ Σπιτάλιν καὶ Γρεμπενῆ καὶ Ἀετός καὶ Νεόκαστρον καὶ Ἰθώμη ἡ νῦν λεγομένη Μεσσηνή καὶ Ἀρχάγγελος καὶ Σαυλάουρος καὶ Ἰωάννινα καὶ Λιγούδιστα, τὰ δὲ ἔκτος μεγάλη Αἴνος καὶ ἡ περὶ αὐτῆς παροικία πᾶσα, κῶμαις καὶ χῶραις ἰως καὶ Περιθεωρίου· ἀ καὶ σταλεὶς ἐγώ παρέλαβον αὐτά.

Ὄς εἰπὲ τὸ πλεῖστὸν τινας ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν καὶ Στρατηγοπούλους ἐπωνύμαζον,

batur, et totius sinus Messeniaci. Idein post obitum uxoris metropolita Adrianopolis factus est, communis utilitate multis et necessariis de causis id postulante: quanquam mors intempestiva eum rapuit, atque ita res caruit eventu. Cæterum causas illas cum complures copiose explicuerint, ego illis supersedebo. Causa autem procurationis illius, quam Theodorus despota habebat, talis fuit. Quem nominavi Nicephorus Melissenus filium habuit Nicolaum, quem ex sacro fonte suscepserat Theodorus despota. Itaque ad sedes animarum transiens, cum filius tres annos natus esset, Theodororum despotam testamento tutorem pueri instituit, omniumque facultatum suarum, mobiliū et immobiliū, procuratorem, ut, si filius et hæres ipsius mox ex vita decederet, nullis relictis hæredibus, omnia oppida, vici, loca, castella Theodoro cederent, sive extra, sive intra Peloponnesum sita. Intra Peloponnesum erant Andrusa, Calainata, Mantinea, Jannitza, Pidema, Mane, Nesis, Spitalie, Grempene, Aetus, Neocastrum, Ithome, quæ nunc Messene dicitur, Archangelus, Saulurus, Iohannina, Ligudista; extra Peloponnesum magna Ænos et ejus vicinia tota, vici nimirum et loca usque Peribœrium; quæ ego missus recepi.

Plerumque quosdam de hoc Melissenorum gene-

re etiam Strategopulos cognominarunt, et in libris

καὶ ἐν ταῖς χρονικαῖς ιστορίαις οὖτις ἔγραψον. τοὺς Μελισσηνοὺς Στρατηγοπούλους, δι’ αἰτίαν τοιαύτην τὸν γάρ Ἀλέξιον Καίσαρα τὸν Μελισσηνὸν, τὸν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλευθερώσαντα **134** ἐκ τῆς Λατίνων χειρός, Στρατηγόπουλον ἐπωνύμαζον διὰ τὴν μάμπην αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε τὸ ἐπίκλην τούτο εἰς τινας τοῦ γένους τούτου ἐπεκράτησε· τὸν δὲ Νικηφόρον καὶ μέγαν πρωτοστράτορα καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνύμασαν.

Διήρχετο δὲ τὴν εἰρήμενην ἐπιτροπικὴν καὶ διοικησιν καὶ δὲ πρωτοστράτωρ Λέων δὲ Φραγκόπουλος καὶ ϕριψὶ τινὶ προστάξει τοῦ δεσπότου κύριον Θεόδωρου, ἐπει τῷ ἀδελφῷ καὶ δεσπότῃ κύριον Κωνσταντίνῳ ἐδωρήσατο μετὰ πάντων τῶν προνομίων ὃν εἰχε, τουτέστιν, ἐὰν δὲ γνήσιος ἐκείνος; καὶ προνόμος ἀποθάνηη πρὶν τοῦ εἰς νόμου τῇλικίαν φθάσῃ, πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς κτήματα ἐσωνται τῷ κύριῳ Κωνσταντίνῳ.

γ. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Μαρτίου τετάρτη τέθνηκεν δὲ δεσπότης κύριος Ἀνδρόνικος, διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Ἀκάκιος· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, ἐνθα κατέμενε. Βουλῆς δὲ ἀποκρύφου ἐμοὶ γενομένης παρὰ τοῦ αὐθεντός μου καὶ δεσπότου ἵνα κατὰ τῆς Πάτρας ἀπέλθωμεν, καὶ εἰ μὲν παραλάβωμεν αὐτὴν, μείνωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ δὲ τόπος δινεγενέντες τῇ μαύρῃ δηλοντί θαλάσσῃ δοθείη πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα, εἰ δὲ οὐ παραλάβωμεν τὴν Πάτραν, ἀπέλθωμεν· εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ αὐτὸς ἔχειν εἰς τὴν Πελοπόννησον **135** τὰ τῆς προικῆς αὐτοῦ κάστρα καὶ τὰ τοῦ

chronicis ita eos appellavunt, Melissenos Strategopulos, ob causam hanc. Alexium Cæsarem Melissenum, qui Cpolim a Latinis vindicavit, Strategopolum a matre ejus nominarunt, atque inde isiu cognomentum in quibusdam posteris ejus obtinuit. Nicephorum vero et magnum protostratorem et Meliasurgum appellarunt.

Gessit aliquandiu tutelam et procurementem illam etiam Leo Francopulus, jussu Theodori despota, cum eam Constantino despota fratri donasset cum omnibus privilegiis, hoc est, si legitimus ille hæres moreretur, antequam justam attigisset ætatem, ut tum omnia hujus pupilli bona Constantino domino cederent.

3. Eodem anno, quarto die Martii, e vita cessit Andronicus despota, qui per divinum et angelicum habitum dictus est Acacius. Sepultus est in monasterio Pantocratoris, ubi degebait. Cum clani constitutum esset a Constantino despota, domino meo, ut Patras proflisceremur, et si potiremur eo loco, in Peloponneso maneremus, et locus, quem habebat ad mare Nigrum, traderetur imperatori fratri suo: sin non potiremur, abiremus Cpolim, ipse in Peloponneso castra, quæ dote acceperat, quæque ad pontum Euxinum erant, retineret, a fratre autem Theodoro sibi donata, et quæ nomine tutile Nicophori Melisseni administrabantur, aij si-

Εὐξείνου πόντου ἦτοι τῆς μαύρης; Θαλάσσης, τὰ δὲ
δυσέπικτα παρὰ τοῦ δεσπότου κύριον Θεοδώρου κάστρα
καὶ πάντα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ
Νικηφόρου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ πάλιν δοθῶ-
σιν, ὅπου δ' ἀν διασιλεὺς διακρίνῃ, παρηκολού-
θησε καὶ τοῦτο, διπέρ ήν ἀπὸ μέρους αὐτοῦ βεβαίω-
σις ἀποχρύψου μελέτης. Διερχόμενοι τὴν ὁδὸν τῆς
Πάτρας ἐκ Βοστίζης, ἵνα εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ
τὸ Χλομούτζιον ἀπέλθωμεν, Ἑνθα καὶ ἡ βασιλίσσα
ἡν, σταλεῖς δ' Ἀνδρόνικος Λάσκαρις δὲ Παδιάτης
πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ δροχοντας περὶ τινῶν ὑπο-
θέσεων κάκεῖτε προσκείνας, συνέτυχον αὐτῷ ίδιῳ;
καὶ ἔχως λερεῖς τε καὶ λατικὸν περὶ τοῦ, εἰ δὲ αὐ-
θέντης αὐτοῦ θέλει, αὐτοὶ εὑρήσωσιν τρόπον δι' οὐ
περαλάθη αὐτὸς τὴν Πάτραν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ
Λασκάρεως καὶ εἰπόντος μετὰ τῶν διλαων τὰ τῶν
Πατριγάνων ἀπόχρυψα, ἀπεπέμψθη ὡς ἀδύνατα καὶ
περισσά ἀ τίκουσε καὶ ἔλεγε. Ἐστάλη οὖν εἰς κε-
φαλὴν τῆς Ἱθάμιτρας καὶ Ἀνδρούστρης διαδέξας Λάσκα-
ρις· Ετι δὲ καὶ οἱ διλοι δροχοντες οἱ εἰς τὰ ἔκεισε
κάστρα κεφαλάδες· διλαδὴ καὶ δι πρώτος τῶν ἀρ-
χόντων τοῦ οίκου αὐτοῦ δι Λάσκαρις Ἀλέξιος ἐλε-
φήμη εἰς κεφαλάτικον τῆς Βοστίζης καὶ ἐπανέμει-
νεν ἔκεισε. Διερχόμενος οὖν, ὡς θεδήλωκε, δὲ ἐμδὲ
δεσπότης καὶ αὐθέντης μετ' ἐμοῦ μόνου ἐνεργοῦν-
τος τὸ περὶ τῆς **136** Πάτρας, εὑρισχόμενοι εἰς τὴν
Γλαρέντζαν ἐγράψαμεν πολλάκις πρὸς τοὺς τῆς
Πάτρας, σταλέντος ἐκεῖ τοῦ Ηεδίατου, δι συνέτυχον
ἔκει λέγοντες αὐτοῖς καὶ περὶ ὧν ἔταξαν τῷ Ηε-
δίατῃ. Οἱ δὲ ἀντέγραψαν πρὸς ἡμᾶς πολλάκις. Πλὴν
ἔχριντο παρ' ἡμῶν ἀδύνατα, ως καὶ δι κατέρ

A Εδειξε. Τέλος ἐστισαμεν ἵνα διὰ νυκτὸς βαδίσαντες
εὑρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τῶν ὄρων τῶν Πα-
τρηγάνων ἀμπελώνων, καλούμενον εἰς τὰς τρεῖς ἐκ-
κλησίες, αἱ παλαιόθεν ἡσαν ἔκεισε δὲ εὑρεθῶσι καὶ
οἱ ἀνθρωποι, καὶ δηλώσωσι πλατύναντες; τὰ δὲ
γραφῆς, καὶ εἰ μὲν ἡσαν δυνατὰ, ἐνεργηθῶσι, εἰ δὲ
οὐ, ἀπέλθωμεν φανερώς ἀποκλεῖσαι τὸ κάστρον,
καὶ ως φέρῃ τὸ φέρον. Καὶ ίδού ἐγράψαμεν προ-
τάγματα πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἱθά-
μης καὶ Ἀνδρούστρης ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ
τῶν ἔτσι καὶ ἔξω ζυγῶν, ἵνα τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου
μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἐλθωσι μετὰ ὅπλων καὶ τῶν
πλειόνων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς ἐνδε ἐκάστου αὐ-
τῶν, καὶ οὐιας τακτικῶς διελθεῖν τὸν τόπον τοῦ
πριγκήπου, καὶ δεχθῶσι καὶ συναπαντήσωσι τὸν
νέον αὐθέντην εἰσερχόμενον ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ
κόλπῳ καὶ ζυγοῖς. Ὁμοίως ἐμηνύθη καὶ τῷ Λασ-
κάριον Ἀλεξίῳ τῷ ἐκ Βοστίζης. Ἐλθόντες οὖν ικι-
νθήμεν οὐ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Ἀσσον, ἀλλὰ
διὰ τῆς ἐξ εὐώνυμων **137** καὶ πάντες ἰθαμμαζὸν
λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐπιυθάνοντο ποὺ ἀπήρ-
χοντο. Περὶ δὲ ὥραν ἀλεκτοροφωνίας ἤθομεν περὶ
τὸν συμφωνηθέντα τόπον, Ἑνθα εὑραμεν τοὺς ἀν-
θρώπους· καὶ ίδόντες αὐτοὺς ἀπράκτους εἶναι καὶ
ἀπρακτα λέγοντας ἀπεπέμψαμεν αὐτούς. Πρωτας
οὖν γενομένης συμβουλευθέντες τὶ δρα προχειρί· καὶ
διακρίναντες ἵνα τὸ στρατόπεδον δράμη πρὸς τὸ
αιγμαλωτίσαι τοὺς ἔξω τῆς πόλεως οἰκουντες καὶ
πᾶσαν τὴν τῶν Ἐβραίων οἰκησιν, ως οὖν ἐφάνη
ἐν πράκτον διὰ πολλὰς αἰτίας, ίδού καὶ οἱ ἐκ τοῦ
κάστρου ίδόντες ἡμᾶς καὶ ἀπορήσαντες τὶ δρα καὶ

num Messeniacum sita, restituuerentur omnia, quan-
do imperatori videretur: secuta etiam sunt, quae,
quantum in ipso esset, rem clandestino consilio
inter nos agitatam ad exitum perducere. Nam
cum Bostiza Patras transiremus, ut profisciscere-
mur Glarentzam et Chlomutzium, ubi etiam regina
erat, Andronicus Lascaris Pediates interim arbiter
ad magistratus Patrenses super quibusdam negotiis
missus est: qui cum ibidein aliquandiu moraretur,
convenierunt eum tum privato tum publico consilio
sacerdotes et laici, promiseruntque, si dominus
eius vellet, se modum ac viam inventuros, qua is
se in possessione urbis collocaret. Ubi Lascaris p
cum reliqua, tum secreta hæc Patrensum consilia
renuntiavit, rejecta sunt, que audierat dicebatque,
ut quæ nec fieri possent et essent supervacanea. Ita-
que in præfecturam Ithomes et Andrusæ idem mis-
sus est, et alii præterea viri castris Istarum regio-
num præfecti. Quin etiam Alexius Lascaris, Inter
proceres illius domus princeps, ad gubernandam
Bostizam relictus est ibique remansit. In viam igi-
tur se dedit, ut significavi, Constantinus despota,
dominus meus, necum solo in te Patrensi adjuto-
re; cumque Glarentzæ essemus, Pediate nuntio-
usi, saepè scripsimus ad Patrenses de iis quæ cum
Pediate egerant constituerantque, atque illi saepè
nobis rescripserunt: quæ tamen judicabamus fieri

non posse: id quod tempus probavit. Tandem con-
stituimus, ut nocturno itinere in locum finibus Pa-
trenium vinorum vicinum nos conferremus, a
tribus ecclesiis nuncupatum, quæ ex longo inde
tempore ibi erant: eodem illi se conferrent, et quæ
scripsissent, plenius coram exponerent; atque ea
si quidem essent ejusmodi, ut fieri possent, fierent:
sin minus, aperte ad oppidi obsidionem aggredere-
mur et permitteremus rem nostram fortunæ. Item
ad omnes in circuitu Ithomes et Andrusæ, ad si-
num Messeniacum et intra vel extra tractum illum
habitantes, scripsimus, ut calendis Martiis ejus-
dem anni cum armis, manuque militari non ex-
igua ditionis suæ quilibet adessent, et ita instruci
fines principiis transirent, occurrerentque novo prin-
cipi, versus sīnum Messeniacum et illum tractum
procedenti. Item Bostizam Alexio Lascari nuntia-
tum est. Nos viam non eam, que trans Assum fert,
sed que est a sinistris, tenuimus; ac mirahantur
omnes, percontabanturque inter se, quoniam iter
facerent. Sub gallicinium ad conflictum locum cum
perventum esset, homines ibi illos invenimus. Quos
cum inanes esse animadverteremus, et polliceri
inanis, dimisimus eos. Mane consultatione habita,
quo factio opus esset, et constituto, ut miles ad ca-
piendos suburbanos et quoiquot illie domicilia ba-
berent Hebræos discurreret, cum id multa de cau-

Ενι (οὐ γάρ προενόμισαν τὸ τυχόν) ἀπέστειλαν. ένα τῶν ἀρχόντων καὶ ἔνα κανονικὸν Μάρκον τοῦνομα, μετά τίνος ἀνθρώπου πρὸς τὸ μεταφράζειν καὶ δὲλλων ἀνθρώπων, δπως μάθωσι τίνες οἱ ἐπερχόμενοι καὶ διὰ τί. Ός οὖν εἰδούς ἡμᾶς, καὶ πῶς ἡμεῖς ζητοῦμεν τὸ κάστρον; μετὰ συνθήκης ἢ οἴφ δὴ τρόπῳ δυνησόμεθα παραλάβωμεν αὐτὸν, ἐπιστρέψαντες μετὰ σπουδῆς ἔκρουσαν τὰς σάλπιγγας καὶ πᾶν δρυγανὸν πολεμικὸν, καὶ εὐθὺς πάντες οἱ ἑντὸς καὶ ἐκτὸς συνήχθησαν εἰς τὸ ὅπλισεσθαι. Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον ἡραμεν τοῦ πολέμου.

δ. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν τυχοῦσα ἡ ἕορτὴ τῶν βαίνων ἐκδιψαμεν βάτις μυρσίνης, καὶ πᾶν τὸ στρατόπεδον φέροντες 138 ταῦτα ἀνὰ χείρας καὶ ἀλθόντες ἐπέσαμεν περὶ τὰς πύλας τοῦ κάστρου. Ός δὲ ἐκείμεθα τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Μαρτίου μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἀκολουθίαν ἥτοι τὴν θείαν μυσταγαγίαν, ἀριστήσαντες καθεζόμεθα ἐν τῇ παρεμβολῇ ἥτοι σκηνῇ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν συνομιλοῦντες περὶ πολλῶν. Ιδού ἄφων τινὲς ἐλίγοις ἐφιπποὶ ἐξῆλθον τῆς πύλης τῆς καλουμένης Ἐβραΐτης ἢ τοῦ Ζευγαλατέου (οὗτῳ γάρ ὠνομάζετο), καὶ ὡς ἐφάνησαν, διωχθέντες εἰς· θον διὰ τῆς τοῦ αιγιαλοῦ πύλης· ἐκεῖσες κατασκευαστικῶς ἤσαν πάντες οἱ τοῦ κάστρου μετὰ τζαγκρῶν καὶ τόξων καὶ σκλήτων. Βύρεθες οὖν δεσπότης κάγω προβαδίζοντες πρὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν εἰρημένων, διὰ τὸ τοὺς ἵππους ἡμῶν εὑρεθῆναι κατὰ συγκυρίαν ἡτοιμασμένους πλησίον τῆς γεφύρας τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούρως εἰς τὸν ἄγιον Ἀνδρέαν, τὶς τῶν Πατρη-

sis commodum esse videretur, ecce oppidani nos videntes, et quid hoc rei esset dubii (nihil enim bujusmodi opinione præceperant), unum e magistratibus, et canonicum queindam, Marcum nomine, cum alio quodam nomine ex aliis percontatum miserunt, qui essent qui venirent et quam ob causam. Qui postquam nos agnoverunt oppidumque a nobis quæseri sive pactione, sive quoconque alio modo, intullexerunt, festinanter reversi, tubis et reliquis instrumentis bellicis ad arma vocant, et cuncti, quiq[ue] intra, quiq[ue] extra mœnia erant, ad vim arcendam concurrunt. Nos sequenti luce bellum orsi sumus.

4. Postridie igitur, quoniam palmarum dies erat, ramos myrti amputavimus, quos manibus gestans totus exercitus portas castri adortus est. Ejusdem mensis Martii die 26, cum post officium magni Sabbati sive divinam initiationem, a prandio in tentorio domini nostri concedissemus et varios miscerimus sermones, repente aliquot equites per portam, cui nomen est Ilebræca vel Zeugalatii (ita enim appellatur) prorumpunt; sed, ubi comparuerunt, mox repulsi, per portam littori oppositam refugiunt. Ibi omnes incolæ, labaris, arcubus et palis armati, aderant. Jam cum despota et ego, antequam illi nos persequerentur, fugæ nos commissemus, quia equi nostri juxta portam viæ, quæ ad S. Andream

A νῦν τοξεύσας τὸν τοῦ δεσπότου ἵππον, δς καὶ εὐθέως ἐπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δραμέντες εἰς ἐχθροὺς ἔνα ἀποκτενύσιν αὐτὸν ἡ πιάζωσιν, εὐρέθην ἦγαν ἐκεῖ ὑπέρμαχος. Κάκεινος μὲν θεοῦ βοηθείᾳ ἀποπλακεὶς τοῦ ἵππου ἐψυγε πεῖδες· ἦγαν δὲ κατ' αὐτῶν μαχόμενος ἐπίλασα τινὰ σὺν Σαματέλοι. Ἀλλ' ἡμην βαρέως τραυματισθεὶς διμε τῷ ἵππῳ, δς οὐκέτι ἰσχυε, καὶ ἐπεσεν δὲ τοῦ ἱππος δὲ ἀριστος, δς παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐδίθη τῷ Ἀσανῃ Ἰσαακὶ ἡγίκα συντητητεν ἐκείνῳ, δ δ' Ἀσάντης τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Φιλανθρωπηνῷ Γεωργίῳ, κάκεινος 139 τῷ ἐαυτοῦ ἀνεψιῷ τῷ Κομηνῷ τῷ τοῦ πρωτοστράτορος Καντακουζοῦ γαμβρῷ, δν φεύγοντα πρὸς Γαλατῶν φθάσας ὁ ἀδελφός; μου καὶ ἐπιασεν αὐτὸν, καὶ οὐτως ὁ ἀδελφός μου εὐηργετήθη τὸν ἵππον παρὰ τοῦ βοσιλέως· ἔγωγε λαβὼν παρ' ἐκεῖνου τὸν ἵππον ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον. Πεσὼν οὖν δὲ τοῦ ἱππος, ἐπιασθην πολλαῖς πληγαῖς πεπληγμένος. Καὶ ἀπαγαγόντες με εμβλησταν εἰς τὸν γούλαν ἥτοι τὸν πύργον ἐν οἰκω σκοτεινῷ, ἔνθα ἤσαν μύρμυγκες καὶ σιτισθειρες καὶ μύες διὰ τὸ εἶναι ποτε σίτου ἀποθήκη· καὶ χειροπέδας σινηρᾶς; περιέθηκαν τοῖς ποτὶ μου καὶ σειράν λιαν βαρυτάτην καὶ στερεὰν μετὰ σκλητοποιος μεγάλου κατὰ γῆς πεπηγότος· ἔνθα κακῶς ἐκοιτώμην ἐν τῇ τοιαύτῃ φρουρᾷ, πικρῶς διαγαγών ἀπὸ τε τῶν πληγῶν καὶ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ἄλλων, ὡς δεδήλωται, ἀ ὑπῆρχον ἐν τῇδε τῇ φρουρᾷ.

ε'. Ἐνταῦθα δὲ χρή διηγήσασθαι ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς διωτάτης; Θωματίδος. Αὕτη ἐκ γένους χρησίμου ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀνατολῇ τῆς Ἀσίας· καὶ ἀπορ-

C ducit, forte parati erant, et a Patrensi quodam equus Constantini sagitta percussus esset, ut statim collaboretur huic, Constantinum ab insequentibus hostibus, qui aut capere aut occidere eum vellent, ego defendi. Itaque divino auxilio ille rex equo expeditus, pedes se iis subtraxit; ego adversus hostes decertans, filium quemdam Samatelli cepi, sed et ipse graviter vulneratus sum cum equo generosissimo, qui mox defectu virium concidit. Eum equum dederat ameras Isaacio Asani, ad se prosector, Asanes Georgio Philanthropeno, genero suo, atque hic rursus Conneno consobrino, Captacuzeni protostotoris genero, quem Galatani fugientem frater meus comprehendit. Is equum dono accepit ab imperatore, atque ego eodem a fratre donatus, in Peloponnesum eum abduxvi. Collapsò igitur equo, ipse multis plagiis percussus, in potestatem hostium veni, qui abductum me in carcerem sive turrim ædifici tenebrosi conjecterunt, formicis, curculionibus et muribus scalentem, quippe quæ quondam suisset granarium. Brachia et pedes vinculis et catena gravi et solida ad palum magnum in terra desfixum constrinxerunt. Male in ea custodia cubabam propter plagas, vincula, et reliqua, quæ ibi fuisse incommoda significavæ.

D 5. Illic loci de sanctissima Thomaide narrandum nobis est. Ex honesta familia Orientis in Asia proge-

νισθείσαν οἱ ἔκτης συγγενεῖς ἡγαγον αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐδώκαν αὐτὴν τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδελφῶν καὶ βασιλέων καὶ μητρὶ τοῦ σοφωτάτου Καβασίλα Νικολάου, καὶ εἶχεν αὐτὴν καὶ ἐπαίδευε. Καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὸ ἔκεισε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καβασίλαν **140** ἀρχιερέα, καὶ φυησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Θεοδώρας μετὰ τῆς Παλαιολογίνης, ἐναρέτου καὶ λογίας γυναικῶς, περὶ τῆς πολλάκις πολλοὺς ἤκουσαν παρὰ τοῦ ἀσιθίου βασιλέως καὶ τοῦ Μανουήλ ἐπαίνους, καὶ πολλοὺς κανόνας εἰς τε τὸν ἄγιον Δημήτριον καὶ ἄγιαν Θεοδώραν καὶ εἰς ἄλλους ἀγίους ἀνέγνωσα ἐγὼ ἔκεινης ποιήματα· αἱ εἰχον σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ἀγίαν Θωματῶν, καὶ ἐπαίδευσον εἰς τε τὴν ἀρετὴν καὶ λόγον. Ὡς δὲ ἦλθε τὸ τέλος αὐτῶν, κατέλιπον αὐτῇ πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ δὲ καὶ τὴν τοῦ Κυπριανοῦ γυναικαν, ἣ τις ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ ἀπέλθουσα πρὸς τὰς φῆθεισας μονάς μοναχὴ ἐγένετο, ἐπεὶ δὲ τὸ τέλος αὐτῶν ἐγένετο, πάλιν ὑπετάγη τῇ ἔκεινων κληρονόμῳ καὶ τοῦ βίου, διπλῶς δῆποτε καὶ ταῖς ἀρεταῖς ὑπετάγη, καὶ καλῶς δῆγνυσε τὸν τῆς ὑποταγῆς δρόμον μέχρι θανάτου. Ἡ Κυπριανοῦ λέγω γυνὴ ἦν αὕτη τοῦ ἀλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς δυομά τῶν ἀγίων ἐνδόξων μεγαλομαρτύρων Θεοδώρων, ἐπονομαζομένην τοῦ Κυπριανοῦ. Τῶν δὲ ἀσεδῶν τὴν Θεσσαλονίκην παραλαβόντων ἔξελθουσα ἡ δσια Θωματᾶ; μετὰ τῆς ὑποτακτικῆς αὐτῆς τῆς Κυπριανοῦ γυναικῶς ἀπῆλθεν εἰς Λήμοναν, ἵνα ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέλθῃ. Ἐν δὲ

nerata erat. Parentibus orbatam cognati Cpolim perduxerunt, et sorori trium archiepiscoporum ac fratrum et imperatorum, matri sapientissimi viri Nicolai Cabasilæ, tradiderunt, a qua educata et instituta est. Ea, interjecto aliquo tempore, Thessalonicanam abiit, in qua-urbe Cabasilæ, ipsius frater, esset archiepiscopus, abdiditque se in monasterium Sanctæ Theodoræ cum Palæologina, feminâ virtutis et litterarum studiosa, cujus ego multas sæpe laudes e venerando imperatore, Manuele domino, audivi, et hymnos non paucos in sanctum Demetrium et sanctam Theodoram et alios sanctos legi. Habebant autem secum sanctam quoque Thomamidem eamque ad virtutis et litterarum disciplinam erudiebant. Cum instaret ipsis vivendi finis, eidem quæ habebant omnia reliquerunt, una cum uxore Cypriani, quæ asperam viri sui naturam non serens, in illud profecta monasterium, inter monachas nomen dederat. Postquam autem illæ diem obierunt, quemadmodum virtuti se subjecit, ita illarum tum bonorum tum vitæ se subjecit hæredi, et hujus subjectionis cursum præclare usque ad mortem consecit. Conjugx hæc Cypriani, inquam, illius erat, qui Cpolim venit, et monasterium sanctorum martyrum nobilium Theodororum construxit, quod Cypriani cognominatur. Thessalonica ab Impinis occupata, sancta Thomas cum alumna sua,

A τῇ Λήμονῳ δὲ πάππος μου εὐρίσκετο μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τέκνων. Ἡ οὖν πρώτη τῶν αὐτοῦ θυγατέρων ιδοῦσα τὴν δοῖαν καὶ τὴν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον ἐγκατέλιπε γονεῖς καὶ ἀδελφοῖς καὶ **141** ἀδελφᾶς καὶ δὲ ἐμνηστεύσατο εἰς ἀνδρα ὅματος πτιστού, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Θεσσαλονίκην γέγονε μοναχή, καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ τῆς δοῖας κάκεισε ἀπομείνασα. Κάκειδεν δὲ ἐξελθοῦσι αἱ τρεῖς καὶ μόναι ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει κατήνεγον ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς Κλερένας. Διαδοθεῖσα δὲ ἡ ἀρετὴ τῆς ὁσίας καὶ ἡ εἰς τὴν θελαν Γραφὴν αὐτῆς ἐμπειρίᾳ εἰς τε τὸν βασιλέα καὶ πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως γυναικας προσιέναι αὐτῇ· οἱ δὲ τῆς πόλεως φίλοιν δοῦναι αὐταῖς πᾶν ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐπισκέπτεσθαι καὶ θεραπεύειν τὸ πρὸς χρείαν αὐτῶν· οὐχ ὑπῆρχεν γάρ ἔκειναις οὗτοι χρυσίον οὗτοι ἀργύριον, οὐδὲ διλοτεί εἰ μή τὸ ἐργάζειρον καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων προμήθεια. Λαβοῦσα δὲ μικρὸν τι καθημένη, συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν αὐτῆς τοσαῦτας δοαι οὐχ ἔχωρσαν εἰς τε τὴν τοῦ Λιβδοῦ μονὴν καὶ τῆς χωρᾶς Μάρθας. Ἡ δὲ οὐ πλείους ἡ δυνοκαίδεκα προσελάσθετο· καὶ ἡσαν τοιαῦται εἰς τε ἀκτημούνην καὶ ὑπακοήν καὶ σωφροσύνην καὶ πᾶν εἰ τι εἰς **142** θεδυ εὐαπόδεκτον, διτε κατέλιπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν. Ἡ ἀγία, ἀλλ' Αἱ ὅγιαι· καὶ αὐτὸς δὲ τὸ δομομα εἰχον Εἰς τὰς ἀγίας. Καὶ τὸ μὲν τῶν μονα-

Cypriani conjugæ, in Lemnum^a discessit, inde Cpolim reversura. In Lemno tum erat avus Iacetus cum uxore et liberis. Itaque natu maxima filiarum ejus cum sanctam hanc feminam vidisset et observasset virtutem ejus ac sermonem, relictis parentibus, fratribus, sororibus, et quocum conjuncta erat marito, atque liberis, Thessalonicanam prosecta, monachis se ascrispit ibique sub imperiis sanctæ bujus mulieris vixit. Inde hæ tres solæ Cpolim emigrantes principio in monasterium Clærenæ venerunt. Cum autem sanctæ illius feminæ virtus et Litterarum sacrarum peritia imperatori et patriarchæ universæ civitati innotuisset, imperator ei aliud majus et locupletius monasterium tradi jussit; patriarcha patriarchali auctoritate omnibus, quæ vellent, urbis mulieribus potestatem dedit, illi se aggregandi; cives quæ essent necessaria ad res ordinandas et adiuvinistrandas prestare iis volebant. Neque enim illis erat vel aurum, vel argentum, vel aliud quidquam nisi opus manuum et divina per magistratus providentia. Itaque, cum non ita amplum domicilium haberet, ad vitam ex imperio ejus agendum tot confluxerunt, quot non concesserunt in monasterium Libis et Marthæ dominæ. At recepit illa non plus duodecim, atque erant omnes ad pauperiæ, obedientiam, modestiam, denique quidquid Deo gratum est, tam egregie paratae, ut iam

χῶν ἑκείνων γυναικῶν κοινὸν τὸ τῆς τροφῆς καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἰδίον καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον ἢ πρὸς κοινὴν ἢ πρὸς ἰδίαν χρεῖαν εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως ὑπῆρχεν οὐταῖς, καὶ τὸ ἀνυπόδητον καὶ ὀλιγότροφον καὶ χαμαὶ κείσθαι καὶ ἐν εὔτελειά καὶ τᾶλλα ὅσα τῶν ἀρετῶν εἰσὶν ἐκ μαρτυρίας τῶν περισσῶν ἔστι διηγείσθαι. Ὁμοίως δέ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν θείας καὶ πνευματικῆς μητρὸς τῆς ἑκείνων συνδρομῆς καὶ ἐπισκέψεως τῶν βασιλέων καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοτισσῶν, αἱ μὲν χάριν ἔξομολογήσεως αἱ δὲ εὐχῆς καὶ ἐπισκέψεως, τις δὲ ἀκριβῶς ταῦτα τε καὶ τὴν ἑκείνης ἀρετὴν δυνηθεῖ διηγήσασθαι; Εἴ δὲ μόνον διηγησάμενοι δειξιμεγένη τὰ πάντα ἀληθῆ. Τῷ φημένῃ μεγάλῳ Σαβδάτῳ, ὥσπερ μοι συμβέβηκεν ἀπερ ἐδιηγησάμην, καθημένης μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας τελετὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ σὺν αὐτῇ πᾶσαι αἱ μοναχαὶ αὐτῆς προσμένουσαι ἵνα μικρόν τι καὶ ἀπαγεύσωνται διὰ τὴν τοῦ ἀντιδύνου μετάληψιν· εἴτα εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων τεθνάντων ἀνάγνωσιν· λέγει οὖν ἡ δούλα· « Μοναχὴ, ἐγέρεσθε. » Αἱ δέ· « Τί σοι ἔστι χρεῖα, κυρίᾳ τῷ μῶν ἄγιᾳ; » Ἡ δέ· « Τῷ κύρῳ Γεωργίῳ ἐπῆλθε **143** πειρασμὸς, καὶ δεθμῶμεν τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ ἑκείνου. » Τόδε ἀκούσας· πᾶσαι προσέδραμον αὐτῇ μετὰ δαχρύων, ἐξαιρέτως δὲ αἱ τῆς τητράς μου ἀδελφαὶ· καὶ γάρ ἐπέρα ἀδελφὴ ἡν, ὑστερον τεγονούτια κάκιενη μοναχὴ καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς καλὴ. Προσέδραμε καύτη μετὰ δαχρύων, πυνθανομένη· « Τί τούτο δέ λέγεις, κυρίᾳ τῷ μῶν ἄγιᾳ; » Η δὲ πρὸς αὐτὰς ἔφη· « Μή θροσίσθε· ὁ Θεὸς δέ

συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν, χορηγήσει καὶ τὴν βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ. » Καὶ ιστάμεναι ἔψαλλον εἰς τὴν Θεοτόκον παράκλησιν δαχρύουσας. Τούτου τοῦ κρείττονος εἰς μαρτύριον τῆς εἰς Θεὸν αὐτῆς ἀρετῆς καὶ οἰκείωσεως; Ζήσασα οὖν οὐτως καλῶς, καὶ πολλὰ εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἐπιδειξας ὁ Θεὸς, τέλος καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς τίμιος ἐναντίον Κυρίου ἐγένετο καὶ τὸν ἀνθρώπινον προέβην. Ἡμέρας γάρ τισιν ἀσθενήσασα μικρὸν, καὶ πάσας τὰς μοναχὰς κοινῶν νουθετήσασα, καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑπόδοχην τῆς ἀδελφῆς τῆς ἐμῆς μητρὸς, ἥ καὶ πρώτα εἰς ἀρετὴν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν καὶ πάντα τὰ τοῦ κελλίου αὐτῶν ἑκείνη διοίκει, εἴτα ὡς Ἐνθους γενομένη ἐκάθητο, τοὺς μὲν ὄφθαλμοὺς ἔχουσα κεκαλυμμένους, **B** τὸ δὲ στόμα δὲι κινοῦσα πρὸς ὅμονους καὶ εὐχαριστίας πρὸς Θεόν· ἐμιμετέον γάρ πάντοτε ἡ ἀγλα τὸ τοῦ θείου χρυσορρήμονος Πατρὸς ῥητὸν τὸ λέγον· « Μή τάσιν φωνῆς νοήσῃς καὶ μέγεθος (χρήμα γάρ ἀνάρμοστον ἀγίοις ἡ χρανγή), ἀλλὰ τὸ νοερὸν τῆς διανοίας καὶ τὴν **144** θερικότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν συντονίαν τῆς δεήσεως, καὶ» ἦν καὶ σιωπῶνταν ἀκούει ὁ Θεός. » Η δὲ ἀγία μῆτε τοῦ προλαμβάνουσα τροφίμου ἢ ποσίμου, μῆτε ὀμιλοῦσα τὸ τυχὸν ἀνευ τοῦ καθ' ἡμέραν ἐρχομένου λερώσα εἰς τὸ μεταλαμβάνειν αὐτὴν τῶν θείων μυστηρίων, τότε καὶ τὰς κείρας καὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀκρουσα καὶ συγχώρησιν αἰτεῦσα λαβεῖν ὑστερὸν μετελάμβανεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κύρῳ Ἰωάννου καὶ τῶν δεσποινῶν καὶ ἀλλων πολλῶν πολλάκις προσερχομένων αὐτῇ, ἀλλὰ δὴ καὶ

nori sancte, sed sanctorum vocabulo uterentur cives et monasterium Ad sanctas diceretur. Fuisse monachis illis seminis communem cibam, communem vestitum, commune etiam, ut nihil proprium possiderent, nihil, quamvis modicum, vel ad communem, vel ad privatam utilitatem sacerent, nisi concessum iis esset; easdem calceamentis nullis et alimento tenui usas esse, humi cubilssae et omnino vitam vilem egisse et reliquis virtutibus monachicis dedisse operam, supervacanem est dicere. Similiter ad ipsam matrem sanctam et spiritualem concursum imperatorum, imperatricum, principum virorum seminarumque conventus, quarum aliæ p. benedictionis, aliæ ejus salutandæ et precibus ipsius sese commendandi gratia ventitabant, quis haec, et virtutem illius digne possit enarrare? Una quadam re enarranda omnem ostendemus veritatem. Magno illo die Sabati, quo que narravi mihi accidérunt, cum finita liturgia, consedisset in ecclesia cum reliquis monachis suis exspectaretque panis benedicti communionem, deinde ad Acta apostolorum legenda se convertisset, subito: « Monachæ, inquit, expurgiscimini. » Haec cum rogassent: « Qua tibi re opus est, sancta domina? » pergit illa: Georgius dominus in sollicitationem incidit; preceps ob eum Matrem Dei. His auditis, lacrymantem ad eam accurrerunt cum reliqua, tum in p. imis

matris meæ sorores. Nam altera quoque soror postea se lecerat monacham illiusque se subiacebat imperio. Itaque hæc quoque cum lacrimis accurrit, quærens: « Quid illud est, quod dicas, sancta domina nostra? » At illa: « Ne tumultuamini, inquit; qui sollicitationi locum dedit Deus, ejusdem etiam præsidium et remedium præstabit. » Itaque illæ flentes Matrem Dei implorabant celebrabantque hymnis. Hac re quid potest esse disertius virtutis pietatisque testimonium? Ita igitur cum pulchre vixisset et sanctimoniam ejus multis rebus testatus esset Deus, tandem mors ei gloriosa coram Domino obiit, qua e rebus humanis excessit. Nam cum leviter aliquot dies ægrotasset et monachas communiter ad virtutem esset cohortata, sororem matris meæ, quæ in ejus integritate imitanda et subjectione prima erat, et omnia in cella illius procurabat, in locum suum delegit; deinde tanquam divino afflato concitata sedebat, clausis oculis et labiis ad Dei laudes et gratiarum actiones semper motis. Servabat enim omnino sancta hæc, quod pater aurea verba fundens dicit: Ne contentionem vocis et vehementiam noveris (res enim sanctis indecora clamor est), sed attentionem mentis et fervorem animi et ardorem precationis, quibus sit, ut etiam tacentes Deus audiat. Sancta igitur nec cibum nec potum sumebat, nec loquebatur quidquam nisi

τάτε διὰ τελευταίων εὐχήν ἀρχήντων καὶ ἀρχοντις· Αἱ έχουσι κατ' ἐμοῦ καὶ οὐ τρέφουσι με, εἰ μὴ θοι διὰ μῆτρας κακτῆσθαι αὐτούς. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθόντες πάλιν ζητοῦσι με· καὶ ἐδεήθην τὸν αὐθέντον μου διὰ γραφῆς ἵνα ἔξαποστεῖῃ ἀρχοντας συλλαλήσαι τοῖς αἰχμαλωτεύσασι με πρὸς συμβίβασιν περὶ τῆς ἡμῆς ἀλευθερίας. Ὁπερ καὶ γέγονε. Καὶ συμβιβασθέντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβές φρούριον τοιουτορόπως, ἵνα ἐγερθῇ καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν τῇ Γλαρέντζᾳ· καὶ μέχρις θλευ Μαΐου εἰ μὲν Ἐλθῃ ὁ μητροπολίτης καὶ αὐθέντης αὐτῶν, ποιησάτω ἐκείνος ὃς θλεῖ· εἰ δὲ οὐδὲ, παραδώσασιν αὐτῷ τὸ κάστρον. Καὶ γεγονότων ὅρκων, καὶ παραλαβομένου καὶ τοῦ Σαραβέλης **146** τῇ πέμπτῃ Μαΐου, ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σκλαβίτες καὶ Τεριόλου τὰ δρία. Δι' ἡμὲν δὲ ἐπαφῆκεν Ἱωάννην τὸν Ψωστάν, ἵνα με ἄρῃ, σωζομένου ὅμως; διτὶ μετὰ τὸ ἀλευθερωθῆναι με ἔξουσι τὸ βέβαιον τὰ πραχθέντα. Καὶ ἀλευθερωθεὶς ἡμιθανής σχεδὸν ἀπέσωσα ἔνθα ἦν δὲ αὐθέντης μου, ὃς εἰδέν με μετὰ χαρᾶς πολλῆς καὶ λύπης, τὸ μὲν δὲ τὴν ἡμέραν τὴν ἡμιθανής, τὸ δὲ δὲ τὴν ἀλευθερώθην, καὶ πολλὰ εἴπε πρὸς ἕπαινον καὶ ποραμυθίαν μου. Ἀπελθότος μου οὖν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν ἐμὴν προσέφερον μοι εὐεργεσίαν τοιάνδε. Ἰμάτιον ἐπανώφορον διπλοῦν, χαμουχάν πράσινον ἀπὸ Λούκας ἀξιότιμον μετὰ πρασίνου ὄψασματος καὶ καλοῦ ἐνδεδυμένον, σκούφιαν Θεσσαλονικαίν μετὰ χρυσοκοκκίνου χαρδίου ἐνδεδυμένην, καθάδιον καρμεζήν χαμουχάν μετὰ βαρέων καταρούχων ἐνδεδυμένον, κουρτζουδάκαν

cum sacerdote, qui ad eam dñinis mysteriis impertidiā quotidie ventilabat; tum manus et oculos in corūm attollens et veniam delictis suis petens, dñini mysterii particeps siebat. Quin etiam Imperatori Joanni et despōnis aliisque multis frequenter se invisentibus, et qui tum propter ultimas ejus preces eam visebant, viris et seminis illustribus, et probatis hieromonachis et monachis abnuebat adeundi copiam precesque fundebat. Ita cum vixi set dies septem, ad Dominum abiit, et sepulta est honorifice, omnibus propemodum hieromonachis, vocatis et non vocatis, et primoribus utriusque sexus concurrentibus. Atque hæc quidem talia sunt et ad veritatem narrata.

6. Ego cum in carcere fuisse dies quadragesima adessetque lux dicata memorias magni martyris sancti Georgii, captivorum liberatoris, suppliciter hunc rogavi, ut cognominem me et a pueri ipsius cultorem miseriis et vinculis eriperet. Tum somno oppressus, visus sum mihi esse in pulcherrimo templo Manganorum quod dicitur, illius nominis sacro. Ibi cum constitisset, pateram manu tenens et compedibus vincutus, imperatorem forte transeuntem, ut ecclesiæ sacræ interesset, obsecravi, ut catenis me levaret. Cum jam intrasset in ecclesiam imperator, reversus unus de proceribus ita me allocutus est: *Cüssit imperator, dominus noster, vinculis te liberari; id quod imperatrix, domina nostra, et omnes nos ab eodem petivimus.*

CEt ecce, circa matutinum noctis ejusdem tempus, hora consueta, turris præfecti et alii viri, instrumentis ferreis instructi, catenis me expediunt, et excusant se mihi siuntque, non hostili odio tam parce ac maligne victimum se præbuisse, sed quia meliora quæ darent, non habuissent ipsi. Post biddenum adsunt iterum et me cohortantur, atque ego per litteras dominum meum oravi, ut mitteret viros honoratos, qui de conditionibus liberationis meæ transigerent cum his, a quibus captivus detinebar: Id quod factum est, et, composita amicitia, castellum Sarabale hoc ei pacto tradidérunt, ut Glarentzam domum recederet; et quidem si per Maium venisset metropolita et dominus ipsorum, ficeret

Dis, quod vellet; si non venisset, castrum illi dederent. Dictis deinde utrimque sacramentis, et quinto Maii Sarabale acceptio, Sclabitzam usque et ad fines Terioli abiit, ad me autem liberandum Joannem Rhosolanem misit, pactus, ut me libero demum, quæ acta essent, forent rata. Liberatus igitur, pæne semianimis perveni ad principem meum, qui magno me tum gaudio, tum dolore vidiit, cum liber quidem, sed idem semianimis esseur, multaque ad laudem et consolationem meam dixit. Postquam discessi in tentorium meum, hæc mihi inunera oblata sunt: duplex amiculum, supparum prasini coloris pretiosum, Luccæ emptum et bombyce populera inductum, birretum Thessalonicense, coqueto holoserico inductum, sagum sericum eleganter

χαρουσδὸν πράσινον καὶ φωδὸν προύσινον, καὶ σπάθην ἐγκεχοσμημένην, καὶ φλωρία ἥτοι νοῦμα χρυσὸν χιλιάδας τρεῖς.

Θ. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν ἀπελθόντες εἰς Γλαρέντζαν, ίδού τις ἄρχων τοῦ ἀμηρᾶ μετά τινας δλίγας ἡμέρας ἤλθε λέγων δὲ τὴν Πάτρα τελεῖ τῷ ἀμηρᾶ τέλη, καὶ διαβαίνῃ αὐτῷ εἶναι· διὸ ἔπειχε αὐτῆς καὶ μὴ πολιόρκει αὐτήν. Εἰ δ' οὐ, πέμψομεν στρατὸν κατὰ σαῦν. Οὐδὲ αὐτέντης μου ἀποκρίθεις **147** αὐτῷ εἴπεν· εἰ Πάτρας ἱκούσαμεν δὲ τὸ θέλουσι παραδοῦναι αὐτὴν τοῖς Κατελάνοις. Οὐκ οὖν δοκεῖ μοι πρέπον εἶναι ἔτσις τὴν γέ τοὺς ἔχθροὺς ἡμῶν καὶ ἔχθροὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν παραλαβεῖν αὐτοὺς τὸ τοιούτον κάστρον τὸ ἐν μέσῳ τῶν ὁρίων ἡμῶν κείμενον. Διὰ τοῦτο ἀπῆλθαμεν ἑκεῖ, καὶ ἴξετάσαντες τὸ πρᾶγμα ἰστήσαμεν ἵνα μὴ γένηται· καὶ ίδού, ὡς βλέπεις, ἡγέρθημεν ἐπανελθόντες οἰκαδε. Οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἔχω κατὰ νοῦν ἵνα ἀποστείλω πρὸς τὸν ἀδελφὸν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν τοῦτον δὴ τὸν ἄρχοντα, εἰ δεικνύων ἐμὲ, εἰ δὲ δηλοποιήσει αὐτῷ, καὶ πλείσια ἀλλὰ καὶ ἀναμεταξὺ ἡμῶν δεῖ ἐνεργεῖσθαι. εἰ οὖν Τούρκος ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, εἴτε δὲ καὶ φιλοδωρηθεὶς καλῶς, ἀπῆλθε χαίρων Ἐκείνου δὲ ἀναχωρήσαντος προσέταξέ μοι λέγων· εἰ ίδοι προετοίμαζε τὰ πρὸς χρείαν τῆς ὁδοῦ. Καὶ μὴ εἰδὼς ἐγὼ τὸ τυχόν, ἀνέφρερον αὐτῷ εἴ τι μὴ ἐλθῇ διηγέρωντος, θεοῦ εὑδακούντος, καὶ δώσωσι τὴν τὸ κάστρον, κάγὼ ἀναρρώσθω δλίγον. εἰ οὐδεις, εἰπε μοι, προετοίμαζε πάντα τὰ εἰς ἐπλήγματιν τῆς προστάξεώς σου.

ornatum, curzubacas sericus aureus prasinus, gladius ornamenti conspicuus et florenorum sive nummorum aureorum tria millia.

7. Cum postridie Glarentzam profecti essemus, ecce paucis post diebus quidam ex ameræ optimatibus nuntium nobis afferit, Patram ameræ tributa pendere in ejusdemque concessisse ditionem. Abs teneret proinde ea urbe, neve eam obsidebat: si minus contra eum exercitum missum iri. Cui ita respondit princeps meus: «Nos audieramus, velle eos urbem Catelanis tradere. Nam parum, mihi æquum videtur, pati nos communes fratris mei, magui ameræ, nostrosque hostes tale castrum occupare, in mediis sinibus nostris situm. Quia de re hoc iter suscepimus, et, re cognita, id negotium ut impediremus, dedimus operam. Atque vides nos, collectis sarcinis, domum jam redire. Propediem autem ad fratrem meum, magnum ameram, mittere constitui hunc illustrem virum (me autem ostendebat) qui illi etiam alia multa exponet, de quibus inter nos agi necesse est. » Turca, his auditis, et muneribus bene cunulatus, keto animo discessit. Qui cum abisset, Constantinus jussit me parare, quæ ad iter faciendum necessaria essent. Ego, quid rei esset ignarus, respondi, ita fore, si Dico placuisse, ut non veniret metropolita, ac castrum nobis traditum esset, et postquam ipse aliquantum

η'. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ μὴ ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου, τῇ αὐτούς τοῦ αὐτοῦ έτους ἀπηρχόμεθα κινήσαντες εἰς Πάτραν. Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ δὲ **148** αὐτοντεπουλος δὲ κύριος Θωμᾶς τὸ τοῦ πριγκίπου Κεντηρίωνος πτολεμόν τὴν Χαλατρίτζαν, τοῦ καὶ μετέπειτα γεγονότος πενθεροῦ αὐτοῦ, ἐποιέρχει· δὲ αὐθέντης μου ἔμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Πάτραν φερούσης· κατεύθυντες οὖν ἐμείναμεν διοῦ εἰς τὴν Καρενίτζαν. Ἰωαννίκιος Βαλότας οὖν δὲ τοῦ πριγκίπου ἔκειτο ἄρχων, ὡς ἔμαθε τοῦτο, αἰτήσας ἀφιέρωσιν ἵνα ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας ἐλθεῖ προσκυνῆσαι αὐτοὺς, καὶ ἐλθὼν εὐθὺς τὰς τοῦ πτολεμόντος κλεῖς ἐκβαλὼν δέδωκε ταύτας τῷ αὐθέντῃ μου τῷ δεσπότῃ, εἰπών· «Τοῦτο δέστι πτολεμόντον ίδιως τοῦ αὐθέντου μου καὶ συγγένεμορου τῆς βασιλίσσης σου» (καὶ γάρ δὲ τοῦ πριγκίπου οὐδὲς προελάνεν εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς βασιλίσσης κυρίας Θεοδώρας), «εἰ δὲ μοι προσέταξεν ἵνα παραδώσω τοῦτο τῇ βασιλείᾳ σου.» Οὐ δὲ ἀποκρίθεις εἴπεν αὐτῷ· «Οὕτως ἔγει, δὲ τι συγγενοῦς μού ἔστιν δὲ τοιούτος τόπος, ἀλλ' οὐ γνησαστέρου τοῦ ἀδελφοῦ μου. Λοιπὸν εἰ προγενέστερον ἐποιεὶ τοῦτο, δὲ ἀδελφός μου κατ' ἔμοι οὐκ ἐνεχειρίζετο οὐδὲν δικά εἰχον, καὶ αὐτὸς καὶ δὲ αὐθέντης σου ἀλλοτρόπως εἶχον αὐτό. Τὰ νῦν οὖν εἰ παραλένω αὐτῷ, ἀνάγκη ἔστιν ἵνα διαφερόμεθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ οὐ τυγχάνει διὰ πολὺ τι, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοσούτον. Αλλ' ἀπελθε ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς δύνασαι ποίησον.» Ής οὖν ἤκουε ταύτα, ἤτησεν ἵνα ἀκάκις εἰσέλθῃ τὸν

convaluissim. At ille: «Nihilominus, inquit, ad perficiendum, quod mandatum tibi est, omnia prepara.»

8. Ubi venit dies præstituta, nec adfuit metropolita, Kalendis Junii ejusdem anni Patram novi mus. Per eosdem dies etiam Thomas dominis Centerionis principis, cuius idem postea gener factus est, oppidum Chalatritzam obsidebat. Dominus igitur meus cum fratre Patram processit, divertimusque una omnes Camenitzam. Itaque Johanni cius Balotas, principis ibi procurator, ubi hoc dicit, postulata admissione, ambos dominos adoratum venit; et illico prolatas oppidi claves despotæ, domino meo, his verbis tradidit: «Oppidum hoc proprium est domino meo majestatis tuæ affini (etenim principis filius sororem Theodoræ imperatricis legitimis nuptiis sibi conjunxerat), qui mandavit mihi, ut majestati tuæ id dederem.» Respondebat Constantinus: «Ita se res habet, locus iste affinis mei est, non fratris mihi cognatoris. Cæterum si prius hoc fecisset, frater meus nihil, quod ego tenerem, contra me occuparet, atque ille et princeps tuus incommodè id tenebant. Nunc autem si oppidum accipio, inter me fratremque meum dissidium exoriri necesse est, quod ne magnæ quidem rei causa, nedum tantillæ fieri oportet. Sed tu abi in urbem et, quod potes, effice.» His auditis, petivit,

τῷ αὐτοῦ πτολιέθρῳ. Προσταχθεὶς **149** οὖν ἐγὼ συνώδευσα αὐτῷ μετὰ στρατιωτῶν. Καὶ περὶ τὴν δόδον εύρεθεὶς Ῥαοὺλ ὁ Θωμᾶς, καὶ νομίσας εὐκόλον εἶναι ἵνα δρῇ αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον ἤλθε τοῦ φυέναι ἀνά τῶν ἀδελφῶν τι μάχημον καὶ λυπηρόν· ὅμως οὖν Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἔκεινον μὲν σῶν ἀπεκτάστησα σίκαδε, κάγὼ ἀπιστρέψας εὑρούν τὸν αὐθέντην μου ἐν τῷ τοῦ ἄγιου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῷ καὶ τάφῳ ἀποσθέντα τῇ ὁ' Ἰουνίου ἑσπέρας. Τῇ ε' πρωῒ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρῃ πρώτῃ τῆς ἑδουμάδος, ἐξελθόντες πάντες οἱ τοῦ κάστρου Ἑγκριτοὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ ῥηθέντος ναοῦ τοῦ ἄγιου Ἀνδρέου, τὸν δεσπότην καὶ αὐθέντην μου προσεκύνησαν καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου παρέδωκαν αὐτῷ. Καὶ οὗτοις κινήσαντες μετὰ πλειστῆς χαρᾶς ἀμφότερα τὰ μέρη, λέγω τοῦ αὐθέντου μου καὶ τοῦ πτολιέθρου, τινὲς ἐφιπποὶ καὶ τινὲς πεζοὶ, ἔκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πηλικότητα, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν κάστρον μέχρι καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν τοῦ ἄγιου Νικολάου διαματίων ἀπήθομεν, τῆς μὲν δοῦλης πάσης κατεστρωμάτης οἵσης πάντων ἀνθέων, καὶ εὔκομιας ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἔκ εὐωνύμων, ἐκ δύμων πάντοτεν βανομένων βοδοσταμάτων καὶ βέδων καὶ τριακονταφύλλων. Ἀπὸ δ' δινθεν τοῦ φρουρίου ἤτοι τοῦ πύργου διὰ σκευῶν καὶ τζαγτρῶν **150** κακῶς ἐδεξιοῦντο ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲν ἐδιλαψαν· οἱ γάρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸ φρούριον, ἐτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικὰ παλάτια τὰ πλησίον αὐτοῦ οἰκήματα ειταρχήσαντες καὶ ἀφιερώσαντες κατέσχον, ἐπίζοντες δὲ τιθόντος τοῦ μητροπολίτου διὰ τούτου πάλιν

B

tenuerant, recuperent. Postera luce tota civitas, mobiscum in aede sancti Nicolai congregata, sacramentis fidem et obedientiam addidit despoti, domino nostro. Deinde cum me praefectum et gubernatorem sibi exoptarent, respondit dominus mens: «Et ipsi admodum hoc debo, et potentibus vobis satisfacio, ut vobis præsit.» Cum octavo die ejusdem mensis Junii Naupactum discessisset, prius imperatori nuntium allaturus de rebus ad Patram transactis, deinde cum uno e proceribus ejus prosectorus ad ameram, die quarto ejus mensis in templo sancti Andreæ commorati sumus, D Advenerunt tum Naupactum forte duo Turce, ventantes unus ameram, alter Turachanis nomine, ne Patram in ditionem nostram acciperemus. Hi mecum reversi, tale a Constantino responsum ferunt: «Quoniam præsens hic vir ad fratrem meum, magnum ameram, profiscitur (me autem his verbis significabat), ut ille decreverit, ita faciemus.» Sic igitur recessimus, constitimusque Naupacti. Antequam porro diluxerat, ecce etiam veterum Patrarum metropolita, Pandulphus Malatesta, illuc adactus est triremi Catelanica. Obiens enim insulas, trans quas via ferebat, cum oppidum despote traditum esse audisset, cursum per sinum illum proxime terram Aetolicam flexit, Naupaciumque, urbem Aetoliæ, ut factum explorare cognosceret,

uitate urbem intraret. Itaque Iesus ego una perrexii cum manu milium. In itinere in Thomam Rauolum incidimus: qui cum facile se posse Johannicium a me distrahere arbitraretur, periculum erat, ne inter fratres pugnæ et mala excitarentur. Sed favente Deo, illum salvum dominum restituui, atque ipse reversus, in tempio et sepulcro sancti Andreæ, qui primus ad apostolatum vocatus est, Constantinum inveni, quarto die Junii, ad vesperam. Die quinto, qui erat primus hebdomadis, mane omnes oppidi primores ei plebs universa ad templum, de quo dictum est, progressi, despota, dominum meum, venerabundi salutarunt tradideruntque ei oppidi claves. Ita fætitia maxima pars utraque, et domini mei, et oppidi, alii equestres, alii pedites, pro sua quisque conditione, incedebant, atque castrum ingressi usque ad ædificias juxta templum sancti Nicolai sitas processimus, tota via constrata omnis generis floribus et ad dextram levamque ornata, cum e domibus insuper undique aqua rosacea et osir et odorifera folia spargerentur. De summo autem castello sive aree teliis arcubusque balearibus male nos excipiebant, nec lædebant tamen. Nam qui a metropolita stabant, castellum occupabant, ei præterea palatia principis in illius vicinia pedilicata, spe ducti, fore ut, cum redisset metropolita, hujus auctoritate oppidum, quod etiam prius

λικήν χέρσον Ἑγγίστα, καὶ ἀπεωθῇ εἰς Ναύπακτον πόλιν τῆς Αιτωλίας, διπος καλῶς μάθη περὶ τοῦ γεγονότος. Ἐδεήθη οὖν ἐπιμεῖναι καρέ εἰκεν ἐπὶ τὴν αὔριον· ἔγωγε ὑπεσχήθην τοῦτο ἔνεκεν δύο αἰτιών· τῆς μὲν ἵνα μηνύσω τῷ αὐθέντῃ μου περὶ τοῦ γεγονότος, δικαιούμενος, δικαιούμενος πρῶτον, τῆς δὲ ἵνα μάθω τις δικαιοπόδες αὐτοῦ δὴ τοῦ μητροπολίτου. Διὰ ταύτας οὖν τὰς δύο αἰτίας; ἀπέμεινα πατρ' αὐτῷ. Μέσον δὲ γενομένου καὶ τοῦ Βικάρδου Μηρχέλλου ἡγεμόνος Ναυπάκτου, καὶ εἴδομεν ἀλλήλους, ὃν κάγω βλέψας ἔθαυμασα στις ἦκεν εἰς πάντα τῷ τοῦ Στρατοπέδου μητροπολίτῃ. Συνανακείμενος οὖν ἔγώ αὐτῷ καὶ συνομιλῶν, ἐν τῷ διαλέγεσθαι δεῖ μηχανούμενος ἢν διπας γνωρίσῃ τίνος ἔνεκεν ἥθελον ἔγών ἀπελθείν πρὸς τὸν ἀμποδὸν, κάγω ἔκεινον πυνθανόμενος τις δικαιοπόδες αὐτοῦ περὶ τῶν κατὰ τὴς Πάτρας **152** συμβάντων, καὶ μὴ δυνάμενοι εἰς τοῦ ἑτέρου τὰ κρύψια γνωρίσαι. Ἔσικν γάρ ᾧ τινες κερδαλέοι: ἐπινήσαν ἔμποριας. Ὁ μὲν φορτίον εἶχεν ἀντὶ σηρικῆς μετάξης: τὰς τῆς θαλάσσης βρύνας, διὸ δὲ ἀντὶ πεπέρεως σχοίνου σπέρων ἔγρον· καὶ συναπαντηθέντες δόμοι ἐπιυθάνοντο ἀλλήλων « τί τὸ φορτίον; » οἱ μὲν, « Μέταξα, » Ἐφη « ἐστι, τὸ ἔμδον. » διὸ δὲ, « Πέπερι. » καὶ ἵκαστος αὐτῶν ἐνδιμίες μήπω: τὸν ἕτερον συμπαλέη. Καὶ οὕτως εἰς συνθήκην ἤλθον ἵνα ἀνταλλάξωσιν τὰ φορτία, καὶ μὴ γινώσκων δὲ εἰς τὰ τοῦ ἑτέρου ἔλαθον φορτία, καὶ σπουδαίως ἐπορεύετο ἵκαστος ἵνα πόρδῳ μακρύνῃ ἀπὸ τοῦ ἀλλού, μή πως ἡ μηχανὴ φανερωθεῖ· καὶ παραγενόμενοι δὲ εἰς

Α Ενθεν καὶ ὁ ἔτερος ἐκεῖθεν πολλῷ διαστήματι τῆς
δόδου καὶ ἀνοίξαντες οὐχ ἐνρού οὐδέν. Οὗτως ἐπά-
θομεν χῆμεις. Λοιπὸν ὁ μητροπολίτης δέδωκε τοῖς
ἀπεσταλμένοις Τούμρκοις παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοῦ
Τουραχάνη τοῖς μετ' ἐμοῦ οὖσι γράμματα πρὸς
τοὺς ἑσυτῶν αὐθέντας τοὺς ἀποστελλαντας αὐτοὺς,
καὶ μοι δὲ πολὺς συνέβη λογισμὸς, μή ποτε ὑπόσχη-
ται δοῦναι ἀστεά τινα τῆς Πόλεως, εἰπερ αὐτῷ
βοηθήσῃ παραλαβεῖν αὐτὴν, η̄ πλήθης τι γρημάτων.
Καὶ μὴ παυθενος τῷ λογισμῷ ἔως οὖ μάθω τὸ τι
περ· εἶχον τὰ γράμματα, καὶ πολλὰ κοπιάσας καὶ
συνεσθιώντες αὐτοῖς ἐκμέθυσα αὐτοὺς τὰ μέγιστα ἀκου-
σίως διὰ τὸ συγκοινωνεῖν **153** κάμμε σὺν αὐτοῖς πρὸς
τὸ πιεῖν, καὶ σχεδὸν ἐμεθύσθην· καὶ τοσοῦτον ἐμέθυ-
σαν ἐκεῖνοι ὥστε ἀπῆρα ἀπ' αὐτῶν τὰς ἐπιστολὰς,
Β καὶ ἀνεγνωκῶς αὐτὰς καὶ μεταγράψας, πάλιν
σφραγίσσας εἶσα αὐτούς. Ός δὲ ἐφθισα εἰς τὴν
πόλιν, ἐδόθη μοι συμπρέσθινος Μάρκος ὁ Παλαιολό-
γος ὁ Ταγρός καὶ ὑπέρερον πρωτοστράτωρ, τότε
δὲ πρωτοδεσποιάτης. Καὶ ἀντὶ τοῦ συμβοηθείν
μοι ἐναντίος ἦν κατὰ τῆς ὑποιέτεως δι’ ἣν ἐπερ-
χόμην, καὶ οὐκ οἶδα τὸ αἴτιον, ἀλλ’ ἡ τὸ διφόνος
οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Ἀπειθόντες δ’
ἔμοι πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἐλέσθομεν ἀπολογίαν ἵνα
αὕτις ἀποδιώτωμεν τὴν Πάτραν οἵς προσείχονται·
Ἀπελογίσαμην οὖν κάγὼ τῷ πρώτῳ τῆς βουλῆς
τοῦ ἀμηρᾶ τούνομα Ἰθρατῆμ-πασιδ ὅτι τοιαύτην
ἀπόκρισιν ἔγω οὐ τολμῶ εἰπεῖν τῷ αὐθέντῃ μου·
διμως, ἐπει ἐκεῖνος ὀπέστειλεν ἐμὲ πρῆς τὸν μέ-
γαν διηράδυν, προσταζάτω καὶ αὐτός τινα τῶν

devenit. Rogavit igitur, ut ego quoque ad diem sequentem ibi manerem: quod ei duabus de causis promisi: una, ut indicarem domino meo quid contigisset, quod is sane ex me primum cognovit; altera, ut consilium metropolitæ discerem. Ob eas duas causas igitur cum illo mansi. Vidi ibi etiam intervenientem Bicardum Marcellum, Naupacti præfectum, quem mirabar omnino simillimum esse metropolitæ Sidensi. Malatesta, cum accubuissemus una et colloqueremur, in sermonibus studiose conabantur expiscari, qua de re ego ad ameram iter suscipere vellem, atque ego vicissim ex illo quærebam audire, quid ipse de rebus adversus Patram gestis sentiret; cumque neuter ex altero elicere posset secreta ejus consilia, accidit nobis, quod quæstuosis quibusdām accidit mercaturam facientibus, quorum alter pro serico plantām quamdam ruarūtimōm portabat, alter pro pipere junci baccam aridam. Hi cum sibi occurrisserint, quæsissentque vicissim, quidnam mercium portarent, unus serum, alter piper dixit. Itaque cum uterque alterius deludendi cupidus esset, convenit inter eos, ut permutarent merces, atque uterque quid alter haberet ignarus, ejus onus accepit abibatque festinanter, ut longe recederet ne fraus fieret manifesta. Diversi igitur cum abiissent et longo jam intervallo distarent, postremo apertis sarcinis, quod quærebat haud repererunt. Tale quid etiam no-

bis usu venit. Deinceps metropolita Turcis, ab
amerâ et Turachane missis, qui mecum erant, ad
eorum dominos, a quibus missi venerant, litteras
dedit: ac vehementis me subiit suspicio, ne forte
oppida quædam Patrensis territorii, aut aliquan-
tum pecuniæ promisisset, si se in occupanda ea
urbe adjuvaret. Nec cessavi a suspicione, donec
cognovissem, quid eæ litteræ continerent, multum-
que operæ impendens et cum iis convivans, ine-
briavi eos quamvis repugnantes, cum una cum iis
potarem, nec aberat multum, quin inebriarer ipse.
Illi autem eo ebrietatis processerunt, ut epistolas iis
substraherem, quibus lectis et descriptis rursusque
obsignatis, ipsos missos feci. Postquam in urbem
veni, Marcus Palæologus Iagrus, qui postea proto-
strator fuit, tum autem protovestiarii dignitate
fungebatur, legationis socius mihi adjunctus est.
Is tantum aberat, ut me juvaret in negotio, ob quod
veneram, ut adversaretur mihi: cuius ego rei nul-
lam aliam causam novi, nisi quod invidia hono-
rare utilitatem non consuevit. Una igitur ad amer-
ram profecti, responsum tulimus, ut Patram iis,
quorum fuissest, restitueremus; qua de re ego ei,
qui ameræ primus erat a consiliis, Ibraemi-pasiani
nomine, edixi, tale responsum non audere me re-
ferre ad dominum meum: verum tamen, cum ad
magnum ameram ille me misisset, ipse quempiam
mecum juberet abiire, qui magni ameræ decretum

αὐτοῦ, ἵνα μετ' ἐμοῦ Ἐλθῇ καὶ ἀπαγγέλῃ τῷ αὐτῷ θέντῃ μου τὸ τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ δόγμα. Καὶ στερεώσας τοῦτο λέγει: «Φρονίμως καὶ χρηστῶς εἰρηκας.» Οὐ δὲ Ἱαγρος μεμφόμενος ἐμὲ ὡς ἀπραχτον ἐλογίζετο καὶ μὴ δυνάμενον ἔκτελέσαι τὸ χρηστὸν εἰ μὴ ἐπιζήμιον. Ἐγὼ δὲ Θεοῦ εὐδοκίᾳ ἐπραξα τοῦτο, καὶ ἥλθε σὺν ἑμοὶ τις παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ πρέσβευς. Καὶ τούτῳ ἦν τὸ πρώτον αἴτιον τοῦ λαθεῖν τὴν διερύθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας.

154 η'. Τῷ δὲ αὐτῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ δ δεσπότης Κάρολος εἰς τὰ Ἱωάννινα, καὶ τῷ συζύγῳ ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τοὺς κρατικοὺς ἐπραξαν τὸ συνοικέσιον τοῦ αὐθεντοπούλου κύρῳ Θωμᾶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ καὶ δεσπόται μετὰ τῆς θυγατρὸς πριγκίπου Ἀσάνη Ζαχαρίου τοῦ Κεντηρίωνος· ἐν φῷ δὴ μηνὶ κάγω πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς Λάρισσαν πρὸς τὸν Τουρκοχάνην, καὶ τὸ περὶ τῆς Πάτρας τελείως ἐδιώρθωσα. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ βασιλισσα κυρία Θεοδώρα εὑρισκομένη εἰς τὸ Στάμηρον ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλὴν εἰς τε τὸν ἄνδρα αὐτῆν; καὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς αὐτῷ οικείους διὰ τὸ εἶναι αὐτήν καλλίστην. Ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς ἐν μισθῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γλαρέντζας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀγεκχειμισαν αὐτήν εἰς τὴν τῇ Σπάρτη τοῦ Ζωαδότου μονήν. Καὶ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη ὁ αὐθεντοπούλος κύρῳ Θωμᾶς τὴν κυρίαν Αικατερίναν, θυγατέρα τοῦ φηθέντος πριγκίπου ἐν τῇ Σπάρτῃ.

Τῇ δὲ καὶ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ οὐδὲ οἱ Πατρηνοὶ με ἐπίκεισον, ἀρχομένου μου

domino meo renuntiaret. Quam petitionem approbans, «Prudenter, inquit, commodeque dixisti.» lagrus autem me calumnians pro inepto habebat, quique ad nihil, nisi ad dampnum parandum factus essem. Ego vero auxiliante Deo hoc effeci, venitque tecum ab amera legatus. Atque haec prima causa fuit, qua Patrense negotium eventum habuit.

9. Eodem mense Julio ejusdem anni Carolus despota apud Joanninam mortuus est, et anno 6938, mense Septembri, Thomæ principis fratres despotæ connubium inter ipsum et filiam principis Asanis Zachariæ Centerionis conciliarunt: quo mense ego Larissam ad Turschanem reverti, et Patrensem controversiam ad finem perduxer. Mense Novembris ejusdem anni imperatrix Theodora Stameri e vita excessit, ingenti desiderio sui tum marito, tum nobis omnibus domesticis propter eximiam suam venustatem relicto. Corpus in aede quadam Glarentzæ ad tempus conditum, postea Spartam in monasterium Christi Salvatoris delatum est. Ejusdem anni mense Januario Thomas dominus solemniter Catharinam, dicti principis filiam, Spartæ uxorem duxit.

Die Martii vicesimo sexto ejusdem anni, die et hora, qua me Patrenses comprehenderant, cum legatus in despotatum proficiscens, rogatu Caroli

εἰς τὸ δεσπότατον ὡς πρέσβις ζητήσει τοῦ Καρόλου δεσπότου, ἀνεψιοῦ καὶ γυναικαδέλφου τοῦ φίλουτός μου, καὶ τῶν φυσικῶν οἵτων αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρόλου, Ἐρκούλου καὶ Μενύνου, ἵνα εἰρηνοποιῶσι **155** τούτους εἰς τὰ διαφερόμενα αὐτῶν· ἐποίησαν γάρ ἐνδρκους συμφωνίας, λέγοντες δὲ εἰ τις ἀρετὴ γε διακρίνῃ δὲ ζητήσει τοῦτον σταλεῖς δρκων τοῦ δεσπότου κύρῳ Κωνσταντίνου (ὅπλον δὲ ἐγώ) περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν ὡν ἔχομεν, στερεώσωμεν δομοῦ τὰ μέρη· ἐρχόμενος οὖν κατὰ τὰ πλησίον τῆς ἀγίας Μαύρας νησύδρια ἡγμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Καταλάνων μετὰ καὶ ἄλλων πολιών ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτίμων, καὶ κρατήσαντες με μέχρι τινὸς ἀπῆγαγόν με ἀχρι τῆς Κεφαληνίας, ὡς δῆθεν διελθόντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν.

B Τέλος ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Γλαρέντζαν, καὶ μὲν ἐπώλησαν καὶ τοὺς σὺν ἑμοὶ διὰ χρυσίνους χιλιάδες πέντε.

Ἐν ᾧ δὴ καιρῷ μηνὶ Μαρτίῳ καὶ δ ἀμρῷ; Ἀμουράτης ἐποιόρκει τὴν Θεσσαλονίκην, κριτούμενην ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Καὶ ἀπέστειλεν δὲ βασιλεὺς πρέσβιν τὸν πρωτοσέβαστον Νικόλαον τὸν Χωνιάτην καὶ Φραγκόπουλον τὸν πρωτοστράτορα πρὶς τὸν ἀμηρᾶν, λέγων, «Οὐκ ἔξεστι μενοῦσης τῆς ἡμῶν φιλίας καὶ ἀγάπης, πολιορκεῖν σε τὰ ἡμέτερα·» δὲ ἀμηρᾶς ἀπεχρίνατο. «Ἀληθῶς λέγετε. Εἰ ήτο εἰ τῶν τοῦ βασιλέως, ἐγὼ οὐκ ἐπιχειρίζομην τι· εἰ δὲ καὶ ἐπιχειρίζομην, ἐγκατέλεπον δν. Πλὴν τοις πᾶσι δῆλον ἔστι καὶ γνωστὸν δομοῖς καὶ τῷ ἀδελφῷ μου τῷ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν, δι τοῦ πολλοῦ ἐπώλησε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ πέρις

despotæ, qui domini mei affinis et frater patruelis erat, et germanorum filiorum ejusdem, Herculis et Menonis, ut eos dissidentes inter se restituere in concordiam: convenerant quippe et jurarant, si quid vir princeps a Constantino missus (ego videlicet) de litibus, quas haberent, decerneret, se id ratum habituros: cum igitur prope insulas Sanctæ Mauræ venissem, Catelani me cum aliis multis hominibus et rebus pretiosis ceperunt, atque aliquandiu retentum, abduxerunt in Cephalleniam, Neapolim videlicet trajecturi. Tandem Glarentzam reversi sumus, ubi me et reliquos captivos quinque aureorum millibus vendiderunt.

Quo quidem tempore, mense Martio, Amarias ameras Thessalonicam obsedit, quam tum Veneti tenebant. Misit imperator legatos Nicolaum Choniaten protosebastum et Francopulum protostatem, qui hæc ameras renuntiarent: «Pace et amicitia inter nos vigente, non licet tibi nostra obsidere.» Respondit ameras: «Recte dicitis. Si ea urbs imperatoris esset, non invasurus eam suissem, aut, si invasissem, dimissurus; sed constat et notum est omnibus, et imperatori, fratri meo et vobis, iam pridem Thessalonicam cum locis adjacentibus omnibus ut peculium ab Andronico despota venditam esse Venetis. Jam vero non licet nec concedam, eam in confilio nostri vestrique

αὐτῆς πάντα ὡς ίδιον **156** αὐτοῦ κτῆμα δὲ δεσπότης κύρῳ Ἀ' Ἀνδρόνικος τοῖς Ἐνετίοις. Νῦν δὲ οὐκ ἔξεστιν, ἐάσω αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ τόπου ἡμῶν καὶ ὑμῶν δρχεοθαί νπὸ τῶν Ἐνετῶν. » Καὶ οὕτως τῷ Ἀπριλλῷ μηγὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὴν θυμωστὴν Θεσσαλονίκην δὲ ἀμηρᾶς πολέμῳ.

Οὐ δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κύρῳ Κωνσταντίνος Μαζί τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὸ τῆς Πάτρας πολλήνιον, λιμοὺ αἰτίᾳ καὶ διλῆτης κακοπαθείας τῶν θυδον αὐτοῦ. Καὶ τῇ δεκάτῃ ἑβδόμῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλασθον οἱ Καταλάνοι τὴν Γλαρέταν, καὶ κρατήσαντές τινι καιρῷ εἰτα ἐπώλησαν αὐτὴν διὰ χρυσίνων νουμίων χιλιάδας δύο καὶ δέκα τῷ αὐθέντῃ μου, καὶ μετ' ὅλγον προστάξας πάντα τὰ τείχη αὐτῆς ἐπόρθησ. Καὶ τῷ Αὔγουστῳ μηγὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ τοῦ βασιλέως κύρῳ Ἰωάννου πρός τὸν πάπαν Μαρτίνον πρέσβεις, Μάρκος λέγω δὲ Ἱαγρὸς καὶ μέγας στρατοπεδάρχης, καὶ δὲ μέγας πρωτοσύγκελος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, καὶ δὲ λεπρομόναχος καὶ πνευματικὸς Μακάριος δὲ Μακρῆς ὄνομαζόμενος, ἀνὴρ δριτός κατά τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν καὶ διερχόμενος τὴν Πελοπόννησον ἐποίησαν δι' ὀρισμοῦ τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν αὐθεντόπουλον κύρῳ Θωμᾶν.

Καὶ τῷ ἦγετο τῷ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐηργετίθην **157** τὸν τῆς Πάτρας ἥγεμονίαν. Καὶ τῷ αὐτῷ έτει Ὁκτωβρίῳ μηγὶ ἀπῆρεν δὲ πιεγλέρη μπένης τῶν Τούρκων τούνομα Σινάνης καὶ τὴν αὐτῶν περιοχὴν. Καὶ τῇ καὶ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ έτους, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ ἐν ᾧ καὶ τὰ προγεγόντα μοι συνένη, ἐδεξάμην καὶ τὸ λυπτήρὸν

imperii teneri a Venetis. Atque ita mense Aprili ejusdem anni inclytam Thessalonicam ameras vi cepit.

Constantinus despota autem, dominus meus, mense Maio ejusdem anni Patram in potestatem redigit, pesti aliisque civium incommodis subactam. Decimo septimo Julii anni ejusdem Catelani Glarentzam occuparunt, eamque aliquandiu retentam, duodecim aureorum millibus domino meo vendiderunt, qui brevi post mœnia ejus universa destrui jussit. Mense Augusto ejusdem anni redierunt ab imperatore Joanne ad Martinum papam missi legati, Marcus Jagrus, magnus stratopedarcha, et magnus protosynkelos et venerando monasterio Pantocratoris praefectus, hieromonachus et spiritualis pater Macarius, cognomine Macra, vir eloquentia, virtute et prudentia præstantissimus. Hi, per Peloponnesum profligentes, Thomam principem jussu imperatoris despotaū fecerunt.

Anno 6939, mense Septembri, præfectura Patrensi cohonestatus sum. Eodem anno, mense Octobri, Beglerbegus Turca, nomine Sinanes, Joannina regionesque adjacentes occupavit; et viresim sexto Martii die et hora eadem, qua ante narrata mihi acciderunt, per litteras domini mei, Bostitza scriptas, tristem nuntium accepi, præter-

ει μοι μήνυμα παρὰ τοῦ αὐθέντοῦ μου δι' ἐκείνου γράμματος ἐκ τῆς Βοστίτζας, διτι τοῦ παρελθόντος Ιανουαρίου ζ' τέθηκε λοιμώδεις νόσωι δὲ ἕριστας κάμοι φίλοις Μακάριος δὲ καὶ Μακρῆς καλούμενος, δὲ παρ' ὀφθαλμῷ μὲν πατριαρχικῷ ὑπερηφάνῳ καὶ πλείστα ἀγερώχωψ καρδίᾳ αἱρετικής, παρὰ δὲ ὀφθαλμῷ παντοκρατορικῷ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθεῖς δικαζούσῃ δρθόδοξος διν. "Οἱ τινι καιρῷ καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἄγιου ἥρους καὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἐλεῖς παρακινήσει καὶ συνεργίᾳ ἐμῇ, ὡς οἱ πάντες ἐπίσταντο· καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἐπειτα δὲ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμελείᾳ ἐμοῦ τε κάκεινου πᾶν καλὸν πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν προεχώρητε. Καὶ τῷ τέλει τοῦ Βαρος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἡλιον δὲ Τουραχάνης καὶ κατεχάλασσεν αὐθίς τὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τείχη. Καὶ πολλὴ λοιμικὴ νόσος γέγονεν ἐν τῇ Πάτρῃ.

έ. Καὶ τῇ λα' Ιανουαρίου τοῦ σεμβούμενος τοῦ ζημίου ἔτους σταλθεὶς ἐγὼ ἀπῆλθον πρέσβυτος πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ τὸν βασιλέα, ἀρ' οὐ δὴ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου ὄφελον **158** τότε εὐηργετήθην. Ἐν φέτε τῷ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ἡ ἐναλαγή τῶν τόπων ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν κύρῳ Κωνσταντίνου καὶ κύρῳ Θωμᾷ ἐγένετο· δὲ μὲν ἀπῆρεν τὰ Καλάδρυα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε, δὲ δὲ τὴν Γλαρέταν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς πάντα.

Καὶ τῷ σεμβούμενος τοῦ ζημίου ἔτους τοῦ θυγάτηρος, γυνὴ τοῦ δεσπότου κύρῳ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογενήτου, η κυρία Κλεώπα τούνομα· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωδήτου μονῇ.

D iii Januarii die septimo mortuum esse pestifero morbo virum optimum et mihi amicissimum Macarium Macram: qui cum patriarchæ oculis superbis et animo ferocissimo haereticus videretur, omnipotenti semperque vigili et ad veritatem judicanti oculo orthodoxus erat. Is quodam tempore Cpolim, a monte sancto reversus, me auctore et adjutore ut sciebant omnes, monasterium Pantocratoris regendum accepit, et auxilio quidem primum omnipotentis Dei, deinde meo et ipsius studio et diligentia, ad res monasterii ejus ordinandas administrandasque omnia præclarissime fecit. Exente vere ejusdem anni Turachanes, impressione facta dejecit rursus muros Isthmi, ac Patræ vehemens. pestilentia fuit.

10. Die primo et tricesimo Januarii anni 6940: missus sum legatus ad ameram et imperatorem qui tum protovestiarii dignitate me ornavit. Quo eodem anno, mense Martio, permutatio locorum inter duos fratres et principes, Constantinum et Thomam, facta est: quorum alter Calabryta et que sunt in vicinia, alter Glarentzam et circumiacentia loca accepit.

Anno 6941 Malatesta filia, uxor Theodori despote porphyrogeniti, Cleopa domina, obiit et in monasterio Christi Salvatoris sepulta est.

Καὶ τῷ ,σΩμβ' έτει Ιανουαρίου ὡς πάλιν ἀπῆλθον πρέσβεις πρὸς τὸν κύρῳ Ἀντώνιον τὸν Κομνηνὸν τὸν τῶν Ἀθηνῶν αὐθέντην καὶ πρέδη τὸν ἀμηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐν φῇ Ιανουαρίῳ τῇ καὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ὥρᾳ τρίτῃ, ἐπυρπόλησαν παιδές τινες ἀργυροτήπουλοι τὸν ἐν Βλαχίρναις εἰς δνομα τῆς Θεοφήτηρος θεῖον ναὸν τὸν περικαλλῆ καὶ θαυματουργὸν, θέλλαντες πάσαι τινάς νεοστοὺς περιστερῶν· δις ναὸς ἔκειτο ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει πλησίον τοῦ κερατικοῦ κύλπου ἐν τῷ αἰγαλῷ. Καὶ τοῦτο ἀκηκάσμεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπερχόμενοι τῇ πρώτῃ Φεβρουαρίου, ὥρᾳ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Δεσποτικῆς ἕορτῆς τῆς Ὑπαπαντῆς. Καὶ ἐπειδὴ εἰρηκῶς οὐκ ἐγνώσθη, ἐλογισθέμεθα φεῦδος εἶναι, καὶ διελθόντες παρέμπροσθεν μονάς πέντε οὐδὲν περὶ τούτου ἄκουσαμεν, καὶ **159** εἰς τὴν ἐν τῷ Ραιδεστῷ ἔκτῃ μονῇ ἡμῶν ἐμάθομεν τοῦτο ἀκριβῶς, πῶς καὶ πότε ἐγένετο, διόπερ καὶ παράδοξον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ ,σΩΜΥΓ' ἀπέθανε καὶ δὲ τὸν Ἀθηνῶν αὐθέντης καὶ θηδῶν δι προδρήθεις κύρῳ Ἀντώνιος Λαντζιόλης δι Κομνηνός· καὶ ζητήσει τῆς ἐκείνου γυναικὸς Μαρίας Μελισσηνῆς, θυγατρὸς Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, πρώτου ἔξαδέλφου Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ἐν προεδηλώσαμεν, ἐστάλην ἐγὼ μετὰ ἐνόρκου ἀργυροδούλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παρεχαλάνω τὴν Ἀθήναν καὶ Θήραν, καὶ ἀλλον ἀντ' αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον αὐτῇ δύσιν τόπον, κατὰ τὰ μέρη τῆς Λακωνικῆς, πλησίον ὕπερ εἴχε τῆς αὐτῆς πατρικῆς κληρονομίας καὶ προικὸς, αἱ εἰσιν αἱ κάτω γεγραμμέναι

Anno 6942, die Januarii septimo, rursus legatus ad Antonium Comnenum, Athenarum dominum, ad ameram et ad imperatorem profectus sum: cuius mensis die vicesimo nono, noctis hora tertia pneri quidam nobiles, pullos columbinos comprehendere laborantes, incenderunt Dei Matris nomine ædificatum in Blachernis templum pulcherrimum et miraculis nobile, situm Cpoli in littore prope sinum ceratini. Audivimus hoc Cpoli in ipso discessu, kalendis Februariis, hora prima post meridiem diei festi, qui ὑπαπαντῇ dicitur; cumque homo, qui rem narravit, ignotus nobis esset, commentariam eam esse putavimus, et per itineris stationes quinque nihil de eadem edocet, tandem Rhædesti, quæ erat statio sexta, certo cognovimus, quo modo et tempore acciderit, quantumvis res videretur incredibilis esse.

Incunabula anni 6943 etiam Antonius Lanziola Comnenus, Athenarum Thebarumque dominus, ex vita cessit; ac rogante conjuge ejus, Maria Melissenæ, filia Leonis Melisseni, primi et patre libus Nicephori Melisseni, cuius supra mentionem fecimus, ego cum litteris juratoriis, bulla argentea insignitis, multisque militibus missus sum Athenas et Thebas receperum, pro quibus illi alium locum in Peloponneso darem, in regione Laconica, finitimum iis quæ ex hereditate paterna et dote sua

A χώρας καὶ πύλεις; καὶ κώμαι, "Αστρον, "Ἀγιος-Πέτρος, "Ἀγιος-Ιωάννης. Πλαταμόνας, Μελίγον, Προάστειον Λεωνίδας, Κυπαρισσία, Πέοντας καὶ Σίτανας, καὶ οὖτας ἔγγις, αὐτῶν δύοσα αὐτῇ τόπον δέσσον καὶ οἵον φανήσται μοι εἰς γνώμην καὶ βούλην αὐτῆς. Πριλαβόντος δὲ τοῦ Τουραχάνη καὶ τὴν Θίβαν ἀποκλείσαντος, ἦν καὶ παρέλασε μετά τινας ἡμέρας, ἀπράκτος ἐγὼ ἐπανίστρεψα ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ, τούτῳ παραγγελίαιν γάρ ἔχοντός μου. Εἰς δὲ τὰ Στυλάρια εὐρισκομένου τοῦ δεσπότου καὶ αὐθέντος μου καὶ τὰς τῶν Ἐνετῶν ἐμπορικὰς **160** τρίήρεις προσδοκῶντος ἵνα ἐμδέξις εἰς τὴν πόλιν ἀπέλθῃ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀπράκτος ἔφθασα.

Ια'. Καὶ ἐμβάντες εἰς τὰς τῶν Ἐνετῶν τρίήρεις καὶ φάσαντες εἰς κύριον, ἔδοξε τῷ αὐθέντῃ μοι καλὸν εἶναι ἀποστεῖλαι με πρὸς τὸν Τουραχάνην ἐν Θήρῃ εὐρισκομένον, ἵνα τὰ περὶ τῆς Ἀθηνῆς αὐτῷ δηλοποιήσω. Καὶ παραγενομένου μου ἐδέχθη με μετὰ χαρδῶν, καὶ ἐπληρωρόρησέ μοι μεθ' ὅρκου ἀτίγων ὅτι Εἰ ἔγνωκα τοῦτο πρὶν αἰκοθεν ἐκείθεν με ἐνταῦθα, ἔνεκεν τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἀγάπης καὶ πρὸς οὓς γνωριμίας χαριέντως διατείς πληρῶσαι εἰχον, ἐπειδὴ διευ προστάγματος τοῦ μεγάλου αὐθέντου ἐποίησα τοῦτο, διότι διε τοῦ ὅτικφ μου πλείστας προφάτεις ἐδύναμην εὑρεῖν, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκέ τούτον ἔχω οὐδεμίαν. Φιλοφρονηθεὶς δὲ φιλοτίμως ἐγὼ παρ' ἐκείνου, καὶ τοὺς μίσις αὐτοῦ προσέφερέ μοι εἰς προσκύνησίν μου, καὶ παρείθετο αὐτοὺς ἐμοὶ καὶ τῷ αὐθέντῃ μοι, ἐξ ἣν ἢν εἰς δινῦν πολὺς καὶ μέγας ἀμήρης. Καὶ οὗτας τῶν ἐκείθεν ἐπανίστρεψα ἀπράκτος. Καὶ ἐπειδὴ προλαβόντες

D habebat : quæ quidem regiones, oppida et vici hæc sunt : Astrum, Sanctus-Petrus, Sanctus-Joannes, Platamonas, Meligum, Proasteum, Leonidas, Cyparissia, Rheontas, Sitanas. His igitur finitimum locum ei darem, qualem quantumque milii videretur, et qui ad ipsius sententiam ac voluntatem esset. Sed quoniā antevertens Turachanes Thebas jam obsidebat, quas idem paucis diebus, expugnavit, ego, ut mandatum mihi fuerat, ex Isthmo re infecta redii, atque ad dominum meum Styliis agentem triremesque Venetorum mercatorias exspectantem, quibus in urbem vehceretur, frustra suscepto itinere, perveni.

11. Cum concensis Venetorum triremibus venissemus in Euripum, visum est domino meo, mittere me ad Turachanum Thebis versantem, ut de Athenis cum eo agerem. Is advenientem me hilariter exceptit, affirmavitque jurejurando, istud si novisset, priusquam domo huc profectus esset, pro amore, quo in despota esset, et propter notitiam mei, libenter, quod peterem, facturum fuisse, siquidem injussu magni amerae hoc fecisset et domi plurimas potuisset causas prætentere, nunc nullam posset. Habebat autem me benigne et honorifice, ac filios etiam me salutatum adduxit, eosque mihi et domino meo commendavit : e quibus unus fuit, qui hodie nobilis et magnus ameras est. Hoc igitur

ει ἐν τῷ Εὐρίπῳ ἡραν, τὴν γέφυραν ἀκούσιως; τῇ χρ^τι καὶ Ἀλγούστου, ἡμεῖς ἐμελέναμεν ἐν ἑκείνῃ τῇ νυκτὶ εἰς τὰς ἔξωθεν τῆς γεφύρας πέτρας· καὶ ἐν ἑκείνῃ τῇ νυκτὶ ποιὲλά ἴναντις ἐπάθομεν ἀπό τε ψύχους καὶ πείνας καὶ ἀπὸ τῆς ἡρότητος τῶν πετρῶν ἀπό τε φόδου τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Τουραχάνη στρατοῦ **161** διὰ τὸ ξένους τοὺς ἵππους εἶναι, οὓς ἐκ τοῦ Λιέθρου ἐδινεισάμεθα, δι τι καὶ παροιμίᾳ ἐγένετο ἐπι! κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα ἥπιοι ἐπιόντα χρόνον. Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰς τριήρεις ἐπὶ τὴν αὔριον, τῇ χρ^τι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ,**Σ**επτεμβρίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθάσαμεν.

ιβ'. Τῇ δὲ κε' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἡλθεν εἰς τὴν πόλιν ἡ τοῦ Παρασπονδήου μεγάλου δουκὸς θυγάτηρ ὁνδρας Ζωή, μετὰ βασιλικῆς τριήρεως ἐσταλμένη μετὰ Μανουήλ τοῦ Παλαιολόγου, ἵνα κομίσσωσιν αὐτήν, ἢν δὴ καὶ μετά τινας ἡμέρας ἡγέτης ὁ δεσπότης ὁ κύριος Δημήτριος· μεθ' ἧς δὴ τριήρεως παρεγένετο εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲσπότης κύριος Θεόδωρος διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει διάδοχον τῆς βασιλείας ὡς δεύτερος ἀδελφός, δ καὶ δ βασιλεὺς ἐπεκύρου αὐτῷ ἀκούσιως, δι τοῦ κύριος Κωνσταντίνου τὸν αὐθέντην μου καὶ ἀδελφὸν αὐτοῦ πλείον ὥρεγετο ἔχειν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, ὡς καὶ δ λόγος προών δηλώσει. Ἐπεὶ δὲ οὐτως παρηκολούθησε τὸ πρᾶγμα, ἐσπούδαζεν ἵνα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς τρεῖς ὀδελφούς ἐγκατοικήσῃ. Ὁ γοῦν αὐθέντης μου πάλιν δεσπότης κύριος Κωνσταντίνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύριος Θωμᾶς τοῦ δεσπότου (ἥν γάρ μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ πόλει δ πρώτος δρχων τοῦ εἰκονὸς ἐκείνου δινόματι· 'Ραοὺλ Μιχαήλ) ἐσπούδαζον ἵνα οἱ δύο

modo insecta re redii. Cum autem Euripum qui accolebant, licet inviti, pontem sustulissent die Augusti 29, nos eam noctem extra pontem inter saxa transegimus, et multa adversa a frigore, fame et durisie saxorum, a timore item latronum et militum Turachanis pertulimus, quoniam equi nostri, quos e Liethro mutuali eramus, peregrini erant: quæ res proœmum quoddam malorum fuit, quæ postea experti sunt, qui tunc mecum erant. Conscensis postridie triremibus, vicesimo tertio die Septembbris, anno 6944, Cpolim pervenimus.

12. Vicesimo quinto Martii ejusdem anni in D urbe venit Paraspondeli, magni ducis, filia, nomine Zoe, triremi imperatoria, qua eam adduci voluit imperator, cum Manuele Palæologo adiecta, atque nupsit post dies aliquot Demetrio despota. In eadem triremi venit etiam Theodorus despota, qui ut frater natu secundus imperii in urbe hæres erat, quod ei jus imperator non nisi invitius concessit, quippe qui Constantinum fratrem, dominum meum, secum in urbe habere mallet, id quod procedens narratio nostra declarabit. Quia vero sic evenerat, dedit operam, ut in Peloponneso tres fratres collocaret. Itaque Constantinus, dominus mens, et frater ejus, Thomas despota (erat enim nobiscum in urbe primus illius domus dux, Raul

A μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ μεινωσιν ἐν τῇ πόλει, οὗτοι δὲ οἱ δύο αὐθένται εἰς τὴν Πελοπόννησον. **162** Διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἑτούς διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν Πελοπόννησον δεσπότης κύριος Κωνσταντίνος ὡς φεύγων μετὰ ὀκατείου τινὸς, κάγὼ δὲ παρ' αὐτοῦ σταλεῖς πρὸς τὸν ἀμφιρῶν διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν, ἵνα αὐτὸν ὑπὲρ ἐσαυτῶν ἔχωσι. Καὶ οὗτας ἀπελήσων τὰ ἀνατεθειμένα μοι καλῶς φύοντάς μη, καὶ διὰ ἡρῷς εἰς Πελοπόννησον ἔφθασα. Εὐρον δὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ αὐθέντας ἔχοντας μάχης μεγάλην· δπισθεν γάρ τοῦ κύριος Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου σταλεῖς μετὰ τριήρεως ὁ κύριος Θεόδωρος, ἵνα κατὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ μάχηται, καὶ στρατοῦ πλείστου συναθροισθέντος ἀμφιφορας τοῖς μέρεσι, καὶ πόλεμος τις ἀνὰ αὐτῶν γέγονε. Τῷ ,**Σ**επτεμβρίῳ ἐτελεῖ ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ὁ διὰγαν χρηστὸς Διονύσιος ἱερομόναχος, ὁ χρηματίας, καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ ὁ Διούπατος Γεώργιος, καὶ οὗτοι τὴν μάχην μικρόν τι κατεπράγνην. Τέλος δὲ πάλιν διλῶν ἐλθόντων πρέσβεων, τοῦ Μελισσηνοῦ λέγω Γρηγορίου ιερομονάχου καὶ πνευματικοῦ, τοῦ καὶ χρηματίσαντος ὑπερον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, δι καὶ παρ' ἄλλοις Στρατηγόπουλος ἐπωνομάζετο καὶ σὺν αὐτῷ δὴ καὶ τῷ Γρηγορίῳ πάλιν τοῦ Δισυπάτου καὶ ἐμοῦ συμβιβασάντων καὶ συμφρονησάντων αὐτοὺς; ἵνα δ μὲν αὐθέντης μου καὶ δεσπότης ἀπλόθων παροικήσῃ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, δὲ κύριος **163** Θεόδωρος καὶ κύριος Θωμᾶς οἱ δεσπόται εἰν τῇ Πελοποννήσῳ. Καὶ τῇ ε' τοῦ Σεπτεμβρίου τῷ ,**Σ**επτεμβρίῳ διέβη ἀπὸ τῆς

Michael) nitebantur, ut apud imperatorem in urbe duo alteri manerent, ipsi discederent in Peloponnesum. Atque hac de causa Junio mense ejusdem anni Constantinus despota velut fugitus parvo navigio Cpoli in Peloponnesum abiit, et ego ad ameram missus sum, ut hunc in ipsorum partes pertraherem. Discessi igitur et mandatum milii negotium feliciter transegi; deinde per terram in Peloponnesum reversus, inveni fratres principes magnis bellorum turbis implicatos. Constantinum enim, dominum meum, ut insequeretur et duos fratres debellaret, auctor est cum triremi Theodoros dominus, atque utrinque magnis collectis copiis, bellum exorsit. Anno 6945 ab imperatore ad fratres legati probissimus vir Dionysius bieromonachus, qui metropolita Sardium fuit, et Georgius Disypatius bellantium impetum aliquantum mitigarunt; tandemque alii missi legati, Gregorius Melissenus hieromonachus et pater spiritualis, qui etiam patriarchæ Copolitanus postea fuit et a nonnullis Strategopoulos appellabatur, et cum eo rursus Disypatius et ego, ita eos in amicitiam concordiamque reduximus, ut dominus meus discederet Cpoli habitatum, Theodoros et Thomas despota in Peloponneso essent. Itaque Constantinus die 5 Septembbris anni 6948 Patra per terram ad Euripiū nobissem abiit, et vela fecimus ab urbe Euripi, in tri-

Πάτιρξ διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν Εὐρίπον ἀπελθών, ὁ αὐτὸν θέντης μου λέγω, σὸν ἥμεν· καὶ ἐμβάντες εἰς τινὰ τῶν Ἐνετῶν τριήρη ἀπὸ ἄστεος Εὔριπου Εὔδοιαν λεγομένην, ἐν ἥδη τριήρει ἡνὶ καὶ δ ποτε ἐν τῇ Πάτρᾳ κανονικὸς Μάρκος ἦνκαὶ ἀπίλθομεν κατ' αὐτῆς, διὸ γέγονε καὶ λεγάτος παρὰ τοῦ πάπα Εὐγενεῖου τοῦ συγγενοῦ; αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου ἔτι καὶ πρὸς τὸν βισιλέα διὰ πρεσβείας ἀπεστάλη, καὶ τῇ κδ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπεσώθημεν εἰς τὴν πόλιν.

‘Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ διάλεξες τις σεσημειωμένη ἔγένετο ἀναμεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τινος Ἐβραίου Σένου τοῦνομα, τοῦ μετέπειτα διὰ τῆς τοῦ ἀγίου βαπτίσματος; ἀναγεννήσιως μετονομασθέντος Ἐμμανουὴλ, λοιπὸν οὐκ ἀφῆσω τοῦ διηγείσθαι.

‘Ἐν πρώτοις ἡρωτήθη διὰ βασιλέως παρὰ τοῦ Ἐβραίου τοιάδε· «Πῶς ἡνὶ δυνατὸν τεκεῖν τὴν Μαρίαν τὸν Χριστὸν παρθένον οὔσαν;» Ο δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίθη· «Πῶς ἐτεκεν δ' Ἀδάμ τὴν Εὕνην χωρὶς γυναικός; καὶ πῶς ἐξῆνθησεν ἡ γῆ χωρὶς σπέρματος; πῶς ἐβλυσεν ὑδωρ ἡ ἀκρότομος πέτρα; πῶς τοῦ Ἀστρῶν ἐβλάστησεν ἡ ράδος; πῶς οὐρανόθεν κατεπέμψθη τὸ μάννα; πῶς ἐπλήθύνετο ἡ υδρία τοῦ ἀλεύρου; πῶς τὸ Ἑλαῖον Ἐλίσαλιον ἐβλυσεν εἰς τοὺς κεράμους; πῶς ἡ **164** ράδος τοῦ Ἱεσσαὶ ἐβλάστησεν ἀνθος; πῶς ἐπὶ Γεδεῶν ὁ πόκος ἀπερδύνη δρέσον; πῶς ἐπὶ Σαμψών, ἐβλυσεν ὑδωρ ἡ δοτοῦν; πῶς ἐψύλαττε τοὺς παιδας ἀφίέκτους; ἡ κάμινος; πῶς ἐπὶ Μωνῷ ἀνήψυθη πέτρα δίχα ὅλης; πῶς ἐκάστετο ἡ βάτος ἐπὶ Μωνῆσιν καὶ οὐ κατεκάστετο;

remi Veneta, Eubœa dicta, in qua eadem Marcus erat qui olim, cum Patram oppugnaremus, in ea urbe canonicus, tum autem legatus Eugenii papæ, sibi cognati, ad imperatorem mittebatur. Die quarto et vicesimo Septembbris incoluites Byzantium delatis sumus.

Quoniam autem illo tempore habita est memorabilis disputatio inter Joannem imperatorem et Hebreum quemadmodum, nomine Xenum, qui postea sacro baptismate regeneratus, Emmanuel nomen accepit, eam litteris mandare non omittam.

Primum Hebreus imperatorem sic interrogavit: «Quomodo Maria Christum generare potuit, dum virgo erat?» Respondit imperator: «Quomodo Adamus Ewam sine usura mulieris genuit? terra efforuit sine semine? saxi superficies percussa emisit aquam? aut quomodo virga Aaronis fronduit? quomodo cœlitus manna demissum est? hydria impleta est farina? quomodo in vasa lictilia oleum Eliae manavit? Jessai baculum flores egit? irroratum est Gedeonis vellus? quomodo Sampsoni ex osse aqua salit? tres pueri in camino conflagratione servati sunt? Quomodo Manoi saxum sine materia arsit? aut rubus Mosi flagavit, nec consumptus est? aut Elias in curru igneo non est combustus? quomodo Isaías dominum in throno excelso et elevato sedentem vidit? Daniel occultum

Α πῶς οὐ κατεχείθη Ἡλίας ἐπὶ τὸ ἄρμα τὸ πύρινον ἐπιθάς; πῶς δὲ Ἡσαΐας εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθῆμενον; πῶς δὲ Δανιὴλ ἐφανέρωσε τὸ κεκρυμμένον ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσωρ; πῶς δὲ ρύπαντος τοὺς ἀστέρας κατέχεις μὴ βασταζόμενος; πῶς ἡ νῦν ἐγέννησε τὴν ἡμέραν καὶ γίνεται; πῶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φωτίζει πάντα τὸν κόσμον; εἰ ταῦτα ἐρμηνεύσῃς μοι δὲ ἐρωτῶ σε, οὐδὲ διτὶ καταλαμβάνεις καὶ τὴν γέννησιν τῆς πορθένου. Άλλα ἀλλότριας κάκείνων καὶ τούτων ὑπάρχεις.

«Ο Ἐβραῖος πάλιν τρώτεσεν· «Εἰ οὐκ ἀναγκαῖς ἀλλ’ ἔχων, ὡς αὐτὸς φήσι, ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, φονεὺς δρπ ἐκαυτὸν νομίζοιτο» ἀν εἰκότως, καὶ φυγικῆς διὰ τοῦτο τιμωρίας δίξιος· «Ο βασιλεὺς ἀποκριθεὶς, οἱ Πολύ τι, Σένε, τοὺς λόγουν ἀμφοῖν μεταξὺ τὸ διά-

B φορον· ἀλλὰ θαῦμά γ’ οὐδὲν ὄμοῦ τοῖς διλοις δινοεῖν δε καὶ τοῦτο. Φονεὺς γάρ ἐκαυτὸν λέγοιτο ἀν δικαιως διαχειρίσας, οὐχ δὲ πέπρη τῆς τὸν φιλουμένων ἀγάπης ἀφειδήσας ἐκαυτοῦ καὶ θάνατον ὑποστάς· διγάρ τοιούτος **165** οὐκ αὐτόχειρ διλλὰ φίλος προτριχνῶς διληθῆς καλοῖτο» ἀν ὡς ἐκαυτὸν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων προδόντος, ήν ἐκείνους, εἰ οὐτῶς τόχοι, τῶν ἐπικρεμαμένων θανάτων ἔξεληται. Ταῦτα δρπ φιλανθρωπίας, καὶ δὲ Χριστὸς ἀποίστεται μᾶλλον χάριν ἢ τιούτοις ἐγκαλήμασιν ὑποκείστεται.»

Ξένος δὲ Ἐβραῖος ἐρωτᾷ· «Πόσων δρα δεινῶν αἴτιον δεῖ τὸ φεῦδος καθίσταται; Ιδού γάρ προφῆτης οὐχ, «Η παρθένος, ἀλλ’, Η τελείας φησιν, τέξει, δηλοῦται συνελθοῦσα ἀνδρὶ· ὑμεὶς δὲ τὰς ἐκαυτῶν συστῆσαι βουλόμενοι τερατεῖας, τὴν παρθένον τῆς νεανίδος ἀντιτίθετε. Τί γάρ ἂν τις καὶ λέγοι, πόσον ἐντεῦθεν

somnia Nabuchodonosori aperuit? quomodo cœlum astra continet, cum non sustentetur? nos diem genuit et gignitur ipsa? lumen solis totum mundum illuminat? Hæc mihi si explicaveris, te etiam virginis partum putabo explicare posse. Enimvero tu nec illa, nec hunc comprehendis.»

Rursus Hebreus rogavit: «Si non coactus, sed volens, ut ipse dicas, Christus mortuus est, merito semet interfecisse et ideo pœna spirituali dignus esse videatur.» Imperator respondens, «Magnum, inquit, Xene, inter hæc discrimen est; nec mirum tamen, te hoc cum reliquis ignorare. Semet interfecisse enim jure dicatur, qui sua se manu occiderit, non is, qui, charitate in amicos commotus, vitæ suæ non parcit eorumque causa subit mortem. Talis enim non sui homicida, sed sincerus amicus merito nominatur, qui semetipsum pro dilectis tradit, ut eos, si possit, ab impendente morte eripiat. Quare illud animi benigni est, et Christus gratiam potius, quam istas criminationes meretur.»

Rursus Hebreus: «Quot mala semper mendacium creavit! propheta enim non virginem ait, sed adolescentulam parturam esse, virum videlicet expertam; vos autem, portenta vestra nobis commendaturi, pro adolescente muliere virginem supponitis. Quis hoc verbis assequatur, quanta

Πειγγον καὶ μόνον λεγόμενον ἐμποιεῖ, καὶ τὴν ἀπίσταλην ἡλίκην κατάγει τῶν ἀκρωμένων; Τίς γὰρ τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰώνου παρθένον ἡκουσε τετοκυίαν; Εἰ μοι μίαν ἔχει δεικνύαι τις, πρὸς οὓδ' ὅτιοιν ἀντερῷ περαιτέρως. » Οὐ βασιλεὺς ἀπεκρίθη· « Εὖ λέγεις. Δεῖξον μοι σὺ Θεὸν ἔτερον ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθότα καὶ σάρκα φορέσαντα· κάγω σοι δεῖξον τὴν, ὡς αὐτὸς ἀξιός, παρθένον αὐτὸν γεννήσασαν. Σὺ δ' ἀλλ' ἐπει τούτῳ πιστεύειν ὑποχνῇ, εἴ σοι τις καὶ δόλο τοιοῦτο ἔχει δεικνύαι γεγενημένον, δεκτέον ἀν εῆ σοι καὶ τοῦτο πρῶτον καὶ μόνον δν, ἐπει κάκείν πρὸς οὐδὲν ἔτερον ἀφορῶν ἔμελλεν, εἰπερ πρῶτον ἦν. Εἰ δ' οὖν, τοῦτο μὲν ἁστέον, δεῖξον **166** δὲ σὺ μοι πῶς Μωῆς τοὺς ὄμετέρους πατέρας τὴν Ἐρυθρὰν περαιωθῆναι πεποίηκε, καὶ τῆς πέτρας τοσοῦτον ἐβλυτεν ὑδωρ ὡς ἀπαντα τὸν λαὸν κορεσθῆναι, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῖς λερεῦσιν ἀνεχομένη καὶ τὸν Ἱερόναν διαστῆσας ροῦν ἐπὶ τοῦ ἥρον διέβη, καὶ τὰ Ἱεριχόνινα κατεσείσθη τελχη, καὶ τῇ μηλωτῇ τὸν Ἱερόνην αὐθίς Ἐλεισσαῖος διέρρηξε καὶ διηρίθη τὰ ὑδάτα Ἑνθεν καὶ ἔνθεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ ἥρον διέβη. Ἀρα κατὰ φύσιν τι γενέσθαι τούτων ἔστιν εἰπεῖν; οὐδεμῶς. Εἰ δ' ἔκεινα ὑπὲρ φύσιν, οὐδὲ τὸ τῆς παρθένου κατὰ φύσιν. Ὅμων δὲ καλῶς τὴν ἀπειθεῖσαν δι μεγαλοφωνότατος ἐστηλίτευσεν Ἡσαΐας λέγων· « Οὐλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χειράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. » Πρὸς μὲν γὰρ πάσας τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας ἐναργεῖς οἵσας καὶ σφεστάτας μανιομένων τρόπον διάκεισθε, οἱ τῶν ὅδων τὰς τετριμένας ἐκκλίνοντες κατὰ κρημνῶν πολλάκις ἐκπού-

την· μᾶλλον δὲ τῶν διλλων πρὸς τὴν παροῦσαν σφεστέραν περὶληψιν τῶν εἰρημένων. Οὐλως γε μήν ἀνωτέρω μικρὸν αὐτὴν διναλδησμεν, ἵνα ἰδωμεν σφέστερον τις τὴν εἰρημένων τῷ προφήτῃ διδονοια καὶ περὶ τίνων ἔστιν. « Προσέθετο, φησι, Κύριος ἡ αἵσται τῷ Ἀχαζ, λέγων· **167** Αἰτησαι σεαυτῷ στημένον παρὰ Κύριον τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὑψός. Καὶ εἶπεν Ἀχαζ, Οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ οὐ μὴ πειράσω Κύριον. Καὶ εἶπεν Ἡσαΐας· Διὰ τοῦτο δύσσει Κύριος ὑμὸν σημείον. Ἰδού δὲ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τίξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ δυναμα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ. Βρύτυρον βθῶν καὶ γάλα προβάτινον καὶ μέλι φάγεται πρὶν ἡ γυνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, ἐκλεξασθεὶς τὸ ἀγαθόν. διότι πρὶν ἡ γυνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν δὲ κακὸν, ἀπειθεῖσα πονηρὸν τὸν πονηρόν, ἐκτιθέντες σκοπῶμεν. « Προσέθετο Κύριος λαλῆσαι τῷ Ἀχαζ, λέγων· Αἰτησαι σεαυτῷ σημείον παρὰ Κύριον τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὑψός. Καὶ εἶπεν Ἀχαζ· Οὐ μὴ αἰτήσω οὐδὲ οὐ μὴ πειράσω Κύριον. » Ἐξετάσαι τὸν πρῶτον δίκαιον, τις δην ἡ αἰτία τῆς; τοῦ Ἀχαζ παρακοής ὥστε μὴ θελῆσαι ποιῆσαι τὰ προστεταγμένα παρὰ Θεοῦ. Φαμὲν δὴ οὖν ὡς ἀνθρωπὸς ὃν ματαδητης καὶ ἀπονοίᾳ συνεζηκὼς καὶ ἐπὶ φευθυπροφήτας καὶ χρηματοδόγιος καὶ τοιούτους ἀγυρτικούς κεχρήνως ὑπερφρονεῖν οὐκέτι δικαιούσθων τὸν Θεόν ἐπιταγμάτων διενεπτὸν καταφρονητικὸν οἰονεὶ καὶ τὴν ἀναλεῖσαν Ἡσαΐας ὄντειδίων ἐκείνου. « Διὰ τοῦτο, φησι, δώσει Κύριος αὐτὸς σημείον, » Οὐ ἀποστέλλας με δηλοντί πρός σὲ τὸν βέβηλον τε καὶ δυσσεβή, τὸν

C totum diem, inquit, protendi manus ad populum incedendum et contradicentem. » In omnibus enim de Christo vaticiniis, eum evidentissima sint et apertissima, furentium instar agitis, qui, vias tritias declinantes, per rupes sæpe se projiciunt; id que magis, quam in reliquis rebus, in hac, de qua cum maxime sermo est, cæteris evidentiore. Verum enim vero paulo altius eam repetamus, ut quid propheta dicat et de quibus dicat, clarius perspiciamus. « Mandavit, inquit, Dominus, ut Achazum appellarem his verbis: Expete tibi signum a Domino, Deo tuo, sive profundum, sive sublime. Respondit Achazus, Non expetam, nec tentabo Dominum. Perrexit Isaías: Idecirco Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emanuele. Butyro boum et lacte ovium et melle vesctetur, antequam noverit vel preopabit malum, aut eligit bonum; quoniam priusquam infans dignoscere didicit bona vel mala, prævitatis facere recusat, quod bonum est. » Jam nunc ab initio singula repetamus consideremusque. « Mandavit Dominus, ut Achazum appellarem his verbis: Expete tibi signum a Domino, Deo tuo, sive profundum sive sublime. Respondit Achazus, Non expetam, nec tentabo Dominum. » Aequalis est, primus nos causam exquirere, cur non obediverit Achazus;

quasi vertigine laboret, istud qui dicat, apud audiēntesque quam parum fidei habiturus sit? Quis enim post hominum memoriam audivit, virginem matrem suisse? Si quis mihi unam proferre poterit, in nulla re tibi jam adversabor. » Imperator: « Pulcre, inquit, istud dicas. Ostende tu mihi alium Deum de cœlo prosectum et corpore induitum: et ego tibi ostendam, quam tu desideras, virginem, quæ eum pepererit. Verum enim vero quoniam fidem te habiturum polliceris, si quis aliud simile factum demonstraverit, admittendum tibi erit etiā: prium hoc et unicum exemplum, quandoquidem nec illud ad aliud poterit referri, cuius prium sit. Sed mittamus hoc, atque tute nunc me doce, quomodo Moses patres vestros per mare Rubrum transludere potuerit, et e saxo profluxerit tanta aquæ copia, quanta ad satiandum universum populum satis esset; quomodo arca a sacerdotibus portata, flumine Jordanis diviso, per siccum delata sit; quomodo Jerichontina mœnia conçussa sint, et pelle ovili Jordaniem rursus Ellisæus per ruperit, et, separata utrinque aqua, anibulaverit, per aridam terram. Num quid horum vi nature factum esse dici potest? profecto non potest. Atqui si illa supra naturam sunt, nec alterum de virgine naturæ conveniens est. Cæterum ab incredibiliate bene vos notavit grandiloquus Isaías: « Per

κατορχησάμενον τῶν θείων ἐπιταγμάτων. Μή γάρ **A** δῆ νομίστας **168** ἀπεστάλθαι με πρὸς σὲ ὡς ἁξιού δυτα· πόλιθῳ γάρ εἰ σὺ τοῦ τοιοῦτος εἶναι, ὥστε οὐ σοῦ γε ἔνεκα, ἀλλὰ τοῦ οἴκου Ἰούδα καὶ τάντων ἀπέσταλμαι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » Διὰ τοῦτο οὐν διύσει Κύρος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἰδού τὸ παρένος ἐν γαστρὶ ἀφέσται καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ διοικα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ. » Εἰ μὲν, ως σὺ φῄς, νεῦνιν δὲ προφῆτας προσῆγεν ἐν γαστρὶ ἔξειν ὀμιλητηῖαν ἀνθρώπῳ, μάταιον ἢν ἀτεχνῶς καὶ λίαν ὀλόγιστο, τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖν. « Ανευ δὲ τούτου καὶ τὸ πεῖρις ἀντὶ τοῦ παρθένος εὐρήσεις ἐψιστᾶς ἐν τῷ Διυτερονομίῳ. Φησὶ γάρ ὡς « Κάν τις βιάσηται ἐν τῷ πεδίῳ νέανιδα, προθένον δηλαδὴ ἀλλαχοῦ δὲ, εἰ Ἐζίν τις εὑρῇ τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην καὶ θιασάμενος γοιμθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἀνθρώπον μόνον, καὶ τῇ νεάνιδι οὐ ποιήσετε οὐδέν. Καὶ ὁ Ἐσδρας δὲ νεάνιδα καλεῖ τὴν τῷ βασιλεῖ καὶ προφῆτῃ Δασιδὶ γεγηραχέτι συγχοιμωμένην παρθένον, τὴν περιβάλλουσαν ἄντερ γάρ την γέρεος κατεψυγμένην συνεκοιμάτω καὶ οὐδὲν ἔτερὸν τι. Φησὶ γάρ ὅτι καὶ οὐκ ἔγνω τεύτην δὲ βασιλεὺς. » Επει δὲ, ὥσπερ εἶπομεν, καὶ τὸ συλλαβεῖν γυναικὰ συγχοιμωμένην ἀνδρὶ καινὺν οὐδὲν ἔγνω, οὐδὲ σημεῖον εἰκότως τοῦτον ἀν ἐκάλεσεν δὲ προφῆτης, λείπεται τούτο νομίζειν αὐτὸν εἰρηκέναι σημεῖον δεδόσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ παρθένον δινεύ ἀνδρὶς τεκεῖν. δ **169** ὅτι

zus, nec facere voluerit, quod a Deo ei mandatum erat. Arbitramur igitur, eum, quod homo esset vanitate et amentia obstrictus, ac pseudopropheticis et satidicis et istius generis aliis impostoribus inhibaret, divina mandata contempnere non cunctatum esse. Unde Isaías, insolentiam istam et impudentiam ei reprobrans: « Idcirco, inquit, Dominus ipse dabit vobis signum. » Qui videlicet misit me ad te profanum et impium et insultantem imperiis diviuis. Noli enim existimare, me ad te missum esse, quia dignus sis: multum abest. Itaque non propter te, sed propter dominum Iuda, et universos filios Israel missus sum. « Idcirco igitur Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel. » Quod si, ut tu dicis, propheta adolescentulam, mārem passam, concepturam esse prædicaret, prorsus ineptum foret et ab omni ratione alienum, istud signum appellare. Præterea adolescentulam pro virginē positam invenies, si attenderis, in Deuteronomio, ubi hæc leguntur: « Si quis in agro violaverit adolescentulam, » id est virginem; et alibi, « Si quis invenerit filiam sponsam eique vi facta concuvererit, occidetis solum hominem, in adolescentulam nihil statuetis. » Atque Esdras virginem illam cum Davide rege et propheta jam senio consecro cubantem, non ob aliud, nisi ut annis jam frigentein soveret, adolescentulam vocat. Dicit enim a rege eam non initam esse. Quoniam igitur, ut diximus, feminam a viro compressam concipere nihil novum erat,

B καὶ πέρας ἔσχε, καὶ οὐμεῖς τάληθες σαθροῖς τιστ λόγοις καὶ διστάτοις, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν ἀνοήτοις, περιτρέπειν ἐπιγειρεῖτε. « Αἵτιον δὲ μηδὲ τοῦτο παρατρέγειν ὃς εἰ μὴ ἐν τῷ παρθένῳ Μερίζ τὸ σημεῖον εἴηται πέρας, πῶς ἐξ αὐτῆς ὁ γεγεννημένος οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἐκ Πνεύματος ἀγίου κατὰ τὸ προφητικὸν ἴσγιον. Ἐμμανουὴλ ὁνομάσθη, ἤγουν Μεθός τιμῶν δ Θεός ἢ δηλονότι δ Θεός ἔσται μετ' ἡμῖν τῶν ἀνθρώπων, ἤγουν ὅμοιος ἡμῖν ἀνθρώπως ἔσται καὶ θεός δ αὐτῆς ὑπάρχων. Πιστύτως δὲ καὶ διὰ τὸ καλέσονται τὸν πληθὺν πάσαν εἰρηκε τὸν ἀνθρώπων, δ καὶ ἐγεγόνει. Τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Βαρούχ τοῦ Ἱερεμίου παντάπασι συμφωνεῖ. Οὗτος γάρ, φησίν, « δ Θεός; ἡμῶν, οὐ λογισθῆσται ἔτερος πρὶς αὐτῶν. ἐξεῦρε πάσιν ἑδνὸν ἐπιστήμης, » ὡς τανεῖ ἐλέγειν. Οὐδὲ πᾶσαν ἐπιστήμην ὡς αὐτοσοφία ὡν, καὶ πάντας τοὺς λόγους αὐτῶν ὡς δημιουργὸς αὐτῶν ὡν, « καὶ ἐδωκεν αὐτὴν Ἰακὼν τῷ παιδὶ αὐτῶν, » ήτοι τῷ δούλῳ αὐτοῦ, « καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ υπὲρ αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὥρθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. »

Ἐένος ἐρωτᾷ. « Μιδενός πω τῶν ἐξ αἰώνος, ὁ βασιλεὺς, ἀνθρώπων ὑπὲρ τὰ χλιαὶ ἐτη ζήσαντος, πῶς αὐτὸν τὸν Μεσσίαν **170** τετραχοσίων ἐγγύει: ἥδη καὶ χιλίων παρωχηθῶν ἐνιαγτῶν ἐτι ζῆν ὑπειλήφατε; Ἀδύνατον γάρ. Εἰ δὲ ἀποθανεῖν φαίητε, φεύ-

parumque convenienter hoc propheta signum nominaturus fuisset, relinquitur, ut putemus, eum hoc signum a Deo datum iri dicere, ut virgo, virum minime passa, filium ederet: quod sane eventum habuit, quantumvis vos veritatem marcidis maleisque coherentibus, aut, ut dicam rectius, stolidis argumentis evertere conamini. Nec illud fas est nos præterire, nisi in virgine Maria hoc signum eventum habuisse, quomodo ex ea natus, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Spiritu sancto secundum prophetæ oraculum vocatus sit Emmanuel, id est, Nobiscum Deus: quo nimur significavit, Deum nobiscum fore qui sumus homines, sive similem nobis hominem fore et tamen eumdem Deum. Quod et factum est. Idem verbo « vocabunt » generis humani universitatē significavit: quod et ipsum eventum comprobatum est. Cum his etiam Jeremias quæ sunt apud Baruchum penitus consentiunt. Is enim, « Deus noster, inquit, non habebitur diversus ab eo. Invenit omnibus viam scientiæ, » quasi diceret, novit omnem scientiam, ut qui est ipsa sapientia, et omnes sermones eorum, ut eorum conditor, « atque dedit eam Jacobo puerū suo, » id est, servo suo, « et Israeli a se dilecto; postea autem in terra visus et cum hominibus conversatus est. »

Xenus interrogavit: « Cum post homines natos, imperator, nullus unquam ultra annos mille vivevit, quo pacto ipsum Messiam jam annis plus mille et quadringentis præteritis adhuc vivere opinamini?

δος αὐθίς περιφανὲς αὐτὸν εἶγι τὸν Μεσσίαν. Οὐδὲ Α ταῦτα γοῦν Ἡλίας ὑπὸ Θεοῦ περιφθῆσεται τότε, τῷ δὲ Ἡλίας ἥλθεν, ως φασιν, αὐτὸν γεννηθέντα χρόνοις. »Ο βασιλεὺς ἀποκριθεὶς· « Πλανᾶσθε, Σάνε, μή εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. « Ήξειν μὲν γάρ τὸν Θεοβίτην Ἡλίαν καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται, οὐχ ἐπὶ τὸ χρίσατο γε μήν τὸν Κύρων· ἀλλ᾽ ἐπεί περ ἀπόκειται τινα γεννηθῆναι μυστὴριαν δινθρωπον ἐκ τοῦ γένους, ὡς φασὶ τινες, τῶν Ἰερατῶν, πόσαν ἐν ἑαυτῷ δεῖξιν τοῦ διοῖδού τὴν ἐνέργειαν, καὶ πιστεῖν δὲ αὐτῆς σημεῖα καὶ τέρατα, Θεὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστὸν δινομάζοντα, ὅστε μὴ μόνον πολλοὺς τῶν τότε δυτῶν πλενθῆναι Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὸ καταλείπειμένον δίλγον μέρος; τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων ἦτοι ἔνυσος τῇ πλάγῃ τοῦ Ἀντιχριστοῦ συναπαχθῆ, ἥξειν φασὶ τηνικαῦτα τὸν τε Ἡλίαν καὶ Ἐνών ἀπεσταλμένους ὑπὸ Θεοῦ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν λαβόντος, διδάξαι τε καὶ ἐπιστρέψαι τούς τε ἄλλους καὶ δὴ τὸ ταλαίπωρον τῶν Ἰερατῶν θύνος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, εἰς τὴν τῆς ἀγίας Τριάδος πίστιν, ἵνα μὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταποθείη. Εἰ γάρ καὶ διὰ τὸν εἰς τὸν Χριστὸν φάνον ἐχθρόν; ἑαυτοὺς εἰργάσαντο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ᾽ ἀγαπητοὶ εἰσὶ διὰ τὴν εἰς τοὺς πατέρες αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην. Οὐδὲ μὲν οὖν οἴδεν ἡ 171 θεῖα πρόνοια ἀνεπιστρόφω; Ἑχοντας πρὸς μετάνοιαν, κατέλιπεν· οὐδὲ ἐδίξει τὸ Θεῖον εὐγνωμόνως τὸ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα δεξομένους, οὐ παρεῖδε. Τότε τοίνυν πληρωθήσεται ἡ λέγουσα προφητεία τοῦ Ἡσαΐου· « Ἐάν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ιερῶν Ἰσραὴλ ὑπὲρ τὴν ἀμμὸν τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ σωθῆσεται. » Καὶ διὰ

B θερώτασσα δεσμῶν, ἀναστῆσασα δὲ μετ' ἔξουσίας θεῖκῆς τὸ σώμα δι προτελέσθετο, τὴν μὲν φθορὴν ἡδη καὶ τὸ θάνατον ἀποβενθῆκες, ἀφθαρσαν δὲ καὶ ἀναντίσαν ἐνδευκόδες. Χριστὸς μὲν οὖν οὐτω τριήμερος, ἀναστὰς καὶ τὸν Ἄδαμ τῶν δεσμῶν ἀνέις καὶ τὴν πρὶν διαιταν 172 τὸν παράδεισον αὐτῷ δύος, τοῖς ὑπολειφθείσι τῶν μαθητῶν ἐνδεκα συγγενύμενος (δὲ γάρ Ἰούδας ἀπῆλθεν εἰς δύο οἱ προφῆταις τόπον εἰρήκεισαν, εἰς κόλασιν δηλονότι τὴν ἀτελεύτητον), μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἀνελήψθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πάντων αὐτῷ τινῶν μαθητῶν ὅμοι τῇ παναγίᾳ Μητρὶ συμπαρόντιων τε καὶ δρώντων, καὶ νῦν ἔστιν ἐν οὐρανοῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συγκαθήμενος καὶ συμπροσκυνούμενος; ὑφ' ἀπάσῃς τῆς οὐρανοῦ Ἰσραὴλ ξειράχεις. »

Fieri non potest. Sin autem mortuum eum esse dicatis, hoc rursus manifestum mendacium erit, eum Messiam esse. Neque enim Elias venit ut, aiunt, natum uncturus. » Respondens imperator : « Erratis, inquit, Xene, ignorantes Litteras et potentiam Dei. Venturus enim esse Elias Thesbites et dicitur et creditur, non tamen Dominum uncturus ; sed quia futurum est, ut nascatur homo execrabilis ex gente, ut quidam volunt, Hebræorum, qui omnem potestatem diaboli habebit et per eam signa et portenta efficiet, Deum se et Christum nominans, ut non solum multi Christianorum tunc viventium erratur sint, sed etiam quæ restabunt exiguae reliquiae Iudeorum Antichristi illius erroribus abripienda sint, venturos illo tempore aiunt Eliam et Enoch, a Deo misericordia cominoto missos, ut doceant et. cum alios tum miseram Hebreorum nationem ad Christum convertant, aut quod idem est, ad sancte Trinitatis Iudem, ne tota a diabolo absorbeatur. Etiam si enim propter eadē in Christum factam semet Dei et Evangelii hostes fecerint, tamen chari Deo sunt propter charitatem, qua is eorum patres amplexus est. Quos igitur Providentia divina poenitentiam aversaturos esse novit, eos deseruit: quos autem divinam Evangelii prædicationem studiose amplexuros prævidit, eos non neglexit. Tunc igitur exitum habebit Isaiae vaticinium, quod tale est : « Si numerus filio-

PATROL. CR. CLVI.

rum Israelis superaverit aream maris, reliquiae Israelis salvabuntur. » Hanc ob causam igitur Elias tunc a Deo mittetur, non, ut vos jactatis, Messiam uncturus. Nam tales confingere fabulas, indoctorum hominum est, ut ante dixi, et sacrarum Litterarum prorsus expertum. Christus autem, qua Deus, in cœlo et in terra est et in universo et supra universum (Cœlum enim et terram ego implico, dicit Dominus); qua autem homo, neque mille annos vixit neque hic, id est in terris, est, sed vixit, ultra annos triginta, deinde, a sceleratissimis majoribus vestris cruci affixus, mortuus est ; et sanctum corpus ejus, in monumento repositum, admisit interitum, non corruptionem ; divina autem hypostasis, insolubili vinculo cum eo, quod assumpserat, conjuncta, cum anima divina ad inferorum tenebras descendit, omnesque ei diuturno carcere recepit, atque corpus, quod assumpserat, virtute divina suscitavit, interiu et morte liberatum, incorruptionem et immortalitate indutum. Itaque Christus cum hunc in modum die tertio resurrexisset, et Adamum, vinculis solutum, in vitam pristinam paradisi restituisset, et cum reliquis discipulis undecim saepē versatus esset (Judas enim abierat in locum, quem prophetae dixerant, in supplicium videlicet sempiternum), post dies a resurrectione quadraginta, omnibus discipulis et sanctissima ipsius Matre præsenti. us

Παρών καὶ Ματθαῖος δὲ ιερομόναχος καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος βασιλικῆ προστάξει ταῦτα ἔφη καὶ ἀπελογίσατο. Καὶ δὲ μὲν Ξένος ἐρωτῶν εἶπεν οὖτας, ὡς « Ἡδη τὸν μὲν Μεσσίαν ἐληλυθέναι φατέ, τὸν Θεοῦ σβίτην μὴ ἤκουντα κατὰ τὰς τῶν προφητῶν δήσεις; » Ο Ματθαῖος ἀποχριθεὶς « Ἀκουσον, ὁ Ξένε, καὶ σύνετε. Δύο τὰς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας οἱ προφῆται κηρύττουσι, ταύτην τε τὴν ἡδη γεγενημένην καὶ τὴν εἰς ἐπειτα τῇ τελευτῇ τοῦ κόσμου φανησομένην· καὶ τῆς μὲν μιᾶς, τῆς δευτέρας δηλαδή, πρόδρομον ἔσεσθαι τὸν Ἡλίαν λέγουσι, τῆς δὲ προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, δηλαδή μὲν μὲν ὁ προφῆτης ὄντας Μαλαχίας, οὐδὲ μόνον ὡς τὴν προτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐγγὺς οὖσαν μηνύσοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς βίσν ἀσπασάμενον μικροῦ τοῦ τῶν ἀγγέλων ἐξ ἐφαμίλλου χωροῦντα. Ἡλίαν δὲ καὶ τούτον δὲ Χριστὸς ἐκάλει, οὐχ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' **173** διτὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνην πληρῶν ἑτύγχανε διακονίαν· ὥσπερ γάρ ἐκείνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρουσίας, οὗτος καὶ οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. Οὐ παρὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' διτὶ καὶ βίσν μετῆσε κατάκρας τῷ ἐκείνου συμβαίνοντα. Ἀλλ' οἱ μὲν προφῆται καὶ ἀρχοτέρων μέμνηται τούτων καὶ τοὺς πρωθευκότας ἐκατέρας κηρύττουσιν· δημεὶς δὲ τὴν μὲν προτέραν σιγῇ κακούργῳ παρέρχεσθε, εἴγε καὶ τῷ νῷ τῆς Γραψῆς ἀτεχνῶς ἐπιβάλλετε, τῆς δὲ δευτέρας μέμνησθε μόνης, ἡς δὲ Θεοῦ σβίτης προδραμεῖται πάντως Ἡλίας. Ἀλλὰ γάρ καὶ τῶν χρησμῶν αὐτῶν ἀκουσώμεθα. Ο θεοπέτιος Μαλαχίας τὴν τοῦ Σωτῆρος βουληθεὶς παρουσίαν διδάσκει, καὶ ὡς ἡδεῖ τῆς δικαίας ἀνταπόδοσεως δὲ καρδίς, πρώτος μὲν τὴν spectantibusque, in cœlos susceptus est, ibique nunc assidet Deo Patri, cum eodem ab universo sancto cœlestium choro adoratus. »

Qui huic disputationi intererat Matthæus hieromonachus et magnus protosyncellus, jussu imperatoris hæc dixit responditque. Interrogans Xenus: « Vos, inquit, Messiam jam venisse dictitatis, Thesbiten non venisse secundum voces prophetarum? » Respondit Matthæus: « Audi, Xene, et adverte. Duplicem adventum Christi prophetæ prænuntiant, eum, qui jam præteriit, et qui in fine rerum futurus est; et unius quidem, secundi nempe, præcursorum Eliam fore canunt, sicut alterius præcursor Joannes fuit, quem Malachias propheta angelum nominavit; non solum, quia priorem Domini adventum jam vicinum indicavit, sed etiam, quia vita institutum sectatus est, quod cum angelica vita propemodum certaret. Atque hunc quoque Christus Eliam appellavit, non quod Elias esset, sed quod eodem ministerio fungebatur, quo ille fungetur. Sicut enim alter adventum secundum antecedet, sic alter priorem antecessit. Nec ob unam istam causam ita eum appellavit, sed etiam, quia vitam coelebat illius vita prorsus similem. Prophetæ igitur utrumque adventum memorant et utriusque prædicant præcursorum; at vos priorem quidem adventum nequiter silentio præteritis, siquidem secundum Scripturæ haud dubie assequimini; ac solum

A προτέραν ἐπίφανεάν του προθεσπίζει καὶ δεῖχνει τὸν μετά Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἐκείνης προηγούμενον· « Ἰδού γάρ ἐγώ, λέγων, ἐξαποστεῖλαν διγελόν μου πρὸ προσώπου σου, διτὶ κατασκευάσει τὴν δόδον σου ἐμπροσθέν σου, καὶ ἐπιβλέψεται ἰδίων πρὸ προσώπου σου· καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος. » Πάντων γάρ ἀγνοούντων ὁ σωτήρος τόκος ἐγένετο· ναὸν γάρ τὴν ἀνθρωπίαν ὑπέμαστο, ἢν δὲ Θεὸς Λόγος, ἀνέλαβε. Πρὸς δὲ τῇ προτέρᾳ καὶ τὴν δευτέραν ἐλευσιν ὑπογράψει· « Ἱών ἔρχεται Κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ τούτον εἰς ἕδους αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ **174** διπτασίᾳ αὐτοῦ; ἀδυσώπητος καθιεῖται κριτής ὁ ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Είτε διδάσκει τὰ κατὰ τὴν προτέραν αὐθίς παρουσίαν διτὶ αὐτοῦ δρώμενα· « Διδίτι αὐτὸς πορεύεται ὡς πόρος χωνευτηρίου καὶ ὡς πόρος πλυνδριῶν, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσόν. » Σημαίνει δὲ διὰ τούτων διπρόσθιτος τὴν διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος κάθαρσιν, ἢν θεανδρικῶς δὲ λόγος πολιτευτόμενος ἡμῖν ἐχαρίσατο· καὶ γάρ ἐν τούτῳ πυστικῶς τοὺς προσιόντας ἀναχωνεῖε γιτούσορει, τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος χρώμενος, οἷα δημιουργὸς, δὲ δεσπότης· καθάπερ τινὶ πόρῳ τῷ θεατοῦ βαπτίσματος τὸν τῆς ἀκαρτίας ρύπον ἀποσμήχει, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ταύτης ἱου τίς ἡμετέρας ἐλευθεροῦ ψυχάς. Μεθ' ἡνὶ ταῖς μὴ φυλάξαις εἰς τέλος τὴν ψυχὴν ἀκηλίδωτον φοβερὸς δρθήσεται καὶ ἀπαράτητος κολαστής, τὸ δεύτερον αὐθίς ἐπανιών. Καὶ μετά τινα τῆς δευτέρας πάλιν ἐπιδημίας ὑπομιμνήσκει· « Ἰδού ἐγώ ἀποτελῶ posteriorem commemoratis, cui omnino præcursorus est Thesbites Elias. Atenim auiliamus ipsa oracula. Divinus Malachias de Salvatore affluto suo docere volens, et quale futurum sit tempus justæ compensationis, primum quidem priorem alicujus adventum vaticinatur significatque, qui præcursori Joanni baptiste successorus sit: « Ecce enim, inquit, angelum meum ante faciem tuam mittam, qui viam tibi sternet spectabilique eam ante faciem tuam; et statim veniet ad templum suum Dominus. » Omnibus enim nesciis partus salutaris factus est. Nimirum templum naturam humanam appellavit, quam Deus Verbum suscepit. Cum priore autem adventu etiam secundum describit. « Ecce venit Dominus omnipotens: quis sustinebit diem ingressus ejus, aut quis prodibit in ejus conspectum? Inexorabilis iudex sedebit referetque cuique secundum ejus opera. » Deinde in priori rursus adventu ab eo facta docet: « Quare ipse veniet ut ignis fornicis et sicut herba fullonum, ac sedebit conflans et purgans argentum et aurum. » Quibus verbis prophetæ purgationem per Spiritum sanctum futuram significat, quam Verbum ultraque natura nobiscum versatum nobis impertivit. Hujus enim opera accidentes ad se mystice conflat ac renovat Dominus, igne Spiritus, tanquam artifex quispiam, usus; aqua baptismatis tanquam herba quadam sordes peccatorum abstergens, atque igne spiritus eorum quas

ούμεν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην· καὶ σημαίνων τὸν καὶ ἐπήγαγε· « Πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, » τὴν τῆς δευτέρας λέγων ἐπ. φανεῖς. Διδίσκει δὲ ἀπερ ὁ μέγχας Ἡλίας ποιῆσε παραγενόμενος· « Ος ἀποκαταστήσει καρδίαν πατέρος πρὸς αὐτόν. » Ἐπειδὴ γάρ πατέρες τῶν ἀποστόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο ξούκε λέγειν, διτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν αἰώνων αὐτῶν ἡτοι τῶν ἀποστόλων τὰς τῶν πατέρων καρδίας, τουτέστι τοῦ γίνους **175** τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν· ἀποκαταστήσει δὲ τοὺς εὐρεθησομένους τηνικιῦτα πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εὐγνώμονας εἰ; πατέρον ὡς περὶ τὴν εὐσέβειαν κλῆρον, πάλαι δὲ ἐπιστίας ἐκπεπτωχότας αὐτοῦ. » Καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· καὶ τοὺς ἀδελφούς γάρ ἀδελφικὰ παρασκευάσει φρονεῖν. Καὶ δεικνὺς τὸν σκοπὸν δι' ὄντος Ἡλίας πρότερος παραγίνεται, ἐπήγαγε· « Μή ἐλθῶν πατέρων τὴν γῆν ἀρδην, » ἵνα μὴ εὐρῶν ὑμᾶς ἀπαντάς ἐν ἀποστίᾳ εἰς τὴν ἀτελεύτητον καθασιν παραπέμψω. Ἐνταῦθα περιφανέστερον τὴν δευτέραν καὶ φοβερὰν τοῦ Κυρίου παρουσίαν ἐνέφην· τῇ γάρ προτέρᾳ οὐκ ἤλθε τὴν γῆν πατέξαι, ἀλλὰ σῶσαι. « Άρ’ οὐ φανερῶς καὶ ἡχρισμάτων, καὶ ἀμφοτέρας τὰς τοῦ Σωτῆρος ἀδήλωσε παρουσίας; » Ή μὲν γάρ ἡδη γεγένηται, θαυματίους ἡμῖν διδρους ἐπιβιλύσασα χαρισμάτων· ἡ δὲ πρὸς τῷ τέλει τοῦ παρόντος αἰώνος γενήσεται, εὐθύνας τῶν ἔκαστων βεβιωμένων εἰσπράττουσα. Εἰ οὖν τὴν ἐπὶ τὸ σῶσαι μόνον γεγενημένην παρὰ φαύλον ἥγεισθε, τὴν δὲ

serugine animas nostras liberans. Post quam purgationem qui ad finem usque animam non servaverint a labe, iis terribilis et implacabilis vindicta erit in secundo adventu: de quo mox idem propheta ita prædicat: « Ecce mittam ego vobis Eliam Thesbiten; » et tempus significans, addit: « Antequam veniat dies Domini magnus et præclarus, » aliterius nimis rursum adventus. Docet idem quæ facturus sit magnus Elias, cum advenerit: « Qui convertet animum patris ad filium. » Quoniam enim patres apostolorum Judæi erant, hoc videtur dicere, conversurum eum esse per filiorum ipsorum, hoc est, apostolorum doctrinam animos patrum, id est, mentem generis Judaici. Convertet autem quos tunc invenierit ad fidem Christi, quasi ad paternam pietatis sortem, unde pridem propter infidelitatem exciderunt. « Et cor ad hominem convertet, » fratres enim ut sensus fraterno induant faciet. Deinde rationem explicans, ob quam Elias prius venturus sit, addit: « Ne adveniens terram penitus percussiam, » id est, ne vos omnes infideles repertos ad supplicium semipernuum detrudam. Atque his quidem verbis secundum et horribilem Domini adventum clarius significavit. Prius enim terram non percussum, sed salvatum venit. Nonne igitur manifesto et accurate duplē Salvatoris adventum significavit? Unus jam evenit, quo admirandis gratiarum imbribus irrigati sumus: alter sub finem hujus mundi eveniet, quo totius vitæ ab unoquoque

Α ἐπ’ εὐθύνην διγουσαν τοῦ Μεσσίου παρουσιαν ἐπιχειτε, σκοτείτε μὴ πρὶν ἔκεινης λάβητε λόγῳ προσιόντες ἀντί ποιμένος καὶ τῷ τοῦ Ἀντιχρίστου στόματι περιπέσητε καὶ σὺν ἐκείνῳ τῷ πυρὶ τῷ αἰώνιῳ παραπεμπόμενοι ἀνόνητα μετακλαύσησθε. » Η οὐ καὶ τοῦτον μετὰ τὴν τοῦ χρόνου περίσσον καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἔξερθμησιν **176** ὁ προφήτης ἐπιδημήσειν εἰρήκε Δανιήλ, θηρίον τροπικῶς ὄνομάσας; παρὰ τὸ τῆς γνώμης ἀτίθεσον, πάσης γέγον ἀπονοίας καὶ δυστεβείας, καὶ τῷ τοῦ πυρὸς ποταμῷ τῷ ὑπὸ θύψιν ῥέοντι τοῦ κριτοῦ πρὸς τῶν διτιῶν δοθῆσεθι; « Ήσπερ γάρ ὁ διάβολος παρὰ πάντα τὸν νῦν αἰώνα τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀφέληθι βάσανον; καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτεξουσίου γυμνάσιον, εἰ πραιτεικῶς ἔχομεν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς (τούς γάρ ἀρίστους ή πάλη δείκνυσιν), οὕτω καὶ ὁ Ἀντιχριστος· δες καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐνώχ καὶ Ἡλίου ἐλεγχον μὴ φέρων ἀνέλει αὐτοὺς ὡς τύραννος, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον προξενήσων αὐτοῖς· καὶ γάρ οὕτω πεῖραν θανάτου ἔγνωσαν. »

Λαϊπὸν ἔνεκεν τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος αἴγλης καὶ τοῖς στροφίς βίμασι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ λεπροκονάρχου Ματθαίου φωτισθεὶς ὁ Ἐβραῖος τὴν ἀγίαν Τριάδα φανερῶς ὡμοιόγητε καὶ πάντα τὰ τῆς δριθοδόξου πίστεως δόγματα, καὶ τῷ θείῳ βαπτισματι ἀναγεννηθεὶς ἀντὶ Σίνου Ἐμμανουὴλ ἐπωνομάσθη.

Ιγ. Λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Τῇ καὶ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς καὶ Ἰωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ Ἡ-

C peractæ ratio repetetur. Quod si adventum eum, qui tantum eis salutem hominum susceptus est, nihil estimatis, illius autem, quo ratio danda erit, tenemini desiderio, cavete, ne ante eumdem imprudenter lupum pro pastore inveniatis neve in fauces. Antichristi incidatis et cum ipso in ignem aeternum conjecti nequidquam fundatis lacrymas. Annon huc post exactam temporis periodum et absolutum numerum dierum Daniel propheta venturum dixit, translate bestiam appellans propter animi impotentiam effrenatamque impietatem, eumque fluvio igneo, in conspectu judicis labenti, praecateris injectum iri affirmavit? Sicut enim diabolus toto hujus sæculi spatio ad examen mentis et ad liberæ voluntatis **D** exercitium nobis relictus est, ut cognoscatur, num pulchri et honesti simus studiosi (strenuos enim lucta prodiit), ita Antichristus quoque, qui Enuchi et Eliæ non ferens refutationem, quasi tyranus quidam eos occidet iisque conciliabit coronam martyrii. Nondum enim illi mortem obierunt.

Deinde sanctissimi Spiritus lunine et sapienti imperatoris ac Matthei hieromonachi disputatione edocutus Hebræus, sanctam Trinitatem omniaque orthodoxæ fidei capita palam confessus est, et divino baptismate regeneratus pro Xeno nominatus est Emmanuel.

13. Sed redeamus jam ad propositum. Die vice simo septimo ejusdem anni imperator Joannes cum Josepho patriarcha et Demetrio despota mul-

σηφ καὶ τοῦ δεσπότου κύρῳ Δημητρίου καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας 177 καὶ πάντων σχέδιον τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετηθεῖσαν καὶ μὴ ὠφεληθεῖσαν η̄ μᾶλλον εἰπεῖν μὴ ὠφελήσασαν σύνοδον τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ συναθροισθεῖσαν, ἵνα καὶ οὐ συνετέρας τοῖς πάσι. Οὐ λέγω τοῦτο κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων· ταῦτα γάρ παρ' ἀλλοις ἐδόθησαν κρίνεσθαι· ἕμοι δὲ ἀρκεῖ ἡ πατρική μου διαδοχὴ τῆς πίστεως, διὸτι οὐ παρά τίνος τῶν ἐκείνων μερῶν τῶν ιξ ἐναντίας ἤκουσα λέγειν τὰ ἡμέτερα κακά εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον καλά καὶ ἀρχαία, καὶ τὰ ἐκείνων πάλιν οὐ κακά, ἀλλὰ καλά. Καὶ ὡς εἰπεῖν ἐν παραδείγματι, ὅτι τὴν μέσην ὁδὸν τῆς πόλεως τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον διηρχόμεθα πολλοὺς χρόνους μετά τινων, δι' οὓς καταντώμεν εἰς τὴν ἀγίαν Σοφίαν· εἴτα μετά τινας καιροὺς εὐρέθη παρά τινων καὶ διλῆ ὁδὸς καταντῶσα, ὡς λέγουσι, καὶ αὐτῇ ἔκει, καὶ παρστρόνουσι με λέγοντες· «Ἐλθε καὶ σὺ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἣν ενδρομεν· καὶ γάρ εἰ καὶ ἔστιν αὐτῇ δι' οὓς ἀπέρχῃ καλῇ καὶ ἀρχαίᾳ, καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν γνωσθῇ καὶ σὺν ὑμῖν διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὖτη, ἣν ενδρομεν νῦν, καλῇ ἔστιν·» ἐγὼ δὲ ἀκούων παρὰ μὲν τῶν διτοι καλῇ ἔστι, παρὰ δὲ τῶν διτοι οὐ καλῇ, καὶ ἀσυμφωνία οὖσα ἐν τῷ μέσῳ, διὰ τοῦ μὴ εἰπω μετ' εἰρήνης· «Ἀπέρχεσθε καλῶς εἰς τὴν ἀγίαν Σοφίαν δόθεν βούλεσθε· ἐγὼ πάλιν διέλθω διὰ τῆς ὁδοῦ ἣν καὶ μεθ' ὑμῶν πολλῷ χρόνῳ 178 διηρχόμην, καὶ καλήν αὐτὴν καὶ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν προγόνων μαρτυρουμένην καὶ διερχομέ-

νην;» Οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἰπον τοις μη ὠφελήσασαν, ἀλλ' ἔνεκεν τῆς ἀσυμφωνίας. Ήτοι Ἑνωσις εἰτη τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ὑστερήσαι με ὡς τῶν ὁρθαλμῶν μου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ διτοῦ οὐτοῦ, τῆς συνόδου ὑπόθεσις ήν αἰτία πρώτη καὶ μεγίστη ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀσεδῶν ἐφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορκία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορί ημῶν· καὶ ἀκούστε λόγους ἀληθείας, τὴν Αὐτοκατήθειαν προβαλομένου μου μαρτυρίαν.

Εἶπεν ὁ ἀστιδίμος βασιλεὺς κύρῳ Μανουὴλ πρὸς τὸν οἰνὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα κύρῳ Ἰωάννην, μόνος πρὶς μόνον, κάμοῦ μόνου ἴσταμένου ἐμπροσθεν αἰτῶν· καὶ ἐκπεσόντος λόγου περὶ τῆς συνόδου ἐφη· «Υἱέ μου, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσου τοῦ καρδίας; αὐτῶν δὴ τῶν ἀσεδῶν, διτοι λίαν διστάζουσι, φοβούμενοι μη πως συμφωνήσουμεν καὶ ἐνοθύμεν τοῖς δυτικοῖς Χριστιανοῖς· δοκεῖ γάρ αὐτοῖς διτοι εἰ τοῦτο γένηται, γενήσεται τι κακὸν μέγα κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν εἰρημένων δυτικῶν δι' ήματος. Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸν καὶ ζήτει, καὶ μάλιστα διταν χρειαν ἔχεις φοβήσαι τοὺς ἀσεδεῖς, τὸ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηχεῖται ἐπιχειρισθῆς αὐτῷ, διτοι ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσιν ἀρμάδιοι πρὶς τὸ εὑρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης 179 καὶ ἀγάπης καὶ ὅμονοιας, εἰ μὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς, λέγω τοὺς δυτικούς, ὡς ἡμεν ἀρχῆθεν. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον διταν· σχεδὸν γάρ φοβοῦμαι μη καὶ χείρον σχίσμα γένηται· καὶ ίδοις ἀπεκαλύψθημεν τοῖς ἀσεδέσιοι. Τοῦ

lisque tam senatorii ordinis, quam Ecclesiæ viris primoribus et universis propemodum metropolitis et episcopis, propter eam, quam meditabatur, sed cui non profuit, vel, ut apius dicam, que ipsa nihil profuit, Florentia coactam synodus discessit. In ea igitur cum reliquis omnibus nihil profecit imperator: quod non de dogmatis Ecclesiæ dico: ea enim aliis data sunt judicanda, ac mihi sufficit quasi hereditate a majoribus accepta fides, quoniam a nemine contrariae partis assecla audivi, dogmata nostra prava esse, hinc potius pulchra et antiqua, quamquam nec sua dogmata prava, sed et ipsa pulchra esse contendunt. Quain rem ita licebit exemplo illustrare. Si via illa per medium urbem ferente plana et ampla per longum temporis spatium cum aliis quibusdam profecti essemus ad sanctæ Sophiæ templum, deinde, post aliquod tempus inventa a nonnullis alia via, et ipsa, ut illi quidem dicerent, eodem ferente, cohortarentur me his verbis: «Utare tu quoque hac, quam invenimus, via; etiam si enim ista, qua tu utearis, pulchra et antiqua est ac nobis pridein nota et vobiscum usitata, tamen etiam hæc pulchra est, quam nunc invenimus;» ego autem ab aliis audiens, pulchram eam esse, ab aliis, non pulchram, esseque inter utrosque dissensio et discordia: quidni ego quiete ita responderem: «Ite vos, qua placet, ad templum sanctæ Sophiæ; ego posthaec quoque usurpabo viam eam,

quam vobiscum diu usurpavi, et pulchram illam et a nobismet ac majoribus prohataū usurpatamque? Non itac de causa igitur synodum nihil profuisse dixi, sed propter discordiam. Ultimam fieret conciliatio ecclesiarum! sic ego non recusarem, privari me a Deo oculis. Nimirum ipsa illius synodi quaestio causa prima et gravissima erat expeditionis ab impiis contra Cpolim susceptæ atque deinde consecutæ obsessionis et expugnationis et tantæ hujus clavis nostræ: agite audite; audituros vos esse narrationes veras, testor eum, qui est ipsa veritas.

D Gloriosus imperator Manuel Joannem solum imperatorem solus solum, me unico astante, cum forte de synodo mentio incidisset, sic est affatus: «Fili mi, inquit, vere ac certo scimus exploratis impiorum intimis sensibus, vehementer eos angi ac formidare, ne quando conciliemur et conjungamur enim Christianis occidentalibus. Hoc enim si fiat, ab iis, quos dixi, occidentalibus magno sene damno propter nos mactatum iri putant. Cæterum cogita de synodo et rem curæ habe, præsertim, cum impii tibi timendi sunt; cogere autem eam ne jani aggrediare, quoniam nostrates, ut mihi quidem videtur, ad inveniendam rationem modumque conjunctionis, consensus, pacis, charitatis et concordiae nequam apii sunt, sed eos, occidentales dico, tales facere animum inducent, quales suimus antiquitus. Quod profecto fieri non potest; ac timeo pene, ne

δὲ βασιλέως, ἔδοξε, μή δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πα-
τρὸς αὐτοῦ, μηδὲν εἰπών ἀναστὰς ἀπῆλθε. Καὶ μι-
κρὸν σύννους; γεγονὼς δὲ μακαρίτης καὶ ἀοδίμος;
πατήρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας πρὸς μὲν εἶτε· « Δοκεῖ τῷ
βίστικει τῷ υἱῷ μου εἰναι αὐτὸν ἀρμόδιον βασιλέα,
πὴκαὶ οὐ τοῦ παρόντος κατιροῦ· βλέπει γάρ καὶ φρο-
νεῖ· μεγάλα, καὶ τοιαῦτα οἴα οἱ κατιροῦ ἔχρηζον ἐπὶ
τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. Πλὴν τῇ σῆμε-
ρον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βα-
σιλέα θέλει ἡμῶν ἡ ἀρχὴ, ἀλλ᾽ οἰκονόμον· φύσιούμας
γάρ μή ποτε ἐκ τῶν ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων
αὐτοῦ γένηται χαλασμὸς τοῦ οἴκου τούτου· προσέδιν
γάρ καὶ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτοῦ, καὶ διὰ ἑδόνας
κατορθῶσαι μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ εἰδον καὶ τὰ
τέλη τῶν δογμάτων, ἐν τίνι κινδύνῳ ἡμᾶς; ήγα-
γον.»

Ἐτερον βεβαιοῦν τὴν ποτε βουλὴν τοῦ ἀοιδίμου
πατρὸς αὐτοῦ. «Ως ἔκρινεν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν
σύνοδον, ἐπέληπτη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβεαν Ἀνδρό-
νικος ὁ Ἱαγρός δηλῶσαι τοῦτο πρὸς ἐκείνον ὡς
τάχα φίλον καὶ ἀδελφόν· κάκείνος ἀπεκρίνατο **180**
δις· «Οὐ φανεταὶ μοι καλὸν εἰναι ἵνα ὑπάγῃ καὶ το-
σοῦτον μοχθήσῃ καὶ καταναλώσῃ τὸν βίον αὐτοῦ,
καὶ μετέπειτα τί τὸ κέρδος; Ἰδού ἐγώ ὑπὲρ αὐτοῦ,
εἰ χρείαν ἔχει χρημάτων δι᾽ ἔξοδον καὶ εἰσόδον καὶ
ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἕτοι μός εἰμι θερα-
πευταὶ αὐτοῦ.» Καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλὴ,
πότερον γένηται τὸ τοῦ ἀμηρᾶ θέλημα, ἢ ἀπέλθειν
αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον. «Οὐκας ἐγένετο ὅπερ ἡθελεν
δὲ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἡ κακὴ τύχη. Ἐξελθόντος οὖν

A τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομένου,
ἔνσυλεύσατο δὲ ἀμηρᾶς ποιῆσαι μάχην κατὰ τὴν
πόλεως καὶ στρατόπεδα πέμψαι κατὰ αὐτῆς. Καὶ τοῦτο παρὰ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐθετιώθη καὶ ἐστρε-
μέθη, ἀνεῦ μόνου τοῦ Χαλλὶ μπασιά, στις αὐτί-
στη, λέγων ὅτι «Εἰ κατὰ τῆς πόλεως ποιήσεις; μάχην.
μᾶλλον ἐστιν ἐπιθυμίας, μή πως δὲ βασιλεὺς ἐξ
ἀνάγκης δεηθεὶς παρὰ τῶν Λατίνων φοβούσειν ἐπι-
χυρώσῃ τὰ δέγματα αὐτῶν, καὶ δμονοήσαντες δύο
γενήσονται, διπέρ οὐδειάζομεν. Ἄλλ᾽ ἄφεις αὐτὸν νῦν,
ἴως ἀντὶ τοῦ πράξεις αὐτὸς, καὶ εἰ μὲν δμονοή-
σασι, σὺ ἀγάπην ἔχεις ματέρας ἐκείνων καὶ δρκους εἰς
τὸ πρόσω πάλιν· ὡς ἔδοξε, οὐτως καὶ πράξεις· εἰ δὲ
οὐχ δμονοήσασι, τότε μᾶλλον ἐξέρχεται δὲ λογι-
σμὸς, καὶ μετὰ πλείονος θάρσους ποιήσεις δι βούλη.»
B Καὶ αὐτῇ ἡ βουλὴ τὸν μὲν ἀμηρᾶν τοῦ σκοποῦ
ἐκώλυσεν, περὶ δὲ τοῦ Χαλλὶ μπασιά τὴν βουλὴν
δόντος τῷ κατιρῷ μαθεῖν ἡμᾶς ἀλλα τῶν δλλων.

181 Οὐδὲν αὐθέντης μου δὲ δεσπότης καὶ οἱ
ἄρχοντες ἐξώθωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ
πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν· καὶ λογισμὸς καὶ
τρικυμία ἐν τῇ πόλει περιέπεστ πλείστη. Εἴς οὖν
πάλιν ἐμάθομεν τὴν Ισχύσασαν βουλὴν τοῦ Χαλλὶ
μπασιά. Καὶ ίδού, ὡς ἐγώ προείπον, μή ξενεκεν τῶν
τοιούτων σκανδάλων, τὸ ως μή ὥφελε γενέσθαι τὴν
σύνοδον.

C Καὶ τὴν μὲν ἡπδ Κωνσταντίνου πόλεων; εἰς Ἱα-
λίαν περίοδον, ως περισσή οὖσαν. γραφῇ παρα-
δοῦναι διὰ τὸ μῆκος ταύτην ἔάσω· τὴν δὲ εἰς τὴν
Ἐνετίον εἰσέλευσιν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τῶν

etiam deterius schisina eveniat: et nos ecce expositi
foremus impiis. » Imperator non probata, ut visum
est, patris sententia, tacitus surrexit ac discessit.
Tum paulum secum reputans beatæ memoriarę et
venerabilis pater ejus, meque intuens: «Videtur sibi,
inquit, filius meus præclarus imperator esse: est
haud dubie, sed non huic ætati aptus ille est. Spe-
ciat sapitque magna, et talia, qualia majorum no-
strorum prospera tempora postulabant. Sed, ut ho-
die res sunt, non imperatore, sed gubernatore re-
gnum nostrum eget. Metuo enim ne quando e fa-
cinatoribus conatusque ejus bujus quasi navis in-
teritus exoriatur. Namque præsensi cogitationes
ejus et que se cum Mustapha perfecturum sper-
bat, atque intellexi, in quod periculum nos præci-
pitariunt sanctiones dogmatum.»

D En tibi aliud, quo confirmatur gloriosi patris ejus
consilium. Postquam ad synodum proficiisci decre-
vit, ad ameram legatus missus est Andronicus la-
grus, qui id illi tanquam amico et fratri videlicet
significaret. Respondit ameras, non sibi probari,
eum abire, tantoque labore semet confidere. «Quid
enim, » inquit, « inde emolumenti reportabit? Ego
tamen, si pecuniis ad abitum et redditum vel ad alios
usus indiget, paratus sum ei succurrere. » Multis
deinde sermonibus et consultationibus agitata res
est, utrum ameræ auctoritali parendum, an ad sy-
nodum abeundum esset. Sedeni factum est, quod

imperator, sive potius fatum volebat. Egresso igitur
ex urbe imperatore et iter prosequente, ameras
Cpolim oppugnare copiasque adversus eam mittere
constituit. Suaserunt hoc approbaruntque omnes
consiliarii ejus, uno Chalilbasia excepto, qui ceteris
repugnans: «Imo potius, inquit, urbem oppugnare
exitiosum videtur, quoniam metus est, ne impera-
tor, necessitate coactus opem Latinorum implorare,
eorum dogmata amplectatur, et ita eveniat, quod
veremur, ut concordes illi flant concilienturque.
Quare nunc mitte eam rem, donec videris quid
Joannes sua sponte facturus sit. Nam si in con-
cordiam redierint, tute posthac rursus amicitiam
cum iis ac foedus servato, ac facito quod tibi vi-
debitur: si inter eos non convenerit, tum melius
evenit consilium, majorique confidentia facies, quod
volueris. » Hoc consilium ameram cœpto prohibi-
buit; de Chalilbasia autem, consilii opportune au-
toore, alia ex alii cognovimus.

Dominus meus igitur, Constantinus despota, et
principes Thomam Palæologum excitarunt atque
ad imperatorem miserunt. Interea in cogitationes
et fluctus curarum ingentes Cpolitanū inciderunt,
dum cognovimus, quod obiinuit, consilium Chalil-
basiae. Vides jam, quod supra dixi, propter tantas
offensiones non debuisse synodum istam fieri.

Iter imperatoris Cpoli in Italianam factum, ut rem
supervacaneam, litteris tradere, quia longum est,

σὺν αὐτῷ, ὡς λαμπρὸν καὶ αἰδέσιμον, ἔτι γε μὴν καὶ ἀξίαν, ταῦτην διήγησμαι κατὰ τὸ δηλοποιηθέν μοι περὶ τοῦ δεσπότου κύρῳ Δημητρίου.

18. Κατὰ τὴν ἐδόμην τοῦ Φερουαρίου μηνὸς ἑρμῆσας εἴκ τοῦ Παρεντίου πᾶσαι αἱ τριήρεις ὥμοι· ἡ δὲ βασιλικὴ τριήρης διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ταχυτέραν τῶν ἀλλων προστέσωσε τῶν ἀλλων εἰς Ἐνετίαν, καὶ ἐφθασεν εἰς τὸν ἄγιον Νικόλαον τῇ η' τοῦ μηνὸς, ὥρᾳ β' τῆς ἡμέρας. Ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς Ἐνετίας πλεῖστα πλοιάρια εἰς συνάντησιν τῷ βασιλεῖ· τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος διὰ σχεδὸν εἰπεῖν μὴ φανεσθαι τὴν θάλασσαν δυναμένην ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δλαχάδων. Ἐξῆλθεν οὖν λόγος ἐκ τῆς τῶν Ἐνετῶν γερουσίας ἤτοι **182** αὐθεντίας μὴ ἔξελθειν τῆς τριήρεως τὸν βασιλέα ἕως τὸ πρωΐ, ἵνα συνέλθῃ δούξις σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ποιῆσαι τὴν προστίκουσαν τιμὴν καὶ ἀσπασμὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν παρεγένετο δούξις σὺν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ γερουσίᾳ, καὶ προσεκύνησε τὸν βασιλέα καθῆμενον, δμοίως καὶ οἱ ἀρχοντες, καὶ πάντες ἀσκεπεῖς. Ἐκίθητο δὲ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ δεσπότης δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ κύρῳ Δημήτριος, μικρὸν κατωτέρῳ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου· καὶ ἐξ εὐνώμων τοῦ βασιλέως ἐκάθισεν δ τῶν Ἐνετῶν δούξις. Καὶ συλλαλήσαντες ἀλλήλοις· λόγους χαιρετισμοῦ καὶ ἔτερα μυστήρια, εἶπεν δούξις τῷ βασιλεῖ· διε· εἰ Τῷ πρωΐ ἐλεύσομαι σὺν πᾶσι ποιῆσαι τὴν διειλομένην τιμὴν τῇ βασιλείᾳ σου ἐν Θεῷ ἀγίῳ καὶ συνάντησαι αὐτῇ μετὰ παρῆρσίας, καὶ ἐλεύσῃ τετδες Ἐνετίας. » Καὶ οὕτως ἀνεγώρησεν δ

A δούξ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. Πρωτας δὲ γενομένης, ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς, Φεβρουαρίου 6^η, ὥρᾳ πέμπτη τῇς ἡμέρας, ἤλθεν δούξ μετὰ τιμῆς μεγάλης, μέτκ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ συμδούλων τῶν τῆς γερουσίας καὶ συγκλήτου ἑτέρων ὀρχόντων πολλῶν, ἐντὸς τοῦ πορθμείου τινὸς, ἐν ψέθῳ; ἢν τῇ γερουσίᾳ εἰσίναι αὐτούς, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον ποντιζιδῶρον καλούμενον· δὴν εὐτρεπισμένον καὶ κεκαλυμμένον διὰ ἐρυθρῶν καλυμμάτων, καὶ χρυσοῦς λεόντας εἰχεν ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ χρυσῆ περιπλέγματα, καὶ ὅλον ἐζωγραφισμένον ποικίλων καὶ ὀραιοτάτων ἴστοριῶν· δηλονότι τὸ εἰργάμενον **183** ποντιζιδῶρον ἦν ἡ κύμηνη ἤτοι πλοιάριον αὐθεντικόν. Ἡλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἔτεροι τιμητριήσεις, αἱ κατὰ τὴν τῶν Λατίνων διάλεκτον τετραήρεις; ἐπονομαζόμεναι, ώσει δύο ἐπὶ δέκα, καὶ αὐταὶ εὐτρεπισμέναι καὶ ἐζωγραφισμέναι ἐντὸς καὶ ἔκτος, κατὰ πάντα δμοιαὶ τοῦ δουκός· ἐν οἷς ἦσαν δροχοντες· πλεῖστοι, καὶ κύκλωθεν σημαῖας εἰχον χρυσᾶς καὶ σάλπιγγας ἀπελρους καὶ πᾶν εἶδος δργάνων. Εἶχον δὲ καὶ τινα τετραήρη ἐξαιρετον πάνυ, εἰ; ἐνομα τάχα τῆς βασιλικῆς τριήρεως, ἢν ἐποιησαν ὀραιοτάτην καὶ ποικίλην· κάτωθεν γάρ οἱ νῦνται ἐμπλεῖσ έχοντες φορέματα χρυσοπετάλινα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰχον σημεῖον τὴν εἰκόνα τοῦ πανευφήμου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ διπισθεν τούτῳ τὸ βασιλικὸν σημεῖον· είτα οἱ τζαγκράτορες δλῆς θέας ἐνδύματα καὶ σημαῖας φέροντες· καὶ κύκλωθεν τοῦ αὐτοῦ πλοίου ἤτοι τετραήρεως ὅλης σημαῖας βασιλικές, εἰς τὴν πρύμναν χρυσᾶς ο-

supercedebat; ejusdem autem et comitum ejus ingressum Venetias, ut splendidum et gloriosum atque etiam dignum cognitione, narrabo, qualem eum ex ore Demetrii despota cognovi.

44. Septimo die mensis Februarii omnes simul triremes Parentio solverunt; sed imperatoria, utpote ceteris velocior, ante easdem Venetias pervenit, appulitque ad S. Nicolaum mensis die octavo, hora secunda. Venetiis imperatori obviam processerunt navigia pleraque, quorum tanta multitudo erat, ut, pene diserim, mare conspicere propter eam non posset. Rogatum deinde est a Venetorum senatu sive concilio, ne ante crastinum diem triremi sua imperator exiret, ut a dace cum toto patrum collegio digne sajutari et honorari posset. Itaque factum est. Brevi dux cum proceribus suis et senatu adest, atque imperatorem sedente adorat: similiter primatus, idque omnes nuditatis capitibus. Sedebat a dextris frater ejus Demetrius despota paulo infra sellam imperatoriam; a sinistris Venetorum dux consedit. Postquam amice inter se consuluntur, et alia secretiora colloquiuntur, dux ait imperatori, se luce sequenti, Deo volente, affuturum cum omnibus, debitumque ejus majestati honorem habiturum et occursum celubrissimis Venetiasque eum introducturum esse. Ita cum primoribus suis recessit. Postera die, quae erat Dominica et Februarii venientis nona, hora quinta, dux magna cum pompa

B adest, stipatus proceribus, consiliariis et senatoribus aliisque viris primoribus non paucis, in navigio, quo senatum vehi solempne erat, illorum lingua putzii loro appellato. Ornatum id convestitumque erat stragulis purpureis; in puppi leones aurei et aurea textilia; totum denique navigium illud principale variis pulcherrimisque historiis depictum. Advenerunt autem una semitriremes, quae Latinorum sermone quadriremes vocantur, circiter duodecim, et ipsæ ornatae ac depictæ intus atque extrinsecus, planeque similes navi ducis, quibus vehebantur nobiles quam plurimi, circumdati vexillis aureis, tubis innumeris et omni genere instrumentorum. Habebant autem unāt plane insignem navem, quae regia quadriremis dicebatur, quam varie et pulcherrime ornaverant. Infra enim remiges gerebant integras vestes frondibus aureis obtextas, et in capitib[us] signum celebratissimi Marci evangelistæ ac pone id imperatorum signum; scilicet tunc oratores aliis generis vestimenta et insignia habebant; in ambitu navis autem imperatoria signa erant et in puppi quidem plurima eaque aurea, viri item quatuor vestimentis auro intertextis induiti et capillis coccineis, auro intermicante, insignes: inter quos medios vir decorus nunc sedebat, nonne stabat, et ipse veste ornatus auro picta et splendida, manu sceptrum tenens, quo quasi quadriremis dominum se profitebatur. Alii præterea advenie viri

μαίας καὶ πλεύστας καὶ ἀνθρώπους τέσσαρας ἐστο-
λισμένους; μεῖντινοι οἱ ματίων χρυσοῦσαγραφίστων, καὶ
τρίχας κοκκινοχρόσας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.
Μέσον δὲ τούτων τῶν τεσσάρων ἀνήρ τις εὐειδῆς
ποτὲ μὲν ἐκαθέζετο, ποτὲ δὲ ἵστατο, φέρων ίμάτια
χρυσοῦσφαντα καὶ λαμπρὰ, καὶ κρητῶν ἐν τῇ χειρὶ^A
σκῆπτρον, ὡς περ τριήρεως κύριος δεικνύων εἶναι.
Καὶ ἔτεροι δρόχοντες ὡς ἐξ ἀλλοδαποῦς χύρως
ὑπάρχοντες ἑωρᾶντο, φέροντες **184** ἀλλής ίδιας
ἐνδύματα πάνυ ποικίλα, λατρεύοντες αὐτὸν μετ'
εὐλαβείας τίχα. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς πρύμνης ἵστατο
δρυθίν τὸ ως στῦλος, ἀνωθεν δὲ τοῦ στῦλου ἐκείνου
ως τράπεζα τετράγωνος, διεγύντερον δρυγιδές μιᾶς·
ἴκανων δὲ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀνήρ ἵστατο
ὑπλιτιμένος ἀπὸ ποδῶν ἔως κεφαλῆς, ἀπράπτων ως
ἡλίος, κρατῶν δὲ καὶ ἀριστερὴν αὐτοῦ ὅπλον φοβε-
ρόν· δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὴν αὐτοῦ ἐκάθιντο δύο
ταῖς διγενεῖς φοροῦντες, καὶ πτερωτοὶ ἡσαν ως
ἱγελοί. Καὶ οὗτοι οὐκέτιν φανταστικ, ἀλλ' ἀληθῶς
ἀνθρώποις ἡσαν κινούμενοι. Καὶ δύο λέοντες ἡσαν
ἐν τῇ πρύμνῃ χρυσῖ, καὶ μέσον αὐτῶν ἀετὸς δικέ-
φαλος, καὶ διλλα πλείστας ως φαντάσματα, καὶ διλλα
τινὰ δὲ οὐδεὶς δύναται γραφῇ παραδοῦναι· ἦν γάρ
ἄκιντος πάνυ ἡ τετραχήρης, ως ποτὲ μὲν Ἐμπροσθεν
τῆς βασιλικῆς τριήρεως, ποτὲ δὲ πλαγίως, καὶ ἐπο-
ρεύετο κύκλῳν μετὰ διλαλγμοῦ καὶ σαλπίγγων
πολλῶν. Ἔτερα δὲ πλοιάρια καὶ ὀλκάδες ἥλιθον, ὧν
οὐκ ἦν ἀριθμός· ως ἀδύνατον τινὰ ἀριθμῆσαι διστρα-
ούσαντον καὶ φύλλα δένδρων ἢ ἄρματα θαλάσσης ἢ
ψεκάδας ὑετοῦ, οὕτω κάκεινα ἀριθμῆσαι τις οὐ δύ-

νατοι. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγω καὶ διαλέγωμαι, ἰδος
προσῆγγισεν δὲ δοῦν δῇ βασιλειῇ τριήρει μετὰ τῆς
γερουσίας αὐτοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἐπροσκύνησε τὸν
βασιλέα καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ὃν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ
διδεῖν φέρει αὐτοῦ, ὡς εἰρηται, καθήμενος κατώτερον
τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Καθίσας οὖν **185** καὶ δ
δοῦν δὲ δριστερῶν αὐτοῦ, ἐπὶ δόμοιου σκάμνου τῷ
τοῦ δεσπότου, καὶ κρητῶν αὐτὸν τῇ χειρὶ, συνω-
μίλουν ἀσπασίως. Καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν εἰσήρ-
χοντο μετὰ παρθραῖς μεγάλης, μετὸς σαλπίγγων
καὶ παντὶς γένους μουσικοῦ, ἐν τῇ λαμπρῷ καὶ
μεγάλῃ Ἐνετίᾳ καὶ δυντοις θαυμαστῇ καὶ θυμα-
στοτάῃ, πλουσίᾳ, ποικιλοειδεῖ καὶ χρυσοειδεῖ, τε-
τορνευμένῃ, πεποικιλμένῃ καὶ μυρίων ἐπαίνων
ἀξίᾳ, τῇ σοφῇ καὶ σοφωτάτῃ, ἦν εἰ καὶ δευτέρων
γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὀνομάσῃ τις, οὐχ ἀμαρτάνει.
Περὶ αὐτῆς οἷμα καὶ δὲ Προφήτης λέγει ἐν τῷ ει-
κοστῷ τρίτῳ φαλμῷ· «Ο Θεὸς ἐπὶ θαλάσσην ἐθε-
μελίωσεν αὐτήν. » Τί γάρ ἀν ζητήσῃ τις καὶ οὐχ
εύρησῃ ἐν αὐτῇ; Διὰ τοῦτο ποιῶν ἐπαίνων καὶ
μεγάλων ἀξία ὑπάρχει. «Ην δὲ ὥσει ὥρα ἔκτη τῆς
ἡμέρας ὅτε ἡρῆστο εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ Ἐνετίᾳ, καὶ
ἐπλεοπόρουν ἔως ὁμέσων ἡλίου, καὶ κατήντησαν ἐν
τοῖς οἰκοῖς τοῦ τῆς Φεδράρας μαρκίωνος. » Η δὲ
πολὺς πᾶσα ἐστισθη, ἐξελθόντες εἰς συνάντησιν τῷ
βασιλεῖ, καὶ κρότος καὶ ἀλαλαγμὸς μέγας ἐγένετο.
Καὶ ἦν ιδεῖν ἔκτασιν φοβερὸν τῇ ήμέρᾳ ἐκείνῃ,
τὸν πολυθάυμαστὸν ἐκείνον, τοῦ ἀγίου Μάρκου ναὸν,
τὰ παλάτια τοῦ δουκῆς τὰ ἔκατσια, καὶ τοὺς διλλους
C τῶν ἀρχόντων οἰκους παμμεγθεῖς δντας, ἐρυθροὺς

nobiles conspicabantur, qui diversi generis varia
admodum vestimenta gestabant eumque magua cum
reverentia venerabantur. Ante puppim quiddam co-
lumne instar erectum stabat, mensam quadratam
orgyia aliquanto minorem sustinens, cui insistebat
cataphractus, instar solis coruscus, sinistra gla-
dium tenens horribilem: ad dextram sinistramque
duo pueri in angelorum modum induiti, et alati, sicut
angeli, considebant, qui non imagine efficti, sed re-
vera homines erant movebanturque. In puppi item
duo leones aurei erant, et inter hos aquila biceps;
et alia plurima simulaera aliaque spectacula, quae
describere nemo possit. Velocissima enim hæc qua-
drirēmis erat, et nunc imperatoriam triremem an-
tecedebat, nunc in obliquum currebat, et cum latissi-
mationibus tubarumque frequentium cantibus
in orbem se agebat. Cæterorum, quae adveniebant,
navigiorum acatiorumque infinitus numerus erat:
quæ non magis, quam stellas cœli, aut folia arbo-
rum, aut arenam maris, aut pluvias guttas numero-
rares. Sed, ne longus sim, dux ad imperatoriam
navem cum senatu accessit, qua consensu impera-
torem in solio sedentem adorat, cui dextra, impe-
ratorio solio paulo inferior, ut diximus, frater ejus
assidebat. Considens deinde dux quoque sinistra,
in inferiore scanno, uti despota, prehensa manu
ejus, humane et amice colloquitur, atque ita paula-
tim, magna cum pompa, tubarum et omnium mu-

sicorum instrumentorum cantu, inclitas ei ampas
Venetias intrabant, urbem vere admirandam et
summe admirandam, opulentam, multiformem, su-
ream et quasi tornatam versicoloremque, et mille
merito afficiendam laudibus, urbem sapientem, inno-
sapientissimam, urbem denique, quam qui dixerit
alteram terram promissionis, non erraverit. De hac,
opinor, psalmo vicesimo tertio Propheta dicit:
« Deus super mare fundavit eam. » Quid enim qua-
rat quispiam, quod illic non inveniat? qua de re
multis et magnis laudibus digna est. Erat autem hora
circiter sexta, cum Venetias navibus intrare cœ-
perunt, ei navigarunt ad occasum solis usque, de-
verteruntque ad aedes marchionis Ferraræ. Tota au-
tem civitas commota era, imperatori obviam se
effundens, erantque latantium plausus clamoresque
ingentes; ac licebat stupente animo videre eo die
templum illud admirandum S. Marci, palatium du-
cis egregium, cæterasque principum domus longe
maximas, purpura et auro ornatissimas, elegantes
et elegantibus elegantiore. Qui oculis non ipsi vi-
derunt, non credent; qui viderunt, scribendo con-
sequi néqueunt pulchritudinem illam et speciem vi-
rrorum ac mulierum prudentiam, hominum frequen-
tiam; qui læti omnes gaudentesque et exultantes
super adventu imperatoris astabant. Obstupescebant
enim animi omnium, qui videbant novam hanc
rem, ut etiam clamiarent obstupesci: « Cœlum

καὶ χρυσιψ πολλῷ κεκοσμημένους, ὡρχίους καὶ ὡρχίων ὥραιοτέρους. Οἱ μὴ εἰδότες ἐπ' ἀλήθειας οὐ πιστεύουσιν, ἀλλ' οἱ εἰδότες οὐ 186 δύνανται γραφῇ παραδοῦνα: τὴν καλλονήν καὶ τὴν θέσιν καὶ τῶν ἀνδρῶν δύο καὶ γυναικῶν τὴν σύνεσιν, τὸ περιτῆλθες τοῦ λαοῦ, ἐστιώτων πάντων καὶ χιρόγυνων δύο καὶ εὐφραγινομένων ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ βασιλέως· ἔξεστη γὰρ ἡ ψυχὴ πάντων βλεπόντων τὴν τοιεύτην παρέδησίαν, ὅστις λέγειν καὶ αὐτοὺς ἐν ἐκστάσει· «Οὐ οὐρανὸς σήμερον, ἡ γῆ καὶ τὸ θάλασσας γέγονε.» Δῆλος ὑπέρ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ κτίσματα καὶ ποιήματα τοῦ Θεοῦ οὐ δύναται τις αὐτῶν καταλαβεῖν, ἀλλὰ μόνον ἐκπλήττεται, οὐτως καὶ τὰ τῆς ἡμέρας; ἐκείνης ἐκπλήττοντο θεάματα βλέποντες· ἀλλὰ πολλὴ μεταξὺ τῶν ἑτέρων διαφορά. «Οὖν οὖν ἤλθον εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν ἐκείνην ἢν καὶ Ρεάλτον καλούσιν, καὶ ἡρων αὐτὴν ἄνω, ὃς ἡ διάβητος τριήρης· ἢν δὲ κάκεσσε πλήθιος λαοῦ καὶ σημεῖα χρυσοειδῆς καὶ σάλπιγγες καὶ κρότοις καὶ ἀλαλαγμοὶ καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶν εἶδος ἐξαισιού θεάματος. «Ετι τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν τιμὴν ἣν ἔδειξαν πρὸς τὸν βασιλέα, τις διηγήσεται;» Απῆλθον οὖν, ὡς προείπον, ἐν τοῖς οἰκοῖς τοῦ μαρκίωνος. «Ἐκεῖς γοῦν ἐστησαν τὴν τριήρην. «Ην δὲ ὧρα δύσεως· ἥλιος· καὶ ἀποχαιρετίσας ὁ δύνας καὶ οἱ ἀρχοντες ἀπῆλθον οἰκάδας.

«ε. Φεβρουαρίου οὖν τῇ εἰκοστῇ ὅγδῃ ἐκείνης τῆς Ἐνετίας δε τε βασιλεὺς καὶ δεσπότης καὶ πᾶς ὁ κλῆρος καὶ 187 ἡ τυνοδία αὐτῶν ἐπλεον Φερραρίας ὕδριν· δὲ πατριάρχης ἀπέκμεινεν ἐν Ἐνετίᾳ δι' ἔνδειαν τῶν πλοιαρίων. Οὗτοι δὲ ἤλθον, ἵνα τὰ

hodie, terra et mare facia sunt. » Unde apparet, quemadmodum quæ in celo a Deo condita et creatæ sunt, nemo potest mente comprehendere, sed ea stupet tantummodo, sic illius diei spectacula qui intuerentur, stupuisse: quanquam magnum inter utrasque res discrimen est. Cum igitur ad magnum illum pontem venissent, quem Realtum vocant, sublato eo, triremis transitum fecit. Ibi quoque magna hominum multitudo erat cum vexillis auratis tubisque, ingens strepitus plaudentium et ovañtum, si enique omne, ut tribus verbis dicam, insignis spectaculi genus. Ipsas autem laudes et honores, quibus imperatore excepérunt, quis explicabit? Dixererunt igitur, ut supra narravi, in ædes marchionis, ibique triremem stiterunt. Fuit autem circa occasum solis. Dux et primores, salutato imperatore, domum abierunt.

15. Februarii die vicesimo octavo egressi Venetiis imperator et despota omnisque clerici comitatusque eorum Ferrariam versus navigarunt. Patriarcha propter penuriam navigiorum Venetiis mansit. Illi igitur, ut taceam, quæ in medio acciderunt, quippe minus necessaria, ad castellum Frangulinum venerunt, quo appulsæ sunt et in pueris constituerunt naves omnes Venetiis Ferrariam proficiscentes. Ibi per continentem equis adveni vii illustres circiter quinquaginta impera-

A διὰ μέσου ὡς μὴ πάνυ ἀναγκαῖα ιάσω, εἰς τὸ καστέλλι Φραγγουλῆ· Ἐνθα ἀπέσωσαν καὶ ἐστίσαντο ἀπαγντά τὰ πλοῖα τὰ ἐκ τῆς Ἐνετίας εἰς Φερραρίαν ἐλθόντα. «Ηλθον οὖν διὰ Ἑραῖς δρχοντες; Ἐφιπποις ὡς τε πεντήκοντα, καὶ προσεκύνησαν τὸν βασιλέα. Καὶ διεγάτος; ἢν μετ' αὐτῶν, δοτις ποτὲ ἥδε μετὰ τριήρεως τοῦ πάπα ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει· αὐτὸν γὰρ ἀπέσταλκεν ὁ πάπος; Ιδεῖν τὴν βουλὴν τοῦ βασιλέως. Τότε γοῦν προστάξις ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαγεῖν αὐτῷ τῷ πρωὶ ἱππους ἐκατὸν πεντήκοντα, δπως πορευθῆ διὰ Ἑραῖς; εἰς Φερραρίαν, ἐνθα ἢν δὲ πάπας. «Ἐμειναν οὖν ἐκείνην τῷ τόπῳ ἐκείνῃ τῇ νυκτί· τιν δὲ πρωὶ κιλεύσαντος τοῦ βασιλέως ἀπῆλθον τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς Φερραρίαν. αὐτὸς δὲ, ὡς εἰργαται, ἐκορύθη διὰ Ἑραῖς. Τὰ δὲ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπορεύθησαν. «Ο γὰρ βασιλεὺς διὰ Ἑραῖς ἀπελθὼν ὡμῇ ἐκτῇ τῆς ἡμέρας εἰσῆλθεν ἐφιππος εἰς τὴν Φερραρίαν μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ παρέδησε· ἡσαν δὲ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ μητροπολῖται, ὅγλους ἐπίσκοποι τοῦ πάπα, καὶ διαβένθης τῆς χώρας ὡσαύτως ἤγουν δι μαρκίων, ἔτι δὲ καὶ λεπεῖς τοῦ βασιλέως, καὶ δι πνευματικῆς αὐτοῦ δι μέγας πρωτογέλλος καὶ Γρηγορίως, καὶ ἔτεροι ὡστε διακόνοις 188 τὸν ἀριθμόν. Καὶ οὕτως εἰσῆλθον μετὰ τῶν σαλπίγγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ. «Η δὲ πόλις πᾶσα τῆς Φερραρίας συνέδραμεν ιδεῖν τὴν τοῦ ἄγιου ἡμῶν αὐτέντου καὶ βασιλέως Εἰενιν μετὰ αἰδούς καὶ τιμῆς καὶ εὐλαβείας. Καὶ διὰ βασιλεὺς ἐκάθιζετο ἐφ' ἵππου ὥραιοτάτου μέλανος καὶ εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦφάντου

to rem venerabundi salutarunt: in quibus legatus erat, qui quondam in triremi papæ in Cretam et Cpolim venerat. Ilunc enim papa ad explorandum animum imperatoris miserat. Mandavit imperator, ut sisterentur sibi postero mane equi centum et quinquaginta, quibus terra Ferrariam iret, ubi papa erat. Itaque, nocte in eo loco transacta, mane jussu imperatoris naves per fluvium Ferrariam subvectæ sunt, ipse per terram, ut dictum est, iter fecit. Dum igitur naves per fluvium aguntur, imperator, in continentali profectus, hora sexta Ferrariam magno cum honore et pompa equo insidens ingressus est. Comitabantur eum multi metropolitæ sive episcopi papæ, et ipsius loci princeps, marchio, porro sacerdotes imperatoris ejusdemque spiritualis pater Gregorius, magnus protosyncellus, atque alii, numero ferme ducenii. Ita igitur intrarunt cum tubarum et musicorum instrumentorum omnis generis strepitu; concurritque civitas Ferrarensium universa ad videndum sacratissimi domini nostri et imperatoris introitum, cum observantia, honore et verecundia. Se-debat imperator in equo formosissimo nigri coloris, cui injectum erat stratum serici villosi purpureum et auro intertextum. Stipabant eum principes et alii quidam, aulæ candidi coloris eum opacantes, nigricante tanquam cœli imago. Alius equus

χρεοῖσιν· δέρχοντες δὲ καὶ τινες ἀλλοι συνηπείγοντο Α αὐτῷ, μετὰ οὐρανίας λευκοειδοῦς ἐπισκεπάζοντες αὐτὸν, καὶ αὐτῇ ἐπιμελανίζουσα ὡς ίδεα οὐρανοῦ. Καὶ ἔτερος ἵππος λευκὸς ὥραιότατος, εὐτρεπισμένος καὶ αὐτὸς; τὰ αὐτὰ, καὶ χρυσοῦς ἀετούς ἐπὶ τοῦ χασθίου ἔχων καὶ ἔτερη χρυσᾶ πλέγματα, ἐπορεύετο ἐκτροσθεν τοῦ βασιλέως, μὴ ἔχων ἀναβάτην. Ὁ δὲ μακαριώτατος πάπα; ἦν καθήμενος ἐπὶ τοῦ παλατίου αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, καρδινάλεων δηλαδὴ μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, λειψέων καὶ ἄλλων τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, καὶ ἀρχόντων καὶ αἰθεντῶν πολλῶν, ἐκδεχόμενος τὸν βισιλέα. Καὶ ἐλθόντες οἱ ἐμπροσθεν ἕφιπποι, τινὲς μὲν τῶν ἀρχόντων ἐπέζευσαν, καὶ αὐτῆς ὁ δεσπότης, καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς μεγάλης πύλης Ἰνδον τοῦ πλατάτου, οὗ ἦν ὁ πάπας· τὸν δὲ βασιλέα εἰσῆγαγον ἕφιππον δι· ἐτέρας πύλης. Γνοὺς οὖν ὁ πάπας διε ἔγγυς ἐστι τῆς πύλης δι βασιλέως, ἀνέστη καὶ περιεπάτει. Ὁν καὶ εὑρεν δι βασιλέως δρυιον· καὶ οὐλῶν γονυπετήσαι, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν δι πάπας, ἀλλ' ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους 189 αὐτοῦ, καὶ δοὺς τὴν χειρα, ἤπασιτο αὐτὴν δι βασιλέως, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. Οἱ δὲ καρδινάλιοι παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν, ποιήσαντες τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν, καὶ διμιήσαντες λόγους μυστικοὺς τῆς εἰρήνης ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ δὲ μὲν πάπας ἔμενεν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ, δὲ βασιλέως ὑπὸ τῶν συνερχομένων αὐτῷ ἐφίππων ἥχθη μετὰ σαλπίγγων ἐν ἑτέρῳ παλατίῳ εὐτρεπισμένῳ πάνυ καλῶς, κάκιστος ἀνεπαύσατο μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηρετῶν βασιλικῶς, μηνὶ Μαρτίῳ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

candidus et ipse formosissimus et simili modo ornatus, in cuius strato aquilæ aliæque figuræ auro intextæ erant, imperatorem præcedebat, carens equite. Sanctissimus papa in palatio suo cum toto clero, hoc est, purpuratis, metropolitis, episcopis, sacerdotibus, ceterisque ecclesiasticis, et viris principibus ac dominis multis, imperatorem exspectans, sedebat. Adiectis, qui agmen ducebant, equitibus, et principibus nonnulli descenderunt, inter quos ipse despota fuit, ac per magnam portam palatii, ubi papa erat, ingressi sunt; imperatorem per aliam portam equo insidente introduxerunt. Papa, cognito, imperatorem ad portam adesse, surrexit et inambulavit, et ita spatia facientem offendit eum imperator: qui cum in genua vellet procumbere, non id permisit papa, sed eum complexus porrectaque dextera, quam ille osculatus est, ad sinistram suam collocavit. Purpurat autem ad pedes eorum considerunt salutatione in Christo peracta. Deinde arcano de pace collocenti, digressi sunt; et papa quidem in palatio suo mansit, imperator ab equitibus, quibuscum venerat, in aliud palatum, splendidissime instructum, cum tubarum cantu deductus est, atque ibi cum optimatibus et ministris suis regie diversatus est, mensis Martii die quarto.

15'. Πλησιάζαντος τοίνυν τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἐν τῷ ἐρύματι Φραγγουλῆ. Ἐτι αὐτοῦ μαχρὸν ἀπέχοντος, ἰδοὺ πρὸς συνάντησιν αὐτῷ ναῦς τις ἐρχομένη κατάχρυσος καὶ συρόμενη ἐν τῷ ποταμῷ παρὰ τῆς σκάφης αὐτῆς, καὶ ἐξήτουν τὸν πατριάρχην εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ· ἦν γάρ διάροφος καὶ τριόρφος, ὃς ἡ παλαιὰ ἐκείνη τοῦ Νῦσ οἰκιστός. Καὶ ἐκείνη ἀσφαλῆς ἦν περιησφαλισμένη. Αὐτὴ μὲν, δύον μὲν ἐν ὑδατι, πίσηη κεχρισμένη ὑπῆρχεν, δύον δὲ τὸ φαινόμενον, ἐν χρώμασι διαφόροις ἦν κεκαλωπισμένη· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω παραβυρίδες τετορυνεμέναι, ὃς διατίθενται μετὰ κιδῶν λεπτῶν ήσαν αὐταὶ καὶ μετὰ μαρμάρων κοκκίνων, καὶ δινοιθεν τούτων πρόκυψις ὥριοτάτη. ὑπεράνω δὲ πάτησ τῆς νῆδος κύκλων πολεμικῶν δργανῶν, καὶ ἐν μέσῳ μαχεῖρεσιν διὰ 190 τὸ δινοθεν εἶναι τοῦ καπνοῦ, καὶ κλιμάκις τις παρὰ τῇ πρύμνῃ καὶ ἐτέρα τῇ πρύρφατη πρὸς τὸν ἀνέρχεσθαι καὶ κατέρχεσθαι τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς. Ἔσωθεν δὲ παλάτιον ἄλλο, ὡσὲν τις εἰπῆ ναὸν περικαλλῆ, καὶ κοιτῶνες διαφόροι περικεκαλυμμένοι βηλοὶς χρυσοῖς· κύκλωθεν δὲ ἀναβαθμίδες καὶ προβαθμίδαι καὶ θρόνοι καὶ παραπέτασματα κατεστρωμένα τάποις μαχροῖς, κύκλωθεν θεωρίᾳ λαμπρὰ καὶ περιφανῆς καὶ ἀξιέπαινος. Κάτωθεν δὲ τοῦ παλατίου ἄλλο ὡς κατώγαιον αὐτοῦ καὶ ὑποθῆκαι ὑπῆρχον πολλαῖ, αἱ μὲν οἰνοὶ αἱ δὲ ἰχθύων αἱ δὲ τροφῶν ἄλλων. Ἡ δὲ καλάθωσις τοῦ δρόφου αὐτῆς καὶ ἡ θυμαστὴ ἀπόθεσις καὶ ἀναπαυσίς τῶν κοιτῶνων ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ὥριοτάται. Κατὰ τὴν τῶν Ἱσαλῶν οὖν διάλεκτον ἐκάλειτο ἡ ναῦς ἐκείνη δρομοπύρκιον. Εἰσῆλθε γοῦν ἐν αὐτῇ δι πατριάρχης μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ παντὸς τοῦ

16. Accedente patriarcha nostro ad castellum Frangulinum, sed tamen longe adhuc absente, navis inaurata ei obviam mittitur, per flumen a scapha sua tracta, rogaturque patriarcha, ut eam concenseret: habebat enim duo et tria tabulata, sicut vetus illa arca Noe, et bene undique erat communita, quantum sub undis erat, pice illata, quantum undis eminens, coloribus variis decorata. Paulo superius fenestræ opere, ut quis putaret, tornatili, cum columellis e rubro marmore; et supra has projectura pulcherrima. In summa navi circum circa disposita erant arma bellica, et in medio culina ob ascensum fumi in cælum liberum. Scalæ erant tum ad puppiam, tum ad proram, quibus nautici ministri ascenderent et descenderent. Intus quasi palatium erat, quod diceres templum elegantiissimum, et diversa conclavia, convestita velis aureis; in circuitu gradus erant et scamilla, throni et longorum tapetorum aulæ: circum circa aspectus splendidus, magnificus et elegans. Infra palatium aliud quasi subterraneum conclave, et cellæ complures, aliæ vini, aliæ piscium, aliorumve esculentorum. Lacunaria et cubiculorum ad cubandum et quiescendum accommodatio pulcherrimâ erant. Appellabatur autem navis illa Italorum lingua Horoburcion. Intravit igitur eam patriarcha

κλήρου· καὶ ἡνὶ ιδεῖν πλέουσαν τὴν νῆσον διὰ τοῦ ποταμοῦ ὥσει παλάτιον, καὶ μηδὲ διώς εἰκάζουσαν εἶναι ἐν ὑδατὶ ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ ξηρᾶς. Πλεύσαντες οὖν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἥλθον εἰς Φερδαρίχνην, καὶ ἐπειμάχνην ἀπὸ Ἐνετίας πρός τὸν πάπαν πρέσβεις τὸν Ἡρακλεῖας μητροπόλιτην καὶ ἄντιον καὶ τὸν Μωνεμβασίας καὶ τὸν Θεοδόσιον. Τῷ πρώτῳ δὲ, ὥρᾳ πρώτῃ τῇ· ἡμέρας, παρεγένοντο τέσσαρες καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι πέντε ἐπὶ εἰκοσι, καὶ διὰ μαρκίων δὲ τῆς Φερδαρίας κύριος, καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἀρχιερέων ἐφ' ἕπιπον καὶ ἡμιτίνων διχομένων, **191** συναντήσαι τῷ πατριάρχῃ. Ἡν δὲ διαπατριάρχης ἔφιππος, ἐρχόμενος ἐν τῷ μέσῳ δύο καρδιναλίων μετὰ τιμῆς μεγάλης. Καὶ εὐθὺς ἀνελθόντες εἰς τὸ τοῦ πάπα παλάτιον ἤπαταντο ἀλλήλους τῷ ἀγίῳ φιλήματι.

Ἄριεμεν οὖν τὰ ἐν τῇ συνδῷ συμβάντα, καὶ τὰ διὰ τούτων εἰς ἡμᾶς παρακολούθασαντα εἰπωμεν.

ἰ^ς. Τῷ δὲ ἁζμ^τ ἔτει, τῇ καὶ Ἰανουαρίου μηνὸς, τὴν λογιθήθην ἐγώ Ἐλένην τὴν θυγατέρα τοῦ ἐπὶ κανακελεου Ἀλεξίου Ηλειανόδου τοῦ Ἑξαμπλάκωνος· καὶ ἡνὶ ἐν τῷδε τῷ συνοικεστῷ παράνυμφος διαθέντης μου δὲ δεσπότης καὶ Κωνσταντίνος, δικαστὴ τὸ δικέτερον θίστας στεφανώσας ἡμᾶς. Καὶ Μαΐου πρώτῃ τοῦ ἁζμ^τ ἔτους ἐγεννήθη μοι νίδις τοῦνομα Ἰωάννης, διν καὶ διπρόβηθες αὐθέντης μου δὲ δεσπότης ἀνέγεννησε διὰ τοῦ θείου βαπτισματος.

Τῇ δὲ ί^ς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἁζμ^τ ἔτους τοῦ παρόντος ματαίου βίου μετέστη διεποιεῖν τὴν κυρία **C** Μαρία ή ἀπὸ τῆς Τραπεζούντος, καὶ τῇ πρώτῃ

cum archiepiscopis et universo clero, eratque eam nantem per flumen palatii instar intueri, ut nequit quam in aqua esse videretur. Itaque flumen cimensi Ferrariam venerunt, ac miserunt Venetis ad papam legatos Antonium, Heraclæ metropolitam, et Theodosium, episcopum Monembasiæ. Postridie, prima hora, adfuerunt patriarcham salutatum purpurati quatuor, episcopi viginti quinque, marchio, Ferrariae dominus, et cum hoc vici nobilissimi permuti partim equis, partim mulis vecti. Equitabat etiam patriarcha, procedens inter purparatos duos magno cum splendore. Ingressi statim palatium papæ, invicem se salutarunt osculo sancto.

Sed mittamus iam, quæ in synodo acta sunt, et dicamus, quæ nobisinet ipsis deinceps evenierunt.

17. Anno 6946, Januarii die 26, duxi ego uxorem Helenam, filiam Alexii Palæologi Examplaconis, canacleo præfecti. Ejus conjugij paronymphus dominus meus Constantinus despota fuit, qui ex more nostro nos coronavit. Primo die Maii anni 6947 natus est mihi filius, nomine Joannes, quem idem ille dominus meus despota e sacro fonte suscepit.

Die Decembriis decimo septimo anni 6948 cessit ex hac inani vita despœna Maria Trapezuntia, et

Αἰονίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρία Εὐγένεια ἡ τοῦ Κατελιούτη θυγάτηρ τοῦ τῆς Λέσβου αὐθέντου, καὶ ἐτάφησαν αὗται ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος, μονῇ· καὶ σφράρης εἰ πέρ ποτε χειμῶν τότε ἐγένετο. Καὶ τῇ ί^ς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε καὶ τὴν κυρία Ζωὴν ἡ βασιλισσα, καὶ **192** ἐτάφη ἐν τῇ τῆς κυρίας Μάρθας μονῇ. Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέστρεψαν πάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀπελθόντες ἔνεκεν τῆς συνόδου, διατίλεν; λέγω καὶ διεσπότης καὶ οἱ λοιποί, ἀνευ τῶν ἔκεισθε ἐν Ἰταλίᾳ ἵνα πολειφθέντων τριῶν, τοῦ πατριάρχου καὶ Ἰωαννῆς τοῦ Φλωρεντίᾳ πρὸς κύριον ἐκδημήσιντος καὶ τοῦ Σάρδεων μητροπολίτου ἐν Φερδαρίᾳ· καὶ δια Νικατας πρεσβερος ἐν Ῥώμῃ ἐναπέμεινε τοῦνομα Βησαρίων, ἐν μετά τὴν τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῶν ὧδε ἀποδημίαν διατίλεν; καὶ ἡ σύνοδος αὐτὴν εἰς πατριάρχην ἐψηφίσαντο. Εἴτα ἔνεκεν τινῶν συγχύσεων καὶ σκανδάλων μή ἐλθῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ᾽ εἰς Ῥώμην προσμείνας, δικρος ἀρχιερεὺς καρδινάλην ἐποίειν αὐτὸν καὶ πλεῖστα σιτηρέσια αὐτῷ ἐδωρήσατο. Τῇ δὲ καὶ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως Κυριακῇ, ἐγεννήθη μοι δὲ δευτέρος υἱὸς Ἀλέξιος, δις μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπέθανε. Καὶ τῷ ξαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Μητροφάνης δι πρὶν Κυζίκου μητροπολίτης.

τῇ^η. Καὶ τῇ σ' Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ σικ^τού ἔτους προστάχθην ἀπελθεῖν με εἰς Λέσβον, ἵνθι καὶ κατέστησα ἵνα εἰς γυναικα λάθη δεσπότης καὶ

primo die Junii ejusdem anni etiam despœna Eugenia, Cateliutzæ, Lesbiorum principis, filia, mortem obiit, sepultaque est utraque in monasterio Pantocratoris. Dura tum hiems erat, si unquam antea. Die decimo septimo ejusdem mensis commune debitum persolvit Zoe imperatrix, et sepulta est in monasterio Marthæ. Mense Februario ejusdem anni, quotquot synodi causa in Italiam profecti fuerant, Cpolium redierunt, imperator, Demetrius despota, et reliqui, tribus in Italia relictis, Josephus patriarcha, qui Florentiæ ad dominum concessit, Sardiensem metropolita, qui Ferrariae obiit, et Bessarione, Nicæus episcopo, qui Romæ mansit; quem post Josephi patriarche obitum imperator et synodus subrogarunt in locum ejus. At ille propter perturbationes rerum et contentiones quasdam non venit Cpolium, sed Romæ hærens, a summo illo archiepiscopo purpuratus factus et stipendiis liberalissime donatus est. Eodem anno, die vicesimo septimo Martii, quæ erat Dominiica resurrectionis, alter filius mihi natus est, Alexius, qui tamen intra dies triginta obiit. Vere ejusdem anni patriarcha Cpolis factus est Metrophanes, qui ante metropolita Cyzici fuerat.

18. Die sexto Decembriis anni 6949 in Lesbum missus sum, ut Constantinus despota, dominus meus, Αἰατερινα, Notaræ Palæologi Cateliutzæ,

Κωνσταντίνος δι αὐθέντης μου τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νήσου **193** αὐθέντου κύριο Νοταρᾶ Πελαιολόγου τοῦ Γατελιούζη, καὶ τὴν τοῦ γάμου μηνστειλαν ἐποίησα. Τῇ δὲ ις' Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τοῦ πάσχα ἀγίας Κυριακῆς, ἡγεννήθη μοι θυγάτηρ τοῦνομα Θάμαρ, ἦν ἀνεδέξατο καὶ αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος δι εἰρημένο: δεσπότης κύριο Κωνσταντίνος δι αὐθέντης μου. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ Πτυλός Ἀσάνης παραλαβὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀσανίγαν ἔφυγεν εἰς Μεσημβρίαν, δι' αἵτειν διε: ἐρώμενος αὐτῆς δι δεσπότης κύριο Δημήτριος; εἰς λέχος ἔχετε αὐτήν, δὲ βασιλέως καὶ κύριο Κωνσταντίνος δι δεσπότης καὶ οἱ αὐτάδεικφοι αὐτοῦ ἄμα τῇ δεσποτίῃ καὶ μητρὸς οὐκ ἡγέρχοντο ἀκοῦσαι. Ἐν δὲ τῷ ἀπελθεῖν αὐτῶν εἰς Μεσημβρίαν καὶ δι δεσπότης κύριο Δημήτριος ἐκεῖσες κρυψῶς παραγενόμενος εἰς νόμιμον γυναικαῖα ξελαβεν αὐτήν. Τῇ δὲ ακεῖ τοῦ ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς Λέσδον δι αὐθέντης μου δι δεσπότης κύριο Κωνσταντίνος μετὰ βασιλικῶν τριήρεων, καὶ ἔλαβεν εἰς γυναικά τὴν εἰρημένην κυρίαν Αἰκατερίναν τὴν Κατελιούτζεναν, δρουγαρίου δυτῶς ἐν ταῖς τριήρεσιν Λουκᾶ Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου δουκῆς γενομένου. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ διζηνοῦ ἔτους καταεἰκάσας ἐκεῖσες τὴν δέσποιναν καὶ γυναικὰ αὐτοῦ δι αὐθέντης μου, εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα ἡλθομένην εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν αὐθεντικῶν τριήρεων καὶ ἐτέρας διλῆς τριήρεως; τῆς Λέσδου. Τῇ δὲ καὶ ὁ **194** τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσταχθεὶς ἐγὼ διέδην πρεσβύτερος πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἔχων καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, διε: ἐκαὶ δώσῃ τοῦτο δι βασιλεύς, ἀπελθεῖν με πρὸς τὸν δεσπότην κύριο Δημή-

Α τριῶν ἥνω εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ δόσω ἐκεῖνῷ ἀπαντα τὸν τόπον δὺν δι αὐθέντης μου ἐν τῇ Πελοπόννησῳ εἰχεν· αὐτὸς δὲ ἐλθη πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἔγη τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσες τῆς μαύρης θαλάσσης ἡτοι τοῦ Εὔξείνου πόντου ἄχοι τῶν Δέρκων, διὸ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῇ πόλεως ἐνεκεν τῆς ἐλπίδος τῆς βασιλείσας, ὡς ἡγάπτι καὶ δι βασιλεὺς διε: δι με καλῶς ὑπεδέξατο. Καὶ ἀπέσωσα ἐγὼ τῷ ἱανουαρίῳ μηνὶ εἰς Μεσημβρίαν πρὸς τὸν δεσπότην κύριο Δημήτριον· αὐτὸς δὲ ἦν ἐπομάζων ταῦτα τὰς πόλεις καὶ τοῦ βασιλέως καὶ διδοῦσας αὐτοῦ ἐλθη, καὶ ἀπέπεμψε με ἀπράκτον ἐνεκεν τούτου. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς διέτριβον ἴγω ἐκεῖσε, ἐν ἀποληξίᾳ δεινῇ περιπέσων δι Πτυλίος ἐναπέψυξεν. Ἐμοῦ δὲ ἐπιναστρέψαντος εἰς τὴν πόλιν, καὶ προσμένοντός μου δύοις δρισμῷ τοῦ βασιλέως ἐπανέλθω πρὸς τὸν αὐθέντην μου εἰς Ηπειρούνησον, ἵδον τῇ καὶ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέδρυμεν δι δεσπότης κύριο Δημήτριος μετὰ στρατοῦ καὶ ἀπέκλειστο τὴν πόλιν, φθείρας καὶ ζημιώσας οὓς εὑρεν ἔξαθεν, ἔχων καὶ μεθ' ἐκατοῦ συμμάχους μέρος; Ικανὸν ἐκ τοῦ τῶν Τούρκων στρατου· ἐν φύδι μηνὶ ἡγεννήθη αὐτῷ ἡ θυγάτηρ ἦν ἔλαβεν ὑστερον εἰς γυναικά δι ἀμηρᾶς Μαεμέτης. Καὶ τῷ ἰουλίῳ **195** μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότου κύριο Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Λέσδου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δέσποιναν τὴν ἐκατοῦ σύζυγον μεθ' ἐκατοῦ· καὶ ἐν τῇ Λήμνῳ ἐλθόντος ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων ἡμέραις πολλαῖς ἐκεὶ εὑρεθέντος· τῇ δὲ Θεοῦ βοηθείᾳ ἀπῆλθεν ἀπράκτος ἀπ' αὐτοῦ δι στόλος. Ἡ δὲ δέσποινα ἡ τούτου σύνευνος ἀπὸ τῆς πε-

Cejus insulae principis, filiam, in matrimonium acciperet, ac perfeci conjugii sponsalia. Ejusdem anni Aprilis die decimo sexto, ipsa Dominica Paschae, Thamar filiam suscepi, quam et ipsam Constantinus despota, dominus meus, e sacro baptisme sustulit. Eodem die Paulus Asanes cum Asania filia Mesembriam profugit, quoniam ejus amore captus Demetrius despota lecti sociam eam expetebat, imperator autem et Constantinus despota, ejus fratres germani, cum despœna matre id nec audire sustinebant. Die vicesimo septimo Iuli ejusdem anni dominus meus, despota, regius triremibus in Leshum profectus est accepitque in matrimonium Ἀκατερίναν illam Catelutzenau, drungario navibus praefecto Luca Notara, qui postea magnus dux factus est. Mense Septembri autem anni 6930 dominus meus, despœna uxore apud ejus patrem relicta, assumpsit me in Peloponnesum, triremibus principalibus et una Lesbica usus. Vicesi no Octobris die ad ameram et imperatorem ablegatus sum, cum secreto mandato, ut, si assentiretur imperator, transirem Mesembriam ad Demetrium despotam, eique oppida et loca omnia traferrem, que in Peloponneso dominus meus habebat; ipse, Cpolim reversus, Sylmriam cum

locis ad mare Nigrum sive pontum Euxinum similiter usque Derca haberet, urbi vicinus esse cūpiens propter spem imperii. Probata haec sunt ab imperatore, qui benigne me exceptit. Itaque mense Januario Mesembriam ad Demetrium despotam salvus perveni, qui tamen, ad bellum Cpoli et imperatoris ac fratri inferendum cum maxime se parans, re infecta me dimisit. Diebus autem, quibus illic commorabar, Paulus, gravi tactus apoplexia, exspiravit. Reverso me igitur in urbem, et exspectante, ut jussu imperatoris al dominum meum in Peloponnesum redirem, ecce die vicesimo tertio Aprilis ejusdem anni Demetrius despota cum exercitu adfuit et eversis deletisque, quosecumque foris offendit, urbem obsedit, auxiliis satis magnis Turcarum adjutus. Eodem mense filia ei nata est, quam postea in matrimonium duxit Mehemedes ameras. Mense Julio ejusdem anni Constantinus despota, dominus meus, ad opem urbi ferendam per Lesbum proficisciens, conjugem despœnam secum abduxit. In Lemnum ut venit, universa eum classis Turcarum, que dies ibi complures steterat, oppugnavit, sed divino auxilio factum est, ut conatus irrito discederet. Despœna autem, ejus conjux, ex eo casu morbo corrupta, abortu facto, Augusto,

ριτάσσεις ὁ θεονήσασα καὶ ἐκτρωθείσα τῷ Αὔγου-
στῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ
αὐτοῦ τῆς Λήμνου νησίου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Καὶ
τῇ ἓτη τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ,^{εἰς} έτους ἔγενε
νήθη μοι ἐπειρος υἱὸς Ἀλέξιος. Καὶ τῷ Νοεμβρίῳ
μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ δεσπό-
της καὶ αὐθέντης μου. Καὶ τῇ α' Μαρτίου ἔλαβε ἀπὸ
τὸν βασιλέα τὴν Σηλυμβρίαν, καὶ ἀπέστειλεν ἐμὲ
ἐκεῖσες διοικεῖν, καὶ οὕτως προσέταξε μοι φυλάττειν
αὐτὴν μετὰ ἐπιμελείας, διὸ τὴν ὑποψίαν ἣν εἶχομεν
ἐκ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοῦ δεσπότου κύρος Δημητρίου καὶ
αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως.

10'. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤλθεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν Λέων ὁ Φραγκόπουλος ὁ πρι-
τοστράτωρ, δὲ πάλιν ἀδελφῆς υἱὸς τοῦ πάλαι μεγάλου
πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, δηλα-
τορίᾳ ἀλλαχοῦ ἐδήλωσε. Διὸ τοῦτο καὶ τὴν ἐπι-
τροπικὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου διῆρχεν. **196**
ώς τοῦ δηθέντος μεγάλου πρωτοστράτορος ἀνεψιδῶς,
προστάζει τοῦ δεσπότου κύρος Θεοδώρου, ἥντινον παρ-
έδωκεν αὐτὴν τῷ δεσπότῃ κύρῳ Κωνσταντίνῳ, ὡς
προγέγραπται. Τότε δρισθεὶς κάγιν ἐκ τῆς Σηλυμ-
βρίας ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀν-
μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν συμφωνίᾳ γεγόνασι τοιαῦται,
ὅτι δὲ μὲν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης Κωνσταντίνος
ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸν τόπον ἀπαντά τοῦ
δεσπότου κύρος Θεοδώρου λάθη, δὲ δὲ κύρος Θεοδώρος
εἰς τὴν πόλιν ἔλθῃ καὶ τὴν Σηλυμβρίαν λάθη. "Α
δὴ καὶ ἐγένετο. Καὶ τῇ δεκάτῃ Ὁκτωβρίου τοῦ ,^{εἰς} μηνὸς
ἔτους δ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἐξῆλθε μετὰ νηδὸς
ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ πλεύσας εἰς Πελοπόννησον, καὶ
πάλιν μετ' αὐτῆς δὴ τῆς νηδὸς ὁ δεσπότης κύρος Θεό-

mense ejusdem anni, Palaeocastri, quod est illius
insulae oppidum, defuncta et sepulta est. Duodecimo
die mensis Septembris 6951 alius filius milii natus
est, Alexius : quo eodem anno, mense Novembri,
despota et dominus meus in urbem advenit, et
kalendis Martiis ab imperatore Selymbria donatus,
ad administrandam eam me ablegavit, cohortatus,
ut eam diligenter custodiirem, propter suspicionem,
qua ameram et Demetrium despota ipsumque
imperatorem habebamus.

19. Mense Junio ejusdem anni Cpo'im venit Leo
Francopulus, protostrator, filius sororis Nicephori
McLusseni, magni quondam protostratoris, de quo
alio hujus historie loco dictum est : qua de causa
ideum, nempe ut nepos illius magni protostratoris,
jussu Theodori despota Messeniaci sinus præfec-
turae procurabat, donec ea, ut supra narravimus,
tradita est Constantino. Tuni ego quoque jussus Sc-
lymbria Cpolim redii, factaque sunt inter fratres
hæ pactiones, ut Constantinus despota, dominus
meus, in Peloponnesum discederet, et ditionem om-
nem Theodori despota occuparet, Theodorus Cpo-
lim veniret et acciperet Selymbriam. Itaque factum
est. Decimo die Octobris 6952 despota, dominus
meus, ab urbe navi in Peloponnesum profectus est,
qua navi Theodorus despota mense Decembri ejus-

διωρος τῷ δεκεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέσω-
σεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ τῷ Μαρτίῳ μηνὶ παρέλαυκε
αὐτῷ τὴν Σηλυμβρίαν. Καὶ ἐμβάντος μου εἰς τὴν
τὴν ἐκ Κρήτης Ὑαλινὴν Ἀντιωνίου, εἰς τὴν τῆς
Εὐρίπου Κέρυστον ἐπαφῆκε με· καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ
Ἰουνίου διὰ τῆς Ἑηρᾶς θοῦν ἐφθασα εἰς τὴν Σπάρ-
την. Καὶ δὲ δεσπότης κύρος Θεοδώρος ἐξῆλθε με τὰ
πλεῖστα καὶ παρώτρυνε ἵνα καὶ τὴν Σηλυμβρίαν
ἔχω καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὄποις εἰρίων εὐρήσω-
μαι. Διερχόμενος οὖν καρδινάλιος καὶ βικεναγκελλάριος
B καὶ καθολικὸς τοῦ πάπα λεγάτος διὰ τὴν κατὰ τῶν
ἀσεβῶν τοῦ βηγάδης τῆς Οὐγγρίας ἐξέλευσιν. Ἐστί-
λην κάγιν αὐθίς πρέσβυς πρός τε τὸν βασιλέα καὶ
τὸν ἀμηρᾶν καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βῆγα, ἀλλὰ δὴ καὶ
πρός τὸν πρεσβευτὴν ἤτοι λεγάτον καὶ πρός τὸν
καπητάνιον Ἀλούτιον Λαουρεδανὸν διά τινας ἀναγ-
καῖας δουλείας, πρός οὖν προβώσι τὰ πράγματα.
Διερχόμενος οὖν εἰς τὴν Κόρινθον τῇ λ' τοῦ Αἴγυ-
ου μηνὸς ἵνα τὰς τριήρεις τοῦ στόλου φθάσω εἰς
Εὐρίπον, εὖρον τεθαμμένον τὸν καλοκάγαθὸν Κο-
ρίνθου Μάρκον, δε καὶ ἐν τῇ αὐλῇ ἡμῶν ἐγεννήθη,
καὶ συναντράφη ἡμῖν καὶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς
μητριαῖς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος; μεγάλας θερ-
πείας παρὰ τῶν γεννητόρων μου εὑρίσκεν, δε καὶ
ἀναγκασθεὶς ἐκ τοῦ πολοῦ κακοῦ ἐφυγε τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν τῶν Σανθοπούλων μονῆν ἀπῆλθε
καὶ χρησιμώτατος κατεστάθη. Φθάσας οὖν ἐγώ

dem anni in urbem rediit, cui ego mense Martio
Selymbriam tradidi, ingressusque navem Creten-
sem Antonii Hyalinę et Carystum ad Euripum
delatus, tertio die Junii pedestri itinere Spartam
perveni. Theodorus despota autem vehementer
me rogabat cohortabaturque, ut etiam Selymbriam
gubernare vellem et e primis ejus subjectis esse. In
transeundo igitur isthmum a Constantino, domino
meo, aestate præterita structum inveni ; et diebus
non multis post, quam ego Spartam veni, purpuratus
et vicecancellarius et catholicus papæ legatus
multis triremibus Cpolim appulsus est propter Hun-
garorum regis adversum impios expeditionem.
Quare ego rursus ad imperatorem, aineram, ipsum-
que regem, quin etiam ad legatum et præfectum
Aloysium Lauredanum super negotiis quibusdam
necessariis missus sum, exploratum, quo res proce-
derent. Ut veni Corinthum die Augusti tricesimo,
trireme classis in Euripo consecuturus, sepulchrum
reperi pium et bonum Marcum, Corinthi episcopum,
qui et in aula nostra natus, et nobiscum educatus
fuerat, et, ab injusta noverca multum crucialis,
a parentibus meis non mediocria expertus erat
solatia, sed tamen, adversissimis casibus exagitatus,
patre relieto, in Xanthopulorum monasterium se-
cessit, ubi vitam egit laudissimam. In Euripum

εἰς Εὖρον καὶ μή εὑρών τὰς τριήρεις δι' ἀλλου πλευσίμου εἰς Λῆμνον ἀπέσωσα, κάκεσσε εὑρών τριήρην τινὰ βασιλικὴν ἀπετόμην εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ Σ. Θνγ' ἔτους.

Καὶ τῷ αὐτῷ μηνὶ, ἐνδεκάτῃ, δὲ ῥῆξ τῆς Οὐγγαρίας ἀπεκτάνθη παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὴν Βάρναν, τοιουτορόπως συγκροτηθέντος τοῦ πολέμου ἀνὰ τῶν Ουγγρῶν καὶ Τούρκων. Ὁ τοῦ ῥηγὸς στρατὸς ὑπερείχει κατὰ πάντα, δὲ Τούρκων **198** ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ἡ συμβούλη αὐτοῦ ἐζήτουν εὐκαιρίαν ἀναχωρῆσαι, εἰ δυνατὸν ἦν πολὺς γάρ φίδος καὶ τρόμος ἐνέπεσεν ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. Οἱ δὲ τοῦ Οὐγγροῦ ἐκ τούναντίου μετὰ χαρᾶς καὶ τόλμης καὶ ἀνδρίας θαρσαλέως ἐστήκεισαν, ἐλπίζοντες ἵνα τῆς νίκης τύχων καὶ τὸν ἀμηρᾶν καὶ πάντας τοὺς αὐτοῦ αἰχμαλωτίσωσιν. Ἐπὶ δὲ τὴν αὔριον θέλοντες οἱ Οὐγγαροὶ ἵνα τὸν πόλεμον χροτήσωσι, καὶ βουλῆς γενομένης ἀνὰ αὐτῶν, δὲ ῥῆξ καὶ ἔτεροι τινες διέκρινον λέγοντες ἵνα αὐτομάτως δὲ ῥῆξ τὸν πόλεμον συνάψῃ καὶ ἵως τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, εἰ δύνατο, φθάσῃ, διπλὰς ἡ φήμη τῆς νίκης καὶ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ κηρυχθῇ ἐν τῷ κέντρῳ φέδιον γάρ καὶ ἐν εὐκολίᾳ ἀλογίζοντο τὴν νίκην καθ' ἑαυτούς. Ὁ δὲ Ἱαγκός δὲ καὶ κυβερνήτης αὐτοῦ ὡς φρόνιμος καὶ πρακτικὺς ἐν πολέμοις τὰ ἐναντία φρονῶν Ελεγεῖ. Τῆς τύχης τὸ διστατον, οὐδεὶς οἶδε· διὸ ἡ βασιλεία σου οὐκ ἔστιν ἀνάγκη ἵνα τοιούτως ἐπεχειρισθῇ. Ἐπικινδυνόν ἔστι τὸ πρᾶγμα. 'Αλλ' ἐγὼ πράξια δισ παρὰ τῆς βασιλείας σου προσταχθῶ· καὶ εἰ μὲν ἡ τύχη ἡμοὶ βοηθήσῃ, ἔως τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ ἐγὼ ἀπελεύσομαι. Καὶ εἰ μὲν ἡ νίκη

igitur ut veni, nec inventi triremes, alia navi Leinnum trajeci, ibique reperta triremi quadam imperatoria, Cpolim delatus sum ineunte Novembri anni 6953.

Eodem mense, die undecimo, Hungarorum rex apud Varazam ab amera cæsus est, pugna inter Hungaros et Turcas ita excitata. Regis exercitus ubivis superior erat, et ameras cum omni concilio suo opportunitatem quærebat recedendi, si possent: ingens enim timor et tremor impios invaserat. Hungari contra lætabundi audacter et fidenter stabant, victuros se esse sperantes ameramque et universas copias ejus oppresuros. Itaque, cum postridie pugnam committere Hungaricuperent, concione habita, rex et alii quidam statuerunt, ut ultro ipse rex prælium consereret et ad tentorium ameræ usque, si posset, penetraret, ut fama victoriam virtutemque ejus toto orbe prædicaret; facilem quippe et nullius negotii victoram fore arbitrabantur. At lancus, gubernator ejus, ut vir prudens et bello expertus, contraria sentiens, dixit: «Fortunæ inconstantiam nemo novit; nec ulla necessitas est, istud ut coneris. Periculum enim facinus est. At ego faciam, quidquid a majestate tua jussus fuero; ac, si mihi faverit fortuna, penetrabo ad tabernaculum ameræ. Quod si usque ad extremum

A ἔως τέλους ἔσται εἰς ἡμές καὶ ἐγὼ ἐπαναστρέψω, δέξα τῷ Θεῷ, τῇ νίκῃ τῇ βασιλείᾳ σου ἔστι καὶ ἔσται· εἰ. δὲ ἀποκτανθῶ, οὐδέν ἔσται τὸ ἐμπαδίζον ὑμᾶς. Ἐμβλέψας τὴν γνῶσιν τοῦ δρεως, δὲ πάντοτε τὴν κεφαλὴν σκέπων ὅλον τὸ σῶμα ὑγιαίνει· εἰ δὲ πλήρης ἡ κεφαλὴ, ὅλον **199** τὸ σῶμα ἀπόλλυται. Τοιούτως καὶ εἰ ἡ βασιλεία σου ἐπιχειρίσθη καὶ τούναντίου συμβῇ, δὲ δέρματι τοῦ Κυρίου μω μη γένοιτο, πάντες ἡμεῖς προφανῶς ἀπολύμεθα. » Οὐ δὲ ῥῆξ μὴ δεχθεὶς τὴν τοῦ Ἱάγκου βουλὴν, τῷ πρωτὶ συγκροτηθέντο; πολέμου ἰσχυροῦ καὶ φοβεροῦ καὶ πολλὴ αἰματοχυσία καὶ σφαγὴ ἐκ τοῦ τινὸς Τούρκων μέρους ἐγεγόνει. Ὁ δὲ ῥῆξ φθάσας ἄχρις ἐγγὺς τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, ἐθούλετο φεύγειν δικτρᾶς· οἱ δὲ λαννιτζάριοι οὐκ είσαν αὐτὸν, εἰ καὶ εἰς δειλίαν ἐνέπεσεν θεωρῶν τὸν ῥῆγα ἀνδρείας μαχόμενον, ἀλλὰ χειροπέδαις σιδηραῖς κρατήσαντες τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύνατο φεύγειν· οἱ καὶ τὴν γανώσαντο ἰσχυρῶς περὶ τῆς τοῦ ἀμηρᾶ σωτηρίας. Ὁ δὲ ῥῆξ δι' ἀλλης ἀνδρείας μαχόμενος, ἵνα τὸν ἀμηρᾶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ κερδήσῃ, καὶ τις τῶν λαννιτζάρων τείνομα Χαμουζᾶς, ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὀρμώμενος, τὸν διπισθεν πόδα τοῦ ἵππου τοῦ ῥηγὸς τρώσας ἀξινη, ἦν ρίψας κατὰ τοῦ ἵππου, καὶ ἐν τῇ γῇ πεσὼν σὺν τῷ ἀναβάτῃ, οὗτοι δραμῶν αὐτὸν ἀπεκεφάλισσε· καὶ μετὰ ἀλαλαγμοῦ, ὡς σύνηθες τοῖς ἀσεβέσι, τὴν ταύτου κεφαλὴν ὑψώσαν ἐπὶ δύρατος. Καὶ ιδόντες οἱ Οὐγγροὶ διεσκορπίσθησαν Ἐνθεν καὶ ἐκεῖθεν, καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοὺς πολλοὶ ἐάλοντο καὶ ἐφονεύοντο· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κακῆς συμβούλης συνέβη. Τῷ δὲ εἰρημένῳ λαννιτζάρῃ Χαμουζᾷ δὲ ἀμηρᾶς ἀνταμείψας

victoria nobis constituerit elegio rediero, gloria Dei, victoria majestatis tua est erisque. Siz accumbam, nihil idcirco vos remorabitur. Intuemini serpentis prudentiam, qui semper caput tegendo totum corpus conservat, capite autem percusso, toto corpore perit. Eodem modo, si majestas tua impressionem fecerit, et secus res ceciderit, quod Deum rogo ut ne fiat, manifestum est, nos omnes perituros esse. » At rex, lani consilium aspernatus, sequenti luce prælio ingenti et horribili commisso, cum magna strage et cæde Turcarum, ita prope ad tentoriū D ameræ penetravit, ut is jam fugæ se committere cogitaret. Verum non dimiserunt eum jannitzarii, quantumvis timore percussum, cum regem tam animose dimicantem videret; sed compedibus ferreis equinū ejus adstrinxerunt, ut fugere non posset, ac strenue dimicarunt de salute ejus. Interim rex viriliter pugnabat, amera cum omni ejus apparatu potiri cupiens, cum quidam de jannitzariis, Chamuzas vocabulo, ex Peloponneso oriundus, posteriore pedem equi regis, vibrata securi, vulneravit, eumque, cum equo humili prolapsum, consecutus occidit. Tum læsis clamoribus, ut mos est impiis, caput hastili præfigunt. Id ubi viderunt Hungari, huc illuc dissipantur, multique in fuga capti et interfici sunt. Hic igitur mali consiliū

τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν μην αὐτοῦ δρουγάριον τῆς **200** αὐτοῦ βίγλα; τετίμηκεν, δὲ λέγεται τῇ αὐτῷ διαλέκτῳ Ιαννιτζάραγας, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν καὶ βεβίρην αὐτὸν ἐποίησε.

Τῇ εὖν ι^ς τοῦ Ἰουλίου μηνὶς τοῦ αὐτοῦ ἔτους γέγονε παγκόσμιος καύσων καὶ ἀξιος μυήμης· ἐν φύσῃ δὴ θάρει καὶ ὁ πνευματικὸς κύρος Γρηγόριος ὁ Μελισσηνὸς πατριάρχης ἐγένετο. Καὶ τῇ ίερᾷ τοῦ Αὐγούστου μηνὶς ἐγεννήθη φως υἱὸς Ἀνδρόνικος τοῦ νοῦ, ὃς ἔζησεν ἡμέρας καὶ μόνον ὅκτων. Καὶ τῷ συζύγῳ ἐτελείωται ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου φύεται εἰλόποτος μου εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν τῆς Ἐνετίς ἐμπορικῶν τριήρεων, καὶ Σεπτεμβρίου πρώτη τοῦ συζύγου ἔτους εὐηργετήθην τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης καὶ διοίκησιν καὶ πάντων τῶν πέριξ αὐτῆς, ἥγουν Κουλᾶ, Ἐερατίχη, Τρίπης, Τζεραμίου, Παγκότων, Σκλαδοχωρίου, καὶ πάντων τῶν διλων αὐτῆς χωρίων, καὶ πάντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ὡς οὐκέτι σύνδεις διλοις πώποτε τὴν τοιαύτην διοίκησιν. Εἶπε μοι δὲ καὶ τοῦτο διαθέντης μου· «Ἐνεκεν τῆς σῆς χρηστῆς δουλοεύμηνς καὶ τῆς ἐμῆς πρόδε σὲ ἀναδοχῆς καὶ ἀγάπης εὐηργετήσαμέν σοι τὴν τῆς Σπάρτης διοίκησιν, καὶ οὕτως θέλω εἶναι καὶ αὐτη ὡς τῆς Κορίνθου καὶ Πάτρας, ὡς τὴν μὲν ἔχει ὁ Καντακουζῆνος Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος ἡ Λάσσαρις. Καὶ γίνωσκε στὶς ἔπειρον μετάξοντα οὐ ποιήσω πάρεξ τὸν Σοφιανὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην, δηλοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα εὐρήσομαι δεῖ, ἀλλὰ **201** διέρχομαι τὸν τόπον μου διὰ πολλὰ ὡρέωμα καὶ σταύρων μὲν εὐρήσωμαι εἰς τὴν Κόρινθον, προστάξω τὰς ἔμας; ὑποθέσεις γίνεσθαι καὶ θεωρεῖσθαι καὶ

eventus fuit. Jannitzarum autem illum Chamuzam ameras, fortudinein ejus et audaciam remunerans, drungarium bigla, qui ipsorum lingua jannitzagaras dicitur, ac brevi intervallo vezirem creavit.

Decimo septimo die mensis Julii ejusdem anni, toto orbe æstus ingens et memorabilis fuit: qui testate spiritualis pater Gregorius Melissenus patriarcha factus est. Die decimo quinto mensis Augusti genitus est mihi filius Andronicus, qui dies tantum octo vixit. Anno 6954, mense Decembri exente, mercatorum Venetorum triremibus in Peloponnesum proiectus, die primo Septembris anni 6955 Spartæ oppidorumque omnium adjacentium in circuitu, id est, Culæ, Hebraicæ Tripes, Tzermi, Pancotorum, Sclabochorii cæterorumque locorum, omniumque vectigalium præfectura et administratione honestatus sum: qualemi præfecturam nemo unquam alias habuit. Atque ita dixit mihi dominus: «Propter studiosa officia tua, meamque erga te voluntatem et amorem, ornavi te præfectura Spartæ, quam similem esse cupio Corinthiacæ et Patrensi: quarum alteram Joannes Cantacuzenus, alteram Alexius Lascaris habet. Et scito, me alium ministrum non creaturum, præter eum quem habeo, Joannem Sophianum Eudæmonem. Non autem semper hic ero, sed oīco regionem meam multis de causis. Cumque Corinthi ero, leges meas

A τὰς τοῦ τόπου μετὰ τοῦ Καντακουζῆνου καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου, καὶ σταύρων εὐρήσωμαι ἐν Πάτρᾳ μετὰ τοῦ Λάσσαρι καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου, κατατιμπάνω τὸν Καντακουζῆνον εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. «Οταν δὲ ξωματίσῃς ἐνταῦθα, μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου καὶ ἀλλιών. «Ἐτι δταν θεοῦ εὐδοκίᾳ λήψωμαι καὶ γυναικα, διετησθεντα εἰδότην τὸν πλείστους χρόνου διαβιβάσω, καὶ σὺ ξηρὸς γνωστότερος ἐν πάσιν εἰς τὰ τῆς θεραπείας αὐτῆς. Νῦν δὲ ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι πρεπεῖς κρείτονα οἰκοδομήν τοῦ Ισθμοῦ σὺ δὲ ἐνταῦθα εὐρισκόμενος, ἄρχου καλῶς τὴν ἀρχὴν σου, καὶ παῦσον τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἐνταῦθα πολλὰς ἀρχὰς, καὶ ποίησον πάντας μὴ ἔχειν ἀλλην ἀρχὴν πάρεξ σοῦ ὡς ἐμὲ ρόνον αὐθέντην καὶ σὲ ἀντι τέλος. Καὶ ἐδώ θελήσεις τοῦ μη ποιεῖν ἀδικίας καὶ φιλοπροσωπίας καὶ φυλάττης μᾶλλον τούς θεούς, ξεινεις τὸν μισθὸν ἐκ θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν εὐχαριστίαν. «Λαπεχε τῶν δώρων, διότι μὲν περὶ τῶν δωριδεκτῶν τάδε φησίν δι χρυσοῦς τὴν γλώσσαν· «Πῦρ κατακαύσει οἴκους διαιρεδεκτῶν καὶ καρδίας, διὰ τοῦ μὲν τὴν δωροδοκία διαφθείρει τὸ δίκαιον, καὶ τοσοῦτον ἀποτυφλοῖς ὡς καὶ ἀθώους ὑπὸ καταδίκης ποιεῖ. «Ἐτι δὲ καὶ ταῦτα; τὰς τρεῖς ἀρετὰς **202** δεῖ ἔχειν τὸν κριτήν τὸν κρίνοντα λαὸν Κυρίου καὶ δομοφύλους Χριστιανούς, πίστιν ὅρθην εἰς θεὸν καὶ εἰς τὸν προχειρίζοντα αὐτῷ τὸ ἀξιωμα, καὶ ἀλήθευτα ἀπὸ τῆς γλώσσας, καὶ σωροσύνην ἀπὸ τῶν σύμματος· καὶ ταῦτα πάντα κολῶς σε οἶδα φυλάττειν τὰ νεοτητός σου. Καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς Διατάξειν οὕτως φησίν· «Ἐστω δι κριτής ἀπροσωπληπτος,

D servari et illius loci leges cum Cantacuzeno et Joanne Eudæmono examinari jubebo; si milititer cum Patris ero, cum Lascari et eodem Joanne, reliquo Cantacuzeno in prefectura sua, et cum hic ero, tecum et cum Joanne aliisque. Porro, si Deo placuerit, ut uxorem ducam, per te eam ducam, ac plurimum temporis hic conmorabor, et tu certe perior eris carum rerom, quibus ei servendum erit. Nunc ad instituendam meliorem sedisitionem Isthmi discedo: tu hic manens bene gubernna provinciam tuam, tolle injurios dominatum inquit multitudinem, ac fac, ut ne alind imperium præter tuum noverint, sed me esse solum principem, le locum meum tenere agnoscant. Quod si nec injuste egeris, nec personæ habueris rationem, sed diligentissime leges servaveris, præmia a Deo habebis, a nobis met gratiam. Abstine ab accipiendo munib; de quo hominum genere Chrysostomus dicit: «Ignis comburet domos et corda eorum qui dona accipiunt», propterea, quod accepta dona pervertunt justitiam adeoque excæcant, ut condemnes etiam insontes. Præterea his tribus virtutibus prædictis esse oportet, qui de populo Domini et fratribus Christianis jus dicit: sive recta erga eum, a quo dignitatem est consecutus: veritate oris, et temperantia corporis: que omnia præclare te iude ab adolescentia servare novi. Idem in apostolicis con-

μήτε πλούσιον ἐντρεπόμενος ἢ κοιακεύων παρὰ τὸ προσῆκον, μήτε πενήτων φειδόμενος· Οὐ λὴψη γάρ, φησι, πρόσωπον δυνάστου, καὶ πάντα οὐκ ἀλεῖσθες ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ κρίσις. Δίκαιος τὸ δίκαιον διώξεται, καὶ οὐκ ἀρέσει τῷ δίκαιῳ ἀδικῶν ποτε. Προτκυνήσας οὖν ἔγω αὐτὸν καὶ εὐχαριστήσας, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ Σεπτεμβρίου.

Τῷ δὲ Ὁκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Γλαρένιζας ἡ κυρία Ἐιένη, θυγάτηρ τοῦ κύρου Θωμᾶς τοῦ δεσπότου, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον τὸν υἱὸν κύρου Γεωργίου δεσπότου ἀνδρα λάθη, ὅπερ καὶ ἐγένετο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην καὶ αὐτὸν δῆ τὸν Λάζαρον διβασιλεὺς κύρος Ἰωάννης ἔνεκεν τοῦ φιλανθρωπηνοῦ Γεωργίου τετίμηκε. Τῇ δὲ καὶ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἤλθεν δὲ μηρός· κατὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἥτοι Ἐξαμιλίου· καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐπόρθησε. **203** Καὶ ἀπελθὼν εἰς Πάτραν τὴν Πάτρας πόλιν μόδην παρέλαβε καὶ ἐνέπεργε καὶ ἡτάνισε. Καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἑτούς εἰσίδοτος μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι συγῆναι λυπηρότερα. Καὶ τῇ λατινῇ τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ ,^{εἰς} Ετούς ἀπέθανε καὶ διβασιλεὺς κύρος Ἰωάννης, ἐτῶν ὑπάρχων νεύς καὶ μηνῶν ι' καὶ ἡμερῶν ιε', καὶ ἐπάφῃ τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας Ἔτη εἰκοσι τρία, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δύκα.

sitionibus ita dicit: « Habeto iudex personarum nullam rationem, neve aut diviti indulget blanditurque, aut parcat pauperi. Non respicies enim, inquit, personam potentis, nec pauperum misereberis, quoniam est judicium Dei. Justus sequetur justitiam, nec placebit illi unquam injustitia. » Deinde cum osculatus eum esse ei gissimque gratias, die ejusdem Septembris 28 in Isthmum abiit.

Mense autem Octobri ejusdem anni Glarentia discessit Helena domina, Thomae despotæ filia, ut in Serviam proficeretur et Lazarus, filio Georgii despotæ, nubaret, ut etiam nupsit. Quare et despota et ipsum Lazarum imperator Joannes propter Georgium Philanthropenum honoravit. Vicesimo septimo die mensis Novembris ejusdem anni ameras Isthmuin sive Flexamiliū oppugnatū venit, cepitque eum delevitque decimo Decembris. Deinde Patram profectus, eam solam urbem cepit, combussit et evertit. Augusto mense ejusdem anni ego rursus Cpolim missus sum multis super ne-

A τινούπολιν ὑπὲρ πολλῶν τινῶν ὑποθέσεων καὶ περὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Γοτθίας καὶ περὶ τινοῦ συνοικεστοῦ διὰ τὸν αὐθέντην μου, ἐπει ἀπ' ἐκεῖνης προεσμντυχον· Ἐνθα καὶ Ιερομάντην καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων μου ἔστειλα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, ἐξαιρέτως δὲ καὶ τὸν Ιερομάντην Ισιδωρὸν τὸν καὶ θεορὸν γενηματίσαντα μητροπολίτην Ἀθηνῶν, μεθ' ὧν ἔγραψα. Καὶ προσμένοντός μου ἐκεῖ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ,^{εἰς} Ετούς ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμῶδους νοσήματος ὁ δεσπότης κύρος Θεόδωρος ἐν τῇ Σηλυμβρίᾳ, καὶ κομίσαντες τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει Ἐθαψαν αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ. Καὶ τῇ εἰς τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἀπέθανε μοι ὁ υἱός Ἀλέξιος, ζῆσας χρόνους ε' καὶ μῆνας ἑνδεκά· οὖν δὲ θάνατος σφέδρα μου καθῆψατο, οὐκ εἰδότος μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι **B** συγῆναι λυπηρότερα. Καὶ τῇ λατινῇ τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ ,^{εἰς} Ετούς ἀπέθανε καὶ διβασιλεὺς κύρος Ἰωάννης, ἐτῶν ὑπάρχων νεύς καὶ μηνῶν ι' καὶ ἡμερῶν ιε', καὶ ἐπάφῃ τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας Ἔτη εἰκοσι τρία, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δύκα.

gotiis, etiam de Trapezunte et Gotthia, et de quodam conjugio domini mei actum, illinc ante conditiones agitans: unde hieromonachos, et quosdam de meis domesticis, in primis Isidorum hieromonachum, qui postea Athenarum metropolita fuit, in istas regiones cum litteris dimisi. Ibi cum degerem, mense Julio anni 6956 Theodorus dominus peste consumptus est Sclymbriæ: cuius corpus in urbem translatum et in monasterio Pantocratoris sepultum est. Decimo quinto die Augusti mensis ejusdem anni mortuus est mihi Alexius filius, cum vixisset annos quinque et menses undecim: cuius obitus vehementer me afflixit, quando miser nesciebam, quæ mihi acerbiora eventura essent. Tricesimo primo die Octobris anni 6957 etiam imperator Joannes diem obiit, annos natu sex et quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris die in monasterio Pantocratoris sepultus est, regno potitus annos viginti tres, menses tres, dies decem.

BIBLAIION Γ.

Περὶ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντίουπόλεως, καὶ ἐτέρων τινῶν.

204 α'. Νοεμβρίου μηνὸς δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ Αερίνος ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ νηδὸς ὁ δεσπότης, κύρῳ Θωμᾷ, μὴ εἰδὼς τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον· καὶ διερχόμενος τὴν Καλλιούπολιν ἔμεινεν αὐτὸν. Αὐτοῦ ὃς παραγενομένου ἔπειταν πολλῷ πλέον τὰ σῖσα ὁ δεσπότης κύρῳ Δημήτριος καὶ οἱ αὐτοῦ σφετερίζομενοι ἐνήργουν βασιλεῦσαι τοῦτον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον. Ἀλλὰ παρὰ τῶν Κωνσταντινούπολιτῶν οὐκ ἄξιον εἶναι ἐκρίνετο, ζῶντος τοῦ πρώτου καὶ τοιούτου ἀδελφοῦ τοῦ ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς πρωτεύοντος εἰς καὶ διστυχῆς ἦν, δικαὶος τὸ προσῆκον καὶ δίκαιον ἐπράξαν. Προστάξει τῆς ἀγίας δεσποίνης καὶ τῶν οἰωνῶν αὐτῆς τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων βουλῆς καὶ γνώμης τῷ ἀμηρῷ ἐδουλήθησαν ἀκούτισαι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μῆτρα καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ **205** τὸ πρωτεῖον τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ πόλει σχεδὸν πάντων τὸν κύριον Κωνσταντίον διὰ τὸν βασιλέα κρίνουσιν, ἵνα κάκείνον ἐπίσταται τοῦτο. Καὶ τῇ σ' τοῦ Δεκεμβρίου ἀπεστάλθη ἡγώ πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἀναγγεῖλαι τὰ εἰρημένα. Ω-

Α οὖν ἀνήγγειλα αὐτὰ τῷ ἀμηρῷ, ἀκούσας ἐπικύρωσε, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων ἀπέπεμψε με. Ταῖς αὐταῖς δὲ ἡμέραις καὶ ἔρχοντες ἐκ Κωνσταντινούπολεως εἰς Ηειοπόνησον ἐστάλησαν, καὶ Ἀλέξιος Φιλανθρωπῆνδος δὲ Λάσκαρις ἐστάλη εἰς τὴν πόλιν παρὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν μετὰ τοῦ δεσπότου κύρῳ Θωμᾶ ὑπέρ τινων ὑποθέσεων τοῦ δεσπότου ὅη πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ εἰδότες τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον. Καὶ φθάσας εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὸν πλειων εὗρε τεθνήκτα τὸν ἀνακτα. Καὶ συγχύσεως πολλῆς οὖσης περὶ τοῦ τίνα στεφθῆναι εἰς βασιλέα ἐκ τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ διορισθὲν ὑπὸ πάντων, ὡς προερχόμενοι, ἐπεστάλθη παρ' αὐτῶν δὲ Ἀλέξιος δὲ Φιλανθρωπῆνδος μετὰ Μινούητη τοῦ Παλαιολόγου τοῦ λεγομένου Ἰάγρου εἰς Πελοπόννησον, ἵνα εἰς βασιλέα στέψωσι τὸν δεσπότην κύρῳ Κωνσταντίνον τὸν αὐθέντην μου, δὲ καὶ ἐπρεξεν ἐν τῇ Σπάρτῃ τῇ ἔκτῃ Ιανουαρίου. Καὶ τῇ εἰρητοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο οὐαῖρος εἰς τὴν πόλιν **206** μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ νέου ἀστεμμένου βασιλέως, μετὰ Καταλανικῶν τρι-

LIBER III.

De imperio Constantini Palæologi, expugnatione Constantinopolis, et rebus quibusdam aliis.

1. Novembris die decimo tertio anni 6957 Cρο-
lli navi venit Thomas despota, mortem imperato-
ris ignorans, quam primum Calliopoli comperit.
Qui cum advenisset, longe sedationa erant, quæ
Demetrius despota ejusque asseclæ moliebantur, ut is
despota et porphyrogenitus obtineret imperium. Ne-
que vero id fas existimabant Cpolitanî, vivente natu
maximo ac tali fratre, omnibus virtutibus principe;
qui cum infortunatus esset, fecerunt illi tamen, quod
honestum justumque erat. Jubente sancta despœna
volentibusque ac suadentibus ejusdem filiis, despotis
ac principibus, ameræ significare statuerunt, matri
fratrumque voluntatem, primatum ætatis, virtutem
civiumque pene omnium studia Constantino ad im-
perium suffragari. Quippe illum quoque id scire vo-
lebant. Itaque ego Decembri die 6 legatus ad ameram
missus sum, ista ut renuntiarem : quæ ille rata ha-
buit, meque honoribus et donis ornatum dimisit.
Iisdem diebus et alii viri illustres Cpoli in Pelopon-
nesum missi sunt, et Alexius Philanthropenus Las-

C caris a domino nostro cum Thoma despota de qui-
busdam despotæ negotiis Cpolim ad imperatorem,
quippe cujus mortem ignorarent. Is igitur, ubi ad-
venit in urbem, imperatorem mortuum invenit:
cumque magna esset perturbatio dubitantium,
quem e fratribus coronarent imperatorem, tandem
ex omnium voluntate, ut ante commemoravi, Ale-
xius Philanthropenus cum Manuele Palæologo, qui
Jagrus dicitur, missus est in Peloponnesum, ad
coronandum augustali corona dominum meum
Constantinum despotam: id quod fecerunt Spartæ
die sexto Januarii. Die deinde 12 Martii mensis
ejusdem anni cum domino nostro recens coronato
urbem intravimus in triremibus Catelanicis, ex-
cepimusque novum dominum universi benigne et
hilariter, impleti exultatione et laetitia, magnosque
agentes triumphos, quemadmodum imperatoribus
recens coronatis fieri solet. Paucis diebus post
Thoman principem, fratrem germanum, ad digni-
tatem despoticam evexit: qui codem anno, Aug-

ρεων, καὶ παρὰ πάντων ἀσκασίως ἐδέχθη ὁ νέος Δανᾶς μετὰ χαρᾶς, ἐμπλησμένος ἀπαντες; ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης, καὶ θριάμβους μεγάλους ποιήσαντες, ὡς ἔθος ἐστὸν τοῖς νεωστὶ ἐστεμμένοις βασιλεῦσι ποιεῖν. Μετὰ δὲ τινας ἡμέρας τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὸν κύρῳ Θωμᾶν τὸν αὐθεντόπουλον εἰς ἑδ δεσποτικὸν ἄξιωμα ἀνεβίβασε. Καὶ τῷ αὐτῷ ἐτεις ἐν μηνὶ Αὔγουστῳ ἔξελθὼν τῆς πόλεως ὁ προφρέθεὶς δεσπότης κύρῳ Θωμᾶς ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ συμβάσεις μεθ' ὅρκων φρικτῶν πρὸ τοῦ ἔξελθεν αὐτοὺς τῆς πόλεως ἐνώπιον τῆς χωρίας μητρὸς αὐτῶν καὶ βασιλίσσης καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ καὶ πάντων τῶν τῆς συγχελήτου ἀγκρότων ποιήσαντες, ἵνα μηδεὶς τοῦ ἀτέρου τοὺς τόπους καὶ ὅρια ὑπερπηδῇ καὶ ἀρπάζῃ, ἀλλ' εἰρηνικῶς διάγειν. Οὗτοι δὲ μετὰ ταῦτα μὴ τηρήσαντες τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας ἡθέτησαν. Διὰ τοῦτο ἐν ὑστέροις, ὡς ἐφάνη καὶ εἶδον κάγω, κακῶς ἀπέλασον καὶ πρὸς ἀλλήλους διετίθησαν, ὡς πρόσω διηγήσομαι τὰ παρακολουθήσαντα ἀναμεταξὺ αὐτῶν.

Τῇ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἐτοῦς ἀστάλην ἴγιον παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν 207 τῆς Ἰησοῦς κύριον Γεώργιον Μέτεν, δες παρ' ἡμῖν ρῆξ λέγεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρῳ Ἰωάννην ἐν Κομνηνὸν, μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ λερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ λατρῶν καὶ τινῶν^D κρουόντων δργανα καὶ ἕπερ εἴδη μουσικά. Καὶ ἀλθόντες εἰς Ἰησοῦν ὑπὸ πάν-

Α των ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς, καὶ χρυσομένων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὅργάνων πάντες οἱ ἐκεῖθεν ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμασον, λέγοντες διτὶ ἡκούομεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἰδόμεν οὐτε ἡκούσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰησοῦς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περάτων ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, διτὶ τὸ δνομα αὐτῶν ἥκουσον, τι δὲ ἐστὶν οὐκ ἐγίνωσκον. Καὶ ἀλθόντων πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ τις γηραιός ὃσει ἐτῶν ἑκατὸν, καὶ τάδε μοι διηγήσατο. Ἡν τοῦνομα τῷ πρεσβύτῃ Ἐφραὶμ, δρμώμενος ἐκ τῆς περιφήμου τῆς Ἰησοῦς πόλεως λεγομένης. . . . δες ἐκ νεδητος αὐτοῦ ἡχμαλωτισθή ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀσεῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐθνῶν, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐνδότερα μέρη τῶν Περσῶν. Ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ ἐμπορος ὁν, καὶ μετὰ ἐτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέλοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν αὐτοῖς νεονομισμένην ἐμπορίαν, καὶ περιπατοῦντες ἡμέρας οὐκ ἀλίγας ἡγγισαν ἐνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν χώρας. Ὁ αὐτὸς Ἐφραὶμ ἐπιθυμῶν 208 φεύγειν τοῦ ὅνυμοῦ τῆς αἰχραλωσίας ἐζήτει εὐκαιρίαν· καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνῳ δὲ κύριος αὐτοῦ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδιεπορίας καὶ ἔπειροι συνοδοιπόροι, αὐτὸς τῆς τύχης φορῷ χρησάμενος ἐγερθεὶς φυγάς ὕστεροι ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ ἀδάταις. Ἐφθασεν εἰς τινας νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ Μαχρόδιοι· μαχροδίους γάρ δονομάζουσι διὰ τὸ ζῆν πλεῖον ἢ ἑκατὸν πεντήκοντα ἑτη ἔκαστος αὐτῶν. Καὶ τοῦτο δὲ γίνεται· Κ λέγουσι, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν καὶ καθερότητα, διὰ τὸ μὲν ἐν ἑκατοντας τοῖς μέρεσιν οὐ λεπονται ὅπωραι παντοῖσι δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ μὲν ἀνθοῦσι, τὰ δὲ ὅμφακίζουσι, τὰ δὲ τρυγάται. Εκεῖ δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνονται κάρυ

sto mense ex urbe egressus in Peloponnesum abiit. Kalendis Septembribus anni 6955 etiam Demetrius despota porphyrogenitus discessit similiterque abiit in Peloponnesum. Hi antequam ex urbe excederent, coram matre imperatrice et imperatore fratre cunctisque senatorii ordinis viris primoribus horrendis sacramentis se astrinxerunt, ut neuter alterius loca finesque invaderet aut vastaret, sed pacem servaret uteque. At inox, neglectis ac violatis sacramentis pactionibusque, postea, ut comparuit egoque ipse vidi, male inter se affecti et animati fuerunt; unde quæ exorta sint inter eos, infra explicabo.

Die quarto Octobris ejusdem anni ab imperatore, domino meo, ad principem Iberiæ, Georgium Menepen, qui a nobis rex dicitur, et Joannem Comnenum, Trapezuntis regem, missus sum cum donis splendidis multoque apparatu cum viris nobilibus et satellitio, cum hieromonachis et monachis, cum psaltis et medicis, aliisque quibusdam organa et alia instrumenta musica tractandi peritis. Ubi in Iberiam venimus, cuncti nos læti exceperunt, pulsatisque organis cæterisque instrumentis, incoleas concursantes mirari ac profiteri, audisse se de

talibus rebus, nunquam, ut nunc, sensibus usurpasser. Neque solum ex urbe, sed etiam e locis et regionibus finitimis ad videndum audiendumque accurrerunt, quoniam illarum rerum nomina audiverant, quales illæ essent, ignorabant. Cumque multi confluxissent, sicut inter hos senex quidam centum circiter annorum, qui hæc mihi narravit. Erat nomen seni Ephraim, et oriundus erat e nobili Iberiæ urbe, quæ appellatur . . . Puer captus a barbaris et impiis illis gentibus, venditus est in interiores regiones Persarum. Cum herus ejus, qui mercator erat, et alii multi mercatores, apud Indos solitum sibi mercatum facturi, dies aliquot iter fecissent, jamque appropinquarent finibus Indorum, Ephraim, jugo servitii se subtrahere cupiens, suæ opportunitatem quærebatur, ac nocte plenilunii lumine illustrata, cum herus cum reliquis comitibus sessus esset ex itinere, ipse fortunæ confusus, surrexit fugiendoque loca mutavit, et dies non paucos per invia ac deserta circumvagatus, pervenit in insulas quasdam, quas Longævi habitant. Quippe Longævos hos appellant propterea, quod singuli vita supra annos centum et quinquaginta producunt: id quod fieri aiunt propter acris temperiem et pu-

καὶ δισπόριστα ἡμῖν καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀρώματα καὶ ὁ μαγνήτης λίθος. Οἵτινες ἀνδρες Εθνος εἰσὶν εὐσέβες καὶ ζῶσι ζωὴν ἀκτῆμονα καὶ τὸν Θεὸν δοξάζουσιν. Ἐκ τῶν ἔκειθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος ἀρχὴν λαμβάνει· ὃ δὲ τρόπος δους ὁ παταρίς αὐτὸς τῷ Ίουλίῳ καὶ Αὔγουστῳ μηνὶ πλημμυρεῖ, καὶ οὐχὶ ἐτέρῳ καιρῷ ὡς οἱ ἄλλοι ποταμοὶ, λέγουσιν εἶναι οὐτες· δει τοι δύο αὐτοὶ μῆνες ἐν ἔκεινοις τοῖς μέρεσιν ὑπάρχουσι φυσχρέπερ τῶν ἀλλων μηνῶν, διότι ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ βρέφειον. Ψύνωνται διὰ τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ θεροῦ, τὴν Ἀγρυπτον ἐπικαλύζει, ὡς τοῦ ἥλιου τὴν βορειοτέραν διαθέουσα **209** ζώνην καὶ τοὺς ἄλλοις παρενοχλοῦντος ποταμοῖς. Ἐπέρασε δὲ καὶ τινὰ ἄλλου ποταμὸν πάνυ ἐπικινδυνον, ἵνα ὑπάγῃ αὐτὸς· εἰς τοὺς Μαχροβίους, διά τις ζῶσιν ἀμφίδιον μέγα σφρόδρα, διὰ τοῦτον διαλέκτηψεν δόνοντούρων, οἷον καὶ ἐλέφαντα καταπιεῖν δλέκληρον. Εὑρίσκονται δὲ ἐν ἔκεινοις τοῖς ἐρήμοις τόποις καὶ ἔτερα πολλὰ φοβερώτατα ζῶα καὶ θηρία, ἐξ ὧν εἰσὶ δράκοντες πλεκτοὶ καὶ μέγιστοι σφρόδρα ὡσεὶ πηχῶν ἐδδομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος πολὺ καὶ φρικιαδίστατον, σκοτεῖτοι μὲν πτηχαλοὶ, οἱ δὲ μύρμηχες σπιθαμιαῖοι καὶ πλέον, νυκτερίδες δὲ ὡς κάρακες θερινοὶ, μυᾶις δὲ ὥστε στρουθία τὰ ἐπὶ δώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκεινοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀσκητοὶ, διὰ τὰ φοβερὰ θηρία καὶ φρικαλώδη. Οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἔκεινην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλῆθος ὡσπερ καθ' ἡμᾶς οἱ βίτες καὶ ἀγέλαι προσδέτων,

A οἱ καὶ ἀγεληδὸν πορευόμενοι βρέσκονται. Διατρίψας δὲ οὗτος ἐν ἔκεινῃ τῇ χώρᾳ καιρῷ τινι καὶ τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου ἔκεινου καλῶς ἔμαθεν, καὶ ἐνευμηθῆ Ἰνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθη. Καὶ τινὲς τῶν ἐντοπίων τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰπὼν, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν ἐν τόπῳ τινὶ ἐνθα ἐκ τῶν Ἑγείων Ἰνδῶν ἀκάτια ἐρχόμενα καὶ φόρτον ποιοῦντα ἀρωμάτων ἦν. Καὶ ἐμδάς δ **210** Ἐφραίμ ἐν ἐν τῶν ἀκατίον καὶ ἐλώνεν εὗρε νῆα παμμέγεθον Ἰηρίκην, καὶ πλεύσας δι' αὐτῆς ἤλιθον εἰς Ἰηρίαν ἦτος Ἱεπανίαν κατὰ τὴν Πορτογαλλίαν, κακεῖθεν δι' ἀλλης νηδὸς πλεύσας κατὰ τὰς Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον Γερμανίας ἐπέρασεν ἐν τῇ Ἰηρίᾳ διηθασα, καὶ οὖτες ταῦτα μοι ἔγινοστα.

B Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἔκεινῳ τῷ τόπῳ διὰ συμπενθερίαν, διου δὲ δρά μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύναμεων. Ἐδει οὖν ἵνα μετὰ γράμματος, διὰ τὸ ἀνατίνο μου πλέον, δηλώσω τῷ βροτεῖ τὰ καλὰ ἐμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ δὲ αὐθέντης μου ἀπελογήσατο. Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἄμισδην ἐναντίγεται. Ἐκεῖτε προσδοκῶν ἐγὼ τὴν ἀπελογίαν διετρίψω ἐν ἔκεινοις τοῖς μέρεσιν ἐτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα. Ἐν τῷδε τῷ καὶ τῷ τῇ καὶ τῷ τῷ Μαρτίου μηδὲ τοῦ αὐτοῦ ἐτους τέθηκεν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἡ ἀστέριος; δέσποτα Εἰρήνη ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθείσα Ὁπομονή μοναχή· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίου καὶ ἀσιδίμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς. Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ , σχῆμα ἐσεν;

ritatem, propter quam illis in regionibus per toum annum non deficiunt omnis generis fruges, quarum aliae florent, aliae crudæ sunt, aliae jam maturæ colliguntur. Ibidem proveniunt magnæ nuces Indicæ, et aromata nobis pœne negata sed optatissima, et magnes lapis. Gens ea pia est vitaque agit moderatam et Deum colit. Eg eadem regione Nilus originem capit, causamque, propter quam is fluvius Julio et Angusto mensibus inerescit, non alio tempore, ut reliqua fluminia, hanc esse dicunt, quod hi duo menses illis in regionibus cæteris mensibus frigidiores sint, propterea quod tum sol ad nostram regionem borealemque procedat. Qua de re augescit Nilus media æstate inundatque Aegyptum, utpote sole zonam magis borealem obeunton et instanti aliis fluminibus. Trajetit autem ille, ut ad Longævos perveniret, etiam alium quemdam fluvium, valde periculosum propter ingens quadam animal amphibium, quod in eo flumine vivit, illorum sermone odontotyrannum appellatum, quod vel integrum possit elephantum devorare. Inveniuntur in illis locis desertis prætereæ aliae multæ horrendæ bestiæ et hellæ, velut dracones plurimi et ingentes, longitudine cubitorum fere septuaginta, altitudine et latitudine longe terribilissimi, scorpiones cubitales, formicæ unius spithamæ et amplius, vespertilioes corvorum æstivorum instar, muscae passeribus paræ magnitudine. Quapropter

etiam habitari nequeunt illæ regiones, propter illas, dico, terribiles et venenatas bestias. Elephanta autem ibidem tanta multitudo est, quanta apud nos boum atque ovium, pascunturque etiam gregatim vagantes. Ille cum ea in regione aliquandiu conmoratus esset jamque pulchro didicisset gentis sermonem, in patriam redire cupivit; cuique mentem suam incolarum alicui aperuisset, deductus ab eo est in locum quemdam, quo ab externis Indis naviculæ aromatis onusæ appellati solebant. Hiaruni una consensâ et mari commissa, mox navem grandem Ibericam invenit, qua in Iberiam sive Hispaniam Portugallensem delatus est. indeque alia navi in insulas Britannicas et prope Germaniam profectus, in Iberiam eam trajecit, in qua ego ipse cum inveni atque hæc ita ab eo audiavi.

Discessi ego illam in regionem ob conjugium cum alterutra familia, prout mihi videretur, conciliandum. Necesse autem erat, quo tutior esset a culto, ut imperatori utriusque generis commoda per litteras significarem, quorum ille duceret rationem. Ad Amisum feci naufragium, ibique imperatoris exspectans responsum circa eas regiones annos duos et dies triginta commoratus sum. Illo tempore, Martii mensis die 23 ejusdem anni, ad beatorum sedes cessit gloria desponsa Irene, per diuinum et angelicum habitum mutantato nomine Hy-

ἀπέθανεν δὲ ἀμηρᾶς δὲ Ἀμουράτης, δὲ κάγω ἐμαθον
 ἔτι ὧν ἐν τῇ Ιθηρίᾳ. Ότις οὖν ἥλθον εἰς Τραπεζοῦντα,
 εἰρηκῆ μοι δὲ βασιλεὺς τοιάδε· « Κύριε πρέσβυτος, **211**
 εἰπεῖν σοι θέλω χρηστάς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεὶ ἀπο-
 δοῦναί σε τῇ μηνί τι δῶρον χάριτος. » Κάγὼ ἀναστὰς
 προσεκύνησα αὐτὸν εἰπών· « Ό Θεός μακρομερεύ-
 σοι τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν, δες πολυτρόπιας εὐερ-
 γετεῖς ἡμᾶς· οὐτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγάθας ἀγγελίας
 αὐθις εὐεργετήσεις ἡμᾶς. 'Ἄλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀν-
 τάξιον ταῦτα διαδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγίᾳ. » Καὶ
 εὐθὺς εἰπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ, καὶ
 πῶς δὲ οὗτοῦ ἀγένετο αὐθέντης καὶ πλείστας;
 χάριτας ἐποίησε τῷ φανατικῷ, καὶ εἰρήνη αὐθις ἐπε-
 κυρώθη ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖν αὐτὴν, ὡς καὶ
 πρώτην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν δὲ ἑκείνων οἱ-
 κος. Κάγὼ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμη ἄφωνος καὶ το-
 σαύτη δόδυνη μοι περιείχετο ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου
 τῶν ἡμῶν φιλτάτων ἡκούειν. Καὶ μικρὸν κατηφιά-
 σας λέγω· « Δέσποτά μου, αὐτὴ οὐ χαρίεσσα ἐπαγ-
 γελία ἔστιν, ἀλλὰ καὶ λίτιν δόδυνηρά. » Ό δὲ λέγει
 « Καὶ πῶς, χρηστὲ «ἄνερ;» κάγὼ, « Διότι δὲ τεθνηκὼς
 ἀμηρᾶς ἦν γέρων, καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπε-
 τειράσθη αὐτῷ, καὶ οὐκέτι ἐδούλετο ἐγχειρισθῆναι
 τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἥψελε μᾶλλον εἰρηνεύειν.
 ὁ δὲ νῦν γεγονώς ἔστι νέος καὶ παιδιόθεν ἔχθρος ἦν
 τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑδρίζειν καὶ ἐπαπειδεῖν
 αὐτοὺς, λέγων δὲ οἵταν καιρὸν εὑρῃ ἐπιτήδειον καὶ
 τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χειρας αὐτοῦ λήψη-
 ται, τὴν ἀρχὴν τῶν Ρωμαίων καὶ πάντων **212**
 Χριστιανῶν ἔχει ἐξαλαθρεῦσαι καὶ ἀφανίσαι. Τὰ νῦν

C

pomone monacha dicta. Sepulta est in monasterio Pantocratoris, juxta beatum et gloriosum imperatorem, conjugem ejus. Mense Februario anni 6959 Amurates ameras obiit, quod ego in Iberia etiam tum degens accepi. Trapezuntum igitur ut veni, imperator his me verbis exceptit: « Domine legate, faustum tibi nuntium impertire volo, nisi quod munus aliquod grati animi rependas mihi necesse est. » Ad quae ego surgens eumque adorans: « Deus, » inquam, « dies producat sanctæ majestati tuæ, qui nobis cum multis modis beneficias, tum per istos nunc nuntios benefacies. Verum nihil nos habemus dignum, quod rependamus sanctæ majestati tuæ. » Tum statim dixit mihi de morte Amuratis, narravitque, quomodo ejus filius princeps factus esset, et plurima sibi beneficia præstilisset, et pax rursum inter ipsos esset confirmata, qualis etiam ante huic domui cum patre ejus intercesserat. Quæ ubi audiui, obmutui, tantusque dolor me incessit, quam si hominum mihi charissimorum mortem compressem. Deinde demisso animo, « Mi despota, inquam, iste quidem non gratus nuntius est, sed admodum etiam acerbus. » Tum ille: « Quomodo, vir bone? » « Quia, inquam, is, qui obiit, ameras senex erat, urbemque satis tentavit, nec jam adorturus eam erat, sed pacem quam bellum maluit. At qui nunc factus est ameras, is et juvenis est et a puero Christianorum inimicus, contumeliose eos

D

habere minatusque dicere solebat, se, cum primum occasionem invenisset et regno potitus esset, Romanorum, imo Christianorum omnium imperium perditum et deleturum. Et vero urbs nunc in angustiis est propter principem meum et imperatorem recens regnum adeptum, cui de redditibus imperii grande æs alienum solvendum est, propter expeditiones et donativa tum militibus, tum cunctis aulicis collata conflatum. Quare temporibus placatis opus est, ut rebus ad bellum necessariis et idoneis se instruat. Quod si Deus propter peccata nostra concesserit, ut nequam ille, juvenili audacia et animi pravitate actus, urbem bello aggrediatur, nescio equidem, quid nobis futurum sit. Profecto felix nuntius foret, si juvenem, qui nunc ameras factus est, obiisse nuntiales, siquidem pater ejus alium filium non haberet et seni e luctu oriretur ægrotatio, ex ægrotatione deminutio vitæ: unde in periculum et magnam seditionem incideret impiorum imperium, nostra autem interim omnia restitui et administrari possent, ut auctoritas imperatoris inde haud paulo honoratior evasura fuisset. » Tum rex Trapezuntius ita respondit: « Tu cum ipse sis unus et prudentibus et peritis viris illius aulæ, melius utique ista novisti. Enimvero Deus, qua est potentia, frugi illum faciet. » Illic ego, « Magnas, inquam, gratias ago integratæ et consilio potentiarum tuæ, quoniam non tantus sum, quantum majestas tua

στράφη πρὸς τοὺς γονεῖς; αὐτῆς ἐν τῷ ιδίῳ οἰκῳ, Α δέδει με γάρ ἐναπομεῖναι εἰς Τραπεζοῦντα διὰ τινας οὐχ διλγας αἰτίας, καὶ εὑρών τινα νῆα μέλλουσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποτελεῖσαι, μεθ' ἣς ἔγω ἀπέστειλα τινας ἱππους, καὶ δύο οὖς ὁ βασιλεὺς Ἰεράρχας μοι ἐδωρήσατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντων, ὅτε τοὺς αἰχμαλώτους ἐσκύλευσεν. Καὶ ἔτερα πολλά τινα εἶδη ἀπέστειλα φιλιδωριθμέντα ἡμῖν παρὰ τινῶν, καὶ πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα τοιάδε Ἑγράψα περὶ ὃν εἰς Ἰεράρχαν Ἐπραξα καὶ ὃν εἰς Τραπεζοῦντα ὑπόπτευον ποιῆσαι, καὶ πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. Καὶ δύος τὰς γραφὰς ἐν τῶν σὺν ἐμοὶ ἄρχοντων ἐστειλα αὐτὸν, καὶ παρήγγειλα αὐτῷ ἵνα τὴν μὲν τῶν γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ προσκυνῆσαι αὐτὸν, ἔφην αὐτῷ, καὶ διὰ στόματος, ἵνα τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ ζώστης φωνῆς, τὴν δὲ ἐτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐριον τῷ βασιλεῖ αἰνθις δώσῃ. Εἶχε δὲ οὐτις ἡ γραφὴ· Ἐγὼ ἐν τῷ ἀποστολῇ με εἰς Τραπεζοῦντα ἔμαθον τὰ περὶ τοῦ θανάτου **214** τοῦ ἀμηρᾶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα, καὶ πῶς ἡ ἀμηρρία σα ἡ τούτου ἐξελέφη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐντίμως καὶ καλῶς. Ός ἤκουσα δὲ, ἐσυλλογισάμην κατὰ τὸν ἐμὸν σκοπὸν καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι τῷ χράτει σου, διὰ τῶν δύο συνοικεσίων, περὶ ὃν ἐνθάδε ἐλήλυθια, συμφερώτερον τῇ βασιλείᾳ σου ἔσται καὶ λίαν κρείττον καὶ ὠφέλιμον εἰς πάντα διὰ πολλὰς αἰτίας; εἰ ἀρεστὸν ἔστι τῷ χράτει σου ποιῆσαι τρόπον καὶ ἀναδολὴν ἵνα λάθῃς τὴν εἰρημένην ἀμηρίασσαν εἰς γυναικα. Τέσσερα γάρ μόνα εὐρέσκω αἴτια δι'. ὃν ἡ

me p̄stavit. » Acceperam præterea, ameræ, cuius ante mentio facta est, uxorem, despotæ Serviæ filiam, post mariti mortem præclaro et honorislico comitatu dominiū ad parentes rediisse. Cum propter quasdam non leves causas Trapezunte ne manere necesse esset, inventa navi, quæ Cpolim solvere vellet, transmisi equos quosdam et pueros duos ab Iberorum rege de captivis, quos fecerat, mihi donatos, aliaque multa munerum genera a quibusdam liberaliter in me collata, scripsique ad imperatorem dominum meum, tum, quæ in Iberia transegisset, tum, quæ Trapezunte transacturum me considerem, certioremeque eum feci de rebus omnibus, quæ acciderant. Dedi epistolas uni de nobilibus, qui in meum erant, eumque diu nisi cohortatus, ut alteram imperatori statim, cum eum adoraret, traderet, narraretque coram omnia, quæ ad nos pertinerent; alteram eidem die sequenti daret. Scripta autem erat epistola hoc exemplo: « Salvis Trapezuntiem delatus, ex hoc rege mortem ameræ cognovi, et amerissam, hujus e sorore neptem, pulchre et honorifice in patriam ad parentes reversam esse. Quod ubi compri, constitui apud animum, quod mihi visum est, potentia tuæ significare, duobus his, ob quæ hoc iter feci, connubii multis de causis utilius fore majestati tuæ et longe melius ad omniaque aptius, si potentia tuæ placeat, rationem ac-

βισιλεία σου αἰτιωμένη οὐ πράξει τοῦτο, εἰ αὐτῇ δόξει· πρῶτον μὲν τὸ Ελαττον τοῦ γένους· δεύτερον δὲ μή πως καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ γάμου ιερολογίαν κωλύσῃ· τρίτον δὲ ὁ ἀνήρ αὐτῆς ἡν Τοῦρκος· τέταρτον δὲι πεντηκονταετής οὔτε τῇ τῇ ίλικά, εἰ τύχῃ καὶ συλληφθεῖται ἐν γαστρὶ, ἐν τῷ μέλλειν τεκεν κινδύνευσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ τελεστὸν ἐπισυμβάνει, ἐπειδὴ ἡ στέρια μὴ τεκοῦσά ποτε. Τῶν τεσσάρων οὖν τούτων αἰτιῶν τὴν διάλυσιν λέξομαι. Πρῶτον μὲν οὐδέποτε οὔτε ταύτην λάδης εἰς γυναῖκα, διὰ ἐλάττονες γένους οὐκ ἔστιν τῆς κυρίας μου καὶ ἀσύνημον σου μητρός. Δεύτερον, εἰ καὶ τὸ συνοικεσίον μετὰ τῆς τοῦ Τραπεζοῦντος βασιλέως θυγατρὸς γένηται, ἐνεκεν τῆς συγγενείας **215** ἐλπίζομεν συγχωρηθῆναι **B** τούτο παρὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰ εἰς πτωχοὺς καὶ ὄρφανοὺς καὶ ἐκκλησίας χρήματα δοθήσονται. Τοσούτον μᾶλλον εὐτοπωτέρως συγχωρηθῆσται καὶ τὸ τῆς τοῦ δεσπότου Σερβίας θυγατρὸς, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηρίσσας, διὰ τὰς τοσαύτας χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἃς ὀφελουσιν αὐτῇ καθ' ἐκάστην ἡ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ιερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς δὲ τῇς ἐκκλησίας κλῆρος. Τρίτον οὐκ ἔσται παράδοξον εἰ Τοῦρκον ἔσχεν ἄνδρα, ἐπεὶ καὶ ἡ δέσποινα Εὐδοκία, ἥν δὲ πάπκο; σου Ελαβεν εἰς γυναῖκα, ἄνδρα προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην, καὶ παιδία μετ' ἐκείνου ἔτεκεν· αὕτη δὲ τοσούτου μεγάλου αὐθέντου καὶ ἀμηρᾶ γυνὴ οὖσ, καὶ ὡς ἀκούσομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτὴν, διὸ καὶ δεκτήν δέστι. Περὶ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ έτι τοι πλειόνων ὑπάρχει, ἐὰν συλλαβῇ γαστρὶ, τὸ τοῦ Κυ-

curam adhibere, ut amerissam illam ducas uxorem. Etenim quatuor modo causas invenio, propter quas majestati tuæ illa conditio repudianda videri queat: primum, quod genere inferior est; deinde, ne forte Ecclesia istarum nupliarum sacra propter cognitionem impedit; tum, quod conjux ejus Turca fuit; postremo, quod, ut quinquagenaria, si conceperit, cum periculo pariet, quod physici plerisque fieri dicunt, quandoquidem, adhuc sterilis, nullum unquam partum edidit. Quatuor his causis ita jam occurramus. Ad primum nihil singulare facies, si illam uxorem ducas, quæ nobilitate dominæ meæ, gloriæ matris tuæ, nihil cedit. Deinde, si in matrimonium peteres Trapezuntiorum regis filiam, cognitionis gratiam speramus tibi factum iri ab Ecclesia, si in mendicos, orphanos et ecclesiastas pecuniam erogaris. Hoc tanto magis et facilius concedetur tibi matrimonium filiae despotæ Serviæ, amerissæ inquam, propter tanta illa officia et munera, quibus quotidie illi obligantur Ecclesia, hieromonachi, monachi, universus denique clerus. Illud autem, quod Turcam maritum habuit, minime singulare est, quoniam etiam Eudocia despœna, quæ avi tui uxor fuit, ante Turcam conjugem habuerat, parvæ et exilis regionis principem, cui etiam liberos p̄pererat. Contra hæc tam eximii principis et amerissæ

ρίου θέλημα γενήσοται, ἐπεὶ συμφέρον τῇ βασιλείᾳ σού ἔστι τὰ προειρημένα τρία αἴτια, ἐὰν γένηται, μᾶλλον. Καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς καὶ ἀσμένως δέξονται τοῦτο. Ἐξαπόστειλον οὖν εὐθύς τινα πιστὸν τῶν τοῦ παλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν, καὶ τὰ πέρι τούτου διορθώσουσι, καὶ ἀνεβολὴ οὐδεμίᾳ γενήσεται. » Ἀποσθέντων οὖν τῶν γραμματοκομιστῶν μετὰ τῆς νηδὸς ἐν τῇ πόλει τῇ καὶ Μαΐου, καὶ ὁ βασιλεὺς ὃν εἰς χοιράγραν, ὡς ἐμηνύθη αὐτῷ **216** ὅτι τινὲς ἐκ τῆς Ἰηραίας ἐλληνίσθασιν, ἕσσας τὸ συάγριον ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἥλθε μετὰ χαρᾶς. Ἐνῷ δὴ καὶ ωψὶ ἐφθασαν οἱ χαρτοκομισταὶ, τῇ καὶ τοῦ Μαΐου, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὑπνώττων ἀφάνη μοι καὶ ὑπάρχηται καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθασα, καὶ προσπεύσας τῷ βασιλεῖ ἀσπασθῆναι με τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ εἰσεῖ με, ἀλλ᾽ ἐπιλαβὼν ἀνέστησε με καὶ κατεψήσεται μου τοὺς ὄφθαλμούς. Ἐγώ γε ἔξυπνος γενόμενος εἶπον τοῖς περὶ ἐμὲ ὑπνοῦσι τὸ δραμα, καὶ ὅπως τῆς ἡμέρας μνημονεύσωσι. Ἰδών οὖν ὁ αὐτέντης μου καὶ βασιλεὺς μὴ ἐλθεῖν με, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν οὐν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀναγνώσας περιλυπός ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρεις κατηγορῶν τὴν ἐμὴν βραδύτητα· ὡς δὲ τὴν ἐτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐτοῖς ἀνέγνω, καὶ μαθὼν μέλλειν ἐλθεῖν διὰ τῆς γραφῆς, ιδοὺ ἡρκέσθη καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε· καὶ εὐθὺς οἰκονομήσας Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσης ἀνεψιδὸν, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἰδῃ περὶ οὐ τῇ ἐμῇ **C**

uxor *suit, et ab eo, aiunt, ne tacia quidem est: quare nec liberorum quidquam genuit. Ad quartam jam rationem quod attinet, etiam si annosa est, si conceperit, sicut utique voluntas Dei, quando tres ante commemoratione rationes majestati iuxta commode erunt. Parentes ejus autem libenter et cupide eam conditionem arripiunt. Tu jam confessim mihi mihi fidelem quempiam de primoribus palatii, aut hieromonachis, aut monachis, resque hæc admirabatur, nec ulla mora erit. » Cum ii qui litteras portabant, salvi ad urbem appulissent die Maii 28, imperator, qui forte apros venabatur, certior factus, advenisse quosdam ex Iberia, relicta vena- tione, latabundus palatium petiit. Quo tempore tabellarii advenerunt, die 28 Maii, eadem nocte per somnum visus mihi sum et ipse adesse Cpoli, cum que festinarem ad imperatorem, genua ejus amplexurus, retineri ab eo et sublevari et osculo sa- lutari. Expergesfactus, iis qui circa me dormiebant, somnium narravi, atque dixi, ut diei meminissent. Imperator autem, dominus meus, ubi non ipsum me, sed e comitibus aliquem adesse animadvertisit, et priorem legit epistolam, mœstus factus, segni- tiam meam ægre tulit accusatiisque. Ubi autem alteram die sequenti legit meque venturum esse di- dict, acquievit et latitiae se dedit, statimque rerum notitia instructum Manuele Palæologum, Canta-*

A γονεῖς αὐτῆς ἡδεῖς καὶ ἀσμένως τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ἐτοίμως εἶχον ἐκπληρώσαι καὶ τὸ ἔργον. «Ἀλλον γάρ οὐκ ἔκώλυσε τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον εἰ μὴ διεῖ ἡ ἀμήρισσα ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ εὐχομένη τάξασα ἐτι- ζῶντος τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ δὲ θεὸς οὐδεὶς ποτε τρόπῳ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τὰς τῶν ἀσε- δῶν χειρῶν, ἐτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ **217** ζωῇ αὐτῆς συζευχείη, ἀλλὰ μένειν αὐτὴν ἐν σοφρασύνῃ παρθενεύουσαν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν θεραπεύειν Θεῷ τῷ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς χορηγήσαντι· δι᾽ ἣν αἰτίαν τὸ συνοικέσιον τοῦτο οὐκ ἐγένετο.

B Τῷ τοῦ αὐτοῦ ἑτοις Αὐγούστῳ μηνὶ διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς φυγάς ὁ πατριάρχης καὶ Γρηγόριος, καὶ ἐγὼ τῇ ίδιῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ **217** ἑτοις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα μετὰ τῆς νηδὸς τοῦ καλοῦ Ἀντιωνίου Ρίτζου, τοῦ καὶ ὑστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν αὐτοῦ πί- στεως.

β'. Τελέσας οὖν ἐγὼ τὸ συνοικέσιον ἐν τῇ Ἰηράρᾳ, ἵνα λάβῃ ὁ αὐτέντης μου τὴν τοῦ ἐκείσε ρήγης θυ- γατέρα, εἰδὼς δὲι κρείττον ἦν τὸ Ἀντιοχεῖα τοῦ τῆς Τραπεζοῦντος. Εἰπεὶ μοι γάρ ὁ τῆς Ἰηραίας προειρημένος βῆξ τοιάδε· «Οὐκ ἔστι συνήθεια παρ- ήμιν ἵνα διδώσων χρήματα αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσιν οὓς μέλλουσι λαβεῖν, ἀλλ᾽ οἱ ἀνδρες ταῖς γυναιξὶν.» Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς αἰτῶν ἴλασμὸν παρ' αὐτοῦ λέγω· «Οὐκ ἤκουσα πώποτε τοιαύτην συνήθειαν καὶ νόμον ὡς ἡ βασιλεία σου προστάττεις.» Οἱ δὲ βασιλεὺς γελάσας, τάχα θαυμάζων τοὺς λόγους μου, εἶπεν· «Οὐκ οἶδας, τιμιώτατε δινερ, τι φησιν ὁ μέγας Και- σάριος; Διαφόρων ἐθνῶν τρόπον τε καὶ νόμον ἔξη-

cuzenæ protostimatorissæ consobrinum, ad despotam Serviæ ablegavit, ut is de conjugio, de quo scrip- scram, inquireret ac videret. Parentes ejus libenter et cupide conditionem acceperunt, et ad rem per- sciendam parati erant. Nulla enim alia res id conju- gium impediens, nisi quod amerissa, vivo etiamtum amera conjugie, ad Deum precata constituerat, si Deus quo tandem cunque modo liberasset se e mani- bus impiorum, alii nemini per totam vitam nubere, sed in castitate virginali, quod restaret vita, transigere et pro viribus Deo, liberatori suo, servire.

D Eiusdem anni mense Augusto ex urbe proflugus abiit Gregorius patriarcha, atque ego die 14 mensis Septembris anni 6960 Cpolim reverti in navi viri optimi Antonii Ritzi, ejusdem qui postea propter fidem Christi martyrium pertulit.

2. Confeci igitur conjugium in Iberia, ut dominus meus illius regis filiam duceret. Noveram enim, connubium Ibericum præstare Trapezuntio. Namque ita mihi dixerat Iberorum rex: «Nobis moris non est, ut dolem dent feminæ viris, quibus nu- pturæ sunt, sed viri feminis.» Ego præfatus veniam, nunquam me de isto more aut lege, quale majes- tias ipsius diceret, audisse respondi. Tum rex sub- ridens et quasi mirans verba mea: «Scisne, inquit, vir honoratissime, quid magnus dicat Cæsarius? Diversarum gentium mores et instituta explicans in

γούμενος ἐν ἐπιτομῇ τοιάδε φάσκει· Ἐν ἔκαστῃ γάρ Α γώρῃ καὶ θύνεσιν ἐν τοῖς; μὲν ἐγγράφως νόμος; ἔστιν, ἐν τοῖς δὲ **218** ἀγράφως καὶ συνήθεια· νόμος γάρ τὰ πάτρια δοκεῖ εἶναι. Ής πρῶτον Σῆρες οἱ τὸ ἄχρον τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμους ἔχουσι τὰ πάτρια θέη, μὴ πορνεύειν ἢ ἀλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φονεύειν. Νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοὺς ἡ ἐκ προγύνων παδεῖα καὶ εὐσέβεια, μὴ χρεωφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παντοῖα κακὰ διαπράττεσθαι, καίτοι γε τῶν παραχειμένων αὔτοῖς Ἰνδῶν τάναντια διαπραττομένων ἀδεῶς. Ἐν δὲ τοῖς ἐνδότεροις μέρεσι τούτων ἀνθρωποφάγοι εἰσὶ καὶ τοὺς ἐπιξενωμένους ἀναιροῦντες ἐσθίουσι Νόμος; Χαλδαιοὶ καὶ Βαβυλωνίοις ἀσελγεῖας καὶ αἰσχρουργίας ἀνάμεστος. Ἀλλος δὲ παρὰ Πηλαίοις νόμος, γυναικες γεωργεῖν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν πράττειν, ἀλλὰ **B** καὶ πορνεύειν ὡς βαύλονται, μὴ κωλυδομεναι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν παντελῶς· ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται πολεμικώταται καὶ θηρῶσι τὰ μὴ λίγα ισχυρότατα τῶν θηρῶν. Ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν μιχθανεύουσι γυναικί, καὶ πολλαὶ γυναικες ἐνὶ ἑταίριονται ἀνδρὶ. Αἱ Ἀμαζῶναι μέν ποτε καὶρῷ ἀνδρας οὐκ εἰχασιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περὶ τὴν ἑαρινὴν Ισημερίαν ὑπερόριοι γίνονται, καὶ μιγνύμεναι τοῖς γειτνιῶσιν ἀνδράσιν ὡς πανγυρίν τινα καὶ μεγάλην ἕορτὴν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἥγονται· ἐξ ὅν καὶ ἐν γαστρὶ συλλαμβάνουσαι **219** παλινδρομοῦσι οἰκαδε πάσαι· τῷ δὲ καὶρῷ τῆς ἀποκυήσεως τὰ μὲν ἀρρένα φεύρουσι, τὰ δὲ θῆλυς ζωγρονοῦσι καὶ τιθηνοῦσιν ἐπι-

μελῶς καὶ ἐκτερέφουσιν. Οὕτως καὶ τὰ ἐνταῦθα, ὡς εἰπόν σι, ὑπάρχει τῇ ἡμετέρᾳ συνήθεια, οὐ; καθὼς καὶ αὐτῆς μέλλεις μαθεῖν παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων. Καὶ μή θαύμαζε, τιμιώτατε ἀνερ κύριο Γεώργιος. Διὰ τοῦτο ποιοῦμεν τὸ παρὸν συνοικέσιον μετ' αἰδηνᾶς καὶ οὐκ ἀσυμβούλως τῶν, καὶ ὑπόδοχομεν δοῦναι τῇ θυγατρὶ μηδ ἀνευ τῶν πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ χρυσού καὶ λίθων πολυτίμων καὶ μαναντίων διαμαργάρων καὶ χρυσού καὶ ἐτέρων λίθων, χωρὶς τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων πολυειδῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ πάρεξ τούτων χρυσᾶ νούμια χιλιάδας· πεντήκοντα καὶ ἔξι. Ἐτι δὲ καὶ κατ' ἑτοῖς ἐπέρας χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεὶν ἐλεμημοσύνας εἰς πτωχούς, καὶ δους δ' ἀν δδεῆ αὐτῇ. Σὲ δὲ ἀκούω ἔχειν παιδία δύο. Τὸ μὲν ἀρρένων διατελεῖς ἀνεγέννησης διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ αὐτοῦ ἐκεῖνο ἔστι καὶ ἔσται· τὸ δὲ θῆλυς ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῇ θυγατρὶ μου, ἢ καὶ ὀφειλέτω τοῦ ὑπανθρεύσαις αὐτὸν, δηπο δὲν σὺ χρήνης εἴγαια δῖον τόπον. Καὶ διαν ἐλλῆς σὺν Θεῷ ἀραι αὐτήν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτία σηρικοῦ τέτταρα· ἔστι γάρ ἡ μέταξι ἐκείνη οὐκ ἔξιτηλος, καὶ ὡς ἡκούσαμεν, πράττεται τὸ φορτίον διὰ χρυσῶν νουμίων πεντακοσίων. »

220 Ής οὖν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰθηρίᾳ καὶ Τραπεζοῦντες καταλεπτῶς ἐδιηγησάμην τῷ βασιλεῖ καὶ αὐθέντῃ μου ὡς ἁνωθεν, ἡρώτησα μαθεῖν καὶ περὶ τοῦ τῆς Σερβίας συνοικεσίου· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπε μοι· «Ἐγώ σοι ὀφείλω πολλὰ διὰ τὴν πρός με σὴν ἀγάπην καὶ πίστιν παϊδιόθεν καὶ τὴν τοσαύτην δουλοσύνην ἀλλὰ τοῦτο δὴ πλείον τὸ τῆς Σερ-

breve contracta hæc docet. Cuius terræ et genti aut scripta lex est aut non scripta et more constituta. Lex enim esse videntur patria instituta, quemadmodum primum, qui in extremo orbe habitant, Seres legum loco patria instituta habent, ne moechentur, aut furentur, aut calumnientur, aut occidant. Lex est apud Bactrianos a majoribus accepta disciplina et pietas, ne carnibus vescantur aut bibant vinum, neve libidini vel ulli generi pravitatis locum relinquant, cum finitimi illis Indi impune contraria agant: quorum qui in regionibus interioribus habitant, anthropophagi sunt et advenas occidunt eomeduntque. Chaldaeis et Babylonis lex lasciviae et turpitudinis plena. Apud Pelæos autem lex est, ut mulieres agros colant et domos ædificant cæterisque virorum operibus fungantur, at vero etiam moechentur, quantum libet, a viris plane non impeditæ: in quibus adeo plurimæ bellicosissimæ sunt ac bestias non plape validissimas venantur. In Britannia autem plerique viri uni concubunt mulieri, et multæ mulieres uni viro. Amazones olim maritis carebant ac bestiarum instar semel quotannis, circa vernum æquinoctium, e finibus egressæ et concubantes cum viris finitimi, quasi festum quemdam conventum celebrabant: unde conceptis fetibus cunctæ domum se recipiebant; deinde cum partu edidissent, mares necabant, feminas conservabant, diligenter lactabant educabantque. Si

D etiam nobis hic, ut tibi dixi, nostra est consuetudo, id quod a viris sive dignis poteris cognoscere. Verum ne mirare, vir honoratissime Georgi: presens horum connubium reverenter nec inconsulto instituimus, polliceor que, præter pretiosam argenti et auri supellecilem, præter gemmas et monilia margaritis, auro et lapillis composita, præter vestes et textilia varii generis, ipsius usui destinata, præter hæc igitur daturum me esse nummum aureorum quinquaginta sex millia. Ad hæc in annos singulos accipiet alia aureorum tria millia, quæ in stipes pauperum aut quodcumque ipsi videbitur, impendat. Te autem duos habere liberos audio, quorum masculum imperator e sacro fonte suscepit: is igitur illius est eritque; at puella ab hodierno die esto filia meæ, cuius erit eam collocare, in quem tu locum boni consulueris. Tum autem, cum eam receptum venies, si Deo ita placuerit, donabo tibi insuper onera serici quatuor. Est enim non vulgaris illa metaxa, solvique pro singulis oneribus numeros aureos quingentos accepi. »

Cum igitur omnia in Iberia et Trapezunte gesta subtiliter imperatori domino meo et a principio enarrassem, de Serviano connubio eum percontatus sum, atque ille ita mihi respondit: Evidem multum tibi debeo propter eam, quam a puero erga me præstasti, benevolentiam et fidem tantaque officia; verum nunc Servianum hoc negotium benevolentiam

δίας βεβαίωσις καὶ ἀσφάλεια καὶ ἐκσφράγισμά ἔστι Α εἰς; ἐμὲ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, καὶ ἀνταμοιβήν σου ὁ φειδωλός ἐώς ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκομαι, ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίακας ἀεὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μᾶλλον τὸν τὸν ἐγκατέλιπες τὸν οἰκόν σου, τοσοῦτον δὴ καὶ ρὸν πόρρω τῆς σῆς πατρίδος ἔνας χώρας περιερχόμενος. "Οθεν οἱ ἐκείσες κυριεύοντες μεγάλας εὐεργεσίας καὶ τιμᾶς ἐπηγγέλλοντό σου δύνανται, λέγω οἱ τῆς Ἰδηρίας καὶ Τραπεζοῦντος δεσπόται καὶ βασιλεῖς, ἔκαστος αὐτῶν ζητῶν σοις ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέσῃς. Αὐτὸς δὲ ὡς σώφρων καὶ πιστὸς θεράπων διέκρινας τὸ συμφέρον μοις καὶ ὠφελιμώτερον, καὶ ἔδρασα, καὶ ἀ νενόηκας ἔγραψάς μοι συμβουλεύων. Τοῦτο ἦν μέγα τι ἐξμαρτύριον τῆς πρὸς ἐμὲ σου εὐνόias καὶ ἀγάπης· καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς διτ: καὶ παρ' ἐμοῦ ἔξεις ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, ἔως ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχω. Ήερὶ δὲ τοῦ ἐν Σερβίᾳ συνοικείου οὖπερ ἐρωτάς με, τοιουτορέπως παρηκολούθησε. Μετὰ τὸ θανεῖν τὸν ἀμηρὸν καὶ τὴν **221** τούτου σύζυγον ἐπαναστρέψασαν πρὸς τὸν τῇ; Σερβίας δεσπότην τὸν πατέρα αὐτῆς, προσῆλθε μοι συλλαλήσασα ἡ πρωτοστρατόρισσα ἡ συγγενῆς αὐτῆς περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ πλειστας δόσεις καὶ προίκας ἐπηγγέλλετο μοι, καὶ ἀλλὰ πολλὰ ὠφελιμώτατα ἔτασσεν ὑποσχομένη ἐν τῷ μέλλοντι, ἀπερ κάγω ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνδύμισα ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα. "Ομως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ ἐτέρα βουλὴ καὶ σχέψις, κάγω οὐκ είχον μετά τίνος συμβουλευθῆναι διὰ τὸ πάντας παθητικῶς διαχίζεις. Ἡ κυρία μου ἡ **C** δέσποινα καὶ μῆτηρ τοῦ παρόντος; βίου ἐξεδήμησε.

tuam ac studium etiam magis confirmat, communis et quasi obsignat, tibique obligatus sum, quoad in vivis ero, cum semper mea causa summopere laboraveris, nunc vero etiam domum tuam per longum tempus reliqueris, procul a patria exteras regiones obiens: unde cum, qui illic regnant, magnatibi dona honoresque promitterent, Iberiæ scilicet et Trapezuntis despota regesque, uterque terogans, ipsi ut conciliares hoc connubium, ut prudens et fidelis minister decrevisti et fecisti, quod mihi commodum et utilissimum esset, et quid tibi viseretur, per litteras mihi suasisti. Illud magnum mihi testimonium erat tuæ erga me voluntatis et benignitatis: et certo scito, digna me tibi præmia soluturum, quoad in vivis ero. Quod autem de Serviano me connubio regas, res ea ita evenit. Amera mortuo et conjugæ ejus reversa ad despotam Serviæ, ejus patrem, adiit me super illo negotio cognata ejus protostratorissa, spoponditque mihi cumulatissima dona dotemque, et alia multa utilissima commemoravit et in futurum promisit: quæ ego multis de causis vera et re mea fore existinav. Attamen alio consilio et deliberatione in tali re opus erat, nec habebam, quem consulerem, quoniam omnes animo vehementiori erant. Domina et mater mea imperatrix e vita cesserat; Cantacuzenus, qui e reliquis non cupide judicabat, et ipse mortuus erat.

A Ο μὲν Καντακουζηνὸς, δις ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπροσπαθῶς ἐδούλευε, καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν δὲ δὲ Λουκᾶς δ Νοταρᾶς φανερῶς καὶ ἀφανῶς λέγει ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων πάρεξ αὐτοῦ οἶδε τί ποιεῖ, εἰ μὴ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιούμενα διισχυρίζεται ἀληθῆ καὶ καλὰ εἶναι, καὶ πάντα λιθον κινεῖ, τὸ τού λόγου, ὃς καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίσταται. Ὁ μέγας δομέστικος ἐχορωδῶς διάκειται εἰς τὰ τῆς Σερβίας, καὶ δομονοήσας μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου παροτρύνοντές με δει ἵνα τὸ τῆς Τραπεζοῦντος συνοικέσιον γένηται. Τίνι γάρ τότε ἐδυνάμην συμβουλεύεσθα; Μετὰ μοναχῶν καὶ τῶν τοιούτων; απράγμονές εἰσι. Μετὰ ἀρχόντων; καὶ οὐδεὶς ἐφρόντιζε μὴ προκείμενος τινι, μὴ πως δημοσιεύσῃ αὐτὰ τοὺς δῆλοις. Λοιπὸν **222** ἐγὼ ἐδεινοπάθουν εἰς τὴν σὴν βραδύτητα. Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς σου, ίδον καὶ σὲ καὶ τὴν γνώμην σου ἔγνωκα· καὶ ἀ εἰχομεν καὶ τμεις προσυνιστάμενα, φρονίμως καὶ καλῶς ἐλυσας. Καὶ εἰδὺς τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Εἰδάλιμονα Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι' ἀλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὃς ἀπὸ τῆς θελας αὐτοῦ τῆς πρωτοστρατορίσσης εἴπη τοῦτο. Καὶ ίδον ἡ κούνιαμεν τὸ αἰτιν τοῦ κωλύματος, καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπὸν σὺν Θεῷ τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰδηρίας. » Καὶ γεγονότος χρυσοβούλλου καὶ ὑπογραφέντος, περιείχεν οὕτως, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ θυγάτηρ ἔστω γυνὴ τοῦ βασιλέως καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτὸς δὴ δ βασιλεὺς ἔστω ἀνήρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς συμφωνίας; δις μετ' ἐμοῦ ἔστησεν δ ῥθεις, δῆκ τῆς Ἰδηρίας. Καὶ κληθεὶς προσῆλθε κατενώπιον τοῦ βασιλέως; δ ἐκ τῆς Ἰδηρίας μετ' ἐμοῦ ἐληλυθὼς

Lucas Notaras autem palam et occulte dictitat, præter se neminem omnium scire, quid facto opus sit, nihil, nisi quod ipse dicit facilius, verum ac bonum esse affirmat, omnemque lapidem movet, ut ular proverbio, id quod ipse bene nosti. Magnus domesticus infesto in Servios antimo est conspiransque cum Joanne Cantacuzeno quotidie me ad Trapezantium connubium adhortatur. Cum quoniam igitur deliberarem? Cum monachis et ejusmodi hominibus? at rem publicam non attingunt. Cum proceribus? at nemo rem perpensus erat, qui nulli propensiō erat, ut timendum esset, ne eam

D cum cæteris communicaret. Itaque ego iniquius ferrebat moras tuas. Epistola autem tua ad me perlata, et te et sententiam tuam cognovi, quæque nos quoque prius constituta habebamus, prudenter et commode expediveras. Statim igitur Palæologum cum Joanne Eudæmone, aliarum rerum prætextu, nisi, a protostratorissa, materterā sua, illud nuntiatum. Ecce autem, causam quæ rem impedit, cognovimus, et destitūmus. Cæterum, si Deo placet, perficiamus cum Iberorum rege connubium.» Fit igitur bulla aures, cui subscriptum est, in hanc sententiam, ut illius filia esset uxor imperatoris et imperatrix Cpolis, imperator esset ejus maritus, secundum conditiones omnes quas Iberorum rex mecum composuerat. Vocatur in consepe-

πρέσβεις. Καὶ ὁ βισιλεὺς οἰκειοχείρως ἐμπροσθεν τούτου ἐποίησε σταυρὸν τρεῖς μετὰ κιναδάρεως εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοδούλου μέτωπον εἰς βεβαίωσιν κατὰ τὴν ἀκελείαν συνήθειαν, καὶ ἔδωσε τὸν χρυσόδουλον ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβεως, καὶ φησιν αὐτῷ· « Ἰδού οὗτος » ἐμὲ δαικνύων « σὺν Θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔσται ἐλεύσεται μετὰ τριήρων παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν νεόνυμφον. » Προσκυνήσας οὖν ὁ πρέσβεις ἀνέψωργεν.

223 Ἐπει τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψυχρίζετο διτὶ ὁ ἀμηρᾶς ἐδούλειο ἐλθεῖν κατὰ τὸ στενὸν ἐγγὺς τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ Ἀσωμάτου κώμης οἰκοδομῆσαι τι φρούριον, καὶ βουλῆς γενομένης ἵνα ὁ βισιλεὺς εἰς Πελοπόννησον στείλῃ μηνύων τοῦ ἐλθείν ἔνα τῶν αὐταδέλφων αὐτοῦ, διὰν βουλῆσται τούτων, καὶ διμοφωνήσῃ εἰς δσα αἱ βισιλικαὶ γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελθούσης ἴωσιν εἰς ὁ ἀμηρᾶς βούλεται πρᾶξαι τι κατὰ τῆς πόλεως ήτοι τῆς βασιλείας, καὶ ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς δυτικοὺς αὐθέντας καὶ συμμαχιαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρῆλθον ἡμέραι τινὲς, εἴτε προστάξεις ἐλθεῖν με ἐνώπιον αὐτοῦ εἰπὲ μοι τάδε· « Πρωτοβεστιαρίτα, περὶ τῆς βουλῆς ἡς ἐστῆσαμεν ἑτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθείν σε εἰς Πελοπόννησον καὶ ὡς διορθώσῃς τὴν ἐκείσες ὑπόθεσιν, ἵνα τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσηται ἐνθάδε, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπελθεῖν σε ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφόπαιδα τὴν ῥήγισσαν. Ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα ἑτοιμάσωμέν σοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὸ ἐξελθεῖν σε κάκεῖθεν πορεύῃ αὐτῖς εἰς τὴν Ἱδρίαν, ὅπως ἀρῇς τὴν νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν μελλο-

ctum imperatoris qui tecum ex Iberia legatus venerat, et coram hoc imperator manu sua in superiori bullæ fronte rubrica tres cruces scribit ad confirmandam pactionem ex illorum consuetudine, traditque bullam in manus legati his verbis: « Hic vir (me ostendebat) Deo propilio proximo vere cum triremibus veniet, virginem mihi desponsam abducturus. » Itaque legatus, adorato imperatore, discessit.

Cum initio ejusdem anni fama manaret, ameram ad angustias prope superiorem partem vici Asomati esse venturum, ut ibi exstrueret castellum, cuiusque, concilio habito, visum esset, ut imperator in Peloponnesum ad fratrem arcessendum mitteret, ut cunque illorum venire vellet, et is comprobaret, quæcunque imperatoriis litteris constituta essent, atque, si necessitas adesset vidissentque ameram adversus urbem vel imperium aliquid meliturum, ad occidentales principes opem imploratum proficietur: Nam igitur dum flunt, paucis diebus interjectis, imperator me ad se arcessitum ita allocutus est: « E consilio, quod cepimus, para te, protovestiarie, ut in Peloponnesum proficiascare, ibique negotium hoc perficias, ut alteruter fratum meorum huc veniat. Inde oportet te in Cyprus ad reginam, neptem meam, iter facore. Nos hic necessaria itineri prvidebimus. Inde reversus autem in Iberiam distedes, ut adydas recens mihi sponsam uxorem,

A κυρίαν σου. » « Εγώ γε ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτῷ· « Οὐ δύναμαι παραδῆναι τὸ πρόσταγμά σου, τοῦ μὴ ἐκτελέσαι ὡς καλεύεις· ἀλλ’ ἡ σύντεχνος καὶ δούλη τῆς βασιλείας σου, ἡ γυνὴ μου, διποττεύω μὴ ποτε διὰ τὸ συχνάκις με ἀποστιάζειν αὐτῆς ἀγανακτῶσα ἀποκεφαλίσῃς **224** μοναχὴ. » Η καὶ ἐάσῃ με καὶ ἄλλον λάθη· χθὲς γάρ ἐλήλυθα ἀπὸ Ἱδρίας, διατρίψας ἐκεῖ ἐτη δύο, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὖθις ἐν βραχημερίᾳ οἰκοθεν, εὐλογὸν αἰτίαν εὐρήσεις καὶ δικαίαν πρόφασιν τοῦ πρᾶξαι ἐγένην εἰρητκα. » « Οὐ δὲ βασιλεὺς γελάσας εἶπε μοι· « Ἄλλ’ αὐτὸς λέξον αὐτῇ ἵνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ἀδοιπορίαν συγχωρήσῃ τοι ποιῆσαι, καὶ ἐνόρκῳ προστάγματι τάσσω μηκέτι σε ἐνοχλῆσαι τοῦ ἐξελθείν σε πατριδόθεν. Καὶ μάλα καλῶς ἐπίστασαι τὰ δσα σοι ἐπιγγειλάμην εὐεργετῆσαι σε, καὶ τι τὰ ἀνά τιμῶν συλλαληθέντα, καὶ τι βουλόμεθα ποιῆσαι. Καὶ ταῦτο βέβαιόν ἐστι· καὶ χωρὶς ἐνόρκου προστάγματος, διτὶ αἱ πρεσβεῖαι καὶ δοιπορίαι αἱ ὑπὸ σοῦ παύσουσι. Μηγύσω δὲ καὶ πρὸς τὸν μέγαν δούκα τὸν Νοταρέν διτὶ ἐπει τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφρίκιον κτῆται, οὐδὲ δύναται ἔχειν καὶ τὸ μεσατικόν. Καὶ τοῦτο λέγω ἵνα σοι δωρήσωμαι. Ἄλλ’ ὅμως οὐκ ἐστι πρέπον ἵνα ἀφαιρέσω αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ. ἐστι γάρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀναβολὴν καὶ τρόπου ποιήσωμεν ἵνα αὐτοθελῶς ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν ἐκείνος. Καὶ ἔχεται δὴ πάλιν τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς, καὶ τι σιτηρέσιον δι’ ἄλλου τρόπου, ἐπει χρή ποιῆσαι καῦμ δύο, τῶν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βισιλεὺς διδελφός μου εἰχεν, ἵνα δύσι μετ’ ἐμοῦ δι’ δηλητῆς τῆς τιμέρας ἐν τῷ παλατιώ τοῦ προβλέπειν διορθώντι futuram dominam tuam. » Ad quæ ego ita respondi: « Non possum equidem declinare mandatum tuum, ut non faciam, quod jubes; verum majestatis tue commater et serva, conjux mea, vereor, ne quando, propter crebram absentiam meam indignata, monachis se adjungat aut me deserto nubat alii. Nuperrime enim ex Iberia redii, annos ibi duo moratus, atque si intra paucos dies iterum peregre abiero, causam idoneam et justam inveniet faciendi alterum hiorum, quæ dixi. » Subridens imperator: « At tu, inquit, fac ut unum hoc iter etiamnum facere tibi permittat, ac jure jurando tibi spondeo, post hac me non jam creaturum tibi molestiam itineris extra patriam faciendi. Scis autem, quæ tibi beneficia promiserim, quæ inter nos locuti simus et quid facere cogitemus, atque hoc quidem etiam sine sacramenti religione certum est, legationes et itineris tua finem habitura esse. Significabo autem Notaræ, magno duci, cum magni ducis munere fungatur, non posse eum præesse etiam administratoris officio. Atque hoc dico, ut te eo munere ornem. Neque tamen decet, spoliare me cum ista dignitate. Contemnere enim eum videamur, nisi exspectemus aliquantis per modum excogitemus, quo eam ipse sua sponte deponat. Enimvero habebit rursus primas in consilio, et aliunde aliquod stipendium, quandoquidem me quoque duos e nobilitate consiliarios, quales habuit imperator, frater meus,

καὶ πράττειν ἀναγκαῖα, δουλείας τε καὶ δοκθέσαις Α τῆς βασιλείας. » **225** Καὶ οὗτως ἡμηνύθη ὁ μέγας δοῦξ διὰ τοῦ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ συντέκνου, τοῦ λερομονάρχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῇ τοῦ Χαροπαντοῦ μονῆς. Καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρᾶς περὶ τοῦδε τοῦ ὄφεικού ἔστερξ, πλὴν ἐκουσίως ἢ ἀκούσιως οὐκ οἶδα· καὶ μᾶλλον ἀδείκνυεν διὰ καὶ πρὶν ἢ τοῦ εἰπεῖν αὐτῷ περὶ τούτου ἐλόγιζετο ποιῆσαι, διόπεις καὶ διὰ βασιλεὺς ἀντιχαρίστηται τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ δλῆν τενά τιμήν. Ταῦτα οὖν πέρας οὐκ ἔλαβον διὰ τὴν ταχέως ἐπαλθόσιν εἰς ἡμᾶς κοινὴν συμφοράν. Καὶ πάλιν εἰπὲ μοι ὁ βασιλεὺς διὰ ήθελεν εὐεργετῆσαι μοι καὶ τὴν τοιαύτην ἡράριν, ἵνα συζεύξῃ εἰς γυναικαῖα τὴν ἡμήν θυγατέρα τῷ νεανίσκῳ ἐκείνῳ Νικολάῳ τῷ Μελισσηνῷ, τῷ υἱῷ ποτε Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, διὰ καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμαζον, τοῦ καὶ μεγάλου πρωτοστάτορος, ὃντερον δὲ καὶ μητροπολίτου γεγονός, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς ἡμῶν Ιστορίας ἡμήσιθμεν· καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν διοικησιν, ἣν προειρήκαμεν, τῶν τούτου τόπων καὶ χώρων δώσῃ μοι τοῦ ιθύνειν καὶ χυβερνᾶν, ἔως οὐδὲ τὴν ἡμήν θυγάτηρ τὸ δίκατον τέταρτον ἕτος φθάσῃ καὶ διὰ γάμου τέλειος γένηται. Καὶ αὕτη μὲν ἡνὶ ὡς ὑπόθεσις, περὶ τῆς ἐλεγενὸς διὰ τοῦτο ἔμου πρεσβείας καὶ δδοιπορίας πάντωσιν. Εἰρήκε μοι καὶ τοῦτο, διὰ τὸν Πελοποννήσῳ ήθελεν ἀποστεῖλαι ἔτερόν τινα τῶν γηραιῶν ἀρχόντων, ἵνα τὰ ἱκεῖσε, ὡς Ἐφημεν, διορθῶηται τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνάθεσιν δώσῃ. **226** αὐτῷ πῶς ἔχῃ πρᾶξαι· εἰ δὲ κεφαλαίων οὐ δυνηθῇ ποιῆσαι, πράξῃ κατὰ τὸ δεύτερον, καὶ εὗτα κατὰ διαδοχῆν ἢ τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον ἢ ἐξ ἀνάγκης τὸ creare necesse est, qui per totum diem tecum sint in palatio ad providenda, ordinanda, et facienda necessaria tum servitia tum consilia imperii. Atque ita significatum est magno duci per meum et ipsius compatrem, hieromonachum et spiritualem patrem Neophyton, qui in Charsianitæ monasterio erat. Edoctus de hoc officio Notaras, non repugnabat, utrum libenter tamen, an invitus, nescio: quanquam præ se ferebat, etiam antequam monitus esset, cogitasse se istud facere, ut imperator ipsius filiis alia impertiret dignitatem. At enim hæc non habuerunt exitum propter communem citius in nos ingruentem calamitatem. Rursus mihi affirmavit imperator, etiam hanc se mihi gratiam daturum, ut filiam meam juveni collocaret Nicolao Melissenō, filio Nicēphori Melissenī, quem Melissurgum cognominabant, magni protostratoris, postea vero etiam metropolitæ munere functi, quemadmodum historiarum libro secundo commemoravimus; pollicitus etiam, traditurum se mihi vicariam, cuius ante mentionem fecimus, administrationem locorum ejus oppidorumque, quæ haberein et procurarem, donec filia mea decimum quartum annum attigisset et nuptiæ fierent. Atque hoc illud fuit, in quo legationes et itinerā mea finem esse habitura imperator affiravit. Idem mihi dixit, velle se in Peloponnesum alium e senibus

B πέμπτον. Καὶ εἰπέ μοι περὶ τούτου πάλιν· « Ἄλλ' ὑποψίαν ἔχω διὰ ἐτέρων τινα πάρεξ σοῦ ἀποστεῖλα, οὐ φυλάξει μοι τὴν τρέπουσαν εἰνοταν καὶ πίστιν, μή πως ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ δεσπόται· καὶ ἀδελφοὶ μου, ὑποσχόμενοι τούτῳ διὰ τούτῳ διὰ χρυσούλλου τινὰ χώμην ἢ χώραν αὐτῷ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ καρδὶ διαδοχῆν, καὶ πεισθεὶς ἀποδοκιμάσῃ τὰ τέτταρα εἰρημένα κεφάλαια, καὶ πράξῃ κατὰ τὸ πέμπτον, διπερ βαρύτατον μοι ἔσται. Διπέρος οἶδας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Κύπρου ῥηγίσσας τῆς ἡμῆς ἀνεψίδες ἀποσταλέντα μογαχὸν, λέγοντά μοι διὰ ἐπει τὴν ῥηγίσσα οὐκ εἰχεν ἀνθρωπὸν πιστὸν καὶ ἐπιτήδειον μηγῆσαι μοι δι' αὐτοῦ τὰ δσα ἢ ἀναγκαῖα, οὐτε δυνατόν ἦν ὡς ἐκείνη ἐπειθύμες συλλαλήσαι μοι διὰ στρατος, ἐξ ποστεῖλω ἐγὼ πρὸς αὐτὴν ἀνθρωπὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς δόκιμον καὶ πιστόν. Διὰ τούτο ἔτερόν τινα οὐχ ἀρμόδεις πάρεξ σοῦ εἰδέναι τὰ μυστήρια τημῶν, καὶ οὐδεὶς ές ἀρμοδιώτερός σου, εἰ μὴ μόνον σὺ διὰ πράξεως καὶ στήσας καὶ δριλήσας καὶ πληρωφορήσας τὰ πάντα μετ' αὐτῆς καὶ ἐν ἔτερῳ καιρῷ· διὸ οὐ δύναται δι' διλού τινὸς ἢ ὑπόθεσις πέρας λαβεῖν. » Ἐγὼ δὲ πάλιν ἀποκριθεὶς εἶπα τῷ βασιλεῖ· « Οὓς κελεύεις τὴν βασιλείαν σου, οὐτως ἔχει. » Ενεκεν τούτων τῶν εὐλόγων αιτιῶν ἡ ἡμή σύνευνος ἡ **227** δούλη σου διμετα τοῖς ἡμοῖς συγχρέσιν οὐ καλύσσουσι με, εἰ τύχῃ, καὶ ποιῆσω τὸ προσταχθὲν μοι. « Ήν εὖ μακαρίσω, ἀναφέρων αὐτῇ ἔτι περὶ ὃν διὰ τῆς καλοχαγαθίας τῆς βασιλείας σου ἐταξάς μοι περὶ τῆς ἡμῆς θυγατρὸς ὑπανδρίας καὶ τόπων καὶ τιμῆς δωρήσεως καὶ ἀναδοχῆς πλέον τῶν διλλῶν optimatum mittere, qui illic res, de quibus diximus, cum fratribus componerent, et referret ad se, quid facto opus esset: quodsi non posset primum caput obtinere, obtinere nitaretur secundum, atque ita deinceps aut tertium, aut quartum, aut, si necessitas cogeret, quintum. Rursus: « Sed si, inquit, alium præter te misero, metuo, ut is debitam mihi benevolentiam et fidem præstet, neve eum decipiāt despotæ, fratres mei, per bullam auream vicum aliquem vel regionem ipsi et hæredibus deinceps polliciti: qua ille re commotus, quatuor capitibus rejectis, de solo quinto agat: quod mihi molestissimum accideret. Præterea scis ipse, a regina Cypri, cognata mea, ad me missum monachum dixisse, ut, cum regina non haberet hominem fidum et idoneum, per quem res quasdam maximi momenti tecum communicaret, nec posset, ut optaret, coram tecum colloqui, ego ad illam hominem ex nostra aula spectatum et fidum mitterem. Quare fieri nequit, ut alii, ac tibi, secreta nostra innotescant, neque est quisquam te aptior, quandoquidem tu etiam alias omnia cum illa egisti, constituesti, communicasti, perfecisti. Quam ob rem per alium istud negotium absolvi nequit. » Ego ita respondi: « Sicut censes, imperator, ita res habet. Ac propter istas gravissimas causas conjux mea, serva tua, cum reliquis propinquis

ἀρχοντισσαν. » Καὶ οὗτως καιροῦ δὴ δυτικοῦ τοῦ ἀριστησα προσκυνήσας ἐγώ ἀπῆλθον οἰκαδε. Μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἐλθόντο; τοῦ μεγάλου ὀδουκίου ἐν τῷ παλατικῷ ἐφῆσατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ δσα μετ' ἔμοι ἐλάλησε περὶ τοῦ πρέσβυτον μετ' ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐχ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν· καὶ προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὅτι Ἀναγκαῖν ἐστι τιμῆσαν καὶ τιμεῖς τὸν Φράντζην, διότι τὸ δφφίκιον δέκτηται οὐκ ἔστιν εὐχαριστία οὐδεμία πρᾶξη ἡμᾶς, διότι παρὰ τοῦ βισινέως τοῦ ἀδελφοῦ μου εὐηργετήθη τοῦτο αὐτῷ. Διὸ λέξον αὐτῷ ποιὸν δλλο τῶν δφφίκιων ὀρέγεται, καὶ ἀκούσαμεν. Καὶ ἐξειθών δοὺς καὶ εὐρών με ἐκυνθίνετο τι τὸ δφφίκιον ὥρεγδμην ἵνα δωρήσηται μοι ὁ βασιλεύς. Ἐγώ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπον διτε· Κατὰ νῦν εἴχον καὶ ἐγὼ αἰτήσας μετζὸν δφφίκιον, ὅπερ οὐ κέχτηται δλλος, καὶ οὗτες ἡῶντος μου εὐεργετήσῃ τινὶ ἑτέρῳ πλήν ἐμοὶ· καὶ τὸ πρέπον οὗτως μοι δοκεῖ εἶναι, δ καὶ ὀρέγομαι, ἐπειὶ καὶ πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς Τραπεζοῦντα τοσαῦτα ὀνεῖδη καὶ κατηγορίας ἔχουσα καὶ ὑπέφερα διὰ τὸ εἶναι καὶ ἑτέρους. **228** δύο ἀρχοντας ἐν τῷ δφφίκιῳ δ Ἑλῶ, δ οὐκ ἔθελα. Ἀλλ' ἵνα βεδαιωθῇ δ λόγος μου, ὡς μοι εἰρηκας κάγω ὀρέγομαι, ει καὶ ἀρεστὸν ἐστι τῷ αὐθέντῃ μοι τῷ βασιλεῖ, εὐεργετήσῃ μοι τὸ δφφίκιον τοῦ μεγάλου κοντοταύλου. » Καὶ οὗτως ἀπῆλθεν δ Νοταρᾶς καὶ ἀνέφερε πάντα τῷ βασιλεῖ· δ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· « Αὐτὸ γάρ τὸ δφφίκιον οὐ διδωμι οὐδεντ, διτε δ πρώην μου πενθερός· ἐστι μέγας κοντόταυλος, γεγονὼς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρός μου, διτε ϕωδόδμει τὸν Ισθμόν. Πλὴν δῶσω αὐτῷ ἔτερον μετζὸν δφφίκιον obstatibit fortasse, quonominus voluntati tuæ obsequar: quam beabo, cum docebo, quæ majestatis tuæ gratia de filia mea collocanda decreverit, deque ditionis et honorum præmii, præ reliquis feminis nobilibus eam evectura. » Ita cum tempus prandii adesset, adoratione facta, domum discessi. Post prandium magno duci in palatium venienti imperator retulit, quæ de obeunda mihi legatione mecum egisset, causam tamen non aperuit; addidit autem, necesse esse, ut ipse quoque me coherestaret, quoniam munus, quo fungerer, non sua gratia, sed imperatoris, fratris sui, benevolentia mihi impertitum esset; mandavitque ei, ut quod munus optarem, ex me quereret et sibi renuntiaret. Itaque dimissus dux, ubi me vidit, rogavit, quod munus ab imperatore mihi dari euperem. Ad quæ ita respondi· « Possim equidem munus maior nunc petere, quod alius non habeat, quodque me vivo præter me nemini impertiatur. Quod honeste petiturus mihi videor, quia, antequam Trapezuntēm discessi, plurimas calumnias et criminaciones expertus sum ac pertuli, quia alii duo proceres in officio essent, quod habeo: id quod nolui. Itaque, ut eventum habeat oratio mea, quando tu ita jubes, cupio equidem, si imperatori, domino meo, acceptum sit, ut impertiat mihi munus magni contostauli. » Ita discessit Notaras

Α κιον, τὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. » Ο δὲ δοὺς ἀποκριθεὶς; εἰπε· « Καὶ τι γενήσεται μετὰ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Μετοχίου; » Ο Νοταρᾶς εἶπεν Ετὶ τῷ βασιλεῖ ἵνα εὐεργετήσῃ με τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, διτε μετὰ τὸ τοῦ στρατοπεδάρχου, καὶ οὐ τοῦτο, λέξας διτε· « Η βασιλεία σου ζητήσει τοῦ δεσποτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐποιητας στρατοπεδάρχην τὸν Καντακουζηνοῦ οὐδὲν διὰ τὴν συγγαμβρίας συγγένειαν καὶ διὰ τὸν πρωτοστράτορα τὸν ἔστιν πατέρα. Καὶ ἐὰν ἐώσῃς τῷ Φραντζῇ τὸ τοιοῦτον δφφίκιον, διτε πρῶτον τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, τι γενήσεται; « Ομως ει ἀρεστὸν ἐστι τῇ βασιλείᾳ σου, εὐεργέτησον αὐτῷ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου δφφίκιον, διτε μετὰ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου. » Ο δὲ βασιλεὺς εἶπεν· « Ἐγώ σοι προείπον διτε δ Φραντζῆς οὐ δέχεται **229** οὐδὲν δφφίκιον παρ' δλλου χρατούμενον, ει καὶ μειζότερον εἶη· πῶς οὖν καταδέξηται τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου; δμως ἐκ δευτέρου λάλησον αὐτῷ, καὶ ίδωμεν τὴν γνώμην αὐτοῦ. » Λαϊτὸν αὐθίς ἤθις πρὸς με δ μέγας δοὺς λέγων· « Ο βασιλεὺς Ἐφη διτε τὸ τοῦ μεγάλου κοντοταύλου δφφίκιον, ἐπειὶ δ πενθερὸς αὐτοῦ ἔχει τοῦτο, οὗτε σοι οὗτε δλλαφ τινὶ εὐεργετήσεις αὐτὸ, δλλὰ δώσει σοι τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, δπερ καὶ πρῶτον τούτου ἐστι. » Κάγω εἶπον αὐτῷ διτε· « Ει καὶ πρῶτον ἐστι τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς δφφίκιον, τοῦτο οὐ θέλω ἀφαιρεῖνται δπὸ δλλου καὶ δοθῆναι ἐμοῖ· καὶ οὗτως διελύθη δ σύλλογος. Βουλευθέντος δὲ μου μετὰ τῶν συγγενῶν μου καὶ φίλων καὶ οἰκείων περὶ ὃν δ βασιλεύεις; μοι ἐπηγγίειτο, καὶ καλῶς πᾶσιν έδοξεν ἵνα τὸ συνοικέσιον et cuncta retulit imperatori: qui hæc ei respondit: « Illud quidem munus nemini impertio, quoniam pristinus affinis meus magnus contostaulus est, ornatus ea dignitate in Peloponneso a patre meo imperatore, cum Isthmum muniret. Verum dabo illi aliud maior munus, magni logothetæ. » Tum dux: « Quid igitur, inquit, de Palæologo Metochita fiet? » Addiditque, ut magni primicerii munus, quod post stratopedarchæ munus sequitur, non hoc, mihi daret. « Ipsa enim, inquit, majestas tua fratri despotæ rogatu stratopedarcham fecisti Cantacuzeni filium propter affinitatem et patrem eius protostratorem. Phrantzæ igitur si dederis hoc officium, quod maior est dignitate stratopedarchæ, quid futurum est? Sed tamen, si placet ita majestati tuae, magni primicerii munus illi imperti, quod magno stratopedarchæ proximum est. » Contra hæc imperator: « Jam ante tibi dixi, Phrantzen non accepturum dignitatem, quam cum alio communem habiturus sit, eliam si præstabilior: quomodo igitur accipiet munus magni primicerii? verum tu iterum eum conveni, ut cognoscamus voluntatem ejus. » Itaque iterum ad me veniens magnus dux: « Imperator, ait, dixit, magni contostauli officium, quo ipsius affinis fungatur, nec tibi nec alii cuiquam se daturum, sed ornaturum te esse magni primicerii munere, quod etiam na-

τῆς ἐμῆς θυγατρὸς γένηται· περὶ δὲ τοῦ ὁφρικίου, ὡς τὸ φέρον φέρῃ, καὶ ἀπέλθω καὶ εἰς Πελοπόννησον καὶ Κύπρον, καὶ σὺν ἐμῷ ἄρω καὶ τὸν ἀριστὸν μου υἱὸν τὸν καὶ κρείττονα σχεδὸν εἰπεῖν πάντων τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς κινητῆς μου περιουσίας τὸ πλέον μέρος, καὶ ἀπελθεῖν ἡμᾶς διὰ ἔρας, διποις κάκεινος ἔδη τοὺς τόπους καὶ παιδεύθησεται εἰς πᾶν τὸ χρήσιμον ἐν τῷ βίῳ· καὶ εἰ ἰῶμεν διτὶ ἀμηρὸς καθ' ἡμῶν βούλεται τι ποιῆσαι, ἐάσω τὸν υἱόν μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετὰ τῆς κινητῆς μου ὑπάρχεως παρὰ τοὺς μητρικοῖς; **230** μου γνησίοις συγγενέσι, τοῖς κατοικοῦσιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ μελλογάμβρου μου· εἰ δὲ οὐκ ἔσται τι καθ' ἡμῶν, ἐπαναστρέψῃ πάλιν σὺν ἐμῷ ἐν τῇ πατρίδι. Ἐνεκεν λοιπὸν τῶν εἰρημένων πασῶν αἰτιῶν, δηλοντί τεῦ συνοικείου τῆς θυγατρὸς μου καὶ τῆς μάχης ὑποψίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς προειπομέν, ἡ σύνενδρος μου συνεχώρησε τὴν πάλιν ἐξέλευσίν μου. Ως οὖν τὸ τῆς θυγατρὸς μου συνοικείου διωρθώσαμεν, ποιήσαντες τὸ προικοσύμφωνα καὶ λεπολογίαν τοῦ ἀρραβωνος, καὶ χαράν διὰ τοὺς γάμους ποιήσαντες, πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὁδὸν ὥκινομησαμεν, εἰ μὴ μόνον τὰς βασιλικάς προστάξεις διὰ γραμμάτων προσεδόκουν λαβεῖν. Καὶ ἀπέλθων εἰς τὸ παλάτιον εἰσελθήσθα ἐνδον τοῦ βασιλέως κελλίου, ὡς σύνηθες μοι, καὶ οὐδὲ εὔρον αὐτὸν. Περὶ οὐ ἡρώησα, καὶ ἐρήθη μοι διτεῖν τῷ τρασάρῳ δωματίῳ ἐτέρῳ πλήσιον τοῦ βασιλέως αὐτοῦ συνελάλει τῷ λεπεῖ Ἀντωνίῳ τῷ Ροδίῳ. Κάγὼ προσμένας μικρὸν, ἴδοις δὲ βασιλέως ἑξερχόμενος θυμοῦ πνέων λέγει μοι· « Εἴδες τὸν μεσάζοντα τὸν Νοτα-

Aράν τι διὰ τοῦ λεπέως Ἀντωνίου μηνύει μοι; » Είτα παραλιπών τὴν ὄντριν λέγει μοι πάλιν, « Σὺ ἔχητος τὸ ὁφρίκιον τοῦ μεγάλου κοντοταῦλου· ἐγὼ εἶπον τῷ Νοταρῷ διτὶ οὐτε διλλῷ τινὶ δώσω διὰ τενας αἰτίας ὡς εἶπον· ἀλλ' ἔφην αὐτῷ ἵνα δώσω σοι τὸ ὁφρίκιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου. » Οὐ δὲ εἶπε μοι διτὶ εἰ διπλούσιος **231** ὁ μέγας στρατοπεδάρχης ἀκούσῃ τοῦτο, τί γενήσεται, εἰ σοι εὐεργετήσω τὸ τοιοῦτον ἀξιώμα. Καὶ σήμερον ἔστειλεν διν εἰδες ἔξιλθεν, τὸν ἐν σχήματι καὶ θεωρίᾳ ἐπιτήδειον, τῷ δὲ τρόπῳ καὶ νοὶ ἀγροικον καὶ ἀνωφελέστατον Ἀντώνιον λεπέα, αἰτῶν μοι ἵνα τιμήσω τοὺς σκαιοτάτους καὶ ἀσυνέτους υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν μὲν πρῶτον μέγαν λογοθέτην, τὸν δὲ δεύτερον μέγαν κοντόσταυλον, ἵνει. καὶ τοὺς ἑσθῆτας ἐκεῖνος ἀρχει, ὅπερ ἔστιν ἡ ὑπηρεσία τοῦ αὐτοῦ ὁφρικίου. Λοιπὸν λέγω εὐεργετήσω αὐτοῖς διλλα διφρίκια μετὰ καιρὸν, οὐ τοσαύτης ἀξιας ὅμως, ἀλλ' ἐλάττονα· σὺ δὲ ἔσῃ ἀπὸ τοῦ νῦν μέγας λογοθέτης. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον παραγγέλλω σοι, διτὶ διὰ τὰ συμβάντα τοῦ καιροῦ καὶ τὰς ποικιλώδεις γνώμας τῶν ἀρχόντων καὶ διλλας αἰτίας μὴ προσκυνήσεις με εἰς παράστασιν ἐροτῆς, ὡς ἔξεστι ἡ ὁφρική σου, εἰ μὴ διπλούσιος. γράψει ἐν ταῖς πρὸς τοὺς αὐταδέλφους μου καὶ τὴν ἀνεψιάν μου τὴν βῆγησαν ἐπιστολαῖς, καὶ ἀπλῶς πρὸς πάντας οὓς μέλλω γράψειν περὶ τῆς ἑκεῖσε ἀποδημίας, σὺ δὲ ἀντιγράψεις πάλιν ἐκεῖθεν πρὸς με καὶ πρὸς πάντας τοῦ οἴκου σου. Εἰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέσῳ ἀκούσωσι εἰ μὴ θέλοντες, καὶ εἰ φανήσεται αὐτοῖς αὐστηρὸν ἡ πικρὸν, θέλοντες καὶ μή θέλοντες καταπίωσιν αὐτό. » Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην τῷ

Palatum igitur et cubiculum imperatoris pro consuetudine mea ingressus, ipsum non invenio. Roganti mihi responsum est, colloqui eum in clavi cubiculo vicino cum Antonio sacerdote, Rhodio. Itaque præstolor aliquandiu, cum ecce prodiens imperator ira incensus me inclamat: « Nostine, inquit, qui a mandatis mihi est Notaras quid per Antonium sacerdotem mihi significet? » Deinde remissa superbia, addit: « Cupivisti tu officium magni contostauli: quod nec alii cuiquam datum me esse propter causas, quas commemoravi, Notare elexi: tibi vero daturum me esse magni logothetae officium. Ad quæ ille respondit: Si hac te dignitate ornasse, quid futurum esset, cum Palæologus magnus stratopedarcha id cognovisset? Jam hodie misit ad me, quem exeuitem vidisti, halitu et specie idoneum, moribus et ingenio horridum et improbum Antonium sacerdotem, rogans, ut ineptissimos ipsius et stolidos filios, majorem magnum logothetam, minorem magnum contostaulum creem, cum ille etiam vestimentis præsit, quod proprium ejus munus est. Attamen consentio, procedente tempore daturum me iis esse alia officia, non tanti tamen ponderis, sed leviora; tu autem dehinc magnus logotheta eris. Verum hoc unum temoneo, ut propter temporis eventa et varias procera voluntates aliasque causas in festorum die-

lus illo est. » Cui respondi, etiam si majus esset id officium magni ducis officio, tamen non passurum me esse, alii id derogatum in me conferri, atque ita finem habuit colloquium. Consultante autem me cum cognatis, amicis et familiaribus de iis, quæ imperator mihi proposuerat, omnibus videbatur, ut conjugium siliæ meæ fieret, de officio autem fortunæ me committerem, atque in Peloponnesum et Cyprum proficiscerer et assumpto filio optimo ac, prope dicam, æqualibus suis omnibus præstantiore, et majore parte opum mobilium, per continentem iter facherem, ut ille quoque eas regiones cognosceret et ad omninem scientiam, quæ quid habet ad vitam commodi, institueretur, atque, si sensissemus, ameram aliquid adversus nos moliri, silium cum bonis mobilibus in Peloponneso apud maternos cognatos, in agro futuri affinis mei habitantes, relinquarem; sin nihil contra nos nisus esset, eum mecum in patriam reducerem. Cæterum ob omnes illas causas, quos commemoravi, siliæ conjugium, suspicionem belli et reliqua, conjux mea, ut supra dixi, denuo me peregr proficisci passa est. Postquam igitur siliæ conjugium perfecimus, peracta dotis et arrhabonis sponsione, gaudio propter nuptias impleti, omnia ad faciendum iter necessaria providimus, nec jam opus erat, nisi scriptis mandatis imperatoris.

βασιλεῖ λέγων· « Κύριος δὲ Θεὸς μακρομερεύσοι τὸ κράτος σου. » Οὐμως δεόμενος παρακαλῶ τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν, ἐδὲ μέλλη συμβῆναι δι' ἐμὲ τὶ 232 σκάνδαλον δι' οὗ προξενθήσεται λύπη τῷ χράτει σου, μὴ γένοιστο εἰς τὸν αἰώνα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὸ δέρμα μου ἀφαίρεσον, εἰ εἰς εἰρήνην καὶ εὐφροσύνην τῇ βασιλείᾳ σου εἴη. » Οὐ δὲ εἶπε μοι· « Ως πιστὸς θεράπων εἰρήκας. » Οὐμως μὴ φρόντιζε περὶ τούτου οὐδέν· λυποῦμαι γάρ πώς μὴ περισχεπτόμενοι τὰς πρός με τοσαύτας παρὰς σοῦ θεραπείας καὶ φιλίας, βούλονται κατὰ σύγκρισιν τῶν σῶν ταῖς ἔκυτῶν ὑπολήψειν ἀποπῆδην τοὺς προσήκοντας βαθμοὺς τῶν ὁφρικίων. Πλὴν προσκάλεσον ἐνταῦθα τὸν τὰ ταῦτης τῆς ὑπηρεσίας ἐμπιστευθέντα νοτάριον. » Καὶ ἐλύθων ὁ νοτάριος, προστάξας ὁ βασιλεὺς εἶπεν αὐτῷ· « Προειπομένον σοι πρὸς τίνα καὶ τίνα ἔδει σε γράφειν τὰς τῆς πίστεως ἐπιστολάς, οἵς γράψον διτὶ μέλλουσι μαθεῖν τὸ πᾶν ὅποι τοῦ μεγάλου λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ; » καὶ εἰ μὲν ζήσωμεν καὶ πρόσω, γράψεις αὐτὸν καὶ συγγενῆ τὴν εἶναι. Καὶ ἐάν τινι οὐχ ἀρέσῃ, ἀκοντεῖς ὑπομείνωσι, καὶ ἀντὶ νέκταρος ή μυρεψικοῦ ποτοῦ τὴν χολὴν καταπιέτωσαν. Εἰ μὴ καὶ σὺ, νοτάριε, ἔχε τοῦτο ὡς ἀπόχρυφον μέχρι τημερῶν τινῶν. Καὶ συγκατακευάσας· τὰ πράγματα Ἐλαβα αὐτὸν, καὶ προτεθόκουν σῆμαρον ἢ αὐτοῖς προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ ήγουν λαβεῖν ἄδειαν ἵνα ἀπέλθω. Ιδού ἐξῆλθε τῆς Ἀνδριανούπολεως ὁ ἀμηρᾶς; βαδίζων καθ' τὴν

B

Α Καὶ προσμενάντες δίλιγον ἵνα θωμαν, μὴ ποτε κατὰ τὴν ὅδον συναντήσῃ τὴν τι ἀπευκταῖον.

233 γ'. Ιδὼν καὶ ἀκούων ὁ ἀμηρᾶς Μεμέτης τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νίκας; καὶ πολέμους περιφενεῖς; καὶ τῶν ἐπέρων αὐτοῦ τρισκαταράτων προγόνων, ἐν ἐαυτῷ ἐφαντάζετο τί ἄρα καὶ αὐτὸς ποιήσῃ ἀξιούμενος. Ταῦτα οὖν κατὰ νοῦν λογιζόμενος βουλῇ κακῇ καθ' τὴν χρησάμενος δῆν, ἵνα πολέμον ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως· Ἐλεγε γάρ ἐν ἐαυτῷ· « Ἐν τὴν πόλειν τικήσω, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ ἐμοῦ ξῆν ἐποίησα, διότι αὐτοὶ μὲν κατὰ τὴν διόδον τῆς πόλεως πολλάκις πειρασθέντες οὐδὲν ἐκατόρθωσαν. » Διὰ ταύτην οὖν τὴν ὑποκεκρυμμένην ἐννοιαν καίνη ἐφάνη αὐτῷ ἵνα κατὰ τὸ τῶν Ἀσωμάτων στενὸν ἄστυ κτίσῃ, ὡς προείρηται, ἵνα καταφυγήν ἔχῃ αὐτὸν περὶ ὃν ἐμελέτα ποιήσαι, διπάς οὐδὲν τῶν πλοιαρίων μικρὸν ή μέγα δυνηθεὶν κατελθεῖν ἐκ τοῦ Εὔξείνου πόντου κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἵνα ῥάδιον ἔχωσι τὸ πέραμα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Θέλων δὲ καὶ βιαζόμενος ἵνα τὰ μελετούμενα ὑπὸ αὐτοῦ ἀρχὴν λάβωσιν, Ιδού τῇ καὶ Μαρτίου τοῦ ἔξικισχιλιοτοῦ ἐννακοσιοτοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους ἐλθὼν ἐπεσεν εἰς τὸ στενόν, ἵνα οικοδομήσῃ τὸ ἄστυ. Ιδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὰς πανουργίας αὐτοῦ ἐβουλήθη ἀποκαλύψαι αὐτὸς πρῶτον τὴν μάχην, διπάς αὐτὸν ἀμποδίσῃ. Τινὲς δὲ τῶν τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν ἐκώλυσαν τὴν γνώμην καὶ βουλήν τοῦ βασιλέως;

234 λέγοντες μὴ ἀποκαλυφθῆτω ἡ μάχη τῆς βα-

rum solemnitatibus ne me pro more officii tui adores. Quanquam notarius rei mentionem faciet in litteris ad fratres meos et cognatam meam reginam, denique ad omnes, ad quos de itinere tuo scripturus sum, ac tu illinc viciissim ad me et quemcunque domus tuæ scribens, titulum hunc usurabis. Quodsi interea rem cognoverint, qui invident tibi, quamvis iis durum acerbumque videatur, volentes nolentes eam devoranto. » Respondi ita imperatori: « Deus Dominus producat imperium tuum. Sed tamen suppliciter rogo sanctam maiestatem tuam, si mea causa ulla futura sit offendio, unde quid detrimenti capiat imperium tuum, unquam ne fiat, quod meditaris, imo potius pelle melihi detrahas, si ad majestatis tuæ tranquillitatem et pacem conducat. » Tum imperator: « Ut minister, ait, fidelis locutus es. Sed ne tibi ista res curæ sit ullo modo. Doleo enim, quod nihil circumspicientes tanta tua erga me officia et obsequia et tuorum meritorum comparationem affectantes animis gradus officiorum convenientes transsilire conantur. Verum arcesse hoc jam munere hoc fungentem notarium. » Venientem notarium imperator ita allocutus est: « Ante tibi significavimus, quæ et ad quos publicæ fidei epistolis tibi scribenda sint: his adde, eos totam rem cognituros esse e Georgio Phratze magno logotheta; ac si vita suppeditaverit, scribes etiam, eundem nobis affinem esse. Hoc cui displiceret, ringatur licet, et pro nectare aut potu aromatico bilem concoquat.

C At tu quoque, notarie, hoc dies aliquot silentio tege. » Rebus deinde adornatis, instructus iis sum atque exspectabam, eo ipso die aut postridie me adoraturum imperatorem et abeundi potestatem acceperit esse, cum subito Adrianopoli egressus ameras adversus nos proficiscitur. Itaque præstolati sumus aliquandiu, ne forte in itinere contingat nobis quid infastum.

D 3. Mehemedes ameras cum patris majorumque execratisimorum præclaras victorias et res gestas videret audiretque, reputabat secum, quid ipse faceret dignum memoriam. Hæc cogitans apud animum suum, malo consilio statuit, ut bellum adversus urbem pararet. Sic enim secum ratiocinabatur: « Si nrhem vicero, priores omnes præcelluero, quoniam illi eam urbem sæpe aggressi frustra laborarunt. » Ex hac occulta cogitatione igitur visum ei est, juxta Asomatorum angustias castrum condere, ut supra monuimus, quo refugium haberet, dum ficeret quæ meditabatur, neve ullum sive parvum sive magnum navigium e Ponto Euxino in urbem posset pervenire, utque faciliorem haberent ex Asia in Europam transitum. Festinans igitur et instans, ut meditatis se eventum daret, ecce die 26 Martii anni 6960 subito invasit angustias, castrum exstructurus. Animadvertis astutiam ejus imperator, ipse primum bellum commovere ad eum impediendum statuit. At quidam senatorii ordinis tum sacerdotes tum laici adversabantur sententiæ et consilio ejus. « Ne commoveantur, aiebant, a majestate tua bellum, donec cognoscatur.

σιλείας σου, έως ότι ίδωμεν τί βούλεται αὐτὸς πρᾶ. Α τῷ βασιλεῖ καὶ οὕτως ἐπροσέταξεν ὁ ἀμηρᾶς Ἰναξίας. Εἰ καὶ τὸ δάστυ κτίσῃ, ἐν εὐκολίᾳ περιστραλαμβάνομεν αὐτὸς διὰ τὸ ἐγγύτερον εἶναι τὸ μέν. » Οὐ καὶ ἐν ὑστέροις εἰδόν τέλειον, καὶ ἀληθῆς ἔγνωσαν ὅτι ἐλπίδες κεναὶ τρέφουσι τοὺς ἀνοήτους. «Έγώ δὲ ἐναπέμεινα τῆς πορείας ἥ τοι μάσθη, «Σήμερον λέγοντες ίδωμεν καὶ αὔριον» καὶ ὅτι διὰ Ἑρᾶς οὐχ ἀρμάζει, ἐπειὶ ἐπικίνδυνόν εστι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὐρήσωμεν πλεύσιμον. »

Ἐν Ιουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ίδοις ἐδημοσιεύθη ἡ μάχη· καὶ καθ' ἡμῶν τοῦ στρατοπέδου δραμόντος, ἥ καμαλώτευσε πάντας τοὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκούντας. Ἐνῷ καιρῷ ἐτέλειωσε καὶ τὸ δάστυ, καὶ τὸν αὐτῷ φύκοδρμησε πύργους τρεῖς; Ισχυρούς, τοὺς δύο μὲν χερσαίους, τὸν δὲ ἔτερον κατὰ θαλασσαν, δε; καὶ ὅλε; ον τι μείζων τῶν δύο ὑπῆρχε. Τὸ δὲ τείχων εὑρός, ἢν εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν, τὸ δὲ ἔσωθεν αὐτῶν εὑρύχωρον ὑπῆρχε τριάκοντα καὶ δύο ποδῶν. Εἴτα ἐν μολύβδῳ σκεπάσας τοὺς πύργους, καὶ πάντα τὴν δάστυ καλῶς ἀσφαλίσας, καὶ ἐν αὐτῷ φρουρούς κατέστησε. Καὶ ἐν τῇ εἰκοστῇ ὅγδῃ τοῦ Ἀύγουστου ἐγερθεὶς ἐκεῖθεν ἐπειγὼν ἐπὶ τὰς σούδας τῆς πόλεως, καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 576 έτους διέβη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὡς φαίνεται, ἵνα ταῖς δύο αὐταῖς ἡμέραις ἰδῃ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ 235 τάφρους, καὶ εἰ τι ἔτερον αὐτὸς ἐλογίζετο. Καὶ τῷ αὐτῷ φθινοπώρῳ Ὁκτωβρίου πρῶτῃ στελλας τὸν Τουραχάνη καὶ τοὺς δύο ιεροὺς αὐτοῦ Ἀχουμάτιν καὶ Ἀμάριν μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἵνα μαχόμενοι κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν τοῦ βασιλέως ἀδελφῶν κωλύσωσι τοὺς τοιούτους ἐμποδίζοντες διὰ τοῦ πολέμου, ἵνα μὴ δυνάμενοι ἔσσαι τὸν τόπον Ἐλθωσι πρὸς ουμαχίαν verimus, quid ille velit. Etiamsi enim castrum condiderit, tamen facili opera id expugnabimus, quoniam propius nobis est. » Quod postea compererunt plannissime, et revera cognoverunt, spe vanâ pasci amentes. Ego autem perseverabam in itineris jam parati consilio. Scilicet, « Hodie, aiebant, aut cras videbimus; nec per terram iter facere licet, quoniam periculosa res est, sed navigandi occasionem inveniemus. »

Mense Junio ejus anni bellum commissum est, atque invadente nos exercitu hostili, pro captivis abrepti sunt cuncti suburbani. Quo eodem tempore castrum perfectum est, exstructaque in eo tres turres firmæ, duæ continentem versus; tertia, illis paulo altior, ad mare. Murorum latitudo erat viginti quinque pedum, interius spatium duorum et triginta. Easdem plumbo texit et totum castrum bene munivit et præsidio firmavit. Deinde vicesimo octavo die Augusti inde egressus, in vallo urbis impressionem fecit, ac primo Septembri anni 6964 Adrianopolim concessit, duobus illis diebus urbis, ut videtur, mœnia et fossas, et si quid aliud volebat, speculatus. Eodem autumno, Octobris die primo, Turachanem et duos filios ejus, Achumatem et Amarim, cum exercitu ingenti in Peloponnesum misit, ut despotas, fratribus illis locis, imperatori auxilio venirent, man-

B C

τῷ βασιλεῖ τὰ τείχη τοῦ Ισθμοῦ αὖθις ἀλώσαντος, καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πλεῖστοι ἀπεκτάνθησαν, λέγω Χριστιανῶν καὶ ἀπίστων, μάλιστα ἐκ τῶν Χριστιανῶν, οἱ καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν. Αὐτὸς δὲ καταλιπὼν τὴν Κόρινθον καὶ διὰ μέσου τῆς νήσου ἐρχόμενος αἰχμαλωτεύων, ἀλλους σκυλεύων καὶ ἀνδραποδίζων, οὐδὲ εὐρε, ἔφασεν ἔχρι τῆς Ἀρχαδίας ἐπαρχίας καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, καὶ τὴν ὁδὸν βαδίζων τῆς Ιθάκης, καὶ πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον ληιστόμενος ἔχρι τῆς Μεντινείας. Ίδων δὲ τὸ τοῦ τόπου στενὸν καὶ δύσχιωρον, δι' οὗ στρατὸς οὐκ ἐδύνατο διεύσειν δροῦ πάντες, τῷ γάρ αὐτοῦ Ἀχουμάτη μέρος οὐχ ἀγενοῦς 236 στρατοῦ δώσας καὶ τὴν ὁδὸν ἐρχομένην ἐν τῷ Λεοντάρῃ παρήγγειλεν ἐδέεύειν· δὲ δι' ἀλλης ὁδοῦ ἦχετο. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ δεσπόταις καὶ ἀδελφοὶ στελλαντες τὸν Μαθαίον Ἀσάνην μετὰ στρατοῦ λαθραίως, καὶ ἐλθῶν ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐμελλον περάσαι, καὶ αἰφνιδίως εἰς αὐτοὺς συρράξαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ἡχμαλώτους, ἐν οἷς εἰς ἥν τῶν αἰχμαλώτων καὶ διὰ Ἀχουμάτης διὰ Τουραχάνη οὐδέ· θν ἀπέστειλαν εἰς Σπάρτην πρὸς τὸν δεσπότην κύριο Δημήτριον. Καὶ τῇ ίζῃ τοῦ Ιανουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη καὶ διὰ τῶν Παλαιολόγων γένους καὶ τῆς βασιλείας διάδοχος καὶ τοῦ τῶν Ρωμαίων μικροῦ τούτου σπινθῆρος κληρονόμος, διάκονος Ἀνδρέας διὰ Παλαιολόγος, διὰ οὗδες τοῦ δεσπότου κύριος τοῦ πορφυρογενῆτος.

davitque iis ameras, ut per totam hiemem eos impeditarent, ne invenirent occasionem ferendæ urbi opis una cum imperatore fratre. Turachanes igitur ut advenit, Isthmi propugnacula cepit, cecideruntque ex utraque parte, Christianorū et insidelium, permulti, sed illorum plures, qui iidem fugæ se mandarunt. Ipse deinde, relicta Corintho, per medium insulam procedit, capiens, spolians, in servitutem redigens quoescunque obvios, pervenitque ad provinciam Arcadiæ et sinum Messeniacum, et via Ithomensi progrediens totum sinum Messeniacum Mantineam usque D depopulatur. Perspectis autem regionis angustiis et natura invia, per quam totus simul exercitus transire non posset, militum strenuorum parte Achumati filio communissa, via eum quæ trans Leontarim fert, procedere jussit. At aliam is viam ingressus est. Quo comperto, despota frater Malthæum Asanem clam cum exercitu mittunt; qui ubi pervenerunt, subito in eos incursione facta, non paucos partim occidunt, partim capiunt, in his ipsum Turachanis filium Achumatem, quem Spartam ad Demetrium despotaum mittunt. Decimo septimo die Ianuarii anni ejusdem natu est Palæologorum et imperii parvæque hujus scintillæ Romanorum hæres, Andreas Palæologus, Thomæ porphyrogeniti despota filius.

Kαὶ ταῦτα μὲν δὴ οὗτως; εἰχον τὰ τῆς Πελοπον-
νήσου. Ή; δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψεν, ὁ ἀμηρᾶς, διὸ εἶχε
κατεσκευασμένον στόλον οἰκονομήσας τὰς ἐλεύθερις
καὶ ἐλεβολίσους καὶ ἐσέρας μηχανάς, ἃς εἶχε προ-
ηγοιμασμένας, εἴτε ἐμπροσθεν στεῖλας τὸν Χαρατὴ^ν
μπασιῶν μετὰ φουσάτου, καὶ ἐλθὼν ἀπέκλειε τὴν
πόλιν. Καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν ἀμηρᾶν, τοὺς ἔξωθεν
πύργους τῆς πόλεως τοὺς; ἐν ἀγροῖς καὶ κώμαις, ἐν
οἷς ἤσαν τινες ἀνθρώποι συναχθέντες διὰ τὸ αἰρνί-
διον τοῦ στρατοῦ, ἑξεπολιόρκησε καὶ ἐπῆρεν. Ἐξ
αὐτῶν μέρος μὲν **237** ἐδουλώσαντο, καὶ μέρος ἐκ
τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἀλληλῆς κακοπαθείας ἐπῆρε, καὶ
οὐκ ὀλίγους Χριστιανοὺς ἤχμαλώτισε. Τὰ δὲ τοῦ
πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια καὶ μηχαναὶ ἀνα-
μένους ἥρχοντο πολλά. Ἐφερον γάρ ἐλεύθερις πολλάς.
Ἐξ αὐτῶν δὲ τινες τοσοῦτον ὑπῆρχον εἰς μέγεθος,
ἄς οὐκ ἐδύναντο τεσσαράκοντα ζεῦγη θοῶν σύρειν
ἐκάστην αὐτῶν ἢ καὶ πεντήκοντα ζεῦγη καὶ πλέον
ἢ δύο χιλιάδες ἀνθρώποι. Καὶ τῇ βῃ τοῦ Ἀπριλίου
ἔφθασε καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦθος ἀναρθριμπτον
στρατοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζοῦ. Ἐλθὼν τὴν σκηνὴν
αὐτοῦ πήγνυσιν ἐξ ἐναντίας τῆς πύλης τοῦ ἀγίου
Ρωμανοῦ, καὶ ὁ στρατὸς ὥστε ἄμμος θαλάσσης
κατὰ τὸ Ἐξαμήνιον τῆς χέρτου ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσ-
σης καὶ ἐκ τῆς ἐτέρας. Καὶ ὁ τῆς Ἀνατολῆς στρατὸς
ἐπήκατο τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι
τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἦως τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης πύλης
τῆς Χρυσῆς, δὲ δὲ τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ
ἔως τῇ πύλης τῆς Συλίνης τῶν ἀκτῶν τοῦ Κερατοῦ
κόλπου. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς περιεκυλοῦτο δρυκτοῖς χα-
ρακώμασι καὶ ἔυλνοις περισταυρώμασι, καὶ ἔωθεν

Ac res Peloponnesiacæ quidem tales fuerunt. Ve-
re autem ingruente, ameras cum classe, quam in-
structam habebat, postquam expedivit helepoles et
helebolicos aliasque, quas paraverat, machinas,
Charatebpasiane cum exercitu præmisso, advenit
urbemque obsidione pressit: ante lamen turres ex-
tra urbem in agris vicisque sitas, in quas nonnulli
propter repentinam hostium irruptionem se recepe-
rant, expugnatas evertit. Horum partem in servitu-
tem redigit, partem peste et aliis incommodis con-
ficit, ac non pauci Christiani capitivi facti sunt. Res
ad bellum necessariæ et utiles cum machinis inter-
rim magno numero advehantur: in his helepoles
permulta, quarum nonnullæ tantæ erant magnitu-
dinis, ut singulæ a quadraginta vel quinquaginta ju-
gis boum atque hominum plus duobus millibustrahī
non possent. Secundo Aprilis ipse ameras affuit cum
copiis equestribus et pedestribus innumeris, et ten-
toriū ex adverso porte sancti Romani sicut, atque
exercitus ut arena maris ad Ilexamilium per terram
ab uno mari ad alterum pertinuit, atque orientalis
quidem pars a dextra amerae usque ad portam, quæ
est in littore, auream castrametata est, Europæa a
sinistra usque ad ligneam portam in sinus Ceratini
littore sitam. Erat ameras vallo et fossa palisque
cinctus, et extra vallum stabant jannitzari cum re-
liquis palatii proceribus. Pasias autem, cognatus

A τοῦ χαρακώματος περισταντο οἱ Ιενιτζάροι αὐ-
τοῖς ἄλλοις οὐεγένεσι τοῦ παλατίου αὐτῷ. Οἱ δὲ
μπασιῖς ὁ τοῦ ἀμηρᾶ συγγενῆς ἐλθῶν θακήσαν
ἅμα τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ στρατῷ ἔνωθεν τοῦ
Γαλατῶν. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔφθασεν καὶ μέρος τοῦ
στόλου αὐτοῦ, καὶ ἐπλησσεν **238** ἐν ταῖς ἀκταῖς
τῆς θαλάσσης τῆς πόλεως. Ἡσαν δὲ τριήρεις ὡς
τριάκοντα καὶ δρόμωνες, νῆσοι δὲ καὶ πλοιάρια καὶ
μονήρεις τριάκοντα καὶ ἑκατόν. Καὶ οὕτως περί-
πεται τῇ πόλει πολιορκῶν αὐτὴν πᾶσι τρόποις καὶ
μηχαναῖς, διὰ δηρᾶς καὶ θαλάσσης περικυλῶν;
τὰ δέκα δικτὼ μῆλα τῆς πόλεως. Καὶ διαβατές
B προσέταξε τὴν σειρὰν τὴν σιδηρᾶν τὴν βαρυτάτην
ἐν τῷ στόλῳ τοῦ λιμένος βαλεῖν, ἵνα τοῦ στόλου,
λέγω τῶν πολεμίων πλοίων, κωλύσῃ τὴν ἐροδόν.
Ενωθεν δὲ τῆς ὀλμοῦ τὰς παρατυχούσας νῆσοις ἐν-
εβαλλον, ὅπως ισχυροτέρως κωλύσωσι τὴν εἰσόδον
καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀντιμάχωνται. Ἡσαν δὲ τίς
τοιαῦται, ἐκ μὲν Λιγουρίας τρεῖς, ἐκ δὲ Ιόνιας;
ήτοι Καστελίας μία, ἐκ τοῦ Γάλλου τῆς Πρεβί-
τζίας . . . , ἐκ δὲ τῆς Κρήτης τρεῖς, ἐκ τῆς
πόλεως λεγομένης Χάνδαξ ἡ μία καὶ αἱ δύο ἐκ Κυ-
δωνίας, πᾶσαι εἰς καράταξιν πολεμικῆν καλῶν; ἴκ-
μασμέναι. Ἔτυχον δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἐνετῶν τριμέρεις
ἐμπορικαὶ μεγάλαι τρεῖς, διὸ οἱ Ἰταλοὶ εἰσέστησι
γρόσσας γαλέρας καλεῖν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν γαλεῖτες,
καὶ ἐπειραι τριήρεις ταχεῖται πρὸς φύλακιν καὶ ὑπ-
ρεσίαν τῶν ἐμπορικῶν τεταγμέναι. Καὶ προστάτευ-
D ὁ βασιλεὺς ἵνα καὶ αὐταὶ ἐναπομένωνται εἰς συμβο-
μήν τῆς πόλεως. Καὶ οὕτως τὰ τοῦ λιμένος ὄχον-
μητο, ἐκ δὲ τῆς χέρτου έστησαν οἱ Ἰταλοὶ **239**

ameræ cum exercitu sibi commisso supra Galatum
castra posuit. Endem die pars classis advenit et pro-
pe urbem ad littus maris appulit. Erant triremes et
dromones circiter triginta, naves minores autem et
uniremes centum et triconta. Ita ad urbem accedili
obsidetque eam omni modo omnisque generis ma-
chinis, terra marique per octodecim milliarium an-
bitum inclusam. Imperator ponderosissimam cale-
nam ferracam ori portus prætendi jussit, qua accessus
navium hostilium arceretur; intra eam naves, quo
forte aderant, collocabantur ad validius defendendū aditum et impetus hostium propulsandos.
Erant naves hæ: e Liguria tres, ex Iberia sic
Castilia una, e Provincia Galli. . . , e Creta tres,
ex urbe, cui Chandax nomen, una, Cydoniarum
duæ, omnes ad pugnam probe instructæ. Aderant
præterea Venetorum magna triremes mercatoris
tres, quas Itali magnas galeras, sive potius gal-
atas appellare solent, et aliae triremes veloxes
ad custodiam et tutelam mercium constitutæ:
quas et ipsas imperator ad succurrentum urbe
manere jussit. Hoc modo igitur portui provisus
est. In terra hostes magnam illam helepolim, cu-
jus os patebat spithamas duodecim, et alias com-
plures spectatu dignas collocarunt; ac fossa mili-
tari alta ducta palisque superne munita, jaculabatur,
et mœnia urbis locis quatuordecim graviter

τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐλεόδειν, πλάτος χουσαν ἐπὶ τοῦ στόματος σπιθαμάς δυοκαΐδεκα, καὶ ἑτέρας πολλὰς ἐλεόδεις ἀξίας θεάματος· καὶ στρατήγων δρυκτὸν ποιήσαντες ὑψηλὸν καὶ μετὰ ἔιλων σταυρώσαντες αὐτάς ἀνωθεν ἔβαλλον, καὶ ἐν τόποις τέσσαραι καὶ δέκα τὰ τείχη τῆς πόλεως σφοδρῶς ἔτυπτον. Καὶ ἐκ πετροδόλων μηχανημάτων πολλαὶ οἰκίαι περιφενεῖς ἔγγυς; τῶν τείχων ἡχρειώθησαν, καὶ μάλιστα τὰ ἀνάκτορα· ἐκ δὲ τῶν ἐλεόδεων τὴν πόλιν ἐθορύβουν κροτοῦντες καὶ κλονοῦντες τοῖς τείχεσι καὶ τοῖς πύργοις ἀνέδιδον, καὶ διαμφίς οὐκ ἐλίπον θάνατοι ἔκ τε τῶν ἐλεόδεων καὶ ἐλεόδεικῶν μπαλιστρῶν τε καὶ τόξων καὶ ἑτέρων μηχανημάτων. Καὶ οὐκ ἔπαινεν ὁ πόλεμος καθ' ἥμέραν τε καὶ νύκτα, αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ συρρήσεις καὶ οἱ ἀκροβολισμοὶ, ἐλπίζων διὰ τὸ ὅλιγους εἶνα: ἡμᾶς καὶ Ισχυρῶς κεκοπιακότας εὐκαλως θηρεῦσαι τὴν πόλιν· καὶ οὐκ εἴσαντες ἡμᾶς ἀνεσιν λαβεῖν οὐδὲ δλῶς. 'Η δὲ μεγάλη ἐκείνη καὶ Ισχυρὰ ἐλεόδεις διὰ τὸ συνεγώς σφενδονίζειν καὶ οὐ τοσούτον τὸ μέταλλον ὑπάρχειν καθαρὸν διερράγη ἐν τῷ βάλλειν τὸν τεχνίτην τὸ πῦρ καὶ εἰς πολλὰ διεμερίσθη κλάσματα, καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπάγγησαν. Καὶ ἀκούσας δ ἀμηρᾶς ἐλυπήθη λιαν, καὶ προσέταξεν ἵνα ἀντ' αὐτῆς ποιήσωσιν ἀλλην Ισχυροτέραν, καὶ ἔως τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδὲν ἔξιον Ἐργον καθ' ἡμῶν κατώρθωσαν. Καὶ τῇ εἰς τοῦ αὐτοῦ ἐφθασε καὶ δ ἐναπολειφθεὶς στόλος αὐτοῦ Ἐκ τοῦ 240 Εὐξείνου πόντου καὶ Νικομηδείας καὶ Ἀστας, ὃν δ ἀριθμὸς εἴκοσι καὶ τριακόσια, ἴξ ὃν ὑπῆρχον τριήρεις; δέκα καὶ ὄκτω, διήρεις τεσσαρά-

κοντα καὶ ὄκτω, τὸ δὲ λοιπὸν δχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοῦ ὑπῆρχον νήες μαχραὶ καὶ πλοῖα, τῶν γε τὸ φορτίον ἣν μαχίμων καὶ τοξιῶν ἀνδρῶν παμπόλλων τὸν ἀριθμόν· ὑπῆρχον ἡδὲ ἐν τούτοις καὶ δρομιώνες φορτίοι πέντε καὶ εἴκοσι, οἱ εἰχον πεφορτισμένα ἔυλα, τίτανον, πέτρας καὶ ἑτέρας ὄλας ἐπιτηδείας πρὸς πολιορκίαν πόλεως. Πλὴν ἐν τῷ λιμένι οὐ δρόμιος; εἴχον τὴν εἰσόδου δι' αἰτίαν ἦν εἰπομένεν. 'Ελθόντες ἐκ τῆς ἑψών περαίας κάτωθεν δλίγον τι τοῦ διπλοῦ κλίνον καὶ μέχρι τῆς ἱκκλησας τοῦ ἀγίου Κυριακού τίνοντες ἔγγυς τὴν στάσιν μετὰ ἀγχυρῶν ἐπιτησαν. Τῇ δὲ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμῆσας τὸν στόλον καὶ τοῦ τῆς χέρου στρατοῦ, ἵππέων τε καὶ πεζικῶν, καὶ εὑρε τριήρεις καὶ διήρεις, μονήρεις, δρομιώνας νῆσας καὶ πλοῖα, εἴκοσι καὶ τετρακόσια B λειτα· δ δὲ στρατεύς δ θέλων μάχεσθαι ἐκ τῆς χέρου χιλιάδες ὑπῆρχον ὄκτω καὶ πεντήκοντα καὶ διακόσιαι. Οἱ δὲ πρὸς ἀντιπαράταξιν ἀνδρες δυτες ἐνδον τῆς πόλεως τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος ἤσαν χιλιάδες τέσσαρες καὶ τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἑννακόσιοι, ἀνευ τῶν ἔνων μάλις δυτων χιλιάδων δύο. 'Εγνων γάρ ἐγὼ τοῦτο οὐτως ἔχειν ἀπὸ αἰτίας τοιαύτης. Τοῦ γάρ βασιλέως προστάξαντος τοῖς δημάρχοις καὶ στρατηγοῖς ἐγράψεν 241 ἔκαστος αὐτῶν τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ ἀκριδῶς, τοὺς δυναμένους ἐν τῷ κάστρῳ κοσμικούς τε καὶ μοναχούς, καὶ τίνα ὅπλα ἔκαστος αὐτῶν κέκτητο πρὸς ἀμυναν· καὶ οὐτως ἔκαστος τῶν δημάρχων δέδωκε τὸν κατάλογον τῆς δημαρχίας αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ. 'Ο δὲ κελεύσας με εἰπεν· 'Αντη ἡ διακονία πρὸς σὲ ἀφορᾷ, τὰ φυλακῆς δεδμένα καὶ ἀπάκρυφα (1). Ληψόν εὖν

percutiebant; destruebantque machinis, quibus lapides jaciebantur, multas domos egregias propter macchia sitas, imprimis palatia, atque helepolibus urbem perturbabant et cum strepitu ac tumultu macchia turresque petebant, et utrinque geminabantur cædes helepolibus, heleboliscis, ballistis, arcubus, aliis machiniis, nec cessabat bellum vel noctu vel interdiu, sed erant perpetuae pugnæ, conflictus, jaculationes. Sperans enim ameras, quo i pauci essemus iique admodum confecti, facile se urbem expugnaturum esse, nullam plane quietem nos capere passus est. Magna autem illa et valida helepolis propter continuam jaculationem, præsertim cum metallo non ita puro esset, dirupta igne extinxit magistrum, et in multa frusta disjecta alios complures aut delevit aut vulneravit. Qua re auditæ, ameras magnopere doluit, edixitque, ut illius loco aliam firmiorem facerent, nec quidquam egregii operis ad eum usque diem contra nos patratum est. Ejusdem mensis die 15 reliqua ejus classis e ponto Euxino, Nicomedia et Asia, navium trecentarum et viginti adest, e quibus erant triremes octodecim, biremes duodequinquaginta, reliquæ naves longæ et onerariae, quibus magnus numerus militum et sagittariorum vehebatur. Numerabantur in

D his dromones onerarii quinque et viginti, lignis, calce, sazis aliisque rebus ad oppugnandam urbem idoneis onusti. Verum non facile habuerunt ad hū portus propter causam quam dixi. Ex oriente advenit paulo infra duplē columnam usque prope ad ecclesiam Sancti Constantini in ancoris stationem habebant. Die mensis decimo recensita classe et exercitu tum equestri tum pedestri, invenit triremes, biremes, uniremes, dromones, naves et nāvicas vi ginti et quadringentas, militum autem terra dimicare gestientium ducenta duodesexaginta millia erant. Ad horum impetus sustinendos qui erant in tante magnitudinis urbe, numerabantur quater mille non genti septuaginta tres, præter extraneos, quorum vix duo millia erant. Cognovi enim hoc ita esse hac ratione. Jubente imperatore, singuli prætores et duces accurate renuntiarunt, ex ipsorum demarchia qui possent militiam tolerare tum laici tum monachi, et que quisque arma ad vim propulsandam habebat. Mandans autem mihi imperator, et negotium, inquit, ad te pertinet; cautione enim et silentio opus est. Accipe igitur catalogum censuum, domique diligenter computa, quot sint et quid armorum sive scuta sive arcus sive machinae. Functus igitur labore ab imperatore mihi mandato, tabellas

(1) Plenius Chronicon abbreviatum, infra, sub an. uvγ', αὐτῇ ἡ δουλεία πρός; σὲ ἀριθμῷ, καὶ οὐ πρός; ἡλίον τινά, διὰ τὸ ἐπιστασθεῖσα σε καὶ καλῶς ἀριθμεῖν καὶ καλῶς φυλάσσειν τὰ φ. δ. x. ἀ. Επίτ.

τὰ τοῦ καταλόγου κατάστιγα, καὶ κάθισον ἐν τῷ Α μηχανᾶς καὶ τέχνας καινὰς εὐρίσκον, καὶ τοὺς ἴνα-
σίκηρους. Ψήφισον ἀκριβῶς πόσοι καὶ τί τὸ δῆλον
καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα καὶ ἐλευθοίκα. Ἐκτελέσας
οὖν ἐγὼ τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως προσταχθὲν μοι πα-
ρέστησα τῷ αὐθέντῃ μοι καὶ βασιλεῖ τὸ καταστιχί-
διον μετὰ λύπης καὶ σκυθρωπότητος; πολλῆς· καὶ
ἴμεινε μόνον ἐναπόρχυφος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἔμου
ἡ ποστῆς. Πλὴν ἡσαν καὶ τινες δίλγοι πάνυ ἔτε
τῶν ἀρχήντων καὶ δῆμους ἀνυφελέστατοι καὶ δειλο-
κάρδοι, οἱ διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπέ-
ρων ἐναντίων πανοικὶ περὶ καιροῦ ἐκ τῆς πόλεως
ἔργυρον· ὃς δὲ τοῦτο ἐν τοῖς ὀστὶ τοῦ βασιλέως
ἐρήθη, στενάξας ἐκ καρδίας καὶ οὐδὲν ἔτερον
ἐποίησεν. Ὑπῆρχε δέ τις ἐκ τῆς Λιγουρίας ἐν ταῖς
δύο ναυσὶ, δεῖ ήν ναυάρχης καὶ Κύριος, ἀνὴρ πάνυ
δεξιός, ἀνθρεῖος καὶ ἐπιτήδεος, τούνομα Ἰωάννης
242 τίνα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἕξουσιαν ἐδωσε,
θαρρήσας μεγάλως εἰς αὐτὸν· δεῖ δητας καὶ ἐν τῇ
ἀρχῇ ἔργα δέξια μνήμης ἐποίησε.

὾ς δὲ ὁ ἀμηρᾶς τὴν κεχλασμένην ἐλεόδιν τα-
χέως πάλιν ὑγιῆ καὶ σώντα ἐποίησεν, ἡμέρας τε καὶ
νυκτὸς μετὰ βίας τοῖς τείχεσιν ἐπυπον καὶ θύρων
πολὺν ἐν ἡμέραις εἰπούν μετὰ πάσης μηχανῆς πολε-
μικῆς, ἀκροβολισμούς καὶ συρράξεως καὶ συμπλο-
κᾶς ἰσχυροτάτας· καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακόν. Οἱ
δὲ ἡμετέροις καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰς μηχανὰς τὰς
πολεμικὰς μανθάνοντες καὶ τὰς τῶν ἐναντίων θεω-
ροῦντες, πᾶσαν δειλίαν καὶ φόβον ἔσαντες καὶ

Imperator non sine dolore et mortaliis tradidi, man-
sitque præter nos duos reliquis occultus numerus.
Cæterum nonnulli, sed per pauci illi, de nobilitate
et plebe homines nequam et imbellies timore belli
calamitatumque cum totis familiis ante tempus ex
urbe fugerunt: quod ubi ad aures pervenit impera-
toris, nihil aliud quam ab imo pectore gemitum
duxit. Erat autem in Ligusticis illis duabus navibus
ipsarum præfectus et dominus, vir nobilis, dexter-
rimus, strenuus, commodus, Joannes Justinianus,
nomine. Quem cum imperator ad omnia esse ido-
neum animadvertisset, tribunum eum et ducum
trecentorum militum instituit eidemque alia qua-
dam belli munera administranda commisit, virtute
eius magnopere nitus: qui revera in hac præfec-
tura sua facinora memoria digna patravit.

Ameras postquam distractam helepolim brevi tem-
pore refecit instauravique, dies ac noctes vehe-
meuter muros quatere et magnum nobis tumultum
injicere omni belli genere, jaculationibus, præliis,
dimicationibus acerrimis non cessavit, eratque mul-
tiplex mali facies. Nostri quotidie machinas belli-
cas tractantes spectantesque eas, quas hostes ha-
bebant, timore et formidine soluti, machinas et ar-
tes novas excogitabant, et hostibus haud parum de-
trimenti affercabant. Cæterum singulares illæ artes

B μηχανὰς καὶ τέχνας καινὰς εὐρίσκον, καὶ τοὺς ἴνα-
τοὺς οὐκ δίλγον ἐβλαπτον. Αἱ δὲ τέχναι μερικαὶ
οὐκ ἐς μάκρος ἐστήκεισαν διὰ τὸ μὴ έχειν ἡμῖς
τελεῖας ἀνεσιν καὶ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ ἀποκλει-
σμοῦ ἐπιτῆδεια. Χαλάσαντες δὲ ἐν τοις ἕποις τὰ
τείχη μετὰ ἐλεόδιων καὶ πυριδῶν μηχανημάτων,
εἴται θέλοντες πλῆσαι τοὺς τάφρους ἵνα φύλων:
ποιήσαντιν τὴν εἰσόδον καὶ διὰ τῶν χαλασμάτων
εἰσέλθωσιν, ἀκροβολισμοὺς ἐν πρώτοις ἐποίησαν καὶ
συρράξεις, μέσον δὲ ἐκείνων ἔτερα χώματα ἐν τοῖς
τάφροις: Ἐρήμιτον καὶ κλέδους δένδρων καὶ ἐτέρας
ῦλας, τινὲς δὲ ἐκ τῆς βίᾳς καὶ τὰς σκηνὰς αὐτῶν.
Καὶ ἦν ίδειν θέραμα, διτι καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκ τοῦ
πλήθους καὶ τῆς στενοχωρίας ἥν είχον ἐπι-
πον: καὶ οἱ ἐρχόμενοι δπισθεν ἀνηλεώς, βίπποντες; τὰ
243 ξύλα καὶ χώματα αὐτοὺς οἰκτρῶς ἐκπέμπον
καὶ ἐν τῷ φύῃ ζῶντας παρεπεμπον. Ἔτεροι δὲ καὶ
μετὰ προαιρέσεως οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ δυνάμενοι
ἐκ τῆς ὅρμης καὶ σπουδῆς τοὺς ἀσθενεστέρους ἀντὶ^C κλέδων καὶ χώματος ἐρήμιτον ἀπηνῶς. Ἀλλὰ καὶ
ταῦτα ποιοῦντες οὐκ ἐδύναντο φυγεῖν ἀδλαβεῖς ἐκ
τε τῶν ἐλεόδιων καὶ τζαγκρατόρων, καὶ τὰ τῶν
τειχῶν βαρέων λίθων ἀποσφενδονούμενα οἱ ἴνα-
τοι αἰσχρῶς ἐπιπον καὶ πολλὰ κατεπίηστο, καὶ
καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἀδλαβεῖ; οὐκ ἐντί-
μενον. Σύροντες δὲ καὶ τὰς ἐλεόδιες αὐτῶν ἵν;
γῆς τῶν τάφρων, καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ
συμπλοκὴ φρικαλέα ἐγένετο. Καὶ εἰς αὐτὰ διὰ
ἄγενη ἦσαν καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ θαυμαστὸν ἥν,
χωρὶς ἐμπειρίας πολέμου δυτες τὴν νίκην είχον διὰ
τὸ μεγαλοψύχως καὶ γενναῖως ἐντυγχόντες ἐκούν
τὸ ὑπὲρ δύναμιν. Καὶ τοὺς τάφρους ἐνεγέμιζον δι-

D non diu valuerunt, propterea quod nobis nulla om-
nino quies concedebatur nec suppetebant, quae ad
pugnam et obsidionem tolerandam necessaria es-
sent. Mœnibus igitur nonnullis locis per helepoles
et pyrobolas concussis, hostes fossas impleturi, quo
facilem ingressum haberent et per foramina muro-
rum penetrarent, qui primi stabant, jaculationibus
et pugnis nos vexabant. Inter hos medios alii ter-
ram in fossas congerebant aut frondes arborum et
aliam materiam, nonnulli adeo ardore abrepti ten-
toria sua: eratque videre mirum spectaculum, quo
eorum non pauci multitudine et loci angustiis com-
pressi cadebant, et ab iis, qui sequebantur et
crudeliter dejiciebant ligna et terram effossam, mi-
serabiliter cooperati, vivi ad inferos mittebantur.
Nonnulli etiam viribus validi ac robusti ex impetu
et festinatione infirmiores ultrro pro ramis vel terra
saviter detrucebant. Sed cum hæc facerent, non
poterant salvi devitare helepolium et telorum ictus,
et a grandibus saxis, quæ de muro vibrabantur,
cadebant turpiter multumque vulnerabuntur: quan-
quaque etiam de nostris nonnulli non illæci manse-
runt. Traxerunt tamen helepoles ad oram fossæ, et
conflictum ac decertatum est horribiliter. At haud
imbellies nostri se præbuerunt, ac mirum erat, ut
bello inexercitati victoriam tamen reportarent, et

δῆλης τῆς ἡμέρας, τιμεῖς δὲ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὰς Α ψευσθεὶς ὑπὸ τὰς αὐτής ἐλπίδα; Ἐπεργά νέα ἀφευρήσασις καὶ τὰ ἔνδια εἰλκίζομεν ἕσωθεν· καὶ αἱ ὄρύξεις τῶν τάφρων ἐνεπέμειναν ὡς καὶ ἥν τὸ πρότερον. Τοὺς δὲ χαλάσαντας πύργους χοῦν μετὰ σπυρίδων βαστάζοντες καὶ ἀγγειών ἔμιλινον οἶνον καὶ ἐτέροις ἔμιλοις αὐθίς ἀνεκαινίζομεν. Οἱ δὲ ἀμηρᾶς θεωρῶν ἦσχύνετο διὰ τὸ τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἀπράκτον **244** μάνειν, καὶ ἐτέραν μηχανὴν πολεμικὴν θέλων ποιῆσαι προστέταξεν ἵνα Ἑλβωσὶ τινες δινδρες οἱ δυνάμενοι δροῦνται ιδεῖν καὶ ποιεῖν ὅπας ὑποκεχρυμμένας κάτωθεν τῆς γῆς, ὅπως δι' αὐτῶν ὁ στρατὸς εὐκόλως εἰσελθωσιν ἕνδον τῆς πόλεως. Καὶ κατὰ τὸ προσταχθὲν ὑπὸ αὐτοῦ ἡράκαντο δρύσσειν. Ἰωάννης δέ τις Γερμανὸς δίκρον ἡσηκημένος τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς καὶ τὰς τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, ἐνωτισθεὶς τὴν μηχανὴν, ἐτέραν διπῆτην ἐναντίαν ὄρυξες καὶ μετὰ ὑγροῦ πυρὸς τεχνήντως συσκευάσας, ἐρχομένων τῶν Τούρκων διὰ τῆς διπῆς μετὰ χαρᾶς αὐτὸς τὸ πῦρ ἀνάβας τὸ εἰς τὴν ἐναντίαν ὠρυτήμην παρ' αὐτοῦ διπῆν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε καὶ τὰς τέχνας αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἀπέδειξεν· διπῆν δὲ μίαν ἐναντίων ὁ γεννάδας Γερμανὸς λαθὼν οὐχ εὑρεν. Οἱ Τούρκοι δὲ καὶ αὐτοὶ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνῆψαν, διὰ προτοίμασαν, πάλιν οὐδὲν κατέρρωσαν πύργους διὰ τίνος μόνον πελασιοῦ διλγον μέρος ἐκ τοῦ κρότου τοῦ πυρὸς ἐπεσεν, διὰ τιμεῖς εὐθὺς ἀνεκαινίσαμεν. Ἡσαν δὲ καὶ τινες γηραιοὶ οἱ ἐλεγον διτὶ καὶ οἱ ἐναντίοι ἐν ἐτέραις μάχαις τοῦτο ἐπράξαν καὶ οὐδὲν ἐκατέρρωσαν διὰ τὸ πλειον μέρος τῆς πόλεως ὑποκάτωθεν τῶν τειχῶν πετρώδες εἶγαι. Σφαλεῖς δὲ ὁ ἀμηρᾶς καὶ C

ματα_καὶ μηχανὰς εἰς πολιορκίαν ἐποιεῖ· ἐλέποιλιν γάρ μεγίστην ἔχουσαν τροχοὺς πολλοὺς μετὰ ἔνδιαν χοντρῶν **245** κατεσκεύασε, πλάτος ἔχουσαν πολὺ καὶ ὑψος· ἐνδύσας δὲ αὐτὴν ἕσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐκ τρίτου μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν, καὶ πύργους εἴχεν ἀνώθεν καὶ παραπτάσματα, ἀναβάθρας καὶ καταβάθρας, ἵνα οὐ δυνησώμεθα τοὺς ἕσωθεν αὐτῆς βλάπτειν. Εἰλεῖ δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν μέρος ἡνοιγμένον, ἵνα φράδις· εἰσέρχωνται καὶ ἐξέρχωνται οἱ βουβόδυνοι· Κατὰ δὲ τὸ μέρος δι' οὗ ἐμελλον ἐλθεῖν ἐν τῷ δρύγματι, εἴχε πύλας τρεῖς μεγάλας μετὰ παραπτάσματος σφρόδρως ἐνδεδυμένας, ὡς εἰπομένων. Εἴχον δὲ ἕσωθεν καὶ κύκλοθεν πᾶν δργανον καὶ τεχνην πολεμικὴν καὶ πολλὰς ὄλας καὶ ἔνδια, ἵνα δύψωσιν ἐν τῷ τάφρῳ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ, διπῶς φράδιας εἰσελθωσιν· εἴχον δὲ κλίμακας ἔχοντας τὰς βαθμίδας μηρινθώδεις ὑποχαλουμένας διὰ κάλων, καὶ αὐθίς ἥπον μίαν εἰς ὑψος. Προσδεδομένης τοῖς τείχεσι καὶ πάσῃς ἐτέρας μηχανῆς, ἢν ἡδυνήθη ἀνθρώπου νοῦς νοῆσαι, ὡς οὐχ ἡλπίζεν βασιλεύς ποτε, οὐκ ἐποίησε τοῦ ἀλῶσαι τὸ φρούριον. Ποιήσαντες δὲ καὶ ἐν ἐτέροις μέρεσιν ἀμάξας μετὰ πλείστων τροχῶν, καὶ δινώθεν ὡς πύργους, καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι διὰ τρόπον εἰπομένων. Ἔχοντες καὶ αὐτοὶ πλείστας μηχανὰς κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἡτοίμασαν ἵνα πάντες τὴν σύρθησιν διμερούς ποιήσωσιν. Καὶ πρώτον μὲν **246** μετὰ τῆς φορερᾶς ἐκείνης ἐλεύθερως τύ- φαντες σφρόδρως ἐφρίψαν εἰς ἔδαφος τὸν πύργον τὸν

Dmagno animo et generose se objicentes supra vires laborarent. Itaque cum illi toto die fossas impletant, nostri tota nocte materiem, terram, ligna intro egerebant, unde fossas mauserunt, quales ante fuerant. Turres autem concussas humo in coribibus et vasis ligneis vinariis aggesta trabibusque instaurabant. Quae cum animadverteret ameras, erubescerent, quod consilium suum eventu careret, atque aliam rationem experturus, imperavit, ut adessent, qui recte iudicio oculorum uterentur et cuniculos agere callerent, per quos exercitus facile urbem intrare posset: cœperuntque ad præscriptum ejus fodere. At Joannes quidam Germanus in tractandis bellicis machinis et igne Græco exercitatisimus, cum animadvertisset illorum consilium, aliud cuniculum contrarium agendum et igne Græco artificiose implendum curavit, Turcisque læte per cuniculum procedentibus, ipse in altero a se acto cuniculo accenso igne, multos eorum exussit opusque ad nubilum rediget. Unus tamen hostium cuniculus generosum illum Germanum latuit. Ipsiquaque Turcæ idem genus ignis pararunt et accenderent, sed nihil profecerunt; nisi quod unius vestis turris parva pars ex pulsu incensi ignis concidit, quam tamen statim instauravimus. Erant autem senes quidam, qui dicerent, hostes idem tenasse alios in bellis nec quidquam profecisse, quod major urbis pars subter muros solum saxosum

haberet. Spe igitur lapsus et frustratus ameras alia nova inventa et machinas ad expugnandam urbem adhibuit. Helepolium maximam, multis rotis sustentatam, in primis latam et altam, lignis instruxit, atque intus et extra triplicato corio bubalorum et boum induit. Habebat eadem superne turretes et vela, ascensus item et descensus, ne qui intus essent a nobis possent laedi. Patebat porro foras, ut qui vellet, facile et ingredi et egredi possent. In ea autem parte, qua in fossam intrare vellent, tres magnæ portæ erant, tegumento, ut diximus, probe obiectæ. In circuitu intus et extra disposita erant omnia genera bellicorum instrumentorum et machinaria, materiæ et lignorum magna copia, quæ opportuno tempore in fossam dejicerent, quo habebant aditum. Habebant scalas gradibus stuppeis, quas per funes demittebantur et rursus in altum trahebantur. Admovebantur mœnibus præterea aliae omnes machinæ, quas excogitare mens humana potest, quales nunquam visurum se esse speraverat imperator nec ad capiendum castellum aliquod ipse fecerat. Fabricati sunt etiam aliis in locis currus rotis permultis et superne turribus instructos et eo, quo diximus, modo munitiones, cumque et ipsi machinas plurimas haberent igne, qui non existinguuntur, replete, has compararunt, ut una omnes hora eruptionem facerent. Ac primum quidem ingentis illius helepolis pulsū turrem prope portam sancti

πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἀγίου Πρωμανοῦ, καὶ ἐύθὺς Λ διὸν εὑρώσι, καὶ ιδόντες τὰς ἀλπίδας αὐτῶν κενά; τὴν ἑλέπολιν ἔκεινην σύραντες ἔστησαν δάνωθεν τοῦ δρύγυματος. Καὶ ἡ μάχη καὶ ἡ συμπλοκὴ νοσιαλα- καὶ φρικαλέα ἐγεγόνει· ἦν δὲ πρὶν τὸν ἥλιον ἀνα- τεῖλαι, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκράτησε. Καὶ τοτὲ μὲν ἐν μέρει τὴν συμπλοκήν καὶ τὴν σύρρη- ξιν ἰσχυρῶς ἤγωντο, ποτὲ δὲ ἐν μέρει τὰ ἔυλα καὶ τὰς ὄλιας καὶ χώματα τὰ ἐσωθεντῆς ἑλεπόλεως ἐν τῷ τάφρῳ ἕρβιπτον· καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοῦ πύργου ὅλην, καὶ ἐξ ὧν ἔκεινοι ἕρβιπτον, ὅδον εὐθείαν αὐτοῖς ὥρκονθμησαν. Τυχόντες καὶ οἱ τι- τεροὶ γενναίως αὐτοὺς ἀπεμπόδιζον, καὶ ἐκ τῶν χλιμάκων πολλάκις αὐτοὺς ἀπεκρήμινον, καὶ τινας χλιμακας ἔσλινας κατέκοψαν, καὶ καρτερῶς οἱ ἐναντῖοι πολλάκις τῇ ἡμέρᾳ ἔκεινη ἀπεκρούθησαν
Σ/ρ: τῆς πρώτης ὥρας τῆς νυκτός.

Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἔχοντες τὸ τοῦ κόπου τοῦ πολλοῦ καὶ τὸν πληγῶν ἡγανάκτησαν, καὶ ἡ συμπλοκή καὶ ὁ πόλεμος ἐλύθη, ἐλπίζοντες μὲν τῷ πρωῒ μετὰ ὅλη- γου κόπου τὴν βάσιν εὐκολὸν εὑρώσιν· ὅλα τῶν ἑλπίδων ἐψεύσθησαν, διὰ τὸ μὲν Ἰωάννης δ' Ἰου- στινιανὸς ὡς τις ἀδάμας δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνα- θαρέψυντας τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας καὶ παραινέ- σαι· καὶ δὲ βασιλεὺς παρὼν μετὰ ἑτέρων πολλῶν τῶν ἑλύθοντων εἰς ἔκεινον τὸν τόπον εἰς βοήθειαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς πολλὰ κοπιάζαντες **247** τοὺς τάφρους ἔκεινασαν καὶ τὸν πεσόντα πύργον μυρίας μηχανας· ἀνώρθωσαν, καὶ τὴν ἑλέπολην τῶν ἐναν- τίων ὑποκάτωθεν, οὐ ἔκειτο ἐνδεμυμένη, ἐπιρυπόλη- σαν. Ήπειρ δὲ τρίτην ἀλεκτροφωνίαν ἐλθόντες μετὰ χαρδες, ἐλπίζοντες ἵνα τὴν βάσιν, ὡς εἶπομεν, βρ-

B καὶ τούτων γινομένων πολιορκουμένης τῆς πό- λεως νῆσος τρεῖς Λιγυορίας ἐκ Χίου φόρτον λαβόντες· καὶ ἀνεμον τηρήσαντες ἐπιτήδειον τὸν ἀλοῦν πρὸς ἡμᾶς· ἐποιεῦντο· διερχομένων δὲ αὐτῶν εὗρον καθ' ὅδον καὶ ἑτέραν μίλια βασιλικὴν **248** νῦν ἐκ Σι- κελίας μετὰ σίου ἐρχομένην. Καὶ φθάσασαι ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐγγὺς τῆς πόλεως, καὶ τῷ πρωῒ ιδόντες αὐτές; αἱ ἡμερόσκοποι τριήρεις τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου στόλου μέρος πολὺ κατ' αὐτῶν ὥρμησαν μετὰ πάσης χαρδες, μετὰ τυμπάνων κιλού κερατίνων σαλπίγγων κροτοῦντες, ἐλπίζοντες ἐν εὔκολῃ τάσσει τὰς νῆσος σαγηνεῦσαι. Ός δὲ ἡγγι- σαν καὶ τὸν σόλεμον ἀνήψιαν καὶ ἀκροβολίζοντο, ἐν πρώτοις ἥλθον κατὰ τῆς βασιλικῆς νηὸς μετὰ ἐπερ- μένης ὁρύσεως· ή δὲ ναῦς ἐκ τῆς πρώτης προσβολῆς μετὰ ἑλεοβολίσκων καὶ βελῶν καὶ πετρῶν κακῶς

Romani sitam prostraverunt, atque helepolium illico promotam supra eam fossam collocarunt. Hinc pu- gna et diuinatio exitiosa et horribilis exarsit, quæ comissa ante lucem per totum diem duravit. Tur- cæ nunc conflictu et certamine acriter contendebant, nunc ligna, materiem, terram, quæ in helepoli erant, in fossam conjiciebant. E ruina turris mate- riæ, materia, quam congregabant, viam planam sibi pararunt. At vero nostri eos strenue impediebant, atque saepe detrucebant de scalis ligneis, quarum nonnullas conciderunt, hostesque eo die usque ad primam noctis horam saepe acriter repulsi sunt.

D Itaque impii, ob laborem plagasque frendentes, pugnam solverunt, postero die levi opera ingressum facilem habituros se esse rati. At exciderunt spe sua, quod Joannes Justinianus, velut adamas tota nocte milites suos cohortatus, atque imperator co- ram ipse præsens cum aliis multis, qui codem ad opem ferendam confluxerant, per totam noctem ma- gno labore fossas vacuæfecerunt, turrem collapsam molimentis innumeris instaurarunt et helepolium hostium, igne ubi opesta stabat, submissò, exsusserunt. Itaque sub tertium galli cantum cum læti et spe freli, facilem se, ut dixi, ingressum habituros esse, advenissent, ubi spe se fustratos viderunt, mirati sunt, atque ameras, magnopere tristatus et pudefactus, obstupuit virtute nostra, dixitque mi-

rans, si triginta septem millia prophetarum sibi af- firmassent, impios (nos scilicet) una nocte, quod fe- cerunt, facturos esse, se non habiturum fuisse fidem. Deinde cum nos omni vacare timore, nec impres- siones pugnasque, quas per totum diem fecerunt, aut jaculationes innumeræ et saxa desuper in nos imbruum instar demissa extimescere, sed omne pe- riculum nibili facere animadvertisset, in magna- animi perturbationem et consternationem ipse et universus senatus ejus inciderunt. Atque hæc qui- dem ita evenerunt.

Interim dum urbs obsidetur, tres naues Ligu- silinæ in Chio oneratae, ventum secundum nacte, ad nos cursum tenebant. Inventa in itinere alia impe- ratoria navi, quæ e Sicilia cum frumento solverat, nocte quadam prope urbem devenerunt. Mane ut a diurnis excavatoriis triremibus ameræ conspectæ sunt, et reliqua classe naues non paucæ cum Iæli- tia, tympanorum et cornuum strepitu, incitato cur- su, contra feruntur, nullo labore eas naues a se interceptum iri opinantæ. Cum appropinquassent et pugnæ comisissent jaculando, in primis impe- ratoria navem superbius adorti sunt; quæ tamen eos primo impetu jaculis, telis, eaxis male excepti: cumque proris eam subiissent, illi eos eminus ollis igne Græco bene repletis atque axis prohibuerunt, magna in eos strage edita. Nos hæc de mœnibus

ἔδεξ:ώντα αὐτούς. Καὶ ἐλθόντες τὰς πρώρας ὅποι· Αἱ θεωρῶν αὐτὸν οὕτως ποιοῦντα ἡγανάκτουν λυπούμενοι καὶ τοὺς ἐν τῷ στόλῳ ἐβλασφήμουσι· καὶ πλεῖστοι ἔφεποι τῷ ἀμηρῷ καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦντες ἦντον νηῶν ἡγγισαν. Οἱ δὲ τοῦ στόλου τὸν ἀμηρὸν οὗτος θεωροῦντες πράττοντα, καὶ αἰχνυθέντες τὰς ὄντρεις, ἀκοντες καὶ ἔκοντες μετὰ θυμοῦ μεγάλου μετέστερεψαν αὐθίς τὰς πρώρας κατὰ τῶν νηῶν καὶ ἐμάχοντο ἴσχυρῶς. Καὶ τοις ἔργοις εἶπεν; οὐ μίνων εἰς οὐδὲν τὰς νηᾶς ἐβλαψαν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτος φόνος καὶ πληγὴ ἐγεγόνει κατ' αὐτοὺς; ὥστε οὐκ ἐδύναντο αἱ τριήρεις ὅπισθιν ἐλθεῖν. **250** Ἐφονεύθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς ἔμαθον ἐγὼ ἐξ αὐτῶν, πλεῖον ἢ δυοκατάσκα χιλιάδες Ἀγαρηνοί, μόνον ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐξ ἀνάγκης ἐ στόλος μικρὸν ἀνεχώρησε, καὶ εἰ νῆσος εὔκαιραν εὑρόντες εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι ἀνευ οὐδενὸς ἀποκτανθέντος, εἰ μὴ τινῶν ὀλίγων πληγέντων. Καὶ μεθ' ἡμέρας τενάς δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πρὸς Κύριον ἐβεδήμησαν. Οἱ ἀμηρός δὲ τοσοῦτον μανεῖς καὶ λυπηθεὶς κατὰ τοῦ τοῦ στόλου δρούγγαρούς ήθελεν αὐτὸν ἀνασκολοπίσει, λέγων ὅτι ἔνεκεν τῆς ἐκείνου ἀνανδρίας καὶ δλιγοῦχίας αἱ νῆσοι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐξάλλοντο, καὶ δι' ἀπροσεξίας τούτου καὶ ἀνωφελείας εἰσασεν αὐτὰς εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς βουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀμηρὸν ἐδέθησαν τοῦτον, ὥστε ζῆτε, τὸν δρουγγάριον ἐχαρίσατο· πλὴν τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν ἐγύμνωσε, καὶ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ τοῖς λαννιζάροις ἐχαρίσατο.

B

C

D

spectantes, Deo preces faciebamus, ut ipsorum nostrique misereretur. Similiter ameras, equo insidens, e littore, quæ siebant, prospiciebat. Jamque tertium jaculantur, fastuque turgidi et magno clamore eos invadunt. At naucleri, gubernatores, navarchi virili animo et robusto pectore stantes, nautas cohortantur ad mortem vitæ anteponendam, in primis imperatoriaæ navis navarchus, Phlantanelas nomine, qui e puppi ad proram processit, leonis instar decertans et reliquos vocibus excitans, quas verbis exprimere non magis quam cæterorum clamores possim, quibus astra seriebantur. Itaque exarsit rursus vehementius pugna, ac multi e triremib; occisi aut suffocati sunt, duabusque adeo triremib; capti, in magnum timorem inciderunt. Ameras cum tam tantamque classem nullum operæ pretium facere, imo potius superari videret, ira et furore incensus, fremens et dentibus frendens, maledictis suis proscidit, ignavos, effeminatos, nebulones increpans; ac subditis equo calcaribus, in mare proiectus est (prope enim a terra naves aberant, circiter jactum lapidis), ut vestes ejus maximam partem aqua salsa madesierent. Quod ubi eum facientem vidit exercitus, qui in littore erat, indignatione et dolore commoti, convivialan-

tur his qui in classe erant, et plurimi equis ameram secuti, ipsi quoque usque ad naves procedunt; ac classiarii, ita cum agentem eum vident, pudore conviciorum compulsi, conversis rursus proris adversus nostrorum naves, strenue decertant. Verum quid opus est, ut eventum dicam? Non modo nihil quidquam nocuerunt navibus, sed etiam tanta in eos clades stragesque edita est, ut triremes redire non possent. Occisi sunt illo die Agareni, ut ex ipsis cognovi, plus duodecies mille in mari duntaxat.

D *ingruente nocte, classis, necessitate coacta, paulo recessit, et quatuor illæ naves, opportunitatem nataæ, portum intrarunt, nemino de suis occiso, per paucis vulneratis, quorum post aliquot dies duo vel tres ad Dominum migrarunt. Ameras adeo irasciebatur surcensebatque classis præfatio, ut palo eum transfigere cogitaret, quod illius ignavia et segnitia naves illa nocte evasissent, idemque socordia et imperitia præpeditus non prohibuisset eas, quoniam portum intrarent. Verum quidam senatus et aulæ proceres precibus impetrarunt ab amera, ut eum vivere pateretur: qui tamen dignitate eum exiit omnesque facultates ejus jannitzarii donavit.*

Rursum mœstus ameras, canis instar manus inordet, pede terram pulsat, cum, bis et ter muris

άνωρθωμάνους εύρισκεν, καὶ ἔκατὸν πεντήκοντα Α γέζυραν κατασκευάζει τρόπῳ τοιῷδε ἀκάτια γάρ ειναι, ἀγγεῖα μεγάλα, ξυλουπίθους συνάδεξ; πολλοὺς, καὶ ξύλοις μακροῖς ήτοι δοχοῖς καὶ σιδηροῖς καὶ σχοινίοις λαχυρῶς καὶ δυνατῶς συνσφίγγεις καὶ δῆσαις, ίνα μή τὰ ἀλμυρὰ θεάτρα δυνηθῶσιν ἐκβίφαι τὸ ἔργον, εἴτα δικαθεν τῶν ἀκάτιων καὶ ἀγγείων καὶ τῶν ξύλων σανίδας δυνατῶς δῆσαις καὶ σκολόπεσι σιδηροῖς ήτοι περόναις, καὶ γέφυρα ἐγερόντεις δυνατῇ καὶ τι καλῇ, ἔχουσα τὸ πλάτος ὄργιών πεντήκοντα, τὸ δὲ μάκρος ἐκατόν, ώστε φανεροῖς τὴν μέσην πᾶσαν τοῦ λαμένος ὡς ἐν ἕηρᾳ περιπατεῖν. Εἴτα καὶ ἀλεθῶν δικαθεν τῆς γεφύρας βαλῶν, καὶ αἱ τρίτηρεις ὅμοι πρὸς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐν ἑκείνοις τοῖς μέρεσιν θευπετον. Ήδοντες δὲ αὐτὰ δι βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ πόλις εἰς ταραχὴν λογισμῶν μεγάλων ἐνέπεσον ἐδεδίεις γάρ δι βασιλεὺς διὰ τὴν διλγότητα τῆς ήδην. Καὶ βουλῆς γενομένης, ίνα οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ δημαρχοὶ καὶ οἱ ἔτεροι δρόστοι ἀνδρες Ἰταλοί τε καὶ Ρωμαῖοι, διλγοὶ πάνυ εὐρεθέντες, διπού δὲ διν νεωστὶ περοσταχθῶσιν, ἐν ἑκείνοις τοῖς τόποις ἔκαστος αὐτῶν ἀπέλθῃ τοὺς τείχους φυλάττειν καὶ τοὺς ἔχθροὺς ἀντιμάχεσθαι. Καὶ πρῶτον μεν τῷ τῆς Ἐνετίας μπαλώφ Ἱερωνύμῳ Μηνάρῳ ἐνεμπιστεύθη φυλάττειν καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἀνάκτορα καὶ πάντα τὰ ἑκεῖσε • τῷ δὲ τῶν Καταλάνων κονσούλῳ Πέτρῳ 253 Γουλιάνῳ ἐδόθη ίνα φυλάττειν ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Βουκολέσοντος καὶ διριέγγεις τοῦ Κοντοσκαλίου, τῷ δὲ Ἰακώβῳ Κονταρίνῳ ίνα φυλάττει τὰ μέρη τῶν τειχῶν τοῦ ἔκθεν λαμένος καὶ ίώς ἐγγὺς τῶν Ὑψωμαθίων (καὶ οὐ διείπει ποιεῖν τὰ δασα ἑξεστι στρατιώταις, καὶ μάλιστα τοῖς

concussis, fossis impletis, illico ea instaurata invenit, et centum et quinquaginta triremes, biremes, uniremes capere non potuisse illas quatuor naves, sed tantum ab iis cladem perpessas esse considerat. Trahit ex imo pectore gemitum, et fummat ore, ac meditabatur, quid factio opus esset, ut urbem gravius urgeret et premeret ac terra et mari obssideret. Talem igitur rationem excoxitavit, qua partem classis in portum trajiceret : quam rationem statim factio probavit. A tergo Galatae trans collēm viam rectam ad portum usque pertinenteūt, totamque assibus tralibusque sternuit, adipe boum et vervecnū perunctis. Multis insuper aliis instrumenis machinique varii generis constructis, triremes et biremes, facili opera in collēm subvectas, in portum deducit. Erat opus mirabile et nauticum stratagema egregium. Equidem existimo, imitatum cum esse Cæsarem Augustum, contra Antonium et Cleopatram pugnantem, qui cum propter fluctus maris et ventos adversos Peloponnesum circumnavigare non posset, navibus trans Isthmum in partem orientalem maris Græci tractis, confessim in Asiam pervenit, aut Nicetam patricium, qui et ipse et mari Græco triremes in orientale trajecit et Cretes ad Mothonen et Pylum in fugam vertit.

Triremes igitur ab amera una nocte deportatae,

postero mane in portu inventæ sum. Deinde pontem hoc modo extruxit. Acatia, alia lignea vasa ampla, dola magno numero comportari jussit, et lignis longis sive trabibus, ferramentis et funibus, firmiter et arcte constringi et colligari, ne opus fluctibus maris disjiceretur. Deinde super acatia, vasa, trabes assibus per clavos ferreos sive fibulas valide affixis, pons firmus et pulcher faciūt, latitudine quinquaginta, longitudine centum pedum, ut per totum medium pontem tanquam in sicco ambulari posset. Tum helepoli ponti imposita triremibus simul ad urbem admotis, mœnia ea parte percutere cœperunt. Hæc cum conspicerent imperator et urbs universa, vehementer animis perturbati sunt. Sollicitum enim imperatorem habebat paucitas nostrorum. Convocato concilio, decretum est, ut duces et tribuni et reliqui viri strenui tum laici tum Romani, perpauci numero, qua nuper constituti fuissent, eadem in loca nunc redirent ad defendenda mœnia hostesque propulsandos. Ac primum quidem Venetorum baile, Hieronymo Menuto, mandatum est, ut paitia et quæ ad ea pertinerent custodiret et servaret. Catelanorum consuli, Petro Giuliano, pars Bucoleonis prope ad Contoscalium usque luenda data est. Jacobo Contarino muri exterioris portus usque ad Hypsomathia commissi (nec is neglexit facere, quidquid milites,

εὐγενέσι), Μανουήλ δὲ τῷ ἔκ τῆς Λιγουρίας ψυ-
λάττειν τὰ μέρη τῆς πύλης τῆς λεγομένης Χρυσῆς;
μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τοξότων τε καὶ μιταλαιστρῶν·
εἶχον γάρ ἐν ἑκείνῳ τῷ μέρει ἐλέπολιν ἐναντίαν,
καὶ αὐτὴν μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν ἐνδεδυ-
μένην, καὶ τὰ τείχη μετὰ μηχανῶν ἐπιπτον. Παῦλω
μὲν καὶ Ἀντωνίῳ καὶ Τρωιλῷ τοῖς αὐταδέλφοις
ἐμπιστεύθη ἵνα φυλάττωσι τὸ Μυρίανδρον, διπού καὶ
ἐν ἑκείνοις τοῖς μέρεσιν ἡ πόλις ἦν ἐπικίνδυνος, καὶ
νυκτὸς καὶ ἡμέρας πεζοῖς τε καὶ ἵπποται τοῦ λήθους;
τῶν Τούρκων ἐμάχοντο γενναῖως καὶ ἀνδρεῖς, καὶ
πολλάκις καὶ τὰ τείχη χαλάσσαντες καὶ θέλοντες
εἰσελθεῖν κακῶς ἀπειδιώθησαν, καὶ φόνον εἰς αὐ-
τοὺς οὐκ ὅλην ἐποίουν, καὶ μέρος μὲν τῶν κλιμά-
κων αὐτῶν ἐσυρον, μέρος δὲ ἐθλαζον, καὶ τὰ τῶν ἀν-
δρῶν δύθλα καὶ γέρα μνήμης αἰώνιου ὑπῆρχον δέξια.
Θεορίῳ δὲ τῷ Παλαιολόγῳ, ἀνδρὶ ἐμπιέρῳ πάσῃς
γραμματικής πραγματείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παι-
δείας καὶ μαθηματικής εἰς ἄκρον γενεσαμένῳ, ἐνε-
πιστεύθη φυλάττειν κατὰ τὰ μέρη τῆς πύλης τῆς
λεγομένης Σηλυσθρίας. Τῷ δὲ Ἰωάννῃ τῷ Ἰουστι-
νιανῷ τῷ αὐτοῦ στρατηγῷ **254** καὶ εἰς πάντα καλῷ
καὶ ἐπιτηδεῖῳ, πρῆξ δικαὶος διὰ τὸ βασιλεὺς πολλὰ θαρ-
ῥῶν ἥν διὰ τὴν γενναιότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ τολμῆν
αὐτοῦ, ἐδόθη ἵνα μετὰ τετρακοσίων στρατιωτῶν
Ἴταλῶν τε καὶ Ῥωμαίων φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι
τῆς πύλης τοῦ ἀγίου Ῥωμανοῦ, διπού οἱ Τούρκοι
πλεῖσθν τῶν ἀλλων μερῶν ἐμάχοντο· καὶ τὴν ἐλεθό-
λιν τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἐλεθόλιν ἐν ἑκείνοις τοῖς
μέρεσιν ἐστησαν διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπιτηδείον
πρᾶ; τὸ πολιορκεῖν τὰ τείχη καὶ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὸ
εἶναι καὶ τὸν ἀμηρᾶν ἀντικούς ἐστηνωμένον. Θεοδώρῳ

A δὲ τῷ ἔκ Κάρυστου, ἀνδρὶ πολεμιστῇ καὶ δραστηρίῳ
καὶ τοξότῃ ἡσηκημένῳ ὑπὲρ ἀνθρωπον, καὶ Ἰωάννῃ
Γερμανῷ, ἀνδρὶ τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς κατέλιπ-
ειδότι, ἐδόθη ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς
Καλυγαρίοις. Οὐ δὲ Τέρρωνυμος καὶ Λεονάρδος οἱ
Αιγαίουρίται ἵνα φυλάττειν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πύ-
λης τῆς λεγομένης ξυλίνης. Τῷ δὲ καρδινάλῃ Ῥωσ-
ίας ἐδόθη ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Κυνηγε-
σίου καὶ ἔως τοῦ ἀγίου Δημητρίου. Οὐ δὲ μέγας
δοὺς Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι
τοῦ Πετρίου καὶ ἔως τῆς πύλης τῆς ἀγίας Θεοδο-
σίας. Ἐν δὲ τοῖς μέρεσι τῆς πύλης τῆς λεγομένης
ώραλας φυλάττειν ὡρίσθησαν οἱ ναῦται καὶ οἱ ναύ-
κληροι καὶ κυβερνήται, οὓς εἶχεν ἡ ναῦς ἡ ἐκ τῆς
Κρήτης.

B

δ. Τῷ δὲ Γαβριήλ Τριβιζάνῳ τῷ τῶν Ἐνετῶν
τριήρεων καπετανῷ μετὰ καὶ ἐτέρων ἀνδρῶν πεν-
τήκοντα ἑδόη φυλάττειν **255** τὸν πύργον τὸν ἐν
μέσῳ τοῦ βεύματος, τὸν φυλάσσοντα τὴν εἰσόδον τοῦ
λιμένος, καὶ ἦν ἀντικρὺς τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς·
καὶ τὸ ἐμπιστεύθεν αὐτῷ μέρος ὡς ποεμήν καὶ οὐ
μισθωτὸς καλῶς ἐφύλαττε. Τῷ δὲ Ἀντωνίῳ τῷ κα-
πετανῷ τῶν ἐμπορικῶν τριήρεων ἑδόη φυλάττειν
τὰς τριήρεις αὐτοῦ καὶ τὰς νῆσας τὰς ἐντὸς τῆς ἀλύ-
σεως, ὡς εἰρηται· αἱ δὲ νῆσαι ἑκεῖναι διὰ τὸ εἶναι
αὐτὰς καλῶς ἡτοιμασμένας εἰς παράταξιν πολέμου,
οἱ δύτες· ἐσωθεν μετὰ ταλπίγγων καὶ τυμπάνων καὶ
φωνῶν ἀναριθμήτων τὰς τῶν Τούρκων τριήρεις καὶ
νῆσας εἰς μάχην ἐκάλουν, καὶ ἀκροβολισμοὶ οὐ διελι-
πον ἀναμέσον αὐτῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν· πλὴν
οὐ τελείαν συμπλοκήν ἐποίουν. Οἱ δὲ ἕπεροι εὐγενεῖς;

strenuos præsertim, facere decet). Manueili Liguri
porta aerea quæ dicitur cum sagittariis et fundito-
ribus ducentis custodienda tradita est. Erat enim
hiue parti opposita helepolis, et ipsa bubalorum
boumque pellibus induta, ac muri quatiesbantur
machinis. Paulus, Antonius et Troilus, fratres
germani, Myriandro præfecti sunt, quoniam ibi
quoque urbs gravius laborabat et die noctuque de
Turcarum exercitu pedites et equites strenue ac
fortiter pugnabant, adeoque sæpe, mœnibus con-
cessis, in urbem penetrare nitebantur: quos tamen
male excipientes nostri, cædem in eos non medio-
crem edebant et scalas eorum partim intro trahe-
bant, partim disrингebant: merenturque horum
virorum certamina et res gestæ æternam apud po-
steros memoriam. Theophilo Palæologo, homini
litterarum et omnis Græcæ eruditioñis et mathema-
ticæ peritissimo, custodia prope portam, quæ Se-
lybria dicitur, tradita est. Joanni Justiniano, duci
summo et ubicunque apto et idoneo, cui impera-
tor proprie generosum animum, fortitudinem et
audaciam plurimum confidebat, dati sunt quadrin-
guli milites Itali et Romani, quibuscum regionem
a portam sancti Romani defensaret, ubi Turcæ
aerius, quam in reliquis locis, pugnabant statue-
ra atque magnam illam helepolim, propterea quod

is locus ad oppugnanda mœnia in primis commodus.
et tentorium ameræ e regione erat. Theodoro Ca-
rystio, viro bellicoso, et strenuo, ac sagittario
longe exercitatissimo, item Joanni Germano, ma-
chinarum bellicarum artifici perito, regio Calyga-
riorum defendenda erat. Hieronymo et Leonardo
Lignibris porta commissa est, quæ a ligno nomen
habet. Cardinali Rossiæ regio Cynegesii ad sanc-
ctum usque Demetrium data est. Magnus dux, Lu-
cas Notaras, regionem inde a Petrio usque ad por-
tam sanctæ Theodosiæ accepit. Ad portam, cui no-
men pulchræ est, nautæ, naucleri et gubernatores
navis, quæ e Creta venerat, constituti erant.

4. Gabrieli Tribizano, Venetarum triremium
præfecto, et aliis quinquaginta viris ad custodiā
assignata est turris in medio fluctu, e regione
portæ regiæ, sita, quæ aditum portus tutelat. Is
creditam sibi partem ut pastor, non ut mercenarius,
diligenter servabat. Antonius, mercatoriarum na-
vium præfectus, triremium suarum et navium, quæ
intra catenam constitutæ erant, tutelam accepit: quæ
naves quoniam ad conflictum bene instructæ erant,
ii, qui intus erant, tubarum, tympanorum, clamor-
rum strepitu frequenti Turcarum naves et trire-
mes ad certamen provocabant, et jaculis quotidie
dimicantes, justa tameq; pugna non concurrebant.

καὶ ἀριστοὶ δυνάρες τῆς πόλεως ἐν τόποις ἀναγκαῖοις Α διεμερίσθησαν φύλαττειν, καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον οὐ διέλιπον ποιεῖν. Τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ λεόπτες καὶ κληρικοὺς καὶ τοῦ λοιποῦ καταλόγου τῆς ἐκκλησίας δινόρας διέταξαν ἵνα διαιμερισθῶσιν ἔνθεν κάκελθεν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πόλεως, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ δεδομένοι καὶ ἡμεροσκόπους καὶ νυκτοσκόπους ποιῶσι, καὶ δεήσεσι ἐξιλεούσθαι τὸ Θεῖον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Τὸν δὲ Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν καὶ τὸν γραμμὸν αὐτοῦ Παλαιολόγον Νικηφόρον μετὰ καὶ ἑτέρων τινῶν κατέταξαν ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καὶ ἐν ἑτέροις τόποις περιπατεῖν μετὰ ἐπτακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα εἰς οἷον δὴ τόπον ἀνάγκη ὑπάρχῃ βοηθήσατιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς **256** ἄμα τῷ Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ, δις κατάγεται, ἕγουσιν, ἐκ τοῦ αἴματος τοῦ περιφανοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν Ἐφιππος δι' Ἑλτες τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατῶν ἦν γύρωθεν ἔνδον τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν· καὶ τὰ εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἥτοι μάχομεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ γρημάτων ἐσπάνιζον τὰ βασιλεῖα διὰ τὸν μισθὸν τῶν στρατιών, προσέταξεν δὲ βασιλεὺς λαβεῖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν σκεύη ἀγια καὶ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ, καὶ χρήματα ἱποτησαν. Καὶ μή τις ἐγκαλέσῃ ἡμᾶς ὡς λεποσύλους· ἔνεκεν τῆς τοῦ καιροῦ ἀνάγκης ἔγινετο, ὡς καὶ δὲ διδιδεῖ πεπονθόντες, πεινάσας, τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, **257** δὲ οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς λερῦσι μόνοις. “Ελεγε γάρ δὲ μασκαρίτης δὲ βασιλεὺς· «Ἄν δὲ θέδε τὴν πόλιν λυτρώσηται, τετραπλοῦν ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ μου.»

Reliqui generosi et strenui cives in locis iniquis ad custodiam dispersiti sunt, nec cessabant operam, quam possent, præstare. Monachi autem et sacerdotes et clerici et reliqui ordinis ecclesiastici homines per totam urbem passim distributi sunt, ut Deo supplicarent et die noctuque specularentur et precibus Numen pro salute urbis placarent. Demetrium Cantacuzenuum et Nicephorum Palæologum, generum ejus, cum aliis quibusdam ad venerandum apostolorum templum et alia loca obeunda cum viris septingentis constituit, ut ubi res flagraret, eo cum auxilio advolarent. Ipse imperator nobiscum etcum Francisco Toledo, cognato suo, qui ex illustri imperatore Alexio Comneno genus ducere fertur, tota die et nocte intra urbem et mœnia obequitabat, prospiciebatque rebus ad bellum necessariis.

Cum autem pecunia palatium desiceret propter stipendia inilitum, imperator sanctam et Deo consecratam ecclesiarum supellectilem usurpari et in numismata redigi jussit. Ne vero quisquam ut sacrilegos nos increpato. Coacti enim necessitate scimus, haud secus ac David, qui esuriens panes propositionis comedit, quos nisi sacerdotibus nemo iicebat edere. Ac dicebat beatae memorie imperator: «Si Deus urbem liberaverit, quadrupta Domino restituam.»

Καὶ αὐτὶς ἑτέρας βουλῆς γενομένης, ἵνα τὰς ἐν τῷ λιμένι φερομένας τριήρεις καὶ γέφυραν ἐμπρήσωσι μηχανὴ τινε, διότι μεγάλην ταριχὴν καὶ κίνδυνον αἱ νῆσοι αὔται τῇ πόλει ἔνεδίδον, καὶ μηχανὴν τινα εὖρον, καὶ τὴν βουλὴν ἔξεφύνησαν **257** τῷ βασιλεῖ. Ἰάκωbos Κόρος δὲ Ἐνετός, ἀνὴρ δόξιπερ τοῦ ποιεὶν ἢ λέγειν, ὃς ἐνεμπιστεύθη τοῦ πέρας δῶσαι τῆς ὑπόθεσεως, ἤρξατο τοῦ ἔργου πάνι ἐπιτηδείως καὶ καλῶς πρόπερ τοιῷδε. Ἀκάτια τρία πάνι ταχέα καὶ γοργὰ οἰκονομήσας, καὶ τεσσαράκοντα νέους θαρσαλίους καὶ μεγαλοφύχους καὶ ἀνδρείους ἐν αὐτοῖς; ἔνδει, Γραικούς τε καὶ Ἰταλούς, καὶ καλῶς παραγγείλας αὐτοὺς τὰ πάντα καὶ τὰς κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τέχνας δῶσας, ἵνα Ελθωσιν νυκτὸς καὶ περάσωσι πρὸς τὸν Γαλατῶν **B** καὶ πλησίον τῆς πέρας ἐκείνης γῆς Ἐλθωσιν ἔως τῶν τριήρεων καὶ τὰ δρισθέντα πράξιαν. Καὶ ἐγεγόνει ἀν, εἰ μὴ καὶ εἰς τὸ αὐτὸν ἡ κακὴ τύχη ἡμῶν ἐμπόδιζε. Ἐλθόντες δὲ πάντις ἐπιτηδείως καὶ τὴν γέφυραν περιπατήσαντες καὶ περάσαντες καὶ δύο νέους ἀφέντες ἐκεῖ μετὰ κατακευής, ἵνα ὅταν οἱ ἔπειροι εἰς τὰς τριήρεις ἐγγίσωσι καὶ σημειόν τοῦ ίδωσι, τότε τὸ μισθῷ ὁρῷ θεαφρίψι τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνάψωσι, φάσαντες δὲ καὶ ἔως τῶν τριήρεων ἐγγὺς, δὲ θεός ἡ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐκώλυσε τὸ ἔργον, ἡ δὲ ἀπροστέκτης τινὸς τῶν νέων ἐκείνων οἰκέτης τις τὸ μυστήριον τοῖς ἔγαντοις ἐμήνυσε· καὶ φυλακὰς ἀγρύπνους καὶ νυκτοσκόπους ἔχοντες, ὡς εἶδον αὐτοὺς, μετὰ σκεύων καὶ πετρῶν καὶ μετὰ ἑτέρων ἀκατίων τὸ ἐν ἀκάτιον ἐβύθισαν καὶ μερικούς τῶν ἀνθρώπων ἑζώγησαν· καὶ οὕτως οὐδὲν ἔπειρον **258** αἱ ἡμέτεραι

Rursus alia inita consultatione, ut in portu collocatas triremes et pontem machinatione aliqua comburererent, quippe quibus in magnum discrimen et periculum urbs adduceretur, ratio aliqua inventa et cum imperatore communicata est. Jacobus Cocus, Venetus, vir ad agendum quam ad dicendum promptior, cui commissum est, ut perliceret consilium, opus admodum alacriter et apte ita aggressus est. Acatia tria apprime velocia et agilia paravit: illi quadraginta juvenes generosi et strenuos, tum Græcos tum Italos, quibus omnia diligenter præcepit deditque machinas igne Græco instructas, imposuit, ut nocte Galatam trajeccissentque, relictis ibi duobus juvenibus cum apparatu, ut, cum reliqui ad triremes pervenissent ac dedissent signum, eodem utrius tempore sulphure accenderent ignem Græcum, illi prope triremes jam advenerant, cum Deus reni impejavit, sive peccata nostra ita meruerant, sive imprudentia juvenum servus aliquis consilium hostibus prolierat; itaque cum illos animadvertisserint, telis, saxis et acatili unum e nostris navigiis submerserunt, ipsos homines ceperunt: nec nostri qui-
Digitized by Google

ἐποίησαν εἰ μὴ μίαν τῶν τριήρεων ἐπυρπόλησαν. Καὶ τὸ ἐν τῇ γέφυρᾳ πῦρ πλῆθος τῶν Τούρκων δραμόντες ἐναπέσθησαν. Τοὺς δὲ νέους ἔκεινους τοὺς θαυμαστοὺς καὶ ὥραιοὺς δὲ ἀσεῆς ἀμηρᾶς προστάξας τῷ πρωὶ πάντας οἰκτρῶς ἐθανάτωσεν ἡμῶν δρώντων αὐτούς· καὶ θρῆνος ἐγεγόνει ἐν τῇ πόλει ὑπὲρ αὐτῶν ἀμίτερητος· Ὁ δὲ βασιλεὺς λυπηθεὶς καὶ αὐτὸς προσέταξεν ἵνα ἀνωθεν τῶν πύργων κύκλῳ τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους θανατώσειν· ἥσαν γὰρ τὸν ἀριθμὸν οἱ ἀναιρεθέντες διακόσιοι ἔξικοντα. Καὶ διὰ ταῦτα οὖν σκάνδαλα ἀνεφύησαν, καὶ στάσις μεγάλη ἐγεγόνει ἀναμεταξὺ τῶν Ἐνετῶν καὶ Λιγουρίων· ἔλεγον γὰρ οἱ Λιγουρίοις καὶ διεγυρίζοντο τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἐμπειρότατος ἡ τοὺς Ἐνετοὺς ἐν παντὶ πράγματι, καὶ δι' ἀπειρίαν μὴ εἰδέναι τὸν Κόκον Ἰάκωβον δὲ πολεῖς, οὗτος ἔκεινος οὗτος οἱ λοιποὶ τῶν Ἐνετῶν ἢ ἐπιχειρίζοντο· δι' ἣν αἵτιαν τοὺς τετσαράκοντα ἔκεινους νέους ἀπώλεσαν, δι' οὓς τοσοῦτος οἰκτος ἐγένετο, καὶ τὰς τριήρεις καὶ τὴν γέφυραν τὰς ἐν τῷ λιμένι οὐκ ἐπυρπλησαν. Ω; οὖν ἤκουετον ὁ βασιλεὺς τὰ γενόμενα, ἐλθὼν ὡρίληστος τοῖς Ἐνετοῖς καὶ Λιγουρίοις, καὶ λυπούμενος εἶπε· « Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰρηνεύετε. Καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν δὲ ἕκακεν πόλεμος· καὶ μὴ ἀναμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτερούμοντού Θεοῦ. » Καὶ ἀλλα πολλὰ δημηγορήσας εἰρηνοτοίσησεν αὐτούς.

259 Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ίδων γεγονέναι τὸ ἡμέτερον ἔργον εἰς οὐδὲν χρήσιμον κατὰ τῶν τριήρεων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐξημιώθημεν, περιχρής γεγονὼς

Α μετὰ σοθαρότητος καὶ ἀγερώχου γνώμης εἰπών· « Τὰ δσα αὐτοὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἡμῖν ποιῆσαι, ἐγὼ ἀνταμείψομαι, » καὶ δινώθεν ἐν τῷ λόφῳ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου πέραν ἐν τῷ Γαλατῷ ἐλεβόλεις μεγάλας στήσας, ἵνα τὰς ἡμετέρας νῆας τὰς ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος βυθίσῃ καὶ ζθεν ἥσαν ποιήσῃ ἀναχωρῆσαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐποίει οὐχὶ μόνον διὰ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος, ἀλλ’ ἵνα καὶ τὰς τῶν Λιγουρέων νῆας ἀνταμείψηται, δπως δειξῃ ἡμῖν διε ταὶ πάντα δύναται καὶ ἀγχίνους καὶ πολύτροπός ἔστιν. Ἐδόντες δὲ οἱ ἐν τῷ Γαλατῷ διε τὰς νῆας ἐκούλετο ζημιώσαι, συναχθέντες εἰπον αὐτῷ· « Οὐκ ἔστι δίκαιον διε τὰς τῶν Λιγουρέων καὶ ἡμῶν ἐμπορικὰς νῆας ζημιώσαι, φίλοι διτες. » Ο δὲ ἀποχριθεὶς εἰπεν αὐτοῖς· « Άντας αἱ νῆες οὐκ εἰσιν ἐμπορικαὶ, ἀλλὰ ληπταὶ θαλάττιοι, καὶ χάριν ἐμπορειας οὐκ δήλον ἐνταῦθα, ἀλλ’ ἵνα τὸν βασιλέα τὸν ἡμῶν ἐχθρὸν βοηθήσωσιν. » Έγὼ δὲ ὡς προφανεῖς ἐχθρούς, εἰ δυνατὸν, θέλω παιδεῦσαι· ὅμερος δὲ ἀπέλθατε μετ’ εἰρήνης ὡς φίλοι. » Λοιπὸν τοῦ Ἑραγοῦ ἀψάμενος, καὶ ἦν ίδειν σημείον διε τῇ πρώτῃ ἐλεόδοις· ἦ δ τεχνήτης τὸ πῦρ ἐνέβαλε τὴν νῆα τὴν τῶν δλλων ἐρχούσαν ἐδύθισεν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ίδούσαι τὸν κίνδυνον καὶ θέλουσαι φυγεῖν, ἐπὶ τὸ **260** μέρος πλέον τοῦ Γαλατῆ διλύγον ἐλθοῦσαι τὴν στάσιν ἐποίησαν, δπως διὰ τῶν ὑψηλοτάτων οἰκων σκέπωνται· αὐτοὶ δὲ μὴ φειδόμενος τῶν οἰκων πολλοὺς ἔχαλασσεν, ἵνα ἀκωλύτως τὰς νῆας μάχηται. Καὶ ἦν θαυμάσαι διε πλεῖον ἦ ἱκανὸν καὶ τριάκοντα ἐλεόδοις δίψας οὐδέν τι πλέον τὰς νῆας ἐβλαψεν οὗτος δινθρωπον, δθανάτωσεν, εἰ μὴ γυ-

quam aliud præstiterunt, nisi quod unam combusserunt triremem. Ignem enim ponti injectum Turcarum turba confestim extinxit. Juvenes illos egregios et formosos impius ameras ad unum omnes postero mane in conspectu nostro miserabiliter trucidari jussit. Luctus hinc in urbe ingens fuit, tantaque erat imperatoris mœstitia, ut ipse vicissim captivos Turcas in turribus circum circa occidi juberet, numero ducentos sexaginta. Ortae sunt ex hac re turbæ, ac magna emersit inter Venetos et Ligures sedatio. Dicebant enim et affirmabant Ligures, se omni in re Venetis peritiores esse, et Jacobum Cocom ex imperitia nescivisse, quid faceret, nec perspexisse vel ipsum vel reliquos Venetos, qui auderent: unde quadraginta illi juvenes, propter quos tantus luctus esset, periissent, ac triremes et pons in portu non fuissent incensa. Hæc ubi audivit imperator, adiit Venetos et Ligures, et afflito animo ita eos allocautus est: « Obsecro vos, fratres, pacem collite: sufficit externum bellum. Nolite, per misericordiam Dei, mutuum bellum exercere. » Alia multa dicendo tandem eos pacavit.

Ameras cum nostrum alversus triremes inceptum nihil nobis commodi, imo damnum attulisse videret, gaudio exultans non sine fastu et indigna-

tione dixit, facturum se nobis, quæ nos ipsi facere non potuissemus. Itaque in colle sancti Theodori trans sinum apud Galatam magnas helepoles collocavit, ut naues nostras ad introitum portus constitutas, nisi recederent, submergeret. Atque hoc faciebat non solum propter introitum portus, sed etiam, ut Ligurum navibus par redideret, nobisque ostenderet, se posse omnia et in primis soleritem et versutum esse. Galatæ cernentes, ameram naues pessum daturum esse, frequentes cum conveniunt monentque, æquum non esse, ab his, quippe amicis, Liguriū et suas adeo mercatorias naues pessum dari. At ille respondit: « illæ naues non sunt mercatoriae, sed piraticæ, nec mercaturæ gratia huc advenerunt, sed imperatorem, hostem nostrum, adjutoriae. Quare ut hostes manifestos, si potero, eos puniam. Vos, ut amici, abite. » Itaque opus aggressus est, atque accidit, ut magister prima helepoli, cui ignem injecit, navem principem demergeret. Reliquæ naues, animadverso pericolo, fuga salutem quarebant et Galatam versus paulo proiectæ coasiterunt, ut altissimis ædificiis tegerentur. At ille nihil pepercit ædificis, sed eorum multa diruit, quo libere naues oppugnaret. Verum mirum hoc accidit, ut centum et triginta amplius helepolibus usus, nihil magis navibus noceret, nec hominem ullum interficeret.

ναζά τινα πέτρα πεσοῦσα ἐκ τῶν τειχῶν ἀπέ· Α

ναζά τινα πέτρα πεσοῦσα ἐκ τῶν τειχῶν ἀπέ· Α καιρὸν εἰς τίς πονηρᾶς δρέπεις, στάσεις, καὶ ἀκαταστασίας καθ' ἡμέραν ἐποίουν, καὶ ὑπεριές καὶ λιθοβλασταὶ εἰς τὰς πλατείας καὶ βόμβας τῆς πόλεως κατὰ τοῦ δυτικούς βασιλέως καὶ τῶν ἔτερων ἀρχόντων ἔχεον ἐκ τοῦ μιαροῦ αὐτῶν λάρυγγος, μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενοι μήτε τὸν βασιλέα η̄ τοὺς ἀνθρώπους ἐντρεπόμενοι. Αὕτης δὲ διατομακάριστος πολέμου τοῦ Δασδίδ δρητὸν μιμούμενος το· «Ἐγώ δὲ ωστε καφδὲς οὐκαντικούν, καὶ ωστε ἀλαδος ἐγενόμην, καὶ ἐγενόμην ωστὲ ἀνθρώπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς, ὅτι οἱ ἔχθροι μου ζῶσι καὶ κεχραταλωνται ὑπὲρ ἐμὲ, ὅτι ἐπληρούνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως.» Καὶ τινὲς μὲν προστρέψαντο αὐτῷ λέγοντες ὅτι 'Ο δεῖνα καὶ δὲντα τάξεις ἔφη· τινῶν δὲ περιπτων ἤκουε. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ πληρώθη τὸ δρήτον τὸ φάσκον **262** «Τῶν μὲν εὐτυχούντων πάντες ἀνθρώποι φίλοι, τῶν δὲ δυστυχούντων οὐδὲν αὐτὸς διεγένητο.»

nisi quod lapis de muro delapsus mulierem aliquam oceidit.

Diebus aliquot ameras non justa, ut solebat, pugna nos exercuit, sicut ante, sed eminus jaculationibus; helepolibus tamen nec die nec nocte cesavit acriter mœnia arietare. Itaque quidam rei militaris non admodum periti, cum pugnari non committi viderent, relicis stationibus domos abilant. Quam opportunitatem Turcæ aucupati, unicis ferreis sive harpagonibus nonnullis in locis corbes ad legendum in pugna militem terra impletas detraxerunt, pro quibus tribuni illico alias repousuerunt. Imperator ubi a doce, quid feret, rescivit, graviter illos increpavit: qui responderunt, quoniam non haberent, quod ederent aut biberent, nec liberi nec uxores, ita se egisse. Hoc auditio, imperator constituit, ut quoque senectute vel alia reprehenduntur, ne pugnarent, iis pro cuiusvis conditione panis et reliquias cibis per aedes et turrem distribueretur. Interim bellum in dies ingravescerat, cum ad hostes ex Asia quotidie recentes copiae adventarent, nostræ autem res lunæ decrescentis instar imminenterentur et extenuarentur quotidiana cæde. Insuper quidam de nostris, consumaces et serores homines, cum nos in angustias adduci viderent, perversis suis cupiditatibus cæsationem nati, perpetuo turbas et seditiones

excitatabant, et ore scelesto per plateas et vicinas urbium maledicta et contumelias in imperatorem et reliquos principes conjiciebant, nec Deum nec imperatorem vel homines veriti. At ille ter beatus vir Davidis dictum imitabatur: «Ego autem sicut surdus non audiebam, et tanquam mutus eram, factusque sum sicut homo non audiens nec habens in ore redargutiones, quoniam inimici mei vivunt et prævaluenternt super me et qui injuria me oderunt, multiplicati sunt.» Et adibant eum, qui narrarent, hunc vel illum talia de ipso effinire: quosdam etiam præteriens ipse audiebat. Denique in nobis tum illud eventum habuit: «Felicium omnes sunt amici, infelicium ne ipse pater quidem.»

Die Maii vicesimo quarto fama manavit, ameram vicesimo nono ejusdem incensis terra marique arriter nos bello et dimicazione adorturam esse. Itaque duces et tribuni omnes, inque primis Joannes Justinianus, non desinebant moliri omnia ad resistendum hostibus, ac tota nocte muros helepolium pulsu concussos mille modis instaurabant. Misit tum Justinianus ad Notaram, magnum ducentum, ut cederet sibi helepoles aliquot in his locis constitutas, quibus is præmerat. At recusavit Lucas Notaras eas tradere, quod etiam in sua regione necessariae essent. Respondit Justinianus, minime

νοι αὐτάς, λέγων διε τοις ἐκείνοις τοῖς μέρεσι Α Ἰταλίας στόλος εἰς βυθίσειαν τῆς πόλεως ἔμφεται, ὅμοιας καὶ δὲ Ιαγκοῦς δικυρνήτης τῶν Οὐγγάρων μετὰ πλείστων στρατῶν ἵππεικῶν τε καὶ 264 πεζῶν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ υἱοὶ τῆς Ἀγαρ, φίδος διέσχε πλείστος αὐτούς· καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρξάς ἐλέγον καὶ διεγδύγυνον, λέγοντες διε τοῖς ἔσται διάφανισμὸς τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τὸ ἀδύνατα ἐπιχειρίζεσθαι αὐτούς. Ωσαύτως καὶ δὲ ἀμηρᾶς μεστῆς ὑπάρχων διαλογισμῶν καὶ ταραχῆς καὶ δειλίας, καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ περίλυπος ὑπῆρχε, πρῶτον μὲν διέτι ἐρρέθη αὐτοῖς περὶ τῆς βοηθείας, δεύτερον δὲ θεωροῦντες πῶς τοσοῦτον στράτευμα φοβερὸν καὶ ἀναρπίθητον διὰ ἕηρᾶς τε καὶ θαλάσσης τοσούταις ἡμέραις οὐδὲν ἐκατόρθωσεν, καὶ πολλάκις τοσούταις μηχανᾶς καὶ δυνάμεις τὰς καλλιμακας ἐν τοῖς τείχεσι βαλόντες κακῶς ἀπεπέμψθησαν καὶ ἀπεκρημνισθησαν, καὶ φόνος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγίγνετο, ὥστε τοῖς Τούρκοις τοῖς ἐν τοῖς τείχεσι δειλίᾳ προσῆγγισε· τρίτον δὲ διε θεώρουν σημείον. Φῶς ἀστράπτον καταβαῖον ἐξ οὐρανῶν καὶ δὲ δῆλης τῆς νυκτὸς δινώθεν τῆς πόλεως ἐστὸς διέσκεπται αὐτῆν. Καὶ ως εἶδον αὐτὸν τὸ φῶς, ἐν πρώτοις ἐλέγον διε τὸ Θεὸς ὡργίσθη τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ ἡμῖν παραδῶσαι δούλους. Ἐπειτα δὲ ως εἶδον διε πάντοτε μετὰ αἰτιχύνης ἐκ τῶν τείχων καὶ τῶν καλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τοσούτας μηχανᾶς ποιοῦντες καὶ οὐδὲν θρυσσαν, καὶ ως ἤκουσαν καὶ φεύδη φήμην περὶ τοῦ στόλου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ

Πηδούν δὲ οὗτως ἐχόντων, ίδού τις φήμη φευδής ἐρρέθη εἰς τὸ ἐναντίων στρατόπεδον, διε τῆς

opus esse tot helepolibus in locis illis aquosis. Ex hac causa ad sermones servidores processum est, et utrinque se lacescebant convictis, et Justinianus quidem Notaram hominem ineptum et pestiferum et inimicum patriæ appellavit, hic in illum alia vicissim convicia fudit. Quae cum audisset imperator, cum utroque seorsum collocutus: «Fratres, inquit, minime tempus est ita inter vos agendi, loquendi et certandi, quin potius etiam iis, qui oderunt nos, ignoramus, et Deum precemur, ut liberemur a saucibus hujus, quem ante oculos vilemus, draconis. » Aliis pluribus verbis usus in amicitiam eos restituit, et uterque in commissum sibi locum ad muneris sui functionem rediit. Justinianus hostibus, illis præsertim diebus, terribilis erat dictis, consiliis, factis, ac quotidie eos jactationibus et præliis vexavit et eorum multos tum cepit tum gladio consecit. Admirabantur omnes hujus viri consilia et facinora cumque vindicem et servatorem urbis prædicabant. Verum non ad unum usque talem se præstitit, sed quam sibi famam fortitudine pepererat, eam postea timiditate amisit.

Hec cum rerum nostrarum conditio esset, falsus rumor per exercitum hostilem pererebuit, ad opem nobis ferendam ex Italia c'assem adventare, item

B Ιαγκος στόλος εἰς βυθίσειαν τῆς πόλεως ἔμφεται, δικυρνήτης τῶν Οὐγγάρων μετὰ πλείστων στρατῶν ἵππεικῶν τε καὶ 264 πεζῶν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ υἱοὶ τῆς Ἀγαρ, φίδος διέσχε πλείστος αὐτούς· καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρξάς ἐλέγον καὶ διεγδύγυνον, λέγοντες διε τοῖς ἔσται διάφανισμὸς τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τὸ ἀδύνατα ἐπιχειρίζεσθαι αὐτούς. Ωσαύτως καὶ δὲ ἀμηρᾶς μεστῆς ὑπάρχων διαλογισμῶν καὶ ταραχῆς καὶ δειλίας, καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ περίλυπος ὑπῆρχε, πρῶτον μὲν διέτι ἐρρέθη αὐτοῖς περὶ τῆς βοηθείας, δεύτερον δὲ θεωροῦντες πῶς τοσοῦτον στράτευμα φοβερὸν καὶ ἀναρπίθητον διὰ ἕηρᾶς τε καὶ θαλάσσης τοσούταις ἡμέραις οὐδὲν ἐκατόρθωσεν, καὶ πολλάκις τοσούταις μηχανᾶς καὶ δυνάμεις τὰς καλλιμακας ἐν τοῖς τείχεσι βαλόντες κακῶς ἀπεπέμψθησαν καὶ ἀπεκρημνισθησαν, καὶ φόνος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγίγνετο, ὥστε τοῖς Τούρκοις τοῖς ἐν τοῖς τείχεσι δειλίᾳ προσῆγγισε· τρίτον δὲ διε θεώρουν σημείον. Φῶς ἀστράπτον καταβαῖον ἐξ οὐρανῶν καὶ δὲ δῆλης τῆς νυκτὸς δινώθεν τῆς πόλεως ἐστὸς διέσκεπται αὐτῆν. Καὶ ως εἶδον αὐτὸν τὸ φῶς, ἐν πρώτοις ἐλέγον διε τὸ Θεὸς ὡργίσθη τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ ἡμῖν παραδῶσαι δούλους. Ἐπειτα δὲ ως εἶδον διε πάντοτε μετὰ αἰτιχύνης ἐκ τῶν τείχων καὶ τῶν καλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τοσούτας μηχανᾶς ποιοῦντες καὶ οὐδὲν θρυσσαν, καὶ ως ἤκουσαν καὶ φεύδη φήμην περὶ τοῦ στόλου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ

C Ιαγκου, πάλιν περὶ τοῦ φωτὸς 265 ἐκείνου ἐλέγον διε τὸ Θεὸς ὡργίσθη τοῖς Χριστιανῶν πολεμεῖ καὶ σκέπτει αὐτοὺς καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν ἐστι,

D Janum Hungarorum principem cum copiis equestribus et pedestribus maximis. Quæ ubi audiverunt filii Agar, timor ingens eos invasit: ameram maledictis proscindebant murmurantesque dicebant, ipsum generis sui perniciem fore, a quo coacti conarentur, quæ perfici non possent. Ipse quoque ameras agitabatur consilii inopia, perturbatione ac metu, totusque senatus ejus tristabatur, primum quidem, quod de adventante auxilio audiebant, deinde, quod videbant, tantum tamque terribilem exercitum terra marique tot diebus nihil profligere, sed sepissime, scalis omni adminiculo et summo labore mœnibus applicatis, milites male repelli et detrudi et magna cæde posterni, ut jam qui in mœnibus essent Turcae, formidine trepidarent. Huc accessit tertio loco, quod portentum viderunt. Lumen fulminis instar coruscum, de caelo supra urbem dismissum, tota nocte eam oblexit. Quod lumen ubi animadverterunt, primum jactabant, Deum succensere Christianis eosque exussurum et sibi in servitium traditurum esse. Deinde autem, cum ubi visse cum dedecore de mœnibus et scalis deturbari, et tanta machinarum vi nihil prospere agere animadverterent, ac falsum perciperent de classe Italæ et Janco rumorem, rursus lumen illud ita interpretati sunt, ut dicerent, Deum pro Christianis pugnare,

δ.δ καὶ ἡμεῖς δὲνευ θελήματος αὐτοῦ οὐδὲνάμεθα Α ποιῆσαι οὐδέν. Καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας δὲ ἀμηρᾶς, ὡς εἴπομεν, καὶ πᾶς δὲ στρατὸς αὐτοῦ λυπούμενος καὶ κατηγήσεις ὑπῆρχον· δεὶς βουληθεὶς ἐπὶ τὴν αὔριον ἐγερθῆναι καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι. Τῇ δὲ αὔτῃ ἐσπέρᾳ ἐν ᾧ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐδούλοντο ἵνα ἀπέλθωσιν, ὄρῶσι πάλιν, ὡς σύνηθες, τὸ φῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβινόν. Καὶ οὐχ ἥπιτο, ὡς σύνηθες τὸ πρότερον, ἔως ἀνωθεν τῆς πόλεως ιστάναι δι’ ὅλης τῆς νυκτὸς, ἀλλ’ ἐκ μακροῦ μόνον ἐφάνη καὶ εὐθὺς διασκορπισθὲν ἀφανὲς ἐγένετο. Ὅς οὖν εἶδον αὐτὸν δὲ ἀμηρᾶς καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ, χρεῖς πολλῆς πλησθέντες ἐλέγον· « Ή Θεὸς τὰ νῦν ἐγκατέλιπεν αὐτούς. » Καὶ αὐτὸν ἐκριναν οἱ τῆς μιαρᾶς αὐτῶν καὶ ἀσεβοῦς θρησκείας καὶ πλάνης σοφοὶ καὶ γραμματεῖς πῶς τὴν πόλιν κερδήσωσι τὸ φῶς ἐδήλου· καὶ οὕτως πάντες ἐπίθιας εἰχον χρηστάς ὡν καὶ ἐπέτυχον διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν.

‘Αλλι πασιδ; μὲν δὲ πρῶτος τῆς βουλῆς αὐτοῦ, διπέρ πάντας δόκιμος καὶ πρακτικός, θεωρῶν τὸν ἀμηρᾶν οὕτως διαλογιζόμενον καὶ τοὺς ἑτέρους πάντας μεστοὺς φέρου καὶ δειλίας, εἰς τὸ φαινόντον καὶ ἀντὸς ἐλυπεῖτο, ἔσωθεν δὲ ταγαλλιάτο. Καὶ ἡ αἰτία ἦν διτὸς αὐτὸς πάντοτε τῷ ἀμηρῷ ἐν ταῖς βουλαῖς **266** ἐλεγεν ἵνα μὴ πόλεμον ἐγέρῃ· κατὰ τὴς πόλεως, δπως μὴ οἱ δυτίκοι αὐθέντοι ἔχοντας καὶ συναχθέντες δμονογίσωσι καὶ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐξώσωσι. Καὶ τότε πάλιν διεκυνώντες λυπούμενος ἦν ἐλεγε τῷ ἀμηρῷ· « Εγὼ τοι διάρχης ταῦτα ἐνωτιζόμην περὶ τούτων πῶς θελ-

Α λον γενέσθαι, καὶ πολλάκις ταῦτά σοι εἰρηκα, καὶ οὐχ ἤκουσάς μου. Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἐὰν ἀρεστὸν σοι ἔστιν ἵνα ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναχωρήσωμεν, καλόν ἔστιν, ἵνα μή τι χειρὸν γένηται. » Καὶ δὲ ἀμηρᾶς ἀκούων τοὺς λόγους τούτους ἡμιθανῆς ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς περιφρονήσεως ἐπανέμεινεν, πῶς μετὰ αἰσχύνης τοσαύτης ὡς φεύγων ἀναχωρήσῃ. Ἰδών δὲ αὐτὸν οἵτινας ἔστωτα καὶ διαλογιζόμενον Σογάν πασιδ; δεύτερος βεβίρης αὐτοῦ, ἐσυμβούλευσε τὸν ἀμηρᾶν ἵνα τὴν μάχην κινήσῃ καθ’ ἡμῶν, καὶ διὰ τὸ φθονεῖν τῷ ‘Αλλι πασιδ; κεκρυμμένην γάρ ἔχθραν είχον ἀναμετεῖν. Καὶ οὕτως ἀναθαρέψυνας αὐτὸν λέγει· « Ἰντι τί, ὁ ἀμηρᾶς, ἔστηκας σκυθρωπός καὶ λυπούμενος, καὶ τις ἡ δειλία ἡ ἐμπεσούσα σοι, καὶ τίνες οἱ ἀναβάνοντες διαλογισμοὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου; ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ ἔστι. Μή λυπήσαι. Οὐχ ὅρξες διὰ τοῦ φιτὸς ἐκείνου σημείον διτε τὴν πόλιν ταύτην εἰς χειρά σου δώσει; Οὐχ ὅρξες τοσούτου μῆδιαθμητοῦ στρατοῦ πλῆθος δέχεις, καὶ καλῶς εἰ ἥτοι μασμένος, καὶ πᾶσα ἡ προπαρασκευὴ πολλή καὶ καλή; Ὁ στρατὸς **267** τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξανδρου τοσούτος οὐχ ὑπῆρχε ποτε ὡς δὲ σός, οὐδὲ τοσαύτας παρασκευα; αὐτὸς εἰχε· καὶ τὸν κόσμον ἐκυρίευσεν δμως. Ἔγὼ μὲν οὐ πιστεύω οὕτε ἐλπίζω ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐνταῦθα στόλον ἐλθεῖν, ὡς τίνες λόγουσιν καὶ δὲδερός μου δ’ ‘Αλλι Πασιδ; εἰρήκη, διὰ τὸ μὲν καλῶς οἴδατε διτε; ἡ πολυαρχία τῶν Ἰταλῶν αὐθέντων καὶ τῶν ἑτέρων ἐπεριῶν ἀνάρχους πασιδ; αὐτοὺς εἰναι, καὶ ἀναμέσον αὐτῶν οὐκ ἔστιν δμόνοια. Καὶ διταν πάλιν τινες; αὐτῶν δμονογίσωσι μετὰ κόπου

eos tueri et defendere, quo invito ipsi nihil possent prolicere. His de causis ameras, ut diximus, cum universo exercitu in tristitia et moerore erat, qui adeo postero die, soluta obsidione, recedere vellet. At ea ipsa vespera, cum sequenti mane discessuri essent, rursus, ut ante, lumen illud celeste conspicunt: verum non perinde ac prius diffundebatur, donec supra urbem consisteret tota nocte, sed a longinquo tantum comparuit et subito dispersum evanuit. Quod ut ameras et reliqui omnes viderunt, magna persusi lætitia, exclamarunt, Deum nunc nos deseruisse. Iten execrandæ et impiaæ superstitionis ei erroris eorum sapientes ac scribe ex illo lumine D vaticinabantur, Turcas urbe potituros esse. Ita omnes spem bonam conceperunt, qua proprie peccata nostra non sunt frustati.

Ali pasias, princeps senatus, vir præ cæteris spectatus et solers, cum ameram sic fluctuare et reliquos omnes metu et trepidatione agitari videret, in speciem tristis erat, revera exsultabat. Cujus rei causa erat, quod ameram in consiliis a bello contra urbem suscipiendo perpetuo deterrere studuerat, ne occidentales principes, re audita, sedere conjuncti, Turcas ex Europa ejicerent. Itaque tum rursum mœstitudinem simulans, ameram sic compellavit: « Ego ab initio ita hæc eventura esse præsagiebam, ac saep tibi edixi, nec audisti me. Nunc denuo, si ita

placeat tibi, suadeo, ut hinc recedamus, ne pejus quid accidat. » Quia oratione audita, ameras tristitia et sollicitudine pene contabuit, quod tanta cum ignominia in modum fugæ recedendum esset. Cum eum ita stantem et cogitatundum videret Sogan pasias, secundus vizires ejus, ut bello nos premeret, ei suisit, invidia erga Ali pasiam commotus. Occultam enim hi inter se exercebant inimicitiam. Itaque eum cohortatus, « Quid, inquit, amera, ita mœstus et afflictus es? Quæ te formido invasit, aut quæ cogitationes subierunt animum tuum? Deus tecum est: mitte sollicitudinem. Annon e lumini illius omni intelligis, eum tibi urbem hanc in manus traditurum esse? nonne innumerū hujus, quem habes, et egregie instructi exercitus multitudinem et tantum ejusdem et tam eximium apparatus cernis? Alexandri Marcedonis olim copiæ non tantæ fuerunt, quantæ tuæ sunt, nec tantus ejusdem apparatus bellicus: et tamen orbem terrarum is expugnavit. Evidem ego non credo, nec spero, ex Italia classem affore, ut quidam aiunt, et affirmavit cum maxime Ali pasias, frater meus: si quidem bene nostis, multitudinem Italorum et reliquorum occidentalium principum facere, ut sine imperio sint, nec vigere inter eos concordiam. Quodsi quidam eorum multo labore multisque condit' onibus pacem firmarint, non longo, hercle, sed

καὶ συμβάσεων πολλῶν, ἐν διλγῷ καιρῷ καὶ οὐκ μάχρος λύεται ὁ τούτων σύνθεσμος· καὶ ἐν συνέδισμῳ δύντες εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου περιεργάζεται, πῶς ἀπτάξαι δυνήσεται τὰ τούτου, καὶ ἀλλῆλους προσέρχονται καὶ φυλάττονται. Πολλὰ μὲν οὖν βουλεύονται καὶ λογίζονται καὶ λέγουσι, καὶ ἔλιγα πράττουσιν, καὶ ἡ τῆς ἐσπέρας βουλὴ τῷ πρώτῳ οὐκ ἀρεστῇ ἐστι πάλιν αὐτοῖς. Καὶ δταν ἡ βουλὴ σταθῇ, ἐν τοῖς ἔργοις χρονίζουσι· καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ἵνα κατὰ τὰς γνώμας αὐτῶν καὶ δρέσεις καιρὸν ἐπιτελεῖσιν εὑρωσι. Καὶ δταν ἔργον τι ἐπιχειρισθῶσι καὶ ἀρχὴν ποιήσωσιν, οὐδὲν κατορθώνουσι διὰ τὰς ἀσυμφυνίας αὐτῶν. Καὶ μάλιστα τὰ νῦν, καθὼς γινώσκεται, νέας διαφορὰς ἀναμέσον μέρος τι ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν. Καὶ δμως πάλιν ἔγω ἔρω, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον δι' ἦς αἰτίας εἰρηκα· εἰ στόλος κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Ἰταλίας Ἐλλη²⁶⁸, τι ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκη ἥμεν, δτι οὐδέποτε ἐλεύσεται λαδὸς οὐδὲ τὸν ἀριθμὸν τὸ ἡμετού τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἀλλ' οὔτε τὸ τέταρτον μέρος. Διὰ τοῦτο, ὁ ἀμηρᾶς ἡμέτερε αὐθέντα, θάρσει. Οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ πρὸς τὸ παρὸν φόρον σε ἔχειν εἰ μὴ μόνον ἐκ Θεοῦ. Καὶ ἀνδρίζου καὶ ἀγάλλου καὶ ἰσχυε, καὶ τῇ τέχῃ τῇ τοῦ πυρὸς οὐκ δκνησον σῆμερον καὶ αὔριον, ἵνα μετὰ τῶν ἐλενδλεων, δσον δυνατὸν, τὸ τείχη πλέον ταπεινώσῃς. » Οἱ γάρ τοιοῦτοι λόγοι καὶ βουλαὶ τῷ ἀμηρᾶς πλειστα ἡρεσον, καὶ χαρεῖς ἐναπέμενε, καὶ ἀναψυχήν ἐκ τῆς λύπης Ἐλασε. Καὶ προστάξας λέγει αὐτῷ· « Ἀναθέωρησον τὸν στρατὸν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, καὶ γνώρισον αὐτοὺς, ἐν τίνι γνώμῃ εἰσιν. » Αὐτὸς δὲ ποιήσας τὸ προσταχθὲν καὶ ἀλόων

λέγει· « Εἴδον τὸν στρατὸν καὶ ἐγνώρισα. Τοσούτον ἐστιν· μάχου μετὰ χαρᾶς, καὶ ἡ νίκη ἡμετέρα ἐστιν. » Ἀπεκρίθη οὖν δ ἀμηρᾶς καὶ εἶπε· « Λοιπὸν, ὁ Σογδαν, ἀρεστὸν σοὶ ἐστιν ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν τὴν τύχην γνωρίσωμεν, εἰ ἀρεστὸν αὐτῇ ἐστιν καὶ βοηθησθῆν ὡς καὶ ἑτέροις πολλοῖς. Στελλον οὖν ἐπὶ τὸν Γαλατῶν φυλακὴν τίνα, ἵνα μὴ λαθραίως ἐξ αὐτοῦ περάσωσιν καὶ τῇ πόλει βοηθήσωσιν. »

« Ακούσας δὲ ταῦτα δ Ἄλι πασιᾶς ἐλυπήθη λίγαν, αἰσχυνθεὶς ²⁶⁹ δτι ὑπερίσχυσαν οἱ λόγοι τοῦ Σογδαν πασιδ, καὶ ἐκ τοῦ φθόνου ἥθελεν, εἰ δυνατὸν, ποιήσαι μηχανὴν ἵνα οὐδὲν πράξωσιν κατὰ τῆς πόλεως. Ἐμήνυσε τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα καὶ προφρεῖ αὐτὸν μὴ φοβεῖσθαι, διότι ἐν τοῖς πολέμοις διηγήσεις ἐστιν ἡ τύχη πολλάκις· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φύλακες φυλαττέωσαν ἀγρύπνως. » Ήν δὲ τοῦτο τῇ ἐδδῆμῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαΐου ἐσπέρα. « Ο δὲ Ἀμηρᾶς προστάξας δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας φῶτα καὶ φανούς ποιήσωσι, καὶ νῆστοις δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διατελέσωσι καὶ ἐπτάκις λουσθῶσι, καὶ τοῦ Θεοῦ νῆστοις καὶ καθαροὶ δεηθῶσιν, ὅπως τὴν πόλιν νικήσωσιν· δ καὶ ἐγένετο. Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἐσπέρας ἐπὶ τὴν ἡλιοῦ δύσιν μετὰ τὸ ἀριστῆσαι αὐτοὺς δ οὖν ἀμηρᾶς σταθεὶς δημηγορῶν ταῦτα ἔφη.

« Ω τέκνα φίλατα, παρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ προφήτου Μωάμεθ καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ δέομαι καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς· ἵνα ἐπὶ τὴν αὐριον δέξαιον ἔργον μνήμης αἰωνίου ποιήσητε, ὡς καὶ οἱ πρὸ τῆς πανταχοῦ ἴως τοῦ νῦν, ὡς φανερὸν ἐστιν,

D dicit et, « Lustravi, inquit, et exploravi exercitum. Hoc scito: pugna lato animo, stat a nobis victoria. » Respondit Ameras: « Jam igitur, mi Sogan, si vindetur tibi, nos quoque fortunam nunc exploremus, ut cognoscamus, placeatne ei, nos adjuvare, ut adjuvat alios multos. Quare mitte Galatam custodiam, ne clam hoc trajiciant et urbi opem ferant. »

His auditis, Ali Pasias magnopere doluit, pudore motus, quod Sogan pasiæ sententia prævaluissebat, constitutique ex invidia, ut, si posset, impediret, ne quid profligerent adversus urbem. Significavit imperatori, quid accidisset, eumque hortatus est, ne metueret, quoniam in bellis varia et anceps fortuna soleret esse. Proinde custodes excubias per vigiles agerent. Agebatur hoc vespera vicesimi septimi diei mensis Maii. Ameras imperavit, ut per totam eam noctem et sequentem diem ignes facesse arderent, milites toto die jejunarent et lavarentur septies, ac Deum jejuni lotique suppliciter rogarrent expugnationem urbis. Ita cum factum esset, altera vespera sub occasum solis post prandium ameras talem ad milites concionem habuit:

E. « Fili: dilectissimi, per Deum et Mohametem, prophetam ejus, et me, ejusdem servum, obsecro vos hortorque, ut crastino die rem peragatis omnium saeculorum memoria dignam, quales ad hunc usque diem maiores ubivis fecisse constat, et alacri, ge-

brevi tempore horum sedes rumpitur; quique vinculo conjuncti sunt, alii aliorum ditioni aliquid detrahere conantur, ac mutuo sibi insidianter carente. Multa illi consultant, ratiocinantur, loquuntur, pauca praestant: quod vesperc ineunt consilium, mane non jam probant: aut si stet sententia, rebus cunctantur: quod propterea faciunt, ut cupiditatibus et consiliis suis aptum nanciscantur tempus. Si opus quodpiam aggressi sint et ejus fecerint initium, nihil tamen propter sententiarum discrepantium recte agunt. In primis hoc tempore, ut nostis, pars eorum novam alit discordiam. Verum fac, ut fiat, quod propter eas, quas dixi, causas fieri nequit: si revera veniat classis ex Italia, quid inde nobis periculi minetur, quandoquidem eorum exercitus non dimidia pars, imo ne quarta quidem hujos multitudinis erit, quam nos habemus. Quare, amera, domine noster, bonum animum habeto; nulla causa nunc quidem est, cur periculum metuas nisi a solo Deo. Itaque fortis, latus et alacer esto, et quidquid vi ignis effici potest, hodie et cras ne intermittatur, ut helepolibus mœnia, quantum possunt, alterantur. » Illic sermo et consilium ameræ vehementer placuit, et animum ejus e priore nictititia gaudio perfusit et recreavit. Itaque mandavit ei, ut ea ipsa nocte obiret exercitum et exploraret, quo animo essent milites. Ille jussis obsecutus, re-

ποιόσαν, καὶ μετὰ προθυμίας καὶ γενναιότητος καὶ μεγαλοψύχιας τοὺς τείχους ἀνωθεν μετὰ τῶν κλιμάκων ὡς πτερωτοὶ διέλθησε· καὶ τὴν φήμην ἣν οἱ πρὸ δὲ τοῖς, ὡς εἶπομεν, ἐκέρδησαν καὶ δὲ Θεδς ἔχαρισατο, μὴ γένοιτο ἵνα ἡμεῖς ἀπολέσωμεν αὐτὴν, ἀλλὰ μάλιστα νῦν ἡ ὥρα ἡγγικεν ἵνα αὐτὴν πολυπλασίους **270** αὐξήσωμεν. » Καὶ ἐτέρους πολλοὺς λόγους στρατιωτικοὺς εἰπὼν αὐτοῖς διέγειρε τούτους εἰς μεγαλοψυχίαν, ἵνα γενναλίας πράξωσιν. Είτα λέγει· « Καὶ ἐδὴν καὶ ἔξ τημῶν τινες ἀποκτανθῶσιν, ὡς ζῆσθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καλῶς οἰδατε διὰ τοῦ ἡμετέρου κορδὸν τὸ φησιν δὲ προφήτης, διὰ τοῦ ἀποθανάτου ἐν καιρῷ τοιωτῷ δόλσωμας ἐν τῷ παραδεῖσφ μετὰ τοῦ Μωάμεθ ἀριστήσει καὶ πιεῖ, καὶ μετὰ παῖδων καὶ μετὰ γυναικῶν ὥραιων καὶ παρθένων ἐν τόπῳ χλοερῷ καὶ μεμυρισμένῳ ἀγθεσιν ἀναπαυθῇ, καὶ ἐν λουτροῖς ὥραιοτάτοις λουσθῇ, καὶ ἐν ἑκατένῃ τῷ τόπῳ ἐκ Θεοῦ ἔξει ταῦτα. » Ἐνταῦθα δὲ πάλιν ἔξ ἐμοῦ πᾶς δὲ ἐμὸς στρατὸς καὶ ἀρχοντες τῆς αὐλῆς μου, ἐὰν νικήσωμεν, διμισθὲς δὲ ἔξουσι παρ' ἐμοῦ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἔκαστου διπλασίων ἔσται οὐ τὰ νῦν ἔχουσι, δεὶς ἀπὸ τοῦ νῦν ἀρξηται ἔως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν. Καὶ ἡμέραις τρισὶν ἡ πόλις πᾶσα ὑμῶν ἔσται. Καὶ εἰ τι δ' ἀν σκυλεύσητε καὶ εἴρητε χρυσίου καὶ ἀργυρίου σκεῦος καὶ λιματισμὸν, αἰχμαλώτους τε ἀνδρᾶς καὶ γυναικας, μικρούς τε καὶ μεγάλους, οὐδεὶς δυνηθεὶη αὐτοὺς ὅμινον αἰτήσαις ἢ τι ἐνοχλῆσαι εἰς οὐδέν. » Καὶ τελειώσας τὸν λέγειν ὠμοσεν αὐτοῖς φυλάξαι τὰ δοσα αὐτοῖς διετάξατο. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἤκαρησαν λιαν, καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ πάντες ἀλ-

Α λάξαντες ἤσαν κατὰ τὴν ἑκείνων διάλεκτον. « Α' Α' λα ἀλλά· Μεμέτη φεσούλ ἀλλά, τούτ' ἔστιν « Ο Θεὸς τῶν θεῶν, καὶ ὁ Μαχουμέτης ὁ προφήτης αὐτοῦ. »

271 Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τῇ; τοσαύτης κραυγῆς ὡσεὶ ἥχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογίζομεν τι ἄρα ἔστι· μετ' ὀλίγον δὲ ἐκμαθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ διὰ ἐπὶ τὴν αὐριον δ' Ἀμηρᾶς ἡτοιμασσε χερσαίον τε καὶ ὑδραίον πόλεμον σφρόβως, διὸν αὐτῷ ἦν δυνατὸν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διντας καθ' ἔκαστον ἡμῶν πεντακόπιον πλειον ἤσαν ἔξ αὐτῶν· καὶ εἰς τὴν δινα πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἀπίδας ἀνεθέμεθα. Καὶ Προστάξας δὲ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θεῶν ἑκτυπωμάτων λεπτες, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναικές τε καὶ παιδία, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ Κύριον ἐλέησον μετὰ δακρύων Ἐκραζόν, καὶ τὸν θεὸν λιτευούντα μηδὲ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παρεδώσῃ ἡμᾶς εἰς χείρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ίλεος γινήσηται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ. Καὶ μετὰ κλευθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο ἵνα ἀνδρίων ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. Όμοιοις δὲ καὶ διὰ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὀδηνηρῇ ἐστρατεύεται δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τείλαι ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους δημάρχους καὶ ἔκστοτάρχους καὶ ἐτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη.

Σ'. « Ὅμεις μὲν, εὐγενεστάτοις ἀρχοντες καὶ ἀκλαμπρότατοι δῆμαρχοι καὶ στρατηγοι καὶ γεν-

hoc est, « Deus deorum et Mahometes propheta eius. »

Cum nos in urbe tantos clamores, tanquam magnum maris fremitum, audiremus, quid illud esset, cogitabamus. Sed mox certo ac vere cognovimus, in crastinum diem Ameram terrestre et maritimum bellum, quantum posset, urbi parare. Intuentes tantam impiorum multitudinem (dicam, quod mili videtur), ut sine dubio contra singulos nostrum plures quingentis pugnarent, in superna Providentia spem omnem collocabamus. Præcepit imperator,

D ut cum sacris et venerandis imaginibus et simulacris sacerdotes, episcopi et monachi, mulieres et pueri, cui lacrymis intra moenia urbis obeuntur, Kyrie eleeson clamarent et Deo supplicarent, ne propter peccata nostra in manibus hostium iniquorum et impiorum et, quos terra sustinet, sceleratissimorum nos traderet, sed propitius easet nobis, hæreditati suæ. Insuper collacrymantes invicem se cohortabantur, ut tempore committendi prælii fortiter hostibus resisterent. Cæterum etiam imperator luctuosa illa vespera, coactis omnibus primoribus, principibus et subditis, tribunis, centuriobribus et reliquis præcipuis militibus, concionem habuit in hunc modum :

6. « Principes nobilissimi, tribuni et milites cla-

neroso et forti animo mœnia per scalas tanquam alites escendatis, neve accidat, ut gloriam, a majoribus, ut dixi, quæsitam et a Deo donatam, nos nunc amittamus, cuin eximie augendæ ejus tempus adsit. » Aliis multis bellicis dictis ad fortitudinem eos cohortatus est, ut strenue pugnarent. Deinde addidit : « Quodsi nonnulli de nobis, quæ est helli natura, occubuerint, bene nostis e corane, quid de his propheta dicat : tali tempore qui moriatur, eum cum toto corpore in paradiiso cœnaturum et bibiturum esse cum Mohamete, et cum pueris et muliebribus formosis virginibusque in regione virenti et floribus fragrantibus quieturum et lavacris pulcherrimis usurum. Atque ita quidem in illo loco a Deo accipiet. Hic autem omnis exercitus et aula proceres, si vicerimus, stipendum duplex ejus, quod nunc habent, accipient, ab hoc inde die ad finem vitæ usque. Tota urbs tribus diebus vestra erit. Ac si quis spoliorum quidpiam legerit, vasa aurea vel argentea, vestes repererit, viros, feminas cuiusvis ætatis ceperit, nemo hæc vos postulare aut molestiam vobis creare poterit. » Ubi finem dicendi fecit, sacramento se obstrinxit, facturum se esse, quæ promisisset. Milites hac conditione mirifice lætati, uno ore clamarunt lingua sua : « Alla alla ! Mehemetes res ! alla ! »

ναιάτασι συστραζῶται καὶ πᾶς; **272** ὁ πιστὸς καὶ Α θερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ, νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὀνειδισμένην καὶ έξουθενημένην ἀπώλεταμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἀρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀμηρᾶς πεντήκοντα καὶ ἐπτὰ ἡμέρας ἀγει στιμερον ἀφ' οὗ ἡμᾶς ἐλθῶν ἀπέκλεισεν καὶ μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ ισχύος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐκέτι πολιορκῶν ἡμᾶς· καὶ χάριτι τοῦ παντεπόπου Χριστοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ τῶν τειχῶν μετὰ αἰσχύνης ἀχρι τοῦ νῦν πολλάκις κακῶς ἀπεκόμφθη. Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἀδελφοί, μὴ δειλιάσθε, ἐὰν καὶ τείχος μερόθεν δλίγον ἐκ τῶν κρήτων καὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἀλεπόλεων ἔπεισε, διότι, ὡς ὑμεῖς θεωρεῖτε, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐδιωρύσαμεν πάλιν αὐτό. Ἡμεῖς πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν διμαχον δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀνεθέμεθα, οὗτοι ἐν δρυασι καὶ οὐτοις ἐν ἱπποις καὶ δυνάμει καὶ πλήθει, ἡμεῖς δὲ ἐν ὄνδροις Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος; ἡμῶν πεποίθαμεν, δεύτερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χεροῖς καὶ βιωμαλεστητη, ἦν ἐδωρήσατο ἡμῖν ἡ Οειλα δύναμις. Γνωρίζω δὲ διειστητη, ἡ μυριαριθμητος ἀγέλη, τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ἡ αὐτῶν συνήθεια, ἐλεύσονται καθ' ἡμῶν **273** μετὰ βανάνου καὶ ἐπηρμένης ὀφρύος καὶ θάρρους πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα διὰ τοῦ δλιγάρχητος ἡμῶν θλίψωσι καὶ ἐκ τοῦ κόπου στενοχρήσωσι, καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν ἀναριθμήτων, ἵνα ἡμᾶς φοβήσωσι. Τὰς τοιαύτας αὐτῶν φυσικὰς καλῶς οἴδατε, καὶ οὐ χρή λέγειν περὶ τούτων. Καὶ δρα δλίγοι ταῦτα ποιήσωσι, καὶ ἀγαριθμήτους πέτρας καὶ ἔτερα βίλη καὶ ἐλεοβί-

riissimi, commilitones generosissimi et omnes fideles et honorandi cives! Probe nostis, venisse tempus, quo fidei nostrae hostis omnibus artibus et machinis vehementius nos urgere, et grave bellum magno conflictu et certamine terra marique summa contentione nobis inferre decrevit, ut, si possit, tanquam anguis, venenum in nos effundat, et, tanquam immixtis leo, nos devoret. Quare rogo et hortor vos, ut forti et generoso animo, siout hucusque semper fecistis, hostibus fidei nostrae resistatis. Trado et commendo vobis clarissimam hanc et illustrem urbem, patriam nostram, et regnum urbium. Non ignoratis, fratres, quatuor nominibus communiter omnes nos mortem vitæ anteponere debere, primum pro fide et pietate, deinde pro patria, tum pro imperatore ut uncto seruo Domini, postremo pro cognatis et amicis. Quodsi, fratres, pro una harum quatuor rerum decertare usque ad necem debemus, multo magis, ut liquido appareat, pro his omnibus mortem non recusabimus. Si propter delicta mea Deus victoram impiis concesserit, in sancta fide nostra, quam Christus sanguine suo nobis paravit, periclitamur: id quod omnium caput est. Nam si quis totum mundum lucretur, animæ autem detrimentum patiatur, quid illi proderit? Secundo loco inclita patria et libertate privamur. Tertio imperium olim illustre, nunc

D depressum et spretum et contemptum amittimus, in potestatem tyranni et impii hominis concessuram; postremo liberis amatissimis, conjugibus et cognatis spoliariamur. Est autem dies quinquagesimus septimus, ex quo scelestus iste ameras nos obcessos tenet et omnibus machinis omnique vi die ac nocte nos oppugnare non desistit: at uniuersia intuentis Christi Domini gratia hucusque aenep numero cum dedecore a mœnibus repulsus est. Quapropter nec nunc, fratres, timori locum relinquatis, etiam si mœnia aliqua ex parte propter helepolium pulsus et ictus corruerunt, quoniam ut videtis ipsi, pro viribus ea instauravimus. Omnen spem in gloria invicta Dei collocavimus. Illi curribus, equis, copiis, multititudini, nos Dei, Domini et Salvatoris nostri, nominis, deinde demum manibus et robori fidimus, a divina potentia nobis donatis. Scio equidem, hanc innumerabilem impiorum turbam more suo contra nos processuram esse cum fastu, elato supercilie, spiritibus magnis et violentia, ut nos paucos urgeant et ærumnis premant, ingenti item cum clamore et ululatu, quomotum nobis injiciant: quas eorum nugas probe nostis, ut nihil attineat, de his dicere. Non paucum ita facient, atque lapides aliaque tela et jacula, ut arena maris, innumera, in nos coniicientur: quibus tamen nihil nos læsum iri confido, quan-

σκους ὡς εὶ δικιον θαλαττῶν δικαθεν ἥμῶν πεῖσουσε· Αἱ πίστεως χωρὶς εὐλόγου αἰτίᾳ; τινὲς τὴν ἀγάπην τὴν δι' ὃν, ἐλπίζω γὰρ, οὐ βλάψωσι, διότι ὁ μᾶς θεωρῶ καὶ λαὸν ἀγάλλομαι καὶ τοιαύταις ἐλπίσι τὸν λογισμὸν τρέφομαι, διότι εἰ καὶ ἀλγοὶ πάνυ ἔσμεν, ἀλλὰ πάντες ἐπιδέξιοι καὶ ἐπιτήδειοι βοῶμαλοι τε καὶ λογύροι καὶ μεγαλήτορε, καὶ καλῶς προπτεροσκευασμένοι ὑπάρχετε. Ταῖς ἀσκεσιν ὑμῶν καλῶς τὴν κεφαλὴν σκέπτεσθε ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ καὶ συδρῆσε. Ἡ δεξιὰ ὑμῶν τὴν δομφαίαν ἔχουσα μακρὰ ἔστω πάντοτε. Αἱ περικεφαλαῖαι ὑμῶν καὶ οἱ θύρακες καὶ οἱ σινηροὶ ἴματισμοὶ λίαν εἰσὶν ἰκανοὶ ἄμα καὶ τοῖ; λειποὶ; ὅπλοι; καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔσονται πάνυ ὠφέλιμα· ἀλλὰ οἱ ἐναντῖοι οὐ χρώνται, ἀλλ' οὔτε κέκτηνται. Καὶ ὑμὲς ἔσωθεν τῶν τειχῶν ὑπάρχετε οὐκεπίμενοι, οἱ δὲ ἀσκεπτὲς μετὰ κόπου ἔρχονται. Διὸ ὡς συστρατεῖται γίνεσθε ἕτοιμοι καὶ στερεοὶ καὶ μεγαλόβυχοι διὰ τοὺς οἰκτερούς τοῦ θεοῦ. Μιμηθῆτε τοὺς ποτε τῶν Καρυχηδονῶν ὀλίγους ἐλέφαντας, πῶς τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ἄρωμάιων τῇ φωνῇ καὶ θέρξ ἐδίωξαν· καὶ ἐπὶ 275 ζώων ἀλόγον ἐδίωξε, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς; οἱ τῶν ζώων καὶ ἀλόγων ὑπάρχοντες κύριοι, καὶ οἱ καθ' ὑμῶν ἐρχόμενοι ἵνα παράταξιν μεβ' ἡμῶν ποιήσωσιν, ὡς ζῶα ἀλογα, καὶ γερρονές εἰσιν. Αἱ πίλται ὑμῶν καὶ βοῦμφαλοι καὶ τὰ τόδαι καὶ ἀκόντια πρὸς αὐτοὺς πεμπάτωσαν παρ' ὑμῶν. Καὶ οὕτως λογίσθητε ὡς ἐπὶ ἀγρίων χολρῶν πληθῶν κυνῆγιον, ἵνα γνώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς διότι οὐ μετὰ ἀλέγων ζώων, ὡς αὐτοὶ, παράταξιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ κυρίων καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν καὶ ἀπογόνων, Ἐλλήνων καὶ Ἄρωμάιων. Οἴδατε καλῶς; διότι δὲ δυσσε- C έης αὐτὸς δὲ ἀμφρᾶς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀγίας ἥμῶν

B

C

doquidem vos dum intueror, animum non abjicio,
sed bona spe sustento, quoniam, licet perpauci,
tamen omnes dexterī, idonei, robusti, fortes et
generosi et præclare ante exercitati estis. Scutis
capita bene tegite in pugna et conflictu; dextera
gladium tenens semper extensa esto. Galeæ, thora-
ces et tunicae ferreæ plane sufficiunt cum reliquis
monumentis, et prælantibus valde erunt utilia:
quæ hostes non usurpant, nec habent omnino.
Præterea vos intra muros tecti consistitis, illi aperti
et cum labore concursant. Quare, commilitones,
per misericordiam Dei strenui et fortes generosi-
que estote. Memento, quantam olim equorum D Romanorum multitudinem perpauci elephanti Car-
thaginiensium voce aspectuque sugarint. Quod si
bruta animalia illud fecerunt, quanto facilius nos,
qui animalium ratione expertum domini sumus,
præsertim cum, qui nos appugnatū veniunt, si-
miles animalium brutorum et ipsis brutis magis
etiam bruti sint? Atque ita existimate, venari vos
apro prium greges, ut cognoscant impii, pugnare se
non cum brutis bestiis, quales ipsi sunt, sed cum
dominis et principibus suis, Græcorum et Roma-
norū posteris. Probe scitis, ipsum impium ame-
ram, fidei nostra hostem, sine ulla idonea causa
pacem, quam colchamus, rupisse, et tot nobis dat
sacramento nocti pepenisse et palam viola se, et

subito, impressione facta, castellum condidisse ad
fauces Asomati, ut quotidie posset nos vexare.
Agros nostros, hortos, vivaria et ædificia igne jam
vastavit; fratres nostros Christianos, quoquot in-
venit, necavit aut captivos abduxit; amicitiam di-
remit. Galatæos sibi conciliavit, qui gaudent ea con-
ciliatione, nescil illi miseri fabulae de puero rusticó,
qui cochleas coctures dixit, Stulta animalia et quæ
sequuntur. Adveniens igitur, fratres, nos ohsedit,
et ore ingenti biat quotidie, dum idoneum tempus
inveniat degliudiendi nos et urbem hanc, quam ter
beatus et magnus ille imperator Constantinus exci-
tavit et castissimæ et supra, quam dici potest, ca-
stissimæ dominæ nostræ, Deiparæ ac semper virginis
Mariæ consecravit donavitque, ut domina, auxilia-
trix et protectrix patriæ nostræ Christianorumque
perfugium esset, urbem, quæ spes et gaudium
Græcorum omnium et gloriatio eorum est, qui per
Orientem habitant. Ilac insigni quondam et florente
urbe, ut rosa agri, nunc impius iste potiri cona-
tur: quæ, prope dixerim, pene totum sub sole
mundum subegit, et pedibus suis subjecit Pontum,
Armeniam, Persas, Paphlagoniā, Amazones, Cap-
padociam, Galatiam, Mediā, Colchos, Iberos,
Bosporianos, Albanos, Syriam, Ciliciam, Mesopo-
tamiam, Phœniciam, Palæstinam, Arabiam, Ju-
daeam, Bactrianos, Seythas, Macedoniam, Thes- a-

Μεσοποταμίαν, Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἀράβιαν τε καὶ Ἰουδαίαν, Βαχτριανούς καὶ Σκύθας, Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν, Ἐλλάδα, Βοιωτίαν, Δοκορούς καὶ Αἰτωλούς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχαίαν καὶ Πελοπόννησον, Ἄπειρον καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν, Λυχνίτας κατὰ τὸ Ἀνδριατικὸν, Ἰταλίαν, Τουσκίνους, Κελτούς καὶ Κελτογαλάτας, Ἰθηρίαν τε καὶ ἔως τῶν Γαδείρων, Αιδίαν καὶ Μαυρητανίαν καὶ Μαυρουσίαν, Αιθιοπίαν, Βελέδας, Σκούδην, Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικήν καὶ Αἴγυπτον, αὐτὸς τὰ νῦν βούλεται δουλώσαι, καὶ τὴν χυριεύουσαν **277** τῶν πόλεων ζυγῷ ὑποβαλεῖν καὶ δουλεῖα, καὶ τὰς ἀγίας ἐκκλησίας ἡμῶν, ἕνθα ἐπροσκυνεῖτο ἡ ἀγία Τριάς καὶ ἐδοξολογεῖτο τὸ πανάγιον, καὶ ὅπου οἱ ἄγγελοι ἡκούσαντο ὅμνειν τὸ Θεῖον καὶ τὴν ἁνσαρκὸν τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν, βούλεται ποιῆσαι προσκύνημα τῆς αὐτοῦ βλασφημίας καὶ τοῦ φληναφοῦ αὐτοῦ φευδοπροφήτου Μωάμεθ, καὶ κατοικητήριον ἀλόγων καὶ καμήλων. Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε ἵνα τὸ μηγμόσυνον ὅμιλον καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη καὶ ἡ ἐλευθερία αἰώνιας γενήσηται. »

Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς Ἐνετούς ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσιν ισταμένους ἔφη· «Ἐνετοί εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἀνδρες ισχυροί καὶ στρατιῶται δυνατοί καὶ ἐν πολέμοις δοκιμώτατοι, οἱ διὰ τῶν ἐστιλθωμένων ὅμιλον φομφαίων καὶ χάριτος πολλάκις πλήθος τῶν Ἀγαρηνῶν ἐθανατώσατε, καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ποταμειῶς ἐκ τῶν χειρῶν ὅμιλον ἔβρευσε, τῇ σῆμερον παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα τὴν πόλιν ταύτην τὴν εὐρισκομένην ἐπὶ τοσαύτῃ συμφορῇ τοῦ πολέμου ὀλοψύχως καὶ ἐκ μέσου ψυχῆς γένητε

liam, Helladēm, Bœotiam, Locros, Aetolos, Acarnaniam, Achaiam, Peloponnesum, Epirum, Illyricum, Lycianas in mari Adriatico, Italiam, Tuscos, Celtas, Cetogalatas, Iberiam usque Gades, Libyam, Mauretaniam, Maurusiam, Ethiopia, Beledas, Scudam, Numidiam, Africam, Egyptum: hac igitur nunc iste potiri conatur et reginam urbium subjugare in servitutemque redigere, atque sanctas ecclesias nostras, ubi sancta Trinitas adorabatur et sanctissimum celebrabatur Numen, ubi anglī divinam mentem et in carne susceptam Dei Verbi œconomiam canentes audiebantur, in sanum blasphemias sua et garruli prophetæ Mohametis et brutorum camelorumque habitaculum convertere cogitat. Verum, fratres et commilitones, cogitate cum animis vestris, quo pacto memoriam nostri et famam et libertatem perpetuam consequamini. »

Tum ad Venetos conversus, qui a dextris alstabant: « Veneti, inquit, illustres, fratres in Christo Deo dilecti, viri fortes et milites strenui et bello probatissimi, qui gladiis vestris micantibus et divina gratia sæpe magnas Agarenorum strages edidistis, quorum sanguis fluminis iuster de manibus vestris defluxit, hodie vos obsecro, ut urbem hanc in tanta belli calamitate versantem, ex animo et intimo pectore defendatis. Scitis enim ipsi, hanc vos alteram patriam et matrem semper habuisse:

A ὑπερασπισται. Οἴδατε γὰρ καλῶς, καὶ δευτέρων τατρίδα καὶ μητέρα αὐτῆν ἀενάως εἶχετε· ὃς καὶ ἐκ δευτέρου πάλιν λέγω καὶ παρακαλῶ ἵνα ἐν αὐτῇ ὥρᾳ ὡς φιλόπιστοι τε καὶ ὅμπιστοι καὶ ἀδελφοὶ ποιήσητε. » Είτα στραφεῖς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι λέγει τοῖς Λιγουρίταις· «Ω Λιγουρίται, ἐντιμέτατοι ἀδελφοί, ἀνδρες **278** πολεμισταὶ καὶ μεγαλοχάρδοις καὶ φημισταὶ, καλῶς οἴδατε καὶ γινώσκετε ὅτι ὑδυστυχής αὕτη πόλις πάντοτε οὐκ ἔμοι πιθανόν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καὶ ὅμιλον διὰ πολλὰ τινα αἰτία. Τοιμεσί μὲν πολλάκις μετὰ προθυμίας αὐτῇ ἐδοθῆσατε, καὶ συνδρομῇ ὑμετέρᾳ ἐλυτρώσατε ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν τῶν αὐτῆς ἐννετῶν. Τὰ νῦν πάλιν δικαιόδοξοί εἰστε εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν Χριστῷ ἀγάπην καὶ ἀνδρίαν καὶ γενναιότηταν ὑμῶν. » Καὶ πληθυντικῶς στραφεῖς πρὸς πάντας εἶπεν· «Οὐκ ἔχω καὶρὸν εἰπεῖν ὑμῖν πλείονα. Μόνον τὸ τεταπεινωμένον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὅμιλον χειρας; ἀνατίθημι, ἵνα αὐτὸς μετ' εὐνοίας φυλάξῃ. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο καὶ δέομαι τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ ὑποταγὴν δώσητε τοῖς ὑμετέροις στρατηγοῖς καὶ δημάρχοις καὶ ἔκατοντάρχοις, ἔκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ καὶ τάγμα καὶ ὑπηρεσίαν. Γνωρίσατε δὴ τοῦτο. Καὶ ἐὰν ἐκ χαρδίας φυλάξῃτε τὰ δια τὰς ἐνετελλάμην ὑμῖν, ἐπίκιως θεὸν ὡς λυτρωθείημεν ἡμεῖς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ δικαίας ἀπειλής. Δεύτερον δὲ καὶ διέφανος δ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ὑμῖν, καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἀξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσται. » Καὶ ταῦτα εἰπών καὶ τὴν δημηγορίαν τελέσας καὶ μετὰ δαχρίων καὶ στεναγμῶν τὸν Θεὸν

quare iterum vos obsecro, ut in ipso rerum discrimine amicos et filii socios et fratres vos præstetis. » Deinde ad sinistram versus, Ligures ita allocutus est: «Ligures, fratres honoratissimi, viri bellicosi, generosi et nobiles, non ignoratis, infelicem hanc urbem semper non meam solius, sed etiam vestram suisse nautis de causis. Vos saepe studiose ci opem tulistis, et auxilio vestro liberastis eam ab Agarenis, ejus hostibus. Nunc rursus tempus adest opportunum, quo ope serenda illam in Christo charitatem, fortitudinem ac magnanimitatem vestram comprobetis. » Postremo ad omnes simul conversus: «Non est tempus, inquit, pluribus vos alloquendi. Tantummodo sceptrum nostrum dignitate sua exultum manibus vestris commendo, ut studiose a vobis custodiatur. Mortor autem et charitatem vestram obsecro, ut quem decet honorem et obedientiam militibus vestris, tribunis et centurionibus, secundum suum quisque ordinem et manipulum, præbeatis: scitote, hoc quoque esse muneris vestri. Quodsi ex animo feceritis, quia vobis mandavi, Deo confitus spero, minis et periculis jure ab eo in nos intentis nos liberatum iri. Deinde corona adamantina in celo vos mañet, et memoria vestri perpetua et eximia in orbe terrarum erit. » His verbis cum siacem dicendi fecisset et cum lacrymis gemitibusque Deo gratias egisset, cuncti velut uno

εύχαριστήσας, οι πάντες ὡς· εἴς ἑνὸς στόματος ἀπε-
κρίνεντο μετὰ κλαυθμοῦ λέγοντες, « Ἀποθάνωμεν
ὑπὲρ τῆς; Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς πατρός; **279**
τοῦ. » Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πλειστα εὐχα-
ριστήσας καὶ πλειστας δωρεῶν ἐπαγγελτίς αὐτοῖς
ἀπηγγελτο. Εἶτα πάλιν λέγει· « Λοιπόν, ἀδελφοί καὶ
συστρατιώται, ἔτοιμοι ἔστε τῷ πρωΐ. Χάρις καὶ
ἀρετὴ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὅμιλον δωρηθεῖσῃ, καὶ συν-
εργούσῃς τῆς ἀγίας Τριάδος, ἐν τῇ την ἐλπίδα πᾶσαν
ἀνθεμέθα, ποιήσωμεν τοὺς ἑναντίους μετὰ αἰοχύ-
νης ἐκ τῶν ἐντεῦθεν κακῶς ἀναχωρήσων. »

ζ. Ἀκούσαντες δὲ οἱ δυστυχεῖς Ψωμαλοὶ καρ-
διῶν ὡς; λέοντες ἐποίησαν, καὶ ἀλλήλοις συγχωρή-
θέντες γῆτον εἰς τῷ ἑτέρῳ καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ
κλαυθμοῦ ἐνηγκαλίζοντο, μήτε φιλτάτων τέκνων
μνημονεύοντες οὐτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζον-
τες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν ἵνα τὴν πατρέων
ψυλάξωσι. Καὶ ἔκαστος ἐν τῷ διατεταγμένῳ τόπῳ
ἐπανέστρεψε, καὶ ἀπφαλῶς ἐκείουν ἐν τοῖς τείχεσι
τὴν φυλακήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πανοπτῷ ναῷ
τῆς τοῦ Θεοῦ Λέγου Σεφτές ἐλθὼν καὶ προσευξά-
μενος μετὰ κλαυθμοῦ τὰ δχράντα καὶ θεῖα μυστή-
ρια μετέλαβιν. Ὅμοιως καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῇ αὐτῇ
νυκτὶ ἐποίησαν. Εἶτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα δλίγον
σταθεὶς καὶ ἐκ πάντων συγχώρησιν αἰτήσας, ἐν
τῇδε τῇ ὥρᾳ τις διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς
καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; Εἰ καὶ ἀπὸ
ἔύλου ἀνθρώπους ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἐδύνατο μὴ
θρηνῆσαι.

280 Καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἕπτον ἐξήλθομεν τῶν
ἀνακτόρων περιερχόμενοι τὰ τείχη, ἵνα τοὺς φύλα-

ore, ipsi quoque collacrymantes, responderunt,
pro fide Christiana et patria mortem se appetituros
esse. Ad hanc imperator gratias amplissimas egit et
amplissima promisit præmia. Tum rursus: « Quod
restat, inquit, fratres et commilitones, parati
estote in crastinum diem. Gratia et virtute a Deo
vobis impertita, et adjuvantie sancta Trinitate, in
qua spem omnem collocavimus, efficiemus, ut ho-
stes cum dedecore hinc recedant. »

7. His auctis, miseri Romani animos leonum
sibi fecerunt, veniamque petebant et dabant mu-
tuo, et cum lacrymis invicem se complectebantur,
non jam liberorum charissimorum, aut conjugum,
aut facultatum memores, sed solius mortis, quam
pro salute patriæ obire vellent. Ad suam quisque
stationem redierunt, et in muris custodiā agen-
tibus diligenter. Imperator venerandum Sapientiam
Dei Verbi templum ingressus, precibus ibi et la-
crymis ossus, intacti et divini mysterii particeps
factus est: quod idem alii multi eadem nocte foce-
runt. Deinde in palatium se contulit, ibique ali-
quantisper moratus, ab omnibus veniam petiit.
Quis fletus et lamenta tuum audita per palatium
sando assequatur? Si quis ligneus aut saxeus homo
fuisse, non potuisset sibi temperare a lacrymis.

Conscensis equis, et palatio egredimur et obivius
veneria, ad vigiles excubias custodes excitatum.

Α καὶ διεγέρωμεν πρὸς τὸ φυλάττειν ἀγρύπνιας. Ήσαν
δὲ πάντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι καὶ πύροις τῇ νυκτὶ^B ἐκείνῃ· καὶ αἱ πύλαι πᾶσαι ἤσαν τοκετομέναι
ἀσφαλέστατα, δι' ὧν οὐδὲ δυνατὸν ἦν ἐξελθεῖν τινὰ ἢ
εἰσελθεῖν. Ή; δὲ ἥλιθομεν ἐν τοῖς Καλιγαρίοις ὥρᾳ
πρώτῃ τῇ; ἀλεκτροφωνίας, κατιύντες τῶν ἕπτων
ἀνήλιθομεν εἰς τὸν πύργον, καὶ τρούσαμεν συγκῶν
δύμιλεν καὶ θύρυσον μέγαν ποιεῖν ἔξιθεν ἐπιτή-
δειον, καὶ εἰπον ἡμῖν οἱ φύλακες δι: δι' ὅλης τῆς
νυκτὸς; οὖτε ποιοῦσιν· ἤσαν γάρ σύρνοντες τὰ ὄστα
τῶν ὄργανων πρὸς τειχομχίαν ἡτοίμασται, φέ-
ροντες αὐτὰ ἐγγὺς τοῦ ὄρύγματος. Ἐπὶ τούτοις
σαλεύονται καὶ τῶν ἡρώων τὰ μέγιστα τῶν ἀντιπά-
λων σκάψη, καὶ αἱ τριήρεις καὶ αἱ γέφυραι ἐν τῷ
λιμένι τοῖς τείχεσι καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσε.
Περὶ δὲ δυτέρων ἀλεκτροφωνίας ἀνευ σημείου
τινῆς, καθὼς καὶ ἀλλαῖς ἡμέραις προεποίουν, τὸν
πόλεμον ἀνῆψαν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ βίᾳς.
Ἐπροώρισεν οὖν ὁ ἀμηρᾶς ἵνα πάντες οἱ μὴ δυτες
τοποῦτον ἔμπειροι ἐν πολέμοις καὶ τινες γέροντες
καὶ νέοι ἐν πρώτοις τὸν πόλεμον ἀνάψωσι καὶ τὴν
συμπλοκὴν ποιήσωσιν, ἵνα ἡμᾶς δλίγον κοπάσωσι
καὶ οἱ πλέον ἰσχυροί καὶ ἀνδρεῖοι καὶ ἔμπειροι τοῦ
πολέμου μετὰ πλειόνος θάρσους καὶ προθυμίας καθ'
ἡμῶν Ἐλθωσι. Καὶ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὁ πόλεμος
καὶ ἡ συμπλοκὴ ὡς κάμινος ἀνῆψε. Καὶ οἱ ἡμέτε-
ροι γενναῖς ἀντέλεγον καὶ κακῶς αὐτοὺς **281**
ἐδεξιοῦντο καὶ ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμνιζον, καὶ
τινα τῶν πολεμικῶν ὄργανων καὶ σκευῶν τῶν
ἐναντίων κατέσπασαν· καὶ ἦσαν ἀμφοτέρων τῶν
μερῶν θάνατος; ἐγεγόνει, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ τῶν

Erant omnes in muri et turribus ea nocte, et por-
tae tutissime clausæ, per quas nemo aut exire aut
intrare posset. Ubi in Caligaria venimus sub pri-
mum cantum galli, ex equis descendimus atque
ascendimus in turrim. Ibi foris crebros colloquentes
et magnum strepitum audivimus, dixeruntque cu-
stodes, per totam noctem ita fieri. Quippe quidquid
instrumentorum ad oppugnandos muros paratum
erat, ad fossam comportabant. Interim etiam in
litoribus omnia servent: maxima hostium navigia,
triremes et pontes in portu exstructi mœnibus et
litoribus admoventur. Circa secundum galli cantum
D sine ullo signo, quemadmodum etiam superioribus
diebus fecerant, oppugnationem impense et sumine
conatu ordiuntur. Praeceperat autem ameras, si
qui rei militaris minus periti essent et senes qui-
dam et adolescentes pugnam committerent, que
nos aliquantum fatigarent, et validiores, fortiores
et bello exercitatores majori audacia et alacritate
nos aggredherentur. Fiebat ita, ac prælium et con-
flictus camini instar exarsit. Nostri fortiter resisten-
tibus, male eos excipiabant et de mœnibus deturba-
bant, et nonnullas machinas et instrumenta bellica
eorum diffringebant, et, cum utrinque caderent, e
Turcis tamen plures cadebant. Ubi autem stelæ
in celo micare cessarunt, lucecente lumine diei,
et ab oriente rosea aurora comparuit, omnis ho-

Τούρκων μέρους. Ός δὲ οἱ δεστέρες τοῦ ούρανοῦ ἀρχήν ἐποίουν μὴ φαίνεσθαι, τοῦ φωτὸς τῆς ήμέρας αύγάζοντος, καὶ ἐκ τῶν ἀνατολῶν τὸ βόδοειδές τῆς πρωΐας ἐνέφανεν, πᾶν τὸ πλήθος τῶν πολεμιών ὡς σχοῖνισμα ἐν ἐγεγνεῖ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους; τῆς πόλεως ἔως τοῦ ἑτέρου. Καὶ τὰ δργανα τὰ πολεμικά, τύμπανά τε καὶ δλλα κεράτινα καὶ πάντας, κρούσαντες καὶ φωναῖς ἴσχυραις ἀλαλάζαντες; εἰς τὰς ἐλενδέις πάσας τὸ πῦρ ἐνέβαλον, καὶ πάντες δμοθυμαδὸν ἐν ἐντι κατέψησαν τὸ γέρσου καὶ θαλάσσης τὴν ἐμβολήν καὶ σύρρηξαν τοῦ πολέμου καὶ συμπλοκήν ἐποίησαν. Θαρσαλεῖον δὲ τινες πολεμήτορες τὰς μηρινώδεις κλίμακας ἐπανίστησαν. Τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀφίετο. Καὶ ὥραις μὲν δύο ἡ μάχη ἐνεστήκει στενοῦσα καὶ φρικαλέα, ἦν δὲ πῶς τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπικρατέστερα καὶ γάρ αἱ κλίμακοφροὶ τριήρεις σὺν τῇ γερύρᾳ ἀπρακτοὶ τῶν τειχῶν τῶν ὄδραιών ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν διέφευραν, καὶ ἐκ τῆς χέρσου μέρους τὰ δόμισα τοὺς ἐναντίους καὶ χείρον ἐδεξίωσαντο. Καὶ ἡνὶ λιθενθέαμα ἔγον, ὕπερ νεφελὴν σκοτεινὴ καλύπτουσα τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν. **282** Καὶ τὰς κατασκευασθείσας μηχανὰς μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἀπίποντες τοὺς ἐναντίους ἔκαστον, καὶ τὰς ἀνακλάθρες καὶ κλίμακας μετὰ τῶν ἀναδαινόντων λίθοις βρέφεις ἀναθεν ἀκοντίζοντες κατέκοπτον, καὶ μετὰ ἐλεσθίσκων καὶ τόξων ἀπεδίωχνον καὶ Ἐνθ' ἀν τὸ πλήθος ἐθεώρουν, ἐκεῖσε ταῖς ἐλενδέσι πῦρ ἐνέβαλλον καὶ πολλοὺς ἐτίλητον καὶ ἀπέκτεινον. Οἱ δὲ ἐναντῖοι ἐκ τοῦ κόπου τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοσοῦτον ἀγανακτήσαντες ὥστε δριπίσθεν διλ-

Α γον τὴν ἡμελον στρέψι, ἵνα ἀναψυχὴν λάβωσιν· οἱ δὲ τζαούσιδες καὶ βαθδοῦχοι τῆς αὐλῆς μετὰ βάθδων σιδηρῶν καὶ βουνεύρων ἐνέτυπτον, ἵνα μὴ δίδωσι νῶτα τοῖς ἔχθροις. Τίς διηγήσεται τὰς τότε φωνάς, καὶ τὰς κράυγὰς καὶ τῶν πληγέντων διαμφι τὸ οὐαλ; Ζθεν ἔως τῶν οὔρανῶν ἀνέβαινον αἱ φωναὶ καὶ δικρότος. Καὶ τινες μὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων θεωρούντες αὐτοὺς οὖτες πάργοντας μετὰ φυνῶν μεγάλων ἐλεγον· «Ταῦτα πολλάκις παιήσαντες κακῶς ἀπεκρούσθητε»· αὐτοὶ δὲ μετὰ βίας, τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν θέλοντες δεῖξαι, ἐπὶ τὰς κλίμακας πάλιν ἀνέβαινον. «Ἐτεροι δὲ τινες τολμηροὶ καὶ ισχυροὶ καὶ δραστικοὶ ἐπὶ τῶν ὅμων εἰς τοῦ ἑτέρου ἀνέβαινε, καὶ δλλος πάλιν ἐπὶ τῶν ὅμων τοῦ δευτέρου ἀνήρχετο διπας ἐδύνατο, ἵνα ἄνω ἐν τοῖς τειχεσιν ἔλθωσι. **B** Καὶ ταῦτα πάντα ποιοῦντες σφοδρῶς καὶ βίαλι· συρρήγνυται περὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀνάδους; μάζη καρπερὶ, καὶ τὰ ἔιφη ἐσπασμένοι συνεπέλεκοντο, φόνος δὲ πολὺς; ἵνα **283** ἐκατέρωθεν. Κλινομένης δὲ ἡδη τῆς ἡμῶν παρατάξεως Θεοφίλος μὲν ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζῆνος ἀνδρες δριστοὶ προπηδήσαντες νικῶσι τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ τρίπονται καὶ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμάκων κακῶς ἀπεκρήμνισαν καὶ διεσκέδασαν. Τότε οὖν καὶ ἐτεροὶ οἱ διατεταγμένοι εἰς βοήθειαν Ἐρθασαν. Ἐκεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐφιππος εὑρεθεὶς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναβαθρύνων καὶ ἐγείρων, ἵνα προθύμως μάχωνται, ἐλεγεν· «Ω συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, στήτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς; διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρῶν τὸ πλήθος τῶν ἐναντίων ἀρχὴν λαμβάνειν συγχοτήν ποιήσαις, καὶ διλγον διασκεδάζονται, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ συνήθειαν ἐργονται, καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω-

stium multitudo perinde ac funis ab una parte urbis ad alteram pertinuit. Organis bellis, tympanis, lubis corneis, reliquis omnibus strepentes et magno fremente clamore, in omnes helepoles igne co:jecto, cuncti concorditer, codein tempore et hora, terra marique impressionem faciunt et pugnam lassent. Quidam audaciores bellatores per scalas ascendunt. Omnis generis tela in eos, qui in turribus erant, conjiciuntur. Horas duas acriter et horribiliter pugnatum est, ac superior forsitan erat res Christiana. Nam triremes, quibus scalae portabantur, cum ponte re infecta a muris maritimi repulsæ sunt, et saxa ex urbe jactata Agarenorum plurimos extinxerunt, atque e terra similiiter ac pejus etiam hostes excipiebant: eratque videre novum spectaculum, sole et cœlum tanquam obscura nube involutum. Machinis igne Græco instructis jaculantes, hostes concremabant; scalæ et quieas ascendebant, molaribus deinceps jactis deturbabant et jaculis sagittisque repellabantur, et ubi confertos hostes videbant, eo helepolibus ignem jaculati multos vulnerabant et interficiebant. Hostes autem labores belli et nostrorum renis ita ægre tulerunt, ut nonnihil recedere vellent ad recreandas vires. Verum Izausides et lictores aulæ virgis fer-

reis et scorteis eos urgebant, ne hosti terga darent. Quis voces et clamores et vulneratorum utrumque gemitus verbis assequatur, unde ad sidera penetraret strepitus? Quidam de nostris, cum ita hostes affectos viderunt, clamabant: «Sæpe hoc conati, male semper repulsi estis,» Ad quæ illi, virtutis ostentandæ cupiditate, scalas rursus ascendebant. Alii audaces, strenui et prompti viri alter in alterius humeros et in hujus humeros tertius, qui posset, ascendebant, ut sic muros superarent. Hæc oninia dum flunt, vehementer et acriter circa aditus et ascensus prælium commissum, et strictis ensibus pugnatum est, magnaque utrumque siebat cades. Inclinante jam acie nostra, Theophilus Palæologus et Demetrius Cantacuzenus, viri fortissimi, prosluerunt, Agarenos vicerunt et fugarunt atque e mœnibus male deturbatos disperserunt. Tum etiam alii, qui illic dispositi essent, ad auxilium advolarunt. Imperator, qui forte ibi aderat in equo, milites, ut strenue dimicarent, his verbis cohortatus est: «Committones et fratres, per misericordiam Dei vos rogo, state viriliter, quandoquidem hostium copias nunc viribus labasse et pauplatum dissipari nec ordine et more suo incedere video, ac, Deo consitus, spero, victoriam nostram fore.

εἰς θεδν τοῦ εἶναι ἡμετέρα. Λοιπὸν, ἀδελφοί, χαῖ-
ρετε, διὶ δ πολύτιμος στέφανος ὑμῶν ἔσται, οὐχὶ
μόνον φθαρτὸς καὶ γῆνος, ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. Ὁ
Θεὸς δ ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ, δειλίᾳ κατέχει τὸ πλῆ-
θος τῶν ἀσεβῶν. »

Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, Ἱωάννης ὁ
Ἰουστινιανὸς δ καὶ στρατηγὸς ἐπλήρης τόξου βέλει
ἐν τοῖς σκέλεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. Αὐτὸς δὲ δ
τοσοῦτον ἔμπειρος ὅν πολέμου, ὡς εἶδε τὸ αἷμα
ῥίειν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, δῆλος τὸ λοιώθη, καὶ ἣν
πρόδειξεν ἀνδρίαν ἐκ τοῦ φύσου ἔχασε, καὶ ἀνω-
φελῶς μετὰ ταῦτα ἐπράξει. «Ος ἀνεχώρησεν δύον ἦν.
284 Μετὰ σιωπῆς διήρκετο ἡ τῶν λατρῶν, μὴ
μνημονεύων τῆς γενναιότητος καὶ ἐπιδειξιότητος; ἢν
ἀρχῆθεν ἔδειξε. Καὶ οὐκ εἶπε τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ
οὐδὲν, οὔτε ἀντ' αὐτοῦ εἴσατε τινα ἔτερον, ἵνα μὴ ἡ
γεγονοῦσα σύγχυσις γένηται καὶ ἀπώλεια. Στραφέ-
τες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ μῆτρές τῶν στρατηγῶν,
διὰ τοῦ βηθέντος λόγου διε τοῦ στρατηγῆν καὶ
δειλίαν μεγάλην ἐνέπεσον. Ὁ οὖν βασιλεὺς κατὰ
συγκυρίαν πάλιν ἐκεῖσε εὑρεθεὶς ὅρῃ τοὺς στρα-
τιώτας συγκεχυμένους καὶ μεστοὺς φόνου ὡς πρό-
βατα διωκόμενα, καὶ μαθὼν τὸ αἰτίον καὶ τὸν στρα-
τηγὸν αὐτοῦ Ἰουστινιανὸν ἰδών φεύγοντα ἐγγίσας
αὐτῷ λέγει· «Ἄδελφε, τί τοῦτο πεποίηκας; Στρέ-
ψον ἐπὶ τῷ διατεταγμένῳ σου τόπῳ. Ἡ πληγὴ αὕτη
διέγον τὸ ζωτικόν. Στρέψον, διὰ τὸν διεγόντα ἀνάγκη
ἔστιν. Ἡ πόλις εἰς χειράς σου κρέμεται, ἵνα λυ-
τρώσῃς αὐτήν. » Πολλὰ δὲ εἰπόντος τοῦ βασιλέως
αὐτῷ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ ἐν τῷ Γαλατᾷ περδαῖς
αἰσχρῶς ἀκεὶ τελευτῇ ἐκ τῆς πικρίας καὶ περι-

φρονήσεως. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, Ιδόντες τὴν τοσαῦτην
σύγχυσιν τῶν ἡμετέρων, θάρσος ἔλαβον. Ἐκεῖ καὶ
δ Σογᾶν μπασιδές παρὼν τοῖς λαννιτζαρίοις καὶ τοῖς
ἔτεροις διαλεχθεὶς ἐπῆγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα.
Καὶ τις λαννιτζαρίς τοῦνομα Χασάνης (εἰς τοῦ
Λουπαδίου δι γιγαντώδης ὥρμητο λένδρος) ὑπὲρ
κεφαλῆς τῇ ἀριστερῇ χειρὶ τὸν θυρεὸν βαλὼν, τῇ δὲ
δεξιᾷ τὸ διφορέας ἀσπασάμενος, ἐπὶ τὸ τείχος, οὗ θεώ-
ρει τὴν σύγχυσιν, ἐκύρησεν. **285** Ἔποντο δὲ
αὐτῷ καὶ ἔτεροι ώστε τριάκοντα, τὴν ἀνδρίαν ἡ-
λώσαντες. Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἡμέτεροι ἐν τῷ
τείχει κατεκόντιζον αὐτοὺς καὶ βίλεσιν ἐβαλλον καὶ
λίθους ὑπερμεγέθεις ἐκύλιον κατ' αὐτῶν δέκα καὶ
δεκτὼν ἐξ αὐτῶν ἀπεκρήμνισαν. Οἱ δὲ Χασάνης οὐ
πρότερον ἐπέσχε τὴν δρμῆν ή ἀνελθεῖν ἐν τοῖς τεί-
χεσι καὶ τρέψασθαι τοὺς ἡμετέρους. Ἡνίκα γάρ
ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἔτεροι πολλοὶ ἀκο-
λουθήσαντες ἀνήρχοντο εἰς τὸ τείχος. Καὶ τοὺς
ἀνεβαλλοντας οὐκ ἐφθαράν κωλύειν οἱ ἡμέτεροι διὰ
τὴν διλγότητα· οἱ δὲ πολέμοις πλήθησαν. Τοις δὲ
ἀναδόσις συμπλέκοντες ἐμάχοντο, καὶ ἣν οὐκ
δίλγος αὐτῶν διφόνος. Καὶ δὲ οἱ Χασάνης μαχόμενοι
προσπατισθεὶς πέτρᾳ τιγλα κατέπεσεν. Ἐπιστραφέντες
δὲ οἱ ἡμέτεροι καὶ Ιδόντες αὐτὸν κείμενον πέτρᾳ
ἐβαλλον πάντοθεν· δὲ δὲ εἰς γόνου δαναστὶ ἤμα-
νετο, ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους τῶν τραυμάτων παρείη
τὴν δεξιὰν καὶ κατεχώσθη τοῖς βίλεσι. Καὶ Επειδὴ
πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν καὶ ἐνεκεν
τῶν τραυμάτων πρόδητοι τὸ στρατόπεδον ἐκομίσθησαν.
Είτα τοσοῦτον ἀναδόν τὸ πλήθος τῶν πολεμιῶν
τοὺς ἡμετέρους διεσκέδασαν, καὶ ὀφέντες τοὺς

*Ac gaudete, fratres, quoniam corona pretiosissima
vobis reposita est, non fluxa et terrena solum, sed
etiam celestis. Qui pro nobis pugnat Deus, im-
piorum copias formidine cohibet. »*

Hæc dicente imperatore, Joannes Justinianus
dux sagitta vulneratus est in dextero pede. Vir rei
militaris tam egregie peritus, ubi sanguinem e cor-
pore profluentem vidit, totus mutatus, quam ante
ostenderat virtutem, statim pavore abjecit, nec
quidquam postea operas navavit, sed loco, in quo
erat, relicto, cum silentio discessit, medicum qua-
rensis, nec memor fortitudinis et dexteritatis, quam
a principio præstiterat: nec vero iis qui aderant,
ullum verbum fecit, aut sui vicarium reliquit, quo
impediretur, quæ secuta est, confusio et pernicies.
Conversi enim milites, cum ducem non conspi-
ciunt, sed fugisse audiunt, in perturbationem et
metum ingentem inciderunt. Rursus forte aderat
imperator: qui ubi milites perturbatos et plenos
timore, velut oves bestiis agitatas, vidit, causam
edotus et Justinianum profugum animadvertisens,
sic eum aggreditur: « Mi frater, inquit, quid istud
agis? Redi in locum tuum: plaga ista modica est;
redi, amabo te; gravior enim nunc necessitas ur-
get. Urbs in manibus tuis est, a te servanda est. »
Alia plura monenti imperatori nihil respondit, sed
Galatam trajectus, ibiden in contemptionem adduc-

lus, moerore obiit. Interim Turcæ, animadver-
tauta nostrorum perturbatione, repererunt animos:
atque Sogan basias jannitzarōs aliosque adhortati
erexit. Jannitzarus quidam, nomine Chasanes, Lu-
padio oriundus, ingenti corporis magnitudine, si-
nistra manu supra caput scutum protendens, dextra
gladium stringens, ad murum, qua turbatos nostros
vidit, processit, circiter triginta virtutis æmulis
sequentibus. Nostri manserunt in muro, ensue-
jaculis et grandibus saxis exceperunt atque decem
et octo deturbarunt. Verum Chasanes non prius
remisit impetum, quam, escenso muro, nostros
fugaret. Postquam igitur auso potitus est, etiam
multi alii, eum seculi, in murum evadebant, quos
nostri propter paucitatem prohibere non poterant,
cum hostium magnus numerus esset. Præliū b-
men cum iis, qui ascenderent, commiserunt et non
exiguam in eos ediderunt cædem. Ipse Chasanes,
inter pugnandum saxo offensus, procubuit. Quem
cum conversi nostri jacentem vident, lapides un-
dique in eum conjiciunt. Ille in genua enīsus, pa-
gnabat, sed mox plagarum multitudine manibus
elanguit et telis obrutus est. Multi item alii aut
ocisi, aut vulnerati et propter plagas in casta-
asportati sunt. Tandem hostes catervatim muro
potiti, nostros dissiparunt, qui, relictis exteriori-
bus manibus, per portam ir. urbem irrumpentes

έξωθεν τείχους έσωθεν διὰ τῆς πύλης ἔβαινον κατα- πατῶντες εἰς τὸν ἔτερον. Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντες καὶ φωνὴ τις ἐρρέθη έσωθεν καὶ ἔκ τοῦ μέρους τοῦ λιμένος· «Ἐάλω τὸ φρούριον, καὶ τὰ στρατήγια καὶ τὰ σημαῖα ἄνωθεν ἐν τοῖς πύργοις έστησαν. » Καὶ ἡ φωνὴ τοὺς ἡμετέρους ἐτρίψατο, τοὺς δὲ πολεμίους ἀνεθάδρυν· **286** καὶ ἀλα- ξαντες φωνὰς πολλὰς καὶ προθύμως ἀνεψόδου οἱ πάντες ἐπὶ τὰ τείχη ἀνέβαινον.

Ὦς οὖν εἶδεν ὁ δυστυχής, ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθέντης μου, δακρυχέων ἐπαρακάλει τὸν Θεόν, καὶ τοὺς στρατιώτας ἵνα μεγαλοψύχησαντι προέτρεπε· καὶ οὐκ ἦν συνδρομῆς καὶ θοηθείας ἐλπὶς οὐδεμίᾳ. «Οὐ δὲ τὸν ἴππον κεντήσας δραμῶν ἐφθασεν ἐνθι τὸ πλήθος τῶν ἀσεβῶν ἥρχετο, καὶ ὥσπερ ὁ Σαμψών ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἐποίει, καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τῇ πρώῃ συμπλοκῇ ἐν τῶν τείχων ἀπεκρήμνισεν, ὡς ἰδεῖν θαῦμα ξένον τοὺς ἐντυχόντας καὶ βλέποντας. Βρυχόμενος ὡς λίων καὶ τὴν ρομψαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλούς; τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε· καὶ τὸ αἷμα ποταμῷδην ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔρδεσε. Καὶ ὁ προρέθηες ἀδνὸν Φραγκίσκους ὁ Τολέδος ὑπὲρ τὸν Ἀχιλλέα ἐποίησεν· ἐν τοῖς δεξιοῖς τοῦ βασιλέως ἔτυχε, καὶ ὡς τις ἀετὸς μετὰ ὄνυχων καὶ στόματος τοὺς ἐναντίους κατέκοπτεν. Όμοιος; καὶ θερφίλος; διΠαλαιολόγος, ὡς εἴδε τὸν βασιλέα μαχόμενον καὶ τὴν πόλιν κινδυνεύσυσαν, μεγαλοφύνως μετὰ κλαυθμοῦ κράξας εἶπε· «Θέλω θανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, » καὶ συρρέξας ἀποτύχει. ἐν μέσῳ μετὰ κραυγῆς τοὺς δσους εὗρε πάντας διεσκέδασε καὶ διεσκόρπισε καὶ θιανάτωσεν. «Αλλὰ καὶ Ἰωάννης; διαλαμάτης ἐκεῖ περίθιν ὑπὲρ πάντα στρα-

πατῶντες εἰς τὸν γενναῖας τοῖς πολεμίοις **287** ἐσυμπλέκετο· καὶ οἱ ἐντυχόντες καὶ βλέποντες ἐθαύμαζον περὶ τῆς ἱσχύος καὶ γενναιότητος τῶν ἀρίστων, ἀνδρῶν. Καὶ δις καὶ τρις τῆς ἐμβολῆς καὶ συρρέξεώς τε καὶ συμπλοκῆς γενομένης μεγάλως τοὺς ἀσεβεῖς ἐτρέφαντο καὶ πλῆθος; ἀπέκτειναν καὶ ἐτέρους ἐν τῶν τείχιον ἀπεκρήμνιον, καὶ ἀγωνιζόμενοις σφοδρῶς καὶ φυμπλεκόμενοις ἀπεκτάνθησαν, καὶ πολὺν φόνον εἰς τοὺς πολεμίους πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἐποιησαν οὐτας. Καὶ ἕπερος τινες στρατιῶται οὐκ ἀγενεῖς μαχόμενοι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ αὐτοὶ ἀπεκτάνθησαν πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἀγίου Πρωταρίου, διοι τῇ ἐλέσθοιν ἐκείνην κατεσκεύασαν, καὶ τὴν μεγάλην ἐλέσθοιν ἐστήσαν, καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως γαλάσαντες ἐκείθεν ἐν τῇ πόλει πρώτον εἰσῆλθον. Ὡγώ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ οὐχ εὑρέθην πλήσιον τοῦ αὐλεντῆς μου τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ προστάξει ἐκείνου εἰς ἐπισκεψίν δῆθεν ἐν ἀλλαγῇ μέρει τῆς πόλεως ἡμηροῦ.

Bη'. Ἐλθόντων δὲ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐν τοῖς έσωθεν τείχεσι Χριστιανούς μετὰ ἐλεθοίσκων καὶ βελῶν καὶ τόξων καὶ πετρῶν ἐναπολειφθέντας ἐδίωξαν, καὶ ἐγκρατεῖς πάντων ἐγένοντο, ἀνευ δὲ τῶν πύργων τῶν λεγομένων Βασιλεού Λέοντος καὶ Ἀλεξίου, ἐν οἷς ἐστήκεισαν οἱ ναῦται ἐκείνοις οἱ ἐκ τῆς Κρήτης· αὐτοὶ γάρ γενναῖως ἐμάχοντο μέχρις καὶ τῆς ἔκτης καὶ ἐδόμης ὥρας καὶ πολλοῦ; Τούρκους ἐθανάτωσαν, καὶ τοσοῦτον πλῆθος βλέποντες καὶ τὴν πόλιν ἐδουλωμένην **288** πᾶσαν, αὐτοὶ οὐκ ήθελον δουλωθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεγον ἀποθνεῖν κρείττον ἢ ζῆν. Τούρκος δέ τις τῷ Ἀμηρῷ ἀναφράν τοιής περὶ τῆς τούτων ἀνδρίας, προσέταξεν ἵνα κατέλθωσι μετὰ συμβάσεως καὶ ὡσεὶ ἐλεύθεροις.

reliquis militibus generose adversus hostes decer- tavit: ut, qui aderant et videbant, fortissimorum virorum virtutem et audaciam mirarentur. Itaque his et ter impressione et pugna facta, impios ve- hementer sugarunt, multos occiderunt, alios de muris depulerunt, atque occubuerunt tandem con- stanter et strenue pugnantes et magna prius ho- stium strage data. Item alii haud imbellies milites eodem loco dimicantes ceciderunt, prope portam sancti Romani, ubi helepolim illam Turcæ fece- rant et magnam helepolim constituerant: qua d primum diruto muro, in urbem penetrarunt. Ego illo tempore non versabar circa imperatorem, do- minum meum, sed jussu ejus ad lustrandam aliam partem urbis discesseram.

8. Turcæ urbem ingressi Christianos intra inte- riorem murum reliquos heleboliscis, jaculis, sagitiis, saxis persecuti, et cunctis potiti sunt, præter eos qui in turribus Basilii Leonis et Alexii quæ di- cebantur constituti erant, nautas Cretenses. Hic enī ad sextam et septimam horam strenue pu- gnabant et multos Turcas interficiebant, cumque tantam hostium multitudinem et totam urbem subactam viderent, noluerunt tamen ipsi subigi, sed mortem vita esse præstabiliorē ducebant. De quorum virtute cum Turcæ aliquis Ameræ renun-

invicem se conculebant. Hæc dum aguntur, intus et extra et ad portum clamatur: «Capta est arx, signa et vexilla sublime in turribus elata. » Quæ vox nostros fugavit, hostes erexit, qui magno clamo- re et impetu, nullo timore, in murum ascen- dunt.

Hæc cum videt miser imperator, dominus meus, cum lacrymis Deum precatur, et milites, ut gene- rose pugnent, impellit: at nulla jam opis et auxilii spes erat. Itaque ipse equo concitato advolat, qua irruerat hostium turba, et quemadmodum Sampso hostes prostravit, ita impios primo impetu e moe- nibus deturbat, ut qui aderant et videbant, mirum cernerent spectaculum. Leonis instar fremens, et dextra gladium strictum tenens, multos hostes trucidavit, ac sanguis in modum fluminis e peti- bus et manibus ejus profluebat. Dominus Franci- seus autem, Toledus, quem supra nominavi, ipsum superavit Achillem, ad dextram imperatoris dimi- cans et aquilæ instar unguibus et ore hostes con- cedens. Similiter Theophilus Palæologus, ut impe- ratorem decertantem et urbem periclitantem vidit, magna voce et lacrymans clamavit: «Mori quam vivere malo, » et impetu facto in medios hostes, quotquot invenit, disjecit, dissipavit, occidit. At enim Joannes Dalmata quoque, ibi præsens, præ-

αὐτοῖς τε καὶ ἡ ναῦς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευὴ ἦν εἰχον. Καὶ οὕτως γενομένων πάλιν μόλις ἐκ τοῦ πύργου τούτους ἔπεισαν ἀπελθεῖν. Καὶ δύο μὲν αὐτάδελφοι Ἰταλοί, Παῦλος καὶ Τρωΐλος τούτοιμα, ἐν τῷ διατεταγμένῳ αὐτοῖς τόπῳ μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν γενναῖων ἐμάχοντο καὶ τοὺς πολεμίους κακῶς ἀπεδίυχνον καὶ οὐκ ἀγενῆ συμπλοκήν καὶ σύρδαξιν ἐποίουν, καὶ φόνος ἦν ἀνυμεταξέν, λέγω τῶν δύο μερῶν τῶν μαχομένων καὶ ὑπερμαχούντων. Στραφεῖς δὲ ὁ Παῦλος καὶ ἔριν τοὺς πολεμίους ἐσωθεν τῆς πίλεως λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· «Ὦ φρίξον, ήλιε! ὧ στέναξον, γη! ἐάλω ἡ πόλις, ήμάς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρῆλθεν ἡ ὥρα. Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ήμῶν, εἰ δυνατὸν, φροντίσωμεν. »

Καὶ οὕτως ἐγκρατεῖς οἱ πολέμιοι πάτης τῆς πόλεως γεγονότες ἡμέρᾳ τρίτῃ ὥρᾳ ἡν. τῆς ἡμέρας β' καὶ ήμισυ, τοῦ ἱδίζηκ' ἔτους, τῇ χθ' μηνὸς Μαΐου. Καὶ τοῦ μὲν προτιτεύντων ἦν ἀρπαγὴ καὶ αἰχμαλωσία, τῶν δὲ καταλαμβανομένων καὶ ἀνθισταμένων σφαγή· καὶ οὐδαμῶς ἡ γῆ ἐν τισι τόποις ἐκ τῶν νεκρῶν διεφαίνετο. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἔξενον καὶ θρήνους πολλοὺς καὶ ποικίλους καὶ ἀμετρήτους ἀνδραποδιτμούς, 289 τῶν εὐγενῶν ἀρχουσῶν καὶ παρθένων καὶ ἀφιερωμένων τῷ Θεῷ συρομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τῶν ἔθειρῶν καὶ κομῶν καὶ πλοκάμων τῆς κεφαλῆς ἐξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ δύυρμῶν ἀνηλεῶς, τὴν βοήν καὶ κλαυθμὸν τῶν παῖδων, τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀγίους οἰκους λεηλατεισμένους, τὴν φρικῶδες καὶ ἀκούσμενον τις διηγήσεται; Ἡν ὅρφην τὸ θεῖον αἷμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς χερδενον καὶ φιπτύμενον, καὶ τὰ

tasset, edixit is, ut ex pacto descenderent et cum navi et omni supellectile sua liberi essent. At sic quoque ægre iis persuaserunt, ut discederent. Duo fratres Itali, Paulus et Troilus nominibus, in loco sibi commisso curu aliis multis generose decertantes, hostes acriter repellebant et haud, levi dimicabant prælio, et utrorumque, tum pugnantium tum defensantium, cædes edebantur. Respiciens autem Paulus hostesque intra urbem conspicatus, ad fratrem conversus: « O sol, horresce, inquit, o tellus, ingemisce! capta urbs est, et pugnandi tempus jam præteriit. Attamen de salute nostra, si qua spes est, cogitemus. »

Ira hostes tqa urbe potiti sunt die tertio, hora secunda et dimidia, anno 6961, mensis Maii die 29. Qui irruerant, rapiebant et captivos faciebant, qui capiebantur et resistebant, mactabantur, atque nonnullis in locis præ cadaverum multitudine non apparebat terra. Vidisses novum spectaculum, lamenta multa et varia, rapinas innumeras, quibus mulieres primarie, virgines et Deo consecratae, capillis et crinibus a Turcis atrociter magno ejuslatu ex ecclesiis avellebantur. Clamores et ploratus puerorum, sanctarum ædium sacrilegia et si quid aliud horrendum, quis hæc enarret? Erat videre Christi divinum sanguinem et corpus in terram effundi et projici, sacra vasa diripi et par-

A τιμαλφῆ δοχεῖα τούτου ἀρπάζοντες τὰ μὲν διέθραυν, τὰ δὲ σῶa ἐνεκολπίζοντο, καὶ τοὺς ἐγκεκοσμημένους κόσμους ὄμοιως ἐποίουν, καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας μετὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων πολυτίμων κατεπάτουν, καὶ τοὺς κόσμους αἴροντες κλίνας καὶ τραπέζας ἐποίουν, καὶ μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν καὶ ἐνδυμάτων τῶν ἐκ σηρικῶν καὶ χρυσοῦσφράνεων δυτιῶν τοὺς ἵππους ἐσκέπαζον, καὶ ἀλλοὶ ἐπ' αὐτοῖς ἡσθίον, καὶ τοὺς πολυτίμους μαργάρους τῶν ἀγίων κειμηλίων ἀναρπάστους ἐποίουν, τὰ διγια λείψαντα καταπάτοῦντες. Καὶ ἔτερα ἀνοιστοργήματα πλέοντας ἐποίουν ἀξια θρήνους οἱ τοῦ ἀντιχρίστου πρίδροι, οἱ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστὸς βασιλεὺς, οἱ ἀνερμήνευτα καὶ ἀνεξιχνιαστά εἰσι! Καὶ ἦν ἴσις τὸν παμμέγιστον ἐκείνον ναὸν καὶ θείστατον τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὸ Χερουσιάλημ καὶ στερίωμα δεύτερον, τὴν θεῖον χειρῶν πόλησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἀξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλιαμα, τὸν ὥραιον 290 καὶ ὥραιών ὥραιότερον· οὐ ἐσωθεν τῶν ἀδύτων καὶ διωθεν τῶν θυσιαστρῶν καὶ τραπέζων θείοτον καὶ ἐπινοι, καὶ τὰς ἀσέλγεις γνώμας καὶ ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παρθένων καὶ παιδῶν ἐπάνωθεν ἐποίουν καὶ ἐπραττον. Τίς μη θρηνήσῃ σε, ἄγιε ναῦ; καὶ πανταχοῦ πᾶν κακὸν ἦν, καὶ πᾶσα κεφαλὴ ἦλει. Εὐοίκοις θρήνοις καὶ κλαυθμοῖ, ἐν τρισδῖοις δύυρμοι, τὸν ναοῖς δλοφυρμοῖ, ἀνδρῶν οἰκυαγατ, γυναικῶν δλοκρυγατ ἐλκυσμοὶ ἀνδραποδισμοὶ διεπαπαζοὶ τοις βιασμοῖ. Οἱ σεμνοὶ τῷ γένει ἀτίμως περίσσων, οἱ πλούσιοι ἀνόσιοι. Αἱ πλατεῖαι, αἱ γωνίαι κατ-

tim diffringi' partim integra in sinum abscondi. Perinde de ornato faciebant, sanctas imagines, auro, argento et lapillis pretiosis decoratas, consulebant, et ornamenta spoliante in lectulos et mensas adhibebant, sacerdotalibus stolis et vestimentis, tum sericis tum auro intextis, equos sternebant aut pro mappis utebantur, pretiosas sacragazæ margaritas spoliabant, sacris reliquiis humi protritis. Alia permulta execratisima et lacrymis prosequenda facinora præcursoro illi Antichristi patrabant. O sapientissima tua consilia, Christe Rex, quam sunt abscondita et inscrutabilia? erat

D porro videre maximum illud et divinissimum templum Sapientiæ Dei, cœlum terrestre, sellam gloriarum Dei, Cherubicum vehiculum et firmamentum alterum, opus manuum Dei, spectaculum eximium et totius orbis terrarum lumen, templum illud elegans et elegantibus elegantius, intra cujus alytarum supra altaria ac mensas ederent ac bibereut, et incestas cupiditates et libidines suas cum seminis, virginibus et pueris exercerent. Quis te non lugat, templum sanctissimum! ubique calamitas erat et dolebat omne caput. In domibus lamenta et fletus, in trivis planetus, in templis luctus, virorum gemitus, mulierum ululatus, rapinae, captivitatis, insultationes. Genere nobiles contempti erant, divites impii. Plateæ et anguli ubique omni malorum ge-

πάντα τόπου πανταχοῦ πασῶν κακιῶν ἦν ἐμπλεα. Οὐδὲς τόπος ἀνεξερεύνητος ή δισυλος ἔμεινεν. Ωριστε βασιλεὺς, τῆς τότε θλίψεως καὶ στενοχωρίας πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἦν οἰκούσιν οἱ Χριστιανοί, ἐλευθέρωσον. Καὶ πάντα κῆπον καὶ οἴκον οἱ ἀσεβεῖς οὐκ εἰσαν ἀνώρυκτον, ἵνα τὰ κεχρυμμένα χρήματα εὑρώσεις· καὶ πλείστων μὲν νέων θησαυρῶν καὶ παλαιῶν καὶ ἑτέρων πολυτίμων πραγμάτων, εὑρόντες, ἐνεπλήσθησαν.

B Θ. Π. Οὐδὲν ή πόλις ἐάλω, δὲ ἀμηρᾶς ἐνδον εἰσελθὼν εὐθὺς πάσῃ σπουδῇ ζήτησιν ἐποιεῖ περὶ τοῦ βασιλέως, δες κατὰ νοῦν δίλλον οὐκ ἐλογίζετο εἰ μή μόνον μαθεῖν εἰ τοῦ ή τεθνηκεν δι βασιλεύς. Καὶ τινὲς μὲν ἐλθόντες ἐλέγον διτε οὐφυγεν, δίλλοι δὲ ἐν τῇ πόλει ἐλέγον εἶναι κεχρυμμένον, δίλλοι δὲ τεθνάντα μαχόμενον. Καὶ θέλων πιστωθῆναι ἀλλήλων ἐστειλεν ἕντα **291** δὴ τὰ πτώματα τῶν ἀναιρεθέντων ἐκείτο σωρειτῶν Χριστιανῶν τε καὶ ἀσεδῶν. Καὶ πλείστας κεφαλὰς τῶν ἀναιρεθέντων ἐπλυναν, εἰ τύχῃ καὶ τὴν βασιλικὴν γνωρίσωσι. Καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν γνωρίσατε αὐτὴν εἰ μή τὸ τεθνεός πτώμα τοῦ βασιλέως, δὲ ἐγνώρισαν ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημάδων ή καὶ πεδίλων, Ἔνθα χρυσοῖς ἀστοῖς ἡσαν γεγραμμένοι, ὡς θεος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι. Καὶ μαθών δὲ ἀμηρᾶς περιχαρής καὶ εὐφρανθόμενος ὑπῆρχε· καὶ προστάξεις αὐτοῦ οἱ εὐρεθέντες Χριστιανοί ἔθαψαν τὸ βασιλικὸν πτώμα μετὰ βασιλικῆς τιμῆς. Οὐαὶ οὐαὶ κάματ τῆς προνοίας ἐν τίνι καιρῷ με φυλαττούσης! Ἡν δὲ πᾶσα ή ζωὴ τοῦ ἀδείμου ἐν βασιλεῦσι καὶ γαληνοτάτου καὶ μάρτυρε redundantabant; nullus locus erat, quem non scrutarentur et expilarent. Christe Rex, ab illa, quam tum experti sumus, miseria et calamitate omnem urbem et terram, quam Christiani habitant, tueare. Nullos hortos, nulla domicilia non perquirebant impii, ut pecuniam abditam reperirent: ac maximis inventis thesauris, vetustis et novis, atque aliis rebus pretiosis implici sunt.

D 9. Capta igitur urbe, Ameras, eam ingressus, studiosissime de imperatore quæcerbat, nec quidquam antiquius habebat, quam ut cognosceret, vive-retne an interriisset imperator. Atque eum alii fugisse dicebant, alii in urbe latitare, alii prælio occubuisse. Itaque ut rem certo cognosceret, misit, ubi Christianorum et impiorum cadavera acervatim jacebant. Abluerunt occisorum capita plurima, si forte imperatoris agnoscerent. Non poterant autem, sed inventum imperatoris cadaver ex imperatoriis ocreis et calceamentis agnoverunt, in quibus aureæ aquilæ depictæ essent, ut mos erat imperatoribus. Hujus rei certior factus Ameras, summopere gavisus et exhilaratus est, et qui aderant Christiani jussu ejus imperatorium cadaver honore imperatoribus legitimo sepeliverunt. Væ mihi quoque, quem quæ tempore servavit divina providentia! Vixit venerandus hic et placidissimus imperator, dum marigyr obiit, annos quadraginta novem, menses tres et dies viginti.

Aρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἐννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέραι εἰκοσι.

Οὐ δὲ ἀμηρᾶς τῇ νίκῃ τῇ μεγάλῃ ἐπαρθεὶς καὶ πλείστης κενοδοξίας πληγεῖς ὥμδες καὶ ἀνελεήμων ἐφάνη. Προσέλθων δὲ αὐτῷ δέ μέγας δοξῆς δὲ καὶ Λουκᾶς δὲ Νοταρᾶς; προσεκύνησεν αὐτὸν, καὶ δεῖξας αὐτῷ θησαυρὸν πολὺν δὲ εἶχε κεχρυμμένον, καὶ λιθίους καὶ μαργάρους καὶ ἔτερα λάφυρα δῖξε βασιλεῦσιν, & ίδων δὲ Ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ή βουλὴ αὐτοῦ ἐθύμασαν. Ό δὲ Νοταρᾶς εἶπε τῷ ἀμηρῷ· «Ταῦτα πάντα ἐφύλαττον διὰ τὴν βασιλείαν σου, καὶ ίδοὺ τὰ νῦν χαρίζομαι σοι δῶρον· καὶ δέομαι, δέξαι τοῦ δούλου σου τὴν δέσιν καὶ παρακάλεσιν.» **292** «Ηἱπτεζεν οὖν οὗτος δὲ αὐτῶν ἐλευθερίαν τύχα **292** μετὰ τοῦ οἰκου αὐτοῦ· ἀπελογίσατο δὲ αὐτῷ δὲ μηρᾶς καὶ εἶπεν· «Ο ήμικύνων καὶ ἀπάνθρωπε ἀμηρᾶς χανοφράψε καὶ πολύτροπε, τοσοῦτον πλοῦτον εἶχες καὶ οὐκ ἐδοκήθησας τῷ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ σου καὶ τῇ πόλει τῇ πατρόδι σου; Νῦν δὲ μετὰ τοιούτων πονηριῶν καὶ πανουργιῶν δὲς οθδας ποιεῖν καὶ πράττειν ἐκ νεδότος, βούλη ὑποσκέλισαι κάμε, καὶ φύγης τοῦ πρέποντός σοι; Εἰπέ μοι, ὡς ἀσεβή, τις δὲ χαρίσας μοι τὸν πλοῦτον τὸν σὸν καὶ τὴν πόλιν ταῦτην εἰς χειρά; μου;» Λέγει αὐτῷ δὲ Νοταρᾶς· «Ο Θεός.» **293** «Ο δὲ Ἀμηρᾶς εἶπεν αὐτῷ· «Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα μοι ἔχαρισατο καὶ τὰ καὶ πάντας ὑπὸ τὰς χειράς μου δούλους ἔδωσε, τι σὺ λέγεις, πονηρέ, καὶ φιλαρεῖς; Πώς οὐκ ἐστειλάς μοι αὐτὰ πρὶν τὴν μάχην κινήσω καθ' ὑμῶν ή πρὶν τὴν πόλιν νικήσω, ἵνα δρεῖλα σοι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνταμοιθήν; Νῦν

Ameras magna victoria elatus et inani tumefactus gloria, crudelē se et immanem prestiliit. Accessit ad eum Lucas Notaras, magnus dux, et adoratione facta, ingentem thesaurum, quem absconditum habebat, gemmas porro et margaritas aliamque gazam regibus dignam ei monstravit; quorum aspectu Ameras cum universo comitatu obstupuit. Tum Notaras: «Hæc omnia, inquit, servavi majestati tuæ et nunc tibi pro munere trado, ac rogo, ut servi tui preces et vota ne aspernere.» Sperabat autem, sic se cum domo sua libertatem consecuturum esse. At respondit Ameras: «Hæc te semicanem, hominem immanem, veteratorem et fraudulentum, qui tantas opes possederis, nec succurreris domino tuo, imperatori, nec huius urbi, patriæ tue! nunc vero cum istis nequitiis et fraudibus, quibus deditus fuisti a pueritâ, me quoque supplantare et pœnam effugere studies? Dic mihi, scelestè, quis est, qui in manus meas tradidit divitias tuas et hanc urhem?» Respondit Notaras: «Deus.» Tum Ameras: «Quodsi Deus hæc mihi donavit, atque te et reliquos in manus meas dedidit, quid tu, nequam, ais et nugari? cur mihi hæc non ante misisti, quam bellum contra vos commoverem aut urbem caperem, ut tibi gratias et remunerationem deberem? Nunc enim non tu mihi largiris, sed Deus.» Ita statim mandavit lictoribus, ut eum in carcerem conjicerent et diligenter custodirent. Postridie eum rursus coram se

οὐν οὐκ εἴ τὸν ὁ χαρίσας μοι ταῦτα, ἀλλὰ δὲ Θεός. » Καὶ εἰδὼς ὥρισε τοῖς δημοίοις ἵνα εἰς φυλακὴν βάλωσιν αὐτὸν καὶ ἀσφαλῶς τηρῶσι. Τῇ δὲ ἐπαύριον προστάξας ἡγεγκαν πάλιν αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ βῆματος αὐτοῦ· καὶ λέγει αὐτῷ· «Ἐπει οὐκ ἡθέλησας βοηθῆσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πατρίδι σου μετὰ τοσούτου θησαυροῦ ἀναριθμήτου δικαιοίας, καὶ διὸ τι οὐκ ἴσθιλευσας τὸν βασιλέα, διτε ἐμήνυσα αὐτῷ ἵνα μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης μοι διώσῃ τὴν πόλιν καὶ διλον ἀντὶ αὐτῆς τόπον διώσω μετ' ἀγάπης καὶ φιλίας, ἵνα μὴ τοσοῦτοι φύσις ἀναμέσον τιμῶν γενῆσανται; » Οἱ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν **293** αὐτῷ· «Ἐγὼ αἰτίος οὐχ ὑπάρχω εἰς τὴν αὐτὴν διόθεσιν, ἀλλὰ οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾶ, οἱ ἔτασσον τῷ βασιλεῖ ἵνα στόλον καὶ στρατὸν εἰς βοήθειαν αὐτῷ στελλωσιν.» Οἱ δὲ Ἀμηρᾶς· «Πολλὰ οἶδας, λέγει, οἱ φεύδους ἐφευρήματα· τὰ νῦν δὲ καρίδες φεύδους οὐκ ἔστιν ἵνα βοήθησῃ σοι. » Καὶ προστάξας ἐπὶ τὴν αὔριον ἐπὶ τὴν τοῦ Ἔρησοῦ λίσφου ἀγορὰν πρῶτον κατενώπιον αὐτοῦ θανατῶσιν τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, οὓς ποτε ἔτει τῷ βασιλεῖ ἵνα τὸν ἕνα αὐτῶν τιμήσῃ τῷ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ἄξιώματι καὶ τὸν ἔτερον τῷ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, εἴτα καὶ αὐτὸν θανατῶσιν, ὃς καὶ ἔγενετο· καὶ οὕτω τὰ τοῦ Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ πέρας ἔλαβον. Εἴτα προστάξας μετὰ ταῦτα ἐθανάτωσε πολλοὺς εὐγενεῖς ἀρχοντας, τὸν τῶν Ἐνετῶν ἄγγαρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἀστάνδην τῆς Καταλονίας καὶ τὸν δύο υἱοὺς αὐτοῦ. Εἴτα ἤθελεν θανατῶσαι καὶ τὸν Κονταρίνον καὶ ἐτέρους εὐγενεῖς τῶν Ἐνετῶν, οἱ χρήματα δώσαντες καὶ ἐπαγγειλάμενοι τῷ Σογάν μπασιζ τῷ ζῆν ἔχαρισμαν. Καὶ στείλας ἐν τῷ Γαλατᾶ καὶ πολ-

adduci jussit et his verbis compellavit: «Quandoquidem imperatori et patriæ tuæ ditissimo hoc thesauro, quem habebas, opitulari noluisti, cur imperatori non suasti, cum talem ego ei conditionem proposissem, ut pacifice et ultra urbem mihi daret, ego illi alium locum cum benevolentia et amicitia restituerem, ne tantæ inter nos cædes fierent?» Respondit ille: «Hujus rei non ego culpam sustineo, sed Veneti et Galatae, qui imperatori promittebant, se classem et copias ei auxilio missuros.» Rursus Ameras: «Multæ, inquit, fingere mendacia didicisti. Verum nunc tempus non est mandaciis tibi consulendi.» Precepit deinde ut sequenti die in foro Collis aridi, quod dicitur, prius coram ipso duo filii ejus trucidarentur, de quibus olim rogaverat, ut imperator alterum magni contostanii, alterum magni logothetæ dignitate honestaret: deinde trucidaretur ipse: id quod ita factum est. Hunc igitur finem res Lucæ Notaræ babuerunt. Deinde Ameras multos generosos viros principes interfici jussit, velut Venetorum statonarium et filium ejus, magistrum cursus publici Catanorum cum duobus filiis. Mox etiam Contarinum et alios nobiles Venetos occidi voluit, qui tamen, pecunia data et promissa Sogabasiæ, vitam impetrarunt. At vero Galatam misit et multos

Α λοὺς πάσας ἐθανάτωσε, καὶ πᾶσα ἡ αὐτοῖς ἐπαγγελία ἦν ἐπηγγειλατο εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ὑποτελεῖς ὥρισεν εἶναι. Τὸν δὲ Ἀλ! μπασιάν στείλας ἀπέκλεισεν ἐν πύργῳ τινὶ, καὶ μετὰ ὄλγας ἡμέρας καὶ αὐτὸν ἐθανάτωσε, δι' ἣν αἰτίαν εἶπομεν, ήγουν διὰ τὸ λέγειν αὐτὸν τοῦ μῆτρα **294** ἐγέραι μάχην κατὰ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ οἱ τῶν ἐσπερίων αὐθένται. Χριστιανοὶ συναγθώσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸν καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτοὺς διώξωσι καὶ τὰ ἔξης, ὡς προγέγραπται. Οἱ θάνατος οὖν αὐτοῦ λύπην διέρρητον. παντὶ τῷ στρατῷ τοῦ ἀμηρᾶ ἐνέδωκε διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὅπη πάντων φιλούμενον καὶ εἰς πάντα καλῶς; τὸν ἀμηρᾶν συμβουλεύοντα.

Ι'. Απὸ Ἀδάμ οὓς τοῦ κατακλυσμοῦ γίνεται Ἑττη βισμῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ οὓς τῆς πυργοποιίας Ἑτη φ', καὶ ἀπὸ τῆς πυργοποιίας οὓς τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀβραάμ εἰς Χανάκην γῆν, ἐξ ἣς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν λαμβάνουσιν ἀρχὴν τὰ ἴνθιματα, εἰσὶν ἔτη χιστ'. Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ οὓς Πώμου καὶ Πώμυλου Ἑτη ατιμῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ Πώμου καὶ Πώμυλου ζως Αὔγυεύστου Καίσαρος Ἑτη ψιστ', καὶ ἀπὸ τοῦ Αὔγυεύστου Καίσαρος οὓς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Φασιδίου τοῦ τρισολδίου καὶ δοιδίου τε καὶ δειμηνῆτου, τοῦ μεταθέσσοντος τὰ βασιλεῖα ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Πώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν ποτε Βυζάντιον, ἢν αὐτὸς ἀνυκοδημῆτος καὶ νέαν Πώμην ὀνόμασεν, εἰσὶν ἔτη τέλος. Καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου Φασιδίου τοῦ Χλωροῦ ζως Ἡρακλείου τοῦ μεγάλου Ἑτη τέ, ἐν οἷς χρόνοις ἦν καὶ ὁ τρισκατάρατος καὶ φευδοπροφήτης Μωάμεθ, ὁ ὁπόγονος τοῦ Ἰσμαήλ, ὃς ὑπῆρχεν ἐκ τῆς τοῦ Κηδίου φυλῆς τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ Ἰσμαήλ. Νίκαρος; γιρ-

ibi comprehensos trucidavit, nec quidquam jam meminerat, quam iis conditionem promisisset, sed illos quoque sibi stipendiarios esse voluit. Ali Basiam in turrim inclusum, post paucos dies intermit, propter causam a nobis significatam, quod suaserat, ne bellum adversus urbem susciperetur, ut occidentales principes Christiani ne conjungerentur ea occasione et se ex Europa ejicerent, et quæ alia supra commemoravimus. Ejus mors ingentem luctum exercitui universo Ameræ attulit, quoniam ab omnibus diligebatur et præclara semper consilia Ameræ dederat.

10. Ab Adamo ad diluvium anni sunt **2343**,² diluvio ad extirpationem turrim anni 500, ab extirpata turri ad Abrahām in Chanaan adventum, ex qua terra Græcorum deorum nomina originem ducunt, anni 616; ab Abrahāmo ad Romulum et Remum anni 1342; a Romulo ad Augustum Cæsarem anni 787; ab Augusto Cæsare ad magnum Flavium Constantinum, ter beatum, venerandum et æternæ memoriae imperatorem, qui a vetere Roma imperii sedem Cpolim, quam, olim Byzantium dictam, ipse instauratam novam Romanam appellavit, 332; a Flavio Constantino Chloro ad Heraclium magnum anni 305; quo quidecum tempore vixit ter execratus pseudopropheta Mohametes, e posteris Ismaelis,

ο τοῦ Κηδόρ. **295** ἀπόγονος ἐγέννησεν υἱὸν δύο, οἱ Μόδαρον καὶ Ῥαβίαν, οἱ δὲ Μόδαρος Κούσαρον καὶ Καῖτον καὶ Θεμινῆν καὶ Ἀσαδόν, οἱ δὲ Κούσαρος τῶν Ἀβεδουλᾶν, οἱ δὲ Ἀβεδουλᾶς τὸν Φευδοπροφήτην καὶ ἀντίχριστον Μωάμεθ. Γεννηθεὶς δὲ καὶ ἀνατραφεὶς πεντά συζῶν καὶ κτηνοτρόφος ὁν καὶ μάλιστα σεληνιαζόμενος, φωτισθεὶς τὰ τοῦ σκότους παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, ἐκατώρθωσεν ἢ ἔτεροι πολλοὶ συνέγραψαν, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν τῷ μὲν ἀναγκαῖον διηγεῖσθαι. Πλὴν δὲ λίγιων τινῶν ἔχοντων αὐτοῦ μιαρῶν Ἑργῶν καὶ πονηρῶν μνεῖαν ποιήσωμεν Οὗτος δὲ παμμίσαρος ἐκ τῶν Ἐθρίδου ὄρέων ὥρμητο, καὶ πρῶτον μὲν δοῦλος ὑπάρχων τινὶ γυναικὶ χήρῃ καὶ ἡμοφύλῳ αὐτοῦ, πλουσίᾳ πάνυ, ὄνδρα ματὶ Χαδίχαδ· δ; μετὰ τῆς πονηρίας καὶ πανούργιας αὐτοῦ τὴν ἱεροῦ κυρίου εἰς γυναικὰ ἔλασεν, καὶ δαιμόνια ἔχων καὶ πίπτων καὶ τρέμων καὶ ἀφρίζων αὐτῆς τὸ πάθος μετεσχημάτιζεν, διπάς μὴ αἰσχύνηται ἡ γυνὴ καὶ κυρία αὐτοῦ, μεμφρούνη αὐτὸν πᾶς συνεζεύχθη τοιούτῳ πένητι καὶ δαιμονήτῃ· τὸν διγγελὸν Γαρθίηλ Ελεγεν οὖτε ἐώρα λέγοντα αὐτῷ τὰ μέλλοντα σύμβαντεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀποκαλύπτοντα, ὡς ἔθος ἔστι πᾶσι τοῖς μοναχοῖς καὶ προφήταις· ἐκ τοῦ φύδου ἐξίστατο καὶ ἐδειλίᾳ. Ἡν δέ τις Φευδαδέδης ὄνδρας Σέργιος, διὰ κακοποιεῖσθαι ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξδριστος, καὶ φίλος ὡν τῷ Μωάμεθ· διὰ **296** οἱ Μωάμεθ ἐπαρεκάλει τῇ αὐτοῦ κυρίᾳ τῇ καὶ γυναικὶ ταῦτα λέγειν καὶ βεβαιώνειν, καὶ παράνειν ἵνα μὴ λυπήσαι, ἀλλ' ἵνα χαρῇ. Ἡ δέ γυνὴ ἐπίστευε τῷ Φευδαδέδη πλείον τῷ

Α τῷ ἀνδρὶ. Διὸ τοῦτο λέγουσι καὶ οἱ πάντες οὗτοι οἱ Μωάμεθ ὥρισ τοὺς μοναχοὺς πάντας ἀτελεῖς εἶναι καὶ ἀφορολογήτους διὰ τὴν τοῦ Φευδαδέδη Σεργίου φίλαν, καὶ οὕτως παρήγγειλεν. Ἐλεγεν οὖν ταῖς γυναικὶν αὐτῇ οὗτοι δὲ ἀνήρ αὐτῆς προφήτης ἐστιν. Καὶ παρὰ τὸν γυναικῶν εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν κηρυχθεῖς, καὶ οὕτως ἐπὶ τῷ κόσμῳ παρὰ τῶν ἀφρίζων δὲ Φευδαδέδη προφήτης ὡνδρασται, καὶ ἔως τοῦ νῦν τὸ αὐτὸν μέγα Φευδός παρὰ τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἔδεσται. Ἀποθανόντης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κληρονόμος τοῦ βίου καὶ πλούτου τοῦ τοσούτου αὐτῆς γενόμενος, φύλαρχος τῶν Ἰσμαηλιτῶν τῶν ἔκει ἔχρημά τινεν. Εἴτε ἐρχόμενος δὲ βασιλεὺς Ἱπράκλειος τῷ τότε καιρῷ ἐπὶ τῆς Περσίδος μετὰ νίκης μεγάλης, καὶ θελων περδέσαι πλησίον ὧσει ἡμερῶν τινῶν ὄδην ἐν ἔκεινοις τοῖς μέρεσιν ἐνθά διέτρινα καὶ κατέκειτο δὲ ἀλιτήριος, ὡς ἤκουε τούτο δὲ πονηρός, πρεσβιτεὺς εἰς προσκύνητον καὶ προσύπαντησιν τῷ βασιλεῖ μετὰ δώρων πολυτίμων πολλῶν ἀξιῶν βασιλεῦσι καὶ τινῶν οὐκ διλγῶν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς. Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν δὲ βασιλεὺς διὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ μεγάλην διυλοδύνην ἦν ἔδειξε· καὶ χώραν αἰτήσας τῷ βασιλεῖ εἰς κατοίκησιν, καὶ ἐδωρήσατο δὲ βασιλεὺς μετὰ γράμματος βασιλικοῦ. Ἀναζωάμενος **297** οὖν καὶ τὴν βασιλικὴν ἔξουσιαν καὶ εἰς τὴν φίλαν Θαρρῶν καὶ πλέον ἐπαρθεὶς τῇ διανολᾳ εὐθὺς ἔθετο καὶ προστάγματα· καὶ τοὺς μὲν λόγοις ἀπατῶν, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις εὐχερῶς τὴν ἔφος ἀνατεινόμενος καὶ ὑποκλίνασθαι τούτους ἐκβιαζόμενος, δρκῶν τέλεος τῶν Σαρακηνῶν ἐγένετο. Καὶ μετ' ὀλίγον τινὰ και-

e tribu Cedar, qui filius primogenitus Ismaelis fuit. Nizarus enim, unus e posteris Cedar, filios duos genuit, Mobdaram et Rhabiam, Mobdarus Cusarum, Caitum, Theminen et Asadum, Cusarus Abedulam, Abedulas pseudoprophetam et antichristum Mohametem. Is in egestate natus et educatus, adeoque pecuarius et quam maxime lunaticus, quae innovaverit, tenebris sibi a patre Satana illustratis, alii multi conscriperunt, ut nos de iis dicere nihil attineat. Sed tamen pauca aliqua e scelestis et pravis facinoribus ejus commemorabimus. E monitis Ethribi igitur profectus scelestissimus iste homo, primum servus fuit vidua alicuius tribulis, feminæ ditissimæ, nomine Chadichæ; sed mox, qua erat pravitate et versutia, heram uxorem duxit, atque, morbo comitali correptus, caducus, tremebundus et ore spumans, ipse ita moderabatur morbum, ut eum non ægre ferret uxor et hera. Neve conquereretur, quod homini egeno et lunatico conjugio juncta esset, Gabrielem angelum videre se aiebat, dicentem sibi et aperientem, quæ futura essent in mundo, quemadmodum monachis et prophetis uos est: atque præ timore sui impos erat ac stupebat. Erat porro pseudabbas quidam, Sergius nomine, propter fidei pravitatem Cpoli exsul et Mohameti familiaris: hunc ille adhibebat, ut heræ et conjugi suæ diceret, commendaret et persuaderet, ne tristaretur, imo potius gauderet:

habebatque mulier pseudabbati majorem, quam marito fidem. Qua de re omnes affirmant, Mohametem propter pseudabbatis Sergii amicitiam constituisse, ut cuncti monachi immunes essent: quod sane imperavit. Mox Mohametis conjux mulieribus persuasit, maritum suum prophetam esse; atque a seminis Mohametes maritis commendatus, postremo per orbem terrarum ab insciis eo nomine appellatus est, et ingens id mendacium ho dieque ab Ismaelitis decantatur. Uxore mortua, tantarum opum et divitiarum haeres factus, Ismaelitarum suæ regionis dux evasit. Illo tempore rediens e Persis post magnam victoriam imperator Heraclius, aliquot dierum itinere ad ea loca procedere volebat, in quibus nefarius iste versabatur et habitabat. Quod ubi audivit nebulo, ad adorandum imperatorem cum aliis nonnullis tribus suæ hominibus obviari ei proficiscitur, donis pretiosi, et imperatore dignis onustus. Excepit eum imperator propter modestiam et obedientiam insignem, quam præ se tulit, et terram, quam habitabat, rogatus, donavit ei eam cum litteris imperatoriis. Itaque ille, munitus iam scripto imperatori et ejusdem filius amicitia, et magis etiam elatus consilii versutia, statim edicta constituit, atque alios verbis decipiens, alios, qui non facile obedirent, stricto gladio et vi redigens ad obsequium, summus dux Saracenorum evasit. Mox opportunitatem nactus, cum impera-

ρὶν εὐκαιρίαν εύριν διὰ τὸ τοὺς βασιεῖς περισπωμένους ὑπάρχειν ἐν πολέμοις τῆς Ἰταλίας, τὴν αἱρετινὸν αὐτοῦ ἐπαρθητάσατο, ήν εἶχεν ὑποκεχρυμμένην χρόνον, ικανοῖς, καὶ νομοθέτης αὐτῶν καὶ διδάσκαλος ἐγένετο· καὶ τὰ ἐν τῷ Κοράν, τουτέστι τοῦ ἐκτεθέντος; παρ' αὐτοῦ νόμου, κεφάλαια ποιήσει, καὶ ἐν τέσσαρις λόγοις ταῦτα τὰ κεφάλαια διαμερίσας, αὐτοῖς ἐπαρέθωνεν. "Α εἰς ταῦτα.
ια". Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου λόγου λέγει ὅτι ὁ Μωάμεθ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐπιληψίας, ἐν ᾧ ἐκυλέστο ἀφρίζων, τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ὅρδιν, ὡς ἐρηται. Δεύτερον ὅτι συνεγράψατο τὸ βιβλίον, Ἀραβιστὶ Κοράν ἐνοικάσας, δὲ λέγεται: Ἐλληνιστὶ Νόμος Θεοῦ σωτήριος. Τρίτον ὅτι προρήτην Θεοῦ καὶ ἀπόστολον ἔσυτὸν ἐκάλεσεν. Τέταρτον ὅτι τὰ Μωσαϊκὰ πάντα τὰ τε φύλτηριν καὶ τὰ προφητικὰ δίκαια καὶ δικαιαὶ καὶ ἀληθῆ ὠνόμασε, κατ' ἔκπλετον δὲ τῶν ἀλλῶν τὸ Εὐαγγέλιον ἄγιον καὶ δίκαιον καὶ εὐθὲς: **298** καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλειον ἀπεφήνατο, ὡς τοῦ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰουνᾶ Θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὠνόμασε. Πέμπτον ὅτι γὰρ μόνον παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐξετέθη ὁ νόμος ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων. "Ἐκτὸν ὅτι: **2** παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐκτεθεὶς νόμος στήμεται πρὸς οὓς ἐξετέθη παρὰ τοῦ δαίμονος. "Ἐθδομον ὅτι εἰς χαλιφᾶς τὸ ἀξιωμα, τουτέστιν ἄκρος διδάσκαλος, ἐγένετο Χριστιανός. "Οὐδον ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐνυγίνων αἱρετικοῖς τοις Νεστοριανοῖς καὶ Ἀρειανοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ Ιουδαιοῖς τοι, τὴν τούτων κακίαν ἐσώρευσεν. "Ἐννατον ὅτι μεγαλορρήμονας περὶ αὐτοῦ ἐλέγεν ὡς Εἰ πάντες ἀνθρώποι συναχθεῖν καὶ πάντα

Tores bellis in Italia distinerentur, consilium suum aliquandiu prudenter celatum, libere professus est et eorum legislator exstitit, atque tradidit iis rationem, hoc est, legem ab ipso constitutam, in capita distributum, capita ea quatuor libris complexus, quae capita hæc sunt.

1. Capite primo libri I legitur, Mohametem dicere, epilepsia correptum, qua volvebatur spumantem ore, se vidisse Gabrielem archangelum ad se accedentem: sicut supra commemoravimus. **2.** Conscripsisse Mohametem hunc librum, quem arabice Coranum appellat, quod Graece est Lex Dei salvatrix. **3.** Prophetam Dei et apostolum se appellat. **4.** Mosaiica omnia, deinde psalterium et prophetica justa, sancta et vera esse dieit, præ ceteris vero Evangelium sanctum, justum, probum, verum et perfectum appellat: adeo ut in capite Jonæ hæc nominari commentarios Dei. **5.** Non solum a Mohamete, sed etiam ab aliis legem constitutam esse. **6.** A Mohamete constitutam legem ore, ad aurem enuntiatam esse a dæmonie. **7.** Unum Chaliphum hoc est eximium magistrum suis Christianum. **8.** Mohametem, cum in hereticos quosdam Nestorianos et Arianos, imo et Judæos aliquot incisisset, horum coacervasse pravitatem. **9.** Magnifice de se prædicat, omnes homines, omnes spiritus, omnes angelos conjunctim non posse talem librum

A τὰ πνεύματα καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι, οὐκ ἀνδύνατο ποιῆσαι τοιοῦτο Κοράν ὡς ἦγε. Δέκατον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει ἤγουν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου ἔστι γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ διομα. Ἐνδέκατον ὅτι οὐκ ἥλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ἔιφους δοῦναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις, αὐτῷ θύνατος ἔσται η τιμωρία ἡ φόρους διδόναι. Δωδέκατον ὅτι ὁ Νῶς καὶ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ δόγματος, φησιν, ἡσαν οὐπερ οὗτος ἐξέθετο θυτερον.

Τοῦ δευτέρου λόγου κεφάλαια εἰσὶ ταῦτα. Πρῶτον ὅτι τὰ ταῖς Μωσαϊκαῖς παραδόσεσι τοῖς προφήταις τε καὶ τῷ φαλτηρίῳ καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ γεγραμμένα δίκαια καὶ δίκαια καὶ ἀπὸ Θεοῦ δεδομένα καλέι, στέργει τε καὶ φυλάσσει αὐτά, καὶ οὐδὲ ὅλως εἰσὶν **299** οἱ τούτου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ ταῦτα πληρώσουεν. Δεύτερον ὅτι εἰς ἐδόμοφικοντα πρὸς ταῖς τριτοῖς μορίαις μέλλουσι σχισθῆναι οἱ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκόλουθοισι τε, καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων συθίσεται, αἱ δὲ ἀλλαὶ τῷ πυρὶ παραδοθήσονται. Τρίτον ὅτι εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ ἦν τὸ Κοράν, πολλὰ ἴναντιτήτες εὑρίσκοντο ἐν αὐτῷ. Τέταρτον ὅτι μετὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελθεῖν λέγει εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐντυχεῖν ἀγγέλῳ μυριάσις μελῶντι παντὸς τοῦ κόσμου, θρηνοῦντες τὰς αὐτοῦ ἀμαρτίας, καὶ τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ συγγνώμης δι' αὐτοῦ. Πέμπτον ὅτι τέλος καὶ σφραγίς τῶν προφητῶν ἔστιν οὗτος. "Ἐκτὸν ὅτι ἀρπαγὰς καὶ φόνους κωλύει καὶ ἐπιορκίας, καὶ πάλιν ταῦτα ἐνδίδωσιν. "Ἐθδομον ὅτι ὁ Θεὸς ἐνέδωκε τούτῳ ἐπιορκῆσαι. "Οὐδον ὅτι διαλεγήμενος αὐτῷ ὁ Θεὸς εἴπεν ὡς παιδίας χάριν ἐποίεις

componere, qualem composuerit ipse. **10.** In parte superiori, a dextra throni Domini, scriptum esse nomen Mohametis. **11.** Venisse eum, non miraculis, sed gladio legem constitutum, et qui non parerent sibi, iis capitis aut pendendi tributi pœnam fore. **12.** Noachum et Abrahamum, quin etiam apostolos eamdem doctrinam sicutos esse, quam ipse postea docuerit.

Libri secundi capita hæc sunt. **1.** In Mosaicis libris, propheticis, Psalterio et Evangelio scripta eum sancta, justa et a Deo imperita appellare, observare et venerari, nec omnino esse ipsius assecelas, nisi qui illa colerent. **2.** In septuaginta tres sectas discessuros esse legis suæ assecelas, quarum una salva foret, reliquæ igni tradendæ. **3.** Nisi a Deo impertitus esset Coran, multa in eo inventum iri, quæ sibi repugnarent. **4.** Mohametem cum Gabriele in cœlum ascendisse et in angelum decies millies majorem, quam universus mundus sit, et peccata sua deplorantem incidisse, qui per ipsum veniam a Deo impetrarit. **5.** Mohametem perfectionem et sigillum prophetarum esse. **6.** Eum rapi nas et cades et perjuria nunc improbare nunc probare. **7.** Deum ei permisisse, ut perfuraret. **8.** Deum ei colloquente dixisse, animi causa se mundum condidisse. **9.** In capite quod dicitur Bacara, hoc est Cerva, dicit, Judæos et Christianos salvos fore; in

τὸν κόσμον. Ἐννατὸν δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ λεγο- Δ μένῳ Μπακαρᾶ, ὅπερ ἔρμηνεύεται Δάμαλις, λέγει ὡς οἱ Ιουδαιοὶ καὶ οἱ Χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλουσιν· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ αὐθίς φησιν δὲτι οὐδεὶς δύναται σωθῆναι ἀνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τῶν Ἰσμαηλιτῶν. Δέκατον δὲτι πρὸ αὐτοῦ οὐ δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον· καὶ αὐθίς φησιν δὲτι ἔδειξεν αὐτῷ δὲ Θεὸς γυναῖκας τε καὶ ἄνδρας πολλοὺς εἰσελθόντας πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον. Ἐνδέκατον δὲτι δὲ Θεὸς μετὰ τὴν ἀνάτασιν οἰκους περικαλλεῖς καὶ λουτρὸν καὶ παραδείσους καὶ γυναικας πολλὰς ὑπισχνεῖται δοῦναι τοῖς τῷ τοῦ Μωάμεθ νόμῳ ἀκολουθοῦσιν. Δωδέκατον δὲτι **300** ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν ὡς οἱ μὲν ἀγγελοὶ ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἀνθρώποι ἐκ χορᾶς. Δέκατον τρίτον δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Νεμελὲ, ὅπερ ἔρμηνεύεται Μούλα, φησιν περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν μυιῶν φεῦδός τι εἶθισται, ὅπερ καὶ φησι. Δέκατον τέταρτον δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ὄρουςπῃ φησιν περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ σκώληκος ὁμοίως τῷ ἀνωτέρῳ φεῦδει. Δέκατον πέμπτον δὲτι ἐν τῷ μεθίλῳ τῶν δηγγήσεων ςποδίδωσι τὴν αἰτίαν δὲτι ἦν ὁ οἶνος κεκάλυται αὐτοῖς. Δέκατον ἕκτον δὲτι δικτιστὸς οὐρανὸς οὗτος; γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἢ δὲ οὐλασσα ἐξ δρονὸς τινὸς Κάρφονομαζομένου. Δέκατον ἕβδομον δὲτι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἵσα φωτές καὶ δύναμεώς φησι γενέσθαι. Δέκατον ὅγδοον δὲτι προσκλητόντος τούτου παρὰ τοῦ Γαβρῆλος ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν Θεὸν θέντας τὴν κείρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσαμτῆς φύξεως αἰσθητὸν λαβεῖν αὐτὸν ὡς ηἰελθεῖν ταῦτην μέργια καὶ νυνιαῖον μυεῖον. Ἐννατὸν δέκατον δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν ὡς ἀγγελοὶ δύνεται οἱ δαίμονες καὶ προσταχθέντες παρὰ τοῦ Θεοῦ προσκυνήσαι τὸν Ἀδάμ οὐκ ἡδέλη-

σαν ποιῆσαι τούτο, καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἀγγελοὶ προσεκύνησαν αὐτὸν, καὶ διὰ τούτο ἐγένεντο δαίμονες. Εἰκοστὸν δὲτι ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δὲτι ἦν κεκάλυται αὐτοῖς τούτοις τὰ θεῖα κρήπι. Εἰκοστὸν πρῶτον δὲτι πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ δὲ Θεὸς πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Εἰκοστὸν δεύτερον δὲτι συνεγράφατο βιβλία δυοκαίδεκα χιλιάδας λόγους ἔχοντα **301** θαυμαστούς, καὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὲν τρισιχίοι εἰσιν ἀληθεῖς; οἱ δὲ ἔτεροι φευδεῖς. Εἰκοστὸν τρίτον δὲτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ Κεραμάρ φησιν ὡς ἔσχισε τὴν σελήνην εἰς δύο τμῆματα, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἀπὸ τούτων εἰσῆλθεν εἰς τὸν γῆν, καὶ αὖθις ἀποκατέστησεν αὐτὴν σῶν. Εἰκοστὸν τέταρτον δὲτι δὲ Θεὸς καὶ οἱ ἀγγελοὶ εὔχονται Β διὰ τοῦ Μωάμεθ. Εἰκοστὸν πέμπτον δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαλδ, ὅπερ ἔρμηνεύεται Τράπεζα, μή εἴναι τοὺς Ἐβραίους καὶ τοὺς Χριστιανοὺς νιόνες Θεοῦ ἢ φίλους διὰ τὸ παιδεύεσθαι αὐτούς.

Τὰ τοῦ τρίτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. Πρῶτον δὲτι οὐκ ἔτι δυνατὸν τὸν Θεὸν υἱὸν ἀνευ γυναικὸς ἔχειν. Δεύτερον δὲτι εἰ υἱὸν εἰχεν δὲ Θεὸς, σχληματα δὲν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν. Τρίτον δὲτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλγεσδ, ὅπερ ἔρμηνεύεται Γυναικεῖς, λόγον Θεοῦ καὶ φυχὴν Θεοῦ καὶ πνοὴν Θεοῦ λέγει εἴναι τὸν Χριστὸν. Τέταρτον δὲτι ἐκ τῆς παρθένου δομολογεῖ γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν ἀνευ ἀνδρί. Πέμπτον δὲτι ἀρνεῖται τὸ τὸν Χριστὸν εἶναι Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου σάρκωσιν· φιλὸν δὲ μόνον δινθρώπου λέγει τούτον κατὰ τὸν Νεστόριον, ἀγιον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας δινθρώπους. Ἐκτον δὲτι μή ἐσταυρώσθαι τὸν Χριστὸν, ἀλλ᾽ ἔτερον ἀντ' ἐκείνου. Ἐδδομον δὲτι δὲ Θεὸς τὸν Χριστὸν πρὸς ἐκεῖνον προσεκαλέσατο εἰς τοὺς οὐρανοὺς, περὶ δὲ

C et angelicum extincturum esse. 22. Mohametem scripsisse duo lecies mille libros disputationibus mirabilibus plenos, e quibus ter mille veræ, reliqua mendaces sint. 23. In libro Ceramar narrat, discidisse se lunam in duo segmenta, quorum alterum pallium suum penetrarit, alterum in terram deciderit: deinde eamdem in pristinum statum restituisse. 24. Deum et angelos precari pro Mohamete. 25. In capite Elmaida, hoc est Mensa, dicit, Hebreos et Christianos non esse Dei filios aut amicos, quia educentur.

D Libri tertii capita hæc sunt. 1. Deum filium habere non posse sine femina. 2. Si filium Deus habebet, dissidia inter eos fore. 3. In capite Elnesa, hoc est Mulieres, verbum Dei et animam Dei et spiritum Dei Christum esse dicit. 4. E virginis siné viro Christum natum esse consentit. 5. Negat, Christum esse aut Dei Filium, aut Deum, aut incarnationem ejus; sed nude eum hominem esse dicit, sicut Nestorius, at sanctum illum ante omnes homines. 6. Non Christum cruci affixum esse, sed alium loco ejus. 7. Deum ad se in cœlos vocassæ Christum, qui tamen sub finem mundi relictus et antichristum occisurus deinde autem ipse quoque

capite autem, quod Abrahamus inscribitur, quemquam salvari posse negat, nisi qui Ismaelitarum legem sequatur. 10. Ante ipsum neminem posse intrare paradisum. 11. Deum domos pulcherrimas, lavacra, bortos et feminas permultas post resurrectionem iis daturum esse, qui legem Mohametis sequantur. 12. In capite Sad dicit, angelos ex igne, homines e pulvere factos esse. 13. In capite Nemele, hoc est Musca, de Solomonte et muscis ridiculum quoddam mendacium narrat. 14. In capite Rhubepa de Solomonte et lumbrio mendacium priori simile tradit. 15. In libro narrationum rationem reddit, eur vino iis interdicatur. 16. Conditum hoc cœlum e sumo, mare e monte, cui nomen Caph, factum esse. 17. Solem et lunam ejusdem luminis et potentiarum esse affirmit. 18. Mohametem a Gabriele arcessitum in cœlum ascendisse et, manu sibi a Deo imposita, tantum frigus duxisse, quod ad medium dorsi penetrasset. 19. In capite Sad docet, demones olim angelos fuisse, sed jussos a Deo Adamum adorare, voluisse id facere, sicut reliqui angeli omnes, ac propterea daemons factos esse. 20. Rationem explicat, quare carne suina vesci non licet. 21. Sub fine mundi Deum omnem genus humanum

τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλεύσεσθαι καὶ θενατώ-
σειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν
Χριστὸν ἀπολανεῖν. "Ογδοον δὲ **302** θεοποιῶντι
οἱ Χριστιανοὶ τὴν Θεοτόκον, καὶ διὰ ἑστίν ἀδελφὴ τοῦ
Μωϋτέως καὶ Ἀαρὼν.

Τὰ τοῦ τετάρτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα.
Πρῶτων δὲ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς δὲ Μωά-
μεθ ἐστὶ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκήκοεν δσα καὶ
ἀκήκοε, καὶ αἴθις ὡκτῆλεν ἐν τῇ γῇ. Δεύτερον δὲ
οἱ δαιμονες σωθῆναι μέλλουσι. Τρίτον δὲ τοῦ κο-
ράν τὴν ἐξήγησιν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει,
οὐδὲ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ, ἀλλὰ τῷ μόνῳ δὲ Θεῷ.

Ταῦτα οὖν ποιήσας καὶ αὐτὸὺς τοὺς ἀθλίους καὶ
τελαιπώρους βαρβάρους διδάξας, καὶ ἀμαθῆς καὶ
ἄγροικος ὃν διδάσκαλος ἐγγράψει· καὶ τὸ φρέδον
ἐπληρώθη ἐν αὐτοῖς τὸ λέγον· «Τυφλὸς τυφλὸν
ἔδηγε, καὶ ἀμφίτεροι εἰς βθύρον ἔπεσον.» Καὶ
ἔτερα τρία καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν συνεγράφατο μυ-
θώρια, ἐκάστη τούτων δυομάτῃ ἐπιθεὶς ἔξιν τῆς ἀπαι-
δευστας αὐτοῦ καὶ μωρολογίας, ὃν ἀπ' αὐτῶν τὴν
ἀκαθαρτίαν καὶ πρίδηλον φλυαρίαν τὸ διηγήσασθαι
αὐτὰ τοις ἐστὶ τῷ τὴν τοῦ Αὐγείου κόρπον ἐκκομι-
σαι κατὰ τὸν Ἡρακλέα. Καὶ τὸ Εὔνος ἄπαν κακῶς
σοφισάμενος καὶ ὑψ' ἐκεῖνον ποιησάμενος, καὶ νομο-
Ωἴτης αὐτὸν γεγονὼς, εἶτα καὶ ἐκατῷ συνήγαγεν
δύναμιν ἰκανὴν, τὴν τε Συρίαν πᾶσαν κατέδραμε
καὶ ἐληίσατο, καὶ πολλὰς χώρας Ὦρμαδικάς ἐκά-
κωσε καὶ ἡφάνισε. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τε-
λευτᾷ καὶ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν **303**
Σχτανδὸν ἀναχωρῆσαι, Ἀδουβάκχρ τὸν αὐτοῦ ἀδελ-
φόδον προεχειρίσατο ἀντ' αὐτοῦ. Ἀμηρέύσας δὲ
οὗτος Ἐτη δύο ἥμισυ τελευτᾶ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ κρατεῖ

moriturus sit. 8. Christianos pro dea habere Deipara-
ram, Moysis et Aaronis sororem.

Libri quarti capita hæc sunt. 1. Receptum in
cœlos Mohametem coram Deo constitisse et audisse
quæ tandem cumque audiit, deinde rursus descendisse in terram. 2. Dæmones salvatum iri. 3. Cor-
ranis interpretationem nullum hominem callere,
ne ipsum quidem Mohametem, sed solum Deum.

Hec cum ficeret et doceret miseros et infelices
Barbaros, licet rudis et agrestis homo, eorum ma-
gister factus est, et probatum in iis est: «Cæcus
cæcum duci, et uterque in fossam incidit.» Idem
alias centum decem et tres fabulas composuit, qui-
bus singulis nomina inscripsit insectitia et vanilo-
quentia sua dignissima, quarum si quis velit sordes
et manifestas nugas enumerare, labor pér illi foret,
quo ex Augiæ stabulis stercora egerenda erant, si-
cūt est in fabulis de Hercule. Gente igitur male
falsa et sibi subjecta, legislator ejusdem factus,
kopias idoneas sibi paravit, et omnem Syriam per-
meavit et depopulatus est multisque Romanorum
terrás vastavit et pessum dedit. Cum, morte instantē,
ad patrem suum, satanam, migraturn esset, Abu-
bacarem, fratris filium, in locum suum evexit; qui
postquam annos duos et dimidium Ameras fuit,
mortuus est. Excepit imperium Umarus. Is Da-

Ούμαρος. Αὐτὸς τὴν Δαμασκὸν ἔλαβε καὶ τὰς χώρας
πάσας τῆς Φοινίκης, καὶ κατοικήσας ἐν αὐταῖς
εἶτα λαμβάνει τὴν Ἀγυπτον, καὶ εἰς αὐτὴν οἰκήσας
εἶτα Ἐρχεται κατὰ Περσῶν καὶ νικᾷ αὐτούς. Εἶτα
παραλαμβάνει τὴν Βόστραν καὶ διλας πολλὰς πό-
λεις, καὶ ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ Γαβαθᾶ. Ἐπειτα
στρατεύει κατὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ λαμβάνει τὴν
ἄγιαν πόλιν μετὰ συμβάσεως· καὶ ἔκτοτε οὐκ ἐπαύ-
σατο τὸ τῶν Ἰσμαηλίτων γένος τὴν Ὦρμαλων γῆν
κατατρέχειν καὶ ληζεσθαι ἐώς τῆς σήμερον, ὅπου
καὶ παντελῶς τὸ σκήπτρον κατέλυσε καὶ τὴν βασι-
λείαν ἡφάνισεν. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἔτερος Ούμαρος
νέος, διστὶς ἡγάκατε τοὺς Σαρακηνοὺς ρυπανεῖν
καὶ βεβηλοῦν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς πειθομέ-
νους ἀτελεῖς ἐποίει· ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν βασι-
λέα Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοῦ βεβηλῶσαι αὐτὸν,
ὅταν ἀποκεκίεισμένην τὴν πόλιν εἰχε καὶ ἐποίειρ-
κει αὐτὴν, καὶ λῦσαι τὴν πολιορκίαν αὐτῆς κύνος
ἔθεστος, μῆτρα Χριστιανοὶ κατὰ τὸν Τούρκων μαρτυ-
ρῶσιν. Ὁνομάζονται δὲ τρισσῶς, Σαρακηνοὶ Ἰσμαη-
λῖτοι καὶ Ἀγαρηνοί· Σαρακηνοὶ μὲν δὲ τὴν Σάρρα
ἔχαπτοστειλε τὴν Ἀγαρ καὶ τὸν Ἰσμαήλ κενοὺς
κληρονομίας· Ἰσμαηλῖται δὲ ὡς ἐν τοῦ Ἰσμαήλ κα-
ταγόμενοι, Ἀγαρηνοὶ δὲ διὰ τὴν προμήτορα αὐτῶν
Ἀγαρ.

304 'Αλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.
'Απὸ δὲ Ἡρακλεού τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ φυεδο-
προφήτου Μωάμεθ ἐώς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου
τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ὄγδου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ
γένους τῶν Πολαιολόγων, δες ἐβασιλεύεσσαν ἐτη δὲ καὶ
μῆνας δ', εἰσὶν Ἐτη ἀνά. 'Ἐδασίευε δὲ τὸ τῶν
Παλαιολόγων γένος ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ τῶν

mascum et omnes Phœniciae regiones cepit, in quas
translata sede, Ægyptum occupavit, atque hic rur-
sus collocato domicilio, Persas bello adortus super-
ravit. Tum Bostram et alias multas urbes expugna-
vit, ac processit usque Gabatham. Inde in Palæsti-
nam profectus, sancta urbe e pactione potitus est.
Ex illo inde tempore Ismaelitarum gens ad hunc
usque diem non cessavit Romanorum terram in-
cursare et depopulari, donec tandem plane sustulit
imperium et regnum evertit. Fuit etiam alius mi-
nor Umarus, qui Saracenos cogebat, ut polluerent
Christianos, obedientesque voluntati sume immunes
esse volebat. Scripsit idem imperatori Leoni Ar-
menio, quando obsessam urbem oppugnabat, de
polluendo ipso, atque edixit, ut obsidio solveretur,
ne Christiani per Turcas martyres fierent. Nomini-
nantur triplici nomine, Saraceni, Ismaelite, Aga-
reni, et Saraceni quidem, quod Sara Agar et
Ismaelel hæreditatis expertes dimisit, Ismaelite
autem, ut Ismaelis posteri, Agareni denique proptes
Agar, matrem gentis.

Sed redeamus jam ad propositum. Ab Heraclio
magno et Mohamete pseudopropheta usque ad im-
perium Constantini Palæologi, imperatoris et gente
Palæologorum octavi, qui annos quatuor et menses
quatuor imperavit anni 837 numerantur. Impera-

πόλεων ἐτη ρεδ' καὶ μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'. Καὶ **A** λιχοῦ μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἑξερχόμενος διατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ ἐπονέστρεψεν· καὶ ἡ χειροτονία ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς τάξις καὶ νόμος ἦν. Ἐπάμβανε δὲ διμέλλων γενέσθαι πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον τοιούτοις ἥπιστοις. Καθέζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ διφρου, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἰστόμενοι ἀσκεπεῖς καὶ δρθοῖ, καὶ διμέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει εὐλογηθήν, εἰτα καὶ μικρὸν ἔκτενὴν, καὶ διμέγας δομέστικος ἐψάλλει τὸ «Οπου γέρ βασιλέως παρουσίᾳ, » καὶ τὰ ἑξῆς. Εἴτα τὸ «Δέξα, » διαμπεδάριος ἐκ τοῦ ἑτέρου χοροῦ, καὶ νῦν τό· «Ο βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, » καὶ τὰ ἑξῆς. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου διβασιλεὺς ἀνίστατο, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιὰν τὸ δεκανίκιον, δὲ διπολύφιος ἑρχόμενος, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους αὐτοῦ δικαιοσφειραῖς, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου διηράλειας μητροπολίτης. **306** καὶ ποιεῖ πρὸς πάντας μετανυίας τρεῖς, εἴτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ καὶ ἐνώπιον τούτου ποιεῖ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν. Καὶ διβασιλεὺς τὸ δεκανίκιον διλγόνον ὑψών ελεγεν· «Η ἀγία Τριάς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλεύαν δωρησαμένη προχειρίζεται σε εἰς πατριάρχην νέας Ῥώμης. » Καὶ οὗτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν διατριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἑκουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἑδίσου. Εἴτα οἱ χοροὶ ἔψαλλον τό· «Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα, » ἐκ τριῶν, καὶ ἀπέλυσεις. «Ο πατριάρχης κατερχόμενος; μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ διβάθουλα καὶ εὐρίσκων τὸν ἑπτονόν ἡτοι μαστένον ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν.

Προῦπηρχε δὲ καὶ τάξις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι Χριστιανοῖς ἵνα δωροποιῶσι τῷ χειροτονηθέντι πατριάρχῃ νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λιθίων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐφετρίδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον πολυτελῶς· καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος; ἦν δὲ πόπος. Καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ βασι-

C runt autem Palæologi in hac regina urbi annos 194, menses 10 et dies 4, Cpoli imperium cœprium est sub Flavio Constantino, finitum sub Constan- tino Palæologo. Viguit igitur in miserrima hac urbe annos 1143, menses 10, dies 4.

Ameras die tertio post captam urbem triumphum et gaudium ingens propter reportatam victoriam agitavit, edicens, ut omnes, magni et parvi, qui labebant in locis urbis absconditis, prodirent neve a quoquam vexarentur; item ii qui timore belli impulsi, ut ante commemoravimus, ex urbe profugerant, suam quisque domum redirent et viverent secundum morem et religionem suam, sicut antea. Idem imperavit, ut patriarcham pro more suo crearent; vetus enim mortuus erat Itaque qui forte aderant episcopi et perpauci alii clerici et laici sapientissimum dominum Georgium Scholarium, etiamnam laicum, elegerunt et patriarcham crearunt, mutato nomine Gennadium appellatum.

Erat autem munus et mos Christianorum imperatorum, ut recens creato patriarcha pedum aureum, gemmis et margaritis decoratum, atque electum de regio stabulo equum, stella et strato sumptuose ornatum, et serico villoso albi coloris et filis aureis intertexto lectum, donarent. Illic equo insidens patriarcha cum universo senatu et faustis

D acclamationibus e palatio imperatorio in patriarchale redibat, atque creatio per episcopos fiebat, ut lege et more sanctum erat. Accipiebat autem futurus patriarcha e manibus imperatoris pedum tali modo. Sedente imperatore in sella imperatoria et omni procerum ordine circumstante nudis capitibus, magnus protopapas palatii benedictionem, deinde parvam precum seriem pronuntiabat, atque magnus domesticus canebat: «Ubi enim regis præsentia, » et quæ sequuntur; tum: «Gloria» lampadarius ex altero choro, et «rex cœlorum, » etc. Finito cantu alterno, imperator surgebat. dextra manu pedum tenens, atque candidatus, cuius alterum latus metropolita Cœsaricensis, alterum Heracleensis tegebatur, corpore ad omnes ter inclinato, ad imperatorem accedebat et solemni eum prosequebatur adoratione. Tum is, pedo paulum sublato, dicebat: «Sancta Trinitas, quæ imperium mihi dedit, ad patriarchatum novæ Romæ te evehit.» Ita e manibus imperatoris potestate patriarchali accepta, patriarcha eidem gratias agebat. Deinde chori: «In multis annos Dominus, » canebant, atque fiebat dimissio. Dehinc patriarcha cum lampadibus ad dibabula descendebat paratumque ibi inveniens equum consecedebat.

Scelestus iste igitur ut imperator urbis idem facere cupiens, quod fecerant Christiani imperato-

στιανοὶ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην προσεκαλέσατο, ἵνα συγκαθίσῃ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀριστῆσαι καὶ ὅμιλῆσαι. Καὶ ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου ἰδέατο αὐτὸν ὁ τυράννος μετὰ μεγάλης τιμῆς· καὶ πολλὰ διμιλήσαντες ἀναμεταξύ, καὶ ἐπαγγελίας ἀμετρήτους ἐπηγγείλατο δούναι τῷ πατριάρχῃ. Ὡς δὲ ἡγγικεν ὁ καιρὸς; τοῦ ἔξελθείν τὸν πατριάρχην ἐκ τοῦ παλατίου, ἐκβαλών ὁ ἀμηρᾶς δέδωκεν αὐτῷ δῶρον τὸ πολύτιμον ἔκεινο δεκάνικον, καὶ ἐπαρεκάλεσεν αὐτὸν δεχθῆναι τοῦτο. Καὶ κατῆλθε μετὰ τοῦ πατριάρχου ἔως κάτωθεν τῆς αὐλῆς, θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ πατριάρχου, καὶ τὸν ἕπτον εὐτερεπισμένον ἔχων ἀνεβίθεσεν **307** αὐτὸν, καὶ προσέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἀρχοντες τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἔξελθωσιν εἰς συνοδίαν τῷ πατριάρχῃ, καὶ οὗτως ἄχρι τοῦ σεπτοῦ ἀποστολείου συνώδευσαν αὐτὸν, τινῶν προπορευομένων καὶ τινῶν ἐπομένων αὐτῷ. Αὐτὸς γάρ τὸ τῶν ἀποστόλων τέμνον δέδωκεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς πατριαρχεῖον. Τὸν δὲ περικαλλῆ καὶ θείον ναὸν τῆς Θεοῦ Σοφίας, τὸ περιβότον κειμήλιον, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον καὶ τὸ ξένον ἀκουσμα, ἐποίησεν δὲ λιτήριος εἰς ἓδον αὐτοῦ προσκύνημα. Ὁ δὲ ἐν Βλαχέρναις θαυματουργὸς ναὸς πυρπολημένος ἦν, ὡς προεγράψῃ. Ποιήσας δὲ πατριάρχης ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καιρὸν διλγόν, ἐπειτα θεωρῶν ὅτι ἐν ἔκεινοις τοῖς μέρεσι τῆς πόλεως οὐδεὶς ταλαπωρος Χριστιανὸς ἐναπέμενε, καὶ φοβηθεὶς μῇ τι ἐναντίον συμβῇ αὐτῷ διὰ τὴν ἐρημίαν, διέτι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὑρέθη τις Ἀγαρηνὸς πεφονευμένος ἐν τῷ τοῦ ναοῦ περιαυλείῳ, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας διὰ πατριάρχης ἤτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρί-

A στου. Καὶ ἐδωρήθη αὐτῷ τοῦ εἶναι εἰς κατοικησιν ἐν ἔκεινοις γάρ τοῖς μέρεσιν ἐναπέμεινά τινες διλγοι Χριστιανοί. Τάς δὲ οὖσας μοναχάς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ προσέταξεν ἀπελθεῖν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀγίου προφήτου προδρόμου Ἰωάννου τοῦ ἐν τῷ Τρούλῳ, διποὺ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ἀινοτημήτου ἡ πενθέκτη ἀγία σύνοδος συνήθεσθη. Παλάτιον γάρ τοῦτο περιφανὲς τῷ τότε καιρῷ διῆρχεν ἔκει ἔγγυς τῆς Παμμακαρίστου κατὰ τὸ βόρειον μέρος.

B **308** Οὗτος οὖν δὲ παμμίαρος καὶ φιλορεὺς τῶν Χριστιανῶν πονηρὸς ὡν καὶ πολύτροπος· καὶ τῇ ἀλώπεκῃ ὑποκρινόμενος ταῦτα οὐχ ὑπὲρ εὐλαβεῖς ή καλοκαγαθίας αὐτοῦ ἐποίει, ἀλλὰ ἵνα οἱ Χριστιανοί ἀκούσωσι τὰς ἐπαγγελίας συνασθῶσιν τε ἐν τῇ πόλει· καὶ κατοικήσωσιν αὐτήν· ή ἐκ τοῦ καθημερινοῦ πολέμου ἡρημώθη, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀλώπεκῃ. Καὶ οὕτως ἐγένετο, καὶ τινες Χριστιανοί συνήθησαν. Μετ' δὲ λίγον δὲ καὶ τινας ἀποίκους εἰσήγειχε, καὶ ἐκείνην τὴν διάλεκτον λεγομένους σωργούνιδες, ἐκ τοῦ Καφά Τραπεζοῦντος καὶ Σινωπίου καὶ Ἀσπροκάστρου· καὶ οὕτως τὴν πόλιν ἐκατέχησε. “Ἐδωκε δὲ καὶ προστάγματα ἔγγραφως τῷ πατριάρχῃ μετ' ἔξουσίας βασιλικῆς ὑπογεγραμμένης· κάτωθεν ἵνα φηδεῖς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἡ ἀντιτίνη, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸν ἀναίτητον καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάστειτόν τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δώσεως· ἐλεύθερος ἔσηται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι εἰς τὴν αἰώνα, ὅμοιως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς·”

C **regione pauci aliqui Christiani remanserant. Monachas ejus templi in monasterium sancti prophetæ et præcursoris Joannis, quod in Trullo est, concedere jussit, ubi Justiniano Rhinolmeto imperante sancta synodus quinisepta habita est. Palatum enim hoc illustre tum erat, prope beatissimam Virginis templum septentrionem versus situm.**

D **Iste igitur scelestissimus homo, Christianorum mala pestis, veterator et vulpes, non pietate aut benevolentia commotus, illud fecit, sed ut Christiani prouissis suis auditis, in urbem confluereat eamque habitarent: quæ propter quotidianas pugnas ejus præcipue temporis, quo capta est, deserta erat. Ac revera nonnulli Christiani congregati sunt. Brevis colonos, quos Turcae sua lingua surgunides appellant, Capha, Trapezunte, Sinope et Asprocastro eodem deduxit, atque ita urbem civibus denso implevit. Idem patriarchæ litteras cum regiæ auctoritatis subscriptione dedit, ut ne vexaretur aut impugnaretur a quoquam, sed liber et securus esset ab omni inimico, neve quidquam tribuli aut vertigallium penderet, tum ipse, tum omnes in perpetuum sequentes patriarchæ cunctique eidem subjecti episcopi.**

res, patriarcham, ut secum pranderet et colloqueretur, invitavit. Venientem tyrannus magno honorecepit, et multa cum eo collocutus, infinita ei promissa fecit. Ubi tempus discedendi affuit. Ameras porrexit patriarchæ pretiosum illud pedum, et eum cohortatus est, ut id acciperet, descenditque cum patriarcha, quantumvis recusante, ad extremum usque palatium, in equum rite decoratum ascendere eum jussit, atque edixit, ut cuncti palatii proceres eumdem comitarentur. Itaque eum usque ad venerandum Apostolorum templum, partim præcedentes, partim subsequentes, deduxerunt. Id enim templum ut patriarchalis sedes esset ameras donaverat. Pulcherrimum autem et divinum templum Sapientiae Dei, cimelium celeberrimum, cœlum terrestris et ornamentum inauditum, scelestus iste in suæ superstitionis usum convertit. Mirabilis vero in Blachernis ædes incendio interierat, ut supra narravimus. Commoratus aliquantis per in venerando Apostolorum templo, cum in ea regione de miseris Christianis neminem manere vidisset, timeretque, ne quid mali sibi accideret propter solitudinem, quoniam aliquando Agarenus in vestibulo templi inventus erat occisus, beatissimæ Virginis monasterium pro domicilio petivit et obtinuit. In ea enim

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'

Ἄρχομενον μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων,
περιέχον τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ συγκλύσεις καὶ πολέμους ἀραιματαξὺ τῶν ἀδελφῶν
καὶ δεσποτῶν, καὶ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ὑποτάξας αὐτοὺς
ὑπέταξε καὶ τῆτος τὴν τῆσον, καὶ περὶ ὧν ἔπαθεν ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἀλλας
τιτὰς ὑποθέσεις, ὡς κατὰ κεφάλαιον εὑρήσονται.

309 α'. Ἀλωθεὶς οὖν κάγω καὶ πάντα τὰ δυσχε-
ρῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας διπενεγκών διθλίος
τέλος ἐξηγοράζθην τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ
σ. ζ. ξ. ἔτους καὶ ἀπέσωσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν
τῇ Σπάρτῃ. Τῇς δὲ γυναικός μου καὶ τῶν τέκνων
μου ἀλωθέντων ὑπὸ τινῶν γερόντων Τούρκων κα-
λογινώμων δυτιών, καὶ παρ' αὐτῶν πάλιν πραθέντων
τῷ πρώτῳ ιπποκόδιῳ τοῦ ἀμηρᾶ, δε λέγεται τῇ
ἐκείνων διαλέκτῳ μεραρχούρης, δε καὶ ἀλλας πολλὰς
τῶν ἀρχοντιτῶν ἡγόρισσε καὶ πολλοῦ ἐράνου ἐπέ-
τυχε δὲ αὐτῶν, τοῦ δὲ κάλλους καὶ ἀλλων χρηστῶν
310 ήθῶν τῶν τέκνων μου μή δυναμένων χρυσῆ-
ναι, μαθών περὶ τούτων δι ἀμηρᾶς ἐπῆρεν αὐτά,
δοὺς τῷ εἰρημένῳ αὐτοῦ πατοὶπποκόδιῳ χρήματα
πολλά. Ἐναπέμεινε δὲ ἡ ἀθλία αὐτῶν μήτηρ μόνη
μετὰ μιᾶς καὶ μόνης ἀνατραφεῖσης αὐτῇ, αἱ δὲ
ἀλλαι διεμερίσθησαν.

Καὶ καταφρονοῦντες μίμφονται καὶ κατηγοροῦν-

Α τες ἐλέγχουσιν ἡμᾶς οἱ Λατίνοι, καὶ λέγουσιν ὅτι
διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τὸ μὴ ὅρθως φρο-
νεῖν ἡμᾶς ἀπωλέσαμεν τὴν βασιλείαν. Ἡμεὶς δὲ
λέγομεν διτὶς ἀμαρτῶν ὑπάρχομεν, καὶ οὐδεὶς
ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἰς δ Θεός· περὶ δὲ τοῦ ὅρθου;
φρονεῖν γινώσκετε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, διτὶς ἡμεὶς
καινοτομίαν οὐδεμίαν ἔτοιήσαμεν εἰς τὰ τοῦ Εὐαγ-
γελίου ἥπτα, εἰ μὴ πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν τὰ
δια οἱ αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται ἡμᾶς ἐδι-
δαχαν, καὶ δι αἴγιας καὶ οἰκαυμενικαὶ ἐπτὰ σύν-
οδοις καὶ αἱ κατὰ καιρὸν τοπικαὶ ἡμῖν δυτιών παρέ-
δωσαν, ἀληθῶς καὶ βεβαίως χρατοῦμεν, ὡς ἐδίδαξεν
δι ἀγιώτατος Σλλεστρος ἐν τῇ πρώτῃ συνδῷ, καὶ δ
ἀγιώτατος πάπας Δάμασος ἐν τῇ δευτέρᾳ συνδῷ,
καὶ δι ἀγιώτατος πάπας Καιλεστίνος ἐν τῇ τρίτῃ
συνδῷ, καὶ δι ἀγιώτατος πάπας Λέων ἐν τῇ τε-
τάρτῃ συνδῷ, καὶ δι ἀγιώτατος πάπας Βιγίλιος ἐν τῇ
πέμπτῃ συνδῷ, καὶ δι ἀγιώτατος πάπας Ἀγάθων

LIBER IV

*Qui a capta regina urbium incipit, turbas ac pugnas in Peloponneso
inter fratres et despotas excitatas continens, atque enarrans quomodo ipsos et
insulam Ameras sibi subjecerit, et quae scriptori acciderint
et res alios quasdam, capitibus distributas.*

1. Ego ipse in potestatem hostium veni, et om-
nes calamitates et mala servituū expertus, postre-
mum primo Septembri anni 6962 venditus et in
Peloponnesum Spartam sospes perductus sum. Item
uxor mea et liberi capti sunt a Turcis quibusdam
senibus, bonis viris, et venditi primario ameræ præ-
fecto stabuli, quem illi sua lingua mercachurem ap-
pellant, qui præterea alias multas feminas nobiles
mercatus est, et iis dividendis magnum quæstum
fecit. Cum autem forma et compositi mores libe-
rorum meorum latere non possent, auditio de iis,
Ameras, grandi pecunia numerata, ab eo, quem dixi,
summo præfecto stabuli eos accepit. Remansit mi-
sera eorum mater sola cum una et sola a se nutrita
muliercula, reliquæ dispersæ sunt.

Contemnentes et calumniantes nos Latini aiunt

C atque exprobrant, propter peccata nostra et fidei
perversitatem nos amisisse imperium. Nos vero con-
sentimus, improbos nos esse : at nemo probus est,
præter solum Deum. De fidei autem veritate scitote,
patres ac fratres, nihil nos innovasse in sententiis
Evangelii, sed credere et profiteri, quæcumque Verbi
testes oculati et ministri nos docuerunt, et quæ san-
ctæ et œcumenicæ septem synodi et si quæ topicæ
opus erant, revera nobis tradiderunt, vere et firme
tenemus, quemadmodum in prima synodo sanctissimus
Silvester docuit, in secunda sanctissimus Damasus papa, in tertia sanctissimus Cœlestinus
papa, in quarta sanctissimus Leo papa, in quinta
sanctissimus Vigilius papa, in sexta sanctissimus Adrianus
Agatho papa, in septima sanctissimus Adrianus

D papa. Scitis enim omnes, eos anathemata et exse-

ἐν τῇ ἔκτῃ συνδιψῷ, καὶ δὲ ἀγιώτατος πάπας Ἀδρία-νος; ἐν τῇ ἑβδόμῃ **311** συνδιψῷ ὡς ἵστε πάντες ὅτι Εθεντο καὶ ἀναθεματισμοὺς καὶ ὁφορισμοὺς ἀλύτους, μή τις τολμήσῃ προσθῆσαι ἢ ἐκλείψαι ἢ ὅλως παρασταλεῖσαι διπέρ ἐκείνοις εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξακολουθοῦντες διὰ Πνεύματος ἀγίου ἐσφραγίζαντο. Μάρτυρες τῶν ἀντῶν αἱ συνοδικαὶ βίθιλοι καὶ τὰ συνοδικὰ γράμματα τῶν κατὰ καιρὸν ἄκρων ἀρχιερέων ἦσαν πάπιαι καὶ τῶν ἀγίων μεγάλων ἐκείνων συνδιψῶν, ὡς ἡριθμήσαμεν, ἐκ τῆς διμετέρας δυτες καὶ αὐτοὶ τῆς φυλῆς τῶν Λατίνων, ἄνδρες θεοφρουρούμενοι· Ἐργῷ καὶ λόγῳ τετιμημένοι. Ταύτην τὴν παράδοσιν ἡμεῖς ἀσφαλῶς κρατοῦμεν, ἵνα μὴ εἰς ὁφορισμὸν τῶν ἀγιωτάτων διποτοῦλον καὶ τῶν ἀγίων οἰκουμενικῶν ἐπτὰ συνδῖσῶν καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων δυτες ἄκρων ἀρχιερέων πέσωμεν. Καὶ ἡμεῖς εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς κατὰ ἀλήθειαν κρατοῦμεν τὴν παράδοσιν τῆς πρεσβυτέρας Ῥῶμης· τὸ γάρ ἡμέτερον δύγμα παρ' ἀμφοτέρων εὐ πάντοτε ὀμολογεῖτο, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν κανικοτομήθεν αὐτοῖς μόνοις ἀκατηγόρητον εἶναι δοκεῖ, καὶ ἡμᾶς ἐδει ἀκριταὶ αὐτῶν εἴναι καὶ κατηγόρους, καὶ οὐκ αὐτοὺς ἡμῶν. Τὰ νῦν δὲ νεωστὶ τινες αὐτῶν θεολόγοι ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν καινολόγοι, καὶ οὐκ αἰσχύνονται ἐπ' ὀκριθαντος ἀναβαίνειν διδάσκοντες λέγειν ἐρρήσουμ Γραικόρουμ, τουτέστι σφάλματα ἡμέτερα, εἴτα μὴ ἔχοντές τι ξεποντεν εἰ μὴ μόνον, ὡς εἰπομέν, διὸ τὸ μὴ ἡμᾶς ὀρθῶς φρονεῖν τὴν βασιλείαν ἀπωλέσαμεν.

312 καὶ αὐτοὶ τάχα ὡς δῆθεν ὀρθόδοξοι ἴσως δυτες αὐτοὶ ἐαυτῶν τὴν βασιλείαν κρατοῦσιν, οὐκ εἰδότες;

creaciones perpetuas iis minatos esse, qui quid adderent aut deinerent aut omnino fluctuarent in iis, quæ ipsi, Evangelii et apostolorum præcepta accurate assecuti per sanctum Spiritum, constituisserint. Testes sunt libri et litteræ synodici summorum singulis temporibus episcoporum sive paparum et sanctarum illarum synodorum, quas enumera vimus, cum illi e vestra et Latinorum gente essent, viri pii et venerabiles dicto et facto. Hanc igitur traditionem inviolatam servamus, ne in sanctissimum apostolorum et septem sanctarum synodorum cœcumnicarum et sanctissimorum illorum revera summiorum episcoporum execrationem incidamus. Ac tenemus sane evangelice et apostolice traditionem veteris Rounæ. Nostra enim doctrina ab utrisque semper observata est; at quæ ab illis innovata sunt, solis ipsis non vituperanda esse videntur, ita ut nos illorum judices et accusatores esse oporteat, non contra. Nuper vero in illis quidam rerum divinarum, ino potius novarum studiosi existiterunt, qui non vererentur, de nostris scilicet erroribus disputaturi, in suggestum ascendere, cum nihil haberent, quod afferrent, nisi amisisse nos imperium propter doctrinæ pravitatem: quasi vero ipsi, quod orthodoxi sint, tucantur imperium suum, ignari illi, non omnes, qui imperant, orthodoxos, nec qui obediunt, hæreticos esse, id quod in nobis animadverti-

A ὅτι οὐ πάντες οἱ κρατοῦντες πίντως ὑρθίδεξοι, οὐδὲ αὐτοὶ οἱ κρατούμενοι αἰρετικοὶ, ὡς ἔστιν ίδειν ἐφ' ἡμῖν· μή γάρ ὀρθόδοξοι εἰσιν οἱ Ἰσμαηλῖται, ὅτι κρατοῦσιν ἡμῶν, καὶ πρὸ τούτων οἱ εἰδωλολάτραι οἱ τοὺς Χριστιανοὺς ἑδίωκον, η πάλιν οἱ Αιγύπτιοι ἢ Βαθυλώγιοι οἱ ποτε ἐξουσιάσαντες τῶν Ἰσμαηλῖτῶν. 'Αλλ' οὐκ ἔχουσι τί εἰπεῖν δῆλον γάρ ὅτι οἱ μὲν κυριεύσαντες ἀσεβεῖς, οἱ δὲ κυριεύμενοι εὐσεβεῖς. Διὰ τοῦτο οὐ δεῖ αὐτοὺς κομπάξειν περὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀντεροῦμεν αὐτοῖς· Ήλλοι οἱ κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ Πρωσίαν καὶ Ἰηρίαν τὴν ἔών καὶ Ἀβασγίαν οἰκοῦντες καὶ ἐν λοιποῖς τόποις ἀρχονται καὶ ἀρχονται ἀφ' ἔστων, καίτοι γε τοὺς ἡμετέρους δύγμασιν ἀκολουθοῦσι; Καὶ δῆλως τὸ σχήσια τῶν ἐκκλησιῶν ἐπίτησεν ὁ πάπας Στέφανος δ. Συρφρών, δε καὶ πρῶτος τοῖς Ἰταλοῖς μετὰ ἀνύμων παρέδωκεν ἐπιτελεῖν τὴν ἀγίαν λεπρουργίαν, καὶ τὴν προσθήκην τὴν εἰς τὸ σύμβολον τὸ ἀγιον φανερῶς ἐκήρυξε, καὶ τὸς τρίγας τῷ πώγωνος πρῶτος ἀπέθριξε, καὶ τοῖς δὲ αὐτὸν πᾶσιν οὐτας ἐξέδωκε, βασιλεύσαντος μὲν τῆς νέας Πόμης τῷ τότε καιρῷ τοῦ δεινογήστου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου, πετραρχεύοντος δὲ Μιχαήλ, δε τῇ ἐπωνυμίᾳ ἐλέγετο Κτηρούλαριος. Οὗτος οὖν δι πατριάρχης γνώμῃ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν **313** ἑτέρων τριῶν πατριαρχῶν καὶ τοῖς ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας καὶ τοῦ Κύπρου καὶ πάσης τῆς ὑπὸ αὐτὸν συνδέου τῶν εἰρημένον πάπαν Στέφανον τῶν διπτύχων ἐξέβαλεν, ζητοῦντες τῆς τῶν ἀνύμων καὶ τῆς προσθήκης τῆς ἐμβολῆς τὸ C αἰτιον, κόδιμου ἔτει ,εψ', ινδικτιῶνος ια'. Η δι-

licet. An orthodoxi sunt Ismaeliti, quia nobis imperant, aut priores illis idololatriæ, qui premebant Christianos, aut Aegyptii vel Babylonii Ismaeliti olim imperantes? Enimvero non habent, quid respondant. In aperto enim est, eos qui imperant, impios, quibus autem imperatur, pios esse. Quare non decet illos jactare imperium suum. Præterea contra eosdem dicamus: Quomodo qui Mysiam, Rossiam, Iberiam orientalem et Abasgiām habitant, et aliis in regionibus regnent, et sui juris sint, quandoquidem nostram sectam sequuntur? At enim ecclesiarum dissensionem temere movit Stephanus Syrphro papa, qui primus pane non fermentato sanctum sacrificium peragi sivit, et additamentum illud ad sanctum symbolum palam proclamavit, ac primus barbam lotondit, idemque omnibus sibi subjectis facere permisit, regnante tunc Cpoli perpetuo memorabili imperatore Constantino Monomacho patriarchatum administrante Michaelē, qui cognomento Cerularius appellabatur. Hic igitur patriarcha e sententia imperatoris et reliquorum triū patriarcharum, archiepiscopi item Bulgariae et Cyprī, totius denique, cui præserat, synodi, eum quem dixi, papam Stephanum, diplomatis ejecit, panis fermentati et facti additamenti rationem desiderans, anno mundi 6500. Ecclesiæ autem Alexandriae et Antiochiae et Hierosolymorum, fidelis Thebeis, san-

Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρεῖς καὶ Ἀντιοχείας καὶ Λιβύης οὐρανῷ, ή Θηβαῖς ἡ πιστή, ή Λιβύῃ ἡ δύτια, ή τοὺς πολιτας θρέψασα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεῖος Κοσμᾶς, ἐν ποιῷ καιρῷ ἴδουλωθήσαν ὑπὸ τοῦ ἀμηρᾶ Οὐμάρο, ὅπτις ἦν ὁ τρίτος μετὰ τῶν τρισκατάρατον Μωάμεθ, καὶ ἤχμαλωτίθησαν; Καὶ τούτῳ φανερόν ἔστιν ὡς ἐγεγνένει ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παγωνάτου, κόσμου ἔτει, ἵστρον, πρὶν τὴν ἀγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἔκτην σύνοδον συναθροισθῆναι, ὅπου οὗτοι σχίσματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπῆρχον οὔτε διαφοραί. Μετὰ δέ τινα καιρὸν οἱ βασιλεῖς μετὰ κόπου οὐκ ὀλίγου τὴν ἀγίαν πέλιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀσεβῶν ἡλευθέρωσαν καὶ ὑπὸ τὴν ἔκουσιαν Ἀρματίος ἐποίησαν· καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ πορφυρογενοῦ θεοῦ τοῦ λεγομένου Βουλγαροχτόνου ὁ τῆς Αιγύπτου ἀμηρᾶς Ἀξίζιος τὴν ἀγίαν πέλιν πάλιν ἐλαβε πολέμων, καὶ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγηγερμένον πολιτεώντες θεοῖν ναὸν κατεστρέψατο, καὶ τὰ σκεύη ἐλυμήνατο, τὰ μοναστήρια κατηδάφισε, καὶ τοὺς 314 ἀσκουμένους ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐκείνης μοναχούς, Ἰταλοὺς τὸ πλέον ἡ Ἀρματίους καὶ ἕξ ἑτέρων φυλῶν, ἐφόνευσε καὶ ἐψυχάδευσε. Πάνυ θαυμαστὸν ἔστιν, ὡς λέγουσιν, ἡνωμένων οὐσῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῷ τέτε καιρῷ, πῶς ὁ θεῖος ἐπαρέδωκεν αὐτοὺς εἰς κεῖρας ἀσεβῶν. Θετε ἐκ πάντων τούτων ἦν ἰδεῖν ὅτι οὐ διὸ παρανομίαν τινὰ παρεδόθημεν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς μερικήν παιδείαν, ὡς καὶ οἱ πρὸς ἡμῶν ἄγιοι· « Καὶ πάντα γάρ ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγεῖ δὲ οὐδὲν ὃν παρα-

A δίχεται, » καὶ τὰ ἔξι· « Πιστὸς γάρ, φησὶν, οὐδὲς, οὐκ ἀφῆσει ὑμᾶς εἰς τέλος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε. » Καὶ δὲ Δανίδ· « Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκε με. »

Καὶ τοῦτο ἔκουσον. Ωσπερ τοῖνυν ἡ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία κατελύθη ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἡ δὲ τῶν Βαβυλωνίων ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἡ δὲ τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἡ δὲ Μακεδόνων ὑπὸ τῶν Ἀρματίων, οὗτως καὶ ἡ τῶν Ἀρματίων κατελύθη ὑπὸ τῶν Ὑστρατίων. Τῇ δὲ τέλος ταύτης ἥξει ἐν τῷ προστήκοντι καὶ ὥρισμένῳ καιρῷ, καὶ καταλυθήσεται, καθὼς φησὶν ὁ θεσπέτιος Πιστας ἐν τῷ τῆς ἱδουμαϊας ὀράματι· « Εἰπέ μοι Κύριος· ἐτη ἐνιαυτοῦ ὡς ἐνιαυτὸς μισθιτοῦ, 315 καὶ ἐκλείψει ἡ δόξα Κηδάρ, καὶ τὸ κατάλειμμα τῶν τοξευμάτων ωἴῶν Κηδάρ τῶν ἴσχυρῶν ἔσται ὀλίγον, διότι Κύριος ἐλάλησεν ὁ θεῖος Ἱσραὴλ. » Οὕτω δὲ καὶ δοφώτατος Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐπακολούθων τῷ τοῦ προφήτου βητρῷ, ἐπὶ ἑτοις ἵστροι, Σεπτεμβρίου γ'. ἡμέρᾳ σ' θεμάτιον περὶ τῆς τῶν Ἰαμαηλίτων βασιλείας ποιήσας καὶ κανονίσας, « Οὗτος κρατήσει ἐν ἴσχυΐ μὲν καὶ εὐτυχίᾳ ἐτη τριακόσια ἐννέα, ἐν δὲ συστροφῇ καὶ ἀκαταστασίᾳ ἐτερα ἐτη πεντήκοντα ἔξι, ὡςτε εἶναι τὴν διακράτησιν αὐτῶν πᾶσαν εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ἐτη τέξε». » Τινὲς μὲν λοιξῶς τὸν χρησμὸν διαλαμβάνοντες λέγουσι, Κακῶς ἐθεμάτισεν ὁ ἀστρονόμος, λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν τοῦ χρησμοῦ ἐκ τοῦ εἰρημένου ἑτοις· καὶ ἐάν οὐ τικὲς ἦν ὡς ἐμὲ παχὺ λεπτὸν, ἐλάνθιμεν ἐκεῖνον. « Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τινῶν φιλοσόφων ἀρίστων

eta Libya, quæ cives imperii cœlorum nutritit, ut ait divinus Cosmas, quonam tempore subacte sunt ab Umaro amera, post Mohametem ter exsecurandum tertio, et in servitutem redactæ? Factum hoc est manifesto imperante Constantino Pogonato, anno mundi 6134, antequam sancta et œcumениca sexta synodus haberetur, quo tempore nec schismata nec dissidia in ecclesiis erant. Ali quanto post reges labore non levi sanciam urbem a manibus impiorum vindicatam Romanorum tradiderunt imperio; sed imperante Basilio porphyrogenito, qui Bulgariae nominatur, rursus Ægypti ameras, Azizius, eamdem expugnavit, sepulcrum Salvatoris nostri Jesu Christi et sumptuose ornatum templum sanctissimum in potestatem redigit, supellectilem poluit, monasteria evertit, ubivis illic corpus exercentes monachos, in quibus Italorum et aliarum gentium major, quam Romanorum numerus erat, aut occidit aut fugavit. Plane mirum autem est, ut aiunt, Christianos, cum conjunctæ essent ecclesiæ, a Deo tum in potestatem impiorum traditos esse. Adeo ex his omnibus intelligitur, non propter peccatum aliquod hostibus nos subjectos esse, sed ob singularem educationem, quemadmodum olim sancti docuerunt: « Quemcunque enim amat Deus, eum educat, et castigat filium, quem recipit, » et quæ sequuntur. Fidelis enim, ait, Dominus est, qui

non permittet vos ultra, quam sustinere possitis, tentari. Item David: « Educando educavit me Dominus, nec vero morti me tradidit. »

Etiā hoc audi. Quemadmodum Assyriorum regnum a Babylonis eversum est, Babyloniorum a Persis, Persarum a Macedonibus, Macedonum a Romanis, ita Romanorum quoque imperium ab Ottomanis: atque horum finis aderit justo et constituto tempore, evertenturque, sicut altus dominus Isaías in specie Idumææ. « Dixit mihi dominus: Intrā annum, qualis est annus mercenarii, deficiet gloria Cedar, et reliquæ jaculorum fortium filiorum Cedar exiguae erunt, quoniam dominus, Deus Israelis, locutus est. » Ad quod dictum prophetæ se appliquans sapientissimus Stephanus Alexandrinus, anno 6131, Septembri die 3, hebdomadis 6, de Ismaelitarum regno hoc thema fecit et constituit: « Is potenter et prospere regnabit annos trecentos novem, in rerum angustiis et perturbatione deinde annos quinquaginta sex, ut omnino eorum imperium tam faustum tunc infastum futurum sit per annos 365. » Nonnulli vaticinium perperam interpretati, astronomum male ratiocinatum esse affirmant, initium ducentes ab eo, quem dixi, anno. Quod si ita esset, falsus ille foret. At equidem de ea re quorumdam doctissimorum hominum sententias cognovi et didici, secundum quas sapiens ille vir initium

ἀνδρῶν οἰδώς καὶ ἀνεγνωκάς. Οὐκ ἀρχὴν τῆς τῶν Ἱσμαηλιτῶν ψρησκείας ἡ βασιλείας ὁ σοφὸς οὗτος ἐποίει ἀπὸ τῶν χρόνων Μωάμεθ, ἀλλ᾽ ὥσπερ περὶ τῆς προφητείας; Δανιήλ τοῦ θεοῦ. Τέταρτον θηρίον δυνομάζει τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν· καὶ οὐκ ἀρχὴν ποιούσιν οἱ ἔξηγηται ἀπὸ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου, οὐτε δυναστείας Ῥωμαίων, ἀριστοκρατείας, δημοκρατείας, διδαχτορίας, ὑπατίας καὶ βασιλείας μνημονεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Ὁχταβίου Καϊσαρος διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς μοναρχίας, καθὼς κάτωθεν βρῆθησεται. Οὕτω μὲν καὶ ὁ σοφώτατος Στέφανος ἐκ τοῦ Ὁτράνου **316** ἀμηρᾶ ἀρχὴν τοῦ κανονίου αὐτοῦ ποιεῖ. "Ἐτι δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων θεμάτιον καὶ αὐτὸς ἐποίησε, τρισαριθμοῦ κύκλῳ εύρων κρατῆσαι ἔχει βασιλεία δυνατή καὶ Ισχυρή ἡ ἐκ τῆς Ἀγαρ, τούτεστιν Ἐτη τριακόσια. Ἡ δὲ συστροφή πεντήκοντα ἐξ οὐκ ἐμνήσθη. Εἴτα τὸ ξανθὸν γένος ἄμα μετὰ τῶν πρακτήρων δλον Ἰσμαήλ τροπώσουσι κατὰ τοὺς χρησμοὺς τῶν θείων ἀνδρῶν. Καὶ διὰ μὲν οὖν τῶν τεσσάρων ἀνέμων τὰς τέσσαρας μεγάλας βασιλείας δέ μέγιστος διδάσκει Ζαχαρίας καὶ Δανιήλ ὁ θεῖος, τὴν Χαλδαίων λέγω, τὴν Περσῶν καὶ τὴν τῶν Μαχεδόνων καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων. Τὰ δὲ δύο δρη τὰ χαλκᾶ τὰ δύο κλίματα τῆς οἰκουμένης είναι φαστεῖς δύο γάρ τέμνεται, εἰς τε Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. Καὶ εἰ μὲν πυρῷ ἵπποι τὸ ματιφόνον τῶν Χαλδαίων σημαίνουσιν, οἱ δὲ μέλανες τὸν ἐπενεχθέντα παρὰ Περσῶν καὶ Μήδων τοῖς Βαβυλωνίοις θάνατον, οἱ δὲ λευκοὶ τὸ σαφὲς τῆς δέξης τῶν Μαχεδόνων· οὐ γάρ διπερ ἀλλαὶ βασιλεῖαι καὶ αὐτη. Οἱ δὲ ψαροὶ καὶ

ποικίλοις τὸ ισχυρὸν καὶ εἴποντον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας δηλοῦσι. Τὸ δὲ προσταχθὲν αὔτους περιοδεῦσαι τὴν γῆν διδάσκει πάλιν ὡς διὰ τοῦ Θεοῦ πᾶσας βασιλείας συνίσταται· φησι γάρ δὲ Εὐσέβιος δὲ Παμφίλου· Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου Ὁχταβίου Καϊσαρος ἀρχὴν ἡ τετάρτη βασιλεία λαμβάνει, ἣν δὲ Δανιήλ τέταρτον θηρίον φοβερὸν δυνομάζει, διότι μὲν τότε πρῶτος αὐτὸς ἐμονάρχησε καὶ τὸν κόσμον ὅλον σχεδὸν εἰπεὶν καθυπέταξεν. Οὗτος ἐν **317** μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπελθὼν εἰς Δελφούς τοὺς νῦν δυνομάζομένους; Δικύλια, τρώτησε τὸ γαντεῖον τίς μετ' αὐτὸν βασιλεύσῃ. Τοῦ δὲ Πυθίου μηδὲν ἀποκρινομένους δ' αὐτοῖς τρώτησε, διὰ τί σιγῇ τὸ μαντεῖον; Τότε ἡ Πυθία ἔφη Ἐλθόντος οὖν τούτου ἐν Τώμη, καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀποδιώναι παρεγγύησε τοὺς ἐν τέλει αὐτοῦ χειρας κροτῆσαι καὶ γελάσαι ὡς ἐπὶ μίμου τελευτῆς. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι διωρίσατο ἀποσκοπῶν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς γέλωτος δξιον.

Καὶ περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων βασιλειῶν Δανιήλ δὲ θεῖος προφήτης καὶ δὲ θεῖος Ζαχαρίας καὶ ἔτεροι, ὡς προείπομεν, τὴν τε ἀνδρῶσιν αὐτῶν καὶ κατάλυσιν καὶ τὰ συμβάντα πάντα διὰ Πινεύματος ἀγίου λέγουσιν, ὅμοιως δὲ καὶ Ἡσαΐας καὶ διοφθὲς Στέφανος καὶ Λέων δὲ βασιλεὺς περὶ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ὡς προείπομεν. Ὁ δὲ θεόπτης Μωῆς περὶ ἀναβάσεως καὶ εὐτυχίας ἐν τῇ Γενέσει τάδε διέξεισιν· «Ο πατριάρχης ἡμῶν Ἀθραδύμος υἱοὺς ἐγένησεν ὀκτώ, πρώτων μὲν Ἰσμαήλ τὸν νόθον ἐκ τῆς Ἀγαρ, δεύτερον Ἰσαάκ ἐξ ἐπαγγελίας ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρρας, δς καὶ εὐλογήθη παρὰ Θεοῦ.

superstitionis et imperii Ismaelitarum non a Mōhametis zestate duxit, sed ad modum vaticinii divini Danielis locutus est. Is quartam bestiam Romanorum imperium appellavit: uic interpretes a Remo et Romulo initium capiunt, aut Romanorum principatus, nobilium, plebis, dictatorum, consulum, regum imperia commemorant, sed ab Octavio demum Cæsare propter exitum monarchiæ, quenammodum infra docebitur. Eodem igitur modo sapientissimus Stephanus ab Otmane amera canonis sui initium facit. Etiam doctissimus Romanorum imperator Leo thema fecit, qui florentem et vigentem Imperii Saracenorū statum ter computandum circulum tene, hoc est, annos trecentos duraturum invenit. Perturbati imperii per annos quinquaginta sex non fecit mentionem. Deinde flava gens una cum vindicibus omne Ismaelitis genus fugabit secundum divinorum hominum vaticinia. Quatuor ventis autem quatuor magna imperia Zacharias et divinus Daniel significant, Chaldeorum, Persarum, Macedonum et Romanorum. Duos æneos montes autem duas terræ regiones esse dicunt; in duas enim partes terra dividitur, Asiam et Europam. Atque ruti equi atrocitatem Chaldeorum significant, nigri a Persis et Medis Babyloniis illatum interitum, candidi claram Macedonum gloriam; neque enim horum imperium ceteris simile est; cineracei vero et versi-

colores robur et potentiam imperii Romanorum. Deinde mandato, ut terram obeant, significatur, per Deum omne constare regnum. Dicit enim Eusebius Pamphili, ab Augusto Octavio Cæsare quartum regnum initium cæpere, quoniam tum is primus solus imperavit, et totum pæne orbem terrarum sibi subjecit. Is quondam Delphos, qui nunc Daulia appellantur, profectus, oraculum consuluit, quis post se imperaturus esset. Cum nihil responderet Pythia, iterum rogavit, quare oraculum silent. Tum Pythia respondit. . . . is Romanum reversus, cum mors ipsi instaret, imperavit primoribus. ut plauderent et riderent ut in fine mimi. Hoc fieri voluit, quoniam vitam rem esse risu dignam putabat.

De iis igitur, quæ modo commemoravi, regnis Daniel, divinus propheta, divinus Zacharias aliique, ut dictum est, de eorum tum origine tum exiit et rebus gestis, a sancto Spiritu edocti, dixerunt. Similiter quæ Isaías, et sapientissimus Stephanus et Leo imperator de exitu imperii docuerint, explicui- mas. Qui Denū vidit Moses de incrementis et successu in Genesi haec explicat: «Abrahamus, patriarcha noster, filios octo procreavit, priusnam Ismaelem nothum, ex Agar, deinde promissum sibi Isaacum e Sarra uxore, cui benedictum est a Deo. Sarra mortua, Cheturam duxit, e qua filios sex ge-

Μετὰ δὲ τὸ ἀποθανεῖν Σάρφαν ἐλασε τὴν Χετοῦραν **Α** εἰς γυναικα, ἐξ ἡς ἐγένησεν υἱοὺς ἑξ, τὸν Ζομβρὸν, τὸν Ἰεζαὶ, τὸν Μαδάι, τὸν Μαδιάμ καὶ τὸν Ἐβδέι καὶ τὸν Σοιαὶ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸν Ἰσμαήλ τὸν νόθον ἐπανέλθωμεν. **318** Μετὰ τὸ συγγενεῖσθαι Ἀβραὰμ τῇ Ἀγαρ εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ ἰδοῦς Σάρφα ἐξηλοτύπει αὐτῆς, καὶ ὠνείδιζε τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἐθύμιψε καὶ ἐλύπει τὴν Ἀγαρ. Ἡ δὲ Ἀγαρ, μὴ δυναμένη τοσοῦτον θλίβεσθαι καὶ κακουχεῖσθαι ὑπὸ τῆς κυρίας, ἀπέδρα, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν χύτην ἐκ τῆς κυρίας; αὐτῆς τῆς Σάρφας ἀπήντησεν αὐτῇ ἀγγελος Κυρίου λέγων· « Ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χείρας αὐτῆς. » Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀγγελος Κυρίου· « Ἰδού σὺ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλίσεις τὸ θνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, διτὶ ἐπήκουσε Κύριος τὴν ταπεινωσίν σου. Ὁύτος ἔσται ἄγριοις; δινθρωπος, καὶ αἱ χείρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χείρες πάντων ἐπ' αὐτὸν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει. » Καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλαῖψι, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ περὶ τῆς Σάρφας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· « Σάρφαν τὴν γυναικά σου εὐλογήσω, καὶ δώσω σοι ἑξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτὸν, καὶ ἔσται εἰς θύην, καὶ βασιλεῖας ἐθνῶν ἑξ αὐτοῦ ἐσονται. » Καὶ ἐπεισεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐγίλασε, καὶ εἶπεν ἐν τῇ διανοΐᾳ αὐτοῦ λέγων· « Εἰ δυνατόν, τῷ ἔκατονταστεῖ υἱὸς γενησεται, καὶ Σάρφα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὐσα τέξεται. » Εἶπε δὲ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Θεόν· « Ἰσμαήλ αὐτος ζήτω ἐναντίον σου. » Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραὰμ· « Να!, ἰδού Σάρφα τῇ γυνῇ σου τέξεται σοι υἱὸν, καὶ

319 στήσω τὴν διαβήκην μυστήριον πρὸς αὐτὸν εἰς διαβήκην αἰώνιον, εἶναι αὐτῷ Θεὸς ὡς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Περὶ δὲ Ἰσμαήλ ἴδοι ἐπήκουσά σου, καὶ ἰδοὺ εὐλόγησα αὐτὸν καὶ πληθυνῶν αὐτὸν σφόδρα· διώκει θύην γεννήσει, καὶ δώσω αὐτὸν εἰς θύην μέγα. Τὴν δὲ διαβήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ, διτέξεται σοι Σάρφα εἰς τὸν καιρὸν τούτον. » Όδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὔσεβούς καὶ ὑγιαύς καὶ ἀγίας ἡμῶν πίστεως, καὶ τὴν ἀσέβειαν ἥν ἔχουσιν οἱ Ἀγαρηνοί. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ διθέδες ἀπακε, ἀλλὰ καὶ δίς. « Ἐν πρώτοις μὲν εἶπε· « Τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ δυνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ στήσω τὴν διαβήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαβήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. » Οὐ δὲ Ἀβραὰμ **B** αἰτήσας τῷ Θεῷ αἵτιας ποιῆσαι καὶ τὸν Ἰσμαήλ καὶ εὐλόγησαι αὐτὸν, δὲ δὲ Θεὸς ἀποκριθεὶς εἶπεν· « Ἰδού εὐλόγησα αὐτὸν, καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα, καὶ ὀνομάσκα θύην γεννήσει καὶ εἰς θύην μέγα ἔσται. Τὴν δὲ διαβήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ. » Καὶ οὐκ ἔθλησεν ὁ Θεὸς δῶσαι καὶ ἐμπιστεῦσαι τὴν διαβήκην αὐτοῦ τῷ Ἰσμαήλ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Ἰσαάκ καὶ τοῖς ἑξ αὐτοῦ εἰς τὸν αἰώνα. Καὶ ἦν θυμάσται εἰ τίς οὐ δύναται καταλαβεῖν τὴν ἐνοιαν τῶν τοιούτων φητῶν. Οἱ δὲ Ἀγαρηνοί, βάρβαροι καὶ διγριοικοι δύτες, οὐκ οἰδασιν ὅρθως τὴν ἐνοιαν τῶν φητῶν, καὶ κλαύσωσι, πῶς ὁ Θεὸς ἑξ ἀρχῆς ἐξενώσει τὸν πατριάρχην αὐτῶν καὶ **320** αὐτοὺς τῆς διαβήκης αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος, ἀλλὰ οὗτοι κομπάζουσι πῶς καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοι εἰσὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ηρόδης εὐλόγησα καὶ τὸν Ἰσμαήλ. ὡς

neravit, Zombram, Iezai, Madai, Madiam, Ebœi, et Soiai. Sed redeamus ad Ismaeleum notium. Agar ab Abraham compressa, gravida facta est. Quod ubi animadvertis Sarra, invidia commota, exprobabat, atque ladebat et affligebat Agar. Quia cum heræ cruciatus et injurias sustinere non posset, aufugit. At profugienti a Sarra hera obvia uenit angelus, et eam cohortatus est, ut rediret ad heram, et imperio ejus se subjiceret. Ac dixit ei angelus Dei: « Ecco in ventre geris, et filium paries quem appellabis Ismaeleum, quoniam Dominus exaudiuit agnitudinem tuam. Erit is ferus homo, et manus ejus adversus omnes, et omnia manus adversus ipsum intenta erunt; atque habitabit in conspectu omnium fratribus suorum. » Rursus capite 17, Deus Abraham de Sarra, uxori tue, et ex eadem filium tibi dabo, atque benedicam illi, eritque is gentium origo, et regna gentium ex eodem existent. » Atque proculbuit Abrahamus in faciem risitque, atque dixit cum animo: « Si fieri potest, centenario filius nascetur, et Sarra pariet etatis anno nonagesimo. » Dixitque Deo Abrahamus: « Ismael hic coram te vivat. » Dixit Deus Abraham: « Profectio Sarra, uxor tua, filium tibi pariet, et nominabis eum Isaacum, atque facias cum eo pactionem meam in tempus aeternum, ut sim ipsi et posteris ejus Deus. De Ismaele

C autem exaudiui te, et ei benedixi, et magnopere eum augebo. » Duodecim nationes procreabit, atque in magnam geniem eum faciam. Pactionem autem meam cum Isaaco faciam, quem Sarra tibi pariet in hocce tempus. » Ita comprehendere possumus magnum mysterium p. c. sanæ et sanctæ fidei nostræ, et impietatem, cui Agareni obnoxii sunt. Neque semel ei Deus illud dixit, sed his. Primum dixit: « Procreabis filium et appellabis eum Isaacum, et pactionem meam cum eo faciam in tempus aeternum, cum ipso et posteris ejus. » Cum autem Abrahamus Deum rogaret, ut idem Ismaeli faceret eique benediceret, respondeus Deus: « Ecco, inquit, benedixi illi et magnopere eum augebo, atque duodecim nationes procreabit et gens magna exsistet. At pactionem meam cum Isaaco faciam. » Noluit igitur Deus pactionem suam Ismaeli et posteris ejus dare aut confidere, sed soli Isaaco et hujus posteris in tempus aeternum. Atque mirandum sit, si quis assequi nequeat horum verborum sententiam. Agareni tamen, barbari et feri homines, haud recte intelligunt verborum sensum, et lacrymanto, quod Deus a principio eorum patriarcham et ipsos pactione et gratia sua exclusit; at gloriantur iidem, quod ipsi quoque Abrahami posteri sint et Deus Ismaeli baud secus atque Isaaco benedixerit. Errant autem hac in re, ut in omnibus solent, quod

καὶ τὸν Ἰσαάκ. Καὶ ἐν τούτῳ πλανῶνται ὡς; καὶ ἐν πᾶσιν λαθάνονται, διὰ τὸ μὲν ὁ Θεὸς εὐδόγησε τὸν Ἰσαάκ καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐνεπίστευσεν αὐτῷ, τὸν δὲ Ἰσμαῆλ οὐχ εὗτως; ἀλλ' εὐδόγησεν αὐτὸν ἀπλῶς διτις· «Καὶ πληθυνών αὐτὸν σφόδρα.» Καὶ τὰ διογαζῶντα διάρκειαν εἰπών· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν.» Τὸν δὲ Ἀδὰμ οὐ τοιούτως ηὐδόγησε μόνον, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν,» ἀλλὰ καὶ, «Κατακυριεύσατε αὐτῆς.» καὶ πάντα ὅποια τὰς χειράς αὐτοῦ ἔδωκε τὰ δύο ἐν τῇ γῇ ἐστὶ κατεξουσιάζειν καὶ δεσπόζειν, ὥστε ἣν ἰδεῖν διτις καὶ αἱ εὐλογίαι τοῦ Θεοῦ διάφοροι εἰσὶ καὶ οὐχί ἡ αὐτοὶ λέγουσι; διὰ τὸ μὲν αἱ θεῖαι καὶ Ιεραλὶ Γραφαὶ καλῶς δηλοποιοῦσι τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ἐκάτετον οὐσοῦ τοῦ Ἀδραδόμ, Ἰσαάκ λέγω καὶ Ἰσμαῆλ, πῶς δαφέρουσιν αἱ εὐλογίαι, τὰ γέννα καὶ αἱ κληρονομίαι ἐνδέκαστου αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ κεφαλαῖψι τῷ καὶ καὶ τάδε φησὶ περὶ τοῦ Ἰσμαῆλ· «Εἶπε δὲ τῷ Ἀδραδόμ ἡ Σάρχα· Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην ταῦτην μετὰ τοῦ οὐσοῦ αὐτῆς· οὐδὲ γάρ κληρονομήσεις διὰ τοῦ οὐσοῦ τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ οὐσοῦ μου Ἰσαάκ.» Σκληρὸν δὲ **321** ἑφάνη τὸ βῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀδραδόμ περὶ τοῦ οὐσοῦ αὐτοῦ Ἰσμαῆλ. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀδράδῳ· «Μή σκληρὸν ἔστω ἐναντίον σου περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδίσκης. Πάντα δέσσα ἀνείπη σοι Σάρχα, ἀκούε τῆς φωνῆς αὐτῆς, διτις ἐν τῷ Ἰσαάκ κληρονομεῖται σοι σπέρματα, καὶ τὸν οὐδὲν δὲ τῆς παιδίσκης ταῦτης εἰς θύνος μέγα ποιήσω αὐτὸν, διτις σπέρματα σού ἐστιν.»

Deus Isaaco benedixit et pactionem suam dedit, Ismaeli non item, sed simpliciter benedixit et promisit, magnopere se cum aucturum esse. Nam brutis animantibus, quadrupedibus et reptilibus, piscibus et alitibus, Deus benedixit, cum diceret: «Augemini et multiplicamini et implete terram.» Adamo autem non sic benedixit solum: «Augemini et multiplicamini et implete terram,» verum etiam, «Domini ejus este,» atque in manus eorum tradidit, quæcunque in terra possideri et regi possunt, ut intelligatur, benedictiones Dei diversas esse, secus atque illi dicunt, quoniam divinæ et sacrae litteræ recte sentientibus satis demonstrant, in utroque filio Abrahāmi Isaaco, inquam, et Ismaele diversas esse benedictiones, genera et heredias.

Capite 20 et 21 hæc de Ismaele narrantur. «Dixit Abrahāmo Sarra: «Ejice puellam hanc cum filio ejus. Nōque enim bæres erit filius puellæ cum filio meo Isaaco.» Admodum asperum id dictum Abrahāmo videbatur in ipsius filium Ismaelem. Sed Deus Abrahāmo dixit: «Ne asperum tibi videatur in puerum aut puellam; inio quæcunque dixerit Sarra, ausculta voci ejus, quoniam in Isaaco vocabitur tibi semen, et filium puellæ hujus magnam gentem factures sum, quia semen tuum est.» Surrexit igitur mane Abrahāmus, pœnem et utrem aquaz

A Ἀνέστη δὲ Ἀδράδη τῷ πρωῖ, καὶ ἔλαβεν δρῦτος καὶ ἀσκὸν ὄντας καὶ ἔδωκε τῇ Ἀγαρ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὄντον αὐτῆς καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν. Ἀπελθοῦσα δὲ ἐκλανθίσα τὴν ἔρημον κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὄρχου· ἐξέλιπε δὲ τὸ ὄντον ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ ἐκ τῆς διῆψης ἐλειποθύμεις διῆσμα. Καὶ ἐρίψει τὸ παιδίον καὶ ἔκλαυσεν. Εἰσῆκουσε δὲ ὁ Θεὸς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν· καὶ ἐκάλεσεν ἀγγελος Θεοῦ τὴν Ἀγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Τί ἐστιν, Ἀγαρ; μή φοβοῦ· ἐπακήκος γάρ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ παιδίου σου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἐστίν. Ἀνάστηθι καὶ λάβε τὸ παιδίον καὶ κράτησον τῇ χειρὶ σου αὐτό. εἰς γάρ θηνος μέγα ποιήσω αὐτό.» Καὶ ἀνέψηεν διὰ τοῦ παιδίου διῆψης, καὶ ἐδειπρέψει τὸν ἀσκὸν τοῦ ὄντος; καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐμπλήσει τὸν ἀσκὸν τοῦ ὄντος; καὶ ἐπέστειλε τὸ παιδίον. Καὶ ἦν διὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ παιδίου, καὶ ἡγεύθη, καὶ ἐκατεψήσειν ἐπὶ τοῦ παιδίου τοῦ ὄντος. Β

Ποδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸν Ἰσμαῆλ. Καθὼς ἐπηγγείλατο διὰ τοῦ Ἀδραδόμ, εἰ; μέγα θύνος είναι ἐποίησε, καὶ **322** βατικεῖ; μεγάλοι ἔξ αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ τὰς χειράς αὐτοῦ ἐπὶ πάντας θεωροῦμεν είναι, καὶ αἱ χειρεῖς πάντων ἐπὶ αὐτὸν, καὶ ἐνεκατεψήσειν ἐπὶ πρόσωπον ἡμῶν πάντων, καὶ οἱ ἐκ τούτου τοξῖται δριστοὶ εἰσι λίαν λίαν. Πλὴν τῆς διαθήκης αὐτοῦ διὰ τοῦ ὄντος αὐτὸν· ὥστε καθώς φησιν ἡ θεῖα Γραφὴ, καὶ ἦν ὡρισμένον ἐκ πολλοῦ δινωθεν διά τοῦ κριμάτων οἰδεν διὰ τοῦ Θεοῦ, τοιούτως γενέσθαι· ἦν γάρ ἀνάγκη λοιπὸν ἵνα πέρας λάβωσι C τὰ δια δι θεόπτης Μωσῆς; Ἐφησε, καὶ οὐχὶ διτις οὐκ

Agar tradidit, huncero ejus puerum imposuit, et diuisit eam. Quæ cum abiisset, per deserti delata est ad fontem sacramenti. Desiciebat aqua in utre et præ siti clanguecebat Ismael. Abiecit puerum mulier et lacrymabat. Audivit autem e sede sua vocem pueri Deus, atque appellavit Agar de corlo angelus Dei, eique dixit: «Quid rei est, Agar? ne timeas; audivit enim Deus vocem pueri tui ex loco eo, in quo est. Surge, tolle puerum, eumque manu tua comprehendere; magnam enim gentem eum faciam.» Tum aperuit Deus oculos ejus, ut videret fontem aquæ. Abiit igitur mulier, et, replete utre, potum præbuit pueru. Deinde aderat Deus pueru, qui adolescetabat et habitabat in deserto Piaras, faciliusque est sagittarius eximius. D

Sic agnoscere possumus Ismaelem. Sicut Deus Abrahāmo promisit, ita magnam gentem cum fecit, et regos magni ex eo exstiterunt, et manus ejus aduersus omnes, et omnium manus adversus ipsius intentas videmus, et domicilium collocavit in conspectu nostri omnium, et postori ejus sagittarii longe optimi sunt; pactione autem sua Deus eum exclusit: ut, quemadmodum in sacris litteris est et longe ante constitutum erat ob rationes, quas Deus novit, ita evenerit. Necesse enim erat, ut eventum habarent, quæcunque divinus Moses dixerat. Minime vero nos prave sentiebamus, Ko-

έπρονούμεν δρθῶς Ἀρωμαῖοί τε καὶ Σέρβοις καὶ Βούλαις καὶ Χαροῖς, καθὼς λέγουσιν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς καὶ διειδήζουσιν. Ἐάν δὲ πάλιν καὶ ὑπὸ ἀμαρτιῶν ἡμεῖς εἰπαδεύθημεν, καὶ ὑμεῖς οἱ Ἰταλοὶ μὴ ἀμερίμνως μείνατε, ἀλλὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ στῆθος ὑμῶν βάλετε καὶ κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε, καὶ κατηγοροῦντες ἡμᾶς παύσατε. Άυτοὶ δὲ οἱ Ἰσμαηλῖται ἀπιστοὶ δυτες χαλεποὶ καὶ ἀνελέχμονες, προστάξεις δὲ Θεοῦ τοὺς πιστοὺς παιδεύουσι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τοῦ κόσμου κυριεύουσι. Διὸ οὐ δεῖ μεγαλορήμονεῖν περὶ τούτων τοὺς Ἰταλούς, ὅτι διὰ τὸ δρθῶς φρονεῖν καὶ δίκαιοι καὶ ἄγιοι θαυτοὺς λέγουσιν εἴναι, καὶ διὰ τὴν αὐτῶν δρθοδοξίαν καὶ δικαιοσύνην ἔω; τοῦ νῦν βιστεύουσι.

Τούτους μὲν τοὺς λόγους εἰρήκαμεν οὐχὶ πρὸς τὸ καταχρίνειν ἢ κατηγορεῖν τινα, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἵνα τοὺς καταλαλοῦσιν ἡμᾶς δεῖξωμεν διὰ οὐκ δρθῶς καὶ σαφῶς τὰς Γραφὰς **323** οἰδασι. Διὰ τοῦτο μὲν ἡμᾶς μέμφονται, καὶ σοφοί εἰσι πάντες τοῦ νουθετεῖν, αὐτοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας οὐ γινώσκουσι.

β'. Ἐπὶ τὴν ἡμετέραν οὖν διῆγησιν ἐπανέλθωμεν. Ἐάν τις αἰτήσῃ τι τὸ πραχθὲν παρὰ τοῦ βισιλέως τῷ διὰ μέσου καὶ ρῦ τῆς μάχης, εἶπω αὐτῷ· Ἐν φῇ δῆ χρόνῳ καὶ καὶ ρῦ δ' Ἀμηρᾶς παρεσκευάζετο καὶ τὴν βοῆθειαν ἐποίησαν οἱ ἔξωθεν αὐθένται οἱ Χριστιανοί. Καὶ τῶν μὲν περικύκλωθεν αὐθέντων Χριστιανῶν δῆλον ἐστι τοῖς πᾶσιν οὐδὲν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ πρὸς τὸν τῆς Σερβίας αὐθέντην Γεώργιον πρέσβυν δὲ ἀμερᾶς ἀπέστειλεν, ἵνα μεσιτεύῃ περὶ τῆς εἰρήνης τῆς ἀναμεταξὺ τῶν Οὐγγάρων καὶ τοῦ ἀμηρᾶ. Μετὰ δὲ τοῦ ἀπερχομένου πρέσβεος Χρι-

mani, Servii et Bulgari, id quod, qui nos calumniantur et accusant, dicunt. Vos vero Itali ne securi agatis, sed, impositis pectori manibus, meditamini cum animo, et desistite nos accusare. Ismaelites autem, homines impii, duri et inhumani, e voluntate Dei pios castigant et majorem partem orbis terrarum occupatam tenent. Quare non decet de his gloriari Italos, sese propter doctrinæ probitatem justos et sanctos se appellare et propter orthodoxiam et justitiam ad hunc diem regnare.

DIlæc verba minime fecimus, quo, quod absit! quemquam damnemus aut accusemus, sed ut ostendamus iis qui nos calumniantur, haud probe nec recte eos Scripturas intelligere. Hinc enim situt nos vituperent et omnes sibi videantur ad reprehendendum satis sapere, ipsos se errare non sentiant.

2. Revertamur ad propositum nostrum. Si quæras, quid imperator tempore, quod in obsidione consumptum est, egerit, dicam. Quo quidem tempore Ameras bellum parabat et ad ferendam openi se instruebant externi principes Christiani. Quantquam Christianorum, qui circa habitabant, principum, nullam opem allatam esse, notum est omnibus: quin imo ad Serviæ principem Georgium Ameras legatum misit, ut is de pace inter Hungaros et Ameram concilianda ageret. Cum legato

τινων Τούρκων τῶν τῆς βουλῆς εἰπεῖν τῷ δεσπότῃ Ινα ποιήσῃ ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐὰν γένηται ἡ μετὰ τῶν Οὐγγάρων συνθήκη τῆς ἀγάπης ήτοι εἰρήνης, εὐθὺς δ Τούρκος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθορμήσεται. Κάκενο; οὐκ ἴψροντισε περὶ τούτου οὐτε ἐμελεν αὐτῷ, οὐκ εἰδὼς δ ἀδύλιος διτε εἰ ἀφαιρεθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τὰ μέλη εἰσινεκρά.

Τότε οὖν καὶ ἐν τῇ Ἐνετίδι βουλῇς μεγάλης γενομένης περὶ τούτου ἀνέστη ὁ τῷ τόπῳ καιρῷ διούξι. τούνομα Φράγκισκος Φουσκαρίς, λέγων· « Όν κατ' ἄγνοιαν γάρ δ βασιλεὺς Ἰωάννης ὥριζεν ἡμᾶς. » Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι οἱ ιδόντες καὶ ὀμιλήσαντες **324** Β αὐτῷ φρονιμώτερον αὐτοῦ δινθρωπον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οὐκ εἰδόν, εἰ μὴ διὰ κακίαν καὶ φθόνον· οὐκ οὔδε γάρ δ φύδονος προτιμόν τὸ συμφέρον. Ἡν δὲ τὴν αἰτίαν τούτου τοῦ Ἀλαύσιου Διάδου τοῦ ποτὲ μεσιτεύσαντος ἵνα δικαρπίτης διαθέντης μου δικύριο Κωνσταντίνος, δεσπότης ὃν τότε τῷ καιρῷ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, λάβη εἰς γυναῖκα αὐτοῦ τὴν τοῦτο διονυκὸς θυγατέρα μετὰ προικὸς πολλῆς. Οὐ οὖν αὐθέντης μου οὐδὲ διὰλο εἰ μὴ ἵνα γένηται οἰοντες καὶ αὐτὸς καὶ δ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐνετίας ἐν, συνεκατέβαντε τῇ τοιαύτῃ ἀγχιστείᾳ, ἐμοῦ τε καὶ ἄλλων πλειστων συναινούντων τούτῳ καὶ ἀναγκαζόντων σχεδὸν ἥδη ἐγίνετο. Ως δὲ ἐγένετο βασιλεὺς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, τοῦτο ἀνοίκειον ἦν· πῶς γάρ ἐδύνατο οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες καὶ δρχόντισσαι κυρίαν καὶ δέσποιναν αὐτῶν καταδεχθῆναι· Ἐνετού θυγατέρα, καὶ τοὺς γαμβρούς αὐτοῦ τοὺς ἀλλούς

Christianus aliquis litteratus erat, a Turcis quibusdam consiliariis additus, qui despote suaderet, ut amicitiam conciliare studearet, ut, si fieret cum Hungaris pacis et amicitiae pactio, Turca statim CPolim invaderet. Quam rem miser ille nihil testimoniabat nec pensi habebat, nescius, capite a corpore decisio, membra mortua esse.

Eodem tempore etiam Venetiis de hac re magnum concilium habitum est, in quo, qui tum dux erat, Franciscus Fuscaris surrexit et dixit: « Non ex ignorantia imperator Joannes nos expeditivit. » Enimvero etiam alii, qui eum vidissent et cum eo collocuti essent, prudentiorem hominem in Italia visum esse negabant. At obstabat nequitia et invidia. Nescit enim invidia honorare utilitatem. Cujus rei causa erat Aloysius Diedus, qui olim curaverat, ut beatæ memorie princeps meus, Constantinus dominus, despota tum in Peleponneso, hujus ducis filiam cum magna dote uxorem duceret, Princeps meus non aliam ob causam, nisi ut ipse et principatus cum Venetis jungerentur, eam affinitatem admisit, nobis et aliis multis id approbantibus et ut fieret pæne cogentibus. Sed postquam imperator factus est et in urbem venit, incommodum erat. Quomodo enim fieri poterat, ut civitatis viri et seminæ principes dominam et imperatricem recipieren Veneti filiam, et generi ac sibi ejus affi-

καὶ οἱος συγγάμβρους καὶ γυναικαδελφοὺς εἶναι Α· ἐψ βασιλεῖ, ἐνδόξου μὲν ἵσως καὶ δουκὸς ὄντος, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἡν. Καὶ αὐθίς μετὰ τὸ βασιλέα γενέσθαι τὸν αὐθέντην μου ὁ δούξ ἐξήτει τὸ τοιοῦτο, ἀλλ' ἀπέκεμψθη. "Ἐνεκεν τούτου λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος ἐγένετο ἔχθρος· καὶ πολλὰ εἰπόντος τοῦ Ἀλαῶσίου Λαυρεδάνου καὶ τοῦ Ἀντωνίου Διέδου καὶ δλλῶν πολλῶν, καὶ ἀποδειξάντων ὅτι εἰ καὶ ἡ πόλις ἀλωθῆ, πλείστη ζημία συμβαίνει καὶ τῇ σύτῳ 325 αὐθεντίᾳ, πλὴν οὐκ ἴσχυσαν παροτρύναι τὸν δούκα συνδραμεῖν τῷ βασιλεῖ.]

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης περὶ τούτου ἐφράτιστεν. Εὑρέθηντος γάρ τοῦ καρδηναλίου Ῥωσίας εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐγὼ πέρι τούτου μεσιτεύσας πρὸς τὸν δούδιμον καὶ μακαρίτην τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα, ἵνα γένηται ὅδε καρδηνάλις πατριάρχης Κυνισταγνιουπόλεως· καὶ εἰ γένηται, τὰ καὶ τὰ γενήσονται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε πάπα εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, εἰ καν ἐκ δευτέρου μνημονεύθῃ ὁ πάπας· καὶ πολλῶν συζητίσσων λόγων καὶ βουλῆς γενομένων ἐδοξεῖ τῷ δούδιμῳ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ μου τὸ ἐν τῶν δύο μὴ γένοιτο παντελῶς, ὅτι τῷ γενομένῳ πατριάρχῃ ἀνάγκη ἦν ἡ πειθεσθαι αὐτῷ τοὺς πάντας, οἵτις καὶ ἔχθρα γενήσεται ἀναμεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῶν μὴ πειθομένων αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ τοῦ καιρῷ διαμέσῳ εἰ καὶ συμβῇ ἡμῖν μάχη ἔξωθεν παρὰ τῶν ἔχθρῶν, καὶ ἔχειν ἡμᾶς καὶ Ἰωάννεν, πόσον ἔσται κακόν; Τὸ δὲ μνημονεύσθαι τὸν πάπαν γενήθετο ἐνεκεν ἐλπίδος βοήθειας ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἡμῶν· καὶ διοι τοῦτο ποιήσωσιν ἐν τῇ ἀγάρῳ Σορίᾳ, οἱ δὲ λοιποὶ ἔσταινται ἀνάτοις καὶ εἰρηνικοῖ.

nes imperatoris et fratres imperatricis essent? Quandoquidem dux honoratus forsitan erat, sed ad tempus lectus. Atque dux quidem etiam postquam dominus meus imperator factus est, huic connubio instabat, sed repulitus est. Propter hanc causam igitur is nobis inimicus erat, et cum multa dissident Aloysius Laurendanus et Antonius Diederus et alii multi, demonstrassentque, si urbs caperetur, magna detimentia etiam ipsorum rebus allatum iri, non poterant tamen duci persuadere, ut imperatori succurreret.

Etiā Ecclesiā Romanā hæc res curæ erat. Cum enim in urbe adesset cardinalis Rossiā, et ego egissem cum venerando et beatæ memoriae imperatore, domino meo, ut is cardinalis patriarcha Cpolis fieret, unde futurum esset, ut ab ipso et papa nonnihil fieret ad urbem adjuvandam, si rursus papæ mentio fieret, multis sermonibus et consultationibus habitis, imperatori, domino meo, visum est, neutrum eorum quæ consecutura essent, fieri debere, quandoquidem necesse esset, ut aut patriarchæ omnes obdierint, aut lites et inimici inter ipsum et eos, qui non obdierint, orientur. Interea si nobis foris bellum inferretur ab hostibus, et conflictarem etiam domi dissidiis, quanta mala futura essent? Papæ tamen memoria fieret propter spem auxillii in hac necessitate. Quod qui facerent in Sanctæ Sophiæ templo facerent: reliqui ne accu-

τοῦ δεκεμβρίου παρελθόντων ξε μηνῶν, καὶ τοσούτου λόγου γενομένου περὶ βοήθειας ἐστο ἐποιήσατο δ συντάνος τοῦ Κάρος ἥτο τῇ Λιγύπτου· ἀπὸ δὲ τῆς Σερβίας 326 δυνατὸν ἦν ἀποσταλθῆναι χρήματα κρυφίως πολυμερῶς, καὶ ἀνθρώπους δομούς δι' ἀλλού τρόπου· ἀλλ' οὐκ ἀπέλαυσεν οὐδὲ εἰδεν οὐδεὶς ἔνα δεσμόν. Ναὶ, ἀηθῶς ἀπέστειλαν πολλὰ χρήματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν Ἀμηρᾶν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν· καὶ ἔθριμμευσαν αὐτούς; οἱ Τούρκοι, διεκνύόντες δις: Ἰδού καὶ οἱ Σέρβοι καθ' ὑμῶν εἰσὶ. Τίς τὸν Χριστιανὸν αὐθέντων ἡ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν ἔνα δολὸν ἡ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, ἡ φανερῶς ἡ κρυφίως; Οἱ Οὐγγαροὶ δὲ ἐστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν ἀμηρᾶν λέγοντες δις, Σωζομένου ἵνα ἔχητε καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην καὶ ἀγάπην, ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην μεθ' ὑμῶν· ἀλλ' ἐπειδὸν τρέπετε κατὰ τὰς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν συνθήκας, καὶ ἡμεῖς ἀλετήσωμεν πᾶσαν τὴν εἰρηνοποίησιν. Καὶ ἐφθασαν οἱ πρέσβεις, ἤντα κπολιορκεῖτο ἡ πόλις, ἐν ἡ ἐδδομάδι ἔμειλον τὴν ἐμβολήν δῶσαι. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς; καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ ἐχρόνιζεν αὐτοὺς λόγοις κολακείας προσδοκῶν τὴν ἀπόκρισιν σήμερον ἡ αὔριον. Καὶ τοῦτο ἐποίουν μετὰ δόλου, ἀχριτῶν τὰ μέλλοντα συμβῆναι· δις εἰ μὲν περαλάβοιεν τὴν πόλιν, εἴπωσιν πρὸς αὐτούς· εἰ Ἰδού γάρ ἐλάδοσεν αὐτὴν· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθετε, καὶ ως ἀν δέῃ ὑπὲν ποιήσατε, η εἰρήνην ἔχειν μεθ' ἡμῶν ἡ μάχην· εἰ δὲ ἡ καὶ ἐγένετο καὶ τοῖς πρέσβεις εἰρήθη. Εἰ δὲ οὐκ ἐπαρελάμβανον αὐτὴν, ἠθελον εἰπεῖν δις: ἔνεκεν τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν εἰρήνης ὁ πόλεμος; parentur nec turbarentur.

Die 12 Decembris, cum sex menses præterissent, et tot verba essent facta de auxilio, quot fecit sultanus Cairei sive Ægypti, et a Servia posset pecunia occulte multis modis, homines item alio modo summitti, nemo quidquam inde commodi percepit nec vidit vel teruncium. Imo miserunt magnam pecuniæ et militum copiam Ameram urbem oppugnari, atque laudibus eos efferebant Turci, jaclantes, etiam Servios nobis adversari. Quis Christianorum principum aut Iberorum vel teruncium aut homines ad urbis auxilium sive aperte sive occulte misit? Hungari tamen legatos ad Ameram miserunt, qui nuntiarent, se sic, ut illi cum imperatore pacem et amicitiam colerent, cum ipsis pacem fecisse: nunc cum illi non servarent mutua pacta, se quoque pacem factam omnino improbare. Advenerunt legati, cum urbs obsideretur, quæ hebdomale impressionem facturi erant. Ameras et totum concilium ejus blandis sermonibus eos differebant, ut in presentem aut crastinum diem responsum exspectarent. Callide ita agebant, donec viderent, quo res evasura esset, si urbem cepissent, dicturi, se eam expugnasse: illi abiarent, et utrum ipsis videretur, facerent, sive pacem sive bellum mali: id quod factum et legalis responsum est. Si eam non capturi essent, dicere statuerant, ob pacem cum illis servandam se de-

Επαυσε, καὶ κατὰ τὰς συμφωνίας ἀνεχωρήσαμεν. **327** Ὅμως ἐψιθυρίζῃ δὲς ὁ ἀμηρᾶς ἐλογίζετο λέγων· « Εἰ οὐ μὴ παραλάβω τὴν πόλιν τὰ νῦν, εὐθέως ποιήσω ἀγάπην, καὶ κατὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν τηρήσω αὐτὴν. »

« Οὐ δὲ μακαρίτης δὲ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς τί οὐκ ἐπράξει, χρυφῶς ή φανερῶς, ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς πλειστοῦς καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ή μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ; Καὶ γὰρ δῆλον ἔστιν δὲς, εἰ ήθελεν, εὐκόλως ἐδύνατο φυγεῖν. Πλὴν οὐκ ἡθελεν, ἀλλ' τριγωνίζετο ως δὲ ποιμὴν ὁ καὶ δέ, δε; τίθησι τὴν φυγὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προσάτων, ως καὶ ἐποίησε. Καὶ τίς τῶν δλλῶν τὰ τοιαῦτα καὶ δίλα γενόμενα ἐπίστατο πάρεξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ ἐμοῦ; « Οτι δὲς Οὐγγάρων Ἱαγκος προεξῆται ίνα διώσῃ αὐτῷ δὲ βασιλεὺς τὴν Σηλιγμέριαν ή τὴν Μεστμέριαν, καὶ ἔσται εἰς τῶν ὑπεξουσίων αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἔχειν, καὶ ἐν καιρῷ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔσταιται ἔχεινων ἔχθρος καὶ βοηθοῦ τῆς πόλεως; Καὶ ως ἐγένετο ή μάχη, ἐδίθη αὐτῷ ή Μεσημέρια κατὰ τὴν ἔχεινου αἰτησιν, καὶ τὸ χρυσόβουλον δὲς ἐμοῦ ἐγράφη, καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου δὲ τοῦ Μιχαήλ οὐδὲ ἐκδύσεις τὸ χρυσόβουλον πρὸς Ἱαγκον. Τίς ἐπίστατο τὴν τοῦ τῶν Καταλάνων φῆγδ; ζῆταις; δε; δωρηθῆναι αὐτῷ τὴν Λῆμνον ἐζῆται, καὶ ἔσταιται κατὰ τὸν Τούρκων διὰ θαλάσσης ἀεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοηθείᾳ καὶ ἐπράττετο. Τίς **328** ἐπίστατο δοσα δῆ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγείλας δέδωκεν δὲ βασιλεὺς καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ίνα στελῶσιν ἀνθρώ-

stilisse a bello et secundum conventa discessisse. Rumor iamen erat, Ameram cogitare ac dicere, si urbe nunc poliretur, statim se amicitiam nobiscum initurum et perditam vitam servaturum esse.

Beatae autem memoriae imperator, dominus meus, quid pro defensione urbis et imperii, imo, ut verius dicam, pro salute capitis, palam et occulte non est molitus? Manifestum est enim, si voluisse, facile eum fugere potuisse. Verum noluit, sed laborabat ad exemplum boni pastoris, qui animam deponit pro ovibus, ut depositum sanc. Quis autem alius haec et reliqua facta præter Joannem Cantacuzenum et me noverat? Optaverat ex Hungaris D oriundus Janus, dari sibi ab imperatore Selymbriam aut Mesembriam, pollicitus se unum e subjectis ejus fore et multos de suis eo traducturum, atque bello cum Turcis conflato horum hostem, urbis vindicem futurum esse. Itaque, commisso bello, data ei est Mesembria, ut petiverat, bulla aurea a me conscripta et per Theodosii Cyprii affinem, Michaelis filium, ad lancum perlata. Cui nota era: Cœtanorum regis petitio? qui, si donaretur sibi Lennus, adversus Turcas mari semper pugnaturum et urbi, cogente necessitate, opitulaturum se esse recipiebat: de qua re cum illo acutum est. Aut quis noverat, quantam pecuniam et quæ promissa dederit imperator miserisque in Chium per

Α ποὺς, καὶ οὐκ ἔστειλαν; ή τίς νηστείας καὶ δεσμούς ἐποιεῖτο δὲς ἔστινον καὶ διὰ τῶν λεπέων, διδύμους αὐτοῖς χρήματα ή τοῖς πτωχοῖς, οὓς μᾶλλον ἐθεράπευσεν; ή ἐπαγγείλας δὲς ἐποιήσατο πλειστας πρὸς Θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν ἀσεβῶν. 'Αλλ' ὅμως ταῦτα πάντα τὰ μὲν παρεῖδε Θεὸς, διὰ τίνων ἀμαρτιῶν οὐκ οἶδα αἰτιαν, τὰ δὲ τὴν ἡγεμονίαν οἱ ἀνθρώποι, καὶ ἔκαστος ἔλεγεν ως αὐτῷ ἐδόκει. 'Ἐγὼ δὲς κατὰ τὸ δοκοῦν μοι τεῦτα φημι· χρέπεις γάρ ήν δυτικὸς Θεοῦ, πάλας κυριωθεῖσα πρὸς ἐοχατὰς καταβήναις δυστυχημάτων τὰ Ρωμαίων πράγματα. Διὰ τοῦτο λόγοις ἀποβρήτοις τῇς προνοίας τῶν μὲν λυπηρῶν καὶ ἐναντίων καὶ βλαπτόντων μεγάλη τις γίνεται συνδρομή, τῶν δὲ ἀγαθῶν καὶ ὡφελούντων πλείστα τὰ ἐμπόδια.

B Πρὸ δὲλίγου λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ τριτηκταράτου Μωάμεθ εἰρήκαμεν, μέρες τῶν φλεγάφων αὐτοῦ μύθων τῶν γέλωτος ἀξίων· τὰ νῦν οὖν τὰς ἀντιρήσεις αὐτῶν καὶ ἐλεγμοὺς εἰπωμεν.

γ'. Φέρετε εἰς κατηγορίαν ἡμῶν, ως ἀσεβεῖς, ὅτι ἐκρητηθεῖς ὁ Χριστὸς παρὰ τῶν Ἰουδαίων, Εἰ Υἱὸς Θεοῦ εἰς τοῦ; **329** ἡρήσατο καὶ εἴπεν δὲς 'Υμεῖς λέγετε τοῦτο. Καὶ φέρετε αὐτὸν εἰς μαρτυρίαν· καθ' ἡμῶν, ίνα δεῖξητε τὸ παρ' ὑμῶν λεγόμενα ἀληθῆ. Ταῦτα γοῦν ποιεῖτε ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὰς Γραφάς· ως δεῖ, οὐκ ἀν ἐπλανθήητε. Ὅμως ἀφίημι τοῦ λέγειν κατὰ τὸ παρὸν τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μαρτυρίας, αἵτινες ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, δεικνύουσι αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν καὶ ἀνθρώπον, ποιλάς οὖσας· διὸ ἀπὸ τούτων φθάσαν-

C Galatam, ut milites sibi mitterent, nec misisse illos? aut jejunia et preces, quas aut ipse faciebat, aut per sacerdotes fieri curabat, pecunia illis vel pauperibus, quos magis diligebat, distributa? aut vola, quæ Deo plurima fecit ad Christianos a servitio impiorum liberandos? Verum hæc omnia partim, nescio propter quæ peccata, neglexit Deus, partim homines ignorarunt, pro sua quisque libidine fabulantes. Ego vero pro mea quidem sententia ita statuo: fuisse hoc revera judicium Dei, quo pridem decretum erat, ut res publica Romanorum ad extremas devolveretur miserias. Arcanis; autem Providentiae consiliis ingratissimum quidem, adversis et noxiis magna auxilia parata sunt, sed bonis et commodis plurima impedimenta.

D Paulo supra ter execrandi Mohametis nonnullas nugas et fabulas ridiculas commemoravimus: earum nunc dubitationes et refutationes promamus.

5. Afflitis in accusationem nostrū, impii, Christum a Judæis interrogatum, num Filius Dei esset, negasse, et istos ita dicere respondisse, testimonio hoc adversus nos usi, quo quæ ipsi dicitis vera esse ostendatis. At hoc quidem ex inscritia sacrarum Litterarum facitis: quas si investigaretis, et scrutaremini, ut decet, non errassetis forsitan. Sed omitto nunc quidem inde a rerum principio quæ de Christo pronuntiata sunt permulta testimonia, quæ

τες εἰπωμένης μερικάς τινας. "Οὐως; λέγω καὶ τοῦτο, διὰ οὐδὲν διὰλλο τι ἐσταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ή διὰ έδεικνυεν ἑαυτὸν Θεόν τε καὶ ἀνθρώπον καὶ Θεοῦ Γίδην, καὶ πῆ μὲν ἔλεγον διὰ Οὐκέτε θεωρῶν θεωρήσαι τὸν Πατέρα μου· πῆ δὲ διὰ Εἴ γάν καὶ διὰ Πατήρα μου ἐν ἐσμεν· πῆ δὲ διὰ Εἰ διὰ γνώκειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε διὸ· πῆ δὲ ὡσπερτας διὰ Φάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐδὲ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰώνα· καὶ ἀλλαχοῦ διὰ Αρέβωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι. "Απερ θεωροῦντες οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον πρὸς αὐτὸν, Τίνα σεαυτὸν θεόν; Τί δὲ διὰ Χριστὸς εἶπεν; Οἱ πιστῶν εἰς ἐμὲ καὶ καὶ ἀποθάνη, ζήσεται· καὶ ὥσπερ διὰ Πατήρα ἐγένετο τοὺς νεκροὺς καὶ ζωποιεῖ, οὐτως καὶ διὰ Γίδης οὓς θέλεις ζωποιεῖ· καὶ διὰ Οὐδέτερος οἶδε τὸν Γίδην εἰ μὴ διὰ Πατήρα, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἔωρακεν εἰ μὴ διὰ Γίδης καὶ φί βούλεται διὰ Γίδης ἀποκαλύψαι. » Οὗ γοῦν Χριστὸς **330** διάγων ταῦτα καὶ διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους ἐρωτηθεῖς ἐμελέτη χρύψειν τὴν ἀλήθειαν· Καὶ ποιος ἀφρων καὶ εὐήθης ὑπολάβοι τοῦτο; Εἰ γὰρ οὐκ ἦν θεός καὶ Γίδης Θεοῦ, οὐκ ἀν εἰπον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἀνθρώποι εἶναι τὸν Γίδην τοῦ ἀνθρώπου; καὶ εἰπον πρὸς αὐτὸν διὰ Οὐ μὲν λέγουσιν εἶναι σε Ἡλαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν ή ἔνα τῶν προφητῶν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς διὰ Χριστὸς Ι. Τιμῆς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; » Καὶ ἀποκριθεῖς διὰ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ διὰ Σὺ εἰ διὰ Χριστὸς διὰ Γίδης τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. "Εμελέτη γὰρ εἶπεν διὰ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ διὰ Πεπλάνησαι, βλασφήμως εἰρηκας, κακῶς λελάηκας· οὐκ εἶμι Γίδης Θεοῦ. Καὶ γὰρ

ἐπειδὴ διδάσκαλος αὐτῶν ἦν διὰ Χριστὸς, τῇ ἔτερον ξεμελλε διδάσκειν αὐτοὺς εἰ μὴ τὴν ἀλήθειαν; Τί γοῦν εἶπεν διὰ Χριστὸς τῷ Σίμωνι Πέτρῳ; « Μικρός εἰ, Σίμων Υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, διὰ σάρκα καὶ αἵμα οὐκ ἀπεκαλύψεις σοι, ἀλλὰ διὰ Πατήρα μου δὲν τοῖς οὐράνοις. » Οὐκούνοις δὲ τὴν θρύτα διὰ Χριστὸς τὸν Πέτρον τὸ τίνα λέγουσιν αὐτὸν οἱ ἀνθρωποί εἶναι· ἀλλὰ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πρὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἔλεγεν· « Λάζαρος διὰ φίλος ήμῶν ἀπέθανεν· ἀλλὰ πορεύομαι ἀναστήσων αὐτὸν, » πορευθεῖς δὲ τὴν θρύτα· « Ποῦ τεθείκατε αὐτὸν; » εἰτα ἔξουσις ἀλάλησε· « Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, καὶ ὑπήκουσεν διὰ πνούσως τῷ τοῦ Κυρίου προστάγματι, δεικνύοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν τε αὐτοῦ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα· οὕτω κατὰ τὸ παρόν **331** ἡρώτησε πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἵνα δεῖηται ἐσαυτὸν θεόν καὶ ἀνθρώπον καὶ ἵνα ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν ἀνάγωνται εἰς τὴν ὑψος τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. Ἀλλὰ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τε εἶπεν διὰ θωμᾶς, εἰς ὃν καὶ αὐτὸς τῶν διδέκα μαθητῶν, ψύλαφήσας τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ; Πάντως καὶ αὐτὸς οὕτως εἰρηκεν· « Ο Κύριός μου καὶ διὰ Θεός μου. » Τί γοῦν φησι καὶ πρὸς αὐτὸν διὰ Χριστὸς; Οὐκ εἶπεν αὐτῷ· Πάνται βλασφημῶν· ἀλλὰ τι; « Εὑρακάς με καὶ πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ιδόντες καὶ πιστεύσαντες. » Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τί εἶπεν διὰ Ναθαναὴλ νομοδιάσκαλος τῶν Ἰουδαίων ὡν; Ἡρώτησεν αὐτὸν δοσον ήθελε καὶ ἐβούλετο· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ δὲ εἶχεν ἀπόρρητα ἐν τῇ καρδίᾳ συντοῦ, λέγει τῷ Ἡησού· « Σὺ εἶ τοῦ Γίδης τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ διάβολος; τοῦ Ἰσραὴλ. » Ἐπειμησεν γοῦν

eum Filium Dei et Denūm et hominem esse demonstrant: atque illis relictis, alia singularia quædam commemorabimus. Hoc tamen monebo, non aliam ob causam Iudeos Christum cruci afflisse, quam quod Deum se, hominēm et Dei Filium esse predicaret; et dicere eumdem alibi, qui ipsum videat, eum Patrem suum videre; alibi, se et Patrem unum esse; alibi, si se nossemus, nosse nos Patrem; alibi, si quis præcepta sua observarit, eum nunquam mortem visurum; alibi denique ægrotō cuidam, peccata condonata ei esse. Quæ cum animadverterent Iudei, rogarunt, qualem se faceret? annon Deum se faceret, cum homo esset? Quid tum Christus? « Mibi qui fidem habet, vivet, etiam si mortuus sit; sicut Pater suscitat et in vitam revocat cadavera, ita Filius quoque, quos ipsi placet: nemō Filiū novit, nisi Pater, nec Patrem quisquam vidit, nisi Filius, et si cui detegit Filius. » Jam vero qui talia diceret et homines doceret Christus, verum celaturus erat? Quis ita stultus et ineptus sit, istud ut credat? Nam nisi Deus et Filius Dei erat, discipuli ejus ab ipso interrogati, qualem hominis Filiū esse homines dicerent, non responsari erant, alias eum Eliam, alias Jeremiam aut de prophetis aliquem esse existimare, nec, cum Christus interrogasset, quem ipsi se esse crederent, dicturus Petrus, eum Christum esse, Filiū Dei vivi.

Certe quidem Christus Petrum moniturus erat ita fere: « Errasti, impie dixisti, male locutus es; non sum enim Filius Dei. » Deinde cum eorum magister esset Christus, quid aliud, nisi veritatem eos docebat? Quid autem Simoni Petro Christus dixit? « Beatus es, Simo, Iona fili, quod non caro aut sanguis istud tibi aperuit, sed Pater meus, qui in cœlis est. » Hanc inscius Christum Petrum interrogavit, qualem se homines esse dicerent, sed sicut de Lazaro ante mortem ejus dixit: « Lazarus amicus noster, mortuus est; sed eum suscitatum proficiscor; » deinde profectus interrogavit: « Ubi eum collocasti? » atque clara voce clamavit: « Lazarus, ades dum foras; » et qui exanimis fuerat, auscultavit imperio Domini, Christo declarante tum divinam, tum humanam naturam suam: ita tunc quoque discipulos interrogavit, ut Deum et hominem se esse ostenderet, eosque hinc paulatim ad veræ cognitionis altitudinem evehoret. Enimvero quid post resurrectionem Thomas dixit, qui et ipse unus e duodecim discipulis erat, attractato latere Christi? Utique is quoque ita dixit: « Domine mihi, et Deus mihi. » Aut quid deinde illi Christus? Non jussit profecto eum abstinere blasphemias, sed, « Vidisti me, inquit, et credidisti; beati illi, qui non viderunt et crediderunt tamen. » Aut quid in principio institutionis Nathanael, homo legis Ju-

αὐτῷ δὲ Χριστὸς ὡς κακῶς λαλήσαντι; Οὐχί, ἀλλὰ τοῖς λέγεις αὐτῷ δὲ Χριστός; « Ότις εἰπὼν σοι τὰ ἀπάρθητα τῆς καρδίας σου πιστεύεις; Μείζονα τούτων δύσις. » Καὶ διτὶ μὲν ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου δὲ Χριστὸς ἀρρηκεν διτὶ Σὺ εἶπας, τοῦτο τοιούτον ἔστιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀρνήσεως λόγος, ἀλλὰ συγκαταθέσεως καὶ δύολογίας, καὶ ὥσπερ πρὸς τὸν Ἰούδαν εἶπε. Συγκαταθήμενος καὶ γάρ ἐν μιᾷ δὲ Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγει πρὸς αὐτούς· « Εἰς ἑξ ὄμῶν παραδώσει με. » Καὶ ἐλεγεν εἰς ἔκαστος περὶ ἑαυτοῦ· « Μήτι ἐγώ εἰμι; » καὶ ἀλλος· « Μήτι ἐγώ εἰμι; » Εἶπε δὲ καὶ δὲ Ιούδας· « Μήτι ἐγώ εἰμι; » Λέγει δὲ Χριστός· **332** « Σὺ εἶπας. » Τότε πάντας οὐκ ἦν λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου λόγος γάρ ἦν συνήθης τοῦ τόπου, καὶ ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο αὐτῷ δὲ Χριστός. Καὶ ὥσπερ ἀρτίως πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων λέγει ἔτερος πρὸς τὸν ἔτερον μετὰ συμβούλης διτὶ Ποιητῶμεν τόδε, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπειν τὸν ἔτερον διτὶ Γενέσθω, ἀποκρίνεται διτὶ Σὺ ἡγεύρεις, καὶ οὐκ ἔστι Λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως· οὗτος καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. « Ώς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο τῇ τοιαύτῃ λέξει δὲ Χριστός, τῇ Σὺ εἶπας. » Ομως δὲ αὐτὸς Πιλάτος ἡρώτησε τὸν Χριστὸν λέγων· « Σὺ εἶ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; » Απεκρίθη δὲ Χριστός· « Ή βασιλεῖα ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἀν οἱ ἐμοὶ ἡγανίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. Νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἔντεῦθεν. » Εἶπεν οὖν αὐτῷ δὲ Πιλάτος· « Οὐκ οὖν

A βασιλεὺς εἰς σύ; » Απεκρίθη δὲ Χριστός· « Σὺ λέγεις διτὶ βασιλεύς εἰμι ἐγώ ἐγώ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Ήδηδὲ πάλιν αὐτῷ δὲ Πιλάτου πάλιν αὐτῷ τοῦτο ἀπεκρίθη· ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν· Ναὶ βασιλεὺς εἰμι, εἶπε· « Σὺ λέγεις **333** διτὶ βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. » Τί γοῦν δὲ Πιλάτος, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ διτὶ Ἐγώ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ, λέγει πρὸς αὐτόν· « Τί ἔστιν ἀληθεία; » Τούτους διτὶ Εἰ εἰς τὸν κόσμον ἀληθεία ἦν, οὐκ B διτὶ παραδίδοντο εἰς θάνατον· καὶ οἶον ἀποκλεισμένον τὴν τῆς ἀληθείας στέρησιν εἶπε Τί ἔστιν ἀληθεία; « Άλλα καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτηθεὶς δὲ Χριστὸς διτὶ Ὁρκίων σε κατὰ τὸν Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπης εἰ σὺ εἰ δὲ Υἱός τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἔτερον ἀπεκρίνατο διτὶ Ἐγώ εἰμι.

Oīδας ὥπως εἰς ἀ οὐκ ἐπίστανται οἱ Μουσουλμάνοι, κατηγοροῦσι τοὺς ἀξίους ἐπιτίνου; Ίδον τοίνυν, εἶπερ ζητεῖς ἀληθείαν, γνῶθι αὐτήν. Εἰ δὲ οὖν, σὺ οīδας· οὐ γάρ παρὰ τῆς ἀληθείας ἔστιν ἡ περὶ ταύτην ἀγνοία, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστρεφομένων αὐτήν.

δ. Επειδὴ περὶ τῶν διλλων ὅν παρ' ὄμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἐγκαλούμεθα οἱ Χριστιανοὶ Ιχανῶν ἀποδέδεικται, ὥστ' είναι ήμᾶς ἀνωτέρους πάσης κατηγορίας, φέρε δὴ λοιπὸν σκεψώμεθα καὶ περὶ

daicet peritus? interrogavit eum quod vellet: cum autem audisset e Christo, quae sub corde secreta premebat, dixit ei: « Tu es Dei Filius, tu rex Israe- lis. » Ecquid vituperavit eum Christus ut male dicen- tem? Minime vero, sed, « Quia dixi tibi, ait, secre- ta cordis tui, credis? Majora istis videbis. » Quod autem a Pilato rogatus Christus respondit, dixisse eum, ea non negantis, sed concedentis et consentientis oratio est, quali etiam in Judam usus est. Assidens enim discipulis Christus: « Unus ve- strum, inquit, me traditurus est. » Rogavit de se quisque, Ecquid ego sum? Et alias: Ecquid ego sum? Et rogavit Judas: « Ecquid ego sum? » Tum Christus: « Dixisti, » inquit: quo certe quidem loco non recusantis, sed affirmantis sermo fuit. Similiter igitur in Pilato. Nimirum erat id dicendi genus in illa regione usitatum, et usus est illo Christus ut ejus regionis proprio. Quemadmodum enim etiam in Musulmanis sāpē sit, ut, cum quis cum cohortatione dicit, ut faciant quippam, alter non, Fiat istud, sed « Reperiisti, » respondeat: ita in Christo quoque res habet. Quippe dictio illius regionis propria utebatur, cum responderet « Dixisti. » Ro- gavit idem Pilatus Christum: « Num rex Iudeorum es? » respondit Christus: « Regnum meum non est hujus mundi. Si hujus mundi regnum meum esset, operam dedissent socii mei, ne Iudeis tra-

derer. At nunc non est hujus loci regnum meum. » Rogavit Pilatus: « Non es igitur rex? » Respondit Christus: « Dicis, regem me esse. Ad hoc ego natu- sum et ad hoc in terram veni, ut veritatis testis essem. Quisquis ex veritate est, audit vocem meam. » Dicit ei Pilatus: « Quid est veritas? » Vides aperi- tius hic rem ostendi: omnino regem se esse affir- mavit et ostendit Christus. Interrogatus a Pilato, rursus ei respondit non hoc modo: Ita est, Rex. sum, sed: « Dicis, me regem esse. » Quid porro Pi- latus, cum Christus dixisset, ad hoc se natum esse et ad hoc venisse in mundum, ut veritatis testis es- set, rogavit eum: « Quid est veritas? » hoc est, Si in mundo veritas esset, non trādereris morti. Etenim quasi lugeret veritatis absentiam, quid veritas esset rogavit. At enim etiam a pontifice maximo rogatus Christus in hunc modum: « Obtestor te per Deum vivum, ut dicas nobis, num Filius Dei sis, » nihil annud, nisi « Sum » respondit.

Nostine jam quomodo de iis, que ignorant Mu- sulmani, accusent homines laude dignos? Ecce, si quāris veritatem, cognosce eam. Si minus, nosti certe, non veritatem causam esse, si quis eam igno- ret, sed eos, qui eam fugiunt.

4. Cum de reliquis, ob quā a vobis Musulmanis vituperamur Christiani, satis demonstratum sit, esse nos omni accusatione superiores, age, exami-

τῶν ἑτέρων. Ἔστι δὲ τάξις ὅτι εἶπεν δὲ Θεὸς τῷ Α πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ὃς δὲ Μωάμεθ· εἰ τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σὲ, καὶ σὲ δι' ἐμὲ, εἰ καὶ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ οὐ πάραδίχονται. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα γεγραμμένον εὑρίσκετο ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦτο τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίοις, δις Εὐαγγελίζομαι 334 ὅμιλοι ίνα γινώσκητε δότι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν δὲ ἀπόστολος καὶ προφήτης Μωάμεθ. Τὸν αὐτὸν ὅτι καὶ εἰς τὸ τοῦ Μωϋσέως παλαιόν. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ φθονήσαντες ἔξεβαλον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὅτι μή μόνον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῷ παλαιῷ εὑρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ εὑρίσκεται γεγραμμένον. Καὶ δις ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ εὑρίσκεται, καὶ δις παραβάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον εἰσὶν δῆσις κατηγορίες καὶ μέμψεως, κατηγορούσι δὲ τοὺς Μουσουλμάνους τοὺς δῆσις; ἐπαίνου καὶ τιμῆς.

Ταῦτα είσιν ἄπινα περὶ τῶν Μουσουλμάνων κατηγορούμεθα οἱ Χριστιανοί. Ἀπολογούμεθα δὲ εὐταξίας, δις Θεὸς ἑνδεῖς καὶ χρείαν τινὸς ἔχων οὐκ ἔστι Θεός. Ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐν αὐτοῖς, δι ποιησας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, χρείαν τινὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγάθοτητα καὶ θελήσιν ἐποίησε τὰ πάντα. Ἐπει γοῦν τοῦτο οὐτως ἔχει καὶ οὐδεὶς ἔστιν δὲ ἀντιλέγων, κακῶς δῆτα ἐφθέγξατο δὲ Μωάμεθ ὡς δῆθεν εἶπε πρὸς αὐτὸν δὲ Θεὸς ὅτι Τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σὲ, καὶ σὲ δι' ἐμέ· δὲ γάρ Θεὸς χρείαν τινὸς οὐκ ἔχει. Ὅτι δὲ ἡ τῶν Μουσουλμάνων

nemus alia quædam. Quippe Deum Mohameti dixisse alii sunt: «Cuncta propter te feci, et te propter me, quod Christiani non admittunt. At enim etiam Mohametis nomen scriptum fuisse, in Evangelio, Christo Judæis dicente: «Evangelium vobis impertio, quo cognoscatis, post me venturum esse apostolum et prophetam Mohametem: » idem in Moysis vetustis libris fuisse; sed Christianos invidia commotus ejecisse id ex Evangelio. Nec vero in solo Evangelio et vetustis libris fuisse Mohametis nomen, sed etiam in dextra parte throni Dei scriptum esse. Deinde Musulmanorum religionem repeti ab Abrahamo, et Christianos, qui legem Moysis negligant, ipsos accusatione et reprehensione dignos esse, cum Musulmans laude et honore dignos ctiminentur.

Hac sunt, quæ a Musulmanis nobis exprobrantur Christianis. Quæ ita refutamus, ut si ullius rei egens et indigens Deus sit, eum non esse Deum dicamus. Fabricator cœli et terræ et rerum omnium, quæ in hisdem factæ sunt, et qui angelos et homines creavit, nullius rei indigens erat, sed ex sola benignitate et voluntate cuncta fecit. Quod si hoc ita est, nec quisquam contradicit, male Mohametes affirmavit, Deum sibi dixisse: «Cuncta propter te feci et te propter me.» Quippe nullius rei Deus eget. Musulmanorum religionem autem non ab

B

C

D

πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ὃς δὲ Μωάμεθ λέγει, εἰς αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἐλεγχόν. αὐτὸς γάρ ἔστιν δὲ ἀρχηγὸς καὶ νομοθέτης τῶν τοιωτῶν δογμάτων. Εἰ δὲ ἔστιν 335 ἐπερος, δειχθήτω καὶ γάρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ὡς τοῦ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι τρισχλίοι, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη δὲ Μωάμεθ οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ. Εἰ δὲ ἵσως λέγετε τοῦτο διὰ τὴν περιομήν, ἐγώ σοι ἐρῶ τὸν λόγον τῆς περιομῆς.

Οἱ Ἀβραὰμ θεασάμενος τὸν οὐρανὸν, τὸν ήλιον, τοὺς ἀστέρας, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐναυτοὶς, ἀνελογίσατο καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶπεν· «Ἄρι τὰ τοιαῦτα ἔργα μεγάλα οὗτως καὶ ἔξασια διὰ ἀπλῶς οὗτως καὶ αὐτομάτως ἐγένεντο, ή ἔγουσι καὶ τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά; » Θεασάμενος τόλυν τὴν καλλονὴν τῶν κτισμάτων ἐθαύμαζε καὶ ἐπείλητέο, κατὰ νοῦν τε ἐσκέπτετο μή πως οὐκ ἔγουσι τινὰ τὸν ποιήσαντα αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ταῦτα εἰσὶ θεοί, καθὼν ἐνδιμίζον καὶ εἰ γονεῖς αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ εἰδωλολάτραι. Καὶ δις μὲν δὲ Θεὸς ἐπόησε τὰ πάντα καλὰ λίαν καὶ ἔξια τῆς αὐτοῦ ἐνεργειας, ὡς ἂν διὰ τῆς θεωρίας τούτων ἀνάγωνται πάντες οἱ ἀνθρώποι εἰς θεογνωσίαν καὶ μεγαλύνωσι καὶ δοξάσωσι τὸν τούτων ποιητὴν καὶ θημιουργὸν, τούτῳ οὗτως ἔχει καὶ οὐκ δῆλως· οἱ δὲ ἀνθρώποι παρατραπέντες τῆς ἀληθοῦς καὶ δρθῆς γνώσεως, καὶ ἀφέντες προσκυνέντες καὶ σέβεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν πάντων Θεὸν, μᾶλλον προσεκύνησαν τὴν κτίσαντα. Άλλα Ἀβραὰμ οὐχ οὗτως, ἀλλὰ ἀγχινούς ὁν, καὶ ιδόν

Abrahamo repetendam esse, ut Mohametes dicit, ex ipso Mohamete demonstratur. Is enim auctor et dux hujus doctrinæ est. Num alter sit, ostendatur. Ab Abrahamo enim ad Mohametem anni ter mille fuerunt: tum Mohametes existit, ergo Mohametis religio non est Abrahami. Quodsi propter circummissionem istud affirmatis, hujus ego historiam explicabo.

Abrahamus, cœlum, solem, stellas, terram, mare et quæ insunt in his, contemplatus, secum reputavit ac dixit: «Tanta hæc et eximia opera sponte et ultro facta sunt, an quem habent fabricatorem? » Contemplatus igitur rerum pulchritudinem mirabatur et stupebat, et animo meditabatur, ecquid non haberent auctorem, sed ipsæ dii essent, quemadmodum parentes ejus et omnes idololatriæ existimabant. Atque Deum fecisse omnia pulchra admodum et numine suo digna, quorum contemplatione omnes homines evehantur ad cognitionem Dei, ac prædicent celebrentque eorum auctorem et fabricatorem, id certum est, nec aliter habet. Sed homines, a vera et recta cognitione deslexi, intermisso Dei, rerum omnium fabricatoris, cultu et adoratione, quæ creatæ erant, potius adorabant et venerabantur ea pro Creatore. At Abrahamus non ita; sed cum homo intelligens esset atque animadvertisset, cœlum non consistere, sed perpetuo mo-

καὶ γετινοῦσίς ὅτι δὲ μὲν οὐρανὸς; **336** οὐχ ἵσταται ἀλλὰ κάντισιν ἔχει διηγεκή, ἔχει δὲ καὶ χρέαν τὴν ιακενὸν φωτὸς φωτίζοντός αὐτὸν τε θεωρίας ἐνεκεν καὶ τὸν ὅπ' αὐτὸν ἀρέα, δὲ δὲ ἡλιος ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆν εὐρισκόμενος πότε δὲ αὖθις ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος, καὶ δὲ μή οὐσῶν νεφελῶν· φαίνεται, εὐρισκόμενῶν δὲ αὐθίς σκοτίζεται, καὶ τῇ αελήνῃ καὶ οἱ ἄστρες μή διτος ἥλιος φανουσιν, διτος; δὲ αὗτοῦ σκοτίζονται καὶ ὁ φανίζεται τὸ ἔκεινων φῶς καὶ τῇ θεωρίᾳ, καὶ τῇ θάλασσα ἐμπαζόμενή ὑπὸ τῶν ἀνέμων, τῇ γῇ δὲ χρήζουσα ὑδατος εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν, κατέγνω τῶν πάντων ὡς αὔτῶν καθ' αὐτὰ δύνατων καὶ χρέαν ἔχοντων πρὸς διλῆλα, καθ' οὓς ἐλογίσθη εἶναι ἀπὸ τούτων θεὸν οὐδέν· δὲ θεὸς γάρ τινος χρέαν δύκαν ἔχει. Πάλιν δὲ σκεψάμενος μήποτε ἐν ἔκειστον ἀπὸ τούτων ἀδυνάτως ἔχει ὁπει εἶναι μονομερῶς θεὸν, ἀλλὰ πάντα ἴμοῦ, καὶ ίδων διτε τῷ μὲν ἦρῳ ἀντίκειται τὸ ὑγρὸν, τῷ δὲ ψυχρῷ τὸ θερμὸν καὶ ὡς τὸ ὑδωρ ἔστι φθοροτοίδν τοῦ πυρὸς, ἔκρινεν ἐν ἔσωτῷ καὶ εἴπεν διτε θεὸς στασιάζων πρὸς ἔσωτὸν καὶ μαχόμενος οὐκ ἔστι θεός. Κάντευθεν θεασάμενος τὴν τῆς κτίσεως εὐταξίαν καὶ κατάστασιν, διαπορῶν ἦν καθ' ἔσωτὸν ὡς ἔστι τις δύναμις ἡ συνέχουσα καὶ κυβερνῶσα τὸ πᾶν. Καὶ ἐπει πάντες οἱ ἀνθρώποι διμολογοῦσιν εἶναι θεόδη, ἔκαστος δὲ δημολογεῖ δυτινὰ βούλεται· καὶ προσαιρεῖται, ξούχεν διτε πάντες πλανῶνται καὶ φύεύονται. Λείπεται γοῦν διτε οὐκ ἔστιν ἔτερος θεός ἀληθῆς ἢ δὲ ποιήσας τὰ πάντα, ἀπερ εἰσὶ δούλα ἔκεισον, καὶ ἀγει καὶ φέρει καὶ εὑταχτεῖ ὡς; βοῦ· **337** Τοῦτον γοῦν τὸν θεὸν ἐγὼ προσκυνῶ.

viri et lumine solis egere, quo ipsum illustretur et inferior aer, solem autem nunc supra terram esse, nunc infra terram occultari, atque cælo nubibus obteco obsecurari, non obteco lucere; deinde lunam et stellas, quando sol non luceat, splendere, quando luceat, illarum lucem obscurari et extingui; porro mare ventorum flatu agitari, terram ad plantarum incrementum egere aqua; hæc igitur cum animadvertisset, intellexit, omnia ista per se sola esse non posse, sed mutuo contineri auxilio, atque judicavit, eorum nihil Deum esse. Deus enim nullius rei auxilio eget. Rursus cum animadvertisset, nihil eorum per se solum Deum esse posse, sed cuncta simul, intellectisset autem, arido oppositum esse humidum, frigido calidum, et aqua extingui ignem, statuit apud animum dixitque, qui secun d dissidet pugnetque Deus non esse Deum. Deinde rerum ordinem et rationem contemplatus, ita secum ratiocinabatur: «Est vis aliqua, qua universum continetur et gubernatur. Jam cum omnes homines consentiant, Deum esse, sed qualem quisque vult et probat, consentaneum est, omnes errare et mentiri. Itaque hoc unum reliquum est, non esse alium verum Deum, nisi qui cuncta fecit, quæ idem, sibi subjecta, regit, gubernat et administrat, quemadmodum ipsi placet. Hunc igitur Deum equidein adoro. Atque huini projectus Abrahamus adoravit

A Καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς Ἀβραὰμ προσεκύνησε τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ θεῷ. Ὁ δὲ πανάγαθος θεὸς, δ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου εἰπὼν διτε «Ἐτι λαλοῦντες σου ἐγὼ πάρειμι, αὐτὸς παρευθὺς ἐδέξατο τὴν τοῦ Ἀβραὰμ προσεκύνησιν τε καὶ πίστιν. Ἐλογίσθη τοῖνυν αὐτῷ αὐτῇ τῇ πίστις εἰς δικαιοσύνην ἀντὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ φίλος θεοῦ ἐγένετο. Ἡμεῖς γάρ πάντες χρήζομεν τῆς ἀπὸ τῶν Γραφῶν βοηθείας διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν· ὁ δὲ δίκαιος Νώε καὶ Ἀβραὰμ καὶ οἱ κατ' ἔκεινους καθαράν ἔχοντες τὴν καρδίαν οὐ δέονται γραμμάτων, ὅλλα ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν γράφονται καὶ ἐντυπούνται. Τότε γοῦν εἴπεν αὐτῷ δὲ θεὸς καὶ τὰς ἐπαγγελίας, εἰπὼν διτε «Ἐν τῷ σπέρματι σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. » Τότε ἐδειχεν δὲ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πᾶσιν τὴν γῆν, καὶ εἴπεν αὐτῷ· « Σοὶ καὶ τῷ σπέρματι σου δύσω αὐτήν. » Κάντευθεν λαδῶν παρβήσασιν δὲ Ἀβραὰμ παρεχάλεσε τὸν θεὸν περὶ τῶν Σοδόμων, καθὼς ἐμπροσθέν φθάσαντες εἰπομέν. Ἐπει δὲ κρίμασιν οἵ τις εἰδεις θεός; (τις γάρ ἔγνω νοῦν Κυρίου;) διτε μετ' ὀλίγον ἀποσταλήνας μέλλουσιν οἱ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπόγονοι εἰς τὴν Ἀγύπτον, ὃς ἀν ἐκείτε διαβιβάσωται χρόνους; τετρακοσίους καὶ τριάκοντα καὶ γάρ οὕτως εἰρηκεν δὲ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, διτε «Ἐσται τὸ σπέρματό σου πάροικος ἐν γῇ ἀλλοτρίῳ· τὸ δὲ ἔθνος δὲ ἐάν διδυλώσῃ αὐτούς, κριεῖ ἐγώ· δ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φαραὼ, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον **338** διατριβήν τῶν Ἀβραών μετὰ τῶν Φαραωνιτῶν, μή ποτε ἐνιθέντες μάθωσι τὰ τούτων ἔθνα καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐτάχθη τῇ περιτομῇ ὡς τι σημεῖον καὶ σύμβολον διαιροῦν καὶ

B solium et verum Deum. Illico Deus optimus, qui per Isaiam prophetam dicit, «Adsum tibi adhuc oranti», Abrahami adorationem et fidem accepit. Quæ quidem filies illi ante omnes virtutes justitiae apposita est, et ipse factus est amicus Dei. Nos enim omnes sacrarum Litterarum auxilio egemus propter instruimenteri nostram; justi autem Noe et Abramam, et si qui alli tum mentem puram servabant, non egebant litteris, quæ ipsorum animis inscripte et insculptæ erant. Tum igitur Deus etiam promissa illi fecit, ita locutus; «In semine tuo benedicetur cunctis populis,» monstrataque eidem tota terra: «Tibi, ait, et semini tuo dabo eam.» Deinde Abramus, libertatem dicendi nactus, Deum de Sodomis precatus est, quemadmodum supra explicuimus. Cum autem pro consiliis suis intelligeret Deus (quis enim mentem Domini perspexit?), brevi in Ægyptum missum iri Abramam posteros, ut ibi annos quadringentos et triginta viverent, ita Abramum allocutus est: «Posteri tui hospites erunt in terra aliena, gentem autem, cui servient, ego judicabo.» Quod factum est sub Pharaone. Ne autem propter longinquam cum Pharaonitis commercia Hebrei, cum iisdem conciliati, mores et superstitionem corum addiscederent, circumcisio instituta est tanquam signum et symbolum quoddam Hebreos ab Ægyptiis secer-

διαχωρίζον τοὺς Ἐβραίους ἀπὸ τῶν Αιγυπτίων εἰς τὸ μὴ συνέρχεσθαι τούτους εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, τὸ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν ἣν φύσαντες εἴπομεν, τὸ δὲ ἵνα καὶ ἐν τῷ κατρῷ τῇ ἐλευθερίᾳ αὐτῶν ὥστι ἔτοιμοι καὶ γνώριμοι οἱ Ἐβραῖοι· καὶ γάρ εἰπερ ἡγοῦντο μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, τῶς ἔμελλε φύσιτεσθαι τὸ τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα καὶ γένος; Διὰ τοί τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐρισκόμενοι οὐ περιετέμνοντο τεσσαράκοντα χρόνους διειδέσταντες, ἀλλ' ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρήμου ἔξεδον πάλιν. Καὶ ὁ μὲν τῆς περιτομῆς σκοπὸς ἔχει σύτως καθὼς καὶ εἴπομεν. 'Ο δ' αὖτε τερος ἔχει οὐτεις, δῆπας περιτημῆτες τῇ σαρκὶ ἐλθώσιν εἰς συστολὴν καὶ σωφρονισμὸν τῆς πολιτείας γάτῶν, καὶ οὐκ ὅστις ἄγνοι καὶ ἀκρατεῖς, καὶ ἐντεῦθεν λογίζωνται τὰς πορνείας αὐτῶν ἀντ' οὐδενὸς, ἀλλ' ἀνάγωνται κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἔξῆς, εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν καὶ πολιτείαν, ἐπει οὐκ ἐδόθη δρθοδοξίας χάριν παρὰ θεῷ η περιτομῇ, ἀλλὰ μόνον δὲ ἀς εἴπομεν αἰτίας.

"Οτι δὲ ἐλόθινος τοῦ Χριστοῦ ἡργησεν δύναμις καὶ οὐδὲ περιτομὴ ἔστιν, ἀφ' ὧν μέλλεις ἀκούσαι πρόσογες. Τὸ μὲν **339** βάπτισμα παρὰ θεῷ δοθὲν δρθοδοξίας χάριν ἐδόθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἀνδρες καὶ πᾶσαι γυναικες βαπτίζονται, δὲ μὴ βαπτισθεῖς οὐκ ἔστιν δρθοδοξος; ή δὲ περιτομὴ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μόνον οἱ ἀνδρες περιτέμνονται, αἱ δὲ γυναικες οὐχι. "Εοικε γοῦν ἵνα οἱ μὲν ἀνδρες ὡς περιτετμένοι ώστι δρθοδοξοι, αἱ δὲ γυναικες ὡς ἀπεριτημητοις ἀσεβεῖς. Βλέπεις πῶς ἀλλος ἔστιν δὴ περιτομῆς λόγος, καὶ διλῶς ποιοῦσιν οἱ Mou-

σουλμάνοι· οἱ γάρ αὐτοὶ πάντα ἀπερίτητον ἀσεβή λογίζονται. Καὶ ίδου αὐτοὶ ἔστοις μάχοσθε, καὶ ἀπερ δρθοδοξίας χάριν τιμάτε, ταῦτα ἀπὸ μέρους ἀτιμάζετε.

Καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀναφαίνονται οἱ Μουσουλμάνοι ἐναντιοφανοῦντες πρὸς ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις παλοῖς, ἀπερ οὐκ ἔστι τις χρεία κατὰ τὸ παρὸν λέγειν περὶ ἐκείνων. "Οὓς περὶ ἐνὸς εἰπωμεν. Λέγεις δὲ Χριστὸς ἐν τῷ Ἑναγγελίᾳ δὲτι ἐὰν μὴ τις βαπτισθῇ, οὐκ ἔστι τοῦ θεοῦ οὐδὲ τῆς σωτηρίας· δὲ Μωάμεθ μαρτυρεῖ τὸ Ἑναγγέλιον ἄγιον καὶ τέλειον καὶ εὐθές· οἱ Μουσουλμάνοι τοὺς περιτετμένους λογίζονται δρθοδοξούς, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖτε τῷ τοῦ Ἑναγγελίου διδασκαλίᾳ, καὶ λογίζεσθε τοὺς μὲν περιτετμένους κακῆς ποιοῦντας, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους εὐσεβούς, ἀλλὰ τάναγκα φρονεῖς; Οὐκ ἔστι πρόδηλον δὲτι αὐτοὶ ἔστοις; **340** μάχεσθε καὶ αὐτοὶ ἔστοις ἀνατρέπετε; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ἐπει δὲ δὲ Ἰσμαήλ, δὲν λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἔχειν προπάτορα, οὗτε μετὰ τῶν Ἐβραίων κατῆθεν εἰς Αἴγυπτον, δὲτι ἐν ἐκείνῳ χρείαούχη τὸν διπερ τοῖς Ἐβραίοις, οὗτε συγκατελογίζετο μετὰ τῶν κληρονύμων τοῦ Ἀβραὰμ, διότι δὲθεὶς οὗτοι ἐνετείλατο τῷ Ἀβραὰμ εἰπών· «Ἐκβαλε τὴν παιδικὴν μετὰ τοῦ νιοῦ αὐτῆς· οὐ γάρ μὴ κατηρωμήσῃ ἡ οὐδεὶς τῆς παιδισκῆς μετὰ τοῦ νιοῦ τῆς ἐλευθέρας.» Καὶ ἐξεβίηθη δὲ Ἰσμαήλ μετὰ τῆς μη-

nens, ne connubii societatem inirent, partim ob eam, quam exposuimus, causam, partim ut tum cum liberandi forent, parati et insignes essent. Nam si juncti fuissent alienis, quomodo servari potuissent Abrahāmī semen et genus? atque hac de causa circumcisione per eos, quos in deserta regione oberrabant, annos quadraginta non utebantur, sed utebantur ea in Aegypto, et deinde rursus, cum e deserta regione exissent. Circumcisionis alter finis igitur is est, quem diximus. Alter autem ita habet: ut in carne circumcisi ad moderationem et temperantiam vitæ se conformarent, neve lascivi et animi impotentis essent, sed libidinem nihil testimarent ac paulatim deinceps ad meliorem cognitionem vitamque evhererentur, quandoquidem non orthodoxæ causa, sed tantum ob eas, quas dixi, causas, circumcisione instituta est.

Cur autem post adventum Christi lex neglecta fuerit nec in usu sit circumcision, id unde discas, audi. A Deo datum baptismia orthodoxæ causa institutum est: quapropter omnes et viri et feminæ baptizantur, nec orthodoxus est, qui non est baptizatus. Diversa est ratio circumcisionis, cui in viris locus est, in feminis non est: unde quis colligat, viros utpote circumcisionis orthodoxos esse, feminas, quippe quæ non circumcidantur, impias. Vides igitur, diversam esse circumcisionis

rationem, et temere agere Musulmanos, qui omnes non circumcisionis impios esse existimant. Aleo rohiscum ipsis pugnatis, et quod ob orthodoxiam nunc colitis, id nunc negligitis.

Nec in hac una re Musulmani manifesto sibi repugnant, sed in multis præterea aliis, de quibus nunc dicere nihil attinet. De una tamen expousamus. Christus in Evangelio dicit, nisi qui baptizetur, neminem Dei aut salutis esse. Jam vero Mohametes Evangelium sanctum, perfectum justumque esse dicit, Musulmani autem circumcisionis orthodoxos, baptizatos impios esse arbitrantur. Quodsi Mohametem ut vera docentem veneramini, quomodo baptizatos impios appellatis; nec præcepta Evangelii secuti eos, qui circumciduntur, impia, qui baptizantur, pie agere existimatis, sed his contraria sentitis? Nonne in aperto est, vos volissemus pugnare et vestro vos gladio confidere? sed hæc quidem haec tenus.

Deinde Ismael, quem Musulmani auctorem se habere dicunt, nec cum Hebreis in Aegyptum venit, quoniam illi non, ut Hebreis, opus erat, nec numeratus est in hereditibus Abrahāmi, quandoquidem Deus ita imperavit Abrahāmo: «Ejice ancillam cum filio ejus; neque enim ancillæ filium cum filio ingenuæ mulieris heredem esse decet.» Ejectus igitur est Ismael cum Agar matre ab Abra-

τρόδος αὐτοῦ Ἀγαρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ. Εἰ δὲ Ισαίας ποτὲ πρόδει τὸν Ἀβραὰμ θεωρίας χάριν ἥλθεν, ἀλλ’ εὐχὴ ὡς υἱὸς καὶ σπέρμα καὶ κλητρονόμος αὐτοῦ. Τούτου γοῦν οὕτως ἔχοντος, πόθεν ἔχουσιν εἰς Μουσουλμάνους τὴν πίστιν οὐκ οἰδα. Διὸ τοῦτο οὐκ ἀναφαίνεται ἀπό τινος πράγματος πρὸ τοῦ Μιωθέμος ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ εἶναι τὴν τὸν Μουσουλμάνων πίστιν. ἀλλ’ αὐτός ἔστιν δὲ ἀρχηγὸς τῶν τοιούτων δογμάτων, καὶ διὸ ἀπὸ κοιλίας αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὅσα ἐδίδαξεν, οὐκ ἀπὸ Θεοῦ.

Ὅτι δὲ λέγουσιν εἰς Μουσουλμάνους ὡς γεγραμμένον εὑρίσκεται τὸ τοῦ Μαχούμετ θυνμὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ περὶ ἑκείνου ὅτι Εὐαγγελίζομαι ὑμῖν ὅτι μετ’ ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ἀπόστολος καὶ προφήτης, θνομα κατέψη Μιωθέμος· οἱ δὲ Χριστοὶ αὐτοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου· **341** δεῦρο δὴ σκιψώμεθα καὶ περὶ τούτου, καὶ μοι δοκεῖ ὡς οὐ μὴ κρυβήσεται ἡ ἀλήθευσις. Ἀκούσον τοίνυν νουνεγκῶς. Τρεῖς εἰσιν νομοθέται οἱ διδάξαντες νόμους καθολικούς· ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἡκολούθης τὸ γένος τῶν Ἐβραίων· ὁ Χριστὸς, ὁ ἡκολούθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες τὸ πλεῖον μέρος τῶν Ἐβραίων, ἐπεὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὴ πιστεύσαντες πολλῷ ἐλάττους εἰσιν αὐτῶν δὴ τῶν πιστεύσαντων καὶ σχεδὸν εὐαρίθμητοι· καὶ ὁ Μιωθέμος, ὁ ἡκολούθησαν οἱ Μουσουλμάνοις. Ἀνευ τούτων δὴ τῶν τριῶν ἔτερος; τις διδάξας καὶ δοὺς νόμον οὐκ ἔστιν. Ἀλλ’ οὐ μὲν Μωϋσῆς μεμαρτύρηται ἀπεσταλμένος εἶναι παρὰ Θεοῦ. Ἐξ ὀρχῆς ἐτὶ ὁν ἐν τῇ Αιγύπτῳ ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα, καὶ ἐμάστιξε τὴν Αιγύπτου, ἐπά-

A ἔχει ἐν αὐτῇ πληγὰς μεγάλας σφόδρα, καὶ ἐπληξεῖ καὶ ἐθεράπευτε, καὶ προέλεγε τὰ γενηθόμενα ὡς προφήτης, ὅτι Εἰ μὲν ἀπολύσεις τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπόλυσον· εἰ δὲ οὖν, τὰ καὶ τὰ συμβήσονται σοὶ τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς Αιγύπτου. Καὶ ὑπισχονύμενος Φαραὼ πολέμοις τὸ βῆμα Κυρίου ἐθεραπεύετο παρὰ τοῦ Μωϋσέως ὡς ἔκουσίλιν λαβύντος ἀπὸ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξέβαλεν ὁ Μωϋσῆς μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ τὸ γένος τῶν Ἐβραίων ἐκ γῆς Αιγύπτου καὶ τῆς δουλείας τοῦ Φαραὼ, καταδιώξας δ’ αὐτοὺς ὁ Φαραὼ ἐποντείσθη ἐν τῇ Ἱερούρᾳ θαλάσσῃ μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μωϋσέως. Μετὰ δὲ ταῦτα περιεπάτει ἐν τῇ ἄρτιμῳ χρόνῳ τετεστράκοντά ποιούν θαύματα ἀπειρά. Ἀλλὰ **342** καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν Ἐβραίων ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τὸν δρός Σινᾶ, εἰπόντων τοῦτο τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν ὅτι Ἀνάβασιν εἰς τὸ δρός καὶ γνῶθι τὸ τοῦ Θεοῦ οὐδέλημα· ἡμεῖς γάρ φανήη Θεοῦ ἀκούσαις οὐ δυνάμεθα, μήποτε τελευτήσωμεν. Καὶ δὲ λαζὸς ἴστατο μακρόθιν τοῦ δροῦς μετὰ φίδου καὶ τρόμου προσκυνούντες τῷ Θεῷ. τῷ λαζοῦντι τῷ Μωϋσῇ· ὃ δὲ Μωϋσῆς ἀκούων τούς ὅργους τοῦ Θεοῦ ἐλεγει τούτους τοῖς Ἐβραίοις, καὶ παρευθὺς τὸ λαζόθιν ἐπιληροῦντο. Ἀλλ’ οὐδέποτε ἐκλιησαν τοὺς τετεστράκοντά χρόνους ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν ἀνευ λόγου τοῦ Θεοῦ. Μωϋσῆς γάρ, φησίν ἡ Γραφὴ, ἐλάλει, καὶ ὁ Θεὸς ἀπεκρίνατο φωνῇ. Μετὰ γοῦν τῶν πολλῶν μαρτυριῶν τε καὶ θαυμάτων ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἐδέχαντο τοῦτον καὶ προσεκύνησαν, καὶ πορέλασον τὸν παρὰ τοῦ Μωϋσέως δοθέντα νόμον ὡς τοῦ Θεοῦ νόμον.

C atque *Egyptum plagis ingentibus castigavit, perterrituit et domuit, ac futura ut propheta prædictit, ita locutus:* «Si dimissurus es populum Dei, dimitte eum; si minus, illa vel illa tibi et omni *Egypto eventura sunt.*» Atque pollicitus Pharao, facturum se jussum Domini, benigne habitus est a Moyse, cui ita faciendo a Deo data erat potestas. Post hæc Moyses gravi brachio gentem Hebreorum ex *Egypto et servitio Pharaonis eduxit, et persequenter eos Pharaonem cum toto exercitu eius in mari Rubro submersit. Deinde in regione deserta annos quadraginta oberrans miracula innumera edidit. Et vero coram cunctis Hebreis in montem Sina ascendit, Judæis ita eum cohortatis:* «Ascende in montem et discere Dei voluntatem; nos enim vocem Dei audire non sustinemus, ne moriamur.» Itaque populus procul a monte adstabat, cum metu ac tremore Deum cum Moyse colloquentem adorantes. Moyses audita verba Dei statim communicavit cum Hebreis, mandataque illico fieri coepta sunt. Nec per totos illos quadraginta annos castra moverunt injussu Domini. Moyses enim, ait Scriptura, loquebatur, ac Deus respondebat voce. Multi igitur eum signis et miraculis legem Iudæis dedit, quam illi acceperunt et adorarunt: veneratiq[ue] sunt legem a Moyse data ut legem Dei.

bamo; atque etiamsi Abrahamum videndi causa adierit, non adiit tamen cum ut filius et semen et hæres ejus. Quæcum illa sint, undenam fidem suam Musulmani habeant, equidem nescio; nec ex uila re ante Mohametem ab Abrahamo repetenda videtur Musulmanorum fides; sed ipse istius doctrinæ auctor est, et quæcumque docuit, e suo ingenio, non a Deo accepta, docuit.

Quod autem Musulmani dicunt, scriptum esse Mohametis nomen in Evangelio, cum Christus de eo dixerit: «Eidico vobis, venturum esse post me apostolum et prophetam, cui Mohametis nomen, sed expulsum esse ex Evangelio invidia Christianorum, age, etiam de hac re videamus: ac spero eiqueidem, verum non in occulto fore, modo attente audias. Tres legislatores sunt, qui leges generales constituerunt: Moyses, quem Hebreorum natione secuta est; Christus, quem secutæ sunt omnes gentes et major pars Hebreorum, ad finem ejus conversa, sicutidem qui fidem ejus non amplexi sunt Iudei, iis qui eam amplexi sunt, longe pauciores sunt et, prope dicam, facili opera numerandi; atque Mohametes, quem musulmani secuti sunt. præter hos tres, qui legem constituerit ac docuerit, nemo est. Jam Moyseni quidem a Deo missum esse, in confessio est. Statim ab initio, cum esset adhuc in *Egypto*, signa et miracula magna edidit

"Ηλθεν δ Χριστός, καὶ είχε τὰς παρὰ πάντων τῶν προφητῶν μαρτυρίας. Καὶ δὲ μὲν Μωϋσῆς ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν, ὑγδονηκοντεύτης· τοσούτων γάρ εἰών εὑρίσκετο δόπτες προσετάγη παρὰ Θεοῦ ἐξδραῖς τοὺς υἱούς; Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· δὲ δὲ Χριστὸς είχε τὰς μαρτυρίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, πρὶν δὲ γεννηθῆναι αὐτόν· ἀπὸ γάρ τοῦ Ἀβραὰμ ἤρκεντο ἀναφαίνεσθαι αἱ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαι, καθὼς ἐν τοῖς Ἑμπροσθεν ἀποδίδειται. Γεννηθεὶς δὲ πάλιν ἐμαρτυρήθη τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μαρτυρίαν μέλαν καὶ δίξις· ἐποίησε δὲ καὶ θαύματα οὐ κατὰ τὸν Μωϋσέα ἐν Αἴγυπτῳ καὶ ἐν τῇ ἑρήμῳ, **343** ἀλλὰ μεγάλα καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ τοσούτῳ ἐκείνων μείζονα δύον διαφέρει Δευτέρης δύοις. Καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας μαρτυρίας καὶ τὰ ἀπειρά καὶ ὑπὲρ φύσιν θαύματα ἔκτοτε ἐξεδίθη δὲ τοῦ Εὐαγγελίου νόμος· καὶ προσεκύνηταν καὶ ἡσπάσαντο αὐτὸν· πάντα τὰ έθνη, πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐπιστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν δόντα τὸ Εὐαγγέλιον.

"Ο δὲ Μωάμεθ οὗτος πέθεν λαθὼν τὰς μαρτυρίας ἐδίδει τὰ βῆματα ἄπερ ἐδίδαξεν, ἥτοι δύγματα, καὶ ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῦ; Μουσουλμάνοις; Ηλέντως οὐκ δίλλοθεν ή αὐτὸς ἀφ' ξανθοῦ ἐστὶν δι μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ· εἰς γάρ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν οὐκ ἐναργανεῖται περὶ αὐτοῦ μαρτυρίσ, ἀλλὰ τούναντίσ. Ο γάρ Μωϋσῆς οὗτως εἰρήκε περὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν τῶν Ἐδραίων λαὸν, ὅτι Ἀναστῆσι Κύριος δ Θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὃς ἐμέ· πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθῆσεται. Καν γοῦν καὶ

Venit Christus habuitque omnium prophetarum testimonia. Moyses testimonium accepit anno aetatis octogesimo; tot enim annos natus erat, cum Iesus est a Deo, filios Israelis ex Aegypto educere; Christus autem testimonia habuit inde a mundo condito, ante quam natus esset. Nam inde ab Abrahamo testimonia Christi fieri coepta sunt, quemadmodum supra docuimus. Natus autem Dei Patris testimonium seneūt atque iterum expertus est; ediditque miracula non qualia in Aegypto et regione deserta Moyses edidit, sed magna et naturam excedentia, tantoque illis maijora, quanto servus a Domino distat. Ac post multa hæc testimonia et infinita naturamque superantia miracula constituta est lex Evangelii, quam adorarunt et amplexæ sunt omnes gentes omnisque orbis terrarum, ac professi sunt, qui constituit legem, Christum.

Mohametes iste autem undenam testimonia nactus præcepta sive dogmata docuit, quæ docuit, constituitque legem Musulmanis? Omnia nullo alio nisi e semetipso de se testimonium habuit. In tota enim sacra Scriptura nullum comparet de illo testimonium, imo alia, quæ ei contraria sint. Moyses enim de Christo ad Hebreorum populum ita locutus est: « Excitat Deus Dominus e fratribus meis prophetam, sicut me, atque omnis anima, quæ

A ἐν τοῖς Ἑμπροσθεν περὶ τούτου εἶπαμεν, ἀλλὰ οὐχ δικήσομεν πάλιν εἰπεν περὶ αὐτῶν· ἐν γάρ τῷ εἰπεν τὸν προφήτην Μωϋσῆν ὅτι Προφήτην ἀναστήσει Κύριος δ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐδεῖξεν ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν δὲ μέλλων ἐλθεῖν προφήτης καὶ ἐκείνου ἀκούσονται· ἀλλού δὲ οὐθίστος οὐ παραδέξονται αὐτὸν, ὀλλὰ καὶ μακράν που διώξουσιν αὐτὸν ἐξ αὐτῶν. **344** Λέγει δ Χριστὸς περὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ Ζαχαρίου, μαρτυρῶν αὐτὸν προφήτην καὶ μέγιστον προφήτην, ὅτι Πάντες οἱ προφῆται ἔως Ἰωάννου προσεφήτευσαν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται. Όρχηστρος δὲ μὲν Μωϋσῆς παραγγέλλει τῷ γένει τὸν Ἐδραίων ὡς ἔνα μόνον τὸν ἐκ τοῦ γένους τὸν Ἐδραίων εἰρήκεν ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἔως Ἰωάννου, καὶ πλέον οὐχι. Διὰ τοῦτο δὲ μὴ ξενικού μαρτυρίαν παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν καὶ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς, προφήτης οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ· δὲ Μωάμεθ ἀρα μὴ ξενικού τὴν διὰ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρίαν, οὐκ ἔστιν ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο εἰρήκεν δ Χριστὸς τὸ, Πάντας οἱ προφῆται ἔως Ἰωάννου καὶ περιτέρω οὐκ ἔσονται· ἀλλὰ καὶ ἔτι σημεῖον γνωρίζετος δίδωσε τοῖς πεδίσιν οὕτως εἰπών· « Προσέκετε ἀπὸ τῶν φειδοπροφητῶν, οἵ τινες ἐρχονται πρὸς ὑμᾶς τὸν ἐνδιμαστὸν προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἀπραγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγράψεσθε αὐτούς. » Σκεψόμεθα τοίνυν τις ἔστιν δ ἀκριβές τοῦ παρὰ τοῦ Μω-

non audiet illum prophetam, pessumdatibit. » De qua re etiam si jam supra diximus, non recusalimus tamen de eadem iterum dicere. Moyses igitur, cum dicit: « Deus Dominus e fratribus meis prophetam excitabit, » declaravit, e Iudeis fore, qui futurus esset, prophetam, eumque iis audiendum esse; alium autem ne recipieren, imo longe a se propellerent. Christus de Joanne, Zachariæ filio, dicit, prophetam eum, et summum prophetam esse testatus: « Ommes prophetæ ad Joannem usque ratiocinati sunt, sed iudei a Joanne regnum Dei nuntiatur. » Vides, quare Moyses Hebreorum genti ellixerit, ut unum modo prophetam ex ipsorum natione oriundum recipieren, nullum alium, cum tamen omnes prophetæ Iudei essent. Ac Christus rursus clarius prophetas omnes ad Joannem usque fuisse, nec fore ullum post, dixit. Jam vero, qui non a Deo nec a prophetis nec omnino a sacra Scriptura testimonium habet prophetam, a Deo non est: quare Mohametes, cum non habeat a sacra Scriptura testimonium, non est a Deo missus.

At vero Christus non solum hoc dixit, omnes prophetas ad Johannem usque fuisse, nec fore ullum postea, sed etiam signum cunctis indicavit, his verbis: « Cavete vobis a pseudoprophetis, qui vesti ovili induiti vos adeant, intus rapaces lupi sunt. E fructibus agnosceatis eos. » Examinewus jam qua-

μεθ δοθέντος νόμου· καὶ τούτου ἀκριβῶς ἔξεται· σφίντος φανερωθήσεται ἡ ἀλήθεια. Οἱ Μωάμεθ λέγει· «Ἐγώ οὐκ ἤλθον διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ σπάθης καὶ ξίφου· καὶ οἱ μῆντοι ψυχῆς τῷ ἡμετέρῳ νόμῳρ, δὲ ἐστι παρὰ Θεοῦ, θανάτῳ ἀποθανέτωσαν, **345** ἡ φόρους διδότωσαν, καὶ διδομένων τῶν φόρων μενέτωσαν ἐν τῇ πίστει αὐτῶν.» Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν τὸ Εὐαγγέλιον ἄγιον καὶ δίκαιον καὶ ὅρθον, δικαίως καὶ πρεπόντες ξμελλεν ἐλθεῖν νομοθέτης δὲ διδάξει τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ δικαιοιστούντην· εἰ δὲ δίκαιον καὶ ἄγιον ἦν, ἀτελὲς δὲ ὅμως, καὶ οὕτως πάλιν τὸ αὐτὸν ἦν δίκαιον καὶ πρέπον, ἵνα ἐλθῶν νομοθέτης ἀναπλήρωῃ τὸ θυτέρημα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπει τὸ δὲ ἄγιον καὶ δίκαιον καὶ τέλειον καὶ ὅρθον καὶ λέγεται καὶ ἐστι, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Μωάμεθ περὶ αὐτοῦ καὶ ὄμολογει καὶ λέγει ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ Θεοῦ ἐστι διδομένον καὶ ἄγιον καὶ πλήρες καὶ εὐθὲς, τι; χρεία λοιπὸν νομοθέτου ἐτέρου; Πάντας οὐδεμια, καὶ λοιπὸν ἀκαίρος καὶ δικρηστος ἡ τοῦ Μωάμεθ νομοθεσία· τοῦ γάρ ὅρθου κατὰ πάντα οὐδὲν ὅρθοτερον, καὶ τοῦ τελείου οὐδὲν τελειότερον, καὶ τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἀληθέστερον. 'Ἄλλ' ὅμως ἔξτατντες ἰδωμεν τοι βούλονται τὰ τοῦ νομοθέτου φήματα. Ηλάτως οὐδὲν, ἀλλ' ἡ κοτανοήσας ἐστὸν ὅτι μακράν που εὑρίσκεται τῇ; ἐνεργεῖται τῶν θαυμάτων, βούλδενος, κρύψαι τὴν ἐαυτοῦ ἀσθένειαν, μή ποτε παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὔρῃ κατάγνωσιν, εἰπεν ὅτι Οὐκ ἤλθον δοῦναι τὸν νόμον διὰ θαυμάτων ἀλλὰ διὰ ξίφους; καὶ σπάθης· ὡς καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἐνομοθέτησεν ἵνα μή διαλέγωνται μετὰ τῶν Χριστια-

A νῶν οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ οἱ ἐκείνων διάδοχοι, πάντως οὐ δι' ἀλλο τοι; Ἡ ἵνα μή ἐλεγχθῇ ἡ **346** ἐκείνων ματαίσθης. Τὸ δὲ δοῦναι τὸν νόμον μετὰ ξίφους καὶ σπάθης φόνους πάντως καὶ ἀρπαγᾶς διδάσκει. Καὶ τις ἡκουει τῶν ἀνθρώπων πιστεῦει τινα βίᾳ; ἡ πίστις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐστι· καὶ ἐπει ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς πρᾶγμα ἐστιν ἀδιούλωτον, πῶς δὲ ποιήσας αὐτὸν Θεὸς ἐλεύθερη πέμψειν ἔμελλεν νομοθέτην βιάσαις αὐτά, ἀπειρ ἐπιλαθόμενος τοῦ ἔργου αὐτοῦ; Ἡ γάρ πίστις θελήσει καὶ προαιρέσει καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ γνώσει αὐτῆς γίνεται, ἀλλοτρόπως δὲ οὐδεμά. Τὸ γάρ σῶμα δουλοῦται καὶ δεσμεῖται καὶ ἐστιν δὲ καὶ τὰ μή θέλοντα πράττειν· ἐπι δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ θελήσει καὶ κρίσει καὶ γνώσει καὶ προαιρέσει. **B** Καὶ τῶν πιστευόντων σύντῷ ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ ἐστιν ὁ Θεός· καρδιογνώστης γάρ ἐστιν· οὐδὲ γάρ βλέπει εἰς πρόσωπον, ἀλλ' εἰς καρδιαν. Καὶ ἀπει τὰ ἀλογα ζῶα νόμῳ φύσεως οὐ ποιοῦσι, ταῦτα δὲ Μωάμεθ νομοθετεῖ. Τι; γάρ οἶδε λέοντα λέοντα φαγόντα, ἡ ἀρκτὸν ἀρκτὸν, ἡ πάρδαλιν πάρδαλιν; Οὗτος δὲ ἀναρανδὸν διδάσκεις φονεύειν τὸν ἀνθρώπον ἀνθρώπον. Καὶ τις μάταιος, ὅτις μέλει δέξαεθαι τοῦτον εἶναι ἀπὸ Θεοῦ; Οὐδὲ γάρ ἀρπαγᾶς καὶ φόνους διδάσκει Θεός. Πρὸς τούτοις ὅτι καὶ κακία κακίας διλάσσεται. Λέγει γάρ ὅτι: «Ἡ ἀποθανέτωσαν ἡ φόρους διδύτωσαν, καὶ ἀλλάσσεται φόνος φιλοχρηστίᾳ. Οὐ μόνον δὲ καὶ μέχρι τούτου ἡ κακία **347** ἐστη, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προέδη. Τι γάρ τῇ; τοιαύτης ὥμοτης; καὶ μισανθρωπίας καίρον γένοιται, ὡς τε φονεύειν μηδὲν ἡδικήστας; Καὶ γάρ ὅποτεν ἀπέλ-

C ii successuri essent disputarent, nulla alia de causa retulit, nisi propriea, ne consultaretur eorum vanitas. Ense autem et gladio legem constituere cædes et rapinas exercere est. At quis unquam audiuit, vi coactum quemquam fidem amplexum esse? Fides animi et mentis est. Jam cum animus ac mens servitii expertes sint, quomodo qui libera ea fecit, Deus legislatorem ad vim iis inferendam mittat, tanquam oblitus operis sui? Fides enim voluntate et optione, animique arbitrio et cognitione, nec ulla alia re, efficitur. Nam corpus quidem in servitium redigitur et vincitur, facitque non nunquam, quæ nolis: mens non item, sed agit semper et voluntas, judicio, cognitione et arbitrio. Adeo Deus prudenter et vere se prouidentium Deus est. Corda enim novit, nec personam, sed corda respicit. Quod bruta bestiae non faciunt, id Mohametes lege sancit. Quis enim leonem a leone, aut ursum ab ursso, aut pantheram a panthera devoratum audivit? Sed iste aperte precipit, ut homo hominem occidat. Quis igitur tam stultus sit, qui istum a Deo missum credat? Deus non precipit rapinas et cædes, Deinde ab eodem malum malo remittitur. Dicit enim, ut ant capite multetur, aut stipendia pendant, remittiturque cædes cupiditate habendi. Nec vero ad hoc dunt xat praytatis, sed etiam ulterius processum est. Quod

is sit fructus a Mohamete constitutæ legis: qua re bene illustrata, verum apertum erit. Mohametes ita de se proficit: «Evidem non voni, miraculis legem constitutum, sed enīse et gladio: et qui non subjiciunt se legi nostræ, quæ a Deo est, aut capite multantur, aut pendunto stipendia, et pensis stipendiis perseverant in religione sua.» Si Evangelium non fuisset sanctum, justum et verum, æquum et consentaneum fuisset, alium venturum esse legistatem, qui quid verum et justum esset, homines doceret; aut si justum sanctumque, sed imperfectum fuisset, rursus æquum et par fuisset, ut legislator quispiam expleret lacunam Evangelii. Sed cum sanctum, justum, perfectum rectumque et sit et habeatur, atque ipse testetur ac dicat Mohametes, Evangelium a Deo datum, justum, perfectum et verum esse, quid alio præterea legislatore opus est? Plaue nulla atque inepta et inutilis Mohameti lex est. Recto enim nihil rectius, perfecto nihil perfectius, vero nihil verius est. Sed tamen examinemus, quid sibi velint legislatoris dicta. Nullam aliam ob causam, nisi quod longe abesse se sentiret a miraculorum faciendorum potestate, imbecillitatem autem suam occultare vellet, ne in vita honinum incurreret, sese non miraculis, sed enīse et gladio legem constitutum venisse dixit: sicut idem, ne cum Christianis discipuli sui et qui

Θωσ: Μουσουλμάνοι πρὸς πόλεμον καὶ ἐν τῷ πολεμῷ **A** πέσῃ τις ἔξ αὐτῶν, οὐ λογίζονται ἐκυτοὺς ἄξιοὺς μέμφεως ὡς αἰτίους τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπὶ τῷ νεκρῷ σῶμα τοῦ πεπισχότος σφάτσουσι ζῶντας, διος δὲ δυνηθῇ ἵκαστος· καὶ ὅσον πλειούς κτενεῖ, τοσοῦτον λογίζονται ὠφέλειαν τῆς τοῦ τεθνεώτος ψυχῆς. Εἰ δὲ Ἰσαὼς οὐχ ἔχει ἀνθρώπους εἰς ἑξουσίαν αὐτοῦ διδούλομενος βοηθεῖσι τῇ τοῦ τεθνεώτος ψυχῇ, ἕξωνται Χριστιανούς, εἰπερ εὔροι, καὶ ἡ ἐπάνω τοῦ νεκροῦ σώματος σφάττει αὐτοὺς ἢ ἐπὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ. Καὶ δὲ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ; "Ἐτι νομοθετεῖ δις δὸντις τῇ πόρνῃ μίσθιμα καὶ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς οὐχ ἀμαρτάνει· καὶ δὲ βιασάμενος παρθένον ἀμαρτάνει, ὃ δὲ μετὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς οὐχ ἀμαρτάνει· καὶ ἐὰν αἰχμαλωτίδες τις λάθῃ ἐν πολέμῳ, ἔξεστιν ἐπ' αὐταῖς ποιῆσαι δι βούλσται ἀκαλύπτας. 'Ο γοῦν πορνείας καὶ παρθενοφθορίας νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ;

Καὶ τὸ δὴ χείριστον διτοὺς κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Θεοῦ περιτεταχθεῖται; ἐν τῷ παρόντι αἰώνι μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποδίωσιν αὐτῶν λουτρὸν καὶ οἰκους περικαλλεῖς καὶ γυναικαῖς παρθένους διτοὶ πολλὰς ὑποισχνεῖται δοθῆσεσθαι ἐκάστῳ **348** παρὰ Θεοῦ. Καὶ ὅπερ οἱ τῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμενοι: θεολόγοι οὐκ εἴπον οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι, ταῦτα δι Μωάμεθ ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ νομοθετεῖν. 'Εκεῖνοι γάρ οὐτεώς λέγουσιν, ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐνθάδε βιώσαντες, ἐπάν τοις ἀποθάνωσι καὶ καθαρῶς ἀποδημήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τῶν σωμάτων, εἰς

B τοὺς θεοὺς ἀπέρχονται καὶ μετὰ τῶν θεῶν εὑρισκονται εἰς τὰς τῶν μακαρίων νήσους καὶ μετ' αὐτῶν συναγάλλονται· τῶν δὲ κακῶν ἐνθάδε βιωάντων καὶ ἀκτιθάρτων καὶ μεμολυσμένων ἀπελθόντων αἱ τούτων ψυχαὶ εἰς ζωφόδεις καὶ σκοτεινοὺς ἀπέρχονται τόπους καὶ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Πυριφλεγόντα. Καὶ οἱ μὲν εἰδωλολάτραι Ἑλλήνες Ελεγον ταῦτα δὲ δὲ Μωάμεθ, δὲς δυνομάζεις ἐκυπόνδρον δρόβιδον καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ εὑρισκόμενον, λέγει καὶ νομοθετεῖ τοιαῦτα ἀτοπήματα αἰσχρά, καὶ οὐκ ἔχει ἐνθύμησιν δλως διτοὶ ταῦτα πάντα δργῆς καὶ ἀποστροφῆς δργα καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀποτέλεσμα εἰσι. Πρὸ γάρ τῆς παραβάσεως καὶ ἀμαρτίας τοῦ Ἀδάμ ποὺ λουτρὸν, ποὺ δλως οἰκήματα, ποὺ εἰς πολλαὶ γυναικεῖς· Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν κατάρχην ἐπινέστη τὸ σῶμα ὥσπερ θηρίον κατὰ τὴς ψυχῆς τῆς μὴ ἔχούσης καθολικῶν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίσκεψιν. Ἰσχυσε τὸ σῶμα, καὶ κατέσπασε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ θύμου καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς καὶ κατήγαγεν εἰς τὰς παραλόγους καὶ ματαίας σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ τὸν δονάς· καὶ ὥσπερ ἀνδρόποδον, οὗτως κατεδουλώθη ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σωματικὰς δρέσεις· εἰ γοῦν μετὰ **349** τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναστασιν οὐδὲν μέλλουσιν εὔρειν οἱ κατὰ ἀποδοχὴν τοῦ Θεοῦ πολιτευσάμενοι ἀνθρωποι τὴν μακαρίεν ἐκείνην ζωὴν ἣν δὲ προπάτωρ είχεν Ἀδάμ πρὸ τοῦ παραβάσεως καὶ ἀπώλεσεν, ἀλλὰ πάλιν τὴν αὐτὴν ζωὴν μέλλουσι εὔρειν ἣν εἶχε μετὰ τὴν κατάρχην, οὐσὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις. Καὶ τὸ δὴ χείριστον διτοὶ οὐδὲ μέχρι τῆς τελαιπώρου ἐκείνης καὶ ἐπερ-

enimi ista immanitate et saevitia cogitari crudelius potest, quam trucidare, qui nihil peccarunt? Quotiescumque enim ad pugnam procedunt Musulmani et eorum quis prælio occiditur, non se criminatio dignos putant, ut autores bellum, sed in occisi cadavere vivos trucidant, quot quisque potest, ac quanto quis plures necat, tanto majorem utilitatem fore putant ad animam occisi. Si non possidet homines, qui mortui animæ opitulari studet, Christianos, si quos reperit, coemit, eosque aut supra cadaver occisi, aut in sepulcro ejusdem jugulat. Talia qui præcipit quorodo a Deo missus sit? Docet idem, qui data pecunia cum meretrice concubat, cum non peccare; qui per vim virginem stupret, cum peccare, qui autem cum consentiente concubat, non peccare; quas quis bello cepirerit, iis ei uti licere, quemadmodum velit. Atqui supra et virginum vitiaciones qui probat, quomodo a Deo missus sit?

Gravissimum autem est, quod qui ad voluntatem Dei in hac vita se composuerint, iis singulis post mortem balneas et aedes pulcherrimas virginesque plurimas a Deo datum iri pollicetur. Et quod Graecorum idololatrarum theologi non dixerunt nec crediderunt, id Mohametes revelata fronte statuit. Illi enim ita aiunt, qui pulchre hic vixerint, eos post mortem, cum animi e corporum vinculis puri excesserint, ad deos migrare et cum diis versari

in beatorum insulis cum iisdeinde latari: contra qui maio hic vixerint et impuri atque iniqui excesserint, horum animas in loca tenebrosa et obscura et Pyrophilegetontem fluvium abire. Haec igitur Graeci idololatræ dixerunt. Mohametes vero, qui se orthodoxum esse et coram Deo stetisse jactat, probat docetque fœdas istas nugas, nec alio modo sentit, quam omnes haec res libidinosæ et detestandæ sint et peccatum consecutæ. Ante Adamum enim peccatum et delictum ubinam balneæ, ubinam omnino aedes, ubinam multæ feniæ? sed post peccatum et execrationem corpus tanquam bestia menti, perfecta notione Dei non sustentatae, inhibebat superabat eam, atque animam, ex altitudine et magnificenzia dejectam, in vanas et insanias libidines voluptatesque corporis adduxit: ac mancipiï instar anima cupiditatibus corporis obstricta est. Quodsi, qui ad voluntatem Dei vixerunt homines, post resurrectionem mortuorum non inventuri sint beatam illam vitam, quam Adamus pater ante peccatum egit atque amisit, sed eamdem rursus vitam, quam ille post execrationem toleravit, vñ hominibus illis! Imo vero, quod miserrimum est, ne acquieciat quidem in ærumnosa hac et execrata vita Mohametis insanias, ut hanc scilicet Deus iustus daturum se esse promiserit, sed inventit vitam malis longe insigniori et vero turpem. Adamus enim post delictum et execrationem et e paradiiso exi-

του ζωῆς ἐστη ἡ τοῦ Μωάμεθ παραλογία, ἢν διθεν Α καὶ μόνην γυναικά ἔχων ἔκαστος, ἐσώθησαν ἀπὸ τῆς ὁργῆς τοῦ Θεοῦ· ἀπαν δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ὑδάτων. Πάντως καὶ τὸν πάντη ἀνόητο τοῦτο διδάσκει διτι μίαν καὶ μόνην γυναικά ἔστιν ἀπὸ τοῦ δικαίου ἔχειν τὸν ἀνθρώπων καὶ ἕνα μόνον ἀνδρα τὴν γυναικα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν κατάραν ἐγένετο, διὰ τὴν τεκνογονίαν, ὡς εἰρηται. Ὁ δὲ Μωάμεθ διδάσκει ἀναφανόδην διτι ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς δικαιοῖς ἀνταπόδοσις λουτρὰ καὶ γυναικες ποιλαὶ ἐν ἔκαστῳ καὶ οἵκοι περικαλλεῖς. Ὁ γοῦν ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ; Μάταιος δὲ ὁ ταῦτα παραδεχόμενος καὶ πιστεύων διτι τὸ γεγονός δι' ὁργὴν τῷ ἀμαρτήταντι πολυπλατιάζεται ἐν τῷ κατερψ τῆς μισθωτοδοσίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ τοῖς ἀγίοις καὶ δικαιοῖς. Καὶ πρόσεξον τὰ γεγονότα. Λίγες δὲ Μωάμητος· « Καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ γυναικες τῶν νιῶν αὐτοῦ » εἰς δὲ τὴν ἐξέλευσιν οὐχ οὕτως ἀλλά· « Ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ γυναικες τῶν νιῶν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, » πάντως οὐδὲν δηλοῦντος τοῦ λόγου ἡ διτι καὶ μίαν μόνην γυναικά ἔστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἀνθρώπων. ἀλλὰ ἐστιν διτι καὶ αὐτῆς ἀπέχεσθαι πρέπον ἐστιν· ἐν γάρ τῷ εἰπεῖν διτι Εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, θελεῖσν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἰδύν τι διαπελγίσματα χωρίζον τὸν Νῶε ἀπὸ τῆς γυναικες

lium cum Eva concubuit, sed ob liberorum generatioinem, atque generavit liberos. Ante delictum autem in angelorum modum vixerant. Sed tamen etiam si cum Eva Adamus concubuit, unica tamen semina erat, non multæ. Elenim nec unum marem et multas feminas, nec multos mares et unam feminam, sed unum marem Adamum, et unam feminam Evam Deus creavit. Ancto autem genere humano et ad facinora libidinosas et injusta declinante, indignabatur iisque irascerbatur Deus, sicut divinus Moyses in libro Genesis scribit, Deum dixisse: « Ne maneto super eos Spiritus meus, quoniam caro sunt, hoc est plane libidinosi et terrestres facti sunt, atque veri bonique immemores, lasciviae se dederunt. Tum Deus Noe dicit: « Quoniam te justum hominem inveni in hoc genere, age, arcam ligneam exstreu. » Exstruxit igitur Noe arcam et precepito Domini, et intravit eam cum tribus filiis, Sem, Cham, Japheth: intravitque eamdem uxor Noe cum tribus uxoribus filiorum Noe. Vides, Deum Noe ut justo homini testatum esse, quippe qui unam uxorem haberet. Nec vero ejusdem filii, qui et ipsi singuli singulas uxores haberent, ab ira Dei non servati sunt: cum omne genus humanum aquarum proluvio periret. Quæ res etiam stultissimum hominem docet, legitime unam uxorem virum, et unum maritum feminam habere. Sed hoc quoque post execrationem factum est, ob liberorum genera-

rationem, ut diximus. At Mohametes aperte docet, a Deo justis pro præmio datum iri lavaca, et feminas singulis plures et udes pulcherrimas. Taliā igitur qui lege sanctit quomodo a Deo missus sit? Imo stultus est, qui ista probat, atque credit, quod libidinose sit, id tum, cum præmia bona et pulchra sanctis justisque dabuntur, peccanti multiplicatum iri. Attende vero, quæ porro facta sint. Dicit Moy-ses: « Atque ingressus est arcain Noe et filii ejus et uxor ejus et uxores filiorum ejus. » De ingressione igitur dicit: « Ingressus est Noe et filii ejus et uxores filiorum ejus; » de exitu autem non ita, sed: « Egressus est Noe et uxor ejus et filii ejus et uxores filiorum ejus cum eo. » Quibus verbis nihil aliud significatur, nisi hoc, etiam si unam uxorem legitime vir habest, nonnunquam tamen ea alistiendum ei esse. Nam cum dicit: « Ingressus est Noe in arcam et filii ejus, » filios ejus tanquam paritem Noam ab uxore ejus separantem posuit; cum autem dicit: « Egressus est Noe et uxor ejus, » ostendit, dehinc nihil jam obstarere, quominus uxori jungatur. Idem dicendum est de filiis ejus con-rumque uxoribus. Enimvero ipse Moyses in montem Sina ascendens edixit Iudeis, ut sanctificarent se ad tertium diem usque et vestes lavarent, neve attingeret quisquam uxorem. Quin etiam ipse Adamus Evans conspicatus dixit: « Hæc est os e meis ossibus, et caro e mea carne: quare homo

αύτοῦ· ἐν δὲ τῷ εἰπαίν ὅτι Ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἔδειξεν δὲς ἀκὸν τοῦ νῦν οὐδέν ἐστι τὸ κωλῦον ἐνοῦσθαι τῇ αὐτοῦ γυναικὶ· Ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἐστι καὶ περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἐπὶ τοῦ δρους τοῦ Σινᾶ ἀνερχόμενος οὐτωσὶ φησι τοὺς Ἰουδαίους· «Ἄγνιστε ἑαυτοὺς ἔκαστος ἔως τρίτης ἡμέρας, πλύναντες τὰ ἱμάτια ὑδάν, καὶ γυναικὸς μὴ ἐψήσθε.» Οὐ μή ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδάμ τὴν Εὔαν θεασάμενος οὗτως εἰρήκεν· «Ἄντη ἐστὶν ὁστοῦν ἐκ τῶν ἑστέων μου καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· ἔνεκεν τούτου καταλεῖται ἀνθρώπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθῆσται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ξενοταῖ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» Καὶ πρόσσχες ὅπως μετὰ τὸ ἐφάμαρτον καὶ τὸ εὑθῆς κέκτηται ἡ πολυγυμία· ὁ γάρ Ἀδάμ οὐκ εἰπεν δὲς ξενοταῖ πολλαῖς εἰς σάρκα μίαν, ἀλλὰ δύο, τούτης **352** Εστιν δὲ ἀντὴρ καὶ ἡ τούτου γυνὴ· μία δὲ καὶ πολλὰ οὐ ταυτὸν. Εἰ δὲ ταῦς καὶ ὁ νομοθέτης Μωάμεθ ἐνέδωκε τοὺς Ἰουδαίους ἔχειν ἔνα ἔκαστον γυναικας, συγχαταβάσασες ἔνεκεν τούτο πεποιηκεν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῇς τῶν ζώων θυσίας, ἵνα τῇς μιαρᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν πειθῶν μικριφονίας· ὁ δὲ Χριστὸς ἐλθὼν, ὥσπερ ἐκάλυψε τὴν τῶν ζώων θυσίαν, πληρῶν τὸν τοῦ υδρού σκοπὸν, οὗτως καὶ τὴν πολυγυμίαν ἐκάλυψεν. Ὁ δὲ Μωάμεθ οὐδοτοί ἀντὶ σωφροσύνης ἀκολασίαν νενομοθέτηκε μὴ μόνον ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ταῦτα παρὰ Θεοῦ πολλαπλασιασθήναις διδάξει. Καὶ ξενοὶ **C** ίδειν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ Δασιδὸ λόγιον τὸ φάσκον ὅτι ἐπινείται ὁ ἀμαρτεώδες ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται, τουτόστιν ἐπινείται καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακεύοντων αὐτὸν καὶ ἐρεθιζόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν καὶ

patrem et matrem relinquet et sociabit se uxori, eruntque ambo caro una. Quo loco animadverte, quomodo ad pravitatem polygamiae accedat, ut eadem inepita sit. Adamus enim non dixit, multas feminas cum viro in unam carnem conjunctas fore, sed duo, hec est, virum et uxorem ejus. Atque una at multæ non eadem res est. Quid si Moyses legislator permisit Judæis, ut singuli plures uxores haberent, indulgentia ea erat, sicut in permittendo animalium sacrificio, quo eos prohibiturus erat, ne liberos occiderent. At Christus, sicut animalium sacrificia vetuit, finem legis secutus, ita etiam polygamianu veluit. At Mōhametis iste pro modestia licentiam non solum in hac vita lege sanxit, sed etiam in vita futura eadem a Deo multiplicatum iri docuit. Ac probatur in illo Davidis dictum: Laudatur, qui cupiditatibus animi indulget. et benedicitur injuste agenti. Hoc est, laudatur et prædicatur ab iis qui ei adulantur et pravitatem ejus stimulant ac ne sensum quidem morbi et similitio oriri patiuntur. Quare nec sanari talis homo potest. Qui enim malum ne sentit quidem, medicinam nec querit, nec admittit. Atque hec om-

A μηδὲ αἰσθησιν τῆς υδου γενού διὰ εἰωπῆς ἐμπιῆσαι ἀνεχομένων. Διὸ καὶ ἀνίστος ὁ τοιοῦτος εύρισκεται· τὸ γάρ μηδὲ αἰσθησιν τοῦ πάθους έχον θριπελαν οὐτε ζητεῖ οὐτε προσίστεται. Καὶ τοῦτο ἐστι τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινῆται καὶ μηδὲ κακία εἶναι νομίζηται· ὁ γάρ δηλωθεὶς Μωάμεθ τὰ πρὸς χάριν καὶ τέρψιν τῶν ἀνθρώπων ἐπούδασε καὶ διδάξειν, ἵνα διὰ τῆς ἡδονῆς ἐπιτέστηται τὸ πλήθος; τῶν ἀφρόδων.

“Ετι περὶ τῶν ἀνδρῶν μόνον μέλει τῷ θεῷ ὃς πλασμάτων **353** αὐτοῦ, περὶ δὲ τῶν γυναικῶν οὐδαμῶς, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτάς πλάσμα Θεοῦ; Καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἀνδρες μέλλουσιν ἀπολάυειν τὸν παρὰ Θεοῦ τοιούτων ἄγαθῶν, αἱ δὲ γυναῖκες οἱδὲ δλῶς; Ηἱ ἐπει μία φύσις ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ εἰς ἀνθρωπὸς ἐστι πᾶς ἀνθρωπός, καὶ δυοῖς μέλλουσι κριθῆναι οἱ πάντες καὶ δύοις μέλλουσιν ἀπολάυειν, οἱ μὲν καλῶς πολιτευεσάμενοι τὰ ἀγαθά, οἱ δὲ κακῶς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστροφὴν καὶ καλαπιν; Πάντας τοῦτο παντὶ που δῆλον ἐν πάντες ἀνθρωποις δύοις μέλλουσιν κριθῆναι, ἀνδρες τε καὶ γυναικες, ἐπει καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἐστὶ, καὶ δύοις μέλλουσιν ἀπολάυειν, ὡς ἔκαστος αὐτῶν ἐπράξις, κακά τε καὶ ἀγαθά. Καὶ λοιπὸν εἰ δίκαιαν ἐστι καὶ πρέπον ἵνα λέθωσι καὶ αἱ γυναῖκες ὅπερ οἱ ἀνδρες· καὶ ὥσπερ διδώνται πρὸς τοὺς καλῶς πολιτευεσάμενούς; ἐνὶ ἐκάστῳ πολλαῖς γυναικεσ ἀντιμισθία, καθὼς ὁ Μωάμεθ νομοθετεῖ, διδοθωσαν καὶ πρὸς τὰς καλῶς πολιτευεσάμενας γυναικας μιᾷ ἐκάστῃ πολλοῖς ἀνδρεσ. Εἰ δὲ ὡς ἀποπον παρεσιώπησεν αὐτὸν, τὴν αὐτὴν ἐνωπιαν καὶ κρίσιν ἐπερπετεν ἵνα ἀναλογίσηται καὶ κρίνηται καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν. “Ετι οἱ πολλοὶ ἀνδρες οἱ δούλησμενοι μηδὲ γυναικὶ ὡς ἀποδοχῆς δέξιοι μέλλουσι δοῦληναι διὰ τὸ καλῶς αὐτοὺς πολιτευεθῆναι ἢ ὡς καταδίκης; Καὶ

nium pessimum est, si pravitas laudetur et ne crederetur quidem pravitas esse. At enim Mōhametis iste quæ grata et jucunda essent hominibus, declaravit et docuit, ut voluptatis capienda spe imperium multitudinem in partes suas pertraheret.

Deinde utrum soli viri Deo curae sunt ut creati ab eo, minime autem feminæ ut non creatæ a Deo, ac propterea viris bona illa a Deo proposita sunt, feminis nihil eiusmodi propositum? An cum una sit viri et feminæ natura, et unus homo sit omnis homo, omnes etiam pariter judicabuntur et paria consequentur præmia, et quidem qui bene vixerunt, bona, qui male, iram, abominationem et poenas? Ac sane æquum et consentaneum est, feminas idem, quod viri, accipere, et sicut qui bene vixerunt viri, eorum singulis plures feminæ præmii loco dantur, e Mōhametis quidem doctrina, ita singulis feminis quoque, quæ bene vixerunt, plures dandi sunt viri. Quid si hoc ut inceptum prætermisit silentio, eamdem rationem ac sententiam in viris cum sequi decebat. Deinde multi viri uni dandi leinīse utrum ut præmio digni propter vitæ probitatem, an ut digni poena dabauerit? Si dantur ut qui bene vixerint, quare non singulis fe-

ει μὲν ὡς καλῶς; ωτούς; πολιτευσάμενους, διὸ τί Α οὐκ ἐδόθησαν αὐτοῖς; ἐνὶ ἐκάστῳ πολλαὶ γυναικίσες εὐεργεσίσις χάριν καὶ ἀντιμισθίας, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς πολλοῖς; ἀνδράσι γυνὴ μία; Εἰ δὲ ὡς καταχρήτοις, καὶ μήν αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἀποδῆχται; **354** καὶ ἀγαθῆς ἀντιμισθίας δόματά εἰσιν, ὡς δὲ Μωάμεθ διαγορεύει. Τὸ δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν γυναικῶν τῶν διθησομένων εἴλι ἀνδρὶ εἰ μὲν ὡς καταδίκης δέξαι, πῶς διδονται πρὸς αὐτὰς εὐεργεσίαι; Εἰ δὲ ἀποδοχῆς δέξιες, διὸ τὶ διδονται αἱ πολλαὶ ἐνὶ ἀνδρῖ; Καὶ τὶς τοιαύτες συγχύσεως ἀποπώτερον τε καὶ ἀγάδιστερον;

Βλέπεις πῶς δὲ παρατραπεῖς τῆς εὐθίσιας ὁδοῦ εἰς πίσα ἀτοπα παρεμπίπτει καὶ δίκων. Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· οὐ γάρ ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀγίους μισθωποδοσία τροφαὶ καὶ πόσεις καὶ λουτρὰ καὶ γυναικεῖς, ἀ τινά εἰσιν ἀμαρτίας καὶ δργῆς ἀποτελέσματα, ὡς εἰρηται, ἀλλὰ ἀγιωσύνη καὶ καθαρότης καὶ ἀγγειλικὴ πολιτεία, χαρά τε καὶ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις, ἥν διφθαλμῆς οὐκ εἰδεῖς καὶ οὐδὲ οὐκ ἠκούσεις καὶ ἐπὶ καρδίαιν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέδη ποτέ.

Εἶδες τὸν κάρπον τῆς νομοθεσίας τοῦ νομοθέτου. Γινώσκεταις ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν πράξεων δὲ τρόπος; αἱ τοῦ ἡ οὖ; Καὶ τίς οὕτω τεφλός; καὶ ἀνόητος καὶ ἐσκοτισμένος δὲ μὴ συνιεῖς τὰ λεγόμενα; Οὐ δὲ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ;

Καὶ περὶ μὲν τούτου τίς χρεῖα λόγων πλειόνων; Περὶ δὲ τοῦ ἐγγεγραμμένου δύνατος τοῦ Μωάμεθ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ τίς γρεία ἀπολογίζεις λόγων; Οἱ μὲν φρόνιμοι κρινέτωσαν φρονίμως, οἱ δὲ γε ἀνόητοι καὶ μωροὶ ὡς βούλονται.

minæ multæ dantur pro præmio et remuneratione, ut dicitis, sed potius multis viris semina una? Sin vero ut qui damnati sint, illa quidem beneficia et gratiæ munera sunt, ut Mohametes quidem docet. Eadem res in pluribus feminis uni dandis viro. Si enim pœna dignæ sunt, quare beneficia iis continentur? Sin remuneratione dignæ, quare multæ uni viro dantur? Tali quidem confusione quid inconcinnius et fastidiosius est?

Vides, qui a recta via deflexit in quot inceptias etiam invitus incidat? At non est ita, non est. Neque enim sanctos Deus cibis, potionibus, lavaeris, feminis remuneratur, quæ ex errore et ira orta sunt, sed sanctitate, integritate et vita angelica, gaudio porro, hilaritate et letitia, qualim nec oculus vidit, nec auris audivit, cujusque in nullius hominis cor penetravit sensus.

Vidisti jam fructum legis legislatoris istius. Cognosciturne e fructu factorum mos ejus, necone? aut quis ita cœcus et imperitus et hebetatus, qui non intelligat quæ disputavimus? at talia qui sancit quomodo a Deo missus sit?

Ac de hac quidem re nihil attinet longius dicere. Non et atinet de nomine Mohameti in dextra parte throni Dei scripto dicere; prudentes enim prudenter ju-

355 Οὐχ ὡς ἐπιλαθμένοι; τοῦ ἡμετέρου λόγου ἔγραψα περὶ τοῦ Μωάμεθ δύον ἔγραψα· εἰπὼν γάρ δὲ οὐκ ἔστιν δὲ προειμένος σκοπὸς; τῆς νῦν πρὸς οὐ μη ἀπολογίας, ἵνα ποιήσω καταδρομὴν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων καὶ εἰπὼν ἀπερ λέγουσι καὶ πράττουσιν ἀτοπα, ὀλέθρια τε καὶ κακὰ, ἀλλ᾽ ἵνα δεῖξιν μόνον δὲτι παραλόγως καὶ ἀδίκως κατηγοροῦνται περὶ τῶν Μουσουλμάνων οἱ Χριστιανοί, δὲ καὶ πεποίηκα. Εἰ δὲ καὶ τινα εἰπομέν περὶ τοῦ Μωάμεθ, ἡ τοῦ πράγματος; ὑπόθεσις ἡνάγκησεν ήμας εἰς τοῦτο, ἐπεὶ εἰπερ εἰχομεν κατὰ σκοπὸν τοῦ γράψαι περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, πολλὰ εἰχομεν εἰπεῖν.

Οὐτε δὲ οὐκ εἰπεν δὲ Χριστός περὶ τοῦ Μωάμεθ λόγον τὸν τυχόντα, οὐδὲ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἦν γεγραμμένον τὸ δύομα αὐτοῦ, εἰπομέν εν τοῖς ἐμπροσθετοῖς ζεσον δῆτα καὶ εἰπομέν · δὲ λόγος δηλώσει τοῦτο καὶ ἔτι σφρίστερον. Απερ εἰδον οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπερ ἀκηκόασιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν. Ἐξ αὐτῶν γοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ τέσσαρες συνεγράψαντο τὸ Εὐαγγέλιον. Ο μὲν εἰς δινομαδόμενος Ματθαῖος Ἐβραιῶν ἔξεδωκε τοῦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην ἢτοι τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης· δὲ δὲ Στέφανος Μάρκος Αστινικῶν εἰς τὴν Ἀγαθαν, καὶ ἐδόθη εἰς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰ ἐπηρέια ἀπαντειληντην. Ο δὲ Στέφανος Λουκᾶς, Ἐλληνικῶν δέ· καὶ ἐδόθη εἰς τὴν **356** Ἀσίαν καὶ Αἰθιοπίαν, Περσίαν τε καὶ Ἰνδίαν καὶ Ἀραβίαν. Ο δὲ Στέφανος Ἰωάννης καὶ αὐτὸς Ἐλληνικῶς, καὶ ἐδόθη εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς νήσους καὶ ἐνθα εὑρίσκονται οἱ Ἐλληνες. Καὶ οὕτως διεδόθη τὸ Εὐαγγέ-

dicanto, insciī et stulti autem quemadmodum volent.

Ceterum haud oblitus propositi mei de Mohamete scripsi, quidquid scripsi. Dixi enim, non esse hujus disputationis consilium, ut in Musulmanes inveheret quid inepte, perniciose et male dicant agantive, doceam, sed ut ostendam, male et immittere Christianos a Musulmanis accusari: id quod feci. Si de Mohamete autem nonnulla diximus, coegerit nos, ita ut faceremus, rei natura, cum, si in animo fuisset, de inceptiis doctrinæ ejus scribere, multa nobis dicenda fuissent.

Non dixisse autem Christum de Mohamete verba ista, nec in Evangelio scriptum esse nomen ejus, de hac re tum ante diximus, quæ diximus, tum in sequenti disputatione dicetur luculentius. Quæ viderunt apostoli et discipuli Christi, et quæ audierunt ex ore ejus, litteris mandarunt et docuerunt. Ex ipsis enim discipulis Christi quatuor Evangelium conscripserunt: quod unus, Matthæus nomine, Hebreice in Palæstina, vel Hierosolymis et circa Libyam edidit; alter, Marcus, Latine in Achæa, quod in Italianam et Romanam et ad omnes occidentales gentes perlatum est; tertius, Lucas, Graece, quo divulgatum est in Asia, Aethiopia, Persis, Indis et Arabia; quartus, Joannes, item Graece, quod in

λιον εἰς τὸν κόσμον ἀπεντα οὐ μετὰ βίᾳς οὐδὲ μετὰ ἀνάγκῃς οὐδὲ μετὰ ξίφους καὶ σπάθης, ἀλλ᾽ ἐν ἀγάπῃ· καὶ θλαρήτῃ· καὶ ἐν ταπεινώσει εὐρίσκοντο διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀντέστρεψαν τὰ πράγματα. Τῶν γὰρ ἀποστόλων τυποτέλεων, κολαφίζομένων, λοιδορούμένων, διωκομένων, διδασκόντων οὐ κατέπιπτε τὸ κήρυγμα, ἀλλ᾽ ἡμέρα· τῇ ἡμέρᾳ ἐμεγαλύνετο καὶ τρύξαντο τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολλὰ σπουδήζοντες καὶ πολλὰ κεκοπιασθέντες καλύψαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ δρυλογήσῃ αὐτὸν τις τῶν ἀνθρώπων Θεὸν, ὁ δὲ τοῦτο τολμήσων θανάτῳ ἀποθανεῖται, αὐτοὶ ἐκεῖνοι κατανοήσαντες τὴν ἀλήθειαν, προσέπεσον καὶ προσεκύνησαν, οἱ μὲν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ δὲ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις καὶ μαθηταῖς, καὶ ἐπίτευξαν ὅτι αὐτὸς ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς, ὁ Χριστός, αὐτὸς ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἐλυποῦντο καὶ ἔκλαιον τὰς παρελθούσας ἡμέρας, δειπνεπάτησαν ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Σατανᾶ. Οὐ δὲ πανάγιος Θεὸς καὶ ἐλεήμων ἐδέξατο αὐτῶν τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτοὺς τοὺς διώκοντας τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κατέστησε ποιμένας **357** καὶ διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὄνδρατος αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ πάντες τὸ εὐαγγέλιον μετέγραψαν καὶ εἶχον αὐτὴν εἰς ἔκστος, καὶ ἀνεγνώσκεις καὶ ἐμάνθανεις καὶ ἐδιδάσκετο καὶ προσεκύνεις· τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα. Καὶ οὖτε· διεδόθη εἰς τὸν ἄπαντα κόσμον τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ εἶχον αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. Ἀπὸ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἦν οὐδὲν ἡρέστος διδάσκειν δικαίωμα. Καὶ μετὰ τούτου ἀναφίνεται ὅτι οὐχ ἡ γεγραμμένον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ τούτο δύομα. Εἳτε οὐδεὶς ἐστιν ὁ φθονῶν ἑτέρῳ πρὶν τῇ γεννήσεως αὐτοῦ· τίς γοῦν ἐμέλλει φθονῆσιν τῷ Μωάμεθ πρὶν τῇ γεννήσεως; Πλάντως οὐδεὶς· Εἰ δὲ ίσως ἐφύλαξεν αὐτῷ τις μετὰ τὴν αὐτοῦ γένησιν, πῶς ἐμελλειν ἀκολουθῆσιν ἄπας ὁ κόσμος; τῷ πρὸς τὸ Μωάμεθ ἑνὸς φύλαν; Καὶ τίς παρέρων οὕτως ὕστε μὴ λογίσασθαι τοῦτο τὸ ἀδύνατον; Καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφίνεται ὅτι οὐχ ἡ γεγραμμένη

parte Europæ et per insulas ac regiones a Græcis habitatas innovuit. Ita Evangelium per totum orbem terrarum non vi et violentia, nec ense et gladio, divulgatum est, sed pie et lete et modeste apostolis verbum Dei docentibus. Eratque rerum quasi repugnancia quadam. Nam cum apostoli persecutarentur, flagellarentur, convicis afficerentur, exagitarentur inter docendum, non oppressa est eorum doctrina, sed in dies nova incrementa capiebat et latius efflorescebat Evangelium Christi. Qui enim multum operæ impendebant multumque enitebantur, ut occultarent nomen Christi, ne quis eum Deum esse crederet (quod qui conabatur, morte peritrus est), illi ipsi igitur, cognita veritate, adorarunt et venerati sunt apostolos vel successores et discipulos eorum, atque crediderunt, eum verum Deum et Christum et Filium Dei vivi esse, ac lugebant et lamentabantur de tempore praeterito, quo tenebris et erroribus Satanae obstricti fuerant. Dens autem optimus et misericors accipiebat mutationem mentis eorum, et hos ipsos, qui persecabantur nomen Christi, pastores et magistros et nuntios verbi et nominis sui faciebat: qui omnes Evangelium sibi compararunt et descripserunt, ac legebat, discebat, docebat et adorabat quisque, que in eo scripta erant. Ita igitur per totum orbem terrarum Evangelium divulgatum est, eratque in manibus omnium,

qui terram habitabant. A Christo autem ad ius tempus, quo Mohamedes docere cœperat, anni amplius quingenti præterierunt. Jam vero cum annos quingentos lectum esset Evangelium, quis Mohamedis nomen inde ejicere ausus sit, si quidem in eo scriptum fuerit? Nam primum qui vel unum vocabulum addere aut demere voluerit, non jam poterit Christianus haberi; deinde fac, malum quempiam hominem vocabulum aliquod ejecisse ex Evangelio; num reliquus totus orbis terrarum huius unius fraudem probaverit? Minime profecto. Hinc igitur patet, non scriptum fuisse in Evangelio nomen Mohamedis. Deinde aut bonum aut malum eum appellatur erat Christus: si bonum, omnes reges orbis terrarum, omnes principes, omnes Christiani a Christo probatum prophetam amplexuri erant, ut fratrem ex eo perciperent; si malum, servaturi erant indicia, unde eum cognoscerent, et cauti, ne laberentur. Neutquam autem, sive bonum probarunt, sive spreverunt malum, per totum orbem terrarum nomen Mohamedis ex Evangelio ejecturi erant. Manifestum igitur est, nomen ejus non scriptum fuisse in Evangelio. Nec vero quisquam ulli homini nondum nato invidet. An quis Mohamedi inviderit auctoritatem natus esset? Profecto nemo. Si quis autem jam nato Mohamedi inviderit, num totus orbis terrarum in unius hominis iuridiam concessurus erat?

νον τὸ τοῦ Μωάμεθ δνομα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ἐτι εἰς οἱ Ισμαηλῖται διτὶ μόνον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὑρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ δνομα καὶ ἔξεδαλον αὐτὸν Χριστιανοί, καὶ οὕτως ἀρχεταὶ εἰσιν αἱ ἀποδεῖξεις ἃς λέγομεν, ἵνα φανῇ τὸ ἀληθές, διτὶ οὔδὲν αὐτὸν λέγουσιν ἀληθές· ἐπει δὲ λέγουσιν διτὶ ἐν τῇ γενέσει τῇ συγγραφεσὶ παρὰ τοῦ Μωάμεθος εὑρίσκετο γεγραμμένον, πῶς ἔξεδαλον αὐτὸν ἐκ τῆς παλαιᾶς οἱ Ἐβραῖοι; Οὐδὲ γάρ εὑρίσκεται ἔκεισε ὅλως ἱγνος σημείου περὶ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ ίδου ὡς οἱ Μουσουλμάνοι λέγουσι, φθονήσαντες οἱ Χριστιανοί ἔξεδαλον τὸ δνομα ἔκεινον· οἱ δὲ Ἐβραῖοι διὰ τοῦτο; Κατοι γε εἰς τε τὴν περιτομὴν καὶ δίλα τινὰ, εἰς τροφάς φημι καὶ ἔτερα ἔθιμα, συμφωνοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι **359** μετὰ τῶν Ἐβραίων. ίδου γοῦν καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφίνεται διτὶ οὔτε ἐν τῇ παλαιᾷ Μωσαϊκῇ βίβλῳ Εὑρίσκετο τὸ τοῦ Μωάμεθ δνομα οὔτε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως, ἵνα καὶ τὸν πάντη ἄγνωμον ἀγάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν.

ε'. Ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσών καταφρονεῖ, φησιν δὲ θαυμάσιος Σολομών· καὶ τοῖς ἀσεβέστερος τοῦ Μωάμεθ; ποίον δὲ βάθος κακῶν, μᾶλλον δὲ σκότος, εἰς δούκην ἐνέπεσεν δύστηνος οὗτος; καὶ γάρ μετὰ τῶν δίλλων πλασμάτων καὶ τεράτων φευδῶν ἐπλάσατο καὶ τὴν παρούσαν ἄθεσμὸν θεωρίαν, έχουσαν ἐπὶ λέξεως οὕτως, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν υἱῶν· Ἰσραὴλ ἢ Αἴνος τῷ ποιήσαντι διελθεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾳ νυκτὶ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἐλαράμ, δὲ στιν οἰκο; Μεχκέ, μέχρι τοῦ πορφωτά· τον εὐκτηρίου, δὲ στιν οἰκος ἄγιος Ἰερουσαλήμ, ήν
Quis adeo stultus sit, qui fieri hoc non potuisse non intelligat? Itaque hinc quoque manifestum est, Mohametis nomen scriptum non fuisse in Evangelio. Jam si Iswaelita nomen Mohametis dicerent in solo Evangelio scriptum fuisse, sed ejectum esse a Christianis, sufficeret ea, quam instituimus, disputatio, ut intelligeretur, quod res est, haud vere istos dicere; sed affirmant iidem, nomen illud in Genesi, a Moysē conscripta, fuisse. Quomodo igitur e Testamento Vetero ab Hebreis ejectum est? Nam ne illic quidem vestigium indicii Mohametis comparet, Ecce autem, Christianos invidia commotos illius nomen ejecisse Musulmani dicunt: qua re commoti Hebrei? Qui quidem circumcisione et aliis quibusdam rebus, velut usu ciborum et institutis aliis, cum Musulmanis concordant. Enimvero vides manifesto, nec in vetero libro Moysis, nec in Evangelio nomen Mohametis fuisse.

Atque hæc quidem propterea disputavimus, ut etiam plane imperitos ad verum cognoscendum perduceremus.

5. Scelestus in extrema mala delabitur æquo animo, eximius Solomo dicit. Quis autem Mohamete magis scelestus? Et quæ mala sive potius malorum tenebrae, in quas non delapsus sit nequam iste? nam cum reliquis commentis et mendacitis portentosis etiam perversam hanc itineris fabulam, ad verbum translatam, in capite filiorum Israëlis

Α εὐλογήσαμεν. Ο Μαχούμετ εὖ μιᾳ τῶν ἡμερῶν, μετὰ τὸ ψᾶλαι αὐτὸν τὴν ὥραν αὐτοῦ, εἰπεν τοῖς ἀνθρώποις, Θ ωμεῖς ἀνθρωποι, κατανοήσατε. Χύες μετὰ τὸ διαστῆναι με ὑμῶν, ἡλθε πρός με ἡ Γαβριὴλ μετὰ τὴν ἐσχάτην ἐσπερινὴν φαλμωδίαν, καὶ εἶπε μοι, Θ Μωάμεθ, ἐντέλλεσται σοι ὁ Θεός; ἐπισκέψασθαι αὐτὸν. Θ εἰπον, Καὶ ποῦ αὐτὸν ἐπισκέψομαι; Καὶ εἶπεν ὁ Γαβριὴλ, Ἐν τῷ τόπῳ ὃπου ἔστι. Καὶ ἤγαγέ μοι κτῆνος, μετ' οὗ μὲν ὅνου, ἔλαττον δὲ ἡμιόνου· καὶ τὸ δνομα **360** αὐτοῦ Μπεράχ. Καὶ εἶπε μοι, Ἀνάβανε τεύτῳ, καὶ ἔλαυνε αὐτὸν μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ ἄγιου. Καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ κτῆνος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰστασο ἀσφαλῶς· ὁ Μαχούμετ γάρ ἔστιν δε σοι βουλόμενος ἀναβῆναι. Καὶ ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος, Μή ὑπέρ αὐτοῦ ἀπεστάλην; Β Ἀπεκρίθη ὁ Γαβριὴλ, Ναί. Κατείπε τὸ κτῆνος, Οὐσυγχωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ Θεοῦ δεσηθεὶη. Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ κτῆνους, ἐπέδην τε ἐπ' αὐτό. Καὶ περιεπάτει ἐπικαθημένου μου πορειῇ λεπτῇ, ἐπεστήριξε τὴν χρήματα τοῦ ποδὸς ἐν τῷ ὅριοντι τῆς Λεβαντοῦ. Καὶ οὕτως ἤλθον εἰς τὸν οἶκον τὸν ἄγιον, ἐλάττον διαστήματι ἢ δύο λιθούς βολή τελεσθείη. Ἡν δὲ καὶ ὁ Γαβριὴλ μετ' ἐμοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀπορρόγα τὸν τῷ οἴκῳ τῷ ἀγίῳ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Καὶ εἶπε μοι ὁ Γαβριὴλ, Κατέσθο, ὅτι ἀπὸ τῆς πέτρας ταῦτης ἀναβῆῃ εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ κατέσθη, καὶ ὁ Γαβριὴλ ἡσφαλίσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀπορρόγα τὸ κτῆνος τὸ Μπεράχ, καὶ ἐβάστασε με ἐν τοῖς ὅμοις αὐτοῦ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ στε ἤθομεν πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἔφρουσε τὴν θύραν ὁ Γαβριὴλ, narravit. *Laus esto Domino, qui servum suum una nocte a sacello Elarami, quæ est aedes Mecca, ad longissime distans sacellum duxit, quæ sancta aedes Hierosolymorum est. Mohametes quoddam die, postquam psallit horam suam, homines ita allocutus est: Audite, homines. Heli, cum a vobis discessisset, adiit me Gabriel post extremam psalmodiam, et, Mohametes, inquit, jubet te Deus se videre. Cui respondi: Ubinam eum videbo? Tum Gabriel: In loco eo, in quo est, siuunque adduxit mihi iumentum majus asinum, sed minus mulo, cuius nomen Berac erat. Deinde dixit: Conscende hanc bestiam et vehere aī sanctam ædem. Sed bestia, cum eam concendere vellem, ausugit. At ille clamavit: Consiste: Mohametes enim te concensurus est. Respondit bestia: Propter illumine missus sum? Ad quæ Gabriel, Es, inquit. Rursus bestia: Non permittam ei, ut me concendat, nisi prius pro me Deum precatus sit. Itaque ego Deum precatus pro bestia, concendi eam. Asportavit me faciliter itinere, et ungulam pedis in orbe, quo finiebatur visus ejus, ligebat. Ita ego in sanctam ædem perveni breviori spatio, quam quo jactus lapidis conficitur. Comitabatur me etiam Gabriel et duxit me in præcipitum quoddam in æde Hierosolymorum, dixitque: Descende, ut ex hoc saxo ascendas in cœlum. Descendi igitur, atque ligavit Gabriel annulo in præcipi-*

έρχεθη τε πρὸς αὐτὸν, Τίς εἰ; Ἀπεκριθὶ δὲ, Ἐγὼ εἰμι ὁ Γαβριὴλ. Ἐρρίθη τε πάλιν αὐτῷ, Τίς ἐστι μετὰ σου; Ἀπεκριθὶ, Οὐ Μαχούμετ. Εἶπε δὲ ὁ Θυρωρὸς, Μή ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολὴ; Καὶ εἶπεν ὁ Γαβριὴλ, Να. **361** Καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν πύλην, καὶ εἶδον Εθνοῦς ἄγγέλων, καὶ δῆς κάρμφας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γδυνατα ἔξεχεον προσευχὴν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβε μὲν ὁ Γαβριὴλ καὶ ἤγαγε μετὰ πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανὸν· ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο μέσων οὐρανῶν ὅδος πεντακοσίων ἑτῶν. Καὶ ὥσπερ πρῶτον ἐκοψε τὴν θύραν καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ. Οὕτως καὶ μέγρις ἐδόμου οὐρανοῦ κατὰ πάντα γέγονεν δομίως, ἐν ᾧ ἐδόμητο οὐρανῷ διαγράφει λιθὸν ἀγγέλων, τὸ μῆκος ἐνὸς ἑκάστου πολλαχιλιοπλάσιον τοῦ καίσμου, ἀφ' ὧν τις εἰχεν ἐπτακοσίας χιλιάδας κεφαλὰς καὶ ἐν ἑκάστῃ κεφαλῇ ἐπτακοσίας μυριάδας στόματα καὶ ἐν ἑκάστῳ στόματι ἐπτακοσίας χιλιάδες; γλώσσας, αινούσας τὸν Θεὸν ἐπτακοσίας μυριάσιν λιθίμασι. Καὶ προσέλθεψεν ἔνα τῶν ἀγγέλων θρηνοῦντα, καὶ ἐξῆτης τὴν αἵτιαν τοῦ Θρήνου αὐτοῦ, καὶ ἀπεκριθὶ ἀμαρτιὰν εἴναι· αὐτὸς δὲ ἐδειθή ὑπὲρ αὐτοῦ. «Οὐτας τε, φησιν, ὁ Γαβριὴλ παρέθετο μετὰ ἀγγέλων ἐπέριφ καὶ ἀλλος ἀλλοι, καὶ οὐτις ἐφεῖται, μέροις ἐστην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βῆματος αὐτοῦ. Καὶ ἤψατο μου ὁ Θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὄμων, ἐως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διῆλθε μέχρι τοῦ μεσοῦ τῆς βάσεως μου. Καὶ εἶπε μοι ὁ Θεὸς, Ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαῷ σου εὐχάριστα. Καταβάντι δὲ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν συνεδύλευσεν ὁ Μιοῦτης ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κουφίσας τὸν λαδὸν, μὴ δυτα δυνατὰ δέξαρχεσθαι τοσαύτη τε εὐχάριστο Berac bestiam, inque ipsius tergo deinde in cælum perlatus sum. Cum ad cælum venissemus, porta a Gabriele percussa, rogatum est: Quis adest? Respondit ille: Ego adsum Gabriel. Rursus rogatum est: Quis tecum est? Ille, Mohametes, respondit. Tum janitor: Nonne ob eum iter istud susceptum est? Est, Gabriel dixit. Illuc aperta est janua ac viii angelorum multitudinem, coram quibus, bis flexis genibus, preces fudi. Post hæc comprehendit me Gabriel et deduxit me in secundum cælum. Erant autem duo hæc cœla quingentorum annorum itinere dissipata. Sicut prius janua percussa et responsum datum est. Ita ad septimum cælum eodem ubi modo factum est, in quo quidem cœlo vidisse se scribit angelos longitudine pluries milles longitudinem mundi æquantes, qui septingenties millena capita, in quovis capite decies septingenties millena ora, in quovis ore septingenties millenas linguis haberent, quibus Deum decies septingenties mille modis laudarent. Videlicet unum angelum lacrymantem, qui causam quærenti, cur lacrymaret, peccatum quodpiam causam esse dixit. Pro hoc precatus est. Ita me, ait, Gabriel alii angelo tradidit, hic rursus alii, et sic deinceps, donec coram Deo et throno ejus adstabam. Teligit me Deus manu inter medios humeros, unde frigus me ad medullam spinæ pene-

A Καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανόδῳ ἔλαβον δινετιν ἀπὸ τοῦ δέκα μέχρι: καὶ **362** τῇ τετάρτῃ ἐπανόδῳ τοσοῦτον ἥλθεν εἰς τὸ Ἑλλατὸν τῶν εὐχῶν ὡς ὀλίγας ἐναπομεῖναι. Εἰπόντες δὲ τοῦ Μιωτέως μηδὲ τοσοῦτον δυνήσεσθαι τὸν λαὸν, ἵγαντος οὐκέτι τοσοῦτον εἰς τὸ Μπερζά ήλαυνον ἐπανιὼν εἰς τὸ οἰκον τοῦ Μεκκέ. Τούτων δὲ πάντων χρόνος εἰάττων ἦ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτός. Καὶ διηγησαμένου πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Μωάμεθ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ νόδου αὐτοῦ χιλιάδες ἀνθρώπων πολλαὶ, λέξαντες αὐτῷ, Ἄναδροι τῇ τιμῇ εἰς τὸν οὐρανὸν δρώντων ἡμῖν, ὡς ἂν ίδωμεν τοὺς συνανθρωπαντάς σοι ἀγγέλους· οὐκέτι τὸν διάστημα φεύγειν. Καὶ εἶπεν δὲ Μιωτέως, Λαγεσίς τῷ Θεῷ μοι, μὴ διλέπῃ εἰς τὸν διάστημα τοῦ θεωρίου πολλαὶ ἀπόστολοι. Οἱ πρὸς δύων οὐκέτι τείτευον θαύμασιν, οὐδὲ δυεῖται αὐτοῖς πιστεύετε, οὐτε πιστεύετε ἀλλως εἰ μὴ διάξιφον.»

B Καὶ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτός τοιαύτης φεύγειν καὶ ἀδικοτάτης θεωρίας; ἔξι αὐτοῦ γάρ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπών, διετίκλιτο ἀφρίζων ὑπὸ τοῦ πάθους, διτοῦ Γαβριὴλ ἱρομένου πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου παρὰ Θεοῦ δῆθον οὐκέτι δύνατο φέρειν τὴν τοῦ ἀγγέλου δραστικὸν [τούτον], καὶ διὰ τοῦτο πίπτειν ὥστε νεκρὸν, τοὺς δὲ παρὰ τοῦ ἀγγέλου λόγους ἀκούειν ὡς περ τὸν κώδωνα **363** χαλκοῦ ἡχοῦντα. Οὐ τούτου μὴ δυνηθεῖς φέρειν ἐνδεικνύειν ἀγγέλου ὀπτασίαν πῶς τοσούτων ἀγγέλων αὐγήν τὸν ηὔνηθη θέσασθαι, περιεργάσασθαι ταὶς μετρήσαις τὰς τοσαύτας κεφαλὰς τῶν ἀγγέλων τὰς ἐντος τε τῶν στομάτων αὐτῶν γλώσσας, ἀλλὰ διατριβής; dixitque Deus: Imposui tibi et populo tuo preces. Descendentem mihi ad quartum cælum tuasit Moyses, ut redirem ad levantium populum, quippe faciendis istis precibus impare. Atque obtinuit a primo reditu remissionem ad quartum usque; et quinto reditu adeo imminentius erat precum numerus, ut paucæ supererescerent. Cum autem Moyses dicaret, ne tol quidem precibus faciendis parem fore populum, pudore conimotus, quod toties jam redissem, non redii amplius; sed a. I. Berac reversus et in ædem Meccæ revectus sum. His omnibus negotiis vix decima pars noctis consumpta est. Quod iter cum populo suo Mohametes narraret, defecerunt a lege ejus multa hominum millia, qui dicerent: Ascende interdiu in cælum, nobis spectantibus, ut videamus tibi olivios angelos. Ipse non sentis mendacium tuum. Respondit Mohametes: Laus Deo esto! equidem nihil aliud sum, quam unus ex hominibus et legatus. Nec majores vestri fidem habuerunt miraculis, nec vos habetis, nec creditis omnino nisi ense coacti.

D Quid dicas de tali mendacio et itinere maxime omnium incredibili? ex ipso Mohamete refutatur. Etenim ipse dixit, cum morbo correpius volveretur spumanti ore, Gabriele ad se accedente, ut pole a Deo missio, non potuisse se ferre aspectum angelī, et propterea evanimentem concidisse, sermonem angelī autem tanquam sonum campanæ aenere exaudiisse.

καὶ τὰς διαζήρους ἐναλλαγὰς καὶ ιδεῖταις τῶν ὕμνων τοῦ Θεοῦ; μὴ μόνον γάρ τοῦ Γαβριήλ μείζονα εἶναι λέγει ἐκυρών, ἀλλὰ καὶ πάντων ἑκείνων εἰς οὓς; δὲ Γαβριήλ οὐκ εἶχε παρεΐδυσιν, ἀλλὰ τοποῦτον ἦν ἀποδέων ἐκείνων ὥστε τὸν Μωάμεθ αὐτὸν ἀτέρῳ ἀγγέλῳ παραδοῦναι, δ' αὖτε ἀτέρῳ καὶ ἐψεξῆς ἀλλῷ, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸν Θεόν καὶ συντυχεῖν ἀλλήλοις; Ἐπεὶ μὴ μόνον μείζονα πάντων ἐκείνων δεκτηνύειν ἐκυρών, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμενον. Ἐντούτῳ λέγειν περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ θεόπτου Μωάμεθος, διν, ὡς φησιν, εἶδεν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ. Αὐτὸν δὲ ὑπερχαναβήναι καὶ τοῦ ἰδούμονος, καὶ ἀπελθεῖν μέχρι καὶ τοῦ Θεοῦ, δημιύρσαι τε αὐτῷ. Μετά δὲ ταῦτα ἔξελθεῖν καὶ κατελθεῖν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, ὡς εἴρηται, καὶ συντυχεῖν τῷ Μωάμεθ, συμβουλεύσατε τε αὐτὸν τούτῳ ἐπαναστραφέντα παρακαλέσαι τὸν Θεόν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ γενέσθαι κοινοφέρεν τὴν εὐχήν ὡς ἀδυνάτως ἔχοντος πρὸς αὐτήν καὶ δεξιμένου τούτου τὴν βουλὴν ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὸν Θεόν καὶ ζητῆσαι τὸ περὶ τούτου, καὶ προσδεχθῆναι τὴν ζητησιν αὐτοῦ καὶ γενέσθαι ἐλαυρετέραν τὴν εὐχήν. Καὶ αὗτοῦ Μωάμεθος ἀναγνάσσαντος αὐτὸν αὐθίς ἐπαναστραφῆναι ἔως πεντάκις πρὸς 364 τὸν Θεόν, καὶ πάλιν γενέσθαι πολὺ ἐλάττω τὴν εὐχήν. Καὶ μὴ ἀρκεσθέντα τὸν Μωάμεθν εἰπεῖν καὶ αὐθίς ἵνα ἐπαναστραφῇ πρὸς τὸν Θεόν καὶ αἰτήσῃ συγγνωμονεστέραν γενέσθαι τὴν εὐχήν. Οὐ κατένευσεν, ἀλλὰ καὶ κατελθεῖν εἰς τὸ Μπαράν καὶ ἐλαύνειν, ἔως ἂν ἐλθῇ ἐνθα ἦν πρότερον. Σκόπει

Qui igitur unius angelii conspectum non tulit, quomodo tot angelorum splendorem spectare potuerit, aut examinare et metiri tot eorum capita et quæ in oribus eorum inerant linguas, et vero varias vicissitudines proprietatesque hymnorum Dei? At enim non solum Gabriele majorem se esse dicit, sed etiam omnibus illis, ad quos Gabrieli non patebat ait, cum is tanto illis inferior esset, ut Mohametes ab eo aliis, et ab hoc rursus tertio, et sic deinceps reliquis traderetur, et ita ad Deum intraret et cum eo colloqueretur: quin ino se non solum majorem esse angelis, sed etiam pro iisdem precatum esse affirmat. Omitto dicere de magno illo, qui Deum vidit, Moysē, quem se in quarto cœlo invenisse narrat; ipsum autem etiam ultra septimum ascendisse et processisse usque ad Deum cumque eo collocutum esse; deinde exiisse et descendisse ad quartum cœlum, ut commemoravimus, et convenisse ibi Moysēm, qui sibi suaserit, ut reversus Deum super populo precaretur, ad levandum eum precibus, quippe ad quas faciendas non valeret populus; itaque, probato eo consilio, ad Deum redisse et, de ea re precatum, voti compotem factum esse, precesque iniminas esse; ac Moysē denuo cogente, redisse ad Deum quater deinceps, semperque multo faciliores factas esse preces. At ne sic quidem satis habuisse Moysēm, sed rursus suassisce, ut ad Deum rediret, ad remissionem precum rogandam; ipsum autem non consensisse, sed ad Barac descendisse et avectum esse, donec re-

Α οὖν φεῦδος πάστης ἀγνωστας μεμεστωμένον. Τὸν Θεὸν δοντινα δημολογεῖ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ποιητὴν οὐρανοῦ τον καὶ γῆς, ἐνσώματον δεικνύει καὶ οὐκ ἀσώματον τὸ γάρ Θεὸν ἀσώματον, ἀποσύν τε καὶ μὴ ἔχον μέγεθος, οὐδὲ ἐν εἰδέσι περιγραπτόν τὸ δὲ οὖτος ἔχον τὸν τῇ ίδει ἀυτοῦ φύσεις πώς ἀν μερῶν; εἰ γάρ τις δοτῇ τοῦτο οὐπάρχειν, πῶς νοηθήσεται ἀπιώματον; τὸ γάρ ἐν σχήματι δι πάντως καὶ ἐν ποσῷ καὶ ἐν τόπῳ, καὶ ἐξ ἀνάγκης περιγραπτόν. Ταῦτα δὲ σωματικά. Καὶ τὰ τὸν σώματος ίδια πῶς ἀν ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀσώματου φύσεως τοῦ Θεοῦ λογίσται τις διανοίας μέτοχος ὅν; καὶ δι μὲν πατριάρχης Ἀθραδύμ ἐν τῇ πάλαι θεοφανείᾳ γῆν κατεποδὸν ἐκυρώσατο καὶ ἐκάλεσε τοῦ δὲ Δανιήλ τοῦ τοιούτου καὶ τοσούτου, ἀγγελον ίδοντος, ἐπιράφη τῇ δέξαι αὐτοῦ εἰς διαφθορὰν, τοῦτ' ἔστι, περὶ βραχὺν ἀπεβάλλετο τὴν ἐκυρών ζωὴν ὁ μὲν Δανιήλ φησιν «Οὐ οπιθέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αἰτήμετρεμεν.» Ό δὲ Μωάμεθ, τὰς ἀγγελικὰς πάσας ὑπεραναβὰς δυνάμεις, ἀμέσως τῷ θεῷ προσωμίλησε 365 καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου δεήσεις ἐποίησε καὶ τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέτυχεν. Ἐγὼ δὲ ἀπὸρῶ πῶς οὐκ ἔφη τολμήσας δι αὐθάδης οὗτος καὶ ἀλαζών ὅτι κατέλαβε τὴν τοῦ Θεοῦ γῆν οὔτε αὐτὸς δ Θεός οἶδεν αὐτήν. Ἀλλ' δ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσσεται αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ δι Κύριος ἐκμυκητηριεῖ αὐτούς.

«Ἔτι οὐκ ἡδύνατο δ Θεός γινώσκειν τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν

C disset in eum locum, in quo ante missit. Enī jam mendacium omni inscitia repletum. Quem ipse Mohametes fabricatorem coeli et terre esse dicit Deum, eum corporeum esse ait, non incorporeum: cum tamen numen divinum non habeat corpus nec magnitudinem, nec figura describi possit. Ita autem natura sua comparatum Numen quomodo partibus constet? Hoc enim qui statuat, quomodo idem esse incorporeum dicat? Nam quidemque figuram habet, magnitudinem et ambitum habet et necessario describi potest. Haec autem corporea sunt. Corporis proprietates autem quomodo qui rationis non expers est in divinam illam et incorpoream natūram Dei transferat? Abrahamus quidem patriarcha in velusto illo adventu Dei terram et cinerem se existivit appellavitque, et cum Daniel, talis ac tantus vir, angelum videret, mens ejus in perniciem versa est, hoc est non multum aberat, quin vitam amitteret; atque David dicit « qui terram prospicit et tremefacit. » Sed Mohametes, omnes angelicas vires superans, nemine intercedente, Deum convenit, et super angelis et universo mundo preces fecit, nec non compos factus est voti. Evidem miror, quod petulans iste nebulo non ausus est affirmare, perspexisse se Dei naturam, quemadmodum eam ipse Deus noverit. Verum qui in cœlis habitat, irridebit ipsum et assecetas ejus, atque ludibrio eos habebit Dominus.

D Deinde Deus ignorabat vires populi, legemque imposuit cervici ejus, quam ferre non possent. At

νόμον ὃν οὐκ ἡδύνατο βαστάζειν. Καὶ πῶς θεὸς, θεὸς, οὐκ γενώσκει τὰ ποιήματα αὐτοῦ μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ; Εἰ δὲ θεὸς ὁν ἀληθῆς καὶ τὰ πάντα τινώσκων πρὸν τῆς γενέσεως; αὐτῶν ἔδωκε νόμον μὲν ἀτελῆ διὰ τοῦ Μιωτέως; διὸ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, τέλειον δὲ τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, πῶς τὸ τέλειον ὑσπερ ἀγνοῶν ἢ μεταμεληθεῖς εἰς τὸ ἀτελές πάλιν κατήγαγε; Τὸ γάρ τέλειον οὗτοι: ἐστὶ τέλειον, εἶπερ οὕτε ἀλλιπές ἐστιν οὕτε περιττὸν καὶ παρέκχον, ὑσπερ τὸ Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ἡ ἀληθεία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ τέλειον καὶ ὀληθὲς καὶ ἄγιον καὶ σωτηρίαν καὶ ὅδηγίαν ἀποκαλεῖ. Οἱ δὲ τοῦ τοιούτου Μωάμεθ ἀκόλουθοι, δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἀδιθῆς μεγάλα καὶ ἀδύνατα· τίς γάρ δύναται ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἐκυρῶν καὶ τὸν θεόν ἐξ ὅλης; αὐτοῦ τῆς καρδίας; Τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκοφαντούντων εἴχεσθαι; Τίς δύναται ἀγαπᾶν **366** τοὺς ἔχθροὺς αὐτοῦ; καὶ τὰ ἔτερα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπίστειλεν ὁ θεὸς τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ κοράν συγχατάβάσεως ἔνεκκν, ἵνα φάδιος πληρῶσιν οἱ ἀνθρώποι τὸν νόμον πρὸς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν. Εἶπερ γάνην οὐκ ἀνεφάλευτον ὁ Χριστὸς θεὸς καὶ θεὸς Γίδες, ἀλλ᾽ οὗτος ἀπλῶς ἀνθρώπος ὡς ὁ Μωάμεθ, ἐδεόμεθα ἄν τινων ἀποδείξεων εἰς τὴν ἀληθείας φανέρωσιν· ἐπειδὴ θεὸς ἀληθῆς τρανῶς ἀναφαίνεται, περιστὸν ἥγημαι δούναι ὅλως ἀπολογίαν περὶ τούτου· τὸ γάρ θεὸς καὶ ποιητής, οἰδε τὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλ᾽ δύμας ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μωάμεθ λόγων τὸ ἀποτόν. Αὐτός ἐστιν ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς Λόγος θεὸς ἐστὶ καὶ ψυχὴ

C θεοῦ ἐστὶ καὶ Πνεῦμα θεοῦ. Καὶ εἰ Λόγος θεοῦ ἐστι, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα εἰδὼν οὐκέτισεν, Ὁ γάρ τοῦ θεοῦ ἀργός οὐκ ἂν ποτὲ ἀγνοῶν εὑρίσκεται· οὗτε γάρ ὡς Υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐλάττων αἵτοι τοῦ θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὗτε ωὐράνιος αὐτοῦ. Καὶ εἰ ψυχὴ καὶ Πνεῦμα θεοῦ ἐστι, πῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πνεῦματα βίρον ἐνθῆκε μή δυνάμενα φέρειν αὐτό; Ἐτι δὲ αὐτὸς φησι πρὸς τοὺς αὐτῷ ἀκολουθοῦντας ὅτι οὐδέν εἰσιν εἰ μή πληρώσατε τὸν τε Μωσα?κῶν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοράν. Καὶ εἰ μὲν βαρέα καὶ δυσδόκτακτα διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς δὲ διδάσκαλος ὑμῶν οὕτω παραγγέλλεις ὑμῖν, ω; εἰ μὴ πληρώσητε τὸν τε παλαιὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδέν ἐστε, τοῦτο ἐστιν οὐδεμίᾳ ὀφειλεῖται τὸν ίεν δικίν; Εἰ δὲ **367** τέλειον ἐστι τὸ Εὐαγγέλιον, ὑσπερ καὶ ἐστι, ματαίως δρα δικαιοῦντες τὸ κοράν ὅτι συγχαταβάσις χάριν ἔχεδδοθη, καὶ ἀληθῶς καταψύξεσθε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, εἰλιον εἶναι διδύμονον διορθώσασι.

"Ετι δὲ εἰ δὲ Γαβριήλ ἀνελάστε αὐτὸν ἐπὶ τοῦ νόμου αὐτοῦ, τίς χρεία ζώου, ήντις ἀπὸ τοῦ Νεκταρίου διακόμισῃ αὐτὸν ήντος Ἱερουσαλήμ; Ἐτι τίς μερήσαις τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου σόρων μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ εὐρών αὐτὸς πεντακοσίων ἑτῶν διάστημα ἀνήγγειλε τῷ Μαχούμετ; Ἐτι εἰ μὲν διὰ βημάτων τοῦδε ἐμετρήθη τοῦτο τὸ διάστημα, πῶς περιεπάτησε σῶμα πάχος ἔχον τὰ ἱππάνω τῶν οὐρανῶν, ως αὐτὸς τερπτεύεται; Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, δύγγειοι δὲ καὶ ψυχὴ ἀνέργοται, πῶς τὰ ἀσώματα σωματικῷ βήματι μετροῦται;

D Spiritum Dei esse. Quodsi ratio Dei est, quomodo, qui cuncta novit, sine ratione egerit? in ratione Dei enim nulla omnino inscītia inest. Neque enim ut Filius Dei minor est Deo ipso et Patre, neque et ratio ejus.. Atque si anima et Spiritus Dei est, quomodo animis et spiritibus hominum onus impunerit, quod ferre non possint? Idem asseclis suis dicit, nihil eos esse, nisi legi Mosaicæ, Evangelio et Corani satisfaciant. Quodsi gravia et difficultia ad serendum injungit Evangelium, quid magister vester ita vobis præcepit, nisi veteri legi et Evangelio satisfaciat, vos nihil esse, hoc est nihil frugis habere? Deinde si perfectum est Evangelium, ut est sene, nequidquam Coranem ita tueri conantini, ut eum indulgentiae causa editum esse dicatis, et omnino inepte de Christo Evangelio affirmatis, perfectum illud esse, cum correctione egeat.

Præterea, si Gabriel eum humeris imposuit, quid bestia opus erat ad serendum eum Meccallierosolyma? aut quis longitudinem viæ a primo cœlo ad secundum emensus, eam distantiam itineri quingentorum annorum parem esse reperit et Mohameti nontrahiavit? Nam si gradibus mensurata est ea distantia, quomodo corpus crassum ultra cœla processit, ut ille hallucinatur? Quodsi hoc fieri non potuit, sed angeli et animæ ascendunt, quomodo regiones super cœlum sitas corporeis gradibus metiantur

quonodo Deus sit, qui haud noverit opus suum nec operis sui vires? Si Deus verus et qui omnia nosset, antequam fierent, legem imperfectam per Moysem propter imbecillitatem hominum, perfectam autem per Evangelium edidit, quonodo perfectam hanc quasi oblitus et negligens rursus in imperfectam converterit? Perfectum enim est, quidquid nec mancum, nec nimium est, quale sane Evangelium esse constat. Adeo ipse Mohametes Evangelium perfectum, verum, sanctum, et salutem et viam vitæ appellat. Mohametis asseclis autem, quo impium hunc hominem defendant, aint, Christum magna et maiora, quam prestari possint, præcepisse. Quis enim alium ut seipsum, et Deum ex omni animo diligat? Quis pro iis qui nos insectantur et causantur, precetur? Quis inimicos amet? et que alia hujus generis sunt. Itaque Deum Mohamelem et Coranem ob indulgentiam misisse, quo facilius homines legi ad salutem suam saifisciant. Si Christus non esset manifesto Deus et Dei Filius, sed simpliciter homo, sicut Moyses ille, forsitan argumentis opus foret ad verum demonstrandum; sed cum eum revera Deum esse sit in confessio, omnino ejus causam agere supervacaneum esse arbitror. Nam ut Deus et creator vim operis sui novit. Sed videamus tamē in Mohametis verbis quid insit ineptiarum. Ipse testatur ac dicit, Christum rationem Dei, et animam Dei, et

τὸν ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν, ἄτινα ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ δύνανται διελθεῖν τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ λέγω καὶ αἰθέρα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια; Ἐτι μὲν πῶς εἰ; τὴν ἀνάβασιν ἐδεήθη ἀγγέλων ἀναβάσας αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐν δὲ τῇ καταβάσει οὐδὲκαώς, ἀλλὰ μόνον τοῦ ζώου Μπαράκ, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ Μ. καὶ διασώσῃται; Καὶ τίς οὕτω παράφρων ὁ μὴ τῶν τοιούτων κατεγνωκὼς;

Διά τοι τοῦτο παντελῶς κωλύουσιν οἱ ἐκείνους ἀκέλουσθαι μετά τινων διαλέγεσθαι, τὸν ἔλεγχον δειλιῶντες· οὐδὲ γάρ **368** ὄγνοοῦντες εἰσὶ τὴν τοῦ ἀδειαστάλου αὐτῶν ματαιότητα. Ἀλλ᾽ οἵμως κακεῖνοι ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχουσιν. Οἱ μὲν γάρ τῷ τοῦ θανάτου φόδιν καὶ ἀκοντες ἔπονται, εἰ δὲ τοῖς ἀφέδναις καὶ ἐν ἔξουσίᾳ ἰδίᾳ ἐγίνονται, εἰδὺς Χριστιανοὶ ἐγένοντο ἄν· οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συνυπαχθέντες ὡς βίβαια καὶ ἀληθῆ καὶ ὡς ὀμοίογημένα ἔχουσι τὰ τοῦ Μωάμεθ ψεύδη καὶ τερατεύματα· οἱ δὲ οὐρανίονται ἀποστῆναι τῆς πατροπαραδότου πλάνης αὐτῶν αἰδοῖ τῶν γονέων, ἀλλ᾽ ἐπ' ἐκείνοις τιθέσσι τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς θεὸν ἀπολογίας· οἱ δὲ διὰ τὸ ἀνετον καὶ ἀλεύθερον καὶ περὶ τὰς ἥδους ἐνδοσιμον οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πλάνης, ἀλλὰ τὴν ἀκεφαρσίαν καὶ ματαλαν δίαιταν προστιροῦνται, γνώσκοντες μὲν οὖτις οὐκ εἰσιν ἀπὸ θεοῦ τὰ λεγόμενα, λέγουσι· δὲ οἵμως ἄντικρυς, ὡς προσέρχοται, οὗτοι· Όδον ἐντολῶν σου γνῶναι οὐ βούλομαι. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι τὴν θελαν Γραφὴν περ' ἐκείνοις, ἵνα μὴ τὸ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ψεῦδος εἰς Ἐλεγχον ἐλθῃ. Ἐν γάρ τῷ κεφαλίῳ τῷ Ιωνᾶ οὕτω φησίν, οὗτοι καν δύοιδες ποτε

Α φωραθεῖται ἀντιλέγων τῷ κοράκῳ, θάνατος ἡ τιμωρία, μηδὲ πιστεύειν ἔτερον πλὴν αἰτοῦ· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ φησι, « Μή πιστεύεσθε ἔτερον πλὴν τοῦ ἐπομένου τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ. » Καίτοι γε τὸ Εὐαγγέλιον σωτηρίαν είναι λέγων καὶ ἀδηγίαν, καὶ μηδὲν είναι τοῖς Σαρακηνοῖς μή πιστεύσασι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. Πάλιν δὲ διά τοῦτος **369** ὡςπερ ἐπιλαβόμενος; τὸν ἔπειτον λόγων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φησίν οὗτοι· Ἐγὼ μὲν δὲ ἐμὸς νόμος καὶ οὐ μίν δὲ ὑμέτερος· οὐμεῖς ἐλεύθεροι ἔστε διὰ ἑγάντων πράττω, κάρω ὅντας ὑμεῖς. Τοῦτο γοῦν ίδιον ἔστι τοῦ παρατετραμμένου νοός, τὸ μὴ μόνον μετὰ τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνον τούτον εὑρίσκεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔστιν μηδέποτε συμφωνεῖν, ὡςπερ καὶ διὰ παρὸν οὐτοις Μωάμεθ ἐν διώρῳ τῷ αὐτοῦ συγγράμματα. Τὰ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐχ οὐτας, ἀλλὰ πάντα ή θελαν Γραφὴ, ή τε παλαιά ή τε νέα, μία ἐκάστη πρὸς ἔστιν κατὰ πάνταν ἀκριβεσταν συμφωνεῖ, καὶ αὐτοὶ αἱ δύο δομοῦ κατὰ πάντα εὐρίσκονται τὰ αὐτὰ καὶ φρονοῦσαι καὶ λέγουσαι. Καὶ εἰκότες· δὲ γάρ αὐτοὶ θεός ἔστιν διοιητῆς καὶ νομοδότης τῆς τε νέας καὶ παλαιᾶς· Ἐγώ δὲ τάχα διὰ μετά τε Ἡσαΐου καὶ Δαβὶδ τῶν προφητῶν εἰπον· « Ινα τι, Κύριε, έδες ἀσεδῶν εὐοδῶνται; » Καὶ οὗτοι ἐμοῦ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὅλην ἐξεχύθη τὰ διαθήματά σου· οὗτοι ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, ειρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν· οὗτοι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν καὶ στερώματι ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν, ἐν κόποις; ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς· ή ὑπερηφάνεια εἰ; τέλος· παριε-

incorporea, quae quidem tempore brevissimo ea, quae infra cœlum sunt, æra et æthera et his similia, transire possunt? Aut quid Mohametos angelis in ascensu egehat, ut in cœla ab iis evehetur, in descensu non egehat, sed sola bestia Barac usus est ut Meccam rediret? Quis adeo stultus sit, qui hæc improbanda esse non sentiat?

Cavent omnino hanc ob causam illius asseclæ, ne cum quoquam disputent, refutationem metuentes. Neque enim ignorant magistri sui vanitatem. Nihilo tamen minus ipsi inter se dissentiunt. Alii enim inviti metu mortis eum sequuntur, qui, si timore vacui et sui juris essent, statim **D** Christiani fierent; alii, errore obstricti, ut certa et vera et probata venerantur mendacia et prodigia Mohametis; alii a majoribus sibi traditos errores propter verecundiam parentum relinquere non audent, sed hos sibi ad Deum excusationi fore constitunt; alii denique propter indulgentiam et libertatem et veniam explendæ libidinis errorem deserere recusant, atque impuram et vanam vitam præoptant, qui quæ docentur, divina non esse probe sciunt, sed, ut dixi, liquido profertur, viam mandatorum Dei nosse se noile. Eadem de causa nec sacras Litteras legi permittunt, ne magistri sui mendacia agnoscantur. In capite Jona enim dicit, quicunque Coranem impugnans deprehendatur,

cum morte multandum esse, nec oportere cuiquam, nisi sibi, credi; idem in capite Amram dicit: « Ne mini credite, nisi qui legi nostræ obtemperat. » Et tamen Evangelium salutem et viam appellat et Saracenos, nisi legi et Evangelio satisfaciant, nihil agere dicit. Rursus quasi oblitus, quæ ante dixisset, in eodem capite, « Mihi, inquit, mea lex, vobis vestra est; vos corum, quæ ego facio, expertes estis, ego eorum quæ vos facitis. » Nimirum insanæ mentis est, non solum cum bonis sapientibusque non consentire, sed etiam secum pugnare, ut *Mohametos* hic in toto libro suo facit. Haud eadem ratio Christianorum librorum est, sed omnis sacra Scriptura, tum vetus tum nova, non solum pro se ultraque accuratissime sicutum concordat, sed etiam ambas partes prorsus inter se cōsentientes et congruentes habet. Nimirum idem Deus auctor et legislator novæ et veteris Scripturæ est. Enimvero cum Isaïα^t et Davide prophetis rogare, « Quare, Domine, via impiorum sternitur? » atque dicere possum, non multum absuisse, quin labarent pedes mei et falleret vestigio; invidiisse me impius; cum viderem peccantium pacem; nullam cerni improbationem in morte eorum nec stramitatem in eorum flagellatione, eos ιερανοῖς hominum non obnoxios esse, nec cum hominibus castigari. Quapropter invasit eos postremum superbia atque

Εάλιδοτο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἔστων. Ἐξεκενετεῖται οὐ τοις τοῖς στέπασις ἢ ἀδικίᾳ αὐτῶν· διῆλθοσαν εἰ; διάθεσιν καρδίας· διενοήθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ· ἀδικίαν εἰς τὸῦ οὐρανοῦ τὸ στόμα **370** αὐτῶν, καὶ ἡ γλώσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ σὺν τῷ θεοπάτορι Δαΐδης καὶ αὐτὸς κεχράξημαι ὅτι Διά τὸς δολιότητας αὐτῶν Εὖ οὐ αὐτοῖς κακά, Κύριε· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι. Πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν ἑκάπινα; Ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ὡς εἰς ἐνύπνιον ἐγεγειρομένου. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἑκουσιδενώσεις.

Ἐτις ἐν τῷ αὐτῷ χεφαλαῖψι λέγει ὁ Μωάμεθ ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν, Ὡριγένεις αἱρετικῷ ἀνοιδουθῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φρονεῖται ποιῶν τῶν δαιμόνων ἀκούσαντες τὸ τοῦ Μωάμεθ κεράν ἀναγινωσκόμενον ἐπήγεισαν καὶ θεαύμασαν καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν· ἀλλὰ νῦν οὐχ οὐτῶς, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀποφανεῖται ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες. Εἶπερ γοῦν δύναται σωθῆναι εἰς καὶ μόνον; ἐκ τοῦ τάγματος αὐτῶν, δύναται σωθῆναι καὶ πάντες. Ἀλλ᾽ ὥστε πάντοτε αὐτὸς ἐστιν ἀντιλέγει καὶ ἐναντιοῦται, οὐτως καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτὸς; καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατὰ πάντα λέγουσι τὸ Εὐαγγέλιον τέλειον καὶ ἄγιον καὶ σωτήριον ώ; τοῦ Χριστοῦ λόγους, νῦν δὲ ὡς καὶ ποιλάκις ἐγνατία τούτῳ καθόλου λέγουσιν. Οὐ γάρ Χριστός οὐτῶς εἰρήκε πρὸς τοὺς τῆς γεέννης ἄξιους· «Πορεύεσθε ἀπὸ ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ήτοι μασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις. **371** αὐτοῦ.» Τούτο τοίνυν εἰπὼν οὐδένα τῶν δαι-

cinxerunt se injistungia et impietate. Emanabit tanquam ex adipe injustitia eorum; processerunt ad componendos animos, meditati et locuti sunt in pravitate, iniuriam verbis extulerunt; collocarunt in celis os suum, et lingua eorum ad terram penetravit. At idem cum patre Dei Davide dicam: «Propter fraudes eorum immisisti iis mala, Domine: deiecisti eos dum se effuerunt. Quam præcipites dati sunt in misericordiam! Defecerunt, perierunt injusitia sua, tanquam somnium expurgiscentis. Delebis, Domine, in urbe tua imaginem eorum.»

Eodem capite Mohametes dæmones salvatum iridicit, Origenem hæreticum secutus. Quod enim alio loco narrat, multos dæmones, qui Mohametis Coranem prælegi audirent, eum librum laudasse et admiratos esse, et sive ei habenda esse salvatos: nunc quidem non idem dicit, sed in universum dicit, dæmones salvos fore. Si enim unus ex eorum ordine salvari potest, omnes salvari possunt. Sed sicut ubivis secum pugnat et dissentit, ita hic quoque. Nam cum ipse et asseclæ ejus Evangelium omnino perfectum, sanctum, et salutare esse dicant ut doctrinam Christi, nunc, ut saepe, huic generali sententiæ contraria proferunt. Christus enim gehenna dignis ita edixit: «Abite hinc, exscrevandi, in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus.» Quod cum diceret, nullum dæmonum ex-

A μόνων ἀφήκεν ἐκτὸς τῆς κολάσιος. Καὶ εἰκότοις· ὃ γάρ σεσυστέμενος σὺν μετανοᾷ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτὸς πυμβάλλει διὸ πράξεως: εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδὸν. Ἐπὶ γάρ τοῦ σώματος οὐ δύναται ἀνθρωπὸς ποιῆσαι τὸ κατὰ βούλησιν ἥτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον, ή ἐμπεσεῖν οὐκ ἔχει ἐπ' ἑκουσίας; ἐπανελθεῖν εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὔτες, ἀλλὰ πᾶς τις ἀνθρωπὸς ἐπ' ἑκουσίας ἔχει ἵνα μὴ ἀμάρτῃ, ὅπερ ἔστιν δοθεῖσα ψυχῆς· ἀμαρτίων δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ θέλησιν ἔστιν ἵνα καὶ αὐτὶς ἀνακαλέσηται ἔστων, καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν τῆς ψυχῆς ἐπανελθοῖ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερθῆναι, καὶ ἡ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἰρηται, ποιήσῃ καὶ ἐργα ἀξιόχρεα, η κατὰ δεύτερον, ὡς φασι, πλοῦν μετανοῶν εὑρίσκεται. Καὶ διανάγαθος Θεός, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνας τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατεύθων καὶ γεγονώς ἀνθρωπος, ἐκχέει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅπερ ἔστι μείζον πάσῃς πρᾶξεως ἀγγέλων, τε καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀντὶ πασῶν ἀρετῶν τοῦτο λογίζεται, καὶ πρὸς ἐκυτὸν προταχαλεῖται αὐτοὺς καὶ φίλους αὐτοῦ καὶ θείστησιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαβόλου ποῦ μετάνοια; ποῦ ταπείνωσις; «Η γάρ μετάνοια ἐκ ταπείνωσεως γίνεται· πρότερον γάρ καταγινώσκει τις ἐκυτοῦ ὡς κακῶς πράξαντος. Ἐπειτα μετανοεῖ ἐφ' οἷς ἡμαρτεῖν. Οὐ δὲ διάδολος τούναντίον στέργει μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἡμαρτεῖ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πρήξεος καὶ συνεργίας τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας; εὑρίσκεται. Τίς γοῦν κοινωνία Θεῷ καὶ διαβόλῳ; **372** Ἄρα ματαλῶς ἐλάλησεν ὁ Μωάμεθ, εἰπὼν διὰ δύναμες.

B mit de poena. Nec immiterto. Nam qui propter penitentiam salvatur, factis suis pro viribus consert ad salutem obtinendam. Corpore enim homo facere, quod vult, non potest, velut a morbo sibi cavere, aut, postquam incidit in morbum, pristinam valetudinem ad arbitrium recuperare; contra animo omni homini licet ac concessum est peccatum vitare, qui morbus animi est, aut, si peccavit, revocare se et non solum recuperare pristinam animi valetudinem, sed etiam longe firmorem sibi parare, atque aut cum penitentia, ut dixi, opera salutaria edere, aut solam viam, ut aiunt, penitentia tenere. Deus optimus enim, qui ob salutem hominum, reliquo caro, in terram descendit et homo facies est, misericordiam suam, quae omnibus angelorum hominumque factis major est et par habetur in multis virtutibus, effundit, eos ad se invitat et amicos sibi facit. At ubinam in diabolo penitentia? Ubinam submissus animus? Penitentia enim animi non nisi submissi est. Nam prius aliquis quod male fecerit, se accusat, deinde eum penitet eorum quae fecit. Sed diabolus amat potius peccatum, quod commisit, et pro viribus adjuvat perniciem hominum. Quae igitur diabolo cum Deo communio? Ergo temere Mohametes loquitur, cum dæmones salari posse dicit.

"Ετι δι αύτδε; Μωάμεθ φησί περὶ τοῦ κοράν δις: Τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ αύτδες δι Μωάμεθ γινώσκει τὴν τούτου ἐξήγησιν, ἀλλὰ μόνος δι Θεός. Καὶ εἰ τοῦτο ἔστιν ἀλήθεια, ποίᾳ ἔστιν ἡ τοῦ κοράν ὄφελεια; Ἰσως γάρ οὕτως ἡδύνατο ὥφελησσι, εἰπερ ἐγίνωσκον τὰ παρὰ Θεοῦ λεγόμενα· ἐπεὶ δι αύτδες δι Μωάμεθ εὑρίσκεται μαρτυρῶν δις οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ κοράν λεγόμενα, τις ἡ τούτου ὄφελεια; Πάντως οὐδεμία. Καὶ τις μείζων ἀλληλ ἀπόδεξις διτις οὐκέτι ἀπὸ Θεοῦ δι παρὰ τοῦ Μωάμεθ δοθεῖς νόμος; Οὐ γάρ δῆ ματαίως νομοθετεῖ δι Θεός. Ἰδοὺ τοῖνυν καταφυνές ἔστι τὸ κοράν, διτις οὐκέτι παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμά ἔστι διανοίας αὐτοῦ τοῦ κακοδιάμονος. Καὶ πρόδηλον ἔξι αὐτοῦ τοῦ κοράν, διτις· ὅτε τῇ παλαιᾷ Γραφῇ συμφωνεῖ ὅτε τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, καίτοι γε δι μολογούντες τοῦ Μωάμεθ διτις ἀγεται καὶ καλλιεῖσιν αἱ Γραφαὶ, καὶ διτις οὐδὲν εἰσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι εἰ μὴ πληρώσασιν τὸν τε νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. "Ετι σχεδὸν διτις δὲλον αὐτῆς ἔστιν ἀντιλέγων. "Ετι οὐδὲν θαῦμα ἐποίησεν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων. "Ετι διμολογούμενά φεύδη περιέχει, διτις ἔστι τοῦ Θεοῦ ἀλλότριον πάντη. "Ετι βίαιον ἔστι καὶ καταλύει τὸ αὐτεξόδιον, διπερ οὐδὲ πιτε δι Θεός ἀνέτρεψεν. "Ετι παντελῶς ἔστιν ἀτακτον, καὶ τὸ ἀτακτον μαρχάν τοι τοῦ Θεοῦ· οὐ γάρ ἔστιν δι Θεός ἀτακτον; Θεός. "Ετι πονηρὸν **373** ἀναφαίνεται· καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάσῃς ἐπέκεινα εὐθύτητος; καὶ ἀπλητήτος; "Ετι πεπλατμένας καὶ τερατῶδες; θεωρέας; περιέχει· καὶ πῶς τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτῆρος; τῆς ἀληθείας; Τὸ δὲ πάν-

τὸν τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρῶτον, διτις παρὰ διτιμονος ἑξεδόθη τὸ τοιοῦτον κοράν, καὶ τὸν θεῖν διαβάλλοντες λέγωσιν διτις ἀπὸ Θεοῦ ἑδόθη.

Θαυμάζω γάρ ἐγώ γε καὶ λίσταν ἐκπλήττομαι πῶς τὸν Χριστὸν ἀφέντες οἱ τάλανες ἡκολούθησαν τῷ Μωάμεθ. Αύτες καὶ γάρ δι τοῦ Μωάμεθ νόμος, τοῦτο ἔστι τὸ κοράν, αὐτὸς τοῦτο διτις φησιν διτις διτις ἀγγέλους εὐτιγγενεῖσθη τῇ μητρὶ τοῦ Ιησοῦ καὶ διτις Πνεύματος ἀγίου ἡγίασθη καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ συνελήφθη, ἀλλὰ οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ. Ἀλλὰ ἐκ παρθένου ἀγωνιστᾶς καὶ διπέρ πάσας τὰς ἀλλαγὰς γυναικας καθαρᾶς γεννηθῆναι· ἐν γάρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Αἰνειαν φησιν· «Ω ἔταιροι τῆς βίβλου (τοῦτο ἔστιν οἱ πιστοί), μή λέγετε περὶ τοῦ Θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, διτις δι Χριστὸς Ἰησοῦς υἱός ἔστι τῆς Μαρίας καὶ ἀπόστολος Θεοῦ καὶ Λόγος Θεοῦ, διτις ἐν αὐτῇ Ιησοῦς διὰ Πνεύματος τοῦ ἀγίου. » Ἰδοὺ γοῦν θεῦ διομάτας; καὶ Λόγον Θεοῦ καὶ Πνεύματος τὴν τριτισπόστατον Τριάδα δι τοῦ ιησοῦς οὐκ ἤνοιξε τοὺς τῆς ψυχῆς ὄφθαλμοὺς ίδειν τὸ φῶς τῆς Τριάδος. Καὶ εἰκότως· ὥσπερ γάρ τὰ ἐν τῇ κοινῇ τῆς μητρὸς εὐρισκόμενα **374** ξενρυτα πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ζωὴν μὲν ἔχουσιν, ἀνωφελὴ δὲ καὶ ἀνθήτον, καὶ ψυχὴν μὴ δυναμένην διακρίναι τὸ κρείττον τοῦ χείρονος, η παρὰ καὶ δὲν γεννηθῆντα οὐκ εἰσιν ἀνθρώποι, ἀλλὰ ἐκτερώματα καὶ ἀμβιώματα, οὐταν καὶ πάσας ἀσεβής δι μὴ ἀναγεννθεῖς δι τοῦ διατάσσοντος καὶ πνεύματος, τοῦτο ἔστι διὰ τοῦ ἀγίου βαπτισματος, οὐ διαναταί ίδειν τὸ οὐράνιον φῶς καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο μύσας τοὺς τῆς ψυχῆς αὔτους διφθαλμοὺς δι μάταιος σκοτεινὸς ἐναπλεισθη

Continuat enim Deus sit omnis veritatis auctor. Quorum malorum omnium primum et postremum est, quod a dæmoni editus est coran iste, quamvis cum a Deo editum esse dicant Deum calumniantes.

Miror equidem et aliquid stupeo, quod Christo relicto, miseri isti Mohametem secuti sint. In ipso enim Mohametis lege, hoc est Corane docetur, Christum per angelum Matris Iesu prænuntiatum, per Spiritum sanctum sanctificatum, vi divina, non naturali, conceptum, et e virginē sanctissima et pre omnibus feminis pura natum esse. Capite *Aenean* enim dicit: «Socii Scripturæ (hoc est, fidèles). Dicne dicas nisi verum de Deo, Jesum Christum Filium Mariæ et legatum et Verbum Dei esse, quem in ea collocavit per Spiritum sanctum. » Itaque miser iste, cum Deum appellaret et Verbum Dei et Spiritum sanctum, hoc est sanctam Trinitatem, non aperuit tamen oculos mentis ad videndum lumen Trinitatis. Nimirum sicut in ventre matris fetus immaturi vitam quidem, sed inutilem et suis nesciam, atque menteū, utrum melius, utrum pejus sit, non discernentem habent, aut, ante tempus editi, non homines, sed partus præposteri vel abortus sunt, ita quisquis impius per aquam et spiritum, hoc est sanctum baptismum, non regeneratus, celeste lumen et veritatem aspicere nequit; et propterea, clausis oculis mentis, nebulo iste occa-

νός δ πατήρ αύτοῦ δ διάδολος. Περὶ γάρ τοῦ ἀγίου Απεύματος συνεχῶς ἐν τῷ κοράν μέμνηται. Φησὶ γάρ ἐν τῷ κεφαλαῖψι τῷ Ἐμπιᾶ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ὅτι περὶ τῆς Μαρίας ἐνεψυσθαμεν αὐτῇ ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου. Καὶ πάντως οὐ δύναται εἰπεῖν ὅτι περὶ ἀγγέλου εἴπε τοῦτο δ Θεός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα· περὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ᾽ ὅτι ἡν δραφανὸς καὶ τλινήτης ὑπὲ θεοῦ συναγθείται. *Ἐτι* τὸν Χριστὸν Λόγον Θεοῦ διομάζει, ὡς εἰρήται, καὶ ψυχὴν Θεοῦ καὶ προφήτην πάντων τὸν προφήτην μέγιστον, τὸν δὲ Μωάμεθ οὐτως μόνον προφήτην ἀπέλεις. *Ἐτι* τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ διογούσιν εἶνας τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπαγγελίας· δὲ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ ἔστιν, ὅστις ἔξελήθη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδίσκης Ἀγρα ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀβραὰμ. *Ἐτι* δ Χριστὸς οὐδὲ ποτε ἐπιγίγνεται ἀμαρτίαν (Ἄλγος γάρ θεοῦ καὶ Πνεύμα **375** θεοῦ οὐ δύνεται πλανηθῆναι), δὲ Μωάμεθ εἰδωλολάτρης ἐγένετο καὶ φονεὺς καὶ ἄρπαξ καὶ δοσελήτης, καὶ πολλοὶς ἐτέροις ἀμαρτήμασιν ἐνοχος ἐγένετο, ἐφ' οὓς δ Θεός, ὡς φασιν, αἰτῶν συνεπάθησεν. *Ἐτι* δ Χριστὸς φρικτὸς καὶ ἰεαῖσια πεποίηκε θάυματα, ὡς ἐν τῷ κεφαλαῖψι τῷ Ἐλμαΐδῃ μεμαρτύρηται δις· δ Χριστὸς τυφλοὺς ἐψάτισε, λεπροὺς ἐκαθάρισε, νεκροὺς ἀγέστησε καὶ ἀλλὰ πολλὰ εἰργάσατο· δὲ Μωάμεθ οὐδὲν θαύμα πεποίηκε κατὰ τὸ κοράν, ἀλλ᾽ ἡ μόνον τὸ τῆς σελήνης, διπερ ἔστι φεύδος ἀντικρυς, καὶ ἔσερά τινα αἰσχρά, ἀπερ καὶ παρεσιωπήθησαν καὶ τῇ σιγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ λίγην δύσφημον. *Ἐτι* κατὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν δ

catus mansit, ut pater ejus diabolus. Sancti Spiritus enim in Corane perpetuo mentionem facit. Capite Empia enim nomine Dei de Maria dicit: *»Inspiravimus ei per Spiritum sanctum.«* Profecto enim dicere non potest, de angelo hoc Deum dicere. Hæc igitur de Christo prædicat; de Mohamete nihil eiusmodi, sed orbum eum suisse et vagum hominem a Deo compulsum. Idem Christum Verbum Dei appellat, ut diximus, et animam Dei et prophetam omnium prophetarum maximum, Mohametem autem simpliciter prophetam. Deinde Christum ab Abrahamo, Iaaco et Jacobo, quibus promissa data erant, genus ducere consentiunt; Mohametem autem ex Ismaelis posteris est, qui cum matre sua, Agar ancilla, ab Abrahamo domo ejectus est. Christus nunquam peccavit (nam Verbum Dei et Spiritus Dei non potest peccare), sed Mohametes idololatra, homicida, præolo, libidinosus, multisque aliis vitiis obnoxius erat, ob quæ eum Deus, ut aiunt, miseratus est. Christus stupenda et eximia miracula edidit, sicut in capite Elmaida confirmatur. Christum cæcis visum restituisse, scabiesos purgassem, mortuos suscitasse, et multa alia fecisse. Contra Mohametes nullum miraculum edidit secundum Coranem, præter unum illud de luna, quod manifestum mendacium est, et alia quædam turpia, quæ silentio prætermissa sunt propter nimiam infamiam.

B Χριστὸς ἐσταύρωται καὶ τέθνητε καὶ ἐτάψῃ καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς κιθηται· κατὰ δὲ τὸ κοράν, ὡς δῆθεν τιμῶντες αὐτὸν, λέγουσιν δις οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη δὲ σμως. Καὶ ίδοις δον ἀπὸ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὀληθείταις καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Μιωάμεθ ψευδολογίας δ Χριστὸς ζῶν ἀνεψαντεῖταις καὶ ὁμολογεῖται, δ δὲ Μαχούμεθ οὐτοσιν, ὡς πάντες οἱ τὰ ἔκεινου φρονοῦντες ὅμολογοῦσιν, ἀπέθανε καὶ οὐκ ἀνέστη. Καὶ τοίνυν διὰ ταῦτα πάντα τὸν Χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν καὶ μὴ τῷ Μιωάμεθ ἀπολουθεῖν. Πῶς γάρ ἔδει πιστευθῆναι τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια ἀ·θρώπῳ ὅμοιῳ κατὰ πάντα τῷ δαίμονι; Καὶ εἰ βούλει, παραβάλλωμεν ἀμφοτέρους, καὶ γνωσθείται τὰ τούτων ιδιώματα. *Ο διάδολος ἐπηρημένος καὶ ἀλεξόνιν, δ Μωάμεθ **376** ἐπηρημένος καὶ ὀλαζόνιν· τίς γάρ μείων τοῦ Μιωάμεθ, δς ὑπεραναδάς τοὺς οὐρανούς, ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ εἰρήκει, καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς ἐνάμεις τῷ Θεῷ προσωμίει, καὶ μεσίτης τῶν ἐπτακότων ἀγγέλων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς προστάτης; Ο διάδολος ἀνθρωποκτόνος ἔστι, καὶ δ Μωάμεθ τοὺς μὴ πισθομένους τοῖς δηγμασιν αὐτοῦ θανάτῳ κατεβίκασεν. Ο διάδολος ἀπατεών ἔστι, καὶ δ Μιωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐνδιοὺς καὶ ὁσπερ τι διλέειρ ἐν ἀγκιστρῷ ἐνθεὶς τοὺς ἀνοήτους πρὸς ἐκευθύνσατο. Ο διάδολος φεύγεταις ἔστι, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς δ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἐν διηρ τῷ κοράν τρανῶς ἀναρρινεῖται. Ο διάδολος διπολός ἔστι· καὶ τις διλος ὡς Μωάμεθ τῇ ταπεινώσει ὑποκριθεὶς τὴν ὑψηλορροσσύνην ἥσπάσσατο; Ο διάδολος σύμβολος ἔστι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ ὑπὲρ πάν-*

Christus secundum Evangelium et revera cruci affixus, mortuus et sepultus est, surrexit, in coelum ascendit et a dextra Patris sedet; secundum Coranem autem, utpote eum venerantes, dicunt, eum non mortuum esse, sed tamē in coelum ascendiisse. Itaque veritas Evangelii et mēdāia Mohametis testimonio sunt et consentiunt, Christum vivere; Mohametes iste vero, ut omnes asseclæ ejus convenient, mortuus est nec surrexit. Ob hæc omnia igitur Christum proficeri, non Mohametem sequi debebant. Quis enim dicta Dei ab homine omnino dæmoni simillimo accipiat? Si placet, comparenus eos et cognoscamus utriusque proprietates. Diabolus elatus et nebulo; Mohametes elatus et nebulo. Quis enim Mohametem major, qui supra coela, ut ipse de se prædicat, et omnes angelos egressus Deum convenit et angelis, qui peccaverant, divinam gratiam reconciliavit, quin etiam totius mundi patronus fuit? Diabolus homicida est; Mohametes eos qui dogmatis suis non obtemperarent, morte multatavit. Diabolus fraudulentus est; Mohametes licentianum voluptatum faciens, quas quasi ut escam hamo affixit, imprudentes ad se pellexit. Diabolus mendax est, nec tantus tamē, quantus Mohametes, quod toto Corane clare demonstratur. Diabolus subdolus est; quis autem pariter ac Mohametes, humilitate occultans superbiam, blanditus est? Diabolus veli-

τας δὲ Μωάμεθ· οὐδὲν γέρ ύγιες, οὐδὲν ὡφέλιμον, οὐδὲν Θεῷ δεσκόν, ἀλλὰ τὰ πάντα κατὰ τοῦ θείου νόμου ἐδιδάξεν. Ὁ διάβολος δέδεις ἔστι, καὶ κατὰ πάντα δυοῖς αὐτῷ δὴ τῆς ἀπούλειας υἱὸς δὲ Μωάμεθ· Θεὸν γάρ προσκυνεῖ καὶ κτερύττει δλόσφαιρον καὶ φυγόδατον, Θεὸν προσκυνεῖ τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα, μή νοήσας δὲ δεῖλαίος διτὶ σῶμα προσκυνεῖ καὶ οὐ Θεὸν· ἡ γάρ σφαιρά εἶδος σώματός ἐστι· καὶ ἡ φύξις ποιότης σώματος. Τὸν δὲ Θεὸν τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα οὐ προσκυνεῖ, ἀλλὰ σῶμα, οὗτος Θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ **377** Θεὸν προσκυνεῖ δύνατος. Γελοίον γάρ πάντως ἐστὶ διδάξειν τινὰ θλιψιῶν φῶς μή ἔχοντα καὶ πηγήν δικεντοῦ καὶ νοῦν λόγον μή ἔχοντα. Ως ἀπόλοιτο δὲ τοιοῦτος Θεός. Ὁ δὲ παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς Θεὸς εἰς ἐστιν, διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ διὰ τὸ πᾶν, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι πιστεύοντος τοῦ προσκυνούμενος, μονάς ἐν Τριάδι καὶ Τριάδες ἐν μονάδι ἀσυγχύτως ἔνουμέντη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη, μονάς δὲ αὐτῇ καὶ Τριάδες παντεδύναμος, πατήρ ἀναρχος οὐ μόνον ὁς ἀρχοντος, ἀλλὰ καὶ ὁς κατὰ πάντα τρόπον ἀνατίος, μόνος αἰτία καὶ βίζα καὶ πηγὴ τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι θεωρουμένη; Θεότητος· δις θεωρίας γένοιτο ἡμῖν καὶ ἡδεῖς Χριστιανοῖς; ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, πρεσβείας τῆς πανυπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας; καὶ πάντιν τῶν ἀγίων. Ἀμήν.

ς'. Τις γοῦν ἀντιλογία ἔστι; περὶ τοῦ πλάσματος

torum suos est; idem præ omnibus Mohametis, qui nihil salutare, nihil utile, nihil Deo acceptum, sed omnia legi divinæ contraria docuit. Diabolus impius est; omnino ei simillimus est perniciei filius Mohametes. Deum enim adorat, quem globosum et frigidissimum appellat, Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorare sibi visus, atque nescius, corpus, non Deum a se adorari. Globus enim species, frigus qualitas corporis est. Itaque non Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorat, sed corpus adorat, nec Deum incorporeum et verum adorat, sed Deum, quem somnia impiorum conservaverunt. Prorsus ridiculum enim est, solem lucis, aut fontem aquæ, aut mentem rationis expertem cogitare. Quare pereat iste Deus. Sed Christianorum Deus unus est ante omnia et post omnia et in omnibus et supra omnia, in Patre, Filio et Spiritu sancto creditus et adoratus, unitas in Trinitate et Trinitas in unitate immista conjuncta, et individua separata, unitas eadem et Trinitas omnipotens, Pater initio carens, non solum quod tempore, sed etiam quod omnino causa non contingat, solus causa et radix et fons divinitatis Filio et Spiritui sancto insitæ: qui nobis et cunctis Christianis propitius sit die judiciali, deprecante benedictissima domina nostra, Deipara et semper Virginie Maria et omnibus sanctis. Amen.

6. Quæ vero fabula justius de luna conflictæ insul-

Α τῆς σελήνης; "Ομως πᾶς τις δὲ ζητῶν τὴν ἀλήθειαν γνώτω διτὶ τὰ θεύγατα οὐ κατ' ἐπίδειξιν γίνονται, ἀλλὰ δι' ὡφέλειαν ψυχικὴν ἄμα καὶ σωματικὴν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ηδὲ χρῆσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Μωυσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἄλλα πῶς ἐντργησε τὸ τῆς σελήνης τοιοῦτον ἐξαίσθιον θαῦμα; Αὔτης γάρ ἔστιν δὲ εἰπὸν διτὶ οὐκ ἡμίθεος διάθαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον. ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παιδεύεσθαι ἡμᾶς κατηγορεῖ ἡμῶν· ἔγω **378** δὲ, φησι, τούναντίον, διτὶ ἐπιμελούμενος; δὲ πατήρ τοῦ παιδὸς παιδεύει αὐτὸς, ἀγάπης ἐνυπαρχούσης. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἐθρίων ἀληθῶς εἰπεν· εἰ γάρ Ἐθρίοις κατὰ καιροὺς ἔτασσον δργήν ἀπὸ θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσυμβαθῆ· εἰχον καὶ γάρ προφήτας δι' ὅλου τοῦ καιροῦ καὶ ἀγιασμὸν καὶ λειωσάνην, παιδεύοντος μὲν αὐτοὺς τοῦ θεοῦ σωματικῶς, ψυχικῶς δὲ οὐ κατελιμπάνοντο. Μετὰ δὲ τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν καὶ τὸ πάθος ἐγένετο παντελής εἰς αὐτοὺς ἐγκατάλειψις ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, εἰς αὐτοὺς λέγω τοὺς αὐθάδεις.

ζ. Ἐπὶ τὸ προκείμενον οὖν ἐπιχνέλθωμεν τῆς ἡμετέρας διηγήσεώς τε καὶ ιστορίας. Τῷ θέρει τοῦ σχεδὸν ἔτους ἡρξατο φαινεσθαι κομήτης ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν τοῦ ἀρ' ἐσπέρας δριζόντος ἐκάστης· εὐθὺς μετὰ δύσιν ἡλιου, ρυμφαῖς τινὶ ἐοικων, καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάσας πανσελήνῳ οὐσῃ ἐκλεψις κατὰ τύχην γέγονε κατὰ τὴν τάξιν καὶ κύκλον τῶν οὐρανῶν φωτήρων, ὡς θύος. Τινὲς δὲ τὸν κομήτην εἰροεῖδη δρῶντες καὶ ἐκ τῶν ἐσπερίων κινούμενον καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν πορείαν ποιοῦντα καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάσαντα, καὶ τὸ σκότος τῆς ἐκλεψίας

sitas est? Nempe quicunque verum dicere cupit, scito, miracula non ostēnandi causa, sed propter salutem animæ et corporis, ut a Christo, aut propter necessitatem, ut a Moyse et Iesu, Navæ filio, fieri. Quid autem iste lunæ illud eximium miraculum edidit? Ipse enim dicit, non venisse se miraculis legem constitutum. Quin etiam nos, quod castigemur, accusat. Evidet, ait, contra dico, patrem filium, quem curæ habet, castigare, amore commotum. Ac de Hebreis quidem recte dicit. Hebrei enim nonnunquam iram Dei experti sunt, neque tamen illam inmisericordem. Habant enim perpetuo prophetas, sacra et sacerdotia, corpore a Deo castigati, sed anima non destituti. Post Christi autem supplicium et perpessionem secuta est perfecta eorum, id est contumacium, destitutio tum corporis tum animæ.

7. Redeamus jami ad res, in quibus nunc maxime versamur, enarrandas. Στατη anno 6962 in parte occidentali horizontis quotidie statim post occasum solis cometes romphææ similis apparere coepit; qui cum prope lunam esset, pleno lumine splendentem, accidit, ut defecatio lunæ fieret, secundum ordines et circumuum rerum cœlestium, ut solet fieri. Quidam cum cometem gladio similem ε regione occidentali orientem versus procedere et lunæ appropinquare viderent sentirentque tenebras defectionis, existimabant, cometem hunc ε

ἴδιντες, ἐνίμισον ὅτι ὁ κομῆτης ὁ ξφεύδης; καὶ τῇ σκιτωσὶς τῇ; σελήνης οὐτως δηλοῖ, ὅτι μέλλουσιν ἥμορφωνθασι οἱ τῶν ἑσπερίων αὐθέντες Χριστιανοὶ ἐνθεῖν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ αὐτοὺς ν.χτσουσιν. Οἱ Τούρκοι δὲ θεωροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰς φέρον οὐκ διλγοῦν καὶ λογισμοὺς ἐνέπεσον. Ἀλλὰ καὶ αἱ νύκτες **379** ἔκειναι πανσέληνοι εἶναι, οὐ διέλειπον διατραπεῖν καὶ βρονταῖν καὶ ἕκάστην ἑσπερινὴ δύρη; καὶ τῆς διυτέρης φυλακῆς τῆς νυκτός. Τῷ δὲ ποιητὶ σεισμοὶ τινες ἐλαχῖστοι ἐγίνοντο ἐπὶ τημέρας δέκα καὶ ὅκτω. Καὶ καύσων ἐν ἔκειναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲ διλγος ἦν.

Ἀλλὰ μέρος; τι περὶ τῆς φύσεως τῶν κομῆτῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ δρκῶν ἥσυχους κεραυνῶν, καὶ σεισμοῦ καὶ στοιχείων διτηγησώμεθα· καὶ διον τὸ κατὰ δύναμιν διλῶσσα πρᾶ; ὑμᾶς. "Ἄκουσον ούν.

τ'. Κομῆται λέγονται τὰ φαινόμενα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἐκχυνθέμενα, ἀπερὶ λέγουσι τινες· ἀστρα· ἀλλ' οὐκ οἰδεῖν τὶ λέγουσιν. "Ἐπεροι δὲ λέγουσιν ὅτι δαιρούντες εἰσιν, μηδεὶδες καὶ αὐτοὶ τὶ λέγουσι, καὶ σφιλερῶς βλασφημοῦνται. Ἀλλ' οὔτε ἀστρα εἰσὶν οὔτε δαιρούντες πνεύματα· τὰ γάρ δαιμόνια εὖν εἰσὶ λαμπρά, ἀλλὰ ἔνοχωμένα καὶ ἀφρνη τῆς ἀνθρωπίνης; Νῦν; Αἰδοῖς τοῦτο οἱ τινες λαλοῦντες φυλαροῦσιν ἀμαρτάνοντες. Εἰ δὲ πάλιν ἀστρα εἰσὶ καὶ πάντοτε ἀπὸ αἰώνος πίπτοντα ἥσαν, έμενεν ὁ οὐρανὸς ἀναστρος. Διὸ τοῦτο οὗτοι ἀστρα εἰσὶν οὔτε πονηρά πνεύματα, ἀλλὰ κομῆται εἰσιν. Οἱ γάρ κομῆται τοιούτοις δόψις γίνονται. Τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῇ; γῇ; καὶ ἐπὶ τῇ; αἰθέρῃ εἰσερχομένων, τὸ λεπτότατον ἐπιφέρουσι τῇ; γῇ; ὅλοις δέ προς τὸν οὐράνιον πῦρ, καὶ

adversum lunam significare, occidentales principes Christianos, conspiratione facta, adversus Turcas prosecuturos eosque devicturos esse. Atque Turcae ipsi, ista cum viderent, in timorem haud levem sollicitudinemque inciderunt. Quin etiam, cum noctibus illis plena luna esset, fulgura et tonitrua non cessabant quavis vespera usque ad secundam vigiliam. Mane autem terra tremebat mediae citet per dies octodecim. Aestus solis per idem tempus haui levis erat.

Enimvero disseramus paucis de natura cometarum, fulgurum, tonitruum, fulminum, motuum terrae et elementorum. Doco huiusmodi pro viribus de his rebus. Audi igitur.

8. Cometæ dicuntur phænomena a terra in cœlum sublata, quos nonnulli astra appellant, nescii, qui i dieant. Alii demones eos esse dicunt, qui et ipsi nesciunt, quid diant, et graviter blasphemant. Demonia enim non clara, sed obscura sunt, nec humanis oculis certi possunt. Quare istud qui dicunt, nugantur et peccant. Si autem astra essent et inde ab omni tempore caderent, cœlum non feret astris distinctum. Itaque neque astra, neque mali spiritus, sed cometæ sunt. Cometæ enim hoc modo nascentur. Venti supra terram et per aerem flantes tenuissimum terræ materiem ad ignem co-

A βιοζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἡ ὄλη οὐ κατέρχεται ἵεις οὐ σιγῆσῃ ὁ ἀνέμος. Καὶ τότε ἐκπίπουσιν ὄλομανούντων τῶν ἀνέμων, **380** ἐκκεχυμένων λαυροειδῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ δυναθέν κατακαύσμενος ὁ ἀνέμος οὐντινή λαυροειδής γίνεται· καὶ οὕτω γίνονται οἱ κομῆται. Καὶ εἰ ἄμα τῷ χρόνῳ ἐπίσημο πεπυρχτωμένος ἀνεμος, γίνεται πάλιν ἀγέλης καὶ σφίγεται τῷ ὄλμοισι αὐτῷ ἀέρες.

9'. Η ἀστροπῆ οὐκ ἐτέρη τρόπῳ γίνεται εἰ μὴ συνελλαττομένων τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν νεφελῶν συγχρουομένων, οὐ; βιαζομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων, γίνεται κτύπης, ἐν δὲ τῷ κτύπῃ συγκέχυται τὸ πῦρ παρὰ τοῦ οὐρανίου πυρός. Προτέρας δὲ τὴ βροντὴ τὶς ἀστροπῆς γίνεται· ἡμέλις δὲ ὀξετέραν ἔχοντες; τὴν δραστικὴν δὲ τοῦτο πρῶτον θεωροῦμεν τὴν ἀστροπῆν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀκούομεν τὴν βροντὴν, διότι βραδυτέραν τὴν ἀκοήν ἔχομεν. Βλέπε· ἐν παραδείγματι ἀποικίᾳ σοι. Ἀπέχοντός σού τινος πόρβωθιν κόπτοντος ἔβλα, βλέπεις αὐτοῦ τὴν ἀξίνην συγχρουομένην, καὶ οὕτω μετὰ μικρὸν τὸν κτύπον ἀκούεις.

τ'. "Αναθεν πρᾶς τὸν αιθέρα ἥπιωμένον ὑπάρχει τὸ πῦρ ἐν διορᾷ τῷ πρωστῷ τοῦ οὐρανοῦ· αὐτὸν γάρ ἔτοι τὸ τέταρτον στοιχείον, καὶ λοιμερεῖ τὸν ἑτέρων τριῶν, οὐ; μὴ λοιζομένων δι κόσμος ἀπώλεστο διαν· οἵδε γάρ διηγειργός πάν; παρετεκέυσεν αὐτά.

τ''. "Ο μὲν κεραυνός, οὗτοι γίνεται. Συγκευομένων τῶν **381** νεφελῶν γίνεται, ὥσπερ προειδομένων, κτύπος; καὶ μετὰ τὸν κτύπον γίνεται πῦρ. Τὸ δὲ ἐκεῖον ἐδὲ τύχη καὶ συνουσάσῃ μετὰ κομῆτου, οὐ χλιαρεῖ οὐδὲ οἱ κομῆται, ἀλλὰ τὸ γῆς ἐπιστρέψεται καὶ φθείρεται· θρατολ καὶ ἀπειλεῖ,

Iestem auferunt, nec descendit ea materies ventorum vi aucta, nisi dum silent venti. Tum excidunt ventis materie repletis et in speciem folii lauri effusis; quippe igne superiore inflammatus ventus cum materie formam talis folii induit. Sic igitur cometæ nascuntur. Si in frigis ventus ignitus incidit, rursus obscurus fit et miscetur cum sui simili aere.

9. Fulgor hoc modo sit, ut luctantibus ventis, et nebulis ventorum vi collisis, fragor oriatur, fragore autem ignis aevellatur a cœlesti igne. Tonitru autem prius fulgere sit; sed quoniam visum aciorem habemus, prius fulgor videmus, deinde auditus tonitru, quia auditus lentior est. En tibi ejus rei documentum. Si quis procul a te ligna credit, vides asciam immissam, paulo post demum sonitum audis.

10. Sursum per æthera dispersus est ignis toto spatio cœli. Id enim quartum elementum est, carteri tribus æquabile. Nam si æquabilia non essent, periret mundus. Atenium novit rerum auctor, quomodo ea constituerit.

11. Fulmen hoc modo sit. Nebulis collisis, fragor, ut ante dixi, et post cum fragorem ignis efficitur. Qui ignis cum cometæ junctus, non calefacit, sicut cometæ, sed in terram delatus evertit: occidit ac

άλλ' οὐ κατει, ώ; λέγουσι τινες. Καὶ οὗτος γίνεται Αρανούς, ἀστραπὰς ποιεῖ, βροντὰς τραυτίτας καὶ φυσερὰς ὥστε καὶ οἱ οὐρανοὶ σείονται καὶ ἡγεῖται· καὶ τῷ πυρὶ συνενοῦται καὶ κεραυνοὺς ποιεῖ διὸ πυρός.

ἰβ'. Περὶ δὲ σεισμοῦ ἕκουσον, καὶ οὗτον κατὰ δύναμιν δηλώσω ὑμῖν, διτὶ μετὰ καθερᾶς ἀποδείξεως τοῦτο τὸ τοῦ Θεοῦ μέγα μυστήριον ἀποδίξει οὐ δύναμαι, διτὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καὶ προνοίας αὐτοῦ καὶ βάθος καὶ ὑψὸς τῆς αὐτοῦ σφρίας ἐξηγνιάσαι ἀνθρωπίνη οὐ δύναται γλωσσα, ἀλλ' οὐδὲ γνῶτει ἐπ' αὐτὴν συνιεῖ, οὐδὲ αὐτὸς δὲ θαυμάστως Παῦλος ἵσχει εἴχειδεν τὰς ἔδοσις Κυρίου · ἀλλ' ὡς εἰπεῖται γνωστὸν οὐδὲν εἰσὶν εὐφερῆ, ώς ἐλεφρώτερα κρυφιζόμενα ἐν τῷ αἰθέρι · ἀλλ' οὗτος δικαιοθεν ἐκλείπουσιν οὔτε κάτιθεν · ἀλλ' διποι εἰσὶν οὐδὲ ιστανται, οὐχ, ώς λέγουσιν, οὐ φάνερουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δυνάμεις αὐτῶν ἐνεργοῦσιν. 'Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ οὐκ εστι γῆ · ἀλλ' ὁ κονιορτὸς αὐτῆς; λαυροειδῆς γίνεται σὺν τῷ ἄκρῳ, καὶ ἐκχέται πεπυρκτωμένος, καὶ ἐμφανῆς τῷ κόσμῳ τῷ κάτω φαίνεται. 'Ἐν δὲ τῇ γῇ οὐκ εστι πῦρ · ἀλλὰ τοῦ πυρὸς; αἱ δυνάμεις πολλάκις ἐπὶ γῆς ἐνεργοῦσιν. **382** Οὗτοι: διὸ ἐν τῷ οὐρανῷ θάωρ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι αὐτὸς πρὸς οὐρανούς ἀνάγουσι. Γέγραπται γάρ διτὶ καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν θάωρ ὑπάρχει. · ἀλλο γάρ τὸ ὑπερκύριον καὶ δῆλο τὸ ἐν κόσμῳ φανέρμενον. Τοιουτορθόποι: ὁ ἀτρητούριον εστι στοιχεῖον, καὶ δικαιοθεν καὶ κάτιθεν ἐνεργεῖ πολλάκις καὶ στρεψία καὶ τέρτα ποιεῖ. 'Ἐξ ἕκατου τῆς γῆς διάγε: νεφέλας σὺν ὑδάτει πρὸς οὐ-

dejicit, nec urit tamen, ut nonnulli dicunt. Sic fulmen fit, quod vulgo ἀρχὴν appellamus.

12. De motibus terrae jam audi, quos pro viribus explicare coquabor, quandoquidem perfecta declaratione magnum hoc mysterium Dei explanare nequio, quoniam judiciorum, providentiae et sapientiae divinae altitudinem nec lingua humana e'qui nec mens perspicere potest adeo ut ipse divus Paulus vias Domini investigare se non posse fateatur. Sed cum probenevolentia et misericordia sua omnem sapientiam et cognitionem benigne impertiverit creaturæ suæ, tum elocet nos, totum mundum, ut diximus, quatuor elementis contineri, quorum duobus iorarunt ei versus cœlum sublimia, atque nec supra nec infra plane deficiunt; nec ubi constituta non sunt, eo non perveniant, sed ibi quoque vim suam exercent. In cœlo non est terra: sed pulvis speciem folii laurei cui aere induit et ignitus effunditur et ex inferiore terra conspicitur. In terra non est ignis: sed vis ignis siccæ in terra efficax est. Ita nec aqua in cœlo est, sed tamen nebulis eo attollitur. Quod enim in sacris litteris est, etiam supra cœla aquam esse, alia est supra mundum, alia in mundo aqua. Similiter aer validum elementum est, et tum supra tum infra vim suam exerceat ac singula et prodigia efficit. Ex extrema terra nebulas cum aqua in cœlum attollit, fulgura excitat et to-

μονούς, ἀστραπὰς ποιεῖ, βροντὰς τραυτίτας καὶ φυσερὰς ὥστε καὶ οἱ οὐρανοὶ σείονται καὶ ἡγεῖται· καὶ τῷ πυρὶ συνενοῦται καὶ κεραυνοὺς ποιεῖ διὸ πυρός. Καὶ πάντας δὲ ἄτρητοις καὶ τεράττες: τὴν Οάλασσαν μετατίθει καὶ ἐκ βυθοῦ ἀμετρήτου συντερίτεται, καὶ πάντα κυμαῖναι ἐν ἴξουσίᾳ πολλῆς· περικυκλοῦσσι τὴν γῆν· αὐτὸς γάρ τὸ στοιχεῖον ἰσχυρότερον πάντων καὶ πολεμικῶν ὑπάρχει. Μικρὸν τοῦτο καὶ οὐ πάντας οὐδὲν εἰστι τοιούτος εἰς τὴν πολιάνην γίνεται δροσίς, ὡς ήτοι τεσσάρων στοιχείων καὶ διανέμεται πονηρούσιον διημένος ὑπάρχει καὶ πᾶσα τὴν γῆν εἰσι. Τὸ δὲ θάωρον γίνεται αποτελεῖ. Εἰ βούλῃ, τοῦτο δῆλη ἀληθός. Λίθος **383** θάωρος ἐπὶ βροχῆς καθαρὸς ἐν θελιῷ οὐδὲ ιδεῖ, καὶ εὑρεῖς γενοῦ, οὐς εἰπομέν. 'Ο δὲ χοῦς γεννᾷ λίθον καὶ σιδηρον καὶ πῦρ ἀποτελεῖ.

'Εντεῦθα εἰπόντες: τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἀίλιων τινῶν διηγησιν ἐν συνέδεσι, τὸ οὖν τὰ τῆς ἡμετέρης ιστορίας αὐθίς ὀψύμεδα.

ἰδ'. Τῷ αὐτῷ δὲ φθινοπώμερῳ, τοῦ ζεῦ^{ζε} ξενούς ὅηληνθει, τελέων, ἐπανέστησαν οἱ τῆς Ηλείοπονυχίου Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσπότων καὶ αὐθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Καταταχουντὸν Μανσυῆλ δεσπότην τάχα πεποιήκασι, περὶ οὐκ οἰδα τί εἰπειν, πάθεν καὶ διὰ τὸ οὗτον επεχειρίσθη. Τῷ δὲ Δεκαεπέμπτῳ τοῦ αὐτοῦ ξενούς ἐλλόντος πάλιν τοῦ Ἀμάρη οὐκοῦ τοῦ Του-

nitrus aerrima et terribilia, ita ut etiam cœla contremant et personent, atque, igni junctus, fulmina efficit. Ita aer omnes homines terret et turbat, mare cit et ex altitudine immensa concitat, cuncta agitat vi ingenti, terram circumdat. Adeo id elementum validum et vehemens est. Ex hoc igitur motus terrae oriuntur, quibus universa natura conenitetur. Terra enim, ut dictum est, a nomine portatur.

13. Aer primus ex elementis conditus est, ex aere autem aqua nata. Ita aere ex ore tuo exente et adhaerente barbare, ros nascitur, quoniam et qualiter elementis etiam homo cum universa natura compositus est. Aqua limam efficit: quod, si velis, ita experiare. Collige aquam puram urna vitrea, et emitte eam, donec deficiat, atque invenies limum, ut diximus. Limus autem lapidem gignat et ferruatum que ignem creat.

In conspectu posita elementorum et aliarum quarundam rerum natura, redeat iam, unde dicensa est, narratio.

14. Eodem autumno, anni 6962, Albanitæ Peloponnesii adversus despotas et principes suos manifeste moverunt seditionem et Manneum Canthacenzum despatam crearunt, de quo non habeo dicere, unde et cur id egerit. Decembri ejusdem anni Amates, Turachanis filius, despatarum roga-ta cum exercitu a eos adjuvando advenit: qui

ραχάνη μετὰ στρατοπέδου εἰς βοήθειαν τῶν δεσπο-
τῶν αἰτήσεις αὐτῶν, καὶ μικρόν τι κακώσαντος τοὺς
Ἀλβανίτας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ ἀδελφὸν χά-
ριν λαβὼν ἐπανέστρεψεν. Ἐνῷ δὴ χρόνῳ καὶ μὲν
ἀνεῖλεν αὐτοχειρίᾳ τὸν φιλατάτον μου αὐτὸν Ἰωάννην
ὁ ἀσεβέστατος καὶ ἀπηγένετος ἀμηρᾶς, δε δῆθεν
ἔδουλοτε τὴν ἀθέμιτον σοδομίαν πρᾶξαι κατὰ τοῦ
παιδὸς χρόνων δυντος δεκατεσσάρων καὶ μηρῶν ὅπτῳ
παρὰ ἡμέραν μίνιν· κατὰ δὲ φρόνσιν καὶ ἡλικίαν
ώστιν πλειόνων ἐτῶν ἦν. Οἱ μοι τῷ δυστυχεῖ καὶ
ἀθλιῷ γενέτῃ! Τῷ αὐτῷ δὴ Διεκεμβρίῳ ἀπῆλθον κάγω
εἰς τὸ Λεοντάριον καὶ τὸν δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν τὸν
πορφυρογένεντον προτεκόντα· καὶ εἰς τὴν δουλο-
σύνην αὐτοῦ προσεδέξατο **384** με, καὶ τὸ χωρίον
τὴν Κερτέζην εὐηργέτησκε μοι ἀργυρούσουλφο. Καὶ
πρέπει τοὺς δεσπότας Σερβίας τὸν συμπενθέρδον καὶ
γαμβρὸν αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔχρι τοῦ
αὐτοῦ ἔτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαῖς δουλείας
ώρηλίμους; ἀνὰ τούτων. Καὶ ἔτοιμασθεὶς παρεγενό-
μην εἰς Μοδώνην, ἵνα διὰ πλευσίου ἐκεῖθεν ἀπέλ-
θοι εἰς Ἐπιδαυρον τῆς Ἰλλυρίας κάκειθεν εἰς τὴν
Σερβίαν· καὶ ἑξεκόπην τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν γενομένην
σύγχυσιν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐνεκεν τῆς φυγῆς; τοῦ
γυναικαδέλφου τοῦ δεσπότου κύρῳ Θωμᾷ, οὐσοῦ Κε-
τηρίωνος τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τῆς Χλοουμούτζου
φυλακῆς. Ἐν τῷδε τῷ τοῦ κατιροῦ διαλήμματι δὲ
ἀμηρᾶς ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ τὸ Ὀρό-
θρον περιέλαβεν. Καὶ ἀπῆλθον ἡγώ διὰ θαλάσσης
εἰς τὴν Πάτραν, κάκειθεν δὲ τῆς Βοστίτζας διελ-
θών πέραν εἰς Αἰτωλίαν, καὶ τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου
τοῦ **575** ἔτους ἐκθασα εἰς τὴν Αἶνον, ἵνα καιρὸν
τινα ἐκεῖτες διεισδύσω ἀποκρύψω;, ἕως οὐδὲ ἀμηρᾶς

tamen, postquam admodum leviter affixit Albani-
ss, captivum fratrem præmii loco adeptus, rever-
sus est. Quo tempore et mense impiissimus et im-
manissimus Ameras dilectissimum mihi filium
Ioannem sua manu jugulavit, cum turpiter eo abuti-
vellet, annos quatuordecim et menses ad unum
diem octo nato, sed ad prudentiam longe majori.
Vt mihi misero et infelici patri! Eodem Decem-
bri ego Leontarium proiectus despotam Thomam
porphyrogenitum salutavi, qui in servitium sui
me recepit et Certezam oppidulum cum bulla au-
rea mihi donavit. Idem me itineri ad despotas Ser-
víæ, affines suos, multis, idoneis et necessariis
de causis vere ejusdem anni faciendo destinavit.
Paratus ad iter Mothonen veni, navigio iude Epi-
daurum Illyricam et in Serviam proiecturus. Sed
impeditus sum tumultu in Peloponneso inde exor-
to, quod frater uxoris Thomæ despotæ, filius Cen-
terionis principis, Chlomutza e custodia aufugerat.
Eodem tempore Ameras in Serviam proiectus Ho-
moërydum cepit. Ego per mare Patram, atque inde
trans Bostitzam in Aetoliam proiectus, primo die
Septembri anni 6933 Aenam veni, ut laterem
ibi aliquantisper, donec Ameras per Sophiam re-
gionem Adrianopolim redisset et ego eodem abi-
reui ad familiares captivos redimendos. Cum Ame-

Α διὰ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπαναστρέψῃ εἰς Ἀν-
δριανούπολιν, καὶ ἐλεύσωμαι κακή, ἵνα τοὺς σιχεῖους
μου αἰχμαλωτισθέντας ἐξαγοράσω. Καὶ ἐλθόντος
τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Ἀνδριανούπολει παρεγενόμην κάγω
ἐκεῖσε, καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ἵπποκόδιου τοῦ ἀμηρᾶ
τονομα Υμπραλιμ τζελεπή ἐξηγόρασα τὴν ἐμὴν
σύνευνον, οὐχ αὐτὴν μόνην ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς
Χρυσοβεργίναν, καὶ ἐν τῇ Πάτρᾳ τῷ Φεβρουαρίῳ
μηνὶ μετ' αὐτῶν ἐπανέστρεψα, πολλὰ κακοπαθήσας
καὶ καταναλώσας ἐν τῇσε τῇ ἀποδημίᾳ. Καὶ στε **385**
ἐγὼ εἰς Ἀνδριανούπολιν διέτριβον, τῷ Ὁκτωβρίῳ
δὴ μηνὶ ἥλθεν δι Τουραχάνης μετὰ τῶν οἰκιῶν αδετοῦ
καὶ πολλῶν στρατοπέδων εἰς βοήθειαν τῶν αὐθεντῶν
καὶ δεσποτῶν, καὶ τοὺς Ἀλβανίτας πινετέλως ἐδοξ-
λωσεν τούς ποτε ἀφρινάσσαντας, καὶ τὸν φευδόδεσπο-
τῆτην αὐτῶν ἐδίωξεν. Ἐνῷ δὴ χρόνῳ καὶ τῇ β' Ἰα-
νουαρίου μηνὸς ἐγεννήθη τῷ δεσπότῃ κύρῳ Θωμᾷ δ
κύρῳ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ
μηνὶ τοῦ **576** ἔτους ἀπέθανε Θάξιστρος ἡ καλή μου
Ουγατήρη, αἰχμάλωτος ούσα ἐν τῷ τοῦ ἀμηρᾶ σερβο-
γικῷ λοιμώδει νόσῳ, οὖσα ἐτῶν ἰδ' καὶ μηρῶν πάντες
ἡν ποτε διὰ προστάγματος τοῦ δοιδίμου βασιλέως
κύρῳ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου ἐδοδώκειν εἴς
σύνευνον τῷ κληρονόμῳ καὶ αὐθέντῃ τῇ; Αἰνου καὶ
τῇς Ιθάμης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, ὡς πρόεφην ἐν τοῖς
πρώην βιβλίοις. Ἐγώτερος δὲ θλιπὸς οὐκ οἶδα τὸν ταύ-
την; θάνατον. Οἱ μοι, οἱ μοι, τῷ ἀθλιῷ γενέτῃ! Καὶ
τῇ κε' τοῦ Ὁκτωβρίου ἀπεστάλην πρέσβυτος πρὸς τὴν
τῶν Ἐνετῶν ἀριστοκρατίαν, δουκῆς δυτος ἐτοι αὐτοῦ
τοῦ Φραγκίσκου Φούσκαρι· ὃς' ἡ εὐηργετήθην καὶ
ἐπιμήθην διὰ κρημάτων τε καὶ γρυμάτων. Καὶ
τῇ σ' τοῦ Ἀπριλίου ἐπανέστρεψα εἰς τὴν Πάτραν.

ras Adrianopolim advenisset, affui et ego, et a
primario praefecto stabuli Ameræ, Ibrahim tzelepe,
conjugem et ejus comitem Chrysoberginam redemi,
et mense Februario cum hisdem Patram reverti,
multis in eo itinere miseric exantlati magnoque
sumptu facto. Quo tempore autem Adrianopoli com-
morabar, mense Octobri, Turachanes cum filiis
magnisque copiis ad auxilium despotorum et prin-
cipium advenuit, et rebellis Albanitas penitus coer-
cuit et falsum despota eorum fugavit. Eodem au-
to, mensis Januarii die secundo, Thoma despote
D filius natus est Manuel Palæologus. Mense Septem-
bri anni 6934 Thamari, filia mea pulcherrima, in
serragio Ameræ captiva, morbo pestifero mortua
est, annos quatuordecim et menses quinque nata:
quam quondam iussu venerandi imperatoris, domi-
ni mei Constantini, heredi et principi Aenii, Itho-
nies et loco. um adjacentium desponderam, sicut
supra a me explicatum est. Ego miser ignorans
mortem ejus. Hec me infelicem parentem! Die 25
Octobris legatus missus sum ad senatum Veneto-
rum, duce etiam tum eodem illo Francisco Fuscaro:
a quibus auctus et ornatus sum pecuniis ac litteris.
Die 6 Aprilis Patram redii, solius Dei auxilio sal-
vus e periculo mari, in quod in itinere deveneram.
Junio ejusdem anni Ameras urbem Athenas cepit;

Θεοῦ καὶ μόνου βοήθειά ὁλόξεμεν τὸ τῆς Θελάσσης κακὸν, ὅπερ καθ' ὅδον ἡμᾶς; εἴρε. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους περίλαβεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν Ἀθηνῶν πόλιν. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἀπειθόντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς Ἀλβανίαν σχεδὸν ἐλίω τὸ πλέον μέρος αὐτῆς. Τέλος κακῶς **386** ἀπειθώθη παρὰ τῶν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ ἱάγκου δηλοντούς καὶ Καπιστρανοῦ καὶ τέρρων ἑξοχωτάτων ἀνδρῶν· δε τητηθεῖς φεύγων ὄχετο, καὶ δι χρήσιμος ἐκεῖνος μπετλέρυμπετης Τουραχάνη, ἀπέθανεν.

ιε'. Καὶ τῷ **387** ἔτει τοῦ τῆς Οὐγκρίας περιπέδου ἄρχων καὶ κυβερνήτης Ἱάγκος ἐτελεύτησεν. Ἀλλὰ ἡ καὶ δι Καπιστρανὸς, ἐτι δὲ καὶ δ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης κύριος Γεώργιος; δι Βούλκος ἐτελεύτησε. Καὶ Μαΐῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ βασιλισσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν δὲ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ διεβή πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰ; ἀμήρισσαν μετὰ τοῦ τυφλοῦ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς; Θωμᾶς τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἀρασα μεβ' ἐστητῆς ἀπαντα τὸν βίον ἡτοι περιουσίαν καὶ ὑπαρξίαν κινητήν, φιδούμενος διὰ τὸν βίον τῆς μητρός τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν. Καὶ τῷ ἔτει **388** μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης Λάζαρος, καὶ δι ἀμηρᾶς; Μεμέτην τὸν αὐτοῦ μπετλέρυμπετην ἴδιορισεν ήτα, εἰ δύνατον ἦν, μετ' εἰρήνης τὸ Σμεντόροβον καὶ πασαν δῆ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβη καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν δώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ δῆ τοῦ Λαζάρου· ὅπερ καὶ οὐ κατώρθωσ τότε, εἰ μὴ μίνον τὸ Περιστέριν παρέλαβε προδοσία, μετὰ δὲ τινὰ καιρὸν καὶ τὸ Σμεντόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον. Καὶ τῇ βασιλίσσῃ **387** ἕως τάχα τινὰ

atque Julio mense in Albaniam profectus, non multum absuit, quin majorem partem hujus quoque terrae in potestatem redigeret; sed postremo ab iis, qui auxilio venerant, Janco, Capistrano et aliis viris præstantissimis virtus recessit. Sub idem tempus egregius ille beglerbegus Turachanes in vivis esse desit.

15. Anno 6965 Hungarorum dux et princeps Jaucus mortuus est; imo etiam Capistranus et Servie princeps et despota, Georgius Dulcus. Maii mensis die secundo anni ejusdem etiam regina, uxor ejus, obiit: quo ferme ipso die et hora ad Ameram et amerissam se contulit filia ejus cum cieco fratre natu maximo et Thoma Cantacuzeno avunculo, ablatis secum omnibus facultatibus sive rebus mobilibus. Anno 6966, mense Novembri, ipse Lazarus despota mortuus est, et Ameras Mchometi, beglerbego suo, mandavit, ut, si fieri posset, pacatione sibi compararet Smentorobum et totam Serviam, et alia pro his uxori et liberis Lazari daret: cuius voti tum non compos factus est, sed solum Peristerium prædictione obtinuit; aliquanto post tamen etiam Smentorobum et locum alium. Regiūne castella quadam data sunt, quæ Ameras in Bosna habebat. Maii die 15 ejusdem anni Ameras in Peloponnesum venit, et Corinthum, exercitu reli-

A κάστρα, ἢ περ δ ἀμηρᾶς; ἐν τῇ Μπόσνᾳ κέκτητο. Μαΐῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους; δ ἀμηρᾶς παραγέγονεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καταλείψας; πτρατὸν, περιεκύλωσεν αὐτὴν πολιορκῶν· αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόπου καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε τὰ μὲν ἡχαλώτευσε, τὰ δὲ τριφάνισε καὶ ἐνέπρησε, ἐξαρέτως δὲ τὴν Ἀκωβαν, τὸν Ἀετὸν καὶ τὰ Ιενταχυρία. Κάκειμεν ἐξελθὼν κατὰ τὸν Μοχλίου ἐπέδραμεν, καὶ δι τότε ἐκεῖσε ἡγεμονεύμαντα ἔδωκεν αὐτὸν μετ' εἰρήνης τῷ ἀμηρᾶ, δι καλοκαγαθὸς Ἀσάνης Δημήτριος. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κάκεισεν πάλιν ἐπιστρέψας δι ἀμηρᾶς εἰς; Κόρινθον ἐπεσεν, ἦν δὴ καὶ ἐσδύκασιν αὐτῷ οἱ γενναῖοι δροχοντες; ἀλευ ἀντιλογίας τινὸς, δι Ἀσάνης Ματθαίος; λέγω, δι γυναικάδελφος τοῦ δεσπότου κύριος Δημητρίου, Βιτίος δὲ Παύλου τοῦ Ἀσάνη, τὸν παλαιὸν καὶ νέον κακὸν, καὶ δι Λουκάνης Νικηφόρος. Έγόνες δὲ τοῦτο ἐν μηνὶ Αὔγουστῳ τῇ σ'. Ὡν δὲ μὲν εἰς ἡγεμόνευεν ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ ὥφελεν, δὲ δι Ἀσάνης ἦν ἀπεστάλμένος σπουδῇ παρὰ τὸν δεσπότου ἐν αὐτῇ, ὥπως χρηστοτέρως φυλάξῃ τὴν πόλιν· κάκεινος δὲ συντομεύρως παρέδωκεν αὐτήν. Καὶ οὐκ οἰδασιν ὅτι εἰ καὶ τὴν Κόρινθον ἐδωταν, δῆλον ἐστι κατὰ τὰ πράγματα δι τὸν περιφερειαν τοιούτων ποτρόπως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἦδε ἡ πόλις εἶχε. Τάχα καὶ δρυμοποιικά εἰρήνης πεποιήκασι μετὰ καταστάσεως, ὅτι καὶ δεσπότης; **388** δι κύριος Θωμᾶς τὴν Πάτραν δώσῃ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἐτι δὲ καὶ τὰ Καλάβρυτα καὶ ἄπλως πάντα δοσα δι μαχαρίτης βασιλεὺς Κωνσταντίνος δεσπότης ὃν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ είχεν. Απέρ δὴ ως ἤκουουσεν δι δεσπότης κύριος Θωμᾶς δι αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν ἐν τῇ

cito, oppugnari iussit, ipse, per medium terram procedens, cuncta aut in servitutem rediget aut delebit et combuscat, in primis Acolam, Aētum et Pentachyria. Inde progressus Mochlīum incursarit, quam urbem pacifice illi tradidit ejus tam præfetus optimus Demetrios Asanes. Julio mense inde reversus Corinthum adortus est, quam haud cunctanter ei dederunt duces fortissimi, Matthaeus Asanes, frater uxorius Demetrii despōtæ, filius Pauli Asanis, quod vetus et recens malum fuit, et Nicephorus Lucanes, mensis Augusti die sexto, quorum alter utinam ne administrasset urbem, quam administrabat, alter, Asanes, dedita opera a despota missus ad diligentius eam tuendam, etiam citius eam tradidit. Adeo nesciebant, cum Corinthum traderent, urbem se tradere, quæ, si rem estimare velis, in Peloponneso id esset, quod caput in corpore est. Mox etiam pactionem eum sacramento fecerunt, ut Thomas despota Patram cum locis adjacentibus traderet; præterea Calabryta, et omnino cuncta, quæ beatæ memorie imperator Constantinus despota, cum is in Peloponneso esset, habuerat. Quæ ubi audiit Thomas despota; eorum dominus et princeps, cum omni familia Mantinea degens, in viciniam Trypes buna, ubi frater ejus et isti rerum tam laudabilium auctores erant, conces-

νομον ὃν οὐκ ἡδύναντο βαστάζειν. Καὶ πῶς θεὸς, θεὸς, τὰ ποιήματα αὐτοῦ μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ; Εἰ δὲ θεὸς ὁν ἀληθῆς καὶ τὰ πάντα τριώσκων πρὸν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἐδιώκε νόμον μὲν ἀτελῆ διὰ τοῦ Μίωντέως διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθενείαν, τέλειον δὲ τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, πῶς τὸ τέλειον ὥσπερ ἀγνοῶν ή μετεμεληθεῖς εἰς τὸ ἀτελές πάλιν κατήγαγε; Τὸ γάρ τέλειον οὗτον; ἐστὶ τέλειον, εἰπερ οὐτε ἀλλιπές ἐστιν οὐτε περιττὸν καὶ παρέκχον, ὥσπερ τὸ Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ἡ ἀληθεία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ τέλειον καὶ ὀληθὲς καὶ ἄγιον καὶ οὐαρερίαν καὶ ὅδητιάν ἀποκαλεῖ. Οἱ δὲ τοῦ τοιούτου Μωάμεθ ἀκόλουθοι, δικαιουόντες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἔδιδες μεγάλα καὶ ἀδύνατα· τίς γάρ δύναται ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἐκυτὴν καὶ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης; αὐτοῦ τῆς καρδίας; Τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκοφαντούντων εἴχεσθαι; Τίς δύναται ἀγαπᾶν **366** τοὺς ἔχθροὺς αὐτοῦ; καὶ τὰ ἔτερα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτειλεν ὁ θεὸς τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ κοράν συγχαταβάσεως ἔνεκεν, ἵνα φάδιος πληρώσῃ οἱ ἀνθρώποις τὸν νόμον πρὸς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν. Εἰπερ γάνην οὐκ ἀνεφαίνετο ὁ Χριστὸς θεὸς καὶ θεὸς Γίος, ἀλλ᾽ οὐτως ἀπλῶς ἀνθρωπὸς ὡς ὁ Μωάμης, ἐδεόμεθα ἂν τιναν ἀποδεῖξεν εἰς τὴν ἀληθείας φανέρωσιν· ἐπειδὲ δὲ θεὸς ἀληθῆς τρανῶς ἀναφαίνεται, περιστὸν ἥγημαι δούναι ὅλις ἀπολογίαν περὶ τούτου· ως γάρ θεὸς καὶ ποιητὴς, οἰδε τὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλ᾽ δύμας ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μωάμεθ λόγων τὸ ἀποτον. Αὐτός; ἐστιν ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς; Λόγος; θεὸς ἐστὶ καὶ ψυχὴ

θεὸς ἐστὶ καὶ Πνεῦμα θεοῦ. Καὶ εἰ Λόγος θεὸς ἐστὶ, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ἐποίησεν, Ὁ γάρ τοῦ θεοῦ ἀργός οὐκ ἀν ποτε ἀρνῶν εὔρισκεται· οὐτε γάρ ὡς Υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐλάττων αἵτοι τοῦ θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐτε ως ἀλόγος αὐτοῦ. Καὶ εἰ ψυχὴ καὶ Πνεῦμα θεοῦ ἐστι, πῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πνεύματα βάρος; ἐνθηκε μὴ δυνάμενα φέρειν αὐτό; Ἐτι δὲ αὐτὸς φέρει πρὸς τοὺς αὐτῷ ἀκολουθοῦντας διὰ οὐδέντι εἰσιν εἰ μὴ πληρώσαπεν τὸν τε Μωσατίκην νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοράν. Καὶ εἰ μὲν βαρέα καὶ δυσδόστακτα διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐτω παραγγέλλει ὑμῖν, ως εἰ μὴ πληρώσητε τὸν τε παλαιὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδέντι ἐστε, τοῦτον ἐστιν οὐδεμία ὑφίσει ἐστιν ὅμιλος; Εἰ δὲ **367** τέλειον ἐστι τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ καὶ ἐστι, ματαίως δρα δικαιούντες τὸ κοράν διεγέρθη, καὶ ἀληθῶς καταψεύσθησι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγέλου, τελείον εἶναι δεδμενὸν διορθώσεως.

"Ετι δὲ εἰ δὲ Γαβριὴλ ἀνελάβετο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὑμου αὐτοῦ, τίς χρεία ζώου, ίνα ἀπὸ τοῦ Νεκταρίου ἀποκύπεσθαι αὐτὸν ένιος Τερεουταλῆμ; "Ετι τίς μερισει; τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ εὐρών αὐτὸς πεντακοσίων ἑτῶν διάστημα ἀνήγγειλε τῷ Μαχούμετ; "Ετι εἰ μὲν διδι βημάτων ποδὸς ἐμετρήθη τούτο τὸ διάστημα, πῶς περιεπάτησε σῶμα πάχος ἔχον τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ως αὐτὸς τερπτεύεται; Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, δύγγελοι δὲ καὶ ψυχαὶ ἀνέργονται, πῶς τὰ ἀσώματα σωματικῷ βήματι μετροῦνται;

D Spiritum Dei esse. Quodsi ratio Dei est, quomodo, qui cuncta novit, sine ratione egerit? in ratione Dei enim nulla omnino insciitia inest. Neque enim ut Filius Dei minor est Deus ipso ei Patre, neque et ratio ejus.. Atque si anima et Spiritus Dei est, quomodo animis et spiritibus hominum onus impinguat, quod ferre non possint? Idem asseclis suis dicit, nihil eos esse, nisi legi Mosaicæ, Evangelio et Corani satisfaciant. Quodsi gravia et difficultia ad serendum injungit Evangelium, quid magister vester ita vobis præcepit, nisi veteri legi et Evangelio satisfaciatis, vos nihil esse, hoc est nihil frugis habere? Deinde si perfectum est Evangelium, ut est sanc, nequidquam Coranem ita tueri conantini, ut eum indulgentiae causa editum esse dictatis, et omnino inepte de Christo Evangelio affirmatis, perfectum illud esse, cum correctione egeat.

Præterea, si Gabriel eum humeris imposuit, quid bestia opus erat ad serendum eum Meccallierosolyma, ani quis longitudinem viæ a primo cœlo ad secundum emensus, eam distantiam itineri quingenitorum annorum parem esse reperit et Mohameti nūntiavit? Nam si gradibus mensurata est ea distantia, quomodo corpus crassum ultra cœla processit, ut ille hallucinatur? Quodsi hoc fieri non potuit, sed angeli et animæ ascendunt, quomodo regiones super cœlum sitas corporeis gradibus metuantur

quonodo Deus sit, qui haud neverit opus suum nec operis sui vires? Si Deus verus et qui omnia nosset, antequam fierent, legem imperfectam per Moysen propter imbecillitatem hominum, perfectam autem per Evangelium edidit, quonodo perfectam hanc quasi oblitus et negligens rursus in imperfectam converterit? Perfectum enim est, quidquid nec mancun, nec nimium est, quale sane Evangelium esse constat. Adeo ipse Mohametis Evangelium perfectum, verum, sanctum, et salutem et viam vitæ appellat. Mohametis asseclē autem, quo impium hunc hominem defendant, aīunt, Christum magna et majora, quam prestari possunt, præcepisse. Quis enim alium ut scipsum, ei Deum ex omni animo diligat? Quis pro iis qui nos insectantur et calumniantur, precetur? Quis inimicos amet? et que alia hujus generis sunt. Itaque Deum Mohametem et Coranem ob indulgentiam misisse, quo facilius homines legi ad salutem suam assūtiant. Si Christus non esset manifesto Deus et Dei Filius, sed simpliciter homo, sicut Moyses ille, forsitan argumentis opus foret ad verum demonstrandum; sed cum eum revera Deum esse sit in confessō, omnino ejus causam agere supervacaneum esse arbitror. Nam ut Deus et creator vim operis sui novit. Sed videamus tamē in Mohametis verbis quid insit ineptiarum. Ipse testatur ac dicit, Christum rationem Dei, et animam Dei, et

τὰ ὑπέρ τὸν οὐρανὸν, ἀτινά ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ δῆ-
νανταις διελθεῖν τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν. ἀκρι λέγω καὶ
οἰόρα καὶ τὰ τούτοις δημοια; "Ἐτι μὲν πῶς εἰς τὴν
ἀνάβασιν ἐδεήθη ἀγγέλων ἀναβούσαι αὐτὸν εἰς τοὺς
οὐρανοὺς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει οὐδὲκ μόνος, ἀλλὰ μόνον
τοῦ ζῶου Μπαράκ, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ
Μ. καὶ διασώσῃς; Καὶ τίς οὖτα περάφρων δι μῆ
τῶν τοιούτων κατεγνωκάς;

Διά τοι τούτο παντελῶς κωλύουσιν οἱ ἔκεινοι
ἀκέλευθοι μετά τινων διαλέγεσθαι, τὸν ἐλεγχον δει-
λιώντες· οὐδὲ γάρ **368** ὅγνοοῦντες εἰσι τὴν τοῦ
διαδασκάλου αὐτῶν ματαιότητα. 'Αλλά' δημως κίκει-
νοι ἀσύμμωνοι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχουσιν. Οἱ μὲν
γάρ τῷ τοῦ θανάτου φόδρι καὶ ἀκοντες ἐπονται, εἰ
δὲ θεως ἀφόδως καὶ ἐν ἔξουσίᾳ ιδιᾳ ἐγένοντο, εὐθὺς
Χριστιανοὶ ἐγένοντο ἄν· οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συνεπαχθέν-
τες ὡς βίσαια καὶ ἀληθῆ καὶ ὡς ὠμολογημένα ἔχουσι
τὰ τοῦ Μωάμεθ φεύδη καὶ τερατεύματα· οἱ δὲ οὐ
βούλονται ἀποστῆναι τῆς πατροπαράδειου πλάνης
αὐτῶν αἰδοῖ τῶν γονέων, ἀλλ' ἐπ' ἔκεινοις τιθέσαι
τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀπολογίας· οἱ δὲ διὰ τὸ
ἄνετον καὶ ἀλεύθερον καὶ περὶ τὰς ἥδους ἐνδέ-
σμον οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πλάνης, ἀλλὰ τὴν
ἀκαθαρσίαν καὶ ματαλαν διαιταν προστροῦνται, γν-
ώσκοντες μὲν δι τοις οὐκ εἰσιν ἀπὸ Θεοῦ τὰ λεγό-
μενα, λέγουσι· δὲ δημως ἀντικρυς, ὡς προειρηται,
ὅτι 'Οδὸς ἐντολῶν σου γνῶναι οὐ βούλομαι. Καὶ διὰ
τοῦτο οὐδὲ παραχωροῦντες ἀναγινώσκεσθαι τὴν θελαν
Γραφὴν περ' ἔκεινοις, ἵνα μὴ τὸ τοῦ διαδασκάλου
αὐτῶν φεύδος εἰς ἐλεγχον ἐλθῃ. 'Εν γάρ τῷ κεφα-
λᾳ τῷ Ἰωνᾶ οὖτα φησίν, ὅτι καν δηοΐδ; ποτε

*incorporea, quae quidem tempore brevissimo ea,
quae infra cœlum sunt, æra et æthera et his simili-
tia, transire possunt? Aut quid Mohametos angelis in
ascensu egebat, ut in cœla ab iis eveneretur, in
descensu non egebat, sed sola bestia Barac usus est
ut Meccani rediret? Quis adeo stultus sit, qui hæc
improbanda esse non sentiat?*

Cavent omnino hanc ob causam illius asseclæ, ne
eum quoquam disputent, refutationem metuen-
tes. Neque enim ignorant magistri sui vanita-
tem. Nihilo tamen minus ipsi inter se dissen-
tiunt. Alii enim inviti metu mortis eum sequuntur,
qui, si timore vacui et sui juris essent, statim
Christiani fierent; alii, errore obsticti, ut certa et
vera et probata venerantur mendacia et prodigia
Mohometis; alii a majoribus sibi traditos errores
propter verecundiam parentum relinquere non
audent, sed hos sibi ad Deum excusationi fore
confidunt; alii denique propter indulgentiam et
libertatem et veniam explendæ libidinis errorem
deserere recusant, atque impuram et vanam vitam
præopiant, qui quæ docentur, divina non esse
probe sciunt, sed, ut dixi, liquido profidentur, viam
mandatorum Dei nosse se nolle. Eadem de causa
nec sacras Litteras legi permittunt, ne magistri
sui mendacia agnoscantur. In capite Jona enim di-
cit, quicunque Coranem impugnans deprehendatur,

A φωραθείη ἀντιλέγων τῷ κοράνῳ, θάνατος ἔστω ἡ τι-
μωρία, μηδὲ πιστεύειν ἔτερον πλὴν αἰτοῦ· ἐν δὲ
τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ φησι, εἰ Μή πιστεύσῃς
ἔτερον πλὴν τοῦ ἐπομένου τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ. •
Καίτοι γε τὸ Εὐαγγέλιον σωτηρίαν εἶναι λέγων καὶ
διδηγίαν, καὶ μηδὲν εἶναι τοῖς Σαρακηνοῖς μὴ πλη-
ρώσασι· τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. Πάλιν δὲ δι
αύτος; **369** ὡς περ ἐπιλαθμενο; τὸν ἔστυτον λόγων
ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φησὶν ὅτι Ἐγειρο μὲν δὲ ἐμδες
νόμος καὶ ὑμῖν δὲ ὑμέτερος· ὑμεὶς ἐλεύθεροι ἐστε
διη ἐγὼ πράττω, κάρω ὡν ὑμεῖς. Τοῦτο γοῦν θίδην
ἐστι τοῦ παρατετραμμένου νομος, τὸ μὴ μόνον μετὰ
τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνον τοῦτον εὑρί-
σκεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀστυνομίαν μηδέποτε συμφω-
νεῖν, ἦσπερ καὶ δι παρὸν οὐτοῖς Μιάμβει ἐν διη τῷ
αὐτοῦ συγγράμματι. Τὰ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐχ
οὐτῶς, ἀλλὰ πάτερα ἡ Θελ Γραφή, ἡ τε παλαιὴ ἡ τε
νέα, μία ἐκάστη πρὸς ἀστυνομίαν κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν
συμφωνεῖ, καὶ αὐτὶς αἱ δύο δημοῦ κατὰ πάντας εὐ-
ρίσκονται τὰ αὐτὰ καὶ φρονοῦσαι καὶ λέγουσαι.
Καὶ εἰκότες· δὲ γάρ αὐτῆς Θεός ἐστιν δι ποιητῆς καὶ
νομοδότης τῆς τε νέας καὶ παλαιᾶς. Ἐγὼ δὲ τάχα
δι μετά τα Ἡσίου καὶ Δαβὶδ τῶν προφητῶν εἰπον·
« Ἰν τι, Κύριε, ἔδες ἀσεδῶν εὐδοῦται; » Καὶ ὅτι
ἔμοι παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὅλη-
γον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά σου· ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ
τοῖς ἀνδροῖς, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ
ἔστιν ἀνάγεις; ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν καὶ στερέωμα
ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν, ἐν κόποις; ἀνθρώπων οὐκ εἰτε
καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. Διέ τοῦτο
ἐκράτησεν αὐτοὺς; ἡ ὑπερηφάνεια εἰς τέλος· περιε-

eum morte multitudinēs esse, nec oportere cuiquam,
nisi sibi, credi; idem in capite Amram dicit: « Ne-
mini credite, nisi qui legi nostræ obtemperat. » Et
tamen Evangelium salutem et viam appellat et Sar-
cenos, nisi legi et Evangelio satisfaciant, nihil agere
dicit. Bursus quasi oblitus, quæ ante dixi, set, in
eodem capite, « Mihi, inquit, mea lex, vobis vestra
est; vos corum, quæ ego facio, expertes estis, ego
eorum que vos facitis. » Nimirum insanæ men-
tis est, non solum cum bonis sapientibusque non
consentire, sed etiam secum pugnare, ut Mo-
hametes hic in toto libro suo facit. Haud ca-
dem ratio Christianorum librorum est, sed om-
nis sacra Scriptura, tum vetus tam nova, non
solum pro se utraque accuratissime secum concor-
dat, sed etiam ambas partēs prorsus inter se consenti-
entes et congruentes habet. Nimirum idem Deus
auctor et legislator novæ et veteris Scripturæ est.
Enimvero cum Isaïα¹ et Davide prophetis rogare,
« Quare, Domine, via impiorum sternitur? » aitque
dicere possim, non multum absuisse, quin labarent
pedes mei et falleret vestigio; invidisse me impīi;
cum viderem peccantium pacem; nullam cerni
improbationem in morte eoram nec firmitatem in
eorum flagellatione, eos æramnis hominum non
obnoxios esse, nec cum hominibus castigari.
Quapropter invasit eos postremum superbia atque

Εάλιτος ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἔκυρων. Ἐξεκεύσεται οὐς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν· διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας· διενοήθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ· ἀδικίαν εἰς τὸ ὄφος ἐλάλησαν. Ἐθεντο εἰς οὐρανοὺς τὸ στόμα **370** αὐτῶν, καὶ ἡ γλώσσα αὐτῶν δηγήθεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ σὺν τῷ θεοπάτορι Δαΐδης καὶ αὐτὸς κεχρέδησεις ὅτι Διὸς τὸς δολιθητας αὐτῶν οὐλού αὐτοῖς κακά, Κύριε· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι. Πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν ἔκπινα; Ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ὡς εἰς ἐνύπνιον ἐγεγειρομένου. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἔκουσενώσεις.

Ἐτις ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λέγεις δὲ Μωάμεθ ὅτι οἱ δαιμονες σωθῆναι μέλλουσιν, Ὡριγέναις αἱρετικῷ ἀκολουθῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φησίν διτοπολοὶ τῶν δαιμόνων ἀκούσαντες τὸ τοῦ Μωάμεθ κεράν ἀναγινωσκόμενον ἐπήγεισαν καὶ ἰθαύμασαν καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν· ἀλλὰ νῦν οὐκ οὕτως, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀποφαντεῖται ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαιμονες. Εἰπερ γοῦν δύναται σωθῆναι εἰς καὶ μόνον; ἐκ τοῦ τάγματος αὐτῶν, δύναται σωθῆναι καὶ πάντες. Ἀλλ᾽ ὥσπερ πάντοτε αὐτὸς ἐκυρώντις ἀντιλέγει καὶ ἴναντιούται, οὗτοις καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατὰ πάντα λέγουσι τὸ Εἴαγγέλιον τέλειον καὶ ἀγιον καὶ σωτηριον ὡς τοῦ Χριστοῦ λόγους, νῦν δὲ ὡς καὶ ποιλάκις ἴναντια τούτῳ καθόλου λέγουσιν. Ὁ γάρ Χριστός οὖτος εἰρήκε πρὸς τοὺς τῆς γεέννης ἀξίους· «Πορεύεσθε ἀπὸ ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις **371** αὐτοῦ.» Τοῦτο τοῖνυν εἰπὼν οὐδένα τῶν δαι-

cinxerunt se iniustitia et impietate. Emanabit tanquam ex adipe iniustitia eorum; processerunt ad componendos animos, meditati et locuti sunt in pravitate, iniuriantem verbis extulerunt; collocarunt in celis os suum, et lingua eorum ad terram penetravit. At idem cum patre Dei Davide dicam: «Propter fraudes eorum immisisti illis mala, Domine: dejecisti eos dum se efferrunt. Quam præcipites dati sunt in miseriari! Defecerunt, perierunt iniustitia sua, tanquam somnium expurgiscentis. Delebis, Domine, in urbe tua imaginem eorum.»

Eodem capite Mohametes dæmones salvatum iridicit. Origenem hæreticum secutus. Quod enim alio loco narrat, multos dæmones, qui Mohametis Coranem prælegi audirent, eum librum laudasse et admiratos esse, et sive ei habenda esse salvatos: nunc quidem non idem dicit, sed in universum docet, dæmones salvos fore. Si enim unus ex eorum ordine salvari potest, omnes salvari possunt. Sed sicut ubivis secum pugnat et dissentit, ita hic quoque. Nam cum ipse et associæ ejus Evangelium omnino perfectum, sanctum et salutare esse dicant ut doctrinam Christi, nunc, ut sæpe, huic generali sententiæ contraria proferunt. Christus enim gehenna dignis ita edixit: «Abitε hinc, exscrandi, in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus.» Quod cum diceret, nullum dæmonum exec-

A μόνων ἀφήκεν ἐκτῆς τῆς κολάσιος. Καὶ εἰκότες· ὁ γάρ σεσωτυμένος σὺν μετανοᾳ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτὸς συμβάλλει διὰ πράξεως; εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδὸν. Ἐπὶ γάρ τοῦ σώματος οὐ δύναται ἀνθρωπος ποιῆσαι τὸ κατὰ βούλησιν ἡτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον, η̄ ἐμπεσεῖν οὐκ ἔχει ἐπ’ ἔκουσιας ἐπανελθεῖν εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ οὔτες, ἀλλὰ πᾶς τις ἀνθρωπος ἐπ’ ἔκουσιας ἔχει ἵνα μὴ ἀμάρτῃ, διπερ ἐστὶν ἀδύνετα ψυχῆς· ἀμαρτὶν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ θέλησιν ἔστιν ἵνα καὶ αὐτὶς ἀνακαλέσῃται ἔκυρων, καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν τῆς ψυχῆς ἐκανελθοῖ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερθῆναι, καὶ η̄ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἰρηται, ποιήσῃ καὶ Ἑργα ἀξιόχρεα, η̄ κατὰ δεύτερον, ὡς φασι, πλοῦν μόνον μετανοῶν εὑρίσκεται. Καὶ διανάγαθος Θεός, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνεις τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατελῶν καὶ γεγονὼς ἀνθρωπος, ἐκχέει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, διπερ ἐστὶ μείζον πάσῃς πράξεως ἀγγέλων, τε καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀντὶ πασῶν ἀρετῶν τοῦτο λογίζεται, καὶ πρὶς ἐκυρών προταχαλεῖται αὐτοὺς καὶ φίλους αὐτοῦ καὶ θείστην. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαβόλου ποῦ μετάνοια; πῶς ταπείνωσις; «Η γάρ μετάνοια ἐκ ταπείνωσεν; Καὶ νετεῖται» πρότερον γάρ καταγινώσκει τις ἐκυρών ὡς κακῶς πράξαντος. Επειτα μετανοεῖ ἐφ’ οἷς ἡμαρτεῖν. «Ο δὲ διάδολος τούναντίον στέργει μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἡμαρτεῖ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πρήξεος καὶ συνεργῆς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας εὑρίσκεται. Τί; γοῦν κοινωνία Θεῷ καὶ διαβόλῳ; **372** Άρτι ματαίως ἐλάλησεν διαβόλος, εἰπὼν δὲ δύναται σωθῆναι εἰς διάδομονες.

mit de poena. Nec immerito. Nam qui propter penitentiam salvatur, factis suis pro viii. iiii. confert ad salutem obtinendam. Corpore enim homo facere, quod vult, non potest, velut a morbo sibi caverre, aut, postquam incidit in morbum, pristinam valetudinem ad arbitrium recuperare; contra animo omni homini licet ac concessum est peccatum vitare, qui morbus animi est, aut, si peccavit, revocare se et non solum recuperare pristinam animi valetudinem, sed etiam longe firmorem sibi parare, atque aut cum penitentia, ut dixi, opera salutaria edere, aut solam viam, ut aiunt, penitentiae tenere. Deus optimus enim, qui ob salutem hominum, reliquo caelo, in terram descendit et homo factus est, misericordiam suam, quæ omnibus angelorum hominumque factis major est et par habet virtutibus, effundit, eos ad se invitat et amicos sibi facit. At ubinam in diabolo penitentia? Ubinam submissus animus? Penitentia enim animi non nisi submissi est. Nam prius aliquis quod male fecerit, se accusat, deinde eum penitet eorum quæ fecit. Sed diabolus amat potius peccatum, quod comisit, et pro viribus adjuvat perniciem hominum. Quæ igitur diabolo cum Deo communio? Ergo temere Mohametes loquuntur, cum dæmones salari posse dicit.

"Ετι δι αύτος Μωάμεθ φησι περι τοῦ κοράν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ γινώσκει τὴν τούτου ἔξτηγησιν, ἀλλὰ η μόνος ὁ θεός. Καὶ εἰ τοῦτο ἔστιν ἀλήθεια, ποία ἔστιν ἡ τοῦ κοράν ἀφέλεια; "Ισως γάρ οὕτως ἡδύνατο ὥφελησαι, εἰπερ τγίνωσκον τὸ παρὰ Θεοῦ λεγόμενα. ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ εὑρίσκεται μαρτυρῶν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ κοράν λεγόμενα, τις ἡ τούτου ὕφέλεια: Πάντως οὐδὲμία. Καὶ τις μείζων ἀλληλαγόντες ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ Θεοῦ ὁ περὶ τοῦ Μωάμεθ δοθεὶς νόμος; Οὐ γάρ δὴ ματαίως νομοθετεῖ ὁ θεός. Τίδον τούτων καταφυγές ἔστι τὸ κοράν, διότι οὐκ ἔστιν παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμά ἔστι διανοίας αὐτοῦ τοῦ κακοδαίμονος. Καὶ πρόσθιον ἐξ αὐτοῦ τοῦ κοράν, διότι εἴτε τῇ παλαιᾷ Γραφῇ συμφωνεῖ οὗτε τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, καίτοι γε διμολογοῦντος τοῦ Μωάμεθ ὅτι ἄγαται καὶ καλεῖται εἰσιν αἱ Γραφαὶ, καὶ διότι οὐδὲν εἰσιν οἱ ἔκεινοι ἀκόλουθοι εἰ μή πληρώσαιν τὸν τε νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. "Ετι σχεδὸν δι' ὀλον αὐτῆς ἔστιν τὸν τε ἀντιλέγων. "Ετι οὐδὲν θεῦμα ἐποίησεν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων. "Ετι διμολογούμενα ψεύδη περιέχει, διπερ ιστοι τοῦ Θεοῦ ἀλλότριον πάντη. "Ετι βίαιον ἔστι καὶ καταλύει τὸ αὐτεξόμενον, διπερ οὐδέ ποτε ὁ θεός ἀνέτρεψεν. "Ετι παντελῶς ἔστιν ἀτακτον, καὶ τὸ ἀτακτον μαχράν ἔστι τοῦ Θεοῦ· οὐ γάρ ἔστιν ὁ θεός ἀτακτος; θεός;. "Ετι πονηρὸν **373** ἀναφαίνεται· καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάσης ἐπέκεινα εὐθύτητος; καὶ ἀπλότητος; "Ετι πεπλασμένας καὶ τερατώδεις θεωρίας περιέχει· καὶ πῶς τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ τοῦ πονητοῦ καὶ δοτῆρος; τῆς ἀληθείας; Τὸ δὲ πάν-

Α τῶν τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρώτον, ὅτι παρὰ ὑπηρεσίους ἐξεδόθη τὸ τοιοῦτον κοράν, καὶ τὸν θεόν διαβάλλοντες λέγωσιν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη.

Θαυμάζω γάρ ἐγώ γε καὶ λίσταν ἔκπληκτομα: πῶς τὸν Χριστὸν διέφεντες, οἱ τάλανες τικολούθησαν τῷ Μωάμεθ. Αὐτὸς καὶ γάρ ὁ τοῦ Μωάμεθ νόμος, τοῦτον ἔστι τὸ κοράν, αὐτὸδ τοῦτο φησιν ὅτι δι': ἀγγέλου εὐτγγείζοθη τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ δι': Πνεύματος: ἀγίου διγένεθη τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ συνελήφθη, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ, ἀλλ' ἐκ παρθένου ἀγνωτάτης καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἀλλαχεις γυναικας καθαρας γεννηθῆναι· ἐν γάρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Αἰνεσάν φησιν. «Ω ἐταῖροι τῆς βιβλου (τοῦτον εἰ πιστοῖ), μή λέγετε περὶ τοῦ Θεοῦ πλήν τῆς ἀληθείας, διότι ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς υἱός ἔστι τῆς Μαρίας καὶ ἀπόστολος Θεοῦ καὶ Λόγος; Θεοῦ, διὸ ἐν αὐτῇ ἔληκε διὰ Πνεύματος τοῦ ἀγίου. » Τίδον γῶν θεὸν ὁνομάζας; καὶ Λόγον Θεοῦ καὶ Πνεύμα ς αἱρον τὴν τρισυπόστατον Τριάδα ὁ δόλος οὐκ ἔνοιξε τοὺς τῆς ψυχῆς δρθαλμοὺς ἰδεῖν τὸ φῶς τῆς Τριάδος;. Καὶ εἰκότως· ὡσπερ γάρ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς εὐρισκόμενα **374** ἔμβρυα πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ζωήν μὲν ἔχουσιν, ἀνωφελὴ δὲ καὶ ἀνόητον, καὶ ψυχὴν μή δυναμένην διακρίναι τὸ κρείτον τοῦ χείρονος, ἢ περὶ καὶ εἰδὼν γεννηθέντα οὐκ εἰσιν ἀνίκανοι. ἀλλ' ἐκτρώματα καὶ ἀμβλώματα, οὐτως καὶ πᾶς ἀσεβῆς δι μή ἀναγεννηθεῖς δι' ὄντας καὶ πνεύματος, τοῦτον ἔστι διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, οὐ διεναται ἰδεῖν τὸ οὐράνιον φῶς καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ διὸ τοῦτο μύσας τοὺς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δρθαλμοὺς; δι μάταιος σκοτεινὸς ἐναπελείθη

continet, cum Deus sit omnis veritatis auctor. Quorum malorum omnium prius et posticum est, quod a dæmone editus est coran iste, quamvis cum a Deo editum esse dicant Deum calumniantes.

Miror equidem et almodum stupeo, quod, Christo relieto, miseri isti Mohametem secent sint. In ipsa enim Mohametis lege, hoc est Corane docetur, Christum per angelum Matri Iesu prænuntiatum, per Spiritum sanctum sanctificatum, vi divina, non naturali, conceptum, et e virginē sanctissima et per omnibus feminis pura natum esse. Capite Aenean enim dicit: «Socii Scripturæ (hoc est, filieles).

D ne dicatis nisi verum de Deo, Iesum Christum Filium Mariæ et legatum et Verbum Dei esse, quem in ea collocavit per Spiritum sanctum. » Itaque miser iste, cum Deum appellaret et Verbum Dei et Spiritum sanctum, hoc est sanctam Trinitatem, non aperuit tamen oculos mentis ad videndum lumen Trinitatis. Nimurum sicut in ventre matris fœtus immaturi vitam quidem, sed inutilem et suis nesciam, atque mentem, utrum melius, utrum Iesus sit, non discernentem habent, aut, ante tempus editi, non homines, sed partus præposterior vel abortus sunt, ita quisquis impius per aquam et spiritum, hoc est sanctum baptismum, non regeneratus, cœlestis lumen et veritatem aspicere nequit; et propterea, clausis oculis mentis, nebulo iste occa-

ώς δ πατήρ αὐτοῦ δ διάδολος. Περὶ γὰρ τοῦ ἀγίου Ηνεύματος συνεχῶς ἐν τῷ κοράν μέμνηται. Φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐμπιστῷ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ὅτι περὶ τῆς Μαρίας ἐνεψυσθεσμεν αὐτῇ ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου. Καὶ πάντως οὐδύναται εἰπεῖν ὅτι περὶ ἀγγέλου εἴπε τοῦτο δ Θεός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα περὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτον φησιν, ἀλλ' ὅτι ἡν δραφανδις καὶ τὸν ἡτῆς ὑπὲ Θεοῦ συνχθεῖται. "Ετι τὸν Χριστὸν Λόγον Θεοῦ δινομάζει, ὡς εἱρηται, καὶ ψυχὴν Θεοῦ καὶ προφήτην πάντων τῶν προφητῶν μέγιστον, τὸν δὲ Μωάμεθ οὕτως μόνον προφήτην δικλίνει. "Ετι τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ Ἀθραδὺ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ διολογοῦσιν εἶναι τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπαγγελίας δὲ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ ἐστιν, ὅτις ἐξελήθη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδίσκης Ἀγρέρ ἐκ τοῦ οίκου τοῦ Ἀθραδύ. "Ετι δ Χριστὸς οὐδὲν ποτε ἐποίησεν ἀμαρτίαν (Λόγος γὰρ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα **375** Θεοῦ οὐ δύναται πλανηθῆναι), δὲ Μωάμεθ εἰδωλολάτρης ἐγένετο καὶ φονεὺς καὶ ἄρπαξ καὶ ἀσελγῆς, καὶ ποιῶντος ἐπέροις & αρτήμασιν Ἑνοχος ἐγένετο, ἐφ' οὓς δ Θεός, ὡς φασιν, αὐτὸν συνεπάθησεν. "Ετι δ Χριστὸς φρικὰ καὶ ἔξαστα πεποίηκε θαύματα, ὡς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαΐδῃ μεμχρύρηται ὅτι δ Χριστὸς τυφλοὶ, ἐψωτίσε, λεπροὶς ἐκαθάρισε, νεκροὺς ἀγέστησε καὶ διλαμποῦσιν εἰργάστεο. δὲ Μωάμεθ οὐδὲν θαῦμα πεποίηκε κατὰ τὸ κορίν, ἀλλ' ἡ μόνον τὸ τῆς σελήνης, διπερ ἐστι φεῦδος διτικρυς, καὶ ἐπερά τινα αἰσχρὰ, διπερ καὶ παρεσιωπήθησαν καὶ τῇ σιγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ λίκν δύσφημον. "Ετι κατὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τὴν δικήσιαν δ

catus mansit, ut pater ejus diabolus. Sancti Spiritus enim in Corane perpetuo mentionem facit. Capite Empia enim nomine Dei de Maria dicit : « In-spiravimus ei per Spiritum sanctum. » Profecto enim dicere non potest, de angelo hoc Deum dicere. Ilæc igitur de Christo prædicat ; de Mohamete nihil ejusmodi, sed orbū eum suisse et vagum hominem a Deo compulsum. Idem Christum Verbum Dei appellat, ut diximus, et aṇīnam Dei et prophetam omnium prophetarum maximum, Mohametem autem simpliciter prophetam. Deinde Christum ab Abrahamo, Iaaco et Jacobo, quibus promissa data erant, genus ducere consentiunt ; Mohametem autem ex Ismaelis posteris est, qui cum matre sua, Agar ancilla, ab Abrahamo domo ejectus est. Christus nunquam peccavit (nam Verbum Dei et Spiritus Dei non potest peccare), sed Mohametes idololatra, homicida, prædo, libidinosus, multisque aliis vitiis obnoxius erat, ob quæ eum Deus, ut aiunt, miserratus est. Christus stupenda et eximia miracula edidit, sicut in capite Elmaida confirmatur. Christum cæcis visum restituisse, seabioses purgasse, mortuos suscitasse, et multa alia fecisse. Contra Mohametes nullum miraculum edidit secundum Coranem, præter unum illud de luna, quod manifestum mendacium est, et alia quedam turpia, quæ silentio prætermissa sunt propter nimiam infamiam.

A Χριστὸς ἐσταύρωται καὶ τέθνηκε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δειπνᾷ τοῦ Πατρὸς κιθηται· κατὰ δὲ τὸ κοράν, ὃς δῆθεν τιμῶντες αὐτὴν, λέγουσιν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη δὲ ὅμως. Καὶ ίδον δοσον ἀπὸ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὀληθετας καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Μωάμεθ φεῦδολογίας δ Χριστὸς ζῶν ἀνεψιλνεται καὶ ὁμολογεῖται, δ δὲ Μαχούμεθ οὐτοσιν, ὃς πάντες οι τὰ ἔκεινους φρονοῦντες διμολογοῦσιν, ἀπέθανε καὶ οὐκ ἀνέστη. Καὶ τοίνυν διὰ ταῦτα πάντα τὸν Χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν καὶ μὴ τῷ Μωάμεθ ἀκολουθεῖν. Πῶς γὰρ ἔδει πιστευθῆναι τὸ τοῦ Θεοῦ λόγια ἀνθρώπῳ ὄμοιῳ κατὰ πάντα τῷ δαιμονι ; Καὶ εἰ βούλει, παραβάλλωμεν ἀμφοτέρους, καὶ γνωστόμεθα τὰ τούτων ιδιώματα. Ο διάδολος ἐπηρέμονος καὶ ἀλλαζόν, δ Μωάμεθ **376** ἐπηρέμονος καὶ ὀλαζόν· τις γὰρ μείζων τοῦ Μωάμεθ, δες ὑπεραναδάς τοὺς οὐρανοὺς ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ εἱρηκε, καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς δινάμεις τῷ Θεῷ προσωμίει, καὶ μετίης τῶν ἐπτακότων ἀγγέλων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάθεμου παντὸς προστάτης ; Ο διάδολος ἀνθρωποτόνος ἐστι, καὶ δ Μωάμεθ τοὺς μὴ πισθομένους τοῖς δύγμασιν αὐτοῦ θανάτῳ κατεδίκασεν. Ο διάδολος ἀπατῶν ἐστι, καὶ δ Μωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐνδοὺς καὶ ὁσπερ τι δίλεξερ ἐν ἀγκίστρῳ ἐνθειεῖ τοὺς ἀνοήτους πρὸς ἐκατὸν ἐφελκύσατο. Ο διάδολος φευτῆς ἐστιν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς δ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἐν διη τῷ κοράν τρανῶς ἀναρρινεται. Ο διάδολος ὑπουλός ἐστι· καὶ τις διλος ὡς Μωάμεθ τῇ ταπεινώσει ὑπερκριθεὶς τὴν ὑψηλοφροσύνην ἡσπάσατο ; Ο διάδολος σύμβουλος ἐστι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ ὑπὲρ πάν-

B Christus secundum Evangelium et revera crux affixus, mortuus et sepultus est, surrexit, in celum ascendit et a dextra Patris sedet; secundum Coranem autem, utpote eum venerantes, dicunt, eum non mortuum esse, sed tamen in celum ascendiisse. Itaque veritas Evangelii et mendacia Mōhameti testimonio sunt et consentiunt, Christum vivere; Mōhametem iste vero, ut omnes assecurat eum convenient, mortuus est nec surrexit. Ob hæc omnia igitur Christum proficeri, non Mōhametem sequi debabant. Quis enim dicta Dei ab homine omnino dæmoni simillimo accipiat? Si placet, comparremus eos et cognoscamus utriusque proprietates. Diabolus elatus et nebulo; Mōhametis elatus et nebulo. Quis enim Mōhametem major, qui supra celum, ut ipse de se prædicat, et omnes angelos egressus Deum convenit et angelis, qui peccaverant, divinam gratiam reconciliavit, quin etiam totius mundi patronus fuit? Diabolus homicida est; Mōhametem eos qui dogmatis suis non obtemperarent, morte multavit. Diabolus fraudulentus est; Mōhametem licentiam voluptatum faciens, quas quasi ut escam hamo affixit, imprudentes ad se pellexit. Diabolus mendax est, nec tantus tamen, quantus Mōhametem, quod toto Corane clare demonstratur. Diabolus subdolus est; quis autem pariter ac Mōhametem, humilitate occultans superbiam, blanditus est? Diabolus veli-

τας δὲ Μωάμεθ· οὐδὲν τύρος ὑγίεις, οὐδὲν ὡφέλιμον, οὐδὲν Θεῷ δεκτὸν, ἀλλὰ τὰ πάντα κατὰ τοῦ θείου νόμου ἐδιδάξεν. Ὁ διάβολος ἀθέος ἔστι, καὶ κατὰ πάντα δυσίος αὐτῷ δὴ τῆς ἀποικείας υἱὸς ὁ Μωάμεθ· Θεὸν γάρ προσκυνεῖ καὶ κτρύπτει δόλοσφαιρον καὶ φυγόστατον, Θεὸν προσκυνεῖ τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα, μήτοις δὲ δεῖλαίος δῆτι σῶμα προσκυνεῖ καὶ οὐ Θεὸν· ἡ γάρ αφάλκη εἶδος σώματός ἐστι· καὶ ἡ ψυχὴς ποιότης σώματος. Τὸν δὲ Θεὸν τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα οὐ προσκυνεῖ, ἀλλὰ σῶμα, οὗτος θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ **377** θεὸν προσκυνεῖ δύνεις· τῶν ἀσεβῶν διαπλάττουσι. Γελοίον γάρ πάντως ἐστὶ δοξάζειν τινὲς θλιψιῶν φῶς μή ἔχοντα καὶ πηγὴν δινευ διατος καὶ νοῦν λόγον μή ἔχοντα. Ως ἀπόλοιτο δ τοιοῦτος θεός· Ὁ δὲ παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς θεὸς εἰς ἐστιν, ὁ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μονὸς ἐν Τριάδι καὶ Τριάς ἐν μονάδι ἀσυγχώτως ἐνομένη καὶ ἀμεριστῶς διαιρουμένη, μονὸς ἡ αὐτῇ καὶ Τριάς παντούμαρος, πατὴρ ἄναρχος οὐ μόνον ὡς ἀρχοντός, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀνατίος, μόνος αὐτία καὶ βίζα καὶ πηγὴ τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι θεωρουμένη· θεότητος· δει πλεως γένοιτο ἡμῖν καὶ ἡδει Χριστιανοῖς· ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, πρεσβείεις τῆς πανυπερευλογημένης δεσποινής ἡμῶν θεοτίκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἀγίων. Λαμψ.

Β τῆς σελήνης; "Ομως πᾶς τις δὲ ζητῶν τὴν ἀλήθειαν γνώτω ὅτι τὸ θυσύρατα οὐ κατ' ἐπίδειξιν γίνονται, ἀλλὰ δὲ ὡφέλειαν ψυχικὴν ἄμα καὶ σωματικὴν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ή διὰ χρῆσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἱησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἀλλὰ πῶς ἐντρέγγησε τὸ τῆς σελήνης τοιούτον ἔξαίσιον θαῦμα; Αὔτως γάρ ἐστιν δὲ εἰπὼν ὅτι οὐκ ἡγίασθε διὰ θαυμάτων δουναῖ τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παιδεύεσθαι ἡμᾶς κατηγορεῖ ἡμῶν· ἐγώ **378** δὲ, φησί, τούναντίον, ὅτι ἐπιμελούμενος ὁ πατήρ τοῦ παιδὸς παιδεύει αὐτὸν, ἀγάπης ἐνυπαρχούσης. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἐβραίων ἀληθῶν; εἰπεν· εἰ γάρ Ἐβραῖοι κατέκαιροὺς ἐλασσονούσης θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσύμμαθη· εἴχον καὶ γάρ προφήτας δι' ὅλου τοῦ καιροῦ καὶ ἀγιασμὸν καὶ ιερωσύνην, παιδεύοντος μὲν αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ σωματικῶς, ψυχικῶς; δὲ οὐ κατελιμπάνοντο. Μετὰ ἐξ τῶν τοῦ Κυρίου σταυρὸν καὶ τὸ πάθος; ἐγένετο παντελής εἰς αὐτοὺς ἐγκαταλείψις ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, εἰς αὐτοὺς λέγω τοὺς αὐθάδεις.

ζ. Έπι τὸ προκλείμενον οὐν ἐπιχνέλωμαμεν τῆς
ἥμετέρας διηγήσεώς τε καὶ ιστορίας. Τῷ θέρετ
τού, σύζητο ἔτεσι; ήρετο φαινεσθαι κομήτης ἐκ τῶν
δυτικῶν μερῶν τοῦ ἀρ' ἐσπέρας ὅρίζοντος ἐκάστης;
εὐθὺς μετὰ δύσειν ἥλιον, βρυμφαῖξ τινὶ ἐοικών, καὶ
τῇ σελήνῃ πληγισάσας πανσελήνων οὔσῃ ἐκλειψίς
κατὰ τύχην γέγονε κατὰ τὴν τάξιν καὶ κύκλον τῶν
օυρανίων φωστήρων, ὡς θέος. Τινὲς δὲ τὸν κομήτην
ξιφοειδῆ δρῶντες καὶ ἐκ τῶν ἐσπερίων κινούμενον
καὶ πρός ἀνατολὰς τὴν πορείαν ποιοῦντα καὶ τῇ σε-

torum suasor est; idem præ omnibus Mohametes, qui nihil salutare, nihil utile, nihil Deo acceptum, sed omnia legi divinæ contraria docuit. Diabolus impius est; omnino ei siuillimus est perniciei filius Mohametes. Deum enim adorat, quem globosum et frigidissimum appellat, Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorare sibi visus, atque ne- scius, corpus, non Deum a se adorari. Globus enim species, frigus qualitas corporis est. Itaque non Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorat, sed corpus adorat, nec Deum incorporeum et verum adorat, sed Deum, quem somnia impiorum confinxerunt. Prorsus ridiculum enim est, solem lucis, aut fontem aquæ, aut mentem rationis experitum cogitare. Quare pereat iste Deus. Sed Christianorum Deus unus est ante omnia et post omnia et in omnibus et supra omnia, in Patre, Filio et Spiritu sancto creditus et adoratus, unitas in Trinitate et Trinitas in unitate immista conjuncta, et individua separata, unitas eadem et Trinitas omnipotens, Pater initio carens, non solum quod tempore, sed etiam quod omnino causa non continetur, solus causa et radix et fons divinitatis Filio et Spiritui sancto insitæ: qui nobis et cunctis Christianis propitius sit die judiciali, deprecante benedictissima domina nostra, Deipara et semper Virgine Maria et omnibus sanctis. Amen.

6. Quæ vero fabulari istius de luga confictæ insulæ

sitas est? Nempe quicunque verum dicere cupit, scito, miracula non ostendandi causa, sed propter salutem animæ et corporis, ut a Christo, aut propter necessitatem, ut a Moyse et Jesu, Navæ filio, Iheri. Quid autem iste lunæ illud eximium miraculum edidit? Ipse enim dicit, non venisse se miraculis legem constitutum. Quin etiam nos, quod castigemur, accusat. Evidem, ait, contra dico, patrem filium, quem curæ habet, castigare, amore commotum. Ac de Hebreis quidem recte dicit. Hebrei enim nonnunquam iram Dei experti sunt, neque tamen illam immisericordem. Habant enim perpetuo prophetas, sacra et sacerdotia, corpore a Deo castigati, sed anima non destituti. Post Christi autem supplicium et perpessionem secuta est perfecta eorum, id est contumacium, destitutio tum corporis tum animæ.

7. Redeamus jam ad res, in quibus nunc maxime versamur, enarrandas. **A**etate anni 6962 in parte occidentali horizontis quotidie statim post occasum solis cometes romphææ similis apparere cœpit; qui cum prope lunam esset, pleno lumine splendentem, accidit, ut defecio lunæ fieret, secundum ordines et circuitum rerum coelestium, ut solet fieri. Quidam cum cometem gladio similem e regione occidentali orientem versus procedere et lunæ appropinquare viderent sentirentque tenebras defectionis, existimabant, cometem hunc et

ἴδιντες. ἐνίμενον ὅτι ὁ κομῆτης ὁ ξιφεύδης καὶ ἡ σκήτωσις τῆς ασέληνης οὐτῶς δῆλοι, ὅτι μέλλουσιν ἔμφρωνται οἱ τῶν ἑστερῶν αὐθέντες Χριστιανοὶ ἐλθεῖν κατὰ τὸν Τούρκων, καὶ αὐτοὺς ν.κ.σουσιν. Οἱ Τούρκοι δὲ θεωροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰς φέρον οὐχ ὀλίγον καὶ λογισμοὺς ἔνπεσον. Ἀλλὰ καὶ αἱ νύκτες **379** ἔκειναι πανσέληνοι οὖσαι, οὐ διέλειπον ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καθ' ἕκαστην ἑπέρων δύρι: καὶ τῆς δευτέρας; φυλακῆς τῆς νυκτός. Τῷ δὲ πρώτῃ σεισμοὶ τινες; ἐλαφροὶ ἐγίνοντο ἐπὶ τῇσιρας δέκα καὶ ὅκτω. Καὶ καύσων ἐν ἔκειναις ταῖς ἥμέραις; οὐκ δίλγος ήν.

Ἄλλὰ μέρος; τι περὶ τῆς φύσεως; τῶν κομητῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ὀλρων ἡγουν κεραυνῶν καὶ σεισμοῦ καὶ στοιχείων διτγησώμεθα· καὶ δοσον τὸ κατὰ δύναμιν διλῶσω πρός; οὐδέποτε; οὐκ δίλγος ήν.

τ'. Κομῆται λέγονται τὰ φαινόμενα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἐκχυνθέμενα, ἀπερ λέγουσι τινες; ἀστρα· ἀλλὰ οὐκ οἰδεῖν τι λέγουσιν. Ἐπεροὶ δὲ λέγουσιν ὅτι δαιμονίες εἰσιν, μή εἰδότες καὶ αὐτοὶ τι λέγουσι, καὶ σφιλερῶς βλασφημοῦσιν. Ἀλλὰ οὔτε ἀστρα εἰσὶν οὔτε δαιμονίκα πνεύματα· τὰ γάρ δαιμόνια οὖσα εἰσὶ λαμπρά, ἀλλὰ ἐξοφυμένα καὶ ἀφανῆ τῆς ἀνθρωπίνης οὐδεῶν. Διὸ τοῦτο οἱ τεῦτα λαλοῦντες φυλαροῦσιν ἀμαρτάνοντες. Εἰ δὲ πάλιν ἀστρα εἰσὶ καὶ πάντες ἀπὸ αἰῶνος πίπτοντα ἡσαν, θμενεν δὲ οὐρανὸς ἀνεστρος. Διὸ τοῦτο οὖσα ἀστρα εἰσὶν οὗτε πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ κομῆται εἰσιν. Οἱ γάρ κομῆται τοιούτοις ἡπατοῖς γίνονται. Τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῇς γῆς καὶ ἐπὶ τῷ αἰθέρᾳ εἰσερχομένων, τὸ λεπτότατον ἐπιφέρουσι τῇς γῆς οὐδεὶς διέβαλεν πρός τὸ οὐράνιον πῦρ, καὶ

comparatam lunam significare, occidentales principes Christianos, conspiratione facta, adversus Turcas prosecuturos eosque devicturos esse. Atque Turcae ipsi, ista cum viderent, in timorem haud levem sollicitudineinque inciderunt. Quin etiam, cum noctibus illis plena luna esset, fulgura et tonitrua non cessabant quavis vespera usque ad secundam vigiliam. Mane autem tētra tremebat mediae et iefē per dies octodecim. Aestus solis per idem tempus haui levis erat.

Enimvero disseramus paucis de natura cometarum, fulgurum, tonitrum, fulminum, motuum terrae et elementorum. Docebo quidem pro viribus de his rebus. Audi igitur.

8. *Cometæ dicuntur phænomena a terra in cœlum sublata, quos nonnulli astra appellant, nescii, qui et dicant. Alii dæmones eos esse dicunt, qui et ipsi nesciunt, quid di. ant, et graviter blasphemant. Demonia enim non clara, sed obscura sunt, nec humanis oculis cerni possunt. Quare istud qui dicunt, mugantur et peccant. Si autem astra essent et inde ab omni tempore eaderent, cœlum non ferret astris distinctum. Itaque neque astra, neque mali spiritus, sed cometæ sunt. Cometæ enim hoc modo nascuntur. Venti supra terram et per aereum flantes tenuissimum terræ materium ad ignem coe-*

A βιαζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἡ ὄλη οὐ κατέρχεται ἵνας οὐ σιγήσῃ ὁ ἀνέμος. Καὶ τότε ἐκπίπετουσιν διομανούντων τῶν ἀνέμων, **380** ἐκκεχυμένων λαυροειδῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἀνωθεν κατακαθυμένος ὁ ἀνέμος σὺν τῇ ὄλῃ λαυροειδῆς γίνεται· καὶ οὐτω γίνονται οἱ κομῆται. Καὶ εἰ ἄμα τῷ πῦρι ἐκπέρηδι πεπυρκωταμένος; ἀνεμος, γίνεται πάλιν ἄγλις καὶ σμίγεται τῷ ἔμοιν αὐτοῦ ἀέρε.

9'. Η ἀστροπῆ οὐκέτι ἐν ἑτέρῳ τρόπῳ γίνεται εἰ μὴ συναλλαττούσιν τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν νεφελῶν συγχρουομένων, ὡς βιαζομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων, γίνεται κτύπης, ἐν δὲ τῷ κτύπῃ συγκέχυται τὸ πῦρ παρὰ τοῦ οὐρανίου πυρὸς. Προτέρος δὲ τὸ βροντὴ τῆς ἀστροπῆς γίνεται· ἥμελις δὲ ὁ ἔντερον ἔχοντες; τὴν ὥραν; διὰ τοῦτο πρῶτων θεωροῦμεν τὴν ἀστροπῆν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀκούμεν τὴν βροντὴν, διότι βραδυτέρων τὴν ἀκοήν ἔχομεν. Βλέπε· ἐν παραβεβίγματι ἀποδεῖξω σοι. Ἀπέχοντός σού τινος; πόρβωθεν κέπτοντος ξύλα, βλέπεις αὐτοῦ τὴν ἀξινῆν συγχρυνομένην, καὶ οὕτω μετὰ μικρὸν τὸν κτύπην ἀκούεις.

10'. *"Αναθεν πρὸς τὸν αἰθέρα ἢ πλανένον ὑπέρχει τὸ πῦρ ἐν δλῃ τῷ πρωστῷ τοῦ οὐρανοῦ· αὐτὴν γάρ ἔστι τὸ τέταρτον στοιχείου, καὶ ισομερεῖ τῶν ἑτέρων τριῶν, ὡς μὴ Ισαζομένων δι κόσμος ἀπολέστο ἀν· οἵδε γάρ δημιουργὸς πῦρ; παρετεκέυσεν αὐτά.*

11'. *"Ο μὲν κεραυνὸς οὗτος γίνεται. Συγχρυνομένων τῶν **381** νεφελῶν γίνεται, ὥσπερ προείπομεν, κτύποις, καὶ μετὰ τὸν κτύπην γίνεται πῦρ. Τὸ δὲ ἐκεῖνο ἐὰν τύχῃ καὶ συνουσάσῃ μετὰ κομῆτου, οὐ χλιαρεῖ ὡς οἱ κομῆται, ἀλλὰ ἐλλαγῆς ἐπιστέρχεται καὶ φθείρεται· θρυατοί καὶ ἀπειλοί,*

Ilestem auferunt, nec descendit ea materies ventorum vi aucta, nisi dum silent venti. Tum excidunt ventis materie repletis et in speciem folii laurei effusis; quippe igne superiori inflammatus ventus cum materie formam talis folii induit. Sic igitur cometæ nascuntur. Si in frigus ventus ignitus incidit, rursus obscurus fit et miscetur cum sui simili aere.

9. *Fulgor hoc modo fit, ut luctantibus ventis, et nebulis ventorum vi collisis, fragor oriatur, fragore autem ignis aevellatur a cœlesti igne. Tonitru autem prius fulgere fit; sed quoniam visum acriorem habemus, prius fulgor videmus, deinde audimus tonitru, quia auditus lentior est. En tibi ejus rei documentum. Si quis procul a te ligna credit, vides asciam immissam, paulo post demum sonum audis.*

10. *Sursum per æthera dispersus est ignis loto spatio cœli. Id enim quartum elementum est, characteris tribus æquabile. Nam si æquabilia non essent, periret mundus. Atenim novit rerum auctor, quomodo ea constituerit.*

11. *Fulmen hoc modo fit. Neblis collisis, fragor, ut ante dixi, et post eum fragorem ignis efficitur. Qui ignis cum cometæ junctus, non calefacit, sicut cometæ, sed in terram delatus evertit: occidit ac*

άλλ' οὐ καίει, ώ; λέγουσι τινες. Καὶ οὗτοι γίνεται δικαιούσθε, δικαιούσθε λέγομεν ἔρχον.
 ιβ'. Περὶ δὲ σεισμοῦ ἀκούσον, καὶ οὗτον κατὰ δύναμιν δηλώσω ὑμῖν, διτὶ μετὰ καθηρᾶς ἀποδεῖξες τοῦτο τὸ τοῦ Θεοῦ μέγα μυστήριον ἀποδεῖξει οὐ δύναμαι, διτὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καὶ προσείτες αὐτοῦ καὶ βάθος καὶ ὑψός τῆς αὐτοῦ σφράγες ἐξιγνιάσσαι ἀνθρωπίνη οὐ δύναται γλώσσα, ἀλλ' οὐδὲ γνῶσται ἐπ' αὐτὰ συνιεῖ, οὐδὲ αὐτὸς ὁ θαυμάσιος Παῦλος Ισχύει ἐξηγῶν τὰς ἀδόσες Κυρίου· ἀλλ' ώ; εἰπελαγχών; ὃν οἰκτίρμων καὶ πολέμεος καὶ ἀπατῶν τοφέων καὶ σύνεσιν φιλανθρώπων; τῷ τοῦ αὐτοῦ ἐχαρίστεο πλέσματι, οὗτοι γνωρίζεις ἡμῖν διτὶ πέσσα τιτίσεις κανεῖται, ώς προείπομεν, ὅπερ τῶν τετσάρων στοιχείων, ὃν τὰ μὲν δύο εἰσὶν εὐφερῆ, ώς ἀλισφρώτερα κυρφίζομενα ἐν τῷ αἰθέρι· ἀλλ' οὔτε ἄνωθεν ἐκλείπουσιν οὔτε κάτωθεν· ἀλλ' δους εἷς εἰσὶν οὐδὲ θαυμάται, οὐχ, ώς λέγουσιν, οὐ φιλάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δυνάμεις αὐτῶν ἐνεργοῦσιν. 'Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ οὐκ εστι γῆ· ἀλλ' ὁ κονιορτὸς αὐτῆς λαυροειδής γίνεται σὺν τῷ ἀέρι, καὶ ἐκγείται πεπυρακτωμένος, καὶ ἐμφανής τῷ κόσμῳ τῷ κάτω φαίνεται. 'Ἐν δὲ τῇ γῇ οὐκ εστι πῦρ· ἀλλὰ τοῦ πυρὸς; αἱ δυνάμεις πολλάκις ἐπὶ γῆς ἐνεργοῦσιν. **382** Οὕτω: διτὶ ἐν τῷ οὐρανῷ διδωροῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι αὐτὸς πρὸς οὐρανούς ἀνάγουσι. Γέγραπται γάρ διτὶ καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν διδωροῦ ὑπάρχει· διλό γάρ τὸ ὑπερκύριον καὶ διλό τὸ ἐν κόσμῳ φαίνεται. Τοιουτορθόν; ὁ ἀέρις Ισχυρὸν ἐστι στοιχεῖον, καὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἐνεργεῖ πολλάκις καὶ σημεῖα καὶ τέρτια ποιεῖ. 'Ἐξ τούτου τῆς γῆς δύναται νεφέλας σὺν δύστῃ πρὸς οἴ-

dejicit, nec urit tamen, ut nonnulli dicunt. Sic fulmen sit, quod vulgo ἀρχήν appellamus.

42. De motibus terrae jam audi, quos pro viribus explicare coquabor, quandoquidem perfecta declaratione magnum hoc mysterium bei explanare nequeo, quoniam judiciorum, providentiae et sapientiae divinae altitudinem nec lingua humana e'qui nec mens perspicere potest adeo ut ipse divus Paulus vias Domini investigare se non posse fateatur. Sed cum probenevolentia et misericordia sua omnem sapientiam et cognitionem benigne impertiverit creaturæ suæ, tum elocet nos, totum mundum, ut diximus, quatuor elementis contineri, quorum dui leviora sunt et versus cœlum sublimia, attinente nec supra nec infra plane deficiunt; nec ubi constituta non sunt, eo non perveniant, sed ibi quoque vim suam exercent. In cœlo non est terra: sed pulvis speciem folii lauri cui aer induit et ignitus effunditur et ex inferiore terra conspicitur. In terra non est ignis: sed vis ignis saepè in terra efficax est. Ita nec aqua in cœlo est, sed tamen nebulae eo attolluntur. Quod enim in sacris litteris est, etiam supra cœla aquam esse, alia est supra mundum, alia in mundo aqua. Similiter aer validum elementum est, et tum supra tum infra vim suam exercet ac signa et prodigia efficit. Ex extrema terra nebulae cum aqua in cœlum attollit, fulgura excitat et to-

A ρινούς, ἀστραπὰς ποιεῖ, φροντίδας τραυτίτας καὶ φυσερὰς ὁντες καὶ οἱ οὐρανοὶ σείονται καὶ ἡχοῦσι· καὶ τῷ πυρὶ συνενοῦται καὶ κεραυνούς ποιεῖ διτὶ πυρός. Καὶ πάντας δὲ ἀέρι ἐκθρησ καὶ τεράττες· τὴν Οἰλασσαν μετατίθει καὶ ἐκ βιθοῦ ἀμετρήτου συνταρίτεται, καὶ πάντα κυμαίνεται ἐν ἴξουσι πολλῇ· περικυκλοὶ τὴν γῆν· αὐτὸς γάρ τὸ στοιχεῖον ισχυρότερον πάντας καὶ πολεμικὸν ὑπάρχει. Μετὰ τοῦτο καὶ ὡρ' αὐτοῦ δὲ σεισμὸς γίνεται καὶ πάντα ἡ κτίσις κινεῖται· ή γὰρ γῆ, ώς εἰρηται, οὐ βρατίζεται ὅποι οὐδενός.

ιγ'. Οὐ μὲν ἀέρι πρωτόκλιστον πάντων ὑπάρχει στοιχεῖον, ὃνδι δὲ τοῦ ἀέρος τὸ διδωρο γεννᾶται· καὶ οὗτοις δίφρος ἐξερχομένους ἐκ τοῦ στόματος; σου καὶ διποπτόντος εἰς τὴν στήν πολιεὺν γίνεται δροσία, ὡς διηδύτης τετσάρων στοιχείων καὶ δὲ ἀνθρωπος συνηρμούμενος ὑπάρχει καὶ πάντα ἡ κτίσις. Τὸ δὲ διδωρο γοῦν ἀποτελεῖ. Εἰ διολῇ, τοῦτο δῆμη ἀληθῆν. Λέξις **383** διδωρο ἐπὶ διρρήνης καθαρὸν ἐν διστίλῳ δέ, οὐδὲ δῆμος αὐτὸς τὸ διδωρο ἔνιας οὐκ ἐκλείπει, καὶ εὑρεῖς γοῦν, ώς εἰπομένειν. 'Ο δὲ γοῦν γεννᾷ λιθούν καὶ σιδηρούν καὶ πῦρ ἀποτελεῖ.

'Εντεῦθα εἰπόντες, τὴν τῶν στοιχείων καὶ δίδων τειῶν διῆγησαν ἐν συνδέσει, τὰ νῦν τὰ τῆς τριτέρας Ιστορίας; αὖτις ἀψύμεθα.

ιδ'. Τῷ αὐτῷ διῃ φθινοπώμερῳ, τούτῳ δὲ ἔπειτας ηγιανθήται, τελέων; ἐπανέτησαν οἱ τῆς Ηλιοποννήσου Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσπότων καὶ αὐθίτων αὐτῶν, καὶ τὸν Καντακουζῆνον Μανουὴλ δεσπότην τάχα πεποιήκασι, περὶ οὐκ οἰδα τί εἰπεῖν, πάθειν καὶ διὰ τὶ οὕτως ἐπεγειρίσθη. Τῷ δὲ Δεκαεπέμπτῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλθόντος πάλιν τοῦ Ἀμάρην οὐδὲ τοῦ Του-

C nitrus aerrima et terribilia, ita ut etiam cœla contremant et personent, atque igni junctus, fulmina efficit. Ita aer omnes homines terret et turbat, mare citet et ex altitudine immensa concitat, cuncta agitat vi ingenti, terram circumdat. Adeo id elementum validum et vehementis est. Ex hoc igitur motus terra oriuntur, quibus universa natura concutitur. Terra enim, ut dictum est, a nomine portatur.

43. Aer primus ex elementis conditus est, ex aere autem aqua nata. Ita aere ex ore tuo exente et adhaerente barbare, ros nascitur, quoniam ex quatuor elementis etiam homo cum universa natura compositus est. Aqua limnam efficit: quod si velis, ita experiare. Collige aquam puram urna vitrea, et emitte eam, donec deficiat, atque invenies limnum, ut diximus. Limus autem lapidem giguit et ferrum atque ignem creat.

In conspectu posita elementorum et aliarum quarundam rerum natura, redeat iam, unde digressa est, narratio.

44. Eodem autumno, anni 6962, Albanitæ Peloponnesii adversus despotas et principes suos manifestarunt moverunt seditionem et Manueleum Cantacuzenum despotam crearunt, de quo non habeo dicere, unde et cur id egerit. Decembri ejusdem anni Amores, Turachanis filius, despotatum rogarat cum exercitu a eos adjuvandos advenit: qui

ραχάνη μιτά στρατοπέδου εἰς βοήθειαν τῶν δεσπο-
τῶν αἰτήσεις αὐτῶν, καὶ μικρόν τι κακώσαντος τοὺς
Ἀλβανίτας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ ἀδελφὸν χά-
ριν λαβῶν ἐπανέστρεψεν. Ἐνῷ δὴ χρόνῳ καὶ μῆνι
ἀνεῖλεν αὐτοχειρίᾳ τὸν φίλατόν μου οὐδὲν Ἰωάννην
ὅσεστατος καὶ ἀπνέστατος ὁμηρᾶς, δις δῆθεν
ἔδουλετο τὴν ἀθέμιτον ασοδομίαν πρᾶξαι κατὰ τοῦ
παιδὸς χρόνων δυτος δεκατεσσάρων καὶ μηνῶν δύτω
περὶ ἡμέραν μίαν· κατὰ δὲ φρόνησιν καὶ ἡλικίαν
ώστεν πλειόνων ἐτῶν ἦν. Οἱ μοι τῷ δυστυχεῖ καὶ
ἀθίλιον γενέτῃ! Τῷ αὐτῷ δὴ Δεσκεμβρίῳ ἀπῆλθον κάγω
εἰς τὸ Λεοντάριον καὶ τὸν δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν τὸν
πορφυρόγεννητον προτεκτούντα· καὶ εἰς τὴν δουλο-
σύνην αὐτοῦ προσεδέξατο **384** με, καὶ τὸ χωρίον
τὴν Κερτέζην εὐτρέπτησε μοι ἀργυροδούλῳ. Καὶ
πρέπει τοὺς δεσπότας Σερβίας τὸν συμπενθέρδον καὶ
γαμβρὸν αὐτοῦ ἥτοι μασσεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔχρι τοῦ
αὐτοῦ ἔτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαῖας δουλειας
ώργηλίους; ἀνὰ τούτων. Καὶ ἐτοιμασθεὶς παρεγενό-
μην εἰς Μοδιώνην, ἵνα διὰ πλευσίου ἐκεῖθεν ἀπέλ-
θω εἰς Ἐπιδαυρον τῆς Ἰλλυρίας κάκειθεν εἰς τὴν
Σερβίαν· καὶ ἔξεκόπην τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν γενομένην
σύγχυσιν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἔνεκεν τῆς φυγῆς τοῦ
γυναικαδέλφου τοῦ δεσπότου κύρῳ Θωμᾷ, οὐδὲν Κεν-
τηρίωνος τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τῆς; τοῦ Χλουμουτζίου
φυλακῆς. Ἐν τῷδε τῷ τοῦ καρού διαλήμματι δὲ
ἀμηρᾶς ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ τὸ Ὀμό-
θρυδον παρέλαβεν. Καὶ ἀπῆλθον ἡγὼ διὰ Θαλάτσης
εἰς τὴν Πάτραν, κάκειθεν διὰ τῆς Βοστίζας διελ-
θών πέραν εἰς Αἰτωλίαν, καὶ τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου
τοῦ **535** ἔτους ἐφίστασε εἰς τὴν Αἶνον, ἵνα καιρὸν
τινὰ ἔκειται διεβολάτρων ἀποκρύψω;, ξινὸς οὖ δὲ ἀμηρᾶς

A διὰ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπαναστρέψῃ εἰς Ἀν-
δριανούπολιν, καὶ ἐλέυσωμαι κάγὼ, ἵνα τοὺς σικείους
μού αἰχμαλωτισθέντας ἐξαγοράσω. Καὶ ἐλθόντος
τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Ἀνδριανούπολει παρεγενόμην κάγὼ
ἐκεῖσε, καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ἱπποκόδιου τοῦ ἀμηρᾶ
τενόντα Υμπραζίμ τζελεπή ἐξηγόρασα τὴν ἐμὴν
σύνευνον, οὐχ αὐτὴν μόνην ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς
Χριστοεργίναν, καὶ ἐν τῇ Πάτρᾳ τῷ Φεδρουστρίῳ
μηνὶ μετ' αὐτῶν ἐπανέστρεψα, πολλὰ κακοπαθήσας;
καὶ καταναλώσας ἐν τῇδε τῇ ἀποδημίᾳ. Καὶ ὅτε **385**
ἔγρα εἰς Ἀνδριανούπολιν διέτριβον, τῷ **Οκτωβρίῳ**
δὴ μηνὶ ἥλθεν δι Τουραχάνης μετὰ τῶν οἰών αδετοῦ
καὶ πολλῶν στρατοπέδων εἰς βοήθειαν τῶν αὐθεντῶν
καὶ δεσποτῶν, καὶ τοὺς Ἀλβανίτας πτυντελῶς ἰδεύ-
λωσεν τοὺς ποτε ἀφηναόσαντας, καὶ τὸν φευδόδεσπό-
την αὐτῶν ἐδίωξεν. Ἐνῷ δὴ χρόνῳ καὶ τῇ **β'** Ια-
νουαρίου μηνὸς ἐγεννήθη τῷ δεσπότῃ κύρῳ Θωμᾷ δὲ
κήρυ **Μανουῆλ** οἱ Παλαιολόγοι;. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ
μηνὶ τοῦ **536** ἔτους ἀπέθανε Θάξαρ **ἡ καλή** μου
Ουγάτηρ, αἰχμάλωτος; ούσα ἐν τῷ τοῦ ἀμηρᾶ σερβά-
γηλῳ λοιμώδεις νόσῳ, ούσα ἐτῶν ἕδη καὶ μηνῶν πέντε·
ἡν ποτε διὰ προστάγματος τοῦ ἀοιδίου μου βασιλεῶς
κύρῳ Κωνσταντίου τοῦ αὐθέντου μου ἐδεδώκειν εἰς
σύνευνον τῷ κληρονόμῳ καὶ αὐθέντῃ τῇ; Άλινο καὶ
τῇς Ιθώμης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, ὡς προέφητεν τοῖς
πρώην βούλοις. Ἔγως δὲ ἀθλίως οὐκ εἶδα τὸν ταύ-
την θάνατον. Οἱ μοι, οἱ μοι, τῷ ἀθλίῳ γενέτῃ! Καὶ
τῇ **κε'** τοῦ **Οκτωβρίου** ἀπεστάλην πρέσβυτος πρὸς τὴν
τῶν Ἐνετῶν ἀριστοχρατίαν, δουκὸς δυτος ἐτεῖς αὐτοῦ
τοῦ Φραγκίσκου Φούσκαρι· διφ' ὃν εὐηργετήθην καὶ
C ἐπιμήθην διὰ χρημάτων τε καὶ γραμμάτων. Καὶ
τῇ **σ'** τοῦ **Απριλίου** ἐπανέστρεψα εἰς τὴν Πάτραν,

tamen, postquam admodum leviter affixit Albanias, captivum fratrem praemii loco adeptus, reversus est. Quo tempore et mense impiissimus et immanissimus Ameras dilectissimum mihi filium Joannem sua manu jugulavit, cum turpiter eo abuti vellet, annos quatuordecim et menses ad unum diem octo nato, sed ad prudentiam longe majori. Vnde mihi misero et infelici patri! Eodem Decembri ego Leonarium protectus despota Thomam porphyrogenitum salutavi, qui in servitium sui me recepit et Certezam oppidulum cum bulla aurea mihi donavit. Idem me itineri ad despotas Servias, affines suos, multis, idoneis et necessariis de causis vere ejusdem anni faciendo destinavit. Paratus ad iter Mothonen veni, navigio inde Epidaurum Illyricam et in Serviam protecturus. Sed impeditus sum tumultu in Peloponneso inde exorto, quod frater uxoris Thomae despota, filius Ceterionis principis, Chlomutza e custodia aufugerat. Eodem tempore Ameras in Serviam protectus Ilmohrydum cepit. Ego per mare Patram, atque inde trans Bostizam in Aetoliam protectus, primo die Septembri anni 6963 Aenum veni, ut laterem ibi aliquantisper, donec Ameras per Sophiam regionem Adrianopolim redisset et ego eodem abiemi ad familiares captivos redimendos. Cum Am-

ras Adrianopolim advenisset, affui et ego, et a primario praefecto stabuli Amerae, Ibrahim tzelepe, conjugem et ejus comitem Chrysoberginam redemi, et mense Februario cum hisdem Patram reverti, multis in eo itinere miseri exantatis magnoque sumptu facto. Quo tempore autem Adrianopoli commorabar, mense Octobri, Turachanes cum filiis magnisque copiis ad auxilium despotarum et principum advenit, et rebellis Albanitas penitus coeruit et falsum despotam eorum fugavit. Eodem autem mense Januarii die secundo, Thomae despota filius natus est Manuel Palaeologus. Mense Septembri anni 6964 Thamar, filia mea pulcherrima, in serragio Amerae captiva, morbo pestifero mortua est, annos quatuordecim et menses quinque nata: quam quondam iussu venerandi imperatoris, domini mei Constantini, heredi et principi Aeni, Ithones et loco. um adjacentium desponderam, sicut supra a me explicatum est. Ego miser ignorans mortem ejus. Ne me infelicem parentem! Die 25 Octobris legatus missus sum ad senatum Venetorum, duce etiam tum eodem illo Francisco Fuscaro: a quibus auctus et ornatus sum pecunias ac litteris. Die 6 Aprilis Patram redii, solus Dei auxilio salvus e periculo mari, in quod in itinere deveneram. Junio ejusdem anni Ameras urbem Athenas cepit;

Θεοῦ καὶ μόνου βοήθειά ὁλόκληρον τὸ τῆς Θελάσσης κακὸν, διπέρ καθ' ὅδον ἡμᾶς; εὗρε. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν Ἀθηνῶν πόλιν. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἀπελόθντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς Ἀλβανίαν σχεδὸν ἐάλω τὸ πλέον μέρος αὐτῆς. Τέλος κακῶς: **386** ἀπεδιώγηθη παρὰ τῶν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ ἱάγκου δῆλονότι καὶ Καπιστρανοῦ καὶ ἑτέρων ἔξοχωτάτων ἀνδρῶν· ὃς ἡττήθεις φεύγων ὢψετο, καὶ ὁ χρήσιμος ἐκεῖνος μπετέλερμπετης Τουρχάνης ἀπέθανεν.

ιε'. Καὶ τῷ ζεῦς ἔτει ὁ τοῦ τῆς Οὐγγρίας ιπρατοπέδου ἄρχων καὶ κυβερνήτης ἱάγκος ἐτελεύτησεν. Ἀλλὰ ἡ καὶ ὁ Καπιστρανός, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης καὶ Γεώργιος; ὁ Βούλκος ἐτελεύτησεν. Καὶ Μαΐῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ βασιλίσσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν δὲ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ διέβη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς ἀμήτριαν μετὰ τοῦ τυφλοῦ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς· Θωμᾶ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄραστα μεν' ἐκατῆς ἀπαντα τὸν θέον ἡγοις περιουσίαιν καὶ ὑπαρξίν κινητήν, φοδούμενοι διὰ τὸν θίον τῆς μητρός τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν. Καὶ τῷ ἔτει ζεῦς μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης Λάζαρος, καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μεμέτην τὸν αὐτοῦ μπετέλερμπετην ἰδούσεν ἵα, εἰ δύνατον ἦν, μετ' εἰρήνης τὸ Σμεντόροβον καὶ πάσαν δὴ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβῃ καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν δώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ ἡ δὲ τοῦ Λαζάρου· ὅπερ καὶ οὐ κατώρθως τότε, εἰ μὴ μόνον τὸ Ηεριστέριν παρέλαβε προδοτία, μετά δὲ τινὰ καιρὸν καὶ τὸ Σμεντόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον. Καὶ τῇ βασιλίσσῃ **387** ἐδώκει τάχα τινὰ

atque Julio mense in Albaniam profectus, non multum absuit, quin majorem partem hujus quoque terrae in potestatem redigeret; sed postremo ab iis, qui auxilio venerant, Janco, Capistrano et aliis viris præstantissimis virtus recessit. Sub idem tempus egregius ille beglerbegus Turachanes in vivis esse desit.

15. Anno 6965 Hungarorum dux et princeps Janus mortuus est; imo etiam Capistranus et Servie princeps et despota, Georgius Bulcus. Maii mensis die secundo anni ejusdem etiam regina, uxor ejus, obiit: quo ferme ipso die et hora ad Ameram et amerissam se contulit filia ejus cum cæco fratre natu maximo et Thoma Cantacuzeno avunculo, ablatis secum omnibus facultatibus sive rebus mobilibus. Anno 6966, mense Novembri, ipse Lazarus despota mortuus est, et Ameras Mehemeti, beglerbegus suo, mandavit, ut, si fieri posset, pacatione sibi compararet Smentorobum et totam Serbiā, et alia pro his uxori et liberis Lazari daret; cuius voti tum non compos factus est, sed solum Peristerium proditione obtinuit; aliquanto post tamen etiam Smentorobum et locum alium. Reginæ castella quadam data sunt, quæ Ameras in Bosna habebat. Maii die 15 ejusdem anni Ameras in Peloponnesum venit, et Corinthum, excreitu reli-

A κάστρα, ἃ περ δὲ ἀμηρᾶς ἐν τῇ Μπόσνιᾳ κέκτητο. Μαΐῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους δὲ ἀμηρᾶς παραγέγονεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καταλεῖψα; πτρατὸν, περιεκύλωσεν αὐτὴν πολιορκῶν· αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόπου καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε τὰ μὲν ἡχαλώτευσε, τὰ δὲ τρανίσεις καὶ ἐνέπρησε, ἐξαιρέτως δὲ τὴν Ἀκινθαν, τὴν Ἀετὸν καὶ τὰ Ιλενταχύρια. Κάκεισεν ἐξελθὼν κατὰ τὸν Μοχλίου ἐπέδραμεν, καὶ δὲ τότε ἐκεῖσε ἡγεμονεύσαν. Ἐδωκεν αὐτὸν μετ' εἰρήνης τῷ ἀμηρᾶ, ὃ καλοκαγαθὸς Ἀσάνης Δημήτριος. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κάκεισεν πάλιν ἐπιστρέψας ὁ ἀμηρᾶς; εἰ; Κόρινθον ἐπεσεν, ἦν δὴ καὶ ἐξόκασιν αὐτῷ οἱ γενναῖοι ἄρχοντες; ἀνευ ἀντιλογίας τινὸς, δὲ Ἀσάνης Μαθαῖος; λέγω, ὃ γυναικάδελφος τοῦ δεσπότου καὶρ Δημητρίου, Βιβίς δὲ Παύλου τοῦ Ἀσάνη, τὸ παλαὶδὸν καὶ νέρν κακὸν, καὶ δὲ Λουκάνης Νικηφόρος. Ἄγονε δὲ τοῦτο ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τῇ ζ'. Ὡν δὲ μὲν εἰς ἡγεμονεύεν ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ ὥφελεν, δὲ δε. Ἀσάνης ἦν ἀπεσταλμένος σπουδῇ παρὰ τὸν δεσπότου ἐν αὐτῇ, ὅπως χρηστοτέρως φυλάξῃ τὴν πόλιν· κάκεινος δὲ συντυμωτέρως παρέδωκεν αὐτήν. Καὶ οὐκ οἰδασιν ὅτι εἰ καὶ τὴν Κόρινθον ἐδωσαν, δῆλον ἐστι: κατὰ τὰ πράγματα δὲ: ὥσπερ κεφαλὴ ἐν τῷ σώματι, τοιουτορόπως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἥδε ἡ πόλις εἶχε. Τάχα καὶ δρωμοτικά εἰρήνης πεποιήκασι μετὰ κατασάσεως, ὅτι καὶ δεσπότης: **388** δὲ καὶ Ήωμᾶς τὴν Πάτραν δύσῃ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ Καλάβρυτα καὶ ἀπλῶς πάντα δσσ δὲ μακριτῆς βασιλεὺς Κωνσταντίνως δεσπότης ὃν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν. Ἀπέρ δὴ ὡς ἤκουσεν δὲ σπότης καὶρ Θωμᾶς; δὲ αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν ἐν τῇ

cito, oppugnari iussit, ipse, per medium terram procedens, cuncta aut in servitutem redegit aut delevit et combusserit, in primis Acolam, Aëtum et Pentachyria. Inde progressus Mochlum incursavit, quam urbem pacifice illi tradidit ejus tam praefectus optimus Demetrios Asanes. Julio mense inde reversus Corinthum adortus est, quam haud cunctanter ei dederunt duces fortissimi, Matthaeus Asanes, frater uxor Demetrii despote, filius Pauli Asanis, quod vetus et recens malum fuit, et Nicephorus Lucanes, mensis Augusti die sexto, quorum alter utinam ne administrasset urbem, quam administrabat, alter, Asanes, dedita opera a despota missus ad diligentius cani tuendam, etiam cithis eam tradidit. Adeo nesciebant, cum Corinthum traherent, urbem se tradere, que, si rem aestimare velis, in Peloponneso id esset, quod caput in corpore est. Mox etiam pactionem cum sacramento fecerunt, ut Thomas despota Patras cum locis adjacentibus traderet; præterea Calabryta, et omnino cuncta, quæ bestæ memorie imperator Constantinus despota, cum is in Peloponneso esset, habuerat. Quæ ubi audiit Thomas despota, eorum dominus et princeps, cum omni familiâ Mantinea degens, in viciniam Trypes buna, ubi frater ejus et isti rerum tam laudabilium auctores erant, concess-

Μενινείς διαδίδονται πανωκεὶ, ἐλθόν εἰς τὰ περὶ τὴν Τρύπην βουνά, ἵνα δὴ καὶ ἡ ἀσέλφυτη αὐτοῦ ἥγη, καὶ οἱ φύλέντες καταστάται τὸν τοιούτων ἀξιεπει-
νυν ἔργων ἕριον· καὶ ἄνευ συμβούλης ἡ ἀντιρήξ-
σιας, μὴ ποιήσας ἀναβολὴν οὐδεμίτιν, ἀπέστειλε τὸν
αὐτοῦ μέγαν προμηχάριον τὸν Λάζαρον, καὶ πάντα
τὰ φρίβντες ἀπετελεῖ τῷ ἀμηρῷ παρίδωκε ώς ἱάχανα
κῆπον. Τῇ δὲ αὐτῇ σχεδὸν ἡμέρᾳ ἐπεὶ δὲ ἀμηρᾶς ἦν
Ἄντικαζόμενης ἔξελθεῖν τῆς Πελοποννήσου διὰ τινα
οἰκιαν, καταλείψας Ἀμάρην τὸν τοῦ Τουραχάνη
υἱὸν, ἵνα αὐτὰ λάθῃ ἀντὶ τοῦ ἀμηρᾶ, δὲ δὲ ἔκειθεν
εἰσέβη.

ε'. Τὸν δὲ Ὁκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ 585^{οῦ} ἑτού; δὲ
ἀμηρᾶς ἀποστείλας πρέσβυν πρὸς τὸν δεσπότην κύρῳ
Διμητρίου ἦτε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναικα-
ρην ἔσχεν ἐκ τῆς αὐτοῦ συζύγου τῆς τοῦ Παύλου
τοῦ Ἀσάνη θυγατρής, τοῦ πατρὸς Ματθαίου· εἰ δὲ
εὐ, μάχη ἀνὰ αὐτῶν ἔσται. Οὐ δὲ περὶ τούτου τοῦ
πινυκίσεος πρέσβυτος ἐλθὼν καὶ πρὸς τὸν δεσπότην
κύρῳ Θωμᾶν εἰς τὴν Πόντικον εὐρισκόμενον τοὺς δρ-
κοὺς τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσσε, καὶ τὰ μῆτράς αντα-
πεῖται δοθῆναι τῷ αὐθέντῃ αὐτοῦ ἔσχε κατὰ τὰς
συμφωνίας, ώς εἰρήκαμεν, καὶ 389 ἡπῆλθε. Κατὰ
δὲ τὸν Ἱανουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἑτούς καὶ δὲ κα-
λοκαγαθῆς Λυκάνης Νεκηφόρος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Ηε-
λιοποννησιοφύδρος, λογιζόμενος· εἶναι τῶν πρώτων
καὶ πιστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότου κύρῳ Διμητρίου,
καὶ τινες δὲλλοι σύν αὐτῷ τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ Ηε-
λιοποννησιωτῶν, μὴ λογιζόμενοι δὲτοις ἀπιμελοῦνται
πρᾶξαι εἰς κακίαν αὐτῶν πρόχειρον ψκονόμουν, C
ἔπεισαν τὸν δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν ἵνα μάχην ἐγείρῃ
κατὰ τοῦ ἀδειάρου αἰτοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐπα-

sit, ac sine deliberatione vel reclamacione et mini-
me cunctanter Lazarum, magnum primicerium
suum, misit et loca, quæ dixi, omnia, tanquam
o'era horti, Ameræ tradidit. Cum eodem ferme die
Ameras e Peloponneso discedere causa quadam co-
geretur, Amarem, Turachanis filium, qui illa pro-
se occuparet, reliquit, ipse inde abiit.

16. Octobri mense anni 6967 Ameras, legato ad
Demetrium despota missum, hujus filiam iu matri-
monium sibi expetivit, quam is ex Pauli Asanis,
patris Matthaii, filia, uxore legitima, habebat: nisi
daret, pro hoste se eum habiturum. De hoc con-
jugio missus legatus etiam ad Thomam despotam
Pontici versantem venit, et, pactione cum eo fac-
ta, oppida principi suo nondum donata secundum
conventa accepit ac discessit. Mense Januario ejus-
dem anni eximius ille vir, imo vero pestis Pelo-
ponnesi, Nicephorus Lucanes, qui in Adelibus et
primis Demetrii despotæ proceribus numerabatur,
et alii quidam Albanitæ et Peloponnesii, ignari,
quæ molirentur, in suam se perniciem moliri, Tho-
mam despotæ suaserunt, ut fratrem bello adoriret
et contra Ameram rebellaret, et quæ paulo ante se-
cerat sacramenta, tanquam olera, comederet. Ignor-
rabat hoc alter vir egregius. Matthæus Asanes, de
comumbo illo inter illius consobrinam et Ameram

A νάστασιν ποιήσῃ, καὶ φάγη τοὺς δρόκους ώς ἱάχανα,
εὐς πρὸ ἀλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίητε. Καὶ δὲ διλλος;
ἄγαθος ἀνὴρ Ἀσάνης διατθαίσας διὰ τὸ πρός τὸν
ἀμηρᾶν εἶναι ἀπεσταλμένος περὶ τοῦ εἰρημένου συν-
οικεσίου τοῦ ἀνὰ τῆς τούτου ἁνεψιδῶν, καὶ τοῦ ἀμηρᾶ
ταῦτα οὐχ ἐγίνωσκεν. Ἐξελθόντες οὖν τοῦ δεσπό-
του κύρῳ Θωμᾷ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεδρουσκρίου μη-
νίς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς διὰ τῆς ἀρχαδίας, καὶ ἐνο-
θίνης μετὰ τῶν ἀργαζομένων κατ' αὐτοῦ ἢ καὶ
μᾶλλον εἰπεῖν τὰ κατ' αὐτῶν, ώς ὁ λίγος προτίν
δηλώσει, παρέλαβεν ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων τὰ Κα-
λάδρυτα καὶ μόνον ἐκ τῶν ἀστέων ὅν τὴλπιζον λα-
βεῖν, δὲ οἱ Τούρκοι κέκτηντο, ἀπὸ δὲ τοῦ δεσπότου
κύρῳ Δημητρίου ἀπέρ αὐτοὶ οἱ ἀργάται τῶν κακῶν
ἡγεμόνευον, Καρίττιναν λέγων καὶ ἄγιον Γεώργιον,
Βορδόνιαν, Καστερίτταν καὶ ξερά τινα, ἵνα αὐθίς
ἔχωσιν αὐτὸν οὐχ ώς πρώην ἐκυδέρωνυν, ἀλλ' ώς
αὐθέντες έδοι. Ἐκατόρθωσαν οὖν οὐδὲν ἀλλοὶ οἱ
φρίνιμοι καὶ πρακτοὶ καὶ γενναῖοι ἀρχοντες ή
μόνον διὰ 390 ἴσχον κατ' αὐτῶν Θεὸν τὸν τεῦ παν-
τός ποιητὴν καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἴσχυρότερον,
καὶ οὕτως τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνά τῶν ἀδειάφων
καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν, οὐν ἐνθυμηθέντες οἱ ἀδολοὶ τοῦ
ἀψευδοῦς λογίου διὰ πᾶσα βασιλεία διαμερισθεῖσα
καθ' ἐκυτὴν ἐρημοῦται, οὔτε τοῦ παροιμιώδους λη-
γού τοῦ πρός τοὺς δύο οὐδὲν Ἡρακλῆς, ἀλλ' ἐπανέ-
στησαν καὶ πρός τοὺς τρεῖς. Καὶ τούτων οὐτων; προ-
βάντων πρώτον μὲν δὲ θεὸς παρεῖδεν αὐτοὺς, καὶ τοι
Ἐπραττον οὐκ ἐγίνωσκον, ἀλλ' ώς τοὺς ἰχθύας τοὺς
ἴσω τῆς σαγήνης δντες καὶ ἀγνοοῦντας διὰ πάντες
μᾶλλονσιν ἀλκεσθαι εἰς γῆν, ἐν δοκῷ ίως τοῦτο γέ-
νηται ἀλλήλως διώχονται καὶ ἀλίσκονται καὶ φει-

conciliando! ad Ameram missus. Itaque Thomas
despota sub initium Fehruarii ejusdem anni ex
Arcadia profectus et conjunctus cum iis qui ipsius,
imo, ut docebunt es, quæ sequuntur, sui studiosi
erant, Turcis eripuit Calabrita, solam ex urbibus,
quas a Turcis occupatas recuperaturos se esse spe-
rabant, Demetrio despota autem eas, quibus ipsi
malorum auctores præerant, Caritænam, sanctum
Georgium, Bordoniā, Castritzā, et alia nonnulla,
ut illi eas non tanquam administratores, ut ante,
sed ut domini reciperent. Nihil igitur aliud pru-
dentes isti, strenui et generosi primores assecuti
sunt, nisi ut Deum, rerum omnium auctorem et
principem iis, qui in terra sunt, potentiorem con-
tra se irritarent; atque inter fratres et dominos
suis severunt inimicitias, haud memores miseri-
oraculi illius indubii: « Unne regnum secum dis-
cordans dilabetur; » nec proverbii illius: « Adver-
sus duos ne Hercules quidem: » quin imo etiam tri-
bus obnisi sunt. Quia cum ita procederent, primum
eos Deus neglexit, nec sciebant, quid facerent, sed
erant vèlū pisces in verriculo, qui, se omnes in
terram protractum iri nesciī, interim invicem se
persequuntur, ac miiores capti consumuntur a ma-
joribus. Quippe Thomas despota incursabat obsi-
debatque frattis urbes et oppida, Zarifata et alia

ρουτις οι ἐλάττονες ὑπὸ τῶν μειζοτέρων, οὕτως καὶ οὗτος. Ὁ μὲν γάρ δεσπότης, κύρῳ Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐποιέρχεται τὸ τοῦ αὐταδέλφου δύτεα καὶ χώρας, Ζαρνάταν λέγω καὶ τὰ ἔτερα τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ, τὴν Καλαμάταν καὶ ὅλλα δυσεις κείρας εἰλέγειν δεσπότης; κύρῳ Δημήτριος ἐν τῷ Μεσσῆς νιακῷ κόλπῳ· καὶ συνεργήν εὑρε πρωτοτεράτορα τὸν δριστὸν Φραγκόπουλον Νικόλαον, τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην, Λέοντα τὸν μεσάζοντα καὶ τὸν σύγγαμον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν περιπόθητον γυναικοθεῖον, τὸν μάλλον Κυδινιδήνην ἥ Τζαμπλάχωνα δυομαζόμενον. Ὅ δὲ δεσπότης κύρῳ Δημήτριος πάλιν τὸν Λεοντάρι καὶ τὰ πέρικι αὐτοῦ ἐποιέρχεται καὶ τὴν Ἀκινθαν, δὲ; καὶ συνεργοὺς εὗρε καὶ αὐτὸς Γεωργίου τὸν Παλαιολόγον καὶ τινὰ **391** τούτου ἐξάδελφον, καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μπούχαλην Μανουήλ, οἱ ἐμέταξον κατὰ τοῦ δεσπότου κύρῳ Θωμᾶ. Καὶ δὲ μὲν παρέλαβε τάχα τὴν Ζαρνάταν, δεσπότης κύρῳ Θωμᾶς λέγω, καὶ τὸ Λευκτρὸν καὶ τὸ πολὺ τῆς Μανῆς ζυγὸν. Εἰτε δὲ καὶ τὴν Καλαμάταν. Τοῦ δὲ δεσπότου κύρῳ Δημήτριον ἐρχόμενον ἐκβῆναι ἔν τῷ Λεοντάρει, καὶ μαθὼν τοῦτο δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ, δραμῶν ἐπρίλασε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῷδε τῷ ἀστεῖ· καὶ σύντοις δὲ δεσπότης κύρῳ Δημήτριος ἀπέψειν διπράκτος. Τοῦ δὲ Ηλατολόγου κύρῳ Γεωργίου καὶ τῶν Μπουχαλέων φυγόντων μόνων καὶ ἀπελθόντων σὺν αὐτῷ ἐπαναστέρφονται εἰς Σπάρτην, έτι δὲ καὶ τὸ κάκιστον καὶ ἀνωφελέστατον τῶν Ἀλβανιτῶν γένος; σύκαιοι πλανεύοντες τῆς ὑπολήψεως καὶ δρακατεχῆς καὶ ἀδίκου αὐτῶν γνώμης ἀρμόδιον, τι οὐκ ἐπράξαν ἢ τι οὐκ εἰργάσαντο κακόν; Ἀπιστοῦντες γάρ τοις

B Α τοῦ Σαββάτου ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐθέντου πρὸς τὸν ἄπικροντο, καὶ ἀγτὶ τοῦ ἐπειν τῶν κύρων ἥ δατεα, καὶ στρατοπέδειον κατὰ τὴν αὐτῶν γλώσσαν τὴν βερβορίζουσαν, καὶ ταύτας εἰς κεφιλάτεκα ἀπῆτουν, καὶ ὅδως ποτὲ μὲν πρὸς τὸν ἔνα τῶν δεσποτῶν ἀπῆκροντο, ποτὲ δὲ πρὸς τὸν ἔτερον. Διὶ μέσου οὖς αὐτῶν πινεὶ δρα εὐρίσκετο τὸν ἀλλιών τάχα Ρωμαίων τε καὶ ἐτέρων Ἀλβανιτῶν καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων αὐτῶν πολλάκις διήμπαζον καὶ ἡράνιζον πάντα. Ἐγένοντο δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα διτὶ τοῖς αὐτά οὐ θρηνήσειεν; Ἀλλὰ δῆ καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι οἱ ἐν Κορινθῷ καὶ **392** ἐν Ἀμύκῃ καὶ Πάτρᾳ εὐρίσκομενοι, λαβόντες καιρὸν ἐπιτίθειον, τοὺς μὲν ἡχητίζοντας, τοὺς δὲ ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ αὐθέντας καὶ τοὺς δροντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἕτατῶν τὰ ἔσφρωθούντας.

C Ταύτας δὴ τὰς ἐργασίας ἐννοησάντων ἡμῖν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἦντων, ἐνθα δῆ καὶ ἐπράττοντο τὰ ἐργατῶν συμπεράσματα, σὺν ἡμῖν δὲ τῆς γραστῆς βίλης καρπὸς Νικόλαος; δὲ Μελισσηνὸς δὲ νέος καὶ δραμῶν, διν ποτε ἐμελλον διστυχῆς ἔγων γαμβρὸν τοιῆσαι μοι. Ὡς ἀναμέτον τῶν δύο αὐθέντων καὶ δεσποτῶν κακῶν καὶ αὐτὸς καὶ πικρῶν διέκειτο· δι μὲν γάρ δεσπότης κύρῳ Δημήτριος; ἐπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν· δὲ πάλιν δμοῖς; ἐποιεῖ, καὶ οὐκ ἐπανον εἰς πρὸς τὸν ἔτερον πέμπειν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀν τὸ ζῆν αὐτῷ ἐδίδουν, ὅλλα συνελλήλως αὐτοῖς ἐκράτουν πάντα ἐκείνου πράγματα, δη τὴ Ιστορία προσδήλωσε, τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ μᾶλλον τὴ ζωὴ αὐτοῦ ἀναμέσον τῶν τοιούτων σκανδαλῶν ἐκινδύνευεν, Ἡμῶν δὲ βλεπόντων τόδε τοιούτης

D loca provinciae Melisseni, Calamatam et reliqua, quae Demetrius in situ Messeniaco possidebat. Adjutores habebat virum optimum Nicolauum Francopulum, protostratem, Joannem Eudæmonem, Leonem vicarium et alium fratris tui, et charissimum uxoris patrum, Cydoniden potius quam Tzamplaconem appellatum. Vicissim Demetrius despota Leontarium cum locis viciniis et Acobam obsidebat: qui et ipse administratos invenit Georgium Palæologum et hujus patruellem quendam ejusque generum Manuelem Buchalem, qui contra Thomam despotam ipsius negotiū curabat. Atque ille quidem, Thomas, Inquam, Zarnatani et Leuctrum et maiorem partem regionis Menes, Calamatam insuper cepit; Demetrius despota autem, ad invadendum Leontarium prefectus, spe frustratus est, quoniam resicacens id frater ejus, precipiti agmina urbem præoccupatam intravit. Georgio Palæologo et Buchalis solis profugis et cum ipso Spartani redeunte proscitis, genus hominum nequissimum et perditissimum, Albanitæ, occasionem nacti cogitationi sua et rapaci atque injustæ naturæ commodam, quid non fecerunt aut quid non designarunt mali? Insidi enim ter intra Sabbathum ab uno domino ad alterum transibant, atque pro eo, ut vicos aut oppida appellarent, lingua sua barbare castras siccantes, petebant earum principatus, et ita nunc

PATROL. GR. CLVI

ad illum, nunc ad alterum se adjungebant despotism, Inter hos igitur omnigenus miseriarum reperiebatur, inter Romanos, inquam, et Albanitas eorumque cognatos et domesticos, quorum bona omnia diripiebantur et vastabantur. Denique talia ac tanta compissa sunt, quæ nein videatur non deploratus suisque Quin etiam Torca, qui Corinthi vel Amyclæ vel Patria erant, arrepta opportunitate, alios in servitium atque trahabant, alios occidebant, principes vero et preemores irridebant, quorum epes in se strictos videbant.

Hæc facinora nos in Arcadia comminorantes prespiciebamus, eratque nobiscum bone radicis sohos Nicolaus Melissenus junior idemque orbis, quem quondam miser ego generum habiturus eram. Is quoque ab utroque principe et despota male acerbeque habebatur. Etenim Demetrius despota ad Thomam eum mittebat, hic contra, nec cessabant eum invicem missitare, et ne victum quidem ei præbehant. cum omnia, quæ in Peloponneso eum habuisse supra docujimus, sibi vindicarent: in quibus turbis, in haud mediocri periculo ipsa vita ejus versabatur. Tantos tumultus cum carnereimus, quorum eventa præsagiveramus, antequam Thiomias despota exiret ex Arcadia, ipsi quoque, casus quibusdam prætextis, egressi. Pidasum, quæcumque Mothonē appellatur, venimus. Qui in epiph-

34

τας μεγάλας ἀκαταστασίας, καὶ τὰ αὐτῶν συμπερά-
σματα. σκοπησάντων πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν κύρῳ Θωμᾶν
τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξήλθομεν καὶ ἡμεῖς
πλάσαντες αἵτις πινάξ, καὶ παρεγενόμεθα εἰς Πι-
δασσον, ἥν τὸν Μοθώνη καλεῖται. Ἀλλὰ δὴ καὶ δ χρή-
σιμος; δρχων γνώσει τε καὶ πράξει καὶ γένει Γεώρ-
γιος δὲ Πασούλη, δὲ πὲ μητρὸς θεοῖς τοῦ, διὸ ἡ ἱστορία
ἐδίλωσεν, Νικολάου 393 τοῦ Μελισσηνοῦ τοῦ καὶ
μειούγαμβρου μου, καὶ αὐτὸς ἀφεὶς τὴν αὐθεντίαν
καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ κτήσιν τε καὶ περιουσίαν,
παρεγένετο καὶ αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ Μοθώνῃ,
περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους.
Καὶ καθήμενοι ἐμφόρτεροι ἐν τῷ λιμένει ἐκαραδοσοῦμεν
καθορῶντες τὸ τῆς τοιαύτης θρικυμίας τέλος, εἰ καὶ
δὲ θεὸς μακροθυμήσῃ, ἵνα οἱ ἀσύνετοι ποτε συνήσω-
σιν, καὶ οἱ μισροὶ ποτε φρονήσωσι, καὶ δρόνεια καὶ
εἰρήνη γενήσοται ἀναμέσον αὐτῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ
δεηθῶσι, καὶ ἐλεήσῃ μὲν αὐτοὺς ὡς ἑλεῖμαν Ηθές,
προστάξῃ δὲ καὶ τὸν δῆμιον αὐτοῦ ἀμηρᾶν καὶ ἔσχη
αὐτοὺς ἔτσαι πλείσια χρόνον· τόπον γάρ καὶ τάξιν
ἔχει καὶ αὐτὸς πρὸς Θεὸν, οἷαν οἱ αὐτοῦ δῆμοι πρὸς
αὐτὸν, οἰτινες πληροῦσι μὲν τὰ προστάγματα αὐ-
τοῦ, εἰσὶ δὲ καὶ μισητοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι.

Καὶ τούτων δὴ τῶν προρήθεντων κακῶν κατὰ
τῆς Πελοποννήσου περισσοτέρως παντρέαλλοι τόπου
γενομένων, ἐλθόντο; δὲ καὶ μέρους τῶν Τούρκων
στρατοῦ ἔξισθεν, κατέδραμον τὸν τόπον ἄπαντα,
καὶ ἵνα ἄπερ κακὰ παρέλειπον οἱ οἰκήτορες καὶ
κύριοι καὶ αὐθένται καὶ δρχοντες, οὐ προαιρέσεις
ἄλλ' ἀνδρίζη, πράξισιν αὐτοῖς, καὶ τοῦ μὲν ἐνὸς τῶν
δεσποτῶν ἔχθροι ὅντες, τοῦ δὲ ἀλλού τάχα φίλοι· διν
δὴ δεσπότην, τὸν καὶ ἔχθρὸν αὐτῶν κύρῳ Θωμᾶν,

prudentia, peritia et genere eximius vir Georgius Raul, avunculus ejus, de quo dixi, Nicolai Melissem-
ni, qui gener meus futurus erat, relicta provincia
cum bonis et facultatibus omnibus, eodem inecum
venit, extremo Decembri anni ejusdem; sedentes-
que ambo in portu, tantorum fluctuum finem op-
periebamur, si forte Deus pro patientia sua exspe-
ciaturus esset, dum insipientes sapienter, stulti ad
sanitatem reverterentur, pacem concordiamque
coherent et Deum precarentur, atque commisera-
tus eos pro misericordia sua Deus imperaturus
esset carnifici suo ameret, ut eos diutius spirare
poteretur. Ille enim locum et ordinem apud Deum
tenet, qualem apud ipsum carnifices ejus, qui iussa
eius faciunt, et tamen exosi et contempti sunt.

Cum iis quae ante commemoravi, malis Peloponnesus gravius, quam illa alia misera regio,
affligeretur, etiam manus Turcarum externa adven-
nit et cuncta incurvavit, ut quas clades incolæ,
domini, principes, primiores non consulto, sed
resistentium virtute impediti, omiserant, illi ede-
rent, alterius despota hostes, a terius amici: e
quibus illum, inimicum sibi Thomam, prope
Leontariorum repertum, acriter insectati, in urbem
conspulerunt, multis de militibus ejus aut captis
aut occisis. Deinde castra prope eam urbem collo-

Α εἰς τὴν περὶ τὸ 394 Λεοντάριον ἐλθόντες εὗρον
αὐτὸν, καὶ κακῶς ἔτιώζαν, καὶ ἀπίκλεισαν αὐτὸν
ἐν τῷ δοτεῖ, καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτειναν
καὶ ἤχαλωτίσαν. Ἐπειτα ἐστησαν τὰς σκηνὰς
αὐτῶν τηλησίον τοῦ Λεονταρίου, καὶ μετ' ὅλιγον
ἴξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὰ περὶ τὴν Σπάρτην πρός
τὸν ἁυτῶν φίλον δεσπότην κύρῳ Δημήτριον μετὰ
νίκης καὶ πολλοὺς κέρδους ζώων τε καὶ ἀνθρώπων.
Μόλις οὖν ποτὲ ἐννοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοί
τὸ κακὸν τῆς ἁυτῶν μάχης καὶ συνασθίντες εἰς τὸ
Καστρότις ἐποίησαν τάχα δρκους εἰρήνης, τοῦ τῆς
Λακεδαιμονίας μητροπόλιτου ἦτοι τῆς Σπάρτης
μετὰ τοῦ σάκκου αὐτοῦ ἱερουργήσαντος· καὶ ὅτε τὸν
τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ ἐδείχνει τὰ ἄγια τῷ λαῷ λέ-
γων· «Μετά φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως προστίθετε,»
ἐν ἐκείνῳ τῷ κατρῷ προσῆλθον οἱ αὐθένται καὶ
ἀδελφοί, καὶ ὑποσαν ἵνα τὴν εἰρήνην φυλέψωσι.
Ἐμειναν μὲν, ὡς ἡκούσαμεν, δεσπότης κύρῳ Δη-
μητρίος ἐν τοῖς συμφωνημένοις μέχρι τενὸς, καὶ
πάλιν, δὲ αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοὺς δρκους ἐλογίσατο καὶ
κανάς μάχας καὶ σκάνδαλα ἐποίησε. «Οἱ τῆς ἀνεγκῆς
καὶ μακροθυμίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐ-
τὸν καὶ τοὺς αἰτίους! Καὶ ἡρξαντο ἔτι τὰ κακὰ
πάλιν τὸν χθὲς τοιούτον φρικτὸν δρκον ἀθετησάν-
των· καὶ ἐπράττεν ἐκαστος αὐτῶν κατὰ τοῦ ἑτέρου
διη δύναμις, ἐπίζοντες δὲ μὲν εἰς τὴν φίλαν τοῦ
ἀμηρᾶ καὶ βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδίκιαν ἐνθυμού-
μενος ἢν τὸ δικτήθη ὑπὸ τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ, δὲ
εἰς 395 τὴν ἐπιορχίαν τοῦ ἀλλου, καὶ εἰς τὸ κατὰ
ἀσεβῶν τάχα μάχεσθαι.

Τούτων οὖν οὐτως κακῶς πραττομένων, παρῆλθεν
δὲ καὶ μάχας τοῦ ἔχθρη ἔτους, καὶ ἰδού τοῦ αὐτοῦ Ετούς

carunt, sed mox Spartam ad despotam sibi ami-
cum, Demetrium, victoria et magna hominum
animaliumque præda elati, profecti sunt. Taudem
aliquando fratres principes, quām perniciosum sibi
esset mutuum bellum, intelligentes, Castrizze con-
venerunt et sacramentis se ad pacem servandam
obstrinxerunt, metropolita Lacedæmonis sive Spar-
te cum sacco sacris operante. Itaque cum is in
sacrificio sacrosancta populo monstrasset, cum
his verbis: «Cum verecundia et fide accedite,»
accesserunt principes fratres et pacem se servatu-
ros esse juraverunt. At Demetrius despota ali-
quantisper quidem, ut audivimus, stetit pacis
conventus, sed mox, nulla sacramenti ratione
habita, pugnas et turbas novas innotitus est. O pa-
tientiam et lenitatem tuam, Christe rex, adversus
ipsum et talis consilii auctores! redierunt pristinæ
calamitates, sacramentis horrendis, quæ viximus
facta erant contemptis. Affigebant se inutuo,
quantum poterant, consili alter amicitia et auxi-
lio amere et injuriis, quas a subjectis passus erat,
alter illius perjurio et eo, qnōd adversus impios sibi
pugnandum esset.

Hec dum ita calamitosa geruntur, biens anni
6968 præteriit. Mense Maio autem ameras, adver-
sus utrumque expeditione suscepit, recta Spartam

Μαῖω μηνὶ δ ἀμηρᾶς ἐξῆλθεν κατ' ἀμφοτέρων. Καὶ παραγενούμενου αὐτοῦ ἦξ ὅρθου εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπει ἔκει εύρισκετο δεσπότης κύρῳ Δημητρίος διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἔχθρὸν εἶναι ἐν Καλαμάτῃ, καὶ ἐποιήσκει τὴν Μαντίνειαν καὶ εἰ τι ἔτερον τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικολάου, δὲ ἔρχετο παρὰ τοῦ δεσπότου κύρῳ Δημητρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου· καὶ μέρα κακὸν ἦν. Τοῦ δὲ ἀμηρᾶς φύάσαντος ἐν τῇ Σπάρτῃ κατῆλθεν αὐτομελῶς δεσπότης κύρῳ Δημητρίος καὶ ἐδουλώθη αὐτῷ· καὶ οὗτως δ ἀμηρᾶς παρέλαβε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Σπάρτην, καὶ τῷ δεσπότῃ φυλακήν περιθεὶς εἶπεν αὐτῷ· «Ο δέσποτα, ἐπει οὕτως συνέδησοι τὰ πράγματα, τὸν τόπον τούτον δέχεσθαις ὑπὸ σου ἀδύνατον. »Ομω; ἐπει πατέρα σε ἐτείσαρμεν ἕχειν, καὶ τὸ κοράσιον σου λαβεῖν ἡμᾶς ἐτο γυναῖκα, τὸν τόπον τούτον δὸς ἡμῖν· σὺ δὲ καὶ τὸ κοράσιον σου ἔλθετε σὺν ἡμῖν, καὶ χαρίσουμεν ὑμῖν ἔτερον τόπον πρὸς σιτηρέσιον ὑμῶν, καὶ ζωάρκειαν. »Ος γε στέρκας καὶ ἀκούσιως ἐτελείωσε τὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν ἔτέρων πραγμάτων.

Καὶ δ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ δεσπότου ὁμιλήσας τὰ παντοῖα **396** διώρθωσεν ὡς ἰδούστοι, καὶ ἐξαπέστειλεν δροντάς τινας Τούρκους καὶ Χριστιανοὺς ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ, ἵνα τὴν σὲνυγον καὶ βασιλισσαν καὶ τὴν τούτου θυγατέρα καὶ ἀμήτρισσαν λαδωσιν (ἔκειτο γάρ αὐτα: ὑπῆρχον διὰ τὸ Ισχυρὸν καὶ ἀδιάστειστον εἶναι τὸ φρούριον), ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ φρούριον παραδώσωσιν. «Μν τὸ μὲν ἔγενετο, ἥγουν διὰ τὰς γυναῖκας· ἐξῆλθον γάρ καὶ παρεγένοντο ἔκουσιας Εὐθυ δῆτας δὲ ἀμηρᾶς καὶ δεσπότης·

Intendit, quoniam ibi Demetrius despota contumelabatur propter Thomam fratrem et hostem suum, qui Calamatæ erat, et Mantineam et loca reliqua obsidebat, in circuitu sinus Messeniaci a Nicolao Melissoeno, qui Demetrio despota subjectus erat, administrata: unde illorum locorum magna erat calamitas. Cum autem ameras Spartam venisset, Demetrius despota, ultro obviam profectus, ei se tradidit. Ita ameras tum ipso tum Sparta potitus est, et despota in custodiam dato dixit: « Mi despota, quoniam res tuæ huc redactæ sunt, hic locus abs te gubernari non potest; sed cum patrem te habere et filium tuam uxorem ducere constituerimus, hunc locum nobis traile, ipse et filia nobiscum abite, donabimusque vobis locum alium ad victum et vitæ comoditatem. » Demetrius non nisi invitatus et metu compulsus nuptias et reliquas conditiones non abnuit.

Itaque ameras, despota sibi sociato, omnia pro voluntate administrabat, et nobiles quosdam Turcas et Christianos Monembasiam misit, qui conjugem suam et amerissam, illius filiam, recipierent (ibi enim cum mulieribus suis versabatur, quoniam castrum firmum et difficile ad expugnandum erat) et castrum sibi tradi juberent. Quorum alterum factum est, a feminis scilicet: quae exierunt e Castro et prompto animo venerunt, ubi

τὸ δὲ λαζεῖν τὸ ἄστυ οὐδεμιῶς, ὅτι οἱ Μονεμβασιώται, ὡς πάντοτε ἐκπαλαι ἡσαν τὰ αὐτῶν κατορθώματα δῆμα δηγήσεως, οὗτω καὶ τότε ἐκ νέου ἐποίησαν καὶ οὐκ τὴν τὴν τὴν περιοχὴν τὰς καλάς γνώμας τῶν πολεμῶν, οὐκ ἡθελον λοιπὸν ἀκοῦσαι ὡς τὴν πατρίδα εἰς γείρας τῶν ἀσεβῶν παραδώσωσιν, ἀλλὰ τοὺς ἀποσταλθέντας δροντας; τοῦ δεσπότου καὶ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτοῖς ἐπέρους: στρατιώτας τοῦ λαζεῖν τὸ φρούριον κακῶς ἀπέδωξαν. Καὶ ταύτην τὴν ἀπολογίαν αὐτοῖς ἔδωσαν· « Εἴπατε ταῦτα τῷ ἀμηρῷ, διτε πάντας καὶ φρούριον κτίσθεν μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης καὶ διορθωθέν καὶ ἀσφαλισθέν, πάλιν μέγι οἱ ἀνθρωποι οἱ οἵτεδε; αὐτοῦ ἔκουσιαν ἔχουσιν. »Η δὲ ἡμετέρα πετρίς καὶ χώρα οὐκ οὕτως ὑπάρχει, ἀλλὰ ἡ φύσις αὐτῇ ἐφιλοδώρησε, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τοῦ τόπου ἐρυμνήστησε· τὴν Ισχύν καὶ ἀσφάλειαν ἔχει. Καὶ διτε θέλησις καὶ **397** βουλή ἔστι τῷ Κυριῳ ἀνυιθεν, τὸ θελήμα αὐτοῦ γίνεται, καὶ οἱ δυνάμεθα ἀντιλέγειν τι, καὶ οἱς βούλεται χαρίσηται· ἡμεῖς δὲ οὐδεμὲλαν ἔκουσιαν ἔχομεν τὰ παρὰ Θεοῦ κτισθέντα δρίζειν καὶ χαρίζειν. »Ἀπαγγελλομένης οὖν τῆς τοιαύτης ἀπολογίας τῷ ἀμηρῷ, καὶ ἀκούστης ἔκεινος· ἀθαύμασε, καὶ τοὺς Μονεμβασιώτας πλείστως ὡς φρούριους ἐπήνεσε. Κρατήσαντες οὖν τὸ ἄστυ δε δώκασσαν αὐτῷ τῷ δεσπότῃ κύρῳ θωματι, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάππα.

C Διτο οὐκ ἐγκαταλείψομεν τοῦ εἰπεῖν, ἐπει ἔδοξε μοι διηγήθην τὰ, διτε τιμάς τε καὶ προνόμια

ameras et despota erant: minime autem castrum occupari poterat, quia Monembasiotae, ut iam pridem omni tempore facinora memoratu digna ediderant, ita tum denuo generosos se praestiterunt, nec a se impetrare poterant, ut urbem troderent. Nec non probavit ea civium consilia, qui urbi praeerat, Manuel Palaeologus. Denique de urbe in manus impiorum tradenda vix audire sustinuerant, et a despota et amera ablegatos primores et, qui cum iis venerant milites ad occupandam artem, acerbe repulerunt, hoc iis responso dato;

D *« Renuntiate ita ameras, omnem urbem et castellum huius humana opera et arte exstructum et munitionem in potestate eorum esse, a quibus teneatur; sed nostræ patriæ diversa ratio est, quæ naturæ donum est et a Deo et regione munitionem et firmatatem suam habet. Quodsi Domini, qui in causis est, voluntas et consilium ita fert, si usque, quod illi placet, nec nostrum est refragari, sed donat eam ipse, cui velit. At nos nullam potestatem habemus tradendi et largiendi ea, quæ a Deo condita sunt. » Quod responsum ubi ad ameram perlatum est, Monembasiotarum prudentiam admiratus est et magnopere laudavit. Servatam igitur urbem Thomæ despota tradiderunt, ille mox eamdem papæ donavit.*

Hic jam non omittimus dicere et exprimere,

μεγάλα διὰ τὴν τοῦ διπτεως καλλονήν καὶ τὰς τῶν πολιτῶν ἀρετὰς οἱ βασιλεῖς κατὰ διαδοχὴν τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας τοὺς τοῦ περιωνύμου φρουρῶν ἐτίμησαν καὶ δωρεάς μεγίστας; ἐδωρήσαντο πύτοις. Καὶ τοῦ μὲν διπτεως τὸ διογόμενον διπτεως τὴν κλῆσιν εἶχεν, ὅτι τοῖς βουλομένοις εἰσέθειν ἀληθῆς μίλων παρέχει τὴν εἰσοδον, καὶ οὐ μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ὡς εἰπομέν, ἀλλ' αὐτῇ ἡ φύσις τὸ διπτεως ἐπιτίθεσε καὶ ἀδύνατον ἦν εὔρεθῆναι κατὰ πᾶσαν τὴν δρόμον ἔτερον φρουρῶν τοιωτῶν ἀδίξειστον καὶ ἀπολέμητον καὶ ἀνενόχλητον ἐκ πάσης μηχανῆς πολεμικῆς, ὡς τοῦτο εὑρεθῆναι ἀδύνατον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ διπτεως βραχεολόγιων εἰρήκαμεν, τῶν δὲ ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ τοῦ δῆμου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀνδρίας διηγησώμεθα. Τὰ ἐν τῇ καὶ **398** ἐν θαλάσσῃ εἰς πάντας ἄγαθοι εἰσὶ καὶ ἐπιτηδειότατοι, ἐν τῇ θαλάσσῃ μὲν ἴκανόπλοιοι ταὶ καὶ θαλαττούργοι, καὶ νῆσοι ἐμπρικᾶς πλειστας; Ἐχοντες, καὶ κυβερνήται καὶ ναυάληροι ἕριστοι οὐ μόνον ἐν ταῖς ναυσὶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τὸν βασιλεὺς εἰκὸν κυβερνῆται οὐκ ὀλίγοις ἐξ αὐτῶν εἰσιν· ἐν δὲ τῇ χέρσῳ ὅρπιων ἐν τῷ ἵππεον εἰσὶ ἀκνοτίζειν στρατῶται ἀγαθῶτατοι καὶ πεζοὶ ἀνδρικῶτατοι καὶ δοξιμώτατοι. Οἱ δὲ δρυχοντες αὐτῶν πάλιν συνετοί καὶ σοφοὶ καὶ ἐντιμοι, ἐνικόντες τοὺς τυχόντας καὶ παραμυθῶντες. Καὶ πρὸ πάντων τὴν πίστιν καὶ εἰνοίαν ἦν ἐφύλαττον Ἑπαλας καὶ ἥως τοῦ νῦν εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων. Διὰ ταῦτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς εἰνοίαν καὶ πίστιν ἐν διασθροῖς κατεροῖς διαφέρως οἱ κρα-

quantis honoribus et beneficiis propter urbis comoda et virtutes civium imperatores ordine tum sanctam eorum ecclesiam, tum ipsos cives nobilissimi hujus castelli auxerint et ornarint. Et sane urbs haec nomen suum proprie et vere gerit, si eam ingredi volentibus revera unum praebet intritum, nec opera aut arte humana, sed ipsa natura, ut diximus, munita est. Nec alia sub sole urbs inventa potest aequa firma, inexpugnabilis et ab omni machinarum bellicarum vi tua. Et ad oppidum quidem quod attinet, strictum ista munitiones; magistratum autem et civium populique virtutes et fortitudinem jam comminemoremus. Terra anarique ad omnia fortes et quam maxime idonei sunt; ac mare quidem scienter navigant, navesque onerarias permultas habent cum gubernatoribus et naucleris praestantissimis, qui non solum ipsorum naves regunt, sed etiam magno numero classem imperatoriai gubernant. Similiter in terra qua equitando, qua jaculando milites optimi, et pedites fortissimi et probatissimi sunt. Item eorum magistratus sapientes, periti et speciali sunt, peregrinos hospitio exipiunt et sovent. Ante omnia fidem et benevolentiam erga Deum et imperium Romanum, ab omni inde tempore integrum servatam, hodieque conservant. Propter haec tanta ornamenta et virtutes et insignem erga imperatores

A τοῦντες ἀνακτες ἑταίμησαν, καὶ εἰς μεγάλα προνόμια τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνεβίασαν. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τὸ περιώνυμον καὶ ὑπεργεφελές φρούριον ἐπισκοπήν οὖσαν τῆς Κορίνθου μητροπόλεως, δι' ἣς εἰπομένιον ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ χριταῖς τοῦ διπτεως, διάδεινηστος βασιλεὺς καὶ μάρτυρος Μαυρίκιος διὰ τὸ Τίβεριον; εἰς μητρόπολιν ἀνεβίασεν καὶ τριακοστὸν τετάρτον θρόνον ἔταξεν, καὶ ἔτερα προνόμια περὶ ἐλευθερίας τῆς πόλεως ἐδωρήσατο. Ἐπακολούθων δὲ καὶ διὰ τοῦ εἰς κύρον Ἀλεξίου διακονην **399** καὶ ἔτεροι ταῦτα ἀνεβίασαν καὶ ἐδειπλώσαν. Ἐπειτα καὶ διάδεινηστος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος διὰρχων διαπάντας Παλαιολόγος ἔτερον, ἐπὶ Ετούς, σώμα, ἁγιασμόνος ζεύς, ἀνεβίασε, διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας; τότε προεδρεύοντος κυροῦ Νικολάου ζήτηψεν θεῖαν κινηθεῖς· διὸ δὲ βασιλεὺς ἔνεκεν τοῦ προεδρεύοντος καὶ τῆς τῶν πολιτῶν πλειστας καὶ εὐνοίας ἦν εἶχον πρὸς αὐτὸν, ἐκ τριακοστοῦ τετάρτου θρόνου εἰς δέκατον ἀνεβίασεν οἰκεῖψι αὐτοκρατορικῷ κελεύσματι καὶ φήμι συνοδικῇ, καὶ ἔτερα πολλὰ προνόμια τῇ αὐτῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐχαρίσατο. Καὶ ταῦτα πάντα τὰ ἁγνη τοῦ πάπτου ἐπακολουθῶν καὶ βεβαιώνων διακονην εἰς αὐτοκράτωρ *Ἀνδρόνικος* δέ νέος, τὸ κάτωθεν χρυσόβουλον τῇ αὐτῇ πολιτεΐᾳ ἐχαρίσατο, ἀναντώνων καὶ βεβαιώνων τὰ παλαιά, καὶ ἐκ νέου καύτδες τούτοις καὶ τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἐφιλοδώρησε. Καὶ ταῦτα πάντα μὲν ἐγώ ἐν σεκρέτῳ τῷ βασιλεὺς εἴδον καὶ πολλάκις ἀνέγνωκα, C διὸ δὲ παρὸν χρυσόβουλον εἰς χειράς μοι μετὰ τὴν αλχμαλωτίνην ἔτυχον ἔχειν. Τὰ νῦν δὲ, μὲν

fidem et studium diversis temporibus diverse ab imperatoribus honorati sunt et ecclesiam magnis beneficiis auctam habuerunt. Ac primum quidem, cum nobile illud et super nubes elatum oppidum episcopatum habere Corinthon metropoli subjectum, propter eas, quas commemoravimus civium virtutes urbisque conmoda, æternæ memoriae imperator et martyr Mauricius, cognomento Tiberius, ut bēni metropolis dignitate illustravit et tricesimum quartum thronum ei constituit, aliaque beneficia et immunitatis dona eisdem impertivit. Deinde imperator Alexius Comnenus et alii donationes illas approbarunt et confirmarunt. Eadem post perpetua dignus memoria imperator Andronicus Palæologus major, anno 6800, indictione 7, confirmavit, propter virtutem et sapientiam Nicolai domini, qui ecclesiae tum præerat, divino ardore excitatus: qui idem urbem propter ipsum episcopum et civium erga se fidem et studia a throno tricesimo quarto ad decimum eexit imperatoria sua auctoritate et suffragio synodico, et alia multa jura præcipua sanctæ ecclesiæ impertivit. Quæ omnia, atque vestigia secundus, imperator Andronicus Palæologus minor rata habuit, et civitati infra prescriptam bullam auream dedit, qua vetera beneficia approbat confirmaque, et nova tum civibus tum ecclesiæ impertit. Hoc in secretario imperatorio vidi et frequenter legi,

τον, καλῶς μοι ἐφάνη ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ καὶ Ἑργῷ καὶ ταῦτα εὑρίσκεσθαι, ἵνα τὰς εὐεργεσίας γιώσκωμεν δὲ οἱ Μονεμβασιῶται ἔχον παρὰ τῶν βραστέων διὰ τὰς καλοχαγαθίας καὶ ἀρετὰς αὐτῶν, ἵνα οὐκ εἰς λήθην διὰ τὸν χρόνον γενήσωνται, ἵνας καὶ οἱ ἀκροσταὶ καὶ ἕπεροι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ καλῶν Ἑργῶν ξωνται.

400 ι. Ἐπει οἱ Μονεμβασιῶται οἱ τε ἀπὸ τῆς θεοτάτου πόλεως Μονεμβασίας καὶ ἀπὸ τῶν Πηγῶν εὑρίσκεμενοι καὶ κατοικοῦντες ἀρτίως εἰς τε τὴν θεοδόξιστον καὶ θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου, εἰσὶν ἀποτεταγμένοι διὰ χρυσοδύλλων καὶ προσταγμάτων τῶν ἀγίων θοιδίμων καὶ μαχαρίων μου αὐθεντῶν καὶ βασιλέων, τοῦ τε πατρὸς καὶ πάππου καὶ προπάππου τῆς βασιλείας μου, ἵνα ἐφ' αἷς ἀν ποιῶσι πραγματείας εἰς τὴν θεοδόξιστον Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σηλυμβρίαν, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Ραιδστίν, τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, καὶ δίωσι χάριν κομερκίου εἰς ποιότητα νουμεσμάτων ἐκαθίν νουμίζεται δύο, εἰς δὲ τοὺς λοποὺς πάντας τόπους καὶ χώρας καὶ σκῆνες τῆς βασιλείας μου διαμένωσιν ἀνάτεροις ἀπαιτήσισις κομερκίου παντελῶς, διατηρῶνται δὲ καὶ Ἐνίσι ἀν εὐρίσκωνται καὶ κατοικῶσιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀπὸ πασῶν ἀλλῶν δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων, παρεκάλεσσαν δὲ ἵνα τύχωσι καὶ ἐκ νέου εὐεργεσίας ίδιας παρὰ τῆς βασιλείας μου, δι' ἣν ἔχει αὐτῇ τῇ χάριτι ἐψειν καὶ δρεξιν τοῦ εὐεργετεῖν πάντας τοὺς εἰς αὐτῇ ἀνχρεφομένους πιστοὺς καὶ εὐնπολήπτους,

auream bullam vero ipse forte nactus sum post captiam urbem. Itaque, ut ante dixit, pulchrum mihi visum est, talia libro et opere nostro contineri, unde beneficia cognoscantur, quibus Monembasiotae, propter res prælare gestas virtutesque, ab imperatoribus ornati sunt, ut temporis injuria in oblivionem ne abeant et lectores alii que præclarilla facinora imitentur et æmulentur.

47. Cum Monembasiotæ tum ii, qui Deo charam Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel in urbe gloria, custodia et magnificientia divina insigni, Cpoli, vel aliis in oppidis locisve imperii nostri commigrantur, bullis aureis et mandatis sanctiorum et beatorum principum et imperatorum, patris, avi et abavi maiestatis nostræ, jure hoc precipuo donati sint, ut in negotiis, quæ Cpoli, urbe gloria Dei illustri, Selymbriæ, Heracleæ, Rhædesti, Calliopoli et reliquis oppidis Macedonia faciant, vectigal pendant centesimas duntaxat binas, in cæteris vero locis, regionibus et navalibus imperii nostri immunes sint omnis omnino tributi, neve vexentur, ubique vivant, ulla ullius stipendi exactione: nostra majestas, ab iisdem rogata, ut et ipsa denuo se ornaret beneficiis, pro gratia et benevolentia, qua cunctos sibi subjectos fideles et sui studiosos amplectitur sovetque, imperat atque edicit bullæ auræ, ut omnes Monembasiotæ tum qui urbem Deo

A προστάσσει καὶ διορίζεται δῆδη ἡ βασιλεία μου, ἀπολύουσα τὸν παρόντα χρυσόδουλον λόγον αὐτοῖς, ἵνα πάντες οἱ Μονεμβασιῶται **401** οἱ τε ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλεις Μονεμβασίας κατοικοῦντες, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ ὅπου ἄρχει εὑρίσκωνται καὶ κατοικῶσιν εἰς τε τὴν θεοδόξιστον Κωνσταντινούπολιν εἰς τε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπολαύσωτε μὲν τῆς ἣν εἴχον πρότερον ἔχουσας καὶ δεφενδέσσετες διὰ τῶν ῥηθέντων χρυσοδουλῶν καὶ προσταγμάτων ὧν εἰχον οἱ ἀπὸ τῶν Πηγῶν καὶ οἱ ῥηθέντες Μονεμβασιῶται· κατεπέκεινα δὲ τῆς τοιούτης ἔχουσας εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς καὶ τοὺς ὄλους τοὺς Μονεμβασιῶτας τούς τε ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ τοὺς ἐκ Μονεμβασίας, ἵνα ἐφ' αἷς ἀν ποιῶσι πραγματείας δίδωσιν εἰς τὸ κομέρχιον τῆς θεοδόξατου Κωνσταντινούπολεων; ὑπὲρ ἐκδιλῆς ποστήτης νουμισμάτων ἐκαθίν νούμισμα ἔν, καὶ ὑπὲρ ἐκδολῆς ἀγορᾶς; καὶ ἐτέρας πραγματείας ποστήτης νουμισμάτων ἐκαθίν νούμισμα ἔν, εἴτε δηλοῦται διὰ σίου ἐν τῷ προφορίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα βούλωνται, εἴτε διὰ οἶνου, ἐὰν ἐξ οιασθήποτε χώρας διακομίσωσι τούτοις, ή διὰ προσφαγίων παστῶν ή τομαρίων ή πετζίων ή πανίου ή λινοχόρχου ή τζοχχρικής ή τετραπίδων ή ἐτέρων εἰδῶν ἢν ἀν βούλωνται, μηδὲ διλας παρὰ μηδενὸς κωλυθμενοι ἐπὶ ταῖς διαπράσσεσι τῶν τοιούτων πραγματείων αὐτῶν ή καθελκμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγαστικοῦ, μετρητικοῦ, παχιαστικοῦ, γομαριατικοῦ, ὑψωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιαστικοῦ, δεκατιζές, διλιευτικής τετραμυρίας, **402** ξυλαχύρου, δρεμῆς τῆς ἐνιάδος ὡς τὰς εἰς αὐτὴς περὶ αὐτὴν ἀπάσας

B εχαραμ Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel quovis alio loco, sive Cpoli, urbe gloria Dei illustri, sive alibi, vivunt commoranturque, etiam posthac fruantur ea, quam pridem habuerunt per supra nominatas bullas aureas et edicta, libertate et immunitate; et vero Monembasiotas universos, tum eos qui Pegis, tum qui Monembasiac habitant, novo hoc beneficio ornamus, ut in ærarium urbis gloria Dei illu-trissimæ Cpolis in mercatu, nundinis aliisve negotiis centerimis non amplius singulas pendant, si in foro vel alibi proponant aut ē regione quacunque advehant sive frumentum, sive vinum, sive carnes salsa, sive coria, sive pelle, sive pan nos lanceos, linteos sericosve, sive equos, sive denique aliud quodecumque mercium genus, neve in peragendis his negotiis a nemine impediantur aut cogantur tributa pendere pro mercibus ponderandis, librandis vel metiendis, pro adipe, opsonio, statione navium, excubiis, aut dare decumas, vel quadran tem pectorium, vel aliud quodecumque stipendiū genus, imo nec collationem faciant ad castra munienda vel extrinendas triremes, aut tributa pendant, nautis, vel iis qui merces apud exterros dividunt, vel cauponibus opistibusque imposita, vel pro serico, pannis in foro vendendis, navigiū frumentariis solvenda, denique nulla omnino vel inventa jam, vel post invenienda vectigalia pendant,

εκάλει, ἀλλὰ δὴ καστροκήτισίας, κατεργοκήτισίας, εκάλεισθαις, κατεργοκήτισίας, κατεργοκήτισίας, ἀντιναύου, ἐξωπρασίας, κασμιατικοῦ, καπηλιατικοῦ, μηνιατικοῦ, ἔργαστηριακοῦ, μετα-
ξιατικοῦ, τῆς ἀπαίτησεως τοῦ παντού τοῦ ἐν τῷ φύσιψ πωλουμένου, Εἴτε δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ εἰσαριοῦ τοῦ εἰσαποταχθέντος ἀπαίτεσθαις ἀπὸ τῶν καραβίους ἢ ἑτέρους τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων, ἢ καὶ εἰς τὸ ἔχεις μελλόντων ἐπινοηθῆ-
σσθαις, ἀλλὰ διατηρῶνται ἀπάντων τούτων ἀνενό-
χητοι καὶ ἀδιάσεστοι παντεῖν. Ποσάτως οὐδὲ
οἱ πωλοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἢ ἔξωνούμενοι ἀπὸ τῶν
πραγματειῶν αὐτῶν, εἴτε ζῶα εἰσιν εἴτε γεννημα-
τικά εἴδη ἢ καὶ δῆλο τι, ἢ ἐν τῇ θεοδοξάτῳ Κων-
σταντινούπολει ἢ ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας
μού, ἀπαίτουντες χάριν κομερχίου ἔνεκεν δηλονότι
τῇ; δεφενδεύσεως τῶν τοιούτων Μονεμβασιωτῶν.
Ἐσται δὲ καὶ δταν διακομίζωις διὰ κοραβίων τὰς
τούτων πραγματείας, εἴτε ἀπὸ τῆς δινα Θαλάσσης,
εἴτε ἀπὸ τῶν τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπό-
λεων; κόλπων, εἴτε σίτω; Ἑνι εἴτε οίνος εἴτε ἑτερόν τι
εἰδέ, λοδῶνται μὲν οἱ δηλωθέντες Μονεμβασιώται ἐν
τῷ κομερχίῳ, τῇ θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως,
καὶ ἵνα διδοῦντι δοσον ἀνωτέρω διηρίζεται ἡ βασιλεία
μού, οἱ δὲ ἔχοντες τὰ καρέβια διαμένωντις ἀνενόχητοι
χάριν τοῦ τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, μήτε
τετραμορίαν ἢ ἀλλήν ἀπαίτησίν τινα χάριν τῆς
τούτων ἑκουσίας παρά τίνος ἀπαίτουμενοι. Ἐξιν δὲ
403 διέρχωνται μετὰ πραγματειῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ
Δύσεως εἰς Ανατολήν, ἢ ἀπὸ Ανατολῆς εἰς Δύσιν, ἢ ἀπὸ
μέρους τῆς Ζαγορᾶς θιασιδάζοντες ζῶα ἢ ἀλλο τι,
εἴτε εἰς τὴν Σωζόπολην ἢ εἰς τὴν Ἀγαθόπολεν ἢ εἰς
τὴν Μερίδαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς βασιλείας
μού, δρειλωτοι διατηρεῖσθαι ἀνενόχητοι καὶ ἀδιά-
σεστοι παντεῖν ἀπὸ τῆς ἀπαίτησεως τοῦ κο-
μερχίου, τοῦ διεθατικοῦ καὶ τοῦ ποριατικοῦ, παρά

A τε τῶν κατὰ καριοὺς εὑρισκομένων εἰς κεφαλὴν τὸν
εἰρημένων κάστρων καὶ παρὰ τῶν ἑκεῖς τὰ δημόσια
διενεργούντων, ἐφ' αἷς δὴ ποιῶσι πραγματείας τὸν
ἔτεροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικάς τε
καὶ λοιπάς, εἴτε κατὰ Ἀνατολήν εἴτε κατὰ Δύσιν, εἴτε
ἐν νήσοις εἴτε κατ' ἥπειρον, ἐν τε κάστροις καὶ πα-
γηγύρεσιν εἴτε ἐν ἀλλοις τόποις. "Ἐτι δὲ καὶ εἰς τὰς
τῆς Πελοποννήσου ἀπάτας χώρας καὶ κάστρα τῆς
βασιλείας μου γινωσκομένας πανηγύρεις δρειλωτοι
διατηρεῖσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τάντων
ἀνώτεροι, διατηρεῖσθαι δὲ καὶ παντεῖν ἀνενόχητοι
καὶ χάριν δύσεως κομερχίου, μηδὲ ἔνεκεν ποριατι-
κοῦ δρειλωτες τὸ τυχόν. "Οθεν δρειλωτοι διατηρεῖν
αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόχητην καὶ δεφενδεύσαιν
οἱ εἰς τὴν κομέρκιον τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταν-
τινουπόλεων; καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας πάσας σκάλας καὶ
χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνοχοποιούμε-
νοι κατὰ καριούς, ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες δοσοὶ ἐπικρα-
τῶσι κτήματα ἢ ζευγαλάτια ἡ κάστρα δρισμῷ τῆς
βασιλείας μου, εἴτε τῆς περιποθήτου μοι Λύγουστης
εἰσιν οὔτοι, εἴτε τοῦ ἔρασμιτάτου μοι ιεὺς **404**
τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν προσμενῶν
ἀρχόντων τῆς βασιλείας μου καὶ τῶν λοιπῶν ὀρ-
χόντων καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς, οὐδὲ αὐτοὶ δρει-
λωτοι χάριν μαγειρίας ἢ δύωνισον ἢ ἀλλο τινὸς ξη-
τήματος ἀπαίτειν τι ἐξ αὐτῶν ἢ ἀλλο τι ἐπάρτειν
αὐτοῖς ἐπιτίμειν καὶ ἐπιθλαΐεις. 'Αλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ
κατὰ καριόν μέλλοντες ἔχειν τὴν ἐνοχήν τῆς θεοδο-
ξίστου Κωνσταντινουπόλεως ἀφέντωνται τελεῖας τοῦ
ἐπάρτειν ἐπήρειαν αὐτοῖς καὶ ἀπαίτησιν τὴν τυχοῦσαν
ἢ δύσινον ἢ μαγειρίας, ἢ συγχαταλέγειν αὐτοὺς
τοὺς λοιποὺς ἐποίκους ταῦτης ἐπὶ τὰς καριούς
γινομένας κοινωφελεῖς λωσίς χρειας συγχριτεσσιν,
ἢ ίδιως δῶς ἀπαίτειν τούτους τῆς τοιαύτης συγχρ-
τήσεως ἔνεκα. 'Αλλ' οὐδὲ εἰ; & ἔχωσιν οὗτοι ὑπόθ-

sed horum omnium plane sint immunes. Item ii qui
merces, sive ex animalibus sive e plantis sive alia
quaevunque ratione partas, aut vendunt Monembasiotis,
aut ab iis emunt, sive Cpoli gloria Dei illu-
strissima, sive in aliis imperii nostri locis, nihil pen-
donto tributi propter gratiam Monembasiotis imperiū.
Deinde si qui naviglis horum merces vel
a mari supero vel ab urbis magnisīcē Cpolis oris
evehant, sive frumentum, sive vīnum, sive allud
quodcumque mercium genus, pendunto ii quos dī-
tūmus, Monembasiotæ ærarii urbis tributi id, quod
supra constituit majestas nostra, domini navium
immunes sunt, neve postulant quadrantem vel
allud quidquam vectigalis, propter immunitatem
illis concessam. Si vero eorumdum merces, sive
animalia sive aliud quid, aut ex occidente in oriente,
aut ex oriente in occidente, aut e focibus
Zagoræ advehuntur, sive Sozopolim, sive Agathopolim,
sive in Mediam et reliqua loca imperii nostri,
nihil omnino vexantur exigendo tributo, vectigali vel
portorio, abiis qui castris illis vel civitatibus presunt
in negotiis quibusconque, quæ in aliis locis imperii
nostrí faciunt, sive in oriente sive in occidente,

sive in insulis sive in continentí, in castris, merca-
tibus et reliquis locis. Item in mercatibus, qui in
Peloponnesi oppidis et castris imperio nostro sub-
jectis habentur, eosdem liberos esse volo omni
tributi genere, nec ulla vectigalis vel portoriū ex-
actione vexari. Quare præstent iis necesse est has
immunitates tum qui Cpoli tributorum exactioni,
tum qui aliis portibus, locis et castris imperii no-
stri præfecti sunt; nec vero quicunque fundos,
prædia vel castra intra fines imperii nostri sita ha-
bent, sive majestatis hostiae, sive filii nostri dile-
ctissimi, sive cognatorum nobis vel aliorum primorum
procerumque ministrisunt, ullum ullius gene-
ris tributum ab iis exigunto, neve omnino quid-
quam iis imponunto mulctæ noxiive. Ipsi item
Cpolis, urbis clarissimæ, præfecti prorsus absti-
nento a tributis illis imponendis, neve eosdem cum
reliquis advenis in censu referunto ad collationes
ob rei publicæ salutem faciendas, aut separatis
eos in tali re stipendia postulanto. Nec vero lites,
quas vel cum aliis, vel inter se habent, ab illis,
sed in sanctuario majestatis nostræ dijudicantur.
Atque, hujus quidem bullæ aureæ auctoritate et

σεις ή μετ' ἀλλιτῶν ή μεθ' ἑτέρων τινῶν, χριθήσονται παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Τῇ γοῦν ἴσχυΐ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβουλλού λόγου τῆς βασιλείας μου τὸ κατὰ μέρος περὶ αὐτῆς διορίζεται, ἀπολαύσωσι ταῦτης κατὰ τὸ ίσον καὶ δμοισιν τρίσιον καὶ οἱ ἔξι δσφύοι; πατίδες καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρι ἣν ἡ τοῦ γένους αὐτῶν διαρκή σειρά· εἰς γάρ τὴν περὶ τούτων ἀπάντων βεβαίωσιν ἀσφαλείας ἐγένετο καὶ ἐπειρασθῆθη καὶ ἐπιχορηγήθη αὐτοῖς καὶ ὁ παρών χρυσοβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς ἵνεταμένης Ἰνδικτιῶνος ιε' ίστους, τιναῖς. Ἐν ώ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐεσθές καὶ θεοπρόβλητον ὑπεστημήσαιο κράτος.

Ἄνθρονίκος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστής βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαῖον.

405 Δούκας "Αγγελος" Κομηνής δ Παλαιολόγος.

Τῇ παρὸν ίσον ἀντιθίθειν καὶ εὑρίσκειν αὐτὸν πάντα Ιεζοῦν τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ ἔγράψῃ δ' ἀσφράξειν.

Ιη'. Λοιπὸν κρατοῦτος τοῦ δεσπότου κύρῳ θωρακὶ στὴν Μονεμβασίαν παρὰ τῶν Μονεμβασιωτῶν αὐτῷ δεσμόδεντν, δ' ἀμτρᾶ; τὴν μὲν βασιλισσαν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα τὴν ἑκατοῦ γυναικαῖς οἰκονομήσας; ἕστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετά τινων τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην εἰχε μεθ' ἔστου. Ἐλύθοντος οὖν τοῦ ἀμτρᾶ ἐν τῇ Βορδονίᾳ οἱ ἔκτισε γενναῖοι ἄρχοντες φοβηθέντες ἐψυγον ἀχέντες αὐτὴν. Οἱ δὲ ἐν τῷ Καστρῷ τάχι μέχρι τινὸς ἀντισταθίντες; καὶ πολεμήσαντες; τέλος προτεξήσαν μετὰ συμβάσεως, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὰ αὐτῶν ἥμη καὶ νόμιμα. Ὡς ὑπὲρ ταῦτα καὶ ἀλλα; πλειστας χάριτας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· καὶ κατελόντες στεφθῆναι ὑπὲρ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν καὶ ἦσο-

lege quæ constituta sunt a maiestate nostra, iis frumentis aequali et pari modo eorum filii et posteri, quatenus pertinebit generis eorum series. Nam ad omnia hæc firmanda et sanctienda donata et data iis est bulla hæc aurea majestatis nostra, edita mense Novembri inductionis 15. anni 6825: cui subscrispit pia nostra et Deo obedientissima potestas.

Andronicus in Christo Dño fidelis rex et imperator Romanorum.

Angelus Duas Comnenus Palæologus.

Exemplar hoc archetypo collatum et prorsus similiter pertinat et accurate scriptum est.

48. Cum igitur Thomas despota Monembasiam a Monembasiotis sibi traditam teneret, ameras imperatricem et Eliam ejus sibi matrimonio junctam cum quibusdam de suis et ipsius comitibus Cpolim misit, despotam apud se retinuit. Amera deinde Bordoniam profecto, generosi scilicet optimates timore perculti fugerunt urbemque deseruerunt. Castrizenses ubi aliquandiu restiterunt pugnaruntque, postremo eum recuperunt, conditione dicta, ut ipsorum mores et instituta ne turbaret. Quod ille cum aliis plurimis beneficiis se iis praestitum promisit. Itaque cum egredierentur, ut pro more virtutis suæ præmia acciperent, aliis eorum capita præ-

ασθεῖται, τὸν δὲ Προινοκοκκάν λεπίτας ἐτελείωσεν. Ἀξιον τέλος τῶν ἐργασιῶν καὶ πράξεων ἀπέλαυσεν. Ἐλύθοντος δ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμτρᾶ καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Λεοντάριν, καὶ εὐρών αὐτὸν Ἐρημον ἀνθρώπων, παρέλαβεν αὐτὸν διεὶς τὸ τούς ἀνθρώπους φυγεῖν. Ἐν δὲ τῷ Γαρδίκῃ ὡς ἰσχυρίτερον αὐτοῦ εἰσῆλθον φυλαχθῆναι, ἔνθα πάλιν δ' ἀμυρᾶς περεγένετο πολιορκῶν καὶ αὐτὸν μέχρι τινὸς εἶναις. τέλος δὲ ἐδουλώθησαν, μετὰ συνθήκης καὶ **406** δρκουν ἐπαγγειλάμενος αὐτοῖς ἵνα μηδένα αὐτῶν ἴνοιχήσῃ ή θανατώσῃ ή αιχμαλωτίσῃ. Αὐτὸς δὲ τοὺς δρκους, ἀθετήσας καὶ τῇ μηνησικαὶ καὶ ὅργῃ κινούμενος, ἐν τινὶ πεδίῳ μικρῷ συνάξας αὐτοὺς; πάντας καὶ δεσμεύσας, παρανόλωμα μαγαίρας σὺν γυναικὶ καὶ παισι πεποίηκε.

B Τοιουτοτρόπιας καὶ οἱ πότε προεστοί αὐτῶν οἱ Μπουχάλεος ἐπαθον, εἰ μὴ ἔφθασεν δι μεγάλερμπετης Μιχουμούτης· ἐξέζητησεν αὐτοὺς διεὶς τὸ την γυναικα Μανουήλ τοῦ Μπουχάλη διεξαδελφήν εἰναι αὐτοῦ. Οἱ καὶ κακὰ ἀνταπέδωκαν αὐτῷ ἀντὶ τυτῶν. Δοὺς γάρ αὐτοῖς ἀνθρώπους ἵνα μετὰ ἀνέσεως καὶ ἀναπάύσεως ἀπέρχωνται τὴν δόλην τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἔξω τόπον, διερχόμενοι πέρι τὸ Ποντικὸν εδρόντες πλεύσιμον καὶ δολίων ἀποκτείναντες τοὺς ἀπέγοντας ἀνθρώπους τοῦ μπεγλέρμπετη καὶ ἐρδάντες εἰς τὸ πλεύσιμον ἔφυγον εἰς Κέρκυραν, κάκειθὲν πάλιν εἰς Νεάπολιν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἡλευθερώθησαν τῆς δυσλείας ὅπωσδήποτε· δὲ δὲ πενθερὸς μὲν Μανουήλ τοῦ Μπουχάλη Γεώργιος· δὲ Παλαιολόγος, πρωτεξάδελφος δὲ, ὃς προεδρήσαμεν, τῆς μητρὸς τοῦ μπεγλέρμπετην, βληθεὶς εἰς σιδηρα ἥγετο. Αὐτὸς γάρ, ὡς προείπομεη, φυτὸν ἐκ τοῦ Λεονταρίου μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην εἰς δουλοσύνην τοῦ δεσμοῦ· αλλοι παλοι συστηκαν, Proenococcum vero excoriavit, mortem factis suis dignam nactum. Deinde ameras Leontarium profectus, eam urbem a tibiis desertam invenit et nullo labore occupavit. Cum Gardicam, oppidum nullius, securitatis causa consurgissent, illuc rursus ameras profectus, urbem aliquandiu obseßam, postremo in ditionem accepit, ex pacto et jurejurando pollicitus, se neminem corrum aut turbaturum, aut occisurum, aut in servitium abducturum esse. Sed, sacramenti immemori et ulciscendi cupidate atque ira incitatus, cunctos

D in parvo quadam campo coactos et vincitos cum uxoris et liberis gladio trucidati jussit. Quo suppicio etiam præfecti iis Buchalei affecti fuissent, nisi Mahometes beglerbegus vitam iis impetrasset, quod utor Manuelis Buchalei ipsius soror sobrina esset. Qui male gratias retulerunt. Nam cum homines iis dedisset, ut tuto et citra laborem via e finibus ameras ducente procederent, Ponticum profecti ibique navigandi occasione in nacti, dolose homines a Beglerbegi sibi adjunctos interemerunt, et consepsa navi Coreyram, et inde rursus Neapolim prosfugunt. Itaque ipsi quidem servituti se modo qualicunque eripuerunt; sed Manuelis Buchalei socius, Georgius Palæologus, matris beglerbegi, ut ante significavi, frater consobrinus, ferro vinctus ducc-

σπότου κύρ Δημήτριον, πολέμου δὲ γεγονότος περὶ τὴν Βορδονίαν καὶ τὴν Τρύπαν κακῶς τρωθεῖς ἔλω, καὶ ἀπῆγαχον αὐτὸν δέσμιον πρὸς τὸν πότε αὐθέντην αὐτοῦ **407** τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν. Ὡς δὲ ίσθη ἀπὸ τοῦ τραύματος, περιωρισμένου δὲ δυνεος καὶ φυλαττομένου διπλωσῆς περὶ τὸ Δυζήρχιον, ἀπατήσας τοὺς φυλάκους ἐψυγε, καὶ πάλιν προσέρρετο τῷ δεσπότῃ κύρ Δημήτρῳ, καὶ ἐν τῷ Ναυπλίῳ τὸν πλειόνα καιρὸν διέτριβε διὰ τὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ ὑπάρχειν ἐν τοῖς τῶν Ἐνετῶν.

18. Τοῦ οὖν ἀμηρᾶ δουλώσαντος, ὡς δεδηλώκει μὲν, τὸ Λεοντάριον καὶ τὰ περὶ αὐτὸν, ἵτι δὲ καὶ τὸν ἄγιο Γεώργιον ταῦτα γέροντες διέτριψεν, μᾶλλον εἰπεῖν Κροκόδειλος οἰκεῖότερον, προσεκύνησεν καὶ αὐτὸς τὸν ἀμηρᾶν, τὸ δὲ κάστρον τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ δέδωκεν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ ἐλασθέας χάριν τούτων τοῖς Ἀδέλφοις μᾶλλον εἰπεῖν τὸ Η.Ι., καὶ τὰ ἔξτις, τοῦτον θεέ μου, θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλεπες, ὡς εἰπεῖν μᾶλλον, Ἰνα τί μή καὶ αὐτὸν ἐγκατέλεπες, τῶν προλεχθέντων κακῶν πρωτεργάτην. Τούτων οὖν ἐκέισε γινομένων, δὲ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἀφεῖς τὴν Καλαμάταν καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κόρσιμαν καὶ τὸ Πετράλον, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀδερέον κάκειθεν εἰς τὸ Μεράλιον, προγενέστερον τῆς βασιλίσσης καταλειψάστης τὴν Ἀρκαδίαν κάκεισε ἀπελθόστης; μετὰ τῶν παιδῶν αὐτῆς καὶ τῶν εὐριταχρέων ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀρχόντων. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς περιέλαβεν αὐτὰ, ἀλλὰ δῆ καὶ τὴν Καρίταιναν, περὶ τοῦ Σχούρομάλλη Παλαιωλόγου καὶ γυναικαδελφοῦ τοῦ μεγάλου Λουκάνη, δεὶς προσπέθανεν **408** εἰς ἀπόκτηντον διαβίδας; τὴν ψυχὴν, ὡς ποτε δὲ Ἀρειος

batur. Is enim, Leontario proflugus, cum genere Spartam discesserat, ut Demetrio despota operam navaret, sed in obsidione Bordoniæ et Trypes, acrio vulnere, captus et vinculis constrictus ad dominum quondam suum Thomam despotam adductus est. Sed, sanato vulnere, cum custodiretur ad Dyrbachium, deceptis custodibus, effugit iterumque adiunxit se Demetrio despota, ac Nauplii aliquandiu commoratus est, quoniam ibi in Venetorum ditione uxor et liberi ejus vivebant.

49. Occupatis igitur, ut docuimus, Leontario locisque vicinis, et S. Georgio insuper, animadvertisens id Crocontelus sive, ut aptius dicam, Crocodilus, ipse quodque ad eum defecit eique cum castro duos filios tradidit, habuitque ejus rei præmium E'oi sive Elī, et quæ sequuntur, hoc est, « Mi Deus, mi Deus, quare deseruisti me? » sive, ut dicam melius, « Quare non et ipsum deseruisti commemoratorum malorum primum auctorem? » Ilæc dum illuc fluit, Thomas despota, relicta Calamata, Cosmænam et Petalidium trajectus, Abarinum et inde Marathionum venit, cum iam ante regina ex Arcadia exiisset atque illuc cum liberis et primoribus Arcadiæ advenisset. Itaque occupavit ea ameras, recepitque idem Carterenam a Sguromalle Palæologo et fratre uxoris magni Lucanis, qui, ut olim Arius, in sella familiæ Martea, emibasis visceribus, animam expiravit, ac

A Ἑπαθεν, ἃμ' ἐγκάτοις, καὶ περάσας κατῆλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδροῦσαν καὶ Ιθώμην. Καὶ λεβών αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα ἀπῆλθε θεάσασθαι καὶ τὴν Κορώνην, εἰτ' ἐκεῖθεν διεῖθη καὶ εἶδε τὴν Μοδώνην, εἴτα τὴν Πύλον τὴν καὶ Ἀδαρίνον. Καθ' ἣν ἡμέραν καὶ δὲ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου· προτοτίμασε γάρ τινα πλοιάρια, καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ λιμένι τῷ παρ' Ἰαλοῖς καὶ λουμένῳ Πόρτηφ λόγγῳ, ἵνα ἐκεῖθεν εὐπλώμιον καιρὸν εὑρών εἰς Κέρκυραν ἀπέλθῃ. «Ο δή γέγονε, καὶ τῇ κτῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἀπεσώθη εἰς Κέρκυραν. Εύροντες δὲ καὶ ἡμέρας πλεύσιμον ἀπαγγέλμενον ἐκεῖσε, ἐμβάντες τῇ τῇ Ἰουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι καὶ μετὰ τῶν ἀλλων κακῶν θανατικὸν ἐν τῇ Μοδώνῃ, τῇ δὲ τοῦ Αὔγουστου ἀπεσώθημέν εἰς Κέρκυραν. ἔχοντες τὸν σκοπὸν B Ενα ἀπέλθωμεν εἰς τὴν Κρήτην η εἰς τὴν πέρι τὴν Θεσσαλονίκην Βέρροιαν, διὰ τὸ εἶναι κάκεισε καλλιτεῆν μονὴν εἰς δυομά τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἣνπερ δὴ τῆς μητρός; μου πατήρ ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων. Τοῦ δὲ Ραούλ Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς προσκελθόντων, ἐπαρώτυναν καὶ τὸν ὀνειρόδιον αὐτοῦ τὸν πότε μελλόγαμβρόν μου Νικόλαον τὸν Μελισσητόν, αὐτὸς δὲ πάλιν ἐμέ· ἵτι δὲ καὶ τὸ δεσπότην μετὰ καὶ τῶν ἀλλων ἐκεῖσε παραγενομένου ἀπῆλθομεν χῆμεῖς, προσμεῖναι ἐκεῖ ἐις οὐδωμέν τὸ μέλλον. Τοῦ δὲ **409** ἀμηρᾶ λαβόντος τὴν Ἀρεδίαν, κάκεισε διερχομένου εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ λαβόντος πάντα τὰ ἐκεῖσε, ἀλλὰ δῆ καὶ τὸ Ισχυρότατον Χιονούτζην καὶ τὸ Σανταμαρίν, & ἐκέκτηντο τινες τὸ ἐπίκλην μπεγ-λεμπετός, καὶ αὐτοὶ φοδούμενοι εἰασαν πάντα κω-

transiit in viciniam Andrusæ et Ithomes. His quoque oppidis cum omni regione linnima occupatis, Coronam visum abiit, atque inde rursus Mothonam trajecit ac Pylum sive Abarinum. Quo die etiam Thomas despota, exstructis ante navib[us], e Peloponneso discessit et ad Portum Longum, quem Itali dicunt, profectus est, ut inde, idoueam nactus tempestatem, Coryram navigaret. Ita factum est, pervenitque die mensis Julii 28 Coryram. Nos quoque navigium eodem profecturum nacti, Julii die 11 solviimus, quod præter reliquias miserias pestifera lues Mothonen invaserat, et delati sumus Coryram die 2 Augusti. Erat autem consilium inde in Cretam vel Berricam prope Thessalonicam proficiendi, quoniam illic monasterium pulcherrimum erat, in honorem sancti Nicolai ab avo meo materno a fundamentis exstructum. Georgius Raulus autem et gener et filia ejus, ante illuc profecti, consobrinum suum, qui quondam meus erat futurus gener, Nicolaum Melissenum, ut eodem discenderet, cohortati erant, atque hic rursus mihi idem suaserat. Itaque et despota et reliquis illic commorantibus, nos quoque abivimus exspectaturi, quid futurum esset. Interim ameras, occupata Arcadia, in partem inferiorem Peloponnesi profectus, cuncta ejus regionis loca cepit, ipsamque adeo firmissimam Chlomutzam et Santamariam, quas a quibus-

ψδ, καὶ ἀπῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς Κέρκυραν. Ὁ δὲ ἥλις μέγιρι καὶ Πάτρας κάκεισε προσέμεινε. Καὶ τὰ Καλάδρυτα λαβὼν, Εὐθα δὲ ἡγεμονέων οὗτε τοὺς δεσπόταις οὔτε τῷ ἀμηρῷ ἐφύλαττε πόλεις, ἀλλ' οὐδὲ εἰς Θελν, ὡς νομίζω, αὐτὸς μὲν δὲ ἀμηρᾶς ἔδωκε δίκην ἀξίαν αὐτῷ· ἐλέπισε γάρ αὐτὸν, οἱ δὲ αὐτοῦ πάντες οἱ μὲν ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἀπῆχθησαν. Τὸ δὲ ἀστυν δὲ ἀμηρῷ; καλῶς ἀσφαλισάμενος καὶ πινεῖ τόπῳ ἀφεῖς στρατιώτας, ἔγερθεις ἀπὸ τῆς Πάτρας διέβη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενικὸν καὶ Λιστραίναν καὶ Βοστίζαν· καὶ τὴν μὲν Βοστίζαν καὶ Λιστραίναν ἔλαβε, τὸ δὲ Σαλμενικὸν ἐχράτησε μέχρι τινὸς τις Παλαιολόγος λεγόμενος τὸ ἐπίκλην Γρατζάς.

Τοῦ δὲ δεσπότου, ὡς εἶπομεν, πανοκὲλί ἐλύθοτος εἰς Κέρκυραν, προσῆλθον αὐτῷ καὶ γράμματα ἀπὸ τοῦ πράκτορος τοῦ Ἀγγελοκάστρου διαλαμβάνοντα οὕτως, ὅτι τῷ ἀμηρῷ δρεξις ἦν τὰ προσέλθη αὐτῷ τις τῶν τοῦ δεσπότου ἀρχόντων, καὶ γενήσηται συμβίσασις καὶ ἀγάπη ἀμφοτέροις, καὶ δοθῇ παρ' αὐτοῦ τόπος μετά τινων συμφωνιῶν τῷ δεσπότῃ πρὸς 410 τὸ ζῆν. Συνδιατεκφάμενος οὖν σὺν τοῖς αὐτοῦ δεσπότησι, ἔδοξεν αὐτῷ καλὸν εἶναι ἵνα δὲ μὲν Ῥάλης Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, δὲ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ῥαούλ Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν πάππαν, ἵνα δὲ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς Κέρκυραν τὸν δεσπότου ἐπιδημίαν δηλώῃ τῷ πάππῳ, δὲ δὲ ίδη καὶ μάθῃ τις δὲ τοῦ ἀμηρᾶ σκοπός. Οἱ καὶ ἀπῆλθον, δὲ μὲν τῇ θ', δὲ δὲ τῇ ια' Αύγουστου. Ηνατικοῦ δὲ ἐπιγενομένου καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν πόλιν δεσπότης καὶ τοις ἀπῆλθομεν ἐν τοῖς περιχωροῖς, ἐκδεχό-

μενοι καὶ τὰ τῶν πρεσβυτῶν ἀποτελέσματα. Όμεν οὖν Ῥάλης Ἰωάννης διελθὼν διὰ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἐφθασσε τὸν ἀμηρᾶν εἰς τὰ περὶ τὴν Βέρβριαν· καὶ εὖθις προστάξαντος αὐτοῦ δὲ τοῦ Ῥάλης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐδεσμεύθησαν, καὶ οἱ πέδες αὐτῶν ἡσφαλισθησαν σιδήροις. Διαβιβάσαντες οὖν οὗτας δέσμους, μετὰ τινας ὁδούς, ἡμερῶν εἰς τοὺς περὶ τοῦ μαύρου δροῦς βουνούς τὴν θεραπείαν αὐτοὺς, εἰπὼν διτὶ Ἐγώ ἐκενθέμην πλησίον τῆς Πελοποννήσου εὑρισκομένου μου ἐλθείν τὸν δεσπότην, ἢ στείλη τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἀρχόντων, καὶ γένηται χάρις πρὸς αὐτὸν, καὶ κάθηται, καὶ ζῇ. Ἐπει οὖν οὐδὲν γέγονε, πάλιν λέγομεν, γενηθῆτω, εἰ θέλει, καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ ἐλθέτω δεσπότης, ἢ ξαποστειλάτω ἔνα τῶν παῖδων αὐτοῦ, ψ καὶ ποιήσωμεν χρηστά. Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ Ῥαούλ ἀπράκτου τῷ ὄκτωκριψι τοῦ στρατοῦ Ἑπούς, καὶ τῇ ια' Νοεμδρίου ἐμδέκας ἐν τινι τῶν 411 Κέρκυραίν πολιών δεσπότης κύριος Θωμᾶς μετὰ τῶν πλειστῶν ἀρχόντων αὐτοῦ διέβη εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἵνα ἐκεῖθεν πρός τε τὸν πάππαν καὶ τὸν δοῦκα Μεδιολάνιον καὶ ἀλλοχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς Κέρκυραν καταλείψας τὴν τις βασιλίσσαν καὶ τὰ πατρίδα αὐτοῦ καὶ τινας τῶν ἀτρχόντων αὐτοῦ οἰκειακούς καὶ οἰκέτας τῶν αὐτῷ ἐπομένων. Οὐ δῆ καμὲ πολλὰ διορισαμένου καὶ ζητήσαντος ἵνα η σὺν αὐτῷ ἀπέλθω η ἐν Κέρκυρᾳ μετὰ τῆς βασιλίσσης μείνω, ἀρχων τοῦ δεσπότη οὐ αὐτῆς· Ἐγώ δὲ διὰ τε τὸ Ελεος τοῦ τὰ πάντα καλῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ, διὰ τε τὴν λύπην ὃν ἐγένητο, διά τε τὴν ἀταξίαν πάντων τῶν τοῦ οἴκου αὐτῶν ἀνή-

C κοος ἐγενόμην εἰς τὰ ἀμφίτερα. Ἀλλ' ἐπιμελναντός

dam beglerbegis tenebantur, qui et ipsi, metu perculsi, omnia deseruerunt et Corcyram venerunt. Ille Patram usque processit, ibique mansit. Captis Calabrytis, ejus urbis praefectum, qui nec despotis, nec a mere, nec vero Deo, opinor, fidem servarat, supplicio dignissimo punivit. Quippe pellem ei detrahi jussit, et cives aut jugulavit aut captivos abduxit. Urbe bene munita et ubi vis relictis praesidiis, ameras Patra movit et Salmenicum, Listrenam et Bostizam transiit, ac Bostiza et Listrena quidem potius est, sed Salmenicum Palaeologus quidam, cognomento Graitzas, aliquamdiu servavit.

Despota igitur cum tota familia Corcyram profecto, litterae ei a procuratore Angelocastri allatae sunt, quibus scriptum erat, ameram quempiam e proceribus despota ad se mitti cupere, ut amicitia et concordia inter ipsos conciliaretur, et locus aliquis despota cum conditionibus quibusdam a se daretur, in quo is vitam ageret. Re cum suis deliberaata, despota et re fore existimavit, ut Georgius Rales ad ameram, Georgius Raulus autem, gener ejus, ad papam proficiseretur, ut alter hoc ipsum et despota in Corcyra commorationem papæ nuntiaret, alter videret et exploraret, quo spectaret consilium ameræ. Itaque illi discesserunt, alter nono, alter undecimo die Augusti. Mox autem quum pestis etiam Corcyram urbem invasisset, de-

spota et reliqui in loca vicina concessimus, legatorum expectantes redditum et quid allaturi essent nuntii. Ac Joannes Rales quidem, trans Angelocastrum profectus, ubi prope Berrhaem ad ameram venit, statim jussu ejus cum omnibus comitibus vincitus et compedibus ferreis astrictus est. Cum ita viinti processissent dies aliquot, ad collem nigri eos liberavit, et exspectasse se dixit, ut, cum esset prope Peloponnesum, aut veniret ipse despota, aut illium cum proceribus mitteret, ac se illi benefacturum sedemque stabilem, in qua viveret, donaturum fuisse. Quorum enim neutrum factum sit, inquit, iterum, ut fiat, suademus, et post redditum tuum aut veniat despota, aut unum e filiis mittat, cui benefaciamus. Itaque cum Raulus re infecta redisset mense Octobri anni 6969, Thomas despota, die 16 Novembris Corcyrorum navem ingressus, cum proceribus suis plerisque Acconam trajecit, inde ad papam et Mediolanensem ducem et alio profecturus, in Corcyra relictis regina et filiis et nonnullis procerum, qui eum sequabantur, familiaribus et domesticis. Evidem, multum ab eo invitatus et rogatus, ut aut comitarer se, aut Corcyra manerem in ædibus regiae, per misericordiam Dei cuncta bene moderantis et properiter luctum eorum quos procreaveram, et rerum omnium in illius domo perturbationem, neu-

μου καὶ ἐτέρῳ καιρῷ ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ διέσπειτο οἱ Μολυθεῖνά ἐν ᾧ ἦμεν, δὲς καὶ διεσπεῖτης ἦν ἐν τῷ Κλιομῷ διὰ τὸν φύσον τοῦ θανατικοῦ ὡς δεδήλωται. Καὶ μετὰ κατέρρειν δὲ καθίσμα εὐρών τὸ εἰς δυομάτιον τοῦ ἀγίου Ἡλίου πλησίον τοῦ δισταυτοῦ, ἀπέλθοντος μου ἐκεῖσε κατώχησα Σεπτεμβρίου ἔκτῃ τοῦ γροῦ ἔτους. Κατέμενον μετὰ τῶν ἑμῶν, καὶ μόνον ἐδέμητον τοῦ Θεοῦ ίνα ἡμᾶς ἐλεησθεῖν καὶ ἔξικονομητή τοῦ ἢ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Διερεθέδεστρός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας πέντε, καὶ πρός τινα καιρίνην οὐδὲν ἐνείχαμεν ἀναπτυχθῆναι μετὰ τῶν ἔχοτων τὸ τοιωτον κάθετα. Καὶ διὰ τὸ ἐξεῖν ἡμᾶς παλιόν τὸν πολυπλοκιστικὸν τοῦ καλοκαγαθοῦ φίλου καὶ πνευματικοῦ Πατρὸς; Διαρθέσθησαν 412 εὐρισκομένου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἀγίων ἀποστόλων Ιάκωβος καὶ Σιωπήτρον, εὐρύντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξις τῶν τριάκοντα δύο λεπέων τοῦ ἀγίου Νικολάου κάθετα τὸ ἐπονυμάζομενον τοῦ Ταρχανιώτου, παρελάσθομεν αὐτὸν Μητρίου εἰς τοῦ γροῦ ἔτους, καὶ κατέβημεν μετὰ τῶν ἑμῶν. 'Ο δὲ διεσπεῖτης καὶ θεοφίλος φιλάσσεις εἰς τὴν Ἀγκώνα κάθελθεν εἰς τὴν Ρώμην οὐδὲν διλλό κατώρθωσεν εἰ μή διειδώκει τῷ πιλοπόρῳ Ηλίῳ δε τέμηρ ἐν τῷ β' ἔτει τῆς ἀρχιερωπούνης αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἀγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρίου, κάκιενος αὐτῷ μαλισκαρίδης τὸ διστιγχόν μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐδιωρίσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκάζειν τροφήν. 'Ως οὖν εἶδον οἱ δυτες μετ' αὐτοῦ δροχοτες καὶ οἱ διλλοι οἱ ἐν Κερκύρᾳ ἀπομείναντες ἤκουσαν μή εἶναι οὐδεμίαν ἐλπίδα βούθισες, διεσκευρπλόθοσαν, οἱ μὲν ἐνθεν οἱ διλλοι κατέλαντες τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. Τότε δὲ καὶ

tram con litione me accepi, sed mansi Molybatinis, quo loco etiam ante fueram, cum despota metu pestis, ut significavimus, Chlomi versaretur; et in cellulā inventa in monast̄io prope urbem in honorem sancti Elii extracto, illuc sedem transtuli die 6 Septemb̄is anni 6970. Ibi eum meis mansi, et tantummodo precatus sum Deum, ut miseraretur nos et pro benignitate et charitate sua in nos decerneret. Commoratus sum ibi menses quinque, atque intellexi procedente tempore, neutiquam nos tranquillo animo frui posse cum iis qui id monasterium tenerent; itaque ob cebriorem quoque optimi et benevoli Patris spiritualis Dorothei constructūnem, qui in monasterio sanctorum apostolorum Jasonis et Sosipatri orat, eum nos ex ordine trinitatis duorum sacerdotum sancti Nicolai cellulam nacti sumus Tarchaniotæ quæ dicitur, die 15 Martii anni 6970, ac mansi ibi cum meis. Thomas autem despota, Ancouain atque inde Romanam profectus, nihil aliud esfecit, nisi ut, cum ipse Pio secundo papa, anno pontificatus ejus secundo, ex reliquiis apostoli primum vocati, sancti Andreae, caput dedisset, ille sibi vivā sustentandam suam et suorum vitam necessarium victimam præberet. Ut igitur proceres eum secuti viderunt, et qui in Corcyra relicti erant, audirent, nullam spem auxiliū reliquam esse, alii alio

988
ήγαπημένος μοι ὑπέρ υἱον, δ ποτε μελλόγεμορές μου Νικόλαος δ Μελισηνός, δ τοιγάπλιον πρωτοστράτορος υἱος τοῦ ἐν αὐτονῷ καὶ ἐπὶ γῆς, εὐρὺν νῆσον ἀμπορικὴν Κρῆτα τοῦ Σοφολέου διοικητοῦ, ἐργομένην ἐκ τῆς Ἐνετίας, ἐμδίκιον διεβίβη εἰς πόλιν Κυδωνίας ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ Ἀπριλίου τα τοῦ γροῦ ἔτους, κλαύσαντες καὶ θρηνήσαντες πρότερον ἡμεῖς παρὰ τῆς στερισεως αὐτοῦ διὰ τὸ εἰναι αὐτὴν λίγην καλὸν πρός με. Ἐξεῖ δὲ γυναικὶ συνευχεῖς πρεσβύτερος ἐγένετο, 413 καθὼς ὑστερον ἔμαθε καὶ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γράμματα ἔλεσθον. Τοῦ δὲ δεσπότου καὶ θωμᾶς διαβιβάσαντος καρόν τινα ἐν τῇ Ρώμῃ, ἐδοξεῖν κατόπιν ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἐνετῶν, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἀγκώνα, τῆς Ουγγαρίας αὐτοῦ βασιλείσας τῆς Σερβίας ἐκεῖθεν ἀπειθεύσεις· καὶ διατριψατα ἡμέρας τινάς εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἐκεῖνος μὲν τὸ διεβίβη πάλιν εἰς Ρώμην, ἡ δὲ βασιλείσας διεβούσα ἀτῆθεν εἰς Ἐπίδαυρον τοῦ Ἡλυρικοῦ. Ἡ δὲ μῆτηρ αὐτῆς ἡ βασιλείσα κακῶς διάγουσα ἐν Κερκύρᾳ, ἐλευθερίσα διπλά τοῦ Θεοῦ, τῷ αὐτῷ ἐδιδομητοτῷ εἶτε Αύγουστου τοῦ γροῦ ἔπειθεν καὶ ἐτάρη ἐν τῇ τοῦ ἀγίων ἀποστόλων μονῇ, Ἰάκωνος λέγω καὶ Σωτηπάτρου.

Ο δὲ τῶν διεσπόντων ἔξαρχος τῷ αὐτῷ διῆται ἀπειθείων κατὰ τὸν Σερβιατὴρ παρέλθασε τὴν ἐκείνου περιθέτον πόλιν Σενιόπιον διοικητοῦν, δὴ καὶ ἐθεωράμην. Οὐ τοῦτο μόνον, διλλοι καὶ τὸν διλλον ἀπαντα αὐτοῦ τόπον παρέλθασεν, εἰς δὲ καὶ τὴν Κερασινήτα καὶ τὴν Τραπεζούντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Δασδίδ τοῦ Κομνηγοῦ, τοῦ ἐκεῖσε τέτε

dissipati sunt, calamitatem suam deplorantes. Tam etiam filio mihi charior futurus gener meus, Nicolaus Melissenus, magni protostratoris filius, namcum mercatoriam Cretensem Sopholei cuiusdam Venetiis venientem consenserit, et Cydoniam, Cretæ urbem, trajecit die 11 Aprilis anni 6970, quem nos nobis eripi velhementer dolimmo et lugubrimus, quoniam mirifice erga me officiosus erat. Ibi, uxore ducta, presbyter factus est, ut postea litteris ejus ad me datis cognovi. Thomas despota autem, aliquandiu Roma comi oratus, ad civitatem Venetorum, atque inde Aneonam redire statuit. D unde filia ejus, regina Servia, discussura erat. Itaque cum ad visendam eam urbem dies aliquot ibi basisset, ipse Romanum rediit. regina Epidaurum in Illyricum abiit. Hujus mater, regina, quæ Coreyræ vitam miseram degebat, miserante Deo, ipso septuagesimo anno aetatis, Augusti die 16, mortua et in sanctorum apostolorum, Jasonis, inquam, et Sosipatri, monasterio sepulta est.

Principis autem impiorum eodem anno Sphenitiarem adortus, celebrem illius urbem Sinopum occupavit, quam ipse vidi; nec vero hanc solam urbem, sed etiam omnem vicinam regionem; patera Gerasuntem et Trapezuntem, Davidi Conneno regi erectas, et universam regionem circumiacentem illorum principum, hoc est, regis Tra-

βασιλεύοντος, καὶ ἀπαττών τὴν περίχωρον αὐτῶν, τοῦ βασιλέως Τραπεζούντος λέγω καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκεῖς ἀτυχῶν καὶ ἀνυφέλεστῶν αὐθεντῶν καὶ ἀρχόντων, οὓς ἔξελθων ἐκεῖθεν κατώκισεν αὐτοὺς ἐν τῇ Ἀνδριανούπολει, ἐνθα δὴ καὶ ὁ τῆς Πελοποννήσου αὐθέντης ἦν, διεσπότης κύρος Δημήτριος, ὃς καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζωάρκειαν **414** αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Αἶγον, τὴν Λῆμνον, τὴν Ἰμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην. Τῷ δὲ τῆς Τραπεζούντος βασιλεῖ τῷ Κομνηνῷ κύρῳ Δασιᾶς χωρία τινὰ δύος· ἐπὶ τῷ μαῦρον δρός κατέκιντεν αὐτόν· ὃν δὴ καὶ μετά τίνος χρόνου μικροῦ παραδρομῆν, εὐρὺν τάχα κατ' αὐτοῦ αἰτίαν τινὰ οὐκ ἀληθῆ, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ὑπάρχοντα ἀφείστει, κάκινον πνιγμῷ ἐπειλειώσε. Τῷ δὲ ἔστι τοῦ αὐτοῦ ἔτους διεῖναι ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὴν μεγάλην Βλαχίαν καὶ ἕδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτήν ἐκεῖσες ἐνέργούμενα, καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησε στόλον, καὶ ὅρμηται διστολος προστάγματι αὐτοῦ κατὰ τῆς Λέσβου, ἥν καὶ παρέλαβεν.

x. Τῷ δὲ Νοεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ **415** ἔτους ἐπιδραμόντος τοῦ μιοῦ τοῦ Τουράχανην Ἀμάρη, ἡχικαλώτισε πάσαν περὶ τὸν Ναυπάκτιον τῆς Αἰτωλίας τὴν αὐτοῦ περιοχήν, τὸν Γαλατᾶν λεγομένην, καὶ οὐ τοὺς Ἐνετοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελοῦντας αὐτῷ τοῦ τῆς μικρῆς Βλαχίας Φλαμπούρου. “Οπερ μασίων δὲ τῶν Ἐνετῶν τριήρεων ναύαρχος, καὶ δραμῶν πρὸς ἐπικουρίαν εἰς τὴν ἀγείπερα πόλιν τοῦ ἀμηρᾶ. Βοστίτζαν διελθὼν ἐνέπρησεν αὐτὴν καὶ ἡχικαλώτισεν διπάταν πλὴν τοῦ Κουλά μήνου· καὶ ἄγαρχὸν τοὺς Βοστίτζανούς ἐν τῷ Ναυπάκτῳ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐναλλαγὴν ἐποίησετο. Καὶ

pezungitorum et reliquorum prope omnium principum et procerum ibi habitantium, quos inde discedens Adrianopolim traduxit, ubi etiam Peloponnesi princeps, Demetrius despota, erat, cui, unde ipse et qui eum comitabantur, victum haberent, magnam **Ænūm**, Lemnūm, Imbrūm et Samothracen donavit. Davidi Comneno autem, Trapezuntiorum regi, cui ei ipsi loca quædam tribuit, ad montem nigrum domicilium assignavit: quem tamē brevi post, reperta adversus eum causa quadam falsa, facultatibus omnibus spoliatum, suffocari jussit. Vero ejusdem anni in magnum Valachiam concessit, rebusque hujus provincie ordinatis, reversus est et classem exterruit, que, Lesbūm missa, eam insulam in potestatem rediget.

20. Novembri ejusdem anni 6971 Amares, Turchanis filius, incursione facta, omnem regionem Naupacto **Ætolie** adjacentem, quam Galatam dicunt, occupavit, nec solos Venetos, sed etiam tributarios sibi incolas oppidi parvæ Valachiae, quod Phlaburum appellatur. Quod ut cognovit Venetorum triremium præfector, auxilio advolavit et urbem ameræ e regione sitiā, Bostitzam nomine, oīortus incendit, totamque occupavit præter solum Culam. Incolas deinde Naupactum abductos eum suis commutavit. Ceterum bello a senatu Venetorum adversus ameram jam aucto decreto,

A δὴ προελετωμένης οὔσης τῆς μάχης τοῦ γενέσθαις: κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἐνετῶν γερουσίας, τούτο δὴ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν καὶ ἀρχῆ κατέστη. Καὶ ἐλθόντος τοῦ καθίλου **415** νυνάρχου δινέματι Ἀλουσίου Λαυρεδανοῦ μετὰ πολλῆς πτυρασκευῆς καὶ ἐτοιμασίας καὶ δυνάμεως, ἵπαστε τὸν Τελοποννήσου Ἰσθμὸν, καὶ ὑκοδόμησεν αὐτὸν, κακῶς δὲ διὰ τὴν συντομίαν· οὐ γάρ ἐν τῷ συντόμῳ τὸ ἀστραλές, ὡς δ ἄλγες. Εἴτα πολεμήσας τὴν Κόρινθον καὶ μὴ τυχών τοῦ ἐλπιζούμενου, ἀφεὶς τὸν Ισθμὸν ἀ' ἔχωρησε. Τῷ δὲ **416** ἔτοις παρέλαβον τὴν Μονεμβασίαν οἱ Ἐνετοί, οὐ τοσαῦτον θελήσας καὶ χάριτι τοῦ κυριεύοντος; μάτην δισιν ἀνωφελεῖται τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐν αὐτῇ ἀρχοντος· ὡς περ δὴ δησιώς ἀνωφελεῖται καὶ ἀτυχίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λήμνου πολιχνίου τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον ἐκλάπηται μᾶλιστα παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ τυχόντων ἔξιναν καὶ ἐδοθῇ τῇ αὐθεντίᾳ τῶν Ἐνετῶν· καὶ ἐξ αὐτοῦ, δῆλον τοῦ πολιχνίου, ἀπατεῖται τὴν νῆστον ἐκληρώσαντο. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἀπελθόντος αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαυρεδανοῦ καὶ πολεμήσαντος αὐτὴν, οὐκ ἐπρεζέται καὶ ἀνεκάρησεν ἀπρακτος·

B Τῷ δὲ ἔστι τοῦ **417** ἔτους διεσπότης καὶ Θωμᾶς ἐμήνυσεν ἵνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ ἐκεῖσες ἀπέλθωσιν ὅπου κάκεινος ἦν· καὶ ἐγένετο, ὅτε ἀπεσώθησαν μετὰ νηὸς εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ μόνην ἤκουσεν δὲτο Ἀγκῶνι παρεγένοντο ἐν Ρώμῃ ὅν, καὶ μὴ φθάσας ιδεῖν αὐτὰ Μαΐου τοῦ ἐν Ρώμῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν, ὑπάρχων ἐτῶν νεού, καὶ πρὸς τι μικρόν. Καὶ δυτῶν τῶν παιδῶν εἰς Ἀγκώναν, ἐπιστολὴν **418** ἔγραψεν δικαρδιῶνάλης Βησσαρίων πρὸς τὸν παιδαγωγὸν αὐτῶν οὕτως:

C illa res ejus ordendi occasione præbuit et initium ejus fuit. Advenit enim summus classis præfector Aloysius Lauredanus cum magno appara- tu et copiis, atque Isthmum Peloponnesi occupavit et munivit, male tamen propter festinationem: etenim in festinatione non est securitas, ut in proverbio est. Deinde Corinthum aggressus, sed spe frustratus, relieto Isthmo, discessit. Anno autem 6972 Veneti Monembasia potiti sunt, non tam voluntate et gratia ejus, qui urbi præerat, quam ejusdem inertia: quemadmodum inertia et infortunio præfecti Lemni factum est, ut oppidulum, quod Palæocastrum dicitur, a peregrinis, qui Intus aderant, subreptum, rei publicæ Venetorum traduceretur: ex quo deinde oppidulo profecti, tota insula potiti sunt. Quin etiam Lesbūm i lemn Lauredanus profectus et bello adortus, frustra laboravit, et re infecta rediit.

D Vero anno 6973 Thomas despota filios et filiam ad se venire jussit. Accidit autem, cum navi Aunciam delati essent, ut ille Romæ, auditio tantum de eorum adventu, priusquam eos videret, ad D. minium migraret mensis Maii die 12, annos natus 56 et paulo plus. Cuius cum liberi adhuc Aunciae essent, Bessario cardinalis epistolam ad pædagogum eorum dedit, hoc exemplo scriptam:

κα'. Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ εἰρημένου Α δουλεύουν καὶ νὰ τὰ συντροφιάζουν καὶ νὰ τὰ φυλάττουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀγιώτατος πάπκας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοῦ ὑπερθεαύματας καὶ καταγινώσκεται μας· καὶ γάρ ἐάν εἰς τὸν αὐθέντην τὸν μακαρίσμαν ἔχεινον τοιοῦτον ἀνθρωπὸν θεάμαζον τῷ; εἰχεν ἐδῶ τόσους· καὶ ἐκαστηγόρους τὸν δὲ εἰς τὴν ἔννοιαν νὰ τρέψῃ τόσους μὲ ξένα δουκάτας καὶ ἔξινας ἐλπίδας, πόσω μᾶλλον τώρα, διοῦ δήλον καὶ ἄλλοι πλειότεροι παρὰ διοῦ ήσαν ἐδῶ, καταγινώσκοντές των καὶ κατηγορούσι των, καὶ μάλιστα εἰς αὐθέντηπούλα νέα καὶ δραφανά, διοῦ οὗτος ἀξιώματα διετένει διοῦτον διοῦτον οὐκέτι τοῦ παρίνοτος καριοῦ· διὸ παρατήσομαι τοῦτο τὰ νῦν. Γίνωσκε δὲ διοῦ ὁ ἀγιώτατος πάπκας διὰ παραχλήσεως φίλων τιῶν καὶ οἰκείας καλοθελείας· ἔταξε νὰ διδῇ κάλεσε μῆνα τὰ αὐθέντηπούλα δουκάτα τραπέσια, ὥσπερ ἐδίδε καὶ τῷ ἀγίῳ δεσπότῃ. Θέλει δὲ καὶ δρῖξει ὁ ἀγιώτατος πάπκας ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα νὰ είναι διὰ τὰ τρία ἀδέλφια ἐπίσης ἀνέγκιεστα, νὰ ἔξοδοις ἀναπτεῖται εἰς τροφὴν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων αὐτῶν μικρῶν, ἕξη ἡ ἐπτά τοῦ καθ' ἐνδέ, καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσσάρων τὸ δλ.: γύντερον, καὶ εἰς βόραν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἑνδύματα τῶν αὐθέντηπούλων, νὰ 417 εἶναι καλὰ ἑνδύματα, καὶ κάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίκοτες τὸν καθ' ἔνα, διὰ νὰ βοηθηθῶσι κάπου εἰς ἀσθένειάν τους ἢ εἰς δάλην ἀνάγκην. Καὶ τοῦτο θέλει νὰ γένηται παπτος, καὶ νὰ μηδὲν γένηται ἀλλέως. Τὰ δὲ λοιπά διατὸν δουκάτα τὸν μῆνα ἥγουν χλία καὶ διακόσια τὸν χρόνον νὰ ἔξοδοις ἀναπτεῖται εἰς τίνας ἀρχοντας καὶ καλὰ πρόσωπα, ὅπου νὰ εἶναι μετ' αὐτῶν νὰ τὰ

21. Epistola a cardinali, quem dixi, ad pædagogum liberorum modo appellatorum Anconam missam.

Vir nobilissime et anicissime, accepi tum prius, tum nunc per Hermetianum litteras tuas, ad quas non respondi, quoniam exspectare statueram, donec rebus adolescentium principum consultum foret. Quod cum iam factum sit, nunc ad te scribo. Consolari vos et principes de morte acerbissima beatis illius et sancti despotae, non est hujus loci: quare hujus rei veniam a te peto. Scito autem, sanctissimum papam, amicorum quoruindam auctoritate et sua ipsis benevolentia commotum, statuisse, principibus mensibus singulis nummos aureos trecentos pendere, quos lucusque beato despotae pendebat. Vult autem, ac decrevit sanctissimus papa, ut ducenti nummi singulis mensibus aequaliter distribuantur tribus fratribus, ut impendantur ad alendos ipsos et sex septemve singulorum ministros; ad emendos et alendos quatuor minimum equos, ad ministrorum stipendia et principum vestimenta, quae pulchra sint necesse est, et de cuiusvis portione aliquantulum comparector, ut habeant, quo utantur, si forte in morbum vel alias angustias inciderint. Atque haec quidem omnino ita fieri, nec fieri quidpiam aliter, jubet. Reliqui autem centum nummi aurei singulorum mensium,

φιλάττουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀγιώτατος πάπκας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοῦ ὑπερθεαύματας καὶ καταγινώσκεται μας· καὶ γάρ ἐάν εἰς τὸν μακαρίσμαν θεάμαζον τῷ; εἰχεν ἐδῶ τόσους· καὶ ἐκαστηγόρους τὸν δὲ εἰς τὴν ἔννοιαν νὰ τρέψῃ τόσους μὲ ξένα δουκάτας καὶ ἔξινας ἐλπίδας, πόσω μᾶλλον τώρα, διοῦ δήλον καὶ ἄλλοι πλειότεροι παρὰ διοῦ ήσαν ἐδῶ, καταγινώσκοντές των καὶ κατηγορούσι των, καὶ μάλιστα εἰς αὐθέντηπούλα νέα καὶ δραφανά, διοῦ οὗτος ἀξιώματα διετένει διοῦτον διοῦτον οὐκέτι τοῦ παρίνοτος καριοῦ· διὸ παρατήσομαι τοῦτο τὰ νῦν. Γίνωσκε δὲ διοῦ ὁ ἀγιώτατος πάπκας διὰ παραχλήσεως φίλων τιῶν καὶ οἰκείας καλοθελείας· ἔταξε νὰ διδῇ κάλεσε μῆνα τὰ αὐθέντηπούλα δουκάτα τραπέσια, ὥσπερ ἐδίδε καὶ τῷ ἀγίῳ δεσπότῃ. Θέλει δὲ καὶ δρῖξει ὁ ἀγιώτατος πάπκας ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα νὰ είναι διὰ τὰ τρία ἀδέλφια ἐπίσης ἀνέγκιεστα, νὰ ἔξοδοις ἀναπτεῖται εἰς τροφὴν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων αὐτῶν μικρῶν, ἕξη ἡ ἐπτά τοῦ καθ' ἐνδέ, καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσσάρων τὸ δλ.: γύντερον, καὶ εἰς βόραν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἑνδύματα τῶν αὐθέντηπούλων, νὰ 418 εἶναι καλὰ ἑνδύματα, καὶ κάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίκοτες τὸν καθ' ᔁνα, διὰ νὰ τὰ διοικῇ, ἢ τις εἰναι ἀναγκαῖος νὰ κρατηθῇ. Καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μερισθῆν μετὰ βουλῆς ἐδικῆς μας εἰς ἐκείνους ὅποι θέλουσιν ἀπομένειν. Ἐμένα γοῦν προηγουμένως φανεται με ὡς ἀναγκαῖστανον ὅποι δὲν ἡμπορεῖ νὰ λειψῃ, πρῶτον δὲ λαρδος, δεύτερον δὲ διδάσκαιος Ἐλλην, τρίτον δὲ διδάσκαλος Λατίνος, τέταρτον δὲ δραγουμάνος· οὗτοι γοῦν εἰσὶν ἀναγκαῖσται καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ λειψωτιν. Ἔτι δὲ καὶ εἰς ἡ διο παπτάδες Λατίνοι εἶναι ἀναγκαῖστανοι διὰ νὰ φέλλωσι λειτουργίαν Λατίνικην συνεχῶς. Εἶναι γὰρ χρέα νὰ ζῶσι τὰ παιδιά Λατίνικῶς, ὥσπερ εἴοι-

vel mille et ducenti taliis anni, impendantur in stipendia procerum aliquot et hominum elegantium, qui cum principibus vivant et consuetudinem habent, iis serviant et eos custodiant. Certior autem factus sanctissimus papa, quot huc advenirent, miratus est et subiurascitur. Si enim bona memoria principem, talēm virum, mirati sunt et vīuperarunt, quod tot huc ministros adduxisset, quos pecunia et liberalitate aliena sustentatorus esset, quanto magis nunc, cum aliis plures, huc immigrarint, principibus præsertim pueris et orbis succensendum est, qui nec dignitate, nec titulis, nec fama nobiles sunt nec iis irascuntur solam, sed vetant etiam, vel unum teruncium supra pecuniam decretam impendi, mandaruntque mihi monerem, ut accurate hæc fierent neve quidquam immutaretur, quemadmodum alias factum est nonnunquam. Quare necesse est, vir nobilissime, tibi et Critopulo medico V. Cl. nunc quidem cure sint res principum; atque eligemus nos præterea, qui eas administret et strenue regat. Deinde singulāri hic consilio deliberabitur, qui locus domicilio iis assignandus sit. Ac quantum quidem statim dicerni potest, maxime opus sunt, quorum deesse nemo poterit, primū medicus, deinde magister Grecus, tum magister Latinus, postremo interpres. Hic igitur plane necessarii sunt, ei omnino esse

λετο καὶ δι μακαρισμένος πατήρ των. Καὶ οἱ ἄρχοντες διόπου θελουσιν εἰσθαι μετ' ἑκείνους, εἶναι χρεῖα νὰ προσέχωσιν εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ πάππα, ὡσδην τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στράταν διόπου ἡρχεσθε, διὸτι ἀν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρεῖα νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγγίαν· οὐδὲ τινὰς γάρ θέλει θερωπὸν διόπου τὸν ὄνομάζει ἀπίστον καὶ αἰρετικὸν, καὶ ἀποστρέφεται τὸν φανερό. Ἀφ' διου γοῦν τούτοις οἱ ἀναγκαῖοι οὓς εἰπαμεν νὰ κατασταθῶσι καὶ στηθῆ τὸ μερτικὸν των, τότε θέλει εἰσθαι. Τούτο δὲ θέλω τὸ καὶ τάξειν ἐγὼ ἔδω καὶ θέλω τοὺς καταστῆσειν. **419** τότε θέλετε ιδεῖν τὸ ὅποδοικον πόσον εἶναι καὶ πόσον ἀπομένει ἀπὸ τὸ μαστιφῶρα. Καὶ τότε ἡ εὐγένεια σας δῖοι ἀντάμα θέλετε ἀποκαταστῆσειν τίς νὰ ἀπομείνῃ καὶ τὶ νὰ ἔχῃ δικαῖος μετὰ βουλῆς τημετόρως. Ἐμένα οὖν φανεταὶ μου, δεῖς δεοντα εἶναι πλεονες καὶ ἐλαφρώτεροι διόπου μέλλουν νὰ ἀρκεθοῦν μὲν διλγον δικαῖοις, εἶναι δὲ διλλως χρήσιμοι. τόσον θέλει εἰσθαι κάλλιον, διότι θέλουσιν ἔχειν τὰ παιδία πλεονα συντροφαῖν καὶ πλεονα δυολούνην καὶ πλεονα τιμὴν. Ὁμως τοῦτο θέλουμεν τὸ σκέψασθα: ἀντάμα, καὶ θέλουμεν ποιήσειν τὸ κάλλον. Ἡ εὐγένειά σου εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ὁσπερ διοικητὴς τῶν παιδῶν μετὰ τοῦ Κριτοπούλου. Εἶναι γοῦν ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ φροντίζετε τὴν πάτερον τῶν καὶ τὴν ήθη τῶν, νὰ γίνουν καλῶς καὶ πεπαιδευμένα, ἀν θέλετε νὰ ἔχουν τιμὴν ἔδω. Εἰ δὲ μή. Θέλουν τὰ καταφρονήσειν καὶ αὐτὰ καὶ τοῦς διατάξειν τὸν πατέρα τους; Εἰστε

Α γαμεν περὶ τούτους· καὶ ἑκείνος; έθούλετο νὰ τὰ ἐνδύτῃ καὶ νὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φράγγικα παντελᾶς. Ἡγουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσδην Λατίνοι καὶ οὐχὶ ἀλλέως; νὰ ἐνδύνωνται Λατίνων, νὰ μάθουν, νὰ γονατίζουν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάππαν καὶ καρδιναλίους καὶ **420** τοὺς διλλους αὐθίντας, νὰ ἀποσκεπτάωνται τὸ κεφάλι τους, νὰ τιμῶνται τοὺς χιρετῶντας αὐτοὺς, διαν ὑπάγουν νὰ έσονται καρδινάλιοι ή διλλοιον διμοιον αὐθίντην, νὰ μηδὲν καθίσουν ποσῶς, ἀμή νὰ γονατίζουν καὶ ἀπέκει διαν τοὺς εἰπη ἑκείνο; νὰ σηκωθοῦσιν. Ο δὲ μαχαρίτης ἑκείνο; Ελεγεν διτι καὶ πολλάχις αὐτοὺς τὸ εἰπε νὰ μηδὲν καθίσωταιν. Αὕτα οὖν ὅλα ἐνθυμάσθε τα νὰ τοὺς νουθετήσετε καὶ νὰ τοὺς παιδεύσετε καλά. "Ετι ποιήσετε διτι τὸ βάδισμά τους νὰ εἶναι σεμνὸν καὶ τιμιον, ή διμιλτα τους γρησ μωτάτη καὶ ή φωνή τους νὰ εἶναι μετρία καὶ ἡρέμη. Η βλέμμα τους προσκεπικόν, νὰ μηδὲν χάσκωνται ἔδουθεν κίκειθεν. "Ἄς τιμον πάντας, δις ἀγαπούν πάντας, δις συντυχανωσι πάντας καὶ τοὺς ἐδικούς των καὶ τοὺς ἔγους μετὰ τιμῆς. Νὰ μήν εἶναι ἀλαζονικοί, δις εἶναι ταπεινοί καὶ ἡρεμοι. Καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται διτι εἶναι βασιλέως ἀπόργονοι, ἀμή δις ἐνθυμοῦνται διτι εἶναι διωγμένοι ἀπὸ τὸν τόπον των, δρφανοί, ἔνοι, ἀλόπτωχοι, διτι εἶναι χρεῖα νὰ ζοῦν ἀπὸ ἔνα χέρια, καὶ διτι ἀν δὲν ἔχωσιν ἀρετὴν, ἀν δὲν εἶναι φρόνιμοι, ἀν δὲν εἶναι ταπεινοί, ἀν δὲν τιμῶσι πάντας, οὐδὲ τοὺς θέλουν τιμήσειν οι διλλοι, ἀμή θέλουν τοὺς ἀποστρέφεοθει πάντας. Αὕτα οὖν ὅλα φροντίσετε τα καλά ἡ εὐγένειά σου μετὰ καὶ τοῦ Κριτοπούλου, ἐπειδὴ τὸ γορδόι απάνω σας εἶναι. Πρὸς τούτοις δις ἔταιμε-

B qua re cum beatæ memoris principi, illorum patre, collocutus sum, voluitque is, ut omnino mores Francorum imitarentur et induerent, hoc est ut Ecclesiæ interessent plane eodem, quo Latini modo, ut Latino vestimento uterentur, reverenter salutarent papam, cardinales et reliquos primores, detecto capite, ut honorem exhiberent salutantibus, ut, si adirent cardinalem vel alium similem principem, non assiderent, sed flexis genibus procomberent, donec ab illo juberentur surgere. Dixisse que beatus ille vir, saepe se iis imperasse, ut ne considererent. Quæ igitur omnia vobis coniunctio, ut moneatis principes et probe eos educetis. Præterea curæ vobis esto, ut incessus eorum gravis sit et magnificus, sermo consideratus, vox modesta et placida, vultus verecundus neve huc illuc vagus. Erga omnes comes et officiosi sunt, omnibus tum suis tum alienis blandi et affabiles, minimi gloriosi, sed demisso et selato animo. Nihil superbiunto, quod imperatoris posteri sint, sed cogitanto, se e patria ejectos, orbos, hospites, medicos esse, qui aliorum beneficiis egeant ad vitam sustentandam, nec, nisi virtutem colant, prudentes ac modesti sint, omnes honorifice habeant, ab aliis honorifice habitum iri, sed in omnium venturos esse invidiam. Quæ omnia tu, vir nobilissime, cum Critopulo considera, quandoquidem tu

non possunt. Præterea opus est uno vel duobus sacerdotibus Latinis, qui perpetuo canant liturgiam Latinam. Elenim pueros Latino more vivere oportet, id quod etiam ipse pater eorum voluit. Itaque qui eos conitabuntur proceres, videant necesse est, ne principes ex Ecclesia secedant propter commemorationem papæ, quemadmodum in itinere factum est. Nam si ex Ecclesia secedant, eos e Francia quoque secedere oportet. Ne nemo enim hominem tolerat, qui se impium et hereticum appellat et manifesto fugiat. Quare ii, quos necessarios esse dixi, suum judicanto curare, ut ita fiat. Præterea volo et illis commendo, ut videant, quantum relinquatur de florenis mille et ducentis. Hoc autem tu, vir nobilissime, una nobiscum delibera, quis relinendus sit et quid cuique muneris tribuendum. Ac mili quidem videtur, quo plures sint et proper minus minutos labores minori contenti stipendio, hoc pulchrius fore, quoniam pueri plus habebunt comitum, ministrorum et honoris. Sed hoc una deliberabimus et quam fieri potest pulcherrime instituemus. Interim tu nunc quidem cum Critopulo res puerorum administra. Itaque necesse est ante omnia, eorum educationi et moribus prospiciatis, ut urbanii et eruditii sint, si eos hic in aliquo honore esse vultis. Quod nisi fiat, et ipsi et juvenes hic negligemini, nec ultra vestri existimatio erit. De

λοῦνται νὰ μάθουν γράμματα, νὰ πρωκόψουν, **421** νὰ μὴν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι εὐγενικοί. Ἡ εὔγένεια χωρὶς ἀρετῆς δὲν εἶναι τίποτες καὶ εἰ; πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας, ὅποῦ ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθέντιας καὶ ὄρχας, καὶ μᾶλλον εἰς αὐτοὺς; ὅποῦ ἔχασαν ὅτα. Διὸ δὲς σπουδάζουν νὰ μάθωσιν, ἃς ἔχουν εὑπειθεῖσαν καὶ ὑποταγήν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν εὐγένειάν σου, καὶ εἰς τὸ λατρὸν ὅπου τοὺς ἐνέθρεψε, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλὸν των, καὶ δὲς σᾶς; ὑπακούωσι, καὶ δὲς ποιοῦν τὸ τοὺς λέγετε ἐξ ἀπαντος. "Ἄς μάθῃ ὁ κυθεῖς ἀπ' αὐτοὺς ἐκ στήθους ἔνα προσφινύμα τὸ πλέον μικρὸν εἰς τὸν πάππαν, νὰ τὸ εἰπωσι τὸν πάππαν γονατιστοί καὶ ἀποσκέπτοσι τὸν Ἐλθωσεν ἐδῶ, καὶ νὰ μηδὲν γένη ἀλλέως. "Οταν περιπατοῦν εἰς τὴν στράταν καὶ οἱ διθύρωποι ἀποσκεπάζονται τοὺς καὶ τιμοῦν τοὺς, ἃς ἀποσκεπάζωνται καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσι των, ἢ ὅλετελα ἢ πλεῖον ἢ ὅλη ὥστε ρον ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὄμοιως καὶ δὲν ἔρχονται ἔνοι εἰς τὸ σπῆτη τίμοι διθύρωποι νὰ τοὺς βλέπουσιν, ἃς τοὺς προσηκοῦνται, ἃς τοὺς ἀποσκεπάζωνται, ἃς τοὺς παρεκβάνωσι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. "Ἄς συντυχαίνωσι ὀλίγα μὲν, ἕντιμα δὲ καὶ εὐχαριστικὰ καὶ ταπεινά, νὰ μὴν γελῶσι ποσῶς, νὰ μὴν διαχέτωνται, ἀλλὰ μετὰ καθεστηκότος καὶ σοδαροῦ φρονήματος; ἃς τοὺς συντυχαίνωσιν. Εἰς τὴν τροφὴν των δὲς εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἔγκρατες. Εἰς τὸ τραχέει των δὲς κάθωνται μετὰ προσοχῆς καὶ παιδεύσεως. "Αν θέλετε νὰ εἶναι πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἔξω, ποιήσατε νὰ εἶνα: **422** πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἑδίκούς των. "Ἄς μὴν ἀναισχυντοῦν τινά, συνήθισετε τοὺς ἀπὸ τώρα καλὰ ἡδη καὶ τα-

πεινὰ καὶ ἡμερα. "Ἄς μανθιώσων ἀπὸ τώρα νὰ γονατίζουν ἐπετήδεια καὶ εὐφρατερα. Καὶ νὰ μὴν τὸ ἔχωσιν ἐντροπήν διτὶ μεγάλοι ῥηγάδες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιῶσιν. "Οταν σεβαίνουν εἰς ἐκκλησίαν Αἰτινικήν, ἃς γονατίζουν καὶ δὲς εὐχωται τὸν πεπεινόντα Λατίνοις. Ὑπαγένετε τους συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας, καὶ δὲς στέκωνται μετὰ εὐλαβεῖς καὶ προσοχῆς, χωρὶς γέλωτος, χωρὶς λαλίας. "Ἄς γονατίζουν καὶ δὲς ἀποτελέσωνται ωσπερ οἱ Λατίνοι, καὶ δὲς μιμοῦνται ἐκείνους. "Άν οὐτας ποιῶσι, θάλουσι βοηθηθεῖν, θέλουν ἔγειν τεμήν παρὰ πάντας, θέλω δυνηθεῖν καὶ ἔγων νὰ τοὺς συνεργῶ. Εἰ δὲ τάνατα ποιοῦσιν, ἔγων δὲν θέλω δυνηθεῖν νὰ τοὺς βοηθήσω οὐδὲν ὅλως, οὐδὲν θέλω τοὺς θέλουν τοὺς; ἀποτριχεῖν, καὶ τινάς; δὲν θέλει τοὺς τιμήσειν οὐδὲν ποσόν.

Ταῦτα δὲν λέγω γράψειν τὴν εὐγένειάν σου καὶ τοὺς διλούς μὲ τὸσην πολυλογίαν, εὐκαιρία καὶ μάταια· ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ λέγετε συνεχῶς τὰ αὐθεντικούλα, νὰ ποιήσητε τους νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλὸς των, νὰ τὰ ἀγροικοῦν καλὰ διὰ νὰ τὰ ποιῶσιν. Ἐκείνους τὰ ἡθελα γράψειν· δὲλλ' ἐπειδὴ ἐκείνοις ὡς νέοι ἀκόμι δὲν τὰ ἀγροικοῦν καλά, δι' αὐτὸς γράψω τα τὴν εὐγένειάν σου, νὰ τοὺς περινήτε καὶ **423** ἀπὸ λόγου μου καὶ ἀπὸ δικοῦ σας; νὰ ποιῶσιν ὡσάν γράφομεν.

'Ἐνταῦθα εἶναι θανατικὸν κατὰ τὸ παρόν, Δι' τὸν ἐφάνη καλὸν μετὰ βούλην τῶν ἀρχόντων ὅπου εἶναι ἐδῶ, καὶ μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἀγιωτάτου πάππα, νὰ μὴν ἔλθουν τὰ αὐθεντόπουλα ἐδῶ διὰ τὸν κλιδωνόν· ἀλλ' οὐδὲ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα νὰ εἶναι, ἐπειδὴ

onoris tibi impositum est. Præterea operam danto litteris, ut progressus faciant, neve, quod principes sint, illis carere se posse existimant. Nobilitas, quæ caret virtute, nihil est in omnibus principibus, etiam si magna regna et bona habeant, nedum in illis, qui rebus omnibus orbai sunt. Quare necesse est, eos litteras colere, obedientes obtemperantesque esse tibi, et medicico eorum qui valitudini prospicit, et magistro, dictisque vestris studiose audientes sunt. Insuper singuli brevem aliquam orationem memorie mandanto, qua papam flexis genibus et nudo capite salutent, cum hoc venerint: quod carente ne aliter faciant. Si publice ambulantes ab hominibus salutantur aperiens capitibus, ipsi quoque caput aut plane aut plus minusve pro cuiusvis conditione aperiunt. Similiter si alieni honorati homines eos visum veniunt, digne hos excipiunt, caput aperiunt et pro sua quemque dignitate habento. Loquuntur pauca quidem, sed ea laudabilia, gratiosa et placida, nunquam rident aut caribinnant, sed vultu severo et composito sermonem cuius iis conferunt. In cibis capiendis temperant sibi, tabulae modeste et revercunde assidento. Si eos morum cultum acoram alienis præstare vultis, necesse est eos coram suis deorum servare doceatis. Ut neminem ludent, assuefacite eos debinc ad morum elegantiam, mo-

destiam et lenitatem. Discunto jam flexis genibus apte et eleganter salutare; neve pudeat eos facere, quod magni reges et imperatores faciunt. Quando ecclesiam Latinam intrant, flectunt genua et precantor sicut Latini. Ne negligatis eos ad missas et liturgias ducere, et assistunto verecunde et attente, sine risu vel garritu, flexis genibus et apertis capitibus, sicut Latini faciunt, qui omnino iis imitantur sunt. Hec si fecerint, subsidiis non carebunt, apud omnes in honore erunt, et ipse si quid potero iis operæ præstare, studiose præstabō. Si contraria fecerint, equidem nulla omnino re ens alij juvabo, homines eos negligent nec ullum iis honorem habebunt.

Hec tam copiose ad te, vir nobilissime, et reliquos scripsi, non ut levia et inania, sed ut monastis ea perpetuo principes, per magistrum ea perpetuo iis legenda curetis, quo accuratius ab iis et intelligentur et sunt. Ad ipsos hæc scribere volebam; sed quia, ut pueri, ea non probe intellexi erant, ideo ad te, vir nobilissime, scripsi, et et me et tuo nomine iis commendares, ut facerent quæ scripsi.

Pestilentia nunc hanc urbem invasit. Quare commodum visum est in consilio principum, qui hic sunt, et voluntate papæ sanctum est, ut propter periculum principes huc ne veniant. At nec

οὐδὲ αὐτῆς δὲ τόπο; εἶναι γερίς, ἀμή νὰ διερήσῃς νὰ Α Ἀγκῶνα τῇ ι' Μαΐου· καὶ τῇ πρώτῃ πάλιν Ιουνίου ἔξελθον: μου ἀπῆλθον διὰ τῆς δύο του Βιτέλμου, ἐπεὶ ἔκειτο εἰς τὰ θερμά ἦν δικρινάλις κύριος Βησταρίων καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῇ κλήσει, ὡς ἡκούσαμεν. Καὶ δι' ἡμερῶν ἐννέα ἐφθάσαμεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατελύσαμεν ἐν τῷ οἰκῳ τῶν αὐθεντῶν ἡμῶν. Τότε καὶ δικαριώτας πάπτας, διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως κύριος Βησταρίωνος, ἐκπίστειλε πρὸς τούσδε τοὺς διεπότας, κύριον Ἀνδρέαν λέγω τὸν δεσπότην καὶ κύριον Μανουὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, Ιν' εἰς γυναῖκα δώσωις τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν τινα ἀρχοντικὴν ἐκ γένους Παρακλήψη πλούτῳ τε καὶ γένει καὶ λαμπρότητι διαπρέποντι. Καὶ τῆς συμφωνίας γενομένης ἡ τῶν μνήστρων ιεροίογια ὑπὸ τοῦ ἀκρου ἀρχιερέως διετελέσθη. Ἡμεῖς οὖν οἱ τῆς νύμφης οἰκιακοὶ **425** παρὰ τοῦ νυμφίου πλείστας φιλοτιμίας ἐλάδομεν, εὐφραινόμενοι: Εν τῇ χρζ. "Εὐθα προσέμεινα τέμέρας λς"· καὶ τοὺς τῶν κορυφαίων ἀποστόλων ἐπισκεψάμενος τάφους; καὶ πολὺν διλῶν ἀγίων, καὶ ιστορήσας τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, τῇ ις' Ιουλίου ἔξελθόν ἀπῆλθον διὰ τῆς εὐθείας ἐδοῦ εἰς Ἀγκῶνα, καὶ μικρὸν τι προσμείνας διὰ θαλάσσης εἰς Ἐνετίαν ἀπῆλθον τῇ κῃ τοῦ αὐτοῦ. Καὶ προσμείνας ἔκειτο ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Σταυροῦ τέμέρας καὶ ἔως τῆς καὶ Αὐγούστου, θιεν ὄψις σὺν Θεῷ ἐκθόντες ἀπεσώζημεν ἐνταῦθα εἰς τὴν Κέρκυραν, τῇ πέμπτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ζ. θοε' έτους.

B Καθ' διὰ καρδίων ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ῥώμην διετρίβομεν, διὰ τῶν διεθνῶν ἐξάρχων ἀμηρᾶς ἐλθόντων κατὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ διώξεις τὸν αὐθίντην

C **D** Aprilis die 18 nave soluta, 18 die Maii Anconam perveni; rursumque Kalendis Junii ex ea urbe egressus et trans Bitelnum profectus, quia illis aquis Bessarionem cardinalē morari, qui patriarcha Cpolitanus appellabatur, uti audieram, die nono Romam adveni ac divertī in aedes dominorum meorum. Quo tempore sanctissimus papa opera venerandissimi viri, Bessarionis cardinalis, ad despotas, id est, Andream despotam et Manuelem principem, misit, ut ii sororem suam homini principi, Paracollo, opibus, genere et splendore insigni, uxorem darent. Dictis conditionib; inaugratio nuptialis a summo episcopo facta est; nos autem, sponsa domestici, a sposo munieribus amplissimis donati suinus, gaudio exultantes. Mansi Romæ dies 36; deinde, apostolorum principum et aliorum multorum sanctorum spectatis sepulcris, et exploratis rebus, que in magna veteri Roma memorabiles essent, die 16 Junii discessi et, recta Anconam profectus ibique aliquandiu cominoratus, per mare Venetias veni ejusdem mensis die 28. Mansi ibi in monasterio Crucis dies 26, usque ad Augusti vicesimum tertium, ac scro, Deo juvante, inde egressus, Corcyram delatus sum Septembrib; die 5, anno 6975.

Quo autem tempore nos Romæ merabamur, impiorum princeps et ameras, adversus Albanitas

'Εν Ῥώμης Αὔγουστου θ', αὐξε' έτους. Ὁ Βησταρίων καὶ ρδνάλις καὶ πατρ.άρχης Κωνσταντινουπόλεως.

424 κβ'. Μαθὼν οὖν διέπντας τὴν Ἐλευσιν τῶν ἀρχοντοπούλων εἰς Ἀγκῶνα ἔξεπτειλε διὰ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς καὶ βοήθειας τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησταρίωνος, καὶ παρεγένεντο ἐν Ῥώμῃ, καὶ τὴν οἰκονομίαν ἦν διατήρειν εἰχε δέδωκεν αὐτοῖς πρὸς τὸ ζῆν, καὶ τὸν πόρων υἱὸν τὸν κύριον Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δειπότην διάπτας τετίμηκε. Τῷ δι. ζ. θοε' ἔτε: Ὁκτωβρίου 1ε' καὶ διπευματικῆς πατήρα ἡμῶν καὶ ἀδελφῆς καὶ φίλος δριστο; διωρόθεος τὸν κυρίον ἐξεδήμησεν, ἡμᾶς δὲ κατέλιπε τὴν ἔκεινον λυπουμένους στέρησιν. Κάγω δ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἔνδειας, 'Απριλλιψη' ιη' ἐξιθών παρηγένοντα εἰς

Anconam iis commorandum, quia ea quoque urbs peste infecta est, sed in regionem, quam Siciliam vocant, ubi aer saluber est, transeundum, ibique eum principibus ad Septembrem vel Octobreū commorandum. Deliberate vos interim, semperne ibi habitare velitis, id quod iis qui hic sunt, principibus placebit. Ego et sanctissimus papa ad legatum comitatus scribemus, ut vobis auxilietur et praestet sit in re quaesumque. Ibidem etiam episcopus Comi est mibi subjectus et servus sancti Domini. Hujus dioecesis Sicilia est, ubi pulchras aedas possidet, quas tibi tradet cum reliquis habiliandas, omnino te, quantum poterit adjutus.

Romæ die Augusti 9, anno 1465. Bessario, cardinalis et patriarcha Cpolitanus.

22. Papa igitur, ut principes Anconam delatos audivit, diligentia, studio et ope reverendissimi cardinalis Bessarionis, patriarchæ Cpolitani, curavit, Romam ut venirent, deditique iis, quod pater eorum ad vitam sustentandam babuerat, stipendum, ac aliud natu maximum, Andream Palæologum, despotæ dignitate auxit. Anno 6974, Octobris die 15, etiam spiritualis paternoster et frater et amicus optimus, Dorotheus, in Domino ex hac vita excessit, et nos mortem suam deploantes reliquit. Itaque ego, inopia conflictatus,

τῆς τὸν Σκαντέρινο καὶ αἰχμαλωτίας καὶ ἀφανίσιας τὸν τόπον, καὶ κτίσας διποὺς πλησίους τοῦ καθολικοῦ διτεῖς αὐτῆς, Κρούας ὄνυμαζομένου, πρὸς τὴν ἀντεμάχεσθαι αὐτῷ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τοῦ αὐτοῦ, ^{γένερος} ἔτους τῷ θέρει δὲ Βίκτωρ Καππέλος δὲ καθολικὸς ναυάρχος τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου ἀπελθὼν εἰς νῆσον Ἱμβρον παρέβιαν αὐτὴν, καὶ πάλιν ἀπελθὼν εἰς Ἀλήνας πᾶσαν τὴν τὸν Ἀθηνῶν πόλιν ἥχμαλώτευσεν· εἴτα ἐλθὼν περὶ τῶν Αὔγουστου μῆνας εἰς τὴν παλαιὰν Πλάτραν ἐπῆρε τὴν χώραν. Ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ **426** Ἀμάρη εἰς βοηθείαν τῆς χώρας, δὲ προμηθεύς τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου ή ναυάρχος, καὶ δὲ Παύολος Μιχαήλ δὲ Ἰσης, μετὰ πολλῶν καὶ καλῶν στρατιωτῶν ἐπερψεν αὐτὴν κατὰ κράτος καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτεινον. Καὶ διώξαντες μέχρι πολλοῦ οὐκ εἰσαχν αὐτοὺς φεύγειν, ὡς έθος παρὰ τοῖς ἐμπειροῖς πόλεμοις εἰσι τοῖς ἀντιδίκοις ποιεῖν, καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐπέστρεψαν εἰς τόπον αὐτῶν τὸν ἰδίον καὶ τὸν στόλον, καθὼς ἐσυμβούλευον αὐτοὺς οἱ τοῦ τόπου Ρωμαῖοι ἀρχοντες καὶ πᾶς δὲ δῆμος· ἀλλ' ὁ ἥρητος νυχαρχός, οὗτος δὲ τοῦ στόλου προμηθεύς μη καταδεξάμενος; τὴν τούτων βουλὴν, ἀλλ' ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ σκληρὸς φανεῖς καὶ μᾶλλον κατὰ τῶνδες τῶν συμβουλευόντων αὐτῷ ἀπειλητικούς λόγους ἔξεχες, λέγων διεῖ ἀνάδριας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν οὐκ ἀκολουθοῦσι κάκενοι τῷ τῶν ἐχθρῶν διωγμῷ. Καὶ οὕτως θέλων καὶ μη τούτων διαταῦτας ἐδίωξεν τοὺς ἐναντίους ἀχρι Σαβελλίου καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὴν ἐπάνοδον ήτοι ἀνάβασιν τοῦ Σιδηροκάστρου. Οἱ γοῦν ἀμηρᾶς ἴδων τὸν τούτων διωγμὸν ἀκαρίον καὶ

A ἀπρακτὸν καὶ ἀταχτὸν, καταλείψας εἰς τινὰς τόπους ἀνθρώπους κρατοῦντας τοὺς τόπους δὲν ἤμελον διελθεῖν, εἰτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν ἕρεψε καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς, καὶ φύλασσας ἀνελεῖ τὸν εἰρημένον προμηθέα τοῦ στόλου ἐπὶ ἡμίσουν καθεξόμενον καὶ ἐνσεπέκεινα πεσόντα. Καὶ ἀλλοι; ἀνεῖλον ἀλλοιατες πολλοὺς, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Παύολο Μιχαήλ ἀλώσαντες τοῦ ἐπικου ἐκπεσόντα **427** ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ σκληροῦς. Καὶ τέλος ὡς νικηταὶ δραμέτες εἰς τὸν αἰγαλὸν ἐνθα δίσαν αἱ τρίηρεις, καὶ πλείστας εδρόντες ἐπὶ τὴν γῆν εἰλικρινέμένας ἀνεῖλον καὶ ἥχμαλώτευσαν. Καὶ ὑποπτεύσαντες τὸν μητροπολίτην τῆς αὐτῆς πειλαῖς Πάτρας εἶναι αὐτὸν αἴτιον τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου κατ' αὐτῶν, καὶ πιάσαντες αὐτὸν ἀνεσκολόπισαν. Τοιαῦτα οὖν πιθόντες ἀπρακτοί καὶ ζημιαμένοις οἱ τοῦ εἰρημένου στόλου ἐπανέστρεψαν. Ἀφ' οὐ δὴ κακοῦ συμβεβηκότος δὲ ναυάρχος λυπηθεὶς καὶ βαρέως ἀσθενίσας, ἐν Εὐρώπῳ ὃν ἀπέθανε· καὶ ἀντὶ αὐτοῦ ἐγερθεὶς ναυάρχος δὲ Ιάκωβος Λαυρεδανὸς, ὁ ἐκείνου τοῦ Πίτρου Λαυρεδανοῦ οἰδεις, ἐξάδελφος δὲ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ναυάρχου Ἀλωνίσου Λαυρεδανοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ πιρήκολούθησαν τῷ τοῦ ἐνετῶτος; χρόνον χειμῶν, τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὔγουστῳ συνέβη.

Tῇ δὲ καθ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ ^{γένερος} ἔτους, ἐν ή καὶ τὸ ἡμέτερον Πάσχα γέγονε, λέγω δὴ τὸ τῶν ἀνατολικῶν Χριστιανῶν, ἀπέψυξεν δὲ τὸν κακὸν πάνεων τῆς Πελοποννήσου αἴτιος Μαθίας δὲ Ἀσάνης. Καὶ ίδον καὶ τὸ τοῦ Δασιδί μελιφόρημα ήτι πεπλήρωται, τό· «Διασκορπισθήσαν οἱ ἔχθροι

expeditione suscepta, horum ducem Scanterinum glade affixit, omnia cepit, ac vastavit, et, condito oppido prope urbem eorum principem, quæ Cnau appellatur, ad eum inde lacesendum, Cponium reversus est. Æstate ejusdem anni 6975 Victor Cappelus, summus classis Venetæ dux, Imbrum profectus, eam insulam cepit, rursumque Athenas delatus, totam urbem in potestatem rediget; deinde Augusto mense veterem Patram aggressus est, et ejus urbis agrum vastavit. Ameram ad serenissimum auxilium accurrentem praefectus classis Venetæ et Michael Raulus 1ses cum magna et probata manu strenue sugarunt, multis e militibus ejus occisis; ac diu eos persequentes, fugiendi spatium iis non dederunt, ut periti milites adversariis facere solent, nec ad stationem suam et classem reversi sunt, quantumvis suadentibus Romanis urbis magistratibus cunctisque civibus; sed praefectus classis spredo eorum consilio, et Victoria elatus superbiaque intumescens, potius verba minacia in eos qui talia suadente, fundebat, propter ignaviam et perfidiam eos non una hostes persecui dictitans. Itaque exercitus coactus usque Sabellium, et eo ulterius, ad ardua Siderocastri, hostes insecurus est. Ameras autem importunam eorum, inutilem et confusam insecutionem intuitus, relictis praefectis in locis quibusdam, per quæ translitori erant, con-

C versus eos in fugam vertit et insectatus est, et eum, quem dixi, classis praefectum, milio insidente et prolapsum, comprehendit occiditque. Nulli præterea alii capti et occisi sunt, in his ipse Michael Raulus, quem ex equo delapsum comprehendenter et palo insixerunt. Postremo videntes ad littus, ubi naues stabant, procurrerunt, quarum multas in littus subductas invenientes, milites partim jugularunt partim captivos fecerunt; atque ipsius veteris Patrae metropolitam auctorem esse suspiciti expeditionis Venetorum classe adversus se facte, comprehensum palo transfixerunt. Talia igitur passi, re infecta et data imprudentia poena, illius classis milites reversi sunt. Atque ea calamitate contristatus et gravi morbo correptus navarchus in Euripo diem obiit. Successit in locum ejus Jacobus Lauretanus, Petri Lauretanii filius, ejus, qui ante eum navarchus erat, Aloysii Lauretanii consobrinus. Et hæc quidem anni hujus hieme acciderunt: Patrensis autem clades ante autumnum mense Augusto contigit.

Die 29 mensis Martii anni 6975, quo die nostrum, id est, orientalium Christianorum pascha erat, animam effavit omnium, quibus Peloponnesus afflita est, malorum auctor Matthæus Asanes; atque eventum etiamtum habuit carmen illud Davidis: «Dissipentur hostes ejus, et fugiunt a facie

αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μι-
σοῦντες αὐτόν. » Καὶ τούτου γενομένου ὡς ἤκουσ-
μεν παρὰ τινῶν, διὰ καὶ διεσπότης ἀπέπεμψε πρὸς
τὸν ἀμηρᾶν τὴν 428 πρόσοδον, μή θέλων εἶτι ἔχειν
τὸ βάρος διέχεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰπὼν οὕτως·
« Ἐγώ εἰμι γέρων καὶ ἀσθενής, καὶ δὲ ἐκπειτερῶν
τὴν δουλοσύνην ἀπέβινε· λοιπὸν δὲ πολλὴ πρόσοδος;
δοθῆτω διόπου δὲ ἀν κελεύσῃς, ἐμοὶ δὲ δοθῆτω μόνον
τὸ ἄρκοῦν πρὸς τὸ ζῆν με καθήμενον ἐνταῦθα μετά
τινῶν δλίγων. » Οὐδὲν ἀμηρᾶς ἀπεκρίνατο· Κα-
λῶς ἔχει· διαχωρισάτω διεσπότης οὖς βούλεται, καὶ
καὶ χωρίσας δέδωκε πρὸς αὐτὸν διπρά πεντήκοντα
χιλιάδας, ἵνα ἔχῃ ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ ἀλεύρου·
τοὺς δὲ πλειονας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίσας·
ἀπῆρεν ἵνα εὑρίσκενται ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει,
“Ἄλλοι δὲ εἰπον δλλῶς γέγονεν, διὰ δὲ τῶν κακῶν
ἀπάντων ἐφευρετῆς Μαθαῖος ὁ Ἀσάνης μετὰ τῶν
ἐχόντων τὴν τῆς Αἴνου ἀλικήν κλέψας τινὰ χρή-
ματα μὴ εἰδότος τοῦ διεσπότου, καὶ τοῦτο μαθὼν δὲ
ἀμηρᾶς ἐδουλήθη πιάσαι τὸν εἰρημένον Ἀσάνην καὶ
ἀνασκολοπίσαι αὐτὸν, δὲ Ἀσάνης ἐκ τοῦ φύσου,
ἵνθι ἦν, ἀπέψυξεν. Οὐ δὲ ἀμηρᾶς ὑποπτεύων μή
τοι καὶ διεσπότης ἐν τῇ τοιαύτῃ συμβουλῇ ἦν καὶ
δραπετεύσῃ, ἐξώριεν ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ καὶ ἤρεν
αὐτοῦ πᾶν σιτηρέσιον, καὶ οὕτω κακῶς διέκειτο.
Μιῆρος οὖν τῶν ἡμερῶν ἐρχομένου τοῦ ἀμηρᾶς ἀπὸ τοῦ
κυνηγίου καὶ μέλλοντος διελθεῖν διθεν διερημένος
διεσπότης ἦν, ἀξιόθεν διεσπότης πεζηπορῶν καὶ
συναντήσας προσεκύνησε τὸν ἀμηρᾶν τὸν καὶ γα-
μέρον αὐτοῦ. Ἰδών δὲ τούτον διαμηρᾶς περιπατοῦντα
καὶ λυπήθη σφόδρα, καὶ μᾶλλον σπλαγχνισθεὶς τὸ γῆ-

ejus, qui oderunt eum. » Mox, ut e quibusdam co-
gnovi, Demetrius despota, non jam militiæ mole-
stiam sustenturus, ameras reditus remisit his verbis:
« Senex sum et insirmus, et occidit, qui tibi ser-
viebat. Itaque multa hæc pecunia, quo loco vo-
lueris, pendetur: mihi detur, quantum ad victum
sufficiat, cum paucis hic degenti. » Respondit amer-
as: « Bene res habet: segreget despota a se licet
quos illi placet; » deditque segregato asprorum
quinquaginta millia, e vectigalibus frumentariis ei
pendenda, plerisque ministris ejus Cpoli degere
jussis. Alii rem aliter narrant: nempe omium
malorum auctorem Matthæum Asanem cum qui-
busdam, qui salinas Aenī tenebant, pecunias
quasdam suratum esse, inscio despota. Id ubi co-
perisset ameras, voluisse eum Asanem illum
comprehendere et pâlo transfigere: unde metu
percussum Asanem illico exspirasse. Ameram au-
tem suspicatum, despotam ejus consilii participem
et fuga salutem quæsiturum esse, eum, Didymoti-
chum relegatum, omni stipendio spoliasse, et ita
male multasse. Quondam autem, cum ameras, a
venatione rediens, transiturus esset, ubi despota
tiveret, hunc pedibus obviam processisse, et amer-
as, generum suum, adorasse; illum cum anib-
lantem eum videret, vehementer tristatum, et
magis etiam ejusdem senectutem commiseratum

PATROL. GR. CLVI

A ρις 429 αὐτοῦ ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῷ ἱππον τινὰ
ἐκ τῶν αὐθεντικῶν. Καὶ ἀναβὰς ἥλθε σὺν αὐτῷ ἐν
τῇ Ἀνδριανούπολει, καὶ εἰς σιτηρέσιον δίδωκεν αὐτῷ
διπρά χιλιάδας πεντήκοντα ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ
ἀλεύρου. Καὶ τοῦτο ἀληθέστερον.

Τοῦ δὲ αὐτοῦ χρόνου τῷ θέρει ἐγεγόνει τοσαύτη λοι-
μώδης νόσος ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει· Ἀνδριανού-
πολει καὶ Καλλιουπόλει καὶ ταῖς πέριξ αὐτῶν πόλεσσι
καὶ κώμαις, ἀστεσί τε καὶ χώραις, οἷα οὐ γέγονεν ἐν
τοῖς παρελθόμενις χρόνοις ἐκ πλλοῦ καιροῦ, ὥστε
τενήκασιν, ὡς φασι, μυρίades πολλαὶ ἀνθρώπων,
οὐ χιλιάδες. Ἐν οἷς δὲ καὶ ἡ τοῦ διεσπότου θυγάτηρ
ἡ μητρισσα ἀπεθάνει.

Τοῦ δὲ 530 ἑτούς Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον
κάγω εἰς τὴν ἀγίαν Μαύραν παρακινήσει τῇς βασι-
λίσσης κυρίας Ἐλένης καὶ πενθεροῦ τοῦ αὐθέντου
τοῦ τέκου ἐκείνου καὶ τοῦ Λεονάρδου, ἵνα καὶ τὸν τό-
πον ἐκεῖτε ἀναθεωρήσω, καὶ ὡς δῆθεν ἀνεψιοῦ τοῦ
μακαρίστου τοῦ αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Κων-
σταντίνου καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παθόντος μου
ζημίαν μεγίστην, ὡς ἐπροεδήλωσα ἐν τῷ λῃ̄ ἔτει,
ἵνα ἀπολαύσω τινὸς εὐεργεσίας ἐτήσιον ὡς γέρων
καὶ ἀσθενής καὶ πτωχὸς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας.
Ἐπαναπτέρψας δὲ τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ, ἐντελὴ πάντα
ἴδων καὶ ἀπολαύσας, δινει τοῦ ὑπερέχειν ἐν τῷ μα-
στραῖδιῷ γένει τὴν πᾶσαν ἀρχὴν αὐτοῦ· δεῖ γάρ
τοις ἀρχομένοις ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀρχαῖσι. Καὶ τῷ
Ιανουαρίῳ 530 μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἑτούς καὶ δὲ τῆς
Αἰγανιτίας αὐθέντης ὅνδματι Σκαντάρης τέθηκε
φυσικῷ θνάτῳ, καὶ τὸ μὲν τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐ-
θεντίας παρέλαβεν ἡ αὐθεντία τῆς Ἐνετίας, τὸ δὲ δ

de equis regiis unum ei præberi jussisse: 'quo
conscenso, despotam cum amera Adrianopolim
abiisse, ibique in victimum habuisse et vectigalibus
frumentariis asprorum quinquaginta millia. Atque
hæc quidem narratio prior est.

Æstate ejusdem anni Cpolim, Adrianopolim, Cal-
liopolim, et finitimas urbes et vicos, oppida et regio-
nes pestilentia invasit, qualis longo temporis spa-
tio non fuerat, ita ut multas hominum myriades,
nendum chiliades, et medio abiisse dicant: in quorum
numero amerissa, despotæ filia, erat.

Anni 6976 mense Novembri sanctam Mauram
concessi, Helena regina et Leonardi, principis ejus
loci, socero auctoribus, ut non solum locum eum
reviserem, sed etiam, cum ille beati mei domini,
Constantini imperatoris, consobrinus esset et gra-
vissimam tulisse, ut supra narravi, calamitatem
propter ejus patrem, anno etatis 58, pecunia ali-
qua annua mihi constitueretur utpote seni et in-
firmo et egeno et captivitate. Reversus sum die 22
mensis ejusdem, omnia perfecta natus, nisi quod
in gente Mastraidensi omne ejus reliquum impe-
rium continebatur; oportet enim qui regunt si-
miles evadant iis qui reguntur. Mense Januario
ejusdem anni Albanitarum princeps. Scantares
morbo obiit, cuius regionis et dominii partem res-
publica Venetorum, partem sororis ipsius filius

τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ υἱὸς Τοῦρχος ὃν παρὰ τῷ ἀμηρῷ ἀπέστη παρ' ἐκεῖνού.

Ἄπο δὲ τοῦ ἡμίσεως ἔαρος τοῦ αὐτοῦ δηλούντος, τοῦ θεοῦ ἑτοι καὶ δῆψι τῷ θέρει διαβιβάσαντος μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀσθενείας τοῦ βευκατισμοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κοσμικῶν μου φορεμάτων διαλυθέντων λεπάντες φορτίσαμεν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὔγουστου μηνὸς, καὶ ἀντὶ Γεώργιος Γρηγόριος μετωνομάσθην, ἀντὶ δὲ Ἐλένης ἡ ἐμὴ σύνενον; Εὐπραξίᾳ, διδωκότες πρῶτων τὴν εἰς Θεὸν τῆς πίστεως ἡμῶν διδολογίαν, ὡς Ιησος ἐστὶ τοῖς διθεόδοξοις μεταλαμβάνουσι τὸν μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ οὕτως ἡρξάμην πρῶτον μὲν τὸ ἄγιον σύμβολον καλῶς ἐκθέσθαι, καὶ θίεν τὸ ιερώτατον παρὰ τῶν θείων Πατέρων συνετέθη σύμβολον, ἵνα γνῶμαν ὡς οὐδὲ αὐτὸι ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν θείων χρησμῶν ἐργασίαμενοι τὰς βίβεις τε καὶ τὴν γνῶσιν εὐσεβοφρόνως αὐτὸι συνεγράψαντο. Σχεδὸν οὖν πᾶσαι αὐτοῦ θείου συμβόλου βήσεις ἐκ τῶν ἀγίων εἰσὶ Γραφῶν, ὡς κατὰ μέρος ἥρθεσται.

Πιστεύω. Εὐαγγέλιον : « Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ **431** Θεοῦ· καὶ, « Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. » Απόστολος, « Πιστεύουσι εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν. »

Εἰς ἔρα Θεόν. Εὐαγγέλιον, « Ἰνα γινώσκωσι τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. » Αδελφόθεος, « Πιστεύεις δι τὸ θεός ἐστι. » Παῦλος, « Καὶ τὴν θεόν τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ τὰς εἱς αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστός, δι τοῦ τὰ πάντα. »

Πατέρα. Εὐαγγέλιον, « Ἀγαθάνῳ πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα υἱῶν, » καὶ, « Πάτερ ἄγιε,

Turca, qui apud ameram vivebat, missus ab eodem, occupavit.

A medio vere anni ejusdem, id est 6976, per totam aestate male conflictatus morbo meo, rheumatismo, cum saeculares vestes meae lacerae essent, vestimenta sacra indui primo die Augusti, pro Georgio Gregorius appellatus, itemque uxori mea, Eupraxia pro Helena dicta, professi ante, ut mos est orthodoxis monachicium habitum induentibus, fidei nostrae formulam. Itaque infra sanctum symbolum accurate proposui, significans simul, unde a divinis patribus compositum fuerit, ut cognoscamus, eos symbolum non ex ingenio suo conscripsisse, sed e sacris litteris verecunde collectis testimoniis et hausta rerum divinarum scientia. Namrum symboli divini verba tantum non omnia e sacris litteris deprompta sunt, ut singulis locis a me significabatur.

Credo. Evangelium : « Credis in Filiū Dei, » et : « Creditis in Deum, etiam in me credite. » Apostolus, « Crede in Iesum Dominum. »

In unum Deum. Evangelium : « Ut cognoscant te unum verum Deum. » Frater Domini : « Crede Deum esse. » Paulus : « Ac Deus noster Pater, ex quo omnia et nos ex illo, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia. »

Patrem. Evangelium : « Ascendo ad Patrem meum et patrem vestrum : » et : « Sancte Pater,

A καὶ ὁ κόσμος; σε οὐκ ἔγνω, » καὶ, « Πρὶς τὸν Πατέρα μου πορεύομαι, » καὶ, « Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, » καὶ, « Πάτερ μου, εἰς χεῖράς σου παρείθημι τὸ πνεῦμά μου, » καὶ, « Οὐ δύναμαι δοῦ παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου. » Πάτερος, « Εὐλογήτος θ Θεός καὶ Πατέρος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Παῦλος, « Ο Θεός καὶ Πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Παντοκράτορα. Σαχαρίας, « Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, » καὶ, « Ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου παντοκράτορος, » καὶ, « Λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » Ἰεζεκιήλ, « Ἄδωναν Κύριε, » δ. ἐστι παντοκράτωρ. Καὶ τὸ Σαβαὼν δι παντοκράτωρ ἐρμηνεύεται. δ. πάσῃ τῇ Τριάδι ἀνατιθησιν δι Ήσαίας λέγων, « Ἄγιος, ἀγιος, ἀγιος Κύριος Σαβαὼν. » Εὐαγγελίου, « Πατήρ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. » Δασδί, « Οτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς. » Επιστήθιος, « Ο ὁν καὶ ὁ ἡγεμόνεος παντοκράτωρ. »

432 **Ποιητὴρ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Μεθύσας;** « Εν ἀρχῇ ἐποίησεν δι Θεός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. » Εὐαγγελίου, « Πάτερ Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. »

Ορατῶν τε πάτερων καὶ δοράτων. Παῦλος, « Εἴτε δρατὰ εἴτε ἀδρατα, πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, ἐκ τοῦ Πατρὸς δηλονότι διὸ τὸν Χριστοῦ. » Ο Δασδί δὲ, « Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν αὐτὸς ἐνετελλατο, καὶ ἐκτελθησαν. »

C **Kal** **εἰς ἔτα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Πάτερ τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ. Παῦλος, « Kal τὸν εἰς Θεός δι Πατήρ καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. »**

et mundus non agnoscit te, » et : « Ad Patrem meum prolempiscar, » et : « Interrogabo Patrem meum, » et : « Mi Pater, in manus tuas trado spiritum meum, » et : « Non posse me nunc precari Patrem meum. » Petrus : « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi. » Paulus : « Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi. »

Omnipotentem. Zacharias : « Hæc dicit Dominus omnipotens, » et : « In domum Domini omnipotens, » et : « Dicit Dominus omnipotens. » Iezekiel : « Adonai, Domine » id est, omnipotens. Item Sabaoth omnipotentem significat, quod cognomentum omni Trinitati Isaias tribuit his verbis : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth. » Evangelium : « Pater cœli et terræ. » David : « In manu ejus termini terræ. » Qui in peccatore Domini quievit : « Qui est, erat et erit omnipotens. »

Factorem cœli et terræ. Moyses : « In principia Dei fecit cœlum et terram. » Evangelium : « Pater, Domine cœli et terræ. »

Visibilium omnium et invisibilium. Paulus : « Sive visibilia sive invisibilia, omnia per eum et ad eum facta sunt, a Patre scilicet per Christum. » David : « Ipse dixit, et nata sunt; ipse jussit, et condita sunt. »

E **t in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum.** Paulus : « Nobis est unus Deus pater, et unus Dominus Jesus Christus. » Evangelium :

Εὐαγγελίου, « Ινα γινώσκωσι τε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ δὲ πάπετειας Ἰησοῦν Χριστόν. » Καὶ, « Σὺ εἶ δὲ Χριστός δὲ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. » Καὶ, « Σὺ εἶ δὲ Υἱός μου δὲ ἀγαπητός. » Καὶ, « Καὶ γὰρ ἐράκα καὶ πεπίστευκα δὲτού σύντος ἐστιν δὲ Χριστός δὲ Υἱός τοῦ Θεοῦ. » Καὶ, « Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. » Καὶ, « Γαῖα γέραπται ίνα πιστεύσωσιν δὲτού σύντος ἐστιν δὲ Χριστός δὲ Υἱός τοῦ Θεοῦ. » Καὶ, « Οὐ μονογενὴς Υἱός, δὲ ὁν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἔκενος ἐξηγήσατο. » Καὶ, « Οὕτως ἡγάπησεν δὲ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενὴν ἐδώκε. » Καὶ δὲ ἡγαπημένος, « Ινα γινώσκητε περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ. »

Tὸν δὲ τὸν Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Εὐαγγελίου, « Πᾶς δὲ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα, **433** ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. » Καὶ, « Νῦν διέσασν με τῇ δόξῃ ἣ εἰχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἰναι παρὰ σοι, » καὶ, « Ἐν ἀρχῇ ἦν δὲ Λόγος, » καὶ, « Ὁ ὁν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, καὶ, « Ὁ ὁν ἀπὸ ἀρχῆς, » Ἀποστόλου, « Ἐπ' ἑσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰώνας ἐποίησε. » Παροιμιῶν, « Πρὸ τοῦ αἰώνος ἐθεμελίωσε με, πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με. » Εὐαγγελίου, « Ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἡκών, » καὶ, « Ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. »

Φῶς δὲ φωτός. Εὐαγγελίου, « Ινα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, » καὶ, « Ἡν τὸ φῶς ἀληθινὸν, δὲ φωτίζει πάντα δινθρωπον κρόχδενον εἰς τὸν κόσμον. » Διαβίδ, « Ἐν τῷ φωτὶ σου ὀφέμεθα φῶς. » Παύλου, « Οὓς δὲ ἀπαύγασμα τῆς δόξης. »

Cet cognoscant te verum Deum et quem misisti Iesum Christum, » et : « Tu es Christus, Filius Dei vivi, » et : « Tu es Filius meus dilectus. » et : « Ego vidi et credidi, hunc esse Christum Filium Dei, » et : « Credis in Filium Dei, » et : « Scripta haec sunt, ut credant, hunc esse Christum Filium Dei, » et : « Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille nobis exposuit. » Et : « Adeo Deus mundum dilexit; ut dederit unigenitum Filium suum. » Et dilectus : « Ut cognoscatis Filium unigenitum. »

Et ex Patre generatum ante omnia sacerdotes. Evangelium : « Qui generatorem amat, amat etiam generatum ex eo, » et : « Glorifica me ea gloria, quam habui apud te ante mundum conditum, » et : « In principio erat Verbum, » et : « Qui erat in sinu Patris, » et : « Qui erat inde a principio. » Apostolus : « Extremis his diebus locutus est nobiscum in Filio, per quem sacerdotes condidit. » Proverbia : « Ante sacerdotes condidit me, ante omnes colles gigantem. » Evangelium : « E Patre exi et adsum, » et : « Exi e Patre, et veni in hunc mundum. »

Lumen de lumine. Evangelium : « Ut testaretur de lumine, » et : « Erat verum lumen quod illustrat omnem hominem qui in mundum venit. » David : « In lumine tuo videbimus lumen. » Paulus : « Qui erat splendor repercussus glorie. »

Denim verum de Deo vero. Dilectus : « Illic est

Θεὸς ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Τοῦ τὴν πατημένου, « Οὐτός ἐστιν δὲ ἀληθινὸς Θεός καὶ ζωτικός, » καὶ, « Ἐτιμὴν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. » Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀληθινεία. » Παύλου, « Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Gεννηθέντα. Παροιμιῶν, « Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. » Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ εἰς τοῦτο ἔληλυθο καὶ εἰς τοῦτο γεγένημαι. » Τοῦ ἡγαπημένου, « Οὐχι πάντα τὸν γεννήσαντα, ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγενημένον ἐξ αὐτοῦ. »

434 Οὐ ποιηθέντα. Γεγένηται γάρ, οὐ πεποίηται μετά τῶν κτισμάτων, διτούστος; πάντων ποιητής. Παύλου, « Δι' οὐ καὶ τοὺς αἰώνας ἐποίησε. » Τῆς Σοφίας, « Οὐ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. »

Oμοούσιον τῷ Πατρὶ. Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ καὶ δὲ Πατήρ μου οὐκ ἔσμεν, » καὶ, « Οὐκ οἴδατε, διτούστος ἐν τῷ Πατρὶ καὶ δὲ Πατήρ ἐν ἡμοί; » καὶ, « Οὐκ οἰστραχώς με ἐώρακε τὸν Πατέρα. » Παύλου, « Οὓς δὲ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, » καὶ, « Οὓς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἰναι ισα Θεῷ, ἀλλ' ἐκεῖτον ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών. »

Aδι' οὐ τὰ πάντα δρένετο. Παύλου, « Δι' οὐ καὶ τοὺς αἰώνας ἐποίησε, » καὶ, « Πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται; » καὶ, « Λύτος ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν. » Εὐαγγελίου, « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν δι γέγονε. » Παροιμιῶν, « Πρὸ τοῦ αἰώνος ἐθεμελίωσε με. » Τοῦτο δὲ σήν ἐν τῷ Πατρὶ μαρτυρεῖ τῆς ζωτῆς σοφίας αὐτοῦ πρὸ αἰώνος καὶ

Deus verus et vita æterna, » et : « Si sumus in vero Deo, in Filio eius Iesu Christo. » Evangelium : « Ego sum veritas, » Paulus : « Per adventum gloriarum magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi. »

Genitum. Proverbia : « Ante omnes colles gigantem. » Evangelium : « Ego ad hoc veni et ad hor genitus sum. » Dilectus : « Qui genitorem amat, etiam genitum ex eo. »

Non factum. Genitum enim est, non factus cum creaturis, quia ipse omnium creator est. Paulus : « Per quem etiam sacerdotes condidit. » Liber Sapientiae : « Qui cuncta fecit in nomine tuo. »

Consubstantiale Patri. Evangelium : « Ego et Pater unus sumus, » et : « An nescitis, me in Patre, et Patrem in me esse, » et : « Qui me vidit, Patrem vidit. » Paulus : « Quis est splendor repercussus glorie et character personæ eius, » et : « Qui cum esset in forma Dei, rapinam esse non existivavit, quod Deo par esset, sed ipse sese spoliavit, forma servi induita. »

Per quem omnia facta sunt. Paulus : « Per quem sacerdotes fecit, » et : « Cuncta per eum et ad eum condita sunt, » et : « Ipse ante omnia est, et omnia in ipso consistunt. » Evangelium : « Cuncta per ipsum facta sunt et sine ipso nihil factum est, quod factum est. » Proverbia : « Ante sacerdotes condidit me. » Hoc autem vivæ sapientiae eius in Patre ante omne sacer-

ἀκίνητον ἔρυσιν, οὐ καὶ τὸ, « Κύριος ἔκτισε με Α γάρ Θεὸς τὸν ἐαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὀμοώματι ἀργῆν δῶμαν αὐτοῦ εἰς Ἔργον αὐτοῦ, » τὴν ἐνανθρώπων προσημαίνει, διὸ ἡς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατειργάσατο ὑστερον. Ός καὶ τὸ, « Ο Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελώσας τὴν γῆν, » τὰ ἕξῆς ἔργα δηλῶν, καὶ 435 τὸ, « Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε, » καὶ τὸ, « Ο ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. » Τὸ δὲ, « Κύριος ἔκτισε με, » φωνῇ καὶ ἀντὶ τοῦ κτίζειν καὶ δημιουργεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ διὸ ἐμοῦ τῆς σοφίας αὐτοῦ εὑδίκησε. Καὶ διαβίθι τοῦτο μαρτυρεῖ. « Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. » Καθαρώτερως καὶ τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τὸ Κύριος ἔκτισε με » διδάσκει, ὡς ἐφημεν.

Tὸν δὲ' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Παύλου, « Τὰ γάρ πάντα δι' ἡμᾶς. » Καὶ, « Εἰ διθεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τις καθ' ἡμῶν; ὃς γε τοῦ Ιδίου Υἱοῦ οὐκ ἔφεσατο, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν. » Καὶ, « Ἐπεὶ τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν. »

Kαὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ήσαΐου, « Οὐκ ἀγγελος, οὐ πρέσβυτος, ἀλλ' αὐτὸς δι Κύριος ἔσωσας ἡμᾶς. » Πέτρου, « Περὶ δια τῆς σωτηρίας ἐξεῖδησαν προφῆται. » Εὐαγγελίου, « Οὐκ ἦλθον Ἰησοὶ χρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον, » καὶ, « Ἰησοὶ σωτῆρις δι' αὐτοῦ, » καὶ, « Οτι δι σωτηρία ἐκ τῶν Ιουδαίων ἐστι, » καὶ, « Οὐτές τοιν τὸν κόσμον, δι Χριστός. »

Kατελλόγετα ἐκ τῶν οὐρανῶν. Παύλου, « Ο κατέβης αὐτὸς ἐστι καὶ ὁ ἀναβάτης. » Εὐαγγελίου, « Οτι καταβέβηκα 436 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. » Παύλου, « Ο

cum factam et immutatam constitutionem testatur, sicut illud: « Dominus condidit me initium viarum suarum ad opus suum, » Christum humana specie indutum præsignificat, qua magna salvationis nostræ opera postea perfecit. Simile est illud: « Deus sapientia terram condidit, » opera deinceps secuta significans, et, « Cuncta in sapientia fecisti, » et, « Qui fecit omnia in mente tua. » Illud autem: « Dominus condidit me » significat, Deum pro eo, ut conderet et faceret opera sua, per ipsum, sapientiam suam, maluisse. Idem David testatur: « Verbo Domini cœla stabilita sunt. » Purius etiam incarnationem illud: « Dominus condidit me, » docet, ut diximus.

Qui propter nos homines. Paulus: Cuncta enim propter nos, et: « Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui suo ipsius Filio non pepercit, et pro nobis omnibus tradidit eum. » Et: « Quoniam infantes carnis et sanguinis participes sunt, ipse quoque similiter eorumdem particeps factus est. »

Et propter nostram salutem. Isaías: « Non angelus, non legatus, sed ipse Dominus salvasti nos. » Petrus: « De qua salvatione anquisiverunt prophetae. » Evangelium: « Non veni, ut judicem mundum, sed ut salvem mundum, » et: « Ut salvaretur mundus per eum, » et: « Quoniam salvatio e Judæis est, » et: « Hic est Salvator mundi Christus. »

Descendit de cælis. Paulus: « Ipse est, qui descen-

Kτι σαρκωθέτει ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρτίας τῆς Παρθένου. Ήσαίου, « Ιδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξι καὶ τέξεται υἱόν. » Εὐαγγελίου, « Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπει δυρά oὐ γινώσκω; Μή φοβοῦ, Μάριάμ· Ιδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν. » Πνεύμα διγονὸν ἐπελεύσεται ἐπὶ αὐτοῦ, καὶ δύναμις Υψίστου ἐπισκιάσει σοι. « Καὶ πρὸς τὸν Ιωάννη, « Τὸ γάρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐν Πνεύματος ἔστιν ἄγιον· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἔνας οὐκέτε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. » Παύλου, « Ἐξαπέστειλεν δι Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικός, » καὶ, « Ο Λόγος; σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν τοῖς. »

Kαὶ ἐταρθρωπήσαται. Παύλου, « Ος ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐδὲ ἀρπαγμὸν ἤγινετο τὸ εἶναι· Ιε Θεῷ, ἀλλ' ἐκαυτὸν ἴκενωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐνόμιωματι ἀνθρώπων γεννήμενος. » Καὶ, « Εἰ διθεὸς καὶ Πατήρ πάντων, εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρωπὸς Ἰησοῦς Χριστός. » Εὐαγγελίου, « Οτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστι, μή θαυμάζετε τοῦτο. » Καὶ, « Οταν ἐλθῇ δι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. »

Sταυρωθέτει τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Πιλόου, « Παραγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος; τὰ πάντα καὶ Κυρίου Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος: 437 ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν δομολογίαν. » Εὐαγγελίου, « Ιησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἀστυρωμένον; Παύλου, « Καὶ δι

dit et qui ascendit. » Evangelium: « Quod descendit de cælo. » Paulus: « Deus enim, qui Filiū in forma simili carnī peccato obnoxiam misit. »

Et incarnatus de Spiritu sancto et Maria Virgine. Isaías: « Ecce virgo habebit in utero, et filium pariet. » Evangelium: « quomodo istud fieri, quandoquidem virum non novi? Ne time, Maria; ecce, concipies in utero, et filium paries; Spiritus sanctus superveniet super te, et virtus Altissimi inumbrabit te. » Et ad Josephum: « Quod enim in ea genitum est, de Spiritu sancto est. Non cognovit eam, donec peperisset filium suum primogenitum. » Paulus: « Misit Deus Filium suum e semina natum. » Dicit: « Verbum caro factum est, et commoratum est inter nos. »

Et homo factus est. Paulus: « Qui cum esset in forma Dei, non existimavit rapinam esse, quod Deo par esset, sed spoliavit se, forma servi induita et similis hominibus factus. » Et: « Unus Deus et Pater omnium, unus etiam mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus. » Evangelium: « Quod Filius hominis est, ne miramini. » Et: « Cum veneris Filius hominis in throno gloriæ suæ. »

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato. Paulus: « Mando tibi coram Deo, qui omnia vivificat, et Domino Iesu Christi, qui testatus est coram Pontio Pilato præclararam illam confessionem. » Evangelium: « Jesum quæreritis Nazarenum, qui cru-

καὶ σταυρώθη καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ Ημέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

*Kai παθόντας καὶ ταφέντας. Μωϋσέως, « Καὶ εσταὶ ἡ ζωὴ σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν δύθαλμῶν σου. » Ἡσαΐου, « Ή; πρόδατον ἐπὶ σφαγὴν ήχθη, » καὶ, « Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας. » Δαβὶδ, « Οὐτις ἐγὼ εἰς μάστιγας ἔτοιμος. » Ζαχαρίου, « Τί αἱ πληγαὶ αὗται ἀναμέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἐρεῖ ἄς ἐπιλήγην ἐν τῷ οἰκτῷ τῷ ἀγαπητῷ μου. » Εὐαγγελίου, « Οὐτις ἔδει οὕτως παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ. » Εὐαγγελίου, « Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσῆρ ἐτύλιξεν αὐτὸν εἰνδόνι καθαρῷ, καὶ θύγειν αὐτὸν ἐν μνημείῳ καινῷ δὴν λελατομημένον ἐκ πτέρας. » Καὶ, « Ἐλα-
B δον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸν ὅθουντος μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς θύος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. Ἡν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅποι ἐσταυρώθη κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καίνον, ἐν φού-
δίπῳ οὐδεὶς ἐτέθη. »*

Kai ἀραστάντα τῇ τρίτῃ ημέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς. Εὐαγγελίου, « Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρῶτη πρώτῃ Σαββάτῳ. » Καὶ, « Τρίτην ημέραν ἄγει σήμερον ἀφ' οὐ ταῦτα ἐγένετο. » Καὶ, « Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν ἐστη ἐν 438 μέσῳ τῶν μαθητῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν. » Καὶ, « Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐλάλησεν ημὲν ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ, λέγων δὲ τι οὐδὲν τὸν γένος ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ημέρᾳ ἀναστῆναι. »

*Kai ἀρελθόντα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ καθεύ-
μενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός. Εὐαγγελίου, « O
cisiixus est. » Paulus : « Crucifixus est et sepultus
et suscitatus die tertio secundum Scripturas. »*

Passus et sepultus est. Moyses : « Eritque vita tua suspensa coram oculis tuis. » Isaías : « Tanquam agnus ad mactationem ductus est, » et : « Tergum meum castigandum præbui. » David : « Ut castigetur paratus. » Zacharias : « Quid sibi volunt vulnera hæc in manibus tuis? et respondebit, vulneratus sis sum in domicilio meo dilecto. » Evangelium : « Oportuit ita pati Christum et introire in gloriam suam. » Evangelium : « Et Josephus cum accepisset corpus, involvit id sindone pura et collocavit in monumento novo, quod in saxo excisum erat. » Et : « Acceperunt igitur corpus Iesu et obvinxerunt illi linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudeis funerare. Erat autem hortus in eo loco, ubi cruxifixus fuerait, et in horto monumentum novum, in quo nemo dum positus erat. »

Et resurrexit tertio die secundum Scripturas. Evangelium : « Resurrexit Jesus Christus mane primo die hebdomadis. » Et : « Dies tertius hodie est, ex quo haec facta sunt. » et : « Jesus cum resurrexisset e mortuis, inter medios discipulos suos adiuit, dixitque iis, Pax esto vobiscum. » et : « Memento, Domine, dixisse eum nobis in Galilæa, Filium hominis oportere tradi in manus hominum peccantium et crucifigi et die tertio resurgere. »

Et ascendit ad cœlos, et sedet ad dextram Patris,

A μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς ἀνελήψθη εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. » Καὶ, « Ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. »

*Kai πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δέξιης κρίπαι κατα-
τας καὶ νεκρούς Πράξεων, « Ἄνδρες Γαλιλαῖοι,
τι ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος δὲ
Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὗ-
τος ἐλεύσεται πάλιν, ὃν τρόπον ἐθέσασθε αὐτὸν
ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. » Εὐαγγελίου, « Καὶ τότε ὑψεσθε τὸν Γίδην τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον μετὰ
δέξιης ἐπὶ τῶν νεφελῶν· καὶ τότε καθίσεις ὁ Γίδης ἀν-
θρώπου ἐπὶ θρόνου δέξης αὐτοῦ, καὶ συνανθήσονται
ἴμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ Εθνη. » Πράξεων, « Οὐ-
τινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ
B ἀναστῆναις αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ πάλιν παρήγγειλεν
ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύροσθαι δὲτι αὐτὸς;
ἴστιν δὲ ὁ ωρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτής ζώντων καὶ
439 νεκρῶν. » Δανιήλ, « Ἐθεώρουν ξαρκόντα θρόνον
ἐπειθῆσαν καὶ διπλαίς τῶν θμερῶν ἐκάθισε, » καὶ,
« Ἰδοὺ δὲ Γίδης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ νεφελῶν ἐρχόμε-
νος, » καὶ « Ἐως τοῦ Ιαλαιοῦ τὸν θμερῶν ἐψήσας,
καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία. »*

*Οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἐσται τέλος. Δανιήλ, « Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ αἰώνιος, καὶ ἡ βασιλεία αὐ-
τοῦ λαῷ ἐτέρῳ οὐχ ὑποληφθεῖσται. » Εὐαγγελίου,
« Καὶ βασιλεύεις ἐπὶ τὸν οἰκον Ἰακὼν εἰς τοὺς αἰώ-
νας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἐσται τέλος. »*

*Tὸ διεργῆς ἐντεῦθεν τοῦ ιεροῦ συμβόλου ἡ δευτέρα
ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀπήρτισεν.*

*Kai εἰς τὸ Πτεῦμα τὸ ἄγιον. Εὐαγγελίου, « Βα-
Evangelium : « Dominus igitur, postquam locutus est
cum iis, susceptus est in cœlos et consedit ad
dextram Dei. » Et : « Accidit, ut, dum benedicaret
iis, disjunctus ab iis, sursum ferretur in cœlum. »*

*Et iterum venturus est cum gloria, judicare vivos
et mortuos. Acta : « Viri Galilæi, quid statis intuen-
tes in cœlum? Jesus hic, qui disjunctus a vobis et
sursum receptus est in cœlum, iterum veniet,
quemadmodum vidistis eum ascen. leitem in cop-
lum. » Evangelium : « Tum videbitis Filium hominis
venientem cum gloria in nubibus; et tum sedebit
Filius hominis in throno gloriæ suæ, et cogentur
coram eo omnes gentes. » Acta : « Qui edi-
mus et bibimus cum eo e mortuis suscitato, rur-
sumque nobis mandavit, ut nuntiaremus populo
et testaremur, sese esse a Deo constitutum judicem
viventium et mortuorum. » Daniel : « Videbam eo
usque, ubi throni constituti erant et Antiquus dierum
consedit, » et : « Ecce Filius hominis venien-
tem, » et : « Usque dum Antiquus dierum veniret et
honor ei ac potestas daretur. »*

*Cujus regni non erit finis. Daniel : « Et regnum
eius æternum erit, nec alienæ genti subjicietur. »
Evangelium : « Et regnabit in domo Jacobi per
omnia secula, nec erit finis regni ejus. »*

*Quæ hinc sequitur sancti Symboli pars, a secunda
sancta et œcumonica synodo addita est.*

Et in Spiritum sanctum. Evangelium : « Bapti-

πειζοντες αυτους εις τη δνομα του Πατρος; καλ του Αγιου Χριστου του Σωτηρος ήμων. »

Το Κύριον. Παύλου, « Ό δι Κύριος τη Πνεύματος. » Οπου δε Πνεύμα Κυρίου, έκει έλευθερά. » Καλ, « Ινα τι έβενσα τη Πνεύμα τη δημιουργιαν; ούκ έψευσα άνθρωπους, ἀλλα Θεών. »

Το ζωοποιων. Εναγγελιου, « Το Πνεύμα εστι τη ζωοποιων, ή σάρξ ούκ ωφελει ούδεν. » Δασιδ, « Έξιποστελει; τη Πνεύμα σου, καλ κτισθησονται, καλ άνακαινιεις τη πρόσωπον της γῆς. » Μωνσέως, « Καλ ένεπνευσεν εις τη πρόσωπον αὐτοῦ **440** πνοήν ζωῆς. » Έξεκιήλ, « Υἱὲ άνθρωπου, προφήτευσον ἐπὶ τη Πνεύμα, καὶ ἡλιθεν ἐπ' αὐτά καὶ ἔζησαν. »

Το δικ του Πατρος έκπορευσμενον. Εναγγελιου, « Οταν Ελθη δι Παράκλητος, δην έγω πέμψω υμιν παρ του Πατρος, τη Πνεύμα της ἀληθείας, δι παρ του Πατρος έκπορευεται. » « Καλ εύθεως άνακαινιων ἀπὸ του θεατος είδε σχιζομένους τους ούρανους καλ τη Πνεύμα ώσει περιστεράν καταβαίνοντας ἐπ' αὐτόν. » Παύλου, « Καλ ήμεις δε ού τη Πνεύμα του κόσμου έλαβομεν, ἀλλα το ἐκ Θεού. » Καλ Δασιδ, « Γάρ λόγῳ Κυρίου ούρανοι ἐστερεώθησαν, καλ τῷ πνεύματι του στόματος αὐτοῦ πάσας τη δύναμις αὐτῶν. » Πέτρου ἐκ των Πράξεων, « Τὴν ἐπαγγελίαν του ἄγιου δι Ιδος λαβὼν παρ του Πατρος έξέχεις τούτο δ νῦν υμεῖς βλέπετε καλ ἀκούετε. » Παύλου πρὸς Τίτον, « Επιστεν ήμας δικ λουτροῦ παλιγγενεσίας καλ άνακαινώ-

zantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, — Cum venerit Paracletus, Spiritus sanctus, quem Pater meus in nomine meo mittet.» David : « Spiritum tuum sanctum ne mihi rursus eripas.»

Dominum. Paulus : « Dominus spiritus est. Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas ; » et : « Quid mentitus es Spiritui sancto? neque enim hominibus, sed Deo mentitus es.»

Et vivificantem. Evangelium : « Spiritus illud est, quod vivificat, caro nihil juvat. » David : « Emettes spiritum tuum, et condentur, et innovabis faciem terrae. » Moyses : « Et spiravit in os ejus spiritum vitalem ; » Ezechiel : « Fili hominis, vaticinator in spiritu, ac venit super ea, et vixerunt. »

Qui e Patre procedit. Evangelium : « Cum venerit Paracletus, quem ego a Patre vobis mittam, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. » Atque statim excedens ex aqua cœlos divisos et Spiritum tanquam columbam descendenter vidit. » Paulus : « Nos non spiritum mundi, sed Dei accepimus. » David : « Verbo Domini cœli conditi sunt, et spiritu oris ejus omne eorum robur. » Petrus in Actis : « Promissum Spiritum sanctum a lepto Filius a Patre, effudit hoc, quod nunc cernitis et auditis. » Paulus ad Titum : « Servavit nos lotione regenerationis et instauracionis Spiritus sancti quem in nos large

σιως δια Ιησου Χριστου του Σωτηρος ήμων. »

Το σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξανόμενον. Εναγγελιου, « Βαπτίζοντες εις τη δνομα του Πατρος καλ του Αγιου καλ του Αγιου Πνεύματος, » καλ, « Ούδεις γινώσκει τη του ούρανου, ει μη τη Πνεύμα τη κατοικουν ἐν αὐτῷ, » καλ, « Τη του Θεού ούδεις οίδεν, ει μη τη Πνεύμα τη ἐν αὐτῷ. » Καλ ἐν τῷ Ησαΐᾳ καλ Έξεκιήλ οι **441** διγγελι ουμονούσιν, « Αγιος, ἀγιος, ἀγιος Κύριος Σαβαὼθ, πλήρης δ ούρανος καλ ή γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, » δηλοντει του Πατρος καλ του Αγιου καλ του Αγιου Πνεύματος, του μόνου ἐν Τριάδι Θεοῦ.

Το λαλησαρ διὰ τῶν προφητῶν. Ζαχαρίου, « Καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἀγίων τῶν ἀπ' αἰώνων προφητῶν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐξ ἔχθρων ἡμῶν. Τῆς Θεοτοκου, « Καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν τῷ Ἀδραδὶ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἔως αἰώνων. » Πράξεων, « Τούτο πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, διφειν δικαιοσιῶν λαβεῖν διὰ τού δύναμος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. » Καλ, « Οι δει εὐρινοι μὲν δέξασθαι διχρι χρόνων ἀποκαταστάσιας πάντων ὡν ἐλάλησεν δι Θεος διὰ στόματος πάντων τῶν ἀγίων τῶν ἀπ' αἰώνων προφητῶν αὐτοῦ. » Εὐαγγελιου, « Εἶπε Δασιδ ἐν Πνεύματι ἄγιῳ εἰκεν δι Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. » Πράξεων, « Καλ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη δ τόπος οὐ δισαν συνηγμένοι, καλ ἐλάλουν τὸν λόγον του θεού μετὰ παρθησας. » Τῆς Έξόδου, « Καλ ἐπλήθησαν Πνεύματος ἄγιου, καλ ἐλάλουν τὸν λόγον του θεού μετὰ παρθησας. » Τῆς Έξόδου, « Καλ ἐπλήθησαν Πνεύματος ἄγιου, προερχετεον ἐν τῇ παρεμβολῃ. »

effudit per Jesum Christum, Servatorem nostrum.

Qui cum Patre et Filio simul adoratur et glorificatur. Evangelium : « Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, » et « Nemo novil res coelestes praeter Spiritum in eo habitantem, » et : « Res divinas nemo novit praeter Spiritum, qui est in Deo. » Apud Iсаiam et Ezechielem angeli canunt : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth : celum et terra impleta sunt gloria ejus, » id est Patris et Filii et Spiritus sancti, unius in Trinitate Dei.

Qui locutus est per prophetas. Zacharias : « Quem admodum per ora sanctorum ab omni inde tempore prophetarum nuntiavit nostram ab hostibus liberationem. » Deipara : « Quemadmodum dixit patribus nostris Abraham et semini ejus per omnia saecula. » Acta : « Hoc omnes prophetæ testantur, veniam peccatorum nauctros esse illius nomine, quicunque credunt in eum. » et : « Quem celum accipere oportet usque ad tempus restitutionis omnium, de quibus Deus dixit per ora suorum ab omni inde tempore sanctorum prophetarum. » Dixit David in Spiritu sancto : « Dicit Dominus Deo meo, sede ad dextram meam. » Acta : « Cum precarentur, concussus est locus, in quo coacti erant, et omnes impleti sunt Spiritu sancto, et libere docebant Verbum Dei. » Exodus : « Et impleti sunt Spiritu sancto et vaticinabantur in castris. »

Elēs μιαρ ἀγιαρ καθολικήν καὶ ἀποστολικήν Αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἐκδέχεται. » Εὐαγγελίου, « Ὁτε εἰ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. »

Εὐαγγελίου. Πάσιν, « Ὁ ποιήσας τὰ ἀμφτέρα ἐν, καὶ εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. » Καὶ, « Ἀδελφοὶ ἄγιοι καὶ ἐπικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ Θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ἡντος ἀκρογωνιαῖνος αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Καὶ, « Τοις; ἔστε σύμμα Χριστοῦ, καὶ μάλι ἐκ μέρους. » Καὶ, « Οὐ; μὲν θεότο δὲ θεός ἐν τῇ Ἔκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους. » Καὶ, « Ἰνα εἰκοδομῆται ἡ Ἔκκλησία. » Καὶ, « Ύμεῖς ἔστε ναδ; Θεοῦ ζῶντος. » Καὶ, « Εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἔκκλησίας. » Καὶ, « Όντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν φυ καὶ ὅμεις συνοικοδομεῖσθε· καὶ αὐτός ἔστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἔκκλησίας. »

'Ομολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἀφεσίν ἀμαρτιῶν. Παύλου, « Ὁμολόγησον τὴν καλὴν ὁμολογίαν. » Καὶ, « Καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στήματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. » « Εἰς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Εὐαγγελίου, « Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ἀφεσίν ἀμαρτιῶν. » « Βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ θνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος. »

Προσδοκῶ ἀδάστασιν νεκρῶν. Πράξεων, « Περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως; νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. » Ησαΐου, « Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μυημέσοις. » Πράξεων, « Π γέρ ἀποχραροκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν 443 τῶν

C

sollicite exspectat revelationem filiorum Dei, Evangelium: « Cum mortui audient vocem Filii Dei, et vivent, qui audiverint eam. »

Et vitam venturi saeculi. Evangelium: « Qui odit animam suam in hoc mundo, ad vitam æternam eam servabit. » Acta: « Disputante autem illo de justitia et temperantia et iudicio futuro. » Isaías: « Pater saeculi futuri. » Evangelium: « Ego vivo, et qui me ederit, vivet per me. » Et: « Ego sum resurrectio et vita. » Et: « Abibunt hi ad poenam æternam, justi autem ad vitam æternam. »

Amen. Vocabulum Amen totius sancti Symboli confirmatio et sigillum et quasi clavis quædam est, qua externi secluduntur et tenuquam conclavi pulcherrimo Ecclesiæ servatur thesaurus fidei, ne quis inde quid auferat, aut alienum quid inferat.

Divinum hoc sanctissimum et omni ex parte perfectum pietatis nostræ signum, confessionem patrum, definitionem veræ nostræ fidei, mente considerantes ac lingua et labiis libere profientes, inviolatum in animo et sincerum et incorruptum omnino semper servabimus a Patribus divino Spiritu afflatis, incitatis et gloriosis acceptum sanctum pignus, ut, sanctis, qui id proposuerunt et servarunt, et iis, a quibus hi notitiam symboli habuerunt, sanctis denique omnibus deprecantibus, et intercedentibus angelis et Matre Salvatoris nostri et Dei

Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Sicut catholicæ sunt septem epistolæ ad omnes fidèles scriptæ communiter, ita etiam omnium orthodoxorum Ecclesia catholica dicitur. Paulus: « Is, qui diversa conciliavit, et unus Dominus, una fides, unum baptismum. » Et: « Fratres sancti et superstructi super fundamentum apostolorum et prophetarum existente imo lapide angulari ipso Iesu Christo. » Et: « Vos estis corpus Christi et singulatim membra. » Et: « Quos Deus constituit in Ecclesia primum apostolos, deinde prophetas, tertio discipulos. » Et: « Ut ædificetur Ecclesia. » Et: « Vos estis templum Dei vivi. » Et: « Ad perfectionem ecclesiæ, et: « Exsistente imo lapide angulari ipso Iesu Christo, in quo vos ædificamini. Atque ipse est caput corporis Ecclesiæ. »

Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum. Paulus: « Confiteor pulchram confessionem. » Et: « Animo credimus ad justitiam, ore consitemur ad salvationem. » « Unus Dominus, una fides, unum baptismum. » Evangelium: « Baptizantes eos ad remissionem peccatorum. » « Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. »

Exspecto resurrectionem mortuorum. Acta. « De spe et resurrectione mortuorum ego judicor. » Isaías: « Resurgent mortui et suscitabuntur qui sunt in sepulcris. » Acta: « Etenim mundus hic conditus

ταῖς; καὶ τῇ; τοῦ Σωτῆρος; ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀειπαρθένου Μητρὸς; τῆς μόνης παναγίας καὶ ἀληθῶς Θεομήτορος, ὡς διδόνον καθαρὸν τὴν καὶ λὴγ ταύτην ὁμολογίαν προσενεγκόντες τῇ Τριάδι, τῇς τε αἰώνιου ἐλευθερωθόμενον κολάσεως καὶ τῆς διαιωνιζούστης σὺν Χριστῷ ἀπολαύσαμεν θελας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καὶ δέξιης καὶ ἀπολαύσεως, αἰώνιας; αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν μονοφεγενῆ γίλον τοῦ Θεοῦ ζῶντος δοξάζοντες σὺν τῷ προαιωνίῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι. Ἀμήν.

Μετὰ τούτων οὕνεον ἔγω τῇ ὁμολογίᾳ, ὡς γρή ποιεῖν τοὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνοντας, εἶπον οὖτες ἔτι:

Πιστεύω τὸν γίλον τοῦ Θεοῦ μὴ κτίσμα εἶναι οὐδὲ ὑπὸ χρόνου κατὰ τὸν ἄφρονα Ἀρειον, ἀλλὰ ὁμοούσιον καὶ συναθίσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινὸν, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων πάντων, θεοτερὸν δὲ σαρκωθέντα δι' ἡμᾶς ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῇς παρέντου.

Πιστεύω τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον μὴ κτίσμα εἶναι μηδὲ ἐτερούσιον τοῦ Πατρὸς; καὶ τοῦ Γίλοῦ, ὡς δὲ Μακεδόνιος ὁ κενὸς **445** τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ θεὸν ἀληθινὸν ὁμοούσιον καὶ συναθίσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Γίλῳ, ἐκ τοῦ Πατέρος προὶλον ἐκπορευτῶς, ὥσπερ δὲ Γίλος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς.

Πιστεύω μὴ δίλον εἶναι τὸν γίλον τοῦ Θεοῦ τὸν προαιώνιον, ἐτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς δὲ ἄφρων Νεστόριος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν εἶναι

Α μετὰ τὴν ἔνανθρωπην φύσεις, ἔνα δὲ τῇ ὑπεστάσεις τῇ θεῖκῃ δηλοντές, διὸ καὶ τὴν αὐτὸν τεκοῦσαν κυρίων καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον εἶναι καὶ οὐ Χριστοτέκον κατ' ἐκείνον τὸν ἀφροντα.

Πιστεύω τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἔνανθρωπην καὶ ἔνων μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάφεις κατὰ τὰς ἄφρονας Διόσκορον καὶ Εὐτυχίην, οἵ τῇ θεότητι τὰ πάθη προσῆπτον, ἀλλ' ἐν δύο φύσεσι μετὰ τὴν ἔνων ἀσυγχύτως τωντριζόμενον καὶ έτι μὴ τέλος εἶναι κολάσεως μήτε ἀποκατάστασιν δαιμόνων κατὰ τὸν ἀφροντα θρηνόν.

Πιστεύω τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τὴν ἔνανθρωπην οὐχ ἐν θελήματι ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν κατὰ τὸν Ρώμης: Ὁνώριον καὶ Πύρρον τὸν ἄφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνέργειας, θεῖκην δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν, καὶ μηδετέραν τῶν φύσεων ἀθέλητον εἶναι ή ἀνενέργητον.

446 Πιστεύω εἰς τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις, ἢγουν εἰς τὸν χαρακτῆρα τὸν ἐν εἰκόνι περιγραπτὸν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πανάγκου καὶ θεοτόκου αὐτοῦ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἀγίων, σχετικῶς, οὐ λατρευτικῶς προσκυνουμένας, οὐ θεοποιουμένας, ἀστάθεσθαι τε καὶ τιμῆν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, οὐ τῇ θυλῇ τὸ σάθας, ἀλλὰ τῷ πρωτοτύψῳ ἀπονέμουσαν· ή γάρ τιμὴ τῆς εἰκόνος εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βασιλείον ὡς ἀντίτυπος ούτα τῶν πρωτοτύπων.

Jesu Christi semper virgine, una sanctissima et vera Deipara, tanquam donum purum pulchram hanc professionem offerentes Trinitati, pœna æterna liberemur et fruaniur sempiterno cum Christo divino regno ejus, gloria et lætitia, perpetuo celebrantes Christum, Filium Dei unigenitum, cum Patre, qui suit ante sæcula, et Spiritu sanctissimo. Amen.

Post hanc igitur confessionem, ut decet facere eos qui monachicum habitum induunt; addidi hæc.

Credo Filium Dei non esse creaturam nec temporis subjectum, ut stultus Arius docet, sed coæqualem et coæternam Deo Patri, Deum verum e Deo vero, factorem sæculorum et creaturarum omnium, post autem incarnatum propter nos et Spiritu sancto et Mariae Virgine.

Credo Spiritum sanctum non esse creaturam, nec diversum a Patre et Filio, sicut Macedonius gratia ejus destitutus blasphemabat, sed Deum verum coæqualem et coæternam Patri et Filio, e Patre procedente in processione, sicut Filius ex eodem generatione.

Credo non esse alium Filium Dei ante sæcula natum, alium e Virgine natum Iesum Christum, sicut stultus Nestorius blasphemabat, sed ex ea natum duas esse post unionem naturas, unum autem personam, divina scilicet, unde etiam quæ cum pepe-

rit, proprie et vere Deipara, non, ut stultus ille volerat, Christipara.

Credo, Filium Dei post incarnationem et unionem non in unam naturam ambas conjunxisse, secundum stultorum hominum, Dioscori et Eutychis, doctrinam, qui divinitati dolores attribuerunt, sed in duabus naturis post unionem immixte dignoscendum; nec vero unum pœnam aut restitutionem dæmonum esse, ut stultus Origenes docuit.

Credo, Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, postquam homo factus est, non unam habuisse voluntatem naturalem et unam efficientiam, secundum Honorium, episcopum Romanum, et stultum Pyrrhum, sed duas naturas et duas efficientias, divinam et humanam voluntatem et efficientiam, et neutram naturam aut voluntatem aut efficientiam carere.

Credo in imagines expressas sive characterem imagine descriptum Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi et sanctissimæ Deiparæ, matris ejus, atque sanctorum omnium, relative, non religiose adorandas, nec consecratas, ut colantur ei honorentur ab Ecclesia Dei, quæ non malent, sed personam veneratione prosequitur. Etenim cultus imagini tributus ad ipsam personam transit, secundum magnum Basiliū, quippe imago instar est archetypi.

Πιστεύω μήτε ἀνενέργητον είναι τὴν θεῖαν φύσιν καὶ ἐνεργειῶν οὐσιώδῶν ἔρημον, μήτε αὐτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπ' ἑκεῖνης, μήτε κτιστὰς είναι ταῦτας κατὰ τοὺς ἄφρονας Βερίαζμ καὶ Ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐνέργειας θείας οὐσιώδεις, καὶ ἐτέρας είναι ταῦτας παρ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ ἀκτίστους είναι καὶ λεγομένας θεότητας.

Οἱολογῶ βεβαίως τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον οὐκ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐνικῶς, ὡσπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς δὲ Υἱός; ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐνικῶς γεννάται, πέμπεσθαι δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, οἷον αὐτῇ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ διδωσι.

χγ'. Καὶ σύτοις τῷ φθινοπώρῳ τοῦ ,εἰρηνής' έτους ἀπῆλθεν 447 ἡ βασιλίσσα κυρία Ἐλένη ἡ Παλαιολογίνα, τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας γυνὴ, πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἐνετῶν, ἐγκαλοῦσα τοὺς κλέψαντας τὸν βίον αὐτῆς ἐν Κερκύραις. Καὶ τῷ ξαρι τοῦ αὐτοῦ έτους ἐγένοντο στισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι εἰς τε τὴν ἁγίαν Μαύραν καὶ Κεφαληνίαν καὶ Ζάκυνθον καὶ πολλαὶ οἰκοδομαὶ ἐγέλασαν τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι κώμαις τε καὶ τόποις οἰκούγετων, ἀστέα τε καὶ τείχη. Τὸ δὲ τῆς Κεφαληνίας πτολειόρων παντελῶς ἐχαλάσθη, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκασι.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ έτους δὲ τῶν Ἐνετῶν ναύαρχος τοῦνομα Νικόδηλος Δεκανάλης μετὰ τριήρεων ἡλίσθη κατὰ τῆς Αίγανου καὶ ἤχμαλώτευσεν αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ τετρακοσίῃ εἰς τὴν Κερκύραν.

Credo, neque inefficacem esse naturam divinam et essentialium efficientiarum experiem, neque idem esse essentiam et efficientiam in ea, nec creatas eas esse, secundum homines stultos Barlaamum et Acindynum, sed et esse efficientias divinas essentiales et diversas eas esse ab ipsa essentia et non creatas et divinitates dictas.

Credo firmiter, Spiritum sanctum non e Patre et Filio procedere, ut Itali docent, sed ex ipsa unice persona Patris, quemadmodum ipse Filius ex ipsa persona Patris unice generatur, mitti autem a Patre et Filio Spiritum, qualem ipsa ejus gratia et benignitas donat.

23. Ista autumno anni 6977 regina, domina Helena Palaeologa, despotæ Servie uxor, ad rempublicam Venetorum abiit, accusatura eos, qui Corcyrae eam bonis spoliaverant. Vere ejusdem anni terræ motus multi et vehementes Sanctam Mauram, Cephaleniam et Zacinthum affixerunt, et multa ædificia hominum per eas urbes, vicos et regiones habitantium, quin etiam oppida et mœnia, corruerunt. Oppidum Cephaleniae prorsus eversum est et magna hominum multitudo periit.

Æstate anni ejusdem classis Venetæ dux, Nicolaus Decanalis nomine, cum trireibus Änum invaserit et die septimo cepit; inde in Peloponnesum

A τὴν Πελοπόννησον καὶ ὥκοδόμησε τὴν Βοστίζαν αὐθίς τῷ τοῦ θέρους καιρῷ τοῦ αὐτοῦ έτους. Τῷ δὲ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ έτους ,εἰρηνής, Ἱανουαρίου καί. ἔπεις καθ' ὅλην τὴν νῆσον τοσαύτη χών οίνην οἱ τῶν Κερκύρων ἀνθρώποις οὐκ εἰδόν πώποτε, ὥστε καὶ ἀλιώτεκας καὶ λαγωνὸς οἰκειοχείρως ἐθήρευον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὰ τῆς δύσεως μέρη, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰς τὴν Ασίαν ἥτοι ἀνατολήν. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ξαρος τοῦ αὐτοῦ έτους ἐστράτευσε κατὰ τὴν Εύδοια; δὲ τῶν ἀσεδῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τέλος τοῦ Ιουνίου μηνὸς. Οἱ δὲ στράτους αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν τὸ στρατόπεδον διὰ Ἑράδης ἐκ Καλλιουπόλεων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Λήμυνον, καὶ παρέλασε τὸν Κότζινον καὶ τὸ περὶ πάσαν τὴν νῆσον χωρὶα πλήγη τοῦ 448 πιλαιοῦ γάστρου, ἥγουν παλαιοῦ πιολιέθρου

B καὶ τῆς σκάλας, καὶ ἐπέστρεψεν. Ἐπελθὼν δὲ τὸ τῆς πόλεως στράτευμα ἐκ Νικομηδείας καὶ οὗθεν ἀνήν, διοιν ἐξῆλθον καὶ παρεγένοντο εἰς Εὔριπον· οὐς ίδιων ὁ ἔξαρχος δὲ καὶ ναύαρχος τῶν Ἐνετῶν ἀνεχώρησεν, ἵσως καὶώς ποιήσας, κακῶς δὲ ὅτι οὐκ θέλησε δυναμώσας τὴν Εύδοιαν πόλιν ἥτοι ἀστυ. Διερχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηρᾶ στρατόπεδον ἀπῆρε τὴν Ἰμβρὸν καθ' ὅδον, είτα ἥλθεν εἰς τὴν Εύδοιαν, καθ' ὃν δὴ μῆνα ἐφθάσεις καὶ δὲ ἀμηρᾶς. Καὶ σφοδρῶς τε πολεμήσαντες διὰ Ἑράδης καὶ θαλάσσης, τῇ ιβρὶ Ίουλίου μηνὸς παρέλασε τὸ πιολιέθρον πολέμωφ. Καὶ τούτου γενομένου πάντα τὰ περὶ τὴν νῆσον ησύδρια καὶ ἀστέα ἐδουλώθησαν ἐκουσίως. Οἱ δὲ ἀμηρᾶς προσκαρτερήσας μικρὸν τοι, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αύγουστου ἐξελύθων ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸν δὲ μπελέρμπενην ἐπαρχῆς, καὶ ἥλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν Βοστί-

profectus Bostitzam æstate anni ejusdem instauravit. Hieme autem anni ejusdem, 6978, die Januarii 25, in tota insula nix recidit, quantum Corcyrai nunquam viderant, ita ut manibus vulpes et lepores caperent. Idem versus occidentem factum est, multoque magis versus Asiam sive Orientem. Sub-sinem veris anni ejusdem, exente Junio mense, impiorum princeps adversus Eubœam expeditionem suscepit. Classis ejus, antequam exercitus per terram Calliopoli exiret, Lemimum venit et Cotzinum et omnia totius insulae loca, præter Palæocastrum sic ut vetus oppidum et portum, occupavit; deinde reversa est. Tum advenientibus Nicomedia et ubique erant urbanis copiis, una exierunt et in Euri-pum venerunt. Quos ubi vidit exarchus et navarchus Venetorum, recessit, recte fortasse: male autem fecit, quod Eubœam urbem munire noluit. Transiens autem ameræ exercitus Imbrum exitinere cœpit, atque inde ad Eubœam appulsus est; quo mense assuit etiam ameras. Pugnatum est vehementer terra marique, et duodecimo die Julii oppidum in potestatem redactum. Quo facto, omnes in circuitu páræ insulae et oppida ultra se dediderunt. Ameras aliquantis per ibi commoratus, sub initium mensis Augusti Cpolion discessit, beglerbegum in Peloponnesum misit. Qui Bostitzam tenuerunt, partim fugi-

τοῖς αὐτήν τεσσάρεσιν οὐδὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. Διερχόμενος δὲ παρέμπροσθεν δομοίως ἐποίησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βουμερῷ καὶ τῇ Όλένᾳ καὶ τῷ Χελιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ. Καὶ πάγτα δοσαὶ ἤσαν παρὰ τὸν αἰγαλόν, ἔκατελυσαν μέχρι καὶ θεμέλιων, τὰ δὲ ἀλλα ἔχουσι. Διελθὼν δὲ μέχρι τοῦ πριγκιπάτου καὶ ἐπιστρέψας ἔξηλθε τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ Ἐνετοί ἔτειλαν ἔτερον ναύαρχον Θωμᾶν τὸνομα, Μοκένικον τούποιλην· **449** δοτις πιάσας; τὸν ποτε ναύαρχον Νικόλαον Κανάλην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ γραμματικὸν, θειόν αὐτούς ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς καὶ δεσμεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ἐνετάν πρὸς τὴν αὐθεντίαν ἦτοι δριτοκρατείαν αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ,**520** ἑτούς εἰν ὁ δὴ χρόνῳ καὶ ὁ δεσπότης κύριος Δημήτριος τέθνηκεν ἐν Ἀνδριανούπολεις μοναχός; γεγονὼς, δος καὶ ἐπινομάσθη Δασδί. Καὶ πρὸ τῆς θανῆς αὐτοῦ ὀλίγῳ χρόνῳ ἀπέθανεν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἡ ἀμήτρισσα· ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἡ βασιλίσσα τέθνηκε μετά τινα ὀλίγου καιροῦ τῆς Οανῆς αὐτοῦ.

Τῇ δὲ καὶ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τεῦ ,**521** ἑτούς περιέπεσα ἐν ἀσθενείᾳ τοσαύτῃ ὥστε καὶ ἐγερόντειν τέλειος μοναχὸς τοῦ μεγάλου σχῆματος μῆτέν νοήσας τὸ τυχόν. Περὶ δὲ τὸν φθινόπωρον τοῦ ,**522** ἑτούς ἐπαναστρέψαν ἐκ τοῦ τῆς Φραγκίας ἀηγόνος καὶ ταῦ δουκὸς τῆς Βυργυντίας ὁ καρδινάλις κύριος Βησσαρίων, ἀπεσταλμένος ὡς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Πάρμης πρὸς ἄλλην εἰρηνεῦσαι αὐτούς, καθ' ὅδον τῇ εἰς τοῦ Νοεμβρίου τέθνηκε· τὸ δὲ σῶμα ἦτοι λείψανον αὐτοῦ ἐκβιβάσαν εἰς τὴν Πάρμην μετὰ πλειστῆς τιμῆς, καὶ Ἐθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, ὃπου δὴ καὶ προκατέμενε, καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ προ-

runt, partim submissæ enim venerati, urbem tradidērunt. Progradienti idem fecerunt Bumeri, Olenæ, Chelidonii et Pontici incole. Loca ad mare sita omnia funditus evertit, retinuit reliqua. Progressus usque ad principatum, reversus est et Peloponneso exiit. Veneti miserunt alium classis praefectum, Thomam nomine, Mocenicum cognominatum: qui prædictum navarchum Nicolauum Ca:alem cum filio ejus et seriba comprehendit, eosque manicis ferreis constrictos Venetias ad senatum misit.

Ineunte autumno anni 6979 Demetrius despota Adrianopoli obiit monachus, David appellatus, cum paulo ante mortua esset filia ejus amerissa. Ejusdem uxor, regina, non multo post eum obiit.

Die 26 mensis Julii in tam gravem morbum incidi, ut perfecte monachus magni habitus factus sim: quod mihi plane præter expectationem accidit. Autumno anni 6981 a rege Francorum et duce Burgundie, ad quos placandos ab Ecclesia Romana missus erat, rediens Bessario cardinalis, in itinere die 15 Novembris obiit. Corpus ejus Romanam honorissimum delatum et in templo apostolorum, ubi ante vixerat, sepultum est, sepulcro eius exstructo prope sepulcrum sanctæ martyris Eugenie.

A η οἰκουμεναν πλησίον τοῦ τάφου τῆς ἀγίας Εὐγενείας τῆς ἐσιομάρτυρος.

Περὶ δὲ τὸ διαρκεῖαν τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἔξηλθε καὶ διοικητὴς κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἀμηρᾶ Μεσμάτη, καὶ διέδραμε **450** τόπους τινάς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀντολήν, ἣτοι τὴν Ασίαν. Ἐξελθών δὲ καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου μετὰ πάστος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ πλησίασαντες, ἡττήθη τὸ τοῦ ἀμηρᾶ στρατόπεδον παρὰ τοῦ Ζουχασάνη, ὅπερ κατ' ἐκείνου ἔξηλθεν. Ἐκεῖ δὲ ἀπεκτάνθη ὁ μπεγλέρμπεης ὁ Παλαιολόγος, ὃ ποτε υἱός Παλαιολόγου τοῦ Θωμᾶ ἐκανεν τοῦ Γίδου, μπεγλέρμπεης ὁν τῆς δύσεως, καὶ πολλοὶ ἀλλοὶ τῶν ἐν δύσει ἀρχόντων καὶ τηγεμόνων. Είτε ἐπελθόντος κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀμηρᾶ ἐνικήθη, **B** καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐαυτοῦ πόλιν, ὁμοίως καὶ ὁ ἀμηρᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ Ετούς παρέλαβεν ἡ γερουσία τῶν Ἐνετῶν, ἣτοι ἡ αὐθεντία, κάστρον τι τὸ λεγόμενον Στροβόλιν τὸ πάτριον Κερκύρας.

Τῇ δὲ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ,**523** ἑτούς τέθνηκεν ἐν τῇ ἀγίᾳ Μαύρᾳ ἡ βασιλίσσα κυρία Ἐλένη ἡ Παλαιολογίνα, μοναχὴ γενομένη καὶ Ὁπομονὴ μετονομασθεῖσα διὰ τοῦ μεγάλου σχῆματος, καὶ ὃ σὺν τῷ μεγάλῳ ιερομάνταχος καὶ πνευματικὸς πατήρ κύριος Ἱερόθεος, ὁ διὰ τοῦ μεγάλου σχῆματος μετονομασθεὶς Ἰωσῆτρος, ὃς ἦν ἐκ νεότητος μὲν ἡμῶν καὶ οὐολίτης καὶ φίλος μέχρι καὶ τοῦ ἑλκυστήρου.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ ,**524** ἑτούς δὲ τῶν ἀσεδῶν ἀρχῶν στόλον ἀποστέλλας κατὰ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη τοῦ Εὔξεινου πόλου, **451** παρέλασε τὸ μέγα πάτριον

C Vere anni ejusdem Zuchasanes contra Mehemedem ameram expeditionem molitus, aliquot ejus loca in Oriente sive in Asia incursavit. Egressus est Cpoli contra eum ameras cum omnibus copiis suis. Praelatio satim inito, exercitus amerae adversus Zuchasanem eductus plane succubuit. Ibi occisus est Palæologus beglerbegus, Thomæ illius Palæologi Gidi filius, beglerbegus Occidentis, multique alii principes et dukes Occidentis. Postea, cum ipse advenisset ameras, D victimus et in urbem suam reversus est Zuchasanes, ameras Cpolim rediit.

Sub finem mensis Julii anni ejusdem Venetorum res publica Stroboliūn castrum, iuxta Corcyram situm, occupavit.

Die 7 Novembris anni 6992 mortua est Saucia Mauræ Helena Palæologina regina, monacha facta et mutato nomine Hypomone appellata per sanctum habitum, et qui nobiscum erat hieromonachus et pater spiritualis Hierotheus, per sanctum habitum Josephus nominatus, qui inde a pueritia sodalis mihi et amicus fuit usque ad finem vitæ.

Æstate anni 6993 impiorum dux in superiores partes ponti Euxini classem misit et Cibonesi Tauricæ urbem magnam Capham occupavit. **E**s-

κιεθρον τῷ Καφῖν ἱερῷ μενον τῆς Χερβονήσου τῆς Α τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν, ὡς δὲ θεῖος Ἱών προσηγόρευεν, ἐδεῖθμον οὔτε τοῦ Θεοῦ· εἰ 'Ἄλλ' εἴ με, Σωτερ, ἀνάγκη παθεῖν (τίς γὰρ οἶδε τὸ βάθος τῶν σῶν κρεμάτων; τῆς μὲν σῆς φιλανθρωπίας οἰονεῖ μου τὰ πάθη βθέλυττομένης, τῆς δὲ δικαιοσύνης δρίσης τὸ έσυτής), εἰς γοῦν τὸν ἐγδεχόμενον λῆξιν τόνθε χρόνον δύναις δίκην ἔμοι παράσχου, ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀπέραντον, Εὐθα σύντι πραγμάτων ἀποκατάστασις. Ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαθάρας, ἀπασι χρησάμενος τοὺς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τὸν τῇδε μεταστήσας ἀξιωτὸν με τῷ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν με οἰκτιρμῶν ἐν τῇδε δευτέρᾳ τε καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου. »

Τῷ δὲ αὐτῷ ἔτους τῇ πρώτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐπῆλθε μοι βευματισμὸς εἰς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἐξῆλθε μοι τοῦ στόματος καὶ φίνες καὶ ὡτίων τοσοῦτος χυμὸς, ὥστε ἀπελπίσθην παρὰ πάντων, καὶ τρὶς τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετέλαβον· διπέρ καὶ εἴθε μοι ἐπῆλθεν δὲ θάνατος, ἢ θεριπελα πάντων τῶν ἔμοι δυσχερῶν, γήρους τε καὶ διθενείας καὶ τῆς ἐνόσεας. Οὐ μόνον γάρ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων τῶν ἐκ γεδετητος ὑστερημένος ἤμην, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν αναγκαῖων τῆς καθημερινῆς τροφῆς. Οἷμαι διτὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν τοιούτων καὶ ἡ πρὸς θεῖν εὐχαριστία θεοῦ χάριτις εἰτία μέλλει εἶναι εἰς τὸ συγχωρῆσαί μοι πολλὰ τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν ἐπιτασσεῖ· οὐδὲ γάρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἀμάρτημα οὐδὲ πρέξις οὔτε ἀλλη πᾶσα κακία ἢ ἐγὼ οὐκ ἐπλημμέλησα δὲ ἀνάξιος καὶ ἀδηλος, κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προσάρτειν, θέσει τε καὶ γνώμῃ καὶ πράξεις ἐξαμαρτήσας ᾧς οὐδεὶς διλλος πώποτε. «Ομως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου καθώς, 452 ἐναπέμεινα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀδυνείας; μάζη πολλοῦ, ὡς οὐδὲ τὰ πλησίον μου σημαντήρια· ηκουσον. Καὶ ἵνα εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν ἀπαλλαγῶ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰς ἐναπολειφθείσας μοι τοιαύτας ἁμέρας τῆς ζωῆς, ἐπελθόντος μου τοῦ θανάτου,

late anni 6984 in Valachiam prosector est cum omnibus copiis suis: unde anni sequentis mense Septembri vicius magis, quam victor rediit, et, beglerbegi in urbe Sophia relieto, ipse Adrianopolim venit.

Anni ejusdem Octobris die primo rheumatismus caput mihi et genua invasit, fluxitque tantum pituitæ ex ore, naribus et auribus, ut omnes desperarent de salute mea et ter particeps fierem immaculatorum mysteriorum. Utinam me abstulisset mors, medicina et requies malorum meorum omnium, senectutis, infirmitatis et inopie. Etenim non solum multis optimis viris, quorum consuetudine usus eram inde ab adolescentia, sed etiam rebus ad vitum quotidianum necessariis privatus eram. Spero tantorum malorum patientia et grato erga Deum animo, ipso propitio, veniam me impetraturum esse multis, quibus eum offendii, peccatis. Nullum enim est in vita humana peccatum vel flagitium, nec ulla omnino nequitia, quam ego indignus et miser cogitatione, verbo et voluntate non commiserim, qui judicio, proposito et actione peccavi, quantum nemo unquam ante. Verum enimvero liberatus a morte, ex illo morbo diu ita surdus mansi, ut ne ejus quidem, qui prope me loqueretur, verba audirem. Atque ut ad supremam providentiam reverterer, præteritis his, qui mihi reliqui sunt, ciebus vita, et morte, requiete hominum, ut

ἐν τῷ διετοῖ θεριπελα πάντας πάσχειν τὸν θάνατον, οὐδὲ τὸν θάνατον τοῦ θεοῦ· εἰς γοῦν τὸν ἐγδεχόμενον λῆξιν τόνθε χρόνον δύναις δίκην ἔμοι παράσχου, ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀπέραντον, Εὐθα σύντι πραγμάτων ἀποκατάστασις. Ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαθάρας, ἀπασι χρησάμενος τοὺς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τὸν τῇδε μεταστήσας ἀξιωτὸν με τῷ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν με οἰκτιρμῶν ἐν τῇδε δευτέρᾳ τε καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου. »

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους, συζητεῖς πλείστους στρατόπεδον κατὰ τοῦ Ναυπάκτου, ίνα παραλάβῃ αὐτὸν, είτα εἰς τὴν ἀγίαν Μαύραν ἐπέλθῃ· δῆλον βοηθείᾳ Θεοῦ οὖτε τὸν Ναύπακτον παρίλαβε τῷ αὐτῷ θέτει, οὗτε κατὰ τῆς ἀγίας Μαύρας ἡθεν, ἀλλὰ ὑπέστρεψεν ἀπραχτος.

Τέλος τοῦ παρόντος Ιστορικοῦ ήτοι χρονικοῦ βιβλίου, περὶ ἐμού τοῦ συγγραφέως ποιηθὲν αἰτήσεις: τινῶν εὑγενῶν 453 Κερκυραίων, παρακαλεύντων με ἵνα μὴ σιωπῇ παρακείψω διόδια δρθαλμοφανῶς καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνωκα. Καὶ οὔτε τοῦ εὐλαβεστάτου ιερέως καὶ ἀπέδωσα ἀνά κειρας τοῦ εὐλαβεστάτου ιερέως καὶ Κύριον, εἰ Ελαθέ το· τὸ γῆρας γάρ τὸ ἐμὸν καὶ ἡ δεινὴ ἀσθένεια οὐκ εἰσάσε με καλῶς διορθώσαις. «Ἐγράψῃ οὖν ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου συζητεῖς, Μαρτίου καθ', Ιηδικιώνος ἐνδεκάτης. »

eam divus Jobus appellavit, sopitus, ita Deum precatus sum: «Quondsi, Salvator, pati me necesse est (quis enim novit altitudinem iudiciorum tuorum? siquidem benignitas tua detestatur miseras meas, justitia autem facit, quod sunum est), in tempus hoc, quod sine habet, pœnis me multa, non in futurum tempus, cuius nullus unus, nulla rerum reparatio est. Hic igitur cum me purgaveris usus miseriis omnibus, quæ hue faciunt, ita me hinc transferre dignare, ut non excidam misericordia tua in altero tuo et horribili adventu. »

Estate anni 6985 ameros ingentem exercitum misit, qui Naupactum capere, deinde invaderet Sanctam Mauram. Verum auxiliante Deo factum est, ut nec Naupactum subiiceret eo anno, nec Sanctam Mauram adoriretur, sed re infecta rediret.

Finis libri hujus historici sive chronicæ, quem ego rogatu nobilium quorumdam Corcyraeorum conscripsi, qui cohortabantur me, ut ne silentio premarem, quæ vidisse oculis, audisse, legisse. Itaque manu mea hæc scripsi et in manus sacerdotis religiosissimi Antonii tradidi. Lectores, ignoscite mihi per Dominum, si quid prætermisi. Sanctus enim et summa infirmitas mea non tiverunt me accurate omnia elaborare. Scribebam anno a mundo condito 6986, mensis Martii die 29, inductione undecima.

GEORGII PHRANTZÆ CHRONICON MINUS.

EDITORIS ROMANI MONITUM

(Classici Auctores, tom. IX, p. 591).

Georgii Phrantzæ prolixum Chronicon Latine a se conversum Jacobus Pontanus libera quadam ratione olim ediderat; deinde Graece Carolus Alterus fideliter ante hos annos vulgaverat. Sed tamen præter illud prolixum, ut dixi, Chronicon, aliud brevius ineditum ejusdem Phrantzæ Leo Allatius commemoraverat in Diatriba de Georgiis, et contra Creyghtonum, quod Allatii indicium Fabricius, Caveus, aliquis bibliographi recte alnotaverant. Ego vero bibliothecæ Vaticanæ olim præsidens, animadversi in codicibus Graecis Ottobonianis sub n. 260, p. 413-207, hoc ipsum Allatio cognitum Phrantzæ scriptum; quod cum vix cœpisset exscribere, bibliothecæ otium cum graviore officio comutavi. Quia tamen vulgandi aliquando opusculi studium non dimiseram, benivolam nactus operam Cl. viri Augustini Theineri, apographum integrum ex Ottoboniano codice manu ejus confessum habui; quod typis mox traditurus, nihil opportunius me facturum putavi, quam si alterius Cl. viri Joannis Franzii, Romæ versantis, auxilium criticum ad editionem curandam invocarem; nou tam quia Phrantzam patrono homonymo Franzio commendabam, quam quia barbariorem Chronicæ sermonem, qualem tum Græcia corrupta jam usurpabat, peritissimo dialecti ejus magistro exhibebam, qui grammatico his tractatu eamdem docuit et enucleavit. Sed cur ego plura? ipsum jam Cl. Franzium præfantem audiamus.

JOANNES FRANZIUS LECTORI

*E*pitome Chronicæ, scilicet Chronicum hoc minus, etsi, dialecto rudiore confessum, nihil habet quod possit, styli gratia, ad legendum invitare, tamen, cum ex codice sit descriptum paulo meliore, quam quo Car. Alterus usus est in Chronicæ majore edendo, certe propter lectiones varias, visum dignum est, quod typis exprimeretur. Quippe Chronicum minus, qui comparare solet cum Chronicæ illo majore, facile opera alterum altero explicari quodammodo et restitu posse in plurimis locis intelliget. Nos hic pauis defungamur. Et Chronicum minus quidem majore recentius videri, nemo erit qui ambigat. Tanta enim inest in eo verborum constructionisque perversitas, ut, quanquam Phrantzen concedamus stylo malo nra esse, tamen cum eo, qui epitomen compilavit, multo pejus actum esse appareat. Ille voces vel nomina recentiora certe studet evitare, hic infimo quoque maxime gaudet, opinor, quod orationem faciliorem nra fieri magisque dilucidam existimaverit. Quæ cum ita sint, tametsi quispiam de diversis auctoribus cogitaverit, tamen causa nulla est, cur Phrantzen hujus epitomes auctorem esse negemus, qui scilicet, ut in minore Chronicæ, minore cura uetus sit, idque, nescio quo consilio, dialecto negligentiore composuerit. Nam illud certe verisimile non est, primo Chronicum hoc minus esse confessum, ex quo majus illud Phrantzæ concinnaverit.

Quidquid sit, quemadmodum alterum Chronicum ex altero explicatur, ita nunc demum qui velit, eum jure suo posse ad emendandum Phrantzæ Chronicum accedere.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΦΡΑΝΤΖΗ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΜΙΚΡΟΝ.

Οικτάδες Γεώργιος Σφραντζής δ καὶ πρωτοθεστιά. Καὶ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μερίους, Γρηγόριος τάχα μοναχὸς, ταῦτα ἐγράψαμεν ὑπὲρ τῶν κατ' αὐτὸν καὶ τινῶν μερικῶν γενομένων ἐν τῷ τῆς Διολίας ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ.

'Απὸ Χριστοῦ γεννήσεως
αυτοῦ.'

Καλὸν δὲ μοι εἰ οὐκ ἔγεννήθην, η παιδίον ἀποθανεῖν; [Chron. māj. p. 65'] ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔγεννετο, Ιστέον διτεῖν ἐν ἑταῖς σ. Θῷ ἔγεννήθην Αὐγούστῳ λ', ήμέρᾳ γ' ἀναγεννήθην δὲ ὑπὸ τῆς ὄντωτάτης καὶ ἀγίας Θωματίδος, περὶ οἵς ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ μέλλομεν διηγήσεσθαι τάλαθές.

αυτοῦ.

Καὶ τῇ κῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ δεκάτου ἔτους ἐσκοτώθη δ' Ἀμηρᾶς Παΐαζητης παρὰ τοῦ Τεμήρη, δεὶς δὴ Παΐαζητης δὲ τοῦ πέμπτος αὐθέντης τῆς γενεᾶς αὐτοῦ. [67] Ἐρτογρούλης γάρ δὲ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερος Ὄρτμάνης, ἐξ οὗ καὶ Ἀτούμαλίδαις^B ὁ τρίτος Ὄρχανής δὲ τετάρτος Μοράτης^C δὲ πέμπτος Παΐαζητης δὲ ἕκτος Μεχεμέτης^D δὲ ἔβδομος Μοράτης δὲ δύος; Μεχεμέτης, δεὶς δὴ καὶ ήμέρας ἡχμαλώτευσε καὶ ἔξειστε τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

αυτοῦ.

Εἰς τὰς ἀρχὰς οὖν τοῦ ἴδιου ἔτους ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲ ἄγιος βασιλεὺς καὶ Κωνσταντίνος καὶ Παλαιολόγος.

αυτοῦ.

Καὶ τῷ ιγ' ἔτει, μηνὶ Φευρουαρίων της ἔγεννήθη αὐτῷ καὶ δεύτερος Κωνσταντίνος, δεὶς ἐγεγόνει καὶ βασιλεύς· ἀφ' οὐ δὴ ιδιοῦ ἔτους μέχρι καὶ τοῦ καὶ πολλῶν γενομένων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξιῶν, λέγω δὴ τῆς εἰς τὴν δύσιν ἀφίξεως τῶν εἰσιν Ἀμηρᾶς τοῦ Παΐαζητη, ἥγουν τοῦ Μουλσουμάνου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ἱεσσαί, τοῦ Μεχεμέτη, καὶ τοῦ Ἰωαννοῦ, δεὶς ἐγέγονει καὶ Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνυμάσθη τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ τῆς ἐλεύσεως ἐκεῖ τοῦ ἄγιου βασιλέως καὶ θεοῦ Μανουὴλ, καὶ θείου αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ αὐτοῦ δεσπότου καὶ Ἀνδρονίκου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καταστάσεως^C καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου καὶ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογενήτου εἰς τὸν Μυζηθρᾶν^D καὶ τοῦ ἄγιου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ Μανουὴλ εἰς τὸν Μορέαν ἐλεύσεως^E καὶ θανάτου τοῦ Ἀμηρᾶς Μουλσουμάνου παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ^F καὶ τῆς τριετοῦ μάχης αὐτοῦ δὴ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἄγιου καὶ θεοῦ Μανουὴλ καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίσου ἐκτυπώσεως Ὄρχανής του οὗτοῦ τοῦ Μουλσουμάνου^G καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ

χειμέτη τοῦ καὶ καὶ καὶ τῆς ἡττῆς καὶ ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς πόλεως εἰς τὴν δύσιν, καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου Μωσῆ^H εἴτε δὲ καὶ τοῦ δευτέρου οὗτοῦ ἄγιου τοῦ βασιλέως καὶ Κωνσταντίνου τὸν θάνατον εἰς τῇ Μονεμβασίᾳ, ἀλλὰ δὴ καὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ^I καὶ τῆς γεννήσεως εἰς τὴν πόλιν τοῦ αὐθεντοπούλου καὶ Μιχαήλ, καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπὸ πόληι μάρτυρος νοσήματος^J καὶ τοῦ θανάτου ὅμοιως τοῦ Τζαλαπῆ καὶ Δημητρίου^K καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντοπούλου καὶ Δημητρίου, καὶ τοῦ αὐθεντοπούλου καὶ Κωνσταντίνου θεοῦ, καὶ ἀλλων τινῶν μερικῶν ἀναγκαίων. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τὸ τῆς ἡλικίας μου ἀτελές πάντη οὐ καλῶς εἰδότος μου καὶ ἀκριβῶς, ἐν φῷ δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ἐγένοντο καὶ πῶς, σιωπῇ παραλείπω.

υἱοῦ.

[96] Τὸν δὲ Ἰούλιον μῆνα τοῦ καὶ έτους ἔξιλθων ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν νῆσον Θάσον διῆγιος βασιλεὺς καὶ Κωνσταντίνος.

υἱοῦ.

Καὶ ἀπῆρεν αὐτὴν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ καὶ έτους. Εἰτε' ἀπ' ἑκεὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς τὸν Μορέαν, καὶ ἔκτισε τὸ Ἐξαμίλιον.

υἱοῦ.

Τῷ καὶ γένεται Μαρτίων γάρ ἐσωτερὸν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρῶν δύνομαζομένῳ. Καὶ τῇ η' τοῦ Ἀπριλίου μηνὶ^C ἡρέστο [107] ανακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸν δὴ τὸ Ἐξαμίλιον, ὅπερ ἐν τῷ μηχανοῖς οὐργυῖς γνῶ· ἀνέστησε δὲ πύργους ἐπ' αὐτῷ ρυγά. Εὑρέθησαν καὶ γράμματα ἐν μαρμάρῳ λέγοντα οὕτως, Ἐφῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, φυλάκη τὸν αὐτοκράτορα Ιουστινιανὸν, καὶ τὸν πιστὸν αὐτοῦ δοῦλον Βικτωρῆνον, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἐλλάδι εἰκοῦντας ἐκ θεοῦ ζῶντας. ^E

υἱοῦ.

[108] Καὶ τῷ καὶ γένεται μηνὶ Μαρτίων ἐπανέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν· ἐν φῃ μηνὶ μετὰ τὴν ἀριξίν αὐτοῦ δὴ τοῦ ἄγιου βασιλέως καὶ δὲ πατριάρχης καὶ Εὐθύνιος ἀπὸ θανεῖ^D καὶ τῇ καὶ Μαλού τοῦ αὐτοῦ έτους; ἐγεγόνει πατριάρχης δὲ Ἐφέσου καὶ Ἰωαννοῦ.

υἱοῦ.

Καὶ τῷ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν διαβατέος καὶ Κωνσταντίνης ἐν ὥρᾳ τοῦ φθεινοπώρου, [109] ἐν φῷ δὴ καιρῷ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διερχόμενος τὸν πατέραν οὗτον τοῦ Παΐαζητου ἐκεῖνου τὸν Μουσταφᾶν ἀπῆρε διωκόμενον παρὰ τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μω-

* Numeri inter uncos dosili Lectorem revocant ad loca parallela Chronicis majoris.

χειμέτη, καὶ εἰς τὴν Λῆγον ἀπόστειλε, μετέπειτα δὲ εἰς τὸν Μυζηθρᾶν. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ δὴ ἔτους, θανάτουκον γενομένου ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσσῃ καὶ φαμίλικῶν εὐδικτυμένου εἰς κάστρον ἐν τῶν ἑκεῖσι, οὐφρατεύοντες ὁ γαμβρὸς μου Γρηγόριος διΠαλαιολόγος δι Μαμωνᾶς, ἀνὴρ δριτεος, υἱὸς μεγάλου δουκὸς τοῦ Μιμωνᾶς, καὶ αὐθέντης ποτὲ τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ· ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ μου καὶ γυνὴ αὐτοῦ καὶ παιδίον ἐν αὐτῶν θῆλυ ἀπέθανεν, πρώτων τὸ παιδίον, καὶ εἰ; ζ' ἡμέρας τοῦ παιδίδος ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ εἰς ζ' ἡμέρας τοῦ πατρὸς ἡ μήτηρ αὐτοῦ· ἔτι δὲ καὶ ἔξι τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν ἄγροῶν τε καὶ γυναικῶν ἐναπολειψθέντων δὲ δύο καὶ μόνων τῶν αὐτῶν, ἐλθόντες ἐν τῇ πόλει εἰπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοὺς ἀθλίους μου γενέτας, οἱ καὶ διλοτρόπως ἀπέθανον ἀκούσαντες τοῦτο, εἰ καὶ οὐκ ἀπέθανον, ὡς τελέως ἀπὸ τούτου μετέπειτα καὶ ἀσθενεῖς, ὅπερ ἦν καὶ αἴτιον τοῦ μη ἐλθειν τὸν γεννήσαντά με εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τοῦ αὐθεντοπούλου καὶ θωμᾶ εἰς τάξιν κατὰ αὐτοῦ, καὶ ἐμοὶ μετ' αὐτοῦ εἰς ὑπηρεσίαν ἐπὶ τραπέζου καὶ κελλιώτου αὐτοῦ, ὡς ὡρίσθημεν παρὰ τοῦ ἀγίου βασιλέως τοῦ πατρὸς τοῦ βρητέντος αὐθεντοπούλου, καὶ ἡ τοιμαζόμενα· καὶ ἀπὸ τοῦ ὅτε δὲ μὲν ἐμοὶ πρῶτος ἀδελφὸς ἦν εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τοῦ βασιλέως· δὲ μετ' ἐμὲ ἕτερος, ὡς ἐπῆλθεν δι θάνατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀφεὶς καὶ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς, εἰς τὴν τοῦ Χαρσιανίτου λεγομένην μονήν, ἐν ᾧ ἦν καὶ δικαστής διδάσκαλος καὶ ἡσαΐης, γέγονε καλέγερος. Τοῦ δ' αὐτοῦ θανάτου γενομένου περὶ τὸ ξαρκίνον τὸ θέρος εἰς τὴν πόλιν ἐν μηνὶ Αὔγουστῳ ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρά "Αννα" ἡ ἀπὸ τῆς Ρωσίας λοιμώδεις νίσφ, καὶ ἐπάφη ἐν τῇ τοῦ Λιθίδος μονῇ.

၁၅၇

[110] Καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κχ̄ ἔτους ἐστάλη καὶ εἰς τὸν Μορέαν παρὰ τοῦ ἀγίου βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ καὶ δὲ αὐθεντέπουλος κύρῳ Θωμᾶς· ἐν φῷ ἡ χρόνῳ ἐπανέστρεψε κατεῖς τὴν πόλιν καὶ δὲ βασιλεὺς κύρῳ Ἰωάννῃς· καὶ ἐμὲ δὲ βασιλεὺς δὲ ἄγιος καὶ πατήρ αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ προσηγάγετο Μαρτίφι ις^τ, ὑπάρχοντός μου χρόνων ις^τ, ἐκείνου δὲ τοῦ ἀγίου ΕΦ.

108

Καὶ τῷ καὶ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἤλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ δέσποινα χυρὸς Σοφίᾳ, ἡ τοῦ Μόντες Φερράντες μαρκεσίου Ουγάτηρ. Καὶ τῇ 10^ῃ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐδοκήθη αὐτὴν, καὶ ἐσέφθη καὶ βρωτεύεις ὁ κύρος Ἰωάννης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ· ἐν ᾧ δὴ στέψει ἐγεγόνει ὅντως ἐστῶν ἐσορτῆ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων.

ux'.

Καὶ τῷ κῃ Ἐτείη; Οὐδὲν δὲ Ἀμηρᾶς δὲ καὶ κύρῳ Ἱπποῖσιν
καὶ Μεγεμέτης ίνα ἀπὸ τῆς πόλεως περάσθε εἰς τὴν
ἀνατολήν· καὶ προμαθόντες ὡς ἐν μυστηρίῳ ἀπὸ
τῶν ἔκεινον, ὅτι ὑπάγει ίνα τὰ τῆς ἀνατολῆς διορά
θωπῇ, καὶ, ὡς ἂν ἐπιστρέψῃ, ἔχει σκοπὸν καὶ μελέ-
την ἐλθεῖν κατὰ τὴς πόλεως, πάντες οἱ τοῦ βασιλέως
εἰς ἄγιον οὐματιστούσιτες; τὸ μυστήριον ἀρχοντες

A καὶ τῶν ιερομονάχων παρότρυνον καὶ ἔδουλον τῷ βασιλεῖ ἵνα πιάσῃ αὐτὸν· ἐκεῖνος δὲ οὐ κατεπειθῇ ποτὲ, λέγων, Οὐκ ἀθετῶ τὸν δρόκον ὃν πρής ἐκείνον ἐπιησάμην, ἀντὶ δεσμού μην καὶ δῆ, καὶ ὃν Εἴγι, μέλλει αἰχμαλωτεύσει γε τοῦδε· εἰ δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἀθετήσῃ τοὺς δρόκους του, ἀπέμεινεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν πολλὰ πλείον δυνάμενον ἐκείνου· διὰ ταύτης δὲ τὴν αἰτίαν οὐδὲ τινα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἤστειλεν εἰς ἐνάντησιν αὐτοῦ δῆ τοῦ ἀσεβοῦς, ἀλλὰ μόνον τὸν δριστὸν ἄνδρα Δημήτριον τὸν Λεοντάριν, Ιεράκιον τὸν Ἀσάνην, καὶ Μανουὴλ πρωτοστράτορα τὸν Κατακοῦνην, μετὰ πολλῶν ἀρχοντούσιών καὶ στρατῶν καὶ δώρων· [112] οὐ καὶ συνήντηταν αὐτῷ περὶ τὰ Κουτουλοῦ, καὶ ἡλθον μετ' ἐκείνου ἔως τὰ Διπλοκινίον, δηλοντες τὴν δόδην ὁμιλῶν μετὰ τοῦ Λεοντάρι· ἐκείσεσθαι δὲ εἰς τὸ Διπλοκινίον εὐρεθάντες καὶ διὰ βασιλεὺς δὲ ἄγιος καὶ εἰς οὐλὴν αὐτοῦ μετὰ ἐνὸς κατέργου ἵνα περάσῃ ἐκείνον, καὶ ἐμβᾶς εἰς αὐτὸν, εἰς τὴν Οάλασσαν μέσον ἔχαιρετηθήσαν πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τὰ κατέργα, καὶ ὁμιλοῦντες ἀπῆλθον μέχρι εἰς τὸν πέρα τόπον τῆς ἀνατολῆς, ὅπερ νῦν Σκουτάριον ὄνομαζεται, πράτερον δὲ Χρυσόπολις· καὶ ἐκείνος μὲν ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ κατέργου ἀνέβη εἰς τένδρας δὲ αὐτῷ προητοίμασσν· οἱ δὲ βισιλεῖς μετὰ τῶν κατέργων τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ ἀποστολάς, τροφίμους πρὸς ἀλλήλους ἀποτελοῦντες, περὶ τὸν ἐπερινόν ἐκείνος μὲν καθαλικεύσας ὅπλῶν εἰς τὴν δόδην τὴν περὶ τὴν Νικομηδεῖαν φέρουσαν οἱ δὲ βασιλεῖς ἐπανέστρεψαν οἰκαδες. Τὸ δὲ ἐπρ τοῦ αὐτοῦ **C** τοῦς ἐπαναστρέψαντος εἰς τὴν δύσιν διὰ τῆς δόδης τῆς Καλλιπλεως ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἀδριανόπολιν· δὲ ἄγιος βασιλεὺς ἐτοιμάσας τὸν Λεοντάριον Δημήτριον ἐστείλει πρὸς ἐκείνον, ἵνα καὶ περὶ τῶν προμειτεωμένων μάθῃ καὶ προμηνύσῃ καὶ ἐκείνον ἐλέγχῃ διὰ τῆς καλῆς ἀγάπης· καὶ τιμῆς δὲ· πρὸς ἐκείνον ἐπεδείξαντο, καὶ διὰ τοῦ περάματος καὶ διὰ τοῦ τοιούτου ἀποκρισιαρικίου, τοῦ προτώπου λέγω καὶ τῶν διώρων ὡν προσεκδύμιζεν. "Ιδεν οὖν αὐτὸν δὲ Ἀμηρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης· διτὶ πλείστηρος, καὶ τέλος; εἰπε πρὸς αὐτὸν· "Ἐχω ἡμέρας διτὶ οὐχ δύγιας· ἔχω· ἂμα θέλω γενῆν καλά, καὶ θέλομεν γέγενιν καὶ πιεῖν ὅμοι καὶ δύμιλήσιν· ἐκείνῳ δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέβλανε. Καὶ τὸν μὲν Δεοντάριν τὸ τυχόν οὐκέποιήσαν, ἀλλ' ἦνεις τὴν κατούναν αὐτοῦ, καὶ τάχις θαυμάζων πῶς οὐδὲν προσκαλεῖται αὐτὸν δὲ αὐθέντης, ἵνα καὶ τὰς δουλείας αὐτοῦ ἀκούῃ· τούτου μαθόντος τὸν θάνατον αὐτοῦ κατ' αὐτὴν δῆ σχεδὸν τὴν ὄραν, ἐπειδὴ [δὲ] τὰς στράτας ἐκείσεις κρυφίως τὰς φερούσας εἰς τὴν πόλιν, καὶ πολλοὺς γραμματοκομιτάς ἀνυστείλας δὲ Λεοντάριος, οὐδὲν τοὺς ἀφήκαν νὰ διέλθουν, καὶ ἡμέρας παρῆλθον, ἰδοὺ ἀπὸ τούτου τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεκαλύψθη μυστήριον, καὶ θρῦψις μέγας ἐγένετο καὶ βιντή καὶ μελέτη, καὶ πολλοὺς ἐλέγχους δὲ ἄγιος ἐλεῖς βασιλεὺς πάρα τῶν βουλευόντων ἵνα πιάσῃ αὐτὸν, εἰς τὴν μνήμην τῆς Περιβιλέπετου διτὶ αἰτίας θανατού εὑρισκομένου μόδις οὖν ποτε διτὶ ἀλλήλη, δόδη τῆς εἰς τὴν Μεσημβρίαν ἀπαγούσης στείλας δὲ Λεοντάριος ἀνθρωπον, καὶ ἀπ' ἐκεῖδι διτὶ θαλάσσης ἐλθόντο, ἔσεσ-

γραφήν διεὶς ὁ Ἀμηρᾶς; ἀπέθανεν καὶ ἐγένετο τούτο Α καὶ τὸν Αὐγούστου μηνὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δῆ τὴν δῆ τὸ, εἰς Ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρῶτην ἀγαλλίασις· καὶ ίδού ἔπειτα εἰς ἔτερην φροντίδα καὶ βουλὴν καὶ μελέτην, πότερον νῦν ἔχουσι (πρᾶς) τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μουράτην ἀγάπην καὶ νὰ παραχωρήσωσιν εἰναυ ἀπέτιν αὐθέντην, ὡς καὶ τὰ δρκωμοτικὰ αὐτῶν διελέμπενον, ή νῦν φέρωσι τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ τοῦ Μυζῆθρα, καὶ ποιήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν δύσιν, καὶ ὁ Μουράτης Ἑνὶ εἰς τὴν ἀνατολὴν αὐθέντης· τοῦ μὲν ἀγίου βασιλέως καὶ πατρὸς τὸν πρώτον βουλευομένου καὶ κρίνοντος δικαίως ἐκ πολιῶν αἰτιῶν· τοῦ δὲ ιεροῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου διεὶς ποιήσουν τὸν δεύτερον, καὶ οὗτοι διῆς τους καὶ τὴν Καλλίπολιν, μδίες δὲ ποτε οἰοντεὶς ὡς κατὰ παραχώρησιν δέδωκεν ἔχουσιν ὁ ἄγιος βασιλεὺς τῷ ιερῷ αὐτοῦ, εἰς θέλεις, ἐπειπὼν, ποιήσοντο ἐγώ γερ εἰμι, υἱὲ μου, καὶ γέρων καὶ ἀσθενής καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου· τῇ δὲ βασιλείᾳν καὶ τὰ αὐτῆς δεῖθακα πρὸς σὲ, καὶ ποιήσον ὡς θέλεις. »

υκα'.

[114] Καὶ ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ καθ' ἔτους μετὰ κατέργων ἀπελθόντος εἰς τὴν Καλλίπολιν τοῦ βασιλέως καὶ τὸν Λιώνην Ἀμηρᾶν τὸν Μουσταφᾶν φέρων ἀπὸ τοῦ Μορέως αὐθέντην ἐξέβαλεν εἰς δύσιν, καὶ ἡ Καλλίπολις αὐτὴν προσεκύνησε· καὶ μετά τινας ἡμέρας ζητηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως, τάχα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις ἀποκρίνατο, Πάντες οἱ Τούρκοι λέγουσιν διεὶς ἡ πιστις ἡμῶν ἡ Καλλίπολις ἔνι, καὶ οὐδὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν διώσωμεν, πολλὰ τοῦ Μουράτη ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν δι' ἀποκρισιαρίων δεομένου καὶ τάσσοντος. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειρῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους περάσαντος τοῦ Παταζήτου ἀπὸ τὸ ἐπάνω στενὸν εἰς τὴν δύσιν; ἀνδρὸς χροσίρου Μπελαρμπέτη καὶ βιζίρου δυντος; τοῦ πατρὸς τοῦ Μουράτη, καὶ τὴν Ἀγκυραν ἔχοντος κεφαλατίκιον, εἰς τὸ, ἀν δυνηθῆ, νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν ἔχουσαν τοῦ Μουράτη τὴν δύσιν δηλονότι· καὶ τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἀπελθόντος ἀπὸ τὴν Καλλίπολιν, ἐπίασεν αὐτὸν δῆ τὸν Παταζήτην καὶ τὸν ἐσκότωτε, καὶ τὴν εἰς τὴν δύσιν πᾶσαν ἀργῆν τῶν ἀσεδῶν ἐκυρίευσεν· καὶ πάλιν ἐπιστρέψας [115] ὁ Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλίπολιν τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπέρασεν εἰς τὴν ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μουράτη εἰς τὴν Προύσαν εὑρισκομένου, καὶ ἡ τητηθεῖς ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν δύσιν. Καὶ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέρασεν, καὶ αὐτὸς δῆ ὁ Μουράτης μετὰ Γενούνικῶν καρχαρίων, καὶ διώξας τὸν θεῖον αὐτὸν ἐφθάσεις καὶ ἐσκότωτε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ λ' ἔτους.

υκβ'.

Καὶ τῇ η' τοῦ Ιουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔστειλε καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν διὰ τοῦ Μιχάλμπετ· καὶ τῇ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἥλθε καὶ ὁ Μουράτης καὶ αὐθέντης αὐτοῦ, καὶ ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν, φέρων μετ' αὐτοῦ καὶ δεσμίους καὶ τοὺς ἀποκρισιαρίους, οὓς προσπέστελλαν εἰς ἐκείνον διὰ κατάστασιν ἀγάπης, Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν καὶ Ματθαῖον τὸν Λάσκαρην καὶ εὖν γρηγματικὸν Ἀγγελον τὸν Φιλομάτην· καὶ τῇ

Α καὶ τὸν Αὐγούστου μηνὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δῆ τὴν πόλιν καθολικὸν πόλεμον.

υκγ'.

[117] Καὶ τῇ σ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ λα' ἔτους ἀπῆλθεν ἀπρακτος ἀπὸ τῆς πόλεως βοηθείᾳ Θεοῦ· καὶ τῇ λ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἥλθεν ὁ Μουσταφᾶς πούλος καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ δῆ τοῦ Μουράτη καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔπειτα εἶχε τὸν αὐθέντηκὸν περιβολὸν· καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τῇ α' Ὁκτωβρίου ἥλθεν· εἰς προσκύνησιν τῶν βασιλέων· καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ ἀριστὸν ἐγένετο τὸ τῆς ἡμιπληξίας νόσημα τῷ ἀγίῳ βασιλεῖ κύρῳ Μανουὴλ, διὸ Ιδόντες οἱ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μετὰ τοῦ Μουσταφᾶς πούλου Τούρκοι καὶ θαυμάσαντες καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς θεωρίας οὐτοῦ μετὰ θαύματος ἐλέγον διεὶς τὸν τῆς πίστεως αὐτὸν ἀρχηγὸν Μαχούμετος δομοιάζει· ώς καὶ δὲ ποτὲ Παταζήτη; καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ εἰρήκεν, διεὶς τὸν βασιλέα καὶ διούν οὐδὲν γνωρίζει αὐτὸν καὶ ἀπὸ μόνης τῆς αὐτοῦ θεωρίας θέλει εἰπεῖν διεὶς Αὐτὸς τυχένει νὰ ἔνι βασιλεύς· δὲ δὲ Μουσταφᾶς πούλος πλημμελῆσας καὶ πλείους τῆς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τὸ συμβάν εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἄγιον τέλος ἀπῆλθεν μέχρι καὶ τῆς Σηλυμούριας καὶ μικρὸν διατρίψας ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν καὶ περάσας ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ηρούσαλην· τὸ δὲ ἔπειτα πάλιν τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέρασε καὶ δῆ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐσκότωσεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν ιδίων αὐτοῦ· [118] καὶ τὸν Μάιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐχάλασσε καὶ δῆ Τουραχάνης τὸ Ἐξαμίλιον εἰς τὸν Μορέαν καὶ πολοὺς τῶν Ἀλβανιτῶν ἐσκότωσεν· καὶ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔψυγεν διαθεντόπουλος κύρῳ Δημήτριος μετὰ Λιαρίωνος Ντώρια καὶ Γιούργη Τσαούλ καὶ γαμβρού αὐτοῦ τοῦ Ντώρια, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατᾶν Ίαν ὑπάρχων εἰς τοὺς Τούρκους, εἰ καὶ οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

υκδ'.

Καὶ τῇ ιε' τοῦ Νοεμβρίου τοῦ λβ' ἔτους διέδη διασιλεὺς κύρῳ Ιωάννης εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ιτύγγαριαν, ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν αὐθεντόπουλον κύρῳ Κωνσταντίνον, καὶ κατατείψας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἀντ' αὐτοῦ τῇ δὲ καὶ τὸν Φευρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐποιήσαμεν δρκωμοτικὰ ἀγάπην μετὰ τοῦ Ἀμηρᾶς τοῦ Μουράτη, ἀποκρισιαρίων ἀπελθόντων Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ γεγονότος θετέρον καὶ μεγάλου δουκὸς, τοῦ Μελαχρηνού Μανουὴλ καὶ ἐμοῦ δι' αἰτίας ταῦτας· διεὶς δὲ πολλὰ τοῦ Μελαχρηνὸς προσπήλθεν εἰς τὸν Ἀμηρᾶν, καὶ ἐγνώρισεν διεὶς θελεῖς τὴν ἀγάπην· δὲ δὲ Νοταρᾶς Ίαν τελέση αὐτὸς καλῶς κατὰ τὸ δυνατὸν ὡς χρήσιμος καὶ καλός· ἐγώ δὲ ὡς ἀπὸ τὴν ἀγίαν δέσποιναν συγγενίδα αὐτοῦ δῆ τοῦ Ἀμηρᾶς ἀπὸ τὴν μητέρων του, καὶ διεὶς, ἀν δεισιη, νὰ γράψω καὶ δι' ὑφιλτῶν εἰς τε τὸν ἄγιον βασιλέα καὶ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εὑρισκόμενον.

υκε'.

[119] Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ λγ' ἔτους ἐπανῆλθεν καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μετρούς τοῦ εἰς τὸν Δανούνιον ποταμὸν Κελλίου δυνομα-ζημένου ὁ βασιλεὺς κύρῳ Ιωάννης, ἀπελθόντων κα-

τεργιών ἀπὸ τῆς πόλεως ἔκεισε. Προέπεμψε γάρ ἐπὸ τὴν Οὐγγαρίαν δινθρωπον ἀλλόγλωσσον καὶ ἀλογενῆ, τοῦ ἐλθείν διὰ τῆς στρεδῆς μετὰ πιπτακίου ὑφίλτου, οὐπερ ἐλθόντος ἐξήτει νὰ ἰδῃ τὸν βασιλέα ὅτι ἔχει τι τῶν ἀναγκαῖων. Τούτο πῶς ἡμετερες γενῆν, δινθρωπος τοιοῦτος νὰ ἰδῃ βασιλέα ἀσθενῆ; Κατάκοιτος γάρ ἦν· καὶ μόνος πρὸς μόνον. Πολλῶν οὖν λόγων διπανηθέντων, τέλος ἐστάλησαν πρὸς τὸν δινθρωπον δύο τῶν Κελλιωτῶν καὶ συντρόφων μου, καὶ εἰπον τῷ ἀνθρώπῳ· Ὡς τῷ παρόντι εἴπει τὸ θέλον (δειξαντες ἐμὲ), ή ἀπελθε Ἐνθα θάλεις. Τότε παραλαβών με Ιητίως δέδωκε μοι χαρτίν το ὑφίλτην, καὶ ἐδίλωσε μοι καὶ ὅθεν καὶ ὅποτε ἐξῆλθεν. Ός δὲ διώρυσα τὸ ὑφίλτην καὶ ἀπῆλθον ἀναγγώναι τοῦτο, ἀνέφερον ὅτι ζητῶ εὐεργεσίαν· [120] ἐπεὶ, χαρίεντα μέλλει ἀναφέρειν ἔκεισε τῆς ἀγίας δεσποινῆς καθεζόμενῆς καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς τοῦ δεσπότου λιπόντεος εἰς τὸ κυνήγιον· καὶ ἀναγνοῦς τὸν χάρτην ὅτι καὶ ὑγιαίνει καὶ ἀπέρχεται καλῶς καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν, καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸ Κελλὸν δυνομαζόμενον λιμιῶνα κάτεργα ἵνα ἐπάρωσι· καὶ φέρωσιν αὐτὸν, ἔχάρτησαν μεγάλως καὶ μετὰ μικρὸν δρίζει ὁ ἄγιος βασιλεὺς πρὸς τὸν βουχάριν αὐτοῦ, Δός πρὸς τὸν Φραντζῆ τὸ καθάδι, τὸν μοιιδὸν χαμουχᾶν, τὸν μετὰ βαρεοκοιλίας ἐνδεδυμένον, καὶ ἀμέλει καὶ τὸ σεντούκιν ὅπερ μοι ἐξήτησεν· ἦν γάρ εἰς τὰς γειράς μου σεντούκιν κάλλιστον καὶ μέγα, ἔχον πολλὰ καὶ γαλά εἰδη· ἀπερ-διεδόθησαν τὰ μὲν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀγίας Φυχῆς αὐτοῦ. Καὶ τέλος ἐξήτησα ἄγων τὸ σεντούκιν, καὶ ὥριστε μοι διειστὸν τὸν αὐθεντός μου τοῦ βασιλέως, τοῦ πατέρος μου, καὶ εἶχα ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς Φυχῆς ἐκείνου πολλὰ καὶ καλὰ καὶ πολλῷ πλειστα τῶν ὧν είδες· καὶ θέλω πάλιν νὰ τὸ δώσω καὶ ἄγω πρὸς τὸν βασιλέα τὸν υἱόν μου ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχῃ καὶ ἔκεινος· μετὰ τῆς εὐχῆς μου τὰ ἑαυτοῦ· τότε δὲ πάλιν ὥριστον ἵνα τὸ ἔχω· καὶ εἶλον αὐτὸν μετὰ τῆς ἀγίας εὐχῆς ἐκείνου γεμάτον ἀπὸ πάντων τῶν χρησίμων καὶ τιμίων τοῦ βίου τούτου τοῦ ματαλοῦ· ἦ δὲ ἀγία δέσποινα δρίζει καὶ φέρουσι με χαμουχᾶν καλὸν πράσινον. Ἡ δὲ νέα δέσποινα μηνύει με ὅτι Τὸ δεινά μου φούχον, δταν μέλλης λαβεῖν γυναῖκα, [121] θέλεις ησθεν ἐκείνης. Τῇ δὲ κα' τοῦ Ιουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθυνηκεν δὲ ἐν μικραίᾳ τῇ λήξει γενόμενος; ἀσιδίμος καὶ εὔσεβης βασιλεὺς κύριος Μανουήλ, ὃ διὰ τοῦ θεού καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς πρὸ τῆς ρώμης β' Ματθαίος μοναχὸς, καὶ ἐπάγῃ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ καὶ πειρικαλεῖ μνωνῆ τοῦ Παντοκράτορος μετὰ πένθους καὶ συνδρομῆς οἵας οὐ γέγονε πάποτε εἰς τινὰ τῶν ἀλλων· ἡσαν δὲ πάπται αἱ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἡμέραις ἐτη αἱ καὶ τιμέσαι καὶ

[122] Καλ τῷ (λδ) ἔτει μηνὶ Λύγουσται δέκη φυγοῦσα εἰς τὴν αὐτῆς πατρίδα ἡ δέσποινα κυρία Σο-

[123] Καὶ τῷ (λε') ἔτει τοῦ Ἀύγουστου καθ' Ἐφερον
μετὰ κατέρχων ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦνταν κυρίαν Μα-
ρίαν τὴν Κομνηνήν, θρυγτέραν κύρ. Ἀλ. ἕιου βασιλέως
Τραπεζοῦντος τοῦ Κομνηνοῦ.

Κατ τῷ (λς') ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐλογήθη αὐτὸν δι βασιλεὺς κύρῳ Ἰωάννῃς· καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐξῆλθεν αὐτὸς δὴ δι βασιλεὺς ἀπὸ τῆς πόλεως· καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν τῇ καὶ Δεκεμβρίου μετὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου κύρῳ Κωνσταντίνου διὰ τὸ βούλεσθαι γενέσθαι τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν τὸν δεσπότην κύρῳ Θεόδωρον καλόγερον, καὶ δι κύρῳ Κωνσταντίνος ἐναπομεῖνη αὐθέντης τοῦ Μορέου, εἰς καὶ μετεμέληθη καὶ οὐκ ἔγένετο· μεθ' ὧν [γάρ] ἔγω ἀρχῇ εἰς τὸν Μορέαν ἤλθον, εἰς τὴν τοῦ βασιλέως μου δουλοσύνην ὑπάρχων, εἰς δὲ τὴν τοῦ δεσπότου κύρῳ Κωνσταντίνου ὁποδέπου ἐξ αἰτίας τοιαύτης· τοῦ γάρ δοιδίμου καὶ μακαρίτου πατρὸς αὐτῶν ἐγγίζοντος πρὸς τὸ ἀποθανεῖν ὥρισε μοι καὶ ἔγραψα λοιώς, οὐχὶ διαθῆκην αὐτοῦ· οὐ γάρ δι επιθύμενται οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ προστάττουσιν· διει ἔχῃ εἰς ἔκαστος τὸ καὶ τὸ, δὲ τόδε ἀπὸ τῶν λοιῶν αὐτοῦ ἀξιόλγων εἰδῶν· καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ ἵνα μερισθῇ εἰς τέσσαρα μερδικά, εἰς παραστάσιμα καὶ λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεπέκειν τῶν συνήθων, ὃν πολυτελῶς· καὶ καλῶς ἐτελέτηθεν παρὰ τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν εἰσοδημάτων τῆς βασιλείας, εἰς πτιχούς, εἰς τοὺς λατροὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ κελλιώτας· ἐπίτροποι δὲ νὰ ὡσιν δι πνευματικοὺς αὐτοῦ δι εἰς τῶν Ξανθοπούλων Μακάριος δὲ ἔκ Ιουδαιῶν, δὲ δάσκαλος Ἰωσήφ δι εἰς τοῦ Χαροπανίτου, καὶ ἔγω καὶ ἀναγνωσθείσης ταύτης δὴ τῆς προστάτειας περὶ ἐμοῦ ἐμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγίας δεσποινῆς καὶ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ αὐτῶν καὶ μόνον τέλος ὥρισε πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ· Υἱό μου, ἱκουσας τὸ σᾶς προστάττω διὰ τοὺς λόιδους μου δόπον λατρεύουσόν εἰς γραφον γάρ· οἱ δὲ κελλιώται μου, οἵτινες ἐδούλευεσάν μοι καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς διάκεινται καὶ δουσὶκῶς ὡς ἔνι εἰκός εἰς ἐμὲ, ἀς ἔχωσι παρὰ πάντων ὑμῶν τῶν υἱῶν μου ἀγάπην τε καὶ ἀνεκδοχὴν καὶ προμήθειαν κατὰ τὸ ἀναλογοῦν ἐνὶ ἔκσταψιν αὐτῶν. Ἰδίως δὲ πάλιν λέγω σοι διὰ τοῦτο δὴ τὸν Φραντζῆν διει ἐδούλευσέ μοι καλῶς καὶ θεράπευσέ μοι εἰς τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ τοῦ σώματος, καὶ νῦν εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλέον τῶν δλλων μοι θεραπεύει, καὶ θαρρῶ διει καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θάνατον καλῶς τὰ θέλει ἔξοικον μοι· η νεδης ὃν αὐτοῦ καὶ τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν οὐδὲν ἀργῆκαν ἵνα γένηται πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης· καὶ δουλοσύντες αὐτοῦ· Ἀφίμηι δὲ αὐτὸν εἰς σὲ, καὶ νὰ ἔχῃ· τὴν εὐχήν μου, τὸ ἐτύχεντον ἵνα γένηται παρὰ ἐμοῦ πρὸς αὐτὸν, καὶ οὐδὲν ἔγένετο δι' ἀς αἰτίας εἰπον, ἀς γένηται παρὰ σοῦ· ἐπειδὴ μετὰ τοῦ δεσπότου κυροῦ Κωνσταντίνου είχον ἀγάπην καὶ πληρωφορίαν ἢν δι θεὸς ἀπέδεχτον, διει δὲ τοῦ πατρός μου ἀδελφὸς ἢν αὐτοῦ πατέται, [126] καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ συνυνάπτοροι καὶ φίλοι· καὶ δοῦλοι αὐτοῦ καὶ ἔγω μετ' αὐτῶν· εἴτα ἔφερεν δὲ καὶρὸς καὶ οἰκεῖωσιν ἐμοῦ εἰς τὸν μακαρίτην καὶ ἀσιδίμον πατέραν αὐτοῦ· καὶ τὰ ἔχρησεν ἀπ' ἐκείνον πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα, εὑρίσκεν αὐτὰ δι' ἐμοῦ· ἡγάπα καὶ τὸν ἐμὲ εἰχε καὶ λοιώς εἰς τὴν δουλοσύνην του. Καὶ συνηγείας καὶ τάξεως οὐσῆς εἰς τὰ τῶν βασιλέων διπτήτια διει τοῦ πατέρος· οἱ κελλιώται νὰ γωνῶσι καὶ εἰς τὰ κελλία τῶν υἱῶν

αύτοῦ, οὐχί δὲ τῶν υἱῶν εἰς τὸ τοῦ πατρὸς· τοῦτο δὲ ξως ἀν ἐν τοῖς ζῶσιν δὲ πατήρ εὐρίσκηται, οὐχί δὲ καὶ μετὰ θάνατον· ὡς ἀπέθανεν δὲ μακερίτης καὶ ἀσιδίμος πατήρ αὐτοῦ μετὰ τὸ ἑκείνου πρώτον μνημόσυνον ἐπιστρέψαντες πάντες ἡμεῖς οἱ ἑκείνου κελλιῶται εἰς τὸ παλάτιν· Ἐθος; γάρ ἐνι καὶ τοῦτο διεῖ οἱ κελλιῶται αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως νὰ καταμένωσι περὶ τὸν τάφον αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ πρώτου μνημόσυνου· ἀπῆλθον καὶ εἰς τὸ ὁσπήτιον ὅπερ κατέμενεν δ. ἥθετες δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος· καὶ ἐκάθισται ἔξω ὡς οἱ ποιλοί. Μαζῶν δὲ τοῦτο ἔστειλε τὸν θείον μου καὶ ὥρισε μοι, διεῖ Οὐ μὲν ἐτήρησας τὴν τάξιν καὶ οὐδὲν ἥλθεις εἰς τὸ κελλίον μου ἕξ ὁρῶν, ὡς ἐποίεις ζῶντος τοῦ αὐθεντὸς μου βασιλέως τοῦ πατρὸς μου· ἀμή πάλιν ἡμεῖς διὰ τὸ χρῆστον εἰς ἐκείνον ἀγάπης σου καὶ δουλοεύνης καὶ τῆς εἰς τοῦ εὐεργετοῦμέν σοι, καὶ οὐτως ὡς ἀν ἦ εἰς τὴν δουλησύνην τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ μου νὰ ἔρχεται [127] ἐξ ὄρθοῦ εἰς τὸ κελλίον μου, ὡς καὶ πρότερον. Ἀπὸ τούτων οὖν τῶν αἰτιῶν ὡς ὥρισθη παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ διεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῷ ἀπερχομένῳ εἰς τὸν Μορέαν δι' ἣν αἰτίαν πιστοῦ ἀνθρώπου, ὥρισε μοι ἰδίως τὸ δὴ μέλλεις γενέσθαι· καὶ ἀγαπῶ νὰ ἡμπορῇ νά σε εἰχον μετ' ἐμοῖ· καὶ ἀνέφερον αὐτῷ καὶ ἔγώ τοῦτο πολλῷ πλέον, σωζομένου μόνον διεῖ νὰ ἐνι μετὰ ἀποδοχῆς καὶ δρισμοῦ τοῦ αὐθεντὸς τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ σου· ἐζήτησεν οὖν τοῦτο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δι' ἔχτου μετὰ λόγων πιρακλητικῶν καὶ αἰτιῶν ἀναγκαίων διοῦ τὸν ἡνάγκαζον ἵνα ἔχῃ τὸ ἐμὸν χρεῖν. Ἐκείνος δὲ ἀπειλήσατο, ὡς ζητοῦντα ἀδύνατόν τι οὐ δι' ἀλλο τι ἀλλ' διὰ τὸν δρισμὸν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καὶ τὴν πρὸς ἐκείνον ἐμήν διὰ επόματος παράδοσιν. Ο δὲ πάλιν ἐζήτητε τοῦτο διὰ τῆς ἀγάπης δεσποινῆς καὶ μητρᾶς αὐτῶν, καὶ ἐτί μετὰ τῶν μεσχάντων αὐτοῦ· καὶ μόλις ποτὲ ὥρισε τοῦτο, διεῖ "Ἄξει θοῦ μεθ' ἡμίου ὁ Φραντζῆς" καὶ εἰ μὲν ἀπομείνῃ ὁ ἀδελφός μου ἐνεξ, νὰ τὸν ἀφίσω νὰ ἔχῃ αὐτὸν· ἐπει καὶ ἡ κυρί μου ἡ δέσποινα ὥρισε μοι περὶ τοῦτο καὶ συγχωρεῖ τό· εἰ δὲ ἐπαναστρέψῃ ἐδώ δὲ ἀδελφός μου μετ' ἐμοῦ, οὐδὲν τυχεῖν εἰ μή νὰ ἐνι εἰς ἐμὲ καθίους ὥρισεν δὲ αὐθεντῆς μου δὲ βασιλέως δὲ πατήρ μου νὰ ἔχωμεν δίκαιον νὰ ποιήσωμεν εἰς αὐτόν. Ἐρχόμενοι δὲ εἰς τὸν Μορέαν τοῦ μὲν ὑπῆρχον τελείως ὑποχειρίος ὡς προειπόν, πρὸς δὲ τὸν ἀγάπην καὶ ἐλπίδην πιστοπέδεπον ἀποσθέντες οὖν εἰς τὸν Μορέαν καὶ κατὰ τὸν τόπον παντὸς οὖν ἐντὸς τοῦ Μορέως ἐκράτει δεσπότης δὲ Κάρουλλος, ἐπελθόντες πάντες οἱ αὐθεντεῖς καὶ ἀδελφοί, τέλος ἐπει [128] οὗτε οὗτοι ἤσαν τελεφήκοτες διεῖ θέλουν δουλώσειν εἰς ἑαυτοὺς δλον τὸν τόπον διηρχεῖν δὲ Κάρουλλος, οὗτε πάλιν ἐκείνος ἐτί νὰ δυνηθῇ νὰ φυλάξῃ τὸν ἐπίλοιπον τόπον διοῦ ἀπέμεινεν αὐτῷ· ἀπῆραν γάρ οἱ αὐθεντεῖς ἡμῶν τινὰ τῶν αὐτοῦ· ἐφάνη καλὸν ἵνα δὲ δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος ἐπάρρη τὴν ἀνεψιάν αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρούλλου· οὐ δεσπότου εἰς νόμιμον γυναῖκα καὶ τὰ κάστρα, δος δὴ καὶ ἔχειν εἰς τὸν Μορέαν, λάθη εἰς προΐκαν αὐτῆς· οὐ δὴ γενομένου τελείου τῇ πρώτῃ Μαζουπού αὐτοῦ ἔτους, σταλεῖς ἔγώ πιραλέασθαι τὴν Γλαρί-

τζαν, καὶ ἀλλοί τοι ἀλλα· καὶ ἐπαναστρέψατε εἰς τὸ Μυζηθρᾶν ἐνεργεῖτο τὸ τῆς καλογερικῆς τοῦ δεσπότου κυρίου Θεοδώρου. [129] Διὰ δὲ τὸ νὰ ἐπάρουν, ἀνέμπορέσουν, τὴν Πάτραν, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τόπον, καὶ διεῖ τὸ νὰ μηδὲν εὑρίσκονται εἰς τὸν Μυζηθρᾶν οἱ ἀδελφοί τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν βουλομένου γενέσθαις καλογέρου, ἐξελθόντες τῇ πρώτῃ Ιουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἥθεν κατὰ τῆς Πάτρας οἱ τρεῖς τῶν ἀδελφῶν καὶ περὶ τοὺς μύλους αὐτῆς σκηνώσαντες ἔκεισε καὶ τὴν ἀνεψιάν τοῦ δεσπότου Καρδάλου ἐφερον κυρίαν Θεοδώρων· καὶ ἔκεισε αὐτὸς καὶ δὲ δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος· τὴν εὐλογήθη. Εἰς δὲ τὴν Πάτραν οὐδὲν ἐκατορθώθη τι πρὸς ἀλλασσιν· ἀλλ' ἦν μαίλιον καὶ αἴτιον διεῖ καὶ ὅπερ δὲ ἀδελφὸς αὐτῶν κύρῳ Θεοδώρως δὲ δεσπότης εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἔστησεν **B** ἵνα ποιήσῃ, ἀνετήσῃ, ὅπερ αἴτιον πολλῶν κακῶν· ὡς οὖν εἰς τὰ τῆς Πάτρας τι συμπέρασμα χρηστὸν οὐδὲν ἐκατορθοῦτο, ἀλλ' ἦ μόνον τρία κατελόπουλα δποῦ ἀπῆραν ποιήσαντες εἰρήνην μετὰ τῶν ἐν τῷ καστρῷ· καὶ διεῖ νὰ δίδουν καὶ κατ' ἔτος πρὸς τὸν δεσπότην κύρῳ Κωνσταντίνον φλωρία φι, ἐγερθέντες ἀπῆλθον, δὲ μὲν βασιλεὺς δι' ἀλλῆς ἔδου εἰς τὸν Μυζηθρᾶν, [130] δὲ δὲ δεσπότης κύρῳ Κωνσταντίνος· δι' ἀλλῆς εἰς τὸ Χλουμούτεν μετὰ καὶ τῆς γυναικίς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσας. Μετὰ δέ τινα καιρὸν διλέγοντος ἀμφότεροι οἱ δύο ἀδελφοί, ἡμέρας διλγας, τῷ Ὁκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ (λ') Ετους; ἐκαβαλίκευσαν δμοῦ καὶ ἀπῆλθον μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου· καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς ἔμβατε εἰς τὰ κάτεργα ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· δὲ δὲ δεσπότης κύρῳ Θεοδώρῳ; ἀπῆλθεν διπειθεν τὴν αὐτήν δδον τὴν φέρουσαν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν· καὶ δὲ κύρῳ Θωμᾶς ἐ αὐθεντέουλος μετ' αὐτοῦ μέχρι τινὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα· ἡμεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθεντὸς ἡμῶν κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ δεσπότου διεῖ τῇς ἀλλῆς ἔδου ἥλθομεν εἰς τὴν Βεστίζαν· καὶ γάρ εἰ καὶ καλόγερος οὐκ ἐγένετο δὲ δεσπότης κύρῳ Θεοδώρῳ, ἵνα ἀπομείνῃ ἄπας δὲ τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν κύρῳ Κωνσταντίνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν καὶ οὐτως δέδωκε πορὸς αὐτὸν τὴν Ηστίτζαν, καὶ εἰς τὸ διλό μέρος; δια δὴ ἥρχεν δὲ Φραγκόπουλος πρωτεύοντος. [131] Ἀνδρούσαν λέγω καὶ Καλούματαν, καὶ Λιδίμα καὶ Μάνην καὶ Νησίν καὶ Σπητάλιν καὶ Γραμπίνην, καὶ Αετόν καὶ Λωτόν, καὶ Νεόκαστρον καὶ ἔπειρα πολλά· καὶ σταλεῖς ἔγώ παρίλαβον ταῦτα παρὰ τὸν ἥρθεντος πρωτοστάτορος.

[132] Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτη ἐν μηνὶ Μαρτίῳ δὲ τέθνηκεν δὲ δεσπότης κύρῳ Ἀνδρούνικος, δὲ διὰ τοῦ θείου σχήματος μετονομασθεὶς Ἀκάκιος· καὶ ἐτάρη ἐν τῇ τοῦ Πιντοκράτορος μονῇ, ἐν δὲ καὶ κατέμενε· βουλῆς δὲ ἀποκρύφου μόνον εἰς ἐμὲ οὖσης παρὰ τοῦ αὐθεντὸς μου καὶ δεσπότου, διεῖ νὰ ἐπέλθωμεν κατὰ τῆς Πάτρας, καὶ εἰ μὲν ἐπάρωμεν αὐτήν, ίδενον νὰ εὑριστώμεθα εἰς τὸν Μορέαν, καὶ δὲ τόπος αὐτοῦ δὲ τῆς Μαζορῆς δηλουντεί θαλάσσης δοῦλη πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα· εἰ δὲ οὐδὲν ἐπέρωμεν τὸν

Πίτραν, νὰ ὑπάγωμεν διπισθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ νὰ ἔχῃ ἐνταῦθα εἰς τὸν Μορέαν τὰ τῆς προικέδες αὐτοῦ κάστρα, [135] καὶ ἐκεῖσε τὸν τόπον του, τὴν Μαύρην δηλούστε θάλασσαν· τὰ δὲ δοθέντα περὰ τοῦ δεσπότου κάστρα πάλιν νὰ δοιθῶσιν, ἔνθα δὲ βασιλεὺς διακρίνεται, παρηκολούθησε καὶ τοῦτο, διπερ ἡτού ἀπὸ μέρους βεβαίωσις τῆς ἀποκρύφου μελίτης. Ἀπὸ τῆς Βοστίτης διερχόμενοι διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Πάτρας, ἵνα εἰς τὴν Γλωρέντζαν καὶ τὸ Χλομούτζιν ἀπέλθωμεν, ἔνθα καὶ τὴν βασιλίσσαν, ἐστάλη Ἀνδρόνικος Λάσκαρις διὰ παδιάτης εἰς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ δρχούτας διά τινας δουλείας· κάκεισε προσμείναντος συγέτυχον αὐτῷ ἰδίῳ; καὶ λερεῖς καὶ λατκοὶ περὶ τοῦ, δὲ θέλει δὲ αὐθέντη; αὐτοῦ, ἔχουσι τρόπον διεισποντανεῖς νὰ τοιχίσουν νὰ ἐπάρῃ τὴν Πάτραν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Λάσκαρη καὶ εἰπόντος μετὰ τῶν δλλων καὶ Β τὰ τῶν Πατρηγῶν ἀπόκρυφα, ἀπεπάμφθη ὡς ἀδύνατα καὶ περισσοὶ καὶ ἀκούσαντος καὶ λέγοντος· σταλεῖς οὖν εἰς κεφαλήν εἰς τὴν Ἀνδρούπαν δὲ αὐτὸς Λάσκαρις, ἕτερος δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχοντες εἰς τὰ ἐκεῖσε κάστρα Κεφαλάδες, (ἄλλα δὴ καὶ δὲ πρώτος τῶν ἀρχόντων τοῦ ὀσπητίου αὐτοῦ δὲ Λάσκαρις Ἀλέξιος εἶχε λάδην εἰς κεφαλατικὸν τὴν Βοστίτζαν καὶ ἐναπέμεινεν ἐκεῖσε) διερχόμενοι, [136] ὡς δεδήλωκα, τοῦ δεσπότου καὶ αὐθέντος μου μετ' ἐμοῦ καὶ μόνου ἐνεργοῦντος τὸ περὶ τῆς Πάτρας, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν Γλωρέντζαν· ἐγράψαμεν πολλάκις, πάλιν ἔκρινον τὸ παρ' ἡμῶν ἀδύνατα, ὡς καὶ δὲ καρδὶς ἐδειξε. Τέλος ἐστήσαμεν ἵνα ἀπέλθωμεν καὶ νυκτὸς οὖσης εὐρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τοῦ τέλους τῶν ἀμπελίων αὐτῶν δὴ τῶν Πατρηγῶν εἰς τρεῖς ἐκκλησίας ὁνομαζόμενον, ἐπειὶ καὶ ἡσαν παλαιόθεν, ἐκεῖσε δὲ εὐρεθῶσι καὶ οἱ ἀνθρώποι· καὶ δηλώσαντι εἰς πλάτος τὰ διὰ γραφῆς, καὶ, εἰ μὲν δυνατά εἰσι, νὰ ἐνεργηθῶσιν, εἰ δὲ οὐν, νὰ ἀπέλθωμεν, φανερῶς νὰ ἀποκλείσωμεν τὸ κάστρον καὶ ὡς φέρει τὸ φέρον. Καὶ ίδιον ἐγράψαμεν δρισμοὺς εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀνδρούπης, διεισποντος διελθή τὸν τόπον τοῦ πριγκίπου καὶ ἀπέλθη εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδρούπαν δὲ νέος αὐθέντης τοῦ τόπου ἐκείνου· δροὶς δὲ ἐμπνήθη καὶ Λάσκαρις Ἀλέξιος ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν· ἐλθόντος δὲ ὡς ἐκαβαλικεύσαμεν καὶ οὐδὲν ἐπάσσαμεν τὴν περὶ τὸν Ἀλφιδύ δόδον, ἀλλὰ τὴν ἀριστεράν, ἐθαύμαζον καὶ πρὸς ἄλληλους ἐλεγον ἐρωτῶντες, Ποῦ ἀπέρχομεθα; Ἐλθόντες δὲ περὶ τὸν συμφωνηθέντα τόπον περὶ ὥρων ἀλεκτοροφιωνίας καὶ εὐρόντες καὶ τοὺς ἀνθρώπους, [137] καὶ ίδοντες αὐτοὺς καὶ ἀπράκτους· καὶ ἀπράκτα λέγοντες ἀπεπέμψαμεν· ἐξημερωθέντες δὲ ἐκεῖσε βουλευόμενοι τι ἅρα¹ νὰ πραχθῇ, τὸ ρωσάτον νὰ πηλακήῃ νὰ αἰχμαλωτῇσῃ τοὺς εὐρισκομένους ἔξωθεν ἀνθρώπους καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Ἐβραίων οἰκησιν, ὡς ἐφάνη ἀπράκτον διὰ πελλὰ αἴτια, ίδον καὶ ἀπὸ τὸ κάστρον ἰδόντες· ἡμῖς καὶ ἀπορήσαντες τι ἅρα καὶ ἔνι, (οὐδὲ γχρ προενήσαν τὸ τυχόν) ἀπέστειλαν ἵνα τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔνα κανονικὸν Μάρκον ὅγοηαζόμενον

Α μετὰ καὶ δραγουμάνου καὶ ἀνθρώπων, ἵνα μάθωσι τι; Ἐνι καὶ διὰ τί; Ὅς δὲ εἰδὼν τίς ἔνι καὶ ἡκουσαν διτο· "Ηλθομεν δὲ νὰ μᾶς δῶσητε τὸ κάστρον, δὲ νὰ τὸ ἐπάρισμεν μεθ' οἴου τρόπου ἐμπορέσωμεν, ἐπιστρέψαντες καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ κρούσαντες λάρμα συνήθησαν βιδό πάντες; οἱ ἐκτὸς ἐντός. Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον, δὲ τῶν Βασιλικῶν καὶ τὴν Ἑορτὴν τυχοῦσα, τεμίνετες πάντες βαῖα μυροίνης, τοῦ τόπου πλῆθος ἔχοντος, καὶ φέροντες ἀνὰ χειρας, ἐλθόντες ἐπίσαμεν περὶ τὰς πόρτας τοῦ κάστρου· [138] ὡς δὲ ἐκεῖνες τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς; Μαρτίου μετὰ τὴν τυν μεγάλου Σειδάτου ἀκολουθίαν, ὡς ἐφάργομεν, ἐκαθημέθα εἰς τὴν τοῦ αὐθέντος ἡμῶν τένδαν, διμιούντες περισσά. Ἀφνω δὲ ἐξεκρύθησαν ἀπὸ τῆς πόρτας τῆς Ἐβραϊκῆς δὲ τοῦ Ζευγαλατίου (καὶ οὐτας γχρ ὀνομάζετο) καβαλλάριοι δλῆγος, καὶ διωχθίντες ὡς ἐφάνησαν, ἀπῆλθον καὶ ἐσέβησαν εἰς τὴν τοῦ αἰγαλοῦ πόρταν, ἐκεῖσε κατασκευαστικῶς πάντες οἱ τοῦ κάστρου ὑπάρχοντες μετὰ τζαγγρῶν καὶ τοξικῶν καὶ σκλόπων. Τοῦ δὲ δεσπότου κάμου (πρεσβεδιζόντων πρὸ τοῦ διωγμοῦ διὰ τὸ) εὑρεθῆντες κατὰ τύχην τὰ δλογα ἡμῶν ἔτοιμα πλησίον τοῦ γεφυρίου τῆς ὁδοῦ τῆς Πατρηγῶν ἐτέξευσεν οὐτας τὸ τοῦ δεσπότου δλογον, διτο εὐθὺς ἐπεσε· καὶ δραμήντες ἵνα δικοτωσαν διποτασιν διποτασιν αὐτὸν, εὑρέθην ἐγώ ὑπέρμαχος, καὶ ἐκείνος μὲν θεού βοηθεία ἀποπλακεῖς ἀπὸ τὸ δλογον ἐψυγε πεζδες, ἐγώ δὲ καὶ δεδώκα, καὶ ἔνα καὶ ἐπίσασα υδὸν Σταματέλλη, ἀλλὰ καὶ δεδώκασι με καὶ ἐμὲ, καὶ τὸ δλογον μου τοσαῦτα διτο διδυνατῆσαν ἐπεσε καὶ ἐπλάκωτέ με, δλογον ἀριστον, δηρερ δ ἀμηρᾶς δέδοιχε τῷ Ἀσάνη Ἰσαακίφ, διτο ἐσυνήντησεν ἐκείνῳ· δ δ' Ἀσάνης τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Φιλανθρωπίνῳ Γεωργίῳ, [139] κάκεινος τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ τῷ Κομνηνῷ, τῷ τοῦ πρωτοτράπορος Καντακουζηνοῦ γαμβρῷ, καὶ φεύγοντος μετ' αὐτοῦ ἵνα εἰς τὸν Γαλατᾶν ἀπῆλθη, φθάσας δ ἀδελφός μου ἐπίσασεν αὐτὸν, καὶ εὐεργετήθη δ ἀδελφός μου τὸ δλογον αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπῆρα τοῦτο παρ' ἐκείνου, ἐρχόμενος εἰς τὸν Μορέαν. Πιάσαντές με οὖν μετὰ πολλῶν λαβωμάτων, ἀπαγαγόντες με, ἔβαλόν με εἰς τὸν Κουλδόν εἰς δοπητίον σκοτεινόν, ἔχον μύρετης καὶ σιταροψήρας καὶ ποντικούς, διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτῷ πρὸ τοῦ σιτάριον, ἔβαλόν με καὶ σιδηρᾶ μονοκάνονα καὶ εἰς τὸν ἀριστερὸν πόδα δλλουσιν στρεψάν εἰς τζόκον μέγαν καρφωμένην· καὶ ἐκοιτέμην ἐν τῇ τοιαύτῃ φυλακῇ πικρῶς διαβιδάκαν ἀπό τε τῶν λαβωμάτων καὶ τῶν δλλων δποῦ είχεν, ὡς ἐδηλώσαμεν, τὸ δοπητίον κακῶν.

· Ἐνταῦθα δὲ ἔστι προσῆκον διηγήσασθαι καὶ περὶ τῆς δισιωτής Θωμαΐδος. Αὗτη γένους χρησίμου ὑπάρχουσα ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἀπορφανισθείσα, φέροντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ σύγγενεις αὐτῆς, δεδώκασι τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδειφῶν, τῶν καὶ βασιλέων, καὶ μητρὶ τοῦ σοφωτάτου Καβασίλα Νικολάου· δὲ ταύτην ἔχουσα καὶ παιδεύσουσα μετὰ καιρόν τινα ἀπῆλθεν εἰς τὴν

Θεσσαλονίκην, Νικολάου τοῦ Καβασίλα καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἀρχιερέων ἐκεῖσε δυνος, [140] καὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Θεοδώρας ὥκησαν μετὰ Παλαιολογίνας γυναικῶν ἑναρέτου καὶ λογίου, περὶ ἣς πολλοὺς καὶ πολλάκις ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως; καὶ κυροῦ Μανουὴλ ἐπαίνους, καὶ πολλοὺς κανόνας; εἰς τε τὸν ἄγιον Δημήτριον καὶ τὴν ἄγιαν Θεοδώραν καὶ δίλους ἄγιους ἀνέγνωσα ἐκείνης ποιήματα, ἔχουσας σὺν αὐταῖς καὶ τὴν δούλην Θωματίδαν, καὶ παιδεύουσας εἰς τε ἀρετὴν καὶ λόγον. Ὡς δὲ ἤλθε τὸ τέλος αὐτῶν κατέλιπον αὐτὴν πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ Κυπριανοῦ γυνήν, ἣς ἡ ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀπελθοῦσα εἰς τὰς φρυθείσας μοναχὰς καλογραῖα γέγονεν· ἐπειδὴ περὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἐγένετο, πάλιν εἰς τὴν κληρονόμον ἐκείνων καὶ τοῦ βίου, σπῶς δὴ ποτε καὶ τῆς ἀρετῆς, ὑπετάγη· καὶ καλῶς διήνυσε τὸν τῆς ὑποταγῆς δρόμον μέχρι θανάτου. Κυπριανοῦ δὲ γυνὴν λέγω τοῦ ἐλθόντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς δονομα τῶν ἀγίων Θεοδώρων, ἐπονομαζούμενην δὲ τοῦ Κυπριανοῦ. Τῶν δὲ ἀσεβῶν τὴν Θεσσαλονίκην καραβαλόντεων, ἔξαθούσα τὴν δούλην Θωματίδην μετὰ καὶ τῆς ὑποτακτικῆς αὐτῆς τῆς Κυπριανῆς ἤλθεν εἰς τὴν Λῆμνον, ἵνα ἀπὸ ἐκείνες πάλιν (ἀπλήθη) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· [141] ἐν ἦν Λήμνῳ φόροπος μου εὐρισκόμενος μετὰ τῆς γυναικῶς αὐτοῦ καὶ τῶν παιδῶν, ἰδούσα αὐτὴν καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον ἡ πρώτη τῶν τριῶν θυγατέρων αὐτοῦ, τῆς κυρίως πρώτης θυγατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπομεινάσης μετὰ καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τῶν παιδῶν, καταλείψασα γονεῖς καὶ ἀδελφάκης καὶ ἀδελφῶν, καὶ τὸν δὲ ἐμνηστεύατο εἰς ἄνδρα, ἀπελθοῦσα γέγονε καλογραῖα καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ τῆς δούλης· ἐκείθεν δὲ ἔξειδούσαι καὶ ἐλθοῦσαι αἱ τρεῖς καὶ μόνον ἐν Κωνσταντινούπολεις κατήντησαν ἀρχὴν ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζούμενῃ τῆς Κλερανίας. Διαδούσεισα δὲ ἡ ἀρετὴ αὐτῆς δὴ τῆς δούλης καὶ ἡ εἰς τὴν Οείαν Γραχὴν ἐμπειρίᾳ εἰς τε τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐγύρευεν ἵνα καὶ λάβῃ μοναχήτηρον, οἷον ἂν ἦν τὸ μεγαλύτερον καὶ πολυεισιδώτερον, δὲ πατριάρχης τὸ δούναις αὐτὸν ἐνταλμῷ πνευματικῆς ἔχουσας εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναικάς· οἱ δὲ τῆς πολεως δὲι καὶ νά προσέρχονται καὶ νά βλέπουν καὶ νά θεραπεύουν εἰς τὰ πρὸς χρεῖαν αὐτῶν· οὐδὲ γάρ ἦν ἐν ἐκείναις οὔτε ἀργύριον, οὔτε ἄλλο τι, εἰ μὴ τὸ ἐργόχειρον καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων προμήθεια. Λαδοῦσαι δὲ μικρὸν τι κάθισμα συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν τοσαῦται, ὅσαι οὐκ ἀν ἔχωρησαν εἰς τε τὴν τοῦ Διδᾶς μονὴν καὶ τῆς κυρδῆς Μάρματος, ἡ δὲ οὐ πλείους ἦ δύο καὶ δέκα προσελάβετο· καὶ ἤσαν τοιαῦται εἰς τε ἀκτημοσύνην καὶ ὑπακοὴν καὶ σωφροσύνην, [142] καὶ πάντα τι εἰς θεὸν εὐαπόδεκτον, ὅ τι κατέλειπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν, ἡ ἀγία, ἀλλ' αἱ ἄγιαι, καὶ αὐτὸς δὴ τὸ δονομα εἶχον εἰς αὐτὰς ἀγίας. Καὶ τὸ μὲν τῶν καλογραῖῶν, τὸ κοινὸν τῆς τροφῆς καὶ φορεμάτων καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι λόγον, καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον ἡ πρὸς ἀντίκειν τὴν πρὸς ἴδιαν

A χρεῖαν, εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως, καὶ τὸ ἀνυπόδηπον καὶ ὀλιγότροφον καὶ τὸ χαμπὶ κείονται καὶ ἐν εὐτελεῖ, καὶ τάλλα ὅσα τῆς ἀρετῆς εἰσὶν ἔκμαρτυρια, τῶν περισσῶν ἔστι διηγεῖσθαι· ὅμοίως δὲ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν δούλας καὶ πνευματικῆς μητρὸς, τῆς εἰς ἐκείνην συνδρομῆς καὶ θεωρίας βασιλέως καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισῶν, αἱ μὲν δι' ἔξομελόγησιν, αἱ δὲ δι' εὐχὴν καὶ θεωρίαν, τις ἀν ἀκριβῶς καὶ ταῦτα καὶ τὴν ἐκείνης ἀρετὴν δυνηθείη ἀκριβῶς διηγήσασθαι; "Ἐν δὲ καὶ μόνον διηγητάμενοι διέξομεν πάντα ἀληθῆ· Τῷ δηθέντει μεγάλῳ Σαββάτῳ φτέρ μοι συμβέβηκεν ἀπέρι διηγησάμην, καθημένης μετὰ τὴν τελετὴν τῆς λειτουργίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ σὺν αὐτῇ πάσαις αἱ καλογραῖαι αὐτῆς καὶ προσμένουσας ἵνα μικρὸν τις καὶ ἀπογεύσωνται διὰ τὴν τοῦ ἀντιδώρου μετάληψιν, εἴτα εἰς τὰς Ηράκλεις τῶν ἀποστόλων τεθῆναι (τὴν) ἀνάγνωσιν, λέγει ἡ δούλη, Καλογραῖαι, ἐγείρεσθε. Αἱ δὲ, Τί ἔστι σοι χρεῖας; κυρίᾳ ἡμῶν ἀγίᾳ! "Η δὲ, Τῷ κυρίῳ Γεωργίῳ προσῆλθε πειρασμὸς, [143] καὶ ἵνα δεηθῶμεν τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ ἐκείνου. Τὸ δὲ ἀκούσασαι πάνται, ἔξιρέτως δὲ αἱ τῆς μητρὸς μου ἀδελφαὶ (καὶ γάρ ἐτέρα ἀδελφὴ καὶ ὑστεραγάγονε κάκεινη καλογραῖα καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς καλῆ), προσέδραμον μετὰ δικρύων, Τί ἔστι τοῦτο; κυρίᾳ ἡμῶν ἀγίᾳ! "Η δὲ πρὸς αὐτάς, Μή θροεῖσθε οὐδὲ Θεοὺς διηγωρήσας; τὸν πειρασμὸν θέλεις χορηγήσειν καὶ τὴν βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ· καὶ σταθεῖσας ἐψήλιον τὴν εἰς τὴν Θεοτόκον παράκλησιν μετὰ δικρύων. Τούτον τὸις κρείττον τὸν ἐκμαρτύριον τῆς εἰς θεὸν ἐκείνης ἀρετῆς καὶ οἰκειώσεως; Ζήσασα οὖν οὕτω καλῶς καὶ πολλὰ ἔκμαρτυρια τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἐνδείξεις διηγήσασα, καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς μητρὸς μου τῆς ἀδελφῆς, ἡ καὶ πρώτη εἰς ἀρετὴν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν, καὶ πάντα τὰ τοῦ κελλοῦ αὐτῶν ἐκείνης· διοικούσσης, εἴτα ως ἐνθους; γενομένη ἐκάθητο, τοὺς μὲν ὄφελακμούς ἔχουσα κεκλειειρένους, τὸ δὲ στόμα ἀεὶ κινοῦσα πρὸς ὑμνους καὶ εὐχαριστίας [144] πρὸς θεὸν, μηκέτι προσλαμβάνουσα τροφίμου ή ποτίμου, μήτε διλέγεισα τὸ τυχεῖν διενε τοῦ καὶ τὸ μικρότερον, ἐρχομένου τοῦ ἱερέως εἰς τὸ μεταλαβεῖν αὐτὴν τῶν θείων μυστηρίων, τότε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὄφελακμούς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρουσα καὶ συγχώρησιν αἰτοῦσα μετελάμβανεν· ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου καὶ τῶν δεσποινῶν καὶ ἀλλοτε πολλάκις εἰς ἐκείνην ἀπελθόντων, ἀλλ' αὐτὴν καὶ τότε διὰ τελευταῖν εὐχὴν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισῶν, καὶ ἐγκρίτων ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, ἀνέγειε καὶ συγχωρήσειν καὶ εὐχὴν ἐχορήγειε καὶ οὕτως διαρκέσσα τὴν ἡμέρας ἕπειτα Κύριον ἐξεδήμησεν· καὶ ἐτάφη φιλοτίμως συνδρομόντων σχεδὸν πάντων (τῶν) ἱερέων ἱερομονάχων (καὶ τὸν καὶ) ἀκλήτων καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισῶν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως καὶ ἀληθῶς.

Ἐμοῦ δὲ κειμένου ἐν φυλακῇ ἡμέρας; μ', ὡς ἤλθεν τῇ μνήμῃ τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων, τοῦ μεγαλομάρτυρος; δηλοντί Γεωργίου, ἐδεήθην αὐτοῦ, ὡς ἀχρὼ Γεώργιος, καὶ παιδίσθεν δοῦλος αὐτοῦ, ἵνα λυτρώσῃ με τῶν δεσμῶν· καὶ ἀφυπνισθεῖς ἐδοξεῖ μοι διτὶ εὐρέθην εἰς τὸν περικαλῆν ναὸν τὸν εἰς· τὸ δυνατὸν τῶν Μαγγάνων [145] ἐπινομαζόμενον, εἰς τὴν φιάλην ἴσταμενος καὶ φορῶν καὶ τὰ σιδηρᾶ· διερχομένου δὲ τοῦ βασιλέως τάχα ἵνα εἰς τὴν ἀκόλουθιαν τῆς ἐκκλησίας ἀπέλθῃ, ἐδεήθην αὐτοῦ, ἵνα με ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διέβη ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀρχων δέ τις νέος ἐπιστρέψας πρὸς ἐμὲ λέγει μοι· "Ὀρίσεν δὲ αὐθέντης ἡμῶν διβασίες, ἵνα σε ἐκβάλουν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ· ἐξήτησέν το γάρ καὶ ἡ κυρία ἡμῶν δέσποινα. Καὶ περὶ τὴν αὐγῆν αὐτὴν τῆς νυκτὸς ἐν ὥρᾳ ἀσυνήθει, ἰδού οἱ τοῦ κυνῆλα ἄρχοντες, καὶ ἔτεροι μετὰ σιδηρικῶν, καὶ ἐκβάλλουσι μετὰ παντας τὰ σιδηρᾶ· καὶ ἔξαιτιῶνται καὶ λέγουσιν, οὐχ ὅτι ἐχθρωδῶς ἔχουσι, καλῶς; οὐδέν με τρέφουσιν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔχουσι· καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθόντες πάλιν ζητοῦσι με, καὶ δύομιν τοῦ αὐθέντος μου διὰ γραφῆς, ὅτι νὰ ἐνδώσῃ νὰ ἐξέλθουν διρχοντες νὰ συντύχουν πρὸς συμβίβασιν, διπερ καὶ γέγονε· καὶ συμβιβάσθεντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβάλε, οὔτως; ὅτι νὰ σηκωθῇ εἰς τὸ δισπήτιον αὐτοῦ τὴν Γλαρέντζαν· καὶ μέχρις ὅλου Μαΐου εἰ μὲν ἐλθῇ διμητροπολίτης καὶ αὐθέντης αὐτῶν, ποιήσῃ ἐκεῖνος ὡς; θέλει· εἰ δ' οὖν, νὰ δώσωσιν αὐτῷ τὸ κάστρον· καὶ γεγονότων ὅρκων καὶ παραλαβόντος καὶ τὸ Σαραβάλε τῇ ε' Μαΐου ἐκαβαλίκευσεν καὶ ἀπῆλθε μέχρι [146] τῆς Σκλαβίτζας καὶ τοῦ Τρίσλου τὰ ξηρὰ· δ' ἐκεὶ δὲ ἐπαφῆκεν Ιωάννην τὸν Πρωστᾶν ἵνα με ἐπάρῃ· σωζόμενον γάρ τον ἐλευθρωθῆναι με ἔξουσι τὸ βέβαιον τὰ πραχθέντα· καὶ ἐλευθερωθεῖς ἡμιθῆς δὴ μόλις ἀπέσωσα, Ἐνθα καὶ διαθέντης μου, δις ἰδών με μετὰ χαρᾶς ὅτι πολλῆς; καὶ λύπης, τὸ μὲν διτὶ ἡμην οὕτως ἡμιθῆς, τὸ δὲ διτὶ τὴν ἡλευθερώθην, καὶ ὄρισας πολλοὺς λόγους πρὸς ἑπαινον καὶ παραμυθίαν μου, ὡς ἀπῆλθον εἰς τὴν κατούνταν μου, ἐφερόν με εὐεργεσίαν αὐτοῦ, ταμπάρον διπλοῦν χαμουχᾶν πράσινον ἀπὸ τὴν Λουκάναν ἀξιόλογον, μετὰ καὶ πρασίνης τέρσας καὶ καλῆς ἐνδεδυμένον, σκούφιαν θεσσαλονικαίαν μετὰ χρυσοκοκκίνου χασδίου ἐνδεδυμένην, καθηδάδιον χρεμέζην χαμουχᾶν μετὰ βρέσου καταράχου ἐνδεδυμένον, κουρτζουσμάρακιν χαμουχᾶν χρυσὸν πράσινον, καὶ φωτάν πράσινον καὶ σπινύλην ἐγκεκοσμημένον. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν ἀπελθόντες εἰς τὴν Γλαρέντζαν ἰδού καὶ ὅρκων τοῦ ἀμηρᾶ μετὰ τινὰς ὄλιγας ἡμέρας λέγων, ὅτι ἡ Πάτρα δίδει με χαράτζι καὶ διαβαίνει ἰδικῇ μου· σηκωθῆτι οὖν ἀπ' αὐτῆς καὶ μηδὲν πολιόρκει αὐτὴν· εἰ δ' οὖν, θέλομεν πέμψειν φωσάτων κατὰ σου. Ὁ δὲ αὐθέντης μεταπλιανοὶ πάλιν εἶπεν πρὸς αὐτὸν, [147] Ἡμεῖς; ἡκούσαμεν δὲ τοὺς θέλει νὰ δώσουν αὐτὴν τοὺς Καταλάνους· οὐδὲν οὖν ἐφάνη πρέπον ἐχθρούς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ ἐπάρωσι τοιςύτον κάστρον εἰς τὴν μέσην τοῦ ἔπου μας· διὰ τοῦτο ἀπῆλθομεν ἐκεῖ· καὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα ἐστήσαμεν νὰ μηδὲν γένηται·

Α καὶ ιδού ὡς βλέπεις, ἐστικώθημεν καὶ ἤλθομεν εἰς τὸ δισπήτιον ἡμῶν· εἰς δὲ λίγας οὖν ἡμέρας ἔχω σκόπων νὰ στέλλω τοῦτον δῆ τὸν ἄρχονταν εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν (δεικνύεις ἐμὲ), καὶ θέλεις δηλώσειν καὶ τοὺς πλείονας; ἡμῶν λόγους· δὲ δὲ Τούρκος ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, ἔτι δὲ καὶ φιλοφρονηθεῖς καλῶς ἀπῆλθε χαρῶν· ἐκείνου δὲ ἀπελθόντος, ὥρισεν ἐμὲ, ἰδού προετοίμαζε τὰ πρὸς χρείαν τῆς ἰδωῦ, μή εἰδότος μου πρότερον τὸ τυχόν· ἐγὼ δὲ ἀνέφερον αὐτῷ, διτὶ μόνον νὰ δώσῃ διθέδες νὰ μηδὲν Ἐλλην διμητροπολίτης, καὶ νὰ δώσουν ἡμᾶς τὸ κάστρον, καὶ ἐγὼ νὰ ἀναρρωσθῶ τι ποτε πλέον· ἀμή πάντα θέλω τὰ ἔξιν ἕτοιμα εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποδοχῆς σου. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ τοῦ μητροπολίτου οὐκ ἐλθόντος, τῇ αὐτοῦ Ἰουνίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθαλικεύσαντες ἀπερχόμεθα εἰς τὴν Πάτραν. [148] Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ διαθετόπουλος κύριος Θωμᾶς τὸ τοῦ πριγκίπου Τζεντουρίου κάστρον τὴν Χαλαντρίτζαν τοῦ καὶ μετέπειτα γεγονότος πενθεροῦ αὐτοῦ ἐπολιόρκει· ὡς δὲ διηρχετο διαθέντης μου καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ τὴν ἔδων τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Πάτραν, κατελθὼν καὶ οὗτος δὴ διελθεῖς αὐτοῦ, ἔμειναν δομοῦ εἰς τὴν Καμενίτζαν· ὡς δὲ ἔμαθε τοῦτο καὶ δὲ εἰς τὴν Χαλαντρίτζαν τοῦ πριγκίπου εὐρισχόμενος ἀρχων, διαθεννούντζις Παλάτιας, αἰτήσας ἀφίέρωσιν, ἵνα Ελλην καὶ προσκυνήσῃ ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας, ἡθες, καὶ ἐξελθόντος εὐθὺς ἐκβαλὼν τὰς τοῦ κάστρου κλεῖς δίδωκε ταύτας τῷ αὐθέντη μου τῷ δισπήτῃ, εἰπών· Τοῦτο ἔνι κάστρον ἰδίως τοῦ αὐθέντη μου καὶ συγγάμιρου τῆς βασιλείας σου· καὶ γάρ δὲ τοῦ πριγκίπου οὐδές προσαπήρεν εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφήν τῆς βασιλίσσης κυρᾶς θεοδώρας· καὶ ὥρισε μοι, ἵνα παραδώσω τοῦτο αὐτῷ· Ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτῷ· Οὐτώς ἔχει, διτὶ συγγενοῦς μού ἔστιν διόποιος, ἀλλ' οὐ γηγενεστέρου τοῦ ἀδελφοῦ μου· λοιπὸν προγενέστερον δὲν είχε ποιήσει τοῦτο, καὶ δὲ ἀδελφός μου ὡς εἰς ἐμδὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσειν τι καὶ ἐγὼ εἰρηνικῶς ἤθελα ἔχειν αὐτὸν καὶ διαθέντης σου ἀλλοτρόπων· ἀμή νῦν (εἰ) αὐτὸν ἐπάρω, ἀναγκαῖον νὰ διαφερώμεθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ οὐδὲν τυχένει διὰ πολύ τι, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοσοῦτον· ἀλλ' ἅπειθε ἐν αὐτῷ καὶ ως δύνασαι ποίει. Ω; δὲ ταῦτα ἤκουσεν, ἐξήτησεν, ἵνα καλῶς ἐκβῇ εἰς τὸ κάστρον αὐτοῦ. Ὀρίσθην δὲ ἐγὼ καὶ ἀπῆρα αὐτὸν μετὰ στρατιωτῶν καὶ ἀπηρχόμενην· καὶ περὶ τὸ κάστρον εὐρέθης [149] Πραούλης Θωμᾶς ἐνόμισεν εἰκόνην εἰναὶ ἵνα ἐπάρῃ αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ καὶ καλῶς ἐπιστρέψας εἰς τὸ κάστρον αὐτοῦ, καὶ ἐγὼ δὲ καλῶς ἐπιστρέψας εἰς τὸν ἔρωταν μου ἐν τῷ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῷ καὶ τάφῳ ἀποστολήντες τῇ διοίαν Ιαννουαρίου ἀργά· τῇ δὲ εἰς πρωῒ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρα τῆς ἐδδομάδος α', ἐξελθόντες οἱ τοῦ κάστρου Ἕγκριτοι καὶ πάς δ λαδές καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ φηθέντος ναοῦ τοῦ ἀγίου, τῷ δεσπότῃ καὶ αὐθέντῃ μου προσεκύνησαν καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου διδώκασι

καὶ καβαλεκέσσαντες μετὰ πλειστης ὅτι χαρᾶς καὶ τοῦ ἐνὸς μέρους; καὶ τοῦ ἀλλού ἐσθήμεν εἰς τὸ κάστρον καὶ μέχρι τῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου ὁσπητίων ἀπῆγθομεν, τῆς μὲν ὕδου πάτης κατεστρωμένης πάντων ἀνθέων καὶ εὐκοσμίας καὶ ἀπὸ τὸ ἔκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ὁσπητία πάντων φεωμένων διὰ φοδοσταμάτων καὶ φόδων καὶ τριακονταφύλων· [150] ἀπὸ δ' ἄνωθεν τοῦ Κουλᾶ διὰ σκευῶν καὶ τζαγγρῶν κακῶν δεξιούμενών ἡμᾶς, εἰ καὶ οὐδέν τι ἐβλαψαν· οἱ γάρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸν Κουλᾶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικὰ πλησίον αὐτοῦ ὁσπητία καὶ σιταρχήσαντες καὶ ἀφιερώσαντες κατέτχον, ἐπίζωντες ὅτι ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου, διὰ τούτου ἔξιν πάλιν ἀπερ· καὶ πρότερον εἶχον· ἡμῶν δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθέντων ἐν τῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ναῷ καὶ παντὸς τοῦ τῆς χώρας λαοῦ δεδώκασιν ὅρκον ὅτι νὰ ὡς πιστοὶ δούλοι τοῦ αὐθεντὸς ἡμῶν τοῦ δεσπότου· καὶ ἐμὲ εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἐξῆτησαν· ἤκουσαν δὲ, ὅτι καὶ δύο καὶ πλέον τούτων τὸν χρεωστοῦμεν, καὶ διὰ τὴν ὑμῶν αἴτησιν θέλω ἥσθεν αὐτὸς εἰς κεφαλὴν ὑμῶν. Καὶ τῇ ή' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς περάσαντός μου εἰς τὸν Ναύπακτον, ἵνα εἰς τὸν βασιλέα πρῶτον ἀπέλθω, ἵνα κάκεινος τὰ εἰς τὴν Πάτραν παραχολουθῆσαντα μάθῃ· εἰτ' ἀτ' ἔκεισας μετὰ καὶ ἀρχοντος αὐτοῦ εἰς τὸν ἀμπρᾶν· καὶ γάρ κατὰ τὴν δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἐν ἥ γενάσαντες ἐμείναμεν ἐν τῷ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου νηῷ, ίδού καὶ ἀπὸ τὸν Ναύπακτον ἐπέρασαν δύο Τούρκοι, δὲ μὲν τοῦ ἀμηρᾶ, δὲ δὲ τοῦ Τουρχάνη, λέγοντες ὁρισμὸν ὅτι τὴν Πάτραν ἵνα μὴ ἐπάρωμεν αὐτὴν· οἱ δὲ πάλιν ὑπέστρεψαν μετ' ἐμοῦ ἀπολογίαν λαδόντες, διε, ἐπεὶ δὲ παρὸν ἀρχῶν ἐμοῦ ὑπάγει εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν, [151] ὡς ἂν ὁρίσῃ, θέλομεν ποιῆσεν. Ως οὖν περάσαντες ἐν τῷ Ναύπακτῳ ἐμείναμεν, πρῶτη σκοτίας οὐσης, ίδού ἐκεῖσε καὶ δὲ παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτης, Παντούλφος Μελατέστας, μετὰ κατέργου Καταλανικοῦ ἥλθεν· διερχόμενος γάρ ὡς ἔμαυτον περὶ τὰ νησύδρια τὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, διε, ἐδόθη τὸ κάστρον πρὸς τὸν δεσπότην, ἐπεισες τὴν λιβέραν τοῦ μέρους τοῦ Ναύπακτου, ἵνα πρῶτον τοῦτο καλῶς μάρθι ὡς ἔγενετο· ἐδέησον οὖν ἐπιμεῖναι κάμοι ἐκεῖσε καὶ τὴν αὔριον, ἵνα πρῶτον μηνύσω τοῦτο τῷ αὐθέντῃ μου, διπερ καὶ γέγονε· καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦτο πρῶτον ἔμαθεν· καὶ δεύτερον ἵνα καὶ, τις δὲ πισκοπος αὐτοῦ δὴ τοῦ μητροπολίτου, τὸ δυνατὸν μάρθι μέσον δὲ γενομένου καὶ τοῦ Μπερνάρδου Μαρτζέλλου ἐκείνου καπετάνου Ναύπακτου, εἰδομεν καὶ ἀλλήλους· διὸ ίδων ἐθαύμασα ὅτι διέφερε πάντων ἀνθρώπων εἰς τὸ δυσειδῆς εἶναι· ἐξετάζων οὖν ἐκείνος τὸ βούλομαι ποιῆσαι εἰς τὸν ἀμηρᾶν, κάγῳ ἐκείνον, τι κατὰ τῇ; Πάτρας, ἀπῆρα ἐγὼ παρ' ἐκείνου, τὸ δὴ λεγόμενον, κουκουζέλα, ἐκείνος δὲ παρ' ἐμοῦ βρύα. "Ομως; δεδωκώς δ μητροπολίτῃ; τοῖς ακάλεσις χαρέια πρὸς τε τὸν ἀμηρᾶν καὶ τὸν Τουρχάνην πολὺν λογισμὸν ἐνέβλεν εἰς ἐμὲ, μή ποτε ὑπισχνεῖται δοῦναι καστέλλαι τίνα τῆς Πάτρας, [152] εἰπερ αὐτὸν βοηθῆσῃ, ἵνα ἐπάρῃ αὐτὴν, ή πολλά τινα χρήματα· καὶ οὐκ ἔπαισεν δὲ ἐμὸς λο-

Α γισμὸς ἔως οὗ πολλά κοπιάσσεις καὶ μεθύσεις (πολλάκις καὶ ἀκουστίως ἐμέθυσε), κάκεινος τοσοῦτον ὅτι ἀπῆρά τους τὰ χαρτία, καὶ ἀνέγνωσα καὶ μετέγραψα, κάκεινα πάλιν ἐκούλωσα καὶ ἀφῆκα· ὡς δὲ ἐφθασσε εἰς τὴν πόλιν, ἐδόθη μοι συναποκριτιάρης, [153] Μάρκος; Παλαιολόγος, δ "Ιαγρος, δ ὑστερον πρωτοστράτωρ, τότε δὲ πρωτοδεσποταρίτης, πλέον ἀνατεθεὶς εἶναι κατὰ τῆς δουλείας μου, ή δὲ περ αὐτῆς· οὐκ οἶδα δὲ ἀλλο τι αἴτιον, ἀλλ' ή τὸ φθόνος· οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον· ἀπελύθετε δ' δμοῦ εἰς τὸν ἀμηρᾶν, ἀπῆραμεν ἀπολογίαν, ἵνα δώσωμεν αὐτὴν οἵς εἰχον· ἀπελογησάμην οὖν τῷ τότε πρώτῳ βιζηρῇ καὶ ἀρχοντί, τῷ Μπραΐμ Πασάᾳ, ζει τοῦτο ἐπὶ τὸν αὐθέντην μου οὐδὲν τολμῶ ἵνα εἴπω, ἀλλ' ἐπὶ ἐκείνος ὁ πασδήποτε ἀρχονταν αὐτοῦ ἀπεστειλε πρὸς τὸν μέγαν αὐθέντην, ίδού ἀς δρίσῃ καὶ δ αὐθέντης; σκάλαν του καὶ δ; Ἐλθῃ μετ' ἐμοῦ, καὶ δε εἰπη τοὺς δρισμοὺς τοῦ μεγάλου αὐθέντους· καὶ ἐτορχεῖ τοῦτο καὶ εἰπε· Φρόνιμα καὶ καλλί λέγετε· τοῦ Ἱάγρου ίδίως; σκάπτοντος τοῦτο εἰς ἐμὲ ὡς δηπρακτον καὶ μόνον ἐπιζήμιον· ἐγώ Θεοῦ εἰδοκούντος, ἐπραξα τοῦτο καὶ ἀπῆρα Άρχοντεσκλαδον, καὶ ἡν τοῦ πρῶτον αἴτιον τοῦ λαβεῖν τὴν διόρθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας.

υλ'.

[154] Καὶ τῷ λῃ' ἔτει ἐν μηνῳ Σεπτεμβρίῳ εἰς τοὺς κρατικοὺς, ἐπραξαν τὸ συνοικέτιον τοῦ αὐθέντοπούλου Θωμᾶδ, οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ οἱ δεσπόται, μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρέγκιπος Ἀσάνη Ζαχαρία τοῦ Κεντηρίωνος· φ δη μηνὶ κάγῳ πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς τὰ Τρίκαλα πρὸς τὸν Τουρχάνην καὶ τὴν περὶ τῆς Πάτρας δουλείαν τελείως διώρθωσα· καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ βασιλισσα κυρά Θεοδώρα εἰς τὸ Στάμοιρον εὑρισκομένη ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλὴν καὶ εἰς τὸν ἀνδρα αὐτῆς καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν καλλίστην. Ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς εἰς μιαν τῶν ἐκκλησιῶν τῇ; Γλαρέντζας· καὶ μετὰ ταῦτα ἀπῆγαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῷ Μυζηθρῷ τοῦ Ζωαδότου μονήν. Καὶ τῷ Ἰαννουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη καὶ δ αὐθέντοπούλος κύρω Θωμᾶδ; εἰς τὸν Μυζηθρὸν κυρὸν Αικατερήναν τὴν θυγατέρα τοῦ βρέθεντος πρέγκιπος· Τῇ δὲ κε' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ὅποι μὲ ἐπίσασαν οἱ Πατρηνὲς ἀπερχομένου μου εἰς τὸ δεσποτάτον ὡς ἀποκρισαρίου ζητήσει αὐτῶν ἔνεκα εἰρήνης μέσον τοῦ ἀνεψιού δεσπότου τοῦ Καρδόλου καὶ γυναικαδέλφου τοῦ αὐθέντος μου, καὶ τῶν φυσικῶν οἰών αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρδόλου, [155] Ἐρκούλα καὶ Μενώνου· ἐποιήσαν γάρ ενόρκους ουμφωνίας, διε, εἰ τι ἀρα καὶ διακρίνει δ ζητήσει ἡμῶν σταλεῖς ἀρχῶν τοῦ δεσπότου κύρω Κωνσταντίνου εἰς τὰ μέσον ἡμῶν διαφερόμενα, στέρεομεν καὶ ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ τὰ πλησίον νησύδρια τῇ; ἀγίας Μαύρας· ἀπῆρασί με οι Καταλάνοι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτικῶν διηταν, καὶ κρατίσαντες μέχρι τινὸς καὶ ἀπαγαγόντες μέχρι καὶ τῆς Κεζαλωνίας ὡς δῆθεν περάσαντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νέαν πόλειν, τέλος ἔγυρισαμεν εἰς τὴν Γλαρέντζαν· καὶ ἐπούλησαν καὶ

έμι καὶ τοὺς σὸν ἐμοῖς· ἐνῷ δὴ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ἀμηρᾶς δὲ Μουράτπετις τὴν Θεσσαλονίκην ἀπῆρεν ἐπὸ τοὺς Βενετικοὺς πολέμιρ· δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κύριον Κωνσταντίνος, τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὸν κοινῶν τῆς Πάτρας ἀπῆρεν ἀπὸ λιμοῦ καὶ τῆς δάλης κακοπαθείας τῶν εὐρισκομένων ἐντὸς αὐτοῦ· καὶ τῇ ιζ' Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, [156] ἀπῆραν οἱ Καταλάνοις τὴν Γλαρέντζαν, ἣν καὶ κρατήσαντες μέχρι τινὸς πάλιν ἐπούλησαν αὐτὴν· καὶ τῷ Αὔγουστῷ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ τοῦ βασιλέως κύριον Ιωάννου πρὸς τὸν πάπαν Μιχαήλον πρέσβεις, δὲ τὸ Μάρκος· δὲ τὰς Ιαγροὺς καὶ μέγας στρατοπεδάρχης, καὶ δὲ μέγας πρωτοσύγγελος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος Ιερομόναχος· καὶ πνευματικὸς, Μικάριος δὲ Μαρέρδος ὄνομαζόμενος, ἀνὴρ ἀριστος κατὰ τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν, ἐποίησαν δρισμῷ τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν αὐθεντόποιον κύριον Θωμᾶν.

υλα'.

Καὶ τῷ λόγῳ ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐεργετήθην ἐγὼ τὸ κεφαλαιόν τῆς Πάτρας· [157] καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Ὁκτωβρίῳ ἀπῆρεν δὲ Μπελαρμπετίς τῶν Τούρκων δὲ Συνάνις τὰ Ιωάννινα καὶ τὴν αἰτὸν περιοχὴν, καὶ τῇ ιξ' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ, ἐν δὲ καὶ τὰ προγενότα ποιοῦσαν, ἀδεξάμην καὶ τὸ ἀπευκταῖον ἐμοὶ μήνυμα δι' ὀρισμοῦ τοῦ αὐθέντης μου ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν, διὰ τῇ τοῦ παρελθόντος Ιαννουαρίου ζ' τέθηντε λοιμώδει νόσοφ διαριστος κάμοιον. φίλος, δὲ Μικάριος καὶ δῶν καὶ καλούμενος δὲ Μαρέρδος, δὲ παρ' ὀρθαλμῷ μὲν πατριαρχικῷ ὑπερηφάνιον καὶ ἀπλήσιῳ τῷ ἀγροικῇ καρδιᾷ αἰρετικός, παρὰ δὲ ὀρθαλμῷ παντοκρατορικῷ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ ὀρθόδοξος, δὲς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἀγίου Βρους, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἐλαθε παρακινήσει καὶ συνεργείᾳ ίδικῃ μου, ὡς οἱ πάντες ἡπίσταντο, καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἐπειτα δὲ σπουδῇ καὶ ἀπιμελεῖσθαι ἐμοῦ τε κάκείνου, πᾶν εἰ τι καλὸν καὶ πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν προεχώρησε· καὶ τῷ τέλει τοῦ ἕαρος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἤλθεν δὲ Τουραχάνης, καὶ κατεχάλασε καὶ ἦτι τὸ Ἐξαμίλιον καὶ θανατικὸν διὰ πολὺ εἰς τὴν Πάτραν ἐγένετο.

υλβ'.

Καὶ τῇ λόγῳ ιαννουαρίου τοῦ μὲν ἔτους ἐρισθεὶς ἀπῆλθον ἀποκρισάριος εἰς τε τὸν βασιλέα (καὶ) διὸ οὐ καὶ τὸ πρωτοβασιαρίου τότε δράκιον [158] εὐεργετήθω, εἰς τὸν ἀμηρᾶν· ἐνῷ δὲ τοὺς αὐθέντην τῶν πρωτοβασιαρίους καὶ δεσπότων κύριον Κωνσταντίνου καὶ κυροῦ Θωμᾶν ἐγένετο, καὶ δὲ μὲν ἀπῆρε τὰ Καλάδρυτα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσες τοῦ κύριον Θωμᾶν· δὲ δὲ πάλιν τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀνδρούσαν πάντα.

υλγ'.

Καὶ τῷ μαρτίῳ ἔτει τέθηντεν ἡ τοῦ Μαλατέστα μὲν υπέρτηρ, γυνὴ δὲ τοῦ δεσπότου κυρίου Θεοδώρου τοῦ

Α πορφυρογεννήτου, κυρὶ τῆς Κλεώπης· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωοδότου μονῇ.

υλδ'.

Καὶ τῷ μετέπομπῳ ἔτει Ιαννουαρίου ζ' πάλιν ἀπῆλθον ἀποκρισάριος εἰς τε τὸν ἀντώνιον καὶ αὐθέντην τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμηρᾶν, καὶ εἰς τὸν βασιλέα· ἐνῷ δὴ Ιαννουαρίῳ, τῇ καθ' αὐτοῦ, νυκτὶς ὥρᾳ γ' ἐπυρτόλησε τὸν δὲ Βλαχέρνας εἰς δυνατὰ τῇ θεομητοροποιίᾳ· περικαλλῆ καὶ θεοίον ναὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· διπερ ἀκηκόαμεν ἐκεῖσε ἐπερχόμενοι εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Μέστον ὄνομαζόμενον τῇ αὐτοῦ Φευρουαρίου, ὥρᾳ μετά τὸν ἑσπερινὸν τῆς δεσπότικῆς ἐκοτῆς τῆς Ὑπαπαντῆς· καὶ ἐλογιστάμεθα αὐτῷ ψεῦδος, διπερ ὁ εἰρηκὼς οὐκ ἐγνώσθη, καὶ διελθήντες εἰς τὸ διμπροσθετὸν μονᾶς ε' καὶ οὐδὲν περὶ τούτου ἀκούσαντες, τῇ εἰς τὸν Ρεδεστὸν ζ' μονῇ ἤμων ἐμάθομεν [159] τοῦτο ἀκριβῶς, διπο; καὶ ὅποτε ἐγένετο· διπερ παράδοξον.

υλε'.

Καὶ εἰς τὰς δράσεις τοῦ θέρους τοῦ μὲν ἔτους ἀπέθανε καὶ δὲ τῶν Ἀθηνῶν καὶ θεοδῶν αὐθέντης κύριος Ἀντώνιος Ντελανζίδης, καὶ ζητήσει τῆς ἑκάτου γυναικῶς ἀπάλην ἐγώ μετά ἐνδρόκου ἀργυροθούλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παραλέψω τὴν Ἀθηναν, καὶ διλλον εἰς τὸν Μορέαν αὐτῇ δώσω τὸν ἐπόστον καὶ ὀποῖον φαίνηται μοι· προλαβάντος δὲ τοῦ Τουραχάνη καὶ τὴν Θήβαν ἀποκλείσαντος, ἢν καὶ ἀπῆρε μετά τινας ἡμέρας, ἀπρακτος ἐγύρεσα ἀπὸ τὸ Εξαμίλιον τούτου παραγγελίαν ἔχοντος μου. Εἰς δὲ τὰ Στυλάρια εὑρισκομένου τοῦ δεσπότου καὶ αὐθεντός μου, καὶ τὰ τῆς πραγματείας κάτεργα [160] Βενετικὴ ἐκδεχομένου, ἵνα ἐμβάξει εἰς τὴν πολιν ἀπέλθῃ, ίδον κάχων ἀπρακτος ἐφθασα. Καὶ ἐμβάξει κάχων ἀπερχόμεθα, καὶ εἰς τὴν Εύριπον φθάσαντες, ἐφάνη καλὸν, καὶ ἀπάλην εἰς τὸν Τουραχάνην εἰς τὴν Θήβαν εὑρισκόμενον, καὶ τὴν δουλείαν τὴν περὶ τῆς Ἀθηνας ἐδηλοποίησε αὐτῷ· καὶ ἐπληροφρήσει μοι μεδ' ὀρκού, διὰ τοῦτο διετέλεσε τὸν πρὸς τὸν δεσπότην καὶ σὲ ἐγνωριμίαν καὶ ἀγάπην, καλῶς καὶ προθύμως παραχωρήσῃ ἵνα πραχθῇ τοῦτο, ἵνα εἰχα ἐξεύρειν τι πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν μετάποτε τὸ δεσπότιον μου καὶ ἀληθείᾳ ἔνταῦθα· ἐπειδὴ δρισμῷ τοῦ μεγάλου αὐθεντῆς οὐδὲν ἐποίησα τοῦτο· καὶ εὑρισκομένου μου (ἐν τῇ οἰκείᾳ) εἶχον πολλὰ σκεπάζειν, νῦν δὲ πλέον διεκπέσαμε τοῦ ξώνεα· φιλοφρονηθεῖς; διὰ φιλοτιμίας παρ' ἐκείνου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ φέροντας εἰς προσκύνησιν μου καὶ παραδόντος αὐτοὺς πρὸς ἐμὲ καὶ τὸν αὐθέντην μου, ἐξ ὧν ἦν καὶ δὲ νῦν ποιὸν καὶ μέγας Ἀμάρτης, ἐπανέστρεψα κάκείθεν ἀπρακτος· καὶ ἐπειδὴ πρόλαβόντες οἱ ἐν τῷ Εύριπῳ ἐσήκασσαν τὸ γεοφύριν, καὶ ἀκούσιων ἐμείναμεν εἰς τὰς ἔξω τοῦ γεοφύρου πέτρας, διεβιβάσαμεν οὖν τοιφύτην νύκταν ἀπὸ τε κρύους, καθ' ἣν τοῦ Αὔγουστου, ἀπὸ τε φόβου καὶ κλεπτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ φωσάτου τοῦ Τουραχάνη, διὰ τὰ ἔνταῦθα διογκα, [161] δὲ ἀπὸ τοὺς ἐν τῷ κάστρῳ ἐδαγεισάμεθα, ἔτι παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον. Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰ κάστρα ἐπὶ τὴν αὔριον,

D οὐλέσαμε τοῦ ξώνεα· φιλοφρονηθεῖς; διὰ φιλοτιμίας παρ' ἐκείνου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ φέροντας εἰς προσκύνησιν μου καὶ παραδόντος αὐτοὺς πρὸς ἐμὲ καὶ τὸν αὐθέντην μου, ἐξ ὧν ἦν καὶ δὲ νῦν ποιὸν καὶ μέγας Ἀμάρτης, ἐπανέστρεψα κάκείθεν ἀπρακτος· καὶ ἐπειδὴ πρόλαβόντες οἱ ἐν τῷ Εύριπῳ ἐσήκασσαν τὸ γεοφύριν, καὶ ἀκούσιων ἐμείναμεν εἰς τὰς ἔξω τοῦ γεοφύρου πέτρας, διεβιβάσαμεν οὖν τοιφύτην νύκταν ἀπὸ τε κρύους, καθ' ἣν τοῦ Αὔγουστου, ἀπὸ τε φόβου καὶ κλεπτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ φωσάτου τοῦ Τουραχάνη, διὰ τὰ ἔνταῦθα διογκα, [161] δὲ ἀπὸ τοὺς ἐν τῷ κάστρῳ ἐδαγεισάμεθα, ἔτι παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον. Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰ κάστρα ἐπὶ τὴν αὔριον,

τῇ καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ μδ' ἔτους εἰς τὴν Α ἀπῆλθομεν καὶ αὐτῆς, γεγονὼς δὲ λεγάτος παρὰ τοῦ πάππα Εὐγενίου τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου καὶ ἀποκρισάριος εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπεσώβημεν εἰς τὴν πόλιν· [176] καὶ τῇ καὶ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς καὶ Ἱωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δεσπότου καὶ Δημητρίου, καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς [177] συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετήθεισαν, ὡς μὴ ὥφελε, σύνοδον. Καὶ οὐ λέγω τοῦτο διὰ τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα· ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδίθησαν κρίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ ἀρχεῖ ἡ πατρικὴ μου διαδοχὴ τῆς πίστεως, καὶ διὰ οὐδέποτε παρὰ τινος τῶν μέρους ἐκείνου ἤκουσα διὰ τὸ ἡμῶν κακὸν, ἀλλὰ καλὸν καὶ ἀρχαῖον, καὶ τὸ ἐκείνων οὐ κακὸν, ἀλλὰ καλὸν· καὶ νὰ εἴπω, ὡς ἐν παραδείγματι, διὰ τὴν μέσην ὅδου τῆς πόλεως, τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον, διερχόμεθα πολλοὺς χρόνους μετά τινων, δι' ἣς ἴκαταντῶμεν εἰς τὴν ἀγίαν. Σοφίαν, εἴτα μετά τινας καιρούς εὐρέθη πορά τινων καὶ ἀλλη ὁδὸς καταντῶσα; ὡς λέγουσι, καὶ αὐτὴ ἐκεῖ, καὶ νὰ μὲ παροτρύνωσιν, διὰ τοῦτο· Ἐλθεῖ καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἢς εὑρομενοῦ γάρ, εἰ καὶ ἔστιν αὐτῇ, δοῦν ἀπέρχῃ, καὶ ἡ καὶ ἀρχαῖα, καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν σὸν ὄμριν γνωστὴ καὶ διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ, ἢν εὑρομενοῦν, καὶ ἀλή ἔστιν. Ἔγω δὲ νὰ ἀκούω παρὰ μὲν τῶν, διὰ τοῦτο· ἔτι καὶ ἀλή ἔστι, παρὰ δὲ τῶν, διὰ τοῦ καλῆ, διὰ τοῦ μηδὲν εἴπω, Μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης ἀπέρχεσθε καλῶς· εἰς τὴν ἀγίαν Σοφίαν, δόπιθεν βούλεσθε· ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω διερχεσθαι διὰ τῆς ὁδοῦ, ἢν καὶ μεθ' ὄμριν πολὺν τίνα χρόνον διηρχόμην, [178] καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ' ὄμριν καὶ τῶν προγόνων μου μαρτυρουμένην. Οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἰπον ως μὴ ὥφελεν· ήθελα γάρ νὰ εἴχε γενῆν καὶ διάνωσεις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ μὲ Εἰλιπεν διὰ τῆς τῶν διφαλμῶν μου· ἀλλὰ διὰ τοῦ· "Οτι δην καὶ αὐτῇ ἡ σύνοδος δουλεία αἰτία μία καὶ πρώτη καὶ μεγάλη εἰς τὸ νὰ γένηται ἡ κατὰ τῆς πόλεως τῶν ἀτεβῶν ἔφροδος καὶ ἀπὸ ταύτην πάλιν ἡ πολιορκία καὶ ἡ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τόσαύτη συμφορὰ ἡμῶν· καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς τὴν αὐτοαλήθειαν προβλομένου μου μαρτυρίαν. Εἶπεν δὲ δοϊδίμος βασιλεὺς πρὸς τὸν οὐλὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα καὶ Ἱωάννην

Καὶ τῇ καὶ Ἀποκρισιαρίων ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ βασιλέως, ἵσαν δὲ ὁ καλὸς κάγαθὸς Διονύσιος Ιερομναχος, ὁ χρηματίσας καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ Διούπατος Γεώργιος, τὴν μάχην ἀπὸ μέρους κατεπράδυναν· τέλος δὲ πάλιν ἄλλων ἐλθόντων ἀποκρισιαρίων τοῦ βασιλέως Γρηγορίου Ιερομονάχου καὶ πνευματικοῦ τοῦ χρηματίσαντος ὑστερον καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτοῦ δὴ πάλιν Γεωργίου τοῦ Διουπάτου συνεβίβασσον, ἵνα δὲ μὲν αὐθέντης μου δεσπότης καὶ Κωνσταντίνος ἀπέλθῃ καὶ ἔνι εἰς τὸν πόλιν, δὲ καὶ θεόδωρος καὶ καὶ καὶ θεόδωρος οἱ δεσπόται εἰς τὸν Μορέαν.

υλζ'.

[163] Καὶ τῇ εἰς Σεπτεμβρίου τοῦ μεσοῦ ἔτους διέτημεν ἀπὸ τῆς Πάτρας διὰ τῆς στερεᾶς εἰς τὸν Εὔριπον, μετὰ τοῦ αὐθέντους μου λέγω, καὶ ἐσέδημεν εἰς κάτεργον Βενετικὸν ἀπὸ τὸ κατεῖλον τῆς Εὔριπου, τὴν Κάρυστον ἐνῷ δὴ κατέργω ἥν καὶ διοτὲ μὲν ἐν τῇ Πάτρᾳ Καγονικὸς Μάρκος, ὅταν

υλζ'.

[164] Καὶ τῇ εἰς Σεπτεμβρίου τοῦ μεσοῦ ἔτους διέτημεν ἀπὸ τῆς Πάτρας διὰ τῆς στερεᾶς εἰς τὸν Εὔριπον, μετὰ τοῦ αὐθέντους μου λέγω, καὶ ἐσέδημεν εἰς κάτεργον Βενετικὸν ἀπὸ τὸ κατεῖλον τῆς Εὔριπου, τὴν Κάρυστον ἐνῷ δὴ κατέργω ἥν καὶ διοτὲ μὲν ἐν τῇ Πάτρᾳ Καγονικὸς Μάρκος, ὅταν

τοῦ πάππα Εὐγενίου τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου καὶ ἀποκρισάριος εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπεσώβημεν εἰς τὴν πόλιν· [176] καὶ τῇ καὶ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς καὶ Ἱωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δεσπότου καὶ Δημητρίου, καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς [177] συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετήθεισαν, ὡς μὴ ὥφελε, σύνοδον. Καὶ οὐ λέγω τοῦτο διὰ τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα· ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδίθησαν κρίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ ἀρχεῖ ἡ πατρικὴ μου διαδοχὴ τῆς πίστεως, καὶ διὰ οὐδέποτε παρὰ τινος τῶν μέρους ἐκείνου ἤκουσα διὰ τὸ ἡμῶν κακὸν, ἀλλὰ καλὸν καὶ ἀρχαῖον, καὶ τὸ ἐκείνων οὐ κακὸν, ἀλλὰ καλὸν· καὶ νὰ εἴπω, ὡς λέγουσι, καὶ αὐτὴ ἐκεῖ, καὶ νὰ μὲ παροτρύνωσιν, διὰ τοῦτο· Ἐλθεῖ καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἢς εὑρομενοῦ γάρ, εἰ καὶ ἔστιν αὐτῇ, δοῦν ἀπέρχῃ, καὶ ἡ καὶ ἀρχαῖα, καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν σὸν ὄμριν γνωστὴ καὶ διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ, ἢν εὑρομενοῦν, καὶ ἀλή ἔστιν. Ἔγω δὲ νὰ ἀκούω παρὰ μὲν τῶν, διὰ τοῦ μηδὲν εἴπω, Μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης ἀπέρχεσθε καλῶς· εἰς τὴν ἀγίαν Σοφίαν, δόπιθεν βούλεσθε· ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω διερχεσθαι διὰ τῆς ὁδοῦ, ἢν καὶ μεθ' ὄμριν πολὺν τίνα χρόνον διηρχόμην, [178] καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ' ὄμριν καὶ τῶν προγόνων μου μαρτυρουμένην. Οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἰπον ως μὴ ὥφελεν· ήθελα γάρ νὰ εἴχε γενῆν καὶ διάνωσεις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ μὲ Εἰλιπεν διὰ τῆς τῶν διφαλμῶν μου· ἀλλὰ διὰ τοῦ· "Οτι δην καὶ αὐτῇ ἡ σύνοδος δουλεία αἰτία μία μία καὶ πρώτη καὶ μεγάλη εἰς τὸ νὰ γένηται ἡ κατὰ τῆς πόλεως τῶν ἀτεβῶν ἔφροδος καὶ ἀπὸ ταύτην πάλιν ἡ πολιορκία καὶ ἡ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τόσαύτη συμφορὰ ἡμῶν· καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς τὴν αὐτοαλήθειαν προβλομένου μου μαρτυρίαν. Εἶπεν δὲ δοϊδίμος βασιλεὺς πρὸς τὸν οὐλὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα καὶ Ἱωάννην

ἀδυνάτου ὅντες σχεδὸν, φοβοῦμαι μὴ καὶ χειρον σχίσμα γένηται· καὶ ίδού ἀπεσκεπάσθημεν εἰς τοὺς ἀπεῖτες. Τοῦ δὲ βασιλέως, ὡς ἔδοξε, μὴ δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πατέρος αὐτοῦ, μηδὲν εἰπών ἀναστὰς ἀπῆλθε· καὶ μικρὸν σύνυνος γεγονὼς δι μακαρίτης καὶ ἀοδίμος πατήρ αὐτοῦ ἐμβλέψας πρός με ὅριζε· 'Ο βασιλεὺς, δι υἱός μου, ἔνι μὲν ἀρμοδίως βασιλεῖ, οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ. Βλέπει γάρ καὶ φονεὺς μεγάλα, καὶ τοιαῦτα οὐκ οἱ καιροὶ ἔγρηζον (ἐπὶ) τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν· ἀμὴ σήμερον, ὡσάν παρακολουθοῦσιν εἰς ἡμᾶς· τὰ πράγματα, οὐ βασιλέα θέλει ἡ ἡμῶν ἄρχη, δλ' οἰκονόμον· καὶ φοβοῦμαι, μήποτε ἐκ τῶν ἐνθυμημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμὸς τοῦ ἀσπητίου τούτου· προεῖδον γάρ καὶ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτοῦ, καὶ τὰς ἑδηζὰς κατορθῶσαι μὲν τὸν Μουσταφάν, καὶ εἰδον καὶ τὰ τέλη τῶν κατορθωμάτων, εἰς τὸν κινδύνον μᾶς ἔφερον, ἔτερον βεβαιοῦν τὴν ποτὲ βουλὴν τοῦ ἀοδίμου πατέρος αὐτοῦ. 'Ος ἐστάθη, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον, ἐστάλη εἰς τὸν ἀμηρᾶν ἀποκριτιάρχης Ἀνδρόνικος Ὁιαγρος, δηλῶσαι τούτο πρὸς ἐκείνον ὡς τάχα φίλον καὶ ἀδελφόν· κακεῖνος ἀπελογήσατο, [180] διτε Οὐδέν μοι φαίνεται· καὶ δὲν γάρ νὰ κοπιᾶσῃ τοσοῦτον καὶ νὰ ἔξοδιάσῃ· καὶ τι νὰ κερδίσῃ; 'Ιδού ἐγώ, καὶ ἐάν ἐχῃ χρείαν καὶ ἀσπρων δι' ἔξοδον καὶ εἰσόδημα καὶ ἀλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἔτοιμός εἰμι νὰ τὸν θεραπεύσω. Καὶ γένετο πολὺς λόγος καὶ βουλὴ, πότερον νὰ γένηται τὸ τοῦ ἀμηρᾶ, ή νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν σύνοδον· καὶ ἐγένετο, διπερ ἥθελεν δι βασιλεὺς, ή μᾶλλον ἡ κακὴ τύχη. Ἐξελθόντος οὖν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομένου ἐδουλεύσατο δι ἀμηρᾶς διτε δι νὰ ποιήσῃ μάχην εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ πέμψῃ φωσάτον κατ' αὐτῆς· οὐ τοσοῦτον, διτε νὰ ἐπάρῃ αὐτὴν, δισον ἵνα ποιήσῃ τὸν βασιλέα νὰ ἐπιτρέψῃ. Καὶ τοῦτο ἐδεναιώθη καὶ ἐστάθη παρὰ πάντων τῶν αὐτοῦ ἀνευ μόνου τοῦ Χαΐλ παστα, διτις ἀντέστη λέγων, διτε Μᾶλλον μὲν οὖν αἰτιον θέλει ἥσθεν, ἐάν ποιήσῃς μάχην τὴν πόλιν, ἵνα δι βασιλεὺς εἰπῇ τοὺς Φράγκους ἀπὸ ἀνάγκης, διτε, 'Απερ λάγετε, στέργω τα· καὶ ίδου ἐγένετο διπερ ἐφοδούμεθα· ἀμὴ ἀφεις τὸ καὶ ίδη τὸ τι θέλει πράξειν καὶ εἰ μὲν δμονοήσουν, σὺ ἀγάπην ἔχεις μετ' ἐκείνων καὶ δρκους εἰς τὸ ἔμπροσθεν πάλιν, ὡς ἀν βλέπῃς, θέλεις πράττειν· εἰ δὲ μᾶλλον οὐδὲν δμονοήσουν, τότε μᾶλλον ἐξένη δι λογισμὸς, καὶ μὲν πλέον θάρρος ποιησον τὸ θέλεις. Καὶ αὐτῇ ἡ βουλὴ τὸν μὲν ἀμηρᾶν τοῦ σκοποῦ ἐκάλυσεν· πρὸς δὲ ταῦ Χαΐλ παστα τὴν βουλὴν αὐτοῖς τοῦ καιροῦ μαθεῖν ἡμᾶς ἀλλα τῶν δλλων, [181] δι αὐθέντης μου δεσπότης· καὶ οἱ ἀρχοντες ἐξώρθωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ (πρὸς) τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν· καὶ λογισμὸς καὶ τρικυμία τοῖς ἐν τῇ πόλει περιέπεσεν διτε πλειστη, ὡς οὖν πάλιν ἐμάθομεν τὴν ισχύσασαν· βουλὴν τοῦ Χαΐλ παστα· καὶ ίδου ἐκμαρτυρία τοῦ ὡς μὴ ὥφελε γενέσθαι τὴν σύνοδον· ἀφίμει γάρ τὰ δλλα δι παρηκολούθηταν ἀπὸ τούτου. [191] Τοῦ δὲ αὐτοῦ μετ' ἔτους τῇ καὶ τοῦ Ιαννουαρίου μηνὸς εὐλόγη- θην ἐγώ Ἐλένην, τὴν θυγατέραν τοῦ ἐπὶ Κανι-

B C D

Α κλείου Ἀλεξίου Παλαιολόγου τοῦ Τζαμπλάχωνος. οὐδὲν.
Καὶ Μαῖου α' τοῦ μὲν ἔτους ἐγεννήθη μοι υἱὸς Ἰωάννης, δυ καὶ βασιλεὺς δι αὐθέντης μου καὶ Κωνσταντίνος ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, δι καὶ πρὸ τοῦ ἡμέρας στεφανώσας.

υμ'.

Καὶ Δεκεμβρίου ιερὸν μὲν ἔτους ἀπέθανεν ἡ δέσποινα κυρὶ Μαρία, ἡ ἀπὸ τῆς Τραπεζούντος· καὶ τῇ α' Ιανουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανεν ἡ δέσποινα κυρὶ Εύγενεια ἡ τοῦ Γατελιούτη θυγάτηρ, αὶ καὶ ἐπάφησαν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, καὶ σφραδόδυ, εἰπερ ποτὲ, κειμῶντος τότε γενομένου· καὶ τῇ ιερὸν μηνὸς τοῦ αὐτοῦ Ιανουαρίου μηνὸς ἀπέθανεν ἡ βασιλίσσα κυρὶ (Ζωή) καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῆς κυρᾶς Μάρθας μονῇ. [192] καὶ τὸν Φευρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς συνδόου δι τε βασιλεὺς καὶ δι δεσπότης καὶ οἱ ἀπέλθόντες ἄλλοι, τοῦ πατριάρχου καὶ μόνον καὶ τοῦ καλοῦ Σαρδέων (μητροπολίτου) κάκμοι πλειστα φίλων ἐκείσεν τελευτησάντων, τούτου μὲν εἰς τὴν Φερραρίαν, τοῦ δὲ πατριάρχου ἐν Φλωρεντίᾳ δι τετραρχον. Καὶ τῇ καὶ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῇ λαμπρῷ Κυριακῇ ἐγεννήθη μοι δι δεύτερος υἱὸς Ἀλέξιος, δες καὶ ἐπέζησεν ἡμέρας καὶ μόνον λ'· καὶ τὸ ξαρ τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἐγεγόνει καὶ πατριάρχης δι πρότερου Κυζίκου καὶ Μητροφάνης.

υμά·

Καὶ τῇ ιερὸν Δεκεμβρίου τοῦ μετ' ἔτους δρισθεὶς ἀπῆλθον εἰς τὴν νῆσον Λέσβον, καὶ κατέστησα τὴν συμπενθέριον, καὶ ἐποίησα καὶ μνηστείαν γάρου μετὰ κυρᾶς Αἰκατερήνης τῆς θυγατρός. [193] αὐθεντής τῆς Μιτιλήνης καὶ τῶν ἐξης καὶ Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούτη. Καὶ τῇ ιερὸν Απριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῇ λαμπρῷ πάλιν Κυριακῇ ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ ἡ Θάμαρ· καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ λειτὼν τὴν αὐτοῦ θυγατέραν Ἀστανίναν τὴν Θεοδώραν Παύλος δι Ασάνης, ἔψυγεν ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Μεσημβρίαν· καὶ δέδωκεν αὐτὴν εἰς νόμιμον γυναῖκα τῷ δεσπότῃ καὶ Δημητρίῳ· καὶ τῇ καὶ τοῦ Ιουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μιτιλήνην μετὰ κατέργων βασιλικῶν, καὶ εὐλογήθη δι αὐθέντης μου δηλονότι τὴν ρήθεισαν κυρᾶν Αἰκατερήνην, τὴν Γατελιούτην, καπετανίου δυτοῦ εἰς τὰ κάτεργα τοῦ μετὰ ταῦτα γεγονότος μεγάλου δουκὸς Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ.

υμβ'.
Καὶ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ νέου καταλείφας ἐκείσεν εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα τὴν βασιλισσεσν καὶ γυνὴν αὐτοῦ, δι αὐθέντης μου δηλονότι, διθέμεν εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τῶν αὐτῶν κατέργων καὶ τῇ Μιτιλήνης ἐτέρου ένος· [194] καὶ τῇ καὶ Οκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, δρισθεὶς διέβην ἐγώ εἰς τὸν ἀμπράν καὶ τὸν βασιλέα ἀποκριτάριος, ἔχοντος μου καὶ ἀπόχρυφον μυστήριον, διτε, ἐάν ἐνδύσῃ τούτο καὶ δι βασιλεὺς, νά ἀπέλθω εἰς τὸν δεσπότην καὶ Δημητρίον δινω εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ δώσω πρὸς ἐκείνον διπαντα τὸν τόπον, δι τοῦ αὐθέντης μου εἰς τὸν Μορέαν εἶχεν· αὐτὸς δὲ πάλιν ἐλθὼν εἰς τὴν πόλιν

Ἔχη τὴν Σηλυμερίαν καὶ τὸν πρώην τόπον αὐτοῦ τὴν Μεσημερίαν καὶ τὰ δόλλα ἔως τῶν Δέρκιων (διὸ τὸ) καὶ εἰς ἀπίδιν εἶναις τῆς βασιλείας, ὡς ἡγάπα ὁ βασιλεὺς, ἔκειται εὐρισκόμενον δὲ δὴ καλῶς ἀποδεξάμενος διθυσιλεὺς, τὸν Ἰαννουάριον μῆνα εἰς τὴν Μεσημερίαν πρὸς τὸν δεσπότην κύρῳ Δημήτριον ἀπῆλθον· ἐκεῖνος δὲ ἐνεργῶν τὰ κατὰ τῆς πόλεως μᾶλλον τὰ κατ' ἔκεινος ἀπέπεμψε με διπράκτον· ἐνῷ μηνὶ καὶ ἐν ἀποπληγῇ δεινῇ περιπεσών Παῦλος δὲ Ἀστάντης ἐναπέψυξεν· ἐμοῦ δὲ ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν πόλιν, καὶ προσμένοντος ἐρισμῷ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι εἰς τὸν αὐθέντην μου, τῇχῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς, ἐπηγάλλησε μετὰ Τούρκων καὶ ἀπέκλεισε καὶ ἐφθείρε τὰ τῆς πόλεως δεσπότης κύρῳ Δημήτριος, ἐνῷ δὴ μηνὶ καὶ ἡμέρᾳ ἐγεννήθη αὐτῷ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ· καὶ τὸν Ἰουλίου μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἑτούς [195], ἐρχομένου τοῦ αὐθέντης μου καὶ δεσπότου κύρῳ Κωνσταντίνου εἰς βοηθείαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Μιτιλήνης διελθόντος; καὶ λαθεῖντος καὶ τὴν αὐτοῦ γυναίκα τὴν βασιλίσσαν, εἰς τὴν Αἴγαυον ἥλθε· καὶ εὐρεθέντος ἐκεῖσε ἐπολεμήθη εἰς τὸν Κότζηνον ἡμέρας πολλὰς ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων· ἀπελθόντος δὲ διπράκτου τοῦ στόλου βοηθείᾳ Θεού δὲ βασιλίσσα ἀπὸ τῆς περιστάσεως, ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα, τὸν Αἴγαυον τοῦ αὐτοῦ ἑτούς εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ αὐτοῦ νησίου τῆς Αἴγαυον ἀπέθανε καὶ ἐτάφη.

υμγ'.

Καὶ τῇ δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ να' ἑτούς ἐγεννήθη μοι δὲ ἕτερος υἱὸς Ἀλέξιος· καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἥλθεν εἰς τὴν πόλιν δεσπότης· καὶ αὐθέντης μου κύρῳ Κωνσταντίνος· καὶ τῇ α' Μαρτίου ἐλασσεν ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν Σηλυμερίαν, καὶ ἀπέστειλεν ἐμὲ ἐκεῖσεν εἰς κεφαλὴν, ἵνα καὶ ἀπὸ τὸν ἀμηρᾶν καὶ τὸν δεσπότην κύρῳ Δημήτριον καὶ αὐτὸν δὴ τὸν δεσδωκότα βασιλέα προτάξεις φυλάττεω. Καὶ τὸν Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἑτούς; ἥλθεν εἰς τὴν πόλιν Φραγκόπουλος δὲ πρωτοστράτωρ· καὶ δρισθεὶς κάγω ἀπὸ τὴν Σηλυμερίαν εἰς τὴν πόλιν ἥλθον· καὶ συμφωνήσαι γεγνασιν, διτὶ δὲ μὲν δεσπότης καὶ αὐθέντης μου εἰς τὸν Μορέαν ἀπέλθη καὶ τὸν τόπον πάντων τοῦ δεσπότου κύρῳ Θεοδώρου λάβη, ἔκεινος δὲ εἰς τὴν πόλιν Ἐλού, καὶ τὴν Σηλυμερίαν λάβη, δὲ δὴ καὶ ἐγένετο.

υμδ'.

[196] Καὶ τῇ εἰς Ὁκτωβρίου τοῦ νβ' ἑτούς μετὰ καραβίου ἐξελθόντος ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ αὐθέντης μου καὶ δεσπότου, καὶ ἀπελθόντος εἰς τὸν Μορέαν, καὶ πάλιν μετὰ αὐτοῦ δὴ τοῦ καραβίου δεσπότης κύρῳ Θεοδωρος τὸν Δεκέμβριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἑτούς εἰς τὴν πόλιν ἀπέσωσε. Καὶ τὸν Μάρτιον παρέδιυκα ἐγὼ πρὸς αὐτὸν τὴν Σηλυμερίαν, καὶ ἐμβάντος μου εἰς τὴν καράβιον τοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην Ὑαλινά· Ἀντινίου εἰς τὴν τοῦ Εύριπου Κάρυστον ἐπαφῆκε με· καὶ τῇ τοῦ Ἰουνίου διὰ τῆς στερεᾶς ὁδοῦ εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἐφθασα, παῦλα τοῦ δεσπότου κυροῦ Θεοδώρου ζητοῦντος με καὶ πικρτρύνοντος, ἵνα καὶ τὴν Σηλυμερίαν ἔχω καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὑποχειρίων εὑρίσκωμαι. Διερχόμενος δὲ εὗρογε καὶ τὸ Ἐξαμ-

λιον κτισθὲν παρὰ τοῦ αὐθέντης μου καὶ δεσπότου τῷ παρελθόντι καιρῷ τοῦ ξαρος. Φθάσαντος μου οὖν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν, μετὰ τινας ἡμέρας ὀλίγας, τοῦ καρδηναλίου καὶ βιζεκαγχελλαρίου καὶ λεγάτου καθολικοῦ τοῦ πάπα ἀπερχομένου μετὰ πολλῶν κατέργων εἰς τὴν πόλιν διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀσεδῶν τοῦ φῆγδος τῆς Οὐγγαρίας ἐξέλευσιν, [197] ἐστάλην καὶ ἐγὼ πάλιν ἀποκρισιάριος πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ αὐτὸν δὴ τὸν δῆγαν. ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς τὸν λεγάτον καὶ πρὸς τὸν καπετάνιον Ἀλαβίσιον Λορδᾶν δι' ἀναγκαῖας δουλείας πρὸς οὓς προσώπια τὰ πράγματα· καὶ διερχομένου μου τὴν Κόρινθον τῇ λ' τοῦ Αὐγούστου, ἵνα εἰς τὸν Εβριπόν τὰ κάτεργα τῆς ἀρμάτας φύάσω, εύρον θαπτίμενον τὸν καλὸν κάγαθὸν Κυρίνθου Μάρκον, δις καὶ ἐν τῇ αὐλῇ ἡμῶν ἐγεννήθη καὶ μεθ' ἡμῶν ἀνετράψῃ καὶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς μητριαῖς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος μεγάλας θεραπείας παρὰ τῶν γεννητόρων μου εὑρίσκεν· ἐκεῖ ἀναγκασθεὶς ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ ἐφυγεν ἀπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν τὸν Σενθοπούλων μονὴν ἀπῆλθε· καὶ τοιούτος χρήσιμος ἀπεκατεστάθη.

υμε'.

Φθάσας οὖν ἐγὼ εἰς τὸν Εβριπόν, τὰ δὲ κάτεργα οὐ φύάσαις, δι' ἀλλου πλευσίμου εἰς τὴν Αἴγαυον ἀπεσώθην, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ιγ' ἑτούς· τῷ δὲ φύτῷ μηνὶ τα' δὲ φῆξ τῆς Οὐγγαρίας ἐσκοτώθη παρὰ τὸν ἀμηρᾶν εἰς τὴν Βίρωναν [200] καὶ τῇ ιε' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐγεγνήνει παγκόσμιος καύσων καὶ δξιος μηήμης, ἐνῷ δὴ θέρει καὶ δὲ πνευματικές κύρῳ Γρηγόριος πατριάρχης ἐγεγόνει· καὶ τῇ εἰ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτούς ἐγεννήθη μοι υἱὸς Ἀνδρόνικος, δες ἐξηντος ἡμέρας καὶ μένον δικτώ.

υμζ'.

Καὶ τῷ νδ' ἑτει, δεκεμβρίῳ μηνὶ πρὸς τέλει, ἀλθόντος μου εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τῆς πραγματείας Βενετικῶν κατέργων.

υμζ'.

Σεπτεμβρίου αὐτοῦ νε' ἑτούς εὐεργετήθην τὸ κεφαλατίκιον τοῦ Μυζηθρᾶ, μετὰ καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν, ἥγουν Κυαλᾶ, Ἐβραΐκῆς Τρύπης, Τζεραμίου, Παγκότων καὶ Σκλαδοχωρίου, καὶ μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, ὡς οὐκ εἶχεν ἄλλος τις οὐτως πώποτε τὸ τοῦ Μυζηθρᾶ κεφαλατίκιον· ὥρισέ μοι δὲ καὶ τούτο, δτε· Ἐγὼ δέδωκα σοι τὸν Μυζηθρᾶν εἰς κεφαλατίκιον καὶ διὰ τὴν στήν καλὴν δουλοσύνην καὶ τὴν ἐμήν πρὸς σὲ ἀναδοχήν καὶ ἀγάπην, καὶ δτε θέλω νὰ ἔνι καὶ τοῦτο ἔν, ὡς ή Κόρινθος καὶ ή Πάτρα· ὃν τὴν μὲν ἔχεισι Καντακουζηνός Πιάνανης, τῇ δὲ Ἀλέξιος δὲ Λάσκαρις· καὶ γίνωσκε δτε· ἕτερον μεσάζοντα οὐδὲν θέλω ποιήσειν πάρεξ αὐτὸν δὴ τὸν Εύδαιμονοιωάννην δην ἔχω· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα θέλω εὐρίσκεσθεν δει· [201] ἀμή θέλω διερχεσθεν τὸν τόπον μου διὰ πολλὰ ὠφέλιμα· καὶ δτε εὐρίσκωμαι εἰς τὴν Κόρινθον, θέλω πράττειν τὰς ἐμάς δουλείας καὶ τὰς τοῦ τόπου ἐκείνου μετὰ τὸν Καντακουζηνόν καὶ τὸν Εύδαιμονοιωάννου· δταν δὲ εἰς τὴν Πάτραν ἀπέλθω πάλιν μὲ τὸν Λάσ-

νηριν καὶ τὸν Εὔδαιμονωάννην καταλιμπάνων τὸν Λευκανούζην δειπνόν την ἀντίθετην εἰς τὴν λαχήν αὐτοῦ, σταν δέ εἰμι ἐνταῦθα μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὔδαιμονούλαννου καὶ ἄλλων, διτοι, σταν σὺν Θεῷ ἔχω καὶ γυναικαν, διὸ σοῦ θέλω ἔξειν αὐτήν, ἐνταῦθα τὸν πίλεονα γρόνον θέλω διαβιδάσειν, καὶ θέλεις ἥσθεν καὶ σὺ δὲ πλέον γνώριμος αὐτῆς εἰς τὰ τῆς θεραπείας αὐτῆς. Νῦν δὲ γὰρ μὲν ἀπέρχομαι πρὸς οἰκοδομήν καλλίνεα τοῦ Ἑξαμιλίου· σὺ δὲ ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἀρχεῖ καλῶς; τὴν ἀρχήν μου, καὶ παῦσον τὰς ἀδικίας καὶ τὰς πολλὰς ἀρχὰς τῶν ἐνταῦθα εὑρισκομένων, καὶ ποιησον πάντας τοὺς ἐνταῦθα θνάτους σὲ μόνον ἔχωσιν ἀρχήν, ὡς ἐμὲ μόνον αὐθέντην. Προσκυνήσαντος μου σὺν αὐτῷ καὶ εὐχαριστήσαντος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἃγιανόλιον τῇ ή τοῦ αὐτοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς; [202]. Τὸν δὲ Ὁκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἀπὸ τῆς Γλαρέντζας τὴν θυγάτηρον κυροῦ Θωμᾶδη τοῦ δεσπότου κυρά 'Ελένη, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον τὸν οὐδὲ κυροῦ Γεωργίου θυγατρα λάθη, ὅπερ καὶ ἔγαντο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Λάζαρον διβασίλευς καὶ τὸν Ιωάννην διὰ τοῦ Φιλανθρώπινου Γεωργίου τετίμηκε. Τῇ δὲ καὶ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἀπέλθεν δὲ ἀμφὶράς κατὰ τοῦ Ἑξαμιλίου, καὶ τῇ ί' τοῦ Δεκεμβρίου ἀπῆρεν αὐτὸν καὶ τὸ ἔχαλασε· [203] καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ καὶ ἔω; τὴν Πάτραν, τὴν χώραν καὶ μονὴν ἀπῆρε καὶ κατέκαυσε καὶ ἤφαντε. Καὶ τὸν Αἴγιοντον τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἀπέλθεν δὲ ἀμφὶράς κατὰ τὸν Ἑξαμιλίου, καὶ τῇ ι' τοῦ Δεκεμβρίου ἀπῆρεν αὐτὸν καὶ τὸ ἔχαλασε· [204] καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ καὶ ἔω; τὴν Πάτραν, τὴν χώραν καὶ μονὴν ἀπῆρε καὶ κατέκαυσε καὶ ἤφαντε. Καὶ τὸν Αἴγιοντον τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἀπέλθεν δὲ τῆς πόλεων, καὶ δι' ἄλλας μὲν δουλείας καὶ διὰ τὴν Τραπεζούνταν καὶ τὴν Γοτθίαν συνοικεσίου διὰ τοῦ αὐθέντος μου δουλείαν· ἐπειδὸν προσυνίτυχον ἀπ' ἔκειθεν· εἰς δὲ μέρη καὶ ιερομόναχον τὸν ὑπερον χρηματίσαντα καὶ μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ ἀνθρώπους μου ἑστείλα καὶ ἔγραψε.

υμῷ.

Καὶ προτιμένοντός μου ἐκεῖ τὸν Ἰούνιον τοῦ νέου ἑτοιμασθεὶς ὑπὸ λοιμώδους νοτίηματος εἰς τὴν Σηλιγμαρίαν δὲ σπότης καὶ τὸν Θεόδωρος, καὶ φέροντες αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν Ἐθαφαν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ· καὶ τῇ ιγ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἀπέθανεν ἐμοὶ διὰ τὸν Ἀλέξιος, ζῆσας χρόνους εἰς καὶ μῆνας ταῦτα· οὐδὲ θάνατος καὶ σφόδρα μου καθῆψατο, οὐκ εἰδότος μου τοῦ ἀθλοῦ τὰ μέλλοντά μοι συμβῆσειαι λυπηρότερα.

υμῷ.

Καὶ τῇ λα' τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ νέου ἑτοιμασθεὶς καὶ διὰ τὸν θασίλευς καὶ τὸν Ιωάννην χρόνων ὑπάρχων νέον καὶ μῆνων ι' καὶ ἡμερῶν ιε'· καὶ ἐτάφη τῇ λα' Νοεμβρίου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας χρόνους καὶ μῆνας γ', καὶ ἡμέρας ιε'· [205] καὶ τῇ ιγ' τοῦ αὐτοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἤλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ καραβίου δὲ σπότης καὶ τὸν Θωμᾶδην, οὐκ εἰδὼν τὸν θάνατον τὸν θασίλευς, ἀλλὰ περὶ τὴν Καλλίπολιν διερχόμενος ἀκούσας αὐτὸν· ἐκεῖνου δὲ ἐλθόντος ἔπαιναν πολλῷ πλέον, ὅπερ δὲ σπότης καὶ τὸν Αἴγιοντος διημήτερος ή μᾶλλον οἱ αὐτοῦ σφετεριζόμενοι ἐνεργοῦσαν, ἵνα βασιλεύσῃ, τὸν οὐρχὸν καὶ δεσπότην καὶ πορφυρογένεντον πάρκη τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν ἀξιόνην διενεσθεῖαι,

ζῶντας τὸν πρώτου καὶ τοιούτου ἀδελφοῦ καὶ τῷ ἐπὶ πάσιν ἀγαθοῖς πρωτεύοντος· ἀνευ τοῦ δυστυχῆς εἶναι, δῆμος τὸ πρέπον καὶ δίκαιον Ισχύεσαν δρισμῷ τῆς ἀγίας δεσποτίνης καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς τῶν δεσπότῶν καὶ ἀρχόντων βουλῆς καὶ γνώμης, [205] τῇ δὲ τοῦ Δεκεμβρίου, ἀπῆλθον ἐγώ ἀποκρισιάριος εἰς τὸν ἀμηρᾶν, διτοι καὶ αὐτή ἡ μητρηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ πόλει σχεδὸν πάντων τὸν κύριον Κωνσταντίνον εἰς βασιλέα κρίνουσι, καὶ νὰ ἐπιστατεῖται τοῦτο κάκεινος δῆ διὰ μηρᾶς, διπερ καὶ ἔστερξε καὶ ἀπεδέξατο, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων κάμη ἀπέπεμψε. Τὰς αὐτὰς δὲ ἡμέρας καὶ ἀρχοντες ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸν Μορέαν ἐστάλησαν Ἀλέξιος Φιλανθρώπινος διάπολας, δις ἐστάλη εἰς τὴν πόλιν πάρκη τοῦ αὐθέντος ἅμιλῶν μετὰ τοῦ δεσπότου κυροῦ Θωμᾶδη διὰ τῶν δουλειῶν αὐτοῦ δῆ τοῦ δεσπότου εἰς τὸν βασιλέα καὶ αὐτὸς ἀπιμεληθῆναι, καὶ Μανουήλ Παλαιολόγος διάπολας τῇ ιγ' τοῦ Ιανουαρίου τὸν δεσπότην κύριον Κωνσταντίνον. Καὶ τῇ ιγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς; τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἤλθε καὶ εἰς τὴν πόλιν μετὰ καραβίου Καταλανικοῦ καὶ πάρκη πάντων ἀπασίως ἰδέχθη· καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει, ἐν μηνὶ Αὐγούστου [206] ἐξῆλθεν δὲ σπότης διπορφυρογένεντος τιμηθεῖς καὶ τὸν Θωμᾶδην εἰς τὸν Μορέαν.

υπ'.

Καὶ τῇ λα' Σεπτεμβρίου τοῦ ντούτου ἑτοιμασθεὶς καὶ διὰ σπότης καὶ πορφυρογένεντος καὶ τὸν Αἴγιοντος, καὶ ἀπῆλθε κάκεινος εἰς τὴν πόλιν συμβιβασθεῖτων ἐμπροσθεῖν τῆς κυρίας καὶ ἀγίας μητρὸς αὐτῶν καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ καὶ ἅμιλῶν τῶν ἐγκρήτων ἀρχόντων καὶ δρκούς πεποιηθέων, οὓς καὶ κακῆς ἐστερξαν καὶ κακῶς ἀπέλασθον, ὡς εἰδόντων κάγω, εἰ καὶ πῶς πρὸς ἀλλήλους διετίθεσαν, οὐτε τῶν ἀναγκαίων διηγείσθαι, οἵτε ἐν τῇ πόλει εδρισκήμην, ἵνα καλῶς αὐτὴν ἐπιταμαιεῖ· τῇ γάρ ιδίᾳ τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεὶς ἐξῆλθεν εἰς τὸν τῆς Ἰθηρίας Μέπεν, ἵγουν βασιλέα καὶ τὸν Γεωργίου, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζούντος καὶ τὸν Ιωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων καὶ παρασκευῆς διτοι πολλῆς καὶ καλῆς ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ λεοντίων καὶ τεχνιτῶν κρετούντων καὶ δργανον·

διὸ καὶ ἤκουον δινομα μὲν αὐτὸν, τί δέ ἐστιν, οὐκ εἰδόντων, καὶ ἐπειθεύοντας διεῖν καὶ ἀκοῦσαι οἱ Ιθηρεῖς· καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν περάτων αὐτῆς δῆ τῆς Ἰθηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ· ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπενθερίαν, διποι δρα με φανῆ ἐκ τῶν δύο γενῶν· ἐδέησεν οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιον μου πλέον δηλώσω τῷ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἁνατεία, καὶ πάλιν ὡς ἀν δρίη, καὶ ἐστείλα γραφές μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν διλλους δι αὐθέντης μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενος περὶ τὴν Ἀμιστὸν ἐνυπάγγελσαν. Καὶ έως οὐ νά μάθη τοῦτο δι αὐθέντης μου δι βασιλέως νά στείλη ἀλλους διειδίσασα εἰς τὰ μέρη ἐκείνα χρόνου; β' παρὰ ἡμέρας λ'. Εὐρισκομένου μου οὐν ἐκείσει τῇ καὶ τὸν Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἑτοιμασθεῖαι,

[210] τέθηκεν ἡ ἐν μακαρίῃ τῇ λήξις γενομένη ἀπελθὼν περὶ τὸ Σαμαχὶν ἔκροσσες καὶ ἐστείλει ἀοἰδίμος καὶ ἄγια δέσποινα, ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα ὑπομονὴ μοναχῆ, καὶ ἑάφη, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ηαντοκρίτορος πλησίον τοῦ μακαρίου καὶ ἀοἰδίμου βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς.

υνα'.

Καὶ τὸν Φευρουσάριον τοῦ νθ' ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀνηρδός ὁ Μουράτης· καὶ τοῦτο οὐκ ἀκούσαντος μου εἰς τὴν Ἰθηρίαν, ὃς ἤλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, λέγει μοι ὁ βασιλεὺς· Ἀρχον ἀποκρισάρι, [211] νὰ σὲ εἴπω μὲν καλὰ μαντάτα, μόνον νὰ μᾶ; δώσῃς τὰ συγχαρίκια· καὶ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπών· Νὰ ποιήσῃ ὁ Θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅποι πᾶς τρόπος εὐεργετεῖς ἡμῖν, καὶ θέλεις εὐεργετήσειν καὶ νῦν τὰ καλὰ μαντάτα. Ἄμη ἡμεῖς τί ἀξιοῦμεν νὰ ἀποδῶσωμεν τῇ βασιλείᾳ σου; Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀνηρδός, καὶ διὰ ἐγένετο καὶ ὁ ίδιος αὐτὸῦ αὐθέντης, καὶ δέδωκε πολλὰ τὸν βασιλέα καὶ ἕστερον, ἵνα ξῆῃ καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν μετὰ τοῦ πατρός του είχε τὴν διασπήτιον ἐκεῖνο. Καὶ ἀκούσας τοῦτο ἐγενόμην δύφωνος καὶ οὕτως ἀδύνηθεις, ὥστερ πάντα μὲν ἐλεγεν θάνατον τῶν ἐμῶν φιλάτων· καὶ μέχρι τινὸς κατηφάσας λέγω· Δέσποτά μου, τοῦτο οὐ χαρίεν μαντάτου, ἀλλὰ καὶ δύνηρον λίαν. Καὶ λέγει· Πῶς, καλέ; Καὶ εἶπον· Διότι ἐκεῖνος ἦν γέρων καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεπειράθη αὐτῷ, καὶ πλέον οὐδὲν ἔθελεν, μόνον τὴν ἀγάπην καὶ ειρήνην ἄμη οὗτος, ὅποι ἐγένετο νῦν αὐθέντης, ἔνι νέος καὶ παιδιόθεν ἐκθρός τῶν Χριστιανῶν, νὰ ὑδρίξῃ καὶ νὰ ἐπαπειλήται, διὰ τοῦτο ποιήσειν τὰ καὶ τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ ἡ πόλις, εἰπερ ἀλλοτε, ἔνι ἀπὸ τὴν αὐθέντειαν τοῦ αὐθέντος μου τοῦ βασιλέως τοῦ γαμβροῦ ἡ πορημένη, [212] καὶ χρέος εἰς τὰ εἰσοδήματα ἐκείνης πολὺ, καὶ ἀπορίᾳ εἰς πάντα· καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς νέος; αὐθέντης καὶ θέλεις καὶ ρόν εἰρηνικὸν νὰ ἔξοχον μήση τὰ ἐκείνης, καὶ ἀν παραχωρήσῃ ὁ Θεός;· νὰ νικήῃ ἀπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ κακίας καὶ νὰ δρμήσῃ κατὰ τῆς πόλεως, οὐκ οἶδα, τί νὰ γένηται. Νὰ, ἀν εἴχεν εὐδοκήσειν ὁ Θεός, νὰ ἀπέθηκεν οὗτος ὁ ίδιος αὐτοῦ, ίδιον εὑρρέσσυνο; κατὰ δὲ λήψιαν ἄγγελικαν ἐπει δὲλον οὐκ είχε, καὶ ἀπὸ τῆς λύπης ἥθελε γενῆν καὶ ἀσθενέστερος καὶ δλιγχορονιώτερος, καὶ μέσον τούτου ἥθελεν ἀναρρωθῆναι· καὶ τὸ διασπήτιον ἐκεῖνο· καὶ ἀποθανόντος ἐκείνου ἥθελεν ὑπάγειν εἰς προβληματινούς· καὶ λέγει μοι· Σὺ ήσαι καὶ τῶν φρονίμων καὶ τῶν πρώτων ἀρχόντων τοῦ διασπήτου ἐκείνου, καὶ θέλεις γινώσκειν [213] καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα καλλίω· δῆμος ὁ Θεός δυντός ἔνι, νὰ τὸ ποιήσῃ διὰ καλόν. Καὶ εἶπον· Οὐτως; ἔνι ὡς ὀργίζεις· καὶ ἀπέμεινεν εἰς ἐκεῖνον· Ἐγὼ δὲ ὡς ἥκουσα τούτο, καὶ διὰ τὴν γυνήν τοῦ ἀμηρδός, ἡ θυγάτηρ δεσπότου Σερβίας, ἐντίμιως καὶ καλῶς ἐπανέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῆς· ἐπει δὲ γάρ εμείλον μεῖναι εἰς τὴν Τραπεζοῦντα διὰ αἵτια πολλά· πλεύσιμον δὲ (εἵρων) ἀπερχόμενον εἰς τὴν πόλιν, ἐστελλον καὶ ἀλογα καὶ παιδία δύο, ἄτινα δ βασιλεὺς Ἰθηρίας;

μοι χάριν, καὶ δῆλα τινά. δὲ καὶ ἔχαρισθημεν καὶ ἐκτησάμεθα ἀλλοτρόπως· καθίσας ἔγραψα πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα, δισα καὶ εἰς τὴν Ἰθηρίαν ἐπραξα, καὶ δισα εἰς τὴν Τραπεζοῦνταν ὑποπτεύω διτι μελλω πράξειν, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔκειτε προσμονῆς· ἔγραψα δὲ καὶ ἐτέραν ἀναφορὰν, περὶ ὃν μελλω δηλώσειν· καὶ δισας τὰς γραψὲς δὲν τῶν σὺν ἐμοὶ ἀρχοντοπούλων ἐστειλα αὐτὴν παραγγελλας, διτι· Τὴν μὲν μίαν δισα τῷ αὐθέντῃ ἡμῶν βασιλεῖ, ὡσάν προσκυνήσῃς αὐτῷ, καὶ δισα στόματος πάντας καθ' ἡμᾶς ἀνάφερε· ἐπειτα τὴν αὐτὸν δισα τὴν ἔτεραν· Ἐγράψα δὲ οὐτως· Ἐγώ ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρδού φύλατας ἐνταῦθα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα [214] παρὰ τὸν βασιλέως· ἔμαθον οὖν καὶ τῆς ἔκαδελφης αὐτοῦ τῆς ἀμηρδούς σπουδαστροφῆν εἰς τὴν πατρίδας καὶ τοὺς γονεῖς αὐτῆς· λοιπὸν συλλογισάμενος, φανεταὶ μοι καλλίον καὶ ὡρδεῖμον εἰς πολλὰ τὸ ἀκεῖσες αὐτὸν νὰ εὔρῃς τὰ τὰ πράξης πυρὸν ἀπὸ τὰ ἐνταῦθα· τέσσαρα γέρ καὶ μόνον εὐρίσκων τὰ προσιστάμενα· τὸ ἔλαττον τοῦ γένους, τὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν συγγένειαν, τὸ διτι είχεν διάδρομο (Τοῦρκον) καὶ τέταρτον διτι· ἔνι γρόνου πλείονος καὶ ἔνι λογισμὸς, μῆποτε ἐλθόντος καιροῦ τοῦ τεκεῖν παιδίον κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ γράφουσιν, διτι· ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπισυμβανεῖται λοιπὸν περὶ τοῦ πρώτου λέγω, διτι οὐδὲν ἔνι περάδοξον· ἐπει διόδεν ἔνι ἐλάττονος γένους· τῆς κυρίας μου καὶ ἀοἰδίμου μητρός σου· περὶ τοῦ δευτέρου καὶ διὰ ὅλως ἐπίζωμεν διτι· τὸ τῆς Τραπεζοῦντος ἀν γένηται, [215] θέλεις συγχωρῆσειν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία, δισέντων χρημάτων εἰς τὰς ἔκκλησίας καὶ εἰς τοὺς πτωχούς, πολλῷ μᾶλλον θέλεις συγχωρῆσειν τὸ τοῦ δισπότου Σερβίας, δισοῦ τὸν ἐντρέπονται καὶ χρεωστοῦσι τοσαῦτας χάριτας καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ λερούμανχοι καὶ μοναχοὶ καὶ μοναχαὶ καὶ πτωχοί· Περὶ δὲ τοῦ τρίτου καὶ οὐδὲν ἔνι παράδοξον· ἐπει καὶ ἡ δισποινα καρδιά Εὐδοκία διάδρομος εἰς Τοῦρκον, καὶ μικροῦ καὶ διλγού τόπου αὐθέντην, καὶ παιδία μετ' ἐκείνους ἐποίησεν· ἀπῆτη δὲ αὐτὴν εἰς γυναικαν διάπιπος σοσ· αὐτῇ δὲ ἦν τοιούτου μεγάλου αὐθέντης γυνή, καὶ οὐδὲν καν μετ' ἐκείνου, ὡς ἥκουμεν, ἔμεινε· περὶ δὲ τοῦ τετάρτου, καὶ τοῦτο ἄστος ἔνι εἰς θεόν, καὶ ὡς ἀν τοῦτο εὐδοκήσῃ· ἐπει δὲ καὶ εἰς τὰ ἀλλα πάντας θέλεις θιθεν συμφορώτερον, καὶ οἱ γονεῖς περιχαρῶς θέλουν διξεσθαι τοῦτο, στειλέ τινα ἢ τῶν τοῦ δισπήτου, εἰς χοροκυνήγιον, ὡς ἔλατηθη, διτι· ἥλθον οἱ εἰς τὴν Ἰθηρίαν σχολάστας ἥλθεν σεικοθεν, χαρίων διὰ τὴν τῆς Σερβίας δουλείαν, ὡς παρακατιών διάλυγος διλύσει· ἔτυχε δὲ διτι τὴν αὐτὴν δη τῆς καθ' ἔπειραν φαίνεται μοι καθ' ὑπνούς, διτι· ἔφθατα εἰς τὴν πόλιν καὶ πεσόντος μου δισπάστασθαι τοὺς βασιλέως πόδας, οὐκ ἀφῆκε μοι, ἀλλὰ ἐπιλαβὼν ἐφίλησε μοι εἰς τοὺς διφθηλούς· καὶ ἔξυπνος γεννόμενος· λέγω τοὺς

περὶ ἐμὲ ὑπονῦντας, Τὸ καὶ τὸ νῦν ἔδηξέ μοι καθ' ὑπονῦνος, καὶ ἐθύμεισθε τὴν ἡμέραν· ὁ γοῦν αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς ἰδὼν διτοιούκας ἥλθον ἐγώ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σὺν ἐμοὶ, (ὧς) καὶ τὴν πρώτην γραφήν ἀνέγνωσε, περὶ οὗ πότε ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει, καὶ τὴν ἐμὴν κατηγόρει βραδυτῆταν. 'Ως δ' ἐπὶ τὴν αὔριον τὴν ἀλληλην γραφήν ἀνέγνω, ἵδον ἀπέμεινεν ἀρκετός, ὡς εἰ τρχόμην κάγω. Καὶ εὐθὺς οἰκονομῆσας Μηνουσὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν ἀνεψιόν Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσσης ἔστειλεν εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐδοκιμάσθη τὸ περὶ τούτου, καὶ ἤκουσαν οἱ γονεῖς αὐτῆς τὸν λόγον, καὶ ἐτομῷς εἶχον καὶ πρὸς τὸ Ἐργον· ἀλλ' εὐρέθη ἐπὶ ἡ ἀμήριστα ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ καὶ ἐταξῖν, ἵνα, εἰ διά τινος τρόπου ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὸ ὅσπτητον τοῦ τάχα ἀνδρὸς αὐτῆς, [217] ἀνδρα ἔτερον εἰς δῆλην αὐτῆς τὴν ζωὴν νὰ μηδὲν ἐπάρῃ, ἀλλὰ νὰ μένῃ ἐλευθέρα γαλ κατὰ τὸ δυνατὸν θεραπεύουσα τὸν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῇ δεδωκότα. 'Ἐναπέμεινεν οὖν διὰ τετύην τὴν αἰτίαν τὸ περὶ τούτου ἀργόν. Τὸν δ' αὐτοῦ τοῦ ἑτούς Αὐγούστου διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς φυγῆς καὶ ὁ πατριάρχης κύρῳ Γρηγόριος.

υνβ'.

Καὶ ἐγὼ τῇ ίδιᾳ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ἑτούς εἰς τὴν πόλιν ἀπέσωτα μετὰ τοῦ καραβίου τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ρίτζου, τοῦ καὶ θυτερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ, τελέσας ή μᾶλλον πλέον θεοτοκίας τὸ τῆς Ἱηρολας συνοικείσιον, εἰδὼς τὰ τῆς Τραπεζούντος ἐλάττονα πολλῷ πλέον ἐκείνων· εἰπὲ μοι γάρ δι βασιλεὺς τῆς Ἱηρολας· διτοιούκας ἡ Εφ' ἡμῖν τοῦτο οὐκ ἔστι σύνθησε, διτοιούκας νὰ δίδωσιν αἱ γυναῖκες χρήματα τοὺς μέλλοντας λαβεῖν ἀνδρας, ἀλλ' οἱ ἀνδρες τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ σὺ μαθεῖν ἔταινθι· διτοιούκας τὸ ποιοῦμέν το μετ' αἰδοῦς καὶ (οὐκ) ἀσυμβιβλεύστεως ἀπὸ τοὺς ενῦνος, καὶ διῶ τὴν θυγατέραν μου ἄνευ [219] τῶν φορεμάτων καὶ σκευῶν τῶν εἰς ὑπῆρξιν αὐτῆς φλωρία χιλιάδες; λέσ' καὶ νὰ ἔχῃ καὶ κατ' ἔτος χιλιάδες γ' διὰ τὸ νὰ διῆῃ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πιωχύνες, καὶ δουοῦ ἀν φανεῖται· αὐτῆς· σὲ δὲ ἀκούω ὅτι ἔχεις παιδία δύο, καὶ τὸ ἀρσενικὸν ἐδάπτισέν το δι βασιλεὺς καὶ ἔνι ἐκείνου, τὸ δὲ θηλυκὸν νὰ ἔνι ἀπὸ τὴν σῆμερον τῆς θυγατρὸς· μου καὶ νὰ δρεῖῃ νὰ τὸ ὑπανδρεύσῃ, διόποι ἀν σὺ κρίνῃς ξεῖον καὶ εὑρῆς μετὰ βίου ιδιωτιέρου. "Οταν δὲ ἐλθῆς σὺν Θεῷ νὰ τὴν ἐπάρῃ· νὰ ἔχῃς παρ' ἐμοῦ γομάρια τέσσαρα μεταξίου· ἔνι δὲ φιλὸν (καὶ), ὡς ἡκούσαμεν, [220] ἔχει τὸ γομάριον φλωρίων φ'. 'Ως οὖν πάντα τὸ τοῦ ἀποκρισιαρίου ἀπὸ μέρους ἀνέφερε, ἥλθον καὶ εἰς τὸ τῆς Σερβίας, καὶ τρώτησα μαθεῖν· καὶ ὡρισέ μοι οὕτως· 'Εγὼν ὀφείλω σοι πολλὰ διὰ τὴν εἰς ἐμὲ σου ὀγκόπην παιδιόθεν καὶ πίστιν καὶ δουλοσύνην· ἀλλὰ τοῦτο δῆ τὸ οὖν σῆμερον τὸ περὶ τῆς Σερβίας ἦν θεοτοκίας καὶ ἐκσφράγισμα τῆς εἰς ἐμὲ σου ὀγκόπης καὶ δουλοσύνης, διόποι λέγω καὶ εἰς ἐμὲ τὸν χρεωστῶ νὰ ἀνταμεῖνωμαι· νὰ κοπιάσῃς γάρ τοσαύτα καὶ νὰ πασχίσῃς καὶ νὰ λίπῃς ἀπὸ τὸ δεσπήτητον σου τοσοῦ· ον δῆ καιρὸν, καὶ νὰ εὔρῃς σου

Α εὐρες καὶ τοσαύτας καὶ τοιαύτας ἐπαγγείλας εὐεργεσιῶν καὶ τιμῶν, ἐὰν μόνον τὸ ἐκείνων τελέσῃ· σὺ δὲ νὰ προκρίνῃς τὴν ἐνόησας διὰ συμφέρον πλέον ἐμοὶ, καὶ νὰ μὲν γράψῃς· καὶ νὰ μὲν βιουλεύεσαι ἀπερ μοι· ἔγραψας, τοῦτο ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς ἀληθοῦς σου ὀγκόπης εἰς ἐμὲ καὶ δουλοσύνης καὶ πίστεως. Καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς, διτοιούκας έξειν καὶ πάρ' ἐμοῦ ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, εἰπερ ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκουμαι. Τὸ περὶ τούτου οὐν παρηκολουθησεν οὐτως, ὡς ἀπέθανεν δι μηρόδις· καὶ τὴ θυγατρὸς δεσπότου Σερβίας οὗτως παρηκολούθησεν· Ἐλθοῦσα ἡ πρωτοστρατόριστα συνέπυχε μοι περὶ τούτου, καὶ πολλὰς δόσεις· καὶ ἐπαγγείλας εἰς τὸ μέδλιον ὡφελίμους· Εταξεν, ἀπερ καὶ ἐγὼ ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα αὐτὰ, καὶ πολλὰ καὶ καλὰ, ἀληθῆ καὶ συμφέροντα· δημάς δὲ διθελεν εἰς τούτο καὶ διλλῶν βουλὴν καὶ σκέψιν, πῶς ἂν τυχένη νὰ γένηται, ἵνα καὶ γένηται· τίνα οὖν νὰ διδουλεύσῃ; 'Η κυρά μου ή δέσποινα καὶ ἀπέθανεν· δι Καντακουζηνδις, διοῦ, ὡς ἀπὸ πολλῶν τῶν διλλῶν, ἀπροπαθῶς διδουλεύστο, καὶ δομοίως ἀπέθανεν· δι Νοταρδής καὶ πάντα τὰ διλλὰ φανερῶς· καὶ ἀφανῶς λέγει δι οὐδὲν ὡφελοῦσιν, εἰ μή μόνον τὸ ἐκείνου, καὶ πάντα λίθον κινεῖ, ὡς δι λόγος, ὡς καὶ σὺ κάλλιον τῶν διλλῶν ἐπιτασσει, δι μέγας διμέστικος· καὶ διάκειται ἐχθρωδῶς εἰς τὰ τῆς Σερβίας· καὶ ιδού μετὰ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου διμονοήσαντες δειπνορύνουσι με εἰς τὸ τῆς Τραπεζούντος. Ποῦ νὰ ἐκούμβιζον; εἰς καλογέρους· Καὶ εἰσὶ τῶν τοιούτων ἀπράγμονες· εἰς δραχοντας· Καὶ τίνα νὰ εὐρίσκων ἀπροπαθῆ καὶ νὰ μηδὲν πρόσκειται εἰς τι, [222] ή νὰ μηδὲν τὸ ἔξειπη πρὸς τοὺς διλλους· Αοιδὸν ἐδεινοπάθουσιν εἰς τὴν οῆγην βραδυτῆταν. 'Ἐλθοῦσας δὲ τῆς γραφῆς σου, ιδού καὶ σὲ καὶ τὴν γνώμην του ἔγνωκα· καὶ τὰ εἰλομεν καὶ τὴν ἡμεῖς προστάμενα, φρονιμιας· καὶ καλῶς ἔλυτας· καὶ εὐθὺς τὸν Παλαιολόγον ἔστειλα δι' διλλα μὲν τὸ δι φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας του δὲ τῆς πρωτοστρατορίσσης εἰπε τοῦτο, καὶ ιδού τὴν ἡκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ καλύμματος καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπόν οὖν θεῷ ἀς τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱηρολας· καὶ γεγονότος χρυσούλλου καὶ ὑπογραφέντος, διτοιούκας ἔταινο μὲν τὴν θυγάτηρ νὰ ἔνι γυνὴ αὐτοῦ καὶ δεσπότις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὗτος δὲ νὰ ἔνι ἀνήρ ἔταινες εἰς τῆς συμφωνίας, διτοιούκας μετὰ ιδού έστειλεν δι βασιλεὺς Ἱηρολας· καὶ κληθεὶς δι αὐτὸς σταλεὶς μεθ' ἡκῶν ἔταινον δραχων ἀπὸ τοὺς δευτέρους, εἰμπροσθεν αὐτοῦ ἐποίησεν δι βασιλεὺς καὶ αὐθέντης μου οἰκιστηρίως σταυρούς τρεῖς μετὰ κινναδίρεως εἰς τὸ δικαίων μέτωπον τοῦ χρυσούλλου εἰς βεβαίωσιν, ὡς ἡ ἔταινων συνήθεια· καὶ λαδῶν τὸ δι χρυσόβουλλον ἀπὸ τὰς χειρας αὐτοῦ, καὶ ἀκούσας· 'Ιδού οὗτος (δεῖξας ἐμό), δι τὸν θεῷ τὸ ἐρχόμενον ἔπειτας μετὰ κατέργων, ἵνα ἐπάρῃ αὐτὴν, προσκυνήσας ἀπῆλθεν. 'Ἐπειτα δι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ Ετούς ἐψιθυρίζετο, διτοιούκας δι μηρόδις [223] καὶ εἰς τὸ στενὸν περὶ τὸν Ἀσύματον κτίσαι κάστρον, διδουλεύσατο δι βασιλεὺς, ἵνα εἰς τὸν Μοράν ἀποστεῖλας φέρη ἔνα τῶν διδελφῶν αὐτοῦ, δι ἀν κατ-

δέξηται τούτο, καὶ τὸ συμπεφωνημένα στέρεῃ, ἵνα χρείας τυχούσῃς πρός τὰ ἔδωσιν εἰς τὸν ἀμηρᾶν, εἰς ἐκ τῶν δύο ἀπέλθη εἰς τοὺς τῆς Αὐστερίας αὐθέντας· καὶ τούτου σταθέντος, δρίζει πρός με μὲν τῶν ἡμερῶν· Πρωτοβεστιαρίτα, εἰς τὸ ἔδουλευσάμεθα, σὺ λέγεις νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὸν Μορέαν, καὶ ὡς ἀν κατορθώσῃς τὸ ἔκεισε· ἔκεινος μὲν νὰ ἔργηται ἐνταῦθα, οἶς ἀν ἡ τῶν ἀδελφῶν μου διόπου θελήσῃ τοῦτο, σὺ δὲ νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν ἀνεψιάν μου τὴν δηγίναν· καὶ ἡμεῖς ἐδῶ θέλομεν ἕτοιμάσιν τὰ εἰσὶν χρείας, ὡσδήποτε ἔθης ἀπὸ τὴν Κύπρον, νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ἱθηρίαν, ἵνα ἐπάρῃς τὴν μελλοκυράν σου. Ἀνέφερον δὲ αὐτῷ· ἡ ἀγάπη καὶ τὸ χρέος τῆς δουλοσύνης μους ἀπαίτει, διτι νὰ εἴπω εἰς τὸν δρισμὸν σου· ἀμή πάλιν φοδοῦμαι διὰ τὴν δουληγενή καὶ συντέκνισάν σου, μή ποτε ἀγανακτήσῃ, καὶ ἡ ἀπέλθη καὶ γένηται καλογραταὶ ἡ ἀφήσῃ με [224] καὶ ἐπάρῃ ἄλλον· χθὲς γάρ ἡλιον, ποιήσεις; εἰς τὴν Ἱθηρίαν χρόνον καὶ μῆνας τα'· καὶ πάλιν νὰ ἀπέλθω νῦν, δίκαιον θέλει ἔχειν νὰ ποιήσῃ οἶνον ἐκ τῶν δύο ποιήσῃ. Καὶ γελάσας δρίζει· ἀλλὰ εἰπὲ αὐτῇ, διτι ταῦτα καὶ μόνον τὰ ταξεῖδια νὰ σὲ συγχωρήσῃ νὰ ποιήσῃς, καὶ νὰ τὴν ποιήσων ενορκον πρόσταγμα, διτι πλέον νὰ μηδέν σε ἐνοχλήσω διὰ τοιούτων τι· καὶ μᾶλλον καὶ σὺ ἐπίστασαι, τι ἐνθυμούμεθα καὶ ἀμφότεροι συντυχένομεν καὶ βουλευθερμεθα ποιήσαις· καὶ τοῦτο βεβαιοῦ καὶ χωρὶς ἔνδρου προστάγματος, διτι τὰ διὰ σοῦ ἀποκριστικία νὰ παύσουν. Ἡν δὲ διπέρ συνετυχένομεν καὶ ἔδουλευθμεθα, διτι νὰ μηνύσῃ τὸν μέγαν δουκαν τὸν Νοταρᾶν, διτι τὸ μεσαστίκιον οὐδὲν ἡμιπορεῖ νὰ ἔχῃ· καὶ οὐδὲν τυχεῖν νὰ [τῆς] τὸ ἐπάρωμεν διὰ τὴν τιμὴν του· ἀμή νὰ τὸ ἀφῆσῃ ἔκεινος, νὰ ἔχῃ δὲ καὶ τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς, καὶ πρόσοδον τινὰ δι' ἄλλου τρόπου· ἐπειδὲ ἔχω χρείαν νὰ ποιήσω ἀρχοντας δύο, ὡς δ βασιλεὺς δ ἀδελφός μου, οὐχὶ μεσάζοντας, ἵνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ὅσι μετ' ἐμοῦ μέχρι πολλῆς ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ τῆς δουλείας μου πράττω, διπέρ καὶ ἐγένετο· [225] καὶ ἐμηνύθη διά μέγας ἐούξ διὰ τὸν συντέκνον αὐτοῦ κάμιον λερομονάχου καὶ πνευματικοῦ Νεοφύτου τοῦ εἰς τὸν Χαρσιανίτην· δῆται καὶ ἐτερέξεν, ἔκουσιν; ή ἀκουστίας, οὐχ οἰδα· καὶ μᾶλλον εδειξεῖν διτι κάκελον· εἴσιον τούτο ποιήσαι, καὶ διτι μόνον νὰ ποιήσῃ τοὺς οὐλοὺς αὐτοῦ εἰς τιμήν· καὶ ἐτάθην, εἰ καὶ οὐδὲν ἐτελέσθη, ἐπειδούσας· αἱ συμφοραὶ εἰς πάντας δικοῦ· καὶ διρεσεν, διτι ἔγω μὲν θέλω ησθεν δεῖς, καὶ διτι στοχάζεται πρός τὸν Γουνέλην Νικόλαον, καὶ ἀν ἀρεστῇ ἔνι ἡ συντροφία, νὰ γένηται καὶ μέστον ἡμῶν συμπενθέριον, διοίδεις; μου τὴν ἔκεινον θυγατέραν. Καὶ αὐτῇ μὲν ἡ δουλεία, διποὺ διριστεν διτι ήθελεν παύσειν εἰς· ἐμὲ τὰ ἀποκριστικία· διρισκέ μοι δὲ διτι πέμψειν ήθελα εἰς τὸν Μορέαν καὶ ἀπὸ τούτους τάχα τοὺς γεραιτέρους, ἀλλὰ θέλω νὰ δώσω οἰκειόχειρόν μου ἀνάθεταιν ἔχουσαν κεφάλαια ε'· ἵνα [226] εἰπῃ τὸ πρώτον εἰς συμβίβασιν, εἰ δ' οὖν, τὸ δεύτερον ἡ τὸ τρίτον δὲ τὸ τέταρτον ἡ ἐξ ἀνάγκης τὸ πέμπτον· καὶ δοξάζω διτι, οἷον ἀποστέλω ἀνευ σου, οὐλεῖς ὑπάξειν, καὶ νὰ

A τὸν τάξουν κάνενα χωρίον ἀργυροβεύλωφ ἢ διτι οὐλεῖς ἔχειν ἐκείνης καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ οὐτως; καὶ οὐτως, εὐθὺς θέλει δώσειν τὸ πέμπτον, διπέρ θέλεις ησθεν εἰς ἐμὲ βαρύ. Εἰς τὸ τῆς Κύπρου καὶ ἐπίτεται τὸν καλδεγερόν, δις μοι συνετύχεν τὴν δεῖνα ἡμέραν; Εἰπέ μοι ἀπὸ τὴν ἀνεψιάν μου, διτι Τίποτε ἔχει τῶν ἀναγκαίων, ἐποῦ ήθελεν, ἡ ἀν ἡν τῶν δυνατῶν, νὰ μὲ τὸ ἔλεγεν διὰ στόματος αὐτῆς ἡ, καὶ νὰ τὸ ἐμήνυε διὰ πιστοῦ καὶ φρονίμου ἀνθρώπου αὐτῆς; ἀν εἰχεν· ἐπειδὲ τὸ μὲν οὐκ ἔχει, τὸ δὲ ἔνι ἀδύνατον, νὰ στεῖν ἔγω τὸ διν μεταφράσιαν ἀρμόδιον νὰ τὸ ἀκούσῃ. Τίς οὐν πρὸς τοῦτο ἀρμοδιώτερος· εἰς τὸ τρίτον, καὶ τοῦτο λόγου οὐ δεῖται· σὸν γάρ διποὺ καὶ ἐπραξας καὶ ἐπίτησας καὶ εἰδεῖς; τὸ πρόσωπον καὶ συνέτυχες καὶ ἐπληρωφορθῆτες, πῶς ἡμιπορεῖ τὸ τέλος τῆς δουλείας B νὰ γένηται παρ' διλλού; [227] Ἀνέφερον αὐτῷ· Τοῦτο διμολογουμένων; οὐτως ἔχεις, ὡς ὁρίζεις, καὶ συγκαταθίθεται τὸ καὶ ἡ δουλη γου, ἡ σύντροφος; μου, ἐπειδὲ καὶ τὸ πράγμα τοῦτο ἀπαίτει, καὶ διτι διὰ τοῦτου θέλει ἔχειν καὶ διπέρ μοι· ἐτερής, καὶ τόπον καὶ τιμὴν καὶ ἀναδοχὴν πλείω τῶν διλλων ἀρχοντισῶν· ἀμήν εἰς; τὰ διλλα οὐδὲν ἡξεύρω τι νὰ σὲ ἀναγέρω. Καιροῦ δὴ θντος τοῦ ἀρίστου ἀπῆλθον ἔγω οἰκαδε. Ἀπὸ δὲ τοῦ γενύματος ἐλθόντος τοῦ μεγάλου δουκόδις ὥρισε πρός αὐτὸν, δισα μετ' ἐμοῦ περὶ τὸν ἀποκριστικίων ὥρισε, πρός; τὸ νὰ ἀπέλθω, οὐ μην τὰ αἴτια, καὶ προσέθηκε καὶ τοῦτο, διτι ἔνι καὶ γρεία καὶ ἡμεῖς νὰ τὸν τιμήσωμεν. Εἰς γάρ τὸ δρφίκιον, διποὺ ἔχει, χάριν ἡμᾶς οὐδὲν διχει, εἰ μη τὸν βασιλέα τὸν ἀδελφόν μου· λοιπὸν ίδει αὐτὸν πρός τοῦτο C καὶ ἐγρήγορσον, ποιὸν τὸν δρφίκιων νὰ δρέγεται, καὶ πρός οὐ ἀκούσωμεν. Συνέτυχε μοι οὖν, καὶ εἰπον πρός αὐτὸν, διτι ἔγω ἐν νῷ εἰχον διτι νὰ τὸν ζητήσω νὰ μὲ εὑεργετήσῃ δρφίκιον μεγαλώτερον, πλήν διπέρ διλλο; οὗτε ἔχει διλλ' οὐδὲν νὰ τὸ εὑεργετήσῃ ζῶντος; μου, διότι καὶ οὐτως; μοι φαίνεται πρέπον καὶ ἡγάπουν, καὶ ἀφ' οὐ μάλιστα εἰς τὴν Τραπεζούνταν ἀπῆλθον καὶ τοσῦτα ονείδη καὶ κατηγορίας ἤκουσα, πῶς εἰς τὸ αὐτό καὶ ἐν δρφίκιον εἰσὶν δρχοντες [228] τρεῖς· ἐνταῦθα· καὶ ἐτι ἐθενιώθη δ λογισμός μου εἰς τὴν δρεξιν ἦν εἰχον λοιπὸν δις μὲ εὑεργετήσῃ τὸ δρφίκιον τοῦ μεγάλου κωντοτσαύλου. Ἀπῆλθε καὶ ἀνέφερε ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ δρίζεις πρός αὐτὸν· Τοῦτο, Νοταρᾶ, τινὰ οὐδὲν τὸ θέλω δώσειν, διότι διπότερος; μοι πενθερός; ἡν μέγας κοντόσταυλος, γεγονὼς; παρὰ τοῦ αὐθεντέος μου τοῦ βασιλέως τοῦ πατέρος μου εἰς τὸ Ἐξαμίλιον· ἀμή νὰ τὸν δώσω μεγαλώτερον τούτου, ἵνα τὸν ποιήσωι μέγαν λογοθέτην, διπέρ Ἑνι δρφίκιον τέταρτον καὶ τὸ τοῦ μεγάλου κοντοτσαύλου ἔνι ἔδομον. Λέγεις αὐτῷ δ μέγας δουέν, Καὶ τι νὰ γένηται μετά Παλαιούδιον τὸν Μετοχίταν, διποὺ ἐποίησεν (ἡ βασιλεία σου) τὸν ιδίον τοῦ Καντακουζηνοῦ ζητήσει τοῦ δεσπότου τοῦ ἀδελφοῦ σου διὰ τὴν συγγένειαν τῆς συγγαμβραίας καὶ διὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα πρωτοστάτορα, καὶ ἔκεινος διπάγεις νὰ δώσῃ τὴν ψυχήν του τὸν διάβολον, ἀν καὶ νῦν ποιήσῃς καὶ τὸν Φραντζῆν μέγαν λογοθέτην, διποὺ Ἑνι δρφίκιον τέταρτον καὶ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάργη· τι θέλεις; γενῆν; Ἀμή δις αὐτῷ τὸ μέγα-

Καὶ γενομένου τῇ ι' τοῦ Δεκεμβρίου μηδὲς. Καὶ εἰκένου τὸ διάθελεν. 'Αλλ' ἐπὶ τὸ προχείμενον τοῦ διέβησαν ίδού μῆνες ἔξι καὶ τοσοῦτον λόγον ἐποιήσαντο υπὲρ βοηθείας, ὃσον ἐποιήσατο ὁ συντάτος; τοῦ Κάρεος· ἀπὸ δὲ τῆς Σερβίας, [326] δυνατοῦ δντο; νῦ ἀποστελλη̄ χρήματα καὶ χρυφίως ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἀνθρώπους δμοιως δι' ἀλλου τρόπου, εἰδὲ τις ἔνα διολόν; Ναὶ ἀληθῶς ἔστειλαν πολλὰ καὶ χρήματα καὶ ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἀμηρᾶν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν· καὶ ἔθριψμενον αὐτοὺς οἱ Τούρκοι καὶ ἔδιξαν, ὅτι Ἰδοὺ καὶ οἱ Σέρβοι καὶ ὑμῶν εἰσι. Τίς τῶν Χριστιανῶν ή τάχα τοῦ βασιλέως τῆς Τραπεζούντος ή τῶν Βλαχῶν ή τῶν Ἰθηρων ἀπέστειλαν ἔνα διολόν, ή ἔνα ἀνθριώπον εἰς βοηθείαν ἢ φανερῶς ἢ χρυφίως; Οἱ Οὐγγαροι ἔστειλαν ἴσως ἀποκρισιαρίους λέγοντες, ὅτι Σωμένους τοῦ νὰ ἔχητε καὶ μετὰ τῆς πλεως ἀγάπην, ἐποιήσαμεν καὶ ήμεις μεθ' ὑμῶν τὴν ἀγάπην· εἰ δ' οὖν, θέλομεν τὴν χαλάσσειν. Ἡλθε τὸ ἀποκρισιαρίου σχεδὸν κατὰ τὴν ἔδομάδαν, ἐν διελόλον ἵνα πολεμήσουν, καὶ εἰ μὲν ἐπάρουν αὐτὴν, ἵνα εἰπωσι πρὸς αὐτούς· Ἰδοὺ ἀπήραμεν αὐτὴν, καὶ ὑμεῖς ἀπέλθετε καὶ, ως δι' θέλητε, ἔχετε ἡμᾶς ἢ ἀγάπην ἢ μάχην· δὴ καὶ ἔγένετο· καὶ τοῦτο πρὸς ἔκείνους ἐβρέθη· εἰ δὲ καὶ οὐδὲν τὴν ἐπερνον, [327] νὰ σηκωθῶσι καὶ νὰ εἰπωσιν διτι καὶ διὰ τὴν ἡμῶν ἀγάπην καὶ τὸν λόγον τῆς συμφωνίας ἐσηκώθημεν, ή καὶ νὰ ἔποιει καὶ ἀγάπην, ὡς ἥκουσομεν, διτι ἐλεγεν, διτι, δι' οὐδὲν ἐπάρει αὐτὴν, εὐθὺς νὰ ποιήσω ἀγάπην, διτι εἰς πᾶσάν μου τὴν ζωὴν νὰ ἴσταται.

'Ο δὲ μακαρίτης καὶ αὐλέντης μου δ βασιλεὺς, τι οὐκ ἐπρέπειν χρυφίως καὶ φανερῶς πρὸς βοηθείαν τοῦ διπτητοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν ή τῆς ζωῆς αὐτοῦ; "Η ἐνεθυμεῖτο, διτι, ἔναν ἐπισυμβῆ τὶ ποτε, νὰ φύγῃ δυνατοῦ καὶ εὔκλου δντος; Τίς γρὴ ἐπίστατο τῶν ἀλλων πάντων πάρεξ τοῦ Καντακουργοῦ Ἰωάννου, διτι δ' Ἰάγκος προσῆτησεν νὰ τὸν δώσῃ ή τὴν Στρατιώτιαν, ή τὴν Μεσημβρίαν, καὶ νὰ ἔνι εἰς τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἔκεισε ἔχει, καὶ εἰς καιρὸν μάχης τῶν Τούρκων νὰ ἔνι ἔχθρος ἔκεινων καὶ βοηθὸς τῆς πλεως· καὶ ως ἔγένετο ἢ μάχη, ἐδόθη αὐτῷ δι' Μεσημβρία, καὶ τὸ χρυσόβουλον δι' ἐμοῦ ἐγράφῃ· καὶ δι γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου δ τοῦ Μιχαήλ οὐδὲ ἔκδιμισεν εἰς ἔκεινον· τὶ; ἐπίστατο τὴν τοῦ βρῆγος ἔζητησιν τῶν Κατελάνων, διτι νὰ δοῦῃ πρὸς ἔκεινον ἢ Λῆμνος καὶ νὰ ἔνι κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ θαλάσσῃ δει καὶ ὑπὲρ τῆς πλεως ἐν ἀνάγκῃ βοηθὸς, καὶ ἐπράττετο; Τίς [328] ἐπίστατο, δοῦ δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδουκε καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα στειλωσιν ἀνθρώπους καὶ οὐκ ἔστειλαν; Τίς καὶ νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιείτο καὶ δι' ἔστου καὶ διὰ τῶν ιερέων διδύνεις αὐτοὺς χρήματα, ή τοις πιστοῖς πλειω ἐθεράπευσεν ή ἐπαγγελίας ἐποιήσατο πλείους εἰς Θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς αιχμαλωσίας τῶν Τούρκων· ἀλλ' διμως πάντα ταῦτα μὲν παρεῖδε Θεὸς, τιοις χρίμασιν, οὐκ οἶδα· τὰ δὲ ἔγνοούσαν οἱ ἀνθρώποι, καὶ ἔκαστος ἐλεγε κατ'

B

C

D

Α ἐκείνου τὸ διάθελεν. 'Αλλ' ἐπὶ τὸ προχείμενον τοῦ λόγου ἐπανέλθωμεν.

[385] Τῷ αὐτῷ δὴ φινιοπώρῳ τοῦ ἔξι ἔτους δηλοῦσι τείλεις, ἐπανέστησαν οἱ τοῦ Μορέων· Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσποτῶν καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν· καὶ τὸν, οὐκ οἶδα τί εἰπεν, Καντακουργὸν Μανυτήλην δεσπότην τάχα πεποιήκασι. Τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ χρόνου, ἐλθόντος πάλιν τοῦ οὗτοῦ τοῦ Τουραχάνη μετὰ φωστάτου ὑπὲρ βοηθείας τῶν δεσποτῶν, καὶ κακώσαντος μικρὸν τοὺς Ἀλβανίτας καὶ τὸν αἰχμαλώτον αὐτοῦ ἀδελφὸν Χάρητα λαβὼν ἐπανέστησε· φεύγει· ἐν δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ὀνείλεν αὐτοχειρίᾳ· τὸν διασυγχρόνιον τοῦ φιλαράτον μου οὐδὲν Ιωάννην διασεβέστας καὶ αἰηνέστατος ἀμηρᾶς, ως δῆθεν βουληθέντος τοῦ παιδὸς τοῦτο παιδίσαι κατ' αὐτοῦ, οἵμιοι οἵμοι τῷ διασυγχρόνιον τοῦ χρόνου γενέτῃ! — χρόνων ἦντος ιδὲ καὶ μηνῶν τοῦ παρὰ τὴν ημέραν, φρόνημα καὶ κορμὸν ἔχων πολλῷ πλειόνων χρόνων. Τῷ αὐτῷ δὴ Δεκέμβριον καὶ εἰς τὸ Λεοντάριον ἀπῆλθον κάγω· καὶ τὸν δεσπότην καὶ τὸν Θωμᾶν τὸν πορφυρόγεννητον προτεκτῆντα, καὶ εἰς τὴν δουλοσύνην αὐτοῦ με προσεδέξατο. [384] καὶ τὸ χωρίον τὴν Κέρτασιν εὑεργέτησεν ἀργυροθεύλαιον, καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας Σερβίας, τὸν συμπένθερον καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ, ἡτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔχρι τοῦ αὐτοῦ έτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαῖας δουλειας καὶ ὠφελίμους ἀμφοτέρων, τούτου λέγω κάκεινων· καὶ δρθιωθεὶς ἀπῆλθον καὶ εἰς τὴν Μεθώνην, ἵνα διὰ πλευσίμου ἀπέλθω εἰς τὸ Ραζούνη, καὶ ἀπ' ἐκεὶ εἰς τὴν Σερβίαν, εἰ καὶ ἐσκόπει, εἰς τὸν Μοζέαν μὲν τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ Κεντητρίωνος υἱοῦ τοῦ πριγκίπου ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ Χλούμουτζίου φυγόντος, καὶ σύγχυσιν τοιήσαντος εἰς τὸν τόπον, τοῦ δὲ ἀμηρᾶς κατὰ τῆς Σερβίας ἀπελθόντος, ἐν δὴ δηκαρψῷ καὶ τὸν Ὄμβριμοδον ἀπῆρεν· ως δὲ πλέον τὸ τῆς Σερβίας οὐκ εἰχει καιρὸν πραχθῆναι, ἀπῆλθον διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πλάτραν, καὶ ἀπ' ἐκεὶ περάσας ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν πέρα.

υνε.

Tῇ α' Σεπτεμβρίου τοῦ ἔξι ἔτους ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ ἀπ' ἐκεὶ εἰς τὴν Αἴγαον, ἵνα ἀποκρύψως διαβιβάσω καιρὸν, ἐνώς οὐ ἀπὸ τοῦ τῆς Σοφίας τέρους ἐπαναστρέψῃ διημηρᾶς, καὶ δὲ τὴν ἀθλίων τῶν πατῶν μου μητέραν ἔχων εἰς χωρίον μελαχούρης αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν ἐλθῇ. Ἰν καὶ ἐξαγοράσας, ἐπιστρέψαντος μου τῆς Ἀνδριανούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς Χρυσοθεργίναν, ἐν τῇ Πάτρᾳ τὸν Φευρούάριον ἐπανέστρεψε· μετ' αὐτῶν, πολλὰ κακοπαθήσας καὶ ἔξοδιας· τὸν δὲ Οκτώβριον, ἐν δὴ ἔγως εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν [385] διέτριβον, ἐλθόντος τοῦ Τουραχάνη μετὰ κατὰ τῶν οὐλῶν αὐτοῦ καὶ πολλοῦ φωστάτου, ὑπὲρ βοηθείας τῶν αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν τούς Ἀλβανίτας ἔδουλωνσαν δπως. δὴ ποτε κακώσαντες καὶ τὸν ψευδοδεσπότην ἐδίωξαν· ἐν δὴ χρόνῳ, καὶ τῇ β' Ιανουαρίου ἐγεννήθη καὶ τῷ δεσπότῃ κυρίῳ Θωμᾷ καὶ δὲ τὸν Μανουήλ δ Παιανιώλγος.

υνς.

Καὶ τὸν Σεπτεμβρίου τοῦ ἔξι ἔτους ἀπέθανεν Θώμαρ

ή καλή μου θυγάτηρ έν τῷ τοῦ Ἀμρρδ σαρβαγιώ
λοιεμένεις νόσῳ (ἰού ιοῦ μοι τῷ ἀθλίῳ γενέτῃ!) οὐτα
χρόνων ιδ' καὶ μηνῶν ε'· ἐμοῦ δὲ τοῦ ἀθλοῦ οὐκ
εἰδότος τοῦτο τῇ κε' τοῦ Ὁκτωβρίου ἀπεστάλην
ἀποκριτάριος εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετικῶν,
δουκὸς διητοῦ αὐτοῦ δῆ τοῦ Φραντζέσκου Φούσκαρι·
ὑφ' ὧν καὶ ἐτιμίθηκα καὶ εὐεργετήθηκα καὶ διεῖ
χρημάτων καὶ γραμμάτων. Καὶ τῇ σ' Ἀπριλλίου
ἐπανέστρεψε εἰς τὴν Πάτραν Θεοῦ καὶ μόνον βοη-
θίᾳ ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος; τῇς θάλασσης κακοῦ,
οὐκέπερ καθ' ἔδν ἡμᾶς συνήντησε· καὶ τὸν ἰούνιον
τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀπῆρεν ὁ ἀμηρᾶς· τὴν πόλιν τῶν
Ἀθηναίων. Τὸν δὲ ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἐπος; ἀπέλ-
θόντος τοῦ ἀμηρᾶς εἰς τὸ Μπελούγραδον τὸ πλέον
μερικὸν ἀλώσαντος, αὐτὸς τέλος κακῶς; [385] ἐδιώ-
χη παρὰ τῶν εἰς αὐτὸν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ
Ιάγκου δηλοντί καὶ τοῦ Καπιστριανοῦ, καὶ ἐπέρων
ἄξιολόγων ἀνδρῶν· καὶ ἡτηθίεις καὶ τοῦ χρησίμου
Μπελερμπετί αὐτοῦ ἀποθυνόντος, ως φυγάς ἤχετο.

Καὶ τῷ ξένῳ τοῦ τῆς Οὐγγαρίας φωτισάτοις
δρχων καὶ κοινεργάριοις ὁ Ἱαγκός ἐτελεύτησεν·
ἄλλα δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Καπιστριανὸς, ἔτι δὲ καὶ δὴ τῆς
Σερβίας δρχων καὶ δεσπότης κύριος ἡγεμόνιος; ὁ Βούλ-
κος ἐτελεύτησε. Καὶ Μαζίφρος τοῦ αὐτοῦ ἐτοι; καὶ
βασιλίσσει τῇ γυνῇ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν δὲ σχεδὸν ἑμέρᾳ
καὶ ὥρᾳ διέβη εἰς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς
ἀμήρισσα μετὰ τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ αὐτῆς καὶ
τυφλοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Καντακούζη-
νού καὶ παντὸς τοῦ βίου αὐτῶν, φοβηθέντες διὰ τὸν
βίον τῆς μητρός, τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην
αὐτοῦ.

uv*tj*'.

Καὶ τῷ ἕξ^τ έτει μηνὶ Νοεμβρίῳ καὶ αὐτὸς δὲ εσπότης Λάζαρος ἀπέθανε, καὶ δὲ ἀμηρᾶς τὸν Μπελερμπετέλ αὐτοῦ Μεχεμέτην ἀπέστειλεν, οὐαὶ, εἰ δυνατόν, τὸ Σμεντώροβον καὶ πάσαν δὴ τὴν Σερ-βίαν μετ' εἰρήνης λάθη καὶ ἄλλον ἀντί^τ αὐτῶν τόπουν δῶσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τεκνοῖς αὐτοῦ δὴ τοῦ Λα-ζάρου· δόπερ τότε μὲν οὐ κατωρθώθη, ἀλλὰ μόνον τὸ Περιστέριν ἀπῆρε προδόσια, μετά τινα δὲ καρένων καὶ τὸ Σμεντώροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπουν, κακε-ἴδωκε τὴν βασιλίσσαν [387] τάχα κάστρα τινὰ, ἀπερ-ὸ ἀμηρᾶς εἰς τὴν Μπόσταν εἶλε. Μάλιψ^τ ε' τοῦ-αὐτοῦ ἔτους δὲ ἀμηρᾶς εἰς τὸν Μορέαν ἤλθε, καὶ εἰς τὴν Κόρινθον κατελύσας φωτιστὸν εἶχε τούτην ἀποκλεισμένην, αὐτὸς δὲ ἐλύων ἐπεσεν εἰς τὴν μέ-σην τοῦ τόπου· καὶ πάντα τὰ ἐκεῖδε τὰ μὲν ὥμε-λιταςσε, τὰ δὲ κατέκαυσε καὶ ἡφάνισεν, ἐξαρτώ-δε τὴν Ἀκοδανήν, τὸν Δετόν, καὶ τὰ Πέντε χωρία· καὶ ἐξελύων ἐκεῖσες ἤλθε καὶ ἐπεσεν εἰς τὸ Μουγκάλην, δὲ δὴ καὶ δέδωκε πρὸς αὐτὸν δὲ καλδὲ κάγαθὸς Ἀσ-τήνης Δημητρίος. Τὸν Ἰουλίον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἀπ'^τ ἐκεὶ πάλιν ἐπιστρέψας δὲ ἀμηρᾶς ἤλθε καὶ ἐπεσεν εἰς τὴν Κόρινθον ἦν δὴ καὶ δεδώκασε πρὸς αὐτὸν οἱ γενναῖοι ἀρρόντες, δὲ Ἀσάνης Ματθαῖος, καὶ δὲ Λουκάνης Νικηφόρος, ἐν μηνὶ Αὔγυστως σ^τ ὅν δὲ μὲν εἰς ἦν κεφαλὴ εἰς αὐτὴν, ὡς μὴ ὑφελεν, δὲ δὲ Ἀσάνης δραμάνων ἤλθεν εἰς αὐτὴν, πότερον ἵνα σ^τ

PATROL, GR. CLVI.

Α κάλλιον φυλαχθῆ ἢ συντομωτέρως δοθῆ, οὐκ οἶδα,
εἰ καὶ δῆλον ἐκ τῶν πραγμάτων· δεδωκότες οὖν
τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος τοῦ Μορέως τὴν Κόριν-
θον, τάχα καὶ δρκωμοτικὰ ἀγάπην πεποιήσασιν,
οὗτοι ὅτι καὶ δεσπότης [388] κύριος Θωμᾶς τὴν
Πάτραν δύσῃ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Εἴτε δὲ καὶ
τὰ Καλάδρυτα καὶ τὸ Γρεβενόν, καὶ ἀπλῶς πάντα
ὅσα δι μακαρίτης βασιλεὺς κύριος Κωνσταντῖνος; δεσπό-
της ὁν καὶ εἰς τὸν Μορέαν εὐρισκόμενος εἰλέν. Ἀπερ-
δή ἀκούσας δι αὐθέντης μου καὶ κύριος αὐτῶν (ἥν γάρ
εὐρισκόμενος εἰς τὴν Μαντίνειαν πανοικεῖ, δραμῶν
εἰς τὰ περὶ τῆς Τρύπης βουνά, ἔνθα δῆ καὶ δι ἀδελφός
αὐτοῦ ἥν καὶ οἱ βρέφες καταστάται τῶν τοιούτων
ἀξιεπείκων Ἑργῶν ἥλθον), οὐ βιωλευτάμενος οὐδὲ ἀνα-
βολήν τιν' οιανῶν ποιήσας, ἀλλὰ πέμψας; τὸν αὐτοῦ
Β δυτῶς μέγχυν Πριμικύριον τῷδε Λάζαρον πάντα τῷ δι-
μηρῷ παραδέδωκεν ώς λάχανα κήπου· τὴν αὐτὴν σχε-
δὸν τὴνέραν καὶ δι μηρᾶς, ἐπει τῇ ἀναγκαζόμενος;
ἔξειθεν διά τινα αἰτία, καταλείψας Ἀμάρην τὸν τοῦ
Τουρχάνην υἱὸν, ἵνα αὐτὰ λαβῇ, ἐξῆλθε τοῦ Μο-
ρέως.

UVB

Τὸν δὲ ὄκτωβρίου τοῦ ξύνεταιος ἀποκρισιάριον δὲ ἀμηρᾶς ἐστειλέν εἰς τὸν δεσπότην κύρῳ Δημήτριον, ἵνα τὴν θυγατέραν αὐτοῦ εἰς γυναικα πέμψῃ αὐτῷ δῆτι τῷ ἀμηρῷ· εἰ δὲ οὖν, μάχη μέσον αὐτῶν ἔσται, ως δὴ ἀποκρισιάριος καὶ εἰς τὸν δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν ἐλθὼν, εἰς τὸν Ποντικὸν εὑρισκόμενον, δρκους αὐτοῦ ἀπῆρεν ἀγάπης καὶ τὰ μὴ φθάσαντα δοθῆναις κάστρα εἰς τὸν αὐθέντην αὐτοῦ, [389] καὶ ἀπῆλθε· τὸν δὲ Ἱαννουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτεος καὶ δὲ καλὸς κάγαθὸς Λουκάνης Νικηφόρος ἢ μᾶλλον Μορεοφθόρος, καὶ τῶν πρώτων καὶ πιεστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότου κύρῳ Δημητρίῳ λογιζόμενος, καὶ τινες ἄλλοι· Ἀλεξαντῖῶν καὶ Μοραΐτῶν, οὓς καὶ αὐτοὺς πολλῷ πλέον τὸ εἰς κακλὰν ἐκείνων πρόχειρον φυκονόμησεν, ἐπεισαγόντων δεσπότην κύρῳ Θωμᾶν, ἵνα κατέκατε τοῦ ἀμηρᾶ καὶ κατέτοι διάλεφοῦ αὐτοῦ ἐπανάτασιν ποιήσῃ, καὶ φάγη τοὺς δρκους ως λάχανα, οὓς πρὸ δλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίησεν, καὶ ταῦτα τοῦ ἀλλού ἀγαθοῦ ἀνδρὸς Ἀσάνη Λαζαλίου πρὸ δλίγου ἀπειθόντος καὶ ὑντος εἰς τὸν ἀμηρῶν ἀποκρισιαρίου διετῇ τὴν δουλειὰν δῆθεν τοῦ συνοικεσίου τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ. Ἐξείλιθόντος οὖν τοῦ δεσπότου δὲ κύρῳ Θωμᾷ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φευρούμαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτεος ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίου, καὶ ἐνωθέντος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὰ κατ' αὐτοῦ ἥ καὶ τὰ κατ' αὐτῶν, ως δὲ λόγος προῖων δηλώσει, ἀπῆγραν ἀπὸ μὲν τοὺς Τούρκους τὰ Καλάδροτα καὶ μόνον ἐκ τῶν κάστρων, ὃν ἐθαρρούσαν λαβεῖν, ἐξ ὧν ἐκρατούσαν οἱ Τούρκοι, ἀπὸ δὲ τοῦ τόπου τοῦ δεσπότου κύρῳ Δημητρίῳ, ἀπερ αὐτοὶ οἱ ἐργάταις τῶν κακῶν ἐκρατούσαν ὡς κεφαλαίκια, ἥγουν Καρύταιναν, Βορδούιαν, Καστρίταν, καὶ ἔτερά τινα καὶ οὕτως. Ἱνα πάλιν ἔχωσιν αὐτοὶ ταῦτα, ως αὐθένται αὐτῶν, οὐχ ως κεφαλάδες· ἔκατόρθωσαν δὲ οὐδὲν ἀλλοι οἱ φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι· ἀρχοντες, ἡ μόνον ὅτι [390] ἐπῆραν κατ' αὐτῶν Θεέν τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ισχυρό-

τερον, καὶ ἀδελφὸν καὶ αὐθέντην ἔντες τοῦ τόπου, οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ δόκιμοι, οἵτε τοὺς ἀψύλους τὸ λόγιον, ἔτι πᾶσα σίκια μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐργημούται, οὗτος τὸν παρομιώδη λόγον τὸν, οἱ Πρὸς τοὺς δύο οὐδὲ Ἡρακλῆς, ὁ ἄλλος ἐπανέστησαν καὶ πρὸς τρεῖς καὶ τοιούτους. Καὶ τούτων δύτις προθάντων πρῶτον μὲν θεὸς παρεῖθεν αὐτοὺς, καὶ τοῖς ἐπραττον, οὐκ ἐγίνωσκον· ἀλλ' ὡς τοὺς ἰχθύας τοὺς μέστον σαγήνης δυτας, οἱ ἀγνοοῦσιν διτες πάντες δύο εἰλκούνται εἰς τὴν, ἐκεῖνοι δὲ, ἔως τοῦτο γένηται, διύκουν καὶ διώκονται καὶ φθείρονται οἱ ἐλάττονες ὑπὸ τῶν μεγαλωτέρων, οὕτω καὶ οὗτοι· ὁ μὲν γάρ δεσπότης κύριος Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐποιέρχει τὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Καλομμάταν καὶ Μαντίνειαν, καὶ συνεργοὺς εὗρε πρωτοτράπορα τὸν ἄριστον πρωτοτράπορα τὸν Σεβαστόπουλον Νικήμαν (τὸν Εὔδαίμονα Ἰωάννην Λέοντα) μεσάζοντα σύγγαμον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν περιπόθητον γυναικοθείον, τὸν πλέον Κυδωνίδην ή Τζαμπλάκωνα. Οἱ δὲ δεσπότης κύριος Δημήτριος πάλιν τὸ λεοντάριν καὶ τὰ αὐτοῦ καὶ τὸ Πίθημα διὰ τοῦ Παλαιού δύοντος Γεωργίου, [391] περιποθήτου Ιεζαδέλφου, καὶ μεσάζοντος τοῦ δεσπότου κύριος Θωμᾶς καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Μπογάλη Μανουῆλ, εἰ καὶ ὁ μὲν τάχα ἀπῆρε τὴν Καλομμάταν καὶ τὸ Λευτέρον καὶ πολὺ τοῦ τῆς Μάνης ζυγοῦ· τοῦ δὲ δεσπότου κύριος Δημήτριος ἐρχομένου ἔμβηνται ἐν τῷ Λεοντάριῳ, ὡς ἔμαθε τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἐδραμε καὶ προϊαδῶν ἐσέθη ἐν αὐτῷ, καὶ ἀπέμεινεν ἀπράτοτος δεσπότης κύριος Δημήτριος τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν Μπογάλεων φυγήτων μόνων καὶ ἀπελθόντων εἰς αὐτὸν, εἰς τὸν Μυζηθρὸν ἐπαναστρέψαντα, ἔτι δὲ καὶ τὸ κάκιστον καὶ ἀνυφέλεστατον γένος τῶν Ἀλβανιτῶν, καιροῦ λαβθείμονος τῆς ὑπολήψεως καὶ πλεονεκτικῆς καὶ ἀρπακτικῆς αὐτῶν γνώμης ἀρμοδίου, τοῖς οὐκ ἐπραξαν, η̄ τοῖς εἰργάσαντο κακὸν; Ἀπιστοῦντες γάρ δις τοῦ Σαββάτου ἀπὸ τὸν ἔνα τῶν αὐθεντῶν εἰς τὸν διλον ἀπήρχοντο· καὶ κάστρα, ὡς ἡ ἐκείνων γλώσσα, εἰς κεφαλατεῖα ἀπῆτουν, εἰ δ' οὖν, εἰς τὸν διλον ἀπήρχοντο· καὶ οἱ ἄλλοι πρῆς τὸν ἔτερον τῶν δεσποτῶν δροίως. Διὰ μέσου οὖν, εἰ τοῖς ἄριστον καὶ εὐρισκον τὸν ἀδίλιων τάχα Πωμαίων, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἀλβανιτῶν καὶ συγγενῶν πολλάκις καὶ οἰκείων αὐτῶν πάντα διήρπαζον καὶ ἡφάνιζον· ἐγένοντο δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, διτες τοῖς ἀξιώς αὐτὰ θρηνήσεις; Ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ εἰς τὴν Κόρινθον [392] καὶ τὴν Πάτραν εὑρισκόμενοι, καιροῦ λαβθείμονος δικασον τοὺς μὲν τίχμαλωτίζον, τοὺς δὲ ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ αὐθέντας καὶ τοὺς ἀρχοντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἑαυτῶν τὰ ἔιρη ὥθεντας· Ἱαύτας δὴ τὰς ἀργασίας καῦμον ἐννοήσαντος, τύριοκομίνου μοῦ εἰς τὴν Ἀρχαδίαν, ἔνθα δὴ καὶ ἐπράτευτο, καὶ τὰ αὐτῶν συμπεράσματα σκοπήσαντος, πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν τὸν δεσπότην ἀπὸ τῆς Ἀρχαδίας, ἐγῆλθον κάγιν πλάσας αἰτίας τινάς, καὶ ἐπῆλθον εἰς τὴν Πίδασον. Η̄ νῦν Μεθώη καλεῖται, περὶ τὸ ἔλλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ Ετούς. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ χρήσιμος ἀρχῶν ἀπὸ τε γνώ-

Α σεως καὶ πράξεως; Γεώργιος δὲ Ραούλ, [393] καὶ αὐτὸς ἀφεὶς καὶ αὐθέντην καὶ τὰ πλεῖα τῶν αὐτοῦ ἥλθε καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Μεθώῃ· καὶ καθῆμενοι ἀρφότεροι ἐν λιμένι ἐκαραδόκουμεν καθ' ὅρν τὸ τῆς τοιαύτης τρικυμίας τέλος, εἰ καὶ τοῦ θεοῦ μακροθυμήσαντος ἐμάκρυνεν, ἵνα οἱ ἀσύνετοι ποτὲ συνήσωσι καὶ οἱ μαροὶ ποτὲ φρονήσωσι, καὶ ὅμονοια καὶ εἰρήνη γένηται μέσον αὐτῶν, καὶ τοῦ θεοῦ δεθοῦσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἀμηρίδη, καὶ Ἐλασσῆγη μὲν αὐτοὺς ὡς ἐλεήμων θεός, προστάξῃ δὲ καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ Ἀμηρίδην, καὶ ἀφῆσῃ αὐτοὺς δῆσαι πλείσια χρήνον· τόπον γάρ καὶ τάξιν ἔχει καὶ αὐτὸς εἰς θεόν, οἷαν οἱ αὐτοῦ δῆμοι πρὸς αὐτὸν, οἰτινες πληρούσι μὲν τῷ θελήματι καὶ τῇ προστάξει αὐτοῦ, εἰσὶ δὲ μιστητοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι.

Καὶ τούτων δὴ τῶν προβηθέντων κακῶν εἰς τὸν ἀπαντα τοῦ Μορέως ἀδίλιου τόπον γίνομένων, ἐλθοντος καὶ φωστάτου μερικοῦ ἔξιώθεν, κατέδρασμόν τὸν τόπον ἀπαντα, ἵνα, ἀπερά καὶ πάρελιπον οἱ οἰκητορες καὶ κύριοι αὐθένται καὶ ἀρχοντες, οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως ἀλλ' ἀπὸ ἀδυνατίας πράξεων αὐτοῖς, τοῦ μὲν ἐνδέ τῶν δεσποτῶν ἐχθροῖς δυτες, τοῦ δὲ ἀλληλού τάχα φίλοις· διὸ δὴ δεσπότην καὶ ἐχθρὸν αὐτῶν κύριον θωμᾶν εἰς τὰ περὶ τὸ [394] Λεοντάριον ἐδράντες καὶ διώξαντες καὶ αἰχμαλωτίσαντες, ἐπειτα φέροντες τὸ κατουντόπιον ἥτοι τὰς τένδας αὐτῶν πλησίον τῶν δεσποτῶν τοῦ Λεονταρίου Εθηκαν, εἴτε ἐξεῖδοντες ἀπήθον εἰς τὰ περὶ τὸν Μυζηθρὸν καὶ τὸν φίλον αὐτῶν δεσπότην, καὶ ἀπ' ἐκεῖ διέθησαν γυνῆται καὶ μετὰ πολλοῦ κέρδους ἡδων τε κατὰ ἀποθέτων. Μόλις οὖν ποτὲ ἐννοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ τὸ κακὸν τῆς ἑαυτῶν μάχης, καὶ συναχθέντες εἰς τὸ Καστελλόν ἀποίρησαν τάχα δρόκους εἰρήνης καὶ τὸ τῆς Λακεδαμούλας (μητροπόλιτου) μετὰ τὸν σάκκου αὐτοῦ λειτουργήσαντος, ὀπίσταν τοὺς Χριστιανοὺς μετὰ φίδου θεοῦ καὶ πίστεως προσελθεῖν ἐπιθωσιν οἱ λερεῖς, πρόσελθοντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ διδόσαντες, ἔμεινεν, ὡς ἡκούσαμεν, δὲ δεσπότης κύριος Δημήτριος ἐν τοῖς συμπεφωνημένοις μέχρι τινός· καὶ πάλιν ἦν δὲ αὐτὸς, ὡς οὐδενὸς καίνου γεγονότος· δὲ τῆς ἀνοχῆς καὶ παχροθυμίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς αἰτίους· καὶ ἡρέαντο πάλιν τὸ κακὸν καὶ ἔτι, τῶν χθὲς τοιούτων φρικτῶν δρόκων λυθέντων, Καὶ ἐπράττεν δὲ καθεῖς κατὰ τοῦ ἐπέρον τὸ ἡδύντα τὰς ἐλπίδας, δὲ μὲν εἰς τὴν φύλαν τοῦ ἀμηρίδη καὶ βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδικίαν, ὅπου ἡδικήθη εἰς τε τοὺς ὑποχειρίους αὐτοῦ καὶ τὰ κάστρα, [395] δὲ εἰς τὴν ἐπιορκίαν τοῦ διλού καὶ εἰς τὸ κατὰ τῶν ἀτεβῶν τάχα μάχεσθαι.

υξ'.

Τούτων οὖν οὗτα κακῶν πραττομένων διέβη καὶ διχειμῶν τοῦ ἥτη Ετούς, καὶ τὸν Μάιον τοῦ αὐτοῦ Ετούς ίδεν καὶ διμηρίδης ἥλθεν κατ' ἀμφοτέρων, Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐξ ὅρθου εἰς τὸν Μυζηθρὸν, ἐπει τοῦτο εὑρίσκετο δὲ δεσπότης, διὰ τὸ εὐρίσκεσθαι τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐχθρὸν αὐτοῦ εἰς τὴν Καλομμάταν καὶ πολεμεῖσθαι τὴν Μαντίνειαν, κατῆγε καὶ ἀκούσιας ἔκουσιως, καὶ ἐδουλώθη εἰς αὐτὸν· λαθὼν δὲ

διηρᾶς καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Μυζηθρᾶν καὶ φυλακὴν περιθέλεις εἰπε πρὸς τὸν δεσπότην· Σὺ μὲν, ὁ δέσποτα, ἐπει οὖτας ἡλθον εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα, τὸν τόπον τοῦτον πλέον σύδε τῷ πορείᾳ νὰ τὸν δρχης· ἀλλὰ ἐπει πατέρων σε ἑστήσαμεν ἔχειν, καὶ τὸ κορίτζιν σου ἑστήσαμεν λαβεῖν εἰς γυναικά μας, τὸν τόπον τοῦτον δὸς ἡμῖν. Σὺ δὲ καὶ τὸ κορίτζιν σου θέλετε μεθ' ἡμῶν, καὶ θέλομεν αὐτὸς δύοσιν ἕτερον κέντρον εἰς τὸ νὰ ἔχητε νὰ ζῆτε· ἀπερι στέρξας καὶ ἀκουσίων ἵκεμψε καὶ δρχοντας αὐτοῦ καὶ Τούρκους, [396] ίνα καὶ τὴν γυναικεν αὐτοῦ τὴν βασιλίσσεν καὶ τὴν δυγατέραν λάθουσι καὶ φέρδοιν, ἀλλὰ σῇ καὶ τὴν Μονεμβασίαν παραδώσατεν· ἔκεισε γάρ αὐτοῖς εὐρίσκοντο, ὃν τὸ μὲν ἐγένετο (ἴσχηλον γάρ καὶ φύλον ἔχουσιν), ἵνα δὲ ήσαν δὲ ταὶ ἀμηρᾶς καὶ δεσπότης· οἱ δὲ Μονεμβασιώται καὶ δὲ εἰς κεφαλῆν εὐρισκόμενος Μανουῆλος ὁ Παλαιολόγος κρατήσαντες [397] τὸ κάστρον δεδώκασιν αὐτῷ τῷ δεσπότῃ χυτρῷ Θωμᾷ, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάτερι.

[405] Ὁ δὲ ἀμηρᾶς τὴν μὲν βασιλίσσεν καὶ τὴν δυγατέραν οἰκονομήσας ἑτειλεν ἔξω μετά τινῶν τῶν αὐτοῖς καὶ αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην σῇ καὶ ἔχειρε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐλθόντες δὲν εἰς τὴν Βορδονίαν καὶ τὸ Καστρίτιν, οἱ μὲν εἰς τὴν Βορδονίαν γέννασιν δρχοντες αὐτῆς φορθήσαντες ἔφυγον ἀφέντες αὐτήν, οἱ δὲ εἰς τὸ Καστρίτιν τάχα μέχρι τινὸς ἀντιστάθμητος καὶ πολεμήσαντες; τέλος προσεκύνησαν, καὶ κατελθόντες στεφανώθησαν· ὅπερ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν, οὓς μὲν αὐτῶν ἀκαρατδησεν, οὓς δὲ εἰς πάλιονς ἐκάθισε, τὸν δὲ Ηρονικοῦν ἐκδέιρας· τετλείσαν, ἔξιον τέλος τῶν ἔργασιῶν καὶ πράξεων ἀπολαύσαντος. Ἐλθόντος δὲ αὐτοῦ δῆ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Λειντάριν καὶ αὐτὸν τὸ Λειντάριν, καὶ τὸν ἄνδρα Ἑρμιονον ἀνθρώπων, αὐτὸν μὲν ἀπῆρεν· εἰς δὲ τὸ Γαρδίκιν, ἔνθα οἱ ἀνθρώποι ὡς Ισχυρότερον ἀσκῆλον φυλαίχθησάμενοι, ἀπελθὼν ἐπολεμήθη μέχρι τινὸς παρὰ τῶν Λεινταριτῶν· τέλος δὲ ἐδουλώθησαν· [406] καὶ ἐγένοντο πάντες παρανέλιμπι μαχαίρες οὐν γυναικὶ καὶ παισι. Τούτο ἀν καὶ οἱ ποτὲ ἀρχηγοὶ αὐτῶν Μποχάλεοι ἐπαθον, εἰ μὴ φθάσας ἢ Μπελαρμπεῖς Μαχουμούτη; ἔξεσῆτησεν αὐτοὺς τῆς γυναικὸς Μανουῆλος τοῦ Μποχάλη ἐξαδέλφης οὗσης αὐτοῦ, εἰ καὶ κακὸν ἀνταπέδωκαν αὐτῷ ἀντὶ τούτου· διδόντος γάρ αὐτοῖς ἀνθρώπους ίνα μετὰ ἀνέσσεως καὶ ἀναπαύσεως ἀπέρχωνται τὴν δόδον τὴν φέρουσαν εἰς, τὸν ἔξω τόπον, διερχόμενοι περὶ τὸν Ποντικὸν εὐρόντες πλεύσιμον καὶ δολιώς ἀποκτείναντες τοὺς ἀπάγοντας ἀνθρώπους τοῦ Μπελαρμπεῖ, ἐμβάντες ἔρυγον εἰς Κέρκυραν· καὶ αὐτοὶ μὲν ἡλευθερώθησαν τῆς δουλείας διπλῶς δῆτενθερδες μὲν Μανουῆλος τοῦ Μποχάλη Γεωργίους δὲ Παλαιολόγους, πρωτεξάδελφους δὲ, ὡς προεδρηλώσαμεν, τῆς μητρὸς τοῦ Μπελαρμπεῖ, βληθεὶς εἰς σιδηρᾶ ἥγετο· αὐτὸς γάρ, ὡς προσίπομεν, φυγὼν ἀπὸ τὸ Λειντάριν μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν, καὶ τὴν δουλοσύνην τοῦ δεσπότου κύριον Δημητρίου· πολέμου δὲ γεγονότες περὶ τὴν Βορδονίαν καὶ τὴν Τρύπην κακῶς λαβώντες δέλλω, καὶ ἀπῆγαγον αὐτὸν δέσμιον εἰς τὸν ποτ

Α αὐθέντην αὐτοῦ δεσπότην [407] κύριον Θωμᾶν. Ω; δὲ ιδίη ἀπὸ τοῦ λαβώντας, περιωρισμένου δὲ δυνατοῦ καὶ φυλαττομένου διπωσδήποτε περὶ τὸ Δυρδαγίον, ἀπατήσας τοὺς φυλάτσοντας ἔρυγε· καὶ πάλιν εὑρίσκετο εἰς τὸν δεσπότην κύριον Δημητρίου καὶ εἰς τὸν Ἀνάπλιν, τὸν πλειόνα κατιρόν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν πατέρων εὐρισκομένων εἰς τὰ Βενετικά. Τοῦ οὖν ἀμηρᾶ, ὡς δεδηλώκαμεν, δουλώσαντος τὸ Λεσνάρτιν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν ἐδουλώσαν, έτι δὲ καὶ τὸν ἄγιον Γεώργιον. Ταῦτα γάρ ιδίντας τοῦ Κροκοντύλου ή μᾶλλον Κροκοδέλιου εἰπεῖν οἰκειότερον, προτεκύνησεν καὶ αὐτῆς τὴν ἀμηρᾶν, καὶ τὸ κάστρον καὶ τοὺς δύο οἰκους αὐτοῦ αὐτῷ δέδωκεν· αὐτὸς δὲ Εἰαβε χάριν τούτων εἰς Λαϊνή ή μᾶλλον τὸ Ελαϊνή, τουτέστι, Θέας μου ή ίνα τί μή καὶ αὐτὸν προεγκατέλιπες, τῶν προλεχθέντων κακῶν πρωτεργάτην; Τούτων οὖν ἔκεισεν γενομένων ή μᾶλλον γινομένων, διδεσπότης κύριον Θωμᾶς ἀφεὶς τὴν Καλομάταν, καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κοζμέναν καὶ τὸ Πεταλίδιν ἥλθε καὶ ἐσένη εἰς τὸν Ἀδαρίνον, κάκεθεν εἰς τὸ Μαράθιν προγενέστερον τῆς βασιλίσσης καταλεγόσης τὴν Ἀρχαδίαν, κάκετες ἀπελθούστης μετὰ καὶ τῶν πατέρων αὐτῆς καὶ τῶν εὐρισκομένων ἔκεισε εἰς τὴν Ἀρχαδίαν ἀρχόντων. Ός δὲ ὁ ἀμηρᾶς ἀπῆρεν αὐτά, ἀλλὰ δῆ καὶ τὴν Καρύταιναν παρὰ τοῦ Σγουρομάλη Πιλαιολόγου καὶ γυναικαδέιφου τοῦ μεγάλου Λουκάνη, δὲ προσπέθανεν [408] εἰς ἀπόπατον διαβιβάσας τὴν ψυχὴν ἀμέτηκτως, κατήλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν Αδρούσαν, καὶ λαβὼν αὐτὴν καὶ C τὰ περὶ αὐτὴν πάντα ἀπῆλθε θεάτασθαι τὴν Κορώνην, εἰτ' ἀπ' ἐκεῖσε διέδη καὶ εἶδε καὶ τὴν Μεθώνην, είτα εἰς τὸν Πύλον τὸν καὶ Ἀδαρίνον, καθ' οὓς τηρούσαν καὶ διδεσπότης κύριον Θωμᾶς ἤσηλος· πρητοί μαστος γάρ τινες πλοιάρια, καὶ ἥλθεν ἐν τῷ Πόρτρῳ λόγγῳ όνομαζομένῳ, ἵν' ἀπ' ἐκεῖσε κατερῦν λαδόμενος εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπέλθη, δ δῆ καὶ γέγονε. Καὶ τῇ καὶ τοῦ Ιουλίου μηνὸς ἀπέσωσεν ἔκεισε, γίγουν τοὺς Κορφούς, ὡς νῦν ὄνομαζεται ή Κέρκυρα· εὐρύντος δὲ κάμου πλεύσιμον ἀπαγόμενον ἔκεισε, ἰμβάς τῇ ια' Ιουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι μετὰ τῶν ἀλλών κακῶν θανατικὸν ἐν τῇ Μεθώνῃ, τῇ δὲ τῷ Αύγούστου ἀπεσώθημεν ἔχοντός μου σκοπὸν, ἵνα εἰς τὴν Κρήτην ἀπέλθω, ή εἰς τὴν περὶ τὴν Θεσσαλοΐδην Βερβολαν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐκεῖ καλλίστην μονὴν εἰς δυνατα τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἡνπερ τῆς μητρὸς μου διαπήροντας γένητερεν τὰ βάθρων. Τοῦ δὲ Ρωσία Κεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἀπελθόντων, έτι δὲ καὶ τοῦ δεσπότου μετὰ καὶ τῶν ἀλλών πάντων μετέπειτα, καὶ ἐμὲ παριότρυνον καὶ ἐβουλεύοντο ἔκεισε ἀπέλθειν, ἀπῆλθον κάγω. Τοῦ δὲ [409] ἀμηρᾶ λαβόντος τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ἀπ' ἐκεῖσε διερχόμενον εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ Μορέων, καὶ λαμβάνοντος πάντα τὰ ἔκεισε, ἀλλὰ δῆ καὶ τὴν Ισχυρότατον Χλομούτζιν καὶ Σανταμέριν τῶν Μπελαρμπεῖων, δικοῦ εἰχον αὐτά, ταῦτα ἀφέντινον κούφιν, καὶ ἀπελθόντων καὶ αὐτῶν εἰς Κορφούς, ἥλθε μέχρι τῆς Πάτρας κάκετες προσέρειν, καὶ τὰ Καλάβρυτα λαβόντος παρὰ τοῦ οὗ· εἰς διεπέτας εἰτ' εἰς ημηρᾶν πιστοῦ Δοξᾶ, ἀλλὰ οὐδὲ εἰς θεόν

γημίζω, αὐτὸς μὲν ἔδωκεν δίκην ἐκδικήσεις, οἱ δὲ αὐτοῦ πάντες οἱ μὲν ἀκετυμῆται τὰς κεφαλὰς, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἀπέκχυθησαν. Τὸ δὲ κάστρον δὲ ἀμηρᾶ; καλῶς ἀσφαλισάμενος καὶ παντὶ τρόπῳ ὁχυρώσας ἐγρεθεῖ; ἀπὸ τὴν Πάτραν, δέδη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενιακὸν καὶ Λίστριναν καὶ Βοστίζαν, ὃν τὴν μὲν Βοστίζαν καὶ Λίστριναν Ἐλασθε, τὸ δὲ Σαλμενιακὸν ἐκράτησε μέγρε: τινὲς Παλαιολόγος δὲ τὸ ἐπίκλην Γρέτζα.

Τοῦ δὲ δεσπότου, ὡς εἴπομέν, πανοικεὶ ἐλθεῖντος εἰς τοὺς Κορφούς, ἥδην πρὸ αὐτῆς καὶ γράμματα ἀπὸ τὸν σούμπασιν Ἀγγελοκάστρου, διαλαμβάνοντα, τοὺς δὲ ἀμηρᾶς ἔχει ἔρεξιν ἀπελθεῖν εἰς ἐκεῖνον· Τίς τῶν ἀρχόντων σου καὶ γενησάτει συμβίβασις μέσον ὑμῶν ἀγάπτης, καὶ δοθῇ παρ' ἐκείνου καὶ τόπος μετά τιναν συμφωνιῶν πρὸς σέ; [410] Συδιασκέψαμενος οὖν μετὰ τῶν αὐτοῦ δὲ δεσπότης ἔδοξε καλὸν, ἵνα δὲ μὲν Ρασούλ Γεώργιος ἀπέλθῃ εἰς τὸν ἀμηρᾶν, δὲ γαρβρὸς αὐτοῦ Ρασούλ Ιωάννης ἀπέλθῃ εἰς τὸν πάπαν, ἵνα δὲ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς τοὺς Κορφούς τοῦ δεσπότου πλημμύσειαν δηλώσῃ τῷ πάπᾳ, δὲ δὲ τῇ, τίς δὲ τὸν ἀμηρᾶ σκοπὸς τοῦ λόγου· οἱ καὶ ἀπῆλθον, δὲ μὲν τῇ Ή, δὲ τῇ τα' Αὐγούστου. Θανατικοῦ δὲ ἐπιγεγονότος; καὶ εἰς τὸ κάστρον τῶν Κορφῶν, δεσπότης καὶ ἡμεῖς ἀπῆλθομεν εἰς χωρία, ἐκδεχθέμενοι καὶ τὰ τῶν ἀποκρισιαρίων ἀποτελέσματα· Οἱ μὲν οὖν Ρασούλ Γεώργιος δὲ εἰδὼν διὰ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἔφθασε τὸν Ἀμηρᾶν εἰς τὰ περὶ τὴν Βέρδοιαν· καὶ εὐθὺς προστάξαντος αὐτοῦ, δε τὸ Ράλης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες; διεσπεύσθησαν καὶ οἱ πάλαις αὐτῶν ἡσφαλισθῆσαν αἰδηροί· Διαβιβάσαντες οὖν οὕτως ἡμέρας τινάς, ὡς ἐξῆλθεν δὲ ἀμηρᾶς καὶ αὐτοὶ οὕτως δέσμωις μετὰ τινας ἔδοις ἡμέρων εἰς τὰ περὶ τοῦ μαύρου δροῦς βουνά ἡλευθέρωσεν αὐτοὺς, εἰπόντες, δτοι· Ἐγώ ἐκδεχόμην ἵνα πλεύσω τοῦ Μορέως εὐρισκομένου μου θάλης δὲ δεσπότης η στελή υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἄρχοντων, καὶ γένηται χάρις πρὸς αὐτὸν, καὶ κάθηται καὶ ζῇ· ἐπει οὖν οὐδὲν ἐγένετο, πάλιν λέγομεν, διὸ θελη, δις γενῆ, καὶ ἀπελθόντος οοῦ δις ἐλθῃ δὲ δεσπότης η δις στελή ἀπὸ τὰ παιδία αὐτοῦ καὶ θέλομεν ποιήσειν εἰς ἐκείνους καλά.

υέστο.

Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ Ρασούλ ἀπράκτου τὸν Ὁκτώβριον τοῦ ξθ' ἔτους, τῇ ις' τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐμβάτες εἰς ἓν τῶν [411] κορραπιτικῶν καραβοπούλων δὲ δεσπότης καὶ θωμᾶς μετὰ καὶ τῶν πλειστῶν ἀρχόντων αὐτοῦ δέδη εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἵνα δὲ ἐκεῖσε εἰς τὰ τόπαν καὶ τὸν δούκαν Μελάνας καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς τοὺς Κορφούς καταλείψας τὴν τε βασιλίσσην καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ καὶ τινας τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς φαμιλίας τῶν ἐκείνων ἀκολουθούντων· οἱ δὲ καὶ πολλὰ διορισμένους καὶ ζητήσαντος, ἵνα η μετ' αὐτοῦ ἀπέλθω η ἐνταῦθα μετά τῆς βασιλίσσης εὐρισκωμαι, καὶ ὡς ἀρχών τοῦ διπτητοῦ αὐτῆς, ἐγὼ ἀπό τε τοῦ ἐλέους τοῦ τὰ τάντα καλῶς οἰκονομοῦντος θεοῦ, ἀπό τε τῆς λύπης ὃν ἐγένησα, ἀπό τε τῆς ἀταξίας πάντων τῶν τοῦ διπητοῦ αὐτοῦ, ἀνήκοος ἐγενόμην καὶ εἰ;

Αἱ ἀμφότερα· ἀλλ' ἐπιμείνας καὶ ἕτερον καὶ πιλὸν εἰς αὐτὸν δὴ τὸ χωρίον τὰ Μολιθοτίνα, διπερ εὑρισκόμενην, δταν καὶ δεσπότης (ἥ) εἰς τὸν Χλομὸν ἐις τὸν φύγον τοῦ θανατικοῦ, ὡς δεδήλωται, ὡς εὑρον μετὰ καὶ φρόντον τοῦ κάστρου, διπελθόντος μοῦ ἐκεῖσται.

υέστο.

Σεπτεμβρίου σ' τοῦ ο' έτους, κατέμενον μετὰ τῶν διῶν, καὶ μόνου τοῦ θεοῦ δεδμενος, ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ ἱεροκονυμήσῃ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ θιλανθριστικῆς καὶ ἀγαθότητος· Διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας· ε' καὶ μικρὸν τι πρὸς, ὡς οὐδὲν ἐνοήσαμεν ἀναπαυθῆνας μὲ τοὺς ἔχοντας τὸ τοιοῦτον κάθισμα, καὶ διὰ τὸ νὰ ἔδοξεν καὶ πλέον τὸν πλησιασμὸν τοῦ Βασιλοῦ καὶ ἀγαθοῦ φίλου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Διαροθέου, [412] εὑρισκόμενου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, Ἰάσωνος; καὶ Σωσιπάτρου· εὐρόντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν λῃ· λερέων τὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονυμαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου ἀπῆρμεν αὐτὴ Μαρτίου ε' τοῦ αὐτοῦ ο' έτους δηλονότει· Οἱ δὲ δεσπότης καὶ θωμᾶς φθάστες εἰς τὸν Ἀγκῶνα καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Ρώμην οὐδὲν δῆλο κατώρθωσεν, εἰ μὴ δὲ δέδωκε τῷ πάπα πίψη τὴν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου κάρπην, κάκενος; πρὸς αὐτὸν πρός; τὸ μῆλος νὰ ζῇ μὲ τοὺς αὐτοῦ αὐτῆς καὶ μόνην τὴν ἀναγκαῖαν τροφήν· διαβιβάσαντος [413] δὲ μερικὸν καὶ φρόντον, ἔδοξεν αὐτῷ καὶ ἐπανίστρεψεν εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετιῶν καὶ πάλιν ἀπ' ἐκεῖσε εἰς; τὸν Ἀγκῶνα, τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ βασιλίσσης Σερβίας ἐκεῖσε ἀπελθούσης, καὶ διατρίψας ἡμέρας τινάς εἰς θεωρίαν αὐτῆς, ἐκεῖνος μὲν δέδη πάλιν εἰς τὴν Ρώμην, ἡ δὲ βασιλίσσα εἰς τὸ Ρασούλιν ἐπέρασεν· ἡ δὲ εἰς τοὺς Κορφούς βασιλίσσα καὶ μήτηρ αὐτῆς, κακῶς διαβάσουσα, ἐλευθερία οὐδὲ τοῦ θεοῦ, τοῦ αὐτῷ ω' έτει Αὐγούστων καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῷ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων μονῇ Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου.

Οἱ δὲ τῶν διεσθῶν ἐξάρχων τὸν αὐτὸν δὴ χρόνον ἀπελθόντων κατὰ τοῦ Σφεντιάρη ἀπῆρε τὸ ἐκείνου καριόδητον κάστρον Σινώπην ὄνομαζόμενον, δὴ κατὰ ἐθεασάμην, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν δῆλον αὐτοῦ ἀπαντά τόπον· Ετοί δὲ παρέμπροτεν ἀπελθόντος αὐτοῦ ἀπῆρε καὶ τὴν Κερασούντα καὶ τὴν Τραπεζούντα, καὶ ἀπεσαν τὴν περίκωρον αὐτῶν δὴ τῶν βασιλειῶν Τραπεζούντος, καὶ πάντας σχεδὸν τῶν ἐκεῖτε ἀτυχῶν αὐθεντῶν καὶ ἀρχόντων ἐκβαλάνων, εἰς τὴν Ανδριανούπολιν φέρων κατώφησεν, ἐνθα δὴ καὶ ἐ τοῦ Μορέως αὐθεντῆς· φὴ δὴ καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζωάρκειαν [414] αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Αἶνον, τὴν Λῆμνον, τὴν Ιμβρον, καὶ τὸ Σαμοθράκιον, τὸ δὲ Τραπεζούντος βασιλίσσα τὸν Κομνηνὸν καὶ Δαυΐδη χωρίοι περὶ τὸ μαύρον δρος, δὴ δὴ καὶ μετά τεος χρόνου μικροῦ παραδρομήν εὑρών τάχα εἰς αὐτὸν ἀφορμήν μικρὸν καὶ οὐκ ἀληθῆ, πάντα τὰ αὐτοῦ θλαβες, κάκενον πνιγμῷ ἐτελείωσε. Τὸ δὲ ἕαρ τοῦ εἰτοῦ σ' έτους διέδη δὲ ἀμηρᾶς εἰς τὴν μεγάλην Βιλασίλαν, καὶ ἐδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτοῦ ἐκεῖσε ἴνερ-

γούμενα καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησεν ἀρμάτωμα, καὶ Λ Α στέρησιν· κάγωδ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἑνδεῖας· 'Απριλλίῳ ι', ἔξηλθον καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Ἀγκῶνα τῇ ι' Μαΐου, καὶ τῇ α' πάλιν 'Ιουλίου ἔξελθόντος μου, ἀπῆλθον διὰ τῆς ἰδοῦ Βεττέλιου, ἐπει κάκειτε εἰς τὰ θερμὰ εὐρίσκεσθαι τὸν καρδηνάλιον μεμαθήκαμεν· δι' ἡμέρας οὐ εἰς τὴν Ψώμην ἐφάσαμεν, καὶ ποιήσας εἰς τὸ δεσπήτιον τῶν εὐθυντῶν ἡμῶν, τὸν δεσπότου κύρον Ἀνδρέου καὶ αὐθεντοπούλου κύρον Μανουὴλ τῶν Παλαιολόγων ἡμέρας λς', [425] ἐν αἷς ἡμέραις καὶ τοὺς τάφους τῶν μακαρίων ἀποστόλων Πάτρου καὶ Παύλου προσεκύνησα· καὶ πολλῶν ἄλλων ἀγίων τῶν ἐκείσες τεθαμμένων, καὶ ἴστορίας τὰ ἐν τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ καὶ περιβοήτῃ (καὶ) παλαιῷ, τῇ ι' Ιουλίου ἔξηλθον καὶ ἤλθον διὰ τῆς εὐθείας ἰδοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ μικρόν τι προσμενα· διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Βενετίαν ἀπῆλθον τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐποίησα ἐκεῖτε εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κε', ἵως Αὔγουστου δηλονότι καὶ τὸν ἥ ἀργά σὺν Θεῷ ἴξελθόντες· ἀπεσώθημεν ἐνταῦθα εἰς τοὺς Κορφούς.

Τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ οα' ἔτους ἐπιδραμόντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη Ἀμάρη, ἀπῆρε πάντας τοὺς περὶ τὸν Ναύπακτον καὶ τὴν αὐτοῦ περιοχὴν τὸν Γαλατᾶν οἵτινες Βενετικούς, ὡς τάχα καὶ χαρατζαρίους τοῦ τῆς μικρᾶς Βλαχίας Φλαμπούλου αὐτοῦ· διπερ μαθών δ τῶν Βενετικῶν κατέργων καπετάνιος καὶ πρόδρομος βοήθειαν δρυμῶν εἰς τὴν ἀνειπέραν πόλιν τοῦ ἀμηροῦ Βοστιτζάνην περάσας, ἕκαστος καὶ ἡγμαλώτευσε πᾶσαν δινεν μόνου τοῦ Κουλᾶ· καὶ φέρων τοὺς Βοστιτζιανοὺς ἐν τῷ Ναυπάκτῳ μὲ τοὺς αὐτοῦ ἀναλλαγήν ἐποίησατο, καὶ δὴ προμελετωμένης οθσῆς μάχης τοῦ γενέθει μετὰ τοῦ ἀμηροῦ παρὰ τῆς αὐθεντίας τῶν Βενετῶν, διὰ τὸ πᾶσας τρόποις χρήσασθαι τυχεῖν τῆς ἀρχῆς καὶ ἕκουσας τοῦ Μορέως. Τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν (καὶ) ἀρχὴ κατέστη· καὶ ἐλόθιτος τοῦ τζενεράλη [415] καπετάνου Ἀλώσου Λορδᾶ ἐκείνου μετὰ πολλῆς διτο παρασκευῆς καὶ δυνάμεως, ἐπίκειται τὸ Ἐξαμίλιον καὶ ἔκτισεν αὐτὸν κακῶς δὲ ἀπὸ τῆς συντομίας· οὐ γάρ ἐν συντόμῳ τῷ ἀσφαλές, ὡς δὲ λόγος, ἀλλ' ἐπει ἐπολέμησε τὴν Κόρινθον καὶ οὐκ ἐτυχε τοῦ ἐπιτζημένου, ἀφεὶς καὶ τὸ Ἐξαμίλιον ἀπῆλθε.

υξδ'.

Τὸ δὲ οβ' ἔτος ἀπῆραν τὴν Μονεμβασίαν οἱ Βενετικοί, οὐ τοσοῦτον θελήσει καὶ χάριτι τῶν κυρίων αὐτῶν, δισσὸν ἀνικελείᾳ τοῦ κρατοῦντος αὐτὴν ἀρχοντος, ὡσπερ δὴ ἡμοίως ἀνωφελεῖσθαι καὶ ἀποτυχεῖσθαι τοῦ κεφαλεύοντος τὸ τῆς Λήμνου κάστρον, τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον, ἐκλάπτης καὶ μᾶλλον δ τοιούτος Κουλᾶς αὐτοῦ καὶ παρὰ ἔξωτερικοῦ τυχόντος καὶ ἐδόῃ πρόδεις τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετῶν, καὶ ἔξ αὐτοῦ δηλονότι τοῦ κάστρου καὶ ἀπαν τὸ νησίν ἐκληρώσαντο· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἀπελθόντος αὐτοῦ δὴ τοῦ καπετάνου καὶ πολεμήσαντος αὐτὴν, οὐκ ἐπράξει τι, ἀλλ' ἀπῆλθεν διπράκτος,

υξε'.

Τὸ δὲ ἐπ τοῦ ογ' ἔτους ἀποστείλας δ δεσπότης κύρο Θωμᾶς ἐμήνυσεν, ἵνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ ἐκείσες ἀπέδιωσιν, διοπού κάκεῖνος· καὶ γενομένου καὶ ἀποσωθέντων μετὰ καραβίου εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ μόνον ἀκούσαντος διτο ἀπεσώθησαν, οὐ φθάσαντος δὲ ίδειν αὐτὰ Μαΐῳ ι', ἐν Ψώμῃ εὐριταχμένος τέθνηκέν, ὑπάρχοντος χρύσων νε' καὶ μιχρόν τι πρός· αὐτὲς δὲ διάλιγον καὶ ρόν διαδίδασαντα εἰς τὸν Ἀγκῶνα, [426] ἀπέμψας δ πάπας ἐπιμελεῖς καὶ σκουδῆς καὶ βοηθεῖς τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδηναλίου καὶ πατριάρχου Κινυσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ψώμην καὶ εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν οἰκονομίαν πρόδεις τὸ δ ζῆν, ἥν καὶ δ πατήρ αὐτῶν εἶχε· καὶ τὸν πρώτον οὐδὲν τὸν κύρον Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δεσπότην δ πάπας τετίμηκε.

υξς'.

Τῷ δὲ οδ' ἔτεις Ὁκτωβρίου ιε' καὶ δ πνευματικῆς πατήρ ήμων καὶ ἀδελφός καὶ φίλος ἀριστος δ Λαρδούσος, ἀπῆλθεν ἀποθανὼν εὐφρανόμεγος ἐν οὐρανοῖς, ἡμᾶς δὲ καταλέοιπε καὶ τὴν ἐκείνου λυπουμένος;

1074

Α στέρησιν· κάγωδ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἑνδεῖας· 'Απριλλίῳ ι', ἔξηλθον καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Ἀγκῶνα τῇ ι' Μαΐου, καὶ τῇ α' πάλιν 'Ιουλίου ἔξελθόντος μου, ἀπῆλθον διὰ τῆς ἰδοῦ Βεττέλιου, ἐπει κάκειτε εἰς τὰ θερμὰ εὐρίσκεσθαι τὸν καρδηνάλιον μεμαθήκαμεν· δι' ἡμέρας οὐ εἰς τὴν Ψώμην ἐφάσαμεν, καὶ ποιήσας εἰς τὸ δεσπήτιον τῶν εὐθυντῶν ἡμῶν, τὸν δεσπότου κύρον Ἀνδρέου καὶ αὐθεντοπούλου κύρον Μανουὴλ τῶν Παλαιολόγων ἡμέρας λς', [425] ἐν αἷς ἡμέραις καὶ τοὺς τάφους τῶν μακαρίων ἀποστόλων Πάτρου καὶ Παύλου προσεκύνησα· καὶ πολλῶν ἄλλων ἀγίων τῶν ἐκείσες τεθαμμένων, καὶ ἴστορίας τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ περιβοήτῃ (καὶ) παλαιῷ, τῇ ι' Ιουλίου ἔξηλθον καὶ ἤλθον διὰ τῆς εὐθείας ἰδοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ μικρόν τι προσμενα· διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Βενετίαν ἀπῆλθον τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐποίησα ἐκεῖτε εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κε', ἵως Αὔγουστου δηλονότι καὶ τὸν ἥ ἀργά σὺν Θεῷ ἴξελθόντες· ἀπεσώθημεν ἐνταῦθα εἰς τοὺς Κορφούς.

υξζ'.

Τῇ ε' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ οε' ἔτους· καθ' δη δὴ καιρὸν ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ψώμην διεπερθόμεν, καὶ δ τῶν ἀστεῶν ἔξαρχοιν ἀμηροῦς, ἀλλούν κατὰ τῆς Ἀλβανίτιας, καὶ διώξας τὸν αὐθεντητὴν αὐτῆς τὸν Σκαντάριν, καὶ αἰχμαλωτεύσας καὶ ἀφανίσας τὸν τόπον, καὶ κτίσας κάστρου πλησίον τοῦ καθολικοῦ κάστρου αὐτῆς, Κρούας διονυμαζομένου, πρός τὸ δινεμάχεσθαι αὐτῷ, ἐπινέστερψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κενωσταντινούπολιν· καὶ τοῦ αὐτοῦ οε' ἔτους τὸ θέρος, γενονώς δ Βίκτωρ Καπέλος καπετάνιος τζενεράλης ἀπελθὼν εἰς τὴν νῆσον Πύμβρον καὶ πολεμήσας, ἀπῆλθεν αὐτὴν· καὶ κάλιν ἀπελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀθήναν, τάσταν τὴν χώραν ἔχμαλώτευσεν· ἀλλούτος δ' αὐτοῦ εἰς τὴν παλαιὰν Πάτραν περὶ τὸν Αγγουστον, ἀπῆρε τὴν χώραν. Ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ Ἀμάρη [426] εἰς βοήθειαν αὐτῆς δ Πρεβεδοῦρος; μετὰ τὸν τῆς ἀρμάτας καὶ Πασοὺλ Μ.χρήστη ὁ Ιωής μετὰ στρατιωτῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἐτρέψαν αὐτὸν κατὰ κράτος, καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἐκστότωσαν καὶ διώξαντες μέχρι πολλού, οὐκ ἐστράγγησαν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ ἔργου, καὶ μᾶλλον τούτο συμβούλευοντες οἱ Ψωμαῖοι, οἱ καὶ τοῦ τόπου καὶ τῶν τοιούτων πλέον εἰδήμονες. Ἀλλ' ἀπαρθεῖς δ Πρεβεδοῦρος καὶ σκληρός μᾶλλον φωνεῖς καὶ πρός αὐτοὺς, πῶς οὐ διώκουσιν, ἔξεδιωσαν καὶ μή γινώσκοντες τοῦτο καλὸν μέχρι καὶ τῶν μύλων καὶ τοῦ Σαρβανάλιου καὶ ἐπέκεινα πρόδεις τὸ ἀνώφορον τοῦ Σιδηροκάστρου. Ο γοῦν Ἀμάρης ίδειν τὸν τούτων διωγμὸν ἀκαίρον καὶ διπράκτον καὶ διτάκτον, καταλαΐψας εἰς τινας τοπους ἀνθρώπους, εἰτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν, ἐτρέψε καὶ ἐδιώξεις αὐτοὺς, καὶ φθάσας ἀνείλεις τὸν Πρεβεδοῦρον ἐπὶ μουλαρίου καθαϊόμενον, καὶ δις απ' ἐκείνου πασόντα, καὶ ἀλλούς ἀνείλεις πολλούς, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Πασοὺλ Μιχαήλ ἀλώσαντες τοῦ ἀλέγου αὐτῷ συμπερόντος, [427] καὶ ἐκάθισαν αὐτὸν εἰς τὸν πάλον. Καὶ τέλος ὡς νικήται διαμόντες εἰς τὸν αιγιαλόν, ἕνθα τὰ κάτεργα, πολλοὺς; εὑρέντες; εἰς τὸν αιγιαλόν, ἕνθα τὰ κάτεργα, πολλοὺς;

πιεύστωνται δὲ εἶναι αἰτίον, καὶ τὸν μητροπολίτην τῆς αὐτῆς παταίδες Πάτρας τοῦ ἐλθεῖν κατ' αὐτῶν τὸ ἀρμάτωμα, λαθέντες εἰ; τὸν πάλον ἐκάθισαν. Ταῦτα δὲ παθόντες ἀπράκτοι καὶ ζημιώμενοι οἱ τῆς ἀρμάτας, ἐπανέστρεψαν· ἀφ' οὗ δὴ συμβεβήκετος κακοῦ καὶ δὲ καπετάνιος λυπηθεὶς καὶ πολὺς ςθενήσας, εἰς τὸν Εβρικὸν εὑρισκόμενος ἀπέθανε, καὶ γέγονε καπετάνιος Ἰάκωβος Λορδᾶς· δὲ τοῦ Πέτρου Λορδᾶ ἐκείνου υἱὸς καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ Ἀλεξου Λορδᾶ καπετανίου πρωτεγέλεφος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ τοῦ ἑνεστώτος χρόνου χειμώνι παρηκολούθησαν· τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὔγουστῳ, τῇ καὶ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τῷ οὐετού, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον μέγα Πάσχα γέγονεν, ἐναπέψυξεν δὲ τὸν κακῶν πάντα τοῦ Μορέως αἰτίος Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης· καὶ ίδον καὶ τὸ τοῦ Δαυΐδος μελάψημα κατέτι πεπλήρωται, τὸ Ἀραστήτω στόθος, καὶ διασκορπισθήσασθαι ὁλέχθροι αὐτοῦ, καὶ φυγέσωσαι ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν. Καὶ τούτου γενομένου ὡς ἱκανούσιμον παρά τιναν, ἀπέμεψε καὶ δὲ δεσπότης τὴν τοῦ Ἀμηρᾶ πρὸς αὐτὸν [428] πρόσοδον καὶ τὸ χρέος τῆς δουλείας εἰς τὰ φωσάτα, εἰπόντας αὐτοῦ· Ἐγώ εἴμι γέρων καὶ ἀειθής· ὁ ἐκπληρῶν τὴν δουλοσύνην ἀπέθανε· λατεύδης δὲ πολλὴ πρόσοδος ἐστι; δοθῆσθαι δέ τοι ἀξιοθῆσον νά τὸν καθήμενος ἐνταῦθα μετὰ τινῶν ὀλίτων. Ἀπελογήσασθαι δὲ ἀμηρᾶς· Καλῶς λέγει, καὶ δις χωρίῃ τοὺς θέλαις, καὶ ἔχωριστε· καὶ διδώκει πρὸς αὐτὸν ἀσπρα χ', ἵνα ἔχῃ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ κουμέρου τοῦ ὀλίτου, τοὺς δὲ πλειόνας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίζεις ἀπῆρεν. Ήνα εὐρίσκωνται εἰς τὴν πόλιν· ἄλλοι δὲ εἰπον ἀλλως γεγονέναις ταῖς μελλομενοῖς μαθεῖν καὶ διηγήσασθεν. [429] Τοῦ δὲ αὐτοῦ χρήσιν τὸ Θέρος ἐγεγένετο τοσαύτη λοιμώδης νόσος· εἰς τε τὴν Κωνσταντινούπολεν καὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ τὴν Καιλίπολιν καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν κάστρα καὶ κωμοπόλεις καὶ χώρας, οἷς οὐ γέγονε παρόπισθε χρόνους πολλοὺς· τεθνήκασι γάρ, ὡς λέγουσι, μυριάδες πολλαῖς ἀνθρώπων, οὐ χιλιάδες· σύν αὐτεῖς δὲ καὶ ἡ τοῦ βεαπάτου θυγάτηρ.

υῆται.

Τοῦ δὲ οὐρανοῦ Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον κάγωλεις τὴν ἀγίαν Μαύραν, παρακινήσει τῆς βασιλίσσης χυρᾶς Ἐλένης καὶ πενθερᾶς τοῦ αὐτεντῆς τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ Λεονάρδου, ἵνα καὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἐκεῖσεν ἀναθεωρήσω, καὶ ὡς δῆθιν ἀνψιφοῖ τοῦ μακρίτου αὐτεντῆς μου τοῦ βασιλέως καὶ Κωνσταντίνου καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παθόντος μου ζημιῶν μεγίστην, ὡς προεδρῶα ἐν τῷ λῃ̄τῃ. Ετεί, ἀπολαύων τινάς εὐεργεσίας ἐτησίους, ὡς γέρων καὶ ἀσθενής· καὶ πετωχός ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπανέστρεψα δὲ τῇ καὶ τοῦ αὐτοῦ, εὐτελῆ πάντα καὶ ίδων καὶ ἀπολαύσα· ἀνεύ τοῦ ὑπερέχειν ἐν τῷ μασταρδικῷ γίνει τὴν πᾶσαν ἀργῆν αὐτοῦ· δεῖ γάρ τοὺς ἀρχαμένους ἐξομοιούσθαι ταῖς ἀρχουσι. Καὶ τὸν Ἰανουάριον [430] τοῦ αὐτοῦ έτους, καὶ δὲ τῆς Ἀλβανίτας αὐθέντης Σκαντάρης· τέθνηκεν φυσικῷ θανάτῳ· καὶ

Α τὸ μὲν τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐθέντας αὐτοῦ Ἐλενης ἡ αδένεται τῶν Βενετῶν· τὸ δὲ δὲ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ υἱὸς, Τούρκος διαβιβάσαντες μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀσθενείας· τοῦ φυματίσμου, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κοινωνῶν φορεμάτων μου διακυθέντων, ἐραστοφορέσταμεν τῇ α' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, καὶ διντὶ Γεωργίος Γρηγορίος, ἀντεῖ δὲ Ἐλένη Εδραρέα ὡνομάσθημεν, διδόντες πρώτον τὴν εἰς θεόν τῆς πίστεως διμολογίαν ἡμῶν, ἔχουσαν οὖτε· [444] Πιστεύω τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ μὴ κτίσμα εἴναι οὐδὲ ὑπὸ χρόνον, κατὰ τὸν ἀφρονά Ἀρειον, ἀλλ' ὅμοιόσιον καὶ συνατθίον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Θεὸν ἀλτηθινῷ εἰς Θεοῦ ἀληθινοῦ, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων τῶν πάντων, διτερον δὲ σαρκωθέντα διέμιλας ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου. Πιστεύω τὸ Πνεῦμα ἀγίου μὴ κτίσμα εἴναι μηδὲ ἐτερούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γίδη, ὃς δὲ Μικεδόνιος δε κενὸς [445] τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ θεόν διληθινὸν, ὅμοιούσιον καὶ συνατθίον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Γίδῃ, ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸς Γίδην ἐκπορευτῶς, ωσπερ δὲ Γίδης εἰς αὐτοῦ γεννητῶς. Πιστεύω μὴ ἄλλον εἴναι τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ τὸν προαιώνιον, ἔτερον δὲ τὸν εἰ τῆς Παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς δὲ ἀφρων Νεστόριος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν είναι μετὰ τὴν θνωσιν φύσεις, ἕνα δὲ τῇ ὑποστάσει τῇ θεῖῃ δηλούντε· διὸ καὶ τὴν αὐτὸν τεκοῦσαν κυρίων καὶ ἀληθίας θεοτόκον είναι, καὶ οὐ Χριστοτόκον κατ' ἐκείνον τὸν ἀφρονα. — Πιστεύω τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀνανθρώπησιν μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάθεταις, κατὰ τοὺς ἀφρονας Διόσκορον καὶ Εύτυχην, οἱ τῇ θεοτητεῖ τὰ πάθη προσκηπτον, ἀλλ' ἐν δύο φύσεσι· καὶ μετὰ τὴν θνωσιν ἀσυγχύτως; γνωρίζομενον, καὶ οἵτε μήτε προπάρχειν εἰς φυχὰς τῶν σωμάτων μήτε τέλος είναι κολάσσως μήτε ἀποκατάστασιν διαιρέσιν, κατὰ τὸν ἀφρονα Πριγάνην. — Πιστεύω τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μετὰ τὴν ἀνανθρώπησιν οὐχ ἐν θέλημα ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν, κατὰ τὸν Ὅμηρος Ὀνώριον (1) καὶ Πύρρον τὸν ἀφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνέργειας, θείκην δηλαδή καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν, καὶ μηδετέραν τῶν αὐτοῦ φύσεων ἀθέλητον είναι ή ἀνενέργητον. — [446] Πιστεύω τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις, οὐ λατρευτικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς ἀπάλεσθαις τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμῆν, οὐ τῇ ὅλῃ τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ ἀπονέμουσαν· ἡ γάρ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βασιλεῖν. Ηστεύω μήτε ἀνενέργητον είναι τὴν θελαν φύσιν καὶ ἐνέργειῶν οὐσιωδῶν ἔρημον, μήτε ταυτὸν είναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπ' ἐκείνης μήτε κτιστάς είναι ταύτας, κατὰ τοὺς ἀφρονας Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινθίνον, ἀλλὰ καὶ ἐνέργειας θείας οὐσιώδεις, καὶ ἀτέρας είναι ταύτας περ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν, καὶ ἀκτίστους είναι καὶ λεγομένας θεότητος. Όμοιογά βεβαίως τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίου

(1) Πονογιῶν αποκοθελισμοὶ ταῦτα satis purgant theologii passim omnes. M.

1077

ρούς τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ὑἱοῦ ἐκπορεύεσθαι δῆμα ▲ τῇ Ὀλεῖνῃ καὶ τῷ Χελιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ· σπερ ᾧ ἐλναι εἰς τὸν αἰγαλὸν ἔχαλασσαν μέχρι· καὶ θεμελίων, τό δὲ δῆλα ἔχουσι· διελθόντος δὲ αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ Πριγκιπάτου ἐπιστρέψας ἤξιλε τοῦ Μορίων, τὸν δὲ ἥρθέντα καπετάνιον Νικολῶν Δεκανάλια, στελλαντες ἑτερον καπετάγον τὸν Θωμᾶ Μουτζενίγον, ἐπίλασεν αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὸν γρηγοριανού, [449] καὶ σιδηροῖς δεσμεύεταντες ἔστελλαν εἰς τὸν αὐλέντην αὐτῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ φθεινοπώρου τοῦ οὐρῆτοῦ.

υεβ'.

Τὸ δὲ φθεινόπωρον τοῦ οὐρῆτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν ἡ βασιλισσα [447] κυρὶς Ἐλένη ἡ Παλαιολογίνα, ἡ τοῦ δεσπότου Σερβίας γυνὴ, εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Βενετίας, ἔγκαλοῦσσα τοὺς τὸν βίον αὐτῆς κλέψαντας εἰς τοὺς Κορφούς. Καὶ τὸ διάρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο σεισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι εἰς τε τὴν ἄγιαν Μαύραν καὶ τὴν Κεφαλαγίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἔχαλασσαν πολλὰ τῶν αὐτῶν· τὸ δὲ τῆς Κεφαλαγίας κάστρον τελείως ἀπαν ἔχαλασσα, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκαστι. Τὸ δὲ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν ὁ τῶν Βενετικῶν κατέργων καπετάνιος, Νικολῶν Δεκανάλιας, καὶ ἡγμαλώτευσε τὴν μεγάλην Αἶνον, καὶ ἐπιστρέψας καὶ ἀλλών εἰς τὸν Μορέαν, ἔκτισε τὴν Βαστίζαν τῷ τοῦ θέρους καιρῷ τῷ αὐτοῦ ἔτους.

υοῦ.

Τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ οὐρῆτοῦ ἔτους Ἰανουαρίῳ καὶ ἔπεισεν εἰς τὸ καθολικὸν νησίν χιῶν τοσαύτη, δῆσην οὐδὲν εἶδον οἱ τῶν Κορφών ἀνθρώποι· ἀλλοτε, ὥστε καὶ ἀλώπεκας καὶ λαγωνὸς διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν θηρεύειν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τὸν τῆς Δύσεως τόπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τῆς Ἀνατολῆς πολλῷ γε μᾶλλον. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκστρατεύεσας κατὰ τοῦ Εύριπου ὁ τῶν ἀσεβῶν ἀρχῶν ἥλθε εἰς αὐτὸν περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου μηνὸς· τὸ δὲ ἀρμάτωμα αὐτοῦ τὸ διὰ θαλάσσης, πρὶν τοῦ ἐξελθείν ἀπαν τὸ εὐρισκόμενον εἰς αὐτὴν Καλλίπολιν, ἀπελθὼν εἰς τὴν Λῆμνον ἀπῆρε τὸν Κάτζην καὶ τὰ εἰς ἀπαν τὸ νησίν εὐρισκόμενα χωρίᾳ ἔνει τοῦ [448] Παλαιοχάστρου καὶ τῆς Σχάλας καὶ ὑπέστρεψεν· ἐπελθὼν δὲ τὸ τῆς πόλεως ἐκ Νικομηδίας καὶ ὀπόθεν δὲν ἦν ἄμοδος ἤξιλθεν καὶ ἥλθε καὶ αὐτὸν εἰς τὸν Εὔριπον, ὅποιον ἐνών δὲ ἔχάρχων τοῦ ἀρματοῦ; τῶν Βενετικῶν ἀνεχώρησεν, ζωσι καλῶς ποιήσας, κακῶς δὲ διεὶς ὅπερ ἥλθε βαλεῖν δύναμιν εἰς τὸν Εὔριπον· ἀρχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρμάτωμα καὶ ὅδὸν ἀπῆρε τὴν Ἰμβρον. Βίτα ἥλθεν εἰς τὸν Εὔριπον, καθ' δὲ δὴ μῆνα καὶ δὲ ἀμηρᾶς, καὶ πολεμησαντες σφοδρῶς ἀπὸ τε γῆς καὶ θαλάσσης, τῇ ιθὶ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἀπῆραν τὸ κάστρον πολέμῳ. Καὶ τούτου γενομένου πάντα τὰ περὶ αὐτὸν νησοῦδρα καὶ καστέλλαι ἐδιαλύθησαν ἐκουσίως ἀκουσίως· δὲ δὲ ἀμηρᾶς προσακαρτερήσας μικρόν τι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αἴγαούστον ἥλθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· τὸν δὲ Μπεϊλαρμπέν αὐτοῦ ἐπαφῆκε καὶ ἥλθεν εἰς τὸν Μορέαν· ἥλθε δὲ τὸ δεξιὸν μέρος πάρτε θάλασσαν καὶ διερχόμενοι οἱ περὶ τὴν Βαστίζαν οἱ μὲν ἀφέντες αὐτὴν ἔτυγον, οἱ δὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. Διερχόμενος δὲ παρέμπροσθεν, δομοίως ἀποίσαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βουμέρῳ καὶ

B

C

D

υοῦ.

Ἐνῷ δὴ χρόνῳ [τοῦ μηνὸς] καὶ δὲ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν δεσπότης κύριος Δημήτριος τέθηκε, γεγονὼς καὶ καλόγερος καὶ Δαυΐδης ἐπονομασθεὶς· πρὸ αὐτοῦ χρηστῶν δίλγων ἀποθανούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· ἐτι δὲ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ βασιλίσσα τέθηκε μετά τινα καιρὸν διάλγον τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

υοῦ.

Τῇ δὲ κεῖτον Ἰουλίου μηνὸς τοῦ πτῶτου περιέπεσον ἐγὼ εἰς ἀσθένειαν τοιαύτην, ὥστε καὶ ἐποίησάν με καὶ τέλειον καλόγερον καὶ μεγαλόσημον, μή ἐννοήσαντός μου τὸ τυχόν.

υοῦ.

Περὶ δὲ τὸ φθεινόπωρον τοῦ πτῶτου ἐπαναστρέψων ἄποδ τὸν ῥῆγαν τῆς Φράντζας καὶ τὸν διοῦκαν τῆς Μπεργχανίας· δὲ καρδηγάλιος κύριος Γιανναρκίου (ἀπεστάλη γάρ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν πρὸ, τὸ εἰρηνεύεις αὐτοῦ), καθ' ὅδὸν τῆς μετ' Νοσμαρίου ἀπεθάνεις τοῦ φέροντες αὐτὸν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τιμῆς ὅτι πλειστῆς ἐθαψαν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ἐνθα δὴ καὶ προκατέμενε, καὶ τὸν τάρον αὐτοῦ προετοίμασε πλησίον τοῦ τάφου τῆς ἀγίας δοσιομάρτυρας Εὐγενείας. Περὶ δὲ τὸ διάρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἥλθησεν καὶ δὲ Σουχασάντης κατὰ τοῦ τόπου ἀμηρᾶ τοῦ Μεχμέτη, καὶ διέδραμε [450] τὸποις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ ἥλθησε καὶ οὐτεως; δὲ ἀμηρᾶς; ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Καὶ πληριάσαντες εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐνίκησεν ἐκείνον; φωσάστον τοῦ ἀμηρᾶ, διπερ ἥλθεν ἐμπροσθεν κατ' ἐκείνου· ἐνῷ ἐσκότωσε καὶ τὸν Μπεϊλαρμπέν τῆς Δύσεως, οὐδὲν τοῦ ποτε Παλαιολόγου Θωμᾶ τοῦ Γίδου ἐκείνου καὶ πολλοὺς δέλλους τῶν διτων εἰς τὴν δύσιν ἀρχόντων καὶ κεφαλάδων· είτεται ἐπελθόντος καὶ κατὰ πράσποντον τοῦ ἀμηρᾶ ἐνικήθη, καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, δομοίως καὶ δὲ ἀμηρᾶς; ἐπιστρέψας ἥλθεν εἰς τὴν πόλιν. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἀπῆρεν καὶ ἡ αὐθεντία τῶν Βενετῶν τὸ πλησίον τῶν Κορφών καστελλίν Στρωφύλιον διογμαζόμενον.

υοῦ.

Τῇ δὲ ζτοῦ Νοσμαρίου μηνὸς τοῦ πτῶτου ἐπιθηκε καὶ εἰς τὴν ἀγίαν Μαύραν καὶ βασιλίσσα κυρὶς Ἐλένη ἡ Παλαιολογίνα, καὶ μοναχὴ γενομένη καὶ Ὑπόμονὴ μετονομασθεῖσα. Τῇ θ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τέθηκεν καὶ δὲ μεθ' ἡμῶν εὐρισκόμενον; Ιερ-

(1) Solemnis error Cræcorum de processione Spiritus sancti tantummodo a Patre. M

μάνεχος καὶ πνευματικός, κύριος Ἱερόθεος δὲ καὶ διὰ Α εἰς τὸ συγχωρῆσαι αὐτὸν πολλὰ τῶν ὥρων αὐτὸν
τοῦ μεγάλου σχήματος μετονομασθεῖς Ἰωσῆρ, δι-
ῆρι ἐκ νεφτητος μεθ' ἡμῶν καὶ τυσχολίτης καὶ φίλος
μέχρι καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ.

υοε'.

Τὸ δὲ θέρος τοῦ πγ̄ ἔτους ποιήσας δὲ τῶν ἀσεβῶν
ἄρχων ἀρμάτωμα μέγα καὶ πέμψας αὐτὸν εἰς τὰ δικα-
ία τῆς μαύρης θαλάσσης [451] ἀπῆρε τὸ μέγα
κάστρον, τὸν Καφᾶν λεγόμενον.

υος'.

Τὸ δὲ θέρος τοῦ πδ̄ ἔτους ἀπῆλθε κατὰ τῆς Βλα-
χίας μετὰ πάστες τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

υος'.

Τὸν δὲ Σεπτέμβριον τοῦ πε' ἔτους ἐπέστρεψεν τελένυ
νικηθεῖς ἡ νικήσας, καὶ τὸν μὲν Μπεϊλαρμπεὶν ἀρχή-
κεν εἰς τὴν Σοφίαν, αὐτὸς δὲ ἤλθεν εἰς τὴν Ἀνδρια-
νούπολιν· καὶ ποιήσας ἡμέρας τινάς ἐξελθὼν ἤλθεν
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦ δὲ αὐτοῦ χρόνου τῇ
ε' τοῦ Ὄχτωβρίου μηνὸς ἐπῆλθεν ἐροτικεύματος
εἰς τὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἐπῆλθεν ἀπὸ
στόματος μου καὶ τῆς βινδὸς καὶ τῶν ὀτίων τοσαύτη
ὑγρασία, διτὶ ἀπήλπισάν με, καὶ τρὶς τὸν ἀγράντεν
μυστηρίων μὲν ἐκοινώνγρασαν τὸν ἀνάξιον· ὅπερ καὶ
εἴθε μοι ἐπῆλθεν δὲ θάνατος, ή θεραπεία πάντων τῶν
ἐν ἐμῷ δυσχερῶν, καὶ τοῦ γήρως λέγω καὶ τῆς ἀσ-
θενείας καὶ τῆς ἀνδείας οὐ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ
ευήθων ἀπὸ νεῖτητος, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν σχεδὸν τῶν
φυνγχαλῶν, εἰ μή διτὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν τοιούτων καὶ
εὐχαριστία εἰς Θεὸν, Θεοῦ χάριτι, αἵτια μέλλει εἶναι

Α εἰς τὸ συγχωρῆσαι αὐτὸν πολλὰ τῶν ὥρων αὐτὸν
ἴπταιται. Οὐ γάρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἀμάρτημα, οὐδὲ
πρᾶξις, οὐδὲ κακία, τὸν ἐγώ οὐκ ἐπίλημμέλησα διθλίος
κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προσέρεσιν καὶ θέσεις καὶ
γνώμῃ καὶ πρᾶξις ἐξαμπαρτήσας, ὃς διλος οὐδεὶς
πώποτε· δῆμος λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου [452] ἀπέ-
μεινα κωδῆς μέχρι πολλοῦ, ὃς οὐδὲ τὰ πλησίον μου
οἴμαντρα ἀκούειν, ἕτι δὲ καὶ κατάκοιτος ἀπὸ τῶν
ποδῶν τὰς δόνυντας (ἐπίμεινεν δὲ εἰς τὴν δικαίων πρό-
νειαν, ηγάπηται λεγόμενον τοιούτων ἡμερῶν παρελ-
θεσῶν, η ἐπελθόντος μοι τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνα-
πούσεων; τῶν ἀνδρῶν, ὃς οὐ διέιτο; Πάνθη προηγόρευ-
σεν· ἀλλ' ἐγώ δέομαι τοῦ Θεοῦ οὐτως· ἀλλ' εἰ με,
Σῶτερ, ἀνάγκη παθεῖν), τίς γάρ οἶδε τὸ βάθος τῶν
σῶν κριμάτων; τῆς μὲν σῆς φιλανθρωπίας εἰνοει-
μον τὰ πάθη βιβλευτομένης, τῆς δὲ αὐτοῦ δικαιοσύνης
δρώσης τὸ θαυμῆς· εἰς γοῦν τὸν ἐκεχθρευτὸν
ληξίν τόνδε χρόνον τὸ δούναι δίκην ἐμοὶ παράσχου·
ἀλλὰ μή εἰς τὸν μέλλοντα ἀπέραντον, ἐνθα οὐκ ἔστι
μεταπεσεῖσθαι τὰ πράγματα· ἐνταῦθα με τοίνυν
ἀνακαθάρτας ἀπατητοῦ χρησάμενός τοις εἰς τοῦτο φί-
ρουσιν, οὗτω τῶν τετραγένετων πετασθεῖσις δέξιον τοῦ μῆ-
τον σῶν ἐκπεσεῖν οἰκτιρμῶν ἐν τῇ θευτέρᾳ νηὶ
φριεῖς ἡ παρουσία σου. — Τὸ δὲ θέρος τοῦ αὐτοῦ πε'
ἔτους ἔστειλε πολὺ φωστάτον τὸ κατὰ Ναύπακτον,
τηνα ἐπάρχη αὐτῷ, εἰτά εἰς τὴν ἁγίαν Μαύραν Ἐλλην.,
ὅπερ βοηθεῖσα Θεοῦ οὐτε τὸν Ναύπακτον ἀπῆρεν, οὔτε
κατὰ τῆς ἀγίας Μαύρας ἤλθεν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν
ἀπρακτον.

INDEX ANALYTICUS

AD

GEORGII PHRANTZÆ CHRONICON MAJUS.

(Revocatur Lector ad numeros grandiores in textu expressos)

A

- Abarinus oppidum, 407. Etiam Pylus dictum, 408.
- Abasgia regio, 312.
- Abedulas pater Mohametis prophetæ, 203.
- Abersus dux ad Nicopolium a Turcis captus, 60.
- Abubacares Mohametis prophetæ successor, 304.
- Ahydus oppidum, 45.
- Acarnarines subjecti Andronico III, 38. Amurati II, 91.
- Achumates cum Turachane patre in Peloponnesum profectus, 235. Ab Asane vincitur et capit, ib., liberatur ab Amare fratre, 383.
- Actinidyn heresis, 446.
- Acoba oppidum Peloponnesi a Mehemele II bello premitur, 387. A Demetrio despota obsidetur, 390.
- Ade manus turres, 51.
- Adrianopolis ab Amurati capta, 46, 80, a Mehemele I sedes imperii facta, 90.
- Acaterina Cateuterionis principis f.; Thomae despotæ uxoris, 151.
- Acaterina, Catelintza, Lesbiorum principis f., Constantino despote nubil., 192, 193. Eius mors, 195.
- Amus magna oppidum Peloponnesi, 153. Demetrio despota a Mehemele II ad victimam datum, 413. A Vegetis captum, 117. Eius provincia, 76.
- Ant. li subjecti Androumico III, 38. Amurati II, 91.

Aētus oppidum Peloponnesi, 133. A Mehemele II bello premitur, 387.

Agar mater Saracenorum, 303.

Agareni unde dicti, 303.

Agathopolis, 403.

Albanitas a Bajazete devicti, 82. Adversus Thomam et Demetrium despotas seditione commota, Manuele Cancauzenum despotam creant, 385. A Turachane exercentur, 385. Rapaces ac peridi, 391. A Mehemele II victi, 423.

Aleutores quid significet, 61.

Alexander IV papa cum Michaeli VIII Palaiologo de conciliandis Ecclesiis convenit, 21.

Alexii turris Copri, 287.

Ali pasias Mehemele II a bello adversus Romanos deterrere frustra conatus, 263. Ejus consilia Constantino XI aperit, 268. A Mehemele II interficitur, 293. Exercitus propter mortem ejus luctus, 294.

Allage oppidum, 21.

Almyrum oppidum Cretæ, 100.

Amares cum Turachane patre aduersans Thomam et Demetrium despotas prociscuntur, 235. Illedem adversus Albanitas seditionis opitulatus fratrem captivitate liberat, 583. A Mehemele II in Peloponneso cum exercitu relinquitur, 588. Regionem Naupacti adjacecentem occupat, 411. Venetos vincit, 625.

Amastris a Bajazete occupata, 82.

Amazonum mores, 218.

Amurates I Orchaniſt. et successor, 42, 79. Dolo malo aduersus Joannem V usus, 45. Callipolim, Adrianopolim ailaque loca capit, 46 seq., 80. Pacem cum Joanne V componit, 46, 80. Manuele II ab occupanda Thessalonica prohibet, 47. Ejus in excipiendo Manuele calliditas, 48. Seditiosos in Asia satrapas compescit, 49, 80. Moses filium seditionis morte munitat, 49, 80. Ejus in puniendo atrocitas, 51. Amori posteros regno exxit, 80. Bulgarios et Servios vincit, 80. A Lazaro Servio occiditur, 81.

Amurates II, a Mehemedo I patre ad amicitiam cum Manuele II servand. in invitato, 89. Mustapham patrum occidit, 90. Cpolim obsidet, ib., 116. Pacem cum Manuele II componit, ib., 118. Thessaloniam Venetis eripit, ib. I adisiam Hungarum vincit, ib. A Blachis repressus mox eosdem fugit, 91. Quibus locis regni fines protulerit, ib. Ladis aum ad Varnam profligat, 91, 197. Mysiam superiorem et Bosnam sibi subiect, ib. Janitzaris quomodo consuluerit, 92. Ejus mores et ingenium, ib. Reg. o Mehemedi filio tradito deribies ibi, 14. Mustapham fratrem spurium exagit, 109. Romania ne Mustapham adj. vent instat, 114, 115. Victim et comprehensum occidit, 116. Romanorum legatos in vincula conjicit, ib. Dimittit, 118. Mustaphopulim fratrem occidit, 117. Patram a Constantino despoti occupari vetat, 116, 150. Thessalonicanum expugnat, 153. Ab oppugnanda Cpoli prohibetur a Chalil basia, 180. Isthmum et Patram expugnat, 202. De Joannis VI successoris eligendo consuntur, 204. Ejus mores, 210. Amurius post Azatinis sultani mortem regnum affectat, 72.

Amycla oppidum, 393.

Archialius oppidum ad Pontum Euxinum, 122.

Andreas (S.) caput Pio II pape a Thoma despota donatum, 412.

Andrusa oppidum Peloponnesi, 25. Ab Athanasio patriarcha episcopatus dignitate ornatur, Monembasias metropoli subiecta, ib.

Aneman Saracenus Cretensis a Nicephoro Phoca captus, 106.

ANGELI:

Alexius III, excusat fratre, imperium occupat, 6. Virilis prolis expers, ib. Filias duas habet, ib. Natu maioren imperio destinatam Alexio Palaeologu collocat, ib. Irene Alexii III f. imperio destinata, 6. Filiam ex Alexio Palaeologo genitana Andronico Palaeologo colloca, ib. Isaacius imp. ab Alexio fratre excusat, 6.

Angelocastrum, 410.

Anna Androuclii III uxor altera, 39.

Anna despœua e Russia oriunda pestilentia mortitur, 110.

Antiochia Caramano Alissurio subiecta, 77.

Antonius metropolita Heracleensis ad papam legatus, 190.

Antonius juvenis Italus. V. Paulus.

Antonius Rhodius sacerdos Notaria apud Constantiunum XI interpres, 230, 231.

Antonii navarchi statio ad defendendam Cpolim, 255.

Antonius monachus Corcyrensis, 455.

Apochaps amerunnes, Saracenorum in Hispania priores, longinquis latrociniis operam dat, 98. Cretam incursat, ib.

Apochaps, Sael, Apochapis amerunniſ f., a Niceta patricio praefatio navalı vincitur, 103.

Archangelus oppidum, 153.

Argos a Turcis expugnatum, 83.

Arri hæresis, 444.

Armenia a Bajazele subiecta, 82.

Arsenius patriarcha in Michaelem Paleologum inquirit, 7. Procurator imperii, 12. Nobiles ad fidem Joanni Lascarii servandam sacramento astringit, ib. Administrans rei publicae parum peritus, 13. Michaelem Comnenum asciscit socium, 14. Ejus arrogantiam sacramentis collubore constur, 16. Anatemati eum subjicit, iisque monasterium secedit, 20.

Demeitrius Asanes Mehemedi II Nochlium tradit, 387.

Isaacius Asanes Mehemedi I obriam missus, 111. Equo ab eo donatus, 158.

Matthæus Asanes Pauli f., 387. Achumatem capit, 236. Mehemedi II Corinthum tradit, 387. Eadem cuncta loca Thomae despota tradit vult, ib. De conubio conciliando a Thoma despota ad Mehemedem II missus, 389. Moritur, 427.

Paulus Asanes cum filia Mesembriam profugus, 193. Eam Demetrio despota collocat, ibid. Moritur, 194.

Asarus e posteris Cedar, 293.

Asomatum oppidum, 223. A Mehemedi II occupatum et muhilum, 233, 234.

Asprocastro coloni Cpolim ducti a Mehemedo II, 308.

Assus oppidum Peloponnesi, 156.

Astrum oppidum Peleponnesi, 159.

Athanasius patriarcha creatur, 25. Dignitate se abli- cat, 31.

Athenes ab Amurate II occupata, 91. Delatziole a Latinis data, 107. Earum princeps Antonius Comnenus, 138. A Turachone o:pugnat, 160. A Mehemedi II capta, 583.

Augusti Caesaris strategema navale, 251.

Azatinus sultanus Christianæ religioni addictus, 72.

Azizius amarus Ægypti Hierosolyma expugnat, 313.

B

Babyloniorum mores, 218.

Bactrianorum mores, 218.

Bajazeles beglerbegus a Mustapha victus et occisus, 155.

Bajazeles cur Alento appellatis, 81. Amoratis I et successor, 54, 81. Andronicum despota ad occi- pandum imperium adjuvat, ibid. Joannem V et Manuelem II in imperium restituit, 53. Ejus adversus Christianos principes insolentia, 57. Bulgarios vincit, 58. Sigismundum, Germania regem, ad Nicopolim profligat, 59, 82. Cpolim obsidet, 60, 83. In Peloponnesum copias mittit, 62, 83. Obsidionem sovit propter incursionem Demiris, 64. Ab eo captus, 67, 84. Et cavea ferrea in- clusus mox occiditur, 83. Ejus origo, 68. Musulmanum fratrem occidit, 81. Armenios, Colchos et Blachos superat, ibid. Ejus illi inter se dissidentes, 63, 85. Ejus de Ma- nuele II dictum, 117.

Baldinus, Latinorum Cpoli imperator, profligus, 21. Cum Carolo Italoru rege ad recuperandam Cpolim se conjungit, 21. Repellitur a Romanis, 22. Comes Flan- drie, 106.

Joannicus Balotas Chalatritzam Constantino despota tradit, 148.

Barlaamus monachus Italus a Gregorio Palma refu- tatus, 39. Barlaami hæresis, 446.

Basilius Bulgaroctonus imp., 513.

Basilius Macedo imp. Nicetam adversus Saelem Apo- chepum mittit, 103.

Boccus patriarcha, 25; dignitate exultur, 25.

Beledarum gens, 276.

Berbera, 408. Ibi monasterium S. Nicolai, ib.

Bessario episcopus Nicenous Romæ cardinalis fit, 192. Ejus epistola ad padagogum liberorum Thomas despota,

416. E Gallia rediens moritur, 419.

Bitelnum oppidum Italiæ, 424.

Blachernarum templum lucendio deleatur, 158.

Blachi vexati a Bajazele, 82. Ab Amurate II, 91.

Blachia magna, 414. Parva, ib.

Boetia ab Amurate II occupata, 91.

Bonifacius, marchio Montisferratensis, rex Thessalonice et Cretæ insula factus, 107. Mox Cretam Venetis vendit, ib.

Bordonia Demetrio despota a Thoma erepta, 389.

Bosna Amurate II subiecta, 91.

Bostiza Constantino despota a Theodoro fratre donata, 130. A Venetis expugnatur, 414. Ejus pars Culas, ib. A Venetis instauratur, 447.

Bostra ab Umaro expugnata, 307.

Breuzas a Bajazele missus Peloponnesum incursum, 62, 83.

Britannorum matrimonia, 218.

Manuel Buchales, 591. A Mehemed beglerbego affini servatus male gratias referit, 406.

Bucoleon Cpoli, 255.

Georgius Bulcus. V. Georgius.

Bulgari ab Andronico III vici, 59. Joannis V satel- lites, 55. Ab Amurate I vici, 80. Magosam partem Baja- zelis subiecti, 58.

Bulla aurea ab Andronico III Monembasiotis data, 400.

Bumerum oppidum Mehemedi II. se dedit, 418.

Burgundia dux ad Nicopolim a Turcis captus, 60.

C

Caballias (Nicolaus), 159.

Cabasilas episcopus Thessalonicensis, 159.

Cæsarea ab Amurate II occupata, 91.

Cæsareus metropolita quod manus fuerit in creando patriarcha, 503.

Caius et posteris Cedar, 293.

Calabrya oppidum Peloponnesi, 150. A Thoma data Constantino despote, 158. Mehemedi II, 587, 588. Recuperatur, 589.
 Calamata oppidum Peloponnesi, 153, 590, 591.
 Calames quam provinciam habuerit, 77.
 Caligaria Cpoli, 254, 280.
 Callipolis a Latinis occupata, 50. Ab Amurete I capta, 46. A Mustapha Romanis data, 114. A reliquis Turcis retinetur, *ibid.*
 Camaris Cpoli Andronico III prodit, 35.
 Camerita oppidum, 148.
 Caniero Joannis Comneni Tzelepis uxoris, 70. Solimannis Siachi mater, 71. Ertogulis uiva, *ibid.*

CANTAZERI:
 Demetrius Mustaphae regnum Occidentis dandum susdei, 114. Ad Amuretem II legatus in carcere mab eo conjicatur, 116. Dimittitur, 118. Ejus statio ad defendendam Cpoli, 253. Ejus gener Nicephorus Palaeologus, 150. Ejus fortitudo, 283. Joannes magnum domesticus ab Andronico III Joanni filio tutor datum, 39. Nimirum sui studiosus, 40. Cpoli ejectus, 41. In Serviam fugit, 42. Regnum recuperaturus copias parat, *ibid.* Joannis V consilia repudiat, 42, 43. Monachus illi, 43. Joannes Corintho praefectus, 200. Urbi parum consulti, 221. Arcana Constantiopi XI consilia novii, 327. Manuel protostrator Mehemedi I obvium mittitur, 111. Ab Alba itis despota creatus, 383. A Turachane ejicitur, 383. Thomas cum Georgii Bulci liberis ad Mehemedem II se confert, 386.

Capha urbs in superiore parte Ponti Euxini a Mehemedi II expugnata, 431. Iude coloni Cpoli deduci, 308.

Capistranus Mehemedem II ex Albania repellit, 385. Moritur, 386.

Victor Cappelius, classis Venetorum praefectus, Imbrum et Athenas capit, 428. Moritur, 428.

Carali-pasias Thessalonicanus misericordia, 47.

Caramanus Alissurius, Othmanus aquilus, quas terras tenuerit, 77.

Caramanus Aliagurius, Cappadociae ameras, Mehemedi Bajazetis f. adjuvat, 88. Ab Amurete II bello primitur, 91. In montes se abdit, *ibid.* A Mehemedi II opprimitur, 93.

Carases Calamis f., 77.

Caritamus a Thoma despota Demetrio excepta, 389. Mehemedi II traditur, 407.

Carolus Italorum rex cum Balduno coniunctus ad debellandos Romanos, 21. Repellitur a Romanis, 22.

Carolus Francorum rex ab Joanne V frustra auxilia rogatus, 52.

Carolus princeps multa Peloponnesi oppida possidens, 128. Ea partim Joanni VI tradit, partim Constantino despota, genero futuro, destinat, *ibid.* Ejus mors, 154. Ejus filii dissidentes, *ibid.*

Caryatis oppidum Euboea, 196.

Castelanus Cpoli Andronico III prodit, 35.

Joannis Castriota Amurati II subjectus, 91.

Castrita Demetrio despota a Thoma excepta, 389. Mehemedi II se tradit, 403.

Catelanii piratae Phranzai capiunt, 183. Glareuzam occupatam Constantino despota vendunt, 156. Eorum consul Cpoli, 252. Capti a Mehemedi II interficiuntur, 293. Eorum rex Cpoli adjutorum se promittit, si detur sibi Lemnos, 327.

Cateliutzes Lesbiorum princeps, 191. Constantini despota sacer, 192.

Catena portui Cpolitanu praetenta, 258, 283.

Cedar tribus Mohametis prophete, 294.

Cellium regio, 119.

Cellogalatia, 276.

Cenchrea portus, 103.

Asanes Zcharias Centerio Chalatritza princeps, 148. Thomas despota sacer, *ibid.*, 154. Ejus filius Hercules, 154.

Cephaleia a Mehemedi II occupata, 95. A Saele Apochape verata, 103. Ejus urbs terre motu concussa, 147. Cerasus a Mehemedi II expugnata, 413.

Ceratius sinus Cpoli, 237.

Certeza oppidum Phranzai doantum, 381.

Chadisha Mohametis uxoris, 295.

Chalatritza a Thoma despota obessa, 148. Ab Joannino Balota Constantino despota tradita, *ibid.*

Chalepi proprium suum regem habet, 97.

Challi-basias Amuratem II ab obsidenda Cpoli debetur, 180.

Chamuzas Ladislauum, Hungarorum regem, occidit, 199. Veires illi, *ibid.*

Chandax castellum Cretense unde nomen duxerit, 99. Chandax novum quare a Saraceum in Creta exstru-

ctum, 100. A Nicephoro Phoca expugnatur, 103. Una navis Cpoli obcessam adjuvat, 258.

Charate-pasias ad obsidemam Cpoli a Mehemedi II præmissus, 256.

Charax pro montorium Cretæ, 99.

Chassan Iannitzarus primus moenia Cpolis ascendit, 284. Telis obruitur, 285.

Chassan et Mahumetes, Amoril filii, quas terras haberint, 77.

Chelidonium oppidum Mehemedi II se tradit, 418.

Chius ab Andronico III capta, 38. Mehemedi II subjecta, 94.

Chlom locus Coreyrae, 411.

Chlomutzium oppidum Peloponnesi, 130, 581. A Mehemedi II expugnatur, 409.

Christiane religi nis apologia, 328.

Chrysohergina, uxoris Phranzæ in captivitate socia, cum eadem redempta, 384.

Joannes Chrysoloras refutatus, 39.

Chrysopolis, nunc Scutari, 112.

Circumcisionis origo explicata, 333.

Cleopa, Malatesta f., Theodori despote uxoris, moritur, 158.

Crossus urbs Cretæ a Minoe condita, 101.

Jacobus locus Venetus Turcarum uales igac delecta, 237.

Colchi a Bajazele subjecti, 82.

Collis aridi forum s'politatum, 293.

Cometes cernitur, 378. Cometarum origo, 379.

Comment:
 Alexius Trapezuntiorum rex, 123 Antonius Latziola Atheniensium et Thebanorum princeps, 158, 159. Ejus mors, 159. David Trapezuntiorum rex, a Mehemedi II captus et Cpoli ductus, 94, 413. Eidein iu suscipiendo adductus interficitur, 41. Joannes imp. quomodo originem dederit genti Othmanitarum, 69. Joannes, Joannis imp. ex Isaacio fratre sebastocratore nepos, auctor gentis Othmanitarum, 69. Joannes Trapezuntiorum rex, 207. Ejus cum Phranzæ de morte Amurati II colloquium, 210. Maria, Alexii f., Joanni VI nubil, 125.

Cpoli a Romanis recuperatur, 18. A Latinis quendiu occupata fuerit, 19. Obaidetur a Bajazele, 83. Ab Amurate II, 90. A Mehemedi II, 234, 236. A qnot viris defusa fuerit, 210. A multis, familiis deseritur, 241. A Constantino magno Deipara consecrata, 276. A Turcis expugnata diripiatur, 288.

Constantinus Monomachus imp., 312.

Constantinus Pogonatus imp., 313.

Jacobi Contarinii Veneti statio ad Cpoli defendenda, 253. Vitam pecunia redimit, 293.

Contoscelis regio Cpolitana, 255.

Coranis libri et capita recensita, 297.

Coreyra insula pestilentia vexata, 410.

Corinthus ab Joanne Cantacuzeno administrata, 200, 201. A Mehemedi II expugnata, 587. Caput Peloponnesi, *ibid.* A Venetis frustra tentata, 413.

Corone oppidum Peloponnesi, 83, 408.

Cosmar dictum, 313.

Cosmæna oppidum, 407.

Colzinus oppidum, 447.

Creta ab Apochape Saraceno occupatur, 98, 101. Una e septem magnis insultis, 104. Ejus natura, 101, 102. In partes tres divisa, 102. A Romanis recuperatur, 105, 106. Bonifacio Montiserratiensi a Latinis data, 107. Ab hoc Venetis venditur, *ibid.* Tribus navibus Cpoli obcessam adjuvat, 258.

Cretenses primi ex equis pugnasse feruntur, 102. Cpolim strenue defendunt, 287.

Critopulus medicus, 417.

Crocontelus ad Mahometem II deficit, 207.

Crua Albaniatarum urbs, 423.

Cula oppidum Peloponnesi, 200.

Cusarus avus Mohametis prophete, 293.

Cutolum locus, 112.

Cyclades a Saracenis Cretensis verato, 102.

Cydones pars Cretæ, 102.

Cydonia a Saraceorum ditione servata, 101. A Minoe condita, *ibid.* Ejus situs, 102. Duabus navibus Cpoli obcessam adjuvat, 238.

Cydonites. V. Tzamplico.

Cynegetus regio Cpolis, 254.

Cyparissia oppidum Peleponnesi, 159.

Cyrus Mehemedi II tributaria, 94.

D

Dabalus princeps Peloponnesi, 107.

Ienricus Dandulus quantam partem imperii Romani accepit, 106.

- Damianus, comes stabuli, a Michaeli Balbo imp. in Cretam missus praeilio circumlit, 100.
 Daulia, olim Delphi, 317.
 Devariales, classis Venetorum praefectus, 250 capit, 447. Bostizam instaurit, *ibid.* Propter amissam Euboeam vincitus Venetias mittitur, 448.
 Delatziotes Romanus Florentinus princeps Albanensem et Thebanorum, 107.
 Delphi, nunc Daulia, 317.
 Demires, Sytharum rex, a Dino et aliis Turcis invitatus Bajazetem bellum adoratur, 61, 83. Eundem cum aliis multis capit, 67, 81. Cavea ferrea inclusum mox occidit, 84.
 Derca oppidum ad Pontum Euxinum, 194.
 Diacestum Constantino despota a Theodoro fratre datum, 131.
 Didymotichum ab Andronico Palaeologo occupatum, 53.
 Aloysius Dieius Venetus conubium inter Constantinum despota et Franciscum Fuscarium Venetorum dum conciliare studet, 324. Cpoli succurrendum censet, *ibid.*
 Dinus, ameras Amastris, a Bajazete regno exutes, 82.
 Demires auxilium impiorat, 83.
 Dionysius bieromonachus, metropolita Sardensis, ad Constantinum et Theodorum despotas bellantes legatus, 162.
 Discorsi heresis, 415.
 Georgius Disypatius ad Constantiun et Theodorum despotas bellantes ab imperatore bis legatus, 162.
 Hilario Doria Cpoli profugus, 118.
 Doricenses pars Cretæ, 102.
 Dorotheus pater spiritualis Phrantze familiaris, 411.
 Moritur, 124.
 Drachium Constantino despota a Theodoro fratre datum, 131.
 Constantinus Dragases Manelis II sacer futurus, 57, 58.
 Duplex columna apud Cpolim, 240.
 Dyrrachium, 407.
- E**
- Elementorum natura, 380, 381.
 Ephesus Sasani data, 77.
 Epis aim Iberus terra marique circumvagatus, 207.
 Epidaurus Illyrici, 413.
 Epidaurus Peloponnesi, 103.
 Epirote subiecti Andronico III, 58. Amurati II, 91.
 Ergo rules, Gui f., Othmanidum auctor, 68, 77. Eius origo, 69, 71. Bellica virtute insignis, 74. Eius somnium memorabile, 74. Cyclades regionesque alias bello vexat, 76.
 Eteocretes pars Cretæ, 102.
 Ethribus mons Arabiae, 295.
 Eubora, Genuensis a Latinis data, mox ab Iulis Venetis traditur, 107. A Turcis expugnatur, 447.
 Eudocia despota prius Turcæ nupta, 215.
 Eugenia Catellutza f. moritur, 191.
 Eugenia martyris sepulcrum Romæ, 449.
 Eugenius papa ad Joannem VI legatum mittit, 163.
 Quomodo eum ad concilium Florentium proscendentem exciperit, 187.
 Euthymii patriarchæ mors, 108.
 Eutychii heresis, 445.
- F**
- Ferrara, 187.
 Ferrarensis marchio, 185.
 Florentium concilium de Ecclesiis conciliandis, 176.
 Franciscus Toledo Constantini XI imp. cognatus, 236.
 Eius genus, *ib.* Fortiter pugnat, 286.
 Leo Francopolus Nicolai Melisseni procurator, 134.
 Filius sororis Nicophori Melisseni protostratoris, 198.
 Cpolim venit, *ib.*
 Nicolaus Francopolus protostrator ab Joanne VI ad Amuratem II legatus, 133. Thomam despota adversus Demetrium adjuvat, 590.
 Frangallum castellum Italæ, 187.
 Fulgorum natura et origo, 380.
 Fulminum natura et origo, 380.
 Franciscus Fuscaris, Venetorum dux, Constantino XI propter repudium conubium inimicus, 523. Cpoli succurrere recusat, 324.
- G**
- Gabathæ urbs terminus imperii Umari, 303.
 Galata regio Naupacto adjacens, 414.
 Galata oppidum a Charate pasia obsecsum, 257. Propriæ collis S. Theodori, 259. Eius incola Turcarum Cpoli obsecundantium socii, *ib.*, 270. A Turcis parum servantur,

259. Constantino XI belli adversus Turcas suscipiendo auctores, 293. A Mehemedi multantur, *ib.* Ab imperatore sibi commissam pecuniam intervertunt, 328.
 Gau montes, 25.
 Gardica perfide habita a Mehemedi II, 405.
 Gastilza Constantino despota a Theodoro fratre donata, 151.
 Germanus patriarcha, 22.
 Joannes Germanus Turcarum cuniculos everit, 244. Ejus statio ad Cpolim defendendam, 254.
 Gennadius patriarcha, prius Georgius Scholarius appellatus, 305. A Mehemedi II rite institutus, 306. Selem ex apostolorum templo in monasterium beatissimæ Virginis transfert, 307. Literas de securitate a Mehemedi II accipit, 308. A Mehemedi II in honore habitus, 95.
 Genuenses Euboeam nati, mox eam Venetis tradunt, 107.
 Georgius (S.) oppidum Peloponnesi, 389.
 Georgius martyr captivorum liberator, 144.
 Georgius Bulcus Serviorum princeps, 202. A Mehemedi II invitatus ad pacem sibi cum Hungaria conciliandam, 323. Ipsi et uxoris mors, 386. Ejus liberi ad Mehemedi II se conferunt, *ibid.*
 Georgius Mepen Iberorum rex, 207. Filiam Constantino collat, 217.
 Gerasimus patriarcha factus, mox solum Islae concedare cogit, 32.
 Giacup-pasias a Bajazete missus Peloponnesum populatur, 68, 85.
 Joannes Glyyes patriarcha factus mox munus deprecatur, 22.
 Gortyna a Saracenorum dilectione servata, 101. A Minoo condita, *ibid.* Ejus situs et munitione, 102.
 Gotthi oppidum, 203.
 Graecorum fides a Romanorum accusationibus vindicata, 310.
 Graftas Palaeologus Salmenico praefectus, 409.
 Gregorius pater spiritualis Joannis VI, 187.
 Gregorius patriarcha Cpoli profugus, 217.
 Grempene oppidum Peloponnesi, 133.
 Petri Giuliani Catelanorum consuli ad Cpolim defendendam statio, 252.
- H**
- Hebreika Tripe .appidem, 200.
 Hellas ab Amurate II occupata, 91.
 Heraclensis metropolite quod munus fuerit in creando patriarcha Cpolitanus, 308.
 Heraclius imp. a Mohamete propheta reverenter salutari, 296. *seq.*
 Herrules Centerionis f., 154. Constantini despota affinis, 148. E custodia elabitur, 384. *seq.*
 Hermetianus, 415.
 Hexamilium ad Cpolim, 237. Isthmi. V. Isthmus
 Hieronymi Liguri statio ad defendendam Cpolim, 254.
 Hierotheus, pater spiritualis, Phrantze familiaris, moritur, 450.
 Historia quibus a fontibus haereditata, 4.
 Historicorum munus, 4.
 Georgius Hizaulus Cpoli profugus, 118.
 Homobrydum, Serviae oppidum, a Mehemedi II capitulo, 584.
 Honori papie heresis, 416.
 Hungari devoti a Bajazete, 182. *ib.* Amurate II, 90, 91. Ab eodum ad Varjam profligati, 91, 197. Pacem sibi cum Mehemedi II, nisi is Cpolim non lacescat, esse nolunt, 322, 328.
 Antonius Hyalinus Cretensis patronus navis, 196.
 Hydrus a Mehemedi occupata, 93.
 Hypsomathia regio Cpolis, 253.
 Andronicus lagrus ad Amuratem II legatus, 179.
 Manuel lagrus Palaeologus Constantiun despota imperatorem coronat, 203.
 Marcus lagrus Palaeologus protovestiarius Phrantze ad Amuratem II legato adiunctus adversatur, 153. Magnus stratopedarcha et ad papam legatus, 156.
- I**
- Iancus Hungarorum dux prudentia insignis, 198. Cpoli opem latrurus existimatur, 263. Mesembria donatus, ut Cpoli opituletur, 327. Mehemedem II ex A'bonia repellit, 385. Eius mors, 386.
 Iannitzia oppidum Peloponnesi, 133.
 Iannitzari ab Amurate II honoribus aucti, 92.
 Iberorum rex Georgius Mepen, 207. Eorum in Jungendis coniubii mos, 217. Ura navi. Cpolim abscessam adjuvavit, 238.

Ibraem p̄sias Amurati II primus a consillis, 153.
 Ibrahim tzelopes, Mehemedis II primarius prefectus stabuli, Phrantze conjugem e captivitate dimittit, 384.
 Iessai, Bajazetis f., aliquantisper regno potitus a Musulmano fratre strangulatur, 86.
 Ignis Græcus, 241, 243, 248, 257.
 Illyri Andronici III subjecti, 38.
 Imbrus Demetrio despote a Mehemedi II donata, 413. A Turcis occupatur, 418.
 Imperatoris in creando patriarcha partes, 305.
 Inscriptio in Isthmo reperta, 108.
 Irene Lombardi Andronici II uxor altera, 27. Liberorum nimis studiosa, ibid. Theodorum filium in Lombardiam missum marchionem constituit, ibid.
 Irene Alomanna Andronici III uxor, 39.
 Irene desponsa moritur, 210.
 Isaia patriarcha, 32.
 Isidorus hieromonachus, post metropolita Atheniensis, 203.
 Ismael ameras Sinopensis Mehemedi I vectigalis, 89.
 Ismaelic historia et posteri, 517.
 Ismaelitarum nomen unde trahant Saraceni, 503.
 Isthmus a quibus communis fuerit, 96, 107. Ejus latitudine et longitude, 108. A Turachane expugnatur, 117. A Constantino despote munitur, 196, 201, 202. A Mehemedi II eversus, 202.
 Italorum heresia de processione S. Spiritus, 446.
 Ithome, nunc Messene, urbs munitissima, 152, 153.

J

Joannes (S.) oppidum Peloponnesi, 159.
 Joannis (S.) Baptiste societas provinciam Spartaem tenere nequit, 63.
 Joannes (S.) Evangelista quibus scripsit Evangelium, 356.
 Joannes Dalmata fortitudine conspicuus, 286.
 Joannes Sophianus Eudemo Constantini despote minister, 200. De conciliando connubio in Serviam legalis, 222. Domini parum studiosus, 390.
 Joannes Szopolitanus patriarcha factus, 31. Mox mure se abdicat, ibid.
 Joannina oppidum Peloponnesi, 153.
 Joannina ab Amurate II occupata, 91. A Sinane beglerbego expugnata, 157.
 Josephas magister monasterii Charsianite, 110. Testamenti Manuelis II cur tor, 121.
 Josephus, metropolita Ephesius, post mortem Enthymili patriarcha, 108. Florentine synodo interest, 176. Quibus honoribus in Italia ornatus sit, 187, 189, 190. Florentia moritur, 192.
 Josephus, Bajazetis f., Christianus fit, 65.
 Justinianus I in inscriptione quadam commemoratus, 104.
 Joannes Justinianus, Ligisticis navibus praefectus, rei militari peritissimus, 341. Cohorti militum a Constantino XI praeficitur, ibid. Strenuus, 246, 263. Ejus statio ad Cpolim tuendam, 253. Cum Notara dissident, 262. Placatur a Constantino XI, 263. Vulneratus animum abicit, 263. Ejus mors, 284.

L

Ladislau Hungarorum rex ab Amurate II bis vicit, 90, 91. Ad Varnam profligatus, ibid. Occiditur a Charuza, 199.
 Lampadaril quæ partes fuerint in creando patriarcha, 303.
 Alexios Lascaris Philanthropenus. V. Philanthropenus.
 Andronicus Lascaris Pediates a Constantino despota ad Patrem legatus, 153, 156.
 Joannes Lascaris Theodori II f., 12. Excepatus a Michaeli Palæologo, 20. Humane habitus ab Andronico II, 26. Mattheus Lascaris ad Amuratem II legatus in carcere ab eo conjectur, 116. Dimittitur, 118.
 Theodorus Lascaris I, Alexii Angeli gener, Andronicum Palæologum magnum domesticum creat, 6.
 Theodorus Lascaris II Michaeli Palæologum in questionem vocari jubet, 7. Nicæa prædict, 10. Praecepit et vehemens, ibid. Michaeli Palæologum e Turcis revocatum honoribus ornat, 11. Ejus mors, 12. Latini qnandiu Cpolim tenuerint, 19. Romanos lacescant, 30. Græcorum fidem accusant, 310.
 Aloysis Lauredanus praefectus cassis Venetæ, 197. Cpoli succurrendum ceuset, 521. Isthmum mouire conatur, 411. Lesbum frustra tentat, 418.
 Jacobus Lauredanus, Petri f., Aloysis consobrinus, classis Venetæ praefectus, 427.

Lazarus, Serviorum princeps, ab Amurate I devictus, 80. Dolo eum necat, 81.
 Lazarus, Georgii f., Serviorum princeps, Helenam Palæologam uxorem dicit et despota fit, 202. Moritur, 386.
 Lazarus Thomas despote magnus primicerius, 388.
 Lemnus a Catelanorum rege expedita, 537. Demetrio despote a Mehemedi II donata, 413. A Venetis occupatur, 415. A Turcis expugnatur, 417.
 Leo Armenius imp. ab Úmaro minore ignominiose habitus, 503.
 Basili Leonis turris Cpoli, 287.
 Leonidas princeps Mauræ, 429.
 Leonardi Liguris statio ad Cpolim defendendam, 253.
 Leonidas oppidum Laconicæ, 159.
 Demetrius Leonaris Mehemedi I cum aliis obviam missus, 111. Solus cum eo sermonem conterit, 112. Iterum ad eundem missus, ibid. Ejus mortem imperatori buntur, 113.
 Leontarium oppidum Peloponnesi, 236, 390. A Mehemedi II expugnatur, 403.
 Lesbus Mehemedi II subjecta, 91. A Venetis frustra tentata, 413. Ejus princeps Catelutzes, 191, 192.
 Leuctrum Mainæ, olim Tænarum, urbs munitissima, imperatori traditum, 17. Constantino despote a Theodore fratre donatum, 131. Olim Celaria, ibid. A Thoma despote expugnatur, 391.
 Libya cives imperii coelestis nutriri, 313.
 Liguidista oppidum Peloponnesi, 133.
 Ligures tribus navibus Cpoli obesse opitulantur, 238. Cum aliis tribus navibus per medios hostes in portum penetrant, 247, 19. Cum Venetis dissident, 238. Ad virtutem excitantur a Constantino XI, 277.
 Litræna oppidum, 409.
 Petrus Lordan, classis Venetæ dux, 89.
 Nicephorus Lucanes Mehemedi II Corinthum tradit, 387. Thomam despotam ad bellum Demetrio fratri inferendum incitat. Ejus mors, 107.
 Lucas (S.) quibus scripsit Evangelium, 353.
 Lycus, 162.
 Lupadium, 284.
 Lynchitarum gens, 276.

M

Macarius. Manuellis II pater spiritualis, 124. Protosynkelos et Macra cognominatus, 156. Ad Martinum papam legatus, ib. Ejus mors et laudes, 157.
 Macedonii heresia, 414.
 Macrobius, 208.
 Maedes ameras a Bajazete victimæ, 82.
 Magnesia Sasani data, 77. Magni domestici in patriarcha creando partes, 305.
 Mahomet rasul, 463.
 Mahometus Amorii f., 72. Ab auticis dolo interficetus, 73.
 Pandulphus Malatesta metropolita Patram a potestate Constantini despota vindicare conatur, 151.
 Malea, 104.
 Paulus Mamona Monembiani praefectus, 57.
 Gregorius Mamona. V. Palæologus.
 Mane oppidum, 153, 391.
 Manfredus, Siculorum rex, Michaelis Etoli socius, 17.
 Mantinea, 122, 153, 388.
 Manuel, Manuellis II frater notus, Mosem, Bajazetis filius, vincit, 87.
 Manuellis Liguris statio ad Cpolim defendendam, 253.
 Manuel Malachrenus ad Amuratem II legatus, 118.
 Marathium oppidum, 407.
 Marcus (S.) quibus scripsit Evangelium, 353.
 Marus, Bulgarorum princeps, Andronici despota soror, 51.
 Marcus canonicus Patrensis, 137. Ab Eugenio papa ad Joannem VI legatus, 165.
 Marcus episcopus Corinthius Phrantze familiaris, 197.
 Maria, despensa Trapezuntia, moritur, 191.
 Maro, Amuratis II neverca, pacem inter ipsum et Romanos conciliat, 90.
 Martinus, Chii insula procurator, ab Andronico III captus, 38.
 Martinus papa, 156.
 Mattheus (S.) quibus scripsit Evangelium, 353.
 Mattheus hieromonachus et magus protosynkelos Xenum Illebræum redarguit, 172.
 Naura (S.), 153, 429. Prope eam insula, 153.
 Mauricius imp. quo beneficio ornaverit Monembiosi tas, 598.
 Maurusia, 276.

Mehemetes I. Bajazetis f. natu minimus, etiam Cyri-
tus appellatus, 65, 66, 87, 90. A Caramano aliisque prin-
cipibus a Iuitus Mosem fratrem vincit, 88. Quousque
regni fines protulerit, 89. Cum Veneti pacem componit,
ib. Manueili II amicus ib. Selem regiam Adriano-poli
transfert, 90. Mores ejus ib. Manueili II suspiciosus, 111.
Ab eo quomodo deceptus sit, ib., 112. Ejus mors, 113.

Mehemetes II. Amuratis II f. patre superstitio regnum
accipit, 92. Vezires sibi adversantes graviter multat, ib.
Eius ingenium et doctrina, 93, 95. Caramanum Aliissu-
rium opprimit, 93. Post Cpolim expugnatam quas regio-
nes in potestatem redegerit, ib. A Rhodo insula classe
Itala repulsi, 94. Adversus Italos expeditionem facit,
ib. Ejus mors, 95. Genadium patriarcham magno in
honore habet, ib. Ejus adversus Christianos mina, 211.
Cpolis oppugnanda consilium capit, 233. A somatum com-
mittit, ib., 234. Cpolim adoritur, ib. Turachanum in Pe-
lagonum mittit, 235. Adrianopolim reddit, 234. Ubi hem-
obsidere instituit, 236. Eius copiae navales ad oppugnan-
dam Cpolim, 237, 239, 240. Terrestros, 240. Propter sno-
rum ignaviam stomachans, 249. Prefectum classis bonis
et dignitate exxit, 250. Quo stratakemate naves in por-
tum Cpolitanum deduxerit, 251. Eum ponte jungit, 252.
Crudelis in hostes captos, 258. Portento quadam terre-
tur, 261, 263. Millites cohortatur, 269. Cpoli potitur, 288.
Notaram aliosque occidit, 291. Patriarcham a Cpolitanis
creari jubet, 304. Et rite instituit, 305, 306. Cpolim incu-
lis frequenter, 308. Patriarcha litteras regias de securi-
tate dat, ibid. Servorum principem ad pacem sibi cum
Hungarisi conciliandam invitat, 323. A Serviis adiutoris in
oppugnanda Cpoli, 323. Phranzæ filium jugulat, 383.
Homobrydum et Athenas capit, 384, 385. Ex Albania
repellitur, ibid. Quedam Servorum loca occupat, 386.
Peloponnesum invadit, 387. Quae loca a Thoma despota
aceperit, 388. Amarem in Peloponneso relinquit, ibid.
Demetrii despota filiam uxorem expetiit, ibid. Demet-
rium et Thomam despotas bello adortus, 393. Demet-
rium sibi conciliat ejusque filiam uxorem ducit, ibid.
Eius erga Castritenses perfida, 405. Ejus in Pelopon-
neso res gesta, 407, 408. Ralem a Thoma despota ad se
legatum captivum detinet, 410. Ad Pontum Euxinum
quæ loca expugnari, 413. Albanitarum ducem Scantari-
num vincit, 423. Lemno, Imbro et Eubea potitur, 447,
449. Zuchasanem vincit, 449. Capham occupat, 451. Ad-
versus Blachos minus prospere res gerit, ibid. Naupactum
et S. Mauram capere frustra conatur, 452.

Mehemetes heglerbergus a Meheme II Serviam expo-
gnare jubetur, 386. Bucianas afflues servat, 406.

Mole oppidum, 131.

Meleç Azatinis sultani f., 72. Ab aulicis dolo inter-
fecitus, 73.

Meligm oppidum Laconica, 159.

MELISSINI:

Alexius Cæsar Strategopoulos Aetofos et Epirotas vincit,
17. Cpolim recuperat, 18. Ejus honores, 19. Unde Stratego-
politus cognominatus, 133. Gregorius hieromonachus ad
frates despotas bellantes legatus, 162. Patriarcha Cpoli-
tanus, 200. Leo, Nicephori Melissungi consobrinus, 139.
Leo sebastocrator, Nicephori magni protonotarius pater,
132. Maria, Antonii Couneui uxoris, 139. Michael Stratego-
politus in vincula datus ab Andronico II, 26. Nicephorus
Cesar Melissenus, 132. Nicephori, magni protonotarius,
cognominis Melissungi, genus, ibid. Mors intempestiva,
ibid. Filius, ibid. Nicolaus Nicephori f., Theodori despota
pupillus, ibid. Uxor ei destinata filia Phranzæ, 223. Ejus
haereditas, 383. Male habitus a Thoma et Demetrio despota-
ter, 392. Orcyram abit, 408. In Cretam prefectus presby-
ter fit, 413.

Melitene, 97.

Menonus Ceteronis f., 131.

Hieronymi Menoti Veneti statio ad defendendam Cpo-
lim, 232.

Georgius Mepen. V. Georgius.

Merachures Turcarum sermone summus prefectus sta-
buli, 309.

Mesembria Constantino despota data, 122. Iancu Hunga-
ro donata, 327.

Messene, olim Ithome, 132, 133.

Methenes ameras a Bajazete vicius, 82.

Methone, 83, 103.

Metochita, magnus logotheta, ab Andronico III bonis
privatis, 36.

Metochita Palæologus, magnus logotheta, 228.

Metropbanes, metropolita Cyzicenus, patriarcha fit, 193.

Michael Balbus imp. bellis civilibus distractus, 98.
Saracenos Creta prohibere frustra conatur, 100, 101.

Michael, Epiriarum et Aetolorum princeps, a Michaelo
Palæologo devictus, 17.

Michael Cærularius patriarcha, 312.

Michael begus ad obsideadum Cpolim ab Amurate II
missus, 90.

Miltzav, Blachorum dux, cum Bajazete pactionem
init, 82.

Minos Cretensium rex, 101.

Nizarius, Nizari f., abbas Mohametis prophetæ
291.

Mochlum, 387.

Thomas Morenicus, classis Venetæ prefectus, 149.

Mohametis prophetæ origo et vita, 294. Quare mona-
chos immunes esse voluerit, 296. Heraclio imp. cum
donis obvius, ibid. Ejus scripta, 297, 302. Moribundus
Abubacarem in locum suum evehit, ibid. Ejus doctrina
refutata, 333. Ejus iter prodigiosum, 339.

Moldobachii ab Amurate II vexati, 91.

Molybatina, 411.

Monasteria : Charsianæ, 110, 121. Choræ Christi Sal-
vatoris, 36. Chortaitæ, 505; 520. Cleresa, 141. Christi
Salvatoris, 13. Elia, 411. Georgij martyris, 141. Jasonis
et Sosipatri, 412. Joannis Baptista, 307, 320. Libis, 141.
Marisa, 141, 192. Pantocratoris, 120, 122. Peribleptæ,
113. Sosandrium, 13. Theodoræ, 140. Xanthopulorum,
121.

Monembasis, urbs minnitissima, imperatori a principe
Peloponnesi tradita, 25. Metropolis, 25. A Mamona admi-
nistrala, 109. Eius episcopus Theodosius, 190. A Mehe-
mete II expugnari nequit, 396. A Thoma despota pape
traditur, 397. Incola beneficis Imperatoris oruatiissimi,
ibid. A Veneti occupatur, 415.

Mons niger, 410.

Montisferrensis marchio, 27.

Mores Hexamilio a Manuele II monta, 96.

Moses Izelepes ab Amurate I patre ad provincias
occidentales administrandas relictus, 49. Cum Andronico
deputa seditionem molitus, 50. Morte multatur, 51.

Moses Bajazetis f., a Demiro captus, 66, 86. Dimicrus
regno potitur, 86. A Meheme fratre vicius perit, 87.

Mothone olim Pidacus, 392.

Murat Pei, 460.

Mustaphas, Bajazetis f. nothus, ab Amuratis insulitis
defensus ab Joanne VI, 109. Post Mehemetem I mortem
ab eodem Saracenorū in Occidente princeps constitutus,
114 Romanis Calliopolim dedit, ibid. Bajazetem
beglerbegum vincit, 115. Ab Amurate vicius occidit, 116.

Mustaphulus, Amuratis II frater, Cpoli effrenatus,
117. A fratre occiditur, ibid.

Muslimanus, Bajazetis f., imperio potitur, 86. Vicius a
Mose fratre occiditur, ibid.

Georgius Muzal procurator Imperii, 12. Tutor Joannis
I. ascari, ibid. Trucidatur, ibid.

Mysi cum Romanis communio principum juncti, 39.

Mysia superior Amurati II vestigialis, 91.

N

Nanpectus, 150. Ejus prefectus Biardus Marcellus,
151. Regio vicina Galata appellatur, 414.

Nauplium, 407.

Neocassarea, 61.

Neocastrum, 133.

Neophytus hieromonachus, 225.

Nephos, episcopus Cyzicenus, patriarcha factus, mox
loco movetur, 31.

Nesis, 133.

Nestorii heres, 415.

Netarium, 104.

Nicema Michaeli Paleologo administranda data, 10.
Sedes imperii Romanorum, 13. A Turcis expugnatur,
36, 79.

Nicetas patricius, cognomento Oriphæs, quo stratego-
mate Saracenos vicerit, 96, 103, 231. Rel militaris persi-
stimus, 105.

Nicolaus Choniates, protosebastus ad Amuratem II lega-
tus, 153.

Nicomedia Orchapi subjecta, 38, 79.

Nicopolis victoria Bajazetis nobilis, 39.

Nili fontes et natura, 208.

Nizarus, e posteris Cedar, Mohametis prophetæ atlalus,
294.

Lucas Notaras ad Amuratem II legatus, 118. Drunga-
rius Constantinus despota Lesbum ducit, 193. Arro-
gans, 221, 230. Magnus dux et minister, 224. Cum
Phranzæ agit de munere illi tribuendo, 227, 229. Ejus
statio ad defendendam Cpolim, 234. Cum Justiniano
Ligure dissidentes, 262. Placatur a Constantino XI, 265. A
Meheme II cum filio quare occisus sit, 291.

O

Olena Mehemedi II se tradit, 449.

Orchanes, Bithynias ameras, Nicream et Nicomediam caput, 36, 58 Andronici III filiam uxorem ducit, 59. Cf. 42, 79. Chersonesum Thrace incursat, 41. Joanni V imperio restituit, 42. Regni fines quoque protulerit, 78. Loca in Chersoneso expugnata Joanni V reddit, 79. Quandiu regnaverit, *ibid.*

Orchanes a Manuele II adversus Mosem fratrem adiutus, 87. A Sabane vezire proflitus, oculis privatur, *ibid.*

Origenis heres, 570, 145.

Othmanes satrapa Turrarum, 28. Romanos premit, 35. Ejus origo, 69, 71, 77. Ertogrus filius et successor, 77. Provincias a Turciis occupatas inter satrapas partientes censet, *ibid.* Quia ei regio obtigerit, 78. Attica invadit, *ibid.* Quandiu regnaverit, *ibid.*

Othmanidarum origo, 64.

P

Pachomium, 24.

Palæocastrum, 195.

Palæologoi :

Alexius ab imperatore Alexio Angelo, socero, imperio destinatus, prematura morte occidit, 6.

Alexius Exampleraco, caniciei praefectus, Phrantze socius, 191. Andreas, Thoma despota f., nascitur, 256. A papa despota creatur, 423.

Andronicus a Theodori Lascari imp. magnus domiticus fili, 6. Ejus filii, 7.

Andronicus II Michaelis VIII patri honestam sepulturam recusat, 21. Ecclesiastum conciliacionum improbat, *ib.* Beccum patriarchali dignitate exxit, 25. Ejusdem asecias loco movet, *ib.* Erga milites liberalis, *ib.* Erga Joannem Lascarin officiosus, 26. Ejus liberi, 27. Rogerium et Pirinerium Tontzam Cateianos bellum aduersus Turcas socios habet, 28. Rogerium occidi jubet, 29. Rei navalis negligens, 33. Ab Andronico nepole, regno privatur, 35. Quo honore Monembasiotis anxerit, 399. Andronicus II Michaelis f., 33. Andronicus II avo charus, *ib.*, 7. Manuellus fratri mortem assert, *ib.* Propterea obiungatus ab avo, seditionem movet, *ib.* Urbe politur, 33. Erga adversarios misit, 36. A Turciis vincitur, *ib.* Chium-insulam occupat, 38. Phocenses vestigia facit, *ib.* Quia gentes in potestatem redegerit, *ib.* Ejus ex Anna uxore liberis, 39. Myzorum principis scer, *ib.* Joannem Cantacuzenum tutorem filii relinquit, *ib.* Ejus mors, 40. Mori, *ib.* Bulla aurea Monembasiotis donata, 39, 1, 400.

Andronicus despota, Joannis V f., imperio destinatus, 47. Ad administrandum Cpolim reicitur, cum Mose tzelpe seditionem molitur, 50. Excessatus in carcere conjugatur, 51. Liberatus, *ibid.* Et iterum urbi praefectus, 52. Piatina comilia recipit, *ibid.* Imperio exclusus, 53. A Bajazete auxilia accipit, 54. Et regno politur, 55. Ejectus et Thessalonicam relegatur, 56. Eam urbem Venetus vendit, 64.

Andronicus despota Manuellus II f., 121. Thessalonicam a patre sibi donata Venetus vendit et in monasteriorum se abdit, 122. Ejus mors, 131. Anna Michaelis VIII f., 21, 33.

Constantinus Andronicus f., 7.

Constantinus Porphyrogenitus, Michaelis VIII f., 27. Ab Andronicus II in vincula datur, 26.

Constantinus despota Andronicus II f., 27. Ab Andronicus III in carcere conjectus, 36.

Constantinus Manuellus II f., 121.

Constantinus XI Manuellus II f., 121. Cpolim gubernat, 118. Achialium et Meambriam a patre scripti, 122. Cum Joanne VI in Peloponnesum profiscitur, 123. Ejus praecipitor, 123. Caroli principis in Peloponnesum heres futurus propter Theodorum uxorem, illius consobrinam, 128, 129. Quia loca a Theodoro fratre accepit, 130. Nicolai Melisseui procurator et futurus heres, 132. Patri potiri conatur, 134. A Phrantza servatur, 138. Pactione enim Patrenibus facta recessit, 145. Chalalitzam in dilectionem accipit, 148. De eo oppido cum Thoma fratre dissident, 148, 149. Patram in potestatem redit, 150. Glarentzam a Venetis emitt, *ibid.* Cpolim proficitur, 159, 160. Ab Joanne VI Theodoro imperii heredi praesens, 161. In Peloponnesum reversus, *ibid.* Cum Theodoro despota habet, 162. Cum endeni conciliatis Cpolim reddit, *ibid.* Ecaterinam, Iesborum principis filiam, uxorem ducit, 192, 193. In Peloponnesum profectus, spem imperii alli, 193. Joanni VI adversus Demetrium auxilio venit, 194. A Turciis obdiletur, 193. Ejus uxor moritur, *ibid.* Selymbria donatur, *ibid.* Facta cum Theodoro fratre possessiōnē permutatione in Peloponnesum reddit, 196. De administranda Peloponneso quod consilium habuerit, 200. Isth-

mon munire instituit, 201, 202. Imperator creatur, 201. Phrantzen in Iberiam et Trapezuntē mittit conciliandi connubii causa, 206. Amuratis II viduam uxorem ducere cogitat, 213. Ejus de ducenta uxore cum Phrantze colloquium, 230. Iberorum regis filiam ducere constituit, 222. Ejus de Phrantze officiis et remuneratione cum ipso et Notara colloquia, 223, 227, 228. Notara arrogantiam agre fert, 230. Phrantzen magnum logothetam creat, 231. Mehemedi II bellum paranti anteverendum censet, 233. Quomodo navibus usus sit ad urbem defendendam, 238. Strenue pugnat et res helicas adornat, 246, 253, 266. Quas singulis navibus stationes tribuerit, 253. Suppeltebile sacrum in numeros redigit, 256. Naves hostium incendio delere cohat, *ibid.* Turcas captos occidit, 258. Venetos et Iugites dissidentes placat, *ibid.* Erga rives benignus, 260. Korom convicia patientius fert, 261. Justinianum Venetum et Nolatam dissidentes conciliat, 263. Solemnies pompas per urbem haberi jubet, 271. Milites ad virtutem cohortatur, *ibid.* Ejus cadaver ad hostibus repertum, 290. Conubium a Francisco Muscari ottoni sibi oblatum Imperator factus repudiat, 321. Cum papa agit de adjuvanda Cpoli, 323. Ejus in defendenda urbe alacritas ladata, 327. Demetrius Andronicus II f., 27. Demetrius despota, Manuellus II f., 121. Cpoli profugus, 118. Zoen uxorem ducit, 161. Cum Joanne VI concilio Florentino interest, 176. Pauli Asanis filiam ducit, 195. De permittandis possessionibus Phrantzes a Constantino despota ad eum legatus, *ibid.* Imperatorem bello taessit, 194. Imperium affectat, 204. In Peloponnesum abiit, 206. Adversus Athanitas seditionis Amaris operatur 383. A Mehemele filiata in matrimonium rogatur, 388. A Thoma fratre dellestatur, 389. Ejus loca quoddam obsidet, 390. A Turcis attingatur, 393. Fasem cum fratre compositum mox violat, 394. In potestatem Mehemedis II venti conjugemque et dat filiam, 395. Quia loca ei ad victimum donata sint a Mehemedi II, 413. Loris restitutis stipendium accipit, 427. Ipsius et conjugis mors, 419.

Eudocia Michaelis VIII f., 24.

Georgius, 390, 391. Manuellis Buchala socer, 406. K Turrarum custodia aufugit, *ibid.* Gregorius Mamona, Phrantze levir, cum omni familia pestilentia extinctus, 109.

Helena, Thoma despota f., Lazar, Serviorum principi, nubit, 292. Venelis eos, qui se bonis privarunt, accusatura, 416.

Helena regina S. Mauræ monacha moritur, 450.

Helena, Phrantze uxoris, Alexii Exampleronis f., 191. Capita primario praefecto sublivi Mehemedi II venditur, 309. A conjugie redempta, 384. Monacha fit, 450.

Joannes Andronicus f., 7. Joannes Andronicus II f., 27. Morte prematura obit, *ibid.* Joannes V, Andronicus III f., Joannem Cantacuzenum tutorem et socerum habet, 39.

Ab eo iniuste habitus, 49. Ad Orchanem aufugit, 41. Hujus auxilio imperium recuperat, 42. Cantacuzenum a helio sibi inferendo epistola dehortari studet, *ibid.* Ab Amurate I decipitur, 43. Cum eodem amictium intit, 46. Ejus filii, 47. Erga Amuratem officiosus, 48. Id compendia satraparum seditione eum adjuvat, 49. Id regendum Cpolim Andronicum filium relinquit, 50. Seditionis putare cogitur ab Amurale I, *ibid.* Latinorum opem frustra implorat, 52. Ab Andronico istio capitul, 55. E enstola elapsus, a Bajazete in imperium restitutor, *ibid.* Quoniamque imperaverit, 56. Joannes Andronicus despota f., 54. Cum patre aliquantis per imperium tenet, *ibid.* Bajazeti in suspitionem adductus, Cpoli redit, 61. Urbi praeficitur a Manoele II; 62.

Joannes VI Manuellis II f., 114, 121. Mustapham ab Amurati insidiis defendit, 109. Sophiam Montiserratensem uxorem ducit, 110. Mustapham in Occidente principem anno intit, 111. In Hungaria proficitur, 118. Cum Amurate II pacem componit, *ibid.* Redit, *ibid.* Imperator creatus a patre, 121. Cum Sophia uxore divorcio facto, 122. Mariam Comnenam ducit, 123. In Peloponnesum profectus, *ibid.* A Carolo loca quoddam accipit, 128. Patram frustra tentat, 128, 129. Cpolim reddit, 130. Amuratem II Thessalonicam aggredi vetat, 135. Ejus ad Martinum papam legati, 159. Thomam fratrem de potam creat, *ibid.* Constantimum Theodoro, fratri majori, prieferit, 161. Eos bellaptes conciliat, 162. Ejus cum Xeno Hebreo disputatio, 163. Florentine synodo de conciliacionis ecclesiis interest, 176. Quomodo exceptus sit a Venetis et papa, 181, 187. A Demetrio fratre obsidetur, 194. Ejus mors, 203.

Joannes Andronicus despota f., Manuellis II nepos, 122. Irene Michaelis VIII f., 24.

Mamonat magnus dux Monembastam administrans, 109. Manuel despota Michaelis VIII f., 33. Quo casu perierit, *ibid.*

Manuel II Joannis V f., 17. Ab occupanda arce Thessalonicensium prohibetur a Turcis, *ibid.* Lesbum, inde Prusam ad auerum abit, 48. Ad patrem redit, 49. Imperio destinatus, 53. Cum patre capitur ab Andronico fratre, 55. E carcere elapsus, Bajazetis auxilio imperator fit, *ibid.* Ab eodem insolitus habitus, cum principibus quibusdam fodus pangit, 57. In Occidentem proficiscitur auxiliu petendi causa, 61. Fodere junctus cum lessati, 86. Et Mosuinauo, Bajazetis filius, 87. Mosem, Bajazetis f., terra marique vincit, *ibid.* Orchamem, Bajazetis nepotem, adversus Mosem, patruum eius, adjuvat, *ibid.* Mehemedi adversus eundem auxiliatur, 88. Thasum expugnat, 96. Heracleum in Isthmo exstruit, 96, 107, 108 et seq. Cpolim rediens Phrantzen in cubiculum assumunt, 110. Sacrae mentis Mehemedi I datum videlicet recusat, 111. Mehemedi I legatos obviari mittit, 111, 112. Amurati regnum paternum deberi censet, 114. Apoplexia corruptitur, 117. Mehemedi prophetae simillimus, *ibid.* Ejus inors, 121. Liberi, *ibid.* Inter hos, dum in vivis est, regnum distribuit, *ibid.* Ejus ultima voluntas, 124. Ejus de conciliandis ecclesiis consilium Joanni filio datum, 128.

Manuel Zeno Cpolini ducit, 161. De conciliando communio legatus, 216, 222.

Manuel Thomas despotus f., 388, 124.

Michael VIII Comnena, Andronicus f. natu maximus, 7. Gratiosus, *ibid.* Allectus imperii accusatus in quiescentia vocatur, *ibid.* Liberatus et pristini honoribus restitutus civitati Niceniensi praeficitur, 10. Imperatori rursum suspectus, *ibid.* Leonium attingit, 10, 11. Cum copiis sunitani Scylbas fugat, 11. Ab imperatore revocatus contumaciam dignitatem recipit, *ibid.* A Muzaione ad administrandum rem publicam socius assumptus, 14. Potestate abutitur ad perficienda sua consilia, *ibid.* Despota, mox imperator fit, 15. Michael, Epirotarum et Aetolorum principem, devicit, 16. Recuperata Cpoli, 17. Joannem Lascarinum excusat, imperium sibi vindicat, 20. Anatema est istrinxitur ab Arsenio patriarcha, 21. Cum Alexandro papa de conciliandis ecclesiis agit, *ibid.* Dicitur Italia, 22, insulas mari Agri recuperat, *ibid.* Sangarri ripas communavit, 23. Ejus liberi, 24. Mortuus honesta sepultura caret, *ibid.*

Michael Andronicus II f., 27. Male pugnat contra Latinos auditosos, 30. Contra Turcas, *ibid.* Ejus liberi, 33. Mors, *ibid.*

Michael despotus Joannis V f., 47.

Michael Manuilis II f., 121.

Nicephorus Demetrii Cautacuzeni gener quam stationem habuerint ad Cpolim a Turcis defendendam, 253. Strenue pugnat, 285.

Notaras Catelijtzes, V. Cutelijtzes.

Simonis Andronicus II f., 27. Despotus Serviorum uxoris, *ibid.*

Theodora Michaelis f., 33.

Theodorus Andronicus II f., 27. In Lombardum missus a patre accipit, 122. Ejus in monasterium se abdendi consilium, 123, 128, 129. Constantino fratre qua loca donavit, 130. Nicolai Melisseni tutor, 132. Ejus uxor moritur, 158. Imperii heres, 161. Cum Constantino despotabat, *ibid.* Cpolim venit, 196. Selymbria moritur, 203.

Theophilus, eruditissimi viri, statio ad defendendam Cpolim, 205. Fortitudine, 286.

Thomas Manuilis II f., 121. Quae loca Peloponnesi a patre accepit, 122. Chalatritza, oppidum Centerionis principis, obdet, 148. Cum Constantino fratre de eo discedens, *ibid.* 149. Centerionis gener, 148, 151. Despota fit, 156. f. 206. Ejus filia Helena, 202. Cpolim venit, 204. In Peloponnesum redit, *ibid.* Ejus filius Andreas natus, 236. Adversus Albanitas seditiones Amaris Turca per usos, 383. Phrantzen inter ministros recipit, *ibid.* Mehemedi II qua loca tradiderit, 388. Sacramenta Mehemedi II data viro et fratrem bello adoratur, 389. A Turcis vincitur, 393. In pacem cum fratre redit, 394. E Peloponneso Corcyram proficiscitur, 407, 408. Ad papam et Mehemedi II legatos mittit, 410. In Italiam trahit, *ibid.* A Ilio II papa quomodo exceptus sit, 412. Venetus et Anconam profectus, mox Romanum redit, 413. Ejus filia Serviorum regina, *ibid.* Moritur, 415. Ejus liberi ab Ecclesia Romana sustentati, *ibid.* De eorum educatione ad pedagogum epistola Bessarioris cardinalis, 416. Filius natu maximus despotus creatur a papa, 424. Filia Paracjolo, principi Italo, nubit, 424.

Paleologus beglerbegus, Thomas Ci ii f., prelio occisus, 450.

Gregorius Palamas, episcopus Thessalonicensis, Barlaamum Italum refutat, 39.

Pamphilus fil. in sinu Messeniaco, 152.

Panetta, 200.

Paracjolus, princeps Italus, Thomas despotae filiam uxorem dicit, 43.

Paragondelus magnus dux, 161.

Parentium portus, 181.

Patra ab Joanne VI frustra tentata, 128, 129. Item a Constantino despotae, 135, 145. Et traditur, 148. Ab eo sollicitatur, 156. Pestilenta affligitur, 157. Ab Alexio Lazaraci administrata, 200, 201. Ab Amurate II expugnatur, 203.

Paulus, Troilus et Antonius fratres quam stationem habuerint ad defendendam Cpolim, 253, 258.

Pegae palatiump, 53.

Pegae a Monemhasiotis habitate, 400, 401.

Pelorum mores, 218.

Peloponnesus a Romanis quomodo recuperata sit, 17. A Bajazete affligitur, 85. A Latinis Dabalo data, 107. Ejus forna, 108. Magnam partem a Carolo principe occupata, 128.

Pentachyria, 387.

Pergamus Sasani data, 77.

Peristerium Servae oppidum Mehemedi II proditur, 386.

Peritheorium oppidum, 133. Ejus provincia, 76.

Pestilenta ad Pontum Euxinum vobemens, 109. Cpoli, 110, 429.

Petalidium, 407.

Petrium regio Cpolis, 251.

Petrus (S.) oppidum Laconicum, 139.

Philadelphia Caramano Aliissirio data, 77.

Alexius Lascarinus Philanthropenus Bostitzani administrat, 135. Patre praefectus, 200. Constantium despotam imperatorem coronat, 205.

Georgius Philanthropenus Isaacil Asanis gener, 153.

Philes Palaeologus protostator Turcas vincit, 30.

Philocrene oppidum, 57.

Angelus Philometes, ad Amuratem II legatus, in carcerem ab eo conjicitur, 116. Dimittitur, 118.

Philabrum oppidum, 414.

Phocenses Latini Andronicu III veetigales, 38.

Nicephorus Phocas Cretam a Saracenis vindicat, 103.

Photinus protospatharius e Crete ejicitur a Saracenis, 100.

Alexius Phrantzes Georgii f., infans mortuus, 192.

Alexius Phrantzes Georgii f., mortuus, 203.

Andronicus Phrantzes, Georgii f., infans mortuus, 200.

Georgius Phrantzes quod consulatum secutus sit in scribenda historia, 3, 5. Res a nemine tum litteris mandatas sibi conscribendas proponit, 4. Quando natus sit, 63. Unde rerum notitiam habeat, 66. Patris loco Thomas principis cubicularius, cum eodem in Peloponnesum proficiscitur, 109. Ejus fratres quo conditio vita fuerint, 110. A Manuele II in cubiculum assumuntur, *ibid.* Ad Amuratem II legatus, 118. Propter allatum testum non nullum donis ab imperatore cumulatus, 119. Ultimum Manuellis II voluntatem litteris mandat, 121. Joanni VI ab eodem commendatus, 125. Hujus cubicularius fit, 121.

Quomodo in familiaritatem Constantini despote venerit, 125. In hujus cubiculum transit, 126. Joanne VI i. r. Peloponnesum profligescens cogitat, 127. Cum Constantino in Peloponneso manet, 130. A Patriensis episcopis, 138. Liberatus et muieribus augetur, 143. Ejus matrera monachae, 140. Chalatrita praeficitur, 148. Ejus matrera monachae, 140. Chalatrita praeficitur, 148. Ejus matrera monachae, 140. Chalatrita praeficitur, 148. Ad Amuratem II missus, 147, 150. Hujus legatis litteras submittit, 152. Quod responsum tuliter ab Amurate II, 153. Iterum captus a Catelanis et redemptus, 155. Patre praeficitur, 156. Macri Macra amicus, 157. Ad Joannem VI legatus protostarius fit, *ibid.* Ad Antonium Comnenum, Amuratem II et imperatore legatus, 158. Ad Mariam Melissenam, Antonii Comneni viduam, ne permittantur oppidis missus, 159. Ne infecta reversus, *ibid.* Ad Tarrachanem ablegatur, 160. Cpolim cum Constantino praeoccisor, *ibid.* Amuratem II in Constantini despote partes pertrahit, 162. Ad fratres bellantes ab Joanne VI legatus, *ibid.* Cum Constantino despote Cpolim reddit, *ibid.* Uxorem ducit, He'nam Palmologam, 191. Ejus liberis, 191, 192, 193, 200. Ad uxorem Constantino petendapri Lesbum missus, 192. De permittandis possessionibus a Constantino ad Demetrium fratrem legatus, 193. Selymbria praeficitur, 195. In Peloponnesum reddit, 196. Cpolim legatus propter Hungarorum adversus Turcas expeditionem, *ibid.* Sparce et locis adjacentibus praeficitur, 200. Cpolim militatur ob coniugium Constantini despote

et alia negotia, 203. Ad ameram legatus de Constantino despota ad imperium evehendo, 204. De uxore Constantino potenda in Iberiam et Trapezuntinem missus, 206. Prope Amisum naufragium facit, 210. Ejus cum Trapezuntiorum rege de Amuratis II morte colloquium, *ibid.* Constantino XI suauet, ut Amuratis II viduum ducat, 213. Cpolim redit, 217. Legationum saecitate captus, 223. A Constantino XI largis promissis placatur, 223, 227. Ejus cum Notara colloquium de munere sibi tribuendo, 227, 229. A Turcis captus Spartani ducitur, 309. Ejus uxor et liberi capti, *ibid.* Cum uno Joanne Cautacuzeno arcana Constantini XI constituta novit, 327. Inter ministros Thomae despota recipius et Cerete oppido donatus, 383. In Serviam ablegatur, 384. Uxorem et comitem ejus redimit, *ibid.* Ad senatum Venetorum legatus, 383. E Peloponneso discedere cogitat, 394. Corycram proficiunt, 408. In monasterium S. Eliae, mox Jasonis et Sosipatri coacedit, 411. In Italiam prolicscitur, 424. Corycram redit, 425. S. Mauram proficiunt, 429. Monachus fit Gregorii nomine, 430. Monsachus magni habitus fit, 449. Rheumatismo laborat, 430, 451. Quorum auctoritate communis historiam seqipserit, 452.

Joannes Phrantzes Georgii f. maximus, 191. Ejus laudes, 229. A Mehemedi II jugulatur, 583.

Thomar Phrantza, Georgii f., nata, 193. Nicolao Melissenio in matrimonium destinata, 225. Capta, 309. Mortuit, 383.

Phrygia magna Caramano Alissurio data, 77.

Pidaus nunc Mothone, 392.

Pidemus, 153.

Pirinerius Tentzas, V. Tentzas.

Pius II papa, quomodo Thomam despota excepit, 412.

Πλάγιον καχόν via, 108.

Platamonas oppidum Laconicæ, 139.

Pate iusula victoria Manuela II nobilis, 87.

Pollanum Constantino despota a Theodoro fratre datum, 131.

Ponticum, 38³, 106. Mehemedi II cedit, 418.

Portæ Cpolis: Charsa, 462 Chrysa sive Aurea, 257, 460, 469. Liguria, 257. Pulchra, 251. Regia, 255. S. Romani, 257. Selybria, 253. S. Theodosia, 254.

Prasus oppidum Crete, 102.

Prosterni oppidum Laconicæ, 139.

Prinuoceras a Mehemedi II excoriatus, 405.

Protopape quod mūnus fuerit in creando patriarcha, 505.

Prusa Romanis erpta ab Orchanie, 79.

Pylus, 103. Alarius, 408. Itilus, 131.

Pyrri hæresis, 443.

R

Joannes Rales, a Thoma despota ad Mehemedi II legatus, 410. Ab hoc vinculis oneratur, *ibid.*

Georgius Raulus Nicolai Melisseni avunculus, 468. A Thoma despota ad papam legatus, 410.

Michael Raulus Iesu Thomas despote summus minister, 161. Ab Amare captus occiditur, 426.

Thomas Raulus Cha atritzam Thoma despota comparare studens, 149.

Realtus pons Venetiis, 186.

Rhabias e posteria Cedar, 293.

Rheontas oppidum Laconicæ, 139.

Rhodiensem fratribus magister ad Nicopolim a Turcis captus, 60.

Rhodus a Mehemedi II frustra tentata, 94.

Joannes Rhosotias Phrantza e captivitate liberandi causa ad Patreenses missus, 148.

Antonius Ritzus, 217.

Rogerius Catelanus bellum adversus Tureas se factum pollicitus, 28. Magni ducis dignitate ab Andronico II honestari, 29. Romanos affigit, *ibid.* Jusu imperatoris occiditur, *ibid.*

Roma pestilenta afficta, 423.

Romanii in quaestuibus tormentorum abstinentes, 9.

Romanus imp. Cretam recuperat, 105.

Rossie cardinalis qua statio fuerit ad defendendam Cpolim, 254. Cur non creatus fuerit patriarcha, 325.

S

Sabellium, 426.

Salmenicum, 409.

Samatelli Patrensis filius a Phrantze captus, 138.

Samothrace Demetrio despota a Mehemedi II donata, 413.

Sangerius fl. a Michaelo III castris mouitur, 23.

Santamarium a Mehemedi II expugnatur, 109.

Sarabale Constantino despota a Patrensis tradita, 145.

Saraceni regnum in multas partes distracti patientur, 97. Creta potiss. 98, 101. Cycladas insulas populantur, 102. Victi a Niceta, 103. Basilio Macedoni tributa pendunt, 105. Rebelles a Nicephoro Phoca insula ejiciuntur, *ibid.* Ismaelis posteri a parte Dei exclusi, 317. Eorum religio refutata, 333. Mohometis doctrinam plerique patrilibus liberali animo sequuntur, 367.

Sarcanes ameras a Bajazete devictus, 82.

Sarchanes quam regionem tenuerit, 77.

Sardiensis metropolita Ferrarie mortuus, 192.

Saulurus, 153.

Scauterinus s. Scantares Albanitarum princeps a Mehemedi II vicit, 425. Moritur, 450. Ejus regnum divisum inter Venetos et sororis filium, *ibid.*

Georgius Scholarius patriarcha, 303.

Sclabitza, 146.

Sclabochorium, 200.

Scuda regio, 276.

Scutari olim Chrysopolis, 112.

Seytharum mores, 67.

Sebastia ab Othmane occupata, 78.

Selymbria Constantino despota donata a Phrantze administratur, 195. Theodoro despota traditur, 196.

Sergius pseudabbas Mohometis propheta socius, 295.

Serra, 47, 57.

Serum mores, 218.

Servi ab Amurate I devicti, 80. A Mehemedi II in potestatem redacti, 94. Princeps eorum filia Amuratis II nuptia, post hujus mortem in patriam redit, 213. Mehemedi II Cpolim oppugnantem adjuvant, 323, 325.

Siguromalus Palæologus Mehemedi II Caritanum tradit, 407.

Siderostrum, 426.

Sigismundus Germanus rex bello adversus Bajazetem commoto, 58, ad Nicopolim devincitur, 59, 82.

Sinaeus beglerbegus Joannis occupat, 157.

Sinope coloni Cpolim deducti a Mehemedi II, 508. A Mehemedi II expugnatur, 94, 413.

Sinopium. V. Sinope.

Sitanas oppidum Laconicæ, 139.

Simentorobum a Mehemedi II occupatur, 386.

Soliman Siachus Joannis Comneni f., 71. Krigrulis pater, *ibid.*

Sophia, marchionis Montiserratenis f., Joannis VI uxor, 110. Repudiata in patriam redit, 122.

Sophia urbs, 584, 451.

Sopholeus naucleus Cretensis, 412.

Sosan pastas vezires Mehemedis II, 266.

Sozopolis, 403.

Sparta a principe Peloponnesi Romanis tradita, 17. A Theodoro Porphyrogenito nequidquam societati Joannis Baptista vendita, 63. A Mehemedi II in potestatem rediguntur, 595.

Spheneutes Sinopenium princeps a Mehemedi II vicius, 413.

Spinularum gens, 28.

Spitalis oppidum, 133.

Stamerium, 154.

Stephanus Servie despota, 87. Cum Manuele II et Sigismundo, Germanus rege, adversus Bajazetem bellat, 59.

Stephanus Syrphro papa separata Ecclesie Latinae et Graecæ auctor, 512.

Stephani Alexandrini thema de Saracenorum regno, 315.

Strobolium castrum a Venetis occupatur, 450.

Styliaria oppidum, 139.

Surgunides Turcarum sermone coloni dicti, 308.

T

Tartari, 470.

Taygetus mons, 150.

Techoios ameras a Bajazete vietus, 82.

TEMPLA Crotis :

Apostolorum seiles patriarchalis a Mehemedi II constitutum, 207. S. Constantini, 240. S. Demetrii, 254. S. Sophia, 111, 289, 507.

Temporum computatio a mundo condito usque ad Cpolim a Turcis captam, 294, 304.

Pirinerius Tentzas Catelanus Andronico II opem suam offert, 29.

Teriolum, 146.

Terra mutus, 32, 579, 447. Eorum probabilis origo, 581.

Thasus a Manuele II expugnata, 96.

Theba ad Amurate II occupata 91, Delatziola a Lalli-
nis datae 107, earum dominus Antonius Comnenus 139,
a Turachane expugnata ib.

Thematæ de Saracenorū regno 515, 516.

Themines e posteris Cedar 295.

Theodora Caroli principis consobrina, Constantini
despota uxor 128, 129, ejus mors 134.

Theodori (S.) collis prope Galatam 259.

Theodori Carystii statio ad Cpolim defendendam
254.

Theodosius, episcopus Monembasiotarum, ad papam
legatus 190.

Theodosi Cypril gener, Michaelis f., a Constantino XI
ad Iancum Hungarum legatus 327.

Thessalonica in potestate Turcarum, 47. Andronico
despote tradita 56, 122, ab eodem Venetis venditur 64,
122. Venetus ab Amurate II erepta 90, 155.

Thomais mater venerabilis Phrantzæ baptizando testis
65, ejus vita 159.

Tityrus mons Cretæ 102.

Tormenta Romanis in quæstionibus inuisitata 9.

Trapezontiorum regnum a Mehemedo II eversum 94.

Trapezus a Mehemedo II capta 413, ab eodem inde
coloni Cpolim deducti 308.

Gabriel Tribizanus Venetiarum navium præfectorus quam
stationem habederit ad Cpolim defendendam 254.

Tributorum et vectigalium varia genera 400, 401.

Tripe Hebraica oppidum 200.

Trype buua oppidum 388.

Troilius. V. Paulus.

Turachanes Hexamilium expugnat 117. Patram a Con-
stantino despota occupari velet, 150, muros istihi de-
struit, 157, Thebis et Athenis potiuit 159, 160, a Mehe-
medo II cum filiis in Peloponnesum missus 235. Isthmum
expugnat ib. Albanitas in ditionem despolarum redigit
385, ejus mors 386.

Tores Romanorum in Asia provincias vexare insti-
tuunt 25, in Thraciam trajiciunt 28, reprimuntur a Phile-
palæologo 30, eorum regnum inter satrapas distributum
77, Demetrium despota Cpolim obsonitem adjuvant
194. Constantionum despota in Lemno insula oppugnat
195. Cpolim obsonites rumore quodam et portento ter-
rentur 263, armis non utuntur 274. Peloponnesum diri-
vunt 393.

Tzamplico Thomam despota aduersus Demetrium
adjuvat 390.

Tzelépes Ottomanidarum auctor 69, 71.
Tzerarium 200.

U

Umarus Abubacaris successor 503, ejus res gestæ ib.
Umarus minor Christianos insectans 503, ejus ad imp.
Leonem Armenium epistola ib.

V

Valachi V. Blachi.

Varna clade Ladislai nobilis 91.

Vectigalium et tributorum varia genera 400, 401.
Veneti. Ab iis Joannes V auxilia frustra roget 52.
Eubeam a Genuensibus accipiunt 107. Cretam a Boni-
facio, marchione Montiserratensi, emptam occupatam
tenent ib. sqq., ab iis quomodo exceptus sit Joannes VI
181, Cpolim a Turcis obsessam publice adjuvare recusant
324, tribus triremibus Cpolim obsessam adjuvant, 328,
cum Liguribus dissident 258, ad virtutem excitantur a
Constantino XI 277, eidem belli aduersus Turcas susci-
plendi auctores 293, multi capiti a Mehemedo II occi-
idunt 295. Monembasia et Lemno potiuntur 413. Im-
brum et Athenas expugnat 425, ab Amara vincuntur ib.
Scantarisi, Albanitarum principis, hæredes 430. Aenum
capiunt 447. Strobolum occupant 450.
Victorinus Justiniani I minister in inscriptione quadam
commemoratus, 108.

X

Xenus Hebreus cum Joanne VI et Mattheo hieromo-
nacho disputat 163, religionem Christianam amplexitur,
176.

Z

Zacynthus a Mehemedo II occupata 95, a Sæle Apo-
chape afflita 103.

Zagora 405.

Zarnatas castellum Constantino despota a Theodoro
fratre donatur 151, a Thoma despota expugnatur 390,
591.

Zeugalatiis. Hebraica porta Patrensis 158.

Zoe, Paraspodeli f., Demetrio despota nubit 161,

Zuchasanes Mehemedem II vincit et ab eo vincitur
449.

INDEX GRÆCITATIS.

IN GEORGII PHRANTZÆ HISTORIAM BYZANTINAM

Revocatur lector ad numeros crassiores.

- Ἄγροικεν 422.
ἀδιάσειτος 402, 403.
Ἄθηνα 91, 106, 159.
Ἄκαρνοι 38, 91.
ἄκολουθία ἡτοι θεῖα μυσταγώγια
138, 145.
ἄκομι 422.
ἄκροπολίσαντες 101.
ἀλάθαστος δφθαλμός 9.
ἄλυτος 238.
ἀλώσαι 250, 59.
ἀμήρισσα 214, 215, 216, 386, 449.
ἀναδόλη 214, 224.
ἀνεύχλητος 403.
ἀντάμα 419.
ἀντίέγεσθαι i. q. μάχεσθαι 36,
280.
ἀντίναυλον 402.
ἀποπλακέται τοῦ Ἱππου 138.
ἀποσῶσαι 107, 146, 197, 217.
προαπέσωτε 181. ἀποσωθῆναι
128, 151, 187, 196, 197, 213, 215.
ἀργυρίσουλλον 159.
ἄρκον ἡ ἀστραπή 81.
ἄρχοντισσα 142, 146.
ἄς 420, 421, 422.
τὰ αὐθεντόπουλα 416, 417, 422.
οἱ αὐθεντόπουλοι 416. ἡ αὔτεν-
τοπουλά 423.
αὐτοθελῶς 224, 395.
αὐτοτρπως 106, 107.
ἀφέρωσις 148.
βαρύτοις λίθοις 282.
βαρενούλλα 120.
ἡ βασισίεια σου ἐπιχειριζόμενης 198,
199. ἐκέλευσας 215. πρόστασεις
217. ποιότης 226.
βιγλιατικόν 401.
βραχεολόγιως 397.
βραχημερία 224.
βρύναι 152.
γεννηματικὴ εἰδη 402.
γερός 423.
γνωρίμια 160.
γνομάρι 420.
γομαριατικόν 401.
γονατίσιν 422.
γονατιστός 421.
γραμματοκομιστής 113, 215.
γυναικόθειος 390.
δαιμονήτης 205.
δεκανίκιον 305.
δεσποτάτον 154.
δεφέδευσας 401, 402, 403.
διά τι μὲν i. q. δύεται 201, 208,
246, 267, 316, 390.
διαχειτεῖαι 421.
διάδουσον 306.
διενεργεῖν τὰ δημόσια 405.
δουλευτής 423.
ἐγγεμίζειν 243.
δύδικος 422, 423.
- ἔδω 417, 418, 419, 421.
ἐκσφράγιζαν 220.
ἐκτενή 50δ.
ἐλεούλικά 241.
ἐλένδολις 236, et deinde passim.
ἐλένδολισκος 236.
ἐνηγίζειν 14.
ἔννατος ἡμέρα 13.
ἐνογοποιούμενος 403.
ἐξωπρασία 402.
ἐπανυφορον ἱμάτιον 146.
ἐργαστηριανός 402.
ἐργόδειρον 141.
εὐλογηθηνα γυναικα 111, 125,
129, 161, 191.
εὐλογητον 305.
εύσεοφρόνως, 430.
εύσκιψφιλλος 75.
εύսπληπτος 400.
ζευγαλάτια 403.
ζυγαστικόν 401.
ἡμέρα τῇ ἡμέρῃ 52, 556.
ἡμικύλων 292.
ἡμιτριήματα 183.
Ἡπείροις 38.
Ὀαντικόν 408, 410, 425.
Θανή 13, 109, 121, 213, 449.
Θέλωματα δημόρακας ἐπὶ τὸ στῆ-
θος 9.
Θέλων καὶ μὴ Θέλων 51, 75, 306,
426. Θέλων καὶ μὴ θουλόμενος
64. ἀκνων καὶ μὴ θουλόμενος 70.
Οεδεξαστος 400, 401, 402.
Θεομεγάλυντος 400, 402.
Θῆδα, 91, 107.
Ἱερολογία τοῦ ἀρδαθῶνος 230. τῶν
μνηστρων 424.
Ἱεροτελεή 20.
Ικανόπλοιος 398.
Ικατοφύλαξ 120.
Ισαν 405.
καθάδιον 120, 146.
κακογνωμία 212.
καλάθωσις 190.
καλοθέλεια 416.
καμηλοειδῶς διέκειτο 90.
καμπανιστικόν 401.
κανόνες εἰς τὸν ἄγιον Δημήτριον
140.
καπάσι 421.
καπετάνιος 234, 255. καπητάνιος
197.
καπηλιατικόν 402.
κάπου 417.
καρμεζήν 146.
καστροκτισία 402.
καταλεπτῶ 56, 220.
καταρούγα 146.
καταστιχά(λ)διον 241.
κατεπέκεινα 194, 401.
κατεργοκτισία 402.
κελλιον 126.
- κελλιώτης 110, 124, 125, 126.
κεφαλατεύειν 109.
κεφαλάτικον 115, 155, 391.
κληροποιησαι 41.
κοκκινοχρύσας 183.
κομέρχιον 400, 402, 403.
κοσμιατικόν 402.
κόυδούκλιον 35.
κουρτζουσάκα 146.
Κρῆται 101.
λαμπαδάριος 505.
λένθρος 284.
λεπίζειν 405, 409.
λινόκοχκον 401.
μαγειρία 402, 404.
μακροδολίζεσθαι 248.
μακροημερέύσοι θεός την σου βα-
σιλείαν 211. τὸ κράτος σου 231.
μάρχος 57, 96, 108. οὐκ εἰς μά-
ρχος 73, 242, 267.
μανάκια διαμάργαρα 219.
μελλοκυρία 223.
μερόθεν 273.
μερικόν 418.
μεσάζων 200, 230.
μεσαστικόν δρφίκιον 224.
μεσιτικόν 401.
μιταγλωττίζειν 71.
μεταξιατικόν 402.
μηνιατικόν 402.
Μουσταφόπουλος 117.
μπαλαΐστραι 239, 255.
μυριαρθμητος 96, 273.
μύριμγκες 159.
ξυλάχυρον 402.
ξυλόπιθος 252.
όλότελα 421.
δρειμή 402.
ἔξ δρθον 126.
δρκωμοτικά εἰρήνης 387. δρκωμο-
τικόν ἀγάπης 118, 395.
παιδικογέρων 93.
παιδιόθεν 25, 144, 211, 220.
παμμέτρεθη 210.
πανεύμορφος 102.
πανιον 401, 402.
παντοιοτρόπως 78.
παραστάσιμα 124.
παστόν 401.
πατριδόθεν 224.
παχιατικόν 401.
ἡ πενθέκτη σύνοδος 307.
περικύλωθεν 323.
πετζίον 401.
πλεοπορείν 185.
ποιείν ἡμεροσκόπους 255.
ποικιλώης 231.
πολλαχιλιοπλάσιον 361.
πολυλεπτος 381.
ποριατικόν 405.
τοῦ πρέσβυος 113.
πριν τῆς αίχματωσίας 5, 12, 67.

- πρὶν τοῦ λαβεῖν 64. πρὶν ἡ τοῦ σοῦδαι 234.
εἰπεῖν, 225.
προεστοὶ 406.
προκόπευμφωνα 230.
προμαθητεύεσθαι 111.
προμήθευς τοῦ στόλου 426.
προστήκωνεσθαι 421.
προσκύνημα 307.
προσφάγιον 401.
πρωτοπαπᾶς μέγας τοῦ παλατίου
305.
πρωτοστρατόστα 216, 221, 223.
πυράλωτος 275.
ράστοφορέσται 430.
ρήγιτσα 231.
σαΐδ: 85.
σεβαίνουν ι. q. εισβαίνουσιν 422.
στάριον 402.
στιόθετερες 139.
σκάλα 400, 402.
σκαλιατικόν 401.
σκούφια 146.
σμιγεται 380.
- σούργούνιδες 308.
στέκετε 423. στέκωνται 422.
στράτη 418, 421.
συάγριον 216.
συγγαμβρία 228.
συντροφάζειν 417.
συντυχαίνειν 419, 421.
σφενδονίζειν 239.
σχολίτης 450.
τινζομένου ίνα 127, 146, 326.
τάγα 109, 113, 114, 145, 179,
247, 583, 387, 393, 394, 395,
397, 405.
τέλαχραι 138, 149.
τέλαχράτορες 183, 243.
τέλαιούσιδες 282.
τέλοχαρική 401.
τομάριον 401.
τράσσαρον (s. τετράσσαρον) δωμά-
τιον 230.
τριακοντάφυλον 149.
οὐρίστρια 35.
- ὑπανθρεία 227.
ὑπανθρεύσαι 219.
ὑπίσχεται 21. ὑπόσχομα 219.
ὑποκορίζεσθαι 52.
ὑποψήφιος 305.
ὑφειλτόν 119. ὑφειλτὰ γράμματα
118. ὑφειλτὸν πιττάκιον 119.
τὸ φέρον φέρει 229.
φημιστοὶ 278.
φλωρία 146.
φῶα 146.
χαρισχάν 120, 146.
χαρίζειν 292, 395, 397.
χαρτοκομισταὶ 216.
χάσδιον 146, 188, 305.
Χερδόνεια 41.
χοιράρχα 215.
χοντρά ξύλα 244.
χρυσοζωγράφιστος 183.
χρυσοχόκκινος 146.
χρυσοπέτάλινα 183.
ώς καθώς 219.

ÓRDO RERUM

QUÆ IN HOE TOMO CONTINENTUR.

MANUEL ČHÝSOLORAS.

<i>Notitia ex Bibliotheca Fabricii.</i>	9
<i>Vita Manuelis Chrysoloras, ex Hunkio de Byzantin. re-</i> <i>rum Scriptoribus.</i>	13

MANUELIS CHYSOLORÆ EPISTOLÆ.

I. — Ad Joannem Palæolog. imp., qua veteris et novæ Romæ comparatio continetur.	23
II. — Ad Joannem Chrysoloram.	53
III. — Ad Demetrium Chrysoloram.	57

JOANNES CANANUS.

<i>Notitia ex H. Warton Suppl. ad Cav. de script.</i>	59
<i>ecci.</i>	

De Cpoli ab Amurata II, anno 1422, frustra tentata.

Dialogus II. — De crœlo, terra et iis quæ ibi continentur; item de Adami lapsu Christique judicio et Moahis this paradise.

149

LAUDATIO FUNEBRIS Theodori Palæologi fratri. Præmittuntur Iº Francisci Combelisi monitum, et Georgii Plethonis Protheoria in orationem.

181

Scilicet sententia ex hac oratione excerptæ.

507

PRAECEPTA educationis regia ad Joannem filium centum comprehensa capitibus.

315

ORATIONES VII ETICO-POLITICÆ.

383

I. — Oratio hortatoria ad eloquentia studia; deque virtute ac bono principe.

386

II. — Quod bonum est ab omnibus naturaliter diligi. Hominem malum etiam ipsi sibi odio esse. Nonnunquam vero et id quod malum est diligimus, quia bonum esse putamus. Itemque de felicitate deque virtute.

409

III. — De electione, deque voluntario, tum quod malus non natura nec extrinsecus, sed suamet ipse culpat sit malus.

419

IV. — De voluptate; quod eam præstareſ ab hac vita prorsus abesse.

441

V. — De voluptate; qua præcedens oratio refellitur.

481

VI. — Peccatum esse quidam longe pessimum. Neminem vero desperare debere nec de seipso, nec de altero, sed juricare seipsum, et non alterum; nec eos odisse qui deliquerunt, sed miserari; deque penitentia et providentia Dei, et dilectione, et in homines clementia.

483

VII. — De humilitate atque etiam ex parte, de dilectione.

483

Epilogus epistolarius.

557

Oratio propitiæ principis ad benevolos subditos qui

561

statim in flore sunt.

561

PARCES MATUTINÆ,

567

	GEORGII PHRANTZÆ CHRONICON MAJUS.
PUNCTIONIS METRICA,	575
SCRIPTIO VERIS,	575
ALLOCUTIO AD BAJAZETEM CAPTIVUM IN PERSONA TAMER-	577
LANIS,	579
DE FULMINE AGARENO (BAJAZETE) IN FORMA PSSIMI, 581.	
EPISTOLA AD MANUELEM CHRYSOLORAM, AB IMP. SCRIPTA	
CUM IN AULA REGIS ANGLORUM HENRICI IV VERSARETUR	
AUXILLIUM REBVS SULS AFFLICTIS OMENDICANS,	581
JOANNES ANAGNOSTA.	
NOTITIA EX HANKII DE RER. BYZANT. SCRIPT.,	583
NARRATIO DE EXCIDIIS THERSSALONICIS, ANNO 1430 AB	
AMURATE EXPUGNANTE.	787
GEORGII PHRANTZA.	
NOTITIA EX BIBLIOTHECA GRÆCA JOAN. ALB. FABRICII,	
	631
	Procœnum,
	537
	LIBER PRIMUS, A MICHAELI PALÆOLOGO USQUE AD MANUE-
	641
	LEM,
	LIBER II; INCIPiens POST MORTEM IMP. MANUELLIS PALÆO-
	LOGI ET AB INITIO IMPERII JOANUI, FILII EJUS.
	737
	LIBER III. DE IMPERIO CONSTANTINI PALÆOLOGI, EXPOG-
	NATIONE CPOLIS ET REBUS QUIBUSDAM ALIIS, 807.
	LIBER IV, QUI A CAPTA REGINA URBIVM INCIPIT, TURBIS AC
	PUGNAS IN PELOPONNESO INTER FRATRES ET DESPOTAS EXCITA-
	TAS CONTINENS, ATQUE ENARRANS QUOMODO IPSOS ET INSULAM
	AMERAS SIBI SUBJECERIT, ET QUÆ SCRITORI ACCIDERINT ET
	RÈS ALIAS QUEDAM, CAPITIBUS DISTRIBUTAS.
	EDITORIS ROMANI MONITUM IN SUBSEQUENS CHRONICON
	ABBREVIATUM.
	INDICES IN GEORGII PHRANTZAM,
	1079
CHRONICON MINUS-SEU ABBREVIATUM.	

FINIS TOMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI SEXTI.

GOZB 11

Parisiis. - Ex Typis J.-P. MIGNE.